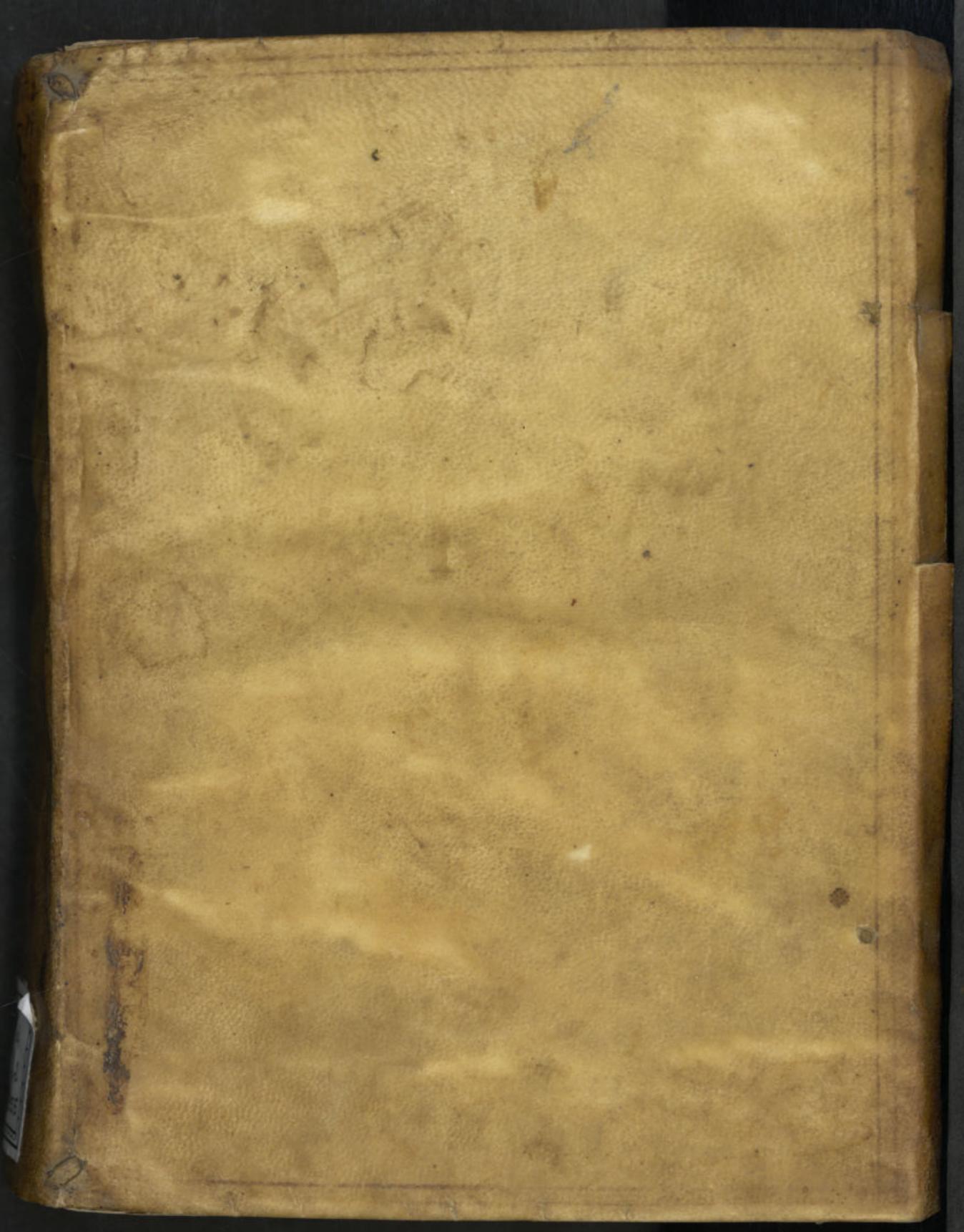


DRICKS
T. C.

A
22
355



FACULTAD
DE FILOSOFIA Y LETRAS

Est. —

A

T. —

2

N.º —

64

BIBLIOTECA NACIONAL REAL
G. E. D.

Sala:

A

Nombre:

22

Apellido:

355

111856245.

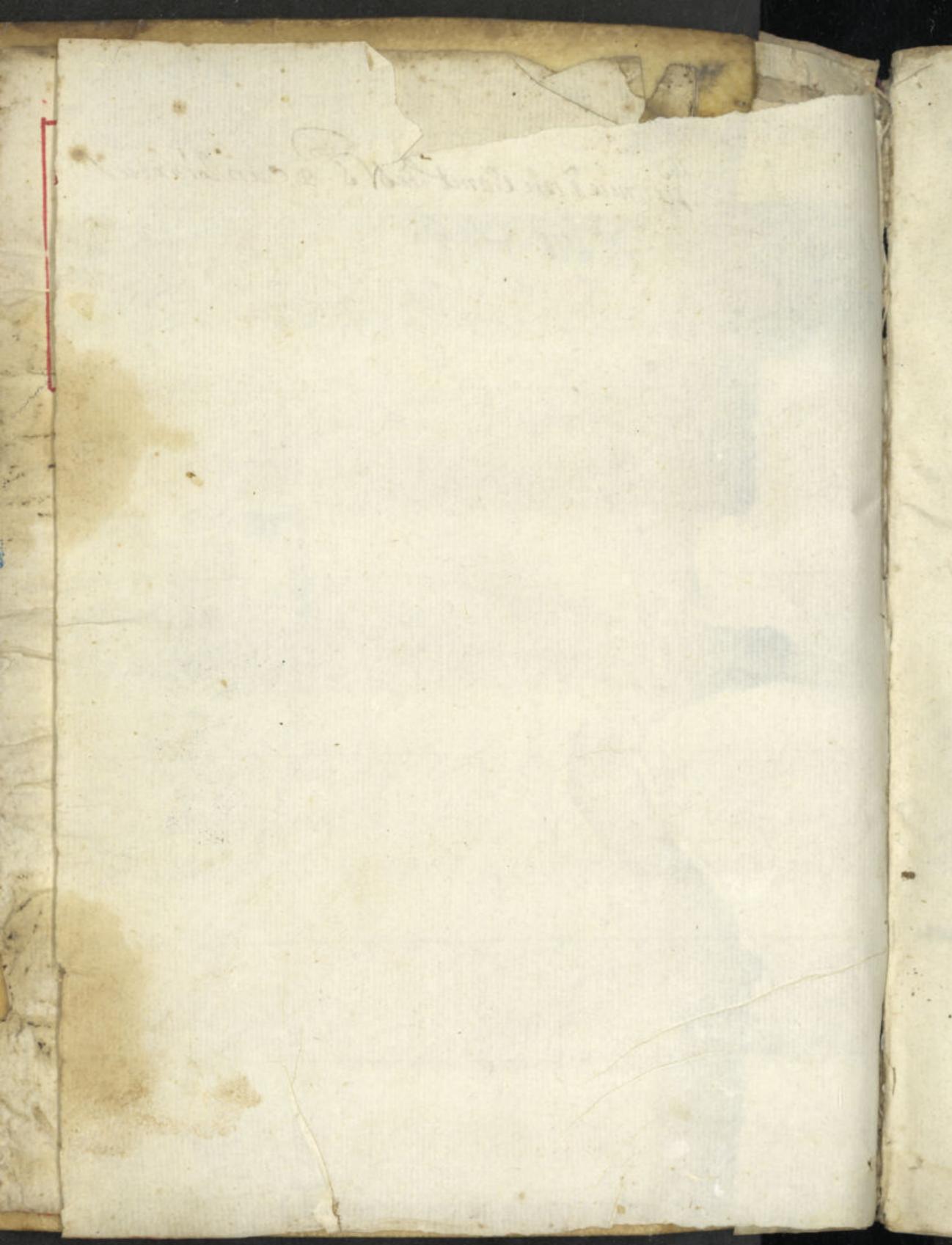
DIVI AVR

Patronus iste Sanc^{ta}s B. & Candelaria.

MILITIA
MUNICIPALIS
CIVILIS



APVD IUNIAS.
XXXIII.



DIVI AURELII
AVGVSTINI
HIPPONENSIS
EPISCOPI, OPERVM,
Tomus tertius,

Complectens tractat, hoc est, quæ proprie ad
docendum pertinent,

In quo, præter locorum multorum restitucionem, secundum collationem vetustiorum exemplariorum: curauimus remoueri ea omnia, quæ fidelium mentes, heretica prauitate possent inficere, aut à catholica, & orthodoxa fide deuiare.

Nunc recens impressus, recognitus, & emendatus.



VENTIIS, APVD IVNTAS,
MDLXXXIII.

ADLECTOREM.

IN HVNC Tertium & quartum sequentem Tomos digestissimus et ad hanc editionem
hoc est quæ nec sunt epistole, nec ad populum dicta, nec aduersus haereticos pu-
gnantia, sed lectori erudiendo scripta.

CATALOGVS.

	Folio. 2. columnæ. 1.
D e doctrina Christiana. Lib. IIII.	
L o c u t i o n u m . L i b . V I I .	31.
D e fide & S y m b o l o . L i b . I .	46.
E n c h i r i d i o n ad Laurentium. L i b . I .	50.
D e e c c l e s i a s t i c i s d o g m a t i b u s . L i b . I .	64.
D e fide ad Petrum diaconum. L i b . I .	69.
D e Trinitate. L i b . X V .	78.
D e G e n e s i ad literam imperfectus L i b . I .	158.
D e G e n e s i ad literam. L i b . X I I .	166.
D e m i r a b i l i b u s s a c r æ s c r i p t u r æ . L i b . I I I .	234.
D e agone Christiano. lib. I.	252.
D e opere monachorum. L i b . I :	257.
D e s p i r i t u & litera ad Marcellinum. L i b . I .	266.
D e diuinatione dæmonum. L i b . I .	279.
D e spiritu & anima. L i b . I .	281.
S p e c u l u m . L i b . I .	300.
Q u a s t i u n c i u l æ de Trinitate.	343.
D e b e n e d i c t i o n i b u s I a c o b p a t r i a r c h e .	344.
S e n t e n c i æ .	346.
	CO. 1.
	CO. 2.
	CO. 1.
	CO. 4.
	CO. 2.
	CO. 4.
	CO. 1.
	CO. 2.
	CO. 3.
	CO. 4.
	CO. 1.
	CO. 2.
	CO. 3.
	CO. 4.
	CO. 2.
	CO. 3.
	CO. 4.
	CO. 3.

FINIS.

VENITIS A P U D I V N T A
D I T X X X I I I

DE DOCTRINA CHRISTIANA
D. AVRELII AVGUSTINI
DE DOCTRINA CHRISTIANA

L I B R O P R I M U S .

P R O L O G U S .

A VNT precepta quædam tractandarum scripturarum, quæ studiosis earum video nō incom mode posse tradi, vt nō solum legendo alios qui diuinarum literarum oporta aperuerunt, sed & alijs ipsi aperiendo proficiant. Hæc tradere institui volentibus & valentibus discere, si Deus ac dominus noster ea quæ de hac re cogitanti solet suggerere etiam scribenti mihi non deneget. Quod antequam exordiat, viderur mihi respondendum esse his qui hæc reprehensuri sunt, aut reprehensuri essent, si eos non ante placemus. Quod si nonnulli etiam post ita reprehenderint, saltem alios non mouebunt, nec ab utili studio ad imperitię pigritionem reuocabunt, quos mouere possent, nisi præmunitos præparatos qj inuenirent. Quidam enim reprehensuri sunt hoc opus nostrum, cum ea quæ precepturi sumus non intellexerint.

B Quidam vero cum intellectis vii voluerint, conatiq; scripserint scripturas diuinā secundū hæc precepta tractare, neque valuerint aperiare atq; explicare quæ cupiunt inaniter incitabasse arbitrabuntur. Et quia ipsi non adiubabunt hoc opere, nullum adiuuari posse censemunt. Tertium genus est reprehensorum, qui diuinas scripturas vel reuera bene tractant, vel bene tractare sibi videntur. Qui quoniam nullis hujuscemodi observationibus lectis quales non tradere institui, facultatem exponendorum sanctorum librorum se assecutos vel vident vel putant, nemini est se ista precepta necessaria, sed potius totum quod de illarum literarum obscuritate laudabiliter aperitur, diuino munere fieri posse clamitabunt. Quibus omnibus breuiter respondemus, illi qui hæc scribimus non intelligunt, hoc dico, me ita non esse reprehendendum, quia hæc non intelligunt, tanquam si lunam veterem vel nouam sydusuz aliquod

fillij, qui hæc, quæ scribimus non intelligunt etc.

VNTE clarum vellent videre, quod ego intento digito demonstrarem, illis autem nec ad ipsum digitum meum videndum sufficiens esset acies oculorum, non propterea mihi succensere deberent: illi vero qui etiā C istis preceptis cognitisq; perceptis, ea q; in diuinis libris obseura sunt intueri nequierint arbitrentur se digitum quidem meū intueri posse, sydera vero quibus demonstrādis intendit, viderem non posse. Et illi ergo & isti me reprehendere desinant, & lumen oculorum diuinitus sibi præberi deprecant. Non enim si possum membrum meum ad aliquid demonstrandum mouere, possum etiam oculos accendere, quibus vel ipfa demonstratio mea, vel etiam illud quod volo demonstrare cernatur. Iam vero eorum qui diuino munere exultant, & sine talibus præceptis qualia nunc tradere institui, se sanctos libros intelligere atq; tractare gloriant, & propterea superflua voluisse me scribere existimant, sic est lenienda commotio, vt quanuis magno Dei munere iure latentur: recor dentur se tñ per homines didicisse vel literas Antoni⁹ Nec ppteræa sibi ab Antonio sancto & perfecto viro Aegyptio monacho insultari debere q; sine vlla scientia literarū scripturas diuinās, & memoriter audiēdo tenuisse, & prudenter cogitando intellexisse prædicatur. eremita. Aut ab illo seruo Barbaro Christiano, de quo a grauissimis fideq; dignissimis viris nūllo accipimus: qui literas quoque ipsas nūllo docente homine, in plenam notitiā orādo vt sibi reuelarent accepit, triduanis p̄cib⁹ impletans, vt ēt codicē oblatū stupentibus q; aderant legēdo p̄curreret. At si hæc quisque falsa arbitret, non ago pugnaciter. Certe. n. qm̄ cū Christianis nobis res est qui se scripturas sanctas sine duce hoie gaudent nosse, & si ita est, vero & non mediocri gaudent bono, conceđant necesse est vnu quenq; nostrū & ab inuete pueritia consuetudine audien di linguam suā didicisse, & aliam aliquam

DBeodř.
8acto.

A 2 vel

DE DOCTRINA CHRISTIANA

vel Gr̄eām ver. Hebr̄cā vel quālibet cetera rū, aut si mīliter audiēdo, aut p̄ hoīem p̄ceptō accepisſe. Iā ergo si placet moneamus oēs fr̄es nē paruos tuos iſta doceāt, q̄a mo-

mento vno t̄pis adueniente ſpirituſanctō, re-

Ego: 18

pleti Apostoli omniū gentiū linguis locuti ſunt: aut cui talia nō p̄uererint, nō ſe arbitre tur eſſe Christianū, aut ſpirituſanctū accepis-

Eſe ſe dubiteſ: Immo vero & qđ per hominē diſcedū eſt, ſine ſupbia diſcat, & p̄ quē doce tur alius, ſine inuidia tradiat qđ accepit. Neq̄ tentemus eū cui credidimus, ne talibus ini-

n. Co. 12

mici versutiſ & peruerſitate decepti, ad ip ſum quoq; Euang. audiēdū atq; diſcedū no-

ſimus ire in ecclesiā, aut codicē legere, aut legētē p̄dicantēq; hominem audire, & expe-

ctemus rapi vſq; in tertiu celū, ſue in corpo

re, ſue extra corpus ſicut dixit Apostolus, & ibi audire ineffabilia verba, q̄ nō licet homi-

ni loq; aut ibi uidere dñm Ielum Chrm & ab illo potius q̄ ab hoībus audire Euangeliū. Ca-

ueamus tales tētationes ſu pfiblissimas & picu

loſiſimmas, magisq; cogitemus & iſum Apo-

ſtoli Paulū, licet diuina & cœleſti voce pro-

ſtratiſ & iſtructū, ad hominē tñ miſū eſſe ut ſacra p̄cipere atq; copulare eccl. & Cœu-

tionē Cornelii q̄ uis exauditas orōne ei⁹ el

Iemolynasq; reſpectas ei angelus nūc iauerit

Petro tñ traditiſ imbuendū, per quē non ſolū ſacra perciperet, ſed ēt qđ credendū, qđ ſpe-

randū, qđ diligendū eſſe audiret. Et pote-

rāt utiq; oīa per angelū fieri: ſed abiecta eſ-

ſet humana cōditio, ſi per hoīes hoībus ver-

bum tuū Deus ministrare nolle videtur.

Quō n. verum eſſet qđ dictum eſt, Téplum

Dei sanctuū eſt, qđ eſtis vos, ſi Deus de

humano téplō respōfa non redderet, & totū

F qđ diſcendum hominibus tradi vellet de ce-

lo atq; per angelos personaret? Deinde iſla

charitas q̄ ſibi inuicem homines nodo vni-

tatis aſtrigit, non haberet adiutū refundēdō-

rū & quaſi miscendorum ſibimet animorū,

ſi homines p̄ homines nihil diſcerent. Et cer-

te ſpadonē illum q̄ Eſaiā Prophetam legens

non intelligebat, neq; Apostolus ad angelū

miſit, nec p̄ angelū ei qđ nō intelligebat ex-

poſitū, aut diuinitus in mente ſine hominis

minifterio reuelatum eſt: ſed potius luſte-

riſione diuina miſſus eſt ad eum, ſed itq; cum

eo Philippus, qui nouerat Eſaiā Prophetam

eīq̄ humanis verbis & lingua quod in ſcri-

ptura illa rectum erat, apuit. Nōne cum Moy-

ſe Deus loquebaſ & in cōſilium regedi atq;

adminiſtrandi tā magni populi a ſocero ſuo

alienigenaſ. I. homine, & maxime p̄ouidus &

minime ſupbus accepit? Nouerat. n. ille vir

ex quacunq; aīa verū conſilium proceſſiſe,

non ei, ſed illi q̄ eft veritas incommutabili

Deo tribuēdū eſſe Poſtremo qui ſquis ſe nul-

lis p̄ceptis iſtructū diuino munere que-

cunq; in ſcripturis ſanctis obſcura ſunt in-

telligere gloriaſ, bene qđem credit, & verū

eft non eſſe illam ſuā facultatē quaſi ex ſeip-

ſo exiſtentē, led diuino munere traditā. Ita. n.

Dei gloriā q̄rit, non ſuam. Sed cum legit, &

nullo ſibi hoīum exponte intelligit, cur ip-

ſe aliis affectat exponere, ac non potius eos

remittit Deo, vt iſpi quoq; nō p̄ hoīem, ſed

illo intus docente intelligant? Sed vide licet

timet ne audiat a dño. Serue, neq; dares pe-

cuniā meam numularis. Sicut ergo hi ea q̄

intelligunt prodūt ceteris uel loquendo uel

ſcribendo, ita ego quoq; non ſolū ea quę in-

telligent, ſed ēt intelligendo ea q̄ obſeruent

prodidero, culpari ab eis profecto non de-

beo, q̄q̄ nemo debeat aliqd ſic h̄re quaſi ſuū

propriū, uifi forte mendaciū. Nā oē veritāb-

illo qui ait, Ego ſu veritas. Quid n. habemus

quod nō accepimus? Qđ ſi accepimus, quid

gloriamur quaſi non accepimus? Qui legit

audientibus literas, vtiq; quas agnoscit enu-

ciat. Qui autē iſpas literas tradit, hoc agit ut

aliu quoq; legere nouerint, uterq; tamen hoc

inſinuat quod accepit. Sicut ēt qui ea quę in-

ſcripturis intelligit exponit audientibus, tan-

quam literas quas agnoscit, pnuinciat lec-to-

ris officio. Qui autē p̄cipit quō intelligen-

H dū ſit, ſimilis eſt tridenti literas, hoc eſt p̄ci-

pienti quō ſit legēdū: vt quō ille q̄ legere no-

uit alio lectore non indiget, cū codicē inue-

nerit à quo audiat quid ibi ſcriptum ſit: ſic

iſte qui p̄cepta quę conamur tradere ac-

ceperit, cū in libris aliquid obſcuritatis in-

tuenerit, quaſdam regulas veluti literas tenē-

intellec-torem alium nō requirat, per quem

ſibi quod opertum eſt detegatur, fed quibus

dām veſtigis indagatis ad occultum ſenſum

fine ullo errore ipſe perueniat, aut certe in

absurditatē prauæ ſententię nō incidat. Qua-

propter quaſdam & in iplo opere ſatis ap-

parere poſit, huic officiō labori nō non

rechte aliquē contradicere, tñ ſi huiuscemodi

proēmio

proœmio quibuslibet obſtantibus conuentienter videtur esse reſponſum, huius viae quam in hoc libro ingredi volauimus tale nobis occurrit exordium.

Inuenio
& pronou-
catio.
Cap. I.

Mat. 25.

Mat. 13.

Mat. 14.
& 15.

K
Res & fi-
gna.
Cap. 2.
1. ſen. di.
1. cap. I.
Exo. 15.
Gen. 28.
& 39.

DVAE SVNT res quibus nititur oīs tractatio scripturarū. Modus inueniens di quæ intelligenda sunt, & modus proferēdi quæ intellecta sunt de inueniēdo prius, de proferendo poſtea differemus. Magnū onus & arduū, & ſi ad ſuſtinendū difficile, vereor ne ad ſuſci piēdū temerariū. Ita ſanè ſi de nobibſipſis p̄lumemus. Nunc vero cū in illo ſit ſpes peragendi huius operis, à quo nobis in cogitatione multa de hac re iam tradita tene muſ, nō eſt metuēdū ne dare deſinat cetera, cū ea quæ data ſunt cāperimus impendere. Omnis. n. res quæ dando nō deficit, dum ha betur & nō datur, nondū habetur quō habēda eſt. Ille. n. ait. Qui habet dabitur ei. Dabit ergo habentib. i. cū benignitate vtentibus eo q̄ acceperūt, adimblebit, atq; cumulabit q̄ dedit. Illi quinq; & illi ſep̄tē erant patres antequā inciperent dari eſurientib;. Qd vbi fieri c̄p̄it, cophinos & ſportas ſtatutis tot hominum milibus impleuerunt. Sicut ergo ille panis dū frangeretur accreuit, ſic ea quæ ad hoc opus aggrediendū iā dñs præbuit cū diſpensari c̄perint, eo ipſo ſuggerente multiplicabūtur, vt in ipſo hoc noſtro minifte rīo, non ſolū nullā patiamur in oīpā, ſed de mirabili etiā abūdantia gaudeamus. Omnis doctrina vel rerū eſt vel ſignorū, ſed res per ſigna diſcuntur. Proprie aut nunc res appellaui, quæ nō ad ſignificandū aliquid adhibe tur ſicuti eſt lignum, lapis, pecus, atq; hmōi cetera. Sed nō illud lignū q̄ in aquas amaras Moysen proieciſſe legimus, vt a maritudine carerēt, neq; ille lapis, quē Jacob ſibi ad caput poluerat; neq; illud pecus q̄ pro filio immolauit Abrahā. Hę nanq; ita ſunt, vt a liarū ēt ſigna ſint rerū. Sunt aut ſigna quorū oīs viſi in ſignificando eſt, ſicuti ſunt verba. Nemo. n. vultur verbis niſi aliquid ſignifican di gratia. Ex quo intelligitur quid appellē ſigna res eas videlicet quæ ad ſignificandum aliquid adhibentur. Quamobrē omne ſignū ēt res aliqua eſt. Qd enim nulla res eſt, oīo nihil eſt. Nō aut oīs res etiā ſignū eſt. Et iō in hac diuinfione rerū atq; ſignorū, cū de rebus loquemur ita loquemur, vt etiā ſi earū aliquæ adhiberi ad ſignificandū poſſunt, nō

impediant partitionem qua prius de rebus, poſtea de ſignis diſcernemus, memoriterq; te neamus id nunt in rebus conſiderandū eſt quod ſunt, nō quod aliud etiā p̄ter ſeipſas ſignificant. Res ergo aliae ſunt quib. fruendū eſt aliae quibus vtendū, aliae q̄ fruuntur & vtuntur. Illę quibus fruendū eſt, beatos nō faciunt. Iſtis quibus vtendū eſt, tendentes ad beatitudinē adiuuamur, & quaſi adminicula mut, ut ad illas q̄ nos beatos faciunt peruenire. atq; his inhārere poſſimus. Nos uero q̄ fruimur & utimur, inter utraq; coſtituti, hi eis quibus utendū eſt frui uoluerimus, impeditur cursus noſter, & aliquid deflectitur, ut ab his rebus quibus fruendū eſt obtinendis, uel retardemur, uel etiā reuocemur, inferiorum amore p̄repediti. Frui. n. eſt amore alicui rei inhārere pp ſeipſam. Vt autē qd in uſum veneſit ad id quod amas obtinendū referre, ſi tñ amandū eſt. Nā uifus illicitus, abuſus potius uel abuſus nominandus eſt. Quo modo ergo ſi eſſemus peregrini, qui beate uiuere nū in patria non poſſemus, eaq; peregrinatione uiq; miſeri, & miſeriā finire cupiētes in patriā redire uellemus, opus eſſet uel terrefribus uel marinis uehiculariſ quibus utendū eſſet ut ad patriā qua fruendū erat peruenire ualeremus; q̄ ſi amēnitates itineris, & ipſa geſtatio uehicularū nos delectaret, cōuerſi ad fruendum quibus uti debuimus, nollemus cito uiā finire, & peruersa ſuauitate implicati alienaremur à patria cuiq; ſuauitas M faceret beatos. Sic in huius mortalitatis uita peregrinantes à dño ſi redire in patriam uolumus ubi beati poſſumus, utendum eſt hoc mundo, non fruendū, ut inuisibilia Dei per ea quæ facta ſunt intellecta cōſpiciātur: hoc eſt, ut de corporalib. temporalib; rebus cetera & ſpiritalia capiamus. Res igitur quibus fruendū eſt, pater & filius & ſpirituſlanctus eſt, eadēq; trinitas, una qdā ſumma res cōmuniq; oīb. fruēntibus ea, ſi tñ res & nō rerū oīum cauſa ſit, ſi tñ & cauſa Non. n. facile nomen q̄ tanta excellentia conueniat, pōt inueniri, niſi quod melius ita dī. Trinitas hęc, unus Deus ex quo oia, p̄ quē omnia in quo omnia. Ita pater & filius & ſpirituſlanctus, & ſingulus quisq; horū Deus, & ſimul oīes unus Deus, & ſingulus quisq; horū plena ſubstantia, & ſimul oīes una ſubſtantia. Pater nec filius ē nec ſpirituſlanctus: filius nec

L
Rerum di-
uīſio.
Cap. 3.
1. ſen. di.
1. c. p. Id
ergo.

Fru. 3.
vii.
Cap. 4.

M
Trinitas.

Cap. 5.

DE DOCTRINA CHRISTIANA

Apater est nec spiritus sanctus : spiritus sanctus nec p̄ est nec filius : sed pater tñ pater, & filius tantū filius, & spiritus sanctus tñ spiritus sanctus. Eadē tribus ceteritas, eadē incōmutabilitas, eadē maiestas, eadē potestas. In pa-

Deus
ineffabi-
lī.
Cap. 6.

tre-vnitas, in filio c̄qualitas, in spiritu sancto vnitatis c̄qualitatis concordia. Et tria hæc vnum omnia propter patrem, c̄qualia omnia propter filium, cōnexa omnia propter spiritum sanctum. Diximus ne aliquid & son-
uimus aliquid dignū dignū Deo ? Immo ve-
ro me nihil aliud quam dicere voluisse sen-
tio. Si aut̄ dixi, non est hoc quod dicere vo-
lui. Hoc vnde scio, nisi quia Deus ineffabilis
est. quod autem à me dictū est, si ineffabile ei
est, dictū non esset. Ac per hoc ne ineffabilis
quidē dicēdus est Deus quia & hoc cū dī, ali-
quid dī. Et sit nescio q̄ pugna verborū, qm̄ si
illud est ineffabile q̄ dici nō pōt, nō est inef-
fabile q̄ vel ineffabile dici pōt. Quę pugna
verborū silētio cauēda poti⁹ q̄ voce pacāda
est. Et tñ Deus, cū de illo nihil digne dici pos-
sit, admisit humanæ vocis obsequiū, & ver-
bis nostris in laude sua gaudere nos voluit.

Nā inde est quod & dī Deus. Nō. n. reuera in
strepitu istorū duarum syllabarū ipse cognoscitur,
sed tamen omnes Latinæ lingue so-
cios, cum aures eorū sonus iste tetigerit, mo-
uet ad cogitandā excellentissimam quandā
immortalemq; naturam. Nā cum ille vnu

Deū oēs
intelligi-
st, quo ni
hilmelius
Cap. 7.

cogitatur deorū Deus ab his ēt qui alios &
sūpicātur & vocat & colūt Deos, siue in cę-
lo siue in terra, ita cogitat, vt aliquid quo ni-
hil melius sit atq; sublimi⁹, illa cogitatio co-
neſt attingere. Sanè qm̄ diuerſis monētur bo-
nis partim eis, q̄ ad corporis sensum, partim
eis q̄ ad animi intelligentiā pertinent, Illi q̄
dediti sunt corporis sensibus, aut ipsum cę-
lū, aut qđ in cęlo fulgentissimū vidēt, aut ip-
sum mūdū, Deū deorū esse arbitran̄. Aut si
extra mūdū ire contendunt, aliquid lucidum
imaginātur, idq; vel infinitū vel ea forma q̄
optima videtur inani suspitione cōſtituant,
aut humani corporis figura cogitant, sic eā
ceteris anteponunt. Quod ff vnu Deū deo-
rū esse nō putant, & potius multos aut innu-
merabiles c̄quals ordinis Deos, ēt eos tñ p̄-
nt cuiq; aliquid corporis videf excellere, ita
figuratos animo tenent. Illi aut̄ qui per intel-
ligentiā pergunt videre qđ Deus est, oib. eū
naturis visibilibus & corporalibus, intelligi-

bilibus ēt & spiritualibus oībus mutabilibus
pferunt. Oēs tñ pro excellētia Dei certatim
dimicant. Nec quisquā inueniri pōt, qui hoc
Deū credat esse quo melius aliquid est. Itaq;
hoc oēs. Deū cōsentient esse, qđ ceteris reb.

Deū nīl
sapientiā.
Cap. 8.

omnibus anteponūt. Et qm̄ oēs qui de Deo
cogitant, viuū aliquid cogitant, illi soli pos-
sunt nō absurdā & indigna de Deo existima-
re, qui vitā ipsam cogitat, & q̄cunq; illis for-
ma occurrerit corporis, eam vita viuere vel
non viuere statuūt, & viuētē non viuenti ant-
eponunt, eamq; ipsam viuentē corporis for-
mā quantalibet luce pr̄fulgeat, quālibet
magnitudine p̄emineat, quālibet pulchritu-
dine ornetur, aliud esse ipsam, aliud vitā qua
vegetat intelligit. eamq; illi moli qua ab il-
la vegetatur & animatur dignitate incōpara-
bili pferunt. Deinde ipsam vitā pergūt suspi-
cere: & si eā sine sensu vegetatē inuenierint,
qualis est arborū, pponunt ei sentiētē, qualis
est pecorū: & huic rursus intelligentē, qua-
lis est hominū. Quā cū adhuc mutabilē vi-
derint, et huic aliquā incōmutabilē cogun-
t pponere: illā, s. vitā q̄ nō aliqñ desipit, aliqñ
fāpit, sed est potius ipsa sapientia. Sapiens. n.
mens, id est adepta sapientiā, antequā adipi-
sceretur nō erat sapiens. At vero ipsa sapien-
tia, nec fuit vnu insapiens, nec esse vnu po-
test. Quā si nō vidererit, nullo modo plena fi-
ducia vitā incōmutabiliter sapientē, cōmu-
tabili vita anteponerēt. Ipsam quoq; regulā
veritatis qua illā clamātēsse meliorē, incōmu-
tabilē vident. Nec vspīa nisi supra suā natu-
rā vident, quandoquidē se vident mutabiles.
Nemo est. n. tā imprudenter insultus, qui di-
cat, vnde scis i cōmutabiliter sapientē vitā cō-
mutabili esse pferēdā? Idip. sum. n. quod inter-
rogat, vnde sciā, omnib. ad contēplandū cō-
muniter atq; incōmutabiliter pr̄flo est. Et
hoc qui nō viderit, ita est quasi cęcū in sole,
eui nihil p̄dest ipfis locis oculorū eius tā cla-
ræ ac p̄fentis lucis fulgor infusus. Qui at viderit
ac refugit, cōfuetudine vmbraū carna-
liū inualidā acē mentis gerit. Prauorū igitur
morū quasi cōtrarijs flatib. ab ipsa patria re-
percutiūtūt hoīes, posteriora atq; inferiora
fectatēs, q̄ illud q̄ esse melius atq; p̄statiūs
cōſitent. Quapropter cū illa veritate perfruē
dū sit, q̄ incōmutabiliter viuit, & in ea trini-
tas Deus author & cōditor vniuersitatis reb.
quas cōdidit cōſulat, purgandus est animus

vt

Purgas-
tus ani-
mus deū
videt.
Cap. 10.

Con-
fab-
Cap.

Defi-
bi-
du-
ne.
Cap.
1. C

Evan-

Ibida-
Ver-
q̄s
facta-
Cap.

Deū:
minē
fanar-
Cap. 1.

vt perspicere illā lucē valēat, & inhērere pfecte. Quā purgationē quasi ambulationem quandā, & quasi nauigationē ad patriam esse arbitremur. Non.n. ad eū qui vbiq; præsens est, locis mouemur, sed bono studio bonisq; moribus.

Our Dens factus hō. Quod nō possemus nisi ipsa sapiētia tanta ēt nostrā infirmitati congruere dignaretur, & viuendi nobis p̄beret exemplū, non aliter q̄ in homine, qm & nos homines sumus. Sed quia nos cū ad illam venimus, sapienter facimus: ipsa cū ad nos venit, ab ho-

F minibus superbis quasi stulte fecisse putata est. Et qm nos cum ad illā venimus, conuale scimus: ipsa cū ad nos venit: quasi infirma existimata est. Sed q̄ stultū est Dei, sapientius est hominibus: & q̄ infirmū est Dei, fortius est hominibus. Cū ergo ipsa sit patria, viā se quoq; nobis fecit ad patriā. cū sano & puero interior oculo vbiq; sit præsens, eorum qui oculū illū infirmū immundumq; habet, oculis ēt carneis apparere dignata est. Quia enim in sapientia Dei non poterat mundus per sapientiā cognoscere Deū, placuit Deo per stultitiam p̄dicationis saluos facere credentes.

Non igit per locorū spatiā veniendo, sed in carne mortali mortalib. apparēdo venisse ad nos dī. Illuc.n. venit vbi erat, quia in hoc mūdo erat, & mundus per eū factus est. Sed qm cupiditatē fruendi pro ipso creatore creature, hoīes configurati huic mundo, & mundi noīe congruentissime vocati, non eū cognoverunt, p̄ea dixit Euangelista, Et mūdus cū non cognovit. Itaq; in sapientia Dei non poterat mundus per sapientiā cognoscere Deū. Cur ergo venit cū hic esset, nisi quia placuit Deo per stultitiam p̄dicationis saluos facere credentes? Qūo venit, nisi quia verbū caro factū est & habitauit in nobis? Sicut cū quo caro loquimur, vt id q̄ in anima gerimus, in audiē factū.

Ibidem. Verbum caro factū est & habitauit in nobis? Sicut cū loquimur, vt id q̄ in anima gerimus, in audiē factū. *Cap. 13.*

G Sicut at curatio via est ad sanitātē, sic ista curatio peccatores sanandos resiciendosque suscepit. Et quēadmodū medici cū alligant vulnera, non incōpositē, sed apte id faciunt, vt vinculi utilitatem quēdā pulchritudo etiā

consequatur: sic medicina sapientiā p̄r hominis susceptionem nostris est accōmodata: vulneribus, de quibusdā cōtrarijs curans, & de quibusdā similibus. Sicut ēt ille qui medetur vulneri corporis, adhibet qdā contraria, sicut frigidū calido, vel humidū sicco, uel quid aliud hmōi. Adhibet ēt quedā similia, sicut linceolū uel rotundo uulneri rotundū, uel oblongū oblōgo, ligaturamq; ipsam nō eandē mēbris omnib. sed similiē similib. coaptat: sic sapientia Dei hominē curans, seipsap. II. fam exhibuit ad sanandū, ipsa medicus, ipsa medicina. Quia ergo per superbiā hō lapsus H est, humilitate adhibuit ad sanandū. Serpētis sapientia decepti sumus, dei stultitia liberatur. Quēadmodū aut illa sapientia uocabat, erat aut stultitia contēnentibus Deū: sic ista q̄ uocatur stultitia, sapientia est vincentib. dia bolū. Nos immortalitate male usi sumus, ut moreremur, Xps immortalitate bene usus est ut uiueremus. Corrupto aīo fēminā ingressus est morbus: integro corpore fēminā processit salus. Ad eadē contraria pertinet, q̄ ēt exēplo uirtutū eius uitia nostra curant. Iam uero similia quasi ligamēta mēbris & uulnerib. nostris adhibita illa sunt, q̄ per feminam deceptor, p̄ fēminā natus, homo hoīes, mortalis mortales, morte mortuos liberauit. Multa quoq; alia diligentius considerantib. quos instituti operis pēragēdi necessitas nō rapit, uel à cōtrarijs, uel à similib. medicina Xpianā appetat instrūctio. Iā uero credita dñi à mortuis resurrectio, & in celū ascensio magna spe fulcit fidē nostrā. Multū.n. ostendit q̄ rellione uoluntarie pro nobis animā posuerit, qui sic et ascensione habuit in p̄tē resūmēre. Quanta ergo le fiducia spes credentiū cōsolatur, consideras quantus quanta pro iōndū credentiib. paſſus sit. Cum.n. iudex uiuorū atq; mortuorū expectatur ē celo, magnū timorē incutit negligentiib, ut se ad indulgentiā conuertat, eumq; magis bene agendo desiderant, quam male agendo formident. Quibus autem uerbis dici, aut qua cogitatione capi potest p̄mium, quod ille in fine daturus est: qm ad cōfolationem huius itineris tantū dedit de spiritu suo, quo in aduersis uitē huius fiduciam charitatemq; tantam eius quem nondū uide mus habeamus: & dona unicuiq; propria ad instructionē ecclesię suę, ut id q̄ ostendit es se faciendū, non solū sine murmure, sed etiā

Fulcitur
cap. 15.

Matt. 16

Ioan. 10.

Acto. 10

Ephes. 1.

DE DOCTRINA CHRISTIANA

cū delectatione faciamus. Est n. ecclesia corporis eius, sicut Apostolica doctrina cōmemorat, quae ēt coniuncta eius dī. Corpus ergo suū sponsa. multis mēbris diuersa officia gerētib. modo Cap. 16. unitatis & charitatis tanquā sanitatis astrin- Ephes. 5. git. Exercet aut̄ hoc tpe & purgat medicina- libus quibusdā molestijs, vt erutam de hoc seculo, in aeternū sibi copulet coningem ec- clesiā, non habentē maculam neq; rugā, aut

Via ad aliquid hmōi. Porro qm̄ in via sumus, nec Christi via ista locorū est, sed affectuū, quā interclusa debant quasi septa qdā spinofa prēteriorū malitię peccatorū, quid liberalius & misericordius facere potuit qui seipsum nobis quo rediremus sublēnere voluit, nisi vt omnia donaret peccata conuersis, & grauiter fixa in

K terdicta redditus nostri pro nobis crucifixus euelleret? Has igif claves dedit Ecclesiæ suæ, ut quæ solueret in terra, soluta esent in celo: quæ ligaret in terra, ligata esent in celo, s. Cap. 18. ut quisquis in Ecclesia eius dimitti sibi pec- cata nō crederet, non ei dimitterentur: quisquis aut̄ crederet, seq; ab his correctus auerteret in eiusdē Ecclesiæ gremio constitutus, eadē fide atq; correctione sanaretur. Quisquis. n. non credit dimitti sibi posse peccata, si deterior desperādo, quasi nihil illi melius quam malū esse remaneat, vbi de fructu suæ conuersio n̄ infidus est. Iā vero sicut animi quædā mors est, vita prioris morumq; reiectionis, quæ fit penitendo: sic ēt corporis mors est animationis pristinę resolutio. Et quō ani-

D De renati- scēsia cor- poris & animi. Cap. 19. mus post pñiam qua priores mores perditos interemit, reformarū in melius, sic ēt cor pus post istā mortē quā vinculo peccati omnes debemus, credendū & sperandū est resur- rectionis tpe in melius cōmutari: vt non caro & sanguis regnū Dēi possideant, q; fieri non pōt, sed corruptibile hoc induat incorruptionē, & mortale hoc induat immortalitatē, nullamq; faciens molestiā, quia nullam patietur indigentiam à beata perfecta; ani-

L 1. Co. 15. Qui non renascan- tur. Cap. 20. Inequa- li: resur- rectio bo- manus. resurgere ad pñas inestimabiles, pios aut̄ ad

vitam aeternā. In his igitur oībus reb. illæ tñ sunt quibus fruendū est, quas aeternas atque incōmutabiles cōmemorauimus. Ceteris aut̄ tē vtendum est, vt ad illarū perfruitionē peruenire possumus. Nos itaque qui fruimur & vtimur alijs reb. res aliquæ sumus. Magna. n. quædā res est homo factus ad imaginem & similitudinē Dei, non inquantū mortali corpore includitur, sed inquantū bestias rationa lis anima; honore prēcellit. Itaq; magna qō est, vtrū frui se debeant homines, an vti, an vtrungs. Præceptū est. n. nobis vt diligamus M inuicē. Sed quēritur vtrū pp se homo ab ho- Genes. 1. mine diligendus sit, an pp aliud. Si. n. pp se, 1. sen. dī. fruimur eo: si pp aliud, vtimur eo. Vrāutem 1. cap. cō. mihi pp aliud diligendus. Quod. n. pp se di- autem.

ligendū est, in eo constituitur vita beata. Cu- ius ēt si nondum res, tñ spē eius nos hoc tē- pore consolatur. Maledictus aut̄ qui spē suā ponit in homine. Sed nec seipso quisquā frui debet, si liquido aduertas, quia nec seipsum debet pp seipsum diligere, sed pp illud, quo fruendū est. Tunc quippe est optimus homo, cum tota vita sua peragitur in incōmutabilem vitā, & toto affectu inhāret illi. Si aut̄ se pp se diligit, non refert ad Dēū, sed ad seipsum conuersus, non ad incōmutabile ali- quid conuertitur. Et propterea iam cū defe- ctu aliquo se fruitur, quia melior est cū to- tus hēret atq; constringitur incōmutabili bo- no, quā cū inde vel ad seipsum relaxatur. Si ergo teipsum, non pp teipsum debes dilige- re, sed pp illud vbi dilectionis tua rectissi- mus finis ēt, nō succenseat aliis homo, si ēt ipsum pp Dēū diligis. Hēc. n. regula dilectio- 3. sen. dī. nis diuinitus constituta est, Diliges, inquit, sequēter. proximū tuum sicut teipsum: Dēū vero ex to 27. ca. cō. corde, & ex tota anima, & ex tota mente, Lenu. 19. vt omnes cogitationes tuas & omnē vitam, Deute. 6. & omnē intellectū in illū conferas, à quo 3. sen. di- habes ea ipsa q; confers. Cum aut̄ ait, Toto 27. ca. dī. corde, tota anima, tota mente, nullam vita lectionis nostrā partē reliquit quæ vacare debeat, & A quasi locū dare vt alia re velit frui, sed quic- quid aliud diligendū venerit in animū, illuc rapiatur, quo totius dilectionis impetus cur- rit. Quisquis ergo recte proximū diligit, hoc cum eo debet agere, vr ēt ipse toto corde, to- ta aīa, tota mente diligit Dēū. Sic. n. eū dili- gēs tanquā seipsum, totā dilectionem sui & illius refert in illam dilectionē Dēi, q; nullū à se.

à se riuum duci extra patitur cuius deriuatione minuatur. Non aut omnia quib. vten-
 dū est diligenda sunt, sed ea sola quæ aut no-
 biscum societate quadā referuntur in Deū ,
 sicuti est homo vel angelus, aut ad nos relata
 beneficio Dei per nos indigent, sicuti est cor-
 pus. Nā vtiq; martyres non dilexerunt scelus
 persequentiū se, quo tñ vñ sunt ad promerē-
 dum Deum. Cū ergo quatuor sint diligēda ,
 Vnū q̄ supra nos est, alterū q̄ nos sumus, ter-
 tium q̄ iuxta nos est, quartū q̄ infra nos est,
 De secundo & quarto nulla præcepta danda
 erant. Quantūlibet.n.homo excidat à verita-
 te, manet illi dilectio sui , & dilectio corpo-
 ris sui . Fugax.n.animus ab incōmutabili lu-
 mine omniū regnatore id agit, vt ipse sibi re-
 gnet & corpori suo . Et ideo non pōt nisi &
 se & corpus suū diligere . Magnū aut̄ aliquid
 adeptū le putat, si ēt locijs, i.alij hominibus
 dñari potuerit. Inest.n.vitioso animo id m-
 agis appetere, & sibi tanquā debitu vendica-
 re, q̄ vni proprie debet Deo . Talis aut̄ sui di-
 lectio melius odium vocatur. Iniquum est.n.
 B quia vult sibi seruire, & q̄ infra se est , cū ip-
 se seruire superiori nolit. Rectissimeq; dictū
 est, Qui diligit iniquitatē odit animam suam:
 & ideo fit infirm⁹ animus, & de mortali cor-
 pore cruciatur. Necesse est.n.vi illud diligt,
 Et eius corruptione prægraet. Immortali-
 tas.n.& incorruptio corporis de sanitate ani-
 mi existit: sanitas aut̄ animi est firmissime in-
 hærere potiori, hoc est, incōmutabili Deo ,
 Cū vero ēt eis qui sibi naturaliter pares sūt,
 hoc est, hominibus dñari affectat, intolerabi-
 lis omnino superbia est. Nemo ergo se odit.
 Et hinc quidē cum aliqua secta nōnulla qō
 fuit. Sed neq; corpus suū quisquam odit. Ve-
 rū est.n.q̄ ait Apostolus, Nemo vnquā car-
 nē suā odio habuit. Et quod nonnulli dicunt
 malle se oīno esse sine corpore, omnino fal-
 lunī. Non.n.corpus suū, sed corruptiones e-
 ius & pōdus oderunt. Nō itaq; nullū corpus,
 sed incorruptū & integerrimū volūt corpus
 habere , Sed putant nullū corpus esse si tale
 fuerit, quia tale aliquid aīam esse putant. Qđ
 aut̄ continentia quadā & laborib. quasi per-
 fequi videntur corpora sua, qui hoc recte fa-
 ciunt, non id agunt vt non habeant corpus ,
 sed ut habeant subiugatū & paratū ad opera
 necessaria. Libidines.n. male vtentes corpo-
 re, i.cōfuetudines & inclinations animæ ad
 fruendū inferiorib. per ipsius corporis labo-
 riosam quandā militiā extinguere affectant.
 Nā non se interimunt, sed curā lūx valitudi-
 nis gerunt. Qui aut̄ peruerse id agunt, quasi
 naturaliter inimico suo corpori bellū inge-
 runt. In quo fallit eos q̄ legunt, Caro concu-
 piscit aduersus spiritū , & spiritus aduersus
 carnē. Hæc.n.sibi inuicē aduersantur. Dictū
 est.n. hoc pp̄ indomitā carnalē consuetudi-
 nē, aduersus quā spiritus concupiscit, nō vt
 interimat corpus, sed vt cōcupiscētā eius, i.
 cōfuetudinē male domitā faciat spiritui sub-
 iugatam, q̄ naturalis ordo desiderat Quia.n.
 hoc erit post resurrectionē, vt corpus oīmo
 do cū quiete summa spiritui subditū immor-
 taliter vigeat, hoc ēt in hac vita meditādūm
 est, vt cōfuetudo carnalis mutetur in melius,
 ne inordinatis motibus resistat spiritui, Qđ
 donec fiat , caro concupiscit aduersus spiri-
 tū, & spiritus aduersus carnē: non per odium
 resistente spiritu, sed per Principatū, q̄a ma-
 gis q̄ diligit vult subditū esse meliori: nec p̄
 oīdu resistente carne, sed p̄ cōfuetudinis vin-
 culū, q̄ parentum ēt propagine inueteratū
 naturæ lege inoleuit. Id ergo agit spiritus in
 domanda carne, vt soluat mala cōfuetudinis
 quasi pačta peruersa, & fiat pax consuetudi-
 nis bonæ: Tñ nec isti qui falsa opinione de-
 pravati corpora sua detestantur, parati essent
 vñ oīculū vel sine sensu doloris amittere, ēt
 si in altero tantus cernēdī sensus remaneret,
 quantus erat in duob. nisi aliqua res q̄ p̄pō
 nenda esset vrgeret. Iстis atq; hīmōi documen-
 tis satis ostenditūr eis, qui sine pertinacia ve-
 rū requirūt, q̄ certa sit sñia A postoli vbi ait,
 Nemo.n.unquā carnē suā odio habuit. Addi-
 dit ēt, Sed nutrit & fouet eam, sicut Christus
 Ecclesiā. Modus ergo diligēdi præcipiendus
 est homini, i. quō se diligit ut p̄fit sibi. Quin
 aut̄ se diligit & prodeſſe sibi uelit, dubitate
 dementis est. Præcipiendum ēt q̄to corpus
 suū diligat, ut ei ordinate prudenterij confu-
 lat. Nam q̄ diligit ēt corpus suum , idq; sal-
 uū habere atq; integrū uelit, & que manifestū
 est. Aliquid itaq; amplius diligere aliquis po-
 test, q̄ salutē atq; integritatē corporis sui. Nā
 multi & dolores & amissiones nonnullorū
 membrorū voluntarias suscepisse inueniuntur :
 sed ut alia que amplius diligebant fatē
 conseruerent. Non ergo propterea quisquā
 dicendus est non diligere salutē atq; incolu-
 mitatem.

D
 Meditā
 di verbo
 pulchre
 hic vivit
 nō tantū
 pro cogi-
 tare, sed
 pro cogi-
 tando exer-
 cere, sciu-
 ti veteres
 dixerūt ,
 oī artes
 in media-
 tione con-
 sistere.

Ephes. 5.
 Amoris
 vbi lau-
 dandus.

Cap. 25.

Cap. 21.
 Ioan. 5.
 Solo Deo
 fruendū.
 Cap. 22.
 1. sen. dī.
 1. cap. id
 ergo.

M
 Genes. 1.
 1. sen. dī.
 1. cap. c.
 autem.

Hier. 17.

3. sen. dī.
 27. ca. cō
 sequēter.
 Matt. 22.
 Léui. 19.
 Deuse. 6.
 3. sen. dī.
 27. ca. dī
 letctionis.

A

DE DOCTRINA CHRISTIANA

mitatē corporis sūi, quia amplius aliquid dīigit. Nā & avarus q̄uis pecunia dīilitat, tñ emit sibi panē. Quod cū facit, dat pecuniam q̄ multū amat & augere desiderat. Sed quia plūris x̄stimat salutē corporis sūi, q̄ illo pane fulcit, superuacaneū est diutius de re manifestissima disputare, q̄t nō plerunq; nos facere cogit error impiorū. Ergo qm̄ p̄cepto nō est

De diligēdo Deo, p̄ id q̄ sumus, & infra nos est, ad nos tñ pertinet, incōcussa naturae lege diligimus, quæ in bestias ēt promulgata est: nā & bestia le atq; seipso.

Cap. 26. corpora sua diligunt; restabat vt & de illo q̄ supra nos est, & de illo q̄ iuxta nos est, p̄cepta sumeremus. Diliges, inquit, dñm Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua,

F & ex tota mente tua, & diliges proximū tuū tanquā teipsum. In his duob. p̄ceptis vniuersa lex pendet & Prophetae. Finis itaq; p̄cepti est dilectio, & eagmina, i. Dei & proximi. Quod si te totū intelligis, i. animā & corpus tuū, & proximū totū, i. animā & corpus eius: homo. n. ex anima constat & corpore, nullū rerū diligendū genus in his duob. p̄ceptis p̄missum est. Cū. n. p̄currat dilectio Dei, eiusq; dilectionis modus pr̄scriptus apparet, ita vt cetera in illū cōfluant, de dilectione tua nihil dictū vī. Sed cū dictū est. Diliges proximū tuū tanquā teipsum: simul & tui abste dilectio non p̄missa est. Ille aut̄ iuste & sancte viuit, qui rerū integer estimator est. Ipse est aut̄ qui ordinatā dilectionem habet, ne aut̄ diligat q̄ nō est diligendū, aut̄ nō diligat q̄ est diligendū, aut̄ amplius diligat quod minus est diligendū, aut̄ aequa diligat quod vel minus vel amplius diligendū est, aut̄ minus

G vel amplius q̄ aequa diligendum est. Omnis peccator inquantū peccator est, nō est diligendus. Et ois homo inquantū homo est, diligendus est pp̄ Deū, Deus vero, pp̄ seipsum. Et si Deus omni hoīe amplius diligendus est, amplius quisq; debet eū diligere q̄ seipsum. Itē amplius alius homo diligendus est q̄ corpus nostrū: quia pp̄ Deū oīa ista diligenda sunt, & p̄ nobisq; alius homo Deo p̄frui, q̄ non p̄t corpus, quia corpus per aīam viuit qua fruimur Deo. Oēs aut̄ hoīes aequa diligendi sunt. Sed cū omnib. prodesse nō possis potissimum consulendū est, qui pro locorū & temporū vel quarūlibet rerū opportunitatib. constrictius tibi quasi quadā sorte iungū-

tur. Sicut. n. si tibi abundaret aliquid q̄d dari oporteret ei qui nō haberet, nec duobus dari posset. si tibi occurrerent duo, quorū neuter aliū vel indigentia, vel erga te aliqua necessitudine superaret, nihil iūtius faceres quā vt

forte eligeres, cui dandū esset quod dari vtrique nō posset. Sic in hominib. quibus omnibus cōsūlere nequeas, pro forte habendū est

*prout quisq; tibi colligatus t̄paliter adhære-re-potuerit. Omniū aut̄ qui nobiscū frui pos-Opt andā
sunt Deo, partim eos diligamus quos i. p̄si ad
iuuamus, partim eos à quib. adiuuamur: par-tim eos quorū & indigemus adiutorio, & in
diligentie subuenimus: partim quibus nec ipſi*

conferimus aliquid cōmodi, nec ab eis vt no-

bis conferatur attendimus. Velle tñ debemus

*H vt oēs diligent nobiscū Deū, & toū q̄ vel
eos adiuuamus vel adiuuamur ab eis, ad vnū
illum finē referendum est. Si. n. in theatris ne
quitia qui aliquē diligat histrionē, & tanquā
magno vel ēt summo bono eius arte perfrui
tur, oēs diligat qui eū diligunt seū, non pro-
pter illos, sed pp̄ eum quem pariter diligūt;
& quanto est in eius amore feruentior, tāto
agit quib. p̄t modis, vt à plurib. diligatur, &
tanto pluribus cupit eū ostendere, & quē fri-
gidiorē videt excitat eū quantū p̄t laudibus
illius: si aut̄ contrauenientē inuenerit, odit in
illo vehementer odiū dilecti sui, & quib. mo-
dis valet instat, vt auferat: quod nos in socie-
tate dilectionis Dei agere conuenit, quo per
frui beate viuere est, & à quo habent omnes
qui eum diligunt, & quod sunt, & quod eum
diligunt, de quo nihil metuimus, ne cuiquā
polvit cognitus displicere, & qui se vult dili-
gi, non vt sibi aliquid, sed vt eis qui diligunt
eternū p̄mīū conferatur, hoc est ipse quē
diligunt? Hinc ēt efficitur vt inimicos ēt no-
stros diligamus. Non. n. eos timemus, quia
nobis q̄ diligimus auferre non possunt, sed
miseremur potius, quia tanto magis nos ode-
runt, quanto ab illo quē diligimus separati
sunt. Ad quē si conuersi fuerint, & illum tan-
quā beatificū bonū, & nos tanq̄ socios tanti
boni necesse est vt diligant. Oritur aut̄ hoc
loco de angelis nonnulla quæstio. Illo enim
fruentes, etiā ipsi beati sunt, quo & nos frui
desideramus. Et quanto in hac vita fruimur,
vel p̄ speculū vel in enigmate, tanto nostram
peregrinationem & tolerabilius sustinemus,
& ardenter finire cupimus. Sed vtrū ad illa*

Ordo dilectionis.

Cap. 27.

*Quibus
potissimum
sit succur-
rendum.*

*Cap. 28.
3. sen. di.
29. c. vī
de etiam.*

*Opt andā
vt oēs di-
ligant
Deum.
Cap. 29.*

*Matt. 5.
Omnis ho-
mīus p̄t
ximus di-
ligendus.*

*Cap. 30.
1. sen. di.
I. c. Hec
ergo.*

*An
quo
pro
nobis*

duo præcepta etiā dilectio pertineat angelo
 rū, nō irrationabiliter queri pōt. Nā q̄ nullū
 hominū excepit q̄ præcipit vt pximū dili-
 gamus, & ipse in Euāgeliō dñs ostendit, & Pau-
 lus Apostolus. Namq; illa cui duo p̄cepta, p̄tu-
 lerat, atq; in ei p̄dere totā legē, p̄phetasq;
 dixerat, cū interrogaret eū dicens, Et quis ē
 meus proximus, hominē queridā proposuit
 descendēt ab Hierusalē in Hiericho inci-
 disse in latrones, & ab eis grauiter vulneratū
K fauciū & semiuiū esse derelictū. Cui prox-
 imū esse nō docuit, nisi q̄ erga illū recreādū
 atq; curādū misericors extitit, ita vt hoc qui
 interrogauerat interrogatus ipse fateretur
 cui dominus ait, Vade & tu fac similiter: vt
 videlicet eū esse proximū intelligamus, cu i
 vel exhibendū est officiū misericordiæ si in-
 diget, vel exhibēdū esset si indigeret. Ex quo
 est iam cōsequens, vt ēt ille à quo nobis hoc
 vicissim exhibendū est proximus sit noster.
 Proximi enim nomen ad aliquid est, nec q̄f-
 quā esse proximus nisi proximo potest. Nul-
 lū autē exceptū esse cui misericordiæ dene-
 getur officiū, q̄s nō videat? qn̄ vīsq; ad inimicos
 etiam porrectum est eodē dño dicente,
 Diligite inimicos vestros, benefacite ijs qui
 oderunt vos. Ita, quoq; Apostolus Paulus do-
 cet cū dicit, Nā nō adulterabis, nō homicidiū
 facies, nō furaberis, nō concupiscēs, &
 si quod est aliud mandatū, in hoc sermone
 recapitulatur. Diliges proximum tuum tan-
 quā teipsum. Dilectio proximi malū nō ope-
 ratur. Quis quis ergo arbitratur non de omni
 homine Apostolū p̄cepisse, cogetur fateri q̄
 absurdissimū & sceleratissimum est, vīsum
L fuisse Apostolo nō esse peccatū, si q̄s aut nō
 Christiani aut inimici adulterauerit vxore,
 aut eū occiderit, aut eius rē cupierit. Quod
 si dementis est dicere, manifestū est oēm ho-
 minē proximū esse deputādū, q̄ erga nemī
 nē operandū est malū. Iā vero si vel cui p̄bē-
 dum est, vel à quo nobis præbendū est offi-
 ciū misericordiæ, recte proximus dicitur.
 manifestū est hoc præcepto quo iubemur di-
 ligere proximum, etiam sanctos angelos cō-
 tineri, à quibus nobis tāta misericordiæ offi-
 ciā impēdunē, quāta multis diuinarū scriptu-
 rarū locis animaduertere facile est. Ex quo
 & ipse Deus & dñs noster proximū se no-
 strū dici voluit. Nā & seipsum significat dñs
 Iesus Christus opitulatum esse semiuiuo ia-
 centi in via afflito & relicto à latronibus.
 Et Propheta in oratione ait. Sicut pximum **Psal. 34.**
 sicut fratrē nostrū ita cōplacebi. Sed qm̄ ex-
 cellentior ac supra naturā nostrā est diuina
 substantia præceptū quo diligamus Deum à
 pximi dilectione distinctū m est. Ille n. no-
 bis præbet misericordiā pp suā bonitatē, nos
 autē nobis inuicē ppter illius. i. ille nostri mi-
 seretur vt se perfruamur, nos vero inuicē no-
 stri miseremur, vt illo perfruamur. Quapro-
 pter adhuc ambiguū esse videtur cū dici-
 cimus ea re nō p̄fui quā diligimus pp scip-
 sam, & ea re nobis fruendū cē tm̄ qua effici-
 mur beati, ceteris vero vtendū. Diligit eam
 nos Deus, & multū nobis dilectionē eius er-
 ga nos diuina scriptūrā cōmendat, qm̄ ergo
 diligit, vt nobis vītā, an fruatur? Sed si fruī
 eget bono nō, q̄ nemo sanus dixerit. Omne
 enim bonum nostrū vel ipse, vel ab ipso est.
 Cui autē obscurū vel dubiū est, nō egere lu-
 cērerū harū nītore quas ipsa illustrauerit?
 Dicit ēt apertissime Propheta, Dixi dño, Dc^o
 meus es tu, qm̄ bonorū meorū nō egēs. Nō
 ergo fruī nobis, sed vītā. Nā si neq; fruītur
 neq; vītā, non inuenio quemadmodū di-
 ligat. Sed neq; sic vītā vt nos, Nā nos res quī-
 bus vimur ad id referimus, vt Dei bonitate
 p̄fruamur. Deus vero ad suā bonitatē vīsum
 nīm resert. Quia n. bonū est, sumus: & īquā
 tū sumus boni sumus. Porro autē q̄ iustus ē,
 nō impūne sumus mali. Inquātū. n. mali su-
 li sumus, intātū minus ēt sumus. Ille n. sum-
 me ac primitus est, qui oīno incōmutabilis
 est, & q̄ plenissime dicere potuit, Ego sum q̄
 sum: & dices eis, Qui est nīs me ad vos. At
 cetera sunt, & nīs ab illo ēē nō p̄nt, & intātū
 bona sunt in quantū acceperūt ut sint. Ille igi-
 tur vīsum qui dicirur Dei quo nobis utitur, nō
 nō ad eis sed ad nostrā utilitatē referit, ad e-
 ius autē tātūmodo bonitatem. Cuius autē nos
 miseremur & cui cōfūlimus, ad eis qdē uti-
 litatē id facimus, eāq; intuemur: sed nescio
 q̄o ēt nostra sit consequens, cum eā miseri-
 cordiā quā impēdimus egenti sine mercede
 nō reliquit Deus. Hāc autē merces summa est
 vt eo p̄fruamur, & oēs qui eo fruīmur, no-
 bis ēt inuicē in ipso perfruamur. Nā si in no-
 bis id facimus, remanemus in uia, & spēm
 beatitudinis nostrāq; in hōe uel in angelo col-
 locamus. Quod & homo superbus & ange-
 lus supbus arrogāt sibi, atq; in se aliorū spē
 gaudent

1. sē. dī. 1
 ea. sē. cū.

M

Deus nō
 fruīt no-
 bis, sed
 vītā.

Cap. 31.

Psal. 15.
 Deus ho-
 mine

quo vī-
 tur.

Cap. 32.

1. sē. dī. 1

Sed

cū. 2. sē.

di. 1. c.

i. loque

2. sē. dī.

55. c. qd̄

autem.

A

1. sē. dī. 1

ea. sē. cū.

Quonō

homine

fruī con-
 ueniat.

Cap. 33.

Mat. 5.

Rom. 15.

3. sē. dī.

28. cap.

erit.

Angeli
 quoque
 proximi
 nobis.

DE DOCTRINA CHRISTIANA

gaudent constitui. Sanctus autem hō & sanctus angelus est: fessos nos atq; in se acquiescere & & remanere cupientes reficiunt potius, aut eo sumptu quē p̄p nos, aut illo etiā quē p̄p se acceperūt, acceperūt tñ, atq; ita resēctos in illū ire cōpellunt quo fruētes pariter beati simus. Nī & Apostolus clamat. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine

B Pauli baptizati estis? Et neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat sed q̄ incrementū dat Deus. Et angelus hominē lē adorātē monet, vt potiū illū adoret sub quo ei dñō ēt ipse cōseruus est. Cū āt hoīe in deofrueris, Deo potius quā hoīe frueris. Illo enim frueris quo efficeris beatus, & ad Deū te peruenisse lētaberis, in quo spē ponis vt venias. Inde ad Philémonem Paulus, Ita frater, īquit, ego te fruar in dñō. Qđ si, nō addisset in dñō & fruar tñ, dixisset, ī eo cōstituisset spē beatitudinis suę, quāq; & viciniissime dicitur frui cū delectatione vti. Cū enim adest qđ diligitor, ēt dele-

Id v̄er-
bium tam
ad nomen
Onesimi.
Id v̄er-
bi
ad volu-
ptatem.
Prius v̄ia
ad deum.
Ca. 34.

beris, ī quo spē ponis vt venias. Inde ad Philémonem Paulus, Ita frater, īquit, ego te fruar in dñō. Qđ si, nō addisset in dñō & fruar tñ, dixisset, ī eo cōstituisset spē beatitudinis suę, quāq; & viciniissime dicitur frui cū delectatione vti. Cū enim adest qđ diligitor, ēt dele-

ctationē secū necesse est gerat. Per quā si vā
sieris, cāq; ad illud vbi permanendū est retu-
leris, vteris ea, & abusue nō proprie diceris
tem refer-
frui. Si vero inhāseris atq; permāseris, finē
tur quā
in ea ponēs lētitiae tuae, tunc vere & proprie
tate
frai dicendus es. Quod non faciendū est nisi
in illa trinitate, id est summo & commutabi-
li bono. Vide quēadmodū cū ipsa veritas &
verbū, per quod facta sūt omnia, caro factū
effet vt habitaret in nobis, tñ ait Apostolus,

Ioan. 1.
2. Co. 5.
Prou. 6.
Phili. 3.
Ioan. 14.

Et si noueramus Christum scđm carnē, sed iam nō nouimus. Ille quippe qui nō lolum peruenientibus possessionē, sed ēt viā p̄rēbe re se voluit viuētibus ad se, principiū viarū voluit carnē assimilare. Vnde est etiam illud, Dominus creauit me in principio viarū sua rū: vt inde inciperēt q̄ vellēt venire. Apostolus igitur quāuis adhuc ambularet in via, & ad palmā superne vocationis sequeretur vo- cantē dñm, tñ quā retro sunt obliuiscens, & & in ea, quā ante sunt extensus, ī principiū viarum transferat, hoc est eo non indigebat: a quo tamen aggrediendū & exordiendum iter est omnibus, qui ad veritatem peruenire & in vita æterna permanere desiderāt. Sic enim ait, Ego sum via & veritas & vita: hoc est p̄ me venitur, ad me peruenif, in me per manetur. Cū enim ad ipsum peruenitur, etiā ad ipsum patrem peruenitur: quia per aequali- lem ille qui est & qualis agnoscitur, vincien-

te & tanq; agglutināte nos spiritu sancto, quo in summo atq; incomutabili bono p̄manere possimus. Ex quo intelligitur quod nulla res in via tenere nos debeat, qñ nec ipse dñs inquantū via nřa esse dignatus est, tenere nos voluerit, sed transire: ne rebus t̄p̄alibus quis ab illo p̄ salute nostra suscep̄tis & gestis ha-

reramus infirmiter, sed per eas p̄tius curramus alacriter: vt ad eum: p̄sum qui nostram naturā ā t̄p̄alibus liberauit & collocauit ad dexterā patris, prouehi atq; puenire mereamur. Omnim igitur quae p̄dicta sunt, ex quo de rebus tractāmus, h̄c summa est, vt in-

telligatur regis & oīum diuinarū scriptura- rum plenitudo & finis esse dilectio rei qua frumentū est, & rei qua nobiscū ea re frui po- test, quia vt se quisq; diligat p̄cepto non est opus. Hoc ergo v̄nosceremus atq; pos- semus, facta est tota pro salute nřa p̄ diuinā prouidentiam dispensatio t̄p̄alis qua debe- mus, vt nō quasi mansoriā quadā dilectio- ne atque delectatione, sed transitoria potius tanq; viæ, tanq; vehiculorum vel aliorum quorūlibet instrumentorū, aut si qđ cōgrē- tius dici p̄t, vt ea quibus serimur, p̄p illud ad quod serimur diligamus. Quisquis igitur

scripturas diuinās vel quālibet earū partē in- tellexisse sibi videtur ita vt eo intellectu non ædificet istā geminā charitatē dei proximi, nondū intellectu. Quisquis vero tales inde finiam duxerit, vt huic ædificandæ charitati fit vtilis, nec tñ hoc dixerit, quod ille quē le- git eo loco sensisse probatur, nō pernicio- se fallitur, nec oīo mentitur. Inest quippe in mentiente voluntas falsa dicendi, & ideo multos inuenimus qui mētiri velint, qui aut falli neminē. Cū igitur hoc sciens homo fa- ciat, illud nesciēs patiatur, satis in vna eadē- que re appetit illū qui fallitur, eo qui mēti- tur esse meliore: quandoquidem pati melius est iniuitatē, q̄ facere. Oīs āt qui mentitur iniuitatē facit, & si cuiquā videtur vtile ali qñ esse mendaciū, p̄t videri vtilē aliquā esse iniuitatē. Nemo enim mentiens in eo q̄ mē- ti seruat fidē. Nam hoc vtiq; vult, vt cui mē- titur fidem sibi habeat, quam tñ ei mentien- do non seruat. Omnis autem fidei violator, iniquus est. Aut iniuitas vtilis est aliquādo, quod fieri non p̄t, aut mendacium semper inutile. Sed quisquis in scripturis aliud sen- tit q̄ ille qui scripsit, illis nō mentiētibus fal- litur.

Scriptu-
re sum-
ma, amor
dei.

Cap. 35.

Rom. 13.

Scopu-
rotius scri-
pture.

Cap. 36.

1.7
41

Scr-
ra q
lecti-
posi-
Cap

2. C

E. C

Ch

perp

ma

Cap

Fidei
cha-
illu-
Cap

I. T. I. litur. Sed tñ (vt dicere cęperā) si ea sententia fallit, qua adiscat charitatē, q̄ finis p̄cepti est, ita fallit, ac si quisq̄ errore delerēs viā, eo tamē p̄ agrum p̄ ergat, quo ēt̄ via illa per ducit. Corrigendus est tamen, & q̄ si utius viam non deserere, demonstrandū est, ne cōsuetudine deuiandi etiam illi transuerlum

Scriptura quādē lectorem postulas Cap. 37

aut peruersum ire cogatur. Afferendo. n. temere quod ille non sensit quem legit, plerū que incurrit in alia q̄ illi sententia cōtexere nequeat. Quę si uera & certa esse consentit, illud non posse verum esse quod senerat:

2. Co. 5

Fitq; in eo nescio q̄uo vt amando sentētiā suā, scripturā incipiat offensior esse quā sibi. Qđ malum si serpere siverit, euertetur ex eo. Per fidem. n. ambulamus, non per speciem. Titubabit autem fides si diuinarum scripturarū vacillat anchoritas. Porrò fide titubante, charitas ēt̄ ipsa languescit. Nam si a fide quisq; ceciderit, a charitate ēt̄ necesse est cedat: Non. n. pōt diligere quod esse non credit. Porrò si credit & diligit, bñ agendo & p̄ceptis bonoram morum obtemperando efficit vt etiam speret se ad id quod dilit est uenturum. Itaq; tria hęc sunt quibus & scientia omnis & prophetia militat, fides, spes, charitas. Sed fidei succedit spes quam videbimus. Et spes succedit beatus tudo ipsa ad quā puenturi sumus. Charitas autē ēt̄ istis decedētibus augēbitur potius. S.i.n. credendo diligimus quod nondum videmus, quanto magis cum videre cęperimus? Et si sperādo diligimus, quo nondū puenimus, quāto magis cum puenerimus?

Fides, spes, charitas illuminat Cap. 39

Inter t̄palia q̄ppe atque eterna hoc intererit, q̄ t̄pale aliqd plus diligitur antequā habeat, vilescit autē cum aduenirit. Nou. n. satiat animā, cui vera & certa fides est aeternitas. Aeternū autē ardentius diligitur adeptū q̄ desideratū. Nulli. n. desiderati concedit plus de illo existimare q̄ in se hēt, vt ei vilescat cū minus inueniri: sed quātum quisque veniens existimare poterit, plus perueniens inuenturus est. Homo itaque fide, spe & charitate subnixus, eaq; in cōcuse retinen̄s, non indiget scripturis nisi ad alios instruendos. Itaque multi per hęc tria etiam in solitudine sine codicibus uiuant. Vnde in illis arbitrariam compleum est quod dictum est. Siue Prophetę euacabuntur, siue linguę cessabunt, siue scia destruetur. Quibus tamen quasi machinis tanta fidei & spes

& charitatis inest instrūctio, vt perfectum aliquid tenentes, ea quę sunt ex parte non querant. Perfectum sane quantum in hac vita potest. Nam in comparatione futurę vitę nullius iusti & sancti est uita ista perfecta. Ideo maneat, inquit, fides, spes, charitas, tria hęc, maior autem horum est charitas: qui & cum quisq; ad eterna peruerterit, duobus istis decedētibus charitas auctior & certior p̄manebit. Quapropter cum quisq; cognoscere uerit finem p̄cepti esse charitatem, de corpore puro & cōscientia bona & fide non s̄ posse: ēta, omnem intellectum diuinarum scripturā Cap. 40. rarum ad ista tria relaturus, ad tractationem **I. T. I.** illorum librorum securus accedat. Cum. n. diceret, charitas: addidit de corde puro: ut nihil aliud q̄ id quod diligendum est diligatur. Conscientiam vero bonā subiunxit pp spē: ille enim se ad id quod credit & diligit pertineturum esse delperat, cui mala conscientię scrupulus inest. Tertio, & fide, inquit, non ficta. Si enim fides nostra mendacio caruerit, tunc & nos diligimus quod non est diligendum. & recte uiuendo id speramus, ut nullo modo spes nostra fallatur: Propterea & de rebus cōtinentibus fidem, quantum p̄ tempore satis esse arbitratus sum, dicere volui, quia in aliis voluminibus, siue per alios siue per nos multa iam dicta sunt. Modus itaque sit iste libri huius, Cætera de signis (quātum dederit dominus) differemus.

Libri primi, Finis.

**DIVI AURELII AVGUSTINI
HIPPOLEONENSIS EPISCOPI,
De doctrina Christiana
Liber secundus.**



Vuoniā de rebus cum scribere. Designis, rem, p̄mīū commonens ne Cap. I quis in eis attenderet nisi qđ sunt, non etiam siquid aliud pr̄ter se significant, viciſsim de signis differens hoc dico, ne q̄s in eis attēdat qđ sunt, sed potius qđ signa sunt. i. quod significant. Signū est. n. res p̄ter specie q̄ inge rit sensib. aliud aliqd ex le faciēs in cogitatio diff. 2. si n̄ venire: sicut vestigio viso trāfisse animal, gnum. 4. cuius vestigium est cogitamus: & fumo viso sen. d. i. c ignē subesse cognoscimus, & voce animan- sacram. tis

DE DOCTRINA CHRISTIANA

Kis audita, affectionē animi eius animaduer-
timus, & tuba sonante, milites vel progre-
di vel regredi, & siquid aliud pugna postulat
opertore nouerūt, Signorū igitur alia sūt na-
turalia, alia data. Naturalia sūt, q̄ sine volūta-
te atq; vlo appetitu significād, p̄ter se aliqd
aliud ex se cognosci faciunt; sicuti est famus
significans ignem. Non n. voleas significare
id facit, sed rerum expertarū animaduersio-
ne & notatione cognoscitur ignem subesse,
et si sumus solus appareat. Sed vestigium tran-
seuntis animalis, ad hoc genus p̄ficit. Et vul-
tus irati seu tristis affectionē animi significat
et nulla eius uoluntate q̄ aut iratus aut tristis
est: aut si quis alius motus animi vultu indi-
ce p̄ditur, et id nobis nō egētibus ut prodat.
Sed de hoc toto genere nūc differere non est
propositū. Qm̄ tñ incidit in partitionem no-
stram, pr̄teriri omnino nō potuit, atq; id ha-
Quo signo etenus notatū esse sufficerit. Data vero signa-
rum gene-
re sit usu-
rus hic.

L in alterius animū id quod in aīo gerit is q̄ si
gnū dat. Horū igitur signorū genus q̄ quan-
tū ad hoīes attinet; considerare atq; tractare
statuimus: quia & signa diuinitus data quā
in scripturis sanctis cōtinent, p̄ hoīes nobis
indicata sunt, qui ea conscriperunt. Habent
et bestiæ quādā inter se signa q̄bus produnt
appetitū animi sui. Nam & gallus gallinace
reperto cibo, dat signū uocis gallinæ ut ac-
curat: & colubus gemitu colubā vocat, &
ab ea uicissim uocat. & multa hmōi anima-
duerti solēt. Quę utrū sicut uultus aut dolen-
tis clamor sine signādi uoluntate, sequantur
motum animi, an uere ad signandū dentur,
alia quæstio est, & ad rē q̄ nunc agitur non

Inter si-
gna pri-
cipia: um
obtinem-
nerba
Cap. 3

M manū pleraque signant, Et chitrones om-
nū membrorum motib. dāt signa quādā
scientibus, & cū oculis eorū quasi fabulant.

Et uexilla draconesq; militares per oculos
insinuant uoluntatē ducū. Et sunt h̄c omnia
quasi q̄dā uerba uisibilia. Ad aures autē q̄ per-
tinent, ut dixi, plura sunt, in uerbis maxime.

Nā & tuba & tibia & cithara dāt plerunq; nō solū luauē, sed ēt significatē sonum. Sed

oīa signa uerbis cōparata paucissima sunt.

Verba n. p̄fus inter hoīes obtinerūt prin-
cipiatū significandi q̄cunq; oīa cōcipiuntur,

si ea p̄dere quique uidit. Nā & odere unguē

ti dñs quo p̄fus sunt pedes eius, signū aliqd dedit. Et sacro corporis & sanguinis sui p̄gu

Ioa. 12 Mat. 26

state, significauit qđ uoluit. Et cū mulier tā

gendo simbriā uel timeti eius, salua facta est,

nō nihil significantē. Ed innumerabilis mul-

titudo signorum, quibus suas cogitationes

homines exerūt, in uerbis cōstituta est. Nā &

illa signa omnia quoru n̄ ḡna breuiter atti-

gi, potui uerbi enūciare, uerba uero illis

signis nullo mō posū. Sed quia uerberato

aere statim trāseunt, nec diutius manent q̄ lo-

nāt, instituta sunt p̄ l̄as signa uerborū, Ita uo-

ces oculis ostēdūt, non p̄ le ipsas, sed per si-

gna quādam sua. Ita igitur signa non potue-

runt cōmunia esse oībus gentibus p̄tō qnō-

dāt dissensionis humanę, cum ad se quisq;

principatum rapit. Cuius superbia signū est

recta illa turris in cēlū, ubi homines impīi

nō solū animos, sed ēt uoces dissōnas habe-

re meruerūt. Ex quo factū est, ut ēt scriptura

diuina qua tātis morbis humanarum uolūta-

tū subuenit, ab una lingua p̄fecta, q̄ opor-

tune potuit p̄ orbem terrarū disseminari, per

uarias interpretū linguas lōge lateq; diffusa

innotesceret gētibus ad salutē: q̄ legentes ni-

hil aliud appetunt q̄ cogitationes voluntati-

temq; illorū a quibus conscripta est inueni-

re, & per illas vulūtatem Dei secundū quā

tales homines locutos esse credimus.

Sed multis & multiplicibus obluritati-

bus, & ambiguitatib. decipiunt, q̄ temere le-

gūt aliud pro alio sentiētes, q̄busdā autē locis

q̄uel fallō suscipient non inueniūt: ita ob-

scurē q̄dam diēta densissimam caliginem

obducūt. Qđ totū prouisum diuinitus esse

nun dubito, ad edomandam labore super-

biam, & intellectum a fastidio reuocandū:

cui facile inuestigata plerunq; uilescent.

B Quid n. est q̄ q̄loq; p̄ quisquam dicat sanctos

esse homines atquē perfectos, quorum uita

& moribus Christi ecclesia de quibuslibet

super-

Oratio
gurat
quid
cias.

Septē
dibus
sapien-
tur.
Cap. 7
Esa. 1
Gradu
primū
Secūdū

I Co. 14
Ioan. 12
Mat. 26
Matt. 9
Signauer
borū lie
re.
Cap. 4
A
Gen. 11
Diversi
um.
Cap. 5
Oscuritas
cripture
o iusti.
Cap. 6.

superstitionibus p̄c̄dit eos q̄ ad se veniūt ,
& imitatione bonorū sibimet quodāmō in-
corporati q̄ boni fideles & veri Dei serui de-
ponētes onera seculi ad sanctū baptismi la-
nacru uenerūt, atq; inde abscedētes cōcep-
tione sancti sp̄i ritus fructū dāt geminæ chari-
tatis,i dei & p̄ximi:qd est ergo q̄ si hēc q̄sq;
dicat, minus delectat audiēt, q̄ si eundē sen-
sum locū illū exponat de canticis canticorū
vbi dictū est ecclesia, cū tāquā pulchā, qdā
fēmina laudaref,Dicētes tui sicur ḡrex detō
farū ascēdētes de lauacro, que oēs geminos

Oratio si crēat, & nō est sterilis in eis? Nū aliud hō di-
gurata scit, q̄ cū illud planissimis verbis,sine simili-
quid effi-
ciat.
tudinis huiusmodi adminículo audierit ? Et
tñ nescio q̄uo suauius intuero sanctos, cum
eos quasi dētes ecclesię video p̄cidere ab er-
roribus hoies , atq; in eius corpus emollita
duritia quasi demersos mansosq; trāsferre .
Oues ēt iucūdissime agnosco detolas, oneri-
bus secularibus tāquā velleribus depositis,&
Cascēdētes de lauacro,i. de baptisme creato-
re oēs geminos.i. duo p̄cepta dilectionis,&
nullā esse ab isto sancto fructu sterile video.
Sed quare suauī videā, q̄ si nulla de diuinis
libris talis similitudo p̄meretur, cū res eadē
si eademq; cognitio, difficile est dicere, &
alia q̄stio est. Nūc tñ nemo ambigit, & p̄ similitudines libentius queq; cognosci, & cū
aliqua difficultate queſita multo gratius in-
ueniri.Qui.n. proflus nō inueniunt qd̄ q̄rt
fame laborāt.Qui autē nō q̄runt, q̄a in prom-
ptu habēt, fastidio s̄pē marcescūt.In vtroq;
autē, languor cauedus est.Magnificet igif &
dibus ad salubriter spiritu sanctus ita scripturas san-
cipientiā etas modificavit, vt locis apertioribus fami-
occurreret: obscurioribus aut̄ fastidia deter-
geret.Nihil.n. ferrē de illis obscuritatibus e-
ruit, qd̄ nō planissime dictū alibi reperiatur.

Septē gra ad cognoscendā eius voluntatē, si qd̄ nobis
appetendū fugiendumq; p̄cipiat.Timor autē
ille cogitationem de nra immortalitate , &
de futura morte necesse est incuriat, & quasi
Dclauatis carnis oēs superbie motus ligno
crucis affigat.Deinde opus est mitelcere pie-
tate, neq; cōtradicēre diuinę scripturę, hue
intellecte si aliqua vita nra p̄cutit, hue non
intellecte, quasi nos melius sapere meliusq;
p̄cipere possumus:sed cogitare potius & cre-
dere id ēste melius & verius qd̄ ibi scriptū

est, et si lateat, q̄ id qd̄ nos per nosmetip̄ os
sapere possumus. Post istos duos gradus ti-
moris atq; pietatis, ad tertium venit sciētia

Tertia:

gradū, de quo nūc agere statui.Nā in eo se ex-
erceret omnis diuinatū scripturarū studio-

Mat. 22

fus,nihil aliud in eo inueniēs q̄ diligendū es-
se Deū, pp Deū,& proximū pp Deū,& illū
quidē ex toto corde,ex tota aīa,ex tota men-
te diligere, p̄ximū vero tanquā leipsum,id-
est vt tota dilectio proximi,sicut ēt nostri re-

ferat in Deum. De quibus duobus p̄ceptis

cū de rebus ageremus,in libro superiore tra-
etauimus.Necesse est ergo vt primo se quis Supra li.
que scripturis inueniat amorem huius seculi p̄
hoc est tēporaliū rerū implicatū, longe se iū
ētū esse a tanto amore Dei , & tanto amore

1.ca. 26

proximi,quātū scripture ipsa p̄scribit.Tū
vero ille timor quo cogitat de iudicio Dei ,
& illa pietas qua nō potest nisi credere & ce Esa. 11.

dere autoritati sanctorum librorum, cogit
eū leipsum lugere . Nā ista sciētia bona spei
hominē se nō iactantē sed lamentantē facit.

E

Quo affectu impetrat sedulis precibus con-
solationē diuini adiutorii , ne desperatione
frāgat, & esse incipit in quarto gradu , hoc
est fortitudinis, quo esurit & sitiuit iustitia .

Hoc. n.

Affectu ab omni mortifera iucundi-
tate rerum transeuntium sese extrahit, & in-
de se auerēs conuertit ad delictiōnē ter-
norū,incōmutabilem.s. vnitatem eandēq;
trinitatem.Quam vbi aspexerit, quantum po-

Quintus.

tet , in longinqua radiantem , finque alpe-
tus infirmitate sustinere se illam lucem non
posse persenserit,in quinto gradu,hoc est in

cōfilio misericordiæ vrgat animam tumultuantem quodammodo atq; obſtrepentem
sibi de appetitu inferiorum conceptis lordinis . Hinc vero se in dilectione proximi gna-
uiter exercet , in eaq; perficitur , & spe iam

Sextus.

plenus atque integer viribus cum peruen-
erit usque ad inimici delictiōnē,ascendit in
sex:um gradum,vbi iam ipsum oculum pur-
gat quo videri Deus potest , quantum po-

I.co. 13

tet ab iis qui huic seculo moriuntur quantu-
m possunt. Nam intantum vident, inquan-
tum moriuntur huic seculo.Inquantum autē
huic vivunt, non vident. Et ideo quāvis iam
certior & non solū tolerabilior, sed ēt incun-
dior species lucis illius incipiāt apparere,in
gnimate tamen adhuc & p̄ speculum vide-
ri dicit, q̄a magis per fidē q̄ per speciē am-
bulatur,

DE DOCTRINA CHRISTIANA

bulatur, cū in hac vita peregrinamur, quāvis
 1. Co. 5. conuersationē habeamus in celis. In hoc aut
 Phil. 3. gradu ita purgat oculū cordis, vt veritati ne
 ipsum quidē præferat aut conferat proximū
 ergo nec leipsum, qd nec illū quē dilit si-
 cū leipsum. Erit ergo iste sanctus tam simpli-
 ci corde atq; mundato, vt neq; hoībus placē
 di studio detorqueat a vero, nec respectu de
 uitandorū quorūlibet incōmodorū suorū q
 Septimus aduersantur huic vite. Talis filius ascēdit ad
 Pj. 110. sapientiā qd ultima & septima est, qua peccatus
 trāquillusq; p̄fuit. Initū n. sapientiā timor
 dñi. Ab illo. n. vſq; ad ipsam p̄ hos gradus te-
 ditur & pueniē. Sed nos ad tertium gradū illā
 Libri Ca- cōsiderationem referamus, de quo differere
 nonici . qd dñs suggesterit atq; trētare instituimus.
 Cap. 8 Erit igit̄ diuinarū scripturarū solertiſſimus
 indagator, qd primo totas legerit, notasq; ha-
 buerit, & si nondū intellectu, iā tū lectione,
 duntaxat eas qd appellantur canonica. Nā cō-
 teras securius leget fide veritatis instructus,
 ne p̄cupent imbecillē animū, & periculo-
 sis mēdaciis atq; phātasmatis eludētes p̄-
 di. 19. c jūdicās aliqd cōtra sanā intelligētiā. In cano-
 In canonis nīcīs aut̄ scripturis ecclesiārū catholicarū
 cōs. quāpluriū autoritatē sequat̄, inter quas fa-
 nē illā sunt que Apostolicas sedes habere &
 epistolās accipere meruerunt. Tenebit igit̄
 hunc modū in scripturis canonīcīs, vt eas qd
 ab omnib. accipiunt̄ ecclesiās catholicīs, p̄-
 ponat eis qdā nou accipiūt. In eis vero quā
 non accipiūt ab omnib. p̄ponat eas quas plu-
 res grauioresq; accipiūt, eis quas pauciores
 minorisq; autoritatis ecclesiā tenēt. Si aut̄
 alias inuenierit a plurib. alias a grauiorib. hs
 beri, quāquā hoc inueniri nō pos̄it, qd equalia
 tū autoritatis eas habēdas puto. Totus aut̄
 canō scripturarū in quo istā cōsiderationem
 versandā dicimus, his libris cōtineat, Quinq;
 Moysēs, I. Genesi, Exodo, Leuitico, Numeri,
 Deuteronomio, & vno libro Iesu Naue, vno
 Iudicū, vno libello qd appellat̄ Ruth, qui ma-
 gis ad regnorū principia videi pertinere.
 Deinde quatuor regnorū & duobus Para-
 lipomenō cōsequentibus, sed quasi a latere
 adiūctis simulq; p̄ gentibus. Hęc est historia
 qd sibimet annexa tpa cōtinet, atq; ordinem
 rerū. Sunt aliz tanquā ex diuerto ordine, qd
 neq; huic ordini, neq; inter se cōnectun̄, si-
 cū est Iob & Tobias & Hester & Judith &
 Machabeorū libri duo, & Eldr̄ duo, qd ma-

gis subsequi vident̄ ordinatā illā historiam,
 vſq; ad Regnorū vel Paralipomenon termi-
 natā. Deinde Prophetē, in qbus Dauid vnu-
 liber psalmorū: & Salomonis tres, Prouebio-
 rū, Cātica cāticorū, & Ecclesiastes. Nam illi
 duo libri, vnas qd Sapientiā, & alijs qd Eccle-
 siasticus inscribīt, de quadā similiudine Sa-
 lomonis esse dñr. Nā Iesu filius Sirach eos
 scripsisse cōstantissime perhibet. Qui tū qm̄
 in authoritatē recipi meruerūt, inter Prophe-
 ticos numerādi sunt. Reliq̄ sunt eorū libri, qd
 proprie Prophetē appellati sunt, duodecim
 Prophetarū libri singuli: qd connexi sibimet,
 qm̄ nunq̄ sciunt̄ sunt, p̄ vno habent. Quo-
 rū Prophetarū nomina sunt hęc, Osee, Iot., I
 Amos, Abdias, Jonas, Manicheas, Naū, Abar-
 cut, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Mala-
 chias. Deinde quatuor Prophetē sunt mai-
 rū voluminū, Esaias, Hieremias, Daniel, Eze-
 chiel. His quadraginta quatuor libris veteris
 testamēti termināt auctoritas. Noui aut̄ qua-
 tuor libris Euang. ēm Mattheū, ēm Marcum,
 ēm Lucā, ēm Ioānē: quatuordecim epistolis
 Pauli Apostoli, ad Romanos, ad Corinthios
 duobus, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philip-
 pēs, ad Thessalonicenses duobus, ad Colos-
 senses, ad Timotheū duobus, ad Tiū, ad Phi-
 lemonē, ad Habr̄eos, Petri, tribus Ioannis,
 vna Iude, & vna Iacobi, Acti. Apostolorū li-
 bro vno, & Apocalypsis Ioannis libro vno. In
 his oībus libris timet̄ Deū & pietate man-
 sueti qdunt voluntatē Dei. Cuius operis & la-
 boris prima obseruatio est, vt diximus, nosse
 deinceps
 istos libros, & nondū ad intellectū, legendo
 rendum
 tū vel mādere memorię, vel oīno incognitos
 nō habere. Deinde illa qd in eis aperte posita
 sunt vel p̄cepta uiuendi, vel regulę credēdi,
 solertiſſusq; inuestigāda sunt. Quā
 quāto qd̄q; plura inueniunt̄ illa omnia que continent
 fidem moresque uiuendi, spē. atq; charita-
 tē, de qbus libro supiore tractauimus. Tum
 vero facta quadam familiaritate cum ipsa
 lingua diuinarum scripturarum, in ea quā
 obliqua sunt aperienda & discutienda per-
 gendum est, vt ad obscuriores locutiones il-
 lultrādas de manifestioribus sumant̄ exempla,
 & qdā certarū sentētiarum testimonia,
 dubitationem de incertis auferant. In qua re
 memoria valet plurimum. Quā si deluit
 non

L I B R O S E C V N D V S

Verba non potest his præceptis dari. Duabus autem causis non intelliguntur quæ scripta sunt, si nunc pro aut ignotis aut ambiguis signis obteguntur. prie nunc metapo- rie acci- piuntur. cap. 10.

Let usurpatur, sicut cū dicimus bouē, & per has duas syllabas intelligimus quod isto nomine appellari solet: sed p illud pecus rursus in telligimus Euangelistā quē significauit scri-

I. Cor. 9. ptura, interpretante Apostolo, dices: Bouem

I. Ti. 15. trituran tō infrenabis. Cōtra ignota signa

Græcam linguæ & Hebreae cognitio.

neceſſariā ē ad instruendos suscepimus, & duabus alijs ad

cognitio- scripturarū diuinarū cognitionē habent o-

nam literarum sa- opus, Hebreae, & Græca, vt ad exēplaria pre-

cedentia recurraf, siquā dubitationē attrule-

rit Latinorum interpretetū infinita varietas,

crarum. quanquā & Hebrea verba non interpretata

Cap. 11. ſepe inueniamus in libris, sicut amen, halle-

luia, & racha & osanna, & ſiqua ſunt alia. Quo-

rū partim p sanctiorē authortatē, quāuis

interpretari potuiffent, ſeruata eft antiqui-

tas, ſicut eft amen & halleluia, partim vero

in alia lingua trāferrī nō potuiffe dñr, ſicut

alia duo quæ posuimus. Sunt n. quēdā verba

certarū linguarū, quæ in vſum alterius ligue

per interpretationem tranſire nō poſſunt. Et

hoc maxime interiectionib. accidit, q̄ verba

potius motum animi significant, q̄ lentētia

cōceptę vllā particulā. Nā & hæc duo talia

M esse perhibentur. Dicūt enim racha indignatōis eſſe vocē, osanna lētantis. Sed nō propter hæc pauca, quæ notare atq; interrogare facillimū eſt, ſed propter diuerſitates, vt dictū

eft, interpretū, illarū linguarū eſt cognitione

necessaria. Qui enim scripturas ex Hebreae

lingua in Græcam verterunt lingua, numerari poſſunt, Latini autem interpretes nullo modo.

Vt enim cuiq; primis fidei temporib. in manus venit codex Græcus, & aliquātulū facultatis ſibimet vtriusq; lingua ha-

bere videbatur, ausus eft interpretati. Quæ q-

Diuersitas inter- dem res plus adiuit intelligentiam quā im- pediuit, ſi modo legentes nō eſſent negli- pretatio- tes. Nam nonnullas obscuriores ſententias

tias pluriū codicū ſepe maniſtauit inspe- Cōtra. Sicut illud Eſaiæ Prophetæ vnuſ inter- num quid

pres ait: Et carnē tuam ne despixeris: alius, faciat. Et domēticos ſeminis tui ne despixeris: uter

que ſibimet inuicē attēſtant. Nāq; alter ex Cap. 12. altero exponitur: quia & caro poſſet accipi

proprietate corpus ſuū quisq; ne despiceret, fe putaret admonitum; & domētici ſeminis

translatē, Xpiani poſſent intelligi, ex eodem verbi ſemine nobis ſuū ſpiritualiter nati. Nunc

autē collato interpretetū ſenu ſprobabilior occurrit ſententia proprie de cōſanguineis

nō despiciendis eſſe præceptū, qm domēticos ſeminis cū ad carnē retuleris, consanguinei

potiſſimū occurruunt. Vnde eſſe arbitror Rom. 1. 1. illud Apoſtoli qd ait ſi quo modo ad emula-

tionē adducere potuero carnē meā vt fal- uos faciam aliquos ex illis. i. vt emulando

eos qui crediderant & ipſi crederēt. Carnem

aū ſuū dixit indeos, ppter cōſanguinitatem. Item alius eiusdē Eſaiæ pphetr. Niſi ereditate

ritis, non intelligetis. Alius interpretatus eft,

Niſi credideritis, non permanebitis. Quis ho-

rū vera ſecuris fit, niſi exēplaria lingue pce-

dentis legantur incertū eft. Sed tñ ex vtroq;

magnū aliquid inſinuat ſcienter legentib.

Difficile eft enim ita diuerſos à ſe interptes

fieri, ut non ſe aliqua uicinitate contingant.

Ergo qm intellectus in ſpecie ſempiterna ē,

fides vero in rerū tpalitū qbuldā cunabulis

quasi laete alit paruulos. Nūc aūt p fidē ambu-

lamus nō per ſpecie. Niſi aūt per fidē ambu-

lauerimus, ad ſpēm peruenire nō poterim⁹,

q̄ nō transit, ſed permanet per intellectū pur-

gatū nobis cohærentibus ueritati. Propterea ille ait, Niſi credideritis nō permanebitis. Il-

le uero, Niſi credideritis nō intelligeriſ. Et ex

ambiguo lingue pcedētis plerūq; interptes

fallit cui nō bene tota ſuia eft, & ea significa-

tionē transfert quæ à ſenu ſcriptoris peni-

tus aliena eft. Sicut quidā codices hñt, Acuti- Psal. 12.

pedes eorū ad effundendū ſanguinem, ξv; e-

nim apud Græcos & acutū & uelocē ſignat. B

Ille ergo uidit ſententiā qui tranſtulit, Velo-

ces pedes eorū ad effundendū ſanguinem.

Ille aūt aliud ancipiti ſigno, in aliam partem

raptus errauit. Et alia quidē nō obscura ſed

falsa ſunt, quorū alia conditio eft, Nō enim

intelligendos ſed emendandos tales codices

potius pincipiendum eft. Hinc eft enim et illud: quoniam μοσχος Græce uitu-

Aug. Tomus tertius. B lus

Amphi- bologia.

DE DOCTRINA CHRISTIANA

Ius dicitur ~~propter eum et~~ in mōscheumata quidā non intellexerunt esse plantationes, & vitula mina interpretati sunt. Qui error tam multos codices præoccupauit, vt vix inueniatur aliter scriptum, & tñ finia manifestissima est, quia cœficit cœfidentib. verbis. Namq; adulterinæ plantationes nō dabū radices altas: conuenientius dicitur q̄ vitulamina, quæ velut pedibus per terrā gradintur, & non hæren radicibus: Hanc translationē in eo loco

Solēcif-
mus. & etiā cetera contexta custodiunt. Sed qm̄ & q̄ **Barbaris-**
mus. sit ipsa sententia, quā plures interpres pro sua quisq; facultate atque iudicio conantur

Cap. 13. eloqui, nō appetet nisi in ea lingua inspicia-
tur quā interpretantur, & plerunq; a sensu authoris deuini abertat interpres si nō sit do-
ctissimus. Igitur aut illarū linguarū ex quib.
in Latinā scripturā peruenit petenda cogni-
tio est, aut hñde interpretationes eorū qui
se verbis nimis obstrinxerunt, nō quia suffi-
cient, sed ex his libertas vel error dirigatur
aliorū, qui non magis verba q̄ sententias inter-
pretando sequi maluerunt. Nā nō solum ver-
ba singula, sed etiā locutiones sepe transfe-
runtur, q̄ omnino in Latinæ linguae usum, si
quis consuetudinē veterū, qui Latine locuti
sunt tenere voluerit, trāsire nō pñt. Qua ali-
qñ intellēctui nihil adiunct, sed offendit tñ
eos qui plus delectantur in rebus, cū ēt in ea
rū signis sua quedam seruatur integritas. Nā
Solecismus qui dicitur, nihil aliud est q̄ cum
verba nō ea lege sibi coaptantur qua copta

Duerūt q̄ priores nobis nō fine authoritate ali-
qua locuti sunt. Vtrum. n. inter homines, an
inter hominib. dicatur, ad rerū non pertinet
cognitionē. Itē Barbarismus qd aliud est, nisi
verbū non eis literis vel sono enūciatū, quo
ab eis q̄ Latine ante nos locuti sunt, enūciari
solet? Vtrū. n. ignoscere p̄ducta tercia syllaba
vel correpta dicatur, nō multū curat qu pec-
catis suis Deū vt ignoscat petit, quolibet mo-
do illud verbū sonare potuerit. Quid est er-
go integritas locutionis, nisi Latinæ cōsuetu-
dinis cōseruatio loquētiū veterū authoritate
firmata? Sed tñ eo magis inde offenduntur ho-
mines quo infirmiores sunt, eo sunt infirmio-
res, quo doctiores videri volunt: non rerum
scientia qua edificamur, sed signorum, qua
nō inflari omnino difficile est, cum & ipsa
rerum sciētia fāpe ceruicē erigat, nisi dñico
reprimatur iugo. Quid. n. obest intellectori,

q̄ ita scriptū est, q̄ est terra in qua isti infidēt
super eā, si bona est aut nequā, & quæ sunt ci-
uitates in quibus ipsi inhabitāt in ipsis? Quā
locutionē magis alienæ lingue ēē arbitror,
q̄ sensum aliquē altiore. Illud etiā q̄ iā aufer-
re non possumus de ore cantantiū populo-
rū. Super ipsum aut̄ floriet sanctificatio mea.

nihil profecto sñiq̄ detrahit: auditor tñ peri-
tior mallet hoc corrigi, vt nō floriet, sed flo-
rebit diceretur. Nec quicquā impedit corre-
ctionē nisi consuetudo cantantium. Ista ergo

facile ēt contēni pñt, si quis ea cauere volue-
rit, q̄ sano intellectui nihil detrahunt. At ve-

in illud q̄ ait Apostolus: Qd stultū est Dei, sa-

pientius ē hominibus: & qd infirmū est Dei

fortius ē hominibus: si quis in eo Græcā lo-

cutionē seruasse volueret, vt diceret, Qd stul-

tū est Dei, sapientius hoīum: & qd infirmū ē

Dei fortius ē hominū: iret quidē vigilantis

lectoris intentio in sententiā veritatē, sed tñ

aliquis tardior, aut non intelligeret. aut e-
tiam peruerse intelligeret. Non enim tantū

vitiola locutio est, in latina talis, verum etiā

in ambiguitatē eadit, vt quasi hominū stultū

vel hominū infirmū sapientius vel fortius vi-

deatur esse q̄ Dei: quanq; & illud, sapientius

est hominibus, nō caret ambiguo etiā si sole-

cisimo careat. Vtrum. n. his hominibus ab eo

qd est huic homini, an ab his hominib. ab eo

qd est ab hoc hoīe dictū fit, nō appetet nisi

illuminatione sententia. Melius itaq; dicitur

ita, Sapiētius est quā homines, & fortius est,

quā homines. De ambiguis autē signis post

loquemur, nunc de incognitis agimus, Quo

rū duæ formæ sunt quantū ad verba petinet.

Nanq; aut ignotū verbū facit hētere lectore

aut ignota locutio. Quę si alienis linguis ve-

niantur, aut quærenda sunt ab earum lingua-

rum hominibus, aut lingue eadem, si & oīū

est & ingenium ediscendæ, aut plurium in-

terpretum consulenda collatio est. Si autem

ipius linguæ nostrę aliqua verba locutio-

nesque ignoramus, legendi consuetudine

audiendique innescunt, Nulla sanè sunt

magis mandanda memorie quam illa ver-

borum locutionumque genera quæ ignora-

mus, vt cum vel peritior occurrit, de quo

queri possint, vel talis lectio quæ vel prece-

dentibus vel consequentibus vel vtriusque

ostendat quam vim habeat, quidue signifi-

cet quod ignoramus, facile adiuuante me-

moria

ps. 131.

1. Co. 1.

De persi-
piēda ver-
borū &
locutionis
proprie-
tate & e-
mendādis
codicib.

Cap. 14.

mōria possimus animaduerte & discere: quāq̄ tanta est vis consuetudinis ēt ad discēdū, vt qui in scripturis sanctis quodāmodo nutriti educatiq; sunt, magis alias locutiones mirentur, easq; minus latinas putent q̄ illas quas in scripturis didicerunt, neq; in latinæ lingua authorib. reperiūf. Plurimū hic quo que iuuat interpretū numerositas collatis codicib. inspecta atq; discussa, tñ abſit falsitas. Nā codicib. emēdandis primitus debet inuigilare solertia eorū q̄ scripturas diuinās nos te desiderant, emēdati nō emendati cedant,

G ex vno duntaxat interpretationis genere ve-
Interpre-
nientes. In ipsis autē interpretationib. Itala cę-
tatio se-
teris pſeratur. Nā est verborū tenacior cū p-
puagita. Spiculata ſniā. Et Latinis quibuslibet emen-
Cap. 15. dandis, Gr̄eci adhibeant, in quib. septuaginta
interpretū q̄ ad vetus testm attinet excellit
authoritas: qui iā per oēs peritiores ecclesiās
tanta p̄tia spirituſancti interpretati esse di-
cuntur, vt os vnū tot hominū fuerit. Qui ſi,
Dei. li. 18 vt fertur, multiq; non indigni fide p̄dicant,
cap. 43. singuli cellis ēt singulis separati cū interpre-
Ita alij tati eſſent, nihil in alicuius eorū codice inu-
elutis fa-
bulārū ordine inueniretur in ceteris: quis huic au-
thoritatī cōferre aliquid nedū p̄ferre audeat?

Si autē cōtulerunt vt vna omniū cōi tractātu-
iudicioq; vox fieret, nec ſic quidē quenquā
vnū hoīem qualibet peritia ad emēdandum
tot seniorum doctorumq; conſenſum aspira-
re oportet aut decet. Quāobrem ēt si aliquid
aliter in Hebr̄is exēplarib. inueniē q̄ iſti po-
ſuerint, cedendū eſſe arbitror diuinā dispensa-
tioni, q̄ per eos facta eſt: vt libri quos gens
Iudea ceteris populis vel religione vel inui-
dia prodere nolebat, credituris per dñm gen-
tibus minifra regis Ptolemei p̄tē tanto ante
proderent. Itaq; fieri pōt, vt ſic illi interpretati ſint, quē admodū cōgruere gētib. ille
qui eos regebat, & qui os vnū omnib. fecerat
spirituſanctus iudicauit. Sed tū, vt ſuperius
dixi, horū quoq; interpretū, qui verbis tena-
cious inhaſerunt, collatio nō eſt inutilis ad ex-
planandā ſpē ſniā. Latini ergo (vt dicere
cēperā) codices veteris testi, fi necesse fue-
rit, Gr̄ecorū authoritate emēdandi ſunt, &
eorū potissimum qui cū septuaginta eſſent ore
vno interpretati eſſe perhibent. Libros autē
noui testi, ſiquid in latinis varietatib. titubat,
Gr̄ecis cedere oportere nō dubiū eſt, & ma-

xime qui apud ecclesiās doctiores & diligen-
tiores reperiuntur. In translatiſ vero ſignis fi-
qua forte ignota cogunt h̄ærere lectorē, par-
tim linguarū notitia, partim rerū inuestiganda ſunt. Aliquid. n. ad ſimilitudinem valet, &
proculdubio ſecretū quiddam inſinuat ſiloa
probatica p̄ſcina, vbi lauare faciē iuſſus eſt,
cui oculos dñs luto de ſpūto facto inuixerat.

Quod tñ nomē lingue incognitæ, niſi Eu-
gelista interpretatuſ eſſet, tā magnus intelle-
ctus latereret. Sic ēt multa q̄ ab authorib. eorū
dē librorum interpretata non ſunt noīa He-
breā, non eſt dubitandū habere non paruam
vīm atq; adiutoriū ad ſoluēda ænigmata ſcri-
pturarū, ſiquis poſſit ea interpretari: q̄ non
nulli eiuſdē lingue viri periti nō ſane paruū
beneficiū posteris cōtulerunt, qui separata
de ſcripturis eadē verba omnia interpretati
ſunt, & quid ſit Adā, quid Heua, qd Abrahā,
quid Moyses, ſue ēt locorū nomina, quid ſit
Hieruſalē, vel Sion, vel Hiericho, vel Sina,
vel Libanus, vel Iordanis, vel quæcunq; alia
in illa lingua ſuncincognita nobis noīa. Qui
bus apertis & interpretatis multe in ſcrip-
tū ſigurata locutiones manifestantur. Rerū
autē ignorantia facit obſcuras figuratas locu-
tiones, cū ignoramus uel animantiū, uel lapi-
dū, uel herbarū natūras aliarūve rerum, que
plerūq; in ſcripturis ſimilitudinis alicuius
gratia ponunt. Nā & de ſerpente, q̄ notū eſt
totum corpus cum pro capite obijcere feriē
tibus, quantum illuſtrat ſenſum illū quo dñs
iubet aſtutos nos eſſe, ſicut ſerpentes, ut ſ. p
capite noſtro, q̄ eſt Christus, corpus potius
perſequentiib. offeramus, ne fides Christiana
tanquā caput necetur in nobis, ſi parcentes
corpori negemus Deū: vel illud q̄ per cauer-
næ anguſtias coarctatus, deposita ueteri tuni
cauires nouas accipere dī, quantū concinit
ad imitandā ipsius ſerpentis aſtutiā, exuen-
dumq; ipsum ueterē hominē, ſicut Apoſto-
lus dicit, ut induamur nouo, & exuendū per
anguſtias, dicente dñs, Intrate per anguſtam
portā. Vt ergo notitia naturæ ſerpentis illuſtrat
multas ſimilitudines, quas de hoc animā
te ſcriptura dare cōſueuit, ſic ignorātia non
nullorū aſaliū q̄ nō minus p ſimilitudines cō
memorat, impedit plurimū lectorē. Sic lapi-
dū, ſic herbarū, vel q̄cunq; tenentur radicib.
Nā & carbūculi notitia, q̄ lucet in tenebris,
multa illuminat etiā obſcura librorum vbi-

cognitio
animaliis
herbarū,
lapidum,
ſimilitudinēs
neceſſaria.
I. 16.
Ioan. 9.
Hebraica
nomina.

H EREB. 4. Col. 3. Mat. 10. Ephes. 4. Mat. 7. Exo. 28.
codicib.
Cap. 14.
De percī
piēda ver
borū &
locutionū
proprie
tate & e
mēdādiſ
cōdīcīb.
Cap. 14.
H

DE DOCTRINA CHRISTIANA

61

- Ezecl. 3.** **cunque pp similitudinē ponitūr, & ignorā-
tia berilli vel adamatis claudit plerūq; in-
telligentiae fores. Nec aliā ob causam facile
est intelligere pacē perpetuā significari olea
ramusculo, quē rediens ad arca colubra per-
tulit, nisi quia nouimus & olei lenē cōtractū
nō facile alieno humore corrūpi, & arborē
ipsam frondere perēniter. Multi autē pp igno-
rantiā hyslopi dū nesciunt quam vim habeat,
vel ad purgandū pulmonē, vel vt dī ad laxa
radicib. penetranda, cū sit herba breuis atq;
humilis, oīno inuenire non pñt, quare diētū
Psal. 50. sit, Asperges me hyslopo & mundabor. Nu-
merorū ēt imperitia multa facit nō intelligi,
translate ac mystice posita in scripturis. Inge-
linū quippe, vt ita dixerim, ingenuū non pōt
Exo. 24. non moueri quid sibi velit, q & Moyses &
3. Re. 19. Helias & ipse dñs quadraginta dieb. ieiuna-
Mat. 4. uerunt? Cuius actionis figuratus quidā mo-
dus: nīli huius numeri cognitione & confide-
ratione nō soluitur. Habet. n. denariū quater,
tanquā cognitionē omnīu ierū intextā t pib.
Quaternario qppē numero & diurna & an-
nua curricula peraguntur. Diurna matutinis
meridianis, vespertinis, nocturnisq; horarū
spatijs, Annua, vernis aestiuis, autumnalibus,
hyemalibusq; mensibus. A temporū autē dele
& tatione dū in t pib. viuimus, pp æternitatē
in qua viuere volumus abstinentū & ieunā
dū est, quānis temporū cursib. ipsa nobis in-
sinuetur doctrina contēndorū temporum
& appetendorū cōternorū. Porro autē denarius
numerus creatoris atque creatura significat
sniam, Nā trinitas creatoris est, septenarius
autē numerus creaturā indicat, pp vītā & cor-
Mat. 22. pus, Nā & in illa tria sunt: vnde ēt toto cor-
de, tota anima, tota mēte diligēdus est Deus.
In corpore autē quatuor manifestissima appa-
rent, quib. constat, elementa. In hoc ergo de-
nario dū t pialiter nobis insinuatūr, i. quater
M. ducitur, castè & cōtinenter à tēporū delecta-
tione viuere, hoc est quadraginta dieb. iei-
nare monemur. Hoc lex, cuius persona est in
Moysē, hoc prophetia, cuius personā gerit
Helias, hoc ipse dñs monet, qui tanquā testi-
moniū habens ex lege & prophetis, medius
inter illos in monte trib. disci pulis videntib.
atq; stupentib. claruit. Deinde ita cōritur, quō
quinquagenarius de quadragenario nume-
ro existat, qui nō mediocriter in nostra reli-
gione sacratus est pp pentecosten, & quō
ter ductus pp tria t pia, ante legē, sub lege, sub
gratia, vel pp nomē patris & filij & spiritus
sancti, adiuncta eminentius ipsa trinitate ad
purgatissimē ecclesiae mysteriū reseratur, p-
ueniatq; ad centū quinquaginta tres pisces, Acto. 2.
quos retia post resurrectionē dñi in dexterā
parē missa ceperunt. Ita multis alijs atq; alijs
numerorū formis quādā similitudinū in li-
bris sanctis secreta promuntur, quæ pp nu-
merorū in imperitiā legentib. clausa sunt. Non
pauca ēt claudit atq; obtexit nonnullarū re-
rum musicarū ignorantia. Nā & de Psalterij Psal. 32.
& cithara dñia, quidam non inconcinne ali-
quās rerū figuras aperuit: & decem chorda-
rū Psalterij non importune inter doctos q-
ritur, vtrū habeat aliquam musicā legē, quæ
ad tm̄ neruorum numerum cogat, an vero
si non habet eo ipso magis sacrate fit accipiē
dus ipse numerus: vel pp decalogū legis: de
quo itē numero si queratur, non nisi ad crea-
torē creaturamq; referendus est: vel pp su-
perius expositum ipsum denarium. Et ille nu-
merus ædificationis templi cōmemoratus in
Euangelio quadraginta, s. & sex annorū, ne-
scio quid musicū sonat, & relatus ad fabricā
dñici corporis, pp quam tépli mentio facta
est, cogit nonnullos hereticos confiteri filiū
Dei non falso, sed vero & humano corpore
indutum. Et numerū quippe & musicam ple-
risq; locis in sanctis scripturis posita honora-
biliter inuenimus. Non. n. audiendi sunt erro-
res gentiliū superstitionum, qui nouē musas Poetariū
vñ
ra
ca.
fabulas
Iouis & memorie filias esse finixerunt. Refel ce. Ca. 17
lit eos Varro, quo nescio vtrum apud eos pretādas
quisquā talium rerum doctior vel curiosior allegorī-
esse possit. Dicit. n. ciuitatē nescio quā, non Simula-
cra Mu-
sarum.
enim nomen recolo, locasse apud tres artifi-
ces terna simulachra musarum, quæ in téplo
Apollinis dono poneret, vt quisquis artificū
pulchriora formasset ab illo potissimum ele-
cta emeret. Itaq; contigisse vt opera sua quo
que illi artifices & que pulchra explicarent,
& placuisse ciuitati omnes nouē, atq; omnes
empratas esse, vt in Apollinis téplo dedicaren-
tur. Quib. postea dicit Hesiodū poetā impo-
suisse vocabula. Nō ergo Iupiter nouē Mu-
sas genuit, sed tres fabri ternas creauerunt.
Tres autē non p̄ea illa ciuitas locauerat, qa
in somnis eas viderat, aut tot se cuiusquā illo
rū oculis demōstrauerat: sed quia facile erat
aīaduertere oēm sonū, qui materies cātilena-
rum**

rum est triformem esse naturam. Aut. n. æditur voce, sicuti eorum est qui saucibus siue organo canunt: aut flatu, sicut tubarum & tibia rū: aut pulsu sicut in citharis & tympanis &

C quibuslibet alijs que percutiendo canora sunt.

Proprietas quid bene dixerunt nō aspernandum.
Cap. 18.
Rom. I.

Sed siue ita se habeat qđ Varro retulit: siue nō ita, nos tñ nō pp superstitionē prophætorū debemus musicā fugere, si qđ inde utille ad intelligendas sanctas scripturas rapere potuerimus: nec ad illorū theatricas nugas conuerteri, si aliquid de citharis & de organis, quod ad spiritualia capienda valeat diþipus temus. Neq; n. & literas discere non debuimus, quia repertore dicunt esse Mercuriū: aut qđ iustitia virtutis; tēpla dedicarunt, & quæ corde gestanda sunt in lapidibus adorare maluerunt, propterea nobis iustitia virtusq; fugienda est, immo vero quisquis bonus verusq; Christianus est, dñi sui esse intel ligat ubiq; inuenierit veritatē, quam cōf tens & agnoscens, et in literis sacris superstitionis figura repudiet: doleatq; hoīes atq; caueat, q; cognoscētes Deū, nō vt Deū glori ficauerūt, aut grās egerūt, sed euauuerūt i co gitationib. suis & obscuratū est cor insipiens eorū dicentes. n. se esse sapientes, stulti facti sunt, & immutauerūt gloriā incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis

D hoīes & volucrū & quadrupedū & serpētiū.
Doctrina gene ra duo.
Cap. 19.
26. q. 2.
ca. illud.
Superficio.
Cap. 20.

Sed vt totū istū locū, nā est maxime necel lariū, diligentius explicemus. Duo sunt genera doctrinarū quæ in gentib. etiā moribus exercentur. Vnū earū rerū quas instituerunt hoīes, alterū earū quas animaduerterū iā pe ractas aut diuinitus institutas. Illud quod est secundū institutions hominū partim super stitionis est, partim superstitionis non est. Superstitionis est, quicquid institutū est ab hominib. ad faciēda & colēda idola, p̄tinē vel ad colendā sicut Deū creaturā partemve vllā creature, vel ad consultationes & pa eta quqdā significationū cum dēmonib. pla cita atq; federata, qualia sunt molimina ma gicarū artiū, quæ quidē cōmemorare potius quā docere assolēt poēt. Ex quo genere sunt, fed quasi licentiore vanitate haruspicum & augurū libri. Ad hoc genus pertinet oēs etiā ligaturæ, atq; remedia quæ medicorū quo que disciplina condemnat, siue in præcantationibus, siue in quibusdam notis quas cha racteres vocat: siue in quibusdā rebus suspe

deadis atq; ligandis, vel etiā saltādis quodā modo, non ad téperationē corporū, sed ad quasdā significationes, aut occultas, aut etiā manifestas: quæ miti ore nomine physicā vo cāt, vt nō quasi superstitione implicare, sed natura prodest videātur. sicut sunt inaures in summo aurū singularū, aut de struthionū osib; ansulq; in digitis, aut cū tibi dicitur singultienti, vt dextera manu sinistrū pollicē teneas. His adiunguntur milia inanis imarū obseruationū, si mēbrum aliquod salierit, si iunctū ambulantibus amicis, lapis, aut canis, aut puer mediū interuenerit: atq; illud qđ lapidē calcant, tanquā diremptore amicis minus molestū est, quam quod innocentem puerū colapho percutiunt, si pariter ambulā tibus intercurrerit. Sed bellū est qđ aliquādo pueri vindicantur à canibus. Nā plerunque tā superstitionis sunt quidā, vt etiā canē, qui mediū interuenerit ferire audeant, non impune. Nanq; à vano remedio cito interdū ille percussorem suum ad verū medicū mittit. Hinc sunt etiā illazimē calcare cum ante domū suā transit: redire ad lectū, si quis dū se calciat sternutauerit: redire domū, si procedens offenditerit: cum vestis à foricibus ro ditur, plus timere suspicionē futuri mali, qđ p̄fēlē damnum dolere. Vnde illud eleganter dictum est Catonis, qui cum esset consul tus à quodā qui sibi à foricibus erosas caligas diceret: respondit non esse illud mon strum, sed vere monstrum habēdūm fuisse, si forices à caligis roderentur. Neq; illi ab hoc genere perniciose superstitionis segregandi sunt, qui genethliaci propter nataliū dierum considerationes, nunc autem vulgo Mathematici vocantur. Nam & ipsi qui iuis veram stellarū positionem, cū quisq; nasci tur conlectentur, & aliquando etiam perue stigent, tamen quod inde conatur vel actiones nostras vel actionū euēta prædicere, nimis errant, & vendunt imperitis hominibus miserabilē seruitutē. Nā quisq; liber cum ad hīmōi Mathematicū ingressus fuerit, dat pecuniā vi seruus inde exeat, aut Martis, aut Ve neris, vel potius omnium līderum, quibus illi qui primi errauerunt, erroremq; post eris p̄pinauerūt, vel bestiarū pp̄ similitudinē vel hominū ad ipsos hoīes honorādos im posuerunt vocabula. Non enim mirandum est, cum etiā propioribus recentioribusq;

Aug. Tomus tertius. B 3. tem-

*Catoni
Lapidem
di Tum.
Supersti
tio mathe
matica.*

Cap. 21.

DE DOCTRINA CHRISTIANA

Gtemporibus, sydus quod appellamus luciférū honori & nomini Cesaris Romani dicare conati sunt. Et fortasse factū esset atq; islet in vetustatē, nisi a via eius venus praeoccupas set hoc nominis prediū, neq; iure vlo ad hę redes traiiceret, quod nunquā viua possedebat aut possidendū petiuerat. Nā vbi vacabat locus, neq; alicuius priorū mortuorū honore tenebatur, factū est quod in rebus talibus fieri solet. Pro quintili etiā & sextili mēsib. Iuliū atq; Augustū vocamus de honorib. hominū lulij Cesaris & Augusti Cesaris nūcu patos, vt facile qui voluerit intelligat etiam illa sydera prius sine his nominib. cęlo vagata esse. Mortuis aut illis quorū honore memoria vel coacti sunt hoies regia pte, vel plauit humana vanitate noīa eorū imponentes syderibus, cosip̄s sibi mortuos in cęlū leuare videbāt. Sed quolibet vocen̄ab hominib. sunt tñ sydera quæ Deus instituit & ordinavit ut voluit, & est certus motus illorū quo tempora distinguuntur atq; varian̄. Quē motū notare cū quisq; nascitur quo se habeat facile est, p eorū inuētas cōscriptasq; regulas quod sancta scriptura condēnat dicens, Si. natū potuerūt scire vt possent estimare seculū, quo eius dñm non facilius inuenerūt. Sed ex ea notatione velle naſcētiū mores, actus, euenta prædicere, magnus error & magna demēta est. Et apud eos quidē qui talia dediſcenda didicerūt, sine vlla dubitatione refellit hęc supersticio.

HConstellationes enim quas vocat notatio est syderū, quo se habebat cū ille nasceretur de quo isti miseri à minoribus cōsuluntur. Fieri aut pót, vt aliqui gemini tā sequaciter fundātur ex vtero, vt interuersū tpiis inter eos nullū posit apprehendi, & constellationū numeris annotari. Unde necesse est nonnullos geminos easdē habere constellationes, cū paria rerū vel quas agūt, vel quas patiuntur euēta nō habeat, sed plerūq; ita disparia, vt alius felicissimus, ali⁹ infelicissimus vivat: Sicūt Esau & Jacob geminos accipimus natos, ita vt Iacob qui posterior nascebatur manu plātam præcedentis fratris tenens inuenit. Horū certe dies atq; hora nascētiū aliter notari non posset, nisi vt amborū cōstellationib. esset vna. Quantū aut inter sit inter amborum mores, facta, labores atq; successus, scripura testis est, iā ore oīū gētiū puagata. Neq; n. ad rē pertinet q̄ dicitur

Gem. 25.

ipsum momentū minimū atq; augustinissimū tpiis q̄ geminorū partū disterminat, multum valere in rerū natura atq; cōlestiū corporum rapidissima velocitate. Etsi enim concedā vt plurimū valeat, tñ in cōstellationib. à Mathematico inueniri nō pót, quibus inspectis se facta dicere profitetur. Qđ ergo in cōstellationib. nō inuenit, quas necesse est vnas inspiciat, siue de Jacob, siue de eius fratre cōsultatur, quid ei prodest si diseat in cęlo qđ temere securus infamat, & nō diseat in tabula quā fruſtra ſolitus intuetur? Quare iste quoq; opiniones quibusdā rerū signis humana p̄ſumptione institutis, ad eadē illa quaſi qđā cū dēmonib. & paſta & cōuenta referēda sunt. Hinc. n. fit, vt occulto quodā iudicio diuino cupidi malarū rerū hoies tradant illudendi & diciendi pro meritis voluptatum suarū, illudētib. eos atq; decipiētibus p̄uariatorib. angelis: quibus iſta pars mudi infima secundū pulcherrimū ordinē rerum diuine p̄uidētia lege subiecta est. Qubus illusionib. & deceptionib. euēnit, vt iſtis superstitionis & pernicioſis diuinationū generib. multa p̄terita & futura dicātur, nec aliter accidat, q̄ dicit: multaq; obſeruantibus secūdū obſeruationes suas euēniāt quibus implicati curiosiores fiāt, & ſeſe magis magisq; inſerāt multiplicib. laqueis p̄nicioſiſimi erroris. Hoc genus fornicationis ē animē ſalubriter diuina scripture nō tacuit, neq; ab ea ſic d̄terruit animā, vt p̄pea talia negaret eē ſectāda, quia falsa dñr a p̄fessorib. eorū, ſed ēt ſi dixerit vobis, iqt, & ita euēnerit, ne creditis eis. Nō. n. q̄a imago Samuelis mortui Sauli regi vera p̄nūciauit, ppterēa talia ſacrilegia quib. imago illa p̄ſentata eft minus execranda ſunt: aut quia in actib. Apoſtolorū ventriloqua femina verū testimoniu perhibuit Apoſtolis dñi, iō Paulus Apoſtolus pepercit illi ſpiritu, ac nō potius fēminā illius dēmonij correptione atq; exclusione mūdauit. Oēs igif artes hmōi vel nugatorię vel noxię ſupſtitiois, ex quādā p̄fiftera ſocietate hoīum & dēmoniū, quaſi paſta infidelis & dolosæ amicitia cōſtituta, penitus ſunt repudiāda & fugiēda Chriſtiano: non q̄ idolū ſit aliquid, vt ait Apoſtolus, ſed q̄a quaſi immolant, dēmonijs immolat & nō Deo: nolo aut̄ vos ſocios fieri dēmoniorū. Qđ autē de idolis & de immolationib. quaſi honori eorū exhibētur, dixit

Apo-

Nō habē
da fides
mathema
ticis,
cap. 23.

26. q. 21
ca. illud.

Deut. 13.

I. Re. 28.
Li. 2. ad
Simplicia
num. q. 3.
A&G. 16.
Vētrilo-
quaſi
ſi ventre
loquens,
Græce.

Apostolus, hoc de omnib. imaginarijs signis sentiendū est, quæ vel ad cultū idolorū, vel natorū ge creaturā eiusq; partes tanquā Deum colens, & ho das trahunt, vel ad remedium aliarumq; ob die apud seruationū curā pertinent: q; non sunt diuini Italo: qui tūs ad dilectionē Dei & proximi tanquā publice cōstituta, sed per priuatas appetitiones rerū temporaliū, corda dissipant miseroſū. ore non In omnib. ergo istis doctrinis societas dēmo num, per nū formidanda atq; vitanda est, qui nihil cū Principe suo diabolo nisi reditū nostrū clau loqui vīſi dere atq; obſerare conantur. Sicut autē de stel lī. Co. 10. sūt. & deceptorīa conjectura ab hominib. institutū sūt: sic ēt de quibusdā nascentibus vel

Mū diuina prouidentia administratione existentib. rebus, multi multa humanis suspicio- nib. quasi regulariter connecta literis manda uerūt, si forte insolite acciderint, velut si mu la pariat, aut fulmine aliquid percutiat. Qua oīa tñ valent, quantū p̄sumptione animorū quasi cōi quadā lingua cum dēmonib. fēde- rata sūt. Qua tñ omnia plena sūt pestifera curiositatis, cruciantis solitudinis, mortuſe rā seruitutis. Non n. quia valebat animaduer fa sūt, sed animaduertēdo atq; signando fa- cētū est vt valerēt. Et ideo diuersis diuersa pro ueniunt secundū cogitationes & p̄sumptiones suas. Illi. n. spūs qui decipere volunt, talia procurant cuique, qualib. eū irretitū per su- spitiones & consensiones eius viderit. Sicut enim verbi gratia, vna figura literā quæ de- cussatim notatur, aliud apud Græcos, aliud apud Lātinōs valet, nō natura, sed placito, & consensione significandi: & ideo qui vtranq; linguā nouit, si hominī Græco velit aliquid significare scribendo, nō in ea significatione ponit hanc literā, in qua eā ponit cū homini scribit Latino. Et beta vno eodemq; sono, apud Græcos literā, apud Latinos oleris no men est. Et cū dico, Lege in his duab. syllabis, aliud Græcus, aliud Latinus intelligit. Si- cut ergo hā oēs significationes pro suæ cuiusq; societatis cōlēctione animos mouent: & quia diuersa cōſenſio est, diuersē mouēt. Nec ideo cōſenserunt in eas homines, quia iam ualebant ad significationē: sed ideo ualent, quia cōſenserunt in eas. Sic ēt illa signa, qb. pernitiosa dēmonū societas cōparatur, pro cuiusq; obſeruationib. ualēt. Quod mani- fūſſime ostēdit ritus augurū, qui & antequā

obſeruēt, & postequā obſeruata signa tenue- rint, id agunt, ne uideant uolatus, aut audiant uoces autū: quia nulla ista signa sunt, nisi cō- fensus obſeruantis accedat. Quib. amputatis atq; eradicatis ab aīo Christiano deinceps vi- dendē sunt institutions hominū non supersti- tioſe, i. non cū dēmonib. sed cū ipsis homini- bus institutę. Nanq; omnia q; ideo valēt inter hoīes, quia placitū inter eos ut ualeant, institu- ta hominū sunt: quorū partim superflua, lu- xuriosāq; instituta sunt, partim commoda & necessaria. Illa. n. signa quæ saltando faciunt histriones, si natura non instituto & consen- fione hominū ualerent, non primis téporib.

Influita
humana.
Cap. 25.

saltante Pantomimo p̄ēco pronunciaret po- pulis Carthaginis quid saltator uellet intelli- gi. Quod adhuc multi meminerūt senes, quo rū relatu hāc solem⁹ audire. Quod ideo cre- dendū est, quia nunc quoq; si quis theatrū ta- liū nugarū imperitus intrauerit, nisi ei dicat ab altero quid illi motus significant, frustra totus intentus est. Appetunt tñ oēs quandam similitudinē significando, vt ipsa signa in- quantū possunt, reb. q; significantē similia sūt. Sed quia multis modis simile aliquid alicui pōt esse, non cōſtant talia signa inter hoīes, nisi cōfensus accedat. In pīcturis uero & sta- tuis, ceterisq; hmōi simulatis operibus, maxi me peritorū artificium, nemo errat cū similia uiderit, ut agnoscat quib. sint rebus similia. Et hoc totū genus inter superflua hominū instituta numerandū est, nisi cū interest quid eorū, qua de causa, & ubi, & qn, & cuius au- thoritate fiat. Milia deniq; fictarū fabularum & falsitarū, quarū mendacijs hoīes delectan- tur, humana instituta sunt. Et nulla magis ho- minū propria, q; à seipſis habent, existimā- da, q; quæq; falsa atq; mendacia. Cōmoda ue- ro & necessaria hominū cum hominib. insti- tuta sunt, quæcunq; in habitu & cultu corpo- ris ad sexus uel honores discernendos dīx. C placuit: & innumerabilia genera significatio- nū, sine quib. humana societas, aut non omni- nino, aut minus cōmode geritur: quæque in ponderibus atque mensuris, & numerorum impressionibus, uel estimationib. sua cuiq; ciuitati & populo sunt propria, & cetera hu- iusmodi. Quæ nisi hominū instituta essent, nō per diuersos populos uaria essent, nec in ipsis populis singulis pro arbitrio suorum Principū mutarentur. Sed hāc tota pars hu-

P. atomi-
mus ab ex-
cellentiā
inī. aīo-
nis dictus
ē minū,
qui quoq;-
libet ge-
stus &
mores ex-
preſſerit,
et quācūs
geſſerit
perſonā.

Societas
inter dē-
mons &
mathema-
ticos.
cap. 24.

K
26. q. 21
ca. illud.
Deut. 13.
1. Re. 28.
Li. 2. ad
Simplicia
num. q. 3.
A. & 16.
Vētrilo-
quāquā
i. ventre
loquens,
Græce.

1. Co. 10.

DE DOCTRINA CHRISTIANA

manorū institutorū, q̄ ad vsum vitæ necessariū proficiunt, nequaquā est fugienda Christiano, imo ēt quantū satis est, intuenda, memoriaq; retinenda. Adumbrata.n. quedā &

**Que hominū institutorū asse-
gienda, et que am-
plētēda**
sunt. c. 26

D sine quib. legere nō possumus, linguarumq; varietas quantū satis est, de qua superius disputationem. Ex eo genere sunt ēt nota, quas qui didicerunt, proprie iā notarij appellant. Utilea sunt ista, nec discunt illicite, nec superstitione implicat, nec luxu eneruant, si tñ oculent, vt maiorib. rebus, ad quas adipiscendas seruire debent, non sint impedimento.

Que dicātur hominū instituta, & que non.
Historia. cap. 27.

alia sunt ad sensus corporis, alia vero ad rationē animi pertinentia. Sed illa q̄ sensu corporis attingunt, vel narrata credimus, vel de monstrata lenti mus, vel experta coniicimus. Quiequid i ḡ de ordine tēporum transactō rū indicat ea q̄ appellatur historia, plurimū nos adiuuat ad sanctos libros intelligendos ēt si prēter Ecclesiā puerili eruditione discatur. Nā & per Olympiadas, & per consūlū noīa multa s̄epe q̄runtur à nobis: & ignorātia consulatus, quo natus est dñs, & quo paf-

E **Christiū**
passum est
**se anno fe-
ri tricū-
mo docet**
Tertullia-
**nus in ope-
sus Iu-
dæo, m-
perī Ti-
berī an-
no 15.**
**Cof. Ru-
bellio Ge-
mino, &
Rufio Ge-
mino. Ire-
neus ph-**

fus est, nonnullos coegit errare, vt putarent quadraginta sex annorum ætate passum esse dñm, quia per tot annos ædificatū esse tēplū, dictū est à Iudeis, q̄ imaginē dñci corporis habebat. Et annorū quidē ferē triginta baptizatū esse retinemus autoritate Euangelica. Sed postea quot annos in hac vita egerit, q̄q; textu ipso actionū eius animaduerti posuit: tñ ne aliunde caligo dubitationis oriatur, de historia gentiū collata cū Euangelio, liquidius certusq; colligitur. Tunc n. videbitur non frustra dictū esse, q̄ quadraginta sex annis tēplū ædificatum sit: vt cū referri iste numerus ad ætatem dñi non potuerit, ad secretiore instructionē humani corporis referatur, quo indui pp nos nō dediti natus est vnicus Dei filius, per quē facta sunt oīa. De utilitate aut̄ historiæ, vt omittam Gr̄cos, quātam

noster Ambrosius q̄nōem soluit calūiantib.

Platonis lectoribus & dilectorib. qui dicere ^{tat illum} ausi sūt, omnes dñi nostri Iesu Christi sn̄as, ^{fuisse ma-} ^{orem an-} ^{ni. 40.}

^{2. Retra-}

^{cap. 4.}

quas mirari & p̄dicare cogunt, de Platonis libris eis didicisse, qm̄ longe ante humanum aduentū dñi Platonem fuisse negari nō pōt. Nonne memoratus Ep̄s considerata historia gentiū, cū Platōne reperisset Hieremia Propheta tēporib. profectū fuisse in Aegyptum, vbi tunc ille Propheta erat, probabilius esse ostendit, q̄ Plato potius nostris literis p̄ Hie remiam fuerit imbutus, vt illa posset docere vel scribere q̄ iure laudantur? Ante literas. n. gentis Hebreorum, in qua vnius Dei cultus emicuit, ex qua secundū carnē venit dñs noster, nec ipse quidē Pythagoras fuit, à cuius posteris Platōne theologiā didicisse isti aſe-
runt. Ita consideratis tēporib. fit multo credi-
bilius istos potius de literis nostris habuisse,
quæcunq; bona & vera dixerunt, q̄ de Plato-
nis dñm nostrū Iesum Christū, q̄ dementi-
sum est credere. Narratione aut̄ historicā,
cū p̄terita ēt hominū instituta narrantur, nō
inter humana instituta ipsa historia numera-
da est: quia iā, quæ transferunt, nec infecta fie-
ri possunt, in ordine tēporum habenda sunt,
quorū est conditor & administrator Deus.
Aliud est. n. facta narrare, aliud docere faciē-
da. Historia facta narrat fideliter atq; utliter:
libri aut̄ haruspicum, & quæq; similes literæ
facienda vel obseruanda intendunt docere,
monitoris audacia, non iudicis fide. Est etiā
narratio demonstrationi similis, qua nō p̄-
terita, sed p̄sentia indicantur ignarisi. In quo
genere sunt quæcunque de locorum situ, na-
turisq; animalium, lignorum, lapidum, her-
barum, aliorumve corporū scripta sunt. De
quo genere superiorius egimus, eamq; cogni-
tionē valere ad ænigmata scripturarum sol-
uenda docuimus: non vt pro quibusdā signis G
adhibeantur, tanquam ad remedia vel ma-
chinamenta, superstitionis alicuius, nā & il-
lud genus iā distinctū ab hoc licito, & libe-
ro separauimus. Aliud est. n. dicere, tritā istā
herbā si biberis, venter non dolebit: & aliud
est dicere, istā herbā collo si suspenderis, vē-
ter non dolebit. Ibi. n. probatur contēperatio
salubris: hic significatio superstitionis damna-
tur. Quanquā vbi præcantationes, & inuoca-
tiones, & characteres non sunt, plerunq; du-
biū est vtrum res quæ alligatur aut quoquo
modo

**Cognitio
herbarū,
& similiū
versionē nō
est super
ficiosa.**
cap. 29.

**Ari-
chan-
scrip-**

modo adiungitur sanando corpori, vi naturae valeat, q̄ libere adhibendū est: an significativa quadā obligatione proueniat, q̄ tanto prudentius oportet cauere Christianū, quanto efficacius prodeſſe videbitur. Sed vbi latet qua causa quid valeat, quo animo quisq; vtatur interest, duntaxat in sanandis vel tēperandis corporibus, sive in medicina, sive in agricultura: syderū autē cognoscendorū non narratio, sed demōstratio est, quorū perpau-

sa humana vita cursimq; usurpanda est, non ad operandū¹, nisi forte officiū aliquod cogat, de quo nunc agimus, sed ad iudicandū, ne oīno nesciamus quid scriptura velit insinuare, cū de his artib. alīquas figuratas locutiones inserit. Restant ea q̄ non ad corporis sensus, sed ad rationē animi pertinent, vbi disciplina regnat disputationis & numeri. Sed disputationis disciplina ad oīa genera qōnum, qua in literis sanctis sunt penetrāda & dissoluenda, & plurimū valet: tñ ibi caueda est libido rixandi, & puerilis q̄dam ostentatio decipiendi aduerſarium. Sunt n. multa q̄ appellantur sophismata, falsæ conclusiones K rationum, & plerūq; ita veras imitantes, vt non solū tardos, sed ingeniosos et minus diligenter attentos decipiant. Proposuit. n. quidā dicens ei cū quo loquebatur, Quod ego sum, tu non es. At ille consensit. Verū. n. erat ex parte, uel eisipso quod iste infidiosus, ille simplex erat. Tunc iste addidit. Ego autē homo sum. Hoc quoq; cū ab illo accepisset, cōcludit dicens. Tu igitur non es homo. Quod

Dialecti-

ca. c. 31-

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

H ca scriptura cōmemorat. Sicut autē plurimis notus est Lunæ cursus, qui ēt ad pāſionem dñi anniversarie celebrandā ſolēniter adhibetur: ſic paucissimis ceterorū quoq; syderū vel ortus, vel occafus, vel alia quālibet momenta ſine vlo ſunt errore notissima. Quæ per ſeipſam cognitione, q̄q; ſuperſtitione quoq; dā non alliget, nō multum tñ ac propē nihil adiuuat tractationē diuinarum ſcripturarū, & in fructuosa intentione plus impedit. Et q̄a familiaris eft pernicioſiſimo erroriſatua ſata cantantiū, cōmodius honestiusq; contēnitur. Habet autē prāter demonstrationē pſentium, et prāteritorum narrationi ſimile aliiquid, q̄ a prāfenti poſitione motuq; syderū, & in prāterita eorū veſtigia regulariter licet recurrere. Habet ēt futurorū regulares conieeturās, non ſuſpicioſas & abominofas, ſed ratas & certas: non vt ex eis aliiquid trahere in noſtra fata & euentu tētemus, qualia Genethliacorū deliramenta ſunt, ſed quantū ad ipſa pertinet sydera. Nā ſicut is qui computat lunā, cum hodie inſpexerit quota ſit, & ante quotlibet annos quota fuerit, & poſt quotlibet annos quota futura ſit, pōt dicere: ſic de vnoquoq; syderū, qui ea perite cōputat reſpondere cōſueuerunt. De qua tota cogitatione quantū ad uſum eius attinet, quid mihi vī, aperui. Artium ēt ceterarum, quibus aliiquid fabricatur, vel quod remaneat poſt operationē artificis ab illo effectū, ſicut domus, & ſcannū, & vas aliquod atq; alia huiuscmodi: vel q̄ ministeriū quoddā exhibent operanti Deo, ſicut medicina & agricultura & gubernatio: vel quartū oīs effectus eft actio ſicut saltationū & curſuū & luſtaminū. Harū ergo cunctarū artiū de pteritis experimēta faciunt ēt futura coniici. nam nullus earū artifex mēbra mouet in operando, niſi prāteritorū memoriam cū futurorū expectatioſe contextat. Harū autē cognitione tenuiter in ip-

Hoc ſyllo
giſmo qui
dā ador
tu: Dioge
nem, ipſe
facta a
Diogene
converſio
ne captiu
derideba
tur.
Eccl. 37.

I
Artis me
chanica ē
scripturis
vſu. c. 30

dicatio noſtra, inanis eft & fides noſtra, & deinceps alia q̄ omnino falsa ſunt, quia & Christus resurrexit, & non erat inanis prādictio eorū qui hoc annunciabant, nec fides eorū qui hoc crediderant: ſed iſta falsa uerisime cōneſtebantur illi ſnię, qua dicebatur, nō eſſe reſurrectionē mortuorū. Iſtis autem falsis repudiatis, qm̄ uera erant ſi mortui nō refurgunt, consequens erit reſurrectio mortuorū. Cū ergo ſint uera conneſiones, non ſolū uerarū, led ēt falsarum ſniarum, facile eft ueritatē conneſionum ēt in ſcholis illis dicere, quæ pter Ecclesiā ſunt. Sententiarum autem

1. c. 15.

DE DOCTRINA CHRISTIANA

*Hoc est or
dinis verū
non infi
tuerunt,
sed ani
maduer
terunt.*

Cap. 32.

autem veritas in sanctis libris ecclesiasticis
inuestiganda est. Ipsiā tñ veritas cōexionum
nō instituta, sed animaduersa est ab homini
bus & notata, vt eam possint vel discere vel
docere. Nā est in rerū ratione perpetua & di
uinitus instituta. Sicut n. qui narrat ordinem
temporū, non eū ipse cōponit: & locorū situs
aut naturas animaliū vel serpentī, vel lapi
dū qui ostendit, nō res ostendit ab hominib.
institutas: & ille qui demonstrat sydera, eo
rūq; motus, non a se vel ab hoce aliquo rem
institutā demonstrat: sic et qui dicit, cū falsū
est q; consequitur, necesse est vt falsum sit q;
præcedit, verissime dicit, neque ipse facit, vt
ita sit, sed tm ita esse demonstrat. Ex hac regu
la illud est q; de Apostolo Paulo cōmemo
ramus: præcedit n. non esse resurrectionem
mortuorū quod dicebant illi, quorum erro
rem destruere volebat Apostolus. Porro illā
fniā præcedentem, qua dicebant non esse
resurrectionem mortuorum, necessario se
quitur. Neq; Christus resurrexit. Hoc autē q;
sequitur falsū est, Christus n. resurrexit. Fal
sum est ergo & quod præcedit. Præcedit aut
non esse resurrectionem mortuorum. Est igi
tur resurrectio mortuorum. Quod totū bre
uiter ita dī. Si non est resurrectio mortuorū,
neque Christus resurrexit: Christus autē re
surrexit, est igitur resurrectio mortuorum.
Hoc ergo vt consequenti ablato, auferretur
et necessario q; præcedit, non instituerū ho
mines, sed ostenderunt. Et hæc regula perti
net ad veritatem connexionum, non ad veri
tatem fniarum. Sed in hoc loco de resurre
ctione cū ageretur, & regula cōexionis ve
ra est, & ipsa in conclusione fniā. In falsis au
tē sententijs connexionis veritas est isto mo
do. Faciamus aliquē cōcessisse, si animal est

*Conclusio
syllogismi
falsa.*

Cap. 33.

A cochlea, vocē habet. Hoc concessio, cū pro
batum fuerit vocē cochleam non habere,
qñ consequenti ablato, illud quod præcedit
auferatur, concludit nō esse animal cochleā.
Quæ fniā falsa est, sed ex concessio falso vera
est conclusionis connexio. Veritas itaq; sen
tentia per seipsum valet, veritas autē conne
xionis ex eius cū quo agitur opinione vel cō
cessione consistit. Ideo autem, vt supra dixi
mus, infertur vera connexione quod falsum
est, vt eum, cuius errorem corrigere volu
mus, p̄criteat concessisse præcedentia, quo
rum consequentia videt esse respūda. Iā hinc

intelligere facile est, sicut in falsis sententijs
veras, sic in veris sententijs falsas cōclusiones
esse posse. Fac. n. aliquē proposuisse. Si iustus
est ille, bonus est, & esse cōcessum. Deinde as
sumpsisset, non est aut iustus. Quo itē cōces
so, intulisse conclusionē: Non est igit bonus.
Quæ tametsi vera sint omnia, non est tñ vera
regula conclusionis. Non n. sicut ablato con
sequenti auferatur necessario q; præcedit, ita
et ablato præcedenti auferatur necessario q;
cōsequitur: quia verū est cū dicimus: Si ora
tor est, homo est. Ex qua propositione si assu
mamus. Non est aut Orator, non erit conse
quens cū intuleris: Non est igit homo. Qua
propter aliud est nosse regulas connexionū, nosse leges
aliud fniarum veritatē. In illis discitur quid conclusio
sit consequens, quid nō consequens, quid re
pugnans. Cōsequens est: Si orator est, homo res intelligi
est. Inconsequens: Si homo est, orator est. Re
pugnans: Si homo est, quadrupes est. Hic er
go de ipsa connexione iudicatur. In veritate
aut fniarum ipsæ per se fniā non earū conne
xio consideranda est: sed veris certisq; sen
tentij, cū incertē vera connexione iungunt,
et ipse certq; fiant necesse est. Quidam autem
sic se iactant, cum veritatem connexionū di
dicerint, quasi sententiarum ipsa sit veritas.
Et rursus, quidā plerunq; retinentes verā sen
tentia, male se contēnunt, quia leges cōclu
sionis ignorāt: cū melior sit qui nouit esse re
surrectionē mortuorū, q; ille qui nouit con
sequens esse, vt si resurrectio mortuorū non
est, neq; Christus resurrexit. Itē scientia de
finiendi, diuidendi, atq; partiendi, q; q; etiam
rebus falsis plerunq; adhibeatur, ipsa tñ falsa
non est, neq; ab hominib. instituta, sed in re
rum ratione cōperta. Non n. quia & fabulis
suis eam Poetæ, & opinionib. erroris sui vel
falsi Philosophi, vel ēt hæretici, hoc est falsi
Christiani adhibere consueuerunt, propter
ea falsum est, neq; in definiendo, neq; in di
uidendo aut partiendo aliquid complecten
dum esse q; ad rem ipsam non pertinet, aut
aliquid q; pertinet prætereundū. Hoc verum
est, et si ea quæ definiuntur aut distribuuntur
vera non sint: nam & ipsum falsum definitur
cum dicimus, falsum esse significationem rei
non ita se habentis vt significatur, siue aliquo
alio mō. Quæ definitio vera est quamvis fal
sum verū esse non possit. Possumus ēt diui
dere, dicentes, duo esse genera falsi. Vnum
corum

*1. Co. 15.
Definitio.
Liniso.
Partitio.
cap. 35.*

*E
tia
per
pſu
Cap.*

*Rhe
ca ad
mon
Dial
ad in
dū v
Cap.*

eorum q̄ omnino esse nō possunt, alterū co-
rū quē nō sunt quanuis esse possint: Nā qui
dicit septē & tria vnde decim esse, id dicit quod
omnino esse non potest: qui vero dicit calē-
dis, verbi gratia, Ianuarijs pluſſe tametsi fa-
ctū non sit, id tñ dicit quod fieri potuerit. De-

Eloquē-
tianō se-
per vera
psuadet.
Cap. 36.

finitio igitur & diuīſſo falsorū pōt esse veris-
fima, quāuis falsa ipsa vtq; vera nō sint. Sunt
ēt qdā præcepta vberioris disputationis, que
iā eloquentia nominatur, que nihilominus

deri. Sed quia & vera esse possunt, nō est fa-
cultas ipsa culpabilis, sed ea male vtentium
perueritas. Nā neq; hoc ab hoībus institu-
tum est, vt veritatis expressio conciliat audi-
tore, aut facile qd̄ intendit, insinuat brevis &
aperta narratio, & varietas eius siue fastidio
teneat intentos, & cetera huiusmodi obser-
vationes: q̄ siue in falsis siue in veris causis ve-
re sunt tamen, in quantum vel sciri vel credi
aliquid faciūt, aut ad expetendū fugiēdumve
animos mouēt, & inueta potius quod ita se

Rhetori-
ca ad ser-
monem,
Dialectica
ad iudicā-
dū vtilis.
Cap. 37.

habeant, quā vt ita se haberent institutæ. Sed
hæc pars cū discit, magis vt proferamus ea q̄
intellecta sunt, q̄ vt intelligamus adhibēda
est. Illa vero cōclusionū & definitionū & di-
tributionū plurimū intellectore adiuuat: tñ
absit error, quo viden̄ hoīes sibi ipsam bea-
tę vite veritatē didicisse, cum ista didicerint:

quāq; plerunq; accidat, vt facilius hoīes res
eas assequant, pp̄ quas assequēdas ista discū-
tur, q̄ taliū præceptorū nodosissimas & spi-
nosiſſimas disciplinas. Tanq; si quispiā dare
volens p̄cepta ambulandi, moneat nō esse le-
uādū pedē posteriorē, nisi cū posuerit prio-
rā, deinde minutatim quemadmodū articu-
lorū & poplitū cardines oporteat mouere
describat. Vera. n. dicit, nec aliter ambulari
pōt: sed facilius hoīes hoc faciendo ambulat
q̄ animaduertunt cum faciunt, aut intelligūt
cū audiūt. Qui aut̄ ambulare nō possunt, mul-
to minus ea curāt, q̄ nec experieōdo possunt
attēdere. Ita plerunq; citius ingeniosus vi-
det nō esse ratā conclusionē, q̄ p̄cepta eius

E capi: tardus aut̄ nō eā videt, sed multo mi-
nus quod de illa p̄cipitur. Magisq; in his oī-
bus ipsa spectacula veritatis ſepe delectat, q̄
ex eis in disputādo aut iudicādo adiuuamur
nisi forte q̄ exercitatoria reddunt ingenia,
ſi ēt maligniora aut inflationia non reddant:
hoc eſt, vt aut̄ decipere verisimili ſermone

atq; interrogationibus amēt, aut aliquid ma-
gnū, quo se bonis atq; innocentibus antepo-
nunt, ſe affecatos putēt, qui iſta didicerunt.
Iā vero numerari disciplina cuilibet tardif-
fimo clarū ē, q̄ non sit ab hoīb. instituta, ſed
potius indagata atq; inuenta. Nō. n. ſicut pri-
mā syllabā Italīæ, quā breuē pronuncia-
runt veteres, voluit Virgilius, & longa facta
eſt: ita quisquā pōt efficere cū voluerit, vt ter-
terna aut nō ſint nouē aut nō poſſint efficere
quadratā figuram, aut non ad ternariū nu-
merū tripla ſint, ad ſenariū ſelcupla, ad nul-
lū dupla, quia intelligibiles numeri ſemiflē
nō habent. Siue ergo in ſeipſis conſideretur,
ſiue ad figurarū aut ſonorū aliarumve mo-
tionum leges numeri adhibeantur, incōmuta-
biles regulas habēt, neq; vlo mō ab hoīb.
institutas, ſed ingeniosorū ſagacitate cōper-
tas. Quā tñ oīa quisquis ita dilexerit, vt iaſta
re ſe inter imperitos velit, & nō potius q̄rere
vnde ſint vera, q̄ tantūmodo vera eſſe perſen-
ſerit: & inde qdām non ſolū vera, ſed etiam
incommutabilia quā incōmutabilia eſſe nō
comprehēderit: ac ſic à ſpecie corporū vſq;
ad humānā mentem perueniens, cū & ipſam
mutabile inuenerit, q̄ nunc docta nūc indo-
cta ſit, cōſtituta tñ inter incōmutabilē ſupra
ſeueritatē, & mutabilia inſra ſe cetera, ad u-
nius Dei laudē atq; dilectionē cuncta con-
uertere, à quo cuncta eſſe cognoscit, doctus
uideri pōt, ſapiēs aut̄ eē nullo mō. Quamo-
brē videſ mihi ſtudioſis & ingenioſis adole-
ſcētib. & timētib. Deū, beatāq; uitā q̄rentib.
ſalubriter p̄cipi, ut nullas doctrinas q̄ p̄ter
Ecclesiā Christi exerceſt, tanquā ad beatam
uitam capeffendā ſecure ſequi audeant, ſed
eas ſobrie diligēterq; diiudicent. Et ſiquas in
uenerit ab hoībus institutas uarias pp̄ diuer-
ſas uoluntates inſtituentiū, & ignotas pp̄ ſu-
ſpitiones errantiū, maxime ſi habeant et cū
demonibus initā ſocietatē per quarundam
ſignificationū quāq; qdām paſta atq; cōuen-
ta, repudient penitus & detesten, alienent et
ſtudia à ſuperfluis & luxurioſis hoīum in-
ſtitutis. Illa vere inſtituta hoīum, q̄ ad ſocie-
tatem conuenientium ualent, pro ipſa huius
uitæ neceſſitate non negligant. In ceteris
aut̄ doctrinis, quā apud gentes inueniuntur,
preter hiſtoriā rerū, uel præteriti temporis,
uel præſentis ad ſenſus corporis pertinen-
tiū, quibus ēt uilium artium corporalium

Numeri.
ca. 38.

Quā ar-
tes huma-
ne ample
ſtende.

Cap. 39.

Leges hu-
mane.
experi-

DE DOCTRINA CHRISTIANA

experimenta & conjectura annumerantur, & præter ratione disputationis & numeri nihil vtile esse arbitrari. In quibus omniis tenetum est, Ne quid nimis, & maxime in ijs que ad corporis sensus pertinentia, volvuntur tenuibus, & continentur locis. Sicut autem qui dā de verbis omnibus & nominib. Hebreis & Syris Aegyptiis, vel si qua alia lingua in scripturis sanctis inueniri potest, que in eis sine interpretatione sunt posita, fecerunt, ut ea separatim interpretarentur: quod & Eusebius fecit de temporū historia pp diuinorum librorū q̄stiones quae vsum eius flagitant. Quod ergo hi fecerunt de his rebus, ut non sit necesse Christiano in multis pp pauca laborare: sic video posse fieri, siquā eorū quae possunt, benignā sanè operā fraternæ utilitati delebet im pendere, ut quo scūq; terrarū locos, quae animalia vel herbas atq; arbores, sive lapides metalla incognita, speciesq; quaslibet scriptura cōmemorat, ea generatim digerēs, sola exposta literis mandet. Potest etiā de numeris fieri, ut eorū tantummodo numerorum exposita ratio cōscribatur, quos diuina scriptura meminit. Quorum aliqua aut omnia forte iam facta sunt, sicut multa que à bonis doctisq; Christianis elaborata atque conscripta arbitramur, non inuenimus sed sive propter turbas negligentium, sive propter inuidorū occultationes latēt: quod vtrū de ratione disputandi fieri possit, ignoro. Et videt mihi fieri non posse, qā p totū textū scripturarū colligata est neruorū vice: & ideo magis ambigua soluenda & explicanda, de qb. post loquemur, legentes adiuuat, qd ad in cognita signa, de quib. nūc agimus, agnoscēda. Philosophi autem qui vocant, si qua forte vera & fidei nostræ accōmoda dixerunt maxi dū c. 40. me Platonici, non solū formidanda non sunt, Exodi. 3 sed ab eis etiā tanquam iniustis possessorib. in Exodi. 2. di. vsum nostrū vendicanda. Sicut enim Aegyptiū non solū idola habebat & onera grauita, legimus: quae populus Israel detestaret & fugeret, sed

Kē vasa atq; ornamenta de auro & argento & vestē, quae ille populus exiēs de Aegypto, sibi potius tanquam ad vsum meliorē clanculo vē dicauit, non authoritate propria, sed præcepto Dei ipsis Aegyptiis nescienter cōmodantib. ea quibus non bene vtebantur, Sic doctrinæ omnes gentiliū non solū simulata & superstitiosa figura grauesq; sarcinas superuaca-

nei laboris habent, quae vnuſquisq; nostrum duce Ch̄ro de societate gētiliū exiens, debet abominari atq; deuitare: sed etiā liberales disciplinas vñlii veritatis aptiores, & quādam morū præcepta vtilissima cōtinent, deq; ipso Deo colendo nonnulla vera inueniuntur apud eos: quod eorum tanquam aurum & argentū, quod non ipsi instituerū, sed quibusdam quasi metallis diminū prouidenti, quae vbiq; infusa est, eruerunt, & quo peruerse atque iniuriouse ad obsequia dēmonū abutuntur, cū ab eorum misera societate sese animo separat, debet ab eis auferre Christianū ad vñlium iustum prædicandi Euangelij. Vestem quoq; illorū, id est hominum quidem instituta, sed tñ accommodata humanæ societati, qua in hac vita carere non possumus, accipere atq; habere licuerit in vñliū cōuer L Acto. 7. tñ boni fideles nostri? Non ne aspicimus quā auro argento & veste suffarcinatus exierit de Aegypto Cyprianus doctor suauissimus, & martyr beatissimus? Quāto Lactantius? Quāto Victorinus, Optatus, Hilarius? Ut de viuis taceā: quāto innumerabiles Gr̄ci: Qd prior ipse fidelissimus Dei famulus Moyses fecerat, de quo scriptū est, quod eruditus fuerit omni sapientia Aegyptiorū. Quibus omnib. viris superstitione gentiū consuetudo, & maxime illis temporib. cū Christi ingum decutiēs, Christianos persequebatur, disciplinas quas viles habebat, nunquam cōmodaret, si eas in vsum vnius Dei colēdi, quo vano idolorū cultus extingueretur, cōuersum iri supicaretur, sed dederūt aurū & argentū & vestē suā exeunti populo Dei de Aegypto, ne scientes quēm ad modum illa quae dabant in Christi obsequiū redderētur. Illud enim in Exodo factum sine dubio figuratū est ut hoc præfiguraret: quod sine præiudicio alterius, aut paris, aut melioris intelligentiae dixerim. Sed hoc modo instructus diuinarum scripturarum studiosus, cum ad eas perscrutandas accedere cōperit, illud Apōstolicum cogitare non celiſt, Scientia inflat, charitas edificat. Ita enim sentiet, quamvis de Aegypto diues exeat, tamen nisi Pascha egerit, saluum se esse non posse. Pascha autem nostrū immolatus est Christus. Nihilq; magis immolatio Christi nos docet, quā illud quod ipse clamat tanquam ad eos quos in Aegypto

Ioan.

Sa
scripta
cum pa
phana
parati

c. 4. 2

Reg. 1

Exodi. 3.
C. 12.

Studium
Theolo
giae qua
lem ani
mam re
quirat.

Cap. 41.
M

Aegypto sub Pharaone videt laborare: Veni

1. Cor. 8. te ad me qui laboratis, & onerati esis, & ego
Exod. 3. reficiam vos. Tollite iugū meum super vos,
Exod. 12. & discite a me, q̄a mitis sum & humilis cor
2. Co. 15. de, & inuenietis requiem aīabus vestris, Iu
Mat. 11. gum. n. meum suave est, & sarcina mea leuis.

Quib. nisi mitib. & humilibus corde, quos
Exo. 12. non inflat scientia, sed charitas ædificat? Me
minerint ergo eorū qui Pascha illo tpe per

vmbrarū imaginaria celebrabant, cū signari

Hysopo postes sanguine agni iuberetur, hysopo suis
vis. fe signatos. Hæc herba mitis & humilis est,

Ephes. 3. nihil fortius & penetrabilius eius radicibus:

vt in charitate radicati & fundati possimus

Accepit hysopo aegyptiā, & hoc cōprehendere cū omnibus sanctis quæ sit la
titudo & longitudo, & altitudo & profund
dū, i. crucē dñi: cuius latitudo dī in transuerso
ligno quo extenduntur manus. Lōgitudo
à terra vñq; ad ipsam latitudinē, quo à mani
bus & infīs to:ū corpus affigitur. Altitudo
à latitudine sursum vñq; ad summū, quo ad
hæret caput. Profundū vero quod terræ infi
xū abscondit. Quo signo crucis omnis actio
Christianæ describitur: bene operari in Chri
sto, & ei perseveranter inhærere: sperare ce
lestia sacra non prophanare. Per hanc actio
nem purgati valebimus cognoscere et super

Ioan. 1. eminentem scientiā charitatis Christi, qua
æqualis est patri, per quē facta sunt omnia vt
impleantur in omnem plenitudinē Dei. Est
et in hysopo vis purgatoria, nec inflat sci
entia de diuitijs ab Aegypto ablatis, superbe ali
quid pulmō tumidus anhelet, Asperges me

Psal. 50. inquit, hysopo & mundabor: laubabis me, &
super niuem dealbabor, Auditui meo dabis
exultationē & lætitia. Deinde annexit conse
quenter, vt ostendat purgationē à superbia
significari hysopo, Et exultabunt ossa humili
ata.

Sacra Quantum aut minor est auri argenti ve
scriptura fisiq; copia, quā de Aegypto secum ille po
cum pro
phana cō
paratio. pulpus abiulit in cōparatione diuitiarū quas
postea Hierosolymæ consecutus est, q̄ maxi
me in Salomone rege ostenduntur: tanta fit

Reg. 10. cuncta scientia quæ quidē est utilis collecta

B de libris gētium, si diuinarum scripturarum
scientiæ cōparetur. Nam quicquid homo ex
tra didicerit, si noxiū est, ibi dānatur, si utile
est, ibi inuenitur. Et cum ibi quisq; inuenierit
omnia q̄ utiliter alibi didicit, multo abundā
tius ibi inueniet ea, quæ nusquā omnino ali
bi, sed in illarum tantūmodo scripturarum

mirabili altitudine & mirabili humilitate dis
cuntur. Hac igitur instructione præditū cum
signa incognita lectorem non impediunt,
mitem & humilem corde subiugatum leni
ter Christo, & oneratum sarcina leui funda
tum & radicatum & edificatum in charitate,
quam scientia inflare non posse: accedat ad
ambigua signa in scripturis consideranda &
discutienda, de quibus iam tertio volumine
dicere agrediar, q̄ dñs donare dignabitur.

Mat. 11.
Ephes. 3.
1. Cor. 8.

D. AVRELII AVGUSTINI

De doctrina Christiana.

LIBER TERTIVS.

Homo timens Deum voluntatē eius in scripturis sanctis dili
genter inquirit. Et ne amet cer
tamina pietate manuetus, pra
munitus etiam sciētia lingua
rum, ne in verbis locutionibusq; ignotis hæ
reat, præmunitus ēt cognitione quarundam
rerum necessariarū, ne vim naturamve earū
quæ pp similitudinem adhibentur ignoret,
adiuante iam codicū veritate quam solers
emendationis diligenter procurauit, veniat
ita distictus ad ambigua scripturarum discu
tienda atque soluēda. Ut aut signis ambiguis
non decipiatur, quantum per nos instrui po
test, fieri autem potest, vt istas vias quas osten
dere volumus, tanquā pueriles vel magnitu
dine ingenij, vel maioris illuminationis clari
tate derideat: sed tñ vt dicere cōperā, quan
tum per nos instrui potest, qui eo loco ani
mi est, vt per nos instrui valeat, sciat ambi
guitatem scripturæ aut in verbis proprijs ef
fe, aut in translatis: quæ genera in secundo li
bro demonstrauimus. Sed cū verba propria
faciunt ambiguam scripturā, primo prouid
endum est, ne male distinxerimus, aut pro
nunciauerimus. Cū ergo adhibita intēcio in
certum esse prouiderit, quō distinguendum
aut quō pronunciandum sit, confulat regulā
fidei, quam de scripturarum planioribus lo
cis & Ecclesiæ authōritate percepit, de qua
satis egimus, cū de rebus in primo libro lo
queremur. Quod si ambæ vel etiam omnes,
si plures fuerint: partes ambiguatatis, secun
dum fidem sonuerint, textus ipse sermonis
a præcedentibus & cōsequentibus partibus,

Summa
superiorū
librorum
cap. 1.

Difficilio
quādū fa
cias. c. 2.

qua

DE DOCTRINA CHRISTIANA

quæ ambiguitatem illâ in medio posuerunt, restat conculendus : vt videamus cui nā sñiam de pluribus quæ se ostendunt ferat suffragiū, caniq; sibi contexi patiatur . Iam nunc exempla cōsidera. Illa hæretica distinctione. In principio erat verbū, & verbū erat apud Deū, & Deus erat: vt alius sensus sit , Verbū hoc erat in principio apud Deum, non vult verbum Deū conteri. Sed hoc regula fidei refellendū est, quia nobis de Trinitatis aequalitate præscribitur, vt dicamus, Et Deus erat verbū, deinde subiungamus, Hoc erat in principio apud Deum. Illa vero distinctionis ambiguitas neutra parte resistit fidei, & ideo textu ipso sermonis diuidicanda est, vbi ait Apostolus, Et qd eligā ignoro, cōpellor aut ex duobus concupiscentiā habens dissolui, & esse cū Christo: multo.n. magis optimum, manere in carne necessarium pp vos . Incertū.n. est vtrū ex duob. concupiscentiā habens , an cōpellor aut ex duobus, vt illud adiungatur, concupiscentiā habens dissolui, & esse cum Christo. Sed qm̄ ita sequitur, Multo.n. magis optimū , apparet eum eius optimi dicere se habere concupiscentiā, vt cum ex duob. cōpellatur, alterius tñ habeat concupiscentiā , alterius necessitatē : concupiscentiā, s. esse cū Christo, necessitatē manere in carne. Quæ ambiguitas vno consequenti verbo diuidicatur, q̄ positiū est.n. quam particulam qui abstulerunt interpres , illa potius sñia duci sunt, vt non solū cōpelli ex duob. sed et̄ duorum habere concupiscentiā videretur. Sic ergo distinguendū est, Et quid eligam ignoro, cōpellor aut ex duob. quam distinctione lequitur, concupiscentiā habēs dissolui, & esse cū Christo . Et tanquā quæreretur , quare huius rei potius habeat cōcupiscentiam? Multo.n. magis optimū, inquit. Cur ergo è duob. cōpellitur? Quia est manendi necessitas quā ita subiecit, Manere in carne necessariū pp vos. Vbi aut̄ neque præscriptio fidei, neque ipsius sermonis textu ambiguitas explicari pot, nihil obest secundum quilibet earum quæ ostendunt sñiam distinguere . Veluti est illa ad Corinthios. Has ergo promissiones habētes charissimi , mundemus nos ab omni co-inquinatione carnis & spiritus , perficientes sanctificationem in timore dñi capite nos , nemini nocuimus . Dubium est quippe vtrū mundemus nos ab omni co-inquinatione car-

nis & spiritus, secundū illam sñiam, vt sit sancta & corpore & spiritu : an mundemus nos ab omni co-inquinatione carnis , vt alius sit sensus, Et spiritus perficientes sanctificationē in timore dñi, capite nos. Tales igitur distinctionum ambiguitates , in potestate legentis sunt. Quæcunq; aut̄ de ambiguous distinctionibus diximus, eadem obseruanda sunt & in ambiguous pronunciationibus . Nam & ipse

*Distin^{tio}
in pronū
ciādo.c. 3*

Ieas. 1.

E

Phil. 1.

F

2. cor. 7.

nisi nimia lectoris vitientur incuria: aut̄ regulis fidei corriguntur, aut̄ præcedentis vel cōsequentis contextione sermonis : aut̄ si neutrū horum adhibetur ad correctionē, nihil minus dubiū remanebunt, vt quolibet modo lector pronunciarerit, non sit in culpa. Nisi n. fides reuocet, qua credimus Deū non accusaturū aduersus electos suos , & Christum non condemnaturū electos suos , potest illud sic pronūciari, *Quis accusabit aduersus electos Dei?* Ut hanc interrogationē quasi responsio subsequatur, Deus qui iustificat. Et iterum in terrogetur, *Quis est qui condēnat?* Et respondatur, Christus Iesus qui mortuus est. Quid credere quia dementissimum est, ita pronunciabitur , vt præcedat percontatio sequā interrogatio. Inter percontationē autem & interrogationē hoc veteres interesse dixerunt,

G
Rem. 8.

*Perconta^{tio} & in-
terroga-
tio.*

q̄ ad percontationem multa responderi pñt: ad interrogationē vero, aut̄ non, aut̄ ēt. Pronunciabitur ergo ita , vt post percontationē qua dicimus , *Quis accusabit aduersus electos Dei?* illud quod sequitur sono interrogatis enuncietur, Deus qui iustificat? vt tacite respondeatur, non. Et itē percontemur , *Quis est qui condemnat?* rursusq; interrogemus , Christus Iesus qui mortuus est: magis autem qui resurrexit, q̄ est in dextera Dei, qui & interpellat pro nobis , vt vbique tacite respondeatur, non. At vero illo loco vbi ait , *Quid ergo dicemus?* quia gentes quæ non sectabantur iustitiā, apprehenderunt iustitiā, nisi post percontationē qua dictum est, *Quid ergo dicemus?* responsio subjiciatur, quia ḡetes quæ non sectabantur iustitiā apprehēderunt iustitiā, textus consequens nō cohērebit. Quilibet aut̄ voce pronuncietur illud quod Nathan ael dixit, A Nazareth potest aliquid boni esse: siue affirmantis, vt illud solū ad interrogationē pertineat qd̄ ait , A Nazareth siue totū cū dubitatione interrogantis , nō video quō discernatur, vterq; aut̄ sensus fidem non impedit.

Rom. 9.

Ioan. 1.

H

2f. 1

Gal. 5.

*Ambi-
guitas se-
mōis qu-
rōne ex-
pediatu-
cap. 4.
1. Th. 3.*

K

I. Co. 15.

Pf. 138. impedit. Est etiā ambiguitas in sono dubio syllabarū, & hæc vtq; ad pronunciationem pertinens, Nā quod scriptū est, Nō est absconditū à te os meu quod fecisti in abscondito, non eluet legenti vtrū correpta litera os, p-nunciet an producta. Si n. corripiat, ab eo q; sunt ossa: si autem producat, ab eo quod sunt ora intelligitur numerus singularis. Sed talia linguae præcedētis inspectione diudicantur. Nā in Greco nō s̄t̄ua sed ὅστον, positum

I est. Vnde plerunq; loquendi consuetudo vulgaris vtilior est significādīs rebus, q; integratas literata. Mallē quippe cū barbarismo dici, Nō est absconditū à te osum meum, q; vt ideo esset minus apertū, quia magis Latinum est. Sed aliquī dubius syllabæ sonus etiā vicino verbo ad eandem sententiam pertinere diudicat. Sicut est illud Apostoli, Quę prædicto vobis sicut prædixi, quoniā qui talia agūt regnū Dei nō posse debunt: Si tantummodo dixisset, quę prædico vobis, neq; subiūxisset, sicut prædixi, non nisi ad codicē præcedentis lingue recarrendū esset, vt cognosceremus vtrum in eo quod dixit prædicto, producenda an corripienda esset media syllaba. Nunc autem manifestum est producēdam esse. Nō enim ait, sicut prædicauī, sed sicut prædixi.

Ambi-
guis asser-
mōis qua-
rōne ex-
pediatur.
z. Th. 3. Non solum aut̄ ista, sed etiā illę ambiguitates quae non ad distinctionē vel ad pronuncia- tionē pertinent, similiter cōsideranda sunt, qualis illa est ad Thessalonicenses: Propterea cōsolati sumus fratres in vobis. Dubiū est. n. vtrum o fr̄atres, an hos fr̄atres. Neutrū autē horū est contra fidem: sed Gr̄eca lingua hos casus pares nō habet, & ideo illa inspecta

K renuncietur vocatiuus, idest, o fr̄atres. Quod si noluisset interpres dicere, propterea consolationē habuimus fratres in vobis: minus seruitum esset verbis, sed minus de sententia dubitaretur: aut certe si adderetur, nostri, nemo serē ambigeret v̄ ocatiuū esse casum, cū audiret, propterea cōsolati sumus fratres nostri in vobis: Sed iā hoc periculosius permitte: ita factū est in illa ad Corinthios, cum ait

I. Co. 15. Apostolus, Quotidie morior, per vestrā gloriā fratres quam habeo in Christo Iesu. Ait enim quidam interpres, Quotidie morior, per vestram iuro gloriā: quia in Greco vox iurantis manifesta est sine ambiguo sono. Rarissime igitur & difficillime inueniri potest ambiguitas in proprijs verbis, quantū ad li-

bros diuinarū scripturarū spectat, quam non aut circumstātia ipsa sermonis qua cognosci tur scriptorum intentio, aut interpretū collatio, aut præcedentis linguae soluat inspectio.

Sed verborū translatořū ambiguitates de quibus deinceps loquendū est, nō mediocrē curā industriamq; desiderant. Nā in principio cauendū est, ne figurata locutionē ad literā accipias. Et ad hoc enim pertinet, quod ait piuram.

Apostolus Litera occidit, spiritus autem vi- cap. 5.

uificat. Cū enim figurate dictū sic accipitur, 2. Cor. 3.

tanquā proprie dictū sit, carnaliter sapitur. L

Neq; v̄la mors animæ congruentius appellatur, q; cū id etiā quod in ea bestijs antecellit, hoc est intelligētia carni subiicitur sequēdo literā.

Qui enim sequitur literā, translata verba sicut propria tenet: neq; illud qđ pro

prio verbo significatur, refert ad aliā significationem. Sed si sabbatū audierit, verbi gra-

tia, nō intelligit nisi vñū diem de septē, qui continuo volumine repetuntur. Et cū audi-

rit sacrificium, nō excedit cogitatione illud quod fieri de viētimis pecorū terrenisq; fru-

ctibus solet. Ea demū est miserabilis animæ seruitus, signa pro rebus accipere, & supra

creatūrā corporeā oculum mentis ad hau-

riendū aternū. Jumen leuare nō posse. Quæ

tamen seruitus in Iudeo populo longe à cę Servitus

terarum gentium more distabat, quādoqui- legi. c. 6.

dem rebus temporalib. ita subiugati erāt, vt

vñus eis in omnibus commendaref Deus. Et

quāquā signa rerū spiritualium pro ipsis re-

bus obseruarēt, nescientes quò referrētur, id

in insitum habebant, quod tali seruitute vni

omnium, quē non videbant, placerent Deo. M

Quam custodiā tanquā sub pēdagogo par-

uolorū fuisse scribit Apostolus. Et ideo qui

talibus signis p̄tinaciter inhæserunt, conténe-

tē ista dūm, cum iam tempus reuelationis eo

rum venisset, ferre nō potuerūt: atq; inde ca-

lumnias, q; sabbato curaret, moliti sunt prin-

cipes eorū, populusq; signis illis tanquam

rebus astrictus, nō credebat Deum esse uel

a Deo uenisse, qui ea sicut à Iudeis obserua-

bantur, noller attēdere. Sed qui crediderunt,

ex quibus facta est prima Ecclesia Hiero-

lymitana, satis ostenderunt quanta utilitas

fuerit eo modo sub pēdagogo custodiri, ut

signa quæ temporaliter imposta erant ser-

uentibus ad unius Dei cultum, qui fecit cę-

lum & terrā, opinionem obseruantium reli-

garent.

DE DOCTRINA CHRISTIANA

garent. Namq; illi quia proximi spiritibus
fuerunt, in ipsis enim temporalib. & carnalib.
vocibus atq; signis, quanvis quomodo spiri-
taliter esse nt intelligenda nesciret, quia vnu-
tamen didicerant venerari aeternū Deū, tā ca-
paces extiterunt spiritus sancti, vt omnia sua
venderent, eorumq; precium indigentibus
distribuendū, ante Apostolorū pedes pone-
rēt, seq; totos dedicarent Deo tanquā tēplū
nouum, cuius terrenā imagini hoc est tēplo
veteri seruiebant. Non enim hoc vilas Eccle-
sias gentiū fecisse scriptū est, quia non tā pro-
pe inuenti erant qui simulacra manuacta

*De culto-
ribus si-
mulacio-
rum &
creatura-
rum.*
cap. 7.

Deos putarent. Et si qñ aliqui eorū illa tanq;
signa interpretari conabantur, ad creaturam
coledam venerandamq; referebant. Quid
enim mihi prodest simulachrū, verbi gratia,
Neptuni, non ipsum habendum Deum, sed
eo significari vniuersum mare, vel etiā oēs
aquas ceteras, quæ fontibus proruunt: sicut
à quodam Poeta illorū describitur: si bene re-
colo, ita dicente, Tu Neptune pater cui tem-
pora cana crepanti Cincta salo resonant, ma-
gnus cui perpetuē mēto Profluit Oceanus

& flumina crinibus errant. Hæc siliqua intra-
dulce tactoriū sonantes lapillos querunt. Non
est aut̄ hominū, sed porcorum cibus. Nouit
quid dicā, qui Euāgeliū nouit. Quid ergo mi-
hi prodest q; Neptuni simulachrū ad illā si-
gnificationē referēt, nisi forte vt neutrū colā.
Tā. n. mihi statua q̄libet, q; mare vniuersum,

B nō est Deus. Fateor altius demersos esse, qui
opera hominū deos putant, quā qui opera
Dei. Sed nobis vnuus diligendus & coledus
Deus præcipitnr, qui fecit hæc omnia quo-
rū illi simulachra venerantur, vel tanq; Deos
vel tanquā signa & imagines deorū. Si ergo
signū vtiliter institutū pro ipsa re sequi, cui
significanda institutū est, carnalis est seruit⁹
quanto magis inutili⁹ rerū signa instituta, p
rebus accipere? Quæ si retuleris ad ea ipsa q;
his significantur, eisq; coledis animū obli-
gaueris nihilominus seruili carnaliq; onere

*Christia-
ni signa
interpre-
tantur.*
Cap. 8.

atq; velamine non carebis. Quamobré Chri-
stiana libertas eos, quos inuenit sub signis
vtilibus tanquā prope inuentos, interpreta-
tis signis quibus subditī erant, eleuatos ad
eas res, quarū illa signa sunt liberavit. Ex his
facte sunt Ecclesiæ sanctorū Israelitarū. Quos
autem inuenit sub signis inutilibus, non solū
seruilem operationem sub talibus signis, sed

etiam ipsa frustrauit remouitq; omnia: vt à
corruptionē multitudinis simulatorū deorū
quā s̄pē ac propriā scriptura fornicationē
vocat, ad viuus Dei cultū gentes conuerte-
tur, nec sub ipsis iā signis vtilibus seruitutē,
sed exercitatur potius animū in earū intel-
ligētia spiritali. Sub signo enim seruit q; ope-
ratur aut veneratur aliqā rem significante,
nesciēs quid significet. Qui vero aut opera-
tur aut veneratur vtile signū diuinitus institu-
tum, cuius vim significationemq; intelligit,
non hoc veneratur quod videatur & transfit,
sed illud potius quo talia cuncta referenda

sunt. Talis autem homo spiritalis & liber est.
etiam tēpore seruitutis, quo carnalibus ani-
mis nondū oportet signa illa reuelari, quo-
rū iugo edomandi sunt. Tales autem spirita-
les erant Patriarcha & Prophetæ, omnēsq;
in populo Israel p quos nobis spiriti sanc⁹
ipsa scripturarū & auxilia & solacia ministra-
uit. Hoc vero tpe posteaquam resurrectionē
dñi nostri Iesu Xpi manilessissimum indiciū
nostræ libertatis illuxit, nec eorū quidem si-
gnorū quæ iā intelligimus operatione gra-
ui onerati sumus: sed quedā pauca pro mul-
tiis eadēq; factu facillima, & intellectu angu-
stissima, & obseruatione castissima, ipse dñs

& Apostolica tradidit disciplina: sicuti est
baptismi sacramentū, & celebratio corporis
& sanguinis dñi. Qua vnuſquisq; cū perci-
pit quo referantur imbutus agnoscit, vt ea
non carnali seruitutē, sed spiritali potius li-
bertate veneretur. Vt aut̄ literā s̄equi & signa

D pro rebus q; ijs significantur accipere serui-
lis infirmitatis est, ita inutiliter signa inter-
pretari male vagantis est. Qui aut̄ non intelligit
quid significet signū, & tamen signū esse in-
telligit, nec ipse premitur seruitute. Melius ē
autē, vel premi incognitis, sed vtilib. signis,
q; inutiliter ea interpretando, à iugo seruitu-
ris.eduētam ceruicē laqueis erroris inferere.

Huic aut̄ obseruationi qua cauemus figura-
tā locutionē, id est translata in quasi propriā
sequi adiungenda ē illa est, ne propriā qua-
si figuratā velimus accipere. Demōstrād⁹ est
igif prius modus inueniēdā locutionis pro-
pria ne an figurata sit. Et iste omnino modus
est, vt quicquid in sermone diuino neq; ad
morum honestatem neq; ad fidei veritatem
proprie referri pōt, figuratū esse cognoscas.
Morū honestas ad diligendū Deū & proxi-
mum,

*De signis
Israelita-
rum &
Christia-
norū.
cap. 9.*

*Bapti-
mus.
Eucha-
ria.
Flia.*

*Que n
figurate
dicta s̄nt
accipiebā
cap. 10.*

*Qu
enelle
cupid
sē, qu
ad in
dā ch
tatem
ciunt.
Cap.
Rom.*

mū, fidei veritas ad cognoscendū Deū & p-
ximum pertinet. Spes aut̄ sua cuiq; est in con-
scientia propria, quemadmodum se sentit ad
dilectionem Dei & p̄ximi cognitionemque
proficere. De quib. oīb. primo libro dictum
est. Sed quoniam proclive est humanum ge-
nus, nō ex momentis ipsius libidinis, sed po-
tius sua consuetudinis estimare peccata, fit
plerunq; vt quisq; hominum ea tñ culpāda
arbitref, quæ sūrē regionis & t̄pis hoīes vitu
perare atq; damnare consueverunt, & ea tñ
probanda atq; laudanda quę consuetudo eo
rum cum quib. viuit admittit, eoq; contigit,
vt si quid scriptura vel p̄ceperit quod ab-

E horret à consuetudine audientium, vel quod
non abhorret culpauerit, si animū eorum iā
verbī vinxit authoritas, figuratam locutionē

potent. Non aut̄ p̄cipit scriptura nisi chari-
tatē, nec culpat nisi cupiditatem, & eo modo
informat mores hoīim. Itē si aīum p̄occu-
pauit alicuius erroris opinio, q̄cquid aliter
asseruerit scriptura figuratū hoīes arbitran̄.
Non aut̄ afferit nisi catholicam fidem, rebus
pr̄teritis & futuris & p̄sensib. Pr̄teriorū
narratio est futurū p̄nunciatio, p̄sens-
tium demonstratio. Sed omnia hæc ad eandē
charitatem nutriendam atq; corroborandā,
& cupiditatē vīcendam atq; extinguendam
valent. Charitatem voco motū animi ad fruē
dum Deo pp̄ ipsum, & se atq; proximo pp̄
Deum. Cupiditatem aut̄ motū animi ad fruē
dum se & proximo & quolibet corpore nō
pp̄ Deum. Quod aut̄ agit indomita cupiditas
ad corrumpendium aīum & corpus suū, fla-
gitium vocat. Quod aut̄ agit vt alteri noceat,
facinus dī. Et hæc sunt duo genera oīum pec-
catorum, sed flagitia priora sunt. Quę cum
exanimauerint aīum, & quandam egestatē p-

G duxerint, in facinora p̄filitur, quib. remo-
ueant impedimenta flagitorum aut adiūmē
que ad ta quærant. Item quod agit charitas quo sibi
euellendā p̄fit, vtilitas est. Quod aut̄ agit vt prosp̄it pro-
cupiditatem ximo, beneficentia nominetur. Et hinc p̄ce-
rē, queq; dit vtilitas, quia nemo potest ex eo quod nō
ad inferē habet prodesse alteri. Quanto autem magis
dā chari-
tatem fa-
ciunt. regnum cupiditatis destruitur, tanto charita-
tis augetur. Quicquid ergo alisperum & quasi
sūrē dictu factuq; ī sanctis scripturis legi, ex
persona Dei vel sanctorū eius, ad cupiditatis
regnum destruendum valet. Quod si perspi-
cue sonat, non est ad aliud referendum quasi

figurate dictum sit. Sicuti est illud Apostoli,
Thesaurizas tibi iram in die ira & reuelatio-
nis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuiq; ēm
opera sua, iis qđe qui ēm sustinentiam boni
operis gloriā & honorem & incorruptionē
quārentib. vitā eternam: iis aut̄ qui ex contē
tione sunt, & diffidunt veritati, credunt autē
iniquitati, ira & indignatio tribulatio & an-
gustia in omnem animā hoīis operantis ma-
lū, Iudæi primum & Græci. Sed hoc ad eos,
cum qb. euertiſ ipsa cupiditas, qui eā vince
re noluerunt. Cum aut̄ in hoīe cui dīabant,
regna cupiditatis subvertunt, illa est aperta
locutio. Qui aut̄ Iesu Christi sunt, carnē suā
crucifixérunt cum vitiis & concupiscentiis. H

Nisi quia & hic quedā verba translata tractā
tur, sicuti est, ira Dei, & crucifixérunt. Sed nō
tam multa sunt vel ita posita, vt obtegant sen-
sum & allegoriam, vel enigma faciant, quā
proprie figuratam locutionem voco. Quod
autem Hieremīz dī: Ecce constitui te hodie

Hiere. 1.

super gentes & regna, vt euellas & destruas
& disperdas & disipes, non dubium quin fi-
gurata locutio tota sit ad eū finem referenda
quem diximus. Quę autem quasi flagitiosa
imperitis, vident, sive tñ dicta sive etiā facta
sunt, vel ex Dei persona, vel ex hominū, quo
rum nobis sanctitas commendat, tota figura
ta sunt, quorum ad charitatis pastū enuclean-
da secreta sunt. Quisquis autem reb. pr̄tereū
tib. restrictius vtitur q̄ lese habent mores eo-
rum cum quib. viuit, aut temperans aut super-
stī: iōsus est, quisquis vero sic eis vtitur, vt me-
tas consuetudinis bonorum, inter quos ver-
saf, excedat, aut aliquid significat, aut flagitio
fus est. In omnibus enim talibus non vīus re-
rum, sed libido vtentis in culpa est. Neque. p.

Facta in-
dicantur
ex circum-
stantiis.
Cap. 12.

In. m. 12.

vllo modo quisquam sobrius crediderit do-
mini pedes ita vnguento precioso à muliere
perfusos, vt luxuriosorum & neq; hoīum so-
lent quorum talia cōuiua detestamur. Odor
enim bonus, fama bona est, quā quisquis bo-
ne vīte operibus habuerit dum vestigia Chri-
sti sequitur, quasi pedes eius p̄ciosissimo
odore perfundit. Ita quod in aliis personis
plerunque flagitium est, in diuina vel p̄phe-
tica persona magnæ cuiusdam rei signū est.
Alia quippe est in perditis moribus, alia in
Osee propheta vaticinatione cōiunctio me-
tricis. Nec si flagitiose in conuiuīis temulē-
torū & lasciuorū nudan̄ corpora, propte-

Osee. 1.

Aug. Tomus tertius. C rea

C
De signis
Israelita-
rum &
Christia-
norū.
ca. 9.

Baptif-
mū.
Euchari-
stia.

D

Que n̄
figurate
dicta sint
accipiēda
Cap. 10.

DE DOCTRINA CHRISTIANA

Pis. et tam quæ cito delicio.
Im. 14.
Gr. 25.

rea in balneis nudū esse, flagitium est. Quid igit locis & tib. psonisq; cōueniat, diligēter attēdendū est, ne temere flagitia reprehēdamus. Fieri n. pōt, vt sine aliquo vitio cupi dīnis vel voracitatis p̄ciosissimo cibo sapiēs vtae, insipiēs aut̄ foecidissima gula flāma in vi lissimū ardēscat. Et sani* q̄sq; maluerit more dñi pīsee vesci, q̄ lēticula more Elau nepotis Abrahā, aut̄ hordeo more iumētorū. Non. n. p̄ea cōtinētores nobis sunt plerq; bestiq; q̄a viliorib. alunf escis. Nā in oib. huiuscemo di reb. nō ex earū rerū natura qb. vtimur, sed ex cā vtendi & mō appetendi vel probandū est vel improbandū qđ facimus. Regno ter-

Kreno veteres iusti cēleste regnū imaginabān̄ & prānunciabant. Sufficiēda prolis cā erat vxorū plurū simul vni viro habēdarū incul pabilis cōsuetudo, & iō vnā fēminā maritos h̄re plurimos honestū nō erat, non. n. mulier eo est foecundior, sed meretricia potius tur pitudo est vel q̄stum vel liberos vulgo q̄rere in huiuscemodi morib. quicqd illorū tēporum sancti non libidinōse faciebant, quis ea facerent qua hoc tpe nisi per libidinem fieri non p̄nt, non culpat scripture. Et quicquid ibi tale narrat, non solū historice ac propriē, sed etiam figurate ac prophetice acceptum, interpretandū est vsq; in finem illum charitatis, siue Dei, siue proximi, siue vtriusque. Sicut enim talares, & manicatas tunicas habere apud Romanos veteres flagitium erat, nunc autem honesto loco natis, cū tunicati sunt, non eas h̄re flagitium est: sic aiaduerten dum est in cātero quoque vſu rerum abesse oportet libidinem, quæ nō solū ipsa eorū in ter quos viuit consuevitne nequiter abutit, sed etiam sēpe fines eius egressa fēditatē suā, quæ inter claustra morum solennium latibat, flagitiosissima eruptiōe manifestat. Quic

Oīa ad p̄ximi vili tatem re ferenda.
Cap. 13.
Consuettu dinē non esse infil tiam.
Cap. 14.

quid autem congruit consuetudini eorum cum quibus vita ista degenda vel necessitate imponitur, vel officio suscipitur, à bonis & magnis hominibus ad vtilitatem & beneficētiā referendum est, vel proprie, sicut & nos debemus, vel etiam figurate sicut Prophetis licet. In quę facta legenda cum incurruunt in docti alterius consuetudinis, nisi autoritate reprimantur flagitia putat, nec possunt animaduertere totam conuersationem suam, vel in coniugiis, vel in coniuiciis, vel in vestitu, cāteroq; humano vīctu atque cultu, aliis

gentib. & aliis temporib. flagitiosam videri. Qua varietate innumerabilū cōsuetudinum commoti qdam dormitantes, vt ita dicam, q neq; alto somno stultitiae sopiebanf, nec in sapientiae lucē poterant euigilare, purauerūt nullam esse iustitiā per seiplam, sed vnicue, gēti cōsuetudinē suā iustum videri, quæ cū sit diuersa oib. gentib. debeat aut̄ incommu

Teb. 4.

Matt. 7.

tabilis manere iustitia. fieri manifestū nullā vīquā esse iustitiā, nō intellexerūt, ne multa commemorē, qđ tibi fieri non vis, alii ne

feceris, nullo mō posse vlla eorum gentili di uersitate variari. Quæ sīnia cum referit ad dile

cōtionē Dei, oīa flagitia moriunt, cū ad pro

ximi oīa facinora. Nemo. n. vult corrūpi ha

M

bitaculū suū, non ergo debet corrumpere ha

bitaculū Dei, seiplum. f. Et nemo vult sibi a

quoquā noceri: nec ipse igī cuiquā nocue

rit. Sic euerla tyrānidē cupiditatis, charitas re

gnat iustissimis legib. dilectionis Dei, ppter

Deum, sui & proximi pp Deum. Seruabitur

pr̄e.

ergo in locutionib. figuratis regula huiusmo

Cap. 15.

di, vt tandiu verset diligentī consideratione

qđ legitur, donec ad regnum charitatis in

terpretatio perducat. Si autem hoc iam pro

priestonat, nulla pte figurata locutio. Si

pr̄ceptiua locutio est, aut flagitiū aut faci

nus vetans, aut vtilitatē aut beneficentiam iu

bēs, nō est figurata. Si aut flagitium aut faci

nus vī iubere, aut vtilitatem aut beneficentiā

vetare figurata. Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hoīs & sanguinem biberitis, nō

Euchari

habebitis vitam in vobis facinus vel flagitiū vī iubere. Figura est ergo, pr̄cipiens paschio

ftia.

ni dñi esse communicādum, & luauiter atq; vtiliter recondendū in memoria, & pro no

bi

bis caro ei⁹ crucifixā & vulnerata fit. Ait scri

ptura: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, si

sitit, potum da illi. Hic nullo dubitante bene

A

ficientiam pr̄cipit. Sed quod sequitur, Hoc

enim faciens carbones ignis congeres super

caput eius, malevolentia facinus putes iube

ri. Ne igitur dubitaueris figurare dictum, &

cū posuit duplicitē interpretari, vno modo

ad nocēdū, altero ad pr̄stantandum, ad benefi

centiam te potius charitas reuocet, vt intelli

gas carbones ignis esse vrentes poenitentiae

gemitus, quib. Superbia sanatur eius qui do

let se inimicum fuisse hominis à quo eius mi

serice subuenitur. Item cū ait dñs, Qui amat

aiam suam perdet eam, non vtilitatē vetare

I. Cor.

putan-

putandus est, qua debet quisque conseruare aiam suā, sed figurate dictum, perdet aiam, i. perimat atq; amittat vsum eius quē nūc hēt, peruersum. s. atq; prēposterum, quo inclinat temporalib. vt eterna non querat. Scriptū est. Da misericordi, & ne suscipias peccatorem. Posterior pars huius siñae vī vetare beneficētiā. Ait. n. ne suscipias peccatorē. Intelligas enim figurate positum pro peccato peccato rē, vt peccatum eius non suscipias. Sæpe aut̄

Nō oīz Non oīz accidit, vt q̄squis in meliori gradu spiritalis principiū arbitrēt̄, q̄ inferiorib. gradib. prēcipiunt̄. Vt cap. 17. verbi gratia, si cēlibē amplexus est vītā, & se Mat. 19. castrauit pp regnū celorum, q̄c quid de vxo re diligenda & regenda sancti libri p̄cipiūt, nō proprie, sed translate accipi oportere cōtendat. Et quisquis statuit seruare innuptam virginē suā tanq̄ figuratam locutionē coneē interpretari qua dictū est. Trade filiā & opus perfeceris. Erit igitur ēt hoc in obseruationib. intelligendarum scripturarū, vt sciamus alia omnib. communiter præcipi, alia singuli quibusq; generib. personarū, vt non solū ad vniuersum statū valetudinis, sed ēt ad suā cuiusq; membra propriā infirmitatē medici na pertineat. In suo quippe genere curandū est qđ melius ad genus nō pōteriḡ. Item ca

Eccle. 7. uendum est ne forte qđ in scripturis veterib. pro illorum temporum conditione etiam si non figurate, sed proprie intelligatur, nō est flagitium neq; facinus, ad ista etiā tempora quis putet in vsum vītā posse transferri, qđ nisi dñante cupiditate, & ipsarū quoq; scripturarum qb. euerēda est satellitum quærēte non faciet, nec intelligit miser ad hanc vītā illa sic esse posita, vt ſepi bona hōfes salu briter videant, & confuetudinem quā aspernant posse hīc vsum bonum, & eam quam amplexantur posse hīc damnabilem, si & ibi charitas vuentiū, & hic cupiditas attendatur.

C Nam si multis vxorib. caste vti q̄squam pro tempore potuit, potest alius vna libidinose. Magis. n. probō multarum foecunditate vtem pp aliud, q̄ vnius carne fruentē pp ipsā. Ibi enim quæritur utilitas temporum oppor tunitatib. congrua, hic satiatur cupiditas tem poralib. voluptatibus implicata. Inferiorisq; gradus ad Deum sunt quibus secundum ve niā concedit Apostolus carnalem cum fin gulis coniugib. consuetudinem pp intempe

rantiam eorum, q̄ illi qui plures singuli cū hērent, sicut sapiens in cibo & potu, non nisi salutem corporis, sic in concubitu non nisi procreationem filiorum intuebantur. Itaq; si eos in hac vita inueniſſet dñi aduentus, cū iā non mittendi sed colligendi lapides tépus esset, statim ſeipſos caſtrarent pp regnum cęlorum. Non enim est in carendo difficultas, n̄iſi cum est in habendo cupiditas. Nouerant q̄ppe illi homines etiam in ipſis coniugib. luxuriam esse abutendi intemperantiam, quod Tobiz̄ testatur oratio, quando est copulatus vxor. Ait enim. Benedictus es domine Deus patrum noſtrorū, & benedictum nōmē tuū in omnia ſecula ſeculorum. Benedictante cęli & omnis creatura tua. Tu feciſti Adam, & dedisti illi adiutorium Euam. Et nunc domine tu ſciſis quoniā non luxuriaz cā accipio foro rem meam, ſed ipſa veritate vt miſerearis noſtri domine. Sed qui eſenata libidine, vel

Infr. 12. per multa ſtupra diſfluenteſ euagantur, vel in ipſa coniuge, non ſolum excedunt ad libero rum procreationem pertinentem modum, ſed etiam inhumanioris intemperantię for des inuerecūda omnino licentia ſeruiliſ cu iuſdam libertatis accumulant, non credunt fieri potuſſe, vt temperanter multis fēminis antiqui vterentur viri, nihil ſeruantes in viu illo niſi congruum tempori propagande, pp lis officiū, & quod ipſi laqueis libidinis obſtricti, vel in vna non faciunt, nullo modo in multis fieri poſſe arbitrantur. Sed iſti poſſunt dicere, ne honorari quidē atq; laudari oportere viros bonos & sanctos, quia ipſi cum honorantur atque laudantur intumeſcunt ſuperbia, tanto audiōres inanisimā gloria, quanto eos frequentius atque latius lingua blandior ventilauerit, qua ita leues fiunt, vt eos rumoris aura, ſiue que prospera ſiue que aduersa exſtimatur, quaslibet inuehat voragineſ flagitorum, aut in facinorum etiam ſaxa collidat. Videant ergo quam ſibi arduum fit atque difficile, nec laudis eſeca illici, nec contumeliarum aculeis penetrari, & non ex ſe alios metiantur. Credant potius Apoſtolos noſtrōs nec cum ſuſpicerentur ab hominib. inflatos fuſſe, nec cum ſuſpicesentur eliſos. Neutra quippe tentatio defuit illis viris. Nam & creditum celebrabantur præſuſi, & persequentiū maledictis infamabantur. Sicut ergo iſti pro tpe yebantur his

*Eccle. 3.**Mat. 19.**Tobi. 8.**Mal. 1.**llos de ſuo**eftimant**ingenio.**Cap. 19**In quaui**ainendi**rōne boni**ſi**miles.**Cap. -*

DE DOCTRINA CHRISTIANA.

omnibus & non corrūpeban̄, sic illi veteres usum fœminarū ad sui t̄pis conueniētiā referentes nō patieban̄ dñationē libidinis, cui seruiūt q̄ ista nō credunt. Et iō isti se se nullo modo cohiberēt ubi inexpiabili filiorū odio à quib. vel vxores vel concubinas suas atten-

*Incessu
sus Absa
lon. ca. 20
2. Reg. 18*

tatas, aut atrectatas esse cognoscerent, si eis forte tale aliqd accidisset. Rex aut̄ Dauid cū hoc ab impiō atq; immani filio passus esset,

F non solum ferocientē tolerauit, sed et plāxit extintū. Non. n. carnali zelo irretitus tenebat, quem nullo modo iniuriæ suæ, sed peccata filij commouebant. Nam iō si vincereūt eū occidi prohibuerat, vt edonuit seruareūt penitendi locus. Et quia non potuit, nō orbitatē doluit in eius interitu, sed quia nouerat in quas pēnas tam impie adultera & patricidalis anima raperef. Nanque alio prius filio, qui innocens erat, pro quo egrotate affligabat, moriente lātutus est. Ex hoc maxime ap-

*2. Re. 15
Adulte-
rium
David.*

paret qua moderatione ac téperantia illi viri fœminis vtebantur, q̄ cum in vnam illicite irruiisset rex idem aſtu quodam artatis & temporalium rerum prosperitatib. abruptus, cuius ēt maritum occidendum præceperat, accusatus est per prophetā. Qui cū ad eum ve-

Ibidem.

nisset conuincendū de peccato, proposuit ei similitudinem de paupere qui habebat ouē vñā, cuius vicinus cum h̄fer multas, ad aduētū hospitis sui vnicam potius vicini pauperis ouiculam exhibuit epulandam. In quem cōmotus Dauid occidi eum iusfit, & quadruplicari ouem pauperi, vt se nesciens cōdemnaret, qui peccauerat sciens. Quod cum ei manifestatum esset, & diuinitas denunciata vindicta, diluit poenitentia peccatum. Sed tñ in hac similitudine stuprum tantummodo designatum est de oue vicini patuperis. De marito autem mulieris interempto, hoc est de ipso paupere, qui vnam habebat ouem occiso,

G non est per similitudinem interrogatus Dauid, vt in solo adulterio disceret s̄niam damnationis suæ. Ex quo intelligit quanta téperātia multas mulieres habuerit, quando de vna in qua excessit modū à seipso puniri coact⁹ est. Sed in isto viro immoderata huius libidinis, non permansio, sed transitus fuit. Propterea etiam ab argente Propheta ille licitus appetitus hospes vocatus est. Non. n. dixit eum regi suo, sed hospiti suo, vicini pauperis ouem ad epulandum exhibuisse. At

vero in eius filio Salamoñe, nō quasi hospes transitum habuit, sed regnū ista libido posse dit. De quo scriptura nō tacuit, culpās eum suis amatorē mulierū. Cuius tñ imitatio desiderio sapientiae flagrauerat, q̄ cum amore Ipi ritali adeptus esset, amore carnali amisit. Ergo q̄quam omnia vel penē oīa quæ in veteris testamenti libris gesta cōtinēt, non solū pprie, sed et figurate accipienda sint, tñ etiā legis. cap.

illa quæ pprie lector accipit, si laudati sunt illi qui ea fecerunt, sed ea tñ abhorrent à cōsuetudine honorū, qui post aduētū dñi diuina p̄cepta custodiunt, figurā ad intelligentiā re sint la referat, factum vero ipsum ad mores nō trās p̄f. ca. 23

H Multa. n. sūt que illo tpe officio se facta sunt, quæ modo n̄i libidinose fieri non p̄nt. Si qua vero peccata magnorū virorum legerit, tametsi aliq̄ in eis figuram rerū futurarū aīaduertere atq; indagare potuerit, rei tñ ge-

Sātī quæ fl̄ proprietatem ad hunc vsum assumat, vt se nequaquā recte suis factis iactare audeat, & p̄ sua iustitia cæteros tanquam peccatores contemnat, cū videat tantorum virorum & cauendas tēpestates, & flenda naufragia. Ad hoc. n. etiam peccata illorū hoīum scripta sunt, vt Apostolica illa s̄nīa vbiq; tremenda sit, qua ait, Quapp qui vī stare, videat ne cadat. Nulla enim fere pagina est sanctorum librorum, in qua non sonet, q̄ Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Ma-

*I. Co. 10.
Iacob. 5.
1. Pet. 5.
Ante oīa
considerā
dū genū
locutiōs.
cap. 24.*

ximē itaque inuestigandum est, vtrum ppriat, an figurata locutio quam intelligere cōnamur. Nam comperto quodd̄ figurata sit, adhibitis regulis rerum quas in primo libro digesimus facile est eam versare omnibus modis donec perueniamus ad sententiam veritatis, praefertim cum vſus accesserit pietatis exercitatione roboratus. Inuenimus autem vtrum proprie sit, an figurata locutio, illa intuentes quæ supra dicta sunt. Quod cum apparuerit, verba quibus continetur, aut à similibus rebus ducta inueniuntur, aut ab aliquâ vicinitate attingentibus. Sed quoniam non idē si multis modis res similes rebus apparent, gnificat non putemus esse p̄scriptum, vt quod in aliquo loco res aliqua per similitudinem significauerit, hoc eam semper significare credamus. Nam & in vituperatione fermentum

*Idēserbū
gnificat
vbiq̄e.
cap. 25.
Mat. 17.
Luc. 13.*

posuit dominus cū diceret, Caue te à fermento Pharisæorum, & in laude cum diceret, Simile est regnum cœlorū mulieri quæ absco- dit

*Obsci-
locis a-
tiorib.
plican-
c. 2.*

*P̄f. 3.
P̄f. 5.*

Ephe 6.

2. Th. 5.

- dit fermentum in tribus mensuris farinę do-
2. ret. 4. nec fermentare totū. Huius igit̄ varietatis ob-
seruatio duas habet formas. Sit n. aliud atque
aliud res quæ q̄ significat, vt aut cōtraria aut
tantummodo diuersa significant. Contra-
ria scilicet cū alias in bono, alias, in malo res
eadē ad similitudinē ponit, sicut hoc est qđ
de fermento supra diximus. Tale est ēt qđ leo
Apo. 5. significat Christum, vbi dī. Vicit leo de tri-
1. Pet. 5. bu Iuda significat & diabolū, vbi scriptū est,
Mat. 10. Aduersarius vester diabolus tanq̄ leo rugiēs
2. Co. 11. circuit, querēs quem deuoret. Ita serpens in
bono est, astutus vt serpentes. In malo aut̄, ser-
pens Euā seduxit astutia sua. In bono, panis,
Ioan. 6. Ego sum panis viuus qui de celo descendit. In
Pron. 9. malo aut̄. Panes occultos libenter edite. Sic
K & alia plurima. Et hec quidē q̄ cōmemorā-
ui minime dubiam significationē gerunt, q̄a
exempli gratia cōmemorari nō nisi manife-
stissima debuerūt. Sunt aut̄ q̄ incertū sit in q̄
partē accipi debeat, sicut, Calix in manu dñi
vini meri plenus est mixto. Incertū est. n. vtrū
Iram Dei significet non vsq; ad nouissimam
poenā, i. vsq; ad secem, an potius gratiā scri-
pturarū à Iudeis ad Gentes transleuntem, q̄a
inclinavit ex hoc in hoc remanentibus apud
Iudeos obseruationib. quam carnaliter sa-
piunt, q̄a sex eius nō est exinanita. Cū vero
res eadē non in cōtraria, sed tm̄ in diuersa si-
gnificatione ponit, illud est in exemplo, qđ
aqua & populū significat, sicut i. Apocalypsi
legimus, & sp̄mā sanctū, vnde est illud, Flumi-
na aquę viue fluent de vētre eius, si qđ aliud
atq; aliud, p̄ locis in qb. ponit, aqua significa-
re intelligit. Sic & alia res non singulæ, sed
vnaquęq; carū, non solum duo aliqua diuer-
sa, sed et nonnunquam multa significat pro
locis aper-
tiorib. ex
plicanda.
C. 26.
Psal. 34.
Psal. 5.
Eph. 6.
Obscura
locis aper-
tiorib. ex
tius ponit, ibi discedū est quo in locis intel-
ligāti obscuris. Neq; n. melius potest intelli-
gi qđ dictū est Deo, Apprehēde arma & sce-
tū, & exurge in adiutorium mihi, q̄ ex illo lo-
co vbi legitur, Dñe vt scuto bonę voluntatis
tuę coronasti nos. Nec tñ ita vt iam vbi cun-
que scutum pro aliquo munimento legeri-
mus positiū, nō accipiamus nisi bonam volū-
tem Dei. Dictum est. n. Et scutum fidei in quo
positis, inquit, omnes sagittas maligni igni-
tas extinguere. Nec rurum iō debemus in
armis huiuscmodi spiritualibus scuto tantū-
modo fidē tribuere, cū alio loco etiam lori-
- ca dicta sit fidei. Induti, inquit, loricā fidei &
charitatis. Qñ aut̄ ex eisdē scripture verbis,
nō vnum aliqd, sed duo vel plura sentiūt, Eundem
loci var. e
ēt si latet quid scriferit ille q̄ scriferit, nihil
periculi est si quodlibet eorū cōgūre verita-
ti ex aliis locis sanctarū scripturarū doceri
pōt, id tñ eo conante q̄ diuinā scrutā eloq̄,
vt ad voluntatē perueniat authoris, per quē
scripturā illā sanctus operatus est sp̄s, siue
hoc assequāt, siue aliam s̄niā de illis verbis
q̄ fidei rectē nō refragāt excusat, testimoniū
habēs a quoq;q; alio loco diuinorum
eloquiorū. Ille quippe author in eisdem ver-
bis, q̄ intelligere volum⁹ & ipsam s̄niā for-
sit vidit, & certe Dei sp̄uiritus qui per eū
hac operatu est, etiā ipsam occurſurā lectori
vel auditori sine dubitatione pr̄quidit, inimo
vt occurreret, quia & ipsa est veritate subni-
xa, prouidit. Nam qđ in diuinis eloquiis lar-
gius & vberius potuit diuinitus prouideri, q̄
vt eadē verba plurib. intelligent modis quos
alia non minus diuina contestantia faciant
approbari? Vbi autem talis sensus eruitur, cu-
ius incertum certis sanctarū scripturarū
testimoniiis non posit aperiri, restat vt rōne
reddita manifestus appareat, etiam si ille cu-
ius verba intelligere quārimus eum forte nō
sensit. Sed hēc consuetudo periculosa est. Per
scripturas enim diuinitas multo tūtiis ambu-
latur, quas verbis translatis occupatas cum
scrutari volumus, aut hoc inde exeat quod
non habet controvēsiām, aut si habet, ex ea-
dem scriptura vbi cunque inuentis atque ad-
hibitis eius testibus terminetur. Sciant au-
tem literati, modis omnibus locutionis, troporu-
nos Grammatici Græco nomine tropos necessariæ
vocat, authores nostros vlos fuisse, & mu-
tiplicius atq; copiosius quam possunt existi-
mare vel credere qui nesciunt eos & in aliis
ista didicerunt. Quos tamen tropos qui no-
uerunt, agnoscunt in literis sanctis, eorum
que scientia ad eas intelligendas aliquantum
adiuantur. Sed hic eos ignorari tradere non
decet, ne artem Grammaticam docere vi-
deamus. Extra sane vt discantur admoneo, A
quanius iam superius id admonuerim, id-
est, in secundo libro, vbi de linguarū ne-
cessaria cognitione differui. Nam litera à
quibus ipsa Grammatica nomen accepit,
ypt̄ ματ̄a enim Græci literas vocant, signa
vtique sonorum sunt ad articulatam vocem
Aug. Tomus tertius. C 3 qua

DE DOCTRINA CHRISTIANA

qua loquimur pertinentiū. Istorū autē tropū, nō solū exempla oīum, sed quorundā ēt noīa in diuinis libris legunt̄, sicut allegoria, enigma, parabola. Quauis pene oēs iī tro pi q̄ liberali dñr arte cognosci, ēt in eorum reperiant̄ loquelis, q̄ nulla Grammaticos au dicerunt, & eo quo vulgus vti sermone conteni sunt. Quis.n. nō dicit, sic flores? Qui tropus metaphora vocatur. Quis non dicit, pīscinā ēt quā non hēt pīscēs, nec facta est pp pīscēs, & tñ à pīscib. nomen accepit? Qui tropus catachresis dī. Longum est isto modo cæ tero persequi. Nā vsq; ad illos peruenit vulgi locutio qui pīpea mirabiliores sunt cōtra q̄ dī significat, hīcuti est, quā appellat ironia vel antiprasis. Sed ironia pīnunciatione indi cat qd̄ velit intelligi, yti cum dicimus homini mala facienti, res bonas facis. Antiprasis vero vt contraria significet, non voce pronūciantis effici, sed aut verba habet sua quorū origo cōtraria est, sicut appellatur lucus, qd̄ minime luceat, aut cōsueuerit aliquid ita dici, quāuis dicat ēt non econtrario, veluti cū quarimus accipere qd̄ ibi non est, & rīdes nobis, abundat, aut adiunctis verbis facimus vt à cōtrario interpellatur quod loquimur, veluti si dicamus, caue illum quia bonus ho mo est. Et quis talia non dicit indoctus nec omnino sciens qui sint, vel quid vocen̄ hītropi? Quorum cognitione pīpea scripturarū ambiguitatib. dissoluendis est necessaria, q̄a cū sensus ad proprietatē verborū sic accipiatur, absurdus est, querendū est vtiq; ne forte illud vel illo tropo dictum sit, qd̄ non intel ligimus, & sic pleraq; inuenta sunt quā late bant. Ticonius quidā qui cōtra donatistas in uectissime scriptit, cum fuerit Donatista, & illic inuenitur absurdissimi cordis, vbi eos omni ex parte relinq̄tere voluit, fecit librū

*Regule
Ticonij
causidam
Cap. 30.*

C quem regularum vocavit, q̄a in eo quasdam septem regulas executus est, quibus quasi clauib. diuinarum scripturarum aperirentur oculta. Quarum primā ponit de dñ, & eius corpore, secundam de dñi corpore bipartito, tertiam de promissis & lege, quartam de specie & genere, quintam de tp:b. sextam de recapitulatione, septimam de diabolo & ei^o corpore. Quā quidem considerata, sicut ab illo aperiuntur, non parum adiuuant ad penetranda quā tactā sunt diuinorum elo quiorum. Nec tamen omnia, q̄a ita scripta

sunt vt nō facile intelligentur, pīt his regu lis inueniri, sed aliis modis plurib. quos hoc numero septenario vsque adeo non est iste complexus, vt idem ipse multa exponat obscura, in quib. harum regularum adhibet nullam, qm̄ nec opus est. Neq; n. aliquid illic ta le versatur aut quārif. Scut in Apocalypsi Ioannes q̄rit, quēadmodum intelligendi sint apoc. 1. angeli Ecclesiārum septem quib. scribere iubet, & rōcinatur multipliciter, & ad hoc per uenit vt ipsos angelos itelligamus Ecclesiās. In qua copiosissima disputatione, nihil istarū est regularum, & vtiq; res illie obscurissima quārif, quod exempli gratia fatis dictum sit. Nā colligere oīa nimis longum & nimis operosum est: q̄ ita obscura sunt in scripturis canoniceis, vt nihil istorum septem ibi requiri rendū sit. Iste autē cū has velut regulas cōmen daret, tm̄ eis tribuit, quasi oīa quā in lege, i. in diuinis libris obscure posita iuenerimus, his cognitis atq; adhibitis intelligere valeam̄. Ita q̄ppe exort⁹ est eūdē librū vt dicaret, Necesariū duxi ante omnia quā mihi vi dentur libellum regularum scribere, & secrete torum legis veluti claves & luminaria fabricare. Sunt enim quādam regulæ mysticæ, quā vniuersæ legis recessus obtinent, & veritatis thesauros aliquibus inuisibilis faciunt. Quarum si rō regularum sine inuidia vt cōmunicamus accepta fuerint, clausa quēq; patēfient, & obscura dilucidabunt, vt quisq; prophetiē immētam syluam perambulans, his regulis quodāmodo quasi lucis tramitib. deductus ab errore defendatur. Hic si dixisset, Sunt enim quādam regulæ mysticæ, quē nō nullos legis recessus obtinent, aut certe, quā legis magnos recessus obtinent, non autem quod ait, vniuersæ legis recessus, neque dixi set, clausa quēque patēfient, sed clausa multa patēfient, verum dixisset, nec tam elaborato atque vtili operi suo plusquam res ipsa postulat dādo in spem falsam lectorem eius cognitoremque misisset. Quod ideo dicēdum putauī, vt liber ipse, & legatur à studiois, quia plurimum adiuuat ad scripturas intelligentias, & non de illo speretur tantum quantum non habet. Caute sanè legendus est, non solum propter quādam, in quib. vt homo erat: Sed maxime pp illa quā sicut Donatista hæreticus loquitur. Quid autē doceat vel admoneant istæ septē regulæ breuiter oīdā, licentia

Prima.

Ticonij Prima de dño & eius corpore est, in qua scie
tes aliqui capitis & corporis, i. Christi & Ec-
clesie vna personā nobis intimari, neq; n. fru-
stra dictū est fidelib. ergo Abrahā semē estis,
G. dat. 3. cū sit vnu semē Abrahā qđ est Christus, non
hæsitē qn̄ a capite ad corpus, vel à corpo-
re trāsī ad caput, & tñ non recedēt ab vna ea
dēq; persona. Vna. n. persona loquī dicens:

Sicut spōso imposuit mihi mitram, & sicut
spōsanum ornatū me ornamento, & tñ quid
horū duorū capiti, quid corpori. i. qd Chri-
sto qd Ecclesie conueniat: vtq; intelligendū
est. Scđa est de dñi corpore bipartito, qđ qui
dem non ita debuit appellari. Non. n. reuera-
dñi corpus est, quod cum illo nō erit in æter-
num. Sed dicēdū fuit de dñi corpore vero
atq; permixto, aut vero atq; simulato, vel qd
aliud, quia non solum in eternū, verum etiā
nunc hypocrita nō cū illo esse dicendi fuit,
quanvis in eius esse videant Ecclesia. Vnde
poterat ista regula & sic appellari, vt diceret
de permixta Ecclesia. Quę regula lectorē vi-
gilantem requirit qn̄ scriptura cum ad alios
iam loquāt, tanq; ad eosipios ad quos loque-
batur vñ loqui, vel de iplis cū de aliis iam lo-
quāt, tanq; vnu sit vtrorūq; corpus, pp̄ tpaē
cōmixtionem & cōionem sacramentorum.

Ad hoc pertinet in cāticis cāticorum: Fusca
sum & speciosa, vt tabernacula cedar, specio-
sa sum vt pelle Salomonis. Non. n. ait. Fusca
fui, vt tabernacula cedar, & speciosa fui vt
pelle Salomonis, sed vtrūq; se esse dixit pp̄
temporalem vnitatem intra vna retia pilicū
bonorum & malorum. Tabernacula n. cedar
Mat. 13. Gal. 4. Eſ. 42. ad Hismaelem pertinent, qui non erit hæres
et cōmixtionem & cōionem sacramentorum.

Gen. 24. Ad hoc pertinet in cāticis cāticorum: Fusca
sum & speciosa, vt tabernacula cedar, specio-
sa sum vt pelle Salomonis. Non. n. ait. Fusca
fui, vt tabernacula cedar, & speciosa fui vt
pelle Salomonis, sed vtrūq; se esse dixit pp̄
temporalem vnitatem intra vna retia pilicū
bonorum & malorum. Tabernacula n. cedar
Eſ. 42. ad Hismaelem pertinent, qui non erit hæres
cum filio libere. Itaque cum de bona parte

Mat. 24. G Deus dicat: Ducā cæcos in viam qđ non noue-
runt, & semitas quas non nouerunt calcabūt:
& faciam illis tenebras in lucē, & praua in di-
rectum, hæc verba faciam & nō derelinquā-
eos. Mox de alia parte qua male pmixta est,
dicit: Ipsi aūt conuersi sunt retrorsum, quan-
quis alii iam significantur his verbis. Sed qm̄
nunc in vno sunt tanq; de ipsis loquī de qb.
loquebatur, non tñ semper in vno erunt. Ip-
se est quippe ille seruus commemoratus in
Euangelio, cuius dñs cum veneridividit eū,
& partem eius cum hypocritis ponet. Tertia
Regula teria. cap. 33: regula est de promissis & lege, quæ alio mo-
do dici potest de spiritu & litera, sicut nos eā
appellaimus, cum de hac re librum scribe-

remus. Pōt etiam sic dici, de gratia & manda-
to. Hæc autem magis nūhi vñ magna qđ quā
regula, que soluētis qn̄ib. adhibenda est.
Hęc est autem quā non intelligentes Pela-
giani vel cōdiderunt suam hæresim, vel auxe-
runt. Laborauit is ea dissoluēta Ticonius

Fides.
Opera.

bene, sed non plene. Disputans. n. de fide &
& operib. opera nobis dixit à Dōo dari meri-
to fidei, ipsam vero fidem sic esse à nobis, vt
nobis non sit à Deo. Nec attendit Apostolū

Ephē. 6.
*Error Ti-
conij.*

dicentem: Pax fratribus & charitas cū fide à
Deo patre & dño nostro Iesu Christo. Sed

non erat expertus hanc hæresim, quę nostro
tempore exorta multum nos, vt gratiam Dei
quę per dñm nostrum Iesum Christum est
aduerteremus in scripturis sanctis, quod
istum Ticonium minus attētū, minusq; sine
holte sollicitum fugit, et ipsam. s. fidem do-
num illius esse qui eius mensuram vnicuiq;
partitur. Ex qua inīa quibusdam dictum est:
Vobis donatum est pro Christo nō solum vt

Philippi. 1.

in eum creditis, verum etiam vt pro eo patia-
mini. Vnde quis dubitet vtrūque esse Dei do-
num, qui fideliter atque intelligenter audit
vtrunq; donatum? Plura sunt & alia testimo-
nia quib. id ostendit, sed hoc nūc nō agi-
mus, alibi autem atq; alibi sépissime ista eg-
imus. Quarta vero Ticonij regula est de spe-
cie & genere. Sic enim eam vocat, volens in

Regula

quarta.

C. p. 34.

telligi speciem partem, genus aut̄ totū, cu-
ius ea pars est quam nūcupat spēm, sicut vna
quæque ciuitatis pars est vtique vniuersitatis
gentium. hanc ille vocat speciem, genus aut̄
omnes gentes. Neq; hic ea discernendi subi-
litas abhibenda est qđ à Dialecticis traditur,
qui inter partem & speciem quid intersit ac-
utissime disputant. Eadem vero ratio est, si
non de vnaquaque ciuitate, sed de vnaqua-
que prouincia, vel gente, vel regno tale ali-
quid in diuinis reperiatur eloquio. Nō solū,
enim verbi gratia, de Hierusalem, vel de ali-
qua gentium ciuitate, sive Tyro, sive Baby-
lonia, sive alia qualibet dicitur aliqd in scri-
pturis sanctis quod modum eius excedat, &
conueniat potius omnibus gentibus, verum etiam
de Iudea, de Aegypto, de Assyria, &
quacunq; alia gente in qua sunt plurimę ciui-

DE DOCTRINA CHRISTIANA.

tates, non tñ totis orbis sed pars eius est, dñ quod transeat eius modū, & conguat potius vniuerso cuius hæc sp̄es est, sed sicut iste appellat gener cuius hæc sp̄es est. Vñ & in notitiam vulgi verba ista venerunt, vt ét idiotæ intelligant, quid specialiter, quid gñaliter in quocunq; præcepto imperiali sit constitutū.

Psal. 71.

Fithoc ét de hoib. sicut ea quæ de Salomone dñr excedunt eius modū, & potius ad Xpm vel Ecclesiam, cuius ille pars est relata clare scunt. Nec sp̄es semper excedit, s̄p̄e. n. talia dñr, quæ vel ei quoque, vel ei fortasse tñmō apertissime cōgruant. Sed cū à Ipé trāsfer ad genus, quasi adhuc de sp̄e loquēte scriptura, ibi vigilare debet lectoris intentio, ne querat in sp̄e quod in genere pót melius & certius inuenire. Facile q̄pp̄e est illud quod ait Propheta Ezechiel, Domus Israel habitauit in terra, & polluerunt illam in via sua & idolis suis, & peccatis suis, secundum immunditiā menstruata facta est via eorum ante faciem meā, & effudi iram meā super eos, & dispersi illos inter nationes, & ventilaui eos in regiones, secundum vias eorum & secundum peccata eorum iudicaui eos. Facile est, iquā, hoc

Eze. 36.

L intelligere de illa domo Israel, de qua dicit *I. co. 10.* Apostolus. Videte Israel secundū carnē, quia hæc oīa carnis populus Israel & fecit & paf sus est. Alia ét q̄ sequuntur, eidē intelliguntī populo cōuenire. Sed cū ceperit dicere. Et sanctificabo nomen meū sanctū, illud magnū qđ pollutum est iter nationes, qđ polluitis in medio earū, & scient gentes quia ego sum dñs, iā intensus debet esse qui legit, quemadmodum sp̄es excedat & adiungat genus. Se quī. n. & dicit. Et dum sanctificabor in vobis ante oculos eorū, & accipiat vos de gentib. & congregabo vos ex oīb. terris, & inducā vos in terram vestram, & aspergā vos aqua munda, & mundabimini ab oīb. simulacris vestris, & mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & sp̄m nouū dabo in vos, & auferā

M cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneū, & sp̄m meū dabo in vos, & faciā vt in iustis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis & faciatis, & habitabitis in terra quam dedi patribus vestris, & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum & munabo vos ex omnibus immunditiis vestris. Hoc de nouo testamēto est prophetatum, ad quod pertinet non solum una gens illa in re

liquiis suis, de qb. alibi scriptum est. Si fuerit numerus filiorū Israel, sicut arena maris, reli

Efa. 10.

quæ saluē fient, verumetā ceteræ gentes q̄ p̄missæ sunt patrib. eorū qui etiā nostri sunt.

non ambigit q̄ quis intueā, & lauacrum regnationis hinc esse promissum, qđ nūc vide

mus oīb. gentib. redditum, & illud quod ait Apostolus, cum noui testamenti gratiā com

I. Cor. 3.

mendaret, vt in cōparatione veteris emine ret: Epistola nostra vos estis scripta, nō atra

A

mēto, sed sp̄u Dei viui, nō in tabulis lapideis: sed in tabulis cordis carnalib. hinc esse reipi

A

cit & perspicit dictū ubi iste Propheta dicit: Et dabo vobis cor nouū sp̄m nouū dabo in

Eze. 11.

vos, & auferā cor lapideū de carne vestra, &

Ez. 37.

& dabo vobis cor carneū. Cor q̄pp̄e carneū.

Vñ ait Apostolus, tabulis cordis carnalibus, à corde lapideo voluit vitā sentientē discerni,

& per vitā sentientem significavit intelligen

A

tē. Sic fit Israel spiritualis, nō vnius gentis, sed oīum que p̄missæ sunt patrib. in eorū semi

A

ne qđ est Christus. Hic ergo Israel spiritualis ab illo Israel carnali, qui est vnius gentis, no

A

uitate gratiā, nō nobilitate patriæ, & mente, non gente distinguit. Sed altitudo Propheti

A

ca dum de illo vel ad illum loquif, latenter trasit adhuc, & cū iam dē isto vel ad istum lo

A

qua, adhuc de illo vel ad illum loqui vñ: nō intellectū scripturarū nobis quasi hostiliter inuidēs, sed exercens medicinaliter cor no

A

strum. Vñ & illud quod ait. Et inducā vos in terram vestram, & paulo post, tanq̄ idipsum repetens. Et habitabitis, inquit, in terra q̄ de

A

di patrib. vestris non carnaliter sicut carna

A

lis Israel: sed spiritualiter sicut spiritualis Israel: debemus accipere. Ecclesia quippe sine ma

A

cula, & ruga ex omnibus gentibus congrega

A

ta, atque in æternum regnatura cū Christo, ipsa est terra beatorū, terra viuentū, ipsa est intelligēda patribus data, qñ eis certa & im

A

mutabili. Dei voluntate p̄missa est, qm̄ ipsa

A

promiseionis vel prædestinationis firmitate iam data est, q̄ danda suo tempore a patrib.

B

credita est, sicut de ipla gratia quæ sāctis da

B

tur, scribens ad Thimotheum Apostolus ait:

B

Non secundum opera nostra, sed secundum

B

lūm propositum & gratiam quæ data est

B

nobis in Christo Iesu ante secula æterna,

B

manifestata autem nunc per aduentum Sal

B

uatoris nostri. Datam dixit gratiam, quan

B

do nec erant adhuc quibus daretur quoniam

B

in

in dispositione ac prædestinatione Dei iam factum erat, quod suo tempore futurū erat, quo esse dicit manifestatā. Quāuis hæc possint intelligi, & de terra futuri seculi, qn erit coelum nouū & terra noua, in qua iniusti habitare non poterunt. Et iō recte dī piis, qd ipsa sit terra eorū, quæ vlla ex parte non erit impiorū, qd & ipsa similiter data est qd dāda fit mata est. Quintam Ticonius regulam ponit, quam de temporib. appellat, qua regula plurimq; inueniri vel coniici positis lates in scripturis sanctis quāitas temporum. Duob. aut modis vigere dicit hanc regulā aut tropo sy necdoche, aut legitimis numeris. Tropus sy necdoche, aut a parte totum aut a toto parte facit intelligi, sicut vnu Euāgelistā post dies octo factū dicit, qd alius post dies sex, qn in mōte discipulis tm̄ trib. presentib. facies dñi vt sol resplēduit, & vestimenta eius sicut nix. Vtrūque n. verū esse non posset, qd de numero dierū dictū est, nisi ille qui dixit, post dies octo, intelligat partē nouissimā diei ex quo id Christus prædixit futurum, & partem primā diei quo id ostendit impletum pro totis diebus. duob. atq; integris poluisse, is vero qui dixit, post dies sex, integros omnes & totos, sed solos medios computasse. Hoc modo locutionis quo significatur a parte totū, etiam illa de resurrectione Christi soluī questio. Pars enim nouissima diei, quo passus est, nisi pro toto die accipiatur, i. adiūcta etiam præterita, & nox in cuius parte ultima resurrexit, nisi totus dies accipiatur, adjuncto. f. die illuescēt dñico nō pnt esse tres dies & tres noctes, qb. se in corde terre prædixit futurū. Legitimos autem numeros dicit, quos eminentissimis diuina scriptura commendat, sicut secundum vel denarium, vel duodenarium,

Regula quinta.
Cap. 35.
Synecdoche.
C.
Luc. 9.
Mat. 17.
Mat. 12.
Numeri finiti pro infinitis.
Ostipe.
Pf. 118.
Psal. 33.
Hier. 25.
Apoc. 7.

& quicunque alij sint quos legendō studiosi libenter agnoscunt. Plerunq; enim huiusmodi numeri pro vniuerso tempore ponuntur, sicut, Septies in die laudem dixi, nihil est aliud, quām: Semper laus eius in ore meo. Tantundē valent, & cum multiplicant̄ siue p̄ denariū, sicut septuaginta & leprimenti, vñ pnt & septuaginta anni Hieremiacē pro vniuerso tépore spiritualiter accipi quo est apud alienos Ecclesia, siue per seiplos, sicut decē per decem centum sunt, & duodecim per duodecim cētū quadraginta quatuor, quo numero significat vniuersitas sanctorū i Apo

calypsi. Vnde appetat non solas temporum qnōes istis numeris esse soluendas, sed latius patere significations eorum & in multa p̄serpere. Neq; enim numerus iste in Apocalypsi ad tempora pertinet, sed ad homines. Sextam regulam Ticonius recapitulationem vocat, in obscuritate scripturarum satis vigilanter inuentam. Sic enim dñr quādam quā si sequantur in ordine t̄pis, vel rerum continuatione narrent, cum ad priora quā prætermissa fuerant, latenter narratio reuocet. Qd̄ nisi ex hac regula intelligat, erraur. Sicut in Genes: Et plantauit, inquit, dñs Deus paradīsum in Eden ad Orientē, & posuit ibi hominem quē formauit, & produxit Deus adhuc de terra omne lignum speciosum & bonum in escam. Ita vñ dictum tāquam id factum sit poste aquam factum posuit Deus hominem in paradīsum cum breuiter vtroque comme morato, i. qud̄ plantauit Deus paradīsum, & posuit ibi hominem quem formauit recapitulando redeat, & dicat quod prætermiserat, quomodo scilicet paradīsus fuerit planatus, quia produxit Deus adhuc de terra omne lignum speciosum & bonum in escam. Denique secutus adiunxit: Et lignum vitæ in medio paradisi, & lignum scīa boni & mali. Denique flumen quo paradīsus irrigatur, diuisum quatuor principia fluuiorū quatuor explicatur, quod totum pertinet ad institutionem paradisi. Quod vbi terminauit, repetiuit illud quod iam dixerat, & reuera hoc se quebatur atq; ait: Et sumpsit dñs Deus hominem quem fecit, & posuit eū in paradīso, & cetera. Post ista enim facta ibi est positus homo, sicut nunc ordo ipse demōstrat. nō posuit hominem ibi positum facta sunt ista, sicut prius dictum putari pot, nisi recapitulatio illic vigilācer intelligat, quare dictum est ad ea quae fuerāt prætermissa. Itēq; in eodē libro, cum commemorarentur generationes filiorum Noe, dictum est filij Cham in tribibus suis secundum linguas suas in regionib. suis & in gentibus suis. Enumeratis quoque filii Sem, sicutur, Hi filii Sem in tribibus suis secundum linguas suas in regionibus suis & in gentibus suis. Et anne citetur de omnibus. Haec tribus filiorum Noe, secundum generationes eorū & secundum gentes eorum. Ab his dispersi sunt insulæ gentium super terrā post diluuiū. Et erat omnis terra labium vnum &

Ordo narrationis: in vers⁹ quæ rōne expli- cē. c. 36.
Gene 2.

Gen. 10.

Gen. 11.

VOX

+ Synecdoche: pars protot.

Metonymia: Confiniens prope contenta

DE DOCTRINA CHRISTIANA

Vox vna omnibus. Hoc itaque qđ adiūctum est, Et erat omnis terra labium vnum & vox vna omnibus. vna lingua oīum, ita dictū vī tanquam eo iam tempore quo dispersi fuerant super terram, et secūdum insulas gentiū vna fuerit oīb. lingua communis. Quod proculdubio repugnat superiorib. verbis vbi dictū est: In tribus suis secundum linguis suas. Neque. n. dicerent habuisse iam linguis suas singulæ trib. quæ gentes singulas fecerat: qñ erat oīb. vna communis, ac per hoc recapitulando adiūctū est, Et erat omnis terra labium vnum & vox omnib. latenter narratio ne redeunte, vt diceretur quo factum sit vt ex vna oīum lingua fuerint diuisi per multas. Et continuo de illa turris edificatione narratur, vbi hæc eis iudicio diuino ingesta est pena superbie, post quod factum dispersi sunt super terram secundum linguis suas. Fit ista recapitulatio etiam obscurius, sicut in Euāgelio dicit dñs. Die quo exiit Loth à Sodomis, pluit ignē de cœlo: & perdidit oēs. secundum hęc erit dies filii hominis quo reuelabi. Illa hora, qui erit in tecto & vasā eius in domo, non descendat tollere illa: Et qui in agro, simili ter non reuertatur retro. meminerit vxoris

Gen. 19. Loth. Nungd cum dñs fuerit reuelatus, tunc sunt ista seruanda, ne qsq; retro respiciat, i. vitā præterit cui renunciauit inquirat: & nō potius isto tempore, vt cū dñs fuerit reuelatus retributionem pro eis quæ quisque seruauit vel contēpsit inueniat? Et tñ quia dictū est, In illa hora, tunc putan̄ ista seruanda, cū fuerit dñs reuelatus, nisi ad intelligendum re capitulationē sensus legentis inuigilet, adiuuante alia scriptura, quæ ipsorum Apostolo rum adhuc tpe clamauit, Filij nouissima hora est. Tps ergo ipsum quo Euāgeliū p̄dicas, quo usq; dñs reueletur, hora est in qua oportet ista seruari, q̄ & ipsa reuelatio dñi ad eandem horam pertinet, quæ die iudicii terminabitur. Septima Ticonij regula est, ea

H dēq; postrema de diabolo & eius corpore. Est enim & ipse caput impiorum, qui sunt eius quodammodo corpus, ituri cum illo in supplicium eterni ignis, sicut Christus caput est Ecclesiæ est corpus eius futurum cum illo in regno & gloria sempiterna. Sicut ergo in prima regula, quam vocat de dño & eius corpore, vigilādum est vt intelligatur, cum de vna eademq; persona scriptura loquitur,

quid conueniat capiti, quid corpori, sic & in ista nouissima aliquando in diabolum dī, quod non in ipso, sed potius in eius corpore posit agnoscī, quod habet non solū in eis qui manifestissime foris sunt, sed in eis ēt qui cum ad ipsum pertineāt, tñ ad tps miscētur Ecclesiæ, donec vnuſquisque de hac vita exeat, vel à frumento palea ventilabro vltimo separetur. Quod enim scriptum est apud Esaiam, Quomodo cecidit de cœlo Lucifer I
Esa. 14.14.

Psal. 1.

Luc. 17.

mane oriens & cætera, quæ sub figura regis Babylonie de eadē persona vel ad eandē per sonam dicta sunt in ipsa cōtextione sermonis, de diabolo vtiq; intelligunt, & tñ qđ ibi dictū est, Cōtritus est in terra q̄ mītit ad oēs gentes, non totū ipsi capiti cōgruit. Nam eti mītit ad oēs gentes diabol⁹ angelos suos, tñ in terra corpus eius non ipse conteritur, nisi q̄ ipse est in corpore suo quod contritū fit vt puluis, quem proiicit ventus a facie terre. Hæ aut oēs regulē excepta vna quæ vocatur de promissis & lege, aliud ex alio faciunt intelligi, qđ est p̄priū tropicæ locutionis, quæ latius patet q̄ vi possit, vt mihi vī, ab aliquo vniuersa comprehendī. Nam vbi cunque ve lut aliud dī vt aliud intelligatur e si nomē ipsius tropi in loquendi arte nō inuenīs, tropi calocutio est. Quæ cū sit vbi fieri solet, sine labore sequitur intellectus, cum vero vbi nō solet, laborat vt intelligatur, ab aliis magis ab aliis minus, sicut magis minus ve dona Dei sunt in ingenii hoīum, vel adiutoria tribuuntur. Proinde sicut in verbis p̄priis, de quib. superius disputauimus, vbi res vt dñr intelligendæ sunt: sic in translatis quæ faciunt tropicas locutiones vbi aliud ex alio intelligendum est, de qb. hucusque quantum visum est satis egimus, non solū admonendi sunt studiosi venerabilium literarum vt in scripturis sanctis ḡna locutionū sciat, & quō apud eas aliquid dici soleat, uigilanter aduertant, memoriter retineant, ueruetiam qđ est p̄cipuum & maxime necessariū orent ut intel ligant. In eis quippe literis quarum studioſi sunt legunt, qm̄ dominus dat sapientiam, & à facie eius scientia & intellectus, à quo & ipsum studium, si pietate p̄dictum est accep perunt. Sed hæc satis etiam de signis, quātum ad uerba pertinent, dicta sunt. Restat ut de p̄ferēdis eis quæ sentimus, sequenti uolumine quæ dominus donauerit disferamus.

*Nō summe
equidias,
donec Dei*

I. Ioā. 2.

K
Regula
septima.
Cap. 37.
Mx. 25.
Ephe. 1.

Rhe tam quā p̄fia Cap.

207

D. AV-

D· AVRELII AVGUSTINI

De doctrina Christiana

LIBER QVARTVS.

PROLOGVS.

OC opus nostrum quod inscribitur de Doctrina Christiana, in duo quedam fuerām prima distributione partitus.

Nam post p̄oemium quo r̄idi eis qui hoc fuerant reprehensuri, duæ sūt res inquā, qb. n̄itif omnis tractatio scriptura rū, modus inueniendi quæ intelligenda sunt, & modus p̄ferendi q̄ intellecta sunt. De inueniendo prius, de proferendo postea differe- mus. Quia ergo de inueniendo multa iam di- ximus, & tria de hac vna parte volumina ab- soluimus, dñō adiuuātē, de proferendo pau- ca dicemus, vt si fieri potuerit, uno libro cū- ta claudamus, totumq; hoc opus quatuor

Quid le-
etori ex-
peccandi
hoc lib.
Cap. I.

voluminiib. terminē. Primo itaq; expectatio- nē legentiū, qui forte me putant Rhetorica daturū esse p̄cepta, q̄ in scholis secularib.

& didici & docui, ista p̄locutione plubeo,

atq; vt a me nō expectenf admoneo, non qd

nihil hēant vtilitatis, sed si qd habēt, seorsum

discēdū est, si cui fortassis bono viro etiam

hec vacat discere, nō aut à me vel i hoc ope-

re, vel in aliquo alio requirēdū. Nā cū p̄ arte

Rhetorica & vera suadeant & falsa, quis au-

deat dicere aduersus mēdaciū in defensorib.

suis inermē debere cōsistere veritatem, vt vi-

delicet illi qui res falsas p̄suadere conant, no-

uerint auditorē vel benevolū vel intentū vel

docilē p̄oemio facere, isti aut non noue- rint: Illi falsa breuiter, apte, verisimiliter, &

isti vera sic narrēt, vt audire tādeat, intellige-

M re nō pateat, credere postremo nō libeat. Illi

fallacib. argumentis veritatē oppugnent, af-

ferant falsitatem, isti nec vera defendere, nec

falsa valeant refutare. Illi aīos audient in

errorem mouētes impellētesq; dicendo ter-

reant, contristēt exhibarent, exhortent ardē-

ter, isti pro veritate lenti frigidiq; dormitē-

Quis ita desipiat, vt hoc sapiat? Cum ergo sit

in medio posita facultas eloquii. quæ ad per-

suadenda seu praua seu recta valeat plurimū,

cur non bonorum studio cōparatur, vt mi-

litet veritati si eam mali ad obtinendas puer-

las vanasq; causas in v̄sus iniquitatis & erro-
ris usurpat? Sed quæcunq; sunt de hac re ob-
seruationes atq; p̄cepta, quib. cum acce-
dit in verbis plurimis ornamentisq; verbo-
rum exercitatiōis lingue solertissima cōsue-
tudo, sit illa, quæ facundia vel eloquentia no-
minat extra istas literas nostras seposito ad
hoc congruo t̄pis spatio, apta & couuenien-
ti ætate discenda sunt eis q̄ hoc celestiter p̄nt.
Nā & ipsos Romanæ eloquentiæ principes,

Rhetorica
nisi quis
cito nun-
quam di-
scit.
Cap. 1.

Ex Cice-
rone de
Oratore.

nou piget dicere, q̄ hanc artem nisi quis ci-
to posit, nunquam omnino possit perdulce-
re. Quod vtrū verū sit, qd opus est querere?
Non n. etiam si possint hæc a tardiorib. tan-
dem aliqñ perdisi, nos ea tanti p̄edimus, vt
eis discendis iam maturatas vel etiam graues
hominum ètates velimitis impendi. Satis est
vt adolescentulorum ista sit cura, nec iplorū
omnium quos vtilitati ecclesiastice cupim⁹
erudiri, sed eorum quos nondum magis vr-
gens, & huic rei sine dubio p̄apponēda ne-
cessitas occupauit. Qm̄ si acutum & seruens
assit ingeniu, facilius adhæret eloquentia le-
gentibus & audientib eloquentes, q̄ eloquē-
tia p̄cepta sectantib. Nec defunt ecclesiasti-
ci literę etiā p̄ater canonem in authoritatis
arce salubriter collocatū, quas legendō ho-
mo capax, etsi id non agat, sed tantummodo
reb. q̄ ibi dñr intentus fit etiam eloquio quo
dñr, dum in his versatur, imbuitur, accedēte
vel maxime exercitatione siue scribendi siue
dictandi, postremo etiam dicendi, que secū-
dum pietatis ac fidei regulam sentit. Si autem
tale desit ingenium, nec illa Rhetorica p̄
cepta capiunt, nec si magno labore inculca-
ta quantulacunque ex parte capiantur, aliqd
prosunt, qñ quidem etiam ipsi qui ea didicē-
runt, & copiose ornateq; dicunt, non omnes
vt secundum ipsa dicant, possunt ea cogitare
cum dicūt, si nō de his disputant, immo vero
vix illos eorum esse existimo, qui vtrunque
possint, & dicere bene, & ad hoc faciendum
p̄cepta illa dicendi cogitare cum dicunt. Ca-
uendū est. n. ne fugiant ex aīo quæ dicenda
sunt, dum attendi vt arte dicant. Et tñ in ser-
monibus atque dictiōibus eloquētū, im-
pleta reperiuntur p̄cepta eloquentiæ, de
quibus illi vt eloquerentur vel cum loque-
renf nō cogitauerunt, siue illa dedissent, siue
ne attigissent. qdēm. Implet quippe illa q̄a
eloquētes sunt, nō adhibent ut sint eloquen-

DE DOCTRINA CHRISTIANA.

sine
sine
tes. Quapropter cum ex infantibus loquentes non sicut nisi locutiones discendo loquuntur, cur eloquentes fieri non possint nulla eloquentia arte tradita, sed locutiones eloquentiam legendo & audiendo, & quatuor affectu cōceditur imitando? Quid quod ita fieri ipsi quoque experimur ex eius? Nā sine preceptis Rhetorica nouimus plurimos eloquentiores plurimi qui illa didicerunt, siue lectionis vero & auditus eloquentiam disputationib. vel dictio[n]ib. neminem. Nā neque ipsa Grammatica qua discit locutionis integritas, idigeret pueri, si eis iter hostes qui itegre loquerentur, crescere dare & vivere. Ne scientes quippe vila nostra vitiorum, quod vitiorum cuiusquam ore loquentis audirent, sana sua consuetudine reprehenderent & cauerent, sicut rusticos urbani reprehendunt, et qui literas nesciunt. Debet igit divinorum scripturarum tractator & doctor, defensor rectae fidei, ac debellator erroris, & bona docere, & mala deducere, atque in hoc operi sermonis conciliare aueros, remissos erigere ne nescientib. quod agat, quod expectare debeant intimare. Vbi autem benevolos, intentos, dociles, aut inuenierit, aut ipse fecerit, cetera programma sunt, sicut cā postulat. Si docendi sunt qui audiunt, narratione faciendum est, si tamen indigeat ut res de qua agit innotescat. Ut autem quae dubia sunt certa fiant, documentis adhibitis rocinandum est. Si vero qui audiunt mundi sunt potius quam docendi, in eo quod iam sciunt, agendo non torpeant, & reb. assensum quas veras esse fatentur accommodent, maiori rib. dicendi viribus opus est. Ibi obsecrations & increpations, concitationes & coercitiones, & quaecumque alia valent ad cōmōduos annos sunt necessaria. Et hæc quidem cū dicitur quæ dixi, oēs ferè homines in iis quæ loquendo agunt facere non quiescent. Sed cum alijs faciat obtuse, deformiter, frigide, alii acutamente, vehementer, illū ad hoc opus vñ agimus, & si opertus accedere qui potest disputare vel dicere sapienter, et si non eloquenter ut profit audientib. et si minus pro desse, quod si & eloquenter posset dicere. Qui vero affluit insipienti eloquentia tanto magis caendus est, quanto magis ab eo in iis quæ audire inutile est, delectatur auditor, & eum quād differte dicere audit, etiam vere dicere existimat. Hæc autem suā nec illos fugit, qui artem Rhetorica docendam putarunt. fas sunt enim sa-

pientiam sine eloquentia parum prodesse cū. eloquentiam vero sine sapientia nimium obesse plerumq; prodesse nunq;. Si ergo hec illi qui præcepta eloquentię tradiderunt, in eisdē libris in quib. id egerunt veritate instigante coacti sunt confiteri, verā hoc est supnam quæ à patre luminū descendit, sapientia nescientes, quanto magis nō non aliud sentire debemus, qui huius sapientia filii & ministri sumus? Sapienter autem dicit homo tanto magis vel minus, quanto in scripturis sanctis minusve proficit. Nō dico in eis multum legendis memoriaq; mandandis sed bene intellegendis, & diligenter earū sensib. indagādis. Sunt n. qui eas legunt & negligunt, legunt ut teneant, negligunt ne intelligant. Quibus longe sine dubio pferendi sunt, qui verba earum minus tenent, & cor earum sui cordis oculis vident. Sed vtrisq; ille melior, qui & cum valet eas dicere, & sicut oportet intelligit. Huic ergo qui sapienter debet dicere, etiam quod non potest eloquenter, verba scripturarum tenere maxime necessarium est. Quāto enim se pauperiem cernit in suis, tanto eum oportet in istis esse diuitem, ut quod dixerit suis verbis, probet ex illis, & qui propriis verbis minor erat, magnorum testimonio quadammodo crescat, Probando enim delectat, qui minus potest delectare dicēdo. Porro qui non solum sapienter, verum etiam eloquenter vult dicere, quoniam profecto plus pderit, si vtrunq; potuerit, ad legendos vel audiendos & exercitatione imitados eloquentes eum mitto libertius, quod magistris artis Rhetorica vacare præcipio, si tamen iij qui legunt & audiuntur, non solum eloquenter, sed etiam sapienter dixisse vel dicere, veraci predicatione laudatur. Qui enim eloquenter dicunt, suauiter, qui sapienter, salubriter audiuntur. Propter quod non ait scriptura. multitudine eloquentiū, sed Multitudo sapientiū sanitas est F. orbis terrarum. Sicut autem sēpe sumenda sunt & amara salubritas, ita semper vitanda est pernicioſa dulcedo. Sed salubri suavitate vel suavi salubritate quid melius? Quanto enim magis illuc appetitur suauitas, tanto facilius salubritas prodest. Sunt ergo ecclesiastici viri qui diuina eloqua non solum sapienter, sed eloquenter etiam tractauerunt. Quibus legendis magis non sufficit tempus quam de esse ipsi studentibus & vacantibus possunt. Hic

*Officium
doctoris
Christiani.
cap. 4.*

*De ratiōne
dicti ī genitū
neribus.
cap. 5.*

D te, ornate, vehementer, illū ad hoc opus vñ agimus, & si opertus accedere qui potest disputare vel dicere sapienter, et si non eloquenter ut profit audientib. et si minus pro desse, quod si & eloquenter posset dicere. Qui vero affluit insipienti eloquentia tanto magis caendus est, quanto magis ab eo in iis quæ audire inutile est, delectatur auditor, & eum quād differte dicere audit, etiam vere dicere existimat. Hæc autem suā nec illos fugit, qui artem Rhetorica docendam putarunt. fas sunt enim sa-

*Verba ci-
ceronis ex
primo li-
bro de In-
ventione.*

Pulchr
doct... a
ductis ex

forsitan querit utrum authores
scripta diuinis inspirata ca-
rur saluberrima autoritate fece-
tes tantummodo, an eloquentes
cupandi sunt. Quæ quidem qd apud
& apud eos qui mecum quod dico
cillime soluit. Nam ubi eos intelli-
sum nihil eis sapientius, verum etiæ
entius mihi videri potest. Et au-
tem omnes qui recte intelligunt quod
aut, simul intelligere non eos ali-
lebuisse. Sicut est. n. quedam eloquen-
tia atque iuuenilem decet, est que
nec iam dicenda est eloquentia, si
non congruat eloquentis, ita est que
os summa autoritate dignissimos
uiuinos decet. Hac illi locuti sunt,
elecet alia nec alios ipsa, ipsa. n. co-
aut quanto vñ humilio, tanto al-
iustitate sed soliditate transcendent.
aut eo eos intelligo, minus quidem mihi
deinde tamen eloquentia, sed eam tñ non du-
bito esse talē qualis est ubi intelligo. Ipsa quo
que obscuritas diuinorum salubriumq; dictorum
tali eloquentie miscenda fuerat, in qua profi-
cere noster intellectus, non solum inuentio-
ne, verum etiæ exercitatione deberet. Possem
qd si vacaret, oēs virtutes & ornamenta elo-
quentiæ, de qb. instanti isti qui lingua suā no
strorū authorū lingua non magnitudine sed
rumore præponunt, ostendere in istorū lite-
ris sacris, & quos nobis erudiēdis, & ab hoc
seculo prauo in beatū seculū transferendis,
prudentia diuina prouidit. Sed non ipsa me
plus q̄ dici pōt in illa eloquentia delectant,
quæ sunt his viris cū Oratorib. gentiliū Poe-
tis communia. Illud magis admiror, & stu-
peo, q̄ ista nostra eloquentia ita vñ sunt, per
alterā quādā eloquentiā suā, vt nec eis deefet
nec emineret in eis, q̄a eā nec improbari ab
illis nec ostētari oportebat, quorū alterū fieri
si vitaref, alterū putari posset si facile ag-
nosceret. Et in qb. forte locis agnoscit a do-
ctis, tales res dñr, vt verba qb. dñr nō a dicen-
te adhibita, sed ipſis reb. velut spōte subiuncta
videant, quasi sapientiā de domo sua, i. pecto
re sapientis procedere intelligas, & tanquam
inseparabilem familiam etiam non vocatam
sequi eloquentiam. Quis enim non videat
doceat ad quid voluerit dicere, & q̄ sapienter dixerit
dñcis exē Apostolus: Gloriamur in tribulationib. scien-

tes quia tribulatio patientiā operat, patientiā plis in sa-
ut probationē, probatio vero spem, ipes aut̄ cris list-
non cōfundit, quia charitas diffusa est in cor-
dib. nostris per spiritum sanctū qui datus est
nobis. Hic si qs, vt ita dixerim, imperite peri-
tus artis eloquentiæ præcepta Apostolum se-
cutū fuisse cōtentad non ne a Christianis do-
ctis indoctisq; ridebit. Et tñ agnoscit hic fi-
gura, quæ uirilis climax Græce, latine ve-
ro à quibusdam est appellata gradatio, qm̄
scalā dicere noluerunt, cum verba vel sensa
connectunt alterū ex altero, sicut hic, ex tri-
bulatione patientiā, ex patientia probationē,
ex probatione spem cōnexā videmus. Agno
scit, & aliud decus, qm̄ post aliqua pronuncia-
tionis voce singula finita, quæ nostri mēbra
& cæla, Graci aut̄ nō a uirilis climax, vocat,
sequif ambitus siue circumitus, quā neq; pōt,
periodon illi appellant, cuius membra suspe-
dunt voce dicentis, donec ultimā finiant. Nā
eorum quæ præcedunt circumitus membrū
illud est primum, qm̄ tribulatio patientiam
operat, secundum, patientia aut̄ probationē,
tertium, probatio vñ spem. Deinde subiun-
gitur ipse circumitus, qui trib. peragit mē-
bris, quorum primum est spes autem nō con-
fundit, secundum, quia charitas Dei diffusa
est in cordib. nostris, tertium per spiritū san-
ctū qui datus est nobis. At hæc atque huius
cēmodi in elocutionis arte traduntur. Sicut
ergo Apostolum præcepta eloquentiæ secu-
tum fuisse non dicimus, ita quidē eius sapien-
tiā secuta sit eloquentia, non negamus. Scri-
bens ad Corinthios in secunda epistola, redar-
guit quosdā qui erant ex Iudeis pseudoapo-
stoli, ciq; detrahebant. Et quoniam seipsum
prædicare compellitur, hanc sibi velut insi-
pientiam tribuens, q̄ sapienter dicit, quamq;
eloquēter? Sed comes sapientiæ, dux eloqué-
tiæ, illam sequens istam præcedens & sequē-
tem non respūes, iterum dico, inquit, ne quis
me existimet insipientem esse alioquin velut
insipientem suscipite me, vt ego modicum
quid glorier. Quod loquor, non loquor se-
cundum Deū, sed quasi in stultitia in hac sub-
stantia gloriæ. Quoniam quidem multi glo-
riantur secundum carnem, & ego gloriabor.
Libenter enim sustinetis insipientes cum sitis
ipſi sapientes. Toleratis enim si quis vos in-
seruitatem redigit, si quis deuorat, si qs acci-
pit, si quis extollit, si quis in faciem vos ca-
dit.

DE DOCTRINA CHRISTIANA.

tes. Quapropter cum ex infantibus loquen-
 tes nō fiant nisi locutiones discendo loquen-
 tiū, cur eloquentes fieri nō possint nulla elo-
 quēdi arte tradita, sed locutiones eloquētiū
 legendō & audiēdo, & quātū assequi cōcedi
 tur imitando? Quid qd ita fieri ipsi quoque
 experimur exēplis? Nā sīc p̄ceptis Rhetor-
 icis nouimus plurimos eloquentiores pluri-
 mis qui illa dicērunt, sive lectis vero &
 auditis eloquētiū disputationib. vel dictionib.
 nemīnē. Nā neq; ipsa Grāmatica qua discit
 locutionis integras, idigerēt pueri, si eis iter
 hōes qui itegre loquerēnē, crescere daref &
 viuere. Ne scientes q̄ppē villa noīa vitiorum,
 q̄qd vitorū cuiusquā ore loquentis audi-
 rent, sana sua consuetudine reprehenderent
 & cauerent, sicut rusticos urbani reprehē-
 dent, ēt qui literas nesciunt. Debet igit̄ diuina
 rum scripturarum tractator & doctor, defen-
 sor recte fidei, ac debellator erroris, & bona
 docere, & mala dedocere, atque in hoc ope-
 re sermonis cōciliare auersos, remissos erige
 re nescientib. qd agaf, qd expectare debeant
 intimare. Vbi autem benevolos, intentos, do-
 ciles, aut inuenerit, aut ipse fecerit, cetera p-
 agenda sunt, sicut cā postulat. Si docendi sūt
 qui audiunt, narratione faciendum est, si tñ
 indigeat ut res de qua agiū innotescat. Ut aut
 que dubia sunt certa fiant, documentis adhi-
 bitis rōcinādum est. Si vero qui audiunt mo-
 uendi sunt potius q̄ docendi, in eo quod iam
 sciunt, agendo nō torpeāt, & reb. assensum
 quas veras esse fatentur accōmodent, maiori-
 rib. dicendi viribus opus est. Ibi obsecratio-
 nes & increpationes, concitationes & coer-
 citationes, & quæcunq; alia valent ad cōmo-
 uendos aīos sunt necessaria. Et hæc qd em cū
 dicit̄ i ge-
 neribus. cap. 5.
 D te, ornate, vehementer, illū ad hoc opus vñ
 agimus, iā op̄ret accēdere qui pōt disputa-
 re vel dicere sapienter, ēt si non eloquēter vt
 profit̄ audientib. ēt si minus p̄ desse, q̄ si &
 eloquēter posset dicere. Qui vero affluit insi-
 pienti eloquentia tanto magis cauendus est,
 quanto magis ab eo in iis quē audire inutile
 est, delectatur auditor, & eum qm̄ disserte di-
 cere audit, etiam vere dicere exultimat. Hæc
 autem iūa nec illos fugit, qui artem Retho-
 ricam docendam putarunt. fasli sunt enim sa-

pientiam sine eloquentia parum p̄desse cā
 uib. eloquentiam vero sine sapientia nūm
 obesse plerunq; p̄desse nūq;. Si ergo hēc
 illi qui p̄cece iā tradiderunt, in
 insti-
 tutes & urgērōte, Virtue de la Elegance
 ientia
 sens
 & mi-
 nistri sumus
 o tanto
 ultum le
 sanctis
 & de Autuīas, de la de nūc
 magis vel
 minusve
 va embarradas; y que
 ligendis mei
 oene intel
 ligandis, 8
 Sunt n. quā
 it, legunt ut
 teneant, ce
 Quibus lon
 ge fine di
 ge en la Leguirdad de
 cordis occu
 plus vide
 valet ea
 intelligit. Huic
 ergo quod
 scripturarum
 etas diplocinicas, y
 ergo
 St. n̄ces de accērare, qd non
 tener, si P., con dos mi
 se tanto eum
 eritas Drāgoes Compa
 rit, si
 cariuarcta Com
 norum testimo
 nū, cōnder a los Impētis
 Probando enim
 delectare dicēdo.
 Porrò qui non solum sapienter, verum etiam
 eloquenter vult dicere, quoniam profecto
 plus p̄derit, si vtrunq; potuerit, ad legendos
 vel audiendos & exercitatione imitādos elo-
 quentes eum mitto libētius, q̄ magistris artis
 Rhetorice vacare prēcipio, si tñ iā qui legu-
 tur & audiuntur, non solum eloquenter, sed
 etiam sapienter dixisse vel dicere, veraci prē-
 dicatione laudātur. Qui enim eloquenter di-
 cūt, suauiter, qui sapienter, salubriter audiunt.
 Propter qd non ait scriptura. multitudo elo-
 quētiū, sed Multitudo sapientiū sanitas est F
 orbis terrarum. Sicut autem s̄pē sumenda S. pie. 6.
 sunt & amara salubria, ita semper vitanda est
 pernicioſa dulcedo. Sed salubri suauitate vel
 suauitatem salubritate quid melius? Quanto enim
 magis illuc appetitur suauitas, tato facilius sa-
 lubritas p̄dest. Sunt ergo ecclesiastici vi-
 ri qui diuina eloqua non solum sapienter,
 sed eloquenter etiam tractauerunt. Quibus
 legendis magis non sufficit tempus quam de-
 esse ipsi studentibus & vacantibus possunt.
 Hic

Verba Ci
 ceronis ex
 primo li-
 bro de In-
 uitione, X

Pulchre
 docet ad
 ductis exē

In sacris nostri, quorum scripta diuinitus inspirata caesse sanā nonem nobis saluberrima autoritate fecerunt sapientes tantummodo, an eloquentes tiā ca. 6.

Hic aliquis forsitan querit vtrum authores eloquentia nonem nobis saluberrima autoritate fecerunt sapientes tantummodo, an eloquentes etiam nuncupandi sunt. Quæ quidē qō apud meipsum & apud eos qui meū quod dico sentiunt, facillime soluit. Nam vbi eos intelligo non sotum nihil eis sapientius, verum etiam nihil eloquentius mihi videri potest. Et audeo dicere, omnes qui recte intelligunt quod illi loquuntur, simul intelligere non eos aliter loqui debuisse. Sicut est. n. quædā eloquentia personæ quæ magis ætate iuuenilem decet, est quæ nō deceat lenilem, nec iam dicenda est eloquentia, si hoc noī personæ non cōgruat eloquentis, ita est quædā quæ viro summa autoritate dignissimos planeq; diuinos decet. Hac illi locuti sunt, nec ipsos decet alia nec alios ipsa, ipsi. n. cōgruit, alios aut quanto vñ humilior, tanto altius nō ventositate sed soliditate transcendit.

Vbi vero nō eos intelligo, minus quidē mihi apparet eorū eloquentia, sed eam tñ non dubito esse talē qualis est vbi intelligo. Ipsa quoque obscuritas diuinorū salubrūq; dictorū tali eloquentiæ miscenda fuerat, in qua proficere noīs intellectus, non solum inuentione, verum etiam exercitatione deberet. Possem qudē si vacaret, oēs virtutes & ornamenta eloquentiæ, de qb. inflan̄isti qui lingua suā non strorū authorū lingua non magnitudine sed rumore præponunt, ostendere in istorū literis sacrīs, & quos nobis erudiēdis, & ab hoc seculo prauo in beatū seculū transferendis, p̄uidentia diuina prouidit. Sed non ipsa me plus q̄ dici pōt in illa eloquentia delectant, quæ sunt his viris cū Oratorib. gentiliū Poetis communia. Illud magis admiror, & stupeo, q̄ ista nostra eloquentia ita vñ sunt, per alterā quādā eloquentiā suā, vt nec eis deesset nec emineret in eis, q̄a ē nec improbari ab illis nec ostēari oportebat, quorū alterū fieret si vitaret, alterū putari posset si facile agnoscere. Et in qb. forte locis agnoscit a do-

Pulchrè tales res dñr, vt verba qb. dñr nō a dicente adhibita, sed ip̄is reb. velut spōte subiuncta videantur, quasi sapientiā de domo sua, i. pectore sapientis procedere intelligas, & tanquam inseparabilem familiam etiam non vocatam sequi eloquentiam. Quis enim non videat docet ad quid voluerit dicere, & q̄ sapienter dixerit dñs exē Apostolus: Gloriamur in tribulationib. scien-

tes quia tribulatio patientiā operat, patientiā plis in sa-
aut probationē, probatio vero spem, spes autē
non cōfundit, quia charitas diffusa est in cor-
dib. nostris per spiritum sanctū qui datus est
nobis. Hic si qs, vt ita dixerim, imperite peri-
tus artis eloquentiæ precepta Apostolum se-
cutū fuisse cōtendat non ne a Christianis do-
cēs indoctisq; ridebit. Et tñ agnoscit hic fi-
gura, quæ κλιμάξ climax Græce, latine ve-
ro à quibusdam est appellata gradatio, qm̄
scalā dicere noluerunt, cum verba vel sensa
connectunt alterū ex altero, sicut hic, ex tri-
bulatione patientiā, ex patientia probationē,
ex probatione spem cōnexā videmus. Agno-
scit, & aliud decus, qm̄ post aliqua pronuncia-
tionis voce singula finita, quæ nostri mēbra
& cæla, Græci aut κενταριού μυθοῦ, vocāt,
sequiſ ambitus sive circumitus, quā περιόδος,
periodon illi appellant, cuius membra suspe-
dunt voce dicentis, donec ultima finianf. Nā
eorum quæ præcedunt circumatum membrū
illud est primum, qm̄ tribulatio patientiam
operat, secundum, patientia autē probationē,
tertium, probatio vero spem. Deinde subiun-
gitur ipse circumitus, qui trib. peragitur mē-
bris, quorum primum est spes autem nō con-
fundit, secundum, quia charitas Dei diffusa
est in cordib. nostris, tertium per spiritūlan-
ctum qui datus est nobis. At hāc atque huiusc
modi in elocutionis arte traduntur. Sicut
ergo Apostolum præcepta eloquentiæ secu-
tum fuisse non dicimus, ita quidē eius sapien-
tiā secuta sit eloquentia, non negamus. Scri-
bens ad Corinthios in secunda epistola, redar-
guit quosdā qui erant ex Iudaïs pseudoapo-
stoli, cīq; detrahebant. Et quoniam seipsum
prædicare compellitur, hanc sibi velut insi-
pientiam tribuens, q̄ sapienter dicit, quamq;
eloquerer? Sed comes sapientiæ, dux eloqué-
tiæ, illam sequens istam præcedens & sequé-
tem non respūs, iterum dico, inquit, ne quis
me existimet insipientem esse alioquin velut
insipientem suscipite me, vt ego modicum
quid glorier. Quod loquor, non loquor se-
cundum Deū, sed quasi in stultitia in hac sub-
stantia gloriæ. Quoniam quidem multi glo-
riantur secundum carnem, & ego gloriabor.
Libenter enim sustinetis insipientes cum sitis
ipsi sapientes. Toleratis enim si quis vos in-
feriutatem redigit, si quis deuorat, si qs acci-
pit, si quis extollit, si quis in faciem vos ca-
dit.

I. co. II.

K

DE DOCTRINA CHRISTANA

dit secundum ignobilitatem dico, quasi nos infirmati simus. In quo quod audet, in insipientia dico, audeo & ego. Hebrei sunt & ego, Israelita sunt & ego. Semen Abrahæ sunt & ego. Ministri Christi sunt & ego. Ut insipientis dico, super ego. In laboribus plurimum, in carceribus abundantius, in plagiis supra modum, in mortibus frequenter. A Iudeis quinque quadraginta una minus accepi. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci: nocte & die in profundo maris fui. In itineribus, saepe periculis fluminis, piculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in

*Super ego
Græce
vires
eyam
i. amplius
suum agis
ego, Ver-*

L ciuitate, periculis in deserto, periculis in mari, periculis in falsis fratribus. In labore & eruna, in vigiliis sepius, in fame & siti, in iejunis multis, in frigore & nuditate, per illa quod extrinsecus sunt incursi in me quotidianus, sollicitudo oium Ecclesiarum. Quis infirmat & ego non infirmor? Quis scandalizat & ego non voratur? Si gloriari oportet, in iis que infirmitatis meæ sunt gloriabor. Quanta sapientia ista sunt dicta vigilates videt. Quanta vero eloquenter cucurserint flumina, & qui iterfuerint aduentur. Porro autem quod nouit agnoscit, quod ea causa qua comata Greci vocant, & membra & circumitus, de quibus paulo ante differui, cum decetissima varietate interponerent, tota istam speciem dictioonis, & quasi eius vultu quo est indocti delectant momentumque, fecerunt. Nam non coepimus huc locum inferere, circumitus sunt, primus minimus hoc est bimembris, minus non duo membra circumitus haec non prout plura vero prout. ergo ille primus est. Iterum dico, ne quis me existimet insipientem esse. Sequitur alius trimembris. Alioquin, velut insipientem suscipite me, ut & ego modicum quid glorier. Tertius qui sequitur membra habet quatuor. Quid loquor, non longior secundum Deum, sed quasi in stultitia, in hac substantia glorie. Quartus duo habet, quandoquidem multi gloriani secundum carnem, & ego gloriabor. Et quintus habet duo. Libenter enim sustinetis insipientes, cum sint ipsi sapientes. Etiam sextus bimembris est, Toleratis enim, si quis vos in seruitute redigit. Sequuntur tria causa. Si quis deuorat, si quis accipit, si quis extollitur. Deinde tria membra, Si quis in faciem vos cadit, secundum ignobilitatem dico, quasi nos infirmati simus. Ad ditur trimembris circumitus. In quo autem quis audet, in insipientia dico, audeo & ego.

*Artificii
Rethori-
ces.*

M ~~Iterum~~ ^{Amo.} non pñt plura vero pñt. ergo ille primus est. Iterum dico, ne quis me existimet insipientem esse. Sequitur alius trimembris. Alioquin, velut insipientem suscipite me, ut & ego modicum quid glorier. Tertius qui sequitur membra habet quatuor. Quid loquor, non longior secundum Deum, sed quasi in stultitia, in hac substantia glorie. Quartus duo habet, quandoquidem multi gloriani secundum carnem, & ego gloriabor. Et quintus habet duo. Libenter enim sustinetis insipientes, cum sint ipsi sapientes. Etiam sextus bimembris est, Toleratis enim, si quis vos in seruitute redigit. Sequuntur tria causa. Si quis deuorat, si quis accipit, si quis extollitur. Deinde tria membra, Si quis in faciem vos cadit, secundum ignobilitatem dico, quasi nos infirmati simus. Ad ditur trimembris circumitus. In quo autem quis audet, in insipientia dico, audeo & ego.

Hinc iam singulis quibusque cæsis interrogando positis, singula itidem cæsa rinfoste redduntur: tria tribus. Hebrei sunt & ego. Israelites sunt & ego. Semen Abrahæ sunt & ego. Quarto autem cæso simili interrogatione posito, non alterius cæsi, sed membris oppositione respondet. Ministri Christi sunt & ego. Ut insipientis dico, super ego. Iam cæsa quatuor sequentia, remota decetissime interrogatione funduntur: In laboribus plurimum, in carceribus abundantius, in plagiis supra modum, in mortibus frequenter. Deinde interponitur brevis circumitus, quoniam suspensa pronunciatione distinguendum est. A Iudeis quinque, ut hoc sit unum membrum, cui concrevit alterum, quadraginta una minus accepit. Inde redit ad cæsa, & ponuntur tria. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci. Sequitur membrum: Nocte ac die in profundo maris fui. Deinde quatordecim cæsa decetissimo impetu profluit. In itineribus, saepe, periculis fluminis, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in deserto, periculis in mari, periculis in falsis fratribus. In labore & eruna, in vigiliis sepius, in fame & siti, in iejunis multis, in frigore & nuditate. Post hec interponitur trimembrem circumatum: Præter illa quæ extrinsecus sunt, incursi in me quotidianus, sollicitudo omnium ecclesiarum. Et hinc duo membra percontatio subiungit. Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego non voratur? Postremo totus iste quasi anhelans locus, bimembri circumitu terminatur: Si gloriari oportet, in iis quod infirmitatis meæ sunt gloriabor. Quod vero post hunc impetu interposita narraturla quodammodo requiescit, & requiescere facit auditorem, quid decoris, quid delectationis habeat, satis dicere non potest. Sequitur. non dices, Deus & pater domini nostri Iesu Christi scit, qui est benedictus in secula, quod non metior. Ac deinde quod periclitatus fuerit, & quod euaderit, brevissime narrat. Logum est cetera persequi, in aliis sanctorum scripturarum locis ista monstrare. Quid si etiam figuræ locutionis quæ illa arte traduntur, in iis saltem quæ de Apostoli eloquio, commemoraui, ostendere voluisse? Non ne facilius graues homines me nimium, quam quisquam studiosorum sibi sufficientem putarent? Hęc omnia quæ à magistris docent, pro magno habentur, magno

recio

H precto emunq; magna iactatione venduntur.
Quam iactationem ét ego redolere vereor,
dum ista sic differo. Sed male doctis hoib; rñ
dendū fuit, q; nostros authores contēnendos
putat, non q; a non habent, sed q; a nō ostentāt
q; nimis isti diligunt eloquentiā. Sed forte q;
putat, tanq; eloquētēm, nřm elegisse me Apo-
stolū Paulū. Vñ n; vbi ait, Et si imperitus ser-
mone, sed nō tciā, quasi concedēdo obrecta-
torib; sic locutus, non tanq; id verū agnosce-
ret confitendū. Si aut̄ dixisset, Imperitus qui-
dem sermonē, & nō addidisset, sed nō scien-
tia nullo modo aliud posset intelligi. Si etiā
plane nō cūctatus est p̄fieri, sine qua esse do-
ctor gentium nō valeret. Certe si qd eius pro-

C ferimus ad exēplū eloquētā, ex illis epito-
lis vtiq; proferimus, quas etiā ipsi obrecta-
tores eius qui sermonē plēntis contéptibilē
putari volebāt, graues & fortes esse cōfessi
sunt. Dicēdū ergo mihi aliqd eē & video &
de eloquētā Prophetarū, vbi p tropologiā
multa obtegunt. Quæ q̄to magis trāflatis ver-
bis vident operari, tāto magis cū fuerint ap-
ta dulcescūt. Sed hoc loco tale aliqd cōme-
morare debo, vbi, q; dicta sunt, nō cogar ex-
ponere, sed cōmendem tm̄ quo dicta sit. Et
ex illius Prophetā libro potissimum hoc fa-
ciā, qui se pastore vel armētariū sūisse dicit,
atq; inde diuinit̄ ablatū atq; missum, vt Dei
populo prophetaret. Non aut̄ secundum se-
ptuaginta interpretes qui ét ipsi diuino spū
interpretati, ob hoc aliter viden̄ nōnulla di-
xisse, vt ad spiritalē sensum scrutandū magis
admonere lectoris intentio, vñ ét obſcurio-
ra nōnulla, quia magis tropica sunt eorum,
sed sicut ex Hebræo in Latinum eloquiū p̄f-

D bytero Hieronymo vtriusq; linguae perito
interpretatē trāflata sūt. Cū igit̄ arguerat im-
pios, superbos, luxuriosos, & fraternæ iō ne-
gligētissimos charitatis, rusticos vel ex rusti-
co iste Phopheta exclamauit dicens, Væ vo-
bis q; opulēti estis in Siō, & cōfiditis in mon-
te Samariæ, optimates capita populorū, igre-
diētes p̄patice Israel, Transite in Calâne &
videte, & ite inde in Emath magnā & descē-
dite in Geth Peleſtinorū, & ad optimā quę-
que regna horū, si latior terminus eorum ter-
mino vestro est. Qui separati estis in diē ma-
lū, & ap̄ppinquis folio iniqtatis. Qui dor-
mitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis
vīis. Qui comeditis agnū de grege, & vitulos

de medio armēti. Qui canitis ad vocē Psalte-
rii. Sicut Dauid putauerū se hīc vasa Cāticī,
bibētes in phialis vinū, & optimo vnguento
delibuti, & nihil patieban̄ sup cōtritione Io-
seph. Nunq; nā isti q; Prophetas nōs tanq;
ineruditos & elocationis ignaros, veluti do-
cti disertiq; cōtēnūt, si aliqd eis tale vel in ta-
les dicēdū suisset, aliter se voluissent dicere,
q; tā eorū insanire noluissent? Quid.n; est qd̄
ist̄ eloq̄o aures sobrie plus desiderēt? pri-
ma ipsa inuestiō, quasi lopitis lēnsib; vt euigi-
larent, quo fremitu illisā est? Vq; yobis q; opu-
lēti estis in Sion, cōfiditis in mōte Samariæ,
optimates capita populorū, ingrediētes p̄-
patice domū Israel. Deinde vt bñficiis Dei q;
eis ampla spacia regni dedit, oñdat īgratos, E
qm̄ cōfidebat ī mōte Samariæ, vbi vtiq; ido-
la coleban̄: Ttrāsite, iq; ī Calâne & videte: et
ite ide in Emath magnā, & descēdite ī Geth
Peleſtinorū, & ad optimā qq; regna horū, si
latior terminus eorū termino vēstro est. Si-
mul ēt cū ista dñr, locorū nominib; tanq; lu-
minib; ornaē eloquiū, q; sūt Siō, Samaria, Ca-
lāne, Emath magna, & Geth Peleſtinorū. De-
inde verba q; his adiūgunē locis decētissime
varian̄. Opulēti estis, cōfiditis, trāsite, ite, de-
scēdite. Cōsequēter demūcia futura sub ini-
quo rege p̄pinquare captiuitas, cū adiungit.
Qui separati estis in diē malū, & ap̄ppinqua-
tis folio iniqtatis. Tūc subiiciunt merita lu-
xuria. Qui dormitis in lectis eburneis, & la-
sciuitis in stratis vestris, q; comeditis agnū de
grege, & vitulos de medio armenti. Ista sex
mēbra tres bimēbris cirtumitus reddiderūt.
Non.n; ait, Qui separati estis in diē malum,
qui appropinquis folio iniqtatis, q; dor-
mitis in lectis eburneis, q; lasciuitis in stratis
vestris, qui comeditis agnū de grege, & vitu-
los de medio armēti, Qd̄ si ita dicere, effet,
quidē & hoc pulchrū, vt ab uno pronomine
repedito oīa sex mēbra decurrerent, & pro-
nunciantis voce singula finirentur. Sed pul-
chrius factum est, vt eidē pronomini effent
bina subnexa, quæ tres sententias explicarēt:
Vnam ad captiuitatis prænunciationem, qui
separati estis in diem malum, & appropin-
quatis folio iniqtatis: Alteram ad libidi-
nem, qui dormitis in lectis eburneis, & la-
sciuitis in stratis vestris: Ad voracitatem ve-
ro tertiam pertinētem, qui comeditis agnum
de grege, & vitulos de medio armenti, vt

DE DOCTRINA CHRISTIANA.

in p̄testate sit pronunciantis, vtrum singula finiat & mēbra sint sex, an primū & tertium & quintū voce suspēdat, & ēm primo, quā tum terio, sextum q̄to connectendo, tres bī membris circumitus decētissime faciat, vñ quo calamitas imminens, alterū quo lēctus impur⁹, tertium quo prodiga mēsa mōstref.

G Deinde luxuriosam remordet auriū volup̄tē, Vbi cum dixiſſer, Qui canitis ad vocē Psal terij, qm̄ pōt exerceri sapienter à sapientibus Musica, mirabili decole dicendi, inuectionis impetu relaxato, & non ad illos, sed de illis iā loquens, vt nos Mūſicā sapientis à Mūſica luxuriātis distinguere commōneret, non ait: Qui canitis ad vocē psalterij, & sicut David putatis vos h̄c vasa Cantici: sed cūn illud a d illos dixiſſet, qđ luxuriosi audiri deberent: Qui canitis ad vocem psalterij, imperitiam quoq; eorū aliis quodāmodo indicauit, adiungens. Sicut Dauid putauerit se h̄c vasa Cantici, bibentes in phialis vñū, & optimo vnguento delibuti. Tria hēc melius pronun cianē, si suspensis duob. priorib. membris cir cumitus tertio finiat. Iā vero qđ his oib. adi ciſ. Et nihil patiebanſ ſup cōtritione Ioseph, ſiue continuatim dī, vt vñū ſit mēbrum, ſiue decentius ſuspendat, & nihil patiebatur, & poſt hāc distinctionem inſeraſ. ſuper contritione Ioseph, atq; ſit bimembribus circumitus: miro decole non dītū eſt, nihil patiebatur ſuper contritione fratris, ſed poſitus eſt pro fratre Ioseph, vt quicunq; frater proprio ſignificareſ eius noīe, cuius ex fratrib. fama p̄ clara eſt, vel in malis q̄ pendit, vel in bonis q̄ rependit. Iste certe tropus vbi Ioseph quēcū que fratrē facit intelligi, nescio vtrū illa q̄ di dicimus & docuiſſus arte trađat. Quā ſit nū pulcher, & quēadmodū afficiat legentes atq; intelligētes, non opus eſt cuiq; dici ſi ipſe nō ſentit. Et plura qđem quē pertinent ad præcepta eloquētia, in hoc ipſo loco quē pro exēplo poſuimus p̄nt reperiri. Sed bonum adiutorē non tam ſi diligenter diſciplati instruit, q̄ ſi ardenter pronūciet accēdit. Neq; n. hēc humana induſtria cōpoſita, ſed diuina mēte ſunt ſuſa & sapienter & eloquenter, nō inten ta in eloquentiam ſed à sapientia nō recedē te eloquētia. Si. n. ſicut quidam diſertissimi atque acutissimi viri videre ac dicere potuerūt, ea quā velut oratoria arte dicuntur, non obſeruarentur & notarentur, & in hanc do-

ctrinā redigerenſ, niſi prius in Oratorū inueniuntur ingenii, qđ mirū ſi & in iſtis inueniunt quos ille miſit q̄ facit ingenia? Quāp & eloquentes qđem nō ſolū sapientes canonicos noſtrōs authores doctoresq; fateamur tali eloquentia vſos qualis perſonis eiusmodi congruebat. Sed nos etiſi de literis corum, q̄ ſine diſſicultate intelligunt nonnulla ſumi mus elocutionis exēpla, nequaq; tñ putare de bemus imitandoſ eos nobis eſſe, in iis que ad exercēdas elimandas quodāmodo mētes le gentiū, & ad rūpēda fastidi a atq; acuenda ſtu dia diſcere volentium zelādos quoq; ſiue vt ad pietatē conuertant, ſiue vt à myſteriis fe cludant, aīos impiorum, utli ac ſalubri ob ſcuritate dixerunt. Sic quippe illi locuti ſūt, vt posteriores qui eos recte intelligerenſ & exponerenſ, alterā ḡram, diſparē qđem verū tñ ſubſequētē in Dei ecclesia reperirent. Nō ergo expoſitores eorū ita loqui debent, tanq; ſe ipſi exponendoſ ſimili authoritate propo nant, ſed in oib. ſermonibus ſuis primitus ac maxime vt intelliganſ elaborent ea quantum p̄nt perſpicuitate diſcendi, vt aut multum tar dus ſit qui non intelligat, aut in rerū quas ex plicare atq; oſtenderere volumus diſcultate ac ſubtilitate, nō i nā locutione ſit cā, quo minus tardiusve qđ dicimus poſſit intelligi. Sūt. n. quādā q̄ ſua vi non intelligunt, aut vix intelligunt, quātolibet & quantumtibet, quā ſuis plenisſime dicentis verēf eloquio, que in populi audiētiā, vel raro ſi aliqd vrget, vel nunq; oīno mittēda ſunt. In libris aut qui ita ſcribunt, vt ipſi ſibi quodāmodo lectorē teneant, cū intelligunt, moleſti non ſint volētib. legerē, cum aut nō intelliguntur, moleſti nō ſint nolentib. legerē. Et in aliquorū locutionib. non eſt hoc officium deferendū: vt vera quāuis diſſicilima ad intelligendum, que ipſi iā percepimus, cū quātocunq; labo re diſputationis, ad aliorū intelligentiā per ducamus, ſi te net auditorem vel colloquitorē diſcedi cupiditas, nec mentis capacitas de fit, que quoquo modo intima poſſit accipe re, non curāte illo qui docet quāta eloquentia doceat, ſed quāta euidentia. Cuius euidentiā diligens apperitus aliqñ negligit verba cultiora, nec curat quid bene ſonet, ſed qđ bene indicet atq; intimet quod oſtēdere intēdit. Vnde ait qđā, cū de tali genere locutionis ageret, eſſe in ea quādam diligenter ne gligen-

*Qualis de
beat eſſe
fermo do
ſtoris enā
gelici.
Cap. 8.*

*Perſpicu
tas oratio
nis. ca. 9.*

H K Quarōne
perſpicu
ſi. at orō.
Cap. 10

Et plura qđem quē pertinent ad præcepta eloquētia, in hoc ipſo loco quē pro exēplo poſuimus p̄nt reperiri. Sed bonum adiutorē non tam ſi diligenter diſciplati instruit, q̄ ſi ardenter pronūciet accēdit. Neq; n. hēc humana induſtria cōpoſita, ſed diuina mēte ſunt ſuſa & sapienter & eloquenter, nō inten ta in eloquentiam ſed à sapientia nō recedē te eloquētia. Si. n. ſicut quidam diſertissimi atque acutissimi viri videre ac dicere potuerūt, ea quā velut oratoria arte dicuntur, non obſeruarentur & notarentur, & in hanc do-

tayy writer

*Qualis de
beat esse
sermo do-*
*I
Etoris ena
gelici.
Cap. 8.*

glibentiam. Hæc tñ sic detrahit ornatum , vt
forde non contrahat. Quanuis in bonis do-
ctoribus tanta docendi cura sit vel esse de-
beat, vt verbū quod nisi obscurū sit vel ambi-
guū, Latinū esse nō pōt , vulgi autē more sic
dicitur vt ambiguitas obscuritasq; vitef , nō
sic dicatur vt a doctis, sed potius vt ab indo-
ctis dici solet. Si. n. non pīguit dicere inter-

Psal. 15. pretes nostros: Non congregabo conuenti-
cula eorū de sanguinibus: qm senserū ad rē

M pertinere, vt eo loco pluraliter enunciaretur
hoc nomē, q̄ in Latina lingua tātūmodo sin-
gulariter dicitur: cur pietatis doctorē pīgeat
imperitis loquentē ossum potius q̄ os dice-
re, ne ista syllaba non ab eo quod sunt ossa,
sed ab eo quod sunt ora intelligatur, vbi A-
phrā aures de correptione vocaliū vel p̄du-
tione nō iudicāt. Quid.n. prodest locutionis
integritas, q̄ nō sequitur intellectus audiētis,
cū loquendi oīno nulla sit caula , si quod lo-
quimur non intelligunt, pp quos vt intelli-
gent loquimur? Qui ergo docet, vitabit oīa
verba quā nō docet. Et si, p̄ eis alia integra q̄
intelligatur pōt dicere, id magis eligit. Si at
nō pōt , siue qa nō sun t, siue qa in presentia

nō occurruit, vtef ēt verbis minus integris,
dū tñ res ipsa doceat atq; discatur integrē.
Et hoc quidē nō solū in collocationibus, si-
fiat cū aliquo vno, siue cū pluribus, verū etiā
multo magis in populis, qñ sermo pro mīf,
vt intelligatur instādū est: qa & in collocu-
tionibus est cuiq; interrogandi potestas. Vbi
autē omnes tacēt vt audiatur vñus, & in eum
intēta ora cōuertūt, vbi vt requirat quisq; q̄
nō intellexerit, nec moris est nec decoris,
ac p̄ hoc debet maxime tacēti subuenire cu-
ra dicētis. Solet autē motu suo significare aui-
da multitudō cognoscēdi vtrū intellexerit.
Quod donec significer, versandū est q̄ agit
multimoda varietate dicendi, quod in pote-

A state non habent qui præparata & ad verbū
memoriter retenta pronunciāt. Mox autem
vt intellectū esse cōstiterit, aut sermo finien-
dus, aut in alia transēdū est. Sicut enim gra-
tus est qui cognoscenda enubilat, sic onero-
sus est q̄ cognita inculcat, eis dūtaxat quorū
tota expectatio in dissoluēda eorū q̄ pandū-
tur difficultate pendebat. Nā delectandi gra-
tia etiā nota dicuntur, vbi non ipsa sed mo-
dus quo dicuntur attenditur. Quod si & ipse
nā notus est atq; auditoribus placet, pene ni-

hil interest, vtrū is qui dicit, diector vel lector
sit. Solent enim & ea quæ commode scripta
sunt, non solū ab ijs quibus primitus innoteſ
cunt incunde legi, verū ab ijs etiā quibus iā
nota sunt neq; adhuc illa de memoria dele-
uit obliuio, non sine iucunditate relegi, vel
ab vtrisq; libenter audiri. Quæ autē quisque
iam oblitus est, cūm cōmonetur, docetur.
Sed de modo delectandi nunc non ago, de
modo autē quo docendi sunt qui discere de-
siderant loquor. Is aut optimus, quo sit, vt
qui audit verū audiat, & quod audit intelli-
git. Ad quē finē cū ventum fuerit, nihil tunc
amplius de ipsa re tanquā diutius docēda la-
borādum est, sed forte de cōmendanda vt in-
corde figatur. Quod si faciēdū videbitur, ita
modeste faciendū est, ne perueniat ad tēdiū.
prosū hæc est in docendo eloquentia, qua
fit dicendo non vt libeat q̄ horrebat , aut vt
fit quod pīgebat , sed vt appareat quod late-
bat. Quod tñ si fiat insuauiter, ad paucos qui
de studiofissimos suus puenit fructus, qui ea
quæ discenda sunt, quamvis abiecte incul-
teq; dicantur, scire desiderant. Quod cū ade-
pti fuerint, ipsa delectabiliter veritate pascū-
tur. Bonorū; ingeniorū insignis est idolea,
in verbis verū amare, nō uerba . Quid enim
prodest clavis aurea , si aperire quod uolu-
mus non potest? Aut qd obest lignea, si hoc
pōt , qñ nihil quārimus nisi patere qd clau-
sum est? Sed qm inter se nōnullā similitudinē
uescentes atq; discentes pp fastidia plurimo
rū ēt ipsa sine qb.uui nō pōt alimēta cōdi-
da sunt. Dixit ergo qdā eloquēs , & uerū di-
xit ita dicere debere eloquentē, ut doceat, ut
deleat, ut flectat. Deinde addidit, docere ne-
cessitatis est, delectare suauitatis, flectere ui-
ctoria. Horū trium quod primo loco posi-
tū est, hoc docendi necessitas, in rebus est cō-
stituta quas dicimus , reliqua duo in modo

quo dicimus docendo. Qui ergo dicit cum
docere uult quandiu non intelligitur nondū
se existimet dixisse qd uult ei quē uult doce-
re. Quia etsi dixit quod ipse intelligit, nondū
illi dixisse putādus est à quo intellectus nō
est. Si uero intellectus est, quocunq; modo di-
xerit, dixit. Quod si etiam delectare uult eū
cui dicit, aut flectere: non quocunq; modo
dixerit faciet, sed interest quō dicat ut faciat.
Sicut est autē ut teneatur ad audiendum de-
lectandus auditor: ita flectendus, ut monea-

Aug. Tomus tertius. D tur

*Quare co-
nāti di-
cere dicē
dum per-
spicue.
Cap. 11.*

*Oratori
est doce-
re delecta-
re reflecte-
re.
Cap. 12.*

DE DOCTRINA CHRISTIANA

tur ad agendum. Et sicut delectatur si suauiter loquaris; ita flectitur si amet qd^o polliceris, timeat quod minaris, oderit quod arguis, quod cōmēdas amplectatur, quod dolendū exaggeras doleat, cū quid letandū p̄dicas gaudet, misereatur eorū quos miserādos ante oculos dicendo cōstituis, fugiat eos quos cauendos terrendo proponis; & quicquid aliud grādi eloquēria fieri pōt ad cōmouēdos animos auditorū, nō quid agendū sit vt sciāt, sed vt agāt q̄ agēdū esse iā sciunt. Si at adhuc nesciūt, prius vtiq; docēdi sunt q̄ mo uendi. Et fortasse rebus ip̄sis cognitis ita mōuebūtur, vt eos non opus sit majoribus eloquentiā viribus iā moueri. Quod tamen cū opus est faciēdū est. Tunc aut̄ opus est, q̄i cī scierint qd^o agendū sit nō agūt ac per hoc do cere necessitatē est. Possunt. n. homines & a gere & nō agere quod sciunt. Quis aut̄ dixerit eos agere debere quod nesciunt? Et ideo flectere necessitatē non est, quia n̄on semper opus est, si tantum docenti vel etiā delectanti consentit auditor. Ideo autem victoriā est flectere, quia fieri potest vt doceatur, & delectetur, & nō assentiantur. Quid aut̄ illa duo proderūt, si dēsit hoc tertium? Sed neq; delectare necessitatē est: quandoquidē cum dicendo vera monstrantur, quod ad officiū docendi pertinet, non eloquio agitur, neq; hoc attenditur, vt vel ipsa vel ipsam delectet eloquium, sed per seip̄sa quoniam vera sunt manifestata delectant. Vnde plerunq; delectant etiam falsa patefacta atq; conuicta. Neque enim delectant, quia falsa sunt, sed quia falsa esse verū est. Delectat & dictio qua hoc verum esse monstratum est. Propter eos aut̄ quibus fastidientibus non placet veritas, si alio quo cunq; modo, nisi eo modo dicatur ut placeat & sermo dicentis, datus est in eloquēria non parius etiam delectationi locus.

*Dicendo
flectendi
arimi.
cap. 13.*

Quē tñ addita nō sufficit duris, quos nec intellexisse nec docētis elocutione delectatos esse profuerit. Quid enim hāc duo cōferunt homini, qui & confitetur verum, & collaudat eloquīū, nec inclinat assensū, propter quē solū cū aliquid suadetur rebus quē dicū tur inuigilat dicētis intētio? Si enim talia dicantur quae credere vel nosse sufficit, nihil est aliud eis consentire, nisi confiteri vera es. Cum vero id docetur quod agendū est, & ideo docet vt agatur, frustra perluadetur ve-

rū esse quod dicitur, fruſtra placet modus ip̄ se quō dicitur, si nō ita dicit vt agā. Oportet igitur eloquentē ecclesiasticū qñ suadet aliquid quod agendum est, non solū docere vt instruat, & delectare vt teneat, verū etiam flectere vt vincat. Ipse quippe iam remanet ad confessionē flectēdus eloquentiā grādita te, in quo id non egit v̄sq; ad eius confessio nē demonstrata veritas, adiuncta etiā suauitate dictionis. Cui suauitati tantū opera im pensum est ab hominib. vt nō solū nō facienda, verū etiā fugienda ac detestanda, tot & tanta mala arq; turpia, quæ malis & turpib. diſertissime persuasa sunt, nō vt eis cōfentiat, sed sola delectationis grā lexit̄etur. Auertat aut̄ Deus ab ecclesia sua qd^o de synagoga Iudaorū Hieremias Prophetā cōmemorat dīcēs, Pauor & horrēda facta sunt super terrā, Prophetæ prophetabāt iniqua, & sacerdotes plausum dederūt manibus suis, & plebs mea dilexit sic. Et quid facietis in futurū? O eloquēria tāto terribilior, quāto purior, & quāto solidior, tanto vehemētior. O vere secūris concidēs petras. Huic. n. rei simile eē verū sūum quod p̄ sanctos Prophetas fecit, & per hūc ipsum Prophetā Deus ipse dixit, Ab sit itaq; absit à nobis, vt sacerdotes plaudant manibus iniqua dicentibus, & plebs Dei diligat̄ sic. Absit à nobis, in q̄, tanta demētia. Nā quid faciemus in futurū? Et certe minus intel ligantur, minus placeant, minus moueāt quē dicūtur, vera tñ dicantur & iusta, non iniqua libēter audian̄. Quod vtiq; nō fieret nisi sua uiter dicerētur. In populo aut̄ graui de quo dīctū est Deo, In populo graui laudabo te:

Psal. 34.

nec illa suauitas delectabilis est, quā nō qdē iniqua dicuntur, sed exigua & fragilia bona spūmeo verborū ambitu ornātur, quali nec magna atq; stabilia decēter & grauiorē orna renf. Est tale ali qd̄ in epistola beati Cypriani. Qd̄ ideo puto accidisse vel cōsulto factū eē, vt sciret à posteris quā lingua doctrinæ Christianæ sanitas ab ista redūdātia reuocauerit, & eloquēria grauiorē modestiorēq; restrinxerit qualis in eis cōsequētib. literis se cure amāt: religio se appetit, sed diffīcillime implet. Ait ergo quodā loco, Petam^o hāc sedē: dāt secessum vicina secreta: vbi dū erratici palmitū lapsus pendulis nexibus perārudines baiulas repūt, viteam porticum siō-dea tecta fecerunt. Non dicuntur ista nisi mira-

*Dicendi
geniū, gra
ne,
cap. 4.*

Hiere. 5.

F

*cypri
nus.*

*Non
tū p
fed
diū
cess
cap.
Mat*

*1. Ti
1. Ti*

mirabiliter affluentissima fecunditate facundia, sed præfusione nimia grauitate displicet. Qui vero hæc amat, profecto eos qui non ita dicunt, sed castigatus eloquuntur, non posse ita eloqui existimant, non iudicio ista denitur.

*Orandum:
Deus do-
ctori Ec-
clesiasti-
co ante
concionem.
Cap. 15.*

H priusquam exerat proferentē lingua, ad Deum leuet anima sitientē, ut eructet quod biberit vel quod impleuerit fundat. Cum n. de vnaquaq; re quam secundū fidē delectationemq; tractanda sūt, multa sint quæ dicant, & multi modi quibus dicant ab eis qui hoc sciunt, quis nouit quid ad præsentē tps, vel nobis dicere, vel per nos expediat audiri, nisi qui corda omniū vide?

Sapien, 7
Et quis facit ut quod oportet, & quæadmodū oportet dicatur a nobis, nisi in cuius manu sunt & nos & sermones nostri? Ac per hoc dicit quidē oīa quod docenda sunt qui & nosse vult & docere facultatemq; docendi ut decet virū Ecclesiasticū cōpareat. Ad horā vero ipsius dictiōnis illud potius bona mēti cogitet cōuenire quod dñs ait, Nolite cogitare quō aut quid loquamini, dabitur n. vobis in illa hora quid loquamini: nō n. vos estis qui loquamini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in uobis. Si ergo loquitur in eis spiritus sanctus qui persequentib. tradunt pro Christo, cur non & in eis qui tradunt discentib. Chri-

*Non tan-
tū preces
sed & fū
dium ne-
cessariū.
Matt. 6.
Cap. 16.*

stū? Quisquis autem dicit non esse hominib. p̄ci piendū quid vel quæadmodū doceant, si doctores sanctus efficit spiritus, potest dicere, nec orandum nobis esse, quia dñs ait, Scit pater vester quid vobis necessariū sit priusquam petatis ab eo. Aut Apostoli Pauli Timotheo & Tito non debuisse p̄cipere, quid uel quæadmodū p̄cipierent alijs. Quas tres Apostolicas epistles ante oculos habere debet, cui est in ecclesia doctoris persona imposita. Nonne in

*1. Tim. 4
1. Tim. 5*

prima ad Timotheū legitur, Annuncia hæc & doce? Quæ autem sint, supra dictū est. Nonne ibi est, Seniorē ne increpaueris, sed obsecra

vt patrē Nonne in secunda ei dī: Formā habe verborū sanorū q̄ à me auditī? Nonne ibi ei dī, Satis age teipsum probabilē operariū exhibens Deo, non erubescētē verbū veritas recte tractantē? Ibi est & illud. Prædicta uerū, in ista opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni lōganimitate & doctri na. Itemq; ad Titū, nonne dicit Ep̄m iuxta doctrinā fidelis verbis perseuerantē esse debe re, ut potens sit in doctrina sana & contradicentes redargueret? Ibi et dicit, Tu uero loquerere q̄ decet sanā doctrinā, senes sobrios esse,

*1. Tim. 1
2. Tim. 2
2. Tim. 4*

Tuū 1.

*Ad Tim̄
2. Cor. 3*

1. Cor. 3.

2. Tim. 3

& sequuntur. Ibi & illud, Hæc loquere & exhorte, & increpa cū omni imperio. Ne mo te contēnat, Admone illos principibus & potestatibus subditos esse: & cetera. Quid ergo putamus? Nunquid contra seipsum senit Apostolus, qui cū dicat doctores operatione fieri spiritus sancti, ipse illis p̄cipit quid & quæadmodū doceat? An intelligēdū est, & hominū officia ipso sancto spiritu largiente in docendis et ipsis doctorib non debere cesare: & tu neq; qui plantat esse aliquid, neq; qui rigat, sed Deū qui incrementū dat? Vnde ipsi quoq; ministris sanctis hominib. uel et sanctis angelis operatibus nemo recte discit quæ pertinent ad uiuendū cum Deo, nisi fiat a Deo docilis cui dī in Psalmo. Doce me factore uoluntatē tuam, quia tu es Deus meus.

Vnde & ipsi Timotheo idem dicit Apostolus, loquens utiq; ad discipulū doctōr, Tu autem perseuerā in ijs quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens a quo didiceris. Si n. corporis medicamenta quæ hominibus ab hominibus adhibentur, non nisi eis prosunt, quibus Deus operatur salutē, qui & sine illis mederi potest, cum sine ipso illa non possint, & tñ adhibentur, & si hoc officio se fiat, inter opera misericordia uel beneficentia deputatur: ita & adiumenta doctrinæ tunc prosunt animæ adhibita per hominē, cum Deus operatur ut prosint, qui potuit Euangeliū dare homini, et non ab hominibus neq; per hominē. Qui ergo dicēdo nūt̄ persuadere quod bonū est, nihil horū triū spēnēs, ut si doceat, ut deleat, vt flectat, oret atq; agat: ut quemadmodum

*Triplex
dicēdū ge-
nus.
Cap. 17.*

supra diximus, intelligenter, libenter, obdintenterq; audiatur. Quod cum apte & conuenienter facit, non immerito eloquens dici potest, et si non eum sequatur auditoris assensus. Ad hæc n. tria, id est ut doceat, ut dele-

D 2 Etet,

DE DOCTRINA CHRISTIANA

Etet, vt flectat, et tria illa viri pertinere voluisse idem ipse Romani author eloquij ceterum itidem dixit. Is igitur erit eloquens qui poterit parua submisso, modica tēperate, magna granditer dicere: tanquam si adderet illa et tria & sic explicaret vnam eandemque suam dicens, Is erit igitur eloquens, qui ut doceat poterit parua submisso, ut delectet modica tēperate, ut flectat magna granditer dicere. Hac autem tria ille sicut ab eo dicta sunt, in causis forensibus posset ostendere. Non autem hoc est in Ecclesiasticis quoniam in quibusdam in formare sermo versatur. In illis namque ea parua dicuntur, vbi de reb. pecuniariis iudicandum est: Ea magna, vbi de salute ac de capite hominum. Ea vero vbi nihil horum iudicandum est, nihilque agitur ut agat siue decernat, sed tantummodo ut delectetur auditor, inter utrumque quasi media, & ob hoc modica, hoc est moderata dixerunt. Modicis namque modis nominemus imposuit. Nam modica pro paruis abusus, non proprie dicimus. In ipsis autem nostris quoniam in loco superiore populis dicimus, ad hominum salutem, nec temporiam ad eternam referre debemus, vbi est cauendum est eternus interitus, oia magna sunt quod dicimus: usque adeo ut nec de ipsis pecuniariis rebus, vel acquirendis vel amittendis parua videri debeant, quod doctor Ecclesiasticus dicit, siue sit illa magna, siue parua pecunia. Neque namque parua est iustitia, quam proferet & in parua custodire debemus, dicente domino, Qui in minimo fidelis est, & in magno fidelis est. Quod ergo minimum est, minimum est: sed in minimo fidelis esse, magnum est. Nam sicut ratio rotunditatis, est, ut a puncto medio omnes lineas pares in extrema ducatur, eadem est & in magno disceco quod in nummulo exiguo: ita vbi parua iuste geruntur, non minus iustitiae magnitudo. De iudiciis denique secularibus, quibus utique nisi per pecuniariis cum loqueretur apostolus, Audet quis quam vestrum, inquit, aduersus alterum habens negotium iudicari ab iniquis, & non apud sanctos? An nescitis, quia sancti mundum iudicabunt? Et si in vobis iudicatur mundus, indigni estis, quod de minimis indicetis? Nescitis quia angelos iudicabimus, neque secularia? Secularia igitur iudicia si habueritis, eos qui contumelias sunt in Ecclesia, hos constituite ad iudicandum. Ad reverentiam vobis dico. Sic non est inter vos quaquam sapiens, qui possit inter fratrem suum iudicare?

*In lib. cui
titulus,
Orator.
Eadē Ec-
clesiastīcā
nec. βα-
ria, que
Oratori.
Cap. 18.*

Luc. 16.

Sed frater cum fratre iudicatur, & hoc apud infideles. Iam quidem omnino delictum est, quia iudicium habetis vobiscum. Quare non magis iniquitatem patimini? Quare non potius fraudamini? Sed vos iniquitatē facitis & fraudatis, & hoc fratres. An nescitis quia iniusti regnum Dei non hereditabunt? Quid est quod sic indignatur apostolus, sic corripit, sic exprobrat, sic increpat, sic minatur? Quid est quod sui animi affectum tamē crebra & tamē aspera vocis mutatione testatur? Quid est postremo, quod de rebus minimis tamē granditer dicit? Tunc de illo negotio secularia meruerunt? Absit. Sed hoc facit propter iustitiam, charitatem, pietatem, quod nulla soberbia mente dubitante, est in reb. qualibet parvulis magna sunt. Sanè si moneremus homines quemadmodum ipsa negotia secularia vel professa vel pro suis apud Ecclesiasticos iudices agere deberent, recte admoneremus ut agerent tanquam parua submisso. Cum vero de illius viri differamus eloquio, quod volumus carum esse doctorum, quibus liberamur ab aeternis malis, atque ad aeterna peruenimus bona, vbi cunque agantur haec, siue ad populum, siue priuatim, siue ad unum, siue ad plures, siue ad amicos, siue ad inimicos, siue in perpetua dictione, siue in collocutione, siue in tractatibus. Siue in libris, siue in epistolis vel longissimis vel breuisimis, magna sunt: nisi forte quoniam calix aquae frigida, res minima atque viliissima est, ideo minimum aliquid atque utilissimum dominus ait, quod cum dederit discipulo eius, non perdet mercede suam. Aut vero quoniam iste doctor in Ecclesia facit inde sermonem, parvum ne aliquid debet existimare se dicere, & ideo non tēperate, non granditer, sed submisso sibi esse dicendum? Nonne quoniam accidit ut de hacre loqueremur ad populum, & Deus affuit ut non incongrue dicemus, tanquam de illa aqua frigida quædam flamma surrexit, quod est frigida hominum peccata, ad misericordiam opera facienda, spe ecclesiastis mercidis accenderet? Et tunc cum doctor iste debet rerum doctor esse magnarum, non semper eas debet granditer dicere, sed submisso cum aliquid docetur, tēperate cum aliquid virtutepuratur siue laudatur. Cum vero aliquid agendum est, & ad eos loquimur qui hoc agere debent, nec tunc volunt, tunc ea quæ magna sunt, dicenda sunt granditer, & ad flectendos animos congruerent. Et aliquando de una eademque rem magna, & submisso dicitur si docetur,

*alias a-
lio. vten-
dum dicē
di gene-
te. c. 19.*

cetur, & tēperare si p̄dicator, & grāditer si auersus inde animus vt conuertatur impelli tur. Quid.n. Deo ipso maius est? Nunquid iō non dicitur? Aut qui docet vnitatē trinitatis debet n̄i submissa disputatione agere, vt res ad dignoscēdū difficultis, quantū datur possit intelligi? Nunquid hic ornamenta & nō documēta queruntur? Nunquid vt aliquid agat, est flectendus auditor, & nō potius vt di scat instruēdus? Porro cū laudatur Deus, siue de seipso siue de operibus suis, quāta facies pulchr̄ ac splēdida dictiōn̄ oboritur ei, q̄ pōt quātū potest laudare quē nemo cōueniēter laudat, nemo quomodocunq; nō laudat.

D At si nō colatur, aut cū illo veletiam p̄ illo colantur idola, siue démonia, siue q̄cunq; creature, quantū hoc malū sit, atq; vt ab hoc malo auertantur homines, debet vtique grāditer dici. Submissa dictiōn̄ exemplum est apud Apostolū Paulū, vt planius aliquid commemorē, vbi ait, Dicite mihi sub lege volentes esse legem non legistis? Scriptū est enim quod Abrahā duos filios habuit: unum de ancilla, & vnu de libera. Sed ille q; de an cilla, secundū carnē natus est: qui aut de libera, per re promissionē: quē sunt in allegoria. Hēc enim sunt duo testamēta. Vnū quidē in monte Sina in seruitutē generās, q̄ est Agar. Sina.n. mōs est in Arabia, q̄ cōfūcta est huic q̄ nunc est Hierusalē, & seruit cum filijs suis. Quē aut sursum est Hierusalē libera est, quē est mater nostra &c. Itēq; ibi ratiocinatur & dicit, Fratres, secundū hominē dico, tñ hois cōfirmatū testamentū nemo irritū facit, aut superordinat, Abrahē dīcte sunt promissio nes & semini eius. Non dicit in seminibus tā quā i multis, sed tāquā in vno, & semini tuo qđ est Christus. Hoc aut dico testamētu cō firmatū à Deo, q̄ post quadringētos & triginta annos facta ē lex, nō infirmat ad euacuan das, p̄ missiones. Si. n. ex lege hereditas, iā nō ex promissione. Abrahē aut p̄ re promissio nē donauit Deus. Et quia occurtere poterat audiētis cogitationi, vt qđ ergo lex data est, si ex illa non est hereditas, ipse sibi hoc obie cit, atque ait velut interrogatus. Quid ergo lex? Dēinde r̄ndit. Transgressionis. Fā proposita est, donec veniret lemē cui p̄missū est disposita p̄ angelos in manu mediatoris. Mediator aut vnius non est: Deus aut vnu est. Et hic occurrebat qđ sibi ipse proposuit.

Lex ergo aduersus p̄missa Dēi? Et r̄ndit, Ab sit. Reddidiq; rationē dicēs. Si. n. data esset lex q̄ posse viuiscare, vere ex lege esset iustitia. Sed conclusit scriptura oīa sub peccato, vt p̄missio ex fide Iesu Xpi daretur credētib. &c. vel si qđ eiusmodi est. Pertinet ergo ad docēdi curā nō solū aperire clausa, & nodos soluerē q̄stionū: sed etiā dū hoc agitur alijs q̄stionib. quā fortassis inciderint, ne id quod dicim⁹ improbetur per illas aut refellatur, occurre: si tñ & ipsa earū solutio pariter occurrerit, ne moueamus quod au ferre non possumus. Fit autē vt cum incidētes q̄stioni aliae q̄stiones, & aliae rursus incidentibus incidentes p̄tractātur atq; sol uuntur, in eam longitudinem ratiocinatio nis extendatur intentio, vt n̄i memoria plurimū valeat atq; vigeat, ad caput vnde ageba tur disputator redire nō pos sit. Valde aut bo nū est, vt quicquid contradici potest, si occurrit refutetur, ne ibi occurrat vbi non erit qui respōdeat: aut p̄senti qđ sed tacēti occurrat, & minus fanatus * abscedat. In il

*Al. l. sa
tium.*

lis autē Apostolicis verbis dīctio tēperata est, Seniorē ne i crepaueris, sed obsecra vt patrē iuniores vt fratres, anūs vt matres, adolescē tulas vt sorores. Et in illis, Obsecro autē vos

*Tempora
te dīctio
nis exem
plum.*

fratres p̄ miserationē Dei, vt exhibeatis cor pora vestra hostiū uiu i, sanctā, Deo placen tā. Et totus ferē ipsius exhortationis locus tē peratū habet elocutionis genus: ubi illa pul chriora sunt in quibus p̄pria p̄prijs tanquā debita redita decēter excurrunt, sicuti est,

Rom. 12.

Habentes dona diuersa secundū grām q̄ data est uobis: siue prophetiam, secundū regula fidei: siue ministeriū, in ministrādo siue q̄ docet, in doctrina: siue q̄ exhortat, in exhortatione: Qui tribuit, in simplicitate: q̄ p̄ceſt, in solitudine, qui miseretur, in hilaritate, Dilectio sine simulatione, Odio habētes ma

*Distribu
tio.*

lū, adhārentes bono, Charitate fraternitatis inuicē diligētes, honore mutuo puenientes, studio non pigri, spiritu feruentis, dño ser uientes, spe gaudētes, in tribulatione patien tes, orationi instantes, necessitatib. sanctorū cōmunicātes, hospitalitatē fectātes. Benedicite p̄sequētibus vos, bñdicite & nolite ma ledicere. Gaudere cū gaudentib. flere cū flen tibus. Idipsum inuicem sentientes. Et quām pulchrē ista oīa sic effusa, bimēbri circuitu terminātur? Non alta sapiētes, sed humilibus

G

Aug. Tomus tertius. D 3 con-

DE DOCTRINA CHRISTIANA

consentientes. Et aliquantopost, In hoc ipso inquit, persequerentes, Reddite oībus debita: cui tributū, tributū: cui vectigal, vectigal: cui timorē, timorē: cui honorē, honorem. Quę mēbratim fusa claudūt ēt ipso circuitu, quę duo mēbra conneōtū. Nemini quicq̄ debeat nisi vt iūicē diligatis. Et post paululū. Nox p̄cessit q̄t, dies aut̄ appropinquabit, Abijciamus itaq; opera tenebrarū, & induamur arma lucis, sicut in die honeſte ambulemus. Nō in comedationibus & ebrietatibus, nō in cubilibus & impudicitijs, nō in cōtentione & emulatione, sed induimini dominū Iesū

HXpm, & carnis prouidētiā ne feceritis in cōcupiscētijs. Qđ si q̄squā ita diceret, Et carnis prouidētiā ne in cōcupiscētijs feceritis: sine dubio aures clausulanumero siore mulceret.

Sed grauior interpres etiam ordinē maluit tene verborū. Quō aut̄ hoc in Græco eloquio sonet, qu o est locutus Apostolus viderint eius eloquij vsq; ad ista doctiores. Mihi tū quod nobis eodē verborū ordine interpretatū est, nec ibi videtur currere numerosē. Sa nē hūc elocutionis ornatū, qui numerosis fit clausulis, deesse fatēdū est authorib⁹ nostris. Qđ vtrū p̄ interpretes factū sit, an, qđ magis arbitror, consulto illi hac plausibilitia deuota uerint, affirmare non audeo: qm̄ me fateor ignorare. Illud tñ scio, qđ si quisqnam huius numerositatis petitur, illorū clausulas eorūdē numerorū lege cōponat: qđ facile sit mutatis quibusdā verbis, q̄ tantundē significatio ne valent, vel mutato eorum q̄ inuenit ordine: nihil illorū q̄ velut magna in scholis Grāmaticorū aut Rhetorū didicit, illis diuinis viris desuisse cognoscet. Et multa reperiet locutionis genera tati decoris, quę quidē & in

Innostra, sed maxime in sua lingua décora sūt, quorū nullū in eis, quibus isti inflantur literis inuenitur. Sed cauendū est ne diuinis grauibusq; sententijs, dum additur numerus, pōdus detrahatur. Nā ila musica disciplina, vbi numerus iste plenissime discitur, v̄sque adeo non desuit Prophētis nostris, vt vir doctissimus Hieronymus quorundā etiā metra cōmemoret, in Hebreā duntaxat lingua: Cuius vt veritatem seruaret in verbis, hac inde nō transtulit. Ego autem vt de sensu meo loquar qui mihi q̄ alijs & q̄ aliorū est vtiq; notior, sicut in meo eloquio, quantum modeſe fieri arbitror, non p̄termitto istos numeros

clausularū: ita in authoribus nostris hoc mihi plus placet q̄ ibi eos rarissime inueniō. Grande aut̄ dicendi genus hoc maxime distat ab isto temperato genere, q̄ nō tā verbo rū ornatibus acceptū est, q̄ violētis animi. affectibus. Nā capit etiam illa ornamenta penē omnia sed ea si nō habuerit non requirit. Ferur quippe impetu suo, & elocutionis pulchritudinē si occurrit vi rerū rapie, nō cura decoris assumit. Satis. n. est ei propter quod agitur, vt verba congruentia non oris eligantur industria, sed pectoris sequantur ardorē. Nā aurato, gēmatoq; ferro vir fortis armatur, intētissimus pugnæ, agit quidē illis armis quod agit, non quia speciosa, sed quia arma sunt: idē ipse est tñ, & valet plurimum, etiam cū rimanti telum ira facit. Agit Apostolus vt pro Euangelico ministerio patienter mala huius téporis, cū solatio donorū Dei oīa tolerentur. Magna res est & granditer agitur, nec desunt ornamenta dicendi. Ecce, inquit, nunc tépus acceptable, ecce nunc dies salutis: nullā in quoquā dantes offenditionē, vt nō reprehēdatur ministeriū nostrū: sed in omnib⁹ cōmendātes nosmetipſos vt Dei ministros, in multa patiētia, in tribulationib⁹, in necessitatib⁹, in angustijs, in plagis, in carcerib⁹, in seditionib⁹, in laboribus, in vigilijs, in ieūnijs, in castitate, in sciētia, in longaminitate, in benignitate, in spiritu sancto, in charitate nō sicta, in verbo veritatis, in virtute Dei: per arma iustitiae à dextris & à sinistris, p̄ gloriā & ignobilatē, p̄ infamia & bonā famā: vt seductores & veraces, vt qui ignoramus & cognoscimur, quasi moriētes, & ecce viuimus: vt coerciti & nō morificati: vt tristes, sē per aut̄ gaudētes: sicut egētes, multos aut̄ dītates: taq̄ nihil habētes, & oīa possidētes. Vi de adhuc ardētē, Os nostrū patet ad vos o Cořinthij, cor nostrū dilatātū est: & cetera quę persequi longū est. Itēq; ad Romanos agit, vt per execrationes huius mundi charitate vincātur, spe certa in adiutorio Dei. Agit aut̄ & granditer & ornate. Scimus, inquit, qm̄ diligētib⁹ Deū omnia cooperantur in bonū, ijs qui secūdū propositū vocati sunt sancti: qm̄ quos ante p̄sciuīt & p̄detināuit cōformes fieri imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos aut̄ p̄detināuit, illos & vocauit: & quos vocauit, ipsos & iustificauit: quos autem iustificauit, illos

In prolo-
go super
Iob.

2. co. 6.

Grādi
loque dī
Etiōis
exemplū

Rom. 8.

Ex
ex a
rib.

Ios & glorificauit. Quid ergo dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui proprio filio nō pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illū, quo non ēt cum illo nobis oīa donauit? Quis accusabit aduersus eum Dei? Deus qui iustificat. Quis est qui cōdēne? Christus Iesus qui mortuus est, magis aut qui resurrexit, qui est in dextera Dei, qui & interpellat pro nobis. Quis nos separabit

M à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an famæ, an nuditas, an péricu-

Psal. 43. lū, an gladius? Sicut scriptum est. Qm̄ pp te mortificamur tota die, estimati sumus ut oues occisionis. Sed in his omnib. superuincimus per eū qui dilexit nos. Certus sum. n. q. neq; mors, neq; vita, neq; angelii, neq; principatus, neq; præsencia, neq; futura, neq; virtus, neq; altitudo, neq; profundū, neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei q. est in Christo Iesu dñ o nostro. Ad Galatas aut quāuis tota ipsa epistola submissio dicendi genere scripta sit, nisi in extremis partib. vbi est eloquium temperatum, tñ interponit quandā locū eo motu animi, ut sine ullis qui dē talib. ornamētis qualia sunt in ijs quæ modo posuimus, non posset in nisi granditer dici. Dies, inquit, obseruatis & mēles & annos & tépora, Timeo vos ne forte sine causa laborauerim in uobis. Estote sicut & ego, qm̄ & ego sicut uos. Fratres p̄cor uos, nihil me lēsisti. Scitis quia per infirmitatē carnis iam pridē euangelizauit uobis, & tentationes uestras in carne mea non sprenisti neq; respulisti: sed sicut angelū Dei exceperisti me, sicut Christum Iesum. Quę ergo fuit beatitudo vestra? Testimoniu uobis perhibeo, qm̄ si fieri posset, oculos uestros eruissentis & dedissetis mihi. Ergo iniunxit sanctus sum uobis uerū prædicans. Aemulantur uos non bene, sed excludere uos uolunt ut eos emulemini. Bonū est aut in bono emulari semper, & non solū

Galat. 4. A cum præsens sum apud uos. Filioli mei quos iterū parturio donec formetur Christus in uobis. Velle aut nunc adesse apud uos, & mutare uocem meā, quia confundor in uobis. Nunquid hic aut cōtraria contrarijs uerba sūt reddita, aut aliqua gradatione sibi subnexa sunt, aut cęsa & mēbra circuitusve sonuerunt? Et tū non iō teput grandis affectus ex doct. ib. c. 2. i. ca ista sic clara sunt, ut & profunda sint, atq;

ita cōscripta memoriaeq; mandata, vt nō foliū lectori uel auditore, uerum ēt expositore opus habeant, si quis in eis nō superficie cōtentus altitudinē q̄rat. Quapp uideamus ista genera dicēdi in eis qui illorū lectione ad rerū diuinarū atq; salubrī sciētā profecerūt, eadēq; ecclesiæ ministratunt. Beatus Cyprianus submissio dicendi genere uti in eo libro ubi de sacrō calicis disputat. Soluitur quippe ibi qđ in qua queritur, utrū calix dñicus aquā solā, an eā uino mixtā debeat habere. Sed exépli gratiā aliquid inde ponendū est. Post principiū ergo epistolæ, iā soluere incipiens proposita qōnem, Admonitos aut uos sciat, inquit, ut in calice offerendo dñica tradiō serueret, neque aliud fiat à nobis qđ pro nobis dñs prior fecit, ut calix qui in cōmemorationem eius offertur, uino mixtus offeratur. Nā cum dicat Christus, Ego sum uitis uera, sanguis Christi non aqua est utiq; sed uinfū: nec pō uideri sanguis eius quo redempti & uiuiscati sumus esse in calice, qm̄ uinum desit calici quo Christi sanguis ostendit, qui scripturarum omnīū sacrō ac testimoniō prædicatur. Inuenimus n. in Genesi circa facīm Noe hoc idem præcurrisse, & figuram dñicæ passionis illic extitisse, quod uinum biberit, quod inebriatus est, quod in domo sua nudatus est, qđ fuit recubans nudis & patētibus fēmoribus, qđ nuditas illa patris à medio filio denudata est, à maiore uero & minore contecta: & cetera quæ necesse non est exequi, cum satis sit hoc lolum compleeti, qđ Noe typum futuræ ueritatis ostendēs, non aquam sed vinum biberit: & sic imaginē dominica passionis exp̄resserit. Item in sacerdote Melchisedech dominici sacramenti præfiguratu uidemus mysteriū, secundum

scriptura diuina testatur & dicit, Et Melchisedech rex Salem, protulit panē & uinū. Fuit autē sacerdos Dei summus, & benedixit Abraham. Quod autē Melchisedech typum Christi portaret, declarat in Psalmis spiritus sanctus, & persona patris ad filium dicens,

Ante Luciferum genui te, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Hęc & alia quæ sequuntur huius epistolæ, submissio dictiōnis modum seruant quod saepe est explorare legentibus. Sanctus quoq; Ambrosius cū agat rem magnam de spiritu sancto, ut eū patri & filio demonstret aqua.

Cyprianus epif. de sacra- mento ca- lieni. Sub missio di- Eliōni exempli. Concor- de conse- di. 2. c. 1. & 2. & 4. sen. di. 11. c. 4. quia. Ioan. 15. Genes. 9.

Gen. 14.

ps. 190.

DE DOCTRINA CHRISTIANA

Ambro-
sini li. 1.
de spiritu
sancto in
prologo.
Iudic. 6.

X

Iem submisso tñ dicendi genere vtq; qñ res suscepta non ornamēta verborū, aut ad fles- Etēdos animos cōmotionis affectū, sed rerū documenta desiderat. Ergo inter cetera in principio huius operis ait, Cōmotus oraculo Gedeon, cū audisset q̄ deficiētibus licet populorū milib. in uno viro dñs plebē suam ab hostib. liberaret, obtulit hēdū caprarū, cu ius carnes secundū p̄cepta angelī, & azyma supra petrā posuit, & ea iure perfudit. Quæ simūl ut virgæ cacumine quā gerebat ange-

D 3. Co. 10. lus Dei cōtigit, de petrā ignis erupit, atq; ita sacrificiū q̄ offerebat assumptū est. Quo indicio declaratum vī, q̄ petra illa typū habue rit corporis Christi, quia scriptū est, Bibebant de cōsequenti petra, petra aut̄ erat Christus. Quod vtq; nō ad diuinitatē eius, sed ad carnē relatū est, q̄ stimentiū corda populorū perenni riuo sui sanguinis inundauit. Iā tūc igitur in mysterio declaratū est, quia dñs Iesu in carne sua, totius mundi peccata crucifixus aboleret, nec solū delicta factoru, sed et cupiditates animorū. Caro. n. hēdi ad culpā facti refertur, ius ad illecebras cupiditatū sicut scriptū est, Quia cōcupiuit populus cu piditatē pessimā, & dixerunt. Quis nos cibabit carne? Quod igitur extendit angelus virginā, & tetigit petrā, de qua ignis exiit, ostēdit q̄ caro dñi spiritu repleta diuino, peccata oīa humanæ conditionis exureret. Vnde & dñs ait, Ignē veni mittere in terrā. Et cetera in quibus rei docendz ac probabd̄ maxime incūbit. De genere téperato est apud Cypria nū virginitatis illa laudatio, Nunc nobis ad virgines sermo est, quarū quo sublimior gloria est, maior & cura. Flos est ille ecclesiastici germinis, decus atq; ornamenti gratiæ sp̄i ritualis, leta indeoles laudis & honoris, opus integrū atq; incorru p̄tū, dei imago respōdēs ad sanctimoniam dñi, illustrior portio gregis Christi. Gaudet per ipsas, atq; in illis largiter floret sanctæ matris ecclesiæ glorioſa fēcū ditas: quātoq; plus glorioſa virginitas numero suo addit, tanto plus gaudiū matris augēscit. Et alio loco in fine epistola. Quō, inquit portauimus imaginē eius qui de limo est, sic portemus & imaginem eius qui de cōculo est. Hanc imaginē virginitas portat, portat integritas, sanctitas portat & veritas, portant disciplinæ, Dei memores, iustitiā cū religione retinentes, stabiles in fide, humiles in timo-

Num. 11. Luce 2. cypria- nū in e- p̄s. de ha- bitu vir- ginū que sc̄ipit, Di- sc̄iplinac- hu. &c.

X

igitur in mysterio declaratū est, quia dñs Iesu in carne sua, totius mundi peccata crucifixus aboleret, nec solū delicta factoru, sed et cupiditates animorū. Caro. n. hēdi ad culpā facti refertur, ius ad illecebras cupiditatū sicut scriptū est, Quia cōcupiuit populus cu piditatē pessimā, & dixerunt. Quis nos cibabit carne? Quod igitur extendit angelus virginā, & tetigit petrā, de qua ignis exiit, ostēdit q̄ caro dñi spiritu repleta diuino, peccata oīa humanæ conditionis exureret. Vnde & dñs ait, Ignē veni mittere in terrā. Et cetera in quibus rei docendz ac probabd̄ maxime incūbit. De genere téperato est apud Cypria nū virginitatis illa laudatio, Nunc nobis ad virgines sermo est, quarū quo sublimior gloria est, maior & cura. Flos est ille ecclesiastici germinis, decus atq; ornamenti gratiæ sp̄i ritualis, leta indeoles laudis & honoris, opus integrū atq; incorru p̄tū, dei imago respōdēs ad sanctimoniam dñi, illustrior portio gregis Christi. Gaudet per ipsas, atq; in illis largiter floret sanctæ matris ecclesiæ glorioſa fēcū ditas: quātoq; plus glorioſa virginitas numero suo addit, tanto plus gaudiū matris augēscit. Et alio loco in fine epistola. Quō, inquit portauimus imaginē eius qui de limo est, sic portemus & imaginem eius qui de cōculo est. Hanc imaginē virginitas portat, portat integritas, sanctitas portat & veritas, portant disciplinæ, Dei memores, iustitiā cū religione retinentes, stabiles in fide, humiles in timo-

re, ad oēm tolerantiam fortēs, ad sustinendas iniurias mites, ad faciendā misericordiam facile, fraternali pace vnanimes atq; concordes. Quæ vos singula o bonæ virgines obseruare, diligere, implere debetis, quæ Deo & Christo vacantes ad dñm cui vos dicatis, maiore & meliore parte præceditis, prouectæ annis, iuniorib. faciē magisteriū: minores natu, p̄bete parib. incitamentū, hortamētis vos mutuis excitate, amulis de virtute documen- tis ad gloriā prouocate, durate fortiter, spiritaliter pergite, peruenite feliciter, cū memētote tunc nostri, cū incipiet in vobis virginitas honorari. Ambrosius ēt genere dicendi tē perato & ornato professis virginib. p̄ponit tanq; sub exēpli forma q̄ morib. imitentur, & dicit, Virgo erat, non solū corpore, sed et mente, q̄ nullo doli ambitu syncerū adultera- ret affectū, corde humilis, verbis grauis, ani- mi prudēs, loquēdi parcior, legendi studio- fior: nō in incerto diuiniarū, sed in prece pau- peris spēm reponens, intenta operi, verecunda sermoni, arbitriū mentis solita non hominē sed Deū quārere: nullū lēdere, bene vel- le omnib. affurgere maiorib. natu, æqualib. non inuidere, fugere iactantiā, rationem se- qui, amare virtutē. Qñ ista vel vultu lēsit pa- rétes? qñ dissensit à propinquis? qñ fastidiuit humiliē? qñ irrisit debilē? qñ vitauit inopem? Eos solos solita cētu virorū inuisere, quos misericordia nō erubesceret, neq; præterite verecūdia. Nihil toruū in oculis, nihil in ver- bis procax, nihil in actu inuercundū: nō gestus fractior, nō incessus solutior, nō vox pe- tulantior, vt in ipsa corporis species simulacrum fuerit mentis, & figura probitatis. Bona quippe domus in ipso vestibulo debet agno- sci, ac primo prætendat ingressu, nihil intus latere tenebrarū, tanq; lucernæ lux intus posi- ta, foris luceat. Quid ego exequā ciborum parsimoniā, officiorū redundantia: alterum ultra naturā superfluisse, alterū ipsi nature pē- nē defuisse? Illic nulla intermissa tpa, hic cō- geminati iejunio dies: & si qñ reficiēdi suc- cēsisset volūtas, cibus plerunq; obuius qui mortē arceret, non delitias ministraret, &c. Hæc aut̄ p̄pea in exēplo huius tē perati gene- ris posui, quia nō hic agit vt virginitatē vo- ueant, q̄ nondū voverūt, sed quales esse de- beat q̄ iā vota sunt. Nā vt aggrediat animus q̄m ac tale propositū, grādi vtq; dicēdi gene-

De virgi-
nib. li. 2.
in prin.

In eadem
epist. in
fine.
1. co. 15

X

Et alio loco in fine epistola. Quō, inquit portauimus imaginē eius qui de limo est, sic portemus & imaginem eius qui de cōculo est. Hanc imaginē virginitas portat, portat integritas, sanctitas portat & veritas, portant disciplinæ, Dei memores, iustitiā cū religione retinentes, stabiles in fide, humiles in timo-

Grandis generis exemplū. In epistola de habitu virginum.

He re debet excitari & accendi. Sed martyr Cyprianus de habitu virginū, nō de suscipiendo virginitatis pposito scripsit. Ille vero Ep̄s ēt ad hoc eas magno accedit eloquio. Verū ex eo q̄ ambo egerūt, dictionis grandis exēpla memorabo. Ambo q̄ppe inuecti sunt in eas, q̄ formā pigmētis colorat, vel potius decolorat: quorū prior ille cū hoc ageret, ait inter ceteras. Si quis pingēti artifex vultū alicuius, & specie & corporis qualitatem æmulo colore signasset, & signato iā cōsummatoq̄ simulachro, manus altius inferret, vt iā forma ta, iā picta quasi perior reformaret, grauis prioris artificis iniuria & iusta indignatio vi deretur. Tu te existimas impune laturā tā im probae temeritatis audaciā, Dei artificis offensam? Vt n. impudica circa hoīes, & incesta fucis lenocinantib. nō fis, corruptis violatisq; q̄ dei sunt, peior adultera detineris. Qd̄ ornari te putas, q̄ putas comi, impugnatio ē ista diuini operis, puaricatio est veritatis. Mo

I. Cor. 5. nentis Apostoli vox est, Expurgate vetus fermentū, vt sitis noua cōspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrū immolat⁹ est Christus. Itaq; festa celebremus, nō in fermento veteri, neq; in fermento malitia & nequitia, sed i azymis synceritatis & veritatis. Nū syn

Mat. 5. ceritas pseuerat & veritas, qñ q̄ syncera sūt polluunt, & colorū adulterinis medicaminū fucis in mendaciū vera mutantur? Dñs tuus dicit, Non potes facere capillū vñl albū aut nigrū: & tu ad vincendā dñi tui vocē uis te esse potiorē audaci conatu, & sacrilego con téptu? Crines tuos inficis, malo p̄sagio futurorū capillos iā tibi flāmeos auspicaris. Longū est inserere oīa q̄ sequuntur. Ille uero posterior vt in tales diceret. Hinc illa, iquit, na-

Ambro- scuntur incentiuia vitiorū, ut q̄sitis coloribus ora depingant, dū uiris displicere formidat, & de adulterio uultus meditans adulterium castitatis.

sus lib. Quāta hāc amētia effigiē naturæ, picturā q̄rere? Et dū uerentur maritale iudiciū, perdidunt suū. Prior. n. de se pronunciat, q̄ cupit mutare q̄ nata est: ita dū alij stude placere, prius ipsa sibi displiceret. Quē iudicē mulier ueriorē requirimus deformitatis tua, q̄ teipsam q̄ uideri times? Si pulchra es, cur absconderes? Si deformis, cur te formosam esse mētiris, nec tu æ cōscientiæ, nec alie ni gratiā erroris habitura? Ille. n. alteram dilit, tu alteri uis placere: & irasceris si amet

alterā, qui adulterare in te docetur. Mala magistra es iniuria tua. Lenocinari. n. refugit, ēt q̄ passa est lenonē. Ac licet vilis mulier, non alteri tñ, sed sibi peccat. Tolerabil ora prope modū in adulterio crimina sunt: ibi. n. pudicitia, hic natura adulteria. Satis ut existimo, apparet feminas ne suā fucis adulterent formā, & ad pudorē & ad timorē hac facundia uehementer impelli. Proinde neq; submissū neq; tēperatū, sed grāde oīo genus hoc elocationis agnoscimus. Et ī his ait, quos duos ex omnib. proponere uolui, & in alijs Ecclesiasticis uiris & bona & bene, i. sicut res postulat, acute, ornatæ, ardenterq; dicentib. per multa earū scripta uel dicta p̄fthæ triage nera reperi, & assidua lectione uel auditio ne admixta ēt exercitatione studentib. inole scere. Nec quisquā p̄ter disciplinā esse existimet ista miscere, imo quantū congrue fieri pot, omnib. generib. dictio uariāda est. Nam qñ prolixa est in uno genere, minus detinet auditorē. Cū uero sit in aliud ab alio transitus, ēt si longius eat, decentius procedit oratio: quāuis habeant & singula genera uarietas suas in sermone eloquentiū, quib non finiuntur in eorū qui audiunt frigescere uel te pescere sensibus. Verumt̄ facilius submissū solū q̄ grande diutius tolerari potest. Cō motione quippe animi quanto magis excitāda est, ut nobis assentiat auditor, tanto minus ea diu teneri potest, cū fuerit quantū satis est ex citata. Et ideo cauendū est ne dū uolumus alius erigere q̄ erectū est, ēt inde decidat, quo fuerat excitatione perductū. Interpositis uero quæ sunt dicēda submissius, bene redditur ad ea q̄ opus est granditer dici, ut dictionis impetus sicut maris æstus alternet. Ex quo si ut grande dicendi genus, si diutius est dicēdū, nō debeat esse solū, sed aliorū generū in terpositione uarieture: ei tñ generi dictio tota tribuatur, cuius copia præualuerit. Interest De misē enim q̄ genus cui generi interponatur, uel do dictio adhibeatur certis & necessarijs locis: nam & nis gene in grandi genere semper aut penē semper cō perata debent esse principia. Et in potestate est eloquentis, ut dicantur nonnulla submissa ēt quæ possent granditer dici, ut ea quæ dicuntur granditer, ex illorum fiant comparatione grandiora, & eorū tanquā umbris lu minosiora reddantur. In quocunque autem genere aliqua q̄onum uincula soluēda sunt,

Dictio va rianda. Cap. 22.

acumine

DE DOCTRINA CHRISTIANA

acumine opus est, q̄ sibi submissum genus proprie vendicat. Ac per hoc eo genere vten dū est & in alijs duob. generib. qn̄ eis ista incidunt, sicut laudandū aliquid vel vituperan dū: vbi nec dānatio, nec cuiusquā liberatio, nec ad actionē quālibet assensio requiri: in quocunq; alio genere occurrit, genus adhibendū & interponendū est: téperatum. In grandi ergo genere inueniūt locos suos duo cetera, & in submissio similiter. Temperatum aut genus nō quidē semper, sed tñ aliquā submissio indiget, si, vt dixi, qō cuius nodus est soluendus, incurrat: vel qn̄ nonnulla, quæ ornari possent, ideo non ornantur, sed submissio sermone dicunt, vt quibusdam quasi toris ornamentorū præbeant eminentiorē locū.

Grande aut genus téperata dictio non requirit. Ad delectandos quippe aīos, non ad mouendos ipsa suscipitur. Nō sanē si dicenti cerebrius & vehementius acclametur, ideo grāditer putandus est dicere: hoc. n. & acumina submissi generis, & ornamenti faciunt temperati. Grande aut genus plerunq; pondere suo voces premit, sed lachrymas exprimit. Denique cū apud Cēsaream Mauritaniae populo dissuaderē pugnā ciuilē, vel potius plus quā ciuilē, q̄ cateruā vocabanr: neq; n. ciues tantummodo, verū ēt propinqui, fratres, postremo parētes ac filij lapidibus inter se in duas partes diuisi, per aliquot dies continuos, & certo tpe anni solēniter dimicabāt, & quiq; vt quēq; poterat occidebat. Egi quidē granditer quantū valui, vt tā crudele atq; inueteratū malum de cordib. & morib. eorū auelerem, pelleremq; dicendo: non tñ egisse aliquid me putauī, cū eos audirē acclamantes, sed cū flentes viderē. Acclamationib. quippe doceri & delectari, flecti aut lachrymis in dicabant. Quas vbi aspexi, immanē illā consuetudinē à patrib. & auis, longe q; à maiori bus traditā, q̄ pectora eorū hostiliter obsidebat, vel potius polsidebat, deuictā antequam re ipsa id ostenderent, credidi. Moxq; sermo ne finito, ad agendas Deo gratias corda atq; ora conueri. Et ecce iā sermē octo vel amplius anni sunt propitio Xpo, ex quo illuc nihil tale tentatū est. Sunt & alia multa experientia, quib. didicimus hoīes quid in eis fecerit sapientis granditas dictio, nō clamo re potius q̄ gemitu, aliquā ēt lachrymis, postremo vīta mutatione monstrasse. Submissio

ēt dicendi genere sunt pleriq; mutati, sed vt q̄ non sciebant, scirent: aut q̄ eis videbatur incredibile, crederent: non aut vt agerent q̄ agendum iā nouerant, & agere nolebant. Ad hīmōi nanq; duritiā flectendā, debet granditer dici. Nam & laudes & vituperationes qn̄ eloquenter dicunt, cū sint in genere téperato, sic afficiunt quodlā, vt nō solū in laudib. & vituperationib. eloquentia delecten, verū & ipsi laudabiliter appetant, fugiantq; vituperabiliter viuere. Sed nunquid oēs qui de lectantur, mutant: sicut in grandi gñc omnes qui docētur agūt, & in submissio gñc omnes qui docen, sciunt, aut credunt verum esse p̄ nesciunt? Vnde colligitur illa duo gñia q̄ effi-
Dicendū,
vt persua
deamus.
Cap. 25.
cere intendunt, hoc eis esse maxime necessarium, qui sapienter & eloquenter volunt dicere. Illud vero q̄ agitur genere téperato, i. vt eloquentia ipsa delectet, non est pp̄ seipsum vñrpandū: sed vt rebus q̄ utiliter honesteq; dicunt, si nec docente indigēt eloquio nec monente, quia & scientes fauentes auditores habent, aliquanto prōptius ex ipsa delectatione elocutionis accedat, vel tenacius adhæreat assensus. Nā cū eloquentia sit vniuersale officiū in quocunq; istorum triū generum, dicere apte ad persuasione, finis aut id q̄ intenderis persuadere dicendo in quocunq; istoruū triū generū dicit quidē eloquēs apte ad persuasione, sed nisi persuadeat ad finē non peruenit eloquentia. Persuadeat aut in submissio genere vera esse q̄ dicit. Persuadet in grandi, vt agant q̄ agenda iā esse sciunt, nec tñ aguntur. Persuadet in genere tem-
D
perato, pulchre ornateq; se dicere: Quo fine nobis quid opus est? Appetat eum qui lingua gloriantur, & se in panegyricis talibusq; dictio-
F
nibus iactant, vbi nec docendus, nec ad aliquid agendum mouendus, sed tantummodo est delectandus auditor. Nos vero iustum finem referamus ad alterum finem, vt, s. quod efficere volumus cū granditer dicimus, hoc ēt isto velimus, i. vt bona morum diligantur, vel deuinentur mala: si ab hac actione nō sic alieni sunt homines, vt ad eam grādi genere dictio vrgendi videantur: aut si iā id agūt, vt agant studiosius, atq; in eo firmiter perseverent. Ita fit vt ēt temperati generis ornatus non iactanter, sed prudenter utamur, non eius fine contenti, quo tantummodo delectatur auditor, sed hoc potius agentes, vt etiam ip-

*Sublime
dicendi ge-
nus, quid
efficiat.*

Cap. 24.

Pt cum illa itaq; tria, q; supra posuimus, cū qui sā-
pienter dicit, si ēt eloquenter vult dicere, id
agere debere, vt intelligēter, vt libēter, vt o-
bedienter audiat, nō sic accipiendasunt tāq;
cāmus.

Cap. 26. **T**sal. 92. vt ad submissum intelligēter, ad tēperatū li-
bēter, ad grāde pertineat obedienter audiri:
sed hic potius vt hēc tria semper intendat,
quantū pōt agat, et cū in illorū singulo quo
que verat. Nolumus. n. fastidiri et q; submis-
se dicimus, ac per hoc volumus non solū in-
telligēter, verūtiā libenter audiri. Quid aut̄
agimus diuinis testimonij docendo quod
dicimus, nisi vt obediēter audiatur. i. vt cre-
datur eis, opulante illo cui dictum est. Te-
stimonia tua credibilia facta sūt valde? Quid
et cupit nisi credi, qui aliquid licet submissio
eloquio discentibus narrat? Et quis eum velit
audire, nisi auditorē nōnulla et suauitate de-
tineat? Nā si nō intelligat, quis nesciat nec li-
benter eū posse, nec obedienter audiri? Ple-
rung; aut̄ dictio submissa dissoluta difficilli-
mas qōnes, inopinata manifestatione demō-
strat: dū sūnas acutissimas de nescio quibus
quasi cauernis, vnde nō sperabat, eruit & o-
stēdit, dū aduersarij cōuincit errorē, & do-
cet falsū esse qđ ab illo dici videbat inuitū:
maxime qđ adeſt ei quoddā decus nō appe-
titū, sed quodāmodo naturale: & qđ nōnulla
nō iactāticula, sed quasi necessaria, atq; vt ita
dicā, ip̄is reb. ex orta numerositas clausula-
rū, fātas acclamationes excitat, vt vix intelli-
gat eē submissa. Nō. n. q; neq; incedit ornata
neq; armata, sed tāq; nuda cōgredit, iō nō ad
uersarij neruis lacertijs collidit, & obſistē-
tē subruit ac deſtruit mēbris fortissimis falſi-
tatē. Vn̄ aut̄ crebro & multū acclamaū ita di-
cētib. nisi q; veritas sic demōstrata, si cū inui-
ta delectat. Et in hoc igif gñē submisso iste
noſter doctor & dīctor id agere debet, vt nō
solū intelligēter, verūtiā libenter & obedie-
ter audiat. Illa quoq; eloquentia gñis tēpe-
rat apud eloquentē ecclesiasticū, nec inor-
nata relinquitur, nec indecēter ornatur: nec
ſolum hoc apperit vt delectet, quod ſolum
apud alios profitetur: verūmetiam In ijs que
laudat ſue vituperat, iſtis appetendis vel fir-
mūtenendis, illis aut̄ vitandis uel respuen-
dis, uult utiq; obedienter audiri. Si aut̄ nō au-
ditur intelligenter, nec libenter pōt. Proinde

illa tria, ut intelligāt q; audiūt, ut delectetur,
ut obediāt, et in hoc gñē agendū est, ubi te-
net delectatio principatū. Iā uero ubi moue-
re & flectere grādi gñē opus est auditorē, q;
tūc est opus, qñ & ueraciter dici suauiter cō-
fitetur, & tñ nō uult facere qđ dicitur, dicen-
dū est proculdubio grāditer. Sed quis mo-
uet, si nescit q; dicit? Aut qui tener ut audiat,
si nō delectatur? Vnde & in iſto genere, ubi
ad obedientiā cor durū dictionis granditate
fleſtendū est, nisi & intelligēter & libenter q;
dicit audiatur, non pōt obediēter audiri. Ha-

*Obedien-
tis audī-
ri cōuia-
vita ora-
tioni re-
sponder.*

*Cap. 27.
Mat. 27.
Phil. 1.*

bet aut̄ ut obedienter audiatur quantacunq;
grāditate dictionis maius pondus uita dicē-
tis. Nā qui sapienter & eloquēter dicit, uinit
aut̄ nequier, erudit quidē multos discēdi stu-
diosos, q; ſuis anima ſue fit inutilis, ſicut ſcri-
ptū eſt, cribæ & Pharisei in cathedra Moysi
ſederunt: que dicunt facite, q; autē faciunt, fa-
cere nolite. Dicunt enim & non faciunt, Va-
de ait & Aſtrolus, Sine occaſione ſue ueri-
tate Xps annuncietur: Xps autē ueritas eſt, &
tñ etiā non ueritate annunciaru ueritas po-
teſt. i. ut prauo & fallaci corde que recta &
uera ſunt prediſentur. Sic quippe annūciatur
Ieſus Christus ab eis qui ſua q̄runt, non q;
Ieſu Christi. Sed qm̄ boni fideles nō quemli-
bet hoīum, ſed ip̄sū Deū obediēter audiunt,
qui ait: Quæ dicunt, facite: quæ autē faciūt,
facere nolite. Dicunt. n. & non faciunt, Ideo
audiuntur utiliter, qui et utiliter non agunt.
Sua. n. querere ſtudent, ſed ſua docere nō au-
dent, de loco. ſ. ſuperi ore ſediſ ecclesiasticę
quem ſana doct̄rina cōſtituit. Propter qđ ip̄
ſe dñs, priuſquā de talibus qđ cōmemorau
diceret, p̄m̄iſt. Cathedrā Moysi ſederunt.
Phil. 2.

Mat. 23.

Illa ergo cathedra, non eorum ſed Moysi, co-
gebat eos bona dicere non bona facientes.
Agebant ergo ſua in uita ſua: docere autem
ſua cathedra illos nō pmittebat aliena. Mu-
ltis itaq; proſunt dicēdo quæ non faciūt: ſed
longe pluribus prodeſſent faciendo q; dicūt.
Abundant. n. qui malæ uitæ ſua deſenſionē
ex ip̄is ſuis prepoſitīs & dōctoribus q̄rūt, rā-
dētes corde ſuo, aut̄ et ſi ad hoc erūpūt ore
ſuo, atq; dicentes, Qđ mihi p̄cipis, cur ip̄le
nō facis? Ita fit ut cū non obedienter audiat,
qui ſe ip̄ſe nō audiat, & Dei uerbum qđ eis
pradiſt, ſimil cū ipſo predicatoro cō-
tēnat. Deniq; Aſtrolus ſcribens ad Timo-
theū, cum dixiſſet, Nemo adolescentiā tuam
contem-

*Metapho-
ra reu-
ta.*

F

*H
2. Ti. 4.*

DE DOCTRINA CHRISTIANA

Sapiēter dicere.

Cap. 28.

2. Cor. 8.

1. Cor. 1.

1. Tim. 2.

Titum 1.

1. Tim. 1.

Rom. 13.

Diversos esse verbi precepto scilicet in lingua, in genere diversitate.

tem. c. 29.

Contemnatis subiecit unde non contemneret, atque ait, Sed forma esto fidelium in sermone, in conuersatione, in dilectione, in fide in castitate: Talis docttor ut obediens audiatur non impudenter non solu submisso ac temperate, veruetia granditer dicit: quia non contemptibiliter vivit. Sic namque elegit bona vitam, ut et bona non negligat famam, sed prouideat bona cora Deo & hominibus, quantum potest illum timendo, his colulendo. In ipso est sermone malit rebus placere quod verbis: nec existimet dici melius, nisi quod dicis verius: nec docttor verbis seruiat, sed verba doctori Hoc est enim quod Apostolus ait, Non in sapientia verbi, ne euacue crux Christi. Ad hoc non valet est, quod ait ad Timotheum, Noli verbis contreditore: ad nihil non utile est, nisi ad subversionem audientium. Neque non hoc ideo dictum est, ut aduersariis oppugnantibus veritatem, nihil nos pro veritate dicamus. Et ubi erit quod cum ostendatur deret qualis esse Eps debeat, ait inter cetera, Ut potes sit in doctrina sana, & contreditores possit redarguer? Verbis non contendere est non tendere. Verbis curare quoniam error veritate vincatur, sed quoniam tua dictio dictione preferatur alterius. Porro qui non verbis contredit, siue submisso, siue temerare, siue granditer dicat, id agit verbis ut veritas pateat. Veritas placeat, veritas moueat quoniam nec ipsa quod precepti finis, & plenitudo legis est charitas, vel modo recta et potest, si ea quod dicitur non vera, sed falsa sunt. Sicut autem cuius pulchrum corpus & deformis est aliud, magis dolendum est, quod si deforme habet & corpus: ita qui eloquenter ea quod falsa sunt dicunt, magis miserandi sunt, quam si talia deformiter dicent. Quid ergo non solu eloquenter veruetiam sapienter dicere, nisi verba in submissa genere sufficientia, in temperato splendetia, in gradu vehementia, veris tantum rebus quas audire oporteat adibere? Sed qui utrumque non potest, dicat sapienter quod non dicit eloquenter, potius quod dicit eloquenter, quod non dicit sapienter. Si autem hoc quidem potest ita conuersetur ut non solum proximi sibi coparet, sed etiam prebeat aliis exemplum, & sit ei quasi copia dicendi forma viuendi. Sunt sane quidam qui bene pronunciantur, quid autem pronunciat, excogitare non potest. Quod si ab aliis sumant eloquentier sapienter, conscriptum memorietur, comedat, atque ad populum proferant, si ea personam gerut, non improbe faciunt. Sic non quod pro-

fecto utile est, multi predicatorum veritatis sunt nec multi magistri, si unius veri magistri id ipsum dicant oes, & non sint in eis schismata. Nec deterridi sunt isti voce Hieremias prophetem, per quem Deus arguit eos qui furantur verba eius, unusquisque a proximo suo. Qui in furantur alienum auferunt: verbum autem Dei non est ab eis alienum, qui obtemperant ei: potiusque ille dicit aliena, qui cum dicat bene, vivit male. Quemque non bona dicit, eius excogitari videtur ingenio, sed ab eius moribus aliena sunt. Eos itaque dicit Deus furari verba sua, quod boni volunt videri, loquendo quod Dei sunt, cum mali sint faciendo quod sua sunt. Nec sane ipsi dicunt, si diligenter attendas. Quod non dicunt veribus quod negat factis? Non non frustra de talibus ait Apollonius. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Modo ergo quodammodo ipsi dicunt, & rursus alio modo ipsi non dicunt, quoniam utrumque verum est quod ait veritas. De talibus enim loquens, Quae dicunt, inquit, facite: quod autem faciunt, facere nolite: hoc est quod ex ore illorum auditum, facite: quod in opere videtis facere nolite. Dicunt non inquit, & non faciunt. Ergo quis non faciat dicunt tamen. Sed alio loco tales arguunt, Hypocrite, inquit, quoniam potestis bona loqui, cum sitis mali? Ac per hoc & ea quae dicunt, quoniam bona dicunt, non ipsi dicunt, voluntate sed atque opere negando quod dicunt. Vnde contingit, ut homo disertus & malus sermonem quo veritas predicitur, dicendum ab alio non diserto, sed bono ipse componat. Quod cum sit ipse a se ipso tradit alienum, ille ea alieno accipit suum. Cum vero boni fideles bonis fidelibus hanc operam comedant utrumque sua dicunt: quia & Deus ipsorum est, cuius sunt illa quae dicunt: & ea sua faciunt, quae non ipsi componere potuerunt, qui secundum illa composite viuunt. Siue autem apud populum vel apud quoslibet iamicumque dicatur aliquis siue quod apud populum dicendum vel ab eis qui voluerint aut potuerint legendum est dictatur, oret ut Deus sermonem bonum det in os eius. Si non regina orauit Hester, pro sue gentis temporaria salute locutura apud regem, ut in os eius Deus cognitum sermonem daret: quanto magis orare debet, ut tale munus accipiat, qui pro aeterna hominum salute in verbo & doctrina laboret? Illi vero qui ea dicturi sunt quae ab aliis accepterunt, & antequam accipiunt orient pro

Mat. 23.

1. cor. 1.

Hier. 23.

Ad Tit. 1.

Mat. 23.

L

Supra

27.c.

Supra

28.c.

Mart. 12.

Gen.

*Mat. 23.
Cor. 1.
Hier. 23.*
pro eis à quib accipiunt, vt eis detur q per eos accipere volunt: & cum acceperint, orēt vt bene & ipsi proferant, & illi ad quos proferunt sumat: & de prospero exitu dictionis eidē gratias agant, à quo id se accepisse non dubitant, vt qui gloriatur in illo gloriatur, in cuius manu sunt & nos & sermones nostri.

*2. Co. 10.**Sapien. 7*

*Excusat
prolixia
libri.* Longior euasit liber hic q̄ volebā, quamq̄ putaueram. Sed legenti vel audienti, cui gratus est, longus non est, cui aut̄ longus est, per partes eum legit, qui habere vult cognitum.

Cap. 31.

Quē vero eius cognitionis piget, de longitidine non queratur. Ego tñ Deo nostro gratias ago, q̄ in his quatuor libris non qualis ego essem, cui multa defuit, sed qualis esse debeat, qui in doctrina fana, i. Christiana, nō solum sibi, sed alijs etiam laborare studet, quantulacunque potui facultate differui.

D. A V R E L I I A V G V S T I N I

Hipponeñs Episcopi, Locutionis de Genes.

LIBER PRIMVS.



Ocutiones scripturarū, quæ videntur secundum proprietates, quæ idiomata Græce vocātur, linguae Hebraicæ vel Græcæ. Et diuident inter medium diei

Genes. 1. & inter medium noctis. Volatilia volātia super terram secundum firmamentū celi. Quę ritur quo accipiendum sit secundum firmamentū celi. Sic ēt faciamus hominem secundum imaginē & secundum similitudinem. Quod multi Latini codices habent, ad imaginem & similitudinem. Implete terrā & dominamini eius. Latina.n.locutio est, dominamini ei. Et homo non erat operari terram, 4 Quod Latini codices habent, qui operaret 5 terram. Plantauit Deus paradisum secundum Orientem. Quod Latini habent, ad Orientē. Quod habent multi Latini codices, Et lignū sciendi bonum & malum. Vel, Lignum Icietiæ boni & mali: vel, lignum sciendi boni & mali. & si quę sunt aliae varietates de hac re interpretum, Græcius habet. Et lignū ad sciendū cognoscibile boni & mali. Quod nescio vtrum locutionis sit, & non magis certū sensum aliquem insinuet. Quod habent Latini codices, Ex omni ligno quod est in paradi-

so escæ, edes. Non in paradise escæ, distinguendū est, sed, escæ edes: nā escæ edes dici admittit Latina locutio, quæ pro datiuo casu Græco ablatiuum vel quē appellant septimum, in hmōi locutionib. solet ponere: aut certe ordo verborum est. Ex omni ligno escæ.

C Serpens erat prudentissimus omnium bestiarum, q̄ multi Latini habent in Græco scriptum est de Adam & Eva, Aperti sunt oculi eorū, cū absurde credat eos in paradise cecos, vel oculis clavis prius oberasse, locutionis est, qua

ēt de Agar scriptū est, Aperuit oculos suos, *Gen. 21.* & vidit puteum. Neque n. clavis prius oculis fedebat. Et q̄ in fractione panis aperti sūt oculi eorum, qui cognoverunt dñm post resurrectionē. Neque n. per viam cū illo clavis oculis ambulabant. Et quod habent multi

Luc. 24. codices, Inimicitiam ponam inter te & mulierem. Græci habent in medio tui & in medio mulieris: quod locutionis genus est. Nā tantundem valet quantum cum dñ, inter te & mulierē: hoc & in eo quod sequitur, in medio seminis tui, & in medio seminis eius. Qd̄

habent multi codices, quia audisti vocē mulieris tuę, & edisti de ligno de quo p̄ceperā tibi de eo solo non edere. Græci habent, Edisti de ligno de quo p̄ceperam tibi, eo solo non edere ex eo. Alij aut̄ interpretes Græci habent, manduasti uel edisti, ut ita sit sensus secundū ipsos, q̄a audisti uocē mulieris tuę, & edisti de ligno de quo p̄ceperam tibi eo solo non edere, ex eo edisti. Erapposuit p̄rare fratrē eius Abel. locutio est frequens in scripturis, apposuit dicere. Et factum est dū essent in campo, insurrexit Cain super Abel & occidit eum. locutio est frequens: nā & si nō haberet, & factū est, posset integer sensus esse. Et cum essent in campo. Quod scriptum est in quibusdam Latinis codicibus, Et penituit, & dixit Deus. Deleam hominem quem feci à facie terræ. in Græco inueniē *Genes. 4.* D quod magis recogitauit q̄ penituit significare perhibetur, q̄ uerbum ēt nonnulli Latini codices habent. Quod habet Latini codices plurimi, Nidos facies in arcā. cum Latina locutio sit non in arcā, sed in arca. Græci nec in arcā, nec in arca habent, sed nidos facies arcā, quod intelligitur, ut ipsa arca nidi essent. Quod habent pluriq̄ codices, Fācies ostium arcæ à latere nonnulli habent,

LOCVTIONIS DE GENESI

- extra transuerso. Sic n. voluerunt interpretari
- 17 quod Græc dī, ἐπτλανίο. Quod scriptū est, Adhuc n. septē dies & ego inducam diluuiū aquā super terrā, quod nonnulli Latini codi ces habent: in Græco inuenitur, ego inducā pluuiam super terrā. Græca locutio genitiū habet, nō accusatiū, vt si hoc in Latinum exprimamus, ita dicatur, Adhuc n. septē diebus inducam pluuiam super terram. Quod scriptū est, Et fecit Noe omnia quæcunq; præcepit illi dīs, sic fecit. Locutio est similis ei quod in conditione creature posteaquam dī, Et sic est factū: additur, & fecit Deus. Qd Genf. 1. scriptū est, Delebo omnē suscitationem: nō creationē dictam notandum est: ἀνάσταση.
- 18 1. Resta. cap. 4. E Græce scriptum est, q; nomen resurrectio nis alsiude ponitur in scripturis Græcis, cū posset ἀνάσταση dici: vt suscitatio sit ἀνάσταση, resurrectio ἀνάσταση. Quo verbo & phil. 3. Apostolus vñus est, Si quō occurramus in resurrectionem mortuorum. Ibi n. Græce non ἀνάσταση, sed ἀνάγνωση habet. Quod scri ptū est, & oēs bestia secundū genus, & oīa pecora secundū genus, & oē repens q; mouet super terram secundū genus, & oē volatile secundū genus intrarunt ad Noe in arcā, bina ab omni carne in quo est spūs vite non refertur in quo, nisi genus subaudias, i. in quo genere. Nā si in carne subaudiremus, in qua fuerat dicendum: q; solus interpres Symmachus dixit. Quod iterū scriptū est, Et deleta est oīs suscitatio: notandū locutionis esse, p eo, ac si diceret, conditionē vel creaturā carnis. Cū dixisset & deleta est omnis suscitatio q; erat super faciē omnis terra ab hoīe vsque ad pecudū & repentiū & volatiliū celi: dein de addidit, & deleta sunt de terra: locutionē illam esse repetitionis qua familiariter vtitur
- 20 Genf. 7. 22 scriptura, notandū est. Quod scriptum est, di misit corū videre si cessauit aqua: & exiens reuersus non est donec siccavit aqua à terra. locutio est vñtata in scripturis, quæ iā nunc F incipiat aduerti. Non n. postea reuersus est, quia dīstū est non reuersum donec siccaret 23 aqua. Quod scriptum est, Et extendit manum suā & accepit eam, & induxit eam ad fēmet ipsum in arcā. Locutio est, quā propterea Hebrēam puto, quia & Punicæ linguae familiarissima est, in qua multa inuenimus Hebrēis verbis consonantia. Nam vtique susci ceret, Et extendit manum: et si non adderet,
- suam. Tale est ēt quod paulopost dicit, Habe bat oīu folia, surculum in ore suo. Et non apposuit reuerti ad eū amplius. locutio est familiariſſima scripturis. Quod scriptum est, 24 Et non adjiciam adhuc maledicere super ter ram. simile est superiori, Et non apposuit reuerti ad eum. Et non adjiciam percutere omnem terram. ipsa locutio est. Etenim sanguinem vestrum animarum vestrarū cum sufficeret, aut sanguinē vestrum, aut sanguinem animarū vestrarum. Hoc signum testamenti quod ego ponam inter medium meū & vestrum, quod est inter me, & vos. Hic erat gigas venator contra dīm Deum. Incertū est vtrum polsit accipi coram dño Deo: quia & sic solet intelligi quod Græce dī ἐπτλανίο. Vnde exiit inde Philistijm cum sufficeret, vn G de exiit Philistijm. Et erat omnis terra labiū 30 vnū quod vñtata nos dicimus, lingua vna. 31 Et erat omnis terra labium vnum. Notandū 32 omnem terram, appellatam omnes homines Gen. II. qui tunc erant, quanuis nondū in omni terra. Et facti sunt illis lateres pro lapide. Græcus habet, Et facti sunt illis lateres in lapidē. 33 Quod si Latine diceretur, locutio minus intelligeretur. Venite ædificemus nobis ciuitatem & turrim, cuius caput erit vñque ad cœlum. Secundū hyperbolēn dictum est, si locutionis genus hic accipiendum est: si aut vñq; ad cœlum proprie dictum accipitur, inter quætiones consideretur. Quod quidam La 35 tini codices habent, Sem filius Noe erat annorum centum cum genuit Arphaxat. Græci 36 habent, Sem filius centum annorum cum genuit Arphaxat: vñbī eclipsis est, q; deest, erat. Sed quod non habent, Filius Noe, sed filius tantum, noua locutio est. Et erat Sara sterili, & non generabat. Cum posset sufficere. 37 Et erat Sara sterilis. Erit ergo cum te vide rent Aegyptij dicent, Quia vxor illius hæc. 38 Genere locutionis adiunctum est, quia: nam sufficere potuit, Vxor illius hæc. Quod ait H scriptura, Factum est autem statim vt intrauit Abraham in Aegyptum. Sufficeret, Statim autem vt intrauit Abraham in Aegyptū. Quid hoc fecisti mihi, quia non annunciasti mihi, quia vxor tua est. Cum sufficeret, non annunciasti. Et ipsam annunciasti, more scripturarum dictum est. nam Latini ha 39 bent plerique, non dixisti. Ascendit autem Abraham de Aegypto, ipse & vxor eius. Gen. 13. 40

& oīa eius: & Loth cū eo in desertum. Sub-
auditur, ascenderunt. Nec tñ proprie dicif
ascendisse cū eo quod habebat exanime, si-
cut aurī & argētūm, & oīs supplex: ac per
hoc intelligitur hic locutio q̄ vocatur Grēce
zeugmatica eclipsis. Et facta est rixa inter me-
diū pastorū pecorū Abraham & pecorum
Loth. Vnde Latini codices penè oēs nō tran-
stulerunt istā locutionē: sed ita loquuntur vt
consuetudo nīa habet, & nobis deinceps eā
notare nō placuit: ipsa est. n. per oīa in Grē-
ca scriptura, vbi tale aliquid dicit. Qm̄ hoīes
fratres nos sumus, Abrahā dixit ad Loth. Vn-
de intelligitur morē esse scripturæ ita loqui,
vt fratres appellētur vnius cognationis, et si
gradu sanguinis differant, vt alter si in su-
periore, alter in inferiore, sicut hoc loco. nā
patruus erat Abrahā. Factū est autē in regno
Amraphel regis Sannar. Secundū nīa locu-
tionis cōsuetudinē sic incipere sufficeret, In
regno autē Amraphel. Ergo quod ait scriptu-
ra, Factum est aut more suo locuta est. Quar-
44 todecimo aut anno Chodollgomor & re-
ges, qui cū eo. Subaudiſ, erant. Vn à quibus-
dā Latinis et additum est. Et Choreos qui in
mōtibus Seir. Subaudiſ, erāt. Adueniēs autē
eorū qui euaserūt quidā nunciauit Abrahā
transfluviali, ipse aut̄ habitabat ad querum
Mambre, Emor fratrī Eschol, & fratrī Aunā
qui erat cōiurari Abrahā. Obscurū hyp-
baton, ordo est. n. Adueniens quidā eorū qui
euaserūt Emor fratrī Eschol & fratrī Aunā
qui erant coniurari, nunciauit Abrahā trans-
fluviali: ipse aut̄ habitabat ad querū. Hoc hy-
perbaton obscurius fit et̄ per eclipsin. Cū n.
dictum esset, Quidā Emor fratrī Aunā non
dictum est qđ fratrī, sed intelligitur, filius.
Sicut cū dī, Jacobus Alphai: quanuis nō di-
cat filius, nihil aliud intelligit. Et multe sunt
tales locutiones scripturarū vbi filius tacef
47 & intelligitur. Qđ habent quidā Latinī codi-
ces, Ex dixit Abrahā ad regē Sodomorū, Ex-
tendā manū meā ad Deū altissimū, qui crea-
uit cēlū & terrā, si asporro v̄lq; ad corrīgā
calciamentū fefellit interpretē, quod Grēcus
ωτεπτον, qđ Latine filū intelligit, vt ista scri-
pturarū locutio fit. Extendā manū meam ad
Deū altissimū, qui creauit cēlū & terrā, si ac-
cipiā de oībus tuis. Si. n. pro eo dixit, Exten-
dam manū meā ad Deum altissimum: ac si
diceret, Iuro: non est in Latino visitata locu-

tio: nisi ita dicatur, Extendo manū meā ad
Deū altissimū me nō accipere de oībus tuis.
Sciendo scies, quia peregrinū erit semē tuū
in terra. Locutio quidē scripturarū est vīta-
tissima. Sed Grēci habēt, sciēs scies, quod pe-
nē tantūdē est. Et dedit eam Abrahā viro suo
ipsi vxorē. Plus habet ipsi. Cum autē vīdit se
conceptū habere, l̄preta sum corā illa. Grē-
ci habent hoc loco participiū, qđ Latina lin-
gua non hēt: hoc est idōv̄z. Sed tanquā si di-
ceretur. Videns autē conceptū habere, spre-
ta sum corā illa, quasi solecismus sonat. Sic
etiam per illud participium quod dictū est
ἰδίωτα ἐπανάντια, pro quo nos dicimus vi-
dens. Qđ Latinī, Augea te nimis valde Grēci
habēt, valde valde. Et dabo tibi & semini tuo
post te terrā in qua habitat, oēm terrā Cha-
naam in possessionē etermā. Videndū vtrum
locutio sit quod dī cit etermā, Grēci habent
εἰδίωτον, Et quod ait, Et semini tuo post te. Ibi
enim voluit intelligit qđ dixerat, tibi. Tu autē
testamentum meum conseruabis & semen
tuum poste in progenies suas. Cōseruabis
pro conserua, promissium pro imperati-
uo mō posuit. Et puer octo dierū circunci
def: ē masculiū pro oīs masculū, quasi
posset circuncidi nisi masculū. Et procidit
Abrahā in faciē & dixit aīo suo dicēs, Si mihi
centū annos habēti naſceſ, & si Sara anno
rum nonaginta pariet. Admirantis esse istā
locationē, nō dubitatis dubitādū nō ē. Abra-
hā autē erat annorū nonagintanouē, cū circū
cīsus est carnē preputiū iui. Nō dixit carne,
aut in carne, Et in boues accurrit Abrahā.
nō dixit ab boues. Abraham autem & Sara se
niiores progressi in diebus. qđ Grēci habent,
progresi dierū. Dixit autem dominus, Cla-
mor Sodomorū & Gomorræ impletus est,
& delicta eorū magna valde Clamorem scri-
ptura solet ponere, p̄ tāta impudentia & li-
bertate iniquitatis, vt nec verecundia: nec u-
more abscondantur. Et dixit, quia non perdā
si inuenero ibi quadraginta quinq;. Super-
fluū videtur, quia & ideo in codicibus non-
nullis Latinis non legitur. Nunquid die si
loquar, subauditur, iraſceris: aut aliquid hu-
iūmodi. Cū euerteret dñs ciuitates in quib.
habitant in eis. In omni loco vbi intraueri-
mus ibi. Et aperuit Deus oculos eius, & vīdit
puteum aquē viuā. Locutio est, nō. n. clau-
fis oculis erat; vnde iā in principio libri lo-
cuti

LOCUTIONIS DE GENESI

cuti sumus , vbi scriptum est , Et aperti sunt
 66 oculi eorum . Et terra in qua inhabitasti in
 67 ea . Et disposuerunt ambo testū , vel testati
 68 sunt ambo . Amat scriptura testamenti nomi-
Gen. 21. ne pactū appellare . Accipe filium tuum di-
Gene. 3. lectum . Illa locutione dictū est , accipe , qua
 etiam ad Agar de filio eius . Et respiciēs Abra-
 69 ham oculis , cum sufficeret , respiciens . Per
 70 memetipsum iurauī , nisi benedicens benedi-
 cam te . Ac si diceret , Per memetipsum iura-
 ui , quod benedicens benedicā te , aut nullo
 verbo auditō simpliciter per memetipsum
 iurauī , benedicens benedicā te , multiplicans
 multiplicabo semē tuum . cum sufficere pos-
 71 set , multiplicabo . Et nunciatum est Abrahā
A dicentes cum consuetudo loquendi habeat ,
 nunciauerunt Abrahā dicentes : aut nuncia-
 72 tum est à dicentibus . Et surrexit Abraham
Gen. 23. à mortuo suo . Non dixit à mortua suā . Et ite-
 rum de eadem . Et sepel iam , inq , mortuum
 meum , quod non neutro quasi corpus mor-
 tuum , sed in masculino genere dictū Græca
 scriptura demonstrat . Et adiurabo te per do-
 73 minum Deum celi , & terrę Græci nō habēt
 per , sed iuro te dominum Deum celi . Cum
 74 quibus ego habitō in eis . Nequādo noluerit
 75 mulier ire mecū . Mulierem fēminam appelle-
 lare proprium est illius linguae . In terrā de-
 76 qua exīsti inde . Attende tibi ne reuoces filiū
 77 meum illuc . His verbis sōlet comminatio de-
 clarari . Et posuit puer manū sub fōmōre
 78 Abrahā , & iurauit ei de verbo hoc . Ergo lo-
 cutione est qua dixerat Abraham adiuro te , ac
 si dixisset , iura mihi . non autē solemus sic lo-
 qui , sed obseruanđū est , vtrū sint inscriptu-
 ris aliæ similes locutiones . Nam quod dixit
 Abraham , si noluerit mulier venire tecū , pu-
 rus eris à iuramento hoc : manifestauit ita se
 dixisse , adiuro te tanquam diceret , iura mihi .
 Quod scriptum est de Rebecca . Virgo autē
 79 erat speciosa valde , virgo erat , vir non co-
 gnouerat eam , ita repetitio commendatio-
 nem virginitatis insinuat . Sed cur additū sit
B vir non cognouerat eam , nisi locutionis sit ,
 mirum si possit accipi ita vt virgo nōmen:
 sit atatis , non integratatis . Græci autem non
 habent , cognouerat , sed cognouit , quod vi-
 80 detur incōlequens . Adorauit domino . quod
 nobis visitatum est dicere , adorauit domi-
 81 num . Quoniam non dereliquit iustitiam &
 veritatem à domino meo ; id est , iustitiam &

veritatē quae est à domino meo : ac si dice-
 ret , quam fecit dominus meus . Et currens 81
 puella nunciauit in domum matris sine qua-
 fi non esset ipsa & patris domus . Et aquam la-
 uare pedibus ipsius & pedibus virorum qui
 cum eo erant . Dominus cui placuit ante ip-
 sum ipse mittet angelum suum tecum , quasi
 non sufficeret , cui placui . an poterat ei pla-
 ceret nisi ante ipsum ? Si tu prosperas viā meā ,
 qua ego nunc ingredior in eam . Cum verba
 sua narraret seru⁹ Abrahā , quae dixit accessu-
 rus ad fontem , ita narrauit . Et erit vigo cui
 ego dixerō , Da mihi bibere pusillū aquæ de
 ydria tua : & dicet mihi , Et tu bibe & came-
 lis tuis hauriam . Hæc mulier est . quā parauit C
 dominus famulo suo Isaac . Quibus verbis sa-
 tis eidēter expressum est etiā mulieres ap-
 pellatas locutione Hebraica quæ virg̃ nes es-
 sent . Et benedixi dominum Deum domini
 mei Abrahā , Honorificent̃ locutio est , &
 familiarissima scripturis , sicut Deus Helia .
 Renunciate mihi vt redeam dexteram aut si-
 nistram . Per dexteram scilicet prosperitatem
 per sinistram aduersitatem significauit , id-
 est , dexteram si concederint , sinistram si non
 concederint . Nam vtq; ea via redditurus fue-
 rat qua venerat . Quam locutionem scriptu-
 rarum etiam cetera earum loca indicabunt :
 quia dextera nomina in omnibus bonis , sini-
 stra in malis : siue felicitas & infelicitas , siue
 iustitia & iuriustitia : & aliquando dextera in
 eternis sinistra in temporalibus . Hæc sunt 89
 nomina filiorum Israel secundum nomina Gen. 25.
 generationes eorum . Tanquam dixisset , Secū-
 dum quae nomina generationes eorum ap-
 pellatae sunt . Accepit Rebeccam filiam Ba-
 tuel Syri de Mesopotamia sororem Laban
 Syri sibi in vxorem . Cum posset dici tantum
 modo , Vxorem , aut sibi vxorem . Et ei erant 90
 gemini in utero eius . Cum posset non addi-
 quod dictum est , eius . Creuerunt autem iu-
 uenes . Et talis locutio & apud authores le-
 culares , sicuti est , Et scuta latentia condunt ,
 id est , condendo latentia faciunt . Sic & hic ,
 Creuerunt iuuenes , cum infantes essent ,
 intelligitur crescendo facti sunt iuuenes . Ia-
 cob ad Esau , Vnde mihi hodie primoge-
 nita tua mihi , Sic enim habent codices Græ-
 ci . Videntes vidimus , quia est dominus 93
 tecum , & disponemus tecum testamentum . 94
 Amant scripture pro pacto ponere testa-
 mentum ,

mentum; id est, *διαθήκη*, quod Latini habet, Et disponemus tecū testamentū ne facias nobiscū malum: tāquā diceretur; Ut pacis ceris nō facere nobilcū malum. Et vocavit filium suū seniorem Esau, & dicit. Hoc loco senioris nō nomen non significat *ātatem* grauem, sed ex comparatione maiorē. Nunc ergo sume vas tuū, pharetramq; & arcū. Non dixit vasa sed vas. Quod aut̄ intelligi voluit, non apparet, nisi forte locutio est, vt per vas pharetrā voluerit intelligi, & exponendo quid dixerit vas, adiunxit pharetramq; & arcum, Tanquā dixerit, Sume vas tuū & pharetrā: veluti si diceret, Sume vas tuū. i. pharetrā. Deinde aliud, & arcum, quod nō ad aliud vas ptingeret quod est pharetra. Aut certe pharetrā & arcū vas voluit appellare, singularem ponēs numerū pro plurali, tanquā si diceret, Accipe vestem tuā: quo nomine intelligeremus plures vestes, sicuti intelligimus militē pro militibus, & multa sunt talia. Exi in campū, & venare mihi venationem. Et vade ad oves sume mihi duos hædos teneros, & bonos, Nomine ouī vtriusq; pecoris genus significauit, quod in eisdem pascuis simul erant. Et det tibi benedictionē patris tui Abraham. Isaac dicit filio suo de auo eius patre suo. Exi uit in Mesopotamiam Syrię. Quasi Mesopotamia dicatur nisi Syrię: quāvis hoc Septuaginta habere nō perhibentur Syrię, sed cum asterisco scriptū est. Deus ad Iacob, Nō dereliquā te donec faciā omnia quā tecū locutus sum. Quasi dimissurus eū cum fecerit, nō vtiq; sed locutio est. Surrexit Iacob de somno suo dixit: Quia est dñs in loco hoc, ego aut̄ ignorabam. Plenus sensus est, et si non habeat, Quia. Est hic demōstratio dñi, nō enim dñs in loco hoc, Ac si diceret, Est dñs in loco est. Iacob interrogans quod ait, Nostis Laban filiū Nachor? Cū esset filius Bathuel. Intelligendū est nobiliorem fuisse Nachor, & merito dignitatis eius factum esse, vt de ipso interrogaret. filium aut̄ dici & aui & pro F aui vltra maioris alicuius eū qui ex illo propagatur, vſitatisimae locutionis est. Hinc est quod & Isaac patrem sui appellavit Abraham, sicut paulo ante commemorauit. Adhuc est dies multa, nondū est hora congregandi pecora. Et dedit illi Laban ancillam suam ipsi vxorem. Plenum esset, et si, ipsi nō addetur. Si inueni gratiam ante te auguratus es- sem: benedixit enim. i. ad bonum anguriū te in domo mea haberem. Exaudiet me iustitia Gen. 30. mea in die crastino. i. exaudiri me faciet. Et 103 vidit Iacob faciem Laban, & ecce nō erat ad 109 eū sicut hesterne & nudiustertiana die. Familiarissima in scripturis locutio: Hesterne & nudiustertiana die, pro tempore præterito posuit. Et vidi oculis meis in somno. Cū clausi sint in somno oculi corporis. Ego sum Deus, qui apparui tibi in loco Dei. Locutio est. An Deus in loco Dei sic accipiendo est, quō pluit dñs à dño filius à patre? Ruidens aut̄ Iacob dixit ad Laban: Dixi enim ne forte afferas filias tuas à me omnia mea. Intravit aut̄ Laban & scrutatus est in domo Lie. Aduerte dum est quō dicatur domus vxoris cum in itinere cōprehēsi sint à Laban. Nisi forte cōsuetudo scripturarū dicit domum pro cubiculo vel tentorio, quō etiā ancillarū domos dicit. Iacob dicit ad Laban, quia scrutatus es omnia vasa domus mea. Nunc vñā domum dicit, cuius membra erat domus vxorum eius & concubinarum: vt intelligatur domus appellatas cum essent cubicula aut tentoria, quos ēt papilioes vocant. Nisi Deus patris mei Abrahā & timor Isaac affuisset mihi. Patrē suum appellat auum suū, sicut ei dixerat Isaac pater eius. Misit aut̄ Iacob nuncios ante se ad Esau fratrē suum in terra Seir, in regionē Edom & mandauit illis dices, Sic dices dñs meo Esau. sic dicit puer tuus Iacob, cum Laban habitauit & demoratus sum usq; modo, & facti sunt mihi boues & asini & oves pueri & puellæ, & misi nunciare domino meo Esau. Non dixit, misi nunciare tibi. Si interrogauerit te Esau dicens, cuius es & quō vadis? & cuius hēc quā antecedunt te & dices pueri tui Iacob. Plenum esset & integrum etiam si, & non haberet. Munera misit domino meo Esau, & ecce ipse post nos. Dicendum autem fuerat vſitata locutione, mūnera misit domino meo tibi aut domino suo tibi. Surrexit aut̄ eadē nocte, & accepit uxores duas & duas ancillas. Hic distinguitur ab vxdribus, quas, prius vxores scripture dixerat, Et accepit duas uxores & duas ancillas. Notādū est quemadmodū dicatur confutidine scripturarū, accepit non enim tunc eas duxit, aut tūc à socero accepit. Quod habent Latini codices, & oves & boues secundantur, Greci hñt ſtantur super me. Quod

LOCUTIONIS DE GENESI

ea significatione dictum est, ut intelligas super
 sollicitudinem vel curam meam: quo solemus lo-
 qui cum dicimus, super caput nostrum esse ali-
 quid cuius maxima cura gerimus. Et filii Ia-
 cob venerunt de campo, Et cum audisset co-
 pucti sunt viri, & triste erat illis valde quod
 turpe fecerat in Israel, quod dormisset cum filia
 Iacob, & non sic erit. Difficile talis locu-
 tio reperitur in scripturis, non inducta perso-
 na loquenti, scriptorem verba eorum inter-
 posuisse. Non enim ait, & dixerunt: sed hoc ta-
 cito verba dixit eos. Nam qui alijs dicere po-
 tuerunt, & non sic erit nisi qui grauter indi-
 gnati vindictam moliebantur. Notandum quod
Gen. 34. Emor loques de Dina ad Iacob & filios eius
 filiam dicit vestram, non dicit filiam tuam soro-
 rem istorum. In hac similes eribus vobis, &
 habitabimur in vobis. i. inter vos. Appositus
 enim erat filiae Iacob. i. amabat eam. Et filius
 eius Sichem interfecerunt in ore gladij. ac si
 diceret, gladio. Quae abstulerunt filij Iacob
126 de ciuitate Sichimorum Salē cum eam expa-
 gnassent, sic enumerant, Oves eorum, & bo-
 ues eorum, & asinos eorum quaecunq; erat in
 ciuitate, & quaecunq; erat in campo tulerunt,
 & omnia corpora eorum captiuauerunt, & di-
 xipuerunt quaecunq; erant in ciuitate, & que-
 cunq; erat in dominibus. Inter hanc omnia non
 sat is intelligi quid dixit, & corpora eorum.
 neque n. suis picandum est, quod corpora abstlu-
 lerunt peremptorum intelligenda sunt quae cor-
 poraliter possident: vi eorum sit executio pro se
 quitur, & supellecstilem & cetera, sicut in iure
 dicitur, traditio corporum. Quaque Graeci
 οὐρανία seruos appellant visitatis lucu-
 tione, sed quia non οὐρανία, sed οὐρανός hic
 dictum est, non est temere confirmandum, ser-
 uos significatos: fieri tamen potest ut hoc magis
 sit. Cum gentes Edom, id est Idumaeorum come-
Gen. 36. moraret scriptura, & qui in ea regnassent:
 postea dicit, Hec omnia principum Esau secundum loca eorum in regionibus eorum &
 in gentibus eorum gentes appellatas vnius gen-
 tis, propter familiarium multiplicatas genera-
 tiones, cum etiam ipse Edom vocaretur.
 unde & gens quam propagauit cognomina-
 ta est, cuius utique Pater fuit. Cum audisset au-
 tem Ruben, liberauit eum de manibus eorum &
 dixit, non feriamus eum in anima. Non ergo liberauit eum, & inde hoc dixit; sed hoc
 dicendo eum liberauit. Prius ergo dixit, libe-
 rauit eum, & deinde breui récapitulatione
 quomodo cum liberauit, insinuat. Non feria-
 mus eum in anima. hoc loco nomine anima
 vitam corporis animati significat, per efficiē-
 tem id quod efficitur. Secundum hoc videri
 potest etiam ad diabolum dictum esse de Iob, Ani-
 mā eius ne tangas. i. ne occidas eum. Nā fecun-
 dum illā significationē qua natura anima cō-
 memoratur à dño dicitur, Nolite timere eos
 qui corpus occidunt, animam autem non
 possunt occidere. Quod Iudas dicit, Manus
 autem nostre non sunt super eum. hoc est quod
 dici à nobis solet, manus eius non inferamus.
 Quoniā frater noster & caro nostra est. non
 aliud, sed bis idem dictum est, tanquam
 exponendo quid sit frater noster, id est caro
 nostra, quod ex eadē carne fuerant procreati.
 Occiderunt hēdum caprarum. Sic solet lo-
 qui scriptura, Quē admodum in Psalmo. Si-
 cut agni ouium: quasi possit esse aut hēdus
 nisi caprarum, aut agnus nisi ouium. Et nun-
 ciatum est nurui eius Thamar, dicentes. Dicē-
 dum autem fuit, Nūnc iauerunt dicētes. Et de
 positis vestimentis viduitatis suæ a se. Quid
 minus esset, si non adderetur a se? Et non ap-
 posuit amplius scire eam, pro eo quod est mi-
 sceri ei. Et inuenit Ioseph gatiā in conspectu
 domini sui. Hac locutio nulli est ignota in
 in scripturis. Et nesciebat quod circa eum erant.
 Apud Graecos visitata est vulgo locutio, apud
 nos recta non est, sed nesciebat aliquid dici
 mus. Prēter panem quem ipse edebat. Per panem
 utique oīa intelligi voluit ad victimum eius per-
 tinentia. Vnde pro quotidiano victu, panis
 solus positus intelligitur in oratione domini
 ca. Et misit vxor domini eius oculos suos in
 Ioseph. Solet & apud nos vulgo esse visitata
 locutio pro eo quod est Amavit eum. Et ait,
 dormi mecum, Et ista visitata est locutio, pro
 eo quod est concubine mecum. Et dedit car-
 ceris custos, carcerem per manum Ioseph,
 pro eo quod in manus Ioseph, per quod sig-
 nificat in potestatem. Et dixerunt somnium vi-
 dimus, & non est qui interpretetur illud. Cu[m]
 somnium suum unusquisque vidisset, non di-
 xerunt somnia vidimus, sed somnium vidi-
 mus. Tres fundi, tres dies sunt, non dixit
 tres dies significant. Et multum haec locu-
 tio notanda est, vbi aliqua significantia earum
 rerum quas significant nomine appellantur.
 Inde est quod ait Apostolus, Petra autem erat
1. Cor. 10.
 Chri-

Christus, non ait, *Petra significabat Christū.*
 144 *Et dabis calicē Pharaoni in manu eius cum plenū esset, et si nō adderetur, in manu eius.*
 145 *Et auferet Pharao caput tuū abs te. Plenum esset etiam si non haberet, abs te. Et manduca bunt aues cęli carnes tuas abs te. Similis superiori locutioni. Et factum est post biennium*
 147 *dierum. Quid minus esset si non haberet, di- rum? Surrexit autem Pharao, & non erat somnium. Amant scripture sic loqui de somnijs, cum fuerit euigilatum, tanquam reddita homini veritate vigilantiū, tunc illud appareat somniū, quod cū videret, quasi veritas fuit.*
A 149 *Peccatum meū recordor hodie. Pharao iratus fuerit pueris suis, & posuit nos in carcere. Ille loquebatur tanquā de altero. Et vidi- mus somnium ambo nocte vna, ego & ille. quasi non sufficeret, q̄ ambo dixerat. Deinde & hic vidimus somniū dicit, nō vidimus*
 150 *somnia tanquam vnum ambo vidissent. Fa-ctum est autem sicut comparuit nobis, ita & contingit. Factum est autem, sic solet scriptu-ra ponere: nam plenum esset. Sicut enim cō- paruit nobis, ita & contigit. Quales nunquā vidi tales in tota terra Aegypti turpiores, Di-ci autem posset more nostro, quibus nunquā vidi turpiores, aut quales nunquam vidi, aut*
 151 *nunquam vidi tales. Exurgens aut̄ dormiui.*
 152 *exurgens ait, pro expurgiscens. Quanta Deus facit ostendit Pharaoni. Cū illi loqueretur, tanquam de altero dicit. Et consumet fames terram. Pro, homines qui sunt in terra. Nunc ergo vide hominem prudentem & intelligē tem, & constitue eum super terram Aegypti, & faciat Pharao & constituat locorum. Prin-cipes super terram. Quasi alias sit cui dixit, Prouide hominē prudentem, & alias de quo dixit, Constituat Pharao. Congregetur triti-cum sub manu Pharaonis, i. sub potestate. Ta-men thronum præcedam tui ego. Sic se ha-bent verba in Græco, q̄ dixit Pharao ad Ioseph, sed p̄cedā tui: visitata est apud Græcos locutio, apud nos aut̄ dī p̄cedam te. Illud vero, Præcedam te thronum, nec apud Græcos visitata perhibetur, sed p̄cedā de throno, id est honore sedis: q̄ intelligitur, p̄cedam te regno: hoc. n. illi & postea dicit. Ego Pharao fine te nemo extollet manum suā super om-nē terram Aegypti tanquā diceret, Ego sum Rex, tu aut̄ Princeps vel præpositus Aegy-pti. Pharao quippe non hominis nomen est,*

sed regie potestatis. Videns aut̄ Iacob, quia est venditio in Aegypto, dixit filii suis. Qua-re segnes estis? Ecce audiui quod est uēditio in Aegypto. Notandum quia id quod audis-se se dicit, vidisse eū scriptura dixerat. Emit-te nobis pusillas escas ut uiuamus & non moriamur. Vnum horum sufficeret, aut ut uiuamus, aut ut non moriamur. Pacati sumus, nō sunt pueri tui exploratores, quasi de alijs di-xerint. Non sunt pueri tui exploratores: cum possent dicere. Non sumus: honorificentia-sit more maxime ita loquebantur. Duode-cim sumus pueri tui fratres in terra Chanaā, cum posterius dicant, q̄ unus eorum nō sit, ipsum, s. Ioseph non esse existimantes, i. peris *Gen. 35. fe.* Hac locutione dictum est et illud, Hi filij Iacob qui facti sunt ei in Mesopotamia, cū ibi non fuerit natus Benjamin. *Quod aut̄ di-xerunt, sumus in terra Chanaan, cum eo tē-* *ibidem.*
 153 *pore quo loquebantur in Aegypto essent, su-mus dīctū est, pro habitābus. inde enim ue-nerant illico reddituri, ibi cōmemorātes. Hoc est quod dixi uobis dicens, q̄ exploratores estis. Quid deesset, et si non adderet, dicens Ipsi uero ite ducite emptionem tritici uestri. Ducite pro eo quod est fert. Quia. n. ducun-tur iumenta in quibus fertur, etiam hoc du-ci dictum est. Nonne locutus sum uobis di-166 cens, Ne noceatis puerō & non exaudistis me? Notandum exauditionem non eaq̄ sol-164 lam dici qua exaudit Deus. Ipsi aut̄ ignor-a-bant quia audit Ioseph, audit pro intelligit. Nam uoces audit utique aure etiam qui non intelligit lingua. Repetitur illa locutio q̄n narrant patri suo quid eis acciderit in Aegy-pto, & quid dixerint ad Ioseph, Duodecim sumus fratres filij patris nostri, unus non est, pusillus autem cū patre nostro hodie in ter-ra Chanaan. Multa in his paucis uerbis gene-ra locutionū sunt, & illud q̄ pauloante me-moraui, duodecim sumus cū ipsi dicāt, unus non est: Et filij sumus patris nostri, quasi pos-sent esse filij nō patris sui. Pusillus aut̄ cū pa-tre nostro hodie in terra Chanaan, nec dixe-runt, est, aut̄ aliquid huiusmodi. Deinde no-tandum est, quod maxime necessariū uidetur pp Euangelistarum narrationes, quomodo cum ea quae dicta sunt dicta esse narrātur, nō omnino eodem modo repeuntur, cum ta-men in diuersitate uerborum nihil sententiae depereat ueritatis. Nam q̄ dixerunt dictum*
B *E a sibi*
 154 *Gen. 42. sine te nemo extollet manum suā super om-nē terram Aegypti tanquā diceret, Ego sum Rex, tu aut̄ Princeps vel præpositus Aegy-pti. Pharao quippe non hominis nomen est,*

LOCUTIONIS DE GENESI

sibi esse à Ioseph, & in terrā mercamini, nō
 inuenitur ab illo dictū. Sine mendacio autē
 dixerunt, q̄ ex verbis quæ dixerat in eius vo-
 luntate cognouerant Neque.n. verba sunt ne-
 cessaria nisi ad exprimendā, & in audiētū
 notitiā perferendā quantū possumus volun-
 tam. Et erat vniuerscūsq; alligatura argenti
 in facco eorū. Non dixit in facco eius, aut in
 fassis eorū, sed quasi vnum saccus omniū es-
 set. Super me facta sunt omnia hæc, i. me mi-
 seria onerant. Ait aut illi Iudas, dicēs. Potuit
 Gen. 43. plenum esse & si nō haberet, dicens. Interro-
 gans interrogauit nos homo. Absidua est ta-
 lis locutio in scripturis, interrogans interro-
 gauit nos homo, aut interrogando interro-
 gauit, & si qua similia. Mecum.n. manduca-
 bunt hoës meridie panē. Nūquid panes tñ?
 Sed ab eo quod excellit & cetera est cōplexa
 locutio. Mecum.n. manducabunt hoës me-
 ridie. Quod dicit meridie, prandī significat
 q̄ sit medio die: hoc est. n. meridies. Ut acci-
 piās nos in seruos & asinos nostros. Non vi-
 que subauditur seruos, Nā quod Latini codi-
 ces seruos habent, in Græcis ταῦδε legitur,
 q̄ nullo modo asini possunt esse. ergo asinos
 nostros tantummodo accipiās subauditur. Ape-
 riūmus faccos nostros, & hoc argentū vnius
 cuinsq; in facco suo, Non addidit inuentū
 est: aut apparuit, aut erat, aut aliiquid hmōi.
 176 Proprius vobis, nolite timere. In his verbis
 quibus dictum est, proprius vobis, duo ver-
 ba sunt quæ subaudiuntur, & sit & Deus. Ple-
 num est. n. proprius sit vobis Deus, q̄ omni-
 no in Græco vistatisimū est. Saluus est puer
 tuus, pater noster, adhuc viuit. Hic expresi
 ostendit pueri non in seruum solere si-
 gnificari. Non. n. in illo sene posset hoc esse
 nomen atatis. Non poterant Aegyptij man-
 ducale cum Hebreis panes: abominatio est
 enim Aegyptij. Illa locutio frequentatur, vt
 in panibus oēs esca intelligentur. Magnifica
 179 facta est aut pars Beniamin p̄r partibus
 F omnium quintupliciter ad illorum. Iā quia
 180 dictum erat p̄r partibus omnium potuit nō
 dici ad illorum. Inueniens autē eos dixit, se-
 cundum verba hæc potuit dicere, dixit eis
 verba hæc. An forte nō locutionis genus est,
 sed interest ē sñia. Aliud. n. est ipsa verba di-
 cere, aliud secundū ipsa: vt quæcunq; alia di-
 cta fuerint eadem sñia teneatur, quæ in illis
 verbis cōprehensa est, hoc secundū ipsa, etiā
 si non ipsa. Sed quia sequitur illis respondē-
 tibus, Vt quid loquitur dñs secundum verba
 hæc, qui vtique dicere debuerunt vistato mo-
 re, vt quid loquitur dñs verba hæc, constat es-
 se locutionis genus. Absit à pueris tuis facere
 secundū verbū hoc potuerunt dicere, absit
 à nobis, sed illa honorificētia est vistata scri-
 pturis sic dicere tanquā de alijs: pueri autē
 pro seruis dictū est. Et nos autē erimus serui
 dñi nostrō. Etiam hic, πειδες Græci habent,
 hoc est pueri, quod tam alsidue scriptura p
 seruis ponit, vt difficile inueniatur non isto
 nomine appellare seruos. Qūo autē ascēdam
 ad patrem, cum puer non sit nobiscū, vt nō
 videam mala quæ inuenient patrem meū?
 Magis consuetudo loquēdi exigebat dici, vt
 videam mala quæ inuenient patrem meū? hoc
 est, qūo ascendam vt videam? Nouo itaque
 loquendi more id quod dixit, ac si dixisset,
 non. Sic. n. vistatus ordo iste verborum est:
 Non ascēdam ad patrem, cum puer non sit
 nobiscum, vt non videam mala quæ inueniēt
 patrem meū. Qūo fleuit Ioseph cum recon-
 gosceretur à fratribus suis, ait scriptura. Au-
 dierunt autem oēs Aegyptij, & auditum est
 in domo Pharaonis: deinde sequitur quod
 narrabat, Dixit autē Ioseph ad fratres suos.
 Prius itaque scriptura dixit, quod postea fa-
 ciatum est. Hoc. n. fama celebritate accidit, vt
 omnibus Aegyptijs notum fieret, & postea
 renersa est narratio ad id quod dicebāt bre-
 ui recapitulatione. Et dinulgata est vox in do-
 mo Pharaonis dicentes, Venerunt fratres Io-
 seph, dicentes posuit pro dicentium. Vox e-
 nem dicentium diuulgata est, venerunt fra-
 tres Ioseph. At ille respondit, quod dicit. Or-
 do est, At ille respondit dicens, quod est.
 Deus dixit ad Jacob, Ego descendam tecum
 in Aegyptum, & ego ascēdere te faciam in
 finem. Sic habent Græci, quod Latini habēt,
 & ego deducam te in finem. Iudam autē mi-
 fit ante se ad Ioseph, vt venirent sibi obuiam H
 iuxta heroum ciuitatem. Nescio vtrum he-
 roum nomen facile in scripturis reperiatur.
 In verbis Ioseph quibus ait ad fratres suos,
 Ascendens nunciabo Pharaoni & dicam ei,
 Fratres mei & domus patris mei qui erant
 in terra Chanaan, venerunt ad me: viri autē
 sunt pastores. Viri enim pecorum nutritores
 erāt, & iumenta & oves & oīa sua adduxerūt.
 Qđ interpositū est, viri. n. pecorum nutritio-
 res

181

182

G

183

184

Gen. 45

186

Gen. 46.

187

19

Gen. 47

188

H

189

Gen. 48

200

res erat, ex persona sua scriptor interposuit, &
 redit ad verba Ioseph adiungendo & iumenta
 & omnia sua adduxerunt, ut ordo sit
 verbis Ioseph. Viri autem sunt pastores, &
 iumenta & oves & omnia sua adduxerunt. Di-
 xit autem Pharaon ad Iacob, Quot anni dierum
 vita tua? subauditur sunt. Pusilli & maligni
 fuerunt dies annorum vita mea, Pusillos pro
 paucis positum est. Neque n. vita mea quod cetero
 rum dies possunt esse horarum spacio breuior
 res. Hoc autem Iacob ex cōparatione dixit vita
 maiorum suorum. Nam vtiq; centū triginta annos
 quos ille iam agebat, nemo nunc viuit.
 192 Triticū secundū corpus. i secundū numerū
 corporum: Per corpus etenim, numerum
 corporū: per numerū corporū numerū ho-
 minum significat. Invaluerat autem fames valde
 & defecit terra Aegypti. Terra posuit pro ho-
 minibus qui erant in terra. Venerunt autem oīs
 Aegyptij ad Ioseph dicētes, Da nobis panes.
 Panes per triticū significat locutione p. id qd
 efficitur, id qd efficit. Et facta est terra Pha-
 raoni, Nō autem Pharaonis, amat sic loqui scri-
 ptura sicut in Psalmo dictū est, Et custodiuit
 legem tuam, hæc facta est, mihi, quia iustifica-
 tiones tuas acquisiui. De lege Dei dixit,
 196 Hæc facta est mihi. i. in meā utilitatē. Præter
 terrā sacerdotū tatum non possedit Ioseph.
 quasi dixisset, præter terrā sacerdotum tm,
 oīm possedit Ioseph. Et posuit illis Ioseph
 in præceptū usque in hodiernū diē in terra
 Aegypti, ut prætent quintas Pharaoni. Hinc
 intelligit Pharaonis nomen pratis fuisse re-
 galis, quod dixit usque in hodiernū diē. Nō
 enim illi q. tūc fuit, præstare poterat Aegy-
 ptij usq; ad illū diē quo ista scribeban, qn il-
 le nō iā viuebat. Et fuerunt dies Iacob anno-
 rum vita eius, Dies annorum sepe dicit scri-
 ptura, cum semel posset annos dicere. Quod
 198 scriptum est, Nunciatum est Ioseph, quia pa-
 ter tuus turbatur, Aliqui codices habet vexa-
 tur, aliqui cōstuantur, aliud alij, sicut interpretari
 Latini potuerunt, quod Graece scriptū
 est. ἐνολέται. Ideo autem turbatur accom-
 modatius dici videf, quia hoc dici solet de
 ijs qui afflictione corporis morte propin-
 quate iactant. Ex hoc etiā turba ὡχλη dicif.
 Est. n. turba multitudine inordinata, nō sicut
 populus qd δῆμος dicif, nec sicut plebs qd
 200 ἀδεις dicif, sed sicut ὡχλη qd turba dī. Iacob
 benedicēs nepotes suos filios Ioseph, ait in-

ter cetera, Et inuocabīs in his nomē meū &
 nomē patrū meorū. Vnde notandum est nō so-
 lū exauditionē, sed et inuocationē dici ali-
 qn quā nō Dei, sed hominū sint. Hinē. n. pri-
 mitiuus minus habet est, secundum codices

201

Græcos in bñditione Ioseph ait inter cetera
 Iacob, Inde qui cōfortauit Israel. mirū si

202

nō subauditif, est: vt planū sit Inde est qui cō-
 fortauit Israel. Quod scriptū est, Dixit Ioseph seruis suis sepulchoribus ut sepelirent pa-
 trē eius. nō inuenit lingua Latina quēadmo-

203

dū appellaret ἐπαφίασαι. Nō n. ipsi sepeliūt
 id est terrae mandant corpora mortuorum,

L

qd non est Graece ἐπαφίασαι, sed ἐπαφα. Il-
 li ergo ἐπαφίασαι id agunt quod exhibetur

corporibus humādis, vel cōdiendo vel sic-
 cando, vel inuoluendo & alligādo, in quo

ope maxime Aegyptiorū cura p̄cellit. Qd
 ergo dicit et sepelierūt, curauerūt intellige-
 re debemus. Et qd dicit quadraginta dies se-
 pulchre, ipsius curationis accipiedē sunt. Se-
 pulcus. n. ille nō est nisi vbi mādauerat sepeli-
 ri: Loquimini in aures Pharaonis locutio est

204

usitata scripturis. Et dixit Pharaon ad Ioseph,
 Descēde & sepeli patrē tuū. Etiā si p. potētes

205

illos p. quos Ioseph mādauerat Pharaon, di-
 xit, qd perferrent ad Ioseph, nō vtiq; dixit ni
 si ipsi Ioseph. Vn illud est in Euāgelio, quod

vñ Euāgelistarū dicit Centurionē venisse
 ad dñm & dixisse illi, Puer meus iacet in do-
 mo paralyticus. Alius autem totū diligētius nar-
 rās, amicos eū ad dñm misisse cōmemorat qd

Matt. 8.

hoc ei diceret, In qbus amicis vtiq; ipse ve-
 nit, cuius in eis volūtas p̄sens fuit. Vnde est,
 Qui vos recipit, me recipit, & qd me recipit,

Luke 7.

recipite eū qd me misit. Planxerūt eū planctū
 magnū & validū. Plāxerunt plāctū nō plāxe-
 rūt plāctū, locutio est in Latina lingua non

Mar. 10.

ignota sicut dī, seruitū seruiuit, militiā mi-
 litauit, & similia. Et redditione reddet nobis

206

oīa mala qd ostēdimus ei. Ex hac locutione
 ait, & Apōstolus Alexāder ἀρari multa ma-
 la mihi ostēdit. Ostēdimus. n. dictū est, vel

207

ostēdit, p eo qd est facimus, vel fecit. Accipe

2. Tim. 4

iniuitatē seruorū Dei patris tui. Noua locu-
 tio ē, accipe iniuitatē p ignosce, aut remit-
 te, aut obliuiscere. Sed puto inde esse dictū

208

accipe, ac si dicere, & quo aīo accipe, hoc
 est, noli indigne ferre. Et venientes ad eū dixe-
 rūt. Nō iterū venerunt, sed quod dictum fuit

209

iterū dictum est, Solet hoc facere scriptura.

LOCUTIONIS DE EXODO,

D. AVRELIA AVGUSTINI
Locutionis de Exodo.

LIBER SECUNDVS.

BT inualescebat valde valde.
Quid quod dicitur est de obste-
tricibus, & fecerunt sibi domos
quā timuerunt Deū. Prædictū
est enim. Benefaciebat Deus
cū obstericibus. Et ad hoc videtur pertine-
re q̄ fecerant sibi domos timendo Deū tan-
quā beneficia Dei ad hoc eis p̄fuerint ut fa-
cerēt sibi domos. Nunquid antea non eas ha-
buisse domos intelligendum est? An ad diui-
tias hoc verbū pertinet, vel potius ad aliquas
rei familiaris idoneas facultates? Huic enim
simile videtur, quod ait etiā Iacob post qua-
tuordecim annos seruitus suæ socero volé-
Gn. 30. ti eū adhuc apud se tenere. Nunc ergo q̄ si fa-
ciam & ego mihi domū, dixerat enim quod
creuerint pecora Labā sub illo: Sicut & ipse
Laban confessus fuerat dicens, Benedixit me
Deus introitu tuo. Cum ergo dicit, quando
faciam & ego mihi domum? subintelligitur,
sicut & tu. Hoc videtur enim valere quod ait
& ego ut ad ipsam domum faciédam videa-
tur pertinere quod consequenter ad Laban
merces ipsa statuenda proponitur. Et omne
femininū viuiscare illud. Sic enim habent
Graci, Latini non habent, illud. Erat autem
quidam de tribu Leni, & lumen sibi de filia-
Exo. 2. bus Leni. intelligitur vxorem: quod quidam
Latini interpretes etiam addendum putau-
runt. Sequitur autem, Et habuit eam & con-
cepit. Quid sit tibin, ideo difficile est nosse,
quin nec Gracus interpretes ex Hebreo, nec
Latinus ex Graco verit hoc nomen, sed trā-
stulit ut inuenit. Timuit autem Moyses & di-
xit, Sic diuulgatum est verbū hoc. Duo sunt
in hac locutione attendenda. Primo, quia p̄
det sententia, & sic dimissa est: Deinde, quia
verbum pro facto posuit. Et respexit filios
Israel & innotuit illis. Pro eo possum est in-
notuit, quod egit in eis, quibus Dei curam
erga se intelligerent. Videns vidi afflictionē
populi mei qui est in Aegypto. Et dixit Moy-
ses ad Deū, Quis sum, quia ibo ad Ppharao-
nem regem Aegypti, & qui reducam filios
Israel de terra Aegypti? Dixit autem, quoniam
ero tecū. Sic habet Gracus: Latinus autem,
Et quis ego dixit: & non dixit quia ibo, &
quia educā, sed vt eam & ducam. Et quod in
Graco habet, dixit aut quia ero tecum, intel-
ligif vtrq; quod dixerit ap Moysen. Totū aut
hoc Latinus addidit & ait, Dixit aut Deus ad
Moysen, Deus dicit quod dicat Moyses filijs
Israel, Visitans visitaui vos & quęcunq; con-
tigerit vobis in Aegypto. Gracus habet, vi-
sitatione visitaui vos. Deus dicit ad Moysen de
filijs Israel & audiet vocē tuam. Gracus ha-
bet, & exaudiet vocem tuā, quia exauditio
dicitur hominis, quod habet Gracus. Posset
mulier à vicina & ab inquilina sua vasa argē-
tea & aurea & vestem. Gracus habet a coha-
bitatrice sua: hoc est orphexov, quod Latini ali-
qui interpretati sunt, à cācellaria sua. Moy-
ses dicit, Quid si nō crediderint vocē meam?
quod Latini, audierint interpretati sunt. Ex-
tēde manū & aprehēde caudam, Gracus ha-
bet: Latinus autē, manū tuā & caudā eius, in-
terpretatus est. Et extendens manū apprehe-
dit caudā, & facta est virga in manu eius. Et
dixit illi, Ut credāt tibi qm̄ apparuit tibi dñs
Deus patrū ipsorum. Gracus nō habet, & di-
xit illi: sed cōtinuo adiunxit, vt credāt tibi. i.
verba Dei, post illud factū miraculū: tanquā
adhuc loqueretur & modo sententiā verbo-
rum impleuerit. Nam ordo est verborum.
Extende manum & apprehende cāudam: vt
credant tibi: sed interposita est facti narratio
& possea redditum, vt credāt tibi. Quod Lat-
inus habet, Et facta est manus eius leprosa tā-
quā nix. Gracus non habet leprosa: sed tan-
tum, facta est tanquam nix. Quod si non au-
dierint vocem signi primi, Gracus sic habet
Latinus autem vocē tuam signi primi: sequi-
tur, & sic credent tibi vōce signi sequētis. Et
erit a qua quam sumes de flumine sanguis su-
per aridam: vel potius super aridū, id est su-
per id quod aridum est: quod Latinus dixit,
sanguis super terram. Moyses dixit, Precor
domine nō sum eloquens ante hesternam, &
& nudiusternam, diem. Et virgam hanc su-
mes in manū tuā, in qua facies signa: aut cer-
te virgam hanc sumes in manū tuā & facies
in ea signa. Nūc vero vtrunq; dicitur est solita
locutione scripturarum. Post dies autem il-
los multos mortuus est rex Aegypti. Dixit
aut dñs ad Moysen in Madian, Vade perge in
Aegyptū: mortui sunt. n. ōs q̄ quārebāt ani-
mam

mam tuam. Multa in his verbis genera locu-
tionū notāda sunt. Primo vade, perge in Ae-
gyptum: tanquā non sufficeret tantum vade,
vel tantum perge. Deinde, mortui sunt oēs q
quārebat animā tuā: cū solum regenī Aegy-
pti scriptura dixerit mortuū, & de solo an-
tea dictū fuerit, q̄ Moysēn quārebat occide-
re. An ipse post alios inimicos ultimus mor-
tuus est? Quod si ita est, non locutio, sed sensus est. Itē qui quārebat animā tuā, non in ma-
lo tm̄, sed ēt in bono dici solet in scripturis.
Pſ. 39¹. Nā sicut hic in malo dictum est, sic ēt in Pſal-
Pſ. 14¹. mis, Confundantur & reuereantur, qui q̄rūt
animā meā. In bono, Perijt fuga a me, & nō
est qui requirat animā meā. Nisi forte aliqd
distare dī inter quārentes & requirentes, vt
illud in malo, hoc in bono intelligendū sit.
 Et dicebant ad populū dicentes, Hēc dicit
Pharao. Quā locutionē piguit Latinū inter-
pretari. Videat Deus vos & iudicet, q̄n ex-
crabilē fecisti, odorē nostrū palā Pharaone,
& palā seruis eius, dare gladiū in manu eius,
vt occidat nos: sic n. habet Græcus. Latinus
aut̄ ait quē pro optimo legebanus, vt dare-
tis gladium in manibus eius, qui solcissimus
nulla interpretationis necessitate factus est,
Exo. 6.
22 qui in Græco non est. Statui testimoniū meū ad
illos, ita vt darē illis terrā Chananeorum. Et
23 terrā quā incoluerunt, in qua & incolue-
runt in ea: sic n. habet Græcus. Quod v̄tique
& in Greca lingua absurde v̄t sonare, & tñ
septuaginta interpretum authoritas tanta est,
quos ita loqui non piguit. quid n. & si sen-
tius hic latec̄. Quod si nullus est, ipsa locutio
notanda est, ne alibi inuenta senium impe-
diat, vel aliquid quārere vbi quārendum nō
est compellat. Quod habet Latinus, Exaudi-
ui gemitū filiorū Israel quemadmodū Aegy-
pti affligēt eos: Græcus habet, οταδούλων
ται quod interpretari posset, in fertitudē re-
digunt eos, nam vno verbo non potest. Et lo-
25 cutus est Moysē sic ad filios Israel, & nō ex-
audierunt Moysē a defectione animi, & ab
operibus duris. Exaudiērunt ait, non audie-
26 runt. Ecce n. inelo quens sum ego, q̄ ait Moy-
ses ad dñm dñs dñs dixit Græcus, non impe-
27 ritus, quasi a mali's vel a r̄sp. Hi sunt Aaron
& Moysē quibus dixit Deus vt educant fi-
lios Iſrael de terra Aegypti. Sic n. habet Græ-
cus. Ecce ego gracili voce sum, & quo ex-
audiet me Pharao? Notādū q̄ exaudiēt di-
xit, non audiet. Fecit aut̄ Moysē & Aaron si-
cut pr̄cepit illis dñs, ita fecerunt. Quid deef-
set, si non diceretur, ita fecerunt? Si loqueretur
vobis Pharao dicens. Date nobis signum aut̄
portentum, & dices Aaron fratri tuo, sume
virgam. nonne locutionis nostræ consuetu-
do poscebat & quadā eius integritas vt ita
diceretur: si loqueretur vobis Pharao dicens,
Date nobis signū aut portentum, dices Aarō
fratri tuo, sume virgam? Quid ergo ibi addi-
tū est, & nisi aliqua proprietate locutionis
Hebraicæ, nam neq; Græca esse perhibetur.
 Non mihi videntur satis cōmode interpreta-
ti Latinī, οσοιςα Pharaonis, vt dicerent sapientēs.
G Sophistæ enim sapientes dicuntur. Potuit
enim Latinus interpres Sophistæ dicere, quo
niām non est quemadmodum id Latine dicātur,
& ideo isto verbo iam vtimur pro Latino.
 Sicut Philosophiam dicimus non solum
Græce, verum etiam Latine: sophistæ autem
appellantur Latinarum literarum eloquenti-
ssimi authores. Et absorbuit virga Aaron
virgas illorum, ac si dicoret, draco Aaron.
 Quod dictū est de Pharaone, Ecce ipse e-
xix ad aquam. Græcus habet, super aquam.
30 Dimitte populum meū ut seruiat mihi in
deserto, & ecce non exaudiisti usque adhuc.
31 Quotiens dicitur exaudiisti, cum homini dic-
atur. Fecerunt autem & similiter incantato-
res Aegyptiorum ueneficijs suis, & induratū
est cor Pharaonis, & non exaudiuit eos, si-
cut dixit dominus. Quia in usit scripture est,
32 exaudiuit, cum etiam de homine loquitur.
 Exaudiuit, cum etiam de homine loquitur.
33 Dimitte populum meū ut seruiant mihi,
34 non ut seruiat, qui loquendi modus non ferē
inuenitur, nisi ubi res ipsa singularis plurib.
 constat. Populus n. singulari nomine dī, sed
 constat ex multis. Sic est etiam, Omnis terra
 adorante, quia oīs terra dictū est pro homi-
nib. qui sunt in terra. Ecce ego ferio oēs fines
35 tuos ranis. Sic n. habet Græcus elegantissimā
locutione: ut ranæ ipsæ, plaga intelligat qua
seritur terra Aegyptu. Et eructabit flumen ra-
nas: & ascendent intrabunt in domos tuas
36 & in pr̄ptuaria cubiculorum tuorum super
lectos tuos, & in domos seruorum tuorū, &
populi tui, & in cōspersis tuis, & in cibaniis
tuis: & super te & super populu tuū, & sup
seruos tuos ascendent ranæ. Notandū q̄ in
domos & cetera cū dixisset, accusatum ca-
sū tenuit, & super lectos &c. vbi dixit, super

LOCUTIONIS DE EXODO

accusatiū similiter seruauit. In cōspersis aut & in clibanis ad ablatiuū se transtulit. Nā & Græcus mutauit præpositionē, quam non mutat Latinus. Ille.n. habet *eis τούς οἰκους* in domos; in cōspersis autem *ἐν τοῖς πυρά μαστι.* Vbi mirū si non ēt sensus est, non locutio, vt in consperionib. & in clibanis exortas ranas forsitan velit intelligi, nō extrinsecus ascendiſſe vel irruisse, & quia eas fluum eructaturū prædictit, inde impleri omnia. Et extēdit Aaron manum super aquā Aegypti & eduxit ranas. & educta est rana & operuit terrā. Repetitio à plurali ad singularē numerū traeiecta est. Nam vtiq; rana pro multitudine ranarū positiū est. Necio quo aut modo per loquendi consuetudinē imbutis sensib. hominū, ſepe plus vñ q̄ singulariter q̄. q̄ pluraliter dī. Nam plus accipitur cum dī, verbi cauſa, est illic miles, q̄ sunt illic milites: est illic pīſcis, q̄ sunt illic pīſces. Et colligebant aceruos aceruos. Hac repetitio multitudinē aceruorum significat, & est scripturis familiaris. Quod habent Latini, Extende manu virgam tuam & percute terra, non percute terram: Græcus habet aggerem terræ, si tñ hoc verbo recte interpretatur q̄ dictū est, *τῷ χειρὶ* *τῆς γῆς.* Fecerunt autem similiter & incantatores beneficijs suis, vt educerēt Schyniphes, & non poterant. Notandū est, ficerūt dictū, pro eo q̄ est, conati sunt facere. Nam vtiique si ficerunt similiter, proculdubio eduxerunt scyniphes: sed quia sequitur, vt educerent & non poterant: non ergo similiter ficerūt, sed similiter facere conati sunt. Aut si forte & ipsi quamuis beneficijs agerent, eadem tñ agen di specie virgam extendebant, quod scriptura non expreſſit. Et in terram sūper quā sunt super eam. Et gloriōsam faciā in die illa ter ram Geſſen, in qua populus meus inest super eam. Et dixit Moysen, Ego exeam à te & orabo Deum & exhibit cynomya à Pharaone & à serui eius: quasi alteri diceret, & exeam à te, & de altero Pharaone subsequeref à quo effet exitura cynomya. Dimitte populū meū vt mihi seruat. Ecce ego pluā hac hora craſtina grandinem multam. Grando aut multa valde valde. Et definent voces & grando. Notandū est scripturā voces solere appellare tonitrua, quas voces Dei ēt Pharaonū appellauit dicens, Orate pro me, ad dñm, vt definant fieri voces Dei. Vbi & illa locutio est,

q̄ dixit, definent fieri voces. Vt narretis in auribus filiis vestris & filiis filiorū vestrorum quæcūq; illiſi Aegyptijs. Notandū quemadmodū dicatur, illiſio, ne forte ita sit dictum, Draco hic quē finxisti ad illudendū ei. Et illud in Iob. Hoc est initiū figmenti dñi q̄ fecit ad illudendū ab angelis eius. Ecce ego induco hac hora craſtino die locustā multam. Exe. 10. 47

Ecce quēadmodū superioris dixit ranā, vbi dimimus plerunq; plus intelligi cū aliqd hmōi singulariter dī, q̄ si pluraliter diceret. Manifestum est. n. plus ſonare, locustā multā, q̄ ſi diceret, locutas multas. Qui aut & qui ſunt, q̄ ibunt, quotidie dicimus consuetudine familiariore, q̄ qui & qui ibunt. Non est relictū viride nihil in lignis. Dicendū ſuit more locutionis noſtræ, nō est relictū viride aliquid in lignis. Pharao ad Moysen, Peccauit ante dominū Deū veſtrū & in vobis, ſuscipite ergo delictū meum. Hac locutione & ad Ioseph vii ſunt fratres eius ybi dixerunt, Accipe iniqitatem ſeruorū Dei patris tui. Quod Latini habent, Et nemo vidit fratrē ſuum trib. dieb. Græcus habet, Et non vidit nemo fratrē ſuū. Notandū ēt fratrem hominis quēlibet hominem dici. Pharao dixit ad Moysen & Aaron, Ite & ſeruite dño Deo veſtro, præter oues & boues relinquette: ſic. n. habet Græcus: valde inuifitata locutio est, niſi post distinctionem ſubiniferatur, relinquette, & ſubaudiatur, iſta, vt ſit ſensuſ, Ite præter oues & boues & relinquite iſta. Solet n. talis eclipsiſ fieri crebro in locutionib. ſcripturarū. Et non relinquitimus vngulā, quaſi abductis pecorib. poſſet vngula remanere. Quid est. n. aliud, non relinquitimus vngulā, niſi nec vngulā relinquemus? Pharao ad Moysen, Attende tibi vltra apponere videre faciē mēā, pro eo quod eſt, attēde tibi ne vltra videas faciem mēam. Et petat vnuſquisq; à proximo ſuo, & mulier à proxima ſua vaſa argentea & aurea & veſtē. Notandum & Aegyptios Hebræis proximos dīctos. Et erit clamor magnus per totā terram Aegypti qualis non fuit, & talis nō adhuc appetetur: in filiis aū: Iſrael non mutiet canis lingua ſua ab homine vñq; ad pecus. Elegansimā locutio eſt, per canē quippe extremū ſignificauit vel hominū vel pecorū: ita comēdans: quāta in Hebræis quies futura eſſet, Aegyptijs acerba orbitate clamatib. Accipiāt ſinguli ouē p domos patriarū. Quas dicat p trias,

Exo. 9. 51
Exo. 10. 52
Gen. 50.
Exo. 10. 53
Lib. 2.
num
Ex. q.
Pſal. 8.

54
Exo. 11. 55
Exo. 11. 56
M
57
Exo. 11.

trias, nō facile est intelligere, utrū ciuitates in
 quibus cōmanebant, an potius numerosas fa-
 milias à cuiusq; velut paternitate propaga-
 tas. Hoc. n. magis in Græco significari perhi-
 betur. Si aut̄ pauci sint qui in domo, ita vt nō
 sint idonei ad ouē, i. vt ipsa paucitas, non sit
 idonea ad ouē consumendā: assumet secū vi-
 ciniū proximū sūū, hoc est ipsa domus afflu-
 met vicinū, hominē proximum pro homine
 posuit, singularē aut̄ pro plurali. Nō. n. vñū,
 sed quot sufficiunt. Cū de ouē consumenda
 scriptura loqueretur, secundū numerū, in-
 quīt, animarū vñus quisq; quot sufficiat. ani-
 mas pro hominibus a parte totum. Sument
 de sanguine & ponent super duos postes, &
 super limen in domibus in quibus manduca-
 bunt illas in eis. Cū dixerit in quibus, dixit ēt
 in eis more vistatisimo. Sed manducabunt
 illas, querit̄ quas, & intelligit̄ carnes. Hoc. n.
 sequitur, Et manducabunt carnes hac nocte
 assatas igni. Quod habet Latini codices, Qui
 manducabunt carnem, Græci autem habent
 vñas, i. carnem, sed genere neutro. Ideo in
 Græco est, in domib. in quibus manducabūt
 illas in eis. Est vero illa locutio, vt prius dice-
 ret illas, quam prædiceret quid in consequē-
 tibus intelligeretur quas dixerit: similis ei lo-
 cutioni quam de filio Moysi exposuimus, cū
 eum veller angelus occidere, & exemplum
 adhibuimus de Psalmo. Fundamenta eius in
 montibus sanctis, diligit dñs portas Sion: Cu-
 ius. n. fundamenta non intelligimus, nisi ex
 consequentibus. Sic & hic, in quib. māduca-
 bunt illas, in eis, i. in quibus domibus man-
 ducebunt illas, intelligitur carnes, de quibus
 consequenter loquitur. Sumetis aut̄ vobis fa-
 sciculū hyssopi, & tingitis ex sanguine qui
 est iuxta hostium, & linietis super limen &
 super ambos postes de sanguine. Et hic fasci-
 culus hyssopi plures fasciculos significat, si-
 cut rana plures ranas, & locusta plures locu-
 stas. Tropus aut̄ iste qđ fit in rebus quæ a no-
 bis non ita dici solent obscuritatem facit. Et
 erit cū dicent ad vos filij vestri, quæ est ser-
 uitus ista. Et dicetis eis, īmolatio Pascha hoc
 dñō: et si non haberet, & planū esset, dicetis
 ei. Et aduenientes filij Israel fecerūt sicut dñs
 præcepit Moysi & Aaron, ita fecerunt. Non
 adderet, ita fecerunt, nisi mos esset scriptura-
 rum. Et factum est in die illa eduxit dñs filios
 Israel de terra Aegypti. Ait. n. dñs ad Moy-

sen dicens, Omne adaperiens vuluam masculi: plurale numerū intulit singulari, quia ipsum qđ dictū est, Omne adaperiens vuluā, non utiq; in uno, sed in multis accipitur. Si milis est locutio, Attendite popule meus. Tale est qđ paulopost sequitur, Omne qđ adaperit vuluam de armentis & pecori bus quęcū que tibi nata erunt. Omne quęcūq; tibi nata erunt, ipse modus est locutionis. Omne adaperiens vuluam asinę. Græcus habet asini, modo illo locutionis quē iam in Genesi notauius, ubi masculinum pro feminino positum est, de morte Sarra dicente scriptura, Surgens Abraham a mortuo: & sepeliam mortuum meū: & talia sepe ibi dicuntur de mortua. Propter hoc ego immolo dñō omne quod aperit vuluā masculina. Similis est locutio superiori. Et erit in signo super manum tuam, i. super omnia opera: ubi magis sensus est forsitan quam locutio. Et excusit dñs Aegyptios in medio maris. Græcus habet, & excusit dñs Aegyptios mediū maris. Vedit aut̄ Israel manum magnam quæ fecit dñs Aegyptijs. Tunc cantauit Moyses & filii Israel canticum hoc dñō & dixerunt dicere, Sic. n. habet Græcus ēπαν τὸ λέσσειν. Et non inueniebat aquam ut biberent, poterat non habere, ut biberent. Et murmurauit populus aduersus Moysen dicentes. Non dicens, sed dicentes. Ex pluribus. n. populus constat. Et tunc omnis synagoga filiorum Israel in eremo. Non dixit, uenit, quia synagoga ex pluribus constat. Murmurabant omnis synagoga filiorū Israel aduersus Moysen & Aaron. Eadem est & ista locutio. Dixit aut̄ dñs ad Moysen, Ecce ego pluam uobis panem de celo. Māna pluiturus, panes promisit: Locutio est qua panis pro alimento ponitur. Amat aut̄ scriptura pluraliter magis panes quam singulariter dicere. Mane uidebitis, inquit, gloriam, dū exaudiet murmurationem uestrā super Deum, i. quia murmuratis super Deum. Quod tantum ualeat ac si diceret, aduersus Deū. Deinde notādū nouo modo hic exauditionem dictā non precantiū, sed murmurantium: cū reprehendant utiq; scriptura murmurationē: Tanq; hoc dixerit, qđ cognoverit Deus murmurationē eorū, ipsam Dei cognitionē, dixit exauditionē. Accedite ante Deum, exaudiuit. n. murmur uestrum. Iterū exauditionem, non precum significat & pelli-
 tionum,

Exo. 131
 Psl. 77.
 Supra li-
 locationis
 de Ge. 1.
 cap. 23.
 Gen. 23.

Exo. 14.
 68
 Exo. 15.
 69
 70
 Exo. 16.
 71
 72
 73
 74
 75
 D
 76

Lib. 2. qđ
 num de
 Ex. q. 11.
 Psl. 86.

LOCVTIONIS DE EXODO

titionum, sed et murmuris malorum: hoc & postea dicit, Deus exaudiuit murmur filiorū Israēl. Et ecce in facie eremī minutū tanquā coriandrum. Cū toties Deus dicat faciem terre, sicut hic faciē eremī, mirū est unde homines ita errent cū faciem audierint, vt tale aliquid opinetur, qualis hominis facies est, vel alicuius animantis. Secundū numerum animalium vestrarū vñusquisq; cum cōmanentibus vobis colligit. Quam sepe scripturas animas hoīes appellat, a parte totū: Non facile aut carnes pro hominib; sed carnem, sicut est, Nō timebo quid faciat mihi caro. Quod apertius in eodem Psalmo ait, Quid mihi faciet homo. Non autem diceret secundū numerum carniū vestrarum: sicut dixit, secundū dum numerum animalium vestrarum. Et collegerunt illud mane mane: quō puteos puteos, aceruos aceruos, sic dictum est mane mane. Nullus vestrū egrediatur vñusquisq; de loco suo die septimo. Quod interpositū est, vñusquisque, potuit & non dici. Non erat autem populo aqua bibere, i.ad bibendum. Et maledicabant populus ad Moysen, i.maledictis agebant Moysen, hoc est, maledicebant illi, nam hoc in consequentibus ipse dixit. Quid maledicatis mihi? Et murmurabat populus ad Moysen dicentes. Et virgam in qua percussisti flumen accipe in manu tua. In qua percussisti dixit pro eo quod dicimus, de qua percussisti. Et est ista locutio creberrima in scripturis. Et sumpsit lethor vel lethro socer Moysi holocausta & sacrificia Deo. Sūpsit pro eo quod est obtulit. An forte sensus est, non locutio? vt ea sumpsisse intelligatur, quæ Moyses obtulisset, quāquam Moyses nō legatur superius sacrificasse, nec Aaron nec quisquam Hebreorū qui educti sunt de terra Aegypti: sed tantum superius scriptum est, q; altare constituerit Moyses, &c appellauerit ille Iud, dñs meum refugium. Illum autem Iethro legimus sacerdotem suisse Madian, i.gentis Madian. Mirum est autem, si ad eius aduentū cœpit sacrificare Moyses, & non potius ipse Iethro qui iam sacerdos erat. Graue tibi verbum hoc: subauditur, est. Et demonstrabis illis vias in quibus ambulabunt in eis. Verbum autem graue referebant super Moysen. Sic enim habet Græcus, quod Latini interpretati sunt, ad Moysen. Illa fanē locutione ipsa etiā cura significatur, quia dictum est super Moy sen, velut onus ei significetur interpositum. Verbum autem graue, dictum est pro quaestione graui. Vnde sequitur, Omne autē leue verbum iudicabunt ipsi. Quod Græcus habet εποιηματω supernōminauero, aut anno minauero expreſſius dicitur, quod vſitatius cognominauero nonnulli interpretati sunt. Sed non habet necessariam significationem cognominauero: propinquius autem dicitur cognominauero quā nominauero. Nam & hoc aliqui interpretes dixerūt. Et veniam ad te & benedic te. Cum superius pluraliter loquereur, facietis & immolabitis: dicit, veniam ad te, tanquam ipsi Israēl, idest populo. Et hæ instificationes quas pones coram illis. Si emeris seruum Hebræum, &cetera. Non tanta locutio, quemadmodum cum illud dictum sit ad Moyſen, hoc est, Hæ sunt iustifications quas appones coram illis; iā ad populum ipsum cetera dicuntur quasi ad Moyſen. Si emeris seruum Hebræum. Non enim hoc Moyſi dictum est, sed quod populo, tantum ipsi populo dicebat. Pertinet ei dominus auriculam de fibula, & seruier in sempiternum, vel in æternum. quod Græcus habet εἰς τὸν οὐρανόν. Ecce quemadmodum scriptura multis locis dicit secundum hoc verbum græcum sempiternum vel æternum. Vbi non intelligitur æternitas illa secundū quam nobis æterna promittuntur, vel secundum quā a contrario igne æterno mali cremabuntur: neque enim seruus iste qui vivere in æternū non posset, posset seruire in æternum: sed intelligitur æternum dictum: temporis finis nō est: aut certe aliquid hoc sacramento significatur æternum. Dabo tibi locum in quem fugiat ibi qui occiderit. Si quis percuserit seruum suum aut ancillam suam in virga, quod est de virga. Lapidibus lapidabitur taurus. quasi posset lapidari nisi lapidibus. Differt aliquid ista locutio ab illa qua diceret more scripturarum lapidatione lapidabitis, sed tamen similis est. Si autem taurus cornupeta erat: ante hesternam & nudiuspertianam. pro tempore præterito posuit partem pro toto, quantumcunq; illud suisset, more scripturarum. Si quis autem aperuerit lacum aut exciderit lacum, & non aperuerit eum, & cedeciret illuc virtulus aut asinus, dominus laci reddet. Et hæ locutio a parte totum intelligenda est. Non enim si equus ceciderit in lacum aut ouis

quis ideo nō reddet, quia hoc scriptū nō est.
 97 Quod aut̄ mortuū fuerit, ipsi erit pro ipsis
 98 erit. Si aut̄ depauerit quis agrū vel vineam, &
 admiserit pecus suū depascere agrū alium. i.
 99 alienum. Si aut̄ pignus acceperis vestē proximi tui, ante solis occasum redde ei. Genus
 pro specie posuit. Sic n. dictum est, ac si de
 omni ueste pignus dederit, cū de illo specia-
 liter se dicere ex cōsequentibus scriptura te-
 stetur, qui non habet nisi eam uestē vnde se
 nocte cooperiat. Ecce ego mitto angelum
 meū ante faciē tuam vt seruet te in via, & in
 ducat te in terram quam paraui tibi: ante te
 ibit & exaudi eū. Angelū suū iubet De' exau-
 diri à populo, non vtiq; potente, sed iubētē.
 100 Et mittā vespas ante te & ejciet Amorēos. A
 plurali ad singularem numerum se cōuerit.
 Intelligitur aut̄, ejciet Amorēos vespa, rana
 sicut locusta, non quod vna sit, sed quod per
 singulare numerū pluralis numerus intelli-
 gatur. Per partes ejciam illos à te. Nō dispo-
 nes illis & dijs eorū pāctum & non cōfidet
 in terra tua, nec peccare te faciat ad me. Nō
 dixit in me, idem tamen significat. Respōdit
 autem omnis populus voce vna dicentes. Et
 viderunt locū vbi steterat ibi dominus Deus
 Israel. Vbi steterat posset efficere, sed Hebrai
 ce dicuntur iste locutiones. Et inaurabis il-
 la auro. similis est locutio lapidibus lapida-
 biſ. Cyathos in quibus immolabunt in eis.
 Duas bases columnæ vni amba s partes eius,
 & duas bases columnæ vni ambas eius. Ne de
 hominibus diceret, de duabus dicit more
 suo geminando: sicut puteos puteos, acer-
 uos aceruos, generationes & generatiōes: &
 similia. Et columnas inaurabis auro, & inaura-
 bis serras auro. Et inaurabis q̄ramēto. Talis lo-
 cutio est inaurabis auro. Extra veluin, quod
 est super testamentum. De lucerna accen-
 denda cum diceret, hoc ait. i. quod foris ac-
 cedetur vbi est sanctū, non intra velamē quod
 est super testamentū, hoc est, sanctum sancto
 rū. Ergo super nō sic ait tanq; est tectum, vel
 camera, vel firmamentū celi, vel arcē coo-
 perculum: sed ēt q̄ vice parietis oppositum
 esset, super dixit: sicut dicimus superiorem
 discumbere aut̄ stare, nō vtiq; alterū portari
 ab altero. Legitimum sempiternum in pro-
 genies vestras. Eo modo sempiternum quo
 multa superiorius diximus: Et sumet Aaron no-
 mina filiorum Israel super rationale iudicij
 super pectus introeunti sanctuarī. hoc est,
 sumet Aaron introiēs, quod aliqui Latini so-
 lēcismū vitantes interpretati sunt. Sed quia
 & Græcus introeunti habent, & Latini aliq
 consonant, locutionē potius notandam cre-
 didi quā corrigendā. Et pones super rationa-
 le iudicij fimbrias catenatas. Et hīc Latini nō
 nulli solēcismū cauentes, fimbrias cate-
 natas interpretati sunt. Græcus autem habet
 τοὺς οὐ περίσσους τὰ δὲ λανθάνοντα. Hanc solemus
 dicere absolutam locutionem, cum generi
 masculino vel feminino neutrum infertur,
 quēadmodū si dicamus, isti aternz nō sunt
 stabilia. Et Aaron cum ceperit fungi sacer-
 dotio, audietur vox eius intranti in sanctū
 in cōceptū domini & exeunti. Vocem eius L
 ex tintinnabulis dixit, qui magis sonus est e-
 ius. Intranti & exeunti, pro intrantis & exeū
 posuit, datiuū pro genituō. Et duos re-
 nes & adipem q̄ semper eos subauditur, est, 114
 quod nonnulli interpretates addiderint. Et se
 parabit illud separatione. Et cū accendet Aa-
 ron lucernas, sero incendet super illud. se-
 ro dixit pro vespere, & ideo notanda locu-
 tio est, oꝝ quippe Græcus habet. Serō aut̄
 p̄priē nō solet dici, nisi cū tps trāsferit quo
 debuit q̄ serō dī factū. Si acceperis cōputa-
 tionē filiorū Israel in visitatione eorū, & da-
 būt singuli redēptionē aīx suę dño: & nō e-
 erit in eis ruina in visitatione eorū, & hoc est
 q̄ dabūt tibi. Pendet ista locutio q̄a interposi-
 ta ē coniunctio copulatiua, q̄ si nō interpo-
 neret, nō penderet Trib. aut̄ locis est posita
 quorū vndelibet detracta, plenā facit senten-
 tiā. Rursus vbi dīctū est: Si acceperis cōputa-
 tionē filiorū Israel in visitatione ipsorum, &
 dabunt singuli redēptionē animæ suę dño:
 si enim non dixisset, & dabunt, sed tantūmo
 do dixisset dabunt finiretur sententia nec pē-
 deret. Ita enim diceretur, si acceperis cōputa-
 tionē filiorū Israel in visitatione eorū, dabūt
 singuli redēptionē aīx suę dño. Si aut̄ hic po-
 nitur hāc coniunctio, deorsum tollenda est
 vt ita dicatur, si acceperis computationem M
 filiorū Israel in visitatione ipsorum, & da-
 būt singuli redēptionē animæ suę dño, &
 nō erit in eis ruina in visitatione eorū. hoc ē
 quod dabunt. Aut certe in medio vbi dīctū
 est, & non erit in eis ruina: si detrahas con-
 iunctiōem, non penderit finia. Erit enim
 sensus: si acceperis computationem filio-
 rum

LOCUTIONIS DE EXODO

rum Israel in visitatione ipsorum, & dabut sin
 guli redemptione anima sua domino, non
 erit in eis ruina. Cum vero vtiq; posita est ea
 dem coniunctio, pendere fecit locutionem:
 ideo eam notandam putauimus. Consurre-
 rexit populus in Aaron, & dixerunt ei. Visita
 ta locutio est, quia ex multis populus con-
 stat. Deinde notadū, totū pro parte positū.
 Apostolus. n. sicut re vera erat quodā eorū
 dixit hoc fecisse, non totū populum, vbi ait:
 I. Co. 10. Neq; idolis seruiamus, sicut quidā illorum.
 1. Surge & fac nobis Deos qui nos precedat.
 Sedēti loquebantur, an potius locutio est no-
 tanda pp qd s̄pē dicitur: Exurge dñe, aut:
 1. Surge Deus iudica terrā. Et nunc sine me, &
 iratus ira: quō morte morietur, Amat ita lo-
 qui scriptura. Cui sunt aurea deimite. Non
 dixit qd aurea: vnde Latini iterpres dixerūt,
 qui habet aurū demat. Quis ad dñm veniat
 ad me. Fecerūt sibi Deos aureos de uno vitu-
 lo, pluralē ergo numerū p singulari posuit.
 A Inde est illud: Ij dij tui Israel qui eduxerunt
 te de terra Aegypti. Nō sanè locutiones istae
 reperiunt vbi pluralis pro singulari ponit,
 nisi in eo genera in quo ē de pluralibus fieri
 vel intelligi pōt. Non. n. quia vnu ille vi-
 tulus erat, ideo nō & plures fieri poterāt, aut
 ideo nō multis idolis similis fuerat. Hac lo-
 cutione dictum est, latrones insultasse dño,
 cū hoc vnum fecisse scriptura testetur, sed
 nō solus fuerat latro. Quinetiā cū ista locu-
 tio si p noīa propria, qualiter eā in scriptu-
 ris factā nondum compērimus, plures sic in
 telliguntur, sicut Phaedras & Medeas quidā
 dixerūt cū fuerit vna Phedra & vna Medea,
 sed Phaedras & Medeas appellauerūt omnes
 similes Phaedra & Medea. Ita non sine cau-
 nec vtrunq; ac paſsim sicut ab imperitis vi-
 tiosis fit, sed certo modo certisq; regulis istae
 locutiones inreponunt. Vade ascende hinc
 tu & populus tuus quos eduxisti de terra Ae-
 gypti, non, quē eduxisti, qd ita vſitatu est vt
 rarius aliter dicat. Et dixit dñs: Deponite sto-
 las gloriariū vestriū & cultū, & ostendā q
 facturus sum tibi. A plurali ad singulare nu-
 merū locutionē terminavit, qā multi erāt &
 B populus erat: sicut dixerat, Vos populus du-
 re ceruicis, non dixit, tu populus, sed vos po-
 pulus, cū vos numeri sit pluralis, populus at
 numeri singularis. Si inueni grām in conse-
 tū tuo, simul ambulet dñs meus nobiscū. tā-
 quā de alio dicat. Assidua sunt hæ locutio-
 nes, led cū dicitur ad Deū, putatur patri dici
 de filio. Cum aut̄ talia dicerentur ad Pharaonē & ad Ioseph & ad alios multis locis gen-
 nus locutionis intelligebatur. Nequando po-
 nat testamentū ijs qui sedent super terram. 128
 Ac si diceret, sedes habent, quod est habitat, 129
 quod est habitant. Et Deos fusiles ne feceris
 tibi. Locutio est à parte totū significans: Nō
 enim quia fusiles tantūmodo nominauit, fie-
 ri sculptiles, ductiles, fictilesq; permisit, vel
 ullum genus simulacrorum, aut qualēcunq;
 fictitiorū deorū. Omne adaperiens vuluam 130
 masculinā. i. oē adaperiens vuluam mihi erit
 ex ijs quā sunt masculina. Primituum sub-
 jugalis redimes oue. Et hoc à parte totū est. 131
 Neq; enim si subiugale non sit iumentū qd
 liber, cuius caro tanquā immunda respuitur
 ideo nō est redimendū, aut alio qd oue redi-
 mendū. Non occides super fermentū sangui-
 ne immolatorū meorū. Locutio est vtiq; oc-
 cides sanguinē, pro eo quod est, occidendo
 effundes. Et nō dormiet vſq; in mane immo-
 latio solemnitatis Paschē. Dormiet, dixit, pro
 manebit. Nam caro pecudis occisē & coctē
 quō dormiet? Quod ergo dicitur, Quare ob-
 dormis dñe, hoc genere locutionis, & intel-
 ligitur, quare ceſtas. i. non vindicas. De qua-
 draginta dierum ieunio Moysi scriptura sic
 loquitur, Panem non manducauit & aquam
 non bibit. à parte totū, pane omnem cibum,
 & aqua omnem potum significans. Excide ti-
 bi duas tabulas sicut & prime subauditur,
 fuerunt: vnde hoc verbum nostri interpretes
 etiam addendum putauerunt, quoniam inu-
 sitata est lingua Latina talis eclipsis. Et erat
 Moyses ad omnem synagogam filiorū Israel 136
Exo. 35. dicens. Plenū esset et si non haberet dicens. Et
 attulerunt vnu quisque quod afferret cor eo
 rum. Poterat vſitatus dicere, & attulit vnu-
 quisque quod afferret cor eius. Et quibus
 vſiū est anima eorum, attuleroū redēptio-
 nem dño. Non dixit, & sicut vſiū est anima
 eorum. Et omnis cui inuētū est apud eum 137
 coria arietum rubricata. quod diceretur vſi-
 tate, omnes apud quos inuenta sunt coria D
 arietum rubricata. Ois afferens redemptio-
 nē argentū & æs attulerūt redēptiones dño. 139
 Vſitatus diceretur, ois attulit: qd oēs attule-
 runt. Et apud quos inuenta sunt apud eos li-
 gna iputribilia. Apud eos, more scripturarū 140
Exo. 38. additum

¹⁴² additum est, nā sine hoc esset plena sñia. Et oīs mulier sapiens mente manib. nere, quasi nere posset non manibus: & sapiens nere, ele gás atq; inusitata locutio est. Deinde oīs mulier attulerunt. More superiorum plurali cōcluditur singularis, quia oīs mulier attulit, vñstatius diceretur. Et oīs mulieres quib. vi-

¹⁴³ sum est sensu suo in sapiētia nerunt pilos ca prinos. Notandū sapientiā in his artib. sepe appellare scripturā, i. sophiam. Et cōpositio-

¹⁴⁴ nes, & oleū vñctionis & cōpositionē incen- si. Non cōpositiones aliquas extra debemus intelligere: Sed cū dictum esset, & cōpositio-

nes, per cōiunctionē copulatiū nō aliud ad iūxit, sed quod dixerat exposuit, vt sciremus

^E ¹⁴⁵ quas cōpositiones, & oleū, inquit, vñctionis & cōpositionem incensi. Cōpositionē autē

vocat, quia ex multis ita cōfecta sunt. Et omnis vir & mulier quorū afferebat sensus eorū ut intrarent & facerent omne opus quodcūque præcepit dñs fieri illud per Moysen, at-

tulerunt filij Israel redemptionem dño. Er-

¹⁴⁶ go omnis vir & mulier, intelliguntur filij Is-

rael. Cetera locutiones similes superiorib.

Facere aurum & argentū & æs pro eo quod est facere ex auro & argento & ære. Non n.

aurū faciebant, sed ex auro. Tale est ēt quod

paulo post dicit, & operari ligna: hoc est, ex

lignis. Facere oīa opera sancti textilia, & va-

ria texere coco & byfso, facere oī opus ar-

chitectonicū varietatis, Ecce in reb. textilib.

architectonicum opus appellat: mirum nisi

propterea, quia tabernaculo siebant quod cō-

dificio simile fuit, & tanquam domus erige-

batur. Quid autem dicat opera sancti nō eui

denter appetit, utrum sancti sacerdotis, quo-

niam & de stola vel de stolis eius hæc dicun-

tur, an sancti Dei in cuius cultu hæc siebant:

an opera sancti, sicut dicebatur sanctum, &

sanctum sanctorum. Humeralia continentia

¹⁴⁷ ex vtrisque partibus eius. Non dixit ex vtris-

que partibus eorum, quāuis illa humeralia,

non humerale dixisset: sicut solet humerale

dicere, Ipsum enim appellauit pluraliter hu-

meralia, sicut stolā & eisdem stolas. Et Eliab

filius Achisamech de tribu Dan qui architec-

tonatus est textilia & consutilia, & diuersi-

coloria texere de coco & byfso. Nouo mo-

do dicūtur architectonari textilia. Etiā illud

à parte totum intelligendum est quod ait, te-

xere coco & byfso: ex his enim & cetera

intelligimus, idest purpura & hyacinthum.

Et fecerunt filij Israhel sicut præcepit domi-

¹⁴⁹ nus Moysi, ita fecerunt. Plenum esset etiam si Exo. 39.

non adderetur, ita fecerunt. Et fecit Moyses 150

omnia quæ præcepit ei dominus, ita fecit. Si- Exo. 40.

militer vt dictum est, & filij Israhel.

D. AVRELII AVGUSTINI Locutionis de Leuitico.

LIBER TERTIVS. G

D E Leproso cū loqueretur dñs I
ait, Et immundus, immundus
vocabitur, quasi non satis esset
semel dicere, immundus voca-
bitur. Quanq; nōnulli codices

ita habeant. In alio Græco ita inuenimus fe-

mel dictū, immundus vocabitur. Item paulo

post dicit, Cum sit immundus, immundus e-

rit, q; in Latinum de Græco non sicut positū

est exprimi potuit, ait n. Græcus ἀκαθάπτος

ων, ἀκαθάπτος εσαι, quasi dicere, immundus

existens immundus erit: sed non hoc est exi-

stens, q; Græcus dixit ων, sed si dici posset, es-

sent ab eo q; est esse, non ab eo q; est, exis-
tere. Et vestimento si fuerit in eo tactus lepraz.

Potuit vñitate ita dicere, & in vestimento si

fuerit tactus. Aut in omni vase pelliceo in

quocunq; fuerit in eo tactus. Poterat satis es-
se, in quocunq; fuerit tactus. Et ecce nō cō-

mutauit tactus aspectum suum, i. colorem in

quem aspicitur: non n. aspectu quo ipse aspi-

cit. Tactum quippe ipsam maculam dicit. Et

accipiens sacerdos de hemina olei, superfun-

det in manum sacerdotis sinistram. Non di-

xit, in manum suam sinistrā, cum utique in

suā faciet. Viro viro cuicunque fuerit fluor,

& homo cuicunque exierit ex eo concubi-

tus feminis, & omne super quocunq; dormit

super illud, & omne super quod federit su-

per illud immundū erit. Et emitteret in manu

hoīs parati in eremum. Idest, emitteret in ere-

rum in manu hominis ad hoc parati. De hir-

co emissario loquebatur cum hoc diceret. H

Notandum est autem quō dicat scriptura, in

manu. Homo homo filiorum Israhel, i. ex fi-

lijs Israhel. Ita autē reperitio quemlibet homi-

nē videtur significare, idest, ille aut ille. Tur-

pitidinē patris tui, & turpitidinem matris

tuæ non reuelabis. Hac locutione concubitu-

Vetus

LOCUTIONIS DE LEVITICO

vetuit cum his personis. Turpitudinem fratris patris tui non reuelabis, & ad vxorē eius non introibis: propinqua.n. tua est. Et posuit pro, idest. Hanc.n. dicit turpitudinem fratris patris eius, i. turpitudinem patrui, pudenda vxoris patrui. Et exhorruit terra eos qui incident super eam, i. sedes habent, quod est habitant. Et permetentib. vobis mēssem terrae vestrae, non perficietis mēssem vestram agri tui permettere. Hoc q̄ à plurali cepit, & ad singularē numerū terminauit, pleriq; Latini interpretari noluerunt, sed dixerunt agri vestri vbi dictum est agri tui, quasi Gr̄ecus hoc non posset dicere. Magis ergo locutio nota, da fuit q̄ emendanda. Quicunq; acceperit sōtorē suā ex patre suo aut matre sua, & videbitur turpitudinē eius, & ipse viderit turpitudinē eius, turpitudinē sōtoris sūc reuelauit peccatū suū accipiens. Peccatū posuit pro pēna peccati. Et segregabitis vosmetipſos inter medium pecorū mundorum, & inter mediū pecorum immundorum, & inter medium volucrū mundarum & immundarū. Segregabitis vosmetipſos dixit, inter mediū mundorum & immundorum: qm̄ segregantur munda ab immundis, vel à mundis immunda: noua est oīno locutio. Aliud est. n. segregabis iter medium pecorū mundorum, & inter medium pecorū immundorum: sicut ſepiſſime loqui ſollet. Aliud est q̄ modo ait. Segregabitis vosmetipſos, tanquā ab alterutrum segregantes ſeipſos ſegregent ab utrīque, tanquā iudicādo inter vtraq;. Dic ſacerdotib. filijs Aaron & dices ad eos: In animabus non inquinabūtur in gente eorum, niſi propinquo qui proximus est eis. In luctu dicit qui debetur animabus defunctorū. Ideo. n. lugentur, quia ex cesserunt. Et caluitum non radepini super mortuum, & ſuper carnes suas non ſecabant ſectiones. Vſitata eſſet locutio, carnes suas nō ſecabant ſectionibus. Mulierem fornicariā & prophanam non accipient, & mulierē eie etiam viro ſuo qm̄ sanctus eſt dñs Deo ſuo. Non dixit qm̄ sancti ſunt, ſed tanquā de vno loqueretur cū ceperit à plurali. Deinde ſequitur singulariter. Sanctificari eū, dona dñi Dei vestri iſte offeret, sanctus eſt: qm̄ sanctus ego dñs qui sanctifico eos. rursus ad pluralē cōcluſit. Si aut ſacerdos poſſederit animam emptā pecunia, hic edet de panibus eius. Nō dixit, hæc edet, cum animā dixerit, quæ gene
 ris eſt femini: ſed potius ad illud reſpexit, q̄ per animā ſignificare voluit, i. ad hominem. Et filia hominis ſacerdotis ſi fuerit viro alienigenæ, i. ſi nuperiſit viro alienigenæ. Et locutus eſt dñs ad Mōyſen dicens: vitulum aut oīuem aut capram cum natum fuerit, & erit ſeptem dies ſub matre ſua. Plus vī habere, & ſecondum vſitatisimā locutiones in scripturis, quas Latini pleriq; tranſerre noluerūt. Et ſanctificabor in medio filiorum Iſrael, q̄ eſt ſanctus habebor. Neque. n. dñs etiam preter filios Iſrael non eſt ſanctus. Eo ſenſu dictum eſt & in oratione dominica: Sanctifice tur nomen tuum, i. ſanctum habeatur ab hominibus. Loquere ad filios Iſrael & dices ad eos: Solennia dñi quæ vocabitis vocata ſancta, iſta ſunt ſolennia mea, ſex diebus facies opera. Cū ad plures loquendum dixerit, tanquam ad vnum poſtea loquitur. Et numerabitis vobis à die craſtino ſabbati quia obtulerit gremium ſuperpositionis, ſeptē ſeptimanias integras numerabis: Non dixit numerabitis, cum ad plures ſuperius loqueretur. Et cū nominasset filius mulieris Iſraelitidis, nō maledixit: Cum hic non addiderit Dei, mañifestum eſt tamen nomen Dei eſſe intelligendum cui maledixit. Homo homo ſi maledixerit Deum, ſuum peccatum accipiet. Ecce vbi ſatis appetit locutionis eſſe, cū dicatur homo homo, tāquam dicat, homo ille aut ille, hoc eſt quicunque homo. Non ſicut quidā putauerunt, hō ita dici, tanquā laudabiliter nuncupetur: ac ſi diceretur homo, ſed homo, i. non qualifcunq; velut ſimilis pecori, ſed qui vere ſit homo: quē ſenſum nō eſſe verum, ſed locutionis hoc eſſe ſcripturarum aperte hic ostenditur, cum in eo dicatur qui culpatur, non qui laudatur. Cū de ſeruis age ret quos liceret habere Iſraelitis. Et erunt vobis, inquit, in poſſeſſione in æternū, cū vtrīq; æterni moriendo eſſe non poſſent vel dñi vel ſerui. Aeternum ergo dixit, vbi non eſt temporis p̄ſtitutus modus quo vſq; ſeruant, ſicut conſtitutus eſt eis quos in remiſione dimitti iubet libertati ſuæ. Si in præceptis meis ambulaueritis, & mādata mea obſeruaueritis & feceritis ea, & dabo pluuiā vobis in tēpore ſuo. Superfluū eſt, & cōſuetudini locutionis noſtræ, ſed more ſcripturarū additū. Sequebatur. n. dabo vobis. Et ſi vſque adhuc nō obdieritis mihi, & apponā caſtigare vos ſepties

septies in peccatis vestris. Etiam hic superfluum est, & sequebatur enim, apponam castigare vos. Quod autem septies ait, septies pro omni numero accipiendū est.

D. AVRELII AVGUSTINI
Locutionis de Numeri.

LIBER QVARTVS.

*Nom. 1.
& 2.*

Tnobiscū erunt vñusquisq; secundū caput vñusquisq; Princ pū. Filij Simeon secundū propinquitates eorū, secundū populos eorum, secundū domos familiarū eorū, secundū numerorū nominū eorum, secundū caput eorū omnia masculina à viginti annis, & supra, omnis qui procedit in virtute recognitio eorū. Hæc locutio quod nō dicit filij Simeon, vel ex filiis Simeon, sed filiis Simeon dariuo casu, & hoc seruat deinceps in ceteris tribulus, nō est trāslata ab interpretibus Latinis quos inspicere potuimus. In sola aut̄ tri bu Ruben q̄ prima numerata est, nō est ista locutio. Nō. n. ait: Filii Ruben scdm̄ propinquitates eorū, &c. sed ait: Et fuerūt filii Ruben primogēti Israe lis scdm̄ propinquitates eorū, & deinde si militer vt in ceteris. Et fecerūt filii Israel secundū oīa q̄ mādauit dñs Moysi & Aaron, ita fecerūt. Sacerdotes q̄ vinclati sunt, quorū cōsummauerunt manus eorū sacerdotio fungi. Et imponēt sup illud oīa vasa eius qb. ministrat in ipsis. Et reddet cui deliquit ei. Quidā locutionem istā trāsferre volētes emendato ordine verba trāstulerūt, dicētes: Et reddet ei cui deliquit. Vir aut mulier quicunq; fecerit ab oīb. peccatis humanis: Nō ait, quēcūq; fecerit. Sed locutio est, vbi sexus masculinns pronomē vendicavit, quāuis posterius fēmininus sit positus, q̄ locutio vñitata nō est. Viri viri si puericata fuerit vxor eius. Nō solū qa geminauit nomē, vt diceret, Viri viri, etiam quia addidit eius, notanda locutio est. Si su B perueniet illi sp̄ritus zelandi, illa autem nō fuerit inquinata, & adducet homo vxorem suā ad sacerdotē. Superfluum est, &c, sed scripsi vñitata locutio. Erit aqua argutionis, quæ maledicitur hæc. Hanc locutionem inuitatam fecit ordo verborum. Posset etiā vñitate ita dici: Et aqua argutionis hæc quæ ma ledicēt, vel si quid aliud vñitata verba ordinando dici pōt. Innocens esto ab aqua argutionis quæ maledicitur hæc: In hac locutione non solus verborū ordo inuitatate sonat, sed et casus mutatus est. Eſſet enim integrum & vñitatū: Innocens esto ab hac aqua argutionis, quæ maledicitur, aut ab aqua argutionis hac, quæ maledicit. Et inflabitur ventrē pro inflabiti vētre. Hæc locutio & apud Latinos authores frequentatur, sed interpres nostri qui eam transfrēt noluerunt dixerunt: Et in flabit venter eius. Vir vel mulier quicūq; magne vouerit votū. Non dixit quæcunq;. Et re detur caput suum. Talis locutio est qualis superius, inflabitur ventrem. Sex vehicula tēcta & duodecim boues: vehiculū à duobus principibus, & vitulum à singulis. In ea locatione notandum putauit eosdē dictos vitulos quos boues dixerat, sed hoc etiā Græcū idio ma esse phibet. Princeps vn⁹ quotidie, Principes, quotidie offerent dona sua. pro eo vt C diceret. Singulis dieb. singuli Principes. Virtu lū vñū p̄ bob⁹, & hircū ex capris vñū. Et nō erit in filijs Iſrael accedens filiorū Iſrael ad Num. 8. sancta. Videāt potuisse sufficere: & nō erit in filijs Iſrael accedens ad sancta. aut certe: Nō erit filiorū Iſrael accedens ad sancta. Et fecit 19 Moyses & Aaron & omnis synagoga filiorū Iſrael Leuitis scdm̄, quæ præcepit domini Moysi & Leuitis, ita fecerūt eis filij Iſrael. Et hō homo quicūq; mūdus fuerit, & in viā longinquā nō est, & defuerit facere Pashchā, exterminabit anima illa de populo suo. Ergo hō hō, locutio est, ac si diceret. Quicūq; hō ille vel ille. Et cum ascendisset nubes à tabernaculo & postea promouebāt filij Iſrael. Poterat plenū esse, Et cū ascendisset nubes à tabernaculo: pmouebāt filij Iſrael. Et prouebūt ordo castrorū filiorū Iuda primi. Et Num. 10. promouebunt filij Gerson & filij Merari. Fūturi temporis verbum posuit cum rem gestam præteritam narrat, sicut in superioribus cum de nube loqueretur, ad cuius motum vel stationem caltra promouebant vel consistebant, atq; ita deinceps in plurīū motionibus hoc verbo vñitatur. Dixit Moyses Obeth filio Raguel Midianitæ genero Moysi, non ait genero suo. Et dixit ad eum: Non ibo, sed ad terram meam & ad progeniem meam, subauditur, ibo. Et promiscuus qui erat in eis cōcupiuerunt concipi scen.

19
Leui. 22.
20

Matt. 6.
22
Leui. 23.

23

Leui. 24.

25

Leui. 25.

M

27
Leui. 26.

28

LOCUTIONIS DE NUMERI

- scientiam. Singularem posuit pro plurali, vt
 Ns. 11. promiscuus diceret, non promiscui, & tamē pluralem reddidit: cum ait, concupuerunt.
- 27 Nunc autē anima nostra arida, nihil prēter in manna oculi nostri. Desunt verba, est, & sunt: plenum quippe esset, Anima nostra arida est, nihil prēter in manna sunt oculi nostri. Nam quidam interpretes ita transtulerūt & addiderunt verba quae non sunt in Grēco. Et molebant illud in mola. Sexcenta milia peditum, in quibus sum in eis. Et abstulit de sp̄itu qui super ipsum. subauditur, aut erat, aut erit. Sed hanc locutionē quae dicit eclipsis, Grēco eloquio familiarissimam, & quantum puto ēt Hebreo, Latinos interpretes transference piguit, cum & in Latina lingua frequentaretur quanuis minus quam in Grēca. Et percussit dominus plagam magnā valde. Notanda fuit locutio, percussit plagam, non percussit plaga, quod est vītātū. Et homo Moyses lenis valde. subauditur, erat. Et ira animationis domini super eos, subauditur, facta est. Ecce Maria leprosa sicut nix.
- Ns. 12. 33 Et hic subauditur, facta. Et quae terrae in quibus isti incident super eam. Et quae ciuitas in quibus isti habitant in ipsis. Locū ipsum quē non minauerunt vallem borti, cum superiorius dixisset: Venerunt in vallem borti. Dic̄tū est ergo per anticipationē, non quia iā hoc vocatur quando venerūt, sed cum scriberetur hic liber, iam vocabatur. Quoniam fortior est nobis magis vītata esset locutio si non haberet magis. Et protulerunt pauorem terrae quam expoliauerunt eam. Terram quam trā suimus eam explorare terra comedens qui habitant super eam est. Dicendum autē fuit vītate, terra quā transiūmus explorare. Terra quam explorauimus eā bona est valde valde. Et ait omnibus synagoga lapidare eos in lapidibus, non dic̄tū est lapidibus, cū ipsum lapidare posset vītata locutione sufficere.
- 40 Et quousq; non credunt mihi in omnibus si gnis quibus feci in ipsis? Non ait quae feci in ipsis. Puer autem meus Caleph, quoniam sp̄itus alius in eo, & affecitus est me, & in ducam eum in terram. Vītatum esset si non haberet, &c. Et inducam eum in terram, in q̄ intravit illuc. Sufficeret vītata locutione, in quam intravit. Et ait dominus ad Moysem & Aaron dic̄s. Hoc illatum est, cum dominus & superiorius loqueretur. Facit hoc sepe scri-
- ptura cum aliquid aliud vult dicere, iterum inducit loquentem qui iā loquebatur. Quotquot murmurauerunt super me. non ait, de me, aut aduersus me. Et hæreditate possidebunt terram & quam vos abscessistis ab ea. 44 Vītatum esset à qua vos abscessistis: nunc vero, & quam abscessistis dictum est, & nouo more, & additum est ab ea, sicut scripture loqui solent. Si eūt est: Penitusq; sonantes, Accessistis scopulos, idest, accessistis scopulos: non ait, ad scopulos. Et, Deuenere locos, nō ait, ad locos. Ita & quam abscessistis: nō ait, à qua abscessistis. Ego dominus locutus sum, nisi ita fecero synagogæ isti malignæ. Quare dum est sanè quid sit qđ Grēco positum sit ēx. Nostri enim interpretes hoc penè vbi que interpretati sunt, nisi in terram in quam ego induco vos illuc. Si autem anima vna peccauerit nō sponte, offeret capram vnam anniculam pro peccato, & exorabit sacerdos pro anima inuita, & quae peccauerat nolenter ante dominum, exorare pro eo, & remittetur ei. In hac sententia & illa locutio notanda erat, quod ait, exorabit sacerdos: & postea dixit exorare. Vtrunq; enim simul, ita dici posset, exorabit exorare. Et illa, qđ à feminino genere incipiēs ad masculinū clausit. Cum enim dixisset, si anima vna peccauerit, conclusit dic̄s, exorare pro eo: vbi intellegit, pro eo homine. Nā quod adiunxit & dimittetur ei: in Latino quidem nō apparet, quia hoc pronomē generis omnis est. Sed in Grēco masculinū elucet vbi habet dīctū quod hic positū est, ei. Quod vero hoc dīctū est, pro anima inuita intelligitur: quae inuita peccauerit, nō quod nolit pro se offerri. Hoc enim etiam consequenter expoluit, vbi ait: & quae peccauerit nolēter. Et ideo inuita positū est, quia Latine nō potuit exprimi qđ Grēce dīctū est dīctū, ut dīctū. Nō potuit. nondi nolentata vel quid aliud ab eo quod no lens fecerit. Et anima quæcūq; fecerit in manu superbie, subauditur peccatum. Notandum etiam quod ait in manu superbie manū ponens pro opere siue potestate. Morte moriat homo lapidate eum lapidibus omnis synagoga, & morte moriat. Et lapidate lapidibus, & lapidate omnis synagoga locutiones sunt iniustitatē nobis. Et accipite singuli thuribulum suum. Et descenderunt ipsi & omnia H quae sunt eis. Præsens posuit pro præterito, sunt

Aene. I.

46

47

Ns. 15.

Philip.
Gen. 2
Matt.

Psal. 15
Psal. 5.

51 sunt pro erat vel fuerit. Et omnis Israel qui
 in circuitu eorum fugerunt à voce eorum. subau-
 di erat. i. omnis Israel qui erat in circuitu
 52 eorum. Qui sanctificauerunt thuribula pecc-
 atorum horum in manib. suis. Non dixit, qd
 sanctificauerunt thuribula peccatores hi in
 manib. suis, sed quasi quereref quorū thuri-
 bula, pro eo vt dicere sua, dixit peccatorum
 horum. Qui autem sanctificauerint, intelligendū
 reliquit. i. quia ipsi. Et ecce germinauit virga
 53 ^{Nu. 17.} Aaron in domum Leui. Latina consuetudo
 54 ī domo Leui exigere dici. Et ego accepi fra-
 55 ^{Nu. 18.} tres vros Leuitas de medio filiorū Israel da-
 tionē datam dñi. Hæc locutione in Latinū ne-
 cessitate ita translata est. Nam Græcus habet
 δόμα. δε δομήν, quod si qd quam Latine vult
 exprimere, dictutus est datum datum, qd &
 Philip. 4. δόμα datum est, ēm qd dicit Apostolus: Nō
 Gen. 25. quia queror datum, sed requiro fructum. Qd
 Matt. 7. in Græco δόμα scriptum est. Et in Genesit: De-
 dit Abraham data filii suis. Græcus habet
 δόματα. Et in Euangeliō: Nostis bona data
 dare filii vestris. δόματα est in Græco. Et
 δόματα, datū est, nō nomē, sed participiū.
 At per hoc datū datū dici possit tanq; datum
 qd dat, nisi ambiguitas vitāda esset. Hac am-
 biguitatē qdam nostri vitare conantes inter-
 pretes, donū datū dixerunt. Sed donū Græce
 δόμα, dñ non δόμα. Vnde hoc loco non re-
 ete dicere, quia nō sibi hoc donatū à filiis
 Israel dicit Deus, sed p̄ primogenitis sibi de-
 bitis redditū. Vnde & quæ redundunt & quæ
 donantur, data dici p̄nt. Et iō oē donum etiā
 datū est, non oē datū ēt donum est, qd non
 oē quod daē cōtinuo etiā donaē. Omnis pri-
 mitia olei, & oīs primitia vini & tritici, pri-
 mitia eorum quæcunque dederint dñ, tibi de-
 di ea. Non dixit oēm primitiū tibi dedi eū.
 Sed cū dixisset, oīs primitia, & enumeraret
 X de qb. esset intulit tibi dedi ea, nec saltē tibi
 dedi eā, aut tibi dedi eas. i. primitias, sed neu-
 trum genus intulit, qd qdem fieri absoluta
 locutione etiā in Latina lingua solet. Neque
 hoc qd dictum est, primitia, Latinum vī, pri-
 mitia quippe numeri tñ pluralis dici solet.
 Sed si powerunt interpretes nostri transfe-
 re qd in Græco inuenerunt. Non cōgregabo
 Pfd. 15. conuenticula eorum de sanguinib. Et alio lo-
 co. Virum languinū & dolosum abominabi-
 Pfd. 5. tur dñs, cum sanguis ī Latina lingua numeri
 sit tñ singularis, cur ēt hic piget & singularē
 numerum primitiū sicut habet Græcus ex-
 primere? Aliqui tñ interpretes primitias trās-
 tulerunt, & per accusatiū casum, vt dice-
 rent: Oēs primitias tibi dabo. Ita vtrāq; locu-
 tionem nobis inusitatam qd in Græco in
 uenta est, transferre noluerunt. Loquere filii
 Israel & accipient à te inuencam rufam. Pro
 eo ac si diceret: Adducāt ad te, aut certe vtrū
 que vstate dicere. Accipient & adducāt ad
 te inuencam rufam. Et lauabit corpus suum
 aqua. Hoc intelligeretur ēt si nō h̄ret aq;. Et
 ponet extra castra in locū mundū, Nō in lo-
 co mūdo dixit, qd Latinæ locutionis est. Oē
 vas apertū quæcunq; non habent alligaturā
 allegatam super ea. Et accepit Moyses virgā L
 quæ ante dominum. subauditur, era. Quia 60
 non credidisti sanctificare me in conspectu Nu. 20.
 filiorū Israel. i. sanctitatē meam declarare. Se 61
 cundū ista locutione dictū est. Et pro eis san-
 ctifico neipsum. Et in oōne dñica: Sanctifi-
 ce nomē tuū. Et incolæ fuimus in Aegypto 62
 dies plures. pro , annis multis. Et dixit ad eū 63
 Edom. Hic est gēs ip̄a. Nō. n. adhuc viuebat Matt. 6.
 Edō qui erat Elau, sicut ip̄sī qui nuncios mi-
 serunt Israel vocabant, qd prius nomē vnius
 hominis erat. Et dicunt ei filij Israel: Iuxta
 montē transfibimus. Si autē aqua tua biberi
 mus ego & pecora mea, dabo preciū tibi. Sa-
 tis eleganter à plurali transit ad singularē nu-
 merū, tanq; Israel diceret, cū dixisset filij Is-
 rael, & à verbis coepisset numeri pluralis,
 quod est transfibimus & biberimus. Et vidit 65
 omnis synagoga quia dimissus est Aaron.
 Nō facile hoc verbum reperit in scripturis,
 dimissus, pro eo quod est mortuus. Hoc &
 iu euangelio est, vbi ait Simeon: Nunc dimi-
 tis seruum tuum in pace. Verūtamen ^{lato. vīc.} Luce. 2.
 habet in Græco, quod magis à resolutione qd
 a dimissione dictum sonat: Non enim dixit
 ἀπει, quod sine dubio est dimittis. Et fleu-
 runt Aaron triginta dies oīs domus Israel. M
 Non dixit fleuit, nec dixit tora vel vniuersa,
 sed oīs quasi plures essent. Sicuti est, oīs hō,
 qd de oīb. dñ, longe vtiq; aliud qd totus ho-
 mo quod de vno dñ, sed assidue ponit scri-
 ptura oē pro toto. Et detrahebat populus
 ad Deum & aduersus Moylen. Non dixit de
 Deo sed ad Deū, quanvis hāc locutione qui
 dā transferre nolentes, detrahebant de Deo,
 transtulerunt. Ora ergo ad dominum vt
 auferat à nobis serpentem. Sicut in Exodo
 Aug. Tomus tertius. F. di-

LOCUTIONIS DE NUMERI

- Sup. li. 2.** dictum est, ranam, singulare pro plurali. Et factū est qm̄ momordit serpens homē, & aſ-
 69 pexit in ēneū ſerpentē & viuebat. Nō ſolum hoc habet iſa locutio q̄ vertit modū verbī,
 70 & à ſpē pfecta p̄tererit tpiſ ad iſperfēctā clau-
Num. 22. ſit, ſed et̄ quod plus habet, &c. Et eleuātes ex
 Oboth caſtra collocauerūt in Colgaſ trans-
 71 in eremo, hoc eſt in vltoriore eremo. Et per-
 72 cuſſit aſinā in virga nō dixit virga, ſed in vir-
Num. 23. ga In maledictionē inimicorū meorū voca-
 uite, & ecce bñdixisti bñdictionē. Nō dixit
 73 bñdictionē, ſed tanq̄ diceret, ecce bñdixisti
 74 bñdictionem. Quæcunq; miſerit Deus in os
 75 meū, hoc obſeruabo loqui. Nō dixit, hæc ob-
Num. 26. ſeruabo. Veni meū adhuc in locū alium de-
 A quo nō videbis eū inde. Et ait dñs ad Moysē
 accipe duces populi & oſtēta eos dñs cōtra
 ſolē, & auertet ira aſiationis dñi ab Israel. Cū
 dñs loqueret, nō dixit. Et oſtēta eos mihi & avertet
 ira mea ab Israel. Domus familiæ eſt
 Madiān. De muliere hoc dixit q̄ cum adulte-
 ro Israelita p̄cuſſa eſt. Quib; verbiſ quantum
 puto intelligi voluit nobilē fuſſe vt diceret
 eā, domus familiæ, ſicut iā vulgo ad inſigne
 77 diuitiarū p̄familias & materfamilias dñ. Et
 locut⁹ eſt dñs ad Moysen & ad Eleazar ſacer-
 dotē, dicens: Accipe principiū totius ſinago-
 78 gę filiorū Iſrael à viginti annis & ſupra. No-
 tāndū qd appellauerit principiū, robur: ſ.
 ætatis in populo. Vt exaudiant eū filii Iſrael
 79 & in ore eius exibunt, & in ore eius introi-
 bunt. i. cum iuſſerit. Et fecit Moysē ſm̄ que
 p̄cepit illi dñs, & aſſumens Iesum ſtatuit
 eum ante Eleazarū ſacerdotem &c. Vbi hoc
 80 nōtandum fuit, q̄a cum iam dixiſſet: Et fecit
 Moysē ſm̄ que p̄cepit illi dñs eadē ipſe
 recepit. Et commēdat ſm̄ que p̄cepit dñs
 Moysi. Non ait, ſecundum, que p̄cepit illi
 81 dñs. Decimam decimam, ſimilaginis conſp-
Num. 28. fan in olco agno vni, i. ſingulas decimas ſin-
 gulis agnis: Quod enim ait decimam decimam, ſignificauit q̄ repetendē ſint decimæ
 82 per ſingulos agnos. Et in mense primo quar-
 B tadecima mensis huius dies festus, ſeptē dies
 azyma edetis. Notandum diem festum per
 plures dies celebrari, & tamen diem festum
 dici, non dies festos, ipſius festiuitatis cele-
 brationem quotquot dies tenuerit. Et mense
 83 ſeptimo vna mensis. Secundum hanc locu-
 tionem dictum eſt in Genesi. Et facta eſt ve-
 ſpera, & factum eſt mane dies vnuſ. Nam &
 ibi ſicut hic Græcus habet *μέρα μία*. Vnde **Num.**
 qđam hic interpretantes, prima die mensis, 29.
 neceſſariam locutionem p̄termiferunt, **Gen. 1.**
 q̄aannis à ſententia verborū non receferint:
 Vitulum vnum ex bobus, arietem vnum: 84
 Non ait, ex ouibus ſicut illud ex duobus, cū
 & illud ſi deeffet, plenum eſſet. Agnos anni-
 culos ſine vitio ſeptem. Hoc quod in agnis
 poſuit ſine vitio, per omnia ſubaudit, & in
 vitulo ſcilicet & in ariete. Decima decima
 agno vni ſeptem agnis, ideſt ſingula ſingulis: 86
 Exceptis votis veſtris & voluntaria veſtra, &
 holocaustomata veſtra, ſacrificia veſtra, &
 libamina veſtra, ſalutaria veſtra. Hanc & locu-
 tionem ſi vel Græca eſſet non notarē. Non
 enim ait, exceptis votis veſtris & voluntariis **C**
 veſtris & cetera vt cooperat, ſed neque exce-
 pta vota veſtra, vt ab ipſo velut Solœcismo
 inciperet. Sed cum prius recte vſitata locu-
 tionē dixiſſet, excepti votis veſtris, ea deinde
 adiunxit per aliū caſum vbi ſubaudiri non
 poſit excepti, ſed excepta, quod non admit-
 tit nec Græca nec Latina locutio. Homo ho-
 mo quicunque vouerit votum domino. pro 88
 eo quod eſt, omnis homo. Cum autem mu-
 lier vouerit votum domino, aut definierit de
 finitione in domo patris ſui in inuentuſ ſua. **Num. 30.**
 Hic mulierem foemina dicit etiam ſi vir-
 go ſit, more ſcripturarum. Vnde etiam de
 Christo eſt, quod ait Apoſtolus: Factum ex **Gala. 4.**
 muliere. Et audierit pater eius & definitiones
 eius quas definiuit. Definitiones definiuit, lo-
 cutio eſt. Definiunt aduersus animā ſuam. i. 90
 aduersus delectationes animæ ſuæ. Et tacue-
 rit pater eius, & ſtabūt omnia vota eius: Hic
 plus habet, &. Nam integer ſenſus eſt: Si au-
 dierit & tacuerit pater eius ſtabunt omnia
 vota eius. Si aut̄ facta fuerit viro. intelligitur, 92
 nupſerit. Scriptura ſic loquitur. Et vota eius 93
 ſuper eam ſubaudit ſunt, quod nōnulli in
 terpretes etiam addiderūt. Omnia quæcunq; 94
 exierūt ex labiis eius ſecundum vota eius, &
 ſm̄ definitiones quæ aduersus animam eius, non manet ei. Cum expectaretur numerus
 pluralis, vt diceret, non manent ei, nam ita
 nonnulli interpretati ſunt vitantes iſtū qua-
 fi Solœcismum. Mille ex tribu, & mille ex **D**
 tribu ex omnibus tribubus Iſrael. Nunquid **Num.**
 duodecies dixit mille? Et tamen repetitio 95
 millenos ſignificat. Interfecerunt in gladio, 96
 quod vſitatem dicere, interfecerūt gladio. Et 97
 omnes

98 omnes ciuitates eoru que in habitationibus
 eorum subauditur, erat. Et villas eoru succē-
 derunt in igni. qđ vſitate diceretur succende-
 runt igni. E: oēm multitudinē mulierum, q
 nō nouit concubitū masculi, viuificare. Nus-
 quam certius apparet Hebræa locutione mu-
 lieres etiam dici virgines solere. Et a dimidia
 parte eorum accipietis & dabis ea Eleazar fa-
 cerdoti primitias dñi. Non dixit, dabitis. Et
 aīæ hoīum à mulierib. quę nō cognouerūt
 concubitum viri, oīs aīa duo & trīginta mi-
 lia. Et hic superior locutio cōfirmata est, mu-
 lieres dici ēt q non cognouerūt cōcubitum
 102 E viri, i. virgines. Et accepit Moyses & Eleazar
 facerdos aurum à Chilarchis & à Cēturiō-
 nib. & intulit ea in tabernaculum testimonij.
 Vr̄ dicere debuisse. Et intulit illud in taberna-
 culū testimonij, qm aurum acceptū esse p̄re-
 dixerat, & pleriq; latini codices sic h̄nt. Sed
 iō pluraliter v̄ illatū vt diceret, intulit ea, q
 103 multa vasa fuerant superius cōmemorata in
 qb. erat hoc aurū. Et pecora multitudo erat
 filii Ruben & filii Gad, multitudo copiosa
 valde. Nō dixit & pecorum multitudo erat.
 104 Et viderunt regionem Iazer & regionē Ga-
 laad, & erat locus, locus pecorib. Nō iungen-
 dū est in pronunciatione qđ bis dixit locus,
 sed substinguendū, & erat locus, & deinde in
 ferendū, locus pecorib. Quasi. n. expectare
 qualis locus, ita repetitio eleganter illata est.
 105 Et accedētes filij Rubē & filij Gad dixerunt
 ad Moysen & Eleazar facerdotē, & ad prin-
 cipes synagogē, dicētes. Non est ista vel Gra-
 ca vel Latina locutio dixerūt dicētes, sed He-
 bræa v̄. Def terra ista famulis tuis in p̄fes-
 sione. Quasi de aliis dicerent cum sibi pete-
 rét. Non. n. secuti sunt post me p̄ter Caleph
 filius Iephone. Vr̄ dicere debuisse, p̄ter Ca-
 leph filiū Iephone. Sed noīatiue intulit quia
 p̄cessit, secuti sunt. Est aut̄ ista locutio ēt Latī-
 na, sed rara. Donec cōsumaret oīs ḡnatio fa-
 ciētis maligna in conspectu dñi: Non dixit,
 faciens maligna, neq; facientium maligna. Et
 109 accesserunt ei, & dixerunt. Non v̄tiq; v̄statū
 est accesserunt ad eū. Et qđificabit vobis p̄fis
 ciuitates impedimentis vestris. Ac si diceret:
 Aedificabit vobis p̄fis ciuitates, p̄p impedi-
 menta vestra. Impedimenta nostra & vxo-
 res nostra & oīa pecora nostra erunt in ciui-
 tatis. Galaad, Pueri aut̄ tui transibunt oēs ar-
 mati. Non dixerunt, nos aut̄ transibimus oēs

armati, sed tanq; de aliis dicerent. Et cōmen-
 dauit eis Moyses Eleazar facerdotē & Ielum
 113 filiū Naue, & principes familiarū tribuum
 Israel. Non aut cōmendauit eos Moyses Elea-
 zar facerdoti, qđ v̄tiq; ordo locutionis visita
 ta exigebat. Per hos. n. introducti sunt in ter-
 ram q̄ petebant. Vnde magis illi istis à quib.
 introduceban̄ in terram postulatam, q̄ isti
 qui introducebant illis quos introducebant
 commendati videntur. Si autem non trāstieint
 armati vobiscū in bellū in conspectu dñi &
 transferre impedimenta eoru. Plus habet, &c.
 Et dedit eis Moyses filiis Gad & filiis Rubē. G
 Plus habet, eis. Et non ibi erat aqua populo
 114 bibere, pro eo qđ est ad bibendū. Loquere fi
 liis Israel & dices ad eos sufficere v̄. Loque
 re filiis Israel. Et omnia idola fusilia eorum
 115 perdetis ea plus habet, ea. Hoc erit vobis
 fines maris. Non dixit, hi erunt vobis. Et
 116 hoc erit vobis fines ad Aqilonem. Eadem
 117 repetita locutio est. Et erunt ciuitates eis ha-
 bitare. pro eo quod dici solet, ad habitandū. 118
 Refugia erunt vobis fugere illo homicidam. 119
 Quod v̄stite dici posset, vt fugiat illo homi-
 120 cida. Et incole qui in vobis, ista ciuitates in
 refugium. Singulari numero positum est in-
 121 cole. i. huic incole qui in nobis, quoniam mi-
 nus habet, est. Non enim ait, qui in vobis est,
 122 notissima locutio, sed rariore in lingua La-
 tina quam Græca.

D· A V R E L I I A V G V S T I N I

Hipponensis Episcopi, Locutio-
nis de Deuteronomio

LIBER QVINTVS.

VSque ad flumen magnum, flu-
 men Euphraten. Non dixit v̄f-
 que ad flumen magnum Eu-
 phratem. Et iudiciū quod du-
 rum & fuerit à vobis affereris
 illud ad me. Nō dixit quod durum fuerit vo-
 bis, sed à vobis, i. ita durum, vt à vobis iudi-
 cari nō posse. Si videbit aliquis virorū illo-
 123 rū terram optimam hanc q̄ iurauit patribus
 eorum, p̄ter Caleph filius Iephone hic vi-
 debit eam. Et in libro Numerorum istam lo-
 cutionem notauimus, qui non dixit p̄ter
 Caleph filium Iephone, sed filius. Dominus
 Deus yester benedixit te in omni opere ma-

F 2 num

LOCUTIONIS DE DEVTERONOMIO

Deut. 4. num tuarū. Non ait benedixit vos in omni
 opere manū vestrā, cū prædictisset vester,
 non tuus. Nūc ergo surgite & promouete, &
 pertransite vos vallē Arnon. Ecce tradidi in
 manus tuas Seō regē Esebon. Nō dixit in ma-
 nus vestras, sed à plurali ad singularē trāsīt.
Deut. 6. Qm̄ quē est gēs magna cui est ei Deus appro-
 piāns illis. Duo sunt hic notāda, vel qđ ait,
 cui est ei, vel qđ non ait appropiāns illi, sed
 appropiāns illis. Et similitudinem non vidi-
 fitis sed vocē. cum vox non posuit videri, sed
 gñaliter hoc verbū posuit tanqđ ad oninēm
 corporis sensum videre pertineat. In quam
 vos ingredimini illō, hæreditare eam, plenū
 esset et si non additū esset, illō. Et eduxit vos
 de fornace ferrea ex Aegypto. Fornacem fer-
 ream durā tribulatiōnē intelligi voluit. Secū-
 dum hoc & de Ioseph dictum est in Psalmis:
 Ferrū pertransit aīam eius. Et non transiit
 Iordanem hunc, quasi & aliis sit Iordanis. Ex
 hac locutione arbitror sāpe dici etiam hūc
 mundum, quasi aliis sit. Si autem genueris si
 lios & filios filiorū tuorū. Notanda locutio-
 nē est, vbi & auos nepotes dicit gignere. Et quē
 ritis ibi dominum Deum vestrum & inuenie-
 tis eum, qñ exquireris eū ex toto corde tuo,
 & ex tota aīa tua in tribulatiōne tua. Non di-
 xit, toto corde vestro & in tota aīa vestra &
 in totatribulatiōne vestra. Interrogate dies
 priores qui fuerunt priores te. Non dies, sed
 hoīes intelligendum est. Similiter & hoc no-
 tandem quod etiā supérius cum dixerit, in-
 terrogate pluraliter priores, te intulit singu-
 lariter, nō priores vobis. Si & tentauit Deus
 ingressus accipere sibi gentem de media gen-
 te. Tentauit pro eo quod est voluit positum
 est, aut quid aliud. Qđ aut ait de media gen-
 te, de mediis gentib. intelligendum est, singu-
 lari posito pro plurali, sicut terpentem, ranā
 & locustam, pro serpenti, ranis & locustis
 scriptum legimus. Sed omnia quā fecit dñs.
 Deus vester in Aegypto coram te vidente.
K Nihil minus est etiā non addatur, vidente. Et
 ego stabam inter dominum & vos in tpe il-
 lo annūciare vobis verba dñi, quoniam ti-
 muistis à facie ignis & non ascendiſtis in mó-
 tem, dicēs: Ego sum dominus Deus tuus &c.
 dicens posuit pro, cum diceret. Et aduena
 qui incolit in te. Populo dictum accipiendū
 est non quasi vni homini, quia in populo in-
 colit aduena. Propter hoc constituit tibi do-
 minus Deus tuus ut obserues diē sabbati &
 sanctificare eum. Si, & non hīc, non videret
 iniūsitata locutio. Ut obserues diem sabbati
 sanctificare eum, aut certe si ita eset. Ut ob-
 serues diē sabbati & sanctificares eum, aut ita,
 Propter hoc cōstituit tibi dñs Deus tuus ob-
 seuare diem sabbati & sanctificare eū. Nunc
 vero, Ut obseruet diem sabbati & sanctifica-
 re eum, iniūsitata & notanda locutio est. At-
 tende tibi ne dilatetur cor tuum & obliui-
 scaris domini Dei tui. Notandum etiam in
 malo dici posse dilationē cordis. Exultatio
 qđ ppe in dilatatione intelligitur cui contra-
 riæ sunt angustia, & tristitia, vtrunque autē
 potest & in bono & in malo accipi. Et erit
 cum interrogauerit te filius tuus ras dicens.
 Ras posuit, pro futuro quoquā tempo-
 re. Septem gentes magnas & multas. Quo-
 modo ergo multas, si lepēt? Sed multas di-
 xit, multitudinem habentes. Non dispones
 ad eos testamentum, cum de gentibus dice-
 ret. Testamentum ergo pro facto posuit. Et si
 liam eius non sumes filio tuo: Discedere. n.
 faciet filium tuum à me, & seruieret diis aliis,
 & irascetur indignatione dominus in vos,
 non ait irascar, sed tanquam de alio diceret.
 Ciuitates magnas, & muratas usque in coe-
 lum. hyperbolice dictum. Nec dicas in cor-
 de tuo cū consumperit Dominus Deus tuus
 gentes istas ante faciem tuam, dicens, pro-
 pter iustias meas induxit me dominus hæ-
 reditare terram bonam istam. Ordo est.
 Ne dicas in corde tuo, dicens. Ne quando
 dicant inhabitantes terram, unde inde nos
 eduxisti? More scripturæ additum est, inde.
 Quē fecit virtutem in Aegyptiorum. Hoc
 interpretes nostri quidam Latini minus in-
 telligentes noluerunt dicere virtutem, sed
 virtutē vel exercitū. Quoniam id quod ait
 Gr̄ecus δίκαιος, nonnulli exercitū intelle-
 xerunt. Sed elegans locutio est qđ fecit virtu-
 tem eorū, intelligendum est quod eam fecit,
 quoniam ad nihil eam redigit, sed quia plu-
 raliter dictum est, iō subobscurum est. Quos
 aperiēs terra os suum deglutit eos, & domus
 eorū & tabernacula eorū. Duæ locutiones
 hic notandæ sunt, qđ & additum est, eos, cum
 sufficere potuisset, quod & ait superi⁹, quos:
 & domus eorum cum dixisset, addidit, & ta-
 bernacula eorum, quasi alias in eremo ha-
 berent domus nisi tabernacula. Sed nimirū
 domus

domus intelligi voluit hoēs ad eos pten-
 tes, sicut ipsi populo dī: Et tunc tu domus Ia-
 cob. Nec ista locutio aliena est à Latina lin-
 gua. Nam & Romani dicti sunt domus Assa-
 raci, q̄ ex Assaraco Troiano originē duce-
 rent. Qm̄ oculi vestri viderunt oia opera dñi
 magna quæ fecit in vobis hodie. Cum de his
 operib. diceret quæ per erenum facta sunt
 eo tpe quo ibi circunducēbatur per quadra-
 ginta annos, tñ hodie dixit, quod itell̄gi vo-
 luit hoc tpe quotquot ibi annos idē tps h̄re
 potuisset. Terrā q̄ iurauit dñs patrib. nostris
 dare eis seminiq; eorū post eos. Tanq̄ dice-
 ret. i. semini eorum post eos. Non. n. & ipfis
 dedit, sed ita ipfis dedit cum semini eorū de-
 dit. Si aut̄ auditu audieritis omnia mandata
 eis quæ ego mando tibi hodie. Auditu vñ su-
 perfluum, sed locutio est scripture sanctæ fa-
 miliarissima. Et dabit pluia terræ tuae in tpe
 suo matutinū & serotinū. Cum matutinū
 tps dies dicatur, nunquid hic intelligi voluit
 tps anni primum? Serotinū in vero minus La-
 tinum ēlt̄, sed non potuit magis proprie de
 Gr̄co ex primi, qđ illi dicunt ἡμέρα: tñ etiā
 in Latina lingua vulgo v̄sitatum est, vt dic-
 atur serotinum, sed quod tardius q̄ oporteat
 factum est. Hic vero tps anni potius intelligi
 voluit. Et cum comederas & satiatus fueris
 attende tibi ipsi ne dilatetur cor tuum, & pre-
 pararicemini & seruatis diis aliis. Iam superi-
 tales locutiones notauius, siue q̄ à singula-
 ri ad pluralē transit, siue q̄ in malo voluit in
 telligi dilatet̄, vbi noxiā prosperitatem si-
 gnificauit. Et flumē magnum Euphraten. Re-
 petitiones iste v̄sitat̄ sunt in scripturis & re-
 decenter cōmandant. Timorem vestrum &
 tremorem vestrū imponet dñs Deus vester
 super faciem vniuersit̄ terræ. Non timorē &
 tremorē quo ip̄si timet̄ & tremunt̄, sed quo
 timentur & alios tremere faciunt̄. Non po-
 teris manducare in ciuitatibus tuis decima-
 tionem frumenti tui. pro eo quod est non de
 bebis. Et incēdes ciuitatem in igni. nos v̄sita-
 tius diceremus igni. Si autem lōge fuerit via
 à te. ac si diceret, lōga via, erit aduerbum po-
 sit pro noīe. Et foenerabis gentes multas. Fe-
 gerationem scripture dicit mutuo datam pe-
 cuniam, etiam si v̄surę non accipientur. Vn-
 de est & illud in Psalmo. Beatus vir qui mis-
 retur & commodat. Hoc enim maluerūt in-
 terpretari nostri, qui sentētiā potius q̄ ver-

ba sequenda putauerunt. Nā in Greco habet
 d̄are, qđ est fēnator. Et p̄ncipabēris gē

tium multarum, tñ aut̄ non p̄ncipabuntur;

Tanq̄ diceret, Tibi non dominabuntur, hoc

est gētes. Genitius enim casus est singularis

huius pronominis quod ait tui, cuius datiu-
 mus est tibi, non pluralis nominatiuus, cuius

genitius est tuoru. Si autem fuerit in te ege-
 nus in fratrib. tuis in vna ciuitatū, Non vni

homini, sed populo dī, iō, in te. Si autem fue-
 rit in te egenus in fratrib. tuis in vna ciuitatū

tuarū in terra quam dñs Deus tuus dāt tibi,
 non auertes cor tuum, neq; cōstringes manū

tuam à fratre tuo egente. Aperiens aperies
 manus tuas ei, fōenus foeneraberis ei, quantum-
 cunq; postulat & quantum egez̄. Hic certe cū

opera misericordiæ p̄cipiat, non v̄tq; v̄su
 rarum crudelitas suscipienda est. Vnde appa-
 ret q̄ ait fēnus foeneraberis ei, mutuo dandū

qđ postularet itell̄gi voluisse. Quod ait ait,
 aperiens aperies manus tuas, tale est & quod

sequitur, fōenus foeneraberis, v̄stata locutio
 est in scripturis sanctis. Cum de aure pertun-
 denda serui p̄cepisse. Et ancillam, inquis,

tuam facies similiter, accusatiūm pro dati-
 uo ponens. Non ait ancillæ tuae facies, quod

locutionis nostræ consuetudo poscebat. Si

autem fuerit in eo vitium claudū aut cæcū,

vel omnem vitium malum. Nō ait, claudica-
 tio aut cæcitas, ipsa. n. sunt vitia, sed claudum

& cæcum quod sunt non vitia sed aīalia quæ

habent vitia. Hoc quoq; notādum est, q̄ ait,
 vitium malum, quasi posset esse vitium bo-
 num. Et non dormiet de carnibus de quibus

immolaueritis vespere die primo v̄sque in

mane. Pro eo quod est, non remanebit ea no-
 ēte, nō dormiet dictum est. Non offeres dño

Deo tuo vitulum vel oīem in quo est in ip-
 so vitium. v̄stata locutio est, in quo est vi-
 tium, sed ista scripturis est v̄statio. Et lap-
 idabis eos in lapidibus, & moriētur, quod ex

nostra consuetudine diceretur, lapidib. non

in lapidibus. Non multiplicabit sibi equum,

pro equis vel pro equitatu equum posuit,
 vnde nonnulli equitatum interpretati sunt.

Non poteris constitui super te homi-
 nem alienum, qui non est frater tuus. Non

poteris dictum est, pro, non debet. Secun-
 dum omnia quæ petisti à domino Deo tuo

in Oreb in die conuocationis dicentes. cum
 dixerit superius petisti dicentes, subiecit, nō

Aug. Tomus tertius. F 3 di-

LOCUTIONIS DE DEUTERON.

- 51** dicens . Qm̄ dñs Deus vester qui p̄cedit
52 vobiscū. nō dixit vos : Si occurreris n̄dum
Deu. 22. auis ante faciē tuā in via . Notandum q̄ o-
53 ccurreris dixit ēt non ambulantis. Si aut̄ ædifi-
 caueris domum nouā , facies coronam sola-
 rio tuo , & non facies homicidium in domo
54 tua, sed cadat qui cecidit ab eo , i.à solario ca-
 dat qui cecidit, nimis inusitata locutio est. Et
 abiens fuerit viro alteri, & oderit eam vir no-
Mat. 21.
55 uissimus . Notandum ex duob. posteriorē no-
 uissimū dici , Talis locutio est in Euangelio,
 qn̄ quæriſ ex duob. fratrib. quis eorum fece-
 rit voluntatē patris, & r̄n̄def nouissimus , cū
Deu. 24. duo fuerint. Nō pignorabis molā, neq; supe-
 riōrē lapidē molæ , quia aīam iste pignorat.
 Pro eo qđ est, quia aīam pignoras si feceris.
 Deinde notādū aīam dixisse pro ea vita quā
Mat. 6. habet aīam in corpore. Ex qua locutione & il-
56 lud est in Euangelio: Nonne aīam plus est quā
 esca? Si aut̄ deprehēdatur homo furans aīam
 ex fratrib. suis filiis Israel aīam pro homine
 posuit. Deniq; sequit̄, & opprimens eū ven-
 derit. Quā nō minus notāda est locutio. No-
 luit. n. dicere, eam qđ esset magis cōsequens,
 qm̄ aīam dixerat, sed eū. i. hominem in cuius
 significatione dixerat aīam . Si debitum fuerit
57 in proximo tuo debitum quodcunq;. Repe-
 titio verbi locutionem notādā facit . Si aut̄
58 noluerit homo accipere vxorem fratri sui,
 & ascendet mulier in porta ad Senatum & di-
 cet: Non vult fratres viri mei suscitare nomē
 fratri sui i. Israel, noluit frater viri mei. Quā
 uis verborum repetitiones amer scriptura,
 inusitator est tñ repetitio hēc, sed elegatiū
 querela ostentat affectum . Maledictus om-
59 nis qui dormierit cum omni pecore. pro eo
Deu. 27. quod est, concubuerit. Deinde cum omni pe-
 core. pro eo quod est, cum quolibet pecore.
60 Et seruies inimicis tuis quos immittere domi-
Deu. 28. nus Deus tuus sup te. Gr̄ecus hēt λαργεύεισ̄,
F vbi Latinus interpretatus est, seruies. Solerat au-
 tem hoc verbum in ea seruitute scriptura po-
 nere quā debet Deo . Vnde idolatrę appellā-
 tur, qui ea seruitute idolis seruiunt. Ergo hic
 inusitate positum est hoc verbum, quāquam
 posuit etiā hunc sensum h̄re , q̄ tam grauiter
 multa dixerit, vt inimicis suis nimium super-
 bientib. tanquam diis seruisse cogantur. Gen-
 tem cuius non audies vocem eius: Et hoc no-
 tandem est quod & cuius dixit, & eius, sicut
Iofue. loqui scriptura solent, & id quod ait: Cuius
 non audies vocē pro eo qđ est, cuius lingua
 non intelliges. Mollis & tenera in te valde fa-
61 scinavit oculo suo fratrē suū & vxorē , quæ
 est in sinu eius, & qui reliqui sunt filii quicun-
 que relicti fuerint illi , ita vt det vni ex eis a
 carnib. filiorum suorū de quibuscūq; edet,
 eo q̄ non derelictū sit ei quicquam in angu-
 stia & tribulatione qua tribulabunt te inimi-
 ci tui in oībus ciuitatib. tuis. Notādū est quē
 admodum id dictū sit fascinavit p̄ inuidit, &
 tanq; ad hoc derelicto , vt necesse sit ei dare
 de carnib. filiorum quas cogit necessities in
 cibū sumi à parentib. Nam & in Prouerbiis
 qđ Latini codices h̄it: Non coenabis cū vi-
 ro inuido. Gr̄ecus hēt ἀνδρὸς πότε βασιλεὺον αὐτῷ
62 ros aut̄ fascinus d̄f. Et erit sicut latratus est dñs
 in nobis benefacere uobis. Gr̄ecus habet, be-
 nefacere uos. Nec uidetur esse saltem Gr̄eca
 locutio, accusatiuus tñ pro datiuo positus in
 telligitur, unde maluerunt Latini interpretes
 dicere vobis quām uos. Vos vidistis oīa q̄ se
 cit dominus Deus vester in terra Aegypti co-
 ram uobis Pharaoni & seruis eius oībus , &
 omni terrę illius tentationes magnas quas ui-
 derunt oculi tui. Notandum illas plagas etiā
 tentationes uocari. Si fuerit dispersio tua à
63 summo celi, vsque ad summum coeli , inde
 congregabit te dominus Deus tuus . Mirum
 si non hoc dicit, A summo celi usq; ad sum-
 mum celi, quod solet dicere, à summo terre
 vsque ad summum terre fortasse propterea,
 quia fī id quod & iste aer celiū d̄f , con-
 iungitur terra. Non est in cēlo, dicens: Quis
 ascendet in cēlum & accipiet nobis illud, &
 audientes illud faciemus. Neque trās mare
 est, dicens: Quis trāsfretabit nobis trās mare
 & accipiet nobis illud, & audientes illud &
 faciemus, dicens, pro eo posuit, quod est, vt di-
 cas. Noua locutio. Et dñs qui comitabitur ti-
 bi tecum. Et dixit dominus ad Moysen: Ecce
64 tu dormies cum patribus tuis . hoc uerbo
 eius mortē significauit. Amaricantes eratis H
 quā ad Deū, id est, amaricabatis ea quā Dei
 sunt. Scio. n. quia post obitum meū iniulta-
 te iniuitatē facietis. vno verbo autem Gr̄e-
 ce dicitur, iniuitatem facietis, quod est
 ἀνθρώποι. Et occurent vobis mala nouissi-
 mum dierum. Sic enim habet Gr̄ecus , pro-
 in nouissimis diebus , aut in nouissimo die-
 rum. Nam hic ipse pater tuus possedit te
 & fecit te, & creauit te. Ordo notandus est,
65 prius
66
67
68
69
70
71
72

prius enim vñ dicere debuisse: Creavit te, & fecit te, & deinde possedit te. Quo.n.intelligi tur posse possideri qui nō est? Hæc metapho ra minus vñstata est: vt renes tritici intelligant velut interiora tritici, vnde farina eiicis. Hoc .n.& adipē dixit. Nā hoc nomen ēt farinā so lent Græci appellare. Hoc. n. habet Græcus in Exodo, vbi scriptū est. Eleuantes farinā su per humeros suos: Græcus quippe interpres

72 sīata posuit, quod sunt adipes. Filij in qbus

73 nō est fides in eis, vñstata scripturis locutio. Qm̄ iudicabit dñs populū suū: & ī seruis suis cōolabif. Pro seruos suos cōolabif. Nisi for te ipsū cōsolari dicit trālato verbo velut ab indignatione vel offenditure, qua eū offendit

74 I mali. Si aut̄ eius cōsolatio accipiēda est, non ex more hoīum, sicut nec ira & zelus, & cæ tera talia. Vbi sunt dij eorū in qb. fidebant in

75 ipfis: Plenū effet & fine, ipfis. Et iurabo dexte rā meā. i. per dexterā meā. Letamini cœli si mul cū eo, & adorent eū omnes angeli Dei. Alij codices habent, & adorabūt eū oēs filij Dei. Filios aut̄ Dei dicitos qui angeli sunt in cœlis, nō facile in scripturis saētis inueniūt.

D· AVRELII AVGUSTINI

Locutionis de Iesu Naue

LIBER SEXTVS.

1 **N**OS autem transibitis expeditio res fratribus yestrīs, omnis for tis. i. omnis quicunque in vo bis fortis est. Ut sciat is viā quā ibitis eā. plenū effet etiā si non

2 haberet, eam. Et factum est cum effetis in

3 Hiericho. Notanda locutio est. Nō dum q̄ ppe erant in eadem ciuitate cuius portæ cōtra

4 illos clausæ fuerant. Vnde factum est vt in eā intrare nō possent nisi muri eius cecidissent circuña arca dñi. Ergo in Hiericho dictū est, in terra q̄ pterinet ad Hiericho. De Hieri cho dictum est cū clausa effet. Nec q̄squam ex illa prodibat, neq; introhibat. viique in illā subauditur, non ex illa. Hoc appellatur Gra ce ζεύγμα κατά οὐλεύην. Dominus dicit ad Iesum. Ecce ergo tradō tibi subiugatam Hie rico & regem eius qui est in ea, potentes for titudine. Mirandum quod non hic posuit cō iunctionem copulatiuam, vt diceret, & potē tes fortitudine, quā solet scripture tam assi-

due ponere, vt etiam ibi inueniat vbi sensum solitè locutionis impedit. An & Hierico & rex eius dicti sunt potentes fortitudine? Et 6 Raab meretricem domū paternā eius viuiscavit Iesus, & commemorata est in Israel vñ que in hodiernū diē. Notandum est quemad modum dicat scripture, vñque in hodiernū diē, qđ asidue dicit. Nā & de lapidib. illis 10ſue. 4. duodecim qui positi sūt vbi Iordanis ex ima parte defluxerat, & ex parte superiore, cōsti terat, arca trāsente vel populo, ita dictum est, q̄ effent ibi vñq; in hodiernū diē. qđ vñ ita sonare, tanq; post plurimū t̄pis per hanc scripturā ista narrant, nec eo t̄pe ij libri con scripti fuerint quo erant hæc recentissima. Quisquis aut̄ putat hoc qđ de ista mererice L dicturus est, q̄ vñq; q̄tum est atas vnius hoīis dixit, & tñ dñ vñq; in hodiernū diē. De iis itaq; reb. dñ hoc quæ non ita cōstitutæ sunt vt postea mutarentur ab eis qui cōstituerūt. Quo dñ aliquis in exilium perpetuū missus, quia non ad t̄ps p̄finitū hoc supplicio ple ctif, nō quia q̄squam pōt esse ppetuus in exilio, cum hō ipse nō possit esse ppetuus. Sic ergo & ista mererix nō est p̄cepta ad t̄ps ha bitare in Israel, iō dictū est vñq; in hodiernū diē. Dominus dicit ad Iesum: Peccauit po pulus & transgressus est testamentum meū, 10ſue 7. quod disposui ad eos. Notandum quemadmodum testamentum appeleret hoc qđ p̄cep erat vt anathema effet Hiericho, & nemo sibi inde aliiquid vñsurparet. Deus loquēs 8 ad Iesum ait inter cætera. Ecce dedi manus tuas regē Gai & terram ipsius, & facies Gai sicut fecisti Hiericho, & regi eius, & prædā pecorum predaberis tibi. Præcipue notanda locutio est, non solum quia prædaberis ti bi dixit tanquam vnius futura effet illa pre da, cum omnium effet futura. Nam tales locutiones vñstatisimæ sunt, cum Deus tanquam ad vnum, loquitur, quæ ad populum loquit. Sed hoc nouum est hic, q̄a p̄dictit scripture: Et dixit dñs ad Iesum, quem cōstat vnum hoīem suis, qđ tñ dixit prædaberis tibi, nō vtique ita dictum est vt præda illa huius vnius hominis esse p̄cepta sit, sed vniuersi populi. Et insidiae erant ciuitati à mari. Qui nescit putat istam ciuitatem maritimam. Cō 9 suetudinis est autem scripturarum vt occidentalem partem à mari appelleret, vel ad māre, quia ex ipsa parte terra vbi hæc ag ebatur

LOCUTIONIS DE IOSVE

proprius habet mare q̄ à ceteris partibus. Extende manū tuā in Geso q̄ est in manu tua contra ciuitatē. Ista locutio notāda nō est, nisi p̄p nomen q̄ obscurū est eis in quorū confuetudine nō est. Quid.n.dicit Gefon nō facile intelligitur, hoc interpres Symmachus scutū appellasse perhibet. Septuaginta aut in terpres, secundū quos ista tractamus q̄ posuerunt Gefon, miror si & in Graeca lingua hastā vel lāceā Gallicanā intelligi noluerūt. Ea quippe dñr Gesa quorū & Vergilius mēminit, vbi ait de Gallis scuto Aeneę p̄ctis:

Aene. 8. Duo quisq; Alpina coruscant, Gera manu.
 11 Et facti sunt inter mediū castrorū hi hic, & hinc. Duo notāda sunt in hac locutione. Vnū q̄ cū hostes qui vincebat, in medio essent, tā quam de his dictū est, q̄ hi essent hinc & hi hinc, cū potius ita Israēlīcā fuerint qui eos

A in medio posuerant percutiendos. Alterum q̄ inter medium castrorū eos factos esse dicit scriptura, castra appellans ēt productas acies in p̄lio constitutas cum castra non soleat appellari, nisi vbi exercitus manēdū consistit. Nisi forte ideo castra appellata sunt q̄a cū oībus suis ibant, Exceptis pecoribus & spolijs q̄ erant in ciuitate prædati sunt filii Israel scđm præceptū dñi quemadmodū cōstituit dñs Iesu. Ita dictum est exceptis pecoribus & spolijs p̄dati sunt, quasi ipsa non fuerint fidati, cū potius ipsa prædati sint, & excepta ideo dicta sint, quia hāc illo p̄lio sola

Iosue. 9. consumpta non sunt. Israēlīcā r̄ndentes Ga-
 baonitis dixerunt: Vide ne in me habites, sed quo disponā tibi testimoniū. Iā & superius tales locutiones notauiimus: hoc est. n. vide ne in me habites, q̄ est, apud me, id est, in terra quā eis promiserat Deus. Et hic tanquam ad vnu hoīem videtur locuti, cū legatus ad eos nō vnu venerit, sed morte suo gēti & popu lo r̄nsa redētes, singulare numero loquunt̄, sicut plerūq; & ad ipsos Deus vel ductor ipsorū. Notandū etiam q̄ p̄ctū pacis testimoniū vocat scriptura, more qdam suo, nā sepe ita loquitur. Et nunciatum est Iesu dicētes: inuen-

Iosue. 10. ti sunt quinq; reges absconditi in spelunca, B pro eo q̄ est, nunciauerunt dicentes. Ita faciet dñs omnibus inimicis v̄ris quos debella bitis eos. Nihil minus eēt huic sententiā eti-
 15 16 nō h̄bet, eos. Et oēs cepit bello: quia p̄ dñm factum est confortari cor eorū vt obuiam irent ad bellum ad Israel vt exterminaren-

tur. Notandū est confortati cor, non semper in bono accipiendum. Tu scis verbum quod locutus est dñs ad Moysen hominē Dei de me & te. Non dixit hominem suū. Et dixerūt filij Ioseph: Nō sufficit nobis mons & t̄quis electus & ferrū Chananeo qui habitat in Bāsan. Equum electū dixit pro equis electis, q̄ vītrati in nostro sermone non est. Vnde nō nulli Latini interpres noluerūt equū interpretari, sed equitatū. Sic aut dictū, est equus electus, p̄ equis, sicut in nostra confuetudine dicit miles pro militibus. Et facti sunt exitus illorū Iordanis, & reuertētur fines ad mare: non dixit reuersi sunt, aut saltē reuertuntur, sicut solet de finibus dici, sed reuerentur, tanq̄ adhuc futurū sit, cū præteriorū sit ista narratio. Et in oībus ferē ipsis terrarū diuisio nibus per singulas quasq; tribus, ita loquitur scriptura, ut futuri t̄pis verbis vtaf. Refugere illuc qui percussurā aīam nolens. Hic aīam, vel hoīem intelligere debemus, vel vitā carnis q̄ fit per animā. Qua locutione & illud dictum est à fratribus Ioseph: Non percutiā mus eū aīam: nō eū occidamus: Nā si aīa posset ab intersectore percuti nō diceret dñs: Nolite timere eos q̄ corp⁹ occidūt, aīam aut occidere nō possunt manducavit dñs in manu Moyſi. Locutio familiariissima scripturis. Ita. n. dicitur verbum quod factum est in manu illius, vel illius Prophetæ: hoc est in pote state dicendi datum. Et accepit Iesu cultros petrinos in quibus circunciderat filios Israēl. Non dixit quibus circunciderat sed in quib. Et vbi dimisit eos Iesu in domos suas, & bñdixit eos dicens. Plus vñ hic copulatia coniunctio. i. &: Nam ita dici posset. Et vbi dimisit eos in domos suas, benedixit eos dicens. Itē alia locutio notāda est q̄ cū dixis set scriptura. Et benedixit Iesu dicens. atque his verbis intentos fecisset audire quid bñdi cēdo dixit Iesu, hoc solum subiecit. In diuitijs multis abierunt in domos suas & pecora multa valde & argentum & aurū & vestē multa valde, diuferunt p̄dā inimicorū suorū cū fratribus suis. Qđ magis esse narrantis q̄ benedicentis appetet. Aedificauerunt tibi arā super Iordanē, aram magnā videre. Ista locutio ēt in sermone Latino nota est. Et audierunt filij Israel dicentiū. Nō ait, dicentes vel dicentes. Seruire seruitutem dñi. In qua locutione duo notanda sunt, & seruire serui-

17 Iosue. 14
18 Iosue. 17
19 Iosue. 18
20 Iosue. 20
C
Geo. 37.
Mat. 10.
21 Iosue. 21.
22 Iosue. 22
23 Iosue. 22
24 G
25
26
27

- 17
Iosue. 14
- 18
Iosue. 17
- 19
Iosue. 18.
- 20
Iosue. 20
- C
- Geo. 37.
Mat. 10.
- 21
Iosue. 21.
- 22
- 23
Iosue. 22
- 24
- G
- 25
- 26
- 27
- seruitutē, quę ēt Latina locutio reperitur, &
28 seruitutē dñi, i. quę debet vel exhibet dño. Et
audientes Phines sacerdos & oēs principes
synagogę qui erāt cū illo, verba quę locuti
sunt filij Rubé & filij Gad & dimidiū trib. Ma
nasses & placuerū illis. Audiētes p̄ audierūt
positū est, aut plus est hic, & : Nā plenus est
ſensus, audientes verba hęc placuerunt illis.
Nec tū sine incōsequētia, qā cū audissent, di
cendū fuit. Et Iesuſ senior prouectus diebus.
hoc de Abrahā dictū notauius, seniorē in
scripturis nō ſolū illi appellari qui eſt infra
30 aetātē ſenīs, ſed et̄ valde ſenē. Vnde nō oī ſe
Iosue. 24. nior ſenex, oī aūt ſenēx ſenior dici pōt. Et in
E duxit ſuper illos mare & aperuit ſuper illos.
Non ait aperuit illos, quamvis nonnulli in
terpretes hoc maluerunt dīcere. In omnibus
gentibus quas transiuius per ipſas. Uſita
te in ſcripturis ſunt iſte locutiones, nec tam
crebro notandę, quam crebro intercurrunt.

D. AVRELII AVGUSTINI Locutionibus de Iudicibus,

L I B E R S E P T I M V S.

- Iudic. 1. 1 T factum eſt postquam defun
ctus eſt Iesuſ, interrogant filij
Iſrael in dño. non ait, dñi, qđ
ſermonis noſtri conſuetudo
poſcebat. Et bellemus in Ch
ananęo. Non dixit aduersus Chananeum, aut
cōtra Chananeū, aut ſaltē in Chananeum. Et
Iudic. 2. mortuus eſt Ielus filius Naue ſeruus dñi, fili⁹
centū decem annorū. Ista repetitio quod cū
dixiſſet filius Naue, repetiuit filius, & deinde
addidit centū decē annorū, inuifitata eſt, vt
potius filius centū decē annorū diceret qđ ho
mo centū decem annorū, ſed tñ & alibi repe
rif. Et omnis generatio appofiti ſūt ad patres
ſuos. Notanda locutio eſt, qđ non ait appoſi
ta eſt, quia plures erant. Tradidit eosin manu
prēdantiū. Nō dixit in manu, quod vñ La
tina locutio poſtulare. Et cum ſuſcitauit do
minus eis iudices, & erat dñs cum iudice. So
lita locutione plus eſt hic, &. Nā plenū eſſet,
Et cū lufcitauit dñs eis iudices erat dñs cum
iudice. Notandū eſt et̄ hoc qđ plurali ad ſin
gularem transiens, nō ait, cum iudicibus, ſed
7 cum iudice. i. cum vnoquoque iudice. Et fa
ctum eſt cum moreretur iudex & reuertebā
- tur iterum & corrūpebant ſuper patres ſuos.
Recta locutio iſla eſſe poterat ſecundum cō
ſuetudinē ſermonis noſtri, & ſiebat cū more
retrū iudex & reuertebātur, & iterum corrū
pebant ſuper patres ſuos. Si, &, non haberet,
plenū eſſet, Cū mōrereſ iudex reuertebant,
& iterū corrumpabant ſuper patres ſuos. i.
plusquā patres eorum. Propter qđ tanta de
liquit ḡes hęc teſtū meum. Tanta dixit p̄ tñ
i. tam multū, nomen pro aduerbio, qđ etiā Iudic. 3.
in Latinis locutionib. maxime in Poeticis in 9
ueniuntur. Et nō obaudierunt vocis meę. Græ
ca magis locutio eſt. Factus eſt ſuper ſpūs do Iudic. 3.
mini. cū ſpiritus dñi vtiq; factus non ſit, ſed Iogn. 1.
super eum factus eſt, ita dictum eſt, ac ſi dice G
retur, Factum eſt vt eſſet ſuper eum. Ex qua
locutione & in euangelio legitur: Ante me fa
ctus eſt. i. factum eſt, vt eſſet ante me. Quod
alio modo dicereſ, Prælatus eſt mihi. Et ſum
pſit Aioth gladium deſuper femore ſuo dex
tro. Sic interpretari potuit quod Græcus hęt
Σπ̄ ἀντίθετος. Nam locutio minus Latina eſt. 12
Erat aūt Eglon vir exilis valde. hoc ad anti
phrasin dictum. i. locutione contraria ſequē
tia indicant, qñ. n. percussus eſt, dictū eſt qđ
cocluserūt adipes vulnus, qā nō eductus eſt
gladius de ventre eius. Et percusſit alienigen
nas in ſexcentos viros. Non ait alienigenarū 13
ſexcentos viros, aut certe alienigenas in ſex
centis viris. Non ne p̄cepit dñs Deus Iſrael 14
tibi & perges in montem Thabor? Non ait Iudic. 4.
vt pergas, qđ vñ eſſe cōſequens, ſed inuifitata
locutione, nō nē p̄cepit tibi & p̄ges, vt ſub
audiamus verbū qđ ſupra poſitum eſt, & ſit,
Non ne perges, aut ſolita locutione plus ha
bet, &, Nam iſta cōiunctione detractatio ſen
tus currit. Nonne mādauit dñs Deus Iſrael ti
bi perges in monte Thabor, & accipies tecū 15
decem milia virorū &c. Qm̄ nēcio diem H
in quo dñs proſperat angelum mecum, vtrū
proſperat actus angeli eius qui mecum eſt,
an p̄ſpera mihi ſacit per angelum. Oēs cur
rus ſuos, nō gentos currus ferreos. Vbiliter
diſtinguitur, elegās reperiſſio, vtrū omnes
currus ſuos, & deinde ſequatur, nō gentos
currus ferreos. An omnes currus ſuos nō gē
tos, & deinde inferatur, currus ferreos. Et pa
ue fecit dñs Sifarā & oēs currus eius & oī
caſtra eius in ore gladij in cōſpectu Barach.
Quō pauefecit currus, niſi eos intelligat qui 18
erāt in curribus? Et pauefecit dominus Sifa
ram

LOCUTIONIS DE IUDICVM LIB. VII.

ram & oēs currus eius , & oia castra eius in ore gladii in cōspectu Barach. pauefecit in ore gladii, ac si diceret, interfecit in ore gladii; pauefecit ergo cū cedere gladio. Et descendit Sisrah desuper curru suo. Ita dici Latine potuit, qđ est Græce ἡρακλῆς. Et cooperuit eū in pelle sua. Non dixit pelle, aut de pelle. Sic. n. habet Græcus ēr τὴν δέπην ἀντίτισ. Et erit si quis venerit ad te dixerit, est hic vir, & dices, nō est. Detracta cōiunctione cōsequente hēt sensum: Siquis venerit ad te, & di xerit, est hic vir? dices, nō est. Et pergebat manus filiorū Israēl pergens: Solita & frequenta locutio est. Et indurabat in Iacob regem Channaān. Nouo modo positum est hoc verbum indurabatur, pro eo qđ est fortis efficie bās & præualidus. Perforauit caput eius & p cusit. i. percusit caput eius & perforauit. Sic pereant oēs inimici tui dñe & diligentes eū sicut ortus solis in potētia eius . non dixit diligentes te, cū vtiq; de dño intelligi vellet. Et factū est qñ seminauit vir Israēl, nō vnum hoīem signat, sed ipsam gentē . Ascendebat Madiā & Amelech & filii Orientis & ascen debat super eū. Ista repetitio verbi nō vñ hñc solitam elegitiā vel affectū. Et liberauit vos de manu Aegypti. Per manum ptātem signifi cat, per Aegyptū Aegyptios . Et dixit ad eum Gedeon. In me dñe mi subintelligitur inten de, hoc est, ī me intēde. Et est ista locutio scri pturis familiarissima. Et si est dñs nobiscum, & vt quid inuenierunt nos omnia mala ista. plus habet cōiunctionē &, sicut solet loqui scriptura, q si detrahās, plena sñia est. Et si est dñs nobiscum vt quid inuenierūt nos oia ma la ista, quāuis & superior coniunctio possit salua sñia detrahi, vt cum dixisset, In me dñe mi, deinde sequat, Si est dñs nobiscū, vt quid inuenierunt nos omnia mala ista magis enim hoc exigit nostrę locutionis consuetudo. Et vitulū annorum septem . Hic manifestum est quo vitulos appeller scriptura. Bos enim annorum septē fñi consuetudinem locutio K nis nostre, non est vtiq; vitulus. Secundū hāc ergo locutionē dictum est de Sangar , q̄ occiderit sexcentos viros prēter vitulos boum, 33 hoc est prēter boues . Et cecinit in cornea, subauditur tuba; Græcus enim non habet tu ba, sed tantum cornea . Camelis eorum non erat numerus, & erant sicut arena quæ est ad labium maris. In multitudine constat. *ū περὶ βοῶν*

lxxviii dictum . Hæc aut̄ trāslatio vbi labium maris posuit pro litore, as fidua est in lcriptis, sed rara est in Latinis codicib. quia plerique litus interpretati sūt, magis quid significet labiū volentes ponere , q̄ ipsum labium. Nā litus si vellent septuaginta interpretes di cere, nō deesset lingua Græca quod diceret. Et diuisit trecentos viros per tria principia. p partib. principia posuit. Et dixerunt ad Gedēo viri Effrem. i. viri de tribu Effrem . Quid verbū hoc fecisti nobis vt nō vocares nos cum exires pugnare in Madian? verbū pro fa cto posuit. Et dederunt septuaginta argenti. subauditur pondo, vel tale aliqd. Interpretatio ex Hebreo septuaginta, pondo habet. Et cōduxit in ipsis Abimelech viros. In ipsis di xit, pro ex ipsis. i. ex argēti pōdo septuaginta cōduxit viros. Viros inanes & perturbatos. *Psal. 34.* inanes posuit p̄ leuib. qb. sūt cōtrari graues, vnde dē in populo graui laudabo te. Et intra uit in domū patris lui in Effrata & interfecit fratres suos filios Hieroboal septuaginta vi ros sup̄ lapidē vnū. Quia iā superius septuaginta dixerat filios Hieroboal. i. Gedeon, & nunc eos septuaginta dicit occisōs , quanuis minus occisi fuerint duo. i. ipse q̄ occidit & Ionathan iunior q̄ latuit , de quo adiungens dicit. Et remāsit Ionathā filius Hieroboal iunior, qm̄ abscondit se , ac per hoc vniuersū numerū posuit pro penē vniuerso. Et spreue rūt viri Sichimorū in domo Abimelech. Nō dixit, spreuerūt domū Abimelech. Et insidia tū sunt sup̄ Sichimā quaror principia. i. qua tuor partes. lā ista locutionē etiā superi⁹ notauimus . Et accepit populū & diuisit eū tria principia. Accepit dixit de illo populo qui cū illo erat, & hic tria principia, p̄ trib. parti bus posuit. Et abierūt viři in locū suū. i. vnuſ- quiq; . Et eris nobis in caput oibus habitanti bus Galaā. Non dixit eris nobis caput. Sic enim solet loqui scriptura. Vnde est: Esto mi hi in Deum protectorē & in dominum refugii , & multa huiusmodi. Et hāc vñica ei, & nō est prēter ipsam filius aut filia. hoc est qđ dictum est, vñica ei , sed propter affectum repetita sententia est. Et nō est ei prēter ipsā filius aut filia. Nō est ei pro non erat, ei dictū est, prēterita quippe narrantur. Et vxor eius sterilis , & non pariebat . cum potuissest suscere quod dictum est, sterilis. Et præcatus est Manue dñm, & dixit : In me dñe, homo Dei quem

35
36
L
37
Iudi. 8.
38
39
Iudi. 9.
40
Psal. 34.
41
42
43
44
45
46
Iudi. 11.
Psal. 40.
47
M
48
49
Iudi. 13.
50

f quē missisti veniat nunc iterū ad nos. In me ita dictum est, vt subaudiatur, intende. Et per cusit eos tibiam super femur. Hæc locutio inusitata est, tñ locutio est, non alijs in corpore vulneris locus, sicut in qñib. exposui, hoc est percusit eos ad admirationē, ad stupore. Et dixerūt vir Iuda, quare ascendistis super nos. Singularē posuit p̄ plurali, dixerūt. n. viri Iuda, nō vnus vir. Ne forte occurratis in me vos. pro eo qđ est occidatis me. Et hæc locutio in qñib. exposita est. Et reduxerunt eū de petra & vñq; venit vñq; ad maxillā. Locus est sic appellatus postea ex eo facto qđ ibi gesit ip̄e Sampson, quoniam maxila as-

A ni pugnans mille p̄strauit, hoc ergo per Por lepsim dictum est, quia post illa omniagesta, hæc historia conscripta est. Sicut stuppa

Iudi. 16. cū olfecerit ignem. Methaphora ab animali ad inanimale. Non n. stuppa sensum habet ol

factus, sed ita dictum est, ac si diceretur, cum ignem senserit. Quamuis & hoc qđ dixi, sen

terit, ad eandem metaphoram pertineat, sed ad celeritatem intelligendam pertinet, quod dictum est olfecerit. Et extendit manum suā

& accepit eam. Et si nō diceret extendit ma- num suā, vñq; extenta manu acceptā intelli-

geremus. Et nunciatum est Gazeis dicentes. Non ait nunciauerunt dicentes, aut nuncia-

58 tum est à dicentib. Si allegauerit me in septē neruis humidis nondū siccatis. non ait septē

59 neruis, sed i septem neruis. Si allegauerit me in septem neruis humidis nōdū siccatis, & infirmabor, plenum esset si non haberet, &

60 Et insidiæ ei sedebat in cubiculo. Quod nonnulli interpretati sunt, obsedebāt, sed Græ

cus ī alibi, hoc est sedebat, quia insidiæ sin-

gulari numero Græce dicuntur, nec potest Latine dici insidia. Locutio autem natanda

erat, quia dictum est insidia sedebat pro iis qui insidiabant. Ipsi. n. sedebat. Nūc ergo in-

dica mihi in quo alligaberis. Nō ait, quo alli-

gaberis, aut vñ allegaberis. Si allegauerit me in funibus nouis. Non dixit funibus. Item si

63 allegauerint me in funicibus nouis in quibus non est factū opus, & infirmabor. Plenum es-

set et si non præponeretur &, Et hoc ter-

tium fecellisti me. Tertium posuit pro ter-

terio siue ter, nomen scilicet pro aduerbio,

quod & in Latinis locutionibus elegāter fie-

ri solet. Dimitte me & palbabō columnas su-

per quas domus confirmata est super eas.

D. AV R E L I I A V G V S T I N I
Hipponensis Episcopi defi
de & Symbolo

LIBER VNVS.

Voniam scriptū est, & Apostoli Q̄eet
ex disciplina robustissima au- & scopus
thoritate firmatum, qñ iustus opeis pre-
ex fide viuit, eaq; fides officiū sentis. c. 1.
a nobis exigū & cordis & lin- Abac. 2.
guæ, Aut. n. Apostolus corde credidit ad iusti- Rom. 10.

tiā, ore autē cōfessio fit ad salutē, oportet nos esse & iustitiae moares, & salutis. qñquidē in sépiterna iustitia regnaturi, a p̄sēti seculo

maligno salui fieri nō possumus, nisi & nos ad salutē proximorū nitētes ēt ore profitea-

mur fidē q̄ corde gestam⁹. quæ fides ne frau-

dulentis calliditatib. hæreticorū possit in no-

bis aliqua ex parte violari, pia cautaq; vigilā-

tia prouidendū est. Est autē fides catholica in

symbolo nota fidelib. memoriq; mandata

q̄rum res passa est breuitate sermonis, ut inci-

pientib. atq; laetentib. eis qui in Christo re-

nati sunt, nondū scripturarū diuinarū diligē-

tissima & spirititali tractatione atq; cognitio-

ne roboratis, paucis verbis credendū consti-

tuertur, proficientib. & ad diuinam doctrinā

certa humilitatis atq; charitatis firmitate

surgentib. quod multis verbis exponendo ef-

ser perficedū. Sub ipsis ergo paucis in sym-

bolō constitutis, pleriq; hæretici venena sua

occultare conati sunt, qb. restitit & resistit di-

nina misericordia per spiritales viros, qui ca-

tholicam fidem, non tñ in illis verbis accipe-

re & credere, sed etiam domino reuelante in-

telligere atq; cognoscere meruerūt. Scriptū

est enim. Ni si credideritis, nō intelligetis. Sed

Estat. q. 1.

tractatio fidei ad inueniēdū symbolum va-

let, non vi ipsa pro symbolo gratiam Dei cō-

sequentibus, memoriae mandanda & redden-

da tradatur, sed vi illa quæ in symbolo retinē-

tur contra hæreticorum insidias authoritate

Patrem

Conati sunt enim quidam persuadere Deū oīposenē

Cap. 2.

patrem non esse omnipotentem, non quia

hoc dicere ausi sunt, sed in suis traditionibus

hoc sentire & credere coniunctuntur. Cum

enim dicunt esse naturam quam Deus om-

nipotens non creauerit, de qua tamen istum

mūdum fabricauerit, quæ pulchre ornatum

esse

DE FIDE ET SYMBOLO

esse concedunt, Ita patrem omnipotentem Deum negant ut non eum credant mundum potuisse facere, nisi ad eum fabricandum alia natura, s. quæ iam fuerat & quam ipse non fecerat, vteretur: Carnali, s. consuetudine videntes fabros & domorum structores, & quoslibet opifices, qui nisi adiuvetur parata materia, ad effectum suæ artis peruenire non possint. Ita etiæ intelligent fabricatorem mundi non esse omnipotentem, si mundum fabricare non posset, nisi cum aliqua ab illo fabricata natura, tanq; materies adiuvaret. At si omnipotente Deum fabricatorem mundi esse cōcedūt, fateantur necesse est ex nihilo eum fecisse quæ fecit. Non. n. aliqd esse potest cuius creator non esset cum esset omnipotens, quia eti; ali quid fecit ex aliquo, sicut hominem de limo, nō vtique fecit ex eo quod ipse nō fecerat, quia terram vñ limus est ex nihilo fecerat. Et si ipsum coelum & terram, i. ipsum mundum, & omnia quæ in eo sunt, ex aliqua materia fecerat, sicut scriptum est, Qui fecisti mundum ex materia inuisita, vel informi, sicut nōnulla exēplaria tenēt, nullo modo credēdum est illam ipsam materiam de qua factus est mundus, quā uis informem, quis inuisam quoconq; modo esset, per seipsum esse potuisse, tanq; coeteram coeū Deo, sed quemlibet modum suū quem hēbat vt quō esset, & distinctarū rerum formas posset accipere, non habebat nisi ab oīpotēte Deo, cuius beneficio est res non solum quoconq; forma sed etiam quoconq; formabilis. Inter formatum aut formabile hoc interest, q; formā iā accepit formā, formabile aut pōt accipere. Sed qui p̄fstat reb. formā, ipse p̄fstat & reb. etiā posse formari, qm de illo & in illo est oīum speciosissima sp̄es incommutabilis, & iō ipse vñus est, q; cui libet rei nō solū vt pulchra sit, sed etiā vt pulchra ē possit attribuit. Quā p̄ rectissime credimus oīa Deū fecisse de nihilo, quia eti si de aliqua materia facta est mundus, ea dem ip̄sa materia de nihilo facta est, vt ordinatisimo Dei munere prima capacitas formatum fieret, ac deinde formares quoconq; formatas sunt. Hoc aut diximus, ne quis existimat contrarias sibi esse diuinā scripturarū fñias: Qm & oīa Deū fecisse de nihilo scriptū est, & mundū esse factum de informi materia. Credentes itaq; in Deū patrem omnipotentem, nullam creaturam esse quæ ab omni potente nō creata sit, existimare debemus.

Et qd omnia per verbū creauit, qd verbū & veritas dī & virtus & sapientia Dei multisq; aliis insinuat vocabulis, q; nostrę fidei Christus Iesu dñs cōmendat, liberator, s. noster & rector filius Dei. Non. n. verbū illud per qd sint omnia condita, gnare potuit, nisi ille qui per ipsum condidit omnia. Credimus et & in Iesum Christum filium Dei patris unigenitū vnicum dñm nostrum. Quod tū verbū non sicut verba nostra, debemus accipere, quæ voce atq; ore prolatæ verberato aere trālēunt nec diutius manēt q; sonant. Manet n. illud verbum incommutabiliter, nā de ipso dictum est cum de sapientia dicere. In fe ipsa manens innouat oīa. Verbū aut patris iō dictū est, quia per ipsum innotescit Pater. Si cut ergo verbis nostris id agimus, cū verū loquimur, vt nā aīus innotescat audienti, & qc qd secretū in corde gerimus, per signa homini ad alterius cognitionem proferat, sic illa sapientia quam Deus pater genuit, qm p ipsum innotescit signis secretissimis * pater, a. l. inno- verbum eius conuententissime nominatur. Inter alium aut nostrū & verba nostra qb. eū quis autē alium ostendere conamur, plurimū distat. secretissimi Nos qppē nō gignimus sonantia verba, sed mis. facimus, qb. faciendis materia subiaceat corpus. Plurimū aut interēt inter alium & corpus. Deus vero cū verbū genuit, id qd est ipse genuit, neq; de nihilo, neq; de aliqua iam facta conditaq; materia, sed seipso id quod est ipse. Hoc n. & nos conamur cū loquimur si diligēter cōsideramus nostrę volūtatis appetitū, non cū mentimur, sed cū verū loquimur. Quid n. aliud molimur, nisi alium ipsū nostrū, si fieri pōt, cognoscendum & perspicciendum aīo auditoris inferre, vt in nobis qdem ipsi maneam*, nec recedamus à nobis, & tū tale iudicium quo fiat in altero nostra notitia proferamus, vt qdum facultas cōcedit, H. quali alter animus ab aīo per quem sē iudicet proferatur? Id facimus conantes & verbis & ipso sono vocis, & vultu & gestu corporis, tot, s. machinamētis id qd intus est, de mōstrare cupientes, q; tale aliquid proferre non possumus, & ideo non potest loquenter animus penitus innescere, vnde etiam mendaciis locutus patet. Deus autem pater qui verissime se iudicare animus cogniturus & voluit & potuit, hoc ad seipsum idicadū genuit, quod

Sapiē. 11

Differūt
formā
et
formā
bile.

F me credimus oīa Deū fecisse de nihilo, quia eti si de aliqua materia facta est mundus, ea dem ip̄sa materia de nihilo facta est, vt ordinatisimo Dei munere prima capacitas formatum fieret, ac deinde formares quoconq; formatas sunt. Hoc aut diximus, ne quis existimat contrarias sibi esse diuinā scripturarū fñias: Qm & oīa Deū fecisse de nihilo scriptū est, & mundū esse factum de informi materia. Credentes itaq; in Deū patrem omnipotentem, nullam creaturam esse quæ ab om-

nipotente nō creata sit, existimare debemus.

Et qd omnia per verbū creauit, qd verbū & veritas dī & virtus & sapientia Dei multisq;

Ioh. 14.
1. Cor. 1.

Iesum
Christi
filium.

Cap. 3.

G.

Phil.

Sapien. 7

Verbum
quare di-
ctum.

Crea-
condere.

Ioh. 1.

Qui cō-
ptus est
de spiri-
tu sancto
Prost. 8

Gen. 3.

*Ioan. 14.
I. Cor. 1.
Iesum
Christū
filium.
Cap. 3.
G.*

quod est ipse qui genuit, qui virtus etiā eius & sapientia esse dī, quia per ipsum operatus est & disponit oīa. De quo ppterēa dī attin git à fine vīsq; ad finē fortiter, & disponit oīa suauiter. Quamobrē vñigenit⁹ filius Dei, neque factus est à patre, qā sicut dicit Euāgeli sta, oīa p̄ ipsum facta sunt: Neq; ext̄ pte geni tūs, qm̄ lēmpiterūs Deus sapiens sempiter nā secum hēt sapientiam suā. Neq; impar est patri. i. in aliquo minor, qā & Apostolus di cit, Qui cū in forma Dei esset cōstitutus, nō rapina arbitratūs est esse equalis Deo. Hac igit̄ fide catholida, & illi excludunt̄ qui eun dem dicunt filiū esse qui p̄ est, quia & hoc verbū apud Deum esse non posset nisi apud

*Sapien. 8.
Natiu
tas Chri
stī. ca. 4.
Ioan. 1.
Philip. 2*

K Deū patrē, & nulli est æqualis q̄ solus est. Ex cludunt̄ ēt qui creaturā dicūt esse filium, q̄ uis nō talē quales sunt cetera creaturæ. Quā tamcunq; n. creaturā dicant, si creatura est, cōdita & facta est. Nam idem est cōdere q̄ creare, q̄ quam in Latinæ lingue cōsuetudine dicatur alīq̄ creare pro eo q̄ est gigne re, sed Greca discernit. Hoc. n. dicimus crea turā quod illi *κτίσια κτίσιον* vocant. Et cum sine ambiguitate loqui volumus, nō dicim⁹ creare, sed cōdere. Ergo si creatura est filius, quamlibet magna sit, facta est. Nos aut in eū credimus per quem facta sunt oīa, non in eū per quē facta sunt cetera. Neque. n. hic aliter accipere possumus oīa, nisi quæcunque sunt facta. Sed qm̄ verbum caro factum est & habbituit in nobis, eadem sapientia qua de Deo genita est dignata est etiam in hominib. crea ri. Quò pertinet illud Dñs creavit me in prin cipio viarū suarū. Viarū. n. eius principiū & caput Ecclesiæ est Christus hoīe induitus, & quem viuendi exemplum nobis daref. Hæc est via certa qua peruenierimus ad Deū. Nō .n. redire possumus, nisi humilitate, qui supbia lapsi sumus, sicut dictū est primæ nostra creaturæ. Gustate & eritis tanquā dij. Huius igit̄ humilitatis exemplū, i. viæ qua redeundum fuit, ipse reparator noster in seipso demonstrare dignatus est, qui non rapinam ar bitratūs est esse se æqualē Deo, sed semetip sum euācuavit formā serui accipiens, vt crea ref homo in principio viarū eius, verbum per quod facta sunt omnia. Quapp secundū id q̄ vñigenitus est, non habet fratres, secū dum id aut q̄ primogenitus est fratres voca re dignatus est, omnes qui post eius primi-

tias in Dei gratia nascimur per adoptionem filiorū, sicut Apostolica doctrina cōmēdat. Naturalis ergo filius de ipsa patris substantia vnic⁹ natus est, idē existēs quod p̄, Deus de Deo, lumē de lumine, nos aut non lumen na turaliter sumus, sed ab illo lumine illuminamur, vt sapientia lucere possimus. Erat, iquit, lumen verū, qđ illuminat oīm hoīem veniē tem in hunc mundū. Addimus itaq; fidei rerum æternarū ēt tpalem dispēsationem dñi nostri, q̄ gerere & ministrare nobis pro nrā salute dignatus est. Nam sīm id q̄ vñigenitus est filius Dei, nō pōt dici, fuit & erit, sed tm̄ est, qā & qđ fuit, iam non est, & qđ erit, non dum est. Ille ergo est incōmutabilis sine con ditiōpe temporū & varietate. Nec aliūde ar bitror manare qđ famulo suo Moysi tale no men suū insinuauit. Nam cum ab eo quære ret, si se populus ad quē mittebat contemne ret, à quo sē diceret esse missum, rñsum dicē tis accepit, Ego sum q̄ sum. Deinde subiugit. Hæc dices filius Israel, Qui est, misit me ad vos, Ex quo iā spiritualib. ais patere confido, nullā naturā Deo esse posse cōtrarium. Si. n. ille est, & de solo Deo proprie dici pōt hoc verbum. Quod. n. vere est, incommutabiliter manet, qm̄ qđ mutat fuit aliquid qđ iā non est, & erit qđ nondum est, nihil habet Deus cōtrarium. Si. n. quæreret̄ à nobis quid sit al bo contrarium, rñderemus nigrum, si quæreret̄ quid sit calido contrarium, rñderemus frigidum, si quæreret̄ quid sit cōtrarium ve loci, responderemus tardum, & quæcunque similia. Cum autem quæreret̄ qđ sit cōtrarium ei quod est, recte respondetur quod non est. Sed quoniā per temporalē, vt dixi, dispen sationem, ad nostrā salutem & reparatiōē operante Dei benignitate, ab illa incommu tabili Dei sapientia natura nostra mutabilis suscepta est, p̄ palium rerum salubriter, p̄ no bis gestarum adiungimus fidem, credentes in eum Dei filium qui natus est per spiritum sanctum ex virgine Maria. Dono enim Dei hoc est spiritualē concessa nobis est tan ta humilitas tanti Dei, vt totum hoīem susci pere dignaretur in vtero virginis maternum corpus integrum inhabitans, integrum de serēs. Cui tēporali dispensationi multis mo dis infidiantur heretici. Sed si quis tenuerit catholicam fidem, vt totū hoīem credit esse suscep̄tū a verbo Dei, idest corpus aīam, spi ritum,

Ioan. 1.

*12. de ci
utare
Dei.ca. 2.
Exod. 3.*

*Ioan. 1.
Qui cōce
pius est
de spiritu
sancto.
Prov. 8.
Gen. 3.*

L quem viuendi exemplum nobis daref. Hæc est via certa qua peruenierimus ad Deū. Nō .n. redire possumus, nisi humilitate, qui supbia lapsi sumus, sicut dictū est primæ nostra creaturæ. Gustate & eritis tanquā dij. Huius igit̄ humilitatis exemplū, i. viæ qua redeundum fuit, ipse reparator noster in seipso demonstrare dignatus est, qui non rapinam ar bitratūs est esse se æqualē Deo, sed semetip sum euācuavit formā serui accipiens, vt crea ref homo in principio viarū eius, verbum per quod facta sunt omnia. Quapp secundū id q̄ vñigenitus est, non habet fratres, secū dum id aut q̄ primogenitus est fratres voca re dignatus est, omnes qui post eius primi-

*corpus,
aīa, sp̄i
ritum,*

DE FIDE ET SYMBOLO

titum, satis contra illos munitus est, quippe
 cū ista suscep^tio p^r salute nostra gesta sit, ca-
 uendum est ne cum crediderit aliq^d nostrū
 nō pertinere ad istā susceptionē, nō p^rineat
 ad salutē. Et cū hō excepta forma mēbrorū
 quę diuersis generib^s. aiantū diuersa tributa
 est, nō diffet à pecore nisi rōnali spū, q^m mens
 ēt nominat, q^m sana est fides qua credit, p^r
 id nostrū sulceperit Dei sapientia q^d habe-
 mus communē cū pecore, illud aut̄ non su-
 fcep^terit q^d illustrat luce sapientiæ & quod
 hoīs propriū est? Detestandi ēt illi sunt, qui
 dñm nostrū Iesum Christū matrem Mariā
 virginc^e. in terris habuiss^e negant, cum illa dispensatio
 vtrunque sexum & masculinum & fœmi-
 ninū honorauerit, & ad curam Dei pertine-
 re monstrauerit, nō solū quē suscep^t, sed ēt
 illum per quē suscep^t, virū gerendo nascen-
 do de fœmina. Nec nos ad negandū Christi
 matrem cogit q^d ab eo dictū est: Quid mihi
 & tibi est mulier, nondū venit hora mea, sed
 potius ad monētū vt intelligamus fūm Deū nō
 eum habuiss^e matrē cui^m maiestatis personā
 parabat ostendere, aquā in vinum vertendo.
 Quod aut̄ crucifixus est, secundum hominē
 crucifixus est, & illa erat hora quae nondum
 venerat, q^m dictū est, Quid mihi & tibi, nondum
 venit hora mea, i. quae te cognoscā. Tūc
 enim vt homo crucifixus cognouit hominē
 matrē, & dilectiōne discipulo humanissime
 commendauit. Nec illud nos moueat, quod
 cum ei nunciaretur mē eius & fratres, & r̄fū-
 dit, Quae mihi mater, aut qui fratres &c. sed
 notius doceat ministerium nostrum quo ver-
 burn Dei fratrib^s. ministramus cum parentes
 impediunt non eos debere cognoscē. Nam si
 propterea quisq^s putauerit nō eum habuiss^e
 matrem in terris, quia dixit: Quae mihi mē?
 cogatur & necesse est & Apostolos negare
 habuiss^e patres in terris, q^m p^raecep^t eis di-
 cens. Nolite vobis patrem dicere in terris,
 vnus.n. est p^r uester qui in cœlīs est. Nec no-
 bis fidem iūtam minuat cogitatio muliebriū
 viscerū, vt propterea recusāda videat talis
 dñi nostri generatio, p^r eam sordidi sordidā
 putant, q^m & stultum Dei sapientius est ho-
 minib^s. & omnia munda mundis, verisime
 1. Cor. 1. Apostolus dicit. Debent enim intueri q^m hoc
 Ad Ti- putant solis huius radios, quē certe non tan-
 sum. 1. quā Dei creaturā laudent, sed tanq^d Deū ado-
 rant, per cloacarū foetores & quęq^s horribi-
 lia vsque quaque difundi, & in his operari
 secundum naturam suam, nec tñ inde aliqua
 contaminatione fordescere, cum visibilis lux
 visibilis. for dīb. sit natura cōiunctior. Quan-
 to minus igif^t poterat pollui verbū Dei, non
 corporeum neq^s visibile, de fēmineo corpo-
 re vbi humanā carnem suscep^t cum aīa &
 spū, qb. interueniētib^s. habitat maiestas verbi
 ab humani corporis fragilitate secretius? Vñ
 manifestum est nullo modo potuisse verbū D
 Dei maculari humano corpore, quo nec ip-
 sa anima humana maculata est. Non. n. cum
 regit corpus atq^s viuiscat, sed cū eius morta-
 lia concupiscit, de corpore anima maculat.
 Quod si animæ maculas illi vitare vellēt, hēc
 meadacia potius & sacrilegia formidarent.
 Sed parua erat pro nobis dñi nostri humili-
 tas in nascendo, accessit etiam vt mori pro
 mortalib^s. dignaretur. Humiliauit enim fe-
 ctus subditus v̄sq; ad mortem, mortem autē
 crucis, ne q^m quam nostrum etiam si mortem
 posset non timere, aliqd genus mortis quod
 hoīes ignominiosum arbitrantur horreret.
 Credimus itaq^s; in eum qui sub Pōtio Pilato
 crucifixus est & sepultus. Addendum. n. erat iur.
 iudicis nomen p^rp temporum cognitionem.
 Sepultura vero illa cum creditur, sit recorda-
 tio noui testamenti, p^r resurrectio ad vitę
 nouitatem p̄eberet testimonium, sicut nasci-
 turo vterus virginalis. Nam sicut in illo mo-
 numento nullus alius mortuus sepultus est,
 nec ante nec postea, sic in illo vtero nec ante
 nec postea q^mquam mortale conceptum est.
 Credimus etiam illum tertio die resurrexisse
 à mortuis primogenitum, consecuturis fratri-
 bus quos in adoptionem filiorum Dei voca-
 uit, quos comparticipes & coh̄redes suos
 esse dignatus est. Credimus in cœlum ascēta
 disse, qui vitę beatitudinem etiam nobis pro-
 misit dicens, Erunt sicut angeli in cœlīs, in
 illa ciuitate quę est mater omnium nostrum E
 Hierusalem æternā in cœlīs. Solet autem
 quosdam offendere vel impios gentiles vel
 hereticos, p^r credam^t assumptum terrenum
 corpus in cœlū. At gentiles plerunq^s; Philo-
 sophorū argumentis nobiscum agere solēt,
 vt dicant, terrenum aliquid in cœlo esse non
 posse: nostras enim scripturas non nouerunt
 nec sciunt quomodo dicitum sit, Seminatur
 corpus aīale, surget corpus spiritale. Non. n.
 ita dictum est quasi corpus vertatur in spiri-
 tum I. co. 11

More
 Christi
 cap. 5.

Philip. 2.
 Pafius
 subponit
 P. Lato.
 crucifix
 mortuus,
 sepul.

I. co. 19

Tertia
 die resur
 rexit a
 mortuis.
 cap. 6.

Mat. 20.

Indicium
 cap. 8.

G

AG. II.

tum & spūs fiat, quia & nunc corpus nostrū quod aīale dī, non in aīam versum est & aī factū. Sed spiritale corpus intelligitur, quia ita coaptandū est, vt cōelesti habitationi conueniat oī fragilitate ac labe terrena in cōelestē puritatē & stabilitatē mutata atq; cōverfa. Hæc est immutatio, de qua iterum dicit Apostolus, Oēs resurgemus, sed non oēs immutabimur, q̄ immutationē nō in deterius, sed in melius fieri docet idē cū dicit, & nos immutabimur. Sed vbi & quō sit ī cōelo corpus dñicū, curiosissimū & superuacaneū est quērere, tñmodo in cōelo esse credendū est. Non. n. est fragilitatis nostra cōelorum secreta discutere, sed est noſtre fidei de dñici

Ad dexterā corporis dignitate sublimia & honesta sape ram p̄ re. Credimus ēt, q̄ sedet ad dexterā Dei patris. c. 7. Nec iō tñ quali humana forma circun-

scriptū esse Deum patrem arbitrandū est, vt de illo cogitāb. dextrū aut̄ sinistrū latus aio occurrat, aut idipsum q̄ sedere pater dī, flexis poplitibus fieri putandum est, ne illud incidamus sacrilegium quo execratur Apostolus eos qui cōmutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinē corruptibilis hoīs. Tale. n. simulacrū Deo nefas est Christiano in templo collocare, multo magis in corde nefarium est, vbi vere est tēplum Dei, si à terrena cupiditate atque errore mundef.

Mat. 25. Ad dexterā ergo intelligēdū est dīctū esse in summa beatitudine, vbi iustitia & pax & gaudium est: Sicut ad sinistrā hædi constitutum. i. in miseria, pp̄ iniquitates & labores atq; cruciatus. Sedere ergo q̄ dī Deus, nō membrorum depositionē, sed iudicariā significat p̄tatem, qua illa maiestas nūnq̄ caret, temp̄ digna dīgnis tribuēdo, quis i extremo iudicio multo manifestus inter hoīem vngeniti filij Dei iudicis viuorū atq; mortuorū claritas in dubitata fulsura sit. Credimus ēt inde vēturū cap. 8. conuenientissimo tpe, & iudicaturum viuos & mortuos. Siue istis nominib, iusti & peccatores significenf; siue quos tūc aī mortem nostrā in terris inuētrūs est appellat; sunt viui, mortui vero qui in eius aduentu resurrecturi sunt, hēc dispensatio t̄p̄alis, non tñ est, sicut ḡnatio ēm Deum, sed ēt fuit & erit. Nā fuit dīs noster in terris, & nūc est in coelis, & erit in claritate iudex viuorum atque mortuorum, ita. n. veniet sicut ascēdit secundum auctoritatem quae in actib. Apostolorū conti-

nef. Ex hac itaque temporali dispensatione loquē in Apocalypsi vbi scriptū est, Hæc dicit q̄ est & q̄ fuit & qui futurus est. Digesta itaq; fidei cōmēdata, & diuina ḡnatiōne dñi & humana dispensatione, iungit cōfessioni nīḡ ad perficiendā fidē q̄ nobis de Deo est, spūsanctus, nō minore natura q̄ p̄ & filius,

Apo. 1. Trinitas Cap. 9. Credo in spirituum sanctum.

sed vt ita dicā cōsubstātialis & coēternus, q̄ ista Trinitas vnuis est Deus, non vt idē sit p̄

q̄ est filius & spūsanctus, sed vt p̄ sit p̄, & filius sit filius, & spūsanctus sit spūsanctus, sed

hēc Trinitas vnuis Deus sicut scriptū est, Au-

Deut. 6. di Israel, Dñs Deus tuus, Deus vnuis est. Tñ si

interrogemur de singulis & dicaē nobis, De⁹

est p̄? R̄ndebimus Deus. Si querat, vtrū De⁹

est filius, hoc r̄ndebimus. Nec si fuerit de spū

sancto talis interrogatio, aliud esse eū debe-

mus r̄ndere q̄ Deū, vehementer cauentes sic

accipere quō de hominib. dīctū est, Dii eftis.

Psal. 81. Non. n. sunt naturaliter dīi quicunq; sunt fa-

H atq; cōditi ex patre p̄ filiū dono spūsan-

cti. Ipiā. n. significat Trinitas cū Apostolus di-

Rom. II. cit, Qm̄ ex ipso & in ipso & p̄ ipsū sunt oīa.

Quodcuq; ergo de singulis interrogati, r̄nde-

amus Deū esse de quo quārit, siue patrē,

siue filiū, siue spūsanctū, vt tñ non tres doce-

riā nobis colī q̄sq̄a existimauerit. Nec mi-

trū q̄ hæc de ineffabili natura dīr, cū in iis ēt

reb. quas corporeis oculis ceñimus & cor-

poreo sensu diiudicamus, tale aliqd accidat.

Nā cum de fonte interrogati, nō possumus

dicere q̄ ipse sit fluvius, nec de fluvio inter-

rogati, possumus dicere q̄ sit fons, & rursū

potiōne quae de fonte vel fluvio est, nec flu-

uim nec fontem possumus appellare, tñ in

hac Trinitate aquā nominamus, & cum de

singulis q̄rī, singillatim aquā r̄ndem⁹. Nam

si quererat vtrū in fonte aqua sit, r̄ndetur aqua,

& si quererat vtrū aqua sit in fluvio, nihil

aliud r̄nderur, & in illa potionē non poterit

esse alia r̄sio, nec tñ eas tres aquas: sed vnam

dicims. Sanē cauendum est, ne q̄quam inef-

fabilem illū maiestatis substantiam sicut fon-

tem istū visibilem atq; corporeū, vel fluviu-

vel potionē cogitēt. In his. n. aqua illa quae

nunc in fonte est, exit in fluviu, nec in se ma-

net, & cum de fluvio vel fonte in potionē

transit, non ibi permanet vnde sumit. Itaque

fieri p̄t vt eadē aqua nūc ad fontis appelle-

tionē p̄tineat, nūc ad fluvij, nūc ad potio-

nis. Cū in illa Trinitate dixerimus, nō posse

fieri

More
Christi
Cap. 5.
Philip. 2.
Passus
subponit
P. Lat.
crucifix
mortuus
et sepul-
tus.

Io. xiii. 19

Tertia
ca die resur-
rexit a
mortuis.
Cap. 6.
Mat. 20.

I. Col. 5

DE FIDE ET SYMBOLO

Comparo. fieri ut pater aliquis sit filius, aliquis spūsūtūs, Sicut in arbore radix non est nisi radix, nec robur nisi robur nec ramos nisi ramos possumus dicere. Non. n. id quod dicitur radix potest dici robur & rami nec lignum quod pertinet ad radice, potest alio esse transiit nūc in radice esse, nūc in robore, nūc in ramis, sed tamen modo in radice cū illa regula noīs maneat, ut radix lignum sit, & robur lignum, & rami lignum, nec tria ligna dicantur, sed vnu. Aut si hēc habent aliquā dissimilitudinē, vt possint nō absurde tria ligna dici propter firmitatis diuersitatē, illud certe oīs cōcedunt, si ex fonte tria pocula impleantur posse dici tria pocula, tres aut aquas non posse dici, sed omnino vnu aquam quam de singulis poculis interrogatus in quolibet horum aīs esse rēideas, quis nullus hic transitus fiat, sicut de fonte in flumina dicebamus. Hēc aut non propter illius diuinā naturā similitudinē, sed ēt propter visibiliū vnitatē corporalia exēpla data sunt, vt intelligeretur fieri posse ut aliqua tria, nō tamen singillatim, sed ēt simul vnu singulare nomē obtineantur. Nec quisquā miretur & obsurdū putet, quod Deū dicimus patrem, Deū filium, Deū sp̄m̄sanctū, nec tamen tres Deos in ista Trinitate, sed vnu Deū, vnuque substantiam, & de p̄te quodam & filio multis libris differuerunt docti & religiosi viri, q̄b. quoniam hoīes hoīb. poterant, quemadmodum nō vnu esset p̄t & filius, sed vnum essent, & quod proprie p̄t esset, & quod filius, insinuare conati sunt quod ille genitor, hic genitus, ille non de filio, hic de p̄te, huius ille principiū vnde caput Xpi dicitur quanuis & Xps principiū, sed non p̄t, hic vero illius imago, quis nulla ex parte dissimilis & oīno indifferenter & qualiter. Tractantur hēc latius ab eis quod non tam breuiter quod nos, totius Christianarū fidei professio nē volūt explicare. Itaq; inquit quantum filius est, de p̄te accepit ut sit, cū ille de filio id nō accepterit, & inquit hoīem, mutabilē, sc̄. creaturā in melius cōmutādā ineffabili misericordia,

I. Cor. 8.

Ltpali dispensatione suscepit, multa de illa in scripturis inueniuntur ita dicta, ut impias haereticorū mentes prius volētes docere quod nosse in errorē miserint, ut putarēt eū nō aequalē patri, nec eiusdem substantiē. Qualia sunt illa, quoniam pater maior me est. Et, Caput mulieris vir, caput viri Xps, caput aut Christi Deus. Et, Tunc ipse subiectus erit ei, qui illi subie cit oīa. Et, Vado ad patrem meū & patrem ve-

strū, Deum meū & Deū vestrū. & nonnulla hīmōi. quod oīa posita sunt, non ut naturā atque substātē inā qualitatē significent, ne falsa sint illa. Ego & p̄t vnu sumus. Et, Qui me videt, videt & p̄tem meū. Et, Deus erat verbū, nō. n. factus est, cū oīa p̄ ipm facta sunt. Et Nō rapinā arbitratus est eē aequalis Deo, & cetera talia. Sed illa posita sunt, partim p̄p administrationē suscepti hoīs, qua dī, Semetipsū ex inauiuīt, nō quā mutata est illa sapientia, cū sit oīno incōmutabilis, sed quā humiliter hoīb. innotescere voluit, partim p̄p hanc administrationē illa ita scripta sunt, de quib. hēretici calūniant, partim p̄pea, quā filius patris debet quod est, hoc ēt vtiq; dēns patri, quod eidē patrī aequalis, aut par est, p̄t aut nulli debet quod est. De sp̄m̄sanctō aut nondū tam copiose ac diligēter disputatū est à doctis & magnis diuinārū scripturarū tractatorib. ut intelligi facile possit & eius propriū, quo p̄prio fit, ut eū neq; filiū, neq; p̄tem dicere possumus, sed tamen sp̄m̄sanctū, nisi quod eū donum Dei esse p̄dicant, ut Deū credamus nō seipso inferius donū dare, seruat tamen ut nō genitū sp̄m̄sanctū tanq; filiū de patre p̄dident, vnicus n̄ est Xps, neq; de filio tanq; nepotē summi patris, nec tamen id quod est, nulli debere, sed patri ex quo omnia, ne duo constituamus principia sine principio, quod falsissimum & absurdissimum & non catholicā fidei, sed quorundā hēreticorū errori propriū. Ausi sunt tamen quodā ipsam cōionem patris & filii, atq; ut ita dicā, deitatem, quod Græci p̄tētū appellant, sp̄m̄sanctū credere, ut quoniam pater Deus, & filius Deus, ut ipsa deitas sibi quā copulantur, & ille gignēdo filium, & ille patri coherendo & ei a quo est genitus & quētetur. Hanc ergo deitatē quā etiam dilectionē in se inuicē amborū charitatēque volunt intelligi sp̄m̄sanctum appellatum dicunt, multisq; scripturarum documentis adsunt huic opinioni suae. Siue illo quod dictū est. Quoniam charitas Dei diffusa est in cordib. nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis, siue aliis multis talibus testimoniis & eoipso quod per spiritum sanctum reconciliamur Deo, vnde etiam donū dicunt, satis significari volunt charitatem Dei esse spiritum sanctum. Non enim reconciliamur illi nisi per dilectionem, qua etiam filii Dei appellamur, non iam sub timore tanq; serui, quia consummatā dilectio foras mittit timorem,

I. Cor. 10.
I. Cor. 14.
Ioan. 1.
Philip. 1.

Sacra.

I. Cor. 3.

Ioan. 4.

I. Cor. 4.

I. Cor. 3.

I. Co. II.

Rom. 5.

A

I. Cor. 3.

I. Cor. 4.

Rom. 8.

morē: & spiritū libertatis accipimus in quo
 clamamus abba pater. Et quia reconciliati &
 in amicitia reuocati per charitatē poterim⁹
 omnia secreta Dei cognoscere , propterea
 de spiritusā dicitur, Ipse vos inducet in
 omnē veritatē. Propterea & fidētia prædicā
 dæ veritatis, quia impleti sunt adūtu eius A-
 postoli recte charitati tribuitur: quia & diffi-
 dētia timori datur, quā cōsumatio charitatis
B foras mittit. Et ideo etiā donū Dei dicitur,
 quia eo quod quisq; nouit nō fruatur nisi &
 id diligit. Fruī autē sapientia Dei nihil aliud
 est, q̄ ei dilectionē cohædere . Neq; quisquā
 in eo quod percipit permanet nisi dilectio-
 ne & ideo spiritusā dicitur, quoniā ad
 permanēdū laniuntur, quęcunq; sanctificā-
 tur. Nec dubiū est a sanctiendo sanctitatē vo-
 cari. Maxime autē illo testimonio vtūtū asser-
 tores huius sententiae q̄ scriptū est, Quod na-
 tum est de carne , caro est , & quod natū est
 de spiritu , spiritus est: quoniā Deus spiritus
 est . Hoc enim regenerationē nostrā dicunt,
 quę nō secundū Adā de carne est, sed secundū
 spiritum de spiritusā, Quapropter si
 spiritusā hoc loco facta est commemo-
 ratio, vbi dicitur est , Qm̄ Deus spiritus est:
 animaduertendū dicunt, non dicitū esse quo-
 niā spiritus Dei est, sed quoniā Deus spiritus
 est, vt ipsa deitas p̄pis & filij hoc loco dicta
 sit Deus qđ est spiritusā. Huc accedit
 aliud testimoniu quod dicit Ioānes Aposto-
 lus, Quoniā Deus dilectio est. Hic enim nō
 dilectio Dei, sed Deus dilectio est: vt ipsa dei-
 tas dilectio intelligatur. Et q̄ in illa enumera-
 ratione connexarū sibi rerū vbi dicitur, Oia
 1. Cor. 3. vestra vos autē Christi, Christus autē Dei. Et,
 1. Co. 11. caput mulieris vir , caput viri Christus , ca-
 put autē Christi Deus : nulla fit cōmemoratio spūfācti: ad hoc pertinere dicunt, quia
 non ferē in ijs quę sibi connexa sunt nume-
 rari solet ipsa connexio. Vnde ēt in illo toco
 Trinitatē ipsam videntur agnoscere quile-
 gūt attentius, cū dicitur: Quoniā ex ipso, &
 p ipsum & in ipso sunt omnia. Ex ipso, tanq; ex
 eo qui nulli debet quod est: per ipsum, tā
 quā per mediatorē: in ipso, tanq; in eo q̄
 continet: idest, copulatione coniungit. Huic
 sententiae contradicunt, qui arbitrātur istam
 cōmunionē, quā deitatem uel dilectionē si-
 ue charitatē appellamus, non esse substatiā:
 querunt autē secundū substatiā sibi exponi

spiritusā: Nec intelligunt nō aliter po-
 tuisse dici Deus dilectio est: nisi esset dilectio
 substantiā. Dicunt quippe, cōsuetudine rerū
 corporaliū. Quoniā si duo sibi corpora co-
 pulentur, ita vt iuxta inuicē collocētur, ipsa
 copulatio non est corpus, quādoquidē sepa-
 ratis illis corporibus quę copulata fuerant,
 nulla inuenitur : nec tamē quasi deceſſe &
 migrasse intelligitur sicut illa corpora . Sed
 hi tales cor mundū faciant quantū possunt,
 vt videre valeant in Dei substatiā nō esse ali-
 quid tale, quasi aliud ibi sit substatiā, aliud q̄
 accidat substantiā q̄ nō sit substantiā: sed q̄c
 quid ibi intelligi potest, substatiā est. Verum
 hēc dici possunt facile & credi : videri autē
 nō puro corde qđ se habeāt oīno nō pos-
 sunt. Quapropter siue ista vera sit fñia , siue
 aliud aliquid sit, fides inconcusa tenēda est,
 vt Deū dicamus, patrē Deū filiū, Deū spiri-
 tū: neq; tres Deos , sed istā trinitatē
 vnum Deū, neq; diuersos natura, sed eiusdē
 substantiā: neq; vt pater aliquando sit filius,
 aliquādo sit spiritusā, sed pater semp
 pater, & filius semp filius, & spiritusā
 semp̄ spiritusā. Nec temere aliqd de
 inuisibilis affirmemus tanq; sciētes , sed
 tanq; credentes, quoniā videri nō mundo
 corde nō possunt. Et qui ea videt in hac vita

1. Co. 13.

ex parte, vt dicitū est, atq; anigmate, non pōt
 efficere vt & ille videat cui loquitur si cor-
 dis sordibus impeditur, Beati autem mundo
 corde, quoniā ipsi Deū videbūt. Hēc ē fides
 de Deo cōditore & renouatore nostro. Sed

Mat. 5.

E

Deut. 6.

Leu. 19.

cap. 10.

quoniā dilectio nō tantū in Deum nobis im-
 perata est, cū dicitū est , Diliges dñm Deum
 tuū ex toto corde, & ex tota anima tua, & ex
 tota mente tua, sed etiā in proximū, nā dili-
 ges inquit, proximū tuum tāquā teipsum: Si
 autē ista fides cōgregationē societatemq; ho-
 minū non teneat, in qua fraternalis charitas o-
 peretur minus fructuosa est. Credimus & sā
 etiā Ecclesiā, vtq; catholicā, nā & hæretici
 & schismatici cōgregationē suas Ecclesiā
 vocāt. Sed hæretici de Deo falsā sentiēdo, ip-
 fam fidē violāt, schismati autē dissilientib⁹
 iniquis a fraternalis charitate dissilientib⁹: quāuis
 ea credat quę credimus. Quapropter nec h̄
 reticus pertinet ad Ecclesiā catholicā, quo-
 niam diligit Deum, nec schismaticus quoniā
 diligit proximum: Et ideo peccatis proximi
 facile ignoscit, q̄ sibi nouit ignosci ab illo q̄

Aug. Tomus tertius. H nos

DE FIDE ET SIMBOLO

nos reconciliauit sibi delens omnia præterita, & ad vitam nouam nos vocans, quam vitam docet pfecta capiamus sine peccatis esse non possumus: Interest tamen qualia sunt. Nec de peccatorum differencia modo tractandum est, sed credendum omnino, nullo modo nobis ignosci ea quae peccamus si nos inexorabiles ad ignoranda peccata fuerimus. Itaque credimus remissionem peccatorum.

*Remissio
peccatorum.*

Rom. 8.

Rom. 7.

Rom. 1.

Ephes. 2.

I. Cor. 2.

*I. Cor. 15
Carnis re
surrectio
nem.*

sed pro affectiōes carnales accēpit. Hoc ergo visibilis quae caro proprie dicitur, sine dubitatione credēda est resurgere. Videtur n. Paulus Apostolus eā tanq; digito suo ostendere, cū dicit: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionē. Cū enim dicit hoc, in eā quae si digitū intendit. Quod aut visibile est, id pōt H digito ostendi: quoniā possit & anima corruptibilis dicinā vitijs morū ipsa corrūpitur. Et mortale hoc induere immortalitatē cū legitur, eadē significatur visibilis caro, quia in idēdem velut digitus intēditur. Potest n. & anima sicut corruptibilis propter morū vicia, ita etiam mortalē dici. Mors quippe animē est apostatare à Deo, q; primū eius peccatum in paradiso sacris literis cōtinet. Resurget igitur corpus secundū Christianā fidem quae fallere nō pōt. Quod cui videtur incredibile, qualis nūc sit caro attendit, qualis autē futura sit nō considerat: quia illo tpe immutationis angelicē nō iā caro erit & sanguis, sed tm corpus. Cū enim de carne Apostolus loqueretur. Alia, inquit, caro pecorū, alia volucrū, alia piscium, alia serpentū: & corpora cœlestia, & corpora terrestria. Non enim dixit caro cœlestis dixit autē cœlestia & terrestria corpora. Omnis enim caro etiā corpus est, non autē omne corpus caro est. Primo in istis terrestribus, quoniā lignū corpus est, sed nō caro: hominis autē vel pecoris, & corpus & caro: in cœlestib. vero nulla caro, sed corpora simplicia & lucida, quae appellat Apostolus spiritualia, nōnulla autē vocat etherea. Et ideo non carnis resurrectioni contradicit illud quod ait: Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Sed quale futurū sit q; nunc caro & sanguis est, prædicat. In quale naturā quisquis non conuersti posse hāc carnā credit gradib. ducendus ē ad finē. Si enim ab eo quāras, virū in aquam posuit conuersti propter vicinitatē non ei videtur incredibile. Rursum si quāras, vtrum aqua posuit in aērem, neq; hoc absurdū esse respondet, vicina enim sunt sibi. Et de aere si queratur vtrum ætereum corpus, id est, cœlestē possit mutari, iam ipsa vicinitas persuadet. Quod ergo per hos gradus fieri posse concedit, vt terra in corpus æthereum conuertatur, cur non accidente Dei voluntate qua corpus humānum supra aquas potuit ambulare, celeriter est caro, cuius nomē aīa nō pp naturam,

I. Cor. 15.

*I. Retra.
c. 19.*

I. Cor. 15.

*Sap.
exscr.
ris. c.
Esa.
I. Cor.*

*Sap.
Rom. 1.*

*Eccle.
Pie
eff. sap.
tia. c. 2.
Iob. 2.*

Ibidem.

I. Co. 15. In ictu oculi, sine villis talibus gradib. credit, sicut plerunque sumus in flamman mira celeritate conuertitur? Caro.n.nostra vtq; ex terra est. Philosophi. n. quorū argumentis sapius resurrectioni carnis resistitur, quib. affeunt nullum posse esse terrenū corpus in celo, quo dlibet corpus cōuerti & mutari posse concedunt. Qua corporis resurrectione facta, à temporis conditione liberati, æterna vita ineffabili charitate atq; stabilitate sine corruptione perfruemur. Tunc. n. fiet illud quod

X. Co. 15. scriptum est, Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors aculeus tuus? vbi est mors contentio tua? Hæc est fides quæ paucis verbis te

K nēda in symbolo nouellis Christianis datur: Quæ pauca verba fidelibus nota sunt, vt credendo subiungentur Deo, subiugati recte viuant, recte viuendo cor mundent, corde mundo quo credunt intelligent.

D. A V R E L I I . A V G U S T I N I

Enchiridion ad Laurentium.

LIBER VNVS.

Sapientia ex scriptis. viss. c. I.
Esa. 33.
I. Cor. 1.



Ici non potest dilectissime filii Laurenti quantū tua eruditio ne delecter, quantumq; te cui pia esse sapientem, non ex eorum numero de quib. df. Vbi sapiens, vbi scriba, vbi cōquisitor huius seculi? Nonne stultā fecit Deus sapientiam huius mundi, sed ex eorum numero de quib. dictum est, Multitudo sapientū sanitas est orbis terrarū. Et quales vult Apostolus fieri, quib. dicit. *Sap. 6.* Volo aut̄ vos sapientes quidē esse in bono, simplices aut̄ in malo. Sicut aut̄ nemo à seipso esse potest, ita et̄ nemo à seipso sapiens esse potest, sed ab illo illustrat̄ de quo scriptū est, *Eccl. 1.* Omnis sapientia à Deo est. Hominis aut̄ sapientia pietas est. Habes hoc in libro sancti Iob. Nam ibi legitur, q; ipsa sapientia dixerit homini, Ecce pietas est sapientia. Si aut̄ queras quam dixerit eo loco pietatē, distinctius in Græco reperies *πειστησια*, qui est, Dei cultus. Dicitur. n. Græce pietas, & aliter idem *εὐτέλεια*, quæ nomine significatur bonus cultus quāuis & hoc præcipue referatur ad colendū Deum. Sed nihil est commodius illo nomine quo euidenter Dei cultus expressus est, cū quid esset hominis sapiētia diceretur.

Ibidem.
Rom. 16.
Eccles. 1.
Pietas est sapientia. c. 2.
Iob. 28.

L

Quarifne aliquid dici breuius, q; petis à me, vt breuiter magna dicantur? An hoc ipsum tibi fortasse desideras breuiter aperiiri, atq; in sermonem colligi breuem, quonā modo sit colendus Deus? Hic si respondero, fide, spe, charitate colendum Deum, profecto dicturus es, breuius hoc dictum esse quam velis, ac deinde petitur ea tibi breuiter explicari, quæ ad singula tria ista pertineant, quid credendum scilicet, quid sperandum, quid amandum sit. Quod cū secero, ibi erunt omnia illa, quæ in epistola tua querenda posuisti. Cuius exemplum si est penes te, facile est vt ea reuoluas & relegas. Si autem non est,

commemorat̄ me recolas. Vis enim tibi vt scribis librum à me fieri, quem Enchiridion

cultus diuinus qui bus conflat. c. 3.

Ratio & fides. c. 4.

vt dicunt, habeas, & de tuis manibus non recedat: continens postulata, idest quid sequendum maxime, quid propter diuersas principaliter hæresis fugiendum: in quantum ratio pro religione contendat, vel quid in ratione cum fides sit sola non conueniat: quid primum, quid ultimum teneatur, quæ totius definitionis summa sit, q; certū propriumq; fidei catholicæ fundamentū. Hæc autē omnia quæ requiris proculdubio scies diligenter sciendo quid credi, quid sperari debeat, quid amari. Hæc enim maxime immo vero sola religione sequenda sunt. His qui contra dicit, aut omnino à Christi nomine alienus est, aut hæreticus. Hæc sunt defendenda ratione, quæ uel à sensibus corporis inchoata, uel ab intelligentia mentis inuenta. Quæ autem nec corporeo sensu experti sumus, nec mente assequi valuimus aut valemus, eis fine villa dubitatione credenda sunt testibus, à quibus ea, quæ diuina vocari iā meruit scriptura cōfecta est: qui ea siue per corpus siue per animū diuinitus adiuti vel uidere, uel et̄ prævidere potuerunt. Cū aut̄ initio fidei q; per dilectionem operatur, imbuta mens fuerit, tendit bene uiuendo etiam ad specie peruenire ubi est sanctis & perfectis cordibus nota & ineffabilis pulchritudo, cuius plena uisio est summa felicitas. Hoc est nimurum quod requiris, quid primum, quid ultimum teneatur inchoari fide, perfici specie. Hæc etiā totius definitionis est summa. Certum uero propriūq; fidei catholicæ fundamentū, Christus est. Fundamentū n. aliud, ait Apostolus, nemo potest ponere præter id quod positū

Fundamentum fidei. exp. 5.
Galat. 5.

A

I. Cor. 1.

ENCHIRIDION AD LAVENTIVM

est, q̄ est Christus Iesuſ. Neq; hoc ideo negādū est propriū fundamētū esse fidei catholi-
cæ, quia putari pōt aliquib. hæreticis hoc no-
biscū esse cōe. Si.n. diligenter quæ ad Chri-
ſtū pertinent cogitent, nomine tenus inueni-
tur Christus apud quoslibet hæreticos, q̄ se
Christianos vocari volunt, re vero ipſa non
est apud eos. Quod ostendere nimis longum
est, qm̄ cōmemorandæ sunt oēs hærefes, siue
q̄ fuerunt, siue q̄ sunt, siue q̄ potuerūt sub vo-
cabulo Christiano, & ēt q̄ sit hoc verum per
singulas quasq; monſtrandū. Quæ disputatione
multorū est voluminū, vt ēt infinita videa-
tur. Tu aut̄ Enchiridion à nobis postulas, i. q̄
manibus possit astringi, non q̄ arnaria pol-
lit onerate. Vt igitur ad illa tria redeamus p
q̄ diximus colendū Deū, fidem, spem, cha-
ritatē, facile est vt dicatur quid credendū, qd
sperandū, quid amandū sit. Sed quēadmodū
aduersus eorū qui diuersa sentiunt calūrias
defendatur, operosioris vberiorisq; doctrina
est. Quæ vt habeatur nō breui Enchiridio
manus debet impleri, sed grandi studio pe-
ctus accendi. Nā ecce tibi est Symbolum &
dñica oratio: quid breuius auditur aut legi-
tur, aut quid facilius memorie cōmemoratur?
Quia.n. de peccato graui & miseria preme-
batur genus humanū, & diuina indigebat mi-
sericordia, gratia Dei tps Propheta præuidens
ait, Et omnis qui inuocauerit nomē dñi
saluus erit: pp hoc dñica oratio. Sed Aposto-
lus cum ad ipsam gratiā cōmemorandum hoc

*Symbolū
& oratio
dominica*
cap. 7.

Iohel. 2.
Rom. 11.

*Fides, spes
charitas.*
cap. 8.

D
Lucanus.

dictioneim, & aiunt, Sperare dixit, pro time-
re. Est itaq; fides & malarū rerū & bonarū: 3.sen. di.
quia & bona creduntur & mala, & hoc fide 26.ca. &
bona, non mala. Est ēt fides & præteritarum sicut.
rerū, & præsentū & futurarū. Credimus.n.
mortuū Christum, q̄ iam præterit. Credi-
mus sedere ad dexterū patris, quod nūc est.
Credimus venturū ad iudicandum, quod fu-
turū est. Item fides & suarū rerum est & alie-
narū. Nā & se quiq; credit aliq̄ effe cōpi-
se, nec suisſe vtiq; sempiternū, & alia atque
alia: nec solū de alijs hominib. multa quæ ad
religionē pertinent, verumēt de angelis cre-
dimus. Spes aut̄ non nisi bonarū rerum est,
nec nisi futurarū, & ad eū pertinentiū qui ea-
rū spe gerere perhibetur. Quæ cū ita sint pp
has causas distingueda erit fides à spe: sicut
vocabulo ita & rationali dfia. Nam quod at-
tinet ad non videre, siue quæ creduntur, siue
quæ sperantur, fidei speiq; cōe est. In episto-
la quippe ad Hebreos, qua teste vſi sunt illu-
stres catholicæ regulæ defensores, fides esse
dicta est cognitio rerum quæ non videntur.
Quamuis qñ se quiq; nō verbis non testib.
non deniq; vllis argumentis, sed præsentium
rerum evidentiæ dicit credisse, hoc est, fidem
accōmodasse, non ita v̄ absurdum, vt
recte reprehendatur in verbo, eiq; dicāt, Vi-
disti, ergo nō credidisti. Vnde putari pōt nō
esse consequēs, vt non videatur res q̄cunque
creditur: Sed melius hanc appellamus fidem
quam diuina eloquia docuerunt, earum, s.re
rum quæ nō vidētūr. De spe quoque ait Apo-
stolus, Spes quæ videtur nō est spes. Quod.n.
videt quis, quid sperat? Si autem quod non
videmus speramus, per patientiam expecta-
mus. Cum ergo bona bonis futura esse cre-
duntur, nihil aliud quam sperantur. Iam de
amore quid dicam, sine quo fides nihil pro-
dest? Spes vero sine amore esse non pōt. Deni-
que vt ait Apostolus Iacobus, Et dēmones
cōdēnt & contremiscunt, nec tamen spe-
rant vel amant, sed potius quod speramus & F
amamus credendo vētūrū esse formidant.
Propter quod Apostolus Paulus fidē quę per
dilectionē operatur, approbat atque cōmen-
dat, quæ vtiq; sine spe esse non potest. Pro-
inde nec amor sine spe est, nec sine amore
spes, neq; vtrunque sine fide. Cum ergo quæ
ritur, quid credendū sit quod ad religionem
pertineat, non rerum natura ita rimanda est,
quem-

3.sen. di.
26.ca. &
sicut.

E
Heb. II.

3.sen. di.
26.ca. &
sicut.

Rom. 8.

Jacob. 12
Galat. 5.
3.sen. di.
23.ca. &
vero.
Quid cre-
dendum
Christia-

Vni-
tas res-
Cap. 1.
3.sen.
46. c.
enim.
Ma-
quaref-
c. 11. V
supra.
sen. di.
c. quod
ro.

2.sen. di.
43.c. off-
fa, & di-
35.c. q̄e
circa.

quēadmodū ab eis quos Physicos Greici vō
cāt: nec metuēdū est , quēadmodū ab eisdē,
ne aliquid de vi & numero elementotū , de
motu atq; ordine & de effectibus syderū, de
figura celi, de generibus & naturis animaliū
fruticū, lapidū, fontiū , fluminū, montiū, de
spatiis locorū & téporū, de signis imminētiū
tempestatū, & alia sexcenta de ijs rebus quas
illi vel inuenierunt vel inuenisse se existimāt:
Christianus ignorat, quia nec ipsi omnia re-
pererūt tanto excellentes ingenio, flagrantes
studio, abundantes ocio, & quādā humana
cōiectura inuestigantēs, quādā vero histori-
ea experientia perscrutantes, & in eis quā se
inuenisse gloriāntur plura opinantes potius
la, idest, priuationes eius boni, q̄ dicis san-
itas: Ita at & animorū quācunq; sunt uicia, na-
turaliū sūt priuationes bonorū . Quā cū sa-
nātur, nō aliquō transferuntur, sed ēt quā ibi
erāt, nusquā erūt, qñ in illa sanitate nō erūt.
Naturā igitur oēs, qm̄ naturarū prorsus om-
niū summe conditor bonus est , bone sunt.
Sed q̄a non sicut earū conditor summe atq;
incōmutabiliter bona sunt, ideo in eis & mi-
nui bonū & augeri potest. Sed bonū minui
malum est, quanuis quantūcunq; minuatur,
remaneat aliquid necesse est, si adhuc natura
est unde natura sit: neq; enim si qualiscunq;
aut quātulacunq; natura est, cōsumi bonum
quod natura est, nisi & ipsa consumatur no-

NATURA
CORYMBOSA
CAP. II.

G quam scientes . Satis est Christiano rerum
creaturū causam, siue cœlestiū, siueterrestriū,
siuevisibiliū, siue inuisibiliū, nō nisi bonitatē
credere creatoris , q vnus & uerus est Deus:
nullamq; esse naturā q nō aut ipse sit aut ab
ipso: eumq; esse Trinitatē, patre scilicet, & fi-
liū à patre genitum', & spm sanctum ab eo-

*Vniuersitatem patrem procedentem, sed unum eundem spiritum & patris & filij. Ab hac summe & aequaliter & immutabiliter bona Trinitate creatu-
ra sunt omnia, & nec summe nec aequaliter nec immutabiliter bona, sed tamē bona etiā enim.*

Mala lingua. Similiter vero vniuerteria valde bona, q̄a ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. In qua ēt illud qd̄ malū dicitur, bene ordinatū & loco suo positū, eminentius commēdat bona, ut magis placeant & laudabiliora sint dū cōparātur malis. Ne-
ro. que enim Deus omnipotēs, p̄ ēt infideles fatetur, rerū cui summa ptas, cū summe bonis, ullo modo fineret mali esse aliquid in operibus suis, nisi vsque adeo esset omnipotēs & bonus, ut benefaceret etiā de malo. De bono naturē uitiatum ipse Deus benefacit reformatio-
nem aut puniendo uitiatū: ac p̄ hoc ergo malū nec uitiatū erit, q̄a nihil est cū euacuat. Quidam s̄c̄dū.

H 2. *sen. di.* 43. *c. offe-
fa. & di.* 35. *c. quo
circat.* *tur. Quid est aut aliud quod malum dicitur, ni-
si priuatio boni? Nam sicut corporibus ani-
malium nihil est aliud morbis & uulnerib;
affici, quam sanitate priuari. neq;. n. id agitur
cu adhibet curatio, ut mala illa que inerant,
ideft, morbi ac uulnera recedat, hinc & ali-
bi sint, sed utiq; ut non sint. no enim ulla sub-
stantia, sed carnalis substantiae uitium est uul-
nus aut morbus. Cum caro sit ipsa substantia
perficto aliquod bonum est, cui accidit ista ma-*

la, id est priuationes eius boni, q̄ dicis sanitas: Ita autem & animorum quæcunq; sunt uitia, naturaliū sūt priuationes bonorū. Quæcū sūt naturā, nō aliquò transferuntur, sed et quæ ibi erāt, nusquā erūt, qm̄ in illa sanitate nō erūt. Naturæ igitur oēs, qm̄ naturarū prorsus omnīū summe conditor bonus est, bona sunt. Sed qd̄ non sicut earū conditor summe atq; incomutabiliter bona sunt, ideo in eis & minui bonū & augeri potest. Sed bonū minuit malum est, quanvis quantūcunq; minuatur, remaneat aliquid necesse est, si adhuc natura est unde natura sit: neq; enim si qualiscunq; aut quātūlacunq; natura est, cōsumi bonum quod natura est, nisi & ipsa consumatur potest. Merito qd̄ ppe natura incorrupta laudatur. Porro si & incorruptibilis sit, q̄ corrūpi omnino nō possit, multo est proculdubio laudabilius. Cū uero corruptitur, ideo malū est eius corruptio, quia eā qualicunq; priuat bono, nam si nullo bono priuat, non nocet, nocet autem adimēdo bonū. Quādiu itaq; natura corruptitur, inest ei bonū quo priuetur: ac per hoc si naturæ aliquid remanebit qd̄ iā corrūpi nequeat: profecto natura incorruptibilis erit, & ad hoc tam magnū bonū corruptio non perveniet. Ac si natura incorruptibilis esset, non posset esse natura.

perire prorius non potest. Quae si corruptione
consumitur, nec ipsa corruptio remanebit; Quidam iste
ubi nulla esse posse subsistere natura. Ac per
hoc nullum est quod dicatur malum, si nullum
sit bonum: sed bonum omni malo carens inter-
grum bonum est. Cui uero inest malum, uitiatum
vel vitiosum bonum est: nec malum unquam potest
esse ullum vbi bonum est nullum. Unde res mira
coſificatur, ut quia omnis natura, in quantum
natura est, bonum est, nihil aliud dici uideat-
ur, cum uitiosa natura mala esse natura dicatur,
nisi malum esse quod bonum est: nec
malum esse nisi quod bonum est, quia omnis
natura bonum est: nec res aliqua mala es-
set, si res ipsa quae mala est, natura non esset.
Non igitur potest esse malum nisi aliquod bo-

ENCHIRIDION AD LAURENTIVM

L 2. sen. di. num. Quod cum dici videatur absurde, con-
 35. ca. ii. & alioq.
 Es. 5. nexo tñ röcinationis huius velut ineuitabili
 2. sen. di. ter nos cöpellit hoc dicere. Et caendum est
 34. ca. ad ne incidamus in illam finiam ppheticā, vbi
 hoc.
 Mtx. 2. 2. legitur, Vx iis qui dicunt qđ bonum est ma-
 2. sen. di. dulce amarum, amarum dulce, qui dicunt te
 24. ca. ex nebras lucem, & lucē tenebras. Et tñ dñs ait,
 quo. Malus homo de malo thesauro cordis sui p-
 ferre mala. Quid est aut̄ malus hō, nisi mala
 natura, quia homo natura est? Porrò si hō ali-
 quod bonum est, q̄a natura est, qđ est malus
 hō, nisi malum bonū? Tū cum duo ista disser-
 nimus, inenimus nec iō malum, quia hō est,
 nec iō bonum, quia iniquus est, sed bonum
 quia hō, malum quia iniquus. Quisquis igī
 dicit malum hoīem esse, aut quod bonū est
 iniquum esse, ipse incidit in propheticam il-
 lam finiam, Vx iis qui dicūt quod bonum est
 malum, & quod malum est bonum. Opus. n.
 Dei culpāt quod est homo, & vitium homi-
 nis laudat quod est iniquitas. Omnis nanque
 natura, eiam si virtuosa est, in quantum natura
 est, bona est, in quantum virtuosa est, mala est.
Corraria. Quapp in iis cōtrariis, quæ mala & bona vo-
 cāt, illa Dialecticorū regula deficit, qua dñt
 nulli rei duo simul ineffe cōtraria. Nullus. n.
 34. cap. aer simul est & tenebrosus & lucidus, nullus
 edesque cibus aut potus simul dulcis est & amarus,
 nullū corpus simul vbi albū ibi & nigrum,
 nullum simul vbi deformē, ibi & formosū.
 Et hoc in multis ac penē in omnib. cōtrariis
 reperit, vt in vna re simul esse nō posint. Cū
 aut̄ bona & mala nullus ambigat esse contra-
 ria, non solum simul esse pñt, sed etiam mala
 omnino sine bonis, & nisi in bonis esse non
 pñt, quamvis bona sine malis esse pñt. Potest
 enim hō vel angelus non esse iniustus: iniustus
 aut̄ non pōt esse nisi hō vel angelus &
 bonum, quod hō, bonum, quod angelus, ma-
 lum, quod iniustus. Et hēc duo contraria ita
 simul sunt, vt si bonum non esset, in quo ma-
 lum esset, prorsus nec malum esse potuisset,
M 2. 14. q̄a non mō vbi consisteret, sed vñ oriref cor-
 ruptio non haberet, nisi esset quod corrumpere-
 ret, quod nisi bonū esset, nec corrumpere
 tur, quoniam nihil est aliud corruptio, quā
 boni exterminatio. Ex bonis igitur mala or-
 ta sunt, & nisi in aliquibus bonis non sunt,
 nec erat alias vñ oriref villa mali natura
 nā si esset, in quantum natura esset, profecto
 bona esset, & aut incorruptibilis natura ma-
 gnū esset bonū, aut etiā natura incorruptibi-
 lis nullo mō esset, nisi aliquād bonum, qđ ho-
 num corrūpēdo posset ei nocere corruptio.
 Sed cum mala ex bonis orta esse dicimus, nō
 putetur hoc dñicā finie refragari, qua dicit,
 Non pōt arbor bona fructus malos facere.
 Non pōt. n. sicut veritas dicit, colligi vua de
 spinis, quia non pōt vua nasci de spinis. Sed
 ex bona terra & uites nasci posse videmus &
 spinas. Et eodem modo tanq̄ arbor mala fru-
 ctus bonos, i. opéra bona non pōt facere vo-
 luntas mala. Sed ex bona hoīs natura oriri
 voluntas & bona pōt mala. Nec sicut prorsus
 vnde primitus oriref voluntas mala, nisi ex
 ideoque. angeli & hoīs natura bona. Quod & ipse do-
 minus eodem loco vbi de arbore & fructib.
 loquebas, apertissime ostendit Ait. n. Aut fa-
 cite arborē bonā & fructū eius bonū, aut fa-
 cite arborem malam & fructum eius malū:
 Satis admonens ex arbore qđē bona malos
 aut ex mala bonos nasci fructus nō posse, ex
 ipsa tñ terra, cui loquebatur, vtrāq; arborem
 oriri posse. Quæ cum ita sint, qñ nobis Ma-
 ronis ille verius placet, Fœlix qui potuit re-
 rum cognoscere cās, non nobis videatur ad
 felicitatē consequendā pertinere, si sciamus
 causas magnarū in mūdo corporalū motio-
 num, quæ abditissimis naturæ finib. occulun-
 tur. Vñ tremor terris, qua vi maria alta tume-
 scant, Obicib. ruptis, rufusq; in seipsa resi-
 dant, & cætera huimodi, sed bonarū & mala
 rū rerū cās noſſe debemus. Et id haec⁹ qua
 tenus eas homini in hac vita errorib. erūni-
 que plenisima, ad eosdē errores & erumnas
 euadendas noſſe cōcedit. Ad illā q̄ppe fœli-
 citatē tendendū est, vbi nulla quatiamur erū-
 na, nullo errore fallamur. nam si causæ cor-
 poralū motionū noſcēdæ nobis essent, nul-
 las magis noſſe q̄ nostrā valetudinis debe-
 remus. Cū vero eis ignoratis, medicos queri-
 mus, q̄a non videant qđ de secretis coeli &
 terre nos latet, quanta sit patientia nesciēdū.
 Quamvis enim error quanta possumus cura-
 caudēdū sit, nō solū in maiorib. verum etiam
 in minorib. reb. nec nisi rerum ignorantia
 possit errari, non est tñ consequens, vt conti-
 nuo erreret quisquis aliquid nescit, sed quis-
 quis se existimat scire quod nescit. Pro ve-
 ro quippe approbat fallum, qđ est erroris p-
 riū. Veruntū in qua re quisqui erreret, interest
 pluri-

Q̄d om̄a.
 la ex bo.
 nis. c. 15.
 Mat. 7.
 Possi.
 nis i.
 82.
 cap.
 Aeg.
 Mat. 12.
 Felicitas
 uera. c. 16
 Geor. 2.
 Met.
 Mend.
 B
 Error qđ
 sit. c. 17.
 dis. 38.c.
 quamvis
 3. sen. di.
 38. cap.
 illud.

plurimū, nam in via eademq; re & nescienti
sciens & erranti nō errās rectā rōne pponi-
tur. In diuersis aut̄ rebus, i. cū iste sciat alia, il-
le alia: & iste vtiliora, ille minus vtilia, vel ēt
noxia: quis nō in eis q̄ ille scit, ei pferat ne-
scientiē. Sunt n. quēdā quæ nescire q̄ scire sit
melius. Itemq; nōnullis errare profuit aliquā,
sed in via pedū, non in morū. Nā nobisip̄is
accidit, vt in quodā bītio falleremur, & non
iremus per eū locū, vbi operiēs trānsitum

quā bonū piumq; opus esse contendant. M̄hi aut̄ vī peccatum esse quidem omne men-
daciū, sed multū interest quo animo, & qui
bus de rebus quisq; mentiatur. Nō. n. sic pec-
cat ille qui consulendi, q̄o ille qui nocendi
uoluntate mentitur. Haud uero tñ no cet, q̄
uiatorē in mentiendo in diuersum iter mit-
tit, quantū is qui viā vitæ mendacio fallente
deprauat. Nemo sanè mentiens iudicandus
est, qui dicit falsum q̄ putat uerū: q̄n quan-
tū in ipso est, non fallit ipse, sed fallitur. Non
itaque mendacijs, sed aliquā temeritatis argu-
dus est, qui falsa incautius credita pro veris

22. q. 2.
c. mibi. 3.
f. n. di. 8.
c. metiri.

Poffido- *Mus in vi* 22. *Au.* 22. *q. 2.*
cap. 13. per deuī circuitū veniremus, cognitisq; in-
ſidijs illorū, nos gratularemur errasse, atque
inde gratias ageremus Deo. Quis ergo viato-
rē sic errantē sic non erranti latroni p̄p-
nere dubitauerit? Et fortasse ideo apud illum
summū Poetā loquens quidā miser amator.

C Vt vidi, inquit, vt perij, vt me malus abſtulit
error: qm̄ & est error bonus, qui non solum
nihil obſit, verumēt proſit aliquid. Sed diligē-
tiuſ cōſiderata veritate, cū nihil sit aliud erra-
re q̄ verum putare q̄ falso ſumq; q̄ verū ſit: uel certū habere pro incerto, incer-
tūve pro certo: ſiue falso ſumq; ſiue ſit uerū, idq̄
tā ſit in animo deformē atq; indecens, q̄ pul-
chrū ac decorū eſſe ſeatum, vel in loquen-
do, uel in aſſemblando eſt, non non, p̄fe-
cto & ob hoc ipsū eſt vita iſta misera qua ui-
timus, q̄ ei nonnunquā vt nō amittā, error

est neccſarius. Abſit vt talis ſit illa vita, vbi
est anima noſtrā ipſa ueritas uita, vbi nemo
fallit, fallitur nemo. Hic aut̄ hoīes fallunt at-
que falluntur, miferioresq; ſunt, cū mētēdo
fallunt, q̄ cū mentientib. credendo falluntur.
Vique adeo tñ rationalis natura refutat fal-
ſitatē & quantū p̄t deuīt errorē, vt falli no-
lint et quicunq; amāt fallere. Non. n. ſibi qui
mentitur vī errare, ſed aliū in errorē mittere
credentib ſibi: & in ea quidē re non errat quā
mendacio contegit, ſi nouit ipſe quid uerū
ſit: ſed in hoc fallitur, q̄ putat ſibi ſuum non
obefte mendaciū, cū magis facienti q̄ patiēti
obſit omne peccatum. Verū diffiſillima & la-
tebroſiſima hinc gignitur queſtio, de qua iā
granden libru cū respōdendi neceſſitas nos
virgeret, abſolutumq; Vtrū ad officium homi-
nis iuſti pertineat aliquā mentiri. Nonnulli. n.
eo vſq; progrediuntur, vt & peierare, & de
rebus ad Dei cultū pertinentibus, ac de ipſa
Dei natura falso ſumq; aliquid dicere, nonnun-

22. q. 2.
c. ii aut̄

Matt. 5. *5.* *ip/arrē*
est anima noſtrā ipſa ueritas uita, vbi nemo
fallit, fallitur nemo. Hic aut̄ hoīes fallunt at-
que falluntur, miferioresq; ſunt, cū mētēdo
fallunt, q̄ cū mentientib. credendo falluntur.

22. q. 2.
c. i ip/arrē
tantum interest, qua in re quisque fallatur ſi-
ue mentiatur, ut cū ſalli q̄ mentiri minus ſit
malum, quantū pertinet ad hominis uolunta-
tem, tñ longe tolerabilius ſit in ijs, q̄ à reli-
gione ſunt leiuēcta, mētiri, q̄ in ijs, ſine quo-
rum fide uel nouitia Deus colin non potest fal-
li, ut in pluribus à perquirente lucidius inue-
ſtigabitur. Quod ut illūtretur exemplis, in-
tueamur quale ſit, ſi quiſpam dum mentiatur
uiuere nūciat aliquem mortuū: & aliud dum
fallitur, credit itērū Christū poſt q̄libet lo-
gat pa moritum: non ne illo modo menti-
ri, q̄ illo modo falli incōparabiliter p̄ſtat,

H
F
22. q. 2.
c. i ip/arrē

multoq; minoris mali eſt in illū errorē ali-
que inducere q̄ in iſtu ab aliquo induci. In
quibusdam ergo rebus magnō, in quibusdā
paruo, in quibusdā nullo malo, in quibusdā
etiam nonnullo bono fallimur. Nam magnō
fallitur homo, cum hoc non credit quod ad
uitam ducit aternā: uel hoc credit quod ad
mortem ducit aternā. Paruo autem malo fal-
lit, credi.

D Vique adeo tñ rationalis natura refutat fal-
ſitatē & quantū p̄t deuīt errorē, vt falli no-
lint et quicunq; amāt fallere. Non. n. ſibi qui
mentitur vī errare, ſed aliū in errorē mittere
credentib ſibi: & in ea quidē re non errat quā
mendacio contegit, ſi nouit ipſe quid uerū
ſit: ſed in hoc fallitur, q̄ putat ſibi ſuum non
obefte mendaciū, cū magis facienti q̄ patiēti
obſit omne peccatum. Verū diffiſillima & la-
tebroſiſima hinc gignitur queſtio, de qua iā
granden libru cū respōdendi neceſſitas nos
virgeret, abſolutumq; Vtrū ad officium homi-
nis iuſti pertineat aliquā mentiri. Nonnulli. n.
eo vſq; progrediuntur, vt & peierare, & de
rebus ad Dei cultū pertinentibus, ac de ipſa
Dei natura falso ſumq; aliquid dicere, nonnun-

Fallendi
modi va-
rij. v. 19.
3. ſen. di.
3. 38. cap.
Ulad.

ENCHIRIDION AD LAVRENTIVM

litur, qui falsum pro vero approbando, incidit in aliquas molestias tipales, quib. tñ adhibita fideli patientia conuertit eas in usum bonū. Veluti si quisquā bonū hoīem putando qui malus est, aliquid ab eo patiat mali. Qui vero malū hoīem ita bonum credit, vt nihil ab eo patiatur mali, nullo modo fallitur: nec in eū cadit illa Prophética detestatio. Vē ijs qui dicunt, q̄ malum est bonū. De ipsis n. rebus, quibus hoīes mali sunt, non de homini

Gru dicit bonū , recte arguitur illa voce Prophētica, Qui vero ipsum hoīem dicit bonū , quē putat castū , & nescit adulterū , non in doctrina rerū bonarū & malarū , sed in occultis humanorū fallit morū : vocans hoīem bonū , in quo putat esse q̄ estē non dubitat bonū , & dicens , malū adulterū & bonū castū : sed hūc bonū dicens , nesciendo adulterū esse illū malū , nesciendo castū . Porro si per errorē euādit quisq; perniciē , sicut superius dixi nobis in itinere contigisse , et aliquid boni homini errore confertur . Sed cū dico in quibusdā rebus nullo malo aliquē , vel nonnullo et bono falli , non ipsum errorē dico nullum malum vel nonnullū bonū , sed malū quo non veniatur , vel bonū quo venitur errando , i. ex ipso errore quid nō eueniat , vel quid proueniat . Nam ipse per seipsum error aut magnū in remagna , aut paruu in re parua , tñ semper est maluni . Quis . n. nisi errans malū neget approbare falsa pro veris aut improbare vera pro falsis , aut habere incerta pro certis vel certa pro incertis ? Sed aliud est , bonum hoīem putare qui malus est , q̄ est erroris : & aliud est ex hoc malo aliud malū nō pati , si nihil no-

Hec homo malus, qui est putatus bonus. Itē que aliud est ipsam viā putare q̄ non est ipsa & aliud est ex hoc erroris malo aliquid boni cōsequi, velut est ab insidijs malorum hominū liberari. Nescio sanè vtrū ēt eiusmodi error sit, cū homo de malo hoīe bene sentit, qualis sit nesciēs: aut prō eis q̄ per sensus corpore capimus, occurrūt similia, quæ spiritu tanquā corpore, aut corpore tanquā spiritu sentiuntur. Quale putabat esse Apostolus Petrus, qñ existimabat se vīsum videre, repente de claustris & vinculis per angelū liberatus. Aut in ipsis reb. corporeis lene putatur esse, q̄ asperū est, aut dulce q̄ amarum est, aut beātū olere q̄ putridum est, aut tonare cū rhe-

da transit , aut illum esse hominē cū aliis sit , q̄d duo simillimi sunt , q̄ in geminis s̄epe cōtingit . Vnde ait ille , Gratusq; parentib; error , & cetera talia ēt peccata dicēda sint . Hęc q̄d nodosissima , quę hoīes acutissimos Academicos torſit , nunc mihi enodanda ſuscepta est , vtrū aliquid debeat ſapiēs approbare , ne incidat in errorē , ſi pro veris approbauerit falsa , cum omnia ſicut affirmant , vel occulta ſint , vel incerta . Vnde tria confeci volumina in initio conuerſionis meæ ne impedimēto nobis eſſent , quę tanquā in oſtio contradicebant . Et vtq; fuerat remouenda inueniendæ desperatio veritatis , quę illorum vñ argumētationibus roborari . Apud illos ergo error omnis putatur eſſe peccatum , q̄ vitiani nō poſſe contendunt , ſi omnis ſuſpedatur aſſenſio . Errare quippe dicūt eum quiſquis aſſentitur incertis , nihilq; certum eſſe in hominū viſu p̄p indiscretā ſimilitudinē falſi , ēt ſi quod vi detur , forte ſit verū , acutissimis quidem , ſed impudentiſimis conſlitionibus diſputāt . Apud nos aut̄ iuſtus ex fide viuit . Ac ſi tollat aſſenſio & ſides tollitur : quia ſine aſſenſione nihil creditur . Et ſunt vera , quāuis non videātur , quę niſi credantur , ad vitam beatam quę non niſi æterna eſt , non pōt perueniri . Cum iſtis vero vtrū loqui debeamus ignoro , qui non ſolū viſturos in aternum , ſed in præfētia ſe viuere neſciunt : immo neſcire ſe dicit quod neſcire non poſſunt . Neq; n. quiſquā ſinitur neſcire ſe viuere , qñquidem ſi nō viuit , non pōt aliquid vel neſcire : qm̄ non ſolū ſcire , verumēt neſcire non niſi viuentis eſt . Sed videlicet non aſſentiendo q̄ viuant , caue re ſibi viidentur errorē , cum ēt errando con-

uincantur viuere: qm̄ non pōt qui non viuit
errare. Sicut ergo nos viuere nō solū verū,
sed et certum est: ita vera & certa sunt multa,
quib. non assentiri, absit ut sapientia potius q̄ K
dementia nominanda sit. In quibusdā autem Error in
reb. nihil interest ad capessendū Dei regnū,
vtrum credantur, an non: vel ytrū vera siue
sint siue pūcētur, an falsa: in his errare, i. aliud
pro alio putare, non arbitrandū est esse pec-
catū: aut si est, minimū esse atq; leuisimum.
Postremo qualecunq; illud & quantucunq;
sit ad illā viā non pertinet qua imus ad Deū:
qua via fides est Christi, qua per dilectionē
operatur. Neque n. ab hac via deuiabat in ge-
minis filijs gratus ille parentibus error: aut
Error in
noxium.
cap. 21.
22. q. 2.
in quibus
dam.

Galat. 5. ab hac via deuiabat Apostolus Petrus, qñ se existimás visum videre aliud pro alio sic putabat, ut à corporū imaginib. in quib. se esse

Aet. 12. arbitrabatur, vera in quib. erat corpora non dignosceret, nisi cū ab illo angelus, per quē

Gen. 37. fuerat liberatus, abscessit. Aut ab hac via deuiabat Iacob Patriarcha, qñ viuentem filium à bestia credebat occisum. In his atq; hmoi falsitatibus, salua fide, quæ in Deo nobis est, fallimur: & via non relicta, quæ ad illū nos ducit, erramus. Qui errores et si pctā nō sūt, tñ in malis huius vitæ deputandi sunt: quæ ita subiecta est vanitati, ut approbentur hic falsa pro ueris, respuantur uera pro falsis, teneat

L tur incerta pro certis. Quāuis n. hæc ab ea si de absint, per quā ad uerā certāq; atq; aternā beatitudinē tendimus: ab ea tñ miseria nō absunt, in qua adhuc sumus. Nullo modo qp pe falleremur in aliquo vel animi uel corporis sensu, si iā uera illa atq; perfecta felicitate fruieremur. Porro aut omne mendaciū id eo dicendū est esse peccatum, quia homo nō

Omne mēdaciū pecatū. solum qñ scit ipse quid uerum sit, sed etiam si qñ errat & fallitur sicut homo, hoc debet loqui qñ animo gerit siue illud uerum sit, siue putetur & non sit. Omnis aut qui mentit, **mentiri.** contra id qñ animo sentit loquitur, uoluntate fallendi: Et utiq; uerba propterea sunt instituta, non per quæ se iniicē hoīes fallant, sed p quæ in alterius quisque notitiā cogitationes suas proferat. Verbis igitur uti ad fallaciam, nō ad qñ instituta sunt, peccatiū est. Nec ideo ullum mendaciū putandū est non esse peccatum, quia possumus aliqui alicui prodesse mētiendo. Possumus n. & furando aliqui alicui prodesse, si paupēr cui palam datur, sentit cōmodum, & diues cui clam tollitur, nō sentit

M incōmodum: nec ideo tale furtum quisquā dixerit non esse peccatum. Possumus & adulete rando prodesse, si aliqua, nisi ad hoc ei cōdū, cōf. sentiatur, appareat amādo moritura, & si uiuxerit penitendo purganda, nec ideo peccatum tale negabitur adulterium. Si aut merito nobis placet castitas, quid quoq; offendit veritas, ut pp alienam utilitatē illa non uioletur adulterando & uiioletur ista mentiendo? Nō ideo mendacium poterit aliqui laudari, quia nonnunquā pro salute quorundā mētimur. Peccatum ergo est, sed ueniale, qñ beneuolētia excusat, & ideo fallacia dānat. Plurimū quippe ad bonū profecisse homines, qui non nisi

pro salute hominis mentiuntur, nō est ne-
gandū: sed in eorū tali profectū merito lau-
datur, uel et paliter remuneratur beneuolen-
tia, non fallacia: quia ut agnoscatur satis est,

non ut et prædictetur, maximē in hæredibus testamenti noui, quibus dñs. Sit in ore uestro est est, non non: quod n. amplius est, à malo est. Propter quod malum, quia subrepere in

Matt. 5.

hac mortalitate nō definit, et ipsi coheredes Christi dicunt, Dimitte nobis debita nostra.

A

His itaq; pro huius breuitatis necessitate tra-

Matt. 6.

etatis qm̄ causæ cognoscendæ sunt rerū bo-

Causa bo-

narū & malarum, quantū uia satis est q̄ nos

malarū.

perducat ad regnū, ubi erit uita sine morte,

Cap. 23.

sine errore ueritatis, sine perturbatione felici-

2. sen. di.

tas: nequaquam dubitare debemus rerum quæ ad nos pertinent bonarū causam non esse, ni

malata.

si bonitatē Dei: malarū uero ab immutabili

Malorū origo.

bono deficiētē boni mutabilis uoluntatem prius angelī, hominis postea. Hoc primum

Ibidem.

est creature rationalis malum, i. prima priua-

tio boni: deinde et iam nolentibus subintrauit ignorantia rerum agendarū, & concipi-

Beatitu-

scientia noxiarū, quibus comites subinseruntur error & dolor: quæ duo mala qñ immin-

dinis ap-

tentia sentiuntur, ea fugitantis animi motus

petitus.

uocatur metus. Porro animus cū adipiscitur cōcupita, quāuis pernitosia uel inania, qm̄ id errore non sentit, uel delectatione morbi

cap. 25.

da uincitur, uana et letitia uentilatur. Ex his morborum non ubertatis, sed indigentia tā-

quam fontib. omnis miseria naturæ rationa-

lis emanat.

Quæ tñ natura in malis suis non potuit amittere beatitudinis appetitum. Ve-

B

rū hæc cōia mala sunt & hominum & ange-

lorū, pro sua malitia Dei iustitia dānatorū.

Sed homo habet & pēnā propriam, qua etiā

Gene. 2.

corporis morte punitus est. Mortis quippe supplicium dñs ei cōminatus fuerat si pecca-

5.

ret: sic eū muneras libero arbitrio, ut tñ re-

Peccatum

geret imperio, terroreret exitio, atq; in paradi-

Adam.

si felicitate tanquam in umbra uitæ, unde iu-

Cap. 26.

stitia custodita in meliora cōscenderet, col-

locauit. Hinc post peccatum exul effectus,

stir p quoq; suā, quam peccado in se tanquam

ores

in radice uitauerat, pēna mortis & dānatio-

nis obstrinxit: ut qui cōquid prolis ex illo &

simil damnata per quā peccauerat cōinge,

per carnalē concupiscentiā, in qua inobediē-

tie pēna similis retributa est, nasceretur, tra-

heret originale pēnū, quo traheretur per er-

ENCHIRIDION AD LAVENTIVM

rores doloresq; diuersos ad illud extremum cum desertorib. angelis vitiatoribus & possefforibus & confortibus suis sine fine supplciuim. Sic per vnū hominē peccatū intravit in mundū, & per peccatū mors: & ita in oēs homines pertransiit, in quo oēs peccauerūt.

Rom. 5.

D.

*Pens. pri
mi pecca
ti. c. 27.*

*1. sen. di.
46. c.qd
vero.*

*Casus de
sertorum
angelorū
cap. 28.
2. Pet. 2.
Inpe. 1.*

hēserunt, accipientes ēt, q; illi non habuerūt, certā scientiā, qua essent de sua sempiterna, & nunquam calura stabilitate securi. Placuit F itaque vniuersitatis creatori atq; moderatori Deo, vt quoniā non tota multitudo angelorū Deū, deserendo perierat, ea quaē perierat, in perpetua perditione remaneret: quaē autē cū Deo illa deserente perstiterat, de sua certissime cognita semper futura felicitate secuera gauderet: aliavero creatura rationalis, que in hominibus erat, quoniā peccatis atque supplicijs, & originalib. & proprio tota perierat, ex eius parte reparata, quod angelicæ societati ruina illa diabolica minuerat superpleret. Hoc n. promissum est resurgentibus sanctis, quod erunt æquales angelis Dei. Itaque superna illa Hierusalem mater nostra ciuitas Dei, nulla ciuium suorum numerositate fraudabitur, sed vberiore etiam copia fortasse regnabit. Neque enim numerum aut sanctorum hominum, aut immundorum demōnum nouimus, in quoru locum succedentes filii sanctæ matris Ecclesiæ, que sterilis apparabat in terris, in ea pace de qua illi cederunt, sine ullo temporis termino permanebunt. Sed illorum ciuium numerus, siue qui est, siue qui futurus est, in cōtemplatione est eius artificis, qui vocat ea quaē non sunt, tanquam ea quaē sunt, atque in mensura & numero & pondere cuncta disponit. Verū hæc pars generis humani, cui liberationem Deus regnumq; promisit æternū, nunquid meritis operum suorum reparari potest? Absit. Quid enim boni operari potest perditus, nisi quantum fuerit à perditione liberatus? Nunquid libero voluntatis arbitrio? Ethoc absit. nam libero arbitrio male vtris homo, & se perdit & ipsum. Sicut enim qui se occidit, vt iqs viuendo se occidit, sed se occidendo non vivit, nec seipsum potest resuscitare cum occiderit: ita cum libero peccaretur arbitrio, uitiose peccato amissum est, & liberum arbitrium: a quo enim quis deuictus est, huic & seruus addicctus est. Petri certe Apostoli est ista sententia. Quæ cū vera sit, qualis quæso potest serui addiccti esse libertas, nisi quando cum peccare delectat? Liberaliter enim seruit qui sui domini voluntatē libenter facit.

*Homines
pī succe
diū inle
cum ange
lorū eie
ctorum.
cap. 29.
2. sen. di.
2. 1. c. præ
terea.
Mat. 22.
2. sen. di.
2. 1. de ci
uita. Dei.
cap. I.*

Ita que superna illa Hierusalem mater nostra ciuitas Dei, nulla ciuium suorum numerositate fraudabitur, sed vberiore etiam copia fortasse regnabit. Neque enim numerum aut sanctorum hominum, aut immundorum demōnum nouimus, in quoru locum succedentes filii sanctæ matris Ecclesiæ, que sterilis apparabat in terris, in ea pace de qua illi cederunt, sine ullo temporis termino permanebunt. Sed illorum ciuium numerus, siue qui est, siue qui futurus est, in cōtemplatione est eius artificis, qui vocat ea quaē non sunt, tanquam ea quaē sunt, atque in mensura & numero & pondere cuncta disponit. Verū hæc pars generis humani, cui liberationem Deus regnumq; promisit æternū, nunquid meritis operum suorum reparari potest? Absit. Quid enim boni operari potest perditus, nisi quantum fuerit à perditione liberatus? Nunquid libero voluntatis arbitrio? Ethoc absit. nam libero arbitrio male vtris homo, & se perdi

*Merita,
Gratia,
Liberum
arbitriū.
cap. 30.
2. sen. di.
2. 1. cap.
vnde ma
nifestum.*

dit & ipsum. Sicut enim qui se occidit, vt iqs viuendo se occidit, sed se occidendo non vivit, nec seipsum potest resuscitare cum occiderit: ita cum libero peccaretur arbitrio, uitiose peccato amissum est, & liberum arbitrium: a quo enim quis deuictus est, huic & seruus addicctus est. Petri certe Apostoli est ista sententia. Quæ cū vera sit, qualis quæso potest serui addiccti esse libertas, nisi quando cum peccare delectat? Liberaliter enim seruit qui sui domini voluntatē libenter facit. Ac per hoc ad peccadū liber est, qui peccati seruus est. Vnde ad iuste faciendū liber non erit, nisi à peccato liberatus, esse iustitia cęperit.

G

*2. sen. di.
26. c. v.
lmitate*

E mines originale malū obnoxia successionis vinculis obligaret, atq; vniuersos traheret ad debitas pēnas: sed eo qui diabolus factus est, cū socijs impietatis elato, & ipsa cū eis elatione prostrato, ceteri pia obediētia dño co-

*Loan
Ephes
Fide
cap.
I. Co*

Psal.

*Bona
luntas
Deo.c.
Phil. 2.
Rom. 9*

2. 1. cap.

2. 2. sen. di.

*2. 26. c. v.
lmitate*

2. 2. 1. cap.

2. 2. 2. cap.

2. 2. 3. cap.

perit seruus. Ipsa est vera libertas pp recti fa
cti letitiae, simul & pia seruitus pp. precepti
obedientiam. Sed ista libertas ad benefaciē-
dū vnde erit homini addicto vendito, nisi re-
dimat ille cuius illa vox est. Si vos filius li-
berauerit, tūc veri liberi eritis? Qđ anteq; fie-
ri in homine incipiat, quomodo quisquā de
libero arbitrio in bono gloriatur ope, qui
nōdū liber est ad operādū. bene: nisi se vana
superbia inflatus extollat, quā cohibet Apo-
stolus dicens, Gratia salui facti eritis per fidē-

Ioan. 8.

Ephes. 2° Et ut ipsam faltē fidē sic sibi hoies arrogarēt
vt nō intelligerēt diuinitus esse donatā sicut
idē Apostolus alio loco dicit, se vt fidelis es
set, misericordiā consecutū: hic quoq; adiū-
xit atq; ait. Et hoc non ex nobis, sed Dei do-
nū est, nō ex operibus, ne forte quis extolla-
tur. Et ne putarentur fidelibus bona opera fu-
tura, rursus adiecit. Ipsius. n. sumus segmentū
creau in Christo Iesu in opib; bonis, q; p̄e
parauit Deus vt in illis ambulemus. Tūc er-

Ibidem. Ergo efficiunt vere liberi, cū Deus nos singit,

H idest, format & creat, nō vt homines quod
jā fecit, sed vt boni homines simus, q; nunc
gratia sua facit: vi simus in Christo. Iesu no-
ua creatura, secundū q; dictū est, Cor mundū
crea in me Deus. Neq; n. cor eius quantū p-

Psal. 50. tinet ad naturā cordis humani, nō iam crea-
uerat Deus, sed renouationē animę demo-
rantis in corde, Propheti postulat. Iterū ne
quisquā eti nō de opib; de ipso glorietur
libero arbitrio volūtatis, tāq; ab ipso incipiat

meritū, cui tanquā debitū reddatur prēmī
bū operādi, ipsa libertas audiat eūdē gratia
præconē dicentē, Deus est enim qui opera-
tur in nobis & velle operari, p bona uolun-
tate. Et alio loco, Igitur nō uolētis neq; cur-
rentis, sed miserentis est Dei. Cū pculdubio
si homo eius atatis est ratione iā utatur, nō
polsit credere, sperare, diligere nisi velit, nec
puenire ad palmā supnē uocationis Dei, ni-
si uolūtate cucurrerit. Quō ergo nō uolētis
neq; currētis, sed miserētis est Dei, nisi quia
& ipsa uolūtias, sicut scri pū est, a Deo præ-
paratur: Altoquin si propterea dictū est, non
volētis neq; currētis, sed miserētis est Dei:
quia ex utroq; fit, i. ex uolūtate hois, & mis-
ericordia Dei: ut sic dictū accipiamus, nō uo-
lētis neq; currētis, sed miserētis est Dei: tan-
quā dicere, nō sufficit sola uoluntas hois, si
nō sit et misericordia Dei. Nō ergo sufficit

sola misericordia Dei, si nō sit et uolūtias ho-
minis ac p hoc si recte dictū est, nō uolentis
hois, sed miserētis est Dei, quia id uoluntas
hois sola nō implet, cui nō & econtrario re-
cte dē, nō miserētis est dei, sed volētis ē hois
q; in misericordia Dei sola nō implet? Por-
ro si nullus Christianus dicere audebit non
miserētis est Dei, sed uolētis est hois, ne Apo-
stolo aptissime cōtradicat: restat ut pro-
pterea recte dictū intelligat, nō uolētis neq;
currētis; sed miserētis est Dei, vt totū Deo de-
tur, q; hois uolūtāē bonā & p̄parat adiuuan-
dā, & adiuuat p̄paratā. Præcedit. n. bona uol-
untas hois multa Dei dona, sed nō oīa: que
aut nō precedit ipsa, in eis est & ipsa. Nā uo-
trungq; legitur in sanctis eloquijs: Et misericordia
eius preueniet me, & misericordia
eius subſequēter me. Nolente preuenit ut ue-
lit, uoleatē subſequitur ne frustra ue-
lit, Cur enim adanōnemur orate pro inimi-
cis nostris utiq; nolentib; pie uiuere, nisi ut
Deus in illis opere ut ueline. Itē cur admo-
nemur petere, ut accipiamus, nisi ut ab illo
fiat q; uolum⁹ a quo factū ē ut uelimus? Ora
mus ergo p inimicis nostris vt misericordia
Dei p̄ueniat eos, sicut preuenit & nos: ora-
mus aut p nobis, vt misericordia eius subſe-
quaf nos. Tenebatur itaq; iusta dānatione ge-
nus humanū, & oēs erant irā filij, de qua ira
scriptū est, Quonā oēs dies nostri defecerūt
& in ira tua defecimus. Anni nostri sicut ara-
nea meditabūtur. De qua ira dicit ē Iob, Ho-
mo. n. natus ex muliere breuis uite, & plenus
irę, De qua ira dicit ē dñs Iesus. Qui credit i
filii, habet uitā eternā: qui aut nō credit in fi-
lii, nō habet uitā eternā, sed ira Dei manet
sup eū. Nō ait, ueniet, sed manet super eum.
Cū hac quippe oīs homo nascitur. Propter
quod dicit Apostolus, Fuimus. n. & nos natu-
ra filij irā sicut & ceteri. In hac ira cū effent
homines per originale peccatū, & tanto gra-
uius & pernicioius quāto maiora plura in-
super addiderūt, necessarius erat mediator,
hoc est recōciliator, qui hāc itā sacrificij sin-
gularis, cuius erant umbræ omnia sacrificia
legis & Prophetarū. oblatione placaret. Vnde
dicit Apostolus, Si enim cum inimici ef-
fensus reconciliati sumus Deo per mortem
filii eius, multo magis reconciliati nunc in
sanguine eius salui erimus ab irā per ipsum.
Cum autē Deus irasci dicitur, non eius signi-
ficatur

2. sen. di.
2.6. c. ipsa
1. amen.
Psal. 58.
Psal. 22.
Matt. 6.
Phil. 2.
Matt. 8.

Omnes na-
scimus ob-
noxij irā
Dei. c. 33
Psal. 89.
Iob. 14.
Iob. 3.

Ephes. 2.

Rom. 9.

L

ritus sancto est secundum hoem natuitas Christi, quid aliud quam ipsa gratia demonstratur? Cum n. virgo quaevisset ab angelo, quo id fieret qd ei nunciabat, quoniam illa virum non cognosceret: respondit angelus, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod nascet ex te sanctu, vocabitur filius Dei. Et Ioseph cu vellet eam dimittere suspicatus adulteria, quo cōcē quā sciebat non de se grauidā, tale respōsum prius d spī ab angelo accepit. Noli timere accipere Mariam coniugē tuam: quod n. in ea natum est, de spiritu sancto est, i. quod tu esse de alio viro suspicaris de spiritu sancto est. Nunquid tñ ideo dicturi sumus patre hominis Christi esse spiritum sanctu, vt Deus pater verbū genuerit, spiritus sanctus hom nē ex qua vtraq; substantia Christus unus esset, & Dei patris filius secundum verbum, & spiritus sancti filius secundum hominem: qd quasi eum spiritus sanctus tanquam pater eius de matre virgine genuisset? Quis hoc dicere audebit? Nec opus est ostendere disputando quanta alia sequuntur absurdia, cu hoc ipsum iā ita sit absurdū, vt nullæ fideles aures id valeat sustinere. Pro inde sicut confitemur, dñs noster Iesus Christus qui de Deo Deus, homo aut natus est de spiritu sancto & Maria virgine, vtraque substantia diuina, atque humana, filius est unicus Dei patris omnipotentis, de quo procedit spiritus sanctus. Quo ergo dicimus Christum natū de spiritu sancto, si non eū genuit spiritus sanctus? An quia fecit eū qm dñs noster Iesus Christus inquitū Deus est, omnia per ipsum facta sunt: inquantū autem homo est, & ipse factus est, sicut Apostolus dicit,

Ivan. I. Factus est n. ex semine David secundū carnē.
Rom. I. Sed cum illam creaturā quam virgo concepit & peperit, quāuis ad solā perlonam filij pertinentem, tota Trinitas fecerit, neq; n. separabilia sunt opera Trinitatis, cur in ea facienda solus spiritus sanctus nominatus est?
Ibidem. An & qn̄ unus triū in aliquo opere nominatur, vniuersa operari Trinitas intelligitur? Ita vero est, & exēplis doceri potest. Sed non est in hoc diutius immorandū. Illud n. mouet, quo dictū sit, Natus de spiritu sancto, cum filius nullo modo sit spiritus sancti. Neq; n. quā mundū istum fecit Deus, dici eum fas est Dei filii, aut eū natū de Deo, sed factū, vel creatū vel conditū, vel institutū ab illo, uel si qd

hmōi recte possumus dicere. Hunc ergo cū confiteamur natū de spiritu sancto & Maria virgine, quo non sit filius spiritus sancti & sit filius virginis Mariæ, cū & de illo & illa sit natus, explicare difficile est. Proculdubio qd pe non sic de illo ut de patre: sic aut de illa ut de matre natus est. Non igitur cōcedendū quicquid de aliqua re nascitur, continuo eiusdē rei filiū nuncupandū. Ut n. omittā alia aliter de homine nasci filiū, aliter capillū, pe diculū, vel lumbricū, quorū nihil est filius. Ut ergo hæc omittā, qn̄ tantæ rei deformiter cōparant, certe qui nascuntur ex aqua & spiritu sancto non aquæ filios eos rite dixerit F quispiā, sed planè dicuntur filij Dei patris & matris Ecclesiæ. Sic ergo de spiritu sancto natus est filius Dei patris non spiritus sancti. Nā & illud qd de capillo & de ceteris diximus, ad hoc tñ ualeat, ut admoneamur, non oē qd de aliquo nascitur, et filiū eius de quo nascit posse dici. Sicut non oēs qui dicuntur alicuius filij, consequens est ut de illo ēt nati esse dicantur, sicut sunt qui adoptantur. Dicuntur ēt filij gehennæ, non ex illa nati, sed in illam p̄parati, sicut filij regni qui p̄e parantur in regnū. Cum itaq; de aliquo nascatur aliquid etiā non eo modo ut sit filius, nec cursus oīs qui dī filius, de illo si natus cuius dī filius, profecto modus iste quo natus est Christus de spiritu sancto non sicut filius, & de Maria virgine sicut filius, insinuat nobis gratiā Dei qua homo nullis p̄cedentib, meritis, in ipso exordio naturæ sūr quo esset cōceptus, uerbo Dei copularetur in tantā persona unitatē, ut idē ipse esset filius Dei qui filius hoīs, & filius hoīs qui filius Dei: ac sic in naturæ humante susceptione fieret quodammodo ipsa gratia illi homini naturalis, qd nullū peccatum possit admittere. Quæ gratia p̄pea p̄ spiritum sanctu fuerat significanda, quia ipse proprius sic est Deus, ut dicatur ēt Dei donū. Unde sufficienter loqui per lōgum esset: si tñ id fieri pōt, ualde prolixē disputationis est. Nulla igitur uoluptate carnalis concupiscentia seminatus siue conceptus est, & ideo nullum p̄ctū originaliter trahens, Dei quoq; gratia uerbo patris unigenito, non gratia filio, sed natura, in unitate persona modo mirabilis & incētabili adiunctus atq; concretus, & ideo nullum peccatum & ipse committens, tñ p̄ similitudinē carnis peccati, in qua uenerat, dictus

Vox na-
sci, varie
accipitur.
Cap. 39.
3 sen. di.
4. cased
non est.

Vbi su-
pra Chri-
stū natū
esse de spī
ritu actio.
quid signi-
ficer. cap. 40.

Christus
peccatum
factus.
Cap. 41.

ENCHIRIDION AD LAVENTIVM

Osee 4. dictus est & ipse p̄ctū , sacrificandus ad di-

luenda peccata. In veteri quippe lege pecca-
ta vocabantur sacrificia pro peccatis. Quod

2. Cor. 5. vere ille factus est cuius erat vmbra illa. Hinc
Apostolus cū dixisset, Obscuramus pro Chri-
sto recōciliari Deo: continuo subiunxit atq;
ait, Eū qui non nouerat p̄ctū, pro nobis pec-
catum fecit, vt nos simus iustitia Dei in ipso.

H Non ait, vt in quibusdā mendosis codicib. le-
gitur, Is qui nō nouerat p̄ctū, pro nobis pec-
catū fecit, tāquā pro nobis Christus ipse pec-
cauerit: sed ait, Eū qui non nouerat p̄ctū, i.
Christū, pro nobis p̄ctū fecit Deus, cui recō-
ciliandi sumus: hoc est sacrificiū pro pecca-
tis, per q̄ reconciliari valeremus. Ipse ergo
p̄ctū vt nos iustitia: nec nřa, sed Dei simus:
nec in nobis, sed in ipso. sicut ipse p̄ctū non
suū, sed nostrū: nec in se, sed in nobis constitutū,
similitudine carnis peccati, in qua cruci-
fixus est, demonstrauit: vt qđn peccati ei non
inserat, ita quodā modo p̄ctō moreretur dū
moritur carne, in qua erat similitudo pecca-
ti: & cū secundū vetustatē peccati nunquam
ipse vixisset, nostram ex morte veteri, qua in
peccato mortui fueramus, reuiuiscentē vitā

Baptisma cap. 42. noua sua resurrectione signaret. Ipsum est q̄
in nobis celebratur, magnū baptismatis fa-
crīm , vt quicunq; ad istā pertinent gratiam,

I moriantur peccato, sicut ipse peccato mor-
tuus dī: quia mortuus est carni, hoc est pec-
cati similitudini: & viuant de lauaco rēnascē-

*Baptif-
mus ifan-
tum & fe-
num. c. 43.* do, sicut ipse de sepulchro resurgēdo, quāli-
bet corporis etatē gerant A paruulo. n. recē-
nato vñq; ad decrepitū senē, sicut nullus pro-
hibendus est à baptismo, ita nullus est qui nō
peccato moriatur in baptismo: sed paruuli
tū originali, maiores aut ēt ijs omnib. moriū
tur peccatis, quicunq; male viuendo addide-
re. cap. 1. runt ad illud, q̄ nascendo traxerunt. Sed ideo

etēp̄os; **F**igura ēt ipse peccato mori p̄leunq; dicunt, cum
qua nu-
merus ac
cōfittur p̄
opere: quia ēt per singularē numerū pluralis
numero. *Aenei. 2.* que armato milite cōplent: quāuis hoc mul-
Num. 2. tis militib. fecerint. Et in nostris literis legit,
2. sen. di. Ora ergo ad dñm, vt auferat à nobis serpēte.
33. c. 3. Non ait serpentes: quos patiebat populus vt
quod, & hoc diceret, & innumerabilia talia. Cū vero
c. alioq;. & illud originale vñ plurali numero signi-

ficatur, qđ dicimus in peccatorū remissione
baptizari paruulos, nec dicimus in remissio
nē peccati: illa est contraria locutio, qua per

pluralē locutionē significatur numerus sin-
gularis. Sicut de Herode mortuo in Euange-
lio dictū est: Mortui sunt. n. qui q̄rebant ani-
mā pueri. Non dictum est, mortuus est. Et in

Exodo, Fecerunt, inquit, sibi Deos aureos: cū

vñ virtulū fecerint tñ , de quo dixerunt: Hi

sunt dij tui Israel , qui eduxerunt te de terra K

Aegypti. Et hic ponentes pluralē pro singula-
ri. Quāuis & illo p̄ctō vno, q̄ per vñ homi-

nē intravit in mundū, & in oēs hoēs pertrā-
fijt, pp q̄ ēt paruuli baptizantur, possint in-

telligi plura peccata, si vñ ipsi in sua qua-

si mebra diuidatur singula. nā & superbia est

illie, qua hō in sua potius esse, quā in Dei p̄tā

te dilexit. Et sacrilegiū, quia Deo non credi-

dit, & homicidiū, quia semetipsum p̄cipita-

uit in mortē, & fornicatio spiritalis, quia in-

tegritas mentis humana serpentina suasione

corrupta est. & furtū, quia cibis prohibitus

vlurpans est. & avaritia, quia plusquā illi suf-

ficerē debuit appetiuit, & si qđ aliud in hoc

vno admisso diligenti cōsideratione inueni-

ri pōt. Parentū quoq; peccatis paruulos obli-

gari, non solū primorū hominū, sed ēt suo-
rū, de quib. ip̄i nati sunt, nō improbabiliter

dī illa quippe diuina snia, Reddā peccata pa-

trū in filios: tenet eos vti antequā per regene-

rationē ad testū nouum incipient pertinere.

Quod testū prophetabatur cū diceretur per

Ezechielē, non accepturos filios peccata pa-

trū furū, nec vterius futurā in Israel para-

bolam illā, Patres manducauerunt vuā acer-
bam, & dentes filiorum obstupuerunt. Ideo

enim quisq; renascitur, vt soluat in eo q̄c-

quid peccati est cum quo nascit. Nam pecca-

ta quæ male agendo postea cōmittūtur, pos-

sunt & penitendo sanari, sicut etiam post ba-

p̄ctū heri videmus. Ac per hoc nō ob aliud

est instituta regeneratio, nisi quia vitiosa est

generatio, vñque adeo, vt etiam de legitimo

matrimonio procreatus dicat, In iniuritatis

bus conceptus sum & in peccatis mater mea

me in vtero aluit. Neq; hic dixit, In iniuritate

vel p̄ctō, cum & hoc recte dici posset: sed

iniuritates & peccata dicere maluit. Quia &

in illo vno q̄ in oēs hoēs pertransijt, atque

tā magnum est, vt in eo mutaretur & cōuer-

teretur in necessitatē mortis humana na-

tura,

Psal. 50.

Rom. 5.

Ibidem.

Quo
masori
pēta
Pagen
nō tem
re defi
dū. c. 4.
Exo. 2
1. sen.
33. ca.
hoc.

Aboli
original
peccati
c. 48.
2. sen.
33. cap.
qd vero.
Genes. 3.

*Peccati
parvū
obligari
filior.*

cap. 45.

Exod. 10.

Ezecl. 38.

Hie. 31.

christi
baptiza-
tur à I
ne. c. 47.
De con-
fis. I. ca-
nō regi-
nerabat
Mat. 3

Ibidem.

tura, sicut supra disserui, reperiuntur plura
petia, & alia patentia, qui etiā nō ita possunt
mutare naturā, reatu tñ obligant filios, nisi
grauita g̃ra & misericordia diuina subue-
niat, Sed de peccatis aliorū parentū, quib, ab
ipso Adā vñq; ad patrē suū, pgeneratoribus
suis quisq; succedit, nō inmerito disceptari
pot. vtrū omnī malis actibus & multiplicati-
bus delictis originalibus, qui nascitur impli-
cetur, vt tanto peius quanto posterius quisq;
nascatur. An ppterē Deus in tertia & quar-
ta generatione de peccatis parentū eorū po-
steris cōminet quia irā suā quantū ad proge-
neratorum suorū culpas non extendit vlt e-
tatis moderatione miserationis suæ : ne illi q;
bus regenerationis gratia non confertur, ni-
mia sarcina in ipsa sua æternā dñatione pre-
merentur, si cogeretur ab initio generis hu-
mani omnī precedentia parentū suorū ori-
ginaliter peccata contrahere, & penas p; eis
debitas pendere. An aliud aliquid de re tanta
in scripturis sanctis diligenter perscrutatis
atq; tractatis, valeat vel nō valeat reperiri, ce-
mire nō audeo affirmare. Illud tamen vnum
peccatum, quod tā magnū in loco & habitu tā
te infelicitatis admissionem est, vt in uno homi-
ne originaliter atq; vt ita dixerim, radicaliter
liter totū genus humanū damnaretur, nō sol-
uitur ac diluitur nisi per vnum mediatorem
Dei & hominū hominē Christū Iesum, qui
solus potuit ita nasci vt ei opus no esset rena-
sci. Non enim renascebantur, qui baptisnate
Ioānis baptizabantur, à quo & ipse baptizatus
est, sed quodā precursorio illius minifte-
rio qui dicebat, Parate via dñō : huic vni in
quo solo renasci poterant parabantur. Hu-
iū enim baptisnus est non in aqua tantum,
sicut fuit Ioānis, verum etiam in spiritus an-
dō. vt de illo spiritu regeneretur quisquis in
Christū credit, de quo Christus regeneratus
regeneratione nō egit. Vñ vox illa patris q;
super baptizatū facta est: Ego hodie genui te
non vñ illum temporis diē quo baptizatus
est, sed immutabilis æternitatis ostendit, vt il-
lum hominē ad vñigenit personam pertine-
re mōstraret. Vbi enim dies nec h̃sterni fi-
ne inchoatur, nec initio crastini terminatur,
semper hodiernus est. In aqua ergo voluit
baptizari à Ioanne, non vt eius iniquitas vlla
dilueretur, sed vt magna commēdaretur hu-
militas. Ita q̃ppe nihil in eo baptisnus quod

ablueret, sicut mors nihil q; puniret, inuenit
vt diabolus veritate institit, non violentia
potestatis oppressus & vctus. quoniam ip-
sum sine vlo peccati merito iniquissime oc-
ciderat, p; ipsum iustissime amitteret quos
peccati merito detinebat. Vtrungs igit ab il-
lo, i. & baptismus & mors certo disp̃salis
causa, nō miserāda necessitate, sed miserante
potius voluntate suscepit est: vt vnu p̃ctū tol-
leret mundi, sicut vnu peccatum misit in mun-
dum hoc est, in vniuersum genus humanū.

Nisi qđ ille vnu vnu peccatum misit in mun-
dū, iste vero vnu nō solū vnu illud, sed cū
ea simul abstulit que addita inuenit. Vnde

dicit Apostolus, Non sicut per vnum peccā-

Rom. 5.

tē, ita est & donū. Nam iudicium quidē ex

vno in cōdēnationē: gratia autē ex multis de-

lictis in iustificationē. Quia vtiq; illud unū

quod originaliter trahit, etiam si solum sit

obnoxios damnatione facit, gratia uero ex

miltis delictis iustificat hominē, qui prēter

illud unū quod cōmuniter cum omnibus

originaliter traxit, sua quoq; propria multa

cōmisit. Verūtamen quod paulo post dicit,

Renati in

Sicut per unius delictū in omnes homines Xp̃ libe-

ramur.

ad condemnationem, ita & per unius iustifi-

catiā in omnes homines ad iustificationē uite: sa-

cap. 5 1.

tis indicat ex Adam neminem natū, nisi dam-

Rom. 5.

natione detineri, & neminem nisi in Christo

renatum a damnatione liberati. De qua per

unum hominem p̃cna, & per unum homi-

nen

nam gratia cum locutus fuisset, quantū illi

epistola sua loco sufficere iudicauit, deinceps

de sacri baptisnatis in cruce Christi grande

mysteriū cōmēdauit: eo modo, ut intelliga-

mus nihil aliud esse in Christo baptisnū, ni-

si mortis Christi similitudinē: nihil autem

aliud mortē Christi crucifixi, nisi remissio-

C

nis peccati similitudinē: ut quemadmodū in

illo uera mors facta est: sic in nobis uera re-

Rom. 6.

missio peccatorū: & quēadmodū in illo uera

Rom. 5.

resurreccio, ita in nobis uera iustificatio.

Ait enim. Quid ergo dicemus? permanebi-

Rom. 6.

mus in peccato, ut g̃ra abūde? Dixerat enim

Rom. 5.

superius, Vbi n.abundauit p̃ctū, ibi supera-

būdauit gratia. Et ideo questionē fibij p̃f, p;

posuit, utrū pp abundantia gratiae consequē-

dam in p̃ctō sit permanentū. Sed respondit.

Absit. Atque subiecit. Si mortui sumus p̃ctō

quomō uiuemus in illo: Deinde ut ostende-

ret nos mortuos esse p̃ctō, An ignoratis in-

quit,

ENCHIRIDION AD LAURENTIVM

quit, quā quicūq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Si ergo hinc ostēdimur mortui esse peccato qā in morte Christi baptizati sumus, profecto

D & paruuli qui baptizantur in Christo, Peccato moriuntur, quia in morte ipsius baptizātur.

Rom. 6. Nullo. n. excepto dictū est, Quicunq; enim baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et ideo dictū est, vt probaretur mortuos nos esse peccato. Cui aut̄ peccato paruuli renascendo moriuntur, nisi quod nascendo traxerum? Ac per hoc etiā ad ipso pertinet quod sequit, dicens. Conseptuli. n. sumus illi per baptismū ī mortē, vt quēadmodū surrexit Christus ā mortuis p gloriā patris, ita & nos in nouitate vita ambulemus. Propter ascensionē vero in celū, sedemq; ad dexterā patris. Si autē resurrexitis cum Christo quē sursum sunt querite: vbi Christus ad dexteram Dei sedēs. Quē sursum sunt sapite non quē super terram. Mortui enim etsis, & vita vestra abscōdita est cū Christo in Deo. Iam vero qđ de Christo cōfītetur futurum, qm̄ de celo venturus est viuos iudicaturus, & mortuos, non pertinet ad vitā nostrā quē hic geritur, quia nec in rebus gestis eius est, sed in fine seculi gerendis. Ad hoc pertinet qđ Apostolus secutus adiūxit, Cū Christo apparuerit vīta vestra, tunc & vos apparebitis cum illo in gloria. Duobus autem modis accipi potest, quod viuos & mortuos iudicabit: siue vīviuos intelligamus, quos hic nondū mortaos, sed adhuc in ista carne viuētes inuenēturus est 43. e. hi eius adūetus. Mortuos autē qui de corpore priusquā veniat exire vel exituri sunt. Siue viuos iustos, mortuos autē iniustos qm̄ iusti quoq; iudicabūtur. Aliquando enim iudiciū Dei ponitur in malo. Vnde illud est, Qui aut̄ male egerunt, in resurrectionē iudicij. Aliquando & in bono, secundū quod dictū est: Deus in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua iudica me. Per iudiciū quippe Dei fit ipsa honorū malorūq; discretio, vt librandi a malo, nō perdendi cū malis boni ad dexterā segregētur. Propter quod ille clamat, Iudica me Deus: Et qđ dixerat velut expōnens, discerne, inquit, causam meā de gente non sancta. Cum aut̄ de Iesu Christo filio Dei unico dño nostro, quod ad breuitatē confessionis pertinet dixerimus, adiungimus sic credere nō os & in spiritum sanctū, vt illa Trinitas cōpleatur quē Deus est. Deinde sancta cōmemoratur Ecclesia. Vnde datur intelligi rationalem creaturam ad Hierusalem liberā pertinentem, post commemorationem creatoris, idest, summā illius Trinitatis fuisse subdēdā. Qm̄ quicquid de homine Christo dicitur est, ad vnitatem personē vnigeniti pertinet. Rectus itaque confessionis ordo poscebat,

na quē hic geritur. Nā propter eius crucem dictū est, Qui aut̄ Iesu Christi sunt, carnē crucifixerunt cū vitis & cōcupiscentijs. Propter sepulturā. Cōseptuli. n. sumus cū Christo per baptismū ī mortē. Propter resurrectionē, Vt quēadmodū Christus resurrexit

F Gal. 5. Rōm. 6. a mortuis p gloriā patris, ita & nos in nouitate vita ambulemus. Propter ascensionē vero in celū, sedemq; ad dexterā patris. Si autē resurrexitis cum Christo quē sursum sunt querite: vbi Christus ad dexteram Dei sedēs.

Golos. 3. Iudicium Cap. 54. 2. Ti. 4. Quē sursum sunt sapite non quē super terram. Mortui enim etsis, & vita vestra abscōdita est cū Christo in Deo. Iam vero qđ de Christo cōfītetur futurum, qm̄ de celo venturus est viuos iudicaturus, & mortuos, non pertinet ad vitā nostrā quē hic geritur, quia nec in rebus gestis eius est, sed in fine seculi gerendis. Ad hoc pertinet qđ Apostolus secutus adiūxit, Cū Christo apparuerit vīta vestra, tunc & vos apparebitis cum illo in gloria. Duobus autem modis accipi potest, quod viuos & mortuos iudicabit: siue vīviuos intelligamus, quos hic nondū mortaos, 4. sen. di. sed adhuc in ista carne viuētes inuenēturus est 43. e. hi eius adūetus. Mortuos autē qui de corpore autem.

G Colos. 3. Indicare risos & mortuos cap. 55. 1. Cor. 2. cor. priusquā veniat exire vel exituri sunt. Siue viuos iustos, mortuos autē iniustos qm̄ iusti quoq; iudicabūtur. Aliquando enim iudiciū Dei ponitur in malo. Vnde illud est, Qui aut̄ male egerunt, in resurrectionē iudicij. Aliquando & in bono, secundū quod dictū est: Deus in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua iudica me. Per iudiciū quippe Dei fit ipsa honorū malorūq; discretio, vt librandi a malo, nō perdendi cū malis boni ad dexterā segregētur. Propter quod ille clamat, Iudica me Deus: Et qđ dixerat velut expōnens, discerne, inquit, causam meā de gente non sancta. Cum aut̄ de Iesu Christo filio Dei unico dño nostro, quod ad breuitatē confessionis pertinet dixerimus, adiungimus sic credere nō os & in spiritum sanctū, vt illa Trinitas cōpleatur quē Deus est. Deinde sancta cōmemoratur Ecclesia. Vnde datur intelligi rationalem creaturam ad Hierusalem liberā pertinentem, post commemorationem creatoris, idest, summā illius Trinitatis fuisse subdēdā. Qm̄ quicquid de homine Christo dicitur est, ad vnitatem personē vnigeniti pertinet. Rectus itaque confessionis ordo poscebat,

De conf. diceret esse peccato. Cui peccato, nisi carnis di. 4. cap. in qua erat nō peccatum, sed similitudo peccati, & ideo nomine appellat peccati? Baptizatis itaq; in morte Christi, in qua non solū maiores, verū etiā paruuli baptizantur, ait: Sic uos. i. quēadmodū Christus, sic & vos existimare vos mortuos esse peccato, vivere autē Deo in Christo Iesu. Quicquid igitur glorium est in cruce Christi, in sepultura, in resurrectione tertio die, in ascensione in celum, & in sede ad dexteram patris: ita gestū est, vt his rebus non mystice tantum dicti s, fed etiā gestis configuraretur vita Christia-

Spissan. Etus. c. 56

Stabili angel cap.

2. Pe.

Vocal angel exp. 5

Heb.

sciebat, ut trinitati subiungeretur Ecclesia, tā
H. quā habitatori domus sua & Deo templum
Ecclesia. sūū, & conditori ciuitas sua. Quæ tota hic
Psal. 95. accipienda est, non solum ex parte qua pe-
regrinatur in terris a solis ortu vsq; ad oc-
calum laudans nomen dñi, & post vetustatis
captiuitatē cantans canticum nouum: verū
etīā ex illa quæ in cēlis semper ex quo con-
dita est cohaesit Deo, nec vllū sui casus ma-
lum experta est. Hęc in sanctis angelis beata
persistit, & suæ parti peregrinati sicut opor-
ter opitulatur: quia veraq; vna erit consortio
eternitatis, & nūc vna elt vinculo charitatis
quæ tota instituta est ad colendū vñū Deum.
Vnde nec tota, nec vlla pars eius vult se coli
pro Deo, nec cuiquā esse Deus pertinēti ad
téplū Dei, quod ædificatur ex dijs quos fa-
cit nō factus Deus. Ac per hoc spūs sanctus
si creatura non creator esset, profecto crea-
tura rationalis esset. Ipse enim summa crea-
tura, & ideo in regula fidei non poneretur
ante Ecclesiam quia & ipse ad Ecclesiā per-
tinaret in illa eius parte q; in cēlis est. Nec ha-
beret téplū, sed etiā ipse téplū esset. Templū

I. Cor. 6. aut̄ habet de quo dicit Apostolus. Nescitis

I quia corpora vestra téplū sunt spiritus sancti

2. cor. 6. qui in vobis est, quē habetis à Deo? De quib.

alio loco dicit. Nescitis quia corpora vestra

mēbra Christi sunt? Quomodo ergo Deus

nō est qui téplū hēt: Aut min⁹ Christo est cu-

iis membra téplū habet? Neq; n. aliud tem-

plū eius, & aliud téplū Dei est cum idē dicat

Apostolus. Nescitis, q; téplū Dei estis. Quod

vt probaret, adiecit, Et spiritus Dei habitat

in vobis. Deus ergo habitat in téplō suo: nō

Colof. 1. solū spūs sanctus, sed et pater & filius qui ēt

de corpore suo, p quod factus est caput. Ec-

clesiæ, quē in hominib. est, vt sit ipse in omni

bus primatū tenens ait, Soluite templū hoc

& in triduo suscitabo illud. Templum ergo

Dei hoc est totius summae illius trinitatis,

sancta est Ecclesia, scilicet vniuersa in cēlo

& in terra. Sed de illa quæ in cēlis est affir-

mare qd possumus, nisi quod nullis in ea ma-

Stabilitas angelorū cap. 57. lus est, nec quisquā deinceps de illa cecidit

2. Pet. 2. angelorū aut casurus est, ex quo Deus angelis peccati

Vocabula angelorū cap. 58. bus non pepert sicut scribit Apostolus Pe-

Heb. 1. trus, sed carcerib. caliginis inferni retrudens

tradidit in iudicio puniēdos reseruari. Qūo

autē se haberet beatissima illa & superna lo-

cetas, quē ibi sint differentiæ personarū, vt

cum oēs tanquā generali nomine angeli nū K
cupentur, sicut in epistola ad Hebreos legi-
mus: Cui enim Angelorū Deus dixit aliquā. Se-
de a dextris meis: hoc quippe mō significa-
uit omnes vniuersaliter angelos dici: snt tñ
& illic archangeli: & vtrum ijdeni archan-
geli nominetur virtutes, atq; ita dictū sit Lau-
date eum oēs angeli eius, laudate eum oēs
virtutes eius: ac si diceretur, laudate eū om-
nes Angeli eius, laudate eū omnes archange-
li, & quid inter se diffent quatuor illa voca-
bula quibus vniuersam ipsam cēlestem socie-
tatem videtur Apostolus esse complexus di-
cendo, Siue sedes, siue dñationes, siue prin-
cipatus, siue prātes, dicant qui pñt, si tñ pñt
probare q; dicūt, ego me ista ignorare confi-
teor. Sed nec illud quidē certū habeo vtrum
ad eandē societatē pertineant, sol & luna &
cūcta sydera, q; quis nōnullis lucida corpora
esse, nō cū sensu vel intelligentia videantur.
Itemq; angelii, quis explicet cū qualibus cor-
poribus apparuerint hominibus. vt non solū
cernerētur, verum etiā tangerentur, & rursus
nō solida corpulentia, sed spirituali potēcia
quasdā visiones, non oculis corporeis, sed

spiritualibus vel mentibus ingerant, vel dicāt

aliiquid non ad aurem forinsecus, sed intus

in animo hoīs, etiam ibidem ipsi cōstituit: si

icut scriptū est in Prophetarū libro, Et dixit

Zach. 2. mihi Angelus qui loquebatur in me, non e-

nim ait, qui loquebatur ad me, sed in me,

Vel appareant & in somnis, & colloquantur

more somniōrū? Habemus quippe in Euan-

Gelio, Ecce Angelus dñi apparuit illi in som-

nis dicens. His.n. modis velut indicant se an-
geli contrectabilia corpora non habere. Fa-

citūtq; difficillimā quēstionē quomodo pa-

tres eis pedes lauerint, quomodo Iacob cū

Angelo tā solida contrectatione luctatus sit.

Cum ista queruntur, & ea sicut potest quisq;

coniecat, non inutiliter exercentur ingenia

si adhibeat disceptatio moderata, & absit

error opinatiū se scire quod nesciunt. Quid

enim opus est vt hēc atq; huiusmodi affir-

mentur vel negentur, vel definiantur cū dis-

crimine, qn sine discrimine nesciuntur? Ma-

gis opus est dijudicare atq; dignoscere, cū

se satanas transfigurat velut Angelū lucis, ne

fallendo ad aliqua perniciosa tēducat. Nam

quando sensus corporis fallit, mentem vero

non mouet a uera rectaque sententia, qua

Aug. Tomus tertius. H quis-

Corpora
angelorū
cap. 59.

L

Gen. 18.

19. et 32

Artes ja-

tana eni-

tand.e.

M

cap. 60.

ENCHIRIDION AD LAURENTIVM

quisq; vitam fidelē gerit, nullum est in reli-
gione periculum, Vel cum se bonū fingens
ea facit siue dicit, quā bonis Angelis con-
gruant, etiam si credatur bonus, non est er-
ror Christiane fidei periculosus, aut mortis-
bus. Cū vero per hæc aliena ad sua incipit du-
cere, tunc eū dignoscere, nec ire post eū, ma-
gna & necessaria vigilatia est. Sed quō vnu-
quisq; hoīum idoneusest omnes mortiferos
eius dolos euadere, nisi regat atque tueatur
Deus? Et ipsa huius rei difficultas ad hoc est
vtilis ne sit spes sibi quisq; aut homo alter al-
teri, sed Deus suis oībus. Id.n. nobis potius
expedire prorsus piorū ambigit nemo. Hæc
ergo quæ in sanctis angelis & virtutib. Dei ē

Ecclesia angelorū & noīra.
Cap. 61.

et quod in illa sumus, & quia hominū est,
quod & nos sumus. Hæc sanguine mediato-
ris nullū habentis peccatum, ab omni redé-
pta est peccato, eiusq; vox est, Si Deus p̄ no-
bis quis cōtra nos? Qui filio proprio suo nō
pepercit, sed pro nobis oīb. tradidit illum.

A Nō. n. p̄ angelis mortuus est Xps. Sed ideo
ēt pro angelis fit q̄c quid hoīm̄ per eius mor-
tē redimitur & liberat à malo, qm̄ cū eis quo-
dāmō redit in gratiā post inimicitias quas in-
ter hoīes & sanctos angelos peccata fecerūt
& ex ipso hominū redēptione ruinæ illi⁹ an-
gelicę detrimenta reparantur. Et vtq; noue-
runt sancti angeli docti à Deo, cui⁹ veritatis
æterna cōtemplatione beati sunt, quāti sunt,
quanti numeri supplémentū de genere huma-
no integratas illi⁹ ciuitatis expectet. Propter
qd̄ ait Apostolus, instaurari oīa in Christo
quæ in cēlis sunt & qua in terris. In ipso q̄p
pe instaurat̄ quæ in cēlis sunt, cū id q̄ inde
in angelis lapsum est ex hominib. redditur.
Instaurantur autē quæ in terris sunt, cum ipsi
homines qui prædestinati sunt ad æternam
vitam à corruptionis vetustate renouant. Ac
sic per illud singulare sacrificiū, in quo me-
diator est immolatus, quod vnu multæ in le-
ge viētū figurabant, pacificantur cēlestia
cū terrestribus, & terrestria cum cēlestibus.

B Qm̄ sicut idē Apostolus dicit, In ipso com-
placuit omnem plenitudinem diuinitatis in
habitare, & per eū recōciliari oīa in ipsum,
pacificans per sanguinem crucis eius, siue q̄

in cēlis sunt, siue quæ in terris. Pax ista præ-
cellit, sicut scriptū est, omnē intellectū, neq; Phil. 4.
sciri à nobis nisi cum ad eā venerimus pōt. Pax re-
Qūo. n. pacificantur cēlestia nisi in nobis, ḡi cōlo-
idest, concordando nobiscū? Nā ibi semper rum.
est pax, & inter se vniuersis intellectualibus Cap. 63.
creaturis, & eū suo creatore. Quæ pax præ-
cellit, vt dictū est omnē intellectū, sed vtq; 2.2. de Gi-
nostrū, nō eorū qui semper vident faciē pa-
tris. Nos aut̄ quātūscūq; sit in nobis intellectū
humanus, ex parte scimus & vidimus, 1. Co. 13.
nūc per speculū in ægnitate. Cum vero æ-
quales angelis Dei fuerimus, tunc quēadmo-
dū & ipsi videbimus facie ad faciē: tantāq;
pacē habebimus erga eos, quantā & ipsi er-
ga nos quia tantū eos dilectū sumus, quan-
tū ab eis diligimur. Itaq; pax eorū nota no-
bis erit, qa & nostra talis ac tāta erit, nec p̄-
cellet tūc intellectū nostrū. Dei vero pax q̄
illuc est erga eos, & nostrū & illorū intelle-
ctū sine dubitatione p̄cellet. De ipso quip C
pe btā est rationalis creatura quācunq; bea-
ta est, nō ipse de illa. Vnde secundū hoc me-
lius accipitur qd̄ scriptū est, Pax Dei quæ p̄ Pax dei,
cellit oēm intellectū, vt in eo qd̄ dicit, oēm, Phil. 4.
nec ipse intellectus sanctorū angelorū esse
possit exēptus, sed Dei solius. Neq; n. & ip-
fius intellectū pax eius exēllit. Concordant
aut̄ angeli nobiscū etiā nūc cū remittuntur
nostra p̄tā. Ideo post cōmemorationē san-
cta Ecclesia i ordine cōfessionis ponit̄, re-
missio peccatorū. Per hanc enim stat Eccle-
sia quæ in terris est, per hæc nō perit qd̄ pe-
rierat & incertū est. Excepto quippe baptis-
macis munere, quod cōtra originale pecca-
tū donatum est, vt quod generatione attrac-
tum est, regeneratione detrahaf, & tñ acti-
na quoq; peccata quēcunq; corde, ore, ope-
re commissa inuenerit, tollit. Hac ergo exce-
pta magna indulgētia, vnde incipit hominis
renouatio, in qua soluitur omnis reatus &
ingeneratus & additus, ipsa etiam vita cēte-
ra iā ratione vntis ætatis, quantalibet præ-
pollet fecunditatē iustitię, fine remissione
peccatorū non agitur, quoniā filij Dei quan-
diu mortaliter viuunt, cum morte cōfligūt.
Et quanuis de illis sit veraciter dictū, Quot-
quot spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei: sic
tñ spiritu Dei excitant̄ & tanquam filij Dei
proficiunt ad Deum, vt ēt spū luo, maxime
aggravante corruptibili corpore tanquam

Sapien. 8
filij

Col. 1.

Rom. 8.

D

Col. 1.

er
pecca

1. Ios.
Pæn-
tia.c.
de pa-
di. 1.
action
sen.d.
c. fe
Psal.

Psal.

Remissio
peccato-
rum.
Cap. 64.

Indica-
futura-
peccata-
pōnā
scribe
Cap.
Eccle.

Luc. 15.

Indica-
futura-
peccata-
pōnā
scribe
Cap.
Eccle.

Hij hominum quibusdā motib. humanis deficiant ad seipso, & ideo peccēt. Interest qđem quantum satis dī, neque n. quia peccatū est omne crimen, ideo crimen est ē omne peccatū. Itaque sanctorū hominū vitam, quā diu in hac morte viuitur, inueniri posse dicimus sine crimine: p̄ctm autem si dixerimus, quia non habemus, vt ait sanctus Apostolus, nosmetip̄os seducimus & veritas in nobis nō est. Sed neq; de ipsis criminib. quamlibet de penit. magnis remittendis in sancta Ecclesia, Dei de dī. 1.c. in speranda est misericordia agentib. pñiam secundū modum sui cuiusq; peccati. In actio-
fēn. dī. 20. ne aut pñia, vbi tale crimen cōmissum est, vt
c. si vero. is qui cōmisit, à Christi ē corpore separēt,
P̄f. dī. 5. non tā consideranda est mensura temporis qđ doloris. Cor. n. cōtritū & humiliatum Deus non spernit. Verū quia plerunq; dolor alterius cordis occultus est alteri, neq; in aliorū notitiam per verba vel quæcumque alia signa procedit, cum sit corā illo cui dī, Gemitus meus à te non est absconditus: recte constitutuntur ab ijs qui ecclesiæ p̄sunt tpa penitentia, vt fiat ē satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata. Extra eam quippe nō remittuntur. Ilsa nanq; proprie sp̄iritus sanctū pignus accepit, sine quo non remittuntur villa p̄cta, ita vt quib. dimittantur, consequantur vitā aeternam. Magis n. propter futurum iudicium fit remissio peccatorū. In hac aut vita vsque adeo valet, qđ scriptum est, Graue iugū super filios Adā a die exitus de ventre matris eorum, vsque in diē sepulturæ in matrē omnium, vt ē parvulos videamus post lauarum regenerationis diuersorū malorum afflictione cruciari: vt intelligamus totum qđ salutaribus agitur sacramentis, magis ad sp̄ futurorum bonorum, qđ ad retentionem uel adeptionem præsentium pertinere. Multa ēt

E mala hic videntur ignosci & nullis supplicijs vindicari, sed eorū pena referuantur in posterū. Neque n. frustra ille proprius dī dies iudicij, qđ venturus est iudex viuorum atque mortuorū. Sicut econtrario vindicantur hic aliqua, & tñ si remittunt, profecto in futuro seculo non nocebunt. Propterea de quibusdā temporalib. p̄enis quæ in hac uita peccātib. irrogantur, eis quorū peccata delētur ne referuantur in finem, ait Apostolus, Si. n. nos metip̄os iudicaremus, à dño non iudicaremur. Cū iudicamur aut à dño corripimur,

ne cū hoc mundo damnemur. Credūtur aut

a quibusdā ēt ij qui nomen Christi non re-

linquunt, & eius lauacro in Ecclesia baptizā-

tur, nec ab ea vlo schismate uel hæresi præ-

ciduntur, in quantislibet scelerib. uiuant, quæ

nec diluant penitendo, nec eleemosynis redi-

mant, sed in eis usque ad huius uita ultimi-

mū diē peritisimē perseverent, salui futuri

per ignē: licet per magnitudinē facinorum

flagitorumq; diu turnorum, non tñ aeterno

igne puniri. Sed qui hoc credunt, & tñ catho-

lici sunt, humana quadā benevolentia mihi

falli uidentur. Nā scriptura diuina aliud cō-

sulta respondeat. Librum aut de hac quæstio-

ne scripsi, cuius titulus est, De fide & operi-

bus. Vbi secundum scripturas sanctas quan-

tum Deo adiuuante potui, demonstraui eam

fidem saluos facere, quam satis euidenter ex-

presit Paulus Apostolus dicens, In Christo

enim Iesu neque circunciso quicquam ua-

let neq; p̄putiū, sed fides quæ bene per di-

lectionem operatur. Si autē male & non be-

ne operatur proculdubio secundū Apostolū

Iacobū, mortua est in semetipsa. Qui rursus

ait, Si fidem dicat se quisquam habere opera

aut non habeat, nunquid poterit fides saluare

eū? Porro aut si homo sceleratus p̄p fidem

solam per ignem saluabitur, & sic est acci-

piendum qđ ait beatus Paulus Apostolus, ip-

se aut saluus erit, sic tñ quasi per ignem: po-

terit ergo saluare fine operibus fides, & fal-

sum erit qđ dixit eius coapostolus Iacobus.

Falsum erit & illud quod idem ipse Paulus

dixit, Nolite inquit, errare, neque fornicato-

res, neque idolis seruientes, neque adulteri,

neque molles, neque masculorum concubi-

tores, neque fures, neque auari, neque male-

dici, neque ebrios, neque rapaces regnum

Dei possidebunt. Si enim etiam in istis perse-

uerantes criminibus, tñ propter fidem Chri-

sti salui erunt, quomodo in regno Dei non

erunt? Sed quia hæc Apostolica manifestissi-

ma, & apertissima testimonia falsa esse non

possunt, illud qđ obscure dictū est de ijs qui

superadificant iupra fundamētum quod est

Christus, non aurum, non argentū, non lapi-

des pretiosos, sed ligna, fenum, stipula: de his

enim dictū est, quod per ignem salui erit,

quoniam fundamenti merito non peribunt:

sic intelligendum est, ut ijs manifestis non

inueniatur esse contrarium. Ligna quippe

Titulus
fidei anfir-
profici-

rū. c. 67.

21. de ei-
nit. Dei.

cap. 21.

1. Co. 13.

Purgatio
rium.

cap. 14.

15. et 16

Galat. 5.

Lacob. 2.

1. Cor. 3.

I. cor. 6.

1. Cor. 6.

Per ignē
saluari.

exp. 68.

1. cor. 3.

ENCHIRIDION AD LAVENTIVM

& fēnū & stipula non absurde accipi pñt rerū seculariū, quāuis licite cōcessarū, tales cu piditatis, vt amitti sine animi dolore nō pos fint. Cū aut iste dolor vrit, si Christus in cor de fundamenti locū habet, i. vt ei nihil anteponatur, & malit homo qui tali dolore vrit, reb. quas ita diligit magis carere q̄ Christo: per ignem sit saluus. Si aut res hm̄i t̄pales ac seculares tpe tentationis maliterit tenere q̄

I Christū, eū in fundamento non habuit, quia hæc priore loco habuit, cū in ædificio prius non sit aliquid fundamento. Ignis. n. de quo locutus est eo loco Apostolus Paulus, talis .. debet intelligi, vt ambo per eū transeant, i. & qui ædificat iupra hoc fundamentū aurū, argētū, lapides pretiosos: & qui ædificat ligna, fēnū, stipulā. Cum n. hoc dixisset, adiunxit: Vniuersiūsq; opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus permanenterit, q̄ superædificauit, mercedē accipiet. Si cuius opus aut exustū fuerit, dānū patietur: ipse aut saluus erit, sic tñ quasi per ignem. Nō ergo vnius eorū, sed vtriusq; opus ignis p̄babit. Est qđe ignis tentatio tribulationis, de quo aperte alio lo-

Ecc. 27. eo scriptū est, Vasa figuli probat fornax, & I. Cor. 7. hoīes iustos tentatio tribulationis. Iste ignis in hac interim vita facit q̄ Apostolus dixit, si accidat duobus fidelibus: vni, s. cogitanti q̄ Dei sunt, q̄o placeat Deo, hoc est ædificanti super Christū fundamentū, aurum, argentum, lapides pretiosos: alteri aut cogitati ea, q̄ mundi sunt, q̄o placeat vxori, i. ædificanti super idem fundamentū, ligna, fēnū, stipulā: Illius. n. opus non exuritur, quia non ea dilexit quorū amissione crucietur. Exuritur autē opus huius, qm̄ sine dolore nō pereunt, quæ eū amore possessa sunt. Sed qm̄ alter vtra cōditione proposita, eis potius carere malit q̄ Christo, nec timore amittendi talia, deserit

K Christū, quāuis doleat dum amittit, saluus est quidē, sic tñ quasi per ignem. Quia vriteū rerum dolor quas dilexerat amissarū, sed non subuerit neque consumit fundamenti stabilitate atque incorruptione munitum. Ta Purgato ris ignis. le aliquid etiam post hanc vitam fieri incre- cap. 69. dibile non est, & vtrum ita quāri potest, & 4. sen. di. aut inueniri aut latere nonnullos fideles per 21. cap. In illo. ignem quendam purgatorium, quanto magis minusve bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius citiusq; saluari: an tñ tales de quibus dictum est, q̄ regnum Dei non posside-

bunt, nisi conuenienter p̄nitentib. eadē cri- mina remittantur. Conuenienter aut dixi, vt steriles in eleemosynis non sint, quibus tantū tribuit scriptura diuina, vt earum tammodo fructum se imputaturū prænunciet dñs dextris, & earum tantummodo sterilitatem finistris, qñ his dicturus est, Venite benedicti pa- tris mei, percipite regnum Dei. Illis autē, Ite maledicti in ignem aeternum. Sanè cauendū est ne quisquam existimet infanda illa crimi- na, qualia qui agunt, regnum Dei non possi- debunt, quotidie perpetrandā, & eleemosy- nis quotidie redimēda. In melius quippe est vita mutanda, & per eleemosynas de pecca- tis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendus quodāmodo, vt ea semper li- ceat impune cōmittere. Nemini. n. dedit laxa- mentum peccandi, quamvis miserando de- leat iam facta peccata, si non satisfactio con- grua negligatur. De quotidianis autem breui- bus leibusq; peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium sa- tisfacit. Eorum est enim dicere, Pater noster qui es in celis. Qui iam patri tali regenerati sunt ex aqua & spiritu sancto. Delet omnino hæc oratio minima, & quotidiana peccata. Delet & illa à quib. vita fidelium scelerate ēt gesta, sed p̄nitendo in melius mutata disce- dit: si quemadmodum veraciter dicitur, Di- mitte nobis debita nostra, quoniam non de- sunt quæ dimittantur, ita veraciter dicatur, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, id est si fiat quod dicitur: quia & ipsa eleemo- syna est veniam petenti homini ignoscere. Ac per hoc ad omnia quæ vtili misericordia fiunt, valet q̄ dñs ait, Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Non solum autem qui dat esurienti cibum, sitiensi potū, nudo vestimentum, peregrinanti hospitium, fugienti latibulum, ægro vel inclusō visita- tionē, captiuo redēptionē, debili subiectio- nem, cęco deduētionē, tristi consolationem, non sano medicinam, erranti viā, deliberan- ti consilium, & quod cuique necessarium est M indigenti: verumetiam & qui dat veniam pec- canti, eleemosynā dat: & qui emendat verbe re in quē potestas datur, vel coerct aliquā disciplina, & tamen peccatum eius quo ab illo Iesus est aut offensus, dimittit ex corde, vel orat vt ei dimittatur, non solum in eo q̄ dimittit atque orat, verumetiam in eo quod corripit,

Dī. &c.
mem
4. se
15. c.
refō
Mat.
Dila-
inim
Cap.
1. se
30. c.
jole.

Dī.
&c.
Mat.

Mat.

Pet.
dimitt-
tes.
Cap.
3. sen.
30. c.
fō let.

Ioan.

Di. 45. c. corripit, & aliqua emendatoria pena plectit
& qui e- eleemosinā dat: quia misericordiā præstat.
mendat. - Multa enim bona præstantur inuitis, quādo
4. sen. di. eorū consilitorū utilitatē non voluntati: quia
15. ca. his ipsi sibi inueniuntur esse inimici amici vero
respōderi.
Mat. 16. *Diligere* inimicū.
Cap. 73. *I. sen. di.* eorū potius illi quos inimicos putant, & red-
30. c. hic dunt errādo mala pro bonis, cū reddere ma-
la Christianus non debeat pro malis. Multa
itaq; sunt genera eleemosynarū, quæ cū faci-
mus, adiuuamur ut dimittantur nobis nostra
peccata. Sed ea nihil est maius, qua ex corde
dimitimus, quod in nos quisq; peccauit. Mi-
nus enim magnū est erga eū esse benevolū,

A siue etiam beneficū qui tibi mali nihil fe-
cerit. Illud multo grandius & magnificentis-
sime bonitatis est, vt tuum quoq; inimicum
*diliges, & ei qui tibi malum vult, etiā pōt fa-
cit, tu bonū semper velis faciasq; cū possis,
illius memor exempli qui in cruce pendens
pro suis exorat persecutoribus suosq; admo-
*nuit dicens, Diligite inimicos vestros, bene-
facie eis q vos oderūt, & orate pro eis q* vos
*persequuntur. Sed qm̄ perfectorū sunt ista fi-**

liorū Dei, quo quidē se debet omnis fidelis
extēdere, & humanū animū ad hunc affectū
orādo Deū secūq; agendo luctandoq;
*per-
*ducere: tñ quia hoc tam magnū bonū tantæ**

Matt. 6. *Matt. 5.* multitudinis nō est, quantā credimus exaudi-
*diri cum in oratione dn̄a ica dicitur, Dime-
nitis nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus
debitoribus nostris, proculdubio verba spō
sionis huius impletur, si homo qui nondū
ita profecit vt iā diligat inimicū tñ qn̄ rogat
ab homine qui peccauit in eū, vt ei dimittat
dimittit ex corde: quia etiā sibi roganti vult
vtiq; dimitti, cum orat & dicit, Sicut & nos
dimittimus debitoribus nostris. i. sic dimitte
*nobis debita nostra rogantibus nobis, sicut**

B & nos dimittimus rogantibus debitorib. no-
stris. Iā vero qui eū in quē peccauit hominē
rogat, si peccato suo mouetur vt roget, non
est adhuc deputandus inimicus, vt eū dilige-
*re sit difficile, sicut difficile erat qn̄ inimici-
*tias exercebat. Quisquis aut̄ roganti & pecca-**

ti cui penitenti non ex corde dimittit nullo
modo existimet à dño suo peccata dimitti,
qm̄ mentiri veritas non potest. Quem vero
lateat Euangelij auditore siue lectorem, quis
dixerit, Ego sum veritas? Qui cum docuisset
orationem, hanc in ea positam sententiā ve-
hementer commendauit dicens, Si enim di-

miseritis hominibus peccata eorū, dimittet
 & vobis pater vester cœlestis delicta vestra.

Si aut̄ non dimiseritis hominibus, nec pater
 uester dimittet vobis peccata vestra. Ad tam

Matt. 6.

magnū tonitruū q nō expurgiscitur, nō dor-
 mit, sed mortuus est: & tñ potens est ille etiā

mortuos suscitare. Sanè qui sceleratissime ui-
 unt, nec curant talē vitā moresq;

corrigere & inter ipsa facinora & flagitia sua eleemo-
 synas frequentare non cessant, frustra sibi iō

*Eleemosy-
 na scle-
 rase viue-
 tum.*

bladiunf, qn̄ dn̄s ait, Date eleemosynā & ec-

ce oīa mūda sunt vobis. Hoc n. q late pateat,

nō intelligunt. Sed ut intelligent, attēdant q-

bis dixerit. Nempe in Euangeliō sic scriptū

est, Cū loqueretur, rogauit illū quidā Phariseūs

ut prāderet apud se, & ingressus recu-

buit. Phariseūs aut̄ cepit intra se reputans di-

cere, Quare non baptizatus esst ante pran-

diū? Et ait dn̄s ad illū. Nunc uos Phariseūi qd̄

de foris est calicis & catini mundatis, qd̄

aūt intus est uestrū plenum est rapina & ini-

quitate. Stulti nonne qui fecit id quod foris

est, etiā id quod intus est fecit? Videte ut etiā

id q intus est mundū fiat. Veruntū quod su-

pereſt, date eleemosynā, & ecce oīa mun-

da sunt uobis. Itane hoc intellectū sumus,

ut Phariseūs non habentib. fidē Christi, etiā

si non in eum crediderint, nec renati fuerint

ex aqua & spiritu sancto, mūda sint oīa tñ si

eleemosynas dederint sicut isti eas dādas pu-

tant: cū sint immundi omnes quos non mun-

dat fides Christi, de qua scriptū est, Mundās

Aet. 15.

fide corda eorū: & dicat Apostolus, Immun-

Tuā. 1.

dis aūt & infidelibus nihil est mundum, sed

polluta sunt eorum & mens & conscientia?

Quō ergo Phariseūs oīa mūda essent si ele-

emosynas parent, & fideles nō essent? Autquō

fideles essent si in Xpm credere atq; in eius

renasci gratia noluissent? Et tñ uerum est qd̄

D audierant, Date eleemosynā, & ecce omnia

Lac. 11.

munda sunt uobis. Qui aut̄ uult eleemosynā

Ordo cha-

ordinate dare, à seipso debet incipere, & eā

riat. &

sibi primū dare. Est n. eleemosyna opus misericordiæ, uerissimeq; dictū est, Miserere ani-

cordie.

Cap. 76. *De peni-*

dis 3. ca-

qui vult.

4. sen. di.

15. c. His

respōderi.

Ecc. 30.

Aug. Tomus tertius. H 3 Iudi-

ENCHIRIDION AD LAURENTIVM

Iudicium quidē ex vno in cōdemnationē. Et magnæ charitati eius gratia agentes , de qua idē ipse dicit gratiē p̄dicator, Cōmendat aut̄ suā dilectionē Deus in nobis, quoniā cū adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est: vt & nos veraciter de nostra miseria iudicātes, & Dei charitatē quā donauit ipse diligētes pie recteq; viuamus. Quod iudiciū & charitatē Dei cū Pharisaei praterrent, decimabant tñ p̄ter eleemosynas quas faciebat etiā quæq; minutissima fructuū suo rū: & ideo non dabāt eleemosynas à seip̄sis in cipientes, secūq; prius misericordiā faciētes sicut isti eas dandas putant. Propter quē dilectionisordinē dictū est, Diliges proximū tuū sicut te ipsum. Cū ergo increpāset eos q̄ forinsecus se lauabant, intus autē rapina & iniuitate pleni essent, admonēs quādā eleemosynā, quā sibi homo primitus debet dare, & interiora mundare, Verunt̄, inquit, q̄ superest, date eleemosyā, & ecce omnia munda sunt vobis. Deinde vt ostenderet quid admonuisset, & qđ ipsi facere nō curarent, ne illū putarēt eleemosynas eorū ignorare, sed v̄ vobis, inquit, Pharisaei: tanq̄ diceret, Ego q̄ dē cōmonui vos ad eleemosynam dandam per quam vobis omnia mūda sint, sed v̄ vobis qui decimatis menthā & rutā & omne olus: has. n. noui eleemosynas vestras, ne de illis vos nunc admonuissis arbitremini: & p̄teritis indiciu & charitatē Dei. qua eleemosyna possetis ab omni inquinamēto interiori mūdari, vt vobis munda essent & corpora quæ lauatis: hoc est enim oīa, & interiora. s. & exteriora. Sicut alibi legitur, Mundate q̄ in tuis sunt, & q̄ foris sunt munda erunt. Sed ne 25. c. H̄: istas eleemosynas quæ fiunt de fructibus ter respōderi rx, respuisse videretur. Hæc, inq̄, oportuit fa F cere. i. iudiciū & charitatem Dei : & illa non omittere. i. eleemosynas fructuū terrenorū. Nō induit Nō ergo se fallat qui p̄ eleemosynas quaslibet largiosissimas fructuū suorū vel cuiusq; pecuniae, impunitatē se emere existimat in factinorū suorū immanitate ac flagitorū nequitia permanēdo. Nō solū. n. hæc faciūt, sed ita diligūt, vt in eis semper optent tñ si possint impune versari. Qui aut̄ diligit iniquitatē, odit aīam suā, & qui odit aīam suā, nō est misericors, sed crudelis. Diligendo eā quippe scđm seculū, odit eā scđm Deū. Si ergo vellet ei dare eleemosynā, p̄ q̄ mūda illi essent oīa, odisset eā secundū seculū & diligenter eā secundū Deū. Nemo autē dat eleemosynam quālibet, nisi vnde det ab illo accipiat qui nō egēt: & ideo dictū est, Misericordia eius praeueniet me. Quę sint autē leuia & quę grauia peccata, nō humano, sed diuino sunt pensanda iudicio. Videmus. n. quędā ab ipsis quoq; Apostolis ignoscendo fuisse concessa: quale illud est quod venerabilis Paulus coniugi bus ait, Nolite fraudare inuicē, nisi ex cōsentī ad tēpus vācetis orōni & iterū ad idipsū reuertimini, ne vos tenter satanas pp incōti- nētiā vestrā: q̄ putari possit nō esse peccatū, miseri scilicet coniugi non filiorū procréationē causa, quod bonū est nuptiale, sed carnalis etiā voluptatis: vt fornicationis, siue ad ulteriū, siue cuiusquā alteri immūditia mortiferū malū, q̄ turpe est etiā dicere, quo p̄t tētante satana libido p̄trahere, incontinētiū deuicit infirmitas. Possit ergo, vt dixi, hoc putari non esse peccatū, nisi addidisset. Hoc aut̄ dico secundū veniā, nō secundū imperiū. Quis autem iā esse peccatum neget, cū dari veniā faciētibus Apostolica authoritas fateatur? Tale quiddā est vbi dicit, Audet quisquā vestrā aduersus alterū negotiū h̄is iudicari apud iniquos, & nō apud sanctos? Et paulo post, Secularia igit̄ iudicia si habueritis, inquit, eos q̄ cōtēptibiles sunt ī Ecclesia, hos collocate ad iudicādū. Ad reuerentiā vobis dico, Sic non est inter vos quisquā sapiens qui possit inter fratrē & fratrem iudicare: sed frater cū fratre iudicio contendit & hoc apud infideles. Nam & hic posset putari iudiciū habere aduersus alterū, nō esse peccatū, sed tantum modo id extra Ecclesiam velle iudicari, nisi securitus adiungeret, Iam quidē omnino delictū est inter vos, quia iudicia habetis vobiscū. Et ne quisquā hoc ita excusaret, vt diceret iustum s̄e habere negotiū, sed iniquitatē le pati, quam velit s̄e iudicū sententia remoueri: continuo talibus cogitationib. gracia t̄. vel excusationib occurrit atq; ait, Quare nō potius fraudamini? Ut ad illud redeatur qđ dominus ait, Si quis voluerit tunicā atuā tollere, & iudicio tecum contendere, dimitte illici & pallium. Et alio loco, Qui abstulerit, inquit, tua, noli repetere. Probauit itaque suos de secularibus rebus cum alijs hominibus habere iudicium. Ex qua doctrina

Psal. 52.
 1. ecclesiastica
 leuia.
 cap. 78.
 G
 1. Cor. 7.
 Quæ
 miser
 tur ē
 terdi
 nissim
 cap.
 Mat.
 26.
 c. quic
 Flimi
 Galat
 V̄s
 horre
 vider
 leuia
 cap.
 1. Co. 6.
 H
 1. Co. 6.
 De corre
 ptione &
 gracia t̄.
 3.
 Matt. 5.
 Luc. 6.
 Palat.

- 2. Cor. 6.** nā dicit Apostolus esse delictū, Tn̄ cum finit
in Ecclesia talia iudicia finiri inter fratres, fra
tribus iudicantibus, extra Ecclesiā uero terri
biler uetat: manifestū est ēt hic quid secun
dum ueniā concedatur infirmis. Propter hęc
atq; hmōi peccata & alia licet ijs minora, q̄
fiunt verborū & cogitationum offendionib.
Iacob. 3. Apostolo Iacobo confidente ac dicente, In
multis.n. offendimus oēs: oportet vt quoti
die crebroq; oremus dñm atque dicamus,
Dimitte nobis debita nostra: nec in eo q̄ se
quitur mentiamur, sicut & nos dimittimus
debitoribus nostris. Sunt autem quēdam quē le
niā vīdīn uiissima putarentur, nisi in scripturis demon
strarentur opinione grauiora. Quis.n. dicen
tē fratri suo fatue, reū gehennā putaret, nisi
ueritas diceret? Cui tñ vulnē subiecit conti
nuo medicinā, p̄ceptū fraternæ reconcili
ationis adiungens. Mox quippe ait, Si ergo
26. q. 7. offers munus tuum ad altare!, & ibi recorda
tus fueris, quia frater tuus habet aliquid ad
uersum te, &c. Aut quis affimaret q̄ magnū
peccatum sit, dies obseruare & menles & an
nos & tēpora: sicut obseruant qui certis die
bus, siue mensibus, siue annis uolunt uel no
lunt aliquid inchoare, eo q̄ secundum uanas
doctrinas hominū fausta uel infasta existi
ment tēpora: nisi huius mali magnitudinem
ex timore Apostoli pensaremus, qui talibus
ait, Timeo ne forte sine causa laborauerim
in uobis. Hinc accidit, q̄ peccata quamvis
magna & horrenda cū in consuetudinem ue
nerint, aut parua aut nulla esse creduntur: uel
que adeo ut non solū non occultanda, uerum
ēt iā prædicanda ac diffamanda uideātur: q̄n
sicut scriptū est, Laudatur peccator in deside
rijs animæ siue, & qui iniqua gerit benedici
tur. Talis in diuinis libris iniquitas, & clamor
uocatur. Sicut habes apud Elāiā Prophetā de
uinea mala. Expectauī, inquit, ut faceret iudi
ciū, fecit autem iniquitatē, & non iustitiam, sed
clamorē. Vnde est illud in Genesi, Clamor
Sodomorū & Gomorreorum multiplicatus
est. Quia non solū iā apud eos non puniebā
tur illa flagitia, uerumē publice uelut legē
frequentabantur. Sic nostris temporibus ita
multa mala, etiā non talia, in apertā consuetu
dinē iā uenerunt, ut pro his nō solum excōi
care aliquē laicū non audeamus, sed nec cle
ricū degradare. Vnde cū exponerem ante ali
Palat. 4. quot annos Epistolā ad Galatas, in eo ipso

loco ubi ait Apostolus, Timeo ne forte sine
causa laborauerim in uobis: exclamare com
pulsus sum, Vę peccatis hominū q̄ sola iniusti
tata exhorrescamus, usitata uero pro quibus
abluendis filij Dei sanguis effusus est, quāuis
tā magna sint, ut oīno claudi contra se fā
ciant regnū Dei, sape uidendo oīa tolerare,
sape tolerando nonnulla ēt facere cogimur.
Atq; utinā dñne non oīa quā nō poterimus
prohibere, faciamus. Sed uideo utrū me im
moderatus dolor incaute aliquid cōpulerit
dicere. Hoc nunc dicam q̄ quidē & in alijs
opūsculariorum meorum locis sape iam dixi.
Duabus ex causis peccam̄, Aut nōndū ui
dendo quid facere debeamus, aut nō facien
do q̄ debere fieri iā uideamus. Quorū duorū
illud ignorantia malum est, hoc infirmitatis.
Contra q̄ quidē pugnare nos conuenit, sed
p̄fecto uincimur, nisi diuinitus adiuuemur,
ut non solū uideamus quid faciendū sit, sed
ēt accedente sanitate delectatio iustitiae uin
cat in nobis earum rerū delectationes, quas
uel habere cupiendo, uel amittere metuēdo
scientes uidentesq; peccamus: iā non solū
peccatores, q̄ eramus ēt cū per ignorantia
peccabamus, uerumē legis p̄uariatores, cū
id non facimus q̄ faciendū iā esse nouimus,
uel facimus q̄ non faciendum esse iam sci
mus. Quāpp non solū si peccauimus ut igno
scat, pp q̄ dicimus, Dimitte nobis debita no
stra, sicut & nos dimittimus debitoribus no
stris: uerumē ne peccemus ut regat, pp q̄
dicimus, Ne nos inferas in tentationē: ille ro
gandus est, cui dñ in Psalmo, Dñs illumina
tio mea & salus mea: ut illuminatio detrahat
ignorantiam, salus infirmitatem. Nā & ipsa
pnia qñ digna causa est secundū morem Ec
clesiā ut agatur, plerunq; infirmitate non agi
tur: quia & pudor timor est displicendi, dū
plus delectat hominum estimatio, q̄ iustitia
qua se quisq; humiliat penitendo. Vnde non
solū cū agitur penitentia, uerumē ut aga
tur, Deimisericordia necessaria est. Alioquin
non diceret Apostolus de quibusdā, Ne for
te det illis Deus penitentia. Et ut Petrus ama
rē fleret, p̄misit Euangelium & ait, Respe
xit eū dominus. Qui uero in Ecclesia remitti
peccata non credens, contemnit tantam diui
ni munieris largitatē, & in had obtinazione
mentis diem claudit extreum, reus est illo
irremissibili peccato in spiritum sanctum, in

*Peccati
cāe. due.
c. 81.*

Matt. 6.

M

*Psal. 26
misericor
dia deince
cessans
ubique.*

cap. 82.

2. Tim. 2.

Luc. 22.

*Peccatum
in spiritu
sanctum.
ca. 83. de
verbis do
mini fer
mone. II.*

ENCHIRIDION AD LAURENTIVM

Carnis resurre-
gio. c. 8.4
quo Christus peccata dimittit. De qua qōne
difficili in quodā pp hoc solū conscripto li-
bello enucleatissime quantū potui disputa-
ui. Iam vero de resurrectione carnis nō sicut
quidā reuixerit iterumq; sunt in mortui , sed
in aeternā vitā, sicut Christi ipsius caro resur-
rexit, quēadmodū possim breuiter disputa-
re, & omnib. qōnib. q̄ de hac re moueri asso-
lent satisfacere, nō inuenio . Resurrecturam

Fetus abor-
tini.
cap. 8.5.
Lib. 2.2.
de ciuit.
Dei. c. 1.2
c. 1.3.
A tñ carnē omnium quicunq; nati sunt homi-
nū atque nascentur, & mortui sunt atq; mo-
rientur, nullo modo dubitare debet Christia-
nus. Vnde primo occurrit de abortiis fēti-
bus questio , qui iā quidē nati sunt in vteris
matrū, sed nondū ita vt iā possint rēnasci . Si
enim resurrectros eos dixerimus, de ijs qui
iā formati sunt, tolerari pōt vtcunq; q̄ cī.
Informes vero abortus quis non proclivius
perire arbitretur, sicut semina q̄ conceptanō
fuerint? Sed quis negare audeat, & si affirmare
nō audeat, id acturā resurrectionē, vt quic
quid formē defisi: impleatur? Atque ita non
desit perfectio q̄ accessura erat tpe , quiēad-
modū non erunt vitia quæ accesserunt tpe :
vt neq; in eo q̄ aptū & congrū dies allatu-
ri fuerant, natura fraudetur: neq; in eo q̄ ad-
uersum atq; contrariū dies attulerant, natu-
ra turpetur : sed integreret q̄ nondū erat in-
tegrū, sicut instaurabitur q̄ fuerat vitiātū. Ac
per hoc scrupulosissime quidē inter docti-
simos quāri ac disputari pōt , q̄ vtrū ab ho-
mīne inueniri possit ignoro, q̄n incipiat ho-
mo in vtero viuere . Vtrū sit quādā vita oc-
cultā q̄ nondū motibus viuentis appareat.
Nā negare vixisse puerperia, q̄ propterea mē-
bratim execantur & ejciuntur ex vteris præ-
gnantiū, ne matres quoq; si mortua ibi relin-
quāt occidant, impudētia nimia vī. Ex quo
aut̄ incipit homo viuere, ex illo vtiq; iā mori
pōt. Mortuus vero, vbcunq; illi mors po-
tuit evenire, q̄uo ad resurrectionē non perti-
neat mortuorū, reperiē nō possum. Neq; n.
& monstra quæ nascuntur & vivunt, quam-
libet cito moriantur , aut resurrectura nega-
buntur, aut ita vitiata resurrectura credenda
sunt, ac nō potius correcta, emendataq; natu-
ra. Absit. n. vt illū bimembrē, qui nuper natus

Fetus in
vtero quā
do viuere
incipiat.
cap. 8.6.
4. sen. di.
44. ca. il.
Ind. lib.
22. de ci.
Dei. c. 1.3
Mōstru-
si fātu.
c. 87. 4.
sen. di. 44
c. illud.
lib. 1.6.
de ciuit.
Dei. c. 8.
B est in Oriente , de quo & fratres fidelissimi
qui eū viderunt retulerunt, & sancta memo-
riæ Hieronymus presbyter scriptū reliquit:
Absit, inquā, vt vñū hominem duplē ac

non potius duos, q̄ futurum fuerit, si gemini
nascerentur, resurrecturos existimemus. Ita
cetera q̄ singuli quisq; partus vel amplius vel
minus aliquid habendo, vel quādā nimia de-
formitate monstra dicuntur, ad humanæ na-
turæ figurā resurrectione reuocabunt: ita vt
singulæ animæ singula sua corpora obtineat,
nullis cohærentibus et quæcumq; cohæretia
nata fuerant: sed seorsum sibi singulis sua mē-
bra gestantib, quibus humani corporis com-
pletur integritas. Non aut̄ perit Deo terrena

Instaura-
tio carni-
scumq;
modo pe-
rīri. 1.4.
88. 4. iē.
di. 44. ca.
non. n. su-
perfīlia in
stauratis
corporib.
non acce-
dēr. c. 89.

materies de qua mortalū creator caro: sed in
quēlibet puluerē cinerēve soluat, in quo-
libet halitus aurasq; diffugiat, in quācunque
aliorū corporū substanciali vel in ipsa elemen-
ta vertatur, in quorūcunq; animaliū et homi-
num cibū cedat carnemq; mutet, illi anima-
humane puncto téporis redit, q̄ illam primi-
tus vt homo fieret, cresceret, viueret, animauit. Ipsa itaque terrena materies, q̄ disceden-
te anima fit cadaver, nō ita resurrectione re-
parabitur, vt ea quæ dilabuntur & in alias at-
que alias aliarū rerū species formasq; verti-
tur, quamuis ad corpus redeant, vnde dilapsa
sunt, ad easdē quoq; corporis partes vbi fue-
runt redire necesse fit. Alioquin si capillis ca-
pitis redit q̄ tam crebra tonsura detraxit, si
vnguisq; totiens dempsit exactio immo-
derata & indecens, cogitantibus & ideo re-
surrectionē carnis nō creditibus , occurrit

2.2. de d.
Dei. c. 1.9

informitas. Sed quemadmodū si statua cuiuslibet solubilis metalli aut igne liqueficeret,
aut contereretur in puluerē, aut confundere-
tur in massam, & eā vellet artifex rursus ex
illius materiae quantitate reparare, nihil in-
teresset ad eius integritatē, quæ particula ma-
teriaæ cui mēbro statuæ redderetur, dum tñ
totū ex quo constituta fuerat, restituta resu-
meret: ita Deus mirabiliter atq; ineffabiliter
artifex, de toto quo caro nostra constiterat,
eā mirabili & ineffabili celeritate restitueret:
Nec aliquid attinebit ad eius redintegratio-
nē, vtrum capilli ad capillos redeant, & vng-
ues ad vngues: an quicquid eorum perierat
mutetur in carnē, & in partes alias corporis
reuocetur, curante artificis prouidētia ne qd̄
indecens fiat. Nec illud est cōsēquēs, vt ideo

D
Corpori-
bus sum-
decor ad-
decur.
1. Ti.

diuersa sit statura reuictientiū singulorū, q̄a
fuerat diuersa viuentiū, aut matri cū eadē ma-
cie, aut pinguis cū eadē pinguedine reuici-
cat. Sed si hoc est in cōsilio creatoris, vt ī effi-

gie sua cuiusq; proprietas & discernibilis similiudo seruetur, in ceteris aut corporis bonis & qualia cuncta reddantur: ita modifica-
bitur illa in vitroque materies, vt nec aliquid ex ea pereat, & quod alicui defuit suppleat, qui etiam de nihilo potuit q; voluit operari. Si aut in corporib. resurgentia rationabilis in-
equalitas erit, sicut est vocu quib. cantus im-
plet: hoc fiet cuiq; de materia corporis sui,
q; & hominē reddit aqualē angelis cētib.
4. sen. di. & nihil incōueniens eorū ingerat sensib. In-
decorū quippe aliquid ibi non erit, sed quic
m̄ fine re quid futurū est, hoe decebit, quia nec futurū
est si nō decebit. Resurgent igitur sanctorum
pora om̄i corpora sine vlo vitio, sine vlla deformita-
ni vitio li te, sicut sine vlla corruptione, onere, difficul-
tate. In quib. tanta facilitas resurgendi, quāta
1. Co. 15 felicitas erit. Propter quod & spiritualia dicta
4. sen. di. sunt, cū proculdubio corpora sint futura, nō
4. cap. spūs. Sed sicut nunc corpus animale dī, q; tā
hoc autē. corpus non anima est: ita nunc spiritale cor-
pus erit, corpus tñ nō spūs erit. Proinde quā-
tū attinet ad corruptionē, quæ nūc aggrauat
animā, & ad vitia, quib. caro aduersus spiri-
tū concupiscit, tunc nō erit caro sed corpus;
quia & cœlestia corpora perhibentur. Pro-
pter q; dictū est, Caro & sanguis regnū Dei
non possidebunt. Et tanquā exponens q; di-
xerit, Neq; corruptio inquit, corruptionem
possidebit. Quod prius dixit, caro & sanguis
hoc posterius dixit corruptio: & q; prius re-
gnū Dei, hoc posterius incorruptionē. Quā-
tum aut attinet ad substantiam, et tunc caro
erit. Propter q; & post resurrectionē corpus
Christi caro appellatū est. Sed ideo ait Apo-
stolus. Seminatur corpus aīale, resurget cor-
pus spiritale: qm̄ tāta erit tunc cōcordia car-
nis & spiritus, viuificante spiritu sine susten-
taculi alicuius indigentia subditā carnē, vt ni-
hil nobis repugnet ex nobis, sed sicut foris
neminē, ita nec intus nosipso patiamur ini-
micos. Quicūq; vero ab illa perditionis mas-
sa q; facta est per hoīem primū, non liberan-
tur per vnū mediatorē D ei & hominū, resur-
gent quidē ē ipsi vnlq; cum sua carne,
sed vt cū diabolo & angelis eius puniantur.
Vtrū sanē ipsi cum vitijs & deformitatibus
fuorū corporū resurgant, quicunq; in eis vi-
tiosa & deformia mēbra gestarunt, inquiren-
do laborare quid opus est? Neq; n. fatigare
nos debet incerta eorū habitudo vel pulchri-

tudo, quorū erit certa & sempiterna dānatō. Nec moueat quō in eis erit corpus incorru-
ptibile si dolere poterit, aut quō corruptibi-
le si mori non poterit. Non est n. uera uita, Lib. 21.
Dei. 15. nisi ubi feliciter uiuit: nec uera incorruptio,
nisi ubi saluus nullo dolore corrūpitur. Vbi G
aut infelix mori nō sinatur, ut ita dicā, mors
ipsa nō moritur: & ubi dolor perpetuus non
intermit sed affligit, ipsa corruptio non fini-
tur. Hac i sanctis scripturis secūda mors dī.
Nec prima tñ mors, qua suū anima relinqu-
re cogit, nec secunda qua pēnale corpus
anima relinquere non permititur, homini
accidisset, si nemo peccasset. Mitissima sanè
omniū pena erit eorū, qui præter pēnū, q;
originale traxerunt, nullum insuper addiderunt:
& in ceteris qui addiderunt, tāto quis-
que tolerabiliorē ibi habebit damnationem,
quanto hic minorē habuit iniquitatem. Re-
manentib. itaque angelis & hominib. repro-
bis in æterna pena, tunc sancti scient plenus
quid boni eis contulerit gratia. Tunc reb. ip-
fis euidentibus apparebit q; in Psalmo scri-
ptū est, Misericordiā & iudiciū cantabo tibi
dñe. Quia nisi per indebitā misericordiam
nemo liberatur, & nisi per debitū iudicium
nemo dānatur. Tunc non latebit q; nunc la-
tet, cū de duob. paruulis unus effet assumen-
dus per Dei misericordiā, alius per iudiciū
relinquēdus, in quo is qui assumetur agno-
sceret, quid sibi per iudiciū debere, nisi mi-
sericordia subueniret: cur ille potius quam
iste fuerit assumptus, cū cauila una effet am-
bōbus: cur apud quosdā non facta sint uirtutes
qua si facta fuissent, egissent illi homines
pniam, & facta sint apud eos qui non fuerāt H
credituri. Apertissime nanq; dñs dicit, Vt ti-
bi Corozain, & v̄ tibi Bethaida, quia si in
Tyro & Sidone facta fuissent uirtutes qua
facta sunt in uobis, olim in cilicio & cinere
pniam egissent. Nec utique Deus iniuste no-
luit saluos fieri cū possent salui esse si uellēt.
Tunc in clarissima luce sapientiae: uidebitur
q; nunc piorū fides habet, ante quā manife-
sta cognitione uideatur, q; certa & immutabi-
lis & efficacissima sit uoluntas Dei, q; mulca
possit & non velit, nihil autē qd non posse,
quamq; sit uerū q; in Psalmo canitur: Deus Matt. 11
aut noster in celo sursum, in celo & in terra
oīa quæcumque uoluit fecit. Quod utiq; non
est uerū, si aliqua uoluit & non fecit. Et q; est
indignaus,

Apoc. 2.
& 20.
Inferni
conditio.
cap. 93.
2. sen. die.
33. c. calio
quin.

Sacri ple
nissimis cognosc
scēnt boni
ratē Dei.
cap. 94.
Pſ. 100.
Quæ nūc
occulta
olim reue
labuntur
cap. 95.

Matt. 11
1. sen. di.
43. c. bis
autē illi.

Pſ. 118.

ENCHIRIDION AD LAURENTIVM

indignius, ideo non fecit qm ne fieret q vo-
 1.sen. di. lebat omnipotens, voluntas hois impediuit.
 46.c.nic Non ergo fit aliquid, nisi omnipotens fieri ve-
 videre. lit, vel finendo vt fiat, vel ipse faciendo. Nec
 1.sen. di. dubitandum est Deum facere bene et sinendo
 45.c.per fieri quaecunq; fiunt male. Non n.hoc nisi ju-
 misso. sto iudicio finit. Et profecto bonum est omne
 Omnipo- q iustu est. Quamuis ergo ea quae mala sunt
 tes Deus. inquantu mala sunt non sint bona: tñ non so-
 cap. 96. lum bona, sed et sint & mala, bonum est. Nā
 1.sen. di. nisi esset hoc bonum vt essent & mala, nullo
 46.c.qui modo esse sinerentur ab omnipotente bono.
 enim.

Cui proculdubio quā facile est q vult face-

K re, tam facile est q non vult esse, non sinere.

Hoc nisi credamus, periclitat ipsam nostram

1.sen. di. fidei confessionis initium qua nos in Deum
 42.c.ex patre omnipotentem credere confitemur. Ne-
 quibus filia que. n. veraciter ob aliud vocatur omnipoten-
 De salu- tis, nisi quia quicquid vult potest, nec voluntate
 dis & per cuiuspiam creature voluntatis omnipoten-
 tis impeditur effectus. Quamobrem videndum
 47.c.77 est quoadmodum sit de Deo dictum, quia &
 1.Tim. 2 hoc Apostolus verissime dixit, quia omnes
 hoies vult saluos fieri. Cum n. no omnes, sed

multo plures non fiunt salui, vñ vtique non
 fieri quod Deus vult fieri, humanae voluntate
 impidente voluntatem Dei. Qn. n. qua-
 ritur causa, cur non omnes salui fiant, respon-
 deri solet, quia hoc ipsi nolunt. Quod quidem
 de parvulis dici non potest, quorum nondum est
 velle seu nolle. Nam q infantili motu faciunt,
 si eorum voluntati iudicaretur esse tribuen-
 dum, qm baptizantur, cum resistunt quantum
 possunt, et nolentes saluos eos fieri dicere-
 mus. Sed apertius dominus in Euangelio compel-
 lans impiam ciuitatem. Quotiens inquit, vo-
 luit colligere filios tuos, sicut gallina pullos
 suos, & noluit: tanquam Dei voluntas supera-
 ta sit hominum voluntate & infirmisimis no-

1.sen. di. lendo impedientibus, no potuerit facere po-
 tentissimus q volebat. Et vbi est illa omnipo-
 tentia qua in celo & in terra omnia quaecunq;
 46.ca. 1. voluit fecit, si colligere filios Hierusalem vo-
 luit & no fecit? An potius & illa quidem filios
 suos ab ipso colligi noluit, sed ea quoque; no-
 lente filios eius collegit ipse quos voluit: qd
 in celo & in terra non quedam voluit & fecit,
 quedam vero voluit & non fecit, sed omnia
 quaecunq; voluit fecit. Quis porro tam impie
 desipiat vt dicat Deum malas hominum volunta-
 tes quas voluerit, qm uoluerit, ubi uoluerit,

L voluit fecit, si colligere filios Hierusalem vo-
 luit & no fecit? An potius & illa quidem filios
 suos ab ipso colligi noluit, sed ea quoque; no-
 lente filios eius collegit ipse quos voluit: qd
 in celo & in terra non quedam voluit & fecit,
 quedam vero voluit & non fecit, sed omnia
 quaecunq; voluit fecit. Quis porro tam impie
 desipiat vt dicat Deum malas hominum volunta-
 tes quas voluerit, qm uoluerit, ubi uoluerit,

in bonum non posse conuertere? Sed cum fa-
 cit, per misericordiam facit: cum autem no facit, Gracia
 per iudicium non facit. Qm cuius vult misere- & prede
 reatur, & quem vult indurat. Quod cum diceret finatio,
 Apostolus, gratiam commendabat, ad cuius com- cap. 98.
 mendationem de illis in Rebecca vtero gemini
 natus fuerat iam locutus, quibus nondum natus, nec 46.c.nic
 aliquid agentibus boni seu mali, ut secundum Rom. 9.
 electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia maior seruieret minori. Propter quod adhibuit alterum propheticum testimoniū ubi scriptum est M
 Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Sentiens Mal. 2.
 aut quemadmodum posset hoc quod dictum est permouere eos qui penetrare intelligendo non possunt hanc altitudinem gratiae. Quid ergo erit. Rom. 9.
 go dicemus ait, nunquid iniquitas est apud Deum? Absit. Iniquum. vñ ut sine ullis honorib[us] malorumque operum meritis, unum Deus diligit, odiatque; alterum. Quia in re si futura opera uel bona huius uel mala illius, quem Deus utique præsciebat, uellet intelligi, ne aquam diceret, non ex operibus, sed diceret ex futuris operibus, eoque modo istam solueret quoniam, immo nullam quam solui opus esset faceret quoniam. Nunc vero cum respondisset, absit, id est absit, ut sit iniquitas apud Deum, mox ut probaret nulla hoc iniquitate Dei fieri, inquit, Moysi n. dicit, Miserebor cui misertus ero, & misericordiam præstabo cui misericors fuero, Exo. 33.
 Quis n. nisi insipiens Deum iniquum putet, siue iudicium penale ingerat digno, siue misericordiam præstet indigno? Denique infert & dicit. Igitur non uolentis, neque currentis, sed Ephes. 2.
 miserentis est Dei. Ambo itaque gemini natura filii iræ nascebantur, nullis quidem operibus proprijs, sed originaliter ex Adam uinculo damnationis obstricti. Sed qui dixit, miserebor cui misertus ero, & misericordiam præstabo cui misericors fuero, Iacob dilexit per misericordiam gratuitam, Esau autem odio habuit, per iudicium debitum. Quod cum deberetur ambus, in altero alter agnouit non de suis distantibus meritis sibi esse gloriandum, quod in eadem causa idem supplicium non incurrit, sed de diuinæ gratiæ largitate, quia non uolentis neque currentis, sed miserentis est Dei. Altissimo quippe ac saluberrimo sacramento uiueria facies, atque ut ita dixerim, uultus sanctarum scripturarum bene iuuentes id admonere inuenitur, ut qui gloriantur in domino glorie.

Cum

I. Cor.
Mis-
cordia
iudicium
Dei.
Cap. 5.
Rom.

Rom. 9.
Lib. 1.
de ciu-
Dei.
cap. I.

vbi
pra.

Gratia
et prede-
minatio-
cap. 98.
1. sen. di.
46. c. n. c.
Rom. 9.

M
Malac. 1

Rom. 9.

Exo. 33.

Rom. 9.
Phes. 2.

I. Cor. 1. Cum autem Apostolus misericordiam Dei cōmendasset in eo quod ait, Igitur non voluntatis, neq; currentis, sed miserentis est Dei: **Cor. 1.** cordia et deinde ut etiam iudiciū commendaret, quoniam in quo non sit misericordia, nō iniquitas Dei. **Cap. 99.** **Rom. 9.**

A **Scriptura Pharaoni.** Quia ad hoc te excitaui, vt ostendā in te potentiam meam, & vt annū cief nomē meū in vniuersa terra. Quibus dītis ad vtrunq; concludēs. i. ac misericordiā & ad iudicium, inquit, Ergo cuius vult misereatur Deus, & quem vult obdurat. Misereatur scilicet magna bonitate, obdurat nulla ini-
quitate, vt nec liberatus de suis meritis glo-
rietur, nec dānatus nisi de suis meritis cōque-
ratur. **Sola enim gratia redēptos discernit à perditis,** quos in vnā perditione cōcreuerat massa ab origine ducta causa communis. Hoc autem qui eo modo audit vt dicat, quid adhuc conqueritur? Nā volūtati eius quis reficit, tanquā propterea malus nō videatur es se culpandus, quia Deus cuius vult misere-
tur, & quē vult obdurat: absit vt pudeat nos hoc respondere, quod respondisse videmus

Rom. 9. **Lib. 15.** **De ciuit. Dei.** **cap. 1.**

Apostolū. O hō tu quis es qui r̄ndeas Deo? Nunquid dicit figurētū ei qui se finxit, quid me fecisti sic? An non habet potestatē figulus luti ex eadē massa facere aliud quidē vas in honorē, aliud vero incōtumeliā? Hoc enim loco quidā stulti putant Apostolū in r̄fōsione defecisse, & inopia reddēdā rationis repres-
fisse contradic̄toris audaciam. Sed magnum habet pondus quod dictum est. O homo tu quis es? Et in talibus quæstionib; ad suæ cap-
acitatis considerationem reuocat hom iné-
verbo quidē breui, sed re ipsa magna est redi-
tio rationis. Si enim nō capit hēc, quis est qui respondeat Deo? Si autem capit, magis non inueniet quid respondeat. Videt enim si capit, vniuersum genus humanū tam iusto iudicio diuino in apostatica radice damna-
tum, vt etiā si nullus inde liberaretur, nemo

B recte posset Dei vituperare iustitā: & qui li-
berantur sic oportuisse liberari, vt ex plurimis non liberatis, atq; in damnatione iustissima derelictis, ostenderetur quid meruisset vniuersa conspersio, & quo etiam istos debitū iudicium Dei duceret, nisi eius indebita misericordia subueniret, vt volētum de suis meritis gloriari, oē os obstruatur, & qui glo-

rietur in domino glorietur. Hęc sunt magna opera dñi, exquita in omnes voluntates e-

ius: & tam sapienter exquisita, vt cū angelica & humana creatura peccasset, id est, non

quod ille, sed quod uoluit ipsa fecisset, etiā p eandē creature voluntatē, qua factū est qđ

creator noluit, impleret ipse qđ voluit: be-
ne vtens & malis, tanquā summe bonus, ad

eorū dānationē quos iuste pdestinauit ad p-
nā, ad eorū salutē quos benignē pdestinauit

ad grām. Quātū.n.ad ipsos attinet, qđ De° no-
luit fecerūt: quātū uero ad oīpotētiā Dei nul-

lo modo id efficere ualuerunt. Hoc quippe
ipso q contra uoluntatē Dei fecerunt, de ip-

sis facta est uoluntas eius. Propterea nanque Ps. 110.

magna opera dñi exquista in omnes volūta-
tes eius, ut miro & ineffabili mō nō fiat p̄re-

ter eius uoluntatē, quod etiam contra eius fit
volūtati: quia nō fieret si nō sineret: necutiq;
nolens, sed uolēs. Nec sineret bonus fieri ma-

le, nisi oīpotens ēt de malo facere posset be-

ne. Aliq; aut bona uoluntate homo uult ali-
quid quod Deus nō uult, etiā ipse bona mul-

to amplius multo q; certius uoluntate. Nam illius mala uoluntas esse nunq; potest. Tāquā

si bonus filius patrē uelit uiuere, quem Deus bona voluntate uult mori. Et rursum fieri pōt

ut hoc uelit homo uoluntate mala qđ Deus uult bona: uelut si malus filius uelit mori pa-

trē, uelit hoc ēt Deus. Nēpe ille uult qđ non uult Deus, iste uero id uult qđ uult & Deus:

& tñ bonæ uolūtati Dei pietas illius potius cōsonat, quāuis aliud uolētis, quē huius idē uolentis impietas: Tām interest qđ uelle homi-
ni, quid Deo congruat, & ad quē finē suam

quisque referat uoluntatē, ut aut approbetur aut improbetur. Nam Deus quādā uolunta-

tes suas utiq; bonas implet per malorū uolū-
tates malas. Sicut per Iudæos maleuolos bo-

na uolūtate patris Christus p nobis occisus est. Quod tantū bonū factum est, ut Apostol° Petrus qñ fieri id nolebat, Satanas ab ipso q

occidi uenerat diceretur. Quam bonæ appa-

rebant uoluntates piorū fideliū, qui nolebāt

Apostolū Paulum Hierusalē pergere, ne ibi pateretur mala quæ Propheta Agabus prædi-

xerat: & tamen Deus hēc illum pati uolebat

pro annuncianda fide Christi, exercens mar-

tyrem Christi. Neque iste bonam uolunta-

tem suam impleuit per Christianorum uo-

luntates bonas, sed per Iudæorum malas: 8c

ad

1. Cor. 1.

Nihil sit
lūlatens
Dei.

C. 100.

1. sen. di.

57. ca. 1.

li. 14. de-

cū. Dei.

cap. 27.

Bona vo-
luntas a-
lia dei, a-
lia hoīs.

c. 101

2. sen. di.

58. ca. 1.

1. sen. di.

48. cap.

ad quod.

Mat. 16.

1. sen. di.

48. cap.

si vero.

Aet. 21.

ENCHIRIDION AD LAVRENTIVM

ad eum potius pertinebant qui nolebant qđ
volebat, q̄ illi per quos volentes factū est q̄
volebat, quia idipsum quidē, sed ipse p̄ eos
bona, illi aut̄ mala voluntate fecerūt. Sed qua-
tālibet sint voluntates vel angelorū vel ho-
minū, vel bonorū vel malorū, vel illud qđ
Deus vel aliud volentes q̄ Deus omnipotēs
voluntas dei semper inuita est: q̄ mala esse
nunquā potest, quia ēt cum mala irrogat in

*Voluntas
Dei.*
Cap. 102
I. sen. di.
47. c. ve-
rsum vi.

excusii sita est, & pfecto q̄ iusta est mala nō est. Deus
dicit. A- igitur omnipotens siue per misericordiam
pōfoli. cuius vult misereatur, siue p̄ iudicium quē
Qui vult vult obduret, nec inique ali quid facit, nec
oēs hōies nisi volēs quicquā facit, & omnia quæcunq;
fatuos fie vult facit. Ac p̄ hoc cū audimus & in sacrif
ri. literis legimus, q̄ velit oēs homines fatuos
ca. 103. fieri: quavis certū sit nobis nō oēs homines
1. sen. di. fatuos fieri, nō tñ ideo debemus omnipot
46. c. nūc tentissimæ Dei voluntati aliud derogare, sed
rideri. ita intelligere quod scriptū est: Qui vult oēs
1. Ti. 2. homines siue facient quā dicunt, illi

F hominiles saluos fieri: tanquam diceret, nullum hominem fieri saluum nisi quod saluum fieri ins-

Ioan. 1. voluerit : non q̄ nullus sit hominū nisi quē saluū fieri velit, sed qđ nullus fiat nisi quē ve
lit, & ideo sit rogandus vt velit, quia necesse
est fieri si voluerit. De orādo q̄ppe Deo age
bat Apostolus, vt hoc diceret. Sic n. intelligi
mus, id q̄ in Euāgeliō scriptū est: Qui illumi
nat omnē hominē: nō quia nullus est homi
nū q̄ nō illuminat, sed quia nisi ab ipso nul
lus illuminat. Aut certe sic dictū est: Qui om
nes homines vult saluos fieri, non q̄ nullus
hominū esset quē saluū fieri nollet, qui virtu
tes miraculorū facere noluit apud eos quos
dicit actūro s̄ fuisse p̄nitentiā si fecisset: sed
ut oēs hoīes oē genus humanū intelligamus
per quascunq; dñias distributū, reges, priua
tos, nobiles, sublimes, humiles, doctos, indo
ctos, integrī corporis, debiles, ingeniosos,

Gtardicordes, fatuos, diuites, pauperes, medios
eres, mares, feminas, infantes, pueros, adolescentes,
iuvenes, seniores, senes: in linguis oibus,
in moribus oibus, in artibus oibus, in
profesionibus omnibus, in voluntatibz & cō
scientiarum varietate innumerabilz consti
tos, & si quid aliud differetiarū est in homi
bus Quid est enim eorū vnde nos Deus per
1. Ti. 2. vngenitum suum dominū nrm per omnes
gentes saluos fieri homines velit, & ideo fa
ciat, quia omnipotēs velle inaniter non pot
quodcūq; voluerit? Præceperat.n.Apostolus

+ aut voluntas n. e; aut libera di cenda e;

vt oraretur pro singulis hominibus, & spea
cialiter addiderat regibus & ijs qui in subli- lib. 16. de
mitate sunt, qui putari poterat factu & super- ciuit. Dei
bia seculari à fidei Christianæ humilitate ab cap. 26.
horrere. Proinde dicens: Hoc n. bonū est co
rā saluatore nostro deo. i. vt ēt p talibus ore
tur. Statim vt desperationē tolleret, addidit:
Qui oēs homines vult saluos fie: i. & ī agni- l. Ti. 2.
tionē veritatis venire, & q̄ppe Deus bonū iu
dicauit, vt orationibus humiliū, dignaretur
salutē p̄stare sublimiū. Qnod vtiq; ia videm^o
impletū. Isto locutionis mó & dñs est vsus Mat. 23.
in Euāgeliō, vbi ait Pharisēis? Decimatis mē Lue. II.
tā & rutā & oē olus. Neq;. n. Pharisēi & que
cunq; aliena & omniū p̄ omnes terras alieni
genarū omnia olera decimabant. Sicut ergo
hic omne olus, omne olerū genus, ita & il-
lic oēs homines oē hominū genus intellige- H
re possumus. Et quo cunq; alio modo intelli
gi potest, dum tñ credere non cogamur ali-
quid omnipotentē dñi voluisse fieri, factuq;
nō effe, qm̄ si omnia ambiguum sit, ut si

no ēne , qui sine viis ambiguitatis n̄ in c̄
lo & in terra, sicut & veritas cāat, oīa que-
cunque voluit fecit , profecto facere noluit
quodcunq; nō fecit . Quapropter ēt primū
hominē Deus in ea salute in qua cōditus erat
custodire voluisse , eumq; oppōrtuno tpe
postgenitos filios sine interpositione mortis
ad meliora perducere , vbi iam nō solū pec-
catū nō cōmitttere, sed nec voluntatē posset
habere peccandi, si ad permanendū sine pec-
cato sicut factus erat perpetuā voluntatē ha-
biturū esse præscisset . Quia vero eū male vi-
rū libero arbitrio , hoc est peccaturū esse p-
sciebat , ad hoc potius pparauit voluntatem
suā, vt bñ ipse faceret ēt d male faciēte, ac sic
hominis voluntate mala nō euacuaretur, sed
nihilominus impleretur omnipotētis bona.
Pſ. 113.
Præscien-
tia Dei.
C. 104.

Sic. n.oportebat prius hominem fieri, vt bñ
velle posset & male, nec gratis si bñ, nec im
pune si male:postea vero sic erit, vt male vel
le non possit, nec ideo libero carebit arbit-
trio. Multo quippe liberius erit arbitrium,
quòd omnino non poterit seruire peccato.
Neque enim culpanda est voluntas, aut vo-
luntas non est, aut libera dicenda est,
quia beati esse sic volumus, vt esse miseris nō
solum nolimus, sed nequaquam prorsus vel
le possimus. Sicut ergo nunc etiam ani-
ma nostra nolle infolicitatem, ita tunc nol-
le iniquitatē semper habitura est. Sed erdo
*Voluntas
nostrā
qualis fu-
tura sit.*
*Ca. 105.
2. sen. di.
7. c. boni
vero. D.
di. 25.c.
angeli. e.
lib. 2.
ciuit. Del.
cap. 39.*

pre-

*prætermittendus nō fuit, in quo Deus voluit
2. sen. di. ostendere, q̄ bonū sit animal rationale q̄ etiā
25. c. 25. peccare posit, quāuis sit melius q̄ peccare
ecli. nō posse: sicut minor fuit immortalitas, sed*

Liberum arbitriū & gratia cap. 106 2 sen. di. 29.c.i. non possit, ne ut immorari possit, sed tamen fuit in qua posset et mori, quāuis maior futura sit in qua non possit mori. Illam naturam humana perdidit per liberū arbitriū, & hanc est acceptura per gratiā quā fuerat si nō pectasset, acceptura per meritū: quāuis sine gratia nec tunc ullū meritū esse potuissest. Quia

K stituti, non tñ iustitiae retinenda sufficiebat liberu arbitriu, nisi participatione immutabili boni diuinu adiutoriu præbere. Sicut n. mori est in hominis porestate cù velit, nemo est n. qui non seipsum, ut nihil aliud dicam, vel non vescendo posse occidere, ad vitam vero tenendam voluntas nō fatis est, si adiutoria sive alimentorū sive quorumq; tutaminū defint. Sic homo in Paradiso ad fē occidendum relinquendo iustitiā idoneus erat per voluntatē, vt aut ab eo teneretur vita iustitiae parvū erat velle nisi ille qui eum fecerat adiuaret. Sed post illā ruinā maior est misericordia Dei, qn & ipsum liberu arbitriu liberandum est à seruitute, cui dñatur cù morte peccatum. Nec omnino per seipsum, sed per solam Dei gratiā, qua in fide Christi posita est libertas.

Gratia & filiū pecati. ratur, ut voluntas ipsa, sicut scriptum est a dno præparetur, quia cetera Dei munera capiant per quæ veniatur ad munus æternū. Vnde & ipsam vitam æternam, quæ certa merces est operum bonorū, gratiā Dei appellat Apostolus: Stipendium n. inquit peccati mors, gratia Dei vita eterna in Christo Iesu dño nostro. Stipendiū pro opere militiae debitū redit, nō donatur, ideo dixit, Stipendiū pec-

*Cui mors: ut morte peccato non immerito
2. sen. di. illatā, sed debitam demonstraret. Gratia vero
2. 4. c. 1. nisi gratis sit, gratia non est. Intelligendū est
Rom. 6.*

Rom. 6. igitur est ipsa hominis bona merita esse Dei munera, quibus vita eterna redditur, quid si

Lnisi gratia pro gratia redditur? Sic ergo factus est homo rectus, ut & manere in ea rectitudine posset non sine adiutorio diuino, & suo fieri peruersus arbitrio: vtrilibet horum elegisset, Dei uoluntas fieret, aut et ab illo, aut certe de illo. Proinde quia suam maluit facere quam Dei, de illo facta est uoluntas Dei, quae ex eadem massa perditionis quam de illius stirpe profluxit, facit aliud vas in honore, aliud in

contumeliam, in honore, per misericordiam: in contumeliam, per iudicium, ut nemo glorietur in homine, ac per hoc nec in se. Nam neque per ipsum liberaremur unum mediatorum Dei & hominum hominem Christum Iesum, nisi esset & Deus. Sed cum factus est Adam homo, sanctus, mediatore non opus erat: Cum uero genus humanae peccata loge separauerunt a Deo, per mediatorum qui solus sine peccato natus est, uixit & occisus est, recociliari nos oportebat Deo usque ad carnis resurrectionem in uitam eternam, ut & humana superbia per humilitatem Dei argueretur ac sanaretur, & demonstraretur homo minor quam longe a Deo recesserat, cum per incarnationem Deum reuocaretur, & per hominem Deum exemplum obedientiae contumaci homini preberetur, & unigenito suscipiente formam serui, quae nihil ante meruerat, filius gratiae pandereatur, & carnis est resurrectio redemptis promissa in ipso redemptore praemonstraretur, & per eandem naturam quam se decepisse latabatur diabolus uinceretur: nec tamen homo gloria retur, ne iterum superbia nasceretur: & si quid aliud de tanto mediatoris sacro a proficiens uideri & dici potest, aut tantum uideri.

*Locus ani-
marii vs-
que ad ins-
dicum si-
turum -*

cap. 109

13.926

Tempiss.
q.sen.di.

45. ca. I.

Bona ope
ra pro de

funētis.

cap. 110.

Vijayapura
C. Negi.

三

A.

十一

三

2, Cor. 5:

ueret

ENCHIRIDION AD LAURENTIVM

ueret comparauit vt ei possent ista prodeesse.
Non n. omnib. prosunt. Et quare non omni-
bus prosunt, nisi pp dñiam vitæ quam quisq;
gesit in corpore? Cū ergo sacrificia sive alta-
ris, sive quarūcunque eleemosynarū pro ba-
ptizatis defunctis omnib. offeruntur, pro val-

I. 3. q. ca.

B de bonis gratiarū actiones sunt: pro non valde
malis, p. opitaciones sunt: pro valde ma-
lis & si nulla sunt adiumenta mortuorū, qua-
le scunq; viuorū consolations sunt. Quibus
aut̄ prosunt, aut ad hoc prosunt, vt sit plena
remissio, aut certe tolerabilior fiat ipsa dāna

Dne. cui. tio. Post resurrectionē vero factō vniuerso-
tates poss̄ cōpleteq; iudicio, sūos fines habebunt ciui-
iūdīcūm
cap. 111.

4. sen. di. tates dñe, vna Christi, altera diaboli, vna bo-
norū, altera malorū, vtraq; tū angelorum &
hominū. Iste voluntas, illis facultas nō po-
te-
so. c. 1. rit illa esse peccandi: vel illa condō morien-
di, iustis in eterna vita vere feliciterq; viuēti-
bus, illis infeliciter in eterna morte sine mor-
riendi ptate durantib. qm̄ vtriq; sine fine. Sed
in beatitudine isti alius alio p̄stabilius, in mi-
seria vero illi, alius alio tolerabilius perma-
nebunt. Frustra itaq; nō nulli, imo quāpluri-
piorū an-

Pœn. im mi eternā dānatorū penam & cruciatus sine
eterna
cap. 112. intermissione perpetuos, humano miseran-
tiae, atq; id futurū esse nō credunt: nō q;
4. sen. di. dē scripturis aduersando diuinis, sed pro suo
46. ca. 1. motu dura quæq; molliēdo, & in leniore fle-
Et 21. ls. ñendo sñiam, q; putant in eis terribilius esse
de ci. dei. dicta q; verius. Non n. obliuiscetur, inquit,
c. 18. & misereri Deus, aut cōtinebit in ira sua mis-
24. ferationes suas. Hoc quidē in Psalmo legitur
Psal. 76. sancto: Sed de his sine vlo scrupulo intelligi
Rom. 9. tur, qui vasa misericordiæ nuncupant, quia
Mat. 25. & ipsi non pro meritis suis, sed Deo miserā-
te de miseria liberant. Aut si hoc ad oēs ex-
stiment pertinere, nō ideo necesse est vt dāna-
tionē opinen posse finiri eorū, de quib. di-
ctū est, Et ibūt hi in suppliciū eternū: ne isto
modo puteū habitura finē qnq; felicitas ēt il-
lorū, de quib. ecōtrario dictū est: Iusti aut̄ in
vitā eternā. Sed penas dānatorū certis tépo-
rū interuallis existiment, si hoc eis placet, ali
quatenus mitigari: ēt sic quippe intelligi pōt

C manere in illis ira Dei, hoc est ipsa dānatio.
Psal. 76. Hæc n. vocat ira Dei, non diuini animi p̄tu-
batio: vt in ira sua, hoc est manēta ira sua, nō
lib. 13. de tñ cōtineat miferationes suas, nō eterno sup-
trinitate. p̄plicio finē dādo, sed leuamen adhibēdo vel
cap. 12. interponēdo cruciatibus. Quia nec Psalmus

ait, ad finiendā irā suā, vel post irā suā, sed in
ira sua. Quæ si sola esset quanta ibi minima **Psal. 30.**
cogitari pōt, perire à regno Dei, exulare à ci-
uitate Dei, alienari à vita Dei, carere tam ma-
gna multitudine dulcedinis Dei quā abscō-
dit timentib. se, perfecit aut̄ sperantib. in se tā
grādis est pena vt ei nulla possint tormēta q;
nouimus cōparari, si illa sit eterna, ista aut̄ sit
quālibet multis seculis longa finienda. Mane-
bit ergo sine fine mors illa perpetua dānatō-
rū, i. alienatio à vita Dei, & omnib. erit ipsa
cōis, quālibet hoēs de varietate penarū, de **ca. 114.**

dolorū reuelatione vel intermissione, p̄ suis
humanis motib. suspicēt, sicut manebit cōi **D**
ter omniū vita eterna sanctorū quālibet bo-
norū distanta cōcorditer fulgeant. Ex ista fi-
dei cōfessione q; breuiter symbolo cōtinetur
& carnaliter cogitata lac est paruolorū, spiri-
taliter aut̄ considerata atq; tractata cibus est
fortiū, nac̄ spes bona fideliū, cui charitas
sancta comitatur, de qua scriptum est maior
omnib. ijs est, Sed de ijs omnib. quæ fideliter **Fiducia**
sunt credēta, ea tñ ad spē pertinent q; in ora
sui. **Hier. 19.**

sicut diuina testan̄ eloquia, qui spē ponit in
hoē, ac p̄r hoc in semetipso qui spē ponit,
huius maledicti vinculo innectitur. Ideo nō
nisi à dño Deo petere debemus quicquid spe
ramus nos, vel bene operaturos, vel pro bo-
nis operib. adepturos. Proinde apud Euange-
listā Matthēū septē petitiones continere dñi
ca vñ oratio: quarū in tribus eterna poscun-
tur, in reliquis quatuor temporalia, quæ tñ
propter eterna cōsequenda sunt necessaria.

Nā quod dicimus: Sanctificetur nomen tuū,
adueniat regnum tuum, hat voluntas tua si-
cut in cōclo & in terra: quod nō absurde qui-
dam intellexerunt in spiritu & corpore: om-
nino retinenda sunt sine fine: & hic inchoa-
ta quantūcunq; proficimus augentur in no-
bis, perfecta vero, q; in alia vita sperandū est
semper posse debuntur. Quod vero dicimus,
Panē nostrū quotidianū da nobis hodie, &
dimite nobis debita nostra, sicut & nos di-
mittimus debitorib. nostris, & ne nos indu-
cas in tētationē, sed libera nos a malo, q; nō
videat ad p̄ntis vite indigentiā pertinere? In
illa itaq; vita eterna vbi nos s̄per speramus
futuros, & noīs Dei s̄ctificatio, & regnū ei-
& volūtas eius in nro spū & corpore perfe-
cte atq; immortaliter permanebūt. Panis vero

quoti-

+ pena Iamnī maiori, qua lund 1772 Na sensus.

Eadē ora
zio secun-
dū Lucā.
ca. 116
Luc. 11.

Mat. 6.

Charitas.
ca. 117.
I. Co. 13.

G
Gal. 4.
Matt. 9.
3. sen. di.
26. c. et si
Rom. 5.

ne
sti
nē
be
vt
pe
p
mi
tic
cu

Psal. 30.
Mors im
piorū n
vita pio
rū perpe
tua c. 113
4. sen. d.
46. ca. 1.
iuxta finē
Confessio
fides.
ca. 114.

quotidianus ideo dictus est, quia hic est ne-cessarius, quantum anima carniq; tribuēdus est, siue spiritualiter, siue carnaliter, siue vtro que intelligatur mō. Hic est ēt quā poscim⁹ remissio, vbi est oīremissio peccatorū. Hic tentationes q̄ nos ad peccandū, vel illiciūt, vel impellūt. hic deniq; malū vnde cupim⁹ liberari, illuc aut nihil est istorū. Euāgelistā

Eadē ora vero Lucas in oratione dominica petitiones zio secun nō septē, sed quinq; cōplexus est, Nec ab isto dñs Lucā. vtiq; discrepauit, sed quō ista septē sint in- telligēda, ipsa sua breuitate cōmonuit. No- mē quippe Dei sanctificatur in spiritu, Dei aut regnū in carnis resurrectione venturum est. Ostendens ego Lucas tertiam petitionē dñarū superiorū esse quodāmodo repetitio

F né magis eā prētermittēdo fecit intelligi. De inde tres alias adiungit, de pane quotidiano de remissione peccatorū, de tētatione vita- da. At vero quod ille in vñimo posuit: Sed

Matt. 6. libera nos à malo iste nō pōluit, vt intellige- remus ad illud superiorū q̄ de tētatione di- etū est, pertinere. Ideo quippe ait, sed libera, nō ait, & libera, tanq; vñā petitionē esse de- mōstrās. Nō hoc, sed hoc, vt sciat vñusquisq; in eo se liberari à malo q̄ nō infertur in ten- tationē. lā porro charitas q̄ duab. isti. i. fide ac spe maiore dixit Apostolus, quanto in quoq; maior est, tanto melior est in quo ē. Cū. n. queritur, vtrū quisq; sit homo bonus non queritur quid credat aut speret, sed qd amet. Nā qui recte amat, proculdubio recte credit & sperat: qui vero nō amat, inaniter credit, etiam si sunt vera quē credit: inaniter sperat, et si ad verā felicitatē doceantur perti- nere q̄ sperat, nisi & hoc credat ac speret, q̄ sibi petēti donari possit vt amet. Quanuis. n.

G sperare sine amore nō possit, fieri tñ pōt vt id nō amet sine quo ad id qd sperat non pōt peruenire. Tanq; si speret vitam ēternā: quā uis non habeat, & nō amet iustitiā sine qua nemo ad illā puenit. Ipsa est aut fides Christi quā cōmendat Apostolus, q̄ per dilectionē operatur, & qd id dilectione nondū ha- bet, petit vt accipiat, qrit vt inueniat, pulsat vt aperiat ei. Fides nāq; imperat q̄ lex im- perat. Nā sine Dei dono. i. sine spiritu sancto, p̄ quē diffunditur charitas in cordib. nostris, ubere lex potuerit, nō iuare, & prēuarica- tionē insuper facere, qui de ignorantia se ex- cusare nō possit. Regnat enim carnalis cupi-

ditas vbi nō est Dei charitas. Sed cū in altissi- mis ignorantia tenebris nulla resistēte ratio Quatuor ne viuitur secūdū carnē, hēc sunt prima ho- gradus minis. Deinde cū per legē cognitio fuerit fa- ta peccati, si nondū diuinus adiuuat spiri- tus, secundū legē volens vivere vincitur, & sciens peccat, peccatoq; subditus seruit: A

quo. n. quis deuictus est, huic & serius addi- ctus est: id agente scientia mandati, vt pecca- tum operetur in homine oēm concupiscentiam cumulo prēuaricationis adiecto, atq;

ita quod scriptū est in pleaurat: Lex subintra- uit, vt abundaret deliciū. Hēc sunt secunda H

hois. Si aut respexerit Deus vt ad implenda

quæ mandat ipse adiuuare credatur, & agi

homo cēperit Dei spiritu, concupisicitur ad

uersus carnem fortiore robore charitatis: vt

quāuis sit adhuc quod homini repugnet ex

hoīe, nondū tota infirmitate sanata, ex fide

tñ iustus viuat, iusteque; viuat inquantū nō ce-

dit malæ cōcupiscentiæ, vincente dilectione

iustitia. Hēc sunt tertia bona spei hois, in q̄

bus si pia perseverantia quisq; proficiat, po-

strema pars restat, quæ post hac vitā in rege

spūs, deinde in resurrectione etiā carnis im-

blebitur. Harū quatuor differentiarū, prima

est ante legē secunda sub lege tertia sub gra-

ta, quarta in pace plena atq; pfecta. Sic est

& Dei populus ordinatus p̄ tēporū interual

la sicut deo placuit, qui in mēlura, numero

& pōdere cūcta disponit. Nā fuit primū an-

legē: scđo sub lege, q̄ p̄ Moyſen data est: de-

inde sub gratia q̄ reuelata est per primū me-

diatoris aduentū. Quæ quidē gratia nec an-

tea defuit quibus impartiri eā oportuit, quā

uis pro t̄pis dispēratione velata & occulta. I

Neq; n. antiquorū quicunq; iustorū prēter

Christi fidē salutē potuit iuuenire. At vero ni-

si & illis cognitus fuisset, non potuisset no-

bis per eōrū ministeriū aliās apertiū, alias

occultius prophetari. In quacūq; autē qua-

tuor istarū velut etatū singulū quemq; ho-

minē gratia regenerationis iuenerit, ibi ei

remittūtur prēterita vniuersa peccata: & rea-

tus ille nascēdo contractus, renascēdo dissol-

uitur. Tāq; multū valet qd̄ spiritus vbi vult

spirat, vt quidā secundū illā seruitutem sub

lege esse non nouerint, sed cum mandato

incipiant adiutorium habere diuinum. An-

tequam possit aut homo capax esse mādati,

secūdū carnē viuat necesse est: sed si iā sacra-

mento

DE ECCLESIASTICIS DOGMATIBVS.

Rom. 4. mento regenerationis imbutus est , nihil ei mors obterit si tunc ex hac vita migrauerit.
Tsal. 87. Quia ideo Christus mortuus est & resurrexit, vt & viuorū & mortuorū dominet , nec
Charitas. Cap. 121 tenebit regnū mortis eū , pro quo mortuus
2. sen. di. est ille liber in mortuis . Omnia igitur precepta diuina referuntur ad charitatē, de qua
3. 8. cap. I. dicit Apostolus: Finis autē praecepti est charitas de corde puro , & cōscientia bona & fide nō ficta . Omnis itaque praecepti finis est charitas.i.ad charitatem refertur omne praeceptum . Quod vero ita fit uel timore penæ,
K vel aliqua intentione carnali, vt non referatur ad illam charitatem quam diffundi t spiritus sanctus ī cordibus nostris, nondum sit quēadmodū fieri oportet, quāuis fieri videatur . Charitas quippe ista Dei est & proximi: & vtiq; in his duobus p̄ceptis tota lex p̄det & Prophete . Adde Euāgeliū, adde & Apo-

Mat. 22. stolos: non.n. aliunde vox ista, Finis p̄cepti est charitas, & Deus charitas est. Quęcunque ergo mandat Deus, ex quibus vnum est: Non mechaberis: & quęcunq; non iubentur, sed speciali consilio monentur, ex quibus vnum est: Bonū est homini mulierē nō tangere: tūc recte fiunt quā referuntur ad diligendū Deū & proximū pp Deū, & in hoc seculo , & in futuro: nūc Deū per fidē, tunc per speciem, & ipsum proximū nunc per fidē. Non.n. sci-
I. Tim. 1. mus mortales corda mortaliū, tunc autē illuminalib dñs abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordiū. Et tūc laus erit vnicuiq; à Deo : quia id laudabī & diligitur à proximo, quod ne lateat ab ipso illuminabī Deo. Minuetur autē cupiditas charitate crescente, donec veniat hic ad tantā ma-

Ioan. 15. gitudinē qua maior esse non possit. Maio-rem n. charitatē nemo habet, q̄ vt animā suā quis ponat pro amicis suis . Ibi autē quis explicet quāta charitas erit, vbi cupiditas quā vel coercēdo supererit nulla erit: q̄ summa fa-

Quare opus con- scripsit. cap. 122.

nitas erit, q̄ contentio mortis nulla erit. Sed si aliquando huius voluminis finis quod ipse uideris , vtrum Enchritione vel appellare debeas vel habere . Ego tñ cum spernēda tua in Christo Iesu studia non putarem , bona de te credens, in adiutorio nostri redemptoris confidens ac sperans, teq; in eius membris plurimum diligens , librum ad te sicut valui , vtinam tam commodum q̄ prolixū, de fide, spe, & charitate conscripsi.

D. A V R E L I I A V G V S T I N I
Hipponensis Episcopi, Liber de definitionibus Orthodoxe fidei, siue Ecclesiasticis dogmatibus.



Redimus vnum esse Deū patrē & filium & spiritum sanctum. Cap. 122
De fide
Trinitatis cap. 1.
De fide
& symbolum. c. 9.

Patrem, eo quod filiū habeat. Filiū eo quod patrem habeat. Spiritum sanctum, eo quod sit ex patre & filio procedens, patri & filio co-
eterius. Pater ergo principiū deitatis: qui si-
cut nunquā fuit nō Deus , ita nunquam fuit non pater, à quo filius natus, a quo spiritus sanctus non est natus, quia non est filius, neq; ingenitus, quia non est pater, neq; factus, q̄a nō est ex nihilo, sed ex Deo patre & Deo fi-
lio Deus procedens . Pater æternus, eo quod M

æternū habeat filiū, cuius æternus sit pater. Fi-
lius æternus, eo quod sit patri coæternus. Spi-
ritus sanctus æternus , eo quod sit patri & fi-
lio coæternus. Non confusa in una persona trinitas , vt Sabellius dicit, neq; separata aut diuisa in natura diuinitas, vt Arius blasphem-
at, sed alter in persona pater , alter in persona filius, alter in persona spiritus sanctus . Vnus

natura in sancta trinitate Deus pater & filius & sp̄sus sanctus. Non pater carnem assumpit, De incar-
neq; spiritus sanctus, sed filius tm: vt qui erat natione
in diuinitate Dei patris filius , ipse fieret in Christi.
cap. 2.
3. sen. di.

hoīe hoīis matris filius: ne filij nomē ad alte-
rū transfiret , qui nō esset æterna nativitate fi-
lius. Deus ergo filius factus est hominis fili⁹, 1. cap. di-
ligerenter.

natus secundū veritatem naturę ex Deo, Dei fi-
lius, & secundū veritatem naturę ex hoīe hoīis
minis filius, vt veritas geniti non adoptione,
non appellatione, sed in vtraq; nativitate fi-
lii nomen nascendo haberet , & esset verus Deus & verus homo vnu filius . Non ergo A

duos Christos, neq; duos filios fatemur, sed Deū & hominē vnu filiū . Quē propterea &

*Qd eter-
nus Deus
ex virgi-
ne natus
sit. cap. 3.
De trini-
tate perfe-
cta. ca. 4.*

*De homi-
bus. cap. 5.*

1. Pet. 1.

*3. sen. di.
7. c. satis
diligenter.*

catus in Deum, quia mutatio vel versibilitas naturae & diminutione & abolitione substati facit. Credit à nobis sine cōfusione cōiūcta sancta trinitas, sine separatione distincta. Natus est ergo Dei filius ex hoīe & nō per hoīem. i. nō ex viri coītu, sicut Ebion dicit, sed carnē ex virginis corpore trahēs, & non de celo secū afferēs, sicut Marciō, Origenes & Eutiches affirmat, Neq; in phāstasia. i. absque carne, sicut Valētinus afferit. i. neq; putatiue imaginatū, sed corpus verū. Nō tñ car nē ex carne, sicut Marcianus, sed verus Deus ex diuinitate, & verus hō ex carne vnu fili⁹, in diuinitate verbum patris & Deus, in hoīe aīa & caro. Aīa nō abīq; sensu & ratione, vt

C Apollinaris, neq; caro absque aīa, vt Euno-mius, sed aīa cā rōne sua, & caro cū sensibus suis per quos sensus veros in passione, & ante passionē suę carnis dolores sustinuit. Neque sic est natus ex virgine, vt & diuinitatis initiu hō nascendo acceperit, quasi anteq; ex nascere virgine Deus nō fuerit, sicut Ar-st. cap. 3. temō, & Berillus & Marcellus docuerunt, De trini-tate perse sed aternus Deus & hō ex virgine natus est. Et. ca. 4. Nihil creatū aut seruiēs in trinitate credam⁹: vt vult Dionysius fons Arrii. nihil inæquale, vt vult Eunomius, vt Arrius, nihil inæquale gratię, vt vult Aetius, nihil anterius posterius ne aut minus, vt Arrius, nihil extraneum aut officiale alteri, vt Macedonius, nihil persuasiōne aut surreptione insertū, vt Manichæus, nihil corporeum, vt Melito & Tertullianus, nihil corporaliter effigiatum, vt Anthropomorphus & Vatianus, nihil sibi inuisibile à creaturis, vt Origines, nihil creaturis visibile, vt Fortunatus, nihil morib. vel volūtate di-

D uersum, vt Marcion, nihil ex trinitatis essentia ad creatarū naturā deductū, vt Plato & Tertullianus, nihil officio singulare nec alteri cōicabile, vt Origenes, nihil cōfūlum, vt Sabellius, sed totum pfectū, q; atotū ex uno & vnu ex toto, non tñ solitariū, vt psumunt Præreas & Sylvanus, Pentapolitana damna-bilis illa doctrina. Homousiō ergo. i. coessen-tialis in diuinitate patri filius, homusion p̄i & filio spūsanctus, homusion Deo & homi nivus filius manens Deus in homine suo in gloria patris, desiderabilis videri ab angelis, sicut pater & spūsanctus adorat ab angelis & ab omni creatura, nō hō factus p̄ter Deū vel Christus cū Deo, sicut blasphemat. Ne-

storius', sed hō in Deo & Deus in hoīe. Erit De rebus resurrecō mortuorū oīm hoīum, sed vna rectione.

& in simili & semel. Nō prima iustorum, &

cap. 6.

Icda p̄tōrū, vt fabula est sōniatorū, sed vna

oīum. Et si id resurgere dī qđ cadit, caro er-

go nīa in veritate resurgit, sicut in veritate ca-

dit. Et nō fīm Origenē immutatio corporum

erit. i. aliud nouū corpus, p̄ carne, sed eadem

caro corruptibilis q̄ cadit tā iustorū q̄ ini-

storum incorruptibilis resurget, q̄ vel p̄qā suf-

ferre posit, p̄ p̄tis, vel i gloria æterna rema-

nere p̄ meritis. Oium. n. hoīum erit resurrec-

tiō. Si oīum erit, ergo oēs moriunt, vt mors

ab Adā ducta oīb filii eius dñe. Et maneat

illud priuilegiū in dño qđ de eo sp̄aliter dī:

Non dabis sanctū tuū videre corruptionem. B

Eius. n. caro nō vidit corruptionē. Hanc rō-

mem maxima patrū turba tradēte suscepim⁹.

Verū q̄a sunt & alij æque catholici & erudi-

ti viri, q̄ credūt, aīa in corpore manente im-

mutādos ad in corruptionē & immortalitā-

tē eos qui in aduētu dñi viui inueniendi sūt,

& hoc eis reputari pro resurrectione ex mor-

tuis, q̄ mortalitatē immutatione deponant,

nō morte, quolibet qs acquiescat modo, nō

est hæreticus, n̄ si ex cōtētione hæreticus fiat.

Sufficit. n. in ecclēsī lege carnis resurrecō

nē credere futurā de morte. Quod autē dici-

mūs in symbolo, in aduētu dñi viuos ac mor-

tuos iudicados nō solū iustos & p̄tōres fi-

gnisicari, sicut Diodorus putat, sed & viuos

q̄ in carne inueniendi sunt credimus qui ad-

huc morituri credunt, vel immutandi sunt,

vt alij volūt, vt luscitati cōtinuo vel reforma-

ti cum ante mortuis iudicentur. Post resurre-

ctionem & iudicium non credamus restitu-

F De indi- cō riu- riū et mer-

tōrum. C. p. 8.

tionē futuram, quam Origenes delirat, vt dæ-

mones, vel impij homines post tortēta qua-

si suppliciis expurgati, vel illi in angelicam

qua oreati sunt redeant dignitatem, vel illi

iustorum societati donentur, eo quid hoc

diuinæ conueniat pietati, ne quid ex rationa-

libus pereat creaturis, sed quolibet modo sal-

uetur. Sed nos credamus ipsi iudici omnium

& retributori iusto, qui dixit: Ibunt impij

in supplicium æternum, iusti autem in vitam

æternam, vt percipiāt fructum operum suo-

rum. In principio creauit Deus cœlum &

terrā & aquam ex nihilo. Et cum adhuc te-

nebre ipsam aquā occultarent, & aqua terrā

absconderet facti sunt angeli & omnes co-

Aug. Tomus tertius. I festes

De homi- fīo. cap. 5.

I. Pet. 1.

M. 25.

Gene. 2.

Creatio

mundi.

C. p. 10.

1. Sen. di-

7. c. sati-

diligenter.

DE ECCLESIASTICIS DOGMATIBVS

Ies̄les virtutes, vt non esset ōciosā Dei bonitas, sed haberet in q̄. p̄ multa ante sp̄atia bo-
nitatē suam ostēderet, & ita hic visibilis mū-
dus ex materia quā à Deo facta fuerat, factus

Solus Deus in corpore.
Cap. 11.
*Oīs creaturae cor-
poreae.*
Cap. 12.
*Intelle-
ctus*

est & ornatus. Nihil incorporeum & innisi-
bile natura credendū, nisi solū Dēū. i. patrem

& filium & sp̄m sanctū. Qui iō recte incor-

porens credit, q̄a vbiq; est, & oīa implet at-

que cōstringit, iō & inuisibilis oīb. creaturis,

quia incorporeus est. Creatura omnis corpo-

rea est, angelī & omnes cēlestes virtutes cor-

poreæ, nec nō carne subsistat. Ex eo aut̄ cor-

poreas esse credim⁹ intellectuales creature,

G q̄ localiter circūscribunt, sicut & aīa huma-

naturæ i naquæ carne claudis, & dēmones qui p̄ sub-

stantiam angelicæ naturæ sunt. Immortales

esse credimus intellectuales naturas, q̄a car-

ne carēt, nec hīt quō cadant ut resurrectio-

ne egeant post ruinā necessaria. Aīas homi-

nū nō esse ab initio inter ceteras intellectua-

les natura, nec simul creatas, sicut Origines

tingit, neq; cum corporib. per coitū seminā

tur, sicut Luciferiani, Cyriillus & aliqui Latini-

orum p̄sumptores affirmant, quāsi naturæ

cōsequentiam seruātes. Sed dicimus creatio-

nem aīx solum creatorē omnium nosse, &

corpus tñ per coniugij copulam seminarī,

Dei vero iudicio coagulari in vulua conpin-

gi atq; formari, ac formato iā corpore aīam

creari & infundi, ut viuat in vtero hō ex aīa

constans & corpore, & egrediatur viuus ex

vtero, plenus humana substantia. Neq; duas

aīas esse dicimus, in vno hoīe, sicut Iacobus

& alii Syrorū scribunt, vnam aīalem qua aīe-

tur corpus, & immixta sit sanguini, & alterā

spiritualē qua rōnem ministret, sed dicimus

vnam esse eādemq; animam in hoīe, quē &

corpus sua societate viuiscet, & semetipam

sua rōne disponat, habens in lese libertatē ar-

H bitrij, vt in lese substantiē eligat cogitatione

Aīa hoīs immorta-

lis. c. 16.

Non cū corpore morit, sicut Aratus afferit,

neq; post modicū interiuallum, sicut Zenon

dicit, q̄a substantialiter viuit. Animalium ve-

ro aīa non sunt substantiæ, sed cum carne

ipsa carnis viuacitate nascentur, & cū car-

nis morte finiuntur & moriuntur, & iō nec

rōne regunt, sicut Plato & Alexander putāt,

Infundit aīa. c. 18. sed ad oīa naturæ incitamenta ducuntur. Aīa

humana, non cū carne morit, q̄a non cū car-
ne, vt superius diximus, seminat, sed formatō

in vêtre matris corpore, Dei iudicio creatur

& infundit, ut viuat hō intus in vtero, & sic

procedat nativitate in mundum. Duab. sub-

stantiis tñ constat hō, aīa, & corpore. Animā

cū rōne sua, & corpore cū sensib. suis. Quos

tñ sensus absq; aīx societate non mouet cor-

pus. Aīa vero & sine corpore rōnale suum

tenet. Non est tertius in substantia hoīs sp̄us,

sicut Didymus contendit, sed sp̄us ipsa est aīa

pro spirituali natura, vel pro eo q̄ sp̄iret in

corpore sp̄us appellatur. Aīa vero ex eo vo-

catur, q̄ ad viuēdum vel ad viuiscandū aīet I

corpus. Tertium vero qui ab Apostolo cum 1.The. 5.

aīa & corpore inducit sp̄m, gratiam sancti-

sp̄us esse intelligamus, q̄ orat Apostolus vt

integra perseveret in nobis, ne nostro vitio aut

minuaf aut fugeret à nobis, quia sp̄us sanctus

effugiet factū. Libertati arbitrij sui commis-

sus est hō statim in prima conditione, vt sola

vigilantia mentis annitente, ēt in prēcepti cu-

stodia perseveraret, si vellet in eo quod crea-

tus fuerat permanere. Postq; vero seductione

serpentis per Euam cedit, naturæ bonum p-

didit, pariter & vigorem arbitrij, non tñ ele-

ctionem, ne nō esset suum q̄ evitaret pecca-

tum, nec merito indulgeret q̄ non arbitrio

diluisset. Manet itaq; ad quārendam salutem

arbitrij libertas. i. rōnalis voluntas, sed admo-

nente prius Deo inuitante ad salutem, vt vel

eligit vel sequā vel agat occasione salutis,

hoc est inspiratione Dei. Ut autem consequa-

tur quod eligit vel qđ sequitur vel quod oc-

casione agit, Dei esse libere confitemur. In-

itium ergo salutis nostra Deo miserante ha-

bemus, vt acquiescamus salutiferæ inspira-

tioni, nostræ p̄t̄is est, vt adipiscamur, qđ

acquiescendo admonitioni cupimus, diuinī

est muneris, vt nō labamur in adeptio salutis

munere, solicitudinis nostræ est & cœlestis

pariter adiutorij, vt labamur, potestatis no-

stræ est & ignauia. Non tamen ad obtinendā

sine illo, qui quarentes faci inuenire, qui

pulsantibus aperit, qui petentibus donat.

Sicut ergo initium salutis nostræ Deo mis-

erante & inspirante habere nos credimus, ita

arbitrium naturæ nostræ sequax esse diuinæ

inspirationis, libere confitemur. Igitur vt

non labamur à bono vel naturæ vel meriti,

solicitudinis nostræ est cœlestis pariter ad-

iutorij,

*Due sub
statu. eba
minit. ca.
19. Aīa
& sp̄us
ide. c. 20.*

*Grati.
Cap. 2.*

*Nemo
nus p*

Cap. 2.

*Perseu-
ratia i*

nis à L

Cap. 2.

*Liberi-
arbitrii*

Cap. 2.

Merit.

Cap. 2.

Matt. 7.

Gratia. Iutorij, ut labamur, potestatis nostræ & ignavia. Firmissime credendū est, in prævaricatione Adæ oēs hoīes naturalē possibilitatem & innocētiā perdidisse, & neminē de p̄fundo illius ruinā per liberū arbitrium posse cōsurgere, nisi eum gratia Dei misericordia erexit, liberū. n. arbitriū ille perpetuus, dū suis inconsultius vtitur bonis cadens in prævaricationis profunda demersus est. Et nihil quem admodum exinde surgere posset inuenit, sua quæ in æternum libertate deceptus huius riae latuissimis oppressu, nisi eū post Christi pro sua gratia reuelasset aduentus, qui per nouæ regenerationis purificationē oē præteritum

Nemo boni p̄ se. vitiū sui baptismatis lauacro purgavit. Nemini esse per semetipsum bonū nisi participatiōnem sui ille donauerit q̄ solus est bonus.

Cap. 23. Neminē ēt baptismati gratia renouatū idoneū esse ad superandas diaboli insidias & ad vincendas carnis cōcupiscentias, nisi per quotidianū adiutoriū Dei, perseueratiā bona cōuersationis acceperit. Quod nemo nisi per Xpm libero bene vtae arbitrio, idē magister in epistola ad Mileutānū conciliū data p̄dī.

Cap. 24. Liberum arbitriū. cat, dicēs: Aduerte tandem prauissimārū mētiū doctrina, q̄ primū hoīem ita liberas ipsa decepit, vt dū indulgentius frenis eius vti, in prævaricationē p̄sumptione incideret. Nec ex hac potuit erui, nisi ei prouidentia regnatio

Merita. nis statim pristinæ libertatis Christi dñi reformasset aduentus. Quod omnia studia & oīa opera ac merita sacerdotiorum ad Dei gloriā laudemq; referēda sint, quia nemo aliud ei placeat, nisi ex eo qđ ipse donauerit, in quā nos sūnam dirigit beatę recordationis Pape Zozimi regularis authoritas, cum scribēs ad totius orbis Ep̄os ait: Nos aut̄ instinctu Dei, oīa. n. bona ad authorem suum referēda sunt vñ nascunē, ad fratrū & coēporū nostrorū conscientiam vniuersa retulimus. Hunc aut̄

M sermonē syncerissimā veracitatis luce radiā tem tanto Aphri ep̄i honore venerati sunt, vt ita ad eundem virum scriberent. Illud vero quod in literis quas ad vniuersas prouincias curasti esse mittēdas posuisti dicens: Non tñ instinctu Dei, & cetera, sic accipimus dictū, vt illos qui contra Dei adiutoriū extollūt humani arbitrii libertatē, disticto gladio veritatis velut cursim transiens amputares. Quid n. t. liberō fecisti arbitrio, q̄ q̄ vniueris in nostrę humilitatis conscientiam retulisti: &

tñ instinctu Dei factū esse fideliter sapienter que vidisti, veraciter fidenterq; dixisti. lō vti que, ga p̄parat voluntas a dño. Et vt boni aliquād agant, paternis inspirationib. suorū ipse tangat corda filiorum. Quotquot. n. spiritu Dei agunt, hi filij Dei sunt, vt nec nostrū deesse sentiamus arbitriū, & in bonis quibus

que voluntatis humanaq; singulis motib. magis illius valere nō dubitemus auxilium. Ita Deus ex cordib. hominum, atq; in ipso libe

Rom. 8.

Quicq;

boni ex

Deg. c. 27

Gratia

nia. c. 28.

de cons.

dīz. 4.c.

placuit: ut

quocq;

dixerit.

A

Intelligē-

tia ex gra-

tia. c. 29.

de cōf. di-

4.c. quis-

quis dixa-

rit.

Preces sa-

cerdotum

c. ap. 30.

plebium p̄fules mandata sibi met legatione fungantur apud diuinam clementiā, humani generis agunt cām & tota secum Ecclesia congemiscente postulant & precantur, vt infidelibus dōnetur fides, vt idololatre ab impietatis suę liberentur erroribus, vt Iudeis ablato cordis velamine, lux veritatis apparet, vt hæretici catholicę fidei perceptione resplicant, vt schismatici sp̄m rediūna charitatis accipiant, vt lapsi p̄sonitati remedia conferantur, vt denique catechumenis ad regenerationis sacramenta perductis, coelestis misericordiæ aula referetur. Hęc autem non perfunctorię neque inaniter a domino peti rerum ipsarum mōstrat effectus, quādo quidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos erutos de potestate tenebrarum transferat in regnum filij charitatis suę, & ex vasis iræ faciat vasa misericordie. Quod adeo totum diuini operis esse sentitur, vt hęc efficienti Deo gratiarum

DE ECCLESIASTICIS DOGMATIBVS

Exorcis-
 mus, &
 sufflatio.
 Cap. 31.
 De cōf. di.
 4. ca. sine
 parvuli.
 Ioan. 12.
 Mat. 12.
 Psal. 67.
 Gratia et
 liberum
 arbitrii.
 Cap. 32.

semper actio laudisque confessio pro illumini
 natione taliū vel correctione referant. Illud
 ét quod circa baptizados in viueros mūdo
 sancta Ecclesia uniformiter agit, non ocioso
 cōtemplatur intuitu. Cum siue parvuli, siue
 iuuenes ad regnatiōis venient sacramentū
 nō prius fonte vīte adeant q̄ exorcismis &
 exuffiationib. clericorū sp̄s ab eis immūd
 abig at, vt tūc vere appareat qñ princeps mū
 di huius mittā foras, & qñ prius alligetur
 fortis & deinceps vasa eius diripiāt, in pos-
 sessionē translata victoris, qui cattiuam du-
 cit captiuitatē, & dat dona hominib. Oīum
 bonorum affectuū atq; operum, & oīum stu-
 diorum, oīumq; virtutum qb. ab initio fidei
 ad Deum tendit, Deum profitemur authorē.
 Et non dubitamus ab ipsius gratia oīa hoīis
 merita preueniri, p̄ quē fit vt aliqd boni &
 velle incipiamus & facere. Quo vtiq; auxi-
 lio & munere Dei non auferitur liberū arbitriū,
 sed liberamur, vt de tenebroso lucidū,
 de prauo rectū, de languido sanū, de impru-
 dente sit prouidū. Tanta. n. est erga oīes hoīies
 bonitas Dei, vt nīa velit esse merita, quae sunt
 ipsius dona, & pro iis que largitus est æterna
 præmia sit donaturus. Agit q̄ppe in nobis vt
 qđ vult & velimus & agamus, nec ociosā eē
 in nobis patiēt qua exercēda nō negligenda
 donavit, & vt nos cooperatores simus gratiæ
 Dei, ac si qđ in nobis ex nostra videremus re-
 misione lāguescere, ad illū solicite recurra-
 mus, qui sanat oīes lāguores nfos, & redimit
 de interitu vitā nostrā, & cui quotidie dici-
 mus: Ne nos inducas intentionē, sed libera
 nos a malo. Quicunq; dicit Adam primum
 hoīem mortalem factū, ita vt siue peccaret,
 nō peccaret morere incorpore hoc. est
 de corpore exiret, non peccati merito, sed
 necessitate naturæ anathema sit. Quicunque

Ps. 102.
 Nat. 6.
 Adā pri-
 mo imor-
 galis.
 cap. 33.
 De bapti-
 zandis in
 fanalis.
 cap. 34.
 De cōf. di.
 4. ca. pla-
 quicūq;.
 Rom. 5.

D parvulos recentes ab vteris matrum baptizā
 dos negat, aut dicit in remissionē qđ pecca-
 torū eos baptizari, sed nihil ex Adam trahe-
 rentur in re originalis peccati, quod lauacro regnatiō
 fanalis. nis expietr, vnde sit cōsequens vt in eis for-
 ma baptismatis in remissionem peccatorum
 non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit:
 Qñ non aliter intelligendum est qđ ait Apo-
 stolus: Per vnum hominem peccatum intra-
 uit in mūdum, & per peccatum mors, & ita
 in oīes hoīies pertransit, in quo oīes peccau-
 erunt, nisi quemadmodum Ecclesia catholica

vbique diffusa semper intellexit. Propter hanc
 enim fidei regulam etiam parvuli qui nihil
 peccatorum in seipsis adhuc committere po-
 tuerunt, iō in peccatorum remissionem vera
 eiter baptizantur, vt in eis regeneratione mū
 detur: qđ regnatiōe traxerūt. Quod ait sc̄tūs
 I. Ioā. 1. 1. I. Ioā. 1.
 Apostolus. Si dixerimus qa peccatū nō
 habenuis nosip̄sos seducimus, & veritas in
 nobis non est, q̄l quis sic accipiedū putau-
 rit vt dicat pp̄ humilitatem nō oportere di-
 ci nos non hīc peccatum, non qa veritas est,
 anathema sit. Sequi. n. A apostolus & adiūgit,
 Si aut cōfessi fuerim⁹ p̄ctā nostra, fidelis est
 & iustus, qui remittat nobis p̄ctā, & mundet
 nos ab oī iniquitate. Vbi satis appetet, hoc

non tm̄ humiliert, sed ēt veraciter dici. Pote-
 rat. n. A apostolus dicere Si dixerimus, nō ha-
 bemus peccatum, nosip̄sos extollimus, & hu-
 militas in nobis non est. Sed cum ait. Nosip̄sos
 decipimus, & veritas in nobis non est, sa-
 tis ostēdit, eum q̄ dixerit se nō hīc peccatū,
 non verū loqui, sed falso. Quicunque dixe-
 rit in orōne dñica iō dicere sanctos. Dimitte
 nobis debita nostra, vt nō pro seip̄sos hoc di-
 cant, quia nō est eis iā necessaria ista petitio,
 sed pro aliis qui sunt in suo populo p̄ctōres, peccatis.
 & iō non dicere vnumquemq; sanctorum, Cap. 36.
 Dimitte mihi debita mea, sed dimitte nobis
 debita nostra, vt hoc p̄ aliis potius q̄ pro se
 iustus petere intelligat, anathema sit. Sāctus.
 enim & iustus erat Apostolus Iacob. cū dice-
 bat. In multis. n. offendimus oīes. Nam quare
 additū est, omnes, nisi vt ista sūta conueniret
 Psalmo vbi legi. Ne intres in iudicium cum
 seruo tuo, quoniam non iustificat in conse-
 tū tuo omnis viuens. Et in oratione sapien-
 tissimi Salomonis: Non est homo qui non
 peccet. Et in libro sancti Iob. In manu om-
 nis hominis signat, vt sciat omnis homo in-
 firmitatē suam. Deinde etiam Daniel sanctus F
 & iustus, cum oratione pluraliter diceret.
 Peccauimus iniquitatem fecimus, & cātera Danie. 9.
 quā ibi veraciter & humiliert confitetur, ne
 putaretur quemadmodum quidam sentiunt:
 hoc non de suis, sed populi sui dixisse pecca-
 tis, postea dixit. Cum orarem & confiterer
 peccata mea, et peccata populi mei domino
 Deo meo: noluit dicere peccata nostra, sed,
 populi sui dixit, & sua, quoniam futuros qui
 tam male intelligerent tanquam Propheta
 præuidit. Quicunque ipsa verba dominica

Mat. 6.

Ibidem.

Dim.
 debit
 sanf.
 cap.
 Laps.
 Ade
 cap.
 Eze.
 Rom.
 2. Pe
 Pecc.
 Ad
 poft.
 cap.
 Rom.
 Grat.
 cap.
 Efa.
 Rom.
 Volum.
 bona à
 Deo c

Phil.
 Gra
 operat.
 oīa. c.
 Rom. 4

Phil.

Ibidem.

Dimitissimur orationis, vbi dicimus, Dimitte nobis debita debita ē nostra, ita volunt à sanctis dici, vt humiliter sanctis.

nō veraciter hoc dicat, anathema sit. Quis n.

cap. 37. ferat orantē, non hoīb. sed ipsi dñs mentien

Lapsus tē, qui labii sibi ipsi dimitti velle, & corde

Ade. dicit quæ sibi dimittantur debita non h̄re? Si

cap. 38 quis per offensam prævaricationis Ade non

Ezecl. 18. totum. i. secundum corpus & animam in dete-

Rom. 6. riut. 2. Per. 2. riut. dicit hoīem commutatum, sed aīa liber

G tate illeſa durat corpus tñmodo corruptio-

Peccati. ni credit obnoxium, Pelagij errore deceptus

Ade in aduersitatem scriptura dicent: Aīa quæ peccauit

posteros rit, ipsa moriet. Et nescitis, qm cui obeditis,

cap. 39. &c a quo quis superat eius feruus adiicitur?

Si quis soli Ade prævaricationem suam, non

etiam eius propagini afferit nocuisse, aut cer-

te mortē tm corporis quæ poena peccati est

non autem & peccatum quod mors est aīq

per vnum hominem in oīgenus humanum

transfisse testatur, iniustitiam Deo dabit, cōtra

Rom. 5. tradicēt. Apostolo dicēt. Per vnum hoīem

peccati intruit in mundum, & per peccatiū

mors, & ita oīs hoīes pertrāsūt, in quo oīs

hoīes peccauerunt. Si quis in uocatione hu-

manā gratiam Dei dicit posse conferri, non

aīt ip̄lam gratiam facere vt inuocet à nobis

Esa. 65. contra dicit Esaiae propheta, vel Apostolo

Rom. 10. idem dicenti: Inuentus sum à nō qūrentib.

me, palam apparui iis qui me non interroga-

bant. Si quis vt à peccato purgemur volunta-

tem nostram Deū expectare contendit non

aīt vt etiam purgari velimus, per sancti spūs

infusionem & operationē in nobis fieri con-

sitetur, resistit ipsi spirituis sancto per Salomo

nem dicenti, Præparata voluntas à dño. Et

Apostolo salubriter prædicanti, Deus est qui

operatur in nobis & velle & perficere pro

Gratia bona voluntate. Si quis sicut augmentum, ita

operator oīa. cap. 42. etiam initium fidei, ipsumqne credulitatis af-

fectum quo in eū credimus qui iustificat im-

pium & ad regenerationem sacri baptismatis

peruenimus, non gratiæ donum. i. per in-

spirationem spiritus sancti corridentem vo-

luntatem nostram ab infidelitate ad fidē, ab

impietate ad pietatem, sed naturaliter nobis

ineſſe dicit, Apostolicis dogmatib, aduersari-

us approbatur, beato Apostolo Paulo dicē-

te: Confidimus, quia qui coepit in vobis bo-

nū opus perficiet vīq; in diem Christi Iesu.

Ibidem. Et illud: Vobis datū est pro Christo, nō solū

vt in eū credatis, verumtā vt pro illo patia-

mini. Et, Gratia salutis facti estis per fidem, & Ep̄ne. 2.

hoc non ex vobis, Dei. n. donum est. Qui n.

fidē qua in Deum credimus dicunt esse na-

turalē, oīs eos qui ab ecclesia Christi alieni

sunt, quodammodo fideles esse definiunt. Si

quis sine grata Dei creditib, voluntib, desir-

erantib, conantib, studentib, patentib, querē-

tib, pulsantib, nobis misericordiā dicit cōfer-

ri diuinitus, non aīt vt credamus, velimus,

vel hēc oīa sicut oportet agere valeamus p

infusionē & inspirationem sanctispū in no-

bis fieri cōfiteſ, & aut humiliati, aut obediē-

tā humānū subiūgit gratiē adiutorium, nec

vt obedientes & humiles simus ipsius gratiæ

dōni esse cōsentit, resistit Apostolo dicenti.

Quid. n. habes, quod nō accepisti? Et, Gratia

Dei sum id quod sum. Si quis per naturę vi-

gorem bonum aliqd quod ad salutem perti-

nēt vitę æternā cogitare vt expedit aut elige-

re, siue salutari. i. Euangelica predicationi

consentiri posse confirmat, absque illumina-

tionē & inspiratione spūsancti, qui dat oīb.

suauitatem in consentiendo & in credendo

veritatē, heretico fallit spū, non intelligens

vocem Dei in Euangeliō, dicentis. Sine me

nihil potestis facere. Et illud Apostoli. Nō q

idonei simus cogitare aliqd à nobis quasi ex

nobis, sed sufficiētia nostra ex Deo est. Si qs

alios per misericordiā, alios vero per liberū

arbitriū, quod in oīb. qui de prævaricatione

primi hoīs nati sunt constat esse vitiatiū, ad

gratiā baptismi posse venire contendit, à

recta fide probat alienus. Ille. n. non omniū

liberū arbitriū per peccatum primi hoīs

asserit infirmatum, aut certe ita læsum putat,

vt tñ quidam valeat sine reuelatione Dei mi-

nisterium salutis æternā per se metiplos pos-

se cōquirere. Quod q̄ sit cōtrarium ipse dñs

probat, qui non aliquos, sed neminem ad se

posse venire testat, nisi quem pater extraxe-

rit. Sicut & Petro dicit Beatus es Simon Ba-

riona, quia caro & sanguis nō reuelauit tibi,

sed pater meus qui in celis est. Et Apostolus:

Nemo potest dicere dominus Iesu, nisi in

spiritu sancto. Arbitrium voluntatis in primo

homine infirmatum, nisi per gratiam baptisi-

mi non potest reparari. Quod amissum nisi

à quo potuit dari, nō pōt reddi. Vnde veri-

tas dicit: Si vos filius liberauerit, tunc vere li-

beri eritis. Natura humana ēt si in illa inte-

gritate in qua est cōdita permanet, nullo mo-

Aug. Tomus tertius. I 3 se-

*Gratia
oīa debe-
rī. cap. 43.*

*I. cor. 4.
I. co. 15.
Hoīem ni-
hil posse si-
ne Deo.
cap. 44.*

*Ioan. 15.
2. cor. 3.
Solutus
Deus tra-
hit hoīem
Cap. 45.*

*I. co. 12.
Liberū
arbitriū
cap. 46.
Ioan. 8.
Gratia.
cap. 47.*

DE ECCLESIA STICIS DOGMATIBVS

seipsum creatorē suō non adiuuante , seruat. Vñ cū sine Dei gratia salutē nō posset cu
stodire q̄ accepit, q̄o sine Dei gratia pote
rit reparare qđ perdidit. Sicut eis qui volé
tes in lege iustificari à gfa exciderunt, verissi
me dicit Apostolus: Si in lege iustitia est, ergo
Xps gratis mortuus est , sic eis qui grām q̄
cōmendat & percipit fides Xpi putat eē na
turā, verissime dī: Si per naturā iustitia est,
ergo gratis Christus mortuus est . Iā hic , n.
erat lex, & nō iustificabat . Iam erat & natu
ra & non iustificabat, iō Xps non gratis mor
tu⁹ est, vt & lex p illū impleref qui dixit, Nō
veni soluere legem, sed implere, & natura p
Repetitio Adā p̄dita p illū repararef, q̄ dixit, venisse fe
superiorū q̄rere & saluare qđ perierat. Secundū suprat
scriptas sanctarum scripturarū s̄nias, vel anti
quorū patrū definitiones, hoc Deo propitiā
te & pdicare debemus & credere, q̄ p pec
catū primi hoīs ita genus humanum sit incli
natū, vt nullus postea aut diligere Dēū sicut
oportuit, aut credere in Dēū, aut operari p p
Dēū quod bonū est possit, nisi eū gratia mi
sericordia diuinę pūnerit. Vñ & Abel iusto
& Noe & Abraham & Isaac & Jacob: omniq;
antiquorū sanctorū multitudini illā p̄clarā
fidē q̄ in ipsorū laude p̄dicat Apostolus Pau
lus, nō p̄ bonū naturæ, qđ prius in Adā datū
fuerat, led p̄ grām Dei credimus fuisse colla
tā . Quam grām ēt post aduentū dñi oīb. qui
baptizari desiderant, nō in libero arbitrio ha
beri, sed Xpi nouimus simul, & credimus lar
gitate conferri, fm illud quod iam s̄pē dī
ctū est & p̄dicit Paulus Apostolus : Vobis
donatū est pro Christo nō solū vt in eū cre
datis, sed ēt vt pro eo patiamini. Et illud: De⁹
Ephe. 2. qui cōcepit in vobis bonum opus, perficiet vi
que in diem dñi nostri. Et illud: Gratia salui
facti estis p fidem, & hoc non ex vobis, Dei
enim donum est. Et quod de ipso ait Apo
stolus. Misericordiam consecutus sum, vt fi
delis essem. Non dixit quia eram, sed vt essem.

M Et illud: Quid habes quod non acceperisti? Et
T. Cor. 4. illud: Omne datum bonum, & omne donum
Jacob. 1. perfectum defursum est, descendens a patre
luminum: Et illud: Nemo habet quicquam
nisi illi datum fuerit defuper. Hoc etiam se
cundum fidem catholicam credimus, quod
post acceptam baptismi gratiam, omnes ba
ptizati Christo auxiliante & cooperante que
ad salutem animæ pertinent p̄nt & debeant
si fideliter laborare voluerint adimplere. Ali
quos vero ad malum diuina p̄tē p̄desti
natos esse, non solum non credimus, sed etiā
si sunt qui tantum mali credere velint, cum
omni detestatione illis anathema dicimus.
In omni opere bono non nos incipimus &
postea per Dei misericordiam adiuuamur,
sed ipse nullis p̄cedentibus bonis meritis
& fidē & amorē sui prius inspirat, vt & ba
ptismi sacramēta fideliter requiram⁹ & post
baptismū cū ipsius adiutorio ea que sibi sūt
placita implere possumus. Vñ manifestissime
credētū est, qđ & illius latronis quē dñs ad
paradisi patriā reuocauit, & Cornelii Cen
turiōn ad quem angelus dñi missus est: Za
chaei⁹ qui ipsum dñm fūscipere meruit illa
tam admirabilis fides nō fuerit de natura, sed
diuinæ gratiæ largitate donata. Baptisma vnū
est, sed in ecclesia, vbi vna fides est, vbi nomi
ne patris & filii & spūssancti daf. Et iō si qui
apud illos hereticos baptizati sunt q̄ in san
cta Trinitatis cōfessione baptizant, & veniūt
ad nos, recipiant quidē vt baptizati, ne san
cta Trinitatis inuocatio vel cōfessio annulle
tur, sed doceant integre & instruant, quo sen
su sancte Trinitatis mysteriū in ecclesia te
neat, & si cōsentiant, & credere vel acquie
scūt cōfiteri, purgati iā fidei integritate cōfir
men⁹ manus impositione. Si vero paruuli sūt
vel hebetes qui doctrinā nō capiant r̄deant
pro illis qui eos offerunt iuxta nomen bapti
zandi, & sic manus impositione & chrisma
te communiti, Eucharistie mysteriis admittā
tur. Illos aut̄ qui non sancte Trinitatis inuoc
atione apud hereticos baptizati & veniunt
ad nos, baptizari dñe pronunciamus, non re
baptizari. Neque n. credendum est eos fuisse
baptizatos, qui non in noīe patris & filii &
spūssancti iuxta regulam à domino posi
tam tincti sunt, vt sunt Paulini, Procliani,
Borboritæ, Siphori qui nunc vocantur Bo
nosiani, Photiniani, Montani & Manichæi,
variaq; impietatis germina, vel cetera isto
rum originis sive ordinis pestes, q̄ duo prin
cipia sibi ignota introducunt, vt Cerdon &
Martion, vel contraria, vt Manichæus, vel
tria & Barbara, vt Setianus & Theodosius,
vel multa, vt Valentinus, vel Christum ho
minem fuisse absque Deo, vt Cerinthus, He
bion, Artemon & Photinus. Ex istis, inquam
si qui ad nos venerint, non requirendum ab
eis

An gratia
signature
Cap. 8.
Gal. 2.

Mat. 5.
Luc. 19.
Repetitio
superiorū
Cap. 19.

Hebre:
11.

Phil. 1.

Ibidem.
Ephe. 2.

1. Cor. 7.

Ioan. 3.
Voluntas
hoīs posse
baptismū
Cap. 50.

In iūtū me
ritoriū un
de. c. 51.

Luc. 23.
Acto. 10
Luc. 19.

Qui s̄nt
bēndi pro
baptiza
tis. c. 52.
Ephe. 4.
Mas. 28.
De cōfes
cio. c. 4.
qui apud.

De p̄nīa
Cap. 54
4. sens. di
14. c. 1
Ex di. 15
c. h̄re
sponderi.
De dīni
nis p̄mis
fionibus
Cap. 55.

D

eis vtrum baptizati sint an nō , sed hoc tm̄, si credant ecclesię fidē, & baptizenf ecclesiastī co-baptisinate . Quotidie eucharistia cōem percipere nec laudo nec reprehēdo . Oibus tñ,dñcis dieb. cōicādum suadeo & hortor, si tñ mens sine affectu peccādi sit . Nam hñtē adhuc voluntatē peccandi, grauari magis di

*De Eu-
charistia.
Cap. 53.
De cōf. di.
2. c. quos
die. 4. s̄.
di. 12. c. a.
influeſſi
eff.*

co Eucharistia perceptionē q̄ purificari . Et iō quanuis qs peccato mordeatur, peccandi non habeat de cātero voluntatem & cōicacaturus satisfacit lachrymis & orōnib. & cōfidens de dñi miseratione , qui peccata p̄ae confessioni donare cōsuevit, accedat ad Eucharistiam intrepidus & securus . Sed hoc de illo dico quem capitalia & mortalia peccata non grauant . Nam quem mortalia criminia post baptismum commissa premunt, hortor prius publica p̄nia satisfacere , & ita sacerdotis iudicio recōciliatum cōioni sociari, si vult non ad iudicium & condēnationē sui Eucharistiam p̄cipere . Sed & secreta satisfactione solui mortalia criminia non negamus, sed mutato prius seculari habitu, & cōfesso religionis studio per vitā correctionē, & ingi immo p̄petuo luctu miserante, Deo, ita dūtaxat, vt contraria pro iis quæ p̄enitet agat, & Eucharistiā oīb. dñcis d. eb. supplex & submissus vs que ad mortē p̄cipiat . P̄nia ve

*De p̄nia.
Cap. 54.
4. sen. di.
14. c. 1
Et di. 15.
c. 1 h̄re
spondere.
De dñi.
nis p̄mis.
sionibus.
Cap. 55.*

ra est p̄nitēda nō admittere, & admissa deflere . Satisfactio p̄nię, est cās peccatorū excidere, nec earū suggestionib. aditū indulgere . In diuinis promissionib. nihil terrenum vel transitorū expēctemus, sicut Melitani sperāt . Non nuptiarum copulam sicut Cerinthus & Marcion delirant . Non quod ad cibū vel ad potū prinet . sicut Papia, authore Hirenzo,

D illo in delitiis regnatos speremus, sicut Ne pos docuit, qui primā iustorum resurrectionem, & secundā impiorum cōfinxit . Et inter has duas mortuorū resurrectiones, gētes ignorantes Deum in angulis terrarum in carne seruandas: Quæ p̄olt mille annos regni in terra iustorū, intigante diabolo mouendę sunt ad pugnam contra iustos regnantes, & dñs pro iustis pugnante imbre igneo compescendas, atque ita mortuas, cum ceteris in impietate ante mortuis ad xterna supplicia in incorruptibili carne resuscitandas . Nullū cre-

dimus ad salutem nisi Deo inuitante venire . Qd̄ nullū inuitatum salutem suam nisi Deo auxiliante operari . Nullū nisi orantē auxilium promerer . Nullū Dei volūtate perire, sed p̄ seipsum pro electione arbitrij, ne ingenuitatis libertas atq; ptas semel homini attributa ad seruilem cogat necessitatē . Malum vel malitia non est à Deo creata, sed à diabolo, inventa, q̄ & ipse bonus à Deo creatus est . Sed galibero arbitrio vt p̄ce rōnalis creatura à Deo cōmissus est, & cogitandi acceperat facultatē, scientiam boni vertit ad malum, & multa cogitādo factus est īuētor mali, & qd̄ in se perdiderat, inuidit in aliis, nec cōtentus solus perire, suasit aliis, vt qui esset sita malitia īuētor, fieret & aliorū author, & ex eo malum vel malitia p̄currit in ceteras rōnales creature . Vñ cognoscimus nihil esse natura immutabile, nisi lolum Deū patrē & filiū & & sp̄nū sanctum, q̄ mutari nō p̄t à bono, q̄a natura possidet bonū , nec p̄t aliud qd̄ esse q̄ bonum . Angeli vero qui in illa qua creati sunt beatitudine perseverant, non natura possident bonum vt non mutarent cum ceteris, in angelis sed arbitrii seruantes bonam voluntatem, & cap. 59. bonum conditionis, & fidem suo dño . Propter qd̄ & merito ab ipso dño sancti angeli vocant, qui tenuerunt arbitrij sanctitatem, nec sociorum exemplo deuiauerūt à bono . Fides vera quæ est catholica oīum creaturam sive spiritualium sive corporalium bonā confitēt substantiam, & mali nullam esse natūram, quia Deus qui vniuersitatis est conditor, nihil nō bonum fecit . Vñ & diabolus bonus esset si ī eo qd̄ factus est permaneret . Sed q̄a naturali excellentia male v̄lus est, & in veritate non stetit, nō in cōtrariā substantiā trāsfit, sed à summo bono cui debuit adhærere descessit . Virtutes angelicæ q̄ in diuino amore fixæ perfiterunt lapsis superbientib. ange lis, hoc munere retributionis acceperunt, vt *Felicitas* nulla iam rubigine surripientis culpę mortangelorū. deanū, vt & in contemplatione conditoris sine cap. 61. felicitatis fine permaneant, & in hoc sic cōditæ eterna stabilitate subsistant . Tales creati sunt angeli, vt si vellent in beatitudinis luce perfisterent . Si autem vellent, etiam labi potuissent . Vnde & Satan cum sequentib. legionibus cecidit . Sed post eius lapsum ita cōfirmati sunt angeli qui perfiterunt, vt cadere oīo nō possent, q̄a ne oīo iā caderet, vir-

*Nihil nō
mutabile.
preter
Deum.
Cap. 58.
Stabil tas*

*Natura
nihil est
malum.
Cap. 60.*

*Ian. 8.
angelorū.
Cap. 61.
Libera
rōnatis
angelorū.
Cap. 62.*

DE ECCLESIA STICIS DOGMATIBVS

Nuptie. tutē incommutabilitatis acceperunt. Bonę Cap. 63. sunt nuptiae, sed causa filiorum, & cōpescētōmētia dæ fornicationis obtētu. Melior est cōtinētia, sed non sibi sufficit ad beatitudinē si pro solo amore pudicitiae retineſ, sed si & cū affectu cā vacādī dñō eligaf, alioquin diuortiū magis cōiugii videbif esse, q̄ appetitio castitatis. Virginitas vtroq; bono p̄celsior est, q̄a & naturā vincit & pugnā. Naturā corporis Ciborum integratit, pugnā pace castimonia, quę pro delectiū. solo amore pudicitiae in pace est. Bonū est ci Cap. 66. bum cū gratiarū actione sumere, & quicqd Deus præcipit edendū est. Abstinere aut ab aliquib. non quasi à malis, sed quasi nō necef sariis, non est malum. Moderari vero vsum pro necessitate & tpe, proprie christianorū est. Malas vero dicere nuptias vel fornicatio ni cōparādas aut stupro, cibos quoq; crede re malos, vel malitias cāre percipientib. non est christianorū, sed p̄prie Hierachitarum et Manichorū. Sacratę vero virginitatē nuptias coēquarā, aut pro amore castigandi corporis, abstinentiib. a vino vel carnib. nil credere meriti auiscere, nō hoc christiani, sed Iouirginem est. Integra fide credendū est, beatā Ma sēp fuisse riā Dei Christi matrē, & virginē cōcepisse, virginem & virginē genuisse, & post partum virginē cap. 69. permanisse. Nec est blasphematiq; Heluidii ac quiescendū qui dixit, Fuit virgo ante partū, non virgo post partum. Flemēta. i. cōlūm & terrā non credamus abolenda per ignē, sed in melius commutanda, figuram quoq; mun di. imaginem, non substantiam transfiguram. Bonum est facultates cum dispensatione pau perib, erogare. Melius est pro intentione se quendi dominum in simul donare, & absolu tum solicitudine cum Christo egere. Maritū ricatus. duarum post baptismum matronarum cleri cap. 72. cum non ordinandum. Neq; eum qui vnam

H quidem, sed concubinam non matronā habuit. Nec illum qui viduam, aut repudiatam, vel meretricem in matrimonio lūmpfit. Ne que enim semetipsum qualibet corporis sui mēbro indignatione aliqua vel iusto iniusto ve timore superatus truncauerit. Neque illi qui vsluras accepisse conuinciur, aut in scena lūfissē dignoscitur. Neq; cū qui publica penitentia mortalia crimina deflet. Neque illum qui aliquando in suriam versus insaniuit, vel afflictione diaboli vexatus est. Nec eum qui per ambitionē ad imitationem Si

monis magi pecuniam offert. Sanctorū corpora, & p̄cipue beatorū martyrū reliqias, ac De reli si Xpi mēbra syncerissime honorāda, & basi quī: sānticas eorū noīb. appellatas velut loca sācta di uino cultui mācipata affectu piissimo & deuotione fidelissima adeundas credimus. Si q̄s cōtra hanc sñiam venerit, non Xpianus sed Eunomianus & Vigilantianus credif. Baptiza tis tm iter esse salutis credimus. Nullū cathe cuminū, q̄is in bonis operib defunctū vitā aternā h̄e credimus, excepto martyrio vbi tota baptismi sācra complent. Baptizandus confitef fidem suā corā sacerdote, & interro gatus rñdet, hoc & martyr corā pefecitore De cōf. defunctis & martyrib. nō ba p̄izatis. cap. 74. 4. c. cathe cumenī. Et. 4. sen. di. 4. ch. autem. Mat. 10.

De catechumenis defunctis & martyrib. nō baptizatis.

De pēccato rū venia.

Cap. 80.

Luc. 19.

L

Exq. 18.

Cap. 33.

Qd diabolus latet cogitationes. c. 81.

Qualiter Eucharistia offeratur. c. 75

Mar. 26.

Ioan. 16.

De humana carne. c. 76.

M

cogitationes. c. 82.

2. Pa. 6.

Demones facti. c. 76

q̄uo occidit p̄t hoīes. c. 83. 2.

sen. dī. 80

ca. illnd. facilius.

Designis, h.

Or virtus n.

tib. c. 84. in.

Mat. 7. p.

Qd nullus signis sancti fit.

Cap. 75.

Sæcili quoque peccatores. c. 77

I. co. 5.

Resurrec-

tio. c. 77

K

In resurrectione ex mortuis sexus forma non mutabitur, sed vir mortuus resurget in forma viri, & feminā in forma foeminae, carens tamen sexuum in hac vita conditio ne, non specie naturali, ne non sit vera re surrectio si non id resurget quod cadit. Ante passio-

Aīe san- passionē dñi oēs animāe sanctorum in in-
ferū an- ferno sub debito puaricationis Adā tenebā-
te passio- te, donec autoritate dñi per indebitā eius
nē. c. 78.

Aīe san- ascensionem dñi ad cœlos, omnium sanctorū
Etorū pos- aīa cum Christo sunt, & exeentes de corpo
ascēstōne. re ad Christū vadūt, expectantes resurrectio-

cap. 79. nē corporis sui, vt ad integrā & perpetuam
beatitudinē cū ipso pariter immutent, sicut
& p̄ctōrum aīa in iferno sub timore posite,
expectant resurrectiōnē sui corporis, vt cum

De p̄tō- iplo ad p̄gnā detrudanā eternam. Pnīa abole-
vīa venia. ri peccata indubitanter credimus et si in vlti-
cap. 80. mo vīte sp̄ū admissorum poeniteat, & publi-
ca lamētatione peccata prodanā, q̄a proposi-
tū Dei, quo decreuit saluare qd̄ perierat, stat
immobile, & iō quia voluntas eius non mu-

Iuc. 19. taē, siue emendatione vitæ si tps̄ cōcedit, siue
supplici cōfessione si continuo vita excedit,
venia peccatorū fideliter pr̄sumat ab illo, q̄

Ezq. 18. non vult mortē peccatoris, sed vt conuer-
cap. 33. taē à perditione poenitendo, & saluatus mis-
eratione dñi viuat. Si quis aliter de iustissima

Deī pietate sentit, non Xpianus, sed Nouatia-
Qd̄ diabo nus est. Internas aīa cogitationes diabolū nō
lū lalat̄ videre certū sum⁹, sed motib. eas corporis ab
cogitatio- illo & affectionū indicis colligi experimen-
nes. c. 81. to didicimus. Secreta aut̄ cordis solus ille no-
uit ad quē d̄f, Tu solus nosti corda filiorum
hoīum. Nō oēs malāe cogitationes nostrę sp̄
diaboli instinctū excitātur, sed aliquoties ex

M nostri arbitrij motu emergeunt. Bonæ aut̄ co-
cogitatiōnēs semper à Deo sunt. Dæmones per-
nes. c. 82. energiā operationē nou credimus substanci-
2. Pa. 6. atialiter illabi aīe, sed applicatione & oppres-
Dæmones sione vñrī: Illabi aut̄ menti illi soli possibile
quō oīt̄ est qui crēauit, qui natura subsistens incorpo-
rēt hoīet. reus, capabilis est sua facturā. Signa & pro-
Ca. 83. 2. fessiōnēs clarū posse fieri Christianum, non
facere ab ipso Deo didicimus, & cum alios
Designis, hac pr̄sumptione iuuent, sibi per ambitio-
& virtu nem humana gloriae nocēt, quia gloriantur
ub. c. 84. in dato falso, non meritis debito. Signis &
Matt. 7. prodigiis clarū posse fieri Christianum, non
Qd̄ null⁹ tamē sanctūm, si intemperatis & asperis mori-
signis san- rib. agat, temperatis aut̄ & placidis moribus
flis sit. etiam abīq̄ signorum efficacia, & sanctū &
Cap. 75. perfectū & Dei hoīem fieri recte credimus.
Sæcū quo Nullus sanctus & iustus caret peccato, nec
que pec- tamen ex hoc definit esse iustus vel sanctus
catores. cum affectu teneat sanctitatem. Non etim na-

tura humanae virib. sed propositi adiumento
per Dei gratiam acquirimus sanctitatem. Et iō
veraciter se oēs sancti pronuntiant peccato-
res, quia in veritate habent qd̄ plangant, & si
non reprehēsiōne conscientiā, certe mobili-
tate & mutabilitate pr̄uaricaticis naturæ.

cap. 86. Pascha, i. dominicæ resurrectionis solēnitās,
Pascha. ante trāsgressum vernalis equinoctij & quar-
cap. 87. tædecimē lunæ perfectionem, non potest ce-
lebrari, in eodem mense natæ. Propte nouel-
Imago. los legislatores, qui ideo animam tantum ad
Dei aīa. imaginem Dei creatam dicunt, vt q̄a Deus
incorporeus recte creditur, etiam incorpo-
rea anima esse credatur, libere confitemur,
imaginem in eternitate, similitudinem in
moribus inueniri.

D. A V R E L I I A V G V S T I N I

Liber vñus de fide ad Petrum
diaconum.

A

P R O L O G V S.

Pistolam fili Petre tuae charitatis
accepi. In qua te significasti
velle Hierosolymam pergere,
postulaſti te literis nostris in-
ſtrui, quam debeas in illis par-
tibus vera fidei regulam tenere vt nullus ti-
bi possit sensus hereticæ subrepere falsitatis.
Gaudeo quidem quod pro fide vera sine vī-
lo perfidiq̄ vitio custodienda solicitudinem
geris, sine qua nulla potest prodeſſe, immo-
nec esse conuersio. Apostolica quippe dicit *Hebre. 11*
authoritas, quia sine fide impossibile est pla-
cere Deo, Fides nanque est bonorum om-
nium fundamentum. Fides est humānæ salu-
tis initium. Sine hac fide nemo ad filiorum
Dei numerum potest peruenire, quia sine ip-
sa nec in hoc seculo quīquam iustificatiō-
nis gratiam consequitur, nec in futuro vitam
posidebit eternam. Et si quis hic non ambu-
lauerit per fidem, ncn perueniet ad speciem.
Sine fide omnis labor hominis vacuus est.
Tale quippe est, vt sine vera fide quisque ve-
lit Deo per contemptum séculi placere, qua-
le si quisquam tendens ad patriam, in qua
se scit beatè esse victurum, relinquit itineris
rectitudinem, & improvidus fēctetur erro-
rem, quo non ad beatam ciuitatem pueniat,
sed in pr̄cipitū cadat, vbi non gaudium
per-

DE FIDE AD PETRVM DIACONVM

peruenienti detur, sed cadenti interitus inferatur. Verunt̄ ut de fide sufficiens sermo p̄mat, nec t̄pis iusfragatur sp̄cium, q̄a celeriter nostrum cupis h̄e responsum, & tam magnum est huius disputationis opus, vt à magnis vix posse impler. Neq; enim poposcisti sic te debere de fide instrui, vt vnam quamlibet h̄eresim designares, contra q̄ specialiter nostra disputationis vigilaret intentio, sed cum indefinite definitionem fidei petis, eāq; cupis etiā sub breuitate concludi, vides prudubio q̄ sit nobis impossibile, vt rem tantam in breui plene comprehēdamus Cui suf

Dificientes esse non possumus, etiam si tantum
Pf. 144. sp̄cium t̄pis, & tale nobis esset ingenium, vt
Efa. 10. multa voluminum de hoc quod à nobis ex-
Rem. 9. petis, facere valeremus. Sed quia Deus prope
est omnib. inuocantib. eum in veritate q̄ ver-
bum consumans & breuians fecit super ter-
rā, spero, quia sicut tibi dedit huius fidei san-
ctam sollicitudinē, sic etiam mihi, vt tuo tam
bono tñq; laudabili seruatiōi desiderio, sui-
ficientem tribuet facultatē, vt etiā non potue-
ro cūcta dicere, ex qb. omnis error h̄eretic⁹
posse agnoscī, & agnitus vel cōuinci valeat
vel vitari, tñ in nomine atque adiutorio san-
ctę Trinitatis, quæ vnuſ ſolus verus & bonus
eft Deus ea dicam in quib. ſaltem magna ex-
parte rōnem fidei catholicę coaſt sine alii-
qua erroris caligine contineri, quib. retentis
poteris & illa deprehendere atq; fugere, que
etiā in hoc opere non videnī ſpeciali diſpu-
tatione conuinci, tñ ex iis quae hic generali-
ter atque absolute ponentur, appareant illa
quae infideles homines auribus ſolent fuſu-
rare fideliū non regula diuina veritatis tra-
dita, ſed nequitia humani erroris inuenta.

Trinitas. **cap. 1.** **Q** Vocunque igitur loco fueris constitu-
Mat. 28. tus, quia ſecundum regulam noſtri Sal-
uatoris imperio promulgatam, noſti te in

E uno patris & filij & spirituſancti nomine ba-
ptizatum, principaliter atque indubitanter
toto corde retine, patrem Deum, filiu Deū,
& ſpirituſanctum Deum. i. sanctam atque
ineffabilem Trinitatem vnuſ eſſe naturaliter
Deum, de quo in Deuteronomio dī: Audi
Irael, dñs Deus tuus Deus vnuſ eft. Et, Do-
minum Deum tuum adorabis, & illi ſoli fer-
uies. Verunt̄ quia iſtum vnuſ Deum, qui
ſolus eft verus naturaliter Deus, non patrem
ſolum, neque filium ſolum, neq; ſolum ſpiri-

tum ſanctum, ſed ſimil patrem & filium &
ſp̄m ſanctum diximus eſſe, cauendum eſt ne ſi
cut patrem & filium & ſp̄m ſanctum vnuſ
Deū eſſe q̄tum ad naturalem attinet vnitatē,
veraciter dicimus, ſic eum qui p̄ eft, eūdem
vel filium vel ſp̄m ſanctum, aut eū qui filius
eft, ſiue patrem ſiue ſp̄m ſanctum, aut eum q̄
ſp̄uſanctus proprie in cōfessione huius Tri-
nitatis dī, vel patrem vel filium personaliter
dicere ſiue credere, quod oīno nefas eft, au-
deam⁹. Fides. n. q̄ sancti Patriarche atq; Pro-
phetę ante incarnationem filii Dei diuinitus
aceperunt, quam eft sancti Apoſtoli ab ipſo
dño in carne poſito audierunt, & ſp̄uſancti
magisterio inſtruīti, nō ſolum ferme pre-
dicauerunt, verum etiam ad inſtructionem
ſaluberrimam posterorum ſcriptis ſuis indi-
tam reliquerunt, vnuſ Deum predicat Tri-
nitatem. i. patrem & filium & ſp̄m ſanctum.
Sed Trinitas vera nō eſſet, ſi vna eademque
pſona dicereſ pater & filius & ſp̄uſanctus.
Si. n. ſicut eft patris & filii & ſp̄uſancti vna
ſubſtantia, ſic eſſet vna persona nihil oīno
eſſet in quo veraciter Trinitas dicereſ. Rur-
ſus qđem Trinitas eſſet vera, ſed vnuſ Deus
Trinitas ipſa non eſſet, ſi quemadmodum p̄
& filius & ſpirituſanctus personarū ſunt ab
inuicē proprietate diſtincti, ſic fuſſent natu-
rarum quoq; diuerſitate diſcreti. Sed quia in
illo vno vero Deo Trinitate, non ſolum q̄
vnuſ Deus eft, ſed eft q̄ Trinitas eft, naturali-
ter verum eft, propterea ipſe verus Deus in
personis Trinitas eft, & in vna natura vnuſ
eſſet. Per hanc vnitatem naturaliter totus p̄ in
filio & ſp̄uſancto eft, totus filius in patre &
ſp̄uſancto eft, totus quoq; ſp̄uſanctus in pa-
tre & filio. Nullus horū extra quēlibet ipſo-
rū eft, q̄a nemo aliud aut p̄cedit aeternitate,
aut excedit magnitudine, aut ſuperat p̄tate,
q̄a nec filio nec ſp̄uſancto q̄tum ad naturę
diuina vnitatē p̄tinet, aut anterior, aut ma-
ior p̄ eft, nec filij aeternitas atq; immensitas,
velut anterior aut maior ſp̄uſancti immen-
ſitatem aeternitatemq; aut p̄cedere aut ex-
cedere naturaliter poteſt. Sicut ergo non fi-
lius posterior aut minor eft patre, ita nec ſpi-
rituſanctus posterior aut minor eft filio. Ae-
termum q̄ppe & fine initio eft, de priis na-
tura natus exiſtit, & aeternum ac fine initio eft,
q̄ ſp̄uſanctus de natura priis filiisq; procedit.
Ob hoc ergo tres, vnuſ recte credimus & di-
cimus

Gen. 1.

Efa. 6.

K

E

E

N

F

A

T

L

T

I

F

L

T

I

F

C

C

G

Q

Q

M

mus Deum, quia vna prorsus aeternitas, vna immensitas, & vna naturaliter est triū personarū diuinitas. Teneamus igit̄ patrē & filium & sp̄m̄ sanctū vnu esse naturaliter Deum, neq; tñ ipsum patrē esse qui filius est, neque filiū ipsum esse qui p̄ est, nec sp̄m̄ sanctū ipsum esse qui p̄ aut filius est. Vna. n. est patris & filii & spiritus sancti essentia quā Gr̄eci οὐσία μ. vocant, in qua non est aliud p̄, aliud filius, aliud sp̄m̄ sanctū, quāuis personaliter sit aliis pater, aliis filius, aliis sp̄m̄ sanctū.

Gen. 1. Qd̄ nobis maxime in ipso sanctarū scripturarū initio demonstrat, ubi Deus dicit, Faciamus hoīem ad imaginē & similitudinē nostrā.

I Cum n. in singulari numero dicit, imaginē, ostendit vna naturā esse, ad cuius imaginem hō fieret, cū vero dicit pluraliter, nostra, ostēdit eundē Deū ad cuius imaginē hō fiebat, non vna esse personā. Si enim in illa vna natura patris & filij sp̄m̄ sancti vna esset persona, nō diceret ad imaginē nostrā, sed ad imaginem meā, nec dixisset faciam, sed faciam. Si vero in illis trib. personis tres essent inteligēd̄ vel credēd̄ substātiā, nō diceret, ad imaginem nostram, sed ad imagines nostras. Vna. n. imago triū naturarū ināqualium esse non posset. Sed dū ad vna imaginē vnius Dei hō factus dī, vna sancta Trinitatis essentialiter diuinitas intimā. Deniq; & paulo post p̄ eo quod superius dixerat, Faciamus hoīem ad imaginē & similitudinē nostrā, sic hoīem factum scripture narravit ut diceret. Et fecit Deus hoīem, ad imaginē Dei fecit eū. Hanc Trinitatē personarū atq; vnitatē naturę Propheta Esaias reuelatā est sibi nō tacuit, cum se dicit seraphin vidisse clamātia Sanctus^s san-

Esa. 6. Kctus sāctus dñs Deus sabaoth. Vbi prorsus in eo qd̄ dī tertio sanctus, psonarū Trinitatē, in eo vero qd̄ dī semel, dñs Deus sabaoth, diuina naturę cognoscimus vnitatē. In illa igitur sancta Trinitate, quā iō à nobis reperitur toties vt nostro cordi tenacius infigatur, vnu est Deus p̄, qui solus essentialiter de seipso vnu filiū genuit, & vnu filius q de vno p̄e solus est essentialiter genitus, & vnu sp̄m̄ sanctū etus qui solus essentialiter de p̄e filio q; procedit. Hoc aut̄ totū vna persona non posset. Signare se, & nasci de se: & procedere de se. Quia igit̄ aliud est genuisse q natū eē, aliud que est procedere q genuisse, vel natum eē, manifestū est, qm̄ aliud est pater, alius filius,

alias spiritus sanctus. Trinitas itaq; ad personas patris & filij & spiritus sancti refertur: vnitas ad naturam. Sicut ergo secundum illam Humanitatem, qua vnu sunt p̄ & filius & sp̄m̄ sanctū, neque patrē natum credimus, neque sp̄m̄ sanctū, sed solū filium, sic etiam ēm carnem solum filiū natū catholica fides & credit & prædicat. Neq; n. in illa Trinitate proprium esset solius patris, quia non est natus ipse, sed vnum filium genuit, neq; proprium solius filii, q̄ non genuit ipse sed solus de patris essentia natus est, ueq; ppriū sp̄m̄ sancti, q̄a nec natus est ipse, nec genuit, sed solus de patre filio q; procedit, si secundum diuinam qđem naturam Deus pater de nullo nasceref Deo, ēm carnem tñ ipse nasceref ex virgine. L

Si. n. pater nasceref de virgine, vna persona esset p̄ & filius, ipsa aut̄ vna persona, pro eo q̄a non de Deo, sed tñ de virgine nasceref, non Dei filius, sed tantum hoīis filius veraci ter diceref. Ipse aut̄ Dei filius dicit, quia sic dilexit Deus mundū, vt filiū suū vnigenitū daret. Et iterū, Nō. n. m̄ sit Deus filiū suū in mundū vt iudicet mundū, sed vt salvaref mundū per ipsum. Nec beatus dixisset Ioannes.

Qui diligit genitorē, diligit & eum q natus est ex eo. Nec ipse filius dixisset, P̄ meus vñque mō operat & ego operor. Ipse. n. q filius dī, si idē esset & p̄, non veraciter Dei filius diceref, q̄a non de Deo, sed de sola virgine nasceref. Ad extrellum nec ipse p̄ de cœlo testaref, & suum corporali voce filiū demonstrare dicēs, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bñ cōplacui. Apostolus quoq; nō dixisset de Deo p̄e, Qui p̄ proprio filio suo nō pepercit, sed pro nobis oīb. tradidit illū. Sed

qm̄ omnia ista diuinitus ad nostram doctrinam dicta sunt, & quia diuina dicta sunt, vti que vera sunt, verū est quod fides catholica prædicat, & secundum diuinitatē de patre natum esse solū filium ēternum cum patre, īmortalē, īpassibilem atq; incommutabilem Deum, & secundum carnem non patrem, sed vñgenitū eius filium, salua aeternitate sua tēporaliter natum, salua īpassibilitate sua paſsū, salua īmortalitate sua mortuū, salua incōmutabilitate sua, quia Deus verus & vita aeterna est, veraciter suscitatum. Quicquid habet cōmune cū patre quod aeternus naturaliter, sine inicio habuit, & nihil habet cōmune cū patre eorū quae in sui personam tempo-

Ioan. 3.

1. Ioan. 5.

Iorn. 5.

Mat. 3.

M

Rom. 8.

DE FIDE AD PETRVM DIACONVM

temporaliter atque humiliter ille etermus atque excelsus accepit de Virgine. Vna. n. persona est pater & filius, ipsa autem una persona, pro eo quia non de Deo sed tamen de virgine nascere, non Dei filius. Rursus si non ille quod prius atque virginigenitus Dei patris filius est sed spūsanctus nascere ex virgine, non ipsum quod factus est ex muliere, factus sub lege, natum de spūsancto ex Maria virgine, in symbolo

A acceptum, & corde ad iustitiam crederet, & ore ad salutem sancta ecclesia confiteretur. Sed & ipse spūsanctus, quod patris & filii spūs est, formam serui acciperet, non ipse spūsanctus se super ipsum hominem factum in columba spiritus celitus adueniret.

Marc. 3. Pergo Deus de nullo genito Deo, semel de sua natura sine initio genuit filium Deum sibi aequalis, & eadem quod ipse naturaliter aeternus est diuinitas coeternus. Sed idem Deus filius cum sit etermus & verus, & cum patre semper diuinitate naturaliter unus Deus est, semper hoc quod dicitur.

Ioan. 10. Ego & per unum sumus, idem pro nobis est homo factus verus & plenus: In eo verus, quod veram habet Deus ille humanam naturam, in eo vero plenus, quod & carnem humanam suscepit, & aiam rationalem. Idem tamen virginigenitus Deus natus est semel ex patre, semel ex matre. Natus est, nam de patre Deus verbum, natus est ex matre verbum caro factus. Unus ergo est atque idem Deus Dei filius natus ante secula, & natus in seculo, & utraque nativitas unus est filii Dei. Divina, secundum

Phil. 2. Quod creator in forma Dei coeternus patri Deo est, humana, secundum quam semetipsum existinans, & formam serui accipiens, non solus in conceptu materni vteri semetipsum dum homo fieret, eadem seruili formam suscepit ne formauit, verum etiam de eodem matris vtero idem Deus homo factus exiuit, & in cruce idem Deus homo factus peperit, & in sepulchro idem Deus homo factus iacuit, & ab infernis idem Deus homo factus tertio die resurrexit, sed in se pulcro secundum solam carnem idem Deus iacuit, & in infernum secundum solam animam descendit. Quia de infernis ad carnem die tertia reuertente, idem Deus secundum carnem quam in sepulchro iacuit, de sepulchro resurrexit, & quadragesimo post resurrectione die, idem Deus homo factus, ad celum ascendens in dextera Dei sedet, inde in fine seculi ad iudicandum viuos mortuosque venturus. Verbum ergo caro factum, unus est filius Dei dominus Iesus Christus, mediator Dei & hominum. Idcir-

co autem mediator, quod idem Deus atque homo verus, habens cum patre unam diuinitatis naturam, &

I. Ti. 2.

humanitatis unam cum matre substantiam habens ex nobis vestigia; ad mortem iniquitatis nostrae presentem, habens incommutabilem de Deo patre iustitiam, per iniquitatem nostram temporaliter mortuus, per iustitiam suam & ipse vivus semper, & immortalitate mortalibus largitur. Qui perfectam quidem humanitatem suam in ipsa diuinitatis suae perfectione seruavit, ve

C ritatem vero mortalitatis nostra per susceptionem mortis, veritatem atque incommutabilitatem suae immortalitatis absorbut. Hoc est quod testatur beatus Petrus, quia Christus deglutiuit

I. Pet. 3.

mortem ut vita eterne haeredes efficeremur.

Beatus quoque Paulus docet, quia Christus

2. Ti. 1.

mortem deglutiens, illuminauerit autem vitam & incorruptionem. Christus ergo morte gustauit, quia verus homo est, idemque morte deglutiuit, quia verus Deus. Ipse quippe sicut dicit Apostolus, mortuus est ex infirmitate, sed

vivit ex virtute Dei, unus atque idem, qui semper Prophetiam beati David, & homo factus est in Sion, & ipse fundauit eam altissimum. Itaque nec

Psal. 86.

diuinitas Christi aliena est a natura patris, semper id

I. Ioan. 1.

quod in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt,

& sine ipso factum est nihil. Nec humanitas eius aliena est a natura matris, semper idem quod verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Illa, nam

natura quod semper genita manet ex patre, non a natura sine peccato suscepit, ut nascere ex virgine. Neque natura aeterna atque diuina temporali

liter concepi & temporaliter nasci ex natura humana vllatenus posset, nisi semper susceptio-

nem veritatis humanae, vera temporaliter conceptionem atque nativitatem ineffabilis in se diuinitas accepisset. Sic est Deus etermus aeternus, veraciter secundum tempus & conceptus &

natus ex virgine. Dum nam venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptionem filiorum Dei recipere

peremus, illo scilicet Deo naturaliter factus filius hominis, quod unus est naturaliter filius Dei patris virginigenitus. Hoc vtique Iohannes Evangelista confirmans postquam dixit, Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis subsequenter ait, Et vidimus gloriam eius gloriam quasi virginigeniti a proprio, plenus gratia, & veritatis:

Sic

Libido co
cubitus.

F

Psal. 50.

Sic ille omniū spirituū, omniumq; corporū, i. omniū naturarū creator & dñs, creauit virginē, creandus ex virgine, & cuius ipse factō est, matrē sibi fecit, qđ de eius carne cōcipiendus atq; pariendus, verā materiā carnis Deus immensus ac sempiternus accepit: vt & secundū veritatē formā seruilis, Deus homo misericorditer fieret, & secundū formā Dei naturali veritate idē Deus homo permanens non careret. Sic igitur Christū Dei filium, i. vnā ex Trinitate personā Deū verū crede, vt diuinitatē eius de natura patris natā esse nō dubites. Et sic eū verū hominē crede, vt eius carnē nō cōlestis, non aerea, non alterius cuiusquā putas esse naturā, sed eius cuius est omniū hominū caro, i. quam ipse Deus homini primo de terra plasmavit & cōteris hominib. plasmat, quos per propagatio nē ex hominib. creat. Sed licet caro Christi & omniū hominū vnius eiusdemq; naturae sit: hæc tñ quā Deus verbū ex Maria virgine sibi vniere dignatus est, sine p̄ctō suscepta, fine p̄ctō nata est: vt pote secundū quam Deus æternus & iustus misericorditer, & concep̄tus, & natus est, & dñs glorię crucifixus est. Quib. aut̄ verbis explicabitur carnis illius ex cellētia singularis cuius diuina est ex ipsa sui cōceptione persona, cuius origo natuitatis insolita:qua sic verbū caro factum est, vt vna persona esset cū carne sua vniogenitus ac semipaternus Deus, ipsa suę carnis cōceptione cōceptus? Istā vero ceterorū hominū carnem, per humanū certū est nasci concubitu, viro seminante, fēmina vero concipiente atq; parente. Et quia dū sibi inuicē vir mulierq; miscentur vt filios generent, sine libidine nō est cubiū.

Libido cōcubitu. F nā naturae facit hoīes cū p̄ctō nasci, sed fēdītas libidinis quā hoīes habent ex illius primi iustissima cōdēnatiōne peccati. Ideo beatus Dauid qđis de legitimo nascere*iustificata* iusloq; cōiugio, in quo, s. nec īfi delitatis culpa, nec fornicationis macula poterat inueniri: p̄p origi nāle tñ p̄ctū, quo naturaliter obstrīcti sunt filij irsē, nō solū impiorū filij, sed oēs et qui de iustorū sanctificata carne nascuntur, exclamat & dicit. Ecce. n. in iniquitatib. cōceptus sum, & in delictis concepit me mater māea.

Sanctus et̄ Iob dicit, mundū à sorde non esse hoīem, nec si vni⁹ diei sit vita eius sup̄ terrā. *Iob. 2. 5.*

Dei ergo filius vniogenitus qđ est in sinu p̄ris, vt earnē hoīis aīamq; mūdaret, susceptione carnis atq; aīa rōnalis incarnat⁹ est, & qđ est. Deus verus, hō verus factus est, non vt alter Deus esset, alter hō, sed idem Deus idem hō. Qui vt illud peccatū qđ in concubitu mortalis carnis ḡnatio humana contraxit, auferret, cōceptus est nouo more, Deus incarnat⁹ in matre virgine, sine coitu viri, sine libidine cōcipiētis virginis, vt p̄ Deū hoīem quē absque libidine cōceptū inuiolatus edidit virginis vterus, abluere p̄ peccatū, p̄ nascētes trahunt oēs hoīes, qđ. in corpore mortis huius talis est nascēdi cōditio, vt matres eorū fēcū ditatis opus implere nō possint nisi prius virginitatē carnis amiserint. Solus igitur abstulit p̄ctū conceptionis atq; natuitati s. humanae Deus vniogenitus, qđ dū cōcipere, veritatem carnis accepit ex virgine, & cū nascere, integritatē virginitatis seruauit in m̄re. Ista cā est, qua Deus factus est filius virginis Mariæ, & Maria virgo est m̄ vniogeniti Dei, vt quē p̄ genit ex eternitate ipsum virgo cōceptum proferret in tpe. Illa vtiq; est virgo, qđ Deus qui de ea fuerat nasciturus, ita singulari grā p̄uenit atq; repleuit, vt ipsum h̄bet ventris sui fructū, quē ex initio habuit vniuersitas dñm, & ipsum sibi uideret nascēdi solenitate subditū, quē in unitate paternae substātē, non solū humana, sed et angelica creatura cognoscit & adorat altis simum. Sic ergo p̄ctū & poena peccati, quā p̄ scelus corrupta mulieris intravit in mundū, p̄ inuiolatae virginis partū aufer̄t à mūdo. Et qđ in conditio ḡnis humani p̄ mulierē qđ de solo uiro facta est, contigit ut mortis uinculo tenemur obstrīcti, hoc in redēptione humani generis diuina bonitas egit, ut p̄ uiū qui de lo la muliere natus est, uita hoīib. reddere. Illic humanā naturā nequisimā deceptione sibi diabol⁹ in peccati similitudine sociauit, hic Deus humanam naturam in unitate personae suscepit. Ibi fēmina decepta est ut filia dialoli, hic virgo gratia repleta est, ut fieret mater summi atque incommutabiliis unigeniti Dei. Ibi angelus deiēctus per superbiā, seducta mulieris animum obtinuit, hic Deus humiliā se per misericordiā incorrupta uirginis uterū ex ea nascitur⁹ implevit: Dei enim filius

DE FIDE AD PETRVM DIACONVM

Phl. 2. filius Iesus Christus qui in forma Dei erat, quia nisi ex natura patris natus esset, esse non posset; ipse enim Apostolicā doctrinā semetipsum exinanuit, formā serui accipiēs. Formā igitur serui. i. naturā serui in sua accepit ille Deus personā, atq; ita hōium factus in similitudinē hōium factus, & habitu inuentus ut hō, ipse humiliavit semetipsum, factus obediens patri vsq; ad mortē, mortē autē crucis.

I Intente igit̄ hanc Apostoli ſuā cogita, & in ea cognosces quo dñm Iesum Christum cundē Deū atq; hōiem credas. Nec tñ in eo veritatē vtriusque naturae in una pſona, aut cōfundas, aut diuidas. Cum ergo primo audis de dño Iesu Christo, quia in forma Dei erat, oportet te agnoscere, firmissimeq; tene re in illo formae nominae naturalē plenitudinē dēre intelligi. In forma igit̄ Dei dñs Iesus Christus erat, q̄a in natura Dei patris sp erat de quo natus est. Vnius ergo naturae cū patre est, æqualiterq; cū eo sempitern⁹ atq; immēsus, æqualiter immortalis & incōmutabilis, æqualiter inuisibilis & inenarrabilis, æqualiter bonus & iulf⁹, æqualiter misericors & miſericors, patiens & multū miſericors & verax, æqualiter fortis & suauis, æqualiter sapientis atq; oipotens. Proinde hēc oīa q̄ dixim⁹ de filio Dei, firmissima fide retine, qui hēc vtiq; oīa in vnitate naturae h̄is cū patre, sine dubio æqualis est patri. Propter qđ & Apostolus cōtinuo adiungens ait: Nō rapinā arbitratus est esse se æqualē Deo. Non. n. rapina fuit illa filii cū p̄fē diuinitatis æqualitas, sed naturę. Etia illa q̄ cōsequenter subiūgit Apostol⁹ dicēs, q̄a semetipsum exinanuit formā serui accipiēs, in similitudinē hōium factus, habitu inuentus ut hō, q̄a humiliavit semetipsum factus obediens patri vsq; ad mortē, mortē autē crucis. Oīa hēc de illo Deo vnigenito Dei filio, de illo verbo Deo, de quo dicit Euāgelistā. In principio erat verbū, & verbū erat apud Deum & Deus erat verbū, de illa Dei virtute, deiq; sapientia, de qua de eo dī:

Ts. 103. Oīa in sapientia fecisti, de illo principio cū quo vnum est pater ipse principiū, & in quo sibi coeterno fecit celum & terrā. i. omnem spiritalem corporalemq; naturam, de Deo vnigenito, qui est in ſuā patris, ut dixi, omnia hēc personaliter accipe, ſalua tñ æternitate, imēfite, immortalitate, incōmutabilitate, inuifibilitate deitatis eius. Quā ita na-

turaliter atq; æqualiter communia cū Deo p̄fē habet Dei filius, vt licet pro nobis fuerit hō veraciter factus, permāferit tñ æqualis vero Deo patri, de quo natus est verus, & veritas Deus semetipsum igī exinanuit, sed de plenitudine eius nos oīes accepimus, q̄ plenitudinē ſi exinanitus amitteret, qđ de ea nobis daret, vtiq; nō h̄eret. Eodē autē non hēte, nos p̄ culdubio nihil poſſemus accipere, de plenitudine autē eius nos accepimus. Ex eo autē q̄ nobis de plenitudine ſua dedit, ostēdit etiā cū ſe exinanuit plenitudinē nō amifisse quā habuit, q̄a ſi plenitudinē ſuā amitteret, dare de illa nullatenus poſſet. Formā ergo serui accepit, neqne. n. aliud fuit illa ſummi Dei exinanitio, niſi formae seruiliſ, i. humana naturae uſceptio. Vtraq; igit̄ eſt in Christo forma, q̄a vtraq; & vera & plena eſt in Christo ſubſtātia, iō ſanctus Euāgelistā, plenū eū gratia & veritatis p̄dicat, q̄a in diuina natura in qua Deus veritas eſt, plenus eſt, & humana natura in qua hō verns grā factus eſt, plenus eſt. In illa plenitudine Deus eſt: in forma Dei æqualis Deo. In iſta plenitudine seruus, i. forma serui, q̄a in similitudinē hōium factus, habitu inuentus ut hō. Exinanies ergo ſemetipſū, formā serui accepit vt fieret ſeru⁹, ſed formae Dei plenitudine nō amifit, in qua sp eſt æternus atq; incōmutabilis dñs, factus ſi in formā serui hō verus, eiudē nature cuius eſt ancilla mater, & manens in forma Dei Deus verus eiudē naturae cuius eſt etiam dñs pater. In forma Dei cum patre & ſpūſan ēto vnuſ eſt ſolus formator oīum Deus, ſecundum formam serui, ſolus ipſe ſua patris & ſpirituſancti operatione format⁹, quia creator eſt, commune h̄is naturaliter cum patre & ſpirituſancto, quia autē creatus eſt, formā serui ſecundum quam creatus eſt ſolus habens personaliter in ſeipſo. Cuius & natuitatem futuram ſecundū carnem & mortem & resurrectionem, atque in coelo ascensionem lex & prophetæ prānunciare nūquam defiterunt, prout ipſe præcipiebat, obedientes & verbiſ & factiſ. Nam & in ſacrificiis carnaliū viētimarū, q̄ ipſa ſibi ſancta Trinitas, q̄ vnuſ eſt Deus noui & veteris testamenti, à patribus noſtriſ præcipiebat offerri, illius ſacrificii ſignificabatur gratiſimum munus, quod pro nobis ſeipſum ſolus Dei filius ſacudū carnē eſſet miſericorditer oblaturus:

Ephes. 5.

Heb. 9.

A

Creature
Cap. 3.

B

Nature
profectus
Or. deſe-
rui.

hōia

Epho. 5. **turus.** Ipse enim ēm Apostolicam doctrinā obtulit nemet ipsum pro nobis oblationē , & hostiam Deo in odorē suavitatis . Ipse verus Deus & pōtis, qui pro nobis non in sanguine taurorū & hircorū, sed in sanguine suo se mel introiuit in sētā. Qd̄ tunc potifex ille significabat, qui cū sanguine in sanctas anctōrū per annos singulos introibat . Iste igit̄ est qui in se vno totū exhibuit, qd̄ esse necessariū ad redēptionis nr̄ae sciebat effectū, idē. s.

Heb. 9. **A** & sacerdos & sacrificiū , idē Deus & téplū. Sacerdos, p quē sumus recōciliati; sacrificiū: quo recōciliati. Téplū, in quo recōciliati. Deus, cui recōciliati. Solus tñ sacerdos, sacrificiū & téplū , & hæc oīa Deus ēm formā serui. Non aut̄ solus Deus filius , q̄a hoc est cū patre & spūsanctō ēm formam Dei. Recōciliati igit̄ sumus p solū filium ēm carnem, sed non soli filio ēm diuinitatē. Trinitas. n.

Ibidem. **Creature**
Cap. 3. nos sibi reconciliauit, p hoc p solū verbum carnē ipsa Trinitas fecit. In quo sic veritas in commutabilis manet humanę diuinęq; naturę, vt sicut vera semper est eius diuinitas q̄ de patre incommutabilem habet, ita vera sp̄ atq; incommutabilis sit eius humanitas q̄ sibi vnitam summa diuinitas gerit. Hæc pauca de fide sancta Trinitatis , quę solus & verus est naturaliter Deus , quantum breuitas t̄pis & sermonis permisit, inferni. Nunc de creatura quid absque dubitatione credere dēas intimabo. Principaliter itaq; tene, oīm natūrā quę non est Trinitas Deus ab ipsa sancta Trinitate q̄ solus Deus xternus & verus est, creatum ex nihilo. Ac sic vniuersa in celis & in terra, visibilia & inuisibilia , sive thronos, sive dñationes, sive principatus , sive p̄tates, opus atq; creaturā esse sancta Trinitatis, quę est vñus Deus rerū oīum creator & dñs eter-nus, oīpotens, iustus, & bonus, habens naturaliter vt semper sit & mutari aliqui non pos-sit. Et hic Deus qui sine initio sp̄ est, quia sum me est, dedit reb. à se creatis, vt sint, non tñ si-

B ne initio , quia nulla creatura eiusdē naturę est cuius est Trinitas vñus verus & bonus Deus, à quo creata sunt omnia. Et quia summe bonus est, dedit omnibus naturis quas feicit vt bona sint, non tñ bona quantū crea-tor oīum bonorum . Qui non solum summe bonus, sed et summum atq; incommutabile bonum est, q̄a eternum bonum est, nullum hñs defectum, q̄a nō est ex nihilo factū, nul-

lum habens profectum, quia nullum habens initium . Iō q̄ppe naturę à Deo factę proficerē pñt, q̄a esse ceperunt, iō deficere, q̄a ex nihilo factę sunt. Ad defectū eas cōditio du-cit originis, ad profectū vero prouehit ope-ratio creatoris. In eo igit̄ primū Trinitatis, q̄ Deus verus est, xternitas sine initio naturalis agnoscit̄, q̄a q̄dam ita fecit, vt cū esse qd̄ c̄ perint, tñ nō esset aliqui non possint. In eo ve-ro eius oīpotentia intelligit̄, quia oīm crea-turā visibilē atq; inuisibilē. i. corporalē atq; spiritualē de nihilo fecit, in quib. ipsa rerū diuersitas multo magis cōmēdat bonitatē atq; oīpotētiā creatoris. Nisi n. oīpotens esset, non vna eademq; facilitate summa atq; ima-ficisset. Et nisi summe bonus esset, nō se gu-bernandis reb. quoq; infimis præstisset. Igi-tur tā in magnis q̄ in paruis quibusq; reb. cō-ditis magna est bonitas atq; oīpotentia cōdi-toris. Oīa. n. sapienter fecit summa veraq; sa-pientia, cui naturaliter hoc est esse, quod sa-pientē esse, hoc facere , qd̄ sapienter facere. Simplicitas itaq; multiplicis sapientiā Dei, magnitudinē celstudini suæ, nō solū in ma-gnitudine sublimiū creaturarū, verumetiam in infirmarum paruitate cōmendat, dum bo-na oīa quę creauit, nō solum multo inferius dissimiliusq; suo creatore sunt, vt pote non prolata de seipso, sed facta prorsus ex nihilo: verūtia inter se non equaliter sunt, sed vna-queq; res ita permanet sicut à Deo cum nō esset accepit, alia quidem sic, alia autem sic. Neque. n. sic datum est corporib. vt sint, sicut spū accepérūt , cū ipsa quoq; corpora non equaliter sint, & in ipsis coelestib. atq; terre-strib. inueniat, nōnulla diuersitas, cū tā coele-stia q̄ terrestria, nō solū impari distent q̄ titate molis, verūtia dissimili splendeant clari-tate. Alia nanq; est, sicut dicit Apostolus, cla-ritas celestiū corporū, alia terrestriū. In ipsis quoq; coelestib. alia claritas folis, alia claritas Lunæ, alia claritas stellarū. Stella, enim dif-ferat à stella in claritate. Corporaliū igit̄ natu-rarū diuersitas ostendit vnamquaq; earū nō hoc esse quod ex se semper h̄re poterit, sed quod ex dispositione atque opere oīpotēti-simi atque incommutabilis & sapientissimi creatoris accepit . Quod si vñius eiusdemq; naturę cēt quelibet creatura corporalis cuī est sancta Trinitas , quę vñus est Deus , nec localiter in loco esset, nec tēporis mutatio-nem

*corpora
celestia
& terre-
stria.*

1. C. 0. 15

*Nature
profectus
& defe-
ctus.*

DE FIDE AD PETRVM DIACONVM

nem aliquando sentiret, nec de loco ad locum transiret, nec circumscriberet quantitatem molis. Quae oia ostendunt homini naturarum illum esse opificem, cui nullus latus aut angustus locus, quod non minus in angustiis quam in latibus totus est. Nec mutatur per qui solus potest volumina temporum, non temporali volubilitate: sed eterna stabilitate mirabiliter ordinare: neque non in tempore cogitat quemadmodum tem-

E porum series rerum decessione aut successione transcurrat. Nec aliqua molis quantitate terminatur, quia nullo fine concludit. Neque per mundi partes partibus suis est ipse diffusus, ut maiores mundi partes suis maioribus impletat, & minores minoribus. implendo, nusquam tamen totus se infundat. Ipse non est Deus qui ait, Coelum & terram ego impleo. Oia igitur quae fecit. I. spiritus & corpora, summa & imma, coelestia atque terrestria, viuentia & quibus viuendi facultatem non dedit ineffabiliter ubique; totus dominus & implet & continet. Nec in ipsis que dividuntur, ipse dividit: nec in ipsis que mutantur, vlla mutatione varia. Nisi non naturaliter incomutabilis ipse esset, nunquam in rebus mutabilibus. ordo quodam consilij dispositionis eius incomutabilis permaneret. Deus igitur rerum corporearum atque incorporearum creator immensus, eo primus se nullum esse corpus ostendit, quia quibusdam corporibus vitam non dedit, cum corpora omnia ipse creauerat. Ipse autem naturaliter vita est, quia si vita non esset, non viuentia corpora, ipse non fecisset. Neque non. facit rem non viuentem nisi res viuens. Non igitur unius naturae sunt cum Deo corpora, quae vivere omnino non possunt. Ac sic neque illa corpora unius naturae cum Deo sunt, quibus singulis singulos brutos atque irrationalibus spiritus, quod eadem corpora vivificantur ac sensificantur, inseruit. Sed nec ipsi bruti spiritus unius naturae cum Deo sunt, quos licet vivificantur, sensificantur & cognoscantur in sensu corporibus. ipsis tamen spiritibus nullum intelligentiam largitus est lumen, quo suum possent aut cognoscere, aut diligere creatorem. Ipsi quoque spiritus quos rationales atque intellectuales esse non dubium est, quis audiat psalmum spiritu & coeco corde eiusdem naturae cuius est Deus, vel putare vel dicere, cum Deus utique naturaliter incomutabilis omnino sit & immensus? Qui cum in se diuersitatem ullam hinc non posset, in eisdem tamen spiritibus quos rationales

nales atque intellectuales fecerit, diuersitatem suae operationis ostendit. In quibusdam. n. id est qui terrenis ac mortalibus sunt in ferti corporibus, et si nullus est eis localis motus, quia per locum corporalium partes, cum ipsi in corporibus sint, non particulatum sunt, sed sicut in totis corporibus. toti, sic in eorundem corporum partibus. toti sunt, tamen cognitionum varietas diuersitatem in eis cuiusdam temporalis motionis ac mutationis ostendit, dum modo aliqd nesciunt, modo sciunt, modo volunt, modo nolunt, modo sapiunt, modo desipiunt, modo iniqui ex iustis, modo iusti sunt ex iniquis, modo pietatis illustrantur lumine, modo depravantur tenebroso impietas errore. Illos quoque quos terrenorum corporum gravata nulla lutulenta materies. i. angelicos spiritus, quis non videat non unius naturae esse cum Deo, sed factos ex nihilo, quorum naturalis mutabilitas in eo cognoscitur, quia eiusdem pars est in deterius permutata. Deinde quodque de prauati non sunt, licet illius dono, a quo cum non essent, facti sunt, indefessa, & in quantum creature angelicæ gratis datum est, perfecta dilectione, contemplatione atque exultatione multitudinem dulcedinis domini incessanter sentiant, nec ab eo naturali condizione deficiant, si & inherenterib[us] Deo inest de varietate temporis, quia collato sibi eternæ incorruptionis atque incomutabilitatis munere nihil in se sentiant immutationis, inest tamen singularis naturalis terminus, quo a se inuicem discernuntur, quia nullus eorum in alio est. Et cum unius eorum opus quodlibet iniungitur, alius quoque alteri operi implendo diuinæ pietatis deputatur arbitrio. Hec omnia ostendunt etiam sanctos angelos opera esse sanctos Trinitatis, cuius per singulas res, quas virtus que sicut voluit fecit, appareat mirabilis & sapientia in dispositione & virtus in opere.

Quosdam igitur spiritus sic Deus creavit, ut semper essent: quosdam vero ut esse spiritus quandoque desiderent. Illos itaque desituros quosdam ex aqua, quosdam vero quia sic voluit omnipotens produxit ex terra. Superiores vero spiritus nullum cum corporeis elementis habent naturale consortium, quos & aeternos creavit, & eis facultatem atque intelligentiam cogitandæ, diligendæque diuinitatis inferuit. Quos tamen ita creavit, ut etiam praesepiis illum diligenter, cuius se tales creatos operemur.

Deus rbi
que.

Micr. 23.

Deus omniū uita.

E

A. efflo
in totis Cr
toti in qua
libet par
te corpo
ris.

Angeli

**a. crea
turas.**

H

re

re cognouissent, cū eorum vt tales fierē tñ nula
 la merita p̄cessissent. Ut autē hēc dilectio
 haberet iustam & cōgruam laudem, volun-
 tatis quoq; eis tribuit libertatem. vt esset eis
 possibile, siue ad eū qui supra eos est, inten-
 tionem sanctæ dilectionis erigere, siue ad se,
 vel ad ea qua infra eos sunt, graui cupidita-
 tis semetipso p̄dere declinare. Non est igi-
 tur natura quæ in eternū possit siue misere-
 siue bene uiuendo subsistere, nisi quæ p̄t de
 Deo ipsis Dei muovere cogitare. Hēc autē na-
 tura intellectualis in aīab. est hominū & spi-
 ritibus angelorū. Deus quippe diligendi ac
 cognoscendi se nō nisi angelis & hominib.
 indidit facultatē. Quibus pp̄ arbitrij liberta-
 tē, qua maxime debuit intellectuali creature
 creatoris benignitate conferrī, ita cognoscē-
 di ac diligendi se facultatē voluntatemq; do-
 nauit, ut ad eam vnuquisq; & habere posset
 & perdere. Si quis tamen sponte eam perde-
 ret, suo eā deinceps arbitrio resumere nō va-
 leret; vt illius esset sanctæ cogitationis initia
 gratuiq; dono bonitatis denuo reuocandis
 quibus vellet infundere, cuius fuit in ipso
 creationis exordio nullis p̄cedētibus meri-
 tis spiritus & corpora locis atq; affectionib.
 prout ipse sapiens voluit, congruere & mira-
 biliter ordinare. Angeli ergo atq; hoīes pro
 eo q̄a rationales sunt facti, eternitatis ac bea-
 titudinis donū in se à naturæ spiritualis crea-
 tore diuinitus accepérunt ita. vt si dilectioni
 creatoris sui iugiter inhæsissent, simul eter-
 ni beatiq; māsissent. Si vero propriæ volunta-
 tis arbitrio cōtra summū creatoris īperī suā
 niterētū facere volūtātē, p̄tinus à cōtumā-
 cibus beatitudi discederet, & ad suppliciū
 K eis reliqueref eternitas misera, errorib. deinc
 ceps doloribusq; cruciāda. Et de angelis q̄-
 dē hoc disposuit & impleuit, vt si quis eorū
 bonitatē voluntatis perderet, nunq; eā diui-
 no munere repararet. Pars itaq; angelorū q̄
 à suo creatore Deo, quo solo bono beata
 fuit, voluntaria prorsus auerſione discessit
 æquitatis supnē iudicio, initiū suæ dānatio-
 nis in ipſa auerſione volūtatis inuenit: vt nō
 aliud effet incipere iā puniri, q̄ illius beatifi-
 ci boni dilectione deſtitutus: q̄ Deus in etern-
 o ſic totā p̄cepit remanere ſupplicio, vt ēr-
 ignē ei eternū p̄pararet: in quo oēs illi p̄uari-
 catores angelii nec mala poſſint vñq; volūta-
 te caref nec p̄qua, ſed p̄manēte in eis iniuste

auerſionis malo, p̄manceret ēt iusta tributio-
 nis eterna dānatio. Horū malorū princeps
 diabolus primos hoīes quos ad peccati prin-
 cipiū inuidus duxit, nō eis tñ, ſed & vniuer-
 ſe propagani eorū cū vitio peccati meritū
 mortis interuit. Deus autē mīlērcors & iust^o
 ſicut diabolo & angelis eius propria volun-
 tate cadentibus, cēteros angelos in ſuæ dilec-
 tionis eternitate firmauit, ſic ēt humanis ge-
 neris maſſam non totā in ſempiternum peri-
 re permisit: ſed quos voluit eius gratuita bo-
 L nitas, repulſis tenebris in q̄bus omnis huma-
 na natuitas peccati originalis cōdēnatōne
 verſatur, reducendos p̄dēſtinavit ad lucē:
 in eo p̄cipue demonſtrans, q̄ iſtos origina-
 lis peccati vinculis indebita gratia liberato-
 ris absoluere: cū alios & q̄ maxime paru-
 los, quibus nulla poſſunt vel bona vel mala
 in eſſe propria merita volūtatis, inſolubili ne-
 xu eterna dānatio retineret. Bonæ quoq; vo-
 lūtatis & cognitionis initii, nō homini ex ſe
 ipſo naſci, ſed diuinitus & p̄parari & tribui
 in eo Deus euideſter oñdit: quia neq; diabo-
 lus, neq; aliquis angelorū eius, ex quo ruine
 illi⁹ merito in hāc inferiorē ſunt detruſi cali-
 ginē, bonā poſſuit aut poterit resumere volū-
 tātē. Qđ ſi poſſible effet, vt humana natura,
 poſtq; a deo auerſa bonitatē p̄dedit volūta-
 tis, ex ſeipſa rurſus eā habere poſſuifſet, nul-
 to poſſibilius hoc natura haberet angelica:
 q̄ q̄to minus grauatur terreni corporis pōde-
 re, tāto magis hac eēt p̄dēta facultate. Sed
 oñdit Deus vnde bona volūtātis hoīib. def, q̄
 ſic amiserūt angelii cū haberent, ut amissam
 deinceps habere nō poſſint. Qñ igiur di-
 gna eit eadē volūtātis bona per Dei ḡfam et-
 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000. 1001. 1002. 1003. 1004. 1005. 1006. 1007. 1008. 1009. 1001. 1002. 1003. 1004. 1005. 1006. 1007. 1008. 1009. 1010. 1011. 1012. 1013. 1014. 1015. 1016. 1017. 1018. 1019. 1011. 1012. 1013. 1014. 1015. 1016. 1017. 1018. 1019. 1020. 1021. 1022. 1023. 1024. 1025. 1026. 1027. 1028. 1029. 1021. 1022. 1023. 1024. 1025. 1026. 1027. 1028. 1029. 1030. 1031. 1032. 1033. 1034. 1035. 1036. 1037. 1038. 1039. 1031. 1032. 1033. 1034. 1035. 1036. 1037. 1038. 1039. 1040. 1041. 1042. 1043. 1044. 1045. 1046. 1047. 1048. 1049. 1041. 1042. 1043. 1044. 1045. 1046. 1047. 1048. 1049. 1050. 1051. 1052. 1053. 1054. 1055. 1056. 1057. 1058. 1059. 1051. 1052. 1053. 1054. 1055. 1056. 1057. 1058. 1059. 1060. 1061. 1062. 1063. 1064. 1065. 1066. 1067. 1068. 1069. 1061. 1062. 1063. 1064. 1065. 1066. 1067. 1068. 1069. 1070. 1071. 1072. 1073. 1074. 1075. 1076. 1077. 1078. 1079. 1071. 1072. 1073. 1074. 1075. 1076. 1077. 1078. 1079. 1080. 1081. 1082. 1083. 1084. 1085. 1086. 1087. 1088. 1089. 1081. 1082. 1083. 1084. 1085. 1086. 1087. 1088. 1089. 1090. 1091. 1092. 1093. 1094. 1095. 1096. 1097. 1098. 1099. 1091. 1092. 1093. 1094. 1095. 1096. 1097. 1098. 1099. 1100. 1101. 1102. 1103. 1104. 1105. 1106. 1107. 1108. 1109. 1101. 1102. 1103. 1104. 1105. 1106. 1107. 1108. 1109. 1110. 1111. 1112. 1113. 1114. 1115. 1116. 1117. 1118. 1119. 1111. 1112. 1113. 1114. 1115. 1116. 1117. 1118. 1119. 1120. 1121. 1122. 1123. 1124. 1125. 1126. 1127. 1128. 1129. 1121. 1122. 1123. 1124. 1125. 1126. 1127. 1128. 1129. 1130. 1131. 1132. 1133. 1134. 1135. 1136. 1137. 1138. 1139. 1131. 1132. 1133. 1134. 1135. 1136. 1137. 1138. 1139. 1140. 1141. 1142. 1143. 1144. 1145. 1146. 1147. 1148. 1149. 1141. 1142. 1143. 1144. 1145. 1146. 1147. 1148. 1149. 1150. 1151. 1152. 1153. 1154. 1155. 1156. 1157. 1158. 1159. 1151. 1152. 1153. 1154. 1155. 1156. 1157. 1158. 1159. 1160. 1161. 1162. 1163. 1164. 1165. 1166. 1167. 1168. 1169. 1161. 1162. 1163. 1164. 1165. 1166. 1167. 1168. 1169. 1170. 1171. 1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177. 1178. 1179. 1171. 1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177. 1178. 1179. 1180. 1181. 1182. 1183. 1184. 1185. 1186. 1187. 1188. 1189. 1181. 1182. 1183. 1184. 1185. 1186. 1187. 1188. 1189. 1190. 1191. 1192. 1193. 1194. 1195. 1196. 1197. 1198. 1199. 1191. 1192. 1193. 1194. 1195. 1196. 1197. 1198. 1199. 1200. 1201. 1202. 1203. 1204. 1205. 1206. 1207. 1208. 1209. 1201. 1202. 1203. 1204. 1205. 1206. 1207. 1208. 1209. 1210. 1211. 1212. 1213. 1214. 1215. 1216. 1217. 1218. 1219. 1211. 1212. 1213. 1214. 1215. 1216. 1217. 1218. 1219. 1220. 1221. 1222. 1223. 1224. 1225. 1226. 1227. 1228. 1229. 1221. 1222. 1223. 1224. 1225. 1226. 1227. 1228. 1229. 1230. 1231. 1232. 1233. 1234. 1235. 1236. 1237. 1238. 1239. 1231. 1232. 1233. 1234. 1235. 1236. 1237. 1238. 1239. 1240. 1241. 1242. 1243. 1244. 1245. 1246. 1247. 1248. 1249. 1241. 1242. 1243. 1244. 1245. 1246. 1247. 1248. 1249. 1250. 1251. 1252. 1253. 1254. 1255. 1256. 1257. 1258. 1259. 1251. 1252. 1253. 1254. 1255. 1256. 1257. 1258. 1259. 1260. 1261. 1262. 1263. 1264. 1265. 1266. 1267. 1268. 1269. 1261. 1262. 1263. 1264. 1265. 1266. 1267. 1268. 1269. 1270. 1271. 1272. 1273. 1274. 1275. 1276. 1277. 1278. 1279. 1271. 1272. 1273. 1274. 1275. 1276. 1277. 1278. 1279. 1280. 1281. 1282. 1283. 1284. 1285. 1286. 1287. 1288. 1289. 1281. 1282. 1283. 1284. 1285. 1286. 1287. 1288. 1289. 1290. 1291. 1292. 1293. 1294. 1295. 1296. 1297. 1298. 1299. 1291. 1292. 1293. 1294. 1295. 1296. 1297. 1298. 1299. 1300. 1301. 1302. 1303. 1304. 1305. 1306. 1307. 1308. 1309. 1301. 1302. 1303.

DE FIDE AD PETRVM DIA CONVM

re cęperūt, ab illo resuscitabunt, à quo ope-
 rante creati sunt. Singula vero corpora illis
 singulis suis aīabus in resurrectione reddēt,
 quas in maternis, vt viuere inciperet uerib.
 h̄c cęperūt: vt s. aīae in illo examine iusti iudicis in eiādē singulis corporib. suis accipiāt
 retributionē, siue regni, siue supplicij, in q. b.
 siue bonā siue malā qualitatē vita p̄sentis ha-
 buerūt. Qualitas autē malæ vitæ ab infidelitate
 Origo vi-
 se male. incipit, q̄ ab originalis peccati reatu initium
 sumit. In quo quisquis viuere ita incipit, vt
A ante finiat vitā, q̄ ab eius obligatione solua-
 tur, si vnius diei vel vnius horæ spatio ani-
 ma illa vixit in corpore, necesse est eā cū eo
 dē corpore interminabilia gehennæ sustine-
 re supplicia: vbi diabolus cū angelis suis in e-
 ternū arsurus est, qui & primus peccauit, &
 & peccatū primis hoib. p̄ficiat. Vbi cū eo ēt
 fornicarij, idolis seruientes, adulteri, molles,
 masculorū cōcubidores, fures, auari, ebriosi,
 maledici, rapaces, & oēs qui ōpa carnis a-
 gūt, de quibus dicit Apostolus, q̄a regnū Dei
 nō cōféretur si ante huius vitæ terminum à
 vijs suis malis cōuersi nō fuerint, eternis igni-
 bus exurētur. Oīs. n. homo, qui in hoc seculo
 vsq; ad finē in iniquitatū delectatione, & cor-
 dis obduratione permanserit, sicut hic eū no-
 xia criminū delectatio tenuit, sic eū sine fine
 sempiterna cruciatio retinebit. Erit. n. ēt ini-
 quorū resurrectio, sed sine immutatione, q̄
 solis fidelibus, & ex fide iuste viuētibus data-
 rus est Deus. Hoc est. n. qđ ait Apostolus Pau-
 lus: Oēs quidē resurgemus, sed nō oēs immu-
 tabimur. Ostendens autē iustos diuino munē-
 corpora re cōmutādos ait, Et nos immutabimur. Ha-
 impiorū. bebut ergo iniqui cū iustis resurrectionem
 carnis cōmūnē, immutationis tñ grām non
 habebūt, q̄ dabatur iustis: Qm̄ à corporibus
B impiorū nō auferetur corruptio, & ignobili-
 tas, & infirmitas in qbus seminantur: que ob
 hoc morte nō extinguentur, vt illud iuge tor-
 mentū corpori atq; animæ sit mortis aternæ
 suppliciū: iustæ vero animæ, quas hic redem-
 ptor Deus grā ex fide iustificauit, & iustifica-
 tis bene viuendi vsq; in finē perseverantiam
 tribuit in ipsis corporibus, in quibus hic iusti-
 ficationis grām diuinitus acceperūt, & in
 quibus iustificata per fidem, in charitate Dei
 proximiq; vixerūt, regni cęlestis aeterna bea-
 titudine potentur: glorificatis etiam corpo-
 ribus suis, quæ sine dubio carnis natura, quā

Deus creauit, veraciter permanente, non sc-
 cut hic animalia, sed spiritalia tūc habebūt.
 Sanctorum. n. seminatur corpus aīale, surget
 spiritale. In his per illā immutationē, quę fo-
 lis dabatur iustis, implebitur, quod oportere
 dicit Apostolus, vt corruptibile hoc induat
 incorruptionē, & mortale hoc īduat immor-
 talitatē. In quibus sexus masculinus & femi-
 ninus, sicut eādē corporea creatura sunt per-
 manebit: quorū gloria erit, p factorū bono-
 rū diuersitate diuersa. Oīa tñ corpora, siue C
 masculorū, siue feminarū, q̄cunq; in regno
 illo erunt glorioſa erunt. Ille autē iudex no-
 uit quantā vnicuiq; fit datus gloriā qui in
 hac vita per misericordiā gratis iustificando
 p̄uenit, quos illic p iustitiā glorificare dispo-
 sūt. Tēpus vero acquirendi vitā eternam in
 ista tantū vita Deus hominibus dedit, vbi vo-
 luit esse etiam p̄enitentiam fructuosam. Ideo
 autē hic p̄enitentia fructuosa est, quia pōt hic
 homo deposita malitia bene viuere: & muta-
 ta volūtate iniusta, merita simul operaq; mu-
 tare, & in timore Dei augere quæ placeant
 Deo quod qui in hac vita non fecerit, habe-
 bit quidē p̄enitentiā in futuro seculo de ma-
 litia suis, sed indulgentiā in conspectu Dei nō
 inuenier: quia etiā erit ibi stimulus p̄enitidi-
 nis, nulla tñ ibi erit correctio voluntatis. A
 talibus. n. iniquitas sua ita culpabitur, vt nulla
 tenus posset ab eis vel diligi, vel desiderari
 iustitia. voluntas. n. eōrū talis erit, vt habeat
 in se semper malignitatis suę supplicium, nū
 quā tñ percipere possint bonitatis effectum.
 Quia sicut illi qui cū Xpo regnabunt, nullas
 in le malæ voluntatis reliquias habebūt: ita il-
 li qui erūt ī supplicio ignis aeterni cū diabo-
 lo & eius angelis deputati, sicut nullā vteri
 habebūt requiē, sic nullatenus bonā habere
 poterū voluntatē. Et sicut cohāredibus Xpi
D dabat perfectio grā ad aeternā gloriā, sic con-
 sortibus diaboli cumulabit ipsa malignitas
 p̄enā, qñ exteriorib. deputati tenebris, nullo
 illustrabūt interiore lumine veritatis. Pro-
 inde omni homini in hac vita pōt esse utilis
 p̄enitentia, quā quocunq; tépore homo ege-
 rit, quanlibet iniquus, quanlibet annosus si
 toto corde renunciarerit peccatis præteritis
 & pro eis in cōspectu Dei, nō solū corporis,
 sed etiā cordis lacrymas fuderit, & malorū
 operum maculas bonis operibus diluere cu-
 rauerit, omnipotē peccatorum indulgentiam

mox habebit. Hoc n. nobis dñs propheticō
Esa. 30. p̄mittit eloquio, dicēs: Si cōuersus fueris &
Ecc. 21. ingemueris, saluus eris. Et alio loco dñ. Fili
 peccasti, ne adiicias iterum, sed & de pteritis
 deprecare, vt tibi dimittant. Nunquā peccā-
 ti esset iudicata pro peccatis deprecatio, si de-
 precanti nō esset remissio concedēda. Sed é
 pnia peccatori tunc prodeft, si eā in ecclesia
Claues Pe- tri. catholica gerat. Cui Deus in psona beati Pe-
 tri ligandi soluendi q; tribuit ptatē, dicens:
Matt. 16. Quæ alligaueris super terrā, erūt ligata & in
 celis, & q̄ solueris super terrā, erūt soluta &
B in celis. In quacunq; igī hō atate verā pec-
 catorū suorū pniam egerit, & uitā suā Deo
 illuminante correxerit, nō priuabitur indul-
 gēti munere: quia Deus, sicut per Prophetā
 dicit, non vult mortē peccatoris sive moriē-
 tis, sed magis vt reuertat à via sua mala, & vi-
 uat aīa eius. Verunt̄ nullus hominum debet
Ezec. 33. sub spe misericordia Dei in suis diutius re-
 manere peccatis, cū ét ī ipso corpore nemo
 velit sub spe futuræ salutis diutius agrotare.
 Tales n. qui ab iniquitatib. suis recedere neg-
 ligunt, & sibi de Deo indulgentiā reprimot
 tunt, nōnunq̄ ita p̄ueniunt repentinō Dei su-
 rōre, ut nec cōuerſionis tps, nec beneficium
 remissionis inueniāt. Ideo vnumquenq; no-
 strū sacra scriptura benigne p̄monet, dicens:
 Netardaueris cōuerti ad Deū, & ne differas
Ecdes. 5. de die in diē: subito veniet ira eius, & in tpe
 yndictæ disperdet te. Dicit ét beatus David:
Psal. 94. Hodie si uocē eius audieritis, nolite obdura-
Heb. 3. re corda vestra. Cui beatus quoq; Paulus cō-
 cordat his verbis. Videte fratres, ne forte sit
 in aliquo vestrū cor malū, incredulitatis di-
 scendēdī à Deo viuo: sed adhortamini vos-
 metipſos per singulos dies, donec hodie co-
 gnominat, & nō obduret quis ex uobis falla-
 cia peccati. Obduratus igī uiuit, sive q̄ non
 cōuerti, desperās de indulgētiā p̄tōrum suo-
 rū: sive qui sic misericordia Dei sperat, ut us-
 que in finē vitæ p̄ntis in suorū criminū per-
 uersitate p̄maneat. Proinde diligētes miseri-
 cordiā Dei, metuētesq; iustitiā, nec de remis-
 fione p̄tōrum desperemus, nec remaneamus
F in peccatis: sciētes q̄a illa oīum hoīm debita
 sit: exactura æquitas iustissimi iudicis, q̄ nō di-
 miserit misericordia clemētissimi redēptori-
 ris. Sicut n. misericordia suscipit absoluitq;
 in spiritu cōuersos, ita iustitia repellit puniētq; obdu-
 sanctum. Ii sunt qui peccates sp̄m sanctū, neq; in
 hoc seculo, neq; in futuro remissionē acci-
 piēt p̄tōrum. Ideo aut̄ oīs aīa intellectualis
 sp̄s est, vt q̄rat, agnoscat, atque discernat: &
 tps operū suorū, pro quibus receptura est in
 iudicio q̄ ordinavit diuina iustitia: & eiusdē
 retributionis tps, quo nunq̄ licebit, aut ope-
 ra mutare, aut remissionē p̄tōrum suorum
 de diuina misericordia utiliter postulare. Cę
 teri vero spiritus oīum animaliū, quib. non
 est intellectus, quia quidā eorū de terra, qui-
 dā de aquis originē ducent: de aquis. n. sunt
 reptilia & uolatilia, de terra uero quedā q̄
 reptant, qđā uero q̄ graduunt, exorta sunt: tā-
 diu sp̄s sunt, quādiu in corporib. viuūt. Aīa
 quippe, q̄ rōnis capax diuinitus facta nō est,
 cū carne sua & incipit & definit uiuere, quia
 qn̄ corpori uitā non tribuit, & ipsa nō uiuit,
 atq; ita miro modo cū omni carni anima sic
 causa uiuendi, sp̄s tā irrationalis tādiu ui-
 uit, quādiu in carne manere potuerit: & dū
 à carne sua separatur, extinguiē. Ita sit, ut cū
 ipse uita carnis sua sit, uiuere ipse nequeat,
 qn̄ uitam carni subministrare destiterit. Et si
 nō sit caro cui uitā dare ualeat, ipse quoq; eā
 protinus non habebit. Ideo nec eternitas ir-
 rationalibus spiritibus data est, nec aliquod
 eis iudicium p̄paratur, quo eis uel beatitudo
 pro bonis, uel damnatio pro malis reddatur
 operibus. Ideo aut̄ in eis nulla operū discre-
 tio requiritur, quia nullā intelligendi facultā-
 té diuinitus accepérūt. Propterea ergo eorū
 corpora resurrectura nō sunt, quia nec ipfis
 animabus eorū aut æquitas, aut iniquitas fuit
 pro qua eis eterna uel beatitudo sit tribuēda
 uel pena. Illa igitur animalia præsentis seculi
 cursum atq; ornatum secundū creatoris incom-
 prehensibilē peragunt uoluntatē, q̄e de suis
 factis nullā rationē redditura sunt, quia ratio-
 nalia non sunt. Nunquid n. de bobus cura est
 Deo? Hoīes uero q̄a rōnales facti sunt, & de
 se & de omnibus rebus, quas in usum uitæ
 præsentis accepérunt, rationem reddituri sunt
t. Cor. 9. Deo, & pro suorū actuū qualitate recipient
 aut p̄q̄na aut gloriā. Oēs n. nos manifestari
 oportet ante tribunal Chīi, ut recipiat vnuſ-
 quisque propria corporis prout gresit, sive
 bonum, sive malum. Tunc, s. cum secundum
 ipsius nostri creatoris ac redēptoris eloquī
Ioan. 5. oēs qui in monumentis sunt audient uocem
 eius, & procedēt q̄ bona fecerūt in resurre-
 ctionē uitæ: qui uero mala egerūt, in resurre-
 ctionem

DE FIDE AD PETRVM DIACONVM

Etionem iudicij: vt, s. qui mala egerunt, eant in cōbūstionē æternā cū diabolo principe omniū malorū semper arsuri. qui vero bona fecerunt, eant in vitā æternā regnaturi sine fine cū Xpo rege omniū seculorū. Illi autē cū Christo regnabunt, quos Deus gratuita bonitate sua p̄destinavit ad regnum: quia n. tales p̄destinādo p̄parauit, vt regno digni essent,

I p̄parauit vtiq; secundū proposū vocando, vt obedian: p̄parauit iustificando, vt accep̄ta gratia recte credant, & bene viuant: p̄parauit et̄ glorificando, vt Christi cohārdes effecti, regnum celorum sine fine possideāt. Ad q̄ regnum diuersistē porib. per fac̄ta, quæ ad fidē incarnationis suæ Christus instiuit, illi peruererūt quos Deus gratis nullo bona voluntatis, vel boni operis merito p̄cedente saluauit. Quemadmodū ex illo tpe, quo salvator noster dixit, Si quis renatus non fuerit ex aqua & sp̄ulante, non pot̄ introire in regnum Dei: absq; sac̄o baptismatis pr̄ter eos qui in ecclesia catholica sine baptismate p̄ Christo sanguinē fundunt, nec regnum celorum pot̄ quisquā accipere, nec vitā æternā: quia siue in catholica fide, siue in hæresi quacūq; vel schismate quisquam in nomine patris & filij & spiritus sancti baptismi sac̄m acceperit, integrum sac̄m accepit: sed salutem, quæ virtus est sacramenti, non habebit si extra catholicam ecclesiā ipsum sac̄m habuerit. Ergo ideo debet ad ecclesiam redire, non vt sac̄m baptismatis iterum accipiat, quod nemo debet in quolibet homine baptizato repetere: sed vt in catholica societate vitā æternā accipiat, ad quā obtainendam, nunq̄ pot̄ esse idoneus: qui cū sac̄o baptismatis ab ecclesia catholica remanserit alienus. Qui si elemosynas largas faciat, & pro nomine Christi

Ioan. 2.

*Non repe
tendus ba
ptismus.*

K si et̄ sanguinē fundat, pro eo q̄ in hac vita non tenuit ecclesiā catholica vnitatē, nō habebit æternam salutem. Vbi. n. cuique prodef se potest baptismus, ibi prodefse & elemosyna potest. Baptismus aut̄ extra ecclesiā quidem esse potest, sed nisi in ecclesia prodefse nequit. In ecclesia igitur tantummodo catholica potest vnicuiq; prodefse, & perceptio baptismi, & opera misericordiæ, & nominis Christi gloria cōfessio, si tñ in ecclesia catholica bene viuat. Sicut. n. fine ecclesiā catholicae societate, nec baptismus alicui pot̄ prodefse, nec opera misericordiæ, ni forte vt

*Ecclesia
catholica.*

mitius torqueatur, non tñ vt inter filios Dei reputeā: sic intra ecclesiā catholicā per solū baptismū vita æterna non acquiritur, si post baptismum male viuatur. Nā & illi qui bene viuunt, debent operib. misericordiæ indefinenter insistere: scientes se licet leuia, nōnulla tñ quotidie contrahere peccata, pro quib. et̄ sancti & iusti in hac vita semper Deo dice re debent. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quæ peccata quanto rebus licitis, & à Deo confessis frequenter hominibus surrepunt: & quanto magis fortioribus cibis corpus impletur, & carnalib. cor hoīs actibus affectibusq; implicat, tanto frequentior culpa in hac mortalitate contrahit. Propterea humiles serui Xpi, qui cupiunt dñō suo fine impedimento, & absq; animi noxia occupatio ne seruire, coniugia oīno non appetunt, & à carnibus & vino abstinent, inquantū corporis valetudo permittit: non quia p̄ctm est aut̄ coniugē habere, aut̄ vinū carnēve percipere: nā & beatus Apostolus dicit, Quia oīs creatura Dei bona est, & nihil reiciendum q̄ cū gratiarū actione percipitur: sanctificatur. n. per verbū Dei & rationē. Coniugium quoq; in primis hominib. Deus instituit, & benedixit. Propter q̄ Apostolus ait, Honorable connubiu in oīb. & torus immaculatus. Ideoq; serui Dei in eo q̄ à carnib. & à vino abstinent, non tanq̄ res immundas refugiūt, sed mundioris vitæ instituta sētantur. Et in eo q̄ coniugia nō habent, non nuptiarū bonū crimen esse existimant, sed continentia iūgē bonis nuptijs meliore esse non dubitant, Isto q̄ maxime tpe, qñ dñ de continentia, Qui pot̄ capere, capiat. De nuptijs vero dñ, Qui se non continet, nubat. In vna enim ratione virrus exoritur, in altera infirmitas re medio subleuatur. Vnde quia ægritudini semper est consulendum, propterea si cui primo contigerit priuari coniugio, si voluerit secū das vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum habebit, si eas castè seruauerit, i. si vnuus & vna legitime duntaxat coniuncti, fidē seruent, vt nec ille mulieri pr̄ter vxore, nec illa viro p̄ter maritum vllatenus misceatur. In talibus et̄si fuerit aliquis coniugalis excessus, qui tñ legitimū non violat torum, habebit nonnullum, sed veniale peccatum. Sed hæc illorum sunt, qui nullam voverunt

Matt. 6.

1. Tim. 4.

Gen. 1.

Heb. 13.

Matt. 19.

1. Cor. 7.

M.

Contin
tiam vo
nere.

A
1. Tim. 5
1. Cor. 7.

Ibidem.

Phil. 3.

Psal. 75.
Vota. 1.

B
*Natura
divina.*
Cap. 4.

Deu. 31.

Deu. 6.
Matt. 4.
Vnu.
Deu. c. 5

1. The. 1.

a

*Continet continétiam Deo. Ceterū quisquis seipsum
castrauerit p p regnū celorū, & in corde suo
continentiam Deo voverit, nō solū si morti-
fero fornicationis criminē maculet, verum
etia si aut vir vxorē accipere, aut mulier nu-*

Ibidem. vxori vir debitū reddat; similiter & vxori viro, qnia si qs acceperit vxorem, non peccat: & si nups̄erit virgo, nō peccat: ita scđm eiusdē Apostoli dictū, qui statuit in corde suo habens necessitatē, potestatē autem habens suā volūtatis, & voverit cōtinentiā Deo, debet eā vsq; in finem tota mentis sollicitudine custodire, ne dānationē habeat, si primā fidē irritam fecerit. Similiter & coniugati viri, & coniugatæ mulieres, si ex consenu perennē Deo voverint continentia, nouerint se suivo ti obnoxios detineri: nec iā sibi debere com mixtionē carnis, quā primitus licitā habue-

Phil. 3. uerunt. Tunc n. vnuſquisq; regnū celorū, qđ
sanctis pmititur, poſſidebit, ſi obliuſcēs q
retro ſūt, & i anteriora extēdēſ ſeipſū, ſcdm
quod in Pſalmis dī, Vouete, & reddite dño
Pſal. 75. Deo veltro ; qđ ſcī eſſe līcītū, & ad profe-
Vota. feſtū melioris vite pertinere cognoscit, & li
benter voueat, & celeriter reddat, & in hoc
qđ votū reddit, meliore ſemper conatu pro-
ficiat. Omni. n. vouēti Deo & reddēti qđ vo-
uit: iuſe quoq; Deus reddet celeſtis regni ſ

**Natura
diuina.** cap. 4. **B**ut: ipse quoque Deus reddit cœlestis regni promissum quod promisit. Firmissime tene, & nullatenus dubites, patrē & filiū & spūmā sanctū vnū ē naturaliter Deū, in cuius noīe baptizatū sumus. Cū enim aliud nomen sit pater, aliud si

Deus. Qui dicit in Deuteronomio. Videte quoniam ego sum Deus, & non est alius preter me. Et de quo dū Audi. Is. 43. 10. Ex. 33. 14.

Deu. 6. tuus Deus vn^o est. Et, Dominū tuū adorabis,
Matt. 4. & illi soli seruies. Firmissime tene, & nulla-

Vnus tenus dubites, patrē & filiū & spiritū sanctū,
Dens. c. 5 idest sanctā Trinitatē esse solū naturaliter ve-

rum Deum. Quia cum tres Deos nobis cole-
re non liceat , nisi vnum solum verum Deū.

The. I. tamen sicut pater verus Deus dicitur, testante Apostolo qui ait, Conuersi estis ad Deum a simulachris: seruire Deo viuo & expectare filium eius de celis, quem suscitauit a mortuis.

tuis Iesum: ita quoq; filiu verū Deū Ioannes
cōmendat Apostolus dicens , Scimus quia si 1. Ioan. i
lives Deū sūnū: Et dedit nobis infalliblē ut co-

Ius Dei venit, & dedit nobis intellectu ut cognoscamus verū Deum, & simus in vero filio eius Iesu Christo. Hic est verus Deus, & vita

C
xterna; qui vtiq; q verus Deus est, etiā veritas est, sicut ipse nos edocet dicēs, Ego sum via & veritas & via Dñe spiritu quoque sentia

Ioannes Apostolus ait, Quia sp̄us est ueritas. Et utiq; non p̄t naturaliter Deus uerus Ioan. 14.

nó eē q̄ vēritas eſt. Quē eē Deū Paulus Apo-
ſtolus cōſiteſ, dicēſ, Mēbra uſa téplū ſunt ſpi-
rituſancti q̄ in nobis eſt, quē haberiſ a Deo.

rituamantur q[uod] in nobis est, que habetis a Deo,
& non estis uestri . empti.n. estis pretio ma-
gno , glorificate & portate Deum in corpore

vestro. Firmissime tene, & nullatenus dubi- Deus a-
tes, patrē & filiū & spiritū sanctū i. sanctam termus.
Trinitatē unū uerū Deū sine initio semper cap. 6.

Trinitate una uerū Deū nunc initio temptiter
nū esse. Propter qđ scriptū est, In principio
erat uerbū, & uerbū erat apud Deū, & Deus
Ioan. I.

erat uerbū. Hoc erat in principio apud Deū. *Psal. 73.*
Hæc denuo sempiternitas intimat̄, ubi dī in *Rom. 1.*
Psalmo, Deus aut̄ rex n̄i ante secula. Et alio *D.*

Deus in-
doco, Sempiterna quoq; eius virtus & diui-
nitas. Firmissime tene, nullatenus dubites, san-
bilis. c. 7.

Trinitate Ioh̄ uerū Deū, sicut eternū, ita Exod. 3.
solū naturaliter in cōmutabilē ēē. Hoc enim Ps. 101.
significat, cū dicit seruo suo Moysi. Ego sū

qui sum. Hinc & Psalmus dicit, In principio domine tu terrā fundasti, & opera manuum tuarum sunt celo. Inf. n. 10.

uatum sunt cę̄t: Ipsi peribunt, tu autē per-
manes, & omnes sicut uestimentum uetera-
cēt. Et sicut opertoriū mutabis eos & muta-

punctum tu autem idem ipse es, & anni tui non
deficient. Firmissime tene, & nullatenus du-
bites, sanctam Trinitatem solum afferre. *Deus om-*

ites, faciam Trinitatem solum esse uerum
Deum, rerum omnium uisibilium atq; ini-
bilium creatorem. De quo in Psalmo dici- nū crea-
tor. c. 8.
Ps. 141

ur, Beatus cuius Deus Jacob adiutor eius D
oes eius in domino Deo ipsius qui fecit e
i & terrā, mare & oīa ā in eis sunt Deo

Apostolus dicit, Qm ex ipso, & p ipsū, &
i ipso sunt oīa, ipsi gloria i secula. Firmissi-
mata ergo illa habet.

*e tene, & nullatenus dubites pris & filij & Rom. 11.
füssancti unam quidē esse naturā, tres uero Trinitas,
personas: patremq; solum esse qui dixit in unitate.*

*hic est filius meus dilectus, in quo mihi be-
complacui: & filium solum esse super
em vox illa felix nra i. f.*

in Iordane secundum carnem baptizatus
unigenitus Deus, qui carnem solus acce-

DE FIDE AD PETRVM DIACONVM

pit: atq; spiritum sanctū patris & filij solū esse, qui in specie columbę super Christū baptizatū & ascēdētē ab aqua dēscēdit, & quin quagefimo die post resurrectionē Christi fideles in vno loco positos, in linguarū ignea rū visione adueniens repleuit. Illā vocē, qua solus locutus est De⁹ p̄: & illā carnē, qua solus homo factus est vnigenitus Deus: & illā columbā, in cuius specie spiritus sanctus super Christū descendit illasq; linguas igneas, in quartū visione fideles Apostolos in vno loco cōstitutos repleuit opera eē totius sanctę Trinitatis. i. vniuersitatis Dei, qui fecit omnia in celo & in terra, visibilia & inuisibilia. Firmissimè tene & nullatenus dubites, solū Deū filiū. i. vnam ex Trinitate personā solius patris esse filiū: spiritū vero sanctū ipsum quoque vna ex Trinitate personā nō solius patris, sed simul patris & filij esse sp̄m. Oltēdēs. n. Dei fili⁹ se solū esse de patre genitū, ait. Sic enim Deus dilexit mundū, vt filiū suum vnigenitū daret. Et paulo post, Qui aut̄ nō credit in nomine vnigeniti filij Dei. Spiritū autē sanctū & patris, & filij esse spiritū Apostolus docet, qui ait, Vos aut̄ non estis in carne, sed in spiritu, si tñ spiritus Dei habitat in vobis. Et sequitur, Si quis aut̄ spiritum Christi nō habet, hic non est eius. Firmissimè tene, & nullatenus dubites, eundē spiritum sanctū, qui patris & filij vnu est spiritus, de patre & filio procedere. Dicit. n. filius, Cum venerit spiritus veritatis, qui à patre procedit. Vbi suū spiritū eē dōcuit, quia ipse est veritas. De filio quoq; procedere spiritum sanctū, prophētica atq; Apostolica doctrina nobis cōmendat. Esaias. n. dicit de filio, Percutiet terrā virga oris sui, & spiritu labiorū suorū interficiet impium, De quo & Apostolus ait, Quem interficiet dñs Iesu spiritu oris sui. Quem etiam ipse vnic⁹ Dei filius spiritu oris sui esse significans, post resurrectionē insufflās in discipulos, ait, Accipite spiritū sanctū. De ore vero ipsius domini Iesu, ait Ioānes in Apocalypsi, quia gladius vtraq; parte acutus procedebat. Ipse ergo spiritus oris eius, Ipse est gladius qui de ore eius procedit. Firmissimè tene, & nullatenus dubites, Trinitatē Deum immensum esse virtute non mole: & omnē creaturam spiritualē virtute eius & præstitia contineri. Dicit. n. Deus pater, Celum &

terram ego impleo. Dicitur etiam de sapientia Dei, quæ filius est eius, Quia attingit à fine vñq; ad finē fortiter, & dis̄positus oīa sua uiter. De spiritu quoq; sancto legimus, Quia spiritus dñi replete orbē terrarū. Et David Propheta dicit, Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in celum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades. Firmissimè tene, & nullatenus dubites, vñā ex Trinitate persona. i. Deum filium, qui de natura Dei patris solus natus est, & vniuersus eiusdēq; naturae cū patre ē, ipsum in plenitudine t̄pis fed̄m susceptionē formæ seruili voluntarie in virgine conceptū, & de virgine natū, verbū caro factū: plū quoq; esse qui essentialiter natus est de patre & essentialiter conceputus est natusq; de virgine ipsumq; vñū esse, & vniū naturae cū virgine, qui ait de Deo patre, Ante secula fundauit me, & ante omnes colles generauit me. De quo etiā dixit Apostolus, Quia cum venit plenitudo t̄pis misit Deus filium suū, factū ex muliere, factū sub lege. Firmissimè tene, & nullatenus dubites, Christū filium Dei sicut de Deo patre plenū perfectūq; Deū, ita de virgine matre plenū perfectūq; hoīem genitum. i. verbū Deū, habentem. f. sine peccato verā nostri generis carnem & animam rationalē. Quod ipse Dei filius euidenter ostendit, dicēs de carne sua, Palpate & videte, quia sp̄ritus carnē & ossa non habet, sicut me videtis habere. Animam quoq; se habere his verbis ostēdit, dicēs, Propterea me p̄ diligat, quia ego pono animam meā, & iterū sumo eam. Intellectum quoq; animæ se habere ostendit in eo, quod ait, Disce à me quis mitis sum & humilis corde. Et de ipso Deus per Prophetā dicit, Ecce intelliget puer meus, & exaltabitur, & subdit⁹ erit valde. Nā & beatus Petrus secundū fanēti David prophetā in Xpo carnē & aīam cōfitetur. De ipso. n. beato David loquēs, ait, Prophetā igit cū esset, & sciret quia iureūrādo iurasset illi Deus de fructū lūbi eius sedere super sedē eius, prouidēs locutus est de resurrectione Christi, q; neq; derelicta est aīa eius in inferno, neq; caro eis vedit corruptio nem. Firmissimè tene, & nullatenus dubites, vñū filium atq; ipsum esse Deum verum, qui cū patre Deo, & spiritu sancto Deo fecit omnia tempora, & in monte Sinai legem Moysi dedit ordinatā p angelos, & ipsum Deū ver-

bum

De duab
i Christi
naturis.
Cap. 16.
Ioān. 10.
Ḡ 14.
Heb. 1.
Ioān. 14.
Vīta
personæ
Christi.
Cap. 17.

Pron. 8.
Galat. 4.
Humanitati Chri.
Fili. c. 14.
Iuc. 24.
Ioc. 10.
Luce 2.
Matt. 11.
Esa. 25.
Aeto. 2.
Psal. 131.
Psal. 15.
Divinitas Chri.
Fili. c. 15.
Exo. 20.
Ḡ 21.
Gala. 4.

Verbi &
carnis v.
nio. c. 18.
3. f. di.
2. c. si aī
sacrificia.
Cap. 19.
sacrificiū
panis.

rum carnem factū: qui veniente plenitudine
t̄pis, missus a patre & spiritu sancto, factus est
ex muliere quā fecit, solus factus est sub le-
ge quā dedit. Firmissime tene, & nullatenus
dubites, Dei verbū q̄ caro factū est, in duas
naturas incōsusibiliter permanere. Vnam ve-
ram diuinā, quam habet cū patrem cōmē, se-
cundū quam dicit, Ego & pater vnu sumus,
& qui me videt, videt & patrem, & ego in pa-
tre & pater in me est, secundū quam ēt dicit
Apostolus, splendorē gloriq̄ & figuram sub-
stantiæ Dei. Alterā veram humanā, secundū
quā ipse Deus incarnatus dicit, Pater maior
me est. Firmissime tene, & nullatenus dubi-
tes, Deū verbū carnē factū, vnam habere

I diuinitatis suæ carnisqué personam. Deus n.
verbū plenā naturam humanā ita sibi vera
citer vniuersitatem dignatus est, & permanente diuini-
tate sua ita verbū caro factū est: vt quāuis
naturaliter nō hoc sit verbū quod caro, quia
duarū naturarum veritas manet in Xpo, secū
dum vnam tñ personam idem verbū caro ab
ipso fieret maternæ cōceptionis initio. Dens
enim verbū non accepit personam hominis,
sed naturā: & in æternā personam diuinitatis
acepit temporalem substantiam carnis. Vnus
est ergo Xps verbū caro factū, qui ēt ex pa-
tribus secundū carnē, & super omnia Deus
benedictus in secula. Vnus Iesus, cui & pater

P̄f. 109. dicit, Ex vtero ante luciferū genui te. Vbi si-
gnificatur ante oēt̄ps fine initio æterna nati-
uitas. Vnus Iesus, de quo & Euāgelistā dicit,

Quia vocatū est nomen eius Iesus, q̄ vocatū
est ab angelo priusquā in vtero conciperet.
Firmissime tene, & nullatenus dubites, non

carnē Xpi fine diuinitate conceptā in utero
virginis priusquā susciperetur a uerbo, sed

K ipsum uerbum Deum suæ carnis acceptance
conceptū, ipsamq; carnem uerbi incarnatione

Verbū & ne conceptā. Firmissime tene, & nullatenus
dubites, ipsum unigenitū Deum uerbum car-
nem factū, se pro nobis obtulisse sacrificium

3. sea. di. & hostiam Deo in odore suavitatis: cui cum
2. c. si aut̄ patre, & spiritu sancto a Patriarchis, Prophe-

titis, & fæcētibus tēpore ueteris testamenti

Cap. 19. animalia sacrificabantur: & cui nunc, i. tem-
pore noui testamenti, cū patre & spiritu sancto,

sacrificiū panis, cum quib. illi est una diuinitas, sacrificiū

panis & uini in fide & charitate, sancta ecclē-
sia catholica per uniuersum orbem terræ of-
ferre non cessat. In illis. n. carnalib. uiūtimis

figuratio fuit carnis Christi quam prō pecca-
tis nostris ipse sine peccato fuerat oblatus,
& sanguinis quem erat effusus in remissio-
nem peccatorū nostrorū. In isto aut̄ sacrifi-
cio gratiarum actio atque cōmemoratio est
carnis Christi quā pro nobis obtulit, & san-
guinis quem pro nobis idem Deus effudit.

De quo beatus Paulus dicit in Actibus Apo-
stolorum, Attende uobis & uniuerso gregi

in quo uos spiritu sanctus posuit eōs rege-
re ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine

suo. In illis ergo sacrificijs quid nobis esset
donandum figurate significabatur. In hoc au-

tem sacrificio quid nobis iam donatum sit,
evidenter ostenditur. In illis sacrificijs pra-

nunciabatur filius Dei pro impijs occiden-
dus: in hoc aut̄ pro impijs annuntiatur occi-
sus, testāte Apostolo: quia Christus cum ad-

huc infirmi essemus secundū t̄ps, pro impijs
mortuus est: & quia cum inimici essemus, re-

conciliati sumus Deo per mortem filii eius.
Firmissime tene, & nullatenus dubites, uer-

bum carnem factū, eandem humanam car-
nem semper ueram habere, qua de uirgine

uerbū Deus natus est, qua crucifixus & mor-
tuus est, qua resurrexit & in celum ascēdit,
& in dextera Dei sedet, qua ēt uenturus est

iudicare uiuos & mortuos: propter q̄ Apo-
stoli ab angelis audierunt, Sic veniet quem-

admodum eum uidistis euntem in celum. Et
beatus Ioannes ait, Ecce veniet cū nubibus,

& uidebit cū omnis oculus & qui cū cruci-
fixerunt, & uidebunt eum oēs termini terræ

talē. Firmissime tene, & nullatenus dubites,
Trinitatem Deum, i. patrem & filiū & spiri-
tum sanctū esse naturaliter sumimū atq; incō-

mutabile bonū: & ab ipso creatas esse omnes

naturas, bonas quidem, quia a summo bono

facta sunt, sed mutabiles, quia de nihilo facta

sunt: nullamq; esse malam naturam, quia om-

nis natura in quantum natura est, bona est. Sed

quia in ea bonū & augeri & minui potest, in

tantum mala dī, in quantum bonum eius mi-

nuitur. Malum. n. nihil aliud est, nisi boni pri-

uatio. Vnde geminum constat esse creatura

rationalis malū, vnum quo uoluntare ipsa de-

ficit a summo bono creatore suo: alterum

quo inuita punieſ ignis æterni supplicio: il-
lud pastura iuste, quia hoc admisit iniuste: &

quia ordinē in se non seruauit diuinæ institu-
tionis: ordinē diuinæ non effugiet ultionis.

DE FIDE AD PETRVM DIACONVM

Firmissime tene, & nullatenus dubites, neq; angelos, neq; alia quilibet creaturam eiusdem naturae esse, cuius est secundum naturaliter diuinatatem summa trinitas, q; est unus naturaliter Deus pater & filius & spiritus sanctus: neque enim unius naturae esse potuerunt ille qui fecit, & ea q; fecit. Firmissime tene, & nullatenus dubites, omnem creaturam naturaliter mutantem, a Deo incommutabili factam, nec tu posse quilibet sanctorum angelorum in deterius mutant: quia sic acceperunt aeternam beatitudinem, qua Deo stabiliter perfunduntur, ut ea carere non possint. Sed hoc ipsum, q; ab illo statu beatitudinis, in quo sunt, mutari in deterius nullatenus possunt, non est eis naturaliter insitum, sed postquam creati sunt gratiae diuinae largitate collati. Si non angelii naturaliter incomitabiles fierent, nunquam de eorum consortio dia-bolus & eius angeli cecidissent. Firmissime tene, & nullatenus dubites, in omni creatura quam spiritualiter atque corpoream summa trinitas fecit, solos spiritus angelicos & humanos intelligendi facultatem diuinum accepisse. Ceteros vero spiritus brutorum animalium rationaliter intelligentiam non accepisse, & est hoc oinō habere non posse. Propter quod de hominibus. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Et ideo animas hominum, & alias pecorum unius naturae non esse; nec animas pecorum in animas hominum, nec animas hominum in animas pecorum posse aliquem transire. Firmissime tene, & nullatenus dubites, primos homines, i.e. Adam & mulierem eius, bonos & rectos & sine peccato creatus esse cum libero arbitrio, quo possent, si vellent, humili & bona voluntate seruire atque obediere: quo arbitrio est possent, si vellent, propria voluntate peccare: eosque non necessitate, sed propria voluntate peccasse: illoque per peccatum in deterius mutatam humanam naturam, ut non solum in ipsis primis hominibus per peccatum mors obtineret regnum, sed et in oīs homines transiret peccati mortisq; dominium. Firmissime tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortisq; subiectum, & ob hoc natura irae filium nasci. De qua dicit Apostolus. Eramus nos & natura filii irae, sicut & ceteri. A qua ira nullus liberatur, nisi per fidem mediatoris Dei & hominum hominis Iesu Christi, qui sine peccato conceptus,

Ibidem.

Nulla creature est celestis Deo. Cap. 22. Angeli facti factiles. Cap. 23. Creatio re rationader. cap. 24. Psalm. 31. Libera voluntas Adam. cap. 25. Rom. 5. Peccatum originale. cap. 26. de conf. di. 4. c. firmissime. Ephes. 2. 1. Tim. 2.

fine peccato natus, fine peccato mortuus, peccatum pro nobis factus est, i.e. sacrificium factus est pro peccatis nostris. In veteri quippe testo peccata dicebantur sacrificia, que pro peccatis offerebantur, in quibus omnibus fuit significatio Christi; quia ipse est agnus Dei qui tollit peccata mundi. Firmissime tene, & nullatenus dubites, non solum homines iam ratione viventes, verum et parvulos, qui sive in uteris matrum vivere incipiunt, & ibi moriuntur, sive cum de matribus natu sine sacro sancti baptismatis, q; datur in nomine patris & filii & spiritus sancti, de hoc seculo transirent, ignis aeterni sempiterno supplicio puniendos: quia & si proprietas actionis peccatum nullum habuerunt, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione & nativitate traxerunt. Firmissime tene, & nullatenus dubites, ideo Christum filium Dei ad iudicandos viuos & mortuos venturum, ut homines, quos hic dono suae gratiae gratis per fidem iustificat, eisdemque iustificatis in fide & charitate sanctae matris ecclesiae visque in fine perseverantiam donat, in suo aduentu resuscitet & glorificet, & secundum promissionem suam & quales sanctis angelis faciat, & ad eum statim perducat, in quo perfecte, quantum uniuscuique donat Deus, boni sint, & ab ipsa perfectione deinceps mutari non possint: ubi diuina erit sanctorum gloria, sed una erit omnium vita eterna. Diabolum vero & angelos eius in ignem aeternam a Christo esse mittendos, ubi nunquam carebunt pena, quam eis preparauit diuina iustitia. Cum ipso est diabolo impios & iniquos homines, de quibus scriptura dicit, Imitantur autem eum qui sunt ex parte illius, pro eo, quia cum in malis operibus imitati sunt, & ante finem patientis vita congrua patientiam non egerunt, resumptis corporibus, supplicio eternae combustionis arduros. Firmissime tene, & nullatenus dubites, omnibus hominibus & bonis resurrectione carnis in aduentu dei futuram esse coem: retributionem vero iustitiae Dei esse bonis malisque dissimile, secundum quod Apostolus ait, quia oīs resurgemus, sed non oīs immutabimur. Immutabuntur autem iusti qui ibunt in vitam aeternam. Quod Apostolus ostendit dicens, Et mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Et ostendens quae erit ipsa immutatio, adiecit. Oportet nam corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. In iustorum

Ioan. 1. Non batizari. cap. 27. De conf. di. 4. c. firmissime. Indicacionem cap. 28. Mat. 22. Sapien. 2. Refur. etio. c. 29. 1. Cor. 15. 1. Cor. 3. Phil. 2. Deum nihil lateri cap. 33. Dan. 13.

corporibus fiet q̄ ipse Apostolus ait, Seminatur in corruptione, surget in incorruptionē. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. Quod propterea spiritale dixit, nō quia ipsum corpus sp̄s erit, sed quia viuificante spiritu immortale atque incorruptibile permanebit. Sic aut̄ tunc d̄ spiritale cor-

E pus cū non sp̄s fit, sed permaneat corpus: sicut nunc animale d̄, cū tñ inueniatur non anima esse, sed corpus. Firmissime tene, & nullatenus dubites, exceptis illis qui pro nomine Christi suo lānguine baptizantur nullū hominem accepturū vitam aeternam, qui nō hic à malis suis fuerit per pn̄iam fidemq; conuersus, & per sac̄m fidei & pn̄ia, i. per baptismū liberatus: & maioribus quidē necessarium esse & pn̄iam de malis suis agere, & fidem catholicā secundum regulā veritatis tenere, & sac̄m baptismatis accipere: par uulis vero qui nec propria voluntate credere, nec pn̄iam pro p̄ctō q̄ originaliter trahunt agere possunt, sac̄m fidei q̄ est sanctū baptisma quandiu rationis xtas eorū capax esse non potest, sufficere ad salutem. Firmissime tene, & nullatenus dubites, neminē hic posse hominum pn̄iam agere, nisi quē Deus illuminauerit, & gratuita sua miseratione cōuerterit. Apostolus n.dicit. Ne forte det illis Deus pn̄iam ad cognoscendā veritatē, & resipiscant à diaboli laqueis. Firmissime tene, & nullatenus dubites, posse quidē hominem quē nec ignorantia literarū, nec aliqua prohibet imbecillitas vel aduersitas, verba sanctae legis & Euangeliū, siue legere, siue ex ore cuiusquā p̄dicatoris audire, sed diuinis man-

F datis obedire neminē posse, nisi quem Deus gratia sua praeuenerit: vt quod audit corpore, corde etiā percipiat, & accepta diuinis bona uoluntate atq; uirtute, mandata Dei facere & velit & possit. Neque n. qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementū dat Deus, qui ēt operatur in nobis & velle & perficere pro bona uoluntate. Firmissime tene, & nullatenus dubites, Deo incōmutabili non solum p̄terita & p̄fentia, sed ēt futura omnia incommutabiliter esse notissima cui d̄, Deus qui occultorū es cognitor, qui scis omnia antequam fiant. Firmissime tene, & nullatenus dubites, Trinitatem Deū incō-

mutabiliē rerum omnīū atque operū tā suorum q̄ humanorum certissimū cognitorem, Predesti ante omnia secula scire quib. esſet per fidem gratiā largitus: sine qua nemo p̄t ex initio mundi usq; in finē à reatu peccati tā originālis, q̄ actualis absolui. Quos n. Deus p̄ficiuit, & p̄destinauit conformes fieri imaginis filii sui. Firmissime tene, & nullatenus dubites, oēs quos uasa misericordiæ gratuitā bonitate Deus fecit, ante constitutionē mundi in adoptionē filiorū Dei p̄destinatos à Deo:

neq; perire posse aliquē eorū quos Deus p̄destinauit ad regnū celorum, nec quēquam eorū quos nō p̄destinauit ad uitā illā posse ratione saluari. P̄destinatio n. illa gratiā donationis est p̄paratio, qua nos Apostolus ait p̄destinatos in adoptionē filiorū Dei per Iesum Christū in ipsum. Firmissime tene, & nullatenus dubites, sac̄m baptismatis,

Rom. 8.

Beati ex p̄destinatō.

Cap. 34.

mut. 35.

G Ephes. 1.

Baptiſ- mut. c. 36

Epheſ. 1.

Baptiſ- mut. c. 36

DE FIDE AD PETRVM DIACONVM

ituros, q̄ paratus est diabolo & angelis eius. Firmissime tene, & nullatenus dubites, quēlibet hæreticum siue schismaticū in nomine patris & filij & spiritus sancti baptizatū, si ecclesiæ catholicæ non fuerit aggregatus, quātascunq; eleemosynas fecerit, & si pro Christi nomine ēt sanguinem fuderit, nullatenus posse saluari. Omni.n. homini, qui ecclesiæ catholicæ non tenet vnitatē, neq; baptismus, neque eleemosyna quālibet copiosa, neque mors pro nomine Christi suscepta proficerre poterit ad salutē, quamdiu in eo hæretica vel schismatica prauitas perseuerat, qua dicit ad mortē. Firmissime tene, & nullatenus dubites, non oēs qui intra ecclesiā catholicā baptizantur, accepturos esse vitam æternam, sed eos q̄ percepto baptismate recte viuūt, i. qui abstinuerunt se à vitijs & concupiscētijs carnis. Regnū.n. celorum sicut infideles hæretici atque schismatici non habebunt, sic catholici criminosi possidere non poterunt. Firmissime tene, & nullatenus dubites, et iustos atque sanctos homines, exceptis his qui baptizati paruuli sunt, sine peccato hic nemini viuere posse: semperq; omni homini es se necessarium, & peccata sua vñq; in finem vitæ præsentis eleemosynis diluere, & remissione à Deo humiliter ac veraciter postulare. Firmissime tene, & nullatenus dubites, omnem creaturā Dei bonā esse, & nihil reijcendum, q̄ cum gratiarū actione percipitur: & Dei seruos, qui à carnis aut vino abstinent, non tanquam immunda quæ à Deo sunt respuere, sed à fortiori cibo & potu pro sola castigatione corporis abstinent. Nuptias quoque diuinitus institutas & benedictas: & melius quidem si quisquā sine coniugio sit, vt liberi atque plenius cogitet quæ sunt Dei, quō placeat Deo: tñ illis qui continentiam non voluerunt, nullum esse peccatum, si vel mulier nubat, vel vir vxorem ducat. Nec solas primas nuptias à Deo institutas, sed et secundas & tertias, pro eorum qui se continere nō possunt infirmitate concessas. Eis vero qui siue coniugati, siue à coniugio liberi continentia Deo voluerunt, admodū esse damnabile, si vel illi coniugale opus voluerint appetere, quo se nō accessuros, vel illi repeteret, à quo se recessuros, illi libera, illi cō profensi sunt voluntate. Firmissime tene, & nullatenus dubites, aream Dei esse ecclesiā catholicā, & intra eā vñq; in finem seculi frumento, mixtas paleas contineri; hoc est bonis malos sc̄orum cōione misceri: & in omni professione, siue clericorū, siue monachorum, siue laicorū, bonos esse simul & malos: nec pro malis bonos deserendos, sed pro bonis malos, in quantum exigit fidei & charitatis ratio tolerādos, i. si vel in ecclesia nullius perfidiae semina spargunt, vel fratres ad aliquod malū opus mortifera imitatione non ducunt: nec posse aliquē intra ecclesiā catholicā recte credentē beneq; viuentē alieno vñquam maliari peccato, si cuiquā peccanti nec confessionē præbeat nec fauorem. Utiliterq; malos à bonis intra ecclesiā tolerari, si hoc cū eis bene viuendo & bene monendo agatur, vt & videntes & audientes quæ bona sunt, mala sua respuant, & iudicandos se à Deo pro suis malis operib. contremiscant, atque ita pueniente dono gratiæ de suis iniquitatibus confundātur, & ad bonā vitam per Dei misericordiā cōuertantur. Bonos vero à malis intra ecclesiā dūntaxat catholicā constitutis non debere nisi operū dissimilitudine separari, vt cū quib. diuina cōicant sacra, nō habeant mala opera quib. illi sunt criminosi, cōia. In fine vero seculi bonos a malis etiam corpore separandos: qñ veniet Christus habens ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suā, & congregabit triticū in horreū suum, paleas aut cōburet igni in extingui bili: qñ per iudicium iustū segregabit iustos ab iniustis, bonos a malis, rectos a peruersis: bonos constituet a dextris, malos a sinistris, & ex eius ore iusti æterniq; iudicij sempiterna atque incommutabili prolata finia, iniqui omnes ibunt in cōbustionem æternam, iusti aut in vitam æternā: iniqui semper arsuri cū diabolo, iusti aut regnaturi sine fine cū Christo. Hæc interim quadraginta capitula ad regulā veræ fidei firmissime pertinentia fideli ter crede, fortiter tene, veraciter patienterq; defende. Et si quem contraria his dogmatizare cognoueris, tanquam pestem fuge, & tanquam hæreticum abijce. Ita.n. ista quæ posuimus fidei catholicæ congruunt, vt si quis nō solū omnibus, sed et singulis voluerit cōtraire, in eo q̄ singulis horū cōtumaciter repugnat, & his contraria docere non dubitat, hæreticus & Christianæ fidei inimicus, atq; ex hoc omnib. catholicis, anathematizandus

cap. 43.

I. COR. 2.

Phil. 3.
Repetit
superiora.
cap. 45

Matt. 3.

Matt. 25.

Tertifici
dū in fide
cap. 44.

A

appa-

Pf. 144.

appareat. Quāuis igitur & angustia temporis & festinatio portitoris cōpulerit nos aliqua quę pro diuersis h̄eresibus agnoscēdis atque vitādis fuerat inferēda præterire silentio: tñ si oīa quę in hoc opūculo cōtinentur recēsere & notissima prorsus habere non negligas, ex his poteris cauta discretione ēt de ceteris spiritualiter iudicare. Apostolus enim dicit, quia spiritalis iudicat omnia: quo donec vnuſquisq; nostrū perueniat, in eo quo peruenit, ambulet. i. in eo quod certū accepit fideliter perseueret. Quod si quid aliter sapit, hoc quoq; illi Deus reuelabit. Vere firmū fidei est fundamētu, principaliter credere patrem & filiū & spiritū sanctū, vnu esse naturaliter Deū: ita vt de natura patris vere natū vniġenitū filium, & simul de patre & filio vere atq; naturaliter procedentē credamus spiritū sanctū ipsamq; sanctā Trinitatem esse vnum solum verum aeternum atq; incōmutabilē Deū. Credere etiam congruit ad salutē, vna ex Trinitate personā. i. vniġenitū Deum pro nostra salute solū hominē factum: eundemq; vnu esse Deū verū, & hominē verū, secundū diuinitatē vna naturā habentem cū patre & spiritu sancto: secundū humanitatē vero animam Christi rationalē eiusdem naturae esse cuius sunt anima omniū hominū, & carnem Christi illius esse naturae cuius est yniuersorū qui de primo homine originem ducunt. Ergo nec anima Christi, nec carnem vnu cū diuinitate eiusdemq; esse natura: qā secundū humanitatē vere ipse creatus est. Sed sicut diuinitati eius cū Patre & spiritu sancto est diuina natura communis: sic autim eius & corpori naturalis cōmunicio cū animabus & corporibus nostris. Qui diuinitate sua carnē atq; animā credētiū in se, & a peccati dominio, & ab aeterno moriis supplicio gratis eripuit auferendo peccatū. Hac n. credulitate munitus, nō obliuisceris diuinā misericordiam die noctuq; suplicare: obsecrans

I. cor. 2.

Phil. 3.
Repetit
superiora
cap. 45:

B

beatā spem omnium credentiū in se qui est Christus dominus, vt huius fidei veritatē firmiter teneas, inuolatamq; custodias: quia spiritus sanctus fidelibus se deprecabitis copio sum subministrat adiutorium, sicut Propheta dicit, Propè est dñs omnibus inuocatibus eū in veritate. Voluntatē timentiū te faciet, & preces eorū exaudiet, & saluos faciet eos. Custodit dñs omnes diligētes se, & oēs pec-

Pf. 144.

catores disperdet. Et iterū ipsi Deo dicit, Ecce oēs q. se elōgant a te peribunt: perdidisti oēs qui fornicantur abs te. De se aut ait. Mi-
hi aut adhērere Deo bonū ē, ponere in dñi o spem meā. Adhēre igitur Deo fili chārisſime, & in ipso spē tuā toto corde fide & charitete constitue. In militia seculi exhibe regi terreno fidele seruitū, qā hoc diligit Dē, hoc mandat Apostolus, In causa vero fidei, qua Christus nos redemit in sanguine suo, oīs de corde nostro timor abscedat. Illi animas nostras debemus cuius sanguine redēpti sumus. Illum debemus præ omnibus diligere, quē nouimus nostrarū animarū clementissimū redēptorē. Illius debemus time re præ omnibus aeternā & verā potestatē, quem venturū speramus cōquisimū iudicē.

Pf. 1d. 72.

E

Illius debemus promissa toto affectu cordis appetere, qui pōt anima & corpori donare vitā aeternā. Illius debemus timere iracūdiā, qui pōt anima & corpus mittere in gehēnā: in cuius iudicio sine acceptione personarū: sine ambitu potestatū & qualiter iudicabuntē dñi & serui reges & milites, diuites & paupe res, & humiles & sublimes. Vbi seruus quisquis hic fidē Dei in ueritate tenuerit, regno potietur aeterno: dominus aut infidelis semipaterno exuretur incēdio. Vbi seruorū dominorūq; fideliū nec vita terminabitur, nec lētitia finiet, infidelī vero siue seruorū siue dominorū secūdū sermonis propheticī veritatē, ignis nō eorū nō extinguetur, & vermis eorū nō moriet. Ibūt. n. iniqui in ignē aeternū, qui paratus est diabolo & angelis ei⁹. Attēdamus aut quos illuc salauator iutros es se predixerit, nēpe illos, quibus dicturus ē, Esuriui, & non dedistis mihi māducare: Siti ui, & nō dedistis mihi bibere: Nudus fui, & nō vestistis me: Hospes, & nō suscepistis me: Infirm⁹, & in carcere, & non venistis ad me. Quod si in ignē aeternū digne mittetur, qui Christo in suis minimis elūriēti panē nō derit: quid passurus est qui ipsum panē, qui de cēlo descendit, sibi per infidelitatis virtū adimit. Et si in flammis perennibus exuretur, qui Christo in suis minimis fitienti calicem aquæ frigidæ non tribuit: quid ille patietur, qui renatus ex aqua & spiritu sancto, sanctū baptisma in se iterare permittit, sed ad salutem simul, & ad sacramentū sanctæ regenerationis accepit? Et si illum

Efa. 66.

Mat. 25.

F

cre-

D E V T R I N I T A T E

credamus perennibus subdendum esse tormentis, qui Christum in suis minimis peregrinū hospitio negligit charitate suscipere: quid pauperū se putauerit, qui dām Christū de domo sui cordis excludens, & diabolū in se cęca prorsus infidelitate recipiens, de sancta Ecclesia, quę est colūna & firmamētū veritatis heretica circūuentus fal sitate deceferit? Et si ille q̄ infirmos atq; in carcere positos famulos Christi nō visitat, igni deputatur sempiterno: quid illis retribuendī dicimus, Dei famulos, in quibus solā persequuntur fidei veritatē, aut squalore carcerum, aut exiliorū deportatione violenter affligū? Sed in his omnibus licet infideles seuiant, Deus tñ suis auxiliū subministrat. Et dū inimici fidei aut callida quemq; seductione, aut vio lenta cōpulsione cupiunt deprauare, Christus qui est virtus & sapientia Dei, vt mortiferæ suasionis promissa despiciat, & virtutē tribuit, vt erroribus humanis robore diuini timoris obſistant: tantū est voluntas nō auer ta ā Deo, & fidei p̄mio potiā. Ip̄a ē.n. cui aut pro infidelitate infligit æterna pena, aut seruatæ fidei merces erit sempiterna lētitia.

Epistola Diui Augustini ad Aurelium
Carthaginensis Ecclesie
Episcopum.

Domino beatissimo & sincerissima charitate venerando, sancto fratri & cōſacerdoti Papae Aurelio, Augustinus in dño ſalutē. De Trinitate quę Dens summus & verus eſt, libros iuuenis inchoauī ſenex addidi. O miferā quippe hoc opus posteaquā cōp̄ti p̄ræptos mihi eſſe ſue ſubreptos anteq; eos abſoluere, & retractatos, vt mea diſpoſitio fuerat, expolirē. Nō enim ſingillatim ſed oēs ſimil edere ea ratione decreuerā, qm̄ p̄cedentibus cōſequentes inquiftione proficiente neſtuntur. Cū ergo per eos hoſes qui priuſquā vellē ad quodſā illorū pertuenire potuerunt, diſpoſitio mea nequiuifſet imp̄ler, interuptā diſtationē reliqueram, cogitans hoc ipſum in aliquibus meis ſcriptis cō queri: vt ſicrent qui poſſent, nō à me fuiffe eosdem libſos additos, ſed ablatoſ priuſquā mihi aeditione, & mea digni viderentur. Ve rum multorū fratrū vehementiſſima poſtulatione, & maxime tua iuſſione compulſus,

opus tā laboriosum, adiuuante domino terminare curauit: eosq; emendatoſ nō vt volui, ſed vt potui, ne ab illis qui ſubrepti iā in manus hominū exierant, plurimū diſcrepatent, venerationi tuaꝝ p̄ filiū noſtrū cōdiaco nū chariſſimū miſi. Et cuicunq; audiendoſ, deſcribindoſ, legēdoſq; permifit in quibus ſi ſeruatæ mea diſpoſitio potuifſet, eſſent p̄fecto etiā eadē ſententia habenteſ, multo tñ enodatione atq; planiores, quatum rerū tantarū explicandarū diſcultas & facul tas noſtra pateretur. Sunt autem qui primos quatuor vel potius quinq; etiam ſine proce mijs habent & duodecim ſine extrema pārte non parua. Sed si eis hāc aeditio potuerit innotescet, omnia ſi voluerint & valuerunt emendabunt. Peto ſanē vt hāc Epistolā ſeorsum quidē, ſed tamen ad caput eorundem librorum iubeas anteponi. Ora pro me.

D. A V R E L I I A V G V S T I N I
Hipponeſis Episcopi, de Trinitate.

L I B E R P R I M V S.

Ecclurus hāc quę de Trinitate Error de differimus, priuſoportet vt no Deo in ſuerit, ſtylum noſtrū aduerſus plex. c. eorum vigilare calumnias, qui fidei contenenentes initium, immaturo & peruerso rationis amore fallū tur. Quorum nonnulli ea quę de corporib. rebus, ſue per ſenſus corporeos experta nouerunt, ſue quę natura humani ingenij & diligentiā viuacitate vel artis adiutorio perceperūt, ad res incorporeas & spiritales trāſ ferre conantur, vt ex hiſ illa metiri atq; opinari velint. Sunt quidā alij qui ſecundū humani animi naturā vel affectum de Deo ſentunt ſi quid ſentunt, & ex hoc errore cū de Deo diſputant, ſermoni ſuo diſtortas & fallices regulas fingunt. eſt item aliud hominū genus, eorū qui vniuersam quidē creaturam quę profecto mutabilis eſt, nituntur tranſcēdere, ut ad incōmutabile ſubſtatiā quę Deus eſt erigant intentionē: ſed mortalitatis onere p̄ſtrāuati cū & videri volunt ſcire quod neſciunt, & quod volunt ſcire non poſſunt, I preſumptiones opinionū ſuarum audaciūt afſirmādo, intercludunt ſibimet intelligētię vias, magis eligenteſ ſententiam ſuam non corrigere,

corrigere peruersam, q̄ mutare defensam. Et hic quidē omniū morbus est triū generum quæ proposui: & eorū, s. qui secundū corpus de Deo sapiunt: & eorū qui secundū spiritalem creaturā, sicuti est aīa: & eorū qui neq; secundū corpus neq; secundū spiritalē creaturā, & tñ de Deo falsa existimant eo remittentes à vero, quo id q̄ sapiunt nec in corpore reperitur, nec in factō & condito spiritu, nec in ipso creatore. Qui. n. opinatur Deū, verbi gratia, cādīdū vel rutilum, fallit: sed tñ hēc inueniuntur in corpore. Rursus qui opinatur Deū nunc obliuiscit, nunc recordant, vel si quid hmōi est, nihilominus in errore est, sed tñ hēc inueniuntur in animo. Qui aut̄ putat eius esse potentia Deum, vt seipsum ipse genuerit, eo plus errat, quod non solum Deus ita non est, sed nec spiritalis nec corporalis creatura. Nulla. n. omnino res est quæ seipsum gignat ut sit. Ut ergo ab hmōi salutibus humanus animus purgatur, sancta scriptura paruulis congruens, nullius generis rerum verba vituit, ex quibus quasi gradatim ad diuinam, atq; sublimiam nostram intellectus verus nutritus assureret. Nā & verbis & rebus corporalibus sumptis vſa est cū de Deo loqueretur, velut cum ait, In Psal. 16. tegmine alarū tuarum protege me: Et de spirituali creatura multa transtulit quib. significa ret illud quod ita non esset, sed ita dici opus esset, sicuti est: Ego sum Deus zelotes: Et, pēnitentem me hominē fecisse. De reb. autē quę omnino non sunt, non traxit aliqua vocabula, quibus vel figuraret locutiones, vel spiraret ænigmata. Vnde pernitosius & inanius euaneantur, qui tertio illo genere erroris à veritate secluduntur, hoc iuspicando de Deo, q̄ neque in ipso, neque in vlla creatura inueniri potest. Rebus. n. quę in creatura inueniuntur, solet scriptura diuina velut infantilia oblectamenta formare, quibus infirmorū ad q̄rendū superiora & inferiora deserenda, pro suo modulo tanquam passibus moueretur affectus. Quæ vero proprie de Deo dicuntur, quęq; in nulla creatura inueniuntur, raro ponit scriptura diuina, sicut illud q̄ dictum est ad Moysem: Ego sum qui sum: & qui est, misit me ad vos. Cum. n. esse aliquo modo dicitur & corpus & animus, nisi proprio quodā modo vellet intelligi, non id vtiq; diceret. Et illud q̄ ait Apostolus. Qui solus habet immortalitatē, cum & anima modo quodā im mortalisi esse dicatur & sit: non aut diceret, I. Tim. 6 Solus habet, nisi quia vera immortalitas incomutabilitas est, quam nulla potest habere creatura, qm̄ solius est creatoris. Hoc & Iacobus dicit: Omne datū optimum, & oē donum perfectū desursum est descendens à patre luminū, apud quem non est cōmutatio, Pſ. 101. nec momenti obumbratio. Hoc & David: Mutabis eos & mutabuntur, tu vero idem ipse es. Proinde substantia Dei sine vlla sui cōmutatione mutabilia facientē, & sine vlo sui tpali motu tpalia créantem, intueri & plene M nosle difficile est. & ideo est necessaria purgatio mentis nostra, qua illud ineffabile, ineffabiliter nideri posit, qua nondū prediti, fide nutrimur, & per qdā tolerabiliora, vt ad illud capiendū apti & habiles efficiamur, itinerā ducimur. Vnde Apostolus, in Christo quidem dicit esse oēs thesauros sapientiae & scientiae absconditos: cū tñ quāuis iā gratia eius renatis, sed adhuc carnalib. & animalib. tanquam paruulis in Christo, non ex diuina uirtute in qua æqualis est patri, sed ex humana infirmitate ex qua crucifixus est, cōmendauit. Ait nanque: Neque. n. iudicauit me sci- 1. Cor. 2. re aliquid in uobis nisi Iesum Christum, & hunc crucifixū. Deinde secutus ait: Et ego in infirmitate & timore & tremore multo fui apud uos. Et paulo post eis dicit: Et ego fratres nō potui uobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Quasi paruulis in Christo, lac potiū dedi uobis, non escam: nōdum enim poteratis, sed nec adhuc quidē potestis. Hoc cum dī quibusdā, irascuntur, & si bi contumeliose dici putant: & plerūq; malunt credere eos potius à quibus hoc audiūt non habere quod dicant, quam se capere nō posse quod dixerint. Et aliquā afferimus eis rationē non quā petunt cū de Deo querunt: quia nec ipsi eā ualent sumere, nec nos fortasse uel apprehendere uel proferre: sed quā demōstretur eis quā sint inhabiles minimeq; idonei percipiendo q̄ exigunt. Sed quia non audiunt q̄ volunt, aut callide nos agere putant, vt nostrā occultemus imperitiā, aut malitiose q̄ eis inuidemus peritiā, atque ita in dignantes perturbatiq; discedunt. Quapropter adiuuante dño Deo nostro suscipiemus & eam ipsam quā flagitat quantū possimus reddere rationē. Quod Trinitas sit unus Deus & fo- A De Deo q̄o differe rendim. cap. 2.

DE TRINITATE

& solus & verus, & q̄ recte pater & filius & spiritus sanctus, vnius eiusdemq; substantiae vel essentiae dicatur, creditur, intelligatur: vt nō quasi nostris excusationib. illudantur, sed ipsa experiantur, & esse illud summū bonū q̄ purgatissimis mentibus cernitur, & à se propterea cerni comprehendiq; non posse, q̄a humanae mentis acies inualida in tā excellēti luce non figitur, nisi per iustitiam fidei nutrita vegetetur. Sed primū secundū authoritatem scripturarū sanctorū vtrū se ita fides habeat demonstrandū est. Deinde si voluerit & adiuverit Deus, iitis garrulis ratiocinatorib. elatiorib. quā capaciorib. atque ideo morbo periculoso laborantibus, sic fortasse seruimus, vt inueniant aliquid vnde dubitare non possint, & ob hoc in eo q̄ inuenire nequivarent, de suis mentib. potius q̄ de ipsa veritate, vel de nostris disputationib. conquerant, atq; ita si quid eis erga Deū vel amoris est, vel timoris, ad initium fidei & ordinē redeant, iam sentientes q̄ salubriter in sancta ecclesia medicina fidelium constituta sit: vt ad perceptionē incōmutabilis veritatis, imbecillementē obseruata pietas fanet, ne in opinione noxiæ falsitatis temeritas inordinata præcipitet. Nec pigebit autē me sicuti h̄asito querere, nec pudebit sicuti erro discere. Proinde lectorum quisquis h̄ac legit, vbi pariter certus est, per *varia. c. 3*

Pſ. 104.

*Indicia re, nec pudebit sicuti erro discere. Proinde lectorum quisquis h̄ac legit, vbi pariter certus est, per *varia. c. 3**

*H*oc placitū, pium atq; turū coram dño Deo nostro, cū omnib. interim qui ea quæ scribo legunt, & in omnibus scriptis meis: maximeq; in ijs vbi queritur unitas trinitatis, pater & filius & spiritus sanctus, q̄a nec periculosius aliquibi erratur, nec laboriosius aliquid q̄ritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Qui quis ergo cū legit dicit, hoc non bene dictū est, qm̄ nō intelligo, locutionē meam reprehendat, non fidē: & forte vere potuit dici planius, verum tñ nullus hominū ita locutus est, vt in omnibus ab omnib. intelligeretur. Videat ergo cui hoc in sermone meo displiceret, vtrū alias in talibus reb. q̄onibusq; versatos intelligat, cū non intelligit. Et si ita est, ponat librum meū vel ēt si hoc videatur, abiiciat, & eis potius quos intelligit, operā & tēpus impendat. Nō

tñ propterea putet mē tacere debuisse, q̄ia non tā expedite ac dilucide q̄ illi quos inteligit eloqui potui. Neq; n. omnia q̄ ab omnibus conscribuntur, in omniū manus veniūt. Et fieri pōt, vt nōnulli qui ēt h̄ac nostra intellegere valent, illos planiores non inueniat liberos, & in istos saltē incidat. Ideoq; vtile est plures à plurib. fieri diverso stylo, nō diuersa fide, ēt de q̄onib. ei idē, vt ad plurimos res ipsa perueniat, ad alios sic, ad alios autē sic. At si ille qui se ista non intellexisse cōqueritur, nulla vñquā de talib. reb. diligenter & acute disputata intelligere potuit, secū agat votis & studijs vt proficiat, non mecum querelis & cō uitij, vt taceam. Qui vero h̄ac legens dicit, intelligo quidē q̄ dictum sit, sed non vere dī. Etū est: asserat si placet sñiam suam, & redarguat meā si potest. Quod si cum charitate & veritate fecerit, mihiq; ēt, si in hac vita maneo, cognoscendum facere curauerit, vberri mū fructū huius laboris meis cepero. Quod *Pſ. I.* si mihi non potuerit, quibus id potuerit me volente ac libente præstiterit: ego tñ in lege dñi meditor si non die ac nocte, saltem quib. tēporum particulis possum, & meditationes meas ne obliuione fugiant stylo alligo: sperans de misericordia Dei, q̄ in omnib. veris quæ certa mihi sunt, perseverantem me faciet. Si quid autē aliter sapio, id quoque mihi ipse reuelabit, sive per occultas inspiratio-nes atque admonitiones, sive per manifesta eloquia sua, sive per fraternalis sermocinatio-nes. Hoc oro, & hoc depositū desideriumq; meū penes ipsum habeo, q̄i mihi satis idoneus est, & custodire quæ dedit, & reddere quæ promisit. Arbitror sanè nonnullos tardiores, in quibusdam locis librorum meorū opinaturos me sensisse quod non sensi, aut non sensisse quod sensi. Quorū errorem mihi tribui non debere quis nesciat, si velut me sequentes neq; apprehendentes deuiauerint in aliquam falsitatem, dum cogor per quādam densa & opaca viam cāpere: quandoquidem nec ipsi sanctis diuinorum librorum authoritatibus ullo modo quisquā recte tribuerit tam multos & varios errores h̄areticorū, cum omnes ex eisdem scripturis, falsas atq; fallaces opiniones suas conentur defendere. Admonet me planè, ac mihi iubet suauissimo imperio lex Ch̄ri, hoc ē charitas, vt cū aliquid falsi in libris meis me sensisse ho-

mines

*Que per
sonis coi-
que non
c. 4. de ci-
sec. di. 3
ca. emne-
quos.*

Matt. 3.

*A&lo. 2.
Marci. 1.
Matt. 3.
Mat. 17.
Ioan. 12.*

*Actiones
personarū
propriae.
cap. 5.*

G

mines putant qđ ego non sensi, atqđ id ipsum falsū alteri displaceat, alteri placet, malum me reprehendi à reprobatore falsitatis, qđ ab eius laudatore laudari. Ab illo n. quāuis ego non recte, qui hoc nō senserim, error tñ ipse recte vituperaretur. Ab hoc autē nec ego recte laudor à quo existimor id sensisse qđ vituperat veritas, nec ipsa sententia quā vituperat veritas Ergo in noīe dñi suscepū opus aggre dimur. Oēs quos legere potui qui ante me scripsierunt de Trinitate quā est Deus, diuinorū librorū veterum & nouorū catholici tractatores, hoc intenderunt, scđm scripturas docere, qđ pater & filius & spūsanctus, vnius eiusdēq; substantiae, insuperabili æqualitate diuinā insinuet vnitatē. Ideoq; nō sint tres dij sed vnu Deus: quanuis pater filium generit, & ideo filius nō sit qui pater est: filius qđ à patre fit genitus, & ideo non sit pater qui filius est: ipūq; sanctus, nec pater si, nec filius, sed tantū patris & filij spūs, patri & filio è ipse coequalis, & ad trinitatis pertinens vnitatē. non tñ eandē trinitatē natam de virginē Maria, & sub Pōtio Pilato crucifixam & sepulturā, tertio die resurrexisse & in celū ascendisse, sed tantummodo filiū. Nec eandē trinitatē descendisse in specie columba super baptismū: Aut die Pentecostes post ascensionē dñi, sonitu factō de celo quasi ferreū flatus vehemens, & linguis diuisis velut ignis, sedisse super vnu quemq; eorū, sed tantummodo spiritum sanctū. Nec eadē

Acto. 2. trinitatem dixisse de celo: Tu es filius meus, *Marcii. 1.* Siue cū baptizatus est à Ioanne, Siue in mon *Matt. 3.* te qđ cū illo erant tres discipuli, Aut qđ sonuit vox, dicens. Et clarificau & iterum clarificabo: sed tantummodo patris vocē fuisse ad filium factā, quanuis pater & filius & spiritus sanctus, sicut inseparabiles sunt, ita inseparabiliter operentur. Hęc etiam mea fides est, quoniam hęc est catholica fides. Sed in ea nonnulli perturbantur, cum audiunt Deum proprie. patrē, & Deū filium, & Deū spiritum sanctū, & tñ hęc trinitatem nō tres Deos, sed vnum Deum, & quemadmodū id intelligent quā

F *Que per sonis cōda,*
que non.
c. 4. de cōsec.
dī. 3.
ca. omnes
quos.

Matt. 3. *Phil. 3.*
cēlū ascendisse, sed tantummodo filiū. Nec eandē trinitatē descendisse in specie columba super baptismū: Aut die Pentecostes post ascensionē dñi, sonitu factō de celo quasi ferreū flatus vehemens, & linguis diuisis velut ignis, sedisse super vnu quemq; eorū, sed tantummodo spiritum sanctū. Nec eadē

Actiones personarū
proprie.
cap. 5.

G runt: præsertim cū dicitur inseparabiliter operari trinitatem in omni re quā Deus operatur, & tamen quandam vocem patris sonuisse, quā uox filij non sit: in carne autem natum & passum, & resurrexisse, & in coēlum ascendisse, non nisi filium: in columba

autem speie venisse, non nisi spūsanctū, intelligere volunt: qđo & illam vocem quā nō nisi patris fuit trinitas fecerit: & illam carnē in qua nō nisi filius de virginē natus est, eadē trinitas creauerit: & illam columba speciem in qua non nisi spiritus sanctus apparuit, illa ipsa trinitas operata sit: alioquin non inseparabiliter trinitas operatur, sed alia pater facit, alia filius, alia spiritus sanctus. Aut si qđā simul faciunt, quādam sine inuicem, iā non inseparabilis trinitas. Mouet ēt qđo spūsanctus in trinitate sit, quem nec pater, nec filius *H* nec ambo generint, cū sit & patris & filij spūs. Quia ergo querunt ista hoīes, & tēdio nobis sunt, vt si quid hinc ex dono Dei sapit infirmitas nostra edifferamus eis vt possumus, neq; cum inuidia tabescēte iter habeamus. Si dicimus nihil nos de talibus reb. cogitare solere, mētimur. Si autē fatemur habitate ista in cognitionibus nostris, quoniam rapimur amore indagande veritatis, flagitāt iure charitatis, vt indicemus quid hinc exco gitare potuerimus: non quia iā acceperim, aut perfectus sim. Nam si Paulus Apostolus, quanto magis ego longe infra illius pedes iā cens, non me arbitror apprehēdisse: sed pro modulo meo, si ipsa qđ retro sunt obliuiscor, & in antēriora me extēdo, & scđm intentio nē sequor ad palmā supernę vocationis, quā tu eiusdē viæ peregerim, & quo peruenierim vnde mihi in finem reliquis cursus est, ut aperiam desideratur à me, illis desiderantib, quibus me seruire cogit libera charitas? Oportet autē, & donabit Deus, vt eis ministrando qđ legat, ipse quoq; proficiā, & eis cupiēs r̄fidere qđr̄ib. ipse quoq; inueniā qđ q̄rebā. Ego suscepī hęc iubente atq; adiuuātē dño Deo nostro, nō tā cognita cum autoritate differere, quanī ea cū pietate differendo dignoscere. Qui dixerunt dñm nostrū Iesum Christū nō esse Deū, aut non esse verū Deū *Eadē per sonarū dī* aut non cum patre vnum & solum Deum, *mītar.* aut non esse immortalem, quia mutabile, ma *cap. 6.* nifestissima diuinorū testimoniorū & cōso *Ioā. 1.* na voce conuicti sunt, velut sunt illa: In principio erat verbū, & verbū erat apud Deū, & Deus erat verbū. Manifestū est n. quod verbū *I* Dei, filium Dei vnicum accepimus, de quo post dicit, Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis, p. p. natuitatē incarnationis eius quā facta est in tempore ex virgine. In

DE TRINITATE

eo aut̄ declaratur, non tantū Deū esse, sed et̄ eiusdē cū patre substantiæ, quia cū dixisset, Et Deus erat verbum, hoc erat, inquit, in principio apud Deū: omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Neque enim dicit, omnia, nisi quā facta sunt. i. omnem creaturā. Vnde liquido appetit ipsum factū non esse per quē facta sunt omnia. Et si factus nō est, creatura non est. Si aut̄ creatura non est, eiusdē cum patre substantiæ est. Omnis. n. substantia q̄ Deus non est. creatura est: & q̄ creatura non est, Deus est. Et si non est filius eiusdem substantiæ cuius est pater, ergo facta substantia est. Si facta substantia est, nō oīa p̄ ipsum facta sunt. At omnia per ipsum facta sunt: Vnius igitur eiusdēq; cū patre substantiæ est: & ideo non tantū Deus sed & verus Deus. Quod idem Ioannes apertissime in ep̄stola sua, dicit: Scimus quod filius Dei venierit & dederit nobis intellectū ut cognoscamus verū Deum, & simus in vero filio eius Christo. Hic est verus deus, & vita æterna. Hinc etiam consequenter intelligitur, non tantummodo de patre dixisse Apostolum Paulum: Qui solus habet immortalitatem, sed de uno & solo Deo quod est ipsa Trinitas. Neque. n. ipsa vita æterna mortalis est secundū aliquā mutabilitatē, ac per hoc filius Dei, q̄a vita æterna est, cū patre etiā ipse intelligitur vbi dictū est: Qui solus habet immortalitatē.

i. Ioan. 5. Eius enim vitæ æternæ, & nos particeps facti pro modo nostro immortales efficiuntur.

Sed aliud est ipsa cuius participes efficiuntur vita æterna, aliud nos qui eius participatio ne viuemus in æternū. Si enim dixisset, Quē téporibus proprijs ostenderet pater beatus & solus potens, rex regum & dominus domini-

L. minatiū, qui solus habet immortalitatē, nec sic inde separatū filium oportet intelligi, Neq; m. quia ipse alibi loquens voce sapientiæ, ipse est enim Dei sapientia, ait: Gyrū cęli circumui sola, separauit à se patrem: quāto magis ergo non est necesse ut tantummodo de patre pr̄ter filium intelligatur quod di-

ctum est, Qui solus habet immortalitatē, cum ita dictū sit: ut leres, inquit, mandatum sine macula, irreprehensibile usq; in aduentū domini nostri Iesu Christi: quem temporibus proprijs ostenderet beatus & solus potens, rex regū & dñs dominantū, qui solus habet immortalitatē, & lucē habitat inaccessi-

bilem, quē nemo hominū vidit, nec videre potest, cui est honor & gloria in secula seculi lorū, Amen. In quibus verbis, ne c pater proprius nominatus est nec filius, nec spiritus sanctus, sed beatus & solus potens, rex regnum & dñs dominantium: quod est unus solus & verus Deus ipsa Trinitas. Nisi forte quā sequuntur, perturbabunt hūc intellectū: quia dicit, Quē nemo hominū vidit, nec videre potest cum hoc etiā ad Christum pertinere secundū diuinitatē eius accipiatur, quā non viderūt Iudei qui tamen carnem viderunt & cruciferunt. Videri autem Trinitas humano visu nullo modo potest, sed eo visu videtur quo iā qui vidēt, nō homines, sed ultra hoīes sunt. Recte ergo ipse Deus Trinitas intelligi tur beatus & solus potens, ostendens adueniū dñi nostri Iesu Christi téporib. proprijs. Sic enim dictū est: Solus habet immortalitatem: quō dictū est, Qui facit mirabilia solus.

Quod velim scire de quo dictū accipiant: si de patre tantū, quō ergo verum est, quod ipse filius dicit: Quęcunque enim pater facit, h̄c eadē & filius facit similiter? An quicquā est inter miracula mirabilius q̄ refuscitare & viuiscare mortuos? Dicit autē idem filius Sicut pater suscitat mortuos & viuiscat, sic & filius quos vult viuiscat. Quō ergo solus pater facit miracula, cū h̄c verba nec patrem tantum, nec filium tantum permittant intelligi, sed vtq; Deū verum solū. i. patrem & filium & spiritum sanctū. Item cum dicit Apostolus: Nobis unus Deus pater, ex quo omnia & nos in ipso, & unus dominus Iesus Christus, per quē omnia & nos per ipsum: quis dubitet eum omnia qua creata sunt dicere: sicut beatus Ioannes, omnia per ipsum facta sunt? Quero itaq; de loco de quo dicit alio loco, Quoniam ex ipso, & p̄ ipsum, & in ipso sunt omnia ipsi gloria in secula seculorum amen? Si enim de patre & filio & spiritu sancto, vt singulis personis singula tribuantur: Ex ipso. i. ex patre: per ipsum, id est, per filium: in ipso id est in spiritu sancto: manifestū qđ pater & filius & spiritus sanctus: unus Deus ē, q̄ singulariter intulit: Ipsa gloria in secula seculorum, Vnde enim cępit hūc sensum? Nō ait: O altitudo diuinitati sapientiæ & scientiæ patris, aut filii aut spiritu sancti sed sapientiæ & scientiæ Dei q̄ i. scrutabilia sūt iudicia ei⁹, & inuestigabiles viæ eius. Quis enim

1. sen. di.
4. ca. qui
dam.

1. cor. 8.
Ioan. 1.

B

i. Ioan. 5.

K

i. Tim. 6

i. Ioan. 5.

i. Tim. 6

i. Tim. 6

Eccl. 24.

i. Tim. 6

M
1. sen. di.
4. c. qui
dam.
P̄ ad. 71.

Ioan. 5.

Phil. 2.

I. Co. 11

P̄sal. 81.

Rom. 1.
Galat. 5.

Dent. 6.

Mat. 4.

2. Cor. 8.

Rom. 11.

1. sen. di.
36. cap.
preterea
scindit.

A

Rom. 1.

Phil. 3.

G

enim cognouit mentē dñi. Aut quis consilia
rius eius fuit? Aut quis prior dedit illi, & re-
tribuetur eis? Qm ex ipso, & per ipsum, & in
ipso sunt oia: ipsi gloria in secula seculorum
amen. Si aut hoc de patre tantummodo intelli-
gi volunt, quo ergo omnia per patrem sunt
sicut hic dī: Et omnia per filium: sicut ad Co-
rinthios vbi ait: Et vnum dñs Iesus Christus,
per quē omnia. Et sicut in Euangelio Ioānis:
Omnia per ipsum facta sunt? Si n.alia per pa-
trem, alia per filiū, iā non omnia per patrem,
nec omnia per filiū. Si aut omnia per patrem,
B & omnia per filiū, eadē per patrem quæ per
filium. Aequalis est ergo patri filius, & inse-
parabilis operatio est patris & filii: qd si vel
filiū fecit pater quē non fecit ipse filius, non
omnia per filium facta sunt: at omnia per fi-
lium facta sunt. Ipse igitur factus non est, vt
cū patre faceret omnia quæ facta sunt: quan-
quam nec ab ipso verbo tacuerit Apostolus,
Phil. 2. & apertissime oīno dixerit. Qui cum in Dei
forma esset, non rapinam arbitratus est esse
æqualis Deo. Hic Dēu proprie patrem appel-
lans, sicut alibi: Caput aut̄ Christi Deus. Simi-
liter & de spiritu sancto collecta sunt testimo-
nia, quib. ante nos qui hæc disputauerūt abū-
dantius vbi sunt, quia & ipse Deus & nō crea-
tura. Quod si non creatura, non tñ Deus. Nā
& hoīes dicti sunt dij, sed ēt verus Deus. Er-
go patri & filio prorsus æqualis, & in trinita-
tis unitate cōsubstantialis & coeterus. Maxi-
me vero illo loco satis claret, qd spūsanctus

Rom. 1. Galat. 5. non sit creatura, vbi iubemur nō seruire crea-
turæ, sed creatori. Non eo modo quo iube-
Dem. 6. mur per charitatē seruire inuicē, qd est Græ-
ce δευτερεύει, sed eo modo quo tm Deo serui

Matt. 4. tur, qd est Græce λαζαρεύει. Vnde idololatre
dñr qui simulachris eā seruitutem exhibent qd
debitur Deo. Secundū hanc.n.seruitutem di-
ctum est: Dñm Deum tuum adorabis, & illi

C soli seruies. Nā & hoc distinctius in Græca
scriptura inuenitur, λαζαρεύεις.n.habet. Por-
ro si tali seruitute, creaturæ seruire prohibe-
mur, qñquidem dictum est: Dñm Deū tuum

Rom. 1. adorabis, & illi soli seruies; vnde & Aposto-
lus detestatur eos qui coluerūt & seruierunt
creatüræ potius qd creatori, nō est vtq; crea-
tura spūsanctus, cui ab oībus sanctis talis ser-
uitus exhibet, dicēte Apostolo: Nos.n.sumus
circuncisio spiritu Dei seruientes, qd est in
Græco, λαζαρεύοντες. Plures.n.codices et Latini

ni sic habent, qui spiritui Dei seruimus, Græ-
ci aut̄ oēs, aut penē oēs. In nonnullis aut̄ exē-
plaribus Latinis inuenimus, non spiritui Dei
seruimus, sed spiritu Deo seruimus. Sed qui
in hoc errant, & authoritati grauiori cedere
detrectant, nunquid & illud varium in codi-
cibus reperiunt: Nescitis quia corpora vestra
templū in vobis est spiritus sancti, quē habe-
tis à Deo? Quid aut̄ insanius magisq; sacrale
gū est, qd vt quisquam dicere audeat membra
Christi templū esse creaturæ minoris secun-
dum iplos qd Christus est? Alio.n.loco dicit:

Corpora vestra membra sunt Xpi. Si aut̄ que
mēbra sunt Xpi templū est spūsancti, nō est
creatura spūsanctus: quia cui corpus nostrū
templū exhibemus, necesse est huic eam ser-
uitutē debeamus, qua non nisi Deo seruendū
est, quæ Græce appellatur, λαζαρεύει. Vnde
cōsequenter dicit: Glorificate ergo & porta-
te Dēu in corpore vestro. His & talib. diuin-
narū scripturarum testimonij, quib. vt dixi,
prioris nostri copiosius vbi, expugnauerunt
hæreticorū tales calūnias vel errores, insinua-
tur fidei nostræ vnitatis & æqualitas trinitatis.

I. cor. 6.
Filius qd
minor pa-
tre ac se-
ipso. c. 7.
I. Tim. 2.
Sed quia multa in sanctis libris pp incarnationē
verbi Dei, qd pro salute nostra reparanda
facta est, vt mediator Dei, & hominū esset
homo Christus Iesus, ita dicuntur, vt maiorē
filio patrē significant, vel ēt apertissime ostē-
dant, errauerunt hoīes minus diligenter scruta-
entes vel intuentes vniuersam seriem scriptu-
rarū, & ea qd de Christo Iesu secundū hoīem
dicta sunt, ad eius substantiā quæ ante incar-
nationem sempiterna erat & sempiterna est,
transferre conati sunt. Et illi quidē dicunt mi-
norem filiū esse qd pater est, quia scriptum est
ipso dño dicēte: Pater maior me est. Veritas

Ioan. 14.

aūt ostendit secundum istū modum ēt seipso
minorem filium. Quo.n.nō ēt seipso minor
factus est, qui semetipsum exinanivit, formā

serui accipiens? Neq; n. sic accepit formam
serui, vt amitteret formā Dei, in qua erat æ-
qualis patri. Si ergo ita accepta est forma ser-
ui, vt non amitteretur forma Dei, cum & in

E forma serui, & in forma Dei idē ipse sit filius
vnigenitus Dei patris, in forma Dei æqualis
patri, in forma serui, mediator Dei & hominū

homo Christus Iesus, quis nō intelligat
qd in forma Dei ēt ipse seipso maior est, In
forma aut̄ serui ēt seipso minor est. Nō itaq;
immerito scriptura vtrunq; dicit, & æqua-

Aug. Tomus tertius. L lem

D E T R I N I T A T E

Iem patri filiu, & patre maiorē filio. Illud n. pp formā Dei, hoc aut pp formā serui, sine vlla cōfusione intelligitur. Et h̄c nobis regula per oēs sacras scripturas dissoluenda hu- ius qōnis, ex uno capite epistolæ Pauli Apo- stoli promittitur, vbi manifestius ista distin- ctio cōmendatur. Ait n. Qui cū in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo, sed semetipsum exinanuit formā serui accipiēs, in similitudinē hominū factus & ha- bitu inuentus vt hō. Est ergo Dei filius Deo

F patri natura æqualis, habitu minor. in forma enim serui quā accepit minor est patre: in for- ma aut Dei in qua erat ē antequā hanc acce- pisset, æqualis est patri. In forma Dei verbū per q̄ facta sunt omnia: in forma aut serui, factus ex muliere, factus sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret. Proinde in forma Dei fecit h̄iem, in forma serui factus est ho- mo. Nā si pater tm̄ fine filio fecisset h̄iem, non scriptū esset: Faciamus hominē ad ima- ginē & similitudinē nostram. Ergo quia for- ma Dei accepit formā serui, vtrunq; Deus, & vtrunq; homo. Sed vtrunq; Deus pp acci- pientē Deū, vtrunq; aut homo pp acceptum hominē. Neq; n. illa susceptione alterū eorū in alterū conuersum atq; mutatū est: nec di- uinitas quippe in creaturā mutata est vt desi- steret esse diuinitas, nec creatura in diuinita- tem ut desiesteret esse creatura. Illud aut quod dicit Apostolus. Cum aut ei omnia subiecta fuerint, tūc & ipse filius subiectus erit ei qui illi subiecit omnia: Aut ideo dictum est, ne quisquā putaret habitū Christi qui ex huma- na creatura suscepimus est, conuersum iri po- stea in ipsam diuinitatē, vel ut certius expres- serim deitatē, q̄ non est creatura, sed est uni- tas Trinitatis incorporea & incōmutabilis, & sibimet consubstantialis, & coeterna natu- ra. Aut si quisquā contendit, vt aliqui sense- runt, ita dictū. Et ipse filius subiectus erit ei q̄ illi subiecit omnia: vt ipsam subiectiōē cō- mutationem & conuersiōē credat futuram creature in ipsam substantiā vel essentiā crea- toris, i. vt quā fuerat substantia creature, fiat substantia creatoris: certe vel hoc concedit, q̄ non habet vllā dubitationē, nondum hoc tuisse factū, cū dñs diceret: Pater maior me est. Dixit n. hoc nō solū antequā ascendisset in celū, verumē antequā passus resurrexisset à mortuis. Illi aut qui putant humanā in eo

naturā in deitatis substantiā mutari atq; con- uerti, est ita dictum. Tunc & ipse filius subie- tūs erit ei qui illi subiecit oīa: ac si diceret,

tunc & ipse filius hoīs & à verbo Dei suscep- tū humana naturā cōmutabitur in eius natu- rā, qui ei subiecit oīa, tunc futurū putant, cū

post diē iudicij tradiderit regnū Deo & pa- tri. Ac per hoc ē secundū illā opinionē ad-

huc pater maior est, q̄ quā de virgine serui

forma accepta est. Quod si aliqui & hoc af-

firmant, q̄ iam fuerit in Dei substantia muta- H

tus homo Christus Iesus, illud certe negare

non possunt, q̄ adhuc natura hominis mane- bat, qn̄ ante passionē dicebat, Qn̄ pater ma-

ior me est: vnde nulla contatio est secundum

hoc dictum esse, q̄ forma serui maior est pa- ter, cui in forma Dei æqualis est filius. Nec

quisquā cū audierit q̄ ait Apostolus: Cū aut Philip. 2.

omnia ei subiecta fuerint, manifestum quia

p̄ter eū qui illi subiecit omnia: ita existimet

de patre intelligendum, q̄ subiecerit omnia

filio, vt ipsum filiū sibi oīa subieccisse non pu-

tet. Qn̄d Apostolus ad Philippienses ostēdit

Phil. 3.

dicens, Nostra aut conuersatio in celis est,

vnde & saluatorem expectamus dñm Iesum

Christū, qui trāfigurabit corpus humilita- tis nostræ conforme vt fiat corpori gloriæ

fūx, secundū operationē suā qua posuit etiā

fibi subiecere omnia. Inseparabilis. n. opera-

tio est patris & filii: alioquin nec ipse pater

fibi subiecit oīa, sed filius ei subiecit, qui ei

regnū tradit, & euacuat omnem principatū

& oēm prātem & virtutem. De filio quippe

ista dicta sunt: Cū tradiderit, inquit, regnum

Deo & patri, cū euacauerit oēm principa- tū & oēm potestatē & virtutē. Ipse. n. subi- cit, qui euacuat: Nec sic arbitremur Christū

traditū regnū Deo & patri, vt adimat fibi.

Nā & hoc quidā vaniloqui crediderunt. Cū

enim dicitur, Tradiderit regnū Deo & patri:

non separatur ipse, quia simul cū patre vnu-

Deus est. Sed diuinarum scripturarū curio- ps. 111

fos contentionūq; studiosos fallit verbum q̄

positū est, donec. Ita nanq; sequitur. Opor- tēt. n. illum regnare, donec ponat oēs inimi- eos suos sub pedibus suis: tanquā cū posue- ric, nō sit regnaturus. Nec intelligunt ita di-

ctum sicuti est illud. Confirmatum est cor

eius, nō commouebiur donec videat super

inimicos suos. Non. n. cū viderit iam cōmo- uebiē. Quid ergo est, Cū tradiderit regnum

1. Co. 15

Dco

Ioan. 1.

Galat. 4.

Gen. 1.

Phil. 2.

Scriptu-
ros perpe-
ram inel-
lectas ex-
plicat. c. 8.
2. Co. 15

G

Ioan. 14.

Abat.
I. Tim.

I. Co.

I. Co. I.

Matt.

I. Co. I.

Colo. 3.

I. Co. 1.

I. Ioan.

Exod. 3.

Ioan. 17

I. Cor. 4.

Psa. 5.

I. Cor. 1.

I. Tim. 2.

Rom. 8.

Deo & patri: quasi modo non habeat regnū Deus & pater? Sed quia oēs iustos in quib. nūc regnat ex fide viuētibus mediator Dei
Aba. 2. & hoīum hō Christus Iesū pducturus est ad faciē: ita dicitur est, Cum tradiderit regnū Deo & patri, ac si dicere, cū perduxerit cre dētes ad cōtēplationē Dei & patris. Sicut, a. dicit: Oia mihi tradita sunt à patre meo, & K nemo nouit filium nisi pater, & nemo patrem nisi filius, & cui voluerit filius reue lare. Tunc reuelabitur à filio pater, cū euacauerit omnē principatū & omnem potestatē & virtutē. i. vt necessaria non sit dispen satio similitudinū per angelicos principat & potestates & virtutes. Ex quarū persona non inconuenienter intelligitur dici in Cātico cāticorū ad sponsam: Similitudines au ri faciemus tibi cū distinctionib. argēti quo adusq; rex in cubitu suo est, i. quoadiuque Xps in secreto suo est: quia vita v̄ra abscondi ta est cū Xpo in Deo. Cū Christus, inquit, ap paruerit vita vestra tunc & vos apparebitis cū ipso in gloria. Qd̄ antequā fiat, videmus nūc per speculū in enigmate, hoc est in simi litudinib. tunc aut facie ad faciē. Hēc n. no bis contēplatio promittit actionū oīum fi nis atq; xterna pfectio gaudiorū. Filij. n. Dei sumus, & nondū apparuit quid erimus. Sci mus. n. qd̄ cū apparuerit similes ei erim⁹, qm̄ videbimus eū sicuti est. Quod. n. dixit famulo suo Moysi, Ego sum qui sum: hec dices si lijs Israel, qui est misit me ad vos: hoc cōtēplabimur cū viuemus in ēternū. Ita q̄ppē ait Hēc aut̄ est vita xterna, vt cognoscāt te vñū verū Deū, & quē misisti Iesum Christū. Hoc fiet cū venerit dñs & illuminauerit occulta tenebrarū, cū tenebrē mortalitatis huius cor ruptionisq; transierint, tunc erit mane n̄num de quo in Psalmo d̄: Mane astabo tibi & cō templabor. De hac cōtēplatione intelligo di etū, Cū tradiderit regnū Deo & patri. i. cum perduxerit iustos, in quibus nūc ex fide viuentibus regnat mediator Dei & hoīum, hō Christus Iesū ad contemplationē Dei & pa tris. Si desipio hic, corrigat me qui melius sapit, mihi aliud non videtur. Neq; n. q̄remus aliud cū ad illius contēplationē perueniemus, quē nūc non est quandiu gaudium nostrum in spe est. Spes autem quē videtur non est spes: quod. n. videt quis quid speret?

Si aut̄ quod non videmus speramus, per pa tiētiam expectamus quoadusq; rex in re cu bitu in suo est. Tūc erit quod scriptū est? Adimplebis me lētitia cū vultu tuo. Illa lētitia P̄sal. 15. nihil amplius requiretur, qd̄ nec erit q̄ am plius requiratur. Ostendetur. n. nobis pater, & sufficiet nobis. Qd̄ bene intellexerat Phi lippus vt diceret dño. Onde nobis patrē, & sufficit nobis sed nondū intellexerat, eo quo que mō idipsum s̄e potuisse dicere: dño ostē de nobis te & sufficit nobis. Ut enim hoc in telligeret, rñsum ei à dño est. Tanto tpe vo biscū sum, & non cognouistis me: Philippe q̄ videt me, videt & patrē. Sed quia volebat eum ex fide viuere ante illud posset videre, secutus est, & ait. Nō credis, quia ego in pa tre & pater in me est? Quandiu. n. sumus in corpore, peregrinamur à dño. Per fidē. n. am bulamus & nō p̄ speciē. Cōtēplatio quippe merces est fidei, cui mercedi per fidē corda mūdant: sicut scriptū est: Fide mundas cor da eorū. Probatur autē q̄ illi contēplationi corda mundentur, illa maxime sentētia: Bea ti mundicorde, quoniā ipsi Deū videbūt. Et quia hēc est vita xterna, dicit Deus in Psal mo: Longitudine dierum replebo eū, & ostē dam illi salutare meum. Siue ergo audiamus oñde nobis filiū, siue audiamus, ostende nobis patrē: tantundē ualeat, quia neuter sine altero pōt ostendi, unum quippe sunt, sicut & ipse ait, Ego & p̄ unū sumus. Deniq; ppter ipsam inseparabilitatē, sufficienter aliquā no minatur, uel pater uel filius solus, adimple turus nos lētitia cū uultu suo. Nec inde separatur utriusq; spiritus, idest patris & filij spi ritus. Qui spiritus propriē d̄ sp̄i ueritatis, A quē hic mūdus accipere nō pōt. Hoc est. n. plenū gaudiū nostrū, quo ampli⁹ nō est, frui scilicet Trinitate Deo, ad cuius imaginē facili sumus. Propt̄ hoc aliquā ita loquitur de spiritu sancto tanquā solus ipse sufficiat ad beatitudinē nostrā: & ideo solus sufficit, qd̄ separari à patre & filio nō pōt: sicut p̄ solus sufficit, qd̄ separari a filio & spiritu sancto non pōt: & filius ideo sufficit solus, quia sarari a patre & spiritu sancto nō potest. Quid enim sibi uult q̄ ait? Si diligitis me, mandata mea seruate, & ego rogabo patrem, & aliū aduo catū dabit uobis, ut uobiscū sit in ēternū, spi ritum ueritatis quem hic mundus accipere nō potest, idest, dilectores mundi. Animalis Rem. 8. Ibidem.

DE TRINITATE

enim hō non p̄cipit ea q̄ sunt sp̄s Dei . Sed
I. Cor. 3. adhuc pōt videri ideo dīctū . Et ego rogabo
Ioan. 14. patrē & alium aduocatū dabit vobis , vt vo-
 bīscū sit in æternū , quasi non solus filius suf-
 ficiat . Illo aut̄ loco ita de illo dīctū est , tan-
Ioan. 16. quā solus omniū sufficiat . Cū venerit sp̄s
 veritatis docebit vos omnē veritatē . Nunq̄d
 ergo separat hic filius , tāquā ipse nō doceat
 oēm veritatē , aut̄ quasi hoc impleat sp̄iffan-
 ctus quod minus potuit docere filius ? Dicāt
B ergo si placet , maiore esse filio spiritumfan-
 ctū quē minorē illo solēt dicere An quia nō
 dīctū ē ipse solus aut̄ nemo nisi ipse vos do-
 cebit oēm veritatē , ideo permittunt vt cum
I. Cor. 2. illo docere credatur & filius ? Apostolus er-
 go filiū separauit à sciendis ijs quæ Dei sunt
 vbi ait : Sic & quæ Dei sunt nemo scit nisi spi-
 ritus Dei : vt iam isti peruerſi possint ex hoc
 dicere , q̄ & filiū non docet quæ Dei sunt , ni-
 si spiritusfanctus , tanq̄ maior minorē : cui fi-
 lius ipse tñ tribuit , vt diceret , Quia hæc lo-
 cutus sum vobis , tristitia impleuit cor vestrū
Ioan. 16. sed ego veritatē dico . Expedit vobis vt ego
 eā , Nā si nō abiero , aduocatus nō veniet ad
 vos , Hoc autem dixit , nō propter inæqua-
 litatē verbī Dei & spiritusfancti , sed tanq̄ im-
 pedimēto eēt p̄fentia filij hominis apud eos
 quominus veniret ille qui minor nō effet ,
 q̄a semetipsū nō exinanuit formā serui ac-
 cipiens sicut filius . Oportebat ergo vt ause-
 ref ab oculis eorū forma serui , q̄ itūtēs hoc
 solū esse Christū putabat q̄ videbāt . Inde est
 & illud , quod ait : Si diligēretis me , gaudere-
 tis vtiq̄ , quoniā eo ad patrē quia pater ma-
 ior me est : id est propterea me oportet ire
 ad patrem , quia dū me ita videtis , ex hoc q̄
C videtis , existimatis quia minor sum patre ,
 atque ita circa creaturam suscepsumque ha-
 bitum occupati , equalitatē quam cum patre
 habeo non intelligitis . Inde est & illnd : Noli
 me tangere , nondū enim ascendi ad patrem
 meū . Tactus enim tanquā finem facit notio-
 nis . Ideoq̄ nolebat in eo esse finē intēti cor
 dis in se , vt hoc quod videbatur tantummo-
 do putaretur . Ascensio autē ad patrē erat ita
 videri sicut æqualis est patri , vt ibi effet fi-
 nis visionis , qua sufficit nobis . Aliquando
 item de filio solo dicitur , quod ipse suffi-
 ciat , & in eius visione merces tota promit-
 titur delectationis & desiderij nostri . Sic e-
 nem ait : Qui habet mandata mea & custodit
 ea , ille est qui diligit me qui autem me dili-
 git , diligitur à patre meo , & ego diligam eū
Ioan. 14. & ostendam meipsum illi . Nunquid hic , q̄a
 non dixit , ostendam illi & patrem , ideo se-
 parauit patrē a se ? sed quia verum est , Ego &
Ioan. 10. pater vnum sumus : cū pater ostenditur , & fi-
 lius ostēditur , qui in illo est : & cū filius oñdi-
 tur , etiam pater oñditur , qui in illo est . Sicut
 ergo cum ait , Et ostēdam illi meipsum : intel-
Ioan. 14. ligitur quibus ostēdit & patrē , ita & in eo q̄
Io. 1. Co. 15. dicitur , Cū tradiderit regnum Deo & patri :
 intelligitur quia non admittit sibi . Quoniam
 cū perducet credentes ad contēplationem
D Dei & patris , profecto perducet ad contem-
 plationē suā , q̄ dixit : Et oñdā illi meipsum .
 Et ideo confequerter cū dixisset illi Iudas
Ioan. 14. Domine quid factū est quia ostensurus es te
 nobis , & nō huic mūdo ? Rñdit Iesus & dixit
 illi . Si quis diligit me , sermonem meū serua-
 bit , & pater meus diligit illum , & ad eū ve-
 niemus & mansionem apud eum faciemus .
 Ecce quia nō solū seipsum ostendit ei a quo
 diligitur , quia simul cum patre venit ad eū ,
 & mansionē facit apud eum . An forte puta-
 bitur mansionē in dilectorē suo facientibus
 patre & filio , exclusus esse ab hac mansione
 spiritusfanctus ? Quid est ergo q̄ superius ait
 de spiritusfancto , Quem hic mūdus accipere
 non potest , qm̄ nō vident illū , nostis illa vos
 q̄a vobīscū manet , & in vobis est . Nō itaque
 ab hac mansione saparatus est de quo dīctū
 est . Vobīscū manet , & in vobis est . Nisi forte
 quisquā sic absurdus est , vt arbitretur cū pa-
 ter & filius venerint , vt mansionem apud
 eum faciant , idest , dilectorem suum discessu-
 rum inde spiritusfanctum & tanquam lo-
 cum daturum maioribus . Sed huic carnali
 cogitationi occurrit scriptura : Paulo quip-
 pe luperius ait : Et ego rogabo patrem , & a-
 liū aduocatum dabit vobis , vt vobīscū sit in
 æternū . Non ergo disceder patre & filio ve-
 nientibus , sed in eadē mansione cū ipsis erit
 in æternū , quia nec ille sine ipsis venit , nec il-
 le sine ipso . Sed propter insinuationē Trini-
 tatis , plonis etiā singulis nominatis dicuntur
 quēdam separatim : non tamen alijs separatis
 intelligūti pp̄ eiusdem Trinitatis unitatem
 vnamque substantiā atque diuinitatem pa-
 tris & filij & spiritusfancti . Tradet itaque re-
 gnum Deo & patri dominus noster Iesus
 Christus , nō se inde separato , nec sp̄sancto
 quando

Idem fī
fīus exp
cas. c. 10

I. Co. 15.

Psal. 26.

I. Tim. 2.
I. Co. 15

G

Ioan. 14.
1. Co. 15
quando perducet credentes ad contemplationem Dei, ubi est finis omniū bonarū actionū, & requies sempiterna, & gaudiū q̄ nunquam auferetur a nobis. Hoc n. signat in eo, q̄ ait: Iterū videbo vos, & gaudebit cor vestrū,

Ioan. 16.
Luc. 10.
& gaudiū vestrū nemo tollet a vobis. Cuius gaudiū similitudinē p̄signabat Maria sedes ad pedes dñi, & intenta in verbū eius, quieta, s. ab emni actione, & intenta in veritatē secundum quendam modū, cuius capax est ista vita, quo tñ p̄figuraret illud, q̄ futurum est in aeternum. Martha quippe sorore sua in neces-

F sitatis actione conuerlante, quamuis bona & utili, tñ cū requies successerit, transitura, ipsa requiescebat in verbo dñi. Et ideo dñs cōquerenti Martha, q̄ eam soror non adiuaret, respondit: Maria optimā partē elegit, q̄ non auferet ab ea. Non malā partem dixit q̄ agebat Martha, sed istā optimā q̄ non auferetur. Illa enim quae in ministerio indigentia est, cum

I. Co. 15.
Rem. 1.

indigentia ipsa transferit, aufertur. Boni quippe operis transituri merces est requies permanitura. In illa igitur contemplatione Deus erit omnia in omnibus, quia nihil ab illo aliud requiretur, sed solo ipso illustrari, perfriq; sufficiet. Ideo q; ille in quo sp̄us interpellat gemitib. inenarrabilibus: Vnā, inquit, petija dño, hanc requirā, vt inhabitem in domo dñi, per oēs dies vitæ meæ, vt contépler delectationē dñi. Contéplabitur n. Deū patrem & filiū & spiritum sanctū, cum mediator Dei & hominū, hō Christus Iesus, tradi-

derit regnū Deo & patri: ut iā nō interpellet pro nobis mediator, & sacerdos noster filius Dei & filius hoīs, sed & ipse inquantū sacerdosest, assumpta pp nos terui forma, subiectus fit ei qui illi subiecit omnia, ut inquantū Deus est, cū illo nos subiectos habeat: inquantū sacerdos nobiscum illi subiectus fit. Quapropter cum filius fit & Deus & homo, alia substantia Deus, alia homo, homo potius in filio quam filius in patre: Sicut caro animæ meæ, alia substantia est ad animā meam quāuis in uno homine, quam anima alterius hominis ad animam meā. Cum ergo tradiderit regnū Deo & patri, i. cum creden-

G tes & uiuentes ex fide, pro quib. nunc mediator interpellat, perduxerit ad contemplationē cui percipienda suspiramus & gemimus, & transierit labor & gemitus iam non interpellabit pro nobis tradito regno Deo & patri:

hoc significas ait, Hæc vobiscū locutus sum in similitudinibus, ueniet hora qñ iam non in similitudinibus loquar uobis, sed manife-

10.m.16.

ste de patre nunciabo uobis, i. iam nō erunt similitudines, cū uisio fuerit facie ad faciem.

Hoc est. n. q̄ ait, sed manifeste de patre nunciabo uobis: ac si diceret, manifeste patrem ostendam uobis: Nunciabo quippe ait, quia uerbum eius est. Sequitur. n. & dicit: Illa die in noīe meo petetis, & non dico uobis, quia ego rogabo patrem. Ipse. n. pater amat uos, quia uos me amatis, & credidistis q̄ a Deo

H exiui, Exiui a patre, & ueni in hunc mundū, iterū relinquō mūdū & uado ad patrē. Quid est. A patre exiui, nisi non in ea forma qua æ-

qualis sum patri, sed aliter, i. in assumpta crea-

tura minor apparui: Et quid est, Veni in hūc mundū: nisi formā serui quā me exinaniens

acepi, ēt peccatorū qui mundum istum diligunt oculis demonstrauit: Et quid est, Iterum relinquō mundū: nisi ab aspectu dilectorum

mundi aufero q̄ uiderunt: Et quid est, Vado ad patrē: nisi doceo me sic intelligendum a

fidelib. meis quo æqualis sum patri: Hoc qui credunt, digni habebuntur perduci a fide ad speciem, i. ad ipsam uisionē, quo perducens

dictus est tradere regnum Deo & patri. Fideles quippe eius quos redemit sanguine suo,

dicti sunt regnū eius, pro quib. nunc inter-

pellat: tunc aut̄ illuc eos sibi faciens inhērente, ubi æqualis est patri, non iam rogabit patrē pro eis. Ipse. n. inquit, pater amat uos: utique ip-

se non separat: sed secundū ea facit intelligi, quæ supra cōmemorauit, satiūq; insinuaui,

plerūq; ita nominari in trinitate unamquāq; personā, ut & aliae illuc intelligātur. Sic itaq; dictū est, ipse. n. pater amat uos: ut consequē-

ter intelligatur & filius & spiritus sanctus: nō quia modo nos non amat, qui proprio filio

Rom. 8.

nō pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eū, sed tales nos amat Deus, quales futuri su-

mus, non quales sumus. Quales n. amat, tales in aeternū cōseruat: q̄ tunc erit cum tradide-

1. Co. 15.

re regnū Deo & patri, qui nunc interpellat pro nobis ut iā non roget patrē, quia ipse pa-

ter amat nos. Quo aut̄ merito, nisi fidei, qua credimus antequā illud q̄ promittitur uidea-

mus? Per hanc. n. peruenimus ad speciem, ut

Aug. Tomus tertius. L 3 tales

DE TRINITATE

tales nos amēt, quales atmāt, vt sumus, nō quales odit qui mali sumus, & hortatur ac p̄stat, ne tales esse semper velimus. Quapropter cognita ista regula intelligendarū scripturarum de filio Dei, vt distinguamus q̄ in eis sonet secundū formā Dei, in qua æqualis est patri, &

Filius quo minor patroque.
Cap. II.

Ktri, & filius, & spiritus sanctus, quia neuter eorum creatura est, sicut iā ostendimus. Secundū aut̄ formā serui, minor est pater, quia ipse dicitur: Pater maior me est. Minor est seipso, quia de illo dictū est: Semetipsum exinanivit formā serui accipiēs. Minor est sp̄sancto, quia

Mat. 12.

Ipsē ait: Qui dixerit blasphemia in filiū hominis, remittetur ei: Qui aut̄ dixerit in spiritum sanctū non remittetur ei. Et in ipso virtutes operatus est, dicens: Si ergo in spiritu Dei ejus dēmonia, certe superuenit super vos regnū Dei. Et apud Esaiam dicit, quā lectionē ipse in synagoga recitauit, & de se cōpletam fine scrupulo dubitationis ostendit. Spiritus, inquit, dñi super me, p̄p q̄ vnxit me, euangelizare pauperib. misit me, prædicare captiuis remissionē, &c. Ad quā facienda ideo dicit se missum, quia spiritus dñi est super eum.

Secundū formā Dei, omnia per ipsum facta

Ioan. 1.

Galat. 4.

Ioan. 10.

Ioan. 6.

Ioan. 5.

Secundū formā Dei, sicut habet pater vitā in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso. Secundū formam serui, Triflīs est anima mea vsq; ad mortē. & Pater inquit, si fieri potest transeat à me calix iste.

L Secundū formam Dei, ipse est verus Deus & vita æterna. Secundū formā serui, Factus est

1. Ioan. 5. obediens vsq; ad mortē, mortem aut̄ crucis.

Phil. 2. Secundū formam Dei, Omnia quā habet pa-

Ioan. 16. ter, ipius sunt: & omnia tua mea sunt, inquit,

& 17. & mea tua. Secundū formā serui, Non est

doctrina ipsius, sed illius qui eū misit, Et de-

die & hora nemo scit, neq; angeli in celo, ne-

que filius, nisi pater. Hoc nescit, q̄ nescien-

tione fit, i. q̄ non ita sciebat ut tunc discipu-

lius dicitur: sicut dictū est ad Abraham, Nūc

tur nesci- cognoui q̄ timeas Deum, i. nunc feci ut co-

gnosceres, quia & ipse sibi in illa tentatione probatus innotuit. Nā & illud vtiq; dicturus erat discipulis tēpore opportuno, de quo fuit tanquā præterito loquens ait, iam non dicā vos seruos, sed amicos, seruos. n. nescit

voluntatem dñi sui: Vos aut̄ dixi amicos, q̄a omnia quæcumq; audiui a patre meo, nota feci vobis. q̄ non dñm fecerat, sed quia, certo facturus erat, quasi iā fecisset locutus est. Ipsi-
1. Cor. 16.

sis. n. ait, Multa vobis habeo dicere, sed non potestis illa portare modo. Inter quā intelligi-
M giur, & de die & hora. Nam & Apostolus: Neq; n. iudicauit me, inquit, scire aliquid in-
ter vos, nisi Christū Iesum, & hunc crucifi-
xum. Eis. n. loquebātur qui capere altiora de
Christi deitate non poterant. Quibus etiam paulopost dicit, Nō potui vobis loqui quā spiritualibus, sed quasi carnalib. Hoc ergo in-
ter illos nesciebat, quod per illum scire non poterāt. Et hoc solum se scire dicebat, quod eos per illum scire oportebat. Denique scie-
bat inter perfectos, quod inter parvulos ne-
sciebat. Ibi quippe, ait, Sapiētiam loquimur
inter perfectos. Eo nanque genere locutio-
nis nescire quisque dicitur q̄ occultat, quo
dicitur fossa cęca quā occulta est. Neque. n.
aliquo genere loquuntur scripture, quod in
consuetudine humana non inueniatur, quia
vtique hominibus loquuntur. Secundum for-

1. Cor. 2.
2. Cor. 3.

mam Dei dictū est, Ante omnes colles ge-
Pron. 8. nūt me, i. ante omnes altitudines creaturarū. *Ps. 109.*

Et ante Luciferum genu te, i. ante omnia tē-
pora & temporalia. Secundum formam aut̄ serui dictum est: Dñs creavit me in principio
1. Cor. 14.

viarum: Quia secundum formam Dei dixit, Ego sum veritas, & secundum formam serui,
Ioan. 8. Ego sum via. Quia enim ipse est primogeni-
tus a mortuis, iter fecit Ecclesiæ suæ ad re-
gnū Dei ad vitam æternam, cui caput est ad

A immortallitatem etiā corporis: & ideo crea-
tus est in principio viarū Dei in opera eius. *Ioan. 8.*

Secundum formam enim Dei, principium *Gen. 1.*
est quod & loquitur nobis: in quo principio *Psal. 18.*
fecit Deus cęlum & terram. Secundum autē *Col. 1.*

formam serui, Sponsus procedens de thala-
mo suo. Secundū formam Dei, Primogeni-
tus omnis creature, & ipse ante omnes est, &
omnia in illo constant. Secundum formam
serui, Ipse est caput corporis Ecclesiæ. Secū-
Ibidem.

dum formā Dei, Dominus est gloria. Vnde
manifestū est, q̄ ipse glorificet sanctos suos.

Quos

Quos enim prædestinavit ipsos & vocauit; & quos vocauit ipsos & iustificauit, quos iustificauit, ipsos & glorificauit. De illo quod precepit est, quod iustificet impium: de illo dicitur est: quod sit iustus & iustificatus. Si ergo quos iustificauit, ipsos & glorificauit, qui iustificat ipse & glorificat, quod est, ut dixi, dominus glorie, secundum formam tamen serui satagibibus dicti pulis de glorificatione sua, respondit: Sedete ad dextram vel ad sinistram meam non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a patre meo. Quod autem paratum est a patre eius, & a ipso filio paratum est, Quia ipse & pater vnum sunt. Ia enim ostendimus in hac Trinitate per multos diuinari locutionum modos esse de singularibus dicit quod omnium est, propter inseparabilem operationem vniuersi eiusdemque substantiae. Sicut de spiritu sancto dicit, Cum ego iero, mittam illum ad vos. Non dixit, mittemus, sed ita quasi tantum filius eum missurus esset, & non pater: cum alio loco dicat: Hoc locutus sum vobis apud vos manens. Adiutorius autem ille, spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vobis declaravit omnia. Hic rursus ita dictum est, quasi non eum missurus esset & filius, sed tantum pater. Sicut ergo ista, ita & illud quod ait, Sed quibus paratum est a patre meo: cum patre se intelligi voluit, parare se des gloriae quibus uellet. Sed dicit aliquis: Illic cum de spiritu sancto loqueretur, ita se misserit ait, ut non negaret patrem missurum, alio loco ita patrem, ut non negaret se missurum: hic uero aperte ait, Non est meum dare vobis atque ita secutus, a patre dixit ista preparata. Sed hoc est quod praestrinximus secundum formam serui dictam: ut ita intelligeremus. Non est meum dare uobis: ac si diceretur, Non est humana potestatis hoc dare: ut per illud intelligitur, hoc dare, per quod Deus & qualis est patri. Non est, inquit, meum dare, id est, non humana potestate illa donec quibus paratum est a patre meo. Sed iam tu intellige, quia si omnia quae habet pater mea sunt, & hoc utique meum est, & cum pre ista paraui. Nam & ilud quod ita, quomodo dictum sit, Si quis non audit uerba mea, ego non iudicabo illum. Fortassis non ita hic dixit, Ego non iudicabo illum: quem admodum ibi, Non est meum dare. Sed quod hic sequitur, Non enim ueni, inquit, ut iudice mudi, sed ut saluum faciam mundum. Deinde adiungit, & dicit: Qui me spernit & non accipit uerba mea, habet qui se iudicet. Hic iam intelligeremus patrem, nisi adiungeret & diceret, uerbum quod locutus sum, ipsum iudicabit illum in nouissimo die. Quid igitur, iam nec filius iudicabit, quia dixit. Ego non iudicabo illum, nec pater, sed uerbum quod locutus est filius? immo potius audi adhuc quod sequitur, Quia ego, inquit, non ex me locutus sum, sed ille qui me misit pater, ille mandatum mihi dedit, quod dicatur, & quod loquar, & scio quae mandatum eius vita eterna est. Quia ego loquaris ut dixit mihi pater, sic loquor. Si ergo non iudicat filius, sed verbum quod locutus est filius: ideo autem iudicat uerbum quod locutus est filius, quia non ex se locutus est filius sed qui misit eum pater mandatum dedit ei quid dicat, & quid loquatur: pater utique iudicat cuius uerbum est quod locutus est filius, atque ipsum uerbum patris idem est filius ipse. Non enim aliud est mandatum patris, aliud uerbum patris. Nam & uerbum hoc appellauit, & mandatum. Videamus ergo ne forte quod ait, Ego non ex me locutus sum: hoc intelligi uoluerit, Ego non ex me natus sum. S. n. uerbum patris loquitur se ipsum loquens, quia ipse est uerbum patris. Prelustransque n. dicit, Dedit mihi pater: in quo uult intelligi quod eum genuerit pater: non ut tanquam iam existenti & non habenti dederit aliquid: sed ipsum dedisse ut haberet, genuisse est ut esset. Non enim sicut creatura, ita Dei filius ante incarnationem & ante assumptionem creaturam unigenitus, per quem facta sunt omnia, aliud est, & aliud habet, sed hoc ipsum est, quod est id quod habet, quod habet. Quod illo loco manifestius dicitur, si quis ad capiendum sit idoneus, ubi ait: Sicut habet pater uitam in semetipso, ita dedit filio uitam habere in semetipso. Neque enim iam existenti & uitam non habenti dedit ut haberet uitam in semetipso, cum eo ipso quod est, uita sit: hoc est ergo, dedit filio uitam habere in semetipso, genuit filium incommutabilem uitam, quod est uita eterna. Cum ergo uerbum Dei filius Dei, & filius Dei sit uerbum Deus, & uita eterna, sicut in epistola sua dicit Ioannes, etiam hic quid aliud agnoscimus, cum dicit dominus, Uerbum quod locutus sum, ipsum iudicabit eum in nouissimo die: & ipsum uerbum patris uerbum esse dicit & mandatum patris, ipsumque mandatum uitam eternam? Et scio, inquit, quia mandatum eius uita eterna est. Quero itaque quoniam intelligamus,

D E T R I N I T A T E

Ego non iudicabo, sed verbum quod locutus sum iudicabit: quod ex consequentibus apparet ita dictū, ac si diceret sic. Ego nō iudicabo, sed verbū patris iudicabit, verbū autē patris est ipse filius Dei. Sic ne intelligendū est, Ego nō iudicabo, sed ego iudicabo: quō istud potest esse verum, nisi ita: ego scilicet non iudicabo ex potestate humana qua fili⁹ hoīs sum: sed ego iudicabo ex p̄tate verbi, q̄a filius Dei sum? Aut si cōtraria & repugnātia vident⁹, ego non iudicabo, sed ego iudicabo: quid illic dicemus, vbi ait, Mea doctrina non est mea: quomodo mea quomodo non mea? Non enim dixit, Ista doctrina non est mea, sed mea doctrina non est mea: quā dixit suam, eandem dixit non suam. Quomodo istud verum est, nisi secundum aliud suā dixerit, secundum aliud non suā. Secundum formā Dei suam, secundū formā serui non suam: Cū enim dicit, Nō est mea sed eius q̄ me misit: ad ipsum verbum nos fecit recurrere, doctrina n. patris est verbū patris q̄ est

Iacob. 7.

Philii. 2.
Ioan. 7.

Ioan. 12.

Ibidem.

Ioan. 14.
Ioan. 10.

Ioan. 12.
Mat. 20.

Ioan. 12.
2.7. 4.

Hoc ipse iudicaturus fit viuos & mortuos: sed quia nō ex potestate humana, propterea recurrens ad deitatem, sursum erigit corda hominum, propter quae subleqanda descendit.

Nisi tñ ipse idem esset filius hoīs p̄p formā serui quā accepit qui est filius Dei propter *Philii. 2.* Dei formā in qua est, non diceret Apostolus *De ecclē Christi* diversa p̄ dicātur, ob diversas natūras hypothesiæ. *Cap. 14.* *I. Cor. 2.*

Ex forma n. serui crucifixus est, & tñ dñs gloria crucifixus est. Talis enim erat illa suscep̄tio quæ Deū hominē faceret, & hominem Deū: quid tñ propter quid, & quid secundū quid dicat, adiuante dño, prudens diligens & pius lector intelligit. Nam ecce diximus quia secundum id quod Deus est, glorificat suos, secundū hoc vtq; quod dñs gloria est. & tñ dñs gloria crucifixus est, quia recte dicitur & Deus crucifixus, non ex virtute diuinatatis, sed ex infirmitate carnis: sicut dicim⁹ quia secundū id quod Deus est iudicat, hoc est ex potestate diuina, non humana, & tamē ipse homo iudicaturus est, sicut dñs gloria crucifixus est: ita enim aperte ait, Cum venerit filius hominis in gloria sua, & omnes angeli eius cum eo: tunc congregabuntur ante cū omnes gentes: & cetera quæ de futuro iudicio vsq; ad ultimam sententiam in eo loco p̄dicātur. Et Iudæi, quippe qui in malitia sua persecutæ, in illo iudicio p̄niēdi sunt, sicuti alibi scriptū est, Videbūt in quē pupugerunt. Cum enim & boni & mali visuri sunt iudicē viuorū & mortuorū, proculdubio eū videre non poterunt mali, nisi secundū formā qua filius hominis est, sed tñ claritatē in qua iudicabit, non in humiliatate in qua iudicatus est. Ceterum illam Dei formā in qua è qualis est patri, proculdubio imp̄ij non videbunt. Non enim sunt mundicordes. Beati enim mundicordes, quoniam ipsi Deū videbūt. Et ipsa visio est facie ad faciem, quæ summū p̄m̄i promittitur iustis, & ipsa fiet, cū tradet regnū Deo & patri: in quo suæ formæ visiōnem vult intelligi, subiecta Deo vniuersa creatura, & ipsa in qua filius Dei filius hominis factus est. Quia secundū hanc & ipse filius tunc subiectus illi erit, qui ei subiec̄t oīa, vt sit Deus omnia in omnibus. Alioqñ si filius Dei iudex in forma quæ è qualis est patri etiā impijs cū iudicaturus est apparebit, quid est quod pro magno dilectori suo pollicetur dicens, Et ego diligam eum, & offendam meipsum illi? Quapropter filius hominis iudicaturus est, nec tamē ex humana potestate, sed ex ea quae filius

Mat. 25.
Iacob. 8.

Ioan. 5.

Philii. 2.

Ioan. 5.

Ioan. 8.

Ioan. 5.

M

Zach. 12

filius Dei est. Et rursus filius Dei iudicaturus est, nec tamen in ea forma apparens, in qua Deus est equalis patri, sed in ea qua filius hoīs est. Ita utrumque dici potest, & filius hoīs iudicabit, & non filius hominis iudicabit. Quia filius hominis iudicabit, ut verū sit quod ait Cum venerit filius hominis, tunc congregabunt ante eum oīs gentes. Et non filius hominis iudicabit, ut verū sit quod ait, Et ego nō iudicabo. Et ego nō querō gloriā meā, est qui querat & iudicet. Nam secundum id quod in iudicio non forma Dei, sed forma filij hoīs apparebit: nec ipse pater iudicabit. Secundū hoc n. dictū est, Pater non iudicat quēquā, sed oīe iudicium dedit filio. Quod utrū ex illa locutione dictū sit, quā supra cō memorauimus. Vbi ait, Sic dedit filio habere vitā in semetipso, ut significarer quia sic genuit filiū. An ex illa de qua loquitur Apostolus dicens, Propter quod eū fūscitavit, & donauit illi nomen quod est super omne nō men. Hoc enim de filio hoīs dictū est: secundū quē Dei filius excitatus est à mortuis. Ille quippe in forma Dei equalis ē patri, ex qua se exinanuit, formā serui accipiens: in ipsa forma serui & agit & patitur & accipit, que consequenter contextit Apostolus. Humiliauit se factus obediens vīq; ad mortē, mortē autem crucis: propter quod & Deus illum exaltauit, & donauit ei nōmen quod est super omne nōmen, vt in nomine Iesu omne genu fleat, cōlestiū, terrestriū & infernōrū, & oīs lingua confiteat, quia dñs Iesus Christus in gloria est Dei patris. Ut rū ergo secundū illā, an scđm istā locutionē dictū sit, Omne iudiciū dedit filio: satis hinc appetet, quia si secundū illud diceretur scđm quod dictū est, Dedit filio habere vitā in semetipso, nō utrumque diceretur pater non iudicat quēquā. Secundū hoc enim qđ equalē pater genuit filium iudicat cū illo. Secundū hoc ergo dictū est qđ in iudicio, nō in forma Dei, sed forma alij hominis apparebit. Non quia non iudicabit qui dedit omne iudiciū filio, cū de illo dicat filius, Est qui querat & iudicet: sed ita est dictū, Pater non iudicat quēquā, sed omne iudiciū dedit filio: ac si dicearet. Patrē nemo videbit in iudicio viuorū & mortuorum, sed omnes filium: quia & filius hominis est, vt possit & ab impijs videri; cum et illi videbunt in quem pupugerunt. Quod ne

coniūcere potius quam aperte demonstrare videamur, proferamus eiusdem dñi certam manifestamq; sententiam, qua ostendamus ipsam fuisse causam ut diceret, Pater non iudicat quēquā, sed omne iudicium dedit filio, quia index in forma filij hominis apparet, que forma non est patris & filij. Nec ea filij in qua equalis est patri, sed in qua minor est patre, ut sit in iudicio conspicuus & bonis & malis. Paulo enim post dicit, Amen dico vobis, quia qui verbum meum audit & credit ei qui misit me, habet vitam æternam & in iudicium nō veniet, sed transit à morte in vitam. Hæc vita æterna est illa visio que non pertinet ad malos. Deinde sequitur, Amen amen dico vobis, quia veniet hora & nunc est qđ mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint vivent. Et hoc proprium est piorū, qui sic audiunt de incarnatione eius, ut credant, quia filius dei est, id est, sic eū propter se factū accipiunt minorē patre in forma serui, ut credant quia equalis est patri in forma Dei. Et ideo sequit̄, & hoc ipsum cō mendans dicit, Sicut enim pater habet vitam in semetipso, ita dedit & filio vitā habere in semetipso. Deinde venit ad visionē suę claritatis in qua venturus est ad iudiciū, que visio cōmunis erit impijs & iustis. Sequitur enim & dicit, Et potestatem dedit ei iudiciū facere, qđ filius hominis est. Puto nihil esse manifestius. Nam quia filius Dei est equalis patri, non accepit hāc potestatem iudicij faciendi, sed habet illam cum patre in occulto. Accepit autē illam, vt boni & mali eū videant iudicantē, quia filius hominis est. Visio quippe filij hominis exhibebit & malis. Nā visio formae Dei non nisi mundis corde quia ipsi Deum videbunt. id est, solis pijs exhibebit: quorū dilectioni hoc ipsum promittit, quia seipsum ostendet illis. Et ideo vide quid sequat. Nolite mirari hoc, inquit, Quid nos prohibet mirari, nisi illud quod reuera mirat oīs qui nō intelligit ut ideo diceret patrē dedisse in eo potestatē iudiciū facere, qđ filius hoīs est, cū magis quasi hoc expectaretur, utdiceret qđ filius Dei est. Sed quia filium Dei secundū id quod in forma Dei equalis est patri uidere iniqui nō possunt. Opponitur autē ut iudicē viuorum & mortuorum, coram quo iudicabuntur, & iusti uideant & iniqui, Nolite, inquit, hoc mirari, quoniam ueniet Ioan. 5. Ibidem.

Phil. 2.
De eodē
Christi
diuersa
dicātū,
ob diuer-
sas natu-
ras hypo-
ff. & eos.
Cap. 14.
1. Cor. 2.

Mat. 25.

I

Zach. 13

Phil. 2.
Conc. 4.
Sen. di.
48. cap.
Sed cūm.
Mat. 5.
1. Co. 15.

Mat. 25.
Ioan. 8.

Ioan. 5.

Phil. 2.

Ioan. 5.

Ioan. 8.

Ioan. 5.

M

Zach. 13

K
Ioan. 14.

D E T R I N I T A T E

veniet hora in qua omnis qui in monumētis sunt audient uocem eius, & prodient qui bona gesserunt, in resurrectionē vitæ, qui autē mala gesserunt in resurrectionē iudicij. Ad hoc ergo oportebat vt iō acciperet hāc potestatē quia filius hominis est, vt resurgentēs oēs viderent eum in forma in qua videri ab omnibus pōt: sed alij ad damnationē, alij ad vitam æternā. Quę est autē vita æterna, nisi illa visio quę non conceditur impijs? vt cognoscant te, inquit, vnū verū Deū, & quę misisti Iesum Christum. Qūo & ipsum Iesum Christū, nisi quēadmodū vnū verū Deū qui ostendet seipsum illis? Non qūo ostendet se etiā puniendis in forma filij hominis: secundū illā visionem bonus est, secundū quam visionem Deus apparet mundis corde, quoniam quam bonus Deus Israel rectis corde.

C *Psal. 72.* Quando autē iudicē videbunt mali, non eis videbitur bonus, quia non ad eum gaudebūt corde, sed tunc sē plangent oēs tribus terræ, in numero vtiq; omniū malorū & infidelium. Propter hoc etiā illi qui eū dixerat magistrū bonum, quārens ab eo consiliū cōsequendē

Mat. 19. vita æternæ, respondit. Quid me interrogas de bono? nemo bonus nisi vnus Deus: cū & hominē alio loco dicat bonū ipse dominus.

Mat. 12. Bonus homo, inquit, de bono thesauro cordis sūi profert bona: & malus homo de malo thesauro cordis sūi profert mala. Sed qā ille vitā æternā quārebat: vita autē æterna est in illa contéplatione, qua non ad pēnā vide

Mat. 19. tur Deus, sed ad gaudiū sempiternū. Et nō intelligebat cū quo loquebatur, qui tantūmodo eū filiū hominis arbitrabatur. Quid me interrogas, inquit, de bono? id est, istam formā quā vides, quid interrogas de bono, & vocas me secundū quod vides magistrū bonū? Hāc forma filij hominis est, hāc forma accepta est, hāc forma apparebit in iudicio, nō tantum iustis, sed & impijs, & huius formā visio nō erit in bonū eis qui male agūt. Est autē visio formā meā in qua cum essem, nō rapinam arbitratus sum esse & qualis Deo sed vt hanc acciperē meipsum exinanui. Il-

D le ergo vnus Deus pater & filius & spūsanctus, qui nō apparebit nisi ad gaudiū qđ non auferetur à iustis. Cui gaudio futuro lūspīrat qđ dicit, Vnā peti à dño hanc requirā, vt inhabite in domo dñi per omnes dies vitæ meę, vt cōtēpler delectationē dñi. Vnus er-

go Deus ipse est solis bonus, ob hoc, qđ nēmo eū videt ad luctū & planctū, sed tantū ad salutē & letitiam verā secundum illā formā si me intel ligis, bonus sum. Si autē secundū hanc solam, quid me interrogas de bono, si inter illos es qui videbūt in quē pupugerūt, & ipsa visio malū eis erit, quia pēnalis erit. Ex ista sentētia dixisse dñm qđ me interrogas de bono, nemo bonus nisi vnus deus. His documentis quę commemoraui probabile est,

quia illa visio Dei qua contéplabimur incōmutabilē atq; humanis oculis inuisibilē Dei substantiā que solis sanctis promittitur, quā dicit Apostolus Paulus, Facie ad faciem: &

de qua dicit Apostolus Ioannes, Similes ei erimus quoniam videbimus eū sicuti est: & de qua dicitur, Vnam peti à dño hanc req-

ram et contemplar delectationē domini: & de qua dicit ipse dñs, Et ego diligē eum, & ostendam meipsum illi, & propter quam so-

lam fide corda mūdamus, vt simus beatī mūdicordes, quoniam ipsi Deū videbunt, & si qua alia de ista visione dicta sunt, quę copio

fīsime sparsa per omnes scripturas inuenit quisquis ad eā querendam oculum amoris intendit: sola est summum bonum nostrum,

cuius adipiscendi causa prēcipitur agere qđ quid recte agimus. Visio vero illa filij homi-

nis quę prānunciata est, cum congregabūt omnes gentes ante eū, & dicent ei, Dñe

quando te vidimus esurientē & sitiētē & cetera, nec bonū erit impijs qui mittentur in ignem eternum, nec summum bonū erit iustis.

Adhuc enim vocat eos ad regnū qđ eis paratū est ab initio mūdi. Sicut illis dicit, Ite in ignem eternum: ita istis, Venite benedicti p̄is mei, possidete paratū vobis regnū. Et si-

cū ibunt illi in combustionem eternam, sic iusti in vitam æternā. Quid est autē vita æterna, nisi vt cognoscant te, inquit, vnū verū Deum, & quem misisti Iesum Christū? Sed iā

in claritate de qua dicit patri, quam habui apud te priusqā mundus fieret. Tunc enim tradet regnum Deo & patri, vt intret seruus

bonus in gaudium domini sui, & abscondat eos quos possidet Deus in abscondito

vultus sui à conturbatione hominum: eorū

scilicet qđ tunc conturbabuntur audientes illā sententiam: à quo auditu malo iu-

stus non timebit, si modo protegatur in ta-

bernaculo, id est, in fide recta catholicæ

Ecclesiæ

*Mat. 19.
Zach. 12.*

*I. Co. 13.
I. Io. 4.3
Psal. 26.
Ioan. 14.
E
Matt. 5.*

Ibidem.

I. Co. 15.

Psal. 30.

F

Psal. III.

H

Ecclesiæ, a contradictione linguarū, i. calumnijs hereticorum. Si vero est alius intellectus **Mat. 19.** verborum dñi quibus ait, Quid me interrogas de bono, nemo bonus nisi vñus Deus: dñi non ideo credatur maioris bonitatis esse patris quam filii substantia, secundum quam verbum est, pér quod facta sunt omnia, nihilque abhorreat a fana doctrina: securi vñm, non vno tantum, sed quotquot reperi potuerint. Tanto n. fortius coniunctur hæretici, quanto plures exitus patent ad eorum laqueos evitandos. Sed ea, que adhuc consideranda sunt, ab alio petamus exordio.

D. A V R E L I I A V G V S T I N I
oup ab opere **De Trinitate.**

LIBER SECUNDVS.

PROLOGIVM.



Vñ hoīes Deū querunt, & ad intelligentiā Trinitatis pro captu infirmitatis humanæ animū intendunt, experti difficultates laboriosas, siue i ipsa acie mentis conātes intueri inaccesibilē lucem, siue in ipso multiplici & multimoda locutio ne literarū sacrarū, vbi mihi non vñ nisi atteria, ut Christi gratia glorificata dulcescat, cū ad aliquid certū discussa omni ambiguitate peruenierūt, facillime debet ignoroscere errātib. in tanti peruestigatione secreti. Sed duo sunt, q̄ in errore hominū difficillime tolerātur, p̄sumptio priusquā veritas patet: & cū iā patuerit p̄sumptæ defensio falsitatis. A qui bus duob. vitijs nimis inimicis inuentioni ve ritatis, & tractationi diuinorū sanctorumq; librorū, si me vt p̄cor & spero, Deus defende rit atq; munierit scuto bona voluntatis suæ, & gratia misericordiae suæ, nō ero segnis ad inquirendā substantiā Dei, siue per scripturā eius, siue per creaturā. Quæ vtraq; nobis ad hoc proponit̄ intuēda, vt ipse q̄ratur, ipse diligatur, qui & illā inspirauit, & istā creauit. Nec trepidus ero ad proferendā sñiam meā, in qua magis amabo inspici a rectis, q̄ timebo mōderi a peruersis. Gratianer. n. suscipit osculū colubinū pulcherrima & modestissima charitas: dentē aut̄ caninū vel euitat cauissima humilitas, uel retundit solidissima ue

ritas. Magisq; optabor a quolibet reprehēdi, q̄ siue ab errante, siue ab adulāte laudari. Nullus n. reprehensor formidandus est amatori veritatis. Etenim aut inimicus reprehēsurus est, aut aniicus. Si ergo inimicus insultat, ferēdus est. Amicus aut si errat docēdus, si docet audiendus. Laudator uero & errās cōfirmat errorē, & adulans illicet in errorē. Emendabit ergo me iustus in misericordia & arguet me, oleū autē p̄ctōris non impinguabit caput meū. Quamobrē quāquam firmissime teneamus de dño nostro Iesu Christo, & per scripturas disseminatā, & a doctis catholīcīs earundē scripturarū tractorib. demonstratā tanquam canonican regula, q̄uo intelligatur Dei filius & æqualis patri secundum Dei formā in qua est, & minor patre secundum serui formam quā accepit, in qua forma nō solū patre, sed & spiritu sancto, neq; hoc tm̄, sed et̄ seipso minor inuētus est, nō seipso qui fuit, sed seipso qui est, quia forma serui accepta, formā Dei non amisit, sicut scripturarū q̄ in superiore libro cōmemorauimus testimonia docuerunt. Sunt tñ quādam in diuinis eloquijs ita posita ut ambiguū sit ad quā potius regulam referātur: utrum ad eam qua intelligimus minorē filium in assumpta creatura: an ad eam qua intelligimus, non quidē minorē esse filiū, sed æqualem patri, tñ ab illo hunc esse Deum de Deo, lumē de lumine. Filiū quippe dicimus Deū de Deo, patrē aut̄ Deū tm̄, non de Deo. Vnde manifestum est, q̄ filius habeat alium de quo sit & cui filius sit, pater aut̄ non filiū de quo sit habeat, sed tñ cui pater sit. Omnis. n. filius de patre est, quod est, & patri filius est. Nullus autē pater de filio est quod est, sed filio pater est. Quādam enim ita ponūtur in scripturis de patre & filio ut indicet unitatē æqualitatemq; substantiæ, sicuti est, Ego & pater vñū sumus. Et, Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratrus est esse æqualis Deo, & quæcumq; talia sunt. Quādam uero ita ut minorē ostendant filium propter formam serui, idest propter assumptā creaturā mutabilis humanæq; substantiæ, sicuti est q̄ ait, Qm̄ pater maior me est. Et, Pater non iudicat quenquā, sed omne iudicium dedit filio. Nam paulo post consequenter ait, Et dedit ei iudicium facere, qm̄ filius hominis est. Quādam porro ita, ut nec minor nec æqualis ostendatur, sed tantum quod

*Trifariā
de chri-
sto loqui
videatur
scriptura
Phili. 2.*

*Io. 10. 10.
Phili. 2.*

*Ioan. 5.
Ioan. 14.*

DE TRINITATE

quod de patre sit intimatum: ut est illud; Sicut
habet pater vitam in semetipso, sic dedit filio
vitam habere in semetipso. Et illud, Neque non

Matt. 14. pōt filius a se facere quicquam, nisi quod viderit
Ioan. 9. patrem facientem. Quod si prope dictum acceperimus,

quia in forma accepta ex creatura minor est filius: consequens erit ut prior pater super aquas ambulauerit, aut alicuius alterius cęcici nati de sputo, & luto oculos aperuerit, & cetera quod filius in carne apparens inter homines fecit: ut posset ea facere qui dixit, non

L posse filium a se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem. Quis autem vel delirus ita sentiat? Restat ergo ut haec ideo dicta sint, quia incommutabilis est vita filij sicut & patris, & tamen de patre est: & inseparabilis est operatio patris & filii, sed tamen ita operari filio de illo est, de quo ipse est, id est de patre. Et ita videtur filius patrem, ut quo eum videt, hoc ipso sit filius. Non nam aliud illi est esse de patre, id est nasci de patre, quod videtur patrem, aut aliud videtur operante, quod patriter operari: sed ideo non a se quia non est a se. Et ideo quod viderit patrem facientem haec eadem

Ioan. 5. facit & filius similiter, quia de patre est. Neque non alia similiter, sicut pictor alias tabulas pingit, quemadmodum alias ab alio pictas videntur: nec eadem dissimiliter, sicut corpus eadem literas exprimit, quas aius cogitauit: sed quemadmodum inquit, pater facit, haec eadem filius facit similiter. Et haec eadem dixit & similiter, ac per hoc inseparabilis, & pars est operatio patri & filio, sed a patre est filio. Ideo non potest filius a se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem. Ex hac ergo regula, quia ita loquuntur scripturæ, ut non aliud alio minor, sed tantum velint ostendere quis de quo sit, nonnulli cum sensum conceperunt, tanquam minor filius dicentur. Quidam autem nostri indoctiores, & in his minime erudit, dum haec secundum formam serui conantur accipere, & eos rectus intellexerunt non sequitur, perurbantur. Quod ne accidat, tenenda est haec regula, quia non minor est filius, sed quod de patre sit intimatum: quibus verbis, non inaequalitas, sed nativitas eius ostenditur. Suntergo quemadmodum in sanctis libris, ut dictum cęciperat, ita posita ut ambiguū sit quoniam referenda sint utrum ad illud quod per assumptam creaturam minor est filius: an ad illud, quod quis aequalis, tamen quia de patre sit indicatur. Et mihi quidem videtur, si eo modo ambiguū est, ut explicari discerni possit, ex utraque regula

De primo modo. c. 2

sine periculo posse intelligi, sicut est quod ait; Mea doctrina non est mea, sed eius quod me misit. Nam & ex forma serui potest accipi, sicut iam in Supradicto libro superiore tractauimus, & ex forma Dei in qua sic aequalis est patri, ut tamen de patre sit.

In Dei quippe forma, sicut non est aliud filius aliud vita eius, sed ipsa vita filius est: ita non est aliud filius, aliud doctrina eius, sed ipsa doctrina filius est. Ac per hoc sicut id quod dictum est, dedit filio vitam: non aliud intelligitur quod genuit filium qui est vita: sic et cum dicitur, Dedit filio doctrinam, bene intelligitur, genuit filium, qui est doctrina, ut quod dictum est, Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit, sic intelligatur, ac si dictum sit, ego non sum a meipso, sed ab illo qui me misit. Nam & de spiritu sancto de quo

Idem de Semetipsum exinanuit formam spiritus sanctorum recipiens, ait tamen ipse dominus, Cum autem venierit ipse spiritus veritatis, docebit vos omnia veritatem. Non nam loqueretur a semetipso, sed quemadmodum audiatur loquetur, & quod ventura sunt annunciat vobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciat vobis. Post haec verba, nisi continuo secutus dixisset, Omnia quaecumque habet pater meus sunt, propterea dixi, quod de meo accipiet, & annunciat vobis: crede res fortasse ita natus de Christo spiritus sanctus, quemadmodum ille de patre. De se quippe dixerat, Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit. De spiritu autem sancto. Non nam loqueretur a semetipso, sed quemadmodum audiatur loquetur: quia de meo accipiet, & annunciat vobis. Sed quia reddidit causam cur dixerit de meo accipiet, ait nam. Omnia quaecumque habet pater meus sunt, propterea dixi, quia de meo accipiet: restat ergo ut intelligatur est spiritus sanctus de patre habere sicut & filius. Quod nisi secundum id quod supra diximus, Cum autem venerit paracletus quem ego mittam vobis, a patre spiritu veritatis qui a patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Procedendo itaque a patre deus non loqui a semetipso: & sicut non ex eo sit ut minor sit filius, quia dixit, Non potest filius a se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem: non nam hoc ex forma serui dixit, sed ex forma Dei, sicut iam ostendimus: haec autem verba non indicant, quod minor sit, sed quod de patre sit: Ita non hinc efficitur, ut minor sit spiritus sanctus, quia dictum est de illo. Non enim loqueretur a semetipso, sed quemadmodum audiatur loquetur. Secundum hoc enim dictum

Infra li.
13. c. 25.

Personæ
in vicem
quod se glo-
rificant.

Cap. 4.
Ioan. 17.
Ioan. 16.

C

Ioan. 17.

Mitti fi-
lius & spi-
ritus san-
ctus quo-
dicitur.

cap. 5.

Ioan. 14.
1. sen. di-
15. ca. ne-
aut mi-
veris.

Ioan. 16.

Ioan. 1.

D

Hier. 23.

B

Ioan. 16.

dictū est, q̄ de patre p̄cedit. Cū vero & si-
Infra li. lius de patre sit, & sp̄us sanctus à patre proce-
15.c.25. dat, cur nō ambo filij dicātur, nec ambo ge-
 niti, sed ille vñus fili⁹ vnigenitus, hic aut sp̄us
 sanctus, nec filius, nec genitus, quia si geni-
 tūs vñiq; filius, alio loco si Deus donauerit
 & quantū donauerit differemus. Verūt̄ hic
 euigilat, si possunt, q̄ hoc etiā sibi suffragari
 putauerunt, quasi ad demōstrādū patrem fi-
 liο esse maiore, quia dixit filius, Pater clari-
 fica me, & ecce sp̄us sanctus clarificat eū. Nū
 qđ nā & ipse maior est filio? Porro aut pro-
 pterea sp̄us sanctus clarificat filiū, q̄a de fili⁹
 accipiet, & ideo de eius accipiet, quia oīa q̄
 habet pater ipsius sunt, manifestū est, quia cū
 sp̄us sanctus glorificat filiū, pater glorificat
 filiū. Vnde cognoscitur q̄ omnia quæ habet
 pater nō tantū filij sed etiā spiritus sancti sunt
 quia potens est spiritus sanctus glorificare fi-
 liū q̄e glorificat pater. Quod si ille qui glo-
 rificat, eo q̄e glorificat maior est, finant ut
 æquales sint q̄ te inuicē glorificant. Scriptū
 est aut q̄ & filius glorificat patrē. Ego te, in-
 quir, glorificau super terrā. Sane caueat ne
 putetur spiritus sanctus maior ambob, quia
 glorificat filiū quem glorificat pater, ipsum
 aut nec a patre nec a filio scriptū est glori-
 ficari. Sed in his conuicti, ad illud se conuer-
 tūt vt dicant, maior est qui mittit, quā qui
 mittitur. Proinde maior ē pater filio: quia fi-
 lius a patre se missum alsidue cōmemorat.
Mitti fi-
lius & spi-
ritus san-
cetus quo-
dicitur. Maior est & sp̄us sancto, quia de illo dixit Ie-
 sus, Quē mittet pater in nomine meo. Et spi-
 ritus sanctus vtroq; minor est, quia & pater
 eū mittit, sicut cōmemorauimus. Et filius cū
 aut m-
 i-
 veris.
Ioan. 14.
1.sen. di.
15.ca.ne
aut m-
veris.
Ioan. 16.
Ioan. 1.
Hier. 23.
 Mitti fi-
 lius & spi-
 ritus san-
 cetus quo-
 dicitur. Maior est & sp̄us sancto, quia de illo dixit Ie-
 sus, Quē mittet pater in nomine meo. Et spi-
 ritus sanctus vtroq; minor est, quia & pater
 eū mittit, sicut cōmemorauimus. Et filius cū
 aut abiero mittā eū ad vos. Qua in q̄
 stione primū quero, vnde & quomodo mis-
 sus sit filius. Ego, inquit, a patre exiui, & veni
 in hunc mundum: ergo a patre exire & veni-
 re in hunc mundum hoc est mitti. Quod igi-
 tur est q̄ de illo idē ipse Euāgelista dixit, In
 hoc mundo erat, & mūndus per eum factus,
 est, & mundus eū non cognovit. Deinde cō-
 iūgit, In sua propria venit. Illuc vñiq; missus
 est, quo venit. Ac si in hūc mundū missus est,
 q̄a exiit a patre & venit in hunc mundum, &
 in hoc mundo erat, Illuc ergo missus est vbi
 erat. Nam & illud quod scriptū est in Pro-
 pheta Deū dicere, Cēlū & terrā ego impleo
 si de filio dictū est, ipsum enim nonnulli vo-
 lunt intelligi, uel prophetis uel in prophetis
 locutum: quo missus est nisi illuc ubi erat
 Vbiq; n. erat qui ait, Cēlū & terrā ego im-
 pleo. Si aut de patre dictū ē, ubi esse potuit
 sine uerbo suo. & sine sapientia sua, quæ pro-
 tedit a fine usq; ad finē fortiter, & disponit
 oīa suauiter? Sed neq; sine spiritu sancto usq;
 esse potuit. Itaq; si ubiq; est Deus, ubiq; etiā
 est sp̄us eius. Illuc ergo & spiritus sanctus mis-
 sus est ubi erat. Nā & ille qui nō inuenit locū
 quo iret a facie Dei & dicit, Si ascendero in
 cēlū ibi es, si descendero in infernū ades,
 ubiq; uolens intelligi præsentē Deū, prius
 nominauit spiritū eius. Nā sic ait, Quo abi-
 bo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam?
 Quocirca si & filius & spiritus sanctus illuc
 mittit ubi erat, querēdū est quomodo intel-
 ligatur ista missio, siue filij, siue spiritus san-
 ctū. Pater enim solus nusquam legitur missus.
 Et de filio qđ ita scribit Apostolus. Cū aut
 uenit plenitudo téporis misit Deus filiū suū,
 factum ex muliere, factū sub lege, ut eos qui
 sub lege erant redimeret. Misit, inquit, filiū
 factū ex muliere. Quo nomine quis ca-
 tholicus nesciat, non eu priuationē uirgini-
 tatis, sed differentiā sexus Hebraeo loquendi
 significare uoluisse? Cū itaq; ait, Misit
 Deus filium suum factum ex muliere, satis
 ostendit eo ipso missum filium quo factus
 est ex muliere. Qđ ergo de Deo natus est,
 in hoc mundo erat. Quod aut de Maria nat⁹
 est, in hunc mundum missus aduenit. Proinde
 mitti a patre sine spiritu sancto nō potuit;
 non solum quia intelligitur pater cū eū mi-
 sit, idest, fecit ex femina, non vñiq; sine spiri-
 tu suō fecisse: uerumetiam q̄ manifestissime
 atq; apertissime in Euāgelo dicitur virginis *Luce 1.*
 Marię, querenti ab angelo q̄o fieri istud?
 spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus al-
 tiſſimi obumbrabit tibi. Et Matthæus dicit, *F*
 Inuēta est in utero habēs de spiritu sancto. Quā *Matt. 1.*
 quā & apud Esaiam Prophetā ipse Christus *Ez. 48.*
 intelligitur de aduētu suo futuro dicere, Et *1.sen. di.*
 nunc dominus misit me & spiritus eius. For-
 tasse aliquis cogat, ut dicamus etiam a seipso
 missum esse filiū, quia ille Mariæ conceptus
 & partus operatio trinitatis est, qua creante
 omnia creantur. Et quō iā, inq; pater eū mi-
 sit si ipse se misit? Cui primū repondeo quæ-
 res, ut dicat si potest quomodo pater eū lan-
 ctificauit si se ipse sanctificauit. Vtrunq; n.
 idem dñs ait, Quē pater, inquit, sanctificauit

*Sapien. 3**1.sen. di.*
15.ca.ne
autem mi-
*reris.**Pf. 138.*
1.sen. di.
15.c. que
*circa.**Galat. 4.*
De gra-
tia noui
testamen-
ti ad Ho-
*nora c. 2.**1.sen. di.*
15.c. quo
*circa.**Luce 1.*
Matt. 1.
Ez. 48.
1.sen. di.
15.ca. 3.
quod aspi-
ritus san-
1.sen. di.
15.c. qđ
autem.

DE TRINITATE

& misit in hunc mundum, vos dicitis, quia
Ioan. 17. blasphemat, quoniam dixi filius Dei sum. Alio autem
Rom. 8. loco ait, Et eis sanctifico meipsum. Itē quęro
3. sen. di. quomodo eum pater tradidit, se ipse se
20. cap. tradidit, Vtrunq; enim dicit Apostolus Paulus,
Christus. Qui filio, inquit, proprio nō pepercit, sed
Galat. 2. p nobis omnibus tradidit illum. Alibi autem de
 ipso salvatore ait, Qui me dilexit, & tradidit
 seipsum pro me. Credo respondebit, si haec
G probe sapit, quia una voluntas est patris & filii, & inseparabilis operatio. Sic ergo intelligat illa incarnatione, & ex virgine nativitate
 in qua filius intelligitur missus una eademque
 operatione patris & filii inseparabiliter esse
 facta, non vtiq; inde separato spiritus sancto,
 de quo aperte dicitur, Inueta est in utero ha-
 bens de spiritus sancto. Nā etiam si ita quæra-
 mus, enodatus fortassis qđ dicimus appare-
 rebit, quō misit Deus filium suū. Iusluit ut veni-
 ret, atq; illi iubenti obtemperas venit, an roga-
 uit, an tantummodo admonuit? Sed quodlibet
 horū sit, verbo vtiq; factū est. Dei autem verbū,
 ipse est Dei filius. Quapropter cū eū p̄r ver-
 bo misit, à patre & verbo eius factum est ut
 mitteretur. Ergo à patre & filio missus ē idē
 filius, quia verbū patris est ipse filius. Quis nō
 se tā sacrilega induat opinione, vt putet tem-
 porale verbum à patre factum esse, vt æter-
 nus filius mitteretur, & in carne appareret
 ex tpe? Sed vtiq; in ipso Dei verbo qđ erat in
 principio apud Deū, & Deus erat, in ipsa. S.
 sapientia Dei sine tēpore erat quo tēpore illū
 in carne apparere oporteret: Itaq; cum sine
 vlo initio temporis in principio esset ver-
 bū, & verbū esset apud Deū, & Deus esset ver-
 bum: quae sine vlo tēpore in ipso verbo erat
 quo tēpore verbum caro fieret & habitaret
 in nobis. Quae plenitudo tēporis cū venisset,
 misit Deus filius filium suū, factū ex muliere: i-
 dest, factū in tēpore ut incarnatū verbū ho-
 minibus appareret, quod in ipso verbo sine
 tempore erat, in quo tempore fieret. Ordo
 quippe temporū in æterna Dei sapientia si-
 ne tēpore est. Cū itaq; hoc à patre & filio fa-
 ctū esset, vt in carne filius appareret, cōgrue-
 ter dictus est missus ille qđ in ea carne appar-
 uit missis aut ille qđ in ea non apparuit. Quo
 niam illa quę corā corporeis oculis foris ge-
 rantur, ab interiore apparatu naturae spirali-
 lis existunt: propterea conuenienter misit
 dicūtur. Forma porro illa suscepit hominis,
 filij persona est, nō etiā patris. Quapropter
 pater inuisibilis vna cū filio secū inuisibili, *1. sen. di.*
 eundē filiu visibilem faciendo, missis eum *15. c. qđ*
 dictus est: qui si eo modo visibilis fieret, vt
 cuni patre inuisibilis esse desisteret, idest, si
 substantia inuisibilis verbi in creaturā visibi-
 lē mutata & transiens verteretur ita missus à *autem.*
 patre intelligeretur filius, vt tantū missus nō
 etiā cū patre mittēs inueniretur. Cū vero sic
 accepta est forma serui, vt maneret incōmu-
 tabilis forma Dei, manifestū est, p̄ à patre &
 filio nō apparentibus factū sit quod appare-
 ret in filio, idest, vt ab inuisibili patre cū in-
 uisibili filio, idē ipse filius visibilis mitteret. *Ioan. 8.*
 Cur ergo ait: Et à meipso non veni? Iam hoc *1. sen. di.*
 secundū formā serui dictū est, secundū quā *15. c. sed*
 dictū est. Ego non iudico quenquā. Si ergo *ad hoc.*
 missus dicitur in quantum apparuit foris in *Ioan. 8.*
 creatura corporali, qui intus in natura spiri-
 tali oculis mortaliū temper occultus est, iā *2. sen. di.*
 in promptu est intelligere etiā de spiritus san-*16. c. qđ*
 ctō cur missus & dicatur. Facta est enim que-*primo.*
 dā creature species ex tēpore in qua visibili-
 ter ostenderetur spiritus sanctus: siue cum in
 ipsum dominū corporali specie velut colū *Matt. 3.*
 ba descendit: siue cum decē diebus peractis *Acto. 2.*
 post eius ascensionē, die pentecostes factus
 est subito de celo sonus quasi ferratur flatus
 vehemens, & viſe sunt illis linguae diuīsē tā
 quā ignis, qui & insedit super vnumquenq;
 eorū. Hęc operatio visibiliter expressa, & oculis
 oblata mortalibus, missio spiritus sanctus
 etiā dicta est: nō ita vt appareret eius ipsa sub-
 stantia, qua & ipse inuisibilis & incōmutabi-
 lis est, sicut pater & filius, sed vt exteriorib. vi-
 sis hominū corda cōmota, à tali manife-*Deū. vs.*
 statione venientis, ad occultā æternitatem sem-*rie affi-*
 per præsentis conuertētur. Ideo autem nūsqā *mis crea-*
 scriptū est quod Deus pater maior sit spūsan-*turā. c. b.*
 ctō, vel spūsanctus minor Deo patre, qđ nō *1. sen. di.*
 sic ē assumpta creatura, i. qua appareret spūsanctus, *16. c. sed*
 sicut assumptus est filius hominis, in *primo.*
 qua forma ipsius verbi Dei persona præsen-
 taretur: non vt haberet verbum Dei sicut a-
 lij sapiētes sancti, sed p̄ participibus suis. Nō
 vtiq; qđ amplius habebat verbū Dei vt esset
 qđ ceteri excellentiore sapientia, sed qđ ipsū
 verbū erat. Aliud est enim verbū in carne,
 aliud verbū caro, idest aliud est verbū in ho-
 mine, aliud verbū hō. Caro. n. pro homine
 posita est in eo qđ ait: Verbum caro factum
 est: *Ioan. 1.* *Luce. 3.*

est: sicut & illud, Et videbit ois caro pariter
 salutare Dei. Non n. sine anima vel sine men-
 te, sed ita ois caro, ac si diceretur, omnis ho-
 prius.
 Nō ergo sic est assumpta creatura, in qua ap-
 paruit sp̄issanctus, sicut assumpta est caro il-
 la & humana illa forma ex virgine Maria. Ne-
 que. n. columbā beatificauit spiritus, vel illū
 flatum, vel illum ignem, sibiisque & personæ
 sue in uitatem habitumq; coniunxit in eter-
 nū. Haud vero mutabilis & conuertibilis est
 natura spiritus sancti, vt non haec ex creatura
 fierent, sed ipse in illud atq; illud mutabili-
 ter verteretur, sicut aqua in glaciē. Sed appar-
 uerunt ista sicut opportune apparere debue-
 rūt, creatura seruiente creatori, & ad nutū e-
 ius incōmutabiliter in seipso permanētis, ad
 eū significandū & demonstrandū, sicut & si-
 gnificari & demōstrari mortalib. oportebat,
 mutata atq; conuersa. Proinde quanq; illa co-
 luba sp̄is dicta sit, & de illo igne cū dicere.
 Visæ sunt illis, inqt, lingua diuisa velut ignis
 qui & insedit super vñquenq; eorū, & cepe-
 runt loqui linguis quēadmodū spiritus dabat
 eis pronunciare, vt ostenderet per illū ignē
 sp̄ni demonstratū, sicut per columbam, non tñ
 ita possumus dicere sp̄n sanctū, & Deū & co-
 lumbā, aut & Deū & ignem, sicut dicimus
 filiū & Deū & hominē: nec sicut dicimus fi-
 lium agnum Dei, non solū Ioanne Baptista
 dicente, Ecce agnus Dei, sed et Ioanne Euan-
 gelista vidente agnū occisum in Apocalypsi.
 Illa quippe visio Prophetica non est exhibita
 oculis corporeis per formas corporeas,
 sed in spiritu per spiritales imagines corpo-
 rū. Columbā vero illā & ignem oculis vide-
 runt, quicunq; viderunt: quanquā de igne di-
 sceptari pót vtrū oculis, an spiritu visus sit,
 pp verba sic posita: Non.n. ait, Viderunt lin-
 guas diuinas velut ignē, sed visæ sunt eis. Nō
 aut sub eadem significatiōne solemus dicere
 visum est mihi, qua dicimus, vidi. Et in illis
 quidē spiritualibus visis imaginū corporaliū
 solet dici, & visu est mihi, & vidi. In istis ve-
 ro, quæ per expressam corporalem speciem
 oculis demonstrantur non solet dici, visum
 est mihi, sed vidi. De illo ergo igne pót esse
 quæstio, quo visus sit, vtrum intus in spiritu
 tanquā foris, an vere foris corā oculis car-
 nis. De illa vero columba quæ dicta est corpo-
 rali specie descendisse, nullus vñquā dubita-
 uit, & oculis visa sit. Nec sicut dicimus filiū
 petram, scriptum est. n. Petra erat Christus,
 ita possumus dicere, spiritū columbam vel
 ignē. Illa. n. petra iam erat in creatura, & per
 actionis modū nuncupata est nomine Chri-
 sti quē significabat, sicut lapis ille quem Ia-
 cob poluit ad caput, et vñctionem ad signifi-
 candū dñm assump̄it, Sicut Isaac Christus
 erat, cū ad se immolandū ligna portabat. Ac-
 cessit istis actio quædā significativa iam ex-
 stentibus: non aut sicut illa columba & ignis
 ad hæc tantummodo significanda repente exti-
 terunt. Magis ista similia mihi videntur flam-
 mæ illi q; in rubo apparuit Moysi, & illi col-
 luna q; populus in eremo sequebatur, & ful-
 guribus & tonitruis quæ siebant cū lex dare-
 tur in monte. Ad hoc. n. corporalis rerū illa-
 rum exitit species, vt aliquid significaret at-
 que prateriret. Propter has ergo corporales
 formas, q; ad eū significādum, sicut humanis
 sensibus oportebat demonstrandū tempora-
 liter extiterunt, missus dñ etiam spiritus sanctus:
 non tñ minor patre dictus est, sicut filius
 propter formam serui; quia illa forma
 serui inhaesit ad uitatem personæ: illæ vero
 corporales species ad demōstrandū q; opus
 fuit ad tempus apparuerunt, & esse postea de-
 stiterunt. Cur ergo non & pater dicitur missus
 per illas species corporales, ignem rubi,
 & columnam nubis vel ignis, & fulgura in
 monte, & si qua talia tunc apparuerunt, cum
 eū coram patribus locutum, teste scriptura
 didicimus, si per illos creature modos & for-
 mas corporaliter expressas, & humanis aspe-
 ctibus presentatas ipse demōstrabatur? Si aut
 filius per ea demonstrabatur, cur tanto post
 dicitur missus, cū ex semina factus est? sicut
 Apostolus dicit, Cum autem venit plenitu-
 do temporis, misit Deus filium suum factū
 ex muliere: qñquidem & antea mittebatur,
 cum per illas creature mutabiles formas pa-
 tribus apparebat. Aut si non recte posset di-
 ci missus, nisi cum verbum caro factum est,
 cur missus dicitur spiritus sanctus, cuius nul-
 la talis incorporatio facta est? Si vero per il-
 la visibilita quæ in lege & Prophetis commē-
 dantur, nec pater, nec filius, nec spiritus sanctus
 ostendebatur, cur etiani ipse nunc dici-
 tur missus, cum illis modis & antea mittere-
 tur? In huius perplexitate questionis, adiuuā-
 te dño primū querendū est, vtrum pater, an
 filius, an spiritus sanctus: an aliquando pater,
 aliquan-

*Exod. 3.
Exod. 13.
Exod. 39.*

*Dubita-
tio de ap-
paritioni
bus divini-
nis. c. 7.*

*Exod. 3.
Exod. 19.*

Gal. 4.

Ioan. 1.

DE TRINITATE

Infra.

Cap. 18.

I. sen. di.

*8. cap. sed
vbi.*

Infra lib.

3. cap. 1.

*3. de trini-
tate. c. 1.*

Matt. 3.

A&to. 2.

*Tota tri-
nitatis ini-
fibilis.*

cap. 8.

Sapien. 7

Ioan. 1.

Sapien. 7

1. Tim. 1

1. Tim. 2

aliquando filius, aliqui spiritus sanctus, an si-
ne villa distinctione personarum, sicut dicitur Deus
meus & solus. i. ipsa Trinitas per illas creatu-
ræ formas patribus apparuerit. Deinde quod
libet horum inuentum visum fuerit, utrum ad
hoc opus tantummodo creature firmata sit, in
qua Deus sicut tunc oportuisse ipse iudica-
uit, humanis ostendere aspectibus: an angelii
qui iam ante erat ita mittebantur, ut ex perso-
na Dei loquerentur, assumentes corporalem
speciem de creature corpore, in visum mini-
sterij sui, sicut cuique opus esset aut ipsum cor-
pus suum cui non subditur, sed subditum regunt,

C in species quas vellent accommodatas atque
aptas actionibus suis mutantes atque uer-
tentes secundum attributam sibi a creatore
potentiam. Postremo videbimus id quod qua-
rere instiueramus utrum filius, & spiritus sanctus,
& antea mittebantur. Et si mittebantur,
quod inter illam missionem, & eam quam in Euange-
lio legimus distet; an sit missus aliquis eorum
nisi cum vel filius factus esset ex Maria virgi-
ni vel cum spiritus sanctus visibili specie, huc
in columba, siue in igneis linguis apparuit.
Omittamus igitur eos qui nimis carnaliter na-
turam verbi Dei atque sapientiam quam in seipso
manens innouat omnia, quam unicum Dei fi-
lium dicimus, non solum mutabilem, verum etiam
visibilis esse putauerunt. Hi enim multum cras-
sum cor diuinis rebus inquireris audacius
quam religiosus attulerunt. Anima quippe cum sit
substantia spiritualis, cuique est ipsa facta sit, nec
per alium poterit fieri, nisi per quem facta sunt om-
nia & sine quo factum est nihil, quamuis sit
mutabilis, non est in visibilis: quod illi de ver-
bo ipso atque ipsa sapientia Dei, per quam sa-
eta est anima, crediderunt, cum in illa non in
visibilis tantum quod & anima est, sed est inco-

D mutabilis quod anima non est. Eadem quippe
incommutabilitas eius cum memorata est, ut
diceretur, in seipso manens innouat omnia.
Et illi quidem ruinam erroris sui diuinarii scri-
pituram testimonijs quasi fulcire conantes,
adhibent Pauli Apostoli sententiam, & quod
dictum est de uno solo Deo, in quo ipsa Trini-
tas intelligitur, tantum de patre, non & de filio
& de spiritu sancto dictum accipiunt. Regi autem
secularium immortali, inuisibili soli Deo ho-
nor & gloria in secula seculorum. Et illud alte-
rum. Beatus & solus potens rex regum, & domi-
nus dominantium, qui solus habet immorta-

litatem & lucem habitat inaccessibile, que
nemo hominum vidit, nec videre potest. Hec
quemadmodum intelligenda sint, iam satis nos
differuisse arbitror. Verum illi qui ista non de
filio nec de spiritu sancto, sed tantum de parte
accipi volunt dicunt visibilem filium, non per
carnem de uirgine assumptam, sed etiam ante per
seipsum. Nam ipse inquit, apparuit oculis
patrum. Quibus si dixeris: Quomodo ergo uisibilis per
seipsum filius, ita & mortal is per seipsum fi-
lius, ut constet nobis quod tammodo de pa-
tre uultis intelligi, quod dictum est: Qui solus
habet immortalitatem, nam si per carnem suscep-
ta mortal is est filius, propter hanc finitatem ut
sit & uisibilis. Rident, nec propter haec mor-
talitatem se filium dicere: sed sicut & ante uisibilis
ita & ante mortalitatem. Nam si per carnem filium di-
cunt esse mortalitatem, iam non pater sine filio so-
lus habet immortalitatem quia & uerbū eius,
per quod facta sunt omnia, habet immortalita-
tem. Neque non quia carnem assumpit mortale
ideo amisit immortalitatem suam. Quodammodo
nec anima humana hoc accidere potuit
ut cum corpore moreretur, dicente ipso domino:
Nolite timere eos qui corpus occidunt, ani-
mam autem non possunt occidere. Aut uero etiam
spiritus sanctus carnem assumpit: de quo vtique si
ne dubio turbabuntur, si propter carnem mor-
talitatem est filius quoniam accipiant patrem tantum-
modo sine filio & sine spiritu sancto habere
immortalitatem, quandoquidem spiritus sanctus
non assumpit carnem. Qui si non habet immor-
talitatem, non ergo propter carnem mortalitatem est
filius. Si autem habet spiritus sanctus immortalitatem,
non de patre tantummodo dictum est, Qui
solus habet immortalitatem. Quo circa ita arbitrat-
& ante incarnationem per seipsum
mortale filium posse conuincere, quia ipsa mu-
tabilitas non incouenienter mortalitas dicitur,
sed cum quam & anima dicitur mori: non quia in
corpus, uel in aliquam alteram substantiam muta-
& uertitur, sed in ipsa sua substantia quic-
cumque modo nunc est aut fuit secundum id
quod destitutus esse quod erat, mortale depre-
hendit. Quia itaque inquit, antequam natus
esset filius Dei de uirgine Maria. ipse appa-
ravit patribus nostris, non in una eademque spe-
cie, sed multiformiter, aliter atque aliter: & ui-
sibilis est per seipsum, quia nondum carne as-
sumpta substantia eius conspicua mortalibus
oculis fuit, & mortal is inquantum mutabilis.

1. Tim. 6

Matt. 10

1. Tim. 6

H

C

Iea & spiritus sanctus qui alias colubā, alias ignis apparet. Vnde non Trinitati aiunt, sed singulariter & proprie patri tñ modo cōuenit quod dictum est: Immortalis inuisibili soli Deo, & qui solus habet immortalitatē, & lucem inhabitat inaccessibilem, quem nemo hominum vidit, nec videre potest. Omnis ergo istis, qui nec aī substanciali inuisibilem nosse potuerūt, vnde longe remotū ab eis erat ut nossemus vius & solius Dei, i. patris & filii & spūsancti, non solū inuisibilē, verū & incommutabilem permanere substātiā, ac per hoc in vera & sincera immortalitate consistere, nos qui nunq̄ apparuisse corporeis oculis Deum nec patrem, nec filium, nec spūsanctū dicimus, nisi per subiectam suę p̄titi corporam creaturā, in pace catholica pacifico studio requiramus, parati corrigi si fraterne ac recte reprehendimur, parati etiam si ab inimico, vera tñ dicente, mordemur utrum indiscrete Deo apparuerit patrib. nostris anteq̄ Christus venerit in carne, an aliqua ex trinitate persona an sigillatim quasi per vices. Ac primum in eo qđ scriptum est in Genesi, locutum Deum cū hominib⁹ quem de limo finxerat, si excepta figurata significatione: ut reige fidei ēt ad literā teneat, ista tractamus, in specie hominis ȳ Deus cum homine tunc locutus. Non qđem expresse hoc in libro posuit est, sed circumstantia locutionis id resonat, maxime in illo qđ scriptū est, vocē Dei audiuisse Adā deambulantis in paradiſo ad vesperā & abscondisse se in medio ligni quod erat in paradiſo, deoq̄ dicēti: Adā vbi es rūdisse: Audiui vocē tuam & abscondi me a facie tua, qm̄ nudus sum. Quo. n. possit ad literā intelligi talis Dei ambulatio & colloquio, nisi in specie humana, non video. Neque n. dici potest vocem solam factam vbi deambulasse dicitur est Deus, aut eum qui deambulat in loco non sūisse visibilem, cum & Adā dicat qđ abscondit se à facie Dei. Quis ergo erat ille, vtrū p̄f, an filius, an spūsanctus? An oīno Deus indiscrete ipsa trinitas, in forma homini loquebāt? Contextio qđem ipsa scripturā nūquam transire sentit à p̄sona ad personam, sed ille v̄f loqui ad primū hominem qui dixit. Fiat lux, & fiat firmamentū, & cetera per illos singulos dies, quē Deū patrem solemus accipere, dicentē ut fiat qđ quid facere voluit. Omnia. n. per verbū suū

fecit, quod verbum eius unicum filium eius ēm rectam fidem regulam nouimus. Si ergo Deus p̄ locutus est ad primū hominem, & ipse deambulabat in paradiſo ad vesperam, & ab eius facie se in medio ligni paradiſi peccator absconderat, cur non iam ipse intelligat apparuisse Abrahā & Moyſi, & qb. voluit, & quemadmodum voluit per subiectā sibi cōmutabilem atq; visibilem creaturam, cū ipse in seipso atq; in substātia sua qua est incommutabilis atq; inuisibilis maneat? Sed fieri potuit ut à persona ad p̄sonam occulte scriptura transire, & cum patrem dixisse narrasset: Fiat lux, & cetera qua p̄ verbum fecisse cōmemoratur, iam per filium indicaret loqui ad primū hominem, non aperte explicans hoc, I sed eis qui possent intelligendum intimans. Quis ergo habet vires, qb. hoc secretum posse mentis acie penetrare, ut ei liquido appearat, vel posse etiam patrem, vel non posse nisi filium, vel etiam spiritum sanctum, per creaturam visibilem humanis oculis apparere, pergit in hæc scrutanda, si potest, etiā verbis enuncianda atq; tractanda. Res tñ quantum ad scripturā testimonij attinet, vbi Deū cum homine locutus est, quantum existimo occulta est. Quia etiam utrum solvere Adam corporeis oculis Deū videre, non euidenter appetat, cum præsentim magna sit questio, cuiusmodi oculi eis aperti fuerint, qm̄ vetitū cibum gustauerit. Hi enim antequam gustarent clausi erant. Illud tamen non temere dixerim, si paradiſum corporalem quandam locum illa scriptura insinuat, deambulare ibi Deū nisi aliqua corporea forma, nullo modo potuisse. Nam & solas voces factas quas audiret homo, nec aliquam formā videret, dici potest, nec quia scriptum est, Abscondit se Adam à facie Dei, continuo sequitur ut so Gene. 3. leret faciem eius videre. Quid si eum nō quidem videre ipse poterat, sed videri ipse metuebat ab eo cuius vocem audierat, & deambulantis præsentiam senserat? Nam & Cain dixit Deo, A facie tua abscondā me, nec ideo Gene. 4. fateri cogimur, eum solere cernere faciem Dei corporeis oculis, in qualibet forma visibili, quamvis de facinore suo vocem interrogantis secūq; loquentis audisset. Cuiusmodi autem loqua tunc Deus exteriorib. hominum auribus insonaret, maxime ad primum hominem loquens, & inuenire difficile est,

Aug. Tomus tertius. M &

Vīsio
Abrahā
sub Mā-
bra. c. 10

Gene. 3.

H. indiscrete ipsa trinitas, in forma homini loquebāt? Contextio qđem ipsa scripturā nūquam transire sentit à p̄sona ad personam, sed ille v̄f loqui ad primū hominem qui dixit. Fiat lux, & fiat firmamentū, & cetera per illos singulos dies, quē Deū patrem solemus accipere, dicentē ut fiat qđ quid facere voluit. Omnia. n. per verbū suū

Gene. 3.

Gene. 4.

Gene. 3.

DE TRINITATE

& non hoc isto sermone suscepimus. Verūt̄ si sola voces & sonitus siebant quib⁹, quædam sensibilis præsentia Dei primis illis hominib⁹ præbereſt, cur ibi personam Dei patris non intelligam, nescio, qñquidē eius persona ostendit, & in ea voce, cum Iesus in monte coram trib⁹ discipulis præfulgēs apparuit, & in illa, vbi sūp baptizatum colib⁹ descendi, & in illa vbi ad p̄m de sua clarificatio ne, clamauit, eiq; rñsum est, Et clarificaui & iterum clarificabo. Non qā fieri potuit vox sine opere filij & spūsancti (Trinitas quippe inseparabiliter operat) sed quia ea vox facta M est, quæ solius personam patris ostendere, sicut humanam illam formam ex virginē Maria trinitas operata est, sed solius filij persona est. Visibilem nanq; solius filij personā, inuisibilis Trinitas operata est. Nec nos aliqd p̄hibet, illas voces factas ad Adā, non solum à Trinitate factas intelligere, sed et̄ personam demonstrantes eiusdem Trinitatis accipere. Ibi enim cogimur, non nisi patris accipere, vbi dictum est, Hic est filius meus dilectus.

Mat. 17. Neque. n. Iesus etiam spūsancti filius, aut et̄ suus filius credi aut intelligi potest, & vbi sonuit, Et clarificaui & iterum clarificabo, nō nisi patris plonam fatemur. Rñsio q̄ppe est **Ioan. 12.** ad illam dñi vocem qua dixerat, Pr̄ clarifica filium tuū, quod non potuit dicere nisi Deo patri tñ, non & spūsancto, cuius non est filius. Hic aut̄ vbi scriptū est, Et dixit dñs Deus ad Adā, cur non ipsa Trinitas intelligat, nihil dici p̄t. Similiter et̄ quod scriptū est, Et dixit dñs ad Abrahā. Exi de terra tua: & de cognatione tua, & de domo patris tui, non est apertū, vtrū sola vox facta sit ad aures Abrahā, an & aliqd oculis eius apparierit. Paulo post aut̄ aliquāt̄ apertius dictum est. Et visus est dñs Abrahā & dixit illi, Semini tuo dabo terram hāc. Sed nec ibi expressum est, in qua specie visus sit ei dñs, aut vtrum p̄t, an filius an spūsanctus ei visus sit. Nisi forte putant̄ iō filium visum esse Abrahā, qā non scriptum est, visus est ei Deus sed visus est ei dñs Tanquam n. proprie vī filius dñs vocari dicente Apostolo, Nam & si sunt qui dicant dij, siue in celo siue in terra, sicuti sunt dij multi & dñi multi nobis tñ vn⁹ Deus p̄t, ex quo oia, & nos in ipso, & vnu dñs Iesus Christus, p̄ queni oia, & nos per ipsum. Sed & cū Deus p̄t multis locis inueniat̄ dictus dñs, sicuti est illud Dominus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te, & illud, Dixit dñs dñs Psal. 2. meo, sede à dextris meis: Cum etiam spūsan Ps. 109. ctus dñs dictus inueniatur: vbi Apostolus ait: Dominus aut̄ spūs est. Et ne q̄squam arbitra 1. Cor. 1. ref̄ filium significatum, & iō dictum spiritū pp̄ incorpoream substantiam, securus attēxit, Vbi autem spiritus dñi, ibi libertas. Spiritum autem domini nemo esse dubitauerit spiritum sanctum. Neque hic ergo euidenter appareret, vtrum aliqua ex Trinitate persona, an Deus ipsa trinitas, de quo vno Deo dictū est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, vñsus fuerit Abrahā. Sub ilice aut̄ B Mambræ, tres viros vidit, quibus & inuitatis hospitio que susceptis & epulantib⁹, ministrauit. Sic tamen scriptura illam rem gestam narrare coepit, vt non dicat vñsus sunt ei tres viri, sed vñsus est ei dominus. Atq; inde consequenter exponens, quomodo ei sit vñsus dominus, contextit narrationem de tribus vi ris, quos Abraham per pluralem numerum inuitat, vt hospitio suscipiat, & postea singuliter sicut vnum alloquitur. Et sicut vñus ei de Sara filium pollicetur, quem dominum dicit scriptura, sicut in eiusdem narrationis exordio, Vñsus est, inquit, domin⁹ Abrahā, Inuitat ergo & pedes lauat, & deducit abeuntes tanquam homines, loquitur aut̄ tanquam cum domino Deo, siue cum ei promittitur filius, siue cum ei Sodoma inimicens interitus iudicatur. Non paruam neque transfiguratiōnem considerationem postulat iste scripture locus. Si enim vir vñus illi vñsus suisset, iam illi qui dicunt & priusquam de virginē nasceref per suam substantiā visibilem filiū, qd̄ aliud q̄ ipsum esse clamaret, qm̄ de patre, inquirunt, dictum est, Invisibili soli Deo? Et tñ possem adhuc querere, quomodo ante susceptram carnem, habitu est inuentus vt hō, qñquidē ei pedes loti sūt, & humanis epulis epulatus est. Quomodo istud fieri poterat, Phil. 2. cū adhuc in forma Dei esset non rapinā arbitrat⁹ esse æqualis Deo? Nunquid enim iam semetipsum exinanierat, formam serui accipiens, in similitudine hominum factus, & habitu inuentus vt homo? quum hoc quando fecerit per partum virginis nouerimus, Quomodo igitur antequam hoc fecisset, Gen. 1. vt vir vñus apparuit Abrahā, an illa forma vera non erat? Possem ista querere, si vir vñsus

De tñde
visione.
Cap. 11.

1. Ti. 1.

C

Phil. 2.

Gen. 1.

Gen. 1.
Gen. 1.
Visio
Loth e
cuitur
Cap. 1.

Gen. 1.
Gen. 1.

Ibidem.
Gen. 1.

vñus apparuisset Abrahæ idemq; Dei filius credereatur. Cum vero tres viri vñsi sunt, nec q̄quam in eis vel forma vel ætate vel p̄tate maior cæteris dictus est, cur nō hic accipiamus visibiliter insinuatā p̄ creaturā visibilē Trinitatis æqualitatē, atq; in trib. p̄sonis vñā eandemq; substaniā? Nā ne quisquā putaret sic intimatum vñū in trib. fuisse maiorem, & eū dñm Dei filium intelligendum, duos aut̄ alios angelos eius, q̄a cuncti tres vñsi sint, vni dño illic loquiſ Abraham, sancta scriptura futuris talib. cogitationib. atque opinionib.

Gen. 19. cōtradicēdo nō p̄temisit occurrere, qñ pau
Gen. 18. lopost duos angelos dicit venisse ad Loth,
Vñſio in qb. & ille vir iustus qui de Sodomorū in-
Loth ex- cendio meruit liberari, ad vnum dñm loqui-
cultur. tur. Sic n. lscriptura sequit̄ dicens. Abiit autē

Cap. 12. dñs postquam cessauit loqui ad Abraham, & Abraham reuersus est ad locum suum. Ve-
nerunt aut̄ duo angeli in Sodomis vespere. Hic attentius considerandum est, quod ostē

Gen. 19. dere institui. Cum trib. certe loquebat Abraham, & eū dñm singulariter appellauit. For-

te, iquiet alijs, vñū ex trib. agnoscet̄ dñm, alios aut̄ duos angelos eius. Quid sibi ergo vult, quod cōsequenter dicit lscriptura. Abiit aut̄ dñs postquam cessauit loquens ad Abraham, & Abraham reuersus est ad locum suū.

Ibidem. Venerunt aut̄ duo angeli in Sodomis vespere. An forte ille vñus abscesserat, quia dominus agnoscet̄ in trib. & duos angelos q̄ cum illo venerant ad consumendā Sodomā miserat? Ergo sequētia videamus. Venerunt, inquit, duo angeli in Sodomis vespere, Loth aut̄ sedebat ad portā Sodomorū. Et cum vi-

disset eos Loth surrexit in obuiā illis, & adorauit in faciem super terram, & dixit. Ecce dñi, diuertite in domum pueri vestri. Hic manifestum est, & duos angelos fuisse, & in hospitium pluraliter initatos, & honorifice appellatos dominos, cum fortasse homines p̄tarentur. Sed rursus mouet, quia nisi angeli

De eadē vñſione. *E* Dei cognoscerentur, non adoraret Loth in faciem super terram. Cur ego tanquam tali humanitate indigentib; us, & hospitium p̄betur, & victus? Sed quodlibet hic lateat, illud nūc quod suscepimus exequamur. Duo apparent, angeli ambo dicuntur, pluraliter initiantur. Tāquam cum duob. pluraliter loquit̄, donec exeat̄ à Sodomis. Deinde se quiſ scriptura & dicit, Et factum est postquā

eduxit eos foras, dixerūt, Saluans salua aīam tuam ne respexeris retro, neque stes in hac vniuersa regione. In montem vade, & ibi saluaberis, ne forte comprehendendas. Dixit aut̄ Loth ad eos, Rogo domine quoniam inuenit puet tuus ante te misericordiā &c. Quid est hoc qđ dixit ad eos, Rogo dñe, si iam ille discesserat qui dñs erat, & angelos miserat, Cur dicitur, Rogo domine, & non rogo domini? Aut si vñū ex eis voluit appellare, cur ait scriptura, Dixit autem Loth ad eos, Rogo domine, quoniam inuenit puet tuus ante te misericordiā? An & hic intelligimus in pluri-
al numero duas personas? Cum autem idē duo tanquam vñus compellantur, vnius substantiā vnum dominū Deum. Sed quas duas personas hic intelligimus? An patris & filij, an patris & spiritus sancti, an filij & spiritus sancti? Hoc forte congruentius quod vltimū dixi. Missos enim se dixerunt, quod de filio & de spiritu sancto dicimus. Nam patrem missum nusquam scripturarum nobis notitia occurrit. Moyses autem quando ad popu-
lum Israēl ex Aegypto educendum missus rubo.
est, sic ei dominum apparuisse scriptū est, Pa-
scet̄, inquit, oves letro sacerdotis Madiān, & egi: oves in desertum, & venit in montem Dei Oreb. Apparuit autem illi angelus domini in flamma ignis de rubo, Et vidit quia in rubo ignis arderet, rubus vero non comburebatur, & ait Moyses, Ibo & vi debo visum istud, quod tam magnum vidi, quoniam non comburitur rubus. Cum ergo vidit dominus quia venit videre, clamauit ad eum dominus de rubo dicens, Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Et hic primo angelus domini dictus est, deinde Deus. Nunquid ergo angelus est Deus Abraham, & Deus Isaac & Deus Iacob? Poteſt ergo recte intelligi ipse salvator, de quo dicit Apostolus, Quorum patres, & ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Qui ergo super omnia est Deus benedictus in secula, non absurdē etiam hic ipse intelligitur Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Sed cur prius angelus domini dictus est, cum de rubo in flamma ignis apparuit, vtrum quia vñus ex multis angelis erat, sed per dispensationem personam dñi sui gerebat, an assumptum erat aliquid crea-

Vñſio in
Cap. 13.

Ezod. 4.

Rom. 9.

G

DE TRINITATE

turæ, quod ad præsens negocium visibiliter appareret & inde voces sensibiliter æderentur, q[uo]d præsentia dñi per subiectâ creaturam corporeis èt sensib[us]. hoīs sicut oportebat exhibere? Si n. vnu ex angelis erat, q[uo]d facile affirmare possit, vtrū ei filij p[ro]fona nuncianda imposita fuerit, an spūssancti, an Dei patris, an ipsius oino Trinitatis, quæ est vnu & solus Deus, vt diceret, Ego sum Deus Abrahā, Deus Isaac, & Deus Iacob? Neque. n. possu[m] dicere Deū Abrahā, & Deū Isaac, & Deū Iacob filium Dei esse, & patrem nō esse, aut spūm sanctum, aut ipsam trinitatē q[uo]d credimus & intelligimus vnu Deū, audebit alijs negare Deū Abraham, & Deū Isaac, & Deum Iacob. Ille. n. non est illorū patriū Deus qui nō est Deus. Porrò si nō solū p[ro]f Deus est, sicut èt oēs heretici concedunt, sed èt filius, quod ve
lint nolint cogunū fateri, dicenti Apostolo, Qui est su p[ro]f omnia Deus benedictus in secula, & spūssanctus dicente Apostolo, Clarifica te ergo Deum in corpore vestro, cū supra di cereū, Nescitis qm corpora vestra templum in vobis est spūssancti, quē habetis à Deo, & hi tres vnu Deus, sicut catholica sanitas credit, non satis elucet q[uo]d in Trinitatē personā, & vtrū aliq[ue], an ipsius Trinitatis gerebat ille angelus, si vnu ex ceteris angelis erat. Si aut in vsum rei præsenti assumpta creatura est, q[uo]d & in humanis oculis appareret, & aurib[us] in sonaret, & appellaret angelus dñi, & dñs & Deus, non pōt hic Deus pater intelligi, sed aut filius, aut spūssanctus, q[uo]d quam spiritum sanctum alicubi angelū dictum non recolā, sed ex opere posse intelligi. Dicatum. n. de illo est, Quæ ventura sunt annunciat vobis.

Rem. 9.

2. Cor. 6.

Ioan. 16.

Esa. 9.

Viso in columnas ignis.

Cap. 14.

Exod. 13.

paret. Nec ibi distinguitur quātum existimo vbi scriptum est, Et maiestas dñi apparuit in nube, & locutus est dñs ad Moysem dicens, Exaudiui murmur filiorum Israel &c. Iā vero de nubib[us]. & vocib[us]. & fulgurib[us]. & tuba & fumo in monte Sina cum dicere, Sina autē mons fumabat totus, p[ro]pe q[uo]d discédisset Deū in igne in eū, & ascendebat fumus tanquam fumus fornacis, & mente confusus est omnis populus vehementer, siebant autem voces tubæ prodeūtes fortiter valde: Moyses loquebatur, & Dens r[esponde]bat ei voce. Et paulopost datā lege in decem præceptis, consequenter dī. Et omnis populus videbat voces & lampades & voces tubæ & montem fumantem. Et paulo post, Et stabar, inquit, omnis populus à longe, Moyses aut intravit in nebulam vbi erat Deus, & dixit dñs ad Moysem &c. Quid hinc dicā, nisi q[uo]d nemo tam vecors est: qui credit fumū, ignē, nubes & nebulā, & si qua sunt hmōi, verbi vel sapientiæ Dei quod est Christus, vel spiritussancti esse substatiā? Nam de patre Deo: nec Arriani hoc vnuquam ausi sunt dicere. Ergo creatura seruiente creatori facta sunt illa omnia, & humanis sensib[us] pro dispensatione congrua præsentata, nisi forte, quia dictum est, Moyses aut intravit in nebulam vbi erat Deus, hoc arbitrabatur carinalis cogitatio, à populo quidem nebulam visam, intra nebulā vero Moysem oculis carneis vidisse filium Dei quem delirantes heretici in sua substantiā visum volunt. Sane videbit eum Moyses oculis carneis, si oculis carneis potest videri, non modo sapientia Dei quod est Christus, sed vel ipsa cuiuslibet hominis & qualisunque sapientis. Aut q[uo]d scriptum est de senioribus Israel, quia viderunt locum vbi steterat Deus Israel, & quia sub pedibus eius tanquam opus lapidis saphiri tanquā aspectus firmamenti cœli propterea credendum est verbū & sapientiam Dei per suā substatiā in spatio loci terreni stetisse, quē pertendit à fine usq[ue] ad finē fortiter, & disponit oīa suauiter, & ita esse mutabile verbum Dei, per quod facta sunt omnia, vt modo se contrahat, modo distendat. Mūdet dñs à talibus cogitationibus corda fidelium suorum, sed per subiectā, vt s[ecundu]m diximus, creaturam exhibentur hac omnia visibilia & sensibilia, ad significandum inuisibilem atque intelligibilem Deum non solum patrem, sed

Exod. 16.

Viso in Sina.

Cap. 15.

Exod. 19.

K

Exod. 20.

Luc. 1.

Exod. 19.

Exod. 24.

L

Sapien. 8.

Ioan. 1.

Exod. 33.

Rom. 1.

Rom. 1.

Exod. 19.

Exod. 3.

Luc. 1.

Aet. 2.

Exod. 19.

Moyse

quo inide

rit Deū.

Cap. 16.

A

Exod. 33.

Rom. II. & filium, & spm samctum, ex quo oia, per quem oia, in quo oia, quauis inuisibilis Dei

Rom. I. à creatura mundi per ea quæ facta sunt intel-lecta cōspiciane, sempiterna quoq; virtus ei⁹

Exod. 19. ac diuinitas. Sed qd attinet ad id qd nūc su-

scepimus, nec in monte Sina video quemad modum appareat per illa oia quæ mortaliū

senſib. terribiliter ostendebant, vtrū Deus tri-

nitas, an p̄, an filius, an spm sanctus proprie-

loquebat. Verunt̄ si qd hinc sine affirmādi

Exod. 31. temeritate modeſte atq; cunctanter cōiecta-

Luc. II. re conceditur, si vna ex trinitate persona pōt

intelligi, cur non spm sanctum potius intelli-

M gimus, qn & tabulis lapideis lex ipsa quæ ibi

data est, digito Dei scripta esse dr, quo noīe

spm sanctum in Euangeliō significari noui-

mus. Et quinquaginta dies numerātur ob oc-

cione agni & celebrazione Paschæ vñq; ad

diem quo hæc fieri copta sunt in monte Si-

Acto. 2. Sicut post dñi passionem, ab eius resurre-

Exod. 19. ctione quinquaginta dies numerant, & venit

promissus à filio Dei spm sanctus. Et in ipso

eius aduentu quē in Apostolorum actib. le-

gimus, per divisionem linguarū ignis appa-

ravit, qui & infedit super vnumquēque eorū.

Quod Exodo congruit, vbi scriptū est, Sina

aūt mons sumabat totus, p̄ peia q̄ descendit

in eū Deus in igne. & aliquanto post, Aspe-

ctus, inquit, maiestatis dñi, tanq; ignis ardens

sup verticē montis coram filiis Israel. Aut si

hæc iō facta sunt, quia nec p̄, nec filius illic

eo modo præsentari poterat sine spm creatu-

ra illic apparuisse cognoscimus, sed aliq; ex

Moyser. trinitate psonam signo quodā proprio, q̄tū

quo inde ad Dei capacitatē sensus pertinet, non vide-

rit Deū. rit. Est ēt quo moueri pleriq; solent, quia

ita scriptum est, Et locutus est dñs ad Moyse

A facie ad faciem, sicut quis loqui ad amicum

suum, cum paulo post dicat idem Moyser, Si

ergo inueni gratiam ante te ostende mihi te-

metipsum manifeſte, vt videam te vt sim in-

ueniens gratiā ante te, & vt sciam quia popu-

lus tuus est gens hæc. Et paulo post iterū. Di-

xitq; Moyser ad dñm, Ostende mihi maiesta-

tē tuam. Quid est hoc q̄ in omnib. quæ supra

siebant Deus videri per suam substatiām pu-

taba? Vnde à miseriſ creditus est, non per

creaturam; sed per semetipsum visibilis filius

Dei, & q̄ intrauerat innebulam Moyser, ad hoc intraſſe videbat vt oculis qdem populi ostenderet caligo nebulosa, ille aut̄ intus verba Dei tanq; eius faciem cōfēplatus audiret.

Et quō dictū est, Locutus est dñs ad Moyser facie ad faciē, sicut q̄s loqui ad amicū luExod. 15.

Ecce idem dicit, Si inueni gratiā ante te, ostē de mihi temetipsum manifeſte. Nouerat vti-

que qd corporaliter videbat, & veram viſio-

nē Dei spiritualis requirebat. Locutio quippe illa quæ fiebat in vocib. sic modifiſcabat, tan-

quam effet amici loquentis ad amicum. Sed *Ioh. 1.*

Deum patrem q̄s corporeis oculis videt? Et

quod in principio erat verbum & verbum erat apud Deū, & Deus erat verbū, per qd fa-

cta sunt oia, quis corporeis oculis videt? Et *Exod. 33.*

spm sapientiæ quis corporeis oculis videt? Quid est aut̄, Ostēde mihi temetipsum mani-

feste vt videā te, nisi ostende mihi substantiā tuam? Hoc aut̄ si non dixisset Moyser, vtcūq; ferendi effent stulti, qui putant per ea quæ fu-

pra dicta vel gesta sunt, substantiā Dei oculis eius fuisse conspicuum. Cū vero hic apertif-

sime demonſtre, nec desideranti hoc fuisse concesſum, q̄s audeat dicere per similes for-

mas quæ huic quoq; visibiliter apparuerūt, non creaturā Deo seruientē, sed hoc ipsum qd Deus est cuiusq; oculis apparuisse mor-

taliū? Et hoc quidē quod postea dñs dicit ad Moyser, Non poteris videre faciē meā & vi-

uere. Non enim videbit hō faciē meā & vi-

uet. Et ait dñs, Ecce locus penes me est, & sta-

bis sup petrā, statim vt trāſibit mea maiestas, & ponā te in specula petræ, & tegam manū

manū sup te, donec tranſeam, & auferā manū

meā, & tūc videbis posteriora mea, nā

facies mea nō apparebit tibi. Non incōgrue-

ter ex persona dñi nostri Iesu Christi præfiguratum solet intelligi, vt posteriora eius ac

cipiebatur caro eius, in qua vt virgine natus

est, & mortuus & resurrexit, sine propter po-

sterioritatem mortalitatis posteriora dicta

sint, siue q̄ eam prope finem seculi, hoc est

posteriorū ſuſcipere dignatus est. Facies autē

eius illa Dei forma, in qua non arbitraur

rapinam esse equalis Deo patri, quam nemo

vtique potest videre & viuere, siue quia post

hanc vitam in qua peregrinamur à domino,

& vbi corpus quod corumpitur aggrauat

animam, videbimus facie ad faciem, sicut

dicit Apostolus. De hac enim vita in Psal-

Aug. Tomus tertius M 3 mis

Posterie
ra Dei
q̄s vi-
deant al-
legoria.

Cap. 17.
Exod. 33.
Luc. 2.
Phil. 2.

2. Cor. 5.
Sapien. 9

DE TRINITATE

Cmis dicitur: Verūtamen viuēta vanitas omnis homo viuēns. Et iterū, Qm̄ non iustificabit coram te oīs viuēs. In qua vita etiam, fīm Iōānem nondū apparuit qd̄ erimus. Scimus aut̄, inquit, q̄a cum apparuerit, similes ei erimus, qm̄ videbimus eum sicuti est. Quod vti que post hanc vitam intelligi voluit, cū moris debitum soluerimus, & resurrectionis pmissum receperimus. Siue qd̄ etiam nunc in quantum Dei sapientiam per quam facta sūt oīa, spiritualiter intelligimus, in tantum carna libus affectib. morimur, vt mortuum nobis hunc mndum deputantes, nos quoque ipsi huic mndo moriamur, & dicamus quod ait Apostolus. Mūdus mihi crucifixus est & ego mndo. De hac n. morte iterū dixit, Si āt mori estis cū Christo, qd̄ adhuc velut viuentes de hoc mundo decernitis? Non ergo immērito nemo pōt faciēm, i. ipsam manifestatiōnem sapiētia Dei videre & viuere. Ipsa n. est species, cui contēplandā suspīrat oīs qui affectat Deū diligere ex toto corde, & ex tota aīa, & ex tota mēte. Ad q̄ contemplandam ē proximum q̄tum pōt edificat, qui diligit & proximum sicut seipsum. In qb. duob. p̄cē ptis, tota lex pēdet & Propheta. Quod significat etiam in ipso Moysē, Nam cum dixisset p̄p dilectionē Dei qua p̄cipue flagrabat, Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi temetipsum manifeste. Vt sim inueniēs gratiam ante te continuo p̄p dilectionem ē proximi subiecit atq; ait, Et vt sciam quia populus tuus est gens h̄c. Illa est ergo species quā rapit oīm aīam rōnalem desiderio sui, tanto ardenterē, q̄to mundiorē, & tāto mūdiorem, q̄to ad spiritualia resurgentem, tanto aut̄ ad spiritualia resurgētem, q̄to a carnalib. morientē. Sed dum peregrinamur à dño, & per fidē ambulamus nō per spēm posteriora Christi, hoc est carnē, per ipsam fidē videre debemus. i. in solidō fidei fundamento stantes, quod significat petra, & eam de tali tutissima specula intuentes, in catholica. f. Ecclesia, de qua dictum est, Et super hanc petram edificabo Ecclesiā mēā. Tanto. n. certius dili gimus, q̄ videre desideram faciēm Christi, q̄to in posteriorib. eius ag noscimus quantū nos prior dilexerit Christus. Sed in ipsa carne, fides resurrectionis eius nos fallos facit atq; iustificat. Si enim credideris, inquit, in corde tuo, quia illum Deus suscitauit à mori tuis, saluuus erit. Et iterum, Qui traditus est, inquit, p̄p delicta nostra, & resurrectus p̄p iustificationē nostrā. Ideo q̄ resurreccio corporis dñi est meritum fidei nostræ. Nā mortuā esse illā carnem in cruce passionis, etiam ini mici eius credunt, sed resurrexisse nō credit. Qd̄ firmissime nos credentes, tanq̄ de petrā soliditate contuemur, vñ certa spe adoptio nē expectamus redēptionē corporis nostri, q̄a hoc in mēbris Christi speramus, quæ nos ipsi sumus, qd̄ perfectum esse in seipso tanq̄ in capite nostro, fidei sanitate cognoscimus. Inde non vult nisi cum transferit videri posteriora sua, vt in eius resurrectionem crēda tur. Pascha. n. Habréū verbū dī, qd̄ transitus interpretat. Vnde & Ioannes Euangelista dicit, Ante diē festū Palchæ, sciens Iesu quia venit hora eins, vt trāseat ex hoc Mundo ad patrem. Hoc aut̄ qui credūt, nec tñ in catholica fide, sed in schismate aliquo aut in heresi creduntur, non de loco qui est penes eū vi dent posteriora dñi. Quid. n. sibi vult qd̄ ait dñs, Ecce locus est penes me, & stabis super petram? Quis locus terrenus est penes dñm, nisi hoc est penes eum qd̄ eum spiritualiter attingit? Nam q̄s locus non est penes dñm, qui attingit a fine usq; ad finē fortiter, & disponit omnia suauiter? Et cuius dictum est, Coelum mihi sedes est, & terra l'abellum pedū meorum. Et qui dixit, Quā domum adificabis mihi, aut q̄s locus getis mea nōne manus mea fecit hēc omnia? Sed videlicet intel ligitur locus penes eum in quo stat super petram, ipsa Ecclesia catholica, vbi salubriter videt Pascha domini, i. transitum domini, & posteriora eius, i. corpus eius, qui credit in resurrectionem eius. Et stabis, inquit, super petram, statim vt transiet mea maiestas. Reue ra. n. statim vt transit maiestas domini in clārificatione dñi, qua resurgens ascendit ad patrem, solidati sumus sup petrā. Et ipse Petrus tūc solidatus est, vt cum fiducia prædicaret, quem priusquam eēt solidatus ter timore ne gauerat, iam quidem prædestinatione positus in specula petrā, sed adhuc manu dñi sibi superposita ne videret. Posteriora enim eius visurus erat, & nondum ille transferat vtiq; a morte ad vitā, nōdum resurrectione clarificatus erat. Nam & qd̄ sequit in Exodo, & dicit, Tegam manum meam sup te. do nec transeam, & auferā manū meam, & tunc vide-

- videbis posteriora mea: Multi Israëlitæ quo-
rum tūc figura erat Moyses, post resurrectio-
nem dñi, crediderunt in eū tanq; iam viden-
tes posteriora ei^o, remota manu eius ab oculis suis. Vñ & Esaïæ talēm prophetiæ Euāgeli-
Esa. 6. sta cōmemorat, Incrassia cor populi huius,
Mat. 13. & aures eorū oppila, & oculos eorū graua.
Psal. 31. Deniq; in Psalmo non absurde intelligit ex
eorū persona dici. Qm die ac nocte grauata
est sup me manus tuaⁱ. Die fortasse cum ma-
nifesta miracula faceret, nec ab eis agnosce-
ref. Nocte aut cū in passione moreretur, q̄i
certius putauerunt sicut quēlibet hoīem pe-
remptū. & extinctū. Sed qm cum transisset ut
eius posteriora viderent, prædicati fisi Apo-
stolo Petro, q̄a oportebat Christi pati & re-
surgere, cōpuncti sunt dolore p̄nitentiae, vt
Acto. 2. fieret in baptizatis qd in capite eius Psalmi
Luc. 14. dñi, Beati quorū remissæ sunt iniuitates, &
Psal. 31. quorū recta sunt peccata. Propterea cum di-
ctū esset, Grauata est sup me manus tua, tanq;
dño transente, vt iā remoueret manū & vide-
ren posteriora eius, sequit vox dolentis &
cōfiteris, & ex fide resurrectionis dñi pecca-
torum remissionem accipientis, Conuersus
sum, inquit, in erumna mea dū infigere ipsi-
na: Peccatū meū cognoui, & iniuitatiā meā
nō operui: Dixi pronunciabo aduersum me
iniuitiam meo dño, & tu remisisti, impieta-
tem peccati mei. Neq; n.tanto carnis nubilo
debemus iuolui, vt putemus faciem qdē dñi
esse iūsibilē, dorsum vero visibile, qn̄quidē
Philip. 2. in forma serui vtrūq; visibiliter apparuit, In
forma aut Dei absit vt tale aliqd cogite. Ab-
sit vt verbū Dei & sapientia Dei ex vna parte
haeat faciē, & ex alia dorsum sicut corpus
humanū, aut oīno vlla specie vel motione, si
ue tpe commutetur. Quapp si in illis vocib.
quæ fiebant in exodo, & illis oīb. corporali
bus demōstrationib. dñs Iesu Christus ostē
debat, aut aliās Christus sicut loci huius con-
sideratio persuadet, aliās spūs sanctus. sicut ea
quæ supra diximus admonet, non hoc effici-
tur vt Deus pater nunq; tali aliqua specie pa-
trib. viuis sit. Multa enim tali visa facta sunt
illis temporib. non euidenter nominato &
designato in eis, vel patre vel filio, vel spiritu-
sancto, sed tñ per quasdam valde probabili-
les significations nonnullis indicis existen-
tibus, vt nimis temerarium sit dicere, Deum
patrem nunquam patrib. aut Prophetis per
- alias visibiles formas apparuisse. Hanc u.
opinionem illi pepererunt, qui nō potuerūt
in vnitate trinitatis intelligere quod dictum
est, Regi aut seculorum immortalis, inuisibili
soli Deo, quem nemo hoīum vidit, nec vide-
re potest. Qd de ipsa substantia summa sum-
meque diuina & incommutabili, vbi & pa-
ter & filius & spiritus sanctus unus est solus
Deus, per sanam fidem intelligit. Visiones au-
tem illæ per creaturam commutabilem Deo
incommutabili subditam factæ sunt, non p-
prie sicuti est, sed significatiue sicut pro rerū
causis & temporibus oportuit ostendentes
Deum. Quanquam nefcio quemadmodum
isti intelligent qd Danieli apparuit antiquus
dierum, a quo filius hoīis quod propter nos
esse dignatus est accepisse intelligitur regnū,
ab illo. s. qui ei dicit in Psalmo, Filius meus
es tu, ego hodie genui te, postula à me & da
bo tibi gentes hæreditatem tuam. Et qui om-
nia subiecit sub pedibus eius. Si ergo Danieli,
& pater dans regnum, & filius accipiens
apparuerunt in specie corporali quomodo
isti dicunt patrem nunquam visum esse Pro
phetis, & iō solum debere intelligi inuisibili-
lem quem nemo hominum vidit nec videre
potest. Ita n. narravit Daniel, Aspiciebā, in-
quit, donec throni positi sunt, & vetustus die-
rum sedebat, & indumentum eius quasi nix
album, & capillus capitis eius quasi lana mū-
da. Thronus eius flāma ignis, rotæ eius ignis
flagrans, & lumen ignis transibat in conspe-
ctu eius. Et mille millia deseruabant ei, & de-
na millia denum millium assistebant ei. Et iudicium
collocauit, & libri aperti sunt &c. Et paulo post,
Aspiciebā, inquit, in visu noctis,
& ecce cum coeli nubib. quasi filius hoīis ve-
niens erat, & usque ad veterem dierum per-
uenit, & oblatus est ei. Et ipsi datus est princi-
cipatus & honor & regnum, & omnes popu-
li trib. & linguæ ipsi seruient. Potesas eius,
potestas æterna, que non præteribit, & re-
gnum eius quod non corrumref. Ecce pater
dans & filius accipiens regnū sempiternū, &
sunt ambo in conspectu prophetantis visibi-
li specie. Non ergo inconuenienter creditur
etiam pater Deus eo modo solere apparere
mortaliib. Nisi forte aliquis dicat, ideo non
esse visibilem patrem, quia in cōspectu som-
niantis apparuit, Ideo autem visibilem fi-
lium & spiritum sanctū, quia Moyses illa oīa

DE TRINITATE

vigilans vidit. Quasi vero verbum & sapien-
tiam Dei viderit Moyses carnalib. oculis: aut
videri spūs vel humanus pōt qui carnē istā
viuiscat, vel ipse corporeus q̄ ventus dī. q̄to
igitur qb. ille spūs Dei qui oīum hoīum &
angelorū mentes ineffabili excellentia diui-
na substāta supergredit̄. Aut q̄ squam tali p̄-
cipitef errore, vt audeat dicere filiū & sp̄m-
sanctū ēt vigilātib. hominib. esse visibiles,
M patrem aut̄ non nisi somniātib. Quō ergo &
patre solo accipiunt. Quem nemo hoīum vi-
1. Ti. 6. dit, nec videre pōt: An cū dormiūt hoīes, tūc
non sunt hoīes? Aut qui formare similitudinē
corporis pōt ad se significandum p̄ vi-
sa somniantum, non pōt formare ipsam cor-
poream creaturam ad se significādum oculis
vigilantium, cum eius ipsa substantia qua est
ipse qđ est, nulla corporis similitudinē dor-
mienti, nulla corporea specie vigilanti pos-
sit ostendī. Sed nō solū patris veruētiā filiū &
spūsancti. Et certe qui vigilantium mouent
visis, vt non patrem, sed tātūm filium vel spi-
ritum sanctūm credant, corporalib. hominū
apparuisse conspectibus, vt omittam tantum
latitudinem sanctorum paginarum & tam
multiplicem earum intelligentiam, vnde ne
mo sani capit is affirmare debet, nusquam p̄
sonam patris per aliq̄ speciem corporalem
vigilantium oculis demonstratā. Sed vt hoc,
vt dixi, omittam, qđ dicunt de patre nostro
Gm. 18. Abraham, cui certe vigilanti & ministranti,
cum scripture pr̄mississet dicens: Visus est
dīs Abrāhā, non vñus aut duo, sed tres ap-
paruerūt viri, quorum nullus excelsius alii
eminuisse dictus est, nullus honoratius efful-
Supra cap. 7. fisse, nullus imperiosius egisse? Qua p̄p quo-
niam in illa tripartita nostra distributione,
primum querere instituimus, vtrūm p̄, an
filius, an spūsanctus, an, aliquando pater, al-
iq̄ filius, aliquando spūsanctus, an sine vlla
distinzione personarum, sicut dī, Deus vñ^o
& solus, i. Trinitas ipsa, per illas creaturās for-
mas patrib. apparuerit, interrogatis quæ po-
tuimus quantum sufficere visum est, sancta-
rum scripturarum locis, nihil aliud quātum
existimo diuinorum sacramentorum mode-
sta & cauta consideratio persuadet, nisi vt te-
mere non dicamus quæ nam ex Trinitate p-
sona cuiilibet patrum & Prophetarum in ali-
In 2. sen. d. 8. cap. quo corpore vel similitudine corporis ap-
paruerit, nisi cum continentia lectionis ali-

qua probabilitia circumponit iudicia. Ipsa. n.
natura vel substāta vel essentia vel quolibet
alio nomine appellādum est id ipsum quod
Deus est, quicqd illud est corporaliter vide-
ri non potest. Post subiectam vero creaturā,
non solum filium vel spiritum sanctūm, sed
etiam patrem corporali specie siue similitu-
dine, mortalib. sensibus significationem sui
dare potuisse credendum est. Quæ cum ita
sint, ne immoderatus progrediatur secundi
huius voluminis longitudo, ea quæ restat, in
consequentibus videamus.

D· A V R E L I I A V G V S T I N I

De Trinitate.

LIBER TERTIVS.

PRO O E M I V M .



Redant qui volunt, malle me le-
gendo quam legenda dictan-
do laborare. Qui aut̄ hoc no-
lunt credere, experiri aut̄ &
p̄nt & volunt, denique legen-
do vel meis inquisitionibus respondeant vel
interrogationib. aliorum, quæ pro mea p̄lo-
na quā in seruicio Christi gero, & p̄ studio
quo fidē nostram aduersum errorem carna-
liū & aīalium hoīum munire inardesco, ne-
cessē est me pati, & videant q̄ facile ab isto
labore me tēperē, & quanto ēt gaudio stylū
possim hīe seriatum. Quod si ea quæ legim⁹
de his reb. sufficierēt edita in Latino sermo-
ne, aut nō sunt, aut nō inueniuntur, aut certe
difficile à nobis inueniri queunt, Grāce aut̄
lingua non sit nobis tantus habitus, vt taliū
rerum libris legēdis & intelligendis vllō mo-
do reperiamur idonei, quo genere literarū
ex iis quæ nobis pauca interpretata sunt, nō
dubito cūcta quæ viliter querere possimus
contineri. Fratrib. autem non valeam resistē-
re iure, quo eis seruus factus sum, flagitanti-
bus vt eorum in Christo laudabilib. studiis,
lingua ac stylō meo, quas bigas in me chari-
tas agitat, maxime seruam, egoq̄ ipse mul-
ta quæ nesciebā, scribendo me didicisse cōfi-
tear, non debet hic labor meus cuiq̄ pigro,
aut multū docto videri superfluus, cū multis
impigris multisq̄ indoctis inter quos etiam
mihi non parua ex parte sit necessarius. Ex
his

Trāstio-
ne demon-
strat qđ
dictum&
& qđ
stet diem
dum.

Diff. 9.
noli mei

Ioan. 1.

Sapien. 1.

Matt. 3.

Acto. 2.

1. Conf.
ca. 13. &
2. contra
Petilius
Cap. 38.

C

his igit̄ quæ ab aliis de hac re scripta iā legimus, plurimū adminiculati & adiuti, ea quæ de Trinitate, uno sūmo summeq; bono Deo pie q̄ri & differi posse arbitror, ipso exhortā te q̄renda atq; adiuuāte differenda suscepī, vt si alia nō sunt h̄mōi scripta, sit, qđ hēant, & legant qui voluerint & valuerint, si autem iā sunt, tāto facilius aliqua inuenianē, q̄to talia plura esse potuerint. Sanè cum in oīb. literis meis, non solū pīu lectorē, sed et liberū correctorē disiderē, multo maxime in his vbi ipsa magnitudo q̄nōis, vtnā tam multos inuentores h̄rē posset, q̄ multos cōtradictores habet. Verūt sicut lectorē meū nolo mihi esse deditū, ita correctorē nolo sibi. Ille me non amet ampli⁹ q̄ catholicā fidē iste fe nō amet

Difst. 9.c. amplius q̄ catholicā veritatē. Sicut illi dico, nō meis

D Noli meis literis quasi scripturis canoniciis inseruire, sed in illis & qđ non credebas cū inteneris incūtāter crede, in illis aut̄ quod certū non hēbas, nisi certū intellexeris, noli firmiter retinere: Ita illi dico, Noli meas literas ex tua opinione vel cōtentione, sed ex diuina lectione vel inconcussa rōne corrigerē. Si quid in eis veri cōprehenderis, existendo non est meum, at intelligēdo & amando & tuum sit & meū. Si qđ autem falsi cōuiceris, errando fuerit meum, sed iā cauēdo nec tuū sit nec meū. Hinc itaq; tert⁹ hic liber sumat exordiū, quo usq; secūdus puenerat. Cum n. ad id ventū esset, vt vellemus ostendere, non iō minorem p̄f̄ filium, q̄ ille misit hic missus est, nec iō minorē vtroq; sp̄ūsanctū, q̄ & ab illo & ab illo missus in Euāgeliō legit̄, suscepimus hoc q̄rere, cum illuc missus sit filius vbi erat, q̄a in hunc mundū venit, & in hoc mūndo erat cum illud ēt sp̄ūsanctū vbi & ipse erat, qm̄ spiritus dñi repleuit orbem terrarū, & hoc qđ continet oīa sciam habet

*Ioan. 1. Vocis, Vtrum p̄ea missus sit dñs, q̄a ex o-
Sapien. 1. culto iā carne natus est, & de fini pris ad ocu-*

E los hoīum in forma serui tanq; egressus apparuit, iō etiam sp̄ūsanctū, quia & ipse corporali specie quasi columba visus est, & linguis diuīs velut ignis, vt hoc eis fuerit mitti: ad aspectū mortaliū, in aliqua forma corpora rea de spiritali secreto procedere, quod p̄f̄ qm̄ non fecit, tantummodo missus non etiā missus esse dictus sit. Deinde q̄sītum est, cur & p̄f̄ non aliqui dictus sit missus, si per illas species corporales, quæ oculis antiquorum

apparuerunt ipse demonstrabatur? Si autem filius tunc demonstrabāt, cur tāto post missus dicere, cum plenitudo t̄pis venit, vt ex foemina nascere, qñquidem & antea mittebat, cum in illis formis corporaliter apparebat? Aut si non recte missus dicere, nīc cum verbum caro factum est, cur sp̄ūsanctus missus legat, cuius incarnatio talis non facta est?

Galat. 4.

Si vero per illas antiquas demonstrationes, nec p̄f̄ nec filius sed sp̄ūsanctus ostendebat, cur etiam ipse nunc dicere missus, cum illis modis & antea mittere? Deinde subdiuīsim⁹ vt h̄c diligentissime tractarent, & tripartitā secimūs q̄nōem, cuius vna pars in secūdo libro explicata est, duæ sunt reliquæ, de qb. deinceps differere aggrediar. Jam. n. q̄sītum atq; tractatum est in illis antiquis corporali bus formis & visis non tantummodo p̄f̄, nec tantummodo filium, nec tantummodo sp̄ūlactum apparuisse, sed aut indifferenter dñm Deum qui trinitas ipsa intelligitur, aut quamlibet ex trinitate personam q̄ lectionis textus iudiciis circūstantib. significaret. Nūc ergo primum quāramus, quod sequitur.

Nam secundo loco in illa distributione possum est, vtrū ad hoc op̄us tantummodo crea

An filius

*& sp̄ū-
sanctus an-
tea missi
sunt.ca. 1.*

tura formata sit, in qua Deus sicut tunc op̄or

Supra li.

tuisse iudicavit, humanis ostenderet aspectibus, an angeli qui iam erāt ita mittebantur vt ex persona Dei loquerent̄, assumētes corpo

z.ca 7.2.

raleū speciem de creatura corporeā iā vīsum ministerii sui, aut ipsum corpus lūi, cui non

Supra li.

subduntur, sed subditum gerunt, mutates atque vertentes in species quas vellent, accommodatas atq; apertas actionibus suis, & m̄ attributam sibi a creatore potentiam. Qua q̄nōis parte q̄num dñs dederit pertractata, po-

2. cap. 7.-

stremo videndum erit id quod institueram⁹ inquirere, vtrum filius & sp̄ūsanctus &

Gel. 4.

antea mittebantur, & si ita est, quod inter il-

Matt. 3.

lam missionem & eam quam in Euāngelio legimus distet, an missus nō sit aliq; eorum,

Aetto. 2.

nīc cum vel filius factus ex Maria virgine,

I. sen. di.

vel cum sp̄ūsanctus visibili specie, siue

8. ca. Sed

in columba siue in ignēis linguis apparuit.

vbi Deñ.

Sed fateor excedere vires intentionis meæ, vtrum angeli manente spiritali sui corporis

G

qualitate, per hanc occultius operantes, as-

8. ca. Sed

sumant ex inferioribus elementis corpulentioribus, quod sibi coaptatum, quasi aliquā

vbi Deñ.

vestē mutent & vertant in quālibet species

Ioan. 2.

cor-

D E T R I N I T A T E I

corporales, etiā ipsas veras, sicut aqua vera in verū vinum cōuersa est à dño, an ipsa pro pria corpora sua transforment in qđ voluerint, accommodata ad id qđ agunt. Sed qđ libet horū sit, ad pr̄sentem qđ nō pērit net. Et quis hēc qm̄ hō sum, nullo experimēto posim comprehendere, sicut angeli qui hēc agūt, & magis ea norūt q̄ ego noui quatenus mutet corpus meum in affectu volum-

H *Sap. 16.* tatis meę, siue qđ in me, siue quod ex aliis ex pertus sum, qđ horum tñ ex diuinarum scripturarū authoritatib. credā, nunc non opus est dicere ne cogar probare, & fiat sermo lōgior de re qua non indiget pr̄sens qō. Nūc illud videndū est, virum angelī tunc agebāt, & illas corporum species apparentes oculis hominū, & illas voces insonantes aurib. cum ipsa sensibilis creatura ad nutū seruiens conditoris, in id qđ opus erat pro tpe vertebar̄, sicut in libro sapientiæ scriptū est. Crea-
tura n. tibi factori deseruiens extēditur in tormentum aduersum iniustos, & lenior fit ad benefaciēdū iis qui in te cōfidunt. Proprièt̄ hoc & tunc in oīa se transfigurans omniū nutriti gratię tñz deseruiebat ad voluntatē horū qui te desiderabāt. Peruenit. n. sapiētia vo-
luntatis Dei per creaturā spiritalem usque ad effectus visibiles atq; sensibiles creature cor-
poralis. Vbi. n. non operāt quod vult Dei oī-
potentis sapientia, quæ pertendit à fine usq; ad finem fortiter, & disponit oīa suauiter?

Sapien. 8.
*Miracula
nde in-
deantur
c. 2. 1. sē.
di. 45. ca.
voluntas,
ergo.*

Sed aliud est ordo naturalis in conuersione & mutabilitate corporū, qui quis etiam ipse ad nutum Dei seruiat, perseverantia tñ cōsue-
tudinis amisit admirationem, sicuti sunt quæ vel brenisfimis vel certe nō longis interua-
lis temporū cōcelo, terra, mariq; mutan̄ siue nascentib. siue occidētib. reb. siue alias aliter apparentib. Alia vero quis ex ipso ordine ve-
nientia, tñ pp longiora interualla temporū minus visitata. Quæ licet multi stupent, ab in-
quisitoribus huius seculi comprehensa sunt,

I & progressu gñationum quo s̄pius repetita sunt & a plurib. cognita, eo minus mira sūt, Sicuti sunt defectus luminarium, & raro exi-
stentes quædam species syderum & terrēmo-
tus, & monstruosi partus aiantium, & quæcū que similia, quorum nihil fit nisi voluntate Dei, sed plerūq; non appareat. Itaq; licuit va-
nitati Philosophorum, et causis aliis ea tri-
buere vel veris, sed proximis, cum oīo vi-

dere non possent superiorēm ceteris omnibus causam, i. voluntatem Dei, vel falsis, & ne ab ipsa qđem peruestigatione corporaliū rerum atq; motionum, sed à sua suspitione & errore prolatis. Dicam si potero quiddē, exēpli gratia, quo hēc apertiora sint. Est cer-
te in corpore humano quædā moles carnis, & formæ species, & ordo diſtinctio q; mem-
brorum, & temperatio valetudinis, hoc cor-
pus inspirata aīa regit, eademq; rōnalis & iō-
quis mutabilis, in qua posuit illius incōmu-
tabilis sapientiæ particeps esse, vt sit participa-
tio eius in idipsum, sicut in Psalmo scrip-
tū est, de omnib. sanctis, ex quibus tanquam la-
pidibus viuis ædificatur illa Hierusalem ma-
ter nostrā æterna in cōclis. Ita enim canitur,
Hierusalem quæ edificatur vt ciuitas, cuius
participatio eius in idipsum. Idipsum quippe
hoc loco illud summum & incommutabile
bonum intelligitur, quod Deus est, atq;
sapientia volūtasq; ipsius. Cui cantatur alio
loco, Mutabis ea & mutabuntur, tu vero idē
ipse es. Constituamus ergo animo talem
sapientem, cuius anima rationalis iam fit par-
ticeps incommutabilis æternæque veritatis, quam de omnibus suis actionibus consulat,
nec aliquid omnino faciat, quod non in ea
cognouerit esse faciendum, vt ei subditus
eique obtemperans recte faciat. Iste si con-
sulta summa ratione diuinę iustitiae quam in
secreto audiret aure cordis sui, eaque sibi
iubente, in aliquo officio misericordia cor-
pus labore fatigaret, ægritudinemque cōtraheret,
consultisque medicis, ab alio dicere
causam morbi esse corporis siccitatē, ab
alio autem humoris immoderationē; unus
eorum veram causam diceret, alter erraret,
vterque tamen de proximis causis, id est, cor-
poralibus pronunciaret. At si illius siccitatē
causa quereretur, & inueniretur voluntarius
labor, iam ventum esset ad superiorem cām,
quæ ab anima proficietur ad afficiēdū
corpus quod regit, sed nec ipsa prima esset.

L Illa enim proculdubio superior erat, in ipsa incommutabili sapientia, cui hominis sapiē-
tis anima in charitate seruiens, & ineffabili-
ter iubenti obediens, voluntarium laborem
suscepereat, ita non nisi Dei voluntas causa
prima illius ægritudinis veracissime repé-
retur. Iam vero si in labore officioso & pio
adhibuisset illa sapiens ministros collabo-
rantes

Pf. 121.

*A Des
primaria
cā profis
scuntur.
oīa. ca. 3.*

*Den. oīb.
creatūris
missur u-
nūt. c. 4.
Pf. 103.*

rantes secum in opere bono, nec tamen eadē spiritib. siue bonis p eius gratiā, siue malis p propria voluntatem. Sed quemadmodum corpora cras siora & iferiora per subtiliora & potentiora quodā ordine regunt, ita oīa corpora per spm vitę, & spūs vitę irrōnalis per spiritum vitę rōnalem, & spūs vitę rōna lis desertor atq; peccator per spiritum vitę rōnalem pium & iustum, & ille per ipsum Deum, ac sic vniuersa creatura per creatorē suum, ex quo, & per quem, & in quo etiam condita atq; instituta est, ac per hoc voluntas Dei est prima & summa cā omnium corporalium specierum atq; motionum. Nihil n. fit visibiliter & sensibiliter, quod non de interiore inuisibili atq; intelligibili aula summi Imperatoris, aut iubeatur, aut permittat, & m ineffabilem iustitiam præmiorum atq; poenarum, gratiarum & retributionū in ista totius creaturæ amplissima quadam immēsaq; republica. Si ergo Apostolus Paulus quāuis adhuc portaret sarcinam corporis, quod cor rumpit & aggrauat animam, quāuis adhuc ex parte atq; in ænigmate videret, optans dis folui & esse cū Xpo, & i fœmetiplo in ingemis scēs adoptionē expectās redēptionē corporis sui, potuit tñ significando prædicare dñm Iesum Christū, aliter per linguam suā, aliter per epistolam, aliter per sacramētum corporis & sanguinis eius: Nec lingua q̄ppe eius, nec mēbranas, nec atramentū, nec significantes sonos lingua æditos, nec signa literarum conscripta pelliculis, corpus Christi & sanguinē dicimus, sed illud tñ quod ex fructib. terre acceptum, & præce mystica cōsacrati

*Colos. 1.
2. feni. di.
45. c. ro-
lār. as ergo*

M

verantib. corporib. siue afatis siue inafatis, quæcunq; mouerent, attererent, repararent, exterminarent, reformarent, alio atque alio modo locis & temporib. affecta mutarentur, non alia esset istorum omnium visibilium & mutabilium factorum cā, nisi illa inuisibilis & incommutabilis voluntas Dei per aīam iustam, sicut sedem sapientię, cunctis vtens, & malis rōnalib. & irrōnalib. aīs, & postremo corporib. siue que illis inspirarent & aīarentur, siue omni lēnsu carentib. cum primitus vteret ipsa bona aīa & sancta quam sibi ad piū & religiosum obsequiū, subdidisset. Qd ergo de vno sapiente, quamvis adhuc mortale corpus gestante, quamvis ex parte vidente, posuimus exempli gratia, hoc de aliqua domo vbi aliquorū talium societas est, hoc de ciuitate vel ēt de orbe terrarum licet cogitare, si penes sapientes sancteō; ac perfecte Deo subditos sit principatus & regimen rerum humanarum. Sed hoc quia nondum est:

A Oportet. n: nos in hac peregrinatione prius mortaliter exerceri, & per vires mansuetudinē creaturis nis & patientiā in flagelis eruditī, vt illam suū inīiūrū: pernam atq; cœlestem, vñ peregrinamur, p. mult. c. 4. triam cogitemus. Illic. n. Dei voluntas, qui fa cit angelos suos spūs, & ministros suos ignē flagrantem in spiritib. summa pace atq; amicitia copulatis, & in vnam voluntatem quodam spirituali charitatis igne conflati, tanq; in excella & sancta & secreta sede præsidens, ve lut in domo sua, & in templo suo. Inde se qbusdam ordinatisimis creaturæ motib. primo spiritualib. deinde corporalib. per cuncta diffundit, & vitetur omnib. ad incommutabile arbitrium sīnæ suæ, siue incorporeis, siue corporeis reb. siue rōnalib. siue irrationalib.

*Sapien. 9.
1. Cō. 13.*

*Philip. 1.
Rom. 8.*

*De conse.
di. 2. cap.
corpus &
sanguis.
Luc. 22.
4. feni. di.
11. c. siue
ro queri.*

Dens. vīb. mortaliter exerceri, & per vires mansuetudinē creaturis nis & patientiā in flagelis eruditī, vt illam suū inīiūrū: pernam atq; cœlestem, vñ peregrinamur, p. mult. c. 4. triam cogitemus. Illic. n. Dei voluntas, qui fa

Pf. 103. cit angelos suos spūs, & ministros suos ignē flagrantem in spiritib. summa pace atq; amicitia copulatis, & in vnam voluntatem quodam spirituali charitatis igne conflati, tanq; in excella & sancta & secreta sede præsidens, ve lut in domo sua, & in templo suo. Inde se qbusdam ordinatisimis creaturæ motib. primo spiritualib. deinde corporalib. per cuncta diffundit, & vitetur omnib. ad incommutabile arbitrium sīnæ suæ, siue incorporeis, siue corporeis reb. siue rōnalib. siue irrationalib.

num est, & huic sq; nobis visibile. Iam vero huius est grani semen, quis oculis videre nequeamus, rōne tū cōncere possumus qd nisi talis aliqua vis esset in iis elementis, nō plerunq; nascerentur ex terra qd ibi feminata nō essent, nec aīlia tam multa nulla mariū fēminarūq; commixtione precedente, siue in terra, siue in aqua, que tū crescent, & coeundo alia pariunt, cum illa nullis coeūtib.

2. sed. di. 7. ca. nec fane. parentib. orta sunt. Et certe apes semina filiorū non coeūdo concipiunt, sed tanq; sparsa p terras ore colligunt. Inuisibiliū. n. Seminū crea tor, ipse creator est oīum rerū, qm quæcūq; naſcedo ad oculos nostros exuent, ex occul

*H*ritis seminib. accipiunt, p̄grediēdi primordia, & inc̄ semēta debita magnitudinis distinctio nesq; formarū, ab originalib. tanq; regulis sumunt. Sicut ergo nec parētes dicimus creatores hoīum, nec agricultorū creatores frugum, quis eorum extrinsecus adhibitis motib. ista creanda Dei virtus interius operet: Ita nō solum malos, sed nec bonos angelos phas est putare creatores, si pro subtilitate sui sensus & corporis semina rerum istarum nobis occul tiora nouerunt, & ea per congruas temperationis elementorum latēter spargiunt, atq; ita gignendarum rerum, & accelerandorum incrementorum pr̄ebent occasionses. Sed nec boni hēc nisi qum Deus iubet, nec mali hēc iniuste faciunt, nisi qum iuste ipse p̄mittit. Nam iniqui malitia voluntatē habent iniustā, p̄tātem aut non nisi iuste accipiūt, siue ad p̄eonā suam, siue aliorū, vel p̄eonā malorum, vel laudē bonorum. Itaq; Apostolus Paulus discernens interius Deū creantē atq; formantē, ab operib. creature qd admouētur extrinsecus, & de agricultura similitudinem assumēs ait: Ego plantaui Apollo rigauit, sed Deus incrementū dedi. Sicut ergo in ip̄a vi-

*I*ta nostrā mentē iustificādo formare non pōt nisi Deus, p̄dicare aut Euangeliū intrinsecus & hoīis p̄it, non solū boni per veritatē, sed et mali per occasionē, ita creationē rerū visibilium Deus interius operat, exteriōres aut operationes siue bonorū siue malorum, vel angelorū vel hominū, siue est quoruncūq; aīliū, secundum imperiū tuū, & a se imperitas distributiones p̄tātem & appetitiones commodaūm, ita rerum naturē adhibet in qua creat oīa, quemadmodum terrae agriculturā. Quā p̄ ita nō posū dicere angelos ma

los magicis artib. euocatos', creatores fuisse ranarū atq; serpentiū, sicut non possum dice re hoīes malos creatores esse segetis, qd per eorū operā video exortam. Sicut nec Iacob creator colorū in pecorib. fuit, qd bibentib. in conceptu matrib. variatas virgas quas in tuerent apposuit. Sed nec ipse pecudes creatrices fuerūt varietas plis lix, qd inheserat aīæ illorū discolor phātasia ex cōtuitu varia rū virgarū p oculos impressa, qd nō potuit ni si corpus qd sic affectō ipū aīabat ex cōpa fione commixtions afficerē, vñ teneris fœtu primordiis colore tenus aspergere. Vt n. sic ex lemetip̄is afficiant, vel aīa ex corpo

re vel corpus ex aīa, congruentē rōnis id fa ciunt, quæ incommutabiliter viuunt in ipsa summa Dei sapientia, qd nulla spatiali locorū capiunt, & cū ipsa sit incommutabilis, nihil eorū quæ cōmutabiliter sunt deserit, qd nihil eorū nisi p ipsam creatum est. Vt n. de pecorib. non virgē sed pecora naſceret, fecit hoc incommutabilis & inuisibilis rō sapientiae Dei, per quam creata sunt omnia. Vt autē de varietate virgarū, pecorum conceptum color aliquid ducaret, fecit hoc aīa grauidā pe cudas per oculos affecta forinsecus, & interius secum pro suo modulo formandi regula trahens, qd de intima potentia sui creato ris accepit. Sed quanta sit vis aīa ad efficiēdā atq; mutandam materiam corporalem, cum tñi creatrix corporis dici non possit quia oīs cā mutabilis sensibilisq; substantiæ, omnisq; modus & numerus & pondus eius vnde efficitur vt sit, & natura ita vel ita sit, ab intel ligibili & incommutabili vita, quæ super omnia est, existit, & peruenit usque ad extrema atque terrena, multis sermo est, neq; nūc ne cessarius. Verum propterea sanctū Iacob de pecorib. commemorandum arbitratus sum, vt intelligere si homo qd virgas illas sic posuit, dici nō pōt creator colorum in agnis & hēdis, nec ipse matrum animæ, quæ conce ptam per oculos corporis phantasiam varie tatis, feminibus carne conceptis, quantum natura passa est, asperserunt, multo minus di ci posse ranarum serpentiumq; creatores ange los malos, p quos magi Pharaonis tūc illa fecerunt. Aliud est. n. ex intimo ac summo causarum cardine condere atque administrare creaturā, quod qui facit, solus creator est Deus. Aliud aut pro distributis ab illo virib.

Cā origi nalis om niū a Deo cap. 9.

&

DE TRINITATE

2. sen. di. & facultatibus aliquā operationē forinsecūs
7. c. sicut admouere, ut tūc vel tūc, sic vel sic exeat qđ
ergo men creaſ. Iſta qđ ppe originaliter ac primordiaſi-
 ter in quadā textura elementorū cunſtā iam
 creata ſunt, ſed acceptis oportunitatib. pro-
 deunt. Nā ſicut matres grauidæ ſunt foetibus,
 ſic ipſe mūdus grauidus eſt cauſis naſcentiū,
 quæ in illo nō creaſ, niſi ab illa ſumma eſſe
 tia, vbi nec orif, nec morif aliqd, neſ incipit
M eſſe, neſ deſinit. Adhibere aut̄ forinſecus ac-
 ciđetēs cās, quæ tametis nō ſunt naturales, tñ
 fm naturā adhibent, vt ea quæ ſecreto natu-
 rae ſiu abdita cōtinent, erūpant & foris creē-
 tur quodammodo explicando mensuras &
Sapiē. II numeros, & pondera ſua quæ in occulto ac-
 ceperunt ab illo, qui oīa in mēſura & numero
 & pōdere diſpoſuit, nō ſolū mali angelis,
 ſed et̄ mali hoīes pñc, ſicut exempli agricul-
 turæ ſupra docui. Sed ne de aīalib. quaſi di-
 uersa rō moueat, qđ habet ſpīn vitę cum ſen-
 ſu appetendi quæ fm naturā ſunt vitandi qđ
 contraria, etiā hoc eſt videre, qđ multi hoīes
 nouerunt, ex qb. herbis, aut carnib. aut quarū
 cunq; rerū qbuslibet ſuccis aut humorib. vel
 ita poſitīs, vel ita obrutis, vel ita cōtritis, vel
 ita commixtis, quæ aīalia naſci ſoleant, quo-
 rum ſe qđ tam demens audeat dicere crea-
 rem? Quid ergo mirum ſi quemadmodum
 pōt noſſe quilibet nequifimus hō, vnde illi
 vel illi vermes muſceq; naſcan, ita mali an-
 geli pro ſubtilitate ſuſ ſenſus in occultiorib.
 elementorum ſeminiſ. norunt, vnde ranq ſer-
 pentesq; naſcan, & hec per cerras & noſas
 temperationum opportunitates occultis mo-
 tib. adhibenda faciunt creari, nō creaſ, ſed illa
 hoīes quæ ſolent ab hoīb. fieri, nō miran. Quod ſi qſquā celeritates incrementorum forte mirat, qđ illa aīantia tā cito facta ſunt, attendat, quemadmodum & iſta p modulo
 facultatis humanae ab hoīb. procurent. Vnde
 n. fit vt eadē corpora citius vermeſcant eſta
A te qđ hyeme, citius in calidiorib. qđ in frigidio
 rīb. locis? Sed haec ab hoīb. tāto difficultius ad
 hibent, qđo defunt ſenſu ſubtilitatem, & cor-
 porū mōbilatēs in membris terrenis & pi-
 gris. Vnde qualib[us] cunq; angelis vicinas cās
 ab elementis contrahere, quanto facilius eſt,
 tanto mirabiliores in hmōi operib. eorū exi-
 ſtunt celeritates, ſed non eſt creator, niſi qui
 principaliter iſta format. Nec qſquā hoc p̄t
 niſi illi penes quē primitus ſunt oīum quæ
 ſunt meaſurę numeri, & pondera, & ipſe eſt
 vnuſ creator Deus, ex cuius ineffabili poten-
 tia fit et̄ vt quod poſſent hi angeli ſi permitt-
 terē, iō non poſſint, qđ nō permittunt. Ne-
 que n. occurrit alia rō, cur non potuerint fa-
 cere minutissimas muſcas qui ranas ſerpen-
 tesq; fecerunt, niſi qđ maior aderat dñatio p
 hibendi per ſpīn ſanctū, quod et̄ ipſi magi cō-
 feſi ſunt dicētes, Digitus Dei eſt hic. Quid
 aut̄ poſſint per naturā, neſ poſſint per prohi-
 bitionē, & qđ per ipſius naturā ſuę cōditio-
 nem facere non ſinan, hoī explorare diffici-
 le eſt, immo vero imposſibile, niſi per illud
 donū Dei, qđ Apoſtolus cōmemorat dicēs,
Exod. 8. Alij dijudicatio ſpirituū. Nouimus. n. hoīem
 poſſe ambulare, & nequaq; hōc poſſe ſi non
 permittat, volare aut̄ non poſſe et̄ ſi permittat.
 Sic & illi angeli quēdam pñt facere ſi p-
 mittatur ab angelis potentiorib. ex imperio
 Dei: quēdam vero non pñt, etiam ſi ab eis
 permittant, quia ille non permittit, a quo il-
 lis eſt talis naturē modus, qui etiam per ange-
 los ſuos & illa pleranq; non permittit, que
 concesſit ut poſſint. Exceptis igitur illis, que
 viſtatiſimo tranſcurſi temporum in rerum
 naturā ordine corporaliter fiunt, ſicut ſunt
 ortus occasusque ſyderum, generationes &
 mortes animalium, ſeminum & geminum
 innumerabiles diuerſitatem, nebulæ & nubes,
 niues & pluiae, fulgura & tonitrua, fulmina
 & grandines, venti & ignes, frigus & aētus,
 & omnia talia. Exceptis etiam illis que in eo
 dem ordine rara ſunt, ſicut defectus luminū,
 & ſpecies inuītata ſyderū, & mōstra, & ter-
 remotus, & ſimilia. Exceptis ergo iſtis om-
 nib. quorum quidem prima & ſumma cauſa
 non eſt niſi volūtas Dei, vnde & in Psalmo,
 cum quēdam huins generis eſſent com-
 memorata: Ignis, grando, nix, glacies, ſpū ſē-
 statis, ne quis ea vel fortuitu, vel cauſis tñ-
 modo corporalib. vel etiam ſpiritalib. tamē
 præter voluntatem Dei exiſtentib. agi crede-
 ret, continuo ſubiecit, que faciunt verbum
 eius. Sed his, vt dicere coēperam, exceptis,
 alia ſunt illa, que quamuis ex eadem materia
 corporalis, ad aliiquid tamen diuinitus annū
 ciandum noſtris ſenſibus admouentur, que
 proprie miracula & ſigna dicuntur, nec in
 omib. que nobis à dño Deo annuncian, ip-
 ſius Dei pſona ſuſcipiſ. Cum aut̄ ſuſcipitur,
 aliqui in angelo demonſtatur, aliquando in

ea specie, quæ nō est qđ angelas, quānus per angelū disposita ministref. Rursus cū in ea specie suspicīt quæ non est qđ angelus, aliqñ iam erat ipsum corpus, & ad hoc demōstrādum in aliq̄ mutationē assumif: aliqñ ad hoc exorif, & re peracta rursus absūmif, sicut ét

Hie. 31.

Psal. 31.

D Dei psona significāda imponif Prophetę, vt eam gerat in ministerio prophetiæ, sicut etiā personā gerebat qui veltimētum suum diuifit in duodecim partes, & ex eis decē seruo

3. Re. 11.

Gen. 28. pta est, sicut sōnio visto Jacob enigilans fecit de lapide, quem dormiens hébat ad caput.

Nu. 11. Aliqñ ad hoc fit eadem spēs, vel aliquantulū maniūra, sicut potuit serpens ille & neus exal-

Euchari- tatis sūnt, qā p hoies fūt, honorē tanq̄ religiōsā pñt h̄re, stupore tanq̄ mira nō pñt.

Hia. Itaq̄ illa quæ p angelos fūt, quo difficultora & ignotiora, eo mirabiliora sunt nobis, illis

Exod. 3. aut tanq̄ sūx actiones notæ atq; faciles. Log-

Exod. 3. tur ex psona Dei angelus dñi, dicens, Ego sū Deus Abrahā, & Deus Isaac, & Deus Jacob:

Psal. 80. cum scriptura p̄dictisset, Visus est ei angel⁹ dñi: loquitur & homo ex persona dñi, dices,

Exod. 3. Audi populus meus, & lo quar Israel, & testi-

Psal. 80. ficabor tibi: Deus Deus tuus ego sum. Assum-

Gen. 28. pta est virga ad significationem, & in serpen-

tem angelica facultate mutata est. Quæ facul-

E tas cū desit homini, assumptus est tñ ab hoie lapis ad talem aliq̄ significationem. Inter fa-

E ciū angeli & factum hois plurimum distat, illud & mirandū & intelligendum est, hoc

E aut tñmodo intelligendum. Qđ ex vtroque intelligit, fortassis vnum est, at illa ex qb. in-

E telligit, diuersa sunt, tanq̄ si nomen dñi & au-

E ro & atramento scribat, illud est præciosius,

E illud vilius, qđ tñ in vtroq̄ significat idipsū est. Et quāuis idē significauerit, ex virga Moy-

Gen. 28. si serpens: qđ lapis Jacob, melius tñ aliqñ la-

pis Iacob, q̄ serpentes magorū. Nam sicut vn Exod. 7. & tio lapidis Christū in carne, in qua vncus Psal. 44.

est oleo exultationis p̄e participib. suis, ita

virga Moyfi cōverfa in serpente ipsum Chri- Philip. 2.

stum factū obedientē vsq; ad mortē crucis. Ioan. 3.

Vnde ait, Sicut exaltauit Moyses serpentē in deserto, sic oportet exaltari filiū hois, vt ois

qui credit in ipso, nō pereat, sed habeat vitā aternā. Sicut intuentes illum serpentem exal Num. 21.

tatum in eremo, serpentū morsib. non peribant. Vetus. n. homo noster cōfixus est cruci Rom. 6.

cū illo, vt euacuaret corpus peccati. Per ser- F

pentem. n. intelligif mors, quæ facta à serpen-

te in paradiſo, modo locutionis per efficien-

tem id qđ efficiē demonstrante. Ergo virga Gene. 3.

in serpētem, Christus in mortem, & serpēs rursus in virgam, Christus in resurrectionē

totus cum corpore suo quod est ecclesia, qđ in finem temporis erit, quæ serpentis cauda

significat quam Moyses se tenuit vt rediret in virgā. Serpentes autem magorum tanq̄ mor-

tui seculi nisi credentes in Christum tanquā deuorati in corpus eius intrauerint, resurge-

re in illo non potuerunt. Lapis ergo Iacob, Gen. 28.

vt dixit, melius aliquid significauit q̄ serpen-

tes magorum, at. n. factum magorum multo

mirabilius. Verum hēc non ita præindicant reb. intelligendis: tanq̄ si hois nomen scribaē

auro, & Dei atramento. illas etiam nubes &

ignes quomodo fecerint vel asumpsierint an-

geli ad significandum, quod annunciatabant, etiam si dominus vel spiritus sanctus illis cor-

poralibus formis ostendebat, quis nouit hominum? sicut infantes non nouerūt quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebra-

Euchari- G

tionē consumit, vnde vel quomodo confi-

fiatur, vnde in vsum religionis assumatur. Et si nunquam discent experimento vel suo vel

aliorum, & nunquam illam speciem rerum videant, nisi inter celebrationes sacramento

rum cum offertur & datur, dicatur qđ illis au-

thoritate grauisima: cuius corpus & sanguis

fit nihil aliud credent, nisi omnino in illa spe

cie dominum oculis apparuisse mortalium, Ioh. 19.

DE TRINITATE

modū hæc faciat per angelos suos , & quantum fieri velit etiā per angelos malos, siue si-
nendo, siue cogēdo, ex occulta sede altissimi imperij sui, nec oculorū acie penetrare, nec fiducia rōnis enucleare, nec prouentu mētis cōprehēdere valeo, vt tā certus hinc loquar ad oīa quæ requiri de his reb. pñt, q̄ si essem angelus, aut Propheta, aut Apostolus. Cogitationes. n. mortaliū timidæ & incerta, puidetia nostræ. Corpus. n. quod corrumpit, ag grauat aīam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitationē. Et difficile existimamus quæ in terra sunt, & quæ in p̄spectu sunt inuenimus cū labore, quæ in cœlis sunt aut, q̄s inuestigabit? Sed q̄a sequit & dicit: Sēsum aut tuum q̄s sciat, nisi tu dederis sapientiā, & miseris sp̄inſanctum tuū de altissimis, quæ in cœlis sunt qdē, nō inuestigamus, quo rerū genere & corpora angelica ēm propriā dignitatē, & eorū quedā corporalis actio cōtineat, ēm spiritū tñ Dei missum nobis de altissimis, & impartitam eius gratiā mētib. no-

*2. sen. di. stris audeo fiducialiter dicere, nec Deū patrem, nec verbū eius, nec sp̄inū eius, qđ Deus vnuſ est, per id quod est, atq; id ipsum est, vlo-
lo modo esse mutabilem, ac p̄ hoc multo mi-
nius esse visibilē, qm̄ sunt quedā q̄uis mutabi-
lia, non tñ visibilia, sicut nostre cogitationes:*

*& memoriae, & voluntates, & oīs incorpo-
rea creatura. Visibile aut q̄cquā nō est, quod
non sit mutabile. Quā p̄p̄ substātia vel si me-
lius dī essentia Dei, vbi pro modulo nostro
ex quantulacunq; particula intelligimus pa-
trem & filium & sp̄inſanctum, qñquidē nul-
lo modo mutabiles est, nullo modo pōt̄ ipsa
per semetipsam esse visibilis. Proinde illa oīa
quæ patrib. visa sunt, cum Deus illis ēm suā
dispensationem t̄pib. congruam p̄äsentare-
tur per creaturam facta esse manifestum est.*

*Et si nos latet q̄no ea ministris angelis fece-
rit, per angelos tñ esse facta, nō ex nostro sen-
su dicimus, ne cuiquam videamur plus sape-
re, q̄ oportet sapere, sed sapiamus ad téperā-
tiā, sicut Deus nobis partit⁹ est mēsurā fidei,
sed credimus, p̄p̄ qđ & loquimur. Extat. n.
authoritas diuinariū, scripturarū, vñ mens no-
stra deuiare non dēt, nec relictō solidamēto
diuni eloquij, p̄ suspitionum suarū abrupta
præcipitari, vbi nec sélus corporis regit, nec
perispicua rō veritatis elucet. A pertissime q̄p-
pe scriptū est in epistola ad Hebræos, cū di-*

spensatio noui testamenti à dispositione ve-
teris testamenti ēm cōgr̄iam seculorum, ac *Heb. I.*
temporum distingueret, nō tñ illa visibilia,
sed ipsum etiam sermonē per angelos factū.

Sic. n. dicit: Ad quem aut angelorum dixit ali *Pf. 109.*

qñ, Sede ad dexteram meam, quousq; ponā
inimicos tuos scabellum pedum tuorū? Non
ne oēs sunt ministri sp̄us ad ministrationem
misiti, p̄p̄ eos qui futuri sunt hēreditatem pos-
sidere salutis? Hinc ostendit illa omnia non
solum per angelos facta, sed etiam p̄p̄ nos fa-
cta. i. p̄p̄ populum Dei, cui promittit hēredi-
tas vite æternę. *I. Cor. 10.* Sicut ad Corinthios etiam

scriptum est, Omnia hæc in figura contin-
gebant illis, scripta sunt aut ad correptionē

nostrā, in quos finis seculorum obuenit. De-

inde quia tunc per angelos, nunc autem per
filium sermo factus est, consequenter aper-

teque demonstrans propterea, inquit, abun-

dantius oportet attendere nos ea quæ audiui-

mūs, ne forte defluamus. Si enim qui per an-

gelos dictus est sermo factus est firmus, &

omnis præuaricatio & inobedientia iustam

acceptipit mercedis retributionem, quomodo

nos effugiemus tantam negligentes salutem?

Et quasi quereres quam salutem, vt ostenderet

se de nouo testamēto iam dicere. i. sermo

ne qui non per angelos, sed per dominum fa-

ctus est. Quæ cum initium accepisset, inquit,

vt enarretur per dominum, ab iis qui audie-

runt in nos confirmata est, contestante Deo

signis & portentis, & variis virtutibus, &

spirituſancti diuifionibus secundum suam

voluntatem. Sed ait aliquis. cur ergo scrip-

tum est, Dixit dominus ad Moyſen, & non

potius, Dixit angelus ad Moyſen? Quia cum

verba iudicis preco pronunciat, non scribi-

tur in gestis. Ille preco dixit, sed ille iudex; sic

etiam loquente Propheta sancto, et si dicamus,

Propheta dixit, nihil aliud quam domi-

nus dixisse intelligi volumus. Et si dicamus,

dominus dixit, Prophetam non subtrahimus, sed quis per eū dixerit admonemus. Et

L illa quidem scriptura ſepe aperit angelū esse

dominum, quo loquente identidem dicitur,

dominus dixit, sicut iam demonstrauimus.

Sed propter eos, qui cum scriptura illic an-

gelum nominat, ipsum per ſeipſum filiū Dei

volunt intelligi, quia propter annunciationē

paternæ ac ſuā voluntatis à Propheta dictus

Mda. 3 est angelus, propterea volui ex hac epiftola

manifestius testimoniu dare, vbi nō dictū est per angelū, sed per angelos. Nā & Stephanus in Actib. Apostolorum eo more narrat hēc, quo ēt in libris veterib. conscripta sunt. Viri fratres & p̄fes audite, inquit, Deus gloriē apparuit Abrahā patri nō, cū esset in Melopatamia. Ne quis aut arbitraretur tunc Deū gloriam per id q̄ in seipso est, cuiusquā oculis apparuisse mortalium, in cōsequentib. dicit, q̄ Moyſi angelus apparuerit. Fugit, inquit Moyſi.

Acto. 7. ses in verbo isto, & factus est inquilinus i terra Madian, vbi genuit filios duos. Et cōpletis

M illic annis xl. apparuit illi in deserto montis Sina angelus dñi in flāma ignis in rubo, Moyſe.

Exod. 2. ses aut videns mirabā visum. Qui cū accede

Exod. 3. ret considerare, facta est vox dñi dicens: Ego sum Deus patrū tuorū, Deus Abrahā, & Deū Isaac, & Deus Iacob. Tremefactus aut Moyſe, non audebat cōsiderare. Dixitq; illi dñs, Solue calciamētū pedū tuorū, &c. Hic certe & angelū & dñm dicit, eundemq; Deum Abrahā, & Deū Isaac, & Deū Iacob, sicut in Genesi scriptū est. An forte quisquā dicturus

Acto. 7. est, q̄ Moyſi per angelū apparuit dñs, Abrahā vero per seipsum? At hoc a Stephano nō q̄ramus, ipsum librū vnde Stephanus ista narauit, interrogemus. Nunquid. n. quia scriptū

Gen. 12. est. Et dixit dñs Deū ad Abrahā. Et paulopost,

Gen. 17. Et visus est dñs Deus Abrahā, p̄pea ista non per angelos facta sunt, cū alio loco similiter dicat, Visus est aut ei Deus ad ilicem Mābrē, sedenti ad ostiū tabernaculi sui meridi. Et tñ consequenter adiungit, Respiciens aut oculis suis vidit, & ecce tres viri stabant p̄p eū, de quib. iā diximus. Quō. n. poterunt illi, qui vel a verbis ad intellectū nolunt affurgere, vel facile s̄ ab intellectu in verba precipitāt, quō poterunt explicare uisū esse Deū in viris trib. nisi eos, sicut ēt cōsequenter docēt, ange

los fuisse fateantur? An quia nō dictū est, Angelus ei locutus est uel apparuit, p̄pea dicere audebunt, Moyſi quidē illā uisionē ac vocē per angelū factā, quia ita scriptū est, Abrahā aut quia cōmemoratio angeli nō est facta per substantiā suā Deū apparuisse atq; sonuis fer? Quid q̄ nec apud Abrahā de angelo tacitū est? Nā ita legitur, cum immolandus filius eius prācipiteretur, Et factū est post hēc uerba, tētauit Deus Abrahā, & dixit ad eū, Abrahā Abraham. Et ille dixit, Ecce ego. Et dixit ei, Accipe filiū tuū dilectū, quē diligis Isaac,

& vade in terrā excelsam, & offer eū ibi holocaustū super vnū montiū quē tibi dixerō.

Certe hic Deus, non angelus cōmemoratus est. Paulopost uero ita se habet scriptura, Ex-

tendens aut Abrahā manū suā, sumpsit gla-

diū, volens occidere filiū suū. Et vocauit eū angelus dñi de celo, & dixit ei, Abrahā Abra-

ham. Et dixit, Ecce ego. Et dixit, Ne iniicias manū tuā super puerū, neq; facias ei q̄cquā.

Quid ad hoc r̄ndetur? an dicturi sunt Deum iūsisse ut occideret Isaac, & angelū prohi-

buisse? Porro ipsum patrē aduersum Dei p̄c

ptū, qui iusserrat ut occideret, obtēperasse an

gelo ut parceret? Ridendus & abiectus hic

sensus est. Sed neq; huic tā crasso & abiecto

vñlū locū scriptura esse p̄mittit cōtinuo sub-

iungens, Nunc. n. cognoui q̄a times Deū tu,

& non pepercisti filio tuo dilectō p̄p me.

Quid est p̄p me, nisi p̄p eū qui occidi iusser-

at? Idē igitur Deus Abrahā qui angelus, an

potius per angelū Deus? Accipe sequentia.

Certe iam hic angelus manifestissime expres-

sus est, attende tñ quid contextatur. Respiciēs

Abrahā oculis suis uidit, & ecce aries vnum te-

nebatur in arbore Sabech cornibus, & abiit

Abrahā, & accepit arietē, & obtulit eum ho-

locaustū pro Isaac filio suo. Et cognomina-

uit Abraham nomen loci illius: Dñs uidit, ut

dicant hodie q̄ in monte dñs visus est: sicut

paulo ante q̄ dixit Deus per angelū, Nūc. n.

cognoui q̄a times Deū, non quia tūc Deus

cognouisse intelligēdus est, sed egisse, vt per

Deū ipse Abrahā cognosceret quātas habe-

ret uires cordis ad obedēdū Deo vñq; ad im-

molationē unici filij: illo modo locutionis pra. c. 10.

quo significatur per efficiētē id q̄ efficitur,

sicut d̄ frigus pigrū, q̄ pigros facit, ut ideo

cognouisse diceretur, quia ipsum Abraham

cognoscere fecerat, quē poterat latere fidei

sua firmitas, nisi tali experimento probaret.

Ita & hic cognominauit Abrahā nomē loci

illius, Dñs uidit, i. q̄ uideri se fecit. Nā conti-

nuo secutus ait: Vt dicant hodie q̄ in monte

dñs uisus est. Ecce idē angelus, dñs dñ: quare

nisi quia per angelū dñs? Lā uero in eo q̄ se-

quitur, propheticē oīno loquī angelus, &

prorsus aperit q̄ per angelū Deus loquatur.

Et uocauit, inquit, angelus dñi Abrahā iterū

de celo, dices: Per me iuraui dñs, p̄ eo

q̄ fecisti hoc uerbum, & nō pepercisti filio

tuō dilectō p̄p me, &c. Hac certe uerba ut

Aug. Tomus tertius. **N** dicat

DE TRINITATE I

dicat ille per quem loquitur dominus. Hec dicit dominus et prophetæ solent habere. An filius dei de patre ait. Dicit dominus, & ipse est ille angelus patris? Galat. 3.
Gen. 18. Quid ergo de illis tribus viris, nonne respiciunt quoniam virginem sunt, qui visi sunt abraham, cum predictum esset, visus est ei dominus? An quia viri dicti sunt, non erant angelii? Daniele legat dicens: Ecce vir gabriel. Sed quid ultra differimus ora eorum evidenter atque grauissimo alio documento oppilare, ubi non angelus singulariter, nec viri pluraliter, sed omni non angelii dicitur: per quos sermo non quilibet factus, sed lex ipsa data manifestissime ostenditur, quam certe nullus fidelius dubitat deum dedisse Moysi ad subiugandum populum israel, sed tamen per angelos datam. Ita stephanus loquitur: Dura ceruice, inquit, & non circuncisi cor deo & auribus vos semper spiritui sancto restititis, sicut & patres vestri. Quem prophetarum non persecuti sunt patres vestri? Et occiderunt eos, qui pronunciabant de aduentu isti, cuius nunc vos proditores & interfectores fuistis, qui accepistis legem in edictis angelorum, nec custodistis. Quid hoc evidenter, quid tanta autoritate robustius? In edictis quidem angelorum lex illi populo data est, sed domini Iesu Christi per ea disponebatur & pronunciabatur aduentus. Et ipse tanquam verbu[m] Dei miro & ineffabili modo erat in angelis, in quorum editis lex ipsa dabatur. Unde dicit in euangelio, Mat. 3.
Act. 1.
Ioan. 5. Si crederetis Moysi, crederetis & mihi, de me non ille scripsit. Per angelos ergo tunc dominus loquebatur, per angelos filius dei, mediator dei & hominum futurus ex semine abraham suu disponebat aduentum, ut inueniret a quibus recipere conscientes reos, quos lex non impleta fecerat transgressores. Unde & apostolus G
Galat. 3. ad galatas dicit: Quid ergo lex transgressonis gratia posita est, donec veniret semen cui promissum est, disposita per angelos in manu mediatoris: hoc est disposita per angelos in manu sua. Non natus est per condonem, sed per partem. Quod autem non aliquem ex angelis dicit mediator, sed ipsum dominum Iesum Christum, in quantum homo fieri dignatus est, habes alio loco, unus, inquit Deus, & unus mediator dei & hominum, homo Christus Iesus. Hinc illud passiocha in intersectione agni: hinc illa oia quae de Christo venturo in carne atque passuero, sed & resurrectuero in lege figurantur, quae data est in edictis angelorum, donec veniret semen, dispo-
Scire debet
felicitas
est.
1. Tim. 2.
Exod. 12.
Act. 7.
Per
tionem
firmitatem
timor
specificum



Ciuitatem terrestrium celestiumque rerum magni estimare soleat genus humana, in quo perfecto meliores sunt quam huic scientiae praeponunt nos semetipos: laudabiliorque est animus, cui nota est vel infir-

b.
n- Galat. 3.
an
us
fi-
m,
da
ur,
xi-
on
cē-
ā-
&
ris
uis
to
ll
ut,
ex
en-
psi
tur
nec
cri
um
pe-
o,
Ago.
die
im
na-
&
que
rea
uit
rue
has
m-
G

infirmitas sua, q̄ qui ea nō respecta, vias sy- derum scrutatur etiam cognitus, aut qui iā cognitas tenet, ignoras ipse qua via ingredia tur ad salutē ac firmitatē suā. Qui vero iā eui gilauit in Deū, spiritu sancti calore excitat⁹, atq; in eius amore coram se viluit, ad eum q̄s intrare volens nec valens, eoq; sibi lucēte at tēdit in se, innenitq; se suaniq; egritudinem illius munditiae cōtempari non posse cognouit, flere habet, eumq; deprecari, vt etiā misereatur, donec exuat totā miseriā, & pre cari cū fiducia, iam accepto gratuito pignore salutis, p̄ eius vnicū Salvatorē hominis & illuminatorē: hunc ita agentē & dolentem, scientia nō inflat, quia charitas edificat: p̄ proposuit n. sc̄ientiam sc̄ientię, p̄ proposuit sc̄ire infirmitatē suam magis, q̄ sc̄ire mundi moenia, fundamenta terrāū, & fastigia celorū: & hanc apponendo sc̄ientiā, apposuit dolorē.

I.C. 8.

Eccle. 1. Dolore peregrinationis suae ex desiderio pa trie suę, & conditoris eius beati Dei sui. In

I hoc genere hominum, in familia Christi cui dñe Deus meus, si inter pauperes tuos gemō, da mihi de pane tuo respodere hominibus, qui nō esfuriunt iustitiā, sed satiati sunt & abū dant. Satiauit autem illos phātalma eorū, nō veritas tua, quā repellent resiliunt, & in suā vanitatē cadunt. Ego certe sentio q̄ multa figura pariat cor humanum. Et quid est cor meū, nū cor humanū? Sed hoc oro Deū cor dis mei, vt nihil ex eis figurantis pro solido vero eruerēt in eas literas, sed inde veniat in eas quicquid per me venire potuerit, vnde mihi, quāvis projecto a facie oculorum suo rū, & de longinquō redire conanti, per viā

T. 30. L. 15. quam stravit humanitati diuinitas vñigeniti lui, aura veritatis eius aspergit. Quā intantū licet mutabilis hauiro, inquit, ē ea nihil mutabile video, nec locis & temporibus sicut corpora, nec solis temporibus & quasi locis, sicut spiritū nostrorū cogitationes: nec solis temporibus, & nulla vel imagine locorū, sicut quedam nostrarū mentium ratiocinationes. Omnino enim Dei essentia, qua ē, nihil mutabile habet, nec in eternitate, nec in veritate nec in voluntate: quia eterna ibi est veritas, & eterna charitas: & vera ibi est charitas, vera eternitas; & chara ibi est eternitas, & chara veritas. Sed quoniam exultauius ab immortali gaudio, nec tamen inde p̄scimur, q̄s atque abrupti sumus, vt non etiā in illis

muta bilibus & temporalibus aeternitatē, veritatē, beatitudinem quereremus: nec mori cap. 1. enim nec falli, nec perturbari volumus misera sunt nobis diuinus visa cōgrua peregrinationi nostra, quibus admonemur, non sic esse quod querimus, sed illuc ad ipsa esse redeundum, vnde nisi penderemus, hic ea nō quereremus. Ac primum nobis p̄suadendū fuit, quā nos diligeret Deus, ne desperatione non auderemus erigi in eū. Quales aut̄ dilexerit, ostendi oportebat, ne tāquā de meritis nostris superbientes, magis ab eo resiliemus: ac p̄ hoc egit nobiscū, vt per eius fortitudinē potius proficeremus, atq; ita in infirmitate humilitatis, perficeretur virtus charitatis. Hoc significat in Psalmo, ubi ait: Pluuiam voluntariā segregans Deus hereditati tuę, & infirmata est, tu vero perfecisti eam.

T. 67.

Pluuiā quippe voluntatiā non nisi gratiam vult intelligi, nō meritis redditam, sed gratis datum, vnde & gratia nominatur. Dedit enim eā, nō quā digni erām⁹, sed quia voluit. Hoc cognoscentes, non fidentes in nobis erimus & hoc est infirmari. Ipse vero p̄ficit nos, q̄ et Paulo Apostolo dicit: Sufficit tibi gratia mea: nā virtus in infirmitate p̄ficit. Periuadē dum ergo erat homini quantū nos dilexerit Deus & quales dilexerit. Quātū, ne desperarem⁹: quales nō sup̄dremus. Hūc locū Apōstolus per necessariū sic explicat, Cōmendat aut̄, inquit, suā charitatē Deus in nobis, qm̄ cū adhuc peccatores essemus, Christus p̄ nobis mortuus est: multo magis iustificati nūc in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira p̄ ipsum. Si n. cū inimici essemus, recōciliati fuimus Deo p̄ mortē filii eius: multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius. Itē alio loco, Quid ergo, inquit, dicemus ad h̄c? Si Deus pro nobis, quis cōtra nos? qui proprio filio non pepercit, sed p̄ nobis oībus tradidit illū. Quomodo nō cū illo nobis oīa donauit? Quod aut̄ factū nobis annūciatur, hoc futurū oīlēdebatur & antiquis iulit⁹, vt per eandem fidē etiā ipsi humiliati infirmarent, & infirmati perficerentur. Quia igitur vnum verbū Dei est, p̄ quod facta sunt omnia, qđ est incōmutabilis veritas, ubi principaliter atq; incōmutabilitē sunt omnia simul, non solū q̄ nūc sunt in hac uniuersa creatura, uerū etiam quā fuerūt, & q̄ futura sunt. Vbi

Rom. 8.

M

Ioan. 1.

N 2 autem

Per agnū
tionē in
firmita-

Scire dī
felicitas
est.
ro-
sciē
tip-
vel

DE TRINITATE

A. autē nec fuerunt , nec futura sunt, sed tantū modo sunt, omnia vita sunt, & oīa vñi sunt, & magis vñi est, & vna vita est. Sic. n. omnia per ipsum facta sunt, vt quicquid factū est in his, in illo vita sit, & facta non sit: qā in principio nō factū est verbū, sed erat verbū apud Deū, & Deus erat verbū, & oīa p ipsū facta sunt: nec p ipsum omnia facta esent, nisi ipsum esset ante omnia, factumq; non esset. In ijs autem quæ per ipsum facta sunt, etiā corpus quod vita non est, per ipsum nō fieret, nisi in illo antequā fieret vita esset. Quod. n. factū est, iam in illo vita erat, & nō qualiscunq;

B. vita: nam & anima vita est corporis, sed hæc facta est, quia mutabilis est, & per quid facta est nisi per Dei verbū incōmutabile? Oīa. n. per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil: quod ergo factū est, iā in illo vita erat, & nō qualiscunq; vita sed vita erat lux hominū lux vtiq; rationaliū mentiū, per quas homines à pecoribus differunt, & ideo sunt homines. Non ergo lux corporea, quæ lux est carniū, siue de cœlo fulgeat, siue terrenis ignibus accedatur: nec humanarū tantū carniū, sed etiā beluarū, & viq; ad manifestissimos quosq; vermiculos. Oīa. n. hæc videt ista lucē: at illa vita lux hominū erat, nec longe posita ab unoquoq; nostrū. In illa. n. viuimus & mouemur & sumus. Sed lux in tenebris lucet & tenebrae cā nō cōprehēderūt. Tenebrae aut̄ sunt stulta mētes hominū, praua cupiditate atque infidelitate cecatae. Has vt curaret atque sanaret verbū, per qd facta sunt oīa, caro factū ē, & habitauit in nobis. Illuminatio q̄ppe nīa participatio verbi Dei ē, illius. s. vi tē q̄ lux est hoīū. Huic aut̄ participationi pr̄sus inhabiles & minus idonei eramus, p p im mūditiā p̄ctō:ū. Mundādi ergo eramus. Porro iniquorū & superborū vna mundatio est sanguis iusti, & humilitas Dei: vt ad cōtēplā dū Deū quod natura non sumus, p eū mūdaremur, factū q̄ natura sumus, & q̄ p̄ctō non sumus. Deus. n. natura nō sumus, hoīes natura sumus, iusti p̄ctō nō sumus. Deus itaq; factus hō iustus intercessit Deo, p hoīe peccatore. Nō. n. cōgruit peccator iusto, sed cōgruit hoī hō. Adiungens ergo nobis similitudinem humanitatis suæ abstulit similitudinem iniquitatis nostræ. Et factus particeps mortalitatis nostræ, fecit nos particeps diuinitatis suæ. Merito quippe mors peccatorū ve-

niens ex dānationis necessitate, soluta est per mortē iusti venientē ex misericordia volun-
tate dum simplū eius, cōgruit duplo nostro. Hæc. n. cōgruētia siue cōueniētia, vel cōcīne-
tia, vel cōlōnāntia, vel si qd cōmodius dici-
tur, quod est vñi ad duo, in omni cōpagina-
tione, vel si melius dici cōaptatione crea-
tūrae, valet plurimū. Hanc. n. coaptationē, sicut
mihi nunc occurrit dicere volui, quā Græci
ἀπονήσαντες vocant. Neq; tunc locus est vt ostē
dā quantū valeat cōsonātia simpli ad duplū
quæ maxima in nobis reperitur, vt sit nobis

insita naturaliter: à quo vtique nisi ab eo qui
nos creauit, vt nec imperiti possint eā non
sentire, siue ipsi cātantes, siue alios audiētes:
per hāc quippe voces acutiores grauiores q;
cōcordāt, ita ut q̄squis ab ea distonuerit, nō
sciētā, cuius expertes sunt plurimi, sed ipsū
sensum auditus nostri vehementer offendat.
Sed hoc vt demonstretur, lōgo sermone
opus ē: ipsis aut̄ aurib. exhiberi pōt ab eo q,
nouit in regulari monochordo. Verū qd in
stat in p̄fētia quantū donat Deus, ediferen-
dū est, quēadmodū simplū dñi & saluatoris
nři Christi, duplo nostro cōgruat & quodā
mō cōcinat ad salutē. Nos certe, quod nemo
Xpianus ambigit, & aīa & corpore mortui
sumus, aīa ppter peccatū corpore pp pēnā
peccati, ac per hoc & corpore ppter pecca-
tū. Vtriq; aut̄rei nostræ. i. & aīa & corpori,
medicina & resurrectione opus erat, vt in
melius renouaretur, qd erat in deterius cō-
mutatū. Mors aut̄ animæ i pietas est, & mors
corporis corruptibilitas p q̄ fit & aīa à cor-
pore abscessus. Sicut. n. aīa Deo deserēte, sic
corpus anima deserēte, morifi: vnde illa fit in
sipiēs, hoc ex anime. Resuscitatur. n. anima p
pēnitentiā, & in corpore adhuc mortali re-
nouatio vitę inchoatur à fide, qua creditur

Ioh. 1.
*Dupli ad
simplicē
cōsonātia
allēgorice.*
Cap. 3.

Rom. 4.
2. Cor. 4.
D
*etate, vel morbo, vel varijs afflictionibus, do-
nec veniat ad ultimam afflictionem quæ ab
hominibus mors vocatur. Eius autem resur-
rectio differtur in fine: cum & ipsa iustifi-
catio nīa perficitur ineffabiliter. Tunc enim
similes ei erimus, qm̄ videbimus eū sicuti ē.
Nunc vero quandiu corpus quod corrūpi-
aggravat*

A. 17.
Ioh. 1.
*Quo redi-
dimur ha-
biles per
cipienda
veritatē.*
Cap. 2.
Ioh. 1.

B. iusti p̄ctō nō sumus. Deus itaq; factus hō iustus intercessit Deo, p hoīe peccatore. Nō. n. cōgruit peccator iusto, sed cōgruit hoī hō. Adiungens ergo nobis similitudinem humanitatis suæ abstulit similitudinem iniquitatis nostræ. Et factus particeps mortalitatis nostræ, fecit nos partipes diuinitatis suæ. Merito quippe mors peccatorū ve-

*Sap.
Iob.
Pſ.*

*Ma.
Eph.
1. T.*

Rom.

Aba.

*Pſal.
Mat.
Rom.*

Rom. 6.

aggravat animā, & uita humana super terrā
Sapien. 9 tota tentatio est, non iustificabī in cōspectu
Iob. 7. tuo omnis uiuens, in comparatione iustitiae
Pſ. 142. qua & equabimur angelis, & gloriae q̄ renela-
 bit in nobis. De morte aut̄ aīa à morte cor-
 poris distinguenda, quid plura documēta cō-
 memorē, cū dñs in una sūia Euangelica utrā
 que mortē cuius facili discernendā posue-
Matt. 8. rit, ubi ait: Sine mortuos sepelire mortuos
 suos. Sepeliendū q̄pp corpus mortuū erat,
 E sepultores aut̄ eius p̄ infidelitatis impietatē
 in aīa mortuos intelligi uoluit, quales excitā-
 tur cū dñ: Surge qui dormis, & exurge à mor-
 tuis, & illuminabit te Christus. Detestas autē
Ephes. 5. quandā mortē Apostolus, dicens de uidua:
1. Tim. 5. Quæ aut̄ in delitijs agit, uiuens mortua est.
 Anima igitur iā pia q̄ fuit impia, pp iustitiam
 fidei dñ ex morte reuixisse atq̄ uiuere. Cor-
 pus aut̄ nō tm̄ moriturū pp aīa abscessum q̄
 futurus est, sed pp infirmitatem tm̄ carnis &
 sanguinis, quodā loco in scripturis ēt mor-
 tuū dñ loquēte Apostolo, Corpus quidē, in-
 quir, mortuū est pp p̄tm̄, spiritus aut̄ uita est
 pp iustitiam: hec uita ex fide facta est, qm̄ iu-
 stus ex fide uiuit. Sed quid sequit? Si aut̄ sp̄us
 eius, qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat
 in nobis, qui suscitauit Christū Iesum à mor-
 tuis, uiuiscabit & mortalia corpora uestra p̄
 inhabitatē spiritum eius in uobis. Huic ergo
 duplē morti m̄x saluator impedit simplam
 suā: & ad faciendā utraq; resuscitationē no-
 strā, in sac̄o & exēplo p̄p̄osuit & propo-
 sūt unam suā. Neq; n̄ fuit peccator aut̄ im-
 pius, ut ei tanquā spiritu mortuo in interio-
 re hoīe renouari opus esset, & tanquā resipi-
 scendo ad uitā iustitiae reuocari; sed induitus
 carne mortali, ea sola moriēs, sola resurgēs,
 ea sola nobis ad utrung; concinuit, cū in ea
 fieret interioris hoīe sac̄m, exterioris exem-
 plum. Interioris.n. hominis nostri sac̄o data
 est illa uox, pertinēs ad mortē animā nostrę
 significandā, non solum in Psalmo, verumēt in
Pſal. 21. cruce, Deus meus Deus meus, ut quid me de
Mat. 27. reliquisti? Cui uoci cōgruit Apostolus dicēs:
Rom. 6. Scientes quia uetus hō noster simul crucifi-
 xus est cū illo, ut euacuetur corpus peccati,
 ut ultra nō seruiamus p̄ctō. Crucifixio q̄pp
 interioris hoīe p̄nīa dolores intelligunt̄, &
 cōtinentia quidā salubris cruciatus, per quā
 mortē mors impietatis perimitur, in qua nos
 nō dereliquit Deus. Et ideo per talē crucem
 euacuatur corpus peccati, ut iā nō exhibea-
 mus mēbra nostra arma iniquitatis p̄ctō: q̄
 & interior homo si utiq; renouatur de die in
 diē, profecto uetus est antequā renouetur. In
 tus nanq; agitur, q̄ idē Apostolus dicit: Exui-
 te uos ueterē hominē, & induite nouū. Quod
 ita cōsequenter exponit. Quāpp deponentes
 mendaciū, loquimini ueritatē. Vbi aut̄ depo-
 nitur mendaciū, nisi intus, ut inhabitet in mō
 te sancto Dei, qui loquitur ueritatē in corde
 suo? Resurrectio uero corporis dñi ad sac̄m
 interioris resurrectionis nostræ ptinere ostē
 ditur, ubi postquā resurrexit, ait mulieri, No-
 li me tangere, nondū.n. ascēdi ad patrē meū.
Io. 20. 20.
 Cui mysterio congruit Apostolus, dicēs, Si
 aut̄ confūrrexitis cū Christo, q̄ sursum sunt
 quārit̄, ubi Christus est ad dexterā Dei se-
 dens, q̄ sursum sunt sapite. Hoc est.n. Christū
 nō tangere, nisi cū ascenderit ad patrē, nō de
 Christo sapere carnaliter. Iā nero ad exēplū
 mortis exterioris hoīe nostri dñicē carnis
 mors pertinet, quia per talē passionē maxi-
 me mortuus est feruōs suos, ut nō timeāt eos
 qui corpus occidunt, animā aut̄ nō possunt
 occidere. Propter q̄ dicit Apostolus, Ut sup-
 pleā q̄ desunt p̄ssurārū Christi in carne mea.
 Et ad exemplū resurrectionis exterioris hoīe
 minis nostri pertinere inueniuntur resurrectio
 corporis dñi, qui ad discipulos ait, Palpate
 & uidete, quia sp̄ritus carnē & osa non ha-
 bet, sicut me uidetis habere. Et unus ex disci-
 pulis ēt cicatrices eius contrectans, exclama-
 uit dicens, Dñs meus & Deus meus. Et cū il-
 lius carnis tota integritas appareret, demon-
 stratū est in ea q̄ suos exhortans dixerat Ca-
 pillus capitī uestrī non peribit. Vnde.n. pri-
 mo, Noli me tagere, nondū.n. ascendi ad pa-
 trē meū: & vnde antequā ascēdat ad patrē, a
 discipulis tangit, nisi quia illuc insinuabat in-
 terioris hoīe sac̄m, hic p̄ebebatur exterioris
 exemplū? An forte q̄ sūa ita est absurdus
 atq; auersus a uero, ut audeat dicere a uiris
 q̄ taūtū antequā ascēdat Jeret, a mulierib. aut̄
 cū ascendisset? Propter hoc exemplū futuræ
 nostra resurrectionis in corpore, q̄ p̄cessit
 in dñ, dicit Apostolus: Initū Christus, dein
 de qui sunt Xpi. De corporis.n. resurrectiōe
 illo loco agebatur, pp quā ēt dicit. Transfigu-
 rauit corpus humilitatis nře, conforme cor-
 pori gloriae sūe. Vna ergo mors nostri salua-
 toris, duab. mortib. nostris salutis fuit. Et una
I. Cor. 15
Phil. 3.
 Aug. Tomus tertius. N 3 eius

Ivan. 1.
Dupl. ad
simplū cō-
cēm alia
gorice.
Cap. 3.

Rom. 4.

2. Cor. 4.

D

I. Cor. 6.

DE TRINITATE

Eius resurrectio, duas nobis resurrectiones p̄stit, cum corpus eius in utraque re, i.e. in morte & in resurrectione, & sacro interioris hoīs nostri, & exēplo exterioris medicinali

Ratio dijli ad sim plum per alios nu meros.
cap. 4.
Gen. 1.

quadā cōuenientia ministratū est. Hęc aut̄ rō simili ad duplū oris quidē à ternario numero. Vnū quippe ad duo, tria sunt. Sed hoc totū q̄ dixi, ad ternariū peruenit. Vnū n. & duo & tria, sex sunt. Qui numerus propterea perfectus dicitur, quia partib. suis cōpletur. Habet n. illa tres sextā, tertiā, dimidiā. Nec vlla pars alia q̄ dici possit quota sit, inuenitur in eo. Sexta ergo eius vñ est tertia duo, dimidia tria. Vnū aut̄ & duo & tria consummant eundē senariū. Cuius perfectionē nobis sancta scriptura cōmēdat, in eo maxime q̄ De

sex diebus perfecit opera sua, & sexto die factus est homo ad imaginē Dei. Et sexta etate generis humani, filius Dei venit & factus est filius hoīs, vt nos reformaret ad imaginem Dei. Ea quippe nunc etas agitur, siue millenni anni singulis distribuantur etatib. siue in diuinis literis memorabiles atq; insignes quasi articulos temporū vestigemus, vt prima etas inueniāt ab Adā vsq; ad Noe, inde sc̄dā vsque ad Abrahā. Et deinceps sicut Matthæus Evangelista distinxit ad Abrahā vsq; ad Dauid, a Dauid vsq; ad transmigrationē in Babyloniam atq; inde v/q; ad virginis partū. Quae tres etas cōiunctā illis duab. quinq; faciunt. Proinde sextā inchoauit nativitas dñi, q̄ nunc agit vsq; ad occultū t̄pis finē. Hunc senariū numerū quandā t̄pis gerere figurā, ēt in illa ratione tripartitā distributionis agnoscimus, qua vñ t̄ps cōputamus ante legē, alterū sub lege, tertiu sub gratia. In quo t̄pe sacrū renovationis accepimus: vt in fine temporis ēt resurrectione carnis, omni ex parte renouati,

Matt. 1.

Lnc. 13.

Psal. 56.

Lsc. 13.

ita pro illa intercessum est, vt dimitteretur illo anno, vt si fructū ferret, bene: si aliter, excideretur. Nā & tres anni ad eandē tripartitā distributionē pertinent, & mensis triū annorum quadratū senariū faciunt, q̄ est sexies seni. Annus ēt vñ si duodecim mēses integri cōsiderentur, quo triceni dies cōplet, talem quippe mensē veteres obseruauerūt, quē circuitus lunaris ostēdit, senario numero pollet. Quod. n. valent sex in primo ordine numerorū, qui cōstat ex vnis, vt perueniat ad de cē: hoc valent sexaginta in secundo ordine, q̄ cōstat ex denis vt perueniat ad centū. Sexagenarius ergo numerus dierum, sexta pars anni est. Proinde per senariū primi versus multiplicantur, tanquā senarius secundi versus, & sunt sexies sexageni trecēti & sexaginta dies, qui sunt integri duodecim menses. Sed qñ sicut mensē circuitus Lunæ ostēdit hominib. sic annus circuitu Solis animaduersus ē, restant aut̄ quinq; dies & quadrans diei, vt Sol impleat curium suū annumq; cōcludat: quatuor. n. quadrantes faciunt vñ diē, quem necesse est intercalari excursu quadriennio q̄ bissexū vocāt, ne temporū ordo turbetur: ēt ipsos dies quinq; & quadrantē si confidēremus, senarius numerus in eis plurimū valet. Primū, quia sicut fieri solet vt a parte totū cōputetur, nō sunt iā dies quinq;, sed potius sex, vt quadrans ille accipiatur pro die. Deinde quia in ipsis quinq; dieb. sexta pars mēsis est: ipse aut̄ quadrans sex horas habet. Totus enim dies, i.cū sua nocte vigintiquatuor horæ sunt, quarū pars quarta, q̄ est quadrās diei, sex horæ inueniuntur: ita in anni cursu senarius numerus plurimū valet: Nec immerito in adificatione corporis dñici, in cuius figura tēplū a Iudeis delstructū, triduo se resuscitaturū esse dicebat, numerus ipse senarius p̄ anno positus intelligitur. Dixerunt. n. quadraginta & sex annis adificatū est tēplū, & quadragies sexies seni sunt ducenti septuaginta sex. Qui numerus dierū cōplet nouem mēses & sex dies, qui tanquam decem mēses parentib. fēminis imputantur, nō quia oēs ad sextum diē post nonū mēsem proueniunt, sed quia ipsa perfectio corporis dñi tot diebus ad partū perducta cōperitur, sicut a majorib. traditū suscipiēs Ecclesiā custodit authoritās. Octauo. n. Calen. Aprilis conceptus credid, quo & passus: ita monumento nouo,

An. 46.

tēpli ex

trncti d

legorice.

Cap. 5.

10an. 2.

inēdit. Iustitia & sex annis adificatū est tēplū, & quadragies sexies seni sunt ducenti septuaginta sex. Qui numerus dierū cōplet nouem mēses & sex dies, qui tanquam decem mēses parentib. fēminis imputantur, nō quia oēs ad sextum diē post nonū mēsem proueniunt, sed quia ipsa perfectio corporis dñi tot diebus ad partū perducta cōperitur, sicut a majorib. traditū suscipiēs Ecclesiā custodit authoritās. Octauo. n. Calen. Aprilis conceptus credid, quo & passus: ita monumento nouo,

quo

Lnc. 2.

quo sepultus est, vbi nullus erat mortuorum positus, nec an nec postea, cōgruit ut eius virginitas quo cōceptus est ubi nullus seminatus est mortaliū. Natus autē tradit⁹ octauo Cal. Ianuarias. Ab illo ergo die vsq; ad istū cōputari ducēti, septuaginta & sex reperiūt dies qui senariū numerum quadragies sexies hnt. Quo numero annorū tēplū edificat⁹ ē, quia eo numero seniorū corpus dñi pfect⁹ est, quod mortis passione destrukt⁹, triduo resuscitauit. Dicebat n. hoc de tēplo corporis sui, sicut euīdētissimo & robustissimo euāge

Ioh. 2.

A lij testimonio declarat⁹, quo ait: sicut fuit Io-

Matt. 12

Triduum resurrectiōnis.

exp. 6.

Matt. 12

Matt. 27

Matt. 15.

Ioh. 19.

2. Cor. 4.

Ephes. 5.

B Fuitis n. aliquā tenebre, nūc autē lux ī dño: in

Gen. 1.

finiat nobis quodāmō q̄ à nocte dies sumat initiu. Sicut n. primi dies pp futurū hoīs la-
plūm à luce in nocte, ita isti pp hoīs repa-
tionē à tenebris ad lucē cōputant̄. Ab hora
ergo mortis vsq; ad diluculū resurrectionis
horæ sunt quadraginta, vt et ipsa hora nona
cōnumereatur. Cui numero cōgruit et vita ei-
ius super terrā, post resurrectionē in quadra-
ginta diebus. Et est iste numerus frequentissi-
mus in scripturis ad insinuandū mysteriū p-
fectionis in quadripartito. Habet n. quandā
perfectionem decem, & ea quater multipli-
cata faciunt quadraginta. A vespere autem

sepultura vsq; ad diluculū resurrectionis tri-
ginta sex horæ sunt, qui est quadratus senari⁹.
Referuntur autē ad illā rationē simpli ad duplū
vbi est coaptationis maxima cōlonātia. Duo
decim. n. ad vigintiquatuor simile ad duplū
conueniunt, & sunt triginta sex: nos tota cū
die toto & nocte tota, neq; hoc sine illo sa-
cro quod supra memorauit. Nō absurde q̄p-
pe spiritum diei cōparamus, corpus autem
nocti. Dominicū enim corpus ī morte ac re-
surrectione & spiritus nostri figurā, & cor-
poris gerebat exemplum. Et iā si ergo appa-
ret illa ratio simpli ad duplū in horis triginta
sex, cū duodecim conferunt ad vigintiquatuor.
Et horū quidē numerorū caulas cur in
scripturis sanctis posite sint, potest alius alias
indagare: vel quib. iste quas ego reddidi, p-
ponenda sint, vel æquè probabiles, vel istic
et p̄babiliōres: frustra tñ eos esse ī scripturis
positos, & nullas causas esse mysticas, cur il-
lic isti numeri cōmemoren̄, nemo tā stul-
lus ineptusq; contendit. Ego autē quas red-
didi, vel ex ecclesiā authoritate à maioribus
traditas, vel ex diuinarū testimonio scriptu-
rarū, vel ex ratione numerorum similitudi-
nūq; collegi. Contra rationē nemo sobrius,
contra scripturas nemo Christianus, contra
ecclesiam nemo pacificus fenserit. Hoc sa-
cramentū, hoc sacrificium hic sacerdos, hic,
Deus anteq; missus veniret, factus ex feminis,
omnia que sacrate atq; mystice patribus no-
stris per angelica miracula apparuerunt, sic
ut quæ p̄ ipsos facta sunt, similitudines hui⁹
fuerūt, vt omnis creatura factis quodammodo
loqueretur vnu futurū in quo esset salus
vniuersorū à morte réparadorū. Quia n. vno

**Qnō ex
multis col-
ligantur ī
vnū. c. 7.**

D

vero Deo summo p̄ impietatis iniquitatē re-
sidentes & dissonantes deflexeramus, & eu-
cueramus in multa, discissi per multa & in-
hærētes in multis: oportebat nutu & impe-
rio Dei miseratis, & ipsa multa venturū cō-
clamarent vnu, & à multis conclamauit ve-
niret vnu & multa contestarenten̄ venisse vnu
& à multis exonerati veniremus ad vnu: &
multis peccatis in aia mortui, & pp pētrū in
carne morituri, amaremus siue pētrō mortuū
in carne pro nobis vnum: & in resuscitatum
credentes, & cum illo per fidem spiritu re-
surgentēs, iustificaremur in uno iusto facti
vnum: nec in ipsa carne nos resurrectos
desperaremus, cum multa membra intue-

DE TRINITATE

remur p̄cessisse nos caput vnū: in quo nūc p̄ fidē mūdati, & tūc p̄ sp̄m redintegrati, per

In chri. mediatōrem Deo recōciliati hāreamus uni,
flō omnes. fruamur vno, p̄maneamus vnū. Sic ipse fili⁹
vñi. c. 8. Dei, verbū Dei, & idē ipse mediator Dei &
1. Tim. 2. hoīum filius hominis, equalis patri p̄ diuini
Rom. 8. tatis vnitatē, & particeps nostri per humani
Iean. 17. tatis susceptionē, patrē interpellās p̄ nobis,

E per id quod hō erat, nec tñ tacens q̄ Deus cū patre vnū erat, inter cetera ita loquitur. Non p̄ his aut̄ rogo, inqt̄, tñ, sed & p̄ eis q̄ credi turi sunt p̄ verbū eorū in me, vt oēs vnū sint sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnū sint vt mūdi s credat, quia tu me misisti. Et ego clāritatē, quam dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnū, sicut & nos vnū sumus.

Vñi per naturam & charitatem. c. 9. Nō dixit ego & ipsi vnū, q̄uis p̄ id q̄ eccl̄iae caput est & corpus eius eccl̄iae posset dicere, ego & ipsi nō vnū sed vñus, quia caput & corpus vñus est Xps: sed diuinitatē suā cōsubstantialē patri ostēdēs, hoc ait: pp qđ & alio lōco dicit, Ego & pater vnū sumus: in suo genere, hoc est, i eiusdē naturā cōsubstantiali parilitate, vult esse suos vnū, sed in seipsis nō possent dissociari abinuicē per diuersas voluptates & cupiditates, & immūdi cias p̄tōrū: vnde mūdatur p̄ mediatorē, vt sint in illo vnū: non tantū per eandē naturā qua homines ex hominib. mortalibus æqua les angelis fiunt: sed et per eandē charitatem in eandē beatitudinē cōspirantes concordis finia voluntate in vnū sp̄n quodammodo igne charitatis conflatā. Ad hoc enim valet q̄ ait, Vt sint vnū, sicut & nos vnū sumus: & quemadmodū pater & filius nō tantū cōqualitate substantiæ, sed et voluntate vnū sunt: ita & i p̄inter quos & Deū mediator est filius, nō tñ per id quod eiusdē naturæ sunt, sed et p̄ eandē dilectionis societatē vnū sunt. Deinde idipsum q̄ mediator est, per quē reconcilia mur Deo, sic indicat, Ego, inquit, in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnū. H̄c est vera pax, & cū creatore nostro nobis firma connexio, purgatis & reconciliatis per mediatorē vitę, sicut maculati & alienati ab eo recesseramus, per mediatorem mortis. Sicut enim diabolus superbus hominē superbiētē perduxit ad mortē, ita Xps humilis hominē obedientem reduxit ad vitam. Quia sicut ille elatus cecidit & deiecit consentiētem, sic iste humiliatus surrexit, & erexit credentem.

Ioan. 10. **2. Cor. 2.** **Miraculaz dem. nō. c. 11.** Quia enim nō puenerat diabolus quo ipse pduxerat (mortē quippe spiritus in impietate gestabat, sed mortē carnis nō subierat, q̄a nec indumentū susceperebat) magnus homini videbatur princeps in legionibus dēmonū, per quas fallaciā regnū exercet: sic hominē per elationis typhum potentiā q̄ iustitiae cupidiorē, aut p̄ falsam philosophiā magis inflās: aut p̄ sacra sacrilega irretiens, in quib. et magicæ curiosiores superioresq; aīas de ceptas illusasq; percipiat, subditum tenens, pollicens et purgationē anima, per eas quas Ḡter et et̄ appellant, trāfigurādo se in angelū lucis per multiformē machinationē, i signis, & prodigijs mendacij. Facile est. n. spiritib.

Ioan. 17. ne quismiss per aerea corpora facere multa, quę mirentur anima terrenis corporib. ag grauatæ et melioris affectus. Si. n. corpora ip̄fa terrena nonnullis artibus & exercitationibus modifcata, in spectaculis theatricis tan ta miracula hominibus exhibent, vt iij qui nū quā viderunt talia narrata vix credant: quid magnū est diabolo & angelis eius, de corporis elemētis, p̄ aerea corpora facere q̄ caro mireb: aut et occultis inspirationibus ad illudendos humanos sensus, phantasmatu imaginū machinari, quibus vigilantes dormientes ve decipiāt, vel furentes exagiter? Sed sicut fieri pōt, vt hō vita ac moribus melior, spectet nequissimos hoīes, vel i fune ambulātes, vel multimodis moribus corporū multa incredibilia facientes, nec vilo mō facere talia cōcupiscat, nec eos propterea sibi pr̄ponendos existimet: sic aīa fidelis & pia, nō solū si videat, verū etiā pp fragilitatē carnis exhoreat miracula dēmonū, non idēo tñ aut non se posse talia dolebit, aut ob hoc illos meliores eē indicabit: cū sint p̄fertim in societate sanctorū, q̄ p̄ virtutē Dei, cui cūcta subiecta sunt, & minime fallacia, & multo maiora fecerūt siue hoīes siue angeliboni. Nequaq̄ igit̄ Diabolus mortis, Christi vīta mēdiator. cap. 12.

1. Tim. 2. & sacrilegas similitudines, & impias curiſiotas, & magicas cōsecrations aīe purgātur & recōciliantur Deo: quia falsus mediator nō traiiccat ad superiora, sed potius obsidēs intercludit viā p̄ affectus, quos tāto maligniores, quāto superbiores suæ societatis inspirat qui nō pāt ad euolandū pennas nutrire virtutū, sed potius ad demergendū pōdera exagerare vitiorū, tanto grauius aīa ruitura, quāto sibi videtur eucta sublimius. Proinde si

Ioan. 17. **Mat. 2.** **Cus**
Per Chri
flū vera
purgatio.
Cap. 10.
Gen. 3. **Christi sponsa cap.**
p̄firat qui nō pāt ad euolandū pennas nutrire virtutū, sed potius ad demergendū pōdera exagerare vitiorū, tanto grauius aīa ruitura, quāto sibi videtur eucta sublimius. Proinde si

cūt magi fecerūt diuinitus moniti , quos ad humilitatē dñi adorandā stella perduxit , ita & nos , nō qua venimus , sed p alia viā in patriā redire debemus , quā rex humiliis docuit & q̄ rex superbus humili regi aduersari⁹ obſiderē nō posſit . Et nobis .n.vt adoremus humili Christū , celi ēnarrauerūt gloriā Dei , cum

Psal. 18.

I in oēm terrā exiuit fons eorū , & in fines orbis terre verba eorū . Via nobis fuit ad mortē per peccatū in Adā . Per vnū quippe hominē peccatū intravit in mundū , & p peccatū mors : & ita in oēs homines ptransiit , in quo oēs peccauerūt . Huius viæ mediator diabolus fuit , persuasor peccati & præcipitator in mortē . Nam & ipse ad operandam duplam mortē nostrā , simplam attulit suam . Per impietatem nāq; mortuus est in spiritu , carne vtiq; mortuus nō est : nobis aut̄ & impietatē persuasit , & p hanc vt in mortē carnis venire mereremur , effecit . Vnū ergo appetiuim⁹ iniqua ſuſionē , alterū nos fecutū est iusta dā natione : propterea quippe scriptū est , Deus mortē nō fecit : q̄a cauſa mortis ipse nō fuit : Sed tñ per eius retributiōne iustissima mors irrogata est p̄tōri . Sicut suppliciū iudex irrogat reo , cauſa tñ supplicij nō est iustitia iudicis , sed meriti criminis . Quo ergo nos mediator mortis transmisit , & ipse non venit , i. ad mortē carnis : ibi nobis dñs Deus noster medicinā emēdationis inseruit , quā nō meruit , occulta , & nimis arcana ordinatiōe diuinæ altēq; iustitię . Ut ergo ſicut p vnū hominē mors , ita & per vnū hoīem fieret rufurrectio mortuorū , quia magis vitabāt homines quod euitare nō poterant mortē carnis , quā mortē spiritus . i. magis pēnā q̄ meriti pēnæ :

Sapien.

Rom. 5.

K nā nō peccare aut nō curatur , aut parū curatur : nō mori aut̄ quāuis nō obtineat , vēhemēter fatigatur : vita mediator ostendens , q̄ non sit mors timenda , q̄ per humānā conditionē iam euadi nō pōt , sed potius impieras , q̄ p fidem cœteri poteſt , occurrit nobis ad finē quo venimus , sed non qua uenimus . Nos .n. ad mortē p peccatum uenimus , ille per iūtitia : & ideo cū ſit mors noſtra pēna peccati , mors illius facta est hostia p p̄tō . Qua ppter cū spiritus corpori pponatur , morsq; ſit spiritus à Deo deſeri , mors autē corporis à spiritu deſeri ; eaq; ſit pēna in morte corporis , ut ſpūs quia uolens deſeruit Deum , deſerit corpus inuitus , ut cum ſpūs Deum de-

ſeruit , quia uoluit , deſerat corpus etiā ſi nō luerit : nec deſerat cū uoluerit , niſi aliquam ſibi uim , qua ipſum corpus perimāt , intulerit : demonſtrauit ſpiritus mediatoris , q̄ nulla pena peccati uſq; ad mortē carnis acceſſe rit , quia nō eā deſeruit inuitus , ſed quia uoluit , q̄n uoluit , q̄n uoluit ? Quippe Dei uerbo ad unitatē commixtus eſt homo . Hinc

L
Commix-
tus.
Ioan. 10.

ait , Poteſtatē habeo ponēdi animam meā , ſt potestate habeo iterū ſumendi eā , Nemo tolleā a me , ſed ego pono eam a me & iterū ſumo eam . Ethoc maxime mirati ſunt , ſicut euangeliū loquitur , qui p̄fentes erant , cū post illam uocem , in qua figurā peccati noſtri edidit , continuo tradidit ſpiritu . Longa enim morte cruciabantur ligno ſuſpensi . Vnde latronibus ut iā morerentur , & de ligno ante ſabbatū deponerentur , crura cōfracta ſunt . Ille autē quia mortuus inuentus eſt , miraculo ſuit . Hoc etiā Pilatū legimus uifile miratū , cū ab ipſo ſepeliēdi corpus domini peteretur . Ille itaq; deceptor qui ſuit homini mediator ad mortē , falſoq; ſe opponit ad uitā nomine purgationis per ſacra & ſacrificia ſacrilega quibus ſuperbi ſeducuntur , q̄a nec participationē mortis noſtra habere potuit , nec reuurrectionē ſue , ſimplam quidem ſuā mortē ad duplā noſtrā potuit afferre : ſimplā uero reuurrectionē in qua & ſacramentū eſſet renouationis noſtræ , & eius que in fine futura eſt euigilationis exēplū non utiq; potuit . Ille proinde qui ſpū unius carnem ſuā M

Ioan. 19.

Mat. 15.

Matt. 4.

Ibidem.

morua reluſcitauit , uerus uite mediator ilū ſpiritu mortuū & mortis mediatorē à ſpiritibus in ſe credētiū foras miſit , ut nō regnat intrinſecus , ſed forinſecus oppugnareret , nec tñ expugnaret . Cui ſe ipſe quoq; tēcādū p̄buit , ut ad ſuperandas etiam tentationes eius mediator eſet , non ſolū adiutoriū , uerum etiā per exemplū . At ille primitus ubi p omnes adiutus ad interiora moliens irrepre- re , expulſus eſt , poſt baptiſma in eremo oī ſe tatione illecebroſa , quia uiuū ſpū , ſpū mortuus non inuaſit , quoquo modo audiſus mortis humānæ cōuertit ſe ad faciendā mortē , q̄ potuit : & pmissus eſt in illudq; ex nobis mortale uiuū ſpiritus mediator acceperat . Et ubi potuit aliquid facere , ubi ex oī patre deuictus eſt , & unde accepit exterius p̄tēdñicē carnis occidēdā : inde interior eius p̄tis qua nos tenebat occiſa ē . Factū eſt . n. ut uincula p̄tōri multo-

Mors
Chriffi
ſpontanea
Cap. 13.

Diables
a morti,
Chriffi
vita me-
diator.
Cap. 12.

Mat. 2.

DE TRINITATE

multorū in multis mortib⁹ per vnius vnam mortē quā p̄ctū nullū præcesserat, solueretur. Quā propterea pro nobis indebitā redidit, vt nobis debita non noceret: Neq; n. iu

Iohn. 10. re cuiusquam potestatis exodus est carne, sed ipse se exiit. Nā qui posset nō mori si nollet proculdubio quia voluit mortuus est: & iō

A principatus & potestates exexplauit fiduciali ter triūphas eas in semetipso. Morte sua q̄ppe vno verissimo sacrificio, p̄ nobis oblato, quicquid culparū erat vñ nos principatus & p̄tates ad luēda supplicia iure detinebat, purgauit, aboleuit extinxit, sua resurrectione in nouā vitā nos prædestinatos vocauit, vocationis iustificauit, iustificatos gloriificauit. Ita diabolus hoīem quē per confessionē seductum tanquā iure integro possidebat, & ipse nulla corruptione carnis & sanguinis sept⁹, per istā corporis mortalis fragilitatē, nimis egeno & infirmo, tanto superbior, quāto velut dition & fortior, quasi pannoso & erūno dñabat, in ipsa morte carnis amisit. Quo enim cadentē nō secutus impulit p̄ctōre, illic descendēte persecutus compulit redēptōre. Sic in mortis cōsortio filius Dei nobis fieri dignatus est amicus, quo nō peueniēdo meliore se nobis atq; maiore putabat inimicius. Dicit.n. redēptor noster: Maiorēdēlectio nē nemo habet, q̄ vt animā suā ponat, p̄ amicis suis. Quocirca et ipso dño se credebat dia bolus superiorē inquitū illi dñs in passionibus cessit, quia & de ipso intellectū est qđ in Psalmo legi: Minuisti eū paulo minus ab angelis: vt ab iniquo velut a quo iure aduersus nos agēte, ipse occisus innocēs eū iure aq̄ fīsimo superaret, atq; ita captiuitatē p̄ p̄ peccatū factā captiuaret: nosq; liberaret a captiuitate p̄ p̄ peccatū iusta, suo proprio sanguine iniuite fuso mortis chirographū delēs, & iustificandos redimens p̄ctōres. Hinc etiā diabolus adhuc suos illudit, quibus se per sua sacra velut purgandis, & potius implicandis atq; mergendis falsus mediator opponit, qđ superbis facillime persuadet irridere atq; cō temnere mortē Christi, a qua ipse quāto est alienior, tanto ab eis creditur sanctior atque diuinior. Qui tñ apud eum pauciissimi remāserunt, agnoscētibus gentibus, & pia humilitate bibentibus precium suū, eiusq; fiducia delētentibus holtē suum, & concurrentibus ad redemptorem suum. Nescit. n. diabolus

quō illo & insidiante & furēte vtatur ad salutē fidelū suorū excellentissima sapientia Dei, à fine superiore quod est initū spiritalis creature, vñq; ad finē inferiorē, quod est mors corporis, pertendens fortiter & disponsans omnia suauiter. Attingit. n. vbiq; ppter suā munditiā, & nihil inquinatū in eā incurrit. A morte autē carnis alieno diabolo vnde

nimū superbis incedit, mors alterius generis p̄paratur in aeterno igne tartari, quo non solū cū terrenis sed etiam cum aeris corporibus excruciaci sp̄s possint. Superbi autē homines quib. Christus, quia est, viluit, vbi nos

*Sapien. 7
Sapien. 8*

tā magno p̄cio emit, & istā mortē redduat cū hoībus conditioni erunnoſe naturę, q̄ tra

hitur à primo p̄ctō, & in illā cū illo p̄cipi tabuntur. Quē propterea Christo p̄pōfuerunt, quia eos in ista deiecit, quo per distante

naturam ipse nō cecidit, & quo p̄p̄ eos per ingentē misericordiā ille descendit: & ī se

dēmonibus esse meliores non dubitant credere, eosq; maledictis oībus infectari detesta

riq; non cessant, quos certe alienos ab huius mortis passione nouerunt, p̄p̄ quā Christū contēnūt. Nec se volunt confiderare, q̄ fieri

potuerit, vt in se manēs, nec per seipsum ex vlla parte mutabile Dei verbū, per inferioris

tñ naturę susceptionē aliquid inferius pati possit, quod immundus dēmō, quia terrenū corpus non habet, pati non possit. Sed cum

sint ipsi dēmonibus meliores, tñ quia carnē portant, mori sic possunt, quēadmodū mori

dēmones qui eā nō portant, nō vtiq; possunt. Et cū de ritibus sacrificiorū suorū multū p̄f

sumant, quā se fallacibus superbisq; spirib; immolare non sentiunt, aut si iā sentiunt ali

iquid sibi prodefe arbitrantur perfidorū & inuidorū amicitiā, quorū intentionis nego

cū est, nisi impeditio redditus nostri, non intelligūt ne ipsos qđ superbissimos sp̄s ho

noribus sacrificiorum gaudere potuisse, nisi vni vero Deo pro quo volunt verū sacrificiū deberetur. Neq; id posse rite offerri, nisi

p̄ sacerdotē factū & iustū, nec nisi ab eis accipiatur q̄ offertur, pro quibus offertur, atque id siue vitio sit, vt pro vitiosis mundādis pos

fit offerri. Hoc certe oēs cupiunt, qui pro se offerri sacrificium Deo volunt. Quis ergo

tam iustus & sanctus sacerdos, quā vnicus filius Dei, qui non opus haberet per sacrificiū sua purgare p̄ctā, nec originalia, nec ex hu

*Christi
perfēcti
simus
Etim.
Cap. 1.*

mana

manā vita q̄ adduntur? Et quid tam congruēter ab hoib. sumeretur q̄ pro eis offerretur, q̄ humana caro? Et quid tā ap̄tū huic immolationi, q̄ caro mortalis? Et quid tā mundum pro mūndandis vitijs mortaliū, q̄ sine vlla cōtagione carnalis cōcupiscentiæ, caro nata in vtero & ex utero virginali? Et quid tā grata offerri & fuscipi posset, q̄ caro sacrificij nostri, corpus effectū sacerdotis nostri? Ut qm̄ quatuor considerantur in omni sacrificio, cui offerat, a quo offerat, quid offerat, pro quib.

Eofferatur, idē ipse vnum uerusq; mediator, p̄ sacrificiū pacis reconcilians nos Deo, vnum cū illo maneret cui offerebat, vnu in se faceret pro quib. offerebat, vnu ipse esset qui offerebat, & q̄ offerebat. Sunt aut̄ quidā qui se putant ad contēplandū Deū, & inhārendum Deo virtute propria posse purgari, quos ipsa superbia maxime maculat. Nullū.n.vitiū est cui magis diuina lege resistit, & in q̄ magis accipiat dñandi ius ille superbiissimus sp̄ritus: ad ima mediator, ad summa interclusor: nisi occulte insidians alia via deuitem, aut per populū deficiente, q̄ interpretatur, Amalech aperte sequens, & ad terrā re promissio- nis repugnando transitū negans, per crucem dñi q̄ Moysi manib. extensis est p̄figurata superetur. Hinc.n.purgationem sibi isti virtute propria pollicentur, quia nonnulli eorū potuerunt aciē mentis vltra oēm creaturā transmittere, & lucē incōmutabilis veritatis quantum ex parte cōtingere, q̄ Christianos multos ex fidē interim sola viuentes, nondū potuisse derident. Sed quid prodest superbiēti, & ob hoc erubescenti lignū concendere, de longinquo prospicere patriā trāsmarinā? Aut quid obest humili de tāto interuallo nō eā videre, in illo ligno ad eā venienti, quo designatur ille portari? Hi ēt resurrectiōne carnis nos credere reprehēdūt, sibiq̄ potius ēt de his rebus credi volunt. Quasi vero quia p̄celsam incōmutabilem q̄ substaniā, per illā q̄ factā sunt intelligere potuerunt, p̄ p̄ea de conuersione rerū mutabiliū, aut de cōtextu seculorū ordine cōsulendi sint. Nunquid.n. quia verissime disputation, & documētis certis simis persuadent, eternis rationib. oīa t̄p̄aliam fieri, p̄ p̄ea potuerunt in ipsis rationib. perspicere, vel ex ipsis colligere, q̄ sint animalium ḡna, quae semina singulorū in exordijs, qui modus in incrementis, qui numeri per con-

ceptus, per ortus, per etates, per occasus, qui motus in appetendis q̄ secundū naturā sunt, fugiendisq; contrarijs? Nōne ista oīa, nō per illā incōmutabile sapientiā, sed per locorum ac tēporū historiā q̄herunt, & ab alijs experita atq; cōscripta crediderūt? Quo minus mirandū est, nullo modo eos potuisse prolixiorū seculorū seriē vestigare, & quandā metā eius excursus, quo tanquā fluuiō genus decurrit humanū, atq; inde cōuerzionē ad suū cuīq; debitū terminum. Ita, n. nec Historici scribere potuerunt lōge futura & a nullo experita atq; narrata. Nec isti Philosophi ceteris meliores in illis summis æternisq; rōnib. intellectu talia cōfēplati sunt: Alioquin nō eiusdē generis p̄ter:ta, q̄ potuerunt historice inquirerent, sed potius & futura p̄noscerent. Quod q̄ potuerūt, ab eis vates, à nostris Prophetæ appellati sunt. Quanq̄ & Prophetarū nomen oīo alienum est a literis eorum, sed plurimū interest vtrū experimento p̄terito rū futura coniunctionē. Sicut medici multa p̄uidendo ēt literis mandauerunt, q̄ ipsi experta notauerunt. Sicut deniq; agriculta uel ēt nauite multa p̄nunciant: Talia n. si ex longis inter uallis tēporum fiant diuinationes putantur. An vero iā uentura p̄senserint, & longe vi- tium q̄ cū faciunt aerea potestates diuinare creduntur: tanquā si quisquā de montis vertice aliquē longe uideat uenientē, & proxime in cāpo habitantibus ante nunciet: an ab angelis sanctis quibus ea Deus per uerbū sapientiamq; suā indicat, ubi & futura & p̄terita stant, uel quibusdā prānuncientur hominibus, uel ab eis audita, rurſus ad alios homines transmittantur, an ipsorum hominum quorundā mentes intantū uehantur spiritu- sancto, ut non p̄ angelos, sed per seipſas futurorū instantes causas, in ipsa summa rerū arce conspiciant. Audient.n. ista & aerea potestates, siue angelis ea nunciantibus, siue hominibus, & tñ audient quantum opus esse ille iudicat, cui subiecta sunt omnia. Multa ēt p̄dicuntur instinctu quodā, impulsō spū neicientiū, sicut Caiphas nesciuit qđ dixit, Iom. II.

G

Futura
q̄st mo-
dis p̄-
sciantr.

cap. 17.

Hanc ora
desur non
absoluītē
Deff. n.
incertum
eff ant se
mile quid
piam, nīs
mutesver
bi modis
p̄senser-
runt, etc.

Exo. 17. *Vaticinia mundi.* cap. 16. *Rom. 1.*

F*Christi perfec-
tione sima nō
est. Etim. Cap. 1.*

Vaticinia mundi. cap. 16. Rom. 1.

Fieri, p̄ p̄ea potuerunt in ipsis rationib. perspicere, vel ex ipsis colligere, q̄ sint animalium ḡna, quae semina singulorū in exordijs, qui modus in incrementis, qui numeri per con-

DE TRINITATE

tuerunt intellexerūt. Quia per ea q̄ facta sunt

AET. 17. cognoscentes Deū, non sicut Deū glorifica-

Rom. 1. verunt, aut gratias egerūt, sed dicentes se esse

sapientes stulti facti sunt. Et cū idonei non es-
sent, in æternitatē spiritualis incōmutabilisq; natura-
ce aciē mentis tā constanter infigere, vt in ipsa sapientia conditoris atq; rectoris vni-
uersitatis viderent volumna seculorū, quæ ibi iā essent & semper essent, hic aut futura
essent, vt non essent: atq; vt ibi viderent con-
uerstiones in melius, non solū animorum, sed

et corporū humanorū vsq; ad sui modi per-
fectionē: cū ergo ad hæc videnda nullo mō
essent idonei, ne ad illud quidē digni habiti
sunt, vt eis ista per sanctos angelos nunciare
tur, siue forinsecus & per sensus corporis, si-
ue interiorib. revelationib. in spū expressis:
sicut patrib. nostris vera pietate pditis hęc de
monstrata sunt: qui ea pdicentes vel de p̄sen-
tib. signis vel de proximis reb. ita vt pdixerat
factis fidē facientes, autoritatē cui de longe
futuris vsq; in seculi finē crederetur, habere
meruerunt. Pt̄ates aut̄ aereæ superbe atq; fal-
laces, et si quædā de societate & ciuitate san-
ctorū, & de vero mediatore à sanctis Prophe-
tis, vel angelis audita per suos vates dixisse re-
periuntur, id egerūt vt per hæc aliena vera, et
fideles Dei si possent ad sua falsa traducerēt,

Deus aut̄ per nescientes id egit, vt veritas vn-
dice resonaret fidelib. in adiutoriū, impīis

in testimoniu. Quia igitur ad æterna capelsē-
da idonei non eramus, fordesq; p̄tōrum no-

strorū nos prægraubant temporaliū rerum
amore contractæ, & de propagine mortalita-
tis tanquā naturaliter inolitæ, purgandi era-
mus. Purgari aut̄ vt conēperaremur æternis,

non nisi per t̄palia possemus, qualibet iā cō-
téperari tenebamur. Sanitas.n.ā morbo pluri-
mū distat, sed medici curatio nisi morbo cō-
gruat, non perducit ad sanitatē. Inutilia tēpo-
ralia decipiunt c̄grotos, vtilia tēporalia susci-
piunt sanandos, & traiacent ad æterna sanan-
tos. Mens aut̄ rationalis sicut purgata conté-
platione debet reb. æternis, sic purganda tē-
poralib. fidē. Dixit quidā & illorū qui quon-
dā apud Gr̄cos sapientes habitū sunt. Quan-
tū ad id q̄ ortū est æternitas valet, tm̄ ad fidē
veritas. Et p̄fecto est vera snia. Quod. n. nos
tēporale dicimus, hoc ille quod ortū est ap-
pellauit. Ex quo genere et nos sumus, nō tm̄

secundum corpus, sed et secundū animi mu-

tabilitatem. Non. n. proprie vocatur æternū,
q̄ aliquā ex parte mutatur. In quantum igitur

mutabiles sumus, instantū ab æternitate dista-
mus. Promittitur aut̄ nobis vita æterna per ve-

ritatem, à cuius perspicuitate rursus tm̄ di-
stat fides nostra, quantū ab æternitate mortali-
tas. Nunc ergo adhibemus fidē reb. tēpora-

liter gestis pp nos, & per ipsam mundamur,
vt cum ad sp̄cie venerimus, quēadmodum

succedit fidei veritas, ita mortalitati succe-
dat æternitas. Qua. ppter qm̄ fides nostra fiet

veritas, cum ad id q̄ nobis creditib. promit-
titur, peruererimus: promittitur aut̄ nobis vi-

Lta æterna: & dixit veritas, non qua fiet sicut

futura est fides nostra, sed quæ semper est ve-
ritas, quia ibi est æternitas: dixit ergo veritas,

H. ec est aut̄ vita æterna, vt cognolcant te vnu

Ioan. 17. verum Deū, & quē misisti Ielum Christum:

cū fides nostra vidento fiat veritas, tūc mor-
talitatem nostrā cōmutatā tenebit æternitas.

Quod donec fiat & vt fiat, quia rebus certis

accōmodamus quidē fidē credulitatis, sicut

Tsal. 84. in æternis speramus vefitarē contéplationis,

ne fides mortalis vita dissonaret à veritate æ-
ternæ vitæ, ipsa veritas patri coæterna de ter-
ra orta est, cū filius Dei sic venit vt fieret fi-

lius hoīs, & ipse quidē in se exciperet fidem

nostrā, quia nos perduceret ad ueritatem suā
qui sic suscepit mortalitatē nostrā ut nō amit-

teret æternitatem suā. Quantum. n. ad id q̄ or-

tum est æternitas ualet, tm̄ ad fidem ueritas.

Ita ergo nos purgari oportebat, ut ille nobis

fieret ortus qui maneret æternus, nec alter no-
bis esset in fide alter in veritate. Nec ab eo q̄

orti sumus, ad æterna transire possemus, nisi

ætero per ortum nostrum nobis sociato, ad

æternitatē ipsius traiiceremur. Nunc itaque

M illuc quodāmodo secura est fides nostra, quo

ascendit in quē credimus ortus, mortuus, re-
fusciatus, alsūptus. Horū quatuor, duo prio-

ra noueramus in nobis. Scimus. n. hoīs &

Cap.
At.

Ioan. 1.
Galat.

2. sen.

16. c.

prims

Ioan. 2.4.

ait,

ait. Et cognoscetis veritatem. Rursus quasi dicent: quid prodest mortalibus veritas? Et veritas, inquit, liberabit vos. Vnde nisi à morte, à corruptione, à mutabilitate? Veritas quippe immortalis, incorrupta, incommutabilis permanet. Vera autem immortalitas incorruptionis, vera incommutabilitas, ipsa est aeternitas. Ecce ad quod missus est filius Dei, immo vero ecce quid est missum esse filium Dei. Ioan. I.
 q̄o fact⁹. Quęcunq; ppter faciendā fidem qua mundaremus ad contemplandā veritatem in rebus Ioan. 14.
 Cap. 19. ortis ab aeternitate prolatis, & ad aeternitatem Ioan. I.
 Aet. 15. relatis t̄paliiter gesta sunt, aut testimonia mis-
 sionis huius fuerūt, aut ipsa missio filij Dei. Sed testimonia quędam venturum prænun-
 ciauerunt, quędam venisse testata sunt. Factū quippe creaturam per quem facta est omnis creatura omnē creaturam testē habere oportebat. Nisi enim multis missis prædicaretur vñus, non multis dimissis teneretur vñus. Et nisi talia essent testimonia, q̄ parvus magna esse viderentur, non crederetur ille ita magnus, vt magnos faceret magnus qui ad paruos missus est parvus. Incomparabiliter enim maiora filij Dei facta sunt celum & terra, & omnia, q̄e in eis sunt, quia omnia per ipsū facta sunt, quam signa & portenta, quae in eius testimonium proruperunt. Sed tamē homines vt h̄c magna p̄ eum facta parvi crederent, illa parua tanquam magna tremuerūt. Cum ergo venit plenitudo temporis missus est Deus filium suum factū ex muliere, factū sub lege, vsque adeo paruum, vt factū, eo itaque missum quo factū. Si ergo maior mittit minorem, fatemur & nos factū minorem, & in tantum minorem in quantum factū, & instantum factū in quantum missum. Misit enim filium suum factū ex muliere, per quem tamen quia facta sunt omnia non solum priusquam factus mitteretur, sed priusquam essent omnia, eundem mittenti confitemur & qualem quem dicimus missum minorem. Quomodo ergo ante istam plenitudinem temporis quā eum mitti oportebat priusquam missus esset videri patribus potuit, cum eis angelica quędam visa demonstrarentur, q̄n nec iam missus, sicut & qualis est patri videbatur? Vnde enim dicit Philippo, à quo v̄iq; sicut à ceteris, & ab ipsis à quibus crucifixus est in carne videbat, Tanto tempore vobiscum sum & non cognoui-
Ioan. 17.
Psal. 84.
Ioan. 1.
Galat. 4.
Ioan. 1.
Cap. 20.
Ioan. 1.
Sapien. 7
ibidem.
occurrit.

DE TRINITATE

decurrit scriptura qua posset videri obscurior lux ista qua manat, q̄ illa de qua manat. Quam susptionē tulit, cum ait: Candor est illius, i. lucis ēternæ, atq; ita oñdit ēqualem. Si n. hæc minor est, obscuritas illius ē, nō cādor illius. Si aut̄ maior ē, nō ex ea manat: Nō n. vinceret de qua genita est. Quia ergo ex illa manat, nō ē maior q̄ illa. Quia vero nō obscuritas illius, sed candor illius est, non est minor, & qualis est ergo. Neque hoc mouere debet, quia dicta est manatio qđā claritatis oipotentis Dei syncerata: q̄ ipa nō sit oipotēs, sed oipotentis manatio. Mox n. de illa dicitur: Et cum sit vna, oia potest. Quis est aut̄ oipotens, nisi qui oia potest? Ab illo itaque mittit, & quo emanat. Sic n. experitur ab illo, qui amabat eā & desiderabat eam. Emissit, inquit, illam de sanctis cēlis tuis, & mittit illā & fede magnitudinis tuę vt mecum sit, & mecum laboret, idest, doceat ne laborare ne laborē. Labores n. eius, virtutes sunt de quibus iam dictū est. Sed aliter mittitur vt sit eū homine aliten missa est ut ipsa sit hō. In aīas n. sanctas se transfert, atq; amicos Dei & prophetas cōstituit, sicut ēt implet sanctos angelos, & oia talibus ministerijs cōgrua per eos operatur. Cum aut̄ venit plenitudo temporis, missa est nō vt impleret angelos, nec esset angelus nisi inquantū consilii patris annūciabat, quod & ipsius erat. Nec vt esset eū hoībus, aut in hoībus; Hoc n. antea in patribus & prophetis: sed vt ipsum verbū caro fieret. i. homo fieret: in quo futuro reuelato sacerō, et eorū lapientium atq; sanctorū salus esset, qui prius quam ipse de virgine nasceretur, dē mulierib. nati sunt, & in quo facto atq; prēdicato salus sit omnium creditum, sperantium, diligientium. Hoc n. magnum pietatis est sacramentum, quod manifestatum est in carne, iuſificatum est in spiritu, apparuit angelis, prēdicatum est gentibus, creditum est in mūdo, assumptū est in gloria. Ab illo ergo mittitur Dei verbū, cuius est verbū. Ab illo mittit de quo natū est. Mittit qui genuit, mittitur quod genitum est. Et tunc vni: cuiq; mittitur, cum a quoquam cognoscitur atq; percipiā quātum cognosci & percipi potest pro captu, vel proficiēti in Deum, vel perfecte in Deo anima rationalis. Non ergo eoipso quo de patre natus est, missus dicitur filius: Sed vel eo quod apparuit huic mundo verbum caro

factum. Vnde dicit, Exiū à patre & veni in hanc mundū. Ut eo q̄ extēpore cuiusq; nē te p̄cipitur, sicut dictū est, Mitte illam vt me cum sit, & mecum labore. Quod ergo natū est ab ēterno, ēternū est: Candor est enim lucis ēternæ. Quod aut̄ mititur ex tpe, & quoqua cognoscitur. Sed cū in carne manifestatus est filius Dei, in hūc mundū missus est in plenitudine tēporis, factus ē ex femina. Quia enim in sapientia Dei nō poterat mundus cognoscere per sapientiā Deum, qñ lux lucet in tenebris, & tenebrae ē nō cōprehēderūt.

*1. sen. di.
15. ca. ad
quod.
G
Sapien. 9
1. Ti. 3.
Galat. 4
1. Cor. 1.
Ioan. 1.*

placuit Deo p̄ stultitiam p̄dicationis saluos facere credētes, vt verbū caro fieret & habitaret in nobis. Cū aut̄ ex tpe cuiusq; profectus mēte p̄cipitur, mitti quidem dicit, sed nō in hūc mūdū. Neq; n. sensibiliter appetet, idest corporeis sensibl p̄stō ē. Quia & nos scdm qđ mente aliquid ēternū quantū possimus capimus, non in hoc mūdo sumus. Et oīum iustorū spūs, et adhuc in hac carne viuentiū, inquantū diuina sapiunt, nō lūnt in hoc mūdo. Sed pater cū ex tpe à quoqua cognoscitur, non dicit missus. Nō n. habet de quo missus sit, aut ex quo p̄cedat. Sapientia quippe dicit: Ego ex ore altissimi produui. Et de spiritu sancto diciē, a patre procedit, pater vero a nullo. Sicut ergo pater genuit, filius genitus est, ita p̄ missus, filius missus ē. Sed quēadmodū qui genuit, & qui genitus est, ita & q̄ misit & qui missus est vnū sunt, q̄a pater & filius vnū sunt: Ita ēt spūsanctus vnū cum eis est, quia hæc tria vnū sunt: Sicut n. natū esse ē filio a patre esse, ita mitti est filio, cognosci H quod ab illo sit. Et sicut spiritus sancto donū Dei esse est a patre procedere, ita mitti est cognosci quod ab illo procedat. Nec possumus dicere quod spiritus sanctus, & a filio nō p̄cedat. Neq; enim frustra idem spiritus & patris & filii spiritus dicitur. Nec video quid aliud significare voluerit, cum sufflans in facie discipulorū ait: Accipite spm sanctū. Neque enim flatus ille corporeus, cum sensu corporaliter tangendi procedēs ex corpore, substantia spiritus sancti fuit, sed demonstratio p̄ congruā significationē, nō tñ a patre, sed & a filio procedere spm sanctū. Quis, nā dementissimus dixerit, alii sufflans spm quem sufflans dedit, & alium quem post alcenſionē suā misit. Vnus enim spiritus, est spū Dei, spū patris & filij, spiritus sanctus qui ope-

*1. sen. di.
15. c. hic
queritur
Ord. 29.
cap. 1.
Ioan. 7.*

Sapien. 7

*1. sen. di.
15. ca. ad
quod.
1. sen. di.
15. cece
distinfi.*

E. Mox n. de illa dicitur: Et cum sit vna, oia potest. Quis est aut̄ oipotens, nisi qui oia potest? Ab illo itaque mittit, & quo emanat. Sic n. experitur ab illo, qui amabat eā & desiderabat eam. Emissit, inquit, illam de sanctis cēlis tuis, & mittit illā & fede magnitudinis tuę vt mecum sit, & mecum laboret, idest, doceat ne laborare ne laborē. Labores n. eius, virtutes sunt de quibus iam dictū est. Sed aliter mittitur vt sit eū homine aliten missa est ut ipsa sit hō. In aīas n. sanctas se transfert, atq; amicos Dei & prophetas cōstituit, sicut ēt implet sanctos angelos, & oia talibus ministerijs cōgrua per eos operatur.

Galat. 4

*1. sen. di.
15. ca. ad
quod.
I. Cor. 1.*

I. Luce 1. Cum aut̄ venit plenitudo temporis, missa est nō vt impleret angelos, nec esset angelus nisi inquantū consilii patris annūciabat, quod & ipsius erat. Nec vt esset eū hoībus, aut in hoībus; Hoc n. antea in patribus & prophetis: sed vt ipsum verbū caro fieret. i. homo fieret: in quo futuro reuelato sacerō, et eorū lapientium atq; sanctorū salus esset, qui prius quam ipse de virgine nasceretur, dē mulierib. nati sunt, & in quo facto atq; prēdicato salus sit omnium creditum, sperantium, diligientium. Hoc n. magnum pietatis est sacramentum, quod manifestatum est in carne, iuſificatum est in spiritu, apparuit angelis, prēdicatum est gentibus, creditum est in mūdo, assumptū est in gloria. Ab illo ergo mittitur Dei verbū, cuius est verbū. Ab illo mittit de quo natū est. Mittit qui genuit, mittitur quod genitum est. Et tunc vni: cuiq; mittitur, cum a quoquam cognoscitur atq; percipiā quātum cognosci & percipi potest pro captu, vel proficiēti in Deum, vel perfecte in Deo anima rationalis. Non ergo eoipso quo de patre natus est, missus dicitur filius: Sed vel

1. Ti. 3.

*3. sen. di.
1. c. dili.
1. sen. di.
15. ca. ad
quod.*

F. vel proficiēti in Deum, vel perfecte in Deo anima rationalis. Non ergo eoipso quo de patre natus est, missus dicitur filius: Sed vel eo quod apparuit huic mundo verbum caro

*Ecl. 2.4.
Ioan. 15.
3. sen. di.
1. c. dilig.
ter.
Ioan. 10.
1. sen. di.
18. c. do.
nn. vero.*

Ioan. 15.

*1. sen. di.
15. c. hic
queritur
Ord. 29.
cap. 1.
Ioan. 7.*

Luce 1.

Ibidem.

Luce 2.

Ioan. 7.

Aīa. 2.

Aīa. 13.

*Commix.
1. Galat. 4.*

*De sensib.
li demon.*

fatur omnia in omnibus. Sed quod bis datus est, di spatio certae significationis fuit, de qua suo loco quantum dominus dederit differemus. Quod ait ergo dominus, Quem ego mittam vobis a patre ostendit spiritum & patris & filii; quia est cum dixi ser, quem mittet pater addidit, in nomine meo: non tamen dixit, quem mittet pater a me; quem admodum dixit, quem ego mittam vobis a patre: videlicet ostendens quod totius diuinitatis, vel si melius domini, deitatis, principium pater est.

I. sen. di. Qui ergo a patre procedit & filio, ad eum referunt a quo natus est filius. Et quod dicit Evangelista, Spes nondum erat datus, quia Iesus nondum erat clarificatus: quoniam intelligitur, nisi quod certa illa spiritus sancti datio vel missio post clarificationem Christi futura erat, qualis nunquam antea fuerat. Neque non antea nulla erat, sed talis non fuerat. Si non antea spiritus sanctus non dabatur quod impleti prophetae locuti sunt, cum aperte scriptura dicat, & multis locis ostendat spiritus sancto eos locutos fuisse: cum & de Iohanne Baptista dictum sit, spiritus sancto replebitur iam inde ab utero matris sue: & spiritus sancto repletus Zacharias inuenit pater eius, ut de illo talia diceret: & spiritus sancto Maria, ut talia de domino quem gestabat utero praedicaret: spiritus sancto Simeon & Anna, ut magnitudo Christi parvuli agnosceret: quoniam ergo spiritus nondum erat datus, quia Iesus nondum erat clarificatus, nisi quia illa datio, vel donatio, vel missio spiritus sancti, habitura erat quandam proprietatem suam in ipso aduentu, qualis antea nunquam fuit? Nusquam nam legimus, linguis quas non nouerant hoies locutos, veniente in se spiritus sancto, sicut iunc factum est, cum oportet ei aduentum signis sensibilis demonstrari, ut ostenderet totum orbem terrarum atque omnes gentes in linguis varijs constitutas, credituras in Christum per donum spiritus sancti, ut implere quod in Psalmo canitur, Non sunt loquaces neque sermones, quorum non audiatur voces eorum: In oem terra exiuit sonus eorum: & in fines orbis terra verba eorum. Verbo itaque Dei ad unitatem personarum copulatus & quodammodo comixtus est homo, cum veniente plenitudine temporis missus est in hunc mundum, factus ex semina filius Dei, ut esset & filius hominis propter filios hominum. Hanc personam angelica natura figurare antea potuit, ut prouinciat, De sensibili non expropriare ut ipsa esset. De sensibili autem demonstratione spiritus sancti, sive per columbus motibus & formis ostenderet, cum ratione ad eius personam unitatem, sicut caro propter verbum factum est non copularetur, non audeo dicere nihil tale factum esse antea. Sed plane identer dixerim, patrem & filium & spiritum sanctum unius eiusdemque substantiae, Deum creatorum, trinitate omnipotente inseparabiliter operari, sed ita non posse per longe impare maximisque corpoream creaturam inseparabiliter demoustrari, sicut per uoces nostras quatuor corporaliter sonant, non possunt pater & filius & spiritus sanctus, nisi suis & propriis intervallo temporum certa separatione distinctis, quae sive cuiusque vocabuli syllabae occupant, nostrarum. In sua quippe substantia qua sunt tria, unum sunt pater & filius & spiritus sanctus, nullo tempore super omnem creaturam id ipsum sine ulla interuersis temporum uel locorum, & simul unum atque idem ab eternitate in eternitate, tanquam ipsa eternitas quae sine ueritate & charitate non est. In meis autem uocibus separati sunt pater & filius & spiritus sanctus, nec simul dici potuerunt, & in literis visibiliter sua separatum locorum spatia tenerunt. Et quemadmodum cum memoriam meam & intellectum & uoluntatem nomino, singula quidem nostrarum ad res singulas referuntur, sed tamen ab his tribus singula facta sunt: nullum nam horum trium nominum est, quoniam & memoria & intellectus & uoluntas mea simul operata sunt: Ita Trinitas simul operata est, & uoces patris, & carne filij, & columbam spiritus sancti, cum ad singulas personas haec singula referantur. Quia similitudine utrumque cognoscitur inseparabiliter in scilicet Trinitate per uisibilis creaturam speciem inseparabiliter demonstrari, & inseparabiliter Trinitatis operationem, et in singulis esse reb. quae uel ad patrem, uel ad filium, uel ad spiritum sanctum demoustrandum proprie pertinere dicuntur. Si ergo a me queritur, quoniam facta sunt uel uoces uel sensibiles formae atque species ante incarnationem terbi Dei quod hoc futurum prefigurarent, per angelos ea Deum operatum esse rideo, quod etiam scripturarum sanctarum testimonium quantum existimo satis ostendi. Si autem queritur ipsa incarnatione quoniam facta sit, ipsum uerbum Dei, dicto carnem factum, id est hominem factum, non tamen in hoc quod factum est conuersum atque muta-

**Matt. 3.
Acto. 2.**

**3. sen. di.
6. cap. ne
auem.**

2 D E T R I N I T A T E

mutatum: ita sane factum ut ibi sit non tantum verbum Dei, & hominis caro, sed etiam rationalis hominis anima, atque hoc totum & Deus dicatur propter Deum & homo propter hominem.

A Quod si difficile intelligitur, mens fide purgetur, magis magisque abstinendo a peccatis, & bene operando & orando cum gemitu desideriorum sanctorum, ut per diuinum adiutorium proficiendo, & intelligat, & amet. Si autem queritur post incarnationem verbi, quoniam facta sit vel vox patris, vel species corporalis qua spiritus sanctus demontratus est, per creaturam quidem facta ista non dubito: sed utrum tantummodo corporalem atque sensibilem: an adhibito spiritu est rationali vel intellectuali, hoc enim quibusdam placuit appellare, quod Graeci dicunt *νοερόν*, non quidem ad unitatem personae, quis non hoc dixerit, ut quicquid illud est creature, per quod sonuit vox patris, ita sit Deus pater, aut quicquid illud est creature in quo per columbam specie vel per igneas linguas spiritus sanctus demonstratus est, ita sit spiritus sanctus, sicut est Dei filius homo ille qui de virgine factus est: sed tantummodo ad ministerium peragendae significationis, sicut opportuisse Deus iudicavit: an aliquid aliud intelligendum sit, inuenire difficile est, & temere affirmare non expedit. Quod tamen ista sine rationali vel intellectuali creature potuerint fieri, non video. Neque adhuc locus est explicare, cur ita sentiam, quantum vires dominus dederit. Prius non sunt discutienda & refellenda haereticorum argumenta, quae non ex diuinis libris, sed ex rationibus suis proferunt, quibus se vehementer cogere arbitratur testimonia scripturarum quae de patre & filio & spiritu sancto sunt ita esse intelligenda, ut ipsis volunt.

B Nunc autem non ideo minor est filium quia missus est a patre, nec ideo minorem spiritum sanctum quia & pater eum misit & filius, sufficienter quantum arbitror demonstratum est. Siue non propter visibilem creaturam, siue potius propter principium commendationem, non propter inaequalitatem vel imparitatem vel dissimilitudinem substantiarum in scripturis hanc posita intelliguntur: quia et si voluisse Deus pater per subiectam creaturam visibiliter apparere, absurdissime tam aut a filio quem genuit, aut a spiritu sancto qui de illo procedit, missus diceretur. Ita igitur sit huius voluminis modus, deinceps in ceteris adiuuante domino, illa haereticorum ver-

sutissima argumenta qualia sint & quemadmodum redarguantur videbimus.

D. A V R E L I I A V G V S T I N I **C**
Hipponensis Episcopi, de Trinitate.

LIBER QUINTVS.

H Inciam exordiens ea dicere quod Deum cogitamus, Deo illi de quo cogitat, impariter sentiat, neque ut est ei capiat, sed ut scriptum est, et a tantis quantus Paulus Apostolus hic erat, per speculum & in enigmate videatur: primum ab ipso domino Deo nostro de quo semper cogitare debemus, & de quo dignus cogitare non possumus, cui laudatio redonda est omni tempore benedictione, & cui enunciando nulla contumelie, & adiutorium ad intelligenda atque explicanda quod intendo, & veniam precor sicubi offendendo. Memor sum non solus voluntatis, verum etiam infirmitatis meae. Ab his etiam qui ista lecturi sunt ut ignorescant, vobis me magis voluisse quod potuisse dicere adiuterent, quod vel ipsis melius intelliguntur, vel propter mei eloquij difficultatem non intelligunt, sicut ego eis ignosco vobis propter suam tarditatem me intelligere non possunt. Facilius non nobis inuicem ignoroscimus, si nouerimus, aut certe credendo firmum tenuerimus, ea quae de natura incomparabili & inuisibili, summeque viuente ac sibi sufficiente dicuntur, non ex consuetudine visibilium atque materialium & mortalium vel egenarum rerum esse mentienda: sed cum in his est quae nostris corporalibus adiacent sensibiles, vel quod ipsis in interiore homine sumus, scientia comprehendendis laboremus nec sufficiamus, non tamen impudenter in illa quae supra sunt diuina & ineffabilia, pietas fidelis ardescit, non quam suarum virium inflat arrogantia, sed quam gratia ipsius creatoris & salvatoris inflamat. Nam quo intellectu Deum capit homo, qui ipsum intellectum suum quo eum vult capere nondum capit. Si autem hunc iam capit, attendat diligenter nihil eo esse in sua natura melius, & videat utrum ibi videat ylla linea menta formarum,

I. sen. di.
2. c. id.
eoq; putat
ser. ser.

D De genit. p.
& inge- b.
niti. voca n.
bulo. c. 3. fi- G
ri re m C
se d c i

G

marū, nitores colorū, spatiōsam granditātē, partīū distantia, molis distensionem, aliquas per locorū interualla motiones, vel quid eiusmodi. Nihil certe istorū inuenimus in eo quo in natura nra nihil melius inuenimus. i. in nro intellectu, quo sapientia capimus quā tu capaces sumus. Quod ergo non inuenim⁹ in meliore nostro, nō debemus in illo q̄rere, quod longe melius est meliore nro. Ut sic intelligamus Deū si possumus quātu possamus sine qualitate bonū, sine quātitate magnū si ne intelligentia creatorē, sine situ p̄sentē, sine

Si quicquid de Deo dicitur secundū substātiā dicitur, ergo quod dictū est, Ego & pater vñ sumus; secundū substātiā dictū est. Vna est igitur substātia p̄ris & filij. Aut si hoc non scđm substātia dictū est, dicitur ergo alii quid de Deo nō secundū substātiā, & ideo iā non cogimur secundū substātiā intelligere ingenitum & genitū. Itē dictū est de filio, Non rapinā arbitratus est esse equalis Deo: querimus secundū quid & equalis? Si. n. secundū substātia dicitur & equalis, admittunt ut dicatur aliquid de Deo, nō secundū substātiā. Admittant ergo non secundū substātia dici ingenitū & genitū. Quod si propterea nō admittunt, quia oia de Deo secundū substātia dici volunt, scđm substātiā filius equalis est patri. Accidens autem non solet dici, nisi aliqua mutatione eius rei cui accedit amitti potest. Nā etiā quādam dñr accidentia inseparabilia quę Græci οὐσία vocant. Sicut enim ab eo q̄ est sapere, dicta est sapiētia, & ab eo quod est esse, dicta est scientia, ita ab eo quod est esse dicta est essentia. Et quis magis est, quā ille qui dixit famulo suo Moysi, Egō sum q̄ sum, & dices filiis Israel, etiam. Qui est misit me ad vos? Sed aliae quae dicuntur essentia sive substātię capiunt accidētia quibus in eis fiat vel magna vel quātacunq; mutatio. Deo autem aliquid eiusmodi accidere non pōt, & ideo sola est incōmutabilis substātia vel essentia quę Deus ē, cui p̄fecto ipsum esse vnde essentia nominata est, maximē ac verissime competit. Quod. n. mutatur nō seruat ipsum esse, & quod mutari pōt, et si non mutetur: pōt quod fuerat nō esse: ac per hoc illud solū quod non tantū nō mutatur, verum etiā mutari oīno nō pōt, sine scru-

Ioh. 10.

1. sen. di.
8. c. quod
autem.1. sen. di.
8. c. 1. So
luit Dens
perfēctiſ
ſime eff.Cap. 2.
Exod. 3.1. sen. di.
8. c. Dei
etiam.De geniti
& inge
niti voce
bul. c. 3.

pulo occurrit qđ verissime dicatur. Quamobrē vt iā etiam de ijs quę nec dñr cogitantur nec cogitantur vt sunt r̄ndere incipiamus fidei nostræ aduersarijs: inter multa quę Ariani aduersus catholicā fidē solent disputare, hoc sibi maxime callidissimū machinamentum proponere videntur cum dicunt: Quicquid de Deo dicitur vel intelligitur, nō secundū accidens sed secundū substātiā dicitur. Quapropter ingenitū esse patri secundū substātiā est, & genitū esse filio secundū substātiā est. Diuersum est autē ingenitum esse, & genitū esse, diuersa est ergo substātia p̄ris & filij. Quibus r̄ndemus

H

Acciden
non com
petit in
Dñc. c. 4.

fine tempore sempiternū, sine villa sui mutatione mutabilia faciēt, nihilq; patiēt. Quis quis Deū ita cogitat, etiā nondū potest omni no inuenire quid sit, pie tamē cauet, quantū potest aliquid de eo sentire q̄ non sit. Est tñ fine dubitatione substātia, vel si melius hoc appellatur essentia quā Græci οὐσία vocant. Sicut enim ab eo q̄ est sapere, dicta est sapiētia, & ab eo quod est esse, dicta est scientia, ita ab eo quod est esse dicta est essentia. Et quis magis est, quā ille qui dixit famulo suo Moysi, Egō sum q̄ sum, & dices filiis Israel, etiam. Qui est misit me ad vos? Sed aliae quae dicuntur essentia sive substātię capiunt accidētia quibus in eis fiat vel magna vel quātacunq; mutatio. Deo autem aliquid eiusmodi accidere non pōt, & ideo sola est incōmutabilis substātia vel essentia quę Deus ē, cui p̄fecto ipsum esse vnde essentia nominata est, maximē ac verissime competit. Quod. n. mutatur nō seruat ipsum esse, & quod mutari pōt, et si non mutetur: pōt quod fuerat nō esse: ac per hoc illud solū quod non tantū nō mutatur, verum etiā mutari oīno nō pōt, sine scru-

ci accidēs placet, qđ licet nō amittatur, minuitur tñ vel augēt, sicuti est anima vita. nā quandiu anima est tandiū viuit, & q̄a semper anima est semper viuit, sed quia magis viuit cū sapit, minusq; cū despit, fit etiam hic ali qua mutatio, nō vt desit vita, sicut nec deest insipienti sapientia, sed vt minus sit: nec tale aliquid in Deo sit quia omnino incōmutabili manet. Quamobrē nihil in eo secundū accidens dñf, quia nihil ei accedit, nec tñ omne quod dicitur secundū substātiā dicitur. In rebus autē creatis atq; mutabilibus quod nō secundū substātiā dicitur, restat vt secundū accidens dicatur. Omnia enim acci-

1. sen. di.
2. c. quo
circa.

Aug. Tomus tertius. O dunt

DE TRINITATE

dunt eis, quæ vel amitti possunt vel minui, & magnitudines & qualitates, & qđ dē ad ali-
quid sicut amicitia, p̄tinuitates, seruitutes similitudines, & qualitates, & si qua h̄mōi, &
situs & habitus & loca, & tēpora, & opera at-

Relatio
non acci-
dens diuis
mis. c. 5.
1. sen. di.
26. c. quo
circa.

11

1. sen. di.
26. c. quo
circa.

K
1. sen. di.
26. c. pra
terea.

An inge-
nitus qđ
pater di-
huic si putant resistendū esse sermoni qđ p̄
est, pos-
quidē ad filiū dē, & filius ad patrem, ingenii
fit inter il-
lus tñ & genitus ad seipsum dñr, non ad alte-
re accipi,
rū:nō.n.hoc est dicere ingenitū quod est pa-
trē dicere: quia etiā filiū non genuisset, nihil
prohiberet eū dicere ingenitū: & si gignat
quisq; filiū, nō ex eo ipse ingenitus est, quia
geniti homines ex alijs hominibus gignunt
& ipsi alios. Inquit ergo, pater ad filium
dicitur, & filius ad patrem, ingenitus autem ad
seipsum, & genitus ad seipsum dē: Et ideo si
quicquid ad seipsum dicitur secundum sub-
stantiam dicitur, diuersum est autem ingenii
esse & genitum esse, diuersa igitur sub-
stantia est. Hoc si dicunt nō intelligunt de in-
genito quidem aliquid se dicere quod dilig-
gērius pertractandū sit, quia nec ideo quis-
que qđ ingenitus p̄, nec ingenitus ideo qđ
p̄, & propterea nō ad aliquid, sed ad se dici-

Cap. 6.
1. sen. di.
31. ca. 1.

L

putat īgenitus: genitū verō mira cęcitate nō
aduertunt dici non posse, nisi ad aliquid. Ideo
quippe filius qui īgenitus, & qđ filius vtique
genitus. Sicut aut̄ filius ad patrem, sic genitus
ad genitorē referit, & sicut p̄ ad filiū, ita geni-
tor ad genitū. Ideoq; alia notio ē qua intel-
ligi ī genitor, alia qua īgenitus. Nā quanuis
de patre Deo vtrūq; dicitur, illud tñ ad ge-
nitū.i. ad filiū dicitur, nec illi negat: hoc aut̄
qđ īgenitus dicitur, ad seipsum dici phibēt.
Dicū ergo: Si aliquid ad seipsum dē pater,
quod ad seipsum dici non p̄t filius, & qđ
quid ad seipsum dē, secundū substantiā dicitur
& ad seipsum dici īgenitus, quod dici non
p̄t filius, ergo secundū substantiam dicitur
īgenitus, quod filius quia dici non p̄t non
eiisdem est substantiā. Cui versutie r̄ndetur
ita, vt ipsi cogantur dicere secundū quid sit
īqualis patri filius, vtrū secundum id quod
ad se dicitur, an secundum id quod ad patrē
dicitur. Non nsecundum id quod ad patrē
dicitur, quoniam ad patrē filius dicitur, ille au-
tem non filius, sed p̄ est: Quia non sic ad se
dñr pater & filius, qđ amici aut vicini. Re-
latiue quippe amicus dicit ad amicum. Et si
īqualiter se diligūt, eadē in vtroq; amicitia
est. Et relative vicinus dicitur ad vicinū, &
quia īequaliter fibi vicini sunt, quantum. n.
ilte illi tñ & ille huic vicina, eadē in vtroq;
vicinitas. Quia vero filius nō ad filiū relative
dē, sed ad patrē, non secundū hoc qđ ad pa-
trē dicitur, & qualis est filius patri, restat vt se
cūdū id īequalis sit quod ad se dicitur. Qui-
quid aut̄ ad se dicitur, secundū substantiam
dicitur. Restat ergo vt secundū substantiā sit
īequalis. Eadē est igitur vtrūq; substantia. Cū
vero īgenitus dicitur pater, non quid sit,
sed quid non sit dicitur. Cū aut̄ relatiū ne-
gatur non secundū substantiā negatur, quia
ipsum relatiū nō secundū substantiam di-
citur. Hoc exemplis planū faciēdū est. Ac pri-
mū videndum est hoc significari cū dē geni-
tus, qđ significat cum dicitur filius. Ideo n filius,
qđ genitus, & quia filius, vtq; genitus.
Quod ergo dicitur īgenitus, hoc ostēditur
quod nō sit filius sed genitus & īgenitus cō-
mode dñr, filius autē Latine dicitur, sed infi-
lius vt dicitur non admittit loquendi con-
fuetudo. Nihil tamen intellectui demittit A
si dicitur non filius quemadmodum etiā si
dicitur non genitus, p̄ eo qđ dicitur īgeni-
tus,

M

1. sen. di.
31. ca. 1.
1. sen. di.
28. ca. 1.
infine.

Negatio

additio
mutat p̄
dicamen-
tum. c. 7.
1. sen. di.
27. c. hie
non eff.
1. sen. di.
27. ca. 1.
in prim.

1. sen. di.
18. ca. 1.
ī medio.

nius, nihil aliud dicitur. Sic etiam vicinius & amicus relativa dicuntur, nec tamen potest in vicinus dici quod est inimicus. Quamobrem non est in rebus considerandis quid uel finat uel non finat dici usus sermonis nostri, sed quis rerum ipsarum intellectus eluceat. Non ergo iam dicamus ingenitum quamvis dici Latine possit, sed pro eo dicamus non genitum, quod tam ualeat. Non ergo aliud dicimus quod non filium. Negativa porro ista particula non efficit, ut quod sine illa relativa dicitur, eadem praeposta substantia literaliter dicatur: sed id tam negatur, quod sine illa aiebatur, sicut in ceteris praedicamentis, uelut cum dicimus, homo est, substantia designamus. Qui ergo dicit, non homo est, non aliud genus praedicamenti enunciat, sed tam illud negat. Sicut ergo secundum substantiam aio, homo est, sic secundum substantiam nego cum dico, non homo est. Et cum queritur, qualiter sit, & aio quadrupedalis est, si quatuor pedum, secundum quantitatem aio: qui dicit non quadrupedalis est, secundum quantitatem negat. Candidus est, secundum qualitatem aio, non candidus est, secundum qualitatem nego. Propinquus est, secundum relatiuum aio: non propinquus est, secundum relatiuum nego. Secundum situm aio, cum dico iacet: secundum situm nego, cum dico non iacet. Secundum habitum aio, cum dico armatus est: secundum habitum nego, cum dico non armatus est. Tantundem autem ualeat si dicam inermis est. Secundum tempus aio, cum dico hesternus est: secundum tempus nego, cum dico non hesternus est. Et cum dico Romae est, secundum locum aio: & secundum locum nego, cum dico non Romae est. Secundum id quod est facere aio cum dicere cedit: si autem dicam non cedit: secundum id quod est facere nego, ut ostendam non hoc facere. Et cum dico uapulat secundum praedicamentum aio, quod patitur uocatur: & secundum id nego, cum dico non uapulat. Et omnino nullum praedicamenti genus est secundum quod aliquid aiere uolumus, nisi ut secundum id ipsum praedicamentum negare conuincamur, si preponere negativam particulam uoluerimus. Quia cum ita sint, si substantialiter aierem, dicendo filius: substantialiter negarem, dicendo non filius. Quia uero relativa aio, cum dico filius est, ad patrem non refero: relativa nego si dicam, non filius est: Ad parentem non eandem negationem refero, uolens ostendere quod ei parens non est. At si quantum ualeat quod dicitur filius, tantundem

ualet q̄ d̄ genitus, sicut pr̄ locuti sumus, sc̄-
tundē ergo ualet quod d̄ non genitus, quan-
tū ualet quod d̄ non filius. Relatiue autē ne-
gamus dicendo non filius, relative igit̄ nega-
mus dicendo, non genitus. Ingenitus porro
quid est nisi nō genitus? Non ergo receditur
ā relatiuo pr̄ dicamento, cū ingenitus d̄. Si
cut.n.genitus non ad seipsum d̄, sed q̄ ex ge-
nitore s̄t: ita cum d̄ ingenitus, non ad seip-
sum d̄, sed q̄ ex genitore non s̄t ostenditur.
In eodem tñ pr̄ dicamento q̄ relatiuū uoca-
tur, utraque significatio uertitur'. Quod autē
relatiue pronunciatur, non indicat substanci-
tiā. Ita quamuis diuersum sit genitus & inge-
nitus, nō indicat diuersam substātiā quia si-
cut filius ad patrē, & non filius ad non patrē
refertur: ita genitus ad genitorē, & non geni-
tus ad nō genitorē referatur necesse est. Qua
propter illud pr̄cipue teneamus, quicquid
ad se d̄ pr̄stantissima illa & diuina sublimi-
tas substancialiter dici, q̄ aut ad aliquid, non
substancialiter sed relatiue, tantamq; uim es-
se eiusdem substantiæ in patre & filio & spi-
ritus sancto, ut quicquid de singulis ad leiplos
dicitur, non pluraliter in summa, sed singu-
lariter accipiatur. Quē admodū n.pater Deus
est & filius Deus est, & spiritus sanctus Deus
est, quod secundum substantiam dici nemo
dubitat, non tñ tres deos, sed unum Deum di-
cimus eandem ipsam pr̄stantissimam Trini-
tatem: Ita magnus pater, magnus filius, ma-
gnus spiritus sanctus, non tamen tres magni,
sed unus magnus. Non.n.de patre solo, sicut
illi peruertere sentiunt, sed de patre & filio &
spiritus sancto scriptum est, Tu es Deus solus
magnus: & bonus pater, bonus filius, bonus
spiritus sanctus, nec tres boni, sed unus est bo-
onus, de quo dictum est: Nemo bonus nisi so-
lus Deus. Etenim dñs Iesus, ne ab illo qui di-
xerat, magister bone, tanquam hominē com-
pellans, secundū hominem tantummodo intel-
ligeretur, ideo non ait: Nemo bonus nisi so-
lus pater, sed nemo bonus nisi solus Deus, in
patris.n.nomine, ipse per se pater pronuncia-
tur, in Dei uero & ipse & filius & spiritus san-
ctus, q̄a Trinitas unus Deus. Situs uero & ha-
bitus & loca & tempora, non proprie, sed
translate, ac per similitudines dñr in Deo.
Nam & sedere super cherubin dicitur: q̄ ad
situm dicitur. Et abyssum tanquam uestimen-
tum amictus: quod ad habitum. Et anni tui

DE TRINITATE

non deficient; q̄ ad tps. Et si ascendero in cę-
lū tu ibi es; q̄ ad locum. Quod aut̄ ad facien-
dū attinet, fortassis de solo Deo verissime di-
catur. Solus. n. Deus facit & ipse non fit, neq;
patitur quātū ad eius substantiā pertinet qua
Deus est. Itaq; omnipotens pater, omnipo-
tens filius, omnipotens spiritus sanctus, nec tū
tres omnipotentes, sed unus omnipotens: Ex
quo omnia, per quē omnia, in quo omnia,
ip̄i gloria. Quicquid ergo ad seipsum dicit
Deus, & de singulis personis singulariter dī,
idest de patre & filio, & sp̄sancto, & simul
de ipsa Trinitate, non pluraliter, sed singula-
riter dī. Qm̄ quippe non aliud est Deo esse,
& aliud magnū esse, sed hoc idē illi est esse q̄
magnum esse, p̄ p̄ea sicut non dicimus tres
essentias, sic non dicimus tres magnitudines,
sed vñā essentiam & vñā magnitudinē. Essen-
tiā dico, q̄ oīōia Grēce dī, quā vñitatis sub-
stantiā vocamus. Dicunt quidē & illi hypo-
stasis, sed nescio quid volunt interesse inter
vñiam & hypothesisim: Ita vt pleriq; nostri qui
hac Grēco tractant eloquio dicere consue-
uerint μίαν οὐλας, γε τές υποστάσεις, q̄ est Latine,
vñam essentiam, tres substantias. Sed quia
nostra loquendi consuetudo iā obtinuit, vt
hoc intelligatur cū dicimus substantiam, nō
audemus dicere vñam essentiā tres substani-
tas, sed vñam essentiā vel substantiā, tres aut̄
personas, quēadmodum multi Latini ista tra-
ctātes & digni autoritate dixerunt, cum aliū
modum aptiorem non inuenirent quo enun-
ciarent verbis q̄ sine verbis intelligebant. Re-
uera. n. cum pater non sit filius, & filius non
sit pater, & spiritus sanctus ille qui ēt donum
Dei vocatur, nec pater sit nec filius, tres vtq;
sunt. Ideoq; pluraliter dictum est: Ego & pa-
ter vnum sumus. Non enim dixit, vnum est
quod Sabelliani dicunt, sed vnum sumus. Tn̄
cum quāritur quid tres, magna prorsus ino-
piā humanum laborat eloquium. Dictum est
tū tres personæ, nō vt illud diceretur, sed ne
taceretur. Sicut ergo non dicimus tres essen-
tias, ita non dicimus tres magnitudines, neq;
tres magnos. In rebus. n. quāe participatione
magnitudinis magnæ sunt quibus est aliud ef-
fe, aliud magna esse, sicut magna domus, &
magnus mons, & magnus animus, in his er-
go rebus aliud est magnitudo, aliud quod ab
ea magnitudine magnum est, & prorsus non
hoc est magnitudo quod est magna domus.

*Nec per-
sonæ tre-
Propriedi-
cuntur.*

*Cap. 9.
1. sen. di.
5. c. often-
ditur quo
que.*

*Ioan. 10.
1. sen. di.
23. c. ideo
criauit.*

*Aliter
magnus
Deus dici-
tur aliter
mons.*

Cap. 10.

G *Et si ascendero in cę-
lū tu ibi es; q̄ ad locum. Quod aut̄ ad facien-
dū attinet, fortassis de solo Deo verissime di-
catur. Solus. n. Deus facit & ipse non fit, neq;
patitur quātū ad eius substantiā pertinet qua
Deus est. Itaq; omnipotens pater, omnipo-
tens filius, omnipotens spiritus sanctus, nec tū
tres omnipotentes, sed unus omnipotens: Ex
quo omnia, per quē omnia, in quo omnia,
ip̄i gloria. Quicquid ergo ad seipsum dicit
Deus, & de singulis personis singulariter dī,
idest de patre & filio, & sp̄sancto, & simul
de ipsa Trinitate, non pluraliter, sed singula-
riter dī. Qm̄ quippe non aliud est Deo esse,
& aliud magnū esse, sed hoc idē illi est esse q̄
magnum esse, p̄ p̄ea sicut non dicimus tres
essentias, sic non dicimus tres magnitudines:
hoc est. n. Deo H
esse q̄ magnum esse. Eadē causa nec magnos
tres dicimus, sed vñū magnū, quia non par-
ticipatione magnitudinis Deus magnus est,
sed seipso magno magnus est: quia ipse sua
est magnitudo. Hoc & de bonitate, & de æ-
ternitate, & de omnipotentia Dei dictū sit,
oībusq; oīno p̄dicamentis q̄ de Deo possūt
pronunciari, q̄ ad seipsum dī, non translate
ac per similitudinē, sed proprie, si tñ de illo
proprie aliquid dici ore hominis p̄t. Quod
aut̄ proprie singula in eadē Trinitate dicun-
tur, nullo modo ad seipsa, sed ad inuicē, aut
ad creaturam dicuntur, & ideo relatiue non
substantialiter ea dici manifestū est. Sicut. n.
Trinitas unus Deus dī, magnus, bonus, æter-
nus, omnipotens, idem q̄ ipse sic sua dici
p̄t deitas, ipse sua magnitudo, ipse sua boni-
tas, ipse sua æternitas, ipse sua omnipotentia:
non sic potest dici. Trinitas pater, nisi forte
translate ad creaturam propter adoptionem
filiorum. Quod. n. scriptum est, Audi Israel,
dñs Deus tuus Deus unus est, non vtique ex-
cepto filio, aut excepto spiritus sancto opor-
tet intelligi, quē vñum dñm Deum nostrum
recte dicimus, et patrē nostrū per gratiā suā
nos regenerantē. Trinitas aut̄ filius nullo mo-
do dici p̄t. Spiritus vero sanctus secundum
quod scriptū est, Qm̄ Deus spiritus est: p̄t
quidem vñitersaliter dici, quia & pater sp̄i-
ritus, & filius sp̄us, & pater sanctus, & filius
sanctus. Itaque pater & filius & spiritus sanctus I
est, & Deus spiritus est, potest appellari Tri-
nitas & sp̄sanctus: Sed tamen ille sp̄sanctus
qui non Trinitas, sed in Trinitate intel-
ligitur, in eo quod proprię dicitur spiritus
sanctus*

Sed illa est vera magnitudo qua non solum
magna est domus, quā magna est, & quā ma-
gnus est mōs quisquis magnus est, sed et̄ quā
magnū est quicquid aliud magnū dī: vt aliud
sit ipsa magnitudo, aliud ea q̄ ab illa magna
dī. Quā magnitudo vtq; primitus magna
est, multoq; excellentius q̄ ea q̄ participatio-
ne eius magna sunt. Deus aut̄ quia non ea ma-
gnitudine magnus est quā hon est q̄ ipse, vt
quasi particeps eius sit Deus cū magnus est:
alioquin illa erit maior magnitudo q̄ Deus,
Deo aut̄ non est aliquid maius, Ea igitur ma-
gnitudine magnus est qua ipse est eadē ma-
gnitudo. Et ideo sicut nō dicimus tres essen-
tias, sic nec tres magnitudines: hoc est. n. Deo H
esse q̄ magnum esse. Eadē causa nec magnos
tres dicimus, sed vñū magnū, quia non par-
ticipatione magnitudinis Deus magnus est,
sed seipso magno magnus est: quia ipse sua
est magnitudo. Hoc & de bonitate, & de æ-
ternitate, & de omnipotentia Dei dictū sit,
oībusq; oīno p̄dicamentis q̄ de Deo possūt
pronunciari, q̄ ad seipsum dī, non translate
ac per similitudinē, sed proprie, si tñ de illo
proprie aliquid dici ore hominis p̄t. Quod
aut̄ proprie singula in eadē Trinitate dicun-
tur, nullo modo ad seipsa, sed ad inuicē, aut
ad creaturam dicuntur, & ideo relatiue non
substantialiter ea dici manifestū est. Sicut. n.
Trinitas unus Deus dī, magnus, bonus, æter-
nus, omnipotens, idem q̄ ipse sic sua dici
p̄t deitas, ipse sua magnitudo, ipse sua boni-
tas, ipse sua æternitas, ipse sua omnipotentia:
non sic potest dici. Trinitas pater, nisi forte
translate ad creaturam propter adoptionem
filiorum. Quod. n. scriptum est, Audi Israel,
dñs Deus tuus Deus unus est, non vtique ex-
cepto filio, aut excepto spiritus sancto opor-
tet intelligi, quē vñum dñm Deum nostrum
recte dicimus, et patrē nostrū per gratiā suā
nos regenerantē. Trinitas aut̄ filius nullo mo-
do dici p̄t. Spiritus vero sanctus secundum
quod scriptū est, Qm̄ Deus spiritus est: p̄t
quidem vñitersaliter dici, quia & pater sp̄i-
ritus, & filius sp̄us, & pater sanctus, & filius
sanctus. Itaque pater & filius & spiritus sanctus I
est, & Deus spiritus est, potest appellari Tri-
nitas & sp̄sanctus: Sed tamen ille sp̄sanctus
qui non Trinitas, sed in Trinitate intel-
ligitur, in eo quod proprię dicitur spiritus
sanctus

18. c. do-
num.
1. sen. di.
18. c. do-
nū vero.
1. sen. di.
26. c. qui
di, inf.
1. sen. di.
26. c. ita
etiam.
Ioan. 15. tr.
Rom. 8.
1. sen. d.
31. c. qd
autem.

In relati
uis mu-
tuis inter
dum de-
funt voca
bula.
Cap. 12.
1. sen. di.
26. c. qui
dā tamē.

De perso-
nis que p
cōtēr p-
dicatur.
Cap. II.
1. sen. di.
22. cap.
Deus. n.
in fine.
1. sen. di.
16. c. ho-
mo vero.
Deut. 6.
1. sen. di.
26. c. hic
querip̄t
Ioan. 4.
1. sen. di.
26. c. ita
ē de spi-
ritu. actō
& di.

1. sen. di.
26. c. qui
dā tamē.

Principij
vocabulū
quomō
Deo pre-
dicatur.

sanctus relatiue dī, cum &c ad patrē &c ad filium refertur, quia spiritus sanctus & patris & filii spiritus est: sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine, apparet autem cum dī, donum Dei. Donum n. est patris & filii, quia & à patre procedit, sicut dñs dicit, & q. Apostolus ait, qui spiritum Christi nō habet, hic non est eius: de ipso vtriq; sancto spiritu ait. Donū ergo donatoris, & donator doni, cum dicimus, relatiue vtrungq; adinuicē dicimus. Ergo spiritus sanctus ineffabilis est, quædā pā Ioan. 15. tris filijq; cōio, & ideo fortasse sic appellat, Rom. 8. quia patri & filio potest eadē appellatio cō 1. sen. d. uenire. Nam hoc ipse proprie dī, q. illi cō 31. ca. qd ter, quia & pater & spiritus, & filius spiritus, & pater sanctus, & filius sanctus. Vt ergo ex nomine q. vtriq; conuenit, utriusq; cōio si- K gnificetur, uocatur donū amborū spiritus sanctus. Et h̄c Trinitas unus Deus, Deus solus, bonus, magnus, eternus, omnipotens: Ipse sibi unitas, deitas, magnitudo, bonitas, omni- potentia. Nec mouere debet, qm̄ diximus re-

In relati-
uis mu-
nitatem, sed eū qui est in Trinitate, quia no-
num de-
finit voca-
bula. quem refertur. Non n. sicut dicimus, seruum dñi & dñm serui, filium patris & patrem fi- cap. 12. lij, qm̄ ista relatiue dicuntur, ita etiā hic pos- 1. sen. d. sumus dicere, Dicimus n. spiritum sanctum 26. c. qui patris, sed non uicissim dicimus patrem spi- dā tamē. ritus sancti, ne filius eius intelligatur spiritus sanctus. Item dicimus spiritum sanctum filij, sed non dicimus filium spiritus sancti, ne pa- ter eius intelligatur spiritus sanctus. In multis enim relatiis hoc contingit, vt non inuenia tur uocabulum quo sibi uicissim respondeat quæ ad se referuntur. Quid n. tam manifeste

L. relatiue dī quam pignus? Ad id quippe refer tur pignus cuius est pignus, & semper pign' alicuius rei pignus est. Non ergo cum dici mus pignus patris & filij, possumus uicissim dicere, patrem pignoris aut filium pignoris. At uero cum dicimus, donum patris & filij, non quidem dicere possumus patrem doni, aut filiū doni, sed ut h̄c sibi uicissim respō deant, dicimus donum donatoris, & donato rem doni quia hic potuit inueniri usitatum vocabulum, illic non potuit. Dī ergo relati que de ue pater, idemq; relatiue dī principium, & Deo pre- si quid forte aliud, sed pater ad filium dicit, dicitur. principium uero ad omnia quæ ab ipso sunt.

Item dī relatiue filius, relatiue dī & uerbum & imago, Et in omnibus his vocabulis ad pā trem refertur. Nihil autem horum pater dī, Et principium dī filius cum enim diceretur ei, Tu quis es respondit, Principium qui & loquor uobis. Sed nunquid patris principiū? Creatorem se quippe ostendere uoluit, cum se dixit esse principium, sicut & pater principium est creature, eo q. ab ipso sunt omnia. Nam & creator relatiue dicitur ad creature, sicut dñs ad seruum. Et ideo cum dicimus, & patrem principium, & filium principiū, non pater ab duo principia creature dicimus, quia & pa- ter & filius simul ad creature unum principiū est, sicut unus creator, sicut unus Deus. Si autem quicquid in se manet & gignit aliquid vel operatur, principium est ei rei quam gignit, uel ei quam operatur, non possumus negare ēt spiritus sanctum recte dici principiū, quia non eū separamus ab appellatione creatoris. Et scriptum est de illo quod operetur, M & in se utiq; manens operatur. Non n. in aliquid eorum quæ operatur, ipse mutat & operatur. Et quæ operatur, uide Apostolum, Uni- cuiq; aut, inquit, datur manifestatio spiritus ad utilitatem. Alij quidem datur perspiritum sermo sapientiæ, alijs sermo scientiæ secundū eundem spiritū, alteri autē fides in eodem spiritu, alijs donatio curationum in uno spiritu, alijs operatio uirtutum, alijs prophetia, alijs di- iudicatio spirituum, alijs generali uirginalium. Omnia autē h̄c operatur unus atq; idem spiritus, diuidens propria unicuiq; prout uult, utiq; sicut Deus. Quis n. tanta illa potest operari nisi Deus? Idem autē Deus qui operatur omnia in omnibus. Nam & singillatim si interrogemur de spiritu sancto, uerissime respō demus, q. Deus sit, & cū patre & filio simul unus Deus est. Vnum ergo principiū ad creaturam dī Deus, non duo uel tria principia. Ad se autē inuicem in Trinitate, si gignens ad id q. gignitur principium est, pater ad filium principium est, quia gignit eum. Vtrum autē & ad spiritum sanctū principiū sit pater, qm̄ dictum est de patre procedit, non parua qd est. Quia si ita est, non iam principium ei tm̄ rei erit quam gignit aut facit, sed ēt ei quam dat. Vbi & illud elucescit, utpote quod solet multos mouere, cur non sit filius etiam spiritus sanctus, cum & ipse à patre exeat, sicut in Evangelio legitur. Exit n. non quō natus, sed dum hoc.

Aug. Tomus tertius. O 3 quō

Cap. 13.

1. sen. d.

28. c. scie-

dum quis

que, &

dī. 27. c.

hic nō est

in fine.

Io. 1. 8.

1. sen. d.

29. ca. &

pater ab.

1. sen. d.

30. ca. 1.

1. sen. d.

29. c. &

pater post

med.

Io. 1. 5.

1. Co. 1. 2.

Ibidem.

1. sen. d.

29. c. &

pater, in

fine.

Pater &

filius, vni

cum prin-

cipiū san-

cti spū.

Cap. 14.

1. sen. d.

33. ca. cō

dī, ins.

A.

1. sen. d.

28. c. hic

queritur

in s. & c.

secun-

dūm hoc.

DE TRINITATE

T. sen. d. q[uo]d datus, & ideo hon[or] d[omi]ni filius, quia neq[ue] na
18. ca. & tus est sicut vnigenitus, neq[ue] factus vt per Dei
secundum gratia in adoptionem nasceretur, sicuti nos.
hoc.
Psal. 3. Quod n[on] de patre natu est, ad patrem solu refer
1. Cor. 2. tur cu[m] d[omi]ni filius, & ideo filius patris est, & non
Matt. 6. noster. Quod autem datum est, & ad eum qui de
dit resurserunt, & ad eos quibus dedit. Itaq[ue] spiritu[m] sanctu[m], non tam patris & filij qui dederunt,
1. Cor. 4. sed et[em] noster d[omi]ni qui accepimus. Icū d[omi]n[u]s, D[omi]ni
1. sen. di. salus quia dat salutem, eadem est nostra salus
28. c. de- est qui accepimus. Spiritus ergo & Dei est q[uo]d
secundu[m]. dedit, & noster qui accepimus. Non iste sp[iritu]s
1. sen. di. noster quo sumus, quia ipse sp[iritu]s est hois q[uo]d
29. c. de- in ipso est: sed alio modo iste noster est, quo
inde. dicimus & panem nostrum da nobis, q[uo]d & il
Q[uo]d in lum spiritu[m] qui hominis d[omi]ni utiq[ue] accepimus.
sp[iritu]m sancto Quid n[on] habes, inquit Apostolus, q[uo]d non acce
etia ante pisti? Sed aliud est q[uo]d accepimus ut essemus,
quam da aliud q[uo]d accepimus ut sancti essemus. Vnde
retur, pos scriptum est & de Ioanne, q[uo]d in spiritu & vir
fit domi no tute Heliæ veniret: dictus est Heliæ spiritus,
mci intel scilicet spiritu[m] sanctu[m] quem accepit Helias.
ligi, vt ei Hoc & de Moysè intelligendum est, eum ait
semper no ei d[omi]n[u]s, Tollā de spiritu tuo: & dabo eis: hoc
aliud sue rit donu[m] est, dabo illis de spiritu[m] sancto quem iam tibi
esse quā dedi. Si ergo & q[uo]d datur, iā principiu[m] habet,
ipsum es eum a quo datur, quia non aliunde accepit
fe. ca. 15. illud q[uo]d ab ipso procedit, fatendum est patre
1. sen. di. & filium principiu[m] esse spiritu[m] sancti, non
18. ca. & duo principia. Sed sicut pater & filius unus
notandum, Deus, & ad creaturam relative unus creator,
circa pri- & unus d[omi]n[u]s, sic relative ad spiritu[m] sanctum
1. sen. di. vnum principiu[m]. Ad creaturam vero pater &
18. c. sed filius & spiritu[m] sanctus vnum principiu[m], si
queritur cut unus creator & unus d[omi]n[u]s. Ulterius autem
1. sen. di. queritur, vtrum quemadmodu[m] filius nō hoc
18. c. do- tantum habet nascendo vt filius sit, sed omni
nō vero, no vt sit: sic & spiritu[m] sanctus eo quo datur
circa fi. habeat, non tantum vt donum sit, sed omnino
Quedam no vt sit. Vtrum ergo erat antequam daretur,
ex tempore sed nondum erat donum, an eisipso quo
de Deo daturus erat eum Deus, iam donu[m] erat & ante
prædicatur, quā daretur? Sed si non procedit nisi cu[m] d[omi]n[u]s,
nulla nec procederet vtrique priusquā esset cui da
ipsius mu taretur, quō iā erat ipsa substantia si nō est, nisi
tatione.
Cap. 16. quia datur: sicut filius non tam vt sit filius, q[uo]d
1. sen. di. relative d[omi]n[u]s, sed omnino vt sit ipsam substanciā
18. c. do- nascendo habet? An semper procedit spi
nō vero. ritu[m] sanctus & non ex tpe, sed ab aeternitate
Supra 4. procedit? Sed quia sic procedebat, vt esset do
& 5. nabile, iam donu[m] erat, & antequam esset cui
Cap. 16. daretur. Aliter: n[on] intelligitur cum d[omi]n[u]s donu[m],
1. sen. di. Aliter cum d[omi]n[u]s donatum. Nā donu[m] potest es
30. ca. 1. se & antequam detur, donatu autem nisi da
1. sen. di. tum fuerit, nullo modo dici pot[est]. Nec mo
30. c. sed ueat quod spiritu[m] sanctus cu[m] sit coeternus pa
hic aliq. tri & filio, d[omi]n[u]s tamen aliiquid ex tempore, veluti
2. sen. di. hoc ipsum q[uo]d donatum diximus. Nam semp
2. c. ante terne spiritu[m] donu[m], temporaliter aut dona
enim. tum. Nam & si d[omi]n[u]s non d[omi]n[u]s, nisi cum iam ha
1. sen. di. bere incipit seruum, et[em] ista appellatio relati
30. c. si er ua ex tempore est Deo. Non n[on] sempiterne
go nūmūs D
H
2/1.89.
Ephe. 1.

D. A V R E L I I A V G V S T I N I

De Trinitate.

LIBER SEXTVS.

*I. sen. di.
30. ca. 1.
1. sen. di.
30. c. sed
hic aliq.
2. sen. di.
2. c. ante
cum.*

*I. sen. di.
30. c. si er
go nummus*

nisi quia ipsius naturae nihil accedit quo mutetur, ut ea sint accidentia relativa, que cum aliqua mutatione rerum de quibus dicuntur, accidunt. Sicut amicus relativa dicitur, neque enim esse incipit, nisi cum amare ceperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis ut amicus dicatur. Nummus autem cum dicitur pretium, relativa dicitur, nec tamen mutatus est cum essecepit pretium, neque cum dicitur pignus; et si qua sunt similia. Si ergo nummus potest nulla sua mutatione totiens dici relativa, ut neque cum incipit dici, neque cum definit, aliquid in eius natura vel forma qua nummus est mutationis fiat, quanto facilius de illa incomutabili Dei substantia debemus accipere, ut ita dicatur relativa aliquid ad creaturam,

*H*ec quanuis temporaliter incipiat dici, non tamen ipsum substantiam Dei accidisse aliquid intelligat, sed creature ad quam deus dicitur, refugium factus es nobis. Refugium ergo nostrum Deus relativa dicit, ad nos enim resertur, & tunc refugium nostrum fit, cum ad eum refugimus. Numquid tunc sit aliquid in eius natura quod antequam adest refugieremus non erat? In nobis ergo sit aliqua mutatio. Deteriores enim sumus antequam ad eum refugieremus, & efficiemur ad eum refugiendo meliores in illo autem nulla. Sic & pater noster esse incipit, cum per eius gratiam regeneramur, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri. Substantia itaque nostra mutatur in melius, cum filius eius efficiemur, simul & ille pater noster esse incipit, sed nulla communicatione sue substantiae. Quod ergo temporaliter dici incipit Deus quod antea non dicebatur, manifestum est relativa dicitur non tamen secundum accidentem Dei quod ei aliquid acciderit, sed planè secundum accidentem eius, ad quod per se aliquid Deus incipit relativa. Et quod amicus

G Dei iustus esse incipit, ipse mutatur, Deus autem absit ut temporaliter aliquem diligat, quasi noua dilectione quod in illo ante non erat, apud quem nec praeterita transferuntur, & futura iam facta sunt. Itaque omnes sanctos suos ante mundi constitutionem dilexit, sicut praedestinavit. Sed cum conuertuntur & inueniunt illum, tunc incipere ab eo diligi dicuntur, ut modo dicatur quo potest humano affectu capi quod dicitur. Sic etiam cum iratus malis dicitur, & placidus bonis, illi mutantur, non ipse. Sicut lex in firmis oculis aspera, firmis lenis est, ipsorum scilicet mutatione non sua.

A Equalitatem patris & filij & spiritus sancti putant nonnulli ex hoc impediri quo minus intelligentia scriptum est, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam, ut ideo non videatur qualitas, quia non est pater ipse virtus & sapientia, sed genitor virtutis & sapientiae. Et revera non mediocri intentione queri solet, quomodo dicatur Deus virtus & sapientia pater, Ait enim Apostolus Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Et hinc nonnulli nostri aduersum Arrianos hoc modo ratiocinati sunt, eos duntaxat, qui prius se aduersum catholicam fidem extulerunt. Nam ipse Arius dixisse fertur, Si filius est, natus est, si natus est, erat tempus quando non erat filius: non intelligens etiam natum esse Deo sempiternum esse, ut sit coeternus patri filius, sicut splendor qui gignitur ab igne atque diffunditur coquus est illi, & esset coeternus, si esset ignis eternus. Unde quidam posteriores Arriani abiecerunt istam sententiam: fassique sunt, non ex tempore cepisse filium Dei. Sed inter disputationes quas habebant nostri aduersum eos qui dicebant, erat tempus quando non erat filius, hanc etiam nonnulli ratiocinationem inserebant. Si Dei filius virtus & sapientia Dei est, nec unquam Deus sine virtute & sapientia fuit, coeternus est Deo pater filius. Dicit autem Apostolus, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam, & Deum aliquando non habuisse virtutem aut sapientiam, dementis est dicere. Non igitur erat tempus quando non erat filius. Quae ratiocinatio ad id cogit, ut dicamus Deum patrem non esse sapientem, nisi habendo sapientiam quam genuit, non existendo per se pater ipsa sapientia. Deinde si ita est, filius quoque ipse sicut dicitur Deus de Deo, lumen de lumine, videndum est utrum possit sapientia de sapientia dici, si non est Deus pater & ipsa sapientia, sed tantum genitor sapientiae. Quod si teneamus, cur non & magnitudinis suae, & bonitatis, & aeternitatis, & omnipotentiae suae generator sit, ut non ipse sit sua magnitudo, & sua bonitas, & sua

DE TRINITATE

Eternitas, & sua omnipotētia, sed ea magnitudo
ne magnus sit quā genuit, & ea bonitate bo-
nus, & ea aeternitate aeternus, & ea omnipotētia
omnipotēs quae de illo nata est, sicut nō ipse sua
sapiētia est, sed ea sapientia sapiēs est quae de
illo nata est. Nā illud nō est formidandū, ne
cogitātur multos filios Dei dicere, preter ad-
ptionē creaturæ coeternos patri si magnitu-
dinis suę genitor est, & bonitatis, & aeterni-
tatis omnipotētiae. Huic enim calumnia facile
rādetur, sic non effici, quia multa nominata
sunt, vt ille multorū suorū coeternorū sit dī
quemadmodū nō efficitur, vt duorū sit, cum
1. Cor. 1. dī Christus Dei virtus, & Dei sapiētia. Eadē
quippe virtus q̄ sapientia, & eadē sapiētia q̄
virtus est. Ita ne igitur etiā de ceteris, vt eadē
sit magnitudo quae virtus, & si qua alia, quae
vel supra commemorata sunt, vel comme-
morari adhuc possunt. Sed si non dicitur

Que de
patre &
filio simul
dicitur,
que non.
cap. 2.

in seipso quod nisi ad filiū dicitur id est pater
vel genitor vel principiū eius, si etiā gignēs
dicitur, ei qđ de se gignit, cōsequenter principiū est,
qui cōsiderat aliud dī, cū filio dicitur, vel potius

in filio, siue magnus ea magnitudine q̄ ge-
nuit, siue iustus ea iustitia quā genuit, siue bo-
nus ea bonitate q̄ genuit, siue potens ea po-
tētia vel virtute quā genuit siue sapiēs ea sa-
piētia quā gennit. Magnitudo aut̄ ipsa non
dī p̄f, sed magnitudinis generator. Filiū vero
sicut in seipso dī filius, quod non cū p̄f dī,
sed ad patrē, nō sic & in seipso magnus, sed
cū patre cuius ipse magnitudo est. Sic & sa-
piēs cū p̄f dī cui ipse sapiētia ē, sicut ille
sapiēs cū filio, q̄ ea sapiētia sapiēs est quam

2. sen. di.
27. ca. &
est ei.

genuit. Quicquid ergo ad le dī, nō dicitur
alter sine altero. i. quicquid dī quod substā-
tiā eorū ostēdat, ambo simul dicunt. Si hāc
ita sunt, iam ergo nec deus sine patre, sed am-
bo simul Deus. Et quod dī est, in princi-
pio erat verbū: in patre erat verbū intelligit.
Aut si in principio sic dī est, ac si dicere-
tur, ante omnia, quod sequitur, & verbū erat
apud Deū, verbū quidē solus filius accipitur
nō simul pater & filius, tanq̄am ambo vnum

1. sen. di.
27. c. hic
non.
Colo. 1.

verbū. Sic n. verbū quomodo imago, nō au-
tem pater & filius simul ambo imago, sed fi-
lius solus imago patris, quemadmodū & fi-
lius nō enim ambo filius. Quod vero adiun-
gitur, & verbū erat apud Deum, multum est
vt sic intelligatur, verbū quod solus est filius

1. erat apud deū quod non solus est p̄f, sed p̄f,

& filius simul Deus. Sed quid mirū, si in dua
bus quibusdam rebus longe inter se diuersis
potest hoc dici? Quid enim tā diuersum quā
animus & corpus? Potest tā dici, aius erat a-
pud hominē. i. in homine, cū aius nō sit cor-
pus, homo autem aius simul & corpus sit.
Vt et̄ quod consequeret scriptū est, Et Deus
erat verbū: sic intelligat, verbū quod non est
pater, Deus erat simul cū patre. Itane ergo di-
cimus, vt pater sit generator magnitudinis,
hoc est generator virtutis, vel generator sa-
piētiae suę: filius autem magnitudo, virtus
& sapientia: Deus vero magnus, omnipotens,
sapientia ambo simul? Quo ergo Deus de Deo,
lumen de lumine? Non. n. simus ambo Deus
de Deo, sed solus filius de Deo, scilicet pa-
tre. Nec ambo simul lumen de lumine, sed
solus filius de lumine patre. Nisi forte ad in-
sinuandū & breuiissime inculcandū q̄ coex-
ternus est p̄f filius ita dī est Deus de Deo
& lumē de lumine, & si quid hoc mō dī, ac
si dicereatur, hoc quod nō est filius sine pa-
tre, de hoc q̄ non est pater sine filio. i. hoc lu-
mē quod lumen non est sine patre, de hoc lu-
mine patre quod lumē nō est sine filio: vt cū
dicitur Deus quod non est filius sine patre,
est deo quod nō est pater sine filio, per-
fecte intelligatur quod non praecessit geni-
tor illud quod genuit. Quod si ita est, hoc so-
lū de eis dici nō p̄t, illud de illo, qđ simul
ambo nō sunt. Sicut verbū de verbo dici nō
p̄t, q̄ nō simul ambo verbū, sed solus filiū.
Nec imago de imagine, quia nō simul ambo
imago. Nec filius de filio, q̄ nō simul ambo
filius, scđm quod dicitur, ego & pater vnu
sumus. Vnū sumus enim dī est, quod ille,
hoc & ego scđm essentia, non scđm relati-
vū. Et nescio vtrū inueniatur in scripturis di-
ctū, vnu sunt, quorū est diuersa natura. Si au-
tē aliqua plura eiusdem naturae sint, & diuersa
sentiant, non sunt vnu inquantū diuersa sen-
tientia. Nā si iā vnu essent ex eo q̄ homines erāt
nō dicaret. Vt sint vnu sicut nos vnu: cū suos
discipulos patri cōmendaret. Aut vero Pau-
lus & Apollo quia & ambo hoīes & idē sen-
tiebant, Qui plantat, inquit, & qui rigat v-
nu sunt. Cū ergo sic dī vnu, vt nō addatur
quid vnu, & plura vnu dicant, eadē natura
atque essentia non disident nec dissentientes
significatur. Cum vero additur quid vnu p̄t
aliquid significari ex pluribus vnu factū, A

quanuis

Io. m. 1.

1. sen. di.
1. Cor. 6.

27. ca. &

ef̄cīciēdū.

1. sen. di.

31. c. hic

ip̄f

te. in re

medio.

Ioan. 17.

& v

Ioan. 1.

ma

1. sen. di.

ion

22. c. sci

le v

dī i. &

ion

cap. Deus

enam.

M

Aliter

vnu pa-

ter & fi-

lius ali-

ter nos.

Cap. 3.

1. sen. di.

27. cap.

Hic dia

oportet.

Ioan. 17.

1. Cor. 3.

C

An

ro

ve

lis

ze

sta

bu

pi

er

do

ve

vo

Filius in

nullo non

equalis

patri.

Cap. 4.

qu

I. Cor. 6.

quanuis diuersis natura , sicut anima & corpus nō sunt vtiq; vnū. Quid.n.tam diuersum nisi addatur aut subintelligatur quod vnū.i. vnus homo , aut vnū animal? Inde Apostol², Qui adhæret meretrici, inqt, vnū corpus est: dixit, vnū sunt, aut vnū est, sed addidit corpus, tāquā ex duobus diuersis masculino & feminino vnū corpus adiunctione cōpositū.

B Et qui adhæret domino, inquit, vnus spūs est: nō dixit, q. adhæret domino vnus est, aut vnū sunt, sed addidit spūs. Diuersum.n.est natura, spūs hoīs, & spūs Dei, sed inhārēdo sit vnus spiritus ex diuersis duobus , ita vt sine humano spiritu beatus sit Dei spiritus atque perfectus , beatus autē spūs hoīs non nisi cū Deo. Nec frustra, vt exitimo, cū tanta in Euā gelio, secundū Ioannem, & toties diceret dominus de ipsa vnitate, vel sua cum patre, vel nra inuicē nobiscū, nunquā dixit, vt nos & ipsi vnū sint, sicut & nos vnū sumus. Pater ergo & filius vnū sunt vtiq; secundū vnitatem substantiæ, & vnus Deus est, & vnus magnus & vnus sapiēs, sicut tractatū est. Vnde ergo maior pater? Si enim maior magnitudine maior. Cū autē magnitudo filius eius sit, nec ille vt vtiq; maior est eo q. se genuit , nec ille maior est ea magnitudine qua magnus est, ergo æqualis . Nā vnde æqualis si non eo quo est, cui non est aliud esse, & aliud magnū esse? Aut si æternitate pater maior est, non est æqualis filius quacunq; re. Vnde.n.æqualis? Si magnitudine dixeris , non est par magnitudo, que minus æterna est , atq; ita cetera.

C An forte in virtute æqualis est, in sapientia vero non est æqualis? Sed quomodo est æqualis virtus que minus sapit? An in sapientia æqualis ē, in virtute autē nō est æqualis? Sed quo æqualis sapientia, que minus potens est? Restat ergo vt si in vlla re æqualis non est, in oībus nō sit æqualis. Et scriptura clamat, Nō rapinā arbitratus est esse æqualis Deo. Cogitur ergo quis aduersarius veritatis q. aliquo modo teneat A apostolica autoritate, in qualibet vel vna re æqualē Deo filiū cōfiteri. Eligat q. voluerit: hinc ei ostendetur in omnibus esse æqualē, q. de substatiā eius dicūtur. Sic.n.virtutes q. sunt in animo humano, quanuis alio arq; alio modo singulē intelligentur , nullo modo tñ separantur ab inuicē, vt quicunque fuerint æquales verbi ḡra , in fortitudine, æquales sint & prudētia, & tēperatia, & iusti-

tia. Si.n.dixeris æquales esse istos fortitudine sed illū p̄stare prudētia , sequitū vt huius fortitudo, minus prudēs sit, ac per hoc nec fortitudine æquales sunt, qn̄ illius fortitudo prudētior. Atq; ita de ceteris virtutibus inuenies si oēs eadē consideratione p̄curras. Nō.n.de viribus corporis agitur, sed de animi fortitudine, Quāto ergo magis in illa cōmutabili æternaque substantia incomparabiliter sim pliōre, quam est aīus humanus , hēc ita se habent? Humano quippe animo nō hoc est esse q. est fortē esse, aut prudentē, aut iustū, aut tēperatū. Pōt.n.esse animus, & nullā ilitā habere virtutū. Deo aut hoc est esse quod est fortē esse aut iustū esse, aut sapiētē esse, & si qd de illa simplici multiplicitate, vel multi pli simplicitate dixeris, quo substantia eius significetur. Quamobrem siue ita dicāt Deus de Deo vt & singulis hoc nomē cōueniat, nō tñ ut ambo simul duo dij, sed unus Deus sit. Ita enim sibi cohārent quoadmodū & in distantib⁹ diuersisq; substantijs fieri A apostolus testis est, nam & solus dominus spiritus est, & solus hominis spūs utiq; spūs est, tñ si hāreat dño unus spūs est: quanto magis ibi ubi est oīno inseparabilis atq; æterna conexio, ne absurde dici uideatur quasi filius amborū, cū di citur filius Dei, si id quod dicitur Deus, non nisi de ambobus dicāt simul: siue quicquid de Deo dī quod substatiā eius iudicet, nō nisi de ambobus simul dī, immo de ipsa Trinitate dī. Siue ergo hoc, siue illud sit quod diligentius discutiendum est, nunc unde agitur latis est uidere, nullo modo filium æqualē esse patri, si in aliquo scilicet quod pertineat ad significandā eius substatiā inq; qualis inuenitur, sicut iā ostendimus . Apo stolus autē dixit æqualem, in omnibus ergo æqualis est patri filius , & est unus eiusdēq; substatiq;. Quapropter etiā spiritus sanctus, in eadem unitate substatiā & æqualitate consitit. Siue, n. sit unitas amborū, siue sanctitas, si ue charitas, siue ideo unitas quia charitas & ideo charitas quia sanctitas, manifestū est q. non aliquis duorū est quo uterq; cōiūgitur, quo genitus à gignēte diligatur, generatore que suū diligit, fintq; nō participatione, sed essentia sua , neq; dono superioris alicuius, sed suo p̄prio seruātes unitatē spūs in uniu lo pacis. Qd imitari p̄ ḡram, & ad Deū & ad nosipso iubemur. In quibus duobus præceptis

1. sen. di.
8. ca. hic
diligēter.

2. Cor. 3.
2. Cor. 6.

E
1. sen. di.
3 1. ca. I.
in fine.

Phil. 2.
1. sen. di.
10. c. nūc
vero. infi.
Spiritus
vnū. qd
fit. Ca. 15
1. sen. di.
10. c. nūc
vero. j. fi.
Et c. Siue
enim.
1. sen. di.
3 2. cap.
hnic qd.

Phil. 2.

Filius in
nullo non
æqualis
patri.
Cap. 4.

DE TRINITATE

Ephes. 4. ptis tota lex p̄det & Prophetæ, Ita sunt illa tria, Deus unus solus, magnus, sapiens, sanctus, beatus. Non aut ex ipso, & per ipsum, & in ipso beati, q̄ ipsius munere inter nos vnu, cū illo aut vnu sp̄us, quia adglutinatur aīa nra post eū. Et nobis h̄erere Deo bonū est, q̄ p̄det omnē qui fornicat̄ ab eo. Sp̄us ergo sanctus cōmune aliquid est p̄ris & filiis, q̄cquid est: At ipsa cōio, consubstantialis & cōternata. Quæ si amicitia cōuenienter dici potest, dicitur, sed aptius dicit̄ charitas. Et h̄ec quoq; substātia, quia Deus substātia, & Deus charitas, sicut scriptū est. Sicut aut substātia, simul cū patre & filio, ita simul magna, & simul bona, & simul sancta, & q̄cquid aliud ad se dñe, qm̄ nō aliud est Deo esse, & aliud esse magnū vel bonū esse, & cetera, sicut supra ostendit. Si. n. minus magna est ibi charitas quā sapientia, minus quā est diligenter sapientia. Aequalis est igitur, vt quanta est sapientia tantū diligenter. Est autem sapientia equalis patri, sicut supra disputauimus. Aequalis est igitur et sp̄us sanctus, & si equalis, in omnib. & equalis propter summā simplicitatem quę in illa substātia est. Et ideo non amplius quā tria sunt, vnu diligens eum qui de illo est, & vnu diligens eū de quo est, & ipsa dilectio. Quæ si nihil est, quō Deus dilectio est? Si nō est substātia, quomodo Deus substātia est? Si aut queritur quō simplex & multiplex sit ista substātia, animaduertēda est primo creatura quare sit multiplex, nullo aut mō vere simplex. Et prius corpus vniuersum vtiq; partibus cōstat: ita vt sit ibi alia pars maior, alia minor & maius sit vniuersum quā pars q̄libet aut quālibet. Nā & celū & terra partes sunt vniuersæ mūdanæ molis: sed & sola terra, & solū celū iunumerabilib; partibus cōstat, & in tertia sui patre minor est quam in cetera, & in dimidia minor quā tota. & totū mundi corpus q̄ duabus plerunq; partibus appellari solet, id est, celū & terra, vtiq; maius est quā solū celū aut sola terra. Et in vnu quoq; corpore aliud est magnitudo, aliud color aliud figura. Pōt. n. 8t diminuta magnitudine manere idē color & eadē figura, & colore mutato manere eadē figura & eadē magnitudo, & figura eadē nō manētā magnum esse & eodem modo coloratum. Et quęcunq; alia simul dicūtur de corpore posunt & simul & plura sine ceteris commuta-

ri. Ac per hoc multiplex esse cōuincit natūra corporis, simplex autē nullo modo. Crea
tria quoq; spiritalis sicut est aīa, est qdē in
corporis cōparatione simplicior, sine cōpa-
ratione autem corporis multiplex est et ipsa
nō simplex. Nā ideo simplicior est corpore
quia nō mole diffunditur per spatiū loci, sed
in vno quoq; corpore & in toto tota est, &
in qualibet eius patre tota est. Et ideo cū sit
aliquid in quamvis exigua particula corpo-
ris quod sentiat aīa, quamvis nō fiat in toto
corpore: illa tñ tota sentit, q̄a totā non latet.
Sed tñ ēt in aīa cū aliud sit artificiosum esse,
aliud acutū, aliud memorē, aliud cupiditas,
aliud timor, aliud lexitia, aliud tristitia, pos-
sintq; & alia sine alijs, & alia magis, alia mi-
nus innumerabilia & innumerabilit̄ in a-
nimę natura inueniri, manifestū est non sim-
plicē, sed multiplicē esse naturā. Nihil enim
simplex mutabile est, oīs autē creatura mu-
tabilis. Deus vero multipliciter quidē dicit
magnus, bonus, sapiens, beatus, verus, & q̄c-
quid aliud non indigne dici videtur. Sed ea-
dem magnitudo eius est, q̄ sapientia. Non
enim mole magnus est, sed virtute. Et eadē
bonitas q̄ sapientia & magnitudo, & eadē
veritas q̄a illa oīa. Et non est ibi aliud bea-
tū esse, & aliud magnū, aut sapientē, aut verū
aut bonū esse, aut omnino ipsum esse. Nec
qm̄ Trinitas est, ideo triplex putād̄ est: Alio
quin minor erit pater solus, aut filius solus,
quā simul pater & filius. Quanquā nō inue-
niatur quomodo dici possit, aut pater solus
aut filius solus, cū semper atque inseparabi-
liter & ille cū filio sit, & ille cū patre: nō vt I
ambo sint p̄, aut ambo filii, sed q̄a semp in
inuicē, neuter solus. Quia vero dicimus &
Deū solū ipsam trinitatē, quāvis semper fit
cū spiritibus & animabus sanctis, sed solū di-
cimus q̄ Deus est, quia nō & illi cū illo Deū
sunt; ita solū patrē dicimus patrē, nō q̄a sepa-
rat̄ à filio, sed q̄a nō simul ambo p̄ sunt. Cū
itaq; tātus est solus pater, vel solus filius, vel
solus sp̄us sanctus, quantus est simul pater &
filius & spiritus sanctus, nullo modo triplex di-
cendus est. Corpora quippe adiunctione sua
crescent. Quamvis enim qui adharet vxo-
ri suæ, vnu corpus fit: maius tamen corpus
fit, quam si solus viri esset, aut solius vxoris.
In rebus autem spiritalibus cum minor
maioribus adh̄rescit, sicut creatura crea-
tor,

I. Io. n. 4.

1. sen. di.
2. c. sc̄i
dū. in fi.
1. sen. di.
10. c. fine
enim.

1. Io. n. 4.

Solus
Deus p̄
*& e sim-
pliciatis*
Cap. 6.
1. sen. di.
8. c. eadē
que sola.

G

Gene. 1. mundi corpus q̄ duabus plerunq; partibus appellari solet, id est, celū & terra, vtiq; maius est quā solū celū aut sola terra. Et in vnu quoq; corpore aliud est magnitudo, aliud color aliud figura. Pōt. n. 8t diminuta magnitudine manere idē color & eadē figura, & colore mutato manere eadē figura & eadē magnitudo, & figura eadē nō manētā magnum esse & eodem modo coloratum. Et quęcunq; alia simul dicūtur de corpore posunt & simul & plura sine ceteris commuta-

1. sen. di.
8. c. eadē
que sola.

1. Cor. 3.
1. Co. 11.

1. sen. di.
9. c. eadē
que sola.
1. sen. di.
8. c. crea
tura quo
que.

H

1. sen. di.
19. c. pre
terea.

K

Solus
Deus con-
tineret
nō
personas.
il-

Cap. 9.
1. sen. di.
21. c. posse
ri-

hac.

Trinitas
nō exclu-
sit simpli
citatē va-
nitatis.

Cap. 7.
1. sen. di.
8. c. Crea
tura quo
que.

Dei natu-
ræ nulla
fit acce-
fio.

Ibidem.
Greci è-
re
ne
m

1. sen. di.
19. c. pre
terea.

L

1. sen. di.
21. c. sed
iterum.

Dei natu-
ræ nulla
fit acce-
fio.

cap. 7.
1. sen. di.
19. c. pre
terea.

1. sen. di.
21. c. ve-
ritatem.
in fine.

1. Cor. 3.
1. Co. 11.

C

ri, illa sit maior q̄ erat, non ille. In ijs.n. quæ nō mole magna sunt, hoc est maius esse qđ est melius esse. Melior aut̄ fit sp̄s alicuius creaturæ, cū adh̄aret creatori, q̄ si nō adh̄aret, & iō ēt maior, q̄a melior. Qui ergo ad h̄aret dñō, unus sp̄s est: sed tñ dñs nō iō fit maior, q̄uis fiat ille qui adh̄aret dñō. In ipso igitur Deo cū adh̄aret æquali p̄ti filius æqualis, aut sp̄ssanctus patri & filio æqualis, non fit maior Deus q̄ singuli eorū, quia nō est quo crescat illa pfectio. Perfectus aut̄ siue p̄t, siue filius, siue sp̄ssanctus, & perfectus Deus pater & filius & sp̄ssanctus, & iō Trinitas potius q̄ triplex. Et qm ostendimus quomodo possit dici solus pater, quia non timet oē nisi ipse ibi pater, consideranda est ita sensus personæ. illa s̄nia qua dī, Deū verū solū nō esse patrē Cap. 9. solū, sed patrē & filiū & spiritūsanctū. Si q̄s 1.sen. di. enim interroget, p̄t solus vtrū sit Deus? quō 21.c.pof̄t r̄ndebitur nō esse, nisi forte ita dicamus, eē quidē patrē Deū, sed nō esse solū Deū eē aut̄ solū Deū, patrē & filiū & spiritūsanctū? Sed quid agimus de illo testimonio dñi: Patri. n. dicebat, & patrē nominauerat ad quē loquebatur, cū ait, Hæc est vita æterna, vt cognoscant te vnū verū Deū? Quod quidē Arriani sic solent accipere quasi non sit filius verus Deus. Quibus exclusis, videndū est an intelligere cogamur, cū dictū est patri, Ut cognoscant te vnū verū Deū: tanquā hoc insinuare voluerit, quia solus pater Deus verus est, ne nō intelligeremus Deum, nisi ipsa tria simul, patrē & filiū & spiritūsanctū. Nū ergo ex dñi testimonio, & patrē vnū Deū dici mus, & filiū vnū verū Deū, & spiritūsanctū vnū verū Deū, & simul patrē & filiū & spiritūsanctū, idest simul ipsam trinitatē, non L tres veros Deos, sed vnū verū Deū? An qm addidit. Et quē misisti Iesum Christū: subaudiendū est vnū verū Deū? Et ordo verborū est, vt te quē misisti Iesum Christum, vt cognoscāt vnū verum Deū Cur ergo tacuit de spiritūsanctō? An qm consequens est, vt vbi cunq; nominatur vnū, tanta pace vni adh̄rēs, vt per hāc utrūq; unū sit, iam ex hoc intelligatur etiā ipsa pax, quāvis nō cōmemoratur? Nam & illo loco Apostolus videtur quasi prætermittere spiritūsanctū, & tñ etiā ibi intelligitur, vbi ait, Omnia sunt vestra, vos aut̄ Christi: Christus autē Dei. Et iterū, Caput mulieris vir, caput yiri Christus, Ca-

put aut̄ Christi Deus. Sed rursus si Deus nō nisi oīa simul tria, q̄uo caput Christi Deus, idest, caput Christi trinitas, cū in trinitate sit Christus vt sit trinitas? An q̄ est pater cū filio caput est ei quod est solus filius, cū filio enī pater Deus, solus aut̄ filius Christi est, maxime q̄a iam verbū caro factū loquimur. Secū dū quā humanitatē eius etiā maior est pater, sicut dicit, Qm pater maior me est: vt hoc ipsum Deū esse quod illi cū patre vnū est, caput fit hominis mediatoris, q̄ ipse solus est. Si enim mētem recte dicimus principale hominis, idest, tāquā caput humanæ substatiæ, cū ipse homo cū mente sit homo, cur non multo congruentius, multoq; magis verbū cū patre quod simul Deus est, caput est Christi? quamvis Christus homo nisi cū verbo q̄ caro factū est, intelligi nō possit. Sed hoc vt iā diximus aliquā diligētius postea cōsiderabimus. Nunc aut̄ æqualitas Trinitatis, & vna eadēq; substantia quantū breuiter potuimus demonstrata est, vt quo quomodo se habet ista quæstio, q̄ discutiendā aciore intētione distulimus, nihil impedit quod minus fateamur summā æqualitatē patri & filij & spiritūsancti. Quidā cū vellet brevissime singulārū in Trinitate personarū insinuare p̄pria, cōternitas, inquit, in patre, sp̄s in imagine, vñs in munere. Et q̄a nō mediocris authoritatis in tractatione scripturarū & assertione fidei vir extitit. Hilarius. n. hoc in libris suis posuit horū verborū. i. patris & imaginis, & muneris æternitatis, & speciei, & vñs, abditā scrutatus intelligētiā quātū valeo, nō eū secutum arbitror in æternitatis vocabulo, nisi q̄ p̄ nō habet p̄m de quo sit, filius autē de patre est vt sit, atq; vt illi coæternus sit. Imago. n. si pfecte implet cuius imago est, ipsa coæqua ei, nō illud imaginis suæ. In imagine speciem nominavit credo pp pulchritudinē, vbi iā ē tāta cōgruentia & prima æqualitas & prima similitudo, nulla in re dissidēs, & nullo mō inæqualis & nulla ex parte dissimilis, sed ad idētudē r̄ndens ei cuius imago est. Vbi est prima & summa vita, cui nō eī aliud uiuere & aliud esse, sed id ēt esse & uiuere. Et prim⁹ ac sumimus intellectus, cui nō eī aliud uiuere & aliud intelligere, sed id q̄ ētelliger, hoc uiuere, hoc eē est, unū oīa: tanq; uerhū pfectū, cui nō desit aliqd & ars qdā oīpotentis atq; sapiētis Dei, plena omniū rōnum uiuē-

tium

M

Ioan. 4.
1. Tim. 2.

Ioan. 1.

Attribu
ta per Hi
lariū fin
gulū per
sonis.
Cap. 10.

A

1.sen. di.
31. c.non
erit hic, et
infra lib.
15. ca. 3.
1.sen. di.
31. c.pra
prior ergo.
1.sen. di.
31. c.non
enī.

enī.

Solus
Deus con
tinuit
personas.
Cap. 9.
1.sen. di.
21.c.pof̄t
hec.

Ioa. 17.
sen. di.
c. Crea
tra quo
ne. &c.
oc dili
mēr.
sen. di.
9.c.pof̄t
rea.

Ibidem.
Grace ē.
mu' vor.

1.sen. di.
21.c.re
vūiamen.
in fine.

1.Cor. 3.
1.Co. 11.

DE TRINITATE

D. AVRELII AVGVSTINI

De Trinitate.

*1. sen. di.
31. ca. I.
m fine.*

tium incōmutabiliū , & oēs vnū in ea , sicut ipsa vnum de vno , cū quo vnū . ibi nouit omnia Deus q̄ fecit per ip̄lam , & ideo cū descendant & succedant tpa , nō decedit aliquid vel succedit scientiē Dei . Non . n. h̄c quē creata sunt ideo sciuntur à Deo , quia facta sunt : ac non potius ideo facta sunt vel mutabilia , q̄ immortaliter à Deo sciuntur . Ille igitur infabilis quidā cōplexus patris & imaginis nō est sine perfruptione , sine charitate , sine gaudio . Illa ergo dilectio , delectatio , felicitas vel beatitudo , si tñ aliqua humana voce digne dñ , v̄sus ab illo appellatus est breuiter , & est in Trinitate ipsissim̄tus , non genitus , sed genitoris , genitiq; suauitas , ingeniti largitatem atq; vberitate perfundēs oēs creaturas pro captu earū , vt ordinē suū teneat & locis suis acquiescant . H̄c igitur oīa q̄ arte diuina facta sunt , & vnitatē quandā in se ostēdunt , & speciem & ordinē . Quicquid . n. horū est , & vnū aliquid est , sicut sunt naturae corporū , & ingenia animarū : & aliqua specie formatur , sicut sunt figurae & qualitates corporū , ac doctrinæ vel artes animarū , & ordinē aliquem petit aut tenet , sicut sunt pōdera vel collocações corporū , atq; amores aut delectationes animarū . Ceterū in illa summa Trinitate tñ est vna quantū tres simul , nec plus aliquid sunt duæ q̄ vna . Oportet igitur vt creatorē per ea q̄ facta sunt intellectū cōspicētes , Trinitatē intelligamus , cuius in creatura quo dñū est appareat vestigium . In illa . n. Trinitate summa origo est rerū omniū & perfectissima pulchritudo , & beatissima delectatio . Itaq; illa tria , & ad se inuicē determinari videntur , & in se infinita sunt . Sed hic in rebus corporeis , non tñ est res vna , quantū tres simul , & plus aliquid sunt duæ q̄ vna res . Ceterū in summa Trinitate tñ est vna quantū tres simul sunt , nec plus aliquid sunt duæ q̄ vna , & in se infinita sunt . Ita & singula sunt in singulis , & omnia in singulis , & singula in omnib. & oīa in omnibus , & vnū omnia . Qui videt hoc vel ex parte , vel p̄ speculū & in ænigmate , gaudeat cognoscens Deū , & sicut Deū honoret & gratias agat . Qui autē nō videt , tēdat per pietatē ad videndū , non per cōcitatē ad calumniādū : qm̄ vnu Deus , sed tñ Trinitas . Nec confuse accipiendo est . Ex quo omnia , p̄ quē omnia , in quo omnia : nec dijs multis , sed ipsi gloria in secula seculorum .

*1. sen. di.
31. e. est
autem .*

28¹⁵⁰ .

*1. sen. di.
3. c. msc
restat .*

*1. sen. di.
31. c. est
autem .*

*1. sen. di.
19. c. in
rebus .*

*Hoc in
quibus dñ
non habe
batur .*

*1. sen. di.
31. c. est
autem .*

*1. Co. 13.
Rom. 1.
1. sen. di.
36. c. pr
terea .*

Rom. II.

C hōnoret & gratias agat . Qui autē nō videt , tēdat per pietatē ad videndū , non per cōcitatē ad calumniādū : qm̄ vnu Deus , sed tñ Trinitas . Nec confuse accipiendo est . Ex quo omnia , p̄ quē omnia , in quo omnia : nec dijs multis , sed ipsi gloria in secula seculorum .

LIBER SEPTIMVS.

Am nunc querāmus diligētius , quantū dat Deus , q̄ pauloante distulimus . Vtrū & singula q̄ que in Trinitate persona posse , & per seip̄sam non cum cōḡ teris duab. dici Deus , aut magnus , aut sapiens , aut verus , aut omnipotens , aut iustus , & si qd̄ aliud dici de Deo pōt , non relative , sed ad se ipsum , an vero non dicantur ista , nisi cū Trinitas intelligitur . Hoc . n. questionē facit , quia scriptum est , Christum Dei sapientiam : vtrū ita sit pater sapientia atq; virtutis sua , vt hac sapientia sapiens sit quā genuit , & hac virtute potens quā genuit : & quia semper potens & sapiens , semper genuit virtutem & sapientiam . Dixeramus . n. si ita est , cur non & magnitudinis suę pater sit qua magnus est , & bonitatis qua bonus , & iustitiae qua iustus , & alia si qua sunt . Aut si h̄c omnia plurib⁹ vocabulis in eadem sapientia & virtute intelliguntur , vt ea sit magnitudo quæ virtus , ea bonitas quæ sapientia , & ea rursus sapientia quæ virtus , sicut iam tractauimus , meminerimus , cum aliquid horum nominō sic accipiendū esse , ac si omnia cōmemorem . Quaritū ergo , an pater etiam singulus sit sapiens , atque ipsa sibi ipse sapientia , an ita sit sapiens quo dicens . Verbo . n. quod genuit dicens est , non verbo quod profertur , & sonat , & transit , sed verbo quod erat apud Deum , & Deus erat verbum , & omnia per ipsum facta sunt : verbo æquali sibi quo semper atque incommunabiliter dicit seip̄sum . Non est enim ipse verbum , sicut nec filius nec imago . Dicens autē exceptis illis temporalib. vocibus verbi Dei , quæ in creatura sunt , nam sonant , & transiunt . Dicens ergo illo coētero verbo , non singulus intelligitur , sed cum ipso verbo sine quo non est vtq; dicens . Ita ne & sapiens sicut dicens , vt ita sit sapientia , sicut verbum , & hoc sit verbum esse q̄ est esse sapientiam , & hoc ēt esse virtutē : vt virtus & sapientia & verbum idem sit , & relative dicuntur , sicut filius & imago : atq; ille non singulus potens , vel sapiens , sed cū ipsa virtute & sapientia quā genuit : sicut non singulus dices , sed eo verbo &

*Aliter
Deus sa
piens ali
ter homo
dicetur .*

*Cap. 1.**Supra li.**6. c. I.**I. Cor. I.**D**1. Cor. I.**pp in**effabi**stū no**ita im**lo: aut**pienti**patrē**nus in**Christi**nō eff**tia suā**in patrē**non h**intelli**est , ve**fecit q**seip̄sum**H**no q e**dēm et**seip̄sum**seip̄sum**to mag**eadem**tri non**quā eff**est*

cum eo verbo q̄ genuit, atq; ita magnus ea

<sup>1. sen. hi.
19. c. cū
que em-
meretur.</sup> & cū ea magnitudine qua genuit. Et non alio magnus, alio Deus, sed eo magnus, quo De⁹, quia nō aliud illi est magnū esse, aliud Deū esse: cōsequens est, vt nec Deus singulus, sed ea & cū deitate quā genuit, vt sic sit filius dei

^{col. I.} tas patris, sicut sapientia & virtus patris, & sicuti est verbū & imago p̄ris. Et q̄ a nō aliud illi est esse, aliud Deū esse, ita sit ēt essentia patris filius, sicuti est verbū & imago eius. Ac p̄ hoc ēt excepto eo q̄ pater est, non sit aliquid pater, nisi quia est ei filius, vt nō tm̄ id quod dī pater, q̄ manifestū est eum non ad seipsum,

^G sed ad filiū relatiue dici, & ideo patrē quia est ei filius, sed oīno vt sit q̄ ad seipsum est, ideo sit quia genuit essentiam suā. Sicut n. magnus est, non nisi ea quā genuit magnitudine ita & est non nisi ea quā genuit essentia, quia non est aliud illi esse, aliud magnū esse, ita ne

<sup>1. sen. di.
19. c. cū
que em-
meretur.</sup> igitur pater est essentię suę, sicut pater est magnitudinis suę, sicut pater est virtutis ac sapientię suę, eadē quippe eius magnitudo quæ virtus, & eadē essentia quæ magnitudo. Hæc disputatio nata est ex eo q̄ scriptū est, Christū esse Dei virtutē, & Dei sapientiam, Qua-

^{I. Cor. I.} pp in eas angustias sermo coartatur, cū ineffabilia fari cupimus, vt aut dicamus Christū non esse Dei virtutē & Dei sapientiā, atq; ita impudenter & impie resistamus Apostolo: aut Christū quidē Dei virtutē & Dei sapientiā esse fateamur, sed eius patrē non esse patrē virtutis & sapientię suę, quod non minus impī est. sic n. nec Christi erit pater, q̄ Christus Dei virtus & Dei sapientia est, aut nō esse patrē virtute sua potente, neq; sapientia sua sapientē, q̄ qs audeat dicere: aut aliud in patre intelligi esse, aliud sapientem esse, vt non hoc ipso sit quo sapiens est, q̄ de anima intelligi solet, q̄ aliás insapiens, aliás sapiens est, velut natura mutabilis, & nō summe perfecte; simplex: aut patrē non esse aliquid ad seipsum, & non solū q̄ pater est, sed omnino q̄ est, ad filiū relatiue dici. Qūo ergo eiusdem essentię filius cuius pater, q̄nquidem ad seipsum nec essentia est, nec omnino est ad seipsum, sed ēt esse ad filium illi est? At. n. multo magis vnius eiusdemq; essentię, quia vna eademq; essentia pater & filius, q̄nquidē patri non ad seipsum est ipsum esse, sed ad filium quā essentię genuit, & qua essentia est quicq; est. Neuter ergo ad se est, & vterq; adin-

uicē relative dī: an pater solus, non solum q̄ pater dī, sed omnino quicquid dī, relative

ad filiū dī: ille autē dī ad patrem, & ad se, & si ita est, quid dī in filio ad se, an ipsa essentia?

Sed patris essentia est filius sicut patris: virtus

<sup>I. Cor. I.
Col. I.</sup>

& sapientia, sicut verbū patris, & imago patris: aut si essentia dī ad se filius, pater aut nō est essentia, sed genitor essentiæ, non est autē ad seipsum, sed hac ipsa essentia quā genuit, sic vt hac ipsa magnitudine magnus quā genuit, ergo & magnitudo dī ad se filius, ergo & virtus & sapientia & verbū & imago. Quid autē absurdius quā imaginem ad se dici? aut si non idipsum est imago & verbum, q̄ est virtus & sapientia: sed illa relatiue dicuntur, hæc autē ad se non ad aliud, incipit non ea sapientia quam genuit, sapiens esse pater, quia non pōt ipse ad eā relatiue dici, & illa ad eū relatiue non dici. Oīa. n. q̄ relatiue dī, adinuicē dicuntur. Restat itaq; vt ēt essentia filius relatiue dicatur ad patrē. Ex quo conficitur inopinatisimus sensus, vt ipsa essentia nō sit essentia, vel certe cū dī essentia, non essentia, sed relatiū indicetur: qūo cū dicī dī, non essentia indicatur, sed relatiū quo refertur ad seruum. Cum autē homo dī vel aliquid tale, q̄ ad se non ad aliud dī, tunc indicatur essentia. homo ergo cum dī dī, ipse homo essentia est, dī vero relatiue dī: homo. n. ad se dī dī ad seruum: hoc autem vnde agimus, si essentia ipsa relatiue dī, essentia ipsa non est essentia. Huc accedit, quia omnis essentia quæ relatiue dī, est ēt aliquid excepto relatiuo, sicut homo dī, homo seruus, & equus iumentū, & nummus arra. homo & equus & nummus ad se dicuntur, & substantię sunt vel essentię, dī vero & seruus & iumentum & arra, ad aliquid relatiue dicuntur. Sed si non esset homo, i. aliqua substantia, non esset quæ relatiue dī diceretur. Et si non esset equus quādam essentia, non esset q̄ iumentum relatiue diceretur. Ita si nummus nō esset aliqua substantia, nec arra posset relatiue dici. Qua-

^H pp si & pater non est aliquid ad seipsum, nō est omnino qui relatiue dicatur ad aliquid. Non. n. sicut ad aliquid coloratū refertur color eius, nec omnino ad se dī color, sed semper alicuius colorati est, illud autē cuius color est ēt si eo q̄ coloratum dī ad colorem refertur, tñ id q̄ corpus dī ad se dī vlo modo ita putandum est patrem nō dici aliquid ad

conviuntur & illustrantur? In ipsis.n. fit ali
B quid q̄ voce eorū sapientia, vel illud scriptu
 ris p̄nunciantibus aut narrantibus, quod ver
 bū caro factū est, & habitauit in nobis: hoc
 modo.n. Christus facta sapientia est, quia fa
 ctus est hō. An propterea non loquit in illis
 libris sapientia, vel de illa dī aliquid, nisi q̄
 ea de Deo natā ostendat, aut factā, quanvis
 sit & p̄ ipse sapientia, q̄a illa nobis sapien
 tia cōmendanda erat & imitāda, cuius imi
 tatione formatur. Pater.n. eam dicit ut ver
 bū eius sit, non quo prosertur ex ore verbū
 sonās, aut ante pronūciationē cogitatur, spa
 tijs.n. temporū hoc compleū, illud autē aet
 ernum est, & illuminando dicit nobis & de se &
 patre, quod dicendū est hominibus. Ideoq;
 ait, Nemo nouit filiū nisi p̄, & nemo nouit
 patrē nisi filius, & cui voluerit filius reuel
 aře: q̄a filium reuelat pater.i. per verbū suū.
 Si.n. hoc verbū quod nos p̄ferimus tempora
 le & transitorū, & seipsum ostendit, & il
 lud de quo loquimur: quāto magis verbum
 Dei, per q̄ facta sunt omnia? quod ita ostendit
 patrē sicuti est pater: quia ipsum ita est, &
 hoc est quod p̄, secundū quod sapientia est &
 essentia. Nā secundū quod verbū, nō hoc est
 quod pater, quia verbum non est pater, &
 verbū relatiū dī sicut filius, q̄ vtq; non pa
 ter. Et ideo Christus virtus & sapientia Dei,
 quia de patre & virtute & sapientia, et ipse
 virtus & sapientia est, sicut lumē de patre lu
 mine, & fons vitæ apud Deū patrē, vtq; fon
 tem vite. Qm̄ apud te, ingt Propheta, est fons
 vite, & in lumine tuo videbimus lumē: q̄a si
 cut p̄ habet vitā in semetipso: sic dedit filio
 habere vitam in semetipso, & erat lumen
 verū quod illuminat oēm hominē veniēt in
 hūc mūdū, & lumen hoc verbū erat apud
 Deū. sed & Deus erat verbū. Deus autē lumē
 est, & tenebra in eo non sunt vll̄, lumen ve
 ro non corporale sed spiritale. Neq; ita spi
 ritale vt illuminatione factū sit, quēadmodū
 dictū est Apostolis, Vos estis lumē mūdi: sed
 lumē quod illuminat oēm hominē, ea ipsa
 & summa sapientia Deus, vnde nūc agimus.
 Sapientia ergo filius sapientia patre, sicut lu
 mē de lumine, & Deus de Deo, vt & singulus
 pater lumē & singulus filius lumē: & singul
 p̄ Deus, & singulus filius Deus, ergo & sin
 gulus p̄ sapientia, & singulus filius sapientia.
 Et sicut vtrūq; simul vñū lumē, & vñus Deus
 sic vtrūq; vna sapientia. Sed filius factus est
 nobis sapientia à Deo, & iustitia & sanctifica
 tio, quia temporaliter nos ad illum cōuerti
 mur. i. ex aliquo tēpore, vt cū illo maneamus
 in aeternū. Et ipse ex quodā tempore verbū
 caro factū est, & habitauit in nobis, Propte
 rea igitur cū pronūciatur in scripturis, aut
 enarratur aliquid de sapientia, siue dicente ip
 sa, siue cū de illa dicitur, filius nobis potissi
 mū insinuat, cuius imaginis exēplo &
 nos nō discedamus à Deo, q̄a & nos imago
 Dei sumus. Non quidē æqualis, facta quippe
 à patre per filium, non nata de patre sicut Gen. 1.
 illa. Et nos quia illuminamur lumine, illa ve
 ro illuminans, & ideo illa sine exēplo nobis
 exēplū est. Neq; n. imitatur præcedentem ali
 quē ad patrē à quo nunquā est omnino se
 parabilis, quia idipsum est quod ille de quo
 est. Nos autē nitētes imitamur manētem, & se
 qui mur stantē, & in ipso ambulantes tēdim
 ad ipsum: quia factus est nobis via tempora
 lis per humilitatē, q̄ māfio nobis ēterna est
 per diuinitatē. Qm̄ quippe spiritibus mun
 dis intellectualibus qui superbia non lapsi
 sunt in forma Dei, & Deo æqualis & Deus
 præbet exemplum, vt se idē exēplū redeudi
 ēt lapsō præberet homini, qui pp immundi
 tiam p̄tōrum pēnamq; mortalitatis Deum
 viderē non poterat, semetipsum exinanuit,
 non mutando diuinitatē suam, sed nostram
 mutabilitatē assumendo, & formā serui acci
 piens, venit ad nos in hunc mundū, q̄ in hoc
 mundo erat, quia mundus per eū factus est:
 vt exemplū sursum videntibus Deū, exēplū
 deorsum mirantibus hominē, exemplum sa
 nis ad permanendum, exemplū infirmis ad
 conualescendū, exemplū morituris ad non
 timendum, exemplū mortuis ad resurgendū
 eset, in omnibus ipse primatū tenens. Quia col. 1.
 enim homo ad beatitudinē sequinō debebat
 nisi Deū, & sentire non poterat Deū, sequen
 do Deū hominē factū sequeretur simul, &
 quē sentire poterat & quē se qui debebat. A
 memus ergo eū & inhāreamus illi, charita
 te diffusa in cordibus nostris per spiriūsan
 tū qui datus est nobis. Non igitur mirū si
 ppter exēplū quod nobis vt reformemur ad
 imaginē Dei præbet imago æqualis patri, eū
 de sapientia scriptura loquit, de filio loquit anūm.
 quem sequimur viuendo sapienter: quanvis
 & pater sit sapientia sicut lumen & Deus:
 spūs

DE TRINITATE

spūs quoq; sanctus siue summa charitas vtrū
que coniungens nosq; subiungens, quod iō
1. Iosm. 4 non indigne dicitur quia scriptū est, Deus
1. Iosm. 1 charitas est, q̄o non est ē ipsa sapientia, cū
fit lumen, q̄n Deus lumen est? Siue ergo hoc
mō, siue alio modo essentia spūsancti sigil-
latim ac proprie nomināda est q̄m Deus est,
vtiq; lumen est. Et q̄m lumen est, vtq; sapiē-
tia est. Deū autē esse sp̄m sanctū, vtq; scriptu-
ra clamat apud Apostolū qui dicit. Neicitis
I. Cor. 3. quia templum Dei estis? Statimq; subiicit, Et
spūs Dei habitat in vobis. Deus n. habitat in
templo suo. Non n. tanquā minister habitat
spūs Dei in templo Dei, cū alio loco euidentius
dicat. Neicitis quia corpora vestra tēplū
in vobis est spūsancti, quem habetis à Deo,
I. Cor. 6. & nō estis vestri? Empti n. estis p̄cio magno
glorificatē & portate Deū ī corpore vestro.

G Quid est autē sapiētia, nisi lumen spiritale &
incōmutabile? Est enim & sol iste lumē sed
corporale est, & spiritualis creatura lumē, sed
nō incōmutabile. Lumen ergo pater lumen
filius, lumē spūsanctus. Simul autē non tria lu-
mina, sed vnu lumen. Et iō sapientia p̄, sapiē-
tia filius, sapiētia spūsanctus, simul non tres
sapientiē, sed vna sapiētia, & quia hoc est
ibi esse quod sapere, vna essentia pater & fi-
lius, & spūsanctus. Nec aliud est ibi esse quā
cessitate Deū esse. Vnus ergo Deus, pater & filius &
Græci spūsanctus. Itaq; loquendi causa ineffabilis-
tres hypo nulo modo possumus, dictum est à nostris
flas di- xerint La Græcis vna essentia, tres substantiae: à Latinis
tini perso aut vna essentia vel substantia tres personæ: q̄a
nas.c. 4. sicut iā diximus, non aliter in sermone no-
1. sen. di. stro. i. Latino, essentia q̄ substantia solet intel-
2. 3. c. qua ligi. Et dū intelligatur latē in enigmate qd̄
neceſſita- te, in prī. dicitur, placuit ita dici ut diceretur aliquid
cū quereretur quid tria sint quæ tria esse fi-
des vera pronunciat, cū & patrē nō dicit el-
se filiū, & spūsanctum quod est donū Dei,
nec patrē dicit esse nec filium. Cum ergo q̄-
ritur quid tria, vel quid tres, cōferimus nos
ad inueniendum aliquid speciale vel gene-
rale nomē quo cōplectamur hæc tria, ne que-

H occurrit animo q̄a excedit supereminētia di-
uinitatis visitati eloquij facultatē. Veri enim
2. 3. c. qua cogitatur Deus q̄ dicitur, & verius est q̄ co-
gitat. Cum enim dicimus nō eundem esse Ia-
cob qui est Abraham, Isaac autem nec Abra-
hā esse nec Iacob, tres esse vtique fatemur,

Abrahā, Isaac & Iacob. Sed cū querit quid
tres, respondemus tres homines, nōe specia-
li eos pluraliter appellantes, gñali autē si dica-
mus tria animalia. Homo enim sicut veteres
definierūt, animal est rationale mortale. Aut
sicut scripturæ nostre loqui solent, tres ani-
mas, cū à parte meliore totū appellari pla-
ceret. i. ab anima, cū corpus & anima sit totus
homo. Ita quippe dictū est in Aegyptū de-
scendisse cum Iacob animas septuaginta-
quinq; pro tot hominib. Itē cū dicimus e-
quū tuū, non eū esse q̄ meus ē, & tertiu alicu-
ius alterius, nec meum esse nec tuū, fatemur
tres esse. Et interroganti quid tres, responderem⁹
tres equos nōe speciali, gñali autē tria anima-
lia. Itē cū dicimus bouē non esse equum, ca-
nē vero nec bouē esse nec equū, tria quedā
dicimus, & percontantibus quid tria, non iā
speciali nōe dicimus tres equos, aut tres bo-
ues, aut tres canes, quia non eadē specie cōti-
nentur, sed gñali tria animalia, siue superio-
re gñē tres substātias, vel tres creaturas, vel
tres naturas. Quæcunq; autē plurali numero
enunciātur specialiter vno nōe, & gñaliter
enunciari possunt. Nō autē oīa q̄ gñaliter vno
nōe appellant, & specialiter appellare vno
nōe possumus. Nā tres equos quod est no-
men speciale, & animalia tria dicimus. Equū
vero & bouē & canē, animalia tria dicimus
vel substātias, q̄ sunt gñalia nomina, & siqd̄
aliud de his gñaliter dici potest. Tres vero
equos aut boues aut canes, quæ specialia vo-
cabula sunt, nō ea possumus dicere. Ea quip-
pe vno nomine quāuis pluraliter enūciamus
quæ cōiter habent illud quod eo nōe signi-
ficatur. Abrahā quippe & Isaac & Iacob, cō-
mune habent id quod est hō, itaq; dicuntur
tres homines. Equus quoq; & bos & canis,
cōe habēt id quod est animal. Dicuntur ergo
tria animalia. Ita tres aliqua lauros ēt tres ar-
bores dicimus, laurū verō & myrtū & oleā,
tantū tres arbores vel tres substātias aut tres
naturas, atque ita tres lapides, etiam tria cor-
pora, lapidēm vero & lignum & ferrum, tñ
tria corpora, vel siquo etiam superiore ge-
nerali nomine dici possunt. Pater ergo &
filius & spiritus sanctus q̄m tres sunt, quara-
mus quid tres sunt, & quid cōmune habeāt.
Non enim commune illis est id quod pater
est, vt inuicem sibi sint patres, sicut amici, cū
relatiue ad alterutrum dicātur, possunt dici
tres

I. sen. di.
2. 2. c. sed
queritur
in princ.

2. sen. di.
2. 3. c. sed
queritur
circafinē.

M
Deut. 6.
1. sen. di.
2. 3. c. ne
rū et hic,
in princ.

1. sen. di.
2. 3. c. ne
rū et hic,
in princ.

tres amici q̄ inuicem sibi sunt. Non aut hoc ibi, quia tñ pater ibi pater, nec duorum p̄, sed vñci filij. Nec tres filij, cū p̄ ibi non sit filius nec sp̄us sanctus. Nec tres sp̄us sancti, q̄ & sp̄us sanctus propria significatione qua et donum Dei d̄ nec p̄ nec filius. Quid igitur tres? Si n. tres personæ cōe est eis id qđ persona est: ergo speciale hoc aut gñale nomē est eis: si cōsuetudinē loquendi respicimus. Sed vbi est naturē nulla diueritas: ita ibi gñaliter enūcianit aliqua plura, vt et specialiter enunciari possint. Natura n. differentia facit, vt laurus

L & myrtus & olea, aut equus & bos & canis, nō dicant speciali noīe, iste tres lauri, aut illi tres boues, sed gñali, vt iste tres arbores, & illa tria aīalia. Hic vero vbi nulla est essentiæ diueritas, oportet vt speciale nomen habeat hæc tria, qđ tñ nō inueni. Nam persona gñia le nomen est, in tñ vt et hō possit hoc dici, cū tñ interfit inter hoīem & Deū. Deinde in ipso gñali vocabulo, si p̄ ea dicimus tres p̄sonas, q̄a cōe est eis id quod persona est, alioquin nullo modo p̄nt ita dici, quemadmodū non dñr tres filij, q̄a non cōe est eis id qđ est filius, cur non et tres Deos dicimus? certe n. quia p̄ persona, & filius persona, & sp̄us sanctus persona, iō tres persona. Quia ergo p̄ Deus, & filius Deus, & sp̄us sanctus Deus, cur non tres dij? Aut qm̄ p̄ ineffabilem coniunctiōnē hæc tria simul vñus Deus, cur non et vna persona, vt ita non possumus dicere tres personas, q̄uis singulā quamq; appellemus personam, quemadmodum non possumus dicere tres Deos, q̄uis quēq; singulum appellemus Deū, siue patrē, siue filium, siue sp̄us sanctū.

2. sen. di. An quia scriptura non dicit tres Deos? Sed 2.3. ca. sed nec tres personas alicubi scripturam com- querunt memorare inuenimus. An quia nec tres, nec circa fine.

M Deut. 6. An quia scriptura non dicit tres Deos, cōtradiceret scri- ptura dicens: Audi Israhel, dñs Deus tuus Deus vñus est. Cur ergo & tres essentias nō licet di- cere, quod similiter scriptura, sicut nō dicit, ita nec contradicit. Nam essentia si speciale nomen est commune tribus, cur non dicant tres essentias, sicut Abraham, Isaac & Iacob, tres hoīes, quia homo speciale nomē est cōe

ostibus hoīib. Si aut sp̄ale nomen nō est essentiæ, sed gñale, quia homo & pecus & arbor & syrus & angelus dñr essentia, cur non dñr iste tres essentiæ, sicut tres equi dñr tria aīalia, & tres lauri dñr tres arbores, & tres lapi- des tria corpora? Aut si p̄ vnitatem trinitatis non dñr tres essentiæ, sed vna essentia, cur non p̄ eandem vnitatem non dicuntur tres substantiæ vel tres personæ, sed vna substantiæ & vna persona? Quām n. est illis commu- ne nomen essentiæ, ita vt singulus quisque di- catur essentia tam illis commune est vel sub- stantia vel personæ vocabulum. Quod n. de A

personis secundum nostram, hoc de substan- 1. sen. di. tuis secundum Græcorū consuetudinem ea 2.3. ca. qđ

quē diximus oportet intelligi. Sic n. dicunt enim de.

illi tres substantiæ vnam essentiam, quemadmodū nos dicimus tres personas, vna essentiam vel substantiam. Quid igit̄ restat, nisi vt

fatcamur loquendi necessitate partita hæc vocabula, cū opus esset copiosa disputatio- ne aduersum fidias vel errores hæreticorū?

Cum n. conaret humana inopia loquendo p̄ferre ad hominum sensus quod in secreta-

rio mentis pro captu tener, de dño Deo crea- 1. sen. di. tor suo, siue p̄ piam fidē, siue per qualēcūq; 2.3. c. re- intelligētiam, timuit dicere tres essentias, ne

intelligeret in illa summa æqualitate vlla di- 1. sen. di. ueritas. Rursus non esse tria quædā nō poter- 2.3. c. re- rat dicere, quod Sabellius quia dixit, in hæ- 2.3. c. re- resim lapsus est. Certissime q̄ppe, & de scri- 2.3. c. re- puris cognoscit qđ pie credendum est, & 2.3. c. re- aspectus mentis indubitate perceptione per- 2.3. c. re- stringit, & patrēesse & filiū & sp̄us sanctum, 2.3. c. re- nec eūdē filiū esse qui p̄ est, nec sp̄us sanctū 2.3. c. re- eundem esse vel patrem vel filium. Quæfuit 2.3. c. re- quid tria diceret, et dixit substantiæ siue per- 2.3. c. re- sonas, quibus nominibus non diueritatem 2.3. c. re- intelligi voluit, sed singularitatem, vt non to- 2.3. c. re- lum ibi vñitas intelligatur, ex eo quod dici- 2.3. c. re- tur vna essentia, sed trinitas, ex eo quod di- 2.3. c. re- cuntur tres substantiæ vel personæ. Nam si 2.3. c. re- hoc est Deo esse quod subsistere, ita non erat 2.3. c. re- dicendæ tres substantiæ, vt non dicuntur tres 2.3. c. re- essentiæ, quemadmodum quia hoc est Deo 2.3. c. re- esse quod sapere, sicut non tres essentias, ita 2.3. c. re- nec tres sapientias dicimus. Sic enim quia 2.3. c. re- hoc illi est Deum esse quod est esse, tam tres 2.3. c. re- essentias quām tres Deos dici possunt, non est. 2.3. c. re- Si autem aliud est Deo esse, aliud subsistere, 2.3. c. re- sicut aliud Deo esse, aliud patrem esse vel 2.3. c. re-

Aug. Tomus tertius P domi-

D E T R I N I T A T E

dominum esse, quod enim est ad se dicitur, pater aut ad filium, & dominus ad seruientem creaturam deum, relativa ergo subsistit, sicut relativa gignit, & relativa dicitur. Ita iam substantia non erit substantia, quia relatum erit. Sicut n. ab eo quod est esse appellatur essentia, ita ab eo quod substantia substantiam dicimus. Absurdum est aut ut substantia relativa dicatur, recte. Quid n.

Subst. m. res ad seipsum subsistit, quanto magis Deus si tantum dignus est, ut Deus dicatur subsistere. De his. n. c. i. Deus. reb. recte intelligit, in quibus substantias sunt ea quae aliquo subiecto esse deum, sicut color aut forma in corpore. Corpus. n. subsistit, & ideo substantia est. Illa vero in subsistente atque subiecto corpore, quae non substantiae sunt, sed in

Constantia, & ideo si esse definit, vel ille color, vel illa forma non admittit corpori esse corpus, quia non hoc ei est esse, quod illum vel illum formam colorum vel retinere. Res vero mutabiles neque simplices, proprie deum substantiae. Deus autem si subsistit ut substantia proprie dici possit, inest in eo aliud tantum in subiecto, & non est simplex: cui hoc sit esse quod illi est, & quod aliquid aliud de illo ad illum deum, sicut magnus omnipotens, bonus, & siquid homini de Deo non incongrue deum. Nefas est autem dicere ut subsistat, & subsistat Deus bonitati sua, atque illa bonitas non substantia sit vel potius essentia, neque ipse Deus sit bonitas sua, sed in illo sit tantum in subiecto. Vnde manifestum est Deum abusus substantiam vocari, ut nomine vestitio intelligeretur essentia, quod vere ac propter deum, ita ut fortasse solum Deum dici oporteat essentiam. Est. n. vere, solus, quia incommutabilis est, idque nomen suum famulo suo Moysi enunciavit, cum ait, Ego sum qui sum: Et dices ad eos qui est misit me ad vos. Sed tamen sive essentia dicatur quod proprie deum, sive substantia quod abusus, utrumque ad se deum, non relativa ad aliud. Vnde hoc est Deo esse quod subsistere, & ideo si una essentia trinitas una est substantia. Fortassis igitur commodius deum tres personae, quae tres substantiae. Sed ne nobis videar super

Exod. 3. **D**ictum, hoc quoque requiramus. Quanquam & illi, si vellet, sicut dicunt tres substantias, tres hyposteses, possent dicere tres personas, tria prosopata. Illud autem maluerunt quod forte secundum linguam sive consuetudinem aptius dicere. Namque in personis eadem ratio est. Non nam aliud est Deo esse, aliud personae esse enim.

Trium personarum, eadem essentia est. **C**ap. 6. **I**n. 1. **23. c. qd.** sed oīno idem. Nam si esse ad se deum, persona

vero relativa, sic dicamus tres personas, patrem & filium & spiritum sanctum, quemadmodum dicitur aliqui tres amici aut tres propinquoi, aut ^{autem in principiis} tres vicini, quae sunt ad invicem non quod unusquisque eorum sit ad seipsum. Quapropter quilibet ex

eis amicus est duorum ceterorum, aut propinquus aut vicinus, quia haec nostra relativa significatio habent. Quid ergo non placet ut

dicamus patrem personam esse filium & spiritum sanctum, aut filium personam esse patris & spiritum sanctum, aut spiritum sanctum personam esse patris & filium?

Sed neque persona ita dici alicubi solet, neque in hac trinitate cum dicimus personam patris, aliud dicimus quam substantiam patris. Quocirca ut

substantia patris ipse primum est, non quo primum est, sed quo est, ita & persona patris non aliud quam ipse

est pater est ad se quippe deum persona, non ad filium vel spiritum sanctum, sicut ad se deum Deus, &

magnus & bonus & iustus & si quod aliud homini. Et quemadmodum hoc illi est esse, quod deum

est quod magnum, quod bonus est, ita hoc illi est esse, quod personam est. Cur ergo non haec tria simul unam personam dicimus sicut

unam essentiam & unum Deum, sed tres dicimus personas, cum tres Deos aut tres essentias non

dicamus, nisi quae volumus, vel unum aliquod vocabulum seruire huic significacioni qua intelligitur trinitas, ne oīno taceremus interrogati, quid tres, cum tres esse fateremur? Nam

genus est essentia, species autem substantia sive persona, ut non nulli sentiunt, omitto illud

quod iam dixi, oportere appellare tres essentias, ut appellantur tres substantiae vel personae, sicut

appellantur tres equi eademque animalia tria, cum sit spiritus equus, animal genus. Neque n. spiritus ibi pluriter dicta est, & genus singulariter, tanquam

diceretur tres equi unum animal, sed sicut tres equi speciali nomine, ita tria animalia generali nomine. Quod

si dicunt substantias vel personas nomine non specie significari, sed aliquid singulare atque individuum, ut substantia vel persona, non

ita dicatur sicut deum homo, quod commune est omnibus hominibus, sed quomodo deum hic homo, velut Abraham, velut Isaac, velut Jacob, vel quis alius qui etiam digito praesens demonstrari posset, sic quoque illos eadem ratio consequetur. Sicut enim deum Abraham,

Isaac & Jacob tria individua, ita tres hoīes, & tres animae. Cur ergo & pater & filius spiritum sanctum, si secundum genus & speciem & individuum etiam ista differimus, non ita dicun-

1. sen. di.

22. c. qd.

autem in

principiis.

1. sen. d.

19. c. h.

quoque

1. sen. di.

23. ca. qd.

autem no-

tandum.

1. sen. d.

18. c. h.

abuīcē.

dum.

1. sen. di.

18. c. h.

abuīcē.

dum.

1. sen. di.

19. c. h.

no-

tandum.

1. sen. di.

19. c. si ne

ro dicim.

F

dñs tres essentia vel tres substantiae, seu personæ? sed hæc, vt dixi, omittere, illud dico, si essentia genus est, vna essentia iā nō habet species, sicut, q̄a genus est aīal, vnum aīal iā non habet sp̄s. Non sunt ergo tres sp̄s vnius essentie p̄, & filius & sp̄s sanctus. Si autē sp̄s est essentia, sicut species est hō, tres vero illæ quas appellamus substâtias sive personæ, sic eandē specie cōiter habent quemadmodum Abraham Isaac & Jacob, speciem qua hō dī communiter habent nō aut sicut hō subdiui dī in Abraham, Isaac & Jacob, ita vnuis hō & in aliquos singulos hoīes subdiuidi pōt, omnino n. non potest, quia vnuis hō iam singulus hō est. Cur ergo vna essentia in tres substantias, vel personas subdiuidi? Nā si essentia species est sicut hō, sic est vna essentia sicut vnuis hō? an sicut dicimus aliquos tres homines eiusdē sexus, eiusdē tēperationis corporis, eiusdemq; animi, vnam esse naturam, tres n. sunt hoīes, sed vna natura, sic ēt ibi dicimus tres substâtias vnam essentia, aut tres personas vna substâtia vel essentia? Hoc vero vtcunq; simile est, q̄a & veteres qui Latine locuti sunt, anteq; haberēt ista nomina, quæ non diu est qđ in vnum venerunt, i.e. essentiam vel substâtiā, pro his naturā dicebant. Non itaque ēm genus & species ista dicimus, sed quasi ēm communem eandemq; materiam.

Sicut ex eodem auro si fierent tres statuæ, diceremus tres statuas vnum aurū, nec tñ diceremus genus aurum species aut̄ statuas, nec aurū speciem, statuas vero indiuidua. Nulla q̄ppe species indiuidua sua transgredit, vt aliquid extra comprehendat. Cum n. definiero

H quid sit homo, quod est nomen speciale, singuli quique homines qui sunt indiuidua eadem definitione cōtentur, nec aliud ad eā pertinet quod homo non sit. Cum vero aurum definiero non solè statuæ si aurea fuerint, sed & annuli, & siquid aliud de auro fuerit ad aurum pertinebit, & si nihil inde fiat, aurum dī, quia ēt si non sunt aureæ, nō ideo nō erunt statuæ. Item nulla species excidit definitionem generis sui. Cū. n. definiero aīal, qm̄ generis huius species equus, oīs equus aīal est, nō aut̄ statua oīs aurum est. Iō quāuis in trib. statuas aureis, recte dicamus tres statuas vnum aurum, non tñ ita dicimns vt. genus aurum, species vero statuas inelligamus. Nec sic ergo trinitatem dicimus tres perso-

nas vel substantias, vnam essentiam, & vnum Deum, tanq; ex vna materia tria quedā substātias. Et si qcquid illud est, in his trib. explīcatum sit. Nō n. aliquid aliud eius essentie est preter istam trinitatē, tñ tres personas eiusdē essentia, vel tres personas vnam essentiam dicimus, tres autem personas ex eadem essentia non dicimus, quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona, sicut tres statuas ex eodem auro possum dicere. Aliud enim illic est esse aurum, aliud esse statuas. Et cum dicuntur tres homines vna natura, vel tres homines eiusdem naturæ, possunt etiam dici tres homines ex eadem natura, quia ex eadē natura & alij tres homines possunt existere. In illa vero essentia trinitatis, nullo modo alia quælibet persona ex eadem essentia pōt existere. Deinde in his reb. non tñ est vnuis homo quantum tres homines simul. Et plus sunt aliquid homines duo, q̄ vnuis homo. Et in statuis æqualibus plus auri est tres simul quam singulæ statuæ, & minus auri est vna q̄ duæ. At in Deo non ita est. Non n. maior essentia est pater & filius & sp̄s sanctus simul q̄ solus pater aut solus filius, sed tres simul illæ substâtiae sive personæ, si ita dicendē sunt, & quales sunt singulis, quod animalis homo nō percipit. Nō n. potes cogitare nisi moles & sp̄tia, vel minuta vel grandia, vltantib. in animo eius phanta/ma/tib. tanquam imaginib. corporum. Ex qua immunditia donec purgetur, credit in patrem & filium & spiritum sanctum, vnum Deum solū, magnū: oīpotentem, bonum, iustum, misericordem, omnium visibilium & inuisibilium cōditoris, & quicquid de illo pro humana facultate di-

I

1. sen. di.
19. c. no-
tandum.
& ca. his
quoque.
1. Cor. 2.

gne vereq; dici potest. Neque cum audierit patrem solum Deum, separet inde filium, aut sp̄m sanctum. Cum eo quippe solus Deus cū quo & vnuis Deus est, quia & filium cū audiimus solū Deū: sine vlla separatione patris aut sp̄s sancti oportet accipere, atq; ita dicat vna essentiam, vt non existimet aliud alio vel maius vel melius, vel aliqua ex parte diuersum. Non tñ vt pater ipse sit & filius & spiritus sanctus, & quicquid aliud ad alterutrum singula dñr, sicut verbum quod non dñ nisi filius, aut donum quod non dicitur nisi spiritus sanctus, propter quod etiam pluralem numerum admittunt, sicut in Euangelio scriptum est, Ego & pater vnu sumus: Et vnum Ioh. 10. P 2 dixit,

1. senten-
tia.
19. c. no-
tandum.
1. sen. di.
25. c. qui
buslā, &
dīf. 3. t.
ostēdūt
circa fīs.

DE TRINITATE

Ioan. 14. dixit, & sumus. Vnum secundū essentiam, & idē Deus, sumus secundum relatiūm, q̄ ille pater, hic filius. Aliqñ & tacet vnitās essentiā, & sola pluraliter relatiūa cōmemoranf. Veniemus ad eū ego & pater, & habitabim⁹ apud eū. Veniemus & habitamus, pluralis numerus est, ga prēdictū est: Ego & p̄. i. filius & p̄, quā relatiūe adiuicē dñr. Aliqñ latenter oīno, sicut in Genes: Faciam⁹ hoīem ad imaginē & similitudinē nřam. Et faciam⁹, & 2 [sen. di. nřam, pluraliter dictum est, nisi ex relatiūis 16. c. quo accipi non pōt. Non n. vt facerent dij, aut ad circa. imaginē & similitudinem deorū, sed vt faceret p̄ & filius & spūsanctus, ad imaginē patris & filij & spūsancti, vt subfisteret hō imago Dei. Deus aut̄ trinitas. Sed quia non oīno & equalis siebat illa imago Dei tanq̄ nō ab illo nata, sed ab eo creata, huius rei significandē cā ita imago est vt ad imaginē sit. i. nō ēquat parilitate, sed quadam similitudine accedit. Non p. locorum interuallis, sed similitudine accedit ad Deū, & dissimilitudine receditur ab eo. Sunt. si, qui ita distinguunt, vt imaginē velint esse filium, hoīem vero non imaginē, sed ad imaginē. Refellit aīt eos Apostolus dicens: Vir qđē non dēt velare caput cū sit ima-

I. Co. 11. go & gloria Dei: Non dixit ad imaginē, sed **1. sen. di.** imago. Quā tñ imago cū alibi dī. Ad imaginē, sed non quasi ad filium dī, quē imago lius nero. & equalis est patri, alioquin nō diceret ad ima-

Gene. 1. ginem nostram. Quo modo n. nostram, cum filius soli⁹ patris imago sit? Sed pp̄ imparē vt diximus similitudinem dictus est homo ad imaginem, & ideo nostram, vt imago trinitatis esset homo, nō trinitati equalis sicut filius patri, sed accedens, vt dictum est quadam similitudine, sicut in distantib. significatur quē dam vicinitas, nō loci, sed cuiusdam imita-

Rom. 12. tionis. Ad hoc enim eis & dicitur. Reforma Ephes. 1. mini in nouitate mentis vestrā. Quibus item dicit. Estote itaque imitatores Dei sicut filij

M. charissimi. Nouo enim homini dicitur: Qui Colos. 3. renouatur in agnitionem Dei, secundum imaginem eius qui creauit eum. Aut si iam placet propter disputandi necessitatēm, et exceptis nominibus relatiūis pluralem numerum admittere, vt uno nomine responderetur, cum queritur, quid tria, & dicere tres substantias siue tres personas, nullæ inoles aut interualla cogitentur, nulla distantia quantulacunque dissimilitudinis, vt ibi in-

telligatur aliud alio vel paulominus quo-
cunque modo minus esse aliud alio potest,
vt neque personarum sit confusio nec talis
distincō qua sit impar aliquid. Quod si in-
tellectu capi nō potest, fide teneatur, donec
illuc escat in cordibus ille qui ait per Prophe-
tam: Nisi credideritis non intelligetis.

Exa. 7.

D· A V R E L I I A V G V S T I N I
De Trinitate.

LIBER OCTAVVS.

B Iximus alibi ea dici proprie in illa trinitate distincō ad singulas personas pertinetia, que relative dicuntur ad inuicem, sicut pater & filius & vtriusq; donum spiritussanctus. Non enim pater trinitas, aut filius trinitas, aut trinitas donum. Quod vero ad se dicuntur singuli, non dici pluraliter tres, sed vnam ipsam trinitatem, sicut Deus pater, Deus filius, Deus spiritus sanctus. Et dominus pater, dominus filius, dominus spiritus sanctus. Et omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens spiritus sanctus. Nec tamen tres dij, aut tres, domini, aut tres omnipotentes. Sed vnu Deus, dominus, omnipotens, ipsa trinitas, & qcquid aliud, non ad inuicem relative, sed ad se singuli dicuntur. Hoc enim secundum essentiā dicuntur, quia hoc est ibi esse, quod magnū esse, quod bonū esse, quod sapientēm esse, & qcquid aliud ad se vnaquaq; ibi persona, vel ipsa trinitas dicitur. Ideoq; dici tres personas vel tres substancialis, non vt aliqua intellegatur diuersitas essentie, sed vt vel uno aliquo vocabulo responderi possit, cum dī qđ tres, vel quid tria tantamq; esse & qualitatem in ea trinitate, vt non solum pater non sit maior quam filius, quod attinet ad diuinitatem, sed nec pater & filius simul maius aliquid sint quam spiritussanctus, aut singula quāq; persona quālibet trium, minus aliquid sit q̄ ipsa trinitas. Dicta sunt hæc, & si saepius ver fando repetantur, familiarius quidem innotescunt. Sed & modus aliquis adhibendus est, Deoque supplicandum deuotissima pietate, vt intellectum aperiat, & studium contentionis absumat, quo posuit mente cerni essentia veritatis, sine vlla mole, sine vlla

1. sen. di.
19. c. sc̄e
dum est
ergo.

In trini-
tate nor-
efi maius
aut mi-
nus. c. 1.
1. sen. di.
19. cap.
sc̄endens.
est ergo.

1. sen. di.
39. ca. qđ
ibi

Prima co-
gnitio Dei
scire quid
nō sit. c. 2

vlla mobilitate. Nunc itaque in quantum ipse adiuuat creator mire misericors, attendamus, hęc quę modo tā inferiora q̄ superiora tractabimus, cū sit eadem seruata illa regala, vt quod intellectui nostro nondum eluxerit, à firmitate fidei nō dimittatur. Dicimus. n. nō

In trinitate non esse in trinitate maius aliqd duas aut tres per se maius, sonas q̄ vnā earū, qđ nō capit cōsuetudo carnis, nō ob aliud nisi q̄a vera, quę creata sūt aut mi-

C sentit vt pōt. Veritatem aut̄ ipsam qua creata nūs. c. 1. sunt nō pōt intueri. Nā si posset nullo modo 1. sen. di. esse lux ista corporea manifestior q̄ hoc qđ 19. cap. diximus. In substantia q̄ ppe veritatis, qm̄ fo- scendum. La vere est, non est maior aliqua, nisi q̄a ve- ert ergo. Quicqđ aut̄ intelligibile atq; incōmu- riū est. Quicqđ aut̄ intelligibile atq; incōmu- tabile el̄, nō aliud alio verius est, q̄a æq; in- commutabiliter ēternū est. Nec qđ ibi, ma- gnū dī, aliūde magnū est, q̄ eo quo vere est. Quapp vbi magnitudo ipsa veritas est, quic- quid plus haber magnitudinis, necesse est vt plus habeat veritatis. Quicquid ergo plus ve- ritatis nō habet, nō habet plus et̄ magnitudi- nis. Porrò q̄cquid plus habet veritatis, profe- sto verius est, sicut maius est qđ plus het ma- gniudinis, hoc ergo ibi est maius qđ verius. Non aut̄ verius est p̄ & filius simul, q̄ singu- lus p̄, aut singulus filius. Non igit̄ maius ali- quid vtrūq; simul, q̄ singulū eorū. Et qm̄ æq; vere est et̄ spūsanctus, nec p̄ & filius simul, maius aliqd est q̄ ipse, q̄ nec verius est. P̄ quoq; & ipūsanctus simul qm̄ veritate non superant filiū, nō. n. verius sunt, nec magnitu- dine superant. Atq; ita filius & spūsanctus si mul tam magnū aliqd suat, q̄ pater solus, q̄ tā vere sunt. Sic & ipsa trinitas tam magnū est, quā vnaquæq; ibi persona. Non enim ibi maior est, quę verior non est, vbi est ipsa ve- ritas magnitudo. Quia in essentia veritatis, hoc est verū esse, quod est esse, & hoc est es- se quod est magnum esse, hoc est ergo mag- num esse quod verum esse. Quod igit̄ ibi æque verum est, etiam æque magnum sit ne- cessere est. In corporibus autem fieri potest, vt

D Prima co-
gnitio Dei
scire quid
nō sit. c. 2.

æque verum sit hoc aurum atq; illud, sed ma- ius hoc si q̄ illud, quia nō eadem ibi est ma- gniudine quę veritas, aliudque illi est aurum esse, aliud magnū esse. Sic & in ani mi- na, &m quod dī magnus animus, non secun- dum hoc dī verus animus. Animū. n. verū habet etiam qui non est magnanimus, qñ qui dem corporis & animi essentia, nō est ipsius

veritatis essentia, sicut est trinitas Deus vñus, solus, magnus, verus, verax, veritas. Quem si cogitare conamur, quantum finit & donat, nullus cogiteatur per locorum spatio conta- ctus aut cōplexus, quasi trium corporū, nul- la cōpago inntetur, sicut tricorporē Geryo- né fabulę ferūt, sed q̄cquid aīo tale occurre- rit, vt magis sit in trib. q̄ in singulis, minusq; in uno q̄ in duobus, sine vlla dubitatione re- spuat. Ita n. respuit oē corporeū. In spirituali- bus aut̄, oē mutabile quod occurrerit nō pu- tet Deus. Non. n. paruæ notitiæ pars est, cum de profundo isto in illam summittatē respira- mus, si anteq; scire possumus qd sit Deus, pos- sumus iam scire qd non sit. Non est. n. certe nec terrā, nec cœlum, nec quasi terra & cœ- lū, nec tale aliqd quare videmus in cœlo, nec tale aliqd quicquid non videmus, & est fortassis in cœlo. Nec si augeas imaginatio- ne cogitationis lucē solis quātū potes, siue quo sit maior, siue quo sit clarior, millies tm̄ aut innumerabiliter, neq; hoc est Deus. Nec sicut cogitanf angeli mūdi spūs coelestia cor- pora inspirantes, atq; ad arbitriū quo seruūt Deo mutantes atq; versantes, nec si oēs, cum sint millia miliū, in vnu collati vnu fiāt, nec tale aliqd Deus est. Nec si eosdem spūs sine corporib. cogites, quod quidem carnali co- gitationi difficillimū est. Ecce vide si potes, oāa prægrauata corpore qđ corrumpitur, & onusta terrena cogitationib. multis & variis, ecce vide si potes, Deus veritas est. Hoc enim scriptum est. Quoniam Deus lux est, nō quo modo isti oculi vident, sed quomodo uidet cor, cum audit ueritas est. Noli querere qd si ueritas, statim enim se opponunt caligin- nes imaginum corporalium, & nubila phan- tasmatum, & perturbat serenitatem, quę pri- mo iētu diluxit tibi, cum diceretur ueritas. Ecce in ipso primo iētu, quo uelut corusca- tione perltringeris, cum dī ueritas mane si potes, sed non potes. Relaberis in ista solita atque terrena. Quo tandem pondere quo F relaberis, nisi sordium contractarum cupi- ditatis uisco & peregrinationis erroribus. Ecce iterum uide si potes. Non amas certe ni si bonū, quia bona est terra altitudine mon- tium & temperamento collium & planicie camporum, & bonum p̄edium, amoenū ac fertile, & bona domus paribus membris di- sposita, & ampla & lucida, & bona anima-

Apoc. 5.

Sapien. 9

1. Ioan. 1

Deus: uni-
ce bonus.

C. p. 3.

DE TRINITATE

lia, aīata corporā, & bonus aer modestus & salubris, & bonus cibus suavis atq; aptus valetudini, & bona valetudo sine doloribus & lasitudine, & bona facies hoīs dimensa pariter & affecta hilariter & luculēter colorata, & bonus aīus amicā cōfessionis dulcedine & amoris fide, & bon^o vir iustus, & bone dixitiae, qā facile expeditū, & bonū cōlū cū sole & luna & stellis suis, & boni angeli san-

G Etia obedientia, & bona locutio suauiter docēs, & cōgruēter mouens auditorē. Et bonū carmē, canorum numeris, & sentētiis graue. Quid plura & plura? Bonū hoc & bonū illud. Tolle hoc & illud & vide ipsū bonū si potes, ita Deū videbis, non alio bono bonū, sed bonū oīs boni. Neq; n. in his oīb. bonis vel qā cōmemorau, vel quā alia cernunf siue cogitanf, diceremus aliud alio melius cū re iudicamus, nisi esset nobis i pressa notio ipsius boni, fm qd & p̄baremus aliqd, & aliud alij p̄poneremus. Sic amandus est Deus, non hoc & illud bonū, sed ipsum bonū. Quāren dū. n. bonum aīe, nō cui superuolitet iudicādo, sed cui hāreat amando. Et quid hoc nisi Deus? Nō bonus aīus, aut bonus angelus, aut bonū cōlū, sed bonū bonū. Sic. n. forte facili aduertif qd velim dicere. Cū. n. audio, verbi grā, qd dī aīus bonus, sicut duo verba sūr, ita ex eis verbis duo quādā intelligo. Aliud quo aīus est, aliud quo bonus. Et qdē vt aīus esset, nō egit ipse aliqd. Non. n. iā erat q. ageret vt esset. Vt autē sit bonus aīus, video agendū esse volūtate, non quia id ipsum quo aīus est, non est aliquid boni. Nā vnde iam dī & verisime dī corpore melior? sed iō nondū dī bonus aīus, qm̄ restat ei actio voluntatis, qua sit p̄ficiātor, q̄ si neglexerit, iure culpa recte qd̄ non bonus aīus. Dicitur. n. ab eo q. hoc agit. Et quia laudabilis, profecto iste qui hoc nō agit vituperabilis est. Cum vero agit

H hoc studio, & sit bonus aīus, nisi se ad aliqd cōuertat qd̄ ipse non est, non pōt hoc asseq. Quo se autē cōuertit vt fiat bonus aīus, nisi ad bonū, cū hoc amat & appetit, & adipisci? Vnde si rursus se auertat, fiatq; non bonus, hoc ipso q̄ se auertit à bono, nisi maneat in se illud bonū vnde se auertit, non est quod se iterū si voluerit emendare cōuertat. Quāp nulla effent mutabilia bona, nisi esset incommutabile bonū. Cū itaq; audis bonū hoc & bonū illū, que p̄nt alias dici etiam

non bona, si potueris sine illis, quā participatio boni bona sunt, p̄spicere ipsum bonū, cuius participatione bona sunt, simul. n. & ipsum intelligis cū audis hoc aut illud bonū. Si ergo potueris, illis detractis per seipsum per spicere bonū, perspexeris Deum. Et si amore inhāeris, cōtinuo beatificaberis. Pudeat autē cū alia nō ament, nisi qā bona sunt, eis inhārendo nō amore bonū ipsum, vñ bona sunt. Illud ēt, q̄ aīus, tm̄ quia est aīus, ēt nondū eo modo bonus quo se cōuertit ad incommutabile bonū, sed vt dixi tm̄ animus, cum ita nobis placeat vt eum omni ēt luci corporeā cū bene intelligimus pr̄feramus, non in seipso nobis placet, sed i illa arte qua fact⁹ est. Inde enim approba factus, vbi vñ fuisse faciēdus, hec est veritas, & simplex bonum. Non. n. est aliud aliqd q̄ ipsum bonū, ac p̄ hoc ēt sumnum bonū. Non. n. minui vel augeri bonum pōt, nisi qd̄ ex alio bono bonū est. Ad hoc se igis aīus cōuertit ut bonus sit, à quo habet vt animus sit. Tuuc ergo voluntas naturae congruit vt perficiatur in bono animus, cū illud bonum diligitur conuersione voluntatis, vnde est & illud quod non amittitur, nec auerſione voluntatis. Auertendo. n. se à summo bono, amittit aīus vt sit bonus aīus, non autē amittit vt sit aīus, cum & hoc iam bonū sit corpore melius, hoc ergo amittit voluntas, quod volūtas adipiscit. Iam erat aīus qui cōuerti ad id vellet à quo erat. Qui autē vellet esse anteq; esset, nondū erat, & hoc est bonum nostrū, ubi uidemus utrum esse debuerit aut débeat qc̄quid esse debuisse, aut dére cōprehendimus, & ubi uidemus esse non potuisse nisi esse debuisse, quicquid ēt quo esse debuerit cōprehendimus. Hoc ergo bonum nō lōge positiū est ab uno quoq; nostrū. In illo. n. uiuimus, mouemur, & lūmūs. Sed dilectione standū est ad illud, & inhārendū illi, ut p̄sēte p̄ficiāmus à quo sumus, quo absente nec esse possumus. Cum enim per fidem adhuc ambulamus nō per spēm, nō dū utiq; uidemus Deū, sicut idē ait, facie ad faciem, quem tm̄ nisi nūc iam diligamus, nunq; uidebimus. Sed quis diligit quod ignorat? Sciri. n. aliquid & non diligi pōt. Diligi autē quod nescitur, quāro utrū possit, quia si nō pōt, nemo diligit Deum antequam sciat. Et quid est Deū scire, nisi eum mēte cōspicere, firmeq; percipere? Non. n. corpus est ut car-

K illi, ut p̄sēte p̄ficiāmus à quo sumus, quo absente nec esse possumus. Cum enim per fidem adhuc ambulamus nō per spēm, nō dū utiq; uidemus Deū, sicut idē ait, facie ad faciem, quem tm̄ nisi nūc iam diligamus, nunq; uidebimus. Sed quis diligit quod ignorat? Sciri. n. aliquid & non diligi pōt. Diligi autē quod nescitur, quāro utrū possit, quia si nō pōt, nemo diligit Deum antequam sciat. Et quid est Deū scire, nisi eum mēte cōspicere, firmeq; percipere? Non. n. corpus est ut car-

Mat. 5
I. Co. 1
1. T. 1
Fides in
uulsi m̄
accedit
charitas.
Cap. 4.
1. Cor. 5.
1. Co. 13.
3. Gen. di.
24. c. p̄f
hoc. in. f.
neis.

Quā tri-
nitas dil-
gañ in co-
gnita. c. 5

neis oculis inquiratur. Sed & priusquam valeremus cōspicere atq; percipere Deū, sicut cōspicci & percipi pōt; qd mundicordib, licet: Beati.n.mundicordes, qd ipsi Deū videbunt, nisi p fidem diligat, nō poterit cor mūdar, quo ad Deū videndū sit aptum & idoneum. Vbi sunt.n. illa tria, p qd in aio adificanda, oīum diuinorum librorum machinamenta cōsurgunt, fides, spes, charitas, nisi in aio credente qd nondū vider, & sperate atq; amate qd credit. Amatur ergo & qd ignorat, sed tñ credit: Nimirū aut̄ cauendū est, ne credens

Laius id qd non videt fingat sibi aliqd qd non est. & sperat diligatq; qd falsum est. Qd si sit, nō erit charitas de corde puro & cōscientia bona, & fide nō fīcta, q finis pcepti est, sicut idē Apostolus dicit. Neceſſe est aut̄ cum aliqua corporalia lecta vel audita quo nō vidi mus, credimus, fingat sibi aliqd aius in linea mētis formisq; corporū, sicut occurrit cogitanti, qd aut verū nō sit, aut ēt si verum est, qd rarissime pōt accidere, nō hoc tñ fide vt teneamus quicq; pdeft, sed aliud aliqd vtile, qd p hoc insinuat. Quid. n. legentiū vel audiētiū q scripsit Apostolus Paulus, vel q de illo scripta sunt, nō fingit aio, & ipsius Apostoli faciem, & oīum quorū ibi noīa cōmemoran? Et cū in tāta hoīum multitudine qbus illæ literæ note sunt, alius aliter lineaēta figuramq; illorū corporū cogitet, q pro pinquius & sublimius cogitet, vtq; incertū est. Neq; ibi occupat fides nostra, qua facie corporis fuerint illi hoīes, sed tm qd p Dei grām ita vixerūt, & ea gesserūt, q scriptura il la testat, hoc & vtile est credere, & nō despērandū & appetēdū Nā & ipsius dñice facies carnis, innumerabilū cogitationū diuersitate variaf & singif, quę tñ vna erat, quę cunq; erat. Neque.n. in fide nostra quā de domino

M Iesu Christo habemus, illud salubre est quod sibi aius fingit, longe fortasse aliter q res se habet, sed illud qd ēm spēcie de hoīe cogitamus, habemus. n. quasi regulariter infixā humānæ naturæ notitiā, ēm qd quicquid tale aspicimus, statim hominē esse cognoscimus vel hominis formam. Secundū hanc notitiā cogitatio nostra informatur, cum credimus pro nobis Deum hominem factum, ad humiliatis exemplum, & demonstrandam erga nos dilectionēm Dei. Hoc enim nobis prōdest credere, & firmum atque inconcussum

corde retinere. s. humilitatem qua natus est Deus ex fœmina, & à mortalib. por tantas cōtumelias perductus ad mortem summum cōmedicamentū, quo superbiæ nostræ sanare tumor, & altum sacramentū quo peccati vinclū soluerēt. Sic & virtutē miraculorū ipsi & resurrectionis eius, qm nouimus quod sit oīpotentia, de oīpotente Deo credimus, & ēm spes & genera rerum vel natura intacta vel experientia collecta, de factis huiuscemo di cogitamus, vt non fīcta sit fides nostra.

Neque.n. nouimus faciē virginis Mariæ, ex Io. m. 11.

qua ille à viro intacta, neq; in ipso partu con A rupta mirabiliter natus est. Nec qb. membro rum lineaētis fuerit Lazarus, nec Bethaniā: nec sepulchrū lapidēq; illum quē remoueri iusit cū eū resuscitare vidim⁹, nec monumē

tum nouum excisum in petra vnde ipse surrexit, nec montem Oliueti vnde ascendit in cœlū. Neque omnino scimus quicunque ista non vidimus, an ita sint vt ea cogitamus, immo vero probabilius existimamus nō esse ita. Nanque cum alicuius facies vel loci vel hoīis, vel cuiuslibet corporis eadem occurrit oculis nostris quæ occurrebat aio cum eam priusquam viderimus cogitabamus nō partuo miraculo mouemus. Ita raro & penē nunq; accidit, & tñ ea firmissime credimus, quia ēm specialē generalemq; notitiām quę certa nobis est cogitamus. Credimus. n. dñm Iesum Christum natū de virgine quæ Maria vocabatur. Quid sit autem virgo, & quid sit nasci, & quid sit nomen proprium non credimus, sed prorsus nouimus. Vtrū aut̄ illa facies Mariæ fuerit qd occurrit aio cum ista loquimur aut recordamur, nec nouimus omnino, nec credimus. Itaq; hic salua fide licet dicere, forte talē habeat faciē, forte talem, forte aut̄ de virgine natus est Christus, nemo salua fide Christiana dixerit. Quā obrem B qm trinitatis eternitatē, & æqualitatē & vnitatē qd ut dñs intelligere cupimus, prius autem qd intelligamus credere debemus, vigilandumq; nobis est ne fīcta sit fides nostra, eadem quippe trinitate fruendum est, vt beate viuamus, si autem fallim⁹ de illa credidimus, inanis erit spes, & non cauta charitas, quomodo igitur eam trinitatēm quā non nouimus, credendo diligimus? An secundū spēcialem generalemve notitiā, secundū quā diligimus Apostolū Paulum? Qui ēt si non

Mat. 27.
Acto. 1.

Luce. 2.

K
Aet. 17.
Fides in-
nūbilis nō
accedit
charitas.
Cap. 4.
1. Cor. 5.
1. Co. 13.
3. feni. di.
24. c. pof.
hoc. in. fi.

Qdō tri-
mitas dili-
gāt in co-
gnitio. c. 5

DE TRINITATE

Ea facie fuit quæ nobis occurrit de illo cogitabib. & hoc penitus ignoramus , nouimus tñ quid sit hō. Vt.n.longe nō eamus, hoc sumus.i.hō,& illū hoc fuisse & aīam eius corpori copulatam mortaliter vixisse manifestū est. Hoc ergo de illo credim⁹, qđ innenim⁹ in nobis,iuxta speciē vel genus quo humana oīs natura pariter continet. Quid igit̄ de illa excellētia trinitatis sive specialiter sive gñali ter nouim⁹, quasi multæ sint tales trinitates, quarum aliquas experti sumus, vt p regulam similitudinis ip̄fessam vel specialē vel gñalē notitiā, illā quoq; talē esse credamus , atque ita rem qđ credimus & nōdū nouimus, ex patilitate rei qđ nouimus diligamus? Qđ vtique

Con non ita est. An quēadmodū diligimus in dñō lesu Christo, qđ resurrexit à mortuis, quāvis inde neminē vnq̄ resurrexisse viderimus, ita trinitatem qđ non videmus , & qualem nullā vnq̄ vidimus possumus credendo diligere? Sed quid sit mori, & quid sit viuere, vtq; scimus, quia & viuimus & mortuos ac morientes aliqui vidimus & experti sumus . Quid est aut aliud resurgere, nisi reuiuscere.i.ex morte ad vitā redire? Cum ergo dicimus & credimus esse trinitatē,nouimus qđ sit trinitas, qđ nouimus qđ sint tria, sed nō hoc diligimus.

*Micare
digitis...* Nam id vbi volumus facile habemus, vt alia omittam,vel micando digitis tribus.an vero diligimus, non qđ oīs trinitas, sed qđ trinitas Deus. Hoc ergo diligimus in trinitate, quod Deus est, sed Deū nullum aliū vidimus , aut nouimus, qđ vñus est Deus, ille solus quē nō dum vidimus, & credendo diligimus. Sed ex qua rerū notarū similitudine vel cōparatio-

*In sanctis
quid aili-
gamur.* ne credamus, qno ēt nondum notū Deum diligamus,hoc queris. Redi ergo mech, & cōsideremus enī diligamus Apostolum . Nunquidnam pp̄ humanam speciē quam notissimam habemus, eo qđ credimus eum hominē fuisse? Non vtq; . Alioquin nunc nō est quē diligamus, qñquidem homo ille iam nō est. Aīa.n.eius a corpore separata est. Sed id qđ

Din illo amamus, etiam nūc viuere credimus. Amamus.n.āiū iustum . Ex qua ergo gñali aut speciali regula, nisi qđ scimus, & quid sit aīus, & quid sit iustus? Et animus qđem quid sit, nō incōgrue nos dicimus idēt nosse , qđ & nos habemus animum. Neque. n.vnquam oculis vidimus, & ex similitudine visorū plurium, notionem gñalem specialemve perce-

pimus, sed potius vt dixi , quia & nos habemus. Quid. n.tam intime scit,seq; ipsum esse sentit, qđ id quo ēt cātera sentiuntur.i. ipse animus? Nā & motus corporū qb.pter nos alios viuere sentimus, ex nostra similitudine agnoscimus, qđ & nos ita mouemus corpus viue do sicut illa corpora moueri aduertimus. Ne que. n. cū corpus vñū mouet aperit vlla via oculis nñis ad videndum aīum , rem. s. quæ oculis videri non pōt, sed illi moli aliqd inesse sentimus, quale nobis ineſt ad mouendū similiter molē nostram,qđ est vita & aīa. Ne que. n.quasi humane prudentiæ rōnisq; propriū est. Et bestiæ qđpp̄ sentiunt viuere , non tñ seip̄as, sed ēt leiuicē atq; alternrum,& nosip̄los. Nec aīas nostras vident, sed ex motib.corporis,idq; statim & facillime quadā cōspiratione naturali. Animū igit̄ cuiuslibet ex nō nouimus , & ex nostro credimus quem nouimus. Non. n. tñ sentimus aīum, sed ēt scire possumus quid sit aīus consideratione nostri,habemus.n.animū . Sed quid sit iustus , vnde nouimus? Dixeramus.n. nos Apostolum non alia cā diligere , nisi qđ sit iustus animus. Nouim⁹ ergo & quid sit iustus, sicut & quid sit aīus. Sed quid sit aīus , vt dīctum est, nouimus ex nobis. Inest.n. aīus nobis. Quid aut̄ sit iustus vnde nouimus, si iusti non sumus? Quod si nemo nouit quid sit iustus nisi qui iustus est, nemo diligit iustū vnq̄ nisi iustus. Nemo.n. pōt diligere quē iustum esse credit ob hoc ipsum , quia iustū esse credit, si quid sit iustus ignorat. Secundum qđ si perius demonstrauimus neminē diligere qđ credit & nō videt, nisi ex aliqua regula notitia gñalis sive specialis. Ac per hoc si non diligit iustū nisi iustus , qno volet qđque iustus esse qui nondū est? Non.n.vult qđquā esse qđ nondū diligit. Vt aut̄ sit iustus qui nondū est, volet vtq; iustus esse, vt aut̄ velit , diligit iustum. Diligit ergo iustum, & qui nōdū iustus est. Diligere aut̄ iustū nō pōt , qui quid sit iustus, ignorat. Proinde nouit quid sit iustus, & qui nondū est,vbi ergo nouit?num oculis uidit? An vllum corpus iustū velut albū, aut nigrū, aut quadrū, aut rotundū? quis hoc dixerit? An oculis nō vidiit nisi corpora. Iustus aut̄ in hōe non est, nisi amicus. Et cū homo iustus dicitur, ex animo dicit, non ex corpore. Est enim quādā pulchritudo animi iustitia qua pulchri sunt homines plerique etiam

*Quid sit
iustus
mu.*

etiam qui corpore distorti atque difformes sunt. Sicut autem aius non videtur oculis, ita nec pulchritudo eius. Vbi ergo nouit quid sit iustus, quod nondum est, atque ut sit diligit iustum? An signa quaedam per motum corporis emicant, quibus ille aut ille homo esse iustus apparet? Sed unde nouit illa signa esse animi iusti, nesciis quid omnino sit iustus? Nouit ergo. Sed ubi nouimus quod sit iustus, et cum iusti nondum sumus? Si extra nouimus, in corpore aliquo nouimus. Sed non est ista res corporis. In nobis igitur nouimus quod sit iustus. Non nam alibi hoc inuenio cum quoque ut hoc eloquer, nisi apud meipsum. Et si interrogabo alium quod sit iustus apud se ipsum quod respondeat. Et quod quis hinc verum respondeat.

Gere potuit, apud se ipsum quod responderet inuenit. Et Carthaginum quidem cum eloquuntur, apud meipsum quoque ut eloquer, & apud me ipsum inuenient phantasiam Carthaginis. Sed eam propter corpus acceperunt. Propter corporis sensum, quoniam praesens in ea corpore sui, & eam vidi atque sensi, memo riaque retinui, ut apud me inuenire de illa verbis, cum eam velle dicere. Ipsa nam phantasia eius in memoria mea verbum eius, non sonus iste trisyllabum, cum Carthago non sit, vel est cum tacite non est ipsum per spatia temporum cogitat, sed illud quod in anno meo cernit, cum hoc trisyllabum voce proferatur, vel ante quod proferatur. Sic & Alexandriam cum eloquuntur volo quod nunquam vidi, proposito est apud mephantasma eius. Cum nam a multis audisset & credidisset magnam esse illam verbum, sicut mihi narrari potuit, finxit anno meo imaginem eius quod potuit, & hoc est apud me verbum eius, cum ea volo dicere ante quod vox quoniam syllabas proferatur, quod nomen eius

Habere omnibus nostris est. Quam in imaginem ex anno meo proferre possem ad oculos hominum qui Alexandriam nouerunt, profecto autem oculis dicent, non est ipsa, aut si diceretur, ipsa est, multum mirarer, atque intuens in anno meo ipsam. In imaginem quasi picturam eius, ipsam tamen esse negare, sed eis crederem qui visum tenerentur. Non autem ita queritur quod sit iustus, nec ita inuenio, nec ita intueor, cum id eloquer, nec ita probem cum audior, nec ita probem cum audio, quam tale aliquid oculis viderim, aut vel corporis sensu sed dicerim, aut ab eis qui ita didicissent auctoriter. Cum nam dico & sciens dico, iustus est animus qui scientia atque ratione in vita ac moribus sua cuique distribuit, non aliquam rem absente cogito, sicut Carthaginem, aut

fingo ut possim sicut Alexandriam, siue ita sit siue non ita, sed praesens quedam cerno, & cerno apud me, & si non sum ipse quod cerno, & multi qui audiunt approbabunt. Et quod me audit atque scienter approbat, apud le & ipse hoc idem cernit, et si non sit & ipse quod cernit. Iustus vero cum id dicit, id quod ipse est cernit & dicit. Et ubi est ipse cernit, nisi apud se ipsum? Illud mirabile est, ut apud le animus videat quod alibi nusquam vidi, & verum videat, & ipsum verum. Si iustum animus videat, & sit ipsum animus, & non sit iustum animus, quem apud se ipsum videt. Num est alius animus iustus in anno nondum iusto? Aut si non est quem ibi videt, cum videt & dicit quod sit animus iustus, nec alibi quod in seipso videt, cum ipse non sit animus iustus? An illud quod videt, veritas est interior praesens animo qui eam valet intueri, neque oculi valent? Et qui intueri valent, hoc est quod intuerentur non omnes sunt, hoc est non sunt est ipsi iusti animi, sicut prius videre ac dicere, quod sit iustus animus. Quod unde esse potuerunt, nisi inherendo eidem ipsi forma quod intuerentur inde formarent & sint iusti animi, non tam cernentes aut dicentes iustum esse animus qui scientia atque ratione in vita ac moribus sua cuique distribuit, sed est ut ipsi iuste vivant, iustaeque morati sint, sua cuique distributione, ut nemini quocquam debeat nisi ut in uicem diligent? Et unde inheret illi forma, nisi amando? Cur ergo alium diligimus quem credimus iustum, & non diligimus ipsam formam, ubi videmus quod sit iustus animus, ut & nos iusti esse possumus? An vero nisi & istam diligenteremus, nullo modo eum diligenteremus quem diligimus ex ista, sed dum iusti non sumus, minus eam diligimus quam ut iusti esse valeamus? Homo ergo qui credit iustum, ex ea forma, & veritate diligitur, quam cernit & intelligit apud se ille qui diligit, ipsa vero forma & veritas non est quomodo aliunde diligitur. Neque nam inuenimus aliquid tale praepter ipsam, ut eam cum incognita est credendo diligamus, ex eo quod iam tale aliquid nouimus. Qui cudit nam tale aliquid perspexit ipsa est, & non est quocquam tale, quoniam sola ipsa talis est, qualis ipsa est. Qui ergo amat homines, aut quia iusti sunt, aut ut iusti sint amare debet, sic nam & semetipsum amare debet, aut quia iustus est, aut ut iustus sit. Sic nam diligat proximum tanquam seipsum sine vello periculo. Qui enim aliter se diligit, iniuste

*Mat. 22.**fe*

*Quid sit
iustus animus.*

*Rom. 13.**1. sen. di-**27.c. con-**sequenter.*

D E T R I N I T A T E

se diligit, quoniam se ad hoc diligit ut sit iniustus. Ad hoc ergo ut sit malus, ac per hoc iam non se diligit. Qui n. diligit iniquitatem, odit aiam suam. Quare non est praeципue videndum in hac ratione quae de trinitate nobis est, & de cognoscendo Deo, nisi qd sit vera dilectio, immo vero qd sit dilectio. Ea quippe dilectio dicenda est quae vera est, alioquin cupiditas est, atq; ita cupidi abusus dñr diligere, quemadmodum cupere abusus dñr, qui diligunt. Hac est autem vera dilectio ut inherentes veritati iuste vivamus, & io cōtemnamus omnia mortalia p̄ amore hoīum, quo eos volumus iuste vivere. Ita n. & mori p̄ fratribus utiliter parati esse poterimus qd nos dñs Iesus Christus exēplo suo docuit. Cū n. duo p̄cepta sint in qb. tota lex pendet & Prophetæ, dilectio Dei & dilectio proximi, nō immixti to plerunq; scriptura pro vtroq; ponit. Siue tm̄ Dei, sicut est illud, Scimus quā diligētib.

Mat. 22. Deum omnia cooperantur in bonum. & iterum, Quisquis autem diliget Deum hic cognitus est ab ipso. & alia multa, qā & qui diliget Deum, cōsequens est ut faciat qd p̄cipit Deus, & in tm̄ diliget in quantum facit, consequens ergo est ut & proximum diligat, qā hoc p̄cepit Deus. Siue tm̄ proximi dilectionem scriptura commemorat, sicut est illud. Inuicē onera nostra portate, & sic adimplebitis legem Christi. & illud. Omnis n. lex in uno sermone implet, in eo q̄ scriptum est, Diliges proximum tuum tanq; te ipsum. & in Euāgeliō, Oia quæcunq; vultis ut faciat vobis hoīes bona, ita & vos facite illis, hanc est n. lex & Propheta. & pleraq; alia reperimus in literis sanctis: in qb. sola dilectio proximi ad perfectionē p̄cipi v̄r, & taceri de dilectione Dei, cui in vtroq; lex pendeat & Prophetæ. Sed & hoc iō, quia & qui proximum diliget, cōsequens

vt cunq; cogitauerunt facta magis eius appetunt quae humana mira infirmitas, non imitantur pietatem qua diuina requies compara. Malunt n. superbe hoc posse qd angelus, q̄ deuote hoc esse quod angelus. Non n. sanctus q̄ quam p̄tate sua gaudet, sed eius a quo habet posse q̄cquid congruenter potest. Et nouit potentius esse coniungi oīpotentiā pia voluntate, quam propria voluntate posse quod contremiscant qui talia non possunt. Itaq; ipse dominus Iesus Christus talia faciens, vt mirantes doceret ampliora, & tali bus insolitis intentos atq; suspētos ad aeterna atq; interiora conuerteret, Venite, inquit, ad me oēs qui laboratis & onerati estis, & reficiā vos, rollite iugū meū super vos. Et nō ait, discite à me quāriduanos mortuos suscitare, sed ait, Discite a me qm̄ mitis suā & humiliās corde. Potētor est n. & tutor solidissima humilitas, q̄ vento fissima celstudo. Et iō sequit, dicens. Et inuenietis requiem animabus vestris. Dilectio n. non inflatur, & Deus dilectio est, & fideles in dilectione acquiescent illi, revocati à strepitu qui foris est, ad gaudia filētij. Ecce Deus dilectio est, ut quid imus & currimus in sublimia cōlorum, & Quidq; ima terrarum, quērentes eum qui est apud nos, si nos velimus esse apud eum? Nemo dicat, non noui quid diligam. Diligat fratrem, & diligit eandem dilectionem. Magis nouit dilectionem qua diligat, q̄ fratrem quem diligit. Ecce iam potest notiorem Deum hēre quam fratrem. Planè notiorem, qā p̄sentio & Dem̄notiorem, quia interiore notiorem, eti. ca. 8, quia certiorē. Amplectere dilectionē Deū, 1. sen. di. & dilectione amplectere Deum. Ipsa est dilectionē quae omnes bonos angelos, & omnes Dei seruos cōlocat: vinculo sanctitatis, nosque & illos coniungit in uicem nobis, & subiungit sibi: Quanto igitur saniores sumus à tumore superbia, tanto sumus dilectione pleniore. Et quo nisi Deo plenus est, qui plenus est dilectione? At enim charitatem video, & quantum possum eam mente complico, & credo scripture dicenti, Quoniam Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet. Sed cum illam video, non in ea video trinitatem. Immo vero vides trinitatem, si charitatem vides. Sed commonebo si potero, ut videre te video aspit tantum ipsa, ut moueamur charitate ad aliquod bonum.

Quia

L Rom. 8. tm̄ Dei, sicut est illud, Scimus quā diligētib. Deum omnia cooperantur in bonum. & iterum, Quisquis autem diliget Deum hic cognitus est ab cordib. nostris per sp̄m sanctum q̄ datus est nobis. & alia multa, qā & qui diliget Deum, cōsequens est ut faciat qd p̄cipit Deus, & in tm̄ diliget in quantum facit, consequens ergo est ut & proximum diligat, qā hoc p̄cepit Deus. Siue tm̄ proximi dilectionem scriptura commemora, sicut est illud. Inuicē onera nostra portate, & sic adimplebitis legem Christi. & illud. Omnis n. lex in uno sermone implet, in eo q̄ scriptum est, Diliges proximum tuum tanq; te ipsum. & in Euāgeliō, Oia

I. Cor. 8. illo. & illud, Qm̄ charitas Dei diffusa est in cordib. nostris per sp̄m sanctum q̄ datus est nobis. & alia multa, qā & qui diliget Deum, cōsequens est ut faciat qd p̄cipit Deus, & in tm̄ diliget in quantum facit, consequens ergo est ut & proximum diligat, qā hoc p̄cepit Deus. Siue tm̄ proximi dilectionem scriptura commemora, sicut est illud. Inuicē onera nostra portate, & sic adimplebitis legem Christi. & illud. Omnis n. lex in uno sermone implet, in eo q̄ scriptum est, Diliges proximum tuum tanq; te ipsum. & in Euāgeliō, Oia

Galat. 6. quæcunq; vultis ut faciat vobis hoīes bona, ita & vos facite illis, hanc est n. lex & Propheta. & pleraq; alia reperimus in literis sanctis: in qb. sola dilectio proximi ad perfectionē p̄cipi v̄r, & taceri de dilectione Dei, cui in vtroq; lex pendeat & Prophetæ. Sed & hoc iō, quia & qui proximum diliget, cōsequens

Galat. 5. M est ut ipiam p̄cipue dilectionē diligat, Deū autem dilectio est, & qui manet in dilectione in Deo manet. Consequens ergo est ut p̄cipue Deum diligat. Quare qui querunt Deum p̄ illas p̄tates, quae mundo p̄funt vel partib. mundi, auferuntur ab eo longeq; iactantur, non in eruallis locorum, sed diuersitate affe. etuum. Exterius n. conantur ire, & interiora sua defuerunt quib. interior est Deus. Itaque si aliquam ēt sanctam p̄tatem vel audierūt, vel

1. Co. 13.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

1. sen. di.

17. can. autem.

1. Ioan. 2.

Quia cum diligimus charitatem, aliquid diligenter diligimus, p p hoc ipsum quia dilit aliiquid. Ergo qd dilit charitas, vt possit etiam ipsa charitas diligi? Charitas n non est quq nihil dilit. Si aut leipsam diligat, diligat aliqd oportet, vt charitatem se diligat. Sicut enim verbum indicat aliqd indicat et seipsum: sed non se verbū incitat, nisi se aliqd indica re inciderit, sic & charitas dilit qdēm se, sed nisi se aliqd diligenter diligat, non charitatem se diligat. Quid ergo dilit charitas, nisi qd charitate diligimus? Id aut ut a proximo prouehamur, frater est, Dilectionem autem

D fraternam quātum commēdat Ioannes Apo stolus attendamus. Qui dilit, inquit, fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Manifestum est q iustitiae perfectio nem in fratris dilectione posuerit. nam i quo scādalu m non est, vtq; perfectus est. Et tñ v̄ dilectionē Dei tacuisse, quod nunq faceret, nisi qa in ipsa fraterna dilectione vult intel ligi Deum. Apertissime n. in eadem epistola paulopost ita dicit, Dilectissimi diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo est. Et omnis qui dilit ex Deo nat⁹ est, & cognoscit Deū. Qui non dilit, non cognovit Deum, quia Deus dilectio est. Ista cōtextio satis aperteq declarat, eandem ipsam fraternam dilectionem, nam fraterna dilectio est qua diligimus inuicem, nō solum ex Deo, sed etiam Deum esse, q videmus tanta autoritate prædicari. Cum ergo de dilectione diligimus fratrem, de Deo diligimus fratrem. Nec fieri potest vt ean dem dilectionem non præcipue diligamus, qua fratrem diligimus. Vnde colligitur, duo illa præcepta non posse esse sine inuicem, qm quippe Deus dilectio est, Deum certe dilit qui dilit dilectionem. Dilectionem autem neceesse est vt dilit, qui dilit fratrem. Et ideo paulopost ait: Non potest Deum dilige

E re, quem non videt, qui fratrem quem videt non dilit, quia hæc illi causa est, non viden di Deum, q non dilit fratrem. Qui enim non dilit fratrem, non est in dilectione, & qui non est in dilectione, non est in Deo, q Deus dilectio est. Porro qui non est in Deo, non est in lumine, quia Deus lumen est, & te nebra in eo non sunt vllæ. Qui ergo non est in lumine, qnid mirum si non videt lumen. i. non videt Deum quia in tenebris est? Fratrem autem videt humano visu, quo videri Deus

non potest. Sed si eum quem videt humano visu spiritali charitate diligere: videret Deū: qui est ipsa charitas, visu interiore, quo vi de ri potest. Itaq; qui fratrem quem videt non dilit, Deum quem p p ea nō videt, q Deus dilectio est, qua caret qui fratrem nō dilit, qn̄ potest diligere? Nec illa iā q̄ moueat,

^{3. sen. di.}
^{27. c. hic queritur}
^{1. Ioan. 4.}

quantum fratri charitatis debeamus impēde re, quantum Deo: incomparabiliter plusquā

^{3. sen. di.}

^{29. c. quo rū etiam.}

nobis Deo, fratri autem quantum nobisip̄s.

Nos autem ipso tanto magis diligimus, quā

F ^{3. sen. di.}

to magis diligimus Deum. Ex vna igitur ea demq; charitate Deum proximumq; diligi

^{3. sen. di.}

mus, led Deum propter Deum nos autem &

^{27. c. hic queritur}

proximum p p Deum. Quid. n. est quo q̄

^{Hoīes ho minū. exē}

exārdescamus, cum audiuimus & legimus:

^{plis magis accendi mur. c. 9.}

Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nūc dies salutis. nullam in quoquam dantes offen

^{mur. c. 9.}

sionem, vt non reprehendat ministerium no

^{1. Cor. 6.}

strum, sed in omnib. commendantes nosmet

ipsos vt Dei ministros, in multa patientia, in

tribulationib. in necessitatib. in angustiis, in

plagis, in carcerib. in seditionib. in laborib.

in vigilis, in ieiuniis, in castitate, in scientia,

in lōganimitate, in bonitate, in spiritu sancto,

in charitate nō ficta, in verbo veritatis, in vir

tute Dei, per arma iustitiae, a dextris & sinis

tristis, per gloriam & ignobilitem, per infamiam & bonam famam, vt seductores & ve

races, vt q ignoramus & cognoscimur, quasi

morientes, & ecce viuimus, vt coerciti & nō

mortificati, vt tristes, semper autem gauden

tes, sicut egeni multos autem ditates, tanquā

nihil habentes, & omnia possidentes. Quid

est enim quod accendimur in dilectionem

Pauli Apostoli, cum ista legimus, nisi qud

credimus eum ita vixisse? Viuendum tamen

sic esse Dei ministris, non de aliquibus audi

tum credimus, led intus apud nos, vel potius

supra nos in ipsa veritate conspicimus. Illū

G ^{mit se}

ergo quem sic vixisse credim⁹, ex hoc quod

videmus diligimus. Et nisi hanc formam,

quam semper stabilem atque incommutabi

lelm cernimus, præcipue diligenter, non

ideo diligenter illum, quia eius vitam, cū

in carne viueret, huic formæ coaptatam

& congruentem fuisse, fide retinemus. Sed

nescio quomodo amplius & in ipsius for

nicæ charitatem excitatur, per fidem qua

credimus vixisse sic aliquem, & spem qua

nos quoq; ita posse viuere, qui homines fu

mus,

DE TRINITATE

mus, ex eo qd aliqui homines ita uixerunt, minime desperamus, ut hoc & desideremus ardenter & fidetius precemur. Ita & ipsorum uitā facit a nobis diligī forma illi^o dilectio, secundum qd uixisse credun̄, & illorum uita credita, in eandē formā flagrantiorē excitat charitatē, ut quāto flagratiū diligimus Deū, tāto certius feremusq; uideamus, qd in Deo cōspicimus incō mutabilē formā iustitiae, & m̄ quam hoīem uiuere oportere iudicamus. Valet ergo fides ad cognitionem & ad dilectionē Dei, non tanq; omnino incogniti, aut omniō nō dilecti, sed quo cognoscāt manifestius, & quo firmius diligāt. Quid est autē dilectio uel charitas, qd tanto pere scriptura diuinā laudat & prædicat, nisi amor boni? Amor autē alicuius amantis est, & amore aliqd amatur. Ecce tria sunt, amans, & quod amat, & amor. Quid est ergo amor, nisi quedam uita duo aliqua copulans, uel copulare appetēs, amantē, & quod amat? Et hoc etiā in extēnī carnalibusq; amorib. ita est, sed ut aliqd purius & liquidius haurianus, calcata carne alcendamus ad aīum. Quid amat aius in amico, nisi aiūm? Et illic igitur tria sunt, amans, & quod amat, & amor. Restat etiā hinc ascendere, & superius ista querere, quā tum homini datur. Sed hic paululum requiescat intentio, non ut se iam existimet inueniē se qd querit, sed sicut solet inueniri locus, ubi iā querendū est aliiquid, nondū illud inuentum est, sed iam inuentū est ubi querat, ita hęc dixisse sufficerit, ut tanquam ab arriculō alicuius exordij cetera contexamus.

D· A V R E L I I A V G V S T I N I
De Trinitate.

LIBER NONVS.

I
De trinitate quā inquirere debet. ca. 1.



Rinitatem certe querimus non quamlibet, sed illam trinitatē, quā Deus est, uerūq; ac summus, ac solus Deus. Expecta ergo qd quis hęc audis. Adhuc enim querimus, & talia querentem nemo iuste reprehendit, si tñ in fide firmissimus querat, qd aut nosse aut eloqui difficultimū est, Affirmantem uero cito iusteque reprehendit, quisquis melius uel uidet uel docet. Querite, inquit, Deū, & uiuet anima uestra,

Et ne quisquam tanquam apprehendisse temere gaudeat: Querite, inquit, faciem eius *Ps. 63.*

semper. Et Apostolus: Siquis se, inquit, putat aliquid scire, nondum scit quemadmodum scire oporteat. Quisquis autē diligit Deum,

hic cognitus est ab illo. Nec sic qdē dixit: *Ps. 104.*

Cognovit illū, quā periculosa præsumptio est, sed cognitus est ab illo. Sed & alibi cum dixisset. Nunc autem cognoscentes Deum, *I. Cor. 8.*

statim corrigen, immo cogniti, inquit, à Deo, maximeq; illo loco: Fratres, inquit, ego me ipsum non arbitror apprehendisse, vnum au-

tem, quā retro oblitus, in ea quā ante sunt extensis, secundum intentionem sequor ad palmam supernā uocationis Dei in Christo Iesu. Quotquot ergo perfecti, hoc sapiam^o. *K.*

Perfectionem in hac uita dicit, non aliud qd ea qd retro sunt obliuisci, & in ea quā ante sunt extendi secundum intentionem. Tuttissima est. n. querentis intentio, donec apprehēda illud quo tendimus, & quo extendimus.

Sed ea recta intentio est, quā proficiscitur à fide. Certa. n. fides utcumque inchoat cognitionē: cognitio uero certa nō perficiet, nisi post hanc uitam, cum uidebimus facie ad fa-

ciam. Hoc ergo sapiamus, ut nouerimus tutiorem esse affectu uera querendi, qd inco-

gnita pro cognitis præsumēdi. Sic ergo queramus tanquā inuenturi, & sic inueniamus, tanquam quās situri. Cum. n. cōsummauit ho-

mo, tunc incipit. De credendis nulla infidelitate dubitemus, de intelligentis nulla teme-

ritate affirmemus, in illis authoritas tenenda est, in his ueritas exquirienda. Quod ergo ad illam quæstionem attinet, credamus patrem

& filium & spiritum sanctum esse unū Deū, *1. sen. d.*

uniuersę creaturę conditorem atq; rectorē: *3.ca. quis propter.*

nec patrē esse filiū, nec spiritum sanctum uel patrem esse uel filium, sed trinitatem relata

rum ad inuicem personarum, & unitatem *L*
æqualis essentiæ. Hoc autem queramus in-

telligere, ab eoipso quem intelligere uolumus auxilium precantes, & quantum tribuit quod intelligimus explicare, tanta cu-

ra & sollicitudine pietatis, ut etiam si ali-

quid aliud pro alio dicimus, nihil tamen indignum dicamus. Ut si quid, uerbigratia, de patre dicimus, quod patri proprie-

non conueniat, aut filio conueniat, aut spi-

ritu sancto, aut ipsi trinitati, & si quid de filio, quod filio proprie non congruat, sal-

tem

De tribus in amore. cap. 1.

Cap. 2.

Cap. 3.

Cap. 4.

Cap. 5.

Cap. 6.

Cap. 7.

Cap. 8.

Cap. 9.

Cap. 10.

Cap. 11.

Cap. 12.

Cap. 13.

Cap. 14.

Cap. 15.

Cap. 16.

Cap. 17.

Cap. 18.

Cap. 19.

Cap. 20.

Cap. 21.

Cap. 22.

Cap. 23.

Cap. 24.

Cap. 25.

Cap. 26.

Cap. 27.

Cap. 28.

Cap. 29.

Cap. 30.

Cap. 31.

Cap. 32.

Cap. 33.

Cap. 34.

Cap. 35.

Cap. 36.

Cap. 37.

Cap. 38.

Cap. 39.

Cap. 40.

Cap. 41.

Cap. 42.

Cap. 43.

Cap. 44.

Cap. 45.

Cap. 46.

Cap. 47.

Cap. 48.

Cap. 49.

Cap. 50.

Cap. 51.

Cap. 52.

Cap. 53.

Cap. 54.

Cap. 55.

Cap. 56.

Cap. 57.

Cap. 58.

Cap. 59.

Cap. 60.

Cap. 61.

Cap. 62.

Cap. 63.

Cap. 64.

Cap. 65.

Cap. 66.

Cap. 67.

Cap. 68.

Cap. 69.

Cap. 70.

Cap. 71.

Cap. 72.

Cap. 73.

Cap. 74.

Cap. 75.

Cap. 76.

Cap. 77.

Cap. 78.

Cap. 79.

Cap. 80.

Cap. 81.

Cap. 82.

Cap. 83.

Cap. 84.

Cap. 85.

Cap. 86.

Cap. 87.

Cap. 88.

Cap. 89.

Cap. 90.

Cap. 91.

Cap. 92.

Cap. 93.

Cap. 94.

Cap. 95.

Cap. 96.

Cap. 97.

Cap. 98.

Cap. 99.

Cap. 100.

Cap. 101.

Cap. 102.

Cap. 103.

Cap. 104.

Cap. 105.

Cap. 106.

Cap. 107.

Cap. 108.

Cap. 109.

Cap. 110.

Cap. 111.

Cap. 112.

Cap. 113.

Cap. 114.

Cap. 115.

Cap. 116.

Cap. 117.

Cap. 118.

Cap. 119.

Cap. 120.

Cap. 121.

Cap. 122.

Cap. 123.

Cap. 124.

Cap. 125.

Cap. 126.

Cap. 127.

Cap. 128.

Cap. 129.

Cap. 130.

Cap. 131.

Cap. 132.

Cap. 133.

Cap. 134.

Cap. 135.

Cap. 136.

Cap. 137.

Cap. 138.

Cap. 139.

Cap. 140.

Cap. 141.

Cap. 142.

Cap. 143.

Cap. 144.

Cap. 145.

Cap. 146.

Cap. 147.

Cap. 148.

Cap. 149.

Cap. 150.

Cap. 151.

Cap. 152.

Cap. 153.

Cap. 154.

Cap. 155.

Cap. 156.

Cap. 157.

Cap. 158.

Cap. 159.

Cap. 160.

Cap. 161.

Cap. 162.

Cap. 163.

Cap. 164.

Cap. 165.

Cap. 166.

Cap. 167.

Cap. 168.

Cap. 169.

Cap. 170.

Cap. 171.

Cap. 172.

Cap. 173.

Cap. 174.

A
Aliud rem quic am a ma vtv Auf tera c vth positi tracto duo c. Qui le ad tum c amon non e

Psal. 68.
Pf. 104.
1. Cor. 8.
Gal. 4.
Phil. 3.
K
sen. di.
ca. pot.
oc. m.
sedio.
Co. 13.
cll. 18.
sen. di.
ca. que
roptera.

tem cōgruat patri, aut spiritu isancto, aut trinitati, itē si qđ de spūsancto, quod proprietatem spūsancti non doceat, nō tñ alienū sit à patre aut à filio, aut ab vno de ipsa trinitate, veluti nūc cupimus videre vtrū illa excellētissima charitas proprie spūsanctus sit, qđ si nō est, aut p̄ est charitas, aut filius, aut ipsa trinitas, qm̄ resistere nō possumus certissime fidei, & validissimā authoritati scripture dicētis, Deus charitas est, nō tñ debemus deuia re sacrilego errore, vt aliqd de trinitate dicamus, qđ nō creatori, sed creaturæ potius cōueniat, aut inani cogitatione singat. Quæ cū ita sint, attendamus ista tria, quæ inuenisse nobis videmur. Nondum de supernis loq̄m̄ur, nōdū de Deo patre & filio & spūsancto, sed de hac impari imagine, attī imagine, i. hoīe, familiaris. n. eam & facilius fortassis intuef

mentis nostræ infirmitas. Ecce ego qui hoc quero, cum aliquid amo tria sunt, ego, & qđ amo, & ipse amor. Non. n. amo amorem, nisi amātem amē: nā non est amor vbi nihil amat, Tria ergo sunt. amans, & quod amat, & amor. Quod si non amē nisi meipsum nōne duo erunt, quod amo, & amor? Amans. n. & quod amat, hoc idem est, qñ se ipse amat: sicut amare & amari, eodē modo idipsum est, cum se quisq; amat. Eadē q̄ppe res bis dī, cū dī, amat se, & amat à se. Tuc. n. non est aliud atq; aliud amare & amari, sicut nō est aliud atq; alius, amans & amatus. At vero amor, & qđ amatur. ēt sic duo sunt. Non. n. cum q̄sq; se amat amor est, nisi cum amat ipse amor. Aliud est aut amare se, aliud est amare amorem suum. Non. n. amatur amor, nisi iam alii quid amans, quia vbi nihil amat, nullus est amor. Duo ergo sunt, cum se q̄sq; amat, amor & quod amat. Tunc. n. amans & qđ amat vnum est. Vnde vñ non esse cōsequens, vt vbiq; amor fuerit, iam tria intelligantur. Auferamus enim ab hac consideratione cætera quæ multa sunt, qb. homo constat, atque vt hæc quæ nūc requiri mus, q̄tum in rebus possumus, liquido reperiamus, de sola mēte tractemus. Mens igitur cum amat seipsum, duo quædam ostendit, mentem & amorem. Quid est aut amare se nisi sibi præsto esse vel le ad frumentū se? Et cum tñ se vult esse, quantum est, par menti voluntas est, & amanti amor æqualis. Et si aliqua substātia est amor, non est vñque corpus sed spūs, nec mēs cor-

pus, sed spūs est. Neque tñ amor & mēs duo spūs, sed vñus spūs, nec essentię duq; sed vna, & tñ duo quædā vñu sunt, amans & amor, si ue sic dicas, quod amatur & amor. Et hēc qđem duo, relativi ad inuicē dicuntur. Amans quippe ad amorē refertur, & amor ad amātem. Amans. n. aliquo a more amat, & amor alicuius amantis est. Mens vero & spūs non relativi dñr, sed essentiā demonstrant. Nō enim quia mēs & spūs alicuius hominis est, B ideo mens & spiritus manet. Retracto enim eo quod homo est, quod adiuncto corpore dicitur, mens & spiritus manet. Retracto autem amātem, nullus est amor, & retracto amore, nullus est amans. Ideoq; quantum ad inuicem referuntur, duo sunt. Quod autem ad seipsum dicuntur, & singula spūs, & simul vtrunque vñus spiritus, & singula mens, & simul vtrunque vna mens. Vbi ergo trinitas, attendamus quantum possumus, & inuocemus lucem sempiternam, vt illuminet tenebras nostras, & uideamus in nobis quantum finimur imaginem Dei. Mens enim amare se Simile si- ipsam non potest, nisi ēt se nouerit. nā qđo mile no- amat qđ nescit? Aut si quisquam dicit ex no- uit. ca. 3. titia generali vel speciali mentem credere se 1. sen. di. esse talem, quales alias experta est, & ideo 3. cap. & amare seipsum, insipientissime loquitur. vnde. n. mēs aliquam mentem nouit, si se nō nouit? Neque enim ut oculus corporis uidet alios oculos, & se non uidet: ita mens nouit alias mentes, & ignorat seipsum. Per oculos enim corporis corpora uidemus, qđ radios qui per eos emicant, & quicquid cernimus tangunt, refringere ac retorquere in ipsos non possumus, nisi cum specula intuemur. Quod subtilissime obscurissimeq; disseritur, donec apertissime demōstretur vel ita se rem habere, vel non ita. Sed quoquomo se habeat vis qua p oculos cernimus, ipsam certe uim siue fint radij, siue aliud aliquid, oculis cernere non ualemus, sed mēte quārimus, & si fieri potest, ēt hoc mente cōprehendimus. Mens ergo ip̄la sicut corporarum rerum noticias per sensus corporis colligit, sic incorporearum rerum per seipsum. Ergo & seipsum per seipsum nouit, qm̄ est incorporea. nam si non se nouit, non se amat. Sicut autem duo quædam sunt, mens & amor eius, cum se amat: ita quædam duo sunt, mens & notitia eius, cum se

1. Ioān. 4.

M

De tribus
in amore.
goq; cōfū.
Cap. 2.

A

Tria esse
i. aia que
se

DE TRINITATE

unt unū se nouit. Ig itur ipsa mens & amor & notitia eius, tria quædā sunt, & hæc tria vnum sunt; notitia & cum perfecta sunt, æqualia sunt. Si. n. minus se amat q̄ est, vt verbi gratia tñ se amat hoīs mens, quantum amandum est corpus hoīs cum plus sit ipsa q̄ corpus, peccat, & non est perfectus amor eius. Item si amplius se amat q̄ est, velut si tñ se amet, quantū amādus est Deus, cum incomparabiliter minus

D sit ipsa q̄ Deus, etiam sic nimium peccat, & nō perfectū habet amore sui. Maioare autem peruersitate & iniquitate peccat, cū corpus tñ amat, quantum amandus est Deus. Item notitia si minor est, q̄ est illud quod noscīt, & plene noscīt pōt, perfecta nō est. Si aut̄ maior est iam superior est natura quę nouit, q̄ illa quę nota est, sicut maior est notitia corporis, q̄ ipsum corpus quod ea notitia notū est. Illa enim vita quædā est rōne cognoscētis, corpus aut̄ non est vita. Et vita quęlibet quolibet corpore maior est, nō male, sed vi. Mens vero cū seipsum cognoscit, non se superat notitia sua, quia ipsa cognoscit, & ipsa cognoscit. Cū ergo se totam cognoscit: neq; secum qcquā aliud, par illi est cognitio sua, quia neq; ex alia natura est eius cognitio, cū seipsum cognoscit. Et cū se totam nihil amplius percipit, nec minor nec maior est. Re cte igif diximus, hæc tria cū pfecta sunt, esse cōlequantur æqualia. Simul ēt admonemur, si vtcunq; videre possumus hæc in aia existere, & tanquā inuoluta euolui, vt sentiantur, & dinumerentur substantialiter, vel vt ita dicam, essentialiter, nō tanq̄ in subiecto, vt color, aut figura in corpore, aut vlla alia qualitas aut quantitas. Quicquid. n. tale est non ex cedit subiectum in quo est. Non. n. color iste aut figura huius corporis potest esse & alterius corporis. Mens autē amore quo se amat potest amare & aliud præter se. Item non se folam cognoscit mens, sed & alia multa.

I. sen. di. 3. c. sed iā
E Quamobrem non amor & cognition tanquā in subiecto insunt menti, sed substantialiter etiam ista sunt sicut ipsa mens, quia eti relatiue dicuntur ad inuicem, in sua tñ sint singula quęque substantia non sicut color & coloratum relatiue, ita dicuntur ad inuicem, vt color in subiecto colorato sit non habens in seipso propriam substantiam, quoniam coloratum corpus substantia est, ille autem in substantia sed sicut duo amici etiam duo sūt

homines quę sunt substantiæ, cum hoīes nō relatiue dicantur, amici autem relatiue. Sed item q̄uis substantia sit amans vel sciens, substantia sit scia, substantia sit amor, sed amans & amor, aut sciens & scientia relatiue ad se dicantur sicut amici. Mens vero aut spūs non sunt relatiua, sicut nec homines relatiua sūt, non tñ sicut amici homines p̄t seorsum es- fe ab inuicem, sic amans & amor, aut sciens & scientia. Quanq; & amici corpore vident̄ separari posse, non aīo inquantū amici sunt: verunt̄ fieri potest, vt amicus amicū ēt odif se incipiat, & eo ipso amicus esse desinat, ne sciente illo, & adhuc amante. Amore autem quo se mens amat, si esse desinat, simul & illa desinat esse amans. Item notitia qua se mens nouit, si esse desinat, simul & illa nosse se de sinet. Sicut caput capitati alicui⁹ vtiq; caput est, & relatiue ad se dñr quamvis etiam substantiæ sint. Nam & caput corpus est, & capitatum, & si non sit corpus, nec capitatum erit. Sed hæc præcisione ab inuicem separari p̄t, illa nō possunt. Quod si sunt aliqua corpora, quę secari omnino & diuidi nequeūt, tñ nisi partib. suis constarent, corpora nō es- sent, pars ergo ad totum relatiue dñ, quia omnis pars alicuius totius pars est, & totum omibus partibus totum est. Sed quoniā & pars corpus est & totum, non tantum ista relatiue dicuntur, sed ēt substantialiter sunt. Fortassis ergo mens totū est, & eius quasi partes amor quo se amat, & scientia qua se scituit & nouit, quibus duabus partibus illud totum con stat. An tres sunt æquales partes quibus totum vnum compleetur? Sed nulla pars totum: cuius pars est complectitur. Mens vero cum se totam nouit, hoc est perfecte nouit, per totum eius est notitia eius. Et cum se perfecte amat, totam se amat, & per totum est amor eius. Num ergo, sicut ex vino & aqua & melle vna fit potio & singula per totum sunt & tamē tria sunt nullā enim pars est po tiosis, quę non habeat hęc tria, non enim iuncta velut si aqua & oleum esent, sed omni no commixa sunt, & substantia sunt omnes, & totus ille liquor vna quędam est ex tribus confecta substantia, tale aliquid arbitrandum est esse simul hęc tria, mentem, amorem, notitiam? Sed non vnius substantiæ sunt aqua, vinum, & mel, quamvis ex eorū commixtione fiat vna substantia potio nis.

H ad
Triū rni a
sai. ca. 5.

I. sen. di.
3. c. sunt.

I am
no
&
qu
pe
se
re,
ip
&
fin
am
no

nis. Quomodo autem illa tria non sunt eiusdem substantiae, nō video, cū mēs ipsa se amet, atq; ipsa se nouerit, atq; ita sunt hæc tria, vt nō alteri alicui rerū mens vel amata vel nota sit. Vnius ergo eiusdemque essentiæ necesse est hæc tria sint, & iō si tanq; cōmixtione cōfusa essent nullo modo esset tria nec referri ad inuicem possent. Quemadmodum si ex uno eodēq; auro tres annulos similes facias: quis connexos, sibi referens adinuicem q̄ similes sunt, omnis. n. similis alicui similis est, & trinitas annularū est, & vnu aurū. At si miscenā sibi, & per totam singuli massam suā cōspargant, intercedet illa trinitas, & oīno nō erit,

Hac non solū vnu aurū diceat, sicut in illis trib.
Trib. vni
Bai. CA. 5.

an iulis dicebat, sed iam nulla aurea tria. At in illis trib. cum se nouit mens & amat se, manet trinitas, mens amor notitia, & nulla commixtione confundit, quis & singula sunt in semetip̄s, & innicem tota in totis, sive singula in binis, sive bina in singulis. Itaq; oīa in omnib. Nam & mens est utique in seipso, quoniam ad seipsum mens dī, quamvis noscens, vel nota, vel noscibilis ad suam notitiam relatiue dicat. Amans quoq; & amata vel amabilis ad amorem referat, quo se amat. Et notitia quamvis referat ad mentem cognoscētem vel cognitam, tñ & ad seipsum nota & noscens dī. Non. n. sibi est incognita notitia, qua se mens ipsa cognoscit. Et amor quamvis referat ad mentem amantem, cuius amor est, tñ & ad seipsum est amor, vt sit etiam in seipso, quia & amor amat, nec alio nisi amore amari potest, i. seipso. Ita sunt hæc singula in seipsis. In alternis autem ita sunt, quia & mens amans in amore est, & amor in amantis notitia, & notitia in mente noscente. Singula in binis ita sunt, quia mens quæ se nouit & amat, in amore & notitia sua est, &

I. sen. di.
3. c. sunt.

I amor amantis mentis, seseq; scientis in mente notitiaq; eius est. Et notitia mentis se scientis & amantis in mente atque in amore eius est, quia scientia se amat & amantem se nouit. Ac per hoc & bina in singulis, quia mens, quæ se nouit & amat, cum sua notitia est in amore, & cū suo amore in notitia, amor quippe ipse & notitia simul sunt in mente q̄ se amat & nouit. Tota vero in totis quemadmodum sunt iam supra ostendimus, cum se tota mens amat, & totam nouit, & totum amorem suū nouit, totamque amat notitiam suam, qn̄ tria

ista ad se ipsa perfecta sunt. Miro itaq; modo tria ista separabilia sunt à semetip̄s, & tñ eo 1. sen. di. rum singulum quodq; substātia est, & simul 3. cap. & omnia vna substantia vel essentia, cū relative hæc tria.

*Aliter p
sensu. ali
ter incor
pore a co
gnosci. c. 6*

dican adinuicem. Sed cū seipsum nouit humana mens & amat seipsum, non aliquid incommutabile nouit & amat, aliterq; vnu q̄ que homo loquendo enunciāt mentē suam, qd in seipso agat attendens, aliter aut humana nientem speciali aut gñali cognitione definit. Itaq; cū mihi de sua propria loquitur, vtrum intelligat hoc aut illud, aut nō intelligat, & vtrum velit aut nolit hoc aut illud, credo. Cū vero de humana specialiter aut gñali ter verū dicit agnosco & approbo, vnde manifestū est aliud vnu quemq; videre in se, qd sibi alius dicenti credit, non tñ videat, aliud aut in ipsa veritate, qd alius quoq; posuit intueri, quorū alterum mutari per tenipora, alterum incommutabili æternitate confidere.

Neque. n. oculis corporis multa mentes videntur, per similitudinem colligimus generali vel speciale metis humanae notitiā, sed intuēmur iuolabilem veritatem, ex qua perfecte, quantum possumus definiamus, nō qualis fit vniuersitatis hominis mēs, sed qualis esse sempiternis rōnib. debeat. Vnde etiam phantasias rerum corporalium per corporis sensum haustas, & quodammodo insulas meritoria, ex quib. etiam ea quæ non visa sunt, facta phantasmatē cogitantur, sive aliter q̄ sunt, sive fortuita sicuti sunt, aliis omnino regulis supra mentem nostram incommutabili manētibus, vel approbare apud nosmet ipsos, vel improbare conuincimur, cum recte aliquid approbamus aut improbamus.

Nam & cū recolo Carthaginis moenia, quæ vidi, & cum fingo Alexandria moenia quæ non vidi easdemq; imaginarias formas quasdam quibusdam, preferens rationaliter prefero, viget, & claret desuper iudicium veritatis, ac sui iuris incorruptissimis regulis firmū est. Et si corporalium imaginum quasi quodam nubilo subtextitur, non tñ inuoluitur, atque confundit. Sed interest vtrū ego sub illa vel in illa caligine tanq; à celo perspicuo se cludar, an sicut in altissimis montib. accidere solet, inter vtrumq; aere libero fruens, & sere nissimam lucem supra, & densissimas nebulas subtus aspiciam. Nā vnde in me fraterni amoris inflammat ardor, cū audio virū aliquem

DE TRINITATE

quē p fidei pulchritudine & firmitate acia tormenta tolerasse? Et si mihi dico ostendat ipse homo studio mihi coniungere, notum facere, amicitia colligare. Itaq; si facultas datur, accedo, alloquor, sermonē confero, affectum meū in illum qb. verbis possum, exprimo vicissimq; in eo fieri quem in me habeat atq; exprimi volo spiritalemq; complexum credendo molior, qd peruelgitare tam cito & cernere penitus eius interiora nō possum. amo itaq; fidelem & fortē virum amore casto atq; germano. Quod si mihi inter nostras loquelas fateatur, aut ictauit aliquo modo

M se se indicet, q vel de Deo credit incōgrua, atque in illo quoq; carnale aliqd desideret, & pro tali errore illa pertulerit, vel sperata pecuniae cupiditate, vel iani auditate laudis humanę, statim amor ille, quo in cū serebar offensus & quasi reperclusus atq; ab idigno hoīe ablatus, nō in ea forma pmanet, ex qua eum talem credens amaueram. Nisi forte ad hoc amo iam, vt talis sit cum talem non esse comperero. At in illo hoīe nihil mutatū est, mutari tñ pōt, vt fiat qd eum iam esse credideram. In mēte aut̄ mea mutata est vtiq; ipsa existimatio, quā de illo aliter se hébat & alter hēt: idemq; amor ab intentione perfueri di ad intēctionē consulendi, incōmutabili de super iustitia iubente deflexus est. Ipsa vero forma incōcussa ac stabilis veritatis, & i qua fruerer hoīe, bonum eum credens, & in qua eū consulo vt bonus sit, eadē luce incorruptibilis syncerissimāq; rōnis, & meā mentis aspectum, & illā phantasię nubē, q̄ desuper cerno, cum eūdē hoīem quē viderā cogito, imperturbabilē & quietate perfundit. Item cū arcū pulchre ac & qualiter intortū quē vidi, verbigratia, Carthagine, aīo reuolu, res q̄dam menti nūciata p oculos, memoriaeque transfiguratio, imaginarium conspectū facit. Sed

A aliud mente conspicio, fm qd mihi opus illud placet: vnde ēt si displiceret. corrigere. Itaq; de istis fm illam iudicamus, & illā cernimus rōnalis mentis intuitu. Ita vero aut̄ p̄sentia sensu corporis tangimus, aut imagines absentiu fixas in memoria recordamur, aut ex earum similitudine talia fingimus: quia h̄a nosip̄si, si vellemus atque possumus, etiā opere moliremur. Alter enim figurantes aīo imagines corporū, aut per corpus corpora videntes, aliter aut̄ rōnes artemq; ineffabili-

ter pulcrā talium figurarū super aciem mentis simplici intelligentia capientes. In il-

la igitur aeterna veritate, ex qua temporalia facta sunt oīz, formam fm q̄ sumis, & fm q̄ vel in nobis, vel in corporib. vera & recta ro-

ne aliqd operamur, visu mentis aspicimus, at que inde cōceptā rerū veracē notitiam, tanq;

verbū apud nos habemus, & dicendo intus gignimus, nec à nobis nascēdo discedit.

Cum aut̄ ad alios loquimur, verbo intus ma-

nenti ministeriū vocis a libebemus, aut alicuius signi corporalis, vt per quandam cōmemorationem sensibilem tale aliqd fiat ēt in

aīo audientis, quale de loquentis aīo non re-

cedit. Nihil itaq; agimus per membra corporis in factis in dictisq; nostris, qb. vel appro-

banū vel improbenf, mores hominum, q̄ nō

verbo apud nos intus adito praeuenimus. Ne

mo. n. volens aliquid facit, qd non in corde suo prius dixerit. Quod verbū amore concipi, siue creature, siue creatoris, i. aut nature

mutabilis aut incommutabilis veritatis. Ergo aut cupiditate, aut charitate, non quo non sit

amanda creatura, sed si ad creatorem referit ille amor, nō iam cupiditas sed charitas erit.

Tunc n. est cupiditas cum p p se amat crea-

tura, tunc non vtentem adiuuat, sed corrum-

pit fruentem. Cum ergo aut par nobis, aut inferior creatura sit, inferiore vtēdum est ad

Deū, pari aut̄ fruendū, sed in Deo. Sicut n. te ipso, non in teiplo frui debes, sed in eo qui

fecit te, sic ēt illo quē diligis tanq; teipsum,

& nobis ergo & fratrib. in dño fruamur, & inde nos nec ad nosmetipsos remittere, & quasi relaxare deorsum versus audeam⁹.

N scitur autem verbum cū excogitatum placet: aut ad peccandum aut ad recte faciendum. Verbum ergo nostrum & mentem de qua gi-

gnitū quasi medius amor coniungit, sive cum eis tertium complexu incorporeo sine

vlla confusione constringit. Conceptum aut̄

Verbum
externū à
verbō ho
minis cōs
differat.
Cap. 7.

Io. 7.
Psal. 7.

D

Jacob. 1.
Mat. 11.
Mat. 24.

Mat. 12.

Et vīta
quedam
bene nouis
mus.

Cap. 10.

Amor et
cupiditas
Cap. 8.

1. sen. di.
2. ca. cōm
autē Ad
Phile. 4.

E

1. Co. 12.

Quedam
amasse,
possedit,
est. cap. 9.

Mat. 7.

Quoniam

Qm̄ non sufficit avaritiae nosse & amare aurum, nisi & habeat, neq; nosse & amare vesci, aut cōcūbere, nisi etiā id agat, neq; nosse & amare honores & imperia, nisi prouenant. G

Io. m. 7. Quæ tamen omnia, nec adepta sufficiunt. **Psal. 7.** Qui n. biberit ex hac, inquit, aqua, sitiet iterū. Ideoq; & in Psalmo, Cōcepit, inquit, dolore & peperit iniquitatē. Dolorē vel laborem dicit concipi, cū ea concipiūtur quæ nosse ac velle nō sufficit, & inardescit atq; egrotat animus indigentia: donec ad ea perueniat, & quasi pariat ea. Vñ eleganter in Latina lingua parta dicuntur & reperta atq; cōperta, quæ verba quasi à partu ducta reponat. Quia concupiscētia cū conceperit parit peccati. Vñ dñs clamat. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. Et alio loco, Vñ pregnati bus & mammantibus in illis dieb. Cū itaque ad partū verbi referret, omnia vel recta facta vel peccata, Ex ore, inquit, tuo iustificaberis & ex ore tuo condēnaberis: os volens intellegi, non hoc visibile, sed interius inuisibile Et via cogitationis, & cordis. Rēcte ergo queritur, quædam vtrum omnis notitia verbū, an tātum amata bene nos, notitia. Nouimus enim & ea quæ odimus, mus. Sed nec cōcepta, nec parta dicenda sunt animo, quoq; nobis displicent. Non enim omnia quæ quoquo modo tangunt concipiuntur: vt tantum nota sint, non tñ verba dicātur, sicut ista de quibus nunc agimus. Aliter enim dicuntur verba q̄ spatia temporū syllabis tenent, sive pronuncientur, sive cogitentur, alter oē quod notū est verbum dicitur, animo impressu: i quandiu de memoria proferri, & definiri pōt, quanvis res ipsa displicet alter cum placet quod mente cōcipit. Secundū q̄ genus verbi accipiendo est quod ait Apolos, Nemo dicit dñs Iesu, nisi in spiritu sancto: cum secundū aliā verbi notionē dicant hoc & illi de quibus ipse dominus ait. Non omnis qui dicit mihi, dñe, dñe intrabit in regnum cōlorum. Veruntamen cum illa quæ odimus recte displicent, recteq; improbantur, approbatur eorū improbatio, & placet & verbum est. Neq; vitiorū notitia nobis displicet, sed ipsa vita. Nam placet mihi qd noui & definio quid sit intemperantia, & hoc est verbum eius: sicuti sunt in arte nota vita, & recte approbat eorū notitia, cū discerit cognitor specie priuationemq; virtutis: sicut aiere & negare, esse & nō esse: atq; men-

virtute priuari atque in vitium deficerē dñabile est. Et definire intemperantiam, verbumque eius dicere pertinet ad artem morum, esse autem intemperantem ad id pertinet quod illa arte culpatur, Sicut nosse ac definire, quid sit solēcismus, pertinet ad artem loquendi, facere autē vitiū est, quod eadē arte reprehenditur. Verbum est igitur qd nūc discernere ac insinuare volumus, cum amore notitia. Cū itaq; se mens nouit & amat, iūgitur ei amore verbū eius. Et quoniā amat notitiā, & nouit amorem, & verbū in amore est, & amor in verbo, & vtrunque in amante atq; dicente. Sed omnis scđm specie notitia similis est ei rei quam nouit. Est enim alia notitia secundum priuationem, quam cū improbamus, loquimur. Et hæc priuationis improbatio specie laudat, ideoq; approbatur. Habet ergo animus nonnullā specie notæ similitudinē, sine cū ea placet, sive cū eius priuatione displicet. Quo circa inquātum Deū nouimus, similes sumus: sed non ad æqualitatē similes, qā non tm̄ eum nouimus, quantū ipse se. Et quæadmodū cū p̄ sensum corporis discimus corporea, fitiorū aliqua similitudo in aō nostro, q̄ phantasia memoriæ est, non n. omnino ipsa corpora in anima sunt, cum ea cogitamus, sed eorū similitudines. Itaq; cū eas p̄ illis approbamus, erramus: Error nanq; est pro alio alterius approbatio. Melior est tñ imaginatio corporis in aō, q̄ illa species corporis, inquantū hęc in meliore natura est, idest in substantia vita li, sicuti animus est: ita cū Deū nouimus, quā uis meliores efficiamur quam eramus anteq; nossemus, maximeq; cū eadē notitia etiam placita digneq; amata verbū est, fitq; aliqua Dei similitudo illa notitia: tamē inferior est, quia in inferiore natura est. Creatura quippe animus, creator autem Deus. Ex quo colligitur, quia cū se mēs ipsa nouit atq; approbat, sic est eadē notitia verbum eius, vt ei sit par omnino & æquale atq; identidē: quia neque inferioris essentia notitia est, sicut corporis: neq; superioris, sicut Dei. Et cū habeat notitia similitudinē ad eā rem quam nouit, hoc est cuius notitia est, hęc habet perfectā & æqualē, qua mens ipsa quæ nouit est nota. Ideoq; & imago & verbū est, quia de illa ex primitur, cū cognoscendo eidē coæquatur, & est gignenti æquale quod genitum est.

Mat. 11. Imagoreb
cognite in
aūmo. cap. 11.

Mat. 12. G

Mat. 10. C

I.C. 12. C

Mat. 7. C

Aug. Tomus tertius. Quid

Em. sicut bū nō genitus? Cur enim mens notitiā suam notitia gignit, cū nouit; & amorē suū nō gignit, cum mēis est proles nō le amat? Nam si propterea est notionis suæ causa quia noscibilis est: amoris etiā sui causa est, quia est amabilis. Cur vtrūq; itaq; nō genuerit difficile est dicere. Hæc enim quæstio etiam de ipsa summa Trinitate omnipotenti tertiissimo creatore Deo, ad cuius imaginem

Cap. 12. Gene. 1. Hō factus est, solet mouere homines, quos ve ritas Dei per humanam locutionē inuitat ad fidē. Cur non spiritus quoq; sanctus à patre Deo genitus vel creditur vel intelligitur, vt filius etiā ipse dicatur? Quod nunc in mente humana vtcunq; inuestigare conamur: vt ex inferiore imagine, in qua nobis familiarius natura ipsa nostra, quā interrogata respondeat, exercitationē mentis aciem ab illumina ta creature ad lumen incōmutabile dirigamus: si tamē veritas ipsa persuaserit, sicut Dei verbū filiū esse nullus Christianus dubitat, ita charitatē esse spiritum sanctum. Ergo ad imaginē illā, quæ creatura est, hoc est ad rationalē mentē diligenter de hac re interro gandā considerandumq; redeamus, vbi tēpō raliter existens nonnullarū rerū notitia, quæ antea non erat, & aliquarum rerū amor, quæ antea non amabatur, distinctius nobis aperi quid dicamus: quia & ipsi locutioni tempo raliter dirigendā, facilior est ad explicandū res, quæ in ordine temporū cōprehenditur. Primo itaque manifestū fit, posse fieri, vt sit aliquid scibile, idest quod sciri possit, & tamē nesciatur: illud autē fieri non posse, vt

1. sen. di. 3. c. & i. tenendū est, quod omnis res quācunque co gnoscimus, congenerat in nobis notitiā sui.

I. Ab vtrōq; enim notitia paritur, à cognoscē te, & cognito. Itaq; mens cum seipsum co gnoscit, lōla parens est notitię suę: & cognitum enim & cognitor ip̄a est. Erat autem sibi ipsa noscibilis, & antequā se nosset: sed notitia sui non erat in ea cū seipsum nō no uerat. Quod ergo cognoscit se, parē sibi notitiā sui gignit: quia nō minus se nouit q̄ est, nec alterius essentia est notitia eius, non so lum quia ipsa nouit, sed etiam quia seipsum, sicut supra diximus. Quid ergo de amore di cendum est, cur non etiā cum se amat, ipsum quoque amorem sui genuisse videatur, Erat enim amabilis sibi, & antequā se amaret,

quia poterat se amare: sicut erat sibi noscibiliis, & antequā se nosset, quia poterat se nosse. Nam si non sibi esset noscibilis, nūquā se nosse potuisset. Ita si non sibi esset amabilis, nunquā se amare potuisset. Cur itaq; amando se non genuisse dicatur amorē suū, sicut cognoscendo se genuit notitiā suā? In eo quidē manifeste ostenditur hoc amoris esse principiū, vnde procedit: ab ipsa quidē mente procedit, quæ sibi est amabilis antequā se amet: atq; ita principium est amoris sui, quo se amat. Sed ideo non recte dicitur genitus ab ea sicut notitia sui qua se nouit, quia notitia iam inuentum est quod partum vel reper tum dicitur, quod saepe precedit inquisitio eo fine quietura. Nā inquisitio est appetitus inueniendi, quod idē valet si dicas reperiendi. Quæ autem reperiuntur, quasi pariuntur, vnde proli similia sunt. Vbi nisi in ipsa notitia? Ibi enim quasi expressa formantur. Nā et si iā erant res quas querēdo inueniamus, notitia tamen ipsa nō erat, quā sicut prolem na scētem deputamus. Porro appetitus ille qui est in querendo, procedit à querente, & pēdet quodāmodo, neq; requiescit fine quo intēditur, nisi id quod queritur inuentū, querenti eo puletur. Qui appetitus, idest, inquisitio, quāuis amor esse nō videatur, quo id qđ notū est amatur: hoc enim adhuc vt cognoscatur agitur: tamē ex eodē genere quiddam est. Nā voluntas iam dici potest, quia omnis qui querit inuenire vult, & si id queritur quod ad notitiā pertineat, omnis qui querit nosse vult. Quod si ardenter atq; instanter vult, studere dicitur, quod maxime in asse quendis atq; adipiscendis quibusq; doctrinis dici solet. Partū ergo mentis antecedit appetitus quidam, quo id quod nosse volumus L querendo & inueniendo, nascitur proles ipsa notitia: ac per hoc appetitus ille cōcipitur pariturq; notitia, partus & proles recte dici non pōt. Idēq; appetitus quo inhiciatur rei cognoscēde, fit amor cognitę, dū tenet atq; amplectitur placitā prolē, idest notitiā, gignen tiq; cōiungit. Et est quēdā imago trinitatis: ipsa mēs & notitia eius, quod est proles eius ac de seipsum verbum eius, & amor tertius, & hæc tria vnum atq; vna substantia. Nec minor proles, dum tantam se nouit mens quanta est, nec minor amor, dum tantum se diligit quantum nouit & quanta est.

D. A V-

*1. sen. di.
3. c. & i.
ipsa.
1. sen. di.
3. ca. ne
minor.*

*Nib. a
mari n
aliquom
do cogni
t. 1. sen. Co.*

D. AVRELII AVGUSTINI

De Trinitate.

LIBER DECIMVS.

Nihil a
maris nisi
aliquomo
do cogni
tione. Col.

NVnc ad ea ipsa cōsequenter enodatius explicanda limatior accedat intentio . Ac primū quia rem prorsum ignoram amare omnino nullus pōt , diligenter intuendū est cuiusmodi sit amor studentiū,i. non iā sc̄ientiū , sed adhuc scire cupientium quanq; doctrinam. Et in his quippe rebus in quibus non vſitate dī studium, solent existere amores ex auditu,dū cuiusq; pulchritudinis fama ad videndum ac fruendū animus acceditur , quia generaliter nouit corporum pulchritudines , ex eo q; plurimas vdit , & inest intrinsecus vnde approbatur, cui foris fecus inhibatur. Quod cum sit, non rei penitus incognita amor excitatur,cuius genus ita notum est. Cū aut virum bonū amamus , cuius faciem non vidimus, ex notitia virtutū amamus, quas nouimus in ipsa veritate . Ad doctrinas autem cognoscendas plerunque nos laudantū atq; prædicantū accedit authoritas:& tñ nisi breuiter impressam cuiusq; doctrinæ haberemus in animo notionē , nullo ad eā discendā studio flagraremus . Quis.n. sciendæ, verbi gratia, Rhetorice ullam curā & operam impenderet, nisi ante seiret eam dicendi esse sc̄ientiam? Aliqñ ēt ipsarum doctrinarū fines auditos expertosve mirarum , & ex hoc inardescimus facultatē compare discendo, qua ad eos peruenire possimus. Tanquā si literas nescienti dicatur quandam esse doctrinā,qua quisq; valeat quamvis longe absenti verba mittere manu facta in silencio quæ rursus ille cui mittuntur , non aurib. sed oculis colligat, idq; fieri uideat , nonne dū concupiscit nosse quo id possit, omni studio circa illū finem mouetur,quæ iā notū tener? Sic accendunt studia discētiū, nā q; quisque prorsus ignorat, amare nullo pacto pōt. Ita etiam signum si quis audiat incognitum, veluti verbi alicuius sonū , quo quid significetur ignorat , cupid scire quidnā sit, i. sonus ille, cui rei cōmemoranda institutus sit: ueluti si audiat cum dī temetū, & ignorans quid sit, requirat. Iam itaq; oportet ut nouerit signū esse,i. non esse inanē illā vocem, sed ali-

quid ea significari: alioquin iā notū est hoc trifyllabū , & articulatā speciē suam impresit animo per sensum aurū. Quid amplius in eo requiritur , quo magis innotescat , cuius oēs literæ omniaq; soni spatia nota sunt:nisi quia simul innotuit signū esse, mouitq; scientia cupiditatē, cuius rei signū sit? Quo igitur amplius notū est, sed nō plene notum est, eo cupid animus de illo nosse q; reliquum est. Si. n. tantūmodo esse istā uocē nosset, eamq; alicuius rei signū esse non nosset , nihil iam quereret de sensibili re, quantū poterat sentiendo percepta. Quia uero non solū esse uocē, sed & signū esse iam nouit perfecte id nosse uult. Neque ullū perfecte signū noscitur, nisi cuius rei signū sit,cognoscatur . Hoc ergo q; ardenti cura qrit ut nouerit, studioq; accentus insitit, nō pō dici esse sine amore. Quid igitur amat? Certe. n. amari aliquid nisi notū nō pōt. Neque. n. ille istas tres syllabas amat, quas iā notas haber. Quod si hoc in eis amat, quia sc̄it eas significare aliquid, nō inde nūc agitur, non. n. hoc nosse qrit. Sed in eo quod scire studet, quid amet inquirimus, q; profecto nondū nouit: & propterea miramur cūt amet, qm̄ firmissime nouimus amari, nisi nota non posse. Quid ergo amat, nisi quia nouit atque intuetur in rationibus rerum, quæ sit pulchritudo doctrinæ, qua continentur notiæ signorum omnium: & quæ sit utilitas in ea peritia , qua inter se humana societas tensa cōmunicat, ne sibi hominum cętus deteriores sint quamvis solitudine , si cogitationes suas colloquendo non misceant? Hanc ergo speciem decoram,& utilem cernit anima, & nouit & amat:eamq; in se perfici studet quā tum potest, quisquis uocum significantium quæcumque ignorat,inquirit. Aliud est enim quod eam in ueritatis luce conspicit , aliud quod in sua facultate concupiscit. Conspicit nanq; in luce ueritatis q; magnum, & quā bonum sit omnes omnium gentium linguas intelligere ac loqui, nullamque ut alienigenam audire,& à nullo ita audiri. Cuius notiæ decus cogitatione iā cernitur , amaturq; res nota , quæ ita cōspicitur, atq; inflamat studia dissentium, ut circa eam moueantur, eiq; inhabet in omni opera, quam impendit consequendæ tali facultati, ut etiam usu amplectantur quod ratione prænoscent: atque ita quisque, cui facultati spe propinquat, ei

Q. 2 feruen-

DE TRINITATE

feruentius amore inardescit. Eis doctrinis q̄ p̄ se studetur vehementius, quæ capi posse nō desperantur. Nā cuius rei adipiscendæ spem quisq; non gerit, aut repide amat, aut omnino non amat, quamuis q̄ pulchra sit videat. Quocirca quia omnī linguarum scientia se rē ab omnib. desperatur, sūa gentis quisque maxime studet, vt nouerit. Quod si & illi ad perfectū percipiendæ se non sufficere sentit, nemo tñ tā decidiosus est huius notitiae, qui non cum audierit incognitū verbū, velit nos

D se quid illud sit, & si potest, querat ac discat. Quod dū querit vtiq; in studio discendi est, & vī amare rem incognitam, q̄ non ita est. Species nāq; illa tangit animum quam nouit & cogitat, in qua elucet decus confociando rum animorum in vocibus notis audiendis, atque reddendis, eaq; accedit studio quārē tem quidem q̄ ignorat, sed notam formam, quo id pertineat, intuentem & amantē. Itaq; si quārenti, verbi gratia, quid si temetū, hoc enim exēpli causa posuerā, dicatur, quid ad te pertinet, respondebit, ne forte audiam loquētē, & non intelligam: aut vspiam forte id legam & quid scriptor senserit nesciam. quis tandem hūc dicat noli intelligere quod audis, noli nosse quod legis? Omnibus.n. serē animis rationalibus in promptu est ad viden dum huius peritiae pulchritudo, qua hominum inter se cogitata, significantium vocum enunciacione noscitur: propter hoc notum decus, & ob hoc amatum quia notū, studiose quārētur verbū illud ignotum. Itaq; cum audierit atq; cognoverit temetū à veteribus num est vinum appellatū, sed iā ex vsu loquendi quē nunc habemus hoc vocabulū emortū, propter nonnullos fortasse veterum libros sibi necessarium depurabit. Si aut & illos superiacaneos habet, forte iam nē dignum q̄ me moriā cōmendet existimat, quia videt ad illā speciem doctrinā quā notam mēte intuetur atque amat, minime pertinere. Quanobrem omnis amor studentis animi, hoc est volētis scire quod nescit, non est amor eius rei quā nescit, sed eius quā scit pp quā vult scire q̄ nescit, aut si tā curiosus est, vt nō pp causam aliam notam, sed solo amore rapiatur incognita sciendi, discernendus quidem est à studiosi nomine iste curiosus, sed nec ipse amat incognita, imo congruentius dī, odit incognita, quæ nulla esse vult, dū vult omnia esse

cognita. Sed ne quissquā nobis difficiliorem referat qōnem, afferens tam non posse quenquam odisse q̄ nescit, q̄ non potest amare q̄ nescit, nō refūlīmus verbis, sed intelligēdū est, non hoc idem dici cum dī, amat scire incognita, ac si diceretur, amat incognita. Illud enim fieri potest, vt amet quisque scire incognita, vt aut amet incognita non potest. Non enim frustra ibi est positiū scire: Qm̄ qui scire amat incognita, non ipsa incognita, sed ipsum scire amat. Quod nīs haberet cognitū, neq; scire se quicquā posset fidenter dicere, neq; nescire. Non solum n. qui dicit scio, & verum dicit necesse est, vt quid sit scire sciat: sed ēt qui dicit nescio, idq; fidēter & verum dicit, & scit verū se dicere, scit vtiq; quid sit scire, quia & discernit ab scientie nescientem cū veraciter se intuens dicit nescio. & cum ip̄ se scit se verum dicere, vnde sciret, si quid sit scire, nescire? Quilibet igitur studiosus, qui libet curiosus non amat incognita, et cum ardentissimo appetitu instat scire q̄ nescit. Aut enim iam genere notū habet, q̄ amat, idq; nosse expetit, etiā in aliqua re singula, vel in singulis rebus quæ illi nondum notæ forte laudantur fingeatq; animo imaginariam formam qua excitetur in amorem. Vnde autem fingeat, nisi ex ijs quæ iam nouera? Cui tñ for mæ animo figurae atq; in cogitatione notis simæ, si eam quæ laudabatur dissimilem inuenierit, fortasse non amat. Quod si amauerit, ex illo amare incipiet ex quo didicit. Paulante quippe alia erat quæ amabatur, quæ sibi animus formans exhibere consueverat. Si autem illæ formæ similem inuenierit quam fama prædicauerat, cui vere possit dicere, iam te amabam, nec tunc vtiq; amabat incognitam, quā in illa similitudine nouerat. Aut in specie sempiternæ rationis videmus aliquid, & ibi amamus, q̄ cū expressum in aliqua re temporalis effigie, illis qui experti sunt laudantib. & amamus & credimus, non aliquid amamus incognitum, vnde iā supra satis disseruimus: aut aliquid notum amamus, propter quod ignotum aliquid quārimus: cuius ignoti amor nequaquam nos tenet, sed illius cogniti, quo pertinere nouimus, vt illud etiā q̄ adhuc ignotū quārimus nouerimus: sicut de incognito verbo pauloante locutus sum. Aut ipsum scire quisq; amat, q̄ nulli scire alii quid cupienti esse incognitum pot. His cau-

Nemo
prosura-
mat inc
gnitæ. c. 1

Supra eo
deusa.

All. Te-
metum, ri-
num est
ab anti-
quis di-
Etim.

E

aliam notam, sed solo amore rapiatur incognita sciendi, discernendus quidem est à studiosi nomine iste curiosus, sed nec ipse amat incognita, imo congruentius dī, odit incognita, quæ nulla esse vult, dū vult omnia esse

Quā mēs
amat seip
sam incog
nitā si
bi.
Cap. 3.

sis videntur amare incognita, q. scire aliquid
 volunt qd nesciunt, & pp ardētiorē quærē.
 H di appetitū sine amore eē dici non possunt.
 Sed q. se res aliter habeat, nec omnino quic-
 quā amēt incognitū, arbitror me persuasissē
 verum diligenter intuentibus. Sed quia exē-
 pla q. dedimus eorū sunt q. aliquid q. ipsi nō
 sunt nosse cupiūt, vidēdū est, ne forte aliqd
 nouum genus appareat cū seipſa mens nosse
 desiderat. Quid ergo amat mens, cū ardenter
 seipſam querit vt nouerit, dū incognita sibi
 est? Ecce enim mēs semetipſam querit, vt no-
 uerit. & inflammat hoc studio. Amat igit.
 Sed qd amat? Seipſam? Quomodo, cū se nō
 dū nouerit, nec quisquā possit amare quod
 nescit? An ei fama prædicavit speciem suā, si-
 cut de absentibus solemus audire? Forte er-
 go se non amat, sed quod de se singit hoc a-
 mat, longe fortasse aliud quā ipsa est, aut si se
 mens sui simile singit, & ideo cū hoc figmē
 tum amat, se amat antequā nouerit, quia id
 q. sui simile est intueēt nouit igitur alias men-
 tes ex quib. se singat, & gñē ipso sibi nota ē.
 Cur ergo cū alias mentes nouit, se nō nouit
 cū seipſa nihil posſit eē p̄ſentius? Quod si
 oculis corporis magis alij oculi noti sunt, q.
 ipſi sibi, non se ergo querat nunquā inuentu-
 ra. Nunquā n. se oculi præter specula vide-
 runt. Nec ullo mō putādū est etiam rebus in
 corporeis cōtemplādis tale aliq. adibéri,
 ut mēs tanquam in speculo se nouerit. An in
 ratione ueritatis eternavide t̄ specioſum sit
 nosse semetipſam, & hoc amat quod uidet,
 studetq; in ſe fieri: quia quāuis sibi nota non
 fit, notū tamen ei est, quam bonum fit ut ſibi
 nota fit. Et hoc quidē permirabile est, non
 dū se nosse, & quā pulchrū fit ſe nosſe, iam
 nosſe. An aliquem finē optimū, idest, ſecuri-
 tam & beatitudinē ſuam uidet, per quandā
 occultam memoriam, q. in longinqua eā pro-
 gressam nō defuerit, & credit ad eundē finē,
 niſi ſeipſam cognouerit, ſe peruenire nō poſ-
 ſe? Ita dum illud amat, hoc querit: & notum
 amat illud, propter quod querit ignotū. Sed
 cur memoria beatitudinis ſuā potuit & me-
 moria ſuī cum ea perdurare non potuit, ut
 tā ſe noſſet quā uult peruenire, q. nouit illud
 quo uult peruenire? An cū ſe noſſe amat, non
 ſe quam nondum nouit, ſed ipſum noſſe a-
 mat, acerbiusque tolerat ſeipſam deſſe ſcī-
 eſ ſuę, qua uult cuncta comprehendere? No
 uit autem quid ſit noſſe, & dū hoc amat qd
 nouit etiā ſe cupit noſſe. Vbi ergo noſſe ſuū K
 nouit, ſi le non nouit nā nouit q. alia noue-
 rit, ſe autē nō nouerit: hinc enim nouit & qd
 ſit noſſe. Quo pacto igitur ſe aliquid ſcieutē
 ſcit, q. ſeipſam nescit neq;. n.alterā mentem
 ſcientē ſcit, ſed ſeipſam. Scit igitur ſeipſam.
 Deinde cum ſe querit ut nouerit, querētem
 ſe iā nouit. Iam ſe ergo nouit. Quapropter
 non potest omnino nescire ſe, que dum ſe
 nescientē ſcit, ſe utiq; ſcit: ſi autē ſe nescientē
 nesciat non ſe querit ut ſciat. Quapropter
 eoipſo quo ſe querit magis ſe ſibi notā quā
 ignotā eſſe conuincitur. Nouit n. ſe queren-
 tem atq; nescientē, dū ſe querit ut nouerit.
 Quid ergo dicemus? An quod ex parte ſe no-
 uit, ex parte non nouit? Sed absurdū eſt dice-
 re, nō eā totā ſcire q. ſcit. Nō dico totū ſcit,
 ſed q. ſcit, tota ſcit. Cū itaq; aliquid de ſe ſcit
 quod niſi tota nō pōt, totā ſe ſcit. Si autē ſe
 aliquid ſcientē, nec potest quicquā ſcire niſi
 tota. Scit ſe igitur totā. Deinde quid eius tā Argumē
 notū eſt q. ſe uiuere? Non potest autē & mēs taurq̄os
 eſſe, & nō uiuere, quando habet etiam am-
 plius ut intelligat, nā & anima bestiarū ui-
 uunt, ſed non intelligent. Sicut ergo mēs to
 ta eſt, ſic tota uiuit. Nouit autem uiuere ſe. L
 Totam ſe igitur nouit. Poſtremo cū ſe noſſe
 mens querit, mentē ſe eē iā nouit: alioquin
 utrū ſe querat ignorat, & aliud pro alio for-
 fitan querat. Fieri enim potest ut ipſa nō ſit
 mens atque ita dum mentē noſſe querit, nō
 ſeipſam querit. Quapropter quoniam cum
 querit mens quid ſit mens, noui quod ſe querat,
 profecto nouit quod ipſa ſit mens. Por-
 ro ſi hoc in ſe nouit quod mens eſt, & tota
 mens eſt, totā ſe nouit. Sed ecce non ſe noue-
 rit eſſe mentem, cum autem ſe querit, hoc
 tantummodo nouerit quod ſe querat. Potest
 enim etiam ſic aliud pro alio querere, ſi hoc
 nescit: ut autem non querat aliud pro alio,
 proculdubio nouit quid querat. At ſi nouit
 qd querat, & ſeipſam querit, ſeipſam utique
 nouit. Quid ergo adhuc querit? quod ſi ex
 parte ſe nouit, ex parte autem adhuc querit,
 non ſeipſam, ſed partem ſuam querit. Cum
 enim ea ipſa dicitur, tota dicitur. Deinde qā
 nouit nondum ſe à ſe inuentam totam, nouit
 quanta ſit tota. Atque ita querit quod de
 eſt, quemadmodum solemus querere, ut
 ueniat in mentem quod excidit, nec tamen M

DE TRINITATE

penitus excidit, quia potest recognosci, cum
venerit hoc esse quod queratur. Sed quo-
modo mens veniat in mentem, quasi possit
mens in mente non esse. *huc accedit, quia si*
parte inuenta, non se tota querit, tñ tota se
querit. Tota ergo sibi præsto est, & quid ad-
huc queratur non est: *hoc enim deest quod*
queritur, non illa quæ querit. Cum itaq; to-
ta se querit, nihil eius deest: aut si non tota se
querit sed pars quæ inuenta est querit partē
quæ nondum inuenta est, non se ergo mens
querit, cuius se nulla pars querit: pars enim
quæ inuenta est, non se querit. pars autē quæ
nondum inuenta est, nec ipsa se querit, quo-
niā ab ea quæ iam inuenta est parte queri-
tur. Quocirca quia nec tota se mens querit,
nec pars eius vlla se querit, se mens omni-
no nō querit. *Vt quid ergo ei præceptū est,*
vt seipsum cognoscas? Credo *vt seipsum co-*
gitet, vt secundum naturam suam vivat; id est
vt secundū naturam suam ordinari appetat,
sub eo scilicet cui subdēda est, supra ea qui-

*Animus
ad meor-
poreorū
amorē ex
cirandus.*
Cap. 5.

Abus p̄rāpō nenda est: sub illo à quo regi de-
bet, supra ea quæ regere debet. Multa enim
per cupiditatem prauā tanq; sui sit oblita, sic
agit. Videt enim quædā intrinsecus pulchra,
in p̄stantiore natura quæ Deus est. Et cum in
flare debeat vt eis fruatur, volens ea sibi tri-
buere, & non ex illo similis illius, sed ex seip-
sa esse quod ille est, aueritur ab eo, moue-
turq; & labi in minus, & minus, q̄ putatur
amplius & amplius, quia nec ipsa sibi, nec ei
quicq; sufficit recenti ab illo qui solus suf-
ficit. Ideoq; per egestatē ac difficultatem fit
nimis intēta in actiones suas, & inquietas de-
lectationes quas per eas colligit: atq; ita cu-
piditate acquirēdi noticias ex ijs q̄ foris sūt,
quorū cognitū genus amat, & sentit amitti
posse nisi impensa cura teneat, perditq; se-
curitatē, tatoq; seipsum minus cogitat, quanto
magis secura est, quod se non posset amitte-
re. Ita cū aliud sit non se nosse, aliud nō se co-
gitare. Neq; n. multarū doctrinarū peritum,
ignorare Grammaticā dicimus cum eam nō
cogitat, quia de medicinæ arte, tunc cogitat,
Cū ergo aliud sit nō se nosse, aliud nō se co-
gitare, tata vis est amoris, vt ea quæ cū amo-
re diu cogitauerit, eisq; eura glutino inhēse-
rit, attrahat secū etiā cū ad se cogitādā quo-
dāmodo redit. Et quia illa corpora sunt quæ
foris per sensus carnis adamanit, corumque

diuturna quadā familiaritate implicata est,
nec secū potest introrū sum tanquā in regio-
nem incorporeq; naturę ipsa corpora infer-
re, imagines eorū conuoluit, & rapit, factas
in semetipsa de semetipsa. Dat enim eis for-
mandis quiddam substantiæ suę, seruat autē
aliquid quo libere de specie taliū imaginū
iudicet, & hoc est magis mens, id est, rationa-
lis intelligentia, quæ seruatur vt iudicet. Nā
illas animæ partes quæ corporū similitudini-
bus informantur, etiā cum bestijs nos cōmu-
nes habere sentimus. Errat autē mens, cū se
istis imaginibus tanto amore coniungit, vt eti-
am se esse aliquid huiusmodi existimet. Ita
enim cōformat eis quodāmodo, non id exi-
stendo sed putando, non quo se imaginē pu-
tet sed omnino illud ipsum cuius imaginem
secum habet. Viget quippe in ea iudiciū di-
scernēdi corpus quod foris relinquit, ab ima-
gine quam de illo secū gerit, nisi cum ita ex-
primuntur eadē imagines tanquam foris sen-
tiantur, non intus cogitentur, sicut dormienti-
bus, aut furentibus, aut in aliqua extasi ac-
cidere solet. Cum itaq; se tale aliquid putat,
corpus esse se putat. Et quia sibi bene cōscia
est principatus sui quo corpus regit, hinc fa-
ctū est vt quidā quererent quid corporis am-
plius valet in corpore, & hoc esse mentem,
vel omnino totam animam existimarent, vt
Empedocles & Ericates opinati sunt. Itaque
alij sanguinē, alij cerebrum, alij cor, nō sicut
scriptura dicit, Cōfitebor tibi dñe in toto cor
de meo: Et, Diliges dñm Deum tuū ex toto
corde tuo, Hoc enim abutendo vel transfe-
rendo vocabulum ducitur à corpore ad ani-
mā, sed ipsam omnino particulā corporis
quā in visceribus dilaniatis videmus, eā esse
putauerūt. Alij ex minutissimis indiuiduisq;
corpusculis quas atomos dicunt, concurren-
tibus in se atque coherentibus, eam confici
crediderunt. Alij aerē, alij ignem substantiā
eius esse dixerunt. Alij eam nullam esse sub-
stantiam, quia nisi corpus nullam substanciam
poterant cogitare, & eam corpus esse
non inueniebant, sed ipsam temperationem
corporis nostri vel cōpagem primordiorū,
quibus ista caro tanquā connectitur, esse op-
inati sunt. Et hi omnes eam mortalem esse
senserunt, quia siue corpus esset, siue aliqua
compositio corporis, non posset vtiq; im-
mortaliter permanere. Qui vero cius substanciam

*Imagina-
tio fallax.
Cap. 6.*

C

*Error op-
tionis de
anima.
Cap. 7.*

*Psl. 9.
no. 6 uiz
Deut. 6.
Mat. 22.*

*Infra.
Cap. 10.*

*Animus
à sensib-
lib. abdis-
cen. c. 3.*

*Inuen-
tio quid.*

tiam vitā quandam nequaq̄ corpoream, qñ
 quidem vitā omne viuū corpus animantem
 ac viuificantē esse repererunt, con sequenter
 & immortalē, quia vita carere vita nō pōt,
 vt quisq; potuit probare conati sunt. Nam de
 quinto illo nescio quo corpore, q̄ notissi-
 mis quatuor huius mundi elementis quidam
 coniungentes, hinc animā esse dixerunt, hoc
 loco diu differendū non puto. Aut.n. hoc vo-
 cant corpus q̄ nos, cuius in loci spatio pars
 toto minor est, & in illis annumerandi sunt
 qui mentē corporeā esse crediderunt: aut si
 vel omnē substantiā, vel oēm mutabilē sub-
 stantiā corpus appellant, cū sciant non om-
 nē locorū spatijs aliqua lōgitudine & latitu-
 dine & altitudine contineri, nō cū eis de vo-
 cabuli qōne pugnandū est. In his omnib. sēn-
 tentijs quisquis videt mentis naturam & esse
 substantiā & non esse corporeā, i. non mino-
 re sui parte minus occupare loci spatiū ma-
 iusq; maiore, simul oportet videat eos qui
 opinantur esse corporeā, non ob hoc errare
 q̄ mens desit eorū notitiae, sed q̄ adiungunt
 ea, sine quib. nullā possunt cogitare naturā.
 Sine phantasijs.n. corporū quicquid nisi fuerint
 cogitare, nihil omnino esse arbitrantur.
 Ideoq; non sē tanquā sibi desit mens, requi-
 erat. Quid.n. tā cognitioni adeſt, q̄ id q̄ menti
 adeſt? aut quid tam menti adeſt, q̄ ipsa mens?
 Vnde & ipsa quæ appellatur inuenitio, si uer-
 bi originem retractemus, quid aliud resonat
 nisi quia inuenire est in id uenire q̄ queriſ?
 propterea quę quasi vltro in mente ueniunt,
 non usitate dicuntur inuenta, quāuis cognita
 dici possint, quia non in ea quārēt tende-
 bamus ut in ea ueniremus, hoc est ea inueni-
 remus. Quapropter sicut ea quæ oculis, aut
 ullo alio corporis sensu requirunt, ipsa mēs
 querit, ipsa enim ēt sensum carnis intendit,
 tunc aut inuenit, cū in ea quæ requirūtur idē
 sensus venit: Sic alia, q̄ non corporeo sensu
 internuncio, sed per seipsum nosſe debet, cū
 in ea uenit, inuenit: aut in superiorē substan-
 tia, i. in Deo, aut in ceteris animāe partib. si-
 cut de ipsis imaginib. corporū cum iudicat,
 intus.n. in anima eas inuenit per corpus im-
 pressas. Ergo se ipsam quemadmodū querat
 & inueniat, mirabilis quæſtio est, quo tēdat,
 vt q̄rat, aut quo ueniat, ut inueniat: Quid.n.
 tam in mente quam mens est? Sed quia in ijs
 est q̄ cū amore cogitat, sensibilib. aut, i. cor-

poralibus cū amore assuefacta est, non ualeat
 sine imaginib. eorū esse in semetipsā. Hinc
 ei oboritur erroris dedecus, dum rerū sensa-
 rum imagines lecernere à ſe non potest, ut ſe
 ſolam uideat. Coh. eſerunt.n. mirabiliter glu-
 tino amoris, & hæc eſt eius immunditia, qm̄
 dū ſe ſolā nititur cogitare, hoc ſe putat, eſſe
 ſine quo ſe non pōt cogitare. Cum igitur ei
 præcipitur, ut ſeipſam cognoscat, non ſe tan-
 quam ſibi detracta ſit querat, ſed id quod ſi-
 bi addidit detrahat. Interior eſt enim ipsa, nō
 ſolum quam iſta ſensibilia quæ manifeſte fo-
 riſ ſunt, ſed ēt quam imagines eorum qua
 in parte quadā ſunt animāe, quam habent &
 bestiz, quāuis intelligentia careant, q̄ mentis
 eſt propria. Cum ergo ſit mens interior quo
 dam modo exit à ſemetipsā, cum in hæc qua-
 fi uestigia multarum intentionū exerit amo-
 ris affectum. Quę uestigia tanquam imprimū
 tur memorie, qñ hæc quæ foriſ ſunt corpora-
 lalia ſeniuntur, ut ēt cum absunt iſta, præſto
 ſint tñ imagines eorum cogitantibus. Cogno-
 ſcat ergo ſemetipsam, nec quāſi absentem ſe
 querat, ſed intentionē volūtatis qua per alia
 uagabatur ſtuat in ſemetipsam, & ſe cogit-
 et. Ita uidebit q̄ nunquā ſe non amauerit, nū
 quam nescierit: ſed aliud ſecum amando cū
 eo ſe confudit & concreuit quodammodo,
 atq; ita dum ſicut unum diuersa complecti-
 tur, unū putauit eſſe, q̄ diuersa ſunt. Non ita
 que uelut absentem ſe querat cernere, ſed p-
 ſentem ſe curet diſcernere. Nec ſe quāſi non
 norit cognoscat, ſed ab eo quo alterum no-
 uit dignoſcat. Iſpum enim q̄ audit, cognosce
 teipſam, quomodo agere curabit, ſi nescit,
 aut quid ſit cognosce, aut quid ſit teipſam?
 Si autem utrumque nouit, nouit & ſeipſam,
 quia non ita dicitur menti cognosce teipſā,
 ſicut dicitur, cognosce cherubin aut feraphin.
 De abſentibus.n. illis credimus ſecun-
 dū q̄ celeres quādam potestates eſſe prædi-
 cantur. Neque ſicut dī, cognosce uoluntatē
 illius hominis, q̄ nobis nec ad ſentiendum ul-
 lo modo, nec ad intelligentū præſto eſt, nifi
 corporalib. signis editis, & hoc ita ut magis
 credamus q̄ intelligamus. Neque ita ut dī ho-
 mini, uide faciem tuam, q̄ nifi in ſpeculo fie-
 ri non potest. Nā & ipsa noſtra facies absens
 ab aspectu noſtro eſt, quia non ibi eſt quo il-
 le dirigi potest. Sed cum dicitur meti, cognosce
 teipſam, eo iētu quo intelligit q̄ dictum

Q 4 eſt,

DE TRINITATE

est, seipsum, cognoscit seipsum, nec ob aliud quā eo quo sibi præsens est. Si autē q̄ dictum est non intelligit, non vtiq; facit. hoc igitur ei præcipitur ut faciat, q̄ cum ipsum præceptū intelligit, facit. Non ergo adiungat aliud ad id, q̄ seipsum cognoscit, cū audit ut seipsum cognoscat. Certe. n. nouit sibi dīci, sibi s. quæ est, & viuit, & intelligit. Sed est & cadauer, viuit & pecus? intelligit autē nec cadauer nec pecus. Sic ergo se esse & viuere scit, quō

*Mēr quo
intelligit
quid non
fit. c. 10.*

est, & viuit intelligentia. Cū ergo, verbi gratia, mens aerē se putat, aerē intelligere putat, se tñ intelligere scit; aerem autē se esse nō scit, sed putat. Secernat q̄ se putat, cernat q̄ scit, hoc ei remaneat. Vnde ne illi quidē dubitauerunt, qui aliud atq; aliud corpus esse mentem putauerunt. Neque. n. omnis mens aerē se esse existimat, sed alia ignē, alia cerebrū, aliaq; aliud corpus, & aliud alia, sicut supra cōmemorauit: omnes tñ se intelligere nouerunt & esse & viuere: sed intelligere ad id q̄ intelligent referunt, esse autem & viuere ad seipsum. Et nulli est dubium, nec quenquā intelligere qui non viuat, nec quenquam viuere qui non sit. Ergo consequenter & esse & viuere id q̄ intelligit, non sicuti est cadauer q̄ non viuit, nec sicuti viuit anima que non intelligit, sed proprio eodemq; præstantiore modo. Item velle se sciunt, neque hoc posse quenquā qui non sit & qui non viuat pariter sciuntur. Itēq; ipsam voluntatē referunt ad aliquid q̄ ea voluntate volunt. Meminisse est se sciunt, simulq; sciunt q̄ nemo meminisset nisi esset ac viueret. Sed & ipsam memoriam referimus ad aliquid q̄ ea meminimus. Duo bus igitur horū trium, memoria & intelligētia multarum rerū notitia atq; scientia conti- nentur. Voluntas autē adest, per quā fruamur eis vel vtamur. Fruimur. n. cognitis in quibus voluntas ipsi propter seipsa delectata con- quiecit: vtimur vero eis quae ad illud referimus quo fruendum est. Nec est alia vita ho- bā ergo.

I. sen. di.

I. c. hiceō

fiderādū,

& c. d. er-

go, & ea.

bac ergo.

K rendi locus. Sed qm̄ de natura mentis agitur, remoueamus à cōsideratione nostra omnes notitias que capiuntur extrinsecus per sensus corporis, & ea q̄ posuimus omnes mētes de seipsum nosse certasq; esse diligentius attendamus. Vtrū. n. aeris sit vis viuendi, reminiscen- di, intelligendi, volendi, cogitandi, sciendi,

judicandi, an ignis, an cerebri, an sanguinis, an atomorū, an præter visitata quatuor elemēta, quinti nescio cuius corporis, an ipsius carnis nostræ cō pago, vel téperamentū hæc ef- ficere valeat, dubitauerunt homines: & alius hoc, alius aliud affirmare conatus est. Viuere se tñ & meminisse, & intelligere, & velle, & cogitare, & scire, & judicare quis dubitet? Qñquidem ēt si dubitat viuit, si dubitat vnde dubitet meminit, si dubitat dubitare se intelligit, si dubitat certus esse vult, si dubitat cogitat, si dubitat scit se nescire, si dubitat iudicat non se temere cōsentire oportere. Quisquis igitur aliunde dubitat de his omnib; dubitare non debet, quæ si non essent, de vlla re dubitare non posset. Hæc omnia qui vel corpus vel cōpositionē seu temperationē corporis esse mentē putant, in subiecto esse volunt vi- deri, vt substantia sit aer, vel ignis, siue aliquod aliud corpus, q̄ mentē putant: intelligentia vero ita insit huic corpori, sicut qualitas ei⁹; vt illud subiectum sit, hæc in subiecto: subiectum, s. mens quam corpus esse arbitrantur, in subiecto ait intelligentia, siue quid aliud eorū quæ certa nobis esse cōmemorauimus. Iuxta opinantur ēt illi qui mentem ipsam ne- gant esse corpus, sed cōpaginem aut téperationē corporis. Hoc. n. interest, q̄ illi mente ipsam dicunt esse, substantiam, in quo subiecto sit intelligentia: isti autē ipsam mentem in subiecto esse dicunt, corpore, s. cuius cōposi- tio vel temperatio est. Vnde consequenter ēt intelligentiam quid aliud q̄ in eodem subiecto corpore existimant? Qui omnes nō ad- vertunt, mentem nosse se ēt cum quærit se si- cut iam ostendimus. Nullo modo autem re- ste dī sciri aliqua res, dū eius ignoratur sub- stantia. Quapropter cū se mens nouit, substanciam suam nouit, & cū de se certa est, de substancia sua certa est. Certa est autē de se, sicut coniuncta ea quæ supra dicta sunt. Nec omniō certa est, vtrum aer, an ignis sit, an ali- quod corpus, vel aliiquid corporis. Non est igitur aliiquid eorum. Totumq; illud q̄ se iu- betur vt nonerit, ad hoc pertinet vt certa sit, non se esse aliiquid eorum de quibus incerta est, idq; solum esse se certa sit, quod solū es- se certa est. Sie. n. cogitat ignem aut aerem, & quicquid aliud corporis cogitat. Neque vlo modo fieri posset vt ita cogitaret id q̄ ipsa est, quemadmodū cogitat id q̄ ipsa non est.

L

A
Vestigia
sūme tri-
nitatis in
anima.
Cap. II.

B
I. sen. di.
I. c. notā-
dū vero.

est. Per phantasiam quippe imaginariam cogitat hæc omnia, sive ignem, sive aerem, sive illud, vel illud corpus, partemve villam, sive cōpaginem temperationemq; corporis, nec vtique ista omnia, sed aliquid horum esse dī. Si quid autem horum esset, aliter id q̄ cetera cogitaret, non, s. per imaginale figmentum, sicut cogitantur absentia, quæ sensu corporis tacta sunt, sive omnino ipsa, sive eiusdem generis aliqua, sed quādā interiore, non simulata, sed vera præsentia. Non n. quicquam illi est seipsa præsentius, sicut cogitat vivere se & meminisse & intelligere & velle se. No *Vestigia* uir. n. hæc in se, nec imaginatur quasi extra summa tria sensu terigerit, sicut corporalia quæq; nūtatis in tanguntur. Ex quorum cognitionibus si nihil Cap. II. fibi affingat, vt tale aliquid esse se putet, quic quid ei de se remanet, hoc solum ipsa est. Remotis igitur paulisper ceteris, quorum mēs de se ipsa certa est: tria hæc potissimum considerata tractemus memoriam, intelligentiam, voluntatem. In his. n. tribus inspici solent et ingenia parvolorum cuiusmodi præferat indolem. Quanto quippe tenacius & facilius puer meminit, quantoq; acutius intelligit & studet ardenter, tanto est laudabilioris ingenij. Cū vero de cuiusque doctrina queritur: nō quanta firmitate ac facilitate meminerit, vel quanto acumine intelligat, sed quid meminerit, & quid intelligat queritur. Et quia non tantum q̄ doctus fit consideratur laudabilis animus, sed etiam q̄ bonus, non tantum quod meminerit & quod intelligat, verum etiam quid velit attenditur: non quanta flagrantia velit, sed quid velit prius deinde quā tum velit. Tunc. n. laudandus est animus vehe menter amans, cūm id quod amat vehementer amandū est. Cum ergo dicuntur hæc tria ingenium, doctrina, vñs: primum horū con sideratur in illis tribus, q̄ possit quisque memoria, & intelligentia, & voluntate. Secundum eorum consideratur, quid habebat quis que in memoria, & intelligentia, quo studio fa voluntate peruererit. Iam vero vñs tertius in voluntate est pertractante illa quæ in memoria & intelligentia continentur, sive ad aliquid ea referat, sive eorum fine delectata conquiescat. Vt. n. est assumere aliquid in facultatem voluntatis: frui est autem, vti cum dī vero. gaudio, non adhuc spei, sed iam rei. Proinde omnis q̄ fruitur, vñtus: assumit. n. aliquid

in facultatem voluntatis, cū fine delectatio nis. Non aut omnis qui vñtus, fruitur: sed id q̄ in facultatem voluntatis assumit, non pp illud ipsum, sed pp aliud appetit. Hæc igitur tria, memoria, intelligentia, voluntas, qm nō sunt tres vite, sed una uita, nec tres mentes, sed una mens, cōsequenter utiq; nec tres substantiae sunt, sed una substācia. Memoria quippe p uita & mens & substācia dī, ad se ipsam dī. Quod uero memoria dī, ad aliquid relative dī. Hoc de intelligentia quoque, & de uoluntate dixerim. Et intelligentia quippe & uoluntas, ad aliquid dicuntur. Vita est autem unaquæque ad se ipsam, & mens, & essentia. Quocirca tria hæc eo sunt vñū, quo una uita, una mens, una essentia. Et quicquid aliud ad se ipsa singula dicuntur, et simul non plurilater, sed singulariter dicuntur. Eo uero tria quo ad se inuicem referuntur, quæ si æquallia non essent, nō solum singula singulis, sed et omnibus singulis, non utique se inuicem caperent. Neque. n. tūm à singulis singula, uerum etiam à singulis omnia capiuntur. Memini. n. me habere memoriam, & intelligentiam & voluntatem, & intelligo me intelligere & uelle atq; meminisse, & uolo me uelle, & meminisse, & intelligere, totamq; meā memoriam & intelligentiam & voluntatem simul memini. Quod. n. memorie meæ non memini, non est in memoria mea. Nihil autem tam in memoria, q̄ ipsa memoria est. Tō tam igitur memini. Item quicquid intelligo intelligere me scio, & scio me uelle quicqd uolo. Quicquid autem scio memini. Totam igitur intelligentiam, totamque uoluntatem meam memini. Similiter cū hæc tria intelligo, tota simul intelligo. Neque. n. que quam intelligibilium non intelligo, nisi quod ignoro. Quod autem ignoro, nec memini nec uolo. Quicquid itaque intelligibilium non intelligo, consequenter eriam nō memini nec uolo. Quicquid autem intelligibiliū memini & uolo, consequenter intelligo. Voluntas et mea totam intelligentiam totamq; memoriam meam capit, dum toto vñto q̄ intelligo & memini. Quapropter qñ inuicem à singulis, & tota omnia capiuntur æqualia sunt tota singula totis singulis, & tota singula simul omnibus totis, & hæc tria unum, una uita, una mens, una essentia. Iam ne igitur ascendendum est qualibuscunq; intentionis viribus

*1. sen. di.**3. c. nunc**vero.**trex animo**potentia**istre sub**tantia;**C una sub**tantia**1. sen. di.**3. c. aqua**lia etiam.**1. sen. di.**3. c. tota**que mea.**1. sen. di.**3. c. simili**ter cum**hæc.**1. sen. di.**3. c. volun**tas mea,**& c. hic**attenden**dum.**D 100. I**A. n. ali**quid acci**dit tempore**non Dev.**bus*

DEM TRINITATE

Cap. 12. bus ad illam summam & altissimam essentiam, cuius impar imago est humana mens, sed tñ imago: an adhuc eadē tria distinctius declaranda sunt in anima, per illa quæ extrinsecus sensu corporis capimus, vbi temporaliiter imprimitur rerum corporearum notitia? MentreM quippe ipsam in memoria & intelligentia & voluntate suometipsius tam reperiebamus, vt quoniam semper se nosse semperq; seipsum velle comprehendebatur, simul etiam semper sui meminisse, semperq; seipsum intelligere & amare comprehendetur, quamvis nō semper se cogitare discretam ab eis quæ non sunt quod ipsa est: ac per hoc difficile in ea dignocitum memoria sui, & intelligentia sui. Quasi non sint hæc duo, sed unum duobus vocabulis appelletur, sic apparet in ea re vbi valde ista cōiuncta sunt, & aliud alio nullo præceditur tempore, amorq; ipse non ita lentitur esse, cum eum nō prodit indigentia, quoniam non semper p̄fato est quod amat. Quapropter etiam tardioribus diluescere hæc possunt, dum ea tractantur quæ ad animam tempore accedunt, & quæ illi temporaliter accident, cum meminit q̄ antea non meminerat, & cum videt quod antea non videbat, & cum amat q̄ antea non amabat. Sed aliud hæc tractatio poscit exordium, pp̄ huius libelli modum.

D. A V R E L I I A V G V S T I N I
De Trinitate.

L I B E R V N D E C I M U S.

*Vestigiū
trinitatis
et in cor-
pore.c.1.*



Emini dubium est, sicut interiorem hominem intelligēta sic exteriorem sensu corporis p̄ditum. Nitamur igitur si possimus in hoc quoque exteriore

Col. 3. F indagare qualecumq; vestigiū Trinitatis, non quia & ipse eodem modo fit imago Dei. Manifesta est quippe Apostolica sua, quæ interiorem hominem renouari Dei agnitione de clarat secundū imaginem eius qui creauit eū, cum & alio loco dicat. Et si exterior homo noster corrūpitur, tñ interior renouatur de die in diem: In hoc ergo qui corrūpitur, q̄ramus quemadmodū possumus quandam Trinitatis effigiem, & si nō exprexiorem, tñ for talis ad dignoscendū faciliorem. Neque.n.

I. Cor. 4.

frustra & iste homo dī, nisi quia inest ei nō nulla interioris similitudo, & illo ipso ordine conditionis nostræ quo mortales atq; carnales effecti sumus, facilius & quasi familiarius visibilia q̄ intelligibilia pertractamus. Cum ista sint exterius, illa interius, & ista sensu corporis sentiamus, illa mente intelligamus, nosq; ipsi animi non sensibiles sumus, i. corpora, fed intelligibles, qm̄ vita sumus: tñ vt dixi, tanta facta est in corporibus consuetudo, & ita in hæc miro modo relabes foras se nostra proiecit intentio, vt cum ab incerto corporum ablata fuerit, vt in spiritu multo certiore ac stabiliore cognitione figatur, refugiat ad ista, & ibi appetat quietem vnde traxit infirmitatem. Cuius ægritudini cōgruē dum est, vt si q̄n interiora spiritalia accōmodatius distinguere atq; facilius insinuare conanmur, de corporalibus exterioribus similitudinum documenta capiamus. Sensu igitur corporis exterior homo p̄ditus, sensit corpora, & iste sensus q̄ facile aduertitur quinquepertitus est, videndo, audiendo, olfactiendo, gustando, tangendo. Sed & multum est & non necessarium, vt omnes hos quinque sensus id quod quārimus interrogemus. Quod enim nobis unus eorum renunciat, et in ceteris valet. Itaque potissimum testimonio utamur oculorum. Is. n. sensus corporis maxime excellit, & est visioni mentis pro sui generis diuersitate vicinior. Cū igitur aliquod *Vestigiū* corpus videmus, hæc tria quod facillimum *Triadū* est consideranda sunt & diagnoscēda. Primo *omni-sen-* ipsa res quam videmus, siue lapidem, siue ali *su corpo-* quā flāmam, siue quid aliud q̄ videri oculis *rīs. c. 2.*

poteſt, q̄ vtiq; iam esse poterat, & antequam videretur. Deinde visio q̄ non erat priusquam rem illā obiectā sensui sentiremus. Tertio q̄ in ea re quæ videtur quādiu videtur sensum detinet oculorum, id est animi intētio. In his igitur tribus, non solum est manifesta distinctione, sed etiam discreta natura. Primū quippe illud corpus visible longe alterius naturæ est q̄ sensus oculorum, quo fibimet incidente fit visio. Ipsaq; visio quid aliud q̄ sensus ex ea re quæ sentitur informatus apparer? Quamvis re visibili detracta nulla sit, nec vlla omnino esse posset talis visio, si corpus non sit, quod videri queat. Nullo modo tamen eiusdem substātæ est corpus quo formatur sensus oculorum, cum idē corpus videtur,

detur, & ipsa forma q̄ ab eodē imprimitur sensui, quę visio vocatur. Corpus enim visū in sua natura separabile est: sensus autem qui iam erat in animante, eius priusquā videret quod videre posset cū in aliquid visible in-
 I cureret, vel visio quę fit in sensu ex visibili corpore cū iam cōiunctū est & videtur. Sen-
 sus ergo vel visio, idest, sensus formatus ex-
 trinsecus, ad animantis naturam pertinet om-
 nino aliam q̄ est illud corpus quod videndo sentimus. quo sensus non ita formatur vt sen-
 sus fit, sed vt visio fit. Nam sensus & ante ob-
 jectum rei visibilis nisi esset in nobis, nō di-
 staremus à cęcī, dū nihil videmus siue in te-
 nebris, siue clausis luminibus. Hoc autē dista-
 mus, qđ nobis inest & non videntibus quo
 videre possimus qui sensus vocatur, illis ve-
 ro non inest. Nec aliunde nisi quod eo carēt
 cęcī appellantur. Itemq; illa animi intentio
 quę in ea te quā videmus sensum tenet atq;
 vtrunq; coniungit, non tantū ab ea re visibi-
 li natura differt, quandoquidem iste animus
 illud corpus est, sed ab ipso quoq; sensu atq;
 visione, quoniā solius animi est hęc inten-
 tio: Sensus autem oculorum nō ob aliud sen-
 sus corporis dicitur, nisi quia & ipsi oculi
 membra sunt corporis. Et quamuis nō sen-
 tiat corpus exanime, anima tamen commix-
 ta corpori per instrumentū sentit corporeū,
 & idem instrumentum sensus vocatur. Qui
 etiam passione corporis cum quisq; excęda-
 tur interceptus extinguitur, cum idē maneat
 animus, & eius intentio, luminibus amissis,
 non habeat quidem sensum corporis quem
 K videndo extrinsecus corpori adiungat, atq;
 in eo viso figat aspectū, visu tñ ipso indicet
 se ademptio corporis sensu, nec perire potuif-
 se, nec minui. Manet enim quidam videndi
 appetitus integrér, siue id possit fieri, siue nō
 possit. Hęc igitur tria corpus quod videā,
 & ipsa visio, & quę vtrunq; coniungit inten-
 tio, manifesta sunt ad dignoscendū, non solū
 propter propria singulorū, verumetā pro-
 pter differentiā naturarū. Atq; in his cū sen-
 sus non procedat ex corpore illo quod vi-
 detur, sed ex corpore sentientis animantis,
 cui anima suo quodam miro modo cōtem-
 peratur, tamen ex corpore quod videtur gi-
 ginitur visio, idest sensus ipse formatur: vt iā
 non tantum sensus qui etiam in tenebris es-
 se integer potest, dum est incolumentas oculo
 rū, sed etiam sensus informatus fit, q̄ visio vo-
 catur. Gignitur ergo ex re visibili visio, sed
 non ex sola, nisi asfit & videns. Quocirca ex
 visibili &idente gignitur visio, ita sanè vt
 exidente sit sensus oculorū, & aspicientis
 atq; intuentis intentio, Illa tamen informa-
 tio sensus, quę visio dicitur à solo imprima-
 tur corpore quod videtur, idest, à re aliqua
 visibili: qua detracta, nulla remanet forma
 quę inerat sensui, dū adesset illud, quod vi-
 debatur: sensus tamen ipse remanet qui erat
 & priusquā aliquid sentiretur: velut in aqua
 vestigium tandiu est, donec ipsum corpus qđ
 itip rimiē inest: quo ablato nullū erit, cū re
 maneat aqua quę erat, & antequam illā for-
 man corporis caperet. Ideoq; nō possumus
 quidē dicere quod sensum gignat res visibi-
 lis, gignit tamē formam velut similitudinem
 suā, quę fit in sensu, cū aliquid videndo senti-
 mus. Sed corporis formā qua videm⁹, & for-
 ma quę ab illa in sensu vidētis fit per eundē
 sensum, non discernimus, quoniā tanta cō-
 iunctio est, vt non pateat discernēdi locus.
 Sed ratione colligimus nequaq; non potuif-
 se sentire, nisi fieret in sensu nostro aliqua si-
 militudo conspecti corporis. Neq; enim cū
 annulus cerę imprimitur, ideo nulla imago
 facta est, quia non discernitur, nisi cū fuerit
 separata. Sed quoniā post ceram separatam
 manet quod factū est vt videri possit, propte-
 rea facile persuadetur, q̄ inerat iā cerę for-
 ma impressa ex annulo, & antequā ab illa se
 pararet. Si autē liquido humori adiungereſ
 annulus, eo detracto nihil imaginis appare-
 ret. Nec ideo tamē discernere ratio nō debe-
 ret, fuisse in illo humore antequā detrahēre
 tur, annuli formā factā ex annulo, quę di-
 stinguenda est ab ea forma quę in annulo
 est, vnde ista facta est, quę detracto annulo
 non erit, quamuis illa in annulo maneat vñ
 de ista facta est. Sic sensus oculorū, nō ideo
 non habet imaginem corporis quod videatur
 quandiu videtur, q̄a eo detracto non rema-
 net. Ac per hoc tardioribus ingenij, difficil
 lime p̄suaderi pōt, formari in sensu nostro
 imaginē rei visibilis, cū eā videmus, & ean-
 dē formā esse visionē. Sed qui forte aduer-
 rent quod cōmemorabo, nō ita in hac inqui-
 sitione laborabunt. Plerunq; cū diu scule at-
 tēderimus quęq; luminaria, & inde oculos
 clauferimus, quasi versant in cōspectu qui-
 dam

DE TRINITATE

dam lucidi colores varie sese commutantes, & minus minusq; fulgentes donec omnino desistant. Quas intelligendū est reliquias esse formæ illiusq; facta erat in sensu, cū corpus lucidū videretur paulatimq; & quodammodo gradatim deficiendo variari. Nā & inser tarum fenestrarum cācelli, si eos forte intue bamur, sepe in illis apparuere coloribus ut manifestum sit hanc effectiōnē nostro sensui ex ea re quæ videbāt impressam. Erat ergo ēt cū videremus, & illa erat clarior & expre sior sed multū coniuncta cū specie ei rei eius quæ cernebatur, vt discerni omnino nō pos set & ipsa erat visio. Quinetiam cū lucernæ flamma modo quodā diuariatis radijs ocu

Infra eo-
dē.c. 1.

A Iorū quasi geminatur, duæ visiones fiunt, cū sit res vna quæ videtur. Sigillatim quippe af ficiūt iijdem radij de suo quisq; oculo emi cantes, dum nō sinuntur in illud corpus in tuendū pariter coniuncte q; cōcurrere, vt vnu oculum clauerimus, non geminum ignem, sed sicuti est vnum videbimus. Cui aut finistro clauso illa species d̄finita videri q; ad dex trū erat, viciissimq; dextro clauso illa inter moritur q; ad sinistrū erat, & longū est & rei presenti nō necessariū modo querere atque differere. Quod. n. ad suscep̄tā q̄stionē satis est, nisi fieret in sensu nostro quēdā imago simillima rei eius quam cernimus, non secundū oculorū numerū flamme species ge minaretur, cū quidā cernendi modus adhibitus fuerit, q; possit concursum separare radiorū. Ex uno q̄ppe oculo quolibet mō de ducto aut impresso aut intorto, si alter clausus est dupliciter videri aliquid quod sit vnu nullo pācto potest. Quæ cū ita sint, tria hæc quāuis diuerſa natura quēadmodū in quan dam vnitatē cōtemperētur meminerimus; i. species corporis quæ videtur, & impressa eius imago sensui quod est visio, sensusve for

B matus, & voluntas animi quæ rei sensibili sen sum admouet, in eoq; ipsam visionē tenet. Horū primū. i. res ipsa visibilis nō pertinet ad animatis naturā, nisi cū corpus nostrū cer nimus. Alterum autē ita pertinet, vt & in cor pore fiat, & per corpus in anima: sit enim in sensu, qui neq; sine corpore est, neq; sine anima. Tertiū vero solius anima: est, quia voluntas est. Cum igitur horum trium tam diuersē substatiæ sint, tñ in tātam coeunt vni-

tatem, vt duo propria vix intercedētē iudice ratione discerni valeāt, speciēs videlicet cor poris quod videatur, & imago eius quæ fit in sensu. i. visio: Voluntas autē tantā vim habet copulandi hæc duo. vt & sensum formandū admoueat ei rei quæ cernitur, & in ea forma tū teneat. Et si tam violenta est vt pos̄it voca ri amor, aut cupiditas, aut libido, etiam cōte rum corpus animantis vehementer afficit. Et vbi nō resūtit pigrior, duriorq; materies, in similem speciē coloremq; cōmutat: licet videre corpusculū chamæleontis, ad colo res quos videt facillima conuersione varia ri. Aliorū autē animaliū quia non est ad con chame. tationē facilis corpulentia, fētus plerūq; produnt libidines matrū, cū quid magna de lectiōne conspexerint. Quam enim tene riōra atq; vt ita dixerūt, formabiliora sunt primordia seminum, tam efficaciter & capa citer sequuntur intētōnē maternæ animē, & quæ in ea facta est phantasiā, per corpus quod cupide aspexit. Sunt exempla quæ cō piose cōmemorari possint, sed vnu sufficit de fidelissimis librīs, qđ fecit Iacob vt oues & caprē varios coloribus parerent, supponendo eis variata virgulta in canalib. aqua rū, quæ potentes intuerentur eo tēpore quo conceperant. Sed anima rationalis deformiter viuit, cū secundū Trinitatē exterioris homi nis viuit, i. cū ea quæ forinsecus sensum corporis formant, nō laudabile voluntatem qua hæc ad vtile aliiquid referat, sed turpē cupidi tatē quæ his inhārescat accōmodat. Quia etē detrac̄ta specie corporis q; corporaliter sétie bat, remanet in memoria similitudo ei⁹, quo rursus voluntas conuertat aciem vt inde for metur in trinsecus, sicut ex corpore obiecto sensibili sensus extrinsecus formabatur. Atq; ita fit illa Trinitas ex memoria & interna vi sione, & quæ vtrunq; copulat voluntate, quæ tria in vnu coguntur, ab ipso coactu cogita tio. dī. Nec in his rebus, diuerſa substantia est. Neq; n. aut corpus illud sensibile ibi est quod omnino discretum est ab animatis na tura, aut sensus corporis ibi formatur vt fiat visio, aut ipsa voluntas id agit vt formandum sensum sensibili corpori admoueat, in eoq; formatum detineat: sed pro illa specie cor poris q; videbatur extrinsecus, succedit me moria retinens illē speciē quā per corporis sensum cōbabit anima: proq; illa visione q; foris

*Cen. 30.**2. Rein.**ca. 25. 6**26.**Triū mi tas in sen triū mi tas in sen triū mi tas in sen**fū. c. 3.**Qđo fit hec vni tas in sen triū mi tas in sen triū mi tas in sen**ac. 4.**F sensi aci int tan lis sce de int*

foris erat cū sensus ex corpore visibili formaretur, succedit intus similis visio, cū ex eo q̄ memoria tenet formatur acies animi & ab sensu corpora cogitantur: voluntasque ipsa q̄uo foris corpori obiecto sformandū sensu admouebat, formatumq; iungebat, sic aciem recordantis animi conuerterit ad memoriam, vt ex eo q̄ illa retinuit, ista formetur, & sit in cogitatione similis visio. Sicut autē ratione discernebatur species uisibilis, qua sensus corporis formabatur, & eius similitudo q̄ fiebat in sensu formato, ut esset uisio, alioquin ita erant cōiunctae, ut omnino una eademq; putaretur: sic illa phantasia cum animus cogitat speciem, nisi corporis, cū constet ex corporis similitudine, quā memoria tenerit, & ex ea que inde formatur in acie recordatis animi, tñ sic vna & singularis appetet, vt duo quædā esse non inueniātur, nisi iudicante rōne: qua intelligimus aliud esse illud, q̄ in memoria manet et cum aliud cogitamus, & aliud fieri cū recordamur, i.ad memoriam redimus, & illuc inuenimus eandē speciem. Que si ī ibi non esset, ita oblitos non esse diceremus ut omnino recolere non possemus. Si autem acies recordantis non formaretur ex ea re q̄ erat in memoria nullo modo fieret uisio cogitantis: sed utriusq; cōiunctio, i.eius quam memoria tenerit, & eius q̄ inde exprimitur, ut formetur acies recordantis, quia simillimæ sunt, ueluti unā facit apparere. Cum aut cogitatis acies auerterit, atq; id q̄ in memoria cernebatur desisterit intueri, nihil forme q̄ impressa erat in eadē acie remanebit. Atque inde formabitur quo rursus conuersa fuerit vt alia cogitatio fiat. Manet tñ illud, q̄ reliquit in memoria, & quo rursus cū id recordamur conuerterat & conuersa formet, atque vnum cū eo fiat unde formatur. Voluntas uero illa qua hac atque illac fert & refert aciem formandā cōiungiūtq; formatam, si ad interiorephantasiā tota confluxerit, atq; à presentia corporum quæ circumiacet sensib. atq; ab ipsis sensibus corporis, animi aciem omnino auerterit, atque ad eam quæ intus cernitur imaginē penitus conuerterit, tanta offendit. similitudo speciei corporalis expressa ex memoria, ut nec ipsa ratio discernere finatur utrum foris corpus ipsum uideatur, an intus tale aliquid cogiteatur. Nam interdū homines nimia cogitatione rerū uisi bilium uel illecti uel territi, et eiusmodi re-pente uoces ediderūt, quasi re uera in medijs talib. actionibus sive passionib. uerfarentur. Et memini me audisse à quodā q̄ tam expressam & quasi solidā speciem fēminei corporis in cogitādo cernere soleret, ut ei se quasi misceri sentiens, et genitalibus fluere. Tm G habet uirium anima in corpus suū, & tantū ualeat ad indumenti qualitatē uertendam atq; mutandam, q̄uo homo afficiatur indutus qui coheret indumento suo. Ex eodem genere affectionis et illud est q̄ in somnis per imagines illudimur. Sed plurimum differt, utrum sopitis sensibus corporis, sicuti sunt dormietium, aut ab interiore cōpage turbatis, sicuti sunt furentiū, aut alio quodāmodo alienatis, sicuti sunt diuinantium, vel prophetantiū animi intentio quadā necessitate incurrit in eas quæ occurruunt imagines, sive ex memoria, sive alia aliqua occulta ui, per quasdam spiritales mixtuas similiter spiritalis substantiae, an sicut sanis atq; uigilantibus interdum contingit, ut cogitatione occupata uoluntas se auerterat a sensibus, atque ita formet animi aciem uarijs imaginib. sensibilium rerum, tā quam ipsa sensibilia sentiantur. Non tantum autem cum appetendo in talia uoluntas intēditur, sunt iste impressiones imaginum, sed etiam cū deuictandi & cauendi causa rapitur animus in ea contuenda quæ fugiat. Vnde nō solum cupiendo, sed et metuendo, inserunt uel sensus ipsis sensibilibus, uel acies animi formanda imaginib. sensibiliū. Ita aut metus aut cupiditas, quanto uehementior fuerit, tanto expressius formatur acies, sive sentientis ex corpore q̄ in loco adiacet, sive cogitantis ex imagine corporis, quæ memoria continetur. Quod ergo est ad corporis sensuum aliquod corpus in loco, hoc est ad animi aciem similitudo corporis in memoria: & q̄ est affectus uoluntatis ad eam speciem corporis ex qua sensus formatur, hoc est uisio cogitantis ad imaginem corporis in memoria constitutā, ex qua formatur acies animi: & q̄ est intentio uoluntatis ad corpus uisū, uisionemq; copulandam, ut fiat ibi quædam unitas tristis, quāvis eorum sit diversa natura, hoc est eadē uoluntatis intentio ad copulandam imaginē corporis quæ est in memoria, & visionē cogitantis, i.formam quam ceperit acies animi rediēs ad memoriam: ut fiat & hic quædam

Q̄o sit
 hac vni
 tas uero illa qua hac atque illac fert & refert
 tunc 4.

aciem formandā cōiungiūtq; formatam, si
 ad interiorephantasiā tota confluxerit,
 atq; à presentia corporum quæ circumiacet
 sensib. atq; ab ipsis sensibus corporis, animi
 aciem omnino auerterit, atque ad eam quæ
 intus cernitur imaginē penitus conuerterit,
 tanta offendit. similitudo speciei corporali-
 lis expressa ex memoria, ut nec ipsa ratio
 discernere finatur utrum foris corpus ipsum
 uideatur, an intus tale aliquid cogiteatur. Nam
 interdū homines nimia cogitatione rerū uisi-

DE TRINITATE

quædam unitas ex tribus, non iā naturæ diuersitate discretis, sed vnus eiusdemq; substantiæ, quia hoc totū intus est, & totū unus animus. Sicut autem cum forma & species corporis interierit, nō potest ad eā voluntas sensum reuocare cernentis: ita cum imago quā memoria gerit obliuione deleta est, non erit quo aciem animi formandā voluntas recordando retorqueat.

In boni tantum imago Trinitatis. c. 5. Sed quia præualeat animus non solū obliteratur, verumēt nō sensu nec experientia configere, ea quā non exciderunt, augendo, minuendo, cōmutando, & pro arbitrio componendo, sēpe imaginatur quasi ita aliquid sit, q; aut scit non ita esse, aut nescit ita esse. In quo genere caudū est, ne aut mentiatur ut decipiat, aut opinetur ut decipiatur. Quibus duobus malis euitatis nihil ei obsūt imaginata phantasmata: sicut nihil obsunt excepta sensibilia, & retenta memoriter, si neq; cupide appetantur si iuuant, neque turpiter fugiantur si offendunt. Cum autem in his voluntas relictis melioribus auida volutatur, immunda fit, atque ita & cū assunt perniciose, & cum absunt perniciosius cogitat. Male ita-

I que viuitur, & deformiter secundum Trinitatem hominis exterioris: quia & illam Trinitatem, quā licet interius imaginetur, exterior tñ imaginatur, sensibiliū corporaliumq; vtendorū causa peperit: Nullus. n. eis vti posset etiā bene, nisi sensarum rerum imagines memoria tenerentur, & nisi pars maxima voluntatis in superioribus atque inferiorib. habebit. eaq; ipsa quā comodatur, siue foris corporibus, siue intus imaginibus eorū, nisi quicquid in eis capit ad melioremq; vitam referat, atq; in eo fine cuius intuitu hēc agenda iudicat acquiescat, quid aliud facimus, nisi q; nos Apostolus facere prohibet, dicens.

Rom. 12. Nolite conformari huic seculo: quapropter non est ista Trinitas imago Dei. Ex ultima quippe, idest, corporea creatura, qua superior est anima, in ipsa anima fit per sensum corporis, nec tñ est omnino dissimilis. Quid

Ecclesiast. 39. enim non pro tuo genere ac pro suo modu-
lo habet similitudinem Dei, quandoquidem Deus fecit omnia bona valde, non ob aliud

K nisi quia ipsa summe bonus est? In quantum ergo bonum est quicquid est, in tantum scilicet quamvis longe distarem, habet tñ non nullam similitudinem summum boni: & si naturalem utique rectam & ordinatā, si autem

vitosam, utique turpem atq; peruersam. Nā & animæ in ipsis peccatis suis non nisi quan- dam similitudinem Dei, superba & præpostera, & ut ita dicam, seruili libertate secessantur. Ita nec primis parentibus nostris persuaderi peccatum posset, nihilo diceretur. Eritis sicut dīj. Nō sanè omne quod in creaturis aliquo modo simile est Deo, et eius imago dicenda est, sed illa sola, qua superior ipse solus est. Ea quippe de illo proflus exprimitur inter quam & ipsum nulla interiecta natura est. Vi-

sonis igitur illius, idest, formæ quā fit in sensu cernentis, quasi parentes est forma corporis ex qua fit. Sed parentes illa non vera, unde nec ista vera proles est. Neque. n. omnino inde gignitur, qm̄ aliud adhibetur corpori, ut ex illo formetur, idest sensus videntis. Quocirca id amare, alienari est. Itaque voluntas quā v-

trunque coniungit quasi parentem & quasi prolem, magis spiritalis est q; vtrumlibet il-

lorum. Nā corpus illud quod cernitur, omnino spiritale non est. Visio vero quā fit in sensu habet admixtum aliquid spiritale, quia sine anima fieri non potest. Sed non totū ita est, quoniam ille qui formatur corporis sensus est. Voluntas ergo quā vtrunque coniungit, magis, ut dixi, spiritalis agnoscitur, & id-
2. Retra. cap. 15.

eo tanquam personam spiritus insinuare incipit in illa Trinitate. Sed magis pertinet ad sensum formatum, q; ad illud corpus unde formatur. Sensus. n. animantis & voluntas ani- mæ est, non lapidis aut alicuius corporis. q; videtur. Non ergo ab illo quasi parente procedit. Sed nec ab ista quasi prole, hoc est visione ac forma quā in sensu est. Prius. n. quā visio fieret, iam erat voluntas, quā formandum sensum cernendo corpori admouit, sed nondū erat placitum. Quo. n. placaret q; nondum erat visum? Placitum autem quia & voluntas est. Ideoq; nec quasi prolem visionis possimus dicere voluntatem, quia erat ante visionem, nec quasi parentem, quia nō ex voluntate, sed ex viso corpore formatæ & ex pressæ est: finē fortasse voluntatis & requiem possimus rectè dicere visionem, ad hoc dūtaxat vnum, s. videndum corpus. Neque. n.

propterea nihil aliud volet, quia videt ali- quid quod volebat. Non itaque omnino ipsa voluntas hominis cuius finis non est ni- fi beatitudo, sed ad hoc vnum interim scili- cet subiectum voluntas videndi finem non
Trinitatis vestigii in me moria. Cap. 7.
habet

1. sen. di.
queritur
virū ter-
tio.

38. c. sed

queritur

1. sen. di.
queritur
virū ter-
tio.

1. sen. di.

38. c. sed

queritur

virū oī.

Mat. 8.

Efa. 5.

B

pinus me-
dius supre-
mo asti-
mauit.

habet nisi visionē, siue id referat ad aliud, siue nō referat. Si enim nō referat ad aliud visionē, sed tantū voluit ut videret; nō est disputādū quō ostēdatur finē voluntatis esse visionē, manifestū est. n. Si aut̄ referat ad aliud, vult ut que aliud, nec iā videndi voluntas erit. Aut si vidēdi, nō hoc videndi, sed aliud tāquā si ve
lit quisq; videre cicatricem, vt inde doceat vulnus fuisse; aut si velit videre fenestrā, vt p
fenestrā videat transeuntes: oēs ista atq; alia tales voluntates, suos prius fines habent, q; re
feruntur ad finē illius voluntatis qua volum
beate vivere, & ad eā peruenire vitā qua nō referatur ad aliud, sed amāti per seipsum sufficiat. Voluntas ergo videndi, finē habet visionē: & voluntas hanc rem videndi finē habet huius rei visionē. Voluntas itaq; videndi cicatricē, finē suū expedit, hoc est visionē cicatricis, & ad eā vltra nō pertinet. Voluntas enim probādi vulnus fuisse, alia voluntas est, quanuis ex illa religeretur, cuius itē finis est probatio vulneris. Et voluntas videndi fene
strā, finē habet fenestrę visionē. Altera est. n. qua ex ista neētit voluntas, per fenestrā vi
dendi transeuntes, cuius itē finis est visio trā
seuntium. Recte aut̄ sunt voluntates oēs sibi
met religatę, si bona est illa quo referuntur: si
aut̄ prava est, prava sunt oēs. Et ideo recta
rum voluntatum connexio iter est quoddā
ascendentū ad beatitudinem, quod certis ue
lut passibus agitur. Prauarum autē atq; distor
tarū uolūtū implicatio, uinculum est quo
alligabitur qui hoc agit, ut projiciatur in te
nebras extēiores. Beatiego qui factis & mo
ribus cantant canticū graduum. Et uae ijs qui
B trahunt peccata, sicut restem longam. Sic est
autem requies uoluntatis quē dicimus finē,
si adhuc refertur ad aliud, quemadmodum
possimus dicere requiem pedis esse in ambulando,
cum ponitur unde alius innitatur,
quo passibus pergitur. Si autem aliquid ita
placeat, ut in eo cū aliqua delectatione volū
tas acquiescat, nondum est tamen illud quo
tenditur, sed & hoc refertur ad aliud, vt de
putetur non tanquam patria ciuis, sed tan
quā refectione, vel etiam mēsio uiatoris. Iam
uero in alia Trinitate interiorē quidam q; est
ista in sensibilius & sensib⁹, sed tamen quē
inde concepta est, cum iam non ex corpo
re sensus corporis, sed ex memoria formatur
acies animi, cū in ipsa memoria species

2. sen. di.
3. 8. c. sed
queritur

1. sen. di.
queritur
vīrū ter
tio.

Mat. 8.
Ez. 5.

Trinita
tis resti
giū in me
moria.

Cap. 7.

Gen. 3.

L

2. Retra
cap. 15.

M

Fines me
di & supre
mo effi
ciuntur.

inhēserit corporis qđ forinsecus sensimus,
illā specie quā in memoria est, quasi paren
tē dicimus eius quā sit in phantasia cogitan
tis. Erat enim in memoria, & priusquā cogi
taretur à nobis: sicut erat corpus in loco, &
priusquā sentire ut uisio fieret. Sed cū cor
pus cogitatur, ex illa quā memoria tener ex
primitur in acie cogitantis & reminiscendo
formatur ea species, quā quasi proles est ei
us quā memoria tenet. Sed neq; illa uera
parens, neq; ista uera proles est, Acies quip
pe animi quā formatur ex memoria cū re
cordādo aliquid cogitemus, nō ex ea specie
procedit quā meminimus uisam, quandoq;
de eorū meminisse non possemus nisi uidis
semus. Acies autē animi quā reminiscendo
formatur erat etiam priusquā corpus quod
meminimus uideremus, quanto magis prius
quā id memoriae mādaremus? Quāquā itaq;
forma quā sit in acie recordantis, ex ea fiat q
inest memorię, ipsa tñ acies non inde existit
sed erat ante istā. Consequens est aut̄ vt si nō
est illa uera parens, nec ista uera sit proles.
Sed & illa quasi parens, & ista quasi proles:
aliquid insinuat, unde interiora atq; ueriora
exercitatiū certiusq; uideantur. Difficilius
iā plenē discernit utrū uoluntas quā me
morię copulatur uisionē, non sit alicuius eo
rū siue parens siue proles: & hanc discretionis
difficultatē facit eiusdē naturę atque substā
tiae parilitas & æqualitas. Neq; enim sicut fo
ris facile discernebatur forma sensus à sen
sibili corpore, & voluntas ab utroq; propter
natura diueritatē quā inest ab inuicē omni
bus tribus, de qua satis supra differuimus ita
& hic potest. Quāvis enim hæc Trinitas de
qua nunc queritur forinsecus inuecta est a
nimo, intus tñ agitur, & nō est quicquā eius
prater ipsius animi naturā. Quo igitur pacto
demonstrati potest uolūtā, nec quasi pare
ntē, nec quasi prole esse siue corporeæ simili
tudinis q; memoria cōtinetur, siue eius quā
inde cū recordamur exprimitur, qn utrunq;
in cogitando ita copulat, ut tanquam unum
singulariter appareat, & discerni ratione nō
possit. Atq; illud primū uideindū est, nō esse
posse uolūtā reminiscendi, nisi uel totum,
uel aliqd rei eius quā reminisci nolumus, in
penetalibus memorię teneamus. Quod. n.
omnimodo & omni ex parte oblii fuerim⁹
nec reminiscendi uoluntas exoritur, quo
o
niana

DE TRINITATE

niām quicquid recordari volumus recordatiā sumus in memoria nostra esse vel suisse. Verbi gratia, Si recordari volo quid heri cēnauerim, aut recordatus iam sum cēnasse me: aut si & hoc nondū, certe circa ipsum tēpus aliquid recordatus sum, si nihil aliud ipsum saltē hēternū dīc & eius ēā parē qua cēnari solet, & qđ sit cēnare. Nā si nihil tale recordatus essem, quid heri cēnauerim, recordari velle nō possem. Vnde intelligi pōt voluntatē reminiscēdi ab ijs, quidē rebus quā memoria cōtinētur pcedere adiunctis simul eis quā inde per recordationē cernendo ex primuntur, idest, ex copulatione rei cuiusdā quā recordati sumus, & visionis quā inde facta est in acie cogitantis cū recordati sumus. Sed ipsā qđ vtrung; copulat voluntas, requirit & aliud quod quasi vicinū est atq; contiguū recordanti. Totigitur huius generis trinitates, quot recordationes, quia nulla est earū vbi non hēc tria sunt, illud quo d in memoria reconditū est etiā antequā cogitur, & illud quod fit in cogitatione cū cernitur, & voluntas vtrung; coniungens, & ex vtrōq; ac tercia seip̄sa vnu aliiquid cōplens. An potius ita cognoscitur vna quādā in hoc genere trinitas, vt vnō aliiquid generaliter dicamus quicquid corporalū specierū in memoria latet, & rursus vnu aliiquid generalem visionē animi talia recordantis atq; cogitatis, quorū duorū copulationi tercia cōiungiatur copulatrix voluntas, vt sit hoc totū vnu quiddā ex quibusdā tribus. Sed quoniā non potest acies animi simul omnia quā memoria tenet vno aspectū contueri, alternat vici sim cedendo ac succedendo trinitates cogitationū, atq; ita fit ista innumerabiliter numerosissima trinitas, nec tñ infinita si numerus in memoria recōditarū rerum nō excedatur. Ex quo enim cepit vnu quisq; sentire corpora quolibet corporis sensu, etiā si posset adiungere quā oblitus est, certus ac determinatus profēto numerus foret, quāuis innumerabilis. Dicimus enim innumerabilia, nō solum infinita, sed etiā quae ita finita sunt vt facultatē numeratī excedat. Sed hinc aduerti ali quāto manifestius potest, aliud esse quod recorditū memoria tener, & aliud quod inde ī cogitatione recordatis exprimitur, quamuis cum sit vtriusq; copulatio, vnu idemque videatur. Quia meminisse nō possumus corpo

Varia cogitandi.
rō. ca. 8.

F

rum species, nisi tot quāt sensimus & quantas sensimus, & sicut sensimus: ex corporis enim sensu eas in memoriam combibit animus. Visiones autē illae cogitationū ex ijs quādem rebus quā sunt in memoria, sed tamen innumerabiliter atq; omnino infinite multiplicātur atq; variantur. Vnum quippe solē memini, quia sicuti est vnum vidi. Si voluerō autem diuos cogito vel tres, vel quoquot volo, sed ex eadem memoria qua vnum memini, formatur acies multos cogitantis. Et tantū memini quantū vidi. Si enim maiore vel minorē memini quā vidi, nā non memini p̄ vidi, & ideo nec memini. Quia vero memini, tñ memini quantū vidi, vel maiorem tamē p̄ voluntate cogito, vel minorē. Et ita memini vt vidi. Cogito autē sicut volo currētem, & vbi volo stantē, vnde volo & quo volo venientem. Quadrū etiam mihi cogitare, in promptu est, cū meminerim rotundā & cuiuslibet coloris, cum sole viridē nunquam viderim, & ideo nec meminerim. Atque vt solem, ita cetera. Hē autē rerum forma quoniā corporales atq; sensibiles sunt, errat quidē animus cū eas opinatur eo modo foris esse quā intus cogitat, vel cū iam in terierunt foris & adhuc ī memoria retinetur, vel cū aliter etiam quod meminimus, nō recordandi fide, sed cogitandi varietate format. Quanquā sepissime credamus etiam vera narratibus, quā ipsi sensibus perceperūt. Quā cum in ipso auditu quando narratur cogitamus, non videtur ēd memoriana retorqueri acies visionis cogitatiū: neque enim ea nobis recordantibus, sed alio narrante cogitamus: atq; illa trinitas non hic videatur expleri, quā fit cū species in memoria latens & visio recordantis tercia volūtate copulantur. Non enim quod lacerbat in memoria mea, sed quod audio cogito cum aliiquid mihi narratur. Nō ipsas voces loquentis dico, ne quisquā putet in illam me exisse trinitatem, quā foris in sensibilibus & in sensibus agitur, sed eas cogito corporū species, quas narrans verbis sonisq; significat, quas vtrōq; non reminiscens, sed audiens cogito. Sed si diligentius cōsideremus, nec tunc exceditur memoriq; modus. Neq; enim vel intelligere possem narrantē, si ea quā dicit, & si cōtexatū primū audirem, non tamen generaliter singula mominiſsem. Qui enim mihi nar-

rat, uerbi gratia aliquē montem sylua exutū
 & oleis indutum, ei narrat qui meminerim
 species & montiū & syluarū, quas si oblitus
 essem, quid diceret omnino nescire, & ideo
 narrationē illā cogitare nō possem. Ita fit ut
 omnis qui corporalia cogitat, siue ipse aliud
 cōfingat, siue audiat, aut legat, p̄terita narran-
 tē, vel futura prænunciantē, ad memoriam suā
 recurrit, & ibi reperiāt modū atq; mensurā
 omniū formarū quas cogitans intuetur. Nā
 neq; colorē nunquā uidit neq; figurā cor-
 poris, nec sonū quem nunq; audiuit, nec sa-
 porē quē nunquam gustauit, nec odorē quē
 nunquam olfecit, nec vllam contrectationē
 corporis quā nunquā sensit potest quisquam
 omnino cogitare. At si propterea nemo ali-
 quid corporale cogitat nisi quod sensit, quia
 nemo meminit corporale aliquid nisi quod
 sensit, sicut in corporalibus sentiendi, sic in
 memoria est cogitandi modus. Sensus enim
 accipit speciē ab eo corpore quod sentim⁹,
 & à sensu memoria, à memoria vero acies
 cogitatis. Voluntas porro sicut adiungit sen-
 sum corpori, sic memoriam sensu, sic cogi-
 tantis acie memorię. Que autem conciliat
 ista atq; coniungit, ipsa etiā disiungit, ac se-
 parat, id est uoluntas. Sed à sentiēdis corpori
 bus motu corporis separat corporis sensus,
 ne aliquid sentiamus, aut sentire desinamus;
 veluti cū oculos ab eo qđ videre nolumus
 auertimus uel claudimus: sic aures à sonis,
 sic narres ab odoribus. Ita etiam uel os clau-
 dēdo, uel aliquid ex ore respondo à saporī
 bus auersamur. In tactu quoq; vel subtrahim⁹
 mus corpus ne tangamus quod nolumus, uel
 si jā tangamus abiecimus aut repellimus. Ita
 motu corporis agit uoluntas, ne sensus cor-
 poris rebus sensibiliibus copulef. Et agit hoc
 quantū potest. nam cum in hac actione pro-
 pter conditionem seruīlis mortalitatis diffi-
 cultatē patitur, cruciatus est consequens, ut
 uoluntati nihil reliqui fiat nisi toleratia. Me-
 motiā uero à sensu uoluntas auertit, cū i aliud
 intēta non ei finit inhærere præsentia. Quod
 animaduertere facile est, cū ſepe coram lo-
 quētē nobis aliquē illud cogitando nō au-
 diſſe nobis videmur. Falsum est autē, audiui-
 mus, n. sed non meminimus, subinde per an-
 rum sensum labentibus uocibus, alienato
 nutu voluntatis, per quē solent infigi memo-
 rie: uerius itaque dixerimus cū tale aliquid
 accidit, non meminimus, quam non audiui-
 mus. Nā & legētibus euēnit & nūhi ſepiſſi-
 me, ut perfecta pagina uel epifola, nesciam
 quid legerim, & repetā. In aliud quippe intē-
 to nutu uoluntatis, non sic est adhibita me-
 moria ſenſu corporis, quomodo ipſe ſenſu
 ſuſ adhibitus eft literis. Ita & ambulātes in-
 tēta in aliud uolūtate: nesciūt qua trāſierint:
 q; si non uidissent, non ambulassent, aut ma-
 iore intētione palpādo ambulassent, praefer-
 tūt si per incognita pergerēt, ſed quia facile
 ambulauerūt, utiq; uiderūt. Qui uero nō ſi-
 cut ſenſu oculorū locis quacū q; pergebat,
 ita ipſi ſenſu memoria iūgebatur, nullo mō
 id quod uiderunt ē recentissimū meminisse
 potuerūt. Iā porto ab eo quod in memoria
 eft, animi acie uelle auertere, nihil eft aliud
 quam non inde cogitare. In hac igitur distri-
 butione cū incipiūt à ſpecie corporis, &
 peruenimus uisq; ad ſpeciē, que fit in cōtui-
 tu cogitantis, quatuor ſpecies reperiunt que
 ſi gradatim natā altera ex altera. Secunda de
 prima, tercia de ſecūda, quarta d' tertia. A ſpe-
 cie quippe corporis quod cernit, ex orīt
 ea qđ fit in ſenſu cernentis, & ab hac ea qđ
 fit in memoria, & ab hac ea qđ fit in acie
 cogitantis. Quapropter uoluntas quaſi parē-
 tem cū prole ter copulat. Primo ſpeciē cor-
 poris cū ea quā gignit in corporis ſenſu. &
 ipſam rursus cū ea qđ fit ex illa in memoria,
 atq; iſtā quoq; tertio cū ea qđ ex illa patēt in
 cogitatis intētu. Sed media copula que ſe-
 cūda eft, cū ſit uicinior, non tā ſimilis eft pri-
 mæ qđ tertia: uifionē enim duæ ſunt, una ſen-
 tientis, altera cogitatis. Ut aut poſſit eē uifio
 cogitatis, ideo fit in memoria de uifione ſen-
 tiētis ſimile aliquid, quo ſe ita cōuerterat in co-
 gitādo acies animi, ſicut ſe in cernēdo cōuer-
 terat ad corpus acies oculorū: propterea duas
 in hoc genere Trinitates uolui, cōmendare;
 vñā cū uifio ſentientis ſormatur ex corpore
 alā cū uifio cogitantis ſorma ex memoria.
 Media uero uolui, quia ibi nō ſolet uifio di-
 ci, cū memorię cōmendatur forma, qđ fit in
 ſenſu cernētis. Vbi tñ uolūtas nō apparet niſi
 copulatrix quaſi parentis & prolis. Et ideo
 undecunq; procedat, nec parēs nec ples di-
 ci pōt. At n. niſi meminimus niſi quod ſenſi
 mus, neq; cogitamus niſi quod meminimus
 cur plerūq; falſa cogitamus, cū ea que ſenſi-
 mus non utique falſo meminimus: niſi

Species à
 ſpecie ri-
 cificim gi-
 gnitur.
 Cap. 9.

Et iā no
 vifis ac
 dit ma
 ginatio

DE TRINITATE

que in aliis videtur vidi. quia voluntas illa q̄ coniunctricē ac separatricē huiuscmodi rerū iā quantum potuit demonstrare curauit, formādā cęgitatis aciē per abscondita memorię ducit ut libitū est, & ad cogitāda ea q̄q̄ nō meminimus, ex eis quæ meminimus, aliud hinc aliud inde, ut suam impellit: q̄q̄ in vnam visionem coenit faciunt aliquid quod ideo falsum dicitur, quia vel non est foris in rerū corporearū natura, vel non de memoria videtur expressum cum tale nihil nos sensisse meminimus. **Quis enim** vidit cygnū nigrum, & propterea nemo meminit, cogitare tamen quis non potest? Facile est enim illam figuram q̄ videndo cognouiimus nigro colore perfundere, quē nihilominus in alijs corporibus vidi mus. Et quia vtrunq; sensimus, vtrunq; meminimus. Nec autē quadrupedem memini, quia non vidi. Sed phantasiā talē faciliter intueor, dum alicui formę volatili qualē vidi adiungo alios duos pedes quales itidē vidi. Quapropter dum coniuncta cogitamus, quæ singillatim sensa meminimus, videmur non id quod meminimus cogitare, cū id agamus moderate memoria vnde sumimus oīa quæ multipliciter ac varie pro nostra voluntate componimus. Nam neq; ipsas magnitudines corporū quas nunquam vidi mus sine ope memorię cogitamus. Quātum enim spatij solet occupare per magnitudinem mundi noster obtutus, in tātum extendimus quaslibet corporū moles, cū eas maximas cogitamus. Et ratio quidem pergit in ampliora, sed phantasia non sequitur. Quippe cū infinitatem quoq; numeri ratio renunciat, quā nulla visio corporalia cogitantis apprehendit. Eadē ratio docet minutissima etiā corporū la infinitē diuidi, cum tamen ad eas tenuitatis vel minutias peruentum fuerit, quas vias meminimus, exiliores minutioresq; phantasias iā non possumus intueri, quanvis ratio non definat perlequi ac diuidere. Ita nulla corporalia nisi aut ea quæ meminimus aut ex ijs quae meminimus cogitamus. Sed quia numerose cogitari possunt quæ singillatim sunt impressa memorię, videtur ad membrā mensura ad visionem vero numerus pertinere. Quia licet innumerabilis sit multiplicitas talium visionum, singulis tamē in memoria præscriptus est intrangressibilis modus. Mensura igitur in memoria in visionibus num-

rus apparet: sicut in ipsis corporibus visibili bus mensura quædā est, cui numerofissime coaptatur sensus videntiū & ex uno visibili multorū cernentiū formatur aspectus: ita vt etiā vnu propter duorū oculorū numerorum plerunq; vna rem geminata specie videat, sicut supra dōcūimus. In his ergo rebus vnde visiones exprimuntur quædā mēsura est. In ipsis autē visionibus numerus. Voluntas vero quæ ista cōiungit & ordinat, & quædā unitate copulat, nec sentiendi aut cogitati appetitum nisi in his rebus vnde visiones formantur acquiescens collocat, ponderi similis est. Quapropter haec tria, mensuram, numerū, pondus, etiam in ceteris omnibus rebus animaduertenda p̄clibauerim. Nunc interim voluntatē copulatricem rei visibilis atq; visionis quasi parentis & prolis, siue in sentiendo, siue in cogitādo, nec parentē nec prolem dici posse quō valui & quibus valui demonstravi. Vnde tempus admonet hāc eā dē Trinitatē ī interiore hoīe regrere, atq; ab isto de quo tādiū locutus sum animali atque carnali, qui exterior dē introitus tēdere. Vbi speramus inuenire nos posse secundū Trinitatē imaginē Dei, conatus nostros illo ipso adiuuante, quē omnia, sicut res ipsa indicat, ita etiam sancta scriptura in mensura & numero & pondere dispositisse testatur.

Supra
Cap. 2.

C

Sapie. II

Sapie. II

Lenit. 11

2. retrā.

Cap. 15.

B M

**Nume-
rus, pon-
duis, men-
sura.**

Cap. 11.

quia voluntas illa q̄ coniunctricē ac separatricē huiuscmodi rerū iā quantum potuit demonstrare curauit, formādā cęgitatis aciē per abscondita memorię ducit ut libitū est, & ad cogitāda ea q̄q̄ nō meminimus, ex eis quæ meminimus, aliud hinc aliud inde, ut suam impellit: q̄q̄ in vnam visionem coenit faciunt aliquid quod ideo falsum dicitur, quia vel non est foris in rerū corporearū natura, vel non de memoria videtur expressum cum tale nihil nos sensisse meminimus. **Quis enim** vidit cygnū nigrum, & propterea nemo meminit, cogitare tamen quis non potest? Facile est enim illam figuram q̄ videndo cognouiimus nigro colore perfundere, quē nihilominus in alijs corporibus vidi mus. Et quia vtrunq; sensimus, vtrunq; meminimus. Nec autē quadrupedem memini, quia non vidi. Sed phantasiā talē faciliter intueor, dum alicui formę volatili qualē vidi adiungo alios duos pedes quales itidē vidi. Quapropter dum coniuncta cogitamus, quæ singillatim sensa meminimus, videmur non id quod meminimus cogitare, cū id agamus moderate memoria vnde sumimus oīa quæ multipliciter ac varie pro nostra voluntate componimus. Nam neq; ipsas magnitudines corporū quas nunquam vidi mus sine ope memorię cogitamus. Quātum enim spatij solet occupare per magnitudinem mundi noster obtutus, in tātum extendimus quaslibet corporū moles, cū eas maximas cogitamus. Et ratio quidem pergit in ampliora, sed phantasia non sequitur. Quippe cū infinitatem quoq; numeri ratio renunciat, quā nulla visio corporalia cogitantis apprehendit. Eadē ratio docet minutissima etiā corporū la infinitē diuidi, cum tamen ad eas tenuitatis vel minutias peruentum fuerit, quas vias meminimus, exiliores minutioresq; phantasias iā non possumus intueri, quanvis ratio non definat perlequi ac diuidere. Ita nulla corporalia nisi aut ea quæ meminimus aut ex ijs quae meminimus cogitamus. Sed quia numerose cogitari possunt quæ singillatim sunt impressa memorię, videtur ad membrā mensura ad visionem vero numerus pertinere. Quia licet innumerabilis sit multiplicitas talium visionum, singulis tamē in memoria præscriptus est intrangressibilis modus. Mensura igitur in memoria in visionibus num-

D A V R E L I I A V G V S T I N I

De Trinitate.

LIBER DV ODECIMVS.

A Ge nunc videamus vbi sit quasi Homo hū quoddā hoīs exterioris interioris, & cōfinium. Qui quid enim habemus ī animo cōmune cū pecore, recte adhuc dī ad exteriorē hominē pertinere. Nō enim solū corpus homo exterior deputabitur, sed ad iunctā quædā vita sua qua cōpages corporis & oīs sensus vigent, quibus instructus est ad exteriora sentienda. Quorū sensorū imagines infixā in memoria, cū recordando reū suntur, res adhuc agitur ad exteriorē hoīem pertinens. Atq; in his omnibus nō distamus à pecore, nisi quod figura corporis nō prout sed erecti sum⁹. Quia in re admonemur ab eo qui nos fecit, ne meliore nostri parte, id est animo

Ratio su-
perior, &
inferior.

Cap. 1.

Cap. 3.

1. sen. d.
16. c. qm
circum

Aeterna-
ratione,
corporal-
bus hom-
solar ani-
mantinu-
percipi-
Cap. 2.

Ratio su-
perior, &
inferior.

Cap. 3.

F

animi similes pecoribus simus à quib. corporis erectione distamus: nō ut in ea, q̄ sublimia sunt in corporib. animū p̄ijciamus. Nā uel in talib. quietē uoluntatis appetere, prostermene est animū, sed sicut corpus ad ea, q̄ sunt excelsa corporū, i. ad cœlestia naturaliter erectū est, sic animus qui substantia spiri-

talis est, ad ea, q̄ sunt in spiritualib. excelsa eri-

mus. Et ideo quidā rationale nostrū, non ad unitatis diu ortū separatū, sed in auxilium so-

Gen. 2.

cietatis quasi deriuatū, in sui operis disper-

tritū.

tur officiū. Et sicut una caro est duoru in mas-

culo & feminā, sic intellectū nostrū, & actio-

nō uel consiliū,

& executionē uel rationem, & appetitū rationale, uel si quo alio modo

significantiū dici possunt, una mentis natu-

ra cōplectitur, ut quemadmodum de illis di-

cētū est.

Erunt duo in carne una, sic de his di-

ci possit, duo in mente una. Cū igitur disper-

mis de natura mentis humanæ, de una qua-

dam re differimus, nec eam in hac duo quā

commemorau, nisi per officia geminamus.

Itaque cū in ea querimus Trinitatem, in to-

ta querimus, non separantes actionē rationā

lem in temporalibus à contemplatione æternorū, ut tertius aliiquid iā queramus quo Trini-

tas impleatur.

Sed in tota natura mentis ita

Trinitatē reperi opus est, ut si desit actio te-

poraliū cui operi necessarium sit adiutoriū,

p p q ad hæc inferiora administranda deri-

uetur aliiquid mentis, in una nusquam disper-

ita mente Trinitas inueniatur.

Et facta iam ista distributione, in eo solo q̄ ad contemplationem pertinet æternorū, non solum Trini-

tas, sed et imago Dei.

In hoc aut quod deriuatū est in actione temporalium, et si Trini-

tas possit, non tñ imago Dei possit inueniri.

Proinde non mihi uidentur probabilē afferre sīnā, qui sic arbitrantur Trinitatem ima-

ginis Dei in tribus personis q̄ attinet ad hu-

manam naturā posse reperi, ut in coniugio

masculi & feminæ, atque in eorum prole cō-

pletatur. Quod quasi uir ipse patris personam

intimet, filij uero q̄ de illo ita processit ut

nasceretur, atq; ita tertiam personam, uelut

spiritus dicunt esse mulierem,

qua ita de uiro processit, ut non ipsa esset filius aut filia,

quāuis ea concipiente proles nasceretur. Di-

xit n. dñs de spiritu sancto, q̄ à patre proce-

dat, & tñ filius nō est. In huius igit opinionis

errore hoc solum probabiliter assertur, q̄ in

origine factæ feminæ secundū sanctę scriptu-

ra fidem satis ostendit, non omne q̄ de ali

qua persona ita existit, ut personam alteram

faciat, filium posse dici, quandoquidē de ui-

ri persona exitit persona mulieris, nec ta-

men eius filia dicta est. Cetera sane ita sunt

absurda, imo uero ita falsa, ut facillime redar-

gantur. Omitto enim quale sit spiritum san-

H

D E S T R I N I T A T E

Etiam matrē filij putare & cōiugē patris, for-
tassis quippe rīcēatur hēc in carnalib. habe-
re offensionē, dum corporei conceptus par-
tusq; cogitantur. Quanquā & hēc ipsa castif
sime cogitent, quib. mundis omnia munda
sunt, immundis aut & infidelib. quorū pollu-
ta lunt & mens & cōscientia, ita nihil est mū-
dū, vt quosdā eorum ēt de virgine secundū
carnē natus Christus offendat. Sed tñ in spiri-
sanctis Deū dīctū ēt filiū, quasi desīnt alia ve-
rissima & manifestissima documenta, vbi nō
solū Deus, sed ēt verus Deus dīctus est filius.
In hoc. n. testimonio dū aliud soluere inten-
dunt, sic se implicāt, vt expedire nō possint.
Si. n. pater fecit ad imaginē filij, ita vt non sit
homo imago patris & filij, dissimilis est pa-
tri filius. Si aut pia fides docet, sicuti docet,
filiū esse ad æqualitatē essentiæ simile patri,

Ad Ti. 1 *Ecclenomine, dum corpora concepta pa-*
tusq; cogitantur. Quanquā & hēc ipsa casti-
sime cogitent, quib. mundis omnia munda
sunt, immundis aut& infidelib. quorū pollu-
ta sunt & mens & cōscientia, ita nihil est mū-
dū, vt quosdā eorum ēt de virgine secundū
carnē natus Christus offendat. Sed tñ in spiri-
talibus illis summis vbi non est aliquid viola-
bile, aut corruptibile, nec natū ex tempore,
nec ex informi formatum, siquā dñs talia, ad
quorū similitudinem ēt est inferioris creatu-
ræ genera quamuis longe remotissime facta
sunt, non debent cuiusquā lobriam perturba-
re prudentiā, ne cum vanū deuit horrorē,
in pernitosum incurrat errorē. Assuecat in
corporibus ita spiritaliū reperire vestigia, vt
cū inde sursum versus duce ratione alcēdere
cēperit, vt ad ipsam incōmutabilem veritatē
per quam sunt facta ista perueniat, non secū
ad summa pētrahat q; cōtemnit in insimis.
Nec n. erubuit quidā, vxorem sibi eligere sa-
pientiā, quia nomen yxorū in prole gignen-
da corruptibile concubitu ingerit cogitanti:
aut vero ipsa sapientia sexu fēminea est, quia
feminini generis vocabulo & Græca & Latī

Homo ad
& omnis Tri-
nitatis i-
magine- m
conditus.
Cap. 6.
Ioan. 1.
Gen. 1.
1. sen. di.
3. c. propo-
namus, et
ca. Hila-
vius.

na lingua enunciatur. Non ergo propterea
respuimus illam sñiam, quia tñ memus sanctam
& inviolabilem atq; incomutabilem charitatem,
tanquam coniugem Dei patris, de illo existente,
sed non sicut prolem, ad gignendū verbū per
q; facta sunt oīa cogitare: sed quia ē saltem
diuina scriptura euidenter ostendit. Dixit n.
Deus. Faciamus hominem ad imaginē nostrā:
paulo post aut̄ dictū est, Et fecit Deus homi-
nē ad imaginē Dei. Nostrā certe, quia plura-
lis est numerus oīo recte diceretur si homo
ad unius personā imaginē fieret, sive patris
sive filii, sive spiritus sancti. Sed quia siebat ad
imaginē Trinitatis, propterea dictum est, ad
imaginē nostrā. Ruris aut̄ ne in Trinitate
crederetis arbitramur tres Deos, cū sit ea-
dē Trinitas unus Deus. Et fecit, inquit, Deus
K hominē ad imaginē Dei: pro eo ac si dicere
ad imaginē suam. Sunt n. tales vñitare in lite-
ris illis locutiones, quas nonnulli ēt si catho-
licā fidē asserunt, non tñ diligēter aduersūt
vt putent ita dictū. Fecit Deus hominem ad ima-
ginē Dei: quasi diceretur, fecit pater ad ima-
ginem filij: sic volentes asserere in scripturis

sanctis Deū dictū ét filiū, quasi desint alia verissima & manifestissima documenta, vbi nō Iolū Deus, sed ét verus Deus dictus est filius. In hoc n. testimonio dū aliud soluere intendunt, sic se implicat, vt expedire nō possint. Si n. pater fecit ad imaginē filij, ita vt non sit homo imago patris & filij, dissimilis est patri filius. Si autē pia fides docet, sicuti docet, filii esse ad æqualitatē essentiæ simile patri,

ad similitudinē filij factū est, necesse est et
ad similitudinē patris factū sit. Deinde si ho-
minē pater non ad suā, sed ad filij fecit imagi-
nē, cur non ait: Faciamus hoīem ad imagi-
nē & similitudinē tuā, sed ait nostrā, nisi quia
Trinitatis imago siebat in hoīe, vt hoc mo-
do esset homo imago vnius veri Dei, quia ip-
sa Trinitas vnius verus Deus est? Locutiones
aut sūt innumerabiles tales in scripturis, sed
has protulisse sufficerit. Est in Psalmis ita di-
ctū, Dñi est salus, & super populū tuū bene-
dictio tua: quasi alteri dictū sit, nō ei de quo
dixerat, Dñi est salus. Et iterum. A te inquit,
eruar à tentatione, & in Deo meo sperās trās
grediar murū: quasi alteri dixerit, à te eruar
à tentatione. Et iterū, Populi sub te cadent, in
corda inimicorū regis; ac si diceret, In corda
inimicorū tuorum. Ei quippe regi dixerat, i.

Psal. 3.

10

— Rom. I.

dño nostro Iesu Christo, populi iub te cadent: quē regē intelligi voluit cū diceret ini-
micorū regis. Rarius ista in noui testamēti li-
teris inueniuntur. Sed tñ ad Romanos Apo-
stolus, De filio suo inquit, qui factus est ei ex
femine David secundū carnē, qui p̄destinatus
est filius Dei in virtute, secundū sp̄m sanctifi-
cationis ex resurrectione mortuorum Iesu
Christi dñi nostri, tanquā de alio supra dice-
ret. Quid est n. filius Dei p̄destinatus ex resur-
rectione mortuorū Iesu Christi, nisi idē Ie-
sus Ch̄s qui p̄destinatus est filius Dei in vir-
tute? Ergo quō hic cum audiuiimus filius Dei
in virtute Iesu Ch̄ri, aut filius Dei secundum
sp̄m sanctificationis Iesu Ch̄ri, aut filius Dei
ex resurrectione mortuorū Iesu Ch̄ri, cū di-
cipotuisset v̄sitare in virtute sua, aut secundū
sp̄m sanctificationis suā, aut ex resurrectione
mortuorū eius, vel mortuorū suorū, nō cogi-
mur intelligere aliā personā, sed vnā eādēq;
scilicet filij Dei dñinostri Iesu Christi: ita cū
audimus, Fecit Deus homē ad imaginē Dei
quāuis posset v̄sitatus dici ad imaginē suā
non tñ cogimur aliā personam intelligere in

Trinitate

Gene. I.

Gene. 2.

*Homo
imago
Dei quo-
modo.*
Cap. 7.

L.C. & Co. III.

Trinitate, sed ipsam vna eandemq; Trinitatē, qui est vnu Deus & ad cuius imaginē fact⁹ A est homo. Quę cū ita sint, si eandē Trinitatis imaginē non in vno, sed in tribus hominib⁹ acceperimus, patre & matre & filio, nō erat ergo ad imaginē Dei factus homo antequā vxor ei fieret, & antequā filiū p̄p̄agarent, qā nondū erat Trinitas. An dicit aliquis, Iā Trinitas erat, quia etſi nō dum forma p̄p̄ria, iam tñ originali natura & mulier erat in latere vi

Gene. I.

Gene. 2.

Homo
imago
Dei quo-
modo.
Cap. 7.

I. Co. II.

ri & filius in lūbis patris? Cur ergo cū scriptura dixisset, Fecit Deus homē ad imaginē Dei: cōtexuit dicēs, Fecit Deus eū, masculū & feminā fecit eos, & benedixit eos? Vel si ita distinguendī est, Et fecit Deus hominē: vt deinde interatur, ad imaginē Dei fecit illū: & tertia subiunctio fit, masculū & feminā fecit eos. Quidam.n. timuerunt dicere, fecit eum masculū & feminā, ne quasi mōstruosum ali quid intelligeretur sicuti sunt quos hermaproditos vocant, cū etiā sic non mēdacerit possit intelligi vtrūq; in numero singulari, p̄p id qđ dictū est, Duo in carne vna. Cur ergo, vt dicere cōperā, in natura hoīs ad imaginē Dei facta pr̄ter masculū & feminā nō cōmemorat scriptura? Ad implendā quippe imaginē Trinitatis debuit addere & filiū, qđ B uis adhuc in lūbis patris cōstitutū, sicut mulier: erat in latere. An forte iā facta erat & mulier: & scriptura breui cōplexione cōstrinxerat, qđ postea quēadmodū sit factū diligētus explicaret, & propterea filius cōmemorari nō potuit, quia nondū erat natus: quasi & hoc nō poterat ea breuitate cōplecti spiri tussanctus, suo loco postea natū filiū narratus, sicut mulierē de viri latere assumptā suo postmodū loco narravit, & tñ hic eā nominare nō pr̄termisit. Non itaq; ita debemus intelligere hominē factū ad imaginē sumiq; Trinitatis, hoc est ad imaginē Dei, vt eadem imago in tribus intelligatur hominibus: p̄fertim cū Apostleus virū dicat esse imagine Dei, & propterea velamētū ei capitū demat qđ mulieri adhibēdū monet ita loquens, Vir quidē nō debet velare caput, cū sit imago & gloria Dei. Mulier aut̄ gloria viri est. Quid ergo dicemus ad hęc? Si p̄ sua persona mulier adimplēt imaginē Trinitatis, cur ea detracta de latere viri adhuc ille imago dī? Aut si & vna persona hoīs ex tribus p̄t dici imago Dei, sicut in ipsa summa Trinitate & vna

queq; persona Deus est, cur & mulier nō est imago Dei? Nā & p̄ p̄ea caput velare p̄cipiē, qđ ille qđ imago Dei est p̄hibeē. Sed vidēdū C est qđ non sic contrariū qđ dicit Apostleus, nō mulierē, sed virū cē imaginē Dei, huic quod scriptū est in Genesi, fecit Deus hominē, ad imaginē Dei fecit eū, masculū & feminā Ibidem. Gene. 1. nā fecit eos, & benedixit eos. Ad imaginēm, Dei quippe naturam ipsam humanā factam dicit, qđ sexus vtrūq; compleē, nec ab intelli gēda imagine Dei separat fēminā. Dicto.n. qđ fecit Deus hominē ad imaginē Dei, fecit eū, inquit, masculū & fēminā vel certe alia distiictiōe, masculū & feminā fecit eos. Qūo i. Co. 11. ergo p̄ Apostolū audiuimus virū esse imaginē Dei vnde caput velare prohibetur, mulie rē aut̄ non, & ideo ipsa hoc facere iubetur: nisi credo illud esse quod iā dixi, cū de natu ra humanae mētis agerē, mulierē cū viro suo esse imaginē Dei, vt vna imago si tota illa substantia? Cū aut̄ ad adiutoriū distribuitur, quod ad eā ipsam solā attinet, non est imago Dei, qđ aut̄ ad virū solū attinet, imago Dei est, tā plena atq; integrā, qđ in vnu coniuncta nuliere; Sicut de natura humanæ mentis di ximus, quia & si tota contépleatur veritatem, imago Dei est, & cū ex ea distribuitur aliqd D & quadā intentione deriuatur ad actionem rerū tēporalium, nihilominus ex qua parte cō spectā cōsulit veritatē, imago Dei est, ex qua vero intenditur in agenda inferiore, non est imago Dei. Et qn̄ quantūcunq; se extenderit in id qđ eternū est, tanto magis inde formatur ad imaginē Dei, & propterea non est cohibenda, vt se inde cōtineat ac tēperet, & ideo vir non debet velare caput. Quia vero illi rationali actioni quę in rebus corporalibus tēporalibusq; versatur periculosa est nimia in inferiora progreßio, debet habere potestatē super caput, qđ indicat velamentū quo significatur esse cohibenda. Grata est.n. fāctis angelis sacrata & pia significatio. Nā Deus nō ad tēpus videt nec aliquid noui sit ex eius visione atq; scientia, cū aliquid tēporaliter, ac transitorie geritur, sicut inde affi ciūtur sensus vel carnales animalium & hominum, vel etiam cōlestes angelorum. In isto quippe manifesto sexu masculi & fo minę, Apostleus Paulus occultioris cuiusdā rei figurasse mysterium vel hinc intelli gi p̄t, qđ cū alio loco dicat, verā viduā esse i. Ti. 3.

Aug. Tomus tertius. R 3 de-

D E T R I N I T A T E

desolatam sine filiis & nepotibus , & tñ eam sperare debere in Deo , & persistere in orationibus nocte & die: hic indicat mulierē sedū & tā in prauaricatione factā , saluā fieri p filio rū generationē . Et addidit, Si permanferit in fide dilectione & sanctificatione cū sobrietate . Quasi vero possit obesse bonæ viduæ si vel filios nō habuerit , vel iij quos habuerit , in bonis operibus permanere noluerint . Sed quia ea q̄ dicuntur opera bona , tanquā filii sunt vitæ nostræ , secundū quā queritur cuius vitæ sit quisq; i. quō agat hec temporalia , quā vitam Cræci nō ζωντ , sed βιον vocant , & hęc opera bona maxime in officijs misericordie frequentari solent: opera vero misericordia nihil proslunt , siue Paganis , siue Iudeis , qui Christo nō credunt , siue quibusq; hæreticis vel schismaticis , vbi fides & dilectio & sobria sanctificatio nō inuenitur: manifestū est quid Apostolus sanctificare voluerit , iō figure ac mystice quia de velādo mulieris capite loquebas , qđ nisi ad aliquod secretū sacrī referatur , inane remanebit . Sicut . n. nō solum

Eph. 4. veracissima ratio , sed ēt ipsi Apostoli declarat authoritas , non scđm formā corporis homo factus est ad imaginē Dei , sed scđm rationālē mentē . Cogitatio quippe turpiter vana est , quæ opinatur Deū mēbrorū corporaliū lineamentis circūscribi , atq; definiri . Porro aut nō idē beatus Apostolus dicit , Renoumini spū mētis vestræ , & induite nouū hoīem qui scđm Deum creatus est . & alibi apertius . Exuentes vos , inquit , veterē hoīem cū actib. eius , & induite nouū qui renouatur in agnitione Dei scđm imaginē eius qui creauit eū .

F Si ergo spū mētis nr̄a renouamur , & ipse est nouus homo qui renouatur in agnitione Dei scđm imaginē eius qui creauit eū , nulli dubiū est , nō scđm corpus , neq; scđm quālibet animi patrē , sed secundū rationalem mentē vbi pōt̄ esse agnitione Dei , hominem factū ad imaginē eius qui creauit eū . Secūdū hāc igitur renouationē efficiunt etiā filii Dei per baptismū Christi & induentes nouū hoīem , Christum vtique induimur per fidem , Quis est ergo qui ab hoc consortio feminas alienet , cum sint nobiscum gratiæ coheredes ? Et alio loco idem Apostolus dicat , Omnes . n. filii Dei estis per fidem in Christo Iesu , Qui eunq; enim in Christo baptizati estis , Christum induistis . Non est Iudæus neque Græ-

cus , nō est seruū neq; liber , nō est masculus neq; tēmina , oēs enim vos vñū estis in Christo Iesu . Nūquid nā igitur fideles feminę sexū corporis amiserūt ? Sed quia ibi renouantur ad imaginē Dei , vbi sexus nullus est , ibi factus est homo ad imaginē Dei , vbi sexus nullus est in spiritu mentis suā . Cur ergo vir propterea nō debet caput velare , quia imago est & gloria Dei : Mulier aut̄ debet , quia gloria viri est , quasi mulier nō renouet spū G

mentis suā , qui renouatur in agnitione Dei secūdū imaginē eius qui creauit illū . Sed qđ sexu corporis distat à viro , rite potuit in ei corporali velamente figurari pars illa rationis , qđ ad temporalia gubernanda deflectitur ut nō maneat imago Dei nisi ex qua parte mēs hoīs æternis rationibus conspicientis , vel cōculendis adhæserit , quā nō solū masculos , sed ēt feminas habere manifestū est . Ergo in eorum mentibus cōis natura cognoscitur , in eorū vero corporibus i p̄sū vnius mentis distributione figuratur . Ascēdētibus itaq; introrsus quibusdā gradibus cōsiderationis per aīg partes , vnde incipit aliud occurtere , qđ non fit nobis cōmune . cū bestijs , inde incipit rō , vbi homo interior iā possit agnoscī . Qui ēt ipse si per illā rationē cui temporalium rerum administratio delegata est , immoderato progressu nimis in exteriora prolabitur cōlēn- enīm in tente sibi capite suo , idest , non eā cohiben- medio , atq; refrenante illa . quæ in specula consi- psal. 6. lij præsidet quasi virili portione , inueteratnr Gen. 3. inter omnes inimicos suos , virtutis inuidos demones cum suo principe diabolo , æterno rumq; illa visio , ab ipso etiam capite eū cō- iuge veritum manducante subtrahitur , vt lu- men oculorū eius nō sit cū illo . Ac sic ab illa illustratione veritatis ambo nudati , atq; aper- tis oculis cōscientia ad videndū quā inhōne sī atq; indecori remanserint , tanquam folia dulciū fructū , sed sine ipfis fructibus ita sine fructu boni operis bona verba contexunt , vt male viuentes quasi bene loquendo conte- gant turpitudinē suā . Potestatē quippe sīrā di ligens anima , à cōmuni vniuerso ad primā patrē prolabitur , & Apostatica illa superbia quod initū peccari dī , cum in vniuersitate creature Deum rectorem secuta , legibus eius optime gubernari potuisset , plus aliquid vniuerso appetens , atque in sua lege gubernare molita , quia nihil est amplius vniuersi- tate ,

I. T. 6.

Gradu
ad turpi
simā .

Cap. 10.

1. Co. 11.

Colo. 3.

Deflexus

ab imagi-

ne Dei .

2. sen. di.

2. capell

enīm in

medio .

Psal. 6.

Gen. 3.

Cap. 14.

Ecd. 19.

Imago p.

cūs i.

homine .

Cap. 11.

Gen. 3.

tate, in curam partile truditur, & sic aliquid amplius concupiscendo minutitur. Vnde & I. To. 6. avaritia dicitur radix omnium malorum. Totumque illud ubi aliquid proprium contra leges quibus vniuersitas administratur agere nimitur, per corpus proprium gerit, quod partiliter possidet, atque ita formis & motibus corporalibus delectata, quantum eas secum non habet, cum eorum imaginibus, quas memoria fixit in uoluntate, & phantastica fornicatione turpiter inquinatur, oia officia sua ad eos fines referuntur quibus curiose corporalia ac temporalia per corporis sensus queruntur, aut tumido factu alijs animis corporeis sensibus deditis esse affectat excelsior, aut censu so gurgite carnalis voluptatis immersatur.

Gradus Cum ergo bona voluntate ad interiora & superad turpis riora percipienda, quod non priuatim, sed coimeter ab omnibus qui talia diligunt sine ulla angustia. Cap. 10. stia vel inuidia casto possidentur amplexum, vel sibi vel alijs consultum, & si fallatur in aliquo per ignorantiam temporaliu[m], quia & hoc temporilater gerit, & modum agendi non teneat quem debebat, humana tentatio est. Et magnus est hanc vitam sic degere, quam velut viam redeuntes carpimus, ut tentatio nos non apprehendat nisi humana. Hoc non potest extra corpus est, nec fornicationi deputatur, & propter facilime ignoscitur. Cum vero propter adipiscendum.

Cap. 15. da ea, quae per corpus sentiuntur propter experientiam vel excellendi vel contrectandi cupiditate, ut in his sine boni sui ponatur, aliquid agit, quicquid agit turpiter agit: & fornicatur in corpus proprium peccans, & corporearum rerum fallacia simulachra introrsus rapiens, & vanam meditationem coponens, ut ei nec diuinum aliquid placeat nisi tale videatur priuatim avaria factetur erroribus, & priuatim prodiga inanitur viribus. Nec ad tam turpem & miserabilis fornicationem remel ab exordio profili-

L ret, sed sicut scriptum est, Qui modica spernit, paulatim decidet. Quoniam non coluber non apertis passibus, sed squamarum minutissimis nisibus repit, sic lubricus deficiendi motus negligentes minutatum occupat, & incipiens a peruerso appetitu similitudinis Dei, peruenit ad similitudinem pecorum. Inde est quod nudati stola prima pelliceas tunicas mortalitate merebuntur. Honor non hominis uester est imago & similitudo Dei, quae non custoditur nisi ad ipsum a quo imprimitur. Tanto magis itaque inheretur Deo, quanto minus diligitur pro-

priu[m]. Cupiditate uero experienda potestatis sua, quodam nutu suo ad seipsum tanquam ad me diu proruit. Itaque cum vult esse sicut ille sub nullo, & ab ipsa sui medietate penaliter ad ima propellitur, id est ea quibus pecora letantur: atque ita cum sit honor eius similitudo Dei, decus autem eius similitudo pecoris, hoc in honore positus non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus & similis factus est eis. Quia igitur tam longe transiret a summis ad infima, nisi per mediū suū? Cum non neglecta charitate sapientia quod semper eodem modo manet, concupiscentia scientia ex mutabiliu[m] temporaliu[m] experimentum, inflat non edificat: Ita prægrauatus aius quasi pondere suo a beatitudine expelliatur, & per illud suu[m] medietatis experimentum pena sua discit, quid intersit inter bonum desertum, malumque commissum, nec redire potest fusus ac perditus uiribus, nisi gratia conditoris sui ad priam vocantis & peccata donantis.

Quis non infelice anima liberabit a corpore mortis huius, nisi gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum? De qua gratia, suo loco quam

Psal. 48.

I. Cor. 8.

M

Rom. 7. Vir quia rationis ad quam pertinet scientia, id cognitionis soluta in auctoritate temporaliu[m] atque mutabiliu[m] nouandis uitae regni Dei. huius actionibus necessaria, suscepimus, confidemus quantum dominus adivuat peragamus. Si- Cap. 12. cut, non in illo manifesto coniugio duorum hominum qui primi facti sunt, non manducauit serpens de arbore uerita, sed tantummodo manducandum persuasit, Mulier autem non manducauit sola, sed uiro suo dedit, & simul manducauerunt, quamuis cum serpente sola locuta, & ab eo sola seducta sit: ita quod in hoc etiam in homine uno geritur, & dignoscitur occulto quodam secretoque coniugio carnalis, vel ut ita dicam, qui corporis sensus intenditur sensualis animi motus, qui nobis per coribusque communis est, seclusus est a ratione sapientiae. Sensu quippe corporis corporalia sentiuntur: æterna vero & incomutabilia spiritualia ratione sapientiae intelliguntur. Rationi autem scientiae appetitus vicinus est, quamodoquidem de ipsis corporalibus, quae sensu corporis sentiuntur, ratiocinatur ea, quæ scientia dicitur actionis: si bene, ut eam notitiam referat ad finem summum boni: si autem male, ut eis fruatur tanquam bonis talibus in quibus falsa beatitudine conquiescat. Cum ergo huic intentioni mentis quæ in rebus tempore- itaque.

24. cap.

itaque.

Gen. 3.

24. sen. di.

24. c. eff.

enim.

ubi supra

A

24. sen. di.

24. c. eff.

enim.

24. cap.

itaque.

Gen. 3.

24. sen. di.

24. c. eff.

enim.

ubi supra

A

24. sen. di.

24. c. eff.

enim.

24. cap.

itaque.

DE TRINITATE

ralibus & corporalibus pp actionis officiū ratiocinandi viuacitate versatur, carnalis ille sensus vel animalis ingerit quandā illecebrā fruendi se, i. tanquā bono quodā priuato & proprio, non tanquā publico atq; cōi, quod est incōmutabile bonū, tunc velut serpens al loquitur fēminā: huic aut̄ illecebra consenti re, de ligno prohibito māducare est. Sed iste

Rom. 6. consenſius si sola cogitationis delectatione

B contentus est, superioris vero authoritate cō filij ita mēbra retinentur, vt non exhibeantur iniquitatis arma pētō, sic habendū exstimo

Gen. 3. velut cibū vetū mulier sola comedere. Si aut̄ in confensione male vtendi rebus q̄ per sensum corporis sentiuntur, ita decernitur quodcunq; pētīn, vt si potestas sit et corporē cōpleatur, intelligēda est illa mulier dedis set viro suo secū simul edendū illicitū cibū. Neq; n. pōt pētīn non solū cogitandū suauiter, verumē efficaciter perpetrandū mente decerni, nisi & illa mentis intētio penes quā summa potestas est membrā in opus mouen di, vel ab opere cohibendi, malē actioni cedat & feruiat. Nec sanē cum sola cogitatio ne mens oblectatur illicitis, non quidem de cernens esse facienda, tenens tñ & voluens li

2. sen. di. que, circa medium. benter quæ statim vt attigerunt animum respuī debuerunt, negandum non est esse peccatū, sed longe minus quam & si opere sta tuatur implendum. Et ideo de talib; quoque cogitationibus venia petenda est, peccatusque percutiendū, atq; dicendum, Dimitte nobis

Matt. 6. debita nostra: faciendum quoq; q̄ sequitur, atq; in oratione iūgēndū, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Neque. n. sicut in illis duobus primis hominibus personā suā quisq; portabat, & ideo si sola mulier cibum edisset illicitū, sola vtique mortis supplicio plecterecur, Ita diei potest in homine vno, si delectationibus illicitis, à quib; se continuo deberet auētere cogitatio, libenter sola paſtatur, nec facienda decernantur mala, sed tā

C tum suauiter in recordatione teneātur quasi mulierem sine viro posse damnari: abſit hoc credere. Hēc quippe vna persona est, vnu homo est, totusq; damnabitur, niſi hāc quæ sine voluntate operandi, sed tñ cum volunta te animū talibus oblectandi, solius cogitatio nis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiā remittantur. Hēc itaq; disputatio qua in mente vniuersiusq; hominis quæſiuimus

quoddā rationale coniugiū contemplationis & actionis, officijs per quādā singula distri butis, tñ in vtroq; mentis vnitate feruata, salua illius veritatis historia, quā de duobus pri mis hominib; viro, s. eiusq; muliere, de qui bus propagatum est genus humanū, diuina tradit authoritas, ad hoc tantūmodo audiēda est, vt intelligatur Apostolus, imaginem

D

I. Co. II.

Dei viro tantum tribuendo non ēt fēminā, quamuis in diuerso sexu duorū hominum, aliiquid tñ significare voluisse q̄ in vno hoīe quārēreterur. Nec me fugit, quoddā qui fuerūt Quid in ante nos egregij defensores catholicae fidei hōle simi & diuini eloquij tractatores, cum in homi le Deo. ne vno cuius vniuersam animā bonā quandā Cap. 13. paradisum esse fenserunt, duo ista require rent, virum mentē, mulierē vero dixisse cor poris sensum. Et secundū hanc distributionē qua vir ponitur mens, sensus vero corporis mulier, videntur apte omnia cōsentire, si cō siderata tractentur: niſi q̄ in omnib; bestijs & volatilibus, scriptū est, non esse inuentum vi ro adiutoriū simile illi, & tunc est ei mulier

Gen. 2.

facta de latere. Propter quod ego non putau i pro muliere sensum corporis esse ponendū quē videmus nobis & bestijs esse cōēm, sed aliquid volui q̄ bestiae non haberent, sensumq; corporis magis pro serpente intelligē dum existimau, qui legitur sapientior omnibus pecoribus terre. In eis quippe naturalib; bonis, quæ nobis & irrationalibus anima tibus videmus esse cōia, viuacitate quadam sensus excellit: non ille de quo scriptum est in Epistola quæ est ad Hebræos, vbi legitur, Heb. 5. perfectorum esse solidū cibum, qui per illū habitū exercitatos habent sensus ad separandū bonū à malo: illi quippe sensus naturæ rationalis sunt ad intelligentiā pertinentes: sed iste sensus qui est quinquepertitus in corpo re, per quē non solū à nobis, verumētiam à bestijs corporalis species motusq; sentitur. Sed siue isto, siue illo, siue aliquo alio modo accipiendum sit, q̄ Apostolus virū dixit im aginem & gloriam Dei, mulierem autem glo riam viri: apparet tñ cum secundum Deum viuimus, mentem nostram in inuisibilita eius intentam, ex eius æternitate, veritate, charita te, proficiēter debere formari. Quidam ve ro rationalis intentionis nostræ, hoc est, eius dem mentis in vsum mutabilium corpora liumq; rerum sine quo hēc vita non agitur Rem. 12. diri-

Interſt. pieſtam & ſcien tiā quid. Cap. 1. 14. 3 ſen. di. 35. ca. 1. in me. & 2. ſen. di. 24. c. eff enim. I. Co. 13.

Ibidem.

Job. 2. 8. 3. ſen. di. 35. ca. 1. poſt me.

G

I. Co. 13. 1. Io. 3.

Job. 28.

dirigendum non ut conformemur huic seculo finem constituendo in bonis talibus, & in ea detorquendo beatitudinis appetitum: sed ut quicquid in vsu temporalium rationabiliter

Facimus, aeternorum adipiscendorum contem-

platione faciamus, per ista transeuntes, illis
Inter sapientiam & scientiam quid.
inharentes. Habet n. & scientia modum suum bonum, si quod in ea inflat vel inflare affolleret, aeternorum charitate tuncatur, qua non inflat, sed ut scimus edificat. Sine scientia quippe, nec uirtutes ipse quibus recte uiuitur possunt haberi, per quas hec uita misera sic guinme. & bernetur, ut ad illam qua uere beata est pertueniatur aeterna. Distat tamen ab aeternorum contemplatione actio qua bene utimur temporalibus rebus, & illa sapientia, hanc scientiae de-

I. Co. 13. putatur. Quamuis n. & illa qua sapientia est, possit scientia nuncupari, sicut & Apostolus loquitur, ubi dicit, Nunc scio ex parte, tunc aut cognoscam sicut & cognitus sum: quam scientiam profecto contemplationis Dei uult intelligi, quod sanctorum erit premium summu-
mum: tñ ubi dicit, Alij quidem datur per spiri- tū sermo sapientiae, alijs sermo scientiae secundum euangelium spiritum: hæc utiq; duo sine dubitatione distinguit, licet non ibi explicit quid intersit & unde possit utrumque dignosciri. Verum scripturarum sanctorum multiplicem copiam scrutatus, inueni scriptum esse in libro Iob, eodem sancto viro loquente, Ecce

Iob. 28. *Pietas est sapientia: abstinerem autem à malis est scientia. In hac differentia intelligendum est ad contemplationem sapientiam, ad actionem scientiam pertinere. Pietatem quippe hoc loco posuit Dei cultum, qua Græce dicitur θεοφέα. Nam hoc uerbum habet ista significatione in codicibus Græcis. Et quid est in eternis excellentius q̄ Deus, cuius solius immutabilis est natura? Et quis cultus eius, nisi amor eius*

Gquo nunc desideramus eum uidere, credimusq; & speramus eum nos esse iustos, & quantu proficiimus uidemus nunc per speculum in ænigmate. tunc autem in manifestatione? Hoc est n. q̄ ait Apostolus Paulus, Facie ad faciem. Hoc est q̄ Ioannes, Dilectissimi nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus: scimus quia cū apparuerit, similes ei erimus, qm̄ uidebimus eum sicuti est. De his atque huiusmodi, sermo ipse mihi usque sermo sapientiae. Abstinere autem à malis, quā Iob scientiam dixit esse, rerū proculdubio tempo-

ralium est. Qm̄ secundum tps in malis sumus, à quibus abstinerem debemus, ut ad illa bona aeterna ueniamus. Quamobrem quicquid prudenter, fortiter, temperater, & iuste agimus, ad eam pertinet scientiam siue disciplinam, qua in euitandis malis bonisque appetendis actio nostra uersatur, & quicquid propter exempla uel cauenda, uel imitanda, & propter quarumque rerū quæ nostris accommodata sunt uisibus necessaria documenta, historica cognitione colligimus. De his ergo sermo cū sit, eum scientiae sermonē puto discernendum à sermone sapientiae, ad quam pertinent ea qua nec fuerunt, nec futura sunt, sed sunt, & pp aeternitatē in qua sunt, & siue esse & futura esse dicuntur, sine illa mutabilitate temporū. Non n. sic fuerunt ut esse desinerent, aut sic futura sunt quasi nunc non sint, sed idipsum esse semper habuerunt, semper habitura sunt. Manent autem non tanquam in spatijs locorum fixa ueluti corpora, sed in natura incorporali sic intelligibilia præstosunt mentis aspectibus, sicut ista in locis uisibilis uel contrectabilis corporis sensibus. Non aut solū rerū sensibilium in locis positarum sine spatijs localibus manent intelligibles incorporesq; rationes, uerum mēt motionum in temporalib. transeuntium, sine tempore transitu stant et ipsæ utiq; intelligibiles non sensibiles. Ad quas mētis acie peruenire paucorum est, & cū peruenire quantū fieri potest, non in eis manet ipse peruentor, sed ueluti acie ipsa reuiverata repellitur, & fit rei non transitoriae transitoria cogitatio. Quæ tamen cogitatio transiens per disciplinas quibus eruditur animus, memoria cōmendatur, ut sit quo redire possit, qua cogitur inde transire, quamvis si ad memoriam cogitatio non redire, atque q̄ cōmendauerat ibi inuenire, uelut rūdis ad hoc sicut ducta fuerat ducere idq; inuenire, ubi primū inuenierat, in illa scilicet incorporeā ueritate, vnde rursus quā si descriptū in memoria figeretur. Neque n. sicut manet uerbi gratia, quadrati corporis incorporalis & incōmutabilis ratio, sic in ea manet hominis cogitatio, si tamen ad eam sine phantasiam spatijs localis potuit peruenire. Aut si alicuius artificiosi & musici soni per moras temporis transeuntis nunterofitas cōprehēdatur, sine tempore stans in quodā secreto altoq; silentio, tamdiu saltem cogitari potest quādiu

ditt potest ille cantus audiri: nō quod inde raperit et si transiens mentis aspectus, & quasi glutiens in ventrem ita in memoria reposuerit, poterit recordando quodammodo ruminare, & in disciplinam quod sic didicerit traijicere. Quod si fuerit omnimoda obliuione

K deletum, rursus doctrina duce ad id venietur quod penitus exciderat, & sic inuenietur ut erat. Vnde Plato ille Philosophus nobis per reminiscē suadere conatus est vixisse hic animas hominem Pla num, & antequam ista corpora gererent. Et tonis & hinc esse quod ea quae discuntur, reminiscē mei ēpys - tur potius cognita quam cognoscuntur no chosin Pi ua. Retulit enim puerum quandam, nescio thagorē. quae de geometria interrogatum sic respon Cap. 15. disse, tanquam esset illius peritisimus disci plinæ. Gradatim quippe atque artificiose interrogatus, videbat quod videndum erat, dicebatq; quod viderat. Sed si recordatio hæc esset rerum antea cognitarum, non vtiq; omnes vel penè omnes cum illo modo interrogarentur, hoc possent. Non enim omnes in priore vita geometræ fuerunt, cum tam rari sint in genere humano, vt vix pos sit aliquis inueniri: sed potius credendum est mentis in tellec tualis ita conditam esse naturam, vt rebus intelligibilibus naturali ordine disponente conditore subiuncta, sic ista videat in quadam luce sui generis incorporea, quemadmodum oculus carnis videt, quæ in hac corporeal luce circumadiacent, cuius lucis capax ei que congruens est creatus. Nō enim & ipse ideo sine magistro alba & nigra discernit, quia ista iam nouerat antequam in hac carne crearetur. Deniq; cur de solis rebus intelligibilibus id fieri potest, vt bene interrogatus quisque respondeat, quod ad quanque pertinet disciplinam, etiam si eius ignarus est? Cur hoc facere de rebus sensibilibus nullus potest, nisi quas isto vidit in corpore constitutus, aut eis qui nouerant, indicantibus creditit, seu literis cuiusque seu

Samius
Pythagoras. verbis? Non enim acquiescedum est eis qui Samium Pythagoram ferunt recordatiū suis se talia nonnulla quæ non fuerat expertus, cum hic alio iam fuisse in corpore: & alios nonnullos narrant alij, eiusmodi aliquid in suis mentibus passos. Quas falsas fuisse memorias, quales plerunque experimur in somnis, quando nobis videmur reminisci quasi egerimus aut viderimus, quod nec egimus

omnino nec vidimus: & eo modo affectas esse illorum mentes etiam vigilantium, instinctu spirituum malignorum atque fallacium, quibus curæ est de revolutionibus animalium falsam opinionem, ad decipiendos homines firmare vel fierere, ex hoc coniici potest, quia si vere illa recordarentur, que hic in alijs antea positi corporibus viderant, multis ac penè omnib. id continget: quandoquidem vt de viuis mortuos, ita de mortuis viuosis, tanquam de vigilantibus dormientibus, & de dormientibus vigilantes, sine cessione fieri suspicantur. Si ergo hæc est sapientia & scientia recta distinctio, vt ad sapientiam pertineat æternarum rerum cognitio in tellec tualis, ad scientiam vero temporalium rerum cognitio rationalis, quid cuique præponendum sive postponendum sit, non est difficile iudicare. Si autem alia est adhibenda discrecio qua dignoscantur hæc duo, quæ proculdubio distare A postulus docet dices,

I. Co. 12.

Alij datur quidem per spiritum sermo sapientia, alijs sermo scientia secundum eundem spiritum: tamen etiam istorum duorum quæ nos posuimus evidentissima differencia est, quod alia sit intellectualis cognitio æternarum rerum, alia rationalis temporalium, & huic illam præponendam esse ambigit nemo. Relinquentibus itaq; nobis ea quæ sunt exterioris hominis, & ab eis quæ communia cum pecoribus habemus introrsum ascendere cupientibus, antequam ad cognitionem rerum intelligibilium atque summarum quæ semperne sunt veniremus, temporalium rerum cognitio rationalis occurrit. Et iam in hac igitur inueniamus si possumus aliquam Trinitatem, sicut inueniebamus in sensibus corporis, & in ijs quæ per eos in animam vel spiritum nostrum imaginabiliter intrae runt: vt pro corporalibus rebus quas corporeo foris positas attingimus sensu, intus corporum similitudines haberemus impressas memorias, ex quibus cogitatio formaretur, tertia voluntate vtrunque iungente: sicut formabatur foris acies oculorum, quam voluntas vt visio fieret adhibebat rei visibili, & vtrunque iungebat, etiam illic ipsa se ad mouens tertiam. Sed non est hoc coarctandum in hunc librum, vt in eo qui sequitur si Deus adiuvuerit conuenienter possit inquire, & quod inuentum fuerit explicari.

D. A V-

Vellig
Triadis
in cogni
tione sp
riuali.
cap. 1.

Ioan. I.

Suprali
12.c.14

LIBER TERTIVS DECIMVS.

134

DAVRE LIII AVGVSTINI
De Trinitate.

LIBER TERTIVS DECIMVS.

Vestigium
Triadis
in cogni-
tione spi-
rituali.
cap. I.

Ioan. I.

I. Co. 12.
12.c. 14.

Nlibro superiore huius operis duodecimo satis egim⁹ discerere rationalis mētis officiū in t̄p̄libus rebus , vbi nō sola cognitio, verū & actio n̄ra versat̄ ab excellentiore eiusdē mentis officio, q̄ cōtéplando ēternis rebus impendit, ac sola cognitione frui. Cōmodius ā fieri puto, vt de scripturis sanctis aliquid interserā, quo facilius posit̄ vtrunq; dignosci. Euangeliū suū Ioannes Euangēlista sic exorsus est, In principio erat verbū, & verbū erat apud Deū, & Deus erat verbū: hoc erat in principio apud Deum oīa p ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Quod factū est in ipso vita erat, & vita erat lux hominū, & lux in tenebris lucet, & tenebrē eā nō cōprehenderūt: Fuit hō missus à Deo , cui nōmen erat Ioannes , hic uepit in testimonium vt testimonium perhiberet de lumine, vt oēs crederēt p illū. Nō erat ille lux sed vt testimoniu perhiberet de lumine . Erat lux vera q̄ illuminat oēm hoīē veniētē in hūc mundū. In mūdo erat, & mūdus p ipsū factus est, & mūdus eū nō cognovit. In propria venit & sui eū non receperūt. Quotquot aut̄ receperūt eū dedit eis p̄tātem filios Dei fieri, ijs q̄ credūt in nōē eius. Qui nō ex sanguinib. neq; ex volūtate carnis, neq; ex volūtate viri, sed ex Deo nati sunt. Et verbū caro factū est, & habitauit ī nobis . Et vidimus gloriam eius gloriā quasi vnigeniti ā patre plenum grā & veritatis. Hoc totū q̄ ex Euāgeliō posui, in p̄cedētib. suis partib. habet, qđ imutabile sc̄piternū est cuius cōtēplatio nos beatos facit. In cōsequētib. vero, p̄ mixta ī t̄palib. cōmemorāt̄ ēterna. Ac p̄ hoc aliqua ibi ad sciētiā p̄tinēt, aliqua ad sapiētiā sicut in lib. 12.n̄ra p̄fēct̄ distinctio. Nā ī principio erat verbū, & verbū erat apud Deū, & Deus erat verbū, hoc erat in principio apud Deū. Oīa p ipsum facta sunt & sine ipso factū ē nihil: q̄ factū est in ipso vita erat, & vita erat lux hominū, & lux in tenebris lucet, & tenebrē eū nō cōprehēderūt. Cōtēplatiā vitā requirit , & intellectuali mēte cernēdū est. Qua in re quāto magis quisq; p̄fecit, tā-

to fiet sine dubitatione sapientior. Sed pp id qđ ait, Lux lucet in tenebris, & tenebra eā nō cōprēhenderūt: fide vtiq; opus erat qua credere qđ nō videſ. Tenebras q̄ppe intelligi voluit, auersa ab h̄moī luce eāq; min⁹ idonea cōtueri corda mortaliū: pp q̄ adiungit & dicit, Fuit hō missus à Deo, cui nomē erat Ioānes, hic venit, testimoniū vt testimoniu phiberet de lumine, vt oēs crederēt p illum. Hoc iā tēporaliter gestū est, & ad scientiam p̄tinet q̄ cognitione historica cōtinetur. Hominē aut̄ Ioannē in phantasia cogitamus , q̄ de humānē naturā notitia impressa est n̄rē memoria. Et hoc eodē mō cogitant, siue q̄ ista nō credit̄, siue q̄ credūt. Vtrisq; n̄.notū est quid sit hō cuius exteriorē partē. i corp⁹ p corporis lumina didicerūt , interiorē vero. i. animā in seip̄sis, quia & ipsi hoīes sunt, D & p humānā cōversationē cognitā tenēt, vt possint cogitare qđ dī , Fuit homo cui nōmē erat Ioannes , quia & nomina sciunt loquēdō & audiendo . Qđ aut̄ ibi est, missus à Deo. fide tenent q̄ tenent. Et q̄ fide nō tenēt, aut dubitatione ambigūt, aut infidelitate deident. Vt ijs tñ nō sunt ex numero nimis insipiētū, q̄ dicūt in corde suo, nō est Deus, hec audientes verba vtrunq; cogitant, & qđ sit Deus, & quid sit miti ā Deo, & si nō sicut res se habent, at certe sicut valent. Fidē porro ipsam quā videt quisq; in corde suo esse, si credit, vel nō esse, si non credit aliter nouimus: nō sicut corpora q̄ videmus oculis corporeis, & p ipsorū imagines quas memoria tenemus, etiā absentiā cogitamus, nec sicut ea q̄ nō vidimus & ex ijs quā vidinus cogitatione vtcūq; formamus, & memoriaz cōmēdamus, quo recurramus cū voluerimus, utilic ea vel potius qualescunq; imagines eorū quas ibi fiximus similiter recordatione cernamus : nec sicut hoīem uiuū , cuius animā ēt si nō uidemus ex n̄ra cōijcim⁹, & ex mōtibus corporalibus hoīem uiuū, sicut uidēdō didicimus, intuemur ēt cogitando . Non sic uideſ fides in corde in quo est, ab eo cui⁹ est sed eā tenet certissima scientia, clamatq; cōscientia. Cū itaq; propterea credere iubemur, qa id q̄ credere iubemur uidere nō possumus ipsam tñ fidē qñ inest ī nobis uidēm⁹ in nobib; quia & rerū absentiā præsens est fides, & rerum quā foris sunt intus est fides, & rerum q̄ non uidentur uidēf fides , & ip-

fa

DE TRINITATE

Si tñ temporaliter sit in cordibus hominu. Et si ex fidelibus, infideles snt, perit ab eis. Altqñ aut rebus falsis accmmodatur fides; loqui mur. n. sic, vt dicamus, habita est ei fides & decepit. Qualis fides, si tñ & ipfa dicenda est fides, no culpabiliter de cordib. petit, qñ ea inuenta veritas pellit: optabiliter aut reru ve

taru in easde res fides transit. Non n. dicendum est perit, qñ ea q credebantur videntur. Nūquid n. adhuc fides dicenda est, cū defini

Heb. 11. ta sit in epistola ad Hbreeos fides, dictumq; sit ea esse coniunctionem reru q non vident?

Ioan. 1. Deinde quod sequitur, Hic venit in testimo niu: vt testimonium perhiberet de lumine, vt oes crederent per illu: actio, vt dixi, temporalis est. Temporaliter. n. testimoniu: perhibetur et de re sempiterna, quod est intelligibile lumen. De quo vt testimoniu: perhiberet venit Ioannes, qui non erat lux, sed vt te

Ibidem. stimonium perhiberet de lumine. Adiungit enim, Erat lux vera que illuminat oem ho-

F minem venientem in hunc mundu, in mun do erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eu non cognouit. In propria venit, & sui eu no receperut. Hec verba omnia qui Latinam linguu sciant, ex rebus intelligent quas nouerunt. Quaraliq; nobis innotuerunt per corporis sensu, sicut homo sicut ip se mundus, cuius tam euidentem magnitudinem cernimus, sicut eorundem verboru soni. Na & auditus sensu est corporis. Aliqua aut p animi ratione, sicut id quod dictu est, Et fui eum non receperunt. Intelligitur. n. no in eum crediderunt. Quod quid sit, nullo corporis sensu, sed animi ratione cognouimus. Iporu et verboru non solu sonos sed significations: partim per corporis sensum, partim per animi ratione didicimus. Nec ea verba nūc primu audiuiimus, sed que iam audieramus. Et non solu ipsa, veru etiā q significarē cognita memoria tenebamus, & hic agnouimus. Hoc. n. nomen disyllabum cum dicitur mūdus, qm sonus est, res vtiq; corporalis per corpus innotuit. i. per aurem, sed etiā quod significat per corpus innotuit. i. p oculos carnis. Mundus quippe inquantu notus est, videntibus notus est. Ad hoc verbum quatuor syllabarū quid est, crediderunt, so no suo qm corpus ē, per aurē carnis illabit: quod autē significat, nullo corporis sensu, sed animi ratione cognoscitur. Nisi. n. qd sit,

crediderunt, per animu nossemus, no intel ligieremus quid no fecerint illi de quibus di

Ioan. 1.

ctu est, Et sui eu non receperunt. Sonus ergo verbi forinsecus instrepit auribus corporis,

& attingit sensum qui vocatur auditus. Specie quoq; hominis & in nobisipsis nota ē,

& forinsecus in alijs adeat corporis sensibus oculis cum videtur, auribus cū auditur, tā

etui cū tenetur & tangitur. Habet etiā in me moria nostra imaginem suā, incorporalem

quidē, sed corpori similē, Mundi deniq; ipsius mirabilis pulchritudo forinsecus prefto

est, & aspectibus nostris, & ei sensui qui dici

tactus si quid eius attingimus. H abet etiā

ipse intus in memoria nostra imaginē tuam, ad quā recurrim⁹, cū eum vel septi parietib.

vel etiā in tenebris cogitam⁹. Sed de his ima

ginibus reru corporaliu, incorporalibus qui

dē habentibus tñ similitudines corporū, &

ad vitā exterioris hominis pertinentibus, iā

satis in undecimo lib. locuti sumus. Nūc aut

agimus de homine interiore & eius scientia, H

ea q reru est temporaliu & mutabiliu: in cuius intentione cū assumitur aliquid, et de re

bus ad exteriorē hominem pertinen ib is ad

hoc assumendū est vt aliquid inde doceatur

quod rationalē adiuuet scientiā: ac per hoc

reru quas cōes cū animantibus irrationalibus habemus, rationalis vsus ad interiorē ho

minē pertinet, nec recte dici pot cū irrationalibus animantibus eum nobis esse cōmu

nem. Fides vero de qua in libro aliquato diu

tius disputare cera dispositionis nostrę ra

tione compellimur, quam qui habent fideles

vocantur, & qui no habent infideles, sicut ij

qui venientē in propria Dei filiu non recepe

Supra

lib. II. c. I

H

23. c. cī-

que di-

uersit.

A. 4.

Ephes. 4.

Mat. 15.

Mat. 14.

C. 3.

3. sen. di.

23. c. cī-

que di-

uersit.

C. ap. 2.

3. sen. di.

23. c. cī-

quedimer

fi.

Fides qm

vides &

videtur.

C. ap. 2.

3. sen. di.

23. c. cī-

quedimer

fi.

Voluntas

aliena

qm cerni

tur. ca. 3.

L

1

per

per dilectionem. Quamobrem omnibus de quibus Euangelista subiungit & dicit, Quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Fides ista cōs̄is est: nō sicut aliqua corporis forma cōs̄is est ad videndum omniū oculis quib. p̄sto est. Ex ipsa quippe una omniū cernentū quodā modo informatur aspectus: sed sicut dici potest omnibus hominibus esse facies humana cōs̄is. Nā hoc ita dī, vt tñ singuli suas habeant. Ex una sane doctrina impressam fidē credentiū cor-dib. singulorū qui hoc idē credunt verissime dicimus. Sed aliud sunt ea q̄ creduntur, aliud fides qua creduntur. Illa quippe in reb. sunt, q̄ vel esse vel fuisse, vel futurae esse dicunt: hæc aut in animo creditis est, ei tantū cōspicua cuius est, quāuis sit in alijs non ipsa, sed simili. Non numero est una, sed genere, p̄p similitudinē tñ & nullā diuersitatē magis una dicimus esse, q̄ multas. Nā & duos homines simillimos cū videmus, vnam facie dicimus & miramur amborū. Facilius itaq; dī multas animas fuisse singulas vtiq; singulorū, de quib. legimus in Actibus Apostolorū, q̄ eis fuerit anima una: q̄ vbi dixit Apostolus, Vna fides, tot eas audet quisquam dicere quot fideles. Et tñ qui dicit, O mulier magna est fides tua: & alteri, Modicæ fidei quare dubitasti: sūa cuiq; esse significat. Sed ita dī eadem credentiū fides una, quēadmodū eadem voluntum voluntas una: cū & in ipsis qui hoc idē volunt sua voluntas sit cuiq; conspicua, alterius aut lateat, quāuis idem velit. Et si aliquibus signis, se se indicet, creditur potius q̄ vñ. Vnusquisque aut sui animi conscius non credit vtiq; hanc esse suā, sed planè peruidet voluntatē. Est quēdā sane eiusdem nature viventis & ratione videntis tanta conspiratio, vt cū lateat alterū quid alter velit, nonnullæ tñ sint voluntates omniū ēt singulis notæ. Et cū quisq; homo nesciat quid homo alius vñus velit, in quibusdā reb. possit scire q̄ omnes uelint. Vnde illa cuiusdam Mimi facetissima p̄dicatur urbanitas, Qui cū se promisisset in theatro quid in animo haberet, & quid uellet oēs, alijs ludis esse dictū, atque ad diē constitutū ingenti expectatione maior multitudo confluere, suspensis & silentibus omnibus, dixisse perhibetur, Vili vultis emere, & caro uendere. In quo dicto leuissimi scienti, omnes tñ conscientias inuenērunt suas, eq̄; uera ante oculos omniū cōstituta. & tñ improuisa dicenti admirabili fauore plauferunt. Cur autē tā magna expectatio facta est in illo promittente omniū voluntatē se esse dictū, nisi quia latent hominē aliorū hominū uoluntates? Sed nunquid ista latuit istum? Nunquid quēquā later? Qua tandem causa, nisi quia sunt quēdā quæ non inconuenienter in alijs de se quisq; coniiciat, cōpatiente vel cōspirante uitio seu natura. Sed aliud est uidere uoluntatē sūa, aliud quāuis certissima coniatura, coniucere alienā. Nā conditā Romā tā certū habeo in reb. humanis q̄ Constantiopolim, cū Romā uiderim oculis meis, de illa uero nihil nouerim, nisi q̄ alijs testib. credidi. Et minus quidē ille uel seipsum intuendo, uel alios quoq; experiendo, uili uelle emere, & caro uendere, omnib. id credit esse cōm̄e. Sed qm̄ reuera uitium est, pot̄ quisq; adipisci eiusmodi iustitiā, uel alicuius alterius uitij q̄ huic contrariū est incurrire pestilētiā, qua huic resistat & uincat. Nam ictio ipse hominē, cum uenialis codex ei fuisset ob latus, pretijq; eius ignarus, & ideo quidā exiguum poscētē cerneret uendorē, iustum pretiū q̄ multo amplius erat, nec opinanti dedisse. Quid si et sit quisquā nequitia tanta pos sessus, ut uili uendat q̄ dimiserunt parentes, & caro emat quæ consumant libidines? Non est, ut opinor, incredibilis ista luxuries. Et si querantur tales, & reperiantur, aut etiā non queſiti fortassis occurrant, qui nequitia maiore q̄ theatrica propositione uel pronunciationi theatrica insultēt, magno prelio rupra emēdo, paruo autē rura uendēdo. Largitionis A et gratia nouimus quodā emisse frumenta carius, & uilius uēdidisse suis ciuibus. Illud et q̄ uetus Poeta dixit Ennius, Oēs mortales se se laudari exoptant: profecto & de seipso & de ijs quos expertus fuerat, cōiecit in alijs & vñ prænunciasse hominū omnium uoluntates. Deniq; si & minus ille dixisset, Laudari oēs vultis, nemo uestrū uult uituperari: similiter q̄ esset omniū uoluntatis dixisse uidetur. Sunt tñ qui uitia sua oderint, & in quib, sibi disiplinent ipſi, nec ab alijs se laudari uelint, gratiasq; agant obiurgantiū bencuolentiae, cū ideo uituperantur ut corriganē. At si dixisset, oēs beati esse uultis, miferi esse non vultis,

DE TRINITATE

vultis, dixisset aliqd q nullus in sua nō agno
sceret voluntate. Quiquid.n.aliud quiquā

*An oēs,
norat &
velint bea-
te viue-
re.c.4.
4.sen. di.
49.ca.fo-
let etiam.
Sup.li.10*

latenter velit, ab hac voluntate q omnib. ho-
minib. satis nota est, non recedit. Mirū est au-
tē cū capessendē atq; retinendē beatitudinis
voluntas vna sit omnīū, vnde tanta existat de
ipſa beatitudine rursus varietas atq; diuersi-
tas voluntati, non qd aliquis eā nolit, sed qd
non oīs eam nouit. Si.n.oēs eam nossent, nō
ab alijs putaret esse in virtute animi, alijs
in corporis voluptate, alijs in vtraq; & alijs
atque alijs, alibi atque alibi. Vt.n.eos quæque
res maxime delectauit, ita in ea constituerūt
vitā beatam. Quō igitur feruentissime amant

*B oēs, qd non oēs sciunt? Quis pōt amare qd ne-
scit? sicut iā de hac re in libris superioribus
disputauit. Cur ergo beatitudo amat ab om-
nib. nec tñ scitur ab omnibus? An forte sciut
oēs ip̄la quæ sit, sed nō omnes sciunt vbi sit,
& inde contentio est? Quasi vero de aliquo
mundi huius agatur loco, vbi debeat quisq;
velle viuere, qui vult beate viuere, ac non ita
q̄ratur vbi sit beatitudo, sicut queritur quæ
sit. Nam vtiq; si in corporis voluptate est, il-
le beatus est qui fruitur corporis voluptate.
Si in virtute animi, ille qui hac fruitur. Si in
vtraq; ille qui fruitur vtraq;. Cum itaq; alijs
dicit, beate viuere ē voluptate corporis frui,
alijs aut beate viuere est virtute animi frui,
nonne aut ambo nesciunt quæ sit beata vita,
aut non ambo sciunt? Quō ergo ambo amat
eam, si nemo potest amare, qd nescit? An forte
falsum est qd pro verissimo certissimo que
posuimus, beate viuere omnes homines vel-
le? Si.n.beate viuere est, verbi gratia, secun-
49.ca.fo-
let etiam
quari.*

C secundū secundū secundū
mere disputationis exordium, Beati certe in-
quit, omnes esse volumus. Absit ut hoc fal-
sum esse dicamus. Quid igitur an dicendum
est, et si nihil sit aliud beate viuere, qd secun-

dum virtutē animi viuere, tñ & qui hoc non
vult, beate vult viuere? Nimis quidem hoc vñ
absurdum. Tale est. n.ac si dicamus, Et qui nō
vult beate viuere, beate vult viuere. Istam re-
pugnantiam quis audiat? quis ferat? & tñ ad
hanc contrudit necessitas, si & omnes beate
velle viuere verum est, & non oēs sic volunt

D Quis re-
beate.
Cap. 5.

viuere, qd oīs solum beate uiuitur. An forte il-
lud est qd nos ab his angustijs possit eruere,
vt qm̄ diximus ibi quoq; posuisse beatam

*4.sen. di.
49.ca.fo-
let etiam.
Sup.li.10*

vitam qd eos maxime delectauit, vt uoluptas

Epicurum, virtus Zenonem, sic aliū aliiquid
aliud, nihil dicamus esse beate uiuere, nisi ui-

*4.sen. di.
49.ca.fo-
let etiam.
Sup.li.10*

tere secundum delectationem suam, & ideo vi. ante
falsum nō esse qd omnes beate viuere velint,

medium. 4.sen. di.
49.ca.fo-
let etiam.
Sup.li.10

quia omnes ita volūt ut quēq; delectat? Nā
& hoc populo si pronunciatum esset in thea-
tro, omnes id in suis uoluntatibus inuenirēt:

Sed hoc quoque Cicero cū sibi ex aduerso
propoluisset, ita redarguit, ut qui hoc sen-
tiunt erubescant. Ait.n.ecce autem non Phi-
losophi quidem sed prompti tñ ad disputan-

*4.sen. di.
49.ca.fo-
let etiam.
Sup.li.10*

dum homines aiunt esse beatos qui uiuant,
ut ipsi uelint: hoc est qd nos diximus, ut quos
que delectat. Sed mox ille subiecit, Falsum

*4.sen. di.
49.ca.fo-
let etiam.
Sup.li.10*

id quidem. Velle.n.qd non deceat, id ipsum
miserrimū est. Nec tam miserū est non adipi-

*4.sen. di.
49.ca.fo-
let etiam.
Sup.li.10*

sci quod velis, qd adipisci uelle qd non ope-
rat. Praclarissime omnino atque uerissime. de bea-

*4.sen. di.
49.ca.fo-
let etiam.
Sup.li.10*

Quis nanque ita sit mente cēcus, & ab omni
luce decoris alienus, ac tenebris dedecoris
inuolutus, ut eū qui nequierit uiuit ac turpi-
& nullo prohibente, nullo ulciscente, &
nullo saltē reprehendere audente, insuper &
laudantib. plurimis, qm̄ sicut ait scriptura di-

*4.sen. di.
49.ca.fo-
let etiam.
Sup.li.10*

tina, Laudat p̄tōr in desiderijs animæ suæ, psal. 9.
& qui iniqua gerit benedicit, implet omnes

*4.sen. di.
49.ca.fo-
let etiam.
Sup.li.10*

suas facinorofissimas & flagitiosissimas uo-
lūtates, ideo beatū dicat, quia uiuit ut uult:

*4.sen. di.
49.ca.fo-
let etiam.
Sup.li.10*

cū profecto quāuis & sic miser esset, minus
tñ esset si nihil eorū quæ perperā uoluisset,
habere potuisset: mala.n. uoluntate uel sola

*4.sen. di.
49.ca.fo-
let etiam.
Sup.li.10*

quisq; miser efficit, sed miserior potestate
qua desideriū male uoluntatis implet. Quapropter
qm̄ merū est, qd omnes homines esse

*4.sen. di.
49.ca.fo-
let etiam.
Sup.li.10*

beati uelint, idq; unum ardentissimo amore
appetant, & p̄p hoc cetera quæcunq; appre-
hendunt, nec quicquā pōt amare qd omnino quid

*4.sen. di.
49.ca.fo-
let etiam.
Sup.li.10*

uel quale sit nescit: nec potest nescire qd sit
quod uelle se scit, sequitur, ut omnes beatā ui-

*4.sen. di.
49.ca.fo-
let etiam.
Sup.li.10*

tāni sciant. Omnes autem beati habēt qd uo-

*4.sen. di.
49.ca.fo-
let etiam.
Sup.li.10*

lunt,

*Beatis
bona ve-
le qd no-
habes
quā hē-
gequidm
cūq; vis.
cap. 6.
4.sen. di.
49.ca.fo-
let etiam.
Sup.li.10*

*vbi supra
Beatus nō
vult nisi
quod licet
optare.
Cap. 7.
4.sen. di.
49.ca.fo-
let etiam.
Sup.li.10*

G

Iunt, quāuis non omnes qui hñt quod volūt cōtinuo sint beati. Cōtinuo aut̄ miseri q̄ vel nō habēt quod volūt vel id habent q̄ nō re-ete volūt. Beatus igitur non nō est nisi qui &

Bestiu h̄et oīa quā vult, & nihil vult male. Cū ergo bona vel ex his duobus beata vita constet, atq; omnibus nota, oīb. chara sit, qd putemus esse cau-
le q̄ non habeat quā h̄ere quocidat etiā q̄ vult male. Cū horū duo rū, qñ vtrung; nō possunt, magis eligat hoīes, yr oīa quāe vult habeat, q̄ vt omnia bene velint etiā si nō habeat. An ipsa est prauitas generis humani, vt cum eos nō lateat, nec illū beatū esse qui q̄ vult non habet, nec illū qui quod male vult habet, sed illū qui & habet quācunq; vult bona, & nūl la vult mala, ex his duobus quibus beata vita perficitur, quando utrung; nō datur, id eliga-
tur potius, unde magis à beata uita recedit?

Flongius quippe ab illa est quicunq; adipisci tur male concupita, quā qui nō adipiscitur cōcupita, cū potius eligi debuerit voluntas bona atq; p̄eponi, etiā non adeptā quā appetit. Propinquat enim beato qui bene vult quācunq; vult, & quā adeptus cum fuerit beatus erit. & vtique non mala, sed bona beatū faciūt, quando faciūt quorum bonorū habet aliquid iā, idq; nō parui estimadū, eā ipsam scilicet voluntatē bonā, qui de bonis quorū capax est huinana natura, non de ullius mali perpetratione uel adēptione gaudere desiderat, & bona qualia & in hac misera uita esse possunt, prudenti, tēperati, forti, & iusta mente sectatur, & quantū dat assequi tur, ut etiā in malis sit bonus, & finitis malis omnibus atq; impletis bonis omnib. sit beatus. Ac per hoc in ista mortal uita errorib. errunisq; plenissima, præcipue fides est ne cessaria, qua in Deū creditur. Nō enim quācunq; bona, maximeq; illa quibus quisq; sit bonus, & illa quibus fiet beatus, unde nisi à Deo hominē in ueniant, & homini accedat, inueniri pōt. Cum aut̄ ex hac uita ab eo qui

Gin his miserijs fidelis & bonus est, uentū fuit ad beatā, tunc erit uere q̄ nunc esse hullo modo pōt, ut sic hō uiuat quo uult. Non. nō uollet male uiuere in illa felicitate, aut uollet aliqd q̄ deerit, aut d̄erit q̄ uoluerit. Quicqd amabitur aderit, nec defiderabitur quod nō aderit: oē q̄ ibi erit, bonum erit, & summus Deus summū bonū erit, atq; fruendū aman-tibus p̄st̄o erit, & quod est oīo beatissi-mū, ita semp fore certū erit. Nunc uero se-

cerunt quidā sibi Philosophi sicut eorū cuique placuit uitas beatas suās, ut quasi ppria uirtute possent, quod cōmuni mortalū con-ditione non poterant, sic, s. viuere ut uellent. Sentiebant enim aliter beatū esse meminem posse nisi habendo quod uellet, & nihil pa-tiendo quod uellet. Quis aut̄ non qualem-cunq; uitā qua delectatur, & ideo beatam uocat, uellet sic esse in sua potestate ut eam posset habere perpetuā? & tñ quis ita est? q̄ uult pati molestias quas fortiter toleret, quā uis eas uelit possitq; tolerare si patitur? Quis uellet in tormentis uiuere, et qui potest in eis per patientiā tenendo iustitiā laudabiliter uiuere? Transitura cogitauerunt h̄ec mala qui ea pertulerunt, uel cupiendo habere, uel ti-mēdo amittere quod amabāt, siue nepter siue laudabiliter. Nā multi per trāsitoria mala ad bona permāsura fortiter tetēderunt. Qui profecto spe beati sunt, etiam cū sunt in trāsitorib. malis, per quā ad bona non trāsitura perueniūt. Sed qui sic spe beatus est, nondū beatus est. Expectat nanq; per patientiā beati tudinē q̄ nondū tenet. Qui uero sine ulla spe tali sine ulla tali mercede cruciat, quātālibet adhibeat tolerantiā, nō est beatus ueraciter, sed miser fortiter: Neq;. n. p̄ peā miser nō est, quā miserior esset, si & impatienser miseriā substineret. Porro si ista nō patitur q̄ nollet pati in suo corpore, nec tūc quidē beatus habendus est, qm̄ non uiuit ut uult. Vt. n. alia omittā quā corpore illaſo ad animi perti-nēt offendētes, siue quibus uiuere uelimus, & sunt innumerabilia, uellet utique si posset ita saluū & incolumē habere corpus, & nulas ex eo pati molestias ut id haberet in p̄tate, aut in ipsius incorruptione corporis, qd̄ quia non habet, ac pendet in incerto, profe-cto non uiuit ut uult. Quanuis, n. per fortitu-dinē sit paratus excipere & a quo ferre aīo q̄cqd aduersatis acciderit, mauult tñ ut nō ac-cidat, & si possit facit: atq; ita paratus ē in utrūq; ut quātū in ipso est alterū optet, alterū uiter, & si qd̄ uitat incurrit, iō uolēs ferat, q̄ fieri non potuit q̄ uolebat. Ne opprimat ergo sustinet, sed p̄mi nollet. Qūo ergo uiuit ut uult? an q̄a uolēs fortis est ad serēdā q̄ nollet illata? Ideo igit̄ id uult q̄ pōt, qm̄ q̄ uult non potest. H̄ec est tota, utrum ridenda an potius miserāda, superborū beatitudo mor-taliū, gloriatiū se uiuere ut uolunt, q̄a uolētes

DE TRINITATE

res patienter ferunt q̄ accidere sibi nolunt. Hoc n. aiunt qđ sapienter dixit Terentius. Qm̄ non pōt id fieri quod vis, id velis quod poīs. Commodo hoc dictū esse quis negat? Sed cōfiliū datū ē, misero, ne esset miseror. Beato aut̄, quales se esse omnes volunt, non reſte nec vere dī, non potest fieri quod vis. Si n. beatus est, quicquid vult fieri potest, q̄a non vult quod fieri nō pōt. Sed nōn est mortalitatis huius h̄c vita, nec erit nisi qñ & immortalitatis erit.

Hic fide ac spe beatitudinis sumus.
Cap. 8.

K uere volūt, profecto & esse immortales volunt, aliter n. beati esse non possent. Denique & de immortalitate interrogati, sicut & de beatitudine, omnes eam sese velle respōdēt. Sed qualiscunq; beatitudo, q̄a potius vocetur q̄ sit, in hac vita queritur, immo vero finitur, dū immortalitas desperatur, sine qua vera beatitudo esse nō potest. Ille quippe beate viuit, quod iā superius diximus, & astrue do satis fiximus, q̄ viuit vt vult, nec male ali quid vult. Nemo aut̄ male vult immortalitatem, si eius humana capax est. Deo donante natura, cuius si capax nō est; nec beatitudini nō capax. Vt n. hō beate viuat, oportet vt viuat. Quē porro morientē vita ipsa deferri beata vi ta cum illo manere q̄uo potest? Cū aut̄ defterit, aut̄ nolentē deferit proculdubio, aut̄ volētē, aut̄ neutrū. Si nolentē q̄uo beata vita est, q̄ ita est in voluntate vt nō sit in potestate? Cūque beatus nemo sit aliquid volēdo nec habendo, quanto minus est beatus qui nō honore, non possessione, non qualibet alia re, sed ipsa beata vita nolēs deferit, qñ ei nulla vita erit? Vnde & si nullus sensus relinquit quo sit misera, propterea n. beata vita discedit, qm̄ tota vita discedit: miser est tñ quantiu m sentit, quia scit se nolentē cōsumi, propter quod cetera & qđ præ ceteris diligit.

L Non igitur pōt vita & beata esse, & nolentē deferere, quia beatus nolens nemo fit: ac per hoc quando magis nolentē deserendo miserū facit, q̄ si nolēt̄ præsto esset miserū face ret. Si aut̄ volentē deferit, etiā sic q̄uo beata erat, quā perire voluit qui habebat. Restat vt dicāt neutrū esse in animo beati. i.e.ū deserit à beata vita, cū p̄ mortē deserit tota vita, nec nolle nec velle, ad vtrūq; n. parato & æquo

animō cōfisterē. Sed nec ista beata est vita, quia talis est, vt quē beatū facit, amore eiusin digna sit. Quō n. est beata vita q̄ non amat beatus? Aut quō amatur, quod vtrū vigeat, an

pereat indiferenter accipitur? Nisi forte virtutes quas propter solā beatitudinē sic amamus, persuadere nobis audent, vt ipsa beatitudinē non amemus? Quod si faciunt, etiā ipsa vtrūq; amare desistimus, qñ illa propter quā solā istas amauimus, non amamus. Dein de quō erit vera illa tā perfecta, tā examinata eliquata, tā certa sententia, beatos esse nōs homines velle, si ipsi qui iā beati sunt, beati esse nec nolunt nec volunt? Aut si volūt vt veritas clamat, vt natura cōpellit, qui summe bonus & immutabiliter beatus creator indit hoc, Si volunt, inquā, beati esse qui beati sunt, beati vtrūq; non esse nolunt. Si aut̄ beati non esse nolunt, proculdubio nolunt, consu mi & perire quod beati sunt, nec nisi viuentes beati esse possunt. Nolunt igitur perire q̄ viuunt. Immortales esse volunt, quicunq; vere beati vel sunt vel esse cupiunt. Nō aut̄ viuit beate, cui non adeat quod vult. Nullo modo igitur esse poterit vita veraciter beata nisi fuerit sempiterna. Hanc vtrū capiat humana natura, q̄ tñ desiderabilē cōfiteatur, non parua quēstio est. Sed si fides alſit quā in eis est quibus dedit potestatē Iesu filios. Dei fieri nulla q̄stio est. Humanis quippe argumentationibus hæc inuenire conātes, vix pauci magno p̄diti ingenio, abūdātes ocio, doctrinā ſtū p̄cipue ſubtilissimis eruditū, ad indagādā ſolius aīe immortalitatē peruenire potuerunt. Cui tñ animē beatā vitā non inuenierunt stabilē. i. tis.

Ioan. 1. Per chri tū p̄cipue ſubtilissimis eruditū, ad indagādā ſolius aīe immortalitatē peruenire potuerunt. Cui tñ animē beatā vitā non inuenierunt stabilē. i. tis. verā. Ad miserias eā quippe vitę hui⁹ ēt pōt beatitudinem redire dixerunt. Et qui eorū de hac erubuerunt tententia, & an imā purgatam in sempiternā beatitudinē ſine corpore colloquandam putauerunt talia de mundi retrorsus aeternitate ſentient, vt hanc de anima ſententiam ſuā ipſi redarguant. Quod hic lō gum est demontrare, ſed in libro duodecimo de ciuitate Dei ſatis à nobis est quantū arbitror explicatū. Fides aut̄ iſta totū hominē immortalem futurum, qui vtrūq; conſtat ex anima & corpore, & ob hoc vere beatum, non argumētatione humana, ſed diuina authoritate promittit. Et ideo cum dictū effet in Euangeliō, quod Iesu dederit potestatē filios Dei fieri ijs qui eum receperūt,

*I. ſen. dī.
I. c. ap. hic
confiderā
dūs eff.*

Ibidem.

*Quā ſic
Denuo re
fluuerit,
b. minem
Cap. 10.
3. ſen. dī.
20. ca. 1.
in princ. H
1. Ti. 2.
1. ſen. dī.
44. capi. d
poſt hec.*

*1. ſen. dī.
20. cap. 1.*

C

*Galat. 5.
Rom. 5.*

Bidem. & quid sit recepisse eū, breuiter fuisse expositū, dicendo, credentib. in noīe eius, quoque mō filij Dei fierēt, esset adiunctum. Qui non ex sanguinib. neq; ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt, ne iste hōium q̄ videmus & gestamus infirmitas tātā excellentiā desperaret, illico annexū est, Et verbū caro factū est, Et habitauit in nobis, vt à cōtrario suadērēt qđ incredibile videbatur. Si. n. natura Dei filius, pp filios hōminū misericordia factus est hōis filius, hoc est. n. verbū caro factū est, & habitauit in nobis ho

B minib. q̄to est credibilis natura filios hōis, gratia Dei filios Dei fieri, & habitare i Deo, in quo solo, & de quo solo esse p̄nt beati par ticipes immortalitatis eius effecti, pp qđ p suadēdū Dei filius particeps n̄a mortalitatis effectus est. Eos itaq; qui dicunt, Itane defuit Deo mod⁹ alius quo liberaret hōies, à miseria mortalitatis huius vt vinigenitū filiū Deū sibi coaternū, hōiem fieri vellet induendo

Cap. 10. humanam aīam & carnē, mortaleq; factum
3. sen. di. mortem perpeti, parū est sic refellere, vt iu stū modum quo nos per mediatorem Dei & in princi pi hōium hōiem Christū Iesum Deus liberare

1. Ti. 2. dignā, asseramus bonū & diuinā cōgrū di gnatit, verumetiā vt ostēdamus nō aliū mo dū possibilē Deo defuisse cuius p̄tā cuncta

44 capi. equaliter subiacent, sed sanāda nostrā mis eria cōuenientio: ē modū aliū non fuisse, nec esse oportuisse. Quid. n. tā necessariū fuit ad erigendā spēm nostrā, mentesq; mortalium cōditione ipsius mortalitatis abiectas, ab im mortalitatis desperatione liberādas, q̄ vt de monstrare nobis quāti nos penderet Deus, quantūq; diligere? Quid vero huius rei tāto iusto iudicio manifestius atq; praelarius, q̄ vt Dei filius immutabiliter bonus ī se manēs qđ erat, & à nobis & pro nobis accipiēs qđ non erat, prēter aīe suā naturā detrimentū, nostrum dignatus inire consortium, prius si ne villo malo suo merito mala nostra perferret, ac sic iam credentib. quantum nos diligit Deus, & qđ desperabamus iam sperantibus, dona in nos sua sine vllis bonis meritis no stris, immo præcedentib. & malis meritis no stris, indebita largitate conferre, quia & ea que dicuntur merita nostra, dona sunt eius?

Galar. 5. Vt. n. fides per dilectionem operetur, charitas Dei diffusa est in cordib. nostris per spiri tum sanctūm qui datus est nobis. Tunc est au

tem datus, quādo est Iesus resurrectionē cl ariſicatus. Tūc. n. eū se missurū esse p̄misit & misit, q̄a tunc ſicut de illo scriptū eſt, & ante prædictū, Ascendit in altū, captiuauit captiuitatē, dedit bona hoīb. Hec dona ſunt merita noſtra qb ad ſummum bonū immortalitatis & beatitudinis puenimus. Commendat aut̄ (inquit Apoſtolus) charitatē ſuam Deus in nobis, qm cum adhuc peccatores eſſemus, Christus pro nobis mortuus eſt. Multo magis iuſtificati nūc in ſanguine ipſius ſalui erimus ab ira per ipsum. Adhuc addit, & dicit,

Ibidem.

Rom. 5.

Ephe. 4.
Pſal. 67.

Si. n. cū inimici eſſemus reconciliati ſumus Deo per mortē filij eius, multo magis recon ciliati ſalui erimus in vita ipſius. Quos p̄tō res dixit prius, hoc posterius inimicos Dei, quos prius iuſtificatos in ſanguine Iefu Chri ſti, eos posterius recōciliatos p̄ mortē filij Dei, & quos prius ſaluos ab ira per ipſū, eos poſtea ſaluos in vita ipſius. Non ergo ante iſtā grā quoquo mō peccatores, ſed in ta lib. peccatis ſuimus, vt inimici eſſemus Dei: Superius aut̄ idē Apoſtol⁹ nos p̄tōres, & inimicos Dei, duob. identidē nominib. appella uit, vno velut mitifimo, alio planē atrocifi mo dicens, Si. n. Xps cū inirmi eſſemus ad huc, iuxta tps pro impiis mortuus eſt: Quos inirmos, eofde impios nūcupauit. Leue ali qđ vī inirmitas, ſed aliqñ talis eſt, vt impie tas nomineſ. Nisi tū inirmitas eſſet, medicū necessariū non h̄et. Qui eſt Hebraice Iesu, Græce σωτής, noſtra aut̄ locutione ſaluator. Quod verbū Latina lingua antea non h̄ebat, ſed h̄e poterat ſicut pouit qñ voluit. Hęc aut̄ Apoſtoli ſuia præcedens vbi ait, Adhuc

Ibidem.

cū inirmi eſſemus iuxta tps pro impiis mor tuus eſt cohērethis duab. lequentib. quarum in vna dixit, peccatores, i alia inimicos Dei, tanquam illis ſingulis reddiderit ſingula, pec catores ad inirmos, inimicos Dei referens ad impios. Sed quid eſt, iuſtificati in ſanguine ipſius? Quā vis eſt ſanguinis huius obſe cro, vt in eo iuſtificantur credentes? Et quid eſt, reconciliati per mortē filij eius? Itane ve ro cū irasceret nobis Deus, pater, vidit mor tem filij ſui pro nobis, & placatus eſt nobis? Nunquid ergo filius eius vſqueadeo nobis iam placatus erat, vt pro nobis eſt dignaretur mori, pater vero vſqueadeo adhuc irasceba tur, vt niſi filius pro nobis moreretur non placaretur. Et quid eſt quod alio loco idem

Aug. Tom⁹ tertius. S ipſe

Trinitas,
ſimul ope rata eſi redipio nē hōiem.
Cap. 11.

DE TRINITATE

Rom. 8. ipse dicit ergentium, Quid, inquit, ergo dicemus ad hanc? Si Deus pro nobis, quis contrahens? Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, Quo non etiam cum illo oia nobis donauit? Nunquid nisi iam platus esset prius, proprio filio non parcens, pro nobis eum tradere? Non enim vero haec illi velut aduersa esse sinit? In illa moritur pro nobis filius, & reconciliat nobis prius per mortem eius. In hac autem tantum prior nos dilexerit prius, ipse propter nos filio non parcit, ipse pro nobis eum tradidit ad mortem. Sed video quod & antea prius dilexit nos: non solum antequam pro nobis filius moreretur, sed antequam conderet mundum, ipso teste-

Ephes. 1. Apostolo qui dicit, Sicut elegit nos in ipso

F ante mundi constitutionem. Nec filius patre sibi non parcente, pro nobis velut inuitus est traditus, quod & de ipso dictum est, Qui me dilexit & tradidit semetipsum pro me. Oia ergo simul & prius & filius & ambo sum pariter & concorditer operantur iustificati sumus in Christi languine, & reconciliati sumus Deo per mortem filii eius. Et quod id factum sit, ut potero etiam hic quantum satis videbitur explicabo. Quadam iustitia Dei in parte diaboli traditum est genitus humanum, prius primi hominis in omnes utriusque sexus communione nascentes originaliter transente, & parentum primorum debito vniuersos posteros obligante.

a. l. comix **Cap. 12.** **H**oc traditio prius in Genesi significata est, ubi cum serpenti dictum esset, Terra mandubabis, homini dictum est, Terra es & in terram ibis. Eo quod dictum est, in terram ibis, mors corporis pronunciata est, quia nec ipsam fuerat excepturus, si permanesset ut factus est rectus.

Gene. 3. Quid vero viventi ait, Terra es, ostendit totum hominem in deterius comutatum. Tale est enim Terra es, quale istud, Non permanebit spissus meus in hominibus, ipsis, quoniam caro sunt. Tunc ergo demonstravit eum ei traditum, cui dictum fuerat, terram manducabis. Apostolus autem

Ephes. 2. apertius hoc praebeat, ubi dicit, Et vos cum essetis mortui delictis, & peccatis vestris, in quibus aliqui ambulatis secundum seculum mundi huius, secundum principem potestatis aeris, spissus huius qui nunc operatur in filiis dissidenientibus, in quibus & nos omnes aliqui conuersati sumus in desideriis carnis nostrae, facientes voluntates carnis & affectionum, & eramus natura filii ira, sicut & ceteri. Filii dissidentes sunt infideles, & quis hoc non est antequam

fidelis fiat? Quocirca omnes homines ab origine sunt principes suorum aeris, qui operantur in filiis dissidentibus. Et quod dixi ab origine, hoc est quod dicit Apostolus, natura & se fuisse sicut ceteros, natura, ut est depravata peccato non ut recta creata ab initio. Modus autem iste quo traditus est homo in diaboli partem, non ita debet intelligi, tamen quam hoc Deus fecerit, aut fieri iussit, sed quod tantum permisit, sustinet tamen illo, non deservente peccantem, peccati author illico inuasit. Nec ita sanus Deus dereluit creaturam suam, ut non se illi exhiberet Deum creantem & viuiscentem, & inter personalia mala etiam bona malis multa praestarent.

Non enim cotinuit in ira sua miserationes suas, nec hominem a lege sue partis amavit, quoniam in diaboli partem esse permisit, quia nec ipse diabolus a parte omnipotens alienus est sicut neque a bonitate. Nam & maligni angeli

vnde qualicunque subsisterent vita, nisi per eum qui vivisces oiam? Si ergo commissio peccatorum per iram Dei iustum hominem subdidit diabolo, profecto remissio peccatorum per reconciliationem Dei benigna eruit hominem a diabolo. Non autem diabolus potentia Dei, sed iustitia superandus fuit. Nam quod omnipotente poterat?

Aut cuius creature pars, pars creatoris hominem redimere. **Cap. 13.** **I. sen. di.** **Psal. 76.** **Ibidem.** Autem iustitia superandus fuit, ut placuit Deo, ut propter eruendum hominem de diaboli potestate, non potentia diabolus, sed iustitia vincatur, atque ita & homines imitantes Christum, iustitia quererent diabolum vincere, non potentiam. Non quod potentia quasi malum aliquid fugienda sit, sed ordo seruandus est quo prior est iustitia. Nam quanta potentia potest esse mortalium? Teneant ergo mortales iustitiam, potentiam immortalib. debetur, cui comparata qualiter eorum hominum qui potentes vocantur in terra, ridicula infirmitas inueniuntur, & ibi sodis peccatori foue, ubi videntur mali plurimum posse. Caut autem iustus & dicit, Beatus homo quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. Ut mitiges ei a diebus malignis, donec fodiat peccatori foue. Quoniam non re-

Habentur non placuisse diabolus, **20. cap. 5.** **vero.** **I. sen. di.** **Psal. 76.** **Ibidem.**

Supra et **dem. c. 6.**

ture non **ui placuit** **hoiem re** **dimerere.** **Cap. 13.** **I. sen. di.** **Si uera.**

20. cap. **Si uera.**

Christi; **mors inde-** **bita, libe-** **ravit ob-**

noxiis **morti.** **Cap. 14.**

Psal. 97.

pellet

pellet dñs plebē suā, & hæreditatē suā non
-relinquet, quoadūsq; iustitia conuertatur in
iudiciū, & qui habent eā oēs recto sunt cor-
de. Hoc ergo tpe quo differtur potentia po-
puli Dei, nō repellit dñs plebem suā, & hæ-
reditatē suā nō derelinquet, q̄ alibet acer-
ba & indigna ipsa humiliis atq; infirma patia-
tur, quoadūsq; iustitia q̄ nunc habet infirmi-
tas piorū, conuertat in iudicium, hoc est, ita-
dicandi accipiat p̄tatem. Quod iustis in fine
seruaf cū p̄cedentē iustitiā ordine suo sue-
rit potentia subsecuta. Potentia q̄ppē adiun-
cta iustitiæ, vel iustitia accedēs potētia, iudi-
ciariā potētia facit, p̄tinet aut̄ iustitia ad volū-
tate bonā. Vñ dictū ab angelis nato Christo,
Gloria in excelsis Deo & in terra pax hoib.
bonæ volūtatis. Potentia vero sequi dēt iusti-
tiā, nō præire. Iō & in reb. secūdīs ponitur. i.
prosperis, Secūdū aut̄ a sequēdo sunt dictæ.
Cum. n. beatum faciant, sicut superius dispu-
tauimus, duæ res, bene velle, & posse qđ ve-
llis, nō debet esse illa pueritas, qua in eadem
disputatione notata est, vt ex duab. reb. quæ
faciūt bñm, posse qđ velit, hō eligat, & velle
qđ op̄oret, negligat, cū prius debeat h̄c vo-
luntate bonā, magnā vero postea p̄tatem. Bo-
na porr̄ volūtā purganda est à vitiis, à qb.
Si vincitur homo, ad hoc vincitur vt male ve-
lit, & bona iam volūtā eius quomodo erit?
Optandum est itaque vt ptas nunc detur, sed
contra vitia, pp̄ quæ vñcenda potentes no-
lunt esse hoīes, & volunt pp̄ vincendos ho-
mines, vt quid hoc, nisi vt vere vñcti falſo vin-
cant, ne fint veritate, sed opinione victores.
Velit homo prudenteſ ſe, velit fortis, velit tē-
perans, velit iustus, atq; vt h̄c veraciter poſ-
ſit, potentia planè optat, aq; appetat vt potē-
ſit in ſeipſo, & merito modo aduersus ſeipſū
pro ſeipſo. Cætera vero quæ bene vult, & tñ
nō pōt ſicut eſt immortalitas, & vera ac ple-
na foelicitas, desiderare nō cefſet, & patiēter
expcctet. Quæ eſt igitur iustitia qua vñctus
eſt diabolus? Quę nifi iustitia Iesu Christi? Et
quomodo vñctus eſt? Quia cum in eo nihil
morte dignum inueniret, occidit eum tñ. Et
vtique iustū eſt vt debitores quos tenebat li-
beri dimittantur, in eum credentes quē ſine
vlo debito occidit, hoc eſt, q̄ iuſtificari di-
cimur in Christi ſanguine. Sic quippe in re-
missionem peccatorum noſtrorum, innocēs
ſanguis ille effusus eſt. Vnde ſe dicit in Psal-

mis inter mortuos liberum. Solus. n. à debito
mortis liber eſt mortuus. Hinc & in alio Psal-
mo dicit. Quę nō rapui tūc exoluebā, rapinā
volens intelligi peccati, q̄a vſurpatū eſt cōtra
licitū. Vñ per os ēt carnis ſuā, ſicut in Eu-
angelio legitur, dicit, Ecce venit princeps mu-
di huius, & in me nihil inueniet. i. nullū pec-
catum. Sed vt ſciant oēs, inquit, q̄a volūtātē
patris mei facio, ſurgite eamus hinc. Et per-
git inde ad paſſionē, vt pro debitorib. nobis
qđ ipſe nō debebat exolueret. Nungd iſto iu-
re æquisimo diabolus vincere, ſi potentia
Christus cū illo agere non iustitia voluiffet
ſed poſtponuit qđ potuit vt prius ageret qđ
oportuit. Iō aut̄ illū eſte opus erat, & hoīen:
Et Deū. Niſi. n. hō eſſet, nō poterat occidi.
Niſi & Deū eſſet, nō credere, noluiffet qđ po-
nuit, ſed ni potuiffet qđ voluit. Nec ab eo iusti-
tiā potētia plātā ſuiffet, ſed ei defuiffet poten-
tia putarem. Nūc humana, p̄ nohī ſuā eſt,
q̄a hō eſt, ſed ſi voluiffet et̄ hoc nō pati po-
tuiffet, q̄a & Deus eſt. Iō gratior facta eſt in
humilitate iustitia q̄a poſſet ſi noluiffet humi-
litatē nō ppeti tā ſi diuinitate potētia, ac ſic
à moriētē tā potētē nobis mortalib. impotē-
tib. & cōmendata eſt iustitia, & p̄missa po-
tentia. Horū. n. duorū vñ fecit moriēdo alterū
reſurgendo. Quid. n. iuſtius, q̄ vñque ad
mortē crucis p̄ iustitia peruenire? Et qđ po-
tentius, q̄ resurgere à mortuis, & in cœlum
cum ipſa carne in qua eſt occiſus ascende-
re? Et iustitia ergo prius, & potentia poſtea
diabolum vicit. Iustitia ſ. quia nullum pecca-
tum habuit, & ab illo iniuſtissime eſt occi-
ſus, potentia vero, quia reuixit mortuus, nun-
quam poſtea moritururus. Sed potentia dia-
bolum viciſſet, et ſi ab illo nō potuiffet occi-
ſus, quis maioris ſit potētia et̄ ipſam mortem
vincere reſurgendo, q̄ vitare viuendo. Sed
aliud eſt pp̄ qđ iuſtificamur in Christi ſan-
guine, cum p̄ remiſſiōne p̄tōrum eruiſſur
a diaboli p̄tate, hoc ad id p̄tinet qđ à Chri-
ſto iustitia diabolus vincitur, nō potentia. Ex
infirmitate quippe quam ſucepti in carne
mortali, non ex immortali potentia cruciſ-
xus eſt Christus, de qua tñ infirmitate ait
Apostolus. Qđ infirmum eſt Dei, fortius eſt
hominibus. Non eſt itaque difficile videre
diabolum victum, quando qui ab illo occi-
ſus eſt reſurrexit. Illud eſt maius & ad intel-
ligendum p̄ ſuadū, videre diabolum vi-
tum

3. ſen. di.
20. cap.
Si uero.
Pſal. 87.
Pſal. 68.
Io. m. 14.

1. ſen. d.
20. cap. ſi
uero in fu.

Mar. 15.
& 16.

Rom. 6.

A
1. Cor. 1
De eodē
Cap. 1.

DE TRINITATE

Etum qn̄ sibi vicisse videbatur.i. qn̄ Christus occisus est.Tunc.n.sanguis ille, qn̄ eius erat qui nullū habuit oīno p̄tñ, ad remissionē nostrorū fūsus est p̄tōrum,vt q̄a eos diabolus merito tenebat, quos peccati reos cōdītione mortis obstrinxit, hos per eum merito admitteret,quē nullius peccati reū immerito p̄œna mortis affecit.Hac iustitia vīctus & hoc vinculo vīct̄ est fortis, vt vasa eius eri perentur,q̄ apud eū cum ipso & angelis eius fuerant vala iræ,& in vasa misericordiae verterentur.

Rom. 9.

Aet. 26.

Colo. 1.

3.Petr. 1

*Reliquie
mortis ce-
dūt in bo-
num ele-
cti. 16*

ter tolerans, & quia finietur prudenter gratulans, beatitudinem vero q̄ liberata vita futura sine fine habitura est,fideliter & patienter expecans.Diabolus.n. à dñatu & à cordibus *Ioh. 12.* fidelium foras missus,in quorum damnatione atq; infidelitate licet damnatus ēt ipse regnabat, tñ pre cōdītione mortalitatis huius aduersari sinif, quantum eis expedire nouit. De quo o sacrae literæ personant per os Apostolicū, Fidelis Deus qui nō permittit vos tē-
Dtari supra id quod potestis, sed faciet cū tētatione ēt exitum,vt positis sustinere. Prolunt aut̄ ista mala quæ fideles pie perferūt, vel ad emendanda peccata, vel ad exercēdā proban-
damq; iustitiā,vel demonstrandā vitæ huius miseriā, vt illa vbi erit beatitudo vera atq; p-
petua,& desideref ardenter & instantius in-
quirat.Sed circa eos ista seruanf, de qb.Apo-
Rom. 8. stolus dicit, Scimus qm̄ diligentib. Deū oīa cooperant in bonum, iis qui ēm propositū vocati sunt sancti, Qm̄ quos ante præcivit,
& prædestinavit cōformes fieri imaginis filij sui,vt sit ipse primogenitus in multis fratrib.
Quos autē prædistinauit illos & vocauit, &
quos vocauit,illos & iustificauit,quos aut̄ iu-
stificauit,ipso& glorificauit. Horū præde-
stinatorum nemo cū diabolo peribit, nemo
visque ad mortē sub diaboli p̄tate remanebit.
Deinde sequit̄ quod iam supra commémora-
ui.Quid ergo dicemus ad hēc?Si Deus p̄ no-
bis quis contra nos? Qui filio proprio nō pe-
percit, sed pro nobis omnib. tradidit illum,
quō non cū illo omnia nobis donauit? Cur *Ibidem.*
ergo non fieret mors Christi?Immo cur non
prætermisis aliis innumerabilib.modis qb.
ad nos liberandos vt posset omnipotens ip-
sa potissimum eligeret vt fieret,vbi nec de di-
uinitate eius aliquid imminutū est,aut muta-
tum, & de humanitate suscepta tñ beneficij collatum est hoībus,vt à Dei filio sempiter-
no eo dem̄que hoīs filio mors temporalis in **E**
debita redderef,qua eos à sempiterna morte
debita liberaret? Peccata nostra diabolus te-
nebat, & p illa nos merito figebat in morte.
Dimisit ea ille qui sua non habebat,& ab illo
immerito est perductus ad mortem.Tantum
valuit sanguis ille,vt neminem Christo indu-
tum in æterna morte debita detinere debue-
rit,qui Christum morte indebita vel ad tem-
pus occidit. Commenda ergo charitatē suā *Rom. 9.*
Deus in nobis, qm̄ cum adhuc peccatores
essemus,

Sapie. 12.

*3.sen. di.
19.c. qui*

*F
solue. in
medio.*

Rom. 8.

Rom. 5.

Rom. 5.

G

efficiens Christus p nobis mortuus est. Multo magis iustificati nunc in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. Iustificati, qd, in sanguine ipsius. Iustificati planè in eo qd à peccatis oib. liberati. Liberati aut a peccatis oib, qm p nobis est Dei filius qui nullum habebat, occisus. Salvi ergo erimus ab ira p ipsum. Ab ira vtiq; Dei, q nihil est aliud qd iusta vindicta. Non n. sicut hois animi perturbatio est ira Dei, sed illi^r ira est, cui dicit alio

Sapie. 12 loco sancta scriptura, Tu aut dñe virtutu cū trāquillitate iudicas. Si ergo iusta diuina vin

3.sen. di. Et tale nomē accepit, et reconciliatio Dei q
19.. qui recte intelligitur, nisi cum talis ira finit. Nec

Folue. in media. inimici eramus Deo, nisi quemadmodum iu

Rom. 8. stitia fuit inimica peccata, qb. remisisti tales

inimicitia finiunt, & reconciliant Deo quos

ipse iustificat. Quos tñ et inimicos vtiq; dile

Rom. 5. xit, qnq; idem proprio filio nō pepertit, sed p

nobis omnib. cū adhuc inimici effemus tra-

Rom. 5. dit eu. Recte ergo Apostolus securus adiū-

Rom. 5. xit, Si. n.cū inimici effemus reconciliati su-

Rom. 5. sum Deo per mortē filii eius, per qd facta est

Rom. 5. illa remissio pectorum, multo magis recōci-

Rom. 5. hati salui erimus in vita ipsius. In vita salui,

Rom. 5. qui p mortē recōciliati. Qui. n.dubitati datu-

Rom. 5. rū amicis vitā suā, p qb. inimicis dedit mor-

Rom. 5. tem suā. Non solum aut, inquit, sed & gloria-

Rom. 5. mur in Deo p dñm nostrum Iesum Christū,

Rom. 5. per quem nūc recōciliationem accepimus.

Rom. 5. Non solū ait, salui erimus, sed & gloriatur.

Rom. 5. Nec in nobis, sed in Deo, nec p nos, sed per

Rom. 5. dñm nostrum Iesum Christum, per quē nūc

Rom. 5. recōciliationem accepimus, fm ea quē supe-

Rom. 5. riū disputata sunt. Deinde subiungit Apolto

G lus, Propter hoc sicut p vnum hominem pecca-

Rom. 5. tum in hunc mundum intravit, & per pecca-

Rom. 5. tum mors, & ita in omnes hoies mors ptra-

Rom. 5. sūt, in quo omnes peccauerunt, & cetera. In

Rom. 5. quib. prolixius de duob. hominib. disputat,

Rom. 5. uno eodemq; primo Adam per cuius pecca-

Rom. 5. tum in mortē tanq; hereditatis malis poste-

Rom. 5. ri eius obligati sum, altero aut secundo Adā,

Rom. 5. qui nō homo tm, sed Deus est, quo prō no-

Rom. 5. bis soluente quod non debebat, à debitis &

Rom. 5. paternis & propriis liberati sumus. Proinde

Rom. 5. quoniam propter vnum illum tenebat dia-

Rom. 5. bolus omnes per eius vitiatam carnalem cō-

Rom. 5. cupiēntā generatos, iustum est vt propter

Rom. 5. hūc vnum dimittat oēs per ipsius immacu-

Rom. 5. latam gratiam spiritalem regeneratos. Sunt

& alia multa quæ in Christi incarnatione, Vtilit. 33
incarna-

quæ superbis displicant salubriter intuenda atque cogitanda sunt. Quorū est vnu qd de- tionis.

mōstratum est homini, quem locum haberet in reb. quas cōdidit Deus, qnq; quidem sic Deo Cap. 17.

coniugi potuit humana natura, vt ex duabus 3.sen. di.

substāuis fieret vna psona, ac per hoc iam ex 6. cap. de

tribus. f. Deo, aīa & carne, vt superbi illi hoc Ang.

maligni sp̄s, qui se ad decipiendum quasi in fine.

ad adiuuādū medios interponunt, non iō H

se audeant homini p̄ponere, qd non hēnt, 3.sen. di.

carnem, & maxime qd & mori in eadem car- 6. et ne de

ne dignatus est filius Dei, ne iō illi tanquam suo circū

Deos se coli p̄suadeant, quia vident esse im- finem.

mortales. Deinde vt gratia Dei in nobis sine Ioan. 1.

villis p̄cedētib. meritis in hoie Christo cō- 3.sen. di.

mendaref, qd nec ipse tāta vnratē Deo vero 6. et ne de

cōiunctus vna cū illo psona. i. ipse hō assum- suo circū

ptus, mox vt hō et Deus filius Dei viueret, vli- finem.

lis est p̄cedētib. meritis affsecutus. Sed ex quo I

hō esse coepit, ex illo est & Deus, vnde dictū est, Verbum caro factum est. Etiā illud est, vt

superbia hois, quæ maxime p̄siderento est, superbia hois diuinitate subuenit,

ne inhāreat Deo, per tantā Dei humilitatem & homo infirmitate cōnenit.

redargui posset atq; sanari. discatq; homo qd Quod aut ma-

lōge recesserit à Deo, & qd illa valeat ad me ius obediētia nobis prabere exemplum qd

dicinalē dolorem, qd per talē mediatorē de- per inobedientiam perieramus, qd Deo patri

dit, qd hominib. & Deus diuinitate subuenit, Deus filius obediens usque ad mortē crucis?

Quod p̄mium tantæ obediētia vbi ostendetur Quod tantæ obediētia vbi ostendetur melius,

melius, qd in carne tanti mediatoris, qd in carne tanti mediatoris, non de genere illius Adam, qui peccato suo

genus obligauit humanū, sicut ipsum quem genus obligauit humanū, sicut ipsum quem

primū creauit, non degenerare creauit ali- primū creauit, non degenerare creauit ali-

cuius. Poterat ergo vel sic, vel alio quo vel- cuius. Poterat ergo vel sic, vel alio quo vel-

let modo creare vnum alium hominem, de let modo creare vnum alium hominem, de

quo vinceretur vīctor prioris, sed melius iu- quo vinceretur vīctor prioris, sed melius iu-

dicauit vt de ipso qd vīctum fuerat genere dicauit vt de ipso qd vīctum fuerat genere

assumeret hoīem Deus, per quē generis hu- assumeret hoīem Deus, per quē generis hu-

mani vinceret inimicum. Et tñ ex virgine, mani vinceret inimicum. Et tñ ex virgine,

Aug. Tomus tertius. S 3 cu-

DE TRINITATE

cuius conceptum spiritus nō caro, fides non libido praeuenit. Nec interfuit carnis concupiscentia, per q̄ semināt & concipiuntē ceteri, qui trahunt originale p̄t̄m, sed ea penitus remotissima, credendo, nō concubendo sancta est foecundata virginitas, vt illud qđ nascebat ex p̄page primi hoīs tñmodo generis nō ēt criminis originē duceret. Nascebat nā que nō transgressionis cōtagione vitiata, sed oīum alium vitiorū sola medicina. Nascebatur, in q̄, hō nullum habēs, nullum habiturus oīno p̄t̄m, per quē renascerent liberandi à p̄t̄o, qui nasci nō p̄t̄ sine p̄t̄o. Quanuis. n. carnali cōcupiscentia, q̄ inest genitalib. mēbris bene vtatur castitas coniugalib, habet tñ motus nō voluntarios, qb. ostendit vel nullā se in paradiſo ante p̄t̄m ēſe potuisse, vel nō talem fuisse si fuit, vt aliquā refilleret voluntati. Nunc aut illam talem ēſe sentimus, vt repugnans legi mentis ēt si nulla est cā generādi, stimulos ingerat coeūdi, vbi si ei ceditur peccando satieſ, si non cedat dissentiendo freatur. Quę duo aliena suisse à paradiſo ante p̄t̄m dubitare quis posſit? Nam neq; illa honestas faciebat aliqd indecorū, nec illa soelicitas patiebat aliqd impaciatū. Oportebat ita que vt ista carnalis concupiscentia nulla ibi effet oīno, qn̄ cōcipiebat virginis partus, in quo nihil dignū morte fuerat inuenturus, & eū tñ occisurus author mortis, authoris vita morte vincēdus. Viator primi Adā, & tenēs genus humanum, victus à secundo Adam, & amittens genus Christianū, liberatum ex humano genere ab humano crime, per eū q̄ non erat in crime, q̄uis esset ex genere, vt deceptor ille ab eo vinceret gñē, qđ vicerat crime. Et hoc ita gestū est vi hō non extollat, sed qui gloriatur, in dñō glorieſ. Qui. n. victus est, homo tñ erat, & iō victus est, q̄ superbe Deus esse cupiebat. Qui aut vicit, & hō erat & Deus, & iō sic vicit natus ex virgine, quia Deus humiliter, non qn̄o alios sanctos regebat illum hominē, sed gerebat. Hæc tāta Dei dona, & si qua alia sunt, quę de hac re nobis, & querere nunc & differere longū est, nisi verbum caro fieret nulla essent. Hæc aut oīa, quę pro nobis verbum caro factum temporaliter & carnaliter fecit & pertulit, secundum distinctionem quam demonstrare suscepimus, ad scientiam pertinent, non ad sapientiam. Quod aut verbū est sine tempo-

re, sine loco, est patri coeternum & ubiq; totum, de quo si q̄sq; p̄t̄ quantum p̄t̄ veracem proferre sermonem, sermo ille erit sapientia, ac per hoc verbum caro factum, qđ est Christus Iesus, & sapientię thesauros habet & scię. Nā scribēs Apostolus ad Colosenses, Volo. n. vos scire, inquit, quātum certā habeam pro vobis, & pro iis qui sunt Lao dicia, & quicunq; non viderunt faciem mēā in carne, vt consolentē corda eorū, copulati in charitate, & in omnib. diuitiis plenitudinis intellectus ad conoscentium mysterium Dei, qđ est Christus Iesus, in quo sunt oēs thesauri sapientia & sciētia absconditi. Qua tenus nouerat Apostolus thesauros istos, quā tum eorum penetrauerat, & in eis ad quanta peruererat, q̄s potest nosſe? Ego tñ secūdum id quod scriptum est, Unicuiq; aut nostrum dāt manifestatio spūs ad vilitatem, alii qđē dāt per spiritum sermo sapientię, alij sermo scientię secundum eūdem spiritum, si inter se distant hēc duo vt sapientia diuinis sciētia humanis attributa sit reb. vtrunque agnosco in Christo & mecum omnes eius fideles.

Et cum lego. Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, in verbo intelligo verū Dei filium, in carne agnosco vebum hoīs filium, Ioh. 1. & vtrunque simul in vna persona Dei & hominis ineffabilis gratiā largitate coniunctum. Propter quod tequif, & dicit, Et vidimus gloriam eius gloriā quasi vnigeniti à patre plenū gratiā & veritatis. Si gratiam referamus ad scientiam, veritatē ad sapientiam, puto nos ab illa duarum iistarum rerum dictione quā commendauimus non abhorrire. In rebus enim per tempus ortis, illa summa gratia, est quod homo in vnitate personę cōiunctus est Deo, in reb. vero eternis summa veritas recte tribuif Dei verbo. Quod vero idem ipse est vnigenitus à patre plenus gratiā, & veritas, id actum est, vt idem ipse sit in rebus pro nobis & paliter geslis, cui per eandem fidem mundamur, vt eum stabiliter contemplemur in rebus externis. Illi autem p̄cipui gentiū philosophi, qui inuisibilis Dei per ea quę facta sunt intellecta conspicere potuerunt, tamen quia sine mediatore, id est sine homine Christo philosophati sunt, quem nec venturum Prophetis, nec venisse Apostolis crediderunt, veritatem detinuerunt, sicut de illis dictum est, in iniquitate. Non potuerunt enim

Rom. 7.

I. Co. 10.

L
Per X̄ p̄m
à sciā pue
nimus ad
sapientiā.
Cap. 19.

re, sine loco, est patri coeternum & ubiq; totum, de quo si q̄sq; p̄t̄ quantum p̄t̄ veracem proferre sermonem, sermo ille erit sapientia, ac per hoc verbum caro factum, qđ est Christus Iesus, & sapientię thesauros habet & scię. Nā scribēs Apostolus ad Colosenses, Volo. n. vos scire, inquit, quātum certā habeam pro vobis, & pro iis qui sunt Lao dicia, & quicunq; non viderunt faciem mēā in carne, vt consolentē corda eorū, copulati in charitate, & in omnib. diuitiis plenitudinis intellectus ad conoscentium mysterium Dei, qđ est Christus Iesus, in quo sunt oēs thesauri sapientia & sciētia absconditi. Qua tenus nouerat Apostolus thesauros istos, quā tum eorum penetrauerat, & in eis ad quanta peruererat, q̄s potest nosſe? Ego tñ secūdum id quod scriptum est, Unicuiq; aut nostrum dāt manifestatio spūs ad vilitatem, alii qđē dāt per spiritum sermo sapientię, alij sermo scientię secundum eūdem spiritum, si inter se distant hēc duo vt sapientia diuinis sciētia humanis attributa sit reb. vtrunque agnosco in Christo & mecum omnes eius fideles.

4. sen. d.
bitauit in nobis, in verbo intelligo verū Dei filium, in carne agnosco vebum hoīs filium, Ioh. 1.
& vtrunque simul in vna persona Dei & hominis ineffabilis gratiā largitate coniunctum. 3. san. d.
Propter quod tequif, & dicit, Et vidimus gloriam eius gloriā quasi vnigeniti à patre plenū gratiā & veritatis. 6. c. & m
Si gratiam referamus ad scientiam, veritatē ad sapientiam, puto nos ab illa duarum iistarum rerum dictione quā commendauimus non abhorrire. In rebus enim per tempus ortis, illa summa gratia, est quod homo in vnitate personę cōiunctus est Deo, in reb. vero eternis summa veritas recte tribuif Dei verbo. Quod vero idem ipse est vnigenitus à patre plenus gratiā, & veritas, id actum est, vt idem ipse sit in rebus pro nobis & paliter geslis, cui per eandem fidem mundamur, vt eum stabiliter contemplemur in rebus externis. Illi autem p̄cipui gentiū philosophi, qui inuisibilis Dei per ea quę facta sunt intellecta conspicere potuerunt, tamen quia sine mediatore, id est sine homine Christo philosophati sunt, quem nec venturum Prophetis, nec venisse Apostolis crediderunt, veritatem detinuerunt, sicut de illis dictum est, in iniquitate. Non potuerunt enim

Imperfe
cta Trini
tatis im
ago est
in quibus
bet. c. 2.
3. sen. d.
49. c. sc
let etiā
2. Th. 3.
A. 1. 1.

Rom. 6.

enim in his rerū insimis constituti, nisi querere aliqua media per quā ad illa quā intellexerant sublimia perueniret, atq; ita in deceptores dæmones inciderunt, per quos factū est ut immutarent gloriam incorruptibilis Dei, in similitudine imaginis corruptibilis hoīs, & volucrū & quadrupedū & serpētiū. In talibus. n. formis ēt idola instituerūt, siue coluerunt. Scīa ergo nostra Christus est, sapientia quoq; nrā idē Christus est. Ipse nobis fidem de reb. t. palib. inserit, ipse de sempiternis exhibet veritatē, per ipsum pergimus ad ipsum, tendimus per scīam ad sapientiā, ab

B vno tñ eodemq; Christo non recedimus, in quo sunt omnes thesauri sapientiae & sciētiae absconditi. Sed nunc de scīa loquimur, post de sapientia, quantum ipse donauerit locuti. Nec ista duo sic accipiamus quasi non licet dicere, vel istam sapientiā quae in rebus humanis est, vel illam scīam quae in diuinis. Loquēdi. n. latiore cōsuetudine, vtraq; sapiētia, vtraq; scīa dici pōt. Nullo modo tñ scriptum esset apud Apostolum, Alij datur sermo sapientiae, alijs sermo scientiae, nisi & proprie singulis nominib. hęc singula vocarent,

Imperfe-
cta Trini-
tatis ima-
go est ēt
in q̄būli
velle, oīum hoīum est, nec tñ oīum est fides,
qua cor mundando ad beatitudinē peruenit.
Ita sit vt per istā q̄ non oēs volunt ad illā ten-
dendum sit q̄ nemo possit esse qui nolit. Bea-
tos esse se velle oēs in corde suo vidēt, tātaq;
2. Th. 3. est in hac re naturae humanae conspiratio , vt

Aēt. 15. nō fallatur hō qui hoc ex aīo suo de animo coniicit alieno. Deniq; oēs id velle nos no-
uimus. Multi vero immortales se esse posse desperant, cum id qđ omnes volunt, nullus aliter posit, volunt tñ etiam immortales esse
C si possint, sed non credendo q̄ possint, non ita viuunt vt possint. Necessaria est ergo fides vt beatitudinem cōsequamur, omnib. huma-
næ naturæ bonis. i. & animi & corporis. Hāc aut̄ fidem in Christo esse definitiā, qui in carne resurrexit à mortuis, non moriturus ulte-
rius, nec nisi p̄ illū quenq; liberari à diaboli dñatu per remissionem peccatorum, In cuius diaboli partib. necesse est miseram esse vi-
tam eademq; perpetuam, quę mors est po-
tius dicēda q̄ vita eadem fides habet. De qua & in hoc libro sicut potui pro spatio tēpo-

ris disputauai, cum iam & in quarto libro hu-
ijs operis, multa de hac re dixerim, sed ibi pp̄ aliud, hic pp̄ aliud Ibi. s. vt ostenderem,

cur & quō Christus in plenitudine temporis à patre sit missus, pp̄ eos qui dicunt, eum q̄ misit, & eum q̄ missus est æquales natura esse non posse. Hic aut̄ ad distinguendum actiua

Gal. 4.

scientiam à cōtemplatiua sapientia, placuit q̄ppe velut gradatū ascendentib. in vtraque requirere apud interiorem hominem quan-
dam sui cuiusq; generis Trinitatē, sicut prius

apud exteriorem quæsiuumns, vt ad illā Tri-
nitatem quae Deus est, pro nostro modulo, si

tū vel hoc possumus, saltē in ænigmate & per speculum contuendam exercitatiōne in his inferiorib. reb. mēte veniamus. Huius igi-

Col. 13.

tur verba fidei q̄/quis in foliis vocib. memoriā commēdauerit, nesciens quid significēt, sicut solent qui Græce nesciunt, græca verba tenere memoriter, vel Latina similiter, vel cu-
ijsq; alterius linguae, qui eius ignari sunt, nō ne habent quandam in suo aīo Trinitatem?

quia & in memoria sunt illi verborum soni, etiam quando inde non cogitat, & inde for-
matur acies recordationis eius, q̄ādo de his

cogitat, & voluntas recordantis atque cogi-
tantis virunque coniungit. Nullo modo ta-
men dixerimus istum cum hoc agit, secundum Trinitatem interioris hominis agere, sed potius exterioris, quia id solum memi-
nit & quando vult, & quātum vult intuetur,

quod ad sensum corporis pertinet, qui voca-
tur auditus, nec aliud quām corporalium re-
rum, idest, sonorum, tali cogitatione imagi-
nes versat. Si autem quod verba illa signifi-
cant, teneat & recolat, iam quidem aliquid

interioris hominis agit, sed nondum dicen-
dus vel putandus est vivere secundum inter-
ioris hominis Trinitatem, si ea non diligit

qua ibi prædicantur, præcipiuntur, promit-
tuntur. Poteſt enim etiam ad hoc tenere at-
que cogitare, vt falsa esse existimās, conetur etiam redarguerē. Volūtas ergo illa, qua ibi coniungit ea quae memoria tenebitur, & ea quae ī acie cogitationis impressa sunt implet
qđem aliquam Trinitatem, cum ipsa sit ter-
tia, sed nec secundum eam vigitur, quando illa quae cogitantur velut falsa non pla-
cent. Cum autem vera esse creduntur &
qua ibi diligenda sunt diliguntur, iam se-
cundum Trinitatem interioris hominis vi-

E

DE TRINITATE III

uitur, secundum hoc. n. uiuit quisque quod diligit. Quo autem diligunt quae nesciuntur, sed tñ credunt? Iam quæstio ista tractata est in superiorib. libris, & inuentum neminem diligere qd penitus ignorat, ex iis autem quæ nota sunt diligi, qd diligi dñi ignota. Nunc libru iustum ita claudimus, vt admoneamus qd iustus ex fide uiuit, quæ fides per dilectionem operæ, ita vt virtutes quoq; ipsæ quib. prudenter fortiter, temperanter, uiteq; uiuit, omnes ad eandem referant fidem. Nō. n. aliter poterunt vera esse virtutes, quæ tamen in hac vita non valent tñ, vt aliquando non sit hic necessaria qualiumcūq; remissio peccatorum, quæ non sit nisi per eum, qui sanguine suo vicit principem peccatorum. Ex hac fide & tali vita quæcunq; notiones sunt in animo fidelis hominis, cum memoria cōtinetur, & recordatione inspicuntur, & voluntati placent, reddunt quandam sui generis Trinitatem. Sed imago Dei, de qua in eius adiutorio post loquemur, nondum in ipsa est, quod tunc melius apparebit, cum demostriatum fuerit, ubi sit, quod in futuro volume lector expectat.

D. AVRELII AVGUSTINI
Hipponensis Episcopi
De Trinitate.

LIBER QVARTVS DECIMVS.

Vera sapientia ex fide. ea. 1.
1. sen. di.
35. ca. il-
lud etiam

Nunc de sapientia nobis est diffundendum, non de illa Dei, quæ proculdubio Deus est, nam sapientia Dei filius eius vnigenitus dñ, sed loquimur de hoī sapientia, vera tñ quæ secundum Deum est, & verus ac precipiuus cultus eius est, qd uno noī Deo ἑστία Græce appellat. Qd nome nostri, sicut iam commemorauimus, volentes & ipsi uno nomine interpretari pietatem dixerunt, cum pietas apud Gr̄cos ἑστία C. visitatiū nuncupet, ἑστία vero quia uno verbo perfecte non pot, melius duob. interpretatur, vt dicatur potius Dei cultus. Hanc esse homini sapientiam, quod & in duodecimo hui⁹ operis volumine iam posuimus, scripturæ sanctæ authoritate demonstratur, in libro serui Dei Job, ubi legi⁹ Dei sapietia dixisse homini. Ecce pietas est sapientia, ab-

stinere autem à malis scientia. Siue etiam vt nōnulli de Gr̄co επιστημη interpretati sunt disciplinam, quæ utiq; à descendendo nomē accepit, vnde & scientia dici potest. Ad hoc. n. quæq; res discit ut sciat. Quanuis alia notio

ne in iis qd pro peccatis suis mala vnuquisq; patit ut corrigit, dici soleat disciplina. Vnde illud est in epistola ad Hebreos, Quis. n. est filius cui nō det disciplinam eius p̄ eius? Et il

disciplina
Heb. 12.

lud euidentius in eadē. Oīs. n. ad tempus disciplina non gaudij v̄ esse, sed tristitia, po-

1. Co. 3.

H

stea vero fructū pacificum iis qui per eā certarūt, reddet iustitiae. Deus ergo ipse summa sapientia, cultus aut̄ Dei sapientia est hoīs, do-

qua nūc loquimur. Nam sapientia huius mū

di stultitia est apud Deū. Sc̄dm hanc itaq; sapientiā, quæ Dei cultus est, ait sācta scriptura:

Sapien. 6

Multitudo sapientium sanitas est orbis terra rum. Sed si de Sapientia sapientium disputare est, quid agemus? Nunquid nam profiteri

r. de ci-

tate Dñ.

audebimus sapientiam, ne sit nostra de illa im pudeñs disputatio? Nonne terrebimur exemplo Pythagoræ, qui cum auffus non fuisset sapientiam profiteri, Philosophum potius, i.

Cap. 2.

amatorem sapientiæ se esse r̄udit, à quo id no men exortum ita deinceps posteris placuit,

I. Propt. 9.

vt quantalibet de reb. ad sapientiam pertinen- tib. doctrina quisque vel fibi vel aliis videref excellere, non nisi Philosophus vocare? An

3. sen. 6.

iō sapientem profiteri talium hominum nullus audebat, quia sine vilo peccato putabant esse sapientem? Hoc aut̄ nostra scriptura non

35. ca. 1.

dicit, quæ dicit, Argue sapientem & amabit te. Profecto. n. iudicat habere p̄tīm, quem censet argendum. Sed ego nec sic qdēm sa-

in prin.

pientem me audeo profiteri, facis eft mihi qd̄ et ipsi negare non p̄nt, esse et Philosophi. i. amatoris sapientiæ, de sapientia disputare. Nō enim hoc illi facere desiterunt, qui se amatores sapientiæ potius quam sapientes esse professi sunt. Disputantes auten de sapientia, definierunt eam dicentes. Sapientia est rerum

I

humanarum diuinarumque scientia. Vñ ego quoq; in libro superiori vtrarumq; rerum cognitionem i. diuinarum atq; humanarum, & sapientiam & scientiam dici posse docui.

Supra. li.

Verum secundum hanc distinctionem qua

12. c. 14.

dixit Apostolus, Alij datur sermo sapientiæ, alijs sermo scientiæ, ista definitio diuidenda est, vt rerum diuinarum scientia proprie sapientia nuncupetur, humanarum autē pro-

præ

Cop. 1

Supra. 1.
13. ca.

2. Cor. 5.
Etia ipsi
fides tra-
fitura eti-
Cap. 2.
Aba. 2.

2. Cor. 5.

L

1. Co. 13.

prie scientia nomen obtineat. De qua volumine tertio decimo disputauit, nō vtiq; quicquid sciri ab hoīe pōt in reb. humanis, vbi plurimū superfluae vanitatis & noxiæ curiositatis est, huic sciē tribuens, sed illud tñmodo, quo fides saluberrima, qua ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutrit, defenditur, robora, qua scientia non pollent fideles plurimi, quamvis polleāt ipsa fide plurimū.

Cap. 19. Aliud est. n. scire tñmodo quid hō credere debeat pp adipiscendam vitā beatā, quæ nō nisi æterna est, aliud aut̄ scire quemadmodū hoc ipsum & piis opinilef, & contra impios Supra li. defenda, quam pprio appellare vocabulo 13. ca. 1. scientiā vī Apostolus. De qua prius cum loquerer, ipsam præcipue fidē commēdare curauit, à temporalib. æterna breuiter distinguēs, atq; ibi de temporalib. differens, æterna vero in hunc librū differens, etiam de reb. æternis fidem temporalem qđem, & tpaliter in credentium cordib. habitare, necessariam tñ pp adipiscēda ipsa æterna esse monstrauit. Fidē quoq; de tpalib. reb. quas pro nobis aeternus fecit, & paſſus est in hoīe, quem tpaliter gesit, atq; ad æterna prouexit, ad eandē aeternorum adoptionem pdesse differui virutesque ipsas, quib. in hac temporali mortalitate prudenter, fortiter, temperanter & iuste viuitur, nisi ad eandē licet temporalem fidem: quę tñ Etiā ipsa ad æterna perducit, referantur, veras nō esse fides tranſitura est. Quapp quoniam sicut scriptum est: Quam diu fumus in corpore, peregrinamur cap. 2. à dño: per fidem. n. ambulamus non per speciem. Profecto quandiu iustus ex fide viuit, quis secundum hominem interiorem viuit, licet per eandem temporalem fidem ad veritatem nitatur, & ad æterna, tñ in eiusdem fidei temporalis retentione, contemplatione, dilectione, nondum talis est Trinitas, vt Dei iam imago dicenda sit, ne in reb. temporalibus constituta videatur, quæ cōſtituenda est in æternis. Mens qđpe humana, cum fidē suā videt, qua credit quod non videt, non aliqd sempiternum videt. Non enim semper hoc erit, qđ vtiq; non erit, qñ ista peregrinatio ne finita, qua peregrinamur à domino, vt per fidem ambulare necesse sit, species illa succederet, per quā videbimus facie ad faciē: sicut modo non videntes, tñ quia credimus, videre merebimus, atq; ad speciem nos per fidem perductos esse gaudebimus. Neque. n.

iam fides erit, qua credantur quæ non videntur, sed species qua videantur quæ credebant. Tunc ergo & si vītē huius mortalis transacte meminerimus, & credidisse nos aliquā quæ non videbamus, memoriter recoluerimus, i præteritis atque transactis deputabitur fides ista nō in p̄fētib. reb. semperq; manentib. ac per hoc etiam Trinitas ista, quæ nunc eiūdē fidei p̄fētis ac manentis memoria cōtuitu, dilectione cōſitit, tunc trāſacta & p̄fēta reperiet esse, non permanens. Ex quo colligitur, vt si iam imago Dei est ista Trinitas, etiam ipsa non in eis quæ semper sunt, sed in rebus sīt habenda transactibus. Absit. In qua autem vt cum anima natura sīt immortalis, parte sua nec ab initio quo creata est, vñquā deinceps esse desistat, id quod nihil melius habet, non cum eius immortalitate perduret. Quid vero melius in eius natura creatum est, qđ ad sui creatoris imaginē facta est? Nō igitur in fidei retentione, contemplatione, dilectione, quæ non erit semper, sed in eo quod semper erit, inuenienda est, qđ dici oporteat imaginem Dei. An adhuc vtrum ita se res habeat, aliquā diligentius atq; obſtrutius perscrutabimur? Dici. n. potest non perire istam Trinitatem, ēt cum fides ipsa transferit, qđa sicut nūc ē & memoria tenemus, & cogitatione cernimus, & voluntate diligimus, ita ēt nunc cū eam nos habuisse memoria tenebimus & recolemus, & hoc vtrunque tertia voluntate iungemus, eadem Trinitas permanebit. Qm̄ si nullum in nobis quasi vestigium transiens reliquerit, pfecto nec in memoria nostra eius aliqd habebimus quod recurramus, eam p̄terit recordantes, atque id vtrunque intentione tercia copulantes, & quod erat scilicet in memoria, non inde cogitantib. nobis, & quod inde cognitione formaf. Sed qui hoc dicit, non discernit aliam nūc esse Trinitatem, quando p̄fēt fides tenemus, videmus, amamus in nobis, aliam tunc futuram, quando non ipsam, sed eius velut imaginarium vestigium in memoria reconditū, recordatione contuebimus, & duo hæc, id est quod erat in memoria retinētis, & quod inde imprimitur in acie recordantis, tertia voluntate iungemus. Quod vt posit intelligi, sumamus exemplum de corporalibus rebus, de quibus in libro vndecimo satis locuti sumus. Nempe ab inferioribus ad superiora

DE TRINITATE

periora ascendentes, vel ab exterioribus ad interiora ingredientes, primam reperimus Trinitatem in corpore quod vī, & acie vidētis, quæ cum yidet, inde formatur, & in volūtatis intentione, quæ vtrunq; coniungit. huic Trinitati similem cōstītuamus, cū fides quæ nunc inest nobis, tanq; corpus illud in loco ita in nostra memoria constituta est, de qua informatur cogitatio recordantis, sicut ex illo corpore acies intuentis. Quib. duobus vt Trinitas impleatur, annumerat tertia voluntas, qd fidem in memoria cōstitutā, & quandā eius effigie contuitu recordationis impressā connectit & cōiungit, sicut in illa corporalis Trinitate visionis, formā corporis qd vī, & conformatiōnem qua sit in cernētis aspectu, coniungit intentio voluntatis. Faciamus ergo corpus illud qd cernebat interesse dilapsum, nec eius remāsisse aliquid in vlo loco, ad qd videndum recurrat aspectus. Nunquid qd imago rei corporalis iā transacte atque præterita remanet in memoria vnde informatur recordatis obtutus, atq; id vtrunq; tertia volūtate iungatur, eadem Trinitas esse dicenda est, quæ fuerat qn species in loco positi corporis videbaſ? Non vtiq; sed prorlus alia nam præter qd illa erat extrinsecus, sed hæc intrinsecus, illā profecto faciebat sp̄s presentis corporis, hæc imago præteriti. Sic & in hac re, de qua nunc agimus, & pp qd putauimus adhibendum illud exemplum, fides quæ nūc in aō nostro est, velut illud corpus in loco dum teneat, aspicit, amat, qdā efficit Trinitatem, sed nō ipsa erit, qn fides hæc in aō sicut corpus illud in loco iā nō erit. Quæ vero tūc erit, qn eam recordabimur in nobis fuisse nō esse, alia profecto erit. Hanc. n. quæ nūc est facit res ipla p̄fens, & in aō credētis affixa, at illā quæ tunc erit, faciet rei prēterit imaginatio in recordantis memoria de-relicta. Nec illa igitur Trinitas, quæ nūc non

B est, imago Dei erit, nec ista imago Dei est, qd nūc nō erit, sed ea est inuenienda in anima hominis, i. rōnali, siue intellectuali, imago creatoris, quæ immortaliter immortalitati eius est insita. Nam sicut ipsa immortalitas aī secundum quendam modum dī. Habet qppē & aī mortem suam, cum vita beata caret, quæ vera aī vita dicenda est. Sed immortalitas iō nuncupat qn qualicunq; vita, etiā fi miserrima nunq; desinat viuere. Ita quāuis

ratio vel intellectus nūc in ea sit sōitus, nūc paruu, nūc magnus appareat, nunq; nisi rōnali & intellectualis est aī humana, ac per hoc si secundum hoc facta est ad imaginem Dei, qd vī rōne atq; intellectu ad intelligēdum & conspiciendū Deū pōt, profecto ab initio quo esse cōcepit ista tam magna & mira natura, siue obsoleta sit hæc imago, vt penē nulla sit, siue obscurā atq; deformis, siue clara & pulchra sit semper est. Deniq; deformitatē dignitatis eius miserās diuina scriptura, Quanq; inquit, in imagine Dei ambulat hō, tñ vane conturbat: Thesaurizat, & nescit cui congregabit ea. Nō itaq; imagini Dei vanitatem tribueret, nisi deformem cerneret factā, nec tñ valere illam deformitatē, vt auferat quod imago Dei est, satis ostendit dicendo, Quanquam in imagine Dei ambulat homo. Quapropter ex vtraque parte veraciter pronunciari potest ista nūia, vt quemadmodum dictum est, Quanq; in imagine Dei ambulat, homo, tñ vane conturbat, ita dicitur, Quanquam vane cōturbat homo, tñ in imagine Dei ambulat. Quanquam. n. magna natura sit, tñ vitiari potuit, qd summa non est, & quanquam vitiari potuerit, quia summa non est, tñ quia summa naturæ capax est, & eē particeps potest magna natura est. Queramus igit in hac imagine Dei quandam sui generis Trinitatē, adiuuante ipso qui nos fecit ad imaginem suam. Non. n. aliter possimus hæc salubriter

Gene. I.

inueltigare, & secundum sapientiam, quæ ab illo est, aliquid inuenire, sed ea quæ in superiorib. libris & maxime in decimo, de anima humana vel mentem diximus, si lectoris vel memoria teneantur atq; recolantur, vel diligentia in eiusdē locis, in quib. cōscripta sūt, recenseant, non hic desiderabit prolixorem de rei tantq; inquisitione sermonem. Inter cetera ergo in libro decimo diximus Hominis mentem nosse semetipsam. Nihil enim tam nouit mens, quam id qd sibi prefto est, nec menti magis quicquam prafto est, qd ipsa sibi. Et alia latit, quantum visum est, adhibuimus, documenta, quibus hoc certissime probaremus. Quid itaque dicendum est de infantis mente, ita adhuc paruuli, & in tam magna demersi rerum ignorantia, vt illius mentis tenebras, mens hominis quæ aliquid nouit exhorreat? An etiam ipsa fe nosse credenda est, sed intenta nimis in eas res, quas

Cap. 7.

C est, imago Dei erit, nec ista imago Dei est, qd nūc nō erit, sed ea est inuenienda in anima hominis, i. rōnali, siue intellectuali, imago creatoris, quæ immortaliter immortalitati eius est insita. Nam sicut ipsa immortalitas aī secundum quendam modum dī. Habet qppē & aī mortem suam, cum vita beata caret, quæ vera aī vita dicenda est. Sed immortalitas iō nuncupat qn qualicunq; vita, etiā fi miserrima nunq; desinat viuere. Ita quāuis

Infans
mens an
je nouerit
cap. 5.

per

Strab
unde
solent.

Supra
10.ca.

Quo m
seipsum
telligat
Cap. 6.

Supra
4. cap. 3.
Cap. 9.

per corporis sensus tāto maiore, quanto nō
uiore cōspicit delectatione sentire, nō ignorare
se potest, sed cogitare se nō potest? Quāta
porrō intentione in ista q̄ foris sunt sensibili-
lia sferaf, vel hinc solum conciici potest, q̄
lucis huius hauriendq; sic auida est, vt si quis
quam minus caut⁹ aut nesciēs qd inde posit
accidere, nocturnū lumē posuerit vbi iacet
infans, in ea parte ad q̄ iacētis oculi possint
retorqueri, nec ceruix possit inflecti, sic eius
inde nō remouetur aspectus, vt nōnullos ex
hoc ēt Strabones fieri nouerimus, eam formā
tenentib. oculis, q̄ teneris & mollib. con-

*Strabōes
unde fieri
solent.*

F suetudo quodammodo infixit. Ita & in alios
corporis sensus, q̄um finit illa etas, intentio-
ne se quasi coarctant aīq̄ parvulorum, vt qc̄
quid p̄ carnē offendit aut allicit, hoc solum
abhorreant vehementer aut appetat, sua vero
interiora nō cogitent, nec possint admoneri
vt hoc faciant, quia nondum admonentis si-
gna nouerunt, vbi pr̄cipuum locum verba
obtinent, q̄ sicut alia prorsus nesciunt. Quod
aut aliud sit non te nosſe, aliud non se cogita-
re, iam in eodē volumine ostendimus. Sed
hanc etatem omittamus quę nec interrogari
pōt qd in se agat, & nosipſi eius valde obli-
sumus. Hinc tñ certos nos esse sufficerit, q̄
cum hō de aī sui natura cogitare potuerit,
atq; inuenire qd verum est, alibi non inueni-
et, q̄ penes seipſum. Inueniet aut non quod
nesciebat, sed vñ non cogitabat. Quod. n. sci-
mus, si quod est in nostra mente nescimus,

*Quō mēs
seipſam in
telligat.*
Cap. 6.

cum omnia q̄ scimus, non nisi mente scire
possimus? Tāta est tñ cognitionis vis, vt nec
ipsa mens quodammodo se in cōspectu suo
ponat, nisi qñ se cogitat, ac per hoc ita nihil
in cōspectu mentis est, nisi vñ cogitat, vt nec
ipsa mens, qua cogitat q̄cūd cogitat, aliter
possit esse in cōspectu suo, nisi seipſam cogi-
tando. Quō aut qñ se non cogitat in cōspectu

G suo nō sit, cū sine seipſa nunq; esse possit, qua-
si aliud sit ipſa, aliud cōspectus eius, inueni-
re nō possum. Hoc q̄ppe de oculo corporis
non absurde dī, Ipse q̄ppe oculus loco suo
fixus est in corpore, alpeccitus autem ei⁹ in ea
quę extra sunt tenditur, & vsque in sydera ex-
tenditur. Nec est oculus in cōspectu suo,
qñquidem non cōspicit seipſum, nisi ip ſpe-
culo obiecto, vnde iam locuti sumus. Quod
4. cap. 3.
6. cap. 9.

*Supra li.
Infantil
mens an
fe noſeria
cap. 5.*

non fit vniq; , qñ se mens in suo cōspectu sui
cognitione cōſtituit. Nunquid ergo alia sui

parte aliam partem suam videt, cum se con-
ſpicit cogitando ſicut aliis membris nostris,
qui ſunt oculi, alia membra noſtra cōſpici-
mus, q̄ in noſtro p̄it eſſe cōſpectu? Quid di-
ci absurdius vel ſentiri pōt? Vnde igitur auſer-
tur mens, niſi à ſeipſa, & vbi ponit in conſpe-
ctu ſuo niſi ante ſeipſam? Non ergo ibi erit
vbi erat, qñ in cōſpectu tuo non erat, q̄a hic
poſita, inde ſublata eſt. Sed ſi conſpicienda
migrabit, cōſpectu vbi manebi⁹ An quaſi
geminatur, vt & illic ſit & hic. i. & vbi icōſpi-
cere, & vbi cōſpici poſit, vt in ſe ſit conſpi-
ciens, ante ſe conſpicua? Nihil horum nobis
ueritas conſulta reſpōdet, qm qñ iſto modo
cogitamus, non niſi corporū ſictas imágines
cogitamus, qd mentem non eſſe paucis cer-
tissimum eſt mentib. à qb. pōt de hac re ueri-
tas conſuli. Proinde reſtat, ut aliquid pertinens
ad eius naturam ſit cōſpectus eius, & in eam
qñ ſe cogitat, non quaſi per loci ſpatiū, ſed
incorporea conuerſione reuocet. Cum uero
nō ſe cogitat, non ſit qdem in cōſpectu ſuo,
nec de illa ſuua formē obtutus, ſed tñ noue-
rit ſe tanq; ipſa ſit ſibi memoria ſui: Sicut muſi
tarum disciplinarum peritus ea quę nouit,
eius memoria continent, nec eſt inde aliqd
in cōſpectu mentis eius, niſi uñ cogitat, cęte-
ra in arcana quadā notitia ſunt recōdita, que
memoria nuncupat. Ideo Trinitatem ſic cō-
mendabamus, ut illud unde formatur cogitā-
tis obtutus in memoria poneremus, ipſam
uero conformat one: u tanquam imáginem
que inde imprimit, & illud quo utruq; cō-
iungit amorem ſeu uoluntatem. Mens igit̄
qñ cognitione ſe cōſpicit, intelligit ſe & re-
cognoscit, gignit ergo intellectū hunc, & co-
gnitionem tuam. Res q̄ppe incorporea intellecta
conſpicif, & intelligēdo cognoscif. Nec ita ſane gignit iſtam notitiam luā mēs,
qñ cogitando intellectam ſe conſpicit, tan-
quam ſibi ante incognita fuerit. Sed ita ſibi
notia erat, quemadmodum note ſunt res
que memoria continentur, etiam ſi non co-
gitentur, quoniam dicimus hominem noſſe
literas, etiam cum de alijs rebus non de lite-
ris cogitat. Hęc aut duo gignens & geniti,
dilectione tertia copulanur, que nihil eſt
aliud q̄ uoluntas fruendum aliiquid appetēs
uel tenens. Ideoq; etiam illis tribus nominibus
insinuandam mentis putauimus Trinitatē, memoria, intelligentia, uoluntate. Sed qm̄
mentem

DE TRINITATE III.

mentem semp̄ sui meminisse, semperq; seipſam intelligere & amare, q̄is non semp̄ le cogitare discretā ab eis q̄ non sunt qđ ipsa est, circa eiusdē libri decimi finem diximus, quęrendū est quonā modo ad cognitionem ptineat intellectus, notitia vero cuiusq; rei, q̄ inest menti, ēt qñ non de ipsa cogitat, ad solam dicat memoriam p̄tinere. Si n. hoc ita est, nō habebat hęc tria, vt & sui meminisset, & se intelligeret, & amaret, sed meminerat tñm sui, & postea cū cogitare s̄e coepit, tūc se

Habitus intellexit atq; dilexit. Quapp̄ diligētius illud est in aīo, consideremus exēplū qđ adhibuibus, vt ostē

*L*ēdere aliud esse rē q̄ que nō nosse, aliud non ēt si desit cogitare, fieri q; posse: vt nouerit hō aliquid actus.c.7 qđ non cogitat, qñ aliud non inde cogitat. *Supra li.* Duarum ergo vel plurium disciplinarū peri zō.ca.6. tus, qñ vñā cogitat, aliam vel alias ēt si nō cogitat nouit tñ. Sed nunqđ recte possumus dicere, iste musicus nouit quidem Musicā, sed nunc eam nō intelligit, q̄a eam nō cogitat, in telligit aut nunc Geometriā, hanc. n. non cogitat? Absurda est quantum appetit ista sñia. Quid etiā illa, si dicamus, iste musicus amat qđem Musicā, sed nunc eam nō amat qñ eā nō cogitat, amat aut nunc Geometriā, qñ nūc ipsā cogitat, nōne similiter absurdā est? Rectissime vero dicim⁹. Iste q̄ē p̄spicis de Geometria disputantē, ēt perfectus est musicus: nam & meminit disciplinę eius & intelligit eam & diligit, sed quanvis eam nouerit & amat, nunc illam non cogitat, qñ Geometriam de qua disputat cogitat. Hinc admouerūt esse nobis in abdito mentis quarundam rerū quasdam notitias, & tūc quodāmodo procedere in mediū, atq; in conspectu mentis velut apertius cōstitui, qñ cogitāt. Tunc. n. seipsa mens, & meminisse, & intelligere, & amare inuenit, ēt vñ non cogitabat, qñ aliud cogitabat. Sed vñ diu nō cogitauerimus, & vñ cogitare nisi commoniti non valemus id nos nescio quo eodemq; miro modo, si pōt dici, scire nescimus. Deniq; recte ab eo qui cōmemorat, ei cui cōmemorat dī: Scis hoc, sed t̄cire te nescis. Cōmemorabo & inuenies te scientē quod te nescire putaueras. Id agūt & literā q̄ de his rebus cōscriptæ sunt, quas res duce ratione veras esse inuenit lector, nō quas veras esse credit ei qui script̄, sicut legitur historia, sed quas veras esse etiam ipse inuenit, siue apud s̄e siue in ipsa mentis luce

Mentis. Sed superius alterum inferius, qđ superiori esse subditū debet. Tertiodecimo aut de mente inferioris qua humana rūrū scientia salubris continetur ut in hac temporali uita id agamus quo consequamur æternam, quāta potui ueritate ac breuitate differui; quandoquidem rē tam multiplicē atque copiosam, multorum atq; magnorum disputationibus multis magnisq; celebratā, uno strictā uolu mine inclusi, ostendens etiam in ipsa Trinitatem, sed nondum q̄ Dei sit imago dicēda.

Nunc

Fidei trā 1
sc̄tūs re-
sc̄gū qđo
seruat
Trinitatē
Cap. 8.
1. sen. di.
3. c. nunc
nero.
Supra li.
10.ca. 4.
e
P
ti
C g
c
P E
li
n
sc
in
ri
ri
ti
fo
m
u
d
ta
ri
e
q
li
8.
Cap. 7. &
D tu
o
p
de
te
be
m
i
in
a
ru

Fidei trā Nunc vero ad eam iam peruenimus disputa
seūis re- tionem, vbi principale mentis humanae, quo
sigū quo nouit Deū vel pōt nosse, considerandum su-
serat scipimus, vt in eo reperiamus imaginē Dei.
Trinitatē Quamuis n. mens humana non sit eius natu-
Cap. 8. rē cuius est Deus, imago tñ naturæ eius natu-
1. sen. di. ra melior nulla est, ibi quærenda & inuenie-
3. c. munc da est in nobis, quo ēt natura nihil habet me-
nero. lius, sed prius mens in seipsa consideranda
Supra li. est anteq; sit particeps Dei & in ea reperiēda
10. c. 4. est imago eius. Dixim⁹. n. ēam eti⁹ amissa Dei
participatione absolutam, atq; deformē, Dei
tñ imaginē permanere. Eo quippe ipso ima-

C go eius est, quo eius capax est, eiusque parti-
ceps esse pōt, qđ tam magnum bonum nisi
per hoc qđ imago eius est, intelligi nō potest.
Ecce ergo mens meminit sui. intelligit se, di-
light se, hoc si cernimus, cernimus Trinitatē,
nōdū qđē Deū sed iā imaginē Dei. Nō forin-
secus accepit memoria qđ teneret, nec foris
inuenit qđ aspiceret intellectus, sicut corpo-
ris oculus. Nec ista duo velut formā corpo-
ris, & eā quæ inde facta est in acie contuen-
tis voluntas foris iuxxit, nec imaginē rei quæ
foris visa est, quodāmodo raptam & in me-
moria reconditam cogitatio cū ad eam con-
uerteret, inuenit & inde formatus est recordan-
tis obtutus, iungente vtrunq; tertia volū-
tate, sicut in eis ostendebamus Trinitatib. fie-
ri, quæ in reb. corporalib. reperiebantur, vel
ex corporib. per sensum corporis introrsus
quodammodo trahebant, de quib. omnib. in
libro vndecimo differuum⁹. Nec sicut siebat
apparebat, qñ de illa scia differebamus,
iam in hoīs interioris operib. cōstituta, quæ
distinguenda fuit à sapientia. Vnde quæ sciū-
tur, velut adūētitia sunt in animo, sive cogni-
tione historica illata, vt sunt facta & dicta,
quæ tempore peraguntur & tranleunt, vel in
natura rerum suis locis & regionib. consti-
tuta sunt, sive in ipso homine quæ non erant
orientur, aut aliis docētib. aut cogitationib.

Propriis sicut fides quam plurimum in libro
decimotertio commendauiimus, sicut virtu-
tes, quib. si verē sunt in hac mortalitate, ideo
bene viuitur, vt beate in illa quæ diuinitas, p
mittitur immortalitate viuatur. Hęc atq; hu-
ijsmodi habent in tempore ordinem suum,
in quo nobis Trinitas memorie visionis &
amoris facilius apparebat: nam quādam eo-
rum præueniunt cognitionem discentium.

Sunt. n. cognoscibilia, & antequam cognoscantur, suiq; cognitionem in discentib. gi-
gnunt. Sunt aut̄ vel in locis suis, vel quæ tem-
pore præterierunt, quamvis quæ præterie-
runt, non ipsa sint, sed eorū quāda signa præ-
teritorum, quib. visis vel auditis, cognoscantur
suisse atq; trāfisse. Quæ signa vel in locis
sita sunt, sicut monumēta mortuorū, & que
cūq; similia, vel in literis fide dignis, sicut eti⁹
oīs grauis & approbadæ authoritatis histo-
ria, vel in eis eorum, qui ea iā nouerūt, eis qđ
pe iam nota & aliis vtiq; sunt noscibilia, quo
rum sciam præuenerunt, & qui ea nosse illis
qđ. nota sunt docentib. pnt. Quæ omnia qñ
discunt, quandam faciunt Trinitatem, specie
sua quæ noscibilis fuit, & anteq; nosceretur,
eiq; adiuncta cognitione dicentis, quæ tunc
esse incipit qñ discit, ac tertia voluntate quæ
vtrunq; coniungit. Et cū cognita fuerint, alia
Trinitas, dum recolunt, fit iam interius in ip-
so aīo, ex iis imaginib. quæ cum disserentur
sunt impressa in memoria, & informatione
cogitationis ad ea conuerso recordatis aspe-
ctu, & ex volūtate quæ tertia duo: ita coniun-
git. Ea vero quæ oriunt in aīo vbi nō fuerūt,
sicut fides, & cætera hīmōi, & si aduentitia vi-
dentur, cum doctrina inferunt, non tñ foris
posita vel foris peracta sunt, sicut illa quæ cre-
dunt, sed intus oīno in iplo aīo esse ceperūt.
Fides. n. nō est qđ creditur, sed qua creditur,
& illud quod creditur, illa conspicitur. Ta-
men quia esse cœpit in animo, qui iam erat
animus antequam ista esse cœpisset, aduenti-
tium quiddam videtur, & in præteritis habe-
bitur, qñ succedēte specie iam esse defiterit;
aliāq; nunc Trinitatē facit per suā pre-
sentiam, retentar conspecta, dilecta, aliāq; tunc
faciet per quoddam sui vestigiū, quod in me-
moria præteriens dereliquerit, sicut iam su-
pradiētum est. Vtrum autem tunc etiam vir-
tutes, quibus hac mortalitate bene viuitur,

3. sen. di.

33. c. I.

An et ce-

tere vir-

tutes defi-

nāt in si-

ura vita

Cap. 9.

quiā & ipse incipiūt esse in animo, qui cum
fine illis prius esse, tamen animus erat, de-
finiant esse cum ad æterna perduxerint, non
nul' a quæstio est. Quibuldam enim visum
est defituras, & de tribus quidem, prudentia,
fortitudine, temperancia, cum hoc dicitur,
non nihil dici videtur. Iustitia vero immor-
talitas est, & magis tunc perficietur in nobis,
quam esse cessabit. De omnib. tamē quatuor
magnus author eloquenti⁹ Tullius in Hor-
tensia

DE TRINITATE

tensio dialogo disputans: Si nobis, inquit, cū ex hac vita migrauerimus, in beatorum insulis immortale æuum, ut fabula ferunt, degere licet et quid opus esset eloquentia, cū iudicia nulla fieret, aut ipsis etiam virtutibus nec n. fortitudinis egeremus, nullo apposito aut labore aut periculo, nec iustitia, cū esset nihil quod appeteret alieni, nec temperatia quæ regeret eas q̄ nullæ essent libidines, nec prudentia qdē egeremus nullo delectu proposito honorū & malorū. Vna igit essemus beati cognitione naturæ & scia, qua sola etiā deorū est vita laudata. Ex quo intelligi pot, cætera necessitatis esse, vnu hoc voluntatis. Ita ille tāt̄ Orator, cū Philosophiā prædicaret,

Gilleat! Orator, cu Philolophia prædicaret, recolés ea q à Philosophis acceperat, & preclare ac sua uiter explicás, in hac tñ vita q videremus erūnis & errorib. plená, oēs quatuor necessarias dixit esse virtutes, nullā uero ea-rū cù ex hac vita emigrauerimus, si liceat ibi.
1. sen. di. Vivere vbi viuiſ beatē, sed bonos aīos sola-
13. ca. 1. beatos esse cognitione & scia, hoc est conté-
3. sen. di. platione naturæ, qua nihil est melius & ama-
33. ca. 1. bilius, ea est natura q creauit omes cæteras.
3. sen. di. instituitq; naturas. Cui regenti esse subditū, si
33. cap. iustitia est, immortalis est oīo iustitia , nec
post præ- in illa esse beatitudine definit, sed talis ac tāta-
dicta. erit, vt pfectior & maior esse nō possit. For-
Qāo insu- taslis & aliae tres virtutes , prudētia sine ullo
tura mis- ia periculo erroris , fortitudo sine molestia
quatuor, tolerandorū malorū, temperantia sive repu-
illæ virtutis gnatione libidinū, erunt in illa fœlicitate, vt
n. de s. per prudentia sit nullū bonū Deo pponere vel
ficienur. equare , fortitudinis ei firmissime cohæcere,

H aut qđ agit iustitia in subueniēdo miseris, qđ prudētia in prēcaudis insidiis, qđ fortitudi in pferēdis molestīis, qđ temperantia in coercendis delectationib. prauis, nō ibi erit, vbi nihil oīno mali erit, ac per hoc ista virtutum opera, quæ huic mortali vitæ sunt necessaria, sicut fides ad quam referenda sunt, in præteritis habebuntur, & aliam nunc faciunt Trinitatem, cū ea præsentia tenemus, aspicimus, amamus, aliam tunc factura sunt, cū ea non esse, sed fuisse per quādam eorū vestigia, quæ prætereundo in memoria dēlinquent, reperiemus, quia & tunc Trinitas erit cū illud qualecunq; vestigium & memo riter retinebitur, & agnosceretur veraciter, & hoc vtrunq; tertia uolūtate iungetur. In om-

niū istarū, quas commēmōraūimus, tēn-
poraliū rerū scīa, quēdam cognoscib-
lia cognitionem interpositiōne t̄pis antece-
dunt, sicur sunt ea sensibilia, quē iam erāt in
reb. anteq̄ cognoscērēt, vel ea omnia, que
p̄ historiā cognoscunt. Quēdam vero simul
esse incipiūt, velut si aliquid visibile, quod
oīo nō erat, ante nostros oculos oriatur, co-
gnitionem nostram non p̄cedit, aut si ali-
quis sonet, ybi adest auditor, simul profecto
incipiunt esse, simulq; desinunt, & sonus &
eius auditus. Verunth siue tpe p̄cedētia, si-
ue simul esse incipiētia cognoscibilita, cogni-
tionem gignunt, non cognitione gignuntur.
Cognitione vero facta, cū ea quē cognoui-
mus posita in memoria recordatione reui-
lunt, quis nō videat priorem esse tpe in me-
moria retentionem, q̄ in recordatione uisio-
nem, & huius vtriusq; tertia voluntate iun-
ctionē? Porro aut in mente non sic est, neq;
aduentitia sibi ipsa est, quasi ad seipsum q̄
iam erat, venerit aliunde eadem ipsa quē nō
erat, aut nō aliude venerit, sed in seipso quē
iā erat, nata sit ea ipsa quē non erat, sicut in
ipso hoīe quē non erant oriuntur, aut aliis
docentib. aut cogitationib. propriis, sicut fi-
des, sicut virtutes, sicut in mente, quē iā erat,
oritur fides quē non erat. Aut post cognitio-
nēm sui recordando seipsum velut in memo-
ria sua constitutā videt, quasi non ibi fuerit
anteq̄ seipsā cognoscēt, cū p̄fecto ex quo
esse cepit nunq̄ se amare desiterit, sicut iam
ostendimus, ac per hoc qñ ad seipsum cogni-
tione conuertit, sit trinitas, in qua iam & ver-
bum posuit intelligi. Format quippe ex ipsa
cognitio volūtate vtriusq; iungente. Ibi ergo K
magis agnoscenda est imago q̄ querimūs.
Sed dicit aliquis: Non est ita memoria, qua
mens sui meminisse perhibet, quē sibi semp̄
est p̄sens. Memoria n. p̄teritorū est, non
p̄sentiū: nā qđam cū de virtutib. agerent,
in quib. est etiam Tullius, in tria ista pruden-
tiā diuiserunt, memoriam, intelligentiam,
proudientiam: Memoriam s. p̄teritis, in-
telligentiam p̄sentiibus, prouidentiam re-
bus tribuentes futuris, quam non habent cer-
tam, nisi p̄scii futurom, quē nō est mu-
nus hominum, nisi def̄ desuper, vt Prophē-
tis. Vnde scriptura sapientia de hoībus aiēs,
Cogitationes, inquit, mortalium timida, &
incertæ proudientiæ nostræ. Memoria vero Sapien. 9
de

de præteritis, & intelligētia de præsentib. certa est, sed præsentib. vtq; corporalib. reb. nā corporales corporaliū p̄sentes sūt aspectib. oculorū. Sed q̄ dicit memoriam non esse p̄sentium, attendat quemadmodū dictum sit in ipsis secularib. literis, vbi maioris fuit cura verborū integritas q̄ veritas rerū. Nec talia passus Vlysses oblitusve fui est Ithacus, di scrimine tanto. Virgilius.n. cū fui non oblitū diceret Vlyssem, qd aliud intelligi voluit, ni si q̄ meminerit lui? Cum ergo sibi præsens esset, nullo modo sui meminisset nisi ad res præsentes memoria pertineret. Quapp̄ ficut in reb. præteritis ea memoria dī, qua sit vt valēat recoli & recordari, sic in re præsenti qd̄ sibi est mens, memoria sine absurditate dicēda est, qua sibi presto est vt sua cogitatione poscit & vtrunq; sui amore coniungi. Hæc fālīx co agitur Trinitas mentis nō p̄pea Dei est im agno, quia sui meminuit mens & intelligit ac diligite, fed quia pōt ēt meminisse & intelligere & amare à quo facta est. Quod cum facta ita sit, sapiens ipsa sit. Si aut̄ non facit, ēt cum sui meminuit, leseq; intelligit ac diligit stulta est. Meminerit itaq; Dei sui ad cuius imaginem facta est, eūq; intelligat atq; diligit. Quod vt brevius dicam, colat Deum non factū, cuius ab eo capax est facta, & cuius particeps esse potest p̄p quod scriptum est. Ecce Dei cultus est sapientia, & non sua luce sed summa illi lucis participatione sapiens erit atq; vbi cetera ibi beata regnabit. Sic n. dī ita hoīs sapientia vt ēt Dei sit. Tunc n. vera est, nam si humana est, vana est. Verū non ita Dei, qua sapiens est Deus, neque enim participatione sui sapiens est, sicut mens participatione Dei. Sed quemadmodum dī iustitia Dei, non solum qua ipse iustus est, sed quam dat homini cū iustificat impium. quam commendans Apo-

Virgil.
Aeneid. 3.

L A D e o
fa l i x co
Sap. 12.
1. sen. di.
3. ca. Rur
sus ifta.

Iob. 28.

Rom. 10.

M A n &
p r e s e n t i u
s i t m e m o
r i a . 1 1 .
1. sen. di.
3. c. v o l
t a s m e m

nō lōge positus ab' vno quoq; nostrum, sicut Apostolus dicit adiūgens; In illo. n. viuimus & mouemur & sumus. Quod si secundū cor 144. 17 posset intelligi. Nam & in illo secūdum corpus viuimus mouemur & sumus. Vnde secūdum mentem quā facta est ad eius imaginem, debet hoc accipi excellentiore quodam, codēquē non visibili, sed intelligibili mō. Nā qd̄ nō est in ipso de quo diuinè scriptū est: Qm ex ipso & per ipsum & in ipso sunt oīa: Proinde si in ipso sunt omnia, in quo tādem pāti viuere q̄ viuunt, & moueri q̄ mouentur, nisi in quo sunt? Nō tñ oēs cum illo sunt eo modo quo ei dictum est: Ego semper tecū. Nec ipse cum omnib. eo modo quo dicim⁹: Dñs A vobiscum. Magna itaque hoīs miseria est cū illo non esse, sine quo nō potest esse. In quo. n. est, proculdubio sine illo non est, & tñ si eius non meminuit, eumq; non intelligit, nec diligit, cum illo non est. Quod aut̄ quisq; penitus obliuiscit, nec commoneri eius vtique pōt. De visibilib. reb. ad hāc rē sumamus exē plū. Dicit tibi q̄spiam quē non recognoscis: Nolti me, & vt commoneat, dicit vbi, qn, quō tibi innoverit, omnibusq; adhibitis signis quib. in memoriam reuoceris, si non recognoscis, ita iā oblitus es, vt omnis illa notitia penitus delera sit animo, nihilq; aliud restat nisi vt credas ei qui tibi hoc dicit, q̄ aliqui eum noueras, aut nec hoc quidē, si fide dignus tibi esse qui loquitur non videtur. Si autem reminisceris, profecto redis in memoriam tuam, & in ea inuenis quod nō fuerat penitus obliuione deletum. Redeam⁹ ad illud propter quod adhibuimus humanæ cōuersationis exemplum. Inter cætera Psalmus nonus: Conuertantur, inquit, peccatores in infernum, omnes gentes qua obliuiscuntur Deum. Porrò autem vicefimus primus: Cōmemorabuntur, inquit, & conuertentur ad dominum vniuersi fines terra. Non igitur sic erant oblite ita gentes Deum, vt eius nec commemorata recordarentur. Obliuiscendo autem Deum tanquam obliuiscendo vitam suam, conuersæ fuerant in mortem, hoc est, in infernum. Commemorata vero conuertuntur ad dominum tanquam reminiscentes reminiscendo vitam suam cuius eas habebat obliuio. i. cuius oblitę fuerat. Item legi in nonagesimo tertio: Intelli-

gite

Q̄s Dei
reminisci
mur. c. 13

D E T R I N I T A T E

gite nunc qui insipientes estis in populo , & retur per amores, quos non valet vincere, & errores à qb. non videt qua redire. Vnde iam Deo miserante poenitens clamat in Psalmis: Deseruit me forsitan mea, & lumen oculorum meorum non est mecum. Non sane in his tatis forsitanis & erroris malis amittere potuit naturalem memoriam, intellectum & amorem sui, pp quod merito dici potuit qd supra cō memorau. Quanquam in imagine Dei ambulathomo, tñ vane conturbat: Thesaurizat & nescit cui congregabit ea. Cur. n. thesaurizat, nisi quia fortitudo eius deseruit eum, per qd Deum habes, rei nullius indigeret. Et cur nescit cui congregabit ea nisi quia lumen oculorum eius non est cum eo? Et iō non videt quod veritas ait: Stulte hac nocte aīam tuam repetunt abs te, hæc quæ p̄parali cuius erūt. Verunt̄ quia ēt talis in imagine ambulat homo, & habet memoriam & intellectum, & amorem sui hoīs mens, si ei manifestaretur qd utrumque h̄c nō posset, & vnum e duob. permettere eligere, alterum perditurus, aut thesauros quos congregauit, aut mentem, qd usque adeo non habet mentem, vt thesauros mallet h̄c quām mentem? Thesauri. n. mentem p̄nt plerunque subuertere, at mens quæ non thesauro subuertitur, sine villis thesauro facilius & expedit p̄t viuere. Quis vero v̄los thesauros, nisi per mentem poterit possidere? Si. n. puer infans, quanuis dīstissimus natus, cum sit dñs omnium quæ iure sunt eius, nihil posidet mente sopia, quonam tādem modo quisquam quicquam mente possidebit amissi? Sed de thesauro quid loquor, qd eis quilibet hominum, si talis optio proponatur, mavult carere qd mente, cum eos nemo p̄ponat, nemo comparet luminib. corporis, qb. non vt aurum rarus quisq; homo, sed omnis homo posidet cōclum, per lumina enim corporis qdque posidet qdquid liberenter videt. Quis ergo si tenere vtrung; nō posidet, & alterutrum cogatur amittere, non thesauros qd oculos malit, & tñ si ab eo simili conditione queratur, vtrum oculos malit amittere, an mentem, quis mente non videat eum oculos malle qd mentem? Mens quippe fine oculis carnis humana est, oculi autem carnis fine mente beluini sunt. Quis porrò nō hominem se malit esse etiam carne cęcū qd beluam videntem? Hæc dixi, vt etiam tardiores, quanuis breuiter commonerentur à me,

Psal. 93. Quid aliq̄ sapit. Qui plantauit aurē, nō audiēt? & extera. Ei. n. dictum est, qd Deum nō intelligendo, de illo vana dixerunt. De dilectione aut̄ Dei plura reperiunt in diuinis eloq̄is testimonia. Ibi. n. & illa duo cōsequēter intelligunt, quia nemo diligit cuius non meminit, & quod penitus nescit. Vnde illud est notissimum p̄ceptum. Dileges dñm Deū tuū. Sic itaq; condita est mens humana, vt nunq̄ sui non meminerit, nunq̄ se non intelligat, nunq̄ se nō diligit. Sed qm qui odit aliquē, nocere illi studet, nō immitterit & mens hoīs, qd sibi nocet, odiſſe se dī. Nesciens. n. sibi vult male, dum non putat sibi obesse quod vult, fed tñ male sibi vult, qd id vult qd obsit sibi. Vnde illud scriptum est. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam.

B *Psal. 10.* Qui ergo se diligere nouit, Deum diligit, qui uero nō diligit Deū etiam si se diligit, qd ei naturaliter inditū est, tñ non inconuenienter odiſſe se dī, cum id agit quod sibi aduersat, & sciptum tanq̄ suus inimicus insequī. Qui profecto est error horrendus, vt cū sibi oēs prodeſſe velint, multi non sapiant, nisi quod eis perniciosissimum est. Similem morbum mutorum animalium cū Poeta describeret:

Aeneid. 3 „ Dij, inquit, meliora piis, erroremq; hostib. illum: Disciflos nudis laniabāt dentib. artus.

„ Cum morb. ille corporis fuerit, cur dixit erorem, nisi quia omne aīal cum sibi natura conciliatum sit, vt se custodiat quantum potest, talis ille erat morb. vt ea quorum salutē appetebant, sua membra laniarent? Cum aut̄ Deum diligit mens, & sicut dictum est, consequenter eius meminit, euū; intelligit, recte illi de proximo suo p̄cipitur, vt cū sicut se diligit. Iam. n. se non diligit peruerse, recte, cū Deū diligit, cuius participatione imago illa non solū est, verum etiam ex vetustate renouāt, ex deformitate reformatur, ex infœliitate beatificat. Quanuis. n. se ita diligit, vt si alterutrum proponatur, malit omnia quæ in fra se diligit perdere, qd perire, tñ superiorem deferendo, ad quem solum poscit custodiare fortitudinem suam, eoq; frui lumine suo , cur canitur in Psalmo. Fortitudinem meam ad te custodiam, & alio, Accedite ad eum, & illuminamini , sic infirma & tenebrosa facta est, vt à se quoque ipsa , in ea quæ nō sunt quod ipsa, & qb. superior est ipsa, infoelicius labet

Psal. 58. *Psal. 33.*

retur per amores, quos non valet vincere, & errores à qb. non videt qua redire. Vnde iam Deo miserante poenitens clamat in Psalmis: Deseruit me forsitan mea, & lumen oculorum meorum non est mecum. Non sane in his tatis forsitanis & erroris malis amittere potuit naturalem memoriam, intellectum & amorem sui, pp quod merito dici potuit qd supra cō memorau. Quanquam in imagine Dei ambulathomo, tñ vane conturbat: Thesaurizat & nescit cui congregabit ea. Cur. n. thesaurizat, nisi quia fortitudo eius deseruit eum, per qd Deum habes, rei nullius indigeret. Et cur nescit cui congregabit ea nisi quia lumen oculorum eius non est cum eo? Et iō non videt quod veritas ait: Stulte hac nocte aīam tuam repetunt abs te, hæc quæ p̄parali cuius erūt. Verunt̄ quia ēt talis in imagine ambulat homo, & habet memoriam & intellectum, & amorem sui hoīs mens, si ei manifestaretur qd utrumque h̄c nō posset, & vnum e duob. permettere eligere, alterum perditurus, aut thesauros quos congregauit, aut mentem, qd usque adeo non habet mentem, vt thesauros mallet h̄c quām mentem? Thesauri. n. mentem p̄nt plerunque subuertere, at mens quæ non thesauro subuertitur, sine villis thesauro facilius & expedit p̄t viuere. Quis vero v̄los thesauros, nisi per mentem poterit possidere? Si. n. puer infans, quanuis dīstissimus natus, cum sit dñs omnium quæ iure sunt eius, nihil posidet mente sopia, quonam tādem modo quisquam quicquam mente possidebit amissi? Sed de thesauro quid loquor, qd eis quilibet hominum, si talis optio proponatur, mavult carere qd mente, cum eos nemo p̄ponat, nemo comparet luminib. corporis, qb. non vt aurum rarus quisq; homo, sed omnis homo posidet cōclum, per lumina enim corporis qdque posidet qdquid liberenter videt. Quis ergo si tenere vtrung; nō posidet, & alterutrum cogatur amittere, non thesauros qd oculos malit, & tñ si ab eo simili conditione queratur, vtrum oculos malit amittere, an mentem, quis mente non videat eum oculos malle qd mentem? Mens quippe fine oculis carnis humana est, oculi autem carnis fine mente beluini sunt. Quis porrò nō hominem se malit esse etiam carne cęcū qd beluam videntem? Hæc dixi, vt etiam tardiores, quanuis breuiter commonerentur à me,

Sup. c. 4. *Psal. 38.*

I. Cor. 6.

Psf. 102.

Luc. 11. *D*

Et init. Q

Sili que- be

dā recte rat

indicant. tab

Cap. 15. ex G

I. Cor. 4. *Vn*

de hab

glo rec

sen

nō

nō

se.

qu

ta c

dit

ei

Psal. 37.
me, in quotū oculos vel aures h̄e literæ per
uenerūt, quantū mens diligit seipsum, etiam
infirma & errās, male diligendo atq; sectā-

F do quā sunt intra ipsam. Diligere porro seip-
sam no posset, si se oīno nesciret, si sui non
meminisset nec se intelligeret quia in se ima-
gine Dei tā potens est, ut ei cuius imago est
ualeat h̄ærere. Sic n. ordinata est naturārū or-
dine, nō locorū, ut supra illā nō sit nisi ille.

I. Cor. 6. Deniq; cum illi penitus adh̄ærerit, unus erit
spiritus. Cui rei attestatur Apostolus dicens,

Qui aut adh̄ærerit dño, unus sp̄s est: actedē-
te quidē ista ad participationē naturę ueritatis
& beatitudinis illius, nō tā crescente illo
in natura, ueritate & beatitudine sua. In il-

Psf. 102. la itaq; natura cū fēcīter adh̄ærerit, immu-
tabiliter uiuet & immutabile uidebit oē qđ
uiderit. Tūc sicut ei diuina scriptura pmitit
satiabit in bonis desideriū eius, bonis immu-
tabilibus, ipsa Trinitate Deo suo cui? imago
est: & ne uspiā deinceps uioletur, erit in ab-
sccondito uultus eius, tanta ubertate eius im-
pleta, ut eā nunq; peccare delester. Seipsā ue-
ro nūc qñ uidet, nō aliqd immutabile uider.

*Et in in-
fili que-
dā refe-
re* cap. 15. Qđ ideo certe nō dubitas, qñ misera est, &
beata esse desiderat. Nec ob aliud fieri spe-
rat hoc posse, nisi qā est mutabilis. Nā si mu-
tidicant.

G let miseram sub oīpotente & bono dño, nō
pctn suū, & iustitia dñi sui. Et quid eā faciet
beatā nō meritū suū & premiū dñi sui? Sed
& meritū eius gratia est illius, cuius p̄q̄mū
erit beatitudo eius. Iustitiā quippe dare sibi
non potest, quā perditā non habet. Hanc. n.
cum homo conderetur accepit: & peccan-
do, utiq; perdidit. Accepit ergo iustitiā, pro-
pter quam beatitudinē accipere mereretur.

I. Cor. 4. Vnde ueraciter ei dicitur ab Apostolo, quasi
de suo bono superbire incipiēti. Quid enim
habes quod nō acceperisti? Si aut acceperisti, qđ
gloriaris quasi non acceperis? Qñ aut bene
recordatur domini sui, spiritu eius accepto
sentit oīno, qā hoc dicit intimo magisterio
nō nō eius gratuito affectu posse se surgere,
nō nō suo uolūtario defectu cadere potuis-
se. Nō sanè reminiscitur beatitudinis sui: fuit
quippe illa & nō est, eius q; ista penitus obli-
ta est, ideoq; nec cōmemorari potest. Credit
aut de illa fide dignis literis Dei sui per
eius Prophetam conscriptis narrantibus de

felicitate paradisi, & illud primū & bonum
hominis & malū historica traditione indicā-
tibus: domini aut Dei sui reminiscit. Ille q̄p-
pe semper est, nec fuit & non est, nec est &

non fuit, sed sicut nunq; non erit, ita nunq;
non erat, & ubiq; totus est. Propter q̄ ista in
in illo & uiuit & mouetur & est, & ideo re-

minisci eius pōt. Nō quā hoc recordatur q̄
eum nouerat i Adā, aut alibi alicubi ante hu-
ius corporis uitam, aut cū primū facta est ut

insereret huic corpori, Nihil. n. horū omni-
no reminiscit: quicquid horū est, obliuione
deletū est. Sed cū memoratur ut cōuertat ad

dominū tanquā ad eā lucē qua iā cū ab illo
auerteretur, quodāmodo tāgebatur. Nā hinc
est q̄ ē imp̄j cogitant eternitatē & multa re-

te reprehendunt, recteq; laudāt in hominū
moribus. Quibus ea tandem regulis iudicant,
nisi in quibus uident, quēadmodū quisq; ui-
uere debeat, etiā si nec ipsi eodē mō uiuant?

Vbi eas uident? Neq; n. in sua natura, cū pro-
culdubio mēte ista uideātur, eorumq; men-
tes constet esse mutabiles, has uero regulas

immutabiles uideat, qui quis in eis & hoc ui-
dere potuerūt: nec in habitu sux mentis, cū
ille regulæ sint iustitia, mentes uero eorum

constet esse iniustas. Vbinā sunt iste regulæ
scripta, ubi qđ sit iustū, & iniustus agnoscit,
ubi cernit habendum esse q̄ ipse non habet?

I Vbi ergo scriptæ sunt nisi in libro lucis il-
lius, quā ueritas dicitur, unde omnis lex iu-
sta describitur, & in cor hominis qui opera-
tur iustitiā, nō migrando, sed tanquā impi-
mēdo transfertur, sicut imago ex annulo &
in ceram transit, & annulum non relinquēt.

Qui uero cōmemorati cōuertuntur ad dñm
ab ea deformitate, qua per cupiditates secu-
lares cōformabātur huic seculo, reformant

ex illo, audientes Apostolū dicentē, Nolite
conformari huic seculo, sed reformamini in
nouitate mentis uestrę, ut incipiat illa im-
ago ab illo reformari, a quo formata est. Nō

enim reformare seipsum potest, sicut potuit
deformare. Dicit etiam alibi, Renouamini

Aug. Tomus tertius. T spiritu

*Imago
Dei quo-
modo re-
formāt in
hominē.*

Cap. 16.

Rom. 12.

Ephe. 4.

.2V D E T R U N I T A T E .

- spiritu mentis vestre, & induite nouum hominem
eum qui secundum Deum creatus est in iustitia &
sanctitate veritatis. Quid ait, Secundum Deum crea-
Gene. 3. tū: hoc alio loco dicit, ad imaginem Dei. Sed
peccando iustitia & sanctitatem veritatis amissit,
propter quod haec imago deformat & decolor fa-
cta est, hanc recipit cum reformat & renouata.
Quod autem ait, Spū mētis vestre; non ibi duas
Iean. 4. res intelligi voluit, quasi aliud sit mens, aliud
spiritus mētis: sed quia omnis mens spiritus
est, non aut omnis spiritus mens. Est nam spiritus
& Deus qui renouari nō potest, quia nec ve-
terascere potest. Dicitur et spū in hoīe, quod mēs
non sit, ad quā pertinent imaginationes simili-
1. Co. 14. les corporum. De quo dicit ad Corinthios,
vbi dicit, Si autem oraueris lingua, spiritus
meus orat, mens autem mea in fructuosa est. Hoc enim ait, quando id quod dicitur,
non intelligitur: quia nec dici potest, nisi
corporaliū vocū imagines sonū oris spiritus
cogitatione praeueniant. Dicitur & hominis
anima spū. Vnde est in Euāgeliō. Et inclinato
L. capite tradidit spū: quo significata est mors
corporis, anima exciente de corpore. Dicit
Ecole. 3. spiritus est pecoris, quod in Ecclesiaste libro
Salomonis apertissime scriptum est, vbi ait,
Quis scit spiritus filiorum hominum si ascē-
det ipse sursum, & spiritus pecoris si descen-
dat ipse deorum in terram? Scriptum est etiam
Gene. 7. in Genesi, vbi dicit diluvio mortuam
vniuersam carnem, quę habebat in se spiritum
vitæ. Dicitur spiritus etiā vērus, res aper-
Pſ. 148. tissime corporalis. Vnde illud in Psalmitis,
Ignis, grando, nix, glacies, spiritus, spiritum
mentis dicere voluit eum spiritum, quod mēs
vocabatur. Sicut ait etiam idē Apostolus, In
expoliatione corporis carnis, Nō duas vtiq; intelligi voluit, quasi aliud sit caro, aliud cor-
Colo. 3. pus carnis, sed quia copus multarū rerū no-
men est, quarum nulla caro est: nam multa
sunt excepta carne corpora cœlestia, & cor-
1. Co. 15. pora terrestria: corpus carnis dixit, corpus
1. Sen. di. quod caro est. Sic itaq; spū mentis eum spū quod
15. ca. 1. mens est: alibi quoq; apertius etiam imaginē
Colo. 3. nominauit, s. alijs verbis idipsum præcipiēs.
Expoliantes vos, inquit, veterem hominem, cuī actibus eius, induite nouum hominem, qui
renouatur in agnitione Dei secundum imaginem
eius qui creauit eum. Quod ergo ibi legitur
Induite nouum hominem, qui secundum Deum
creatus est, hoc isto loco, Induite nouum ho-
- minē, qui renouatur secundum imaginē eius qui
creauit eum. Ibi autē ait, secundum Deum: hic
vero, secundum imaginē eius qui creauit eum. Pro
eo vero quod ibi posuit, In iustitia & sancti-
tate veritatis: hoc posuit hic, In agnitione Dei
Ephes. 4.
Colo. 3.
- Fit ergo ista renouatio reformatioq; mentis
secundum Deum, vel secundum imaginem Dei, Sed
ideo dicitur, secundum Deum: ne secundum a-
liam creaturā fieri puteat. Ideo autē secundum ima-
ginē Dei: vt in eare intelligatur fieri haec re-
nouatio, vbi est imago Dei, id est in mente.
Quēadmodū dicimus secundum corpus mor-
tuū, nō secundum spiritum, eū qui de corpore fi-
delis & iustus abscedit. Quid nam dicimus secun-
dū corpus mortuum: nisi corpore vel in
corpore non anima vel in anima mortuum?
Aut si dicamus, secundum corpus est pulcher
aut secundum corpus fortis, nō secundum animū: qd
est aliud qd corpore, nō ī aīo pulcher aut for-
tis est? Et innumerabiliter ita loquimur. Non
itaq; sic intelligamus, secundum imaginē eius qd
creauit eum, quasi sit imago, secundū quā re-
nouatur, nō ipsa quę renouatur. Sanè ista re-
nouatio non momēto uno fit ipsius conuer-
sionis, sicut momento uno fit illa in baptis-
mo renouatio remissione omnīū peccatorū
Reforma
tio. 1. gra
neq; enim vel vnū quantulumcūq; remanet
dns. & cī
quod non remittatur: sed quēadmodū aliud
summatis
est carere se bribris, aliud ab infirmitate, quę
Cap. 11
febris facta est, reualescere: itemque aliud
est infixū telū de corpore demere, aliud vul-
nus quod eo factū est secundū curatione sanare:
ita prima curatio est causam remouere la-
guoris, quod p. omniū fit indulgentiam pe-
catorū, secunda ipsum sanare languorē, qd
fit paulatim proficiēdo in reuouatione huī
imaginis. Quę duo demonstrant in Psalmo
vbi legitur: Qui propitiū fit in omnibus ini-
Pſ. 101.
quitatibus tuis: quod fit in baptismo. Deinde
sequitur. Qui sanat omnes languores tuos: qd
2. Cor. 4.
fit quotidianis accessibus, cuī hec imago re-
nouatur. De qua re Apostolus apertissime lo-
cūtus est, dicens: Et si exterior homo noster
corrūpit, sed interior renouatur de die in
diē. Renouatur autē in agnitione Dei hoc est
iustitia & sanctitatem veritatis: sicut sese habet
Apostolica testimonia quę pauloante cōmē-
morauit. In agnitione igitur Dei, iustitia qd & sa-
citate veritatis qui de die in diē proficiēdo
renouatur, trans fert amorem à tempo ralibus
ad aeternā, à uisibilibus ad intelligibilia, &
B
Ephes. 4.
- carnas

quā carnalibus ad spiritualia; atq; ab istis cupiditatem frenare atq; minuere, illisq; se charitate aligare diligenter insistit. Tūn autē facit, quantū diuinitus adiuuatur. Dei quippe similitudine est. Sine me nihil potestis facere. In quo profectu & accessu tenetē mediatoris fidē, cū dies uitæ huius ultimus quenq; cōpererit, perducendus ad Deū quē coluit, & ab eo perficiendus excipiet ab angelis sanctis, incorruptibile corpus in fine seculi, non ad pénā sed ad gloriam recepturus. In hac quippe imagine tunc perfecta erit Dei similitudo, qm̄ Dei perfecta erit uisio. De qua dicit Apostolus Paulus: Videlicet nunc per speculum in enigmate, tunc autē facie ad faciem. Itē dicit: Nos autē reuelata facie gloriæ dñi contéplantes, in eandē imaginē transformamur de gloria in gloriā, tanquam à dñi spiritu: hoc est q̄ fit de die in diē bene proficiens. Apostolus autē Ioannes, dilectissimi, inquit, nunc filii Dei sumus, & nōdū apparuit quid erimus. Scimus autē quia cū apparuerit similes ei erimus, qm̄ uidebimus eū sicuti est. Hinc apparet tūc in ista imagine Dei fieri eius plena similitudinē, qm̄ eius plena percepit uisionē. Quanquā possit hoc à Ioanne Apostolo ēt de immortalitate corporis dictū uideri: Et in hac quippe similitudine erimus Deo, sed tantummodo filio, quia solus in Trinitate corpus accepit, in quo mortuus resurrexit, atq; id ad superna peruxit. Nā dī ēt ista imago filij Dei, in qua sicut ille immortale corpus habebimus, cōformes facti in hac parte, nō patris imaginis aut spiritus sancti, sed tantummodo filij, quia de hoc solo legitur, & fide sanctissima accipitur: Verbum caro factum est. Propter q̄ Apostolus: Quos autē, inquit, præscivit & prædestinavit cōformes fieri imaginis filij sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Primogenitus Colognensis, à mortuis secundū eundē Apostolum, qua morte seminata est caro eius in cōumilia, resurrexit in gloria. Secundū hanc imaginē filij, cui per immortalitatē cōformamur in corpore, ēt illud agimus q̄ dicit idē Apostolus: Sicut portauimus imaginē terreni, portemus & imaginē eius qui de celo est, ut, s. q̄ scđm Adā mortales suimus, scđm Christum immortales nos futuros fide uera & spe certa, firmaq; teneamus. Sic n. nunc eandē imaginē portare possumus, nōdū in uisione, sed in fide, nōdū in re, sed in spe. De corporis quippe resurrectione tunc loquebatur Apóstolus, cū hæc diceret. At uero illa imago de Gen. 1. qua dictū est: Faciamus hominem ad imaginē *Quia sub* & similitudinē nostrā: quia nō dictum est, ad partē hō meā uel ad tuā, ad imaginē Trinitatis factū ad imagi hominē credimus, & quāta potuimus inueniēt. *Eius sit,* fligatione cōprehēdimus. Et ideo scđm hāc ad quam potius & illud intelligendū est, q̄ ait Apostolus proficiens Iohannes: Similes ei erimus, qm̄ uidebimus do reuē sicuti est: q̄a de illo dixit de quo dixerat, natura. Filii Dei sumus. Et immortalitas carnis illo Cap. 19. perficietur momento resurrectionis de quo 1. Iohann. 3 ait Apostolus Paulus: In iactu oculi, in nouis 1. Co. 15. simi tuba, & mortui resurgēt incorrupti, & nos immutabimur. In ipso nānq; iactu oculi ante iudiciū resurgent in virtute, in incorruptionē, in gloria corpus spiritale, q̄ nūc feminatur in infirmitate, corruptione, cōumilia corpus aiale. Imago vero q̄ renouatur in spiritu mentis in agnitione Dei, nō exterius, sed interius de die in diē ipsa perficiet uisio, q̄ tunc erit post iuctiū, facie ad faciem, nūc autē proficit per speculum in enigmate. Propter huius perfectionē dictū intelligendū est: Similes ei erimus qm̄ uidebimus eum sicuti est. Hoc n. donū tunc nobis dabit, cū dictū fuerit: Venite benedicti patris mei, poscidete paratum uobis regnum. Tunc quippe tolletur impius ut non uideat claritatē dñi, qm̄ ibunt sinistri in supplicium æternū, euntibus dextris in uitā æternam. Hāc est autē, sicut ait ueritas, uita æterna, ut cognoscant te, inquit, unum uerum Deū, & quem misisti Iesum Christū. Hanc contemplatiā sapientiā quam proprie puto in literis sanctis a scientia distinctā, sapientiam nuncupari duntaxat hominis, q̄ quidem illi non est, nisi ab illo cuius participatione uere sapiens fieri mens rationalis & intellectualis potest. Cicero comēdās in fine dialogi Hortensij: Quā nobis, inquit, dies noctesq; considerantib; acuentibusq; intelligentiā q̄ est mentis acies, cauētibusq; neq; illa hebescat, i. in Philosophia uiuentibus magna spes est, aut si hoc q̄ sentimus & sapimus mortale & caducū est, iucundū nobis perfundit munerib; humanis occāsum, neq; molestā extinctionē, & quasi quietem uitæ fore, aut si ut antiquis Philosophis his que maximis lōgeq; clarissimis placuit, æternos aīos ac diuinos habemus, sic existimādū est quo magis hi fuerint semper i suo

DE TRINITATE

cursu, i. in ratione & inuestigādi cupiditate, & quo minus se admiscuerint atq; implicent hominū vitijs & errorib. hoc his faciliorē ascensum & redditū in cōclum fore. Deinde addens hanc ipsam clausulā, repetēdo q; sermonē finiens. Quā p inquit, vt aliquā terminetur oratio, si aut extinguit tranquille volūmus cum his artib. vixerimus, aut si ex hac in aliā haud paulo meliore domum sine mora demigrare, in his studijs nobis omnis opera & cura ponenda est. Hic miror hominē tanti ingenij, perfunctis munerib. humanis, hominib. in philosophia viuentibus, q; contemplatione veritatis beatos facit, iucundū promittere occasum, si hoc q; sentimus & sapiimus mortale & caducū est: quasi hoc moriaſ & intercidat q; non diligebamus, vel potius q; atrociter oderamus: vt iucundus nobis sit eius occasus. Verū hoc non didicerat à Philosophis quos magnis laudib. prædicat, sed ex illa noua Academia, vbi ei dubitare ēt de rebus manifestis placuit, ista sīnā redolebat. A Philosophis aut̄ siq; ipse confitetur maximis lōgeq; clarissimis, aeternos animos esse acceperat. Aeterni quippe animi non inconnuenter hac exhortatione excitantur, vt in suo cursu reperiantur, cū venerit vita huius extremū, i. in ratione & inuestigandi cupiditate, minusq; se admisceat atq; implicet hominū vitijs & errorib. vt eis facilior sit regressus ad Deū. Sed iste cursus qui constituit in amore atq; inuestigatione veritatis, nō sufficit miseris, i. hoīb. cū ista sola ratione mortalib. fine fidei mediatoris. Quod in libris superiorib. huius operis, maxime in quarto & tertio dīcimo, quātū potui dīmōstrarre curauit.

D. AVRELII AVGUSTINI
De Trinitate.

LIBER QVINTVS DECIMVS.

Volentes in rebus quā factāe sūt ad cognoscendū eū à quo factāe sunt exercere lectorē, iam peruenimus ad eius imaginē, q; est homo, in eo quo ceteris animalibus antecellit, i. ratione vel intelligētia, quicquid aliud de anima rationali vel intellectuali dici pōt, q; pertineat ad eam rem quā mens vocatur vel animus. Quo nomine

nonnulli authores lingue Latina, id q; excel lit in homine, & non est in pecore, ab anima q; ineſt & pecori, sūo quodā loquendi more distingunt. Supra hanc ergo naturā si querim̄us aliquid & verū querim̄us, Deus est, na turā, s. nō creata, sed creatrix. Quā vitrum sit Trinitas, non solū credentib. diuina scriptura authoritati, verumēt intelligētibus aliqua si possimus ratione īā demōstrarre debemus.

Cur aut̄ si possumus dixerim, res ipsa cū q;ri disputando cōperit, melius indicabit. Deus quippe ipse q;ē querim̄us adiuuabit, vt spe- Deus q;ē semper q;ro, ne sit in fructuosis labor nōllet, & intelli semper q; rūr. c. 2 gamus quemadmodū dīctū sit in Psalmo fa- Pſ. 104. cro: Lætetur cor querentiū dīm, q;rite dīm, & confirmamini, q;rite faciē eius semper. Vī enim q; semper queritur, nunquā inueniri: & quō iam lætabitur, & nō potius contristabitur cor querentium, si non potuerint inuenire q; queritur? Non n. aut̄: Lætetur cor inuenientium, sed querentium dīm, & tñ dīm Deum inueniri posse dum queritur, testatur Esaias Propheta, dum dicit: Quærite dīm, & mox vt inuenieritis intuocate eum: Et cum ap propinquauerit vobis, derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas. Si ergo quæsus inueniri potest, cur dīctū est: Quærite faciem eius semper? An & inuenitus forte querendus est? Sie n. sunt incōprehensi bilia requirēda, ne se existimet nihil innenisse, qui q; sit incōprehensibile q; quererat, potuerit inuenire. Cur ergo sic querit si incomprehensibile cōprehendit esse quod querit, nisi quia cessandum non est quandiu in ipsa cōprehensibilium rerū inquisitione proficiatur, & melior meliorq; sit querens tam magnum bonum, q; & inueniendū queritur, & querendum inuenitur? Nam & queritur vt inueniatur duleius, & inuenitur vt queratur audius. Secundum hoc accipi potest, quod dīctum est in libro Ecclæstico, dicere lap̄e Ecl. 24. tiam: Qui me manducant adhuc esurient, & qui bibunt me adhuc sitient. Manducant n. & bibunt quia inueniunt, & quia esuriunt ac si tūnt adhuc querūt. Fides querit, intellectus inuenit, propter quod ait Propheta: Nisi cre dideritis, nō intelligetis. Et rursus intellectus eum quē inuenit adhuc querit. Deus n. respe xit super filios hominū, sicut in Psalmo la cro canitur, vt videat si est intelligens aut re quirens Deū. Ad hoc ergo debet homo esse intelli-

Rom. I.

S. p̄t. 13.

L

C

8

V

N

I

R

M

M

M

M

M

C

3.

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

C

Rom. I. intelligens ut requirat Deū. Satis itaq; rememorati fuimus in ijs quæ Deus fecit, ut p ea cognoscatur ipse qui fecit: Inuisibilia. n. eius per ea quæ facta sunt intellecta conspi-
Sapi. 3. ciunt. Vñ arguuntur in libro Sapientiæ, qui de ijs quæ videntur bona nō potuerū scire eū qui est: neq; operibus attendentis agnouerunt artificē, sed aut ignē, aut spiritū, aut citatum aerē, aut gyru stellarū, aut violentiā aquareū, aut luminaria celi rectores orbis terrarū Deos putauerūt, quorū quidē si specie delectati hæc Deos putauerunt, sciant quanto dñator eorū meliore. Speciei. n. generator ea creauit. Aut si virtutē & operationē eorū mirati sunt intelligent ab eis quanto qui hæc cōstituit fortior est. A magnitudine. n. speciei & creature cognoscibiliter poterat creator videri. Hæc de libro Sapientiæ p̄ p ea posui, ne me fideliū quīspīa frustra, & inaniter extimet in creatura prius per quādā sui generis Trinitates quodāmō gradatim, donec ad mētē hominis puenirē, quāfīsse indicia summa illius Trinitatis, quā querimus cū Deum Omnia suū q̄rimus. Sed qm̄ differēdi & rōcinandi neperiorum per quatuordecim libros multa nos librorum dicere cōpulit, quæ cūcta simul aspicere nō epilogus. valemus, vt ad id quod apprehendere volumus, e a celeri cogitatione referamus: faciā quantū drio adiuante potuero, vt quicquid in singulis voluminibus ad cogitationē disputacione pduxi, remota disputatione breuiter congeram, & tanq; sub vno mētis aspettu, non quēadmodū res quęq; persuasit, sed ipsa, q̄ persuasa sunt ponā: ne tam longe sint a p̄cedentibus cōsequentia, vt obliuionē p̄cedentī faciat inspectio consequentiū: aut certe si fecerit, cito possit q̄ exciderit relegēdo recolligi. In primo libro sūm scripturas sacras vnitatis & equalitas sūm illius Trinitatis ostēditur. In secūdo & tertio & quarto cadē: sed de filij misione, & spiritu sancti diligēter questio pertractata, tres libros fecit Demōstrātūq; est nō ideo minorē mittēte q̄ missus est, quia ille missus, hic missus est, cum Trinitas quæ per omnia æqualis est, pariter quoque in sua natura immutabilis, & inuisibilis, & vbiq; præsens inseparabiliter operetur. In quinto propter eos quib. ideo videtur non eandem patris & filij esse subitiam, quia omne quod de Deo dicitur, secū dum substantiam dici putant, & propterea

gignere & gigni, vel genitū eē & ingenitū, qm̄ diuersa iunt, contendunt substantias esse diuersas, demōstratur non oē quod de Deo dicitur scđm substantiā dici, sicut secundū substantiā dicitur bonus & magnus, & si qđ aliud ad se dicitur: sed dici etia relative. i. nō ad se sed ad aliquid quod ipse non est: sicut pater ad filiū dicitur, vel dñs ad creaturā sibi seruientē: vbi siquid relative, idest ad aliquid qđ ipse non est, etiā extēpore dicitur, sicuti est: Domine refugiū factus es nobis, nihil ei accidere quo mutetur, sed omnino ipsum **Ps. 86.** in natura vel essentia sua immutabiliē permanere. In sexto quomodo dictus si Christus ore Apostolico, Dei virtus & Dei sapientia, sic disputatur, vt differatur eadē questio dili-
L. gētius retractāda: vtrū à quo est genitus Christus, nō sit ipse sapientia, sed tñ sapientia suæ pater, an sapientia sapientiam generit. Sed quodlibet horū esset, ēt in hoc libro appariuit Trinitatis æqualitas, & nō Deus triplex sed Trinitas: nec quasi aliqd duplū esse patrē & filiū ad simplū spūmā sanctū, vbi nec tria plus aliquid sunt q̄ vnu horum. Disputatum est etiā q̄uo poslit intelligi quod ait Hilarius Episcopus. Aeternitas in patre, species ī imagine, vñs in munere. In septimo questio q̄ dilata fuerat explicatur, ita vt Deus qui genuit filiū, non solū sit pater virtutis & sapientiæ suæ, sed ēt ipse virtus atq; sapientia: sic & spūmā sanctū. Nec tñ simul tres sunt virtutes aut tres sapientiæ, sed vna virtus & vna sapientia, sicut vnu Deus & vna essentia. Deinde questum est, q̄uo dicantur vna essentia tres personæ, vel à quibusdam Gr̄ecis vna essentia, tres substantiæ, & inuentū est elocutionis necessitate dici, vt aliquo vno nomine enunciare, cū q̄ritur, quid tres sint, quos tres esse veraciter cōsitemur, patrē. s. & filiū & spiritū sanctū. In octauo ratione etiā reddita intelligentibus clarum est, in substantia veritatis non solum patrem filio non esse maiore, sed nec ambos simul aliquid esse maius, quā solū spiritū sanctū, aut quoslibet duos in eadem Trinitate maius esse aliquid q̄ vnu aut oēs simul tres maius aliquid esse q̄tingulos. Deinde p̄ ueritatē quæ intellecta conspiciuntur, & per bonū summum à quo est oēbonū, & per iustitiam propter quam diligitur animus iustus, ab animo etiā nondū iusto, vt natura non solum in corporalis, uerum

1. Cor. 1.

A

Supralibro 6. ca.

10.

1. sen. di.

31. c.p.

non est.

Sap. li. 7.

Cap. 4.

Rom. 1.



. P V M D E T R I N I T A T E .

etiam incommutabilis quod est Deus, quam
tū fieri potest, intelligeretur admonui: q̄ p̄
charitatē q̄ in scripturis sanctis Deus dicta
est, & p̄ quā c̄pit v̄cunq̄ ē Trinitas intelli-
gētibus apparere, sicut amās, & quid amaē,
& amor. In nono ad. imaginē Dei, q̄ est ho-
mo sc̄dm mentē puenit, disputatio: & in ea
qdā Trinitas inuenitur. i. mens & notitia qua-
te nouit, & amor quo se notitiāq; suam dili-
git & hac tria aequalia inter se, & vnius oñ-
duntur essentia. In decimo hoc idem diligē-
tius subtiliusq; tractatū est, atq; ad id perdu-
ctū, vt inueniret in mētē euidentior Trinitas
eius, in memoria. f. & intelligētia & volūta-
te. Sed qm̄ & hoc cōpertū est q̄ nūq; esse ita
potuerit, vt n̄s ne in lui meminisset, nō se in-
telligeret & diligeret, quāuis non semper se
cogitaret, cū autē se cogitaret, nō à se corpo-
ralibus reb. eadē cogitatione discerneret, di-
lata est de Trinitate cuius hēc imago est dis-
putatio, vt in ipsis etiā corporalibus visis in-
ueniretur Trinitas, & distinctius in eo lecto-
ris exerceretur intētio. In vndecimo ergo e-
lectus est sensus oculorū, in quo id inuentū
est etiā in ceteris quatuor sensibus corporis
& non dictū posset agnoscī: atq; ita exterio-
ris hominis Trinitas, primo in ijs quā cernū-
tur extrinsecus, ex corpore scilicet quod vi-
detur, & forma, quē inde in acie cernentis i-
primitur, & vtrūq; copulantis intētione vo-
luntatis apparuit: Sed hēc tria nō inter se a-
qualia, nec vnius ē substantia claruerūt. De-
inde in ipso animo, ab ijs quē extrinsecus sē-
fa sunt velut introducta inuenta est altera Tri-
nitas, vbi apparerent eadē tria vnius ē sub-
stantia, imaginatio corporis, q̄ in memoria
est, & inde informatio cum ad eā conuerit
acies cogitantis & vtrūq; coniungens intētio
voluntatis. Sed ideo Trinitas ad exteriorē ho-
minē reperta est pertinere, quia de corpori-
bus illata est q̄ sentiunt extrinsecus. In du-
decimo discernēda visa est scientia à sapiētia
& in ea q̄ p̄rie sciētia nūcupat, q̄a inferior
est, prius quādā sui generis Trinitas inquirē-
da. Quā licet ad interiorē hominē iā ptmeat
nōdū tñ imago Dei vel appellāda sit vel pu-
tāda. Et hoc agī in tertiodecimo p̄ cōmēda-
tionē fidei Christiane: In quartodecimo autē
de sapientia hominis vera. i. de munere eius
in ipsis Dei participatione donata, q̄ à sciē-
tia distincta est, disputatur. Et eo puenit di-

sputatio, vt Trinitas apparoret in imagine
Dei, quod est homo sc̄dm mentē, quē reno-
tur in agnitione Dei, sc̄dm imaginē eius qui
creauit hominē ad imaginē suā, & si percipi-
t̄ sapientiā vbi cōtēplatio est aeterno. iā
ergo in ipsis rebus aeternis incorporalibus &
incomutabilibus, in quarū perfecta cōtēpla-
tione nobis beata, q̄ nō nisi aeterna est, vita p̄
mittitur, Trinitatē quā Deus est inquiramus.
Neq; n. in diuinorum librorū tātūmodo au-
thoritas esse Deū prædicat, sed omnis q̄ nos
circūstas, ad quā nō ēt pertinemus, vniuer-
sa ip̄la rerū naturā p̄clamat, habere se p̄tan-
stissimū conditorē, qui nobis mētē ratio
nēq; naturalē dedit, qua viuētia nō viuētib. E
sensu p̄tēta non sentientibus, intelligentiā
nō intelligētibus, immortaliam mortalibus, im-
potētib. potētia, iniustis iusta speciosa defor-
mibus, bona malis, incorruptibilia corrupti-
bilis, immutabilia mutabilibus, inuisibilis
visibilis, incorporalia corporalibus, bea-
ta misericr̄dīa preferēda videamus. Ac p̄ hoc qm̄
rebus creatis creatorē sine dubitatione p̄-
ponimus, oportet vt est & summe viuere &
cuncta sentire atq; intelligere, & mori, cor-
rumpi, mutariq; non posse, nec corpus esse,
sed sp̄ritū omnū potētissimū, iustissimum,
speciosissimū, optimū, beatissimumq; fatea-
mū. Sed hēc omnia, quē dixi, & quācunq;
alia simili more locutionis humanæ digne
de Deo dici videntur, & vniuerſe Trinitati q̄
est vnuis Deus, & perlonis singulis i eadē Tri-
nitate cōveniunt. Quis enim vel vnum Deū,
quod est ipsa Trinitas, vel patrē, vel filiū, vel
spiritum sanctū audeat dicere, aut non viuen-
tem, aut nihil sentiente vel intelligētē, aut in
ea natura qua inter se prædicantur aequalē
quenquā ēsse eorū mortalē, siue corruptibili-
lē, siue mutabiliē, siue corporeū: aut quisquā
ibi neget aliquē potētissimū, iustissimū, ip̄le
cōfiosissimū, optimū, beatissimū? Si ergo hēc
atq; hmōi omnia, & ip̄la Trinitas, & in ea sin-
guli dici possunt, vbi aut quomodo Trinitas
apparebit? Redigamus itaq; prius hēc pluri-
ma ad aiq; paucitatē. Quā uita, n. dī in Deo
ipsa est essentia eius atq; natura. Non itaque
Deus uiuit nisi vita, qđ ip̄le sibi est. Hēc autē
vita nō talis est qualis inest arbori, vbi nullus
est intellectus, nullus est sensus: nec talis
qualis inest pecori, habet. n. vita pecoris sen-
sum quinquepertitum, sed intellectū habet
nullum.

Col. 3.
Gen. 1.
Nature
Deincō-
mutabi-
li.
Cap. 4.

Sapien. 3

Quicq;
de Desp-
dicatur,
iuxta sib
flantur
dicatur,
cap. 5.

T. sen. di.
31. c. 1.

H

nullum. At illa vita quæ Deus est sentit atque intelligit omnia, & sentit mente nō corpore, quia sp̄s est Deus. Non aut sicut animalia q̄ habent corpora, per corpus sentit Deus. Nō enim ex aīa constat & corpore. Ac per hoc simplex illa natura sicut intelligit sentit, sicut sentit intelligit: idemq; sensus qui intellectus est illi. Nec ita vt aliquā esse desistat aut cēperit: Immortalis est. Nec frustra de illo dīctū est, q̄ solus habeat immortalitatē. Nam immortalitas eius vere immortalitas est, in cuius natura nulla est cōmutatio. Ipsa est ēt vera æternitas, qua est immutabilis Deus, siue initio, siue fine, cōsequenter & incorruptibilis. Vna ergo eademq; res dī, siue dicatur

Gæternus Deus, siue immortalis, siue incorruptibilis, siue immutabilis. Itemq; cum dī, viuens & intelligens q̄ est vtiq; sapiēs, hoc idē dī: Non. n. percipit sapientiā qua sit sapiens, sed ipse sapientia est. Et hēc vita eademque virtus siue potētia eadēq; species, qua potēs atq; speciosus dī. Quid. n. potētius & speciosus sapientia, q̄ attingit à fine vsq; ad finē fortiter, & disponit oīa suauiter? Bonitas et atq; iustitia, nunquid inter se in natura Dei, sicut in eius operib. distat, tanquā duæ diuersæ sint qualitates Dei, vna bonitas, alia iustitia? Non vtiq; Sed q̄ iustitia ipsa bonitas, & q̄ bonitas ipsa beatitudo. Incorporalis aut, vel incorporeus ideo dī Deus, vt sp̄s creditur vel intelligatur esse, nō corpus. Proinde si dicamus, æternus, immortalis, incorruptibilis, immutabilis, viuus, sapiēs, potens, speciosus, iustus, bonus, beatus spiritus, horū omnium nouissimū q̄ posui quasi tātūmodo vī significare substantiā, cetera vero huius substantiā qualitates: sed non ita est in illa ineffabilis sim-

Sapien. 8 pliq; natura. Quicquid. n. secundū qualitates illic dici vī, secundū substantiam vel esse tiam est intelligendum. Absit. n. vt sp̄s secundū substantiā dicatur Deus, & bonus secundū qualitatē, sed vtrūq; secundū substantiam. Sic oīa cetera quæ cōmemorauimus, vnde in superioribus libris multa iam diximus. De quatuor igitur primis quæ modo a nobis enumerata atq; digesta sunt: i. æternus, immortalis, incorruptibilis, immutabilis, vñ aliiquid eligamus, quia vnum quatuor ista significant, sicut iā disserui, ne per multa distendatur intentio, & illud potius q̄ possum est prius, i. æternus hoc faciamus & de qua-

tuor secundis, quæ sunt viuus, sapiens, potens, speciosus. Et qm̄ vita qualiscunq; inest & pecori cui sapientia non inest, duo vero ista, sapientia, siatq; potentia, ita sunt inter se in homine cōparata, vt sancta scriptura diceret: Melior est sapiens quā fortis. Speciosa porro ēt corpora dici solent: vñ ex his quatuor q̄ eligimus, sapiens eligatur, quāvis hēc qua-

Sapien. 6

tuor in Deo non inꝝ qualia dicenda sint. Non mina. n. quatuor, res aut vna est. De tertij vero vltimis quatuor, quāvis in Deo idē sit iū. I stū esse, q̄ bonū q̄ beatū, idemq; spiritū esse, q̄ iustū & bonū & beatū esse: tñ quia in hominib. pōt esse sp̄s non beatus, pōt & iustus & bonus, nondū beatus: qui vero beatus est, pfecto & iustus & bonus & spiritus est, hoc potius eligamus q̄ nec in hominib. esse sine illis tribus pōt, q̄ est beatus. Nunc igitur cā dicimus, æternus, sapiens, beatus, hēc tria sūt Trinitas, quæ appellatur Deus. Redegimus quidē illa duodecim in istā paucitatē trium, sed eo modo forsitan possumus & hēc tria in vñ aliquod horū. Nam si vna eademque res in Dei natura pōt esse sapientia & potentia, aut vita & sapientia, cur non vna eadēq; res esse possit in Dei natura, æternitas & sapientia, aut beatitudo & sapientia? Ac per hoc sicut nihil intererat vtrum illa duodecim, an ista tria dicemus, qñ illa multa in istā redigimus paucitatē: ita nihil interest vtrum tria ista dicamus, an illud vñ in cuius singularitate duo cetera similiter redigi posse mōstra uimus. Quis itaq; disputandi modus, quānā tandem vis intelligendi atq; potentia, qua viua citas rationis, q̄ acies cogitationis ostēderet, vt alia iā taceam, hoc vnum q̄ sapientia dī

Quo in ip
sa simpli
citate Dei
sit Trini
tas. c. 6.

Deus, q̄uo sit Trinitas. Neq; n. sicut nos de illo percipimus sapientiā, ita Deus de aliquo, sed lūa est ipse sapientia, quia non est aliud sapientia eius, aliud essentia, cui hoc est esse q̄ sapientē esse. Dī quidē in scripturis sanctis: Christus Dei virtus, & Dei sapientia. Sed quē admodum sit intelligēdum, ne patrem filius videatur facere sapientem, in libro septimo disputatum est. Et ad id ratio peruenit, sic sit filius sapientia de sapientia, quē admodū lumen de lumine, Deus de Deo. Nec aliud potius inuenire sp̄m sanctū, nisi & ipsum esse sapientiam, & simul omnes vñ sapientiam, sicut vñ Deū, vnam essentiam. Hanc ergo sapientiam q̄ est Deus, q̄no intelligi-

1. sen. di.
29. c. 1.

1. Cor. 1.

K

DE TRINITATE

mus esse Trinitatem non dixi, sed quō credimus: nā hoc inter fideles non debet habere qōnem, sed si aliquo modo per intelligentiā possumus videre q̄ credimus, quis iste erit modus? Si. n. recolamus vbi nostro intellectu c̄perit in his libris Trinitas apparere, octauus occurrit. Ibi quippe vt potuimus, dispu-

tando erigere tentauimus mentis intentionē ad intelligendā illā præstantissimā immutabilem; naturā, q̄ nostra mens non est. Quā

L tñ sic intuebamur, vt nec longe à nobis esset, & supra nos esset, non loco, sed ipsa sui venerabili, mirabilis; præstantia, ita vt apud nos esse suo p̄tī lumine videretur. In qua tñ nobis adhuc nulla Trinitas apparebat, quia nō ad eā quārendā in fulgore illo firmā mentis aciē tenebamus: tñ quia non erat aliqua mōles, vbi credi oporteret magnitudinē duorū vel triū plus esse q̄ vnius, cernebamus vtcūque. Sed vbi ventū est ad ch̄ritatē, q̄ in sancta scriptura Deus dicta est, eluxit paululum Trinitas, i. amās, & q̄ amatur & amor. Sed quia lux illa ineffabilis nostrū reuerberat ob tutū, & ei nondū posse cōtemperari nostrā mentis quodāmodo conuincebatur infirmitas, ad ipsius nostrā mentis secundū quā factus est homo ad imaginē Dei, velut familia riorē considerationē, reficiendæ laborantis intētionis causa, iter cōptū dispositum q̄; refleximus. Et inde in creatura q̄ nos sumus, vt inuisibilia Dei per ea quā facta sunt cōspicere intellecta possemus, immorati sumus à nōno v̄sq; ad quartūdecimū librū. Et ecce iam quantū necesse fuerat, aut forte plusquam necesse fuerat, exercitata in inferiorib. intelligētia, ad summā Trinitatē quā Deus est cōspicendā nos erigere volumus, nec valemus.

Num. n. sicut certissimas videmus Trinitates, siue quā forinsecus de reb. corporalib. fiūt: siue cū ea ipsa quā forinsecus sensa sunt cogitantur: siue cū illa quā oriūtur in animo, nec pertinēt ad corporis sensus, sicut fides, sicut virtutes q̄ sunt artes agendæ vitæ, manifesta rōne cernuntur scientia continentur: siue cū mens ipsa quā nouimus quicquid nosse nos veraciter dicimus, sibi cognita est vel se cogitat, siue cū aliquid q̄ ipsa non est æternū atq; incōmutabile conspicit. Nū ergo sicut in his omnib. certissimas videmus Trinitates, q̄a in nobis sunt vel in nobis sunt, cum ista meminimus, aspicimus, volumus, ita vi-

demus ēt Trinitatē Deū: quia & illic intelli-
gendo cōspicimus tanquā dicentē, & verbū
eius, i. patrē & filiū, atq; inde procedentem
charitatē vtriq; cōm, l. sp̄m sanctū? An Tri-
nitates istas ad sensus noſtros vel ad animos
pertinentes videmus potius quā credimus,
Deū vero esse Trinitatē credimus potius q̄
videmus? Quod si ita est, profecto aut inuisi-
bilia eius per ea quā facta sunt nulla intel-
lecta conspicimus: aut si illa cōspicimus, non
in eis conspicimus Trinitatem, & est illic q̄
conspiciamus, est q̄ ēt non conspectū crede
A re debeamus. Conspicere aut nos immutabi-
le bonū, q̄ nos nō sumus, liber octauus ostē-
dit, & quartus decimus cū de sapientia q̄ ho-
mini ex Deo est loqueremur, admonuit. Cur
itaq; ibi non agnoscimus Trinitatē? An hæc
sapientia q̄ Deus dī non se intelligit, nō se di-
lit? Quis hoc dixerit, aut quis est qui nō vi-
deat, vbi nulla scientia est nullo modo esse sa-
piētiā? Aut vero putandū est sapientiā quā
Deus est, scire alia & nescire seipsum, vel di-
ligere alia, nec diligere seipsum? si dici siue
credi stultū & impū est, ecce ergo Trinitas,
sapientia, s. & notitia sui & dilectionē sui. Sic. n.
& in hōe inuenimus Trinitatē, i. mentem &
notitiā qua se nouit, & dilectionē qua se dili-
git. Sed hæc tria ita sunt in hōe, vt non ipsa
sint homo. Homo est n. vt veteres definierūt
animal rationale mortale. Illa ergo excellūt
in homine, non ipsa sunt homo. Et vna perso-
na, i. singulus quisq; homo, habet illa tria in
mente. Quod si ēt definiamus hominē, vt di-
camus, Homo est substantia rationalis con-
stans ex anima & corpore, non est dubiū hominē
habere animā quā non est corpus, ha-
bere corpus q̄ nō est anima. Ac per hoc illa
tria non homo sunt, sed hominis sunt vel in
homine sunt. Detractō ēt corpore, si sola ani-
ma cogitur, aliquid eius est mens tanquam
caput eius vel oculus vel facies, sed non h̄c
vt corpora cogitanda sunt. Non igitur aīa,
sed q̄ excellit in anima mens vocatur. Nun-
quid autē possumus dicere Trinitatē sic esse ē
Deo, vt aliqd Dei sit, nec ipsa sit Deus? Qua-
pp singulus quisq; hō, qui non secundū oīa
q̄ ad naturā pertinent eius, sed secundū solā
mentē imago Dei dī, vna persona est, & ima-
go est Trinitatis in mente. Trinitas vero illa
cuius imago est, nihil aliud est tota q̄ Deus,
nihil est aliud tota q̄ Trinitas. Nec aliquid

ibidem.

1. sen. di-
32. cap.
hnic qua-
ffioni.

2. Ioan. 4.

Rom. 1.

Trinita-
que l. sim-
pliciati-
Dei effi-
cōprehen-
sibili. q̄

1. sen. d.
3. c. 1. THI-
fus.

1. sen. d.
32. c. po-
hac qua-

1. sen.
32. c. po-
hac qua-

ad naturā Dei pertinet, q̄ ad illā non pertinet Trinitatē, & tres personæ sunt vnius es-
sentia, non sicut singulus quisque homo vna
persona. Itemq; in hoc magna distantia est,

q̄ siue mentē dicamus in hoīe, eiusq; noti-
tiā & dilectionē, siue memoriam, intelligētiā,
voluntatē, nihil mentis meminimus nisi per
memoriā, nec intelligimus nisi per intelligē-
tiā, nec amamus nisi per voluntatē. At vero
in illa Trinitate quis audeat dicere patrē, nec
seipsum, nec filiū nec sp̄m sanctū intelligere
nisi per filiū, vel diligere nisi per spiritum
sanctū, per se aut̄ meminisse tantummodo vel
sui vel filij vel spiritus sancti: eodemq; modo
filiū nec sui nec patris meminisse nisi per pa-
trē, nec diligere nisi per sp̄m sanctū, per se au-
tē non nisi intelligere & patrē & seipsum &
sp̄m sanctū: similiter & spiritus sanctum per pa-
trē meminisse, & patris & filij & sui, & per
filiū intelligere & patrē & filium & seipsum
per se aut̄ non nisi diligere & se & patrē &
filiū: tanquā memoria sit pater & sua & filij
& spiritus sancti, filius aut̄ intelligentia & sua
& patris & sp̄m sancti, spiritus vero sanctus
charitas & sua & patris & filij: quis h̄c in il-
la Trinitate opinari vel affirmare pr̄sumat?

1. sen. di. Si. n. solus sibi filius intelligit, ut intelligentia
32. c. post sit & sibi & patri & spiritui sancto, ad illā re-
hac que. ditur absurditatē, ut pater non sit sapiens de
seipso, sed de filio, nec sapientia sapientiā ge-
nuerit, sed ea sapientia pater dicitur sapiens
esse quā genuit. Vbi. n. non est intelligentia,
nec sapientia potest esse, ac per hoc si pater
non intelligit ipse sibi, sed filius intelligit pa-
tri profecto filius patrē sapientem esse facit.
Et si hoc est Deo esse q̄ sapere, & ea illi essen-
tia est qua sapientia, non filius à patre quod
verum est, sed à filio potius haber pater essen-
tia, q̄ absurdissimum atq; falsissimum est.
Hāc absurditatē nos in libro septimo discus-
sione, conuicisse, abiecisse certissimū est.

D ergo Deus pater sapiens, ea qua ipse sua est
sapientia, & filius sapientia patris de sapien-
tia q̄ est pater, de quo genitus est filius. Quo-
1. sen. di. circa cōsequenter est & intelligens pater ea
32. c. post hāc que. qua ipse est intelligentia, neq; n. effet sapiēs,
qui non effet intelligens: filius aut̄ intelligentia
patris de intelligentia genitus q̄ est pater.
Hoc & de memoria non inconuenienter di-
ci pot. Qūo est. n. sapiens qui nihil meminit,
vel sui non meminit? Proinde quia sapientia

pater, sapientia filius, sicut sibi meminit pa-
ter, ita filius: & sicut sui & filii meminit pa-
ter, memoria nō filij, sed sua, ita sui & patris
meminit filius, memoria nō patris, sed sua.
Dilectio quoq; ubi nulla est, quis ullā dicat
esse sapientiā? Ex quo colligitur ita esse patri
dilectionē suā, ut intelligentiā & memoriam
suā. Ecce ergo tria illa, i. memoria, intelligen-
tia, dilectio hue uolutas in illa summa & im-
mutabili essentia, q̄ est Deus, non pater & fi-
lius & sp̄m sanctus sunt sed pater solus. Et q̄a
filius quoq; sapientia est genita de sapientia,
sicut nec pater ei, nec spiritus sanctus ei intel-
ligit, sed ipse sibi, ita nec pater ei meminit,
nec spiritus sanctus ei diligit, sed ipse sibi: sua
enim est & ipse memoria, sua intelligentia,
sua dilectio, sed ita se habere, de patre illi est
de quo natus est, Spiritus ēt sanctus, quia sa-
pientia est procedens de sapientia, nō patrē
habet memoriam, & filiū intelligentiā, & se di-
lectionē, neq; n. sapientia effet si alius ei me-
minisset, eq; alius intelligerer, ac tantummo-
do sibi ipse diligeret: sed ipse habet h̄c tria
& ea sic habet, ut h̄c ipsa ipse sit. Verumtā
ut ita sit, inde illi est unde procedit. Quis er-
go hominū potest istā sapientiam qua nouit
Deus omnia, ita ut nec ea q̄ dicuntur pr̄te-
rita, ibi pr̄tereant, nec ea qua dñr futura,
quasi defint, expectentur ut ueniāt, sed & pre-
terita & futura cū pr̄sentib. sint cuncta pr̄-
senta, nec singula cogitentur, & ab alijs ad
alia cogitando transeat, sed in uno con-
spectu simili p̄r̄sto sint uniuersa: quis, in-
quam, hominū cōprehendit istā sapientiam,
eandemq; prudentiam, eandemq; scientiā,
q̄niquidem à nobis nec nostra cōprehendun-
tur? Ea quippe qua uel sensib. uel intelligenti-
a nostrā affluit, possumus utcunq; conspi-
cere. Ea uero qua absunt, & nō affuerunt, per
memorā nouimus q̄ obliiti non sumus. Nec
ex futuris pr̄terita, sed futura ex pr̄teritis,
non tā firma cognitione conijcimur. Nam
quādā cogitationes nostras quas futuras ve-
lut manifestius atque certius proximas quasi
prospicimus, memoria faciente, id agimus,
cū agere ualemus quātū ualemus qua ad eā
non uidentur qua futura sunt, sed ad pr̄teri-
ta pertinere. Quod licet experiri in eis dictis
uel cantis, quorū seriē memoriter reddi-
mus. Nisi. n. pr̄uideremus cogitatione q̄ le-
gitur, non utique dicemus. Et tā ut pr̄-
uideamus,

1. sen. di.
32. c. cap.
hac que.
ffitione.

Trinita-
qua lym-
plicata
Dei effi-
cōprehen-
sibilis. c7

1. sen. di.
32. c. post
hac que.

B

1. sen. di.
3. c. THY
fus.

DE TRINITATE

uideamus, non prouidentia nos instruit, sed memoria. Nā dōneç finiatur oē q̄ dicimus, siue canimus, nihil est q̄ non prouisum, pro spectumq; profératur. Et tñ cum id agimus, non dicimur prouidenter, sed memoriter ca nere vel dicere: & qui hoc in multis ita pro ferendis valent plurimū, non solet eorū prouidētia, sed memoria prædicari. Fieri ista in animo vel ab animo nostro nouimus & certissimi sumus, quō aut̄ siant, quanto attētius voluerimus aduertere, tanto magis noster & sermo succubit, & ipsa non perdurat inten-

Gtio vt ad liquidū aliquid nostra intelligentia, & si non lingua, perueniat. Et putamus nos vtrū Dei prouidentia eadē sit quæ memoria & intelligentia, qui nō singula cogitādo aspi cit, sed vna æterna & immutabili atq; ineffabili visione, cōplectitur cuncta quæ nouit, tā ta mentis infirmitate posse cōprehendere? In hac igitur difficultate & angustia, libet excla mare ad Deū viuum: Mirifica est scientia tua ex me, inualuit, & non potero ad illā. Ex me quippe intelligo, quam sit mirabilis & incom prehensibilis scientia tua, qua me fecisti, qn̄ nec meipsum cōprehendere valeo quem fecisti: & tamē in meditatione mea exardescit

Psal. 38. ignis vt quāram faciē tuam semper. Incorpo ralē substantiā scio esse sapientiam, & lumen esse in quo videntur quæ oculis carnalib. nō videntur: & tñ vir tantus tamq; spiritualis: Videlimus nunc, inquit, per speculū in ænigmate, tunc aut̄ facie ad faciē. Quale sit & quod fit hoc speculum si quāramus profecto illud occurrit quod in speculo nisi imago nō cer nitur. Hoc ergo facere conati sumus, vt per imaginē hanc q̄ nos sumus, videremus vtcū que à quo facti sumus, tanquā per speculū.

a. Cor. 3. Hoc significat ē illud, q̄ ait idē Apostolus: Nos aut̄ reuelata facie gloriā dñi speculantes. in eandē imaginē transformamur de gloria in gloriā tanquam à dñi spiritu. Speculantes dixit, per speculum videntes, nō de specula propicientes. Quod in Græca lingua non est ambiguū, vnde in Latinā translate sunt Apostolica literæ. Ibi quippe speculū vbi appa rent imagines rerum, à specula de cuius altitudine longius aliquid intuemur, ē sono ver bi distat omnino, latissq; appetat Apostolum à speculo, non à specula dixisse, gloriā dñi speculantes. Quod vero ait, In eandē imaginē transformamur: vtiq; imaginem Dei vult

H **Ibidem.** intelligi, eandē dicens, istā ipsam, si id est quā speculamur: quia eadem imago est & gloria Dei, sicut alibi dicit, Vir quidē non debet ve lare caput suum, cū sit imago & gloria Dei. **Cap. 7.** De quib. verbis iā in libro duodecimo disser tuimus. Transformamur ergo dicit, de for ma in formā, mutamur atq; transimus de for ma obscura in formā lucidā, quia & ipsa ob scura imago Dei est, & si imago profecto ēt gloria, in qua homines creati sumus præstan tes ceteris animalibus. De ipsa quippe natu ra humana diētū est, Vir quidē non debet ve lare caput, cū sit imago & gloria Dei. Quæ natura in reb. creatis excellentissima, cum à suo creatore ab impietate iustificatur, à de formi forma formosam transfertur in for matam. Est quippe & in ipsa impietate, quāto magis damnable vitū, tanto certius natura laudabilis. Et propter hoc addidit, De gloria in gloriā: de gloria creationis, in gloriā iustificationis. Quāuis possit hoc & alijs modis intelligi, qd̄ dictum est, De gloria in gloriam: de gloria fidei in gloriam speciei, de gloria qua filij Dei sumus, in gloriam qua similes ei erimus, qm̄ videbimus eū sicuti est. Quod vero adiunxit, Tanquam à dñi spiritu: ostendit gratia Dei nobis conserri tam optabilis transformationis bonum Hęc dicta sunt pro pter quod ait Apostolus, nunc per speculum nos videre. Quia vero addidit, in ænigmate: multis hoc incognitum est qui eas literas ne scunt, in quib. est doctrina quadam de locutionū modis, quos Græci tropos vocāt, eoq; Græco vocabulo ēt nos vtimur pro Latino. Sicut n. schemata vistitatis dicimus quam figuræ, ita vistitatis dicimus tropos quam modos. Singulorum autē modorum siue tropo rū nomina, vt singula singulis referantur, difficillimum est & insolentissimū Latine enunciare. Vnde quidam interpres nostri, quod ait Apostolus, quæ sunt in allegoria, nolentes Græcum vocabulum ponere, circumloquendo interpretati sunt dicentes, quæ sunt aliud ex alio significantia. Huius autem tro pi, id est allegoriæ, plures sunt species, in quibus est etiā quod dicitur ænigma. Definitio aut̄ ipsius nominis generalis, oēs etiam species complectatur necesse est. Ac per hoc si cut omnis equus animal est, non oē animal equus est: ita omne ænigma allegoria est, nō omnis allegoria ænigma est. Quid ergo est allegoria,

1. Th. 5. li
I
n
d
M
a
i
f
Pro. 30.
Quid sit
enigma.
Galan. 4
L

Cap. 7.

1. Co. II.
1. Jēn. d.
39. ca. 1.
in prim.

1. Ioan. 3
2. Cor. 3

De ænig mato & tropicis, cusionib.
Cap. 9.
3. de do trina Christi, 29. G. 5

Gal. 4

K

1. Co. 13.

M

allegoria, nisi tropus, vbi ex alio aliud intel-
 ligitur, quale illud est ad Thessalonicenses:
 Itaq; nō dormiamus sicut & ceteri, sed vigile-
 mus & sobrij simus? Nā qui dormiunt nocte
 dormiūt, & qui inebriātur nocte ebrij sunt;
 Nos aut qui diei sumus sobrij simus. Sed hec
 allagoria non est enigma. Nā si multū tardis
 iste sensus i prōprio ē. Enigma est aut ut bre-
 uiter explicē, obscura allegoria, sicuti est: Sā
 quis fugē erāt tres filii: & quæcunq; similia.
 Sed vbi allegoriā nominauit Apostolus, nō
 in verbis eā reperit, sed in factō, cū ē duob.
 filijs Abrahā, vno de ancilla altero de libera,
 quod nō dictū sed etiā factū fuit, duo testa-
 menta intelligenda mōstrauit: quod antequā
 exponeret obscurū fuit, proinde allegoria ta-
 lis quod est generale nō men posset. Speciali-
 ter enigma nominari. Sed quia non solum qui
 eā literas nesciūt quibus dīluntur tropi, q̄-
 rant quid dixerit Apostolus, nūc in enigma
 te nos videre, verūtē qui scīunt, tamen qđ
 sit illud enigma vbi nunc videamus nos de-
 siderar, ex vtroq; inuenienda vna est senten-
 tia: & ex illo scilicet quod ait, Videamus nūc
 per speculū: & ex isto quod addidit, in enig-
 mate. Vna est enim cū tota sic dicitur, Vide-
 mus nunc per speculū in enigmate. Proinde
 quantū mihi videtur, sicut nomine speculi
 imaginē voluit intelligi, ita nomine enigma-
 tis quanuis similitudinē, tamen obscurā, &
 ad perspicendū difficultē. Cum igitur spe-
 culi & enigmatis nomine quæcunq; simili-
 tudines ab Apostolo significatē intelligi pos-
 fint, quæ accōmodatē sunt ad intelligendum
 Deū, eo modo quo potest, nihil tñ est accō-
 modatiū, quā id quod imago eius non fru-
 stra dicitur. Nemo itaq; miretur etiā in isto
 modo videndi qui concessus est huic vitæ
 p̄ speculū scilicet in enigmate laborare nos
 vt quomodo cunq; videamus. Nomen quippe
 hic non sonaret enigmatis, si esset facilis-
 tas visionis. Et q̄ est grādiū enigma, vt nō
 videamus quod non videre non possumus.
 M Quis enim non videt cogitationē suam? Et
 quis videt cogitationē suam, non oculis car-
 nalibus dico, sed ipso interiore conspectu? Quis non eam uidet? & quis eā videt? quādo-
 quidē cogitatio visio est animi quædā, siue
 absint ea quæ oculis quoq; corporalibus vi-
 deantur, vel ceteris sentiātūr sensibus: siue nō
 absint, & eorū similitudines cogitatione cer-
 nantur, quæ nec corporalia sunt, nec corpo-
 raliū similitudines: sicut & virtutes & vitia, Et cogita-
 sicut ipsa deniq; cogitatio cogitatur: siue il-
 la que per disciplinas traduntur liberalesq;
 doctrinas, siue istorū omnīū causē superio-
 res atq; rationes in natura immutabili cogi-
 tentur, siue etiā mala & vanā ac falsā cogite-
 mus, n̄ uel non consentientē sensu, n̄ errante
 sensu. Sed nūc de ijs loquamur quæ nota
 cogitamus & habemus in notitia etiā si non
 cogitemus, siue ad contemplatiūam scien-
 tiā, pertineat, quā proprie sapientiā dici-
 mus, siue ad actiūam, quā proprie scientiam A
 nuncupandā esse differuimus. Simul enim v-
 trunq; mentis est vnius, & imago Dei una.
 Cū uero de inferiore distinctius & seorsum
 agitur, tunc non est uocanda imago Dei quā
 uis & tunc in ea non nulla reperiatur simili-
 tudo illius Trinitatis, quod in tertio decimo
 uolumine ostendimus. Nūc simul de uniuersitate
 scientia hominis loquimur, qua nobis
 nota sunt quæcunq; sunt nota, quæ utiq;
 uera sunt alioquin nota non essent. Nemo
 enim falsa nouit, nisi cū falsa esse nouit. Qđ
 si nouit uerū nouit. Verū est enim quod illa
 falsa fuit. De his ergo nūc differuimus q̄ no-
 ta cogitamus, & nota sunt nobis ēt si nō co-
 gitentur à nobis. Sed certe si ea dicere ueli-
 mus, nisi cogitata nō possumus. Nā & si uerū
 ba nō sonēt, corde suo dicit utiq; q̄ cogitat.
 Vn illud est in libro sapientiæ: Dixerūt apud
 se cogitantes nō recte. Exposuit enim q̄ sit,
 dixerunt apud se, cū addidit, cogitātes. Huic
 simile est in Euangelio, quod quidam Scribe
 cum audissent à domino dictū paralyticō:
 Confide fili, remittuntur tibi peccata tua: di-
 xerunt intra se, Hic blasphemat. Quid est. n.
 dixerunt intra se, nisi cogitādo? Deniq; seqf:
 Et cū uidisset Iesus cogitationes eorū, dixit:
 Ut quid cogitatis mala in cordibus uestris?
 Sic Matthēus. Lucas aut hoc idem ita narrat; B
 Ceperūt cogitare Scribe & Pharisei, dicen-
 tes. Quis est hic qui loquitur blasphemias?
 Quis pōt dimittere peccata, nisi solus Deus?
 ut cognouit aut cogitationes eorū Iesus, r̄n-
 dens dixit ad illos. Quid cogitatis in cordi-
 bus uestris? Quale est in libro sapientiæ, di-
 xerunt cogitantes tale hic est cogitauerunt
 dicentes. Et illic enim & hic ostenditur intra
 se atque in corde suo dicere. i. cogitando di-
 cere. Dixerunt q̄ppe intra se, & dictū est eis:
 Quid

DE TRINITATE

Luc. 12. Quid cogitatis? Et de illo ditinete cuius vberes
fructus ager attulit, ait ipse dñs. Et cogitabat
Mat. 15. intra se dicens. Quædā ergo cogitationes lo-
cutiones sunt cordis, vbi & os eius esse dñs
ostendit, cū ait: Non quod intrat in os coin-
quiat hominē, sed quod procedit ex ore,
hoc coinquiat hominē. Vna sententia, duo
quædā hominis ora cōplexus est, vnum cor-
poris, alterū cordis. Nam vtq; vnde illi ho-
minē putauerūt inquinari, in os intrat corpo-
ris. Vnde aut̄ dñs dixit inquinari hominem,
de cordis ore procedit. Ita quippe expo-
suit ipse quod dixerat. Nam paulo post de

Ibidem. C hac re discipulis suis, Adhuc & vos, inquit,
sine intellectu estis? Non intelligitis, quia oē
quod in os intrat in ventrē vadit & in feces-
sum emittitur? Hic certe apertissime demō-
stravit os corporis. At in eo quod sequit̄ os
cordis ostendens: Quæ aut̄, inquit, procedunt
de ore, de corde exēunt, & ea coinquinant
hominē. De corde. n. exēut cogitationes ma-
lae, &c. Quid hac expositione lucidius? Nec
tñ quia dicimus locutiones cordis esse cogi-
tationes, ideo non sunt ē visiones exortae de
notitia visionibus, qñ vera sunt. Foris. n. cū
p̄ corpus h̄c sūt, aliud est locutio, aliud vi-
sio. Intus aut̄ cū cogitamus, vtrunq; vñ est.
Sicut auditio visio duo quædam sunt inter se
distatia in sensibus corporis, in animo autē
non est aliud atq; aliud videre & audire: ac
p̄ hoc cū locutio foris non videat, sed poti⁹
audiat locutiones tñ interiores, hoc est cogi-
tationes vias dixit à dño sanctū Euange-
liū non auditas. Dixerūt, inquit, intra se, hic

Matt. 9. blasphemat, Deinde subiunxit: Et cū vidisset
Iesus cogitationes eorū. Vedit ergo p̄ dixer-
ūt. Vedit. n. cogitatione sua cogitationes eo
rū, quas illi solos se putabant videre. Quisq;
igī p̄t intelligere verbū non solum ante-

D quā lōnet, verumetiam antequā sonorū eius
imagines cogitatione voluant, hoc. n. est qđ
ad nullā pertinet linguā earum. s. quæ linguæ
appellantur gentiū, quarū nostra lingua La-
tina est, Quisquis, inquā, hoc intelligere p̄t
iam p̄t videre p̄ hoc speculum atq; in hoc
enigmate aliquā verbi illius similitudinem,
de quo dictū est, In principio erat verbū &
verbū erat apud Deū, & Deus erat verbum.
Necesse est. n. cū verbū loquimur. i. cū scim⁹
loquimur, ex ipsa scientia quā memoria te-
nemus, nascatur verbū quod eiusmodi sit om-

nino cuiusmodi est illa scientia de qua nasci-
tur. Formata quippe cogitatio ab ea re quā
scimus, verbū est quod in corde dicimus, p̄
nec Græcū est nec Latinū, nec lingue alicuius
alterius, sed cū id opus est in eorū quib.
loquimur perferre notitiā, aliquod signum
quo significetur assumitur. Et plerūq; sonus,
aliqñ etiā nutus, ille auribus, ille oculis exhi-
betur, vt per signa corporalia etiā corporis
sensibus verbū quod mente gerimus inno-
tescat, Nam & inuenire quid est nisi quodā-
modo visibiliter dicere? Est in scripturis san-
ctis huius sententię testimoniū. Nam in Euā
gelio secundū Ioannem ita legitur. Amen a-
mē dico vobis, quia vñus ex vobis tradet me.
Aspiciebant ergo adiuvicem discipuli, hæ-
sitantes de quo diceret. Erat ergo vñus ex di-
scipulis eius in finu Iesu, quem diligebat Ie-
sus. Inquit ergo huic Simon Petrus, & dicit
ei. Quis est de quo dicit? Ecce innuendo di-
xit, quod sonando dicere non audebat. Sed
hæc atq; huiusmodi signa corporalia sive au-
ribus sive oculis præsentibus quibus loqui-
mū exhibemus, inuentæ sunt etiā literæ per
quas possemus & cum absentibus colloqui,
sed ista signa sunt vocum, cū ipsæ voces in
sermone nostro earū quas cogitamus signa
sint rerū. Proinde verbū quod foris sonat, si-
gnū est verbi quod intus lucet, cui magis ver-
bi cōpetit nomen. Nā illud quod profertur
carnis ore, vox verbi est: verbumq; & ipsum
dicitur propter illud à quo vt foris appare-
ret assumptū est. Ita enim verbū nostrū vox
quodammodo corporis fit, assumendo eā
in qua manifestetur sensibus hominū: sicut
verbū Dei caro factum est, assumendo eā in
qua & ipsum manifestaretur sensibus hominū.
Et sicut verbū nřni fit vox nec mutatur in
vocē; ita verbū Dei caro quidē factum est,
sed absit vt mutaretur in carnē. Assumendo
quippe illā, nō in eā se cōsumendo, & hoc
noltrū vox fit, & illud caro factū est. Qua p-
pter quicunq; cupit ad qualencunq; simili-
tudinē Dei verbi quanvis per multa dissimi-
litē, peruenire, non intueatur verbū nostrū
quod sonat in auribus, nec quando voce p-
fertur, nec quando silentio cogitatur. Om-
niū nang; sonantium verba linguarum etiā
in silentio cogitantur, & carmina percurrunt
animō, tacente ore corporis. Nec solum
numeri syllabarū, veruetiā modi cātilenarū
cum

Ioan. 13.

B

*De ver-
bo summo
Cap. II.*

Ioan. I.

Rom. 10.
1.The. 2.

Ioh. I.
Eccle. I.

Ioan. I.

cum sint corporales, & ad eū qui vocatur auditus sensum corporis pertinet, per incorporeas quādā imagines suas p̄fēto sunt cogitantibus, & tacite cūcta ista volentib. Sed transeunda sunt hēc, vt ad illud perueniat hoīs verbū, per cuius qualēcunq; similitudi nē sicut in ēnigmate videatur vtcunque Dei verbū. Non illud q̄ factū est ad illū vel ad illum Prophetā, & de quo dictū est: Verbum aut dñi crecebatur & multiplicabatur. Et de quo iterū dictū est, Igitur fides ex auditu, auditus aut per verbū Christi. Et iterū, Cū acceptis non vt verbū hominū, sed sicuti est vere verbū Dei. Et innumerabilia similiter in scripturis dicūtur de Dei verbo, q̄ in sonis multarū diuersarūq; linguarū per corda & ora disseminatur humana. Ideo aut verbū Dei dī quia doctrina diuina traditur, non humana. Sed illud verbū Dei querimus qualitercūq; per hanc similitudinē nunc videre, de quo dictū est, Deus erat verbū: de quo dictū est,

Ecl. 3.7.

Aet. 6. Rom. 10. 1. Thes. 2. Ioan. 1. Ecle. 1. De ver- bo summa Cap. 11. Ioan. 1. F

Omnia per ipsum facta sunt de quo dictum est, Verbū caro factū est, de quo dictum est, Fons sapientiae verbū Dei in excelsis. Perueniendū est ergo ad illud verbum hominis, ad verbū rationalis animantis, ad verbū non de Deo natū, sed à Deo factā imaginis Dei, q̄ neq; prolatiū est in sono, neq; cogitatiuum in similitudine soni, q̄ alicuius linguae esse necesse sit, sed q̄ omnia quibus significatur signa, praeedit, & gignitur de scientia q̄ manet in animo, q̄n eadem scientia intus dī sicuti est: simillinia est. n. visio cogitationis, visio ni scientiae. Nam q̄n per sonū dī, vel per aliquod corporale signum, nō dī sicuti est, sed sicut potest videri audire per corpus. Q̄n ergo q̄ in notitia est, hoc est in verbo, tunc est verum verbū & veritas: qualis expectatur ab homine, vt quod est in ista, hoc sit & in illo, quod non est in ista, non sit & in illo: hic agnoscitur, est est, non non. Sic accedit quantum potest ista similitudo imaginis factæ ad illā similitudinē imaginis natū, qua Deus filius patri per omnia substantialiter similis p̄dicatur. Animaduertenda est in hoc ēnigma te et ista verbi Dei similitudo, q̄ sicut de illo verbū dictū est: Omnia per ipsum facta sunt, vbi Deus per vniogenitū verbū suum p̄dicitur vniuersa fecisse: ita hominis opera nulla sunt, quæ non prius dñs in corde. Vnde scri-

ptū est, Initium omnis operis verbum: sed et hic cū verum verbū est, tunc est initiu boni operis. Verum aut verbū est, cum de scientia bene operandi gignitur, vt et ibi ferueretur, est est, non non: vt si est in ea scientia qua vnuen dū est, sit & in verbo per q̄ operandū est, si non non: alioquin mēdaciū erit uerbū tale, non veritas, & inde p̄tū, non opus rectum. Est & hēc in ista similitudine verbi nostri similitudo verbi Dei, quia potest esse verbum nostrum q̄ non sequatur opus, opus aut esse non potest, nisi praecedat verbū: sic & verbū Dei potuit esse nulla existente creatura, creatura vero nulla esse pōt, nisi per ipsum per q̄ facta sunt omnia. Ideoq; non Deus pater, nō Spiritus sanctus, non ipsa Trinitas, sed solus Deus filius q̄ est verbum Dei caro factū est, quamvis Trinitate faciente, vt sequente atq; imitante uerbo nostro eius exemplum, recte uiueremus: hoc est nullum habentes in uerbi nostri uel contéplatione uel operatione mēdaciū. Verū hēc huius imaginis est q̄nque futura perfectio. Ad hanc consequendā nos erudit magister bonus fide Christiana, pietatisq; doctrina, ut reuelata facie, a legis uelamine q̄ est umbra futurorum, gloriā dñi spe culantes, per speculum, si intuentes, in candē imaginē transformemur de gloria in gloriā tanquam a dñi spiritu, secundū superiorem de his uerbis disputationem. Cum ergo hac transformatione ad perfectū fuerit hēc imago renouata similes Deo erimus, q̄n uidebitis eu, non per speculū sed sicuti est: q̄ dixit Apollotus Paulus, Facie ad faciem. Nunc uero in hoc speculo, in hoc ēnigmate, in hac qualicunq; similitudine, quanta sit et dissimilitudo, quis potest explicare? Attingam tñ ali

Ioan. 1.

2. Cor. 3.

1. Ioan. 3

1. Ecl. 13

K

Verbum
hominis
quatenus
verum.
Cap. 12.

R

Academi
ca philo-
sophia.

prorsus

Ioan. 1.

ip̄sa scientia de qua ueraciter cogitatio nostra formatur, q̄i qua scimus loquimur, quālibet peritissimo atq; doctissimo? Exceptis enim quā in animū ueniunt a sensib. corporis, in quib. tñ multa aliter sunt q̄ uidentur, ut eorū uerisimilitudine nimium constipatus, sanus sibi esse uideatur qui inlaniit. vnde Academica philosophia sic inualuit, ut de omnibus dubitans multo miserias insinaret: his ergo exceptis quā a corporis sensibus in animū ueniunt, quantum rerū remaneat, q̄ ita sciamus, sicut nos uiuere scimus: in quo

DE TRINITATE

prorsus non metuimus, ne aliqua verisimilitudine forte fallamur, qm certum est tē eū qui fallitur viuere, nec in eis vīsis hæc habentur, quæ obijciuntur extrinsecus, vt in eo sic fallatur oculus, quæadmodum fallitur cū in aqua remus vī infractus, & nauigantib. tūres moueri, & alia sexcenta quæ aliter sunt q̄ videntur, quia nec per oculū catnīs hoc certantur. Intima scientia est qua nos viuere scimus, vbi ne illud quidē Academicus dicere potest, forasse dormis & nescis, & in somnis vides. Vīsa quippe somniantum simillima est se vīsis vigilantiū quis ignorat? Sed qui certus est de vitæ suæ scientia, non in ea dicit, scio me vigilare, sed scio me viuere: siue ergo dormiat, siue vigilet, viuit. Nec in ea scientia per somnia falli pōt, quia & dormire & in somnis videre, viuentis est. Nec illud pōt Academicus aduersus istam scientiam dicere, furis fortassis & nescis, quia sanorū vīsis simillima sunt tē vīsa furentiū, sed qui furiit viuit. Nec contra Academicos dicit. Scio me non fure, sed scio me viuere. Nunquā ergo falli nec mentiri pōt, qui se viuere dixerit scire. Mille itaq; fallaciū visorum genera obijciantur ei qui dicit, scio me viuere, nihil horum timebit, qm & qui fallitur viuit. Sed si talia sola pertinent ad humanā scientiam per pauca sunt, quia nisi in uno quoq; genere ita multiplicantur, vt non solū pauca non sint, verum et reperiantur per infinitū numerum tendere. Qui.n.dicit, scio me viuere, vnu aliquid scire se dicit. Proinde si dicat, scio me scire viuere, duo sunt iā, hoc vero q̄ scit hæc duo tertiu scire est: sic pōt addere & quartum & quintū, & innumerabilia si sufficiat. Sed quia innumerabilē numerū vel cōprehendere singula addendo, vel dicere innumerabiliter nō pōt, hoc ipsum certissime comprehendit ac dicit, & verū hæc esse & tam innumerabile, vt vere eius infinitū numerum non possit cōprehendere ac dicere. Hoc & in volūtate certa similicer aduerteri pōt. Quis est, n. cui nō impudenter respondeatur, forte falleris, dicēti volo bēatus esse? Et si dicat, scio me hoc velle & hoc me scire scio, iā his duob. & tertiu pōt addere, q̄ hæc duo sciat, & quartū q̄ hæc duo scire se sciat, & similiter in infinitū numerū pergere. Itē si quispiā dicat, errare nō lo, nonne siue erret siue non erret, errare tñ euā nolle verum erit? Quis est qui huic non impudentissime dicat, forsitan falleris, cum profecto vbiunque fallatur, falli se tñ nolle nō fallitur? Et si hoc scire se dicat, addit quātum vult rerum numerū cognitarū, & numerū esse perspicit infinitum. Qui.n.dicit, nō lo me falli, & hoc me nolle scio, & hoc me scire scio, iam & si non commoda locutione pōt, hic infinitum numerū ostendere: & alia reperiuntur q̄ aduersus Academicos valeat, qui nihil ab homine sciri posse contendunt. Sed modus adhibēdus est, præsertim quia in opere isto non hoc suscepimus. Sunt inde libri tres nostri, primo nostræ conuersionis tē pore conscripti, quos qui potuerit & voluerit legere lectosq; intellexerit, nihil.n.profēto q̄ ab eis contra perceptionē veritatis argumenta multa inuenta sunt, permouebunt. Cum.n. duo sint genera rerū quæ sciuntur, vnum earū quæ per sensus corporis percipit animus, alterū earū quæ per seipsum, multa illa Philosophi garrierunt: cōtra corporis sensus: animi aut̄ quasdam firmissimas per seipsum perceptiones rerum verarū, quale illud est q̄ dixi, scio me viuere, nequaquam in dubium vocare potuerunt. Sed absit à nobis vt ea p̄ per sensus corporis didicimus vera esse dubitemus: per eos quippe didicimus cūlum & terram, & ea quæ in eis nota sunt nobis, quantū ille qui & nos & ipsa condidit, innocentere nobis voluit. Absit tē vt scire nos negemus quæ testimonio didicimus aliorum, ali oquin esse nescimus Oceanum. Nescimus esse terras atq; vrbes quas celeberrima fama cōmēdat. Nescimus fuisse hoīes & opera eoru quæ historica lectione didicimus. Nescimus quæ quotidie vñdecunq; nuncianf, & indicij cōsonis cōtestantibusq; firmantur. Postremo nescimus in quib. locis vel ex quibus hominib. fuerimus exorti, quia hæc omnia testimonij credidimus aliorum. Quod si absurdissimum est dicere, non solū nostrorū, verum & alienorū corporū sensus plurimū addidisse nr̄e scientiæ cōfendū est. Hæc igit̄ omnia & q̄ per seipsum, & q̄ per sensus sui corporis, & q̄ testimonis aliorū percepta scita aius humanus, thesauro memoriae cōdita tenet, ex quib. gignitur verbū verū, qm scimus loquimur, sed verbū ante omnem lōnum, ante omnem cogitationē soni. Tunc.n. est verbum simillimum rei nota de qua gignit & imago eius, qui de visione scientiæ vi-

Scientia
Dei nihil
accedit
ex rebus
cognitis.
Cap. 13.

4.sen. di.
45. c.sed
forte.

Matt. 6.
1.sen. di.
38. c.1.
44. dis.
45. c.sed
1.sen. di.
38. c.1.
C. hæc
ergo.

D

Ecccl. 13.

**Scientiae
Dei nihil
accedit
ex rebus
cognitis.**
Cap. 13.
suo cogitationis exoritur, quod est verbū lingue nullius, verbū verum de re vera, nihil de suo habēs, sed totū de illa scientia de qua nascitur. Nec interest qn̄ id didicerit, qui quod scit loquitur, aliquā n. statim ut dicit hoc dicit, dū tñ verbū sit verū i.e. rebus notis exortū. Sed nunquid Deus pater de quo natum est verbū de Deo Deus, nunquid ergo Deus pater in illa sapientia quod est ipse sibi, alia dicit per sensum corporis sui, alia per seipsum? Quis hoc dicat, qui non animal rationale, sed supra animā rationalē Deum cogitat, quantum ab eis cogitari potest qui eū omnibus.

C animalibus & omnibus animis praeferuntur, quāuis per speculū & in enigmate coniectando videant nondū facie ad faciem sicuti est. Nunquid Deus pater ea ipsa quæ non p corpus, q̄ est ei nullū, sed per seipsum scit alium ab aliquo dicit, aut nuncijs vel testibus ut ea sciret indiguit? Non vtiq; Ad oīa quippe scienda q̄ scit, sufficit sibi illa perfectio. Habet quidē nuncijs, id est angelos, non tñ qui ei quæ nescit annunciant, nō n. sunt illa que nesciat, sed bonū eorum est de operibus suis eius cōsulere veritatem: & hoc est qd̄ ei dicuntur nōnulla nunciare, nō vt ipse ab eis discat sed vt ab illo ip̄i, per verbū eius sine corporali sono nunciēt quod voluerit, ab eo missi ad quos voluerit totū ab illo per verbū eius audiētes. i. in eius veritate inuenientes quid sibi faciendū, quid, quibus, & quando nunciandum sit. Nā & nos oramus eū, nec tamē necessitates nostras docemus eū. Nouit n. ait verbū eius pater vester quid vobis necessarium sit priusq̄ petatis ab eo. Nec ista ex aliquo tempore cognouit vt nossent, sed futura oīa téporalia atq; in eis etiā quid, & quando ab illo petituri fueramus, & quos & de quibus rebus vel exuditurus vel non exauditurus esset, sine initio ante p̄scivit. Vniuer-

D fas aut̄ creaturas suas & spiritualiter & corporales, nō quia sunt ideo sunt quia nouit. Nō enim nesciuit quę fuerat creaturus. Quia ergo scivit creauit, non quia creauit scivit. Nec aliter ea scivit creata, quam creāda. Non n. eius sapientia aliquid accēs̄it ex eis, sed illis existentibus sicut oportebat & qn̄ oportebat illa māsit vt erat. Ita & scriptum est in libro Ecccl. 13. Ecclesiastico, Antequam crearentur omnia nota sunt illi, sic & postquam con summata sunt. Sic, inquit, nō aliter: & antequā crearen-

tur, & postquā cōsummata sunt, sic ei nota sunt. Longe est ergo huic sciētię, sciētia nra **1. sen. d.** dissimilis. Quę aut̄ sciētia Dei est, ipsa & sa **36. ca. 1.** pientia, & quę sapientia, ipsa essentia siue substantia. Quia in illius naturę simplicitate mirabilis, nō est aliud sapere q̄ esse, sed q̄ est sapere, hoc est & esse, sicut & superiorib. libris de sapientia diximus. Nra vero scientia in rebus plurimis ppteraria & amissibilis est & receptibilis, quia nō hoc est nobis esse quod scire vel sapere, qm̄ eē possimus etiā si ne- **B** sciamus, neq; sapiamus ea quæ aliunde didiciimus. Propter hoc sicut nostra scientia illi scientia Dei, sic nrum verbū quod nascitur de nra scientia dissimile est illi verbo Dei, q̄ natū est de patris essentia. Tale est autem ac si diceret, de patris sciētia, de patris sapientia vel q̄ est expressiū, de patre scientia, de patre sapientia. Verbū ergo Dei patris vñigenitus Dei filius, p̄ omnia patri similis & equalis, Deus de Deo lumen de lumine, sapientia de sapientia, essentia de essentia, est hoc oīo q̄ p̄, nō tñ pater, quia iste filius, ille pater. Ac p̄ hoc nouit omnia q̄ nouit pater, sed ei nos de patre est sicut esse. Nossē n. & esse illi vñū est. Et iō patri sicut esse nō est à filio, ita nec nosse, Proinde tanquā seipsum dicens, pater genuit verbū sibi & quale per omnia. Non n. seipsum integre perfecte q̄ dixisset, si aliqd minus, aut amplius esset in eius verbo, q̄ in ipso. Ibi summe illud agnoscitur, est est, non nō: & ideo verbo hoc vere veritas est, qm̄ quicquid in ea scientia, de qua genitum est in ipso est. Quod aut̄ in ea nō est, nē c̄ ipso est. Et falsum habere aliquid hoc verbum nunquā potest, quia immutabiliter sic se habet vt se habet de quo est. Non n. pōt filius à se facere quicquam, nisi qd̄ viderit patrem scientem. Potenter hoc nō potest, nec est infirmitas ista, sed infirmitas, qua falsa esse non potest veritas. Nouit itaq; omnia Deus pater in seipso, nouit in filio. Sed in seipso tanquā seipsum, in filio tanquā verbū suum, quod est de his omnibus quæ sunt in seipso. Omnia similiter nouit & filius, in se scilicet tanq̄ ea quæ nata sunt de iis quæ pater nouit in seipso. In patre autē tanquā eo de quibus nata sunt quæ ipse filius nouit in seipso. Seiunt ergo iniucē pater & filius, sed ille gignēdo, ille nascēdo. Et oīa q̄ sunt in eorū sciētia, i.e. eorū sapientia, in eorū essentia, vñusquisq; eorū simul

Matt. 6.
1. sen. d.
38. ca. 1.
& 4. dī.
45. c. sed
ergo.
1. sen. d.
38. ca. 1.
& c. hāc

aliquo tempore cognouit vt nossent, sed futura oīa téporalia atq; in eis etiā quid, & quando ab illo petituri fueramus, & quos & de quibus rebus vel exuditurus vel non exauditurus esset, sine initio ante p̄scivit. Vniuer-

D fas aut̄ creaturas suas & spiritualiter & corporales, nō quia sunt ideo sunt quia nouit. Nō enim nesciuit quę fuerat creaturus. Quia ergo scivit creauit, non quia creauit scivit. Nec aliter ea scivit creata, quam creāda. Non n. eius sapientia aliquid accēs̄it ex eis, sed illis existentibus sicut oportebat & qn̄ oportebat illa māsit vt erat. Ita & scriptum est in libro Ecccl. 13. Ecclesiastico, Antequam crearentur omnia nota sunt illi, sic & postquam con summata sunt. Sic, inquit, nō aliter: & antequā crearen-

DE TRINITATE

simul videt: nō particulatim, aut singillatim
^{1. sen. dī.} velut alterante conspectu, hinc illuc, & in
^{37. ca. 1.} de huc, & rursus inde vel inde, in aliud atq;
^{med.} aliud ut aliqua videre nō posset nisi non vi-
 des alia: sed vt dixi, simul omnia videt quo-
 rū nullū est quod non semper videt. Verbū
 aut nostrū illud quod nō habet sonū neq;
 cogitationē, sed eius rei quā videndo intus
^G dicimus, & ideo nullius linguae est atq; inde
 vtcunq; simile est in hoc enigmate illi ver-
 bo Dei quod etiā Deus est, qm sic & hoc de
 nostra nascitur, quemadmodum & illud de
 scientia patris natū est. Nostrū ergo tale ver-
 bū quod inuenimus esse vtcunq; illi simile,
 quantū sit ē dissimile, sicut à nobis dici nō
 potuerit, non pigate intueri. Nunquid ver-
 bū nostrū de sola scietia nra nascitur? Non-
 ne multa dicimus ē: q nescimus. Nec dubi-
 tates ea dicimus, sed vera esse arbitrātes: que
 forte si vera sunt, in ipsis rebus de quibus lo-
 quimur non in verbo nro vera sunt, q ver-
 bū verū non est, nisi quod de re q scitur, gi-
 gni. Fallum est ergo isto modo verbū nrm
 non cū mēcimur, sed cū fallimur. Cū aut
 dubitamus, nōdū est verbū de re de qua'du-
 bitamus, sed de dubitatione verbū est. Quan-
 uis. n. non nouerimus an verū sit vnde dubi-
 tamus, tū dubitare nos nouinimus: ac p hoc cū
 hoc dicimus verū verbū est, qm quod noui-
 mus dicimus. Quid quod ē mentiri possu-
 mus? Qd cū facimus, vtq; volentes scientes
 falsum verbū habemus, vbi verū est mentiri
 nos, hoc. n. scimus. Et eum mentitos nos esse
 confitemur, verum dicimus, quod scimus. n.
 dicimus. Scimus nanq; nos esse mēitos. Ver-
^{Ioan. 5.}
^{2. sen. dī.}
^{quaritur}
^{& ca. sed}
^{sunt ab.}
^{2. Cor. 1.}
 bum aut p est Deus & potentius est nobis,
 hoc nō pōt. Nō. n. pōt facere quicquā, nisi p
 viderit patrē facientē: & non à seipso loquit-
 tur, sed à patre illi est omne quod loquitur,
 cum ipsum pater vnicē loquitur: & magna il-
 lius verbi potētia est, non posse mentiri, q
 non potest esse illuc, est, & non, sed est est, nō
 non. At. n. nec verbū dicendū est, quod verū
^H non est. Sit ita libens assentior. Quid cum ve-
 rum est verbū nrm, & ideo recte verbū
 vocatur? nunquid sicut dici potest vel visio
 de visione, vel scientia de scietia, ita dici po-
 test essentia de essentia, sicut illud Dei verbū
 maxime dicitur maximeque dicendum est.
 Quid ita? quia non hoc est nobis esse, quod
 est nosse. Multa quippe nouimus, que per

memoriā quodammodo viuunt ita & obli-
 uione quodammodo moriuntur: atq; ideo
 cū illa iā non sint in notitia nostra, nos tñ su-
 mus. Et cū scientia nostra animo lapsa perie-
 rit à nobis nos tñ viuimus. Illa etiam quā ita
 sciuntur ut nunquā excidere possint, qm p-
 sentia sunt, & ad ipsius animi naturā perci-
 nent ut est illud quod nos viuere sciimus ma-
 net. n. hoc quādiu animus manet, & q sem-
 per manet animus, & hoc semper manet, id
 ergo & si qua reperiuntur similia, in quibus
 imago Dei potius intuenda est, ēt si semper
 sciuntur, tñ quia nō semper etiam cogitan-
 tur, quo de his dicitur verbū sempiternū, cū
 verbū nostrū nostra cogitatione dicatur, in-
 uenire difficile est. Sempiternū est. n. animo
 viuere sempiternū est scire quod viuit: ne cū
 sempiternū est cogitare vitā suā, vel cogitare
 scientiā vitē suē: qm cū aliud atq; aliud ce-
 perit, hoc desinit cogitare, quanuis non desi-
 nat scire. Ex quo sit vt si potest esse in animo
 aliqua scietia sempiterna, & sempiterni esse
 non potest eiusdē scientiæ cogitatio, & ver-
 bū verū nostrū int̄imum nisi nostra cogita-
 tionē non dicit, solus Deus intelligatur ha-
 bere verbū sempiterū sibiq; cocternū. Nisi
 forte dicendū est, ipsam possibilitatē cogita-
 tionis, quoniam id quod scitur, etiam qm nō
 cogitatur, pōt tñ veraciter cogitari, verbum
 esse tam perpetuum, q scientia ipsa perpetua
 est. Sed quo est verbū, quod nondū in cogita-
 tionis visione formatū est? Quo erit simile
 scientiæ de qua nascitur, si eius nō habet for-
 matum, & ideo iā vocatv verbū quia potest
 habere? Tale est. n. ac si dicatur, ideo iā vocan-
 dum esse verbū, quia potest esse verbum. Sed
 quid est quod potest esse uerbum, & ideo iam
 dignū est uerbi nomine? Quid es, inquā, hoc
 formabile nōdumq; formatū, nisi quiddam
 mentis nostræ, qd hac atq; hac uolubili qua-
 dam motione iactamus, cū à nobis nūc hoc
 nunc illud sicut inuentum fuerit uel occurre-
 rit cogitatur? Et tunc sit verum uerbum, quā
 do illud quod nos diximus uolubili motio-
 ne iactare, ad id quod scimus peruenit,
 atque inde formatur eius omnimodam simi-
 litudinem capiens, ut quo res queque sci-
 tur, sic etiam cogitetur, sine uoce sine uocis
 cogitatione, quo profecto alicuius lingue ē
 si in corde dicitur. Ac per hoc ēt si conceda-
 mus, ne de controuerſia uocabuli laborare
 uidea-

Simplicis
 finia Dei
 cognitio.
 Cap. 16.

I. Ioan.

Quid sp
 solus d
 charita
 Cap. I

videamur, iā vocandū esse verbū quiddam illud mētis nře quod de nostra scientia, formari pōt, & priusquā formatū sic: quia iā, vt ita dicā, formabile est, quis nō videat quāta hic sit dissimilitudo ab illo Dei verbo qđ in forma Dei sic est, vt nō antea fuerit formabile priusquā formatū, nec aliqñ esse possit in forme, sed sit forma simplex & simpliciter equalis ei de quo est, & cui mirabiliter cog

Simpliciter finia Dei cognitio.

Cap. 16. Simpliciter finia Dei cognitio. vt Dei cogitatio non dicatur, ne aliquid esse quasi volubile credat in Deo, qđ nūc accipiatur.

piat, nunc recipiat formā, vt verbū sit eamq; possit amittere atq; informiter quodāmodo voluntari. Bene quippe nouerat & vim cogitatis in spexerat locutor egregius q dixit in carmine, Secūq; volutat euēt belli varios. i. cogitat. Nō ergo ille Dei filius cogitatio Dei sed verbū Dei dē. Cogitatio q̄ppē nřa perueniens ad id q̄ scimus, atq; inde formata verbū nřum verū est. Et ideo verbū Dei, sine cogitatione Dei debet intelligi, vt forma ipsa simplex intelligatur, nō habens aliquid formabile qđ esse etiā possit informe. Dñr quidē etiā in scripturis sanctis cogitationes Dei, sed eo locationis mō, quo ibi & obliuio Dei dī, q̄ vtiq; ad appetitatem in Deo nulla est. Quāobrē cū tāta sit nūc ē isto ēnigmate dissimilitudo Dei, & verbi Dei, in qua tñ nōnulla similitudo cōperta est, illud quoq; fatendū est, q̄ ēt cū similes ei erimus qñ videbimus eū sicuti est, quod vtiq; qui dixit, hanc proculdubio quā nunc est dissimilitudinem attendit, nec tūc natura illi erimus & quales. Semper enim natura minor est faciēt quā facta est. Et tūc quidē verbū nostrū nō erit falsum, quia neq;

I. Ioan. 3 Mētiemur, neq; fallēmur. Fortassis ēt volubiles nō erūt nōlē cogitationes ab alijs in alias eūtes atq; redeūtes, sed oēm scientiā nostrā vno simul conspectu videbimus. Tñ cū & hoc fuerit, si & hoc fuerit, formatā erit creatura q̄ formabilis fuit vt nihil iā desit ei formē, ad q̄ peruenire deberet. Sed tñ coēquāda nō erit illi simplicitati, vbi nō formabile aliquid formatū vel reformatū ē, sed for

Qđo spū; ma neq; informis neq; formatā ipsa ibi cetera solvēdūt na ē immutabilisq; substātia. Satis de p̄e & charitas.

Cap. 17. filio quantū per hoc speculū atq; in hoc ēnigmate videre potuimus locuti sumus. Nūc de spūsanctō quantū Deo donante videre cōceditur differendū est, qui spūsanctus, secū

dum scripturas sanctas nec patris solius est, nec filij solius, sed amborū, & ideo cōmūne qua inuicē sed diligūt pater & filius, nobis insinuat charitatē. Vt autē nos exerceceret sermo diuinus, nō eas in prōptu sitas, sed in abdito scrutādas, & ex abdito eruendas, maiore studio fecit inqri. Nō itaq; dixit scripture, spū

sanctus charitas est: quod si dixisset, nō paruā partem q̄onis istius abstulisset: sed dixit, Deus charitas est, vt incertū sit & ideo requiriendū, vtrū Deus pater sit charitas, an Deus filius, an Deus spūsanctus, an Deus ipsa Trinitas. Neq; n. dictū sum⁹ nō p̄ ea Deū dictū esse charitatē, q̄ ipsa charitas nulla sit substātia, quæ Dei digna sit noīe, sed q̄ donū Dei sit, sicut dictū est Deo, Qm̄ tu es patientia mea. Neq; n. propterea dictū est, quia Dei substantia est nōlra patiētia, sed q̄ ab ipso nobis est, sicut alibi legitur, qñ ab ipso ē patientia mea. Hūc quippe sensum facile refelit scripturarū ipsa locutio. Tale est enim tu es patiētia mea: quale est, tu es dñe spes mea: & Deus meus misericordia mea, & multa similia. Non est autē dictū dñe charitas mea: aut tu es charitas mea: aut, De⁹ charitas mea: sed ita dictū est: Deus charitas est: sicut dictū est Deus spūs ē. Hoc qui non discernit, intellectū à domino, nō expositionē querat a nobis. Nō n. apertius quicquā possumus dicere Deus ergo charitas est. Vtrū autē pater, an fili⁹ an spūsanctus, an ipsa Trinitas, quia & ipsa non tres dij, sed vnu Deus, hic q̄ritur. Sed iam in libro superius disputauī, nō sic accipiedā esse Trinitatem, quę Deus est, ex illis tribus quā in Trinitate nostrā mentis ostendimus, vt tanquā memoria sit omniū trium pater, & intelligentia omnium trium filius, & charitas omniū trium spiritus sanctus: quā si pater nec intelligat sibi nec diligit, sed ei filius intelligat, & spiritus sanctus ei diligit, ipse autem sibi & illi tantum meminerit. Et filius nec meminerit nec diligit sibi, sed meminerit ei pater, & diligit ei spiritus sanctus, ipse autem & sibi & illis tantummodo intelligent. Itemq; spiritus sanctus nec meminerit nec intelligat sibi, sed meminerit ei pater, & intelligat ei filius, ipse autem & sibi & illis non nisi diligit. Sed sic potius vt omnia tria, & omnes & singuli habeant in sua quiske natura. Nec distent in eis ista, sicut in nobis aliud est memoria, aliud est intelligentia,

Aug. Tomus tertius. V aliud

I. sen. di.
10. ca. 1.

I. sen. di.
10. c. Iōa.

ner. 1.
10. an. 4.

I. sen. di.
17. c. sed

ne forte.
Pſal. 70.

A

Pſal. 61.

Pſal. 70.

Pſal. 58.

1. Iō. vi. 4.
Ioan. 4.

T. sen. di.
10. c. Iōa.

Supra eo

dem.

Cap. 7.

DE TRINITATE

alind dilectio sive charitas: sed vnu aliiquid sit quod omnia valeat, sicut sapientia, & sic habeatur in vniuersaliter natura, vt qui habet, hoc sit qd habet sicut immutabilis simplexq; substantia. Si ergo haec intellecta sunt & quantu nobis in rebus tantis videre & co*iectare* concessum est, vera esse claruerunt, nescio cur nō sicut sapientia & pater dū & filius & spiritus sanctus, & simul omnes non tres, sed vna sapientia, ira & charitas & p̄ di*catur* & filius & spiritus sanctus & simul om-

Cnes vna charitas. Si enim & pater Deus, & filius Deus, & spiritus sanctus Deus, & simul omnes vnu Deus. Et tñ nō frustra in hac Trinitate non dū verbū Dei nisi filius, nec donum Dei nisi spūsanctus: nec de quo genitum est verbū nec de quo procedit principaliter spiritus sanctus nisi Deus p̄. Ideo aut addidi, principaliter, quia & de filio spūsanctus procedere reperitur. Sed hoc quoque illi pater dedit non iā existenti nondū habenti, sed quicquid vniigenito verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo eū genuit, vt ē de illo donu cōmune procederet, & spūsanctus, spū esset amborū. Non est igit accipienda transunter, sed diligenter intuēda inseparabilis Trinitatis ista distinctio. Hinc n.factū est ut proprie Dei verbū etiā Dei sapientia diceretur, cū sit sapientia & pater & spūsanctus. Sicut ergo proprie aliqd horū triū charitas nuncupāda est, quid aptius q̄ vt hoc sit spiritus sanctus? Ut s̄ in illa Trinitatis simplici summaq; natura, non sit aliud substantia, & aliud charitas, sed substantia ipsa sit charitas, & charitas ipsa sit substantia, sive i patre, sive in filio, sive in spiritu sancto, & tñ proprie spiritus sanctus charitas nuncupetur. Sicut legis nomine aliquā simul omnia veteris instrumenti sanctarū seripturarū significantur eloquia. Nā ex propria Esaia testimonium ponens Apostolus vbi ait, In alijs linguis & in alijs loquar populo huic: p̄misi tamē, in lege scriptum est. Et ipse dominus, In lege, inquit, eorū scriptum est, quia oderunt me gratis: cum hoc legatur in psalmo. Aliquando autem proprie vocatur lex quę data est per Moysen, secundum quod dictum, Lex & prophetæ usque ad Ioannem: Et, in his duobus præceptis tota lex p̄det & Prophetæ. Hic vtique proprie lex appellata est, de monte Sina. Prophetarum autem nomine etiam Psalmi significati sunt,

& tamen alio loco ipse salvator, Oportebat, inquit, impleri omnia quæ scripta sunt in le 1. sen. di. ge & prophetis & psalmis de me. Hic rursum prophetarū nomē exceptis psalmis intelligi voluit. Dicitur ergo lex vniuersaliter cū prophetis & psalmis: dicitur & proprie quę per Moysen data est. Itē dicuntur cōmuniter propheta simul cū psalmis, dicuntur & proprie prater psalmos. Et multis alijs exēplis doceri p̄t multarū rerum vocabula, & vniuersaliter ponī, & proprie quibusdā rebus

adhiberi, nisi in re aperta vitanda sit longitudo sermonis. Hęc ideo exi, ne quisquam p̄ea ribus, nos inconuenienter existimet charitatē apellare spiritus sanctum, quia & Deus pater & Deus filius potest charitas nuncupari? Sicut ergo vnicū Dei verbū proprie vocamus omnime sapientię, cum sit vniuersaliter spiritus sanctus & pater ipse sapientia: ita spūsanctus proprie nuncupatur vox abculo charitatis, eū sit vniuersaliter charitas & pater & filius. Sed Dei verbū, id est, vniigenitus Dei filius aper-te dictus est Dei sapientia, ore Apóstolico vbi ait, Christū Dei virtutem & Dei Sapientiam. Spiritus autē sanctus vbi sit dictus charitas inuenimus, si diligenter Ioannis Apóstoli scrutemur eloquium. Qui cū dixisset, Dilectissimi diligamus in uitam, quia dilectio ex Deo est: fecutus adiūxit, Et oī q̄ diligit, ex Deo natus est. Qui non diligit, non cognovit Deum: quia Deus dilectio est. Hic manifestauit eam le dixisse dilectionē Deū, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio. Sed quia & filius ex Deo pater natus est, & spiritus sanctus ex Deo patre p̄redit, quem potius eorum hic debeamus accipere dictum esse dilectionem Deum merito quaerit, pater enim solus ita Deus est, vt nō sit ex Deo, ac per hoc dilectionē quae ita Deus est, vt ex Deo sit, aut filius est, aut spūsanctus. Sed in consequentibus cū Dei dilectionē cōmemorasset, nō qua nos eū, sed qua ipse dilexit nos, & misit filiu suū liberatōrē p̄ peccatis nostris, & hinc exhortatus eset, vt & nos in uicē diligamus, atq; ita in nobis Deus maneat, quia vtq̄ dilectionem Deum dixerat, statim volens de hac re apertius aliquidelo qui, In hoc, inquit, cognoscimus quia in ipso manemus & ipse in nobis, q̄a de spū suo dedit nobis. Spū itaq̄ sanctus de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere & ipsum in nobis,

1. sen. di.
10. c. sed
1. sen. di.

1. c. p̄rie.

1. sen. di.

10. c. p̄bus

ribus.

Esa. 28.

1. Co. 14.

Ioan. 15.

D

Psal. 34.

Mas. 11.

Mas. 22.

1. Ioan. 4
2. sen. di.
10. c. sed
Dei et di.
17. c. tūc
autem, et
etiam. n.

Rom. 5.
Charitas
Dei ipse
Dei.
Cap. 18.
1. sen. di.
17. c. tūc
enim.
1. Co. 13.

H
n
ip
S
si
l
o
b
ri
C
v
re
q
li
sc
o
b
tu
n
ip
S
si
l
o
b
ri
1. Ioan. 4
Ibidem.
1. sen. di.
17. c. tūc
autem.

nobis, hoc ante facit dilectio. Ipse est igitur Deus dilectio. Deniq; paulopost cū hoc ipsum repetisset atq; dixisset, Deus dilectio est: continuo subiecit & qui manet in dilectione in Deo manet, & Deus manet in eo. Vnde supra dixerat, In hoc cognoscimus quia in ipso manemus & ipse in nobis, quia de spiritu suo dedit nobis. Ipse ergo significatur vbi legitur, Deus dilectio est. Deus igitur spiritus

G sanctus qui procedit ex Deo, cū datus fuerit homini accedit eum in dilectionem Dei & proximi, & ipse dilectio est. Non n.habet homo vnde Deū diligat, nisi ex Deo. Propter q; paulopost dicit, Nos diligamus, quia ipse prior dilexit nos. Apostolus quoq; Paulus, Dilectio, inquit, Dei diffusa est in cordib. nostris, per spiritum sanctū qui datus est nobis. Nullū est isto Dei dono excellentius. Solum est q; diuidit inter filios regni æterni & filios perditionis æternae. Dātur & alia per spiritum sanctū munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergo tantū impertiatur cuique spiritus sanctus, vt cū Dei & proximi faciat amatorē, à sinistra non transfertur ad dexteram. Nec spiritus propriæ dī donum nisi pp dilectionē, quam qui non habuerit, si linguis hominū loquatur & angelorū, sonans æramentum est, & cymbalū tinniens. Et si habuerit prophetiā, & scierit omnia sacra, & omnem sciētiā, & si habuerit omnem fidem, ita vt montes transferat, nihil est. Et si distribuerit oīam substantiā suam, & si tradiderit corpus suum vt ardeat, nihil ei prodest. Quantū ergo bonū est, sine quo ad æternam vitā neminem bona tanta perducunt? Ipsa vero dilectio sive charitas, nā vnius rei est vtrū que nomen, si habeat eam qui non loquitur linguis, nec habet prophetiam, nec omnia scit lacra, omnemq; sciētiā, nec distribuit oīa sua pauperibus, vel nō habendo q; distribuat, vel aliqua necessitate prohibitus, nec tradit corpus suū vt ardeat, si talis passionis

H nulla tentatio est, perducit ad regnum, ita vt ipsam fidem non faciat vtilem nisi charitas. Sine charitate quippe fides potest quidē esse sed non & prodest. Propter q; & Apostolus Paulus, In Christo, inquit, Iesu neque circumcisio, neq; præputium aliquid valet, sed fides quæ per dilectionem operat. Sic eam discernens ab ea fide, qua & demones credunt & contremiscunt. Dilectio igitur quæ

ex Deo est & Deus est, proprie spiritus sanctus est, per quē diffunditur in cordibus nostris Dei charitas per quā nos tota inhabitat Trinitas. Quocirca rectissime spiritus sanctus cum sit Deus, vocatur et donum Dei. Quod donum proprie quid nisi charitas intelligenda est, quæ perducit ad Deum, & sine qua quolibet aliud donū Dei non perducit ad Deū; An & hoc probandum est, Dei donum dī spiritus sanctus esse in sacris literis spiritus sanctum? Si & hoc expectatur, habemus in Euangeliō secundū Ioannem, dñi Iesu Christi verba dicētis, Si quis sit, veniat ad me & bibat. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, Flumina de ventre eius fluent aquæ viua. Porro Euangelista secutus adiunxit. Hoc aut̄ dixit de spiritu quē accepturi erant credentes in eum. Vnde dicit et Paulus Apostolus. Et omnes vnum sp̄m potauimus. Vtrum aut̄ donū Dei sit appellata aqua ista, q; & spiritus sanctus, hoc queritur. Sed sicut hic inuenimus hanc aquā spiritum sanctū esse, ita inuenimus alibi in ipso Euangeliō, hanc aquā donum Dei appellatam. Nam dñs idem qn̄ cū muliere Samariana ad puteū loquebatur, cui dixerat, Da mihi bibere, cū illa respondisset, q; Iudei non coutuntur Samaritanis, respondit Iesus & dixit ei, Si scires donum Dei, & quis est qui dicit tibi, da mihi bibere, tu forsitan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuam. Dixit ei mulier, Domine neq; in quo haurias habes, & puteus altus est, vnde ergo habes aquam viuam? & cetera. Respondit Iesus & dixit ei, Omnis qui biberit ex hac aqua, stiet iterum: qui aut̄ biberit ex aqua quam ego dabo ei, non stiet in æternum, sed aqua quā ego dabo ei, stiet in eo sons aquæ salientis in vitam æternam. Quia ergo hæc aqua viua, sicut Euā gelista exposuit, spiritus est sanctus, procul dubio spiritus donū Dei est. De quo hic dñs ait, Si scires donum Dei, & quis est qui dicit tibi, da mihi bibere, tu forsitan petiſſes ab eo & dediſſet tibi aquam viuam. Nam q; ibi ait, Flumina de ventre eius fluent aquæ viue: hoc isto loco, Fieri in eo, inquit, sons aquæ salientis in vitam æternam. Paulus quoq; Apostolus, Vnicuique, inquit, nostrum datur gratia secundum mēsuram donationis Christi. Atque vt donationem Christi spiritum sanctum ostenderet, secutus adiunxit: Propter quod dicit, Ascendit in altum, captiuauit

Gal. 5.
Iacob. 2.
I. sen. di.
17. c. tūc enim.

I. sen. 7.
I. sen. 4.

Eph. 5. 4.

Ibidem.

*I. Co. 12.
Ephes. 4.
ibidem.
A
T sal. 67.
Acto. 2.
Acto. 8.
Acto. 10.
B
Acto. 11.
Ibidem.
Super.
Ioan. tra.
99.*

Sicut & nobis qui credidimus in dñm Iesum Christum: ego quis erā qui possem prohibere Deum non dare illis spiritum sanctum? Et multa alia sunt testimonia scripturarū, quæ concorditer attestantur donū Dei esse sp̄m sanctum, in quantum datur eis qui per eum diligunt Deū. Sed nimis longū est cuncta colligere. Et quid eis satis est, quibus h̄ec quæ diximus satis non sunt? Sanè autē monendi sunt, qn̄quidem donū Dei iam vident dictum spiritum sanctū, vt cum audiunt donū spiritus sancti, illud genus locutionis agnoscant, quo

*Colo. 2.
1. sen. d.
15. ca. 1.
1. sen. di.
18. c. cū
enim.
Ioan. 3.
1. Co. 12.
1. Ioan. 4.*

dictū est, in expoliatione corporis carnis. Si cut n. corpus carnis nihil est aliud q̄ caro, sic donū spiritus sancti nihil est aliud q̄ spiritus sanctus. Intanū ergo donū Dei est, in quantum datur eis quib. datur. Apud se autē Deus est, & si nemini detur, quia Deus erat patri & filio coeternus antequā cuiquā daretur. Nec quia illi dant ipse datur, ideo minor est illis. Ita n. datur sicut donū Dei, vt ēt sc̄psum det sicut Deus. Non n. dici pōt non esse suæ patris, de quo dictum est, Spiritus vbi vult spirat. Et illud Apostolicū q̄ iam supra cōmemorauī, Omnia h̄ec operatur unus atq; idē spiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. Non est illuc conditio dati, & dñatio dātum, sed concordia dati & dantum. Quapp̄ si sancta scriptura proclamat, Deus charitas est: illa quæ ex Deo est, & in nobis id agit vt in Deo maneamus, & ipse in nobis, & hoc inde cognoscimus, quia de spiritu suo dedit nobis, ipse spiritus eius est, Deus charitas. Deinde si in donis Dei nihil maius est charitate, & nullum est maius donum Dei quam spiritus sanctus, quid consequentius quam vt ipse sit charitas, qui dñ & Deus & ex Deo? Et si charitas qua pater diligit filium, & patrē dilit filius, ineffabiliter cōionem demonstrat amborū, quid conuenientius quam vt ille dicatur charitas proprie, qui spiritus est cōis ambobus? Hoc n. fanius creditur vel intelligitur, vt non solus spiritus sanctus charitas sit in illa Trinitate, sed non frustra proprie charitas nūcupetur, pp illa quæ dicta sunt. Sicut non solus est in illa Trinitate, vel spiritus vel sanctus, quia & pater spiritus, & filius spiritus, & pater sanctus, & filius sanctus, q̄ non ambigit pietas, & tñ ille non frustra proprie dñ spiritus sanctus. Quia est n. cōis ambobus, id vocat ipse proprie q̄ ambo cōiter. Alio-

qui si in illa Trinitate solus spiritus sanctus est charitas, profecto & filius non filius patris, verumēt spiritus sancti filius inuenitur.

*1. sen. d.
10. c. hic
notandū.*

Ita n. locis innumerabilibus dñ & legitur filius vnigenitus Dei patris: vt tñ & illud verū sit q̄ Apostolus ait de Deo patre, Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transfluit in regnum filij charitatis suæ. Nō dixit filij sui: q̄ si diceret, verissime diceret, quemadmodum quia saepē dixit verissime dixit, sed ait filij charitatis suæ. Filius ergo est etiam spiritus sancti, si non est in illa Trinitate charitas Dei, nisi spiritus sanctus. Quod si absurdissimum est, restat vt non solus ibi sit charitas spiritus sanctus, sed pp illa de quibus satis disserui proprie sic vocetur. Quod autē dictū est, Filij charitatis suæ: nihil aliud intelligatur q̄ filij sui dilecti, quam filij postremo substantiae suæ. Charitas quippe patris quæ in natura eius est ineffabiliter simplici, nihil ē aliud q̄ eius ipsa natura atq; substantia, vt saepē iam diximus, & saepē iterare nō piget. Ac per hoc filius charitas eius nullus est aliis, quam qui de substantia eius est genitus. Quocirca ridēda est dialectica Eunomij, à quo Eunomiani hæretici exorti sunt. Qui cum non potuisse intelligere, nec credere voluisse, vnigenitū Dei verbum, per quod facta sunt omnia, filium Dei esse natura, hoc est, de substantia patris genitum: non naturæ vel substantiæ suæ siue essentie dixit esse filium, sed filium voluntatis Dei, accidentem scilicet Deo volens asserere voluntatem qua gigneret filium, videlicet ideo quia nos aliquid aliquando volimus quod antea non yolebamus, quasi nō propter ista mutabilis intelligatur nostra natura, quod absit vt in Deo esse credamus. Ne

*1. sen. d.
5. c. dicit
quoque. i*

*contra
Eunomij
Cap. 20.
1. sen. d.
6. cap. 1.
Ioan. 1.*

Heb. 19.
que n. ob aliud scriptum, Multæ cogitationes in corde viri, consilium autē dñi manet in æternum: nisi vt intelligamus siue credamus, sicut aeternum Deum, ita aeternum eius esse consilium, ac per hoc immutabile sicut ipse est. Quod autem cogitationibus, hoc ēt de voluntatibus verissime dici potest. Multæ voluntates in corde viri, voluntas autem domini manet in æternum. Quidam filium consilij vel voluntatis Dei dicenter vnigenitū verbum, ipsum consilium seu voluntatem patris idem verbum esse dixerunt. Sed melius quantum existimo dicitur consilium de consilio, & voluntas de voluntate, sicut

Aug. Tomus tertius. V 3 sub-



DE TRINITATE

Substantia de substantia, sapientia de sapientia, absurditate illa quam iam refellimus, filius dicitur patrem facere sapientem vel voluntatem, si non habet pater in substantia sua filium vel voluntatem. Acute sane quidam respondit haereticis versutissime interroganti, vtrum Deus filium volens an nolens genuerit: vt si diceret nolens, absurdissima Dei miseria sequeretur: si autem voleas, continuo quod in tendebat velut inuicta ratione concluderet, non natura esse filium, sed voluntatis. At ille vigilatissime vicissim quæsivit ab eo, vtrum Deus pater volens an nolens sit Deus, vt si responderet nolens, sequeretur illa misera quam de Deo credere magna insaniam est: Si autem diceret volens, responderet ei, ergo & ipse Deus est suavoluntate, non natura. Quid ergo restabat, nisi vt obtumesceret, & sua interrogatione obligatum insolubili vinculo se videret? Sed voluntas Dei si & propriè dicenda est aliqua in Trinitate persona, magis hoc non men spiritus sancto cōpetit, sicut charitas. Nā quid est aliud charitas, quam voluntas? Video me de spiritu sancto in isto libro secundum scripturas sanctas hoc disputasse, quod fidelibus sufficit scientibus iam Deum esse spiritum sanctum, nec alterius substantiam, nec minorem quam est pater & filius, quod in superioribus libris secundum easdem scripturas verum esse docuimus. De creatura etiam quam fecit Deus quantum valuimus admonuimus eos, qui rationem de rebus talibus poscunt, vt in uisibilia eius per ea quae facta sunt, sicut possent intellecta conspicerent, & maxime per rationalem vel intellectualem creaturam, quae facta est ad imaginem Dei, per quam velut per speculum quantum possent, si possent, Trinitatem cernerent Deum, in nostra memoria, intelligentia, voluntate. Quae tria in sua mete naturaliter diuinitus instituta quisquis iāvidēs viuaciter perspicit, & quod magnum sit in ea, unde potest esse sempiterna immutabilisque natura recoli, conspici, amplecti, concupisci, re-

Rom. 1.

Epilogus.

Inscripturas sanctas hoc disputasse, quod fidelibus sufficit scientibus iam Deum esse spiritum sanctum, nec alterius substantiam, nec minorem quam est pater & filius, quod in superioribus libris secundum easdem scripturas verum esse docuimus. De creatura etiam quam fecit Deus quantum valuimus admonuimus eos, qui rationem de rebus talibus poscunt, vt in uisibilia eius per ea quae facta sunt, sicut possent intellecta conspicerent, & maxime per rationalem vel intellectualem creaturam, quae facta est ad imaginem Dei, per quam velut per speculum quantum possent, si possent, Trinitatem cernerent Deum, in nostra memoria, intelligentia, voluntate. Quae tria in sua mete naturaliter diuinitus instituta quisquis iāvidēs viuaciter perspicit, & quod magnum sit in ea, unde potest esse sempiterna immutabilisque natura recoli, conspici, amplecti, concupisci, re-

Hminescitur per memoriam, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem, profecto reperit illius summae Trinitatis imaginem. Ad quam summam Trinitatem reminiscendam, videndum, diligendam, vt ea recordetur, eam contépleteur, ea delectetur, totum debet referre quod viuit. Verum ne hanc imaginem ab eadem Trinitate factam & suo viuo in deterius

cōmutatam, ita eidem Trinitati vt omnino do existimet similem, sed potius in qualitate ista similitudine, magnam quoque dissimilitudinem cernat, quantū esse satis videbatur admonui. Sanè Deum patrem, & Deum filium, i. Deū genitorem qui omnia quae substantialiter habet in coetero sibi verbo suo dixit quodammodo, & ipsum verbum eius Deum qui nec plus nec minus aliquid habet etiam ipse substantialiter, quam quod est in illo qui verbum non mendaciter, sed veraciter genuit, quemadmodum potuit, non vt illud iam facie ad faciem, sed per hanc similitudinem in enigmate quantulumcunque conjicendo videretur in memoria & intelligētia mentis nostrae significare curauit, memoriae tribuens omne quod scimus, etiam si non inde cogitemus, intelligētia vero proprio quodam modo cogitationis informationem. Cogitando. n. quod verum inuenimus, hoc maxime intelligere dicimur, & hoc quidem in memoria rursus relinquimus. Sed illa est abstrusior profunditas nostrae memorie, ubi hoc etiam primum cum cogitaremus inuenimus, & gignitur intimum verbū quod nullius lingua sit, tanquam scientia de scientia, & visio de visione, & intelligentia quae appetet in cogitatione de intelligentia quae in memoria iam fuerat, sed latebat: quanquam & ipsa cogitatio quandam suam memoriam nisi haberet, non reuerteretur ad ea, quae in memoria reliquerat, cum alia cogitaret. De spiritu autem sancto nihil in hoc enigmate quod ei simile videretur ostendi, nisi voluntatem nostram vel amorem, seu dilectionem quae valentior est voluntas: quoniā voluntas nostra quae nobis naturaliter inest, sicut ei res adiacuerint, vel occurserint quib. allicimur aut ostendimur, ita varias affectiones habet. Quid ergo est? Nunquid dicturi sumus voluntatem nostram, quoniam recta est nescire quid appetat, quid evitet? Porro si scit, profecto inest ei sua quedam scientia, quae sine memoria & intelligētia esse non possit. An vero audiendus est quispiā dicens, Charitatem nescire quid agat, quae non agit perperam? sicut ergo inest intelligentia, inest dilectio illi memorie principali in qua inuenimus paratum & reconditum ad quod cogitando possumus peruenire: quia & duo ista inuenimus ibi, quād nos cogitando inuenimus, & intelligere aliquid, & amare,

quae

*Epilogus
superiorū
Cap. 21.
1. Co. 13.*

*Trinitas
aliter in
nobis quā
in Deo.*

*1. sen. di.
3. c. qbre
mis.*



quæ ibi erant, & qñ inde nō cogitabamus, & sicut inest memoria, inest dilectio huic intelligentiæ quæ cogitatione formatur: qđ verbum verū fine vllius gentis lingua intus discimus, qñ quod nouimus dicimus: nā nisi remissendo non redit ad aliqd, & nisi amando redire non curat nostræ cogitationis intuitus dilectio, quæ visione in memoria constitutā, & visione cogitationis inde formatā

L quod parentē prolēq; coniungit, nisi haberet appetendi scientiam, quæ sine memoria & intelligentiæ nō potest esse, quid recte diligens Trinitas geret ignorare. Verū hæc qñ in vna sunt per aliter in lona, sicut est homo, pōt nobis quispiā dice nobis quā re, tria ista memoria, intellectus, & amor, in Deo. mea sunt nō sua, nec sibi sed mihi agunt qđ agunt, immo ego per illa. Ego n. me memini per memoriam, intelligo per intelligentiam, amo per amore: & qñ ad memoriam mēam aciē cogitationis aduerto, ac sic in corde meo dico q̄ scio, verbūq; verū de scientia mea gignitur, vtrunq; meū est, & scientia vtique & verbū. Ego n. scio, ego dico in meo corde q̄ scio: & quando in memoria mea cogitando inuenio, iā me intelligere, iā me amare aliquid, qui intellectus & amor ibi erant, & antequā inde cogitarē, intellectū meū & amore mēam inuenio in memoria mea, quo ego amo non ipsa. Itē quando cogitatio mea emor est, & vult redire ad ea quæ in memoria reliquerat, eaq; intellecta conspicere atque intus dicere, mea memoria memor est, & mea vult voluntate non sua. Ipse quoque amor meus cū meminit atq; intelligit quid appetere debeat, quid vitare, per mea nō per suam memoriam meminit, & per intelligentiam mēam non per suā, quicquid intelligenter amat intelligit. Quod breuiter dici potest. Ego per omnia tria illa memini, ego intelligo, ego diligo, qui nec memoria sum, nec intelligentia, nec dilectio, sed hęc habeo. Ista ergo dici possunt ab vna persona, quæ habet hęc tria, non ipsa est hęc tria. In illius vero summi simplicitate naturae q̄ Deus est, unus vnu sit Deus tres tñ persona sunt, pater & filius, & spiritus sanctus. Aliud est itaque Trinitas res ipsa, aliud imago Trinitatis in re alia, p p quā imaginē simul & illud in quo sunt hęc tria imago dicitur: sicut imago dicitur simul & tabula & quod in ea dictū est, sed propter picturā quæ in ea est, simul & ta

bula nomine imaginis appellatur. Verum in illa summa Trinitate quæ incōparabiliter rebus omnibus antecellit, tanta est inseparabilitas, vt cū Trinitas hominū non possit dici vnu homo, in illa vnu Deus & dicitur & sit, nec in vno Deo sit illa Trinitas, sed vnu in eiusdem unitate Trinitas, sed tres personæ sunt pater filij, & filius patris, & spiritus patris & filij. cap. 23.

Quanuis enim memoria hominis & maxime illa quā pecora non habent. i. qua res intelligibiles ita continentur ut nō in eā per sensus corporis uenerint, habeat pro modulo suo in hac imagine Trinitatis incorporaliter quidē imparē, sed tñ qualēcūq; similitudinē patris. Itēq; intelligentia hominis quæ per intentionē cogitationis inde formatur, qñ quod scitur dicitur, & nullius lingue cor dis uerbū est, habeat in sua magna dissimilitudine nōnullā similitudinē filij: & amor hoīs de scientia procedens, & memoria intelligentiāq; coniungens, tanq; parēti proliq; communis, unde nec parēs intelligitur esse, nec proles habeat in hac imagine aliquam licet ualde imparē similitudinē spiritus sancti: nō tñ sicut in ista imagine Trinitatis, non hæc tria unus hoī, sed unius hominis sunt, ita in ipsa summa Trinitate cuius hæc imago est, unius Dei sunt illa tria, sed unus Deus est, & tres sunt ille nō una persona. Quod sanè mirabiliter ineffabile est, uel ineffabiliter mirabile, cū sit vna persona hæc imago Trinitatis, ipsa uero summa Trinitas tres persone sint inseparabilior est illa Trinitas psonarū triū, q̄ hæc unius. Ille q̄ ppe in natura diuinitatis siue id meli dicat deitas, q̄ est, hoc est, atq; incōmutabiliter inter se ac semp̄ æqualis est. Nec aliquā non sicut aut aliter sicut: nec aliquā non erit, aut aliter erit. Ita uero tria quæ sūt in impari imagine, & si non locis qñ non suau corpora, tamen inter se nunc in ista uita magnitudinibus separantur. Neq. n. quia moles nullæ ibi sunt, ideo non uidemus in alio maiore esse memoriam quā intelligentiā. In alio autē contra, in alio duo hęc amoris magnitudine superari, siue sint ipsa duo inter se æqualia siue non sint: atque ita à singulis bina, & à binis singula, & à singulis singula, à maioribus minorā uincuntur: & qñ inter se æqualia fuerint ab omni languore.

DE TRINITATE

sanata, nec tunc equabitur rei natura immutabili, ea res quae per gratiam non mutabitur: quia non aequaliter creature & creatori etiam quae ab omni languore sanabitur. Sed hanc non

C 1. Co. 13. solū incorporalem, veruetiam summe inseparabilem vereque immutabilem Trinitatem, cum veniret visio quae facie ad faciem repromittitur nobis, multa clarius certiusque videbimus, quod nūc eius imaginem quod nos sumus: per quod tam speculum & in quo aenigmata qui vident sicut in hac vita videre concessum est, non illi sunt qui ea quae digestissimus & commendauimus in sua mente conspicunt: sed illi qui eam tanquam imaginem vident, ut possint ad eum cuius imago est quocunque referre quod vident, & per imaginem quam conspiciendo vident etiam illud videre coniicendo, quem nondum possunt facie ad faciem. Non enim ait Apostolus videmus nunc speculum, sed videntem nunc per speculum. Qui ergo vident suam mentem quo videri potest, & in ea Trinitate istam de qua multis modis ut potui disperciunt, nec tamen eam credunt vel intelligent **Ibidem.** Humanem metem: **Humanem metem: cap. 24.** esse imaginem Dei: speculum quidem vident, sed vsque adeo non vident per speculum eum qui est per speculum nunc videndus, ut nec ipsum speculum, quod vident sciant esse speculum, id est, imaginem. Quod si scirent, fortassis, & eum cuius est hoc speculum, per hoc querendum & per hoc vtcunque interim videndum esse sentirent, fide non facta corda mundante, ut facie ad faciem possit videri, qui per speculum nunc videtur. Qua fide cordium mandatricem contempta, quid agunt intelligendo quae de natura mentis humanae subtilissime disputantur, nisi ut ipsa quoque intelligentia sua teste dānentur? In qua vtique non laborarent, & vix ad certum aliquid peruenirent, nisi penalibus tenebris inuoluti & operati corpore corruptibili quod aggrauat animam. Quo tandem merito inflicto malo isto nisi peccati? Vnde tanti mali magnitudine admonti, sequi deberent agnum qui tollit peccatum mundi. Ad eum namque pertinentes etiam longe istis ingenio tardiores quando fine huius vitæ resoluuntur a corpore, ius in eis retinendis non habent inuidæ potestates. Quas ille agnus sine ullo ab eis peccati debito occisus, non potentia potestatis prius quam iustitia sanguinis vicit. Proinde liberi a diaboli potestate, suscipiuntur ab angelis sanctis, a malis om

nibus liberati per mediatorē Dei & homini hominē Iesum Christū. quoniam consonantibus diuinis scripturis, & veteribus & nouis, & per quas prænunciatus, & per quas annunciatus est Christus, non est aliud nōmē sub celo, in quo oportet homines saluos fieri. Constituuntur autem purgati ab omni cogitatione corruptionis, in placidis sedibus, donec recipient corpora sua, sed iam incorruptibilia, quae ornent non onerent. Hoc enim placuit optimo & sapientissimo creatori, ut spiritus hominis Deo pie subditus, habeat se liciter subditum corpus, & sine fine permaneat ista felicitas. Ibi veritatem sine vila difficultate videbimus, eaque charissima & certissima profruemur. Nec aliquid queremus mete ratiocinante, sed cōtempente cernemus, quare non sit filius spiritus sanctus, cum de patre procedat. In illa luce nulla erit quæstio: hic vero ipsa experientia tamen mihi apparuit esse difficilis, quod & illis qui haec diligenter atque intelligent legent, proculdubio similliter apparebit, ut cum me in secundo huius operis libro 2. c. 3. in alio loco inde dicturum esse promiserim, quo fine. tienescunq; in ea creatura quae nos sumus aliquid illi rei simile ostendere volui, qualecumque eloquium meum sufficiens elocatio secuta non fuerit: quāuis & in ipso intellectu contumelie senserim magis habuisse quam effectum: & in una quidem persona quod est homo inventisse imaginem summae illius Trinitatis, & in re mutabili tria illa ut facilius intelligi possent, etiam per temporalia internalla maxime in libro nono monstrare voluisse. Sed tria vni persona, non sicut humana poscit intentio, tribus illis personis conuenire potuerunt, sicut in hoc libro quintodecimo demonstravimus. Deinde in illa summa Trinitate quae Deus est internalla temporum nulla sunt, per quae poscit ostendi aut saltē requiri, utrum prius de patre natus sit filius, & postea de amboibus processerit spiritus sanctus: quem scriptura sancta spiritum eum dicit amborum. Ipse est namque de quo dicit Apostolus, Quem autem estis filii, mihi sit Deus spiritus filii sui in corda vestra. Et ideo est de quo dicit id est filius, Non enim 1. vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Et multis alijs diuinorum eloquiorum testimonij coprobatur patris & filii esse spiritum, qui proprie dicitur in Trinitate spiritus sanctus. De quo ita dicit ipse filius, **Supra. li.** 2. c. 3. in

D 1. Tim. 1. **Sapie. 9.** **Ioan. 1.** **Mundo corde eorum non habet iusta.** **Cap. 25.** **1. Ti. 2.** **Internal. la temporalia internalla maxime in libro nono monstrare voluisse. Sed tria vni persona, non sicut humana poscit intentio, tribus illis personis conuenire potuerunt, sicut in hoc libro quintodecimo demonstravimus. Deinde in illa summa Trinitate quae Deus est internalla temporum nulla sunt, per quae poscit ostendi aut saltē requiri, utrum prius de patre natus sit filius, & postea de amboibus processerit spiritus sanctus: quem scriptura sancta spiritum eum dicit amborum. Ipse est namque de quo dicit Apostolus, Quem autem estis filii, mihi sit Deus spiritus filii sui in corda vestra. Et ideo est de quo dicit id est filius, Non enim 1. vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Et multis alijs diuinorum eloquiorum testimonij coprobatur patris & filii esse spiritum, qui proprie dicitur in Trinitate spiritus sanctus. De quo ita dicit ipse filius, **Quem****

Ioan. 19.
Ioan. 14.
1. sen. d.
14. ca.
temporalis
Ioan. 15.
Ioan. 20.
Luce. 1.

Mat. 22.
1. sen. d.
14. c. i.
aliqui.
10. an. 2.
Mat. 2.

1. sen. d.
14. c. h.
querit.
Acto.

Mat.

Quem ego mittā vobis à patre. Et alio loco,
Ioan. 19. Quē mitret pater in nomine meo. De vtroq;
1. sen. di. aut procedere, sic docetur, qā ipse filius ait,
14. ca. de. De patre procedit. Et cū resurrexisset à mor
temporal. tuis & apparuisset discipulis suis, insufflavit
Ioan. 15. & ait, Accipite spm sanctū, vt eū etiā de se p
cedere ostñderet. Et ipse est virtus q̄ de illo
Joan. 20. exibat, sicut legitur in Euangelio, & sanabat
Lucre. 6. oēs. Quid vero fuerit vt post resurrectionē
H suā, & in terra prius daret, & de cōlo postea
 mitteret spm sanctū, hoc ego existimō, qā p
 ipsum donū diffunditur charitas in cordib.
nostris, qua diligimus Deū & proximū, secū
dū duo illa p̄cepta, in quibus totā lex p̄det
& Prophete. Hęc significans dñs Iesus, bīs
1. sen. di. dedit spiritum sanctū, semel in terra p̄ p̄ dile
14. c. iūt. ctionē proximi, & iterū de cōlo propter dā
 lectionem Dei: & si forte alia ratio reddatur
 aliqui.
Ioan. 20. de spiritu sancto bis dato, eundē tamen spiritu
Mat. 28. sanctū datū, cū insufflasset Iesus, de quo
 mox ait, Ite baptizare omnes gētes in nōe
 patris & filij & spiritu sancti: vbi maxime
 cōmendatur hęc Trinitas, ambigere nō de
 bemus. Ipse est igitur qui de cōlo etiā datus
 est die pentecostes, idest, post dies decē quā
 dominus ascendit in cōlū. Quomodo ergo
 Deus non est qui dat spiritum sanctū? Imm̄
 quantus Deus est qui dat Deū? Neq; enim, ali
 quis discipulorū eius dedit spiritum sanctū.
1. sen. di. Orabant quippe vt veniret in eos quibus ma
14. c. hic. nū imponebant, nō ipsi eum dabāt. Quē mo
 rē in suis prepositiis etiā nūc seruat Ecclesia.
Acto. 8. Deniq; & Simon magus offerens Apostolis
 pecunia, non ait, date & mihi hanc potesta
 té vt dem sp̄ritum sanctū: sed cuicunq;, in
 quī, imposuero manus vt accipiat spiritum
 sanctū, quia neq; scriptura superius dixerat,
I videns aut̄ Simon quod Ap̄stoli darent sp̄
 ritum sanctū: sed dix̄at videns aut̄ Simon q̄
 per impositionē manuum Apostolorū dare
 tur sp̄itus sanctus. Propter hoc & dōminus ip
 se Iesu spiritum sanctum, nō solum dedit vt
 D̄us, sed ēt accepit vt homo, propterea di
 c̄tus est plenus gratia. Et manifestius de illo
 scriptū est in actibus Apostolorū, Quoniā
 vnxit eū Deus spiritu sancto. Non vtiq; oleo
 visibili, sed dōno grātiae, quōd visibili signi
 fatur vnguento quo baptizatos vngit Eccl
 esia. Nec sane tunc vnc̄tus est Christus sp̄
 ritu sancto, quādo super eū baptizatū velut co
Matt. 3. lūba descendit. Tuncn. corpus suū, idest, Ec-

clesiā suā prefigurare dignatus est, in qua p̄
 cipue baptizati accipiunt spiritum sanctū:
 sed ista mystica & inuisibili vunctione in-
 telligendus est vnc̄tus, q̄m verbo Dei caro fa
 ctū est, idest, quādo humana natura sine vl
 lis p̄cedētibus bōnōrum operū meritis Dei
 verbo est in utero virginis copulara, ita vt cū
 illo fieret una persona: ob hoc eū confitem
 natū de spiritu sancto, & virgine Marj. Ab
 surdissimū est enim vt credamus cōpū iā tri
 ginta esset annorū, eius enim aetas à Joāne
 baptizatus est, accepisse spiritū sanctū, sed ve
 nisse illū ad baptismū, sicut s̄p̄ vlo omnino
 peccato, ita non sine spiritu sancto. Si enim
 de famulo eius & p̄cūrōre ipso Joāne scri
 ptū est, Spiritus sancto replebitur iam inde ab
 utero matris sua, q̄o quamuis seminatus à
 patre, tamen spiritus sanctū in utero forma
 tus accepit, quid de homine Christo intelli
 gendum est vē credendū cuius carnis con
 ceptio nō carnis sed spiritalis fuit in eo ēt
 quod de illo scriptū est, quod accepit à pa
 tre promissiō spiritu sancti & effuderit,
 vtraz̄ natura monstrata est, & humana. s. & c
 dāma, & accepit quippe vt homo, effudit vt
 Deus. Nos aut̄ accipere quidē hoc donū pos
 sumus pro modulo nōsro, effundere aut̄ su
 per alios nō vtiq; possumus, sed vt hoc fiat,
 Deū super eos a quo hoc efficitur inuoca
 mus. Nunquid ergo possumus querere vtrū
 ī processerat de patre spiritu sanctus quan
 do natus est filius, an nōdū processerat, & il
 lo nato de vtroq; processerat, & illo nato de
 vtroq; processit vbi nulla sunt tēpora: sicut
 potuimus querere vbi innenimus tēpora, vo
 luntatē prius de humana mente procedere,
 ut queratur quod inuentum proles vocetur
 Quia iā parta seu genita voluntas illa perfici
 tur, eo sine requiescens, vt qui fuerat appe
 titus querentis, sit amor frumentis, qui iam de
 vtroq; idest, de gignente mente, & de genita
 actione tanquā de parente ac prole proce
 dat? Nō possunt prorsus ista queri vbi nihil
 ex tēpore inchoatur, ut consequenti perfici
 tur in tempore. Quapropter qui potest
 intelligere sine tempore generationem filij
 de patre, intelligat sine tempore processio
 nem spiritu sancti de utroque. Et qui potest
 intelligere in eo quod ait filius, Sicut habet
 pater uitam in semetipso, non sine uita exi
 stenti iam filie uitā deditis, sed ita eū sine tē
 pore

Ioan. 1.

K

ab. 1.

1. 1. 1.

Iom. 3.

Lucre. 1.

L

ab. 1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

.2. DEO ET TRINITATE II

pore genuisse, ut vita quā pater filio gignendō dedit: coeterna sit vita patris q̄ dedit, intelligat sicut habet pater in semetipso vt de illo procedat spūssanctus, sic dedidit filio de illo procedat idē spiritus sanctus, & vtrungs sine tēpore, atq; ita dictū spiritus sanctū de patre procedere, vt intelligatur, quod ēt procedit de filio, de patre esse & filio. Si n. qcqd haec de patre habet filius, de patre habet vti que vte illo procedat spiritus sanctus. Sed nū M la ibi tēp̄a cogitentur quę habent prius & posterius, vta omnino nulla ibi sunt. Quo ergo non ab absurdissime filius dicetur ambo. rū, cū sicut filio or̄estat essentiā sine initio tēporis, sine vlla mutabilitate naturae de patre generatio, ita spiritus sancto p̄stat essentiā sine initio sine vlla mutabilitate naturae de vtroque processio. Ideo enim cū spiritus sanctum genitū nō dicamus, dicere vū nō audemus in genitū, ne in hoc vel vocabulo vel duos patres in illa Trinitate, vel duos qui non sunt. alio quispiā suspicet. Pater enim solus non est de alio, ideo solus appellatur ingenitus, nō quidē in scripturis, sed in cōsuetudine di sputariū, & de re tāta sermonē qualē valerint proferentiū. Filius autem de patre natus est: & spiritus sanctus de patre principaliter, & ipso sine vlo temporis interhallo dante, cōmuniter de vtroq; procedit. Diceretur aut̄ filius patris & filij, si quod abhorret ab omniū sanorū sensibus eū ambo genuisēt. Non igitur ab vtroq; est genitus, sed procedit ab vtroq; amborū spiritus Verū quia in illa coeterna, coequali & incorporali & ineffabilitate immutabili atq; inseparabili Trini & cur so tate difficillimū est generationē à processio lus pater sione distinguere, sufficiat interim eis qui ex ingenitus tendi non valent in amplius, id quod de hac cap. 27. re in sermone quodā proferēdo ad aures populi Christiani diximus, dictumq; cōscripti mus. Inter cetera enim cū per scripturarum sanctarū testimonia docuissem, de vtroq; procedere spūsanctū: si ergo, inquā, & de patre & de filio procedit spiritus sanctus, cur filius dixit, de p̄c procedit? cur putas, nisi quēadmodū solet ad eū referre & quod ipsius est, de quo & ipse est? Vnde & illud est quod ait, Mea doctrina nō est mea, sed eius qui me misit: si igitur hic intelligitur eius doctrina quā tamen dixit nō suā sed patris, quāto magis illic intelligendus est, & de ipso procedere spūsanctus, vbi sic ait, De patre pcedit: vt nō diceret de me nō pcedit? A quo aut̄ habet filius vt sit Deus, est n. de Deo Deus, ab illo habet vtiq; vt de illo ēt pcedat spiritus sanctus; ac per hoc spūsanctus vt ēt de illo procedat sicut procedit de patre ab ipso habet patre. Hic vtcung; ēt illud intelligitur, quānū i talibus quales nos sumus intelligi potest cur nō dicatur natus esse, sed potius procedere spūl sanctus, qm si & ipse filius diceretur, ambo. rū vtiq; filius diceretur; q; absurdissimū est. Filius quippe nullus est duorū, nisi patris & m̄ris. Absit aut̄ vt inter Deū patrē, & Deū filiū aliqd tale suspicemur, q; nec filius hominū simul ex matre & patre pcedit sed cū in matrē procedit ex patre, nō tūc pcedit ex matre & cū in hanc lucē procedit ex matre, nō tūc procedit ex patre. Spiritus aut̄ sanctus nō de patre procedit in filiū; & de filio procedit ad sanctificandā creaturā, sed simul de vtroque procedit: quanvis hoc pater filio dederit vt quemadmodū de se, ita de illo quoq; procedat. Neq; enim possimus dicere quod nō sit vita spiritus sanctus, cū vita pater, vita sit filius: ac per hoc sicut pater cū habeat vitā in semetipso, dedit & filio vitā habere in semetipso, sic ei dedit vitā procedere de illo, sicut & procedit de ipso. Hoc de illo sermone in hunc librū transtulī, sed fidelibus non infidelibus loquens. Verū si ad hanc imaginē contiendā, & ad videnda ista quā vera sint, quę in eorū mente sunt, nec tria sic sunt vt tres p̄sonae sint, sed omnia tria hominis sunt quę una persona est, minus idonei sunt: cur non ī illa summa Trinitate quę Deus est credit potius quod in sacris literis inuenitur, quā poscunt liquidissimam reddi sibi rationē, q; ab humana mente tarda scilicet infirmaque ron, capitur? Et certe cum inconcussē cōdiderint scripturis sanctis tamquam veracissimis testibus, agant orando & cōferrendo & bene vidento vt intelligent, id est, "quantum videri potest videatur mente quoq; tenetur fide. Quis hoc prohibeat, immo vero ad hoc quis non horretur? Si autem propterea negandum putant ista esse, qui ea nō valent cęcis mentib⁹ cernere, debent & illi qui ex nativitate sua cęci sunt, esse folem negare. Lux ergo lucet in tenebris. Quod si eam tenebræ non comprehendunt, illuminentur Dei dono prius vt sint fides,

Ioan. I.

Pſ. 138.

Pſ. 102.

Lc. 10.

Pſal. 16.

E

Ies,

Ioh. I. Ies, & incipiant esse lux in cōparatione infidelium: atq; hoc p̄missio fundamento ædificentur ad videnda quæ credunt, ut aliqñ possint videre. Sunt n. quæ ita creduntur, vt vide ri iam omnino non possint. Non. n. Christus iterum in cruce uidendus est: sed nisi hoc creditur q̄ ita factum atque uisum est, ut futurū ac videndum iā non speretur, non peruenitur ad Christū, qualis sine fine uidendus est.

Quantū uero attinet ad illam summā ineffabilē incorporeā immutabilem q̄ naturam per intelligentiā utcunq; cernēdam, nusquā se melius regente dunt: taxat fidei regula acies humanae mētis exercet, q̄ in eo q̄ ipse homo in sua natura melius ceteris animalibus, melius ēt ceteris animaꝝ lux partibus habet, q̄ est ipsa mens. Cui quidam rerum inuisibiliū tributus est uisus, & cui tanquam in loco superiore atque interiore honorabiliter præsidēti, iudicanda omnia nunciant ēt corporis sensus, & qua non est superior cui subdita regenda est nisi Deus. Verum inter hæc q̄ multa iam dixi, & nihil illius summae Trinitatis ineffabilitate dignum me dixisse audeo profiteri, sed confiteri potius mirificat̄ sciētiā eius ex me inualuisse, nec posse me ad

Pſ. 138. illam. O tu anima mea vbi te esse sentis, ubi iaces, ubi stas, donec ab eo qui propitius factus est omnib. inquinamentis tuis sanentur

Pſ. 102. omnes languores tui? Agnoscis te certe in illo esse istabulo, quo Samaritanus ille perduxit eū quē reperit à multis latronib. inflictis vulneribus semiuiuum. Et tñ multa uera uidisti, non his oculis quib. uidentur corpora colorata, sed eis pro quib. orabat qui dicebat, Oculi mei uideant æquitatē. Nēpe ergo multa uera uidisti, eaꝝ disreueisti ab illa luce qua tibi ea lucente uidisti: atolle oculos in ipsam lucē, & eos in ea fige si potes. Sic n. uidebis quid distet nativitas uerbi Dei à processione doni Dei, pp. q̄ filius unigenitus nō de patre genitum, alioquin frater eius esset, sed procedere dixit sp̄s sanctū. Vnde cū sit cōio quādā consubstantialis patris & filij, ambo-

E sp̄s, non amborum, q̄ absit, dictus est filius. Sed ad hoc dilucide perspicueq; cernerem, non potes ibi aciē figere, scio quia nō potes. Verū dico, mihi dico, quid non possū scio. Ista tñ tibi ostēdit in te tria illa, in quib. te summae ipsius, quam fixis oculis contéplati nondum uales, imaginem Trinitatis agno-

scas. Ipsa ostēdit tibi uerbum uerum esse in te, qñ de scientia tua gignitur, i. qñ quod scimus dicimus: quāuis nullius gentis lingua significantem uocē uel proferamus uel cogitemus, sed ex illo q̄ nouimus cogitatio nostra formetur: sitq; in acie cogitantis imago simillima cognitionis eius quā memoria cōtinebat, ista duo, s. uelut parentem ac prolem tertia uolūtate sue dilectione iungente. Quā quidem uolūtate de cognitione procedere: nemo. n. uult, q̄ omnino qđ uel quale sit ne scit, non tñ esse cognitionis imaginē, & ideo quandam in hac re intelligibili natiuitatis & processionis insinuari distantiā, qm̄ nō hoc est cognitione conspicere q̄ appetere, uel ēt perfrui uoluntate, cernat discernatq; qui potest. Potuisti & tu, quāuis non potueris ne que possis explicare sufficienti eloquio, q̄ inter nubila similitudinū corporalium, que cognitionibus humanis occursare non desinunt, uix uidisti. Sed illa lux quā nō est q̄ w, & hoc tibi ostēdit, aliud esse illas incorporeas similitudines corporū, & aliud esse uerum, q̄ eis reprobatis intelligentia contuemur: hēc & alia simili ter certa oculis tuis interioribus lux ille mostrauit. Quā igitur causa est cur acie fixa ipsam uidere non possis, nisi utiq; infirmitas? Et quid tibi eā fecit nisi iniurias? Quis ergo lanat oēs lāguores tuos, nisi qui propitius fit omnib. iniuritatib. tuis? Librum itaq; istū iam tandem aliqñ precatio ne melius q̄ disputatione concludam. Dñe Deus noster, credimus in te patrem, & filiu & spiritum sanctū. Neq; n. diceret ueritas, Itē baptizate omnes gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti, nisi Trinitas esses. Nec baptizari nos iuberet dñe Deus in eius nomine qui non est dñs Deus. Neque diceretur uoce diuina, Audi Israel, dñs Deus tuus Deus unus est: nisi Trinitas ita esses, ut unus dñs Deus esses. Et si tu Deus pater ipse esses, & filius uerbū tuum Iesus Christus ipse esses; & donū uestrū spiritus sancti, non legeremus in literis ueritatis, Misit Deus filium suum. Nec tu, ò unigenite, dices de spiritu sancto. Quem mittet pater in nomine meo, & quem ego mittam uobis à patre. Ad hāc regulam fidei dirigens intentionem meam quantum potui, quantum me posse fecisti, quæsiui te & desiderau intellexisti uidere quod credidi & multum disputau & laborau. Dñe Deus

meus,

Pſ. 102.
Conclusio
libri cō p
catimē et
excusatio
ne de mul
tiloquio.
Cap. 28.

G

DE GENESI AD LITERAM IMPERFECTVS

mens, vna spes mea, exaudi me ne fatigatus
nolim te querere, sed queram faciem tuam
semper ardenter. Tu da querendi vires qui
inuenire te fecisti, & magis magisque inue-

P. 104. niendi te spem dedisti. Coram te est firmi-

tas, & infirmitas mea: Illam serua, istam sa-
na. Coram te est scientia & ignorantia mea.
Vbi mihi aperiuiisti, suscipe intrantem. Vbi
clausisti, aperi pulsanti. Meminerim tui, in-

Prov. 10. telligam te, diligam te. Auge in me ista, do-

nece me reformat ad integrum. Scio scriptum
esse, In multiloquio non effugietur peccatum.
Sed utinam prædicando verbum tuum, &

laudando te tantummodo loquerer: non so-
lum fugerem peccatum, sed meritum bonum
acquirerem, quamlibet multum sic loquerer.

z. Ti. 4. Neque n. homo de te beatus, peccatum præ-
cipiter germano in fide filio suo, cui scripsit
dicens, Prædicta verbum, insta opportune,
importune. Nunquid dicendum est istum

non multum locutum, qui non solum op-
portune, verum etiam importune verbum

tuum domine non tacebat? Sed ideo non
erat multum, quia tantum erat necessarium.

Libera me Deus à multiloquio quod patior
intus in anima mea misera in conspectu tuo,

& confugientem ad misericordiam tuam.
Non enim cogitationibus taceo, etiam ta-

cens vocibus. Et si quidem non cogitarem,
nisi quod placeret tibi, non vtique rogarem,

vt me ab hoc multiloquio liberares. Sed mul-

te sunt cogitationes meæ, tales quales nosti,
cogitationes hominum quoniam vanæ sunt.

Psal. 93. Dona mihi non eis consentire, & si quando

me delectant, eas nihilominus improbare,
nec in eis velut dormitando immorari. Nec

intantum valeant apud me, vt aliquid in ope-

ra mea procedat ex illis, sed ab eis mea salté-

sit tuta sententia, tuta conscientia, tenuente.

Sapiens quidam cum de te loqueretur in li-

bro suo qui Ecclesiasticus proprio nomine
iam vocatur, Multa, inquit, dicimus & non

peruenimus, & consummatio sermonum vni-

uersa est ipse. Cū ergo peruenimus ad te,
cessabunt multa ista quæ dicimus, & non

peruenimus, & manebis vnu omnia in om-
nibus: & sine fine dicimus vnum, laudan-

I. Co. 15. tes te in vnum, & in te facti etiam nos vnum.

Domine Deus vnu, Deus Trinitas, quæcum-

que dixi in his libris deo agnoscat & tui:
si qua de meo, & tu ignosce & tui. Amen.

D. AURELII AVGVSTINI
de Genesi ad literam imperfectus.

LIBER VNVS.



E obscuris naturalium rerum,
quæ omnipotenti Deo artifice
facta sentimus, non affirmando,
sed querendo tractandum
est, in libris maxime quos no-

bis cōmendat authoritas, in quib. temeritas
afferenda incertæ, dubiæq; opinionis, diffi-

cile sacrilegij crimen evitat: ea tñ querendi
dubitatio catholica fidei metas non debet
excedere. Et qm̄ multi ad suam suam, que

præter fidem est catholicæ discipline exposi-

tionem scripturarum diuinarum trahere con-

sueuerunt, ante tractationē huius libri catho-

lica fides explicanda est. Est aut̄ hæc, Deum
patrem omnipotentem vniuersam creaturam

fecisse atq; constituisse per filium suum vni-

genitum, i. sapientiam & virtutem suam con-

substantiale sibi & coeternam in unitate spiri-

ritus sancti, & ipsius consubstantialis & co-

æterni. Hanc ergo Trinitatem dici vnu Deum,

cumq; fecisse & creasse omnia quæ sunt, in-

quantu sunt, catholicæ disciplina dici iubet,
ita vt iubet ita vt creatura omnis siue intelle-

ctualis siue corporalis, vel q; breuius dici po-

test, secundum verba diuinarum scriptura-

rum, siue inuisibilis siue visibilis, non de Dei
natura, * sed à Deo sit facta de nihilo, nihil q;

in ea esse q; ad Trinitatem pertineat, nisi q; Deo nā
Trinitas condidit, ista condita est. Quapro-

pter creaturam vniuersam neque consubstan-

tialē Deo, neq; coeternam fas est dicere at

que credere. Esse aut̄ omnia quæ fecit bona
valde, mala vero nō esse naturalia, sed omne

q; dī malum, aut peccatum esse, aut pēna pec-
cati, Nec esse peccatum nisi prauū liberæ vo-

luntatis assensum, cū inclinamur ad ea q; iu-
stitia vetat, & vnde liberū est ablinere, i. nō
in rebus istis, sed in vsu earum legitimo. Vtus
aut̄ rerum est legitimus, vt anima in lege Dei
maneat, & vni Deo plenissima dilectione
subiecta sit, & cetera sibi subiecta sine cupidi-

tate aut libidine ministret, i. scdm pceptum
Dei. Ita n. sine difficultate & miseria, & cū
sūma felicitate & beatitudine administrabit.

Pēna vero p̄cti est, cū ipsis creaturis non sibi
seruentib. cruciata, cū Deo ipsa nō seruit, catt.

Temer-
tas affer-
di.
cap. 1.

Fides ca-
tholica.

Catholica
Modi ex-
ponendæ
legi. c. 2.
Gen. 1.

Historia
Allegoria
Analogia
Eymolo-
gia
Creatio
cali ter-
regi. c. 3.
Gen. 1.

Ioan. 8.
Principiis
duplex.

que

que creature illi obtéperabat, cū ipsa obtéperabat Deo. Itaq; nō esse ignē malū, quia crea-
tura Dei est, sed tū vri eo imbecillitatem no-
strā ex merito peccati. Dici aut̄ peccata natu-
ralia, qua necesse est cōmitti ante misericor-
diā Dei, postquā in hanc vitā per peccatum li-
beri arbitrij lapsi sumus: renouari hominem
per Iesum Christū dām nostrum, cū ipsa in-
effabilis, ac incōmutabilis Dei sapientia ple-
nū totumq; hominē suscipere dignata est, &
nasci de spiritu sancto & virgine Maria, cruci-
fisi, sepeliri & resurgere, & ascēdere in celum,
q; iam factū est: & venire ad iudicandos
viuos & mortuos in fine seculi, & resurrec-
tionē mortuorum in carne, q; adhuc futurū
prædicatur: datum esse sp̄m sanctum, creden-
tib. in eo, constitutā ab illo matrē Ecclesiam
q; catholica dī, ex eo quia vniuersaliter per-
fecta est, & in nullo claudicat, & per totum
orbē diffusa est: remissa esse penitentib. priora
peccata, & vitā eternam celorumq; regnū
promissum. Secundū hanc fidē quā possunt
in hoc libro queri & disputari, cōsiderandū
est. In principio fecit Deus celum & terrā.
leg. c. 2. Quatuor modi à quibusdā scripturarum tra-
torib. traduntur legis exponentiae, secun-
dum historiā, secundū allegoriā, secundū
analogiā, secundū etymologiam, Historia:
Allegoria est, cum siue diuinitus siue humanitas res ge-
Analogia sta cōmemoratur. Allegoria, cū figurate di-
Etymolo- cta intelliguntur. Analogia, cū veteris & no-
gia.
Creatio- ui testōrum congruentia demonstratur. Ety-
tali ter- mologia, cū dictorū factorumq; cause red-
req;. c. 3. duntur. Hoc ergo q; scriptum est, In princi-
Gen. 1. pio fecit Deus celum & terrā: queri potest,
vtrum tantūmodo secundū historiam acci-
piendū sit, an ēt figurate aliquid significet, &
quo congruat Euangelio, & qua causa liber
iste sic inchoatus sit. Secundum historiam au-
tē quaritur, quid sit in principio, i. vtrum in
principio tēporis, an in principio o: in ipsa sa-
pientia Dei, quia & ipse Dei filius principiū
se dixit, qn̄ ei dictum est, Tu quis es: & dixit,
Principiū q; & loquor vobis. Est. n. princi-
pium sine principio, & est principiū cū alio

D principio. Principiū sine principio solus pa-
ter est, ideo ex uno principio esse omnia cre-
dimus. Filius aut̄ ita principium est, vt de pa-
tre sit. Ipsa ēt prima creatura intellectualis,
potest dici principiū ijs quibus caput est, q;
fecit Deus. Cum. n. recte appelletur princi-
piū caput, in illa gradatione Apostolus mu-
lierem tñ non dixit caput alicuius. Nam & Gradatio
virū dixit caput mulieris, & caput viri Chri-
stum, & caput Christi Deū, ita creatori crea-
tura subnectitur. An ideo in principio dictū
est, quia primum factum est? An non potuit
inter creatures primū fieri celum & terra, si
angeli & omnes intellectuales potestates pri-
mū factae sunt? Quia & angelos creaturam
Dei & ab eo factos credamus necesse est. Nā
& angelos enumerauit Propheta in 148. Psal. 32.
mo, cū dixit, Ipse iussit & facta sunt, ipse mā
dauit & creata sunt. Sed si primū facti sunt an
geli, queri potest, vtrum in tēpore facti sunt,
an ante omne tps, an in exordio temporis. Si
in tpe iam erat tps ante quam angeli fuerint.
Et qm̄ etiam tps ipsum creatura est, incipit
necesse esse vt aliquid prius q; angelos factū
accipiamus. Si aut̄ in exordio tēporis factos
dicimus, vt cum ipisis cōperit tps, dicendum
est falsum esse quod quidam volunt, ante celum
& terram tps esse cōpisse. Si autem prius
quam tps angeli facti sunt, querendum est
quo dictū sit in consequentib. Et dixit Deus,
siant luminaria in firmamento celi, vt luceāt
super terram, & dividant inter noctē & diē,
& sint in signa & tempora & dies & annos.
Hinc. n. potest videri, tunc cōpia esse tēpora
cum cœlū & luminaria cœli ordinatis itine-
ribus currere cōpissent: q; si verum est, quo
poterunt dies esse antequam tps esset si a cur-
su luminarium tps exorsum est, quæ quarto
die dicuntur esse facta? An ista dierum dige-
stio secundum consuetudinē humanæ fragi-
litatis ordinata est lege narrandi, & humili-
bus humiliter insinuandi sublimia, qua & ip-
se sermo narrantis non potest nisi aliqua ha-
bere & prima & media & ultima? An in tem-
porib. istis dictū est vt essent luminaria, quæ
tēpora homines interuallis morarum in cor-
poris motione metuntur? Hæc. n. tempora
si nullus motus corporum esset, nulla essent,
& ipsa sunt hominibus manifestiora. Quod
si admittimus querendum est, vtrum prater
motū corporum possit esse tps in motu in-
corporex creature, veluti est anima vel ipsa
mens: quæ utiq; in cogitationibus mouentur,
& ipso motu aliud habet prius, aliud poste-
rius, q; sine interuallo tēporis intelligi non
potest. Quod si accipimus, et ante celum &
terram potest intelligi tps fuisse, si ante celū
& ter-

DE GENESI AD LITERAM IMPERFECTVS

G& terram facti sunt angeli. Erat n. iam crea-
 tura quæ motibus incorporeis tps ageret, Et
 recte intelligitur cum illa etiam tps esse, vt
 in anima q̄ per corporeos sensus corporeis
 motibus assuefacta est. Sed fortasse non est in
 principiis. & creaturis supereminētibus. Sed
 quoq̄ modo hoc se habeat res. n. secretissima
 est, & humanis coniecturis impenetrabilis: illud certe accipiendum est in fide, etiā
 si modū nostræ cogitationis excedit, omnē
 creaturā habere initium, tempusq; ipsum crea-
 turā esse, ac per hoc ipsum habere initium,
 nec coeternum esse creatori. Potest. n. cœlum
 & terra pro vniuersa creatura positum vide-
 ri, vt & hoc visibile æthereum firmamentū,
 cœlū appellatum sit, & illa creatura inuisibili
 lis supereminētū potestatum, rursusq; ter-
 ra omnis inferior pars mundi cū animalibus
 quibus inhabitatur. An cœlum omnis crea-
 tura sublimis atq; inuisibilis dicta est, terra ve-
 ro omne visibile, vt ēt sic possit hoc quod di-
 ctum est, In principio fecit Deus cœlum &
 terram, vniuersa creatura intelligi? Fortasse
 quippe non incongrue in cōparatione inui-
 sibilis creaturæ, omne visibile terra dicitur, vt illa
 cœli nomine nūcupetur. Qm̄ & anima quæ
 inuisibilis est, cum rerum inuisibilium amo-
 re tumesceret, & earum adceptione extolle-
 tur, terra dicta est, sicut scriptū est. Quid su-
 perbis terra & cinis? Sed quæri potest, vtrum
 iā distincta & cōposita omnia dixerit cœlū
 & terrā, an ipsam primo informem vniuer-
 sitatis materiem, quæ in has formatas & spe-
 ciosas naturas Deo ineffabiliter iubente dige-
 sta est, cœli & terræ nomine nūcupauerit?
 Quanquā. n. scriptum legerimus. Qui fecisti
 mundū de informi materia, tñ etiam ipsam
 materiam cuiusmodicunque sit, non possu-
 mus dicere non ab eo factam, ex quo omnia
 confitemur & credimus. Vt ēt ipsa digestio
 & ordinatio singularum quarumq; rerū for-
 matarū & distinctorū mundus vocetur: ipsa
 vero materies cœlum & terra, veluti semen
 cœli appellata sit, quasi cōfusum atque per-
 mixtum ab artifice Deo accipiendis formis
 idoneū. Hactenus de hoc quæstū sit quod di-
 ctum est, in principio fecit Deus cœlum &
 terram: nihil. n. horum temere affirmari po-
 tut. Terra aut̄ erat inuisibilis & incōposita,
 & tenebrae erant super abyssum, & spiritus
 Dei serebatur super aquam. Ab hereticis qui

Rom. 11.

I

veneri testō aduersātur, moueri calūnū huie
 loco solet, cum dicunt. Quo in principio se-
 cit Deus cœlū & terrā, si iam terra erat? Non
 intelligentes hoc esse subiectum, vt expone-
 retur qualis terra fuerit de qua iā dictū est,
 Fecit Deus cœlum & terram. Hæc aut̄ terra
 quā Deus fecit, inuisibilis erat & incōposita,
 donec ab eodē ipso discerneretur, & ex con-
 fusione in rerum certo ordine constitueret.
 An sic melius intelligitur, vt in hac execu-
 tione rursus eadem rerum materies cōmen-
 deretur quæ superius cœli & terræ nomine nū
 cupata est; vt iste sit sensus: In principio fecit
 Deus cœlum & terram, hoc autem quod cœ-
 lū & terra dictum est, terra erat inuisibilis
 & incōposita, & tenebrae super abyssum, i. q̄
 cœlum & terram appellatū est, materies erat
 confusa quædā, de qua mundus, qui duabus
 maxime partibus cœlo, & terra constat, di-
 gestis elementis & accepta forma fabricare-
 tur. Quæ confusio materiæ sic potuit insinua-
 ri populari intelligētiæ, si diceretur terra inui-
 sibilis vel incōposita vel inordinata vel im-
 parata, & tenebrae super abyssum, idest super
 profunditatem vastissimam: quæ rursus pro-
 funditas ex eo fortasse nominata est, quia nul-
 lius intelligentia propter ipsam informitatē
 penetrari potest. Et tenebrae erant super faciē
 abyssi. Vtrum subter abyssum erat & supra te-
 nebrae quasi iam loca distincta essent? An qm̄
 materiæ adhuc confusio exponitur, q̄ iam
 χρ̄os Græce dicitur, ideo dictū est, tenebrae
 erant super abyssum, quia lux non erat: quæ
 si esset vtiq; supra esset, quia esset eminētior,
 & ea quæ sibi subiecta erant, illuminaret? Et
 reuera qui diligenter considerat quid sint te-
 nebrae, nihil aliud inuenit quam lucis absen-
 tiā. Ita igitur dictum est, Tenebrae erant su-
 per abyssum: ac si dictum esset, non erat lux
 super abyssum. Quapropter hac materies q̄
 consequenti operatione Dei, in rerū formas
 ordinata distinguitur, appellata est terra inui-
 sibilis & incomposita, & profunditas carens
 luce, quæ appellata est superius nomine cœ-
 li & terra. Si tamen non cœlum & terram
 dicendo, vniuersitatem prius proponere vo-
 luit, vt postea, insinuata materia, mundi par-
 tes exequeretur. Et sp̄s Dei ferebatur super
 aquā: Nusquā dixerat aquam fecit, nec tñ vi-
 lo modo credendū est aquā Deū nō fecisse,
 & eam iam fuisse antequā ille aliquid cōsti-
 tuisset:

Abysse.

Elemento
vnum natus
ra.

Q
pu
la
fl
vi
tū
m
qu
re
irr
pr
qu
mi
ri a
&
q
an
pro
fit
rā
po

Mater-
radicis
Ecc. 10.

Terra in
uifibilis.
Cap. 4.

Rom. II. tuissit: etenim ille est ex quo oīa, p̄ quē omnia, sicut Apostolus dicit. Ergo & aquā Deus fecit aliter credere magnus error ē. Cur igit̄ non dicitū est p̄ aquā Deus fecerit? An rursus eandē materiam quam vel celi & terre vel inuisibilis & incompositē atq; abyssi nomine nuncupauerat, ēt aquam voluit appellare? Cur n. non & aqua appellareſ si terra potuit, cū adhuc neq; aqua distincta atq; formata, neq; terra ēſſet, neq; aliquid aliud? Sed primo fortasse celū & terra appellata est, secūdo terra incomposita, & abyſſus carens luce, tertio aqua nō incongrue: vt primo ipsius vniuersitatis propter quam facta est materies

Le omnino nihilo, celi & terrae nomine vocaretur: secundo terre incompositę atq; abyſſi nomine insinuaretur informitas, q̄a inter omnia elementa terrae est informior & minus relucens q̄ cetera: tertio aquae nomine significaretur materia subiecta operi artificis aqua. n. nobilio r̄ est quam terra. Et ideo proper operādi facilitatē & in otum faciliore, subiecta materies artifici, aqua magis vocanda erat q̄ terra. Et aer quidē mobilior est q̄ aqua ethere autē mobilior ipso aere, non absurde creditur aut sentitur. Sed aeris vel ætheris noīe minus conuenienter appellareſ materies. Magis. n. hæc elemēta vim credūtur habere faciendi, terra vera & aqua patiendi. Quod si occultū est, vel certe apertissimum puto, quod aquam ventus mouet, & nonnulla terrēa: ventus aut̄ est aer motus & quasi fluctuās. Ergo cū aer aquā moueat manifeste vnde autē ipse mouetur, vt sit ventus occultū sit, quis dubitet congruentius aquę nomine materiam vocari quia mouetur, q̄ aeris qui mouer. Moueri aut̄ pati est, mouere face re. Huc accedit, q̄ ea quae terra gignit aqua irrigantur, vt nasci & profici possint, ita vt prope videatur in hac ipsa nascientia eadē aqua cōuerter. Quocitca cōgruentius aquae nomine appellaretur materies, cū subdita operi artificis insinuaretur proper mobilitatem & cōuersiōnē in quaeq; nascentia corpora, q̄ nomine aeris in quo sola mobilitas posset animaduerti: cetera vero quibus materia expressius significaret, defūſſent, vt totus iste sit sensus. In principio fecit Deus celū & terrā. i. materia quae celi & terre formā capere posset. q̄ materia terra inuisibilis & incomposita erat. i. informis & luce carēs profunditas: q̄

tamen quā mouenti & operanti artifici subiecta ēſſet, propter hoc c ipsum q̄ cedit operati, aqua ēt nominata ēſſet. In hac igit̄ materia significatione prius insinuatus est finis eius, idest propter quid facta sit, scđo ipsa informitas, tertio seruitus sub artifice atq; subiectio. In primo, celū & terra: propter hoc enim facta materies. Secūdo terra inuisibilis & incomposita, & tenebrę super abyſſum. i. ipsa informitas sive lumine. Tertio aqua subiecta spiritui ad habitandū formasq; cupiēdas: ideo super aquā ferebatur spiritus Dei, vt spiritū operantem, aquam vero vnde operaretur intelligamus. i. materiam fabricabilem. Cum. n. ista tria dicimus vnius rei nomina, materia mundi, materia informis, materia fabricabilis, horum primo nomini bene adiūgitur celū & terra: secundo obscuritas, confusio, profunditas, tenebrae: tertio cedēdi facilis, cui iā ad operandū spiritus superferat artificis. Et spiritus Dei superferebatur super aquā. Nō ita superferebatur sicut oleum aquae, vel aqua terrae. i. quasi contineret. Sed si ad hoc de visibilibus exēpla capiēda sunt sicut superfertur lux ista Solis aut Lunae his corporibus quae illuminat in terra: non. n. cōtinetur illis, sed cū celo continetur istis superpertur. Item caendum est, ne quasi locorū spatijs Dei spiritū superferri materie putemus. sed vi quadam effectoria & fabricatoria, vt illud cui superfertur efficiatur & fabricetur. Sicut superfertur voluntas artificis ligno, vel cuiq; rei subiecte ad operandum, vel ēt ipsis mēbris corporis sui que ad operandū mouet. Et hæc similitudo cū iā sit omni corpore excellentior, parua est tamē & p̄ pē nihil ad intelligendā superlationē spiritus Dei, subiecta sibi ad operandum mundi materia. Sed nō inuenimus euidentiore similitudinē & propinquiorē rei de qua loquimur in ijs rebus, q̄ ab hominib. quomodo cū que capi possunt. Quapp̄ in hmōi cogitatione optime illud p̄cep̄ū tenebit, q̄ scriptū ē, Benedicentes Deū, exaltate illū quantūcūq; potueritis, superabit & adhuc. Hoc autē dicū sit, si hoc loco sp̄s Dei sp̄s sanctus, quē in ipsa ineffabili & incommutabili Trinitate veneramur, accipitur. Potest autem & aliter intelligi, vt sp̄m Dei, vitalem creaturam, qua vniuersus visibilis mūdus atque omnia corporea cōtinēt & mouenf, intelligamus: cui

Deus

Similitudo de spiritu super aquas.

Ecclesiastici. 43.

M q̄ nomine aeris in quo sola mobilitas posset animaduerti: cetera vero quibus materia expressius significaret, defūſſent, vt totus iste sit sensus. In principio fecit Deus celū & terrā. i. materia quae celi & terre formā capere posset. q̄ materia terra inuisibilis & incomposita erat. i. informis & luce carēs profunditas: q̄

*Elemento
vnum
natus
ra.*

DE GENESI AD LITERAM IMPERFECTVS

Deus omnipotens tribuit vim quandam sibi
seruandi ad operandū in ijs quæ gignūtur.
Qui spiritus cum sit omni corpore æthereo
melior, quia omnē visibilem creaturā om-

Psal. 23. spiritus Dei dicitur. Quid nomen non est Dei ex iis quae
Sapi. 11 conditae, cum etiam de ipsa terra dictum sit, Do-

Gen. 1. uersali complexione quod scriptu est, Qui tua sunt omnia dñe qui animas amas? Sed tunc pót ille spiritus sic intelligi, si quod dictum est. In principio fecit Deus celum & terram,

C tñ de visibili creatura dictu sentiamus, vt super materia reru visibiliu, i exordio fabricationis eorū superferretur inuisibilis spiritus qui tñ et ipse creatura esset. i. nō Deus, sed à Deo facta atq; instituta natura. Si aut vniuer se creature. i. intellectualis & animalis & corporalis materia creditur illo aquæ vocabulo enunciata, nullo modo hoc loco spiritus Dei pót, nisi ille incómutabilis & sanctus intelligi, qui ferebatur super materiā omniū reru quas fecit & condidit Deus. Tertia opinio de hoc spiritu oriri potest vt credat spiritus noīe, aeris elementū enunciatiū: vt vita quatuor elemēta insinuata sint, quibus mundus iste visibilis surgit, cœlū. & terra & aqua & aer, Nō quia iā erant distincta & ordina ta, sed quia in illius materiæ quanuis informi cōfusione, tñ exortura presignabantur, q; informis confusio tenebrarū & abyssi noīe cōmendata est. Sed quilibet sñiarum istarū vera sit, omniū rerū quæ orta sunt, quæ vide tur, & quæ non videntur, non quantū ad via tia quæ contra naturā sunt, sed quantū ad ipsas naturas attinet, Deū esse authorē & cōtore credendum est. Nullamq; omnino est creaturā quæ non ab ipso initiu perfectio

Fiat lux neq; habeat generis & libitanię lux, Et dicitur Deus, Fiat lux, & facta est lux. Deū dixiſſe, fiat lux, non voce de pulmonib⁹ edita.

D nec lingua, &c. dict. accep. per
Rom. 8. naliū sunt iste cogitationes , secundū aut car-
nē sapere mors est. Sed ineffabiliter dictū ē,
fiat lux. Vtrū aut hoc quod dictū est, filio vni-
genito dictū est, an idipsum quod dictū est,
filius vnigenitus est, quod dictū Dei verbum
dicitur per quod facta sunt omnia, queri po-
test dum tamen illa absit impietas , ut verbū
Dei vnigenitū filium quasi vocem prolata,
sicut à nobis sit, esse credamus. Verbum aut

Dei per quod facta sunt omnia, neccepit esse, nec desinet, sed sine inchoatione natu patri coeternus est. Quare hoc quod dictum est, fiat lux, sicepit & destitutus dici, magis filio dictum est hoc verbū, q̄ ipsum est filius. Et tñ ēt hoc ineffabiliter. Nec carnalis imago subrepatur in animū, & intellectū pium spiritalem cōturbet, quia & incipere aliquid & desinere in natura Dei si proprie accipiatur, temeraria & præcēps opinio est: carnalibus tñ & parvulis, non tanquā in ea mansuris, sed tāquā inde resurrecturis humanissime concedēda est. Quicquid tamen incipere & desinere Deus dicitur, nullo modo in ipsius natura, sed in eius creatura quæ illi miris modis optoperat, intelligendū est. Et dixit Deus, Fiat lux. Vtrū ea lux quæ his carnalib. oculis patet, an aliqua occulta quā nobis per hoc corpus videre non datū est? Et si occulta, vtrū corporea quæ per locorū spatia tenditur

fortasse i sublimib. partibus mundi: an incor
poreal qualis in anima est, ad quam vitandi
& appetendi refertur examen à sensibus cor
poris, qua non carent et animæ bestia tñ? An
ea quæ superior ratiocinatio apparet, ex qua
incipit oē quod creatum est? Quamlibet. n. lu
ce significet, facta tamen & creatâ debemus
accipere, non illâ qua fulget ipsa Dei sapië
tia quæ nō creata est sed natura, ne sine luce
Deus fuisse putetur priusquâ istâ de qua nūc
agitur condidisset. De hac. n. sicut ipsa verba
satis docent, hoc cōmendatur quod facta sit,
Et dixit, inquit, Fiat lux, & facta est lux. Alia
est lux de Deo natura, & alia lux quam fecit
Deus *natura de Deo lux ē ipsa Dei sapiëtia, a. l. n. m.
facta vero lux est q̄libet mutabilis siue cor
poreal siue īcorporeal. Mouere aut̄ solet, quo
lux corporea esse potuerit antequâ celū es
set & celi luminaria, que post istâ exponun
tur, quasi vero facile hoc ab homine perci
pi potest, automnino vlo modo potest, utrū
sit aliqua lux præter celū, q̄ tamen spatijs lo
corū distincta atq; diffusa sit, mundūq; am
pleteatur. Sed cū liceat hic & incorpoream
lucē intelligere, si non visibilē tantū creatu
ram in hoc libro sed omnem creaturā expo
sitam dicimus quid opus est in hac contro
uersia remorari: & fortasse quod querunt ho
mines, & quando angeli facti sunt, ipsi signi
ficatur hac luce, breuissime quidē, led th cō
uenientissime & decentissime. Et vidit lu
cem,

cem, quia bona est. Ista sententia non quasi insoliti benevolentiam, sed approbationem operis significare oportet intelligi. Quid. n. cōuenientius de Deo dī, quātum inter hoīes dici potest, q̄ cum ita ponit, dixit, factū est, placuit, ita vt in eo q̄ dixit, imperium eius in telligat, in eo q̄ factum est, potētia, in eo q̄d placuit benignitas, sicut insuffabila per hoīem hoībus, ita vt omnib. prodeſſent, dici debue runt. Et diuifit Deus inter lucē & tenebras. Hinc intelligi licet quāta diuini operis facilitate iſta dicant effecta. Non. n. quisquam est qui ſic estimet lucem factam vt effet confusa G cum tenebris, & ob hoc poſtea ſéparationis indigeret. Sed eo ipſo quo lux facta eſt conſe cuta eſt etiam diuifio inter lucē & tenebras.

Lux ſen- ſuum.
2. Co. 6.
Quā. n. ſocietas lucis cū tenebris? Deus ergo diuifit inter lucē & tenebras, quia lucē fecit, cuius abſentia tenebra vocant. Interest aut ī ter lucem & tenebras, ſicut interest inter veſtimētū & nuditatem, aut plenum & inane & familia. lā quod modis poſſit intelligi lux, ſupra dictum eſt, q̄b. contraria priuationes p̄it tenebrae nominari. Alia eſt. n. lux que v̄ his oculis corporeis etiam ipſa corporea, vt ſolis & lunę & ſtellarum, & ſi quid hmoi eſt, cui contraria ſunt tenebrae, cum aliquis loc' ea luce caret. Alia aut lux eſt vita ſentiens, & valens diſcernere que p̄ corpus ad aīe iudicium referunt, i.alba & nigra, canora & rauca, ſuave olentia, & putentia, dulcia & amara, calida & frigida, &c. huiusmodi. Alia eſt enim lux que ſentitur oculis, alia qua per oculos agitur ut ſentiat. Illa enim in corpore, haec aut quanuis per corpus ea, que ſentit percipiat, inanimata tñ eſt. Huic contraria ſunt tenebrae insensibilitas quēdam, vel ſi me lus insensualitas dī. i.nō ſentire, quanuis inferantur quā ſentiri poſſent ſi effet in illa vita lux iſta vnde ſentitur. Neque cum hoc mi-

H nifteria defunt corporis, ſicut in cēcis aut ſur dis. Nā in iſlorum animis eſt iſta lux de qua nunc agimus, ſed instrumenta corporis defunt. Neque illo modo quō inſilētio vox nō audiē, cum & iſta lux eſt in anima, & affiunt corporis instrumenta, ſed nihil quod ſentiat interfertur. Non ergo qui iis cauſis non ſentit, caret iſta luce. Sed cum talis potentia non eſt in aīa, quā iam nec aīa dici ſoleat, ſed tñ vi ta, qualis perhibet eſte vitis & arboris, & qua rumcunque ſtriptum, ſi tñ eās vel talem h̄e

persuaderi vlo modo pōt, quas nonnulli ni mis errantes hæretici, non ſolum ſentire per corpus. i. videre, audire, & calorē ignemque diſcernere, ſed et̄ intelligere rōnem & cogitationes noſtras noſſe arbitranſ. Sed de hiſ alia q̄o eſt. Inſensibilitas ergo tenebrae huius lucis qua q̄cuid ſentit, cum pſam vim ſentiendi non habet vita quilibet, conuenienter aut lu cem hanc dici concedit, qſquis concedit re ſte dici lucem, qua res quāq; maniſta eſt. Cum aut dicimus maniſtū eſt hoc canorū eſſe maniſtū eſt hoc dulce eē, maniſtū eſt hoc dulce frigidum eſſe, & q̄d forte hui⁹ generis p̄ corporales ſenſus attingimus, hec lux qua iſta maniſta ſunt, vtiq; intus in aīa eſt, quanuis per corpus infeſtatur quā ita ſen tiuntur. Tertium lucis genus in creaturis in telligi potest, quo rōcinamur. Huic contraria ſunt irrationabilitas, ſicut ſunt animaē bestiarū. Siue ergo lucē ethereā, ſiuē ſenſualem, cuius aīalia participant, ſiuē rōnalem q̄ angeli & hoīes habent, a Deo factam primi tutis in rerum natura, hac ſnīa vult intelligi, di uifſe Deum inter lucē & tenebras, eo ipſo quo lux facta eſt oportet accipi, q̄ aliud eſt lux, aliud illæ priuationes lu cis quas in cōtra riis tenebris ordinavit Deus. Non enim Deū feciſſe tenebras dictum eſt, qm species ipſas Deus fecit, nō priuationes quā ad nihilum pertinēt, vnde ab artifice Deo facta ſunt oīa, quas tñ ab eo ordinatas intelligimus, cu m dī. Et diuifit Deus inter lucē & tenebras, ne vel ipſe priuationes non haberent ordinem ſuum, Deo cuncta regente atq; adminiſtrate. Sicut in cantando interpoſitiones ſilentiorum certis moderatisque interquallis, quanuis vocum priuationes ſint, bene tamen ordinantur ab iis qui cantare ſciunt, & ſuavitati uniuersae cantilenae aliquid conſerūt. Et vmbre in picturis eminentiora quāq; diſtinguu nt, ac non ſpecie, ſed ordine placent. Nam & vi torum noſtrorum non eſt author Deus, ſed tamen ordinator eſt, cum eo loco peccatores conſtituit, & ea perpeti cogit que mententur. Ad hoc valet quod oues ponuntur ad dexteram, hædi autem ad ſinistram. Quēdam ergo & facit Deus & ordinat, quēdam vero tantum ordinat. Iuſtos & facit & ordinat. peccatores autem in quantum peccatores ſunt non facit, ſed ordinat tantum. Quippe cum illoſ ad dexteram, illoſ ad fi-

Mat. 25.

Aug. Tomus tertius. X. ſinistram

DE GENESI AD LITERAM IMPERFECTVS

nistram constituit, & q̄ in ignem æternum iubet ire ad meritorum ordinem valet, ita species naturasque ipsas & facit, & ordinat, Priuationes autem specierum defectusque naturarum nō facit, sed ordinat tñ. Dixit itaque, Fiat lux, Et facta est lux. Non dixit, fiant tenebrae, & facta sunt tenebrae. Horum ergo unum fecit, alterū nō fecit, vtrunq; tñ ordinauit, cum diuidit Deus inter lucē & tenebras.

Iux. dies, tenebrae, Ita & ipso faciente pulchra sunt singula, & ipso ordinante pulcra sunt oia. Et vocavit Deus lucem diē, & tenebras vocavit noctem. Cum nox. c. 6. Gene. 1.

L tenebrae, & nox vtrunq; sit nomen, vtrunque ita dici oportuit nomina reb. imposita esse, ut illa res cui nomen impositum est, vtique alio quoq; noie, non. n.aliter poterat enumere. Et ita diētū est, Vocavit Deus lucē, diē, vt indifferenter érdici cōuerse posset. Vocavit Deus diem lucē, & vocavit noctem tenebras. Quid ei rñdebitur siq; à nobis ita quārit, luci nomē impositum est dies, an diei no men impositum est lux, quia hēc duo vtique inquantum ad res significandas articulata vo ce enunciant, nomina sunt? Hoc modo etiā de aliis duob. quāri potest, tenebris nomen impositum est nox, an nocti impositum est nomen tenebrae? Et qđem vt scriptura deseribit, manifestum est, lucis nomen dictum esse & tenebrarum nomen dictum esse noctem. Quia cū diceret Deus, fecit lucem, & diuisit inter lucē & tenebras, nondum de vocabulis agebat, postea exhibita sunt vocabula, dies & nox, cum & illa sine dubio vocabula sint, lux & tenebrae, res aliquas significantia, sicut dies & nox. Ergo hoc ita accipiedū est, qđ enunciari aliter non posset res quā nomē accepit, nisi aliquo noie. An poti⁹ ista vocatio accipienda est ipsa distinctio? Non. n. omnis

M lux dies, aut omnes tenebrae nox. Sed lux & tenebra certis inter sevib. ordinatæ aque distinctæ, diei, & noctis nominib. appellant. Omne quippe vocabulum ad distinctionē valet. Vnde etiam nomen quod rem notat, appellatum est quasi notū. Notet autem. i. distinguat & doctitanter ad discernendum adiuet. Fortasse ergo ipsū diuisisse inter lucē, & tenebras, hoc est vocasse lucē diem, & tenebras noctem, vt hoc sit ordinasse ista qđ vocasse. An ista vocabula significare nobis volūt, quam lucem dixerit, & quas tenebras?

Quid sit nomen.

Tanquam diceret, Fecit Deus lucem & diuisit inter lucem & tenebras, lucem autem dico diē, & tenebras dico noctem, ne aliq; alia lucem intelligas, q̄ non sit dies, & ne alias tenebras intelligas, quā non sint nox. Nam si oīs lux dies posfit intelligi, & omnes tenebrae noctis nomine cēserent, fortasse nō opus esset dicere, Et vocavit Deus lucē diē, & tenebras vocavit noctem. Item quāri pōt, quem diem dicat & q̄ noctē. Si illū diē vult accipi quē solis ortus incohāt & claudit occasus, & istam noctē quā à solis occasu usq; in ortum tendit, nō inuenio quo esse potuerint antequam cōeli luminaria facta essent.

An ipsa spatiā horarum & temporum, etiam A

sine discrimine fulgoris atq; vmbrae, iam ita vocari potuerunt? Et quō in illam lucē rōnalem, si hēc significata est, aut teniualem cadit hēc vicisitudo quā nomine diei & noctis significatur? an secundum quod euénit, & secundum quod potest euénire, ista insinuatasunt, quia & rationi potest error succedere, & seniū quēdam stoliditas? Et facta est ve

Explica
spera, & factum est mane dies unus, non eo-
dem modo nunc appellatur dies quo cum bili die,
diceretur, Et vocavit Deus lucem diem, sed Cap. 7.
eo modo quo dicimus, verbi gratia, triginta Gene. 1.

dies hēc mensē. Hic. n. nomine diei noctes quoq; includimus, superius autem ita dictus est dies, vt à nocte seiungeretur. Itaque cum illa operatio diei per lucem gesta insinuaretur, consequenter factam dī esse vesperam, & factum esse manē diem unus, vt. s. sit unus dies à coepio die usq; ad cōceptum diem, id est, à mane usq; ad mane quales dies annumeratis, vt dixi, noctibus appellamus. Sed quomodo facta est vespera, & factum est ma ne? An tanta mora temporis fecit lucem Deus, & diuisit inter lucem, & tenebras, quāta mora tenditur dies lucens, id est, non an numerata nocte? Et ubi est quod scriptum est, Subest enim tibi cum voles posse, si opus est Deo productione temporis vt aliquid proficiat? An omnia quidem tanquam in arte atque ratione perfecta sunt Deo, non in productione temporis, sed in ipsa vi qua illas etiam res quas nō stare, sed transire cer nimus, stabiliter efficit? Non enim & in sermone nostro cum verba alia transeat, & alia succedant, credibile est ita fieri in ipsa arte, qua operante stabiliter artificiosa

occurred

Ecclesiā -
ffici. 18.

C
Dinisi
aquarū • B
Cap. 8. 8
Gene. 1. 1

a.l. ab hoc

D
fis
lu
te
ru
qu
su
tu

occurrit oratio. Quanquam ergo sine producione ipsi faciat Deus cui subest posse cum voleret, ipsa tamen naturae tales motus suos patiter peragunt. Ita ergo fortasse dictum est, & facta est vespera, & factum est mane dies unus, sicut rōne prospicit, ita fieri debere aut posse, nō ita ut sit temporalib. tractib. Nam in ipsa rōne operationem contemplatus est in spūsancto qui dixit, Qui manet in eternum com- pleuit omnia simul. Sed commodissime in illo libro quasi morarum per interualla facta rum à Deo rerum digesta narratio est, ut ipsa dispositio, quae ab infirmiorib. aīs cōtemplatione stabili videri non poterat per hīmōi or dinē sermonis exposita quasi istis oculis cer-

Ecclesi-
stici 18.

Contra. Et dixit Deus. Fiat firmamentum in me- dio aquæ, & sit diuidens inter aquam & aq. aquarum. Et sic factum est. Et fecit Deus firmamentum & diuisit inter aquam quæ erat sub firmamen- to, & inter aquam quæ erat supra firmamen- tum. Vtrum aquæ tales sint supra firmamentū quales sub firmamento istæ visibles, an quia illam aquam vñ significare super quam spūs ferebat, & eā intelligebamus esse ipsam mūdi materiam, hæc ēt hoc loco firmamēto interposito discreta credenda est, ut inferior sit materia corporalis superior aīalis? hoc. n. firmamentum dicit, quod cœlum postea voca- uit. Cœlesti aut corpore nihil est in corpori bus melius. Alia qppæ corpora cœlestia alia terrestria. Et viq; cœlestia meliora, quorum natura q̄cquid transit, nescio quemadmodū iam corpus possit vocari. Sed est fortasse vis quædā subiecta rōni, qua rōne Deus veritasque cognoscit, quæ naturam, q̄a formabilis est virtute atque prudētia, cuius vigore cohī- beſ eius fluctuat atq; constringit & obie- ctiō * quasi materialis appetit, recte aqua di uinitus appellata est, nō locorum spatio, sed merito naturæ in corpore cœli corporei ambitum excedens. Et qm̄ cœlum firmamentū vocauit, non absurde intelligitur quicquid infra ethereum cœlū est, in quo pacata atq; firmata sunt omnia, mutabilius esse & disso- lubilius. Quod genus corporalis materiae ante accepta speciem distinctionemq; formarum, aqua firmamēto noīatum est, fuerunt qui crederent has visibiles aquas & frigidas superficiem cœli super amplecti. Et documē- tum hīc conati sunt de tarditate stellæ vnius de septem vacantibus, quæ superior ceteris

Diuī-
sio
aqua-
riū
Cap. 8.
Gene. I.

aī. ab hoc

Dicitur. & à Græcis ὁράων dī, & triginta annis pē- ragit signiferum circulum, ut ob hoc tarda. Tūnus sit, q̄a est frigidiis aquis vicinior, que supri. Planeta. cœlū sunt. Quæ opinio nescio quemadmo- dū posic̄ apud eos defendi q̄ subtilissime ista q̄sierunt. Nihil autem horū temere affirmandū, sed caute oīa modesteque sunt tractanda. Et dixit Deus, Fiat firmamēto in medio aquæ & sit diuidens inter aq; & aquam, & sic factum est. Postq; dixit, sic factum est, quid opus erat rursum addere. Et fecit Deus firmamentum, & diuisit inter aquā quæ erat sub firmamen- to, & aq; quæ erat supra firmamēto? Nam cū dixisset superius, Et dixit Deus, fiat lux, & facta est lux, non addidit rursum, & fecit Deus lucem, hic autem posteaq; dixit Deus, fiat & sic factum est, additum est, & fecit Deus. An hinc apparet non oportere lucē illā intelligi cor- poralē, ne eam aliqua creatura interposita fecisse Deus videatur? Deum autem trinitatē di- co hoc vero firmamentū cœli, quia corpo- reū est, per incorporeā creaturam accepisse spēm formamq; credit, ut prius incorporeæ nature rōnabiliter à veritate īpresū sit quod corporaliter imprimere, ut cœli fieret firma- mentū. Et iō positū est, & dixit Deus, fiat, & sic factum est, in ipsa rōnali natura prius fa- cta est fortasse vñ īprimere corpori species. Cum autem additum est, Et fecit Deus firmamē- tum, & diuisit inter aq; quæ erat sub firmamen- to, & aquam quæ erat supra firmamentū, & ipsa corporatio in illa materia ut corpus cœli fieret significat. An forte varietatis cā ut tex- tus sermonis ī fastidium non veniret, & supra non est positum quod infra positum est, & non oportet scrupulose omnia rimari? Eli- gat quis quod pōt, tm̄ ne aliquid temere atq; incognitum pro cognito aſterat, meminerit que le hoīem de diuinis operibus quantum permittitur querere. Et vocauit Deus firma- mentum cœlum, quod de vocatione superius tractatum est, hic quoq; considerari po- test. Non enim omne firmamentum cœlum est. Et vidit Deus q̄ bonum est. Et de hoc su- perius quomodo tractatum est, retraharet, nisi quod non eundem ordinem video. Nā superius, Et vidit Deus lucem q̄a bona est, & pōt deinde subiicit. Diuisit Deus inter lucē & tenebras, & vocauit Deus lucem diem, & tenebras vocauit noctem. Hic autem post- quam factum enarratum est, quod factum

Varietatis
sermonis.

Cap. 9.

DE GENESI AD LITERAM IMPERFECTIV

dicebatur, & posteaquam vocatū est firmamentum cœlum, tum dī. Et vedit Deus quia bonum: Quod si non fastidij evitandi gratia ita narratum est, illud certe intelligere cogimur qđ dictum est. Et fecit Deus oīa simul. Quare n. primo ibi vedit, quia bonum est, & postea nomē imposuit, hic autē primo nomē imposuit, & postea vedit qā bonum est: nisi qā illa differentia significat, morarum interualla non esse in operatione Dei, quis in iphis inueniatur operibus. Secundum autē morarum interuallum, prius aliquid & postea efficit, sine qb. narratio factorum non potest esse, quis sine his Deus ista efficere potuerit. Et facta est vespera & factum est mane dies secundus. Iam hinc superius tractatum est, & easdē rōnes hic quoq; valere arbitror. Et dixit Deus, Cōgregē aquā quā sub cœlo: sūt in cōgregationē vnam, & appareat arida, & sic factū est. Hinc p̄babilius credi pōt aquā dictam esse superius, sicut arbitramur, ipsam mundi materiā. Nam si vniuersum aqua op̄pletū erat, vñ vel quo potuit congregari? Si. n. qđam confusionem materialem aquā nomine appellauerat, hæc congregatio appellāda* est ipsa formatio, vt talis esset aquę sp̄s, qualem non esse cernimus. Et ipsum, appareat arida, qđ positum est, terra formatio intelligi potest vt hanc h̄et speciem terra quā cernimus. Inuisibilis. n. & incompōsita dicta erat, cum adhuc materia sp̄s deesset. Dixit ergo Deus, Congregē aqua quā sub cœlo est. i. in formā redigāt materies corporalis, ut aqua ista sit q̄ sentimus, in congregationē vnam. Vis ipsa formę commendaſ nomine vnitatis, hoc est enim vere formari, in vnum aliquid redigi, qm̄ summe vnum est oīs forma principium. Et appareat arida, i. speciem visibilem accipiat, arque à confusione distinctam. Et bene aqua congregatur vt appareat arida. i. cohibet quod fluitet mare, vt quod

Congregatio aquarū. c. 10.

a. I. acci- da* est ipsa formatio, vt talis esset aquę sp̄s, pienda. qualem non esse cernimus. Et ipsum, appareat arida, qđ positum est, terra formatio intelligi potest vt hanc h̄et speciem terra quā cernimus. Inuisibilis. n. & incompōsita dicta erat, cum adhuc materia sp̄s deesset. Dixit ergo Deus, Congregē aqua quā sub cœlo est. i. in formā redigāt materies corporalis, ut aqua ista sit q̄ sentimus, in congregationē vnam. Vis ipsa formę commendaſ nomine vnitatis, hoc est enim vere formari, in vnum aliquid redigi, qm̄ summe vnum est oīs forma principium. Et appareat arida, i. speciem visibilem accipiat, arque à confusione distinctam. Et bene aqua congregatur vt appareat arida. i. cohibet quod fluitet mare, vt quod

H obscurum est illustrē. Et sic factum est. Etiā hoc fortasse in rationib. intellectualis naturā prius factum est, vt postea quod dī. Et cōgregata est aqua in congregationē vnam, & apparuit arida, non superfluo additum videatur, cum iam dictum esset, Et sic factum est, sed vt post rōnalem & incorpoream operationem intelligeremus etiam corporalem se cutam. Et vocauit Deus aridam terram, Congregationem aquā, mare vocauit. Adhuc no-

biscum facit illa causa vocabulorum, nō. n. omnis aqua mare, aut omne aridum, terra. Ergo quā aqua esset, & quā arida, vocabulis segregandum fuit. Ipsam autē distinctionem atque formationē suissē vocationem Dei, non absurde adhuc intelligi potest. Et vedit Deus quia bonum est. Et hic ipse ordo seruatū est, quare huic etiam illa, quā modo tractata sunt conferantur. Et dixit Deus, Germi-

Germ.
net terra herbam pabuli, ferentem semen fm
genus suum & similitudinem, & lignum fru
herbam.

Cap. 11.

terum faciens fructum, cuius semen sit in se secundum suam similitudinem. Postquā facta sunt terra & mare, & vocata & approbata, quod s̄pē diximus non morarum interuallis accipiendum esse, ne ineffabilem operantis Dei facultatem tarditas aliqua cōsequatur, non statim sicut duob. dieb. prae-

dentib. subiicitur. Facta est vespera, & factū est mane dies tertius. Sed adiungit alia operatio vt germinet terra herbam pabuli, ferentem semen fm genus suum & similitudinem, & lignum fructiferum faciēs fructum, cuius semen sit in se secundum suam similitudinem.

Quod de luce illa & firmamento & aquis & arida dictum non est, nō. n. habet lux successiōis propaginem, aut cœlum de alio cœlo nascit, aut terra aut mare alia maria & alias terras gignit, quā succedant. Hic ergo dicendum fuit, Ferentem semen secundum genus suum & similitudinem, & cuius semen sit in se secundum suam similitudinem, vbi similitudo nascitum prætereuntis similitudinem seruat. Hæc autē omnia ita supra terram sunt, vt ipsi terræ radicibus cohærent, & ei contineant, & rursus quēadmodum separantur, propterea huius natura significationē in ista narrōne seruatam arbitror, qā & eodē die facta sunt, quo terra apparuit, & in iterū dixit Deus vt terra germinaret, & iterum dictum est, & sic factum est. Deinde secundum superiore regulam, postquam dictum est sic factum est subiungitur ipsa executio. Et de- dicit terra herbā pabuli, ferentem semen fm genus suum, & lignum fructifectum faciens fructū cuius semen in se fm suam similitudinem. Et iterum dicit, Vedit Deus qā bonum est, itaq; & vno die ista iunguntur, & iteratis Dei verbis distinguunt ab inuicem. Quod de terra & mari p̄pea puto non esse factum, qā magis harum rerum est discernenda natura,

quæ

Fiant lu-
minaria.

Cap. 12.

Gene. 1.

M

K

Et iterum dicit, Vedit Deus qā bonum est, itaq; & vno die ista iunguntur, & iteratis Dei verbis distinguunt ab inuicem. Quod de terra & mari p̄pea puto non esse factum, qā magis harum rerum est discernenda natura,

quæ cum orientur & occident, seminis successionis propagant. An q̄a terra & mare simul fieri potuerint, nō solū in rōnib. creaturę spiritualis, vbi simul oia facta sunt, sed et in ipsa corporali motione, arbores vero & q̄q; stirpes nasci nō possent, nisi terra in qua germinarent, p̄cessisset. p̄pe & repetendū erat iussum Dei, vt & facta significarent distatia, tñ nō alio die facienda, p̄p quod radicib. terrę affigunt & cōtinuant. Sed quęri pōt, cur istis Deus nō imposuerit noīa. An pretermissum est, q̄a multitudo eorum nō finebat? Verum h̄c q̄o melius postea considerabit, cū aiad-

Luertemus alia, q̄ non vocavit Deus sicut vocavit lucē & cōclū & terrā & marē. Et factū est vespera, & factū est mane dies tertius. Et dixit Deus, Fiant luminaria in firmamēto cōli, vt luceant sup terrā, & diuidant inter diē & noctē, & sint in signis & t̄pib. & in dieb. & annis, & sint in splēdorē in firmamēto cōli, vt luceant super terrā. Quarto die luminaria facta sunt, de quib. dicitur, Et sint in diebus. Quid ergo volūnt tres dies transacti sine luminaribus? Aut cur ista erunt in dieb. si et sine istis dies esse potuerū? An q̄a euidentius productio illa t̄pis & morarum interuallū motu istorū luminarium distingui ab hominib. potest? An ista dierum, & noctium enumeratio ad distinctionem valet inter illam natūram, quæ facta nō est, & eas quæ facta sunt, vt mane nominaret p̄p earum speciem factarum, vespera vero p̄p priuationem, quæ quātum attinet, ad illum à quo facta sunt, specia la atq; formosa sunt, quantum autem in ip̄is est, p̄nt deficeret, q̄a de nihilo facta sunt: & inquātum non deficiunt, non est eorum materia quæ ex nihilo est, sed eius qui summe est, & illa facit esse in genere & ordine suo.

Gene. 1. Et dixit Deus, Fiat in firmamēto coeli luminaria vt luceant. utrum fixis tm̄ dictum est M lyderib. an etiani de vagis? Sed duo luminaria maius & minus inter vaga sydera numerant. q̄uo ergo facta sunt omnia, cum singulos suos vel globos vel circulos vaga singula la quęq; posidēat? An qm̄ in scripturis & cōlos multos legimus & coeluni, sicuti in hoc loco, cum dr̄ firmamentū cōlū, intelligendum est omnem istam etheream machinam dici, quæ omnia substantia continet, sub qua puri & tranquilli aeris serenitas viget, sub qua item iste aer turbulentus & procellosus,

Fiant lu- est vespera, & factū est mane dies tertius. Et dixit Deus, Fiant luminaria in firmamēto cōli, vt luceant sup terrā, & diuidant inter diē & noctē, & sint in signis & t̄pib. & in dieb. & annis, & sint in splēdorē in firmamēto cōli, vt luceant super terrā. Quarto die luminaria facta sunt, de quib. dicitur, Et sint in diebus. Quid ergo volūnt tres dies transacti sine luminaribus? Aut cur ista erunt in dieb. si et sine istis dies esse potuerū? An q̄a euidentius productio illa t̄pis & morarum interuallū motu istorū luminarium distingui ab hominib. potest? An ista dierum, & noctium enumeratio ad distinctionem valet inter illam natūram, quæ facta nō est, & eas quæ facta sunt, vt mane nominaret p̄p earum speciem factarum, vespera vero p̄p priuationem, quæ quātum attinet, ad illum à quo facta sunt, specia la atq; formosa sunt, quantum autem in ip̄is est, p̄nt deficeret, q̄a de nihilo facta sunt: & inquātum non deficiunt, non est eorum materia quæ ex nihilo est, sed eius qui summe est, & illa facit esse in genere & ordine suo.

*Signs die
rū, & te-
porib. 13
Gene. 1.*

agitatur? Ut luceat super terram, & diuidant inter diem & noctē. Nōne et Deus diuiserat inter lucem & tenebras, & uocauerat lucem diē, & tenebras vocauerat noctē? Ex quo apparet eum iter diem & noctē diuisisse. Quid sibi nūc vult, quod dicitur de luminaribus, Et diuidant inter diem & noctē? An ita nunc sit ista diuisio per luminaria, vt hominibus nota sit et solis carnalibus oculis ad rerum istarum contemplationē utentibus? Ita vero Deus ea facit ante circumūtū luminarium, vt videri nisi à paucis fano spū & serena rōne non posse? An inter aliū diē & aliā noctē diuisit Deus, idest inter specie, q̄ imprimebat illi informitati, & informitatē, quæ adhuc formāda restabat? Alius uero est iste dies, & alia nox quorū uolente cōelo uicissitudo animaduertit, quæ fieri nō posset, nisi solis ortu & occasu. Et sint in signis & temporibus, & in diebus & annis. Videtur mihi hoc quod dixit, In signis: plenū fecisse illud quod dixit, Et in temporibus: ne aliud acciperent signa, & aliud t̄pa. H̄ec n. nunc dixit t̄pa, q̄ inter uallō rū distinctione eternitatē incommutabilē supra se manere significant, vt signum. i. quasi vestigium eternitatis t̄ps appareat. Itē cū adiungit, Et in dieb. & in annis, ostendit, quæ dixerit tempora, vt dies fiant cōuersione fixorū syderū, anni vero manifesti, cū sol signiferum circulum pēragit, obscuriores autem cum ad vñ quodq; vagorū syderū in suis orbib. facit. Non n. dixit, & mensib. q̄a fortasse mēsis annus est lunæ sicut duodecim lunæ anni, annus est eius syderis quod φαθοντα Gr̄ci vocant, & triginta solis anni annus est eius syderis quod φαθό dr̄. Et fortasse ita cū oīa. sydera ad diem redierint, annus magnus per agitur, de quo multi multa dixerunt. An in signis dixit quibus certum iter significatur namugandi, in temporibus autem, velut est vernum tempus, & aestas & autumnus & hyems, quia & ista circumactu syderum variantur suasque vices atque ordinem feruant, in diebus autem & in annis, sicut expositum iam est accipiendum? Et sint in splendore & in firmamento coeli, vt luceant super terram: Cur putamus esse repetitum? An quēadmodum est de stirpibus vt ferant seūmen, & sit in eis sēmē secūdū genus suum & similitudinem, ita econtrario dictū est de luminaribus, Fiant & sint, idest, fiant & non gignant, sed ipsa sint,

*Annus
magnus,
quæ vul-
go Plato
nis vocat.
B*

DE GENESI AD LITERAM IMPERFECTVS

& sic factum est? Ordo ille seruatur, Et fecit
 Deus duo luminaria, Luminare maius initiū diei, & luminare minus initiū noctis &
 stellas. Quid dicat initiū diei: & initiū noctis: mox apparet. Et stellas vero q̄ addidit, utrū
 pertineat ad initiū noctis, an non, ambiguum
 est. Quidā aut̄ volunt hic significari lunā plena
 esse primitus factam, q̄ plena luna initiū
 noctis asurget. i. mox post solis occasū.
Cofutatio
opinionis. Sed illud absurdū est, vt nō à prima, sed à sex
 tadecima vel quintadecima numerādi summa
 exordiū. Nec illud moueat q̄ perfectū
 fieri debuerit luminare qd̄ factū est, Omni
 n. die pfecta est, sed ei⁹ pfectio ab hominib.
 non vī, nisi cū ex cōtraria parte soli opposi-
 ta fuerit. Nam ēt cum illo cōstituta, qm̄ sub
 illo est, vī finiri. Sed ēt tunc plena est, q̄a ex
 alia parte illustrat, nec videri pōt ab iis qui
 subter sunt, i. terrā incolunt. Quod non pau-
 cis verbis, sed subtilib. dissertationib. & quarū
 dam figurarum visib. lium demonstratione
 doceri pōt. Et posuit illa Deus in firmamēto
 cōeli vt luceant super terrā. Qūo dixit, fiant
 in firmamēto, & qūo nunc dicit, fecit Deus
 luminaria & posuit in firmamento, quasi ex
 tra sint facta, & post ibi posita, cum iam di-
 cūm sit vt ibi fierent? An hinc ēt atque ēt si-
 gnificet, non ita Deū fecisse vt hoīes solent,
 sed ita narrat, vt hominib. potuit. s. vt apud
 homines aliud sit fecit, aliud posuit, apud
 Deum aut̄ vtrungq; idem sit qui faciendo po-
 nit, & ponendo facit? Et p̄fānt diei ac no-
 cti & dīvidant inter diem & noctē. Dicūm
 erat initium diei, & initium noctis, quod hic
 exponit, dicendo, p̄fānt diei, & nocti. Ergo
 initium illud, principatum intelligere debe-
 mus, quia, & in die nihil est inter illa quā vi-
 dentur sole excellentius, & in nocte nihil lu-
 na vel stellis, vñ ēt illa ambiguitas iā nō mo-
 neat, & credamus stellas sic positas, vt ad initiū
 noctis. i. principatum pertineant, Et vīdit
 Deus q̄a bonum est. Idē ordo seruaf: Memi-
 nerimus sanē q̄ etiam ista Deus non vocau-
 rit, cum dici potuerit. Et vocavit Deus lumi-
 naria sydera, q̄a non omne luminare sydus
 est. Et facta est vespera, & factū est mane dies
 quartus. Si dies istos consideres quos ortus
 solis occasus que distinguit, nō iste quartus,
 sed fortasse primus est dies, vt eo tpe putem⁹
 ortū esse solē quo factus est, & donec cōterea
 sydera fierent occidisse. Sed qui intelligit &

Gene. 1. Obiectio. Refōlio. G H

Psal. 35.

folē alibi esse, cū apud nos nox est, & noctē
 alibi esse, cum sol apud nos est, dierū istorū
 enumerationē sublimius indagabit. Et dixit Aque,
 Deus, Eiificant aquē reptilia aīarū viuarū, &
 volatilia viuentia ī pōterā sub firmamen-
 to cōeli, & sic factū est. Et q̄ natantia sunt aīa
 lia reptilia sunt appellata, quia pedib. nō am-
 bulabant. An quia sunt alia, quā sub aqua
 in terra repūtā? An sunt pēnata in aq̄s, sicut pi-
 scēs squamas habēt, vel alij q̄ nō habent, sed
 tñ pēnīs nitunt? Qui vtrū inter volatilia hoc
 loco numerādi sint dubitari pōt. Nā & ipsa
 volatilia cur aq̄s tribuerit, non aeri, nōnulla
 q̄o est. Non n. has aues tñ accipere possim⁹,
 qb. aquæ familiares sunt quales mergi & ana-
 tes & qcunq; hmōi. Nā si de his tñ dixisset, B
 nō pr̄termineret alio loco de alis auib. di-
 cere. Inter quas nonnulla vīqueadeo ab aq̄s
 remota sunt, vt ne bibant qdē. Nisi forte illū
 aerē terris cōtiguū, qm̄ se humidū ēt serenif-
 simis noctib. rōre testatur, aquā vocavit, qui
 & in nubā cogif. Nubes aut̄ aqua est, qd̄ oēs
 sentiūt: qb. cōtingit in mōtib. inter nubila, vel
 ēt in campis inter nebulas ambulare. In hoc
 q̄ppe aere volare aues dñr. Nā in illo subli-
 miore atq; puriore, q̄ vere aer ab oib. appelle-
 latus est, nequeunt, nō. n. earū pōdus tenuita
 te sua sustinet. In illo aut̄, neq; nubes cōcre-
 scere asserunt, neq; aliquid procellosum ex̄
 stere. Quippe vbi ventus adeo nullus est vt in
 vertice Olympi montis, qui spatia huius hu-
 midi aeris excedere dī, quādā literæ in pul-
 uere solere fieri perhibeantur, & post annū
 integræ atq; illæ inueniāri ab iis qui solenni-
 ter memoratum montem ascendebat. Quapropter
 non absurdū existimari potest firma-
 mentum cōeli, in diuinis scripturis vīque ad
 hēc spatiā vocari, vt & ille aer tranquillissi-
 mus & syncerissimus ad firmamentum perti-
 nere creditur. Hoc enim nomine firmamen-
 ti, ipsa tranquillitas & magna pars rerum si-
 gnificari pōt. Vñ etiā illud dīci pluribus lo-
 cis in Psalmitis existimo: Et veritas tua vīque
 ad nubes. Nihil est enim firmius & serenius
 veritate. Nubes autem sub ista syncerissimi
 aeris regione concrescent, quod quanquam
 figurate dictum accipiatur, ex his tamen re-
 scriptum est quāe habent ad hēc quandam
 similitudinem, vt corporea creatura constā-
 tor & purior quā à summitate cōeli vīque ad
 nubes est, veritatis figuram recte habere vi-
 deatur,

Obiectio. datur; & que ad aerem caliginosum & procellosum & humidū. Ergo volatilia voluntia super terrā sub firmamento cœli, conuenienter sunt aq's tributa, q'a non incōuenienter aer iste aqua nominā. Hinc etiam intelligi dat de aere nihil dictum esse quo vel q'n sit fact', quia iste aer noīe aquarum teneſ, ille autem noīe firmamenti, atq; ita nullum elementum p̄termissum est. Sed fortasse q's dicat. Si eo q'dictū est. Congreget aqua intelligimus aquā esse factam ex illa confusione materiæ, hanc aut̄ congregationem mare appellauit, quo ibi possumus hūc aerem intelligere factum,

Reſpoſo. q'd mare non dī etiam si aqua dici pōt? Quā obrem mihi vī ī eo q'd dictum est, appareat

G arida, non ſolum ſpēm terræ, ſed et̄ huius aeris crassioris eſte inſinuatam. Per hunc n. terra illuminaſ, vt perſpicua nobis fit. In vno ergo verbo quo dictum eſt, appareat, intimata ſunt omnia ſine qb. apparere nō pōt. i. & ſpēs eius, & nudatio ab aq's, & aeris ſuperfuſio, p̄ quem in ea nomen à ſuperiore mundi parte tranſmittiſ. An potius in eo q'd ſcriptum eſt, Congreget aqua, ſpēs huius aeris commēda tur? quia cū iſte aer condensā, hanc aquam vī efficere. Coaſtionem itaq; in denſitatem eōgregationem aquę fortasse appellauit, vt mare heret, vt id q'd non congregatum. i. nō ſpiffatum ſuperfert, aqua ſit, quæ aues volantes poſit ſuſtinenre, vtriq; nomini accommodata, vt vocari poſit & aqua ſubtilior, & aer crassior. Sed q'n querit, cur ſit iſte factus, non dī. An forte verum eſt q' qdam volunt, humidi exhalationib. maris & terræ has auras eſſici, ita crassiores aere illo ſuperiore ac liquido, vt geſtandi volatib. arium ſint accōmodatae? Ita porro teneriores iis aq's, qb. corpus abluif, vt earum comparatione ſiccæ atq; aeria ſentiant. Et quia de terra & mari iam dictum erat, q'd opus erat dicere de exhalationib. earum. i. aquis arium, cū illum aerē pūrissimum & tranquillissimum firmamento

H attributum intellexeris? Nam neq; de fontib. & fluminib. dictum eſt quo ſacta ſint. Qui n. ſcrupulosius iſta querit & diſſerunt, æthereo ſuperlapſu de mari dulce inuifibiliter dicunt extrahi vaporē, his videlicet aſcenſionib. quas nullo modo ſentire poſſumus, inde cōglobari nubes, atq; ita terram imbrīb. madefactam antris occultiorib. inſtillare atque in ſudare tñ, quantum coactum & per diuer-

ſos trāmites lapſum erumpat in fontes, ſue patuos, ſue gignendis fluminib. idoneos. Cu ius rei documenta eſte volunt, q' marinā aquarū decoctarū vapor, ſinuato cooperculo exceptus, humorē dulce gustatib. exhibet. Et omnib. ſere maniſtū eſt, diminutos fontes in oīa ſentire pluuiarū. Atteftat & diuinā historia cū Helias tpe ariditatim imbrē poſſe ret, iuſit. n. cū ipſe oraret vt puer ſuus ad mare attenderet, vnde cū videret oriri perparuā nubeculā, pluuiā ei ſolicito addeſſe nūciauit, qua mox ēt fugiens irrigatus eſt. Et Dauid dicit: Dñe qui aduocas aquā maris, & effundis eam ſuper faciem terræ? Quā p̄ mari nomi- nato, de aliis aq's ſuperfluē diceret, ſue iſtiſ roriferis, quæ tenuitate auras volantib. auib. præbent, ſue fontiū ac fluminū, ſi & illę exhalationib. ſiūt, & iſtæ reciprocis imbrībus, quos terra forber, emanat. Eiificant aquæ re- p̄tilia aīarum viuarum. Cur additum eſt viua- rū? An p̄nt eſte aīa, niſi viuant? An iſtam mani- feſtiorē vitā commendare voluit, quæ in eſt aīalib. ſentientib. qn̄ ſtipites ea carend? Et vo- latilia voluntia ſup̄ terrā ſub firmamēto cœli. Si volatilia nō volant in illo purissimo aere, vbi nulla nubila oriunt, hinc maniſtum eſt ad firmamentū eū pertinere, q'a ſub firmamēto cœli dictū eſt volatilia volare ſuper terrā. Et ſic factū eſt. Ordo ille ſeriat. Ideoq; ſubi- iugis ſicut in ceteris, excepta luce quæ prior facta eſt. Et fecit Deus cetos magnos, & oēm aīiam aīalium repentium, quæ eiecerūt aquæ ſm genus eorum, & oē volatile pennatum ſecundum genus ſuum. Meminerimus ſanē ſecundum ſuum genus, de iis creaturis dici, quæ ſeminali propaginē reparantur: nam de herbis iā hoc, & de arboribus dictum eſt. Et omne volatile pennatum. Cur additum eſt pennatum? An potest eſte volatile quod pen- na non habeat? Sed si potest, nunquid hoc genus fecit Deus, quandoquidem non inueni- nit ut ſit factum? an omnino potest quic- quam volare ſine pennis? Nam & vespertilio- nes, & locuſtæ, & muſcae, & ſi quid huiusmo- di eſt quod plumis careat, pennis non caret, ſed pennarū additū eſt, ne ſolas aues intel- ligeremus, qn̄ pīſces pēnatī ſunt, & ſup ter- ram volant infra aquas, ideo non dictum eſt aues, ſed volatilia generaliter, & volatile pennatum. Et vidit Deus quia bōnum eſt: Et hic ſicut in ceteris locis intelligen- Volatilia
reptilia.
Cap. 1:

DE GENESI AD LITERAM IMPERFECTVS.

dum. Et benedixit ea dicens, Crescite & multiplicamini, & implete aquas maris, & volatilia multiplicentur super terram. Benedictio nem ad fecunditatem valere voluit, qua in successione prolixi apparet, ut ea benedictione, qua infima & mortalia creata sunt, genus suum nascendo custodiatur. Sed cum et stirpes

Sensus
cavationi
vicus

nascendo teneant similitudinem pretereuntium, cur eas non benedixit? An quia sensu car-

rent, qui ratione vicinus est? Non. n. vacat fortal-
se, q. secunda persona virtutis Deus in benedic-
tendo, ut haec aiantia compellat quodammodo tanquam audientia dicendo. Crescite & multi-
pli camini, & implete aquas maris, nec tamen in eadem persona vobis ad finem benedictionis veni, lequif enim. Et volatilia multiplicetur super terram. Nisi forte hoc ipso signifi-
cat, sensum aiantium non adeo vicinum es-
teroni, ut forte posset accipere compellete,

sicut quae intelligunt, arque ut ratione punit. Et factum est sic. Hic plane quius tardus iam eu-
gilare debet, intelligat quales isti dies enumera-
rentur, cum n. certos seminum numeros aian-
tibus dederit seruantes miram certo ordine co-
stantiam, ut certo dierum numero pro suo
quoque genere & concepta vtero gerant, & adi-
ta oua calefaciat, cuius naturae institutio Dei
sapientia conseruat, quae tendit a fine usque
ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter,
quo uno die potuerunt concipere & vtero
grauescere, & parta fouere atque nutritre, & i-
mpletere aquas maris & multiplicari super ter-
ram? Ita n. subiungit, & sic factum est, ante ves-
perum aduentum. Sed nimurum cu[m] dicit facta

est vespera, materiam informem commemo-
rat, cum autem dicit, factum est mane, speciem
qua ipsa operatione impressa est materia, ma-
ne. n. post operationem transactum die con-
cludit. Non tamen dixit Deus, fiat vespera, fiat ma-
ne, commemoratio est enim rerum factarum
breuissima, significata per vesperam & mane

*M*ateria & specie quae utique Deum fecisse
iam dictum erat, cu[m] ipsum defectum tamen, i-
cum de specie ad materiam & ad nihilum in-
tenditur, si hoc noctis nomine recte insinuat-
um putamus non dixit factum, sed tamen ordinatum a Deo, cum ait superiorius. Diuisit Deus
inter lucem & tenebras, ut vesperum vocabu-
lo significet informis materia quae quanuis ex
nihil o facta est, est tamen & habet capacitate spe-
cierum atque formarum. Accipi etiam potest

tenebrarum nomine ipsum omnino nihilum;
quod non fecit Deus & unde fecit quemque
facere, p[ro] sua ineffabili bonitate dignatus est,
cum sit omnipotens, qui etiam de nihilo tra-
ta fecit. Et facta est vespera, & factum est ma-
ne dies quartus. Hic postquam dixerat, & sic factum
est non subdidit sicut solet executionem, quasi
iterum facta sint, iam n. dictum erat. Nec ea

benedictione quae ad gignendam prole pri-
met aliqua natura fabricat, sed quae facta erat
per successionem conferuabantur. Et ideo nec
illud dictum est, Et videt Deus quae bonum est:
Iam n. res ipsa placuerat, quae tantum seruanda
erat in factib[us]. Nihil hic itaque repetitum est,
nisi quod ait, Et factum est sic. Statimque subie-
ctum de vespera & mane, q[uo]d nominatis, trahit
facta opera informi materia & spe quae im-
ponit, significari dictum est. Nihil forte ali-
quid melius atque sublimius occurrit qua-
rentibus. Et dixit Deus, Eu[cl]as terra iam vi-
uum est in luum genus, quadrupedum, & serpe-
tium, & bestiarum terrae secundum genus, &
pecora est in genus. Et de solita conclusione
qua dicitur, Et factum est, sicut superius tractatum
est consideranda & accipienda sunt. Cum autem

in latina lingua nomine bestiarum omne ir-
rionale animal generaliter significetur, hic tamen distingueduntur sunt species, ut quadrupedes acci-
piamus omnia iumenta, & serpentes, oia re-
pentia, bestias vel feras, oia quadrupedia in-
domita, pecora vero quadrupedia, q[uo]d non ope-
rando adiuuant, sed dant aliquem fructum pa-
scientib[us]. Et fecit Deus bestias terrae secundum

*B*estiae se-
genus, & pecora est in genus, & omnia serpen-
tia terrae secundum genus. Hac iteratio q[uo]d di-
ctum est, Et fecit Deus, cum iam dictum es-
set, & factum est sic, secundum prioriter regu-
lam consideret. Sanè hic pecorum nomine

oia puto significata esse quadrupedia quae
sub cura hominum vivunt. Et videt Deus quae
bonum est solite accipiendo. Et dixit Deus,

Faciamus ho[me]m ad imaginem & similitudi-
nem nostram. Et hic ait aduertenda quædam, &
coniunctio & discretio animantium. Nam eo
dem die factum hominem quo bestias, sunt n. si-
mul omnia terrena animantia, & tamen p[ro]pter
excellentiam rationis, secundum quod ad ima-
ginem Dei & similitudinem efficitur homo,
separatim de illo dicitur, postquam de cate-
ris terrenis animantibus solide conclusum
est, dicendo, Et videt Deus, quia bonum est.

Consi-

Ioan. 1.

Imago
quid sit.

Similitu-
do.

Ioan. 1. Considerandum etiam illud quod in ceteris non dixit Deus, faciamus, ut hoc quoq; mō voluerit spūffancūs humānē naturē insinua re p̄fstantiam. Cui aut nunc dictum est, faciamus, nisi cui dicebat in ceteris, fiat? Oīa in, per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Sed qd putamus aliter dīclū esse, fiat; nisi vt ipse faceret iūfū patris, & aliter, faciamus nisi vt ambo pariter, facerent? An omnia qua facit pater, p̄ filū facit, & ideo nūc Faciamus dictū est, vt ipse homini propter quem scriptura ipsa facta est, ita in seipso de

Constraret, ea que filius dicente patre facit, ēt ipsū patrem facere, vt qd in ceteris dicebat fiat, & factū est, hic exponā, non separatim fuisse distinctionē, & separātū esse cōtionem, sed vtrunq; simul cum hic dī, faciamus? Et dixit Deus, Faciamus hoīem ad imaginē & similitudinem nostrā. Oīs imago similiſ est ei cuius imago est, nec tñ omne qd simile est alicui, ēt imago est eius sicut in speculo vel pictura, quia imagines sunt, ēt similes sunt, nū si alter ex altero natus nō est, nullus eorum imago alterius dici pōt. Imago n. tūc est, cum de aliquo exprimit. Cur ergo cum dī est, ad imaginem, additum est & similitudinē quasi posite esse imago dissimiliſ. Sufficeret ergo ad imaginem dicere. An aliud est simile, aliud similitudo sicut aliud est castus, aliud est castitas, aliud fortis, aliud fortitudo, vt quemadmodum quæcunq; sunt fortia, fortitudine sunt fortia, & quæcunque casta castitate sunt casta, ita quæcunq; sunt similia similitudine sint similia? Non aut imago nostra satis proprie dī similitudo nostra esse cum tñ proprie dicatur similiſ nobis ēē, vt ibi sit ea similitudo qua similia sunt quæcunque similia, vbi est & castitas, qua casta sunt, quæcunq; sunt casta. Castitas aut nullius

Dparticipatione casta est, sed eius participatio ne sunt casta, quæcunq; casta sunt. Quæ vtiq; in Deo est, vbi est etiam illa sapientia quæ nō participando sapiens est, sed cuius participatio ne sapiens est anima quæcunque sapiens est. Quapropter etiam similitudo Dei, per q̄ facta sunt omnia proprie dī similitudo, q̄ non participatione ali cuius similitudinis similiſ est, sed ipsa prima similitudo, cuius participatione similia sunt quæcunque per illam fecit Deus. Expositio ergo fortasse est, cum additum esset, ad imaginem, vt ostenderetur

eam quæ imago dicta est, nō ita similem esse Deo, quasi alicuius similitudinis participātem, sed hāc ipsam esse similitudinem cuius participant omnia quæ dicuntur esse similia. Sicut ibi & est castitas, cuius participatio ne castæ sunt aīa, & sapientia cuius participatio ne sapientes sunt aīa, & pulchritudo, cuius participatione pulchra sunt quæcunque pulchra sunt. Si n. tm̄ similitudinem diceret, non significaret ab ipso esse genitam, si aut tā tummodo imaginem diceret, significaret ab ipso quidem genitam, sed nō significaret ita similiē, vt non tm̄ similiſ, sed ipsa similitudo esset. Ve aut nihil castius ipsa castitate, & nihil sapientius ipsa sapientia, & nihil pulchrius ipsa pulchritudine, ita nihil similiſ ipsa similitudine dici, aut cogitari, aut esse oīo pōt. Vnde intelligit ita patri esse similem similitudinem suam vt eius naturam plenisime perfectissimeq; impleat. Quantum aut ad spēm reb imponendam valeat Dei similitudo, per q̄ facta sunt omnia quanquam humanas cogitationes altissime superer, licet tñ vtcunq; arbitrari, si consideremus oīm naturam, siue q̄ sentientib, siue qua rōcinantib, occurrerit similib. Itē se partib, seruare vnitatis effigiē. Nam ex sapientia Dei sapientes vocantur aīz rōnales, & vltierius hoc nomen porrigitur: nam neque vlla pecora & multo minus arbores, aut ignem vel aerem vel aquam vel terram sapientem possumus dicere, quanq; per ipsam Dei sapientiam sint etiam omnia hāc inquantum sunt. At vero similes inter se lapides dicimus & animalia & homines & angelos. Iam vero in singulis reb. & terram, eo q̄ similes inter se habeat partes suas, fieri vt terra sit, & aquam qualibet quoque parte similem esse ceteris partibus, nec aliter aquam esse potuisse, & quantumlibet aeris, si cetero esset dissimile, nullo pacto aerem esse potuisse, & ignis lucis suę particulam eo q̄ non sit dissimilis reliquis partibus, fieri, vt sit quod non est, ita de uno quoque lapidum vel arborum, vel corpore cuiuslibet animatis discerni & intelligi potest, q̄ non solum cum aliis sui generis rebus, sed in seip̄is singulis non essent, nisi partes inter se similes haberent. Et tanto est pulchrius corpus quanto similioribus inter se partibus suis constat. Iam porr̄a. nīmarum, non solum aliarum cum aliis amicitia similibus moribus cōfit, sed

Pulchritudo.

DE GENESI AD LITERAM IMPERFECTVS

sed etiam in vnaquaque similes actiones atque virtutes, sine quibz constantia esse nō potest, beatam vitam indicant. Similia vero oīa hæc non aut ipsam similitudinem possumus dicere. Quapropter si reb. iter se similib. vniuersitas cōstat, vt singula sint quicquid sunt, & omnes ipsam vniuersitatem compleant, q̄ Deus & condidit & gubernat, per similitudinem eius profecto qua condidit omnia suā pereminenter atq; incōmutabiliter & incontaminabiliter talia facta sunt, vt similib. inter se partib. pulchra sint, ad ipsam tñ similitudinem omnia non facta sunt, sed sola substātia rationalis, quare omnia per ipsam, sed ad ipsam non nisi anima. Rationalis itaq; substātia & per ipsam facta est, & ad ipsam, non n. est vlla natura interposita, quandoquidem mens humana, quod non sentit, nisi cum purissima & beatissima est, nulli cohæret nisi ipsi veritati, q̄ similitudo & imago patris & sapientia dicitur. Recte igitur secundum hoc quod interius & principale hominis est. i. secundum mentem accipitur. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostrā. Ex illo . n. quod in homine principatum tenet, quod eum disiūgit à beluis, totus est homo estimandus. Cætera in eo quanquam in suo genere pulchra sint, tamen cum pecoribus communia sunt, ac per hoc in homine paruipendenda. Nisi forte q̄ ad intuendum cœlum figura humani corporis erecta est, valet aliquid etiam vt corpus ipsum ad similitudinem Dei factum creditur, vt quemadmodum à patre illa similitudo non auertitur, ita corpus humanum à cœlo non sit auersum, si cut aliorum corpora animaliū auerſa sunt, qui a prona in aluum prosteruntur. Sed tamen hoc non omnino accipiendum est, nā corpus nostrum à cœlo plurimum differt, in illa vero similitudine, quæ filius est, non potest quicquam esse dissimile illi cui similis est. Quoniam similia quæcūque alia sunt, in ter se etiam dissimilia ex aliqua parte sunt, ipsa vero similitudo non est aliqua ex parte dissimilis. Pater tñ pater est, nec fili⁹ aliud est q̄ filius. Quia & cū dī similitudo patris, quanq̄ ostēdat nullam interuenire dissimilitudinē, non tñ solus est pater, sed habet similitudinē. Et dixit Deus: Faciamus hoīem ad imaginem & similitudinem nostram. Satis qđem quæ superius dicta sunt, secundō id exponūt hēc

verba scripturę, in qb. legimus dixisse Deū: Faciamus hoīem ad imaginem & similitudinem nostram, vt similitudo Dei, ad quam factus est homo, ipsum Dei verbum, hoc est vniigenitus filius accipi possit, non vtique vt ipse sit eadem imago & similitudo æqualis patri. Est tñ homo imago Dei, sicut apertissime ostendit Apostolus dicens, Vir qđem nō debet velare caput, cum sit imago & gloria Dei. Sed hēc imago ad imaginem Dei facta, I non est æqualis & coæterna illi cuius imago est, nec esset ēt si nunquā omnino peccasset. Ille autē sensus est potius in his diuinis verbis eligēdus, vt ideo non dīctū intelligamus singulariter, sed pluraliter, Faciamus hoīem ad imaginē & similitudinē nřam, q̄a non ad solius patris aut solius filij, aut solius spūsancti, sed ad ipsius trinitatis imaginē factus est homo, quæ trinitas ita est trinitas, vt vnu Deus sit, ita est vnu Deus vt trinitas sit. Non enim ait filio loquēs, Faciamus hominem ad imaginem tuam, aut ad imaginē meam, sed pluraliter ait, ad imaginem & similitudinem nostram, à qua pluralitate spiritus sanctum separare quis audeat? Quæ pluralitas, quoniā non tres dij, sed vnu est Deus, ideo intelligēdum est postea scripturam singulariter intulisse atque dixisse, Et fecit Deus hominem ad imaginem Dei, vt non sic accipiatur, tanquam Deus pater ad imaginem Dei, hoc est filij sui, alioquin quomodo verum est, quod dictum est ad imaginem nostram, si ad filij solius imaginem factus est homo? Ac p̄ hoc quia verum est quod ait Deus, ad imaginem nostram: ita dīctum est: Fecit Deus hominē ad imaginem Dei, tāquam diceretur ad imaginem tuam, quod est ipsa trinitas. Nonnulli autem putant ideo non repetitam similitudinem, neque dictum, Et fecit Deus hominē ad imaginem & similitudinem Dei, quia tūc tantummodo ad imaginem, Similitudo autem illi postea seruabatur in resurrectione mortuorum, quasi posit esse imago aliqua, in qua similitudo non sit. Si enim omnino similis non est, proculdubio nec imago est. Veruntamen vt non sola ratione id agere videamur, & authoritas Iacobi Apostoli adhibenda est, qui cum de lingua hominis loqueretur, ait, In ipsa benedicimus Deum, & in ipsa maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt.

D. AV-

Vniversi-
tas.

Mens.

Inscriptio
ra qd con
siderādi.
Cap. I.
Mat. 13.

L

I. Co. 10.
Gene. 1.
Ephe. 5.

Gene. 1.

M

q
sp
m
p
P
co
co
d
fa

DOMINI AVRELII AVG^{STINI}
de Genesi ad literam,

LIBER PRIMVS.

Inscriptio
ra qd con
sideradū.
Cap. 1.
Mat. 13.



Mnis diuina scriptura bipertita est, secundum id quod dñs significat, dicens, scribam eruditū in regno Dei simile esse patrifamilias proferēti de thesau

ro tuo noua & vetera, quæ duo ēt testamente dñr. In libris aut omnib. sanctis intueri oportet, quæ ibi æterna intiment, quæ facta narrē

L tur, quæ futura prænuntient quæ agenda præcipiant vel moneant, in narrōne ergo rerum factarū querit vtrum omnia secundum figuratum tantummodo intellectum accipiātur, an etiam secundum fidem rerum gestarum afferenda, & defendēda sint: nō ēste accipienda figuraliter nullus Christianus dicere

1. Cr. 10. audebit attendēs Apostolū dicentē, Oia aut̄ huc in figura contingebant illis. Et illud qd̄ in Genesi scriptum est, Erunt duo in carne vna, magnū sacramentū cōmendantē in Christo & in ecclesia. Si ergo vtroque modo illa

Gene. 1. scriptura scrutanda est, q̄ramus quō dictum est pr̄ter allegoricā significationē. In principio fecit Deus cœlū & terrā, vtrū in principio t̄pis, an qd̄ primo oīum facta sint, an in principio quod est verbum Dei vngenitus filius, & quō possit ostendi Deū sine vlla sui commutatione operari mutabilia & temporalia, & qd̄ significet nomine cœli & terræ, vtrū spiritualis corporalisq; creatura cœli & terræ vocabulum acceperit, an rātummodo corporalis, vt in hoc libro de spirituali tacuis fe intelligatur, atque ita dixisse cœlum & terram, vt oēm creaturā corpoream superiorē atque inferiorē significare voluerit, an vtrius

M que informis materia dicta est, cœlū & terra, spiritualis videlicet vita sicuti ēste pōt in se cōuerſa ad creatorem. Tali.n. conuersione formāt atque perficit. Si aut̄ nō cōuerſat, informis est, corporalis aut̄ si possit intelligi per priuationem oīis corporeq; qualitatibus, quæ aparet in materia formata, cū iā sunt species corporum, sine visu, sine alio quolibet sensu corporis perceptibiles. An cœlum intelligēdū est creatura spiritualis ab exordio quo facta est pfecta illa & b̄tā sp, terra vero corporalis materies adhuc imperfecta, q̄a terra,

ingt erat inuisibilis & incomposita, & tenebrae erant super abyssum, qb. verbis vī informitatē significare substantiā corporalis? An vtriusq; informitas hic ēt posterioribus verbis significat? Corporalis qdem eo q̄ dictū est, Terra erat inuisibilis & incomposita. Spiritualis aut̄ eo q̄ dictum est, Tenebrae erant super abyssum, vt transacto verbo, tenebrosum abyssum intelligam naturam vite informē, nisi cōuerſat ad creatorem, quo solo modo formari pōt, vt nō sit abyssus, & illuminari, vt nō sit tenebrosa. Et quō dictum est, Tenebrae erant super abyssum, an quia nō erat lux? Quę si esset, vtiq; supereſſet, & tanq; superfundere. Quod tunc fit in creatura spirituali, cum conuerſat ad incommutabile atque inseparabile lumē, quod Deus est. Et quō dixit Deus, Fiat lux, vtrū t̄paliter, an in verbi aeternitate? Et si t̄paliter, vtiq; mutabiliter, q̄uo ergo possit intelligi hoc dicere Deus, nisi per creaturam? Ipse quippe est incommutabilis.

Et si per creaturam dixit Deus fiat lux, quō est prima creatura lux, si erat iam creatura p̄ q̄ Deus diceret, fiat lux? An non est prima creatura lux, quia iam dictum erat, In principio fecit Deus cœlum & terrā, & poterat p̄ coelestē creaturā vox fieri temporaliter atq; mutabiliter, qua dicere, fiat lux? Quod si ita est, corporalis lux facta est ista, q̄ corporeis oculis cernimus, dicēte Deo per creaturam spiritalem, q̄ Deus iam fecerat, cum in principio fecit cœlum & terram, Fiat lux, eo modo quo per talis creaturā interiorē & occultū motum diuinitus dici potuit, fiat lux. An corporaliter sonuit vox dicentis Dei, Fiat lux, sicut corporaliter sonuit vox dicentis Dei, Tu es filius meus dilectus, & hoc p̄ creaturā corporalē q̄ fecerat Deus, cū in principio fecit cœlū & terram, anteq; fieret lux, q̄ in hac sonante voce facta est. Et si ita est, qua lingua sonuit ista vox dicente Deo, Fiat lux, q̄a nondū erat linguarū diuersitas, q̄ postea facta est in adiunctione turris post diluvium?

Quenā lingua erat vna & sola, qua Deus locutus est, Fiat lux? & quis erat quē oportebat audire atq; intelligere, ad quē vox hmōi proferret? An hæc abiurda carnalisq; cogitatio atq; suspicio est? Quid ergo dicimus? An id qd̄ in sono vocis intelligitur, cū dī, Fiat lux, nō aut̄ ipse corporeus sonus, hic bene accipit esse vox Dei? Et vtrū hoc ipsū ad naturā pertineat

Fiat lux
Cap. 2.
2. sen. di.
13. c. prae
terea.

Gene. 1.

Mat. 3.

Gene. 11

B

DE GENESI AD LITERAM

- Ie. i. 1.** pertineat verbi eius, de quo dicitur, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum? Cum n. de illo dicitur, Oia p. ipsum facta sunt, satis ostendit & lux per ipsum facta, cum dixit Deus, fiat lux. Quod si ita est, aeternus est quod dixit Deus, fiat lux, quia verbum Dei Deus apud Deum, filius unicus Dei pars coeternus est. Quis Deo hoc in aeterno verbo dicente creatura tanta facta sit. C. n. verba sint, cum dicimus quoniam & aliquoniam, et non tantum est in verbo Dei, quoniam fieri debet aliqd, & tunc sit quoniam fieri debuisse in illo verbo est, in quo non est quoniam & aliquoniam, quoniam illud totum **Lux quid** verbum aeternum est. Et quid est lux ipsa quae facit. **Cap. 3.** Ita est, utrum spiritale quod an corporale? Si n. spiritale, potius esse prima creatura iudicata perfecta, quam primo coelum appellata est, cum dictum est, In principio fecit Deus eum & terram, ut quod dixit Deus fiat lux, & facta est lux, eam reuocante ad se creatore, conuersio eius facta atque illuminata intelligatur. Et cur ita dictum est, In principio fecit Deus coelum & terram, & non dictum est, in principio dixit Deus, Fiat coelum & terra, & facta sunt coelum & terra, sicut de luce narratur: Dixit Deus, Fiat lux, & facta est lux? Utrum prius vniuersaliter nomine coeli & terrae coprehendendum erat & commendandum quod fecit Deus, & deinde per partes exequendum, quod fecit cum per singula dicitur. Dixit Deus, i. quia per verbum suum fecit quod quid fecit. An cum primum siebat informitas materie sive spiritalis sive corporalis, non erat dicendum, dixit Deus fiat, quia formam verbi semper patri coherentis, quo semper dicit Deus oia, ne que sono vocis neque cogitatione tanta sonorum voluente, sed coeterna sibi luce aeternae genitrix sapientiae, non imitatur imperfectio, cum dissimilis ab eo quod summe ac primitus est, in formitate quadam tendit ad nihilum, sed tunc imitatur verbi formam semper atque incommutabiliter patri coherentem, cum & ipsa pro sui generis conuersione ad id quod vere ac semper est, i. ad creatorem suum subtilitatem, formam capit, * & sit perfecta creatura, ut in eo quod scriptura narrat, dixit Deus, fiat, intelligamus Dei dictum incorporeum, in natura verbi eius coeterni reuocantis ad se imperfectionem creaturae, ut non sit informis, sed formetur secundum singula, quae per ordinem exequitur. In qua conuersione & formatione
- quia pro suo modo imitatur Deum verbum, hoc est Dei filium semper patri coherenter, ple na similitudine & essentia pari: qua ipse & proximum sunt, non autem imitari hanc verbi formam, si auersa a creatore informis & imperfecta remaneat, prope filii commemorationem non ita sit quia verbum, sed etiam quia principium est, cum dicitur, in principio fecit Deus coelum & terram, exordium proprie creaturae insinuat adhuc in informitate imperfectionis, sit autem filius commemorationis, quod etiam verbum est, eo quod scriptum est, dixit Deus fiat, ut per id quod principium est, insinuet exordium creaturae existentis ab illo adhuc imperfecte, per id autem quod verbum est, insinuet perfectionem creaturae reuocatae ad eum, ut formaret inharentem creatori, & pro suo genere imitando formam semperne atque incommutabiliter inharentem patri, a quo statim hoc est quod ille. Non n. habet informem vitam verbum filius, cui non solus hoc est esse quod vivere, sed etiam hoc est ei vivere, quod est sapienter & beate vivere. Creatura vero quam spiritalis & intellectualis vel rationalis, quae videtur illi verbo propinquior, potius habet informem vitam, quia sicut non hoc est ei esse quod vivere, ita nec hoc vivere quod sapienter vivere ac beate vivere. Auersa n. a sapientia incommutabili, ita ac misere vivit, quae informitas eius est. Formatur autem conuersa ad incommutabile lumen sapientiae verbum Dei, a quo n. existit ut sit virtus; vivit, a illum conueritur ut sapienter ac beate vivat. Principium proprium creaturae intellectualis est aeterna sapientia, quod principium manens in se, incommutabiliter nullo modo cessat occulta inspiratione vocationis loqui ei creaturae, cui principium est, ut conuertatur ad id ex quo est, quod alter formata ac perfecta esse non possit. Ideo que interrogatus dominus quis es, respondit, Principium qui loquor vobis. Quod autem filius loquitur, pater loquitur, quia patre loquente videtur verbum quod filius est, aeterno more, si more dividendum est, loquente Deo verbum coeternum. Inest n. Deo benignitas summa & sancta & iusta, & * quod dem non ex indigentia, sed ex beneficentia veniens amor in opera sua. Propterea priusquam scriberem, dixit Deus fiat lux, praeceps scriptura dicens: Et spiritus Dei se rebeat super aquam, quia sive aquae nomine appellare voluit totam corporalem materiam, ut eo modo insinuaret unde facta & forma-
- Ioan. 10.*
- Verbum sapientia.*
Cap. 5.
- Ioan. 8.*
- a. l. cassatione vocationis loqui ei creature, cui principium est, ut conuertatur ad id ex quo est, quod alter formata ac perfecta esse non possit. Ideo que interrogatus dominus quis es, respondit, Principium qui loquor vobis. Quod autem filius loquitur, pater loquitur, quia patre loquente videtur verbum quod filius est, aeterno more, si more dividendum est, loquente Deo verbum coeternum. Inest n. Deo benignitas summa & sancta & iusta, & * quod dem non ex indigentia, sed ex beneficentia veniens amor in opera sua. Propterea priusquam scriberem, dixit Deus fiat lux, praeceps scriptura dicens: Et spiritus Dei se rebeat super aquam, quia sive aquae nomine appellare voluit totam corporalem materiam, ut eo modo insinuaret unde facta & forma-*
- H spūs*
a. l. facien
da.
1. Co. 12.
- Ephe. 3.*
- a. l. enim cuius*

tā sint omnia, quae in suis generibus iam di-
gnoscere possumus, appellans aquam qā ex
humida natura videmus oīa in terra per spēs
varias formari atq; concrescere, sive spirite-
lem vitā qdā ante formā conuersionis quasi
fluitantem, superferebāt vtiq; spūs Dei, quia
subiacebat. s. bona voluntati creatoris qcqd
illud erat qd̄ formandum pficiendumq; in-
choauerat, vt dicēte Deo in verbo suo, fiat
lux: in bona voluntate, hoc est in beneplaci-
to eius promodulo sui generis maneret qd̄
factum est. Et iō rectū est qd̄ placuerit Deo,

G scriptura dicēte, Et facta est lux, & vidit Deo
lucē qā bona est. Et quemadmodum in ipso
exordio inchoatae creaturæ, que cœli & ter-
re nomine pp id quod de illa perficiendum
erat commemorata est, trinitas insinuat crea-
toris: nam dicente scriptura, In principio fe-
cit Deus cœlum & terrā, intelligimus patrem
in Dei noīe, & filium in principij noīe, q nō
patis, sed per seipsum creat primitus ac po-
tissimum spiritali creature, & cōsequēter ēt
vniuersæ creaturæ principium est: dicēte aut̄
scriptura. Et spūs Dei superferebāt sup aquas;
cōpletam commemorationē trinitatis agno-
scimus, ita & cōuersione atque perfectione
creatüræ, vt rerum species digerant, eadem
trinitas insinuat, verbum Dei. s. & verbi gene-
rator cum dī, dixit Deus, & sancta bonitas,
in qua Deo placet qcquid ei pro sua nature
modulo perfectum placet: cū dī, Vedit Deus
qā bonum est. Sed cur commemorata prius

H spūs Dei, in quo eius facta benevolentia dile-
ctioq; intelligit, superferri dictus est, ne * fa-
ciendo opera sua per indigentia necessitatē
potius q̄ per abundantiam beneficēti Deus
amare putaref. Cuius rei memor Apostolus
dicturus de charitate, supereminenter viam
demonstraturum sē ait. Et in alio loco, Super
eminenter, inquit scientiæ charitatem Chri-
sti. Cum ergo sic oporteret insinuare spiritū
Dei, vt superferri diceretur, commodius fa-
ctum est vt prius insinuaref aliqd̄ inchoatū,
cui superferri diceref, nō * aut̄ loco, sed oīa

superante ac præcellentē potentia. Ita etiam
reb. ex illa inchoatione perfectis atque for-
matis, Vedit Deus qā bonū est placuit. n. qd̄
factum est, in ea benignitatē qua placuit vt
fieret. Duo quippe sunt pp quæ amat Deus
creaturam suam, vt sit, & vt maneat. Vt ergo
esset quod maneret, spūs Dei superferebatur
super aquam, vt aut̄ maneret, vidit qā bona
est. Et qd̄ de luce dictum est, hoc & de oīb.
* manent enim quædam supergressa omnē
volubilitatē temporalem in amplissima san-
ctitate sub Deo, quædam vero secundum sui
tpis modos, dum per decesionem successio
nemq; rerum seculorum pulchritudo cōte-
xitur. Quod ergo dixit Deus, fiat lux, & facta
est lux: in aliquo die dixit, an ante oīem diem?
Si. n. verbo sibi coæternō dixit, hoc vtiq; in-
temporaliter dixit, si vero temporaliter dixit,
non verbo sibi coæternō, sed per aliquam di-
xit creaturam temporalem, ac per hoc non
erit prima creatura lux, quia iam erat crea-
tura per quam temporaliter diceretur, fiat lux,
atque illud ante omnem diem fecisse intelli-
git, qd̄ dictū est. In principio fecit Deus cœ-
lum & terrā, vt cœli nomine intelligat spiri-
talis iā facta & formata creatura, tanq; cœlū
cœli huius quod in corporalib. summū est.
Secundo. n. die factum est firmamentum, qd̄
rursum cœlum appellauit, terra aut̄ nomine
inuisibilis & incomposita ac tenebrosa abyssi,
imperfec̄tio corporalis substantiæ signifi-
cata est, vñ temporalia illa fierent, quorum
prima esset lux. Quo aut̄ per creaturam illā,
quam fecit ante tempora, dici potuit tempo-
raliter, fiat lux, inuenire difficile est. Sono. n.
vocis intelligimus dictum: nam qcquid tale
est corporeū est. An ex illa imperfectione sub-
stantiæ corporalis fecit aliq; vocem corpo-
realē, per q̄ sonaret, Fiat lux? Ergo aliquod
vocale corpus tante lucē creatum atque for-
matum est. Sed si ita est, iam erat tps p quod
curreret, sonorūq; spatia sibi succendentia
præterirent. Quod si iam erat tps antequam
fieret lux, in quo tpe fieret vox, qua sonaret,
fiat lux, ad quem diem pertinebat illud tps?
Vnus enim dies idemq; primus illi numeri
incipit, quo facta est lux. An ad ipsum diē
pertinet totum spatium tpis, & quod factum
est vocale corpus, p quod sonaret, Fiat lux,
& quod facta est ipsa lux? Sed omnis talis
vox propter audientis corporalem sensum à
loquente

Amor
Dei erga
creaturas
Cap. 8.

a. manet

I
Quo di-
Etiam fiat
lux. ca. 9.
2. sen. di.
13. c. pre-
terea.

DE GENESI AD LITERAM

loquente profertur, ita. n. factum est, vt per-
cussa aere sentiatur. Nunq d itaq; talem habe-
bat auditū illud q̄cquid erat inuisibile & in-
cōpositum , cui sic Deus personaret ac dice-
ret fiat lux? Abscedat itaq; h̄c ab aio cogitā-
tis absurditas . Vtrū ergo spiritalis mot⁹, sed
tā temporalis erat, quo dictū intelligimus,
fiat lux , expressus ab æterno Deo per verbū

Lcoæternū in creatura spiritali, q̄ iam fecerat
cum dictū est, In principio fecit Deus cœlū
& terrā.i.in illo cœlo coeli? An & ista locu-
tio non tm̄ sine aliquo sono , sed etiam sine
vlo tpali motu spiritalis creaturæ, in eius
mēte atq; rōne fixa quodammodo à verbo
patri coæterno , & quodammodo impressa
intelligit secundum q̄ moueret , & ad spēm
cōuerteret iterio illa tenebrosa imperfēctio
naturæ corporeæ, & fieret lux ? Sed multum
est ac difficillimum capere , quō dicat Deo
non tpaliter iubente, neq; id tpaliter audien-
te creatura , quæ cōtemplatione veritatis oīa
tpa excedit, sed intellectualiter sibi met ipref-
fas ab icōmutabili Dei sapiētia rōnes tanq;
intellegibiles locutiones in ea quæ infra sunt
transmittente, fieri tpales motus in reb. tpali-
bus vel formandis vel administrandis. Si aut̄
lux, quæ prius dicta est vt fiat, & facta est , èt
primatū creaturæ tenere intelligenda est, ip-
fa est intellectualis vita, quæ nisi ad creatorē
illuminanda conuerteret , fluitaret informi-
ter. Cū aut̄ cōuersa & illuminata est , factum

Dies nox,
lux tene-
bra.
Cap. 10.
2. sen. di.
13. cap. si
autem.

est qđ in verbo Dei dictū est, fiat lux. Verūtū
quēadmodū sine tpe dictum est, q̄a in verbū
patri coæternū non cadit tps , vtrum ita èt
sine tpe factum sit, q̄squā forsū querat. Sed
quō potest hoc intelligi, cū facta luce & diui-
fa à tenebris, & inditus diei noctisq; vocabu-
lis, dicat scriptura, Facta est vespera, & factū
est mane dies unus ? Vnde v̄ illud opus Dei
factum per spatiū diei quo peracto ad vespe-
rū ventū est, qđ est initiu noctis. Itemq; pera-
cto nocturno spatio cōpletus est totus dies,

Mvt mane fieret in alterū diē, in quo die Deus
aliud cōsequenter operarēt. Immo vero idip-
sum permirabilēt, cum Deus nullo spatio
syllabarum æterna verbi sui rōne dixerit, fiat
lux , cur tanta mora facta sit lux , donec dici
spatiū prēteriret & vespera fieret? An forte
cito qđem lux facta est, sed mora diurni tpis
in eo consumi potuit, cum discerneret à te-
nebris, atq; vtrunq; dictū suis vocabulis si

gnaretur? Mirum si & hoc vel tanta mora fie-
ri potuit à Deo q̄ta d̄ à nobis. Discretio q̄p
pe lucis & tenebrarū in ipso vtiq; opere, cū
lux fieret, cōsecuta est, non. n. lux esse potuit,
nisi discerneret a tenebris . Quod aut̄ voca-
uit Deus lucem diem, & tenebras noctē, q̄ta
mora fieri poterat, èt si hoc syllabatim p̄ lo-
num vocis egisset nisi quanta & à nobis d̄,
lux voce dies , & tenebræ vocent nox , nisi
forte quis ita desipiat, vt q̄a super oīa magn⁹
est Deus putet ore Dei prolatas, q̄uis paucissi-
mas syllabas per totum diei spatiū potuisse
distendi. Huc accedit , q̄a verbo sibi coæter-
no.i.incomutabilis sapientia internis æter-
nisq; rōnib. non corporali sono vocis vo-
uit Deus lucem diem & tenebras noctē. Rur-
sum.n.queritur, si verbis qb. vtimur vocavit,
qua lingua vocauerit , & quid opus erat so-
nis transuentib. vbi cuiusquam non erat cor-
poralis vllus auditus & non inueniēt. An di-
cendum est, q̄ cum cito peractum esset hoc
opus Dei tandiū stetit lux non succedente no-
cte donec diurnū spatiū perageret, & tandiū
mansit nox luci succedens, donec spatiū no-
cturni tpis præteriret, & fieret diei sequētis,
vno primoq; die transacto ? Sed si hoc dixe-
ro, vereor ne derideor , & ab iis qui certissime
cognouerūt & ab iis qui pñt facillime ad-
uertere , q̄ eo tēpore quo nox apud nos est,
eas partes mundi præsentia lucis illustret , p̄
quas sol ab occalu in ortū redit , ac per hoc
omnib. vigintiquatuor horis non deesse per
circuitum gyri totius, alibi diem, alibi noctē.
Nunquid nam ergo in parte aliqua positi-
ri sumus Deum vbi ei vespera fieret, cum ab
ea parte in aliam partem lux abscederet? Nā
& in libro qui appellatur Ecclesiastes , ita
scriptum est: Et oritur sol & occidit , & in
locum suum ducitur, hoc est, in eum locum
vnde ortus est. Sequitur enim , & dicit ipse.
Oriens illuc vadit ad Austrum, & circuit ad
Aquilonem, Australis ergo pars cū habet sol-
le, nobis dies est , cū aut̄ ad Aquilonis partē
circūiens peruenit, nobis nox est, non tamen
in alia parte nō est dies vbi p̄senta solis est,
nisi forte poeticis figuris cor inclinandū
est , vt credamus solem mari se immergere,
atq; in de lotum ex alia parte mane surgere.
Quanquam si ita est, abyssus ipsa præsentia
solis illustraretur , atque ibi est dies. Posset
n. & aquas illuminare , qñ ab eis non posset
extingui.

Prim
lux &
sol.ca. 1
13. c. fo
let.

Successio
diei no-
cti que.
Cap. 12.

extingui. Sed hoc monstruosum est suspicari. Quid quod ēt sol nondum erat? Quāpp si spiritualis lux primo die facta est nunquid nam occidit vt ei succederet nox? Si aut corporalis, quānam illa lux est, quam post occulum solis videre non possumus, quia nec luna erat adhuc nec aliquā stellā? Aut si semp in ea parte cœli est in qua sol, vt non sit solis lux, sed quasi comes eius eidem tā coniuncta, vt discerni dignosciq; nō possit, ad eandem redi difficultatem soluēdā huius qōnis quia & ista lux eodē modo quo sol tanq; comes eius ab occasu ī ortū circumiens redit, & est in alia parte mundi, quo tpe pars ista in qua sumus, tenebrescit in nocte. Ex quo co-

Cgit, qđ absit, in vna parte credere Deum suisse, quam partē lux illa desereret, vt posset ei vespера fieri. An forte ī ea parte lucē fecerat, in qua facturus erat hoīem & iō cum ab ipsa parte lux decessisset, vel perra facta dī, etiam cū in alia parte lux illa esset quā inde discesserat,

Prima mane exoritura peracto circuitu. Ut qđ ergo facta est sol in praetem diei, qui luce sol. ca. 11. ret super terrā si lux illa diem faciendo sufficerat, qđ dies ēt vocata est? An illa prior regio 13. c. fo- let. nes superiores à terra lōginquas illustrabat, vt sentiri nō posset in terris, atq; ita oportebat solē fieri per quē dies inferiorib. mundi partib. appareret? Potest & hoc dici auctum esse fulgorē dici sole addito, vt p illam lucē minus fulgens dies qđ nunc est fuisse credat. Etiam hoc à quodam dictum scio, primum naturā lucis inductā in opere creatoris, cum dictū est, Fiat lux, & facta est lux, postea vero cū de luminib. dī, qđ ex ipsa luce factum

Dicit fuisse commemoratum ordine dierū, quō visum est creatori cuncta esse facienda, qđ naturalis lucis quō transferit facta vespéra vt vi- cissim nox peragare, nec ille dixit, nec facile inueniri posse arbitror. Neq; n. extinctam esse credēdū est, vt nocturna tenebra succederet & rursus accēsam vt mane fieri ante qđ hoc solis officio gerere, qđ à quarto die ec- pisce fieri eadē scriptura testatur. Qđ ante qđ fieret, quo circuitu sibi potuerint tres dies noctesq; succedere lucis quā primo facta est permanente natura, si lux corporalis tunc facta & intelligenda est, & inuenire & expli- care difficile est. Nisi forte molem terrenam & aquosam antequā esset ab alterutro vtrūque discretum, quod tertio die factum scri-

bitur, tenebras Deum appellasse quis dixerit pp crassiorem corpulētiā quam lux penetrare non poterat, vel pp obscurissimam umbram tantæ molis, qđ neceſſe est vt ex altera parte habeat corpus, si ex alia parte lux fuerit. Ad quem locum enim cuiuslibet corporis moles lucem peruenire nō finit, in eo loco umbra est, qđ locus carens ea luce qua illustrare, nisi impediret corpus oppositū, hoc totum est qđ umbra dī. Quā si pro mo- le corporis tā magna fuerit, vt occupet spa- tiū terræ, qđum ex altera parte dies occupat, nox vocat. Neque n. omnes tenebræ nox. Nā & in speluncis amplis in quarum abdita lux irrumpere p oppositam molem non finitur, sunt vtiq; tenebræ, qđ lux nō est ibi, totumq; spatiū illud locus est carens luce. nec tñ tales tenebræ acceperunt vocabulum noctis, sed illæ quā in eam partē terre succedūt, vñ remouēt dies, sicut nō omnis lux dies appellaſ; nam & lunæ lux est & syderum & lucer- narum & corrusionū, & quarumcunque rerum ita fulgētiū, sed illa lux appellat dies, cui nox praedēti recedentiq; succedit. Sed si primaria lux illa vndiq; terrę molem circumfusa cōtexerat, siue stare, siue circuīret, non erat ex qua parte admitteret noctem sibi succedere, qđ nusquam ipsa discedebat, vt ei faceret locum. An ex vna parte facta est vt ipsam circumiens, ēt noctem ex alia parte con- sequēter circumire permetteret? Cum enim totam terram adhuc aqua regeret, nihil im- pediebat vt aqua & globosa moles ex vna parte faceret diē lucis preſentia, ex alia noctē lucis absentia, qđ in eā partē succederet à tpe vespertino, ex qua lux in aliam declinaret. F

*Congrega-
tio aqua-
rum.*

**Succes-
sio,
diei no-
tum que-
Cap. 12.** priproliū fieret, quo circuitu sibi potuerint tres dies noctesq; succedere lucis quā primo facta est permanente natura, si lux corporalis tunc facta & intelligenda est, & inuenire & expli- care difficile est. Nisi forte molem terrenam & aquosam antequā esset ab alterutro vtrūque discretum, quod tertio die factum scri-

bitur, tenebras Deum appellasse quis dixerit pp crassiorem corpulētiā quam lux penetrare non poterat, vel pp obscurissimam umbram tantæ molis, qđ neceſſe est vt ex altera parte habeat corpus, si ex alia parte lux fuerit. Ad quem locum enim cuiuslibet corporis moles lucem peruenire nō finit, in eo loco umbra est, qđ locus carens ea luce qua illustrare, nisi impediret corpus oppositū, hoc totum est qđ umbra dī. Quā si pro mo- le corporis tā magna fuerit, vt occupet spa- tiū terræ, qđum ex altera parte dies occupat, nox vocat. Neque n. omnes tenebræ nox. Nā & in speluncis amplis in quarum abdita lux irrumpere p oppositam molem non finitur, sunt vtiq; tenebræ, qđ lux nō est ibi, totumq; spatiū illud locus est carens luce. nec tñ tales tenebræ acceperunt vocabulum noctis, sed illæ quā in eam partē terre succedūt, vñ remouēt dies, sicut nō omnis lux dies appellaſ; nam & lunæ lux est & syderum & lucer- narum & corrusionū, & quarumcunque rerum ita fulgētiū, sed illa lux appellat dies, cui nox praedēti recedentiq; succedit. Sed si primaria lux illa vndiq; terrę molem circumfusa cōtexerat, siue stare, siue circuīret, non erat ex qua parte admitteret noctem sibi succedere, qđ nusquam ipsa discedebat, vt ei faceret locum. An ex vna parte facta est vt ipsam circumiens, ēt noctem ex alia parte con- sequēter circumire permetteret? Cum enim totam terram adhuc aqua regeret, nihil im- pediebat vt aqua & globosa moles ex vna parte faceret diē lucis preſentia, ex alia noctē lucis absentia, qđ in eā partē succederet à tpe vespertino, ex qua lux in aliam declinaret. F

*Congrega-
tio aqua-
rum.*

DE GENESI AD LITERAM

Et si qua littora nudatur latius, non potest dici nulla esse alia terrarū spatia, quod accedit id quod aliunde decedit, vñ in eum locum, ex quo recesserat iterum accedit. Cum autem

*1. sen. di.
14. ca. se.
quitur
dixit De
cong regē
tur.*

G Quanq; & terra lōge lateq; subsidens, potuit alias partes præbere concavas, qb. confluentes & corruentes aqua recipere, & appareret arida ex his partib vñ humor abscederet. Non est autem informis oīmodo materies, vbi

*Creatio
aque &
terre.
Cap. 13
Gen. 2..*

et nebula species apparuerit. Et ideo queri adhuc potest, qn Deus istas cōspicuas aquarū terrarūq; species qualitates q; creauerit, i nullo. n. lex dierum hoc inueni. Itaq; si hoc ante omnem diem fecit, sicut ante istorum primorum dierum commemorationem scripum est, In principio fecit Deus cœlum & terram. vt in terræ vocabulo intelligamus iā formatam terrenam speciem superfusis aq; ista iam visibili specie sui generis declaratis, vt in eo qd sequit scripture dicens, Terra autem erat inuisibilis, & incōposita, & tenebre erat super abyssum, & spūs Dei superferebat super aquas, nullam opinemur informitatem materiæ, sed terram & aquam sine luce, q; nōdū erat facta, suis iam notissimis qualitatib. conditas, vt iō terra inuisibilis dicta intelligatur, q; aq; cooperta nō posset videri, et si esset q; posset videre: Iō vero incomposita, q; a non dum à mari distincta & cincta à littorib. & suis fētib. aīalibusq; decorata Si ergo ita est, cur iste species, quæ proculdubio corporales sunt, ante omnē diem factæ sunt? Cur non scriptum est, Dixit Deo Fiat terra & facta est terra? Item, Dixit Deus, Fiat aqua, & facta est aqua? vel vtrunque communiter, si vna quasi lege loci infimi continent, Dixit Deus, Fiat terra & aqua, & sic factum est? Cur non dictum est, cum hoc factum esset, Vedit Deus q; a bonum est? Hęc n. consideratio sua sit, qm manifestum est omne mutabile ex aliqua informitate formari, simulq; illud & catholica fides prescribit, & certissima rō docet nul

larum naturarum materiæ esse potuisse, nisi ab omnium rerum non solum formatarum, sed etiam formabilium inchoatore Deo atq; creatore, de qua etiam dicit ei quēdam scripta

ptura, Qui fecisti mundum ex materia infor mi, hanc materiam illis verbis, qb. pro spiritali prudentia tardiorib. etiam lectorib. vel auditorib. cōgrueret fuisse commemorā, qb. ante dierum enumerationem dictum est. In principio fecit Deus cœlum & terrā, &c. donec dicere, Er dixit Deus, vt deinceps for

matarum rerum ordo consequeret. Nō quia informis materia formatis reb. tēpore prior est, cum sit vtrunq; simul concretaū, & vnde I factum est, & quod factum est. Sicut n. vox An mate

materia est verborū, verba vero formatam via prece vocem indicant, nō autem qui loquī, prius dat for emittit informē vocem, q; posuit postea colligere, atq; in verba formare, ita creator Deus mā. c. 15,

*2. sen. di.
15. c. 6ib.*

non priorem tempore fecit informem materiam, & eam postea per ordinem quarumcū que naturarū quasi secunda consideratione formatuī: formatam q; ppe creauit materiam. Sed qd illud vnde fit aliquid, & si non tpe tñ quadam origine prius est, q; illud q; inde fit, potuit diuidere scripture loquēdi temporib. quod Deus faciēti temporib. non diuisit. Si enim querās, vtrum vocem de verbis an de voce verba faciamus, non facile q; squam ita tardo ingenio reperi, qui non potius verba fieri de voce r̄ideat. Ita quanuis vtrunque simul q; loquī faciat, qd vñ faciat naturali attētione satis appetet. Quamobrem cum simul vtrunque Deus fecerit, & materiam quā formatuī, & res in quas eam formatuī, & vtrunque ab scripture dici oportuerit, nec simul vtrunq; dici potuerit, prius illud vnde aliqd factum est, q; illud quod inde factum est, dici debuisse quis dubiter? Quia et cum dicimus, materiam & formam, vtrunq; simul esse intelligimus, nec vtrunq; simul possumus enūciare. Sicut autem in breuitate temporis continet cum duo ista verba proferimus, vt alterū ante alterum proferamus, ita in prolixitate narrationis alterum altero prius narrandum fuit, quanuis vtrunque, vt dictum est, simul fecerit Deus, vt quod sola origine prius est in faciendo, etiam tempore prius sit in narrādo, quia duę res quarum et altera nullo modo prior est, nominari simul non p̄nt, quanto minus simul narrari. Non itaque dubitandum est ita esse istam informem materiam prop̄ nihil, vt non sit facta nisi à Deo, & rebus qua de illa factæ sunt simul concreata sit. Sed si credibiliter d̄r̄ eam significari illis verbis,

Gene. 1.

*Emissio,
& cōtra
Etatio lu
ci.*

Cap. 16.

*M
Lxx tene
bræ.
Cap. 17.
Ioan. 1.
Eccle. 1.*

Sapi. 7.

Gene. 1.

verbis: Terra autem erat inuisibilis & incōposi-

Gene. I. ta, & tenebrae erāt super abyssum, & spiritus Dei subferebatur super aquā: vt excepto qđ ibi positiū est, de spiritu Dei cetera, quidem rerū visibiliū vocabula, sed ad illā informitatem, vt tardioribus poterat insinuandā dicta intelligamus, quia hēc duo elementa, id est, terra & aqua, ad aliquid faciendū operantū

L manibus tractabiliora sunt ceteris, & ideo cōgruentius itis nominibus illā insinuabatur

Emilio, informitas. Si hoc ergo probabilitate dicitur

& cōtra non erat aliqua formata moles, qđ lux ex una

Ezio. Iu parte illustrans ex altera faceret tenebras, vñ

ci. posset nox die descendente succedere. Emilio

Cap. 16. sionē vero cōtraktionēq; lucis illius si velimus diē noctēq; intelligere, nec causam vi-

demus cur ita fieret. Non enim iā erant ani-

malia quibus hēc vicissitudo salubriter ex-

hiberetur, & quib. postmodū exortis, p cir-

cuitū solis cerninus exhiberi: nec vñlū oc-

curred exēplū, quo istā emissionē cōtractio-

nēq; ut diei noctisq; vici ssitudines fierent,

p bare possimus. Iactus n. radiorū ex oculis

nostris cuiusdā lucis euidēs est iactus, & cō-

trahi pōt cū aerē qui est oculis nostris proxi-

mus intuemur. & emitte cū ad eandē rectitu-

dinē qđ sunt longe posita attendimus. Nec sa-

nē cū cōtrahitur omnino cernere quæ lōge

sunt definit, sed certe obscuriō qđ cū ī ea obu-

tus emittitur: sed tñ ea lux qđ in sensu viden-

tiſt̄ est, tā exigua videt, vt nñ adiuuemur ex-

tranea luce nihil videre possimus, qm ab ea

non pōt discerni: quo igitur exemplo demō

strari possit emissio in diē, & contractio lu-

M cis in noctē, sicut dixi, reperire difficile est.

Iux. tene Si auem spiritualis lux, facta est lux: cū dixit
bræ. Deus, Fiat lux, & facta est lux: non illa vera

Cap. 17. patri coæterna intelligēda est, p qđ facta sunt

Ioan. I. oīa, & qđ illuminat oīem hominē, sed illa de

Ecole. I. qua dici potuit, Prior oīum creata est sapiē-

tia. Cū n. æterna illa & incōmutabilis qđ nō ē

facta, sed genita sapiēta in spiritales atq; rō-

nales creatureas sicut in animas sanctas se trāſ-

ferit, vt illuminata luce re pols int̄fit in eis qđ

dā luculēt rationis affectio, qđ pōt accipi fa-

cta lux, cū dicere De°, Fiat lux: si iā erat crea-

tura spiritualis, quæ noīe celī significata est, in

eo quod scriptū est in principio fecit Deus

celī & terrā: nō corporeū celī, sed incor-

poreū, celīs corporeis, hoc est super oīe cor-

pus, nō locorū gradibus, sed naturæ sublimi-

tas. 10.11.11

tate p̄positū. Quo autē mō simul fieri potui-

& qđ illuminaretur, & ipsa illuminatio, ac di-

uerso tpe narrāda fuerit, pauloante dixim⁹,

cū de materia tractaremus. Sed huic luci suc-

cedēt noctē, vt vespera fieret, quo pacto in

tellecturi sumus? A tenebris uero qualibus ta-

lis lux diuidi potuit, dicente scriptura: Et di-

uisit Deus inter lucē ac tenebras? nūquid iā

erant p̄tōres & stulti decidētes à lumine ve-

A ritatis inter quos & in eadē luce permanētes

diuiderer? Deus tāquā inter lucē ac tenebras,

lucē vocās diē, ac tenebras noctē: & oīderet

se nō operatorē peccatorū, sed ordinatore *

all. distri-
butione.

all. distri-
butionis.

rū hoc vocabulo includit, ideoq; nō dictus

est primus, sed unns dies? Et facta est enim

vespera, & factū est, inquit, mane dies vñus;

vt per hoc qđ facta est uespera, p̄tū rōnalis

creatūræ, qđ autē factū mane renouatio eius si-

gnificata videāſ. Sed hēc allegorię p̄pheti-

ce disputatio est, quā nō isto ſermone fulce-

rimus: Instituimus enim de scripturis nunc

loqui ſcdm p̄prietatē rerū gestarū, nō ſcdm

enigmata, figurarū. Ergo ad rōnē factarū cō-

ditarūq; naturarū, quō inuenimus uesperā

& mane in luce spirituali? An diuīſio quidem

B lucis à tenebris, distinctio est iā rei formatæ

ab informi, appellatio vero diei & noctis, in

ſinuatio distributionis est: qua significetur ni-

hil Deū inordinatū relinqueret atq; ipsam, in

formitatē p̄ qđ res de specie in specie modo

quodā transēudo mutantur, nō esse indispo-

nitā, neq; defectus neq; profectus creatūræ,

quib. ſibimet propter temporalia quæq; ſucce-

dūt ſine ſupplemento elle decoris uniuersi?

Nox. n. inordinata sunt tenebrae: Propterea

uero cū facta ēſſet lux, dictū est, Vedit Deus

lucē quia bona est: cū hoc pōſſet poſt oīa e-

iūſē diei dicere, id est ut cū celī explicat-

Dixit Deus fiat lux, & facta est lux: Et diuīſit

Deū inter luē, & tenebras: Et uocauit De°

lucem diē, & tenebras uocauit noctē nunc

diceret, Et uideat Deus quia bonum est: & de-

inceps anneſteret, Et facta est uespera, & fa-

ctum est mane: ſicut in alijs operibus facit

quibus uocabula imponit. Hic ergo non ita

fecit, quoniā à formata re ad hoc distincta

est illa informitas, ut non in ea ſinis effe, ſed

aduī ſormanda reſtare per creatureas cōte-

ras iam corporales. Itaque ſi poſtequam

Aug. Tomus tertius. Y distin-

DE GENESI AD LITERAM

distincta essent illa diuisione & vocabulis, tūc dicere: Vedit Deus quia bonū est, hæc facta acciperemus significare, qbus iā in suo genere nihil esset addēdū. Quia vero lucē sōlā ita perfecerat: Vedit Deus, inquit, lucē, q̄ bona est, & diuisione ac nominib⁹ discreta tenebris. Neq; tūc dixit: Vedit Deus quia bonū est, ad hoc enim erat informitas illa di

sc̄ta, vt adhuc inde alia formaret̄. Namq; ista nox q̄ nobis est notissima, fecit. n. ea su p terras solis circuitus, qn p̄ luminariū distributionē à die diuidif post ipsam diuisionē di ei & noctis dicitur: Vedit Deus quia bonum est: Non n. hæc nox informis aliqua substātia erat, vnde adhuc ali a formaret̄, sed spa tiū loci plenum aere, carens lumine diurno, cui utiq; nocti iā nihil addendū esset in ḡne suo, quo esset speciosior sive distinctior. Vespera aut̄ in toto illo triduo, antequā fierent luminaria cōsummati operis termin⁹, nō ab surde fortasse intelligitur, mane vero tanq; futuræ operationis significatio. Sed an oīa me minerimus vñ iā multa diximus, nō t̄ palibus

Opinio-
nes vera
falsaeque,
Cap. 19.

*Quomodo
Deus ope
ratur.*
Cap. 18. Deū, sicut opera hō vel angelus, sed æternis atq; incōmutabilibus, & stabilibus rōnibus coæterni sibi verbi sui, & quodā, vt ita dixerim, flatu pariter coæterni sancti p̄p̄s sui. Nā & illud q̄ p̄ Græcā & Latinā linguā dicitū ē, de spū Dei quia superferebatur super aquas secundum Syrē linguā intellectū quæ vicina est Hebrez, nā hoc à quodā docto Christiano Syro fertur expositū, nō superferebatur, sed fouebat potius intelligi perhibetur. Nec sicut fouent tumores aut vulneia in corpore aquis vel frigidis vel calore cogno teperatis, sed sicut ora fouētur ab alitibus, vbi calor ille materni corporis et̄ formandis pullis quodāmō adminiculatur, per quandā in suo

Mas. 23. ḡne dilectionis affectū. Nō itaq; per singulos dies istorū operum diuinorū tanq; téporales voces Dei carnaliter cogitem⁹: Nō enim ad hoc ipsa Dei sapientia nostra infirmitate suscep̄ta venit ad colligendos sub alas suas filios Hierusalē, quemadmodū gallina pullos suos, vt semper paruuli simus, sed vt malitia infantes mente pueri esse desinamus. Et in rebus obscuris atque à nostris oculis remotissimis, si qua inde scripta etiam diuina legem̄rimus, quæ possit salua fide qua inbuimur, alijs atque alijs parere sententij, in nullam

carum nos præcipiti affirmatione ita p̄jcia-
mus, vt si forte diligentius discussa veritas eā
recte labefactauerit, corruamus: nō pro sen-
tētia diuinarū scripturarū, sed pro nostra ita
dimicantes, vt eā velimus scripturarū esse q̄
nostra est, cū potius eam quæ scripturarū est
nostram esse velle debeamus. Ponamus enim
in eo quod scriptū est: Dicit Deus, fiat lux,
& facta est lux: aliam sensisse lucem corpo-
ralem factam, & aliam spiritalem esse lucē
in creatura sp̄ituali: quod n̄a fides non dubi-
tat esse an lucē corporalem c̄elestē, aut etiā
super c̄elum vel ante c̄elum, cui succedere
nox potuerit, tandiū non est contra fidē, do-
nec veritate certissima refellatur. Quod si fa-
ctū fuerit, nō hoc habebat diuina scriptura,
sed hoc senserat humana ignorantia. Si au-
tem hoc verum esse certa ratio demonstra-
uerit, adhuc incertum erit, vtrum hoc in il-
lis verbis sanctorum librorū scriptor sentire
voluerit, an aliquid aliud non minus verum.
Quod si cetera contextio sermonis non hoc
eum voluisse probauerit, non ideo falsum erit
aliud quod ipse intelligi volunt, sed &
verum & quod utilius cognoscatur. Si autē
contextio scripturæ hoc voluisse intelligi
scriptorem nō repugnauerit, adhuc restabit
quærere, vtrū & aliud nō potuerit. Quod si
& aliud potuisse inuenierimus, incertum erit
qd nā eorū ille voluerit: aut vtrūq; sentiri vo-
luisse, non incōuenienter creditur, si vtrūq;
sententij certa circūstantia suffragat. Plerū-
que enim accidit vt aliquid de terra, de c̄elo
de ceteris huius mundi elementis, de motu
& conuersione vel etiā magnitudine & in-
teruallis syderū, de certis defectibus solis &
lunæ, de circuitibus annorum temporū, de
animalium, fruticum, lapidum, atq; huius-
modi ceteris, etiam non Christianus ita no-
uerit, vt certissima ratione vel experientia te-
neat. Turpe autem est nimis & p̄nicioſum ac
maxime cauendū, vt Christianū de his rebus,
quasi scđm Christianas literas loquentē, ita
delirare quilibet infidelis audiat, vt quēad-
modū dicit̄ toto c̄elo errare conspiciens, ri-
sum tenere vir polsit: & nō tā molestū est q̄
errās hō derideret, sed q̄ aur hores nostri ab
eis qui foris sunt alia sensisse credunt, & cū
magno eorū exitio de quorū salute satagi-
mus, tanq; indocti reprehenduntur atq; re-
spūntur. Cum n. antequā de numero Chri-

Temeri-
tas affre-
di ritan-
d.c. 20.

*7 sal. 33. du-
Mat. 12. gi-
na*

*In repre-
benſores.
Cap. 21.
al. L. dispu-
tationis. C.*

stianos.

stianorum in eare quā optime norunt errare deprehenderint, & vanam suam suam de nostris libris afferere, quo pacto illis libris credituri sunt de resurrectione mortuorum, & de spe vitæ & eternæ regnoq; cœlorū, qñ de his reb. quas iā experiri, vel indubitate numeris percipere potuerunt, fallaciter putarent esse cōcriptos? Quid n. molestia tristitiaq; ingerat prudentib. fratrib. temerari psumptores, satis dici non pōt, cū si qñ de prava & falsa opinione sua reprehēdi & cōuinici cōperint ab eis qui nostrorū librōrū authitate nō tenentur, ad defendendū id q̄ leuis sima temeritate & apertissima falsitate dixerunt, eosdē libros sanctos vnde id p̄bent, p̄ferre conant, vel ēt memoriter q̄ ad testimoniū valere arbitrantur, multa inde verba pronunciāt, nō intelligentes neq; q̄ loquuntur, neq; de quib. affirmant. Ad hoc n. cōsiderandū & obſeruandū, librū Geneseos multipliciter quantū potui enucleauit, protuliq; sūrias de verbis ad exercitationē nostrā obscure positis, non aliquid vñū temere affirmans cū p̄iudicio alterius expositionis fortasse melioris, vt pro modulo suo eligat quisq; q̄ capere possit, vbi aut̄ quid intelligere nō pōt, scripturæ Dei det honorē, sibi timorē. Sed cum tā multis exitibus verba scripturæ quæ tractavimus exponantur, cohibeant se tandem qui literis iſlati secularib. hæc ita posita, vt oīa pia corda nutriant, uelut imperitū atq; impolitū aliquid exagitant, sine pennis in terra reptantes, & volatiliter aut̄ nidos irridentes. Periculosius aut̄ errant quidā infirmi fratres, qui cū istos impios de cœlestiū corporū numeris, vel de quibuslibet elementorū mundi huius qñib; subtiliter & copiose differere audiunt, euangelū, & eos sibi cū suspirio pponentes, & magnos purantes, saluberrimæ pietatis libros cū fastidio repetunt, & quos dulciter haurire deberēt, vix patienter attiagnūt, à segetis asperitate abhorrentes, & spinarū florib. inhiantes. Non n. vacant videre,

Hoc quis est dñs, nec in sabbato elūriunt, atq; ideo pigri sunt, ptate à dño sabbati accepta, vellere ipicas, & tādiu versare manib. cōtritasq; purgare donec ad escā pueniāt. Dicit aliquis, quid tu tanta tritura *dissertionis huius, quid granorū extulisti, quid euentilasti? Cur prope modū in qñib; adhuc latet oīa? Affirma aliquid eorū quæ multa posse intel-

ligi disputasti; Cui rñdeo ad eū ipsum me cibū suauiter peruenisse, q̄ didici habere hominē in rñdendo scđm fidē, q̄ rñdendū est hoīb. qui calūnari libris nostræ salutis afferant: vt quicquid ipsi de natura rerū veraci bus documētis demonstrare potuerunt, ostendamus nostris literis nō esse contrariū. Quicquid aut̄ de quibuslibet suis voluminib. his nostris literis, i. Catholicæ fidei contrariū pertulerint, aut aliqua ēt facultate ostendamus, aut nulla dubitatione credamus esse falsissimum, atq; ita teneamus mediatorē nostrū, in quo sunt oēs thesauri sapientia atq; sciētia ab scđditi, vt neq; falsa philosophia loquacitate seducamur, neq; falsa religionis superstitione terreamur. Et cū diuinos libros legimus in tāta multitudine verorū intellectuū, q̄ de paucis verbis eruunt, & sanitatem catholicæ fidei munimur, id potissimum diligamus q̄ certū apparuerit eū sensisse quē legimus. Si aut̄ hoc latet, id certe q̄ circūstātia scripturæ nō impedit, & cū fana fidei concordat. Si aut̄ & scripturæ circūstātia p̄tractari ac discuti nō pōt, saltē id solū q̄ fides fana p̄scribit. Aliud est. n. quid potissimum scriptor senserit nō dignoscere, aliud aut̄ à regulā pietatis errare, Si vtrunq; vī, perfecte se habet fructus legensis: Si vero vtrunq; vitari non potest, etiam si volūtas scriptoris incerta sit, sanx fidei cōgruam non inutile est tenuisse sententiam.

Colo. 2.

I

D. AVRELII AVGUSTINI
de Genesi ad literam.

LIBER SECUNDVS.



T dixit Deus: Fiat firmamentū Firmamē in medio aquarum, & sit dividens inter aquam & aquā: Capi. tū aquae. Et sic factum est. Et fecit Deus firmamentum, & diuinit Deus inter aquam qua erat infra firmamentum, & inter aquam qua erat supra firmamentum. K Et vocauit Deus firmamentum cœlum, & vidit Deus quia bonū est, & facta est vespera, & factum est mane dies secundus. De verbo Dei, quo dixit: Fiat firmamentum, &c. & de placito eius quo vidit quia bonum est, & de vespera & mane, non opus est hic iterū similiterq; differere: atq; ita deinceps quotiescumque ista reperiuntur scđm superiorē inquisitionem

DE GENESI AD LITERAM

sitionem interim consideranda esse admone mus. Vtrum autem nunc illud cœlum fiat, q̄ excedit aeris omnia spatia, eiusq; omnem altitudinem, vbi ēt luminaria stellæq; constituantur quarto die, an ipse aer vocetur firmamen tñ, queri merito potest. Multi n. afferunt istarum aquarū naturā super sydereum cœlum esse non posse, q̄ sic habeant ordinatum pōdus suum, vt vel super terram fluant, vel in aere terris proximo vaporaliter ferantur. Nec

M quisquā istos deber ita resellere, vt dicat secundū dñm omnipotentiā Dei, cui cuncta possibilia sunt, oportere nos credere, aquas ēt tam graues quam nouimus atq; sentimus, cœlesti corpori in quo sunt sydera superfusas. Nunc enim quemadmodū Deus instituerit naturas rerum, secundū scripturas eius nos cōuenit quærere, non quid in eis vel ex eis ad miraculū potentiae suæ velit operari. Neque n. si vellet Deus sub aqua oleū aliquā manere, nō fieret: non ex eo tñ olei natura nobis esset incognita, q̄ ita facta sit, vt appetendo suū locum, ēt si subterfusa fuerit per rumpat aquas, eisq; se superpositā collocet. Nūc ergo querimus, vtrū conditor rerū qui omnia in mēsura & numero & pondere disposuit, non vñ locū propriū ponderi aquarū circa terram tribuerit, sed & super cœlum q̄ ultra limitem aeris circunsutum atq; solidatum est. Quod qui negant esse credendum, de ponde rib. elementorum argumentātur, negantes vñ lo modo ita desuper quasi quocidā paumento solidatū esse cœlum vt possit aquarū pōderia sustinere, quia talis soliditas nisi terris esse non possit, & quicquid tale est, non cœlum, sed terra sit. Non n. tñ locis, sed ēt qualitatibus proprijs elementa * distinguuntur, vt pro qualitatib. proprijs ēt loca ppria sortirentur: Aqua scilicet super terram, quæ ēt

all. diff. **gui.** **A** si sub terra sit aut habitu sicut in antris cauernisq; abditis, non tñ ea terræ parte quam supra, sed ea quā infra se habet continetur. Nā si ex parte superiori fuerit pars vlla terre delapsa, non manet super aquā, sed ea per rupta demergitur & pergit ad terram, quo veniens conquiescit, tanquā in loco suo, vt supra sit aqua subitus autē terra. Vnde cognoscitur q̄ ēt super aquas cū esset, non ipsis aquis portabatur, sed cōpage terræ tenebatur, sicut se habent camerae speluncarum. Hic occurrit admonere caendum errorē, quem in li-

bro primo catendum admotuimus. Ne forte quia scriptum est in Psalmis: Fundauit ter ^{Pſ. 135.} rā super aquas: arbitretur aliquis nostrū, aduersus istos de ponderib. elementorū subtiliter differentes, isto testimonio scripturarum esse retinendū: quia illi non retenti autoritate literarū nostrarū, & nescientes quēadmodū dictū sit, libros sanctos facilius irribebunt, q̄ illud repudiabūt, q̄ vel certis rationibus perceperunt, vel experimentis manifestissimis probauerūt. Illud nanq; in Psalmis, aut figurate dictū recte accipi pōt: vt qm̄ celi & **B** terrae nomine sape in ecclesia spiritales carnalesq; significantur, cœlos offendit pertinere ad serenā intelligentiā veritatis, dicens: Qui fecit cœlos in intelligentiā: terrā vero ad fidem simplicem parvulorum, non fabulosis opinionib. incertam atq; fallacem, sed Prophética & Euangelica prædicatione firmissimā, quæ per baptismū solidatur, & ideo subiecerit dicens: Fundauit terram super aquā. Aut si ad literam quisquā cogit intelligi, non incongruenter vel sublimia terrarū, sive continentium, sive insularum accipiuntur, quæ superiora sunt aquis: vel ipsa tegmina speluncarū, q̄ super aquas pendula soliditate firma ta sunt. Quocirca nec ad literam quisquam pōt sic intelligere, q̄ dictum est, Fundauit terram super aquā: vt aquarum pondus terreno ponderi supportingo naturali ordine quasi subiectū esse arbitretur. Aerē vero aquis esse ^{Aer ter-} superiorem quanuis p̄p ampliora sui spatia ^{ra sup-} ēt aridam contegat, hic intelligitur, q̄ nullū ^{rīor.} vas ab ore impressum repleri aquis pōt: vnde ^{Cap. 2.} fatis indicat aeris naturā locū petere superiore rem: videtur. n. vas inane, sed aere plenū probatur, cū ore imo in aquā deprimitur, quia enim superiori parte non inuenit emigrandi locum, nec deorsum versus irruptis aquis subter eas ire natura finitur, plenitudine sua repellit eas, & in vas nō permittit intrare. Cū aut vas ita collocatur vt os non habeat deorsum, sed in latus inclinatum, intrat aqua inferioris, exente aere superius. Itemq; si vas erit eti os pateat in coelum, cum infundis aquam euadit aer sursum versus ex alijs partib. qua non infundis, & fit locus aquæ deorsum versus intrandi. Quod si vi maiore vas deprimitur, vt vel ex latere vel desuper aquæ repente influant, & vndiq; os vasis obtengant, disrūpit eas aer sursum nitens, vt eis ad ima locum

*Ignis su
perior a
re. cap. 3*

D

*Aqua su
per cœlū.
Cap. 4.*

Mat. 16.

E

cum faciat: & ipsa diruptio singultus vasorum est, dum partibus fugit, quia totus tam cito non potest exire, propter illius oris angustias. Ita si aer super aquas ire cogitur, et confluentes eas diffecat cum exilientes impetu eius impulse ebuliunt, & eum bullis crepitibus emitunt in sua properitate, atque illis ad ima deducendis aditum dantur. Si autem sub aquas ire cogatur ex vase, ut illo cedente vas ab ore in ima presso repleri velis factius vnde vndiq; verum cooperitur, quod per os eius ab inferiore pate intrandi gutta exigua

Ignis su- reperiat locum. Iam vero ignis ad superna emi-
perior ac cantem est ipsius aeris naturam vellet transcendere
re. cap. 3. quis non sentiat quandoquidem si ardenter facu-
lam capite deorsum quicunque teheat, nihilominus flammæ crinis ad superiora contendit? Sed quoniam circumsuvi at superfusi aeris propollenti constipatione subinde ignis extinguitur, & in eius qualitate per eius abundantiam supera-
tus, subinde commutatur, ac vertitur, ad vniuer-

Dsam eius altitudinem transiliendam non pos-
test perdurare. Iteque super aerem purum ignis esse dicitur celum, unde etiam sydera atque lu-
minaria facta coniectantur, illius videlicet i-
gine lucis in eas formas quas in celo cernimus cōglobata dispositaque natura ac per hoc sicut terrarum poteribus & aer & aqua cedit, vt ad terram pueniant, sic aquarum poterit & ipse aer cedit, vt vel ad terram vel ad aquam perueniat. Vnde intelligi volunt, hoc modo necesse fuisse, vt aer quoque si quis eius particulam in spatiis illis sublimibus celi posset dimittere, poterit suo caderet, donec ad aerea subter spatia perueniret. Quapropter colliguntur multo minores posse aquis supra illud ignem celum aliquod loci, cum illuc aer multo aquis leuior manere

Aqua su- non possit. Talibus eorum disputationibus cedens, laudabiliter conatus est quidam demon-

per celum. Cap. 4. strare aquas super celos, ut ex ipsius visibili-
bus conspicuique naturis assereret scripture fidem. Et prius quidem quod facillimum fuit, ostendit & hunc aerem celum appellari, non solu sermone communis, secundum quem dicimus serenum vel nubilum celum, sed et nostrarum ipsarum con-
fuetudine scripturarum, cum dicuntur volatilia celi cum aues in hoc aere manifeste sit volare. Et dominus cum de nubibus loquerebatur. Faciem, inquit, celi potestis probare. Nubes autem etiam

Mat. 16. E per proximum terris aerem cōglobari sepe cernimus, cum per declivia iugorum recubunt, ut plerunque excedantur etiam cacu-

minibus motuum. Cum ergo probasset & hunc aerem celum dici nulla alia causa est firmamen-
tum appellatum voluit existimari, nisi quia inter uallum eius diuidit inter quoddam vapores a-
quarum, & istas aquas quae corporalium in ter-
ris fluitat. Et nubes quippe, sicut experti sunt

qui inter eas in montibus ambulauerunt, co-
gregatione & cōglobatione minutissimorum guttarum talē specie redditur: quae si spissantur

amplius, ut coniungantur in una grande plu-*Pluvia*

res guttae minimae, non enim patitur aer apud se teneri, sed eius ponderia ad ima dat locum, & haec est pluvia. Ergo ex aere, qui est inter va-
pores humidos, unde superius nubila cōglo-
banuntur, & maria subrufa, ostendere ille voluit esse celum inter aquam & aquam. Hac ergo diligenter considerationem quae laude dignissima iudico. Quod nam dixit, neque contra fidem est, & in promptu positio documento credi potest. Quae

qua possit videri, non impedire propria potest. F
ra elemotorum, quoniam etiam super illud sublimis celum possint esse aquae per illas minutias, per quas est super hoc spatium aeris esse potuerunt: quae grauior & inferior summa celo subiacet, perculdubio, leuior est aquis, & tamen ut super eum sint vapores illi, nullo poterit prohiberi. Sic ergo & super illud celum potest minutioribus guttis leuior halitus humoris extendi, quod poterit cadere non cogatur. Ipsa quippe subtilissima ratione persuaderetur, nullum esse qualibet exiguum corpus pulchrum in quo diuisio finiatur, sed infinite oia diuidi: quia pars corporis corpus est, & oī corpus habeat necessarie est dimidiū quantitatis suae: ac per hoc si potest aqua sicut videtur ad tatas guttarum minutias puenire, ut super istum aerem vaporaliter feratur, qui natura leuior est aqua: cur non possit & super illud leuius celum minutioribus guttis, & leuioribus immannare vaporibus? Quidam etiam nostri, istos negantes propero pondera elementorum aquas esse posse super celum sydereum, de ipsorum syderum qualitatibus & meatibus conuincere moluntur. Idem namque asserunt stellam quam Saturnus quare frigidus.

Cap. 5.

turni appellant esse frigidissimam, eamque per annos tristis signiferum peragere circuitum, eo quod superiore ac per hoc ampliore ambitu graditur. Nam sol eundem circuitum per annum complevit, & Luna per mensim, tanto, ut dicunt, breuius, quanto inferius, ut spatio loci spatium temporis congruat. Quaritur itaque ab eis, unde illa stella sit frigida, quae tan-

Aug. Tomus tertius. Y. 3 to G

DE GENESI AD LITERAM

to ardenter esse deberet, quanto sublimiore celo rapit. Nā pculdubio cū rotunda moles circulari motu agit, interiora eius tardieunt, exteriora celerius vt maiora spatia cū breuiorib. ad eosdē gyros pariter occurrāt: q autē celerius vtiq; feruētius. Proinde memodata stella magis debuit callida esse quā frigida: quanuis enim suo motu triginta annis totū ambitū permeat, tamē celi motu in cōtrarium rotata velocius, q̄ quotidie necesse est patiatur, qm̄ sicut dicūt, celi singulæ cōuerfiones, dies singulos explicant, calorē maiore debuit celo conciatiore concipere. Nimirū ergo eā frigidā facit aquarū super cēlū constitutarū illa vicinitas, quā nolunt credere, qui hāc quā breuiter dixi, de motu celi & syderū disputant. His quidā nři coniecturis agūt aduersus eos qui nolunt aquas super cēlos credere, & volunt eāstellā esse frigidā, quā iuxta summū cēlū circuit: vt ex hoc cogantur aquarū natura credere, nō iam illic vaporali tenuitate, sed glaciali soliditate pendere. Quoquomodo aut& qualeslibet aquā ibi sunt, esse eas ibi minime dubitemus maior est quippe scripturæ huius authoritas quam omnis humani ingenij capacitas. Sed significativa animaduersum est à quibusdam, quod nee ego disimulandū puto, non frustra cū dixiſet Deus: Fiat firmamentū in medio aquarū, Gene. 1. & sit diuīſio inter aquā & aquā, parū viſum ēē subiungere, & sic est factū, niſi adderetur, & fecit Deus firmamentū, & diuīſit Deus inter aquā quā erat super firmamentū, & inter aquā quā erat sub firmamento: quod quidā ſic intelligunt, vt personā patris declaratam effe dicāt, in eo q̄ scriptū est & dixit Deus, Fiat firmamentū in medio aquarū, & sit diuīſio inter aquā & aquā: & ſic factū est. Ac deinde vt intelligatur filius feciſſe quod à patre factū est vt fieret arbitrant̄ effe subnexū, & fecit Deus firmamentū, & diuīſit Deus &c. Sed cū antea legiſ, & ſic factū est: à quo intelligimus factū? Si à filio, quid opus erat iā dicere, & fecit Deus, & quā ſequitur? Si aut q̄ scriptū est, & ſic factū est: à p̄e intelleximus factū, nō iā pater dicit: & filius facit, & p̄t aliiquid p̄ facere ſine filio, vt deinde filius nō hoc ſed aliud ſimiliter faciat, quod ē cōtra Catholicā fidē. Si aut illud de quo diciſtur, & ſic factū est, hoc idē fit cum' itidem dicit, & fecit Deus: quid prohibet eundem intelligere facere quod dixit, qui dixit vt fieret? An ē exceptio eo q̄ dictū est, & ſic factū est, tātūmodo in his verbis, quibus dī, & dixit Deus, fiat & poſtea dī, & fecit Deus p̄is & filij p̄ ſonā volūt intelligi? Sed quāri adhuc potest, vtrū quaſi iuſſiſſe filio patrē debeamus accipere in eo q̄ ſcriptū est, & dixit Deus, fiat? Sed eur ſcriptura non curauit oſtēdere ēt perſonā ſpūſſiancti? An ita Trinitas intelligit, & dixit Deus: Fiat, & fecit De, & vidit Deus quia bonum est? Sed non cōuenit vnitati Trinitatis, vt filius quaſi iuſſiſſe intelligatur, ſpūſ ſanctus nullo ſibi iubente libere vidiffe bonū effe q̄ factū est. Quibus n. verbis iuberet p̄t ſaceret, cū ipſe ſit principale verbū patris, per quod facta ſunt omnia? An eoiplo quod ſcriptū est, fiat firmamentū, hāc ipſa dictio verbū ēt p̄is, vniġenitus filius, in quo ſunt oīa q̄ creaturā ēt antequā creentur, & quicquid in illo effe vita eft, & vita vtiq; creature, quia quicquid per eū factū eft in ipſo vita eft, & vita vtiq; creatrix, ſub illo autē creature. Aliter ergo in illo ſunt ea q̄ p̄ illū facta ſunt, q̄a regit & cōtinet ea: alter autē in illo ſunt ea quā ipſe eft. Ipſe n. vita eft, q̄ ita in illo eft vt ipſe ſit, qm̄ ipſa vita ē lux hominū. Quia ergo nihil crea ri poſſet ſue ante tpa q̄ quidē nō eft creati ri coēternū, ſue ab exordio temporū, ſue i aliquo tpe, cuius creādi rō, ſi tñ ratio reēte dicit, nō in Dei verbo patri coēterna vita vi uere: p̄ p̄ea ſcriptura priuſquā inſinuat vna quāq; creature ex ordine quo cōditā dicit, reſpicit ad Dei verbū, priuſ ponens, & dixit Deus, fiat illud. Nō enim inuenit illā cauſam rei creādē, quā in verbo Dei nō inuenit crea ri debuſſe. Nō ergo Deus totiēs dixit, fiat illa vel illa creature, quotiens in hoc libro reperitur, & dixit Deus. Vnū quippe verbū ille genuit in quo dixit omnia priuſquā facta ſūt ſingula: Sed eloquū ſcribentis deſcēdens ad paruolorum capacitatē, dum inſinuat ſingulatim genera creaturearum, per ſingula reſpicit vniuſeuſiūq; generis æternam ratio nem in verbo Dei. Nec illa repetita, ille tñ reperit, & dicit Deus. Si enim vellet priuſ di cere, factū eft firmamentum in medio aquarū, vt eſſet diuīſio inter aquam & aquam: si quis ab eo quereret, quando factū eſſet, reēte responderet, Dixit, Deus, fiat, idēt, in verbo Dei patris æterno erat vt fieret. Inde ergo

Cnr addi vt
iun. fecit
Deu. c.7 vb
fecit
fia
di
eit
ſit
fil
qu
tio
fe
D
fa
ga
no
de
xi
lu
ac
D
lu
D
po
fia
ac
br
re
Cnr eadē
repetitan
tur. c. 8.

A
u
P
ti
ſi
ti

ergo incipit narrare unumquodq; factū, q; ēt post factū narrationem querenti q̄o factū sit, in reddenda rōne respondere deberet. Cū ergo audimus, & dixit Deus, fiat, intelligim⁹ q; in verbo Dei erat ut fieret: Cū uero audimus, & sic est factū: intelligimus factā creaturam non excelsissē prāscriptos in verbo Dei terminos generis sui. Cū uero audimus & uidit Deus quia bonū est: intelligimus in benignitate sp̄us, eius non quasi cognitum postea quā factū est placuisse, sed potius in ea bonitate placuisse vt maneret factū, vbi placebat

Cur addi vt fieret. Ac per hoc manet adhuc causa regiū, fecit rendi, cur posteaquā dixit, & sic est factum: *Dēm. c. 7* vbi perfectio operis iā indicatur, addidit & fecit Deus, cū eo ipso, q; ait, & dixit Deus, fiat illud, & sic est factū: iā intelligat id Deū dixisse in uerbo suo & factū esse per uerbum eius, atq; ibi iā non solū p̄ris, sed ēt filij possit apparere persona. Nā si p̄p ostendendam filij personā repetitur ac dī, & fecit Deus: nū quid ergo non per filiū cōgregauit aquā terrī die ut appareret arida, quia ibi non dī, & fecit Deus cōgregari aquā, aut congregauit Deus aquā? Sed tñ ēt ibi posteaquā dixit, & factū ēt sic: tunc repetiuit, dicens: & cōgregata est aqua q; est sub celo. Nunquid ēt lux non per filiū facta est, vbi prorsus nullo modo repetiuit? Potuit. n. & illic ita dicere, & dixit Deus, fiat lux, & sic est factū, & fecit Deus lucē, & uidit quia bona est: aut certe sicut in aquarū congregatione, ut nō diceret, & fecit Deus, sed tñ iterū repeteret. Et dixit Deū, fiat lux, & sic est factum, & facta est lux, & uidit Deus lucē quia bona est. Sed nullo modo repetens posteaquā proposuit, & dixit Deus, fiat lux nihil aliud intulit nisi & facta est lux, ac deinceps de placita luce & diuisa à tenebris, & utroq; appellato noib. suis, sine ulla repetitione narravit. Quid sibi ergo vult in ceteris illa repetitio? An eo modo demōstratur primo die quo lux facta est, conditionē spiritualis & intellectualis creature lucis appellatione intimari? In qua natura intelligūt oēs

Cur eadē repetitas tur. c. 8. A angeli sancti atq; uirtutes & p̄pea nō repetiuit factū posteaquā dixit, facta est lux, q; nō primo cognouit rōnalis creature cōformationē suā, ac deinde formata est: sed in ipsa sua cōformatione cognouit, hoc est illuſtratione ueritatis ad quā conuersa formata est: cetera uero q; infra sunt ita creantur ut prius

fiant in cognitione rōnalis creature, ac dein de in genere suo. Quā p̄ lucis cōditio prius est in uerbo Dei scđm rationē qua cōdita est hoc est in coēterna patris sapientia: ac deinde in ipsa lucis conditione secundū naturam qua cōdita est, illic non facta, sed genita, hic uero facta, quia ex informitate formata: & iō dixit Deus, fiat lux, & facta est lux: ut q; ibi erat in uerbo, hic esset in opere. Cōditio uero cōgli prius erat in uerbo Dei secundū genitam sapientiam: deinde facta est in creatura spiritali, hoc est in cognitione angelorū secundum creatā in illis sapientiā: deinde q; cēlū factū est, ut esset ēt ipsa cēli creatura in ḡne, pprio: Sic & discretio uel species aquarū atq; terra rū, sic naturē lignorū & herbarū, sic lumina ria cēli, sic animantia orta ex aquis ac terra. Neq; n. sicut pecora solo sensu corporis uident angeli hāc sensibilia, si quo sensu tali utuntur: agnoscunt ea potius q; melius nouerunt interius in ipso Dei uerbo, à quo illuminantur ut sapienter uiuant, cū sit in eis lux q; primo facta est, si lucē spiritualē in illo die factā intelligamus. Quēadmodum ergo ratio qua creatura cōditur, prior est in uerbo Dei q; ipsa creatura q; cōditur: sic & eiusdē rationis cognitio prius sit in creatura intellectuali, q; peccato tenebrata nō est, ac deinde ipsa cognitio creature postea in genere proprio. Neq; n. sicut nos ad percipiendam sapientiā proficiebant angeli, ut inuisibilia Dei per ea q; facta sunt intellecta conspicerent, qui ex quo facta sunt, ipsa uerbi æternitate sancta & pia contēplatione perfruuntur: atq; inde ista dispicentes, secundum id q; intus uidēt, uel recte facta approbat, uel peccata improbat. Nec mirū est, q; sanctis angelis suis in prima lucis conditione formatis prius Deus ostendebat q; erat deinceps creaturus. Neq; n. intellectū Dei nossent nisi quantū ipse mōstrasset. Quis. n. cognouit intellectū dñi, aut quis consiliarius eius fuit, aut quis prior dedit illic & retribuetur ei? Qm̄ ex ipso, & per ipsū, & in ipso sunt omnia. Ex ipso ergo discebat angeli, cū in eis fieret cognitio creature deinceps facienda, ac deinde fieret in genere proprio. Quā p̄ luce facta, in qua intelligimus ab æternali luce formatā rationalē creaturā, cū in ceteris creandis reb. audimus, & dixit Deus, fiat: intelligamus ad æternitatē uerbi Dei recurrentē scripturā intētionē. Cum

Rom. 1. 1.

Rom. 1. 1.

C

DE GENESI AD LITERAM

vero audiuiimus, & sic est factū: intelligamus in creatura intellectuali factā cognitionē rationis, quae in verbo Dei est, condendā creaturā: vt in ea natura prius quodāmodo facta sit, q̄ anteriore quodā motu in ipso Dei verbo prior faciēdā esse cognouit: vt postremo cū audimus repeti ac dici, q̄ fecit Deus, iam intelligamus iu suo genere fieri ipsam creaturā. Porro cum audimus: Et vidit Deus quia bonum est: intelligamus benignitati Dei plausisse q̄ factum est, vt pro modo sui generis maneret, q̄ placuit vt fieret, cū spūs Dei superferebatur super aquā. Quæri ēt solet q̄ forma & figura celi esse credenda sit scđm scripturas nostras. Multi. n. multū disputant de ijs reb, quas maiore prudentia nostri authores omiserunt, ad beatā vitā non profuturas dissentib. & occupantes q̄ peius est multū prolixa, & rebus salubrib. impendenda tēporū spacia. Quid. n. ad me pertinet, vtrū cœlū sicut sphaera vndiq; concludat terrā in media mundi mole librata, an eā ex vna parte desuper velut discus operiat? Sed quia de fide agitur scripturarū, p̄ illam causam quā non ī mel cōmemorauit: ne quisquā eloquia diuina non intelligēs, cū de his reb. tale aliquid vel inuenierit in libris nostris, vel ex illis audierit q̄ perceptis assertiōibus aduersari videat, nullo modo eis cetera vtilia monentibus, vel narrantibus, vel prænunciantib. credat: breuiter dicendū est, de figura cœli hoc scissē authores nostros q̄ veritas habet, sed spūs Dei qui per ipsos loquebatur noluisse ista docere hoīes nulli saluti profutura. Sed ait aliquis quō non est contrariū ijs qui figurā sphaera cœlo tribuant, q̄ scriptū est in libris nostris: Qui extendit cœlū sicut pellē. Si sanè contrariū, si falsum est q̄ illi dicunt: hoc. n. verū est q̄ diuina dicit authoritas, potius q̄ illud q̄ humana infirmitas coniicit. Sed si forte illud talib. illi documentis probare potuerint, vt dubitari inde non debeat, demonstrandū est hoc q̄ apud nos est de pelle dictū, veris illis rationib. non esse contrariū: alioquin contrarium erit ēt ijs in alio loco scripturis nostris, vbi cœlum dī velut camera esse suspensum. Quid. n. tā diuersum & sibimet aduersū q̄ planē pellis extensio, & cameræ curua cōnexio? Quod si oportet, sicuti oportet, hæc duo sic intelligere, vt concordare vtrunque nec sibimet repugnare inueniatur: ita oportet

et ēt vtrumlibet horum illis non aduersari disputationib. si eas forte veras certa ratio declarauerit, quibus docetur cœlū sphaera figura vndique esse conuexū, si tñ probatur. Et il la quidē apud nos cameræ similitudo , et secundū literam accepta, non impedit eos qui sphēram dicunt. Bene quippe creditur scđm ea partem quæ super nos est de cœli figura scripturā loqui voluisse. Si ergo sphaera non est, ex vna parte camera est, ex qua parte cœlum terrā contegit: si autē sphaera est, vndique camera est. Sed illud q̄ de pelle dictū est, magis vrget, ne non sphaera q̄ humanū est forte cōmentum, sed ipsi nostræ camerae aduersum sit. Quid autē hic allegorice senserim, cōfessionū nostrarum liber tertius decimus habet. Siue igit̄ ita vt ibi posui siue aliquo alio modo intelligendū sit cœlum sicut pellis extensum, p̄p molestos & nimios exactores ex positionis ad literam, hoc dico, q̄ sicut arbitrator omnīū sensib. patet: vtrūq; n. fortasse & pellis & camera figurate intelligi potest, vtrū que autē ad literam quō possit, videntur est. Si. n. camera non solum curua, sed ēt plana recte dī: profecto & pellis non solum in planum, verumēt in rotundum sinum extendit. Nam & yter sicut & vesica pellis est. De motu etiam cœli nonnulli fratres q̄nem mouent, vtrum stet an moueat: quia si mouetur, inquiunt, quō firmamentum est? Si autē stat, quō sydera quæ in illo fixa creduntur, ab Oriente usq; ad Occidentem circumveunt, Septentrionalib. breuiores gyros iuxta cardinē peragentibus, vt cœlum, si est aliud nobis occultus cardo ex alio vertice, sicut sphaera, si autē nullus aliud cardo est, velut discus rotari videatur? Quib. respondeo, multū subtilib. & laboriosis rationibus ista perquiri, vt vere percipiatur vtrū ita an non ita sit: quibus in eundis artib. tractādis, nec mihi iā tps est, nec illis esse debet, quos ad salutē suam & sanctę ecclesię necessariam utilitatem cupimus informari. Hoc sanè nouerint, nec nomen firmamenti cogere, vt stare cœlum putemus: G Firmamentum. n. non p̄p stationem: sed p̄p firmitatē, aut p̄p intrāgressibilem terminū, superiorū & inferiorū aquarum vocatū intelligere licet: nec si veritas cœlum stare persuaserit, impediri nos circuitu syderum ne hoc intelligere possimus: & ab ijs. quippe qui hoc curiosissime & otiosissime quæsierunt

Congregatio aqua
grū. c. II.
Gen. I.

Cap. 15.

An mobi
le sit fir-
mamentū
Cap. 10.

runt inuentum est, et cœlo non moto si sola sydera verterentur, fieri potuisse oīa quæ in ipsis syderū conuersionib. animaduersa atq; cōprehensa sunt. Et dixit Deus: congregetur aqua q̄ sub cœlo est in congregationē vnā, & appareat arida: & factum est sic, & cōgregata est aqua quæ sub cœlo est in congregatio- nē vnam, & apparuit arida: & vocavit Deus aridam terrā, & congregationes aquarū vo- cauit mare, & vidit Deus quia bonū est. Iam

H de hoc opere Dei pp alterius rei quærendi necessitatē, in primo nostro uolumine satis tractauimus. Hic itaq; breuiter admonemus, vt quem forte non mouet q̄rere, qm̄ species aquarū terrarūq; creatā sit, accipiat isto die non esse factū nisi vt se cernerentur hæc duo elementa inferiora. Quē uero mouet cur in dieb. facta sit lux & cœlū extra dies aut vel ante oēs dies aqua & terra, & cur ad Dei uer- bū facta sint illa dicente Deo fiat: hæc aut di- cente quidē Deo discreta, non aut Deo dicē te facta inueniantur, habet q̄ salua fide intelli- git, si id q̄ dictum est ante enumerationē die rū, terra erat inuisibilis & incōposita, cū cō- mendareret scriptura cuiusmodi terrā fecerat Deus, quia p̄dixerat. In principio fecit Deus cœlū & terrā: nihil aliud his uerbis q̄ materia corporalis informitatē insinuare voluisse, eli gens ea vñstatiū appellare q̄ obscurius. Si tñ tardo intellectu non subrepat vt materiam & speciē, quia uerbis scriptura separat, con- netur duo hæc ēt tpe separare, tanquā prius fuerit materia, & ei tēporis interhallo inter- posito, poslea sit addita species: cū Deus hæc simul creauerit, materiamq; formatā institue- rit, cuius informitatē vñstato, ut dixi, uocabu- lo uel terræ uel aquæ scriptura p̄dixit. Ter- ra. n. & aqua ēt suis qualitatib. id existentia q̄ uidemus, tñ pp facilem corruptionem pro- pinquia sunt eidem informitati q̄ celestia corpora. Et qm̄ per enumerationē dierum iā ex informi quæq; formata numeratur, & ex ista corporali materia iā factum cœlum nar- rauerat, cuius multū distat species à terrenis iam q̄ ex ea formandū in rerum infima par- te restabat, uoluit sub his uerbis in rerū cré- darum ordinē inserere, ut diceretur, fiat: non acceptura ista residua in formitate talē speciē qualem acceperat cœlū, sed iam inferiorem & infirmiorē atq; in formitati proximam: vt his potius verbis, cum dī, cōgregentur aque

& appareat arida, acceperint hæc duo spe- cies proprias istas notissimas nobisq; tra- biles, aqua mobilē terra immobile, & ideo de illa dictum est, congregetur: de hac appa- reat: aqua. n. est labiliter fluxa, terra stabiliter fixa. Et dixit Deus: Germinet terra herbā pa-

Herba et
ligna fru-
tiſera.
Cap. 12.

buli, ferentem semen secundū genus & secū- dum similitudinē, & lignū fructiferū faciens

fructū, cuius semen sit in ipso secūdum simi- litudinem suā super terram: Et factum est sic. Et produxit terra herbā pabuli, semen haben- tem secundū genus suū, & secundum simili- tudinē, & lignum fructiferū faciēs fructū, cuius semen eius in eo sit secundū genus suū super terrā. Et uidit Deus quia bonū est, & fa- cta est uespera, & factum est mane dies ter- tius. Hic moderamen ordinatoris aduerten- dū est, ut qm̄ distincta quādam creatura est herbarū atq; lignorū ab specie terrarum & aquarum, ut in elementis numerari non pos- fint, seorsum de illis diceretur ut exirent de terra, & seorsum illis redderentur illa solita, ut diceretur. Et factum est sic, ac deinde repe- teretur q̄ factum est: seorsum quoq; indica- retur Deū uidisse, quia bonū est: tñ quia fixa radibus, continuātur terris & connectunt, ista quoq; ad eundem diē pertinere uolue- rit. Et dixit Deus: Fiant luminaria in firmamēto cœli ut luceant super terrā in inchoatio- nem diei & noctis, & ut diuidant inter diem & noctem, & sint in signa & tpa, &c in dies & in annos, & sint in splendore in firma- mento cœli, ut luceant super terram. Et fa- ctum est sic. Et fecit Deus duo luminaria ma- gna, luminare maius in inchoationē diei, lu- minare minus in inchoationē noctis, & stel- las: & posuit eas Deus in firmamento cœli, ut luceant super terrā, & ut sint in inchoatio- ne diei & noctis, & ut diuidant inter lucem & tenebras. Et uidit Deus quia bonū est. Et fa- cta est uespera, & factū est mane dies quar- tus. In hoc quarto die quærendum est, quid sibi uelit ista ordinatio, ut prius uel fieret uel secernerentur aqua & terra, priusq; terra ger- minaret q̄ in cœlo sydera fierent. Neq; n. pos- sumus dicere electa esse quæq; meliora, qb. dierū series ita distingueretur, ut finis & me- diū maxime ornatus eminerent. Septē quip- pe dierū medius quartus est. Occurrit n. il- lud quia septimo die nō est facta illa creatu- ra. An forte lux primi diei magis rñdet ad

luminaria-
ria die
quarto.
Cap. 13.
Gen. 1.

L
rit, cuius informitatē vñstato, ut dixi, uocabu- lo uel terræ uel aquæ scriptura p̄dixit. Ter- ra. n. & aqua ēt suis qualitatib. id existentia q̄ uidemus, tñ pp facilem corruptionem pro- pinquia sunt eidem informitati q̄ celestia corpora. Et qm̄ per enumerationē dierum iā ex informi quæq; formata numeratur, & ex ista corporali materia iā factum cœlum nar- rauerat, cuius multū distat species à terrenis iam q̄ ex ea formandū in rerum infima par- te restabat, uoluit sub his uerbis in rerū cré- darum ordinē inserere, ut diceretur, fiat: non acceptura ista residua in formitate talē speciē qualem acceperat cœlū, sed iam inferiorem & infirmiorē atq; in formitati proximam: vt his potius verbis, cum dī, cōgregentur aque

DE GENESI AD LITERAM

quietem diei septimi, ut eo modo cōcinentibus finibus iste ordo texatur, eminentib. de medio luminib. celi? Sed si primus dies septimo concinit, debet ergo & secundus sexto concinere. Quid autē simile habet firmamētū celi cū hoē factō ad imaginē Dei? An quia celi totā superiorē mundi partē occupat, & homini in totā inferiorē p̄tā dñandi tributa est? Sed qd agimus de pecorib. & de bestijs, quas ipso die sexto in suo genere terra prodūxerat? Quae illis cū celo pōt esse collatio? An potius qm̄ primū facta intelligitur lucis noē spiritalis creaturæ formatio, consequens erat vt corporalis quoq; creatura, i. mundus iste visibilis fieret: qui factus est biduo pp duas partes suas maximas, quib. constat vniuersus mundus, c̄lum, s. & terrā: secundū hanc rōnis collationē, qua & ipsa vniuersa creatura spiritalis & corporalis, s̄pē cœlum & terra noſatur: ita vt globus quoq; iste turbulentioris aeris terrena parti deputetur: exhalationib. quippe humidis corporascit, si quid vero tranquilli aeris est vbi ventosi atq; procellos motus non possunt existere, ad cœlestē partē pertineat. Post hanc vniuersitatē molis corporeæ fabricatam, quæ vno loco tota est quo locatus est mundus, consequens erat vt impletur partib. intra vniuersum, qd de loco in locū congruis motibus agerentur, cuius generis herbae atq; arbores non sunt: Radicibus quippe ista fixa sunt terræ: & quāuis habeant motus incrementorū suorū, de locis tñ proprijs nō mouentur nisi bus suis, sed vbi fixa sunt, illic aluntur & crescunt: p̄pe magis pertinent ad terrā qd ad genera rerum qd in aquis & terris mouentur. Quia ergo visibili mundo constituendo, hoc est celo & terræ, duo sunt attributi dies, restat vt his mobilib. & visibilib. partib. quæ creantur intra illū, tres dies reliqui deputentur. Et quia sicut prius cœlum factū est, ita prius est ornandū h̄mōi partibus suis, quarto die fiunt sydera, quib. luper terram lucentib. habitatio quoq; illustretur inferior, ne habitatores eius in habitationē tenebroſam inducantur: & ideo qd infirma corpora inferiorū habitatorū, succidente motib. quiete reparantur, factum est vt circūente Sole, diei noctisq; vicissitudine, pp vicissitudinē dormiēdi & vigilandi poterentur: nox vero illa nō indecora remaneret, sed Luna ac syderū luce, & ipsos consolarentur.

hoēs quib. plerunq; operandi ēt est nocturna necessitas, & quibusdā animalib. qd lucem Solis ferre non p̄nt ad sufficientiā tēperare. Illud autē qd dictū est: Vt sint in signa & tpa, & in dies & in annos: quis non videat qd obscure positi sit quarto die cepisse tpa, quasi superius tridū sine tpe præterire potuerit? Quis ergo aīo penetreret, quō illi tres dies trāsierint antequā inciperent tpa, qd quarto die dicuntur incipere: vel vtrū omnino transfrēnt dies illi? An circa speciem facta rei dies appellatus sit, & circa priuationē nox vt nōdū specie formata materia nox dicta sit, vnde formanda erant cetera; sicut pōt quamvis in rebus formati, intelligi tñ in ipsa mutabilitate informitas materia, non n. spatijs vel loco quasi remotior, vel tēporū quasi anterior discerni pōt? An potius in ipsa re facta atque formata eadē mutabilitas, hoc est deficiendi, vt ita dixerim, possibilitas, nox appellata sit, quia inest in rebus factis et si non mutantur, posse mutari? Vespera autem & mane nō quasi per temporis præteritionem & aduentum, sed per quandā terminū, quo intelligitur quoq; sit naturæ proprius modus, & vnde sit naturæ alterius cōsequenter exordium, An aliqua ratio sit horū verborū diligētius vestiganda? Quis in tantum secretum facile irrumpat, & quæ signa dicat, cū dicit de syderibus, & sint in signa? Neq; enim illa dicit qd obseruare vanitatis est, sed vtique vtilia & huius vitæ vſibus necessaria, quæ vel nautæ obseruant in gubernando, vel oēs homines ad p̄uidendas aeris qualitates per aestatē & hyemē, & autumnalem vernalemq; tēperiem. Et nimirum hæc vocat tēpora, qd per sydera fiunt, non spatia morarū, sed vicissitudines affectionum celi huius. Nam si quis vel corporalis vel spiritalis motus conditio nem istorum luminarium præcessit, vt aliiquid à futura expectatione per præsens in præteritum traiiceret, sine tempore esse non potuit. Et qd obtineat nō fuisse nisi ab exordio syderū cōditorū? Sed certe horæ & dies & anni quos vſitate nouimus, nō fierent nisi motibus syderum. Itaq; si hoc modo intelligamus tēpora, dies & annos, vt tēpora articulos quosdā quos per horologia computamus, vel in coelo notissimos, cū ab Oriente vſq; ad Meridianam altitudinē Sol insurget, atq; inde rufus vſq; in Occidentē vergit, vt posſit

Discrimi
na tempo
ris. c. 14.
2. sen. di.
14.c. quia
ergo.

Luna
Cap. 15. le
te
D
c
c
si
g
m
m
fe
ri
et
q
g
a
m
f
li
el
nu
na
ip
q
d
al
ha

E
fo
li
el
nu
na
ip
q
d
al
ha

*Discrimi
na tempo
ris. c. 14.
2. f. n. d.
14.c. quid
ergo.*

Dicitur deinceps aduertivel Luna vel aliquod sydus ab Oriente statim post occasum solis emergere: quod ite cū ad mediā celi venerit altitudinē, mediū noctis indidet, tūc scilicet occulatur cū Sole redeunte fit mane: dies aut̄ totos solis ab Oriente vñq; ad Occidentē circumitus: annos vero vel istos visitatos solis anfractus, nō cū ad Orientē quod quotidie facit, sed eū ad eadē loca syderū reddit, quod non facit nisi peractis trecētis sexagintaquinque diebus & sex horis, idest quadratē toti⁹ diei quę pars quater ducta, cogit interponi vñ diē, quę Romani bissexū vocant, vt ad eundē circumtū redeatur: vel etiam maiores & occultiores annos: nā cōpletis aliorū syderū spatijs maiores anni fieri dicuntur. Si ergo ita intelligamus tēpora, dies, & annos, nemo dubitat hęc syderibus & luminaribus fieri. Ita n.p. positū est, vt incertū sit vtrū ad oīa sydera pertineat quod dictū ē: Sint in signa & tēpora, & in dies & in annos: in signa & tēpora ad cetera, dies vero & anni ad Solem tantummodo. Qualis etiā Luna facta sit, multi loquacissime inquirunt atq; vtinā inquirentes loquantur, ac nō potius docere conātes. Dicunt enim ideo plenā factā, quia non decebat, vt Deus imperfectū aliquid illo die faceret in syderibus quo scriptum est, q̄ facta sunt sydera. Qui aut̄ resistunt, dicunt: Ipsa ergo debuit prima Luna dici, nō quartadecima, q̄s enim incipit ita enumerare? Ego autē medius inter istos ita sum, vt neutrū asserā, sed plane dicā, siue plenā Lunam Deus fecerit, fecisse perfectā. Ipsarū enim naturarum est Deus author & cōditor. Omnis autē res quicquid progressu naturali per tēpora cōgrua quodammodo prodit atq; explicat, et ante continebat occultū, et si non specie vel mole corporis sui, tñ ratione naturæ. Nisi forte arbor qua per hyemē pomis vacua folijsq; nudata est, tunc imperfecta dicenda est: aut̄ vero in primordijs etiā suis cū adhuc nullū fructum dedisset, imperfecta erat illa natura. Quod nō tantū de arbore, sed nec de ipso eius semine recte diceretur, vbi omnia qua progressu tēporis quodammodo procedunt, modis inuisibilibus latent: quanquā si aliquid Deus imperfectū fecisse diceret, qđ deinde ipse perficeret, quid reprehensionis haberet ista lñia? Iure autem displiceret, si id quod ab illo inchoatū esset: ab ali o diceret esse perfectū. Qui ergo de terra nō querunt quā fecit Deus, cū in principio fecit Deus cę *Gene. 1.* lū & terrā, quia inuisibilis erat & incōposita, & postea tertio de conspicua reddit atq; cōponitur, quid sibi de Luna tenebras faciūt quēstionū? Aut si quid de terra dictū ē, non tēporis interuallo, cū simul Deus res concreauerit, sed narrationis distributione intelligent dictū: cur in hoc quod ēt oculis vide ri potest, non intuentur integrū corpus habere Lunā, & tota sua rotūtate perfectū, ēt cū lumine corniculato, siue incipiens ad ter ras lucere, siue desinens fulget? Si ergo lumē in ea crescit vel perficitur vel minuitur, non luminare ipsū, sed illud quod accenditūt va riatur. Si aut̄ ex vna sphērula suā parte semper lucet, sed dū eam partē conuertit ad terrā, donec totā conuertat, q̄ à prima vñq; ad quartadecimā fit, crescere videtur, semper ē plena, sed terra habitatoribus nō semper ap paret. Hęc eadē ratio est. & si Solis radijs il lustratur. Non enim pōt etiā sic cū Soli proxima est, nisi cornib. lucidis apparere: q̄a cę tera pars q̄ tota in orbē illustratur, non ē ad terras vt videri possit nisi cū soli cōtraria ē vt totū terris appareat q̄ eis illuminatur. Nō desunt tñ qui non eo se arbitrari dicūt, Lunā primitus a Deo quartadecimā factā, q̄a plena facta credenda est. Sed quia in scripturis Dei verba sic habēt, Lunā factā inchoationē noctis, tunc autem in noctis exordio uide cum plena est. Aliás vero & per diē incipit uideri ante plenitudinē, & in progressu noctis, tanto ampliore, quanto minuitur. Sed qui per inchoationē noctis non intelligit ni si principiatū, nam & hoc Grēcū uerbū magis indicat cū dictū est *ἀρχὴν*, & in Psalmis apertius scriptū est, Solē in potestatem diei, Lunā & stellas ī potestatē noctis, nō cogitur à quartadecima numerare & credere Lunā factā primo esse, non primā. Quārē etiā solet, utrū celi luminaria ista conspicua idest Sol & Luna & stellæ cōqualiter fulgeant, sed quod diuersis interuallis distent a terra propterea diuersa claritate magis minusq; nřis oculis appareant. Et de Luna quidē qui hęc dicūt, nō dubitā minus eam lucere q̄ Solē, à quo etiā perhibent eā illustrari. Multas autē stellas uel cōquales soli uel ēt maiores audēt dicere, sed longius positas paruas uideri. Et nobis qđē pōt fortasse sufficere, q̄ quoquo modo

*Ps. 135.**An syde
rae quādi
ter ful
geant. c. 16**G*

DE GENESI AD LITERAM

1. Co. 15. modo se ista res habeat, scimus artifice Deo condita sydera: quanquam teneamus authoritate Apostolica dictum. Alia gloria solis, alia gloria lunae, & alia gloria stellarum: stella. n. a stella differt in gloria. Sed quia possunt adhuc dicere, et si non resistant Apostolo, differunt quidem in gloria, sed ad oculos terrenorum: aut quia hoc propter resurgentium similitudinem dicebat Apostolus, qui non vtiq; ad oculos aliter erut, & in se aliter: differunt qdē in seipso sydera in gloria, sed tñ nōnulla sūt ē sole maiora: pñi viderint quēadmodū solitā magnū tribulant principatum, vt eū radijs suis quasdam stellas, & eas quidem principales, quibus amplius isti q̄ ceteris supplicant,

H& tenere dicant & retro agere à cursu proprio. Non n. fit verisimile, maiores aut ē & quales violentia radiorum eius posse superari. Aut si superiores signorum stellas vel septentrionum maiores esse afferunt, quæ nihil tale à sole patiuntur, cur istas per signa circumcuentes amplius venerantur? Cur eas signorum dominas perhibent? Etsi enim regadationes istas syderum, vel fortasse tarditates, non à sole fieri quisq; cōtendit, sed alijs occultiorib. causis: soli tñ itos in suis deliramentis, quibus vim fatorum à veritate deuij suspicantur, præcipuam tribuere potestatē ex libris eorum certe manifestū est. Sed dicant quod volunt de celo alieni i. patre qui est in celis. Nobis aut de interuallis & magnitudine syderum subtilius aliquid querere, taliq; inquisitioni rebus grauioribus & melioribus necessarium tempus impēdere, nec expedit nec cōgruit. Et melius credimus ea esse ceteris maiora luminaria, q̄ sancta scriptura ita cōmendat, Et fecit Deus duo luminaria magna: quæ tñ nō sunt æqualia. Nā consequenter dicit cū ea ceteris præposuerit, inter seipso differre. Ait enim luminare maius i inchoationē diei, & lumen minus in inchoationem noctis. Certe. n. vel hoc concedant oculis nostris, vt ea manifestum sit amplius ceteris lucere super terram, nec diem clarere nisi luce solis, nec noctē tot stellis apparentibus ita luce re si luna desit, quēadmodū præsentia illius illustratur. De fatis aut syderum qualeslibet eorum argutias, & quasi de mathesi documento rū experimēta, q̄ illi apotelesmata vocant, omnino à nostrę fidei sanitate respūamus: talibus enim disputationibus etiam orādi cau-

tas nobis auferre conantur, & impia perueritate in malis factis q̄ rectissime reprehendunt ingerūt, accusandū potius Deū authore syderū q̄ hominum scelera. Sed quod aīx nostra non sint natura corporibus nec quidem cœlestibus subditæ, audiant & Philosophos suos: quia vero terrenis corporib. illa corpora superiora non ad ea q̄ ip̄i tractant potentiora sunt, vel hinc aliqui cognoscant, quia cū multa corpora diuersorum generum, vel animantium, vel herbarum & arbustorum, vno simul puncto tēporis seminentur, vnoq; pūcto tēpore innumerabiliter multa nascātur, nō tñ diuersis, sed ēt iisdē terrarū locis tantæ sunt varietates in progressibus, in actib. & possessiōnibus eorum, vt vere illi sicut dicuntur perdant sydera, si ista cōsiderēt. Quid aut insulsius & hebetius, q̄ cū ipsis rebus cōuincuntur, dicere ad solos homines sibi subiectos fatalē stellarū pertinere rationē, in quibus tñ ēt ipsis de geminis conuincuntur quorū diuersē viuetū, diuersē felicium vel infelicium, diuersēq; morientium, eadem plenraq; cōstellationes accipiunt? Quia etiā interfuit aliquid cum de vetero funderentur, in nonnullis tamen tantū interest, quantum ab ipsis comprehendendi cōputationē nō possit. Manus sequentis Iacob dū nascerentur, intuta est pedē fratris præcedentis tenens, vsque adeo sic nati sunt vt quasi unus infans induplum prolixior nasci videretur. Horū certe cōstellationes quas appellant, nullo modo dispares esse potuerunt. Quid ergo vanius q̄ vt illas cōstellationes intuens Mathematicus, ad eundē horoscopū & ad eandem Lunā diceret unū eorum à matre dilectū, alterū non dilectū? Si. n. aliud diceret, falsum profecto diceret. Si aut hoc diceret, verū quidem, sed nō secundum suorum librorum ineptas cātiunculas diceret. Quod si huic historię, quia de nostris profertur, nolunt credere, nū quid & naturam rerū delere possunt? Cum ergo se minime falli dicant si horām conceptionis inuenient, saltem sināt homines nō dedignentur conceptū considerare geminorum. Ideoque fatendum est, quando ab ipsis vera dicuntur, instinctu quodam occultissimo dici, quem nescientes humanæ mentes patiuntur. Quod cum ad decipiendos homines fit, spiritū seductorū operatio est: quibus quēdam vera de temporalibus rebus

Gen. 1.

*Mathesi
mazdī.
Cap. 17*

I rū experimēta, q̄ illi apotelesmata vocant, omnino à nostrę fidei sanitate respūamus: talibus enim disputationibus etiam orādi cau-

*2. sen. di.
7. cap. &
līct.*

*Luminis-
ris an re-
flores ha-
beant.*

Cap. 18.

*Aer &
aqua.
Gen. 1.*

bus nosse permittitur, partim quia subtilioris sensus acumine, partim qd corporib. subtiliorib. vigent, partim experientia callidore pp magnā longitudinē vīte, partim à sanctis angelis q ipsi ab omnipotente Deo discunt et iussu eius sibi reuelantib. qui merita humana occultissimae iustitiae synceritate distribuit. Aliqñ autem ijdē nephādi spiritus et q ipsi facturi sunt; velut diuinando predicunt. Quia pp bono christiano, siue Mathematici, siue quilibet impie diuinantiū, maxime dicentes vera cauendi sunt, ne confortio demoniorū animā deceptā, pacto quōdam societatis irretiant. Solet et queri, vtrū cœli luminaria ista conspicua corpora sola sint, an habeant rectores quodā spiritus suos: & si habent, vtrū ab eis et uitaliter insperirent, sicut animatur carnes p aias animaliū, an sola sine ulla permixtione praesentia. Quod licet in pīti facile non posse comprehendēti, arbitror tñ in processu tractandarū scripturarū opportuniora loca posse occurrere, ubi nobis de hac seundū sancte authoritatis literas, & si non ostendere certū aliquid, tñ credere licebit. Nunc autem seruata semper moderatione pī grauitatis, nihil credere de re obscura temere debemus, ne forte q postea veritas pateferit, q̄uis libris sanctis siue testi ueteris siue noui, nullo modo esse posse aduersū, tñ pp amorē nostri erroris oderimus. Nunc ad librum operis nostri iam tertium transeamus.

D. AVRELII AVGUSTINI de Genesi ad literam.

LIBER TERTIVS.

Aer &
aqua.
Gen. 1.



T dixit Deus: Educant aquæ reptilia animarū vivarū, & uolatilia super terrā, & secundum firmamentū cœli. Et factū est sic. Et fecit Deus cetos magnos & omne animal reptiliū quæ eduxerūt aquæ secundū genus eorum. Et omne uolatile penitatum secundū genus suū. Et uidit Deus, qd bona sunt, & benedixit ea Deus dicens: Crescite & multiplicamini, & replete aquas in mari, & uolatilia multiplicenf super terram: & facta est uespera & factū est mane dies qnitus. Nunc in inferiore parte mundi ea q spū uitæ mouentur sunt, & primū aquarum, q

aeris qualitatē proximū elementum est: quia huic cœlo in quo sunt luminaria ita uicinus est aer, ut & ipse coeli nomen acceperit, sed nescio utru ē firmamentū possit uocari. Dicuntur autem cœli pluraliter in una eademq; re que dī unum cœlū. Nam cū in hoc libro singulari numero dicuntur cœlū q̄ diuidit inter aquas quæ supra, & easdē q̄ infra sunt, in illo tñ Psalmō: Et aquæ, inquit, q̄ super cœlos sūt

Ps. 148.

laudent nomen dñi. Et cœlos cœlorū si bene intelligamus, sydereos aereorū tanquā superiores inferiorum, & hos in eodē Psalmō accipimus ubi dictū est: Laudate eum cœli cœlorum:

B satis appareat hunc aerē non solum cœlum, sed et cœlos dici: sicut dñr & terræ, nec aliud significatur q̄ illa q̄ singulariter terra dī, qñ dicimus orbē terrarum, & orbē terræ.

Hos et aereos cœlos quondam perijisse diluvio in quadam earum, quæ canonica appellantur, epistola legimus. Neq; n. humida illa natura q̄ ita concreuerat, ut cubitis quindēcim altissimorū montiū transcederet uertices, potuit ad sydera peruenire. Sed quia huius aeris humidioris in quo aues volitātē, vel

cœlos perijisse acquis.

Iude. 1.

Gen. 7.

tota uel prope tota spatia cōpleuerat, perijisse qui fuerāt cœlos in illa epistola scribitur. Quod nescio quemadmodū possit intelligi, nisi in aquarū naturā pinguioris huius aeris qualitate conuersa: alioquin non perierunt tunc isti cœli, sed sublimius erecti sunt, cū locū eorū aquā occuparet. Itaq; facilius eos secundū illius epistola autoritatē credimus perijisse, & alios sicut ibi scribitur repositos extenuatis videlicet exhalationib. q̄ sic erexitos, ut eis superioris cœli natura loco suo cederet. Oportebat itaq; ut in creādis habitatorib. inferioris huius mundi partis, q̄ sāpē terra nomine tota cōmemoratur, prius perduceretur ex aqua animalia, postea uero de terra: q̄ ita sit aeri aqua similis, ut eius exhalationib. pingue scere probeat, ut & spm procellæ faciat, iuentū, & nubila contrahat, & possit uolatus aiui sustinere. Quā pp et si uerū dixit quidā seculariū Poetarū: Nubes excedit Olympus, & pacē summa tenent: quia perhibet in Olympi uertice aer esse tam tenuis, ut neq; mībib. obumbrēt, neq; turbetur uento, neq; sustētare aliter possit, neq; ipsos qui forte ascenderint hoīes crassioris auræ spiritu alere, sicut in isto aere consueuerunt,

C

Lucanus
lib. 2.
Pharasa-
bie.

& tñ & ipse aer est, unde aquis uicina qualitate

DE GENESI AD LITERAM

tate diffunditur, & propterea ipse quoque in humidā naturam conuersus diluuij : p[er] cre-
ditur. Neq[ue] n[on] arbitrādū est aliquid de spatijs
syderei celi usurpare, cū omnes ēt altissimos
montes aqua * trascenderit. Quanquā de cō-
uerzione elementorū ēt inter ipsos qui hæc
otiosa cura subtili sime perscrutati sunt, nō
parua q[uo]d est. Alij.n dicunt omnia in omnia
posse mutari atq[ue] conuerti. Alij vero esse ali-
quid omnino proprium singulis perhibent
elementis, q[uo]d in alterius elementi qualitatem
nullo modo vertat. Vnde fortassis suo loco
si dñs voluerit diligentius disputabimus: nūc

Daūt q[uo]d ad præsentē sermonē attinet, hic cōme-
moranda exīstiaui, vt intelligamus feuerū
esse ordinē rerū, quo prius oportuit aquarū
animalia q[uo]d terrarū narrare creata. Nec vlo-
modo arbitrandū est prætermissum esse in
hac scriptura vllū mundū huius elementum,
cū quatuor notissimis eū constare persuasū
sit, quia vñ hinc cēlum & aquā & terram cō-
memorare, de aere autē tacere. Confuetudo
quippe nostrarū scripturarū est, aut celi, aut
terra nomine mundū appellare, aut interdū
addere & mare. Aut itaq[ue] vel ad cēlum perti-
nere intelligitur, si qua sunt in eius superio-
rib. partibus tranquillissima & pacatissima
spatia: vel ad terram p[er] hunc turbulentū &
caliginosum locū , qui humida exhalatione
pinguescit, quāuis & ipse s[ecundu]m celi nomi-
ne nuncupetur: ac per hoc non scriptū est,
Producant aquæ reptilia animarū viuarum,
& producat aer volatilia voluntia super ter-
rā, sed vtrūq[ue] hoc animantiū genus ex aquis
productū esse narratur. Quicquid ergo aqua-
rū sive labiliter vndosum & fluidum est sive
vaporaliter tenuatū atque suspēsum, vt illud
reptilibus animarū viuarum, hoc volatilibus
apparet distributū, vtrunq[ue] tñ humidæ natu-
ræ deputatur. Ideoq[ue] sunt ēt qui absurdissi-
ma consideratione quinq[ue] istos manifestissi-
mos corporis sensus secundū quatuor vſita-
ta elementa ista distinguāt, vt oculos ad ignē,
aures ad aerē dicant pertinere. Olfaciēdi aūt
gustādiq[ue] sensum naturæ humidæ attribuūt:

E& olfactū quidē iltis exhalationib. humidis
quibus crassatur hoc spatiū in quo aues voli-
tant: gustū vero istis fluxibilib. & corpulētis
humoribus. Nā quæcumq[ue] in ore sapiunt ip-
sius oris humorū cōmiscentur, vt sapiant, ēt si
arida cū acciperentur sive videantur. Ignis

tñ omnia penetrat, vt motū in eis faciat. Nam
& humor priuatione caloris congelascit, &
cū possint frigescere cetera elementa, ignis
frigescere non potest: facilius quippe extin-
guitur vt ignis non sit, q[uo]d frigidus maneat, aut
sit alicuius frigi contactu tepidior . Tactus

aūt qui est quintus in sensib. terreno elemēto
magis cōgruit proinde per totū corpus ani-
mantis q[uo]d maxime est terra est, quæque tacta
sentiuntur. Dicunt ēt nec videri sine igne pos-
se aliquid nec tangi sine terra. Ac per hoc ele-
mēta oīa in omnib. inesse, sed vnumquodq[ue]
corū ex eo q[uo]d amplius habet accepisse voca-
bulū . Ideo aūt caloris priuatione cū corpus
nimie frigescit obtundi sensum, quia motus
pigescit q[uo]d ex calore inest corpori, dū ignis
aerē , & aer humida, & humor terrea quæq[ue]
afficit subtilioribus. sc. crassiora penetrantib.
Quāto aūt quidq[ue] subtilius est in natura cor-
porali, tāto est vicinus naturæ spiritali, quā-
uis longe distante genere, q[uo]nqidē illud cor-
pus est, illud non est. Ac per hoc q[uo]d sentire

Sensus et
aia, c. 5.
non est corporis sed anima per corpus, licet
acute differatur secundū diuerstatem corpo-
reorū elementorū sensus esse corporis distri-
butos, anima tñ cui sentiendi visinest cū cor-
pore aūt non sit, per subtilius corpus agitat vi-
gorē sentiēdi. Inchoat itaq[ue] moīū in omnib.
sensibus à subtilitate ignis sed non in omnib.
ad idem peruenit. In visu.n peruenit repre-
ſo calore vſq[ue] ad eius lucem. In auditu vſq[ue]
ad liquidiore aerem calore ignis penetrat. In
olfactu aūt transit aerem purum, & peruenit
vſq[ue] ad humidam exhalationem, vnde cras-
sior hæc aura subsistit. In gustu autem transit
& peruenit vſque ad humorem corpulentio-
rem: quo ēt penetrato atque trajecto, cū ad
terrenam grauitatem peruenit, tangendi vlti-
mum sensum agit. Non igitur ignorabat na-
turæ elementorum eorumq[ue] ordinē, qui cū mentorū.

Ordo ele-
mentorum
Cap. 6.
natura mouentur conditionē introduceret,
prius cœlestia luminaria, deinde aquarū ani-
mantia, terrarum aūt postrema narravit: non
q[uo]d aerem pretermiserit, sed q[uo]d purissimi &
quietissimi aeris vbi volare aues non posse
dicuntur, si qua sunt spatia cœlo superiori
coniunguntur, & celi nuncupatione in scri-
pturis ad superiorem mundi partē pertinere
intelliguntur, vt terræ nomine vniuersaliter
hoc totū significetur, ex quo incipit deorsū
versus,

Pf. 148.
tis
Infra.
cap. 7.

H
qui
est
per
fui
ritu
pro
pav
vnc
lū c
hu
m
va
en
est
ele
ita
&
ne
cut
lo
cēl
Lau
&c
tan
rib
ele
do
rion
to a
tur
re a
tépe
mo
pp
dar
aqu
scu
fetu
vap
ditu

Pf. 148.

I
tur
re a
tépe
mo
pp
dar
aqu
scu
fetu
vap
ditu

Gene. 1.

Pſ. 148. *versus, ignis, grādo, nix, glacies, spūs tēpeſta*
tis, & oēs abyſi, donec perueniatur ad aridā,
quæ proprio nomine terra diciſ, Aer ita
que ille ſuperior, ſiue quod ad cœlēſtē mudi
pertinet partē, ſiue quod nullū habet viſibilē
habitatorē, de qualibut nunc fermo narran-
tiſ eſt, neq; pretermiſſus eſt de cęlo nomina-
to, neq; annumeratus eſt in creandis anima-
libus: iſte vero inferior cui excipit exhalati-
ones humidæ maris ac terre, ad fufſtinen-
das aues quodammodo crassatur, nō niſi ex a-

Aquari
natura
duplic.
cap. 7.

H quis accipit animalia. Quod n. eius humidū est, hoc portat alitū corporā, quæ ita nitunt pennis volātes quēadmodū pisces quibusdā suis alis natantes. Proinde sc̄iter tanquā spiritus Dei qui scribenti aderat, ex aquis dicit producta volatilia. Aquarū enim natura bipartitū locū sortita est: inferiorē scilicet in vnda labili, superiorē vero in aura stabili, illū deputatū natatibus, istū volantibus, Sicut huic elemento cōgruos duos etiā sensus animalibus datos videmus, olfactū explorādis vaporibus, gustū explorādis liquoribus. Qđ enim ad tactū aquas ventosq; fentimus, hoc est quod terra solida in omnibus admiscetur elemētis, sed in crassioribus sentitur ampli⁹ ita vt iā tangēdo conrectari valeat. Ideoq; & iste in duabus maxime rōdi corporib⁹

Pf. 148. & ita in duabus maxime mudi partibus generaliter celi & terræ noīe cōplectuntur. Si-
cūt ille psalmas ostendit, oīa superiora ab il-
lo principio enumerās, Laudate dominū de
celis : omniaq; inferiora ab alio principio,
Laudate dñm de terra : vbi & spūs tēpestatis
& oēs abyssi nominantur & ignis iste q; vrit
tangēt, quia de terrenis & humidis humo-
ribus ita exsistit vt subinde vertatur in aliud
elementū Et quanuis naturæ suę sursum nitē
do indicet appetitū , in celestē tamen supe-
riorē tranquilitatē nō polsīt euadere, q; mul-
to aere superatus & in eū cōuersus extingui-
tur, ac p; hoc in ista rerū parte corruptibiliō
re atq; pigriore turbulētis motib. agitatū ad
téperandū eius rigorē , & ad vsus terroresq;
mortaliū. Quia ergo ē tactu qui ad terram
aprie pertinet, sentiri possunt & fluctus vni-
darū & flatus aurarū , propterea ipsa quoq;
aqualiū animaliū corpora & terrenis ve-
scunt, & maxime aues in terra ē requiescūt,
fētus quoq; propagāt: pars enim hinnoris q;
vaporaliter exhalatur , etiā lūper terras extē
ditur. Ideoq; cum dixisset scriptura, Educāt

aqua reptilia animarū viuarū, & volatilia in
quit, super terrā: addidit sanè dicens, secundū
firmamentū celi, in quo potest aliquanto ma-
nifestius apparere illud quod antea videbaf
obscurū. Nō enim ait, in firmamēto celi, si-
cū de luminaribus, sed volantia, inquit, sup
terrā, secundū firmamētū celi: qui videlicet
hoc caliginosum & humidū spatū in quo
aues volant, illi spatio contiguū est ubi vola-
re nō pāt, quod iā merito tranquillitatis &
quietis pertinet ad firmamētū celi. In celo
ergo volat aues, sed in isto, q̄ ille psalmus ēt
terræ nomine includit: propter q̄ celū voca-
tur multis locis volatilia celi, nō tñ in firma-
mento, sed secundū firmamentum. Nonnulli
putāt propter sensus tarditatē animalia nō
animā viuā, sed reptilia animarū viuarū ap-
pellata: sed si propterea sic appellaretur, cui
bus daretur nomen animā viuā. Cū vero &
ipsa volatilia dicta sunt sicut ista reptilia, vt
K
Animā
lia terre-
stria &
aquatica
cap. 8.

ipsa volatilia dicta sunt sicut ista reptilia, ut
subaudiatur animarū viuarū: fatidū est, ut
arbitror, ita dictū, ac si diceretur, quæ sunt in
animabus viuis reptilia & volatilia: sicut di-
ci posset ignobilia hominū, ut intelligerem⁹
quicunq; sunt in hominib. ignobiles: quanq;
enim sunt & animalia terrestria quæ repunt
super terrā, tñ ex multo maiore numero pe-
dibus mouentur, & tā pauca fortasse in ter-
ris repunt, quā pauca in aquis graduntur.
Nō nulli aut̄ putauerūt, ppterēa nō animam
viuā, sed reptilia animarū viuarū pisces esse
appellatos, q̄ eis memoria nulla sit, vel ali-
qua vita velut rationi vicinior. Sed fallit eos
experiētia minor. Nā quidā scripferūt que
animaduerere potuerūt in viuarijs piscium
multa miranda. Sed etiam si falsa scripferūt
forte memoriam tamē pisces habere certissi-
mū est. Quod ipse sum expertus. & experiē-
tia qui possunt & volūt. Nō fons quidā ma-
gnus Bullēsiū regionū, serè plenus ē pilciū.
folēt aut̄ hoies desuper intuētes eis aliquid L
lācere, q̄ sibi vel prēripiant cōfluentes, vel
inter se deripiant concertatēs. Quo pastu af-
fuefacti, deambulantibus super orā fontis ho-
minibus, ipsi quoq; cū eis congregatim natā
doēt & redeat, expectatēs vt inde aliqd ia-
tēt quorū præsentia sentiunt. Nō itaq; fru-
stra mihi videtur aquarū animalia sic appellata reptilia quēadmodū & aues volatilia: nā
i uel nulla memoria, vel sēsus tardior, aīz
iuā nomē repulisset à piscibus, uolatilibus
certe

DE GENESI AD LITERAM

Quod qui dā philoso phi cuius; elementū suā anima lia diffri buerunt.
cap. 9.

certè adhiberetur, quorū vita in oculis nostris est, memoratu garrula, & in nidis construendis educandisq; fctibus solertissima. Nec ignoro, ita quoddā Philolophos sua cū iusq; elemēti distribuit se animalia, vt terrena esse dicerēt, nō tantū quæ in terra repūt atq; gradiuntur, sed aues ēt, q; & ipse in terra rege scāt, volando fatigatæ. Aerea vero aialia dēmones esse cœlestia Deos, quorū quidē nos partim luminaria partim angelos dicimus. Itidē tñ ags pisces & sui generis belus attri buūt, vt nullū elemētis suis animalib. vaceret: quasi vero sub aquis terra nō sit, aut probare possint pisces nō in terra requiescere ad re-

*M*paradas natādi vires, sicut volādi aues. Et si forte rarius pisces id faciunt, q; ad gestanda corpora sit vnda q; aura validior, ita vt terrena quoq; animalia natāta ferat, siue vñ docta, vt hoīes, siue natura, vt quadrupedia vel serpētes. Aut si propterea nō putant, quia nō insuīt pedes pīcibus, nec phoca aquarum sūt; nec colubri cochleaq; terrarū: nā & ille pedes habet, & hæc genera sine vllis pedibus nō dico requiescūt in terra, sed ab ea vix aut nunquā recedūt. Dracones aut sine pedibus & in speluncis requiescere, & in aerē sustol li perhibentur: qui quanquā nō facile noti fint, literē, tamē, non tantū nostræ, sed ēt gen tiliū nequaquā de istorum animantiū genere tacuerūt. Quapropter eti dēmones aerea sunt animalia, quoniā corporū aere orum natura vigent: & propterea morte nō dissoluuntur, quia præualeat in eis elemētū, quod ad faciendū quā ad patiēndū est aptius: duobus subterpositis, aqua scilicet & terra, uno aut superposito, idest, igne sydereo: distribuuntur enim elemēta ad patiēndū duo humor & humus: ad faciendū aut alia duo aer & ignis. Si ergo hæc ita sunt, nō impedit ista distiunctione nostrā scripturā: quia non ex aere sed ex aquis produc̄ta indicat volatilia, qua subtilioris quidē & in auras exhalati atq; distenti, sed tñ humoris locus volatilibus dat̄ est. Aer aut confinio luminosi celi vñq; ad aquarū fluida, & nuda terrarū puenit. Non tñ totū spatiū eius exhalationes humidæ infuscat, sed vñq; ad. ēū finē, vnde incipit ēt terra nominari, secundū illū P̄fālmm vbi dicit̄, Laudate dominum de terra. Superior vero pars aeris, propter purā trāquillitatem cælo cui collimitatur, cōmuni pace cōiūgitur, &

*Dēmones
aer, terra
Cap. 10.
2. sen. di.
3. cap. 1.*

P̄f. 148.

citus vocabulo nūtūcupatur. In qua fortassis parte si fuerūt ante trāsgressionē suā, trans- 1. sen. di. gressores angeli cū Principe suo nūc diabo- 8. cap. 1. lō, tunc archāgelo. Nā nōnulli nostri, non eos putāt cœlestes vel supercœlestes angelos suis, nō mirū si post peccatū in hāc sunt de trāsi caliginē, vbi tñ & aer sit, & humore te- Venti. nui contexatur, qui cōmotus vētos vehemē Tonitru. elementū cōcitatus ēt ignes & tonitrua, & contra Nebes. cūstis nubila, & cōspissatus pluviā, & conge- Pluvia. lantib. nubilis niuē, & turbulentius cōgelati Gravida. bus dēsoribus nubilis grādinē, & dīstentus Serenū. serenū facit, occultis imperijs & opere Deiā tā. summis ad infima vniuersa quē creauit ad. B ministratis. Vnde & in illo Psalmo cū cōme morata essent, ignis, grādo, nix, glacies, spūs *P̄f. 148.* tempestatis: ne talia fine prouidentia diuina fieri moueriq; putarentur, continuo subie- cit, q; faciunt verbū eius. Si autē trāsgressores illi anteq; transgrederētur cœlestia corpo- ra gerebat, neq; hoc mirū ē, si cōuersa sūt ex pēna in aereā qualitatē, vt iā possint ab igne idest, ab elemēto natura superioris aliquid pati: nec aeris saltē spatia superiora atq; pu- riora, sed ista caliginosa tenere permitti sunt qui eis pro suo genere quidā quasi carcer ē, vñq; ad tēpus iudicij. Et si quid de his trans- gressoribus angelis diligentius requirendū est, alias erit accēmodatior scripturæ locus. Proinde nūc quod satis est, si hæc spatiā turbida & procellosa propter aeris naturā vñq; ad vndas terrasq; porrecta pāt aera corpora sustinere, possunt & auīū quæ producta sunt ex aquis ppter aquarū tenues halitusq; scilicet eidē aerī iuxta vndas & terras circū fuso, atq; ob hoc infimē atq; terrenē parti deputato, vaporaliter inferuntur & auras in texunt, quæ nocturnis rigoribus aggrauatæ sereno etiā rōre distillant: si autē vehementi frigus est, etiā gelu cādidiū inalbescunt. Et dixit Deus, Educat terra animā viuā secundū C genus suū, quadrupedia & reptibilia & be- stias terræ scđm genus suū, & pecora secun- dū genus suū. Et factū est sic. Et fecit Deus be- stias terræ secundū genus suū, & pecora se- quendū genus, & oīa reptilia terræ scđm ge- nus suū. Vdit Deus quia bona sunt. Iā nūc cōsequēs erat vt aleterā parē, qua proprie terra dicitur, infimi: huius loci, quē totum cū omnibus abyssi & nebuloſo aere vniuer- saliter vocabulo terræ alibi scriptura com- plectitur,

*Nominis
animāliū
genera-
tim. c. 1.*

pletif, ornaret animalibus suis. Et manifesta quidē sunt animaliū gñā, q̄ in verbo Dei terra produxit. Sed quia s̄pē nomine pecorū vel nomine bestiarū animalia oīa rōnis expertia solēt intelligi, merito q̄ritur, quas nūc p̄prie bestias, & q̄ nūc pecora dicat. Et repētia quidē siue reptilia terrena, nō est dubitandū q̄ oēs serpētes intelligi voluit quanquā & bestiæ dici possint, pecorū autē nomē nō vſitare serpentibus conuenit. Rursum leonibus & pardis & tigridibus & lupis, & vulturibus, canibus et & simijs, atq; id genus cēteris vſitare conuenit vocabulū bestiarū. Pecorū autē nomē his animalibus accōmodatius D aptari solet, q̄ sunt ī vsu hominū: siue adiuuādis laboribus, vt boues & equi, & si qua talia: siue ad lanificiū, vel ad vescendū, vt oves & sues. Quid ergo sunt quadrupedia? Quanquā. n. hæc omnia p̄ter quædā serpentia quatuor pedibus gradiatūr, nisi tñ hoc proprio nomine quædā vellet intelligi, nō vtiq; hic etiā quadrupedia nominaret, quanuis de his in repetitione tacuerit. An cerui & damule & onagri, & apri, quia neq; illis bestijs vbi leones sunt coniungi p̄st, similes. n. sunt illis pecoribus, neq; tamen sub humana cura sunt proprie quadrupedia nuncupata sunt: quasi reliqua essent hæc animalia, quibus ista appellatio gñalis quidē cum multis propter numerū pedū, sed tamē speciali significatio ne tribueretur? An quia ter dixit, scđm gen?, tria quædā genera nos inuitat attendere? Primo scđm quadrupedia & reptilia vbi arbitrator significatū, quæ quadrupedia dixerit sci licet quæ in gñie sunt reptiliū, sicut sunt lacerti, stelliones, & si qđ huiusmodi est. Ideo quæ in repetitione quadrupedum nomē nō iterauit, quia reptiliū vocabulo fortasse cōplexus est. Vnde ibi non simpliciter ait, reptilia, sed addidit, omnia reptilia terræ. Ideo ter, quia sunt & aquarū, & ideo omnia vt illuc intelligatūr, quæ quatuor etiā pedibus int̄tuntur, quæ superius quadrupedum nomine proprie significata sunt. Bestias autem de quibus item ait, secundū genus, quicquid ore aut etiam vnguibus l̄quit, exceptis serpentibus. Pecora vero de quibus tertio, ait secundum genus, quæ neutra vi lacerant, sed aut cornibus, aut ne hoc quidem. Prædicti enim & quadrupedū nomen quam late pateat, ipso pedum numero facile agnoscī, & nomi-

ne pecorū vel bestiarū omne irrationale animal aliquando cōprehēdi. Sed etiā ferarū vocabulū solet in Latina lingua tantundē valere: nō ideo tñ negligenda fuit cōsideratio, quō possint hæc nomina, quæ non frustra in hoc scripturarū loco posita sunt, etiam speciali distinctione discerni, qđ in vsu loquendi quotidiano facile animaduertī potest. Nō fruſtra etiam lectorem mouet, vtrum ne paf sim & quasi fortuita, an aliqua ratione dicatur, secundū genus, tanquā fuerint & antea cum prima creata narrentur: an genus eorū in superioribus rationibus intelligendū est vtiq; spiritualibus, scđm quas creantur inferius. Sed si ita eēt, hoc de luce, hoc de cēlo, hoc de aquis & terris, hoc de cēli lumini bus diceretur. Quid enim eorū est cuius nō æterna & incōmutabilis ratio in ipsa Dei sa pientia vigeat, quæ attingit ā fine vſq; ad finē fortiter & disponit omnia suauiter? Incipit autē hoc dici de herbis, & signis, vſq; ad hæc terrena animantia. Nam in eis quæ ex aquis creata sunt, quanuis in prima cōmemoratio ne dictū nō sit, in illa tñ iteratione dictū est. Et fecit Deus cētos magnos & omnē animā animaliū, reptiliū, q̄ eduxerunt aquę secundū genus eorū, & omne volatile pennarum secundū genus. An quia hæc ita exorta sunt, vt ex eis alia naſcerētur, & originis formam successionē feruarent, ideo dñr secundū genus, propter propagationē prolis qua permanitura creabantur? Sed cur de herbis & lignis non ſolū dicitur, secundū genus, verū etiā secundum ſimilitudinē, cū & animalia, siue aquarū, siue terrarū secundū ſimilitudinē ſuā generēt? An quia genus ſequitur ſimilitudo, noluit eā vbiq; repetere. Nam & ſemen non vbiq; repetuit, cū tā herbis & lignis inſit, q̄ animalibus, etiā nō omnibus. Obferuatū est. n. quædam ita naſci ex aquis vel tertha vt ſexus eis nullus sit: & ideo ſemē eorum non sit in eis, ſed in elementis ex quibus oriuntur. Hoc est ergo scđm genus, vbi & ſeminū vis & ſimilitudo intelligitur ſuccedentium de ſuccedentibus: quia nihil eorū ita creatum eſt, vt ſemel existeret, vel permāſurum, vel nullō ſuccedente decessurū. Cur ergo & de homine non ita dictū eſt, Faciamus hoīem ad imaginē & ſimilitudinem noſtrā, scđm genus: cū & hominis p̄pago maniſta ſit? An quia non ita Deus fecerat ho-

Aug. Tomus tertius. Z mi-

Gen. I.

F Sapiē. 2.

Gen. I.

G

DE GENESI AD LITERAM

Pf. 48.

Gen. 2.

**Benedictio anima-
lii. c. 13.**

Gene. 1.

**Officium gignendi.
Infectiorum origo.
Cap. 14.
1. sen. di.
15. ca. de
quibusdam**

minem ut moreret, si preceptū seruare voluisse, & ideo nō erat necessarius decessori successor: Sed post p̄ctm cōparatus est pecoribus sensatis, & similis factus est: eis ut iā filij seculi huius generēt, & gñenē: quo possit mortaliū genus seruata successione subsistere: Quid sibi vult ergo post hominē factū illa benedictio: Crescite & multiplicamini & implete terrā: quod vtiq; fieri posset generādo? An nihil hinc temere dicendū, donec ad eū scripturę locū perueniamus: vbi diligētius ista requirēda atq; tractāda sunt? Pōt. n.

Hnunc fortasse sufficere p̄pea de homine non dictum esse scđm genus, quia vnu siebat de quo etiā semina facta est: Non. n. multa gñia hominū sicut herbarū, lignorū, pisciū, volatiliū, serpentium, pecorū, bestiarū vt sic dīctū accipiamus, scđm genus, ac si diceretur generatim, vt inter se similia atq; ad vñ originē seminis pertinetia distinguerentur à ceteris. Itē quærif, quid tantū aquarū animalia de creatore meruerint vt sola bñdicerent sicut homines, Nā & ipsa benedixit Deus dicens, Crescite multiplicamini & implete aquas super terrā. An in uno creaturæ genere dicendū fuit, vt in ceteris cōsequēter intelligeretur, quę generationibus crescunt? Prius ergo diceretur in eo quod primū tale creatū est in herba scilicet atq; ligno. An forte q nullū haberent propagādē proliis affectū, ac sine vlo sensu generarēt, indigna iudicauit illis benedictiōis verbis, Crelcite & multiplicamini: vbi aut talis inesset affectus, ibi pri mū hoc dixit, vt in terrenis animalibus etiā non dictū intelligeretur? Necessariū aut fuit hoc in nomine repeterē, ne quisquā diceret in officio gignēdi filios vllū esse p̄ctm, sicut est in libidine sive fornicandi, sive lipo coniugio immoderatus abutendi. Nonnulla ēt de minūlissimis animalibus qđ est vtrum in primis rerū mortalium conditionibus crea ta sint, an ex consequentibus rerū mortaliū corruptionibus. Nā pleraq; eorū aut de viuorum corporum vitijs vel purgamentis, vel exhalationibus, aut cadauerum tābe gignū: quēdam etiam de corruptione lignorum & herbarū, quēdā de corruptionibus fructuum, quorum omniū nō possimus recte dicere Deū non esse creatorem. Inest enim omnibus quoddā natura sui generis decus, sicut in his maior sit admiratio bene confi-

derantis, & laus vberior omnipotentis artificis: qui omnia in sapientia fecit, qui à fine vſq; ad finem pertendens: & suauiter cuncta disponens, nec ea ipsa rerū nouissima que p̄ lui generis ordine dissoluūtur, & quorum dissolutionē ex pēna nostrę mortalitatis horremus, relinquit informia: sed creat minima corpore, acuta sensu animantia: vt maiore at tētione stupeam⁹ agilitatē muscę volat̄s, q̄ magnitudinē iumēti gradiētis, ampliūq; mi remur opera formicarū, q̄ opera camelorū. sed vtrū in primis, vt dixi, rerū conditionib. quę isto sexdierū ordine creatę narran̄, hęc quoq; minima instituta credamus an postea consequentibus corruptibiliū corporū solutionibus, hoc, queritur. Et potest quidē dici minutissima, quę vel ex aquis, vel terris oriuntur tūc creatā, in quibus ēt illa nō absur de intelliguntur quę nascunt̄ ex ijs, q̄ terra geminante orta sunt. Et quia pr̄cesserant cōditionē non solū animaliū, sed eciam lumina riū. Et quia terræ continuantur p̄ radicū cōexionē, vnde illo die quo apparuit arida ex orta sunt, vt potius ad suplementū habitatio nis, quam ad numerū habitatorū pertinere intelligerentur. Cetera vero quę de animaliū gignūt̄ corporibus, & maxime mortuo rum, absurdiissimū est dicere tun c̄ creatā, cū quibusdam animalia ipsa creatā sunt: nisi quia inerat iā in omnibus animatis corporibus vis quēdā naturalis & quasi pr̄seminata materia & quodāmodo initiata primordia futurorum animaliū, quę de corruptionibus talium corporum pro suo quoque genere ac differentijs erant exortura, per administrationē inefabilē omnia mouente incōmutabili creatore. De gñib⁹ quoq; animalium venenosis & Animaperniciōlis quārī solet, qđo post peccatum hominis ad vindictam creatā sint, an potius noscum iam creatā essent innoxia, non nisi post ea peccatoribus nocere c̄perint? Neq; hoc mirum est, qñquidē etiā temporibus huius vte laboriosā atq; erumnosā, cum ita sit nemo iustus vt perfectū se audeat dicere, fideliter attestante Apostolo dicente, Non quia iam acceperim aut etiam perfectus sum. Cumq; adhuc exercenda atque in infirmitate proficienda virtuti necessarię sint tentationes, & molestia corporales, eodē rursus Apostolo manifestante qui ait, in magnitudine revelationum ne extolleretur, da-

Pf. 103.
Sapie. 8.

Dan. 6.
Cit. 14.

Act. 18.
2. sen. di.
15. c. q̄ri.

M qu
ad
tio
pe
Belliārū
inter ip
fas discor
dia. c. 16.

R
lis
Q
cl
int
lub
tag
qu
cū
ma
tp
fo
qu
re
qñ
p̄f
&
ma
pa
ne
cū

**Corpora
mortuo
rum dila
niata.**

Cap. 17. do

Phil. 3.

1. Co. 12.

tum

Pſ. 103.
Sapiē. 8.

Dam. 6. **C. 14.** tum ſibi eſte ſtimulū carnis, angelum ſatanae
vt eū colaphizaret, rogarumq; ſe dñm ter-
tio vt diſcederet ab eo, r̄ndiſſe ſibi, Sufficit ti-
bi gratia mea. Nā virtus in infirmitate perfi-
ciuntur & sanctus Daniel inter leones ſalutis

A. 15. c. 15. atq; intrepidus vixit, qui non vtiq; Deo mē-
tiens in oratione, nō tñ peccata populi ſui,
fed ēt ſua pateretur. Et in ipſius Apoſtoli ma-
nu mortifera vipera adhaſit, nec leſit. Potue-
runt ergo iſta ēt creaṭa nihil nocere, ſi cauſa
non extiſſeret, vel terrendorū puniendorūq;
vitorū, vel prolaunda perficiēdꝫ; virtutis:

M. quia & exēpla ſunt demonſtranda patientiæ
ad profeſtū ceterorū, & ipſe ſibi hō in tenta-
tionib. certius innoſcet, & iuste ſalus illa p-
petua q̄ turpiter amiffa eſt per voluntatē, for-

B. 16. titer recipiſt per dolorē. Dicet aliquis. Cur
ergo inuicē bestiæ nocent, quib. nec peccata
villæ ſunt, vt vindicta iſta dicatur, nec villæ re-
cipiunt tali exercitatione virtutē? Ideo nim-
rū, quia ſi alia cibi ſunt aliarū: nec reſte po-
ſumus dicere, nō eſſent alia quib. alia veſce-
rentur. Habent. n. omnia quādū ſunt, menſu-
ras, numeros & ordines ſuos, quæ cuncta me-
rito conſiderata laudantur, nec ſine occulta
p ſuo gne moderatione pulchritudinis, rpa-
lis ēt, ex alio in aliud tranſeundō mutantur.
Quod & ſi ſtultos latet, ſubliſſet proficiētib.
clarumq; perfectis eſt. Et certe omnib. talib.
inferioris creaturæ motib. pbenſ homini ſa-
lubres admonitiones, vt videat quantū ſibi ſa-
tagendū ſit pro ſalute ſpirituali & ſempiterna
quā oib. irrationabilib. animantib. antecellit,
cū illa videat a maximis elephantiſ viſque ad
minimos vermiculos pro ſalute corporali &
tpali, quā pro ſui gñis inferiore ordinatione
fortita ſunt, ſiue refiſtēdo, ſiue cauēdo agere
qui quid valent, q̄ nō appareret niſi cū qđā
reſectionē corporis ſui ex aliorū corporib.
q̄runt, alia ſe vel repugnandi virib. uel fugæ
pſidio, uel latebrarū munimine tueretur: Nā
& ipſe corporis dolor in quolibet animante
magna & mirabilis animæ viſ eſt, q̄ illa com-

A. pagē ineffabili permixtione vitaliter con-
tinet, & in quandā ſui moduli redigit vnitatē,
cū ea non indifferenter, ſed vt ita dicā, indi-
gnanter patiatur corrūpi atq; diſſolui. Illud
et fortalſe aliquē moueat, fi alia noxia ui-
rus diſſu- uos hoſes aut penaliter ledunt, aut ſalubri-
nata. ter exercēt, aut utiliter probat, aut ignoratē
Cap. 17. docent, cur in eſcas ſuas dilacerant et corpo-

ra hominū mortuorū? Quasi vero quicquam
interſit ad noſtrā utilitatē, iſta caro iā exani-
mis in nature profunda ſecreta per quos trā
ſitus eat, unde mirabili omnipotenti creato-
ris reformanda rurſus feruatur: q̄q; & hinc

Luc. 12.

ſiat quādā prudentib. admonitio, ut ſe ita cō
mēdēnt fideli creatori, omnia maxima & mi-
nima occulto nru administranti, cui noſtri

B

ē capilli numerati ſunt, nec pp inaneſ curas
exanimatoř corporū ſuorū uilla gñia mor-
tū perhorrefcāt, ſed pīt fortitudinis neruōſ

Spinis &

tribulis.

Cap. 18.

Gen. 1.

Sed qui ita mouen̄, non intelligū ſal-
te de vſitatis formulis humani iuriſ, quēad-
modū appetetur uſufructus. Utilitas, n. qđā
ſruentū in fructus nomine conſiderat. Quā-
ta aūt ſint utilitates ſuē manifeſtæ, ſiue oc-
cultæ omniū q̄ terra gignens radicitus alit,
& ipſi qđam intueantur, & ab expertis cetera
inquirant. Et de spinis quidē ac tribulis ab
ſoluta pōt eſſe rñſio, quia poſt pētū dictū eſt
homini de terra, Spinis & tribulis pariet ti-
bi. Nē tñ facile dicendū eſt tunč epiſſe iſta
oriſi ex terra. Fortassis. n. qm̄ in iſpis quoque
generibus ſeminū multæ reperiuntur utilita-
tes, poterāt habere locū ſuum fine uilla pē-
na hominis. Sed ut in agris in quibus iā pē-
naliter laborabat, et iſta naſcerentur, hoc ad
cumulū pēnæ ualere credi pōt, cum poſſent
alibi naſci, uel ad auī ſuorū pecorūq; paſtus, uel
ad iſpoſum hominū aliquos uifus. Quanquā
& ille ſenſus nō abhorret ab hiſ uerbis, quo
ita intelligif dictū, Spinis & tribulis pariet
tibi: ut haec eſt anteā terra pariens, non tñ ho-
mini pareret ad laborem, ſed eiufque modi
animalibus conuenientē cibum. Sunt. n. que
hiſ generibus & mollioribus & aridioribus
commodo ſuauiterq; neſcantur. Tunc aūt eſ
perit iſta homini parere ad erumnosum né-
gocium, cū poſt pētū cepit in terra labora-
re. Non q̄ alij locis haec anteā naſcerentur,
& poſt in agris quos homo ad capienda fru-
ges coleret, ſed & prius & poſteā in eiſdem
locis: prius tñ non homini, poſt aūt homini
ut hoc ſignificetur q̄ additū eſt tibi, quia ho-
mo eſt dictū Spinis & tribulis pariet, ſed patet
tibi, id est ut tibi iam iſta naſci incipiāt ad la-
borē.

Z 2 borem,

2. ſen. d.
15. c. de
quibusAnima-
lia re-
noſa.
c. 15.

Phil. 3.

1. Co. 12.

DE GENESI AD LITERAM

Homo ad imaginē
Dei. c. 19
Gen. I.

borem, quæ ad pastum tantummodo alijs animalib. antea nascebantur. Et dixit Deus, Faciamus hominē ad imaginē & similitudinē nostrā, & dñet ut pisciū maris & volatilium celi & omniū pecorū, & omnis terræ, & omnī reptiliū repentiū sup terrā. Et fecit Deus hominē, ad imaginē Dei fecit eū: masculum & feminā fecit eos, & benedixit eos Deus dicens, Crescite & multiplicamini, & implete terrā, & dñamini eū, & principamini pisciū maris, & volatiliū celi & omniū pecorū, & omnis terræ, & omniū reptiliū repentiū su-

Dper terram. Et dixit eis Deus, Ecce dedi vobis omne pabulū seminale, seminans semen quod est super omnē terrā, & omne lignū quod habet in se fructū seminis seminalis, vobis erit ad escā, & omnib. bestiis terræ, & omnib. volatilibus celi, & omni reptiliū repenti super terrā, quod habet in se spm vitæ, & omne pabulum viride in escā. Et factum est sic. Et vidit Deus oīa quæ fecit, & ecce bona valde: & facta est vespera, & factū est mane dies sextus. Etiā atque ét de natura hominis post erit yberior considerandi & diligentius differendi locus. Nunc tñ vt opera sex dierū nostra inquisitio pertractatioq; concludat, hoc primū breuiter dicimus, non indifferenter accipendū quod in alijs operibus dñ, Dixit Deus, fiat. Hic aut̄ dixit Deus, Faciamus hominē ad imaginem & similitudinem nostrā: ad insinuandū, sicut ita dicā, pluralitatē personarū propter patrem & filium & spm sanctū. Quā tñ deitatis vnitatē intelligendā, statim admonet: dicens, Et fecit Deus hominē ad imaginem Dei: non quasi pater ad imaginē filij, aut filius ad imaginem patris, alioquin non vere dñctū est, ad imaginem nostrā, si ad patris solius aut filij solius imaginē factus est homo. Sed ita dñctū, fecit Deus ad imaginē Dei: tanquā diceretur, fecit Deus ad imaginē suam. Cum aut̄ nunc dñ, ad imaginē Dei: cū superius dñctū sit, ad imaginē nostrā: significatur quod nō id agat illa pluralitas personarum, vt plures Deos vel dicimus vel credamus vel intelligamus: sed patrē & filiū & spm sanctū, propter quam Trinitatē dictum est, ad imaginē nostrā: vnu accipiamus Deū, propter quod dñctū est, ad imaginem Dei.

**Imperiis
datum ho
mini.**

Cap. 20.

Hic ét ilud non est prætereundū, quia cum dixisset, ad imaginē nostrā: statim subiūxit, & habeat potestatem pisciū maris & volatilium celi & ceterorum animalium rationis

expertiū: vt videlicet intelligamus in eo factū hominem ad imaginē Dei in quo irratio nalib. animatibus antecellit, id aut̄ est ipsa ratio, vel mens, vel intelligentia, vel si quo alio vocabulo cōmodius appellat. Vnde & Apostolus dicit, Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouū hominē qui renouatur in agnitione Dei, secundū imaginē eius qui creauit eū: satis ostendens ubi fit hō creatus ad imaginē Dei, quia non corporeis liniamētis, sed quadā forma intelligibili mentis illuminata. Ac per hoc sicut in illa prima luce, si eo noīe recte intelligitur facta lux intellec-tualis, particeps æternæ atq; incōmutabilis sapientiæ Dei, nō dictum est, & sic est factū, F vt deinde repeteretur, & fecit Deus, quia sicut iā quantū potuimus differuimus, non fiebat cognitio aliqua verbi Dei in prima crea-tura, vt post eam cognitionē inferius crearetur quod in eo verbo creabatur, sed ipsa primo creabat lux in qua fieret cognitio verbi Dei per quod creabatur, atq; ipsa cognitio illi esset ab informitate sua cōuerti ad formatē Deū, & creari atq; formari: postea vero in ceteris creaturis dñ, & sic est factū ubi significat in il la luce, hoc est in intellectuali creaturali prius facta verbi cognitio: ac deinde cū dñ, & fecit Deus, ipsius creaturæ genus fieri demon-strat, quod in verbo Dei dictū erat vt fieret: hoc & in hoīs condōne seruat. Dixit n. Deus, Faciamus hoīem ad imaginē nostrā, & cetera. Ac deinde non dñ, & sic est factū: sed iā subin fertur, Et fecit Deus hominē ad imaginē Dei: quia & ipsa natura, s. intellectualis est sicut & illa lux, & ppea hoc est ei fieri quod est agnosce-re verbū Dei per quod fit. Nā si diceret, & sic est factū, & postea subin ferretur, & fecit Deus, quasi prius factū intelligeretur in cognitione rationalis creaturæ, ac deinde in aliqua creatura quæ rationalis non esset. Quia vero & ista creatura rationalis est, & ipsa eadē eo cognitione perfecta est. Sicut n. post lapsū peccati homo in agnitione Dei renouatur secundū imaginē eius qui creauit eum: ita in ipsa agnitione creatus est antequā delicto vetera-sceret, vnde rursus in eadē agnitione reno-waret. Quæ aut̄ non in ea cognitione crea-tunt: quia siue corpora siue irrationales animæ creabant, primo facta est in creatura intellec-tuali cognitio eorū à verbo Dei quod dictū est vt fierent: propter quā cognitionē primo diceba-tur,

**Ephes. 4.
Colos. 3.**

**Immorta
litashōi.
Cap. 21.
2. sen. di.
19.ca.de
bat. &c.
Ecce.
Gene. 1.
F
C
2. sen. di.
20.ca.de
termino. e
H**

**Homo in-
terior.
cap. 22.
Gene. 2.**

P

V

Q

N

8

S

B

F

I

P

L

M

D

8

T

I

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

I

B

C

H

C

<p

tur, & sic est factū: vt ostenderetur facta ipsa cognitio in ea natura, q̄ hoc in verbo Dei an

tequā esset cognoscere poterat: ac deinde sie-

bāt ipse corporales irrationales creature, pp

Immorta-
lis as boī.
Cap. 21.
2. sen. di.
19. ca. de
bat. &c.
2cc.

q̄ deinceps addebat, & fecit Deus. Quomo-

do aut̄ immortalis factus sit, & acceperit es-

cā cū alijs animalibus herbā pabuli ferentē

semen, & lignu fructiferū: herbā viridē, dis-

ficile est dicere. Si. n. p̄tō mortalis effectus ē

v̄tiq; ante peccatū nō indigebat talib⁹ ci-

bis. Neq; n. posset illud corpus faine corrū-

Gene. 1. pi. Nā illud quod dictū est, Crescite & multi-

plicamini & implete terrā: quanquā nisi per

concupitū matris & feminæ fieri non posse

2. sen. di. videatur, vnde hinc quoq; mortaliū corpo-

20. ca. de rum extit in iudiciū: potest tñ dici aliū modū

termino. esse potuisse in corporibus immortalibus,

H vi solo pie charitatis affectu nulla corruptio-

nis cōcupiscentia filii nasceretur, nec mor-

tuis parentibus successuri, nec ipsi morituri:

donec terra immortalibus hominib⁹ imple-

retur, ac sic instituto iusto & sc̄tō populo,

qualē post resurrectionē futurū credimus,

nascēdi etiā modus fieri: potest quidē dici,

& quomodo dicatur alia consideratio est.

Sed non etiā hoc quisquā dicere audebit, ci-

borū indigētiā quibus reficiebatur, nisi mor-

Homo in-
terior.
cap. 22.

Gene. 2. corpus autem hominis postea, cum ait scrip-

ptura, Et finxit: Deus hominē de limo terræ:

vt quod dictū est, fecit: ad spūm pertineat:

quod aut̄ finxit: ad corpus. Nec attendūt ma-

sculū & feminam nō nisi sc̄dm corpus fieri

potuisse. Licit enim subtilissime differatur

ipsum mentē hominis in qua factus est, ad i-

maginē Dei, quandā sc̄ilicet rationalē vitā,

distribui in aeternā cōtemplationis veritatē,

& in quandā rerum temporalū administrationē,

ataque ita fieri quasi masculum & fe-

I. Co. II. minam, illa parte considente, hac obtempe-

rante: in hac tamen distributione non recte

dicitur imago Dei, nisi illud quod inhēret

contemplanda incōmutabili veritati. In cu-

iis rei figura Paulus Apostolus virum tantū

dic̄t imaginē & gloriam Dei: mulier autem

inquit, gloria viri est. Ita quanuis hoc in duo

bus hominibus diuersi sextus exterius secun-

dum corpus figuratum sit, quod etiā in vna

hominis interius mente iūtelligitnr: tamen

& femina quae est corpore femina, renoua-

tur etiam ipsa in spiritu mentis suæ in agnī-

tione Dei secundū imaginem eius qui crea

Colo. 3. uit, vbi nō est masculus & femina. Sicut aut̄

Gala. 3. ab hac gratia renouationis, & reformatione

imaginis Dei non separantur feminæ, quan-

uis in sexu corporis earū aliud figuratū sit,

pp qđ vir solus dicitur eē imago & gloria

Dei, Sic & in ipsa prima conditione homi-

ni, secundū id quod & femina homo erat,

habebat v̄tiq; mentē suā eandemq; rationa-

lē, sc̄dm quā ipsa quoq; facta est ad imaginē

Dei: sed propter vnitatē coniunctionis, fecit

Deus, inquit, hominē ad imaginē Dei. Ac ne

quisquā putaret solū spiritū hominis factū,

quanvis secundū solū spiritū fieret ad imagi-

nē Dei, fecit illū, inquit, masculū, & feminā,

vt iā ēt corpus factū intelligatur. Rursum ne

quisquā arbitraretur ita factū, vt in homine

singulari v̄terq; sexus exprimeretur, sicut in-

terdū nascuntur quos adrogynos vocant, o-

stendit se singularem numerum propter cō-

iunctionis vnitatē posuisse. Et quod de viro

mulier facta est, sicut postea manifestabitur,

cū id quod hic breuiter dictū est, diligētius

cōperit explicari: & ideo pluralē numerum

continuo subiicitdicens, Fecite eos & bene-

dixit eos. Sed vt iam dixi, diligentius in con-

sequenti scriptura de hominis creatione re-

quiremus. Nunc animaduertendum est, qđ

postea q̄ dixit, Et sic factū est: statim subiecit,

Fruetus
terra.

Et vidit Deus omnia que fecit, & ecce bona

valde: vbi intelligitur potestas, & facultas ip-

sa data naturæ humanae sumendi ad escā pa-

bulū agri & fructus ligni. Ad hoc enim intu-

lit, Et sic est factū: qđ ab illo loco inchoa-

uerit, vbi ait, Et dixit Deus, ecce dedi vobis

pabulū semihale: & cetera Nā si ad omnia q̄

supra dicta sunt, retulerimus quod ait, Et sic

est factū: consequens erit vt consiteamur etiā

creuissē illos tā & multiplicatos impleuissē

terram in eodē sexto die, quod eadē scriptu-

ratestante post multos annos factū inueni-

mus. Quapropter cū data esset hēc facultas

edendi, & hoc Deo dicente homo cognoui-

set, dicitur, & sic est factū, in hoc v̄tiq; quod

Deo dicente hō cognouit, Nā si id ēt tunc

egisset, id est, ih escā illā q̄ data sunt etiā ve-

scendo assump̄it, seruaretur illa cōsuetudo

scripturæ, vt posteaquam dictū est, & sic est

factū, quod ad exprimendā præcedentem

cognitionē pertinet, deinde inferretur etiā

Aug. Tomus tertius. Z 3 ipsa

DE GENESI AD LITERAM

Ipsa operatio ac dicere, & acceperunt & ederunt. Poterat n. ita dici, etiā si non rursus nominaret Deus. Sicut in illo loco posteaq; dīctū est, Congregetur aqua quæ sub celo est in cōgregationē vñā & appareat arida: subin fertur, & sic est factū. Ac deinde non dicitur, fecit Deus: sed tñ ita reperitur. Et congregata est aqua in congregaciones suas & cetera.

Valde, b. Quod aut̄ nō singillatim vt in ceteris etiam na. o. 24. de humana creatura dixit, Et vidit Deus quia Gene. 1. bonū est: sed post hominē factū datamq; illi potestatē dñandi vel edēdi, subintulit de omnibus. Et vidit Deus omnia q̄ fecit, & ecce bona valde: merito quicri pōt. Potuit enim pri-

mo reddi homini singillatim, q̄ singillatim ceteris quæ anteā facta sunt redditū est, tuum demum de omnibus diei qua fecit Deus, ecce bona valde. An forte quia sexto die perficiuntur omnia, ppea de omnibus dicēdum fuit, vidit Deus omnia quæ fecit, & ecce bona valde: non singillatim de ijs quæ ipso die facta sunt. Cur ergo de pecoribus & bestijs & reptilibus terræ dīctū est, quæ ad eundē diē sextū pertinet, nisi forte illa & singillatim in suo gñe, & cū ceteris vniuersaliter diei bona meruerunt, & hō factus ad imaginē Dei, nō nisi cū ceteris hoc dici meruit? An quia perfectus nondū erat, & quia nondū erat in paradiſo constitutus: quasi vero postea quā ibi constitutus est, dīctū sit quod hic prætermissum est: Quid ergo dicimus? An quia præsciebat Deus hominē peccaturū, nec in tñ imaginis pfectione mansurū, nō singillatim sed cū ceteris eū dicere voluit bonū, velut intimans quid esset futurū? Quia cū ea, quæ facta sunt, in eo quod facta sunt quantum accepterunt, manet: sicut vel illa quæ non peccauerunt, vt illa, quæ peccare non possunt: & singula bona sunt, & in vniuerso bona valde sunt. Nō enim frustra est additum, valde,

Aquia & corporis membra ēt si singula pulchra sunt, multo sunt tñ in vniuersi corporis cōpage oīa pulchriora, Quia oculū, verbi gratia, placitū atq; laudatū, tamen si separati à corpore videremus, nō diceremus tam pulchrū q̄ in illa connexione mēbrorū, cū loco suo positus in vniuerso corpore cerne ret. Ea vero quæ peccādo amittunt decus p̄ priū, nullo tñ modo efficiunt, vt nō ēt ipsa recte ordinata cum roto atq; vniuerso bona sint. Hō igit̄ ante pētū & suo genere vtique

bonus erat: sed scriptura prætermisit hoc dīcere, vt illud potius diceret quod futurū aliquid prænunciaret. Nō enim falsum de illo dīctū est. Qui n. singillatim bonus est, magis vtiq; cū omnibus bonus est. Nō aut̄ qñ cū oībus bonus est sequitur vt ēt singillatimi bonū sit Moderatū est vtiq; vt id diceretur, & qđ in p̄senti verū esset, & p̄sentiā significaret futuri. Deus n. naturarum optimus conditor peccantium vero iustissimus ordinator est: vt etiam si qua singillariū fiunt delinquentia deformia, semper tamē cum eis vniuersitas pulchra sit. Sed iam ea, quæ sequuntur in sequenti volumine pertractemus.

D. AVRELII AVGUSTINI^B de Genesi ad literam.

LIBER QVARTVS.



T cōsummata sunt celū, & terra & omnis ornatus eorū. Et cōsummavit Deus in die sexto opera sua quæ fecit & requieuit Deus in die septimo ab oībus operibus suis q̄ fecit. Et benedixit Deus

Dies sex
q̄m aci
piēd. c. 1.
Gene. 1.

diē septimū, & sanctificauit eū, quia in ipso requieuit ab omnib. operibus suis, q̄ inchoauit Deus facere. Arduū quidē atq; difficultū est viribus intētōis nostrā, voluntatem scriptoris in istis sex diebus mentis viuacitate penetrare, vtrū præterierint dies illi, & ad dīctū septimū, nūc p̄ volumina temporū, non re, sed noīe repetant. In toto enim tpe multi dies veniūt præteritis similes nullus aut̄ idēredit. Vtrū ergo præterierint dies illi an illis qui eorū vocabulis & numero censemur in temporū ordine quotidie transcurrentibus, illi in ipsis terū cōditionibus maneat: vt non solū in illis tribus antequā fierēt luminaria sed etiā in reliquis itē tribus diei nomē intellegamus in specie rei quæ creata est, noctēq; eius priuationē vel defectū: vel si quo alio nomine melius significatur, cum amittitur species aliqua mutatione, à forma ad informitatē declinatē atq; vergētē: q̄ mutatio in oī creatura sive possibilitate inest etiā si desit effectus sicut in cōlestibus superioribus: sive ad implendam in infimis rebus pulchritudinem temporalem, per ordinatas vices quo rūcūq; mutabilū descensionibus successōnibus q̄;

Senaria
numeris.
Cap. 2.

D no
ri p
ro
po
sp
pr
ple
tio
rō
tur
po
su
Nā
sem
rū
qu
di
in
no
pa
mi
tri
qu
ho
tū
rij
rau
nif
du
nu
nu
Ali
du
pli
res

Al. Lin
sifit, nō
vira ex
crefis.

nibusq; peragitur, sicut manifestū est in reb. terrenis atq; mortalibus; vespera vero in omib; perfecte condōnis quasi quidā terminus fit, mane autē incipientis exordium: omnis. n. creata natura certis suis initij & finib; contineatur, indagare difficile est. Sed siue hoc, siue illud, siue aliquid ē tertiu probabilius p̄dicitur possit inueniri, q̄ in progressu disputationis forsitan apparebit, quēadmodū in illo dieb. & nox & vespera & mane intelliga: D non est tū ab re, vt cōsideremus senarij numeri perfectionē in ipsa interiori natura numerorū, quā mēte intuētes ea quā sensib. ēt corporis adiacent numeramus, numeroseq; di- sponimus. Inuenimus ergo senarij numerū primū esse perfectū ea rōne q̄ suis partib; cōpleatur. Sunt. n. & alij numeri alij causis rationibusq; perfecti. Proinde istū senarium ea rōne perfectū dicimus q̄ suis partib; cōpleatur, talib; dūntaxat partib; quē multiplicate possint consummare numerum cuius partes sunt. Talis. n pars numeri dici pōt quota sit. Nā ternarius numerus pōt dici pars, non tñ senarij cuius dimidia est, sed omniū ampliorū q̄ est ipse ternarius. Nam & quaternarij & quinarij pars maior ternarij est: pōt. n. diui- di & quaternarius in tria & vnū, & quinarius in tria & duo: & septenarij & octonarij & nouenarij, & quicquid ultra ēst numerorū, pars est ternarius nō maior vel dimidia, lēd minor. Nem septenarius quoq; diuidi pōt in tria & quatuor, & octonarius in tria & quinque, & nouenarius in tria & sex: sed nullius horum pōt dicit ternarius quota sit pars, nisi tñ nouenarij, cuius pars tertia est sicut senarij dimidia. Itaq; horū omniō quos cōmemorauit, nullus cōsummat ex aliquot ternarijs nisi senarius & nouenarius. Nā ille cōst at ex duob; ternarijs, iste aut ex trib; Senarius ergo numerus, vt dicere cōperā, partibus suis cōnumeratis & in summā ductis, in se cōplete. E Alij nanq; sunt numeri quorum partes simul ductæ minorē summā faciunt, alijs vero ampliorē: certis vero interuallorū rōnib; pauciores inueniunt, qui suis partib; compleantur, Al. l. in- quarū summa nec citra *insistat, nec ultra ex- sifit, nec crescat, sed ad tñ decurrit quātus est ipse nu- vlera ex- merus cuius partes sunt. Horū primus sena- crescit. rius est, Nam vnius in numeris nullæ partes sunt. Sic. n. dī vnū in numeris quib; numeramus, vt non habeat dimidiū vel ali quā par-

tē, sed vere ac pure ac simpliciter vnum sit; Duoru aut pars vnū est, & est dimidia, nec vla altera. Ternarius vero duas habet: vnā q̄ di ci possit quota sit, q̄ est vnū, nam tercia eius est, & alia maiorem q̄ non possit dici quota sit, i. duo: nec huius ergo partes cōputari pāt illę de quibus agimus, i. quā dici pāt quota sit: Porro quaternarius duas habet tales: nā vnū quarta eius est, duo dimidia: sed ambæ in summā ductæ, i. vnū & duo, simul ternariū faciunt, nō quaternariū. Non ergo cum cōplent partes suæ, quia in summa minore cōsistunt. Quinarius nō habet talē nisi vnā, i. ipsum vnū quā quinta pars eius est, Nam & duo quāuis pars eius maior sit, & tria maior neutra tñ earū dici pōt quota pars eius sit. Se narius vero tres partes tales habet, lextā, tertia, dimidia, sexta eius vnū est, tertia duo, dimidia tria. Hæ autē partes in summa ductæ, i. vnū & duo & tria, simul eundē cōsummant perficiuntq; senarij. Iā septenarius non ha- bet talē partē nisi septimū, q̄ est unū. Octo- narius tres, octauam, quartā, dimidiā, id est unū duo & quatuor, sed hæ simul ductæ se- pentenariū faciunt infra existentē: non ergo cō plent eundē octonariū. Nouenarius duas ha- bet, nonā q̄ est vnum, & tertia q̄ est tria: hæ autē simul, quaternariū faciunt longe nouena- rio minorē. Denarius tres habet tales partes, vnum decimā, duo quintā, quinq; dimidiā, qui numeri simul ducti ad octonariū perue- niunt, non ad denariū. Vndenarius nō habet nisi solam vndecimā, sicut septenarius solā septimā, & quinarius solā quintam, & terna- rijs solam tertiam, & binarius solam dimidiā, q̄ in omnibus vnum est. Duodenarius uero partibus suis talibus simul ductis, non ipse consummat, sed excedit, ampliorē quippe duodenario numerū faciūt. Nā usque ad sexdecim perueniunt, habet. n. eas quinque, duodecimā, sextā, quartā, tertia, dimidiā. Nā duodecima eius vnum est, sexta duo, quarta tria, tertia quatuor, dimidia sex, vnum aut & duo & tria & quatuor & sex in summā ductæ sexdecim sunt. Et ne multis morer in in- finita serie numerorum plures numeri inueniuntur, qui tales partes aut non habent, nisi singulas, sicut ternarius & quinarius & co- teri eiusmodi, aut ita plures habent tales par- tes, ut in unum ductæ atq; in summam redatæ uel citra insistant, sicut est octonarius &

DE GENESI AD LITERAM

nouenarius, & alij plurimi, vel vltra excedat sicut duodecim: & duodeviginti, & multi tales. Plures ergo reperiuntur quilibet horū q̄ illi qui perfecti vocantur, eo q̄ multis suis simul ductis talib. partib. cōpleātūr. Nā post senariū duodetriginta inueniuntur, qui similiiter suis talib. partibus constat: habet. n. eas quinq̄, vicefimam octauā, quartādecimam, septimā, quartā, dimidiā, i. vnū & duo quatuor & septē & quatuordecim: quæ simul ducta eundē duodetricesimo cōplent, fiunt. n. vigintiocto, & quanto magis numerorū ordo procedit, tanto productioribus pro rata proportione interuallis reperiūtūr hi numeri, qui suis talib. partibus in summā redactis ad leiplos occurruunt, dicunturq; perfecti. Quorū. n. numerorū tales partes simul ducte non implent eosdē numeros quorum partes sunt, imperfecti appellant, quorū autē excedunt, plus q̄ perfecti appellantur. Profecto ergo numero dierū, hoc est senario, perficit Deus opera sua q̄ fecit. Ita. n. scriptum est, Et cōsummavit Deus in die septimo, opera sua q̄ fecit. Magis aut in istū numerū intētus fio, cū cōsidero ēt ordinē operū ipsorū. Sicut. n. idē numerus gradatim partibus suis in trigonū surgit, Nā ita se sequunt vnū, duo, triā, vt nullus alias interponi poscit, quæ singulæ senarij partes sunt quib. constat, vnū sexta, duo tertia, triā dimidia. Ita uno die facta est lux, duob. aut sequentib. fabrica mūdi huius, uno superior pars, i. firmamentū, altero inferior, idest mare & terra: sed partē superiorē nullis alimenterū corporaliū generibus impletuit, quia non ibi erat positurus corpora tali refectione indigentia: at inferiorem quā sibi congruentib. animalib. ornatus erat, necessarijs eorū indigentia cibis ante ditauit. Reliquis ergo trib. diebus ea creata sunt, que intra mundū, i. intra istam vniuersitatē visibilē ex elementis omnib. factā, visibilia suis & congruis motib. agerentur: primo in firmamento luminaria, quia prius erat factū firmamentū: deinde in inferiore animantia, sicut ordo ipse poscebat, uno die aquarū, alio terrarū: nec qui squā ita demens est vt audeat dicere non potuisse Deū facere uno die cūcta si vellet: aut si vellet biduo, uno die spiritale creaturā, & alio corporalē: siue uno die cęlū cū omnib. pertinentibus, & alio terrā cū omnib. quæ in ea sunt: & omnino qn̄ vellet,

quādiu vellet, & quō vellet: quis est q̄ dicat voluntati eius aliquid potuisse resistere? Quā pp̄ cum cū legimus sex dieb. omnia perfecisse, & senariū numerū considerantes, inuenimus esse perfectum atq; ita creaturā ordinē currere, vt ēt ipsarum partiū quib. iste numerus perficitur appareat quasi quadrata distinctio. Venit ēt illud in mentē q̄ alio loco scripturarum ei dī, Omnia in mensura & numero & pondere dispositi: atq; ita cogitet anima quæ potest, inuocato in auxiliū Deo & impertiente atq; inspirāte vires, vtrū hæc tria mensura, numerus, pondus, in quib. Deū dispositisse omnia scriptū est, erant alii cubi antequā crearetur vniuersa creatura, an ēt ipsa creata sunt? & si erant antea, vbi erāt. Neq; n. ante creaturā erat aliquid nisi creator. In ipso ergo erant. Sed quō? Nā & ista q̄ creata sunt, in ipso esse legimus: an illa sicut ipse, ista vero sicut in illo à quo reguntur & gubernantur? Et quō illa ipse? Neque. n. Deus mensura est, aut numerus, aut pondus, aut oīa ista. An secundum id q̄ nouimus mensuram in eis quæ metimur, & numerū in eis q̄ numeramus, & pondus in eis quæ appēdimus? non est Deus ista: scđm id vero q̄ mensura omni rei modū præfigit, & numerus omni rei specie præbet, & pondus omnem rem ad quietē ac stabilitatē trahit, ille primitus & veraciter & singulariter ista est q̄ terminat omnia, & format omnia, & ordinat omnia: nihilq; aliud dictū intelligiatur, quō per cor & linguam humanā dici potuit, omnia in mensura & numero & pondere dispositi, nisi omnia in te dispositi? Magnū est paucisq; concessum, excedere omnia quæ metiri possunt, vt videatur mensura sine mensura, excedere omnia q̄ numerari possunt, vt videatur numerus sine numero, excedere omnia quæ appendi possunt, vt videatur pondus sine pondere. Neque. n. mensura & numerus & pondus in lapidib. tantūmodo & lignis atque huiusmodi molib. & quantiscunq; corporalib. vel terrestrib. vel cęlestib. animaduerti & cogitari potest. Est ēt mensura aliquid agēdi nefit irreuocabilis & immoderata progressio: & est numerus & affectionū animi & virtutū, quo ab stultitia deformitate, ad sapientiam formā decusq; colligitur: & est pondus voluntatis & amoris, vbi appetit quāti quidq; in appetendo, fugiendo, præponendo, postponendo.

Numeri
Mensura
Pondus.
Cap. 3.
Sapiē. II

Dispositi
ſe in me
mero me
ſura pōde
re. c. 5.
Sapiē. II

Ceterus
modū in
rebus ſpi
ritualibus
quoque.
Cap. 4

ponendoq; pendatur: sed hæc animorū atq; amentiū mensura alia mensura cohibetur, & numerus alio numero formatur, & pondus alio pondere rapitur. Mensura aut sine mensura est, cui æquatur q de illa est, nec aliud ipsa est. Numerus sine numero est: quo formatur omnia, nee ipse formatur: pōdus sine pondere est, quo referuntur ut quiescat, quo rū quies purū gaudiū est, nec illud tñ referit ad aliud: sed noīa mensuræ & numeri & pōderis, quisquis non nisi visibiliter nouit serui liter nouit. Transcedat itaq; oē q ita nouit, aut si nondū pōt, nec ipfis nominib. hæreat, de quib. cogitare nisi fordiste nō pōt: tāto.n. magis cuiq; ista in superiorib. cara sunt, quā to ipse minus est in inferiorib. caro. Quod si non vult aliquis ea vocabula q in rebus infinitis & abiectissimis didicit, transferre ad illa sublimia, quib. intuendis mentē serenare conatur, non est vrgendus ut faciat. Dum n. hoc intelligatur q intelligendū est, non magnopere curandū est quid vocetur. Scire oportet tñ cuiusmodi similitudo est inferiorū ad superiora: Non n. aliter recte hinc illuc ratio tendit & nitit. Iā vero si quisquā dicit creatū esse mensurā & numerū & pondus, in quib. Deū omnia dispositi scriptura testatur, si in illis oīa dispositi, eadē ipfa vbi dispositi? Si in alijs, quō ergo omnia in ipfis, qñ ipfa in alijs? Non itaq; dubitandū est illa esse extra ea q disposita sunt, in quib. omnia disposita sunt. An forte putabimus ita esse dictum, omnia in mensura & numero & pōdere dispositi: ac si diceretur, omnia sic dispositi vt haberent & mensurā & numerū & pondus? Quia & si diceretur, omnia corpora in colorib. dispositi: non hinc esset cōsequēs, vt ipsa Dei sapientia per quā facta sunt oīa, colores in se prius habuisse intelligeretur in quib. faceret corpora: sed ita accipere, oīa corpora in colorib. dispositi: ac si dicereatur, omnia corpora sic dispositi, vt haberent colores. Quasi vero à creatore Deo disposita in colorib. corpora, i. ita disposita vt colorata essent, posse aliter intelligi, nisi aliqua ratio colorū singulis corporū generib. distribuendorū in ipsa disponentis sapientia fuisse intelligatur, & si color ibi non appellatur: hoc est. n. q dixi, dū res cognoscitur, non esse de vocabulis laborandū. Fateamur ergo ita dictū esse, oīa in mensura & numero &

pondere * dispositi: tanquā ita dictū esset, *Al. Ldi-*
ta disposita vt haberent proprias mensuras sp̄positas
suas & proprios numeros & propriū pon. *nes omit-*
dus, q in eis pro sui cuiusq; generis mutabi-
litate mutare, augmentis & diminutionib.
multitudine & paucitate, leuitate & grauitate,
secundū dispositionē Dei. Nunquid sicut
ista mutantur, ita ipsum Dei consilium in quo
ea dispositi mutabile dicimus? Auertat ipse
tantā dementiā. Cum ergo hæc ita disponerē *Qīo De-*
tur vt haberent mensuras & numeros & pō-
dīposue-
derā sua, vbi ea cernebat ipse disponens? Ne- *rit omnia*
que. n. extra seipsum cernebat sicut cernimus *Cap. 6.*
oculis corpora: quæ vtiq; nondū erant cum
disponerentur ut fierent. Nec intra seipsum
ista cernebat sicut animocernimus phantasias
corporū, quæ non p̄sto sunt oculis, sed ea q
videmus vel ex eis quæ videmus imaginādo
cogitamus. Quo ergo modo ista cernebat vt *Sapien. 9.*
ita disponeret? Quo nisi eo quo solus pōt?
Verumēt nos mortales & peccatores, quorū
animas agrauant corpora corruptibilia, &
quorū sēnū multa cogitāte terrena depri-
mit habitat, q̄q & si corda mundissima &
mentes simplicissimas gereremus, sanctisq;
angelis iā essemus æquales non vtiq; nobis
ita esset nota diuina substantia sicut ipsa sibi.
Tñ istā senarij numeri perfectionē, nec extra
nosipflos cernimus, sicut oculis corpora, nec
ita nosipflos quemadmodū corporū phā-
tasias, & visibiliū imagines rerū, sed alio quo
dā longe differenti modo. Quāuis. n. fe obie-
tent mentis aspectui quasi corporiculorum
quædā simulachra, cū senarij numeri cōposi-
tiō vel ordo vel partitio cogitat: tñ validior
& p̄potentior desuper ratio non eis annuit
interius quæ numeri vim cōtuetur, per quē
contiuū fidenter dicit, id q dī vnum in nu-
meris in nullas partes diuidi posse, nulla aut
corpora nisi in partes innumerabiles diuidi,
& facilius celū & terrā transire quæ secundū
senarij numerū fabricata sunt, q effici
posse vt senarij numerus non suis partibus
cōpleatur. Gratias itaq; creatori semper agat
animus humanus, a quo ita creatus est, ut hoc
possit videre q auium nullā, nulla bestiarū,
quæ tñ nobiscum uident & celum, & terra,
& luminaria, & mare, & aridā, & omnia q
in eis sunt. Quamobrē non possumus dicere
propterea senarij numerū esse perfectum,
quia sex diebus perficit Deus omnia opera
sua:

Senarij
numerū
perfec-

tū
nem quo
cerna - -
mus. c. 7.

sua: sed ppea Deum sex dieb. perfecisse ope-
ra sua, quia senarius numerus perfectus est.

Itaq; et si ista non essent, perfectus ille esset:

Quies diei perfecta non fierent. Iā vero q̄ scriptū est, re-
septimi. quieuisse Deū in die septimo ab omnib. ope-
Cap. 8. rib. suis q̄ fecit, & ideo eundē diē benedixiſ-
Gen. 2. ſe & sanctificasse, quia in ipſo requieuit ab
omnib. operib. suis, vt quō poſſumus, quantū ab ipſo fuerimus adiuti intellectu con-
murm attingere; prius de hoc carnales hominū

Dſuſtioneſ à noſtriſ mentib. abigamus. Nun-
quid. n. dici aut crediſas est Deū laboraffe in
operando, cū ea q̄ ſupra ſcripta ſunt condi-
dit, q̄ dicebat. Fiant, & fiebant? Ita quippe
nec homo laborat, ſi aliiquid faciendū mox
vt dixerit fiat. Quamuis. n. humana verba fo-
niſ adminiculata ita proferātur vt fermo diu
turnus fatiget, tñ cū tam pauca ſunt q̄ pauca
legimus in eo q̄ ſcriptum eſt cū dixit Deus,
fiat lux, fiat firmamentū, & cetera vñq; in fi-
nē operū q̄ ſexto die conſummauit, nimis ab
ſurdi deliramēti eſt, iſtum vel hominis nedū
Dei labore putare. An forte quis dixerit, dicē
do quidem vt fierent, quæ continuo facta ſunt
Deū non laboraffe, ſed forte cogitando quid
ſieri debuiffet: qua velut cura liberatus rerum
perfectione requieuerit, & eo merito diem
quo primo factus eſt ab hac animi intēione
ſecurus, benedicere & sanctificare voluerit:
Quod ſapere multū deſipere eſt. Rerum. n.
condendārū tā facultas q̄ facilitas incōpara-

Quis Deo agat, aut vt intelligamus, niſi forte creature rationali
quiescat. in qua & hominē creauit, in ſeipſo requiem
Cap. 9. prebiſſe poſt eius perfectionē per donum
Rom. 5. ſpirituſancti, per quē diſſiundit charitas in
cordib. noſtriſ, vt illuc feramur appetitu dei-
derij, quo cū perueniētiſ requieſcamus, i. niſi amplius requiramus? Sicut. n. recte dī
Deus facere quicquid ipſo in nobis operāte
fecerimus: ita recte Deus dī requieſcere cū
eius munere requieſcamus. Hoc quidē recte
intelligimus, quia & verū eſt, & non magna
intentione indiget, vt videamur ita dicere re-
quieſcere Deū, cū nos requieſcere facit: ſicut
dī cognoscere, cum efficit vt cognoscamus.

Gen. 22. Neq; n. Deus ipaliter cognoscit q̄ anteā nō
nouerat, & tñ dicit ad Abraham, Nūc cogno-
ui qm̄ times Deū: vbi quid aliud accipimus,
nū nunc feci vt cognosceretur? His locutio-

nū modis, cū ea quæ non accidunt Dēo, tan-
quā illi accidunt loquimur, eū facere agno-
ſcimus vt nobis accidunt ea dūtaxat q̄ lauda-
bilia ſunt. Et hoc quantum ſcripturarū viſus
admittit. Neque. n. nos temere aliquid tale de
Deo dicere debemus, q̄ in ſcriptura eius nō
legimus. Et hoc locutionis modo arbitror di-
ctū illud ab Apoſtolo, Nolite contristare ſpi-
ritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtiſ in die
redemptionis. Neque. n. ipla ſpirituſancti,
qua eſt quicquid ipſe eſt, ſubſtantia contriſta-
ri pót, cū habeat æternam atq; incōmutabilē
beatitudinem, magiſq; ſit ipſa æterna & in-
cōmutabilis beatitudo: Sed quia ita in sanctis
habitat, vt eos impleat charitate qua neceſſe
eſt vt homines ex tēpore gaudeant: profeſtu
fidelium & bonis operibus, & ideo neceſſe
eſt et̄ contriſtentur lapsi vel peccatis eorū,
de quorū fide ac pietate gaudebant, quæ tri-
ſtitia laudabilis eſt, quia venit ex dilectione
quam ſpirituſanctus infundit: propterea ipſe
ſpiritus dī contriſtari ab eis, qui ſic agunt
vt eorū ſaetis contriſtentur ſancti, non ob a-
liud niſi quia ſpirituſanctum habent, quo
dono tā boni ſunt vt eos mali mēſtificent, hi
maxime quos bonos fuiffe ſiuē nouerunt ſi-
ue crediderunt. Quæ profeſto tristitia nō ſo-
lum non culpanda, verumetia præcipue lau-
danda atque prædicanda eſt. Hoc genere lo-
cationis rursus idem Apoſtolus mirabiliter
viſus eſt vbi ait, Nunc aut̄ cognoſcentes Deū,
immo cogniti ab eo. Neque. n. tunc eos co-
gnouerat Deus, præcognitos videlicet ante
constitutionem mundi: ſed quia tunc ipſi eū
illiū munere nō ſuo merito vel facultate co-
gnouerant, maluit tropice loqui vt tunc abi-
lo cogniti dicer cū eis cognoscendum fe-
pſtit, & verbū corrigerē, quaſi hoc minus
recte dixerit q̄ proprie dixerat, quā ſinere vt
hoc ſibi arrogarent ſe potuiffre quod eis poſ-
ſe ille donauerat. Hic ergo intellectus in eo,
q̄ poſitum eſt requieſcere Deum ab omnib.
operibus ſuis, q̄ fecit bona valde, q̄a ipſe nos
facit requieſcere cum bona opera fecerimus. G

qui buſdā forte ſuffecerit. Sed nos huius ſen-
tentias ſcripturarū conſideratione ſuſcepta,
vrgemur q̄rere quonā modo & ipſe requieſcere
potuerit, quamuis requie ſua nobis inſi-
nuata lperare admonuerit in ſe requiem no-
ſtrā futurā. Sicut. n. ipſe fecit cœlū & ter-
ram & ea quæ in eis ſunt: & omnia ſexto die
conſum-

Ephes. 4.

Deū re-
quiescere
& opera
ri. c. 11.
Gene. 2.
Ioan. 1.
& 5.

Gal. 4.

1. Pet. 1.

Quies ab
operibus.
Cap. 10.

Ioan. 19.

Deū cō-
nites & re-

consummavit, nec in eis dici potest aliquid nos creasse illo donante ut crearemus, & iō dīctū esse cōsummauit Deus in die sexto ope
ra sua quā fecit, quia vt a nobis consumma
rentur ipse p̄st̄tit: Ita & quod dīctū est, reque
uit Deus in die septimo ab omnibus operi
bus suis quā fecit, nō vtiq; nostrā requiē qua
concedente ipso a depturi sumus, sed ipsius

primitus intelligere debemus qā in septimo
die requiē cui cōsummatiſ operibus, vt prius
omnia quā scripta sunt facta mōstrentur, &
deinde si opus est etiam aliquid significasse
doceantur. Re cētē quippe dicitur, sicut Deus

post opera sua bona requieuit, ita & nos post
H opera nostra bona requieturos. Sed ob hoc ēt
recte flagitatur, vt quemadmodū disputatū
est de operibus Dei, quā ipsius esse satis ap
paret, ita de requie Dei satis differat, qā p̄pria
ipsius demonstretur. Quapropter iustissima

Deū re
quiescere
& opera
ri. c. 11.
Gene. 2.
Ioz. 1.
G. 5.

ratiōē cōpellimur indagare si valeamus atq;
eloqui, quō vtrūq; sit verū, & qā hic scriptū
est, in septimo die requieuisse Deū ab omni
bus operib. suis quā fecit, & quod in Euangeliō
dicit ipse, per quē facta sunt oīa, Pater
meus vſq; nunc operatur & ego operor. Eis
enim hoc respondit, qui propter requiē Dei
scripturę huius autoritate antiquis cōmen
datū sabbatū ab eo nō obseruari querebātur.
Et dici quidē probabiliter pōt obseruandū
sabbatū Iudæis fuisse præceptū in umbra fu
turi: quē spiritalē requiē figuraret, quā Deus
exemplo huius quietis suā fidelibus bona o
pera facientibus arcana significatione polli
cebatur. Cuius quietis & ipse dominus Chri
stus qui nō nīsi quādō voluit passus est etiam
sepultura sua mysteriū confirmauit. Ipsō qā
pe die sabbati requieuit in sepulchro, euīque

I totū diē habuit sanctę cuiusdam vacationis
postea quā sexto die, idest, para ceue, quem
dicunt sextū sabbati, consummauit oīa ope
ra sua, cū de illa quā scripta sunt, in ipso cru
cis patibulo cōplerentur. Nā & hoc verbo
vīs est qn̄ nīt, Consummatū est, & inclinato
capite tradidit spiritū. Quid ergo mirum si
Deus istum diem quo erat Christus in sepul
chro quieturus, volens etiā hoc modo pr̄
muncia e, ab operibus suis in uno die requie
uit, deinceps operatus ordinē seculorum,
vt & illud vere diceretur, Pater meus vſque

Deū cō
nūc operatur. Potest etiam intelligi Deum
in tēs & requieuisse a condendis generibus creaturā,

quia ultra fam non condidit aliqua genera
noua, deinceps aut vſq; nūc & ultra operat̄ ^{tuer}
corundē generū administrationē, quē tunc ^{omniz.}
instituta sunt, nō vt ipso saltē die septimo po
tētia eius à celi & terre, omniūq; rerū quas

condiderat gubernatione cessaret, alioquin
cōtinuo dilaberentur. Creatoris nanq; potē
tia & omnipotētis atq; omnitenētis virtus

caūs subsistēt est omni creaturę. Que vir
tus ab eis quā creaūta sunt regendis, si aliqñ
cessaret, simul & illorū cessaret species, om
niūq; natura concideret. Neq; enim sicut

structurā qđiū cū fabricauerit quis abscedit
atq; illo cessante atque abscedente stat opus

eiū, ita mundus vel iētu oculi stare poterit,
si ei Deus regimēt sui substraxerit. Prōinde &
quod dominus ait, Pater meus vſq; nunc o
peratur: continuationē quandā operis eius

qua vniuersan creaturam continet atq; ad
ministrat ostendit. Aliter enim posset intelligi
si dicaret, & nunc operatur, vbi non effet
necessē vt operis continuationem accipere
mus: aliter aut cogit intelligi cū ait, vſq; nūc
ex illo scilicet quo cuncta cū condideret ope
ratus est. Et quod scriptū est de sapientia eius,

Pertingit à fine vſq; ad finē fortiter, & dispo
nit oīa suauiter, de qua item scriptū est, qđ
motus eius agilior celeriorque sit omnibus

motibus: satis appetat recte intuentibus, hūc
iplum incōparabilē & ineffabilē, & si possit
intelligi stabilem motū suū rebus eam p̄bere
suauiter disponendis, quo vtiq; subtracto si
ab hac operatione cessauerit, eas cōtinuo pe
rituras. Et illud quod ait A postoluscum Deū

Atheniēsibus prēdicat, in illo viuimus, mo
uemur & sumus, liquide cogitatum quantū
humana mens valet, adiuuat hanc sententiā
qua credimus & dicimus Deū i ijs quē crea
uit in desinenter operari. Neq; enim tanquā
substantia eius sic in illo sumus, quemadmo
dum dīctam est, q̄ habeat vitam in semetip
so, sed vtiq; cū aliud sumus, quā ipse, nō ob
aliud in illo sumus nisi quia id operatur. Et
hoc est opus eius quo cōtinet omnia, & quo
eius sapientia pertendit à fine vſq; ad finē
fortiter, & disponit omnia suauiter. Per quā
dispositionē in illo viuimus, & mouemur &
sumus. Vnde colligitur q̄ si hoc opus suum
reb. substraxerit, nec viuimus nec mouebi
mur nec erimus. Claret igitur ne uno quidē
die cessasse Deū ab opere regendi quē crea
uit,

Sapiē. 8.
Sapiē. 7.

Act. 17.

L

G

Ephes. 4.

Ioz. 5.

DE GENESI AD LITERAM

uit, ne motus suos naturales quibus aguntur atq; vegetatur, vt oīno nature sint, & in eo q; sunt p suo quoq; gne maneat, ilico amitteret, & eē aliquod oīno desineret, si eis subtraheretur motus ille sapientia Dei quo disponit oīa suauiter. Quapropter sic accipimus Deū requieuisse ab omnibus operibus suis q; fecit, vt iā nouā naturā vterius nullā condenseret, non vtq; vt q; cōdiderat, cōtine-re & gubernare cessaret. Vnde & illud verū, q; in septimo die requieuit Deus: illud q; vñq; nūc operaſ. Et opera quidē videmus bona, quietē vero eius post bona opera nostra videbimus. Ob quam significādam māda-uit Hebræo populo vñū diē obseruandum: quod tā carnaliter agebant, vt eo die salutē nostrā dominum videntes operari criminarentur, ac sic eis de opere patris rectissime responderet, cū quo & ipse operabatur equa-liter, nō solū creaturæ vniuerſe administrationē, sed etiā ipsam nostrā salutē. Iā vero tē-pore gratiæ reuelatę, obseruatio illa sabbati q; vnius diei vocatione figurabat, ablata est ab obſeruatione fidelium. In ea quippe gratia perpetuū sabbatū iā obseruat, qui ſpe futu-ræ quietis operatur quicquid boni operatur, nec in iſpis bonis operib. suis quaſi habens bonū quod nō acceperit, gloriat̄ur. Ita enim tanq; diem sabbati, hoc eſt dñic̄ cessationis in ſepultura ſuscipiens, atq; intelligens ba-ptiſmi ſacramentū, quiescat, à pristinis ope-ribus suis, vt iā in nouitate vītē ambulans, Deū in ſe operari cognoscat, qui ſimul & operatur & quiescit, & creature p̄bēs cōgruā gubernationē, & apud ſe habens ater-nam tranquillitatem. Deniq; ipſe nec cū crea-tis ſanctiſcatus, nec cū ceſſauit reſectus eſt, ſed nos voluit per ſcripturā ſuā ad quietis exhor-tari deſideriū, intimando nobis eū diē ſe ſanctificalle, in quo queuit ab oībus operibus ſuis. Nā nuſquā omniū ſex dierū quibus crea-ta ſunt omnia, legitur aliiquid ſanctificatſe, nec ante iſpos ſex dies vbi ſcriptū eſt, In pri-cipio fecit Deus cēlū & terrā additū eſt, & ſanctificauit: ſed diē iſtū in quo requieuit ab oīb. operibus ſuis quaſe fecit, ſanctificare voluit, tanquam & apud iſpūm qui nihil in opere ſuo laborat, plus quies quā operatio valeat. Hoc qu idem in hominibus Euange-lium nobis intimat, vbi ſaluator noster me-liorem partem dicit Marię, quod ſedens ad pedes requieſcebat in verbo eius, q; Martha, quanuis propter obſequiū quo ei ministrabat circa multa occupata, & licet bonū op̄ operantis. Verū hoc in Deo quō ſit vel intel-ligatur, difficile dictū eſt: etiam ſi cogitat aliquantulū attingi potest, cur Deus ſancti-ficauerit diē quietis ſuā, qui nullū ſanctifica-uerit operis ſuī, nec iſpū ſextū quo & ho-minē facit & cuncta perfecit. Ac primū re-quiescere Dei quale ſit, cuius humanae men-tis acies aſsequi potest? Quod tamen niſi eſ-ſet, hoc oīno ipla creatura nō poneret. Dicā ſanè quod ſentio, hæc duo indubitata p̄elo quens nec Deū, velut poſt laborē deſidera-tumve negocij ſui finē, temporali quadā re-quie delectatū: nec hās literas authoritate tā-ta merito p̄ minētes fruſtra falſoq; dixiſſe, q; Deus ab omnib. operibus ſuis quaſe fecit, in ſeptimo die requieuerit, eaq; cauſa eundē diē ſanctificauerit. Niſirū ergo quia vi-tiū eſt & infirmitas animæ, ita ſuis operib. delectari, vt poſt in iſpis quā in ſe requieſcat ab eis: cū proculdubio melius aliqd in illa ſit quo ea facta ſunt, quā quaſe facta ſunt: inſinuā nobis per hāc ſcripturā qua dicim re-quieuiſſe ab omnib. operib. ſuis q; fecit, nul-lo opere ſuo ſic delectatus, quaſi faciēdi ei-eguerit, vel minor futurus niſi feciſſet, vel beator cū feciſſet. Quia. n. ex illo ita eſt q;c-quid ex illo eſt, vt ei debeat qđ eſt ipſe autē nulli quod ex ipſo eſt debeat quod beatus ē, ſe rebus quaſe fecit diligēdo prepoſuit: non ſanctificans diē quo ea facienda inchoauit, nec illū quo ea perfecit, ne illis vel faciendis vel factis auctū eius gaudiū videreſ: ſed eum quo ab iſpis in ſeipſo requieuit, Et ipſe qđe nunquā iſta requie caruit, ſed nobis eā per diē ſeptimū oſtendit: hinc etiā ſignificans nō percipi requie ſuā niſi à perfectis cū ad eā imitandā nō deputauit diē, niſi qui perfectio nē rerū omniū ſequebatur. Nā qui ſeimp eſt quietus, ſic nobis requieuit, cū ſe acqneuiſſe monſtrauit. Illud quoq; attēdē. Jū eſt, q; Dei requiem qua de ſeipſo beatus eſt, nobis inſi-nuari oportebat: vt intelligamus quō dicat requiescere in nobis quod nō dicitur, niſi cū in ſe requiem p̄eſt & nobis. Requies igit̄ur Dei reſte intelligentibus ea eſt, quā nul-lius indiget bono & ideo certa & nobis in illo eſt, quia & nos beatificamur bono quod ipſe eſt, non ipſe bono qđ nos ſumus. Nam Gene. I. &

Dens quō
requieuo
rit. c. 15.

Hominiū
quies in
Deo. c. 17

Quies
Dei in mo-
bi. c. 16.

Gene. I.

*2. ſen. di.
15. caid
Gens. 2.
Ioan. 5.
Sabbati
cap. 13.
Exo. 20.*

*Sabbati
christia
num.
1. Cor. 4.
Rom. 6.*

*Dies quie
tis ſancti
ſicut. c. 14.*

*Gene. 1.
Luc. 10.*

De nos aliquod bonū ab illo sumus qui fecit oīa bona valde, in quib. fecit & nos. Porro alia res bona p̄ter ipsum nulla est quā ipse nō fecit, ac per hoc nullo p̄ter se alio bono eget qui bono q̄ fecit nō eget: h̄c est eius reges ab omnib. operib. suis q̄ fecit. Quib. autē bonis laudabiliter nō egeret, si nulla fecisset? Nā ēt sic dici p̄t, nullis egens bonis, nō à factis in seipso requiescendo, verū oīo nulla faciendo. Sed bona facere si non posset, nulla esset potētia, si autē posset nec ficeret, magna esset inuidentia. Quia ergo est omnipotēs & bonus, omnia valde bona fecit; quia vero seipso bono perfecte beatus est, a bonis quā se cit, in seipso requieuit, ea, s. requie à qua nūquam recessit. Sed si diceretur requieuisse à faciendis, nihil aliud q̄ nō fecisse intelligetur. Nisi autē diceretur requieuisse à factis, nō eis egere q̄ fecit, minus cōmendaretur. Quo itaq; die hoc cōmendari oportuissē, nisi septimo, intelligit quisquis senarij numeri perfectionē, de qua supra locuti sumus, p̄fectioni creaturæ cōgruenter adhībita recolit. Si. n. scenario numero perficienda fuerat creatura sicuti perfecta est, ea qua requies Dei erat nobis cōmendanda, qua demonstrare nec p̄fēctis beatificari creaturis, p̄culdubio dies erat in hac cōmendatione sanctificandus qui sequitur sextū, quo erigeremur ad hanc requiē concupiscendā, vt & nos in illo requiecamus. Neque. n. similitudo pia est, si velimus ita similes esse Deo, vt & nos ab operib. nostris requiescamus in nobis, sicut ipse requieuit in se ab operib. suis. In quodā quippe incomutabili bono requiescere debemus, q̄ ille nobis est qui nos fecit. H̄c igitur summa minimeq; superba, & uerē pia requies n̄ra: vt sicut ipse requieuit ab omnib. operib. suis, q̄a nō ei opera sua, sed ipse sibi bonū est quo beatus est: ita & nos ab omnib. operibus, non tñ nostris, verumēt ipsius non nisi in illo re quieturos nos esse speremus, idq; desideremus post bona opera n̄ra: q̄ in nobis agnoscimus illius potius esse q̄ n̄ravt ēt sic post bona opera sua ipse regeſcat in nobis, cū post bona opera q̄ ab illo iustificati fecerimus, in se nobis requiē p̄stat. Magnū est. n. nobis ab illo exitisse, sed maius erit ī illo requieuisse. Sicut ipse nō ideo beatus est quia h̄c fecit, sed quia ēt factis non egens, in se potius q̄ in ipsis requieuit: vnde non operis sed quietis diē sanctificauit, quia non h̄ec faciēdo, sed eis quā fecit non egendo, se beatum intimauit. Quid ergo tā humile ac facile effatu, & quid tā sublime atq; arduū cogitatu, q̄ Deus requiescens ab omnib. operib. suis quā fecit? Et ubi requiescens nisi in seipso, quia beatus non nisi seipso? Q̄i, nisi semper? In dieb. autē quib. rerū quas condidit consummatio narratur, & ab eis quietis Dei ordo distinguitur, q̄i nisi in septimo die, qui earū sequitur perfectionē. A perfectis autē requiescit, qui nec perfectis eget quo beatior esse possit. Et q̄ Septimus dies: vesperam qua re non habet. beat. c. 18

Enīm quies in Deo. c. 17

Quies in Dei in nobis. c. 16.

Gene. 1.

C

G

DE GENESI AD LITERAM

minum, creature ait habet initium, sed non habet terminum, & ideo septimus dies eidem creature cepit a mane, sed nullo vespere terminatur: nam si in ceteris dieb. vespera & mane taliū temporū vices significat, qualia nūc per hanc quotidiana spatio peraguntur: nō video quid prohibuerit & septimū diē vespera, noctemq; eiusdē mane concludere, vt similiter diceretur, & facta est vespera, & factū est mane dies septimus: qñquidem & ipse unus est dierū, qui omnes septem sunt, quo rū repetitione menses & anni & secula peraguntur: vt mane q̄ poneretur post vesperam septimi, hoc esset initiu⁹ octau⁹ diei, de quo iā deinceps silendū fuit, quia idē primus est ad quem redditur, a quo rursus hebdomadis series ordiatur. Vnde probabilius est istos quidē septeni dies illorum nominib. & numero alios atq; alias sibimet succedentes currēdo temporalia peragere spatia: illos autē primos sex dies inexperta nobis atq; inusitata specie, in ipsis rerum conditionib. explicatos: in quibus & vespera & mane, sicut ipsa lux & tenebra, i. dies & nox, non eā vicissitudinē praebeant quam præbent isti per solis circuitus, q̄ certe de illis trib. fateri cogimur, qui ante condita luminaria cōmemorati atq; numerati sunt. Ac per hoc qualisq; in eis vespera & mane fuerit, nullō tñ modo opinandum est, eo mane q̄ post sexti diei vel peram factū est, initium accepisse requiem Dei, ne temporale aliquod bonum illi aeternitati & incomutabilitati accidisse vanitate temeraria suspicemur: sed illam quidē requiē Dei qua in seipso requiescit, eoq; bono beatus est q̄ ipse sibi est, nec initium eidem ipsi habere, nec terminū consummatæ autē creature habeat.

I re initium, eandem requiem Dei. Qm̄ rei cuiusque perfectio, non tam in vniuerso cuius pars est, q̄ in eo a quo est, in quo & ipsum vniuersum est, pro sui generis modulo stabilitur vt quiescat, i. vt sui momenti ordinē teneat. Ac per hoc ipsa vniuersitas creature q̄ sex diebus cōlumnata est, aliud habet in sua natura, aliud in ordine quo in Deo est, non sicut Deus, sed tñ ita vt ei quies propriæ stabilitatis nō sit, nisi in illius quiete qui nihil p̄ter se appetit, quo adepto requiescat. Et ideo dū ipse manet in se, quicquid ex illo est retorquet ad se: vt omnis creatura in se habeat natura suā terminū, quo non sit quod ipse est:

in illo autē quietis locum, quo seruet q̄ ipsa est. Scio q̄ nō proprie dixerim locum, nam proprie dī in spatiis quæ corporib. occupantur: sed quia & ipsa corpora non manent in loco, nisi quo sui ponderis tanquam appetitu perueniunt, vt eo cōperto requiescant, idē non incongruenter a corporalib. ad spiritalia verbū transfertur, vt dicatur locus, cum res ipsa plurimum distet. Initiu⁹ ergo creatura in quiete creatoris illo mane significatū arbitror q̄ factum est post vesperā sexti diei: non n. posset in illo nisi perfecta requiescerē: proinde sexto die consummatis omnibus factaq; vespera factum est & mane, quo inciperet consummata creatura in illo a quo facta est requiescere: quo initio Deum ēt in seipso requiescentem, vbi & ipsa requiesceret inuenit, tanto stabilius atque firmius, quāto ipsa illius non ille huīus eguit ad quietem suam. Sed qm̄ quicquid erit vniuersa creatura quibuslibet mutationibus sui non vtq; n̄ hil erit, ideo creatura vniuersa in creatore suo semper manebit, ac p̄ hoc post illud mane nulla deinceps vespera fuit: hoc diximus ut intelligatur, cur septimus dies in quo requieuit Deus ab omnibus operibus suis mane habuerit post vesperam sexti, vesperā vero non habuerit. Est aliud q̄ de hac re magis proprie atq; melius possit quātum existimo intelligi, sed aliquanto difficultius explicari, vt non creature, sed etiam sibi requies septimi diei mane habuerit sine vespera, i. initium sine termino. Si enim ita diceretur, requieuit Deus in die septimo, nec adderetur, ab omnibus operibus suis quæ fecit, frustra huius quietis initium quereremus. Non enim incipit Deus requiescere, cuius requies sine initio, sine termino sempiterna est. Sed quoniam ab omnibus operibus suis quæ fecit eis non egendo, requieuit, intelligitur requies quidē Dei nec coepia nec terminata: requies autem eius ab omnibus operibus suis quæ fecit, ex eo coepit est ex quo illa perficit. Neque n. ab operibus suis non egendo requieuissest, priusquam essent quibus nec perfectis egisset: & quia eis omnino nunquam eguit, nec ista beatitudo qua non eis egeat tanquam proficiendo perficietur, ideo septimo diei nulla vespera accessit. Sed planè queri potest dignaque consideratione mouet, quo intelligatur in seipso Deus requieuisse ab omnibus operibus

Aliarū
de respe-
ra septi-
mi diei.
Cap. 19.

De luce
que fuit
ante lum
nari. ad ex
Cap. 21. tudin
ria, men

Gene. 2. qu
Et
erg
an
po
est
est
tue
ton
pus
tor
cre
Et
pte
re
M
tib
sex
cre
fab
nō
im
sep
die
con
rit
cre
cre
uit
tur
op
qui
peti
qua
est
&
qui
dun
cōsu
lius
diei
hoc
dem
cau
Et
de q
item
ad ex
tudin
ria, men

Gene. 1.

Gene. 2. operibus suis quæ fecit; cū scriptū sit. Et re-
quieuit Deus in die septimo. Non enim di-
cū est, in seipso, sed in die septimo. Quid est
ergo dies septimus, vtrū creatura est aliqua,
an tēporis tantūmodo spatiū? Sed etiam tem-
poris spatium creature tēporali concreatū,
est, ac per hoc & ipsum sine dubio creatura
est. Neq; enim vlla tēpora vel sunt vel esse po-
tuerunt, vel poterunt quorū Deus nō sit crea-
tor, ac per hoc & ipsum septimū diē, si tem-
pus est quis creauit nisi omniū temporū crea-
tor? Sed illi sex dies cū quibus vel in quibus
creatūris creati sint, superior scripturæ san-
ctæ sermo indicat. Quo circa in his diebus se-
pem, quorum species nota nobis est, qui
re quidē ipsa prætereunt, sed alijs succeden-

Mtibus nomina sua quodāmodo tradunt, vt illi
sex dies nominētur, nouimus eorū primi qñ
creati sunt: septimū autem diē qui nomine
sabbati nuncupatur, quando Deus creauerit
nō videmus. In ipso quippe non fecit aliqd,
immo ab eis quæ sex diebus fecerat in eodē
septimo requieuit. Qūo ergo requieuit in
die quā nō creauit? Aut qūo eū post sex dies
continuo creauit, cū sexto die consummaue-
rit oia quæ creauit, nec aliquid septimo die
creauerit, sed in eo potius ab omnibus quæ
creauerat requieuerit? An vnū tantū diē crea-
uit Deus, vt eius repetitione multi qui dicū
tur dies præterirent atq; transcurrerent? nec
opus erat vt septimū diem crearet quo re-
quieuit, quia illius quæ creauerat septima re-
petitio hunc vtiq; faciebat. Lucē quippe de-
qua scriptū est. Et dixit Deus, fiat lux, & facta
est lux, discreuit à tenebris eāq; vocauit diē,
& tenebras noctē. Tunc itaq; Deus diē fecit
eūius, re petitionē scriptura appellat secun-
dum diē, deinde tertiu, & vsq; ad sextū, quo
consummauerit Deus opera sua: atq; inde illi-
lius diei primitus creati, repetitio septimi
diē nomē accepit, in quo requeuit Deus: ac p
hoc nulla creatura est septimus dies, nisi ea
dem ipsa septies rediens, q condita est qñ vo-
cauit Deus lucē diē, & tenebras vocauit no-
ctē. Rursus ergo ad eā quæstionē relabimur
de qua in primo libro exiisse videbamur, vt
item queramus quo circumire potuerit lux
ad exhibendū diurnā nocturnamque vicissi-
tudinem non solum antequam celi lumina-
ria, sed antequam ipsum celum quod firma-
mentum appellatum est factum esset, ante-

quam deniq; illa species terrę vel maris, quæ
circuitū lūcis admitteret, sequente nocte vñ
de illa transisset. Cuius quæstionis difficulta-
te cōpulsi: ausi sumus disceptationē nostrā
quasi ad hanc terminare sententiā: vt dicere-
mus illā lucē quæ primitus facta est confor-
mationē esse creature spiritualis: noctē vero
adhuc formandam in reliquis operibus re-
rum materiē, quæ fuerat instituta cū in prin-
cipio fecit Deus celum & terram antequam
verbo faceret diē in quo requieuit. Sed nunc
diei septimi consideratione cōmoniti, faci-
lius est vt nos ignorare fateamur, qđ remo-
tū est à sensibus nostris: quo nam modo lux
illa quæ dies appellata est, vel circuitu suo
vel contractione & emisione si corporalis
est, vices diurnas nocturnasq; peregerit: vel
si spiritualis est, condendis creaturis omnib.
præsentata sit suaq; ipsa præsentia diē, noctē
vero absentia, vesperā initio absentiæ, mane
initio præsentia fecerit: quā vt re aperta cō-
tra diuinę scripturę verba conemur, dicen-
do alium esse diem septimū quā illius diei
quē fecit Deus septimā repetitionē: alioq; aut
non creauit Deus septimū diem, aut ali-
quid creauit post illos sex dies, idest ipsum
diem septimū, fallimq; erit quod scriptum
est, in sexto die consummasset omnia opera
sua, & in septimo die requieuisse ab om-
nibus operibus suis. Quod vtiq; quoniā fal-
sum esse nō potest, refat vt præsentia lucis
illius quā diem Deus fecit per omnia opera
eius repetita sit, quoties dies nominatus est;
& in ipso septimo in quo requieuit ab ope-
ribus suis. Sed qñ lux corporalis antequam
fieret celum quod firmamentū vocatur, in
quo etiā luminaria facta sunt, quo circuitu
vel quo processu & recessu vices diei & no-
ctis exhibere potuerit non inuenimus, itam
questionē relinquere nō debemus sine ali-
qua nostra prolatione sententiae: vt si lux ista
quæ primitus creata est, non corporalis sed
spiritualis est sicut post tenebras facta est, vbi
intelligitur à sua quadā informitate ad crea-
tore post conuersi atq; formata: ita & post
vesperā fiat mane, cū post cognitionē lux p
prię naturę, quia nō est quod Deus, refert le
ad laudandam lucē quod ipse Deus est, cuius
contemplatione formatur. Et quia co-
terę creature quæ infra ipsam sunt, sine co-
gnitione eius nō sūt, propterea nimirū idē
dies

Lux spir-
italis.
Cap. 22.

Gene. 1. De luce
que fuit
ante lum-
narii.
Cap. 21.

Dies sept
bris mī. c. 24

DE GENESI AD LITERAM

Dies vbiq; repetitur: vt eius repetitione fiant tot dies , quotiens distinguitur rerū genera creaturarū, perfectione senarij numeri termināda: vt vesp̄era primi diei sit etiā sui cognitione, nō se ēē quod Deus est: mane aut̄ post vesperā hāc quo cōcludit̄ dies vñus, & in choatur secūdus, cōuersio sit eius, qua id q̄ creata est, ad laudē referat creatoris, & percipiat de verbo Dei cognitionē creaturæ q̄ post ipsam fit, hoc est firmamentū: quod ī eius cognitione fit prius cū dicitur , & sic est factū: deinde in natura ipsius firmamenti, q̄ cōditur cū addit̄ postea, iā dicto, Et sic est factū , Et fecit Deus firmamentū. Deinde fit vesp̄era illius lucis, cū ipsum firmamētū, nō in verbo Dei sicut ante , sed in ipsa eius natura cognoscit . Quæ cognitionis qm̄ minor est, recte vesp̄era noīe significatur , post quā sit mane quo concludit̄ secundus dies & incipit tertius : in quo itidē mane conuersio est lucis huius, idest diei huius ad laudādū Deū quod operatus sit firmamentū, & percipiendā de verbo eius cognitionē creaturæ q̄ condenda est post firmamentū. Ac per hoc cum dicit Deus, Cōgreditur aqua q̄ est sub celo in collectionē vnā & appareat arida, cognoscit hoc illa lux in verbo Dei quo id dicit: & ideo sequitur, & sic est factū, hoc est in eius cognitione ex verbo Dei: deinde cū additur, & congregata est aqua & cetera, cū iam dictum esset , & sic factū est in suo genere ipsa creatura fit: quę item est in suo gñe facta cognoscitur, ab ea lucę quę iā i verbo Dei faciendā cognoverat fit tertio verspera: & inde hoc modo cetera vñq; ad mane & Cognitionis post vesperā sexti diei. Multū quippe interrum in est inter cognitionē rei cuiusq; i verbo Dei, verbo & cognitionē in natura eius, vt illud merito Dei. ad diē pertineat, hoc ad vesperā, In cōparatione enim lucis illius quę in verbo Dei conspicitur , oīs cognitionis qua creaturā quamlibet inseip̄la nouimus, nō immerito nox dici pót: quę rursus tantū differt ab errore vel ignorantia eorū, qui per creaturā ipsam sciūt ut in eius comparatione nō incōgrue dicatur dies. Sicut ipsa vita fidelium quę in hac carne aīq; in hoc seculo ducitur, in comparatione vitę infidelis atq; impię, non irrationabiliter lux & dies appellatur , dicente Ephe. 5. Apostolo, Fuitis enim alij tenebrę, nūc àt lux in dāo: & illud, Abijcamus opera tenebrarū & induamus nos arma lucis , sic vt in die honeste ambulemus. Qui tñ dies nisi rur Rom. 13. sus in cōparatione illius diei, quo & quales angelis facti videbimus Deū sicuti est , ipse quo q̄ nox esset, non hic prophetiæ lucerna indigeremus. Vnde Apolotulus Petrus dicit, Habemus certiore propheticū sermonē cui bene facitis intendentes sicut lucernæ luce- 2. Pe. 1. ti in obscuro loco , donec dies lucefacat, & Lucifer oriatur in cordibus vestris. Quapropter cū sancti angeli quibus post resurrectionē coequabimur, si viā quę nobis Christus factus est vñq; in finē tenuerimus, semper videat faciē Dei , verboq; eius vñigenito filio sicut patri & equalis est perfruantur, in quibus prima oīum creatā est sapientia proculdubio vniuersam creaturā in qua ipsi sunt principaliter conditi, in ipso verbo Dei priouerunt , in quo sunt oīum ēt quę temporaliiter facta sunt æternę rationes, tāquā in eo p̄ q̄ facta sunt: ac deinde in ipsa creatura, quā sic nouerunt tanquā infra despicientes, eam que referentes ad illius laudem, in cuius incommutabili veritate rationes scđm quas facta est, principaliter vident. Ibi ergo tanquā per diē , vnde & concordissima vñitas eorū eiusdē veritatis participatiō dies est primi tūs creatus: hic aut̄ tanquā per vesperā , sed continuo fit mane. Quod in oīibus sex diebus animaduerti pōt, quia non remanet angelica scientia in eo quod creatum est, quin hoc continuo referat ad eiusdē laudē atq; claritatē, in quo id non factū esse, sed faciendum fuisse cognoscitur, in qua veritate stādo dies est. Nā si vel ad seip̄lam natura angelica cōuerteretur, seq; amplius delectaretur quā il- G lo cuius participatione beata est, intumesces addāmū supbia caderet sicut diabolus: de quo suo lo co loquendū est , cum de serpente hominis seductore sermo debitus flagitab̄. Quia ergo angelī creaturā i ea ipsa creatura sic sciūt ut ei sciētiæ electione ac dilectione pponat, q̄ eā sciunt in veritate per quā facta sunt oīa participes eius effecti : ideo per oīes sex dies non nominatur nox , sed post vesperā & mane dies vñus . Itē post vesp̄era & mane dies secundus, deinde post vesp̄era & mane dies tertius : ac sic vñque in mane sexti diei, vnde incipit septimus quietis Dei , quāuis cū suis noctibus, dies tamen non noctes narrantur. Tunc enim nox ad diem pertinet non dies ad

Mat. 22.
1. Ioā. 3.

2. Pe. 1.

Pf. 117.

Nume-

rue dierū

q̄ acci-

piendus

Cap. 26.

H

Scientia

angelorū,

Cap. 24.

H

ad noctem, cum sublimes & sancti angelii id quod creaturam in ipsa creatura nouerunt, referrunt ad illius honorē & amore, in quo exter-
nas rōnes qb. creata est contéplant, eaq; con-
cordissima contéplatione sunt vnius dies quē
fecit dñs, cui coniūget Ecclesia de hac pere-
grinatione liberata, vt & nos exultemus, &
iocundemur in eo. Huius ergo diei, cuius &
vespera & mane secundum supradictum rō-
quā acci-
piendus, vniuersa creatura, factumq; est mane quo fi-
niret sextus dies, & vñ inciperet septimus ve-

H speram nō habiturus, qd Dei requies non est
creatura, qd cum per dies ceteros cōdereb, ali-
ter in seipso facta cognoscet, qd in illo i cu-
ius veritate facienda videbat, cuius cognitionis
quasi decolor spēs vesperā faciebat. Non
itaq; iam forma ipsius operis dies, & terminus
vespera, & alterius operis initium mane,
in hac rerum conditarum narrōne debet in-
telligi, ne cogamur contra scripturam dice-
re, pr̄ter sex dies, cōditam diei septimi crea-
turam, aut ipsum diem septimum nullam eē
creaturam, sed dies ille quē fecit Deus p ope-
ra eius ipse repetit, non circuitu corporali,
sed cognitione spiritali, cū beata illa societas
angelorum & primitus cōtemplat in verbo
Dei qd dixit Deus, fiat. Atque ideo prius in
eius cognitione fit cum dī, & sic est factum,
& postea rem ipsam factā, in ea ipsa cognoscit,
qd significat facta vespera, & eam deinde
cognitionem rei facta ad illius veritatis
laudē refert, vbi rōnem viderat facienda, qd
significat facta mane. Ac sic p oēs illos dies
vñus est dies, non istorū diejū confusione
intelligēdus, quos videmus solis circuitu de-
terminari atque numerari, sed alio quodammodo,
a quo & illi tres dies, qui ante cōditio-
nem istorum luminariū commemorati sūt,
alieni esse non pnt. Is enim modus non vñq;
ad diem quartum, vt inde iam istos visitatos
cogitaremus, sed vñque ad sextum septimū-
que perductus est, vt longe aliter accipiēdus
fit dies & nox, inter quæ duo diuinit Deus, &
aliter iste dies & nox, inter quæ dixit vt diuin-
dant luminaria quæ creauit, cum ait, & diuin-
dant inter diem & noctem, tunc enim hunc
diem condidit cum cōdidit solem, cuius p-
sentia eundem exhibet diem, ille autem dies
primitus conditus iam triduum peregerat,
cum hæc luminaria illius diei quarta repeti-

tione creata sunt. Quapropter quoniam illū
diē vel illos dies qui eius repetitione nume-
rati sunt, in hac nostra mortalitate terrena ex-
periri ac sentire non possumus, & si quid ad
eos intelligendos conari possumus, non de-
bemus temerari in precipitare siñam, tanq;
de his aliud sentiri cōgruentius probabilius
que nō possit istos septem dies qui pro illis
agunt hebdomadam, cuius cursu & recursu
tempora rapiuntur, in qua dies vñus est, à fo-
lis ortu vñq; in ortum circumius, sic illorū
vicem qdām exhibere credamus, vt non eos

illis similes, sed multum impares minime du-
bitemus. Nec qdām arbitriū illud quod di-
xi de luce spiritali, & de condito die spiritali
& angelica creatura, & de cōtemplatione qd
habet in verbo Dei, & de cognitione qua in
seipso creatura cognoscit, eiul̄que relatione
ad laudem incōmutabilis veritatis, vbi prius
ro videbatur rei facienda, qua cognita est fa-
cta, non iā proprie sed quasi figurae atque
allegorice conuenire ad intelligendum diē
& vesperam & mane. Sed aliter quidem qd in
hac consuetudine quotidiane lucis huius, &
& corporalis, nō tñ tanq; hic proprie, ibi fi-
gurate. Vbi. n. melior & certior lux ibi, ve-
rior ēt dies, cur ergo nō ēt verior vespera
& verius mane? Nā si in istis dieb. habet quan-
dam declinationem suam lux in occasum, qd
vespera nomine nuncupamus, & ad ortum
iterum redditum, quod mane dicimus, cur &
illuc vesperam non dicamus, cum à cōtēpla-
tione creatoris creatura despiciē, & mane cū
à cognitione creaturæ i laudē creaturis assur-
gitur? Nec enim & Christus sic dī lux, quo-
modo dicitur lapis, sed illud proprie, hoc
vtique figurate. Quisquis ergo nō eam quam
pro nostro modo vel indagare vel putare
potuimus, sed aliam requirit in illorū die-
rum enumeratione sententiam, quæ non in
prophetia figurate, sed in hac creaturarum L
conditione proprie meliusque posit intellici,
querat & diuinitus adiutus inueniat. Fie-
ri enim potest vt etiam ego aliam his diuinę
scripturę verbis congruentiorē fortassis in-
ueniā. Neq; n. ita hanc cōfirmo vt aliam quæ
præponenda sit, inueniri non posse cōtendā,
sicut confirmo requiem Dei scripturam san-
ctam non quasi post lasitudinem vel curæ
molestiam nobis insinuare voluisse. Quam-
obrem potest aliquis fortasse mecum dispu-

K
illud de
luce &
die spiri-
tali qdā
accepta
Cap. 28.

Aug. Tomus tertius. Aa tan-

DE GENESI AD LITERAM

Conspicere tando certare, ut dicat sublimum cœlorum angelos nō alternatim cōtueri, primo rōnes creaturarū incommutabiliter in verbi Dei in lorum. incommutabili veritate ac deinde ipsas crea

Cap. 29. Incomparabilis veritas, &c. &c.

turas, & tertio carum ēt in seipſis cognitionem ad laudem referre creatoris sed eorum mentē mirabili facilitate hac oīa simul posse. Nungdū dicet, aut si q̄ squam dixerit audiendus est, illā cœlestē in angelorū milib. ciuitatē, aut nō contēplari creatoris aeternitatē, aut mutabilitatē ignorare creaturæ, aut ex eius quoq; iferiore quadā cognitione nō laudare creatorē? Simul hoc totū possint, simul hoc totū faciant, p̄h̄ tñ & faciūt. Simul ergo habent & diem & vesperam, & mane,

M
Perfecta
angelorum
Sua. c. 30

Nec n. verendum est, ne forte qui est idoneus
iam illa sentire, iō non putet hoc ibi posse fie-
ri, qā in his dieb. qui Solis huius circuitu per
aguntur fieri non potest. Et hoc quidem non
pot estdem partib. terre: vniuersum autē mun-
dum q̄s non videat si attendere velit diē, vbi
sol est, & noctēm vbi non est, & vesp̄a vni-
de discedit, & mane quo accedit simūl h̄c.
Sed nos planē in terris h̄c omnia simul h̄c
non possumus, nec ideo tñ istā terrenam cō-
ditionem, lucisq̄ corporeā temporalem lo-
caleq̄ circuitum illi patr̄a spiritali coēqua-
re debemus, vbi semper est dies in contéplatione
incōmutabilis veritatis, semper vesp̄a
in cognitione in seip̄a creaturæ, sp̄ mane
et ex hac cognitione ī laude creatoris. Quia
nō ibi abscessu lucis superioris, sed īferioris
cognitionis distinctione fit vesp̄a, nec ma-
ne tanq̄ nocti ignorantia scientia matutina
succedat, q̄ vespertinam ē cognitionem in
luminis distinguit etoller. Deniq: & illi no-

A gloriam cōditoris atollat. Deniq; & illi nō
Psal. 54. ēt nō nominat, vespere, inquit, & mane &
meridie enarrabo & annūciabo, & exaudies
vocem meam. Hic fortasse per temporum vi-
ces, sed tñ quantum puto, significans quid fi-

**Quo na-
ta angel-
iū scie-
Cap. 31.** in temporum tempore p. g. eius peregrinatio fulpirabit. Sed nunquid si nunc iam simul ista omnia gerit atque habet angelicā illa societas & vnitatis diei quem pri- nius condidit Deus, tunc etiā cum hæc con- derent simul hæc habuit? Nonne per omnes sex dies, cum ea quæ p singulos Deo cōdere placuit, conderent, primo hæc accipiebat in verbo Dei, ut in eius notitia primitus fierent cum dicebat, & sic factum, deinde cum facta essent in sua propria natura qua sunt, deo q̄;

placuerunt quia bona sunt; tunc itidem ea cognoscet alia quadam inferiore cognitione, quae nomine vespera significata est, ac deinde facta vespera fiebat mane cum de suo Deus opere laudaret, & alterius creature, quae deinceps facienda erat, ex Dei verbo norititia prius quam fieret acciperet? Non ergo tunc simul omnia, & dies & vespera & mane, sed singulatim per ordinem quem in scriptura commemorat. An etiam tunc simul omnia, & quia non secundum temporum moras, sicut sunt dies isti cum oritur sol & occidit quotidie sol, & in locum suum reddit ut rursus oriatur, Mense an gelica. Cap. 3:21 Eccl. 1.

sed secundum potentiam spiritalem mentis
angelicę, cuncta quæ voluerit, simul notitia
fac illima * comprehendentem? Nec ideo tū
sine ordine quo & appareat conexio præcedē-
tiū cōsequentiumq; cīrum. Neque. n. cogni-
tio fieri pót, nisi cognoscenda pcedant, quæ
item priora sunt in uerbo, per quod facta sūt
omnia, q; in iis, quæ facta sunt omnib. Mens
itaq; humana prius hinc, q; facta sunt per sen-
sus corporis experitū, eorumq; notitiam p
infirmitatis humānā mōdulō capit, & dein-
de quærit eorū cauſas, si quomodo possit ad
eas peruenire principaliter atque incommu-
tabiliter manentes in verbo Dei, ac sic intuiſi-
bilia eius per ea quæ facta sunt intellecta cō-
ficiat. *Diff. galat. Rom. I.*

^{Com. 1.} spicere. Quod quanta tarditate ac disheulta-
te agat, & quanta temporis mora p p corpus
corruptibile qd aggrauat aiam , & etiā quae
feruentissimo studio raptur, vt instanter ac
perseueranter hoc agat , quis ignorat? Mens
vero angelica pura charitate inhærens ver-
bo Dei, postea q illo ordine creata est , vt p
cederet cetera, prius ea vidit in verbo Dei fa-
cienda q facta sunt, ac sic prius in eius siebat
cognitione, cū Deus dicebat vt fierent, q in
sua p pria natura, quę itidē facta in eisipsis ēt
cognovit, minore vtiq; notitia q vespera di-
cta est . Quā notitia sanè pcedebat q hebari,
præcedit cognitionē qcquid cognosci poti
Nisi n. prius sit qd cognoscā, cognosci non
potest. Post hanc si eo modo sibi placeret, vt
ampli se ipsa quām creatore suo delectarēs
tur, non fieret mane, id est, de sua cognitione
in laudem creatoris non assurgeret. Cum
vero factum est, faciendum erat aliud & co-
gnoscendum Deo dicente, fiat, vt prius itidē
fieret in cognitione mentis angelicæ , &
posset rursus dici , & sic factum est, ac de-

inds

inde in natura propria; vbi subsequente vespera noscere. Ac per hoc etiam si nulla hic mortarum palium sint interualla, precessit triplex cōdendæ creature in verbo Dei, cū dixit fiat lux, & secuta est ipsa lux qua angelica mens formata est, atq; in sua natura facta est, non aut alibi sequebat ut fieret, Et iō nō prius est, & sic est factū, & postea dictū, fecit Deus lucē, sed cōtinuo post verbū Dei, facta est lux, adhēsitq; creanti luci lux creata videns illā, & se in illa. I. rōne qua facta est. Vedit etiam si in se i. distante qđ factum est ab eo qui fecit. Et iō cum placuisse Deo factum videnti qđ bonum est, & diuisa esset lux a tenebris, & vocata lux dies, & tenebra nox, facta est & ve-

D spēra, qđ necessaria erat & ista cognitio, qua distingueret à creatore creatura, aliter in se ipsa cognita qđ illo, atq; inde mane, & aliud præcognoscēdū erat, qđ fuerat verbo Dei sciendū, prius in cognitione mentis angelicæ, deinde in natura ipsius firmamenti. Et iō dixit Deus, fiat firmamentū, & sic est factū in cognitione creaturæ spiritualis, hoc prius qđ fieret in seipso prænoscētis. Deinde fecit Deus firmamentū, iam vtq; ipsam firmamēti naturā, cuius minor esset tanq; vespertina Gen. 1. cognitio, ac sic vsq; ad oīum operum finē, & vsq; ad requiē Dei, quæ non habet vesperrā, qđ nō est facta sicut creatura, ut posset etiam ipsius geminari cognitio, tanq; prior & major in verbo Dei sicut in die, & posterior ac minor in seipso sicut in vespere. Sed si oīa mēsimul angelica pōt, quæ singillatim per ordinem cōnexarum cārum sermo distinguit, nū quid ēt quæ siebant, velut ipsum firmamētū, velut aquarū congregatio, speciesq; terrarū nudata: velut fruticū & arborū germinatio: luminariū & syderū cōfirmatio, aquatilia terrestriāq; aīantia simul oīa facta sunt? an etiam per iterualla temporum ēm præfinitos dies? An forte non sicut ea secundum motus eorū naturales non experimur, ita etiam cum pri-

E mitus instituta sunt cogitare debemus, sed secundum mirabilem atq; ineffabilem virtutē sapientia Dei, quæ attingit à fine vsq; ad finē fortiter, & disponit omnia suauiter? Neque enim & ipsa gradib. attingit, aut tanq; gressibus peruenit. Quā p qđ facilis efficacissimus motus est, tam facile Deus condidit omnia, * quæ per illum sunt condita, ut hoc qđ nunc illam.

Sapien. 8
a. l. quo-
niām per
illam.

Quomodo ergo diximus sexies repetitam lucis illius præsentiam per angelicam cognitionem à vespere ad mane, cum ipsa tria simul, idest, & diem & vesperam, & mane semel ei habere sufficerit, cum simul vniuersam creaturam sicut simul facta est, & in primis atque inconsumtabilibus rationibus, per quas condita est, contéplaretur propter diē,

Psa. 32.

a. l. queq;
a. l. huc.

F

Ecc. 18.

07 fac̄
esse simi:
Cap. 3:

DE GENESI AD LITERAM

& in eius ipsius natura cognosceret pp vesperā , & creatorem ex ipla ē inferiore cognitione pp mane laudare? Aut quō p̄cedebat mane, vt in verbo cognosceret qd eēt Deo postea faciendū, idipsum ē consequen ter vespera cognitura, si prius & posterius nī hil factum est, q̄a simul omnia facta sunt? Immo vero & prius atq; posterius per sex dies quā commemorata sunt facta sunt, & simul oīa facta sunt, quia & hāc scriptura, quā per memoratos dies narrat opera Dei, & illa q̄ si mul eum dicit fecisse oīa, verax est, utraque vna est, q̄a vno spiritu veritatis inspirante cōscripta est. Sed in his rebus, in qb. qd prius sit vel posterius, interualla temporum nō de monstrant, quanvis vtrunque dici possit. i. & simul. & prius & posterius, facilius tñ intelligi, quod dī simul, q̄ quod prius atq; posterius, velut cum solem intuemur orientē, certe manifescum est, q̄ ad eū acies nostra pue nire non posset, nisi transiret totum aeris cōliq; spatium, qd inter nos & ipsum est. hoc aut cuius lōginqutatis sit, q̄s existimare sufficiat? Nec vtiq; pueniret eadē acies vel radius oculorū nostrorū ad transeundū aerem, qui est super mare, nisi prius transisset eum, qui est sup terrā, in qualibet mediterranea regio ne simus, ab eo loco vbi sumus vsq; ad litus maris. Neinde si ad eandem lineam cōtuitus nostri adhuc post mare terræ adiacent, eum quoq; aerem qui super illas transmarinas ter ras est, trāsire acies nostra non pōt, nisi prius peracto spatio aeris illi*, qui super mare qd prius occurrit, extēnditur, faciamus iā post illas transmarinas terras non nisi Oceanum remanere, nunqd & aerem qui super Oceanum diffundit, pōt transire acies nostra, nisi prius transierit qcquid aeris citra Oceanum super terram est? Oceanī autē magnitudo incomparabilis perhibet, sed quantacunq; sit, prius oportet aerem, qui supra est, transeat radij oculorū nostrorū, & postea qcquid ultra est, tum demum ad solem pueniat quem videmus. Num igitur q̄a totiens hic diximus prius & postea, iō non simul omnia vno iētu transit noster obtutus? Si. n. clausis oculis faciem contra videndum solem ponamus, nō ne mox vt eos aperuerimus, ibi potius acie nostram nos inuenisse, q̄ illud eā perduxisse putabimus, ita vt nec ipfi oculi prius aperti fuisse videant, q̄ illō quō intenderent perue

nisse? Et certe iste corporeæ lucis est radius emicans ex oculis nostris, & tam longe posita tanta celeritate * cōstringens, vt existmari comparariq; non possit. Nēpe hic & illa oīa geni.

a. l. cōstrin.
tā ampla immensaq; spatia simul vno iētu transiri manifestū est, & quid prius posterius que transeat nihilominus certū est. Merito resurrectionis nostræ celeritatē cū exprime re vellet Apostolus, in iētu oculi dixit fieri. Neque. n. aliquid in rerū corporearū motib.

l. co. 15.

K

vel iētib, pōt celerius inueniri. Quid si oculorū carnaliū acies celeritate tantum pōt, qd mentis acies vel humanæ, quantum agis angelica? Quid iam de ipsis summæ Dei sa

Sapien. 7.

pientiæ celeritate dicat, quā attingit vbiique propter suam mundiciam, & nihil inquinatū in eā incurrit? In his ergo quā simul facta sunt nemo videt quid prius posteriusve fieri debuerit, nisi in illa sapiētia, per quam facta sunt omnia per ordinem simul. Dies ergo ille, quem Deus primitus fecit, si spiritualis rō

Ordo pra sentia & scīe. c. 35

nalisque creatura est. i. angelorum supercolestium atq; virtutum, præsentatus est omnibus operib. Dei hoc ordine præsentia, quo ordine * scientia, qua in verbo Dei facienda prænoscere, & in creatura facta cognoscere, non per interuallorum tpalium moras, sed prius & posterius habens in cōnexione creaturatum, in efficacia vero creatoris oīa simul. Sic. n. fecit quā futura essent, vt nō temporaliter faceret temporalia, sed ab eo facta currenerent tempora. Ac per hoc isti dies septem quos lux corporis coelestis circum

a. l. præ scientia,

eundo explicat atq; replicat, secundum quādam vñbram significationis admonent nos querere illos dies, in quib. lux creatura spiritalis omnib. operib. Dei per * senariam numeri perfectionem præsentari potuerit, atq; inde septimam requiem Dei mane habere, vespere non habere, vt non sit hoc Deo re

a. l. senary

quieuisse in die septimo, tanquam ipso die L septimo eguerit ad requiem suam, sed quod in conspectu angelorū suorū requieuerit ab omnib. operib. Iuis que fecit, non vtiq; nisi in seipso qui factus nō est. i. vt creatura etius angelica, quā cognoscendis omnib. operib.

A

ei⁹ in ipso & in illis, tanquam dies cum vespere præsentata est, nihil post omnia valde bona opera eius melius cognoscere, quā illum ab omnibus in seipso requiescere, nul lo eorum egentem quo sit beatior.

DIVI

H

a. l. primū

I

Vnus dies
repetitus,
septies.
Cap. 1.

Gene. 1.

D. AVRELII AVGVSTINI
de Genesi ad literam.

LIBER QVINTVS.

*Ynus dies
repetitius,
septies.
Cap. 1.*

Ic est liber creature celi, & terra, cum factus est dies, fecit Deus celum & terram, & oē viride agri anteq̄ esset sup terrā, & oē scēnū agri antequam exortum esset, non enim pluerat sup terram Deus, & hō nō erat qui operare terrā, fons aut ascendebat de terra, & irrigabat oēm facie terrae. Nunc certe firmior sit illa sūia, qua intelligit vnum diē fecisse Deum, vñ iam illi sex vel septē dies vnius huius repetitionis numerari potuerunt, q̄s quidem apertius sancta scriptura iam dicit, concludens quodammodo cuncta quę ab initio usque ad hunc locū dixerat, atque infert, Hic est liber creature vel facturę celi & terra, cum factus est dies. Neq; n. q̄s dicturus est, cœlū & terram hic ita cōmemorata, sicut dictū erat anteq̄ cōditus insinuare dies, In principio fecit Deus cœlū & terrā. Illud. n. si eo modo intelligif, vt aliqd Deus fecerit sine die, priusquā faceret diem, qua rōne id posse accipi, suo loco dixi, q̄ dicendū putau, nulli intercludēs me lius intelligēdi licentia. Nunc aut hic est, inquit, liber creature celi, & terra, cū factus est dies, satis, vt opinor, ostēdens, non hic se ita cōmemorasse cœlum & terrā, sicut in principio anteq̄ fieret dies, cū tenebrae essent sup abyssum, sed quo factum est cœlum & terra, cum factus est dies, i. iam formatis atque distinctis partib. & generib. rerū, quib. vniuersa creature disposita, reddidit hanc speciem quę mundus vocat. Illud hic ergo cœlum cōmemoratum est, qđ cum creasset, Deus firmamentum vocavit cum oīb. quę in illo sūt, & ea terra, quę cū abysso vnum obtinet locum cum omnibus quę in ea sunt. Sequit enim & adiungit, Fecit Deus cœlum, & terram, vt cœli & terra nomine p̄misso, ante quam factum diem cōmemoraret, & repetito cum cōmemorasset, non sinat suspicari ita se nunc cœlum & terram nominasse, sicut in principio antequā esset creatus dies. Sic. n. verba contexuit, Hic liber creature celi & terra, cum factus est dies, fecit Deus cœlum & terram, vt si q̄squam velit sic intellige

re quod superius positum est, Liber creature celi & terra, quemadmodum dictum est, In principio fecit Deus cœlū & terrā, priusq̄ conderet diē, q̄a prius & hic cōmemorata sunt cœlum & terra, & postea factus dies, corrigat subsequentib. verbis, q̄a & post cōmemorati factum diē rursus celi & terrae nomē adiunctū est, q̄ quam & hoc qđ positum est, cum, & sic adiunctū, factus est dies, cuius contentiose extorqueat alium esse intellectū non posse. Si. n. ita esset interpositum, vt dice ref. Hic est liber creature celi & terra, factus est dies, fecit Deus cœlum & terram, q̄squam forte arbitrare librum creature celi & terra sic appellatum quomodo appellatum est, In principio fecit Deus cœlum, & terrā ante conditū diem, ac deinde subiunctum, factus est dies, sicut ibi postea narratū est, q̄ Deus fecerit diem, inde continuo rursus diētum, Fecit Deus cœlum & terram, tanq̄ si iam hac sint post conditum diē. Sed q̄a ita interpositum est vt dicere, cum factus est dies, siue hoc superiorib. verbis connectas, vt sit vna sūia, Hic est liber creature celi & terra cum factus est dies, siue inferiorib. vt itidein hoc modo sit plena sūia, cū factus est dies, fecit Deus cœlum & terram, proculdubio cogit, eo modo te intelligi cœlum & terram cōmemorasse, quomodo facta sunt cum factus est dies. Deinde cum diētum esset, Fecit Deus cœlum & terram, additū est, & omne viride agri, quę certe manifestum est tertio die facta: vnde liquidius appetit eundem illum esse vnum diem quem fecit Deus, quo repetito, factus est secundus & tertius, & cōtemptri usque ad septimum diem. Cum autem Viride a nomine celi & terra visitato more scripturarum nunc vniuersam creaturam voluerit accipi, queri potest cur addiderit, & omnē viride agri: mihi videatur ideo posuisse, vt significantius intimaret quem diem commendauerit, q̄ ait, cum factus est dies. Cito enim quisquam putaret hūc diem lucis corporez cōmemoratum, quo circumveniente nobis vicissitudo diurni nocturnique temporis exhibetur. Sed cum creaturarum conditarum ordinem recolimus, & inuenimus omnē viride agri tertio die creatum, antequam sol fieret, qui quarto die factus est, cuius præsentia dies iste quotidianus visitatus: quando audimus, Cum factus est Aug. Tomus tertius. Aa 2 dies,

DE GENESI AD LITERAM

*Ordo nar
ratis. c. 3.*

dies, fecit Deus cœlum & terram, & omne viride agri, admonemur de ipso die cogitate, quæ hinc corporalē nescio qua luce nobis incognita, siue spiritualē in societate vnitatis angelicę, nō tñ qualē hic nouimus intellectu inuestigare conemur. Illud ēt non ab re fuit intueri, q̄ cum possit dicere, Hic est liber creaturæ cœli & terræ, cū fecit Deus cœlū & terrā, vt in cœlo & in terra intelligeremus q̄cquid in eis est, sicut loquimur scriptura cōfuevit, vt noī cœli & terræ s̄epissime, interdū addito & maris, vniuersam insinuet creaturā, aliquid adiungens & dicens, & q̄ sunt in eis, & q̄cquid horū diceret, ibi intelligere mus & diē, siue quē primit⁹ cōdidit, siue istū

D quē p̄fēcti⁹ foli⁹ facit, non ita dixit, sed interposuit diem dicens, Cū factus est dies. Nec ita locutus est vt diceret, Hic est liber creaturæ diei & cœli & terræ, tanq̄ hoc ordine, quo facta narrant̄ ista. Nec ita, Hic est liber creaturæ cœli & terræ, cum factus est dies, & cœlum & terra, (cum fecit Deus cœlū & terrā) & oē viride agri. Nec ita, Hic est liber creaturæ, cū fecit Deus diem, & cœlum & terrā, & oē viride agri. Hos. n. magis locutiōis modos loquendi consuetudo poscebat, sed ait, Hic est liber creaturæ cœli & terre, cum factus est dies, fecit Deus cœlum & terrā, & oē viride agri, tanquam illud insinuans, cū factus est dies, tunc fecisse Deum cœlū & terrā, & oē viride agri. Porrò aut superior narratio factum diē primitus indicat, eumq; vnu diem deputat, post quē s̄m annumerat, quo factum est firmamentū, & tertiu quo species terra marisq; digesta sunt, & lignum atque herbam terra p̄duxit. An forte hoc illud est, quod in libro superiore moliebamur ostendere, simul Deum fecisse oīa, q̄nquidem narrationis illa contextio cū sex dierum ordine cuncta creata & consummata memorasset, nunc ad vnum diem oīa rediguntur nomine cœli & terræ, adiuncto etiam fruticum gene

*Hoc p̄f.
omittit.*

E

Eccle. 18.

a. letiam.

*Oēs omit.
issu. C.*

dies, fecit Deus cœlum & terrā, & oē viride agri, vt istum diē septies intelligas repetitū, vt fierēt septem dies. Et cum audis tunc facta oīa, cum factus est dies, illā senariam vel feptenariā repetitionem sine interuallis morarū spatiorumq; temporaliū factā, si possis apprehendas, si aut̄ non possis, hæc relinquis cōspiciēda valentib. tu aut̄ cum scriptura nō deferente infirmitatē tuā, & materno incessu tecū tardius ambulāte p̄ficias, quæ sic logis, vt altitudine superbos irrideat, profunditate attentos terreat, veritate magnos pascat, affabilitate parvulos nutriat. Quid sibi ergo vult

*Ordo crea
tionis ex
textu ser
monis.*

Cap. 4.

F

ēt qđ sequit̄, nam ita sermo contexit, Cum factus est dies fecit Deus cœlum & terram & oē viride agri anteq̄ esset super terram, & oē foēn agi anteq̄ exortū esset. Quid est ergo? Nonne querendum est vbi ea fecerit anteq̄ essent super terrā, & anteq̄ exorta sunt? Quis enim non proclivius crederet tunc ea Deum fecisse cum exorta sunt nisi admoneretur diuino eloquio, ista Deum fecisse anteq̄ exorirent, vt * si vbi facta sint, inuenire nō posse, credat tñ ante facta q̄ exorta quisquis huic scripturæ pie credit, impie q̄ppē non credit. Quid ergo dicemus? An, quod nonnulli putauerunt in ipso verbo Dei facta oīa antequā exorirentur in terra? Sed si hoc modo facta sunt, non cum factus est dies, sed anteq̄ fieret dies, facta sunt, aperte aut̄ scriptura dicit, Cū factus est dies, fecit Deus cœlum & terrā, & omne viride agri antequām esset super terrā, & omne foēnum anteq̄ exoriret. Si ergo cū factus est dies, non vtique antequām fieret dies, ac per hoc non in verbo qđ patri coeterum est antequām dies, antequām omnino aliquid fieret, sed cum factus est dies: nam illa quę in verbo Dei ante omnem creaturam sunt, non vtiq; facta sunt, hæc autem facta sunt cum factus est dies, sicut scripture verba declarant. Sed tñ antequām essent super terram, & antequām exorirentur, qđ de viridibus & foēno agri dictum est. Vbi ergo? An in ipsa terra causaliter & rationaliter, sicut in seminibus iam sunt omnia antequā euoluant q̄nodammodo atque explicitent incrementa & species suas per numeros temporum? Sed ista semina quæ videmus, iam super terram sunt, iam exorta sunt, an non erat super terrā, sed infra terrā, & ideo antequā exorta sunt, facta sunt, quia tunc exorta sunt,

*a. distri
bus.*

Gene. I.

H g r a E n f u n f a c h C q c a f e f i p d v t g e s f u t a m d i j p e

*a.l. distri
buta.*

Gene. I.

sunt, cum semina germinarunt, & accessu in clementorum auras eruperunt, qđ per moras temporum nūc fieri videmus suo cuique generi distributas? Num ergo semina tunc facta sunt, cum factus est dies, & in ipsis erat oē viride agri, & oē foenum, nondum ea spē qua sunt super terrā iā exorta, sed ea in qua sunt in rōnib. seminum? Semina ergo primū terra produxit. Sed non ita scriptura loquebat, cum diceret, Et produxit terra herbā pabuli, vel herbā foeni seminantem semen ēm genus, & ēm similitudinem, & lignum fructuosum faciens fructū, cuius semē in se ēm

H genus super terrā. His. n. verbis magis apparet semina esse exorta ex herbis & lignis non aut illa ex seminib. sed ex terra, præfertim qā & ipsa verba Dei sic habent. Non. n. ait, Germinet semina in terra herbam foeni, & lignū fructuosum, sed ait, Germinet terra herbam foeni seminantem semen ut semen ex herba, non herbam insinuaret ex semine. Et sic est factū, & pduxit terra. i. prius sic est factū in cognitione illius diei, & pduxit terra iam vt hoc fieret et in ipsa creatura quē condita est. Quō ergo anteq; essent super terram, & ante quā exorirent, quasi aliud eis fuerit fieri cū cōlo & terra, qñ factus est dies ille inusitatus atq; incognitus nobis, quem primum Deus fecit, aliud aut exoriri super terram, qđ non sit nisi per hos dies, quos circuitus solis facit per tpm moras suo cuiq; generi accōmodatas? Quod si ita est, diesq; illa societas atq; vnitas supercelestium angelorum atq; virtutū est, proculdubio longe aliter nota est angelis creatura Dei, aliter nobis, excepto qđ eam in verbo Dei nouerunt, per quod facta sunt oīa, etiam in seipsa dico longe aliter notam eis esse qđ nobis, illis. n. primordialiter, vt ita dicā, vel originaliter, sicut eam Deus primus condidit, & post eam conditionem à suis operib. requieuit, nō condendo aliquid amplius, nobis aut secundum rerum conditum administrationem iam per ordines temporum, secundum quam Deus iā illis rebus per senariam perfectionem consummatis, vñq; modo operatur. Causaliter ergo dictum est produxisse terra herbam & lignū i. producendi accepisse virtutem. In ea quippe iam tanquā in radicib. vt ita dixerim, temporum facta erant, quē per tempora futura erant: nam vtique postea plantauit Deus pa-

radisum iuxta Oriētem, & eiecit ibi de terra oē lignū speciosum ad aspectum bonum ad escam. Nec tñ dicēdū est eū aliquid tunc addidisse creature, qđ ante non fecerat qđ velut illi pfectiōni, qua oīa bona valde sexto die cōsummauit, post esset addendū. Sed qā iam oēs naturā fruticē atq; lignorū in prima cōditione facta fuerant à qua conditione Deus requieuit, mouens deinde administransque per temporales cursus illa ipsa quā cōdidit, & à qb. conditis requieuit, nō solum tūc plātauit paradisum, sed et nunc omnia quē naſcunt. Quis. n. alius et nunc ista creat, nisi qui usque nunc operat? Sed creat hēc modo ex iis quā iam sunt, tūc aut ab illo, cū oīo nullā essent creatā sunt, cum factus est dies ille, qui et ipse oīo erat spiritualis videlicet atq; intellectualis creatura. Factē itaq; creature motib. cōperunt currere tpa, vnde etiā ante creaturā frustra tpa requirunt, quasi possint inueniri ante creaturā tpa. Motus. n. si nullus est vel spiritualis vel corporalis creature, quo p̄ prælens præteritis futura succederet, nullum esset tps oīo. Moueri autem creatura non vtique possit si nō esset. Potius ergo tps à creatura, q̄ creatura cepit à tpe, vtrunque aut ex Deo. Ex ipso. n. per ipsum & in ipso sunt oīa. Nec sic accipiat qđ dictum est, tps à creatura cepit, quasi tps creatura nō sit cum sit creaturæ motus ex alio in aliud, consequētib. reb. secundum ordinationem administratris Dei cuncta quē creauit. Quāpp cum primam conditionem creaturarum cogitamus à quib. operib. suis Deus in die septimo requieuit, nec illos dies sicut istos solares, nec ipsam operationē ita cogitare debemus, quē admodum nūc aliquid Deus operat in tpe, sed quēadmodū operatus est, vñ inciperent tempora, quemadmodum operatus est omnia simul, præstans eis etiam ordinem, non interuallis temporum, sed connexione causarum, vt ea quā simul facta sunt, senario quoque illius diei numero præsentato perficerentur. Non itaque temporali, sed causalī ordine prius facta est informis formabilisq; materies, & spiritualis & corporalis, de qua fieret quod faciendū in esset, cum & ip̄a priusquam instituta est, non sufficit, nec instituta est, nisi ab illo vtiq; summo Deo & vero ex quo sunt omnia, quā sive celi & terrae nomine significata est, quā in principio fecit

Tps. ma-
tus, mate-
ria infor-
mis & for-
mabilis.
Cap. 5.

Cap. 5.

Rom. 11.

I

mitus condidit, & post eam conditionem à suis operib. requieuit, nō condendo aliquid amplius, nobis aut secundum rerum conditum administrationem iam per ordines temporum, secundum quam Deus iā illis rebus per senariam perfectionem consummatis, vñq; modo operatur. Causaliter ergo dictum est produxisse terra herbam & lignū i. producendi accepisse virtutem. In ea quippe iam tanquā in radicib. vt ita dixerim, temporum facta erant, quē per tempora futura erant: nam vtique postea plantauit Deus pa-

DE GENESI AD LITERAM

Deus ante vnu illum diem quē cōdidit, propter ea iā sic appellata, qā inde facta sunt cēlū & terra, sive noīe terrae inuisibilis & incōposita, atq; abysī tenebrosa vt iā in primo libro tractatū est. In his vero quae iā ex informitate formata sunt euidentiusq; appellant creatā vel facta vel cōdita, primum factus est dies oportebat. n. vt primatū creature obtine ret illa natura, q; creature per creatorē, non creatorē per creature posset agnoscere. Secūdo firmamentū vñ corporeus incipit mundus Tertio species maris & terræ, atque in terra potētialiter, vt ita dicā, natura herbarū atq; lignorū. Sic. n. terra ad Dei verbū ea p duxit anteq; exorta essent, accipiens oēs numeros eorum quos p tpa exerceret ēm suū gen⁹. Deinde posteaq; hæc velut habitatio re rū cōdita est, quarto die luminaria & sydera crea ta sunt, v: prius pars mūdi superior, reb. q; intra mundū mouen̄ visibilis. ornaretur. Quinto aquarū natura, qā cœlo aeri⁹ coniungit, pduxit ad Dei verbū indigenas suos oīa. S. natatilia & volatilia, & hæc potentialiter in numeris qui p congruos tēporū mot⁹ exercent. Sexto terrestria similiiter aīalia tāq; ex ultimo elemento mundi ultimanihilomini nus potentialiter, quorū numeros ips⁹ postea visibiliter explicaret. Hunc oēm ordinē creaturæ ordinate dies ille cognovit, & per hanc cognitionē sexies quodāmodo presentatus tanq; sex dies exhibuit, cum sit vnu dies, ea q; facta sunt in creatore primitus, & in ipsis cō sequēter agnoscens, nec ipsis remanens, sed eōrū ēt cognitionem posteriorē ad Dei re fēs dilectionē vesperā & mane & meridiem in oīb. præbuit, nō per moras tēporum, sed pp ordinē conditorū. Postremo quietis sui creatoris, qua in se requiescit ab oīb. operib. suis, notiam representans in qua non habet vespérā, benedici & sanctificari ob hoc meruit. Vñ ipsum leptenarium numerū sancto spiritui quodammodo dedicatū, cōmendat scripture, & nouit Ecclesia. Hic est ergo liber creature cœli & terræ, quia in principio fecit Deus cœlū & terram, ēm materiae quan dam vt ita dicā formabilitatē, q; consequēter verbo eius formanda fuerat, præcedens formationē suam, non tpe sed origine. Nā vtiq; cum formaret, primū factus est dies, cum factus est dies fecit Deus cœlū & terram & omne viride agri anteq; esset super terrā, &

omne foenū agri antequam exoriretur, si cut tractauimus, vel si quid liquidius & conguentius videri & dici potuit. Quid aut̄ seq^{ra}. Deplūnia Non. n. pluerat Deus sup terram, homo sup terrā nō erat qui operare terrā, quo pertineat & cultu. qd nobis insinuat, indagare difficile est. tāq; ra. cap. 6. D. iō antequam exortum est, fecerit Deus foenū agri, qā nondum pluerat super terrā. Si enim post pluuiam foenū fecisset Deus, pluuiā magis exortum q; factum ab eo videre. Quid. n. quod post pluuiam exorit, ab alio fit nisi ab eodem Deo? Cur aut̄ non erat homo q; operare terrā? Nonne iam exto die fecerat hominem, & septimo requieuerat ab omnibus operib. suis quē fecit? An hoc recapitulando commemorat, qm̄ qn̄ fecit Deus omne viride agri, & oē foenū, nondum pluerat super terram, & nondum erat homo? Tertio qppē die fecit ista Deus, hominem aut sexto. Sed

B cum fecit Deus oē viride atq; omne foenū agri anteq; exortum est super terram, non solum hō non erat q; operare terram, sed nec ipsum foenū erat super terram, quod vtiq; ante dicit factum q; exortum. An iō die tertio fecit Deus ista, qā nondum erat homo q; operando terram faceret ea? Quasi vero tam multa ligna & tam multa genera herbarum, non sine villo opere hoīum nascent ex terra? An ob hoc vtrunq; positum est, & qā nondum pluerat super terram, & qā nondum erat homo qui operare terram, vbi. n. opera humana nō est, per pluuiam ista nascent. Sunt aut̄ quædam quæ etiam per pluuiam non nascentur, nisi humana opera accedit. Ideo nunc vtrunq; adiutorium necessariū est, vt cuncta nascent, tunc aut̄ vtrunque defuit, ideo fecit Deus hæc potentia verbi sui sive pluuiā, sine opere humano. Nam etiam nunc ipse facit, sed iam per pluuiam & hoīum manus, quan uis neq; qui plantat sit aliqd, neq; qui rigat, sed qui incrementū dat Deus. Quid est ergo quod adiungit, Fons aut̄ ascendebat de terra, & irrigabat oēm faciem terrā? Ille quippe fons tanta largitate manans, sicut Nilus Aegypto, posset vniuersa terrā esse pro pluuiā. Quid itaq; pro magno commendatum est, antequā plueret fecisse Deum illa gignentia, cum quantum posset adiuuare pluuiā, tantum fons irrigans terram? Verum & si aliquid minus minora illa fortasse, non tamē nulla nascerentur, An hinc etiam more suo

C 1. Co. 3. scriptura

Fons qui regabat, totam terram. c. 7.

Semina rerum.

a. lobstru tū.

E

scriptura tanquam infirmis infirmiter loquitur, & tu innuit aliqd quod intelligat q̄ value rit. Nimirum.n. sicut isto die paulo superius commemorato significauit vnū diem factū à Deo, & tunc Deum fecisse cœlum & terrā, cū factus est dies, vt q̄uo possemus cogitare mus simul oīa. Deum fecisse quanuis superior sex dierū enumeratio, velut temporum interualla ostēdissē videref, ita cū dixisset, cum cœlo & terra Deum fecisse oē viride agri anteq̄ esset super terram, & oē fēnū agri anteq̄ exortum est, addidit. Nondum.n. p̄t̄e

Drat Deus super terram, nec erat hō qui opera retur terram, tanq̄ diceret, Non ea sic fecit Deus quemadmodum facit nunc talia cum pluit & cum operātur hoīes. Hac.n. iam per moras temporum fiunt, quē tūc non erāt, cū fecit oīa simul, vñ etiam tempora inciperēt.

Fons qui regabat, totam veram.c.7.

Semina rerum. primordia seminū, siue vnde omnis caro, siue vnde oīa fructa gignuntur, humida sunt, & ex humore concrescunt. Insunt aut̄ in illis efficacissimi numeri trahentes secum sequaces potentias ex illis perfectis operib. Dei, a qb. in die septimo requieuit. Verūt̄ quis iste sit fons ad irrigandam omnem faciem terræ oīs idoneus, merito quererit. Si. n. sicut, & * obstrusus est vel siccatus, causa querenda est. Nunc. n. videmus nullum esse fontem quo irriget omnis facies terræ. Fortassis ergo peccatum hoīium hanc etiam poenam commeruit, vt tanta illius fontis repres̄a largitas facillimam terris auferet foecunditatēm, vt incolentium augeref labor. posset hoc quāuis nulla id scriptura narrauerit, affirmare humana suspirio, nisi illud occurreret q̄ peccatum hominū, cui pœna laboris imposita est, post paradisi delicias extitit. Paradisus aut̄ habebat pregrandem fontem suum, de quo post diligenter suo loco loquendū est, ex cuius uno capite quatuor magna flumina & nota gentibus manare narrātur. Vbi ergo erat fons iste aut̄ ista flumina, q̄n ille vñus maximus ascen-

debat de terra, & irrigabat omnem faciem terre? Certe. n. tunc nō Geon, qui dī Nilus, vñus ex illis quatuor rigabat Aegyptum q̄n fons ascendebat de terra, & non Aegyptum tñi, sed omnem faciem terre satiabat. An primo Deum voluisse credēdum est, vno fonte maximo irrigare omnem terram, vt illa quæ in ea principaliter condiderat, accepto humoris adiutorio, iam etiā per temporalia spatiā gignerentur, pro fuorum generum diuersitate etiam diuersis numeris dierum gignerent, & postea plantato paradise repressisse illum

fontē multisq; aliis fontib. sicut iam nunc vī dem⁹ impleuisse terram, de paradisi aut̄ vno F fonte quatuor ingentia flumina diuisisse, vt & terra cetera creaturarum suarū plena generib. cōgruos numeros suorū tpm agētib. fontes et̄ suos haberet ac fluuios, & paradise loco electiore plantatus, quatuor illa flumina ex capite sui fontis emitteret, aut ex ipso vno fonte paradiſi multo largius exundante, prius totam rigasse terram, atque ad parienta per temporū numeros genera, quæ in ea fine interuallis temporum creauerat, foecundasse, ac postea repressisse in eo loco aquarum eruptionem vallisimam, * vt de diuersis per omnem terram capitib. fluminum ac fontium iam manaret, ac deinde irrigatione illius fontis, non iam vniuersam terram rigātis, sed memorabiles solos illos quatuor fluuios emitentes, plantasse paradise, vbi hominem quem fecerat collocaret. Quia. n. nō

a. l. vnde

Que scri
pitura cō
pleteatur
Cap. 8.

Est. lobifru
tus.

aut̄, 1. Co. 3.

C

ip
lus
du
um
nen
ia,
& si
amē
suo
a

scriptu
ra vera.
Cap. 8.
Gene. 2.

123

coiectamus quid fieri potuerit, quod ille nō nesciens prætermisit, tantum id conantes pro mōdulo nostro, quātū adiuuamur efficere, ne aliqua absurditas vel repugnantia putetur esse in scripturis sanctis, quæ opinione lectoris offendat, & dum existimat fieri non potuisse, quæ facta esse scriptura com memorat, vel resiliat à fide, vel non accedat ad fidem. Proinde cum de isto fonte querimus, quomodo id quod dictum est, Ascēdat de terra & irrigabat omnem faciem ter-

DE GENESI AD LITERAM

ræ, nō impossibile videatur. Si autem ea quæ diximus, impossibilia cuiquam videtur, que rat ipse aliud, quo tñ verax ista scriptura mó stetur, quæ proculdubio verax est et si non monstrat. Nam si argumentari voluerit quo eam falsam esse conuincat, aut ipse nulla vera de creaturarum conditione atq; administratione dicturus est, aut si vera dixerit, ista non intelligendo falsam putabit, velut si contendat iō non potuisse vno quantolibet fonte omnem terræ faciē irrigari, qā si mótes nō irrigabat, non oém terræ faciē irrigabat. Si et mótes rigabat, non erat iā impartiatio sagine, sed diluuij inundatio, qā si terra * tūc sic erat, totū mare erat & nondum discreta erat arida. Cui rñdef, qā hoc vicib. temporū posset, sicut certo tpe per plana Aegypti Nilus restagnat, & alio tpe ad ripas suas reddit, aut si iste nescio cuius ignota ac longinqua partis mū di ags & pruinis hyemalib. anniuersaria cre- dīt incremēta colligere, qd de Oceani alternis estib. quid de qbusdam littorib. quæ late nudanē fluminib. vicissimq; operiūf, dici pōt; omittam quod de quorūdam footiū mi- ra vicissitudine perhibet, certo annorū inter uallo sic eos inundare, vt totam illam regio- nem rigent, * qui alio tpe vix ex aliis puteis ad potandum sufficientem præbent aquam. Cur ergo sit incredibile, si ex vno abyssi capite alterna inūdatione fluente atque fluente, tunc vniuersa terra rigata est? Quod si ipsius abyssi magnitudinē, ea parte excepta qd ma- re dē, & euidenti amplitudine * aqua maris fluctib. terras ambit, in ea sola parte quam re conditis finib. terra continet, vnde se omnes fontes * & omnes aquæ diueris traçtib. venis- que distribuunt, & suis quique locis erum- punt, fontem voluit appellare scriptura non fontes pp naturæ vnitatem, eumq; per innu- merabiles vias antrorum atq; rimarum ascē- détem de terra & vbiique dispertitis quasi cri- nib. irrigantem omnem superficiem terræ, non * continua specie * tanquam maris aut stagni, sed sicut videmus ire aquas per alueos fluminum flexusq; riuorum, & eorum excessu vicina perfundere, quis non accipiat, nisi qui contentioso spiritu laborat? Poteſt quip- pe etiam ita dicta intelligi omnis terra fa- cies irrigata, quæadmodum dē omnis vestis facies colorata, et si non continuatim sed ma- culatim fiat, p̄fertim quia tunc in nouita-

a.l. inūn-
data.

Fōr vnuſ
terrā ſi
gans qđo
intelligē-
dīb. c. 10.

a.l. eni.

a.l. atque
amaris.
a.l. oēsq;:

I
a.l. caua.
a.l. aut.

te terrarum, & si non omnia, plura tamē pla- na fuisse credibile est, quo latius possenterū pentia fluenta dispergi atq; distendi. Quapp de isti^o fontis magnitudine vel multitudine, qui siue vñā habuit alicūde eruptionem, siue pp aliquam in terræ occultis finib. vnitatem vnde omnes aquæ super terram scaturirent, omnium fontiū magnorū atque pariorum vnuſ fons dictus est, per omnes dispergitio- nes suas ascendens de terra, & irrigans omnē faciem terræ, siue ēt, quod est credibilius, qā non ait, vnuſ fons ascendebant de terra, sed ait: Fons autem ascendebat de terra, pro nu- mero plurali posuit singularem, vt sic intelli- gamus fontes multos per vniuersam terram loca vel regiones proprias irrigantes, sicut dē miles, & multi intelligunt, sicut dicta est locuta & rana in plagis quib. Aegyptij per- cursi sunt, cum esset innumerabilis locusta- rum numerus & ranarum. Iam non diutiis la- boremus. Sed illud et atq; est consideremus, vtrum posset nobis per omnia constare finia qua dicebamus, aliter operatum Deum oēs crea- turas prima conditione, a quib. operib. in die septimo requieuit, aliter istam earum primo, di- ministrationem qua vsq; nunc operatur. i. tunc oīa simul sine ullis temporium mora- rum interuallis, nunc autē per temporum mo- ras, qb. videmus sydera moueri ab ortu ad occulum, cēlū mutari ab æstate ad hyemem, germina certis dierum momentis pullulare, grandescere, arefcere. Afalia quoque statutis temporum metis & cursib. concipi, & perfici, & nasci, & per aetates vsq; in sénium mor- temq; decurrere, & cætera hmōi temporalia. Quis. n. operatur ista nisi Deus, et sine ullo tali suo motu? Non. n. & ipsi accedit tempus. Inter illa ergo opera Dei à quibus requieuit in die septimo, & ista quæ usque nunc ope- ratur, quandam scriptura interponens lux narrationis articulum, commendauit se illa explicasse, & cœpit iam ista contexere. Illo- rum explicatorum commēdatio sic facta est, L Hic est liber creature cœli & terræ, cum fa-etus est dies, fecit Deus cœlum & terram, & omne viride agri anteq; esset super terram, & oē foenum agri antequam exoriretur. Non. n. pluerat Deus super terram, nec erat homo qui operaretur terram. Istorum autem con- textio sic cœpit, Fons autē ascēdebat de terra, & irrigabat omnē faciem terræ. Ab hoc cō- memo-

Opera
Dei. c. 12.

a.l. cogita-
tioni.

M v
Sapientia ta
Dei. c. 13 t
a.l. sic. u
Iov. I. v

Rom. II. n

fam. I. a

Illud ex ta
Iohanne, fa
Qd factū q
est qđo di ta
Hinguen- m
dī c. 14. m
Ps. 103. lu
Cedof. 1. in
go
qu
de
eti
qu

Opera
Dei. c. 12. mémoratione fontis huius, & deinceps ea q̄ narrant, per moras temporum facta sunt; nō oīa simul. Cum ergo aliter se habeant oīum creaturearum rōnes incommutabiles in verbo Dei, aliter illa eius opera, à qb. in die septimo requieuit, aliter ista quæ ex illis vsque nunc operat, hogū trium hoc qđ extrellum posui, nobis vtcunq; notum est per corporis sensus, & huius consuetudinem vitæ. Duo vero illa remota à sensib. nostris, & ab vſu * cognitionis humanæ, prius ex diuina authoritate credenda sunt, deinde per h̄c quæ nota sunt, vtcunq; noscenda, quanto qđque magis minusve potuerit pro lux capacitatis modo diuinitus adiutus internis æternisq; rōnibus

Mvt possit. De primis ergo illis diuinis incōmū
Sapientia tabilib. aeternisq; rōnib. qm ipsa Dei sapientia,
Dei. c. 13 per q̄ facta sunt oia, priusq fierent ea no-
ad. sic.
Iohann. I. uerat * sicut scripture testat: In principio erat
verbū, & verbū erat apud Deū, & Deus erat
verbum, hoc erat in principio apud Deum:
Oia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum
est nihil. Quis ergo tā sit demēs, vt dicat non
ea Deum fecisse q̄ nouerat? Porrò si nouerat,
vbi nisi apud seipsum, apud quē verbū erat,
per qd facta sunt oia? Nā si extra seipsum ea

Rom. 11. nouerat, q̄s eūm docuerat? Quis. n. cognouit sensum dñi, aut q̄s confiliarius eius fuit, aut quis prior dedit illi, & retribuet ei? Qm ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

Iam. I. Quāq & ea quæ sequunt in Euangelio, satis
asserant istam sīniam, adiungit n. Euangelista
& dicit: *Quod factū est, in illo vita est, & vita*
erat lux hoīum. Quia s. rōnales mētes in quo
generē hō factus est ad imaginē Dei, non ha-
bēt verā luce suām, nisi ipsum verbū Dei, p.

Ab et verā lucē tuam, nisi ipsum verbū Dei, p
quod facta sunt oīa, cuius participes esse po
terunt, ab omni iniquitate & errore munda-

**Illud ex Iohanne, Qd factū si ē quo dī Hinguen-
di c.14; Pf. 103; Calof. 1.** te. Non ergo ita pronūciari oportet, Quod factum est in illo vita est, vt subdistinguam⁹, qd factum est in illo, & deinde inferamus vi- ta est. Quid n. non in illo factum est, cum cō memoratis et multis creaturis dicat in Psal- mo: Oia in sapientia fecisti: dicat & Aposto- lus: Qm̄ in ipso condita sunt oia in cœlo & in terra, visibilia & inuisibilia. Consequēs er go erit, si ita distinxerimus, vt & ipsa terra, & quæcunq; in ea sunt, vita sint. Quæ cū absur- de dicantur oia viuere, quanto absurdius vt etiam vita sint? præsertim quia distinguit de quali vita loquatur, cum addidit: Et vita erat

lux hominum. Sic ergo distinguēdū est, vt
cum dixerimus, quod factū est, deinde inse-
ramus, in illo vita est, nō in se. s. hoc est in sua
natura, qua factū est vt cōditio creaturaque
sit, sed in illo vita est, qā oīa quā per ipsum
facta sunt, nouerat anteq̄ fierent. Ac per hoc
in illo vita erant nō sicut creatura q̄ fecit, sed
sicut vita & lux hoīum qđ est ipsa sapientia,
& ipsum verbū vnigenitus Dei filius. Eo mō
ergo in illo vita est qđ factum est, q̄uo dictū
est: Sicut habet p̄ vitā in semetipso, sic dedit Ioan. 5.
filio h̄c vitam in semetipso: Nec pr̄termit-
tendum est q̄ emendatores codices habent.
Qđ factū est, in illo vita erat, vt sic intelliga-
tur, vita erat, q̄uo in principio erat verbū, &
verbū erat apud Deū, & Deus erat verbū. B
Ioan. 1. Quod ergo factum est, iā vita erat in illo, &
vita non qualiscunq;: nam & pecora dñr vi-
uere, quæ frui non p̄nt participatione sapi-
tia, sed vita erat lux hoīum. Mentes q̄ppe rō-
nales purgatę gratia eius, p̄nt peruenire ad
eiūmodi visionem, quia nec superius quic-
quam sit, nec beatius. Sed etiam si hoc lega-
mus & intelligamus, quod factum est in illo, fierent in
vita est, manet ista finis, vt id quod per ipsum notitia
factum est, vita esse in illo intelligatur. In Dei. c. 15

qua vita vidit omnia quando fecit , & sicut
vidit ea, ita fecit non præter seipsum videns,
sed in seipso, ita enumerauit omnia qua fe-
cit. Nec alia visio ipsius & patris, sed vna, si-
cūt vna substantia. Nam & in libro Job ita sa-
pientia, per quam facta sunt omnia, prædicar-
tur. Sapientia vero, inquit, unde inuenta est?
vel quis sit locus scientiæ? Ignorat mortalis
viam eius, nec inuenietur ab hominibus. Et
paulo post . Audiuius, inquit, eius glo-
riam, dominus commendauit viam eius , &
ipse nouit locum eius. Ipse enim omne quod
est sub celo perfecit , & nouit quæ sunt in
terra , omnia quæ fecit ventorum libramen-
ta * atque mensuras quando fecit, sicut vidit
enumerauit. His atque huiusmodi testimo-
niis probatur quod hæc omnia priusquam
fierent, erant in notitia facientes . Et vtq[ue] ibi
meliora, vbi veriora, vbi æterna & incômu-
tabilia. Quanquam sufficere debeat ut quis-
que nouerit vel inconcuse credat q[uod] Deus
hæc omnia fecerit, non opinor eum esse tam
excordem, vt Deum quæ non nouerait fecisse
arbitretur, porrè si nouerat ea priuâ face-
et ea, profecto priusquam fierent apud illum
erant

DE GENESI AD LITERAM

erant eo modo nota quo sempiterne atque incommutabiliter viuunt, & vita sunt: sicut autem eo modo, quo unaqueque creatura in genere suo est. Quamvis ergo illa aeterna incommutabilisque natura, quod Deus est, habens in se

*Natura
divina.*

Cap. 16.

Exod. 3:

Dum mutari omnino non potest, nihil horum quae fecit existens, & omnia primitus habens, sicut ipse est. Neque per ea faceret, nisi ea nosset antequam faceret, nec nosset nisi videret, nec videret nisi huc ficeret, nec huc ficeret ea quae nondum facta erant, nisi quemadmodum est ipse non factus. Quaenamvis, inquam, illa substantia ineffabilis sit, nec dici vtcung; homini per hoc posse, nisi usurpatis quibusdam locorum ac temporum verbis, cum sit ante omnia tempora & ante omnes locos, tamen propter inquit nobis est qui fecit quae nulla quae facta sunt. In illo non viuimus, mouemur & sumus. Istorum autem pleraque remota sunt a mente nostra propter dissimilitudinem sui generis, quae corporalia sunt, nec idonea est ipsa mens nostra, in ipsis rationibus, quibus facta sunt ea videre apud Deum, ut per hoc sciamus quoniam & quanta qualiaque sunt, etiam si non ea videamus per corporis sensus. Remota quippe sunt a sensibili corporis nostri, quae longe sunt, vel interpositis aut oppositis aliis, a nostro contuitu actuque separantur. Ex quo sit ut maior ad illa inuenienda sit labor, quod ad illum a quo facta sunt, cum sit incomparabiliter felicitate praestantius illum ex quantulacunque particula pia mente tentire, quod illa vniuersa comprehendere. Vnde recte culpantur in libro Sapientiae inquisitores huius seculi. Si non tam, inquit potuerunt valere, ut possint estimare seculum, quoniam eius dominum non faciliter inveniuntur. Ignorantia non sunt fundamenta terrae oculis nostris, & qui fundauit terram propinquat mente.

Sapiet. 13

*Ante se-
cu' a. a se-
culo, in se-
culo. c. 17.*

Ioan. 1.

dus per ipsum factus est. De hoc opere Dei alio loco scriptum est: Qui fecisti mundum de materia informi; hic mundus plerunque celum & terrae nomine nuncupatur, sicut iam commemorauimus, quae scriptura dicit Deum fecisse, cum factus est dies. De quibus verbis iam quantum visum est disputauimus, quemadmodum congruat conditioni mundi huius, & quod sex diebus consummatus est cum omnibus que in eo sunt, & quae tunc factus, cum factus est dies, ut illud congruat quod creauit omnia simul. Huius vniuersae

F

Eccle. 18

Multa

nos latentes

Cap. 18.

a. l. enim.

Heb. 1.

Prov. 8.

Psi. 103.

1. Ti. 2.

a. l. uerbi

Jacob. 1.

Angeli.

Cap. 19.

Deum ad

buc opera

ri. c. 20.

I

re

m

ri

si

q

n

il

P

&

si

ma

Dei creature multa non nouimus sive quae in celis sunt altius quod ut noster sensus ea possit attingere, sive quae in regionibus terrarum sunt, sortasis in habitabili. Haec quae deorsum latent vel in profundo abyssi, vel in occultis sinibus terrae. Haec igitur ante fierent, ut quae non erant. Quoniam ergo Deo nota erant quae non erant? Et rursus quomodo ea faceret quae sibi nota non erant? Non enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo fecit, non facta cognovit. Proinde antequam fierent, & erant & non erant. Erant in Dei scientia, non erant in sua natura, ac per hoc factus est dies ille, cui utrumque modo innotescerent, & in Deo & in seipsis. Illa velut matutina sive diurna cognitione, hac vejo velut vespertina. Ipsi autem Deo non audeo dicere alio modo innotuisse, cum ea fecisset, quod illo quo ea nouerat ut faceret, apud quem non est commutatio, nec momenti obumbratio.

Non sane propter inferiorum scientiam nunciis indiget quasi per eos fiat scientior, sed illo simplici ac mirabili modo nouit omnia stabiliter atque incommutabiliter. Habeat autem numeros propteros & propter ipsos, quia illo modo Deo parere & asistere, ut eum de inferioribus consulant, eiusque supernis praceptis & iussis ut obtemperent, bonum est eis in ordinem propriam naturam atque substantiam. Nuncij autem Graecie angelii dicuntur, quo nomine generali vniuersa illa superna ciuitas nuncupatur, quem primum diem conditum existimamus. Nam nec illud eos latuit mysterium regni coelorum, quod opportuno tempore reuelatum est pro salute nostra, quo ex hac peregrinatione liberati, eorum coetus coniungamur. Neque hoc ignorantem, quoniam doquidem ipsum semen, quod opportuno tempore aduenit, per ipsos dispositum est in manus mediatoris, id est in eius potestate, qui dominus eorum est, & in forma Dei, & in forma

G

Gal. 3.

2. retratu.

Cap. 34.

Ephes. 3.

Is. 5.

mà serui. Dicit item Apostolus: Mihi enim minimo oium sanctorum data est gratia hęc annuciare in gentib. inuestigabiles diuitias Christi & illuminare quę sit dispositio & di spentatio sacraméti, qđ fuit absconditum à seculis in Deo, q̄ vniuerla creauit, vt innotetce ret principib. & ptatib. in coelestib. per Eccle siā multiformis sapientia Dei, ēm propositum seculorum , quam fecit in Christo Iesu dño nostro. Sic ergo fuit hoc absconditum à seculis in Deo , vt tñ innotesceret principibus & ptatibus. in coelestibus. per Ecclesiam multiformis sapientia Dei, q̄a ibi primitus Ecclesia quò

H post resurrectionem & ista Ecclesia congreganda est, vt simus & quales angelis Dei . Illis ergo à seculis innotuit, q̄a ois creatura non ante secula, sed à seculis. Ab ipsa. n. exorta sūt secula, & ipsa à seculis, qm̄ initiu eius initiu seculorū est, vngenerus aut ante secula , per quem facta sunt secula. Ideoq; ex psona Sapientie. Ante secula, inquit, fundauit me , vt in ea faceret oia, cui dictū est: Oia in sapientia fecisti . Quod aut non in Deo tm̄ innotescit angelis, qđ absconditū est, verumetia hic eis appetat, cum efficitur atque propalat , idem

I. Ti. 2. Apostolus ita testis est: Et sine dubio, inquit, magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spū, apparuit angelis , prēdicatum est in gentib. creditum est in mundo, assumptum est in gloria. Et nisi fallor,* mirum est si non omnia q̄ d̄f Deus tanquam ad præsens tempus cognoscere, ideo d̄f, quia cognosci facit, siue ab angelis, siue ab hominib. Modus quippe iste locutionis cum per efficientem id quod efficiat significat, crebro est in scripturis sanctis, maxime cum de Deo aliquid d̄r, q̄ ei ad proprietatem locutionis non conuenire præsidens bucopera mentib. nostris ipsa veritas clamat. Nam nūc

Deum ad ri. c. 20. ergo disceit namus opera Dei quę v̄sq; nunc operat, ab illis operib. à qb. in die septimo requieuit. Sunt. n. qui arbitran̄ tātummodo mūdum ipsum factu. à Deo cætera iam fieri ab ipso mundo, sicut ille ordinavit & iussit, Deum autem ipsum nihil operari. Contra quos profertur illa sua dñi; Pater meus v̄sq; nunc operat. Et ne quisquam putaret apud illum aliquid operari , non in hoc mundo: Pater in me manens, inquit, facit opera sua, & sicut pater suscitat mortuos & viuiscitat, sic & filius quos vult viuiscat. Deinde quia

non solum magna atque præcipua veruetia ista terrena & extrema ipse operat, ita dicit Apostolus: Stulte tu quod seminas non viuisci, nisi prius moriar. Et quid seminas? Non corpus qđ futurum est seminas, sed nudū granum * ferè tritici , aut alicuius cæterorum,

*I. Co. 15.
a. l. forte.
et TUχas*

Deus aut dat illi corpus q̄uo voluerit, & vni cūq; seminum proprium corpus. Sic ergo credamus, vel si possimus etiam intelligam⁹ v̄sq; nunc operari Deum, vt si conditis ab eo reb. operatio eius subrahatur, intereant. Sed planè si aliq; creaturam sic eum nūc institueremus, vt genus eius primæ illi suæ conditioni non inseruerit, aperte contradicimus dicenti scripture, q̄ cōsummauerit oia opera sua in die sexto. Secundum illa. n. genera rerum, quę primū condidit, noua eū multa facere , quę tunc nō fecit manifestum est. Nouum aut genus instituere credi recte non potest, quoniam tunc omnia consummauit. Mouet itaq; occulta potētia vniuersam creaturam suā, eoq; motu illa versata dum angelis iussa perficiunt, dum circumescit sydera, dum alternant venti, dum abyssus aquarum lapsibus & diuersis etiam per aerem congregatiōnib. agitat, dum vireta pullulant suaq; semina euolunt, dum aīlia gignunt, varioq; appetitu proprias vitas agunt, dum iniqui iustos exercere permittunt explicat secula , quę illi cum cōdita sunt tanquam * implicita indiderat, quę tñ in suos cursus non explicaretur, si ea ille qui condidit, prouido motu ad ministrare cessaret. Admoneri aut nos oporetur iis quę in tempore formant atq; nascuntur, quomodo ista cōsiderare debeamus. Nō enim frustra de sapientia scriptum est, quod amatorib. suis ostendit se in viis hilariter , & in omni prouidentia occurrit illis. Nec omnino audiendi sunt , qui putauerunt sublimes quidem mundi partes , idest a confinio corpulentioris aeris huius & supra , diuina prouidentia gubernati, hanc aut imam partem terrenam & humidam, aerisq; huius vicinioris, qui terrarum & aquarum exhalationib. humescit, in quo venti nubesque consurgunt, casibus potius & fortuitis motibus agitari. Cōtra hoc loquuntur psalmus, qui cum explicasset laudem cœlestium, se etiam ad ista inferiora conuerterit, dicens; Laudate dominū de terra, dracones & omnes abyssi, ignis, grādo, nix, glacie, spiritus tempestatis, quę faciunt

Gene. 2.

a. l. placitaz.

*Otaguber
nari diuis
na prouiden
tia.*

Cap. 21.

Sapien. 6

L

Psa. 148

DE GENESI AD LITERAM

ciunt verbum eius. Nihil enim tam videtur casib. volui, q̄ omnes ista procellosq; ac turbulēta qualitates, quib. cōeli huius inferioris quod non immerito ē terræ nomine deputatum est, facies variaſ & vertif. Sed cum addidit, Quæ faciunt verbum eius, satis ostendit earū quoq; rerum ordinem diuino subditū imperio, latere nos potius q̄ vniuersitatis de esse nature. Quod aut̄ ore salvator dicit vnu

A passerem nō cadere in terram sine Dei volūtate, & q̄ foenū agri post paululum mittēdū in clibanū ipse tñ veltiat, nōne cōfirmat non solum totam istā mundi partem reb. mortaliſ. & corruptibil. deputatam, verum etiā vilissimas eius, abiectissimasq; particulas diuinae proliſtētia regi. Et certe isti qui hoc ne-

gant nec sanctis eloquisi tantæ authoritatibus acquiescent, si in hac mundi parte, q̄ putant fortuitis motib. pturbari, potius q̄ sapientia diuinæ summiſtatis regi, & vt hoc quasi probet, gemino abutunſ argumento, vel quod suprā commemoraui, de inconstantia tempeſtatū, vel de fœlicitatib. atque infœlicitatib. hominum, q̄ nō pro vita meritis accidit, viderēt tñ ordinem, q̄tus in membris carnis cuiuslibet animalis appetet, non dico medicis, q̄ hæc p̄p suę artis necessitatem diligenter patefacta & dinumerata rimati sūt, sed cuiilibet medioris cordis & cōſiderationis homini: nōne clamaret, ne puncto quidem tpiis Deum, à quo est omnis mensurarū modus, omnis parilitas numerorum, omnis ordo ponderum,

Sap. 11. ab eius gubernatione cessare? Quid ergo absurdius, qđ insulſius ſentiri potest, q̄ eam totam eſſe vacuam nutu & regimine prouidentia, cui⁹ extrema & exigua videas tāta diſpoſitione formari, vt aliquanto attentius cogitata ineffabilem incutiant admirationis horrorē? Et cum aīc natura, naturę corporis antecellat, qđ eſt demētius q̄ putare nullū eſſe diuinæ puidētiae iudiciūm de morib. hominū, cum in eorū carne tanta eius folertiae

B clareant & demonſtrenſ iudicioa? Sed q̄ hæc minima in promptu ſunt ſenſib. nostris, & ea facile inueligamus, elucet in eis ordo rerū, at illa quorum ordinem videre nō poſſum⁹, inordinata arbitranſ qui eſſe non putant niſi quod videre pñt, aut ſi putant, tale aliqd pu-

Qñ in Deo ſue- rint oia. cap. 23.

ctam scripturalm regit ex ipſis quidq; op̄erib. Dei eodem adiuuāto indagare conemur, vbi hęc ſimul creauerit, cum a cōſummatis ſuis operib. requieuit, quorum ſpēs per ordinem temporum vſq; tunc operaſ. Conſideremus ergo cuiuslibet arboris pulchritudinē in ro-

bore, ramis, frondib. pomis, hæc ſpecies non vtiq; repente tanta ac talis eſt exorta, ſed quo ēt ordine nouimus. Surrexit. n. à radice, quā terræ primū germen inſixit, atq; inde oia illa formata & diſtincta creuerunt. Porro illud germe ex ſemine, in ſemine ergo illa oia fuerunt primitus, nō mole corporeæ magnitudinis, ſed vi potētiaq; cäliter. Nam illa magnitudo, copia terre humorisq; cōgeſta eſt. Sed illa in exiguo grano mirabilior p̄tanctorq; vis eſt, qua valuit adiacens humor cōmixtus terre, anquam materies verti in ligni illius qualitatem, in ramorum diſſuſionem, in foliorum viriditatem ac figuram, in frumentum formas & opulentiam omniumq; ordinatisimam diſtinctionem. Quid. n. ex arbore illa ſurgit aut p̄endet, quod non ex quodā occulto theſauro ſeminis illius, extractum atque de promptum eſt? At illud ſemen ex arbore, licet nō illa ſed altera, atque illa rursus ex altero ſemine. Aliquando autem & arbor ex arbore, cum ſurculus demitur atq; planatur. Ergo & ſemen ex arbore, & arbor ex ſemine, & arbor ex arbore. Semen autem ex ſemine nullo modo, niſi arbor interueniat prius. Arbor vero ex arbore etiam ſi ſemen non interueniat. Alternis igitur ſuccesionibus alterum ex altero, ſed utrumque ex terra, nec ex ipſis terra. Prior igitur eorum parens terra. Sic & animalia, potest incertum eſſe, utrum ex ipſis ſemina, an ipſa ex ſeminibus. Quodlibet tanien horum prius ex terra certissimum eſt. Sicq; autem in ipſo grano inuifibiliter erant omnia ſimul, quæ per tempora in arborem resurgerent, ita & ipſe mundus cogitandus eſt, cum Deus ſimul omnia creauit, habuisse ſimul omnia quæ in illo cum illo facta ſunt, quando factus eſt dies, non ſolum cōclum cum ſole & luna & ſyderib. quorum ſpecies manet motu rotabili, & terra & abyssus, quæ velut inconfiſtantes motus patiuntur, atque inferius adiuncta partem alteram mundo conferunt; ſed etiam illa quæ aqua & terra produxit potentialiter atque causaliter priusquam per-

D Ecl. 18.

tem-

Gene. 1.

Eccle. 48

Gene. 2.

Hō qđofa
āus. c. 1

temporum moras ita exorirentur, quo nobis iam nota sunt in eis operib. quæ Deus usq; nunc operat. Quæ cū ita sint, hic est liber creatura cœli, & terræ, cum factus est dies, fecit Deus cœlum & terram & oē viride agri anteq; esset super terram, & oē soenū agri anteq; exortū est, non sic quo facit opere quo nunc usque operat per pluviā & hoīum agriculturā. Ad hoc n. adiunctū est: Non n. pluerat Deus super terram, nec erat hō qui operaretur terram, sed illo modo quo creauit oīa simul, senarioq; die rum numero consummavit, cū dīe quē fecit eis q; fecit sexies p̄sentauit, nō alternante spatio t̄p̄aliter, sed ordinata cognitione cāliter.

Enī. 1. A quib; operib; in die septimo requieuit, etiā suā requie eiūdē dīe notiā gaudio q; p̄b̄ere dignatus, & ideo nō ēū in quolibet ope re suo, sed in sua requie benedixit & sanctifi cavit. Vñ nullam vlierins creaturā iustiūtēs, sed ea quæ dīa simul fecit, ad ministratio actū gubernās & mouēs, sine cessatione ope rat, simul & requiescens & operās, sicut iam ista tractata sunt, quorū operū eius quæ usq; nunc operat & per volumina temporū expli candorū, velut exordiū narrandi sumens, ait

Eccle. 48 scripturā: Fons aut̄ ascendebat de terra, & irrigabat, oēm faciem terræ. De quo fonte qā diximus, quod dicendum putauimus, ea quæ sequuntur ab alio consideremus exordio.

D. A V R E L I I A V G V S T I N I in de Genesi ad literam,

LIBERAS EXTVS.

Gene. 2. **H**oc qđ dīa fīxit Deus hominem puluerem de terra, & insufflavit in faciē eius flatum vitæ, & factus est homo in aīam viuentem. Hic primo videndum est, vtrū ista recapitulatio sit, vt nunc dicatur quo factus sit homo, quē sexto illō die factum legimus, an vero tunc qđem cum fecit omnia simul, in his ēt lateinter hominem fecit, sicut soenū terræ anteq; esset exortum, vt eo modo & ipse cum iam esset in secrēto quodam naturæ alter factus, sicut illa quē simul creauit cum factus est dies, accessu t̄pis etiam isto modo fieret, quo in hac perspicua forma vitam gerit, vel male vel bene, sicut soenū quod factū est antequam exoriret super terram, accedē-

te * iam tempore & fontis illius irrigationē, exortū est vt esset supē terram. Prius ergo se a *letiam* cundum recapitulationem id conemur acci pere, fortassis qđ p̄pe ita homo factus sit in die sexto, sicut dies ipse primitus factus est, sicut firmamētū, sicut terra & mare. Neq; enim hēc dicenda sunt ante in qbusdā primō dīis iam facta latuisse, ac deinde in hāc faciē qua mundus extructus est, accessu t̄pis tanquam exorta clariisse. Sed ab exordio seculi cū factus est dies conditum mundum in cuius ele mentis simul sicut condita, quæ post accessu t̄pis exorirentur, vel fructa vel aīalia quæq; secundum genus suum. Nām nec ipsa sydera credēndū est in elementis mundi primitus facta atq; recondita, accessu postea t̄pis exti tisse, atq; in has enītisse formas quæ cœlitus fulgent, sed illo senario perfectionis numero creatūa simul omnia cum factus est dies.

Vtrum ergo sic & homo ista iam specie qua in sua natura viuit, & agit siue bonum siue maliū, an & ipse in occulto sicut soenū agri anteq; exortū est, vt hoc ei post esset accessu t̄pis exoriri quod de puluere factus est? Accipiamus ergo eum sexto ipso die in hac perspicua visibiliq; forma de limo factū, sed tunc non commemoratum quod nunc recapitulādo insinuat, & videamus vtrum nobilis cum ipsa scriptura concorderet. Sic certe scriptum est, cū adhuc dīe sexti opera narrarentur, Et dixit Deus faciamus hominem ad imaginem & similitudinē nostram, & habet p̄tē p̄scū maris & volatilium cœli, & oīum pecorū, & oīis terræ, & oīum repentiū quæ repunt super terram. Et fecit Deus hominem, ad imaginē Dei fecit eum, masculū & femi nam fecit eos, & benedixit eos Deus dicens:

Crescite & multiplicamini, & implete terrā, & dominamini eius, & habete potestatē p̄scū maris & volatilium cœli, & omniū pecorū, & omnis terræ, & oīum reptilium re pentium sup terram. Iam ergo de limo formatus erat, & id iam ioporato mulier ex la terē iam facta erat, sed hoc tunc cōmemora tum nō erat, qđ nunc recapitulando commēmoratum est. Neq; enim sexto die factus est masculus, & accessu tēporis postea facta fœmina, sed fecit eum inquit, masculum & fœminā fecit eos, & benedixit eos. Quomodo ergo iam homine in paradiso constituto mulier ei facta est? An & hoc p̄termisum scri

Creatio

hōs. c. 2.

Gene. 1.

H

ptura

DE GENESI AD LITERAM

ptura recolui? Nam sexto illo die ē: paradi-
fus plantatus est, & ibi homo collocatus est,
& soporatus est ut Eva formaret: & ea forma-
ta euigilauit, eiq; nomen imposuit. Sed hec
nisi per temporales moras fieri non possent.

Nō itaq; ita facta sunt, sicut creata sunt oīa si-
mul. Quantamlibet. n. homo cogitet facilita-
tem qua Deus ē: hec simul cū exteris fecit;

*Cōiectio
maris &
famine.*

Cap. 3.

verba certe hominis nouimus nisi per tpales
morulas emitti voce non posse. Cum ergo
verba hoīs audimus, vel cum aīantib. vel cū
mulieri nomen imposuit, vel cum secutus ē:
dixit: Propter hoc relinquethō patrem suū
& matrem suā, & coniungef vxori suę, &
erunt ambo in carne vna, qbuslibet syllabis

ista sonuerit, nec duæ quæcūq; in his verbis
syllabz simul sonare potuerunt, quanto mi-
nus hæc oīa cum iis qu e simul creata sunt si-
mul fieri? Ac per hoc aut & illa oīa nō simul
ab ipso summo exordio seculorum, sed per
moras atq; interualla temporum facta sunt,
diesq; ille non spirituali sed corporali substâ-
tia primū conditus, vel circuitu lucis nescio
quō, vel emissione & contractione, manē ac
vesperam faciebat: Aut si consideratis oīibus
qu e superiorib. sermonib. ptractata sunt, p-
babilis rō persuasit, illū diem (piritalem sub-
limiter ac pri nitus conditā lucē qdām sapiē-
tiam vocatum esse diem, cuius præsentia per
ordinatā cognitionem cognitioni rerum in
numero senario præberet, atq; huic sñiq; scri-

Gene. 2.

Ecc. 18. etiam quod alibi scriptum est. Qui viuit in
æternum creauit omnia simul, non est dubiū
hoc q homo de limo terrę factus est, eique
formata vxor ex latere, iam non ad cōditio-
nem qua simul oīa facta sūt pertinere, quib.
perfectis requieuit Dēus, sed ad eam opera-

K operationē quæ fit iam per volumina seculorum,

Gene. 2. qua vlsq; nūc operat. Huc accedit q ipsa etiā
verba qb. narrat quo Deus paradisum plan-
tauit, in eoq; hoīem quē fecerat collocauer-
it, ad eumq; adduxerit aīalia qb. nomina in
poneret, in quib. cū adiutoriū simile illi non
fūisset inuentum, tūc ei mulierem costā eius
detracta formauerit, satis nos admonent hæc
non ad illā operationē Dei pertinere, vñ re-
quieuit in die septimo, sed ad istā poti⁹ quæ

per temporum cursus vlsq; nūc operat. Cū
enim paraditus plantaret, ita narrat. Et plan-
tauit Deus paradisum in Edē ad orientem &

posuit ibi hoīem quē finixerat. Et eiecit Deus
adhuc de terra oē lignum pulchrū ad aspe-
ctum, & bonū ad escā. Cū dicit ergo: Eiecit

adhuc de terra oē lignum pulchrum ad aspe-
ctum, manifestat vtiq; q aliter nunc eiecerit

de terra lignum, aliter tunc cū tertio die pro-
duxit terra herbam pabuli, seminatē secundum

genus suum, & lignum fructuosū secundum suum genus. Hoc est. n. eiecit ad-

hoc super illud. l. qd iam eiecerat, tunc vtiq;
potentialiter & cāliter in opere pertinēt ad

creanda omnia simul à qb. consummatis in
die septimo requieuit, nūc aut̄ visibiliter in

opere pertinēt ad temporum cursum, sicut
vñque nūc operat. Nū forte quis dicat, nō

omne ligni genus tertio die crēatum, led di-

latum aliquid quod sexto creare, cum hō fa-

ctus est atq; in paradiſo constitutus. Sed quę

sexto die creata sūt, apertissime scriptura de-

clarat * aīa viua. s. secundum vnumquodque a. l. omnia

genus, quadrupedum, & repētium & bestia-

rū, & ipse hō ad imaginem Dei masculus
& fœmina. Proinde potuit p̄ternittere quo

mō sit hō factus, quem tñ ipso die factū* ip-
se narravit, vt recapitulādo postea quemad-

modum etiā factus fuerit, intimaret, hōc est
de terra puluere, & mulier illi de latere, nō

tñ aliquod creature genū p̄termittere, vel
in eo quod dixit Deus, fiat, velsfaciamus, vel

in eo qd dī & sic est factum, sive fecit Deus.

Aliogn̄ fruſtrā p̄ singulos dies tam diligē-

ter distincta sunt omnia, si permixtionis die

rum pōt vlla suscipio residere, vt cum herba

& lignum diei tertio sit attributum, aliqua li-

gna etiā sexto die creata esse credamus,

quę ipso sexto die scriptura tacuit. Po-

stremo quid respondebimus de bestiis agri,

& volatilibus coeli, quę adduxit Deus ad

Adam, vt videret quid ea vocaret? Quod ita

scriptum est: Et dixit dominus Deus, Non est

bonum esse hominem solum, faciamus illi

Lignorū
productio
Cap. 4.

a. l. effi.

a. l. effi.

De ordine
scriptura

quidērī

p̄petrā

postferre.

Cap. 5.

M

Homo
quādo fa

Eius. 6.

mul-

ope-

liter-

celi, & omnibus bestijs agri. Adā autem nō
est inuenit̄ adiutor similis ipsi: Et iniecit De⁹
mētis alienationē super Adā & obdormiuit,
& sumpfit vnam de costis eius, & impleuit
carnem in locū eius, & impleuit dominus

A Deus costā quam sumpfit de Adam in mulie-
rem. Si ergo consequenter, cū in pecoribus
& bestijs agri & volatilibus celi non esset in-
uentū adiutoriū simile homini fecit ei. Deus
adiutoriū simile de costa lateris eius. hoc aut̄
factū est cū easdem bestias agri & volatilia
celi adhuc de terra finxit̄, & ad illū addu-
xit̄ adhuc: quō sexto die factū hoc pōt in-
telligi, quandoquidem illo die terra produ-
xit animā viuā, scđm verbū Dei, volatilia ve-
ro quinto die producerunt aquæ similiter se-
cundū verbū Dei? Nō itaq; hic diceretur, Et
finxit De⁹ adhuc de terra omnes bestias agri
& omnia volatilia celi nisi quia iam terra p̄
duxerat omnes bestias agri sexto die, & aqua
omnia volatilia celi quinto die. Aliter ergo
tunc, idest, potentialiter atq; causaliter, sicut
illi operi competebat, quo creauit omnia
simil à quibus in die septimo requieuit: aliter
autem nūc sicut ea videmus, que per tē-
poralia spatia creat, sicut vſq; nunc operaſ:
Ac per hoc iam p̄ istos notissimos lucis cor-
poralis dies qui circuitu solis fūt, Eua facta
est de latere viri sui. Tunc enim Deus adhuc
finxit de terra bestias & volatilia, in quibus
cum adiutoriū simile ipsi Adā non esset
inuentū, illa formata est. In talibus ergo die-
bus etiā ipsum de limo finxit Deus. Neq;
enim dicendum est, masculum quidem sex-
to die factū, feminam vero posterioribus die-
bus, cum ipso sexto die apertissime dictū sit,

B masculū & feminam fecit eos, & benedixit
eos & cetera, q̄ de ambobus & ad ambos di-
cuntur. Aliter ergo tunc ambo, & non aliter
ambo. Tunc scilicet scđm potētiā per ver-
bū Dei tanquā seminaliter mundo inditā, cū
creauit omnia simul, à quibus in die septimo
requieuit: ex quibus omnia suis queque tem-
poribus iam per sēculorū ordinē fierēt: nūc
aut̄ secundū operationem præbendā tēpori-
ribus qua vſq; nūc operatur: & oportebat
iā tēpore suo fieri Adā de limo terrę eius q̄;
mulierē ex virili latere. In qua distributione
operum Dei, partim ad ill̄ os dies inuisibili-
ter pertinentium, in quibus creauit omnia
simil: partim ad istos appositos, in quibus

operator quotidie quicquid ex illis tanquā
inuolucris primordialibus in tempore eu-
luit̄: si nō importune atq; absurdē scriptu-
ra verba secuti sumus, q̄ nos ad h̄c distin-
guenda duxerunt, cauendū est ne propter ip-
farū rerū aliquanto difficile percepcionē, q̄

tardiores atſequi non sufficiūt, putemur ali-
quid sentire nec dicere, q̄ scimus nō nec
sentire nec dicere. Quanq; enim precedentib-
us sermonibus quantū potuerim, lectorem
pr̄struxerim, plures tamen arbitror caliga-
re in his locis: & putare ita fuisse, prius ho-
minem in illo Dei opere quo cuncta simul
creata sunt, aliquā vitā duceret, & Dei locu-
tionē ad se directā cum dixit Deus, Ecce de-

Gene. I. 1.

di vobis omne pabulū seminale, discerneret
crederet, intelligeret. Nouerit ergo qui hoc
putat, non hoc modo me sensisse neq; dixi-
ſe: Sed rursus si dixerō, non ita fuisse hominē
in illa prima rerum conditione qua creauit
Deus oīa simul, sicuti est non tantū perfecte
etatis homo, sed ne infans quidē: nec tantū
infans, sed ne puerperiū quidē in utero ma-
tris, nec tantū hoc, sed ne semen quidē visibi-
le hominis, putabit omnino non fuisse. Re-
deat ergo ad scripturam, inueniet sexto die
hominem factū ad imaginē Dei, factos aut̄
masculū & feminā. Itē querat qn̄ facta sit fe-
mina, inueniet extra illos sex dies: tūc enim
facta est, qn̄ Deus de terra finxit adhuc be-
stias agri, & volatilia celi, non qn̄ volatilia
producerūt aquæ, & animā viuam in qua be-
stiae sunt, p̄duxit terra: Tūc aut̄ factus est hō,
& masculus & femina, ergo & tunc & poste-
ea. Neq; enim tunc & non postea, aut̄ vero

postea & nō tunc: nec alij postea, sed ijdē ip-
ſi aliter tūc aliter postea. Queret ex me quō?
R̄ndebo postea visibiliter, sicut species hu-
manę constitutionis nota nobis est, non tū
parentibus generantibus, sed ille de limo,
illa de costa eius: Quarret, tunc quō? R̄ndebo,
inuisibiliter, potētiāliter, causaliter, quō
fūt futura nō facta. Hic forte nō intelligeret.
Subtrahit̄. n.ei cūcta que mouerat, vſq; ad
ipsam seminū corpulentiam. Neq;.ii. vel tale
aliquid hō iam erat, cū in prima illa sex die
rum conditione factus erat. Datur quidē de
seminibus ad hanc rem nōnulla similitudo,
pter illa que in ijs futura conserta sunt, ve-
runtamen ante omnia visibilia semina sunt
ille cause, sed non intelligit. Quid ergo fa-

Aug. Tomus tertius. Bb ciām,

DE GENESI AD LITERAM

ciam, nisi quantū possim̄ salubriter moneā, scripturā Dei credit: & tunc hominē factū qñ Deus cū factus est dies, fecit celū & terrā de quo alibi scriptura dicit, Qui viuit in eter nū creauit omnia simul: & tunc qñ iā nō simul, sed suis quęq; tēporibus crēas, finxit eū de limo terre, & ex eius esse mulierē: cū nec isto mō eos illo sexto die non factos nec tñ eos illo sexto die non factos intelligere scri

Anima quando creat. Cap. 7.

ptura pmitat, Forte ergo aīt eorū sexto die illo facta erant, vbi & ipsa imago Dei recte intelligitur in spū mentis eorū, vt postea corpora conformarentur? Sed neq; hoc credere eadē scriptura permittit: Primū pp illam o-

E perum cōsummationē, q nō video q̄o pos-
sit intelligi, si defuit aliquid tūc nō causaliter
conditū quod postea visibiliter cōderef. De
inde quia sexus ille masculi & feminæ, nō
in corporibus esse nō pōt. Quod si quisquā
secundū intellectū & actionē tanquā vtrūq;
sexū in vna anima accipiendū putauerit, qd
faciet de his quæ ad escā Deus ipso dedit die
de lignorū fructibus, quæ nisi homini habē-
ti corpus non vtiq; congrua est? Nā eti hāc
escā figurate accipere quisquā voluerit, rece-
det à proprietate rerū gestarū, quæ primitus
in huiusmodi narrationibus omni obserua-
tione fundata est. Quomodo ergo loquebas,
ad creatu-
ras. c. 8.

Hiere. 1. Heb. 7.

Possem respondere sic illos allocutū Deum
quēadmodū Christus nos nōdū natos, etiam
longe post futuros, nec tantū nos, sed et eos
oēs qui futuri sunt post nos. Omnibus enim
dicebat quos suos futuros videbat, Ecce ego
vobiscum sum vſq; in consumatione seculi:
sicut Deo not⁹ erat Propheta cui dixit, Prius
quam te formātē in vtero noui te: sicut deci-
matus est Leui cū esset in lūbis Abrahæ: cur
enim nō ita & ipse Abraham in Adā, & ipse
Adā in primis operibus mūdi quæ Deus crea-
uit omnia simul? Sed verba domini per os
carnis eius, & verba Dei per ora Prophetarū
tēporali corporis voce proferūtur, & oī-
bus syllabis suis congruas tēporū moras su-
munt atq; consumunt. Cū vero Deus dicebat:

Gene. 1.

Faciamus hominem ad imaginem & simili-
tudinem nostram, & habeat potestatem pi-
sciuni maris & volatilium celi, & omnium
pecorū, & omnis terræ, & omnium repen-
tium quæ repunt super terram; & ecce dedi

vobis oē pabulū seminale, seminans semin-
q; est super omnē terrā, & oē lignū fructi-
ferū quod habet in se fructū seminis semina-
lis, quod erit vobis ad escam ipse sermo ei⁹
ante omnē aeris sonū, ante omnē carnis &
nubis vocē, in illa summa eius sapientia per
quā facta sunt omnia, nō quasi humanis au-
ribus instrepebat, sed rebus factis rerum fa-
ciendarum causa inserebat, & omnipotenti
potentia futura faciebat, hominemq; suo tē-
pore formandum, in temporū tanq; semine-
vel tanquā radice condebat quando conde-
bat oē vnde inciperēt secula, ab illo cōdita q
est ante secula. Creaturæ qui ippe aliae creatu-
ras alias, quædā tēpore, quædā causis p̄ce-
dūt: ille autē omnia quæ fecit non solum ex-
cellentia qua etiā causarū effector est, verum
etiam eternitate p̄cellit. Sed de hoc oppor-
tunioribus deinde scripturarū locis fortassis
pleniū differendū est. Nunc de homine qd
ceptū est terminetur, ea moderatione seruata,
vt in profundo scripturæ sensu magis p̄
stems diligentia requirendi, quā affirman-
di temeritatem. Quia enim nouerat Hieremias
Deus priusquā eum formaret in vtero,
dubitare phas nō est. Apertissime quippe di-
cit: Priusquā te formarem in vtero noui te.
Vbi aut illū nosset antequā ita formasset, & si
nostra infirmitati essequi vel difficile vel im-
possibile est: vtrū in aliquibus propinquiori-
bus causis, sicut Leui in lūbis Abrahæ deci-
matus est: an in ipso Adā in quo humanū ge-
nus tanquā radicaliter institutū est: & in eo
ipso vtrū iam cū de limo formatus esset, an
cū causaliter in his operibus factus, q̄ crea-
uit omnia simul. An vero ante omnē potius
creataram, sicut elegit & p̄destinavit sanctos
suis ante mūdi constitutionem? An potius in
omnibus p̄cedentibus causis, siue quas cō-
memorauit, siue quas nō cōmemorauit, prius
quā in vtero formaretur: nō arbitror sc̄rupu-
losius queri oportere, dūmodo Hieremiam
constet ex quo est in hac luce à parentibus
æditus, ex illo egisse vitam propriā qua grā-
descēs etatis accessu, posset viuere siue ma-
le siue bene, antea vero nullo modo, non sō-
lū priusquam in vtero formaretur, sed ne-
cā ibi formatus antequam natus. Neq; enim
habet vllā cūntationē illa Apostolica sen-
tentia de geminis in Rebecca vtero nondū
agentibus aliquid boni aut mali. Nec tamen

fru-

Psal. 50.

Rom. 5.

I

Mervia
nōdū na-
torū. c. 9.

Rom. 9.

Hiere. I.

Ephes. 1.

Revera-
rū modis
conditae. i.
Cap. 10. i.

K

Rom. 9.

Iob. 25.

- Psal. 50.** frustra scriptū est, nec infantē mūdum esse à pētō, cuius vnius est diei vita super terrā. Et il
Iud in Psalmo: Ego in iniq̄atib; cōceptus sū,
& in peccatis mater mea me in vtero aluit.
Rom. 5. Et q̄ in Adā oēs moriuntur, in quo oēs pec-
cauerunt. Nunc aut̄ liquido teneamus, q̄libet
parentū merita traiectantur in prolē, q̄cunq;
gratia Dei ante quā nascatur quenq; sanctifi-
cat, nec iniquitatē esse apud Deum, nec boni
malive agere quenq; q̄ ad propriā perso-
nā pertineat, ante quā natus est. Illā q̄s foiam
qua nonnulli putant alibi peccasse magis mi-
nusq; animas, & pro diuersorū meritis pec-
catorū in diuersa corpora esse detrusas, Apo-
stolica non cōuenire finit: cum apertissime
dictū sit, nihil egisse nondum natos, seu bo-
ni, seu mali. Ac per hoc alia q̄ est suo loco
retractanda, quid de peccato primorū paren-
tū, qui duo soli fuerunt, generis humani cō-
traxerit vniuersa conspersio. Nihil tñ talium
meritorū habere potuisse hominē antequam
de terrā puluere factus esset, ante quā suō tpe
viueret, nulla q̄ est. Sicut n. Esau & Jacob,
quos nondū natos dixit Apostolus nihil egis-
se boni aut mali, non possemus dicere traxis-
se aliquid meriti de parentib. si nec ipsi parē-
tes egissent aliquid boni aut mali: nec genus
humanū peccasse in Adā, si ipse non peccas-
set Adam, nō aut̄ peccasset Adā, nisi iam suo
tpe viueret, quo posset viuere sue bene sue
male: ita frustra pētū eius, seu recte factum
requiritur, cū adhuc in reb. simul creatis cau-
sāliter conditus, nec vita propria iā uiuebat,
nec in parentib. sic uiuentibus erat. In illa n.
prima conditōne mundi, cū Deus omnia sim-
ul creavit, homo factus est qui esset futu-
rus, ratio creandi hominis, non actio creati.
Sed h̄c aliter in verbo Dei, vbi ista non fa-
cta, sed æterna sunt. Aliter in elementis mun-
dī modis di, vbi omnia simul facta futura sunt. Aliter
conditōe. in rebus, quā secundū causas simul creatas,
Cap. 10. non iam simul, sed suo quęq; tpe creantur:
in quib. Adam iam formatus ex limo, & Dei
flatu animatus, sicut fēnū exortum. Aliter in
seminib; in quib. rursus quasi primordia-
les causā repetuntur: de rebus ducte quā se-
cundū causas quas primū condidit extiterāt,
velut herba ex terra, iemen ex herba. In quib.
omnibus ea iā facta modos & actus sui tem-
poris acceperunt, quā ex occultis atq; inuisi-
bilib; rationib; quā in creatura causaliter
latent in manifestas formas naturasq; prodie-
runt. Sicut herba exorta super terrā, & homo
factus in animā uiuam, & cetera h̄mōi, siue
fructū & cetera siue animalia, ad illā operationem
Dei pertinentia q̄. vſq; nunc operatur. Sed et̄
ista lēcū gerunt tanquam iterū seipsa inuisi-
bilitē in occulta quadā vigenerandi, q̄ ex-
traxerunt de illis primordijs causarū stirarū,
in quib creatō mundo cū factus est dies, an-
tequā in manifestā speciē sui generis exori-
rent, inserta sunt. Si n. prima illa opera Dei, *Inchoa-*
cū simul omnia creavit, in suo modo perse-
cta nō esset, ea proculdubio post adderetur, & perse-
quā illis perficiendis desuissent: vt quedam *Elio. c. 11*
vniuersitatis perfectio ex vtrisq; cōstatet fin-
gulis quasi semis: velut aliquius totius partes
essent, qnarū coniunctione ipsum totū cuius
partes fuerant, cōpleretur. Rursus si ita essent
illa perfecta, sicut perficiuntur, cū suis queq;
tpibus in manifestas formas actusq; procreā-
tur: profecto aut nihil ex eis postea per tpa
fieret: aut hoc fieret q̄ ex istis quā suo queq;
iam tpe oriuntur, Deus non cessat operari.
Nunc aut̄ quia iam consummata quodāmo-
do, & quodāmodo inchoata sunt, ea ipsa q̄
consequentibus euoluenda temporibus pri-
mitus Deus omnia simul creavit cū faceret
mundum: consummata quidem, qñ nihil ha-
bent illa in naturis proprijs quibus suorum
temporū cursus agunt, & non in istis causaliter
factum sit: inchoata vero, qñ quedā erat
quasi semina futurorum, per seculi tractum
ex occulto in manifestū locis congruis exe-
renda: ipsius ēt scripturā verba satis ad hoc
admonendum insigniter uigent, si quis in eis
euigileat. Nā & cōlūmmata ea dicit&c inchoa-
ta: Nisi n. consummata essent, non scriptum *Gen. 2.*
esset. Et consummata sunt celum & terra, &
omnis cōpositio. illorum: & consummavit
Deus in die sexto omnia opera sua quā fe-
cit: & requieuit Deus in die septimo ab om-
nib. operib. suis quā fecit: & benedixit Deus
diem septimū, & sanctificauit eum. Rursusq;
nisi inchoata essent, non ita sequeretur, quia
illa die requieuit ab omnibus operibus suis,
que inchoauit Deus sacere. Hic igitur si quis
inquirat, quō consummavit, & quō inchoauit,
neq; n. alia cōsummavit, alia inchoauit,
sed eadem ipsa utiq; à quibus in die septimo
requieuit: ex ijs quę supra diximus clarū est.
Consummasset quippe ista intelligimus. Deū

DE GENESI AD LITERAM

Cum creauit omnia simul, ita perfecte ut nihil ei adhuc in ordine temporum creandū esset, q̄ non hic ab eo iā in ordine causarū creatū esset. Inchoasse autem, vt q̄ hic p̄fixerat causis, post impleret effectis. Proinde formauit Deus hominē puluerē terrę, vel limū terrę, hoc est de puluere vel limo terre: & inspirauit sive insufflauit in eius faciē spiritū vitę, & factus

Aest homo in animā viuā. Non tunc p̄destinatus, hoc n. ante seculū in p̄scientia creatoris: neq; tunc causaliter vel cōsummate inchoatus, vel inchoate cōsummatus, hoc n. à seculo in rationib. primordialibus, cū simul omnia crearentur: sed creatus in tpe suo, visibiliter in corpore, inuisibiliter in anima, constans ex anima & corpore. Iā ergo videamus quō eū fecerit Deus, primū de terra corpus eius, post ēt de anima videbimus si quid valebimus. Quod n. manibus corporalibus Deus de limo finixerit hominē, nimirū puerilis cogitatio est, ita vt si hoc scriptura dixisset, magis eum qui scripsit translato verbo vsum crede re deberemus, q̄ Deū talib. membrorū linimentis determinatū, qualia videmus in corporibus nostris. Dic̄tū est. n. Manus tua gē-

Psal. 43. tes disperdidit, Et eduxisti populum tuum in manu forti & brachio excuso: Sed pro potestate & virtute Dei positi huīus membra nomē, quis v̄sque adeo desipit vt non intelligat? Nec illud audiendū est, q̄ non nulli putat, ideo p̄cipiū Dei opus esse hominē, quia cetera dixit & facta sunt, hunc autē ipse fecit: sed ideo potius, quia hunc ad imaginē suam fecit. Nā illa quā dixit & facta sunt, ideo scriptū est, quia per verbū eius facta sunt, sicut per hominē hominib. dic̄i potuit verbis q̄ temporaliter cogitantur & voce proferunt. Non sic autē loquitur Deus, nisi cum per corporalē creaturā loquitur, sicut Abraham, sicut Moysi, sicut per nubem de filio suo. Ante vero omnē creaturā, vt esset ipsa creatura, eo verbo dictum est, q̄ in principio erat Deus apud Deū: & quia oīa per ipsum facta sunt,

B & fine ipso factum est nihil, vtique & homo per ipsum factus est. Certe n. celum verbo fecit, quia dixit & factum est. Scriptum est tñ, Et opera manus tuarum sunt celi. Et de hoc modo quasi fundo mundi scriptum est, Qm̄ ipsius est mare & ipse fecit illud, & aridā manus eius finixerunt. Nō igitur hoc in honore hominis deputetur, velut cetera Deus dixe-

tit, & facta sint, hunc autē ipse fecerit: aut verbo cetera, hunc autē manib. fecerit: Sed hoc excellit in homine, quia Deus ad imaginem suā hominē fecit, pp̄ hoc q̄ ei dedit mentem intellectualē qua p̄st̄at pecoribus, vnde iā superiore loco differuimus. In quo honore positus, si non intellexerit vt bene agat, eisdē ipsis pecoribus quibus pralatus est cōparabitur. Sic etenim scriptum est, Homo in honore positus non intellexit, cōparatus est pecoribus infensatis, & similis factus est eis. Nā & pecora Deus fecit, sed non ad imaginem suā. Nec dicendū est, hominem ipse fecit, pecora vero iussit & facta sunt: & hunc n. & illa per verbum suum fecit per q̄ facta sunt omnia. Sed quia idem verbum & sapientia & virtus eius est, dī & manus eius non visibile membrū sed faciendi potētia. Nam & eadem scriptura qua dicit, q̄ Deus hominem de limo terrę finixerit, dicit ēt q̄ bestias agri de terra finixerit, qn̄ eas cū volatilibus coeli ad Adam adduxit, vt videret quid ea vocaret. Sic n. scriptum est, Et finxit Deus adhuc de terra omnes bestias. Sic n. & hominem de terra & bestias de terra ipse formauit, quid habet homo excellentius in hac re, nisi q̄ ipse ad imaginem Dei creatus est? Nec tñ hoc secundū corpus, sed secundū intellectum mentis, de quo post loquemur. Quāquam in ipso corpore habeat quādam proprietatem qua hoc indicet, quod erecta statura factus est, vt hoc ipso admoneretur, non sibi terrena esse sectanda velut pecora, quorum voluntas omnis ex terra est, vnde in alium cuncta pecora prona atque postrata sunt. Congruit ergo & corpus eiusdem anima rationali, non secundū linimenta figuraq; membrorum, sed potius secundū id q̄ in cœlū erectum est, ad intuenda quæ in corpore ipsius mundi superna sunt: sicut anima rationalis in ea debet erigi, quæ in spiritualibus natura maxime excellunt, vt quæ sursum sunt, sapiat, non quæ super terram. Sed quō fecit eū

D Deus de limo terrę, vtrum repente in ætate perfecta, hoc est virili atq; iuuenili, an sicut nūc v̄sque format in vteris matrum? Neq; n. alius hæc facit q̄ ille qui dixit, Priusquam te formarem in vtero nouite: vt illud tantum proprium habuerit Adam, quod non ex parentibus natus est, sed factus ex terra: eo tamen modo vt in hoc perficiēdo, & per ex-

C
Psal. 48.

Gen. 2.

Iean. 2.

Exo. 10.

2. sen. di.
16. c. quo
circa.

D

Colos. 3.
Qua eti
te ausia
tura con
ditus fue
rit Adā.

Cap. 13.

Cap. 18.

vid

ma

me

spa

F

mo

su

i

for

din

fact

mu

solt

nia

cur

tum

ta

re

te

tes augendo hi temporū numeri completere-

^{2. sen. di.} tur, quos nature humani generis attributos
17. c. fo- videmus. An potius hoc nō est requirendū?

let. Vtrūlibet enim fecerit, hoc fecit quod Deū

Hierec. I. & omnipo:tentē & sapientē posse ac facere

cōgruebat. Ita n certas temporū leges gene-

ribus qualitatibusq; rerū in manifestū ex ab-

dō producēdīs attribuit, vt eius voluntas sit

E super omnia. Potentia quippe sua numeros

creature dedit, nō ipsam potentiam eiusdē nu-

meris alligauit: Nā spūs eius ita fac iēdo mū

do superferebatur, vt & facto superferatur,

nō corporalibus locis, sed excellentia pote-

statis. Quis nescit aquā cōcreatā terrę, cū

ad radices vritis venerit, duci in saginā ligni

illus: atq; in eo sumere qualitatē qua in vuā

procedat paulatim erūpētē, atq; in ea gran-

descente, vinū fiat maturūq; dulcescat, quod

adhuc feruescat expresū, & quadā vetustate

firmatū, ad vsum bibendi vtilius iucundiusq;

perueniat? Num ideo dñs lignū quāfuit aut

terrā, aut has tēporū moras, cū aquam miro

compendio cōvertit in vinū, & tale vinū qđ

ebrius ēt conuiua laudaret? Nunquid adiuto

rio tēporis eguit cōditor temporis. Nonne

certis dierū numeris suo cuiq; generi accō-

modatis, omnis natura serpentū coalescit,

Evo. 10. formatur, nascitur, roboratur? Nū expectati

sunt hi dies, vt in draconē virga conuertere

tur de manu Moysi & Aaron? Nec ista cum

fiunt contra naturā fiunt, nisi nobis quibus

alter naturae cursus innotuit, nō autē Deo,

cui hoc est natura quod fecit. Quārī autē me

rito potest, causales illæ rationes quas mun-

do indidit, cū primū simul omnia creavit,

quomodo sint institutæ; Vtrū vt quēadmodū

Rationes causales creaturis inditæ.

Cap. 14. Ecc. 18. videmus, cūcta nascentia vel fruticū vel ani-

maliū in suis conformatiōnib; atq; incre-

mentis, sua pro diuersitate generum diuersa

spatia peragerent tēporum? An vt quemad-

F modū creditur factus Adā siue vlo progres-

su incrementorum virili ætate continuo con-

formarentur? Sed cur non vtrungq; illas cre-

dimus habuisse, vt hoc ex eis futurū esset q;

factori placuisse? Si enim illo modo dixerim-

us, incipiet contra ipsas factū videri, non

solum etiam illud de aqua vinum: sed & om-

nia miracula, que contra naturae vistatum

cursum fiunt. Si autem isto modo: * mul-

tuum erit absurdius ipsas istas quotidianas na-

turæ formas & species contra illas prima

rias omnium nascentium causales rationes:

suorum temporū peragere spatia. Restat ergo ad vtrungq; modū habiles creature sīnt,

sive ad istū quo vītatiſſime temporalia trāſ-

currunt, sive ad istū quo rata mirabilia sīnt,

sicut Deo facere placuerit quod tēpori con-

gruat. Verūtamen sic factus est hōmo, quēad

modū illę primā cauſe habēant ut fieret

primus hō, quē non ex parentibus nasci qui

nulli p̄cesserant, sed de limo formare o-

portebat secundū causalem rationē in qua

primitus factus erat. Nam si aliter factus est,

non eū Deus in illorū sex dierū operibus fe-

cerat: in quibus cū dicunt factus ipsam cau-

ſam vtiq; fecerat Deus * qua suo tpe hō fu-

al l. que.

2. sen. di.

Qūo fa-
ctus pri-
mus hō-
mo. c. 15.

2. sen. di.

18. c. sed queritur

ad l. illo.

cauſas species, producens inchoata pp perfe-

ctionem causaliū rationum, & inchoauerat

rationes causales fiendorū mūdo imprimēs

cosummandā propter ordinem temporū.

Si ergo in illis primis rerum causis quas mū-

do primitus creator inseruit, non tantum

posuit, quōd de limo formaturus erat ho-

minem, sed etiam quemadmodum forma-

turus, vtrum sicut in matris vtero, an in for-

ma iuu enili, proculdubio sic fecit vt illę p-

fixerat. Neq; enim contra dispositionē suam

fecerat. Si autem vim tantum ibi posuit pos-

sibilitatis, vt homo fieret quoquo modo, vt

& sic posset, idest, vt ideo quoque ibi esset,

quia sic & sic posset; vnu autem ipsum mo-

dū quo erat facturus in sua voluntate ser-

uauit, cum mūdi constitutionem contexuit;

manifestum est etiam sic non factum esse ho-

minem contra quod erat in illa prima con-

ditione causarū: quia ibi erat etiam sic fieri

posse: quānq; non ibi erat ita in conditio-

ne creaturæ, sed in placito creatoris, cuius

voluntas rerum necessitas est. Nā & nos pro

captu infirmitatis humanae iam in ipsis rebus

tpe exortis possumus noscere, quid in cuius

quā natura sit quā experimento percepimus

sed vtrū etiā futurum sit ignoramus. Et quip-

pe in natura huius, verbi gratia, iuuenis vele-

nescat, sed vtrū hoc ēt sit in Dei voluntate,

neficius. Sed nec in natura esset, nisi in Dei

volutate prius suisset, qui cōdidit oīa, & vti-

que occultā ratio est senectutis in corpore

iuuenili, vel iuuentutis in corpore puerili.

Neq; enim oculis cernitur sicut ipsa in pue-

Aug. Tomus tertius. B b 3 ro

DE GENESI AD LITERAM

ro pueritia, sicut iuuētus in iuuene: sed alia
 a.l. ratiō quādā latens, * quo educant in prōptū numeri
 a.l. que. occulti, vel iuuētus à pueritia, vel senectu-
 tis à iuuētute. Occulta est ergo ista rō qua fit
 vt hoc esse possit, sed oculis, menti aut nō est
 occulta, vtrū aut hoc ēt necesse sit, omnino
 nescimus. Et illam quidē qua fit vt esse pos-
 sit, in natura ipsius corporis nouimus: illam
 I vero qua fit vt necesse sit, manifestum est il-
 lic non esse. Sed fortassis in mūdo est, vt ne-
 cesse sit istum hominem senescere. Si autem
 Cap. 17. nec in mundo est, in Deo est, hoc autē neces-
 sario futurū est quod ille vult, & ea vere futu-
 ra sunt, q̄ ille presciuit. Nam multa sc̄d in in-
 feriores causas futura sunt, sicut ibi sunt: sed
 si ita sunt, & in pr̄scientia Dei vera futura
 sunt. Si aut̄ ibi aliter sunt potius futura sunt,
 sicut ibi sunt, vbi qui pr̄scit falli nō pōt. Nā
 futura dī senectus in iuuene, sed tñ futura nō
 est, si ante moriturus est: hoc autē ita erit si-
 cut se habēt alię cause, siue in mundo cōtex-
 tæ, siue in Dei pr̄scientia reserat. Nā secū-
 dū quādā futurorū causas moriturus era-
 Ezechias, cui Deus addidit q̄ndecim annos
 ad vitā, id vtiq; faciens q̄ ante constitutionē
 mundi se facturū esse pr̄sciebat, & in sua vo-
 luntate seruabat. Non ergo id fecit quod fu-
 turum non erat: hoc enim magis erat futurū
 quod se facturū esse pr̄sciebat. Nec tamē
 illi anni additi recte dicerētur, nisi * aliiquid
 adderetur, quod se aliter i alijs causis habue-
 rit: secundum alias igitur causas inferio-
 res iā vitā finierat: secundum illas autē, qua-
 sunt in voluntate & pr̄scientia Dei, qui ex
 exteritate nouerat qd illo tpe facturus erat
 & hoc vere futurū erat, tūc erat finitus vi-
 tā qñ finiuī vitā. Quia & si orāti concessum
 est, etiā sic eū oraturū vt tali orationi conce-
 di oportet, ille vtiq; pr̄sciebat, cuius pr̄s-
 cientia falli non poterat: & ideo quod pr̄s-
 ciebat, necessario futurū erat. Quapropter
 si omniū futurorū cause mundo sunt insitæ,
 Al. lett. Voluntas cum ille factus est dies quando Deus crea-
 uit omnia simul, nō aliter Adā factus est: eū
 Dei cau- de limo terræ formatus est, sicut credibilis
 faverunt, iā perfecta utilitatis, quam erat in illis cau-
 sis, vbi Deus hominē in sex dierum operibus
 fecit. Ibi enim erat nō solū vt ita fieri posset
 verum etiam vt ita eum fieri necesse esset. Tā
 enim non fecit Deus contra causam quā sine
 dūbio volens pr̄stituit, q̄ cōtrā voluntatem
 suam non fecit. Si autem nō omnes causas in
 creatura primitus cōdita pr̄fixit, sed aliquas
 in sua voluntate seruavit, non sunt quidē il-
 lae quas in sua voluntate seruavit, ex istarum
 quas creauit necessitate pendent. Non tñ
 possunt esse contrarie quas in sua voluntate
 seruavit illis quas in sua voluntate * instituit.
 Quia Dei voluntas nō pōt sibi esse cōtraria.
 Istas ergo sic condidit, vt ex illis esse illud cu-
 ius causa sunt possit, sed non necesse sit: illas
 aut̄ sic abscondit, vt ex eis esse necesse sit hoc
 quod ex ipsis facit vt esse possit. Solet item
 qūri, vtrū animale corpus prius hominifor-
 matū fit ē limo quale nunc habemus, an spi-
 rituale quale resurgētes habebimus? Quāq. n.
 hoc in illud mutabitur seminatur. n. corpus
 animale, surget corpus spiritale tñ qui d̄ pri-
 homini factū sit: ideo disceptatur, qua si ani-
 male factū est, non hoc recipiemus quod in
 illo perdidimus, sed tanto melius, quanto ei
 spiritale animali pr̄æponendū est, qñ erimus
 cōquales angelis Dei. Sed angeli possunt alijs
 ex iustitia pr̄poni, nūq d̄ & dñs? De quo ta-
 men dīctū est? Minoralti eum paulominus
 ab angelis. Vnde, nisi propter carnis infirmi-
 tate quam sumpsit ex virgine, formam serui
 accipiens, in qua moriens nos à seruitute re-
 dimere? Sed qd hinc diutius differamus? Nō
 enim obscura est Apostoli sententia de hac
 re, qui cū voluisset adhibere testimoniu quod
 probaret esse corpus animale, non tā de suo
 vel de cuiusqā hominis corpore quod in
 pr̄senti videbatur, quā de hoc ipso scriptu-
 mē huius loco recoluit & adhibuit, dīcēs: Si
 est corpus animale, ē & spiritale. Sic etenim
 scriptū est: Factus est primus hō Adā in ani-
 mālē vivente nouissimus Adā in spiritū vi-
 uificatē. Sed non primum q̄ spiritale est, sed
 quod animale, postea spiritale: Primus hō
 de terra terrenus, secūdus homo de celo cō-
 lestis. Qualis terrenus, tales & terreni, & qua-
 lis cōlestis, tales & celestes. Et q̄uo induim⁹
 imaginē terreni, induam⁹ & imaginē eius
 qui de celo est. Quid adhoc dici pōt? Imagi-
 nē ergo cōlestis hominis nūc ex fide por-
 tamus habituri in resurrectione quod credi-
 mus, imaginē aut̄ terreni hominis ab ipso ex
 ordio humanæ generationis induimus. Hic
 occurrit alia quæstio, quomodo renoue-
 mur, si non ad hoc per Christū renouamur
 quod

a.l. con-
 firmat.
 L

Quā
 corp⁹ pri-
 mi homi-
 nis. c. 19.
 1. Co. 15.

Mat. 22.

P̄sal. 8.
 Phil. 2.

M

1. Co. 15.

Cap.
 Luc.
 1. Co.

Ibidem

Para-
 sus spi-
 talis.
 Cap. 2

Corp.
 Ade.
 Cap. 22

a.l. rece-
 pturum

quod in Adam prius eramus? Quanquam n. multa non in pristinū, sed in melius, renouētur, ab interiore tñ statu q̄ quo erant antea renouātur. Vnde ergo ille filius mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est? Vnde illi profertur stola prima si non immortalitatē recipit quā perdidit in Adā? Qūo autē perdit immortalitatē si corpus habuit animale? Neq; n. animale corpus, sed spiritale erit, cū corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatē. Non nulli his angustijs coarctati: vt & illa constet sñia qua exemplū de animali corpore hinc datū est, vt dicere ē: Factus est primus homo *ad. l. enim* *Cap. 20.* *Luc. 15.* *1. Co. 15.* *Ibidem.* Adam in animā viuentem, nouissimus Adā in spiritum viuiscante: & ista renouatio receptioq; immortalitatis, nō absurde dicatur in pristinum futura, in illud, sc̄p Adam perdidit: putauerunt prius quidē hominem suis se corporis animalis, sed dū in paradiſo constitutus est, eū fuisse mutatū, sicut nos quoq; resurrectione mutabimur. Hoc quidē liber Geneseos non cōmemorat. Sed vt possint vtraq; testimonia scripturarū consentire inter se, siue illud q̄ de animali corpore dictū est, siue illa qua de renouatione nostra pluri-ma in sanctis literis reperiuntur, hoc tanquā necessario consequi crediderūt. Sed si ita est, frustra conamur paradiſum & illas arbores earumq; fructus præter figurā significatio-nē prius accipere ad rerū gestarum proprietatem. Quis n. credat iam illius modi cibos ex arborum pomis immortalib. & spiritalib. corporibus necessarios esse potuisse? Verum tñ si ali ud non pōt inueniri, melius eligimus paradiſūm spiritualiter intelligere, q̄ vel puta-re non renouari hominē, cū toties hoc scri-ptura cōmemoret, vel eum existimare recipere, q̄ non ostenditur amisisse. Huc accedit q̄ & ipsa mors hominis, quam eū pētō com-meruisse, multa diuina testimonia colloquū tur, indicat eū sine morte futurum fuisse, nisi peccasset. Qūo ergo sine morte mortalis, aut q̄o non mortalis si corpus animale? Vnde quidam non eū mortē corporis pētō meruisse arbitrantur, sed mortē animae quam fecit iniquitas. Non credunt eū pp corpus anima-le exiturū fuisse de hoc corpore, ad requiē, s. quā nunc habent sancti, qui iam dormierūt, & in fine seculi eadē membra immortaliter pturū. recepturi: * vt videlicet mors corporis non de pētō accidisse videatur, sed naturaliter, vt animaliū ceterorū. Verū his rursus Apostolus occurrit & dicit. Corpus quidē mortuū *Rom. 3.* est pp pētō, spiritus autē vita * est pp iustitiā. *ad. l. viii.* Si autē spiritus eius qui suscitauit Christum à mortuis habitat in vobis, qui suscitauit Christum à mortuis viuiscabit & mortalia corpora vestra per inhabitantem spiritum eius in vobis. Ac per hoc mors ēt corporis de peccato est. Si ergo nō peccasset Adam, nec corpore moreretur: ideo q̄s immortale haberet & corpus. Qūo ergo immortale si animale? C Sed rursus non vident qui eius corpus in pā-*Figurate* radiso mutatū putant vt ex animali fieret lpi-*an pro-* ritale, nihil impedit si nō peccasset, vt post prie acci-paradiſi vitam si iuste obedienterq; vixisset, piedus eſe acciperet eandem corporis mutationem in *paradiſus* *Cap. 23.* vita æterna vbi iā cibis corporalib. non ege-ret. Quid ergo neceſſe est pp hoc iam cogi-figurare non proprie paradiſum intelligere, quia non posset mori corpus nisi pētō? Verū est quidē q̄ non moreretur, ēt corpore, nī si peccasset. Aperte quippe dicit Apostolus, *Corpus* corpus mortuum pp peccatum: animale tñ posset esse ante peccatū, & post vitam iusti-tiæ cū Deus vellet fieri spiritale. Qūo ergo, *inquiunt, renouari dicimur, si non hoc reci-* *animale.* *Paradi-* *Cap. 24.* *sus spiri-* *Corpus* *talis.* *Cap. 21.* *planè recipimus secun-* *de pāni.* *corporis* *dum quendam modū. Non itaque immorta-litatem spiritalis corporis recipimus quam q̄o ren-* *nondū habuit homō, sed recipimus iustitiā,* *ex qua per pētō lapsus est homo. Renouabi-* *mur ergo a vetustate peccati, non in pristinū* *corpus animale in quo fuit Adam: sed in me-* *lius, i. in corpus spiritalē, cū efficiemur aqua-* *les angelis Dei, apti cœlesti habitationi, vbi es-* *ca quæ corrumpitur non egebimus. Renoua-* *Mat. 21.* *bimur ergo spiritu mentis nostræ secundum Ephes. 2.* *imaginem eius qui creauit nos, quam peccā-* *Colos. 3.* *do Adam perdidit. Renouabimur autem etiā* *1. Co. 15.* *carnē, cum hoc corruptibile induet incorru-* *ptionem: vt sit spiritalē corpus, in quod nō-* *dum mutatus sed mutandus erat Adam, nīsi* *mortem etiam corporis animalis peccando* *meruiſſet. Deniq; non ait Apostolus, corpus* *quidē mortale pp pētō, sed corpus mor-tuum pp peccatum. Illud quippe ante pec-* *catū, & mortale secundum aliam, & immor-tale secundū alia causam dici poterat, i. morta-le, quia poterat mori, immortale quippe, qa-* *Rom. 8.* *Corpus* *item mor-tale et im-mortale.* *cap. 25.*

DE GENESI AD LITERAM

poterat non mori. Aliud est n. non posse mori, sicut quasdam naturas immortales creavit Deus: aliud est autem posse non mori, secundum quem modum primus creatus est homo immortalis: quod ei praestabatur de ligno vita, non de constitutione naturae: a quo ligno separatus est cum peccasset, ut posset mori, quod nisi peccasset posset non mori. Mortalis ergo erat conditione corporis animalis, immortalis autem beneficio conditoris. Si n. corpus animale, ut
E que mortale: quia & mori poterat, quoniam & immortale ideo, quia & non mori poterat. Neque n. immortale quod mori omnino non posset, erit nisi spiritale, quod nobis futurum in resurrectione promittitur: Ac per hoc illud animale & ob hoc mortale, quod propter iustitiam spiritale fieret: & ob hoc mortale omnimodo factum est propter peccatum, non mortale, quod & antea erat, sed mortuum, quod posset non fieri si homo non peccasset. Quo ergo corpus nostrum dicit Apostolus mortuum cum adhuc de viuentibus loqueatur, nisi quia iam ipsa conditio moriendi ex parentum habet in prole. Animale est n.
Corpus Ad. & nostrum diuersa.
Cap. 26. & hoc corpus sicut & primi hominis fuit, sed hoc iam in ipso animalis genere multo est deterius, habet n. necessitatē moriendi quod illud non habuit. Quamvis n. restabat adhuc ut immutaretur & spiritale factum plenam immortalitatem perciperet, ubi cibo corruptibili non egeret: tamen si iuste viueret homo, & in spiritu le habitudine corporis eius mutaretur, non iret in mortem. In nobis autem est iuste viuentibus corpus moritum est, propter quam necessitatē ex illius primi hominis peccato venientem, non mortale, sed mortuum corpus nostrum dixit
I. Co. 15. Apostolus, quia oes in Adam morimur. Itē
Ephes. 4. dicit, Sicut est veritas in Iesu deponere nos secundum priorē conuersationē hominē veterē eū qui corrupitur secundum concupiscentias deceptionis, hoc est, factus Adam per peccatum. Vide ergo quid sequatur: Renouamini autem spiritu mentis vestrae, & induite nouū hominem qui secundum Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis: Ecce quod perdidit Adam per peccatum. In hoc ergo renouamur secundum id quod amisit Adam, id est secundum spiritum mentis nostrae. Secundum autem corpus quod seminatur animale, & resurgit spiritale, in melius renewabimur, quod nondum fuit in Adam. Dicit item Apostolus, Expoliante vos veterē hominem cum actib. suis, induite nouū qui renouatur in agnitionē Dei secundum imaginē eius qui creauit eū. Hanc imaginem in spiritu meo impressam perdidit Adam per peccatum, quod recipimus per gratiam iustitiae, non spiritale atque immortale corpus in quo ille nondum fuit, & in quo erunt oes sancti resurgentēs a mortuis. Hoc n. primū est illius meriti quod amisit Proinde illa stola prima, aut ipsa iustitia est, unde lapsus est: aut si indumentū corporalis immortalitatis significet, et hanc ille Gsie amisit, cum propter peccatum ad eā pertuerire non potuit. Dicitur & amississe vxorem & amississe honorē, qui speratum non accepit illo a quo sperabat offensio. Secundum hanc ergo suam corpus animale habuit Adam, non tamen ante paradisum, sed et in paradiſo constitutus: quoniam in interiori hoīe fuerit spiritalis, secundum imaginē eius qui creauit eum: quod amisit peccando, meruitque et corporis mortē, qui non peccando mereretur & in corpus spirituale commutationem. Nam si & interius animaliter vixit, non possumus dici ad hoc ipsum renouari. Quibus n. dicitur, Renouamini spiritu mentis vestrae: hoc eis dicitur ut spiritales fiant. Quod si ille nec ipsa mente fuit, quoniam nos renouamur ad id quod nunquam fuit? Apostoli autem & omnes iusti animaliter utique corpus habebant, sed tamen spiritualiter intus viuebant renouati, si in agnitionē Dei secundum imaginē eius qui creauit eos: non ideo tamen peccare non poterant si consentirent iniquitatē. Nam & spiritales posse cadere in tentatione peccati, ostendit Apostolus ubi ait, Fratres, si preoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos quod spiritus eius, instruite hemini in spiritu lenitatis, intendens teipsum ne & tu tenteris. Hoc dixi ne cuiquam impossibile videatur quod peccauit Adam, si spiritalis erat mente, quoniam animalis esset corpore. Quae cum ita sint, nihil tamen adhuc præponere confirmamus, sed expectamus potius, utrum et cetera scriptura hunc intellectum non impedit. Sequitur n. quod de anima valde difficultis, in qua multi laboraverunt, nobisque ubi laboremus reliquerunt. Siue n. quia non omnium omnia legere potui, quod de hac re secundum scripturam nostram veritatē ad aliquid liquidū minimeque dubium pertuerent: siue quia tanta questione est, ut et qui eam veraciter soluant, non facile intelligantur a talibus, qualis ipse sum: fateor neminem adhuc mihi persuassisse, quod sic habeam
**Stola da-
z. Ad. &
Cap. 27.**
**De pani-
di. 2. cap.
quo. reno-
mari.**

beam de anima, vt nihil amplius querendum putem: Vtrum aut nunc certum aliquid innatur sim, & iam definiturus, ignoro. Quod aut potuero, si conatum meum dñis adiuuit, sequenti volumine explicare conabor.

I D A V R E L I I A V G V S T I N I
de Genesi ad literam.

LIBER SEPTIMVS.

*Quæstio
de anima
Cap. 1.*



Tinxit Deus hominem puluerem de terra, & flauit in facie eius flatu vita, & factus est homo in anima viuentē. Hęc verba scripture nobis & in principio superioris libri consideranda proposuimus, & de ipso homine facto, maximeq; de eius corpore quātum satis duximus, q̄ le cūdum scripturas visum est differuimus. Sed quia de anima humana nō parua quæstio est, ad hunc eam librum differendā putauimus, nescientes quantū nos dñs adiuturus esset, recte loqui cupidos, illud tñ scientes nisi quantum ipse adiuuaret, recte nō esse locuturos. Recte est aut veraciter atq; congruenter, nihil audacter resellēdo nihil temere affirmādo, dum adhuc dubiū est, verū falsumve sit, siue fidei siue scientiæ Christianæ: q̄ autē dōceri potest, vel rerum ratione apertiissima, vel scripturarum autoritate certissima, sine cunctatione afferendo. Ac primū illud videamus q̄ scriptum est, Flauit vel sufflauit in facie eius flatum vitæ. Nonnulli n. codices habent, spirauit vel inspirauit in facie eius. Sed cum Græci habeant ἐπεύοντες, non dubitatur flauit vel sufflauit esse dicendū. Querebamus verbū in aut in superiori sermone de manibus Dei, spirauit. cum homo de limo formatus cogitaretur. Quid ergo nunc dicendum est in eo q̄ scriptum est, sufflauit Deus, nisi quia sicut non manibus corporeis finxit, ita nec fauibus laibisq; sufflauit? Verumtā hoc verbo scriptura in questione difficillima plurimum nos quantum opinor adiuuat. Nam cū quidam ex hoc verbo crediderint aliquid esse animā de ipsa substantia Dei, i.eiudicetur natura cuius ille est, hoc ideo putantes quia cū homo sufflat, aliquid de seipso ejicit in flatu: hinc potius admonendi sumus hanc inlinicam fidei catholicę reprobare sīnam. Nos n. credimus

Dei naturam atq; substantiam quæ in Trinitate creditur à multis, intelligitur à paucis, omnino esse incōmutabilem. Porro aut animæ naturam vel in deterius vel in melius cōmutari posse quis ambigit? Ac per hoc sacra-

L

lega opinio est, cā, & Deum credere vnius esse substantiæ. Quid n. hoc modo aliud q̄ & ille cōmutabilis creditur? Credendum itaq; est & intelligendum, neq; vlo modo dubitandū, q̄ recta fides habet, animam sic esse à Deo tanquam rem quā fecerit, nō tanquam de natura cuius est ipse, siue genererit, siue quoquo modo protulerit. Et quō inquit in scriptum est, Sufflauit in facie eius, & factus est homo in anima viuam, si non anima Dei pars est vel Dei omnino substantia? Imo vero ex hoc verbo satis appetat ita non esse, cū enim homo sufflat, anima vtiq; ipsa subiacet sibi naturam corporis mouet, & de illa, non de seipso flatum facit. Nisi illi forte tam tardi sunt, vt nesciant isto reciproco halitu quē de hoc aere circunfuso ducimus & redimus, fieri et flatum cū volūtate sufflamus. Quod si et non ex hoc aere qui forinsecus adiacet accepto & reddito, sed ex ipsius nostri corporis natura qua constat, sufflādo aliquid ejiceremus, non est eadem natura corporis & animæ, q̄ & ipsi vtiq; consentiunt. Quapropter et sic aliud est animæ substantia quæ corpus regit & mouet, aliud flatus quē regendo vel mouendo facit de corpore sibi subditō, non de seipso cui corpus est subditum. Cum itaq; longe quidem incōparabili modo, sed tñ anima regat subditū corpus, & Deus subditā creaturam, cur non potius intelligat de subiecta sibi creature fecisse Deus animā in eo q̄ sufflasse dictus sit: qñquidem ipsa anima quāuis corpori suo non ita dñeatur vt Deus vniuersitati quam condidit, tamē eius * motu non de sua substantia flatum facit? Possemus quidem dicere nec ipsum Dei flatum esse animā hominis, sed Deum sufflādo fecisse animam in homine. Sed ne putemur meliora quæ fecit verbo, q̄ p̄fecit flatu, quia & in nobis melius est verbum, q̄ flatus: nihil est interim secundū supradictam rationem, cur animā ipsam Dei flatū dicere dubitemus, dū intelligat non esse Dei natura atq; substantia, sed hoc ipsum esse sufflare q̄ est flatum facere, hoc est animā facere. Cui sīnē congruit, q̄ per Esaiam dicit Deus, Spiritus enim

All. in-

tu.

M

2 sen d.

17. c. 2.

DE GENESI AD LITERAM

enim à me procedet, & flatum omnem ego
Ez. 57. feci. Nā non quilibet flatū corporeum dicere, sequentia docent. Cum n. dixisset, omnem flatum ego feci: & propter p̄ctm, inquit pusillum quid contristau eū & percussi eū.
Quid ergo dicit flatum nisi animā, quæ propter p̄ctm percussa & contristata est? Quid igitur est, omnem flatū ego feci: nisi omnem animam ego feci? Si ergo Deum diceremus tanquā corporei mundi huius animam, cui mundus ip se esset tanquā corpus ipsius animantis, recte non eū diceremus sufflando fecisse animā hominis, nisi corporeā de isto aere subiacente sibi ex corpore suo: non tñ q̄ fecisset deditsetq; sufflando, de seipso dedisse putare deberemus, sed ita de sibi subiecto aere corporis sui, sicut anima de hmōi re similiter adiacēt sibi, hoc est de corpore, nō de seipso flatum facit. Nunc vero quia non tantummodo mundi corpus Deo esse subditū dicimus, sed illū esse supra omnē creaturam sive corporalem sive spiritalem, nec de seipso nec de corporeis elementis credendus est An anima ex nihilo. c. 5. animā fecisse sufflando. Vtrū autem ex eo q̄ omnino non erat, i. ex nihilo: an ex aliqua re quæ iam ab illo facta spiritualiter erat, sed aīā nondum erat, merito quæ ri potest. Si n. Deū adhuc aliquid ex nihilo creare nō credimus, posteaquam creavit omnia simul, & ob hoc consummatis omnibus operibus requieuisse credimus, quæ inchoauit facere, vt quicquid deinde faceret, ex his faceret, nō video quæ admodum intelligamus adhuc eum ex nihilo animas facere. An dicendum est eū in illis quidem operib. primorum sex dierum fecisse illum diem occultum, ac si hoc potius credi oportet spiritalem atq; intellectualem naturam, s. unitatis angelicæ, & mundi, i. cœlum & terrā: atque in illis iā extantibus naturis rationes creasse futuraram aliarum naturalium, non ipsas naturas: alioquin si iam ibi creatæ essent sicut erant futuræ, non adhuc essent futuræ? Quod si ita est, nondum erat in conditis rebus anima humana vlla natura, & tunc esse cepit cū eam Deus sufflando fecit atque indidit homini. Sed non ideo quæstio sublata est, qua queritur adhuc, vtrum eam naturā quæ anima dī & antea non erat, ex nihilo creauerit tanquā ipse flatus eius non ex aliqua substantia subiecte factus sit, sicut de flaci dicebamus quem facit anima de corpo
re suo, sed omnino ex nihilo tunc factus sit flatus cū Deus flare voluit, idemq; flatus hominis anima factus sit. An vero iam erat aliquid spiritale, quāuis hoc quicquid erat, nondum anima natura erat, atque ex hoc factus sit flatus Dei * quæ natura esset anima, sicut nec corporis humani natura iam erat, antequā Deus eam de limo terræ vel puluere formasset? Non n. caro humana erat puluis aut limus, sed iñ aliquid erat vnde illa fieret quæ nondū erat. Num ergo credibile est in primis illis sex dierū operib. Deum condidisse, non solum futuri corporis humani causalem rationē, verumē materiem de qua fieret, i. terram de cuius limo vel puluere fingeretur: *An materia illa utra fieret beata.* *Cap. 8.*
An anima aīā talis fuit: rit. anima aut solam ibi condidisse rationem secundum quam fieret, non etiam quandā profuso genere materiam de qua fieret? Si enim quiddam incommutabile esset anima, nullo modo eius quasi materiem querere debemus. Nunc autem mutabilitas eius satis indicat eam interim vitijs atque fallacij deformem reddi, formari autem virtutibus veritatisq; doctrina: sed in sua iam natura qua est anima, sicut etiam caro in sua natura qua iā caro est, & salute decoratur, & morbis vulneribusq; foedatur. Sed sicut hæc excepto q̄ iam caro est, in qua natura vel proficit vt pulchra, vel deficit vt deformis sit, habuit ēt materiem, i. terram, de qua fieret, vt omnino caro esset: sic fortasse potuit & anima antequā ea ipsa natura fieret quæ anima dicitur, cuius vel pulchritudo virtus, vel deformitas vitiū est, habere aliquam materiam pro suo genere spiritalem, quæ nondum esset anima sicut terra de qua caro facta est, iam erat aliquid, quāuis non erat caro. Sed enim iam terra implebat mūdi infimā partem, antequam de illa corpus hominis fieret, conferens vniuerso totum suum: vt ēt si nulla ex ea caro fieret animantis cuiusquam specie tñ sua mūdi fabricam molem q̄ cōpleret, secundum quam dī mundus cœlum & terra. At vero illa spiritalis materies si fuit vlla vnde anima fieret, vel si est vlla vnde anima fiunt, quid ipsa est, quod nomen, quam speciem, quem vsum in rebus conditis tenet? Viuit an non? Si viuit, quid agit? quid consert vniuersitatis effectib. Beatamne vitam gerit, an miseram, an neutram? Viuiscat aliquid, an ab hoc etiā onere vacat, & in quodā secreto vniuersitatis otiofa
An corporis fuerit materia illius an die. c. g.
Qualis materia illius an me. c. 7.

al. 1. naturae. **al. Laïæ.** **An materiæ illæ sui.** **Cap. 8.** **An corporis fuerit materia eius. c.g.**

Si requiescit, sine vigili sensu motuq; vitali? Si n. nulla prorsus adhuc vita erat, q[uo]d esset vita futura quæ dicitur incorporea nec viua materies? Aut falsum est, aut nimis latet. Si autem iã viuebat nec beate, nec misere: quod rōnalis erat? Quod si tunc rōnalis facta est, cum ex illa materie* natura humana* animæ facta est, irrationalis ergo vita materies erat animæ rationalis, i.e. humana? Quid ergo inter illum pecorisq; distabat? An rationalis erat iã possibilitate, nondū facultate? Si enim videamus infantilem animam, iam vtiq; hominis animam, non dū cœpisse vti ratione, & tamen eā rationalē iam dicimus, cur nō credatur sic in illa materie de qua facta est anima, quietum fuisse motu etiā sentiendi, sicut in ista infantilli que certe anima est hominis quietus est adhuc motus ratiocinandi. Nā si iam beata erat vita de qua facta est hoīs anima, determinata ergo facta est: & ideo non iam illa materies huius, sed illius ista defluxio est. Nā materies aliqua cū formatur p[ro]sternit à Deo, in melius sine dubitatione formatur. Sed etiā si cuiusq[ue] in aliqua beatitudine facta à Deo vita defluxio anima humana posset intelligi, nec sic credenda erat esse cœpisse in aliquo actu meritorū suorum, nisi ex quo propriā cœpli agere vitā, dū anima facta est animans carnē & eius sensibus velut nuncijs vtiens atque in seipso se viuere sentiens sua voluntate intellectu, memoria. Si n. est aliquid vnde ista defluxionē formatæ carni Deus inspiraret tāquā sufflando animam faciens, idemq; beatū est, nullo modo mouetur, aut mutat, aut amittit aliquid cū hoc ab eo defluit unde anima sit. Nō est enim corpus vt tanquam exhalando minuatur. Si autem anima irrationalis, materies est quodammodo de qua fit anima rationalis, id est humana, rursus queritur ēt ipsa irrationalis vnde fiat, quia & ipsam non facit nisi creator omnium naturarū. An illa de materie corporali? Cur nō ergo & ista? Nisi forte quod velut gradatim fieri concegitur, compendio posse Deū facere quisq; negabit. Proinde quilibet adhibeatū interpositio, si corpus est materies animæ irrationalis, & anima irrationalis est materies animæ rationalis, proculdubio corpus est materies animæ rōnalis. Quod neminem vñquā scio aulum esse sentire, nisi qui & ipsam animam non nisi in genere alicuius corporis ponit.

Deinde cauedū est, ne quādā translatio aīg
fieri a pecore in hominē posse credāt, q̄ ve-
ritati fidei catholicæ omnino contrariū est,
si concesserimus irrationalē animam velut
materiā subiacere, vnde rationalis aīa fiat.
Sic n̄ fieri, vt si h̄c ī melius cōmutata fuerit
hominis, illa quoq; in deterius cōmutata sit
pecoris. De quo ludibrio quorundā Philo-
sophorū etiā eorū posteri erubuerunt, nec
eos hoc sensisse, sed nō recte intellectos esse
dixerunt. Et credo ita esse, velut, si quisquā
ēt de scripturis nostris hoc sentiat vbi dictū
est, Homo in honore positus nō intellexit,
cōparatus est pecoribus insensatis, & similis
factus est eis. Aut vbi itē legitur, Ne tradide-
ris dñe bestijs animā confitentē tibi. Ne q̄.n.
omnes h̄eretici scripturas catholicas legunt
nec ob aliud sunt h̄eretici, nisi q̄ eas nō recte
intelligētes, suas opiniones cōtra earū veri-
tatē peruvicaciter afferunt. Sed quoquo mo-
do se habebat vel non habeat opinio Philo-
sophorū de reuelationibus animarū, catho-
licę tñ fidei non cōuenit credere animas pe-
corū in homines, aut hominū in pecora trās-
migrare. Fieri sanè homines vitę genere pe-
coribus similes, & ipse res humanae clamāt,
& scripture testant. Vnde est illud q̄ cōme-
moraui. Homo in honore positus nō intel-
lexit, cōparatus est iumentis insensatis, & si-
milis fact⁹ est eis. Sed ī hac vita vtq; nō post
mortem. Proinde vel talibus bestijs nolebat
in potestatē dāri animā suā qui dicebat, Ne
tradideris bestijs animā confitentē tibi. Qua-
es cauedū dñs significat, vbi dicit eos indu-
os vestitu ouīu, intus aut̄ esse lupos rapaces:
vel ipsi diabolo & angelis eius: nam & ille
dictus est & leo & draco. Quid n̄ afferunt ar-
gumenti Ph. Iosophi qui putat animas homi-
nū in pecora, vel pecorum in homines post
mortē poss̄ trāsferri? Hoc certe q̄ morū fi-
nilitudo ad id trahat, velut auaros in formi-
cas, rapaces in miluos, fūcos ac superbos in
eones, sectatores immūde uoluptatis ī lues
& si qua similia. Hęc q̄ppe afferūt, n̄ec atten-

DE GENESI AD LITERAM

milia sunt, similiora sunt tñ suo generi quā humano longeç; plus ab hominibus q̄ à pe- coribus differunt, nunquā erūt hominū aīz iste si ea quē similiora sunt trahunt. Si autem hoc argumentū falsum est, quo erit illa vera opinio, quandoquidē nihil aliud asserunt, quo etiā si non vera, saltē verisimilis habeatur. Vnde proclivius & ipse crederim, qđ etiam eorū posteri sectatores, illos homines qui hoc primitus in suis libris posuerūt, in vita potius intelligi voluisse, quadā peruersitate morū ac turpitudine homines pecorum fieri similes, ac sic quodammodo in pecora cōmutari, vt hoc dedecore obiecto, eos à cupiditatū prauitate reuocarent. Nā illa quē se rūt accidisse, vt quidē quasi recordarētur, quod in quorundā animaliū corporibus fuerint, aut falsa narrantur, aut ludificationibus dēmonū hoc in eorū animis factū est. Si n. contingit in somnijs vt fallaci memoria qua si recordetur se homo fuisse quod non fuit, aut egisse quod nō egit: quid mirū si quodā Dei iusto occultoq; iudicio, si inuntur dēmones in cordibus ēt vigilantium tale aliquid posse. Manichæi autē qui se Christianos, vel putant, vel putari volunt, in hac opinione translationis vel reuolutionis animarū eo sunt illi gētiū Philosophi, vel si qui alij vani homines hoc putant, detiores & detesta biliores, q̄ illi anima naturam à Dei natura discernūt: isti autē cum aliud nihil dicant es sa animam q̄ ipsam Dei substantiā, atq; id oī no quod Deus est, non tredipant eā tam turpiter cōmutabilem dicere, vt nullū sit herbae seu vermiculi genus, vbi eā non esse permixtā, vel quo reuolui nō posse, mirabili opinetur insania. Qui tñ si remotis ab animo suo rerū obscurissimaru questionibus, quas carnali corde versantes, necesse est vt in opinione falsas, noxias, monstrosasq; labant & p uoluantur, vñ illud firmissime teneant, qđ omni anima rationali sine ullius disputatio- nis ambigibus naturaliter & veraciter insitū est, esse omnino incōmutabilē & incorrupti bilē Deum, tota eorū milleformis fabula re pēte dilabitur: quā in suis vanis ac sacrilegis mentibus, non nisi de Dei turpissima mutabilitate sinixerunt. Non est igitur materies ani- mē humānē, nec anima irrationalis Quid est ergo vnde anima flatu Dei facta est? An cor- pus aliquod erat terrenum quidem & humili-

dū? Nullo modo. hinc enim potius caro facta est. Nunquid alius est limus q̄ terra hu- ^{re elemē} mida? Nec humore * sola anima facta credē ^{ro anima,} dā est, quasi caro de terra, & anima de aqua. ^{Cap. 12.} Nimis enim absurdū est, inde factam putare animā hominis, vnde facta est caro piscis & volucris. Ergo fortassis ex aere. Huic enim elemento etiā flatus cōpetit, sed noster, non Dei. Vnde supra diximus, hoc potuisse con- gruenter putari, si animā mundi tanquā vni^o maximī animatis Deū crederemus, vti eam flauerit de aere corporis sui, sicut flat nostra de sui. Cū vero Deū esse constet supra omne mundi corpus & supra omniē spm quē crea uit incomparabili oīno distantiā, qđ id re- cete dici potest? An forte quanto magis Deus vniuerſe suā creature p̄sens est omnipotē- tia singulari, tanto magis potuit ex aere flatū facere, quē anima hominis esset? Sed cū anima non sit corporea, quicquid autem ex mundi corporeis elemētis sit, corporeū esse necesse est, in quibus mundi elementis etiā aer iste cōnumeratur, nec si de puri illius cę lefisq; ignis elemento facta anima diceret, credi oporteret. Oē quippe corpus in omne corpus posse mutari, non defuerunt qui assererent. Corpus autē aliquod siue terrenū siue cēleste, cōverti in animā, fieri q; naturā incorpoream, nec quenquam sensisse scio, nec fides hoc habet. Deinde si non est contē ^{Medico-} nendū quod medici, non tantum dicunt ve- ^{rum sen- tientia de} rum sen- tientia probare se affirmat quanuis omnis caro terrenā soliditatē in promptu gerat, ha- ^{co- rōpore} bet tamen in se & aeris aliquid q̄ in pulmo nib. contineat, & à corde per venas quas arte rias vocat diffunditur: & ignis non solū fer- uidam qualitatē, cuius sedes in iecore & in cerebro est, verum etiam luculentā quā ve- ^{Cap. 13.} lut eliquari ac subuolare ostēdunt in excelsum celebri locū tāquā in celū corporis no stri: vnde & radij emicant oculoru, & de cuius medio velut centro quodā, non solū ad oculos, sed etiā ad sensus ceteros tenues fistulae deducuntur, ad aures .f. ad nares, ad palatū, propter audiendum, olfactiū, atque gustadū: ipsumq; tangendi sensum qui per totum corpus est, ab eodē cerebro dirigi di- cūt per medullam cērūcīs, & eam quē con- tinetur osib; quibus dorsi spina conser- tur, vt inde se tenuissimi quidam riuli, qui tangendi sensum faciunt, per cunctā mēbra diffun-

*Tr. transfor-
mationes
corporū.*

Cap. 11.

*Al. lect.
Quid de
animasen-
tia: Ma-
chens.*

*Non est
ex corpore.*

*Animam
nō esse ex
elemētis.
Cap. 14.*

*Animā
incorpo-
rea. c. 15*

*Curdicū
sit factus
est homo
in animā
vñā. c. 16*

*C. li
N. c
lo
ne*

Animam diffundant. Cū igitur his quasi nuncijs acci-
piat anima quicquid eā corporalium nō la-
tet: ipsa vero vsque adeo aliud quiddam sit,
elementis. vt cū vult intelligere, vel diuina vel Deum,
Cap. 14. vel omnino et leipsum suasq; considerare vir-

tutes, ut aliquid veri certi⁹; cōprehendat, ab
hac ipsorū quoq; oculorum luce se auertat:
eamq; ad hoc negotiū, non tm̄ nullo adiu-
mento, uerumēt nonnullo impedimēto esse
sentiens, se in obtutū mentis attollat: quō ex
B eo genere aliquid est, cū eiusdē generis sum
mum non sit, nisi lumen q; ex oculis emicat:
quo illa non adiuuat nisi ad corporeas for
mas coloresq; sentiendos: habetq; ipsa innu
merabilia lōge dissimilia cuncto generi cor
porū, que non nisi intellectu atq; ratione cō

*Animat spiciat, quo nullius carnis sensus aspirat. Qua
incorpo- pp nō est quidē humanæ animæ natura, nec
rea. c. 15 de terra, nec de aqua, nec de aere, nec d' igne
quolibet, sed tñ crassioris corporis sui mate
riam, hoc est humidā quandam terram, quæ
in carnis uersa est qualitatem, per subtiliore
naturā corporis administrat, i. per lucem &
aerē. Nullus. n. sine his duobus uel sensus in
corpore est, uel ab anima spontaneus corpo
ris motus. Sicut aut̄ prius esse debet nosse q̄
facere, ita prius est sentire q̄ mouere. Anima
ergo qm̄ res est incorporea, corpus q̄ incor
poreo vicinum est, sicuti est ignis, vel potius
lux & aer, primitus agit: & per hæc cetera q̄
crassiora sunt corporis, sicut humor & ter
ra, unde carnis corpulentia solidatur, q̄ mag
is sunt ad patiendū subdita, q̄ prædicta ad fa
ciendum. Non mihi ergo vī dictum. factus*

*Cur dicitur
sit factus
est homo
in anima
vnu. c. 16*

ciendum. Non mihi ergo vir dictum, factus est homo in animam uiuam, nisi quia sentire cepit in corpore, q̄ est animata uiuentisque carnis certissimum inditium. Nam mouentur & arbusta, non tamen ui extrinsecus impellente, ueluti cum uentis agitantur, sed illo motu quo extrinsecus agitur, quicquid ad incrementum speciemq; arboris pertinet, quo ducitur fucus in radicem, uertiturq; in ea quib. constat herbe natura uel ligni: nihil. n. horum sine interno motu. Sed iste motus non est spontaneus qualis ille qui sensu copulatur ad cor-

Cporis administrationē, sicut in omnī anima
liū genere quā uocat scriptura animā uiuā.
Nam & nobis nisi inesset ēt ille motus, nec
crescerent nostra corpora, nec ungues capil
losq; producerent. Sed si hoc solum esset in
nobis sine sensu motuq; illo spontaneo, nō

diceretur homo factus in animam uiuā. Proinde qm̄ pars cerebri anterior unde sensus omnes distribuuntur, ad frontē collocata est atq; in facie sunt ipsa uelut organa sentiendi, excepto tangendi sensu qui per totū corpus diffunditur: qui tñ ēt ipse ab eadem anteriori parte cordis & cerebri ab aliis sensibus

Parte cerebri anteriori organo sensitivo
Cap. 17.

Supra
cap. 13.
Supra

Supra
cap. I5.
Gen. 2.
In hisse

In hoc.
Tres ven-
triculi ce-
-lum.

rebri.
Cap. 13.

*Animæ
ræftan-*
a. c. 19.

motu nisi per adiutoriu[m] memorie non ualemus, ideo tres tanquam uentriculi cerebri demonstrantur. Unus anterior ad faciem, à quo sensus omnis; alter posterior ad cerasum, à quo motus omnis: tertius inter utrumque, in quo memorie uigere demonstrant: ne cum sensum motus sequitur, non coniectat homo quod faciendū est, si fuerit quod facit oblitus. Hæc illi certis indicij probata esse dicunt: quia & ipsa partes aliquo affectu morbo uel uitio, cù defecissent officia uel sentiendi uel mouēdi membra, uel motus corporis reminiscendi, satis quid ualerent singulare declararunt, eisq[ue] adhibita curatio cui rei reparandæ pro fecerit exploratum est. Sed anima in istis tanquam in organis agit nihil horum est ipsa, sed uiuificat & regit omnia, & per hæc corpori consulit & huic uitæ, in qua factus est homo in anima uiuam. Vnde ergo sit ipsa, id est qua uelut materie Deus hunc flatum fecerit quam anima dicitur, dum queritur, nihil corporum debet occurtere. Sicut n. Deus omnem creaturam, sic anima omnem creaturam naturæ dignitate præcellit. Per lucem tamen & aerem quam in ipso quoque mundo præcellentia sunt corpora, magisq[ue] habent faciendi præstantiam quam patiendi corpulentiam, sicut humor & terra, tanquam per ea qua spiritui similiora sunt corpus administrat. Nunciat n. aliquid lux corporea. Cui autem nunciat non hoc est quod

DE GENESI AD LITERAM

Filla: & hæc est anima cui nunciat non illa q̄ nunciat. Et cū afflictiones corporis moleste sentit, actionē suam qua illi regendo adest, turbato eius tēperamēto impediri ostendit: & hæc offendit dolor vocatur: & aer qui neruis infusus est, paret voluntati vt mēbra mōteat, non aut ipse voluntas est. Et illa pars me-
dia motū membrorū nunciat, vt memorata teneantur, non ipsa memoria est. Deniq; dū hæc eius tā quā ministerio vitio quolibet seu perturbatione omni modo deficiunt, desistētib. nuncij sentiendi & ministris mouendi tā quā non habens cur adsit, abscedit. Si aut nō ita deficiunt vt in morte aſſolet, turbatur eius intentio tānqā conantis redintegrare labentia nec valentis. Et in quib. rebus turbat, inde cognoscitur, q̄ pars ministeriorū in causa sit, vt si potuerit, medicina succurrat. Nanq; aliud esse ipsam, aliud hæc eius corporalia ministeria, vel vasa, vel organa, vel si qd aptius dici possunt, hinc euidenter elucet, q̄ plerūque le vehementi cogitationis intentione auertit ab omnib. vt p̄ oculis patentib. recte que valentib. multa posita nesciat, & si maior intentio est, dū ambulabat repente subsistat, auertens vtiq; imperandi nutū à ministerio motionis qua pedes agebantur. si aut nō tāta est cogitationis intentio vt figat ambulantem loco, sed tñ tanta est vt partē illā cerebri mediā nunciantē corporis motus non vaceat ad uertere, obliuiscitur aliqui, & vnde veniat, & quo eat, & transit imprudens villā quo tēdebat, natura sui corporis sana, sed sua vi in aliud auocata. Quapp istas corporei celi corporeas quasdā particulas, i. lucis & aeris, quę primę excipiunt nutus animę vivificantis, eo q̄ incorporeæ naturæ propinquiores sunt q̄ humor & terra, vt ad eum proximum ministeriu tota moles administretur, vtrū Deus de hoc circumfuso & superfuso cœlo corpori viuenti miscerit aut adiunxerit, an & ipfas de limo sicut carnē fecerit, non est ad rē

G pertinens q̄. Omne quippe corpus in omne corpus mutari posse credibile est, quodlibet aut corpus mutari posse in animam, credere absurdum est. Quamobrē nec illud audiēdū est q̄ quidam putauerunt quintū quoddam esse corpus vnde sit anima, q̄ nec terra, nec aqua sit, nec aer, nec ignis, siue iste turbulentior atq; terrenus, siue ille celestis, purus & lucidus, sed nescio quid aliud q̄ careat vſita-

to nomine, sed tñ corpus sit. Si n. quī hoc se-
tiunt hoc dicunt corpus q̄ & nos, i. naturam Tuſc. q̄, quālibet, longitudine, latitudine, altitudine, ētate. Spatiū loci occupantem, neq; hoc est anima, X̄ta. neq; facta inde credenda est. Quicquid n. ta-
le est vt multa non dicā, in quacunq; sui par-
te lineis diuidi vel circumscribi p̄t. Quod anima si pateretur, nullo modo nosſe posset tales lineas, quę per longū secari nō queunt, quales in corpore non posse inueniri nihilo minus nouit. Nec ipsa ſibi tale aliquid occurrit, cū ſe nescire non poſſit, et q̄ ſe vt cognoscat inquirit. Cum n. ſe querit, nouit q̄ ſe q̄rat, q̄ nosſe non poſſet, ſi ſe non nosſet. Ne que. n. aliunde ſe querit q̄ à ſeipſa. Cum ergo querentē ſe nouit, ſe vtiq; nouit, & omne q̄ nouit tota nouit: eum itaq; ſe querentem nouit, tota ſe nouit, ergo & totam nouit; neque. n. aliquid aliud, ſed ſeipſam tota nouit. Quid ergo adhuc ſe querit, ſi querentem ſe nouit? Neq; n. ſe nesciret ſe poſſet ſcire ſe, ſed hoc in p̄fenti. Quod aut de ſe querit, quid antea fuerit, vel quid futura ſit querit. Definat ergo nunc interim ſuſpicari ſe eſſe cor-
pus, quia ſi aliquid tale eſſet, talē ſe nosſet. q̄ magis ſe nouit q̄ cœlum & terrā, quę per ſui corporis oculos nouit. Omito dicere, quia illud eius q̄ ē pecora habere intelliguntur, vel celi volatilia, cū habitacula ſua ſeu nidos repetunt, quo capiuntur imagines omnium rerū corporaliū, nullo modo cuiquā corpori ſimile eſt: & vtiq; hoc potius corpori ſimi-
le eſſe deberet, vbi corporearū rerum ſimi-
litudines continentur. At ſi hoc corpus nō eſt,
q̄a certū ē eas ſimilitudines corporū illic nō
folū memoriter detineri, verumē innumerabiles pro arbitrio figurari, quāto minus alia
qualibet vi ſua corpori eſſe anima ſimilis po-
tēt. Si aut corpus eſſe dicūt alia qualibet no-
tione, omne q̄ eſt, i. omnē naturā atque ſub-
ſtantia, non quidē admittēda eſt iſta locutio,
ne non inueniamus q̄o loquentes ea q̄ cor-
pora non ſunt à corporibus diſtinguamus.
Non tñ nimis eſt de nomine laborandū. Nā
& nos dicimus, quicquid anima eſt, non eſſe
horum quacuor notissimorum elementorū
quę maniſta ſunt corpora, ſed neque hoc
eſſe quod Deus eſt. Quid fit autem, non dici-
tur melius quā anima vel ſpiritus vītæ. Ideo
enim additur, vītæ, quia & iſte aer plerunque
dī ſpiritus. Quanquam & animam eundem
z̄rem

*Aliud
aſa, aliud
organā
corporis.*
Cap. 20.

*Aīa vī-
deſit fa-
cta, &
quid ſit.
cap. 21.
cic. li. 1.*

aerem appellauerunt: vt iā non possit inueniri nōmē quo proprie distinguitur ista natura qua nec corpus nec Deus est, nec vita sine sensu, qualis potest credi in arboribus, nec vita sive rationali mente qualis est in pe-
 coribus, sed vita nunc minor q̄ angelorū, & futura qd̄ angelorū, si ex praecepto sui crea-
 toris hic vixerit. Vnde sit aut, id est de qua ve-
 lut materia facta sit, vel de qua velut perfe-
 cta beataq; natura defluxerit, vel vtrū omni-
 no ex nihilo facta sit, ēt dubitatur & quærif:
 illud tñ minime dubitādū est, & si aliquid au-
 tea fuit à Deo factū esse quod fuit, & eā nūc
 à Deo factā, vt anima viua sit: aut. n. nihil fuit
 aut hoc quod est non fuit. Sed illā partē qua
 querebamus quasi eius materiem, vnde fa-
 Causalis. Etā sit, iam satis tractauimus. Nunc si omni-
 rō anime no non fuit, querendū est q̄o possit intelligi.
 cap. 22. gi q̄ causalis eius ratio fuisse dicebatur in pri-
 mis sex dierū eperibus Dei q̄u fecit Deus ho-
 minē ad imaginem suam, quod nisi secundū
 animam non recte intelligitur. Verendū est
 aut ne cū dicimus non iphas tunc naturas at
 que subtilias, qua futuræ fuerant Deū crea-
 fe, dum crearet omnia simul, sed earum futu-
 rarum causales quasdam rationes, putemur
 inania quēdam dicere. Quæ sunt autem istæ
 causales rationes secundum quas posse iam
 dicit Deus fecisse hominem ad imaginē suā,
 cuius corpus nondū de limo fixerat, cui nō
 dum animam afflando fecerat? Et corporis
 quidē humani etiam si fuerit aliqua occulta
 ratio qua futurū erat vt formaretur, erat &
 materies de qua formaretur. i. terra, in qua vi-
 deri potest illa ratio velut in semine latuisse:
 animę aut facienda. i. flatus faciendo, qui es-
 set anima hominis, quæ ibi ratio causalis pri-
 mitus condita est, cū diceret Deus: Faciam
 hominem ad imaginem & similitudinem no-
 stram: quod nisi secundū animam recte intel-
 ligi non potest, si nulla erat natura vnde con-
 deretur? Si enim hēc ratio in Deo erat, non
 in creatura nondū ergo erat condita: quo-
 modo ergo dictū est, fecit Deus hominē ad
 imaginē Dei? Si autē iā in creatura erat, hoc
 est, in ijs quæ simul omnia creauerat Deus,
 in qua creatura era? Vtrū spirituali, an corpo-
 rali? Si spirituali, agebat ne aliquid in corpo-
 ribus mundi seu cœlestibus seu terrestrib. an
 in ea erat hēc vacans antequā hō in sua natu-
 ra propria cōderetur: sicut in ipso homine
 iam propriā ducentē vitā latenter ociose-
 que inēst ratio generandi, quē nō operatur
 nisi per concubitū atq; cōceptū? An illa crea-
 tura spiritualis in qua latenter erat hēc rō, ni-
 hil agebat sui operis? Et ad quid creata erat? An
 vt contineret rationem future animæ
 humanae, vel fututarum animarum tanquam
 in seip̄is esset non possent, sed in aliqua crea-
 tura propria vita iā viuente: sicut generandi
 ratio non potest esse nisi in aliquibus iā exi-
 stētibus perfectisq; naturis? Parens ergo ani-
 ma instituta est aliqua creatura spiritualis, in
 qua sit ratio futuræ animę, q̄ nō inde existat
 nisi cū eā Deus homini inspirandā facit. Ne-
 que. n. & ex hoīe fētum vel feminis vel ipsius
 iā prolis creat & format nisi Deus, per sapientiam
 attingentem vbiq; propter suam mun-
 ditā, ita vt nihil iniquitatū in eam incurrat,
 dum pertendit à fine vſq; ad finē fortiter, &
 disponit omnia suauiter. Sed nescio quēad-
 modū pōsit intelligi, ad hoc tātū creatā ne-
 scio quā creaturā spiritualē q̄ in Dei condi-
 tionibus per illos lex dies factis non cōme-
 moretur, cū Deus hominē lepto die fecisse
 dictus est, quē nondū in propria natura fe-
 cerat, sed adhuc ratione causalē in illa crea-
 tura quē cōmemorata non est. Magis. n. de-
 buit ipsa cōmemorari, quē sic coniuncta
 erat, vt nō adhuc esset scđm suę cause pre-
 cedentē rationē facienda. An forte in illius
 diei natura quē primitis cōdidit, si spiritus
 intellectualis dies ille recte accipitur, hēc fa-
 ciendę animę causalē rationē Deus inseruit,
 cum lepto die fecit hominē ad imaginē suā:
 causam. s. rationēq; praesigens, secundū quā
 eum post illos septē dies faceret, vt videlicet
 corporis eius causalē rationem in natura ter-
 re, animę autem in natura illius diei crea-
 se credat? Sed quid aliud dicitur, cū hoc dī,
 nisi angelicum spiritum quasi parētem esse
 aīg humanę, si sic in illo est anima humana
 creandę p̄cōndita ratio, sicut in homine
 futurę prolis suę vt corporum quidem hu-
 manorum parentes homines, animarum autē
 angelii, creator vero & animaū & corpo-
 rum Deus sed corporū ex hominibus, animarū ex angelis: aut prioris corporis ex ter-
 ra, & prioris animę ex angelica natura, ubi
 rationes corū causales, p̄fixerat, q̄ primi-
 tus fecit hominem in ijs q̄ simul omnia creauit:
 deinceps uero iā hoīes ex hominibus, cor-
 pus

Sapiē. 7.

 Animę
 origo q̄ri
 iur. c. 2. 3.

DE GENESI AD LITERAM

pus ex corpore, animā ex animā? Durum est hoc, angeli aut angelorū filiā dicere esse animā, sed multo durius celi corporei, quāto magis ergo maris & terrae? Multo minus igitur in aliqua corporali creatura, causalis anima rō praecondita est, cū faceret Deus hominem ad imaginē suam antequā eū suo tēpore de limo formatum flatu animaret, si abfurde creditur animā causaliter in natura angelicā cōdidiſſe. Illud ergo videamus, vtrum for-

*Anima
creata la
mit. c. 24*

B operibus q̄ simul oīa creauit, animā ē humana creasse, quā suo tpe mēbris ex limo formati corporis inspiraret, cuius corporis in illis simul cōditis rebus, rationē creasset causaliter secundū quā fieret cū faciendum esset corpus humanū. Nā neq; illud qđ dictū est, ad imaginē suā, nisi in anima: neq; illud qđ dictū est, masculū & feminā, nisi in corpore recte intelligimus. Credat ergo si nulla scripturarū autoritas seu veritatis rō contradicit, hominē ita factū sexto die, vt corporis qđ humani rō causaliter in elementis, mundi, anima vero iā ipsa crearetur, sicut primitus conditus est dies, & creata lateret in operib.

*Anima
carni iser
ta.c. 25.*

Dei, donec eā suo tpe sufflando, hoc est inspirando formato ex limo corporis infserret, Sed hic rursus non spernenda oritur q̄stio. Si n.iam facta erat anima & latebat, vbi ei posset eē melius q̄ ibi? Quid ergo fuit causa vt anima innocentia viuens infseretur viṭe huius carni, in qua peccando ipsum q̄ eā creauit offenderet, vnde eā merito sequeret laboris erumna, dānationisq; cruciatus? An illud dicendū est, q̄ ad corpus administrandū volūtate propria fuerit inclinata, in qua vita corporis qm & iuste & inique viuī p̄t, q̄ elegerit hoc haberet, vel premium de iustitia, vel de iniquitate suppliciū, vt nec illi

*1. sen. di.
17. ca. 3.*

C Rom. 6. Apostolice sententiae sit cōtrariū, quæ dicit nōdū natos nihil egisse boni seu mali? Illa q̄ p̄e inclinatio voluntatis ad corpus, nondū est actio vel iustitia vel iniquitatis, de qua rō reddēda est in iudicio Dei, recepturo vni cuiq; scdm ea q̄ per corpus gessit siue bonū siue malū. Cur ergo non iā & illud creditur quod Dei nutu ad corpus venerit; vbi si vellet secundum preceptū eius agere, mercedē accideret vitæ aeternæ, atq; angelorū societate: si aut cōtēneret, p̄cas iustissimas lueret

siue laboris diuturni, siue ignis aeterni? An q̄a

hoc ipsum Deo volenti obtēperasse, iā vtq; actio bona extiterit, & sit contrariū nōdū natos nihil egisse, vel boni vel mali? Quæ si

ita sunt fatebimur ēt nō in eo rerum genere *Anfuerit* animam primitus creatā, vt esset p̄cīcia su*prescia* turi operis sui, vel iusti vel iniqui. Nimis q̄p *futuri a.* pe incredibile est, cā potuisse propria volūtate inclinari ad corporis vitā, si se ita in qui

busdā peccaturā p̄sciret, vt iusto suppli-*nima.* cōcio perpetuo puniretur. Iuste sane creator laudatur in omnibus q̄ fecit oīa bona valde. D

Neq; n. ex ijs tñ laudandus est quibus p̄scientiā dedit, cū recte laudetur ēt quia p̄cora creauit, quibus est natura humana p̄ficiātior ēt in ipsis pecātibus. Natura quippe hoīs ex Deo est, non iniquitas, qua se ipse in uoluit male vtēdo libero arbitrio: q̄ tñ si nō haberet in natura rerū minus excelleret. Co-

gitandus quippe est homo iuste viuens ēt nō p̄scius futurorū, & ibi videndū est, excellētia volūtatis bonae q̄ nō impeditur ad recte viuendū & Deo placendū, quod ignarus fu-

turi viuit ex fide. Huiusmodi ergo cōcreatū quisquis esse nollet in reb. contradicit Dei bonitatī. Quisquis autē p̄cas eā non vult lue-

re p̄ peccatis, inimicus est cōquitiati. Sed si ad

hoc fit anima vt mittatur in corporis, queripotest vtrū si noluerit compellatur. Sed melius

creditur hoc naturaliter velle. i. in ea natura

creari vt velit, sicut naturale nobis est velle

viuere: malē autem viuere nō est iam natura

sed peruersa voluntatis, quam iuste pena sub

sequitur. Frustra ergo iam queritur, ex qua

veluti materie facta sit anima, si recte intelli-

gi potest in primis illis operibus facta, cum

factus est dies. Sicut enim illa quæ nō erant

*An cōqūl
fa. anima
ad corporis
sūmentū.* E

facta sunt, sic & hēc inter illa. Quod si & ma-

teries aliqua formabilis fuit, & corporalis

& spiritualis, no tñ & ipsa instituta nisi à Deo

ex quo sunt omnia, quæ quidē formationem

suam non tēpore sed origine p̄cederet, si-

cut vox cantū: & quid nisi de materia spirita-

li facta anima congruentius creditur? Si au-

tem aliquis non vult eam existimare factam,

nisi cum iam formato corpori est inspirata,

videat quid respondeat cum queritur vnde

facta sit. Autenī ex nihilo dictūrus est Deū

aliquid fecisse vel facere post illam consum-

matiōnem operum suorum: & debet intue-

ri quomodo explicit sexto die factum ho-

minem

*Repetitio
superiorū
cap. 28.*

minem ad imaginem Dei, quod nisi secundum animam recte intelligi non potest, id est, in qua natura causalis ratio facta fuerit eius rei, quod non dum fuit. Aut non de nihilo, sed de aliquo iam existente facta dicit anima: & laborabit inquirendo, quia illa natura sit, an corporalis an spiritalis, secundum eas questiones quas superius versauimus: manente illa quocumque letitia, ut adhuc queratur in qua substantia creaturarum in sex diebus primitus contigitur,

F causalem illam rationem fecerit anima: quia nondum vel de nihilo vel de aliquo fecerat. Quia si eo modo deuitare voluerit, ut dicat sexto die enim de ligno factum esse hominem, sed hoc recapitulando, postea commemoratu: videat de muliere quid dicat, quia masculum & feminam dixit fecit eos, & benedixit eos. Quod si & ipsam eorum die facta esse de viri osse responderit, attendat quomodo assisterat sexto die facta voluntaria, quae adducta sunt ad Adam, cum scriptura omne genus volatilium quinto die creatum ex aquis insinuet. Itē sexto die & ligna facta quatenus paradiplanta sunt, cum eadem scriptura hoc creaturam genus tertio die tribuerit. Ipsa etiam verba consideret quid sit, Eiecit adhuc de terra omne lignum pulchrum ad aspectum, & bonum ad escam: tanquam illa quae tertio die terra eiecerat, non erant pulchra ad aspectum & bona ad escam cum in his essent operibus que fecit Deus omnia bona valde. Quid sicuti, Finxit Deus adhuc de terra omnes bestias agri & omnia volatilia celi: tanquam illa non fuerint omnia quae primo producta erant, vel potius ante producta erant nulla. Neque enim dictum est, & finxit Deus adhuc de terra ceteras bestias agri, & cetera volatilia celi, quasi quae minus vel terra sexto, vel aqua quinto die produxit: sed omnes bestias, inquit, & omnia volatilia. Necnon & illud cogitet. Quod adiunctorum Deus & sex diebus fecerit omnia. Primo ipsum diem, secundo firmamentum, tertio speciem maris & terrae, atque ex terra herbam & lignum quarto luminaria, & sydera, quinto aquarum animalia, sexto terrae: & postea dicatur, Cum factus est dies, fecit Deus celum & terram & omnem viride agri: quandoquidem cum factus est dies, non fecit nisi ipsum diem. Quomodo etiam omne viride agri fecerit antequam esset super terram, & quem omne antequam exoritur. Tunç enim factum cum exortum est,

non antequam exoritur, quis non diceret, nisi scriptura verba recuocarent? Meminerit et scriptum esse. Qui vivit in eternum, creavit omnia simul: & videat quod admodum simul creatura dicta possint, quod uero creatio spatiis temporibus distat, non horarum tantum, sed etiam dierum. Curet quoque ostendere quomodo utrumque sit verum, quod contrarium videtur potest: & Deum in die septimo ab omnibus operibus suis requieuisse, quod Genesios liber dicit, & vsq; nunc eu operari, quod dominus dicit: Relipiciat est quae dicta sunt consummata, quomodo eadē dicta sunt inchoata. His enim omnibus diuina scriptura testimonij quam esse veracem nemo dubitat: nisi infidelis aut impius, ad illam sententiam ducti sumus, ut dicemus Deum ab exordio seculi primū simul omnia creauisse, quædam conditis iam ipsis naturis, quædam præconditis causis: sic ut non solum presentia, veruetia futura fecerit omnia potens, & ab eis factis requieuerit & eorum deinceps administratione atque regimine crearet etiam ordines temporum temporaliū: qui & consummaverit ea propter omnium generum terminationem, & inchoauerit propter seculorum propagationem, ut propter consummata requiesceret, propter inchoata usque nunc operetur. Sed si possunt hec melius intelligi, non solum non resisto, uerum etiam faueo. Nunc tamē de anima quæ Deus inspirauit homini lusando in eius faciem nihil confirmo, nisi quia ex Deo sic est, ut non sit substantia Dei, & sic incorporea, ut non sit corpus sed spiritus, non de substantia Dei genitus, nec de substantia Dei procedens, sed factus a Deo. Nec ita factus ut in eius naturam natura illa corporis uel irrationalis anima uerteretur, ac per hoc de nihilo: & quod sit immortalis secundum quedam uitæ modum, quem nullo modo potest amittere: secundum quandam uero mutabilitatem quae potest uel deterior uel melior fieri, ut non immrito etiam mortalis possit intelligi, quoniam veram immortalitatem solus ille habet, de quo proprio dictum est, Qui solus habet immortalitatem. Cetera, quae in hoc libro disceptando locutus sum, ad hoc ualeant legenti, ut aut nouerit quemadmodum sine affirmandi temeritate querenda sint, quae non aperte scriptura loquitur: aut si ei querendi modus iste non placet, quemadmo-

Eccl. 18.

H
Gene. 1.
Iohann. 5.

1. Tim. 6

Aug. Tomus tertius. Cc dum

dum ipse quæsuerim sciat, ut si me potest docere non abnuat, si autem non potest à quo ambo discamus, mecum requirat.

X D. AURELII AVGUSTINI
de Genesi ad literam.

L I B E R O C T A V V S.

Paradi-
sus. ca. 1.
Gene. 2.
2. sen. di.
17. c. ho-
minem.

Infra. c. 2
cir. came.

Rom. 5.

All. ge-
more.

T. plautus Deus paradisum in Eden ad Orientem, & posuit ibi hominem quæ finxit, Nō ignoro de paradyso multos multa dixisse, tres tñ de hac re quasi generales sunt sententiae. Vna eorum qui tantummodo corporaliter paradisum intelligi volunt. Alia eorum qui spiritualiter tantum corporaliter. Breuiter ergo ut dicā, tertia mihi facta placere sententiam. Secundum hāc suscepī nūc loqui de paradyso, quod dominus donare dignabitur, ut homo factus ē limo quod vñq; corpus humanū ēst, in paradyso corporali collocutus intelligatur, ut quēadmodum ipse Adā, & si aliquid aliud significat secundum id quod cum formam futuri dixit esse Apostolus, homo tñ in natura propria expressius accipitur, qui vixit certo numero annorū, & propagata numero sa prole mortuus ēst, sicut moriunt̄ ceteri homines & si non sicut ceteri ex parentibus natūs, sed sicut primitus oportebat ex terra factus ēst: ita & paradyso, in quo ēu collocauit Deus nihil aliud quam locus quidē intelligatur, terra scilicet ybi habitaret homo terrenus. Narratio quippe in his libris nō * genus locutionis figuratarū rerū ēst, sicut in Cantico cantorum: sed omnino gestarum ēst, sicut in regnorū libris & huiuscemodi ceteris. Sed quia illuc ea dicuntur quæ vita humana vñs notissimus habet, non difficile, immo propriissime primitus accipiuntur ad literā, unde ex illis quid etiā futurorū res ipse gestae significauerint excusat. Hic aut quia ea dñr, quæ vñtato naturæ cursu intuentibus non occurrant, nolunt ea quidam proprie, sed figurare dicta intelligi: atq; ex illo loco volunt incipere historiā, id est, rerū proprię gestarū narrationē, ex quo dimisi de paradyso Adā & Eua conuenerunt atq; genuerūt: qua si vero visitatum nobis sit, vel q̄ tot annos vi xerunt, vel quod Enoch trāslatus ēst, vel q̄ grādū & sterili pēperit, & cetera huiusc modi. Sed alia ēst, inquit, narratio factoriū mirabilium, alia institutariū creaturarū. Illic n̄ ea ipsa insolita ostendunt, alios ēste tangi naturales modos rerū, alios miraculorū quæ magnalia nominant: hic aut ipsa insinuat in flūtū naturarū. Quibus r̄detur, sed ideo insolita & ipsa, quia prima. Nā quid tā sine exēplo, & sine pari facto in rerū mundanarū constitutione q̄ mundus? Nunquid ideo credendū non ēst Deū fecisse mundū, quia īā non facit mundos: aut nō fecisse solē, quia īā non facit soles? Et hoc quidē honide paradyso, sed ipso hoīe permotus debuit r̄dere. Nūc vero cū ipsum sic credant ā Deo factū, sicut alius nullus factus ēst: cur paradysum nolūt ita factū credere, quemadmodū nūc videō sylvas fieri? Ad eos q̄ppe loqui q̄ autoritatē harū literarū sequuntur. Eoru erūn quēdā non proprie, sed figurate paradysum intelligi volunt: Nā qui oīno aduersantur his literis, alias cū eis atq; aliter egimus: quanquam & hāc in hoc ipso opere nostro quantū valemus ita defendamus ad literā, ut qui nō rationabiliter moti, propter animū præuicāt vēl hebetē, credere ista detrectāt, nullā tamen intenūt rationē vnde falsa ēst A cōuineant. Verū, iīli nostri qui fidem habent his diuinis libris, & nolunt paradysum ad p̄prietatē literā, locū scilicet amoenissimum fructuosum nemoribus opacatū, eundem q̄ magnū & magno fonte secundū, cū videant nulla humana opera tot, ac tanta vireta sylueſcere occulto opere Dei, & miror quemadmodū credunt ipsum hominē ita factū, quemadmodū nūq̄ viderūt. Aut si & ipse figurare intelligendū ēst, quis genuit Cain & Abel & Seth? An & ipsa figurare, tanū fuerunt, non etiā homines ex hominibus natū. De p̄ximo ergo attendant ista p̄sumptionē quo tēdat, & conēc nobiscū cūcta primiū q̄ gesta narrēt in expressione, p̄prietatis accepere. Quis n̄ eis postea nō fauceat intelligētib, qđ ista ēt figura a signatione cōmoneat, ipsarū spiritualiū naturarū vel affectionū, siue rerū etiā futurarū? Sanē si nullo modo possent salua fide veritatis ea quæ corporaliter hic nominata sunt, corporaliter ēt accipi, qđ aliud remaneret, nisi vt ea poti⁹ figura

Adver-
sus Man-
ches re-
ūcidentes
rebus te-
flamencis
cap. 2.
I. retrac-
cap. 9.

Matt. 7.

Al. l. v.

C

te dicta intelligeremus, q̄ scripturam sanctā impie culpares. Porro aut si non solū nō impedirent, verum et solidius afferunt diuini eloquij narrationē, hæc ē corporaliter intellecta: nemo erit, vt opinor, tā infideliter pertinax, qui cū ea secundū regulā fidei exposita proprie viderit, malit in pristinam remanere suā; si forte illivisa fuerant non nisi figurate posse accipi.

Adversus Manicheos qui has literas veteris telli non aliter q̄ oportet accipiendo errat, sed oīo nō accipiendo & detestando blasphemant, duos concr̄p̄ili bros recenti, p̄e conuersio his ipsa cito voflamenū lens eorū confutare delitamenta, vel erigere intentionē ad quā rendā in literis quas odiarunt Christiana & Euāgeliā fidē. Et quia nō mihi tunc occurrabant oīa quā admodū proprie possent accipi, magisq̄ nō posse accipi videbantur, aut vix posse aut difficile, ne retardarer, quid figurate significarent ea q̄ ad literā non potui inuenire quanta valo breuitate & perpicuitate explicau, ne vel multa lectione vel disputationis obscuritate deterriūt, in manus cā sumere nō curarent. Memor tū quid maxime voluerim ne poquerim, vt nō figurare, sed proprie primis cūcta inteligerentur, hec oīo desperans ēt sic posse in telligi, id p̄ in prima parte ſeue hī libri ita posui. Sanē, inquit, qui quis voluerit omnia q̄ dicta sunt secundū literā accipere, i. nō aliter intelligere q̄ literā ſonat, & p̄t evitare blasphemias, & omnia congruentia fidei catholicā p̄dicāre, non ſolū ei, nō eī inuidēdum, ſed p̄cipiūs militumq̄ laudabilis intellegitor habendus ēst: i. aut nullus exiit dat, ut p̄ & dignē Deo que scripta ſunt intelligant, nisi figurate atq; in enigmatis. proponi

*Mat. 7. 13. ista credamus, habentes authortatē Apoſtolicā, à quibus tā multa de libris veteris testamenti ſoluuntur enigmata, modū quē intendimusteneamus, adiuvāte illo quī nos p̄tere q̄rere & pulsare adhortatur: * & omnes*

Al. 1. 17. ista figurare ſecundū catholicā fidem, ſue q̄ ad Historiā, ſue q̄ ad Prophetiam pertinent explicemus, non p̄iudicantes meliori diligentioriq; tractatus ſue peritos, ſue per alios, quib. dñs reuelare digna. Hęc nō dixi. Nūc aut̄ antiqua voluit dñs vt ea diligenterius

Cintuēs atq; cōſiderans, nō fruſtra quantū opinor existimare ēt p̄ me posse ſecundū propria, nō ſed m̄ allegoriā locutionē hac ſcri-

pia esse monstrari, ſicut ea q̄ ſuperius volui-

mus ostendere, ſic ēt quā ſequunt de paradiſo p̄erſcrutemur. Plāntauit ergo Deus paradiſum in delitijs: hoc est. n. in Eden ad orientē,

*Plāntatio
ligni. c. 3.
Gen. 2.*

& posuit ibi hominē quē finxerat. Sic. n. ſcriptū est, quia ſic factū est. Deinde recapitulat,

vt hoc ipſum q̄ breuiter posuit ostendat quē admodum factū ſit, hoc est, quā admodū pa-

admodum

paradiſum Deus plantauerit, & illuc hominem quē finxerat conſtituerit. Sic. n. ſequitur, Et

eiecit adhuc Deus de terra omne lignū pulchru ad aspectū, & bonū ad eſcā. Non dixit,

& eiecit ad eſcā Deus aliud lignū vel ceterū lignum i. ſed eiecit inquit, de terra omne li-

D

gnū pulchru ad aspectū & bonū ad eſcam. Iam ergo tuū produixerat terra omne lignū & pulchru ad aspectū, & bonū ad eſcā, hoc

est tertio die. Nā ſexto die dixerat, Ecce dedi

Gen. 1.

vobis omne pabulū ſeminale, ſeminans ſe-

men q̄ est ſuper omnē terrā, & omne lignū fructiferū, q̄ habet in ſe fructū ſemini ſemi-

nalis, q̄ erit vobis ad eſcam. Num ergo aliud eis dedit, aliud nūt dare voluit? Nō opinor

ſed cū ex his generib; ſiat iſta ligna iſtruita in paradiſo, q̄ iam terra tertio die produxe-

rat, adhuc ea produxit in tpe ſuo: quia tunc ſcilicet q̄ ſcriptum est, ea produxit ſe terra, cauſaliter factum erat in terra, hoc est, quia

tunc ea producendi virtutē latenter accep-

erat, qua virtute fit vt enī ſtalit terra pro-

gignat in maniſto atq; in tpe ſuo. Verbo ēt

go Dei ſexto die dicentis, Ecce dedi vobis

Gen. 1.

omne pabulū ſeminale ſeminas ſemen q̄ est ſuper omnē terrā, & cetera, non ſonabili

vel tali uoce prolata uerba ſunt, ſed ſicut in

eius uerbo est creandi potentia. Dici aut̄ ho-

mīnibus q̄ ſine tpalib; ſonis. Deus dixerit,

non nī ſe tēporales ſonos potuit: futurum enim erat ut homo iam de limo formatus, &

ſatu * eius animatus, & quicquid ex illo hu-

māni generis extiſſet, uteretur ad eſcā quā ſuper terram exoritura erant ex illa virtute

generandi quā terra nā acceperat. Cuius fu-

B

tuū cauſales rationa legim creatura condens,

tanq; iam extiſſent, loquēbatur interna at

que intima ueritate, quā nec oculus uidit,

Ez. 6. 1.

nec auris audiuit, ſed ſpiritus eius ſcribenti

I. 10. 2.

hoc utiq; reuelauit. Illud planē q̄ ſequitur,

Lignum

Et lignum uite in meā ſoſt paradiſi & lignum

vite.

ſcientia dignoscendi bonū & malum: diligē

Cap. 4.

tiū cōſiderandū est, ne cogāt in allegoriā. ut.

Gen. 2.

Prov. 3.

DE GENESI AD LITERAM

202

nō ista lingua fuerint, sed aliud aliquid noīē ligni significant. Dicitū est. nō de sapientia Li-
gnū vitæ est omnib. amplectentib. eam. Verū
tū cū sit Hierusalem æterna in cœlis, etiam in
terra ejus quæ illa significaretur, cōdita est
& Sara & Agar quāuis duo testamenta signi-
ficarēt, erant tūc quādam mulieres due: &
cū Christus per ligni passionem fluento spi-
rituali nos irriget, erat tūc & petra quæ aquam
suffici populo ligno pcessua manauit, de qua
diceretur, Petra aut̄ erat Christus: aliud quā
erant illa omnia significauerunt, sed tūc etiam
ipsa corporaliter fuerunt. Et qn̄ à narrāte cō-
memorata sunt, nō erat illa figurata locutio,
sed earū rerum expressa narratio, quārū erat
figurata præcessio. Erat ergo & lignum vitæ,
quem ad modū petra Christus: nec sine myste-
rijs rerum spiritaliū corporaliter præsenta-
tis voluit hominē Deus in paradiſo viuere.
Erat ei ergo in lignis ceteris alimentū, in illo
aut̄ sacerdoti, quid significans nisi sapientiam de
qua dicitū est. Lignū vitæ est amplectentibus
eā: quem ad modū de Christo dicereatur, Pe-
tra manans est sipientibus eam? Recte quippe
appellatur q̄ ad eum significandum præces-
sit. Ipse est ouis quæ immolatur in Pascha, tūc
& illud non tantum dicendo figurabatur, sed
et faciendo. Ne que. n. ouis illa non erat ouis,
planè ouis erat, & occidebatur & manduca-
batur: & tūc eo vero facto, aliud etiam quid-
dā figurabatur, non sicut ille vitulus figura-
tus, qui minimo filio reuertenti in epulas ce-
sus est. Ibi quippe ipsa narratio figurarū est,
non rerum figurata significatio gestarū. Non
enim hoc Euangelista, sed dñs ipse narrauit.
Euangelista vero hoc dñm narrasse narrauit.
Proinde q̄ narrauit Euangelista et factū est,
dñm scilicet talia locutum suis: ipsius dñi
narratio parabola fuit, de qua nunquam exi-
gitur, ut et ad literam facta monstrarentur que
sermone proferuntur. Christus autem est &
Tf. 117. lapis vñctus à Jacob, & lapis reprobatus ab
edificantibus, qui factus est in capit anguli.

G Sed illud et in rebus gestis factum est, hoc au-
tem tantum in figuris prædictum. Illud quip-
pe scriptor narrauit rerum præteritarum,
hoc prænūciator tantummodo futurarum. Sic
& sapientia, i. ipse Christus, lignum vita est
in paradiſo spiritali, quo misit de cruce latro-
nem. Certum est autem q̄ eam significaret
lignum vita, etiā in paradiſo corporali, quia
hōc illa scriptura dixit, quæ res suis tēpōtib.
gelas narrans, & hominem corporaliter fa-
ctum, & in corpore viuentē ibi constitutum
esse narrauit. Aut si quisquā putat animas cū
à corpore excesserint, locis corporaliter visi-
bi libus contineri, cū sint sine corpore, asse-
rat suam suam. Non deerunt qui sic faueat,
vt illū etiā diuitem sipientem in loco vtique
corporali fuisse contendant, ipsamq; animā
omnino esse corporeā pp̄ parentem linguā
& stillam aqua de Lazarū dīgito concupitā,
pronunciare non dubitent, cū quibus ego de-
tam magna quæſione nulla temeritate con-
fligo. Melius est. n. dubitare de occultis, quā
litigare de incertis. Illum quippe diuitem in
ardore penarum, & illū pauperem in refrige-
rio gaudiorū intelligendos esse non dubito.
Sed quō intelligenda sit illa flamma inferni,
ille sinus Abrahæ, illa lingua diuitis, illa
digiti pauperis, illa sitis tormenti, illa stilla re-
frigerij, vix fortasse à mansuete quārentibus
à contentiose autē certantibus nunquam in-
uenitur. Cito sanè respondendū est, ne nos
profunda ista quæſio, & multis sermonibus
indigens tardet. Si corporalib. locis animæ
continentur et exuta corporib. potuīt ille la-
tro in eū introduci paradisum ubi fuerat cot-
pus primi hominis: vt aptiore scripturarum
loco, si vlla necessitas flagitauerit, et de hac
re quid vel quāramus vel arbitremur vicinū
que promamus. Nunc vero q̄ sapientia non
fit corpus, & ideo nec lignū, nec dubito nec
dubitari à quoquā puto: potuīt q̄t per li-
gnum, i. corpoream creaturā tanquam sacra-
mento quodam significari sapientiam in par-
adiſo corporali, ille credendū nō existimat,
qui vlt̄ multa in scripturis rerum spiritali-
um corporalia sacra non videt: vel homi-
nē primū cū eiusmodi aliquo sacramēto vi-
uere non debuisse cōtendit: cū A. apostolus di-
cat etiam hoc quod de muliere dixit, quam
ei factā, else de latere credimus propter hoc
relinquēt homo patrem & matrē, &c. adhæ-
rebit vxori sua, & erunt duo in carne vna, I
sacramētum magnum esse in Christo & in
Ecclesia. Mirum est autem & vix ferendum,
quemadmodum velint homines paradisum
figurate dictum, & nolint etiam figurate fa-
ctum. Quod si concedunt sicut de Agar &
Sara, sicut de Hismael & Isaac, hæc quoque
& facta, & tūc etiam figurata: cur non admittunt

Gal. 4.

I. Co. 10.

Exo. 12.

Luc. 15.

Gen. 28.

Tf. 117.

Al. 1. scri-
psit. nar-
rato.

Non ter-
mero affe-
uerandū.

Cap. 5.

Al. 1. cū.

Pron. 3.
Luc. 23.

Sinus
Abrahæ.

Ephes. 5.

z. sen. di.
16.c. 10. I
All. ali-
quo.

Collyride
pane sub-
cineritio,
quæ also
nomine
uocant.
3. Reg.

K
Lignū scie
tie boni,
& mali.

2c

go

no

ato

pla

cil

bo

ma

pr

De

me

die

eff

sub

vitr

cui

erg

atq

illa

ligno

hib

cep

per

obe

Pro

quo

tunt etiam lignū vitæ, & vere aliquod lignū
fuisse, & tñ sapientiā figurasse, nō video. Il-

^{z. sen. di.} Iud quoq; addo quanquā corporalē cibū, ta
^{16.c. iō.} lem tamen illam arborē p̄st̄tisse, quo cor
pus hominis sanitatem stabili firmaretur, non
^{All. ali-} sicut ex * alio cibo, sed nonnulla inspiratio-
ne salubritatis occulta. Profecto.n. licet vſi-

^{Collyride} panis sub-
^{cineritio,} quā alio
nomine vocant.
3. Reg.

tatus panis, aliquid tñ amplius habuit, cuius
vna collyride hominē Deus ab indigentia fa-
mis dierū quadraginta spatio vñdicauit. An
forte credere dubitamus per alicuius arbo-
ris cibū cuiusdā altioris significationis grā
hoī Deū p̄st̄tisse, ne corpus eius vel infir-
mitate vel etate ī deterius mutare, aut in oc-
casum etiā labere: qui ipsi cibo humano p̄-
st̄tit tā mirabilē statū, vt in fūilib. vasculis
farina & oleū deficiētes reficeret, nec defice-
rēt: tā hic de ḡie contentiosorū quisquā exi-
stat, & dicat Deū in terris nostris miracula ta-
lia facere debuisse, in paradiſo aut nō debui-
se; quasi vero nō vel de puluere hoīe, vel de

K latere viri mulierē, maius ibi miraculū fecit
^{Lignū sc̄e} q̄ hic mortuos lūscitauit. Sequitur vt vi-

deamus de ligno scientiā dignoscendi bo-
nū & malū. Porsus & hoc lignū erat visibile
ac corporale, sicut arbores ceteræ. Quod er-
go lignū esset, nō est dubitandū: sed cur hoc
nomen acceperit, requirendū. Mihi aut etiā
atq; ēt consideranti dici non potest quantū
placeat illa sententia, non fuisse illā arborem
cibo noxiā: neq; enim qui fecerat omnia
bona valde, in paradiſo instituebat aliquid
mali: sed malū fuisse homini transgressionē
præcepti. Oportebat autē vt homo sub dñō
Deo positus alicunde prohibetur, vt ei p̄-
merendi dominū suū virtus esset ipsa obe-
dientia, quā possim verisime dicere solam
esse virtutem omni creature rationali agenti
sub Dei potestate, primūq; esse & maximū
vitū tumoris, ad ruinā sua potestate velle vti
cuius vitij nomē est inobedientia. Neq; esset
ergo vnde se homo ad dñm habere cogitaret
atq; sentiret, nisi aliquid ei iubere. Arbori atq;
illa nō erat mala, sed appellata est sciētiā di-

<sup>Inobedi-
ntia.</sup> L gnoscedi bonū & malū, quia n̄i post pro-
hibitionē ex illa homo ederet, nulla erat præ-
cepti futura transgressio, in qua homo p̄ ex-
perimentū p̄cē disceret, quid interesset inter
obedientiā bonū & inobedientiā malum.
Proinde & hoc non in figura dictum, sed
quoddā vere lignum accipendum est, cui

non de fructu vel pomo quod inde nascere-
tur, sed ex ipsa re nomen impositū est, quā

illo contra veritū tacto fuerat secuura. Flu-

Quatuor
fluminis.

Cap. 7.
Gen. 2.

mē autē exiit de Eden q̄ irrigabat paradisi,
& inde diuisum est in quatuor partes. Ex his
vni nomen Phison, hoc est q̄ circumit totā
terrā Eulath, vbi est aurū aurā autē terrę illius
bonā, & ibi est Carbunculus & lapis Praſi-
nus. Et nomē humini sc̄d o Geon. Hoc est q̄
q̄ circuit totā terrā Aethiopia, Flumē autē
tertium Trigris hoc q̄ fluit contra Assyrios.

Flumē autē quartū Euphrates. De his autē flu-
minibus quid amplius sataga cōfirmare q̄
vera sint flumina, nec figurare dicta quā nō
sunt, quasi tantummodo aliquid nomina ip-
sa significant, cum regionibus per quas fluunt
notissima sint, & omnib. ferē gentibus diffa-
mata? Quinimmo ex his q̄n constat ea pror-
sus esse, nā duobus eorū nomina uertultas mu-

M

tauit, sicut Tyberis dicitur fluuius qui prius
Albula uocabatur: Geon quippe ipse est qui
nūc dicitur Nilus, Phison autē ille dicebatur,
quē nūc Gangē appellat, duo uero cetera Ti-
gris & Euphrates antiqua ēt nomina tenue-
runt: nos admoneri oportet, cetera quoque
primitus ad proprietatem literę accipere,
non in eis figuratā locutionē putare, sed res
ipsas q̄ ita narrantur & esse, aliquid ēt figura
re: non quia non posset parabola locutionis
astumere aliquid de re, quā nō p̄prie quoq;
ēt constaret, sicut de illo dñs loquitur qui
descendebat ab Hierusalē in Hierico, & inci-
dit in latrones: * quis non sentiat & planē ad. L. quis
videat esse parabolā locutionēq; illā totā es enim hoc
se figuratā. Verū duae ciuitates q̄ ibi nomina non sen-
te sunt hodieq; in locis p̄prijs demōstrant: iat.

Sed hoc mō acciperem⁹ & quatuor hēc flu-
mina, si cetera quāe de paradiſo narrant, nō
p̄ oprie sed figurate accipere ulla necessitas
cogeret. At nunc cum primitus proprie res
ipsas intelligere ratio nulla prohibeat, cur
nō potius autoritatē scripture simpliciter
sequimur in narratione rerū gestarū res ue-
re gestas prius intelligētes, tū dēmū quicqd
aliud significat perscrutatēs? An eo mouebi-
mur q̄ de his fluminib. dicitur, aliorū eē son-
tes notos, aliorū autē p̄suis incognitos: & iō
non posse accipi ad literā, quod ex uno pa-
radiſi lumine diuidūtur: cū potius credēdū
sit, qm̄ locus ipse paradiſi à cognitione ho-
minū est remotissimus, inde quatuor aqua-

Luc. 10.

ad. L. quis

enim hoc

se

iat.

DE GENESI AD LITERAM

sum partes diuidi; sicut fidelissima scriptura testatur: sed ea flumina quoru fontes noti eē dicuntur, alicubi esse sub terras, & post trāctus prolixarū regionū locis alijs erupisse, vbi tanquā in suis fontib. nota esse phibent? Nā hoc solere nonnullas aquas facere quis agnōrat, Sed ibi hoc scitur, vbi nō diu terris currūt. Exibat ergo flumen de Edēn, id est, de loco delitiarū, & irrigabat paradisum.i. ligna omnia pulchra atq; fructuosa, q̄ oēm

Agricul
tura i p
radis.
Cap. 8.
Gene. 2.

dñs Deus hominē quē fecit, & posuit eum in paradiso, vt operaretur & custodiret: Et p̄cepit dñs Deus A de dicēs, Ab omni ligno quod est in paradiſo escā edes, de ligno aut̄ cognoscendī bonū & malū, non manducabitis de illo. Quo die aut̄ ederis ab eo, morte moriemini. Cū superius breuiter dixerit

C Deū plantasse paradiſum, & constituisse ibi hominē quē finixerat, recapitulauit vt narraret quomodo sit paradiſus constitutus. Nūc ergo illud recapitulādo cōmemorauit quo modo ibi Deus posuerit hominē quē fecit. Videamus itaq; quid sit quod dictū est, vt operaretur & custodiret. Nunquid forte agriculturi dominus voluit operari primum hominem? An nō est credibile q̄ eum ante peccatum damnauerit ad laborem? Ita sane arbitrarehur, nisi videmerūs cum tanta voluptate animi agricolare quosdam, vt eis magna pena sit inde ad aliud auocari. Quicq; ergo delitiarū habet agricultura, tūc vti que amplius erat q̄n nihil accidebar aduersi, vel terra vel celo. Non n erat laboris affl̄ctio sed exhilaratio voluntatis cū ea q̄ Deus creauerat humani operis adjutori lati^r seruicijsq; prouenirent, vnde creator ipse vberius laudare, q̄ aīe in corpore animali cōstitutæ rōnē dedisset operandi ac facultatē, quātū animo volēti satis esset, nō quantū inuitū indigētia corporis. togeret. Qd. n. m. platio na

platio na
ture.

jus mirabiliusq; spectaculū est, aut vbi magis cū rerū natura humana ratio quodāmō lo qui pōt, q̄ cum positis seminibus, plātatis furculis, trāslatis arbustulis, insitis malleolis tāquā interrogatur queq; vis radicis & germinis qd posuit quidue nō posuit: vnde posst, vnde nō posuit: quid in ea valeat numero rū inuisibilis interiorq; potētia, qd extrinsecus adhibita diligentia: inq; ipsā cōsideratione perpicere, quia neq; plantat est aliqd

neq; qui rigat, sed qui incremente dat Deus: quia & illud operis q̄ accedit extrinsecus, per illū accedit quē nihilominus creauit, & quē regit atq; ordinat inuisibiliter De^r. Hic iā in ipsum mundū, velut in quandā magnā arborē terū, oculus cogitationis attollitur, atq; in ipso quoq; gemina operatio prouidentiē repertur, partim naturalis, partim voluntaria. Naturalis quidē per occultā Dei administrationē, quæc̄t lignis & herbis dā in crementū, voluntaria vero per angelorū opera & hominū. Sc̄d m illam primā cēlestia superius ordinari inferiusq; terrestria, lumnaria syderaq; fulge, e, dici noctisq; vices agitari, aquis terrā fundatā interlui, atq; circūlui, aerē altius superfundi, arbusta & aīahā cōcipi & nasci crescere & senescere, occidere & qc̄quid aliud in rebus interiore naturali motu gerit. In hac āt altera signa dari doceri & discere, agros colī, sociates ad ministrari, artes exerceri & qc̄q; alia siue in supērna societate agūtur, siue in hac terrena atq; mortali, ita vt bonis cōsulat & p nesciētes mālos: inq; ipso hoīe candē geminā, pudentiae vigere potentia. Primo erga corpus naturale, i.eo motu quo sit, quo crescit, quo senescit. Voluntariū vero quo illi ad viētū, tegumentū, curationēq; cōlulit. Similiter erga animā naturaliter agit vt viuat, vt sentiat, voluntarie vero vt discat, vt consentiat. Sicut aut̄ in arbore id agit agricultura forinsecus, vt illud proficiat quod geritur intrinsecus: sic in homine secundū corpus, ei quod intrinsecus agit natura, seruit extinsecus medicina. Itemq; secundū animā, vt natura beatificē intrinsecus, doctrina ministrati extrinsecus. Quod aut̄ ad arbore colendi negligētia, hoc ad corpus medendi incuria, hoc ad animā discedē segnitia. Et quod ad arbore humor inutilis, hoc ad corpus vietas exitiabilis, hoc ad animā p̄suasio iniquitatis. Deus itaq; super oīa, qui cōdidit omnia, & regit omnia, oēs naturas bonas creat, oēs voluntates istas ordinat. Quid ergo abhorret à vero si credamus hominē ita in paradiſo cōstitutū, vt operaretur agriculturā, non labore seruili, sed honesta animi * voluptate? Quid. n. hoc opere innocentius vacantibus, & quid plenius magna consideratione prudentibus? Ut custodiret autem quid? An ipsum paradiſum? Cōtra quos? Nullus certe vicinus me- tueba-

Gemina
overaxis
Dei, c. 9.

Custodi-
re para-
sum, &
operari.
Cap. 10.

Al. l. en-
tūdoret.

Gen. 3.

D All. Jr
lunata

ad
p
d
ap
ta
N
q
o
ra
g
A
p
d
f
si
m

Ut custodiret autem quid? An ipsum paradiſum? Cōtra quos? Nullus certe vicinus me- tueba-

Custodi- tuebatur iniua&ot, nullus limitis perturbator,
nullus fur, nullus aggressor. Quo ergo intel-
lectu sumus corporale paradisum potuisse
sum, & ab homine corporaliter custodiri? Sed neq;
operari. scriptura dixit, vt operari cur & custodiret
Cap. 10. paradisum: dixit autem ut operaretur & custodi-
ret. Quanquam si de Greco diligentius ad ver-
bum exprimatur, ita scriptum est, Et accepit dominus
Deus hominem quem fecit, & posuit eum in
paradiso operari eum & custodire. Sed vtrum
ipsum hominem posuit operari: hoc n. sensit
qui interpretatus est, vt operaretur. An eundem
paradisum operari, i. vt homo paradisu[m]
operaretur, ambiguum sonat: & v[er]o magis exige

Al. locu- G re locutio, vt non dicatur, operarentur paradi-
sum, sed in paradiſo. Verum tam non forte sic di-
ctum sit, vt operaretur paradiſum, sicut supe-
rius dictum est. Nec erat homo qui operaretur
terram: eadem quippe locutio est operari terram, *Ecl. 10.*
qua[rum] operari paradiſum, ambiguum suum ad
vtrumq[ue] tractemus. Si n. non est necesse vt acci-
piamus paradiſum custodire, sed in paradiſo,
quid ergo in paradiſo * custodire? Nam

Hodores. quid operari in paradiſo, i. vt visum est dis-
serimus. An vt q[uod] operaretur in terra per agricul-
turam, in seipso custodiret per discipli-
nam, i. vt sicut ei ager obtemperaret coleti-
se, ita & ipse praecepienti domino suo, vt sumpto
praecepto obedientia, fructu non spinas ino-
bedientia redderet? Denique quoniam similitudinem
a se culti paradiſi in seipso custodire subdi-
tus noluit, simile sibi agrum damnatus acce-
pit: spinas, inquit, & tribulos pariet tibi. Quod

Gen. 3. si & illud intelligamus, vt paradiſum opera-
retur, & paradiſum custodiret, operari qui-
dē paradiſum posset, sicut supra diximus per
agriculturam, custodire autem non aduersus im-
probos aut inimicos qui nulli erant, sed for-
taſsis aduersus bestias. Quo istud, aut quare?
Nunquid n. bestia iam in hominem sequiebat, *Cur addi-*
q[uod] nisi peccato non fieret? Ipse quippe bestijs
omnibus ad se adductis, sicut post cōmemoratur
nomina imposuit. Ipse et textu die le-
ge verbi Dei cum omnib[us] cōes cibos accepit.
Aut si erat iam q[uod] timeretur in bestijs, quonā
paecto posset unus homo illum munire para-
disum? Neque n. exiguus locus erat quē tatus
H fons irrigabat. Custodire quidē ille deberet,
si posset paradiſum tali & tanta materia com-
munire, vt eod[em] serpens non posset intrare. Sed
mirum si priusquam cōmuniret, oēs serpentes

inde posset excludere. Proinde intellectu an-
te oculos cur p[re]mittimus? Positus est quippe homo in paradiſo vt operaretur eundem
paradiſum, sicut supra disputatum est, per agri
culturā nō laboriosam sed delitiosam, & mē
tem prudētis magna atq[ue] utilia cōmonentē:
custodiret autem eundem paradiſum * ipsi sibi,
ne aliquid admitteret, quare inde mereretur
expelli. Denique accepit, & p[re]cepit, ut sit per
q[uod] sibi custodiat paradiſum, i. quo conseruat
no[n] inde p[ro]jiciat. Recte n. quisq[ue] dicit, non
custodisse rem suam, qui sic egit ut amitteret
eā, et si alteri salua sit, qui eam uel inuenient uel
accipere meruit. Est aliud in his uerbis sensus
quem puto non immerito p[re]ponēdū, ut
ipsum hominem operaretur Deus & custo-
diret. Sicut n. operatur homo terram, non ut
eam faciat esse terram, sed ut cultam atque
fructuosam: sic Deus hominem multo magis
quē ipse creauit ut homo sit, eum ipse opera-
tur ut iustus sit, si homo ab illo per superbiā
non abscedat: hoc est n. apostatare a Deo, q[uod]
initium superbiæ scriptura dicit, Initium, in-
quit, superbiæ hōis apostatare a Deo. Quia
ergo Deus est incōmutabile bonum, homo
autem & secundū animam & secundū corpus
mutabilis res est, nisi ad incōmutabile bonū
quod est Deus contuerit substiterit, formari
ut iustus beatusq[ue] sit non potest. Ac per hoc
Deus idē qui creat hominem ut homo sit, ipse
operatur hominem atque custodit, ut etiā
bonus beatusq[ue] sit. Quapropter qua locutione dicitur
homo operari terram, qua[rum] iam terra erat, ut
ornata atq[ue] secunda sit: ea locutione dicitur
Deus operari hominem qui iam homo erat,
ut pius lapiensq[ue] sit, eumq[ue] custodire, q[uod] ho-
mo sua potestate in se, q[uod] illius supra se dele-
ctatus, dōationemq[ue] eius contemnens tutus
esse non posset. Proinde nullo modo uacare
arbitror, sed nos aliquid & magnum aliquid
admonere, q[uod] ab ipso diuinis libri huius exor-
dio, in quo ita ceptus est, In principio fecit
Deus celū & terrā, usq[ue] ad hunc locū, nus-
quā possum est dominus Deus, sed tantummodo
Deus. Nunc uero ubi ad id uentū est, ut ho-
minem in paradiſo constitueret, eumq[ue] per
p[re]ceptū operaretur & custodiret, ita scri-
ptura locuta est, Et sūp[er]st[et] dominus Deus hominē
quē fecit & posuit eum in paradiſo operari eum
& custodire: non q[uod] supradiutarū creature
domini nō esset Deus, sed quia hoc nec p[ro]p[ter]e

tum posse
de eo do-
minus.

Cap. 11.

Gen. 1.

Gen. 2.

DE GENESI AD LITERAM

angelos, nec p p alia quae creata sunt, sed p p hominē scribebatur, ad eū admōnendū quātū ei expedit habere dñm Deū, hoc est sub eius dñatione obedienter viuere, q̄ licetiose abuti propria p̄tate, nūsq̄a hoc prius pone-re voluit, nisi vbi permentū est ad eū in para-disum collocandū, operandū & custodien-dū, vt non diceret sicut & cetera omnia su-perius, sed diceret, Et sumpt̄ dñs Deus hominē quē fecit & posuit eū in paradiſo ope-rari eū, vt iustus esset, & custodire, vt tutus es-set, ipsa vtiq; dñatione sua, q̄ non est illi, sed nobis vtilis. Ille quippe nostra seruitute non

Lindiget, nos vero dñatione illius indigemus, vt operetur & custodiat nos: & ideo verus & solus est dñs, quia nō illi ad suam, sed ad no-stram vtilitatē salutemq; seruimus. Nā si no-bis indigeret eo ipso non verus dñs esset, cū per nos eius adiuuaretur necessitas, sub qua & ipse seruiret. Merito & ille in Psalmo, Di-xi, inquit, dñe, Deus meus es tu, qm̄ bonoru-m̄ meorū non eges. Nec ita sentiendū est q̄ di-ximus nos illi ad vtilitatē nostram salutemq; seruire, tanquā aliud ali quid ab illo expe-temus q̄ eū ipsum qui summa vtilitas & salu-nostra est. Sic. n. eū gratis secundum illam vo-cē diligimus. Mihī aut̄ adhārere Deo bonum est.

Psal. 15. Neq; n. tale aliquid est homo factus vt de-ferente eo qui fecit, possit aliquid agere be-ne: tanquā ex seipso: sed tota eius actio bona est cōuerti ad eū à quo factus est, & ab eo iu-stus, pius, sapiens, beatusq; semper fieri, non fieri & recedere, sicut à corporis medico sa-nari & abire: quia medicus corporis opera-rius fuit extrinsecus, seruiens natura intrinse-cus operanti sub Deo, qui operatur omnē sa-lutē gemino illo opere prouidentia, de qua supra locuti sumus. Nō ergo ita se debet ho-mo ad dñm cōuertere, vt cū ab eo factus fue-rit iustus abscedat, sed ita vt ab illo semper fiat. Eo quippe ipso cū ab illo non discedit, eius ipse p̄ficiencia iustificatur & illuminatur,

M & beatificatur, operante & custodiente Deo dū obedienti subiectoq; dñatur. Neq; n. vt di-cebamus, sicut operatur homo terram, vt cul-ta atq; secunda sit, qui cū fuerit operatus, ab scedit relinquens eam vel aratā vel satam vel rigatā, vel si quid aliud manente opere q̄ fa-cētū est, cū operator abscesserit: ita Deus ope-ratur hominē iustū, i. iustificando eū, vt si ab-scesserit, maneat in absēte q̄ fecit, sed potius

sicut aer p̄sente lumine nō factus est luci-dus, sed fit: quia si factus esset, non fieret, sed et̄ absentē lumine lucidus maneret: sic homo Deo sibi p̄sente illuminatur, absentē aut̄ cō-tinuo tenebratur, à quo non locorū interuallis, sed voluntatis auersione disceditur. Ille ^{Discessus} itaq; operetur hominē bonū atq; custodiat

qui incōmutabiliter bonus est: semper ab il-lo fieri, semper q; perfici debemus inhārētes ei & in ea conversione q̄ ad illū est permanētes, de quo dī. Mihi aut̄ adhārere Deo bonū est. Et cū dī, fortitudinē meā ad te custodiā. ^{Psal. 71.} Ipsius. n. sumus figmentū, non tm̄ ad hoc, vt homines simus, sed ad hoc ēt vt boni simus. Nā & Apostolus cū fidelib. ab impietate cō-uersis, gratiā qua salui facti sumus cōmenda-ret. Gratia. n. inquit, salui facti estis per fidē, & hoc non ex vobis, sed Dei donū est, nō ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipsius. n. su-mus figmentū creati in Christo Iesu in operi-bus bonis quæ p̄parauit Deus vt in illis am-bulemus. Et alibi cū dixisset, Cū timore & tre-

^{Phil. 1.} more vestram ipsorū salutē operamini: ne si-bi putarent tribuendū tanquā ipsi se facerent bonos & iustos, continuo subiecit, Deus. n. est qui operatur in * nobis. Sump̄it ergo dñs ^{Al. 1. n.} Deus hominē quē fecit, & posuit eū in para-diso operari eū, hoc est, operari in eo & cu-stodire eū. Et p̄cepit dñs Deus Adæ dicēs, ab omni ligno q̄ est in paradiſo edes ad escam, de ligno aut̄ cognoscendi bonum & malum non manducabis de illo, qua die aut̄ ederi-tis ab eo, morte moriemini. Si aliquid mali esset lignū illud vnde p̄hibuit hominē Deus, eius ipsius mali natura venenatus videre ad mortem. Quia vero ligna omnia in paradiſo bona plantauerat, qui fecit omnia bona val-de, nec vlla ibi natura mali erat, quia nūsq̄a est mali vlla natura: q̄ diligentius si dñs vo-luerit differemus, cū de illo serpente dicere coeperimus: ab eo ligno q̄ malum non erat prohibitus est, vt ipsa p̄ le p̄cepti conserua-tio bonū illi esset, & transgressio malū. Nec potuit melius & diligentius cōmendari quā tum malū sit sola inobedientia, cū ideo reus iniuitatis factus est homo, quia eā rē tetigit contra prohibitionē, q̄ si non prohibitus te-tigisset, non vtiq; peccasset. Nā qui dicit verbi gratia, noli tangere hanc heribā, si forte ve-neno sa est, mortemq; prēnunciat, si tetigerit sequitur quidē mors contēptorem p̄cepti,

sed

^{Cur dñs p̄cepit de ligno.}

^{Cap. 13.}

^{Gen. 2:}

^{Gen. 1.}

^{Voluntas: ri-homius: po-repugnās: ta-Deo. c. I + pe- & ter: lu-mbe-tu-ac-tir: D No-ni-mu-na-bo-De-mu-in-do}

^{All. hoc, pe-}

Discimus à Deo.
A
Psal. 72.
Psal. 58.
Ephes. 5.
Phil. 1.
Al. l. n. b.:
Cur datū preceptū de ligno.
Cap. 13.
Gen. 2.
Gen. 1.
B

Ced est si nemo prohibuisset, atq; illetetigis-
set, nihilominus vtiq; nioleretur. Illa quip-
peres contraria saluti vitæq; eius esset, siue
inde vetaretur siue non vetaretur. Item cum
quisq; prohibet eā rem tangi, q; non quidem
tangenti, sed illi qui prohibuit obesset: velut
si quisquā in alienā pecunia misisset manū,
prohibitus ab eo cuius erat pecunia illa, iō
esset prohibito p̄t̄m, quia prohibenti poten-
terat esse dānoſum. Cū vero illud tangitur, q;
nec tangenti obesset si nō prohiberetur, nec

hoc accepit, ut possit summi boni adhædere
naturæ. Quod si noluerit bono se priuat, &
hoc ei malū est, unde per iustitiā Dei ēt cru-
ciatus consequitur. Quid.n.tā iniquum, q; vt
bene sit desertori boni? Neq; vlo modo fieri
potest ut ita sit: sed aliquā * amissi superio-
ris boni non sentitur malū, cum h̄ p̄ amatū
est inferius bonū. Sed diuina iustitia est, ut q;
uoluntate amisit, q; amare debuit, amittat cū
dolore q; amauit, dum naturarū creator ubi-
que laudetur. Adhuc.n. est bonum, q; dolet

Al. amis
ſi.

E

amissū bonū: nam nisi aliquid bonū reman-
sisset in natura, nullius boni amissi dolor es-
set in pena. Cui autē sine mali experimento
* placeat bonum, i. ut antequā boni amissio
nē sentiat, eligat tenere ne amittat, super oēs
homines prædicandus est. Sed hoc nisi cuius
dā singularis laudis esset, non illi puerō tri-
buere tur, q; ex genere Israel factus Emanuel

All. pla-
cera.

Christus
mediator.
Matt. 1.
1. Tim. 2.
Esa. 7.

nobiscū Deus, reconciliavit nos Deo, homi-
nū & Dei homo mediator, uerbū apud Deū,
caro apud nos, uerbū caro inter Deū & nos.
De illo quippe Propheta dicit, Priusquam
sciat puer bonum aut malū, contemnet mali
tiam ut eligat bonum. Quo q; nescit aut con-
temnit aut eligit, nisi q;ia h̄c duo scientur
aliter per prudentiā boni, aliter per experiē-
tiā mali. Per prudentiam boni malum sci-
tur, & si non sentitur. Tenetur n. bonum, ne
amissionē eius sentiatur malū. Item per expe-
riētiā mali scitur bonū, qm̄ quid amiserit
sentit, cui de bono amissō male fuerit. Prius-
quam sciret ergo puer per experientiam, aut

bonum quo carerer, aut malum q; boni amis-
sione sentiret, contēpsit malū ut eligeret bonū,
i. noluit amittere q; habebat, ne sentiret

Ioan. 3.

amittendo, q; amittere non debebat. Singula
re exemplum obediētia, quippe qui nō ue-
nit facere uoluntatem suā, sed eius uolunta-
tem a quo missus est: non sicut ille qui elegit

F

facere uoluntatē suam, non eius a quo factus
est. Merito sicut per unius inobedientiā pec-
catores cōstituti sunt multi, ita p̄ vnius obe-
diētia iusti cōstituti multi: Quia sicut in
Adā omnes moriuntur, sic & in Christo oēs
uiuiscabuntur. Frustra autē nōnulli acute ob-
tusi sunt, cū requirunt qm̄ potuerit appellari
lignū dignoſentia boni & mali, antequā
in eo transgressus esset homo præceptū, atq;
ipsa experientia dignosceret quid interest
inter bonum quod amisit, & malū quod ad-
misit.

Rom. 4.

1. Co. 15.

Qdō ap-

pellat um

ligrū scie

v. e boni

& mali.

Cap. 15.

Voluntas
hominis
repugnās
Deo. c. 1. + pertus est homo contemnens præceptū Dei,
& hoc experimento didicit, quid interest in-
ter bonum & malū: bonum, s. obediētia, ma-
lum autē inobedientia, i. superbia & contu-
maciē, peruersa imitationis Dei & noxiæ li-
bertatis. Hoc autē in quo ligno accidere po-
tuit, ex ipsa re vt iam supra dīctū est, nomen
acceptit. Malum.n. nisi experimento non sen-
tiremus, quia nullum esset si non fecissimus.

DNeque.n. vlla natura mali est, sed amissio bo-
ni hoc homen accepit. Bonū quippe incom-
mutable Deus est, homo autē quantū ad eius
naturā in qua eam Deus condidit pertinet,
bonū est quidem, sed non incomutable vt
Deus. Incomabile autē bonum q; est post incom-
mutable bonū, melius bonum sit cum bono
incomutabili adhæserit, amando atq; seruē-
do rationali & propria voluntate. Ideo quip-

All. hoc. p̄e & * hoc magni boni natura est, quia &

DE GENESI AD LITERAM.

misiit. Lignum enim tale nomen accepit, ut
2. sen. di. eo secundū prohibitionem nō tacto cauere-
17. ca. in tur, q̄ eo contra prohibitionē tacto sentire-
hoc.

mit. Lignum enim tale nomen accepit, ut
2. sen. di. eo secundū prohibitionem nō tacto cauere-
17. ca. in tur, q̄ eo contra prohibitionē tacto sentire-
hoc. Neque.n. quia inde contra praeceptū mā
ducauerunt, ideo factū est illud lignū digno-
scientiæ boni & mali, sed vtq̄ ēt si obediētes
essent, & nihil contra praeceptū usurpassent,
id recte vocaretur, q̄ ibi eis accideret, si usur-
passent. Quēadmodū si vocaretur arbor satu-
ritatis, q̄ inde possent homines saturari, nū-
quid si nemo accessisset, ideo nomē illud es-
set incongruū, qñquidem cū accederent &
saturarentur, tunc probarent q̄ hoc recte ar-

Hominē potuisse intelligere periclitū ex præcepto con tempore.

Cap. 16.

bore illa vocaretur? Et q̄uo, inquiunt, intelli-
geret homo, q̄ ei dicebatur lignū dignoscen-
tiæ boni & mali, qñ ipsum malū q̄ esset om-
nino nesciebat? Hoc qui sapiunt parū atten-
dunt, quēadmodū à contrarijs notis, sic ple-
raq; intelliguntur ignota, vt ēt verba rerum,
quæ non sunt cū in loquendo interponūtur,
nullus calget auditor. Hoc.n. q̄ omnino nō
est, nihil vocatur. Et has duas syllabas nemo
non intelligit, qui Latine audit & loquitur.
Vnde, nisi cū sensus intuetur id q̄ est, & eius
priuatione quid ēt nō sit agnoscit? Sic & ina-
ne cū dī, intuendo corporis plenitudinē, pri-
uationē eius tanquā contrariam, quid dicat
inanē intelligimus. Sicut audiendi sensu non
solū de vocib; verumē de silentio iudica-
mus. Sic ex vita q̄ inerat homini posset eius
cauere contrarium, i. vitæ priuationem quæ
mors vocatur: & ipsam causam qua perderet
q̄ amabat, i. quodlibet factū suum quo fieret
vt amitteret vitā quibuslibet syllabis appella-
retur: quemadmodū Latine cum dī p̄ctū vel
malum, vt tāquam signum eius intelligeret,
q̄ mente discerneret. Nos.n. q̄o intelligi-
mus cum dī resurrectio quam nunquā ex-
periēsumus? Nonne quia sentimus quid sit vi-
nere & eius rei priuationē vocamus mortē,
vnde reditū ad id q̄ sentimus resurrectionē
appellamus, & si quo alio nomine in quacū-
que lingua id ipsum appellatur, menti vtique
signū insinuat in voce * loquendo, quo so-
nante agnoscit, q̄ etiam sine signo cogitaret.
Al. 1. lo- quēsum qu.a.

H. Quis.n pecora docuit deuitationem mortis,
nili sensus vitæ? Quis parvulū puerum adha-
rescere baiulo suo, si eum fuerit ex alto iace-
re minitatus? Quod ex quodā tempore inci-

pit, sed tñ antequam aliquid hmoi expertus
fit. Sic ergo illis primis hominibus iam vita
erat dulcis, quā profecto amittere deuirabat
idq; ipsum quibuscumq; modis vel sonis si-
gnificantē Deū intelligere poterant: nec ali-
ter eis posset persuaderi p̄ctū, nisi prius per
suaderetur eos ex illo facto non esse mortu-
os, i. illud q̄ habebant & se habere gaude-
bant nō amissuros, vnde suo loco loquendū
est. Aduertant itaq; si quos mouet, q̄uo po-
tuerint intelligere inexperta nominantē vel
minantem Deū: & videant nos omniū inex-
pertorū nomina, non nisi ex contrarijs q̄ iā
nouimus, si priuationū sunt, aut ex similib; si
specierum sunt, sine vlo q̄stū dubitationis a-
gnoscere. Nisi forte aliquē mouet quēadī o-
dū loqui potuerint, vel loquentē intelligere,
qui non didicerant vel crescēdo inter loquē-
tes vel aliquo magisterio quasi magnū fue-
rit Deo loqui eos docere, quos ita fecerat, vt
hoc possent ēt ab hominib; discere, si essent
à quibus. Merito sanè quāritur, vtrum hoc
præceptū viro tñ dederit Deus, an ēt sc̄mī-
na? Sed nondū narratum est quemadmodum
facta sit sc̄mina. An forte iam erat facta, s̄ed p̄. c. 17
hoc quemadmodū gestum sit? Q̄ prius erat 2. sen. di.
gestū, postea recapitulando narratū est? Ver- 2. 1. ca. il-
ba. n. scripturā sic se habent. Et præcepit dñs lnd.
Deus Adx dicens: non dixit præcepit eis. De- Gen. 2.
inde sequitur, Ab omni ligno q̄ est in para-
diso escam edes: non dixit, edetis: Deinde ad
iungit, De ligno aut cognoscendi bonum &
malū, non manducabitis de illo: Iam hic tan-
quam ad ambos pluraliter loquitur, & pluraliter præceptū terminat dicens, Qua die au-
tē ederitis ab eo, morte moriemini. An sciēs
q̄ ei facturus erat mulierē, ita præcepit or-
dinatissime, vt per virum præceptū dñi ad fē-
minam peruenire? Quam disciplinam, & in
ecclesia seruat Apostolus dicens, Si quid aut
discere volunt, domi viros suos interrogent.
Itē quāri potest q̄uo * nunc Deus locutus fit
ad hominē quē fecit, iam certe sensu ac men-
te prædictum, vt audire & intelligere loquen-
tem valeret? Neq; n. præceptū posset accipe-
re, quo transgressor * eius esset, nisi hoc acce-
ptum intelligeret. Q̄uo ergo illi locutus est
Deus? vtrū intus in mēte secundū intellectū, i.
vt sapienter intelligeret voluntatem ac præ-
ceptū Dei sine vllis corporalib; sonis vel cor-
poraliū similitudinibus rerū? Sed nō sic exi-
stimo

2. sen. di.
2. 1. ca. il-
lud.

An viri-
que datū
fit prece-
facta fit sc̄mina. An forte iam erat facta, s̄ed p̄. c. 17
hoc quemadmodū gestum sit? Q̄ prius erat 2. sen. di.
gestū, postea recapitulando narratū est? Ver- 2. 1. ca. il-
ba. n. scripturā sic se habent. Et præcepit dñs lnd.

Gen. 2.

All. tū.
Q̄uo De-
fit locu-
sus. c. 18.

al. l. rev.

K

Gene.
Quid f
tieā
Deo. c.

Creatur
spirituali.
& corp
ralis.

Cap. 2.

Ecc. 18.

M

Stimo primo homini locutū Deū, talia quippe scriptura narrat, vt potius credamus sic esse Deū locutum homini in paradiſo, sicut et postea locutus patribus sicut Abrah^z sicut Moysi idest in aliqua specie corporali. Hinc est enim q̄ audierūt eius vocē ambulantis in paradiſo ad vespere & absconderūt se. Locus itaq; magnus neq; prætereundus proponitur, vt intueamur quādū possumus, quantum ipse adiuuare & donare dignatur, opus diuine prouidentię bipertitū: quod superius cū de agricultura loqueremur, trāſitoria quadā occasione perſtrinximus, vt in deā inciperet legētis animus hoc affuescere cōtereri, quod adiuuat plurimū ne quid in dignū de ip̄la Dei substantia fentiamus. Dicimus itaq; ip̄lū suminū, verū, vñū ac solum Deū patrē & filiū & sp̄m sanctū, idest Deum verbūq; eius & vtrūq; spiritū Trinitatē ipsam neq; confusam, neq; separatā, Deū qui solus habet immortalitatē, & lucem habitat.

L. Ti. 6. inaccessibile, quē nemo hoium vidit, nec vide pōt. nec locorū vel finito vel infinito ſpatio contineri, nec tēporū vel finito vel infinito volumine variari. Neq; n. ē in eius substantia qua Deus est, quod breuius sit in parte q̄ in toto ficut necesse est esse de iis quē in locis sunt: aut fuit in eius substantia quod iā non est, vel erit quod nondū est ficut: in naturis quē possunt temporis mutabilitatē pati. Hic ergo incommutabili æternitate viuēs creaturā spiritualis uit oīa ſimil, ex qb. currerēt tēpora, & immo- & corpo plerentur loca, tēporalibusq; & localibus re- rū motibus ſecula voluerentur. In quibus rebus quādū corporalia cōdidit, formans na- Cap. 20. teriā quā nec aliis nec nullus sed omnino ipse informē ac formabilē instituit ut for- mationē ſuam non tēpore ſed origine preueniret. Spiritualē autē creaturā corporali p̄- posuit, q̄ spiritualis tantummodo per tempora mutari poſſet, corporalis autē per tēpora & loca. Exempli enim gratia per tēpus mouetur animus, vel reminiſcendo q̄ oblitus erat, vel diſcendo q̄ neſciebat, vel volendo quod no lebat. Per loca autē corpus, vel a terra in ce- M lū vel a cēlo in terra, uel ab Oriente in Oc- cidentē, vel si quo alio ſimi modo. Onne autē quod mouetur per locū, nō poſſet niſi & per tēpus ſimul moueri. At nō omne q̄ mouetur per tēpus, necesse eſt etiā per locum moueri. Sicut ergo ſubſtitiam que mouetur per tēpus & locū, p̄cedit ſubſtantia que tātū per tēpus: ita ip̄lam p̄cellit ilā que nec per locū nec per tēpus: ac per hoc ficut per tēpus & locū mouet corpus, ip̄le tantū per tēpus motus cōditus ſpiritū: ita p̄ tēpus mouet conditū ſpiritu, ip̄le nec per tēpus nec p̄ locū motus conditor ſpiritus: ſed ſp̄us crea- tūs mouet ſeipſum per tēpus, & per tēpus ac per locū corpus: ſp̄us creator mouet ſeipſū ſine tempore ac loco, mouet conditū ſpiritu per tempus ſine loco, mojet corpus per tempus & locū Quo circa quisquis intelligere conatur, quemadmodū vere aeternus & uere immortalis atq; incommutabilis Deus ip̄le nec per tēpus nec per locū motus mo- ueat tēporaliter & localiter creaturā tuā, nō ſerum. eum puto poſſe affequi: niſi prius intellexe- rit quēad nodū anima, hoc eſt ſpiritus crea- tūs, nō per locū ſed tātū per tēpus motus, mouet corpus per tēpus & per locū. Si. n. quod in ſeipſo agitur capere nōdū potest, quāto min⁹ illud quod ſupra eſt? Affecta q̄ pe animalia carnaliū ſenſuum cōſuetudine eſe ſtam cū corpore per locū moueri put- tur, dū id per locū mouet. Quae ſi poſſet di- ligenter inſpicere, tanq̄ cardines membro- ru corporis lui, que nadmodū articulati im- di poſiti ſunt, à qb. initia motionū nitantur: inueniet ea q̄ per ſpatia locorū mouentur, niſi ab eis quae loco fixa ſunt non moueri. Nō. n. mouetur ſolus digiti, niſi fixa ſit pal- ma, à curvū articulo uel ut immoto cardine moueat: ſic tota palma ab articulo cubiti, ſic cubitus ab articulo humeri, ſic humerus ab ſcapula mouet, ſtantibus utiq; cardinib. quib. motione nitat, vt p̄ loci ſpatiū q̄ mouet, moueat. Sic plantæ in tali eſt articulus, quo ſtante moueat: ſic crucis in genu, & toti⁹ pedis in coxa: & nullius membra motus omni- nio eſt, quē uoluntas mouet, niſi ab aliquo articulare cardine, quē motus eiusdem uolunta- ris primitus fit, vt ab eo quod loci ſpatio non mouetur, agi ualeat quod mouet. Denique nec in ambulando pes leuat, niſi ali⁹ fixus totū corpus ferat, donec ille qui motus eſt a loco unde fertur, ad locū quo fert, immoto articulo ſui cardinis innitatur. Porro ſi in corpore nullū mēbris per locū uoluntas mouet niſi ab eo mēbris articulo quē nō mo- uet cū & illa p̄ corporis q̄ mouet, & illa q̄ fixa ſi ut moueat, corporas habeat q̄titates suas,

Q̄o mō
Dencrea
turas mo-
uent ob.
ſerum.
Cap. 21.

All. Mo-
natur.

B

DE GENESI AD LITERAM

suas quibus occupet spatio locorum suorum, quanto magis ipse anima nutus cui membra deseruiunt, ut quod placuerit figura, unde id quod mouendum est innaturum: cum anima non sit natura corporea, nec locali spatio corpus impletat, sicut aqua utrem siue spongiam: sed miris modis ipso incorporeo nutu comixta sit vivificando corpori, quo & imperat corpori quadam intentione non mole: quanto magis, inquam, nutus ipse voluntatis eius non per locum mouetur ut corpus per locum moueat, qui totum per partes mouet, nec alias loco mouet nisi per illas quas loco non mouet?

Quomodo
Deus mo-
neat, q̄d
aī. c. 22.

Quod si intelligere difficile est, utrumque creditur, & quod creatura spiritalis non per locum mota moueat corpus per locum, & quod Deus non per tempus motus moueat creaturam spiritualē per tempus. Quod si de anima quisque non vult hoc credere, quod quidem sine dubio non solū crederet, verum etiam intelligeret, si eam posset sicut est incorporeā cogitare. Cuius non facile occurrat quod per locum non moueat

C quod per loci spatia non diffunditur: quicquid autem per loci spatia diffunditur; corpus est ac per hoc consequens est, ut anima per locum moueri non putetur, si corpus non esse creditur. Sed ut dicere cōperā, si de anima hoc quisque non vult credere, non nimis vrgendus est. Substantia vero Dei nisi credit nec per tempus nec per locum moueri, nondum perfecte in commutabilē credit. Verum quia omnino immutabilis est illa natura Trinitatis, & ob hanc eternam, ut ei aliquid coeternum esse non possit ipsa apud seipsum, & in seipso sine vello tempore loco, mouet tamen per tempus & locum subditam creaturam, naturas creans bonitate voluntates ordinans potestate: ut in naturis nulla sit quod non ab illo sit. In voluntatibus autem nulla bona sit cui non presit. nulla mala sit qua bene ut non possit. Sed quia non omnibus naturis dedit voluntatis arbitrium, illae autem quibus dedit potentiores ac superiores sunt, illae naturae quod non habent voluntatem, subditae sint neesse est illis quae habent: & hoc ordinatione creatoris, qui nunquam ita punit voluntatem malam, ut naturae periret dignitatem. Cum igitur omnis corpus & omnis anima irrationalis non habeat voluntatis arbitriū, subditae sunt eis naturae quod praeeditae sunt arbitrio voluntatis, nec omnibus omnia, sed si cū distribuit iustitia creatoris. Ergo Dei prouidentia reges

Deus sem-
per que-
tus omnia
tamen a-
ges. c. 27.

atque administrans universam creaturam & naturas & voluntates: naturas ut sint, voluntates autem ut nec in fructu se bonae, nec impunitae male sint: subdit primitus omnia sibi, deinde creaturam corporalem creatura spirituali, irrationali rationali, terrestrem celestis feminam masculinam, minus valentem valentiori, indigentem copiosiori. In voluntatibus autem bonas sibi ceteras vero ipsas seruientibus sibi: ut hoc patiat voluntas mala, quod ex iussu Dei fecerit bona, siue per seipsum, siue per malam, in rebus duntaxat quod natura sunt et malis voluntatibus subditae, i.e. incorporibus. Nam in seipsis male voluntates habent interiorē peccatum suum, eandem ipsam iniquitatē suā. Ac per hoc sublimibus angelis Deo subditae frumentibus, & Deo beate seruientibus, subdita est omnis natura corporea, omnis irrationalis vita, omnis voluntas vel infirma vel prava, ut hoc de subditis vel cum subditis agant, quod naturae ordo poscit in omnibus iubente illo cui subiecta sunt omnia. Proinde illi in illo veritatē immutabilē vident, & secundum eas suas dirigunt voluntates. Iunior ergo illi particeps eternitatis, veritatis, voluntatem eius semper facientes sine tempore & loco. Mouvitur autem eius imperio et temporaliter, illo non temporaliter moto. Nec ita ut ab eius contemplatione resiliant aut defluant: sed simul & illam sine loco ac tempore contemplantur, & eius in inferioribus iussa perficiunt, mouentes se per tempus, corpus autem per tempus & locum, quantum eorum congruit actioni: & ideo Deus bipertenito prouidentiae suae opere praest universam creaturam, naturam ut faciat, voluntatibus autem ut sine suo iussu vel permisso nihil faciant.

Natura igitur universitatis corporalis non ad iuuat extrinsecus corporaliter. Neque nam est extra eam ullum corpus, alioquin non esset universitas: intrinsecus autem adiuuantur incorporaliter, Deo id agente ut omnino natura sit, quam ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia. Partes vero eiusdem universitatis & intrinsecus incorporaliter adiuuantur, vel potius sunt ut naturae sint: & extrinsecus corporaliter, quo se melius habeant, sicut alimēti agricultura, medicina, & quocumque est ad ornatum sunt, ut non solū saluacē ac secundiores, verum etiam decentiores sint. Spiritualis autem creatura si perfecta atque beatā est, sicut angelorum sanctorum, quantum attinet ad seipsum quod

Creatura
corporea
subdita
angelic.
c. 24.

Deus se-
per ideam
dimini-
fratris
c. 26.

Natura
universi-
tatis.
Cap. 25.

Rom. 13.

quo sit, sapiensq; sit, non nisi intrinsecus incorporaliter adiuuatur. Intus ei q; ppe loquitur Deus miro & ineffabili modo, neq; per scripturā corporalib. instis affixam, neque per voces corporalib. aurib. insonantes, neq; per corporū similitudines, quales in spiritu imaginaliter sunt, sicut in somnis vel aliquo excessu spiritus, q; Grace dī ecclasis, & nos eo verbo iā utimur pro Latino: quia & hoc genus visionū quāvis interius fiat, q; sunt ea q; animo per sensus corporis nunciantur: tñ quia simile est eis, ita vt cū sit, discerni ab eis aut oīno non posse, aut certe vix & rarisime possit: & quia exterius est q; illud q; in ipsa incommutabili veritate mens rationalis & intellectualis intuitetur, eaq; luce de his oīb. iudicat; inter illa quæ extrinsecus sunt arbitror esse deputandū. Creatura ergo spiritalis & intellectualis perfecta & beata qualis angelorū est, sicut dixi, quantū attinet ad seipsum quo sit, sapiensq; ac beata sit, non nisi intrinsecus adiuuatur aeternitate, veritate, charitate creatoris. Extrinsecus vero si adiuuari dicenda est, eo fortasse solo adiuuatur q; se inticevident, & de sua societate gaudent in Deo, & q; perspectis ēt in eis ipsis omnib. creaturis, vndiq; gratias agit laudatq; creatorē. Quod autem attinet ad creaturā angelicā actionē, per quā vniuersarū rerū generib. maximeq; humano prouidentia Dei prospicitur, ipsa extrinsecus adiuuatur, & per illa visa que similia sunt corporalib. & per ipsa corpora que angelicā subiacent potestati. Quæ cum ita sint, Deus omnipotens & omnitenens, incommutabili aeternitate, veritate, voluntate semper idē, non per ipsa nec per locū motus, mouet per tps creaturā spiritalē, mouet ēt per tps & locū creaturā corporalē, vt eo motu naturas quas intrinsecus substinet, et extrinsecus admistret, & per voluntates sibi subditas, quas per tps & corpora sibi atq; illis voluntatibus subdita, q; per tps & locū mouet eo tpe ac loco, cui ratio in ipso Deo vita est sine tpe ac loco. Cū ergo tale aliquid Deus sagit, non debemus opinari eius substaniā qua Deus est, tēporib. locisq; mutabilem, aut per tps & loca mobilē, sed in opere diuinā prouidentia ista cognoscere: nō in illo opere quo naturas creat, sed in illo quo intrinsecus creates ēt extrinsecus administrat: cum sit ipse nullo locorū vel interuallo vel spatio incommutabi-

li aeternitate excellentiā; potētia, & interior omni re, quia in ipso sunt omnia, & exterior omni re, quia ipse est super omnia. Itē nullo tēporū vel interuallo vel spatio incommutabili aeternitate & antiquiore est omnib. quia ipse est ante omnia, & nouior omnib. quia idē ipse post omnia. Quād cū audimus scripturā dicentē, Et precepit dñs Deus Adā die ēs, locutus Ab omni ligno q; est in paradiso elea edes, sūt Deus de ligno aut cognoscendi bonū & malū, nō manducabitis de illo: Quā die aut ederitis ab eo, morte moriemini. Si modū q̄rimus q̄to ista locutus sit Deus: modus quidē ipse a nobis proprie cōprehēdi nō pōt. Certissime tñ tenere debemus, Deū aut per suā substātiā log, aut per sibi subdicā creaturā; sed per substātiā suā non loqui nisi ad creādas omnes naturas: ad spiritales vero atq; intellectuales non solū creandas, sed ēt illuminandas: cū iā possunt capere locutionē eius, qualis est in verbo eius; q; in principio erat apud Deū, & Deus erat verbū, per q; facta sunt omnia. Illis aut qui eā capere nō possunt cum loquitur Deus, non nisi per creaturā loquitur, aut tātūmodo spiritalē, sive in somnis, sive in ecsta si similitudine rerū corporaliū: aut ēt pēri ipsam corporalē, dum sensib. corporis vel aliqua spēcies appetit vel insonant voces. Si ergo Adā talis erat vt posset capere illā locutionē Dei, quā mentib. angelicis per suā p̄ceptis substātiā: non dubitandū est q; eius mente per ipsa mouerit miro & ineffabili modo, non motus ipse per ipsa, eiq; vīle ac salubre p̄ceptū veritatis impresserit: vt quæq; trāsgressori pēna daberetur, ea ipsa ineffabiliter veritate monstrauerit: sicut audiuntur vel videantur ea omnia bona p̄cepta in ipsa incommutabili sapientia, quæ in animas sanctas se trāsferunt ex aliquo tpe, cū ipsius nullus sit motus in tpe. Si aut ad eum modū Adam iustus erat, vt ei adhuc opus esset alterius creature sanctioris & sapientioris authoritas, per quā cognosceret Dei voluntatē atq; iūsionem, sicut nobis Prophetae, sicut ipsis angelī: cū ambigimus per aliquā fūnōi creaturam ei ei se locutū Deū talib. vōcū signis quæ intelligere posset. Illud n. q; postea scriptū est, cū peccassent eos audīst̄e vōcē dñi Dei ambulātis in paradiſo, quia non per ipsam Dei substātiā, sed per subditā ei creaturā factū est, nullo modo dubitat qui fidem catholicam sapit.

DE GENESI AD LITERAM

sapit. Ad hoc n. & aliquanto latius de hac re differere volui, quia nonnulli heretici putat substantiam filij Dei nullo assumpto corpore per seipsum esse visibilem, & ideo antequam ex virginie corpus acciperet, ipsum visum est.

I. Tim. 6

Ltre dicti sit. Quia nemus invenimus quod
dere potest; quia filius visus sit ante accepta ser-
ui formam, et per ipsam substantiam suam. Quia
impicias procul a catholicis mentibus repellere
da est. Sed de hoc plenius alias si dominus placue-
rit differemus. Nunc terminato isto volumi-
ne, id quod sequitur, quo sit mulier ex viri sui la-
tere creata, in consequentibus paradum est.

hoc aliter enodandū purat, tñ diligenter at-
tendat illa omnia, quæ vt hoc sentiremus at-
tēdimus: & si probabiliorē inde pouerit enu-
cleae finiam, nō solū resistere non debemus,
sed debemus ēr gratulari. Si quē autē mouet,
quia nō dixit, finxit Deus adhuc de terra oēs
bestias agri, & de aqua omnia volatilia celi:
sed tanquā vtraq; genera de terra finixerit. Et
finxit, inquit, Deus adhuc de terra oēs bestias
agri, & omnia volatilia celi: videat duobus
modis esse intelligendum. Aut tacuisse nunc
vnde finixerit volatilia celi: quia & tacitū pos-
set occurrere, vt non de terra vtrūq; accipias-
tur Deus finixisse, sed tantummodo bestias agri:
vnde finixerit, ut sentire intellegatur.

D. A V R E L I I A V G V S T I N I
de Genesi ad literam.

L I B E R N O N V S.

*Nomina
indita ani-
mantibus
Cap. I.
Gen. 2.*



Et dixit dñs Deus, Non bonū est hominē esse solū , faciamus ei adiutorū secundum ipsum. Et finxit Deus adhuc de terra omnes bestias agri , & omnia volatilia celi , & adduxit illa ad Adā, vt vide-ret quid vocaret illa. Et omne quodcunq; vo-cauit Adam illud animā viuā, hoc est nomē eius. Et vocavit Adā nomina omnib. pecori-bus & omnibus volatilib. celi , & omnib. be-stiis agri . Ipsi autem Adam non est inuentus adiutor similis ei. Et immisit Deus ecstasim in Adam, & obdormiuit: Et accepit vnam co-starū eius , & adimplevit carnē in loco eius : Et ædificauit dñs Deus costā quam accepit de Adam in mulierem, & adduxit eā ad Adā: Et dixit Adam, Hoc nunc os ex ossib. meis, & caro de carne mea: hęc vocabitur mulier, qm̄ ex viro suo sumpta est. Et p̄ hoc relin-quit homo patrē & matrem, & cōglutinabi-tur ad vxorē suam, & erūt duo in carne vna. Si aliquid adiuuant lectorē, q̄ libris superio-ribus considerata atq; conscripta sunt, nō de-bemus in hoc diutius immorari, q̄ finxit ad-huc Deus de terra oēs bestias agri , & omnia volatilia celi: cur. n. dictū sit, adhuc, i. præter M primā conditionē creaturarum sex dieb. cō-summatā, in qua causaliter perfecta sunt omnia simul & inchoata , vt deinde ad effectu suos cause perducerentur , iā quantū potui-mus in precedentiū annū inauimus. Et si qui

vt volatilia celi et tacentे scriptura intellegamus unde finixerit, velut qui sciamus in prima causali ratione conditione ex aquis ea esse producta: Aut terrā vniuersaliter sic appellata simul cū aquis, quenadmodū appellata est in illo Psalmo, ubi celestiū laudibus terminatis, ad terrā facta est cōuersio sermonis & dictū, Laudate dñm de terra, dracones, & omnes abyssi, &c. Nec postea dictum est, Laudate dñm de aquis. Ibi. n. sūt oēs abyssi, q̄ tñ de terra laudant dñm. Ibi ēt reptilia & volatilia pennata, q̄ nihilominus de terra laudant dñm. Secundum istā vniuersalem appellationem terræ, secundum quā etiam de toto mundo dī, Deus qui fecit cūlum & terrā, siue de arida, siue de aquis, quācunq; creatā fuit, de terra creata veraciter intelliguntur. Nunc iam videamus quō accipendum sit q̄ dixit Deus, Non est bonū esse hominem solum, faciamus ei adiutorium secūdū ipsum: utrum temporaliter vocibus ac syllabis aditis hoc dixerit Deus: ahi ipsa ratio cōmemorata est quē in verbo Dei principaliter erat, vt sic femina fieret, quā rationem suscipiebat: tūc tunc scriptura cū diceret, Et dixit Deus, fiat hoc aut illud, qn̄ primitus omnia condēbantur! An forte in mente ipsius hominis hoc dixit Deus sicut loquitur quibusdā seruis suis in ipsis seruis suis? Ex quo genere seruorum eius erat ēt ille qui dixit in Psalmo, Audiam quid loquatur in me dñs Deus. An aliqua de hac re ipsi homini in ipso homine per angelū est facta reuelatio in similitudinibus vocū corporalib⁹, quāuis tacuerit scriptura utrum in somnis an in ecclasi, ita. n. fieri hēc solent: an aliquo modo, sicut reuelatur Prophetis: Vnde illud est, Et dixit mihi angelus qui loquebatur

quebatut in me. Ah per corporalē creaturā
 Zach. 2. vox ipsa sonuerit, si cū de nube, Hic est filius
 meus dilectus. Quid ergo ex his omnibus fa-
 Mat. 3. Etū sic ad liquidū cōprehendere nō valemus
 verūt certissime teneam? dixisse hoc Deū:
 & si corporali voce vel tē poraliter expressa
 similitudine corporis dixit, nō eū per substā-
 tuā suā, sed per aliquā imperio suo, subditā
 dixisse creaturā, sicut in libro precedētra
 et auimus. Nā visus est Deus postea sanctis vi-
 ris, alias capite albo sicut lana, alias inferio-
 re parte corporis, sicut aurichalū, alias aliter
 atq; aliter, non tū illas visiones hominib; per
 substātuā quę ipse est, sed per subdita sibi q̄
 creauit eū p̄ebuisse, & per similitudines for-
 marū vocum q̄ corporalū, quod uoluit oī
 disse ac dixisse certissimū est eis qui substā-
 tuā Trinitatis incōmutabilitē aeternā, nec p̄
 tēpus nec per locū moueri, & per tēpus &
 per locū mouere, vel fideliter credūt, vel ēt
 excellēter intelligūt. Nō ergo iā queramus
 q̄uo istud dixit, sed potius intelligamus qd̄
 dixerit, Adiutoriū quippe homini secundū
 ipsum suū faciendū, eterna ipsa veritas ha-
 bet per quā creata sunt omnia: & in illa hoc
 audit qui in ea pōt cognoscere quid quare
 aiutoriū creatū sit. Si aut̄ querit, ad quā rē fieri opor-
 propter sibolum.
 Cap. 3. occurrit q̄ propter filios procreādos: sicut
 Gene. 1. adiutoriū lemī terra est, vt virgulū ex vtro
 Infra. 6. que nascatur: hoc n. & in prima terū cōdi-
 2. sen. d: tione dictū erat, Masculū & feminā secite os
 20. ca. 1. & benedixit eos Deus dicens, Crescite & mul-
 tiplicamini & implete terram, & dñi amini-
 eus. Quę ratio cōditionis & coniunctionis
 masculi & feminæ atq; benedictio; nec post
 peccatū hominis penāq; defecit. Ipsa n. est
 secundū q̄ nunc terra hominibus plena est
 dominātibus eius. Quanq; n. iā emissi de pa-
 radiso cōuenisse & gēnūsse cōmemorētur:
 tā nō video quid prohibere potuerit vt es-
 sent eis ēt in paradiſo honorabiles nuptiæ &
 thorū immaculat: hoc Deo p̄stāte fideliter
 iusteq; viuentibus, eiq; obediēter sancte q̄
 set viuentibus, vt sine vlo inquieto ardore li-
 bidinis sine vlo labore ac dolore pariēdi, se-
 tus ex eorum semine gigneretur: nō vt mo-
 riētib; parentibus filii succederēt, sed vt illis
 q̄ genuiſſent in aliquo formā statu manētib;
 & ex ligno vix q̄ ibi plātātū est, corporalē
 vigorē ſumētib; & illi qui gignerēt ad eū-
 dē perducerēt statū: donec ēcertō numero
 impleto, si iuste oēs obediēterq; viuerēt, tūc
 fieret illa cōmutatio, vt sine vlla morte aia-
 lia corpora cōuersa in alia qualitatē, eo qđ
 ad oēm nutū regēti spiritui deferuīrēt, & fo-
 lo spū viuifacēt sine vllis alimētorū corpo-
 ralib; ſuſtētaculis viuerēt, spiritualia vocaren-
 tur. Potuit hoc fieri si nō p̄cepti trāſgressio-
 mortis ſupliciū mereret. Qui n. hoc fieri po-
 tuſſe nō credunt, nihil aliud q̄ cōſuetudinē
 naturæ iā poſt peccatū penāq; humanā ſic
 currentis attēdūt: nō aut̄ in eorū generēnos
 eſſe debemus, qui non credunt niſi quod vi-
 dērē consueuerunt. Quis n. dubitet homini
 obediēter & pie viuenti p̄eſtare potuisse
 qđ diximus, qui nō dubitat vēſtibus Israeli-
 ratū impertitū eſſe, quendā in ſuo genere ſta-
 tū, vt per annos quadraginta nulla vetuſtatis
 detrimenta paterentur? Cur ergo non coie-
 runt: niſi cū exiſſent de paradiſo: cito r̄ndi
 potest, Quia mox creata muliere priuſquā
 coirēt, facta eſt illa trāſgressio, cuius merito
 in mortē destinati etiā de loco illius felicitā-
 tis exierūt: nō enim scriptura tēpus expreſſit
 quantū interfuerit inter eos factos, & ex eis
 natū Cain. Potest etiā dici, quia nōdū Deus
 iuſſerat, vt coirent. Cur enim nō ad hanc rē
 diuina expectare authoritas, vbi nulla con-
 cupiſcentia tā quā ſtimulis inobedientis car-
 nis vrgebat? Ideo aut̄ hoc nō iuſſerat Deus,
 quia ſecundū ſuā p̄aſciētiā diſponebat om-
 nīa, in qua eorū caſūm proculdubio p̄aſcie-
 bat, vnde iā mortale gēnū propagandū eēt
 humanū. Aut si ad hoc adiutorium gignē-
 di filios, nō eſt facta mulier viro, ad quod er-
 go adiutorium facta eſt? Si quia ſimul opera
 ren̄t terram, nondum erat labor vt adiumento
 to indigeret & ſi opus eſſet melius adiuto-
 rium masculū fieret: hoc & desolatio dici
 potest, ſi ſolitudinis fortafe tēdebat. Quan-
 to enim congruentius ad coniuendū &
 colloquendū duo amici pariter quam vir
 & mulier habitatēt? Quod ſi oportebat aliū
 iubendo, aliū obſequendo pariter viuere,
 ne cōtrarie voluntates, pacem cohabitantū
 perturbarent: nec ad hoc retinendum ordo
 defuſſeret, quo prior vnuſ alter posterior
 maxime ſi posterior ex priore crearetur ſi
 cut feminā creata eſt. An aliquis dixerit de
 coſta hominis Deū feminā tñi, nō ēt maſcu-
 lū, ſi hoc vellet, facere potuſſe? Quapropter
 non

Den. 29.

Quando
 congrega-
 ſiſt pri-
 mo. c. 4.
 2. ſen. di-
 20. c. cur
 ergo.

An adi-
 toriū a-
 lia quā
 ſuboliſtā
 Cap. 5.

Quid si fuisse corporis mutatione, sed Adā non peccasset.
Cap. 6.
2. son. di.
20. c. de termino.
Gene. 2. si illā dari nō oportebat, nīli omnibus simul in seculi fine, aliquā inferiorem q̄ illa erit; q̄ tñ haberet meliorē statū quā vel hoc corpus haberet, vel illa etiā quā primitus facta sunt, viri ex limo terrę mulieris ex viri carne. Neque n. arbitrādū est Heliā vel sic esse iā sicut erūt sancti, qn̄ peracto operis die; denarium pariter acceptu ri sunt: vel sic, quemadmodū sunt homines, qui ex ista vita nondū emigrant, de qua ille tñ nō morte, sed translatio-

Helias.
Mat. 29. In hac vita posset quanuis nondū habeat qd ex hac vita recte gesta in fine habiturus est, p nobis. n. meliora prouiderūt, ne sine nobis perfecti perficerētur, aut si quisq̄ purat hoc Heliā mereti nō potuisse, si duxisset vxorē, filiosq; pcreasset: creditur. n. nō habuisse qa

Heb. 11. hoc scriptura nō dixit, quāuis & de celibatu eius nihil dixerit: qd de Enoch r̄ndebit, qui filijs genitis Deo placēs nō in ortuus, sed viuus trāslatus est? Cur ergo & Adā & Ena, si iuste viuētes caste filios procreasset, nō eis possent trāslatione nō morte succedentibus cedere? Nā si Enoch & Helias in Adā mortui, mortisq; p̄aginē in carne gestātes q̄ debitū vt soluat, credūtū ēt reddituri ad hanc vitā, & quod tādiū dilatū est morituri, nunc tñ in alia vita sunt: vbi ante resurrectionem carnis anteq; animale corpus in spiritale mutē nec morbo nec senectute desciuit: quāto iustius atq; p̄babilius primis illis hoībus p̄staretur, sine vlo suo parētūve p̄tō viuētibus, vt in meliorē aliquē statū filijs genitis cederent: vnde seculo finito cū oī posteritate sanctorū in angelicā formā, non per carnis mortē, sed per Dei virtutē multo felicius mutantur? Non itaque video ad quod aliud adiutoriū mulier facta sit viro, si generandi caūla subtrahitur: quæ nihilominus quare subtrahatur ignoro. Vnde. n. magnum magniq; honoris meriti apud Deum fidelis &

Enoch.
Gene. 5. Fugit in cōraria. Cap. 8. All. p̄t. taurum. Cap. 10. M. r. Gene. 2. m. ce. de. de. tē. ge. eg. hu. no. mo.

Virginitas, & tria cōpletū.
Rom. 7. K. An cōcū bius p̄t. p̄t p̄c. c. g.

pia virginitas habet, nisi quia ita iā tēpore continendi ab amplexu cū ex omnib. gētib. ad implendum sanctorū numerū largissima suppetat copia, percipienda sordide volup̄tatis libido nō sibi vendicat, q̄ iā sufficiēde plis necessitudo nō postulat? Deniq; vtriusq; sexus infirmitas prop̄dēs in ruinā turpitudinis, recte excipi honestate nuptiarū, vt q̄ sanit̄ posse esse officiū, sic agrotis remediu. Neq; n. q̄ i cōtinētia malū est, ideo cōnubiū, vel quo incōtinentes copulātū, non est bonū: immo vero nō propter illud bonū culpabile est hoc bonū, sed propter hoc bonū veniale est illud malū: qm̄ id q̄ bonū habet nuptiæ & q̄ bonū sunt nuptiæ, p̄tūm esse nunquā pōt. Hoc autē tripertitū est, fides, proles, sacramentum: in fide attenditūt ne p̄ter vinculū coniugale, cū alterā vel altero cōcū batur. In prole ut amanter suscipiatur, benigne nutritur, religiose educeretur. In sacra-

mēto autē vt cōiugiū nō separetur, & dimis- 4. sen. di. sus aut dimissa nec causa plis alteri cōiungatur. Hec est tanq; regula nuptiarū, qua vel natura decoratur fēcunditas, vel incontinētia * regitur prauitas. Vñ quia satis differui- 2. c. oē. mus in eo libro, quē de bono coniugali nu- Al. l. r̄j per cōdidimus, vbi & cōtinētia viduālē, & ex cōt. cellentiā virginalē pro suorū graduū digni- 21. ca. 1. tate distinximus, diutius hic nr̄ stylus nō est occupandus. Nunc. n. quārimus cui adiuto- Fuga vī- rīo mulier facta sit viro, si eis ad gignendos filios misceri sibi met in paradise nō licebat. Qui. n. hoc sentiunt forte peccatū esse oēm cōcubitū putat. Difficile est nanq; vt dū p̄uerse hoīes vitia deuitāt, non in eorū cōtraria * perniciter currant. Et enim sicut exhor- res auaritīa, fit p̄fusus: aut exhorres luxuriā, fit auarus: aut inquietus fit, cuius pigrītā reprehenderis: aut cuius inquietudinē, piger: aut qui reprehensus odīsce cōperit audaciā suā ad timiditatē fugit: aut q̄ timidus nō esse conatur, tanquā abrupto vinculo fit temera- rī, dū nō ratione, sed opinione crimina me- tiuntur: ita dū nesciunt homines quid in adul- terijs & fornicationibus diuino iure dānēt, ēt causa procreandi cōiugale concubitū de- testantur. Quod qui nō faciūt, sed tñ fecun- ditatem carnis propter successionem morta- litatis diuinitus datā sentiunt: nec ipsi putat primos illos homines potuisse cōcumbere, nisi propter peccatū quod admirerant mori- turi,

tur, gignendo requirerent successores, nec attendunt, si recte potuerunt successores queri moritum, multo rectius socios qui potuisse victuris. Implera. n. terra genere humano recte proles non nisi quod morientib. succederet querent, ut autem per duos hoies terra impleretur, quo ipsi nisi dignissimo officio societatis impleretur? An vero ita quod cecus est mente, ut non certat quanto terris ornameinto sit genus humanum, et cum a paucis recte laudabiliterque viae, quantumque valeat ordo reipublicae, in cuiusdam pacis tene vinculum coercere est potiores? Neque. n. tam depravati sunt hoies, ut non et tales pecoribus. & volatilib. antecellat, quorum tamen oium generibus, hanc infimam mundi partem pro sui loci sorte decorata, quem non considerare delectatur? Quis autem ita sic excors, ut putet minus eam ornari potuisse si iusti non morientib. implerentur? Nam quod numerosisima est superna ciuitas angelorum, id non recte conubio copularentur, nisi morerentur, Hanc quippe numerositatem perfecit et in resurrectione sanctorum angelis sociandam dominus praesciit ait, In resurrectione, ne que nubent, neque vxores ducent, non. n. incipiunt mori, sed erunt aequales angelis Dei, hic vero cum implenda est hoies terra, et ea per coagulationis arctiori necessitudinem, & unitatis vinculum maxime commendandum, ex uno oporteret, per quod aliud secundum ipsum quæstus est foemineus Iesus adiutor, nisi ut ferentem genus humanum natura muliebris tanquam terræ fecunditas adiuaret? Quanuis honestus meliusque credat ita fuisse tunc illorum hominum corpus aiale constitutorum in paradyso nondum mortis lege damnatum, ut non habent appetitum carnalis voluptatis, quem nunc habent ista corpora, quæ iam ex mortis propagine ducta sunt. Neque. n. nihil est in eis factum, cum de ligno prohibito edissent, quoniamquidem Deus non dixerit, Si ederitis, morte moriemini: sed, Quo die ederitis morte moriemini, ut hoc ipsum in eis illa faceret dies, quod apostolus gemit dicens, Condelector legi Dei secundum interiorem hoiem, video autem aliam legem in membris meis, repugnante legi mentis meæ, & captiuantem me in lego peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum. Non. n. sufficeret, ei, si diceret, Quis me liberabit de hoc mortali corpore, sed de corpore, inquit, mortis huius. Sicut etiam illud, Corpus quodem, inquit, mortuum est per peccatum. Nec ibi ait mortale, sed mortuum quamvis utique & mortale, quod moriturum. Non ita credendum est fuisse illa corpora, sed licet aialia, nondum spiritalia, non tamen mortua, quæ necesse esset ut morerentur, quod eo die factum est, quo lignum vetitum terigerunt. Sicut in ipsis nostris corporibus, quædam pro suo modo lanitas dicitur, quod si perturbata sic fuerit, ut letalis mors, ita visceris deparcatur, quo inspecto, medici mortem in minere pronunciatur, mortale utique corpus est tunc dicitur, sed aliter quod cum esset sanum, quauis quoniam sine dubio moriturum. Ita illi hoies aialia quodem corpora gerentes, sed non moritura nisi peccarent, acceptura autem angelica forma, & celestis qualitate, mox ubi preceptum transgressi sunt, corum membris velut aliqua exiguus letalis mors ipsa concepta est mutauitque; illam qualitatem qua corpori sic dominabantur, ut non dicerent. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, quod etiam non nondum spirituale, sed aiale corpus erat, nondum tamen erat mortis huius, de qua & cum qua natum sumus. Quid. n. aliud, non dicam natum, sed oino conceptum, nisi exigitudinem quodam inchoauimus, quod sumus sine dubio moriturum neque natum ne cesset est eum ipso morbo mori, qui hydropticus, vel dysentericus, vel elephaticus factus fuerit, quod eum qui hoc corpus habet cooperit, in quo oes hoies natura sunt filii iræ, quia hoc non fecit nisi poena peccati. Quæ cum ita sint, cur non credamus illos hoies ante peccatum ita genitalibus membris ad procreandos filios imperare potuisse, sicut ceteris, quæ in quolibet opere anima sine villa molestia, & quasi pruritu voluptatis mouentur? Si enim creator omnipotens ineffabiliterque laudandus, qui & in minimis suis operibus magnus est, apibus donavit, ut sic operentur generationem filiorum quemadmodum cæteræ speciem liquoremque mellis, cur incredibile videatur primis hominibus talia fecisse corpora, ut si non peccassent, & morbum quendam, quo morerentur, continuo conceperent, eo nutu imperarent membris quibus foetus exoritur, quo pedibus cum ambulatur, ut neque cum ardore seminaretur, neque cum dolore paretetur. Nunc vero transgrediendo preceptum, mortum legis illius, quæ repugnat legi mentis in membris conceptæ mortis habere meruerunt,

Aug. Tomus tertius D d runt,

Rom. 8.

Rom. 7.

Elephantiosis genitus morbi, ut & dysenteria et hydrocephalus. Ephes. 2.

2. sen. di. 20. ca. 1.

B

M. ritus, morte moriemini: sed, Quo die ederitis morte moriemini, ut hoc ipsum in eis illa faceret dies, quod apostolus gemit dicens, Condelector legi Dei secundum interiorem hoiem, video autem aliam legem in membris meis, repugnante legi mentis meæ, & captiuantem me in lego peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum. Non. n. sufficeret, ei, si diceret, Quis me liberabit de hoc mortali corpore, sed de

Gene. 2.

Rom. 7.

Matrim.
nisi tria
completum.
I

4. sen. di.
21. ca. 1.
& ca. 2.
est. 27. q.
2. c. 2.
Al. l. reg.
x cuncti.
i
lt
Fuga vi-
tiorum in
covertaria.
Cap. 8.

Qusilia su-
mis fusi-
fent corpo-
ra, si non
fusse pec-
casum.
Cap. 10.

All. per-
tinacia.

K
An cœtu-
bitus pri-
pter pre-
cau. c. 2.

DE GENESI AD LITERAM

Femina
qua sit fa
et firma
Cap. 11.

runt, quē nuptię ordinat, continentia cohibet & refrenat, ut quē admodum de peccato factū est suppliciū, sic de supplicio fiat merita tu. Factū itaq; fœminā viro de viro, in eo se-
xu in ea forma & distinctione mēbrorū, qua

fœminæ note sunt peperit Cain & Abel, & oēs fratres eoru, ex qb. oēs hoīes nascērent, in qb. peperit ēt Seth, per quē ventum est ad Abrahā & ad populū Israēl, gētemq; oībus iam natiſimam gentib. & per Noe filios oēs gentes, q̄squis dubitauerit, oīa cogit vitare q̄ credimus, longeq; a fidelium mentib. repel- lendum est. Cū ergo queris ad qđ adiutoriū

factus sit ille sexus viro, diligenter, q̄tum valeo, cūcta cōsiderāti, nō hīc cā prolis occurrit, vt p̄ eorū stirpē terra impleret, & nō eo modo procreatā quo nūc procreant hoīes, cū inest peccati lex in mēbris repugnās legi mētis, & si per Dei gratiam virtute luperat, hoc. n. esse non posse credēdū est, nisi in

Rom. 7.

corpore mortis huius, qđ corp⁹ mortuū est p̄ p̄ p̄tū. Et qđ hac poena instiūs, q̄ vt non ad oēm mutū lerniat corpus, i. suis famulus aīe, sicut dñō suo derractauit ipsa seruire, sive vtrūq; ex parētib. creet Deus, corpus ex cor- pore, aīam ex aīa, sive alio modo faciat aīas, non vtrīq; ad opus impossibile, nec mercede parua, vt cum aīa pīctate Deo subdita legem istam peccati q̄ est in mēbris corporis hui⁹, quam primus hō acceptit in pōenā, vicerit ip̄a per gratiam, p̄mūm cōceleste percipiat maiore gloria, demonstrans q̄ta sit laus obe- dientiæ, quā alieni inobedientiæ poenam po- tuit virtute superare. Sed qm̄ cui adiutorio

D
Astantia,
quare ad
ad dñe. 12

fœmina facta sit viro, satis, q̄tum existimo, requistum est, illud iam videamus quare sit factum, q̄ adductæ sunt ad Adam oēs bestiæ agri, & oīa volatilia eceli, vt eis nomina im- ducta ad poneret, acq; ita velut necessitas orire ērē di ei fœminam ex eius latere, cum inter illa aīalia simile illi adiutoriorum nō suisset inueni- tum. Vf. n. mihi p̄ aliquam significationem propheticā factum, sed tñ factum, ex regeſta cōfirmata, figura interpretatio libera relin- quā. Quid est. n. hoc ip̄sum qđ volatilib. ter- restribusq; animantib. non etiam pīseib. atq; omnib. natatilib. Adam nomina imposuit. Si enim lingū humanae cōſulantur, sic appellātur hēc omnia, quēadmodum eis homines loquendo nomina posuerūt. Nō solū hēc q̄ sunt in aquis & terris, verumetia ipsa terra &

aqua & coelū, & quā videntur in coelo, & q̄ nō vident, sed credunt, p̄ diuersitate lingua- rū geniculū, diuersis nōib. appellant. Vnam Gen. 11.

fanē lingū primitus fuisse dicidimus, anteq; superbia turris illius post diluuī fabricatæ, in diuersos signorū sonos humanā diuiderer societatē. Quēcunq; aut illa lingua fuerit, qđ attinet querre? Illa certe tunc loquebat Adā,

& in ea lingua si ad huc v̄sc̄ p̄manet, sunt ille voces articulatæ, quib. primus homo aia- lib. terrestrib. & volatilib. nomina imposuit.

Non igit vlo modo credibile est in eadē lin- gua noīa pīscīū non ab hoīe, sed diuinitus instituta, quq; Deo dicēte homō postea disce- ret. Qđ si ita ēt factum esset, quare ita factum

esset, p̄culdubio mystica significatio refona- ret. Sed credēdū est paulatim cognitis pīscīū generib. noīa imposta tūc aut cū pecora, & bestiæ, & volatilia ad hoīem adducta sunt, ve

eis ad se cōgregatis, generatimq; distinctis, noīa imponeret, quib. etiam ip̄sum paulatim, & multo citius q̄ pīscībus, si hoc factum nō esset, posset noīa imponere, quid fuit causa,

nisi rō aliqd significādi, qđ ad prēnunciatio- nem futurorū valeret? Cui rei maxime ordo narrationis huius inuigilat. Deinde nūquid ignorabat Deus nihil tale se creasse in natu- ris animalium, quod simile adiutoriorum pos- set esse homini? An opus erat vt hoc etiam ip̄se homo cognosceret, & eo commēdatio- rem haberet vxorem suam, q̄ in omni car- ne creata sub coelo, & de hoc aere sicut ip̄se viuens viuente, nihil eius simile inuenerit?

Mirum si hoc scire non posset, nisi omnibus ad se adductis atq; perspectis. Si enim Deo credebat, posset hoc illi eo mō dicere, quo-

modo & p̄ceptū dedit, quomodo & pec- cantem interrogauit atq; iudicauit. Si autem non credebat, profecto neque hoc seire po- terat, vtrum ad eū omnia ille, cui non crede- bat, adduxerit, an forte in aliquibus ab illo

er motioribus terra partibus aliqua ei simili- lia, quā non demonstrasset, absconderit. Nō 2. Rett.
Itaq; arbitror dubitādū hoc alicuius prophe- tīa ad

propheticā significationis gratia factū, sed tñ factū. Neque hoc opere suscepimus propheticā

enigmata perscrutari, sed rerum gestarum fidem ad proprietatem historiæ cōmendare,

vt quod impossibile videri vanis atque in- credulis potest, aut ipsi authoritatī sancte

scripturæ velut testificatione cōtraria repu- gnare,

a. l. tūpus
Cui de la-
tere fact
sit mulie-
Cap. 13.
2. sen. di-
18. c. cum
aut: cū fe-

Qūd aīa
lia addi-
ctā ad
Adāc. 14

H

gnare, id pro meis virib. quantum Deus ad-
suat, differendo demōstrē, neq; impossibile
esse, neq; contrariū. Qd autē possibile qd em
apparet, nec habet vīlā spēm repugnantia;
sed tñ quasi superfluum, vel ēt stultū qd uīda
videri pōt, hoc ipsum disputādo demonstrē,
qd iō tanquā rerum gestarū naturali vel vīlā
tato ordine factum est, vt cordib. vestris fide
lisfima sanctarū scripturarū autoritate præ-

G

la.

ep̄ps.

Car de la

terefacti

st mulier

Cap. 13.

2. sen. di.

18. c. cum

aut cōf. se.

quia stultū esse nō pōt, mysticū esse cre-

dat, quis eius expositionem vel inquisitionē

aut alibi iā exhibuerimus, aut in * opus aliud

differam*. Quid ergo sibi vult ēt illud, qd mu-

lier viro de latere facta est? Verum esto pp ip-

sius coniunctionis vim cōmendādā, hoc ita

fieri oportuisse credamus. Nungd ēt vt dor-

mienti fieret, eadem rō vel necēritas flagita-

bat, vt deniq; osse detracto, in cuius locum

caro suppleret? Num.n. non potuit ipsa caro

detrahi, vt inde cōgruentius, qd sit sexus infir-

mior, mulier formare? An vero tam multis

additis, costam Deus ædificare potuit in mu-

lierē, & carnē pulpanive non potuit, qui de

puluere ipsum homē fecit? Aut si iam costa

fuerat detrahenda, cur nō altera pro ea costa

reposita est? Cur ēt non dictū est, finxit aut te-

cit, sicut in omnib. supra operib. sed ædifica-

uit, ingr. dñs Deus illam costam, non tanquā

corpus humanū, sed tanq; domum? Non est

itaq; dubitandū, qm hæc facta sunt, & stulta

esse nō pōt, ob aliqd significandū esse facta,

fructum futuri seculi ab ipso iam primordio

generis humani Deo p̄ficiō i ipsiis suis ope-

rib. misericorditer prædicante vt certo tpe

seruis suis, siue per hominū successiones, siue

per suum sp̄m vel angelorū ministeriū reue-

lata atq; conscripta & promittendis reb. fu-

turiis & recognoscēdis impletis testimoniū

perhiberent, quod magis magisq; in conse-

quētib. apparebit. Videamus ergo quod isto

opere suicepimus, non s̄m præfigurationem

rerum futurarum, sed s̄m rerum gestarū nō

allegoricam, sed propriā significationē, quē

admodum hēc accipi p̄nt. Et finxit Deus, in-

quit, adhuc de terra omnes bestias agri, &

omnia volatilia coeli, vnde iam quid visum

est, & q̄tum visum est, differuimus. Et addu-

xit oīa ea ad Adam, vt videret quid ea voca-

ret. Quō hæc adduxerit Deus ad Adam, ne

carnaliter sapiamus adiuuare nos debet qd

de biptrio opere diuinæ prouidentiæ in li-

bro superiore tractauimus. Neque n. sicut in
dagant atq; adiugant venantes aut, auctupates
ad retia, quæcunq; aīantia capiunt, ita hoc fa-
ctum esse credendum est, aut vox aliqua iufi-
sionis de nube facta est eis verbis, quæ rōna-
les aīæ audientes, intelligere atq; obedire as-
solent. Non. n. hoc acceperunt vt possint be-
stia vel aīes, in suo tñ gīe obtemperat Deo
non rōnali voluntatis arbitrio, sed sicut mo-
uet ille oīa t̄pib. opportunis, non ipse t̄paliter
motus, per angelica ministeria, qd capiūt
in verbo eius, quid quo t̄pe fieri debeat, illo
non t̄paliter moto, mouentur ipsa t̄pliter, vt
in iis quæ sibi subiecta sūt iussa eius efficiāt.
Oīs. n. aīa viua, nō solum rōnalis sicut in ho-
minib. verumetia irrationalis sicut in pecori-
bus, & volatilibus, & piscibus, vīsis mo-
uetur. Sed anima rationalis voluntatis ar-
bitrio vel consentit vīsis vel non consentit,
irrōnalis, aut non hēt hoc iudiciū, p suo tñ
gīe atq; natura viso aliquo tacta propellit.
Nec in p̄tate illius aīē est, quæ illi visa veniāt,
sive in tēsum corporis sive in ipsum spiritū
interius, qb. vīsis, appetitus moueatur cuiusli-
bet aīantis, ac sic cum ea visa per angelorum
obedientiā desuper ministrant, peruenit ius-
tis. Dei non solum ad homines, nec solum ad
aīes & pecora, verumetia ad ea quæ sub aīq; latēnt,
sicut ad cetum, qui glutiuuit Ionā. Nec
solum ad ista maiora, verumetiam ad vermi-
culum: nam & huic legimus diuinitus ius-
sum, vt radicem cucurbitæ rōderet, sub cu-
iis vībraculo Propheta requieuit. Si enim
homini donauit Deus sic eum instituens, vt
etiam carnem peccati portans, possit non so-
lum pecora & iumenta suis vīsibus subdita,
nec tñ domēticas aīes, sed ēt libere volun-
tatis qualibet ēt sāuas feras & capere & mā-
suetas facere, & eis mirabiliter imperare
potentia rationis, non corporis, cum carum
appetitus & dolores captans paulatimq; il-
lectando, premēdo, laxādoq; moderās, agre-
sūt eas exuit consuetudine, tanquam huma-
nis moribus induit quāto magis angeli hoc
possunt, qui iustitione Dei in ipsa eius, quam
tempiterne intueni, incommutabili veritate
perfecta mouentes se per tempus, & corpo-
ra sibi subdita per t̄ps & locum, agilitate mi-
rabili, & iusta quibus moueantur, & appeti-
tū carnalis indigentie valent efficere omni
animā vīuā, vt quo eā venite op̄ est nesciēs

Zone. 3.

Zone. 4.

Qūo dī-
lia addu-

cta ad

Adāc. 14

H

perhiberent, quod magis magisq; in conse-

quētib. apparebit. Videamus ergo quod isto

opere suicepimus, non s̄m præfigurationem

rerum futurarum, sed s̄m rerum gestarū nō

allegoricam, sed propriā significationē, quē

admodum hēc accipi p̄nt. Et finxit Deus, in-

quit, adhuc de terra omnes bestias agri, &

omnia volatilia coeli, vnde iam quid visum

est, & q̄tum visum est, differuimus. Et addu-

xit oīa ea ad Adam, vt videret quid ea voca-

ret. Quō hæc adduxerit Deus ad Adam, ne

carnaliter sapiamus adiuuare nos debet qd

de biptrio opere diuinæ prouidentiæ in li-

Dd 2 addu-

DE GENESI AD LITERAM

formatio, adducatur. Iam ergo videamus ipsa mulieris p̄sis formatio, quæ mystice etiam ædificatio
quæ. c. 15. dicta est, quemadmodum facta sit. Natura q̄p-
2. sen. di. pe mulieris creata est, quanuis ex virili, quæ
26. e. follet iam erat, non aliquo motu iam existentium

naturarum. Angeli aut nullā oīno p̄st creare naturā, solus. n. vn⁹ cuiuslibet nature seu mag-
næ seu minimæ, creator est Deus. i. ipsa tri-
nitas, pater & filius & spūs sanctus. Alter ergo
quærit quæadmodum sit soporatus Adā, costaq; eius sine vlo doloris feus à corporis cōpage detracta sit. Hęc. n. fortasse dicant potuisse p̄ angelos fieri, formare aut̄ vel c̄di-
ficare costā, vt mulier esset, vsque adeo non potuit nisi Deus, à quo vniuersa natura subsi-
dit, vt ne illud qđe carnis supplementum in corpore viri, qđ i illius cotte iucessit locū, ab angelis factū esse crediderim, sicut nec ip-

L sū hoīem de terræ puluere, nō q̄ nulla sit an-
gelorum opera, vt aliqd creē, sed non iō crea-
tores sunt, q̄a nec agricolas creatores segetū
atque arborū dicimus. Non. n. q̄ plātā est ali-
qd neq; q̄ rigat, sed qui incremētū dat Deus.

Ad hoc incremētū pertinet et̄ in corpore hu-
mano, q̄ osse dempto, locus carne supplet̄
est, illo. f. opere Dei, quo naturas substituit
vt sint, quo ipso quoq; angelos creauit. Op̄
itaq; agricole est, vt aquā ducat cum rigat,

nō aut̄ opus eius est, vt aqua per declinua p̄-
labat, sed illius qui oīa in mensura & numero & pōdere dispositus. Itē opus agricola est
vt surculus auellat ex arbore, terræq; mante-
tur, at non opus eius est vt succū imbibat, vt
germen emitat, vt aliud eius solo figat quo
radicē stabiliat, aliud in auras p̄moneat quo
robur nutrit, ramosq; diffundat, sed illius q̄
dat incremētū. Medicus et̄ egro corpori ali-
mētū adhibet, & vulnerato medicamētū. Pri-
mū non de reb. quas creauit, sed quas creatas
opere creatoris inuenit. Deinde cibū vel po-
tū pr̄parare potuit & ministrare, & empla-

M strū formare, & * medicamenta illico appo-
nere, nū et̄ ex iis q̄ adhibet, operari & creare
vires vel carnem pōtā. Natura id agit interio-
re motu nobisq; occultissimo. Cui tñ si De⁹
subtrahat operationē intimā, qua eam substi-
tuit & facit, continuo tāquam extincta nulla
remanebit. Quapp cū Deus vniuersam crea-
turā suā bipertito quodāmodo opere p̄uidē-
tia, de quo in superiori libro locuti sumus,
& in naturalib. & in volūtariis motib. admi-

nistret, creare naturā tā nullus angelus pōt,
q̄ nec seipsum. Voluntas ergo angelica obe-
diēter Deo subdita, eiusq; executa iuisionē,
naturalib. motib. de reb. subiectis tanq; mate-
riā ministrare, vt sū illas principales in ver-
bo Dei nō creatas, vel sū illas in primis sex
dierū operib. cāliter creatas rōnes aliqd in
tpe creē, more agricolādi vel medendi pōt.
Quale itaq; ministeriū Deo exhibuerint an-
geli in illa mulieris formatione, qs audeat af-
firmare. Certissime tñ dixerim, supplētū
illud carnis in costā locū ipsiusq; fœminæ
corpus & aliam formationemq; mēbrorū,
oīa viscera, sensus oēs, & qcqd erat quo illa
& creatura & hō & fœmina erat, non nisi in
illo opere Dei factum, qđ Deus non per an-
gelos, sed per semetipūm operatus est nec
dimisit, sed ita cōtinuāter operat, vt nec vla-
rū aliarū rerū, nec ipsorum angelorū natura
subsistat, si non operet. Sed qm̄ carnem aīatā
atq; sentientem quantum naturā rerum pro
humano captu experiri potuimus, nō noui-
mus naīci nisi aut existis tanq; materialib. ele-
mentis, hoc est ex aqua & terra, aut ex frutici
bus vel lignorū fructib. vel et̄ ex carnib. aīa Cap. 16.
lium, sicut innumerabilia ḡna vermium sue
reptiliū, aut certe ex concubitu parentū, nul-
lam aut̄ carnem natam scimus ex carne cu-
iūslibet aīantis, que tā effet ei similis, vt sexu
tñ discerneret, quārimus in reb. creationis
hmōi similitudinem, qua mulier de viri late-
re facta est, nec possumus inuenire, non ob-
aliud, nisi quia hoīes quemadmodum ope-
rent, in hac terra nouimus, quemadmodum
autem angeli in hoc mundo quodammodo
agricolentur, non vtique nouimus. nam pro-
fecto si remota hominum industria fruticū
genus naturæ cursus operaretur, nihil aliud
nossemus q̄ ex terrā naīci arbores & herbas,
& ex earum feminibus ab eis itidem in ter-
ram cadentib. Nuñquid innotesceret nobis
qd valeret infinitio, vt alterius generis lignum
radice propria, pōma portaret aliena, & coa-
lescente vnitate iā sua? Hęc per agricolaram
opera didicimus, cū ipsa creaturis arborū
nullo mō p̄fessent, sed naturæ cursum Deo
creanti suum qđam officium ministeriūq;
pr̄berent nequaq; n. qcquam per eorū ope-
ra existeret, si hoc in Dei opera intima natu-
ra ratio non haberet. Quid ergo mirum, si
hominē ex osse hominis factā non nouimus
quando

A Tarditas,
ingenij hu-
mani non
essequitur
opera Dei

Cause sis
periores
et inferio
rei. c. 17. si
Gene. 1. n

2. sen. di. fe
18. ca. sed v
queriūr se
d
to
fi
e

D e
2. sen. di. v
18. c. om l
num.

*
t
l
n
q
v
P
q

q

quando creanti Deo quēadmodū angeli ser-
uiant ignoramus: quia nec arborē ex arboris
surculo robore alieno factā nosse possem⁹,
si & ita Deo creāti quēadmodum agricole⁹,
seruant, similiter nelciremus? Nullo mō tñ
dubitamus & hoīum & arborū nō nisi Deū
esse creatorē, fideliterq; credimus factā fo-
minam ex viro, nullo interueniente cōcubi-
tu, tñ si forte costa hoīis ministrata sit per an-
gelos in opere creatoris, sicut fideliter credi-
mus ēt virū factū ex foemina nullo interuen-
iente cōcubitu, cū semē Abrahæ dispositū
est p angelos in manu mediatoris, vtrūq; infi-
C delib. incredibile est, fidelib. aut̄ cur ad rei ge-
stę proprietatę qđ de Christo factum est, &
tm ad figuratā significationē, qđ de Eua scri-
pitū est credibile nō videre? An vero sine cu-
iusq; concubitu vir ex foemina fieri potuit, fe-
mina ex viro nō potuit? Et virginalis uterus
vñ, vir fieret habebat, virile aut̄ latus vñ fo-
mina fieret nō habebat, cum hic dñs de famu-
la nascere, ibi de seruo famula formaretur?
Poterat & dñs carnem suā de costa vel de ali-
quo membro virginis creare. Sed qui posset
ostendere in corpore suo hoc se iterū fecisse
qđ factum est vtilius in matris corpore ostē-
dit nihil pudēdū esse qđ castū est. Qđ si q̄rit,
quo se habeat cális illa cōditio in qua primū
hoīem De⁹ fecit ad imaginē ac similitudinē
suā, ibi q̄ppe & hoc dictū est, masculū & fo-
minā fecit eos, vtrū iam illa rō qđ mundi pri-
mis operib. in dedit, atq; cōcreauit Deus, id
habebat, vt fīm eā necesse esset ex viro latere
foemina fieri an hoc tm hébat vt fieri posset,
vt aut̄ ita fieri necesse esset, nō ibi iā cōditū,
queritur sed in Deo erat absconditū. Si hoc ergo q̄rit,
dicā qđ mihi videat sine affirmādi temerita-
te. Qđ tñ cū dixerō fōrtaſſe prudēter ita cō-
siderātes, quos iam Christiana fides imbuīt,
etiam si nunc primitus ista cognoscunt, non
D esse dubitandum iudicabunt: Oīs iste nature
2. sen. di. visitatisimū curs⁹ habet quādam naturales
18. c. om. leges suas, secundum quas & spiritus vitæ q̄
nūm. creatus est, habet quōdam appetitus suos de-
terminatos quodammodo, quos etiam ma-
la voluntas non poscit excedere. Et elementa
mundi huius corporei habēt definitam vim
qualitatēm; sūa qđ vnumquodque valeat
vel nō valeat, quid de quo fieri possit vel nō
possit. Ex his velut primordiis rerū, omnia
quæ gignuntur suo quoque tpe exortus pro-

cessusque sumōt, fineisque, & decēssiones sūi
cuiusq; generis. Vñ fit vt de grano triticī nō
nascat faba, vel de faba triticū, vel de pe core
homo, vel de hoīe pecus. Super hūc aut̄ mo-
tum cursumq; carnalē naturalem, p̄tās crea-
toris hēt apud se posse de his omnib. facere
aliud, qđ eorū quasi seminales rōnes habent,
non tñ id qđ in eis posuit, vt de his fieri vel
absq; ipso posuit. Neque. n. potentia temera-
ria, sed sapientiæ virtute oīpotens est, & hoc
de vnaquaq; re in suo tpe, facit, qđ ante ī ea
fecit vt posuit. Alius ergo est rerū modus q̄
illa herba sic germinat, illa sic, illa ætas parit,
illa nō parit, hō loqui pōt, pecus non potest.
B

2. sen. di.
18. c. om.
nūm.
Num. 7.
Gen. 12.
Nū. 22.

dedit qđem naturis quas creauit vt ex eis &
hēc fieri possent. Neque. n. ex eis vel ille face-
ret, qđ ex eis fieri non posset ipse p̄figeret,
qm̄ seipso nō est nec ipse potētor. Veruntā
alio modo dedit, vt nō hoc haberēt in motu
naturali, sed in eo quo ita creatā essent, vt eo
rū natura voluntati potētori amplius sub-
iaceret. Habet ergo Deus in seipso abscondi-
tas quorundam factorum cās quas reb. cōdi-
tis nō inseruit, easq; implet non illo opere p̄
uidētiæ quo naturas substituit vt sint, sed illo
quo eas administrat vt voluerit quas vt vo-
luit cōdidit, ibi est & gratia per qđ salui sunt
peccatores. Nam quod attinet ad naturā inī
qua tua voluntate depravatā, recursum per
fēmetipsum nō habet, sed p̄ Dei gratiā qua
adiuuatur & instauratur. Neque. n. desperan-
ti sunt homines in illa sententia in qua scri-
ptū est, Oēs qui ambulāt in ea nō reuerten-
tur. Dicitum est. n. fīm pōdus iniquitatis sua
vt q̄ reuertit qui reuertit, non sibi tribuat,
sed gratiæ Dei, nō ex operib. ne forte extolla-
tur. Propterea mysterium gratiæ huius Apo-
stolus absconditum dixit, nō in mūdo, in quo
sunt absconditæ causales rōnes omniū rerum
naturaliter creatarum, sicut absconditus erat
Leui in lūbis Abrahæ, qñ & ipse decimatus
est, sed in Deo, qui vniuersa creauit: Quam-
obrē omnia etiam quæ adhuc gratiam signi-
ficandam, non naturali motu rerū, sed mira-

F
Prote.

Eph. 2.

DE GENESI AD LITERAM

D. AVRELII AVGVSTINI
de Genesi ad literam.

LIBER DECIMVS.

a. l. summa
biliter facta sunt eorum et absconditae cause
in Deo fuerant, quoru et summu erat qd ita
mulier facta est de latere viri, & hoc dormie-
tis, quae per ipsum firma facta est, tanq; eius
osse firmata, ille aut p p ipsam infirmus, quia
in locu coste non costa, sed caro suppleta est
non habuit hoc prima rerum ceditio qm sex
to die dictu est, Masculum & foemina fecit
eos, vt foemina oino sic fieret, sed tñ hoc ha-
buit qa & sic fieri posset, ne contra cas, quas
voluntate instituit, mutabili voluntate aliqd
fieret. Quid aut fieret, vt oino aliud futurum
no esset, absconditum erat in Deo, qui vniuersa
creauit. Sed qm sic dixit absconditum, vt inno-
tesceret principib. & potestatib. in coelestib.

G
Ephe. 3.
per ecclesiam multiformis sapientiae Dei proba-
biliter credi, sicut illud semine, cui promissum
est, dispositum est per angelos in manu media-
toris, sic oia qd ad ipsius seminis aduentum vel
prænunciandum, vel annunciatum in reru na-
tura, præter visitatum naturæ cursum mirabi-
liter facta sunt ministratib. angelis esse facta,
vt tñ vbiq; creator vel reparator creaturarum
non sit, nisi qui plantatore & rigatore quoli-
bet solus incrementum dat Deus. Ac per hoc

1. Retra-
ta. c. 24
1. Co. 3.
Ecclesiasticus.
Adae.
Cap. 19.
etiam illa ecstasis, quia Deus immisit in Adam,
vt soporatus obdormiret, recte intelligit ad
hoc immissa, vt & ipsius mens per ecstasim
particeps fieret tanquam angelica curia, &
intrans in sanctuarium Dei intelligeret no-
tissima. Denique euangelans tanquam prophe-
tie plenus cum ad se adductam (costam) mu-
lierem suam videret erucauit continuo, qd
magnum sacramentum commendat Aposto-
lus, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de
earne mea. Hæc vocabis mulier, qm de viro
sumpta est, & propter hoc relinquet homo

Psal. 71.
*a. l. potest
mitti, co-
flam.*
Gene. 2.
Ephe. 5.
patrem suu & matrem, & adhæredit vxori
suq; & erunt duo in carne una. Quæ verba cu
primi hominis suiscripta ipsa testetur,
dominus tñ in Euangeli Deum dixisse del-
clarauit. Ait n. Non legistis, quia qui fecit ab
initio masculum & foeminam fecit eos, & di-
xit, Propter hoc dimittet homo patrem, &

Ma. 19.
H
matrem, & adhæredit vxori suq; & erunt duo
in carne una, vt hinc intelligeremus propter
ecstasis quæ præcesserat in Adam, hoc eum
diuinitus tanquam Prophetam dicere potui-
se. Sed iam iste huius libri terminus placet, vt
ea quæ sequuntur ab alio exordio renouent
intentionem legentium.

*Vnde ad
mulierem,*
Cap. 1.
*2. En. di.*18. c. fin.**

Am quidem ordo ipse vir expo-
scere, vt de peccato primi ho-
minis differamus, sed quia de
carne mulieris, quemadmodum
facta sit, scriptura narravit, ta-
cuit autem de anima, multo magis fecit intentos

vt de hoc diligentius inquiramus, quoniam mo-
refelli posint, siue non possint, qui credunt
animam de anima hominis, sicut carnem de carne
fieri, a parentib. in filios viriusque rei trans-
fusus feminib. Hinc n. primitus ad hoc mouet
tur, vt dicant qd vnam animam Deus fecerit,
sufflando in faciem hominis, quem de puluere
inxerat, vt ex illa iam ceteræ crearentur anima-
hoium, sicut ex illius carne ois etiam caro ho-
minum, qm primo Adam formatus est, deinde
Eua, & ille qd vnde habuerit corpus vnde
autem dictum est, corpus videlicet puluerem ter-
rae, anima vero flatum Dei: At illa de illius la-
tere cum facta dieatur, non dicitur, quod ea
Deus flando similiiter animauerit, tanquam
vtrunque de illo ductum sit, qui iam fuerat
animatus. Aut enim taceri oportuit, inquiuit
etiam de anima viri, vt eam sicut possemus
datam diuinitus, vel intelligeremus vel certe
crederemus. Aut si hoc propterea scriptura
non tacuit ne animam quoque sicut carnem
homini de terra factam esse putaremus de-
buit & de mulieris anima non taceri, ne pu-
taretur ex traduce si hoc verum non est.

Quapropter ideo tacitum est, ne quisunt, qd in
eius faciem flauerit Deus, quia illud verum
est quod & anima ex homine propagata est.
Huic suspicioni facile occurrit. Si enim
propterea putant animam mulieris ex ani-
ma viri factam, quia non scriptum est quod
in mulieris faciem flauerit Deus, cur credit
ex viro animatam foeminam, quando ne id
quidem scriptum est? Vnde si Deus omnes
animas hominum nascientium sicut primam
facit, propterea scriptura de aliis tacit, quoniam posset quod in una factum cōmem-
oratum est, etiam de ceteris prudenter in-
telligi. Itaque si oportuit nos per hanc scri-
pturam de hac re aliqd admoneri magis si ali-
quid aliud siebat in foemina qd in viro facta
non

Gene. 2.

L
*Repetitio
superiorum
librorum*
Cap. 2.

Gene. 1.

Edu. 18.

M

non erat, ut ex carne animata eius anima ducere, nō sicut viri eius aliunde corpus, aliū de aīa, hoc ipsum qđ alio mō siebat, scriptura potius tacere non debuit, ne hoc itidē factum putaremus qđ iam de illo didiceram⁹ Proinde qđ non dixit ex anima uiri factam esse animā mulieris, cōuenientius credit eo ipso nos admонere uoluisse, nihil hic aliud putare qđ de viri anima noueramus. i. simili-
ter datā mulieri: cū presertim esset euidentissim⁹ occasio[n]is locus, ut si nō tūc qn̄ forma
ta est, postea certe diceretur, vbi ait Adam,
Hoc nūc eos ex ossibus meis & caro de car-
ne mea. Quanto n. charius amantiu[s]q; dice-
ret, & aīa de anima mea? Non tñ hinc tā ma-

Orig. aīa
rum. c. 3.

Gene. 2. **L.** *Repetitio*
superiorū
laborum

Cap. 2.

gna quæstio iā soluta est, vt vnum horū manifestū certumq; teneamus. Quamobrē pri-
mū videndū est, vtrū sacra scriptura libri hu-
iū ab eius exordio pertractata hinc nos du-
bitare permittat, vt nunc recte fortasse requi-
ramus, aut q nā sīnā potius eligenda sit, aut in rei huius incerto quēadmodū tenere de-
beamus. Certe. n. sexto die fecit Deus hominē ad imaginē suā, vbi ēt dictū est, Masculū & fēminā fecit eos. Quorum illud superius vbi imago Dei cōmemorata est, ēm animā, hoc aut vbi sexus dīa ēm carnē accipieba-
mus. Et qn̄ tot ac tanta testimonia q ibi cōsi-
derata atq; tractata sunt, nos non sinebāt eodē ipso sexto die, ēt formatum de limo ho-
minē mulierēq; de latere eius accipere: sed

Ecc. 18. hoc postea factū esse post illa primitus ope-
ra Dei, in quibus creauit oīa simul, quæsiuimus qđ de hominis anima crederemus, di-
scussisq; omni bus disceptationis nrā partib.

M illud credibilius vel tolerabilius dici visum est, q ipsa hominis anima in illis operibus fa-
cta est, corporis uero eius in mundo corpo-
re tanq; in semine ratio, ne cogreremur con-
tra verba scripturæ, aut sexto die totū factū dicere. i. de limo uirū, & de eius latere fēmi-
nā, aut in illis sex dierū operibus nullo mo-
do esse factū hominē, aut corporis humani cauſalē rationē tantummodo factā, animā aut nullā, cum potius ēm ipsam sit homo ad imaginē Dei. Aut certe & si non contra verba scripturæ aperte posita, tñ dure atq; intolerabiliter diceremus: vel in ea creatura spiri-
tali q ad hoc cātūmodo creata esset, factam fuisse animā humānā rōnē cū ipsa creatu-
ra in qua ista ratio facta diceretur, non con-

memoratur in operibus Dei: vel in aliqua crea-
tura quæ in illis commemorat̄ operib.
factam rōnem aīc, velut in * oīb. qui iam sūt
facti, rō later generandorū filiorū, ac sic eam
vel angelorū filiā, vel, qđ est intolerabilius,
alicuius elementi corporej filiā crederemus.
Sed aīc si ob hoc mulier non de viro, sed

similiter vt ille à Deo factam aīam afferit ac
cepisse, q singulas singulis Deus facit, non
erat facta in illis primis operib. aīa foemīnē.
Aīc si generalis oīum aīarum rō facta fuerat:

sicut in hoīb. iō gignendi, redit ad illud du-
rū ac molestū, vt vel angelorū, vel, qđ indi-
gnissimū est, cōeli corporei, vel alicuius etiā
inferioris elemēti filias aīas hoīum esse dica-
mus. Ac per hoc videndū est, & si latet qd ve-
rū sit, qd saltē tolerabilius dici possit, vtrum
hoc qđ modo dixi an in illis primis Dei ope-
rib. vñā aīam primi hominis factā, de cuius
ppagine oēs hoīum aīc crearent, an nouas
subinde aīas fieri quarum nulla vel rō facta
præcesserit in primis illis sex dierū operibus
Dei. Horum aut trium duo priora nō repu-
gnant primis illis conditionib. vbi simul oīa

creata sunt. Sive. n. in aliqua creatura tanquā
in parente ratio aīc facta sit, vt omnes aīc
ab illa gñentur, à Deo aut creent, qn̄ singulis
hoīb. dantur sicut à parentib. corpora, sive
non rō aīc velut in parente rō prolis, sed ip-
sa oīo cum factus est dies facta sit aīa, sicut
ipse dies, sicut cōclum & terra, & luminaria
cōeli congruenter dictum est. Fecit Deus ho-

minem ad imaginem suam. Hoc vero tertiu
qū non repugnet ei sententia, qua & sexto
die factus accipit̄ homo ad imaginē Dei, &
post diem septimum visibiliter creatus, non
tam facile videri pōt. Nouas quippe animas
fieri, quæ neq; ipsa neq; rō earum tanquam
in parente prolis sexto illo die facta sit, cum
his operibus, à quibus consummatis & in-
choatis, Deus in die septimo requieuit, si di-
xerimus, cauendum eīl ne fruſtra tam diligenter
scriptura commendet sex diebus con-
summasse Deum oīa opera suā quæ fecit bo-
na valde, si aliquas adhuc naturas fuerat crea-
turis, quas nec ipsas nec earū ibi rōnes cau-
ſaliter fecerit, niſi intelligat rationem qđem
singillatim faciendarum animarum na-
centibus quibusque dandarum in scrip̄io habere,
non in creatura aliqua condidisse. Sed quia
non alterius generis creatura est aīa quām

*Ecc. 18.**Gene.**B*

DE GENESI AD LITERAM

illius, & in quam sexto die factus est homo ad imaginem Dei, non recte dicimus Deum ea facere nunc, quia tunc non consummavit: iam nunc aiam fecerat, quales & nunc facit, & non aliqd nouum creature genus nunc facit, qd tunc in suis consummatis operib. non creauit, nec contra illas cales rones rerum futurorum, quas vniuersitatibus tunc indidit, haec eius operatio est, sed potius eam ipsas, quinque dem corporib. humanis, quorum ex illis primis operib. propagatio continuata successione pretendit, tales congruit alias inferi, quales nunc facit atq; inserit. Quapropter iam nihil timentes, ne contra verba libri huius quae de prima illa sex dierum conditione cōscripta sunt, qlibet harū triū finiarum probabilitas viscerit, sentire videamus, suscipiamus diligenter qonis huius tractationē, qd cum adiuuat Deus, ne forte fieri possit, vt si non liquidā, de qua dubitari ultra non debet, tñ certe acceptabilem de hac resūmam nanciscamur, vt ea tenere donec certum aliqd elucescat, non sit absurdum. Qd si ne hoc qdem potuerimus, documentorū momentis vndiq; pariterque nutantib. saltem non videbitur nostra dubitatio laborem deuitasse qrendi, sed affirmandi temeritatē, vt me, si quis recte iam certus est, docere dignet, si quem vero nec diuini eloquij, nec perspicuae rōnis authoritas, sed sua presumptio certū secerit dubitare mecum non * dignetur. Ac primū illud firmissime tegamus, aia naturam nec in naturam corporalem reūris conuerti, vt quae iam fuit aia fiat corpus, non mutata nec in naturam aia irōnalis, vt que fuit aia.

a. I. dedi-
gnetur.

Aīam in
ri. cap. 4.

D D

propter si neq; de corpore, neque de anima irrationali neq; de seipso Deus aiam hois fecit, restat vt aut de nihilo eam faciat, aut de aliqua spirituali, si rōnali creatura. Sed de nihilo fieri aliqd consummatis operib. quibus creauit omnia simul violentum est velle monstrare, & virum perspicuis documentis obtineri possit ignoro. Nec exigendum est à nobis, quod vel comprehendere homo non vallet, vel si iam valeat, mirum si persuadere cui quam pōt, nisi tali, qui etiam nullo homine

docere conante pōt etiam ipse tale aliquid intelligere. Totius est igitur de hmōi reb. nō humanis agere coniecturis, sed diuina testimonia perlerutari. Quod ergo ex angelis tāquam parentib. Deus creet alias, nulla mihi de canoniceis libris occurrit authoritas. Multo minus itaq; ex mudi corporeis elemētis, nisi forte illud mouet quod apud Ezechielē Prophetam, cū demonstrat̄ resurrectio mortuorū redintegratis corporib. ex quatuor vertib. coeli aduocat̄ spūs, quo pflante viuiscunt ut surgant. Sic n. scriptum est, Et dixit mihi dñs Propheta super spūm, Propheta fili hominis & dic ad spūm, Hæc dicit dñs, A quatuor partib. ventorum coeli veni & spirā in mortuos hos & viuant. Et prophetai sicut præcepit mihi dñs, & introiuit spūs virtue in eos, & reuixerūt & steterunt super pedes suos congregatio multa valde. Vbi mihi vī propheticē significatum, non ex illo tñ campo vbi res ipsa demonstrabat̄, sed ex toto orbe terrarum resurrectos homines, & hoc per flatum quatuor mundi partium fuisse figuratum. Nequæ enim etiam fatus ille ex corpore domini, substantia erat spiritus sancti, quando sufflauit & ait, Accipite spiritum sanctum, sed vtique significatum est, sic etiā ab ipso procedere spiritum sanctum, quomodo ab eius corpore fatus ille processit. Sed quia mundus non ita Deo coaptatur ad unitatem personæ, sicut caro illa verbo eius vngenito filio, non possumus dicere ita esse animā de substantia Dei quemadmodum fatus ille à quatuor ventis de natura mundi factus est, sed tamen aliud eum fuisse, aliud significasse pato, quod exemplo fatus ex corpore domini procedentis recte intelligi potest. Etia si Ezechiel Propheta illo loco non resurrectione carnis qualis proprie futura est, sed inopinatam desperati populi reparationem per spiritum domini qui repleuit orbem terrarum, figurata revelatione præuidit. Illud ergo iam videamus, cuinam potius sententia diuina testimonia suffragentur, eine qua dicitur animam vnam Deum fecisse, & dedisse primo homini unde cæteras fecerat sicut ex eius corpore cætera hominum corpora, an ei qua dicitur singulas singulis facere, sicut ille vnam, nō ex illa cæteras. Illud enim quod per Esaiam dicit, Omnem flatum ego feci, cum hoc eum de anima dicere que sequuntur

*Animas
creatas a
Deo. c. 5.*

Eze. 37.

Psal. 32. fe

G in
Eph. 2. A
8c
ex
m
op
co
tel
m
pu
al
so
ho
de
vt
pr
gi
vi
ri
se

Psal. 50.

Soriri Ill
aian bo- su
nam aut ve
madā. c. 7 co
Sapien. 8 ri
de
ru
si a
aia
ex

J. forte. H

De
fa
hal
eos
cta
cor
pre
in c
eni

*Sapien. 1
Opiniones
de anima
due. c. 6.*

Esa. 57.

tur satis ostendant, ad utrumque accipi potest. Nam siue ex una primi hominis aia, siue ex aliquo suo secreto, oes proculdubio aias ipse fecit. Et illud quod scriptum est, Qui finxit sanguinatim corda eorum, si nomine cordium vo

pora possunt putari nisi secundum opera sua. Neque enim est naturam, in qua sunt ab illo qui oes naturas bonas facit. Sed absit ut contradicamus Apotholo, qui dicit nondum natos nihil egisse boni aut mali, unde confirmat non

Rem. 9.

Psal. 32. fuerit ex operibus, sed ex vocante, maior seruerit minori, cum de geminis ageret adhuc in Rebecca vero constitutis. Sequestremus ergo paululum hoc de libro sapientiae te

stimoniū, neque non negligendi sunt, seu errat seu verum sapientia, quod hoc specialiter & singula riter de aia illa dictum putant mediatoris Dei & hominem hominis Iesu Christi. Quod si necesse

I.

Eph. 2. fuit, quale sit postea considerabimus, ut si Christo conuenire non potuerit, queramus quemadmodum id accipere debeamus ne contra Apostolicā veniamus fidem putantes habere aias aliqua merita operum suorum, priusquam incipient in corporibus viuere. Nunc

1. Ti. 2.

a. l. creati Psal. 50. sumus fragmentum * creatum in Christo Iesu in operibus bonis. Non non per hanc gratiam fidei corpora nostra creata vel facta possumus intelligere, sed sicut in Psalmo dictum est, Cor

Spūs homīs

mundum crea in me Deus. Hinc est illud esse puto. Qui finxit spiritum hominis in ipso, tanquam aliud sit factam animam mittere, aliud in ipso hominem facere, id reficere ac renouare, sed est hoc si non de gratia in qua renouamur, sed de natura in qua nascimur intelligamus, ad utramque sicutiam duci potest, quia vel ex una illa primi hominis tanquam semine aias attractum ipsum finit in hominem ut vivificet corpus, siue spiritum vitam, non ex illa propagine sed aliunde corpori infusum, ipsum itidem singit per mortales sensus carnis, ut fiat homo in anima vivani.

Cap. 8.

Sor. 7. Illud sane de libro sapientiae ubi ait, Sortitus aiam bonum animam bonam, & cum esset bonus, nam autem veni ad corpus coquiniatum, diligentiore considerationem flagitat, Magis non vir attesta-

Pf. 103.

Sapientia 8. ri opinioni, quia non ex una propagari, sed defuper aies venire creduntur ad corpora, ut runtum quid est, sortitus sum aiam bonam? Quia si autem illo aiarum fonte, si nullus est, aliae sint aies bona, aliae non bona, quae forte quadam exeat, quemam cui homini tribuat, aut alias

col. 3.

I. sorte. H. Deus ad horam conceptorum vel nascentium faciat bonas, alias non bonas, quarum quisque habeat fortē, quae acciderit. Mirum si hoc eos saltem adiuuat, qui credunt aias alibi factas singillatim mitti a Deo singulis, quibusque corporibus hominum, ac non illos potius, qui pro meritis operū, quae ante corpus egerunt, in corpora mitti animas dicunt. Secundum quod enim aliae bona, aliae non bona venire ad cor-

K.

Pf. 102.

Eccle. 10.

Rom. 10.

endum, & infirmem ut perficiant expulsa superbia, dicentes domino per humilem confessionem,

Memento quia puluis sumus, quibus dictum erat, Quid superbis terra & cinis? Per ocu-

lum quippe fidei, contuentes Dei iustitiam, &

nolentes constitvere suam, semetipos despiciunt, sicut

andam

DE GENESI AD LITERA M

Pf. 103. sicut Iob dicit , & distabescunt , & estimant se terrā & cinerē,hoc n.est, Et in puluerem suum conuerterēt. Accepto aut spū Dei , dicunt, Viuo autem iā non ego viuit aut in me Christus: Sic innouat facies terræ per noui testamēti gratiā numerositate sanctorū. Illud ēt qđ apud Ecclesiasten scriptū est, Et couer- taf puluis in terrā sicut fuit , & spūs reuertat ad Deum qui dedit eū, neutri sñiæ contra al- terā suffragat, sed in vtraq; consilit. Tum. n. isti dixerint hinc probari nō a parentib. sed a Deo aīam dari,qđ conuerso puluere in ter- rā suā.i.carne:q de puluere facta est, reuerteē spūs ad Deum, qui dedit illū. R̄ident illi, Vti que ita est, Redit. n.spūs ad Deū, qui eū dedit

L que haec, redemptio ipsa ad Deum, quia ex hoc
homini primo, quoniam in eius facie sufflauit, con-
uerso puluere. i humano corpore in terram
suam, unde primitus factum est. Neque non ad pa-
rentes erat spiritus redditurus, quis inde sit crea-
tus ex illo uno qui homini primo datus est,
sicut nec ipsa caro post mortem ad parentes re-
vertitur, a qua eam certe constat esse propaga-
ta. Quemadmodum ergo caro non reddit ad hoies
ex qua creatum est, sed ad terram unde primo homi-
ni formata est, ita et spiritus non reddit ad hoies
a qua transfusus est, sed ad Deum, a quo pri-
me illi carni datus est. Quo testimonio sanè
satis admonemur ex nihilo Deum fecisse ani-
mam, quam primo homo dedit, non ex aliqua iam
facta creatura, sicut corpus ex terra, et ideo cu-
redit non habet quod redeat, nisi ad authorem
qui eam dedit, non ad eam creaturam ex qua facta
est, sicut corpus ad terram. Nulla est nam creatu-
ra ex qua facta est, quia ex nihilo facta est, ac per
hoc ad factorum suum reddit quod reddit, a quo ex ni-
hilo facta est. Non nam oportet redemptio, quoniam sunt de
quibus. dicitur, Spiritus ambulans et non reuertens.

Etum in oportet hoies ad condamnationem, et per
vnius iustificationem in oportet hoies ad iustifica-
tionem vitæ. Sicut nam per inobedientiam vnius ho-
minis peccatores constituti sunt multi, ita et per
vnius obedientiam iusti constituentur mul-
ti. Ex his nam verbis Apostoli, qui defendunt aia-
rum propaginem, finiam suam sic altruere mo-
liuntur: Si enim solam carnem inquinunt, potest intel-
ligi peccatum vel peccator, non cogimur in his
verbis ex parentibus. aiam credere. Si autem quis
per illecebram carnis, non tamen peccat nisi ani-
ma, quomodo accipendum est quod dictum
est, in quo oportet peccauerunt, si non ex Adam
etiam aia sicut caro propagata est? Aut quo-
modo per illius inobedientiam peccatores con-
stituti sunt multi, si tamen secundum carnem in
illo, non etiam secundum animam fuerunt?
Cautelatum est enim ne vel Deus videatur au-
thor esse peccati, si dat animam carni, in qua
eam peccare necesse sit, vel posuit esse aia, pre-
ter ipsum Christum, cui liberante a peccato non
sit Christiana gratia necessaria, quia non pec-

*Psal. 77. Quocirca difficile est qđe oia de hac re scri
Qō de aīa pturārū sanctarū testimonia colligere , qđ &
mulieris , si fieri posfit , vt non solū cōmemorent , sed
difficilis . Cap. 10. ēt pertractent , in magnā sermonis longitudi
nem pergunt . Sed tñ n̄ si aliiquid tam certum
cauit in Adam , si oēs in eo peccasse secundū
carnem tñ quæ de illo creata est non etiam
secundūm aiām dictum est , quod vsquead eo
contrariū est Ecclesiastica fidei , vt parentes
ad percipiendā gratiam sancti baptiſti etiā*

M *proferat, q̄ certa proferunt, quib. ostenditur q̄ Deus aiam fecerit, vel q̄ eam primo homini dederit, quonam modo per diuini eloq̄ testimonium ista q̄ soluatur ignoro. Si. n. scriptum esset, q̄ similiter sufflauerit De⁹ in faciem formatæ mulieris, & facta fuerit in animam viuam, iam qđem plurimum lucis accederet, qua cuiq; formatæ carni hoīs non ex parentib. dari aiam crederemus, adhuc tñ*

uentibus curratur, & viuetibus succurratur, ne cum mortui fuerint nihil possit fieri qd profit: non uidemus quid aliud possit intelligi, nisi vnumquemque parvulum non esse nisi Adam & corpore & anima, & ideo illa Christi gratiam necessariā. Aetas quippe illa in seipso nihil egit uel boni vel mali. Proinde ibi anima innocentissima est, si ex Adam propagata non est. Vnde quo possit in iste ire

C in condemnationem si de corpore sine baptismo exierit, quisquis istam sententiam de anima tenens potuerit demonstrare, miradus est. Verissime quippe ac veracissime scriptū est, Caro cōcupiscit aduersus spiritū & spiritus aduersus carnē: sed tñ carnē sine anima cōcupiscere nihil posse puto, quod omnis doctus & indoctus nō dubitet. Ac per hoc ipsius concupiscentiae carnalis causa nō est in aia sola, sed multo minus est in carne sola. Ex vtroq; n. fit: ex aia s. q; sine illa delectatio nulla sentif: ex carne aut, q; sine illa carnalis delectatio nō sentitur. Carnem itaque concupiscentem aduersus spiritū dicit Apostolus carnalē proculdubio delectationē, quā de carne & cū carne spiritus habet aduersus delectationē quā solus habet. Solus quippe habet, nisi fallor, illud desideriū, nō cū carnis voluptate, vel carnaliū rerū cupiditate com mixtū, quod desiderat & *defecit aia in atria dñi. Solus habet ē illud de quo ei dñ. Concupisti sapientiā, serua mandarū, & dominus p̄bet illa tibi. Nam cum spiritus imperat membris corporis vt huic desiderio seruant quo solus accēndit: velut cū assimilatur codex, cum aliquid scribitur, legitur, disputatur, audiatur, cū deniq; panis frangif esurienti, & cetera humanitatis ac misericordiē p̄stantur officia: obedientiā caro exhibit, non concupiscentiā mouet. His atq; huiusmodi bonis desiderijs quib; sola aia concupiscit, cū aduer satū aliquid quod eandē animā secundū car

D nem delectat, tunc dieitur caro cōcupiscere aduersus spiritū, & spiritus aduersus carnē. Sic n. dīcta est caro in eo q; secundum ipsā facit animā, cum ait, Caro concupiscit; quē admodum dictum est, Auris audit, & oculus videt. Quis n. nescit q; anima potius & p̄ aurem audiat, & per oculum videat? Ita loquimur etiā, cum dicimus, manus tua subuenit homini, cum aliquid porrecta manu dae quo cuiquā subueniatur. Quod si de ipso ē

fidei oculo ad quem pertinet credere q; per carnem non videntur, dictum est, Videbit omnis caro salutare Dei: nō utiq; nisi de aia qua viuit caro: cū ē per ipsam carnē nostrā Christū pie videre. i. formā qua induit est propter nos, non pertineat ad cōcupiscētiā, sed ad ministeriū carnis. Ne forte aliquis ita uelit accipere, qd dictū est, Videbit omnis caro salutare Dei: quanto cōgruentius dñ, caro concupiscere, qn aia non solū carni animalē uitā præbet: uerum etiā secundū ipsam carnē aliquid cōcupiscit: quod in potestate non est ne concupiscat, quandiu inest peccatum in membris. i. uiolenta quādā carnis illecebra in corpore mortis huius ueniens de uindicta illius peccati unde propaginē ducimus, secundū q; oēs ante gratiā filij sunt iræ.

Insc. 3.

Eph. 2.

Contra quod peccatum militant sub ḡia constituti, non ut non sit in eorū corpore quandiu ita mortale est, ut & mortuū iure dicā, sed ut non regnet. Non aut regnat, cū desiderijs eius. i. his quā secundū carnē contra spiritū concupiscentiā, non obeditur. Proinde

Apostolus, Nūquid ait non sit peccatum in uestro mortali corpore? Sciebat quippe inesse peccati delectationē, quā peccatum uocat, de prauata. s. ex prima transgreſione natura. Sed

Rom. 6.
Gal. 5.

nō, inquit, regnet peccatum in uestro mortali corpore ad obediēdū desiderijs eius, nec ex hibeat membra uestra arma iniquitatis pecato.

Rom. 6.

Secundū hanc sententiam nec rem absur dissimā dicimus, q; caro sine anima concupiscat: nec Manichæis consentimus, qui cum

An caro

concupi-

scat fine

anima.

uiderent non posse carnē sine anima concupiscere, alia quandā animā suā ex alia nature. Deo contrariā carnē habere putauerunt unde concupiscat aduersus spiritū. Nec alicui animā non esse necessariā Christi gratiā dicere cogimur, cū dñ nobis, Quid meruit aia infantis, unde illi p̄niosum sit nō perce

Cap. 13.

pro Christiani baptiū sacramēto exire de corpore, si nec p̄prium aliquid peccatum commisit, nec ex illa est que in Adam prima peccauit. Non. n. de pueris granduēulis agimus, quibus qdēm peccatum propriū nolunt attribuere quidā, nisi ab anni qd articulo decimi articulo cum p̄bete cōperint.

Peccato-

puero.

Quod merito crederemus, si nulla cōflet p̄cata nisi que membris genitalibus admittuntur. Quis uero audeat affirmare, tutta, mendacia, peritria, nō esse pētā, nisi q; talia uult impune

Psal. 83.
Ecc. 11.
al. defini

Gal. 5.

CARTA

Peccati,
an sit cor
poris &
animi. sc.
m. c. II
Rom. 5.

A

B
Baptiſmo
in Ihesu

DE GENESI AD LITERAM

impune committere? At his plena est puerilis ætas, quanvis in eis non ita ut in maiorib. punienda videant, qd sperent annis acceden-
tib. qb. ratio conualefcat posse præcepta fa-
latoria melius intelligere, eisque libentius
obedire. Sed nunc de pueris nō agimus, quo-
rum carnalē ac puerilem voluptatē vel cor-

poris vel animi si veritas & cōquitas oppugna-
uerint, quib. pnt virib. dictorum atq; factorū
G repugnant; pro qua nisi pro falsitate & iniq-
uitate qd suffragari videbitur eis, vel ad percipi-
enda qua alliciunt, vel ad vitanda qd offendit.
De infantib. loquimur, non qa nascunt
plerunque de adulteriis, neq; enim in prauis
morib. naturæ dona culpanda sunt, aut ppea
a. l. germinare.

a. l. pōt omitti, sic Infantes, seruari bap̄tismo. cap. 14. Rom. 5.

non debuerunt * germinari frumenta qd ea
seuerit furatis manus, aut vero ipsis parentib.
offutura sit iniquitas sua, si se ad eū conuerte-
do correxerint, quāto minus filiis si recte vi-
xerint. Sed illas ætas (sic) vehementem qd nō
mouet, cuius anima cū peccatum nullum ha-
beat de proprio volūtatis arbitrio, queritur
quō possit iustificari p illius vnius hoīs obe-
dientiam, si per alterius vnius inobedientiam
rea non est. Hac vox eorum est, qui aīas ho-
minum ex hominib. parentib. creatas volūt,
non qd nem nisi à creatore Deo, sed sicut etiā
corpora. Non. n. & hoc parentes creant; ac
non ille qui ait, Priusquam te formarē in vte-
ro noui te. Quib. rñdetur aīas quidem corpo-
rib. hominum Deum nouas singillatim da-
re, ad hoc vt ī carne peccati de originali pec-
cato veniente recte viuendo, carnalesq; con-
cupiscentias sub Dei gratia subigendo, meri-
tum cōparent, quo cum ipso corpore in me-
lius transferan tpe resurrectionis. & in Christo
in eternum cum angelis vivant. Sed ne-
cessē esse (vt) cum mēbris terrenis atq; mor-
talib. maximeq; de peccati carne propagati-
tis, mīro modo coaptant, vī ea primitus vi-
uiscare, post ētatis accessu regere possint,

a. l. omit-
tendū, ut H tanq; obliuione prægrauenē. Quā si esset quo
dammodo indigetibilis, creatori tribueret.
Cum vero paulatim ab hui⁹ obliuionis cor-
pore aīa refipscens possit conuerti ad Deū
suum, eiusq; misericordiam & veritatem
primo ipsa pietate cōuersiois, deinde seruā-
di præcepti eius perseuerātia promereri, qd
ei obest illo velut somno paululum immergi,
vnde paulatim euigilans in lucem intelli-
gentiae, p p quam rōnalis aīa facta est, potest

per voluntatem bonam eligere vitam bonā,
quod qdēm non poterit nisi adiuverit gratia
Dei per mediatorē, hoc si neglexerit hō, non
tm secundum carnem, verum etiam secundū
spīn erit Adam. Si aut curauerit, erit Adam se-
cundum carnem tantummodo fm spīn autē
recte viuens. illud ēt quod de Adam * culpa-
bili tractū est, mundatum à labo peccati re

a. l. culpa
bile.

cipere merebitur illa commutatione quam

sanc̄tis resurrectio pollicet. Sed antequam p

etatem possit secundum spīn viuere, necessaria
rūm habet mediatoris fac̄m, vt quod per
eius fidem nondum pōt, per eorum qui eum
diligunt fiat. Eius. n. fac̄o soluit etiam in etate
infantili originalis poena peccati, à quo ni-
si adiutus, ēt iuuenis carnalem concupiscenti-
am non domabit, nec ea subiugata eternā
vitā meritum apprehendet], nisi eius dono
quem promereri studet. Ideo viuus oportet
ēt infans baptizēt, ne obſit aīc societas carnis
peccati, qua participata fit vt nihil posuit aīa
infantis secundum spiritum sapere Ip̄sa qd
pe affectio grauat etiam corpore exutam, ni
si cum in corpore est, per vnicum sacrificiū
veri sacerdotis expie. Quid ergo, ait aliqs,

Cur aīa
infantii
modo ba-
ptizatio
demū . Cap. 15.

si hoc non curauerint sui, vel infidelitate vel
negligentia? Hoc qdēm ēt de maiorib. dici
potest. Possunt. n. vel repente emori, vel apud
eos agrotare, vbi eis quo baptizentur nemo
subueniat. Sed illi, inquit, habent etiam pro-

pria peccata quorum indigeant remissione,
qua si dimissa nō fuerint, nemo eos recte di-
cet immittere plecti, pro iis que in sua vita
sua voluntate commiserint. Illa vero anima
cui quādam contagio trafta de carne pecca-
ti, si de illa prima anima peccatrice nō crea-
ta est, nullo modo imputari potest, neque. n.
vlo peccato, sed natura qua sic facta est, &
Deo dante carni data est, cur alienabitur ab

eterna vita si baptizando infanti nemo sub-
uenierit? An forte nihil obseruit? Quid ergo pro
dest ei cui subuenitur, si nihil obest cui non
subuenitur? Hic pro sua causa quid responde-
re possint, qui secundum scripturas sanctas,
vel qd apud eas inueniatur, vel qd eis non ad-
ueretur, conantur afferere animas nouas, nō
de parentibus traftas corporibus dari, non-
dū me audisse, vel vspiam legisse fateor. Non
ideo sanē absentium negocium deserendum
est, si quid mihi quo adiuvari videatur, oc-
currerit. Possunt. n. * adhuc dicere, Deū præ-
scium,

L
Rem. 9.

Dē aīa &
baptismo,
infantii
opinione.
Cap. 16.

Rem. 5.

M a
f r
s c
c t

scium, quomodo quæque aia viatura esset, si diutius in corpore viueret, eiq; procurare la uaci salutaris ministratiōē, cuius futuram fuisse præuider pietatē, cū ad annos fidei capaces veniret, si non eum oporteret pp alij occultam cām morte præueniri. Occultum itaq; est atq; ab humano, vel certe ab igenio meo remotissimū, cur nascat infans, vel cōti nuo vel cito moriturus. Sed hoc ita occultū est, vt neutros adiuuet, de quorū nunc sūniis disceptanii. Illa.n. explosa opinione qua putant aia pro anteacte vite meritis in corpora detрудi, vt ea citius solui meruisse videaf, q̄ non multa peccauerat, ne contradicamus

Rom. 9. Apostolo nihil nondū natos boni vel mali egisse testanti, nec illi qui aia traducē affirmant, pñt pro se ostendere, cur aliorū mors accelereret, retardet aliorū, nec q̄ eas dari nouas volūt singulas singulis. Occulta ergo ista causa est, & vrisq; pariter, q̄tū exultimo, nec suffragat nec aduersat. Proinde qui de infantiū mortib. vrgebanī, cur oib. sit necessarium baptisini sacramētū quorū aia non ex illa dūcta sunt, cūtus inobedientia peccatores cōstituti sunt multi, cum rñdēt peccatores quidem cōstitutos omnes ēm carnem, ēm animam vero nō nisi eos q̄ eo tpe male vixerunt, quo & bene potuissent. Oēs autē aias, hoc est infantium iō hē necessariū baptismi sac̄m, si ne quo ex hac vita ēt in illa ætate emigrare nō expedit, quia contagio peccati ex carne peccati qua obruitur anima, cum his infirmitatibus, obserit ei post mortem, nisi cū adhuc in ipsa carne est, sacerdoti mediatoris expieat, eiq; diuinitus hoc auxiliū procurari, q̄ Deus præsciit si vsq; ad annos fidei cōgruos hic viueret pie fuisse vieturam, q̄ pp aliqd quod ipse nouit & nasci voluit in corpore, & cito extraxit ē corpore. Cum ergo hēc rñdent, quid eis contradici potest, nisi incertos nos eorum salutis fieri, qui hac vita bene gesta, in Ecclesiæ pace defuncti sunt, si non solum ēm id quod q̄sq; vixit, verum etiam ēm id quod vieturus esset, si amplius viuere potuisset, quisq; iudicādus est, q̄n quidem valēt

M apud Deum merita mala, non tñ præteritorū, sed futurorū ēt delictorum, à quorum reatu nec mors liberat, si anteq; fuerint omis- sa prouenerit, nec aliquid ex præstitutum est qui raptus est, ne malitia mutaret intellectū eius. Deus. n. præscius illius future malitię,

cur nō ēū ēm ipsam potius iudicaturus est, si moriturq; anima infantis ne obesset ei ex corpore peccati participata colluuius: ideo subueniendū iudicauit per baptismū, quia præsciuit eā si viueret, pie fideliterq; fuisse vieturā? An ideo potius refelli hoc inuentum potest, quia meū est illi aut qui de hac sententia certos se esse confirmant, alia fortasse p̄ferunt vel testimonia scripturarū, vel documenta rationū, quibus has auferant ambiguitatē: vel certe ostendat nō esse cōtra id quod

Sapien.

sentient illud Apostoli, quo gratiā qua salui efficiunt magna intentione cōmendās, ait, Sicut in Adam omnes moriuntur, sic & in A Christo oēs viuiscabuntur: Sicut per inobedientiā vnius hominis peccatores constituti sunt multi, sic & per obediētiā vnius hominis iusti constituentur multi; Eodemque multos peccatores, nō quibusdā exceptis, sed oēs intelligi volens, superius ait de Adā. In quo omnes peccauerunt: vnde vtq; infantiū animas nō posse secerni & eo q̄ dictū ē, omnes, & eo q̄ eis per baptismū subueniuntur non absurdē credunt, qui animas ex vnius traduce sapiūt, nisi aliqua manifesta & liquida vel ratione que scripturis sanctis non repugnet, vel earum ipsarum scripturarum auctoritate redarguantur. Iam itaq; videamus quantū suscepit huius operis necessitas patitur, quale etiam illud sit quod paulo ante didūlimus. Scriptū est enim in libro sapientiae Puer autē erā ingeniosus, & fortitus sum animā bonā: & cū esset magis bonus, vēni ad corpus incoquinatū. Cū enim videat illos adiuuare hoc testimoniuū qui nō ex parentibus creari sed venire ad corpū vel descendere Deo mittēta aias dicūt, rūlus hoc ipedit eo rū sententiā, qđ ait, Sortitus sum aiam bonā cum proculdubio vel ex uno fonte manare quodāmodo tanquā riūulos, vel pari natura fieri animas creditur, * quas Deo mittit in corpora: non autē alias bonas vel magis bonas, & alias nō bonas vel minus bonas. Vnde n. bonē aut magis bonē, seu non bonē, aut minus bona aia, nisi vel moribus secundū libērū voluntatis arbitriū, vel differentia temperaturae corporū, dum aliq; magis alic minus grauantur corpore, quod corrumptit, & aggrauat animam? Sed neque actio erat aliqua singularum quarunque animarum, qua earū mores discernebūtur antequā venirent

Supra

cap. 13.

A

1. Co. 15.

Rom. 5.

Cap. 15.

Aia cum

carnecree

tur, an a

Deo mitta

tur. c. 17.

Sapien. 8.

a. l. credēt

B

Sapien. 9

ad

*Cur aia
infantū
modob-
prizatio
dennē.
Cap. 15.*

Cap. 16.

Rom. 5.

M

a. l. adon

DE GENESI AD LITERAM

Sapien. 8.

ad corpora, nec ex corpore minus grauante potuit iste dicere aiam suam bonam, qui ait: Sortitus sum aiam bonam, & cum essem magis bonus, veni ad corpus incoquinatum. Ac cessisse. n. dixit bonitati, quia bonus erat, sortitus videlicet aiam bonam, vt et ad corpus incoquinatum veniret. Aliunde ergo bonus anteq; veniret ad corpus. Sed vtiq; non dria morum; qd nullum antea vitę gestę meritū, non dria corporis, qd prius bonus qd veniret ad corpus. Vn igitur Hoc aut illis qui extrahunt, qd pro eis sonare non videat qd dictum est. Veni ad corpus, tñ in ceteris no incongrue coaptatur, vt cum dixisset, Puer

C aut era ingeniosus, id ipsum explicas qb, causis ingenio sus esset, cotinuo subiungeret, Et sortitus sum aiam bonam, videlicet ex pater no ingenio vel corporali temperamento. De niq; cum essem, inqt, magis bonus, veni ad corpus coinquatum. qd si maternum intel ligat, ne hoc qd dictum est, veni ad corpus, huic opinioni refragabif, cum ex aia & cor pore paterno venisse ad maternum corpus accipit incoquinatum videlicet vel à cruro mentruo, dñr. n. ex hoc ingenia grauari vel à contaminatione adulterina. Ita & haec verba libri huius, aut magis eis fauent qui aiarum traducem loquunt, aut si & isti ea pnt pro se interpretari, inter vtroq; alternant. Quoq; si de dño secundum humanam qd à verbo assumpta est creaturā velimus accipere, sunt qd in eadem circunstancia lectionis, qd illi excellētiq; non conueniant, maxime illud, qd idem ipse qui * hoc in eodē libro loquit, aliquāto superiorius cū ista verba de qb, nunc agimus di ceret, confessus est se ex femine viri in sanguine coagulatum, à quo nascendi modo vti que alienus est. Virginis partus quam non ex femine viri carnē concepisse Christi, nullus ambigit Christianus. Sed qd in Psalmis, vbi ait Foderunt manus meas & pedes meos, di

A. t. Chri
fli. c. 18.

a. l. hoc

Sapien. 7.

Psal. 12.

D numerauerunt oia ossa mea; ipsi vero considerauerunt & conspexerūt me diuiserunt si bi vestimenta mea, & super uestem meam misserunt sortem qd propri illi uni congruunt ibi et dixit, Deus Deus meus respice in me ut quid me dereliquisti, longe à salute mea uerba delictorum meorum, quae rursus ei non conueniunt, nisi transfiguranti in se corpus humilitatis nostræ, quoniā membra sumus

corporis eius. Et quia in ipso Euāgelio, puer proficiebat ætate & sapientia, sic pnt et ista qd circa hanc sñiam in libro sapientiae legunt, pp humilem formam serui, & unitatem corporis Ecclesiæ cū capite suo, eidem ipsi dño coaptari. Quid' ingeniosus illo pueru cuius in annis duodecim leniores sapientiam mirabantur? Et quid illa aia melius? Quæ etiā si uincant non certando, sed probando, qui aiarū traducem affirmant, non erat consequens ut etiam ipsa ex illius præuaricatoris traduce uenisse credenda sit, ne per illius hois inobedientiam etiam ipse peccator constitutatur, p cuius unius obedientiam ab illo reatu liberati, iusti constituunt multi. Et qd in coquinatus illo utero Virginis, cui^r caro et si ē pecati propagatione uenit, non tñ de peccati propagine concepit, ut ne ipsum quidem corpus Christi ea lex feuerit in utero Mariæ, quæ in membris posita corporis mortis, repugnat legi mentis, quam sancti patres cōiugati refrenantes, non quidem nisi quoq; licebat, inconcupitum relaxauerunt, nec tñ tantummodo quoq; licebat eius impetu pertulerunt? Proinde corpus Christi quāuis ex carne feminæ assumptum est, qd de illa carnis peccati propagine cōcepta fuerat, tñ qd non sic in ea conceptum est, qd fuerat illa concepta, nec ipsa erat caro peccati, sed similitudo carnis peccati. Non n. accepit inde reatu mouendi, qui apparet in motu carnis nō uoluntario, quis uoluntate superando, ad uerlus quē spūs concupiscit, sed accipit inde non qd cōtagioni præuaricationis, sed qd exoluendæ indebet morti, & ostendendæ pmissæ resurrectionis sufficeret, quorum unū nobis ad non timendum, alterum ad sperandum ualeret. Deniq; si à me quæraūt, unde accepit aiam Iesus Christus, mallem quidem hinc audire meliores atq; doctiores, sed tñ pro meo captu libentius rñderim, non de Adā: qd de Adā. Si. n. puluis assumptus ex terra in qua nullus hominum fuerat operatus me fruit diuinitus animari, quanto magis corpus assumptum ex carne in qua itidem nullus hominum fuerat operatus fortium est animam bonam, cum illic erigeret casurus, hic descēderet leuaturus. Et fortasse ideo ait, Sortitus sum animam bonam, si tñ hoc de illo oportet intelligi, quia solent quæ sorte dantur diuinitus dari, aut quod fideliter dicendum est,

Sapien. 8.

Ioan
Act
Heb
Adā
Rom. 5.
Gal. 5.
An Cr
Flor
bis A
he sec
dū z
Cap. 1

et, ne vel ista anima aliquibus operib. præcedentib. ad tñ apicem subiecta putaret, vt cù ea verbū caro fieret, & habitaret in nobis, ad auferendā suspcionem præcedentium meritorū, sortis nomen accessit. Est in epistola q̄ inscribitur ad H̄breos locus qdam diligen ti consideratione dignissimus. Cum. n. p Melchisedech in quo hui⁹ rei futura figura p̄ceserat discernere facerdotiū Christi a sacerdotio Leui. Videte ergo, inquit, qualis hic est cui & decimā partē Abrahā dedit de primi tuis Patriarcha. Et iij qdē qui de filiis sūt Leui facerdotiū accipientes, mandatū habent a de-

Ḡ cimis populi f̄m legem, hoc est a fratribus suis, quāuis & ipsi ex lumbis Abrahā exierint. Qui aut̄ non est ex genere eorū, decima uit Abrahā, & habetē p̄missionē benedixit. Sine vlla aut̄ contradictione qui minor est a maiore benedicif, & hic qdē decimas moriētes hoīes accipiunt, ibi aut̄ q̄ testificaſ se viuere, & sicut oportet dicere, p̄p Abrahā & Leui accipiens decimā decimatus est, adhuc n. in lumbis patris sui fuit. Si ergo ēt hoc vallet ad istā diffentiā q̄um p̄eamineat sacerdotio. Levitico sacerdotiū Christi, q̄ sacerdos Christus per illum p̄figuratus est, qui decimauit Abrahā, in quo & ipse Leui decimatus est, p̄fecto Christus ab eo non est decimatus. At si propterea decimatus est Leui, q̄a erat in lumbis Abrahā, & si propterea nō est decimatus Christus, qua nō erat in lumbis Abrahā. Porrò aut̄ si non f̄m aīam, sed tñ f̄m carnē accipimus Leui fuisse in Abrahā, ibi erat & Christus, q̄a & Christ⁹ f̄m carnem ex semine est Abrahā, & ipse itaq̄ decimat⁹ est. Quid est ergo qd̄ affertur pro magna differētia sacerdotij Christi a sacerdotio Leui, q̄ Leui decimatus est a Melchisedech cū esset in lumbis Abrahā, vbi & Christus erat,

*H̄ vnde pariter decimati sunt, nisi quia necesse est, intelligamus secundū aliquē modum ibi Christum non fuisse? Quis autem negat eum f̄m carnem ibi fuisse? Ergo f̄m animam ibi non fuit. Non est igitur aīa Christi de tradu-
*An Chri-
bus in lū ce p̄quāicationis Adæ, alioquin ēt ipsa ibi
bus, Abra-
be secun-
dū aīam.
Cap. 20.* fuisse. Hinc existunt illi qui traducem aīarū defendunt, & dicunt confirmatā esse sīiam suam si Leui constat etiam f̄m animam fuisse in lumbis Abrahā, in quo eum decimauit Melchisedech, vt posset ab eo Christ⁹ in ista decimatione discerni qui quoniam decima-*

tus non est, & tñ in lumbis Abrahā f̄m carnem fuit, restat vt secundum aīam ibi nō fuerit, & iō sit consequens vt ibi Leui secundū animam fuerit. Hoc ad me non multum attinet, qui vtrorumque collationē adhuc audi re sum parator, q̄ vtrorumlibet iam confirmare sīiam. Interim Christi animam ab origine huius traducis per hoc testimonium se cernere volui. Inueniunt isti qui eis pro ceteris fortasse r̄nēant, & dicant quod etiā me nō parum mouet, quamvis nullius hotinīs anima sit in lūbis patris sui, secundum carnētñ in lumbis Abrahā constitutum Leui decimatū, & ibi constitutum f̄m carnem Christum non decimatū. Secundum rationem I

*3. sen. dī.
3. cap. cīō
autem.*

quippe illam semifinalem ibi fuit Leui, qua ratione per concubitum vēturus erat in matrem secundum quam rationem non ibi erat Christi caro, quamvis secundum ipsam ibi fuerit Mariae caro. Quāpp nec leui nec Christus in lumbis Abrahā secundum animam, secundum carnem vero & Leui & Christus, sed Leui secundum concupiscentiam carnalem? Christus autem secundum solam substantiā corporalem. Cum. n. sit in semine & visibilis corpulentia & inuisibilis ratio vtrūque concurrit ex Abraham vel etiam ex ipso Adā usque ad corpus Mariæ, quia & ipsum eo modo cōceptum & exortum est. Christus aut̄ visibilem carnis substantiā de carne Virginis sumpsit, rō vero cōceptionis eius nō a semine virili sed longe aliter ac desuper venit. Proinde secundum hoc qd̄ de matre acceptit, ēt in lumbis Abrahā fuit. Ille est igitur decimatus in Abrahā: qui licet f̄m carnē tñ, sic tñ fuit in lūbis eius, quemadmodū in sui patris ēt ipse Abraham, i. qui sic est natus de patre Abraham, quemadmodū de suo patre natus est Abraham, per legem. s. in membris repugnantem legi mentis & inuisibilem con cupiscentiam quamvis eam casta & bona iura nuptiarum non sinant valere, nisi quantum ex ea possunt generi substituendo prospicere. Non autem & ille ibi decimatus est, cuius caro inde non feruorem vulneris, sed materiam medicaminis traxit. Nam cum ipsa decimatio ad p̄figurandam medicinam pertinuerit, illud in Abrahā carne decimabatur quod curabatur non illud vnde curabatur. Eadē nanq; caro non Abrahā tantum, sed ipsius primi terreniq; hominis simul h̄bekat

DE GENESI AD LITERAM

bebat & vulnus præuaricationis & medicamentum vulneris. Vulnus præuaricationis in lege membroruſ repugnante legi mētis, quæ per oēm inde propagatam carnē ſeminali: oēne quaſi transcribiſ. Medicamētu aūt vulneris in eo qd̄ inde ſine opere cōcupiſcentiali in ſola materia corporali p diuinā cōceptio niſ formationiſq; rōnem de virgine aſumptum eſt, p p mortis ſine iniuitate conſor tū, & fine falſitate reſurrecționis exemplū.

LOn app q̄ aīa Christi non ſit ex traſuce aīa illius prime præuaricaticis, puto q̄ ēt iſi q̄ aīerū tradiſe defendunt, cōſentiat. Per ſemen q̄ppe cōcubētiſ patris tranſfundit etiā ſemen aīa volunt, à quo genere cōceptionis Christus alienus eſt, & q̄ in Abraham ſi fm̄ aīam fuſſet, ēt ipſe decimatus eſſet. Non eſſe aut decimatuſ ſcriptura teſtā, q̄ hinc quoq; ſacerdotiū eius à Leuitico ſacerdotio diſtin guit. An forte dicent ſicut potuit ibi eſſe fm̄ carnē & non decimari, cur non ēt fm̄ aīam ſine decimatione potuerit? An hoc rīndetur, Quia vtiq; ſimplicem aīa ſubſtātiā incremētiſ augeri corporalib. nec illi putauerūt qui eam corpus existimant, quorū in parte ſunt maxime, q̄ eam ex parentib. creari opinantur. Proinde in corporis ſemine pōt eſſe viſ iuſi bilis quæ incorporaliter numeros agit, non oculis ſed intellectu discernenda ab ea cor pulentia q̄ viſu taetūq; ſentit & iſiſa quantitas corporis humani, q̄ vtiq; modulum ſeminiſ incōparabiliter excedit, ſatis oſtēdit poſte inde aliqd ſumi, qd̄ non habeat illam viſ ſeminalem ſed tm̄ corporalem ſubſtanciam, quæ diuinitus non de propagine cōcubētiū in carnem Christi aſumpta atq; forma a eſt. Hoc aūt de aīa quis valeat affirmare, q̄ vtrūque habeat & materiam ſeminis manifeſta, & rōnem ſeminis occultam? Sed qd̄ labore in re, q̄ periuaderi verbiſ nemini forſitan po test, niſi ſi tm̄ ac tale ingenium ſit, quod poſt loquentis præualere conatū nec totum expectare à ſermone? Breuiter itaque colligam, * ſi potuit & de aīa fieri, qd̄ cū de carne diceremus forſitan intellectu ſit, ita eſt de tra duce aīa Christi, vt non ſecum labem pueri cationis attraxerit. Si aūt ſine iſto reatu non poſſet inde eſſe, non eſt inde. Iam de cetera rū aīarū aduentu, vtrū ex parentib. an de fu per ſit, vincat qui poterunt. Ego adhuc inter vtroque ambigo & moueor, aliqui ſic, aliqui

aūt ſic, ſaluo eo diuntaxat, vt vel corpus eſſe aīa n, vel aliq; corpoream qualitatē ſue coa ptationē, ſi ita dicenſa eſt, q̄ Graci hārmo niā vocant, non credā, nec quolibet iſta ga-

riente me crediturum eſſe cōfidā, adiuuante Deo mentē meam. Eſt aliud teſtimoniū non negliđendum quod pro ſe pñt proferre, qui venire deſū p aīas credunt, dicente iplo dñi,

Quod natū eſt ex carne caro eſt, qd̄ natū eſt ex ſpū ſpū eſt. Quid hac, inquiunt, ſnia

determinatiuſ, nō poſſe ex carne aīam naſci,

(&) quid. n. eſt aliud aīa q̄ ſpū viṭe, creatus

itaq; non creator? Cōtra quos illi alij: Quid

enim inquiunt, nos aliud ſentimus, qui dici

mus carnem ex carne, animam ex anima?

Nam ex vtroq; conſtat homo, de quo utru

que venire ſentimus, carnem de carne operā

tis, ſpm̄ de ſpū cōcupiſcētis, vt interim omi

taſ q̄ illud dñs non de carnali gñatione, ſed

ſpirituali regeneratione dicebat. His iſi quā

tum pro tempore potuimus pērtractat, ſoia

paria vel penē paria ex vtroque latere ratio

num teſtimoniōrumq; monumenta pronu

ciare, niſi eorum ſententia qui animas ex

parentibus creari putant, de baptiſmo par

uulorum p̄ponderaret. De quibus quid eis

reſponderi poſſit, nondum mihi interim oc

currit. Si quid forte poſtea Deus dederit, ſi

quam etiam ſcribendi cōcēſſerit facultatem

ſtudioſis talium non grauabor. Nunc tñ non

eſſe contemnendum teſtimoniū paruolum

vt quaſi refelli ſi veritas contra eſt negli

gatur, ante denuncio. Aut. n. de hac re nihil

quārendum eſt, vt ſufficiat fidei noſtræ ſci

re nos quō pie viuendo venturi ſumus & ſi

nesciamus vnde venerimus: Aut ſi non im

puiderer eſt uat anima rationalis, etiam hoc

noſſe de ſeipſa, abſit periuacacia contendēdi,

abſit diligentia requiriendi, humilitas peten

di, periferentia pulsandi, vt ſi nobis hoc ex

pedire nouit, qui melius quam nos quid no

bis expediāt vtiq; nouit, det etiam hoc, qui

nouit dare bona data filii ſuis. Conſuetudo

tamen matris Ecclesiæ in baptiſandis paruu

lis nequaquam ſpernenda eſt, neq; vlo mo

do ſuperfluā deputanda, nec omnino credē

da niſi Apoſtolica eſſe traditio. Habet. n. & il

la parua aetas magnum teſtimoniū pondus,

quæ prima pro Christo meruit fanguinem

fundere. Admoneo fanē quantum valeo, ſi

quos iſta p̄occupauit opinio, vt animas

Opinatio rei monē

thr. c. 24

Consuetudo Eccl.

D

quodā

buit e

rius d

tror e

lē cre

neq; i

quod f

tabilis

ſtiano.

ex

An aīa

hēt rōnē

feminis oc

cultam.

Cap. 21.

Rem eſſe
incerāde
aīa c. 23.

2. Retra
Cap. 33.

ſi opor

tuit.

a. l. ſi opor

tuit.

ex parentibus credant propagari, quantum pñ seipso considerent, & interim sapient corpora nō esse animas suas. Nulla n. propria natura est, qua diligenter inspecta posset ēt Deus qui suprā oēm creaturā suam incomutabilis permanet, incorporealiter cogitari q̄ ea quæ ad ipsius imaginē facta est: & nihil vicinus, aut fortasse nihil tā consequens q̄ vt credito q̄ anima corpus sit, etiā Deus corpus esse credat. Propter hoc n. corporalib. affuefacti & affectisensibus, nolunt animā credere aliud esse q̄ corpus ne si corpus nō fuerit nihil sit. Ac p̄ hoc tanto magis timent ēt de Deo credere q̄ corpus nō sit quanto magis timent Deū credere nihil esse. Ita n. seruit in phantasias vel phantasmatā imaginū, q̄ cogitatio de corporalibus versat, vt his sub tractis tanq̄ per inane pereundum sit reformident: Ita necesse est vt & iustitiā & sapiētiā pingant quodāmodo in cordib. suis cum formis & colorib. quas nō pñt incorporeas cogitare. Nec tñ dicūt quando iustitia vel satiscentur, vt vel laudent eas, vel se, cūdū eas aliquid agat quē colorē, quā statuta, quā lineamēta vel quales formas consperarent. Sed de his alias & multa iā diximus, & si Deus voluerit, vbi res videbitur postula re, dicemus. Nūc q̄ dicere c̄peramus, si de traduce animarū à parentibus vel non dubitant quidā quod ita sit, vel dubitant an ita sit animā tñ corpus esse nō audeat credere aut dicere; maxime propter quod dixi, ne Deū quoq; ipsum nihil aliud opinetur esse quā corpus etiā excellentissimū, etiā naturā cūnī dā proprie cetera supergrediētis, corpus tñ. Deniq; Tertullianus quia corpus esse animā credidit, nō ob aliud nisi quod iam incorporeā cogitare non potuit, & ideo timuit ne nihil eset si corpus nō esset, nec de Deo valuit aliter sapere: qui sanè qm̄ acutus est, interdū cōtra opinionē suam visa veritate supererat. Quid n. veri dicere potuit q̄ q̄ id ait quodā loco, oē corporale passibile est? Debuit ergo mutare sententiā, qua paulo superius dixerat ēt Deū corpus esse. Neq; n. arbitrator eu ita despisse, ut ēt Dei natura passibile crederet, ut iā Christus non in carne fatus neq; in carne & anima, sed in ipso verbo, p̄ quod facta sunt omnia, passibilis & commutabilis esse creditur, qd̄ absit à corde Christiano. Itē cum anima etiam colorem daret aereū & lucidum, vētum est ad sensus quib. eam mēbratim quasi corpus * instituere co-
natus est, & ait, Hic erit hō interior, aliis ex-
terior, duplicit vnius hēns & illē oculos &
autē suas qb. populus Deum audire & vide
re debuerat, habēs & ceteros artus p̄ * quos
in cognitionib. vtq; & in somnis fungit. Ec-
ce qb. aurib. & quib. oculis debuerit audire
& videre Deū populus, quib. aīa in somnis
fungit, cum si ipsum Tertullianū q̄ squam vi-
deret in somnis, nunq̄ se diceret ab eo visum
& cum eo locutum, quē vicisimi ipse nō vi-
disset. Postremo si aīa seipsum videt in som-
nis, cū iacentib. vtq; vno in loco membris
corporis sui, ipsa p̄ varias imagines euagatur
quas videt, q̄s eam vidiit aliqñ in somniis ae-
rei coloris, ac lucidi, nisi forte vt cetera, quē
similiter falso video. Nam & hoc pōt videre,
sed absit vt eam talem cū euigilauerit credat:
Alioquin qñ se aliter viderit, qd̄ magis cre-
brum est, aut mutata erit aīa eius, aut nec tūc
aīe vī substantia, sed imago corporis incor-
poreā, q̄ miro mō sic in cognitione format. Quis. n. Aethiops non pene semper nigrum
se videt in somnis, aut si in alio colore se vi-
dit, nō magis miratus est, si fuit cum illo me-
moria? Aereo tamen colore ac lucido nescio
vtrrum se vñq̄ vidisset, si nunquam istum le-
gisset vel audisset. Quid q̄ dicuntur homines
talib. visis, & de scripturis nobis volunt prae-
scribere, tale aliquid esse, nō animam, sed ip-
sum Deum, qualis figuraliter sanctorum spi-
ritibus demonstratus est, qualis etiam in ser-
mone allegorico * ponitur. Similia quippe
sunt illa visa talibus dictis, ac sic errant con-
stituentes in corde suo simulacra vana opini-
onis, nec intelligentes ita sanctos de suis
visis talibus iudicasse, qualiter iudicarent si
talia diuinitus in figuris dicta legerent vel
audirent, sicut septem spicce & septem boues,
septem anni sunt, sicut linteū quatuor lineis
alligatum, velut discus plenus variis anima-
libus orbis terrarum est cum omnibus gen-
tibus, sic omnia cetera, & multomagis que
de rebus incorporeis, corporalibus signifi-
cantur non rebus sed imaginibus. Noluit tamen
Tertullianus animam crescere substantia
sicut corpus, afferens etiam tū moris sui
causam, ne etiam decessere substantia dicatur,
inquit, atque ita & defectura credatur. Et
tamen quia per corpus eam localiter tendit,
Aug. Tomus tertius. Eē non /

All. In-
staurare.All. qui
bus.al. l cōpo
nitur.Gen. 14.
Act. 10.Subz. n.
tiam an-
m.e non
crescere
aut de-
crescere.

F

D. AVRELII AVGUSTINI
de Genesi ad literam.

LIBER UNDECIMVS.

Gnon induit exitu incrementoru*m* eius, quam vult de semine exi*guo* & equari corporis quā titati, & ait, Sed vis eius in quo naturalia speculia cōfita retinen*f*, saluo substatiq; modulo, quo à primordio inflata est, paulatim cū carne p*ro*ducit in mēbris. Hoc forte nō intelligeremus, nisi adhibita similitudine eoru*m*, q; videmus planū faceret quod dicebat, Constitue, inquit, certū pondus auri vel argenti rudē adhuc massam. Collectus habitus est illi & futuro, interim minor tñ continens intra lancam moduli totū q; natura est, auri vel argenti. Dehinc cum in laminā massa laxatur, maior efficit initio suo, per dilatationē ponderis certi, non per adiectionē, dum extenditur, non dum augetur, et si s*ig* quoq; augeri dum extenditur. Licit enim & habitu augeri, cū statu nō licet. Tunc & splendor ipse perhibet auri vel argenti, qui prius fuerat quidem & in massa, sed obscurior non tñ nullus. Tunc & alij atq; alij habitus accedunt pro facilitate materiae, qua duxerit eum qui agit, nihil cōferens modulo nisi effigiem. Ita anima*m* incrementa reputanda, non substantia*m*, sed prouocativa. Quis hūc crederet cum isto corde tam desertum esse potuisse? Sed tremenda ista sunt, non ridenda. Adhuc enim nunquam cogeretur, si aliquid cogitare posset, q; & sit, & corpus nō sit. Quid autem absurdius quam putare massam cuiuspiam metalli ex aliqua parte crescere posse dum tunditur, nisi decrescat ex altera? vel augeri latitudine nisi crassitudine minuatur? Aut ullum esse corpus manente nature sue quantitate quod vindique crescat nisi rarefacat? Quomodo igitur implebit anima exilla flilla seminis magnitudinem corporis quod animat, si & ipsa corpus est, cuius substantia nullo accessu crescat? Quomodo, inquam, implebit carnem quam vivificat, nisi tanto rario fuerit, quanto granulos quod animauerit? Timuit videlicet, ne deficeret etiam minuendo si cresceret: & non timuit ut deficeret rarescendo cum nō cresceret. Sed quid amplius immoretur q; & sermo pergit in prolixionem modum quā petit terminandi necessitas, & sententia mea iam fatis sit nota, vel quid certum teneam, vel unde adhuc dubitem, & quare dubitem? Proinde & hoc volumen iam cōcludatur, & quz sequuntur deinde videamus.

Hec non induit exitu incrementoru*m* eius, quam vult de semine exi*guo* & equari corporis quā titati, & ait, Sed vis eius in quo naturalia speculia cōfita retinen*f*, saluo substatiq; modulo, quo à primordio inflata est, paulatim cū carne p*ro*ducit in mēbris. Hoc forte nō intelligeremus, nisi adhibita similitudine eoru*m*, q; videmus planū faceret quod dicebat, Constitue, inquit, certū pondus auri vel argenti rudē adhuc massam. Collectus habitus est illi & futuro, interim minor tñ continens intra lancam moduli totū q; natura est, auri vel argenti. Dehinc cum in laminā massa laxatur, maior efficit initio suo, per dilatationē ponderis certi, non per adiectionē, dum extenditur, non dum augetur, et si s*ig* quoq; augeri dum extenditur. Licit enim & habitu augeri, cū statu nō licet. Tunc & splendor ipse perhibet auri vel argenti, qui prius fuerat quidem & in massa, sed obscurior non tñ nullus. Tunc & alij atq; alij habitus accedunt pro facilitate materiae, qua duxerit eum qui agit, nihil cōferens modulo nisi effigiem. Ita anima*m* incrementa reputanda, non substantia*m*, sed prouocativa. Quis hūc crederet cum isto corde tam desertum esse potuisse? Sed tremenda ista sunt, non ridenda. Adhuc enim nunquam cogeretur, si aliquid cogitare posset, q; & sit, & corpus nō sit. Quid autem absurdius quam putare massam cuiuspiam metalli ex aliqua parte crescere posse dum tunditur, nisi decrescat ex altera? vel augeri latitudine nisi crassitudine minuatur? Aut ullum esse corpus manente nature sue quantitate quod vindique crescat nisi rarefacat? Quomodo igitur implebit anima exilla flilla seminis magnitudinem corporis quod animat, si & ipsa corpus est, cuius substantia nullo accessu crescat? Quomodo, inquam, implebit carnem quam vivificat, nisi tanto rario fuerit, quanto granulos quod animauerit? Timuit videlicet, ne deficeret etiam minuendo si cresceret: & non timuit ut deficeret rarescendo cum nō cresceret. Sed quid amplius immoretur q; & sermo pergit in prolixionem modum quā petit terminandi necessitas, & sententia mea iam fatis sit nota, vel quid certum teneam, vel unde adhuc dubitem, & quare dubitem? Proinde & hoc volumen iam cōcludatur, & quz sequuntur deinde videamus.

Serpenti dolus, & persuasio, cap. i.

Terant nudi Adam & mulier eius, & non pudebat illos. Serpens aut erat prudentissimus oīum bestiarū, q; sunt sup terrā, quas fecit dñs Deus. Et dixit serpēs mulieri: Quid, quia dixit dñs Deo nō ederis ab illo ligno paradiſi. Et dixit mulier serpenti, A fructu ligni qd est in paradiſo edemus, de fructu autē ligni q; est in medio paradiſi, dixit Deus, nō ederis ex eo neq; tangenter illud, ne moriamini. Et dixit serpēs mulieri, Nō morte moriemini: Scit n. Deus, qm̄ qua die manducaveritis de eo, aperientē vobis oculi, & eritis tanq; dij, scientes bonū & malū. Et videt mulier quia bonū est lignū ad escā, & quia placet oculis videre & decolorū est cognoscere. Et sumens de fructu ejus edit, & dedit vito suo scēū, & ederunt. Et aperi sunt oculi amborū, & agnoverunt q; nudi erant, & consuerunt folia fici, & fecerunt sibi cāpēstria. Et audierunt vocē domini Dei deambulantis in paradiſo ad vesperā, & absconderunt se Adā & mulier eius à facie domini Dei in medio ligni paradiſi. Et vocauit dñs Deus Adā, & dixit illi, Vbi es? Et dixit ei, Vocē tuā audiui deambulantis in paradiſo, & timui, quia nudus sum, & abscondi me. Et dixit illi: Quis nūc iauit tibi quia nō es nudus es, nisi à ligno quod praecepere tibi tānes p*ro* tuū ne ex eo māducares, ab eo edisti? Et dixit Adā, mulier quā dedisti meū, hēc mihi dedit de ligno, & edi. Et dixit dñs Deus mulieri: Quid hoc fecisti? Et dixit mulier, Serpens seduxit me, & manducavi. Et dixit dñs Deus serpenti: Quia fecisti hoc, maledicētūs tu ab omnib; pecoribus, & ab omnib; bestiis quā sunt super oēm terrā. Super pectus tuū & vētrē tuū ambulabis, & terrā edes oēs ches vīte tuae. Et in imēritas pōnam inter te & inter mulierē, & inter semē tuū & semē eius. Ipsa tibi seruabit caput, & tu seruabis eius calcāneū. Et mulieri dixit: Multiplicans multiplicabō tristitia tuas & gemitū tuū. In tristitijs paries filios, & vđ virū tuū cōuersio tua & ipse tui dñabif. Adē aut dixit, Quia audisti vocē mulieris tuę, & edisti de ligno d quo p*re* peram.

pēram tibi de eo solo non edere, maledicta terra in operibus tuis. In tristitijs edes illam oēs dies vita tuæ, spinas & tribulos germinabit tibi, & edes fēnum agri. In sudore vultus tui edes pahem tuum, donec cōnuerteris in terram ex qua sumptus es, quia terra es, & in terram ibis. Et vocavit Adam nomen mulieris suæ Eva, i. vita, qm̄ h̄c est mater omnium viuentium. Et fecit dñs Deus Adam & mulier eius tunicas pelliceas, & induit eos. Et dixit dñs Deus: Ecce Adā factus est tanquam vnu ex nobis in cognoscendo bonum & malum. Et nunc ne aliqui extēdat manū suā & sumat de ligno vite & edat & viuat in eternū. Et dimisit illum dñs Deus de paradiſo voluptatis operari terram, ex qua sumptus est. Et elecit Adam, & collōcauit eū cōtra paradiſu in voluptatis, & ordinari Cherubim, & flammam romphēā quæ vertitur, custodire viam ligni vite. Antequā huius proposita scripture tex-tum ex ordine pertractemus, admonendū at-bitor q̄ iam me & alibi in hoc opere memini prælocutū, illud à nobis esse flagitandum, ut ad proprietatem literæ defendatur, q̄ gestū narrat ipse qui scriptit. Si aut̄ in verbis Dei vel cuiusquam personæ in officiis prophe-ticum assump̄tū dñs aliiquid q̄ ad literam nisi absurdum non possit intelligi, proculdubio fi-gurate dictum ob aliquam significationē ac-cipi debet: dictum tñ dubitate phas non est: hoc n̄ à fide narratōris & pollicitatione ex-positoris exigitur. Erant ergo ambo nudū: ve-rū est, omnino nuda erant corpora duorū hominū in paradiſo conuersantū, nec pudebat eos. Quid n̄ puderet qm̄ nullam legem fenserant in membris suis repugnantem legi-mentis suis, quæ illos pena peccati post per-petrationē pūaricationis secuta est, usurpan-te inobedientia prohibitū, & iustitia puniente cōmissum? Quod antequā fieret, nudi erāt vt dictum est, & non confundebātur. Nullus

les Adā & Eva, cū nudī essent & non con-fundebantur. Serpens aut̄ erat ibi prudentissi-mus quidē, sed omniū bestiarum quæ erant super terram quas fecerat dñs Deus Transla-to. verbo dictū est, prudentissimus, vel fi-ciat plures Latini codices habent, sapientissi-mus, non proprio quo in bonū accipi solet sapientia vel Dei vel angelorū vel animæ ra-tionalis: tanquā si sapiētes apes ēt formicasq; dicamus, pp opera velut imitatiā sapientiā. Quanquā iste serpens non irrationali anima sua, sed alieno iam spiritu, i. diabolica, posset sapientissimus dici omniū bestiarum. Quan-tūlibet n̄, prævaricatores angeli de supernis sedibus lux peruersitatis & superbie merito deiecti sunt, natura tñ excellētiōre sunt om-nibus bestiis propter rationis eminentiam. Quid ergo mirum si suo instinctu diabolus iam implens serpente, eiq; sp̄m suum miscēs eo more quo vates dēmoniorum implere solet, sapientissimiū eū reddiderat omnium be-stiarum secundum animam viuam: irrationa-leijs viuentū? Abusione quippe nominis ita sapientia dñ in malo, quemadmodum in bōno astutia: cū proprie magisq; vītate in Latina duntaxat lingua sapientes laudabili-ter appellentur: astuti aut̄ male cordati intel-ligantur. Vnde nonnulli sicut in pleriq; co-dicibus inuenimus, ad vsum Latinæ locutio-nis, nō verbum, sed potius suām transferētes, astutiōrem omnibus bestiis istum serpen-tem q̄ sapientiōrem dicere maluerunt. Quid autem habeat Hebræa proprietas, utrum illic in malo, nō abusive, sed proprie possint dici & intelligi sapientes, viderint qui * eam proprie nouerunt. Nos tñ aperte legimus a-lio scripturarum sanctarum loco, sapientes ad malum non ad bonum: Et dñs dicit sapien-tiores esse filios seculi filii lucis, ad consule-dum sibimet in posterum, quāuis fraude nō iure. Nec sane debemus opinari q̄ serpente sibi per quem tentaret perluaderetq; pecca-tum diabolus eligeret: sed cum esset in illo propter peruersam & inuidam voluntatem decipiendi cupiditas, non nisi per illud ani-mal potuit per quod posse permisus est. No-cendi n̄ voluntas potest esse à suo quoq; aīo praua, non est aut̄ potestas nisi à Deo, & hoc abdita altaque iustitia, qm̄ non est iniquitas apud Deū. Si ergo queritur, cur Deus tētari permisit hominē quem tentatori conse-nit Rom. 9.

DE GENESI A DV LITERAMI

Tentatio hominis quareper mis. c. 4. 2. sen. di. 2. 3. c. 1. surum esse præsciebat. Altitudinē quidē con filij eius penetrare non possum, & longe su pra vires meas hoc esse cōsiteor. Est ergo ali qua causa fortassis occultior, q̄ meliorib. sanctoribusq; reseruatur, illius gratia potius q̄ meritis eorū: sed tñ quantū vel donat sapere vel sinit dicere, non mihi v̄ magnae laudis futrum suisse hominē si propterea possit bene viuere, quia nemo male viuere suaderet:

*C*ū & in natura posse, & in potestate habeat velle non cōsentire suadenti, adiuuante tñ illo qui superbis resistit, humiliib. ab dat gratiā. Cur itaq; tentari non fineret quē confusurū esse ipse præsciebat altitudine quidē cō filij eius, cū id facturus esset propria voluntate per culpā, & ordinandū esset illius & quita te per pēnā: ut sic ostenderet animā superba ad eruditōnē futurōnū sanctōrū, q̄ recte ipse vteretur animā ū volūtatiib. et malis, cū illa peruersē vterentur naturis bonis. Nec arbitrandū est, q̄ esset hominē deiecturus iste tentator, nisi præcessisset in anima hominis qđam elatio cōprimenda, vt per humiliatiōnem peccati, q̄ de falso plumpserit discerer.

Quare tē sator hominē decicerit. cap. 5. Prom. 16 Psal. 29. Verilissime quippe dictū est: Ante ruinā exaltatur cor, & ante gloriā humiliatur. Et huius forte hominis vox est in Psalmo: Et dixi in abundantia mea, non mouebor in eternū. Deinde iā expertus quid mali habeat superba plumprio propriā potestatis, & quid boni adiutoriū gratia Dei: Dñe, inquit, in volūtate tua p̄stiristi decori meo virtutem: Auerti si aut faciem tuā à me, & factus sum conturbatus. Sed siue illud de hoc homine siue de alio dictum sit, extollenti se tñ animā, & niūm tanquā de propria virtute p̄fidenti, et experimento pēnā fuerat demōstrandū, qñ non bene se habeat facta natura si à faciente recesserit. Hinc. n. et maxime cōmendatur, quale bonum sit Deus, qñ nulli ab eo recedēti bene est: quia & qui gaudent in mortiferis voluptatiib, esse sine dolorū timore nō pos

D sunt: & qui omnino malū desertionis suę maiore superbia stupore non sentiunt, alijs qui hac discernere nouerunt, misériores profus apparent: vt si voluerint recipere medicinam talia deuitandi, valeant ad exemplū quo possunt talia deuitari. Sicut. n. Apostolus Iacobus dicit: Vnusquisq; tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cū conceperit parit pētm, pētm

aūt cum consummatū fuerit generat morte. Vnde sanato superbia tumore resurgitur, si voluntas q̄ ante experimentū desuit ut permaneretur cū Deo, saltem post experimentū assit ut redeatur ad Deū. Sic aut quidam moventur de hac primi hominiū tentatione, q̄ eam fieri permiserit Deus, quasi nō videant vniuersum genus humanū diaboli insidijs sine cessatione tetari. Cur & hoc permitit Deus? An quia probatur & exercet virtus,

& est palma gloriosior non confensisse tentatū q̄ non potuisse tentari: cū ē ipsi qui deser

to creatore erunt post tentatōrē, magis magiq; tentent eos qui in verbo Dei permanēt, præbeantq; illis contra cupiditatē deitatiōnis exēplū, & incutiant cōtra superbiam timorē pīū. Vnde dicit Apostolus: Intendens teipsum ne & tu teneris. Mirū est. n. quantū ista humilitas qua subdimur creatori, ne tanquā eius adiutorio non egentes, de nostris virib. plūmamus, per scripturas oēs diuinās cura continua omnib. cōmendatur. Cū ergo enī per iniustos iūsti, ac per impīos pīj proficiū fructū dī: Nō crearet Deus quos præsciebat małos futuros. Cur. n. non crearet quos præ-

sciebat bonis profuturos, v̄ & vtile eorū bonis voluntatiib. exercendis admonendisq; na

scantur, & iuste pro sua mala voluntate puniantur. Talē, inquietunt, faceret hominē qui nollet omnino peccare. Ecce nos concedimus meliorē esse naturā q̄ omnino peccare nolit: concedant & ipsi non esse malā naturā, q̄ sic facta est vt posset non peccare si vellet, & instā esse siniam qua punita est quæ voluntate non necessitate peccauit. Sicut ergo

ratio vera docet meliorē esse naturā quā pr̄sus nihil delectat illicitū: ita ratio vera nihilo minus docet ē illā bona esse, q̄ habet in pīate illicitā delectationē si exiterit ita cohíbere, vt non solū de ceteris licitiis recte q; factis verumē de ipsius prauē delectationis cohíbitione lētet. Cū ergo hac natura bona sit,

illa melior, cur illā lōlā & nō vtranq; potius faceret Deus? Ac per hoc q̄ parati erāt de illa sola Deū laudare, vberius eū debent laudare de vtraq;. Illa quippe est in sanctis angelis, hac in sanctis hominibus. Qui autē fibi partes iniquitatis elegerūt, laudabilem q̄ naturā culpabilis voluntate deprauarunt, num quia

præsciti sunt ideo creari minime debuerunt? Habent. n. & ipsi locum suum quem in rebus

Bonorum & malo- rū crea- tio. c. 8.

G unte nihil sic cur minu- nus, ali- fi dices di q̄ au- nō effe- ratione fine vī- ro in h- benefici- videnc- idest, n- quis re- lis illa- non es- ruditē c- creare- præscie- strare p- multa p- perditio- fūc, in- riā. Si- riaf, cū folū vt sit, a qu diecitur

Rom. 11. Rom. 9.

Cur Deū non ale- merit pe- candi ro- lunt, atem cap. 7.

I. cor. 1.

H ficien- ter esse- vindicta- vtiq; po- Deū & a- uellet ē- Deus ve- eipso a- corū fa-

**B. norum & malo-
rū crea-
tio. c. 8.**

bus impleat pro utilitate sanctorū. Nā Deus nec iustitia cuiusquā recti hominis eger, quā to minus iniquitate pueris? Quis aut̄ sobria cōfiderarione di cari, melius nō crearet, quem p̄sciebat ex alterius iniquitate posse corrigi, q̄ crearet quae p̄sciebat pro sua iniquitate debere dānari? Hoc est. n. dicere, melius non ēē qui alterius malo bñ vtēdo misericorditer coronare ur, q̄ esse ēē malū qui pro suo merito iuste puniretur. Cū enim ratio certa demonstrat duo qđā non æqualia bona, sed vnum superius alterū inferius, non intelligunt tardi corde cū dieūt, vtrungq; tale esset, nihil se aliud dicere q̄ solum illud esset. Ac sic cum æquare volūt ḡna bonorū, numerū minuant, & immoderate augēdo vnum genūs, alterū tollunt. Quis autem hos audiret, si diceret, qm̄ excellentior sensus est videnti q̄ audiendi, quatuor oculi essent & aures nō essent? Ita si excellentior est creatura illa rationalis, q̄ sine vlliū pena cōparatione sine vlla superbia Deo subditur: aliqua vero in hominibus ita crea est, vt in se Dei beneficiū non possit agnoscere, nisi alterius videndo suppliciū, vt altū sapiat, sed timeat idest, non de se p̄fidat, sed confidat in Deū: quis recte intelligēs dicat talis esset ista quālis illa, nec videat se nihil aliud dicere, quā non esset ista, sed sola esset illa? Quod si inerudite atq; insipienter dicitur, cur ergo nō crearet Deus etiā quos malos futuros esse p̄sciebat, volens ostendere irā & demonstrare potentiam illā, & ob hoc sustinens in multa patiēta vasa iræ, quā perfecta sunt in perditionē, vt notas faceret diuitias gloriæ suę, in vasa misericordia q̄ p̄parauit anglorū. Sic. n. qui gloriatur non nisi in dño gloria, cū cognolit nō suū sed illius esse non solū vt sit, verū ut nō nisi ab alio bene fibi sit, a quo habet vt sit. Nimis itaq; importune dicitur, Nō essent quibus Deus tantā beneficentiam misericordia lux tribueret, si alterter esse nō possent, nisi essent & hi in quib. vindictæ iustitiam demonstraret. Cur. n. nō vtiq; potius essent qm̄ in utriusq; & bonitas Dei & æquitas iure p̄dicator? At. n. si Deū uellet ēē isti boni essent. Quāto melius hoc Deus voluit, vt q̄ vellēt essent: sed boni in fructuose mali aut̄ impune nō essent, & in eoipso alijs vtilest essent. Sed p̄sciebat * qd̄ eorū factura esset voluntas mala. P̄sciebat

fanē, & quia falli nō potest eius præscientia, iō nō ipsius, sed eorū est voluntas mala. Cur ergo eos creauit quos tales futuros esse p̄sciebat? Quia sicut præuidit de mali es-
tent facturi, sic etiam præuidit qd̄ malis fa-
ctis eorū quid boni esset ipse facturus. Sic. n.
eos fecit vt eis relinqueret vnde & ipsi aliquid
faceret, quo quicquid etiam culpabiliter eli-
geret, illū de se laudabiliter operantē inue-
nirent. A se quippe habent voluntatē inalā, ab illo autē, & naturā bonā, & iusta pena: si
bi debitū locū, alijs exercitationis adminicu-
lū & timoris exemplū. Sed posset, * inquit,
ēē ipsorū volūtate in bonū conuertere, quo
niā omnipotens est. Posset planē. Cur ergo
non fecit? Quia noluit. Cur noluerit, penes
ipsum est. Debemus enim non plus sapere
quā oportet sapere. Puto autē pauloante fa-
tis nos ostendisse non parui boni esse ratio-
nalē creaturā, etiam illā, q̄ malorū com-
paratione cauet malum. Quod genus bonū
creatūræ utiq; nō esset, si omnū malas vo-
lūtates in bonū Deus cōuertisset, & nulli ini-
quitati pena debita infligeret: ac sic non ēē
nisi solū illud genus quod nulla vel peccati
vel supplicij malorū cōparatione p̄ficeret.
Ita uelut aucta numeroſitate excellentioris
generis ipsorum generum bonorū numerus
minueretur. Ergo, inquiūt, est aliquid in ope-
ribus Dei quod alterius malo indigeat quo
proficiat ad bonū! Itane obsurduerunt & ex-
cēcati sunt homines, nescio quo studio con-
tentioſis, vt non audiant vel uideant quibus
dam punitis, quā plurimi corrigantur. Quis
enim Paganus, quis Iudeus, quis hereticus
non hoc in domo sua quotidie probet? Ver-
rū cū uenitur ad disputationē in quistionē q̄
veritatis, nolunt aduertere sensus suos ho-
mines, ex quo opere diuīng p̄uidentie in
eos veniat imponendę cōmocio disciplinę
ut si non corrigūt ut qui puniunt, eorū tamē
exēplo cęt eri meuāt, valeatq; ad eorū salu-
tē iusta pernicies aliorū. Nunquid in mali-
tia eorū vel negītā Deus author est, de quo
rū iusta pena consulit, quibus hoc mō cōfu-
lendū esse cōstituit? Nō vtiq; sed cū eos vi-
tijs p̄prijs malos futuros esse p̄sciret, nō eos
tñ creare destitut. utilitati deputāt eorū quos
in hoc genere ita creauit, vt ad bonum pro-
ficere, nisi malorum* cooperatione nō pos-
sent. Si enim nō essent, nulli rei uti que pro-
**A. l. I. m.
quiunt.
Voluntas
Dei ma-
los. c. 10.
Rom. 12.**

Rom. II.

Rem. 9.

I. cor. 1.

H

**P̄scieb-
tia Dei &
malit. c. 9**

**2. sen. di-
2. 3. ea. 1.**

**al. l. quod
corum fu-
tura.**

**Bonū ma-
li subſidio
nō indi-
get. c. 11.**

**A. l. cōpa-
rationē.**

DE GENESI AD LITERAM

Pf. vi. 10.

Ldescent; parvum boni est actum ut sint, qui certe illi generi utiles sunt: quod genus quisquis non vult ut sit, nihil aliud agit nisi ut ipse in eo non sit? Magna opera domini exquisita in oculis voluntates eius: prudenter bonos futuros & creat: prudenter malos futuros & creat. Seipsu ad frumentum probens bonis, multa numerum suorum largies & malis, misericorditer ignorans, iuste vilescens. Itemque misericorditer vilescens, iuste ignorans: nihil metuens de cuiusquam malitia, nihil indigens de cuiusquam iustitia: nihil sibi consilens nec de operibus honoris, & bonis consilens etiam de penitus malorum. Cur ergo non permitteret tentari hominem illa temptatione probandum, conuincendum, puniendum, cum superba concupiscentia propriæ potestatis quod conceperat pareret, suoque fetu confunderetur iustoque supplicio a superbis atque inobedientia malo posteros deterret, quibus ea conscribenda & annuncienda parabantur? Si autem queritur, cur potissimum per serpente diabolus tentare permisus sit, iam hoc significandi gratia factum esse quem non admoneat scriptura tantæ autoritatis, tantis documentis agens in prophetando

Cur tentatio per serpente.

Cap. 12.

2. sen. di-

2. I. ca. 2.

quantis effectis iam mundus impletus est? Non quod diabolus aliquid ad instructionem nostram significare voluerit, sed cum accedere ad tetrandum non posset nisi permisus, num per aliud posset nisi per quod permittebat accedere? Quicquid igitur serpens ille significauit, ei prouidentiae tribuendum est, sub qua & ipse diabolus suam quidem habet cupiditatem nocendi, facultatem autem non nisi quae datur, vel ad subuentanda ac perdenda vasa ire, vel ad humilianda suu probanda via misericaudia. Natura itaque serpentes vni sunt nouinus: produxit enim terra in verbo Dei ova pecora & bestias & serpentes: quod vniuersa creatura habens in se animam vivam irrationalē, vniuersè rationali creaturæ suu bone suu male voluntatis, lege diuina ordinis subdita est. Quid ergo miruisti per serpetem mali quid age permissus est diabolus, cum demona in personis intrare Christus ipse promiserat Magis de ipsa natura diaboli scrupulosius quam solerat, quam tota quidam heretici, offensi molestia malevolentia ei, alienare conantur a creatura summi & veri Dei, & alterum ei dare principium quod sit contra Deum. Non enim valent intelligere oculi quod est, in quantum aliqua substantia est,

& bonum esse, & nisi ab illo vero Deo a quo oculum bonum est esse non posse. malum vero voluntate inordinate moueri, bona inferiora superiori propounderunt: atque ita factum est ut rationalis creaturæ spiritus, sua potestate per excellentiæ delectatus, tumesceret superbia, per quam caderet a beatitudine spiritualis paradisi, & inuidetia contabesceret. In quo tamen bonum est hoc ipsum quod vivit & vivificat corpus: si ue acrum sicut ipsius diaboli, vel demonum spiritus: sive terrenum, sicut hominis aia, cuius suis est maligni atque peruersi. Ita dum * voluit aliqd.

All. m. quod Deus fecerit propria voluntate peccatum.

ipsum Dei substantiam dicunt primo necessitate, & post inexpabiliter voluntate corrumpunt atque peruersam. Sed de istorum dementiimo errore alias iam diximus multa: In hoc hoc autem opere querendū est secundū sanctam scripturam, quid de diabolo diecum sit. Primo utrum ab initio ipsius mundi sua potesta

te delectat, abstiterit ab illa societate & charitate qua beati sunt angeli qui fruuntur Deo, an aliquo tempore in sancto cœtu fuerit angelorum, et ipse pariter iustus, & pariter beatus. Non nullus n. dicit ipsum ei fuisse casum a supernis sedibus, quod inuidet homini tacto ad imaginem Dei. Porro haec inuidia sequitur superbiam, non praecedit: non n. causa superbiendi est inuidentia, sed causa inuidendi superbiam.

Cum igitur superbiam sit amor excellentiæ propriæ, inuidia vero sit odium felicitatis alienæ, quod inde nascatur satis in promptu est. Amando n. quisque excellentiam suam, vel peribus inuidet quod ei coequaliter: vel inferioribus, ne sibi coequaliter: vel superioribus, quod eis non coequaliter. Superbiendo igitur inuidus, non inuidendo quisque superbiam est.

Merito initiū omnis peccati superbiam scriptura definit, dicens: Initiū omnis peccati superbiam. Cui testimonio non incoueniēt aptatur et illud quod Apostolus ait: Ratione oculi malorum est avaritia: si avaritiam gnatam intelligamus, qua quisque appetit aliquid amplius quam oportet per excellentiæ suam, & quendam propriam rei amorem: cui sapienter nomen Latina lingua indidit cum appellavit priuatum, quod potius a detrimento quam ab incremento dictum eluet. Omnis enim priuatio minuit: unde itaque vult eminere superbiam, inde primaria in angustias egestatemque contruditur, cum ex communi ad proprium danoso sui amore redi-

*Causam
nie angelorum
c. e. c. 14.*

*2. sen. di.
42. ca. et
superbia.*

*ai. l. Quod
is superbiam
Quid inuidia.*

B

*Superbia
& capi-
ditas son-
ter mala
r. c. 16.*

*Eccles. 10.
1. Tim. 6.*

*Diabolus
homicida.
Cap. 16.*

M

Matt. 8.

*In eorum
diabolo se
paratim
poterat quā
dam trā-
bunt.*

Cap. 13.

*Al. lati-
quid.*

** ad. Ma-*

*nichori-
scilicet.*

g. 1. 1. 1. 1.

redigitur. Specialis est autem avaritia, quod visitatius appellatur amor pecuniae. Cuius nomine Apostolus per speciem genus significans, universale avaritiam volebat intelligi dicendo: Radix omniu[m] malorum est avaritia. Hinc n[on] & diabolus cecidit, qui utique non amauit pecuniā, sed propriā potestate. Proinde peruersus sui amor priuat sancta societate turgidū spinū, cumque coarctat miseria iā per iniquitatē sariari cupientē. Hinc alio loco cū dixisset, Erunt n[on] homines seipso amantes: continuo subiecit, amatores pecuniae, ab illa generali avaritia cuius superbia caput est, ad hanc specialē descendens quae propria hominū est. Neque n[on] essent et homines amatores pecuniae, nisi eo se putarent excellentiores quod ditiones. Cui morbo contraria charitas non querit quod sua sunt, idest non priuat excellentia letatur. Merito ergo & non inflatur. Hi duo amores, quorū alter sanctus est, alter immundus; alter socialis, alter priuatius: alter cōmunitati consulens p[er] supernā societatem, alter est rem cōmē in prætem propriā redigens p[er] arrogantē dñationē: alter subditus, alter emulus Deo: alter tranquillus, alter turbulentus: alter pacificus, alter seditus: alter veritatē laudibus errantius præferens, alter quoquo modo laudis audiens: alter amicabilis, alter inuidus: alter hoc volens proximo quod sibi alter subiçere proximū sibi: alter p[er] proximi utilitatē regens p[er] ximum, alter p[er] suā: præcesserūt in angelis, alter in bonis, alter in malis, & distinxerunt conditas in g[ener]e humano ciuitates duas sub admirabili & ineffabili prouidentia Dei, cū tā quae creata sunt administrantis & ordinātōrū. tis, alterā iustorū, alterā iniquorum. Quarum est quādā tāpali cōmixtione peragitū seculū, donec ultimo iudicio separetur: & altera cōiuncta angelis bonis, in rege suo vitā consequatā eternā, altera cōiuncta angelis malis, in ignē cū rege suo mittatur eternū. De quib[us] duabus ciuitatibus latius fortasse alio loco si dñs voluerit differemus. Quod ergo deiecerit superbia diabolū, ut naturā suam bonā praua voluntate peruerteret, scriptura nō dicit: ante tā factū fuisse, & ex hac eū homini inuidit, ratio manifesta declarat. In promptu est n[on] omnib[us] hoc intuentibus, non ex inuidetia superbiā nasci, sed ex superbia potius inuidentia. Nec frustra putari potest ab initio temporis diabolū superbia cecidisse, nec fuisse vñlū antea tāps quo cū angelis sanctis pacatus vixerit & beatus: sed ab ipso primordio creaturæ a suo creatore apostata esse, vt illud quod dñs ait. Ille homicida fuit ab initio, & in veritate non stetit: utrumq[ue] ab initio intelligamus, non solū q[uod] homicida fuit, verumēt quia in veritate non stetit. Et homicida quidē ab illo initio ex quo homo potuit occidi: non autē potuit occidere antequā esset qui occidetur. Ab initio ergo homicida diabolus, quia ipse occidit hominē primum, antequā nullus hominū fuit. In veritate autem non stetit, & hoc ab initio ex quo ipse creatus est, qui staret si itare voluisset. Quod n[on] duxisse vitā beatā inter beatos angelos credi potest, qui futuri sui peccati atque supplicij, i.e. desertionis & ignis eterni si præscius non fuit, merito queritur cur non fuerit? Neque n[on] sancti angeli eternæ suæ vite ac beatitudinis incerti sunt. Nā quod beati si incerti? An dicimus hoc Deū diabolo reuelare noluisse, cū adhuc esset angelus bonus: vel quid facturus vel quid passurus esset: ceteris vero hoc reuelasse qui essent in aeternū in eius veritate mansuri? Quod sita est, ideo iā non æqualiter beatus, immo iā nec planè beatus fuit, quod quidem planè beati de sua beatitudine certi sunt vt eam nullus perturbet metus. Quod autē malo merito ita discernebat a ceteris, vt ei Deus nec ea quae ad ipsum pertineret futura reuelaret? Nunquid ille prius vltor: quā iste peccator? Absit. Neque n[on] Deus damnat innocentes. An forte ex alio genere angelorum fuit, quibus Deus non dedit vel de seipso præscientiam futurorum: qui quoniam modo beati possent esse, non video, quibus incerta est ipsa sua beatitudo: nam & hoc quidam senserunt nō fuisse diabolū in illa sublimi natura angelorum quae supercellestis est, sed in eorū qui aliquā inferius in mundo facti sunt, & per sua officia distributi. Tales n[on] fortasse posset aliquid etiam illicitum delectare, quam tamen delectationem si peccare noluissent libero arbitrio cohiberent: sicut homo, maxime ille primus qui peccati penam nondum habebat in membris, quandoquidē & ipsa a sanctis uiris Deo subditis per eius gratiā pietate superatur. Porro ista questio de beata vita, vtrum eam quisquam iam habero dicendus sit, cui incertum est vtrum secum permanuerat, an ei miseria quādoq[ue] succedat, potest sum.

Cap. 18. & de ipso primo homine oriri. Nam si futuri
sui peccati praescius erat diuinorum vindictarum,
beatus esse vnde poterat? Ergo erat in paradi-

Cap. 18. in peccati praetextis crucifixione p. 111
beatus esse vnde poterat? Ergo erat in paradi-
so non beatus. Si autem non erat futuri peccati
sui praescius: ergo per hanc ignorantiam aut
eiusdem beatitudinis incertus: & quoniam ve-
re beatus aut falsa spe certus non scientia: &
quo non studiis? Sed in hominis adhuc in con-

G quo nō stultus? Sed in hominis adhuc in corpore animali constituti, cui obedienter viue tiudandum adhuc esset angelorum cōsortium, & mutatio corporis ex animali in spiritale, possumus intelligere beatam vitā secundum suos ducēti. Et si non erat praevisio fi-

Gal. 6. quenam modum, et non erat praeterea m
turi sui peccati. Neq; n. & illi presej fuerunt
quib. Apostolus dicit, Vos qui spirituales esis
instruite homini in spiritu lenitatis, intendens
teipsum ne & tu tenteris. Non absurde tibi nec
improbè dicimus, beatos iam fuisse hoc ipso
spirituales essent, non corpore sed iustitia
fidei, spe gaudentes, in tribulatione patientes.

Rom. I. Quanto magis ergo & ampliore modo beatus erat homo in paradiſo ante p̄ctū, quan- uis incertus futuri sui casus, qui spe ita gaude bat pp̄ p̄mū futuræ cōmutationis vt nul la esset tribulatio cui tolerandæ patientia mi litaret. Quamuis n. non vana p̄sumptione de incerto certus velut stultus, sed spe non infidelis, antequā apprehenderet illam vitā, vbi certissimus ipsius æternæ vite sua futurus es set, posset exultare quēadmodū scriptū est, cū tremore & exultatione, multò abundan- tius in paradiſo q̄ sancti in his terris, beatus esset modo quodā inferiore q̄ i illa vita æter na sanctorū supereleclumq̄ angelorū, non

*Angelo-
rum con-
ditio. c. iij
2. sen. di-
4. cap. sed
hoc.* tū nullo. Dicere aut̄ de aliquibus angelis q̄
in suo quodā genere beati esse possint futu-
rae suę iniquitatis & dánationis, vel certe per
petua salutis incerti, quib. nec spes subestet,
q̄ aliquid & ipsi aliqua in melius mutatione
certi de hac re futuri essent, vix ferenda præ-
sumptio est, nisi forte & hoc dicatur, ita crea-
tos istos angelos mundanis ministerijs distri-
butos sub alijs sublimioribus & beatiorib ut

H pro recte gestis præposituris suis accipiant illam vitam beatam ac sublimiorem, de qua possint esse certissimi, cuius viiq; spe gaudētes possint nō incongrue dici iam beati. Ex quorū numero si diabolus cecidit cū socijs iniquitatis sux: simile hoc est ei q; cadunt à iustitia fidei ēt hoīes simili superbia pūaricati, vel scipios seducentes, vel illi seductorii

consentientes. Sed afferat hæc duo genera bonorum angelorum qui potuerint, vnu supercelestium in quibus nunquam fuit qui cadendo dia- bolus factus est: alterum autem mundanorum in quibus fuit: mihi autem fateor, vnde hoc secundum scripturas afferam, non interim occurrit, sed coarctatus quoniam illa qua queritur, vtrum sui causus vrascius antequam caderet fuerit, ne sur-

fus præcius antequam caderet fuerit, ne sua beatitudinis incertos esse vel aliqui fuisse angelos dicere, non sine causa^{*} putauit posse dici ab aliabolū ab ipso creature[†], hoc est ab ipso vel tēporis vel suā conditionis initio cecidisse, nec alieni in veritate fletisse. Unde nō pul-

le, nec in quinque vertice rectilineo. Unde nonnulli
li eum non in hanc malitiam libero voluntatis
arbitrio esse deflexum, sed in hac omnino crea-
tu putant, quauis a dno Deo summo & vero
naturam omnium creatore: adhibetur; testimo-
niu de libro Iob, qm ibi scriptum est cu de il-
lo sermo esset. Hoc est initiu figmenti dñi q
fecit ut illudatur ab angelis eius. Cui sntia co-

gruit q̄ in Psalmo scriptū est, *Draco ille que
finxisti ad illudendū eū: nisi q̄ hic quem finxi
sti dixit non aut sicut ibi, hoc est initium fig-
menti dñi: tanquam in initio eū ita finxisset,
vt malus, vt inuidus, vt seductor, vt omnino
diabolus esset, non voluntate deprauatus, sed
ita creatus. Hæc opinio quō non sit aduersa
ei q̄ scriptum est, *Fecit Deus omnia bona
valde: * vbi inuenitur diabolus non propria
voluntate deprauatus, sed ab ipso dño Deo
factus malus valde: quamuis conetur ostendere
vt insulſe ēt vel ineruditate afflatur, non
tm conditione prima, sed ēt nunc deprauatis
tot voluntatibus: in summa tñ omnia q̄ crea-**

tā sunt, i. vniuersam omnino creaturam bonam esse valde, non * quo boni sunt in ea malis, sed q̄ non efficiant malitia sua, vt sub Dei administratoris imperio, virtute, sapientia, & decus & ordo vniuersitatis aliqua ex parte turberur sive turpetur, cum suis quibusq; voluntatibus et malis tribuantur certi & congrui limites potestatum & pondera meritorum, vt et cū ipsis conuenienter iusteq; ordi-

lum, ut et ipsi, committentes hanc quoniam
natis vniuersitas pulchra sit: tñ quia cuilibet
occurrit & verū est atq; manifestum, iustitia
ipso esse contrariū, ut nullo praecedente meri-
to, hoc ipsum in quoquā Deus damnet, qd in
eo ipse creauit, certaq; & euidens damnatio
diaboli & angelorū eius ex Euangeliō recita-
tur, vbi se dicturum dñs prænunciavit eis di-
cens qui à sinistris sunt, Ite in ignem eternū

qui p̄paratus est diabolo & angelis eius, nullo modo in eo naturā quam Deus creauit, sed malā propriam voluntatē pena ignis eterni plectendam esse credendum est. Nec

Cur diabolus fecerit Deum?
eius naturā esse significatam q̄ dictū est, Hoc est initiuū figmenti dñi q̄ fecit vt illudatur ab angelis eius: sed vel corpus aerē q̄ tali volūtati cōgruenter aptauit, vel ipsam ordinatiōnem in qua eū fecit ēt nolentem vtilē bonis:

vel q̄ præsciens eū propria voluntate malū futurū, fecit tñ, non abstinentis bonitatē suam in præbenda vita atq; substantia futura ēt noxiæ voluntati, simul prævidens quanta de illo bona esset sua mirabili bonitate ac p̄tate

L facturus. Initiuū aut̄ figmenti dñi dictū est, q̄ fecit vt illudatur ab angelis eius, non quia ip̄sum primitus condidit, vel initio malum cōdedit, sed quia cū sciret eū ad hoc propria voluntate malū futurū vt bonis noceret, creauit eū ad hoc vt de illo bonis ipse prodeßet. hoc

est. n. vt illudatur ab angelis, qm sic illuditur

cum sanctis prouident tentationes eius, quibus eos depravare conatur, vt malitia in qua ip̄se esse uoluit, eo nolente sit utilis seruis Dei,

quia * hoc prævidens eum finxit. Ideo initiuū ad illudendum quia & mali hoīes uasa eius de diaboli, & tanquam capitis corpus, quos nihilominus Deus malos futuros præuidēs, creauit tñ ad utilitatē sanctorū, similiter illuduntur, cū & ipsis nocere uolentib. præstatur

Ald. qui. sanctis ex eorum cōparatione cautela, & pia sub Deo * humilitatis & intelligentiae gratia, & exercitatio ad tolerandos malos, & probatio ad diligendos inimicos. Sed ille est initiuū

figmenti q̄ sic illuditur, quia præcedit istos & temporis antiquitate & principatu malitiae. Hoc aut̄ Deus per sanctos angelos facit illo opere prouidentia quo creates naturas administrat, subdēs uidelicet angelos malos angelis bonis, ut malorum improbitas, non

Rem. 1. quantum nititur, sed quāū sinitur possit: nec tantorum angelorum malorum, uerumēt & hominū donec ēt ista iustitia qua uiuit ex fide, quæ nunc patienter in hominibus exerceatur, conuertatur in iudicium, ut possint & ipsi non solum duodecim tribus Israel, sed etiam angelos iudicare. Quod ergo putatur

M. Diabolus in verita: non sicut nūquā cum angelis beatam duxisse vitam ab ipso sua conditionis initio cecidisse, nō sic accipiendo est ut non propria uoluntate de-

p̄auatus, sed malus à bono Deo creatus p̄tetur, alioquin non ab initio cecidisse dicetur. Neq; n. cecidit * si talis est factus: sed

factus continuo se à luce veritatis auertit, su

perbia timidus, & proprie potestatis delectatione corruptus; vnde beatæ atq; angelicæ uitæ dulcedine non gustauit, quā non utiq; accepit falsiditatem, sed nolendo accipere delectauit & amisit. Proinde nec sui casus præscius

esse potuit * quā sapientia pietatis est fructus.

Ille aut̄ continuo impius, cōsequenter & mente cœcus, non ex eo q̄ accepterat cecidit, sed ex eo q̄ acciperet si libidi uolueret Deo, q̄ profecto quia noluit, & ab eo q̄ accepturus

erat cecidit, & potestatem illius sub quo esse

noluit non euasit, factumq; in illo est pondere

* meritorum, ut nec iustitia possit lumine

delectari, nec ab eius lumen liberari. Quod ergo

per Esaiam Prophetā in eum dicitur, Quid cecidit de celo Lucifer mane oriens, contritus

est in terra qui mittebat ad omnes gentes. Tu

aut̄ dixisti sensu suo, In celo ascendam, super

sydera celi ponā thronū meū, sedebo in mō

te excello super montes excelsos qui sunt ad

Aquilonē, ascendam super nubes, ero similis

altissimo: nunc aut̄ ad inferos descendēs, &c.

Quæ in figura regis velut Babylonis in diabolum dicta intelliguntur, plura in eius corpus

conueniunt, q̄ ēt de humano genere cōgruebat: & in eos maxime qui ei per superbiam

coherēt, apostatacōdo mandatis Dei: Sicut enim qui erat diabolus homo dictus est, ut

in Euangelio, Inimicus homo hoc fecit: ita

qui homo erat diabolus dictus est, ut rursus

in Euangelio, Nonne ego uos duodecim ele-

gi, & unus ex uobis diabolus est? Et sicut cor-

pus Christi q̄ in ecclesia dicitur Christus, sicut il-

lud est, Vos Abraham semen estis: cum paulo

superius dixisset, Abraham dicitur sunt promis-

siones & fœmini eius. Non dicit in seminibus

tanquam in multis, sed tanquam in uno, & semi-

ni tuo qui est Christus. Et iterū, Sicut n. cor-

pus unū est & membra habet multa, omnia

aut̄ membra corporis cū sint multa unū est

corpus, ita & Christus. Eo modo ēt corpus

diaboli, cui caput est diabolus, i. ipsa impio-

rū multitudo, maximeq; eorū qui à Christo

uel de ecclesia sicut de celo decidunt, dicitur

diabolus, & in ipsum corpus figurate multa di-

cuntur, q̄ non tam capiti q̄ * corporis mem-

bris cōueniat. Itaq; Lucifer qui mane orie-

batur

tom. 8.

Al. 1. Si,

1. o. quia.

Al. quo-

niam.

DE GENESI AD LITERAM

batur & cecidit, pōt intelligi apostatarū gen-
nū, vel à Christo vel ab ecclesia, q̄ ita cōuer-
tit ad tenebras amissā luce quā portabat, quē
admodū qui conuertunt ad Dcū à tenebris
ad lucē transiunt, i. qui fuerunt tenebrae lux

*Principes Tyri dia-
bolum si-
gnificat.* *Cap. 25.* *Ezecc. 28.* *Paradi-
sus ecclie-
sis.* *Cant. 4.* *Pet. 2.*

fūnt. Itē in figura Principis Tyri per Ezechie-
lē Prophētā in diabolū dicta intelligunt, Tu
es signaculū similitudinis & corona decoris
in delitijs paradisi fuisti, oī lapide p̄tioso or-
natū es: & cetera, q̄ non tā in ipsum Princi-
pē nequitia q̄ in corpus eius dicta cōueniūt.
Paradisi. n. dicta est ecclesia, sicut in Canti-
co cantorū legitur, Hortus cōclusus, fons
signatus, p̄teus aquæ viuæ, paradisi cū fru-
ti pomorum. Inde ceciderunt vel aperta &
corporali separatione oēs hereticī: vel occul-

*C*ta & spiritali, quāuis in ea corporaliter esse
videātur oēs cōuersi ad vomitū suū, cū post
remissionē omniū peccatorū paululū ambu-
laffent in via iustitiae, in quib. facta sunt poste-
riora deteriora priorib. & quibus expediebat
non cognoscere viam iustitiae, q̄ cognoscen-
tib. retrorsum reflecti, tradito sibi sancto mā-
Matt. 12. dato. Hanc pēsimā generationē dñs descri-
bit, cū dicit spiritū nequā exire ab homine,
& cū alijs septē redire, & in domo quā mun-
datam iam inuenerat inhabitare, vt sint nouis
fima homini illius peiora prioribus. Tali. n.
generi hominū q̄ iam factū est corpus dia-
boli, possunt h̄c verba cōgruere, A die qua
creatus es tu cū cherubin, i. cū sede Dei, qua
interpretatur multiplicata scientia: & posuit
te in monte sancto suo, hoc ēst in ecclesia:
Psal. 3. Vnde ēst, Et exaudiuit me de monte sancto
suo: Fuisti in medio lapidū flammorū, i. san-
ctorum spiritu feruentū lapidum viuorum:
ambulasti sine vitio, in dieb. tuis ex quo die
creatus es tu, donec inuenta sunt delicta tua
in te. Possunt diligentius ista tractari, vt for-
tassis ostendatur nō solū & hunc intellectū
esse in his verbis posse, sed omnino aliū esse
non posse. Verū quia longū est & alium ser-
monem exigit eidē tantum quæstiōne depu-
nē de dia-
bolī condi-
tione. *Cap. 26.*

Rorsus p-
repetitio-
nē de dia-
bolī condi-
tione. si voluissit percepturus fuerat, impia super-
bia cecidisse: aut alios esse angelos inferioris
ministerij in hoc mundo, inter quos secundū
dū eorum quandam non præsciam beatitudi-
nem vixerat, & à quorū societate cū sibi sub-
ditis angelis suis tanquā archangelus cecidit

per superbię impietatē: * sed hoc nullo modō al. l. si h̄t
do asteri potest, illud mirū si potest. Aut cer- *2. modō*
te ratio est requirēda, quemadmodū omnes asteri pō
sancti angeli, si inter illos aliquā pariter bea- *quod mi-*
tus, cū suis angelis diabolus vixit, nondū ha- *rū si pōtē*

buerint et ipsi certam præciētiam perpetuae
felicitatis fuæ, sed eā post casum eius accepe-
rint. Aut quo merito ante suum p̄tū diabo-
lus cū socijs suis à ceteris angelis dīcretus
fuerit, vt ipse sui casus futuri esset ignarus, E

illi aut certi permanensis suæ: dū tñ & pec-
catores angelos minime dubitemus detru-
fos tanq̄ in carcerem caliginis huius aerea *2. sen. di.*
circa terras, secundū Apostolicā fidem in iu- *6. ca. non*
dicio puniendo seruari: & in illa superna *extim.*
beatitudine sanctorum angelorū non esse in *2. Pet. 2.*

certā vitam æternā, nec nobis secundū Dei *All. con-*

misericordiam & gratiā & fidelissimā polli- *ueras.*

citationem incertam futuram, cum fuerimus *Cap. 27.*

eis post resurrectionem & istorū mutationē *ipsius malevolentia cōsularunt ecclesię Dei,*

corporū copulati. Ad hanc. n. spem viuimus, *non est permisus tentare fēminam, nisi per*

& eius promissionis gratia recreamur. Quic- *serpentem, nec virum nisi per fēminam: sed*

quid aut ēt de diabolo dici pōt, cur eū Deus *in fērpe nō locutus est, vtens eo velut or-*

creauit cū talē præscire futurū, & cur omni- *ganō, mouēsq; eius naturam eo modo, quo*

potest voluntatē non conuerit in bo- *modo vere ille mouere, & moueri illa po-*

nū, secundū ea q̄ differuimus cū de malis ho- *tuit, ad exprimendos verborū sonos & signa:*

minib. similiter quāreremus, siue intelligaf, *corporalia, per quā mulier suadentis intel-*

liigeret volūtatem. In ipsa vero muliere quia *ligeret, 1. Iohann. 3*

illa rationalis creatura erat, qua motu suo *per serpentem.*

posset vti ad verba facienda, nō ipse locutus *quis ocul-*

est, sed eius operatio atq; persuasio, q̄uis oc- *culo instinctu adiuuaret interius, quod exte-*

rius egerat per serpentem. Quod quidē si so- *rius egerat per serpentem.*

lo instinctu * occultius ageret, sicut egit in *F*

Iuda vt traderet Christum, posset efficere in *1. I. loc. culm.*

animo superbo amore suæ potestatis indu- *habet diabolus: in potestate autē nec vt faciat*

cto: sed sicut iam dixi, tentandi voluntatem *habet, nec quō faciat. Quia permisus est er-*

An ser-
pens uer-
ba prola-
sa inelle-
xerit.
Cap. 28.
2. sen. di.
3. 1. ca. 2.

All. mar-
foris ars
diabolica

Serpens:
pruden-
tis imus.
Cap. 29.

H

go tentauit, & quo permisus est ita tentauit. Cui aut generi hominū prodeisset quod faciebat, neq; sciebat, neq; volebat, & eisipso illudebatur ab angelis. Non itaq; serpēs verborū sonos intelligebat, qui ex illo siebāt ad mulierē. Neq; n. conuersa credenda est anima eius in naturā rationalē: quandoquidem nec ipsi homines quorū rationalis natura ē, cū dēmon in eis loquitur ea passione cui exorcista requiritur, scīt quid loquāt. Quāto minus ille intelligeret verborum sonos, quos per eū, & ex eo diabolus illo modo faciebat, qui hoīem loquentē non intelligeret

G si eū à diabolica passione immunis audiret. Nā & quod putantur audire & intelligere serpentes verba Marforū, vt eis incantantibus profiliant plerunq; de latebris, etiam illuc diabolica vis operatur, ad cognoscendā vbiq; prouidentiā, quam rem cui rei naturā li ordine subiicit, & qd etiam voluntatibus malis sapientissima potestate permittat, & hoc magis habeat usus, serpētes moueri carminibus hominū, q; vllū aliud genus animatum. Etiam hoc n. non parua testatio est, natūram primitus serpētis seductam esse colloquio. Gaudent n. dēmones hanc sibi potestam dari, vt ad incantationem hominū serpentes moueant, vt quolibet modo fallant quos possunt. Hoc autem permittuntur ad primi facti memoriam commendandam, quod sit eis quēdā cum hoc genere familia ritas. Porro ipsum primū factū ad hoc permisum est, vt per naturam serpētis significaretur generi hominū, cui erudiēdo hæc gesta cōscribi oportebat, omnis diabolice tentationis similitudo, quod apparet cum in serpentem proferri cēperit diuina sententia. Proinde prudentissimus omnī bestiarū hoc est astutissimus, ita dictus est serpēs pp astutā diaboli q; in illo & de illo a gebat dolum, quādmodū dicit prudēs vel astuta lingua, quā prudēs vel astutus mouet ad aliqd prudenter astuteq; suadendū. Non n. est hec

Serpens
pruden-
tissimus.
Cap. 29.

H vis seu virtus membra corporalis quod vocatur lingua, sed vtiq; mentis quæ vtiatur ea. Ita etiam dictus est stylus mendax scribarum. Neq; n. esse mendacem pertinet nisi ad uiuentem atq; sentientem: sed stylus mendax dictus est, q; per eū mēdax mendaciter operetur, quemadmodum si & iste serpens mendax diceretur, quod eo diabolus tanquam

stylo mendaciter vteretur. Hoc ideo cōmēdandū putauit, ne quisquā existimās anima tia rationis expertia humanum habere intellectū, vel in animal rōnale repēte mutari, se ducatur in illā opinionē ridiculā & noxiā reuolutionis animarū vel hominū in bestias vel in homines bestiarū. Sic ergo locutus est serpēs homini, sicut asina in qua sedebat Ba laam locuta est homini, nisi q; illud fuit opus diabolicū, hoc angelicū. Habet n. quēdā boni & mali angeli opera similia, Sicut Moy

Exod. 7.

I

ni angeli potentiores sunt, quia nec mali angeli etiā talū operum quicquā possunt, nisi q; per bonos angelos permiserit Deus, vt retribuatur vnicuiq; secūdū cor eius, vel scđm grām Dei, vtrūq; iuste ac benigne per altitu dinē diuinarū sapientie & scientiæ Dei. Dixit ergo serpēs mulieri. Quid quia dixit De⁹

Rom. 11.

Verba tē

tatoris.

Cap. 30.

Gene. 3.

Non ederis ab omni ligno paradisi, Et dixit mulier serpenti: A fructu ligni quod est in paradiſo edimus, de fructu autē ligni quod est in medio paradiſi dixit Deus, nō edetis ex eo, neque contingitis illud ne moriamini. Io prius interrogauit serpens, & r̄ndit hæc mulier, ut puaricatio effet inexcusabilis, neque ullo mō dici posset, id q; p̄ceperat Deus oblitā fuisse mulierē, quāq; obliuio p̄cepti, maxime vni⁹ & tā necessarij, ad maximā culpā dānabilis negligētia pertineret: verūtī eiudētor eius trāgressio est cū memoria retinet, & tāq; in illo Deus alſistens p̄fēctis cōtēnitur. Vnde necessariū fuit cū in Psalmo dicere: Et memoria retainentibus mādata eius, addere, vt faciant ea. Multi enim retainent memoria, vt contemnant ea, puaricatio nis maiore p̄tō vbi obliuionis nulla est excusatio. Di xit ergo serpēs mulieri: Nō morte moriemini. Scit n. Deus qm̄ quadie māda caueritis de eo, adaperiētur vobis oculi, & eritis sicut dij cognoscētes bonū & malū. Qm̄ his verbis crederet mulier a bona atq; vtili re diuinitus se fuisse p̄hibitos, nisi tā inessest mēti amor ille p̄pria p̄tatis, & quēdā de se superba p̄fūlūtio quæ per illā temptationē fuerat cōuincēda & humilianda. Deniq; uer

Pſ. 102.

Obliuio

p̄cepti.

vñ

bis nō cōtēta serpētis cōſiderauit lignū uiditq; bonū ad escam & decorū ad alpeſtū, & non credens posse indeſe mori, arbitrō quod putauerit Deū alterius significationis causa dixisse, si māducaueritis morte morie mini:

DE GENESI AD LITERAMI

mini: atq; ideo sumpsit de fructu eius & mā
ducauit, & dedit etiā viro suo secū. Fortassis
ēt cū verbo sualorio, q̄ scriptura tacēs intel
ligendū reliquit. An forte nec * suaderi iam
opus erat viro, quādo illi eo cibo mortuam
nō esse cernebat? Ergo ederunt, & apertisūt
oculi amborū. Quō nisi ad inuicē cōcupisē
dū ad peccati pēnā carnis ipsius morte con
ceptā: vtīā effet corpus non animale tantū,
quod poterat, si obedientiā cōseruarent, in
meliorē spiritalemq; habitū sine morte mu
tari: fed iā corpus mortis in quo lex in-mē
bris repugnaret legi mentis. Neqs. n. clausis
oculis facti erant & in paradiſo delītarū cē
ci palpantesq; oberrabant, vt vetitū lignū ēt
nescientes attingerent, palpantesque fructus
prohibitos ignorando decerperent. Quō au
tē animalia & volatilia adductā sunt ad Adā
vt videret quid ea vocaret si non videbat? Et
quō ipsa mulier qđ virū adducta est, qñ facta
est vt de illa quam nō videbat diceret: Hoc
nunc os de ossibus meis, & caro de carne
mea: & cetera. Postremo quō vidiit mulier
quia bonū est lignū in escam, & quia placet
oculis ad videndū, & decorum est cognoscere,
si eorū clausi erant oculi? Nec tñ ideo
propter vniū verbi translationē totū figura
te accipiendū est. Viderit enim quemadmo
dum dixerit serpens? Aperientur vobis ocu
li. Hoc enim eū scriptor libri dixisse narrā
uit: in qua vero significatione vel sententia
dixerit, lectori cōsiderare permisit. Hoc aut̄
Gene. 2. quod scriptū est: & aperti sunt oculi eorū,
& cognoverūt quia nudi erant: ita scriptum
est, quēadmodū omnia quæ gesta narrātur,
nec tñ ideo in allegoricā narrationē nos de
bent ducere. Neqs. n. & Euangelista narrator
dicta cuiusquā figurata ex eius persona inse
rebat, ac non persona sua q̄ fuerat gesta nar
rabat, cū diceret de illis duobus, quorū vnu
erat Cleophas, quod cū fregisset eis dñs pa
nē aperti sunt oculi eorū, & cognoverunt
eū quē per viā nō cognoverāt: nō vtq; clau
sit oculis ambulātes, led eū cognoscere * nō
valētibus. Sicut ergo ibi, sic in isto loco nar
ratio figurata est, quāuis trāslato verbo scri
ptura via videatur, vt apertos diceret oculos
qui & antea patebant. Apertos vtq; ad ali
quid intuendū & cogitandum, quod ant
ea nunquā a duerant. Vbi enim ad trans
grediēdūm præceptū audax curiositas mota
elt, auida experiri latentia, quidnā tacto vē
to sequeretur, & noxia libertate habenas p
hibitionis rumpere delectata, probabilius
existimans nō esse mortē quā timuerant se
cūtū. Tale q̄ppe domū credendū est fuisse
in illa arbore, cuius generis poma iā in alijs
arboribus innoxia senserāt vnde magis cre
diderunt Dēū posse peccantibus facile igno
scere, q̄ patiēter tulerint nō cognoscere, qđ
nā esset vel cur eos inde cibū sumere vetus
set. Mox vt ergo præceptū transgressi sunt,
intrinsecus gratia deserente omnino nudati
quā typho quodā & superbo amore suę po
testatis offendérat, in sua mēbra oculos inie
cerunt, eq̄ motu quē nō mouerant concu
piuerunt. Ad hoc ergo aperti sunt oculi ad
qđ antea nō patebant, quāvis ad alia paterēt
Hēc mors ea die accidit qua factū est qđ De⁹
veruit. Amisso q̄ppe statu mirabili, corpus
ipsum cui status ēt de ligno vītē virtute my
stica præbebatur, per quē nec morbo tētari
nec mutari vītē potuisset, vt hoc in eorum
carne, quāuis adhuc animali & in melius cō
mutanda, iā tamen significaretur per escam:
ligni vītē, quod ex ipso spirituali alimento
cuius sacramentū illud lignū erat, sit in bo
nis angelis per cōternitatis participationē vt
in deterius nō mutent. Hoc ergo amisso sta
tu corpus eorū duxit moribidā & mortiferā
qualitatē, quęq; inest ēt pecorū carni, ac per
hoc erā eundem motū qui sit in pecoribus
cōcubendi appetitus, vt succedant nascentia
morientibus. Sed tamen etiā in ipso poena
suę generositatis vindicta anima rationalis be
stiale motum in membris suę carnis eru
buit eiq; incusīt pudorem, non solum quia
hoc ibi sentiebat, vbi nunquā antea tale ali
quid senserat, verumetiā quod ille pudēsus
motus de præcepti transgressione veniebat.
Ibi enim sensit quia prius gratia vestirebat,
quando sua nuditate nihil indecens patieba
tur. Ibi completum est. Domine in volūtate
tua pīstīsti decori meo virtutē: Auertisti au
tem faciē tuā à me, & factus sum conturba
tus. Deniq; illa cōturbatione ad folia * fical
nea cucurrerunt succinctoria cōsueverūt, &
quia glorianda deseruerant, pudēda texerūt.
Nec arbitror eos cogitasse aliquid in illis fo
lijs quod talibus congrueret contegi iā mē
bra prurientia, sed occulto instītu ad hoc
illa cōturbatione cōpulsi sunt, vt etiam talis

p. 112

Ald. Sua
dere.

Q̄o aper
ti oculi.

Cap. 31.

Gene. 2.

Ibidem.

Gene. 3.

Luc. 24.

All. non
valētibus.

Quādo cō
tractū
mortali.

Origō bī
dū.

Psal. 29.

All. fi
culnes.

Quare in
terrogā -
me prius
Adam.

Cap. 34.

prā
ad

cep
nam

vīq
bus

ēta

sap
ram

Ada

D mu
pro
acti

Vox Dei ambulan *c. 33.* penæ suæ significatio à nescientibus fieret, q̄ peccatorē factū conuinceret & dōceret scriputa lectorem. Et audierunt vocem dñi Dei ambulantis in paradiſo ad vesperā. Ea quippe hora tales iā conuenerat visitare qui defecerant à luce veritatis. Fortassis n. in * alijs intrinsecus vel effabilibus vel ineffabilib, modis Deus cū illis antealioquebatur, sicut et cū angelis loquitur ipsa incomutabili veritate, illustrans mentes eorū vbi est intellectus nō se simul quæcunque ēt per tpa non fiunt simul. Forte, inquā, sic cū eis loquebatur, esfi non tanta participatione diuinę sapietię quā

Cum capiunt angeli: tñ pro humano modulo quantulibet minus, sed ipso genere visitationis & locutionis, fortassis ēt illo qui fit per scripturā, siue in ecclasi spiritus corporalib, imaginib, siue ipsis sensibus corporis aliqua specie p̄sentata vel ad videndum vel ad audiendum, sicut in angelis suis solet videri Deus, vel sonare per nubem]. Nunc tñ q̄ audierūt vocē Dei ambulantis in paradiſo ad vesperā, non nisi per creaturā visibiliter factū est, ne substantia illa inuisibilis & vbiique tota q̄ est patris & filij & spiritus sancti corporalib, eorum sensibus locali & temporali motu apparuisse credatur. Et absconderunt se Adā & mulier eius a facie dñi in medio ligno q̄ est in paradiſo Cū Deus auertit intrinsecus faciem suam & fit homo conturbatus: nō miremur hæc fieri quæ similia sunt dementiae per nimium pudorē ac timorem, illo quoq; oculi instinctu non quiescente, vt ea nescientes facerent quæ aliquid significarent qnq; scitūris posteris pp̄ quoq; ista conscripta sunt. Et vocauit dñs Deus Adam, & dixit illi, Vbi es? Inrepantis vox est, non ignorantis. Et hoc sanè ad aliquā pertinet significationē q̄ sicut cap. 34. præceptum viro datum est per quē veniret ad feminam, ita vir prior interrogatur. Præceptum. n. a dño per virum usque ad feminam: peccatum aut̄ a diabolo per feminam usque ad uirum: hæc mysticis significationibus plena sunt, non id agentibus in quib. facta sunt, sed de his illud agente potentissima sapientia Dei. Non aut̄ nunc significata reseruamus, sed gesta defendimus. Respōdit ergo Adam, Vocē tuam audiui in paradiſo & tibi, quia nudus sum, & abscondi me. Satis probabile est solere Deum per creaturā tali actioni cōgruā in forma humana primis il-

lis hominib. apparere: quos tñ nunquā permisit aduertere nuditatem suā, eorū intentio nem in superna sustollens, nisi cū post p̄ctū pudendum in membris motū penali mēbro rum lege sensissent. Sic ergo affecti sunt ut solent affici homines sub oculis hominū, & talis affectio de peccati pena erat, cum latere uellent quē latere nihil potest, & ab eo carnē occultare qui cordis inspecto est. Sed qd mirū si superbi uolētes esse sicut dij, euane runt in cogitationib. suis, & obscuratū est insipiens cor eorū? Se quippe dixerunt esse sapientes in abundantia sua, & illo auertente sciē itulti facti sunt. Quod. u. iam ipsos pudebat erga seiplos, unde libi & succinistoria fecerant, multo uehementius ab illo ēt sic luci cincti videri verebantur, qui tanquam familiari tēperamento ad eos videndos per creaturam uisibilē, uelut humanos oculos afferebat. Si. n. propterea sic apparebat ut homines tanquā cum homine loquerentur, queadmodū Abraham ad querum Mambre, illa ipsa prope amicitia * pudorē onerabat post peccatum, que fiduciam dabat ante p̄ctū: nec iam illam nuditatem audebant ostendere talibus oculis, quæ displicebat & suis. Dñs ergo uolens iam peccatores more iustitiae interrogatos punire, amplius quam erat illa pena de qua iā cogebantur erubescere, quis nunciavit, inquit, tibi quia nudus es, nisi a ligno q̄ præceperam tibi tñ ne ex eo māducares ab eo edisti? Hinc. n. mors concepta, pp̄ Dei sententiā qui sic fuerat cōminatus, fecit aduerteri concupiscentialiter membra: & ibi dicti sunt aperti oculi, & fecutū est q̄ puderent. Et dixit Adam, Mulier quā dedisti mecum hæc mihi dedit a ligno & edi, nunquid dixit, peccatum? Superbia habet confusione deformitatē, & non habet confessionis humilitatem. Ad *Superbia* hæc ista conscripta sunt, quia & ipse interrogaciones nimirū ad hoc factæ sunt, ut & ueraciter & utiliter scriberentur: quia si menda citer, non utiq; utiliter, ut aduertamus quo morbo superbia laborant hoīes hodie, non nisi in creatorē conantes referre si quid egerint mali, tñ sibi velint tribui si quid egerint boni. Mulier inquit, quam dedisti mecum, tñ quā dedisti ut esset mecum, hæc mihi dedit a ligno & edi: quasi ad hoc data sit, ut nō ipsa potius obediret uiro, & ambo Deo. Et dixit dñs Deus mulieri: Quid hoc fecisti? Et dixit mulier:

Nuditas carnis.

Rom. 5.

*Gen. 18.
Al. l. pudore.*

*excusa-
rio Adā.
Cap. 35.*

*2. sen. di-
2. c. sed
huius.*

huius.

F

DE GENESI AD LITERAM I

muler: Serpens seduxit me & manducaui. Nec ista confitetur p̄ctm, sed in alterū refert impari sexi, pari fastu. Ex his tñ nat⁹ est, nec eos imitanus est, sed planè plurib. malis exercitatus, qui dicit, & dicet vñq; terminū seculi: Ego dixi dñe miserere mei, sana animam meam, quia peccavi tibi. Quanto melius sic & isti. Sed adhuc ceruices peccatorū non cōsiderat dñs: Restabant labores, dolores mortis, & oīs contritio seculi, & gratia Dei qua tpe opportuno subuenit hominibus, quos aſſlictos docuit non de ſeipſis debere p̄fume re. Serpens, inquit, seduxit me & manducaui: G
Maledi-
ctio ser-
pentis.
Cap. 36.

aduertenda est. Et mulieri dixit: Multiplicans multiplico triftitas tuas & gemutum tuū: in triftitijs paries filios, & ad virum tuū conuerſio tua, & ipſe tui dñabitur. Hac quoque in mulierem, Dei verba, figurate ac propheti cē mōltō cōmodius intelliguntur: verumt̄ quia nondum pepererat fœmina, nec dolor & genitus parentis, niſi ex corpore mortis quæ illa precepti transgressione concepta est, animalib⁹ quidem etiam tūc membris, sed si homo non peccasset, non vtique morituris, & alio quodam ſtati faciliore victuris, donec poſt vitam bene gestam in melius mu-
tari mererentur, ſicut iam ſupra pluribus lo-
eis inſinuauimus refertur hēc pena & ad pro-
prietatem literæ: niſi quia id q̄ dictum eſt, Et ad virum tuū conuerſio tua, & ipſe dñabitur tui, videndum eſt quemadmodū proprie-
poſit accipi. Neque n. & ante peccatum, ali-
ter factam fuisse decet credere mulierem, niſi vt vir ei dñaretur, & ad eum ipſa ſeruendō cōuerteretur. Sed recte accipi potest hāc ſeruitutem significatam, quæ cuiusdam con-
ditionis eſt potius q̄ dilectionis: vt etiam ip-
ſatalis ſeruitus qua homines hominib⁹ poſ-
ea eſſe ſerui cōperunt, de pena peccati repe-
riatur exorta. Dixit quidem Apostolus: Per Gal. 5,
charitatē ſeruite inuicem, ſed nequaquam Gal. 5,
diceret, inuicem dñamini. Poſſunt itaque cō-
iuges per charitatem ſeruire inuicē, ſed mu-
lierem non permittit Apostolus dñari in vi-
ram. Hoc n. viro poſtius Dei ſententia detu-
lit, & maritum habere dñm meruit mulieris Imperium
non natura, ſed culpa. Quod tñ niſi ſeruetur, mariti.
deprauabitur amplius natura, augebitur culpa. Dixit ergo ad virum eius, quia audisti vo-
cem mulieris tuæ, & edisti de ligno de quo
praeceperam tibi de eo ſolo non edere, ma-
ledicta terra in operibus tuis: in triftitijs edes
illam omnes dies vita tua: spinas & tribulos
germinabit tibi, & edes fœnum agri: in sudo-
re faciei tua edes panem tuum, donec con-
uertaris in terrā ex qua ſumptus es, quia ter-
ra es & in terram ibis. Hos eſſe in terra labo-
res humani generis, quis ignora? Et quia no-
effent ſi felicitas quæ in paradiſo fuerat te-
netur, non eſt vñq; dubitandū, ac per hoc ēt
proprie verba hāc primitus accipere ne pi-
geat. Seruanda tñ eſt & expectanda ſignifi-
catio prophetiæ, quam maxime hic intueſtur
Dei loquētiſ intentio. Neq; n. iſtruſtra & ipſe-
Al. l.nō. aduertenda est. Et mulieri dixit: Multiplicans
multiplico triftitas tuas & gemutum tuū:
in triftitijs paries filios, & ad virum tuū con-
uerſio tua, & ipſe tui dñabitur. Hac quoque
in mulierem, Dei verba, figurate ac propheti
cē mōltō cōmodius intelliguntur: verumt̄
quia nondum pepererat fœmina, nec dolor
& genitus parentis, niſi ex corpore mortis
quæ illa precepti transgressione concepta
eſt, animalib⁹ quidem etiam tūc membris,
sed si homo non peccasset, non vtique mori-
turis, & alio quodam ſtati faciliore victuris,
donec poſt vitam bene gestam in melius mu-
tari mererentur, ſicut iam ſupra pluribus lo-
eis inſinuauimus refertur hēc pena & ad pro-
prietatem literæ: niſi quia id q̄ dictum eſt, Et
ad virum tuū conuerſio tua, & ipſe dñabitur
tui, videndum eſt quemadmodū proprie-
poſit accipi. Neque n. & ante peccatum, ali-
ter factam fuisse decet credere mulierem, niſi
vt vir ei dñaretur, & ad eum ipſa ſeruendō
cōuerteretur. Sed recte accipi potest hāc
ſeruitutem significatam, quæ cuiusdam con-
ditionis eſt potius q̄ dilectionis: vt etiam ip-
ſatalis ſeruitus qua homines hominib⁹ poſ-
ea eſſe ſerui cōperunt, de pena peccati repe-
riatur exorta. Dixit quidem Apostolus: Per Gal. 5,
charitatē ſeruite inuicem, ſed nequaquam Gal. 5,
diceret, inuicem dñamini. Poſſunt itaque cō-
iuges per charitatem ſeruire inuicē, ſed mu-
lierem non permittit Apostolus dñari in vi-
ram. Hoc n. viro poſtius Dei ſententia detu-
lit, & maritum habere dñm meruit mulieris Imperium
non natura, ſed culpa. Quod tñ niſi ſeruetur, mariti.
deprauabitur amplius natura, augebitur culpa. Dixit ergo ad virum eius, quia audisti vo-
cem mulieris tuæ, & edisti de ligno de quo
praeceperam tibi de eo ſolo non edere, ma-
ledicta terra in operibus tuis: in triftitijs edes
illam omnes dies vita tua: spinas & tribulos
germinabit tibi, & edes fœnum agri: in sudo-
re faciei tua edes panem tuum, donec con-
uertaris in terrā ex qua ſumptus es, quia ter-
ra es & in terram ibis. Hos eſſe in terra labo-
res humani generis, quis ignora? Et quia no-
effent ſi felicitas quæ in paradiſo fuerat te-
netur, non eſt vñq; dubitandū, ac per hoc ēt
proprie verba hāc primitus accipere ne pi-
geat. Seruanda tñ eſt & expectanda ſignifi-
catio prophetiæ, quam maxime hic intueſtur
Dei loquētiſ intentio. Neq; n. iſtruſtra & ipſe-

Adam

Adam malōri quodā instinctu tunc vocavit nōmē mulieris suę vitę subiiciens etiā, qm̄ ista est mater omniū viuentiū. Nā & hæc nō scriptoris narratīs vel affirmantis, sed ipsius primi hominis verba intelligenda sunt, vt diceret, quoniam hæc est mater omniū viuentiū tanq̄ nominis à se impositi causam inferens cur eā vocauerit Vitā. Et fecit dñs Deus Adę & mulieri ei⁹ tunicas pelliceas & induit eos.

Tunicae
pelliceae.
Cap. 39.

Ethoc significationis gratia factū est, sed tñ factū: sicut illa quæ significationis gratia dicta sunt, sed tamē dicta sunt. Hoc n. quod se pe dixi, nec me s̄p̄ius piget dicere, à narratore rerū proprie gestarū exigendū est, vt ea narret facta esse quæ facta sunt, dicta esse quæ dicta sunt, sicut aut̄ in factis quarif. quid factū sit & quid significet, ita in verbis quid dictū sit & quid significet. Siue enim figurate.

Let hæc proprie dictū sit quod dictū esse narrat, dictū tamē esse non debet putari figuratum. Et dixit Deus: Ecce Adā factus est tanquā vñus ex nobis in cognoscendo bonum & malū.

Quoniam hoc, pér quodlibet & quomodo libet dictum sit, Deus, tñ dixit, nō aliter intelligendum est & quod ait, vñus ex nobis, nisi propter Trinitatē numerus pluralis ac cipatur: sicut dictū erat, faciamus hominē, sicut etiā dominus de se & de patre. Veniemus ad eū & mansionē apud eum faciemus. Replacatum est igitur in caput superbi quo exitu cōcupuerit quod à serpē suggestū est: Eritis sicut dij Boce, inquit, Adā factus est tanquā vñus ex nobis. Verba enim sunt hęc Dei nō tā huic insultantis, quā ceteros ne ita superbiant deterrensis, propter quos ista concrpta sunt. Factus est, inquit, tanquam vñus ex nobis in cognoscendo bonū & malū. Quid aliud intelligendū nisi exemplū timoris incutiendi esse propositū, q̄ non solū nō fuerit factus, qualis fieri voluit, sed nec illud q̄ factus fuerat conseruavit. Et nunc, inquit, Deus ne aliquando extendat manū, & sumat de ligno vitę & edat & vivat in eternū: & dimisit illū dominus Deus de paradiſo voluntatis operari terrā ex qua lūmpus est. Superiora verba Dei sunt: hoc autē factū propter ipsa verba sc̄utū est. Alienatus n. à vita non solū quā fuerat si præceptum seruasset cum angelis accepturus, sed ab illa etiam q̄ ducebat in paradiſo, felici quodam corporis statu separari vtiq; debuit a ligno vita. Siue q̄

ex ipso illo subsisteret sc̄elix ille ipse statu corporis ex re visibili, virtute inuisibili, siue q̄ in eo esset sacramētū visibile inuisibilis sa piētē: alienādus inde vtiq; fuerat, vel iā moriturus, vel etiā tanquā excommunicatus sicut etiā in hoc paradiſo, i. ecclesia, solēt à sacra mētis altaris visibilibus homines disciplana ecclastica remouerī. Et elecit Adā, & collocauit eum contra paradiſum voluptatis. Et hoc significandi gratia factū est, sed tñ factū v̄p contra paradiſum quo beata vita etiā spiritualiter significatur habitat̄ peccator vtiq; in miseria. Et ordinauit Cherubim, & flāmēā romphā quæ vertit, custodire viā ligni vita. Ho c per cœlestes vtiq; potestates etiam in paradiſo visibili factū esse credendum est, vt per angelicū ministeriū esset illuc ignea qdā custodia: non tamē frustra factū esse, nisi q̄ significat aliquid etiā de paradiſo spirituali, non est vtiq; dubitandū. Non tamen ignoro quibusdam esse visum festinatio nē peruer-
tisse illos homines appetitū scientiæ boni & malii, & immaturo tēpore percipere voluſe, quod dilatū opportunius seruabatur: idq; egisse tentatore, vt p̄eoccupando quod nō dū talibus cōgruebat offendere dñs, & ab eius rei utilitate alienarentur exclusi atq; dā natī, ad quam si suo tēpore sicut Deus volebat accēderent, posseint ea salubriter p̄fuiſ. Hosi si forte per lignū illud nō ad proprietatem vt verum, lignū & vera poma eius, sed ad figuram v̄līnt accipere, habeat exitū aliquā recte fidei veritatiq; propabilē. Visum est & quibusdam, duos illos primos homines nuptias suas suisſe suratos, & ante mixtos concubitus, quam eos qui creauerat copulasset. Quam rem nomine ligni suisſe significatam, vnde prohibiti erant, donec oportuno tempore iungeretur. Quasi vero in ea etate facti esse credendi sunt, vt expectāda esset maturitas pubertatis: aut nō illud tūc legitimū esset, cū primū fieri potuſſeret: cum autem non potuſſeret, non vtiq; fieret nisi forte ſponsa erat à patre tradenda, & expēctanda erat v̄tōrum ſolennitas, & conuiuij celebritas, & dotis aſſimilatio, & conſcriptio tabularum. Ridiculum iſtud est, proper quod à rerum gestarum proprietate diſcedat, quam ſuſcepimus aſſerendam, & quantum Deus donare voluit, aſſeruimus.

Illud magis mouet, ſi iam spiritualis erat

Exēmu-
nicato.

2. ſep. dī.
29. ca. ne
vero.

Opiniones
de tēpore
perciptionis
de ſc̄ientiæ
boni &
malii.

cap. 41.

Ceremo-
nie nu-
piales.

B

Adam,

DE GENESI AD LITERAM.

Qui potueris Adam, quanuis mente nō corpore, quomo-
Adā crederē serpem. do credere potuerit quod p serpētem dictū
est; ideo Deū prohibuisse ne fructu ligni il-
lius vescerentur, quia sciebat eos si fecissent
futuros vt Deos ppter dignoscētiā boni &
mali, tauquā hoc tantū bonum creaturæ suę
creator inuididerit: hoc mirū si homo spirita
li mente preditus credere potuisset. An quia
credere ipse nō posset, propterea mulier ad
dita est, quæ parui intellectus esset, & adhuc
fortasse secundum sensum carnis, non
secundum spiritum mentis viueret, &
hoc est q̄ ei Apostolus non tribuit imaginē
Dei. Sic n. ait. Vir quidē non debet velare ca-
put, cū sit imago & gloria Dei: mulier au-
tem gloria viri est. Non q̄ mens foeminæ
eandē imaginē capere non poscit, cū in illa
gratia nos dicat nec masculū esse nec femi-
nam. Sed q̄ fortassis illa hoc nōdū perceper-
at quod sit in agnitione Dei, & viro regente
ac dispensante paulatim fuerat pceptura.
Neq; n. frustra est illud quod Apostolus ait:
Adā n. primus formatus est, deinde Eua: &
Adā non est seductus mulier aut seducta in
præuaricatione facta est. i. vt per illā ēt vir p
uaricaretur. Nā & ipsum dicit præuaricato-
rem, vbi ait: in similitudinem præuaricatio-

1. Tim. 2.

2. sen. di.

2. 2. ca. fo.

3. Rom. 5.

**Salomo-
ni; idola-
tria.**

3. Reg. 1.

2. sen. di.

2. 2. ca. ex.

quo.

Al. l. con-

tristare.

Dcus: quod eū facere non debuisse, diuinæ sen-
tentię iustus exitus iudicavit. Ergo alio quo-
da modo etiam ip se deceptus est, sed dolo

illo serpētino quo mulier seducta est, nullo
modo illum arbitrator potuisse seduci in illo
modo quo illa potuit. Hanc autem proprie-
tatem appellavit Apostolus, qua id qđ
suadebatur cū falso esset verū esse putatū
est. i. q̄ Deus ideo lignū illud tangere prohibi-
tuerit q̄ sciebat eos si tetigissent velut Deos
futuros tanquam eis diuinitatē inuidere qui
eos homines fecerat. Sed etiam si virum pro-
pter aliquā mentis elationē, quæ Deum inte-
riorū scrutare latere non poterat, solici-
tauit aliqua experiēdi cupiditas, cum mulie-
rē videret accepta illa esca non esse mortuā
secundum ea quæ superius traximus, non
tamē eū arbitrator si iam spirituali mente p-
reditus erat, vlo mō credere potuisse, q̄ eos
Deus ab esca illius ligni inuidēdo veruisset.
Sed quid plura? Persuasum est illud pccatum
sicut persuaderi talibus posset: conscriptum
est autē sicut legi ab omnibus oportet, & si à
paucis hæc intelligerentur sicut * oportet.

D. A V R E L I I A V G V S T I N I
de Genesi ad literam.

LIBER DVODECIMVS.



B exordio scripture sancte que **Tertium**
inscribitur Genesij, donec ho-
mo primus de paradiso dimis-
sus est undecim libris siue asse-
redo atq; defendendo q̄ certa
nobis sunt, siue inquirendo & ambigendo de
incertis, q̄ potuimus & sicut potuimus dis-
seruimus atq; conscriptimns, nō tā præscri-
bentes de rebus obscuris vnicuiq; quid sen-
tias, q̄ nos docendos in quibus dubitauimus
ostendētes, temeritatēq; affirmādi amonē-
tes a lectore, vbi non valuimus præbere scie-
tiq firmitatē, iste autem duodecimus liber
ea iā cura expeditus, qua nos pertractandus
textus sacrarū literarum occupabat, liberius
atq; prolixius versabit de paradiso quæstio-
nēne putemur evitasse, quod videtur Apo-
stolus in tertio cœlo insinuare paradisū, vbi
ait: Scio hominē in Christo ante annos qua-
tuordecim, siue in corpore nescio, siue ex-
tra corpus nescio, Deus scit, raptū eiusmo-
di usq; in tertiu cœlū: & scio eiusmodi hoīe,
siue in corpore siue extra corpus, nescio, De'
scit q̄a raptus ē in paradisum, & audiuīt inef-

fabi-

2. sen. di.
c. prent.
rea.

a. l. op-
tera.

Imagines
in fommo
aut ecclia
si. cap. 2.

All. corē
fionem.
All. cas. nere
aliqui
H in fo-
naba
fed e-
fe uti-
modi

fabilia verba quæ non licet homini loqui.
 In his verbis primū queri solet, quid dicat
 tertium cœlū: deinde vtrum illic intelligi vo-
 luerit paradisum: an posteaquā raptus est in
 tertium cœlū, raptum esse & in paradisum, ubi
 cunq; sit paradisus: non ut hoc fuerit rapi in
 tertium cœlū, quod in paradisum, sed prius in
 tertium cœlū, & post inde in paradisum. Et hoc
 sic ambiguū est ut non mihi videatur pos-
 se dissolui, nisi aliquis nō ex p̄sentibus Apo-
 stoli verbis, sed ex alijs forte scripturarū lo-
 cis vel ratione perspicue inueniat aliquid quo
 doceat sive in tertio cœlo esse paradisum, si-
 G uen̄o esse: cū & ipsum tertium cœlū quid sit nō
 liquido appareat, vtrū in rebus corporalib.
 an forte in spiritualibus intelligendū sit. Pos-
 set quidē dicū non nisi in locū aliquē corpo-
 ralē hominem rapi potuisse cū corpore: sed
 quia & hoc ita posuit vt nescire se dixerit,
 vtrum in corpore, an extra corpus raptus sit,
 quis audeat dicere se scire, quod se nescire
 Apostolus dixit? Veruntamen si neq; spiritus
 sine corpore ad loca corporalia rapi potest,
 nec corpus ad spiritualia, hæc ipsa dubitatio
 eius velut cogit intelligi, si quidem de seipso
 hæc eū scriplissime nō ambigit, & si fuisse il-
 lud q; raptus est, q; vtrū corporale an spirita-
 le est, dignosci discerni q; nō posset. Cum
 enim vel in somnis vel in ecclasi corporum
 exprimuntur imagines, non discernuntur om-
 nino à corporibus, nisi cum homo redditus
 sensibus corporis, recognoscit le in illis suis
 se imaginibus, quas non p̄ sensum corporis
 haubiebat. Quis n. cum à somno euigilauerit
 nō cōtinuo sentiat imaginaria suisse que vi-
 debat, quanvis cū ea videret dormiens à
 vigilantiū corporalibus visis discernere non
 valebat? Quanquā mihi accidisse scio, & ob
 hoc etiā alijs accidere potuisse vel posse nō
 dubito, vt in somnis videns in somnis me vi-
 dere sentire, illas q; imagines quæ ipsam no-
 stram consuetudinem iudicare consueve-
 runt, non esse vera corpora, sed in somnis *
 sionem. ea presentari firmissimē etiam dormiens te-
 nerem quādo sentirem. Hoc tamen fallebar
 aliquando, quod amico meo quem similiter
 H in somnis videbam idipsum persuadere co-
 nabam, non esse illa corpora, qua videbam, sed
 esse imagines somniantium, cum & ip-
 se utique inter illos sic mihi appareret quo-
 modo illa. Cui autem & hoc dicebam, neq;

id uerum esse quod pariter loqueremur, sed
 etiam ipsum tūc aliud aliquid uidere dor-
 mientē, & vtrum ista ego uiderē omnino
 nō * scire: uerū cū eidē ip̄fī persuadere mo-
 liebar q; ip̄fī nō esset, adducebar ex parte ēt
 ipsum putare esse, cui pfecto non loquerer,
 si omnimodo sic afficeret q; ip̄fī nō esset: Ita
 non poterat quanvis mirabiliter vigilās aīa
 dormiētis, nisi duci imaginibus corporum,
 ac si corpora ipsa essent. In ecclasi autē unū
 audire potui, & eū rusticānū * uirū ualentē
 quod sentiebat exprimere, & qui uigilare se
 sciret & uidere quiddā nō oculis corporeis.
 Nā ut eius verbis utar, quantū recolere pos-
 sum, anima mea, inquit, uidebat eū, nō oculi
 mei. Non tñ sciebat vtrū corpus esset aut ima-
 go corporis. Non n. et talis ut ista discerne-
 ret, uerūtā simpliciter fidelis, vt eū sic au-
 dirē, ac si illud quod se uidisse narrabat ip̄fī
 vidissim. Ac per hoc si paradisum Paulus ita
 vidit ut apparuit Petro ille discus submissus Aet. 10.
 à cœlo ut Ioanni quicquid in Apocalypsi se Apoc. 1.
 uidisse conscripsit, Et Ezechieli campus ille Ez. 37.
 cum osibus mortuorū , & illa eorum resur- Eza. 6.
 rectio, ut Esaïē sedens Deus, in conspectu e-
 ius Seraphin , & ara unde carbo assumptus
 Prophetē labia mundauit, manifestū est eū
 ignorare potuisse, utrū in corpore an extra
 corpus ea uiderit. Sed si extra corp̄ visa sint,
 & corpora non fuerunt, adhuc queri potest
 vtrū imagines corporū fuerint, an ea substā
 tia quæ nullam corporis similitudinē gerit,
 sicut Deus, sicut ipsa mens hominis uel intel- Quid si
 ligentia vel ratio, sicut uirtutes, prudētia, iu-
 stitia, castitas, charitas, pietas, quæcunq; alię
 sunt quas intelligendo atq; cogitando, enu-
 meramus, & discernimus, & definimus: non
 utique intuentes linea menta earum uel colo-
 res aut quō sonent, aut quid redoleant, aut
 qd in ore sapiāt, aut qd cōtrestantibus de ca-
 lone seu frigore, mollitudine seu duritiae, le-
 nitate seu aperitate renūciēt, sed alia quadā
 uisio, alia luce, alia rerū euidentia, & ea
 longe ceteris prestantiore atq; certiore. Rur-
 sus igitur ad eadē ipsa Apostoli uerba redea- K
 mus, & ut ea diligentius perscrutemur, hoc
 sine dubitatione primitus cōstituto multo-
 magis atq; incōparabiliter amplius Aposto-
 lū scissem, q; de icorporea corporeaq; natura
 nos ut sciamus utcūq; conanur. Si ergo scie-
 bat, spiritualia p̄ corpus, corporalia extra cor-

DE GENESI AD LITERAM

pus videri oīno nō posse, cur nō per ea ip-
 sa, quæ vedit qūo ēt potuerit videre disser-
 nit? Si. n. certus erat * ille esse spiritalia cur
 nō consequenter extra corpus ea se vidisse
 certus nihilominus erat? Si aut̄ corporalia
 esse nouerat, nō nisi per corpus videri potui-
 se, cur nō ēt mouerat? Vnde ergo dubitat vtrū
 i corpore an extra corpus ea viderit, nisi for-
 te ita ēt dubitet, vtrū illa corpora an simili-
 tudines corporū fuerint? Prius itaq; videa-
 mus quid sit in verborū istorū * connexione
 zionem. Vnde non dubitet, atq; ita cū remanserit vñ
 dubitet, fortassis ex his de quibus nō dubi-
 tat, qūo ēt illud dubitet apparebit. Scio, inqr,
 2. Cor. hoīem in Christo an annos quatuordecim,
 12. siue in corpore nescio, siue extra corpus ne-
 scio, Deus scit, raptū eiusmodi vñq; in ter-
 tiū celū. Scit ergo ante annos quatuordecim
 in Christo raptū hoīem vñq; ad tertium celū,
 hoc oīno non dubitat, nec nos ergo dubite-
 mus: sed vtrū in corpore an extra corpus, du-
 bitat: vnde illo dubitate, qd nostrū certus eē
 audeat? Nū forte hinc ēt illud cōsequēs erit,
 vt tertium celū fuisse dubitemus, quo raptū hoī
 minē dixit? Si. n. res ipsa demonstrata est, ter-
 tiū celū demonstratū est. Si aut̄ imago ali-
 qua corporaliū similis facta est, nō erat illud
 tertium, sed illa ostēsio sic ordinata est, vt vide-
 ref sibi ascēdere prīmū celū, sup qd videret
 alterū, quo rursus ascēdēs iterū alterū videret.
 sup qd videret superi, quo cū puenisset, pos-
 set dicere se in tertium celū raptū. Sed illud qd
 tertium celū esse quo raptus est, neq; dubitauit
 neq; dubitare nos voluit. Ad hoc n. pmisit,
 scio: & inde cepit, vt id quod se scire Apo-
 stolus dicit, solus ille nō credat verū esse qd
 non credit Apostolo. Scit ergo hominē ra-
 ptū eē vñq; in tertium celū: proinde illud in qd
 raptus est vere tertium celū est: non signū ali-
 quod corporale, quod cum ostēderet Moy-
 si, vñq; adeo sentiebat aliud esse ipsam Dei
 substantiam, aliud visibilem creaturam, in
 qua se Deus humanis & corporalibus sensi-
 bus presentabat, vt dicaret, Ostende mihi te-
 metipsum: nec aliqua imago rei corporalis,
 quam cum Ioannes videret in spiritu, que-
 rebat quid esset, eiq; respondebatur, vel ci-
 vitas est, vel populi sunt, vel aliquid aliud,
 cum videret ille bestiam siue mulierem, si-
 ue aquas, siue quid eiusmodi: Sed scio, in-
 quir, hominem raptum vñque in tertium ce-
 lum. Quod si spiritalem imaginē corpora-
 li similem celū appellare voluisset, sic erat 2. cor.
 etiā imago corporis eius in qua illuc raptus 11.
 ascenderat. Sic ergo & suum corpus appella-
 ret, quanuis imaginē corporis, quomodo
 illud celū, quanuis imaginē celī; neq; cura-
 ret discernere quid sciret & quid nesciret,
 idest quia sciret raptū vñq; ad tertium celū;
 nesciret autē vitrum in corpore an extra cor-
 pus, sed simpliciter narraret visionem earū
 rerū nominibus appellans illa, qd vedit, qua-
 rum erant similia. Nam & nos dicim⁹ cum
 somnia nra narramus, vel aliquā in eis reue-
 lationē, vidi montē, vidi fluum, vidi tres
 homines, & si quid eiusmodi, ea nominati
 buentes illis imaginib⁹, qua habent res ip-
 se quarū similes erāt. Apostolus autē illud,
 inquit, scio, illud nescio. At si vtrungs; imagi-
 naliter apparuit, vtrungs; pariter scitur pariterue
 nescitur. Si autē proprie celū, & ideo
 scitur, quomodo potuit imaginaliter cor-
 pus illius hominis apparere? Nam si celū
 corporeum videbatur, quare latebat vtrum
 corporeis oculis videretur? Si autem incer-
 tum erat vtrum oculis corporeis an spiritu
 videretur, & ideo dictum est, siue in corpo-
 re siue extra corpus, nescio: quomodo non
 incertum & illud, vtrum vere celū corpo-
 reum videbatur, an imaginaliter ostendere?
 Itemq; si substantia incorporea videbatur,
 non in aliqua imagine corporis, sed ficut vi-
 detur iustitia, sapientia, & si qd eiusmodi, &
 hoc erat celū, id quoq; manifestum est, o-
 culis huius corporis videri aliquid tale nō
 posse: ac per hoc si aliquid tale se vidiisse scie-
 bat, non per corpus se vidiisse dubitare non
 poterat; Scio, inquit, hominē in Christo an-
 te annos quatuordecim. Hoc scio, nemo du-
 bitet qui mihi credit, sed vtrū in corpore an
 extra corpus, nescio, Deus scit. Quid ergo
 scis quod discernis ab eo quod nescis, ne
 credentes fallantur? Raptum, inquit, eundē celum
 hominem vñq; in tertium celū. At illud ce-
 lum aut corpus erat, aut sp̄ritus; Si corpus
 erat corporeis oculis visum est, cur illud ce-
 lum esse scitur, & in corpore visum esse ne-
 scitur? Si autem sp̄us erat, aut corporis imagi-
 nem prabuit, & tam incertum est vtrū cor-
 pus fuerit, quam incertum est vtrum in cor-
 pore visum sit: aut * sic visum est, quō vide-
 mente sapientia sine ullis imaginib⁹ cor-
 porum,

M
*Quid
fuerit ce-
lū tertii.*
 Cap. 4.

20. 33.
 metipsum: nec aliqua imago rei corporalis,
 quam cum Ioannes videret in spiritu, que-
 rebat quid esset, eiq; respondebatur, vel ci-
 vitas est, vel populi sunt, vel aliquid aliud,
 cum videret ille bestiam siue mulierem, si-
 ue aquas, siue quid eiusmodi: Sed scio, in-
 quir, hominem raptum vñque in tertium ce-
 lum.

Visori⁹ ge-
 nera tria
 Cap. 6.

D
 Max. 22

o
 sp
 cc
 ip
 tri
 est
 ten
 lis
 co

11.
 Al. 4.

potum, & nihilominus certū est videri non
 potuisse per corpus: aut ergo vtrungs; certū
 est aut vtrungs; incertū: aut quō certū quod
 visum est: incertum autē per quod visum est:
 Manifestum est. n. incorpoream naturam ab
 eo videri non potuisse per corpus. Corpora
 vero ēt si possunt videri sine corpore, nō vti
 que sic videntur per corpus, sed longe ille
 dispar modus est si quis est. Vnde mirū si pos-
 set Apostolum tanquā simili modo fallere,
 C aut ad dubitationem cogere, ut si corporeū
 cēlū incorporeis oculis uidit, incertum sibi
 esse diceret vtrū in corpore an extra corpus
 id viderit. Restat ergo fortasse, vt qm̄ mētiri
 non posset Apostolus, qui tanta cura egit vt
 discerneret quid sciret & quid nesciret, hoc
 ipsum eū ignorasse intelligamus, vtrum qn̄
 in'ertiū cēlum raptus est, in corpore fuerit,
 quō est anima in corpore, cū corpus uiuere
 dī, siue uigilantis, siue dormientis, siue in ec-
 stasi à sensibus corporis alienata, an omnino
 de corpore exierit vt mortuū corpus iace-
 ret, donec peracta illa demonstratione mem-
 bris mortuis anima redderetur, & non quasi
 dormiens euigilaret aut ecstasi alienatus de-
 nuo rediret in sensus, sed mortuus omnino
 reuiuisceret. Proinde q̄ uidit raptus usq; in
 tertū cēlū, quod etiā se scire confirmat, pro-
 prie vidit non imaginaliter: Sed quia ipsa a
 corpore alienatio vtrū oīno mortuū corpus
 reliquerit, an scđm modū quendā viuentis
 corporis ibi anima fuerit, sed mens eius ad
 videnda vel audiēda ineffabilia illius visio-
 nis arrepta sit, hoc incertū erat, iō forscā di-
 xit. Siue in corpore siue extra corpus nescio
 Deus scit. Quod autē non imaginaliter sed p-
 nera tria Cap. 6.
 prie videtur & nō per corpus videf , hoc ea
 visione videtur: q̄ oēs ceteras superat. Harum
 species atq; differentias quantū me dñs adiu-
 uerit explicare curabo. Ecce in hoc vno pīce
 pto cū legi. Diliges proximū tuū tanq̄ teip-
 sum, tria genera visionū occurront. Vnū per
 oculos, quibus ipse literē uidentur: alterū p
 spiritum hominis, quo proximus & absens
 cogitur: tertū per contutum mentis, quo
 ipsa dilectio intellecta conspicitur. In his
 tribus generibus illud primum manifestum
 est omnibus: in hoc enim videtur cēlum &
 terra & omnia quē in eis cōspicua sunt ocu-
 lis nostris. Nec illud alterum quo absentia
 corporalia cogitantur, insinuare difficile
 est. ipsum quippe cēlū & terrā & ea quae in
 eis videre possumus, etiā in tenebris consti-
 туti cogitamus: vbi nihil videntes oculis cor-
 poris, animo tñ corporales imagines intue-
 mur: seu veras, sicut ipsa corpora videmus
 & memoria retinemus: seu fictas, sicut cogi-
 tatio * imaginari potuerit. Aliter enim co-
 gitamus Chartaginē quā nouimus, aliter Ale-
 xandriā quā non nouimus. Tertiū vero illud
 quo dilectio intellecta cōspicitur, eas res cō-
 tinēt quā nō habent imagines sui similes, q̄
 non fuit quod ipse. Nā homo vel arbor vel
 sol, & quæcunq; alia corpora, siue cēlestia si
 ue terrestria, & præsentia videntur in suis for-
 mis, & absentia cogitantur imaginibus ani-
 mo impensis, & faciūt duo genera vīforū,
 vnū per corporis sensus, alterū per spiritū
 quo illæ imagines continentur. Dilectio autē
 nūquid aliter videtur præsens in specie qua-
 est & aliter absens in aliqua imagine sui * si-
 milis. Non vtiq; sed quantū mēte cerni pōt,
 ab alio magis, ab alio minus ipsa cernitur.
 Si autem aliquid corporalis imaginis cogi-
 tatur, non ipsa cernitur. Hæc sunt tria genera
 visionū de quibus & in superioribus libris
 aliquid diximus sicut res postulare videbaſ,
 non tamē earum numerum commemora-
 uiimus: & nūc breuiter eis insinuatis, qm̄ su-
 scepta questio flagitat, vt de his aliquanto
 vberius differamus, debemus ea certis & cō-
 grui signare nominibus, ne assidue circum-
 loquendo moras faciamus. Primū ergo ap-
 pellemus corporale, quia per corpus percipi-
 tur & corporis sensibus exhibetur. Secundū
 spiritalē, quicquid enim corpus nō est, & tñ
 aliud est, jā recte spiritus dici: & vniq; nō
 est corpus quāuis corpori similis sit imago
 absentis corporis, nec ille ipse obtutus quo
 cernitur. Tertiū vero intellectuale, ab intelle-
 ctu, quia mentale a mente, ipsa vocabuli no-
 uitate nimis absurdū est vt dicamus. Horum
 vocabulorū rationē si subtilius reddā, & p-
 lixior & perplexior sermo erit, cum hoc vel
 nulla, vel certe non tanta necēsitas exiga: fa-
 tis est ergo scire corporale aliquid vel pro-
 prie dici cū de corporibus agitur, vel ēt trā-
 lato vocabulo, sicut dictum est, quia in ipso
 inhabitat omnis plenitudo diuinitatis cor-
 poraliter. Neq; enim diuinitas corpus est,
 sed quia sacramenta veteris testamenti ap-
 pellat vmbras futuri, propter vmbraum

comparationē corporaliter dixit habitare in Christo plenitudinē diuinitatis: q̄ in illo impleatur omnia q̄ in illis vmbbris figurata sunt, ac si quodāmodo vmbra illarū ipse sit corpus, hoc est, figurarū & significationū illarū ipse sit veritas. Sicut ergo ipse figure significatiuē, translatō vtiq; vocabulo, nō proprie dicta sunt vmbrae, ita & q̄ ait plenitudinē diuinitatis corporaliter habitare, translatō verbo v̄sū est. Spiritale aut̄ pluribus modis dī,

I.C. 15. Nā & corpus q̄ futurum est in resurrectione sanctorū, spiritale appellat Apostolus: vbi ait

G Seminatur corpus animale, resurget corpus spiritale: eo q̄ miris modis ad oēm facilitatē & incorruptionē spiritui subdatur, & sine vlla īdīgentia corporalū alimentoū solo viuiscetur spū, nō q̄ incorporeā substantiā sit habiturū: neq; n. & hoc corpus quale nūc habemus anima habet substantiā, & hoc est

Spiritus
vocabulū
[πνεύμων]
ps. 148. q̄ anima, quia dictū est animale. Itē spū dī, vel aer iste, vel flatus eius, i. motus eius, sicut dictū est: Ignis, grando, nix, glacies, spū tempestatis. Dī etiam spū anima, siue pecoris, siue hominis, sicut scriptū est, Et quis scit spiritus filiorū hominis si ascendat ipse sursum, & spiritus pecoris, si descendat ipse deorsum in terram? Dī spiritus & ipsa mens rationalis vbi est quidam tanquā oculus anime ad quē

Ephes. 4. p̄tinet imago & agnitiō Dei. Vnde dicit Apo stolus, Renouamini spiritu mentis vestre, & induite nouum hominē qui secundū Deum creatus est: Cū & alibi dicat de interiore hominē, Qui renouatur in agnitione Dei secundū imaginē eius qui creauit eū. Item cū dixisset, Igit̄ ipse ego mente seruo legi Dei, carne autem legi peccati: Alio loco eandem s̄niā cōmemorans, Caro, inquit, concupisces aduersus spiritū, & spiritus aduersus carnem, vt non ea que vultis faciatis: quam dixit mentem, hanc ēt spiritum appellauit. Dī spiritus etiam Deus, sicut ait dñs in Euangelio:

H Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Ex his omnibus modis quos cōmemorauimus quibus appellatur spiritus, non traximus hoc vocabulū quo appellauimus spiritale hoc visionis genus de quo nūc agimus, sed ex illo uno modo quem inuenimus in epistola ad Corin thios, quo spiritus à mente distinguitur eu dentissimo testimonio. Si. n. orauero, inquit, lingua spiritus meus orat, mēs aut̄ mea in fru-

ctuosa est. Cum ergo lingua intelligatur hoc loco dicere obscuras & mysticas significatio nes, à quib; si intellectū mentis remoueas, ne mo adificatur, audiendo q̄ non intelligit, vnde ēt dicit, Qui. n. loquitur lingua, nō homi nibus loquitur sed Deo: nemo. n. audit, spiri tus aut̄ loquitur mysteria: fatis indicat eam se linguam hoc loco appellare, vbi sunt significaciones velut imagines rerum ac similitudines, quæ vt intelligentur, indigent mentis intuitu. Cum autem non intelliguntur, in spiritu eas dicit esse, non in mente. Vnde apertius ait, Si benedixeris spiritu, quis supplet locū idiota? Quō dicit amen super tuam benedictionem, quandoquidem nescit quid dicas? Quia ergo etiam lingua, i. membro corporis quod mouemus in ore cum loquimur, signa vtiqe rerū dantur, non res ipsae proferuntur; propterea translatō verbo linguam appella uit quamlibet signorum prolationem prius quam intelligentur: quo cū intellectus accesserit, qui mentis est proprius, sit reuelatio, vel agnitiō, vel prophetia, vel doctrina. Proinde ait, Si venero ad vos linguis loquēs, quid vobis prodero nisi loquar vobis in reuelatione aut in agnitione aut in prophetia aut in doctrina? idest cum signis hoc est linguae accesserit, intellectus, vt non spiritu tantum, sed ēt mente agatur quod agitur. Proinde quibus signa per aliquas rerum corporalium similitudines demonstrabantur in spiritu, nisi accesserit mentis officium, vt etiam intelligentur, nondū erat * Prophetia. Magisq; propheta erat qui interpretabatur quod a ius vidiisset quā ipse qui vidisset. Vnde appetat magis ad mentem pertinere prophetiam, quam ad istum spiritū qui modo quodam proprio vocatur spiritus, vis animæ quædam mente inferior, vbi corporalium rerum similitudines exprimuntur. Itaque magis Ioseph propheta, qui intellexit quid significarent septē tripicē & septem boues q̄ Pharaō qui eas vidiit in somnis. Illius enim spiritus informatus est vt videret, huius mens illuminata vt intelligeret. Ac per hoc in illo erat lingua, in isto prophetia, qā in illo rerū imaginatio, in isto imaginationū interpretatio. Minus ergo propheta qui rerū q̄ significātur sola ipsa signa in spiritu per rerum corporalium imagines videt, & magis propheta qui solo eorum intellectu prædictus est: sed & maxime propheta,

I.C. 14. - 1103 - 11

Dani. 2.
C. 4.

I.C. 14.

Intelle-
ctuale.
Cap. 10.

M. lis
Exempla
risonū.
Cap. 11.

All. visio
num.

Gen. 41.

Mat. 22.

pro
tri
lig
po
mu
spī
tal
co
sub

phata, qui vtrōq; p̄cēllit, vt & videat in spiritu corporaliū rerū significatiuas similitudines, & eas visiūtate mentis intelligat, sicut
 Dani. 2. Danielis excellentia tentata & probata, qui regi & somniū quod viderat dixit, & quid significaret aperuit. Et ipse quippe imagines corporales in spiritu eius expresse sunt, & earū intellectus reuelatus in mente. Ex hoc ergo mō quo appellatur in ista distinctione sp̄s, secundū quem dixit A postolus, Orabo spiritu, orabo autem & mente, vt &c signa re

1. C. 24.

L rū formarentur in spiritu, & eorū refulgeret intellectus in mente, secundū hanc, inquam, distinctionē spiritale nunc appellauimus tale

Intelle-
ctuale. Cap. 10.

genus visorū quali etiā corporū absentiū imagines cogitamus. Intellectuale aut illud excellētus quod mentis est propriū. Nec mihi occurrit omnino ita pluribus modis dici posse intellectū, sicut spiritum multis modis appellatū esse cōperimus. Sicut autem intellectuale dicamus siue intelligibile, hoc idē significamus. Quanquā nō nihil interesse nō nulli uoluerunt, vt intelligibilis sit res ipsa q̄ solo intellectu percipi potest, intellectus autem mens q̄ intelligit: sed esse aliquā rem q̄ solo intellectu cerni possit, ac non etiā intelligat, magna & diffīlis quæstio est. Esse autem rem q̄ intellectu percipiāt, & nō etiā intellectu percipi possit, non arbitror quenquā uel putare uel dicere. Mens quippe non uideatur nisi mente. Quia ergo uideri potest, intelligibilis, quia & videre, intellectus

M Exempla visionis. Cap. 11.

All. visio-
num.

MS. 22.

Prophetia. 9.
Al. 1. pro-
phetia.

Gen. 41.

K

B

A. 7. 10.

Aug. Tomus tertius. Ff 3 que

tu cogitari, sed sola mente, id est intellectu cognosci & percipi. Corporalis sane visio nulli horum generi pr̄sident, sed quod per eam sentitur, illi spirituali tanquā pr̄sidenti nunciatur. Nam cū aliquid oculis cernitur, continuo fit imago eius in spiritu, sed nō dignoscitur facta, nisi cū ablatis oculis ab eo quod per oculos uidebamus, imaginem eius in animo inuenerimus. Et si quidem spiritus irrationalis est ueluti pecoris, huc usq; oculi nū ciāt. Si autē anima rationalis est, etiā intellectu nunciatur qui & spiritui pr̄sident, ut si il lud quod hauserunt oculi atq; id spiritui ut eius illic imago fieret nunciauerunt, alicuius rei signū est, aut intelligatur cōtinuo quid significet, aut queratur, quoniam nec intelligi nec requiri nisi ofūcio mentis potest. Videlicet rex Balthazar articulos manus scribētis in parte, continuoq; per corporis sensum imago rei corporaliter facta spiritui eius impressa est, atq; ipso usq; facto ac pr̄terito illa in cogitatione permanest: uidebatur in spiritu, & nondū intelligebatur, nec tunc intellectu erat hoc signum cum corporaliter fieret, atque oculis corporalibus appareret, iā tamē signū esse intelligebatur, id habens ex mentis officio. Et quia requirebatur quid significaret, etiam ipsam inquisitionē utiq; mens agebat. Quo non comperto Daniel accessit, & spiritu propheticō mente illustrata, perturbato regi quid illo signo portendere aperte, ipse potius propheta per hoc genus uisionis, quod mentis est propriū, q̄ ille qui & signū corporaliter factū uiderat, & transacti eius imaginē in spiritu cogitando cernebat, nec aliqd intellectu poterat, nisi nosse signū esse, & quid significaret inquirere. Videlicet Petrus in alienatione mentis uas qualuor lineis alligatū submitti de celo plenū uarijs animalibus, cū audiuit uocē, macta & manduca. Qui cū redditus sensibus de usu disceptaret, ecce quos Cornelius miserat, nūcianit ei sp̄s dicens, Ecce uiri q̄rū te: sed surge descēde & uade cū illis, q̄ ego misi eos. Qui cū uenisset ad Cornelium, quid in illa uisitione intellectu uiderit, ubi audierat. Quæ Deus mandauit, tunc communia dixeris: ipse indicauit dicens, Sed mihi Deus ostendit neminem cōmūne aut immundū hominem dicere. Cur ergo illum discum uideret, alienatus à corporis sensibus, & illas uoces macta & manduca, &

Dani. 5.

tria uideantur genera. Cum enim legitur, diliges proximum tuum tanquam te ipsum: corporaliter literæ videntur spiritualiter proximus cogitatur, intellectualiter dilectio conspicitur. Sed & literæ absentes possunt spiritualiter cogitari, & proximus p̄sens potest corporaliter uideri: dilectio autem nec per subtiliam suam potest oculis corporis certi, nec per imaginem corpori similem spiri-

qua Deus mundauit, tu communia ne dixeris: in spiritu audiebat? Redditus aut corporis sensibus, id ipsum quod visum atq; auditum memoria tenuerat, in eodem spiritu cogitando cernebat. Quia omnia non corporalia, sed corporaliū imagines erant, siue cū primū in ipsa alienatione visae sunt, siue cū postea recordat atq; cogitatae. Cū vero disceptabatur & requirebatur ut illa signa intelligerentur, mentis erat actio conantis, sed deerat effectus donec bunciani sunt qui venerantur a Cornelio:

Chaec vero corporali etiam accidente visione, cū & spūsanctus rursus ei in spiritu diceret, Vade cū eis, vbi & illud signū ostenderat, & & impresserat voces, adiuta diuinitus mens intellexit, quid illis signis omnibus ageretur His atq; huiusmodi rebus diligenter consideratis satis appareret corporalē visionē referri ad spiritalē, eamq; spiritalem referri ad intellectualē. Sed cū vigilantes, neq; mēte à sen-

Imagine corporis alienata in visione corporali sumus, discernimus ab ea visionē spiritualē qua corpora absentia imaginaliter cogitamus, siue memoriter recordantes, quæ nouimus, siue quæ non nouimus, & tamen sunt, in ipsa spiritalē cognitione vtcunq; formantes, siue, quæ omnino nusquam sunt, pro arbitrio vel operatione fingentes. Ab his omnibus ita discernimus illa corporalia, quæ videmus, & in quibus presentibus sunt sensus corporis nostri, ut non dubitemus hæc esse corpora, illas vero imagines corporū. Cum autem vel nimia cognitionis intentione, vel aliqua vi morbi, ut in phreneticis & per febrē accidere solet, vel commixtione cuiusquam alterius spiritus seu boni, ita corporaliū rerū in spiritu exprimuntur imagines, tanquam ipsis corporis sensibus corpora praesentetur manente tamen etiam in sensibus corporis intentione, sic videntur quæ in spiritu sunt imagines corporum, quemadmodum corpora ipsa per corpus: ita ut simul cernatur & homo aliquis praesens oculis, & absens a lius spiritu tanquam oculis. Nā experti sumus sic affectos, & cum eis locutos qui vere aderat, & cū eis qui non aderant tanquam adfident. Resipescentes autem aliqui referunt quod vidissent, aliqui non possunt. Sic n. & lomnia quidam obliuiscuntur, quidam meminerunt. Quando autem penitus auertitur atq; abripitur animi intentio à sensibus corporis, tunc

magis ecclasis dici solet. Tunc omnino quacunq; sint praesentia corpora est patetib. oculis non videntur, nec vllæ voices, prorsus audiuntur: totus animi contutus aut in corporū imaginib; est per spiritalem, aut in rebus in corporis nulla corporis imagine figuratis per intellectualē visionē. Sed cū spiritualis visio penitus alienata à sensibus corporis animo imaginibus corporaliū detinetur, siue in somnis siue in ecclasi, si nihil significant, quæ videntur ipsius animæ sunt imaginationes. Sicut etiam vigilantes & sani, & nulla alienatione moti multorum corporū quæ non afflunt sensibus corporis cogitatione imagines versant. Verum hoc interest, q; eas à presentibus verisq; corporibus constanti affectione discernunt. Si autem aliquid significat, siue dormientibus exhibeantur siue vigilantibus, cū & oculis videt praesentia corpora, & absentium imagines cernunt spū tanquam oculis presto sint, siue illa quæ ecclasis dicitur alienato procul animo à sensibus corporis mirus modus est. Si commixtione alterius spiritus fieri potest ut ea, quæ ipse fecit per huiusmodi imagines ei cui miscetur ostendat, siue intelligenti, siue ut ab alio intellecta pandantur. Si enim demonstrantur hæc, non ut in corpore demonstrari possunt, quid restat nisi ut aliquo spū demonstrentur. Non nulli quidem volunt animam humanam habere, vim quandam divinationis in seipso. Sed si ita est, cur non semper potest, cū semper vellet? An quia non semper adiuuatur ut possit? Cū ergo adiuuatur, nunquid à nullo aut à corpore ad hoc adiuuari potest? Proinde restat ut à spiritu adiuuetur. Deinde quomodo adiuuatur, ut in corpore sit aliquid, ut F

inde quasi relaxet & emicet eius intus, quo in id veniat ubi in seipso videat significantes similitudines, quæ ibi iam erant nec videbatur, sicut multa habemus & in memoria quæ non semper intuemur. An sunt illæ quæ ante non fuerant, vel in aliquo spiritu sunt, quo illa erumpunt & emergens ibi eas videat? Sed si iam in illa erant quasi propria: cur eas non est cōfitebatur intelligit? Aliqñ enim, immo plerumq; non intelligit. An sicut spiritus eius adiutus est ut eas in le videat, ita & mens nisi adiuuetur, ea quæ habet spiritus intelligere non potest? An forte non corporea remouentur, vel quasi relaxantur, impedimenta, ut suo impetu anima in ea, quæ videnda sunt

I. Co. II.
I. Co. 12.
Apparitiones spirituum.
Cap. 14.

sunt exeratur, sed ipsa proorsus in hęc assumi-
tur, siue tū spiritualiter cernenda, siue et intel-
lectualiter cognoscenda? An aliquā in iēipsa
videt ista: aliquā per alterius spiritus cōmix-
tionem? Quicquid horū est temere afirmari
non oportet. Illud tū dubium esse nō debet,
corporales imagines quae spiritu cernuntur
nō semper signa esse aliarū rerū, siue in uigil-
antib. siue in dormientibus, siue in agrotan-
tibus. Mirum est aut si aliquā ecclasi fieri po-
test, ut non illæ corporaliū rerū similitudines
aliquid significant: non sanè mirum est si
et dēmonium habentes aliquā uera dicunt quæ
absunt a præsentium sensibus, q̄ certe nescio
qua occulta mixtura eiusdē spiritus sit, ut tā-
quā unus sit patientis atq; uexantis. Cū autē
spiritus bonus in hęc uia humanū spiritum
assumit aut rapit, nullo modo illas imagines
signa rerū aliarum esse dubitandum est, & ea
rum quas nosse utile est, Dei. n. munus est.
Discretio sanè diffīcillima est cum spiritus
malignus quasi trāquillus agit, ac sine aliqua
uexatione corporis assumpcio humano spiri-
tu dicit, q̄ potest; qn̄ etiam uera dicit & utilia
prædicat, transfigurans se sicut scriptum
est, uelut in angelum lucis, ad hoc ut cum il-
li in manifestis bonis creditum fuerit, sedu-
cat ad sua. Hunc discerni non arbitror, nisi
dono illo de quo ait Apostolus, cum de di-
uersis Dei muneribus loqueretur, alij discre-
tio spiritum. Non. n. magnū est tunc eū di-
scernere cū ad aliqua peruererit uel produ-
xerit quæ sunt contra bonos mores uel regu-
lam fidei. Tunc. n. a multis discernitur. Illo au-
tem dono in ipso primordio quo multis ad-
huc bonus appetet, continuo dijudicatur an
malus sit. Tn̄ & per corporalem uisionem &
per imagines corporalium quæ dēmonstrā-
tur in spiritu, & boni instruunt: & mali fal-
lunt. Intellectualis aut uisio non fallitur. Au-
enim non intelligit qui aliud opinatur q̄ est,
aut si intelligit continuo uerum est. Quid. n.
faciant oculi non habent cum simile corpus
uiderint, q̄ ab alio discernere non possint:
aut quid faciat animi intentio cum spiritu fa-
cta fuerit corporis similitudo quā non ua-
leat distinguere a corpore? Sed adhibetur in-
tellectus querens quid illa significant uel uti-
le doceant: & aut inueniens ad fructum suū
peruenit, aut non inueniens in disceptatione
se tenet, ne aliqua pernicioſa temeritate pro-

labatur in exitiabilem errorem. Indicat autē

sobrius intellectus diuinitus adiutus, quæ uel

quanta sint, in quibus est aliud putare q̄ est nō

fit animę permittiosum. Nec. n. putantium pe-
riculo, & non potius exitio suo quisq; a bo-
nis putatur bonus, et si occultus sit malus, si

in reb. ipfis, i. in ipso bono quo sit quisq; bono

non erretur. Aut aliiquid obest omnibus

hominibus, q̄ cum dormiunt uera corpora

esse arbitrantur, quorū similitudines in som-
nis uidentur. Aut aliiquid obfuit Petro, q̄ solu-

to se a uinculis, se q; angelo deducente factū

est repentina miraculo, ut putaret le uisum

uidere. Vel cum in illa ecclasi respondit, ne-

quaquam dñe, quia nunquā manducaui om-

ne cōe, & immundum, putans ea ipsa quæ in

disco demontrabantur tanquā uera anima-
lia: hęc qn̄ aliter inuenta fuerint q̄ putata sūt

cum uiderentur, non nos pēnitet ita nobis

fuisse uila, si non arguatur uel infidelitas du-
ra, uel opinatio uana siue sacrilega. Quapropter

& cum uisib. corporalib. diabolus fallit,

nihil obest q̄ ludificantur oculi, si non erra-
tur in ueritate fidei, & intelligentia sanitatis,

quæ docet Deus subiectos sibi. Aut si ludifi-
cat animam spirituali uisione imaginibus cor-

porum, ut puet corpus esse quod nō est, nō

aliquid obest animę, si pernicioſe stuationi

non consentiat. Vnde aliquā fit quæſtio de cō-

ſenſionib. ſomniantium, cum etiam concē-
bere ſibi uidentur uel contra propositū ſuū,

uel contra etiam licitos mores. Quod nō cō-

ttingit niſi cum ea quæ uigilantes etiam cogi-
tamur, non * complacito conſenſionis, ſed

ficut et talia propter aliquid loqmur, ſic ad-
mouentur in ſomniis, & exprimuntur, ut eis

naturaliter etiam caro moueat, & quod na-
turaliter colligit, per genitales uias emittat:

ſicut hoc ipsum dicere utique non possem,

niſi et cogitarem. Porro imagines rerū cor-

poralib. quas necessario cogitauit ut hoc dice-

K rem, ſi tāta expreſſione p̄ſentetur in ſom-
niis quanta p̄ſentantur corpora uigilanti-
bus, fieret illud quod ſine peccato fieri a ui-
gilante non poſſet. Quis enim uel cū loqui-
tur, & poſtulatē necelitate sermonis de lu-
concupiſu aliquid dicit, poſſit non cogitare

quod dicit? Porro ipsa phantasia quæ fit in

cogitatione fermocinant, cum ita expreſſa

fuerit in uisione ſomniantis ut iner illam

& uerā cōmixtionem corporum nō diſcer-

AET. 12.

AET. 10.

Somni.

Venera.

Cap. 15.

Al. l. ei-

placito.

natur, cōtinuo mouetur caro, & sequitur q̄ euā mōtū sequi solet: cū hoc tam sine pētō fiat, q̄ sine pētō à vigilātē dī, q̄ vt diceretur, sine dubio cogitatum est. Verumt̄ pp animā affectionem bonā quae desiderio meliore mūdata multas interficit cupiditates, qua ad naturalem carnis motū nō pertinent, quē casti vigilantes cohībent & refrenant, dormientes aut̄ ideo non possunt, quia nō habēt in p̄tātē quae admoueat expressio corporalī imaginis quae discerni non possit à corpore. Propter illam ergo affectionem animā bonam, ēt in somnis quādā eius merita clarent. Nā ēt dormiens Salomon, sapientiā p̄ posuit omnibus rebus, eamq; neglectis exceptis est precatus à dño. Et sicut scriptura testatur, placuit hoc corā dño nec distulit retributionem boñi pr̄n desiderio bono. Quę cum ita sint, pertinet corporis sensus ad vīa corporalia, qui per quinq; quasi riūulos distanter valentes distribuitur; cū illud q̄ est subtillissimum in corpore & ob hoc animā vicinus q̄ cetera, i. lux, primum per oculos sola diffunditur, emicatq; in radīs oculorum ad visibilia conuēnda: deinde mixtura quadā, primū cum aere puro, secundo cum aere caliginoso atq; nebuloso, tertio cū corpulentiore humore, quarto cū terrena crāstitudine, quinq; sensus cum ipso, vbi sola excellit, oculorum sensu efficit, sicut in libro quarto, itemq; in septimo differuisse me recolo. Est aut̄ hoc cēlum oculis conspicuū, vnde lumenaria & sydera effulgent excellentius vtique omnib. corporeis elementis, sicut oculorum sensus excellit in corpore. Quia vero spiritus omnis omni est corpore sine dubitatione pr̄stantior, sequitur vt non loci positione, sed naturae dignitate pr̄stantior sit natura spiritalis isto corporeo cēlo: ēt illa vbi rerū corporaliū exprimitur imagines. Hic existit quiddā mirabile, vt cū prior sit corpore spiritus, & posterior corporalis imago q̄ corpus, tñ quia illud q̄ tpe posterius est, sit in eo q̄ natura prius est, pr̄stantior, sit imago corporis in spiritu, q̄ ipsum corpus in substātia sua. Nec sanè putandum est facere aliquid corpus in spiritu, tanquam spiritus corpori facienti, materiā vice iubdatur. Omni. n. modo pr̄stantior est qui fecit, ea re de qua aliquid facit: neq; vlo modo spiritu pr̄statiū est corpus, imo p̄spicuo modo spiritus cor-

pore: quamvis ergo prius videamus aliquod corpus q̄ antea non videramus, atque inde incipiāt imago eius esse ī spiritu nostro, quo illud cū absens fuerit recordemur, tñ eandē eius imāgīnē non corpus in spiritu, sed ipse spiritus in seipso facit celeritate mirabili, q̄ ineffabiliter longe est à corporis tarditate: cu ius imago mox vt oculis vītūm fuerit, in spiritu videntis nullius puncti temporalis interpolatione formatur. Itemq; in auditu, nisi in auribus perceptae vocis imāgīnē continuo spiritus in seipso formaret ac memoria retinaret, ignoraretur secunda syllaba vtrum secunda esset, cū iam prima vtiq; nulla esset, quae percussa aure trāsiret: ac sic locutionis vītū omnis cantandi suauitas, omnis postremo in actibus nostris corporalīs motus dilapsus occideret, neq; vllū progressum nancisceretur, si transactos corporis motus meinoriter spiritus non teneret, quib. consequentes in agendo connecteret. Quos vtiq; non tenet nisi uniginaliter à se factos in se. Ipsarum ēt futurārum motionū imāgines pr̄ueniūt fines actuū nostrorum: quid n. agimus per corpus q̄ non cogitando pr̄occupauerit spiritus, omniumq; visibilū operū similitudines in seipso primitus viderit, & quodāmodo displiceret? Que spiritalē corporalī similitudines in animo nostro, quemadmodū innotescat spiritibus ēt immundis, vel quid obstatū patiatur anima nostra ex isto terreno corpore vt eos inuicē in nostro spiritu videare nequeamus, inuenire & explicare difficile est. Certis imis tñ indiejs apud nos constitutis enūciatis à dēmonib. cogitationes hominū, qui tñ si virtutū internam speciem poscent in hominib. cernere, non tentarent. Sicut illam in lob nobilē ac mirabilē patientiā procul dubio si posset diabolus cernere, nollerat tētato vtiq; superari. Ceterū alicubi longe iam facta q̄ nunciant, quae post aliquot dies vera esse firmentur, non est mirandū. Possunt. n. hoc efficere, non solū acrimonia cernendi ēt corporalia incōparabiliter pr̄stantiore q̄ nostra est, sed ēt ipsorum corporū longe vīque subtiliorū mira velocitate. Cōperimus ēt in domo constitutum patientē spiritū immūdū, dicere solere qñ ad eum venire cōp̄is: set ex duodecim millibus presbyter, & per omnia loca itineris vbi esset, & qui propinquaret, & qñ ingredereetur & fundum & do-

mum & cubiculū, donec in conspectu eius astaret. Quæ omnia & si non oculus patiens ille cernebat, tñ nisi aliquo modo cerneret, non tā veraciter enunciaret. Erat aut̄ iste febriens, & tanquā in phrenesi ista dicebat. Et forte re vera phreneticus erat, sed pp̄ ista de moniū pati putabat. Nullū refectionis cibū accipiebat à suis, sed a solo presbytero. Ref. Al. l. quā sūm. stebat ēt suis violenter * qui valebat, solo p̄s bytero veniente quiescebat, illi tñ subditus erat, & subdite respondebat. Nec tñ eidē sal-

Al. l. c̄st.
Al. l. par-
cebatur.

C tem presbytero illa cesit mentis alienatio, sive dōmoniū, nisi cū sanus esset a febribus, sicut phreneticī sanari solēt, nec aliqñ postea tale aliquid passus est. Nouimus ēt sine du Phrene- bitatione phreneticū futurā mortem cuiusdā feminā prædictissē, non sanē specie diuinandi, sed tanquā factum ac præteritū recollectem. Nam cū eius apud eum cōmemoratio fieret, mortua est, inquit, ego eam vidi efferti, haec cū ejus corpore transferunt, cū illa incolūmis vīneret. Post paucos aut̄ dies repete defuncta & per eū locum elata est, qua il-

Al. l. nūf.

Puer. e. grotans. Iā prædixerat. Fuit tunc apud nos puer, qui in exordio pubertatis dolorē acerrimum genitium patiebatur, medicis nequaquā valētibus quid illud esset agnoscere, nisi q̄ nervus ipse introrsum recōditus erat: ita vt nec

Canse vi
sionum.

Cap. 18.

præcisō præputio q̄ immoderata longitudine propendebat apparere potuerit, sed postea vix esset inuentus. Humor aut̄ viscosus & acer exudās testes & inguina vrebatur. Sed acutum dolorē non continuū patiebatur, & cū patiebatur, eiulabat vehementer cum iactatione membrorum mente sanissima, sicut in cruciatiib. corporaliū dolorū fieri solet. Deinde inter voces suas arripiebatur ab omnibus sensibus, & iacebat patētibus oculis neminem circumstantiū videns, ad nullam vellicationē se mouens. Post aliquantū euigilās, nec iam dolens, quæ viderat indicabat. Tum interpositis paucis diebus eadem patiebatur. In omnibus sanē vel penē omnibus visionibus suis, duos se dicebat videre, vnum proue- B toris ætatis, alterū puerum, a quibus ei dicebantur vel demonstrabantur quæ se audisse & vidisse narrabat. Vedit quodā die chorū priorū psallentium, latantiū in luce mirabilis, & impiorū in tenebris diuersas & atrocissimas pēnas, illis duecentibus & ostendentib. felicitatis aliorū, aliorūq; infelicitatis me-

D ritum insinuantibus. Hoc aut̄ vidit die dñicē Pascha, cum per totā quadragesimam nihil doluisse, * q̄ vix internallo tridui anteā p̄ tiebatur. Viderat aut̄ in ipso ingressu quadragesimæ illos promittentes sibi q̄ per quadrangita dies nullū sensurus esset dolorē, postea ipsi ei dederunt tanquam medicinale consilium, vt ei præputij longitudine præcideretur, quo facto diu non doluit. Cum vero iterum similiiter doleret, & similia videre cepisset, accepit ab eis rursus consiliū, vt in mare p̄bētēnus intrarer, ac post aliquantā morā inde discederer, promittentib. sanē q̄ iam deinceps vehementē illum dolorē non esset pa- fferus, sed solius illius viscosi humoris molestia, atque ita secutum est. Nec vñquam tales aliquā postea passus est auerſionem mentis a sensibus, nec tale aliquid vidi, * quale antea cum in medijs doloribus & horrendis voci- bus repente obtumescens abriperetur. Postea tñ medicis cētera curantibus & sanantib. non permansit in proposito sanctitatis. Ista rum visionum & diuinationū causas & mo- dōs vestigare si quis potest certoq; compre- hendere, eū magis audire velle quam de me expectari vt ipse dislerā. Quid tñ p̄tē ita ut nec docti me tanquam confirmantē derideant, nec indocti tanquam docentem accipiāt, sed utriq; disceptantē & querentem potius quam scientē, non occultabo. Ego vi- fa ista omnia vīsis cōparo somniantū. Si- cut. n. aliqñ & hæc falsa, aliqñ aut̄ vera sunt, aliqñ perturbata, aliqñ tranquilla, ipsa autē vera aliqñ futuris omnino similia, vel aper- te dicta, aliqñ obscuris significationibus, & quasi figuratis locutionib. prænunciata; sic ērilla omnia. Sed amant homines inexperta mirari & causas insolitorū requirere, cū quo- tidiana plerunque talia ſēpe etiā latentioris originis nosse non curent. Nā quemadmodū in uocibus, hoc est, signis quibus loquendo utimur, auditio uerbo inuisitato, querunt primo quid sit hoc, & quid significet: quo cognito deinde querunt unde ita dictum sit, cum tā multa sine cura nesciant, quæ in usu sermonis habent, unde ita sint dicta: sic cum aliquid inuisitatum in reb. acciderit, sive corporalib. sive spiritualibus, causas rationemq; solliciti inquirunt, & sibi reddi a doctoribus flagitant. Sōleo autem cū me quisque interrogat verbigratiā, quid sit cautus, & respon- deo,

Al. l. nūf.
sierat.

Perfici-
cū am-
num &
præmissū
Cap. 17.

Iob. I.

B

F

DE GENESI AD LITERAM

deo, prudētis vel acutis, nēc ei sufficit, sed
pēgit quārere vnde dīctus sit cautus, vici-
fīm referre & quārere vnde dīctus sit acutus,
q̄ nihilominus utique ignorabat, quia vīta-
tum nō men erat, patiēter eius originem ne-
sciebat. Quod autē nouum insonuit auribus,
parum putat nosse quid significando valet,
nisi ēt vnde dicatur exquirat. Quisquis ergo
ex me quārit, vnde visa corporalibus similia
in ecstasi apparet, quae raro accidit animę,
viciſſim quāro vnde apparet dormientib.

G q̄ quotidie sentit anima, & nemo istud multum curat inquirere. Quasi vero ideo minus mira sit talium natura vitorum, quia quotidiana est, aut ideo minus curanda, quia omnium est: aut si recte faciunt qui ista nō querunt, non rectius fecerint si nec in illa curiosi sint. Ego vero multo amplius admiror, multo q̄ maxime stupeo quanta celeritate ac facilitate in se anima fabricet imagines corporum, quæ per corporis oculos viderit, q̄ fominantium vel et in ecstasi visiones. Que cunque tñ illa natura visorum est, proculdubio corpus non est. Hoc nosse cui non sufficit, vnde etiam existant, inquirat ab alijs, me ignorare confiteor. Illud plane exemploru experimentis colligi datur, sicut corporum pallor, rubor, tremor, vel etiam morbus ali-
19. qn̄ à corpore habet causas, aliqun̄ ab anima.

*Vnde nati ignorare contheor . Illud plane exempliorum
scatur vi experimentis colligi datur , sicut corporum
fisiones . pallor , rubor , tremor , vel etiam morbus ali-
Cap . 19. qn à corpore habet causas , aliquā ab anima .*

Cap. 19. qñ à corpore habet causas , aliquæ ab anima .

Cap. 19. qñ a corpore habet causas , aliquid ab anima .

A corpore quidem , cum vel humor iunctur , vel cibus vel aliquid aliud corpori iniectum extrinsecus . Ab anima vero cum vel timore turbatur , vel pudore , confunditur , vel irascitur , vel amat , vel si quid eiusmodi , nec immerito si id quod amat , & regit etiam cum vehementius exagit : ita & ipsi animæ vt in ea visa perget quæ non ei per lensus corporis nunciantur , sed per incorporealim substantiam , & ita perget ut nō discernat virum corpora sint an similitudines corporum , aliquando à corpore accedit , aliquando à spiritu . Et à corpore quidem : siue naturali vicisitudine , ut lunt via somniantum , dormire quippe à corpore est homini , siue aliqua malâ valetudine sensibus perturbatis , ut cum à phreneticis simul & corpora videntur , & via similia corporibus , tanquam & ipsa præ oculis absint : aut penitus interclusis , sicut fæpe male affecti morbo aliquo ingrauescente præfente corpore diu absentes , deinde hominibus redditi multa se vidisse dixerunt .

A spiritu vero cum omnino sano atque integrō corpore in alienationem rapiuntur; siue ita ut & per sensus corporis corpora videant, & in spiritu quadam similia quae a corporibus non discernant: sive penitus auertantur a sensibus corporis, & nihil per eos omnino sentientes, illa spirituali visione habitent in similitudinibus corporum. Sed cum malus in haec arripit spiritus aut demoniacos facit, aut arreptitos, aut falsos prophetas. Cum autem bonus, fideles mysteria loquentes, aut accedentes etiam intelligentia veros prophetas, aut ad tempus q[uod] per eos oportet ostendi, videntes atque narrantes. Sed cum a corpore causa est ut talia visa cernantur, non ea corpus exhibet, neque n. habet eam vim ut formet aliquid spiritale: sed sifp[er]ito aut perturbato, aut et intercluso itinere intentionis a cerebro, qua dirigitur sentiendi motus, anima ipsa quae motu proprio cessare ab hoc opere non potest, quia per corpus non finitur, vel non plene finitur corporalia sentire, vel ad corporalia vim lux intentionis dirige re spiritu corporaliū similitudines agit, aut intuetur obiectas. Et siquid eas ipsa agit phantasie: tantum sunt, si aut obiectas intuetur, ostensiones sunt. Denique cum oculi dolent vel extinti sunt, quia non est causa in se de cerebri, vnde ipsa dirigitur intentio sentiendi, * tñ fiunt h[ab]mōi visiones, quamvis cernendis corporalib. obstatulum existat a corpore. Magis n. ceci aliquid dormientes quā vigilantes vident. Dormientibus quippe in cerebro consopitur via sentiendi que intentionem ad oculos dicit, ideoq[ue] ipsa intentio in aliud auersa cernit visa somniorū tanquam species corporales assint, ut sibi dormiens vigilare videatur, & non similia corporibus, sed ipsa corpora intueri se putet. Cum autem vigilant ceci, ducitur per illa itinera intentione cernendi, quae cum ad loca venerit oculorū, non exeritur foras, sed ibi remanet, ut vigilare sentiant, potiusq[ue] esse in tenebris vigilando, et per diem q[uod] dormiendo sive per diem, sive noctem. Nam & qui ceci non sunt, plerique patentib. oculis dormiunt, nihil per eos videntes, sed non ideo nihil videntes cum spiritu cernant visa somniorū. Si autem clausis oculis vigilant, neque dormientium praesto sunt visionibus neque vigilantium. Tantum tamen ualeat q[uod] usq[ue] ad oculos eorum, nec sifp[er]ito, nec

perturbata nec interclusa peruenit, cerebro via sentiendi & animæ intentionē vsq; ad ipsas quanuis clausas fores corporis ducit, vt cogitentur quidē imagines corporū, sed nullo modo pro eis habeātur corporibus quæ per oculos sentiuntur. Tātu interest vbi fiat impedimentū sentiendi corporalia cū sit in corpore. Si enim non sit nisi in ipsis aditibus & quasi ianuis sensuū, velut in oculis, in auribus, ceterisq; sensibus corporalibus, sola impedit perceptio corporaliū: nō autem animæ intentio in aliud sic auertitur, vt pro corporalibus habeat imagines corporū. Si autem causa est intus in cerebro vnde dirigitur via ad ea quæ foris sunt sentienda, ipsius intentionis via sopiūtur vel turbantur vel intercluduntur, quibus nititur aīa in ea quæ foris sunt in tuēda vel sentienda. Quē visum qm̄ nō amittit, tāta expressione format similia ut imagines corporaliū à corporalib⁹ discernere nō valens vtrū in illis an in istis sit nesciat: & cū scit, longe alio modo sciat q̄ dum in cogitando verlantur, dū occurrit similitudines corporū. Qui modus nisi ab expertis capi vtcūque nō potest. Hinc. n. erat q̄ me dormiens in somnis videre sciebam, nec tñ illas corporaliū rerū similitudines quas videbam, sic ab ipsis corporalibus discernebam, quemadmo ad eas cogitantes etiam clausis oculis vel in tenebris constituti discernere solemus. Tantū valet, ipsa animi intentio vtrū perducatur vsq; ad sensus licet clausos, an in ipso cerebro, vnde in hēc nititur aliqua causa existente in aliud auertatur: ut quāvis aliquādō se nouerit nō corpora, sed corporū similitudines cernere, uel minus eruditā ēt ipsa esse corpora existimans, sentiat se non ea corpore, sed spū videre, longe sit tñ ab affectione qua suo corpori præsentatur: unde sē norunt & ceci vigilare, cū similitudines corporū cogitatas a corporibus quæ uidere non possunt

*Cause vi
sionis di-
versæ.*
Cap. 21.

certa notione discernunt. Cū autē saeo corpore, nec somno sensibus consopitis, aliquo occulto opere spiritali in ea uisa quæ similia sunt corporalibus anima rapitur: nō quia modus diuersus est, ideo est etiā diuersa natura uisorum, cū & in illis causis q̄ de corpore existunt, sit utiq; differentia & aliquā à contrario. Nā phrenetici non dormiēdo potius perturbatas habent sentiendi uias in capite, ut talia uideant qualia somniantes ui-

dent, quorū dormiendo auertitur intentio à sensu uigilandi, & in ea uidenda cōvertitur. Cū ergo illud fiat nō dormiēdo, hoc autem dormiendo, nō tamē ea quæ uidetur ex alio genere sunt quā ex naturā spiritus, de quo uel in quo fiunt similitudines corporū. Ita quanuis diuersa sit causa intentionis alienata, qm̄ fano corpore uigilantis occulta quadā uiri spiritali anima rapitur, vt uice corporū expressas corporaliū rerū similitudines in spiritu uideat, eadē tñ est natura uisorū. Neq; n. dici potest, cū causa in corpore est, tunc animā fine ulla præsensione futurorū ex seipso uerfare imagines corporū, sicut ēt cogitando * *All. eas solet:* Cū uero in ea uidēda * spiritus assū solet, diuinitus hēc demonstrari, quandoquidē aperre scriptura dicit, Effundā de spiritu meo super oēm carnē, & iuuenes uila uidebūt, & senes somnia sōniabunt, diuinæ operationi utrūq; tribuēs. Et angelus domini apparuit Ioseph in somnis dicens, Noli time re accipere Mariā coniugē tuā. Et iterū, Tolle puerū & uade in Aegyptū. Itaq; bono quidē spū assūmi spiritū hominis ad has uidentas imagines, nisi aliquid significant nō putato. Cū uero in corpore causa est ut in eas ex facte & diuersius intuendas humanus intēdatur spūs, *uinatio-* non semper aliquid significare crēdēdo est: sed tunc significant cū inspirantur à demon strante spiritu, siue dormienti, siue aliquid aliud ex corpore, ut à carnis sensibus alienaretur patiēti. Vigilatibus ēt neq; ullo morbo afflīctis nec furore exagitatis occulto quadā instinctu ingestas esse cogitationes quas promendo diuinaten, non solū aliud agentes, sicut Caiphas pontifex prophetauit, cum *Ioan. 11.* eius intentio nō haberet uoluntatē prophētādi, uerumetiā id suscipientes ut diuinandi modo aliquid dicerent, nouimus. Nam quidam iuuenes iocando ut fallerent ubi peregrini iter agebant, matematicos se esse finixerunt ignorates omnino utrum duodecim signa dicerentur. Qui cū hospitē suū mirati cernerent quę dicebant, attestati esse uerissima, audacius in plura progresi sunt. At ille attestans ad omnia mirabā. Postremo ab eis de filij salute q̄siuit, quē diu absentē desiderabat, & quod inopinare tardaret, ne qd ei acci disset sollicitus erat. At illi nō curātes qd post eorū abscessum ueri cognosceretur, dū tamē in præsencia lētum hominem redderent, mox

*Matt. 1.
Cap. 2.*

Occulto

instinctu

& casu

facte

diuersius

intēdatur

nes. c. 22.

non

semper

aliquid

significare

crēdēdo

est:

sed

tunc

significant

cū

inspirantur

à

demon

strante

spiritu

, siue

dormienti

, siue

aliquid

aliud

ex

corpore

ut

à

carnis

sensibus

aliena-

retur

patiēti

Vigilatibus

ēt

neq;

ullo

morbo

afflīctis

nec

furore

exagitat

occulto

quo

dā

instinctu

ingesta

esse

cogitationes

quas

promendo

diuinaten

, non

solū

aliud

agen-

tes

, sicut

Caiphas

pontifex

prophetauit

, cum

ei

us

intē-

datur

spūs

, in

plura

progre-

sī

sunt

At ille

attestans

ad

omnia

miraba

. Postremo

ab

eis

de

filij

salute

q̄siuit

, quē

diu

absen-

tē

desidera-

bat

, & quod

inopinare

tardaret

, ne

qd

ei

accī

disset

sollicitus

erat

At illi

nō

curātes

qd

post

eorū

absc-

essum

ueri

cognosceretur

, dū

ta-

mē

in

præ-

sen-

tia

lētum

hominem

redderent

, mox

mox profecturi responderunt, saluum ac pro-
pinquante, & eoiplio dic quo haec loqueba-
tur, esse verum: neq; n. meuebat, ne cu dies
peractus esset, eos ille redarguendos postri-
die sequeretur. Quid multa? Dū iam abire di-

Csponerent, ecce subito adhuc eis illic positis
venit. Itē alius ante symphonia cum saltabat,
vbi erant multa idola per quadā Paganorū
solemnitatē, non aliquo spiritu arreptus, sed
imitatione ludicra arreptitos emulatus scie-
tibus circumstantibus & spectantibus. Moris
enim erat vt ante prandiu peractis sacrificijs
agitatisq; phanaticis, si qui adolescentes post
prandiu vellet eo more ludere, nullus pro-
hiberetur. Ille ergo inter saltandū factō fibi
silentio, & iocabundus, & ridente multitudi-
ne circunseptus, ea nocte quæ impendebat,
ea sylua, quæ iuxta erat, hominē à leone in-
teremptū iri, ad cuius cadaver spectandū, il-
luciente die confluxurā turbam, & illius
solemnitatē locū desertutā, p̄dixit. Et factū
est! Cum satis cunctis qui aderāt in omnibus
eius motibus clariisset, hoc eū ludendo &
iocando hisquā perturbata vel alienata mē-
te dixisse: iplo etiā tanto amplius mirante q
accidit, quanto magis nosset quo id animo
atq; ore protulerit. Quonā modo haec vi sa
in spiritū hominis veniant: vtrū ibi primitus
formetur, an formata ingerantur, & quadā
coniunctiōne cernantur: vt sic hominibus
angeli ostendant cogitationes suas, & corpo-
raliū rerū similitudines, quas in suo spiritū
futurorū cognitione p̄formant, quemad-
modū & ipsi nostras cogitationes non vtiq;
oculis, quia non corpore sed spiritu vident:
verū hoc intersit, quod illi nostras, etiā si no-
lumus, nouerunt: nos autem ipsorum, nisi
ottendantur, nos nō possumus: quia sic eas

Dvt opinor, habēt in potestate occultare spiri-
talibus modis, quemadmodū nos quibusdā
interiectis obstatulis, nostra corpora ne a-
liorū oculis videantur, abscondimus: & quid
si in spiritū nostro, vt aliquādo cernantur,
tantūmodo significantes imagines, & vnum
aliquid significent ignoretur: aliquando aut
aliquid significare sentiantur, sed quid signi-
ficent nesciat: aliquādo vero tanquā ple-
niore demonstratione anima humana & spi-
ritu ipsas & mente quid significant videat, &
scire difficillimū est, & si iā sciām̄, differe-
re atq; explicare operosissimū est. Quod au-

tē nunc insinuare satis arbitror, certū est esse

spiritale quandā in naturā in nobis, vbi corpo-

Formatio
nei simili-
tudinā in
animō.

CAP. 23.
E

raliū rerū formantur similitudines, siue cum

aliquod corpus sensu corporis tangimus, &

continuo formatur eius similitudo in spiri-
tu, memoriaq; reconditur: siue cu absentia

corpora iā nota cogitamus, vt ex eis forme-
tur quidā spiritualis aspectus, q̄ iā erant in spi-
ritu & ea antequā ea cogitaremus: siue cu eo

rū corporū, q̄ nō nouimus, sed tamen esse nō

dubitamus, similitudines, nō ita vt sunt illa,

sed vt occurrit, intuemur: siue cum alia, quæ

vel non sunt, vel esse nesciūtur, pro arbitrio

vel opinione cogitamus: siue vnde neque

id agentibus neq; volentibus nobis varię for-

mē corporaliū similitudinū versantur in ani-

mo: siue cu aliquid corporaliter acturi, eāp-
sa disponimus, q̄ in illa actione futura sunt,

& omnia cogitatione antecedimus: siue iam

in ipso actu vel cu loquimur, vel cu facim̄,

omnes corporales motus, vt exerci possint p̄-

ueniuntur similitudinibus suis intus in spiri-
tu: neq; enim vlla vel breuissima syllaba in

ordine suo nisi prospecta sonuisse: siue cum

à dormientibus somnia videntur, vel nihil

vel aliquid significātua: siue cum valetudine

corporali turbatis intrinsecus itineribus sen-

tiendi, imagines corporū spiritus veris cor-

poribus ita miscer, vt internosci vel vix pos-

sint, vel omnino non possint: & aut signifi-

cent aliqd, aut sine vlla significatione obo-

rianē: siue prolsus ingrāuētē aliquo mor-

bo vel dolore corporis, & intercludētē int̄

vias, quib. aīc, vt per carnē sentirer, exereba-

tur ac intelligebatur intētio, altius quā som-

no absentato spiritu, corporaliū rerū existit

aut monstrantur imagines, vel significantes

aliqd, vel sine vlla significatione apparen-

tes: siue nulla ex corpore cā existēt, sed assū-

mētē atq; rapiente aliquo spiritu tollitur aīa

in hīoī vidēdi similitudines corporū, mi-

scens eis visa corporalia, cū simil etiā cor-

poris sensib. vitur: siue ita spiritu assumētē a-

lienatur ab omni corporis sensu, & auertit,

vt solis similitudinibus corporū spiritali vi-

sione teneatur, vbi nescio vtrum possint ali-

qua nihil significantia videri. Hac igitur na-

ture spiritualis, in qua non corpora, sed cor-

porū similitudines exprimuntur, inferioris

generis visiones habet, q̄ illud mentis atque

intelligentiae lumen, quo & ista inferiora rati-

djudi-

Cap. 24.

Gal. 5.

Rom. 11.

G

1. Cor. 2.

1. Co. 14.

Ephes. 4.

H

*Formatio
nei formis
in similitudinibus
in animo.*

*Cap. 23.
E*

Gal. 5. diiudicantur & ea cernuntur, quae neq; sunt corpora, neque illas gerunt formas similes corporū, velut ipsa mens & omnis alia affectio bona, cui contraria sunt eius vitia, q; reate culpantur atq; dominantur in hominib.

Rom. 11. Quo. n. alio modo ipse intellectus nisi intellegendo cōspicitur: Ita & charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, cōtinentia, & cetera hmōi, q; propinquatur Deo: & ipse Deus, ex quo oīa per quē omnia, in quo omnia. Quāquā itaq; in eadem alia fiant visiones siue q; sentiuntur

G per corpus, sicut hoc corporeū cēlū, terra, & qcunq; in eis nota esse possunt, quēadmodū pñt: siue q; spiritu videntur similia corporū, de quib. multa iā diximus: siue cū mente intelliguntur, q; nec corpora sunt, nec similitudines corporū, habent vtiq; ordinē suū, & est aliud alio præcellentius. Præstātor est. n. visio spiritalis q; corporalis, & rursus pñstantior intellectuali q; spiritalis: Corporalis n. sine spiritali esse non potest, qnq; quidē momēto ecodē quō corpus sensu corporis tāgitur, finē in animo tale aliquid nō q; hoc sit, sed q; simile sit: q; si non fieret, nec sensus ille effet, quo ea ex qua extrinsecus adiacent, sentiuntur. Neq; n. corpus sentit, sed atima per corpus, quo velut nuncio vtitur ad formandum in seipso q; extrinsecus nunciatur. Non pñt itaq; fieri visio corporalis, nisi ēt spiritalis simul fiat: sed nō discernitur, nisi cū fuerit sensus ablatus à corpore: vt id q; per corpus videretur, inueniatur in spiritu. At vero spiritalis visio ēt sine corporali fieri potest, cum absentiū corporū similitudines in spiritu apparent: & finguntur multa pro arbitrio, vel pñr arbitrium demonstrantur. Itē spiritalis visio indige: intellectuali vt diiudicetur, intellectuali aut, ista spiritali inferiore nō indiget: ac per hoc spiritali corporalis, intellectuali aut vtraq; subiecta est. Cū ergo legimus, Spiritalis omnia iudicat, ipse aut a nemine diiudicatur: nō secundū spiritū, a quo mens discernitur, sicut illud q; dictum est, Orabo spiritū, orabo & mente: sed ex illa nō tione debemus accipere qua dictū est, Reno uamini aut spiritu mētis vestra. Iam. n. supra docuimus alio modo & ipsam mentē sp̄ni dici, secundū quā spiritalis omnia diiudicat: Qua pñ non absurde neq; incōuenienter arbitror spiritalē visionem inter intellectua-

*Sola vi-
sio intelle-
ctualis
certa.*

Cap. 25.

1. Cor. 2. lem & corporalē tanquā medietatē quandā obtinere. Puto. n. nō incongruerter medium dici, q; corpus quidem non est, sed simile est corpori, inter illud q; vere corpus est, & illud q; nec corpus est, nec simile corpori. Illuditur aut anima similitudinib. retū, nō ex rū vitio, sed opinionis suæ, cum approbat q; similia sunt pro ijs quib. similia sunt, ab intelligentia deficiēs. Fallitur ergo in visione corporali, cum in ipsis corporib. fieri putat, q; fit in corporis sensibus. Sicut nauigantibus videntur in terra moueri quae stant, & intue-
*I*tibus cēlū, stare sydera quae mouentur, & diuāricatis radijs oculorum, duas lucernas species apparere, & in aqua remus infraestus, & multa hmōi. Aut cū putat aliquid hoc esse, q; similiter coloratū est, vel similiter sonat, vel olet, vel sapit, vel tangitur. Hinc. n. & medicamentū aliquod ceratū coctum in cacabo putatur legumen, & sonitus transeuntis uehculi putatur ex tonitruo: & si nullis alijs sensibus exploretur, sed soli adiaceat olfactui, citrū putatur herba, q; uocatur aparia, & cibus aliquo dulciculo succo affectus putatur melle conditus: & ignotus annulus contractatus in tenebris, putatur aureus, cum sit æreus aut argenteus, aut cum repentinis inopinatis q; corporalib. uisis anima turbata uel in somnis uidere te putat, uel aliquo hmōi spiritali uiso affici: unde in omnibus corporalibus uisis, & aliorū sensuum cōtestatio, & maxime ipsius mentis atq; rationis adhibet, ut q; in hoc rerum genere uerū est, inueniat quātū inueniri pñt. In uisone aut spiritali, i. in corporū similitudinibus, q; spiritu uident, fallitur anima, cū ea q; sic uideret, ipsa corpora esse arbitratū, uel q; sibi suspitione fallāque cōiectura finixerit, hoc ēt in corporib. putat, q; non uisa coniectat. At uero in illis intellectuali, uisis non fallitur: aut. n. intelligit & uerū est, aut si uerū non est, non intelligit: unde aliud est in his errare q; uideret, aliud ideo errare quia non uideret. Quapropter cū rapiē anima in ea uisa q; spiritu cernuntur similia corporalib. ita ut omnino a sensib. corporis auertatur amplius q; in somno solet, sed minnas q; in morte: iam diuinæ admonitionis est & adiutorij, ut se nō corpora, sed uisa corporū similia spiritaliter nouerit cerneret, sicut q; in somnis uidere, ē: antequā euigilēt sciūt. Ibi si ēt uidentur futura, ita ut omnino futu-

*Anima
rapiē vi-
sione spi-
rituali
intel-
lectuali.*

Cap. 26.

ra noscantur, quorū imagines præsentēs videntur, siue ipsa hominis mente diuinitus adiuta, siue aliquo inter ipsa visa quid significet exponente, sicut in Apocalypsi Ioannis exponebatur, magna reuelatio est: etiā si forte ignoret ille cui hæc demonstrantur, vtrum ex corpore exierit, an adhuc sit in corpore, sed spiritu à sensibus corporis alienato ista videat: potest n. sic raptus id ignorare, si ei & hoc non ostendatur. Porro aut si quæadmodū raptus est à sensib. corporis, vt esset ī istis similitudinib. corporū, quæ spiritu videntur: ita & ab ipsis rapiatur, vt in illā quasi regionē intellectualiū vel intelligibiliū subuehat, ibi sine villa corporis similitudine perspicua veritas cernitur, nullis opinionū falsarū nebulis obfuscatur, Ibi virtutes animæ non sunt operosæ ac laboriosæ: neque n. opere téperatia libido frenatur, aut opere fortitudinis toleratur aduersa, aut opere iustitiae iniqua puniuntur, aut opere prudentiae mala deuitantur: Vna ibi & tota virtus est amare q̄ video s. & sum na felicitas habere q̄ amas. Ibi. n. beata vita in fonte suo bibitur, vnde aspergitur aliquid huic humanæ vitæ, vt in tentationibus huius seculi, cōperanter, fortiter, iuste, prudenterq; vivatur. Propter illud quippe adipiscendum, vbi secura quies erit, & ineffabilis visio veritatis, labor suscipitur, & continendi à voluptate, & sustinendi aduersitates, & subueniendi indigentibus, & resistendi decipientibus. Ibi v̄ claritas dñi, non per visionē significantem, siue corporalē, sicut visa est in monte Sina: siue spiritualē, sicut vidit Esaias vel Ioannes in Apocalypsi: sed per speciem non per ænigmata, quantum ea capere mens humana potest, secundum assumentis Dei gratiam, vt os ad os loquatur ei, quæ dignum tali Deus

Exo. 19. Quomo- colloquio fecerit: non os corporis, sed men-
Esa. 6. do Moy- tis. Sic intelligēdū arbitror q̄ de Moysē scri-
Apoc. 1. ptum est, Concupuerat. n. vt in Exodo legi-
1. Co. 13. rit Deū. mus, videre Deū, non vtiq; sicut viderat in
Exo. 33. Cap. 27. monte, nec sicut videbat in tabernaculo, sed
Exo. 19. in ea substantia qua Deus est, nulla assumpta
Q̄ 33. corporali creatura, q̄ mortalis carnis sensib.
H præsentet: neq; in spiritu figuratis similitudi-
Exo. 33. nib. corporū: sed per speciem suā quantū eam
capere creatura rōnalis & intellectualis pōt,
seuocata ab omni corporis sensu, & ab omni significatiuo ænigmate spiritus. Sic n. scri-

tu, ostende mihi temetipsum manifeste, vt videā te: cum paulo superius legatur locutus dñs ad Moysē facie ad faciē, sicut quis loquitur ad amicum suū. Sentiebat ergo quid videbat, & q̄ non videbat desiderabat. Nam & paulopolt cum dixisset ei Deus, Inuenisti gratiā in conspectu meo, & scio te præ omnibus: Respondit ei, Ostende mihi claritatē tuā. Et tunc quidē responsum accepit à dñō figuratum, de quo nunc longū est disputare, q̄n ei dixit, Non poteris videre faciem meā & viuere: Non n. videbi homo faciem meā & viuet. Deinde subiecit & ait illi, Ecce locus penes me est, & stabis super petram, statim vt transiet mea maiestas, & ponam te in spelunca petræ, & tegam manum meam super te donec transeat, & auferā manum *Al. l. Spe* meā, & tunc videbis posteriora mea: nā facies mea nō apparebit tibi. Nec tñ secuta scri*cula.* ptura hoc ē corporaliter factum esse narravit, satisq; per hoc demonstratum est figura*Al. l. ma* te dictum esse in Ecclesiæ significatione. Ipsa *nus mea.* est n. locus penes dñm, quia Ecclesia est templum eius, & ipsa ædificata est super petram, & cetera quæ ibi dicta sunt, eidem intelligentia congruunt. Nisi tñ concupitam & desideratam Dei claritatē Moyses videre meruit, non in libro Numerorū diceret Deus ad Aaron, & Mariam fratres eius, Audite verba *Num. 11.* mea. Si fuerit propheta inter vos dñs, in visione illi cognoscari, & in somnio loquar illi, non ita quomodo famulus meus Moyses in tota domo mea fidelis est, Os ad osloquar ad illum in specie, & non per ænigmata, & claritatem dñi vidit. Neque n. hoc secundum substantiā corporis, quæ carnis sensibus præsentatur, intelligendum est: nam vtiq; sic loquebatur ad Moysē facie ad faciem, contra in contra. Quando tñ dixit ei, Ostende mihi temetipsum: & nunc etiam ad ipsos quos obligabat, & quibus Moysi meritum ita præferebat, sic loquebatur per creaturam corporalem præsentatam sensibus carnis. Illo ergo modo, in illa specie qua Deus est, longe inefabiliter secretius & præsentius loquitur locutione ineffabili, vbi eū nemo videns viuet vita ista qua mortaliter viuitur in istis sensib. corporis. Sed nisi ab hac vita quisq; quodammodo moriat, siue oīno exiēs de corpore, siue ita auersus & alienatus à carnalib. sensibus, vt merito nesciat, sicut Apostolus ait, vtrum in

Tertii
cælum
quid
gnifice
Cap. 2
Mass.

I. Co 1
Exo. 3

Sapiē. 9

2. Co. 5

Carr. 4

Rom. 5

Rom. 8.

Galat. 4.

Coli
multi se-
cundum
quodam.

E

In corpore at extra corpus sit, cum in illam rapitur & subiectur visione. Quapropter Tertium si hoc tertium visionis genus, quod superius cælum est, non solum omni corporali, quo p cor quid si ris sensus corpora sentiuntur, veruetiam om gnificet. ni illo spirituali, quo similitudines corporū Cap. 28. spiritu & non mente cernuntur, tertium eç Matt. 5. lū appellauit Apostolus: in hoc videtur clari tate Dei, cui videnda corda mūdantur. unde dictum est, Beati mundo corde, quia ipsi Deum videbunt: & non p aliquā corporali I Co 13. ter figurata significacionem tanquā p spec culū in enigmate, sed facie ad faciem: quod de Moysi dictū est, os ad os, p specie. I. qua est Deus quicquid est: quantumcumq; eum mens, q; non est quod ipse est, etiā ab omni corpore, & ab oī terrena labe mūdata, ab oī corpore & similitudine corporis alienata & abrepta capere p: a quo peregrinamur mortali & corruptibili onere grauati, q; diu p fidē ambulamus, non per speciem, & cum hic iuste viuimus. Cur aut̄ non credamus, quod tā 2. Co. 5. to Apostolo doctori gentiū, raptō vñque ad istā excellentissimam visionē, voluerit Deus demonstrare vitam in qua post hanc vitā vi uendū est in æternū? Et cur non dicāt iste patr̄ radis, excepto illo in quo corporaliter vivit Adā inter ligna nemorosa atq; fructuosa, quandoquidē & Ecclesia, quæ nos cōgreditat̄ charitatis, sīnu paradisū dicta est cū fructu pomorū? Sed hoc figurare dictū est, tāq; illo paradiſo, ubi proprie fuit Adam, Ecclesia figurata sit per formam futuri. Quanquā diligentius considerantibus fortassis occurrat illo paradiſo corporali, in quo Adā corporaliter fuit, & ista vitā sacerdotū significatā, quæ nūc agitur in Ecclesia, & illā quæ post hanc erit in æternū: sicut Hierusalē quæ interpretatur visio pacis, & tñ quedam terrena ciuitas demonstratur, quæ significat Hierusalem matrem nostram æternā in cēlis: sive in ijs qui spe saluti facti sunt, & q; nō vident, sperātes p patientiā expectat̄, scđm quos mul ti filii derelicti magis q; eius, q; habet virū, sive in iphis angelis sanctis per Ecclesiā multiforis sapientiā Dei, cū quibus post hanc pere grinationē sine labore & sine fine viuendū est. Si aut̄ sic accipiamus tertiu cēlum, quo cūdum Apostolus raptus est, vt quartum ēt, & aliquosdam. quot ultra superiorius cēlos esse credamus, in E fra quos est hoc tertiu cēlum, sicut eos alij septem, alij octo, alij nouē vel etiā decē p̄ habent: & in ipso uno, quod dicitur firmamentū, multos gradatim esse confirmat̄: ac p̄ hoc corporeos esse vel ratiocinantur vel opinantur, de quorum ratione siue opinione nunc differere lögum est. Pōt aut̄ fieri vt ēt in spiritualibus, vel intellectualiib; multos quosdā grādus quisquā esse contendat, aut si possit ostendat, eosq; distinctos iuxta aliquē proiectū magis vel minus illustriū reuelationū. Sed vtcunq; se ista habeant, & accipiuntur vt liber ab alio aut̄ sic, ego uisorū uel uisionū p̄t̄ ista tria genera, aut corpore, aut spiritu, aut mente, usq; adhuc vel nosſe veldocere nō possum. Sed quot & quā tā singulorū generū sint differentiæ, ut in unnoquoq; aliud alio gradatim superferatur, ignorare meſateor. Sicut aut̄ in ista luce corporea est cēlū, quod super terras suspicimus unde luminaria clarent & sydera, quæ corpora lōge sunt meliora terrestribus: sic in illo genere spirituali, in quo uidentur corporū similitudines luce quadā in corporali ac sua, sunt quadā excellētia & merito diuina quæ demonstrant̄ angeli miris modis, vtrū uisa sua facili quadā & præpotenti cōfūctio ne uel cōmixtione ēt nostra esse faciētes, ahaſcietes necio quo nostrā in spiritu nostro informare uisionē, difficilis perceptu, & difficilior dictu res est. Sunt aut̄ alia uisa uisitata humana, quæ siue ex ipso spiritu nostro multipliciter existunt, siue ex corpore spiritui quodāmodo suggestū, sicut fuerimus affiēti uel carne uel animo. Non solū n. uigilantes homines curas suas cogitādo uerant in similitudinib; corporū, ueruetiā dormientes hoc sepe somniant quo indigent: nam & negotia sua gerunt ex animi cupiditate, & epulis poculisq; inhiātes insitūt, si forte sitiētes esurientesq; dormierunt. Quæ oīa puto comparata illis angelicis demonstrationib; sic habenda, ac si in ista natura corporum terrena cēlestibus cōparentur. Sic ēt in illo genere intellectuali uisorū alia sunt quæ in ipsa anima uidentur, uelut uirtutes quibus uitia sunt cōtraria: siue permanurē ut pietas: siue utiles huic uitę & postea nō future, sicut fides qua credimus ea quæ nondū uideamus: & spes qua futura cū patientia expēctamus, & ipsa patientia qua oīa toleramus aduersa, donec quo uolumus ueniamus.

Cap. 29
Eph. 3

Al. 1. acci piantur.

Spiritua lis uisio quo acci pienda.

Cap. 30.

Virtutes in anima Cap. 31.

DE GENESIO AD LITERAM

Iste quippe & huiusmodi virtutes, q[uod] nunc p[ro]pter trahendam istam peregrinationem valde necessaria sunt, no[n] erunt in illa vita, propter q[uod] ad ipsam sunt necessarie, & tamen etiam ipsa intellectualiter videntur, neque enim aut corpora sunt, aut species habent similes corporum. Aliud autem est ipsum lumen, quo illustratur anima, ut omnia vel in se vel in illo vera cetera intellecta conspiciantur: nam illud ipse Deus est, hoc autem creatura: quāuis rationalis & intellectualis ad eius imaginē facta, que, cum conatur lumen illud inquieti, palpitat infirmitate, & minus ualeat. Inde est tamen quicquid intelligit sicut valet. Cum ergo illuc rapitur & à carnalibus subracta sensibus, illi visioni expressius presentatur non spatios localibus, sed modo quodam suo etiam supra se videt illum, quo adiuta videt quicquid est se intelligendo videt. Si autem queritur cum anima de corpore exierit, utrum ad aliqua loca corporalia feratur, an ad incorporalia corporalibus similia: an vero nec ad ipsa, sed ad illum quod & corporib[us] & similitudinib[us] corporum est excellentius. Cito quidem respondet, ad corporalia loca ea vel non ferri, nisi cum aliquo corpore, vel non localiter ferri. Nam utrum habeat aliquid corpus, cum de hoc corpore exierit, ostendat qui potest, ego autem non puto: spiritualē, non arbitror eē, non corporalē.

Ad spiritalia vero pro meritis fertur, aut ad loca penalia similia corporibus. Qualia saepe demonstrata sunt ijs q[uod] rapti sunt à corporis sensibus, & mortuis similes iacuerunt, & infernales penas viderunt, cum & ipsi in seipsis gererent quodam similitudinem corporis sui, per quam possent ad illa ferri, & talia similitudinibus sensuum experiri. Neque n[on] video cur habeat anima similitudinem corporis sui, cum iacente sine sensu ipso corpore, non dum tamen penitus mortuo, videt talia qualia multi ex illa subductione viuis redditu narrauerunt, & non habeat cum perfecta morte penitus de corpore exierit. Aut ergo ad illa fertur penalia, aut ad alia itidem similia corporalibus, nec tamen penitus, sed quietis atque gaudiorum. Neque n[on] recte dici potest, vel illas falsas esse penas, vel iam falsam requiem atque letitiam: tunc n[on] haec falsa sunt, q[uod] per opinionis errorem alia pro alijs putantur. Nam Petrus non solum cum discum illum videbat, & in eo non similitudines corporum, sed corpora putabat, in hoc utique

fallebatur: verum etiam cum alio tempore ab angelo solutus, è vinculis ibat in corpore ambulans, & presentatus corporalibus formis, Atq[ue] 17. & putabat se visum videre, ni hilominus fallebatur: nam & illae in disco erant spiritales formae corporalibus similes: & ista corporalis expressio soluta de vinculis, propter miraculum spirituali similis erat. Fallebatur autem anima in utrisque: non nisi cum alia pro alijs approbareret. Quanvis ergo non sint corporalia, sed similia corporalibus, quibus animae corporibus exutae afficiuntur, seu bene seu male, cum ipse corporibus suis similes, libimet apparent: sunt tamen & vera letitia & vera molestia facta de substantia spirituali: nam & in somnis magni interest utrum in letis an in tristibus sumus. Unde quidam in rebus quas concipiuerant constituti, se euangelasse doluerunt, & rursus grauibus terroribus atque cruciatibus exagitati atque vexati, cum expergefacti essent, dormire timuerunt, ne in eadem mala renouarentur. Et utique dubitandum non est quod expressiora sint illa quae in inferno dicuntur, atque ob hoc vehementius sentiantur. Nam & qui subtracti sunt sensibus corporis, minus quidem quod si omnimodo moreretur, sed tamen amplius quod si dormiret, expressiora se vidisse narrauerunt, quod si somniū narrauissent. Est ergo prorsus inferorum substantia, sed eā spiritualē arbitror esse non corporalē. Nec audiendi sunt qui affirmant inferos in hac via explicari, nec esse post mortem. Viderint enim quod ad modum poetica figura interprætentur, nos ab autoritate diuinarū scripturarū, quibus solis de hac re fides habenda est, recedere non debemus. Quanquam possimus ostendere illorum quoque sapientes de inferorum substantia minime dubitasse, quod post hanc vitā excipit animas mortuorum. Unde autem sub terris esse dicuntur inferi, si corporalia loca non sunt. Aut unde inferi appellantur, si sub terris non sunt, merito queritur. Animā vero non esse corporā non me putare, sed planè scire audeo profiteri: tamen habere posse similitudinem corporis, & corporalium omnino membrorum quisquis negat, potest negare animā quā in somnis videt, vel se ambulare, vel sedere, vel hanc utique illacē egredi aut ē volat, ferri atque referri, quod sine quadam similitudine corporis non fit. Proinde si hanc similitudinem ē apud inferos gerit, non corporalē sed corpori similem: ita ē in locis videtur esse non

Lumen
animae.

Anima
corpore
exuta,
quo fer-
tur.

Cap. 32.

De infe-
ris. qd.

Cap. 33.

2. Co. 2.

Gen. 4.

2. Co. 2.

Paradi-
vocabu-
lum.

Cap. 33.

2. Co. 12.

All. gref-
fa.

4. sen. di-
44. c. cib.
autem.

non corporalibus, sed corporalium similibus, siue in requie, siue in dolorib. Quanquam & illud me nondum inuenisse confiteor, inferos appellatos, vbi iustorum ait requiescant. Et Christi qdem aiam venisse usq; ad ea loca, in qb. peccatores crucian, vt eos solueret a tormentis, quos esse soluendos occulta nobis sua iustitia iudicabat, non immerito credit. Quo. n. aliter accipi edū sit qd dictū est, Quē Deus suscitauit ex mortuis, solutis doloribus inferorum, qd non poterat teneri ab eis, non video, nisi vt quorundam dolores apud inse-

*M*ros eu soluisse accipiamus ea p̄tate quā dñs est, cui oē genu flectit, coelestium, terrestriū, & infernorū, per quā p̄tatem etiā illis do-

Phili. 2. Sinus Abraham, vel ille pauper in sinu eius, hoc est in secreto quietis eius, in dolorib. erat, inter quorū requiem & alia inferni tormenta legimus magnum chaos firmatū: sed nec apud inferos esse dicti sunt. Cōtigit. n. inquit, mori in opem illum, & asseri ab angelis in sinum Abrahæ mortuus est aut & diues, & sepultus est. Et cum apud inferos in tormentis esset, & cetera. Videmus itaq; inferorum mentionē non esse factā in requie pauperis, sed in supplicio diuitis. Illud etiā quod Iacob dicit ad

Gen. 4. filios suos, Deducetis senectutem meam cū tristitia ad inferos, v̄r hoc magis timuisse, ne nimia tristitia sic perturbaret, vt non ad requiem beatorum iret, sed ad inferos peccatum. Neque. n. patrum aīe malum est tristitia, cum etiam Apostolus cuidam tam solici te timuerit, ne maiore tristitia absorberetur. Proinde, vt dixi non nondum inueni, & adhuc quārō, nec mihi occurrit inferos alicubi in bono posuisse scripturam duntaxat canonīcam. Non aut in bono accipendum sinum Abrahæ, & illā requiem, quo ab angelis pius pauper ablatus est, nescio vtrum quisquam posuit audire, & iō quomodo eum apud inferos credamus esse, non video. Verum hoc dum quārimus, & aut inuenimus, aut nō inuenimus, vrget nos longitudo libri huius eū aliquando concludere. Quapropter quoniā

Paradisi vocabulū Cap. 3. A de paradiſo sermonem instituimus, propter illud quod Apostolus ait, scire se raptum hominem usque in tertium coelum, ne scire autem siue in corpore siue extra corpus, & qd raptus est in paradisum, & audiuit ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui, nō te-

mere affirmamus, vtrum in tertio celo sit pā radis, an ēt in tertium coelum, & inde ratus in paradisum raptus sit. Si. n. proprie qui dem est nemorosus locus, translatu aut verbo, oīs etiā spiritualis quasi regio, vbi anima bene est, merito paradisus dici potest, non solum tertium coelum, quicquid illud est, qd profecto magnum sublimiterq; preclarum est, verum etiam in ipso homine iustitia quādam bona conscientia paradisus est. Vnde & Ecclesia in sanctis temperanter & iuste & pie viuentib. paradisus recte df, pollens affluentia gratiarum castisq; deliciis, quandoquidem & in tribulationib. gloriatur de ipsa patientia plurimum gaudens, quia secundum multitudinem dolorum in corde consolatiōnes Dei iocundam animam eius. Quanto magis ergo post hanc vitam ēt sinus ille Abrahæ paradisus dici potest, vbi iam nulla tentatio, vbi tanta requies post omnes dolores vite huius? Neque. n. & lux ibi non est propria quādam & sui generis, & profecto magna, quam diues ille de tormentis & tenebris inferorum, tam utique de longinquō cum magnum chaos esset in medio, sic tñ vidit vt ibi illum quondam contemptū pauperē agnosceret. Quā si ita sunt, ideo sub terris dicuntur inferi vel creduntur, qd congruenter in spū per illas corporalium rerum similitudines sic demonstrantur, vt qm defunctorum aīe inferis digna, carnis amore peccauerūt, hoc eis per illas corporalium rerū similitudines exhibeatur, quod ipsi carni mortuae solet, vt sub terram recondatur. Denique inferi eo qd infra sint, Latine appellantur, sicut autem secundum corpus si ponderis sui ordinem teneant inferiora sunt omnia grauiora, ita secundum spiritū inferiora sunt omnia tristiora: Vñ & in Græca lingua origo nomini quo appellantur inferi, ex eo quod nihil suave habeant, resonare prohibetur. Nec ipsam tamē rerum partem nō ster saluator mortuus pro nobis visitare contempst, vt inde solueret quos esse soluendos secundum diuinam secretamq; iustitiam ignorare non potuit. Quapropter anima illius latronis cui dixit,

C Hodie mecum eris in paradiſo, nō usq; inferos prestitū vbi pena sūt peccatorū, sed aut illam requiem sinus Abrahæ, non enim alicubi nō est Christus, cū ipse sit sapientia Dei attingens vbique propter suam munditiam,

Psal. 93.

ad 8 ns.

C

Luc. 23.

Sapien. 9

Aug. Tomus tertius G g aut

DE GENESI AD LITERAM. I

C. 12. aut illum paradisum, siue in tertio celo, siue in ybicunque alibi, quod post tertium celum est raptus Apostolus, si tamen non aliquid unum est diversis nominibus appellatum sicut a beatorum. Si ergo celum primum recte accipimus, hoc oportet corporeum generali nomine quodcumque est super aquas & terram. Secundum autem in similitudine corporali, quod spiritum cernit, sicut illud

A. 10. unde animalibus plenus in ecclasi Petro dicitur. Iesus ille submissus est. Tertium vero quod mente conspicit ita secreta & remota & omnino abrepta a sensib. carnis atque mundata, ut ea quae in illo celo sunt, & ipsa Dei substantia verbumque; Deum per quod facta sunt omnia in charitate spissitudini ineffabiliter valeat videre, & audiire, non incongruerenter arbitramur, & illuc esse Apostolum raptum, & ibi fortassis esse paradiisum omnibus meliorem, & si dici oportet paradiisum paradosorum. Si namque bona letitia in rebus bonis est in omni creatura, quid ea letitia praestantius, quae in verbo Dei est

Resurrec. - per quod facta sunt omnia? Sed si quidem mouet, quod **filio corpo** opus sit spiritibus defunctorum corpora sua **vnum. c. 35** in resurrectione recipere, si potest eis etiam sine corporibus summa illa beatitudo preberi, difficultior quidem quod est, quam ut perfecte possit hoc sermonem finiri. Sed tamen minime dubitandum est, & raptam hominem a carnis sensibus, mente, & post mortem ipsa carne deposita, & transiens etiam similitudinibus corporalium, non sic videre posse incommutabilem substantiam ut sancti angelii vident, siue alia latenter eam, siue ideo, quia inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi, quo appetitus retardatur quodammodo ne tota intentione perget in illud summum celum, quandiu non subest corpus cuius administratione appetitus ille conquiescat. Porro autem si tale sit corpus cuius sit difficulter & grauius administratio, sicut hanc caro, que corrumperetur & aggriauat animam, de propagatione trahitionis existens, multo magis auertitur mens ab illa visione summi celo, unde necessario abripienda erat ab eiusdem carnis sensibus, ut ei quod capere posset illud ostenderetur. Proinde cum hoc corpus iam non animale, sed per futuram commutationem spirituale receperit angelis coequata, perfectum habebit naturam suam modum, obediens & imperans, vivificata & vivificans, tam ineffabili facilitate, ut sit ei gloriosus quod sarcina fuit. Nimirum

a. l. ipsa. tem, & post mortem ipsa carne deposita, & transiens etiam similitudinibus corporalium, non sic videre posse incommutabilem substantiam ut sancti angelii vident, siue alia latenter eam, siue ideo, quia inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi, quo appetitus retardatur quodammodo ne tota intentione perget in illud summum celum, quandiu non subest corpus cuius administratione appetitus ille conquiescat. Porro autem si tale sit corpus cuius sit difficulter & grauius administratio, sicut hanc caro, que corrumperetur & aggriauat animam, de propagatione trahitionis existens, multo magis auertitur mens ab illa visione summi celo, unde necessario abripienda erat ab eiusdem carnis sensibus, ut ei quod capere posset illud ostenderetur. Proinde cum hoc corpus iam non animale, sed per futuram commutationem spirituale receperit angelis coequata, perfectum habebit naturam suam modum, obediens & imperans, vivificata & vivificans, tam ineffabili facilitate, ut sit ei gloriosus quod sarcina fuit. Nimirum

S. p. 9. **E.** Beatorum visus post mortem. ut sit ei gloriosus quod sarcina fuit. Nimirum

enim erunt & tunc ista tria genera visionum, sed nulla falsitate aliud pro alio approbabitur, nec in corporalibus nec in spiritualibus, multo minus intellectualibus. quod ita presentatis & perspicuis perfuerit ut longe minore evidencia nunc nobis adiacet ista species corporales quas sensu carnis attingimus, & eis multi ita sunt dediti, ut solas esse arbitren, & quicquid tale non est putant omnino non esse. Sapientes autem ita sunt in his corporalibus, visibus, ut quamvis eis presentiora videantur, certiores sint tamen in illis quae prater corporis speciem praterque corporis similitudinem intelligendo utique perspicient, quis ea non valeant ita mente conspicere, ut haec sensu corporis intuentur. Sancti vero angeli & his corporalibus, indicandis atque administrando preuent, nec eis tanquam presentioribus, familiariter inclinatur, & eorum significativas similitudines in spiritu ita discernunt, & tanta potentia quodammodo tractant, ut eas possint etiam hoium spiritibus, revelando miscere, & illa incommunicabilem substancialiam creatoris ita conspicunt, ut visione atque amore & eam preponant omnibus, & secundum eam iudicent de omnibus, * & in eam dirigantur ut agantur, & ex ea dirigant quicquid agunt. Denique quantus abrepto Apostolo a carnis sensibus, in tertium celum & paradiisum, hoc ipsum certe desuit ad plenam perfectamque cognitionem rerum, quae angelis inest, & siue in corpore siue extra corpus esset, ne sciebat. Hoc utique non deerit, cum receptis corporibus in resurrectione mortuorum corruptibile hoc in duebus corruptione, & mortale hoc induetur immortalitate. Omnia enim evidencia erunt sine via falsitate, sine via ignorantia suis ordinibus distributa, & corporalia & spiritualia & intellectualia in natura integra & beatitudine perfecta. Scio quidem nonnullos eorum, qui scripturas sanctas ante nos in fide catholicam tractasse laudantur, etiam sic expoussisse quod ait Apostolus, tertium celum, ut corporalis, & animalis, & spiritualis hominis hic differentias accipi vellent, atque ad illud incorporarum rerum genus excellenti evidencia contemplandum esse. Apostolum raptum, quod genus etiam in hac vita spirituales homines praeceteris rebus diligunt, eoque perfueri concupiscunt. Ego autem cur maluerim spirituale, & intellectuale dicere,

Creacio
m. b. c. 1.
a. l. csp-
mus tra-
flare fer-
monem.

Iob. 9.

Gene. 22.

K ab

in c

mo

que

rat

dicere, quod illi fortasse animale, & spirituale dixerunt, ut earum rerum alia tantummodo nomina ponerent, iam in primis huius libri partibus me differuisse suffecerit. Quæ si rite pro modulo nostro disputauimus: aut spiritualis lector haec approbat, aut et non sic spiritualis, adiuuante spiritu sancto aliquid ex ista lectione proficiet. Sed iam vniuersum hoc opus, quod duodecim voluminibus continetur, isto tandem fine concludimus.

DE MIRABILIBVS Sacrae Scripturæ,

L I B E R P R I M V S .

*Creatio
mū. l.c. 1.
a. l. capi-
mus tra-
flare ser-
monem.
Iob. 9.*



Vñ omnipotentis Dei auxilio de mirabilib. rerū i primis tractate sermo est, * vnde repetē dum aptius, & sumendum vñ exordiū, q̄ ab ipso rerum omnium creatore, de quo sape scriptura attestatur dicens, Qui facit magna & inscrutabilia & mirabilia, quorū nō est numerus? Quorū oīum mirabilium velut principale quoddā fundāmentum instituit, qn̄ omnia condidit ex creatura ex qua fecit. Aeternus ergo & omnipotens creator rerū, trinus & indiuiduus sp̄ manens, sine vlo potentiae sua detimento, solus sine tpe cunctas præcellit creature. Ac deinde vt immensam bonitatem ac potentiam & benevolētiā, quas in se solo prius habuit, et p̄ creature ostēderet, ex informi materia, q̄ ipse prius ex nihilo cōdidit, oēs creature habent materiam cūctarū visibilium rerū, hoc est sensibilium & insensibilium, intellectuum & intellectu carentiū, species multiformes diuisi. Quod, vt libri Geneteos authoritas confirmat, per septē dierū alternationē, effectū fuisse monstratur, ita vt in die septima cuncta cōsummasse, q̄ ad institutionē & instructionē pertinent creature, summisime declaretur. Sic n.scribitur. Et consummavit Deus omnia opera sua in die septimo, & benedixit diem septimum, q̄ in ipso requieuit K ab omnib. operib. suis. Ex quo intelligit, Deus in die sexto omnia perfecisse, vt in die septimo, non a labore, sed ab opere videat cessasse. Sed q̄ dñs Iesu Iudeis de sabbati requiequerentib. r̄ndit, Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor, illum quidem die septi-

mo requieuisse credimus, & vsq; modo operari non dubitamus. Sed quēadmodum tūc cōsummasse & nunc operari idem Deus intelligit, subtilius inuestigat. In die. n septimo creature naturas perficit quas gubernare ēr nunc nō definit. Et in die septimo requieuit ab opere creationis, qui nunquam cessat à gubernationis regime. Tunc ergo creator, nunc gubernator Deus intelligentius est. Ac per hoc etiā si noui aliquid in creaturis exoriri videamus, nō creare ibi nouam naturā, sed gubernare oīum crētam Deus putandus est. Sed ita potens est in gubernatione creaturæ qui condidit, vt veluti naturam nouā crea re videatur, cum abditis naturæ finib. quod in illa latebat, depromit. Illa igitur inusitata gubernatione, cum res per voluntatem potētiam gubernatoris ostendunt, quod per efficaciam quotidianę administrationis non faciunt, in scripturis mirabilia memorant. Sed de his mirabilib. latius postmodum, qn̄ ad eorum loca venerimus, differemus. Hoc fixum interim permaneat, q̄ assimilatis naturarum creationib. in die septimo Deo ab opere suo requieuit, & nunc postmodum per omne tēpus à creature totius gubernationē non cessat. Sed quamvis per septem dierum alternationem, omnis instituta fuisse creatura prohibetur, non tñ hāc dierum alternatio p̄ spatium t̄pis intelligitur, sed in his operum vicissitudo declarat. Pius nanḡ historię narrat diuisi in sermone, quod Deus nō diuisi operis pfectio. Simul. n. cuncta quæ condidit Deus creavit, dum vna voluntate multiplicem omnium specierum varietatem fieri disposuit, in qua volente vna omnia simul sine tempore esse fecit, quæ ab ipso ortu suo per tempus dispensare non definit. In hac ergo rerum omnium diuisione, primo spiritalis creatura & inuisibilis originaliter, & deinde ne quod interius erat, hoc exterius nō esset, ideo in corporibus etiam corporalis & visibilis creatura fieri coepit, in qua vti que principalis rerum vniuersarum generali que diuisione, duas rationales, vnam in sp̄ rituali alteram in corporali instituit creator M naturas, angelorum videlicet & hominum, quibus prout naturarum differentia expectat, etiam habitationum loca distinxit. Cœlum, nanque angelis, terram hominibus p̄ficit. Quibus institutis, vtriusque na-

DE MIRABILIBVS SACRAE SCRIPTVRAE

turæ peccatum, angelorum scilicet & hominum consequit. Sed mandati transgressionē quæ in hominib. facta erat, libri Geneseos hi-

*Casus an
gelorum &
hois. c. 2.*

Exa. 14.

Gene. 3.

Luc. 10.

Mat. 25.

Iohn. 3.

istoria narrat. Qōnem vero non minimā intentiib. præstat, qua cā angelorum delictum scriptura testimoniis qualiter factum est reticeſ. Quamuis nang; sub persona Babylonici regis illius angelicæ ruinæ verba per Prophetam declarerē dicentē, Sedebo in monte testamenti in laterib. Aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, & ædificabo thronum

meum ad Aquilonem, & ero similis altissimo. Hæc de rege Babylonis historica expositionis facillime pñt intelligi, nisi forte figurali expositione de corpore ad caput verba

A per allegoriam transferant. Vñ assumpto qō in hoc non dissoluit, dum historialiter in ipso Euangeliō cā ruinæ & sñia & vindicta nō manifestat. Nisi forte vt cæteri existimat, originale illius peccati in seductione hois per serpentē esse aliq; dicat, per quem & sñiam animaduersonis acceperat dicente dño, Maledictus tu inter oia animantia & bestias terræ, super peccatum tuum gradieris, & terram comedes oib; dieb. vita tua. Sed absit hoc, vt sentiamus angelum posse suadere homini peccati in terra, nisi prius ipse peccaret in

cœlo, dicente dño, Vidi satanam sicut fulgur, de cœlo cadente. Vnde n. potuisset & ipse inuidere fœlicitati humana, nisi prius amississet beatitudinem primam? Non solū ergo peccatum hominis præcessisse diabolica rui na credenda est, sed et perfectionem creaturarum illarum quæ in die septima facta est. Daninandis in nouissimo die dño pronunciaria

B re dñ, Discedite à me maledicti in igne eternum, quem præparauit pater meus diabolus & angelis eius. Qñ ergo præparatus est ille ignis nisi perfectione creaturarum omniū? nisi forte dicamus post sexti diei perfectionē Deum aliqd. creasse, quod absit, ne mendacē scripturam, immo nosmetipſos faciamus.

Cui ergo career in illa creaturarum conditiōne præparatus est, illius peccatum originaliter, illas creaturas præcessit. Quoniā vt scriptura inquit, Ipse ab initio mendax est, & in veritate non stetit. Restat ergo vt ruina angelica qua cā à dño tacita est, exponam, dum illum creaturarum Dei primum angelum cecidisse non ambigamus. Angelicum vero vnlus verus medicus qualiter factum

sit, indicare noluit, dum illud postea curare nō destinavit. Et qualiter sit electus pñ sñiam vindictæ, reticuit, quem per penitentiā nullo modo reuocauit. Peccatum vero hominis

quō factum fuerit, proferit: Ipsum nang; quōque pr̄ omereri veniam non desperat. Et qualiter electus sit homo, indicare Deus maluit, quem ad statum pristinum in nouissimo iterū reuocauit. Et quō animaduersonis sñiam accepit, non occultauit, à quo aliquā per clementiæ siq; veniam satisfactionem accipere non recusauit. Hanc ergo differentiam in ho

Heb. 1.

minib. & Angelis Apostolus considerans, ait, Non n. angelos, sed Abrahæ semen apprehendit Deus. Cū n. creator clemēs & misericors in summa illa & incōmutabili Dei patris manens substatiā, in serui formam semetipsum exinanire voluit, non angelicā naturā, sed humanam apprehendit. Sed in hoc qō nascitur,

C *Philii. 2.*
*Qō de ir-
remeda-
bili casu
Angelo-
rum.*

Cū Deus angelis peccatiū nō pepercit, & nō peccati homini per assumptionem humanae carnis venia relaxauit, quare ergo irremediable vindicta summus angelus est percussus, cū peccans, & mandatum sui conditoris hō transgrediens, venialiter postmodum ad poenitentiā reuocatus sit, Ioanne, dño, & Petro clamantib. Poenitentiā agite, appropinquabit.

Luce. 3.
Mat. 4.
Acta 2.
Solunio.

n. regnum celorum? Angelus ergo in summo honoris sui ordine constitutus, immutationē ad excellentiorem statū non habuit, nisi per contemplationē sui creatoris confirmatus, in eo statu permaneret ubi cōditus fuit, & id circa prolapsus, iterū reuocari minime potuit, q; sublimissimo sui ordinis statu prius.

Hō vero adhuc in terra positus, generādi officio destinatus, ciborumq; alimonie depositus, immutationē in sublimiorem & meliorē, spiritalemq; vitam sine morte recipet, si quādiu in hac conuersatione positus esset, in mādati custodia permaneret. Huic anteq; ad statū veniret sublimiore, delictū subruit, & ideo de inferiori illo, id est, immortalitate sui corporis cōfessim ruit, dicente dño, Terra es, & in terram ibis. Clementia ergo conditoris homo ad illam beatitudinem, ad quā peccans adhuc non pervenit, per passionem dñi reuocatur, qui si inde cecidisset sicut angelus nunquam iterum reuocaretur, qm ad illum ordinem, id est, immortalitatem sui corporis nunquam pervenit iterum, nisi perfecta omnium morte, illa beatitudo ad quā

Gen. 3.
Mat. 23.
Mat. 1.

reuoca-

*Mat. 22.
2. Ratio*

3. Ratio

*Abel, &
Enoch.*

Cap. 3.

Gen. 4.

F

Gen. 5.

-

Gen. 5.

-

Mat. 23.

-

Mat. 1.

reuocamur per resurrectionem restauretur.
Non ad illum tñ ordinem , aut ad statum vñ
primus hō ceciderat, sed ad aliū sublimio-

Mat. 22. Erūt sicut angeli Dei in cœlo Præterea quo-

2. Ratio. que cumulū diabolici peccati illud accedit,
quod statim postq̄ peccauit, foueam despera-

tionis incurrit. Si n. de suo delicto h̄re veniā

non desperasset, nunq̄ cōsentienti sibi homi-

ni dānum salutis suæ procuraret. Qui. n. de

priori peccato h̄re veniam desiderat , nullo

modo augmentare aliud præparat. Per hanc

ergo nō solum fibimetipsi foueam perditio-

nis inuenit, sed et per se peccanti homini cā

perditionis extitit. Hoc aut̄ ad leuigandum

3. Ratio. E hoīs delictum occurrit, quod non solū p se-

+ metipsum mandati transgressionem non re-

perit, sed serpentinæ suasioni consensit, verū

etiam aliam creaturā rōnabilē in Dei offen-

sam non induxit, ac per hoc facilius pœnitē-

tiaz ianuam adiuuenit apertam , q̄ qui nō in-

gressus fuerit, damno perpetuæ vīte subiace-

bit. Qui vero per pœnitentiam peccata dilue-

rit , angelicæ felicitatis consors in æternum

erit. Vt aut̄ ab ipso humani generis post pec-

catum originale primordio hoīes qñq; pro

mereri veniā Deus ostenderet, paucos hoīes

Cap. 3. elegit qb. notitiam suæ amicitiae demonstra-

ret, quos processu t̄pis paulatim plures vñq;

ad suæ presentiæ visitaret aduentum, quo usq;

que in adueutu suo oē genus humanum per

totam orbem illuminaret. Ex qb. paucis pri-

mus Abel totius humanae iustitiae princeps,

& post hunc Enoch insignissimus ante dilu-

uium eligitur, qb. summa iustitiae in initio ip-

so mundi, & fine committit. Vnus. n. statim

Gene. 4. in iustitiae sua initio, in ipso et̄ mundi princi-

pio, sanguinis sui tripudio coronatus marty-

rio arripit. Alter adhuc sine morte, in testi-

Gene. 5. monium nouissimi t̄pis reseruaf. Sed huic

F Abel dñs Iesu Christus primatum iustitiae

: hoīum commisit, ita inquiens , A sanguine

Abel iusti, vñque ad sanguinem Zachariax, &

Mat. 23. non addidit, iusti, h̄reditario iustitiae Abel te-

nere Zachariam ostendit. Sicut et̄ in genealo-

gia saluatoris scribi, Iesse aut̄ genuit Dauid

regē, Dauid aut̄ rex genuit Salomonem, cui

non additur regem, cum Salomon patris re-

gno teneret maius imperium. Sed ex hoc in-

telligitur patris sui Dauid regnum Salomon

h̄reditario iure possidere, & ad Dauid ho-

norē regni plus p̄tinere, q̄ & Abel in iustitia
hoīum primatū tenuit, qd̄ prim⁹ in terra iu-

stus fieri coepit. Vñ quasi h̄reditario iure pa-

trū succedūt. Sic oēs iusti, vestigia Abel in cū

Etis iustitia partib. cupiunt. Sed ista inuestiga-

tione rēte incitatus alijs fortasse interroga-

bit. Cur ergo inquiens , dū Abel iustitiae pri-

matum tenuit, non hūc Deus sine morte ad

testimonium nouissimi t̄pis reseruauit, vt in

mundi fine ipse doctor existeret veritatis, q̄

in principio erat author pfecti operis? Attū

Respoſio . huic ratiōni congrue obuiare poterit, qui iu-

stiam in trib. partib. cōstare nouit, Tota. n.

iustitia hēc est virginitas, sacerdotiū & marti-

riū Quæ triplex iustitia in Abel primo fuit, q̄

& munera Deo placita obtulit, profapiā ge-

G geris in seculo non reliquit, & martyrij co-

ronam sanguinis effusione promeruit. Si ergo

longiori t̄pe vt Enoch Abel maneret, si-

ne vlla dubitatione coniugium iniret. Quip-

pe qui in t̄pe illius legis viueret quę dixit,

Crescite & multiplicamini: & implete terrā.

Et si illud mandarū expleret, p certo nequaq̄

virgo eēt, & si illū Deus sine morte seruaret,

martyrij primatū nequaq̄ acciperet. Rēte

ergo competebat, vt qui primus in terra iu-

stus eligit, in eo totius iustitiae forma seruare-

re, cuique primo in hominib. post delictū

gestare figuram conceditur saluatoris, q̄ vir-

go & caput, & sacerdos, & martyr esse vide-

tur. Enoch vero sine morte per totius penē

seculi tempus remotus ab hominum cōuer-

fatione custodit, vt in eo qualiter homines

si non peccarent, generata prole commuta-

rentur in vitam spiritualē sine morte, osten-

deretur. Sed licet longe seruatus tempore ad

H hue viuat, mortis tñ debitum, quod omnes

in Adam sumptim, vitare non poterit. Cer-

te in hoc etiam illud occurrit, vnde scriben-

di occasio sumpta videſ, quare circa naturā

extra humani qui metas huius vita tam lōgo

admodum tempore distendit. Attamen in

hoc non noua natura vñi homini dignitur,

sed pristina & generalis omnium hominum

gubernatur. Institutum enim omni homini in

prima conditione Geneseos libri historiam

considerantibus esse appetat, vt non solum

longo tempore, sed etiam perpetuo viueret,

nisi peccati aculeo mors naturæ metas ex-

terminaret: Inde processu temporis homi-

nibus post originale peccatum per propria

Diluvii.

Cap. 4

Aug. Tomus tertius Gg 3 stu-

DE MIRABILIBVS SACRAE SCRIPtvRAE

studia in Dei offensam procedentibus , & in obliuionem sui cōditoris incidentib. cū per enorme peccatū, grandi corporis mole gigātes essent exorti , totius terrę facinus ags diluere parat, & viro perfecto in genere suo reperio, Noe videlicet Lamech filio , misteriū cōfiliū sui soli insinuat, eiq; arcā per longi tpi spatiū fabricare cōmendat , vt vel ille p hoc factum morte imminētē cum domo sua liberaret, vel videntes imminens exitium pti mīscentes ad delictorū p̄cēnitidū reuocarent . Sed illo cotumaciter & negligenter iudicio cōtempto ex insperato tpe Deus offensus, ad cōe rotius orbis excidiū, aquis vniuersa terrae spatiā pariter obexit, & exceptis q̄ arca claus erat, cuncta q̄ in terra tñ viuere pnt, hoīes & cātera animantia ab ipso cōelo aqua conducta deleuit . Sed vniuersa quē in aquis viuere pnt plaga illa non tetigit, terrena tñ aīalia mortificauit. Quo in loco astute quārētib. ac solutione indigens q̄ subuenit, Quamobrem terrena aīalia humanae vindicta plusquam aquatica succubunt, quorum nec plura peccaminū gesta subueniūt. In peccato tñ primi hoīs, terra de qua gustauerat statim maledicit. Per diuinū nanq; miraculū ita inferit, Maledicta terra in opere tuo , &c.

Quæstio.

Schluss.
Gene. 3.

Alia Q̄.
Solūtio.

animalia
squaūica

Luc. 24.
animalia
Cap. 5.

quō diluuiū euaserunt, quales sunt lutri , vītuli marini, & multa aīalium genera, que in aqua escarum suarū vīctum requirunt, sed bīa. in arena dormiunt, & nutriunt & requiescūt. Si ergo arca includerēt, sine aquarum adiumento viuere non possent, & si extra arcā remanerēt, aquis vniuerſa tegentib. vbi reque sacerēt quō hīent? De his ergo, vt supra dixi q̄o vītū, Vtrum per virtutem suam interius carū nāturā, donec diluuiū transfiret, Deus tēperauit, vt aut humore tñ, aut in arida tñ vita esse potuerit. Sed qui Noe cū domo sua per arcā, nō p̄ virtutē feruare voluerat, qualiter hoc per virtutē custodire vellet? An his alicubi scopulū aliqua refugia esse poterant? Sed et illa q̄o subueniūt, dum omnes motes, qb. duodecim cubitis altior fuit, aqua tegeret? An et in arce testo foris requies his esse aliquā valeret, p̄ à trecētis cubitis longitudinis, & altitudinis triginta, & latitudinis q̄nquaginta cubitis in vnu cubitu vndiq; cōtractū latū, & stabile spatiū facibat, vt qđ intus manēt, simul pariter cōseruaret, etiā p̄ pro fundi periculū nauigantibus refugij foret? De eruptione aquarum diluuij ita referuntur, Rupti sunt omnes sonetes abyssi magnae & cataracte coeli aperte sunt, & facta est pluia quadraginta dieb. & quadragintanotib. Postea subinfertur, Claudi sunt sonetes abisis, & prohibita sunt pluviis de cōelo. Huius rei difficultatem fixa sententia explanare, scientiae nostrae paruitate prohibemur: Veruntamen in his magistrorum quid intentio potuerit excogitare indifferenti sermone proferamus, nulli ex diuersis opinionibus certiorem tribuentes autoritatē, de quibus narrationibus, de singulis electiōnibus arbitrium probandi seu reprobandi concedimus libertatem. Fluuij enim de fontibus, vtrum ante diluuium fuerunt, inquisitio profertur, de quibus nulla in principio creaturæ certa definitio, vtrum facti an non facti sunt ostenditur, nisi quod fons unus ascendens de terra, & diuisus in quatuor capita regiones irrigabat. Nisi forte de illo fonte ceteros per totum terrae spatium vbi que ebullire etiam tūc aliquis dicat, propter quorum omnium singillatim assignationem originalis illis magni fontis commemorationi sufficeret. An et ante diluuium non erant donec illa aquarum abundatissima etupio-

Quæstio.
L

Gene. 7.
Eruptio.
aquarum
Cap. 6.

Gene. 2.
M

Gen. 8.

Hie. 14.

Psal. 7.

Marc. 4.

Luce. 9.

K

A

L

C

f

a

e

f

p

P

ne vniuersorum fontium venæ, vbi ante non fuerunt, quod èt sepe nūc fieri cernimus eru perent? Attñ non de fontib. terræ, sed de fontib. abyssi dñ. Et rupti sunt fontes abyssi. Sed hoc gñaliter de fontib. potest sentiri. Vnde. n. terra potuisse h̄e, nisi subiacēt abysso per occultos meat⁹ fontium venas suscipere? Et idcirco abyssi fontes èt terræ fontes pñt noia ri. Sed qui hoc ita sentiunt, qđ dicēt in eo qđ paulo post consummata quadragesima dierū inundatione subinser? Et clausi sunt fontes abyssi magnæ, & prohibita sunt pluuiæ de cœlo? Si fontes illi, qui nūc per terras fluunt, in diluuiu aperti sunt, qđ iterū clausi pronūciant? nisi non oēs fontes clausos esse denun ciant præter eos tñ modo per quos exitus hu ius aditus administrabat? Verumetiam hoc pro tpe solummodo esse dictum cōfirmant. Fontes. n. qui clausi erant cū illa insolens eru ptio prohiberat, postea apertos fuisse sequēs rō pronūciat, dū aquæ ibant & reuertebant. Quo ergo reuertebant, nisi vnde venerant? Per fontes igitur apertos aquæ irruperant, qđ post vt cesserat eruptio clausi erant. Sed cum iterū aqua reuocarebant, et fontes qui clausi fuerant referant: Aquæ. n. que clausis ianuis ve nire nō poterāt, quo retro nisi apertis aditis Gene. 8. reintrabant. De eo aut̄ quod dñ: Et cataractæ cœli apertæ sunt, & facta est pluia, non minori diligentia indigent, quoniam diuersis in quisitorum sententiis ventilata dignoscitur. Quibusdā nāq; placet, vt istæ cataractæ in nubib; apertæ fuisse parent, qđ lēpe cœli noīe per scripturas diuinæ nuncupant, quo est il lud, Et cœli dabunt imbrē, & terra dabit fru itum suū: Et panē cœli dedit eis: Et possint aues cœli habitare: Et, Volucres cœli nidos Marc. 4. habent vbi requiescunt. Cataractas ergo in cœ lo & nubib; videlicet factas vt pluia veniret, illi pñdicti estimant, quēadmodū èt nunc tale ministerium per nubes fieri rotus mundus non ambigit. Sed tunc cataractas cœli apertas scripturas sancta commemorat, qđ solito plus ingens effusio pluvialis facta erat. Ceteri vero istas cataractas in summo illō firmamento, qđ vt diuidaret inter aquas & aquas, Deus in principio fecerat, factas prius esse dicunt, qui dum illas aquas factas supra firmamentū posuerat, ad tale ministerium preparasse dicunt, & in hac conditione & su perioris & inferioris aq; sacri baptismatis mi

nisteriū figurali expositione inspicunt, dum per cœleste pluviā spm̄ sanctum, per abyssi vndā, qđ baptismatis intelligunt: Ut sicut aqua superior & inferior, propriæ vitæ mundi pec camina diluit, sic spm̄ sanctus, & aqua, nostræ vitæ prioris delicta remittat. Sed dū in hoc opere intellectum potius rerū gestarū, qđ fi

Gene. 9.

guralē expositionē assumpsimus, quod ad rē pñsentē pertinet, pñsequamur. Hi ergo qui firmamenti aquas ante diluuiū venire, ponūt, èt ante diluuiū pluuias in mundo fuisse nō exti māt, occasione illius arcus, qui post diluuiū in nubib; est cōstitutus, in hanc estimationē ducti, ex ipsarum creaturarū natura inuestigātes, qđ si villa serena ante diluuiū pluuias fieret, iris, i. arcus ille in nubib; serenis apparet, qui per solē semper & humectas serenas que nubes effici, & non à sole tñ fieri, sed èt per lunam aliquoties in serenis nubib; vñ. Poterat ergo ipsa mundi nuper creati prima etas fine vllis turbulēt aeris immutationib; & pluuiis per matutinum & vespertinum ro re fieri, vt in ipsa sua fortitudine sicut hoīes longeūs & sanitatem coporū alacres habuerit, ita & mundus ipse nullis adhuc perturbationib agitatus aptos nascentib; serēs fructus consisteret, & à scđa atate sicut turbulentis motib; ita turbidis rērū tēpestatib; viuere & vigere inciperet, quēadmodum in terra Aegypti èt nunc nequaquā nubium imbrib; sed terræ ipsius sudore & aeris commoditate, & Nili fluminis incrementis fouetur. Sed hæc inuestigatio qualiter accipienda sit pro certo erudit & Catholici viri videant.

Accessus,
& recessus
sus dñ-
uū. ca. 7.

Iterum de recessu aquarum diluuij quid docti & ingeniosi magistri sentiunt, sine villa nostræ au thoritatis presumptione proferamus, vbi nondosa questio studiosis mentib; ostenditur, si aliquem locum vacuum reliquerant, cum terre spatiū aq; diluuij occupabant & si nullū spatiū tale habuerat qñ recésserat qđ implebant. De qua inquisitione in illis aq; quę de cataractis cœli defluxerunt, bina magistro rū estimatio est: Aut. n. vt nonnulli estimant, per easidē cataractas reuocātur, & quēadmodū dū de mari nubes lymphaticq; imbrē consue scūt attrahere, ita & supni illius firmamenti spatiū, aquas quas amiserat de nubib; posset reuocare. Aquæ. n. inquit scriptura ibat & de crescebant. Quo ergo ibant, nisi vnde venerant? Si ergo de excelsō illo firmamen-

DE MIRABILIBVS SACRAE SCRIPTVRÆ

eo iuxta quorundā aestimationē dixerimus, aquæ desuper fluxissent, & spatiū qđ occupabant, dimiserunt, si illuc reuocata sunt, qđ mirū si eadē qđ deseruerant spatiā cōpleban? Vel certe si de nubib. eadē nimborum copia fuisse mōstrata concedis, qđ intelligentibus mentib. repugnat, si ad nubes iterū ipſe retrorsum verterent, quēadmodū in quotidiana rerum administratione fieri cernīs, vt pluia de nubib. emissa & resumpta videas? Ceterū ij quoq; qui ante diluuiū pluia esse nō p̄mittūt, de recessu aquarū aliter sēniūt. Ipsi .n. cū aquarū diffusionē de firmamento factā pronunciāt, in nubes tñ tñmodo eas redire confirmant, & superfluū illud qđ aqua desu perfluens præbuerat, et nunc per oē tps turbulentos aeris motus, & hemisphæras diuerfas in nubib. gignit, & reciprocis immutatio

E idem aer nubilosus nūc in inferiores partes mundi, hoc est terram & mare dimittit, nunc de eisdē mari. & terra recolligit, quo in pectore humano halitus reciprocis mutationib. eodem mō quo dimitti, iterū exigif ut resumatur. In his aut̄ quālibet diuersis opinionib. & magistrorū plurib. ambagib. hoc aīo fixū suscipimus, & aquarū quodcumque desuper venerat, vt terra aq̄s nudaref, ventus lambebat. Sic n. scribit, Immisit dñs ventum super terram, & diminuta sunt aquæ. Vtrum vero in nubes ventus lymphata & quora collegerat, an illa superni firmamenti spatium relumperat, p̄ certo erudití viderint. Aquæ aut̄ illæ qua abysī fontib. disruptis largiter disfluxerunt, per eisdē vias vñ venerant, rursū dñico iussu remeabāt. Sed adhuc nobis cōis qđ in his renascit, qua in religiis velut curata videbat: Si qñ inundauerat, aliqud spatium relinquebant, & si hoc non habuerant qñ reuerse sunt qđ implebāt. Ceteri hanc qōnem ita differunt, & mare tunc Dei iussu de suo mō cōsueto, per illorū fontiū apertione cresce-

Gene. 8. **F** re, & ultra metas suas inundatione insolita, p̄ cuncta terræ spatiā transfundare poterat, & in se iterum qđ amiferat resumere, vel etiam in spatium terræ deportare, quod ad inferiores aquas pertinebat, que terra semper super positas lymphas nisi de fontib. affumere, & in lemetipsum redigere consuevit, qñ non contra consuetudinem videmus etiam per aquas res in maius crescere: Nec contra naturam terræ est, superpositos humores semp

consumere, p̄serserit cum hac Deus in po, testate ēt sanctis suis tribuit, quēadmodū He- liç & Helisq; dedit in * nubecula. Maria quo ad. in vi. que extra terminos antiquos crescere cōsue duas.

scunt, & terrarū spatiā diminuunt atq; p̄scin dūt, sicut & senes nostro adhuc tpe viuentes, vidisse se confirmant. Vñ ēt insulas quē initio cōditi orbis, vt multi affirmant, nō fuerant, p̄cessu tpis faciūt, dū propinquā promontoria marinis finib. à contingēti terra diuidūt. Per qđ intelligif, q̄ illæ feræ, q̄ insularū orbib. in cludunt, non humana diligentia deuectæ, sed illa diuisione insularū à continentis terra reperitæ esse probant. Quis. n. verbi gratia, lupos, ceruos & syluaticos porcos, & vulpes taxones & lepusculos, & sesquiuolos in Hiberniā deueheret? Vel qualiter * tūc domesti

cā manū portatis ita effugerant, vt oīs gñā hæc per syluas nunc oberrare videant? Sed nonnulli authores gñā hæc bestiarū & ferarū aīalium ipsam terra gignere dñt, qui hæc aīlia q̄ in insulis includunt, non ex arca, sed ex ipsa terra procreata esse existimant. Hanc ve

ro putationē eorūdem, qb. diximus de recessu aquarū diluuij, & si alijs acceptā & sufficiētē esse crediderit, nostris tñ adhuc mentib. illa qō innovata residet. Quotidianis et

enim inundationib. & recessib. Oceani, hæc semper qō renascit. Quemadmodum hanc inundationē vñ venit, aut quo recedit nescimus, ita ēt recessum diluuij ignoramus. Hæc nanq; quotidiana inundatio bis à tpe ad tps, per horas vigintiquatuor semper peragit, & per alternatas hebdomadas Ledonis & Malinæ vicisitudo comitā: Sed Ledo sex horas

inundationis & totidem recessus habet: Malina vero grandis per quinq; horas ebullit, & per septem horas littorum dorsa retegit. Quæ tantam concordiam cum luna ostendit, vt antequam luna nascatur, tribus diebus & * septē horis temper incipiāt, & post nascentis lunæ principia alios tres dies & se- ptē horas consuecit habere, similiter & ante plenilunium tribus diebus & duodecim horis incipit, & post totidem tpis cursus sui terminum consumit. Sex vero vniuersitatis temporis Malinas Veris. & æstatis, autunni & hyemis secundum lunarem supputatiō nem, hoc est simul oēs vigintiquatuor vñquisq; communis annus habet exceptis vi-

delicet embolismis, qui viginti sex Malinas

Marij flua
xiiij. Orne
flumini.

a. l. stūe
domestī
ca erant,
manū.

H.

l. dñe

em.

Curſus fo
lii & lu
ne. cap. 8

nas retinent, & vniuersitatisq; de predictis temporib. mediae duæ, videlicet æquinoctiales, & alia qñ vel dies vel nox curs° sui terminū cōsumit, solito validior ac inūdatione altior fieri cōsuecit: Interpositis vero spatijs iterū tantundē sp Ledo intermittif. Ac vero rōnabilis huius pseuerantiae inundatio quo recepit, mentib. nostris occultata est, nō minorē profectum nescientib. preparat sciētia hoīs. Nā qui verā sapientiā cupit, ad æternū regnū vbi nulla est ignorantia, festinare contēdat, & interim cuni insigni gentiū magistro I dicat, Ex parte cognoscim⁹, & ex parte pphe tamus. Etenim oēs res quas possidemus, ex parte vix nouimus, Terrę nanq; superficies in qua laboramus, alimur, viuimus, substētamur, nostris appetet obtutib. sed tñ qñ illa substēta, adhuc ignoramus. Sol in ministeriū nostrā necessitatib. p diem tradiē, sed qua lē in nocte profectū exequiē, a nostra sciētia occultatur. Lunæ duodecim dieb. crescentis & totidem t̄p̄s decrescentis totius vicisitudinis cās quis intelligere sufficiet? Maris iuūdantis tumores cōsiderare permittimur, sed recentis intelligētia priuamur. In nobis metip̄s diem nostrā natuitatis scimus & immoramus, diem mortis qñ veniet, cum certe ventura sit, nescimus. Res ēt corporales quas videmus ex parte tñ considerare possumus. Ex parte ergo cognoscimus quandiu in hoc seculo sumus. Sed si ad illā lucem patris lumen venerim⁹, nihil in creaturis erit qđ nesciamus. At vero vt nostrum sequamur propositum, in isto diluuij tā magno in Dei creaturis miraculo, nihil cōtra naturā factū esse ostendit, qñ nihil quod Deus in creaturarum prima conditione non fecerat, super inductum esse vr̄, nisi qđ solito abundantior maris copia, & imbrum ducta congregatur. Nihil in his autoritate firmauerim, vt in defensione alicuius cōtētiosus sim: Sed si qđ alterius in genio forte meliori intelligentia horum surrexit, hoc meo ingenio forsitan complacabit. Ego. n. quod in manistrorum quorumcū que eruditio contulit, literis his int̄maui, K in qb. si quid vitiosum, & minus sanq; intentionis appareret, non illorum, sed mea titubavit intentio. De terminis, de recusu soli & luna in diluvio, quamuis famosa, plurimorum mentes qđ pulsat, nihil in luminariū aut syderum consuetis ministratiōnib. diluuiū cō-

mutasse, ipsius anni quo diluuiū est factum, cursus manifestat. Noe. n. secundi decimo se- ptimo die mensis cū vniuersis que ad eū pertinebant, arcā intrauit septimo & cēsimoseptimo die mensis, in montib. Armeniae eadē arca requieuit. Prima die decimi cacumina mōtū apparuerūt. Et prima die mensis pri- mi, aquæ minutæ sunt. Atq; euoluto anni circulo, mense secundo vicecima septima die mēsis aerafacta terra conspicitur, qua die dñi ius- su Noe cū oī domo sua de arca egressus est. Ex quib. indiciis manifestissime ostendit, qđ in iis que ad anni circulum peragendum pti nebant, in luminarium ministratiōnib. dierū ac noctū plenitudine decursa, nihil dece- dere vr̄. Si. n. luminarium solis. s. & lunæ cur- fus in aliquo titubaret dierū ac noctū primi viciſitudo, & deinde totus anni circulus impeditus appareret: Dum vero nullo modo turbatus in le anni circulus reuertitur, mani- festum est, qđ in anno præcedente luminariū cursus non turbabatur. Iam generali totius orbis purgatione per aquā Deo gubernante perfecta, atq; aq; iterū terra eodē iussu rete- cta, egressa de arca Noe solius tunc iusti pro- fapia, totius mūdi partes cōpletura, cito suc- creuit. Sed anteq; in omnes terras essent diui- si, impia cunctōrū mentib. & superba cogita- tio subrepit, vt in cōmune magnificare no- men suū nō Dei creatoris, per excellentissi- mā turris ad celū v̄sq; adificationē decerne- rent, & in memoria posteritatis p oēs postea ḡnatiōnes, gubernatiōnes, & toti⁹ seculi t̄p̄s indelebili cunctōrū p̄cōnio celebres forēt. Sed hac temeritate & superba p̄sumptione rursus Deus offensus per toti⁹ generis cōem culpam indiuidua oīum strage, qđ in hoīb. nuper erat expertus, præsertim cū nullus re- pertus est iustus qui residuus esset, totā fundi- tū gentē delere voluit. Verunt̄ cū illud v̄f- que tēpus esset vniuersus linguae cunctus popu- lus vniuersorū qui ad tale opus venerat, lin- guas in diuersa verba diuisit, scilicet vt re- cētissimo iusti arbitri iudicio, qui alto super- bia tumore mēbra cōtempserat, in fragilissi- mā substantię suę mō sermonis v̄tq; poenā sentiebat. Ethoc nō in ipsis tantum patribus qđ euenerat siebat, sed per oēs filiorū propa- gines talis vindictæ conditio perfrāsibat, vt qui eternam sibi posteritatis famam quā- rent, mansuram in illis posteritatibus ipsius pr̄sum-

M

Confusio,
linguariū.
cap. 9.

præsumptionis p̄ vniuersa venturi seculi té-
pora ad aduersione inuehirent. Post quoq;
hanc linguarū diuisionē Dei dispensatione
euenerat, vt diuinariū scripturarū mysteriū,
vsque ad maturū tps vnius electi ex multis
populis propriā linguam custodiret, donec
præfinito tpe, qn̄ vniuersis gentib. fac̄im suę
disp̄lationis aperire voluit, sp̄m sanctum de
excelsō linguarum oīum sc̄ientiam afferen-
tem, eiusdē lacfi præordinatis ministris tran-
smisit, qui Dei magnalia ad illud v̄sq; ad vñā
linguam continuant, velut ad cōsecrationem
oīum linguarum in ipso suo primo aduentu
p̄ angelos prædicabat. Sic n. illi quos de vni-
ueris gentib. velut ad huius rei cōprobatio-
nen. Hierusalem tunc tpis collegerat Deus,
dicebant: Audiuitus eos linguis nostris lo-
quentes magnalia Dei. Sic Apostolica humili-
tias sp̄issanti munere colligebat, qđ super-
bē p̄sumptionis & vanę gloriae cupido di-
sperserat. Lingas aut illas septuagintadas
esse plurimi authores consentiūt, q̄a in adi-
cationē terris illius in terra Sennaar, q̄ nunc
est Babilō, tot partes cōgregatus fuisse dicūt.
Vñ & dñs septuaginta duos discipulos, exce-
ptis illis primariis Apostolis, elegisse sermo-
ne Euāgeliū referi, p̄ quos postea in oēs gētes
adē Euāgeliū pdicaret. In quorū p̄figuratio-
ne ēt ipse sp̄s Moysi i septuaginta seniores,
& aliis duob. q̄ in castris refederat, Heldad
videlicet & Medad, ei sp̄s prophetiq̄ donū
cōdonat. Quorū quasi hēreditarij successo-
res, ad Ptolemyū Philadelphū Alexādriā re-
gē, à Pōtificib. Eleazaro. s. & ceteris qui eodē
tpe Iudeorū populo & téplo p̄erāt, septua-
ginta sapientes, q̄ ex Israel stirpe descēderat
missi sunt, & scripturas antiq̄ legis in Gr̄ecū
eloquū trāstulerūt. Harū vero oīum lingua-
rū noui testamēti tpe, trib. linguis, Hebraicæ

B vtiq; Gr̄ecæ, & Latinæ, principatus cōmiti
Lingua tur, q̄a in eis crucis Christi titulus literis He-
Hebraica braicis, Gr̄ecis & Latinis scriptus, Euangeli
Gr̄eca, ca authoritate perhibet. At vero De° in hoc
Latina. contra naturam humani eloquij q̄ olim di-
Ioan. 19. sposuit nil diuidendo & cōlumento linguas
hoīum & sermones fecit, qn̄ eadem loquelę
natura in hoīib. p̄manet, nisi cōsuetudo diuer-
si deuiare ab alterutro linguas, non naturali-
ter sed cōsuecidinare docet. Latinus nāque
vel Gr̄ecus inter Barbaricos genitus vel nu-
bitns, Barbarice loquit̄, verlaq; vice, Barbari-

filius à Gr̄ecis aut Latinis edoctus, venusto
sermone fāt. Ex quō intelligit Deū non natu-
rā hoīum mutasse, nō nouum in eis aliqd cō-
didisse, sed dicendi tr̄n modos & formas in
diuersis generibus diuisisse. Magno deinde
tp̄s interruo peracto, in confinio Arabiae
& Palestine, qnq; ciuitates posita, Sodoma,
Gomorra, Adama, Seboim, & Segor, fōecun
disfisi soli habitatione, & rerū oīum abūda-
tia p̄fuentes, incōueniente luxuriae cupidine,
cōtractione cōiuncti, dñica vindictę aditum
præbuerunt, ita vt imbr̄b. ignis & sulphuris
superfusa tota cum habitatorib. suis & aian-
tib. & vrbib. regio flagrans arderet. Hoc nan-
quē modo conueniebat, vt qui communī stu-
dio Deū offenderūt, communis vindictę im-
petu eodem perirent, & q̄ contra cōsuetudi-
nem hoīum intemperata cōcupiscentia p̄-
petratione exarserant, cōtra consuetā hoīum
mortem, nō terrena vindicta, sed cōlestium
ignium infusione arderent. & qui peccatum
luī non solum faciendo, sed et p̄edicando
palam fecerant, infamem vitam famosa poe-
na consumerent. Que vindicta & hastenus
eōrundē terrā non deseruit, dū quali poe-
na qui talia agunt subiacebunt ostendit. In-
ter istas vero duas primarias i seculo penas,
diluuij. s. & Sodomitana, talis dñia depræ-
hendit, q̄ vna aqua terra, altera igni punita
videat. vna cōeli rōre & abyssi vnda diluīt, al-
tera igneo imbr̄e & sulphuris superfusione
damnat. Anni vna circulo vnius permanente
terra retegitur, per alteram terra adhuc sine
cessatione maceratur. In vna naturale scelus
in hominibus punitur, per alteram adinuen-
tio concupiscentiē contra consuetudinem D
facta vindictatur. In ista vero Sodomitana pe-
na nil contra naturam Deus facere cernitur,
cum desuper aereo ignito illo spatio, insoliti
desiderij ardor inflammat. De qua pecca-
torum plaga Loth Dei seruus per angelos Vxor
eruitur, sed illius vxor ne retro respiceret Loth in-
iussa, dum respiceret, in salis statuam solidā, petr̄a sa-
vit, cuius visus non era immunitis ex culp̄ cō-
fessio, mortem effugere non posset, quauis
propter iussi contubernium eruta sit de in-
cendio. Sed dum haec assumpsumus, quod ni-
hil in Dei creatura contra naturam sit, sed in
ista natura semper in omnibus gubernetur,
qualiter vxor Loth in salis statuā vertis con-
tra humanam corporis naturā? In hac muta-
tione

Iachry - ti
me unde
false.

De Sara
monagena
ria parie
te filium: ja
cap. 12. tē
ha
tu
vi
di
so
vī
tr
ill
de
fir
sic
ne
co

F ad
De puto na
quē uidit &
Agar eie m
Ha cōfisi tu
lio. 13. ro
Gen. 15. pe
De arietē ri,
quem fo
Abrahā, tu
obsculit fu
pro filio. qu
re
tia
cu

*Lachry - tione gubernationē salis naturae in humano
me unde corpore esse nullus ambigit, qui lachrymarū
false. salitudinem cōprobauit, q̄ à turbato felle, vt
dicunt medici, egredientes, salis naturam q̄
in recōdito naturae sinu concipiūt, de oculis
flentes, ēt laporis cōprobationē ostēdunt. Et
non solū in lachrymis, sed ēt in phlegmata,
& tusi expresso sputo pectoris sapitur, q̄ salis
natura per humanū corpus infertur.*

*E tens ergo rerum gubernator, cū totum in par-
tem vertere cupit, quod in modica parte late-
bat, per totū infundit. Atq; hac ex cā, cū vxo
rē Lot in statuā salis vertere voluit, pars il-
la tenuissima salis q̄ carnī inerat, totum cor-
pus infecit. Et ita factum est, vt qui sexto die
oēs naturas constituere cōsummauit, nil ex
aliqua natura in aliā congesit, sed vnamqua
qe in semetipsa gubēnat q̄ in prima condi-
tione constituebat. Eodē fere tpe Abrahā il-
lius ex multitudine gentium in Dei amicitia
electi, Sara sterilis vxor filium Isaac nomine
iam nonagenaria peperit, cum illam vſq; etā
tē per totum vitæ luæ spatiū sterilis fuit. Sed
hoc valde cōueniebat, vt qm̄ filius quem par-
turiebat ipsam figuram Christi, qui ex sola
virgine sine aliqua humanae voluptatis cupi-
ditate nasceret, pertulit, illum non etate qua
solent foeminae parere, i. à duodecimo anno
vſq; ad quadragesimum nonū annum, sed cō-
tra illius cōsuetudinis metas parturiret, vt s.
ille infans nō solū vltra quinquagesimū annū
definente, s. partus officio, sed etiam nonage-
simū anno nasceret definente voluptatis de-
siderio. Et hoc quāuis contra consuetudinē,
non tñ aduersus naturam factum est, qm̄ etiā
contra consuetudinē est vt pariat a materia,*

*F aduersus tñ naturā non est vt in utero foemini-
nali nascat qñque filius. Quo nascente filio
quē nudit & ablactato, ancilla Agar cum filio suo His-
mael, q̄ prior natus est, eiicit, quē per deser-
tum deficiente aqua, & siti moriente cū pue-
ro vadens lachrymatur. Sed angelo eam cō-
pellante & dicēte, Exaudiuit dñs vocem pue-
ri, aperti sunt oculi eius, & vidit puteum in
solitudine. De quo puto ita refertur, vt aut
tunc erumpens a terra prodat, aut si ibi ante
fuerit, tunc Agar oculi vt videret aperiūtur,
quē ante nō poterat videre. Ut autem appa-
reret etiam hominibus q̄ fidelis in Dei amici-
tia permaneret Abraham, filium suum Isaac
cum esse iam adūtus, offerre sibi in holocau-*

stum super vnum montū quem ei monstra-
uerat, Deus præcepit. Qui obediens ad locū
illū quem ostenderat ei Deus, cito perrexit,
& assumptū filiū iā iamq; immolare cœpit,
sed clamante angelo, filio suo quiq; mali
ne faceret, iam inter vepres hērentē cornib.
arietem vidit, quē angelo iubente holocau-
stū statim pro filio obtulit. Sed iste aries req-
rif vñ in solitudine fuit: Vtrū vt qđā asseruit,
hūc in illa hora terra protulit, q̄ & in prin-

*G cipio pecora gignit? An ēt, ne illud op̄ post
diem lēxum cōdidisse Deus de terra dicat,*

*Atto. 8.
Dan. 14.*

*istū arietem detulisse angelum aliunde cre-
dimus, q̄ & Philippū angelus ab Eunuchō
trāstulit in Azotum, & ad Danielē in Babylo-
nē Abacū K transtulisse ad lacū leonem, serf
angelus. Indē Isaac generante filios Iacob &*

*Sepultu-
ra Iacob
& Ioseph
Cap. 15.*

*Esaū, Iacob duodecim Patriarchas generante,
decem fratres inuidentes Ioseph vendide-
runt in Aegyptū, qui in terra peregrinationis
& captiuitatis suę salutem gētib. prestans ad
quas peruenit, totius regni Aegyptiorum di-
spensationē, & dñiū terrae Aegypti accepit,
itavit & patré cum omni domo sua in Aegy-
ptū inuitauerit, vbi cū annis lexdecim vixis-
set, die mortis iā instante, filium suū Ioseph
adiurauit, vt ad sepulchrum patrū suorum in
terrā re promissionis, in qua Abraham &
Isaac, cū Sara & Rebecca iacebant, ibi ēt Lia
condita fuerat, illū deportaret. Quā adiura-
tionē Ioseph opere compleuit. Patrum enim
suorū ad sepulchra paternū corpus deuexit.
Et tñ ille in Aegypto postea moriens, statim
post mortē deuichi ad paternū sepulchrū no-
luit, sed in Aegypto interim sepulture locū
suscepit, & postea de ossib. suis pergenti de*

Gen. 50.

*Aegypto populo mandauit, dicens, Efferte
osla mea vobiscū hinc. Quare ergo alter ad
sepulchrū Abrahā in terrā re promissionis, p-
tin⁹ portat, alter adhuc in terra Aegypti qñ-
que deportādus sepelit. Iacob nāq; nequaq; H
externa gētis foemini. nisi iis quē de Meso-
potamia fecū venerant miscebat, idcirco ad
paternū sepulchrū integro corpore post
mortem statuū deuelli. Ioseph vero Assenez
Phutifarīs sacerdos Helio poleos filiā vxo-
ré accipiens, externo sanguī suerat mixtus,
& ideo post mortem in extraneo terrae li-
mō conditus est. Quare ad terram postmo-
dum re promissionis vehi voluit, dū primit⁹
in Aegypto conditus fuit. Ioseph ergo vt vir
prophe-*

*De Sarā
nonagen-
aria parvē
te filium:
Cap. 12.*

*De puto
quē nudit
Agar eie-
cti cū si-
lio. c. 13.
Gen. 15.
De arite
quem
Abrahā,
obulit
pro filio:
Cap. 14.*

212

DE MIRABILIBVS SACRAE SCRIPTVRAE

propheticas prævidit q̄ Aegyptiorum gens idolatriæ dedita, ipsum qui terrenæ munificètia illis author fuisset, & ipsos periculo liberasset, aliquā adorare veller, quod & fecerunt. Nam bouis simulachrum iuxta sepulchrum Ioseph statuerunt, eo q̄ bos viro in agricultura comparet. Qua ēt cā filii Israel cum in deserto idolum adorare vellent, non aliam aliquā statuam q̄ vitulum..bouem fecerunt, hac vel maxime cā, q̄ ipse in Aegypto iuxta sepulchrum Ioseph adorare. Ne ergo Ioseph Aegyptiorū succüberet idolatriæ, profecitionem filiorum Israel præuidens, di

Gene. 32

Gene. 50

*Rubus ar
des.c. 16.*

Exod. 3.

Quæstio.

Solutio.

sionem domini in Ezéchiele ostenditur, refert, q̄ quasi lini colorem habeat, attī de hu ius nomine reticuit, cum illius naturam indi cauit. Si ergo in illius arboris rubo ignis ille Moysi ostensus arserat, qd mirum si nequaq̄ illud comburebat. Seruat ergo in vtroḡ na tura, igne. s. & arbore consideratis, dum & ignis naturaliter de arbore ardet, & arbor ar dens igni naturaliter non consumitur. Certe in illo rubo non ille ignis arboris inimicus videbat, sed potius ignis ille ibi fuit, de quo dī. Qui facit angelos suos sp̄s, & ministros

P. 103

suos ignem vrētem. Ignis ergo incorporeus in rubo declarat, qui dum corporali homi ni ostensus est, necesse fuit ut aliqua corpo re materia mōstraret. Deinde pergeti in Ae gyp:ū, bifariū condonā signum. s. vt in trib. testib. in se & in duob. signis cōsistret verbū. Nam virga quam Moyles adhuc ouium pa stor manu portauerat, cum in terram proje ceret, serpens siebat. Et manum illius in pro prium sinum suū missam, prima vice leprosa protulerat, & secunda vice in eundem sinum cōuersa, sana apparebat. Lepr. n. sanitatē insitam vt alternatiū ſēpe probatur, carnis humanae natura retinet. Sed crebra talis mutatio, vt in eodē momento sana manus & lepra candens & rursus sana appareret, miraculum insignissimi signi intuentib. præbet. Virga igif in anguem versa, & rursus serpens in arborem mutatus, laborem naturę in quisitorib. parat. Nisi quia vtrunque, virga. s. & serpens, factum eſſe manifeste docetur ex terra. Quod ergo ex eadem matrī oritur

*Virga in
serpentē.*

gubernatoris Dei potentia vicissim in alter utrum mutatur. Sed omnia quē de terra facta sunt, in alterutrum mutari vicissim conceduntur, hoc est, vt animal in arbrem, & panis in lapidem, homo in uolucrem verti posse concedatur, nihil ex his firmiter posit intra naturā sūe terminos permanere, & ridiculos magorum fabulationibus dicentium manuum substantia maiores suos secula per uagasse, assensum præstare videbimus, ac per hoc Deum in his non gubernatorem sed imitatem esse dicemus, quod absit, nec illum post primam naturarum omnium conditio nem, aliud nouum, quod non propria natura retineat, facere credamus. Nihil enim sub sole nouum. Nec valet quisquam dicere. Ec ce hoc recens est. Et ideo plurimi doctores,

plus

pl
M
in
pr
lo
ef
po
qu
ra
m
O
na
co
eu
de
A
de
gr
go
ba
ra
gi
ra
ci
ra
ral
Aq: in
fanguinē.
Cap. 18.
Exo. 7.

De cōne
niētia de
cē præce
porū &
decē pla
garī c. 1.
tib.

B res
pr
Do
in
qu
m
cu
ne
pe
&
ex
pi

plus dicūt illam virgam veram, quē semper Moysi manib. cōprehensa virgultū manebat, imaginarie tñ in serpentis formā aliquoties pro signo fuisse verlam, præsentim cū ad nullos vius nisi ad signi ostensionem necessaria esset. Si n. verus serpens fuisset, serpens semp post signa maneret, etenim vera virga fuerat qua Moyses Aegyptū plagis flagellare cēperat, nunq; in serpentē mutata, semper virga p māserat. De qua mare diuiditur, & per rā in Oreb & in Cades percutiunt. Si ergo imaginarius serpens ille per signa tñ ostendit, cur corā Pharaone ceteri magorū serpentes per eum deuoran? Cui rñsioni facile docti rñdere poterunt, q; & ipsi serpētes qui per eū deuoran, imaginarij fuerunt, & iō diuini si gni imaginatio deuorare poterat qđ per magorū diabolicas incātationes imaginatiū fiebat. Luxta ergo hanc estimationē non in natu ram serpentis virga vertit, sed pro signo ima ginariā commutat. Nihil n. in arboris natura quod facere serpentē posuit, inueniē, & id circa nisi in hora signi, quā erat virga naturaliter serpens spiritualiter vī. Pergens igitur

Aqua: in i. Aegyptū Moyses, cū corā Pharaone vt fibi sanguinē, Cap. 18. vt Israeliticū po pulum dīmitteret, regi indi casset, & ipse rex Dei præcepto nullo modo

consentiret, & iubente dño decē plagis terra Aegypti flagellareret, primo pcuslu in sanguinem vertit aquas, ita vt oēs aquā per tota Ae

gyptū mutat in sanguinē, astantib. quā in ip sis erant, mortem præstarent, & per interitu

sitis hoibus poenale facerent exitium. Hac

aūt primitus vindicta Aegyptiis cū rege suo

conuenienter euenerat, vt Dei populi infan

tes in flumen iactare præceperat, ensdem flu

minis aqua in sanguinem versa, exitiū biben

tib. inferret, & non bibentib. poenam præsta

B ret. At vero & hoc requirendum est, quod ad præsentis operis propositum respicit, quō Deus natura gubernator naturaliter aquani in sanguinem mutauit. Aqua igit̄ euncti li quoris materia, quotidie per iplarum rerum ministrations in diuersa mutat, dū in vniuersi cuiusque naturae pastū & refectionem indesinenter & naturaliter contrahitur. Cū enim per vitis arborem insunditur, in vini saporē & colorem mutatur. Et cum oliuꝝ lignū ad excelsas summitates ascendit, eadē aqua olei pinguedinem facit, & cum ab apib. in fauos

congeritur, mellis dulcedinēm operatur, & cum per palmarum robora digeritur, dacty los gignit, & ac siceræ suavitatem expressa p uenit. Et cum in aſalium diuersorum pastum deputat, in sanguinem per carnem eadē verfa distinguitur. Nā & nutriendis foetib. albi coloris & suauissimæ, dulcedinis in vberib. lac præparat, & per cūcta reliqua carnis mēbra rubi cundum sanguinis colorem fuscat. Multa sunt præterea sanguinis genera per eā dē carnē, quā vſq; ad vigintitria physiologi dīnumerant, ex qb. vrinā, lemen, fel nigrū & rufum, saliuas & lachrymas, & cetera esse de nunciant, hæc quotidianis administrationib. naturæ suæ varias per partes aqua præparat. Quid ergo capacib. mēcib. obstat, si illud qđ per tps lōgius facit, in momento per iussum potētissimi gubernatoris naturaliter efficiat?

Aqua in sanguinem versa, nō contra naturā facit, sed quod aliis reb. per tps efficeret, iubē dīo in femetipſo protinus operatur. De ceteris vero plagis qb. Deus per Moysen, & Moyses per Aaron, Pharaonē & terrā eius & seruos eius castigauerat, nil excessisse termi nos ipſa plagarū simplex narratio manife stat, qm̄ etiā tunc solito plures, semper tñ de aquis ranę nascunt & cynifes æstatis tpe calore solis de puluere oriunt, locustæ & muscæ solis feruore solidatae vndique conueniunt, & iumenta diuersis causis morte solita vita suæ terminum peragunt, puluis quoque conturbatus de terra sēpe aerem obſcurat, & vesicas & vlcera in hominibus & iumentis infectus aer generat, grando etiam & fulgura de congelandibus & vehementer turbatis nubibus ruunt, & absentia lucis oculo rum obtutus quandocunq; lux recessit, tenebrae plus præpediunt, mors quoque in Adam seminata primitus, omnibus filiis eius dominantur, per quam tunc in Aegypto pri mogenita soboles cūctorum arctius damnat. Sed quanuis hæc omnia in rerum materiis insita erant, Aegyptiis tamē plagali conditio, ad eorū perfidiam compelcendam, & subito & plus solito acciderunt, quarum ordo plagarum sicut in differentia rerum, ita & ministrorū crevit. Primo nanq; ex omnibus tres plagiæ per Aaron efficiuntur. Qui primo cū percussiſſet aquā, in sanguinem statim vertitur. Et cum iterum extendiſſet eandem virgam super aquā, renarum inundatio

aqua-

P. 103

L
Manu
leproſa
ſinui imij
ſ.a.ca.17.
Exod. 4.

Virga in
ſerpenti.

*De cōne
nitia de
cōprece
ptoriū &
decē pla
garū c. 1.*

Plagiæ
Aegypti.
Cap. 19.
Exod. 8.

Exod. 7.
Exod. 8.

DE MIRABILIBVS SACRAE SCRIPTVRAE

- Ibidem.* aquarum repleuit terrā. Et cum tertio extensisset virgā super puluerem terra, cynifies ebulliūt. Et per Aarō ita tres plāge fūit, & sequētes tres alia p verbū Moysi ministrant.
- Exs. 10.* Nā illo iubēte, locutx̄ & mulcæ veniunt, & mors iumentorū cōsequit̄. At vero tres alia nō sermone tñ modo imperant̄, sed p Moysi opus cōuocant̄. Moyses. n. sumptum de camino paluerem in cœlū sparsit, & vesicę in hominib. & iumentis, & vlcera manat̄ia vt puluis i oī terra Aegypti nascunt̄. Et postea assūmens virgā in cœlū extendit, & grādinis fulgurumq; in solens copia in terrā ruit. Iterūque idē Moyses eandē virgā in cœlū direxit, & trib. dieb. totidēnq; noctib. p manentes te nebras crasitudine palpapiles, & admodum ferales sup terrā induxit. Ultima aut̄ plaga ne que p Moysen, neq; p Aaron accidit, sed angelus dñi per Aegyptū transiens, cuncta Aegyptiorū primogenita deleuit. Quotiens ergo de terra vindicta colligif̄, per Aarō velut inferioris ordinis ministrū, quæ vero de volatilib. & morte iumentorū, quæ & ipsa velut in terra volant, pœna contrahit, p Moysi imperium agit. Qñ aut̄ de supernis nubib. castigatio conuocat, per extensionem in altum Mosaycæ manus cōducit̄. At vero qñ humana mortis exitus à Deo dispensat̄, non hōi, sed angelo ministeriū illud committit̄, vt q illud vñq; tempus per rerum quas possebant flagella minus terrebant, saltem per suæ in signissimæ partis detrimentum, cōmūne, quod sequebat̄, interitum vererent̄. Istarum quoq; modus plagarum vndiq; hoc est terra, aquis, astantib. aere, igne, nubib. cœlo & angelis conuenerat, vt ostendere, q; contra Deo rebels & contumaces fese pariter vniuersus orbis armat. Sicut aut̄ iis quos Deus punire voluit, oīs creatura irascit, sic & illis quib. auxilium præbuit, oīs creatura suffragatur. Etenim hos ambos populos mare rubrū diuinit̄. Vbi eorum alter totius pressuræ finis, Mare sic initium alteri cunctæ felicitatis fuit. Cum catum. dimissum, tot plagiæ attriti, Israeliticū popu Cap. 20. lū Aegyptij a se exire cōpulissent, mala rur Exod. 14. sus pœnitudine acti, cuncti cum rege suo exercitus peragunt, vt quos dimiserant, iterū ad seruitutem retraherent. Tum Israel in angusto maris rubri sinu coarctato, Moysē virginam super pelagus extēdete subito maris vna rubritidis diuiditur, ingrediēte populo pedib. siccis, hostib. succedentib. via dilata immissoq; vento, per totam noctem Deus mare diuīsum, et in fuccū vertit, & inter ambos populos nubē, quæ diuidet, tenebrōsam, & noctē ipsam illuminat̄ colfīnam, immisit. Nā & Pharaonis exercitus mare post Israel intravit. Sed vni refugiu, alteri laqueus fuit. Quāp & illa nubes media Aegyptii erat tenebrōsa, vt per totā noctē p̄cedenti bus cōiungi non valerent̄. Israel vero noctē ipsam illuminabat, vt profundi maris lucida via inciderent. Orto aut̄ diluculo, defensus vtroq; pētculo, hostiū & pelagi, totus Dei populus etiasit ad ima deserti, cū totus exercitus Pharaonis, tumentib. vndis ad suas metas reuertentib. concidit in glarea profundi. In hoc tam in signi in Dei operib. miraculo istud de p̄sēti actus nostri intetione exigit, q̄ in fuccato & recedenti de litoribus mari, natura conseruat̄. Sed ipsum non tam diffūculter Deo auxiliāte nos inuenire credimus, qui congregantib. vndis stagnorum dorsa glacie superstrata sēpisime consideramus. Qđ ergo venti non sine pluuiarum turbine aeris inferiores partes gelu obtinente, in aquis sēpisime naturaliter efficiūt, illud tunc Dei iussu per glacialem ventum subito vrgente pelago factum fuisse comprobatur. Sed si cut repente mare siccum domino imperante redditur, ita eodem iubente liquefactum, in fluidas vndas de secco resolutum. De receſsu vero illius quotidiana administratione, iā ante p̄diximus, quia per Oceani maris æstuaria indeſinēter fieri videre solemus. Ex quo colligere possumus, q; mare naturaliter quotidie deferit litora, non contra naturam, quāuis longe aliter dissimili modo, Deo tūc gubernat̄ propria litora detexit. Considerātes igitur filij Israel validissimam potestatē quam in sui liberatione dominus fecit, Moyse p̄cinentē consono carmine canticum dñō vniuersi pariter decantabant. Vbi enormi satis admiratione accidit dignum miraculum, vt cuncti pariter senes cum pueris, & omnes c̄tates eodem inspirati flamine, uno quasi ex ore, nulla p̄monitione edocti, easdem concinenter literas decantarent in vnum. Sed naturæ inquisitor in hoc loco efficitur, vbi non consuetudine humani ingenij, sed diuino spiritu creatorum pectora & ora inspirant̄. Sed in his in cantoribus pilidem

idem spūs contra naturam effecisse dignosci
tur, in qd per ora & linguas, halitus & vox
ad verba mouet. Et qd per verbum & studiū
ipsi facere potuerūt, consonū oēs carmen de-
cantare in vno momento dñs illis donauit.
Et qui paulo ante in p̄fundo coram eis appa-
ruerat, ipse postmodum in tali cantico eo-
rum linguas & ingenia gubernabat. Inde per
infocundæ auium digresi solitudinis trium
dierū cōtinuo fatigati labore, querulosi ardore
sit̄is, in Marath aquas amarisimas inue-
nerunt, quartū salositate prohibiti, suę sitis so-
lamē mini me h̄re valuerunt. Sed Moysi a
dño lignum ostēdit, cuius tactu amara flumi-
nis aqua idulcorat, eiusq; dehinc sapore po-
pulus sitis ardorem * debriat depositum, quē
illud vsq; incessabiliter * fauor fatigauit. Sed
qualiter naturae inuestigator naturaliter esse
factū approbabit, q; amaræ aquæ in momen-
to ligni attacku protinus indulcans? Cuius er-
go naturæ, vt tanta dulcedinis lignum fuisse
videretur, quo semel intincta fluminis vnda
amarisima, suavis & sapida fit? Etenim si fa-
uū mellis alijs nunc in amarā vndā iecerit,
nōne potius fauor amarus q; vnda sapida erit?
Ex quo intelligit, non tūc lignū contra natu-
ram aq; effecisse dulcē, sed præcepto cōdito-
ris & naturæ gubernatoris lymphā mutauit
in saporē. Nā & virga illa qua a Moysē mare
rubrū percutiſ, & flumē & cēlū & terra fla-
gellant, qn̄ terra Aegypti diuersis plagis ma-
cerat, non hāc in se naturæ virtutem habuit,
cum eam Moysē vel Aarō ad hāc facienda
eleuauit, vel vt aq; fluminis in sanguinē ver-
teret, vel ēt cyniphes de puluere fuscitaret,
vel tenebras duceret de ccelo. Si. n. alijs præ-
ter Moysen, & nō cū Dei præcepto mare ite-
rū ex illa virga percussisset, pro certo eius p-
cussioni Tethys nequaq; cederet, et si iterum
aquas fortuitu percuteret, profecto illas nū-
quā in sanguinē mutaret. Sic & illā arborē,
per q; in Marath aqua salsa indulcat, si in ama-
rum liquorē alijs intingeret, & nō idē Deo,
vt primitus imperaret, pro certo nō illā sal-
fuginē in suaue saporē cōmutaret. Vñ periū-
dendū est, q; iō Deus hāc ligna, vel ēt de for-
nace puluerē in his mirabilib. interesse præ-
ceperat, vt aliquid in illis per eortū naturam
vel administrationem effectum fuisse q; cre-
dat. Sed per hāc futurorum mysteria præ-
gnata esse instituit, vt quid in his mergere p-

Aque
edulcate.
Cap. 22.
Exo. 15.

al. depo-
sunt.
al. senior

Tethys
dea mari-
na p̄ mari

K

uectib. ista faciant, sapiens doctor figurali ex-
positione decernat. Cum autē lignū nihil in
hoc fecisse probauimus, restat nunc vt quō
per naturam factū sit exponamus. Quodcun-
que ergo per studium quis longi t̄pis in re
aliqua inuenit, non aliunde in eadē per indu-
striā ex aliena natura conducit, sed cum in
nature abdito recessu occultat, prius hoc p-
plexi t̄pis industria, & alterius naturæ adiu-
mentū reddit. Et quod per humanū seu etiā L
rerum effectū longo cultu efficitur, hoc Dei
vuluntate cū necesse habet ipsa natura opinatur. Aquas igit̄ amaras, vel etiam ipsas falsissimā Aque
mas in dulcē saporē verti posse, frequenter quo dulce
nautē comprobant, qui illas per humū opti- scunt.
mē terre infusas, & hoc artificio ēt indulco-
ratas s̄pē sitim temperant. Nubes quoq; de
marinis finib. vapores leuant falsi liquoris,
sed eisdem dulces qn̄ pluunt, terrenis v̄sibus
ministrant, qn̄ falsuginis vitium quod in se-
metipsis aquę insitum capiunt, per infusionē
terre aut nubium depōnunt. Similiter quoque
& dulces aquę, cum eas homines per mar-
inorum olerū cineres hauriūt, salūm & plus
q; Oceani saporē reddūt. Hāc ergo immuta-
tionem insita sibi naturaliter aquę habent,
sed celerius p̄ præceptum cōditoris illam q; per efficiā humanę diligētię, & ipsarum
rerum ministracionem exhibent. Per alterius
enim rei adiumentum humana diligētia, vel
ipsa cuiusque rei ministratio alicuius naturæ
superficiem mutat. Ipse vero creaturarum
conditor & gubernator, naturam occultam
quę per aliam rem manifestanda fieret, in re
ipsa sola denudat. Sic & nanc amara aqua vt
dulcedinem quā in occulto s̄ue naturę con-
tinuerat, per humū aut nubem amaritudine
purgata ostenderet, ita iusſu gubernato-
ris potentissimi naturam per se lollā, absque
alterius rei iuuamine exhibit. Ingressi er-
go solitudinem sexcenta fermē milita pedi-
tum pugnatorum, excepto purgamento extan-
ti, idest innumerabili & promiscuo vul-
go quod de Aegypto cōscenderat, Deus per
annos quadraginta, manna, idest coelesti pa-
ne saturauit. Denique de illo pane & P̄sal-
mista postmodum commemorans, dixit,
Panem cœli dedit eis, panem angelorum
manducavit homo. Qui per noctem sem-
per, excepta nocte sabbati, cum rore descen-
dens circa castorum locum cādorem niuis
osten-

Manna.
Cap. 23.
Exo. 16.

M

P̄sal. 77.

DE MIRABILIBVS SACRAE SCRIPTVRAE

ostenderet. Erat enim, inquit scriptura, quasi semē coriandri, & coloris bdelij, albū quasi nix. Hoc aut̄ solis ortum sufferre nō poterat, sed cōtinuo liquefiebat cum versa vice colle etum & mola confractum, in condensis partib. ignis ardorem sustēbat. Et si quis in mane alterius diei residuum aliqd ex eo relinqueret, vermis scatebat. Cum tñ Gomor mensura manna sanum per longa post modum tempora plena arca referuabat. In quo & mirabilis & necessario tunc signo, exceptis iis quæ ad figuralem expositionem pertinent, studio sis mētib. subueniunt, quæ sua explanationis illuminationem dñi adiutorio exiguunt. Primum. n. vtrum panis sit querit: Et quō panis angelorum vocat: Et si cib. ille nihil terrenæ naturæ habuisse describit, quō adhuc in terra positi, & vitiis carnalib. subiecti ex eo homines sustentant. Panis n in Psalmista prædicto versiculo, ut diximus, cœlestis esse de scribit, qui de nubib. pariter cum pluia tribuit. Quæ nubes ut ante iā diximus, per scripturas cœlorum nō ē vocitant. Panis. n. angelorum cib. ille dī, nō q̄ illo angeli qui cibo non egent, saturant, sed q̄ per angelorū ministerium tale officium, sicut lex & cetera populo præbeliant, quæ disposita per angelos in manu mediatoris tribuit. Qualiter ergo hoies qualescumq; sustentare potuissent, nif terrenum aliqd in sua substantia h̄bet? Sed vnde nubib. manna plues terrenam substantiam h̄re monstrabit, Nisi forte aeris ipsius inferior pars, terrenam aliquam naturam retinere ostenda? Quo enim aiuum volatium corpora sufferre valuisse, si non terrenæ soliditas aliqd aer contineret? Quā p̄ illa substantia & nubes fulta terræ ipsius natura, & in niues & grandines cōgelaſcunt, qui penè duriciam lapidum contrahunt. Quid igitur hoc capacib. animis repugnat, si sicut nubes grandinis lapillos concipiunt, sic & mannae grana gignere potuerunt, præsertim cum ad terram veniens, veluti cum cognitio rore, si illud sol ortus inueniret, quasi grando in terra liquefens deperiret? Atque ita fieri poterit, ut manna in terreni aeris huius partibus genitum terrenis hominib. præbuerit cibale pannum. Ita etenim pars inferior aeris, terra etiam in scriptura diuina nominatur, dum in cœlestimo quadragesimo oītao Psalmo Prophetali spiritu in domini creatoris, laudem

omnes creature incitantur. Sic nanque consummatis his quæ ad superiorē ornatū cœli pertinent, cum ad partes aeris huius inferiores venitur, tñhiter subinserit. Laudate dñm de terra, &c. vñq; verbū eius. Ecce hunc cras fiorem nubib. & vaporib. infertū aerei, terram Propheta nominauit, & anteq; ad inferioris quæ postea subinserit spatiā perueniat. in illa ergo superiori parte terra, vbi grando & nix gignit, nascet, & in cibum inferioris terra partis hominib. per angelos administrabat. Ex quo facile dignoscitur, non aliud de extra naturam quæſisse, sed de terra Deus victum præparasse, non q̄ Deus quotidie illis panem illum communem etiam in deserto præstare nō possit, sed vt homo paſtus de nubib. sciret, quia non in solo pâne viuit, sed in omni verbo quod de Dñi ore procedit. Si cut. n. naturæ imperauit ut homo saturaretur pane, ita etiam de omni quacunque re, si ita illi iuferit, quō habebat, & tunc de nubibus pluviā victum in columem. Idem quoque populus in deserto sitiens potamenti refocil lationem postulauit. Vnde Moyſes princeps Deo imperat̄ virga percussa petra in Oreb, aquam de petra produxit. In hoc naturæ inuestigator in angustum redit, quō aquæ naturæ in duro lapide occultatur. De aqua vero in principio lapides facti, qualiter ignorat, q̄ crystalli naturam, niue per multū tēporis congelante, incommutabilem lapidis duritiam procedere non ambigat, præsertim cū glebas non de terra ipsius humo, sed de feni primitus incremento in summis arborib. vel scopulis ſæpe consideramus: In qb. iam lapilos per pluiarum infusione & ipsius in fēni humū motionē genitos inuenimus. Non nullas quoq; terras argillosas transfluentium aquarum affluero curlo superfulsas in duritiae lapidum vidimus conuertas, in qb. et duriores velut antiquoris etatis lapides quos ipsa humus in prius se habuerat animaduertimus insertos. Qualiter iam nōnullis lapidib. quoque cōcauos ostreos, quos qñ mollis humus fuerat, interpositos habebat, veluti sine naturali duritate nunc insertos videmus. In ceteris quoque quos longæ admodum etatis mare ad terras profecit, superpositæ more nagarbae videntur, quas non de maris glare eleuatas, sed ex ipsa marini humoris qualitate, & eorum extrema corporum indurata

Denn. 8.

C

Fili. Moy

fi. c. 25.

Exo. 18.

Cap. 24.

Exa. 17.

Gal. 3.

B grana gignere potuerunt, præsertim cum ad terram veniens, veluti cum cognitio rore, si illud sol ortus inueniret, quasi grando in terra liquefens deperiret? Atque ita fieri poterit, ut manna in terreni aeris huius partibus genitum terrenis hominib. præbuerit cibale pannum. Ita etenim pars inferior aeris, terra etiam in scriptura diuina nominatur, dum in cœlestimo quadragesimo oītao Psalmo Prophetali spiritu in domini creatoris, laudem

D

Secundum

naturam

aqua ver

tissim in

Lapidei.

cute

cure admodum esse concretas, ipsa consideratione pbauiimus. Plurima etiam marina reptilia testudinis cortaneis induuntur, in quibus durities plus quam plurimorum lapidum videantur. Ex quibus oibus manifestis approbationibus lapides ex aqua tria tunc, & nonnullos ex aqua & humo nunc genitos esse, doctus quodque non negat: Sicut & lacrymosi marmoris natura & consuetudo indicat: salis est natura de liquore in lapidis duritia cōcreta vertit, & iterum in li-
 Job. 18. quorū solui cōtūet, Lapis quoque ut Iob libri narrat historia, resolutus calore in eis cōuer-
 sit, quod non potest nisi prius in liquoris naturā mo-
 ueat. Præterea quoque oē metallū quātūcunq; duritiae fuerit, quāuis lapidea esse, natura pa-
 tet igne resolutūlīq; scit. Dū ergo ex aqua hu-
 more lapidū natūrā gigni cōprobāt, quod ob-
 stat si Dei gubernatoris volūtate lapis ī aquā
 versa vice mutet, dū natura ad suā originem
 redire festinet, cū Deus aquā de petra popu-
 lo suo pberi iubet? Post hanc quoque Moysi co-
 gnatus, cuius Sephorā illius Moysi vxore &
 duos filios eius detulerat, oculi ipsi in occur-
 sum Moyses p desertum exire sentinat, cuius
 cōsilio quāuis gētilis, tñ cū ad castrorū locū
 venit, tribuni & ceturiones, & quinquageneria
 rī & decuriones in Dei populo cōstituuntur.
 Sed de Moysi filiis qstio nascit, cur patris sui
 inducatu populi heredes non sunt sacerdotio
 saltē priuātūr, dū per Psalmistā dicitur: Moyses &
 Aarō in sacerdotibus eius. Hoc tñ quodammodo
 metit, cū filii Moysi de gētili in matre peregrinatio-
 nis cā generantur. Sic etenim de Moysē
 cū primogeniti genuislet referuntur. Et vocavit
 G nomē eius Gerfan, dicēs, quia aduenia fui in
 terra aliena. Interca inuitat⁹ Dei famine Moy-
 ses quadraginta dies ieūnat, & liberato Dei
 populo de Aegyptiorū decē plagi, quinqua-
 gesimo die ex quo ī Aegypto Pascha celebra-
 tū est, decē mādatorū legē de mōte Sinai in
 duabus lapideis tabulis detulit. Quas cū of-
 fensus esset populi peccatis piaculo, ad mō-
 tis radices confregit. Restauratisq; totidē nu-
 meri eiusdem tabulis, rursus quadraginta die-
 bus ieūnus Dei largitoris munere, eadē pre-
 cepta recipere meruit. Sed per hoc tempus cō-
 tra consuetudinē humani moris, taliter, ut p
 dixi, nullo fatigatus inedia labore, nullā ter-
 renā conseruationis escā māducavit, quo-
 niā diuini sermonis consortio fultus, tam lō-
 gam in diuīm sine esurie sustinere potuit.

Præterea carniū concupiscentia infidelis po-
 puli pars flagrās murmurauit, & māng célé-
 sti ollas carniū Aegyptiorū præposuit. Sed
 & Moysi cū esset intoleranda res visa, domi-
 nus populū, inquit, sanctifica crastino: Ego
 enim illos mēle integro carnibus pascā. Cui
 imbecillitate incitatus humana Moyses sex-
 tēa milia respōdit peditū pugnatorū, exce-
 pto innumerabili vulgo huius populi nume-
 ranū: nunquid bouū & ouī immensa multi-
 tudine cedetur ad saturationē, aut innumerabi-
 lis turba pisces maris in vnu cōgregabuntur?
 Et idcirco ut nihil de ijs quod Moysi aens fragi-
 lis, ut puta humana arripuit in partū populi
 cederet, ventus à drio egredens, arreptas trās
 mare coturnices, ad castrorū loca detulit,
 easq; duobus cubitis in aere volantes circa
 castorū loca, quantū vna die cōfici pōt, orty
 geometrā inseruit: quod populus colligens, mē-
 le integro idest triginta diebus comedit. Sed
 *icredulos trāsmutationis vltiōcōsequit: Nā
 in illo loco prius quod populus egredere, qui
 cōcupierat, ira dñica mactati sepiuntur. Cer-
 te in hoc nihil nouū vel cōtra naturā à dño
 cōtribuitur, quae olim creaturā autū cōditā,
 & in abdito mudi quodā angulo recōditā,
 in necessitate populi sui p̄stare videt: Quan-
 uis in libro sapientiē scribit, Nouā crea-
 ram autū viderunt: vtq; ostensam, non nu-
 per creatā. Quod olim Deus cū ceteris crea-
 turis in principio cōdidit, hoc in tpe nece-
 ssitatis plebi sue ministravit. Sed tum idcirco
 coturnices ad tale ministeriū, qua prior cū
 manna cōtribut, nil aduersi edētibus cōtu-
 lebant, ista vice iterū detulit, ne quisquā puta-
 ret, q; esca autū sine murmurationis culpa
 mortē populo p̄st̄it: quā in hac vindicta
 fana cōscientia comedentes in columnes ser-
 uauit: & quā cū manna data est, toti multitudi-
 ni nihil incōmodi p̄buit. Postmodū pro-
 p̄t Aethiopissam vxorē eius, Aaron & Ma-
 ria contra Moysē in insolentia verba depro-
 munt, quē omnī qui tunc in terra morabat
 mitissimū hominū spiritu sancti dona descri-
 bunt. Sed cū res tñ illos in tabernaculū vo-
 casset, Aarō castigatus Dei sermone oleo yn-
 unctionis à vindicta defenditur. Maria vero
 leprę cādore corpus laceratur, quapropter
 etiam extra castra manere p̄cipit. Sed
 orante pro ea Moysē, septimo die iterum re-
 uocat̄ lana. At vero Moysē de ista Aethiopis

genns co-
 turnicis
 insignima
 ḡnūdine
 atiarū co-
 turnicum
 dux.

a. l. mur-
 muratio-
 nis.

Sapiē. 16

I

De Aet-
 hiopissa
 uxore
 Moysi, &
 lepramur
 muratio-
 nis Ma-
 riae. c. 28

DE MIRABILIBVS SACRAE SCRIPTVRAE

- Nu. 12.** sa coniuge, duplex magistrorum inuenitur intentio. Vtrū de Aethiopia cū esset in domo Pharaonis de qua quadragenarius egreditur acceperit, q̄ per multos peregrinationis dies illū expectauit, an signorū tpe, cū post peregrinationē in Aegyptū reuersus est Aethiopissam vxorē sibi iunxerat, quā de Aethiopia secū, & per deserū ducebatur, q̄ t̄que de Sephora dicīt q̄ Aethiopissa sit, quā ad Aquilō nē maris rubri, vbi prius Aethiopes fuerūt, Aethiopiā alterā esse in multis locis historia rū scripturā d̄scrībit. De qua ī Ecclesiastica historia scribīt q̄ ex parte Indiæ adhæret. Et in cronicis canonicis Eusebij referit, q̄ Aethiopes ab Indo flumine cōsurgentēs iuxta Aethiopiā cōsederūt. Ex quo intelligit, q̄ terra illa ī qua primi⁹ Aethiopes habitauerūt, Aethiopia dicta ēē potuerit, ex qua Aethiopia si Moyses vxorē suā acceperat, ideo Aethiopissa dicta fuerat. Chorē quoque filius Isuār de tribu Leui, patruelis Moyſi & Aarō & Dathan, & Abyrō filij Eliab: & Hon filius Pheleth de tribu Rubē & p̄terea ducēti quin **Nu. 16.** quaginta viri, p̄ceres synagogē, qui tpe consiliū per nomina vocitabantur superciliosi superbiz tumore contra Moyſen & Aaron steterūt. Etenim Chorē vendicare sibi sacerdotiū voluerat, & reliqui alij de principatu populi contendebant. Sed illū qui ignē holochauſti Deo nō pr̄cipiente offerre appetiuit, holocausti tpe celestis ignis cū his qui ad eū pertinebāt absumpsit: & eos q̄ s̄e in excelsum eleuantes Dei ordinationi resistere c̄perāt sub pedibus eorū terra dehiscens, aperito ore in infernū deglutiēs, vorauit. In quibus manifeſte oñditur q̄ tātūdē sensibiles & inſensibiles creature Dei dicto obediūt, dū quēadmodū viuētes eceliter cū ei⁹ imperio veniūt, ita & q̄ nō viuunt velut viuentes quē pr̄cipiuntur peragūt. Sed quan uis quasi viuēs terra illiud vindicta officiū peragit cōtra naturā tñ in illo nequaquā aliquid fit. vitā enim inſensibilē terra habere in dubitanter dignoscitur, per q̄ in se crecētia Arborū & olerū fruteta moueri videntur. Vnde quasi in viuēte carne palpantes vene sanguinis discurrunt, ita etiam per terram viuentium aquarum riui profluunt: per quam vitā inſensibilem Deo imperante terra os suū aperuit, qñ hominum peccatorum quaſseruiens in ministerio vindictæ, taberna-
- cula vorauit. Sequenti itidē die totus populus cōtra Moyſen & Aaron vt sanguinis reos confurrexit, eosq; in eorundē vltionē occidere voluit. Sed hic uterq; Moyſes & Aarō videlicet, ad tabernaculū Dei diffugiunt, & iterū in rebelli populo celestis flāma defēuit. Rursumq; Aaron imperante Moyſe, impleto altaris igne thuribulo in populū venit, & inter viuos & mortuos digredientes vesti giū vindicta nō trāsūit. Rectō in vtroq; moderamine vt qui contra iustos principes ira cundit igne intus exarserant, foris iustissimā vindicta flāma cōflagraret. Et qui in cor de proximorū culpas venialiter dimiserat, eius vestigio defensos ignis de celo missus vrere nō audebat. Illa aut die quatuordecim milia ignis ille cōsumplserat. Quos etiam rebellionis reatus grauius perurgebat: attamē cessante tumultu vt singuli scirent, quē sibi dñs ī sacerdotiū eligeret, singulorū ex duab. & decē tribulus Principā virgas insertis non minibus. Moyses postulauerat, & p̄ sorte Leuiticē tribus Aarō virgā inserto noīe acceperat, quas in conspectu sub tabernaculi tecto vna nocte recondit. Craftino aut mane Aarō virga gemmulas amygdalini floris ostendit, quo patebat Aaron p̄z omnibus in sacerdotiū dominū elegisse. Nec tñ in hoc cōtra na turā virga monstrat aliquid effecisse. Interie tradidit. **Cap. 32.** tpe dehinc populus sitiens in Cades deferti Sin, iniurijs cōtra Moyſen & Aaron gra uiter tumultuabat. Quæ res dū ad dñm per Moyſen referit, virga percūti petra p̄cipit. Sed Moyses infidelis populi murmur p̄motus, ēt de p̄cepto dñi fide t̄ribuauit, coramq; populo cū Aarō bis petrā p̄cusit, largiterq; fluentes aquas sitiens populus bibit. Sed hac causa Moyses terrā promissionis nō intravit. Semel in Oreb petra percūtit, vbi tanum populi infidelitas notaē. In Cades aut̄ deferti Sin faxū bis c̄ſum pulsatur: ibi nāq; infidelitas in populo & in duce dignoscitur. Ibidē murmurātē populo ignitos serpētes flatuq; adurētes in eū dñs immisit, quorū flatu adul teros plurimos murmuratorū necauit. Cete ri autem intereuntū pena terriri, & animo p̄penitente ad satisfactionem inclinati, ad Moyſen & ad dominum clamauerunt, vt hēc ab eis plaga cessaret. Et idcirco flexus p̄penitentium lachrymis dñs Moysi iubet, vt serpentes æneum in virga extensem coram populo

Rebelle
cōsumpti
igni. 30
Num. 16

Virgata
ron. c. 31
Num. 16

Num. 22
Cap. 34

A mi
re
na
di
no
lo
li
ra
ba
lo
asi
gu
ni
ti
die
ref
bit
ma
qu
cō
B
rat
ter
in
res
fib
De
qu
tas
ver
qui
Ba
len
tui
etu
laā
ani
uer
turi
z. ret

Iacob. 3.
2. Re. 19.

A
Exo. 15.
Num. 10
Serpens
anem.
Cap. 33.
Num. 11

populo eleuaret. Quo facto statim serpē ze
neus erigitur, & p illius aspectū priorū serpē
tiū vulnera curabat. Attī q̄ē admodū & de
virga diximus & arbore qua amara aqua in
ducatur, nō in serpētū salus, sed in dñi impe
rio tenebat. Quicquid.n. ipse pcepisset, illud
tūc iū populo salus esset. Sed historia pcedē
tiū rerū in figura nunc in Christo & in eccl
esi cōtinetur. Balach filius Sephor cū in terrā
suā Isrāel venisse cōperisset, nūcios misit vt
Balaam harioū inuitaret, vt populum Israel

Num. 22. Cap. 34.

A malediceret. Qui cū sedens super asinā perge
ret, & asinā angelū in angustijs stantē euagi
nato gladiō videns timuisset, ter cēsa demū
dīo subsistit. Vnde amplius flagellata, huma
no more & sermone quasi ḥrulosa ancilla
loquitur. Et illa loquente, statim Balaam ocul
iū vi angelū cerneret aperiūtur. In hoc admirabili
signo quāuis asina cōpetentia sibi ver
ba profatur, non tū sua mēte nec affectu suo
loquitur, sed dñs de quo dī. Et aperuit dñs os
asinæ, sicut ad loquendū os aperīuit, ita ēt lin
guā & palatū in verba gubernauit. Asina.n.
quid & quō diceret, & si ali quid diceret, om
nino nesciebat, qm̄ & hostes qui alieno infla
ti spū loquuntur, & adhuc cū loquuntur quid
dicunt nesciūt, & nihil ex eo recordantur cum
resipiscant, sed qui loquēdi modos & in mu
bib. &c in igne ſape inuenit, & ī ore muti ani
malis lingua plectrū in verba gubernauit. Ex
quo intelligimus nihil in natura dñm asina
cōmutasse, sed per aerē oris eius illa ēt igno
rante, Prophetæ ignorantia cōpescuisse: qua
tenus dñi spiritus & si in ſelo queretur, elatus
in superbia non eſſet, qui frequenter & per
res insensibiles, & brutū & mutū & subiectū
ſibi animal eundē loqui cōperisset: qm̄ ſpū
Dei vbi vult spirat, ēt ſi voluntati eius qui lo
quitur minus cōueniat: ſicut & Saul Proph
etas occidere volens, mala incitatus voluntate
venerat, & tñ ſpiritu dñi arreptus, inter eos
quos perſequebat prophetabat. Vnde & ipſe

Balaam ad maledicēdū deductus, & illud vo
lens implere, nō maledicere Dei populo po
tuit, ſed cōtra voluntatē suā à dñi ſpiritu coa
ctus est benedicere. His ergo duab. cauſis Ba
laam venire à dño permittus eſt, vt per mutū
animal eius inſipientia conſutaretur, & ad
uentus Christi per Prophetā gentilē, qui fu
turus erat gentiū ſaluator in lege Dei ſcribe
re. retur. In oī populi Israel itinere colūna nu
meri

bis per diē nunquā defuit, nec corā populo
colūna ignis per noctem vt in noctis frigore
defensi, & à tenebris illuminati pergerent cū

Pſ. 120.

igne: & à calore ſolis proteeti fuerunt in die
ſub nube: quē dñs custos Isrāel vere pro
tegit, nec Sol per diē nec vnquā Luna per no
ctē exurit. Quadragesimo anno egressionis

filiorū Isrāel de Aegypto quadragesimalecū
da manſione in cāpētrib. Moab ſuper Iordā
nē populus ſedit, vbi Moysē Deuteronomiū

hoc eſt, iterationē legis p̄dicauit, & poſt coa
ſtituto p̄ ſe in ducatu populi Iefu filio Nun,

ex tribu Ephraim, imperio diuino montem

** Abarim trāſiuit, in montē Nebo ſolus ascē
dit, vbi centesimo & vicesimo ætatis ſuā an
no, nec inotis dentib. nec caligantib. oculis,*

*integro corpore totius humani generis cōe
debitū ſoluit. Duabus aut̄ cauſis vt ſapiētes*

aiunt, mortis eius & ſepulchri nemo cōſcius

*erat, quatenus illi faciem q̄ consortio ſermo
nis dñi rutilauerat, mortis mētore reprefēſā,*

nullus videret. Et ne ſepulchru eius populus

*Isrāel, ſi cognouifſet vbi eſſet, adoraret. Vn
de & virgā in qua signa ſecerat, vt plurimē*

*putat, ne adorare ſecū abſtulerat, qm̄ & ſer
pentē quē ſecerat, filij Isrāel poſtmodū ad
orabant. Omnis aut̄ illius ætas in tres quadra
genarias partes diuidit. Quadraginta.n. annis*

in Aegypto in domo Pharaonis ab infantia

*literas didicit. Quadraginta annis exul ab Ae
gypto i domo ſacerdotis Madian ſuit. Et qua
draginta annis p̄ dēſertū ducatū populo p̄*

*buit. Certe & nos cōſummati hiſ q̄ de p̄ta
techo hiftorica narratione cōprehēdimus,*

*primi libri finē de mirabilib. hic facere cōue
niat, vt ſecondus de Prophetia, ſi exceptus,*

ab Iefu filio Nun, & Iordanē initium ſumat.

D E M I R A B I L I B V S
ſacrae scripture.

LIBER SECUNDVS.

Vm aut̄ Moysē egrediente, Dei
populi gubernationē Iefus fi
lius Nun ſucepiffet, cōforta
tus de ſermone dñi, de cāpe
ſtrib. ad Iordanis fluuiū caſtra
moueri iubet: ac deinde cū arca onere teſſi
decorari reliquā plebē, primas vndas p̄cedē
tes ſacerdotes īgrederēt, ab illo loco vbi ſe

H h 2 terunt

*Moysē ſe
pultura
quare i
gnora.*

Cap. 35.

Al. L.G.

C

*Iofise ſe
cſſor
Moysē.*

Cap. 1.

DE MIRABILIBVS SACRAE SCRIPTV RAE

Jordanis
ficcatus.

terū vsq; ad mare oīs fluminis, alieus aquis suis cōfēstīm nudatus, superiorē aquarūmōtābat, quousq; oīs Israel siccis pedib. alueū flu ministrāsierat. In cuius miraculi testimonio duodecim lapides quantos duodecim viri portare poterāt de ima glarea Jordanis portati sunt in loca castrorū, & totidem tanti ex his quo terra siccā cōtinuerat, positi sunt in eorū locum. Certe & in hoc signo propositi operis nostri causa req̄ris, qualiter arcā dñi fluvius naturaliē pterire nō permittit. Ita n.

F aliqua pars aquarū q̄ ad mare perrexit, natura fūx cursū consuetū cōsequitur, dū altiora deserēs, per prona p̄prio more fluminis pau latim delabitur. At vero humana industria al ueos fluminū nudatos legimus & audiūim⁹, q̄o Cyrus Imperator p̄ siccū exercitus sup

Gyndem⁹ fluiū, qui fecūdā post Euphratē quātitatis, illa expeditione qua Babyloniam expugnauit, dī esse castra metatus. Vbi claris simū virorū & equitū, equitē trāmeandi fluminis audacia persuasum, rapacis aludi vortex demersit. Quo factū, rex incredibiliter ita cūdā furore aduersus fluiū permotus, ve lūt infensibilē creaturā vlcisci statuit. Ac immēsum amnē perpeti anno totis virib. in qua tercentas sexaginta fossas diuisi: nudatoq; al ueo meabilē vix genua tingentib. feminis re liquit. Vnde eodē exercitu & rege eadē expēditione Babyloniam obsidente, excelsissimo mūrō obiectu, ab expugnandi molimine repulsi, ad Euphratis fluminis per fluentia su periora vada conuertunt. Illi autē p̄dicta arte edoicti, per alienū līmitē diuertētes, per eius nudatū Babylonis mūrū subintrantes yrbeā capiunt. Quod ergo humana industria labo rioso certamine potuit, hoc Deus potentia suā virtute facilis peregit. Sed forsitan quīquā dispariter r̄ndebit hoc factū esse dicēs. Il

G lic. n. fossurā opus alueos aquarū p̄ humilio ra diuertit; hic vero stās aqua, nullo renitēte ad aeris sublimia cōscendit. Sed & hoc nōne humana diligētia s̄pē efficit, vt ab oppositis vallib. aquas in excelsum mōtare, & ad fontes redire offensas cōpellit? Quod vero hōies velut terreni, deterrena crassia materia frequē ter faciūt, q̄o angelī tūc quorū officijs hac oīa mirabilia peragunī, per amnē facere nō potuerūt? cū sit naturale aeris opus & p̄priū officium aquas retinere in nubib. & vt docti

indocti q; pariter nōrūt, quotidiana admini stratione retinet. Ita tūc Deo iubente flumi nis cursum prohibuit, vt per illius fluēta ar

ca Dei & sacerdotes transirent. Terrā igitur promissionis post longi labore itineris in

*Vestimentis
derrit.*

Cap. 2.

Iosue 5.

Den. 29.

gressi, de fructib. Chanantidis regionis populi turba comedit, & manna de nubib, cōfa ministri definit. In hoc tā longo itinere ad

miratione dignū accidit illud, q̄ per quadra ginta annos nullius ex omni populo calcia mentū aut vestis defecit. In quo dñs nō natu

H

rā nouā in calciamētis & vestib. cōdidit, sed oīl conditā cōseruavit. Inde Jordanis ripā

De sub.

egressis, Hiericho prima ex Chanantidis ci uitatib. occurrit. Quæ lustrata circuitu dierū

Herione

Hiericho.

septē, quasi arcā dñicā & exercitus expan

Cap. 3.

scens aduentū, cito corruit. In quo circuitu

Iosue 6.

nullo armorū suffragio v̄sus est victor popu

lus, sed ad clamorē in giro sonāte mūrus erat

vsq; ad fundamēta diruptus. Vbi nihil extra

naturā esset factū gesta res ostendit. Si quidē

& hoc terremotib. esse factū frequenter scri

ptura denūciat. Quō & in famoilo illo terre

Terremoto

motu centum Lybia v̄rbes corruerunt, & in

Tucia A-

terremotu dñicā passionis vñdecim in Thra

tucia A-

cia lūbuersa sunt. Præterea quoq; q̄ humani

phria et

actus efficacia cōgerit, hoc alterius destruen

Thracia,

tis vel ēt senectutis tps cōsumit. Attī hāc di

cōcētē

cētētes, nō casu accidisse mūrofū Hiericho rui

nā

nā, ostendimus. Sed ne cōtra naturā sicut ali

quid in miraculis factū ostendimus, hoc. n.

De fia-

sicut & cetera ministri angelico opere de

signauimus.

Dei iussu effectu suis nō dubitamus.

De fia-

tionē Sō

lis & Lu

regib in vnu cōgregatis vt pugnarēt aduersus

ne.c.4.

filiōs Israel, cū ex aduerso miscerēti cohorte

Iosue 10.

, & victoria in Dei populo partē cōtēdet

I

ret, Iesu filiu Nū princeps populi Israel So

li

li in medio die p̄cepit, vt ne se moueret, &

Lu

Luna vbi fuerat staret, donec se Dei populū

de inimicis

vindicaret. Quod & factū est. Nā

I

Sol duos dies in vno conclusit, & Luna diei

spatio

nō occurrit. In qua iufiōne nō huma

ni imperij

authoritatem luminaria requiescēt, sed dñi imperatis vt starēt iussui obediūt. Ni

hil.n.

p̄iubentis hoīs verbum Dei creature

faciunt,

sed q̄ dñs serui sui ordinationi obe

diens

p̄cepit, hoc faciunt. Sic. n. perhibetur,

Sic. n.

Sol flētit contra Gabalon, & Luna ad vallem

Hailon,

obediēt dño voci hominis. Ex quo

intelligitur

Deū seruorum suorum preciōbus

obedire.

obedire, & ad eorum necessitatē creaturas suas
 oportune gubernare hæc luminarium mora
 nihil nouū in natura cōmisit, et si in ministerio
 aliquid nouū aliquā natum ostendit. Sed
 & illa varietas nihil in anni cursu & aliquo-
 rū dierū cōmouit, dum pariter Sol & Luna
 vñunquod q̄ in suo ordine requieuit. Si n.
 vnū luminare curreret, dū alterū interim re-
 quiesceret, dierū & mensū annorū assuetū
 cursū cōturbaret. Dū autē vtrūq; mora
 hæc habuit quasi post cōsuetū diē in occasus
 sui limitē perrexit. Nō. n. q̄ ad bellū illumina-
 tionē Luna tunc in plenitudo solis proficeret,
 stare imperatur: sed ne quid incongrue lumi-
 nariū moatu p̄ vnius quietē & alterius cur-
 sum destrueret. Sed qm̄ & maris cursum lu-
 nari cōuenientem esse in omib⁹ euīderer
 mōstrauiimus, & illū tūc requieuisse, et si scri-
 pturę vocibus reticeat, nōne ipse illatū rerū
 pronūciaat obseruabilis cōmētus? Luna ve-
 ro non tm̄ in hac statione requieuit, sed & in
 cōremēti vel detrimēti sui interim cōsuetu-
 dinē agere nō potuit. Si. n. dū stetit Luna, li-
 cet stās sua incremēta vel detrimēta ageret,
 illud incremētū lunare vltra solis cursum
 iu cyclorū rationibus aliiquid turbaret. Dum
 vero nihil in circuli in se reuertentis cursu
 dies illa solito longior præbuit, tunc manife-
 stū est, quod in illa superueniente vespere, v-
 nius diei incremētū Luna, sicut quotidie so-
 let, gessit. Vt. n. hoc manifestis approbationi
 bus pateat cyclorū ēt ab initio conditi orbis
 recursus in le brūiter digeremus, quos sem-
 per post quingētos trīginta duos annos solet
 in principio & Luna p̄ omnia cōuenienti-
 bus nullis subueniētib⁹. impedimentis in id vñ
 cōperant redire oīdēmus. Quinto māq; cy-
 clo à mūdi principio anno cētesimo quarto
 decimo generale totius mūdi diluvium sub
 Noe venit, q̄ post diluvii quadrigeſtimo
 decimo octauo anno decēſit: & inde alius
 incipiēs. i. sextus, in octauo ætatis Abrahē an-
 no finit. Et nono eius anno septimus incipiēs
 tricesimo quinto anno egressionis filiorum
 Israel de Aegypto in qñquēnō ante mortē
 Moysi cōcludit. Post quē oītaus in quo ē il-
 lud signū in Sole & Luna factū, tricesimo ex
 to anno egressionis Israel de Aegypto inci-
 piēs, in tricesimū annū As̄ regis Iuda ince-
 dit. Cuius tricesimō scđo anno nonpus exor-
 diū capiēs, in quo & aliud signū in Sole, Eze

chiq̄ regis tēpore, de quo paulisper dicemus,
 factū legit̄, centesimo octauo anno post tēpli
 restaurationē q̄ sub Dario facta est, sui cur-
 sus spatiū cōsumauit donec decimus inde o-
 riēs nōagesimō scđo anno post passionē sal-
 uatoris Allia & Sparsa consulibus peractis
 cursibus cōsummaſ. Post quē vndeclimus à
 cōsulatu Paterni & Torquati ad n̄a vñq; t̄p̄
 decurrentis extremo anno Hiberniensis mori-
 tēte Manichēo iter cēteros sapiētes peragit.
 Et duodecimus nūc tertiuū annū agēs ad fātu-
 rorū sciētiā se p̄stās, sed à nobis qualē finē sit
 habiturus ignorat̄ quorū vñusq; q̄; vñiformi
 statu, peractis quingētis triginta duob⁹ an-
 nis in semetiplū i. in sequētis initiū reuolui M
 tur, cōpletis videlicet in vnoquoq; solaribus
 octouicenis nōno decies, & in lunaribus de
 cēnouenalibus vigesimō octiles circulis. Post
 quos i lunari suppūtationē p̄ cōmunes du-
 decim embolismos septē, p̄ Ogdoadē & Hē
 decadē & incremētū lunare, quod cōputat̄
 salū nominat̄: & solari per quadrates & bis
 sextos diligenter dinumeracōs: deū duob⁹.
 luminaribus totidē dies habentibus, & p̄ cur-
 sus sui oēs lineas concordi ratione cōne-
 nientibus, veluti primitus cōditi orbis annus
 innouat̄. Dū ergo hi circulorū totales re-
 cursus in se cōgrē, & post illos cyclos qui-
 bus in Sole & Luna mora vel redditus signa,
 q̄o sub Iesu vel Ezechia factū legit̄, appar-
 uisse de scribitur, fine vlla varietate redeunt:
 manifeste intelligit̄, q̄ nō mora illa aut re-
 uersio aliiquid in luminariū, & tēporū assue-
 to cursu p̄petuū vel insolitū reliquerunt: sed
 quasi p̄ diē oēm in occasus sui, vt supra di-
 xi, limitē currūt postquā illius solito longin-
 ris diē spatiū peregerūt. Per quod videtur q̄
 nihil ad sequētis noctis longitudinē illa dies
 lōga cōtulerit, cuius princeps pariter in die
 cū Sole diei p̄posito Luna requieuit. Itaque De Ge-
 purgata funētis habitatoribus Chanānitidis deme, &
 regione, in Dei populi dedicationem ipsa à dūbusi-
 dño terra tribuī. Qui postmodū pacis ocio gnis. c. 5.
 resolutus, in idolorū terre illius, & reliqua-
 rū in circuitu nationū culū puagat. Propter
 q̄ gētibus ſēpe, quorū idola ipse colebat po-
 tellate à dño cōcessa, mācipiū ſeruire tribui-
 tur. Sed captiuitatū & ſeruitutū laboribus du-
 riſſimis afflictus, frequenter a Deo per peni-
 tentiā veniā precabatur: ad cuius liberatio-
 nē penitentiū lachrymis ſedatus, ille iudices

DE MIRABILIBVS SACRAE SCRIPTVRAE

B fuscitabat, qui de seruitutis iugo plebeus eruer-
tes nequaquam penitus dico, sed arbitroru*m*
re p*ro*fiebat. Quorum temporibus dū Madianitis
seruiret populus, Gedeoni filio Ochaz cœlestis
nūc ius apparuit, illumq*ue*; destruto idola-
latri*m* ritu, de plebis sua liberatione cōmo-
nit. In cuius conspectu dū Gedeon oblationē
cōponeret, de super carnis ius fundēs, cœlestis
ignis holocaustū absump*s*it. Et iterū po-
stulati signū, siccitas in omni terra, & ros in
solo vellere, & rursum siccitas in solo velle-
re, & ros in omni terra fuit. Sed hæc quāuis
socian*m* numero mirabilium, nihil tñ velut no-
uū oñdere videtur in ministratiōne rerū: qm̄
& cœlestis ignis res terrenas, vt sepe diximus
& dicemus, frequēter deuorat, & alternatim
in mūdo, p partes nubibus rorat. Sed tñ mul-
ta talia de mirabilibus scripturarū subueniūt
q*ue* eti rebus gestis diligentē explanationē nō
exigūt, figuratū tñ præsignatiōne in rerū spi-
rituali intelligentia referta sunt. Sed qm̄ in o-
pere isto tñ modo gestarū intellectū præse-
qui disponimus, hoc licet memoriaz cā sta-
tim historialiter numero mirabilium insere-
mus. Quæ et si sepe fortuito casu Dei volunta-
te in rebus puererūt, terribilis tñ & celeri-
& certius & mirabilius insigni alicuius ostend-
fione p domini imperiū gubernata & ostend-
fa fuerunt. Vñ cū historialiter in holocausti
hac cōcretione, nō terrestri igne, sed cœlesti
flâma hoc ostendebatur, q*ue* futuri tunc bel-
lū, non humanis viribus, sed cœlesti auxilio
proficeret, & ros prius demōstrabat in solo
vellere ostensus q*ue* dinina miseratio, qu*ue* tūc
in Israel fragili & molli populo fuerat, igni-
tas gentiū iras sicut aqua ignem posuit extin-
guere. Iterū cū Philisteis seruiret Israëlitica
plebs. Manue filij Saruch de tribu Dā, sterili
vxori primo, deinde ipsi Manue Dei angelus
prophetali habitu apparuit, eosq*ue*; de filio q*ue*
ilis esset nasciturus qualiter fieret educandus
edocuit, quatenus ne vñquā nouacula caput
ipsi trāsiret, & sicerā & vinū & oē q*ue* inebria-
re pōt non biberet. Cui cū Manue nesciēs eē
angelū, p*ra*dīū voluisset p*re*bere, angelus in-
quit. De cibis tuis nō cōmēdā, sed dño si vis
holocaustū cōpone. Quod cū Manue illo p*ri*-
cipiēt cōposuit, cū igne holocausti coram
eis statim angelus in celum ascendit. Et hic
terrestris holocausti ignis de terra in celum
ascendens dēmonstrauerat, quod per nasci-
turi hominis fortitudinē Deus populi libera-
tionē sp̄parauerat. Natus igit̄ Sāp̄lon, iuxtaq*ue*
imperiu*m* nutritus, maximā fortitudinē in se-
ptem sui capitū crinibus habuit. Quod pro
certo probatum est dū eisdē nudatus aliquā
ē virtutē amisit. Nā cum Dalilam in valle Sore
ēti mulierē de regione Philistinorū alienige-
nā adamaret, & illa pecuniam à Philistinis
principibus, p quibus multa faceret, perditi-
onis eiusdē mercedē accepisset, ipse poscenti
fortitudinis suę mysteria in capillorū suorū
cōservatione fieri, indicauit, & illa dormien-
tis in sinu suo vocato rasore, caput totondit.
Perductusq*ue* Sampson à Philisteis, oculis or-
batus, molā manū vertebat, donec capilli il-
lius ad priorem longitudinē creuerunt. De-
inde Philisteis epulantibus, vt inter epulas Sā-
pson illudetur, adducitur, & ipse puer re-
tinēti grēssiū dixerat, vt se ad duas columnas
perduceret quibus tota domus imminebat,
quatenus super illas velut laſsus reclinare-
tur. Quibus ambabus vtraq*ue* manu apprehē-
sis, inuocato in auxiliū Deo totam domum
concuſſit. Quę cito curruens, tria Philisti-
norū milia pariter cum ipso Sampsonē
prostrauit. Sed naturas inuestigantibus, solu-
tionem non minimam incutit, q*uo* totum
sensibile corpus insensibili capillo motu
fortitudinis habuit: cuius damnum doloris
sensum nequaquam intulit, cum illum tonsor
à reliquo corpore ferramenti aculeo diuſit.
De Sampsonē ergo priusquam nasceretur, à
domino p*re*cipitūr vt capillus illius nunquā
ferri acumine vel alicuius aculei tonderetur.
Quandiu igitur in mandati diuini custodia
p*man*serat, spūſātē munere maximā forti-
tudinem habebat. Vñ cū muliebri p*su*asionē
p*cepti* dñici trāgessionē adiunuenit, ēt spiri-
tale fortitudinis donū quod habuerat, statim
recessit. Nō q*ue* insensibili capillo oſium, &
carnis & sanguinis, q*ue* nihil ex his habet, vir-
tus inerat, sed mandati dominicei obseruatio
donū fortitudinis obseruabat. Sed fortasse ali-
quis dicet. Quare ergo cū capillis iterū forti-
tudo illius succreuit, si non in capillis priorē
fortitudinē habuit: Atamen etiam in hac
vita nō rā in longo capillo amissam virtutem
recuperabat, quā donū speciale quod negli-
gēs amisit: afflictus p*enitentia* crescentibus
capillis paulatim impetrabat: p*er* certim cū in
huius mandati transgressione ex parte licet
aliqua

aliqua excusabat, quāuis suæ virtutis Dalila petenti mysteriū dicere non negauit, non tñ de imperante vel concedente vel sentiente tōdetur. Vnde afflictus postea à Deo impetravit facilius, q nō sponte, sed dormiens sedūtus amiserat. Inde post non multū tpiis, filiis Israel mandatorū transgressione Deū offenditib. incitata Philistinorū agmina, ad bellandum cōtra eos conueniunt. Et filii Israel de se nihil cōfidentes, arcā testi dñi in exercitu suo in pugnā contra aduersarios conducūt. Sed legis transgressores naquaquā legis arca tuetur, victo potius & delecto populo ab alie nigenis ipsa capitur. Qui victoriæ munere lē

F tantes, in terrā luā eandem captā perducunt, & veluti triumphi huius adhuc iuxta Dagon

I. Reg. 5. Deū suū, arcā Dei Israel in téplo statuerunt. Sed primo die Dagon corā arca prostratus, reperciens tñ in loco suo restitutur. Craftina vero fractus ad limen in centū partes capite & manibus, spina dorſi eius truncata reperitur. Quod fugere idolatriæ in aduentu dñicæ legis cultū monstrabat. Qui n. fugiūt, persequenti dorsum dant. Præterea quoq; tota Philistea fēda admodū plaga percūit: nā & ex tales eorū foras prominebant, & ingēs foricū & insolēs copia per totā prouinciam diffundebatur. Cōuenienter quippe dñs illis vtranq; pēnā parauerat, qualē rerū ipsarum cōueniēs ratio exigebat: quatenus qui misera aīalia diuino cultū venerabantur, per miferrima animalia in aduentu dñicæ legis cāfigarētur. Et qui tabernaculi dñi interiora, i. arcā extra limites suos protraxere, hi interiorū suorū foras prominentiū fēda affligerentur clade. Qua p̄ eam plaustro nouo impoſitā duabus fētis vaccis vehendam, qua iugū antea non cognouerunt, teneris domi vitulis

G mugientibus, ad fines suos redire arcā permisérunt. Quinq; mures & totidē anulos au reos indices plagari suarum, ne eā vacuam dimitterent, iuxta eā in capella posuerunt. Sed in his multiplex figuratiū intelligētia latet, q̄ proprij operis industria, & tpe indiget & otio. Iterumq; infinita Philistinorū agmina quasi arenae maris innumerabilia, p̄ plana se terra Israel effuderunt, q̄ dñs Samuele orāte à facie filiorum Israel ingenti cēli fragore perterrebat, quatenus per hoc non propria virtute vicisse intelligerēt, & hostes Dei protectionē & auxiliū erga hunc populū scirēt.

Fragore
cāli fuga
i. hostes.
Cap. 8.
I. Reg. 7.

Itidē quoq; Samuele intocante dñm, cū populus sibi regē peteret, & Saul filium Cis de tribu Benjamin in Dei famine iussus Propheta ordinaret, dñs per pluuias & horribiles

voçes intonuit, quib. plebs quæ audierat, se

dām repulisse, ne regnaret sibi intelligeret:

quos fragores per Samuelis iterū dñs depre

cationē cōpescuit, postquā populi de hac re

penititudinē intus aspexit. Saul inuidiæ stimu

lo suscitatus, & malo spiritu arreptus, cū Da

uid occidere vellet, & ipse David tunc cum

Samuele & cuneo p̄phetaret, misit Saul nū-

cios & ipsum interficiendū de medio Pro

phetarū rapere iubet. Sed illos protinus ut ve

nibant, spiritus qui in Prophetis loquebāt, arripiebat. Ipse quoq; Saul quasi iniūcē fa

mulis opus, stricto arcu post eos exiens, cum

inter Prophetas venerat, prophetabat. Dixi

H mus aut̄ cum de Balaam & asina eius differui

mus, qm̄ spūsancti verba, non dicentū me

rita pensantur, sed ipsius voluntate vbi cunq;

voluerit, proferuntur: per q̄ tñ proferentiū

ea merita non in melius augētur, si bona nō

habent opera, sicut in Balaam, & Saul, & Cai

pha Pontifice. Vnde tales Prophetæ in iudi

cio dicent, Nonne in tuo nomine prophetā

uimus dānatī dño respondebunt, & tñ æter

ni ignis consortiū inter ceteros impios sub

ibunt. At vero & hoc loco quidam æstimāt,

q̄ Saul non diuino spū, sed malo illo quo se

arripiebatur, per totū illum diem prophe

taret, donec David ēt imminens mortis peri

culū, ipso suo spū arreptus, dñi dispēsatione

euaderet. Sed qualiter hoc sentiri pot, dum

ita scribitur, Et factus est super eū spū dñi,

& ambulans prophetabat? Nisi forte sic in

hoc loco accipitur, spiritus dñi, quo & alio

loco, spū dñi malus Saul arripiebat. Verum

tñ vbi cunq; sine additamento spiritus Dei,

vel spiritus dñi, vel spiritus Christi, vel spiri

tus Iesu, in scripturis sanctis inuenitur, spiri

tus sanctus esse à nullo fano sensu dubitatur:

Vbi cunq; vero cū additamento dñ esse spiri

tus dñi malus, vt est in libro Samuelis, intel

ligitur diabolus esse, qui dñi propter ministe

riū, malus propter virtū dictus vñ. Sæpe quo

que cū singulariter spiritus tantū, & nō addi

tur sanctus, aut Dei, aut aliquid quodcunq;

ex his quæ ad signandum aut demonstrandum

spūsanctū pertinent, deprehendit cōtrarius

spiritus qui est diabolus, aut subiectus quis-

Matr. 7.

I. Re. 19.

I. Re. 16.

DE MIRABILIBVS SACRAE SCRIPTVRAE

Samuelis apparitio Cap. 11. que sibi ex his qui ministrant dēmonibus, dīgnoscitur. Post ēt in angustia constitutus hostili se prēmente impetu, cū neq; per Prophētas, neq; per sacerdotes, neq; per somnia, peccati si bī dñs vīlū responsum daret, Saul rex ad pythonissā perrexit, vt ex mortuis aliquē sibi per suā artis incātationes suscitaret. Quē cū quereret ex eo, quē mortuū de somno cūperet resolui, ille sibi Samuelē velle rñdit suscītari. Suscītatus vero Samuel, Sauli qd eueniret prānūciat. Hac inquiens hora tu & filij tui mecū eritis, sed & Israel tradā tecū in manū inimicorū eius. Qualiter ergo Samuel à pythonissa suscītari dī, dū pythonissa dēmoniacis incantationib. & prāstigijs vti vr? Et quō Saul qui in viuentibus Prophetis Dei responsum non inuenit, resuscitatū à morte Prophetā audire meruit? Vnde non hūc esse Samuelē illū Prophetā, per factū facilius intelligitur, sed diabolus qui se transfert in angelū lucis, in phantasia Samuelis considerēt. Quod ex sermonib. eius reēte dignoscit qm̄ funestō Sauli dicebat, Tu & filij tui mecū eritis. Etenim si verus hic Samuel ostensus esset, nullo modo iniquū regem consortē sui meriti post mortē diceret. Si ergo à pythonissa diabolus ostendit, quare Samuel in diuina scriptura dī suscītatus? In multis sacrae scripturæ locis imaginatis reb. verarū rerum nomina sape ascrībunt. Quō & prēdicta virga in similitudinē serpentis imaginata, & fantastica illa magerū serpentī in Aegypto, & ille æneus serpens nominatur. Duo quoque Cherubin pro similitudine obumbrare propitiatorū nunciatur. Quinq; mures, vel quinque anuli de terra Philistijm in capsella, cū arca dñi deferuntur, Cherubin quoq; & palmae, & mala granata, & retia in tēpli edificio depicta describuntur, cū hēc omnia nō ipsa rerum veritate, sed pro similitudine ista noīa recipiunt: ipsa tñ scripture vlla incertitudinis regula quasi res veras hēc nominatim ponunt. Phātalma igitur Samuelis velut ipse Samuel ostēsum pronunciatur, sicut & in visib. prophetarū & in Apocalypsi Ioannis ostensi vii pronunciantur. Post modicū deinde David regnū obtinente, arcate testamenti de domo Aminadab ad Hierusalem à rege & omni populo perducitur, Oza filius Aminadab sequens arcā, cum illā velut sustentans tangere, subita morte percussus & suffocatus est.

Oza. c. 12 In quō facto temeritas cū ipso Oza, qui cū non esset de genere Aaron arcā tetigit, damnatur, & totus populus quia caute in diuinis reb. fe agere deberet, admoneatur. Sed quidā aliquod p̄cedens p̄tū in Oza per hanc culpā punitū esse existimat, qm̄ sape euenit, vt minores culpæ p̄cedentiū peccatorū vindictā incutiant. Quēadmodū cū populus Israēl peccasset cōmouit dñs vt David numeraret populū, per q̄ accidit, vt plebs peccātū per regis culpā p̄gnā sustineret p̄cedentiū delictorū. Angelus n. dñi septuaginta viorū millia ex omni Israēl vīsq; Bersabee occidit, & Hierosolymam vrbē velut delere proposuit: non q̄ dñs ciuitatē quā nunc disperdidit delere velle, sed vt ostēsus in procinctu vindicta angelus, dignā videnti regi pñiam incuteret. Ex quo intelligitur. David minorem culpā cōmisissē q̄ plebs, qui p̄tū suum per solam pñiam deleuit, populi vero delictum in authorib. suis mortis. fœueritatē p̄meruit. Et deinde cū per p̄tū Salomonis populi Israēl regnū vnum in duo diuīsit, Hieroboam filius Nabath rex decē tribū in parte Aquilonis metuens nē templi q̄ erat in Hierusalē restauratio rursum populū Roboam filio Salomonis iungeret, idola & altaria in Dan & Bethel posuit. Sed in dedicatione altaris q̄ fuit in Bethel, vir Dei de luda, vt contra illud altare prophetaret, à dñō mittitur. Quo adueniente duo terribilia signa ostēduntur. Nā & altare in duas partes statim in hora holocausti scindit & integrā ipsius arida manus siccatur. Quā duo signa rei & operi suo apte conuenerunt, dū quid in ipso tunc rege sit faētum euidenter ostendunt. Aptum. n. videbatur, vt qui Dei cultum qui illuc vīsq; in vno altari & tēplo erat, diuīsset, ipsius altare q̄ ipse sibimet fecerat, sic scissum dissecaret. Et qui populi Dei manū ne dñio suo oblationē & holocausta immolaret aridā fecisset, in schismatico illo holocausto manus illius ariada appareret. Prēterea quoque Achab filio Amri incitante, cū Iezabel vxore sua plura agēte scelerā, Helias Thesbites de Galad in sermone Dei dixit, Si ros & pluua, nisi iuxta oris mei verba his annis erunt: cuius oratione prophētica pluua tribus annis & sex mensib. non pluit, quatenus qui Deū per malā in terra exacerbassent, celi clementia & aeris cōmoditate carerent. Verū hēc plaga vt multi.

Recessus populi Cap. 13. M

2. Re. 14.

Dedicatio vītū rum et. 3. Re. 17.

Corus. Heliae.

Quæfīcio. Solūtio. 3. Re. 13.

Nom. 2. 1. Exo. 2. 5.

1. Reg. 6.

Casus. Siceitas calic. 15

Oza. c. 12 3. Re. 17.

2. Reg. 6.

Omnis rā in scī pūris. 3. Re. 1.

multi magistri putant, tñm terrá Israel castiga
uerat. Sed moris est scripturarv, vt illam pro
rainscriuincia de qua dicunt, omnē terrā indifferen-
tia nominent, q̄ cōuenienter cū Helia post-
modū Achab sermone demōstratur. Cum n.
3. Re. 18.

Helia ipse vidisset, Tu quis es qui conturbas
populū Israel Achab dixisse refertur. Cui rū
dens Helias, in Israeltantūmodo culpā quæ
hanc plagā incitauerat, fuisse denunciat. Nō,
inquit Helias, ego conturbo Israel, sed tu &
domus patris tui, quia dereliquisti legē dñi,
& seruī Baal. Quib. vtrisq; dictiōnib, in Is-
rael tantūmodo culpā & plagam conuenien-
tia verborū esse demonstrat. Si ctenim totū
mundum plaga illa flagellaret, non qui con-
turbas Israel tantūmodo, sed qui conturbas

3. Re. 17. totū orbem, Achab dixisset. In tpe aut̄ siccitatis
à dñi Heliae dñ, vt in spelunca torrentis
Carith se absconderet, ubi coruis ministran-
tibus pane & carnibus & aqua torrentis illū
fatiaret, duplīcī, s. occasione, quatenus & tpe
famis haberet alimonīa & persecutorū aui-
de se quārentiū, turbidā effugeret irā. A cor-
uis vero ministrari Propheta p̄cipitur, vt, s.
culpam quam in diluio cōmiserat in terra,

purgare aus illa videretur, dum vt fidelis mi-
nister efficitur Heliae, qui negligens & fallax
erat antea Noe. Præterea quoq; in hoc mini-
sterio illud ét ostenditur, qualiter homō si
non peccasset, ét infructuosorū animalium
nunc ministerijs vteretur. Vnde vero eas car-
nes & panes ille coruus detulerit, ipse vide-
rit qui tale officiū cōmittebat. In quo tñ in-
tuendū est, q̄ ex aliquorū hominū scientium
aut nescientiū industria, corui hæc accipe-
rent, q̄ cōctos panes & carnes quaslibet qua-
liter cunq; præparabant. Cumq; de torrente

Vidua He
scens. 3. Re. 16.

pp nimiā siccitatē aqua deficeret, ad viduā
in Sareptam vt ibi pasceretur, exire Heliam
Deus iubet. Quæ cum eū in domo sua vici
quotidiano fatiaret, familiariter receptum,
3. Re. 17. lecythus olei, & farina hydria in quib. vnius
diei refectionem in aduentu suo inuenerat,
non minuta sunt, donec visitauit dñs popu-
lum suū. Et hoc accidit, non q̄ inualida ma-
nus dñi esset, vt etiam postquam torrentis vn-
da defecisset, aquam illi cū panibus aliunde
& carne donaret. Sed idei co ad Sareptā Si-
doniorū saturandus Propheta mittitur, vt p
illū bona & fidelis vidua pasceretur. Neve-
ro quem moueat, q̄ Sydoniorum terra hanc

eādem plagā pariter cū Israel pērpeſſa erat,
dum inde Iezabel p̄secutrix prophetarū,
& totius vindictæ & facinoris causa Sydo-
niorū regis filia paternā originem ducebat.

Certè ét hoc signo nō noua à dñi, sed con-
dita natura immodica, non modica substantia
gubernatur, q̄uo de calciamētis & Israel
vētibus p̄dīctū memoratur. Nā in ceteris

Excitatio
puerim
tui. c. 17.

prædictis omnibus miraculis nīl nature rationē
refugit, sicut ipse rerū euentus frequen-
ter ostendit. Huius viduæ filius illo tpe quo

Helias in domo eius morabatur, graui ægri-
tudine mortuus fuit. Sed hunc Helias oratio-
ne sua ad vitam iterū reuocauit, de quo tra-
dunt Hebræi, q̄ ipse Ionas Propheta poste-
fuerit, quē de ventre ceti glutientis, euolutis

tribus dieb. dñs absoluit, quia dñs qui inimi-
cum suū in quocunq; tuto loco potest occi-
dere, seruū suum quem vult eruere, de qua-
licunq; angustia liberare valet. At vero illa

famōsa quæſtio, q̄ de mortuis resūſcitatis agi-
tur, vsque ad Lazarū à nobis reseruatur. Euo-
luto aut̄ tpe siccitatis, cum dñs super terram
vellet pluviā dare, Prophetā Heliam in oc-
cursum regis Achab iussit exire, qui omnem

Israel & idolorū Prophetas quadringentos
quinquaginta in monte Carmeli congrega-
uit. Quibus congregatis, sanctus Helias duos
boues, vñ dñ, & alterū Baal, per se & per
Prophetas idolorū mactari in holocaustū
rogavit, vt dñs qui per ignē exaudierit, ipse

totius populi Deus sit. Quo impetrato, sacer-
dotes bouē suum vt per ignē consumeret ho-
locaustum, rogarunt. Sed Baal qui potius igni
in potestatem traditus est, super holocaustū
ignem dare non poterat. Helias vero bouem

suum in fruſtra cōminuens, p̄ membrā di-
uidens, super altare q̄ constructum fuerat, &
q̄ ipse curauerat, tunc statuit. Eumq; aqua
abunde ſuperfudit, orateq; illo, ſubito ignis
de celo cecidit, qui bouē cum altari & lapi-
dibus & aqua ſimul consumpsit. Ac deinde
ſacerdotes Baal in potestatē ſibi traditos, in
torrente Cison interfecit, & omnis populus

De holocauſto in
monte car-
meli.

Cap. 18.

M
Recens
populi.
Cap. 13.
2. Re. 14.

Dedica-
tio ritu-
rum en-
tū
qui-
fale
reorum .

Cap. 14.
3. Re. 15.

3. Re. 13

Sicelias
cap. 15

3. Re. 17

DE MIRABILIBVS SACRAE SCRIPTVRAE

a.l. confitē dēter contēnēre tentat. Sicut n. aquæ natura descēdere semper ad inferiora, sic ignis proprium est appetere excelsa: non tñ contra natu-*

ram suam èt aqua s̄pē in excelsa vī con-scendere: q̄ non substātia sua quæ grauis est, per semetipsum, sed per aeris leuiorem nau-rā, qua aquarum minutiſſimæ guttae ad altio-ra aeris vaporabiliter contrahuntur, solet fac-cere: quæ minutissimæ guttae, ad aeris altiora fumali modo conſcendent, cum in densio-ribus nubibus in ſe conueniant, aeris natura ſuperferri non poſſunt, ſed motu cogēte gra-uifcula mole ad terram dilabuntur. Et fi-llas in nubibus priusquam lapsæ fuerint gelu-preripuerit, eadēm guttas concretas in grā-dinum lapillos glacialiter solidatos frigoris rigor conuertit: & ſi remiſſiores & nec dum densatas eas gelu inuenierit, niuem facit, & ſi has gelidū frigus non perfrinxerit, aquæ ſtil-lidicium liberū, ad inferiores partes vnde ie-rat redit. Sicut aqua aut̄ per semetipsum, niſi per aliam ſubſtantia, vt oſtendimus, non aſcēdit: ſic & ignis niſi per aliam ſubſtantia infe-rius ſe non deſcendit. Vnde cum & dñs ſuper

quinq; ciuitates de quib. in primo libro dixi-mus, igneos imbræ plueret, hoc idē per ful-phur fiebat, quatenus & in sulphure ignis ar-de-ret, & per grauiorē sulphuris naturā idem ad terram laberetur. In hoc ergo loco vbi ſu-per altare ad hoc holocaustum ignis deſcen-dit, aut per aerē aut per sulphur deſcēdit: qm̄ ignis per semetipſum non pōt deſcendere, niſi ſe alicui materiae grauiori Deus iuferit imniſceri. Sacerdotes ergo idolorū ſine ho-micidijs culpa Helias Dei ſeriuſ interfecit.

Lxxi. 24. Quippe qui erat in illa lege q̄ dicit, Blasphemū non patieris viuere. Nullus hominū ergo idolū colit, niſi Dei blasphemus extiterit. Ac per hoc qui idolatriæ cultores maſtaue-

G rat, blasphemos & sacrilegos de terra purga-bat. Et poſt hæc oīa, qui imbræ à terra per-fuſione tribus annis & ſex mensib⁹ orando prohibuerat in modico téporis ſpatio eodē orationis ſua officio, ſitienti terræ abundan-tē pluviā & placidā à Deo impetrabat. Quæ in terrā prius nequaquā veniſſet, niſi ea à cul-torib. Baal occidendo mundaret. Quos cum Iezabel ab Helia interfectos eſſe cōperiſſet, il-lū de morte propria minacib. verbis Prophē-tā terret, vnde pergens in terram Iuda q̄rulus Helias, in ymbra iuniperi ſedēs obdormiuit.

Quē angelus dñi tangens de ſomno fuſci-tuit, & pane & aqua eſurientē ſaturans & ſi-tientē reſecit. Quo cibo reſectus, in eius for-titudine quadraginta diebus & quadraginta nōctib. nil comedens, vſq; ad Oreb Dei mō-tem ambulauit. Vnde verbi dñi fruitus cōfor-tio, rurſum in terrā Israel redijt. De iſto vero pane & aqua angelico officio ministratis, quorū fortitudo paſtū fanis labore Prophe-tā quadraginta dieb. peruerxit, ſcientib. vnde fuit, intelligentiā differendā, patefacta reſera-mus. In quo pane cū quaſi humanae īdustrie, q̄ panis coctus ſit, operis ſimilitudinē cōſpi-ciamus, nō terreni panis virtutē, q̄ vna ſatu-ritate quadraginta dierū neceſſitatē impleue-rit, eſſe intelligamus. Niſi forte angelico ope-re de quacunq; terrena materia factus in ter-ra degētis animā hominis paſtū validiorem hominū pane effecit. Sed hic panis & ſi pro-priā occultando naturā ſolicū lectorem fa-cit, de quadraginta tñ dierum ieſuſio quō il-lud t̄pis ieju-nus pertulerit, ſecurū reddit, dū per vnius virtutē nullo egens cibo tanto t̄pe vixit. Inde interuallo quodā t̄pis interieco, ipſo Prophetā in móte ſedēte q̄nqua-ge-nariū principē cū ijs qui ſub eo erant, vt eum ad ſe-ducerent rex iuſſit. Qui ſupercilio, i. ſuperbo quinqua-tumore iſtatus animo dixit: Homo Dei vt ad illū nobiscū exēas rex Ochozias, iudeſt filius Achab iuſſit. Cui Helias, vt inquis, Si homo Dei ego ſum, rfidit Prophetā, in te nunc & in eos qui tecum ſunt, cœleſtis flamma ardebit. Quo factō, & alium eiulde, ordinis virū cū tot comitibus ad eundē redire p̄cepit. Quem cōfona priori proferentē, ſimiſi lequētia, ea-dem vindicta conſumpſit. Quo factō, tertius ad idem deſtinatus periculum quinqua-ge-nariū cum ſuis coram dñi Prophetā ſuppliciter genu flexit, & per verba precatoria illum regis adire conſpectū rogauit. Sed huic, aſſo-ciare Heliae angelus dñi dixit, Qui cito ſur-gens, & gressum ſocians, ſuperbis interēptis, cū humiliato & ſupplice ad regem perrexit. Ignis autem in hoc loco, ſicut & in p̄dicto holocausto Dei, dicto Prophetā verbo obe-diens, q̄ iubebat impleuit. Et in his grauiorē forſitan ante cōmisiſi crīmē peccati, ſicut & in Oza & numero populi p̄adiximus, uirrix flamma numerū puniuit. Demum ve-ro cum dñs Heliam eleuare voluiffet, ipſe & ſiuſ Ior-Helifeus Saphan, minister ſiuſ Iordanis dñi. De trax-flumen

*Ieſuſio
Heliae.*

Cap. 19.

3. Re. 19.

*Heliæ &
Heliſai.
Cap. 21.
4. Reg. 2.*

*De aſcenſi-
ſu Heliae
in curru
igneo.
Cap. 22.
4. Reg. 2.*

*De qui-
busq; vir-
tutibus
Heliae.*

*Heliæ & flumen diuisit pallio Heliæ, pede sicco, sicut
in transitu filiorū Israel factū prædiximus,
transierunt. Ad cuius rei explanationē, de li-*

*Cap. 21. bro Iesu prædicta huic operi satis sufficiunt.
4. Reg. 2. Qm̄ dū in multis his mirabilibus virtutū ge-*

*ftis prædicta conueniunt his rebus miracula
facta, & si in figurali explanatione deuiaue-
runt, eandē tñ rationē in rerū gestarum histo-
rico intellectu expositiones necesse exigunt.
Antequā de mirabilibus diuinaz totius scri-
pturæ sermonis nostri cęperimus texere co-
ronulā, operæ premium est etiam ea in quib.
propter præcedentium similitudinem expla-
nare aliquid non est necesse, prout gesta sunt
exponam, præsertim cū ex mirabilibus scri-
pturæ nil præterite dispossui, in quibus à mi-
nisterio quotidiano excellere ī alijs videtur.*

*Igitur ambo bus his ripa Iordanis egressis,
K Helias ministro suo dicebat, Postula à me
quod vis priusqā me Deus à te tráfire & re-
cipi iubeat. Cui Heliæus, Spiritus, inquit, tu^o
duplex obsecro in me requiescat. Rursumq;*

*De ascen-
siu Heliæ
in currū
igneo.
Cap. 22.
4. Reg. 2.*
*Helias, Duriter dicens postulasti, sed tñ si ho-
ra receptionis mea miliū præsens astiteris &
videris, hanc petitionē euentus complebit.
Hoc vero postulans Heliæus, non elationis
affection super magistrum suum voluit, sed
videns peccata populi innumera, à Propheta
qui relinqueretur, non simplici Heliæ spi-
ritu, sed duplice compesci posse præuidit. Si
enim illud quod petiuit vitio voleris se ele-
uare animo postulasset, nequaquā à dño &
ab ipso Heliæ quod petebat impetraret. Igi-
tur his dicit, iam iamq; Helias igneo currū
receptus velut ad cęlū considerante Heliæo
rapitur. Et hactenus ipse sicut & Enoch in te-
stimoniu nouissimi téporis adhuc sine mor-
te seruatur, vt. s. horū in ore duorū testiū, no-
uissimi testimonij sermo consistat, qn̄ in ex-
tremo tpe pauloante quam dampnetur sata-
nas, q̄ humanū gen̄ aperto bello deprimat.*

*L Concinebat ergo vt Helias quē diuini amo-
ris zelus ignito in animo suo flagrasset ardo-
re, & per ignē miranda multa signa faceret,*

*De qui-
busdā nr-
tuibus
Heliæi.
De trav-
z sicut Ior-
dani.
A*
*& p currū ignē ab omnibus commutatum
dns ad sublimiorē statū eueheret. Ceterū ve-
ro quod de Enoch in primo libro prædixi-
mus, Heliæ ét conuenire videmus. Interea la-
bentia in terrā vestimenta Heliæ mēstus hę-
res Heliæus colligebat, & Iordanē ité dñm
Heliæ inuocans, pede sicco transfierat Veniēs*

*in Hiericho, amaras, & steriles aquas, immis-
so in fontem sale, sicut per lignum in eremo
Moyses sanabat. De qua ét re in loco illo dis-
feruisse sufficit. Inde veniens in Bethel, à pue-*

*Cap. 23.
Exo. 15.*

*ris paruis caluus Heliæus illudebatur. Qui-
bus cū in nomine dñi malediceret, duobus
vrsis de sylva veniētib, quadragintaduo pueri
lacerantur. In hoc loco non pp propriū*

*cōiūti Propheta in iracundiā cōmotus pue-
ris maledixit, sed auersatorū a dño & lege
patrū, filios qui in Bethel dolis immolabāt,*

*cum fortasse, & ipsi parui pueri, vt moris
tunc erat, idolis sunt consecrati, iusta vindic-
ta plexit. In Bethel nanc; vñus ex duobus*

*vitilis quos Hieroboam filius Nabaoth fece
rat qui pecare fecit Israel, rex fuit cōstitutus.
In quibus decē tribuū Israhel a dño ad idola
colenda diuertens, peccauit populus. Præte-
rea etiā Propheta prouidēs quid Christo in*

*Caluarię crucifixū Iudgorū peculiaris popu-
lus esset paclurus, quod cīs figurali ratione cō-
petebat, iterum est operatus. Deinde illa expe-
ditione qua Iorā rex Israhel, & Iosaphat rex*

*Iuda, & rex Edō ad filios Moab exierant, cū
in deserto totus exercitus sitis labore fieret fa-
tigatus, Heliæus aquas per siccitatū torrētem*

*fine pluia veniente a Deo impetraverat. Vbi
fossas & puteos populū facere iussit pp Israe-
litas & gētiles q̄ in eodē exercitu erāt. Cūq;*

*ex illa expeditione reuersus in terram Israhel
venisset, mulier vidua viñus ex prophetis, la-
chrymabiliter ad eū clamauit dicens, Ecce*

*inquiens creditor meus duos filios quos ter-
uo tuo viro meo genui ad seruendū sibi, q̄a
reddere, aliud ultra non habeā tollere cupit.*

*Cui Heliæus, Dic inquit, quā rē ī domo tua
potes h̄e? Parū, r̄ridēs ait, olei quo vngar re-
cōditū penes me habeo in vase. Pete ergo, in*

*quit Heliæus, mutuo a vicinis tuis vase va-
cua nou pauca. Quod cū fecisset, de partu il-
lo olei crescente, ipsa repleuit oīa. Hęc exi-
guia olei particula per virutē Prophetę ī ma-*

*nus crescere nō cōtra naturā potuit. Oēm. n.
magnitudinē creaturarū de paruitate semper*

*crefcere cōuenit cū p̄sertim specialius hoc
in liquiris natura pincernaria arte fit, vt qdā
poculorū ḡna de parua materia ī abūdātiā li-*

*quoris exudare & feruēscere sanè cō, pbēt.
Per Sunā quoq; ciuitatē sape idē egrediēs,*

*cū a quadā diuite fēmina sed sterili bono fre-
quēter hospitio acceptus fuerat, pdixitq; de*

4. Reg. 3.

4. Reg. 4.

4. Reg. 4.

DE MIRABILIBVS SACRAE SCRIPTVRAE

de viro suo p̄prio cōciperet. Sed ille natus & nutritus, graui & solita doloris agritūdine, adhuc puer p̄cessus obiit. Quē in Heliseus figurali ordine resuſcitans matri uiuū aſignauit. Quodā ēt tpe coacti filij prophetarū inter ceteras herbas agrestes colo quintidas, mortiferas non agnolcentes, in pulmēto coxerunt. Quod cū vnuſquispiā eorū gustasset in olla mortē esse clamauit. Sed dū Heliseus farinæ patū in eandē ollā manu propria miſit, illius virtus per illius farinulę ſapidū & ſuaue fanū ſaporē infipidū & mortiferū coquintidarū agrestium vicit. Viginti quoque panes in centū viros diuidi pr̄cipiens, turbā ſaturauerunt, & ſuperabundantem copiam fragmentorū colligentes ministrī habuerūt. Sed & de huius virtutis intelligentia diligenter explanabimus, cum de quinq; panibus & duobus p̄ſcibus, & rursus de ſeptē pani bus & p̄ſciculis paucis in Euāgelio h̄ domini nūs permisérat, diſcreteremus. Post hāc Naaman princeps exercitus regis Syriæ leproſus cū mirabilem prophetam & ſanitatum gratia condonatum in terra Iſrael compenſeret, comitum ſtipatus turba militum, ſumpis à dño ſuo muneribus & epiftolis primitus ad regē Iſrael pergit, & ipſe illū ad domū Helifei tendere monet. Vbi p̄z foribus ſtante illo, Helifeus per puerū iuſſit, vt ſepties in Iordanē ſclauaret. Sed ipſe ſupercilioſe nunciū omnino dſpiceret, niſi ſociorum ſuorum sermonibus, vt hanc facilem rem faceret ſua fuſ foret: quib.acquifcens, ſepties vt Helifeus p̄ceperat in Iordanē lauatur, eiusque cutis tota mollis & tenera quaſi pueri ſana ta redditur. Vnde pro ſalutis beneficio viro Dei munera offerre tentabat. Quae ille recuſans quod gratis acceperat, gratis impertiri malebat. Ex hac re maniſtiffime declaratur quod p̄dixi q̄ in ſermone imperantis Dei, ſecundum imperium prophet̄, non in re aliquā virtutis ſacramentum continentur. Qm̄ ſi ſine imperio prophet̄, immo Dei per prophetā, Naaman in Iordanē ſe lauaret, ſuā leprā purgationem nullo modo tam cito recipet. Cogitans ergo apud ſe Giezi minister viri Dei, q̄ quaſi ſine cā Naamā dñs ſuus Helifeus peperceraſt, duobus affumptis ſecum pueris, ſeliniātius poſt eū exire, ac fi à domi no ſuo miſſus properat. Acceptamq; ab eo cōpoſito mendacio pecuniā, in equis ex par te reportabat, quam Helifeus accipere totā, & nequaquam habere voluerat. Deinde vero interrogatus Giezi à dñ ſuo quo quoque, non quoqua ſe iſſe falſo ſimulauit. Sed occultum mendaciū euideſti iudicio prophetā conuincens, Nonne, inquit, ſpiritus meus tibi p̄fens erat, qn̄ homo in occurſum tui de ſuo curru deſcendit? Dū igitur infelix te cupiditatis cogitatio vt hoc ageres & dices feſellit, lepra Naaman cū ſua pecunia tibi & ſemini tuo vſq; in ſeculū adhæreibit. Ecce ea dē potestate Helifeus prophetā leprā Naaman corpori depoſuerat, qua Giezi eandem adhærere carni & domui imperabat. Vnde Duidēdū est iſtas omnes virtutes non rerū tēporaliū effectibus, ſed imperantis p̄cepto peragi, quāuis contra naturā nihil in illarū vel harū effectione certū eſt perfici. In qua rūtū perfectione ipſa Dei imperantis voluntas ſeu per ſe, ſeu per angelos, ſeu per homines illas requirit, quas futurorum figuris aperte per omnia conuenire prenouit. Quodam quoq; tēpore filij prophetarū corā Helifei facientibus ſibi locū, manu vniuſ ex illis lecuris ferrum manubrio lapſum excidens, in Iordanis fluuiū cecidit. Qui p̄miſſo feramēto quod mutuatū acceperat omnino grauitate doluit. Vnde Helifeus viři clamore motus, affectu dolentis locū vbi ferrū ceciderat demerſum, requirebat. Quo aduocato & à ſe illuc ligno immiſſo, ferrum de profundo ad ſuperiora aqua natans reuocat, Graue ro ferri naturā tenuis aquæ ſubſtantia ferre non valet. Sed tñ qui poſtmodū ſub Petri pedibus maris ſolidauerat naturam, ante illam de profundo ferrū leuare iubet. A quaenam enim natura quāuis terra fragilior tñ aere ſolidior videtur. Hoc. n. à terra minus habere virtutis ostēditur, q̄ ab ea metalla & lapides minas ſufferuntur. Apte vero illud plus retinet, q̄ hominū & ceterorū animaliū corpora & ligna ſupernatantia ſufferre valet. Vnde & ſi metallum ad integrum aqua non ſupportat, ex parte cuim portantibus tolerat, qm̄ lapidē, vt ſe p̄probatur, quem vix duo viři in aere poſſunt leuare, in aqua cū de fune pependit, vnuſ homo poterit retinere. Vnde apparet aquam & ſi non per totū, ex parte tñ ſufferre poſſe, & quod ex parte res habet, Deū per totū vt ſequatur naturaliter impetrare. Propter quod aquæ natura natans ferrum ſufferre

*Mat. 14.
C. 15.*

*Lepra
Naamā.
cap. 24.
4. Reg. 5.*

C

*Giezi fid
lacia &
lepra*

*Victori
per Helie
ſ. c. 2.
4. Reg. 6.*

Gen. 19.

*De ferri
ſuperna-
taſione,
Cap. 25.
4. Reg. 6.*

*All. die
bu.*

4. Reg. 7.

G

sufferre poterat, quia Deus q̄ ex parte per se-
metip̄am creatura cōuescit, vt ad integrū fa-
ceret, imperabat. Belli quoq; t̄ p̄ regi Israel
in multis locis rex Syriē infidias cōponebat,
quas Heliſeū propheta regi Israel semper
vt se caute in his ageret, manifestabat. Sed dū
hoc rex Syriē per Heliſeū fieri pro certo di-
gnosceret, ad totā ciuitatē Heliſeū misit co-
piolum currib. & equis instructū exercitū.
Quod cū viri Dei minister nocte surgens vi-
deret, territus & pauore cōfusus ad Heliſeū
venit. Quē confortans Propheta, plures, in-
quit, auxiliatores nostri q̄ hostes. Et ne vltra
modū pueri mēs perterrita fieret, vidētis ini-
micorū multitudinē copiosam: ei angelorū
igneis currib. & equis instructas per totū mō
tē in eius circumitu stantes phalangas fecit
esse visibiles. Vnde ad hostes digrediens hoc
ā dño impetrabat, vt illā gentē sicut antea in
forib. Loth cęcitate percuteret. Hostes igitur
obcęcatos demonstraturū se virū quē夸
rent promittens, in Samariā vrbem perduxit,
eorumq; oculos aperuit ibi. Quos rex Israel
vidēs, ab Heliſeō quæsiuit, vtrum occideret
eos an non. Cui vir Dei, nō vt interficeret im-
perauit, sed versavice inimicos cibis reficeret, & abirent. Non ita igitur vt lucē diei nō
videret hic populus cęcitate percutitur, sed
præsentis Heliſeī & locorū per quos ambu-
labant agnitiō ab illorū oculis occultatur. Si
etenim cęcata diei lucē non conspiceret, ne-
quaquā tanta multitudo solū Heliſeū sequi-
ducentē in Samariā potuisset. Ipsi igitur cę-
citate percussi sunt, dum quē viderunt nullo
modo intellexerant. Vnde simili modo vir
Dei suo ministro, nō ad videndā lucē diei p
qua hostes viderat oculos aperuit, sed in an-
gelorū cōsideratione quos ante nō videbat,
eius intuitum direxit. Hoc ēt bello Benadab
rex Syriē in terrā Israel cū infinita multitudi-
ne veniens, Samariā multis * modis obcedit,
& ad tantā angustiā inclusos, vt matres filios
suis comedenter, obsidianis necessitate co-
ercuit. Vnde rex Israel tam obsecra infamia
pmotus, ad domū Heliſeū furore plenus ve-
nit, & vt præsentē angustiā valentē absolue-
re, decollare destinavit. Quapp̄ ipse Prophe-
ta velut de animæ periculo curans, fixo fer-
mone r̄fidit. Cras eadē hora hac statere mo-
dius simile, & hordei modij mercabuntur in
huius introitu vrbis vno statere. At vñus ex

Gen. 19.

All. die-
bus.

4.Reg. 7.

G

duobus ducib. regis infida mente garriens. Si
inquit, cataractas dñs in celū faceret, verū q̄
dicis esse valebit? Cui Heliſeū ait, Tu hæc
oculisti tuis videbis, sed causa huius infidelita-
tis ex his comedere nō poteris. Sequent de-
hinc nocte, soniū aerei fragoris in Syrorum
castris dñs audiri fecerat, qui cunctas inimi-
corū ceteras pariter versas in fugā diuerte-
bat. Quo explorato, ceteruatim populus p̄
portā ciuitatis prorūpens, infidelē illū ducē
suffocauit. Qui vidēs ista, iuxta Heliſeī ver-
bū, eis vesici nō potuit. His omnib. virtutibus
quas p̄ p̄ mirabilium diuina scripturæ originē
seruandā perstrinximus, aut in primo libro
similia quadam annotauimus, aut ēt tertio,
quo de Euangelio & nouo testō differemus,
si dñs vitam & adjutoriū dederit, quædā ex-
plananda reseruamus. Interea post mortem
Heliſeī famuli Dei, cum quadā die familia-
res eius mortuū quædā portantes, latruncu-
los videntes pertinuissent, in sepulchrū He-
liſeī q̄ prope erat, mortui cadauer proiece-
runt. Quod dū tangeret ossa Heliſeī, reuixit
& ambulauit. Vnde quidā p̄scriptū sermonē
in hoc signo impletū fuisse dicunt, hoc est,
Spiritus qui in te est fiat duplex in me: q̄ ne-
cessario impleri debuit. Helias ergo in vita
sua priusquā reciperetur mortuū resuscitas-
se vñū scribitur, q̄ similiter & Heliſeū fecis-
se iā cernitur. Sed & aliū, i. istum post mortē
suam, videlicet in sepulchro reniuificasse vñ.
Sed ēt hoc duplex gratia factō esse nō appa-
ret. Quippe quod n. Helias semel fecerat, bis
ac ter si necesse esset iterare posset. Sed poti⁹
hoc duplē gratiā Heliae esset in Heliſeō p-
nunciat, q̄ Heliſeū imperando, que Helias
orando & postulando impetrabat. Sive vt cę-
teri dicunt, q̄ Heliſeū cū magno honore &
seculi dignitate, virtutū & prophetiæ donū
habuit, q̄ Helias profugus & persequutus in
montib. & speluncis degens, eiectus ab ho-
minibus retinebat. Per longū deinde tps po-
pulus Israel cū Dei legē & prophetarū dicta
transgrediens, idola colendo dñm ipsum cō-
teneret, qui patres suos de terra Aegypti du-
xerat, in manus gētiū traditus, post plurimas
populi strages, & vrbū obsecrarum euerſio-
nes, decem tribus quā in partibus Samariæ
fuerunt, à facie sua penitus projiciebat: & re-
ges Assyriorū Salmanasar, & Teglatphalasar,
quibus eos captiuandos & translatos tradi-
derat,

4.Reg. 13.

4.Reg. 2.

4.Reg. 17.

4.Reg. 4.

4.Reg. 13.

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

X

DE MIRABILIBVS SACRAE SCRIPTV RAE

- 4.Re.17. derat, Samaritas pro eis custodes videlicet ex multis gentib. & vrbibus, ne esset inulta terra cōgregabat. Quos leones iubente dño, q̄ eum non metuissent, dilacerabant. Vnde ad regē Teglatphalasar cito per nuncios sermo deuenerat, q̄ ḡetes quas statuerat in terra iſla cultū Dei terrę ignorantes, leones lacerabāt. Quapp̄ rex vnum de sacerdotibus Leuiticā stirpis illas gentes Deū colere fecit. Quo accepto quāvis gentili superstitione minus relicta leonū plaga cessauit. Tribū aut̄ Iuda & ciuitatem Hierusalē quā elegit dñs, & oēs q̄ ad eos pertinebant adhac Deus tunc reseruauit. Cuius regnū ipso tēpore Ezechias rex iustus Deumq; timens gubernauit. Sed Sennacherib, rex Assyriorū, videns q̄ patres sui Samaria regnum & imperiū Irael destruxiſſent, & ipse ad terrā Iuda, duce Rapsace, quē Hebræi Eſaiæ Prophetæ filiū dicunt, & profugū Iudæū ad Aſſyrios cōmigrasse, exercitum conuocat, & Hierusalē vrbem expugna re iubet. Sed in ipso conamine Deus populi defensor & superborū humiliator, de cœleſti exercitu militem angelum videlicet ad Aſſyriorum caſtra misit, qui opere vnius noctis centum octogintaquinq; millia ab exercitu Seanacherib interfecit. Qui ſic fugatus de terra Iuda, cū paucis ad Niniuem vrbem ſuam fugiens vix euafit. Vbi in idolorum phano re pertus, ab uno filiorum ſuorū quos ipſe genuit, interfectus eſt. Paruo tēpore interiecto, t. t. Eze. Ezechias rex Iuda ne de tanta victoria eſſet eleuatus, & forſitan ēt gratiarum actione exiguus, in grauiſſimi languoris morbum incidit. Ad quem in ipſo languore visitandū Eſaias Prophetā veniens dixit, Dispone domui tuę, quia non viues vltra, ſed morte morieris. Quo tristi admodum nūcio protinus rex ipſe permotus, ad parietem faciem ſuā conuertit, lachrymabilemq; pro vita ſua in conſpectu clemētiſimi & mifericordiſimi dñi precepim fudit. Non q̄ de ſuo, vtpote perfectus merito in conſpectu conditoris ſui incertus fuit, ſed quia Christi venturi in generatione ſui generis proſapiam in throno Dauid lucernā non dereliquit. Sed cū ſupplicatiſtis fletib. regis, & famuli ſui pius dñs ad miſericordiā eſſet flexus, rufus Eſaias Prophetā puro agitatus * lumine mittitur, vix medium atrij digreſſus, qui sanitatem & regnū & pacē vndique regi ipſi & ciuitati fore denūciat,
- 4.Re.18. & quindecim annos vitę ſuę ab ipſo Dei sermone addi cōfirmat. Sed dū Eſaias duas prophetias ſibimet inuicē contrarias eadem hora protulifſer, necelle erat vt alterā que faciēda eſſet, ſigni ostēfione firmaret. Vnde vt rex Sol regnū dicebatur indubitāter crederet, ſolis in ortum ab occaſu per deceni horas cursum recidiuo Deus trāmite retorquet quatenus inde veluti mane iterū festinare inciperet, qui diei totius, exceptis duabus horis, ſpatiu cōſummaſſet. Per quas duas horas, vt multi aſſiſtant, celi cursu de occaſu in ortum reuertitur, vt dies integra rurſum fine interueniente nocte in ortu innouareſt, vt ſcilicet dies duos etiam in hac vice in luce concluderet. Quo & sub Iefu filio Nun, in illo prædicto bello moram feciſſet indubitanter & hac vice Luna reuerti minime dubitatur, quatenus ne q̄ quam vt prædiximus in cyclorum cursibus conturbaretur. Propter quod & maris ipsa vicissitudo impedita ſuiffit nō denegatur, vt de cetero conuenienter qualiter quotidie fieri ſolet, cum Lunæ cursibus comitaretur naturam. Vnde in hac reuersione conuenit Solem nō mutaſſe, ſed ſuo conditori in omnib. naturaliter præcepto obedire. Sicut n. lucere & calere naturæ ſuę inſtitutum Sol polſidet: ita quicquid præcipereſt dñicæ iuſiōne ſeu currere ſeu ſtare ſeu reuerrere naturaliter haberet. Conuenienter aut̄ tale ſignum regi in mortis expectatione poſito aptiſimū euenit, quod dñs per Solem fieri taliter, per Solē congrua dispensatione diſpoſuit, qm̄ ſicut Sol in pro cinctū occaſu ſui poſitus in diei initiu reducit, ſic rex in mortis expectatione coſtituit, quaſi ad incipientis vita gaudia reuocatur. Tū quoq; temporis, i. quindecim annos eius vita le dñs diſxit addere, quatenus naſciturus tunc filius conſumpto illo tempore, regnum patris valeret gubernare. Ceterum illam quam non exiguam quationē de iſto, A vtrum ſuę vita finem hunc ſi non fieret fieri Deus diſpoſuit, multi doctores habuere, qn̄ de Lazaro illo quatriduano mortuo aliiquid dicenſi, ſi dñs permiſerit, ex ipſa Euangelij authoritate cupimus intimare. Eadē quippe de iſto ex mortuis iā reuocato ſuia que de reuocatis ex mortuis ipſius ſonino iterū q̄que abeuntibus eſt proferenda. Hoc quoque defunctorum, cum reges Iuda & reliquus populus multiplicarent ſcelera, & per Prophetas Cap. 29. tradit.
- Sennacherib.*
- Infirmi-
tatis Eze-
chiae.*
- Cap. 28.*
- 4.Re.20.*
- L.*
- Al. I. mu-
tina.*
- Capituli
eas Baby-
lonica.*

traditur se Chaldaeis Hierusalē cū regibus & populis ad destruendū dñs prædicere, quod postea ipsius euentus, dū dicta Propheta tota pariter plebs contemplerat, cōprobabat. Nā cū Pharaon rex Aegypti contra Dariū & Chaldaeos pugna tutus venerat, Iosias rex Iuda latius iustus, in cāpo Mageddo illic cū exercitu obuiuit. In quo conflixtu dū Iosias victus & vulneratus occiditur, Iochaz filius eius à populo terrae Iuda pro ipso ordinat. Nechao vero Assyriorū & Chaldeorū deuicto exercitu, velut ad tuendū regnū qđ cēperat, cōstitutis in Carchamis op B pido ducibus, cū exercitu copioso post tres mēses ex quo Iosias occisus est, Hierusalē revertitur. Vnde inconsulto ordinatus rex Iochaz Iosiae filius inuētus, Ioachim fratre suo in loco eius cōstituto, catenis vincitus in Aegyptū secū trahebatur. Sed mortuo Nechao ne & ducibus qui in Carchamis relikti fuerāt bello viatis, tertio anno Ioachim regis Iuda, q illuc vsq; Nechaoni adhæserat, Nabuchodonosor rex Babylonis p exercitu Hierusalē velut Aegypti coloniā obsidebat. Cui se Ioachim spōte tradens, datis obsidibus Daniele videlicet, Anania, Azaria, Misaele, & parte vasorum templi domini adhuc in regno suo reliquit donec grauissimā seruitutis onere depresso ad Aegyptiorū regē iterū diuertens, missō rursum exercitu cōprehēsus & trāct⁹, priusquā ab urbē veniret ī cāpo Babylonis vndeclimo anno regni sui interficitur. Et interim dū haec aguntur, in eius locū Ioachim qui dicitur & Iechonias, filius ei⁹, p patre suo à populo in Hierusalē rex constituitur. Cuius regni tertio mense, Chaldeorū reuerso exercitu, & ciuitatē Hierusalē obfidente, monēte Hieremias Prophetā, ne ciuitas cōbureref, rex Ioachim cū Noescha matre eius, & cunctis populi tribibus militibus & fabris, & inclusoribus Chaldeorū populo C se tradidit, qui illū cū oī terra, scilicet generatione sua ī terrā Chaldeorū, id est ī Babylonē deduxit: Post quem a Chaldaeis Sedi chias patruis suis filius Iosiq regis Iuda, regnū Hierusalē obtinuit. Qui & ipse nono regni sui anno, deficiens a Chaldeis, ad Aegypti legē venit: Nabuchodonosori occasionē dedit, vt ipso fedente in Reblatha ī terra Emath, q̄ nunc est Antiochia, per exercitum suum obſideret & expugnaret. Et cum ipsum regē vndeclimo anno regni sui cēpifet incenso tēplo tota vrbe plurimis occisis, & reliquis captiuis, eundē filijs, pariter & oculis orbatū, secum in Babylonē perduxit. Quo tēpore Daniel quē in primordio captiuitatis vnū de obsidū numero posuimus, in Babylone ex Iudēorū stirpe illustri fama clarebat. Qm̄ cū esset spiritu Dei plenus, & prophetæ munere cōdonatus, quē hominibus siebat incognita, ipsi Deus demōstrabat. Vnde accidit vt Nabuchodonosor rex somniū videret, euigilantiq; etiam ex parte aliqua somniū memoria in illo remaneret, Deus Daniel nō solū somniū ipsum, sed etiam somniū ipsam occasionem, quā esset antequā rex dormiret indicauerat. Hoc vero factū est, vt regi Daniel summi creatoris notitiā insinueret, & plebs in seruitute & captiuitate positā aliquod quāuis paruū auxiliū & solatium haberet. Sed rex ille ita in Dei obliuionem animo enectus incidit, statuā aureā altitudini nimis in campo Duran prouincię Babylonis erigens, proprio nomine cōsecrari diuino cultu preceperit. In cuius statuē dedicationē omnes vndiq; prouinciarū populo rumq; p̄positi conuocati cō decreto, ipsam imaginē, vellent nollēt coacti sunt ad rare p̄posita reculantibus præsente pena, p̄nō parua fortacis flāma vrēdū quīsq; agere nolens semetipsum p̄sciret. Vnde accidit, vt p̄positi Babylonice regionis tres, viri Sidrac, Misac, Abdenago, ex Iudēorum stirpe progeniti, de quibus in initio captiuitatis pariter cū Daniele Babylonē deduciſtis, dixim⁹, a Chaldeis accusati sunt corā rege, qđ nec Deos patronos ipsius regis, nec illā tūc consecrata nuper voluissent imaginē adorare. Quos ne accusatio alicuius odij causa, & nō iusta querela posset peruenire, ipse rex ad se vocari iussit, & vtrū Deos suos & statuā aureā adorare vellent, interrogauit, Augensq; interrogata, Sufficiat, inquit, de prēterito narratū, nunc in mei præsentia iussa complete, & auream quā erexi statuā adorate. Si vero quod iubetur, exequi non vultis, opere necessario camini ignis ardores experiendo subire debetis. Sed illi vnanimi respondentes sententia, Deos quoscunq; tuos, nō tantū non colimus, verumetā altantē præsentialiter statuā nuper edificatam, inquiūt, nequaquam adoramus. Solū enim vniuersitatis

*De Danie
le somnia
interpretatione.
c. 30*

*Dan. 3.
De tribus
pueris in
ignē pro-
iectis &
liberatis.
Cap. 31.*

DE MIRABILIBVS SACRAE SCRIPTVRAE

statis authorē cęlestē tantummodo libenti voluntate & cōmuni priuatoq; studio vene ramur. Cuius potentia quicunq; sibi puram, nullo prauo opere lęsam conséruat fidem, à qualicunq; angustia protegit. Ideoq; ô rex, nec p̄sens camini flamas pertimescim⁹ nec in vlo aliquo potestatis minas & supplicia formidamus, qm̄ potentiissimus rerū cōditor & gubernator, seruos suos de ignis ardore, & qualicunq; quā manus tua intule

Fuit plaga per omnia potest liberare. Vnde in credibliter ira succenius, & fornacē plus solito succēdi p̄ceperat, & hos per fortissimos de suo agmine viros, cū vestimentis & ornamētis ī ignē projici, feroci s̄nā iubebat. Sed ipſi in fornacē proiecti cū in flāmarum medio ceciderāt, nullo mō ignis ardorē sibi in aliquo aduersantē sentiebat. Nā q; Dei an gelus, cū in fornacē missis eadē hora pariter in ignē condescendit, qui foras ignis ardores de fornace extisit, & intus manētes velut placido rore superfusos, sine vlla molestia incolumes conseruavit: atq; in circuitu fornacis inimicos quoquinque Chaldeos* proditionis & interfectionis eorū reos repe rit, ignis ille consumpsit. Vnde rex Nabuccho donosor caminū introspiciēs, ait, Ecce ego quatuor video viros expeditos in medio flāma sed quartus ceteris excellit eminētia for me, Illosq; tres quos in ignē miserat, de fornace statim p̄ propria noīa vocat. Quibus nihil aduerſi de fornacis cōsortio accidisse, cū eti vidētes populi considerabāt: ita vt nō solū corpora ardoris vulnera, sed & pene vlla vestigia non pertulerant, sed etiā lana vestis

Gaut capillus, & nullū aduſtioris aut ignis ardorē faltē habebat. In hoc mirabili factō, naturæ tutor qualiter ignis leuiter fornace inclusos fouit, inquirit, cū viri circunstantes eiusdē substantiæ, eadem hora comburūtur. Vnde ergo leuitatē hāc in vna sui parte tūc ignis habuit cū ex altera inimicos regnorū Dei ferox illius ardor interfecit. Ignis igitur substantia vel natura in nulla nisi aqua vel ali cuius liquoris substantia potest viuere, cū ip se in corporeq; intelligitur esse naturæ. Ex quo accidit, vt dū in lignis ardēs totum quod in eis ad humorē pertinet consumit, in arido currere qui rurum terrę fuerat redditus, liquoris penuria ignem extinguit: eandē quoque liquoris naturam ardoris voracitas cō-

sumendo non totū deuorat, sed dū in superiora vbi illus naturæ est copia, p̄gerentur, rursum se in aera eleuat. Vnde familiaris vapor ille, cū ad aeris excelsa sustollit, nebulosa facie concretus terris iterum vnde erat, per pluuias ministratur. Quod sepe vstarū aduſtioribus prouinciatiū cōprobāt, & incensoriū montiū crebro vaporibus roreas copias deducētibus declaratur. Tādiū igitur ignis in quacunq; terrena materia per feuerat quoadusq; liquorē omnē qui in ea H est vel ipse consumat, vel quod ex suo paſtu supereft, rursum in aera mittat. Si vero exiguus ignis satis humidā materiā intenerit, ipſe velut infirmior validiore vctus, humoris abundātia cedit. Præterea quoq; cū lymphatica, vt supra dixi substantia pascitur, ipsius natura nequaquā in aliquo tutā nisi per aerem conseruatur. Etenim si in oleo vel in quoquinq; fōmento incendatur, si circunsulfus p̄ aerē totū non contigerit, iā iamq; extinguitur. Quādiū ergo in aliqua terrena materia arserit, ipsius vita in aere & humore cōsistit. Vnde potens gubernator, ignis naturam inter inimicos, & seruos suos diuidere voluit ardorē inimicis flabilē & humidā aquę & aeris substantiā famulis suis conuertit: vt & illi per comburentē naturā arderē, & hi in flabilē & lymphatico vapore nihil aduersitatis perpeti sentirent. Quapropter ita scriptura dicit, Angelus domini descendit cum Azaria & socijs eius in caminū, & excusitflammā ignis de camino, & fecit mediū fornacis quasi ventū roris flantē. Ex aere. n. spiritu, & ex aqua in ipso igne inuenit rorē, si- cut & cetera mirabilia per angelū efficit, qui pariter cū seruis Dei, vt supra dixi, in ignē descendit. Daniel quoq; Dei cultor, de quo I in captiuitatis principio diximus, cū de tri- De Dab- bus principib⁹ regni Persarum & Medorū nile in la vnuſ ſuſſet cōſtitutus, regi Dario Astyagis fi cu milio lio dño preſtante, pra omnibus factus fue- leonum. rat charus. Sed qm̄ dilectionē honor sequi- Cap. 32. tur, & honor maximus inuidiā ſuscitat, ipsi ceteri Medorū & Persarū Principes graui- Cap. 33. ter inuidiebant. Et idcirco non valentes niſi in lege Dei ſui occaſionem illi aliquā vnde eum morti traderent inuenire, legem ex re- gis edicto talem fallaciam nesciētis, Persarū & Medorum authoritate firmatam statue- re, quatenus ne quisquam petitionem quan- cunque

All. perditionis.

Dan. 3.

Dan. 13.

L
De Ezdrā
legē inno-
mante.
Cap. 33.

De bellis
precipnis
q̄ dominis
auxilio
peracta
ſunt.
Cap. 34.

cunq; a quoquā Deo vel hoīe p triginta dies postulasit, nisi a rege. Cui decreto si quis iā inutineref esse cōtrarius, illū absq; vlla misericordia aut clemētia, deuorādū leonū reciperet lacus. Quo cōfirmato edicto, dū diligētrīsima cura nō desinerēt obseruare Danielē, in domo sua ter in oī die more cōsueto, vero Deo suo deprehēdebāt genua flectere. Vn grauiter ab his accusatū de manib; eorum eruerē voluit rex. Sed hoc lex cōstituta Medorū atq; Persarū nō permisit. Quapp mēsto animo dolēte rege deuorādū Daniel in lacū leonibus decernit, Sed a Dei angelo ne in lacu infons periret, ora leonū claudū. Vn de rex trāslata in somni nocte, mane lachrymabilis ad lacū venit, vbi incolumē cubantē inter leones secura mēte Danielē reperit. Imperātē ergo rege iā iāq; Daniel d lacu leonū abstrahit, quo p̄ditors illius p̄tinus deuorādi p eo mittunt. Et quos inedia Danielis esurientes fecerat, reorū lānguinis illius crimina corpora leones recipiebāt. In hoc ē tam insigni facto, nō natura in leonib; mutat, sed insita a cōditionis initio, sua parte p angelū a Deo gubernat, Blādicē. n. & lenitātē, quas catulis tuis leones oñdūt, in Danielē exercēbat: & sequitā & ferocitatē q̄ in predā faciūt, in deuoratis peccatoribus reddebat. Vn certū est q̄ nō cōtra naturę sua terminos vllam creaturā dñs aliq; d facere, sed naturārū partes qualitercūq; necesse habet, aut in defensionē in solatiū eorum quos protegit, aut detrimentum eorū quos p̄met, gubernare Dani. 13. disponit. De lacu vero iterū & Abacuc trāsla to in Belis & draconis fabula, idcirco ī hoc L ordine non ponit, quod in authoritate diuinæ scripture non habent. Interea captiuitatis tpe cōplete, quod dñs per prophetas implendū esse p̄dixerat, reuerſionem populi sui & captiuitatis solutionē, per Cyri regis clementiā preparabat. Quo tpe Eſdras Dei sacerdos combultā a Chaldeis in archiuis tē pli restituit legē. Nēpe qui eodē spū qui in scriptura fuerat, plenus fuit. Sāctæ scripture veteris testamēti, legis. s. & prophetarū, mirabilū ordinē in duobus his libellis historica expositione summatim posui. Quibus si quid alicuius forte melioris ingenij tagax in uestigatio addiderit, adhuc nō me recuso diſcipulū fieri. Præcipua vero bella tm auxilio dñi peracta in his idcirco omisimus, qm &

fi pp de celo auxiliū admiratione digna sūt, & h̄figurali ratione cōtineat multa mysteria, tñ in rerū gestarū intellectibus nihil reliquūt in certi. Scimus q̄ Amalech orāte Moysē, Iesu filius Nū superabat, & Seō regē Amorrheo-rē, & Og regē Basan, proceræ altitudinis viros populus Israel interficiebat. Balach filiū Sophur regē Madiā cū Balaā illo p̄cipuo astrologo Phinees filiū Eleasar cū exercitu occidit. Et Iesu Bennō vnū & triginta reges Chanantides, multis cōflictibus prostrauit. M Gedeō filius Ioas in trecētis viris innumerā Madianitarū milia per tubas & lucernas occidit. Iepte Galaadites populū de gentiū potestate belli iure superauit. Sāpson ille fortissimus Hebr̄orū, leonē sibi occurrētem nihil habenti in manib; confregit. De cuius post ea ore & capite fauū mellis accepit & comedit trecentasq; vulpes capiens igneq; succēfas in Philistinorū segetes dimisit. De quib; ille mille viros in specu vno asini mandibula solus interfecit & mortificavit: & vndiq; sedentibus circa ciuitatē in qua dormitauebat Philisteis, ambas portæ fores cū ostijs & superliminaribus, & ferreis vectibus cōprehēdens, in vertice montis qui respicit Bersabee dereliquit. Tribū quoq; Benjamin propter cōmisum piaculū totā, exceptis sexen tis viris, omnes filii Isrāel populus post triab; dēlēnit. Jonathās filius Saul, & armiger suis stationē Philistinorum percussit. Dauid filius Iesse adhuc puer & p̄tior ouiu, vrsi & leonis interfecti p̄dā de ore eripuit. Goliat Philistēū de fundibula prostrauit. Qui postea patientiē virtute Saul bis deprehēso inimico suo p̄cepit. Et Rex postmodū factus, tribus grauiſsimis p̄elijs prostrata Philistinorū agmina, tributaria fecit. Dauid solus octingētos interfecit impetu vno. Abisai filius Saruie leuauit hastā suā cōtra trecētos, & interfecit eos. Tres robustissimi ruperunt agmina Philistinorum, vt potum darēt regi Dauid de cisterna Bethleē, quā in medio hōstū erat. Banaias fili⁹ Ioiadæ interfecit duos leones in Moab, & leonē in cisterna in diebus niuis. Ipse quoq; virgam tēnens manu, Aegyptiū spectaculo dignū hastā habētē occidit, Bellū quoq; robustorū in Gabaan exercitū Dauid cessit in p̄spērū. Pr̄ter h̄c maxima regis Dauid aduersus in circuitu regiones bella Dei auxilio fauēt, seu p̄ semetipsū Aug. Tomus tertius. I I feū

Dan. 3.

De Eſdras
legē inno
mante.
Cap. 33.De bellis
præcipuis
q̄ domini
auxilio
peracta
sumt.
Cap. 34.Iudicium
19. et 20.
1. Re. 14.
1. Re. 17.A
1. Re. 24
O. 26.
2. Reg. 8.
2. Re. 23.
2. Re. 23.

I I

DE MIRABILIBVS SACRAE SCRIPTVRAE

2. Re. 18. seu p exercitū lepe peracta sunt. Bellū vero ciuile in saltu esfrain in ipso Israel : in testi- moniū Dauid restituit in regnū: Samariae re- gnū. Cōtra Syros & reges Damasci, nūc huc, nūc, illuc alterno puentu vrgētia certamina multa fuerūt. Hac oīa ppea de celo auxilia mirabiliter gesta prouenerūt. Sed illi operi nostro cōueniēs additamētū cōferre nō pnt, qm̄ nihil in quotidianā rerū administrationē inusitatū oīdunt, dū p hominū & ipsorum etiā angelorū dispensationes & fortitudines effēcta sunt. In Machabēorū libris, et si ad mi- raculum numero inferēdū * cōueniens fui- se huic ordini inueniatur, de hoc tñ nulla cu- rabilim⁹ numero inserēdū.

All. & si aliqua mi- ra fatigabimur: q̄a tñ agere proposuimus, vt de diuini canonis mirabilibus exigūā, quā- uis ingenioli nostri modulū excedētē histo- ricā expositionē ex parte aliqua tāgeremus, Ideo & p̄sens libellus in hoc loco finem suū contingat, vt tertius de nouo testo ab Eu- gelij initio videlicet dño primordiū sumat.

DE MIRABILIBVS sacrae scripturae.

LIBER TERTIVS.

Nativi-
tas Ioan-
nis. c. 1.
Luc. I.

All. cele-
rinuncio



All. pro
edit.

Ctauiani Augusti Cesaris quadragesimo primo anno, Zacharias sacerdos de vice Abia cū in ordine suo holocaustū offrebat angelus Gabriel vnum de illorū numero qui stāt in cōspectu dñi, * cēli nūcius ipsi rñsa deferebat: quibus subne- ctes, Vxor, inq̄, tua hucusq̄ sterilis Elizabet grādāua satis cōcipiet filiū, quē Ioannē noīe altissimi Prophetā & p̄cursorē tibi parier. Sed incredula mente sacerdos, parū hisdictis fidē accommodās, q̄uo, rñdit, hoc fieri poterit, cū ego sim satis senex, & vxor mea isto offi- cio in iuuentute priuata, in diebus suis, pue- eta atate*, p̄cessit. Attū Angelus ī ista nequaq̄ excusatione depulsus, non causa inuidiq̄ vel p̄fidiq̄ illatū munus retraxit, sed quo à dño q̄ dicebat, impleret, cōueniētiori suę vindicēta subiectū mutū sacerdotē dereliquit: do- nec nascēte postmodū puer, ligatæ lingua vinculū solutū est, cui nomē filij scribere tē- tans, Ioannes dixit est nomen eius. Conue- niēte aut dispēsatione factū est, vt Ioānes q̄ postea hominibus victu & vestitu & loco,

exēplū p̄enitētię pr̄cberet, & p̄enitentiā p̄ dicās, et conceptionis eius tpe p̄ p̄enitētię modū sibi ab angelo impositū, donec ille na- sceret sustineret. Aliter quoq; cōgrē hoc si- gnū euenerat, vti dū regnū celorū nasciturus cōciperet antiquę legis & prophetarū p̄- dicator sacerdos silētio dānare: qm̄ lex & p̄pheta vſq; ad Ioāne fiserūt, ex eo autē regnū Dei euāgelizatur. Qui cōceptus adhuc in ma- tris vtero manēs, priusquā nascetur, cū Ma- trix matris dñi introitū in domum vbi fuerat sensit, spiritali famine p̄ os matris de nascitu ro ex ea Christo dño p̄phetauit. Dū. n. Moy- Nu. 11. si spiritus in septuaginta duos consiliarios di- stribuit, qd̄ mirū si pueri adhuc in vtero man- nētis spūs p̄ matrē loqueret. Interea nūcius ad spōlam Joseph Mariā virginē de stirpe Da- uid talia dicta detulit, cui sine viri cogitatio- ne parturire filiū spūssancti munere p̄di- xit. Hic inquiēs natus quē oīum spōdēt ora- cula prophetarum, magnus erit in cōspectu dñi, & in æternū filius credentiū vocabit al- tissimi. Huic enim p̄cepto munere patris sui David sedē dictauit, & regni domus Ia- cob absq; sine imperiū sine succedēte hære- de in sempiternū tenebit. Qui bus verbis au- ditis, oras virgo accōmodata fide, sine vlo increduilitatis aut inobediētię obiectu con- fessit, Sed mentē Ioseph, cōlūgis tumentē vte- rū videntis, quā ipse non cognouerat, ista res sollicitā reddidit. Quē quidēne hac cogitatio- ne fatigaretur, idē angelus de cōcepto pue- ro & nascituro, & accipienda virgine cōmo- nuit. Quod ergo postmodū instantē tpe filiū quē sine viri semine, & carnalis oblectamen- to voluptatis concepit, sine dāmno suę virgi- nitatis peperit. In qua re quanuis p̄ter cun- citorum hominum cōceptionis consuetudinem absque viri semine factū opus ostendit- tur, non tamē extra naturā de muliebri vtero sumpta substantia carnis nascebatur. Ex natu- ta naturaliter naturam suscepit, qui cooperā- te spiritu sancto ex materna quanuis sola car- ne verā carnis substantiā humanę, exceptis viatorū passionibus integrā contulit. Quā- rem ne sine exēplo natura alicuius, velut no- ua in Dei creaturis, dimittamus, multa ani- mantiā absq; parentum coitū progigni cō- probamus. Qualiter apes sine patribus, fotu materni corporis tantummodo crescunt, & omnia illiusmodi volatilia, foetus suos to- taliter

Quare de
Christo
dicatur,
ego sum
vermis
Et non ho-
mo.
Patiōes
Cap. 3.
Lucas 2.

Stellama fe-
gorū. c. 2. q
Mat. 2. p

G rū
du
Eu
q̄n
sy

taliter concipiunt. Sed & multæ aues absque
marib. oua gignere pñt. Et tale conceptu in
multis piscium generib. oua gignere pñt, vt
Quare de philosophi aiut: In sola quoq; carne sine pa-
Christo
tre vermis nascitur, cui se dñs hac de causa
dicatur, simile dicere per Prophetā non dedignatur.
ego sum
vermis
& non ho-
mo.
Pastores
Cap. 3.
Lucas 2.

Quod ergo in multis reb. cōsuetudo more dñs
operatur, quid naturæ cōtrariū dicendū est,
si qñ ipse voluit, vt in virginali vtero spūssan-
ti dispensatione filius sine viri coitu nasce-
retur? Quo nascente in Bethlēem ciuitate Da-
uid, pastores custodiae gregū destinati, ab an-
gelis inibiunē, q; rex celi in terra cū homini-
bus ex hōse carnē nascēdi lege assumere tūc
dignaret. Et deinde cū hoc nuncio cōuenientis
aūuentientib. pastorib. carnē cōcīnunt, ad cę
lū rursum cōfīscēdētes angelī redeunt. Et in
hoc conuenientis ab angelis peractus ordo cō-
spicitur, natus agnus, & gregib. pastor nuncia-
retur. In his duob. pueris Iesu & Ioanne,
p̄cursor & dño, non sine historica ratione
natuitatis ordo intendit, q; de antī vñus, al-
ter de virgine puella gñatur. Ch̄ri. n. dñi p̄re-
cursor per oīa Ioanes idcirco de verula ma-
tre debuit nasci, Ch̄is vero de puella virgine
corpus affumpst. Ipse est. n. noui testi princi-
piū filiorūq; q; ex noua lege nascēre, exor-
diū extitit. Igitur quadragesimo secūdo anno
Octauiani Auguſti Cesaris, t̄pib. Herodis re-
gis Iudeorū, ablata ex Iudeis oī dñandi ptā-
te, in oppido Iudeæ Bethleem de David stirpe
ex virgine Maria Iesus Ch̄is dñs nasci. Qđ
cōpetenter euenerat, vt cū regum & Pontifi-
cū ex Iacob stirpe descendantū successio cō-
sumpta fuerat, qui in gēnū Rex est & Ponti-
fex tūc nascēretur. Nalcente ergo illo puer
gorū. c. 2.
Matt. 2.

Stellama sex tūc nascēretur. Nalcente ergo illo puer
populi Saluatorē fore pdixerant, Magi de ter-
ra Eulath ducti stella, ad eū cum muneribus
longo admodū itinere venerant. Qui oblati
muneribus & adorato per t̄ps puerō reuersi
sunt, nō eadē tñ via qua uenerūt, sed per alia
ad patriæ loca remcare moniti diuinō fami-
ne curabant. De hac autē stella, q; ab Hierusa-
lem pergentibus Magis vñq; ad Bēthleem lux
itinoris fuit, Euangelij dicta exponunt. Cete-
grū vero qui de terra sua vñq; Hierusalē hāc
duceat itineris habuisse Magos existimāt ex
Euangelica autoritate firmare nō possunt:
qñ Magi in terra sua cum essent, excellētem
syderibus stellā vidētes, Dei esse & regis, qui
iuxta prophetias tā ipsorum q; ecclesiasticas
ex Israhel nascēretur, seu ex propria eorū sci-
tia, seu angelica admonitione intelligentes,
ad terrā Israhel venerunt, & ad Hierosolymā,
vbi totius prouinciae principatus fuerat ve-
nientes de rege nato & pariter Deo perqui-
runt. Vnde in veterib. Israhelitarū oraculis va-
tum de eodē nato vbi nascēdi locū accipe-
ret, monente subdolo sermone, reges alacres
pergunt. Egressi q; vrbē mox ducē itineris ad
Christū stellam lequentes deueniunt. De ista
vero stella dubitatur, virū stella simplex, an
angelus, an spūssanctus accipiat. Etsi catholi-
co sensu nihil repugnat, cū de singulis dispu-
tatū fuerit, arbitris maiorib. eligendi liberam
voluntatē ingenioi nři mensura concedet.
Si. n. simpliciterstellā accipiendoam esse quis
maluerit, à ceteris stellis in hoc ducatu qñō
deuiauit? Quarū natura ab initio cōdita in fir-
mamento celi constituta fuisse dignoscit, si-
cū libri Genesios authoritate manifestatur.
Si ergo in firmamento celi maneret in Be-
thleem & Hierusalē, dux fieri ambulantibus
qualiter posset. Et si per aera sagittæ more qñ-
uis paulo lentiore cursu pp sequentes peruo-
laret, assūtū in firmamento locū & cursum
interim desereret. Quod nec maiorib. quidē
luminarib. accidisse l̄cripturæ describunt, cū
in signis aut steterūt, aut reuersā sunt: nisi for-
te aereus ille ignis q; tale ministeriuū accepit
pp similitudinē, sicut in multis diximus, stel-
la vocabulum accepit. Aut si angelus habitu
stellæ hoc ministeriuū fecit, q; nō repugnat,
dū se angelī qñ se hoib. ostēdunt, in multis
trasformant habitus. Qūo & Moysi in Oreb
de rubo angelus ignita facie loquebat, & ve-
lū miles armatus Iosue filio Nun, extra ca-
stra in Galgalis ostēdit. Sicut currū & equos Iosue 5.
igneos ascēsione Heliæ angeli funguntur. Et 4. Reg. 2.
qñ Helisæ pueri sui oculos aperuit, in eis- 4. Reg. 6.
de habitudinib. angeli manifestant. In formā
hospitū Abrahæ & Loth cōspectib. se p̄bue-
runt: & Manuē & vxor eius prophetali habi-
tu loquētē ad eos angelū viderūt. Nimirū &
ista vice angelus dux Magorū efficif, q; astro-
logis in stellæ similitudinē & clarissimi syde-
ris fulgorē trasformatur. Licet. n. per imagi-
nē rerū, q; Ioanni in Apocālypsi sua per visio-
nē dicuntur, huic tñ intellectui nō contra fa-
cit. Stellæ septem ecclesiārū septē angelī sūt.
Vnde quamvis in spiritu, dū tamen stellæ an-
geli

Ex. 3.

Iosue 5.

4. Reg. 2.

4. Reg. 6.

Gen. 18.

Gen. 19.

Israh. 13.

Apoc. 1.

DE MIRABILIBVS SACRAE SCRIPTV RAE

geli dñr, quid repugnat, si ēt in hoc loco stel la angelus dictus esse sentiatur? Vel certe si neq; angelus neq; stella fuisse dignoscit, spiritus ergo sanctus hec stella fieri concedatur.

Matt. 3. Qui sicut postmodū corporali specie colubra descendit super Iesum dñm in Iordanē, sic gentes adoratrices, stellā specie duxit ad cunabula dñi nascentis in carne. De quo spū per parabolā Balaam astrologus loquebat:

Nu. 24. Orientur stella ex Iacob, rutilum, lumen spī ritalis gratia Christi, qua nox infidelitatis gēti illuminatur. Sicut ergo in igne super Apo

Afro. 2. Baptiza- tur Chri stolos postea in cénaculo Sion descendit, ita in specie stellæ magos ad dñm spiritus san-

Matt. 3. Etus deduxit. Hic igitur puer scientia precebat etatem, donec tricesimum annum agens ad

Ibidem. Iordanem venit, & ab Ioanne, de quo supra diximus, Zachariæ filio, qui tunc populū in eū creditur qui venturus erat baptizabit, & ipse baptismum ab agnoscente suscepit, & confitendū vnda Iordanis lauabat. In specie columba spiritus sanctus super eū descendit, & patrem de cœlis loquentem de se audiuit:

Hic est filius meus dilectus, in quo sibi anima mea bene cōplacuit. Cum his signis cœlum apertum vidit, & ita baptizatus de fluminis lauacro ascēdit. Ad baptismum vero descendit dñs Iesus, non q; baptismi sacro egere, qui proprij aut originalis peccati nullā culpam haberet, sed vt aquas quas quāuis in delicto Adæ Deus nō maledixerat, terræ qua continebantur maledictione infectas purgaret. Et ne quisquam baptismi sacrum negligere, dū q; sine peccato fuerat, baptismi aquas iniuit. Et ne quisquam ab inferiori baptizari parni penderet, dū Deus dñs à seruo suo mergi vndis baptismi appeteret. Et quatenus adhuc à diabolo se donec tentatio perficeret, vt occultaret, qui illū velut lauacro indigentē, vt inter pollutos peccaminib; ablui aquis conspiceret. Spm vero sanctū super se in baptismō descendē vidit, & vocem patris de cœlo se confitentē filium suū audiuit, & cœlū coram se apertū conflexit. Non q; ante baptismū suum hæc oīa Dei filius nō haberet, sed vt baptismi sacram quid valeat ostēderet.

Df. 109. Non n. tunc spiritū ille cepit accipere, qui eādem cum spiritu sancto substātiā habere creditur. Nec tunc illum pater filiū professus est esse cui dixit: Ex vtero ante Luciferum genui te: ante videlicet omnem angelicā creaturā,

quæ Luciferi appellationē per scripturas se- pe tenet. Neq; tunc illi aperiri cēperat thala-

Efa. 66. mus cœlorū, qui ait: Cœlū mihi fedes, terra au-

tem scabellū pedum meorū. Sed idcirco hēc omnia sancta Trinitas in baptismo dñi con-

gesit, vt sciret unusquisque quid muneris in sacri baptiūmatis mysterio suscepit. Tunc n.

spm sanctū quisq; p̄tōrum sordibus ablurū accipit, & à Deo patre profiteri filius adop-

tionis gratia incipit, & tunc sibi regni cœlo-

rū ianua aperiri, & cūcē se cœlestis patriæ an-

gelorū sanctorū consors intelligit. Quamuis vero corporali specie spiritus sanctus super dñm descendere dī, non tñ de auibus sum-

psisse columbam, sed ex aere minime dubita-

tur. Nequaquam enim ex auibus spm sanctū

necessē fuit corpus assumere dū aues sibi cō-

nexa in nullo trāgressa sunt legem naturæ :

sed si in aliquo transgrederentur, in hoc tan-

ti meriti transgredi nō haberent, vt pote nec

æterna, nec rationabili creatura, vt à spiritu

assumptione carnis à delicti vindicta solue-

rentur. Sed q; filij persona corpore carnis hu-

manæ in duebatur, conueniens erat vt spiritu

sanceti persona per corporalem super eū

descenderet, & vox patris corporalis de nu-

be per aerem corporeis auribus audiretur.

Præterea quoq; idcirco in nube & columba

imagine pater & spiritus sanctus ad baptismū

veniunt, qm aquatice naturæ res illæ aliquid

haberent. Dum n. in terra filius ad baptismi

mysterium aquæ creaturam elegisset, necesse

suit vt & pater per aquaticam nubem intona-

ret, & spiritus sanctus illud corpus quod de

aqua in principio factum est, ex illa nube ac-

ceptum simularet, vt sic tota Trinitas eandē

voluntatem sicut haberet ostenderet. Cū er-

go de aqua dñs Iesus baptizatus, confessim

ascendit, vt diabolo daret occasionem ten-

tandi, antra deferti periuit, vbi & quadragin-

ta dies, & totidem noctes nullo humani pa-

stus suffragio fultus ieunauit. Ibiq; per tria

est tētatus, in quibus primus homo fēductus

est, tentantē satanam tribus responsionib.

icit. In diaboli tribus propositionib. tota ini-

quitas : in Christi vero tribus responsionib.

quib; diabolus repugnatur, tota iustitia fuit.

Cū inimicus damnatur & vincitur, & huma-

no generi libertas & redemptio præparatur.

In hoc nanq; conspectu satanas dū supra au-

thorē se eleuare voluit, qui sub eo illuc vsq;

fuerat,

Apoflo
li & mi
racula.

cap. 7.

Mat. 14

Tentati-

onis.

Mat. 4

C

fuerat, id est hō, per domini victoris auxiliū ultra ipsum excreuit. Et dū illū qui ab omni impedimento liber fuerat alligare tētabat, in terim vinclitus ille quē ipse tenebat in carcere, quibus tenebā vincula deponit. Et dum cōtra se fortiorē pugnare nitit, interim ipse qui erat infirmior aduersus eū robora. Etenim qui hucusq; de cēlo trī in terrā electus fuerat errore ē de terra ad inferna eū migrare dominus iabebat. Quadraginta dierū inēdiā dīi incarnatio sustinere sine vitā pericu lo poterat, qm̄ sermo dominicus qui Moy sen per aera quadraginta diebus bis renouauerat, hic Christi artus & neruus intus irrigabat. Quare igif̄ cōsummatis quadraginta dieb. & quadraginta noctib; esurire dīs Iesu describit, cū Moyses & Helias tāti tpis spatio p iejuniū famē pati non memorant: famē vero & labore redēptor noster cōsummatō tāto dierum numero sustinet, quaterus & tentatori occasionem tentandi inferret, & noscetur, quā verā humānē carnis substātiā gestaret. Vnde nec extra humānū opus & in hoc iejuniū aliquid egit noui, dū tpis qd̄ prius homines iejunauerunt spatiū non excelsit. Deuicto ergo aduersario & quadraginta dierū pfecto iejunio, per Iudeā & Gāracula.

Aposto-
li cap. 7.
Matt. 14.

lileam Israeliticū populum ad viam salutis vocabat, & primarios duodecim sibimet mi tes, ex omnib; speciali electionis munere segregabat. Qui vt de vitē æternē substātiā aīa rū videlicet sanitate faceret fida omniū cor da, ēt in serui potestate visibiliter nulla resi stente vi lāguoris curata reddebat corpora. vnde cū prēdicans Euangeliū regni Dei, Galilēā circumiret, & promiscuū vulgus cura varia pressum cerneret, quosdā quorū prē sentis desectio lucis lātitia priuabat, alias p fulsa per totius corporis superficiē lepra fē dauerat, nonnullos pedum frustratos habita

Tentatio-
festim & ini-
mū. c. 6.
Matt. 4.

C forma, curauit. In paralytico aut à quatuor viris portato, quatuor diuina opera cernuntur: Dū dimittitur ei pcta, & præfentis egri tudinis plaga verbo tūc soluitur, & cogitationibus in ore Dei omnia scrutantis rñdet. Et in hoc viro oñditur quosdā pp animē mā culas dolore grassati. Mutus loqui non pote rat verbū, vt Dei prophetes responsa ab illo postularet, qui in ore aīa facundiā reperte rat, quō humānā linguā quanuis mutam ad verba nō solidaret? & cū iustitiæ lux quæ in

mundū venit, appareret, qualiter cēcus non videret? & qua potestate diabolus in homi ne pmaneret, ad quē ejciendū quomodo il lū peccātē de cēlo expulerat Christus veniret? In qnq; panibus & duobus pīscib; qnq; millia saturatibus continentur miratione dignatia, scilicet materiæ paucitas, & populi saturati multitudi & fragmētorū copia. De ambulante domino super vndas, Dominus de terra discipulos petens necesse habuit in vndis ambulare. Causa huius Petrus fuit, id est, ne si eēt Christus solus, veritatē carnis du biā relinqueret. Dū aut Petrus filius viri & mulieris hoc faceret, p impetrantis Christi auxiliū, nullā de carne virginis filij dubitationē admittit. Vtrū dīi & Petri corporum leuigata est natura, vt illa aqua sustineret: an aqua substātia solidata est, vt corpora huma na fulcire posset? Quanuis ergo vtrunq; hoc faceret, nō cōtra naturā domino præcipiente esset, si aut aquā solidaret, aut humānā domini iussio carnē leuigaret, vbi militantes iustorū foris vt antiqui ferunt, & super equorū auribus proliudant: natandi arte quoq; imbuti, merſo medio in profunda vix subeunt. Hominibus ergo illud valentibus, quid nārum si domino imperāte caro leuigaretur, præsentim cum resurrectionis corpora intātum leuigabuntur, vt non solum crassa aqua sed etiā nubibus & aere sustineantur vt Apo stolus ait, Rapiemur ad occurrentū Christo in aera. Aliter si aqua naturā solidatā esse quisquā elegit, qm̄ aqua terrenā habet crassi tudinē, vt cū se gelu perstrinxerit in duriorē q terræ ipsius soliditatē rigeat, & multitudi ne sustinere valeat, & poēta calida aura resoluat. Vel certe, si liquidas vndas non per strinxerit, natura q aquis inserta est, ligna q uis grādia, & humānā, & ceterorū animaliū corpora, & naues liburnicas supernatantes sustinere consuescit. Illa soliditas domino

Mat. 14.
Ambula-
tio super
aqua.
Cap. 8.

D

imperante facta, nec mirum si etiam Petrum diffidentē non sustinet, cum infideles domino volente, ēt terra nō sustentabat, vt Dathan & Abiron. In naturali rerum administratio ne binē rōnes deprehenduntur. Deinde inferior ratio quotidiana rerum administratio intelligitur, vt de aqua in animalibus sanguis sit, & vnda salsa per nubes aut terræ infusio nem dulcescit. Et ratio superior inusitata gubernatoria sit, quae in miraculis rerum digno-

*t. The. 4**Ns. 16.**Exod. 7.**Exo. 15.*

Aug. Tomus tertius. II 3 sci-

DE MIRABILIBVS SACRAE SCRIPTVR AE

scitur, vt in sanguinē aquā in Aegypto in momento. & intrinē ligno in dulcedinē Deus cōmutauit. Quapropter & panē de paruo se mine iuxta inferiorē rationē in magnā segettē per longi temporis administrationē innumerabilū hominū pastū procreat, quem secundū superiorē rationē de materia modica in momento per benedictionē multiplicat. Sic & pisces per primā benedictionē multiplicat, qn̄ dictū est, Crescite & multiplica-mi, & replete aquas maris. Quorum nunc carnes per superioris rōnis cauſam, ad turbā ſaturitatē plēti benedictione multiplicātur. De visione dñi in monte cum Moysē & guratio. Helia colloquētibus. Licet in hac oſtēfione dñi facies solari splendore fulferit, non ipsa caro ſplenduit, ſed diuinitas latens in corpo-re luminis ſui portiunculā foris videntibus quantū poterant, conceſſit. Vnde ergo vefiti menta candorē niuis habuerunt, dū neq; de diuinitate erāt? Nisi forte vt per carnē diuinitas foris illuxit, ſic caro illuminata de diuinitate, per vefimenta radiauit. Moysē autē & Helias ſpecialiter ad talē viſionē, velut legiſ prophetiſ Principeſ ad finem conducur. Vel ideo vt Moysi cornuta facies, in quā non poterant filii Iſrael intendere, & Helias curru igneo raptus, cōparato Christo obſcurarentur. Et tamen iſti quadraginta diebus iejuuſſe ſcripturæ vocibus memorantur. De Iēſu tantum domino hiſ preeſtib; patris ſe illis pronunciatiſ teſtimoniū. Sed dum Helias manens in corpore vel ad talē conductionē venerat, quid de Moysē dicendū eſt: vtrū in corpore iterum ad hanc oſtēfionem aderat: an ex aere ſimulatum, Sicut Samuel viſus eſt, habitum fingebat, & ſi ſuo corpore venit indutus, ſi hac vice reſurrecſtionem ſuā quā ceteris non niſi in nouiſſimo eſt futura, compleuit? De qua quæſtione authores vna eadem que ſententia prolata non differen-ter dicunt quod dum dominus cum tribus diſcipulis ſuis & Helia, non cum imaginatiſ ſed veriſ corporiſ conueniſſe non dubitan-ter, & iple Moysē in ſuo vero corpore de ſepulchro reſumpto videtur, Sed domi-nus Iēſus primogenitus mortuorum, recte creditur Moysi iterum poſt hanc viſionem corpus ſepulchri commendat, ut ipſum in nouiſſimo die quando reſurgent mortui, aſſumere ſperetur. De Lazaro & ceteris mor-tuis. Immobili ergo voluntate Deus vniuer-forum viſtas certo fini & termino preeordinauit, quorundam igitur viſta non vt morian-tur, morte interfici videtur, ſed vt per hoc qui reſuſcitantur clariores vt pote Deo cum hominibus etiā habeantur. Vnde de ipſo La-zaro diſcipulis à domino dicitur, Hæc infirmitas nō eſt ad mortem, ſed vt filius hominis per eā clarificetur. Quarto die reſuſcitatur, quod non ſpatium viſe eius poſuit, ſed quod fine mutatione dominus diſpoſuit facere, ſe-pe retrahere ſimulat, ut patrum vxoribus A-braham & Iſaac diſtulit ut gratius foret. Et dominus occaſiones preeſtat, ut quod ipſe aliter donare cupit, indulgere rogetur. Si enim ea quā nō diſpoſuit aliquis ſanctorū ro-gauerit nullo modo fieri permittit, ut quod Moysē terrā repremiffionis ingredetur, & Paulus ut ab eo angelus ſatanae recederet, & petentes non impetraverunt. De omnibus ergo generaliter mortuis tale quid ſentitur, quod de prima vice moriuntur, ut per illos digni clarificetur. In his enim octo mortuis quoſ diuina ſcriptura veteriſ & noui testa-meti reſuſcitatos cōmemorat, hoc coſideran-dum eſt, quod de eorū primo, ideſt, filio vi-duæ, quem Helias reſuſcitauerat ita reſertur, Reuertatur obſecro anima pueri. De nouiſi mo, ideſt, de Euthycō in aetiibus Apoſtolorū, Et ſublatus repertus eſt mortuus. Ad quē cū deſcenditſſet Paulus, incubuit ſuper eum, & complexus dixit, Nolite turbari, anima enim eius in eo eſt. Caute utrunque intelligendum eſt, quod viuę filius mortuus eſt, atque anima eius reuerti à propheta poſtulatur: alter vero mortuus eſt, & in eo eius eſſe animam Paulus dixit. In vtroq; nanq; ſcriptura vera eſt, quia mentiri non poeteſt. Sed qua ratione percipi poeteſt, vbi in membris occultari cor-poris poſſet mortui anima? Nisi forte anima, quae incorporalis eſt, corpori inefſe oc-culte creditur. Sed quidam intelligendi labo-rem vitantes, dicunt de Euthycō, quod emi-tens animam ita mortuus eſt ut poſt modi-cum interuallum anima reuertente Paulum dixiſſe putent, Anima illius in eo eſt. Sed tam-en ſcriptura tacet, ſi egressa eſt aut reue-ſa anima. Ceteri vero ſex mortui quibus nec egressa anima, nec reueſa nunciantur, ſine villa hic ambiguitate preeſtant quod mortui ſint, & diuina operatione reſuſcitati

fiant

Dem. 34
2. Co. 12.

Aet. 10.

De cibo
dmini
poſt re-
ſuſcacio-
ri
nē. c. 14.
Iuc. 24.
1. Co 14
Gen. 18.
Petrus
paralyti-
cum reſi-
bit

Tenebre
Cap. 12.
Sepul-
chra ap-
tra. 13.
Heb. 11.

Tenebrae q̄d Luna acceditur facta erat: sed in plena Cap. 12. Luna, s. quintadecima die mensis, ne casu pū taretur fuisse q̄ euenerat, & tantū lucem Solis media die tenebræ obscurauerunt, vt per tres illas horas defectionis stellæ in celo vi- se sint. De corporibus sanctorum venientib. de monumentis suis post resurrectionem do mini: sed rursus in monumenta quō & de Moysē memini reintrarunt, ybi resurrectio nem omnī nouissimam expectant, vt Apostolus ait, Hi oēs testimonio fidei probati in uenti sunt, non acceperunt reprobationem

K à Deo pro nobis melius aliud prouidente, vti ne sine nobis cōfūmarēcūr. Si igitur isti & Moyse bis resurgere in hac ostēione vti que, & in nouissima cunctorum resurrectio ne credendi sunt? Sed hoc abſit à catholica fide, vt semel morientem bis credat quis resurgere. Nisi forte bis mori Moysen & istos aliquis dicat, sed nusquam de his scribitur, qui sic apparuerunt, resurrexisse: sed aut viue re aut apparuisse vel de sepulchris exisse. Non men aut resurrectio in ijs qui post morte in vita hac conuersati sunt, aut in communi, aut in futura omniū resurrectione ponitur. Talis autem apparitio istorum, nec ad vitam humanam, neque ad resurrectionem futurā pertinet, sed ad consummationem dñicæ resurrectionis: & ad credulitatem resurrectio nis animarum ex inferis, talis apparitio animos mouet: sicut in resuscitatis mortuis similitudo tantum, non mors continua fieri certatur. Ita & in his similitudo resurrectionis, non ipsa resurrectio ostendebatur. De con-

L continua morte nullus ad vitam indeciduam, ni si dominus usque ad nouissimū diem reuertitur, & à vera resurrectione nunquā in mor

De cibo dñmini post resurrectionem, hunc autem carnalē cibum qualiter resurrectionis caro suscep- surrex̄t, docti requirunt, dum resurrectura co- r̄nē. c. 14. ra spiritalia esse cuncti fideles sciunt, vt di- lue. 24. citur, Resurget corpus spirale. Quapropter resurgent corpora non gustatura, Iano sensu creditur possibilitatem edendi cibos, si ne- cessē foret, habitura. Hæc Dei exempla mi- nime denegant, vt angeli iuxta ilicem Mam- bræ. Sed hoc non vt nos ruminatos cibos sto macho & intestinis cōserunt, sed statim, vt accepta velut videntur degustent, in spirita-

lē naturam non ex parte, sed tota transfor- mant. Conuenientia de spiritu sancto in co- lumba super Christum, & in igne super Apo- stolos prescripta sunt: & q̄d diximus de diui- sione linguarum, & de virtutibus Apostolorum post acceptum spiritum in excusatione eleemosynæ & paupertatis professione, quā do Petrus paralyticō dixit, surge & ambula, magistri præceptum seruans, Nolite habere aurum, neq; argentū, dum soli Deo seruiens de iniquo māmona expeditus fuerat, verbo imperij morbo ligatum cito soluebat. Ecce quanta est Apostolica virtus in Christo, sanū Ananiam dum Petrus arguit per sermonis tm̄ imperium, morte ligauit, & Tabitham mortis vinculo ligatam, eadē imperij potestate dis- soluit. Ideoq; prius Ananias & Saphira in cōspectu Ecclesiæ cito mortui sunt, vt Aposto- lica authoritas quanta esset ostenderetur, & quam magnum peccatum esset, q̄ oblatum est iterum ab Ecclesia retrahere, monstraretur, & ceteri exemplo huius castigarentur.

D. A V R B L I I A V G V S T I N I de Agone Christiano:

L I B E R V N V S.


*Orona victoria non promitti-
tur nisi certantibus. In diuinis
aut scripturis assidue inueni-
mus promitti nobis coronam
si vicerimus. Sed ne longū sit
multa cōmemorare, apud Apostolum Pau-
lū manifestissime legitur, Opus perfeci, cur-
sum consummaui, fidem seruauī, iam super-
est mihi corona iustitiae. Debemus ergo co-
gnoscere quis sit ille aduersarius, quē si vice
rimus coronabimur. Ipse est n. quem domi-
nus noster prior vicit, vt etiā nos in illo per-
manentē vincamus per ipsum. Et Dei qui-
dem virtus atque sapientia, & verbum per op-
facta sunt omnia, qui filius Dei unicus est, su-
per omnem creaturam semper incōmutabi-
lis manet. Et qm̄ sub illo est etiā creatura
qua non peccauit, quanto magis sub illo est
omnis creatura peccatrix. Ergo quoniam sub
illo sunt omnes sancti angeli, multo magis
sub illo sunt oēs prævaricatores angeli, quo-
rum diabolus princeps est. Sed quia naturam
nostram decepterat, dignatus est unigenitus
Dei*

DE AGONE CHRISTIANO

Dei filius ipsam naturā nostrā suscipere, vt de ipso diabolus vinceretur, & quem semper ipse sub se habet, ēt sub nobis eū esse faceret, ipsum * significat dicens, Princeps huius mūdi missus est foras, Non quia extra mundum missus est, qū quidā hæretici putant, sed foras ab animis eorū qui cohærent verbo Dei, & nō diligūt mundū, cuius ille princeps est, quia dominatur eis qui diligūt tēporalia bona quā hoc visibili mundo continentur, nō quia ipse dñs est huius mundi, sed princeps cupiditatum earū quibus concupiscitur omne q̄ transit, vt ei subiaceant, qui negligunt eternum Deum, & diligunt instabilitia & mutabilia, Radix.n. est omnium malorum cupiditas. Quam quidā appetentes à fide errauerunt, & inferuerunt lē doloribus multis. Per hanc cupiditatē regnat in homine diabolus & cor eius tenet. Tales sunt omnes qui diligunt istum mundum. Mittitur aut̄ diabolus foras, qñ ex toto corde huic mundo renunciatur. Sic.n. renunciatur diabolo, qui Princeps est huius mundi, cū renunciatur corruptelis & pompis & angelis suis. Ideoq; ipse dñs iam triumphante naturam hominis portans, Scitote, inquit, quia ego vici mundum. Multi aut̄ dicunt, qū possumus vincere diabolum quē nou videmus? Sed habemus magistrum qui nobis démonstrare dignatus est, quo à nobis inuisibiles hostes vincantur. De illo.n. dixit Apostolus, Exuens se carne principatus & ptates exemplavit fiducialiter triūphans eos in s̄emetipso. Ibi ergo vincuntur inimicæ nobis inuisibiles potestates, vbi vincuntur inuisibiles cupiditates. Et ideo qui in nobisipsis vincimus temporalium rerum cupiditates, necesse est vt in nobisipsis vincamus & illum, qui per ipsas cupiditates regnat in homine. Qñ.n. dictum est diabolo, Terram manducabis: dictū est peccatori, Terra es, & in terram ibis. Datus est ergo in cibum diabolo peccator. Non simus terra, si nolumus māducari à serpente. Sicut.n. q̄ manducamus in nostrū corpus conuertimus, vt cibus ipse secundum * corpus hoc efficiatur, q̄ nos sumus: sic malis moribus per nequitiam & superbiā & impietatem hoc efficietur quisq; q̄ diabolus est, i. similis eius: & subiectū ei, sicut subiectū est nobis corpus nostrū. Et hoc est q̄ dī, manducari à serpente. Quisquis itaque timet illum ignem, qui paratus est diabo

lo & angelis eius, det operā triumphare de illo in s̄emetipso. Eos.n. qui foris nos oppugnant, intus vincimus, vincendo concupiscētias per quas nobis diuantur. Et quos inuenient sui similes, secum ad pēnas trahunt. Sic

& Apostolus dicit, q̄ i s̄emetipso pugnat aduerlus potestates exteriōres. Ait.n. Nō est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & ptates huius mundi, rectores harum tenebrarū, aduersus spiritualia nequitię cœlestibus. Cœlum.n.

E

dī & iste aer, vbi venti & nubes & procellæ & turbines fiunt, sicut etiam scriptura dicit in multis locis. Et itonuit de cœlo dñs: Et aues cœli & volatilia cœli: cū manifestum sit aues in aere volare. Et nos in consuetudine hunc aerē cœlum appellamus: nam cū de sereno vel nubilo querimus, aliquā dicimus. Qualis est aer? aliquā. Quale est cœlum? Hoc dixi, ne quis existimet ibi habicare mala doemonia, vbi Solem & Lunam & stellas Deus ordinavit: quæ mala doemonia ideo Apostolus appellat spiritualia, quia ēt mali angeli in scriptis spiritus appellantur: ideo aut̄ rectores harum tenebrarū eos dicit, qñ p̄tōres homines tenebras appellat, quib. isti dianantur. Ideo & alio loco dicit, Fuitis.n. aliquā tenebrae nunc aut̄ lux in dño: quia ex peccatorib. iustificati erant. Non ergo arbitremur in summo cœlo habitare diabolū cū angelis suis vnde lapsum esse credimus. Sic.n. errauerunt Manichai, qui dicunt ante mundi cōstitutio-

Loci de monna.

nem fuisse gentem tenebrarum, quæ contra Deum rebellauit, in quo bello credunt miseri omnipotentem Deū non sibi aliter potuisse succurrere, nisi partem suā contra eam gētem mitteret. Cuius gentis Principes, sicut illi dicunt, deuorauerunt partem Dei, & temperati sunt vt posset mundus de illis fabricari. Sic dicit Deum peruenisse ad victoriā cum magnis calamitatibus & cruciatibus & miserijs membrorū suorum quæ membra dicunt p̄ esse commixta tenebroſis visceribus principum illorū vt eostēperarent & à furore cōpescerent. Et non intelligunt tā sacrilegam esse suam s̄ecētā, vt credat omnipotentem Deū non per creaturam quā fecerit, sed per ipsā naturā suā blassificare cū tenebris, q̄ nephās est credere. Neq; hoc solū, sed et illos qui vieti sunt, factos esse meliores, quia furor eorum cōpresso est: Dei aut̄ naturam, quæ viceit, fa-

Somni
Mani-
chœvra
Cap. 4.

ctam

*Al. 1. signi-
ficabat.
Isan. 12.*

1. Tim. 6

Ioan. 16.
*Quodvin-
camus dia-
bolū vñ
cū cupi-
cētias.
Colof. 2.
3. sen. di.
19. c. nūc
ergo.
Gen. 3.*

D

*Al. 1. secū-
dum cor-
poris qua-
litatem.*

Illud sp̄i-
ritalia n-
quicie,
q̄s acci-
piendum
Cap. 5.

Ephes. 5.

Al. 1. fa-
gerent .

Ephes. 6.

etiam esse miserrimam. Dicunt et eam per ipsam cōmixtionem perdidisse intellectum & beatitudinem suā, & magnis erroribus & clādib⁹ esse implicatam. Quā si aliqui vel totam purgari dicerent, magnam tñ impietatē contra omnipotentem Deū affirmarent, cuius partem crederent tanto tempore in errorib⁹ & pgnis esse iactatā fine aliquo peccati crīmīne. Nunc vero infelices audēt adhuc dicere, nec totā posse purgari: & ipsam partem quæ purgari non potuerit, proficeret ad vinculū, vt inde inuoluatur, & illigetur malitia sepulchro, & sic ibi semper sit pars ipsa Dei misera, quæ nihil peccauit, & affligatur in æternū carcere tenebrarum. Hoc illi dicunt, vt simplices animas fallant. Sed quis tā simplex est, vt ista non sentiat esse sacrilega, quibus affirmant omnipotentē Deum necessitate oppressum esse, vt partem suam bonam & iuno centem tantis clādib⁹ obruendā, & tanta immunditia inquinandā daret, & non totam liberare posset: & q̄ liberare non poterat, æternis vīculis colligaret? Quis ergo ista non execretur? Quis non intelligat impia esse & nephanda? Sed illi qn̄ capiūt homines, non ista prius dicunt: q̄ si dicerent, riderentur aut fugarentur ab hominib⁹. Sed eligitur capitula de scripturis, quæ simplices homines non intelligunt, & per illa decipiunt animas imperitas querendo vnde sit malum. Sicut in isto capitulo faciunt, quo ab Apostolo dictum est, Rectores harum tenebrarum

*Al. l. sūt.
Epheſ. 6.*

& spiritualia nequitia in cœlestibus. Quærūt enim deceptores illi, & interrogant hominē scripturas diuinās non intelligentē, vnde sint in cœlo rectores tenebrarum, vt cū responderet non potuerit, traducatur ab eis per curiositatem: quia omnis anima indocta curiosa est. Qui aut fidem catholicā bene didicit,

& bonis morib⁹, & vera pietate munitus est, quāuis eorum hæresim nesciat, respondet illis tñ. Nec n. decipi pōt, qui iam nouit quid pertineat ad Christianam fidē, quæ catholica dī, per orbem terrarū sparsam, & contra omnes impios, & peccatores, negligētes autem sui, dīo gubernante securam. Qm ergo dicebamus Apostolum Paulū dixisse habere nos colluctationem aduersus rectores harū tenebrarum, & spiritualia nequitia in cœlestib⁹. & probauimus et istum aerem terræ proximū cœlū vocari, oportet credere aduersum dia-

bolū & angelos eius nos dimicare, qui gaudent perturbationibus nostris: nam & ipse Ephes. 2.

Apostolus alio loco diabolū principem potestatis aeris huius appellat. Quāmis ille locu-

Ephes. 6.

s, vbi ait, Spiritualia nequitia in cœlestibus possit & aliter intelligi, vt non ipsos prævaricatorēs angelos in cœlestib⁹ esse dixerit, sed

Phil. 3.

nos potius, de quibus alio loco dicit. Conueratio nostra in cœlis est: vt & nos in cœlestibus constituti, i. in spiritualibus præceptis

I

Dei ambulantes, dimicemus aduersus spiritalia nequitia, q̄ nos inde conatur abstrahere.

Magis ergo illud querendū est, quō aduersus eos, quos non videmus, pugnare possumus,

& vincere, ne putent stulti aduersus aerē debere nos certare. Docet itaq; Apostolus ipse,

1. Cor. 9.

dicens. Non sic pugno quasi aerem cedens: In quo sed castigo corps meum, & in seruitutē redigo, ne forte alijs prædicans, ipse reprobus inueniar. Itē dicit, Imitatores mei estote, si-

Aposto-

lus imitā-

dus fit.

Cap. 6.

I. Cor. 4.

cicut & ego Christi. Qua in re intelligendum est, et ipsum Apostolum in semetiplo triumpasse de potestatis huius mundi sicut de dño dixerat, cuius se imitatorem profitetur esse. Imitemur ergo & nos illum, sicut hortatur, & castigemus corpus nostrum, & in seruitutē redigamus, si mūdum volumus vincere: quia per illicitas delectationes suas & pōpas, & perniciosem curiositatē nobis dñari potest hic mundus, i.ea quæ in hoc mundo pernicioſa delectatione colligant amatores rerum temporalium, & diabolo atq; angelis eius seruire cogunt. Quibus omnibus si renunciāmus, redigimus in seruitutē corpus nostrum. Sed ne quis forte hoc ipsum querat, quō fiat vt corpus nostrum seruituti subijciamus facile intelligi & fieri potest, si pri⁹ nos ipsos subijciamus Deo bona voluntate &

2. Cor. 1.

chari: ate sincera: nam omnis creatura, velit nolit vni Deo & dño suo subiecta est. Sed hoc admonemur, vt tota volūtate seruiāmus K dño Deo nostro: qm iustus liberaliter seruit, iniustus autem cōpeditus seruit. Omnes tñ diuinæ prouidentiæ seruiūt, sed alij obediūt tanquam filij, & faciunt cum ea q̄ bonū est: alij vero ligantur tanquam serui, & fit de illis quod iūtū est. Ita Deus omnipotens, dñs vniuersæ creaturæ, qui fecit omnia, sicut scriptum est, bona valde, sic ea ordinavit, vt & de bonis & de malis beneficiat. Quod n. iuste fit, bene fit: iuste aut sunt beati boni & iuste

Omnem

creaturā

seruire

Deo. c. 7.

DE AGONE CHRISTIANO

ste mali p̄cas patiuntur. Ergo & de bonis & de malis benefacit Deus, qm iuste omnia facit: Boni aut̄ sunt, qui tota voluntate Deo seruiunt, mali aut̄ necessitate seruiunt: nemo. n. leges omnipotentis euadit. Sed aliud est face re q̄ lex iubet, aliud pati quod lex iubet. Qua propter boni secundum leges faciunt, mali secundum leges patiuntur. Nec. n. nos moueat, q̄ in hac vita secundū carnem, quā portant iusti, multa grauia & aspera tolerant: nihil. n. mali patiuntur, quia iam possunt dice-

L All. lexul re q̄ ille vir spiritualis exultat & prædicat. Apostolus Paulus, dicens, Gloriamur in tribulationibus, scientes qm̄ tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spem, spes aut̄ non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris p̄ spiritum sanctū, qui datus est nobis. Si ergo in hac vita, vbi tanta tormenta sunt, possent boni & iusti viri, cum talia patiuntur, nō solum æquo animo tolerare, sed et̄ charitate in Deo gloriari: quid cogitandū est de illa vita, quā nobis promittitur, vbi nullā de corpore molestiam sentiemus? Qm̄ non ad hoc resurget corpus iustorum, ad q̄ resurget corpus impiorum, sicut scriptum est, Omnes resurgent, sed non omnes immutabimur. Et ne quisquā putet non iustis immutationem istā promitti, sed potius iniustis, & eam astimet esse poenalem, sequitur & dicit, Et mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Qui cunq; ergo mali sunt, sic ordinati sunt: quia & vnius quīque sibi, & omnes inuicem sibi nocent. Hoc. n. appetunt q̄ perniciose diliguntur, & q̄ eis facile auferri potest, & hoc sibi auferunt inuicem, qm̄ se persequuntur. Et id eo cruciantur quibus auferuntur temporalia, quia diligunt ea, illi autem qui auferunt, gaudent. Sed talis letitia cecitas est, & summa miseria: ipsa. n. magis implicat animam, & ad maiora tormenta perducit. Nam gauder & p̄scis qm̄ hamum nō videns, escam deuorat:

M sed cum p̄scator eum adducere coepit, visceris eius torquentur primo, deinde ab omni letitia sua per ipsam escam, de qua letatus est, ad cōsumptionē trahitur. Sic sunt omnes, qui de bonis temporalibus beatos se esse putant: hamum. n. acceperunt: & cū illo sibi vagantur. Veniet tps vt sentiant quanta tormenta cum auiditate deuorauerint. Et ideo bonis nihil nocent, quia hoc eis auferunt, quod

non diligunt: nam q̄ diligunt, & vnde beatū sunt, auferre illis nemo potest. Cruciatu vero corporis malas animas miserabiliter affigit, * bonos aut̄ fortiter purgat. Sic fit vt & Al. 15. malus homo & malus angelus diuinæ prouidentiæ militent, sed nesciunt quid boni de ilis operetur Deus. Non itaq; pro meritis officij, sed pro meritis malitiæ stipendiantur. A Sed vt haec animæ quā habent voluntatem no cendi & rationem cogitandi, sub diuinis legi bus ordinatae sunt, ne aliquid iniustum quidem que patiatur, ita & omnia animalia & corporalia in genere suo & ordine suo diuinæ pro r. e. 8. uidentiæ legibus subdita administrantur. Id. Mat. 10. eo dñs dicit, Nonne duo passeres asse ve neunt & vnuis eorum nō cadit super terram, sine voluntate patris vestri? Hoc. n. dixit, vo lens ostendere quicquid vilissimū homines putant, omnipotētia dñi gubernari. Sic. n. & volatilia coeli ab eo pasci, & lilia agri ab eo vestiri, veritas loquitur * quā capillos ēt nostros numeratos esse dicit. Sed qm̄ mundas animas rationales per se ipse Deus curat, siue in optimis & magnis angelis, siue in hominibus tota sibi voluntate seruientibus, cetera vero per ipsos gubernat verissime dici potuit et illud ab Apostolo. Non. n. de bus cura est Deo, In scripturis. n. sanctis Deus homines docet, quō cum hominibus agant, & ipsi Deo seruāt: quō aut̄ agant cum pecoribus suis, ipsi sciunt, i. quō salutem pecorū suorum gubernent vñ & peritia & ratione naturali: quā quidem omnia de magnis sui creatoris operibus acceperunt. Qui ergo potest intelligere quō vniuersæ creature conditor Deus gubernet eam per animas sanctas, quā * mylteria eius sunt in celis & in terris, Al. minima quia & ipsa sanctæ animæ ab ipso factæ sūt, Herio. & in eius creatura primatum tenent: qui ergo potest intelligere, intelligat, & intret in B gaudium dñi sui. Si autem hoc non possumus, quandiu sumus in corpore, & peregrinamur à dño, gustemus saltem quā fuauis est dñs, qui dedit nobis pignus spiritum, in quo sentiamus eius dulcedinem, & desideremus ipsuim vitæ fonte, vbi sobria ebrietate inundemur & irrigemur sicut lignum, q̄ plātatu est secus decurſus aquarū, & dat fructū in tépore suo, & folia eius non decadent. Dicit. n. sp̄ ritus sanctus, Filii aut̄ hominum in tegmine p̄sal. 1. alarum tuarum sperabunt; Inebriabuntur ab p̄sal. 35.

vbertate

Psal. 41.
Fidei.
Cap. 10.
Psal. 33.

Rom. 1.
Ioan. 1.
Ald. inscr
mitatis.

Iberum
arbitrii.

Al. de
senferrus

Rom. 13.

S. p̄p̄. 1.

Iom. 1.

Cur Deus
factus hō

Cap. 11.

C di

Hortatio
ad diligē
dñs Deū.

Cap. 9.

1. Cor. 5.

Psal. 33.

2. Cor. 1.

Psal. 1.

Psal. 35.

Vbertate domus tuę, & torrente voluptatis
tuę potabis eos : Quoniam apud te est fons
vitę. Talis ebrietas nō cuerit mente, sed tñ ra-
pit sursum, & obliuionē p̄stat omniū terre-
norū. Sed si possumus toto affectu iam dice-
re, quēadmodum desiderat cœrus ad fontes
aquařū, ita desiderat anima mea ad te Deus.

- Pſal. 41. Quod si forte adhuc propter egreditudines a-
nimæ, quas de seculi amore cōcepit, nec gu-
stare sumus idonei q̄ dulcis est dominus vel
Cap. 10. credamus diuinæ authoritati, quā voluit ef-
Pſal. 33. fe in scripturis sanctis de filio suo, qui factus
est ei ex semine David scđm carnē, sicut A-

B apostolus loquitur : Omnia.n. per ipsum fa-
Rom. 1. cta sunt, sicut in Euāgelio scriptū est, & sine
Ioan. 1. ipso factū est nihil. Qui nr̄c * ambecillitati
Ald. inſir- misertus est, q̄ imbecillitatē nō ei⁹ opere, sed
mitati. nostra volūtate meruimus : nā Deus hominē
inexterminabilē fecit, & ei liberū voluntati arbitriū dedit. Nō.n. effet optimus, si Dei

Iberum abibiriū. Preceptis necessitate nō volūtate seruiter. Fa-
cile est oīno, quantū existimo, quod intelligere nolunt, qui catholicā * deserūt fidē, &
A. l. de- Christiani vocari volūt:nā si nobiscū fatetur
ſenſerunt natūrā nostrā nō posse sanari, nī recte faciē
do: fateantur eā nō infirmari, nī peccando.
Et ideo nō est credendū animam nostrā hoc
effe quod Deus est; quia si hoc effet, nec sua
voluntate, nec aliqua necessitate in deterius
mutaretur, qm̄ omnimō incōmutabilis intel-
ligitur Deus: sed ab eis qui nō in contentione
& emulatione & vanæ gloriae cupiditate a-

Rom. 13. mat̄ loqui quod nesciūt, sed humilitate Chri-
ſtiana ſentīt de domino, & in bonitate & in

Sepie. 1. Simplicitate cordis quaerūt eum. Hanc ergo
imbecillitatē nostram ſuscipere dignatus eit
filius Dei, & verbū caro factū eit, & habita-
tuit in nobis: non quia æternitas illa mutabile

creaturā mutabilibus hominū oculis oſten-
dit, quā incōmutabili maiestate ſuscipet. Sūt
aut̄ ſtulti qui dicunt, Non poterat aliter ſa-
pientia Dei hoīes liberare, nī ſusciperet ho-
minē, & naſcerex ex ſemina, & à peccatorib-
us omnia illa pateretur : Quibus dicimus .

Cur Dens. Poterat omnino, fed si aliter faceret, ſimiliter
factus hō. vetrę ſtultiq̄ displiceret. Si enim nō appa-
reter oculis peccatorum, lumen eius vtique
æternū, quod per interiores oculos videtur,
inquinatis mētibus videri nō posſet. Nūc aut̄
quia viſibiliter nos cōmonere dignatus eit,
vt ad inuiſibilia p̄pararet, displiceret avaris, q̄a

nō aureū corpus habuit: displiceret impudicis
q̄a ex ſemina natus eft. Multū.n. oderūt impu-
dici, q̄ cōcipiūt & parūt ſemīnę : displiceret oſores na-
superbis q̄ cōtumelias patiētissime pertulit:

displiceret delicatis, q̄a cruciatus eft. displiceret

tumidis, q̄a mortuus eft. Et vt nō vitia ſua vi-
deātur defendere, nō in homine dicunt ſibi

hoc displicere, ſed in filio Dei. Nō.n. intelli-
gūt quidſit eternitas Dei q̄ hominē aſſumpſit

& quid ipſa humana creatura, q̄ mutationi-
bus ſuīs in priſtiñā firmitatē reuocabat, vt di-

ſceremus, docente ipſo dño, infirmitates,

quas peccando collegimus: recte faciendo

poſſe ſanari. Oſtendebatur.n. nobis ad quā

fragilitatē hō ſua culpa peruererit, & ex qua

fragilitate diuino auxilio liberaretur. Itaque

filius Dei hominē aſſumpſit, & in illo huma-
na perpeſſus eft. Hæc medicina hominū tāta

eſt, quātā nō pōt cogitari, nā q̄ ſuperbia ſana

ri pōt, ſi humilitate filij Dei nō ſanatur? Que

auaritia ſanari pōt, ſi paupertate filij Dei nō

ſanatur? Quæ iracūdia ſanari pōt, ſi patiētia

filiij Dei nō ſanatur? Que impietas ſanari pōt.

q̄ charitate filij Dei nō ſanari? Poſtremo que

timidas ſanari pōt, ſi rerefætione corporis

nō ſanatur? Erigat ſpē ſuā genus humānū, &

recognoscat naturā ſuā, & videat quātū locū

habeat i operib. Dei. Nolite vofiplos cōtēne

re viri, filius Dei virū ſuſcepit. Nolite vofip-

fas cōtēnere ſemīnę, filius Dei natus ex ſemī

na eft. Nolite tā amare carnalia, quia in filio

Dei nec maſculus nec ſemina ſumus. Nolite

amare t̄palia, q̄a ſi bene amarene, amaret ea

hō quē ſuſcepit filij Dei. Nolite timere cōtu-

melias & cruces, & mortē, q̄a ſi noſerēt hōi,

nō ea paterēt hō quē ſuſcepit filius Dei. Hec

oīhortatio, q̄ iā vbiq; p̄dicat vbiq; veneſat,

omnē obedietē animā ſanat, nō effet in in re

bus humānis, ſi non effent facta illa omnia

q̄ ſtultisimis displiceret. Que dignatur imita-

ri vitiōſa iactantia, vt ad virtutē percipiendā

poſſit adduci, ſi erubescit imitari eum, de

quo dictū eft antequā naſceretur, q̄ filius altiſſimi

vocaret, & per omnes iam gentes,

quod negare nemo poſteſt, filius altiſſimi

vocatur? Si multum de nobis ſentimus, di-

gnemur imitari eum qui filius altiſſimi vo-

catur. Si parum de nobis ſentimus, audea-

mus imitari p̄ſcatores & publicanoſ, qui eū

imitati ſunt. O medicinam omnibus conſu-

lentē, omnia tumentia comprimentē, omnia

tabescen-

Galat. 3.

Luke. 1.

DE AGONE CHRISTIANO

tabescentia reficiēt, omnia superflua reſe-
cantē, oīa necessaria custodientē, omnia per
dita raparantē, omnia deprauata corrigēt. Quis iā ſe extolleſ contra filiū Dei? Quis de
ſe desperet, pquo tā humilis eſſe voluit fili⁹
Dei? Quis beatā vitā eſſe arbitretur in ijs que
contemnenda eſſe docuit filius Dei? Quibus
aduerſitatis cedat, qui naturā hominis à tā
tis persecutionibus custoditi credit in filio
Dei? Quis ſibi eſſe clauſum regnū celorū pu-
tet, qui cognoscit publicanos & meretrices
imitatores eſſe filij Dei? Qua peruerſitate nō

quirantur: & lectari, cū abundauerint: & time
re, ne pereat: & cōtristari, cū pereat. Talis vi
ta nō pōt purā illā & syncerā & incōmutabī
lē videre veritatē, & inhērere illi, & in ater
nū * nō moueri. Itaq; priusquā mens nōstra
purgetur, debēmus credere quod intellige
re nōdū valemus: qm̄ verissime dictū est per
Prophetā, Nisi credideritis, non intelligetis.
Eides in ecclesia breuiſſime traditū, in qua

Fides in ecclesia breviatisne traditur, in qua
se mandantur eterna, à intelligi à eternis.

Allianz
non mori.

• 56 •

Geat, qui facta & dicta inacta & dangle-
se fectatur illius hominis, i quo se nobis ad exē
plū vita p̄buit filius Dei? Itaq; & masculi
& feminē, & omnis ætas, & omnis huius se-
culi dignitas ad spē vita æternę cōmota est.
Alij neglectis tēporalibus bonis conuolant
ad diuina. Alij cedunt eorum virtutib⁹ qui
hēc faciūt, & laudant quod imitari non au-
dent. Pauci autē adhuc murmurant, & inani
liuore torquentur: aut qui sua quārūt in ec-
clesia, quanuis videant catholici, aut ex ipso
Christi noīe gloriā q̄rētes, heretici: aut pec-
catū impietatis sux defendere cupientes, Iu-
dei: aut curiositatē vanę licentię p̄dere ti-
mētes, Pagani. Sed ecclesia catholica p̄ totū
orbē lōge lateq; diffusa, impetus eorū priori-
bus temporibus frāgens, magis magis q̄s ro-
borata est: nō resiftendo, sed perferedo. Nūc
A. l. hu-
m. a. n. e.

& filium & spm̄ sanctū: hęc æterna sunt & in
commutabilia. i. vnus Deus vnius substantię

Trinitas æterna Deus: ex quo omnia, per quæ omnia, in quo omnia. Nec eos audiamus q- dicunt patrē tantūmodo esse , nec habere filium, nec esse cū eo spiritūsanctū:led ipsum patrē aliquā appellari filiū, aliquādo spiritūsanctū. Nesciūt enim principatū,ex quo sunt omnia: & imaginē eius , per quā formantur omnia: & sanctitatem eius, in qua ordinatur

omnia. Nec eos audiamus, qui indignantur & stomachantur, quia non tres Deos colendos dicimus, Ne sciuimus enim quod sit una eadēque substantia, & phantasmatibus suis illuduntur: quia solent videre corporaliter vel animalia tria, vel quæcunq; corpora tria locis suis esse separata. Sic putat intelligendā substancialē Dei: & multū errant: quoniam superbi sunt, & non possunt discere: quia nolunt credere. Nec eorum diuersus, nisi sicut fidei Dei

Nec eos audiamus, qui patre solu verū Deu
& sempiternū esse dicunt: filiū aut non de ipso
genitū, sed ab ipso factū de nihilo, & fuisse
tēpus qn̄ non erat, sed tamē primū locum
tenere in omni creatura: & spm̄ sanctū mino-
ris maiestatis esse q̄ filiū, & ipsum factū esse
post filium: & horū trium diuersas esse sub-
stantias, tanquā aurū & argentū & cramen-
tū. Nesciūt.n. quid loquantur, & de his rebus
quas per oculos carneos videre cōsueverūt,
vanas imagines ad disputationes suas trāsfe-

rūt. Quia reuera magnum est mēte conspi-
cere generationē , q̄ non sit ex aliquo tem-
pore, sed aeterna est: & ipsam charitatē & san-
ctitatem, qua generator & generatus ineffabili-
ter sibi copulat̄ur. Magnū & difficile est hęc
mente conspicere , etiam si pacata & tran-
quilla sit, Non pōt ergo fieri ut illi hęc vi-
deant, q̄ terrenas generationes nimis intuen-

Mat. 3. vero infidolas eorum quæstiones fide irridet,
& 13. diligentia discutit, intelligenter dissoluit criminatores palearum suarum non curat, quia tempus messis, & tempus arearum, & tempus horreorum cautè diligenterq; distinguit. Criminatores autem frumenti lui, aut errantes corrigit, aut inuidētes inter spinas & zizania cōputat. Subijcam⁹ ergo animā Deo, si volumus seruituti subijcere corpus nostrū, & de diabolo

De fide lo triūphare. Fides est prima quæ iugat
& opera animā Deo , deinde præcepta viuendi , qui-
tione. bus custoditis spes nostra firmatur , nutritur
Cap. 13 charitas , & luce e incipit quod antea tantū-

H modo credebatur. Cum n. cogitatio & actio
dona sint Dei, & beatū hominē faciant, sicut
Mens re
in cognitione caudēus ē error, sic in actione
ritatis ca
cauenda est nequitia. Errat aut quisquis putat
pax non
veritatē se posse cognoscere, cū adhuc nequi-
tatis li
ter viuat. Nequitia est aut mūdū istū diligere
bera.
& ea q nascuntur & trāsunt, p magno habe-
re: & ea cōcupiscere, & p his laborare, vt ac-

Contra
eos qui
inducunt
differences
tē in san-
ctā Trini-
tatem.
Cap. 16.

D
christi
esse Deum
Cap. 17.
Cor. I.

Ioan. I.
Christus in
corpus in
duijse ve
rijs. c. 18.
3. *sen.di.*
4. *c. as. ii.*
pfit.
1. *sen.di.*
37. *c. so.*
let raia.

Matt. 5.
2 Cor. 1.

M
Xpm ha-
buisse tam
mentem
quam ani-
mam homini
nus, c. 10.

tur, & ad istas tenebras addunt adhuc fumis, quē sibi contentionibus & certaminib. quotidianis exercitare non cessant: habentes animas carnis affectib. defluentes, tanquā ligna humore saginata, in quib. ignis fumū solum vomit, & habere flāmas lucidas non potest. Et hoc quidē de omnibus hæreticis rectissime dici pōt. Credentes ergo incōmutabilem Trinitatē, credamus ēt in dispensationē temporalē pro salute generis humani esse natū Deum. Nec eos audiamus, qui filium Dei Iesum Christū nihil esse aliud q̄ hominem dicūt: sed ita iustū, vt dignus sit appellari filius Dei. Et hos. n. catholica disciplina misit foras, qm̄ vanæ gloriae cupiditate decepti, contentiose disputare voluerunt, antequā intelligerent quid sit Dei virtus & Dei sapientia: &

Ioan. I. in principio verbo, per quod factum omnina: & quo verbū caro factū est, & habitauit in nobis. Nec eos audiamus, qui non verū hominem suscepisse dicunt filium Dei, neq; natū esse de feminā, sed falsam carnē & imaginē simularam corporis humani ostendisse vidētibus. Nesciunt.n. quo substantia Dei administrans vniuersam creaturā, inquinari omnino non poscit. & tu prædicant istum visibilē Sole, radios suos per omnes feces & fordes corporū spargere, & eos mundos & syncretos vbiq; seruare. Si ergo visibilia munda visibilibus immundis contingi possunt, & non inquinari: quanto magis inuisibilis & incōmutabilis veritas per spm animā, & per animā corpus suscipiēs, toto homine assumpto ab omnib.eū infirmitatib. nulla sua contamina tione liberavit. Itaq; magnas patiuntur angustias: & cū timent q fieri non potest, ne hu inana carne veritas inquinetur, veritatem dicunt esse mentīa. Et cum ille præceperit, dicens, Sit in ore vestro, est est, non nō, & Apostolus clamet, Non erat in illo est & non, sed est in illo erat: isti totū corpus eius falsā carnem fuisse contendunt, vt non sibi videantur *Matt. 5.* *2. Cor. I.*

M item iuine contendunt, ut non nob̄ videantur
imitari Christū, si non suis auditoribus men-
tiantur. Nec eos audiamus, qui Trinitatem
quidē in vna æterna substantia confitentur,
fed hominē ipsum, qui t̄pali dispensatione
suscep̄tus est, audent dicere non habuisse ho-
minis mentē, sed solā animā & corpus: hoc
est dicere, non fuit homo, sed mēbra corpo-
ris habebat humana. Animā. n. & corpus ha-
bent & bestiæ, sed rationē non habent, quæ

mentis est propria. Sed si execrandi sunt illi, qui eū negat humanū corpus habuisse, q̄ est infirmū in homine , miror q̄ isti non erubescunt, qui hoc eū negant habuisse q̄ est optimū in homine . Multum n. lugenda est mens humana, si vincitur à corpore suo . Siquidē in illo homine non reformata est, in quo ipsum corpus humanū iā dignitatem formæ cœlestis acciper. Sed ab his ut huc credamus .

leitis accepit. Sed abit ut hoc credamus, q
confixit temeraria cecitas & superba loqua-
citas. Nec eos audiamus, qui sic dicunt ab il-
la aeterna sapientia suscepimus esse hominem, qui
de virgine natus est, quo & alij hoies ab ea sa-
pientes fiunt, qui perfecte sapientes sunt. Ne-
sciunt. n. propriu illius hominis lacrim, & pu-

Christi
esse sapie-
tiam Dci.
Cap. 20.

Learn, I.

1. Tim. 2

三

16.4.980

1

D

DE AGONE CHRISTIANO

Matt. 10.

sunt quicunque homines, non solū beneficium habet, sed et personam gerit. De ceteris. n. sapientibus & spiritualibus animis recte dici potest, qd habeat in se verbū Dei per quod facta sunt omnia: sed in nullo eorum recte dici potest, qd verbum caro factum est, & habituit in nobis, qd in solo dño nostro Iesu Christo rectissime dicitur. Nec eos audiamus, qui solum corpus humanum suscepimus esse dicunt

Christus non solum corpus habuisse habuit nisi carnem solam. Errant. n. multū, nec intellexerunt ideo carnem solam nominatam esse in eo qd dictum est, Verbum caro factum est,

C quia hominum oculis propter quos facta est illa suscepitio, caro sola potuit apparere. Nam si absurdum est & valde indignum, vt humanū spiritum homo ille non habuerit sicut superius tractauimus: quanto magis absurdum & indignum est, vt nec spiritum nec animam habuerit: sed hoc solum habuerit, qd etiam in peccorib. vilius est, & extremius, i. corpus? A nostra ergo fide est ista impietas excludatur, totumq; hominem atq; perfectū à verbo Dei

Corpus Christi non fuisse imagine. c. 22. qui tale corpus dñm nostrū habuisse dicunt, quale apparuit in columba, quam vidit Ioannes baptista descendente de celo & manente super eum in signo spiritus sancti. Ita n. persuadere conantur filium Dei natū non esse de feminā. Quia si carnalibus oculis eum

oportebat ostendī, potuit, inquiunt, sic assumere corpus quo spiritus sanctus. Non n. & columba illa de ouo nata est, aiunt: & tñ humanis oculis potuit apparere. Quibus primū illud respondendum est, qd ibi legimus in specie columbe apparuisse Ioanni spiritum sanctum, vbi legimus et Christum natū esse de feminā, & non oporetur in parte credere Euā gelio, & in parte non credere. Vnde n. creditur in columba specie demōstratum esse spiritum sanctum, nisi quia in Evangelio legitur?

D Ergo & ego inde credo Christum natum de virginē esse, quia in Evangelio legi. Quare autem spiritus sanctus nō est natus de columba, quemadmodū Christus de feminā? Illa causa est, quia non colubas liberare venerat spiritus sanctus, sed hominibus significare innocentia & amorem spiritalem, qd in columba specie visibiliter figuratum est. Dñs autem Iesu

Christus qui venerat ad homines liberados, in quibus & mares & feminæ pertinent ad salutem: nec mares fastidiuit quia marē suscepit: nec feminas, qd de feminā natus est. Huc accedit magnum sacramentum, vt qm per feminam nobis mors acciderat, vita nobis per feminam nasceretur: vt de utraq; natura, i. feminā

* & masculina victus diabolus cruciaretur, qm de ambarū subuersione latabatur: cui pārum fuerat ad penā si ambā naturā in nobis liberarentur, nisi et per ambas liberaremur.

Neq; hoc ita dicimus, vt dñm Iesum Christum dicamus solum verum corpus habuisse: spiritum sanctum aut fallaciter apparuisse oculis hominū, sed ambo illa corpora, vera corpora credimus. Sicut n. non oportebat vt homines falleret filius Dei, sic non decebat vt homines falleret spiritus sanctus. Sed omnipotēti Deo qui vniuersam creaturam de nihilo fabricauit, non erat difficile verū corpus columbae sine aliarū columbarū ministerio figurare, sicut ei non fuit difficile verū corpus in utero Mariae sine virili semine fabricare: cum natura corporeā & in visceribus feminā ad formandum hominem, & in ipso mundo ad formandā columbam imperio dñi voluntatiq; seruiret. Sed stulti homines & miseri, quod aut ipsi facere non possunt, aut in vita sua nunquā viderunt, et ab omnipotenti Deo fieri potuisse non credunt. Nec eos audiāmus, qui propterea volunt cogere, vt inter creaturas filiū Dei numerenus, quia passus est. Dicunt n. Si passus est, mutabilis est: & si mutabilis est, creatura est, quia Dei substantia non potest immutari. Cum quibus est nos dicimus, & Dei substantia comutari non posse, & creaturam esse mutabile. Sed aliud est esse creaturam, & aliud suscipere creaturam.

Filius Dei passus non fuisse mutatus. Cap. 23. Filius ergo unigenitus Dei, qui est virtus & sapientia Dei, & verbū per quod facta sunt omnia, quia immutari non potest omnino, suscepit humanā creaturam, quā lapsam erigere, atq; inueteratā renouare dignatus est. Nec in ea per passionem ipse in deterius commutatus est, sed eam potius per resurrectionem in melius comutavit. Nec propterea verbū patris, i. unicum Dei filium, per quem facta sunt omnia, negandum est natum & passum esse pro nobis. Et martyres enim passos dicimus, & mortuos propter regna celorum, nec tñ in ea passione & morte animæ eorum occisi sunt.

Corpus semper manasse idem.

Cap. 24. te

Luc. 24. be cr

Iom. 14. q of el hu vi en pe fe

F

h u

v i

e n

Mat. 14. an bu

Mat. 17. fu po

sp fi

ris

Corpus sublatum su

in celum str

Cap. 25. scr

Ioan. 3. de

Acto. 1. de

ce

al

aut

lo

dat

def

G dat

si q

sec

dic

Christus addexi -

rā patris. cu

Cap. 26. der

Mat. 26. no

Dextera for

paris. dit

- Mat. 10.* sunt. Dicit enim Nolite timere eos qui cor-
pus occidunt, animæ aut nihil possunt face-
re. Sicut ergo martyres passos & mortuos di-
cimus in corporibus quæ portabant, sine a-
nimarū interfectione vel morte: sic filii Dei
passum & mortuū dicimus in homine quem
portabat, sine diuinitatis aliqua cōmutatione
vel morte. Nec eos audiam⁹ q̄ negāt tale cor-
pus domini resurrexisse quale positum est in
monumento. Si enim tale nō fuisset, nō ipse
dixisset post resurrectionē discipulis, Palpa-
te & videte, qm̄ spiritus offa & carnē nō ha-
Corpus
Cap. 24.
Luc. 24.
Ioan. 14.
Ioan. 20.
F
Mat. 14.
Mat. 17.
Corpus
sublationem
in celum
Cap. 25.
Ioan. 3.
Mat. 16.
Acto. 1.
G
Christus-
addece-
rē patris.
Cap. 26.
Mat. 26.
Dexterā
patri.
- pus datur: sicut sinistra eius rectis
fime dicitur miseria perpetna, q̄ impijs dat: *Eph. 2.*
vt nō in ipso Deo, sed in creaturis hoc mō,
quo diximus intelligatur dextera & sinistra:
quia & corpus Christi quod est ecclesia, in
ipsa dextera, hoc est in ipsa beatitudine futurum est, sicut Apostolus dicit, quia & si-
mul nos suscitauit, & simul nos sedere se-
cit in coelestibus. Quamuis enim corpus no-
strum nondum ibi sit, tamen spes nostra iam
ibi est. Propterea & ipse dominus post re-
surrectionē suā iussit discipulis, quos pisan-
tes inuenit, vt in dexteram partem mitteret
retia. Quod cū fecissent & perūt pisces, qui
omnes magni erāt: & oēs iustos significabāt,
quibus dextera promittitur. Hoc significabat
q̄ ē iudicio dixit se agnos ad dexterā, ho-
dos aut ad sinistrā esse positurū. Nec eos au-
diamus, qui negant diē iudicij futurū, & cō-
memorant, q̄ in Euangelio scriptū est, eū q̄
credit in Christū nō iudicari: qui aut nō cre-
dit in illū, iudicatiū esse. Dicunt.n. Si & ille q̄
credit, nō veniet in iudicium: & ille qui nō cre-
dit, īā iudicatus est, vbi sūt quos iudicaturus
est in die iudicij? Nō intelligūt sic loqui scri-
pturas: vt prēteritum tempus pro futuro tem-
pore insinuat: sicut supra diximus, quod
Apostolus dixit de nobis, q̄ simul nos lede-
re fecit in coelestibus, nōdū factū est: sed quia
certū est futurum, ita dictū est: quasi iam fa-
ctū sit: sicut & ipse dominus discipulis dixit,
Omnia quæ audiui à patre meo nota feci vo-
bis. Et paulo post dicit. Multa habeo vobis di-
cere, sed nō poteris illa portare modo. Quo
modo ergo dixerat: Omnia quæ audiui à pa-
tre meo, nota feci vobis: nisi quia illud quod
per spiritum sanctū certissime facturus erat
quasi iam fecisset locutus est: Sic ergo cum
audimus, Qui credit in Christū, non veniet *Ioan. 3.*
in iudicium: intelligamus quia nō veniet ad *Rom. 14.*
damnationē. Dicitur enim iudicium pro dāna
tione, sicut dicit Apostolus, Qui non manu-
cat, manducantē nō iudicet, id est non de illo
male existimet. Et dominus dicit, Nolite iudi-
care, ne iudicetur de vobis. Non enim tollit
nobis intelligentiam iudicandi, cum & Pro-
pheta dicat, Si vere iustitiam diligitis, recte
iudicate filij hominū. Et ipse dominus dicat,
Nolite iudicare personaliter, sed iustum iu-
dicium iudicate. Sed illo loco vbi vetat, iudi-
care, illud admonet, ne damnemus aliquem
cuius
- Ioan. 21.*
Mat. 25.
Iudicij.
futurū.
Cap. 27.
Ioan. 3.
Ephe. 2.
Ioan. 15.
Ioan. 16.
I
Matt. 7.
Psal. 57.
Ioan. 7.

DE AGONE CHRISTIANO

cuius vel cogitatio nobis non est aperta, vel nescimus qualis postea sit futurus. Sic ergo cū dixit ad iudicium non veniet: hoc dixit quia non veniet ad damnationem. Qui autē nō credit iam iudicatus est: hoc dixit quia iā dānatus est præscientia Dei, qui nouit quid immineat non credēibus.

Ioh. 3. Nec eos audiamus, qui dicunt spiritum sanctū, quē in Euangelio dñs Iesu. promisit discipulis, aut in Paulo Apostolo *Cap. 28.* venisse, aut in Montano & Priscilla, sicut *Ca. 10. 4.* taphryges dicūt, aut i nescio quo Manite vel *Aet. 9.* Manichēo, sicut Manichei dicunt. Tamē n. ce ci sunt isti, vt scripturas manifestas non intel ligant, aut tā negligentes salutis sux, vt omni no non legant. Quis n. cū legerit, non intelli git, vel in Euangelio quod post dñi resurrec tionē scriptum est, dicente dño, ego mittā

Luce. 24. promissum patris mei in vos, vos autē sedete hic in ciuitate, quousq; induamini virtute ab alto? Et in *Aetibus Apostolorū*, postea quam dñs abscessit à discipulorū oculis in celum, decē diebus peractis, die Pentecostes, nō at tendunt aperiūsime venisse spiritum sanctū: & cum essent illi i ciuitate sicut eos ante mo nuerat impleuisse illos, ita vt loquerentur va rijs linguis. Nam diuersę nationes q; tūc ade rat, vnuquisq; audientiū suam linguam in telligebant. Sed isti homines decipiunt eos qui negligentes sunt in catholica fide, & ipsam fidē suam q; in scripturis manifesta est, nolunt discere, & quod est grauius & mulū dolendum, cum in catholica fide negligenter verientur, hereticis diligenter aures accō

Ecclesi. 1. modat. Nec eos audiamus, qui sanctā Eccle siam, q; vna catholica est, negant p orbem ef

ca. c. 29. se diffusam, sed in parte Donati pollere arbi trantur. Ita surdi sunt aduersus Prophetā di

Psal. 2. centem, Filius meus es tu, ego hodie geui te: postula ā me, & dabo tibi gentes hereditatē tuam, & possessionē tuam terminos terre. Et alia multa sive in veteris sive in noui testame ti libris, quae scripta sunt, vt apertissime declarēt Ecclesiam Christi per orbem terre ei se diffusam.

L. Quod cū eis obijcimus dicunt iam ita omnia fuisse completa, antequam es set pars Donati, sed postea totam Ecclesiam per rissē, & in sola Donati parte reliquias eius remansisse contendunt. O linguam superbā & nephariam: vec vere sic viuerent, vt vel inter se pacem postea custodirent. Nunc autem non attendunt iam in ipso Donato comple-

tum esse quod dictū est, In qua mensura mē si fueritis, in ea remetietur vobis. Sicut enim *Matt. 7.*

Christū diuidere conatus est, sic ipse à suis quotidiana concisione diuiditur. Ad hoc ēt pertinet illud quod dñs dicit. Qui n. gladio percusserit, gladio morietur. Gladius n. illo loco, siquidē in malo positus est, discordio sam linguam significat, qua tunc ille infelix Ecclesia percusit, sed non occidit. Non aut dixit dñs, q; occiderit gladio, gladio morietur, sed qui gladio vius fuerit, inquit, gladio morietur. Ergo ille percusit Ecclesiam lin

M. gua litigiosa, qua nunc ipse cōciditur, vt om

nino dispereat atq; moriatur. Et tñ illud tūc

Apostolus Petrus, non superbia sua, sed quā

uis carnalis, tamē amore dñi fecerat. Itaque

admonitus recōdit gl adiū: iste aū: nec vicius

hoc fecit. Siquidē hoc Episcopo Cēciliano

causam cum diceret, audientibus Episcopis

Rome, quos petuerat, nihil eorum quae

intenderat potuit probare: & sic remansit in

schismate, vt suo gladio moreretur. Populus

aūt ipsius, q; non audit Prophetas & Euan

geliū, in quibus aperissime scriptū est, Ec

clesiam Christi per omnes gentes esse diffusa

, & audit schismaticos, nō Dei gloriam q;

rentes sed suā, satis significat seruū se esse nō

liberū, & aurē dexteram se habere prēcisā.

Petrus n. errās in amore dñi, seruo non libe

ro aurē dexterā prēcīdit, Ex quo significat

eos qui gladio schismatis feriuntur, seruos

esse carnaliū desideriorū, nondū eductos in

libertatē spiritu sancti, vt iam non confidant

in homine: & nō audire quod dextrum est, dñi gloriā p catholica Ecclesiā latissime p

Ma. 14. uagatā, & audire sinistrā humanæ inflationis errorē. Sed tamen cū dñs dicat in Euangeliō

cum per omnes gentes Euangeliū fuerit p̄g dicatū, tunc finem esse venturū, quo isti dicunt,

q; iā ceterę omnes gentes ceciderant ā

fide, & in sola parte Donati remansit Eccle

sia, cū manifestū sit ex quo ista pars ab vnitate

prēcisā est, nonnullas gentes postea cre

didisse: & adhuc esse aliquas, q; nondū credi

derunt, quibus quotidie non cestatur Euangeliū p̄dicari? Quis non miretur esse ali

quē, qui se Christianū dici velit, & aduersus

Resipisci
tes esse re
cipiendo.
Cap. 30.

B. Ti. 3.

Rom. II. 20.

Mat. 16. Ecco
Io. 21. Pet

An
cle

Mat. 14. filii
15. et 26 nar

& c

Gala. 2. ipsi
nen

mus

C. Et

glori

que

stea

a pri

dia

eos aliquis Donatista baptizat? Sine dubio ista execraref hoies, & eos sine dilatione relinquerent, si Christum quereret, si Ecclesiā diligenter, si liberi essent, si aurem dexteram integrā retinerent. Nec eos audiamus, q̄ quā uis neminem rebaptizent, præcidere se tñ ab uinitate, & Luciferiani magis dici q̄ catholici maluerunt. In eo. n. q̄ intelligunt baptismā Christi non esse repetendū, recte faciunt, sentiunt. n. sacramē sancti lauacri nusquā esse, nisi ex catholica Ecclesia, sed eam formā secum h̄c farmenta præcisa, q̄ in ipsa uinitate anteq̄

ferant, multi correcti, redire in catholicam
delegerunt, damnantes siue quod crediderant,
siue quod se credidisse simulerant. Hos Ec-
clesia catholica materno recipit finu, tanquam
Petrum post fletum negationis per galli can-
tum admonitum, aut tanquam eundem post pra-
uam similitudinem Pauli voce correctum. Hanc
illi matris charitate superbe accipientes, &
impiere reprehendentes, quod Petro post galli ca-
tum surgenti, non gratulati sunt, cum Lucifero, q-
mane oriebas, cadere meruerut. Nec eos au-

Mat. 25
Gala. 2.

2. Ti. 3. Apóstolus dicit, habentes speciem pietatis, virtutem aut eius abnegantes. Est n. magna virtus pietatis, pax & unitas, q. a vnus est Deus, hác illi non habet, q. præcissi ab unitate sunt. Itaque si qui ex ipsis ad catholicam veniunt, non iterant speciem pietatis quā habent, sed accipiunt virtutem pietatis quā non habent.

diamus, qui negant Ecclesiam Dei oia peccata posse dimittere. Itaq; miseri, dū in Petro petram non intelligūt, & nolunt credere das Ecclesiae claves regni celorum, ipsieas de manib; amiserunt. *Ubi sunt iugulae?*

Rom. II. accipiunt virtutem pietatis quam non habent. Nam & amputatos ramos denuo posse inseri, si non permanserint in incredulitate, aperteissime Apostolo docet. Quod cum Luciferiani intelligunt, & non rebaptizant, non improbamus: Sed quod est ipsi praecidi a radice voluerunt, quod non detestandum esse cognoscant. Et ideo maxime, quia hoc eis displicuit in Ecclesia catholica, quod vere catholicæ sanctitatis est. Nusquam nam tam vigore debent viscera misericordiae, quod in catholicâ Ecclesia, ut tanquam vera mater nec peccantibus filiis superbe insulat, nec correctis difficile ignoscat. Non non sine causa inter omnes Apostolos huius Ecclesiæ catholicæ personam sustinet Petrus, huic non

Mat. 16.
1. Tim. 5

nam. amicunt. Iti sunt qui viduas si nupserint, tanq; adulteras dominant, & super doctrinam Apostolicā se prædicant esse mūdiores. Qui nomē suum si vellent agnoscere, mūdanos se potius q; mundos vocarent. Nolentes. n. si peccauerint corrigi, nihil aliud delegerunt, nisi cum hoc mundo damnari. Nam q; veniam peccatorum negant, non eos aliqua sanitate custodiunt, sed regis subtrahunt medicinam, & viduas suas vri cogunt, quas nubere non permittunt. Non. n. prudētiores habendi sunt, q; Paulus Apostolus, qui ait, Maiores nubere q; vri. Nec eos audiamus, qui carnis resurrectionem futurā negant, & cōmemorāt qd; ait Apostolus, Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt, Non intelligi.

M.ii.16. Ecclesie claves regni cœlorum datae sunt cū

entes qd ipse dicit Apostolus. Oportet cor
utibile hoc induere incorruptionem, &
mortale hoc induere immortalitatem. Cum
in hoc factum fuerit, ianuam

I. vi. 21. Petro datæ sunt. Et cum ei dñs, ad omnes dñs,

mittit cum dicit, Neq; nubent, neq; vxores
acent, sed erunt æquales angelis Dei. Non
im iam hec omni lib. I. D.

Mat. 14. 15. et 26. Ecclesia catholica correctis, & pietate firmatis
filiis libenter ignoscere, cum ipsi Petro pso-
nam eius gestari.

ut iam nominib. sed Deo viuent, cū & quā
angelis facti fuerint. Inmutabitur ergo
cor & sanguis, & fieri corpus coeleste & an-

nam eius geltanti, & cum in mari titubasset,
& cū dñm carnaliter à passione reuocasset,
& cum auro se in luce miscebat.

licum. Et mortui non resurgent incorrupti, nos immutabimur, ut & illud verum sit, resurget caro. Et illud verum sit.

*Ecum autem ierui gladio praecidisset, & cu
ipsum dominum ter negasset, & cum in simulatio
nem postea fuisse iugis factus esset.*

resurget caro, & illud verum sit, q[uod] & caro sanguis regnum Dei non possidebunt. E a fidei simplicitate & sinceritate. 1 Cor. 15: 44

Sicutum ergo sicutum est, quod dicitur: *Si enim potest superstitio iam lapsus esset, videamus veniam esse concessam, eumque corre-*

E
Fidei simplicitate & synceritate lactati
triatur in Christo , & cum paaruili su-
as-majorum cibos non appetimus sed

Cum atq; firmatum vñq; ad dñicę passionis
gloriam peruenisse. Itaq; post persecutionē
sup̄p. n.

*Cap. 32.
I. Co. 15.*

que per Arrianos hæreticos facta est, & postea quod pax, quod qdem catholica in domino tenet, est tr

Aug.Tomus tertius K K per-

DE OPERE MONACHORVM

*Colo. 2.
Charitatis.*

perfecta & firmata, vt vnuſquisque nostrum de diabolo inimico & angelis eius triūphet in ſemetiſpo Christo quē induit, quia perſeta caritas, nec cupiditatē hēt ſeculi, nec ti morem ſeculi, i. nec cupiditatē vt acquirat res tpaſes, nec timorē ne amittat res tpaſes. Per quas duas ianuas intrat & regnat inimicus, qui primo Dei timore, deinde charitate pellendus eſt. Debemus itaque tanto audiſius

Gappetere apertissimā & euidentiſimam co gnitionem veritatis, quanto nos vidimus in veritatis. charitate pſicere, & in eius ſimplicitate cor habere mundatum, quia iplo interiore oculi vñ veritas. Beati n. mundo corde, inquit, quia ipſi Deum videbunt. Ut in charitate radicati & fundati praualeamus comprehen dere cum omnib. sanctis quæ ſit latitudo & altitudo & longitudo & profundum: Scire etiam ſupereminentem ſcientiam charitatis Christi, vt impleamur in qm̄nem plenitudinem Dci, & poſt iſta cū inuifibili hoſte certamina, quoniam volentibus, & amantibus iugum Christi lene eſt, & ſarcina eius leuis, coronam victorię mereamur. Amen.

Mat. 11.

D. A V R E L I I A V G V S T I N I
Liber de opere Monachorum ad
Aurelium Epifcopum Car thaginem.

Qd de fendant eccl. ſuū monachi. Cap. 1.



Huſſioni tuæ ſanctæ frater Aureli, tāto deuotius obtemperare me oportuit, quāto magis mihi q̄ ex te iuferit, claruit. Do minus noster Iefus Christus habitans in interiori tuo, tibi que ſolicitudi nē paternæ, & fraternæ charitatis inspirans, vtrum filiis & fratrib. noſtris monachis, qui Beato Paulo Apoſtolo obedire negligunt, dicenti, Qui non vult operari nō manducet, p mittēda ſit iſta licentia, volūtātē ac linguam tuam aſſumens in opus ſuū imperauit mihi ex te, vt hinc ad te aliiquid ſcriberem. Aſſit ita que etiam mihi ipſe quo ita paream, vt ei me parere ex eius munere ipſa vtilitate fructu oſi laboris intelligam. Primum ergo videndum quid dicant illius profefionis homines qui operari nolunt. Deinde ſi eos non recte ſentire inuenierimus, ad eorum correctionem qd dicendum. Non, inquiunt, de hoc opere corporali, in quo vel agriculta vel opifices labo

rant p̄cepit hoc Apoſtolum cū diceret, Qui nō vult operari nō māducet. Neque n. Euangeliouſ potuit eſſe contrarius vbi ait iplo dñs, *Mat. 6.*

Iō dico vobis, nē ſoliciſti ſit anima vestrā quid māducetis, neq; corpori vestrō qd in diuamini, Nonne aīa plus eſt q̄ eſca, & corp̄ q̄ indumentū? Cōſpicite volatilia coeli, qm̄ nō ſerūt, neq; metūt, neq; cōgrēgant in horrea, & p̄i veſter coeleſtis paſci illa. Nonne vos magis pluris eſtis illis? Quis aūt vestrū cogitans, p̄t adiicere ad ſtaturā ſuā cubitū vnum? Et de veſtimēto qd ſoliciſti eſtis? Cōſiderare lilia agri qm̄ crescent, non laborant neq; nent, Dico aūt vobis, qm̄ nec Solomō in omni gloria ſua coopertus eſt ſicut vnum ex iſtis. Si aūt foēnū agri quod hodie eſt, cras in clibanum mittif, Deus ſic veſtit, quāto magis voſmodicæ fidei? Nolite ſoliciſti eſſe, di centes, quid manducabimus, aut qd bibem⁹, aut quo opeſiemur. Hæc, n. oīa getes inquiunt: Scit aūt pater veſter cœleſtis q̄a hiſ oīb. indigetis. Quārte aūt primū regnū Dei & iuſtitia eius, & hæc oīa apponentur vobis. No lite ergo ſoliciſti eſſe in craſtinū, craſtinus, n. dies ſoliciſti erit ſibi ipſi. Sufficit diei malitia ſua. Ecce, inquiunt, vbi nos dñs iubet de vietu, & tegumento noſtro eſſe ſecuros, Qm̄ ergo Apoſtolum ſentire aduersus dñm poſlet, vt nos p̄cipere ita eſſe dñe ſolictos, quid māducemus & qd bibamus, & vnde cooperiamur, vt nos ēt opificum artib. curis, laborib. oneraret? Quapp in eo quod ait, Qui non vult operari, non māducet, opera ſpiritualia, inquiunt, debemus accipere, de quibus alio loco dicit, Vnicuique ſicut dominus dedit:

Ego plantau Apollo rigauit, ſed Deus incre mentum dedit. Et paulo poſt, Vnuſquisque ſuam mercedem accipiet ſecundum ſuū laborem: Dei n. ſumus cooperari, Dei agricultura, Dei ædificatio eſtis: ſecundum gratiam quæ data eſt mibi, vt ſapiens architectus ſun damentum poſui. Sicut ergo Apoſtulus ope raf plantando, rigando, ædificando, & funda mentum ponendo, ita qui non vult operari, nō manducet. Quid enim prodeſt manducan re ſpiritualiter, i. paſci uerbo Dei, ſi non inde opera aliorum edificationē, ſicut illi pigro feruo, quid proſuit accipere talentum, & & abſcondere, nec operari lucra domini ca? An ut ei auferretur in fine, & ipſe in exteriore tenebras mitteretur? Sic, inquiunt,

2. Thes. 3.

1. Co. 3.

Mas. 6.

1. Thes. 3.

M. Q.

Pſal. 35.

&

& nos facimus. Legimus cum fratribus, qui ad nos ab æstū seculi veniūt fatigati, vt apud nos in verbo Dei & in orōnib. psalmis, hymnis, & canticis spiritualib. requiescant. Alloqui mur eos, consolamur, exhortamur, & difficantes in eis, si qd eorum vitæ pro suo gradu de esse p̄spicimus. Talia opera si nō faceremus, periculose à dñō alimēta ipsa spiritualia sumeremus. Hoc. n. dicit Apostolus, Qui non vult operari, nō manducet. Ita se isti arbitrantur apostolica & euāgelicē obtēperare sñia, cū & Euāgelium credunt de non curanda corporali & t. pali vitæ huius indigentia p̄ce-

beatum Apostolum Paulum, opera corporalia seruos Dei operari voluisse, quæ sñē haberēt magnam mercedem spiritalem, ad hoc vi ipso viētu & tegumēto à nullo indigerēt, sed manib. suis hæc sibi procurarent. Deinde ostendere Euāgelica illa p̄cepta, de quib. nonnulli non solum pigritiam, sed etiam arrogantiam fouent, Apostolico p̄cepto & exemplo non esse contraria. Videamus itaq; vnde adhuc venerit Apostolus, vt diceret, Si quis non vult operari, non manducet, & qd deinde contexat, vt ex ipsa circumstantia le-

*Pau'linm,
manifesse
laborem,
præcepis-
se Chri-
stianis.
Cap. 3.*

2.The.2.

*Aliud si-
gurare,
alid pro-
prie loqui
Cap. 1.
Mat. 10.*

L p̄fisse, & Apostolum de cibo & opere spiritali dixisse, Qui non vult operari, non manducet. Nec attendunt, quia si alius diceret dñm qđem in parabolis & in similitudinib. loquētē de viētu & regumento spiritali monuisse, vi non inde sint solliciti serui eius, sicut dicit, Cum vos attraxerint ad iudicia, nolite cogitare qđ laquamini. Dabit. n. vobis in illa hora qđ loquamini. Non. n. vos estis qui loquimini, sed sp̄s patris vestri qui loquit in vobis. Sermo qđ sapientiae spiritalis est, de quo illos noluit cogitare, promittens qđ eis nihil inde sollicitis p̄staretur: Apostolum autem iam more Apostolico apertius disserentem, & magis proprie qđ figurate loquenter, sicut multa ac pene omnia sese habent in epistolis Apostolicis, proprie de opere corporali ciboque dixisse, Qui non vult operari, non manducet, redderet illis dubia suia eorum, nisi cætera dñica verba considerantes, inuenirent aliquid unde probarent eum de viētu & uestitu corporali non locutū suis se, cum diceret, Nolite solliciti esse quid manducetis, & qđ bibatis, & quo uestiamini, vellut si aīo aduerteret, quod aī: Hæc. n. omnia gentes inquirunt. Ibi enim ostendit de ipsis corporalibus & temporalibus se dixisse. Ita ergo si hoc solū de hac re dixisset Apostol*, Qui nō vult operari, non manducet, possent hec uerba in aliā traduci sententiam. Cū vero multis aliis locis epistolarum suarum M quid hinc sentiat, apertissime doceat, superfluo conātur & sibi & ceteris caliginem obducere, vt quod utiliter illa charitas monet, non solum facere nolint, sed nec intelligere ipsi, aut ab aliis intelligi velint, non timentes quod scriptum est, Noluit intelligere vt bene ageret. Prius ergo demonstrare debemus

z. The. 3.

A inq̄t, vobis fratres in nomine dñi nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre inquiete ambulante, & non secundum traditionem qđ acceperunt à nobis. Ipsi. n. scitis quō oporteat imitari nos, quia non fuimus inquieti inter vos, neque panē ab aliquo gratia manducauimus, sed in labore & fatigatio ne die ac nocte operantes, ne quem veltrum grauaremus, non quia non habuerimus potestatem, sed vt nosmetip̄s formā daremus vobis qua nos imitarem̄. Nā & cū apud uos essemus, hoc vobis p̄cipiebamus, qm̄ si qđ nō nūt perari, nō manducet. Audiūmus. n. quod dā inter vos ambulare inquiete, sed curiose agentes. His autem qui eiusmodi sunt p̄cipimus & obsecramus in dñō Iesu Christo, vt cum silentio operantes panē suū manducent. Quid ad hēc dici potest, qñquidem nec cuiq; postea licet hoc pro voluntate, non pro charitate interpretari, exemplo suo docuit quid p̄ceperit. Illi. n. tanquam Apostolo predicatori Euāgeliij, militi Christi, plantatori vineæ, pastori gregis constituerat dñs vt de Euāgilio vqueret, & tñ ipse sti pendium sibi debitum non exigit, vt se formā daret eis qui exi gere indebita cupiebat, sicut ad Corinthios dicit. Quis militat suis stipendiis vñqñam? Quis plantat vineam & de fructu eius non edit? Quis pascit grēgem, & de lacte grēgis non percipit? Ergo quod sibi debebatur noluit accipere, vt exemplo eius coercerentur qui sibi nō ita* ordinatis in Ecclesia talia deberi arbitrantur. Quid est enim quod aī: Neq; panem gratis ab aliquo manducauimus, sed in labore & fatigatione die ac nocte operantes, ne quē veltrum grauaremus, non quia non habuerimus potestatem, sed vt nos formā daremus vobis

2.Cō. 9.

*Mat. 25.
1.The.3.
Psal. 35.*

B a. l. ordi-
nati.
2.The.3.

M quid hinc sentiat, apertissime doceat, superfluo conātur & sibi & ceteris caliginem obducere, vt quod utiliter illa charitas monet, non solum facere nolint, sed nec intelligere ipsi, aut ab aliis intelligi velint, non timentes quod scriptum est, Noluit intelligere vt bene ageret. Prius ergo demonstrare debemus

DE OPERE MONACHORVM

qua nos imitaremini? Audiant ergo quibus
hoc præcepit, i. qui non habent hac ptatem q̄
ille habebat, vt tñmodo spiritualiter operan-
tes māducēt panē à corporali labore gratui-
tū, & quēadmodū dicit, p̄cipim⁹ & obſecra-
mus in Christo, vt cum silentio operantes
panē ſuum manducen, non diſputen cōtra
manifelſimā verba Apostoli, quia & hoc
pertinet ad silentium cum quo debent ope-
rantes manducare panē ſuū.

Paulum, ſnīam ſuā & diligenter adhuc iſta verba considerare
de laborā atq; tractarē, niſi h̄em alia loca epifolarum
do cōpro- eius multo maniſtiora, qb. collatis & iſta li-
basse ipſo quidius maniſtan, & iſta non eſſent, illa
ſufficerent. Ad Corinthios. n. ſcribēs de hac
facto. c. 4

C eadem re, ita dicit. Non ſum liber? non ſum
Apostolus? Nonne Christum Iesum dñm no-
ſtrum vidi? Nonne opus meū vos eſtis in dño?
Si aliis non ſum Apostolus, verū vobis tñ ſuū.
Signaculum. n. Apostolatus mei vos eſtis in
dño. Mea defenſio ad eos qui me interrogāt
hāc eſt. Nunquid nō habemus licentiam mā-
ducandi & bibēdi? Nunquid non habemus
ptatem fororē mulierē circunducendi & ſi-
cut & Cæteri Apostoli & fratres dñi & Ce-
phas? Vide quēadmodum primum ostendat
qd ſibi liceat, & iō liceat, q̄a Apostol⁹ eſt, in
de.n.cepit. Nō ſum liber? non ſum Apostol⁹?
Et probat ſe Apostol⁹ eſſe, dicens. Nonne
Christum Iesum dñum noſtrum vidi? Nonne
opus meū vos eſtis in dño? Quo p̄bato oſte-
dit ſibi litera qđ cæteris Apostolis, i. vt non
operetur manib. ſuis, ſed ex Euangelio viuat,
ſicut dñs conſtituit eis, quod in conſequen-
tib. apertisime demonſtrauit, ad hoc. n. & fi-
deles mulieres habentes terrenam ſubtantia-
bant cum eis, & ministrabant de ſubtantia
ſua vt nullius indigerent horum quē ad ne-
cessaria vita huius pertinēt. Qđ b̄is Paulus

D licere quidem ſibi demōstrat, ſicut & cæteri
Apostoli faciebat, ſed ea p̄tate ſe vti noluisse
poſtea cōmemorat. Hoc qđā nō intelligēt,
nō fororē mulierem, cum ille dicere, Nu-
quid non habemus p̄tatem fororē mulierē
circunducendi, ſed vxorem interpretati ſūt.
Fefellit eos verbi Græci ambiguitas q̄ &
vxor & mulier eodem verbo Græce d̄, quā
quā hoc ita posuerit Apostolus, vt falli non
debuerint, quia neque mulierē tñmodo ait,
ſed fororē mulierem, neque dicendi ſed
circunducendi, veruntū alios interpretes nō

fefellit hāc ambiguitas, & mulierem nō vxo
rem interpretati ſunt. Qđ q̄ſquis putat nō po-
tuſſe ab Apostolis fieri, vt cum eis sancte cō-
uerſationis mulieres circuiret quæ cūq; Euā-
gelium p̄dicabant, vt eis de ſua ſubtantia mi-
niſtraret necessaria Euangelium audiāt & co-
gnoscant quēadmodū hoc ipliſus dñi exēplo
faciebant. Dñs. n. noster more misericordia
ſuę infirmitorib. compatiens, cum ei poſſent
angeli ministrare, & loculos habebat quō
mitteret pecunia, quæ conferebatur utique à
bonis fidelib. eorū vietiū neceſſaria, quos lo-
culos Iude cōmendauit, vt et fures ſi euitare
non poſſemus, tolerare in Ecclesia diſcre-
muſ, ille. n. ea quē mittabant, ſicut de illo ſcri-
ptū eſt, auſerebat. Et mulieres voluit vt ſe ad
p̄paranda & ministranda neceſſaria ſequereſ
oſtendens qđ Euangeliftis & ministris Dei
tanq; militib. à plebib. Dei tanq; prouincialib.
deberet, vt ſi quis eo quod ſibi deberet,
vti nollet, ſicut Apostolus Paulus vti noluit
amplius impenderet Eccleſię non exigendo
ſtipendium debitum, ſed quotidianū victum
de ſuis laborib. transigendo. Audierat. n. Sta-
bularius, ad quē vulnerat? ille perductus eſt,
Si quid amplius erogaueris, in redeūdo red
dam tibi. Amplius ergo erogabat Apostolus
Paulus, qui ſuis vt ipie teſtat ſtipendiis mili-
tabat. In Euangelio. n. ſcriptum eſt, Deinceps
& ipſe iter faciebat per ciuitates & caſtella
prædicans & euangelizans regnū Dei, & duo
decim cū illo, & mulieres aliquæ quæ erant
curatæ à spiritib. malignis & infirmitatibus,
Maria quæ vocabatur Magdalena, de qua dæ-
monia ſeptem* eiecerat, & Ioāna vxor Chu-
zæ procuratoris Herodis, & Sufanna, & alie-
multæ quæ ministrabant eis de facultatibus
ſuis. Hoc exemplum dñi imitabantur Apo-
ſtoli accipiendo ſibi debitum cibum, de
quo idem dñs apertisime loquitur, Eunteſ, F
inquit prædicante dicentes, quia appropin-
quauit regnum coelorum. Infirmos curate,
mortuos luſcite, leproſos mundate, dēmo-
nia eliſcite. Gratis accepitſis, gratis date. No-
lite poſidere aurū, neq; argentiū, neq; pecu-
niam in zonis vestrīs, neq; perā in via neque
duas tunicas, neq; calciamēta, neq; virgam,
dignus eſt enim operarius cibo ſuo. Ecce vbi
conſtituit dominus quod idem Apostolus
commemorat. Ad hoc enim dixit illa oratione
ne portarent, vt vbi opus eſſet, ab eis acci-
perent

de mulie-
rib. mini-
ſtrantib.
Chrifto,
Cap. 5.

per-
quis-
per-
hāc
ta-
in o-
re.
Cap. 6.
Luc. 01.

Ibidem. nem
Mat. 20. mū
Lib. 2. muſ
de conſen illan
ſu. Euāg. eadē
Cap. 30. q̄ ap
G cede
miſſi
licen
nō c
niſe
Euā
let a
Ap
ſubi

1. Co. 9. Sed
Apoſto-
li paſi-
ſum eſſe
non la-
borare. c. 7.
Lsc. 10. xiit,
Mat. 20. regi-
ſos.

a. l. ppo-
nens.

mer-
pot-
lia n
Am
apo
lice
H den
1. Co. 9. tres
ſe ac-
cete
bare
pot-
nen
vt in
enir
mu
Eua

perent quibus annunciat regnum Dei. Ne
 quis autē arbitrē solis duodecim hoc fuisse
 permisum , vide et̄ quid Lucas narret . Post
 h̄ec , inquit , designauit d̄is & alios septuagin
 tados , & misit illos binos ante faciem suam
 in oēm ciuitatem & locū quo erat ipse vētu
 rus . Et dicebat illis , Messis qđem multa , ope
 rari aūt pauci . Rogate ergo d̄um messis , vt
 mittat operarios i messem suā . Ite , Ecce ego
 mitto vos sicut agnos inter lupos . Nolite por
 tare sacculū neq; perā neq; calciamenta , &
 nemine per viā salutaueritis . In quancūq; do
 mū intraueritis , priūnū dicite , Pax huic do
 mui , & si ibi fuerit filius pacis requiesceret sup
 illam pax vestra , sinautē , ad vos reuerteret . In
 eadē aūt domo manete , edentes & bibentes ,
 qđ apud illos sunt dignus est . n. operarius mer
 cede sua . Hic apparet nō esse illa iussa , sed p
 missa , vt qđquis vti vellet , eo utere quod sibi
 liceret ex dñi cōstitutione , si qđ aūt vti vellet ,
 nō cōtra iussū faceret , sed de suo iure cedens
 misericordius & laboriosius cōuersaretur in
 Euangelio , in quo & debitam mercedē nol
 let accipere . Alioq; contra iussum dñi fecit
 Apostolus qđ posteaq; oñdit sibi licere , statim
 subiecit . Sed tñ ego non sum vsus hac ptāte .
 1.C.9. Sed ad ordinē redeamus , ac totum ipsū epi
 stole locū dijigēter cōsideremus . Nunquid ,
 inquit , non habemus licentiā manducandi
 & bibendi ? Nunqđ non habemus licentiā so
 rorē mulierē circūducēdi ? Quā licētiām di
 xit , nisi qđ dñs dedit eis quos ad prēdicandū
 regnū cōelōrū misit , dicens , Ea quæ apud ip
 pos sunt māducate ? Dignus est . n. operarius
 a. l. ppo- mercede sua , & seipsum * pponens ad eiusdē
 mens. potestatis exēplū , cui fidelissime mulieres ta
 lia necessaria de suis facultatib. ministrabant .
 Amplius aūt fecit Apostolus Paulus , vt de co
 apostolis suis documentum adhiberet huius
 licentiā à dño permisq;. Neque . n. reprehe
 dens , subiecit . Sicut & cæteri Apostoli & fra
 1.C.9. tres dñi & Cephas , sed vt hinc ostēderet hoc
 se accipere noluisse , qđ ei liceret accipere ,
 ceterorum ēt commilitonum eius more p
 baref. An ego solus & Barnabas nō habemus
 potestatem non operandi ? Ecce absulit om
 nem dubitationem , ēt tardissimis cordibus ,
 vt intelligant de qua operatione dica . Ut qđ
 enim ait , An ego solus , & Barnabas non habe
 mus potestatem non operandi , nisi quia oēs
 Euangelistæ & ministri verbi Dei habebant
 potestatem a dño acceptā , vt non operaren
 manib. suis , sed euangelio viuerēt operantes
 tāummodo spiritalia in prædicatione regni
 cōelōrū , & cōdificatione pacis Ecclesie ? Neq;
 . n. quisquā pōt dicere dē ipsa spiritali opera
 tione dixisse Apostolū , An ego solus & Bar
 nabas nō habemus potestatem nō operandi ?
 Hauc n. potestatem non operandi oēs illi ha
 bebāt . Dicat ergo qui conatur p̄cepta Apo
 stolica in suā suā deprauare atq; puertere .
 Dicat si audet , oēs Euangelistas à dño acce
 pis̄e potestatē nō euāgelizandi . At si hoc ab
 surdissimum atq; insanissimum est dicere , cur
 nolunt intelligere quod omnib. patet , acce
 pis̄e qđem illos potestatem non operandi ,
 sed opera corporalia qb. vīctū quererent qđ
 dignus est operarius cibo suo & mercede
 sua , sicut Euangelium loquī . Non ergo soli
 Paulus & Barnabas nō hēbant potestatem nō
 operandi , sed oēs pariter habebat hanc po
 testatē , qua isti non vtebantur amplius impen
 dentes Ecclesie , sicut in illis locis vbi euāgel
 izabant infirmis congruere iudicabant . Et
 ideo ne coapostolos fuōs reprehendisse vide
 ret , subiungit & dicit , Quis militat suis stipē
 diis vñquam ? Quis plantat vineam , & de fru
 etu eius non edit ? Quis pascit gregem , & de
 lacte gregis non percipit ? Nunquid secundū
 hoīem hēc loquor ? An & lex non hēc dicit
 in lege . n. scriptū est . Boui trituranti os non
 infrenabis . Nunqđ de bob. pertinet ad Deū ?
 An pp nos hēc dicit ? Propter nos . n. scriptū
 est , quia debet in spe qui arat arare , & tritu
 rans in spe fructus participandi . His verbis
 satis indidat Apostolus Paulus non sibi ali
 quid vñsurpasse vltra debitum coapostolos
 fuōs , * qui nō operabāt corporaliter vnde
 haberent huic vita necessaria , sed sicut dñs
 cōstituit ex Euāgelio viuētes panem gratui
 tū manducarent ab eis qb. gratuitā gratiam K
 predicabant . Stipendium . n. suum tanquam
 milites accipiebat , & de vinea per eos plāta
 tē fructu quod opus erat libere decernebāt ,
 & de gregis quem pascebant lacte potabant ,
 & ex area quam triturabant cibū lūmebant .
 Apertius autem cætera cōnectit & omnino
 auferit omnes dubitationis ambages . Si nos
 vobis , inqt , spiritalia seminauimus , magnum
 est si noīra carnalia metamus ? Quæ sunt
 spiritalia quæ seminauit , nisi verbum & my
 sterium sacramenti regni cōelorum ? Quæ
 Aug. Tomus tertius K K 3 au-

I
Luc. 10.
Matt. 10.

I.C.9.

Deu. 25.

a. l. quia

Aposto
lum sen
sisse de
laborē
manū .
Cap. 2.

DE OPERE MONACHORVM

v. Co. 9. antem carnalia q̄ sibi licere metere dicit, nisi si hæc temporalia, quæ vitæ atq; indigentia carnis inducta sunt? Hæc aut̄ sibi debita se ab eis non quæsisse nec accepisse manifestat, ne qđ impedimentū daret Euangelio Christi. Quid restat ut intelligamus eum operatū esse vñ victū h̄bet, nisi corporale opus corporalibus & visibilib. manib. suis? Nam si de spiritali opere victū & tegumētū queret. i. vt ab eis hæc acciperet quos in Euāgelio ædificabat, nō cōsequēter diceret: Si alij ptatis par ticipant, cur non magis nos? Sed non sumus vñ hac ptate, sed omnia toleramus ne quod impedimentum demus Euāgelio Christi. Quia ptate se dicit non vsum nisi q̄ habebat in eos a dñs acceptam, vt eorū carnalia mēteret ad victū vitæ huius, qua in carne agit, cuius ptatis participes erunt etiam alij q̄ nō eis primo Euāgeliū annunciauerūt, sed ad eorū Ecclesiam idipsum pdicantes postea ve nerant. Iō cū dixister, Si nos vobis spiritalia seminauim⁹, magnū est si carnalia uestra me tamus, subieci? Si alij ptatis nfē participant, cur non magis nos? Et cū demonstrasset qđ eius ptatis esset: Sed nō sumus usi, inquit, hac ptate, sed oīa toleramus ne qđ impedimentū demus Euāgelio Christi. Dicant ergo isti, quō de opere spiritali carnalem victū h̄bet Apostolus, cū aperte ipse dicat, non se usum esse hac ptate. At si de opere spiritali carnalē viuctum non h̄bet, restat ut de opere * carinali habuerit, & inde dicat, Neq; panē gratiis ab aliquo manducauimus, sed in labore & fatigatione noīte & die operantes ne quē uestrum grauaremus, nō qa nō habuerinuſ ptatē, sed ut nos formam daremus uobis qua nos imitaremī. Oīa, iqt, toleramus, ne qđ impedimentū daremus Euāgelio Christi. Et credit rursus, modisq; oīb. etiam atque etiā commendat quid sibi liceat, & tñ non faciat. Nescitis, inquit, qm̄ qui in templo operant, vsum li bertate, quē de templo sunt edunt? Qui altario deser uiunt, altario compertuntur? Sic & dñs ordinavit iis qui Euāgeliū annūciāt, de Euāgeliū uiuere. Ego aut̄ nullo horū usus sum. Quid hoc apertius s̄? quid elarius? Vereor ne forte cū dispergō uolens id exponere, obscurum reddam quod per se lucet, & clamat. Qui enim hæc uerba non intelligunt, aut se non intelligere fingunt, mea multo minus intelligunt uel se intelligere profitentur, nisi forte propterea cito intelligant nostra, quia cōceditur eis intellecta deridere, de Apostoli aut̄ uerbis nō * ita cōcedit. Propterea ubi aliter ea fū suā sūniā interpretari non pñt, ēt clara & manifesta, obscura & incerta esse rñdet, qa & praua & peruersa dicere nō au dēt. Clamat hō Dei, Dñs ordinavit iis q̄ Euā geliū annūciāt de Euāgeliū uiuere: Ego aut̄ nullius horum usus sum, & conatur caro & sanguis recta deprauare, aperta claudere, se rena obnubilare. Spiritalē, inquit, opus facie bat & inde uiuebat. Si ita est de Euāgeliū uiuebat, cur ergo dicit, Dñs ordinavit iis q̄ Euāgeliū annūciāt, de Euāgeliū uiuere, ego autem nullo horū usus sum? aut si & hoc ipsum quod hic dictum est uiuere secundū spiritalem uitam uolūt interpretari, nullam spēm h̄ebat Apostolus ad Deum qui de Euāgeliū non uiuebat, quia dixit, nullo horū usus sum. Quapp; ut spes illi certa esset uitæ eternæ, de Euāgeliū utique spiritaliter uiuebat Apostolus. Qđ * aut̄ ait, Ego aut̄ null⁹ horū usus sum, de uita ista qua in carne agit sine dubitatione * facit intelligi, quod dixit dñm ordinasse iis qui euāgeliū annūciāt de Euāgeliū uiuere. i. uitam cui opus est uictu & tegumento de Euāgeliū transfigere, sicut superius de suis coapostolis dixit, unde ipse dominus ait, Dignus est operarius cibo suo, & dignus est operarius mercede sua. Hunc itaque cibum, & hanc mercedem, sustentande huic uitæ debitum concessum Euāgelistis, ab eis quibus Euāgelizebat non accepit Apostolus, uerum dicens, Ego autem nullius horum usus sum. Et sequitur & adiungit, ne forte quisquam arbitretur ideo eum non accepisse, quia illi non dederant. Non autem scripsi hæc ut ita fiant in me, bonum est mihi magis mori quam gloriam meam quisquam inanem faciat. Quam gloriam, nisi quam habere uoluit apud Deum in Christo compatiens infirmis, sicut mox apertissime dicturus est: Si enim euāgelizeauerō, inquit, non est mihi gloria? Necesitas enim mihi incūbit. i. sustentandæ uitæ huius. Væ enim erit mihi, inquit, si non euāgelizeauerō, idest, malo meo non euāgelizeabo, quia fame * cruciabor, & unde uiuam nō * habebo. Nā sequitur & dieit, Si enim uolens hoc facio, mercedem habeo. Volentē se dicit facere, si a. l. crux. cior. a. l. habeb

Ibidem. I. Co. 9.
L vñ hac ptate, sed omnia toleramus ne quod impedimentum demus Euāgeliū Christi. Quia ptate se dicit non vsum nisi q̄ habebat

a. l. quod ei potest esset. a. l. ergo, a. l. iusta.
 cur non magis nos? Et cū demonstrasset qđ eius ptatis esset: Sed nō sumus usi, inquit, hac ptate, sed oīa toleramus ne qđ impedimentū demus Euāgeliū Christi. Dicant ergo isti, quō de opere spiritali carnalem victū h̄bet Apostolus, cū aperte ipse dicat, non se usum esse hac ptate. At si de opere spiritali carnalē viuctum non h̄bet, restat ut de opere * carinali habuerit, & inde dicat, Neq; panē gratiis ab aliquo manducauimus, sed in labore & fatigatione noīte & die operantes ne quē uestrum grauaremus, nō qa nō habuerinuſ ptatē, sed ut nos formam daremus uobis qua nos imitaremī. Oīa, iqt, toleramus, ne qđ impedimentū daremus Euāgeliū Christi. Et credit rursus, modisq; oīb. etiam atque etiā commendat quid sibi liceat, & tñ non faciat. Nescitis, inquit, qm̄ qui in templo operant, vsum li bertate, quē de templo sunt edunt? Qui altario deser uiunt, altario compertuntur? Sic & dñs ordinavit iis qui Euāgeliū annūciāt, de Euāgeliū uiuere. Ego aut̄ nullo horū usus sum. Quid hoc apertius s̄? quid elarius? Vereor ne forte cū dispergō uolens id exponere, obscurum reddam quod per se lucet, & clamat. Qui enim hæc uerba non intelligunt, aut se non intelligere fingunt, mea multo minus intelligunt uel se intelligere profitentur, nisi forte propterea cito intelligant nostra, quia cōceditur eis intellecta deridere, de Apostoli aut̄ uerbis nō * ita cōcedit. Propterea ubi aliter ea fū suā sūniā interpretari non pñt, ēt clara & manifesta, obscura & incerta esse rñdet, qa & praua & peruersa dicere nō au dēt. Clamat hō Dei, Dñs ordinavit iis q̄ Euā geliū annūciāt de Euāgeliū uiuere: Ego aut̄ nullius horum usus sum, & conatur caro & sanguis recta deprauare, aperta claudere, se rena obnubilare. Spiritalē, inquit, opus facie bat & inde uiuebat. Si ita est de Euāgeliū uiuebat, cur ergo dicit, Dñs ordinavit iis q̄ Euāgeliū annūciāt, de Euāgeliū uiuere, ego autem nullo horū usus sum? aut si & hoc ipsum quod hic dictum est uiuere secundū spiritalem uitam uolūt interpretari, nullam spēm h̄ebat Apostolus ad Deum qui de Euāgeliū non uiuebat, quia dixit, nullo horū usus sum. Quapp; ut spes illi certa esset uitæ eternæ, de Euāgeliū utique spiritaliter uiuebat Apostolus. Qđ * aut̄ ait, Ego aut̄ null⁹ horū usus sum, de uita ista qua in carne agit sine dubitatione * facit intelligi, quod dixit dñm ordinasse iis qui euāgeliū annūciāt de Euāgeliū uiuere. i. uitam cui opus est uictu & tegumento de Euāgeliū transfigere, sicut superius de suis coapostolis dixit, unde ipse dominus ait, Dignus est operarius cibo suo, & dignus est operarius mercede sua. Hunc itaque cibum, & hanc mercedem, sustentande huic uitæ debitum concessum Euāgelistis, ab eis quibus Euāgelizebat non accepit Apostolus, uerum dicens, Ego autem nullius horum usus sum. Et sequitur & adiungit, ne forte quisquam arbitretur ideo eum non accepisse, quia illi non dederant. Non autem scripsi hæc ut ita fiant in me, bonum est mihi magis mori quam gloriam meam quisquam inanem faciat. Quam gloriam, nisi quam habere uoluit apud Deum in Christo compatiens infirmis, sicut mox apertissime dicturus est: Si enim euāgelizeauerō, inquit, non est mihi gloria? Necesitas enim mihi incūbit. i. sustentandæ uitæ huius. Væ enim erit mihi, inquit, si non euāgelizeauerō, idest, malo meo non euāgelizeabo, quia fame * cruciabor, & unde uiuam nō * habebo. Nā sequitur & dieit, Si enim uolens hoc facio, mercedem habeo. Volentē se dicit facere, si a. l. crux. cior. a. l. habeb

a. l. corporeali. Iac. 10
Mat. 10.
2. Thes. 3. Similatio
P. ad. C.
Cap. II.
 cur non magis nos? Et cū demonstrasset qđ eius ptatis esset: Sed nō sumus usi, inquit, hac ptate, sed oīa toleramus ne qđ impedimentū demus Euāgeliū Christi. Dicant ergo isti, quō de opere spiritali carnalem victū h̄bet Apostolus, cū aperte ipse dicat, non se usum esse hac ptate. At si de opere spiritali carnalē viuctum non h̄bet, restat ut de opere * carinali habuerit, & inde dicat, Neq; panē gratiis ab aliquo manducauimus, sed in labore & fatigatione noīte & die operantes ne quē uestrum grauaremus, nō qa nō habuerinuſ ptatē, sed ut nos formam daremus uobis qua nos imitaremī. Oīa, iqt, toleramus, ne qđ impedimentū daremus Euāgeliū Christi. Et credit rursus, modisq; oīb. etiam atque etiā commendat quid sibi liceat, & tñ non faciat. Nescitis, inquit, qm̄ qui in templo operant, vsum li bertate, quē de templo sunt edunt? Qui altario deser uiunt, altario compertuntur? Sic & dñs ordinavit iis qui Euāgeliū annūciāt, de Euāgeliū uiuere. Ego aut̄ nullo horū usus sum. Quid hoc apertius s̄? quid elarius? Vereor ne forte cū dispergō uolens id exponere, obscurum reddam quod per se lucet, & clamat. Qui enim hæc uerba non intelligunt, aut se non intelligere fingunt, mea multo minus intelligunt uel se intelligere profitentur, nisi forte propterea cito intelligant nostra, quia cōceditur eis intellecta deridere, de Apostoli aut̄ uerbis nō * ita cōcedit. Propterea ubi aliter ea fū suā sūniā interpretari non pñt, ēt clara & manifesta, obscura & incerta esse rñdet, qa & praua & peruersa dicere nō au dēt. Clamat hō Dei, Dñs ordinavit iis q̄ Euā geliū annūciāt de Euāgeliū uiuere: Ego aut̄ nullius horum usus sum, & conatur caro & sanguis recta deprauare, aperta claudere, se rena obnubilare. Spiritalē, inquit, opus facie bat & inde uiuebat. Si ita est de Euāgeliū uiuebat, cur ergo dicit, Dñs ordinavit iis q̄ Euāgeliū annūciāt, de Euāgeliū uiuere, ego autem nullo horū usus sum? aut si & hoc ipsum quod hic dictum est uiuere secundū spiritalem uitam uolūt interpretari, nullam spēm h̄ebat Apostolus ad Deum qui de Euāgeliū non uiuebat, quia dixit, nullo horū usus sum. Quapp; ut spes illi certa esset uitæ eternæ, de Euāgeliū utique spiritaliter uiuebat Apostolus. Qđ * aut̄ ait, Ego aut̄ null⁹ horū usus sum, de uita ista qua in carne agit sine dubitatione * facit intelligi, quod dixit dñm ordinasse iis qui euāgeliū annūciāt de Euāgeliū uiuere. i. uitam cui opus est uictu & tegumento de Euāgeliū transfigere, sicut superius de suis coapostolis dixit, unde ipse dominus ait, Dignus est operarius cibo suo, & dignus est operarius mercede sua. Hunc itaque cibum, & hanc mercedem, sustentande huic uitæ debitum concessum Euāgelistis, ab eis quibus Euāgelizebat non accepit Apostolus, uerum dicens, Ego autem nullius horum usus sum. Et sequitur & adiungit, ne forte quisquam arbitretur ideo eum non accepisse, quia illi non dederant. Non autem scripsi hæc ut ita fiant in me, bonum est mihi magis mori quam gloriam meam quisquam inanem faciat. Quam gloriam, nisi quam habere uoluit apud Deum in Christo compatiens infirmis, sicut mox apertissime dicturus est: Si enim euāgelizeauerō, inquit, non est mihi gloria? Necesitas enim mihi incūbit. i. sustentandæ uitæ huius. Væ enim erit mihi, inquit, si non euāgelizeauerō, idest, malo meo non euāgelizeabo, quia fame * cruciabor, & unde uiuam nō * habebo. Nā sequitur & dieit, Si enim uolens hoc facio, mercedem habeo. Volentē se dicit facere, si a. l. crux. cior. a. l. habeb

1. Co. 9. D sta.
I. Co. 7. vo
Rom. 2. viu
I. Co. 7. erg
voc
put
Paulum
non fuisse.
1. Co. 9.
1. Co. 9.

nulla vita huius fulciendæ necessitate compulsa facit, & ob hoc hæc mercedem vtiq;
 apud Deum gloriæ * sempiternam. Si aut in
 uitus, inquit, dispensatio mihi credita est, i.
 si necessitate transfigendæ huius vita inuitus
 cogor euangelizare, dispensatio mihi credi-
 ta est, vt. s.ex dispensatione mea * quia Chri-
 stum, quia veritatem prædicto, quanuis ex oc-
 castione, quanuis mea querens, quanuis terre-
 na emolumenti necessitate compulsus, alij
 proficiant, ego aut apud Deum mercedem
 gloriosam illam sempiternamq; non habeam.
 Quæ ergo, inquit, merces mihi erit interrogans dixit, ppea suspendenda est pronuncia-
 tio donec rñdeat. Quod vt facilius intelligaf,
 tanq; nos eum interrogemus: Quæ ergo tibi
 merces erit Apostle, qn mercedem istam
 terrenam et Euangelistis bonis debitam, non
 pp hoc euangelizantib. sed tñ consequëtem
 & oblatam ex dñi ordinatione fumentib. tu
 non accipis? Quæ ergo tibi merces erit? Vide
 quid rñdeat, Vt euangelizis, inquit, sine sum-
 ptu ponam Euangelium, i. vt non sit creden-
 tib. sumptuosum Euangelium, ne potens ad
 hoc sibi euangelizari, vt id Euangelista quasi
 vendere videant. Et tñ reddit et atque etiã vt
 ostendat quid sibi iure dñico liceat, & tñ nō
 faciat: Vt non abutar, inquit, potestate mea
 in Euangeli. Iam vero quia infirmitati ho-
 minum compatiens id faciebat, audiamus
 sequentia. Cum n.liber * sim, inquit, ex oib.
 omnium me seruum feci, vt plures lucrifac-
 re, iis qui sub lege sunt quasi sub lege cū non
 sim ipse sub lege, vt eos qui sub lege erit lu-
 crifacerem, iis qui sine lege sunt quasi sine le-
 ge, cū sine lege Dei non sim sed sim in lege
 Christi, vt lucrifaceret eos qui sine lege sunt:
 Quod non simulandi versutia faciebat, sed
 compatiens misericordia, i. non quasi vt se
 fingeret Iudeum, sicut nonnulli putauerunt,
 quia legitima vetera Hierosolymis obserua-
 uit. Fecit n.hoc secundum liberam, & manife-
 stam suam suam, in qua dicit, Circuncisus qd
 vocatus est, non adducat præputium. i.nō sic
 viuat quasi præputium adduxerit, & id qd
 nudauerat texerit, sicut alio loco dicit, Circu-
 cito tua præputium facta est. Secundum hanc
 ergo suam suam, qua dicit, Circuncisus qd
 vocatus est, non adducat præputium: In præ-
 putio quis vocatus est, non circumcidatur, fe-
 cit illa quæ non intelligentib. & parum atten-
 dentib. finxisse putatus est. Iudeus n.erat, &
 circuncisus vocatus adducere noluit præpu-
 tium. i.noluit ita viuere, ac si circuncisus nō
 esset. Hoc. n.iā in potestate habebat, & sub le-
 ge qd nō erat, sicut illi qui eam seruiliter
 operabantur, sed tamen in lege Dei, & Chri-
 sti. Non n.alia lex erat illa & alia lex Dei, si-
 cut perdit Manichei solent dicere. Alioq;n
 si cum illa fecit, finxisse putandus est, finxit,
 & Paganum, & sacrificavit idolis, quia dicit
 factum se fuisse iis qui sine lege sunt quasi si-
 ne lege. Quos vtique non nisi Gentiles, quos
 Paganos dicimus, vult intelligi? Aliud est er-
 go esse sub lege, aliud ī lege, aliud sine lege.
 Sub lege carnales Iudei, in lege spiritalis, &
 Iudei & Christiani. Vnde illi feruauerunt
 morem illū patrium, sed onera insolita cre-
 dentib; gentibus non imposuerunt, & ideo
 nec illi circuncisi sunt. Sine lege autem gen-
 tes qd nondum crediderunt, quibus tamen
 se Apostolus congruisse testatur per miseri-
 cordem compassionem, nō per versipellem
 simulationem. i. vt eo modo subueniret car-
 nali Iudeo, vel Pagan, qd sibi ipse si hoc
 esset, subueniri voluisse, portans vtique eo-
 rum infirmitatem in compassionis similitu-
 dine, non fallens in mendacijs fictione, sicut
 continuo sequitur, & dicit, Factus sum in.
 I. Co. 6. firmis infirmis, vt infirmos lucrifacrem:
 hinc enim loquebatur vt etiam omnia illa
 diceret. Sicut ergo quod factus est infirmis
 infirmus non erat mendacium, sic & cetera
 illa superius. Quam enim dicit infirmit-
 tam suam erga infirmos fuisse nisi compati-
 tiendi eis, intantum vt ne videretur vendi-
 tor in Euangeli, & verbi Dei cursum apud
 imperitos in malam suspicionem decidens
 impediret, nollet accipere quod iure domi-
 nico debebatur, quod si vellet, non vtique
 mentiretur, quia vere debebatur, & quia no-
 luit, non vtique mentitus est. Neque n.dixit,
 non sibi deberi, sed deberi ostendit, & debi-
 to se vslum non esse, nec omnino vti velle
 professus est, eoplo factus infirmus, quod
 * potestate sua vti noluit: tam misericordi lci
 licet * inductus affectu, vt cogitaret quemad
 modum secum agi vellet, si & ipse ita infir-
 maretur, vt posset de illis per quos sibi Euangeli-
 um prædicaretur, si eos videret sum-
 ptus accipere, quasi mercimoniorum nun-
 dinas suspicari. De hac infirmitate sua dicit
 a. l. quo.
 a. l. inde
 t. s.

DE OPERE MONACHORVM

Quare alio loco , facti sumus paruuli in medio
mercede vestrum,tanquam si nutrix soueat filios suos.
fugeris Nam eius circumstantia lectio[n]is hoc indicat.
Paulus Neque n. inquit , aliqui in sermone adulatio[n]is fuimus sicut scitis, neq; in occasione cupiditatis, Deus testis est, neq; qu[oniam] rentes ab hominib. gloriā, neq; à nobis, neq; ab aliis , cū possemus oneri vobis esse vt Christi Apostoli, sed facti sumus paruuli in medio vestrum tanq; si nutrix soueat filios suos. Quod ergo
1. Co. 3. & ad Corinthios dixit h[oc] se potestate Apóstolatus sui sicut & ceteri Apóstoli, quā potestate vsum se non esse testatur , hoc etiam in isto loco ad Thessalonices ait, Cū possemus oneri vobis esse sicut & Christi Apostoli, secundum qd dñs dicit , Dignus est operarius mercede sua. Nam hinc cū dicere, illud indicat q supra posuit . Neq; in occasione cupiditatis, Deus testis est. Per hoc. n. qd iure dñico debebatur bonis Euāgelistis nō pp hoc euangelizantib. sed quārentib. regnum Dei vt hac omnia apponetent eis , inueniebāt alij occasionem, de qb. idem dicit , Neq; n. iſti Deo seruunt, sed suo ventri, qb. hanc occasionem amputare volebat Apóstolus, vt etiā quod sibi iusle debebatur omitteret. Aperte quippe hoc ipse ostendit in secunda ad Corinthios, ab aliis Ecclesiis suppletas di cens necessitates suas. Venerat. n. sicut apparet ad tantam indigentiam, vt de longinquis Ecclesiis in necessaria mitterent, dum tñ ab eis apud quos erat nihil tale acciperet. Nunc quid p[er] qm, inquit, feci meipsum humiliādo vt vos exaltaremini, qm gratias Euāgeliū Dei euangelizauit vobis? Alias Ecclesiis expouit accipiens stipendium ab eis ad vestram ministracionem, & cum apud vos fuisse & egerem, nemini grauis sui . Nam id quod deerat mihi adimpieuerunt fratres qui vene rūt à Macedonia, & in oībus * ingrauatē me manē.

H in me in regionib. Achaiae. Quare? Quia non vos diligo? Deus scit . Quod aut facio & facturus sum, vt amputē occasionem eorū qui volunt occasionem, vt in eo quo gloriantur inueniantur sicut & nos. De hac igitur occasione qd hic se dicit velle amputare, voluit in telligi qd ibi ait: Neque In occasione cupiditatis, Deus testis est. Et qd hic dicit, Meipsum humiliando vt vos exaltaremini, hoc in pri-

ma ad eosdem Corinthios, Factus sum infirmis infirmus, hoc ad Thessalonices, Factus sum paruulus in medio vestrum, tanq; si nutrix soueat filios suos. Proinde attende sequēcia, Ita inquit, desiderantes nos, placet imperire vobis, nō solum Euāgeliū Dei, verum etiam aīas nostras, qm̄ charissimi nobis facti estis. Recordamini aut frates laborē nostrū & erumnam, nocte & die operantes, ne quē vestrum grauaremus. Hoc. n. superiorius ait, Cū possemus oneri vobis esse vt Christi Apostoli. Infirorum igitur periculis ne falsis suspi tionib. agitari odissent quasi venale Euāgeliū, tanq; paternis maternisq; viscerib. tre mens factus hoc fecit. Sic etiam in actib. Apóstolorum idem loquitur, cum à Mileto mit tens Ephesum, vocasset inde presbyteros Ecclesiæ, qb. inter multa: Argentū, inq[uit], & aurū vel vestē nullius concipiū, ipsi scitū, qm̄ ne cessitatib. meis & eorum qui mecum fuerūt ha manus ministrauerunt. Omnia ostēdi vobis , quoniam sic laborantes oportet iuuare infirmos, memores etiam esse verborum domini Iesu quia ipse dixit , Beatus est magis dare quā accipere. Hic fortasse aliquis dicat, Si corporale opus faciebat Apóstolus, vnde vitam istam sustinetaret , qd erat ipsum opus, & qm̄ ei vacabat & operari & Euāgeliō prædicare? Cui rñdeo , puto me nescire, corporaliter tñ operatum esse, & inde in carne vixisse , non autem vsum potestate quam dominus Apóstolis dederat, vt Euāgeliū annuncians de Euāgeliō viueret, ea quā supra dicta sunt sine vlla dubitatione testantur. Neque enim aut vno loco aut breuiter dictū est, vt possit cuiusvis astutissimi tergiuersatio ne in aliam traduci pervertique sententiam. Cum igitur tantæ authoritatis tam magis & crebris molibus contradicentium conteratur aduersitas, quid à me quārunt, vel quale opus faciebat , vel quando faciebat? Vnum scio, qd nec furta faciebat , nec effractor aut latro erat, nec auriga aut venator aut histrio aut turpilucrus , sed innocenter & honeste quā apta sunt humanis vīsibus operabatur, sicut se habent opera fabrorum , struc torum, sutorum, rusticorum, & his similia. Ne que enim honestas ipsa reprehendit, quod re prehendit superbia eorum qui vocari honesti amant, sed esse non amant. Non igitur dignaretur Apóstolus siue rusticā opus , aliquid

aliq
I. Co. 10. sari
 cis
 pos
 pec
 dici
 bili
 hōi
 man
 erat
 fuit
 ne
 pr
 L ex
Eph. 4. ra d
 mag
 beat
 re su
 quā
 tem
 tiis
 pos
 & n
In mona Ver
 chorū &
 fos. c. 14. qui
 circ
 lio
 bar
 dū
 eos
 cor
 qui
 fian
 ad e
 ma
I. Co. 11. Co
 run
 illi
 Quare, la
 borātū di
 monachis ptis
Cap. 15. ran
2. Th. 3. mu
***. I. pos. 2.** M qu
 tal
 eiu
 in'
 ran
 hab
 re

aliiquid aggredi , siue in opificiū labore ver-
 fari . Qui n. ait , Sine offensione Iudeis & Grē-
 cis & Ecclesiā Dei , quos in hac cā reuereri
 possit ignoro . Si Iudeos dixerint , Patriarchē
 pecora pauerit . Si Grēcos , quos ēt Paganos
 dicimus , ēt philosophos , multū sibi honora-
 biles , sutores habuerunt . Si Ecclesiam Dei ,
 hō ille iustus & ad testimoniu coniugalis sp-
 mansurā virginitatis electus , cui delponsita
 erat virgo Maria quā peperit Christū , faber
 fuit . Quicquid ergo horū cū innocētia &
 fine fraude hoīes operantur , bonū est . Nam
 prēcauit hoc & ipsa Apostolus , ne quisquā
 L ex necessitate luctandē vitā in mala ope-
 ra dilabāf . Qui furabāf , inquit , iam nō suref ,
 magis aut̄ labore manib . suis bonum , vt ha-
 beat vnde tribuat cui opus est . Hoc ergo sci-
 re sufficit , quia & in ipso opere corporali id
 quod bonum est operabāf Apostolus . Qn au-
 tem soleret operari , i. quib . temporum spa-
 tiis ne ab euangelizando impediretur , quis
 posit comprehendere? sanē quia & diurnis
 & nocturnis horis operabāf , ipse nō tacuit .

In mona-
 cho loco-
 so . c. 14 . Veruntamen isti qui tam multū negotiosi
 & occupati , de tpe operationis inquirunt ,
 quid agunt? Nunquid ipsi ab Hierusalem per
 circuitum v̄sque ad Illyricum terras Euange-
 lio repleuerunt? Aut quicquid gentium Bar-
 bararum remansit adhuc obeundū & implē-
 dū de pace Ecclesiā , suscepereunt? Nouimus
 eos in q̄dam societatem sanctam ociosissime
 congregatos . Mirandā rem fecit Apostolus
 qui reuera in tanta solitudine oīum Eccle-
 siarum & propagatarum & propagandarū ,
 ad eius curam laboremq; pertinentium etiā
 manib . operabatur , propterea tñ cum apud

1. Co. 10. Corinthios esset & egeret , nemini qđem eo-
 rum apud quos erat grauis fuit , sed planē qđ
 illi deerat , suppleuerunt fratres qui venerunt
 ex Macedonia . Nam & ipse propter eiusmo-
 di necessitatē sanctorum , qui quāvis prē-
 ptis eius obtemperent , vt cum silentio ope-
 rantes panem suū manducent * possent tamē

Quare la-
 boratūm
 monachis
 Cap. 15. multis ex causis indigere supplemento ali-

M quo talium sustentationum , & cum dixisset
 talia docens & pr̄monens , His autem qui
 eiusmodi sunt pr̄cipimus & obsecramus
 in domino Iesu Christo , vt cum silentio ope-
 rantes panem suū manducent , ne illi qui
 habebant vnde necessaria seruis Dei pr̄be-
 rent , hac occasione pigescerent , prouidens

continuo subiecit : Vos autem fratres nolite
 infirmari benefacientes . Et ad Titum cū scri-
 beret , dices , Zenā legisperitū & Apollo soli
 cite pr̄mitte , vt nihil illis desit . Et vt ostēde-
 ret vñ illis nihil esse deberet , cōtinuo subiū-
 xit . Discant aut̄ & * vestri bonis operib . pr̄
 esse , ad necessarios v̄sus , ne sint infructuosī .
 Thimothēū ēt quē dicit germanissimū filiū ,
 quē sciebat corpore infirmum , sicut ostēdit ,
 monens cū ne aquā biberet , sed modico vi
 letudināo vtere pp stomachum , & frequētes * eius
 infirmitates , quia in opere corporali labora
 re nō poterat , ne forte cū indigeret & nollet
 vti viēt quotidianō ab eis qb . Euangeliū mi-
 nistrabat , aliqua sibi negocia queret qb . ani-
 mi eius implicare intentio . Aliud est . n . cor-
 pore laborare aīo libero , sicuto pifex potest
 si nō sit fraudulentus & avarus , & priuata
 rei audius : Aliud aut̄ ipsum aīum occupare
 curis , colligendā sine corporis labore pecu-
 nie , sicut sunt vel negotiatores vel procura-
 tores vel conductores Cura . n . pr̄funt non
 manib . operan̄ , * iō ipsum aīum suum occu-
 pant habendi solitudine . Timotheū ergo
 ne in talia incideret , q̄a per infirmitatē cor-
 poris manib . operari nō poterat , sic exorta
 monet & consolat . Labora , inquit , sicut bo-
 nus miles Christi Iesu . Nemo militans Deo
 implicat se negotiis secularib . vt ei placeat
 cui se probauit : Nam qui in agone contendit , non coronatur nisi legitime certauerit .
 Hic ne ille pateret angustias , dicens , Fodere
 nō possum , mēdicare cōfundor , adiunxit , La-
 boratē agricolam primum oportet de fru-
 citib . percipere , fin illud qđ ad Corinthios
 dixerat , Quis militat suis stipendiis vñquā? 1. Co. 9 .
 Quis plantat vineam , & de fructu eius non
 edit? Quis pascit gregē , & de lacte gregis nō
 percipit? Fecit itaque securum castum Eu-
 gelistam , non ad hoc euangelizantem vt ven-
 deret Euangeliū , sed tamen huic vitā necel-
 faria suis sibi exhibere manibus nō volentē ,
 vt intelligeret quod necessarium sibi sume-
 bat ab eis quib . tanquam provincialibus
 militabat , & quos tanquam vineam cultura
 exercebat , vel tanquam gregem pascebatur , nō
 esse mendicitatem sed potestatē . Propter
 has igitur vel occupationes seruorū Dei , vel
 infirmitates corporales que omnino deesse
 non possunt , non solum permittit Apollo-
 lus sanctorum indigentias suppleri a bonis
 fidelibus ,

Ad Ti. 3

a.l.notri

Timo-

thess na

letudina-

rīus . 1.

A

a.l.jus .

Laboras

tium du-

plex ge-

nus .

a.l.ideoq;

2. Ti. 2.

Luc. 16 .

2. Ti. 2.

B

Solicitu-

do Pauli

de eccl-

sta . c. 16 .

DE OPERE MONACHORVM

fidelibus, sed et saluberrime hortatur. Excepta n. illa potestate, qua se dicit ipse non vi-

Gal. 6. fum, cui tñ seruendum esse a fidelib. præci-
pit, dicens, Communicet qui catechizat ver-

**a. l. distri-
bueram.** bo ei qui se catechizat in oib. bonis. Excepta ergo hac ptate, quā verbi Dei prædicatores

A. l. 2. h̄e in eos qb. prædicant, s̄epe testatur, et san-

C. 4. etis qui oia sua vendita * distribuebat & Hie-

Rom. 15. rosolymis habitabant in sancta communio-

Eccles. 2. ne vite, non dicentes aliquid proprium qb.

C. 5. erant oia communia & aia & cor vnum in

Eccles. 3. Deū, ab Ecclesiis gentium necessaria cōferri

C. 6. præcipit & hortat. Inde est & illud ad Ro-

manos. Nūc, inquit, pergam Hierusalem mi-

nistrare sanctis: Placuit enim Macedonia &

C. 7. Achaia communioni aliquam facere in pauperes sanctorum qui sunt Hierusalē. Pla-

cuit n. illis & debitores eorum sunt. Si. n. spi-

1. Cor. 9. ritalib. eorum cōicauerunt gentes, debent &

2. Cor. 8. in carnalib. ministrare eis. Hoc simile est illi,

quod ait ad Corinthios. Si nos vobis spirita-

3. Cor. 9. lia seminauius, magnū est si carnalia vestra

4. Cor. 8. metamus? Item ad Corinthios in secūda. No-

tum aut, inquit, vobis facimus fratres gratia Dei que data est Ecclesiis Macedonia q̄a in

multa probatione tribulationis, abundantia gaudij eorum & profunda paupertas eorum abundauit in diutinis simplicitatis eorum, q̄a

secundum vires testimonium perhibeo illis, & supra vires voluntarij fuerunt cum multis precib. obsecrantes nos gratiam & commu-

nionē ministracionis q̄ fit in sanctos, & non q̄o sperauimus sed leipso tradiderunt pri-

**a. l. et ne-
fle cha-
ritatis in
geniū cha-
rissimum.** mum, dño, & nobis per voluntatem Dei ad deprecandum Titum, vt quo coepit, & sic &

consummet in vos etiam gratiam istam. Sed quo semper abundatis in omnib. fide & ver-

bo & scientia, & omni studio, & ea quæ ex

nobis est in vos charitate, vt & in hac gratia

D. abundetis. Non km imperium dico, sed pp

aliorum studium * etiam vestra charitatis

charisimum probas. Scitis. n. gratia domini

nostrí Iesu Christi, quoniam pp vos pauper-

factus est cum diues esset, vt illius paupertate

vos ditaremini. Et consilium in hoc do, hoc

enim vobis prodest, qui non solum facere,

sed etiā velle coepistis ab anno priore. Nunc

aūt & factō perficite, vt quēadmodū prom-

ptus est aius volūtatis, ita sit & perficiendi ex

eo quod quisque habet. Si enim promptus

est aius, secundum id quod habet acceptabi-

lis est, non secundum id quod non habet, nō enim vt aliis sit refectio, vobis aut angustia, sed pro æqualitate in hoc tempore, vt vestra

abundantia sit ad illorum inopiam, vt & illo rum abundantia fiat in vestra inopiam, vt fiat æqualitas, sicut scriptum est, Qui multū, non abundauit, & qui modicum, non defuit illi. Gratias aut Deo qui dedit idem studium

pro vobis in corde Titi, quia consolationes qđem suscepit. Studiosior aut cū esset spōte exiit ad vos. Misimus aut cum eo fratrem, cu

ius laus in Euangeliō est per omnes Ecclesiias. Non solum aut, sed & ordinatus est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostræ, cū

hac gratia quæ ministratur à nobis ad domi-
ni gloriam & promptum animū nostrū, deuitantes hoc, ne quis nos reprehendat in

hac plenitudine quæ ministratur à nobis. Pro uidem enim bona nō solum coram Deo, sed etiam coram hominib. In his verbis apparet quantū non solum curam sanctorum

plebium esse voluerit, ministrare necessaria sanctis Dei seruis, consilium in hoc Deus, q̄a

hoc magis ipsis qui hęc faciebant proderat quam illis erga quos faciebant. Illis. n. aliud proderat. i. hoc erga se obsequio fratum suo

rum sancte vti, nec pp hoc Deo seruire, nec ista sumere nisi ad supplēdam necessitatem, non ad pascendam pigritionem. sed etiam suā

curam beatus Apostolus tantam dicit in hac ministratio, quæ nunc per Titum trans-
mittebatur, vt comitem peregrinationis suæ

propter hoc commemoraret ordinatum ab Ecclesiis, boni testimonij hominem Dei, cu

ius laus, inquit, in Euangeliō est per omnes 2. Co. 8. Ecclesiias. Et ad hoc dicit illum ordinatum comitem sibi, ut deuitaret, hominum repre-

hensiones, ne sine testimonio sanctorum in hoc ministerio sociorū, tanquā sibi accipe-

re, & in suos finis cōuertere ab infirmis uel F impiis putaretur, quæ accipiebat ad supplen-

das necessitates sanctorum per se afferenda vel distribuenda indigentibus. Et paulo-

post dicit, Nam de ministerio quod fit in

sanctos ex abundanti est mihi scribere vo-

bis. Scio enim promptum animū vestrum,

de quo glorior pro vobis apud Macedones,

quoniam Achaia parata est ab anno priore,

& q̄ ex vobis est emulatio irritauit plures.

Misimus aut fratres, negloria nostra quam

habemus in vobis euacuetur in hac parte,

Exo. 16.

a. l. han
ose para
tam.
Hilarita
in dande
Ecclesi-
stic. 35.
C. 2.
Cor. 9.
Pf. 111
a. l. anie

a. l. labo
rate.

Exo. 16. vt sicut dixi parati sitis, ne cum uenerint me cum Macedones, & inuenient vos impares, cōfundamur nos, vt non dicā vos in hac substantia. Necessariū ergo existimauī roga re fratres, vt p̄cedant ad vos, & p̄parent iampridē reprobationem hāc benedictionē ve stram, * vt parata sit, sic quasi benedictionē, nō quasi auaritiā. Hoc aut̄ dico, Quia q̄ par ce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictione in benedictione & metet. Vnus in dando quisq; secundum q̄ proposuit in corde suo, Ecclesia - nō ex tristitia aut ex necessitate. Hilarem. n. fīci. 35. datorē diligit Deus. Potens est *.n. Deus oēm &. 2. gratiā abundantē facere in vobis, vt in oībus Cor. 9. temper oēm sufficientiam habentes, abunde Pſ. 111. tis in oē opus bonum, sicut scriptum est, Di- a. l. anīc. spersit dedit pauperib. iustitia eius manet in

Ḡ eternum. Qui aut̄ subministrat semē semināti, & panē in eīam subministrabit, & multiplicabit seminationem vestrā, & augebit cre scentes fruges iustitiae vestrā, vt in oīb. ditati abundetis in oēm simplicitatem quā opera per nos gratiarum actionem Deo, qm̄ mini sterium functionis huius non solum supplet ea quā defunct sanctis, sed abundare facit per multorū gratiarū actionē Deo, per probatio nem ministrationis huius glorificantes Deū in obsequio confessionis vestrā in Euāgeliō Christi, & simplicitate cōicationis in illos & in oēs & in ipsorum p̄cratione pro vobis, desiderantiū vos pp excellentem gratiā Dei in vobis. Gratias Deo super inenarrabili do no eius. Quāta pinguedine sancte lātitiae sit perfusus Apostolus dum loquif de alterno supplemento indigentiae prouincialium & militū Christi, hinc de reb. carnalib. in illos, inde aut̄ de spiritualib. in istos, vt exclamaret, & tanquam sanctorum gaudiorū sagina eru ētaret, dicens: Gratias Deo super inenarrabi li dono eius. Sicut ergo non cessauit Apostle lus, immo spūs Dei possidens & implens & agens cor eius, exhortari fideles qui haberet huiusmodi substantiam, vt nihil deesset ne cessitatib. seruorum Dei, qui celsiorem fan titatis gradū in Ecclesia tenere voluerint, vt spei secularis vincula cuncta p̄cideret, & aīum liberum diuinā militiā dedicarent, sic debent & ipsi p̄ceptis eius obedire, vt compalianur infirmis, & amore priuatā rei non illigati manib. suis in cammuni labore, * p̄positis suis sine murmure obtēperare,

vt hoc suppleat ex oblationib. honorū fide liū, quod laborantib. & aliqd vnde viētū transigant operantib. pp infirmates tñ corporales aliquorū, & pp Ecclesiasticas occu pationes vel eruditōne doctrinæ salutaris, deesse potuerit. Quid. n. agāt qui operari corporaliter nolūt, cui rei vident scire desidero. Orōnib. inquiunt, & psalmis & lectioni & verbo Dei. Sancta plane vita & in Christi sua uitate laudabilis, sed si ab his auro candi nō su mus nec māducandū est, nec ipsa escā quo tidie p̄parandæ, vt possint apponi & assimi mi. Si aut̄ ad ista vacare seruos Dei certis interuallis tpm ipsius infirmitatis necesitas cogit, cur nō & Apostolicis p̄ceptis obser uandis aliquas partes temporū deputamus?

Citius. n. exaudiūt vna obedientis oratio, q̄ de cē milia contemptoris. Cantica vero diuina cantare, etiam manib. operantes, facile p̄nt, & ipsum laborem tanquam diuino celeuma cōsolari. An ignoramus opifices, qb. vanitatis & plerunq; etiam turpititudinib. thea tricarum fabularum donēt corda & linguas suas, cum manus ab opere nō recedāt? Quid ergo impedit seruum Dei manibus operantem in lege domini meditari & psallere nomini domini altissimi, ita sanè vt ad ea discēda, quā memoriter recolat, habeat seposita tempora? Ad hoc enim & illa bona opera fidelium, subsidio supplendorū necessariorū deesse non debent, vt horā quibus ad erudiē

dum animam ita vacat, vt illa opera corporalia geri non possunt, non* opprimant ege state. Qui autem se dicunt vacare lectioni, non ne illic inueniunt quod p̄cipit Apostolus? Quā est ista ergo perueritas lectioni nolle obtemperare, dum vult ei vacare, & vt quod bonum est diutius legatur, ideo facere nolle quod legitur? Quis enim nasciat tanto citius quenque proficere cum bona legit, quanto citius facit quod legit? Si autem alii cui sermo erogandus est, & ita occupatur vt manib. operari non vacet, nunquid hoc omnes in monasterio possunt, venientibus ad se ex alio genere vita fratribus, vel diuinās lectiones exponere, vel de aliquib. lectionib. salubriter disputare? Quando ergo non omnes possunt, cur sub hoc obtenu omnes vacare volunt, quāquam etiā omnes possent vicissim facere deberent, nō solum ne ceteri à necessariis operib. occuparent, sed et quia sufficiet

Inter Le borantib. licere. orare & psallere.
Cap. 17.

Obserua quid p̄ce flet obe diutia pro
nāleūma canis nautarū,
& remi gō quo se mutuo ad laborā dum ex citant.

K Disputa tio Pauli Athene.
Cap. 18.

lātādā
zūdām
zūdām
zūdām

DE OPERE MONACHORVM

sufficit ut audientib. pluribus vñus loquatur? Deinde ipsi Apostolo q̄o vocaret operari manib. suis, n̄is ad ergādum verbū Dei certa tēpora constitueret? Neque. n. & hoc Deus latere nos voluit, nam & cuius artis opifex fuerit, & qb. temporib. vacaret dispensando Euangelio, sancta scriptura non tacuit. Nam cum eū dies profectionis vrgeret in Troade constitutum, ēt in vna sabbati cōgregatis fra-

Aet. 10.

L trib. ad frangendū panē, tanta fuit intentio & tam necessaria disputatio, vt sermo produce ret vsq; ad medium noctis tanquā excidisset eis q̄ eo die non esset ieunium, qñ aut in aliquo loco immorat̄ quot die disputabat, q̄s dubitauerit horas eum habuisse ad hoc officiū deputatas? Nanq; apud Athenas cū esset, quia studiosissimos rerum inquisidores inuenierat, ita de illo scriptū est, Disputabat igit̄ cum Iudeis in synagoga & gentib. in foro p̄ oninem diem ad omnes qui aderant. Non. n. in synagoga per oēm diem, ubi mos erat sabbato sermocinari, sed in foro, inquit, per oēm diem, p̄p studia utique Atheniensium. Sic. n. sequitur, Quidam vero Epicureorum & Stoicorum Philosophorum conferebant cū illo. Et paulopost dicit, Atheniēs autem & aduenæ & hospites ad nihil aliud vacabant, quā dicere aliquid noui aut audire. Putemus Apostolū illis omnibus diebus quibus fuit Athenis, nō fuisse operatum, Propter hoc. n. & ex Macedonia supplebat eius indigētia, si cut dicit in secūda ad Corinthios, quanquā & aliis horis & noctib. poterat, quia ita valebat & aio & corpore. Sed cum ab Athenis exisset, videamus qd̄ ait scriptura, Disputabat, inquit, in synagogis per oē sabbatum, hoc apud Corinθū. In Troade vero vbi necessitate imminētis profectionis vsq; ad medium noctis sermo protractus est, vna sabbati erat quā dies dñicus d̄. Vnde intelligimus eū nō fuisse cum Iudeis sed cum Christianis qñ ēt dicit ipse narrator ad frangendū panē se fuisse collectos. Et ipsa est optima gubernatio, vt omnia suis temporib. diltributa ex ordine gerantur, ne aiū humanum turbulentis implicationib. inuoluta perturbent: Ibi ēt dī quid operabat̄ Apostolus. Post h̄c, inquit, egredius ab Athenis venit Corinθū, & cū inuenis set quendam Iudeum nomine Aquilā, Ponticum genere, recens aduenientem ab Italia, & Priscillam vxorē ipsius, propterea q̄ ius-

sisset Claudius discedere oēs Iudeos a Roma, accessit ad illos, & pp artis similitudinē mansit apud illos opus faciens: Erant n. tabernaculorum artifices. Hoc si conatu fuerint alegorice interpretari, ostēdant q̄o proficiāt̄ in Ecclesiastici literis qb. se vacare gloriantur, & cetera illa quā iupradicta sunt, Nunquid ergo solus & Barnabas nō habemus po-

*Cap. 19.
Act. 13
Expo.
2013*

testatem non operandi, & non sumus vñsi hac potestate, & cum possemus vobis oneri esse vt Christi Apostoli & nocte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus, & dñs ordinavit eos qui Euangelium annunciant de Euāgeliō viuere, ego aut nullius horum vñsus sum, & cetera huiusmodi. Aut exponant ali-

*I. Cor. 9.
A
1. Thes. 3.*

Aet. 17.

ter, aut si proēclarissima luce veritatis vrgentur, intelligent & obediāt. Aut si obedire vel nolunt vel nō p̄nt, saltem illos qui volūt meliores, qui aut & p̄nt feliciores esse fateāt̄. Aliud est. n. corporis infirmitatem, vel verā allegare vel fallām pretendere, aliud aut sic decipi & sic decipere, vt insuper ideo videat̄ in servis Dei maior esse iustitia, quia potuit inter imperitos regnare pigritia, qui. n. verā corporis ostendit infirmitatem, humanè tractandus est, qui autem falsam pretendit & conuinci non p̄t, Deo dimittendus est, neuter tñ eorum pernicioſam regulam* fingat, quia bonus seruus Dei & manifesto infirmo fratri suo seruit, & fallenti cum credit, quia malum eum non putat, non imitatur vt malus sit, & si non ei credit, fallacem eum putat, ac nihilominus nō imitatur. Ab illo vero qui dicit, H̄c est vera iustitia, vt nihil corporaliter operādo imitemur volatilia celi, qñ qui tale aliquid fuerit operatus contra Eu-

Infirmi.

a.1. fung.

2. Cor. 11.

Aet. 20. In synagogis per oē sabbatum, hoc apud Corinθū. In Troade vero vbi necessitate imminētis profectionis vsq; ad medium noctis sermo protractus est, vna sabbati erat quā dies dñicus d̄. Vnde intelligimus eū nō fuisse cum Iudeis sed cum Christianis qñ ēt dicit ipse narrator ad frangendū panē se fuisse collectos. Et ipsa est optima gubernatio, vt omnia suis temporib. diltributa ex ordine ge-

Matt. 6.

B

*Ordo in
Laborādo.*

M

*Laborat
manibus
Corinthi
Paulus.*

M

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

112-113

cibo suo, quia potestate Paulus amplius aliquid erogans vti noluerit, non vtique peccaverunt; Si non peccauerunt, nullū impedimentū dederunt: Neque. n. nullum peccatum est impedire Euāgeliū. Quod si ita est, & nobis, inquit liberū est, & vti & non vti hac prāte. Hanc qōnem breviter soluerem, si dicerem, qā & iuste dicerem, credendum esse Aposto lo. Ipse. n. sciebat cur in Ecclesiis gentiū non oporteret putari venale Euāgeliū, non culpans coapostolos suos, sed distinguens mini steriū suum, quia ita inter se distribuerant, p culdubio admonente spūsanctō, euangelizā di prouincias, ut Paulus & Barnabas ad gen tes irent, illi autē in circuncisionem. Hoc tñ

C eum p̄cepisse iis qui nō habebant eiulmo di ptātem, ea quē iā multa distincta sunt mā nifestant. Iſti autē fratres nostri temere sibi arrogant q̄um existimo, qđ eiulmodi habeat ptātem. Si. n. Euāgelistē sunt, fateor habent, si ministri altaris, dispēlatores lacrōrum, be ne sibi istam non arrogant, sed planē vendicāt ptātem, si saltē habebant aliquid in hoc seculo, quo facile sine opificio sustentarent istam vitam, quod conuersi ad Deum indigētib. disperiti sunt, credenda est eorum infirmitas & ferenda, Solent. n. tales, non melius sicut multi putant, sed quod est verum lāgi dius educati laborem operum corporalium sustinere non posse, Tales fortasse multi erāt in Hierosolyma: Nam & scriptum est, quod prādia sua vendiderint, & precia eorum ante pedes Apostolorū posuerint, vt distribuerenf vnicuique prout opus erat, quapropter inueniuntur sunt fideles & vtilest fuerunt gentib. quā ab idolorum cultu ex longinquō vocabant secundum illud quod dicitur est, Ex Siō prodiet lex, & verbum dñi ex Hierusalēm. Debitorēs eorum dixit Apostolos ex gentib. Christianos: Debitorēs eorum, inquit, sunt. Et addidit quare: Si n. spiritualib. eorum, inq̄t, communicauerunt gentes, debent & in carnalib. ministrare eis. Nunc autē veniunt plerū que ad hanc professionem seruitis Dei & ex conditione seruili vel etiam liberti, vel, ppter hoc à dñs liberati sive liberaudi, & ex vita rusticana & ex opificum exercitatione & plebeio labore, tanto vtique felicius quā to fortius educati, qui si non admittant grāue peccatum est. Multi enim ex eo numero vere magni & imitandi extiterunt. Nā p̄pea

& infirma mundi eligit Deus, vt confundet fortia, & stulta mundi elegit, vt confundet sapientes, & ignobilia mundi & ea q̄ non sunt tanq̄ sint, vt ea quā sunt euacuentur, vt non glorietur omnis caro coram Deo. Hac itaq̄ pia & sancta cogitatio facit, vt etiam tales admittant qui nullam afferant mutatā in melius vitę documētum. Neque. n. appetat, vtrum ex proposito scriututis Dei venerint, in vitam inopem & laboriosam fugientes, vacui pasci atque vestiri voluerint, & insup honorari ab eis à qb. contemni conterique consueuerant. Tales ergo qm̄ se quō minus operent, de infirmitate corporis excusare nō possū, pterita quippe vite consuetudine cō

uiuncunt, vmbraculo malā disciplinā se con tegunt, vt ex male intellecto Euāgeliō, p̄cepta apostolica peruertere meditent, vere volatilia coeli, sed per superbiam in altum se extollēdo, & scēnum agri, sed carnaliter sen tiendo. Contingit enim eis quod in viduis iuniorib. indisciplinatis cauendum idē Apo

stol⁹

dicit, Simul autē & ociose esse disēut,

1. Ti. 5.

non solum autem ociose sed etiam curiose & uerbosae, loquentes quā non opotet. Hoc ille de malis fœminis dicebat quod nos etiā in malis uiris dolemus & plangimus, qui aduersus eum ipsum in cuius epistolis legimus ista, ociosi & uerbosi, quā non opotet lo

quuntur. Et qui sunt inter eos qui eo proposito ad sanctam militiam uenerunt, ut pla

ceant cui se probauerunt, cum ita nigeant uiribus corporis & integritate ualeitudinis, ut non solum erudiri, sed etiam secundum Apo

stolum operari possint exceptis istorū ociosis corruptisque sermonibus quos iudicare

per imperitū tyrocinium non ualent, in eandem labem pestifera contagione * imitantur non solum non imitantes obedientiam san

ctorum quiete operantium, & aliorū monasteriorum in saluberrima disciplina secundum Apostolicam normam uiuentium, sed etiam insultantes melioribus tanquā conser

uaticem Euāgeliō predicantes pigritiā, & tanquam pruaricatricem accusantes misericordiā. Multo enim misericordius operatur erga animas infirmorum qui bona famē seruorum Dei consulit, quā erga corpo

ra egentium qui panem esurientibus frangit. Quapropter utinam isti qui uacare uolunt manibus, omnino uacarent & linguis.

E. l. muta tur.

A. 2. 5. 4.

Ez. 2. 5. 4.

Rom. 15. 5. 4.

D. Monacha 5. 4.

tū ample 5. 4.

Elēs spe 5. 4.

tinendi 5. 4.

ociose. 5. 4.

Cap. 22. 5. 4.

X hadi in Herē ad religione, eos, q̄si de seculo ueniant, ex humili

Conditione, nempe ex vita rusticana, ex opificiū exercitatoꝝ, ex la

bore plebeio, grāue peccatuꝝ a Cītā M. P. N. q̄ multe ex eo nu

Cap. 19.
A. 1. 18.
al
āt
m
n
bo
ac
le
ant
de
us
i
el
ne
r
ā
ic
āt
uit
rā
ē
&
eu
a. l. fungi

Infirmi.

Matt. 6.

B

An cate

ri. Apo-

li. Foli. nū

u. Laboran-

tes, pecca-

to. rint. c. 20

Si

nt,

rā

e-

o,

ge

us Mat. 10.

DE OPERE MONACHORVM

Neque enim tam multos ad imitationem inuitarent, si eis non tñ exempla pigra, sed et muta proponerent. Nunc vero contra Apostolum Christi recitant Euangelium Christi.

Evanđelum non reſte in tellem ab eoſis Cap. 23. Mat. 6. a l. quod.

Ita n. mirabilia sunt opera pigrorum, ut impediſe velint Euangelium, quod Apostolus iō praecepit & fecit, ne impediſet ipsum Euā gelium. Et tñ si eos ex ipsis Euagelij verbis secundum eorū intellectum viuere cogamus, priores nobis fraudere conabantur q̄ non ita sint intelligenda ut intelligunt. Certe n. p̄ peſe dicunt operari non dēre, q̄a nec volucres coeli ſeminant neq; metunt, de qb. nobis dñs ſimilitudinē dedit ne de talib. neceſſariis cogitemus. Cur ergo non attendunt quod ſequitur? Nequā n. tantummodo hoc dictum eſt, quia non ſeminant neq; metunt, ſed adiectū eſt, neque congregant in apothecas. Apothe-

Ḡ d̄ tothīn

ca aut horrea, vel verbum ex verbo Grāco, reſitoria dici poſſit. Cur ergo iſti manuſociolas & plena reſitoria volunt habere? Cur ea que ſumunt ex laborib. aliorum, recōdunt & ſeruant vñ quotidie proferat? Cur de niqe molunt & coquunt? Hoc. n. aues non faciunt. Aut ſi reperiant qb. hoc opus quoq; persuadeant, vt eis per ſingulos dies eſcas afferant præparatas, ſaltem vel ſibi aquam de fontib. afferūt, vel de cifternis aut puteis hau- riut & reponūt. Hoc volatilia non faciunt. Sed ſi hoc placet, ſtudeant et boni fideles, & regis æterni deuotissimi prouinciales, fortiſimis eius militib. vñque ad iſta ſeruire, vt ſibi nec aquam implere cogantur, ſermè etiam in illos qui tunc erant Hierosolymæ nouo gradu iustitiae ſupergrediſi ſunt. Nam il-

Aſto. 11

lis fame imminet, & per Prophetas qui tūc erant ante prædicta, boni fideles ex Grācia frumenta miſerunt, ex qb. credo q̄ illi panē ſibi fecerunt, aut certe faciendum curauerūt, quod aues non faciunt. Sed ſi iam iſti vt di- cere ceperam, et illos aliquo gradu iustitiae transferunt, & oīno in iis q̄ ad transigendam vitam iſtam pertinent, ſicut volucres agunt, ostendant nobis homines ſeruire volucrib. ſicut ſibi ſeruiri volunt niſi captis & incluſis, qb. fides non habetur, ne volantes non redant, & tñ illæ malunt frui libertate, & ex agris quantum ſatis eſt capere, q̄ ab hominibus appofita & apparata ſumere. Proinde rurſus iſtos alios ſublimiore gradu iustitiae ſuperaſtant, qui ſe ita iſtituerunt, vt quotidie in

agros tanquam in pallum pergaſt, & quo tpe inuenient carpant, ac ſopita fame reuerteretur. Sed plane pp̄ agrorum custodes q̄ bonum eſſet, ſi et p̄einas dñs largiti dignare tur, vt ſerui Dei in agris alienis inuenti non tanq̄ ſures cōprehenderent, ſed tanq̄ ſturni fugarent. Nunc vero ille quātū poteſtit, imitabitur aiem q̄ capere venator noſ potuerit. Sed ecce concedat oēs ſerui Dei, vt cum volunt in eorum agros exeat, atque inde ſecuri refeſiq̄ diſcedant ſicut populo Israel per *Deu. 13*.

Ma. 12

legem præceptum eſt, vt in agris suis furem nullus teneret, niſi qui ſecum aliiquid vellet auferre: na qui nihil aliud attigiffet q̄ id qđ comedidet, liberum impunitumq; abire ſine rent. Vnde et ſp̄icas veſtentib. diſcipulis dñi, de ſabbato potius q̄ de farto Iudei caluniati ſunt. Sed quid erit agendum de his tpib. an ni qb. eſea qua ſtatiū ſumi poſit, in agris noſ inuenit? Quisquis aliiquid domum qđ ſibi coquendo præparet, auferre tentaverit, ſm iſto rum intellectū audiet ex Euāgelio. Pone, hoc enim aues non faciunt. Verū & hoc conce-*Ioci ſeſſu*

damus, toto vertente anno poſſe in agris re- periri vel ex arbore vel ex herbiſ, vel ex * qui a. d. qb. busq; radicib. quod in eſcam ſumi poſit in- coctum, aut certe tanta exercitatio corporis adhibeat, vt ea qua coquēda ſunt, et cruda assumpta non noceant, poſitq; et hyemalib. quibuslibetasperitatib. ad pabula procedi, at que ita ſiat ut nihil præparandum auferat, ni hil in crastinū reponat. non poteſt illa ſeruare qui ſe per multos dies a conſpectu hoīum ſeparatos, & nulli ad ſe præbentes ac ceſſum includunt ſcipſos viuehtes in magna intentione orōnum. Hi. n. facillima qđ atq; vilifimā, ſecum tñ alimenta includere con- fuescunt, qua in illos dies qb. à nullo videri ſtatuerunt, ſufficient, qđ aues non faciunt. Et horum quidem * exercitationem in tam mirabili continentia, quandoquidem habet oīum quo hæc agant, ſequit ſe imitandoſ non ſuperba elatione, ſed miſericordi sanctitate proponant non ſolum non reprehendo, ſed quātum dignum eſt laudare non poſſum. Quid tamen de his dicimus ſecundum hiſtoriæ intellectum ex Euāgeliis verbis? An forte quo ſunt sanctiores, eo ſunt volucribus diſſimiliores, quia niſi reponant ſibi eſcas in plurimos dies, includere ſe ita vt faciunt, non valebunt. Et vtique nobiscum audiunt,

*ad poſteſſi
omitti,
aliquando.
Ma. 6.*

*Promoti-
tia piorū
in rebus
externis.
Cap. 24.
Ma. 6.
Ioan. 12.
Aſt. 11.
1. Co. 16.
a Lomittē
dum in.*

*Quare la-
borandū,
maſibiles.
Cap. 15.
a. l. opifi-
ces.*

*M
tiſ
bi
di
ve
re
di
bi
ce
pa
ct
le*

audiunt, Nolite ergo cogitare in crastinum. Quia ut breviter complectar, illi qui ex Euā gelio puerle intellecto tam manifesta Apo stolica præcepta puertere molunt, aut non cogitēt in crastinum, sicut voluntia cœli, aut obtenebentur: Apostolo sicut filij dilecti, immo virtutis facient, q̄a virunque concordat. Neque n. contraria dñi suo moneret Apo stolus Paulus seruus Christi Iesu. Hoc n. istis aperte dicimus, Si voluntia cœli sic intelligitis in Euā gelio ut nolitis operando manib. vestris vieti tegumentumq; procurare, nihil et reponatis in crastinū, sicut nihil reponunt voluntia cœli. Si aut̄ aliquid reponere (aliqñ)

^{a.l. posse f} in crastinū pōt̄ non esse contra Euā gelium, vbi dictū est. Respicite voluntia cœli quia Mat. 6. neque seminant neq; metunt, neq; cōgregat in apothecas, pōt̄ et nō esse contra Euā gelium nec contra similitudinem voluntium cœli, vitam istam corporalis operationis labore trāsigere. Si n. vrgeant ex Euā gelio, vt nihil reponat̄ in crastinū, rectissime r̄ident. Cur ergo ipse dñs loculos habuit vbi pecuniam collectam reponeret? Cur tanto ante fa me imminente frumenta sancti patrib. missa sunt? Cur Apostoli sic indigentia sanctorum necessaria procurarūt, ne deesset in posterū, vt beatissimus Apostolus ad Corinthios in Epistola scriberet. De collectis aut̄ in sanctos sicut ordinaui (in) Ecclesiis Galatiae, & ita & vos facite secundum vnam sabbati, vnuquis que vestrum apud se reponat thesaurizas qd̄ ei placuerit, vt nō cum venero tunc collectae flant. Cum aut̄ aduennero, quo cunq; probaueritis per epistolam, hos mittā perferre gratiam vestram in Hierusalem. Quod si dignū fuerit vt & ego eam, tecum ibunt. Hac & alia multa copiosissime & vetissime proferunt. Quib. r̄fudemus, Videtis ergo, quamuis dñs dixerit, Nolite cogitare in crastinū, non vos tñ istis verbis cogit, vt nihil in crastinum referuetis. Cur ergo iisdem verbis vos cogi dicitis vt vacetis? Cur voluntia cœli non vobis sunt exemplo ad nihil reservandum, & vobis vt sine exemplo ad nihil operandum? Dicit aliquis, Quid ergo prodest seruo Dei q̄ priorib. actib. quos in seculo habebat reli cti, ad hanc spiritalem vitam militiamque convertitur, si eum adhuc oportet tanquam opificis exercere negotia? Quasi vero facile posit verbis explicari quantum prodest q̄

dominus diuti consilium capiebat vitæ eter na requirenti, ait quid faceret, si vellet esse perfectus, vt venditis quæ habebat, & indigētis pauperum distributis eum lequereret. Aut quis tam expedito cursu securus est dñm, q̄ ille qui ait, Non in vacuum eucurri nec in vacuum laborau, qui tñ opera ista & præcepit & fecit. Hoc nobis tanta autoritate doctis & informatis sufficere debuit ad exemplū derelinquendis pristinas facultates & manib. A operandi. Sed & nos ab ipso dño adiuti, possumus fortasse viciq; cognoscere, etiam sic operantib. seruis Dei, prioratñ negocia reliquise quid prodest. Si n. ad hanc vitam ex diuite quisq; conuerterit, & nulla infirmitate corporis impedit, itane despim⁹ a sapore Christi, vt nō intelligamus quantus superbiae prioris tumor sanetur, cum circuncisis superfluis qb. ante anim⁹ extitiliter inflammabatur, ad modica quæ restant huic vitæ naturaliter necessaria, etiam opificis humilitas minime re cularit. Si autem ad hanc vitam ex paupertate conuerterit, non putet se id agere qd̄ agebat, si ab amore vel augenda quantulecunq; rei priuatæ, iam non querens quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, ad communis vite se transfluit charitatem, in eorū societate vieturus, quib. est aīa vna & cor vnum in Deum, ita vt nemo dicat aliquid proprium, sed sint illis omnia communia. Si n. huius terrenæ reipu.

Phili. 2.

^{a.l. posse f} antiqui principes præclarissimo literatorum suorum cloquio prædicari solent, q̄ rem cō munem vniuersi populi sua ciuitatis, priuatis suis rebus sic anteponebant, vt quidam ^{et 4.} ^{In. 3. re gula. c. 17} eorum Aphrica edomita triumphator, quid nubenti fili⁹ daret non haberet, nisi ex lena tus consulto de publico dotaretur, quo animo debet esse in tempore, suam cuius æternæ illius ciuitatis Hierusalem coelestis, nisi vt illud ipsum quod propriis manibus elaborat in commune habeat cū fratre, & si qd̄ ei defuerit, de communi supplicat, dices cum illo cuius præceptum exemplumque securus est, B Quasi nihil habentes & omnia possidentes? Quamobrem etiam illi qui relicta vel distributa, sive ampla, sive qualicunque opulenta facultate, inter pauperes Christi pia & salubri humilitate numerari voluerunt, si corpore ita valent, & ab Ecclesiasticis, occupati bus vacant, quamquam eis tamen magnum animi sui documentum afferentib. & eiusdem societa-

^{a.l. posse f} ^{omitti,} ^{aliquando.} ^{Mat. 6.} ^{Providence} ^{tia piorū} ^{in rebus} ^{externis.} ^{Cap. 24.} ^{1. Co. 16.} ^{a. l. omittit} ^{dñm in.} ^M ^{Quare la borandū,} ^{m̄sinib. Cap. 25.} ^{a. l. opifices.} ^{et 4.} ^{In. 3. re gula. c. 17} ^{12. qd̄. 1.} ^{et 4.} ^{2. Co. 6} ^B ^{societa-}

vna. ^{re ni.} ^{qui a. l. obvi in cunq;} ^{i. at ni.} ^{ista} ^{etū} ^{ac} ^{gna} ^{on.} ^{deri} ^{ant.} ^{a. l. exi ciationi, uita.} ^K ^{am} ^{bēt} ^{on} ^{ate} ^{sed} ^{im.} ^{hi} ^{is?} ^{lu} ^{sibi} ^{ta} ^{ur}

Exemplis

DE OPERE MONACHORVM

societatis indigentia de his rebus quas habebant, vel plurimum vel non parum conferentib. vicem sustentadꝫ vita eorū res ipsa cōis & fraterna charitas debeat, tñ si & ipsi aliqd manib. operentur, vt pigris ex vita humiliore & ob hoc exercitatiore venientib. auferat excusationē, multo misericordius agunt, q̄ cum oīa sua indigentib. diuiserunt. Quod qđem si nolunt, quis audeat cogere? Quib. tñ inuenienda sunt opera in monasterio, ēt si à corporali functione liberiora, sed vigilanti administratione curanda, vt nec ipsi panem suum, qm iam cōmuni factus est, gratis māducant. Nec attendendū est in qb. monasteriis, vel in quō loco indigentib. fratrib. quisque id qđ habebat impenderit. Oium enim Christianorum vna respub. est. Et iō quisq̄ Christianis necessaria vlibiliter erogauerit, vñ decunq; ēt ipse qđ sibi necessarium est accipit, de Christi bonis accipit, quia vbiq; & ipse talib. dedit, q̄s nisi Christus accepit. Illi aut qui ēt præter istam sanctā societatem vitam labore corporis transtigeant, ex quoru numero plures ad monasteria veniunt, q̄a & in ipso humano genere plures sunt, si nolunt operari non manducant. Nequē. n. propterea in militia Christiana ad pietatem diuites humiliantur, vt pauperes ad superbiam extollitur, nullo modo. n. decet, vt in ea vita vbi sūt senatores laboriosi, ibi fiant opifices ociosi, & quo veniunt relictis* delitiis suis qui fuerant præditorum dñi, ibi sint rustici delicati.

X **Quare** At enim dñs ait, Nolite solliciti esse aīa ve-
precone stra qđ māducetis, neq; corpori quid vestia verbi s̄i mini. Recte, qm vt supra dixerat, Non potest pendim̄ stis Deo seruire & mammona. Qui. n. pro-
accipiant. **Cap. 26.** ppter hoc Euangelium prædicat, vt habeat vñ māducet, & vnde vestiatur, simul se putet & **Mat. 6.** Deo seruire & mammona. Deo, q̄a Euange-
lium prædicat, & mammona, quia pp ista necessaria prædicat. Quod dñs dicit fieri nō posse, ac per hoc ille qui pp ista Euāgeliū prædicat, non Deo sed mammona seruire conuincitur, & si Deus illo ad aliorum profectum quo ipse nescit vtatur. Nā huic s̄i x̄ subiungit dicens, Iō dieo vobis nolite solici-
ti esse aīa quid māducetis, neque corpori quid vestiamini, non vt ista non procurent, quantum necessitati satis est, vnde honeste potuerint, sed vt non ista intueantur, & propter ista faciant quicquid in Euāgeliū præ-

conio facere iubentur. Eam quippe intentio nem quare quid fiat, oculum vocat. Vñ paulo superus loquebatur vt ad hāc descendere, vt dicebat, Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuū lucidū erit. Si vero oculus tuus neq; fuerit, totū corpus tuuum tenebrosum erit. Ita erit facta tua qualis fuerit intentionis tua cur ea facias. Et ad hoc. n. vt veniret, supra de eleemosynis præceperat dicens, Noli te condere vobis thesauros in terris, vbi eru-
Ibidem. go & tinea ex terminat, & vbi fures effodiūr, & furant. Recōdite vero vobis thesauros in cœlo, vbi neq; tinea neque rubigo exterminat, & vbi fures non perfodiunt & furantur, vbi n̄ erit thesaurus tuus, ibi erit & cornu. Deinde subiuxit, Lucerna corporis tui est oculus tuus, vt illi. s. qui eleemosyna faciunt, ne ea faciant intentione, vt vel hominibus vel placere, vel in terra sibi quarant rependi quod faciunt. Vnde & Apostolus cum Timoteo diuites mouendo præcipere, Facile, inquit, tribuant, cōmunicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, vt ap-
prehendant meam vitam. Cum vero in futu-
ram vitam dixerit oculum dñs eleemosynas facientium, & in cœlestem mercedem vt pos-
sint, & ipsa facta esse lucida, cū simplex ocu-
lus fuerit, in illam quippe nouissimam retribi-
tionem valet quod alibi ait, Qui vos exci-
pit me excipit, & qui me excipit, excipit eū
qui me misit. Qui excipit Prophetam in no-
mine Prophetæ, mercedem prophetæ acci-
pient, & qui excipit iustum in nomine iusti,
mercedem iusti accipient, & qui potum dede-
rit vni ex istis minimis calicem aquæ frigide-
tantum in nomine discipuli, amen dico vo-
bis non peribit merces eius, ne forte corre-
pto oculo eorum qui necessaria impendunt
indigentib. & prophetis & iustis & discipu-
lis domini, ipsorum oculus depravaretur in
quos ista fierent vt propter ista accipienda
vellet Christo militare. Nemo, inquit, pót F
duobus dominis seruire. Et paulopost, Non
potestis, inquit, Deo seruire & mammona,
statimq; contexuit. Ideo dico vobis. Noli
te solliciti esse animę quid māducetis, neque
corpori quid vestiamini. Et quod sequitur
de volatilib. cœli & de liliis agri, ad hoc di-
cit ne quisquam Deum putet seruorum suo
rum necessaria non curare, cum eius sapien-
tisima

X
notanda
et tremen-
ta senten-
tia

de volatili b
libus cœ- v
li, Cœli- C
liliis agri, c
n
d
c
G
P
Vtend
Iustitia m
ne Deum ca
cetera vi sto
deamur. nu
Cap. 27. ti
Psal. 49. pu
A. So. 9. ho
Dan. 3. fu
Mat. 10. fu
Ioh. 14. tu
D. m. 9. gi
C. 24. ce
A. C. 12. cu
uc
tu
lis
De
cu
ve
ill
eti
pl
vi
qu
na
cas
cile
inf
op
mo
H
Deut. 6. mu
Mat. 4. po
viu
est
lici
re,
hon
pos
tit,

X
Quod at-
pendam
illud,

Mat. 6.
Mat. 4.
Mat. 5.
Mat. 6.

tissima prouidentia vsq; ad ista creāda & gu
de volati bernāda perueniat. Neq; n.ō ipse pascit &
libus ce- velt etiā eos qui manibus operantur, sed ne
li, & li- Christianā militiā ad hoc detorquēat, vt ista
lī agri. conquirāt, hoc seruos suos dominus premo
net, vt in eo ministerio quod sacramēto eius
debetur, non ista, sed regnū eius & iustitiam
cogitemus: & hēc omnia apponētur nobis,
sive per manus operantibus, sive infirmitate

G corporis impeditis, sive ipsius militiē tali oc
cupatione distictis, vt nihil aliud agere va
leamus. Neq; enim quia dixit Deus, inuoca
me ī die tribulationis, & eximā te, & glorifi
ne Denū cabis me, propterea nō debuit fugere Apo
tētare vi stolus, & per murū in sporta submitti, vt ma
deamur. nus persequentiū euaderet, sed expectare po
Cap. 27. tius vt comprehendereetur, & eum sicut tres
Psal. 49. pueros de medijs ignib⁹ liberaret. Aut pp
Acto. 9. hoc, nec dñs dicere debuit, Si vos persecuti
Dan. 3. fuerint in vnā ciuitatē, fugite in aliā, quia ip
se dixit, Si quid patieritis in noīe meo, dabi
Mat. 10. tur vobis. Sicut ergo quisq; persecutionē fu
Ioan. 14. gientibus discipulis Christi obijceret huius
Dan. 9. cemodi qōnem, cur non stetissent potius, &
G. 24. vocato Dōo per eius mirabilia sic erueren
A. 12. tur, vt Daniel à leonibus, & Petrus ex vincu
lis: Responderent non se oportuisse tentare
Deū, sed tunc eū talia si vellet esse facturum,
cum ipsi quid facerent non haberent. Cum
vero eis fugam in potestatē dedisset, et si per
illam liberantur, nō nisi ab ipso liberari. Sic
etiam dei seruis vacantibus & valentibus exē
plo & præcepto A postolico manibus suis
victū transire, si quis ex Euangelio mouerit
quæstionē de volatilib⁹ celi, quæ non semi
nant neq; metūt, neq; congregant in apote
cas, & de lilijs, quia nō laborat neq; nent: fa
cile respondebunt, Si & nos per aliquam vel
infirmitatē vel occupationem non possumus
operari, sic ille nos pascet, & vestiet quemad
modū aues & lilia quæ nihil operantur hu
iusemodi. Cum aut̄ possumus, non debe
H ius tentare Deū nostrū, quia & hoc quod

Deut. 6. mus tentare Deū nostrū, quia & hoc quod
Mat. 4. possimus, eius munere possimus. Et cū hic
viuimus, illo largiente viuimus, qui largitus
est vt possimus. Et ideo de istis necessarijs so
liciti non sumus, quia cū hēc possimus age
re, ille nos pascit & vestit, à quo pascuntur
homines, & vestiuntur. Cum vero hēc non
possimus agere, idem ipse nos pascit & ve
tit, à quo aues pascuntur & lilia vestiuntur,

qm̄ nos pluris sumus illis. Quapropter in ista
militia nrā, nec in crastinū cogitamus, quia
non propter ista tpalia quō pertinet crasti
nus, sed propter illa sempiterna vbi semper
hodiernus est: nos illi probauimus, vt ei nul
lis negotijs secularibus implicati placeam⁹.
Quē cū ita sint, sine me paululū sanctę fra
ter, Dat. n. mihi dñs per te magnā fiduciā eos
ipsoſ alloqui filios & fratres nostros, quos
noui quā nobiscū dilectione parturias, do
nec in eis Apostolica disciplina formef. O
serui Dei, milites Ch̄ri, itane dissimulatis cal
lidiſimi hostis insidias, q̄ bonā famā vestrā,
tā bonum Christi odore, ne dicant animæ
bonę, Post odore vnguentorū tuorū curre
mus, & sic laqueos eius euadant, omni mo
do cupiens obscurare putoribus suis, tā mul
tos hypocritis sub habitu monachorū usque
quaq; dispersit, circueentes, puincias, nusq;
missos, nusquā fixos nusquā stantes nusquā
sedentes? Alij mēbra martyrū, venditant: alij
simbris & phylacteria sua magnificant: alij
parentes vel cōsanguineos suos in illa vel in
illa regione se audisse viuere, & ad eos per
gere mentiunt: & omnes petunt, * oēs exi
gunt, aut sumptus lucroſe egestatis, aut sumu
late preciū sanctitatis: cū interea vbi cūq; in
factis suis malis deprehensi fuerint, vel quo
quo modo innoverint, sub generali nomi
ne monachorū vestrū p̄positū blasphemāt,
tā bonū, tā sanctū, q̄ in Christi nomine cu
pimus, sicut per alias terras, sic per totam
Aphricam pullulare. Nonne ergo inflamma
mini zelo Dei? Nōne cōcaleſcit cor vel trum
intra vos, & in moderatione vestra exarde
ſcit ignis, vt istorum mala opera bonis ope
ribus perfiquamini, vt eis amputetis occa
ſionē turpiū nundinarū, quibus existimatio
vestra leditur, & infirmis offendiculū ponit
tur. Miseremini ergo & cōpatimini, & often
dite hominibus, non vos in ocio facilē vi
ctū, sed per angustum & arctā viā huius pro
positi, regnū Dei querere. Eadem vobis cau
ſa est quē Apostolo fuit, vt amputetis occa
ſionē ijs qui querunt occasionem, vt qui il
lorū putoribus p̄focant, in odore vestre
bono reficiantur. Non alligamus onera gra
ua & vestris humeris imponimus q̄ nos di
gito attingere nolumus. Quærire & agnoscī
te labores occupationū nostrarū, & in ali
quibus nostrorū etiā corporū infirmitates,

Reliquiae

al. lobis

Psal. 38.

Matt. 7.

2. Co. 11.

K

Labores

angusti.

Cap. 29

Mat. 23.

DE OPERE MONACHORVM

& Ecclesiarū quibus seruimus talem iā consuetudinē, vt nos ad illa opera ad q̄ vos hortamur vacare non sīnant. Quāquam n. dicere possemus: *Quis militat suis stipendijs vñquā? Quis plantat vineā & de fructu eius nō edit? Quis pascit gregē & de lacte gregis nō p̄cipitū dñm lēlum, in cuius nomine se curus hēc dico, testē inuoco super animam meā, qm̄ quantū attinet ad meū cōmodum,*

L multo mellē per singulos dies certis horis, quantū in bene moderatis monasterijs constitutū est, aliquid manib⁹ operari, & ceteras horas habere ad legendū & orandū, aut aliiquid de diuinis literis agendū liberas: q̄ tumultofissimas perplexitates causarū alienarū pati de negocijs fecularibus, vel iudicando dirimendis, vel interueniendo p̄cēdēdis: q̄ bus nos molestijs idem * affixit Apostolus non vtiq; suo, sed eius qui in eo loquebatur arbitrio quas tñ ipsum perpeſsum fuisse non legimus. Alirer. n. se habebat Apostolatus ei⁹ discursus. Nec dixit. Secularia igi⁹ iudicia si habueritis, ad nos deferte, aut nos constituite ad iudicandū: sed eos qui contēptiles sunt in Ecclesia, hos, inquit, collocate. Ad reuerētiā vobis dico. Sic nō est inter vos quisquā sapientis qui possit inter fratré suū iudicare, sed frater cū fratre iudicatur, & hoc apud infidēles? Sapientes ergo qui in locis consistebant fideles & sanctos, non qui hac atq; illac p̄p Euangelium discurrebant, talium negocium examinatores esse voluit. Vnde nunquā de illo scriptū est, q̄ aliquando talibus vacauerit, à quibus nos excusare non possumus, et si cōtemptiles sumus, quia & hos collocari voluit si sapientes defūissent, potius q̄ vt ne-gocia Christianorum deferrentur in forum. Quem tamen labore non sine consolatione domini suscipimus pro spe vita eternæ, vt fructū feramus cū tolerantia. Serui. n. sumus

M eius Ecclesie, & maxime infirmioribus membris, quantalibet in eodē corpore mēbra sumus. Omito alias innumerabiles Ecclesiasticas curas, quas fortasse nemo credit nisi qui expertus est. Non ergo diligamus onera grānia, & humeris vestris imponimus, quae nos digito nō attingimus: qñquidē si officij nostris salua ratione possemus, videt ille qui probat corda nostra, mallemus hēc agere, quæ vt agatis hortamur, q̄ ea, quæ nos agere cogimus. Sanè omnibus & nobis & vobis

pro nostro gradu & officio laborantibus, & arcta via est in labore & erūna, & tñ in spe gaudentibus. Iugum n. eius leue * est, & sarcina leuis, q̄ nos vocavit ad requiē, qui prior transitū fecit à cōuale plorationis, vbi nec ipse sine pressuris fuit. Si fratres, si filii nostri elitis, si cōserui, vel potius in Xpo serui vestri sumus, audite q̄ monemus, agnoscite q̄ p̄cipimus, sumite q̄ dispensamus. Si aut̄ Pharsi

sumus, allegātes onera grānia, & imponē A tes humeris vestris q̄ dicimus facite, etiam si q̄ facimus improbat. Nobis autē minimum est vt à vobis diiudicemur, aut ab humano die. Quā germana charitate sit nobis cura de vobis, ille inspiciat qui dedit q̄ inspiciēdū eius oculis offeramus. Postremo q̄ vultis, sentire de nobis, Paulus Apostolus vobis p̄cipit & obsecrat in dño, vt cū filētio. i. que ti & obediēt ordinati operantes vestrū panē māducetis. Nec de illo, vt arbitor, aliqd mali creditis, & in illū qui per eā loqui⁹ credidisti, Hæc mi charissime & in Christi vi-

scrib. venerāde frater Aureli, quantū donanit vi possem, qui per te iussit vt facerem, de opere monachorū nō distuli scribere, id malorum xime curans ne boni fratres, Apostolicis p̄ce p̄tis obediēt, à pigris & inobediētibus etiā p̄rāvaricatorēs Euagelij dicerētur. vt qui nō operantur saltē illos qui operātur, sibi ante-

ponēdos esse nor dubitēt. Ceterū quis ferat homines contumaces saluberrimis Apostoli moniti⁹ resistentes, non sicut infirmiores tolerari, sed sicut ē sanctiores p̄dicari, vt monasteria doctrina saniore fundata, gemina illecebra corrumpātur, & dissoluta licētia vacationis, falso noīe sanctitatis? Sciat ergo ēt ceteri fratres & filii nostri qui fauere talibus, & hmōi, p̄rāsumptionē per ignorantia defendere cōtuerunt, se potissime corrigēdos, vt illi corrigi possint, non vt firmētur bene-

facere. Sanè in eo quod seruis Dei prompte atque alacriter necessaria subministrant, nō reprehendimus, sed ēt suauissime amplecti- mur; sed ne puerla misericordia magis eorum futura vitē noceat, q̄ p̄senti subueniant: minus enim peccatur si non laudetur pecca- tur in desiderijs anime suæ, & qui iniqua gerit benedicatur. Quid autem iniquierit quā velle sibi obtemperari à minoribus, & nolle obtemperare maioribus? Apostolo dico, cap. 3^b non nobis intantum vt etiam iam comam

nutriant.

+ Indue in p̄fidentiā + Condamno vītē future
per versa miseri Corā dē.

t. Co. II. nutrient. Vnde ille nec disputari omnino vo- t. Co. II. luit dicens. Si autem quis vult contentiosus esse; nos talē consuetudinē non habemus, neque Ecclesia Dei. Hoc autem praeceptio, ut si non dis- ferentis solertia requiratur, sed praecipientis authoritas attēdatur. Nā & hoc quo pertinet quæso tam aperte contra Apostoli præcepta comari? An ita vacādū est, ut nec tonsores operentur? An quia Euāgelicas volūcres imi- tari se dicunt, quasi depilari timent ne volare C non possint? Vereor in hoc vitio plura dice- re ppter quosdā crinitos fratres, quorū præter hoc multa & peñe oīa veneramur. Sed quo magis eos in Christo diligimus, eo sollicitius admonemus. Neq; n. metuimus ne humili- tas eorum respiciat admonitionē nostrā, qnā quidē & nos à talib. vbi forte titubamus aut aberramus, cupimus admoneri. Hoc ergo ad monemus tā sanctos viros, ne stultis vanoru hominum argumentationib. moueantur, & eos in hac peruersitate imitentur, quib. sunt in ceteris longe dissimiles. Illi. n. venalem cir- cunferentes hypocrisim, timet ne vilior ha- beatur tonsa sanctitas q̄ comata, vt videlicet qui eos videt, antiquos illos quos legimus co- gitet, Samuelē & ceteros qui non tondebā- tur. Nec cogitant quid interficit inter illud Pro- pheticum velationē, & hanc Euāgeliū reue- lationem, de qua dicit Apostolus: Cum tran- fieris ad Chrītum, aufereur velamen. Quid enim significabat velamen interpositū inter faciem Moysi & aspectū populi Israel, hoc significabat illis rēporibus ēt coma sancto- rum. Nā idem Apostolus ēt comam pro ve- lamēto esse dicit, cuius autoritate isti vrgē- tur. Aperte quippe ait: Vir quidem si coma- tus sit, ignominia est illi. Ipsam ignominiam, inquiunt, suscipimus merito peccatorum no- storū, ad hoc obtendentes simulacra humili- tatis vmbraclū, vt sub eo proponant venale typhum, quasi Apostolus superbiam doceat cu dicit, Omnis vir orās, aut prophetans ve- lato capite, cōfundit caput suū: Et vir qui- dem non debet velare caput suū, cu sit imago & gloria Dei. Qui ergo dicit, Non debet: nescit forte docere humilitatem. Sed si hanc ignominia tpe Euāgeliū, q̄ erat sacrum tem- pore Prophetarū, pro humilitate isti appetūt, tondeant, & cilicio caput velent: sed nō erit tunc species illa venalis, quia Sampson nō ci- licio, sed coma velabatur. Iā illud si dici po- test, q̄ fluctuose ridiculū est, q̄ rursus inuenie- runt ad defensionē criminum suorū. Virum, inquiūt, prohibuit Apostolus habere comā. Qui autem seipso castrauerunt ppter regnum celorū, iam non sunt viri, O dementiam sin- gularē. Merito qui hoc dicit aduersus san- ctae scripturæ manifesta præconia consilio nephanda impietatis armatur, & perseuerat in itinere tortuoso, & pestiferam doctrinam conatur inducere, quia nō est beatus vir qui non abiit in consilio impiorū, & in via pec- catorum non stetit, & in cathedra pestilentię non sedidit. Nā si in lege Dei meditaretur die ac nocte, illic inueniret ipsū Apostolū Paulum, qui certe summā castitatem professus dicit, Vellem autē oēs homines esse sicut me- ipsum: & tñ se virum ostendit, non solum ita viuendo, sed et̄ ita loquendo, ait enim. Cum esē parvulus quasi parvulus loquebar, quasi parvulus sapiebam, quasi parvulus cogita- bam: cum autē vir es̄t̄ sum, euacuauit ea, quæ erant parvuli. Sed quid Apostolū com- memorem, cū de ipso dño & Salvatore no- stro nesciant quid sentiant, qui hæc dicunt. Nam de quo alio dī: Donec occurramus oēs in vnitatē fidei & agnitionē filij Dei, in virū perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, vt vltra non simus parvuli iactati & circumlati omni vento doctrinæ in illusio- ne hominū, in astutia ad machinationē erro- ris. Quia illusione isti decipiunt imperitos, qua aitutia & machinamentis inimici & ipsi circuferuntur, & in sua circumlatione cohē- rentes sibi animos infirmorum quodāmodo rotare conantur, vt pariter nesciant vbi sint. Audierunt. n. vel legerunt, q̄ scriptum est, Quicūq; n. baptizati etsi in Chrīto, Chrīm induitisi, vbi non est Iudeus, neque Græcus, non seruus, neq; liber: nō masculus neq; fe- mina: & non intelligunt secundū carnalis le- xus concupiscentiā hoc esse dictum, quia in 1. Cor. 4. interiorē homine vbi renouamu: in nouita- te mentis nostræ, nullus sexus hmoi est. Non ergo ppter se negēt viros, quia masculino se- xu nihil operant. Nā & cōiugati Christiani Ephes. 4. Colos. 3. qui hoc operantur, non secundū hoc vtique Christiani sunt, q̄ habent cōe cū ceteris non Christianis, & cum ipsis pecoribus. Aliud est. n. q̄ vel infirmitati conceditur vel morta li propagatione persoluitur: aliud autem q̄ ad capessendam incorruptā & eternam vi-

Interpretatio n. debet a Hendo industria, aut solentia, aut eloquentia differenti; sed auctoritas p[ro]p[ter] C. plentaria.

DE SPIRITU ET LITERA AD MARCELLINUM

tam, fideli professione significatur. Illud ergo quod de non velando capite viris præcipit, in corpore quidem figuratur, sed in mente agi, ubi est imago & gloria Dei, verba ipsa indicant. Vir quidem inquit, non debet velare caput, cum sit imago & gloria Dei. Vbi autem sit haec imago, ipse declarat cum dicit, Nolite metiri iniurie, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, induite nouum, qui renouat

Gin agnitione Dei secundū imaginē eius qui creauit eum. Quis dubitat hanc renouationē in mente fieri? Sed & qui dubitat, audiat aper Ephes. 4. tiorem sñiam. Eadē quippe admonens ita di-

cit alio loco. Sicut est veritas in Iesu, deponite vos secundū priorē conuersationē veterē hominem eū qui corrūpitur secundū cōcupiscentias deceptionis, renouamini autē spūmentis vestrā, & induite nouū hominē eum qui secundū Deū creatus est. Quid ergo? Mulieres non habent hanc innouationē mentis vbi est imago Dei? Quis hoc dixerit? Sed corporis sui sexu non eam significant, p̄pea velari iubentur. Illam quippe significant partē, eo ipso quo mulieres sunt, quæ concupiscentialis dici potest, cui mens dñatur, et ipsa subdita de suo, qn̄ rectissime & ordinatissime vivitur. Quod ergo in uno homine, mens & cōcupiscētia: illa regit, hæc regitur: illa dñatur, hæc subditur: hoc in duob. hominib. viro & muliere secundū sexū corporis figuratur. De quo sacro loquens Apostolus dicit, virū nō debere velari, sed debere mulierē. Tanto n. glorioius mens ad superiora promouetur, quanto diligentius ab inferiorib. concupiscentia cohibetur: donec totus homo cum ipso ēt mortali nunc, & fragili corpore in relur-

Al. lvi. Floria. **H**rectione nouissima incorruptione atq; immortalitate induatur, & absorbeatur mors in victoriam. * Quapp qui recte facere nolunt, destinat saltem docere peruersa. Sed alij sunt 1. Co. 15. quos isto sermone corripimus: illos autem qui Quod mo hoc vno vitio capillorum contra praeceptum rū dīner- Apostolicū dimisiorū, offendunt & pertur- scitatem per turbantes Ecclesiā: quia cum alij nolentes de illis malis aliquid sentire, coguntur manifesta verba. Apostoli in peruersā detorquere suā: cōtra fra- alij sanum intellectū scripturāū defendere ternā cha- malunt, q̄ quibuslibet hominib. adulari: exi- ritati agē- stunt inter fratres infirmiores & firmiores a- se cor- marissimā & periculosisimā contentiones: rigere de- bant. q̄ illi forte sūscirent, hoc quoq; sine dubita-

tione corrigerent, quorum cetera miramur & amamus. Illos ergo non corripimus, sed rogamus & obsecramus per diuinitatē & hu-^{Cap. 33.}
manitatē Christi, & per charitatē spūsancti,
ne vltra ī ponant hoc offendiculū infirmis
pro quib. Ch̄s mortuus est, & dolorem cru-^{1. Co. 15.}
ciatum q̄; nostri cordis exaggerent, cū cogi-
tamus quanto proclivius hoc malū ad deci-
piendos homines imitari possint mali, cū in
eis hoc vident quos pp alia tanta bona debiti-
tis officijs Christianæ dilectionis honoram.
Quod si post hanc admonitionē vel potius
obsecrationē nostrā in eo sibi perseuerandū
esse putauerint, nihil aliud faciemus q̄ dole-^I
bimus & gememus. Hoc nouerint, sufficit;
si serui Dei sunt, miserentur; si non miserent,
nolo quicquā grauius dicere. Hęc itaq̄ oia
in quibus fortasse loquacior sui q̄ vellent oc-
cupationes & tuae & meae, si approbas, fac in
notescere fratribus & filiis nostris, pp quos
michi es hoc onus dignatus imponere. Si aut̄
aliquid retrahendum vel emendandum vide-
tur, rescriptis tuae beatitudinis nouerim.

D. A V R E L I I A V G V S T I N I
de spiritu & litera ad Marcellinum.

LIBER VNVS.

Ectis opusculis quę ad te nuper elaborauit, fili charissime Marcelline, de baptismo paruulo-
rum, & de perfectione iustitiae
hominis, q̄ eam nemo in hac
vita, vel affecutus, vel affecuturus videat,
excepto uno mediatore, qui humana perpeccus
est in similitudine carnis peccati, sine illo om-
nino p̄tō: rescriptsit te moueri, eo q̄ i * po-
steriore duorum libro fieri posse dixi, vt sit te posse
homo sine p̄tō, si voluntas * ei nō desit ope riore dia-
diuina adiuuante, sed tñ præter vnum in quo
oēs viuificabuntur, neminē fuisse vel fore in
quo hic viuente esset ista perfectio. Absur-
dum. n. tibi vñ dici aliquid fieri posse cuius
desit exemplū, cum sicut credo non dubites,
nunquā esse factū, vt per foramen acus came-
lus trahiret, & tñ ille hoc quoque dixit Deo
esse possibile. Legas etiā duodecim millia le-
giones angelorū pro Christo ne pateref pu-
gnare potuissile, nec tñ factum. Legas fieri po-
tuissile vt semel gentes exterminarentur à ter-
Aliquid
posse fieri
tameſ ſa
Et ſum ſa
nunquā.
Cap. 1.
Al. I. par
rum.
Al. I. cap
mat. 19.
Mat. 18.

ra
fier
rere
eor
que
ri p
est h
sed

M fiat p
te ab
dū n
vita
impl
ad ho
nus e
esse d
vobis
Phili. 2. bona

Phil. 2. bona
sunt,
dant
siue v
si test
finitu
uis vt:
cato,

Pf. 142. cato,
uo tui
tuo or
cere p
nant, &
ne vll
folū n
mum g
uident

A mo est
tali pu-
se, aut f-
ego iuc-
nec per-
lentia f-
talem e-
talem se-
as vehé-
tant fine-
luntatis
vel ad ea
ceperint

ra que dabatur filij Israel est tñ id paulatim fieri voluisse: & alia sexcenta possunt occurtere, quæ fieri potuisse, vel posse fateanur, & eorū tamen exempla quod sint proferre nequeamus. Vnde nō ideo negare debemus, fieri posse vt homo sine peccato sit, quia nullus est hominū præter illū qui non datum homo sed etiā Deus est, in quo id perfectū esse demonstrare possumus. Hic fortasse respon-

*Neminē
nem vi-
nere sive
peccato*

Cap. 2.

deas, ista, quæ cōmemorauit saēta non esse, & fieri potuisse, opera esse diuina, vt autem fit homo sine peccato, ad opus ipsius hominis pertinere, idq; opus esse optimum quo fiat plena & perfecta & ex omni prorsus par

te absoleta iustitia: & ideo non esse credendū neminē vel fuisse, vel esse, vel fore in hac vita qui hoc opus impleuerit, si ab homine impleri potest. Sed cogitare debes quanuis ad hominē id agere pertineat, hoc quoq; munus esse diuinū, arg; ideo non dubitare opus esse diuinū. Deus est enim qui operatur in vobis, ait Apostolus, & velle & operari probora voluntate. Proinde non nullū molesti sunt, & instandū est eis, vt si possint ostendit ita esse, qui dicunt viuere sic hominē, siue vixisse sine vlo omnino peccato. Nam si testimonia scripturarū, quib; existimo definitum nullū hominē hic viuentem, quanuis vtatur libero arbitrio, inueniri sine peccato, sicuti est. Ne intres in iudicium cū seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: & cetera talia quiquā docere potuerit alteri esse accipienda quā sonant, & demonstrauerit aliq; vel aliquos siue vlo hic vixisse peccato, qui non ei, non solū minime aduerterius, veruinetiam plurimum gratulatus fuerit, non mediocribus inuidientiae stimulis agitur. Quintam si ne-

*Al. 1. par-
te posse-
riore du-
rum libri
rum.*

*Al. 1. in-
mat. 19.*

Mat. 16.

Gratia.

Aug. Tomus tertius. Ll 3 uie

mo est, aut fuit, aut erit, quod magis credo, tali puritate perfectus, & tamen esse aut fuisse, aut forte defenditur & puratur, quantum ego iudicare possum, non multum erratur, nec perniciole, cum quadam quisq; benevolentia fallitur: si tamē qui hoc putat seipsum talem esse non putet, nisi reuera ac liquido talem se esse perspexerit. Sed illis accerrime as vehementissime resistendum est qui putant sine adiutorio Dei per seipsum vim voluntatis humanæ vel iustitiā possē perficere, vel ad eā tendendo proficere. Sed cū vrgeri cōperint, quomodo id præsumant afferere fieri sine ope diuina, reprimunt se, nec hanc vocē audent emittere, qm̄ vident q̄ sit impia & non ferenda. Sed aiunt, ideo ista sine ope diuina non fieri, quia & hominē Deus creuit cū libero voluntatis arbitrio, & dando præcepta ipse docet quemadmodū homini sit videndū, & in eo vtq; adiuuat q̄ docendo auferit ignorantia: vt sc̄i at homo in operibus suis quid euitare, & quid appetere beat, quo per liberū arbitrium naturaliter in situ, viam demōstratā ingrediens, cōtinenter & iuste & pie viuendo ad beatā eandemque B

eternam vitā peruenire mereatur. Nos autē Voluntas
dicimus humanā voluntatē sic diuinitus ad-
iuvari ad faciendā iustitiam, vt præter quod C. p. 3.

creatus est homo cū libero arbitrio voluntatis præterq; doctrinam qua ei præcipitur quemadmodū viuere debeat, accipiat spiritū sanctū quo fiat in animo eius delectatio di lectionis: lumini illius atq; incōmutabilis boni, quod Deus est, ēt nunc cū adhuc per fidē ambuleat, nondū per speciē: vt hac sibi velut arra data gratuitū numeris inardescat inhēre re creatori, atq; inflammēt accedere participationē illius veri luminis, vt ex illo ei bene sit a quo habet vt sit. Nā neq; liberū arbitriū quicquam nisi ad peccandum valet, si lateat veritatis via: Et cū id quod agendum & quo nitendum est cōperit non latere, nisi ēt ele-
2. Cor. 2.

ctet & amēt, non agitur, non suscipitur, non bene uiuitur. Vt autē diligat, charitas Dei difunditur in cordibus nostris, nō per arbitriū liberum quod surgit ex nobis, sed per spiritū sanctū qui datus est nobis. Doctrina quippe illa qua mandatū accipimus conti-
*Littera o-
cidi, u-
iūficat, sp̄
ritus. c. 4.*

nenter recteq; uiuendi, litera est occidens, nisi ad uituiūficans spiritus. Neq; enim solo illo modo intelligendum est quod legimus, C.

2. Cor. 2.

Littera occidit, spiritus autem uiūficit: ut ali quid figurate scriprum cuius absurdā proprietas, nō accipianus sicut litera sonans, sed aliud quod significat intuentes, interiorē ho-
Rom. 8.

minem spirituali intelligentia nutriamus, quoniam sapere secundum carnem mors est, sapere autem secundum spiritum uita & pax. Velut si quisquam multa quæ scripta sunt in Cantico cantorum, carnaliter accipiat, non ad luminosę charitatis fructum, sed ad libidinosę cupiditatis affectum: Non ergo isto solo modo intelligendum est, quod ait Apostolus, Litera occidit, spiritus autem ui-

DE SPIRITU ET LITERA AD MARCELLINUM

uificat: sed etiam illo eoq; vel maxime quod apertissime alio in loco dicit, Cōcupiscentiā nesciebā nisi lex diceret, Non concupisces. Et paulo post ait: Occasione accepta peccatum per mandatū se felliit me, & per illud occidit. Ecce quid est, litera occidit. Et utique non figurate aliquid dicitur quod accipiendū non sit secundū literę sonū: cū dicitur, Non concupisces: sed apertissimū saluberrimūq; præceptum est quod si quis impleuerit nullū habebit omnino peccatum. Nā hoc ideo elegit Apostolus generale quiddā quo cuncta cōplexus est, rāquā hēc est vox legis ab omni peccato prohibentis, quod ait, Non concupisces. Neq; enim vllū p̄ctū nisi concupiscentiō cōmittitur: proinde quē hoc præcipit bona & laudabilis lex est. Sed vbi sanctus non adiuuat spiritus, inspirans p̄ concupiscentia mala concupiscentiā bonā, hoc est, charitatē diffundens in cordibus nostris profecto illa lex, quāuis bona, auget, prohibendo desiderium malū: sicut aqua impetus si in eam partem nō cesset influere, vehementer fit obice opposito, cuius molem cū enicerit maiore cumulo præcipitatus violentiā per prona prouoltūtūr. Nescio quo enim modo hoc ipsum quod concupiscitur fit iucundius dum vetaur. Et hoc est quod fallit p̄ctū per mandatū, & per illud occidit, cum accedit ēt præuaricatio, quē nulla est vbi lex non est: Sed totū ipsum Apostolicę epistolę locū sī placet consideremus, & sicut domin⁹ adiuuerit pertractemus. Volo enim si potuero demonstrare illud quod ait A postolus, Litera occidit, spiritus autē vivificat: non figuratis locutionibus dictū, quāuis & illic cōgrauerit accipiatur, sed potius de lege aperite quod malum est prohibente. Quod cum ostendero, profecto manifestius apparebit, bene vivere, donū esse diuinū: nō tantū quia homini Deus dedit liberum arbitrium, sine quo nec male nec bene vivitur: nec tantum quia præceptum dedit quo doceat quemadmodū sit vivendū: sed quia per spiritum sanctum diffundit charitatē in cordibus eorum quos præsciuit vt prædestinaret, prædestinavit vt vocaret, vocavit vt iustificaret, iustificauit vt glorificaret. Hoc autē cū apparuerit, videbis vt existimo, frustra dici illa tantum esse possibilia sine exemplo, quē Dei opera sunt: sicut de cameli trāstū per foramen acus

commemorauimus, & quæcunq; alia sunt apud nos impossibilia, apud Deū autē faciliā: *Mat. 19.*

& ideo non inter haec humanā deputandam esse iustitiam, q; non ad Deū, sed ad hominis opus pertinere debet: cuius perfectio si est in hac vita possibilis, nullā esse causā cur si

ne exemplo esse credatur. Hoc ergo frustra dici satis elucebit, cū & ipsam humanam iustitiam operationi Dei tribuendā esse claruerit.

quāuis non fiat sine hominis voluntate: & ideo eius p̄fectionē ēt in hac vita esse possibile negare nō possumus: quia omnia possibilia sunt Deo, siue quā fecit sola voluntate, siue quē cooperantibus creaturā suā voluntatibus a se fieri posse constituit. Ac per hoc quicquid eorsi nō facit, sine exemplo est

quidē in operib. factis, sed apud Deū & in eius virtute habet causam qua fieri posset, & in eis sapientia quare nō factū sit: quia causa ēt si lateat hominē, nō se obliuiscatur esse hominē, nec propterea Deo det insipietiam,

quia non plene capit eius sapientiā. Attende igitur A postolū ad Romanos explicatē, satis que monstrantē quod scripsit ad Corinth. Li

tera occidit, spiritus autē vivificat: sic magis accipiendū quēadmodū supra diximus: qm̄

legis litera, quē docet non esse peccandum, si spiritus vivificans desit, occidit: sciri. n. facit peccatū potius quā caueri, & ideo magis

augeri q; minui, quia mala concupiscentia ēt præuaricatio legis accedit. Voles ergo A

postolus cōmendare gratiā, quae per Iesum Christū omnibus gentibus venit ne Iudei aduersus ceteras gentes de accepta lege se extollerent, posteaquā dixit peccatū, & mortē

per vnu hominem intrasse in genus humanū & per vnum hominē iustitiam & vitam æter

nam, illum Adam, hunc Christum apertissime insinuans, ait, Lex autem subintravit vt abundaret delictū vbi autē abundauit delictū,

superabundauit gratia: vt quemadmodū regnauit peccatū in mortē, sic & gratia regnet per iustitiam in vitam eternam per Iesum Christum dominum nostrū. Deinde opponēs sibi ipsi qđnē, Quid ergo dicem⁹ inquit?

Permanebimus in peccato vt gratia abundet? Absit. Videlicet in peccato peruersis pueris posse accipi quod dixerat. Lex subintravit vt abundaret delictum: vbi autem abundauit delictū, superabundauit gratia: tanquā dixerit, propter abundantiam grā prodesse pecca-

tuū,

+ si Teu p̄st 3 seruas Creaturz sineullo oīo peccato, ić creden-

doz ē fe c̄ste in Bz. Virgine, et si in nulla alia pura Crea-

tura fecerit

Gratia.

H

Baptism⁹.

I

Rem. 6.

tum, hoc diluens, respondit. Absit: atq; sub-
 iecit. Qui mortui sumus peccato, quo viue-
 mus in eo? Hoc est, cū id p̄f̄st̄t̄r̄t̄ gratia vt
 mororemur peccato, quid aliud faciemus si
 viuemus in eo, n̄si vt gratia sumus ingratii?
 Neque n. qui laudat beneficium medicinae,
 prodeste morbos dicit, & vulnera à quib. il-
 la hominem sanat: sed quanto maiorib. me-
 dicina laudibus pr̄d̄catur, tanto magis virtu-
 perantur & hortet̄ vuln̄ra & morbi, à qui
 bus liberat: quæ ita laudatur. Sic laus & pr̄di-
 catio gratiae, vituperatio & damnatio est de-
 lictorum. Demonstranda n. fuerat homini fe-
 ditas languoris eius, cui contra iniuriam
 sua nec p̄ceptu sanctum & bonū profuit,
 quo magis aucta est iniurias q̄ minuta, q̄n-
 quide lex subinfracta vt abundaret delictū, vt
 ea modo coniunctus atq; confusus, videret
 non tñ doctorem sibi esse necessariū, verū
 etiam adiutorē Deum, à quo eius itinera diri-
 gantur, ne dñeit̄ ei omnis iniurias, & con-
 fugiendo ad opem diuinæ misericordiæ sane-
 tur: atq; ita vbi abū lauit delictū, superabū
 daret gratia, non peccantis merito, sed subue-
 niens auxilio. Consequenter eandem medicina-
 nam in p̄silione & resurrectione Christi my-
 stice demonstratam ostendit. Apostolus di-
 cens: An ignoratis, qm̄ quicunq; baptizati su-
 mus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati-
 sumus? Concepulti ergo sumus illi per ba-
 ptismū in mortem, vt quemadmodū surre-
 xit Christus à mortuis per gloriam patris, ita
 & nos in nouitate vita ambulemus. Si n. com-
 platati sumus similitudini mortis eius, simul
 & resurrectionis erimus: hoc scientes, quia
 vetus homo noster simul crucifixus est vt e-
 vacuetur corpus peccati, vt ultra non fernia-
 mus peccato. Qui n. mortuus est, iustificatus
 est à p̄ctō. Si aut mortui sumus cum Christo
 credimus, quia simul viuemus cū illo, scien-
 tes quia Christus resurgens à mortuis iā non
 moritur, & mors ei ultra non dubitat. Quod
 enim mortuus est p̄ctō, mortuus est semel: q̄
 aut uiuit, uiuit Deo. Ita & uos existimate uos
 mortuos esse p̄ctō, uiuere aut Deo in Chri-
 sto Iesu. Nempe satis elucet mysterio dñicae
 mortis & resurrectionis figuratum uite no-
 strâ ueteris occasum, & exortum noue de-
 monstraramq; iniurias abolitionē renoua-
 tionemq; iustitiae. Vnde igitur hoe tantū be-
 neficium homini per literā legis, nisi per fi-
 dem Iesu Christi? Hac cogitatio sancta ser-
 ua filios hominū in protectione alarū Dei, Bona ope-
 sperantes ut inebrientur ab ubertate domus ra ex quo
 eius, & torrente voluptatis eius poterit, qm̄ fonte ma-
 apud ipsum est fons uitæ, & in lumine eius nent. c. 7.
 videbimus lumen: qui pr̄tendit misericor-
 diam suam scientibus eum, & iustitiā suam
 ijs qui recto sunt corde. Neq; n. quia sciunt,
 sed et ut sciant eum, pr̄tendit misericordiā
 suam: nec quia recti sunt corde, sed et ut re-
 cti sint corde pr̄tendit iustitiam suam: qua
 iustificat impium. Hac cogitatio non affert Rom. 4.
 superbiam, quod vitium oritur cū sibi quis-
 que p̄f̄dit, seq; sibi ad viuendum caput fa-
 cit. Quo mox recedit ab illo fonte uitæ cu-
 ius solus haustu iustitia babitur, bona, bona:
 & ab illo incōmutabili lumine, cuius parti-
 cipatione anima rationalis quodāmodo ac-
 ceditur, vt sit etiam ipsa factū creatumq; lu-
 men: sicut erat Ioannes lucerna ardens & lu-
 cens: qui tñ unde luceret agnoscens, Nos, in-
 quirat, de plenitudine eius accepimus. Cuius,
 nisi illius utiq; in cuius cōparatione Ioānes
 non erat lumen? Illud. n. erat verum lumen,
 q̄ illuminat omnem hominē uenientem in
 hunc mundum. Proinde cum dixisset in eo-
 dem Psalmo, Pr̄tende misericordiam tuam
 scientibus te, & iustitiam tuam his qui recto
 sunt corde. Non ueniat, inquit, mihi pes su-
 perbiae, & manus peccatorum non moueant
 me: Ibi ceciderunt omnes qui operantur ini-
 quitatem, expulsi sunt nec potuerūt stare. Hac
 quippe impietate qua tribuit sibi quisque q̄
 Dei est, pellitur in tenebras suas q̄ sunt opera
 iniurias. Hac. n. plane facit ipse q̄ ad hæc
 implenda sibi est idoneus: Opera uero iusti-
 tia non facit, nisi quantum ex illo fonte atq;
 ex illo lumine percepit, ubi nullius indigens
 uita est, & ubi non est cōmutatio, nec momē-
 ti obumbratio. Ideo Paulus Apostolus, qui
 cum Saulus prius uocaretur, non ob aliud
 quantum mihi vī hoc nomen elegit, nisi ut
 se ostenderet paruum, tanquā minimū Apo-
 stolorum, multum contra superbos & arro-
 gantes, & de suis operibus p̄sumentes pro-
 cōmendāda ista Dei gratia fortiter atq; acri-
 ter dimicans, quia reuera in illo euidentior
 & clarior apparuit. Qui cum talia operare-
 tur uehementer Ecclesiā Dei persequēs, pro
 quib. summo supplicio dignus fuit, miteri-
 cordiā pro dānatione suscepit, & pro pena

DE SPIRITU ET LITERA AD MARCELLINUM

consecutus est gratia: merito pro eius defensione p̄cipue clamat atq; concertat, nec in re profunda & nimis abdita nō intelligentium, & verba sua sana in peruersum sensum detorquentiū curat inuidiā: dum tñ incūntanter prædicet donū Dei, quo vno salui sunt filij promissionis, filij beneficij diuini, filij gratiæ & misericordiæ, filij testamenti noui. Primū q̄ omnis eius salutatio sic se habet, Gratia vobis & pax à Deo patre & dño Iesu Christo: deinde ad Romanos penè ipsa q̄stio sola versatur, tam pugnaciter, tā multipliciter, vt fatiget quidē legentis intentionē, sed tñ fatigatione vtili ac salubri, vt interioris hominis magis exerceat membra q̄ frangat. Inde sunt illa quæ supra cōmemoraui, Inde est q̄ Iudicium arguit, eumq; dicit Iudicium cognomini Cap. 8. nari, & nequaquā id q̄ profitetur implere. Si Rom. 2. autē, tu inquit, Iudeus cognominaris & requiescis in lege, & gloriaris in Deo, & nosti voluntatem eius, & probas distantia, instruētus in lege confidis teipsum ducē esse cęcorum, lumen eorū qui in tenebris sunt, eruditore insipientiū, magistrum infantium habentē formam scientiæ & veritatis in lege. Qui ergo aliū doces, teipsum non doces, qui prædicas nōn surandū, suraris: qui dicis nō adulterandū, adulteras: qui abominaris idola sacrilegiū facis: qui in lege gloriaris, per prævaricationē legis Deū inhonoras. Nomen. n. Dei per vos blasphematur in gentibus, sicut scriptū est. Circuncisio quidē prodest si legē custodias: si autē prævaricator legis sis, circuncisio tua præputiū facta est. Si igitur præputiū iusticias legis custodiat, nonne præputiū eius in circumcisionē reputabitur? Et iudicabit q̄ ex natura est præputiū, legē cōsummāste qui per literā & circumcisionē prævaricator legis es. Non. n. qui in manifesto Iudeus est, neq; quæ in manifesto in carne est circumcision, sed qui in abscondito Iudeus est, & circumcisione cordis spiritu non litera, cuius A laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Hic manifestauit quemadmodū dixerit, gloriaris in Deo: nam vtiq; si vere talis Iudeus gloriaretur in Deo, eo modo quo postulat gratia, quæ non operum meritis sed gratuito datur, ex Deo est laus eius non ex hominibus: sed ita gloriabantur in Deo velut qui soli meruissent legē eius accipere, secūdum illam vocē Ps. 137. psalmi qua dictum est. Non fecit sic vlli gen

ti, & iudicia sua non manifestauit eis. Quam tñ Dei legem sua iustitia se arbitrabant implere, cū magis eius prævaricatores essent. Vnde illis irā operabatur abundante p̄ctō, q̄ ab scientibus perpetrabat: quia & quicunq; faciebant q̄ lex iubebat non adiuuante spiritu gratiæ, timore p̄cne faciebant non amore iustitia: ac per hoc corā Deo non erat in volūtare q̄ corā hominib. appārebat in opere: potiusq; ex illo rei tenebantur, q̄ eos nouerat Deus male si fieri possit impune cōmittere. Circumcisio autē cordis dicit puram, f. ab omni illīcita concupiscentia voluntatē: q̄ non sit litera docente & minante, sed spiritu adiuuante atq; sanante. Ideo laus taliū non ex hominibus, sed ex Deo, qui per suam gratiam p̄ficit, vnde laudentur: de quo dī, In dño laudabitur anima mea: & cui dī, Aptū te laus mea: non quales illi sunt, qui Deum * laudari volūt, q̄ homines sunt, se autem q̄ iusti sunt. Sed laudamus, inquiunt, & Deum nostrā iustificationis authorem in eo q̄ legē dedit, cuius intuitu nouerimus quemadmodū viuere debeamus; nec audiūnt q̄ legūt, Quia non iustificabitur ex lege omnis caro corā Deo. Poteſt. n. fieri coram hominibus, non autē coram illo qui cordis ipsius & intima voluntatis inspecto est: vbi videt, etiam si aliud faciat qui legem timet, quid tñ mallet facere si liceret. Ac ne q̄squa putaret hic Apostolū ea lege dixisse nemine iustificari, quæ in sacrificiis veteribus multa continet figurata præcepta, vnde ē ipsa est circumcision carnis, quam die octauo accipere parvuli iusfi sunt, continuo subiunxit quā legem dixerit, & ait, Per legem. n. cognitio peccati. Illa igitur lex est de qua postea dicit, Peccatum nō cognoui, nō per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nō lex diceret, Non concupisces, nam quid est aliud, per legem enim cognitio peccati? Hic forte dicat illa humana plūmpatio, ignorans Dei iustitiā & suā voluntates constituiere, merito dixisse Apostolum, quia ex lege nemo iustificabitur: ostendit. n. tantummodo lex quid faciendū, quidve caendum sit, vt q̄ illa ostēderit voluntas impletat, ac sic homo iustificetur non per legis imperiū, sed per liberū arbitrium. Sed o homo attende q̄ sequitur. Nunc autē, inquit, sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata per legē & Prophetas. Parū ne insonat surdis iustitia, inquit,

Al. I. laus
dei.
Psal. 33.
Psal. 21.
Al. I. laudare.

Ibidem.
Rom. 7.

C

iustitia
rei ma-
nifestata
per lego-
rem. c. 9.
Rom. 3.

Quid mis-
sio polita
non iusto-
posita est?
lex. c. 10.
per

Rom. 10.

Rom. 4.

D
Rom. 3.

Rom. 3.

I. Cor. 4.

E

Rom. 10. inquit, Dei manifestata est. Hac ignorant qui suam volunt constituere, & huic nolunt esse subiecti. Iustitia, inquit, Dei manifestata est:

nō dixit, iustitia hominis, vel iustitia propri voluntatis, sed iustitia Dei, non qua Deus iustus est, sed qua induit hominem, cū iustificat impiū. Hac testificatur per legem & Prophetas, huic quippe testimoniu perhibent lex & Prophetæ. Lex quidē hoc ipso, q̄ iubendo & minando & nemine iustificādo satis indicat dono Dei iustificari hominem per adiutoriū

D sp̄s. Prophetæ aut̄, quia id q̄ prædixerunt, Christi impleuit aduentus. Nā hinc sequitur

& adiungit dicens, Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi, hoc est, per fidē qua creditur in Christū. Sicut aut̄ ista fides Christi dicitur non qua credit Christus: sic & illa iustitia Dei non qua iustus est Deus. Vtrunq; n. nostrū est, sed ideo Dei & Christi dī, q̄ eius nobis largitate donatur. Iustitia ergo Dei sine lege, non sine lege manifestata est. Quō n. per legem testificata, si sine lege manifestata? Sed iustitia Dei sine lege est, quam Deus per spiritum gratiæ credenti confert sine adiutorio legis, hoc est non adiutus à lege. Quādōquidem per legem ostendit homini infirmitatem suam, ut ad eius misericordiam per fidem configiens, sanetur. De sapientia quippe eius dictum est, q̄ legem & misericordiā in lingua portet: legem, s. qua reos faciat superbos, misericordiā vero qua iustificet humiliatos. Iustitia ergo per fidem Iesu Christi in omnes qui credunt, Non enim est distinctio, Omnes n. peccauerunt & egent gloria Dei, non gloria sua. Quid n. habent quod nō acceperunt? Si autem acceperunt, quid gloriantur quasi non acceperint? Egent itaq; gloria Dei, & vide quid sequatur, iustificati gratia per gratiam ipsius: non itaque iustificati per legem, non iustificati per propriā voluntatem, sed iustificati gratis per gratiā ipsius: non q̄ sine voluntate nostra fiat, sed voluntas nostra ostenditur infirma per legem, ut sa

Rom. 3. Rom. 7.

1. Cor. 4. Ego acceperunt? Si autem acceperunt, quid gloriantur quasi non acceperint? Egent itaq; gloria Dei, & vide quid sequatur, iustificati gratia per gratiam ipsius: non itaque iustificati per legem, non iustificati per propriā voluntatem, sed iustificati gratis per gratiā ipsius: non q̄ sine voluntate nostra fiat, sed voluntas nostra ostenditur infirma per legem, ut sa

E net gratiā voluntatem & sanata voluntas impletat legem non constituta sub lege nec indigens lege. Iusto enim lex non est posita, quā tñ bona est, si quis ea legitimate vtatur. Hac duo Apostolus velut inter se contraria connectens, monet mouetque lectorem, ad perscrutandam questionem atque soluendā: quomodo n. bona est lex si quis ea legitimate

vtatur, si etiam q̄ sequitur verum est, sciens hoc quia iusto lex non est posita. Nam quis **I. Tim. 1.** legitime vtitur lege nisi iustus? at ei non est **Ibidem.**

posita sed iniusto. An & iniustus vt iustifice- **Gad. 3.**

i, vt iustus fiat, legitime lege vti debet, qua tanquam pedagogo perducatur ad gratiam, per quam solam q̄ lex iubet possit implere: per ipsam quippe iustificatur gratis, i. nullis suorum operum præcedentibus meritis: alioquin gratia iam non est gratia: quandoquidē ideo datur non quia bona opera se

Rom. 11. cimus, sed vt ea facere valeamus, i. non quia legem impleuimus, sed vt legē implere possumus. Ille enim dixit: Non veni soluere legē, F sed implere: de quo dictum est: Vidi mus glo-

Matt. 5. riam eius gloriam tanquam vnigeniti à patre, plenum gratia & veritate. Hac est gloria de qua dictum est, Omnes enim peccauerunt & egent gloria Dei. Ethac est gratia de qua

continuo dicit, Iustificati gratis per gratiam ipsius. In iustus ergo legitime lege vtitur, vt iustus fiat, q̄ cum factus fuerit, ea iā non vtatur tanquam vehiculo cū peruererit, vel potius vt supradicta similitudine Apostoli vtar,

tanquam pedagogo cū eruditus fuerit. Quomo- I. Joan. 1. do enim iusto lex non est posita, si & iusto est necessaria, non qua iniustus ad iustifi- cationem gratiam perducatur, sed qua legitime

iam iustus vtatur? An forte, mo vero nō for- te, sed certe sic legitime vtatur lege iā iustus, cum eam terrendis imponit iniustis, ut cum

& in ipsis ceperit inolitæ cōcupiscentiæ moribus incen- iu prohibitionis & cumulo præ-

uaricationis augeri, configuant per fidem ad iustificantem gratiam, & per donum spiritus suauitate iustitiae delectati pœnā literæ mi-

nantis euadant: Ita non erunt contraria, neq; inter se duo ista pugnabunt, ut etiam iustus bona lege legitime utatur, & tñ iusto lex po-

sta non sit: non enim ex ea iustificatus est, sed ex lege fidei: qua creditur nullo modo posse

sua infirmitati ad implenda ea quæ lex factorum iuberet, nisi diuina gratia subueniri. Id-

Rom. 3. eo dicit. Vbi est ergo gloriatio tua? exclusa est per quā legem factorum? non: sed per le-

gem fidei. Siue gloriacionem dixerit laudabi- G lem, quæ in dño est, eamq; exclusam, i. non

ut abscederet pulsam, sed ut emineret expres-

am. Vnde & exclusores dicuntur quidam artifices argētarij. Hinc est & illud in Psalmis:

Vt excludantur ij qui probati sunt argento, res.

hoc

DE SPIRITU ET LITERA AD MARCELLINUM

Psal. 67. hoc est ut emineat qui probati sunt eloquio dñi. Nam & alibi dñi, Elo quia dñi eloquia causa, argentum igne examinatum. Siue gloriationem viciam de superbia venientem cōmemorare voluerit, eorum scilicet qui cum sibi instevident viuere, ita glorianter quā si non acceperint eam, quam non per legem factorū, sed per legem fidei dicit exclusam, idest eiectam & abiectam: quia per legem fidei quisq; cognoscit, si quid bene viuit Dei gratia se habere, & vt perficiatur in dilectione iustitia, non se aliunde consecuturū.

Pietatem esse sapientiam. cogitatio pium facit, quia pietas est vera sapientia: pieratem dico quam Græci theosebam vocant: ipsa quippe cōmēdata est, cū dictum est homini, quod in libro Iob legitur, Ecce pietas est sapientia. Theosebia porro si ad verbi originem Latine expressam interpretaretur, Dei cultus dici poterat, qui in hoc maxime constitutus est, vt anima ei non sit ingrata. Vnde & in ipso verissimo & in singulari sacrificio, dñō Deo nostro agere gratias admonemur. Erit autem ingrata si quod illi ex Deo est sibi tribuerit, præcipueq; iustitiam, cuius operibus velut proprijs & velut à semetipsa sibimet partis, non vulgariter tanquam ex diuinitijs aut membrorum forma aut eloquentia, ceterisq; siue externis siue internis, siue corporis, siue animi bonis, que habere etiam scelerati solent, sed tanquam de ijs quā proprie sunt bona bonorum quasi sapienter inflatur. Quo vitio repulsi à diuinā stabilitate substantiae ēt magni quidam viri ad idolatria dedecus defluxerūt. Vnde idē Apostolus in eadē epistola, in qua vehemens defensor est gratiæ, cum se dixisset esse Græcis ac Barbaris, sapientibus & insipientibus debitorē, & ideo quod ad ipsum pertineret promptum esse, & in * ijs qui Romæ essent euangelizare, Non enim confundor, inquit, de euangelio, virtus enim Dei est in salutem

Rom. 1. omni credenti Iudæo primum & Græco: iustitia. n. Dei in eo reuelatur ex fide in fidem, sicut scriptū est: Iustus autem ex fide viuit. Hec est iustitia Dei quā in testamento veteri velta, in nouo reuelatur, quā ideo iustitia Dei dicuntur, qd impertiendo eam iustos facit: sicut dominī est falsus quā saluos facit: & hæc est fides ex qua & in qua reuelatur, ex fide scilicet annunciantium in fidem obedientiū: quā fide Iesu Christi, idest quam nobis contulit

Ai. I. his. *Abac. 2.* *Psal. 3.*

Christus, credimus ex Deo nobis esse, pleniusq; futurum esse quod iuste viuimus, unde illi ea pietate quā solus colendus est gratias agimus. Nec immerito se Apostolus ex Cognitio hoc articulo convertit ad eos cum detestatione cōmemorandos, qui vitio illo quod suū perius memorati leues & inflati, ac per seippos velut per inane sublati, vbi non requiescerent sed fracti dissilirent, in *figmenta ido lorum tanquam in lapides deciderunt. Quia enim cōmēdānerat pietatem fidei, qua Deo iustificati grati esse debemus, velut contrariū quod detestaremur subinserens, Reuelatur Rom. 1. enim inquit ira Dei de cœlo super omnē impietatem & iniustitiam hominum eorū qui veritatem in iniustitia detinēt: quia quod notum est Dei, manifestum est in illis, Deus. n. illis manifestauit. Inuisibilia enim eius à creatura mundi, per ea quā facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius ac diuinitas, itavt sint inexcusabiles. Quia cognoscentes Deum, non vt Deum glorificauerunt aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cognitionibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis & volucrum & quadrupedū & serpentiu. Vide quemadmodum non eos dixerit veritatis ignaros, sed quod veritatem in iniquitate detinuerint: quia occurrebat animo vt quereretur, vnde illis esse potuerit cognitio veritatis, quibus Deus legem non dederat. Neque hoc tacuit vnde habere potuerint. Per visibilia nanque creaturæ peruenisse eos dixit ad intelligentiam inuisibilium creatoris. Quoniam reuebra sicut magna ingenia querere persisterunt, sic inuenire potuerunt. Vbi ergo impietas? Quia videlicet cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cognitionibus suis. Eorum proprie vanitas morbus est, quo seippos seducunt dum videntur sibi aliquid esse, cum nihil sint. Denique hoc tumore superbia sese obumbrantes, cuius pedem sibi non venire deprecatur sanctus ille cantor, *Psal. 151.* qui dixit. In luminē tuo videbimus lumen; ab ipso lumine incommutabilis veritatis auersi sunt, & obscuratum est insipiens cor eorum. Non enim sapiens cor quamvis cognouissent

Iob 28.

Iacob. 4.

M

2. cor. 3.

Cognitio legis.

Rom. 10.

Lex operi & lex fidei.

Cap. 13.

A

g

Rom. 5.

Rom. 7.

Iob. 28. gnouissent Deū, sed insipies potius, quia nō sicut Deum glorificauerunt aut gratias ege-

runt. *Dixit n. homini,* Ecce pietas est sapientia: ac p. hoc dicentes se esse sapientes, quod non aliter intelligendū est, nisi hoc ipsum si- bi tribuentes, stulti facti sunt. *Iā quā sequun-*

tur quid opus est dicere? Per hanc. n. impietā tem illi homines, illi inquā qui per creaturā

creatore cognoscere potuerunt, quō prola-*psi, cū Deus superbis resistit, atq; vbi diuersi-*

sint, melius ipsius epistolę cōsequētia docēt

quā hic cōmemoratur à nobis. Neq; n. isto opere hanc epistolam exponendam suscepimus, sed eius maxime testimonio demonstra-

re quantum possumus nitimur, nō in eo nos diuinitus adiuuari ad operandū iustitiam, q. legē Deus dedit plenā bonis sanctisq; prece-

ptis: sed q. ipsa voluntas nostra, sine qua ope- rari bonū non possumus, adiuuetur & erigatur impartito spiritu gratiae, sine quo adiuto

rio doctrina illa liteta est occidēs, quia reos potius prauaricationis tener quā iustificat impios. Nam sicut illis per creaturam cogni-

Cognito toribus creatoris ea ipsa cognitio nihil pro- legi. fuit ad salutē, quia cognoscentes Deum non

sicut Deum glorificauerunt aut gratias ege- runt, dicentes se esse sapientes, ita eos qui p. legē Dei cognoscunt quemadmodū sit ho-

mini viuendū, non iustificat ipsa cognitio, quia volētes suā iustitā constituere, iustitiae

Dei nō sunt subiecti. Lex ergo factorū, i. ope- rū p. quā non excluditur illa gloriatio, & lex fidei, per quā excluditur, quo inter se diffe-

rant opera p̄cium est considerare, si tamē valemus aduertere atq; discernere. Cito enī quisq; dixerit legē operum esse in Iudaismo legē autē fidei in Christianismo, propterea quia circuncisio ceteraq; opera talia legis quia Christiana iā disciplina non feruat. Sed

quantū fallat ista discrecio, siam diu quidē est ut molimur ostēdere, & acutis ad dignoscen- dum tibi q; potissimum ac talibus fortasse iā ostendimus: veruntamen quoniam res magna est, non incongruenter in ea manifestan- da pluribus etiam atque etiam testimonij immorantur. Ipsam enim dicit legem ex qua

Rem. 5. nemo iustificatur, quam dicit subintraffe vt abundaret delictum, quam tamen nequic- quam ob hoc imperitus argueret & sacrile- gus accusaret, defendit eam dicens. Quid er- go dicemus? Lex peccati est. Absit. Sed pec-

catū non cognoui nisi p. legē: nā concipi- scientiā nesciebā nisi lex diceret. Non concu- pisces. Occasione itaq; accepta peccati per

mandatū operatū est in me omnem cōcupi- scientiā. Dicit ēt, Lex quidē sancta & manda- tum sanctum & iustum & bonū, sed peccatum

vt appareat peccatum, p. bonum mihi ope- ratū est mortem. Ipsa est litera occidens que

dicit, Non concupisces: de qua item dicit q. pauloante cōmemorau. Per legē. n. cognitio peccati. Nunc autē sine lege iustitia Dei mani

festata est, testificata per legē & Prophetas, iu- stitia autē Dei per fidē Iesu Christi in oēs qui crediunt, Non. n. est distinctio, Omnes enim

peccauerunt & agent gloria Dei iustificati gratis per gratiā ipsius per redēptionē que

est in Christo Iesu quē proposuit Deus pro- pitiatorium per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiae eius, propter proposi- tum præcedentium peccatorum in Dei pa-

atientia, ad ostendendam iustitiam ipsius in hoc tépore, vt sit iustus & iustificans eum q. ex fidē Iesu. Deinde subinserit vnde nunc agi

mus. Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quā legē factorū nō, sed p. legem fidei.

Lex ergo factorū ipsa est quae dicit, Non cō- cupisces: quia p. illa cognitio peccati est. Vo- lo igitur si qs mihi dicere audeat, vtrū lex fi-

deri non dicat, Non concupisces: si. n. non di- cit, quid causā est cur non in ea positi securi- atq; impune peccemus? Hoc. n. & illi puta- uerunt Apostolum dicere de quibus ait, Et si

cut dicunt nos quidā dicere, faciamus mala- vt veniant bona, quorum * iudicium iustum est. Si autē dicit etiam ipsa, Non concupi- sces: sicut tam multa precepta euangelica &

Apostolica testificari & clamare non ces- sant, quare lex factorū ēt ipsa non dicitur?

negs. n: quia non habet opera veterum sacra- mentorum circūcūonis videlicet atq; cete- rorū, ideo nō sunt opera quae habet in sacra- mētis suis huic iā tépori congruis. Aut vero

de operibus sacramentorū quālio fuit quādo mentio legis ob hoc siebat, quia per ipsā cognitio peccati est, & ideo ex eo nemo iu-

stificatur vnde nō per illa exclusa est glori- tio, sed p. legem fidei, ex qua iustus viuit. Sed

nunquid & per istam non sit cognitio pec- cati, cū & ipsa dicat, Non cōcupisces? Quid igitur interest breuiter dicā. Quod operum

lex minando imperat, hoc fidei lex credēdo

imperat.

Rom. 1.

All. dām-

tio iusta.

Rom. 3.

All. dām-

tio iusta.

Rom. 1.

All. dām-

tio iusta.

Rom. 1.

DE SPIRITU ET LITERA AD MARCELLINUM

imperat. illa dicit, Non concupisces: ista di-
Exo. 20. cit, Cū scirem quia nemo esse pōt contine-
Cap. 8. nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientia, sci-
 re cuius esset hoc donū, adjū dñm & depreca-
 tus sum. Ip̄a est illa sapientia q̄ pietas voca-
Iacob. 1. tur, qua colitur pater lumenū, a quo est om-
 ne datū optimū & omne donum perfectum.
2. Co. 10. Colitur autē sacrificio laudis actionisq; gra-
 tiarū, ut cultor eius non in seipso, sed in illo
 glorietur. Ac per hoc lege operū dicit Deus
 fac quod iubeo: lege fidei dicitur Deo, da q̄
 iubes. Ideo n. iubet lex ut admoneat quid fa-
 ciat fides. i. ut cui iubetur: si nondū pōt sciat
 quid petat: si autē continuo potest & obedien-
 ter facit debet et scire quod donante possit.
1. Cor. 2. Non n. spiritum huius mundi accepimus, aut
 idem ipse cōstantissimus gratia predicator,
D sed spiritū qui ex Deo ē, ut sciamus q̄ à Deo
 donata sunt nobis. Quis est autē spiritus mun-
 di huius, nisi superbiq; spiritus? Quo cor infi-
 piens obscurat̄ ell eorū qui cognitum Deū
 non v̄t Deū gratias agendo glorificauerint:
Rom. 1.
Rom. 10. nec alio spiritu decipiuntur et Illi qui igno-
 rantes Dei iustitiā & suam iustitiam volen-
 tes constitueret, iustitiae Dei nō sunt subiecti.
 Vnde mihi videtur magis esse fidei filius qui
 nouit à quo speret qd̄ nōdū habet, q̄ qui sibi
 tribuit id quod habet: quanuis vtriq; horum
 präferendus sit, qui & habet, & nouit à quo
 habet, si nō se crēdat iā esse quod nōdū
 est: ne incidat in vitiū, illius Pharisēi, qui quā
 q̄ia Deo gratias ageret ex ijs q̄ habebat nihil
 in p̄cebat dari, sibi, tanquā nihilo indigeret
 ad angēdā perficiendā iustitī. His igitur
 consideratis pertractatisq; pro viribus quas
 dominus donare dignatur, colligimus non
 iustificari hominē præceptis bonę vita nisi
 per fidē Iesu Christi. Hoc est non lege ope-
 rū, sed lege fidei non litera, sed spiritu. nō fa-
Decalo-
gus quo-
que occi-
dit nisi
adit gra-
tua. c. 14.
 E nes, quas tanquā vmbras futuri tā nunc res-
 pūnt Christiani, id tenentes quod per illas
 vmbras figurare p̄mittebatur: tñ legē ex qua
 neminem dicit iustificari, non tantū in illis
 sacramentis q̄ habuerunt promissuas figu-
 ras, verum etiam in illis operibus vult intel-
 ligi, quę quisquis fecerit, iuste viuit: vbi est
 & illud, Nō cōcupisces. Atq; vt hoc q̄ dici-
 mus fiat platus, ipsum decalogū videamus. **Exo. 31.**
 Certe n. legē Moylē ministrandā populo ac
 cepit in monte scriptā in lapideis tabulis di-
 gito Dei: h̄c decē præceptis constringitur,
 vbi nihil de circuncisione mandatū est, nihil
 de victimis pecorum, quę nunc à Christianis
 non immolantur. In illis igitur decē præ-
 ceptis excepta sabbati obseruatione, dicatur mi-
 hi quid nō sit obseruandū à Christiano, siue
 de nō faciendis colendisq; idolis alijsq; vil-
 lis dijs, prēter vñ verū Deū, siue de non ac-
 cipiendo nomine domini in vanū, siue de ho-
 nore parentibus deferendo, siue de cauedis
 fornicationibus, homicidijs, furtis, falsis te-
 stimonijs, adulterijs, re aliena cōcupiscēdā.
 Quid horū quisquā dixerit, Christianū non
 debere seruare? An forte non istam legē quę
 in illis duabus tabulis scripta est literā occi-
 dentē appellat Ap̄tolus, sed illam circum-
 cisionis aliorūq; veterū iamq; obolitorum
 sacramentorū? Sed quō putabimus, cū in ea
 sit, Nō cōcupisces: per quod mandatū quā-
 uis sanctū & iustum & bonū, febellit me, in-
 qui, peccatum, & per illud occidit? Quid n.
 aliquid est, Litera occidit, spiritus autem viu-
 ificat: quāuis euidētius de ipso loco ad Corin-
 thios vbi ait, Litera occidit, spiritus autem viu-
 ificat: non aliam velit intelligi literā, q̄ ipsum
 decalogum in illis duabus tabulis scriptum?
 Sic enim dicit, Qm̄ estis ep̄istola Christi mi-
 nistrata per nos, t̄cripta non atramento, sed
 spiritu Deī viui, non tabulis lapideis, sed in ta-
 bulis cordis carnalibus, Confidentiali autē
 talē habemus per Iesum Christum ad Deum
 non, quia idonei sumus cogitare aliquid à no-
 bis quasi ex nobis meti p̄spis, sed sufficiētia no-
 stra ex deo est, q̄ idoneos nos fecit ministros
 noui testamenti, non litera, sed spiritu. Lite-
 ra n. occidit, spiritus autem viuificat. Si autē mi-
 nistratio mortis in literis figurata in lapidi-
 bus fuit in gloria, ut nō possent intendere fi-
 lij Israel in facie Moyls, propter gloriam vul-
 tus eius quę euacuatur, quare non magis mi-
 nistratio spiritus erit in gloria? Si n. minis-
 triatio damnationis in gloria est, multo magis
 abundabit ministerium iustitiae in gloria.
 Dic̄i de his * verba multa possunt, sed postea
 fortasse opportunius. Nunc autem aduerte
 quam dicat literam q̄ occidit, cui velut ecō-
 trario viuificantem spiritum ingerit. Ea certe
 est

Rom. 5.
 Rom. 8.
 Rom. 4.
 Rom. 5.
 Al. I. de-
 putabā.
 Rom. 3.
 Rem. 7.
 Rom. 5.
 Rom. 7.
 Rom. 5.
 Rom. 7.
 I ca-
 & &
 er-

est ministratio mortis in literis figurata lapi-
 deis, & ministratio damnationis, quia lex sub
 intravit ut abundaret delictum. Porro autem
 precepta ipsa tam sunt vitilia facienti atq; fa-
 lubria, ut nisi quis ea fecerit, vita habere non
 possit. An vero pp vnum præceptum q; ibi
 de sabbato est positi, dictus est decalogus li-
 tera occidens, qm quisquis illum dii obser-
 uat sicut litera sonat, carnaliter sapit? Sapere
 aut secundū carnem mors est: & illa nouem
 p̄cepta q; sic recte obseruatur ut scripta sunt,
 H nō ad legē operū ex qua nemo iustificatur,
 sed ad legem fidei ex qua iustus viuit, pertine-
 re putanda sunt. Quis tā absurde sentiat, mi-
 nistrationem mortis in literis figuratam lapi-
 deis, nō dici ex omnib. decem præceptis, sed
 ex uno solo q; ad sabbatū pertinet? Vbi ergo
 ponimus. Lex irā operatur. Vbi. nō est lex,
 nec præuaricatio. Et vsque ad legem p̄ctū in
 mundo fuit: Peccatum aut non * deputatur
 cum lex non esset. Et illud q; iam totiens cō-
 memorauimus. Per legem cognitio peccati:
 maximeq; illud vbi euidentius expressit vn-
 de agitur, Cōcupiscentiā nesciebam, nisi lex
 diceret, Non concupisces. Quem totū locū
 attende, & vide vtrum quicquam pp circun-
 cisionem vel sabbatum, vel quid aliud vmbri-
 atilis sacrī, ac non totum pp hoc dicat, q;
 litera prohibens peccatum non iustificat homi-
 nem, sed potius occidit augendo concipi-
 scientiam & iniquitatem, præuaricationē cu-
 mulando: nisi liberet gratia per legem fidei,
 quæ est in Christo Iesu, cum diffunditur cha-
 ritas in cordibus nostris, per spiritum sanctū
 qui datus est nobis. Cum. n. dixisset, vt serua-
 mus in nouitate spiritus & non in vetustate
 literæ, Quid ergo dicemus, inquit? Lex pec-
 catum est? Absit. Sed peccatum non cognoui,
 nisi per legem. Nam concupiscentiā nescie-
 bam, nisi lex diceret, Non concupisces. Oc-
 casione aut accepta peccatum per mandatum
 operatum est in me omnem concupiscentiā.
 Sine lege. n. peccatum mortuū erat. Ego vi-
 uebam aliquā sine lege, adueniente autē man-
 dato, peccatum reuixit. Ego aut mortuus sum,
 & inuentum est mihi mandatum, quod erat
 in vita, hoc esse in mortem. Peccatum. n. oc-
 casione accepta per mandatum fecellit me,
 & per illud occidit. Itaq; lex quidem sancta,
 & mandatum sanctum & iustum & bonū. Quod
 ergo bonum est: bonum est. n. factū est mihi
 mors? Absit. Sed p̄ctū vt appareat peccatum,
 per bonum mihi operatum est morte, vt fiat
 super modū peccans peccatum per mandatum.
 Scimus. n. quia lex spiritualis est, ego aut car-
 nalism sum venundatus sub peccato. Quod. n.
 operor ignoro, non. n. q; volo hoc ago, sed
 q; odi illud facio. Si autē q; nolo hoc facio,
 consentio legi qm bona est. Nunc aut nō iā
 ego operor illud, sed q; habitat in me p̄ctū.
 Scio. n. quia nō habitat in me, hoc est in car-
 ne mea, bonum. Velle. n. adiacet mihi, perfic-
 cere autem bonū non. Non. n. quod volo fa-
 cio bonum, sed q; nolo malum hoc ago. Si
 autem q; nolo ego hoc facio, iam non ego
 operor illud, sed q; habitat in me p̄ctū. Inue-
 nio ergo legem volenti mihi facere bonum,
 qm mihi velle malū adiacet. Condelector. n.
 legi Dei secundum interiorem hominē. Vi-
 deo aut aliam legem in membris meis repu-
 gnantem legi mentis meæ, & captiuum me
 in legem peccati ducentē, quæ est in mem-
 bris meis. Miser ego homo, quis me libera-
 bit de corpore mortis huius? Gratia Dei per
 Iesum Christum dñm nostrū. Igitur ego ipse
 mente seruio legi Dei, carne aut legi pecca-
 ti. Apparet igitur litera vetustatem, si desit
 nouitas spiritus, reos facere potius cognitio
 ne peccati, quā liberare à peccato. Vnde &
 alibi scriptum est, Qui apponit sciētiam, ap-
 ponit & dolorem: non quia ipsa lex malum
 est, sed quia mandatum bonum habet in lite-
 ra demonstrante, non in adiuuante spiritu:
 quod mandatum fit timore pēnæ, non amore
 iustitiae, seruilater fit non liberaliter, & ideo
 nec fit: nō enim fructus est bonus qui de cha-
 ritatis radice non surgit. Porro aut si adsit fi-
 des quæ per dilectionem operatur, incipit
 condelectari legi Dei secundum interiorem
 hominē, quæ delectatio non literæ, sed spiri-
 tus donum est ē si alia lex in membris adhuc
 repugnat legi mentis, donec in nouitatē quæ
 de die in diem in interiore homine augeatur,
 tota vetustas mutata pertranseat, liberate nos
 de corpore mortis huius gratia Dei per Ie-
 sum Christum dñm nostrū. Hæc gratia in
 testo veteri velata latitabat, quæ in Christi
 Euangeliō reuelata est dispensatione tempo-
 rum ordinatissima, sicut Deus nouit cuncta
 disponere. Et fortasse ad illud ipsum eius la-
 tibulum pertinet, quod in eo decalogo, qui
 datus est in monte Sina, hoc solum præce-
 dum.

Ecclesia-
stes 1.

Gal. 5.

L ~~X~~
Gratia in
veteri se
fiō latē,
in nouore
uelatur.
cap. 15.

DE SPIRITU ET LITERA AD MARCELLINUM

- Al. 1. precepto signo* ptum figuratae* occultatum est, qd ad sabbatum pertinet. Sabbatum autem dies sanctificationis est. Nec vacat qd inter omnia opera qua fecit Ex. 19. Deus, illic primo sanctificatio sonuit, ubi ab omnibus operibus requieuit. Vnde nunc non est differendi locus. Verumtamen quod rei de qua agitur satis esse arbitror, non frustra illo die populus ab omni opere seruili abstinere preceptus est, quo significatur peccatum, nisi quia non peccare sanctificationis est, hoc est munus Dei per spiritum sanctum: qd in lege qd duabus lapideis tabulis conscripta est solu inter cetera in umbra figurata positum est, in qua Iudei sabbatum obseruantur: ut hoc ipso significatur tunc fuisse occultanda gratiae, quae non testo fuerat per Christi passionem quam scissione veli reuelanda. Cum nam transfigerit, inquit, ad Christum auferetur velamen. Deus autem spiritus est, ubi autem spiritus domini, ibi libertas. Hic autem spiritus domini cuius dono datus iustificamur, quo sit in nobis ut non peccare Dei. c. 16. deleatur, ubi libertas est. Sicut prater hunc spiritum peccare deleatur, ubi seruitus, a cuius operibus abstinentiam, i. spiritualiter sabbatum zandum est. Hic spiritus sanctus per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, quae plenitudo legis est, et datus Dei in Evangelio dicitur. Vnde quia & illa tabula digitum Dei conscripta sunt, & datus Dei est spiritus Dei, per quem sanctificamur, ut ex fide viuentes per dilectionem bene operemur, quem non moveat ista congruentia ibidemque eadem substantia? Dies namque quinquaginta computantur a celebratione Pascha, quae occasione figurata ouis per Moysen fieri precepta est, in significacionem utique futurae dominicae passionis, usque ad diem quo Moyses legem accepit in tabulis digitum Dei conscriptis: similiter ab occasione & resurrectione illius qui sicut ouis ad immolandum ductus est, quinquaginta diebus completis, congregatos in unum fideles datus Dei, hoc est spiritus sanctus impleuit. In hac mirabili congruentia illud certe plurimum distat, qd ibi populus accedere ad locum ubi lex dabatur, horreto terrore prohibetur: hic autem in eos superuenit spiritus sanctus, qui eum promissum expectantes in unum fuerant congregati. Ibi in tabulis lapideis datus Dei operatus est, hic in cordibus humanis. Ibi ergo lex extrinsecus posita est qua iniusti terruntur, hic intrinsecus data est qua iustifica-
- rentur. Nam non adulterabis, non homicidium facies, non concupisces, & si qd est aliud mandatum, qd utique in illis tabulis scriptum est, in hoc, inquit, sermone recapitulatur, in eo qd diliges proximum tuum tanquam te ipsum. Dilectio proximo malum non operatur. Plenitudo autem legis est caritas. Hec non in tabulis conscripta lapideis, sed diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datum est nobis. Lex ergo Dei est caritas. Huic prudentia carnis non est subiecta, neque n. potest, sed ad hanc prudentiam carnis terrendum cum in tabulis scribuntur opera caritatis, lex est operum, & litera occidens pruaricatorem. Cum autem ipsa caritas diffunditur in corde credentium, lex est fidei, & spiritus vivificantis dilectorem. Vide nunc quemadmodum consonet ista discretio illis Apostolicis verbis que pauloante ob aliud commemorata & diligenter pertractanda disuleram. Manifestatur, inquit, quoniam estis epistola Christi ministrata per nos, scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Ecce quemadmodum ostendit, quia illud extra hominem scribitur, ut eum forinsecus terrificet: hoc in ipso homine, ut eum intrinsecus iustificet. Carnales autem tabulas cordis dixit non carnalis prudenter, sed tanquam viuentis sensumque habentis in comparatione lapidis qui sine sensu est. Et quod paulo post dicit, qd non poterant intendere filii Israel utrumque in finem vultus Moysi, & ideo eis per velum loquebatur, hoc significat, quia litera legis neminem iustificat, sed velamen positum est in lectio veteris testamenti donec ad Christum transeatur, & auferatur velamen, id est transeatur ad gratiam, ut intelligatur ab ipso nobis esse iustificationem, quia faciamus quod iubet. Qui propterea iubet ut a nobis deficientes ad illum configiamus. Ideo vigilans nobis c. 1. in ibidem.
- Esa. 53. Afl. 2. comparsio prece priori de calogi. cu data a sp. ritu san- eto. c. 17.* Confidentiam habemus per Christum ad Deum: ne nostris hoc viribus tribueretur, continuo commemorauimus in unum agitum dicens, Non quod idonei sumus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis meti ipsi, sed sufficiencia nostra ex Deo est, qui & idoneos non fecit ministros noui testis, non literae, sed spiritus. Litera non occedit, spiritus autem vivificant. Proinde quia lex, sicut alibi dicit, pruaricationis gratia posita est, i. litera ista extra hominem scripta, propterea ea & ministratio nem

*Al. 1. no-
ti resolu-
menti.*

*2. Cor. 3.
2. Cor. 4.*

*Rom. 1.
Psal. 31.*

2. Cor. 4.

2. Cor. 5.

Ibidem.

E

*Cōmemoratio te-
menni Cō-
memoriatio te-
menni ex fu-
prophētiā in
Hl. G. 19. ho-*

*Cōmemoratio te-
menni*

*te-
menni*

Al. 1. no- nem mortis & administrationē damnationis appellat. Hāc aut. i. nouū testamentū, mini-
nī rōta- strationē spiritus & ministratio nē iustitiae di-
menti. cit, quia p̄ donū spiritus operamur iustitiā & p̄ prēparationis damnatione liberamur. Ideo illud euacuatur: hoc manet: qm̄ ter-
nus pēdagogus auferetur, cū timori successe-
rit charitas. Vbi enim spirit⁹ dñi, ibi libertas.
2. Cor. 3. Hanc aut̄ ministratio nē non ex meritis no-
stris, sed ex misericordia esse sic dicit, Pro-
2. Cor. 4. pter quod habentes ministratio nē hāc, sicut
misericordiā consecuti non infirmemur sed
abiciamus occulta confusio nis, nō ambulā-
tes in astutia, neq; dolo adulterantes verbum

D Dei. Hanc astutia & dolū hypocrisim vult
al. 1. qua- intelligi, * quia volūt iusti videri superbi. Vñ & in Psalmo qui ad huius ipsius gratia testi-
Psal. 31. ficationē cōmemorat idē Apostolus: Beatus inquit, cui non imputauit dñs peccati, neq; est in ore eius dolus. Hāc est humiliū sancto-
rum confesio nis, non se iactatiū esse quod nō sunt. Et Paulopost, Non. n. nos meti p̄sos, in-
quit, p̄dīcamus, sed Iesum Christum dñm nostrū, nos aut̄ seruos vestros p̄ Iesum, quia Deus qui dixit de tenebris lumen clarescere, claruit in cordibus nostris ad illuminatio-
nē scientiē gloriae eius in facie Christi Iesu. Hēc est scientia gloriae eius qua scimus ipsū esse lumen, quo tenebrae nostrae illuminantur. Et ipi p̄sum attende quemadmodū inculcat. Habemus aut̄, inquit, thesaurum istum in va-
sis fīctilibus, vt eminentia virtutis sit Dei & non ex nobis. Et paulopost cū eandē gratiā vberius in dño Iesu Christo cōmendās, ysq; ad illud veniret in indumentū iustitiae fidei, quo induit non inueniamur, & p̄p hoc inge-
2. Cor. 5. miscimus mortalitate p̄grauata, habitaculū nostrū quod de celo est superindui cupien-
Ibidem. tes, vt absorbeatur mortale à vita, vide quid adiungat. Qui aut̄ operatus est nos, inquit, in hoc ipsum Deus q̄ dedit nobis pignus spiri-
tus. Et post pauca intulit, ut nos simus iustitia

E Dei in ipso. Hāc est illa iustitia Dei, nō qua ipse iustus est, sed qua nos ab eo facti. Nemo ergo Christianoru aberret ab hac fide q̄ sola Christiana est: neq; quisquā cū verecūdatus noui ex fuerit dicere per nos ipsos fieri nos iustos nō prope- in nobis hoc operante gratia Dei, quia videt *tū. c. 19.* hoc à fidelib⁹ & pijs credi non posse cū dic-
tit, ad hoc se cōuertat vt dicat, iō sine ope- ratione grā Dei nos iustos esse nō posse, quia legē dedit, quia doctrinā instituit, quia bona precepta mandauit. Illa. n. sine adiūvate spiri- tu proculdubio est litera occidens: cū vero adeat viuisicans spiritus, hoc ipsū intus cō scriptum facit diligi, quod foris scriptū lex faciebat timeri. Insipe in hoc paululum & in eo testimonio quod Prophetā de hac re p̄clarissime dictū est, Ecce dies venient dicit dñs, & cōsūmabo sup domū Israel & super domū Iuda testamentū nouū, non secundū testamētū q̄ feci patribus eorum in die qua apprehēdi manū eorū vt educerē eos de terra Aegypti: quia ipsi non perseuerauerunt in p̄testamēto meo & ego neglexi eos dicit dñs: q̄a hoc testimoniū est q̄ ordinabo domui Israel, Post illos dies dicit dñs, dabo leges meas in cor illorū, & in mente eorū scribā eas, & ero eis in Deū, & ipsi erūt mihi in populum & nō docebit vnu quifq; ciuē suum & vnu quifq; fratrem suum dicens, cognosce dñm quia oē cognoscet me à minora vsq; ad ma- iorē eorū, quia propitius ero iniquitati eorū & peccata eorū nō memorabor ultra. Quid ad hēc dicemus? Nempe in veteribus libris aut nusquā aut difficile p̄ter hunc Propheti- cum locū legitur facta cōmemoratio testa- mēti noui, vt omnino ipso nomine appella- retur. Nā multis locis hoc significatur & p̄nūciatur futurū, sed non ita vt ēt nomen le- gatur expressum. Considera igitur diligenter quā differentiā inter duo testamentoa. i. vetus & nouū Deus esse testatus sit, cū dixisset, Nō secundū testimoniū quod feci patribus eorum in die qua apprehendi manū eorū vt educerē eos de terra Aegypti. Vide quid adiunxit. Quia ipsi non perseuerauerunt in testamēto meo. Vitio eorū depatit q̄ in testō Dei non permanerunt, ne lex quam tunc acceperunt culpāda videatur. Ipla est enim quā nō ve- nit Christus soluere sed implete, Nō tñ p̄ ea dē legē iustificatis impīj⁹, sed p̄ grām, hoc G quippe agit viuisicans spiritus, sine quo litera occidit. Si. n. data est lex q̄ possit viuisci- care, omnino ex lege efficit iustitia: sed cōclu- dit scriptura omnia sub peccato, ut p̄missio ex fide Iesu Christi darecē credentib. Ex hac p̄missione, hoc est ex dei beneficio ipsa lex impletur, sine qua p̄missione p̄uaricatores facit: uel vñq; ad effectū malooperis, si ēt repa- gula timoris cōcupiscētię flāma trāscēderit, certe i sola uolutate, si timor p̄q; suavitatē libi-

Hier. 3r.

Mat. 5.

Gal. 3.

DE SPIRITU ET LITERA AD MARCELLINUM

libidinis vicerit. Qd enim ait. Cōclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credētibus: ipsius cōclusionis utilitas dicta est. Nam conclusit ad quos vsus, nisi quemadmodū alibi dicitur, Priusquā autem veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eā fidē quæ postea reuelata est. Lex ergo data est, vt gratia quereret,

*Lex.
Gratia.*

Rom. 8.

H qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Vnde & in isto Prophe-tico testimonio, Consummabo, inquit, su-per domum Israel & super domum Iude-
Hier. 31.

*Lex re-ti-tus,
Lex no-
nac. 26.
Exo. 20.*

stamentum nouum: quid est consummabo, nisi implebo, non secundum testamentum quod feci patribus eorum in die qua appre-hendi manum eorū ut educerem eos de ter-
ra Aegypti. Ergo illud vetus erat, quia hoc nouū est. Vnde igitur illud vetus, hoc nouū, cum lex eadē impletatur per testamētū nouū quæ dixit in veteri, Non concupisces? Quia ip̄si, inquit, non perseverauerunt in te-stamento nouo, & ego neglexi eos dicit dñs.

Ergo propter veteris hominis noxam quæ per literam iabentem & minātem minime sa-nabatur, dicitur illud testamētū vetus: hoc autē nouum, propter nouitatem spiritus, quæ hominē nouum fanat a virtute vetustatis. Deni que attende quod sequitur, & vide quanta lu-ce fiat perspicuum, quod sibi vidētes nō sit homines intueri, quia hoc testamētū, inquit,

Hier. 31. quod ordinabo domui Israel, Post dies illos dicit dñs dabo leges meas in cor illorū, & in mente eorū scriba eas. Ecce est vnde Aposto-lus ait, quod supra commemorauimus. Non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis, quia non atramento, sed spiritu Dei viui. Nec ob

Ibidem. aliud arbitror in eo loco Apostolum voluif-
se commemorare testamentum nouum: ibi quippe ait, Qui & idoneos non fecit mini-stros noui testamenti, non literę, sed spiritus, nisi quia ista intuebatur prophetiam cum di-
ceret, Non in tabulis lapides, sed in tabulis cordis carnalibus, quoniā hic dictum est, In

cordibus eorū scribam eas: Vbi nominatim promissum est testamentum nouum. Quid sunt ergo leges Dei ab ipso Deo scriptae in cordibus, nisi ipsa præsentia spiritus sancti, quod est digitus Dei, quo præsente diffunditur charitas in cordibus nostris, qua plenitudo legis est, & præcepti finis. Nā quia veteris te-stamenti promissa terrena sunt, licet exceptis sacramentis, quæ umbra erant futurorū, sicut est circuncisio, & sabbatū, & alia dierū ob-seruationes, & quarūdā escarum ceremoniæ & multiplex sacrificiorū sacrorumque; ritus quæ vetustati carnalis legis iugosque; seruili cōgruebant, talia contineant præcepta iustitiae K qualia nunc quoque; obseruare præcipimur, quæ maxime duabus illis tabulis sine figura adumbratæ significationis expressa sunt, sicut est, Nō adulterabis, nō homicidiū facies, nō concupisces, & si quod aliud est mandatum quod in hoc sermone recapitulatur, Diliges proximū tuū sicut te ipsum: tu quia in eo, sicut di-xi, promixa terrena & temporalia recitantur, quod bona, sunt huius corruptibilis carnis, quāuis eis sempitena atque celestia ad nouū. I. te-stamentū pertinentia figurarentur, nunc ip-sius bonū cordis promittitur, mentis bonū, spiritus bonū, hoc est, intelligibile bonum, cum dicitur, Dabo leges meas in mente eo-rum, & in cordibus eorum scribam eas. Vnde significauit eos non forinsecus terrente legem formidaturos, sed intrinsecus habitan-tem ipsam legis iustitiae dilecturos. Deinde addidit & mercedem, Et ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Hoc est illud quod de Deo ait ille, Mihi autē adhædere Deo bonū est. Ero, inquit, illis in Deū & ipsi erūt mihi populus. Quid hoc bono melius, quid hac felicitate felicius, vivere Deo apud quem est fons vite, & in cuius lumine videbimus lu-men? De hac vita dicit ipse dñs, Hæc est autē vita æterna ut cognoscant te vnu verū Deū, & quem misit Iesum Christum. i.e. & quem L misisti Iesum Christum vnum verum Deū. Hoc n. & ipse promittit dilectoribus, suis dicēs, Qui diligit me mandata mea custodit, & qui diligit me diligetur à patre meo, & ego dili-gam eum & ostendam meipsum illi. Utique in forma Dei in qua equalis est patri, non in forma serui in qua ē & impījs ostendebat. Tunc enim siet quod scriptum est, Tollatur Alligatio impius ut non videat * claritatem domini. r. n. Quando

*Esa. 26. v.
Mat. 25. ra-
vo
m
er
es
· sin
in
Compa-
rato ri-
tepresen-
ti adju-
wram.
Cap. 23. ti.
1. Co. 13. lus
par
cua
rit,
M per
ciē
sic
Et non do
cibus v-
misquisque; fe-
ciue suū
& fratre
sum.
Cap. 24.
Hier. 31.
Cog-
me a-
te ia-
phes-
prop-
huc
minu-
pdico
que c-
dicit
fe ait
runt?
runt?
ergo
bres-
Prop-
uē sui
fice do-
nare v-
stame-
beatis
iunxit*

Quid ibunt sinistri in igne eterni iusti autem in
Esa. 26. vita eterna. Quae vita eterna sicut cõmemo
Mat. 25. raua definita est ea esse, ut cognoscant unum
 verum Deum. Hinc dicit & Ioannes, Dilectissimi
1. Ioh. 3. mihi, filii Dei sumus & nondum apparuit quid
 erimus, scimus quia cum apparuerit, similes
2. Cor. 5. es erimus, quem videbimus eum sicuti est. Hec
Colo. 3. similitudo nunc incipit reformari, quia diu ho
 interior renouat de die in die secundum ima
Compas-
ratio ri-
tepresen-
tis adju-
tarum.
Cap. 23.
1. Co. 13.
M.
Et non do-
cebit.
Cap. 24.
Hier. 31.
Rom. 10.
Hier. 31.
Aug. Tomus tertius.

ad maiorem eorum nisi omnes pertinentes spiritu
 liter ad dominum Israel & ad dominum Iuda, hoc
 est ad filios Isaac & ad semen Abraham. Ipsa
 est n. promissio quae ei dicta est, In Isaac vo
 cabitur tibi semine. Non n. qui filij carnis hi si
 liji Dei, sed filij promissionis deputantur in
 semine. Promissionis autem verbum hoc est, Ad
 hoc tempus venia & erit Sarah filius. Non so
Rom. 9.
Gen. 18.
Gen. 25.
I. Co. 15.
Ps. 21.
Gen. 17.
Rom. 5.
Rom. 9.
Gen. 17.
Rom. 5.
Aug. Tomus tertius.

lulu aut, sed & Rebecca ex uno concubitu ha
 bens Isaac patris nostri. De nondum natu, nec
 qui aliquid operati fuerint boni aut mali, ut
 secundum electionem propositum Dei maneret, non
 ex operibus, sed ex vocante dicta est ei, quia ma
 ior feruient minori. Hec est domus Israel vel
 domus Iuda per Christum, qui venit ex tribu Iu
 da. Domus filiorum promissionis haec est, non
 operum, per priorum, sed beneficij Dei. Hoc est n.
 Deus promittit quod ipse facit: non n. ipse pro
 mittit & alius facit quod iam non est promittere
 sed praedicere. Ideo non ex operibus sed ex
 vocante, ac ipsorum sit non Dei, Ne merces
 non imputetur secundum gratiam, sed secundum debitum,
 atque ita gratia non sit gratia, cuius vehemens de
 fensor est atque assertor minimus Apostolorum,
 qui plus omnibus illis laboravit, non ipse
 sed auctor gratia Dei cum illo. Oes. n. inquit, agnoscit me: Oes domus Iuda. Neque enim
 omnes qui ex Israel sunt Israel, sed omnes
 quibus dicitur in Psalmo pro susceptione
 matutina, hoc est pro luce noua, testamenti
 scilicet noui. Vniuersum semen Jacob mag
 nificare eum timeat eum omne semine Israel. Vni
Ps. 21.
Gen. 17.
Rom. 5.
Aug. Tomus tertius.

uersum omnino semine prorsus omne semen
 promissorum atque vocatorum, sed eorum qui se
 cundum propositum vocati sunt. Quos n. pdesti
 naut, illos, & vocavit quos autem vocavit, illos
 & iustificauit, quos autem iustificauit, illos
 & glorificauit. Ideo quod ex fide, ut secundum
 gratiam firma sit promissio omni semini, non
 ei tantum quod ex lege est, id est ex veteri testa
 mento venit ad nouum, sed & ei quod ex fide est
 non sibi promissa lege. Ex fide autem Abraham, i.
C.
Gen. 17.
Rom. 5.
Aug. Tomus tertius.

imitatores fidei Abraham, qui est pater omnium
 nostrum sicut scriptum est, quia patrem mul
 tarum gentium posui te. Omnes ergo hi pra
 destinati, vocati, iustificati, glorificati cognos
 cent Deum gratia testamenti noui, a mino
 ribus vobis ad maiorem eorum. Sicut ergo lex
 factorum scripta in tabulis lapideis, mer
 cesque eius terra illa promissionis, quam
 carnalis domus Israel cum ex Aegypto li
Aug. Tomus tertius.

bera-

DE SPIRITU ET LITERA AD MARCELLINUM

berata esset, accepit, pertinet ad testamentū vetus: ita lex fidei scripta in cordibus, merces quæ eius species cōtemplationis, q̄ spiritualis domus Israel ab hoc mūdo liberata p̄cipiet,

1. Co. 13.

ptinet ad testamentū nouū. Tunc fiet q̄ dicit Apostolus. Siue prophetarū euacuabuntur, siue linguae cessabunt, siue scientia euacuabit, illa, i.e. parvularū sc̄ientia in qua hic vivitur, q̄ ex parte p̄ speculū enigmatis videt; p̄ hāc n. necessaria est propheta, cū adhuc p̄tererit.

D futura succedunt: p̄ hanc linguā, i.e. multipli citas significationū cū ex alio atq; alio aliud atq; aliud admonetur, qui nōdū aeternam lucem perspicue veritatis mente purgatiissima cōplaurit. Cū autē venerit quod perfectum est, & totum hoc q̄ ex parte est fuerit euacula tū, tūc * quod assumpta carne, carni appa- ruit ostendet seipsum dilectoribus suis: Tunc erit vita aeterna, vt cognoscamus unum verū Deū, tūc similes ei erimus, quoniam tunc cognoscemus sicut & cogniti sumus. Tunc nō docebit unusquisq; ciuē aut fratre suum dicens cognosce dñm. Oēs. n. cognoscemus eum à minore usq; ad maiorem eorū. Quod multis modis intelligi potest. Siue quia & illuc quī que sanctoruū tanquā stella ab stella differt in in gloria. Nec ad ré quicquā interest utrum à minore usq; ad maiorem, sicut dictū est, an si à maiore usq; ad minorē diceretur; q̄ simili liter nihil interest, etiam si minores intellexerimus, qui tantummodo credere, maiores autem qui etiam intelligere quantum in hac vita fieri potest lumen incorporeum atq; in cōmutabile voluerunt. Siue minores, tempore posteriores: maiores autem, tēpore priores intelligi voluit. Simil. n. promissam Dei cōtemplationē accepturi sunt oēs, quia & illi p̄ nobis meliora prouiderūt, ne sine nobis p̄fecti perficerent. Et ideo velut minores repe riūtur priores, quia minus dilati sunt sicut in illo euangelico denario p̄ similitudinē dī,

E quē prius accipiūt qui posteriores venerunt ad vineā. Sine quolibet alio modo, qui me in p̄nīa forsitan fugit, minores maioresq; accipiēdi sunt. Illud tñ quantū potes diligenter attende, q̄ tanto molimine conor ostendere. Cū testamentū nouū. Propheta promitteret, nō secundūm testamentū q̄ prius factū est populo Israel ex Aegypto liberato, nihil eū de sacrificiorum, vel quorūcunq; sacerdotū commutatione dixisse, quanvis & ipsa sine dubio

All. qui.

Hier. 31.

1. Co. 15

Mat. 20.

*Nona le-
gis ve-
risq; di-
scrimen.*

fuerat sc̄itura, sicut sc̄utā videmus, q̄ multis alijs locis eadē prophetica scriptura testat: sed tantummodo istā cōmendas distantiā, leges suas datus esset Deus in mēte eorum qui p̄tineret ad hoc testamentū, & eorū *scripturas in cordibus. Vñ Apostolus *sumpsit

*Al. I. scri-
pturn.*
1. Cor. 2.
*Al. I. scri-
pturn.*
Esd. 7.

nō atramento, sed spiritu Dei viui: nō in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalib; sempiternāq; mercede iustificationis huius non terriā de qua pulsū sunt Amorrei & Zethi, & alij gentes q̄ ibi cōmemorāt, sed ipm Deū cui adhērere bonū eū, vt bonū Dei q̄ di ligunt, Deus si ipse quē diligūt. Itēq; & homines à Deo nisi peccata nō separāt, q̄ nō nisi per eadē gratiā dimittunt. Vñ cū dixisset:

Hier. 31.
Ex. 20.
Ioan. 13.

Omnis. n. cognoscet me à minore usq; ad maiorem eorū: mox addidit, Quia propitius ero iniquitati eorū, & peccata eorū non memorabor ultra. Per legem ergo factorū dicit dñs. Nō cōcupisces, per legē fidei dicit dñs

sine me nihil potestis facere. Aiebat. n. de bonis operib; hoc est, de palmitum fructib;. Cū igitur haec appareat distantiā veteris & noui testū, q̄ lex ibi in tabulis, hic in cordib; scribitur, vt q̄ forinsecus terret, hic delectet intrinsecus, ibiq; fiat prevaricator per occidentē literam: hic dilector per viuificantem spiritum: non ideo dicendū est q̄ Deus adiuuet nos ad operandā iustitiā atq; operetur in nobis & velle & operari pro bona voluntate, quia p̄ceptis iustitię forinsecus infonat sensibus nostris, sed quia intrinsecus incrementū dat diffundendo charitatē in cordibus nobis per spiritum sanctū qui datus est nobis videndū est aut̄ quomodo dicat Apostolus. Cū. n. gētes quē legē nō habent naturaliter, q̄ legis sunt faciunt, hi legē non habentes ipsi fibi sunt lex, qui ostēdunt opus legis scriptū in cordibus suis: ne videat nō esse certa distantiā noui testamenti, q̄ leges suas dñs in cordibus populi sui se scripturū esse prouisit, q̄nq; quidem hoc gentes naturaliter habeat: pertractanda igitur haec quastio, quae nō mediocris exorta est. Dicet. n. aliquis, Si Deus hinc discernit à vetere testamentū nouū, q̄ in vetere legē suā scriptū in tabulis: in novo aut̄ scriptū in cordibus, fideles noui testamēti vnde discernuntur à gentibus, quae habent opus legis scriptū in cordibus suis, quo naturaliter quae legis sunt faciunt: quasi iam illo populo vetere potiores qui legem acce

pit

Rom. 1.

Absc. 2.

Rom. 1.

Rom. 2.

Hier. 31.

Ex. 20.
Ioan. 13.

*De geni-
bus doni
natura
genosimi
bus doni
ac delega-
scriptū
cordib;
Christi-
norum.*

Cap. 36.
Rom. 2.

*I lex
tib
bus
cer
co
est
cto
cus*

pit in tabulis, & novo populo priores, cui
hoc præstatur per testimoniū nouum, q̄ his natu-
ra iam præstitū? An forte eas gentes cōmemo-
rauit Apostolus, scriptā in cordib. habere le-

Rom. 1.

gem, quæ ad nouū pertinet testimoniū? Ad hoc. n.
vnde venerit intuendū est. Primo Euangeliū
cōmandans ait, Virtus. n. Dei est in salutem
omni credēti, Iudeo & Græco: iustitia. n. Dei

Abra. 2.

in eo reuelatur ex fide in fidem, sicut scriptū
est, Iustus aut ex fide viuit. Deinde loquitur
de illis impijs quibus p̄ p superbiā nec co-
gnitio Dei profuit, quia non sicut Deū glori-

Rom. 1.

ficauerunt, aut gratias egerunt. Inde trālit ad
eos qui iudicant & agunt talia qualia condē-
nant, nimirū p̄ p Iudeos qui de lege Deiglo
ribabantur: quāvis adhuc eos nominatim non
exprimat, & ideo dicit, Ira & indignatio, tri-
bulatio & angustia in omnē animam homi-
nis operantis malū, Iudei primū & Græ-
ci. Gloria aut & honor & pax omni operati-
bonum. Iudeo primum & Græco, non est. n.
personarū acceptio apud Deum. Quicūq. n.
sine lege peccauerunt, sine lege & peribunt:

Rom. 2.

& quicunq; in lege peccauerunt per legem
iudicabuntur. Non. n. auditores legis iusti sūt
apud Deū, sed factores legis iustificabuntur.
His verbis hoc vnde agitur subiūxit & dicit.
Cū gentes. n. quæ legem Dei non habent, na-
turaliter quæ legis sunt faciunt, & cetera quæ
iam supra cōmemorauit. Proinde nō vñ alios
hic significasse sub nomine gentium q̄ eos

Hier. 31.

quos nomine Græci supra significabat, cum
diceret, Iudeo primum & Græco. Porro si
Euangeliū virtus. Dei est in salutē omni cre-
denti, Iudeo primum & Græco, & ira & in-
dignatio, tribulatio & angustia in omnē ani-
mam hominis operantis malū, Iudei primū & Græci,

Ex. 20.

gloria aut & honor & pax omni operati-
bonum, Iudeo primum & Græco, non est. n.
personarū acceptio apud Deum. Quicūq. n.
sine lege peccauerunt, sine lege & peribunt:

Ioan. 15.

& quicunq; in lege peccauerunt per legem
iudicabuntur. Non. n. auditores legis iusti sūt
apud Deū, sed factores legis iustificabuntur.
His verbis hoc vnde agitur subiūxit & dicit.
Cū gentes. n. quæ legem Dei non habent, na-
turaliter quæ legis sunt faciunt, & cetera quæ
iam supra cōmemorauit. Proinde nō vñ alios
hic significasse sub nomine gentium q̄ eos

ac deleg.

quis no-
scriptū
cordib.
ostō
Chrīſtū
nērum.
entes
Cap. 36.
Rom. 2.

De gen-
bus dñe
naturas
at len-
bus dñe
men-
nos no-
scriptū
cordib.
ostō
Chrīſtū
nērum.
entes
Cap. 36.
Rom. 2.

certa G

ns in
romi
beāt
ō me
Deus
ū, q̄
nouo
tamē
abent
quo
i am
acce
pit

llex in cordib. scripta est, Eis quippe creden-
tib. virtus Dei est in salutē. Quibus aut Gentibus
bene operantibus gloriā & honorē pa-
cemq; promitteret, extra Euangeliū gratiam
constitutis? Quia. n. personarum acceptio. nō
est apud Deū, & non auditores legis, sed fa-
ctores iustificant, ideo siue Iudeus siue Græ-
cus, hoc est quilibet ex gentibus crediderit,

salutē in Euangeliō pariter habebit, Non. n.
est distincō, sicut postea dicit, Oēs. n. pecca-
uerunt & egent gloria Dei, iustificati gratis
per gratiā ipsius. Vnde aut factorē legis Gre-
cum iustificari diceret, sine gratia salvatoris?

Rom. 3.

Al. fine.

Neq; n. contra seipsum diceret, q̄ ait, facto-
res legis iustificabūtur: tanquā per opera, nō
per gratiā iustificantur: cū dicat gratis iustifi-
cari hominē per fidem sine operib. legis, ni-
hilq; aliud velit intelligi in eo q̄ dicit gratis,
nisi quia iustificationē opera non præcedūt.

Rom. 11.

Aperte quippe alibi dicit, Si gratia, iam non
ex operibus, alioquin gratia iā non est gra-
tia. Sed sic intelligendū est, factores legis iu-
stificabuntur, vt sciamus aliter eos non esse
factores legis nisi iustificant: vt non iustifica-
tio factoribus accedat, sed factores legis iu-
stificatio præcedat. Quid est. n. aliquid, iustifi-
cat, q̄ iusti facti, ab illo, s. qui iustificat im-
piū, vt ex impio fiat iustus? Si. n. ita loquere-
mur, vt diceremus, homines liberabuntur,
hoc vtq; intelligeretur, eis qui iā homines
essent accedere liberationē. Si aut diceremus
homines creabuntur, nō vtq; intelligeretur
eos creari qui iā homines erāt, sed ipsa crea-
tione homines fieri. Ita si dictū esset, factores

Al. qui.

legis honorabuntur: nō recte acciperemus,
nisi honorē illis qui iam essent factores legis
accedere. Cum vero dictū est, factores legis
iustificabuntur, quid aliud dictū est quā iusti
iustificabuntur, factores. n. legis vtique iusti
sunt. Ac per hoc tantundē est ac si diceretur,
factores legis creabuntur, non * quia erant,
sed vt sint, vt sic intelligerent ēt. Iudei legis

Lip. 10.

Mus. 6.

auditores, indigere lē gratia iusti iustificato-
ris vt possint esse factores. Aut certe ita dictū
est, iustificabuntur, ac si diceretur, iusti habe-
buntur, iusti deputabuntur. Sicut dictū est
de quodam: Ille aut volens te iustificare, i. vt
iustus haberetur & deputaretur. Vnde aliter

L.

dicimus Deus sanctificare sanctos suos: ali-
ter aut, Sanctificetur nomen tuū. Nam illud
ideo, quia ipse illos facit esse sanctos, qui nō
erant sancti: Hoc aut ideo, vt q̄ semper apud
se sanctū est, sanctum ēt ab hominibus habe-
tur, i. sancte timeatur. * Sic ergo gentes com-
memorans naturaliter quæ legis sunt facien-
tes, & scriptū habentes opus legis in cordib.

Sancti fi-
catur no-
men Dei.

Al. l. s.

illos intelligi voluit qui credunt in Christū:
quia nō sicut Iudei præmissa sibi lege veniūt
ad fidē, non est cur eos conemur discernere

DE SPIRITU ET LITERA AD MARCELLINUM

ab ijs quibus per Prophetā promittens testimoniū nouum, dixit leges suas se scripturū in cordibus eorū, quia & ipsi per insertionem quam oleastro pītā dicit, ad eandem oleā, hoc est ad eundē Dei populū pertinent: potiusq; cōcordat propheticō ēt hoc Apostolicū testimoniū, vt hoc sit pertinere ad testimoniū nouum, legē Dei habere non in tabulis sed in cordibus scriptā: hoc est, in intimo affectū iustitiā legis amplecti, vbi fides per dilectionē operatur, qd ex fide justificat gentes Deus. Quod scriptura praeuidens, p̄nunciauit Abrahā dicēns, In semine tuo benedicentur oēs gētes: vt per hanc promissionis gratiā oīua infereat oleaster, & fierent fideles gētes filij Abrahā in semine Abrahā, qd est Christus, sectantes eius fidē, qui non accepta in tabulis lege, nondūq; habens ipsam circuncisionē, credit Deo & deputatiū est illi ad iustitiā. Ac sic tale erit hoc qd de eiusmodi gētib. dixit Apostolus, qd opus legis scriptū habeant in cordibus suis, quale est illud ad Corinthios, nō in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Ita n. fuit de domo Israel, cū præputiū eorū in circuncisionē deputatur, eo qd iustitiā legis non pīcione carnis ostendunt, sed cordis charitate custodiunt: qm si præputiū iustitias legis custodiat, nōne præputiū eius, inquit, in circūcisionē deputabitur? Et p̄pea in domo veri Israel in quo dolus non est, participes sunt testamēti noui, quia dat Deus leges in mente ipsorū, & in cordibus eorū scribit eas dīgito suo, spūlāntō, quo ibi diffunditur charitas qd legis est plenitudo. Nec morueat, qd naturaliter eos dixit, qd legis sunt face, non spiritu Dei, nō fide, nō gratia. Hoc n. agit spūlā gratiā, vt imaginē Dei in qua naturaliter facti sumus, instaureret in nobis. Vtium quippe contra naturā est, qd viisque sanat gratia. Propter quā Deo df. Miserere mei, lana animam mēā qm peccavi tibi. Prōinde naturaliter homines qd legis sunt faciūt. Qui n. hoc non faciunt, vitiole faciunt. Quo vitio lex Dei est deleta de cordibus. Ac per hoc viatio fanato, cum illic scribitur, sunt qd legis sunt naturaliter: non qd per naturā negata sit gratia, sed potius per gratiā reparata natura. Per vñ quippe hominē pētū intravit in mundū, & per pētū mors, & ita in oēs homines petransiuit, in quo oēs peccauerunt. Et ideo quia nō est distinctio, egent gloria Dei, iustifi-

ficiati gratis per gratiā ipsius. Quā gratia in interiore homine renouato iustitia scribitur, qd culpa deleuerat: & hāc misericordia super genus humanū per Chrm Iesum, dñm nostrū. Vnus n. Deus, vnu & mediator Dei & hominum homo Christus Iesu. Si aut̄ hi qui naturaliter qd legis sunt faciūt, nondū sunt habendi in numero eorū quos Christi iustificat gratia: sed in eorum potius quorū ēt impiorū, nec Deū verum veraciter iuste qd: cōlētū, quādā tñ sacta vel legimus, vel nouimus, vel audimus, quā secundū iustitia regula non solū viviperare non possumus, verū ēt merito recte qd laudamus, quāquā si discutatur quo sine fiant, vix inueniuntur qd iustitiae debitā laudem defensionem mereant.

Imag. Dii nō omnia deleta in genitū. Cap. 18.

Verumtā quia non vivēdeō in anima humana imago Dei terrenorū affectū labē destrita est, vt nulla in ea velut lineamenta extrema remāserint, vnde merito dici possit ēt in ipsa ipietate vitæ suæ facere aliqua legis vel sapere: si hoc est qd dictū est, quia gentes quā legē nō habent, hoc est legē Dei, naturaliter quā legis sunt faciūt, & quā hīmōi homines ipsi sibi sunt lex, & scriptū opus legis habent in cordibus suis, i. non omnimodo deletum est, qd ibi per imaginē Dei cum crearent imprellum est: et sic illa differentia non perturbabitur qua distat à vetere testimoniū nouum, eo qd per nouum scribitur lex Dei in corde fidelium, quā per vetus in tabulis scripta est: hoc enim illic scribitur per renouationē, qd non omnimodo deletum est per vetustatem. Nā sicut ipsa imago Dei renouatur in mente credentium per testimoniū nouum, quam non penitus impietas aboleuerat: nam remanserat vique id qd anima hominis nisi rationalis esse non potest: ita ēt ibi lex Dei non ex omni parte deleta per iniustitiā, profecto scribitur renouata per gratiam. Nec istā inscriptionem, quā iustificatio est, poterat efficere in iudeis lex in tabulis scripta, sed solum preuaricacionem. Nā & ipsi homines erant, & vis illa naturā inerat eis, qua legitimū aliquid anima rationalis & sentit & facit: sed pieras quā in aliā vitā transfert beatā & aeternam, legē habet immaculatā conuertentem animas ut ex illo lumine renouentur, sicutque in eis. Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Vnde & aversi absolēscere meruerunt, *Al. Lab.* renouari autē nisi gratia Christiana, hoc est solēfari nisi

1. Ti. 1. V
Rom. 3. re
fi
ill
tū
rū
bi
pu
iū
hā
hil
qui
1. Co. 15. mi
Mat. 11. De
Mat. 23. san
tol
erū
lij. L
imp
ve p
fice
cū d
pud
nuo
tural
intel
ris,
nō c
vita
didir
rū ac
nō lu
quātū
in eū
E sonar
gratiā
Propri
scriba
uenia
bit vir
Cogn
nore v
sancti
nostrī
de co
ficta, e
nēs ad

Hier. 31.
Rom. 5.
1. Tim. 1.

nisi mediatoris intercessione non possunt.
I. Ti. 1. Vnus.n. Deus, vnus & mediator Dei & homi
nū, hō Christus Iesus, qui dedit semetipsum
redemptionē pro omnibus. A cuius gratia
si alieni sunt illi de quibus agimus, qui scđm
illū modū, de quo superius latis diximus, na
turaliter, q̄ legis sunt faciunt, quid eis prode
rūt excusantes cogitationes in die qua iudica
bit Deus occulta hominū, nisi forte vt initi⁹

Rom. 8. punia nur? Sicut.n. nō impediūt à vita eterna
iustū quādam peccata venialia, sine quibus
h̄c vita non ducitur; sic ad salutē eternā ni
hil prosunt impio aliqua bona opera sine
quibus diffīcillime vita cuiuslibet pessimi ho

minis inuenitur. Veruntamē sicut in regnō

Mat. 11. Dei velut stella ab stella in gloria differunt

Ma. 23. sancti, sic & in damnationē pēnē sempiterne
tolerabilius erit Sodomæ q̄ alteri ciuitati, &
erūt quidā duplo amplius qbusdā gehēnē fi
līj. Ita nec illud iudicio Dei vacabit, q̄ i ipsa
impietate damnabili magis alius alio minus
ve peccauerit. Quid ergo hinc Apostolus ef
ficere voluit, q̄ iactantiā cohibens Iudeorū,
cū dixisset, Non auditores legis iusti sunt a
pud Deū sed factores legis iustificabunt: cōti
nuo subiecit de his qui legē non habētes, na
turaliter, q̄ legis sunt faciunt, si non illi sunt
intelligēdi, qui pertinent ad grām mediato
ris, scđ potius, qui cū Deū verū vera pietate
nō colant, habent tñ quādā opera bona in
vita impia? An forte hoc ipso probandū cre
dit, quod supra dixerat, q̄ nō est persona
rū acceptio apud Deū, & q̄ postea dixit, q̄a
nō Iudeorū Deusest tñ, sed ēt gentiū? Quod
quātulacūq; legis opera naturaliter iusta nō
inuenirent in eis qui legē nō acceperūt, nisi
ex reliquijs imaginis Dei: q̄ nō cōtempij, cū
in eū credit, apud quē nō est acceptio per
sonarū. Sed quodlibet horū accipiat, cōstat

Hier. 31. gratiā Dei promissam esse testō nouo ēt per
Prophētā. Eandēq; gratiā in eo definitam, vt
scribanē leges Dei in cordibus hominū, per
ueniantq; ad eā cognitionē Dei, vbi nō doce
bit viuisquisq; ciuē suū vel fratrē suū, dicēs,
Cognosce Deū, quia oēs cognoscēt cū a mi
nore vſq; ad maiorē eorū. Hoc donū spūl
sancti est, quod diffundit charitas in cordib.
nostris. Charitas nō q̄libet, sed charitas Dei
de corde puro & cōciētia bona, & fide nō
ficta, ex qua iultus in hac peregrinatione vi
nēs ad speciē quoq; pducif post speculū &

enigmata, & q̄e quid erat ex parte, vt facie
ad faciē cognoscāt, sicut & cognitus est: Vnā 1.co.13.

enim * petijt a dño, & h̄c reqr̄it, vt inhabi
tet in domo dñi p oēs dies vitæ suæ, ad hoc

vt cōtéplef dilectionē dñi. Nemo ita glorieſ
ex eo q̄ uidet habere, tanq̄ nō acceperit: aut

ideo ſe putet, accepifſe, quia litera extrinſe
cus vel vt legerē apparuit, vel vt audireſ in

fonuit. Nā ſi per legē iustitia, ergo Christus F

gratis mortu⁹ eſt. Porro aut ſi nō gratis mor
tuus eſt aſcēdit in altū, captiuā dixit captiuī

tatē, & dedit dona hominib⁹. Inde habet, Ephe. 4.

quicunq; habet. Quisquis aut ſi habere Rom. 3.

aut id quod habet auferet ab eo. Vnus.n. De⁹

qui iustificat circūcīſionē ex fide, & p̄epu
tiū per fidē: quod non ad aliquā differentiā

dīctū eſt, tanq̄ aliud ſit ex fide, aliud per fi
dē, ſed ad veritatē locutionis. Alio quippe lo

co cū de gentibus diceret, hoc eſt de p̄epu Gal. 3.

tio. Et p̄equidens: inquit, ſcriptura, quia ex fi
de iustificat gentes Deus. Itemq; cū de circū

cīſione loqueretur unde erat ipſe: Nos, inq̄t,

Gala. 2. naūra Iudei, nō ex gentibus peccatores, ſciē

tes quia nō iustificatur hō ex operibus legis,

niſi per fidē Iefu Christi, & nos in Christo

Iefi credimus, Ecce & p̄epu dixit iusti
ficari, ex fide & circūcīſione per fidē, ſi ta
men circūcīſio iustitiam * fidē teneat. Sic

Rom. 9. enim gentes, quę non ſectabantur iustitiam appre
henderant iustitiam. Iustitiam autem,

quę ex fide eſt, impetrando eam ex Deo, nō

ex ſemetiſp⁹ p̄efumendo. Iſrael vero perfe
quens legē iustitię, in legē non peruenit. Quę

Philip. 2. re? quia non ex fide, ſed tanquam ex operib.

ideit tanquam eam per ſemetiſp⁹ operan
tes, non in ſe credentes operari Deum: Deus

enim qui operat in nobis & velle & opera
ri pro bona volūtate ac per hoc offendere

in lapidē offenſionis. Nā qd dixerit, q̄a nō ex

fide, ſed tāquā ex operib. apertissime expo
G

suit dicens: Ignorantes. n. Dei iustitia; & ſuā

volentes cōſtituere, iustitię Dei nō ſunt ſu
biecti. Finis. n. legis Xps ad iustitiam omni

credenti. Et adhuc dubitamus, q̄ ſint opera le Rōm. 1.9.

gis, quibus hō nō iustificatur, ſi ea tanquam

ſua crediderit, ſine adiutorio & dono Dei,

q̄ eſt ex fide Iefu Christi: & circūcīſionem

ceteraq; talia ſuſpicamur, quia etiam de his

ſacramentis illis in locis talia quādam legū
tur: ſed hic vtique non circūcīſionem tan
quā ſuā iustitię voletabāt cōſtituere, quia &

Aug. Tomus tertius. M m 3 ip-

DE SPIRITU ET LITERA AD MARCELLINUM

ipsam Deus præcipiendo cōstituit. Nec de ilis operibus hoc intelligi pōt, de quibus dñs Gen. 27. eis dicit. Reijcitis mādatū Dei, vt traditiones Mat. 15. vestras statuatis. Quia psequēs, inquit, legē iustitiae ī legē iustitiae nō peruenit Israēl. Nō di Rōm. 9. xit psequens traditiones suas. i. cōfessās. Hæc ergo sola distantia est, quia ipsum. Nō cōcū pīces. & cetera mādata eius lācta, & bona Iōn. 15. sibi tribuebāt: Quæ vt possit hō facere, Deus Iēs. 18. operaſ in homine p fidē Iēſu Christi qui finis est ad iustitiā omni credenti. i. p spiritum incorporatus factusq; mēbrū eius, pōt quis- H que illo incremētu intrinsecus dāte operari iustitiā. De cnius operibus ēt ipse dixit: Quia sine me nihil potestis facere. Ideo quippe pponit iustitia legis, q; qui fecerite am, viuet in illa, vt cū quisq; infirmitatē suam cognoverit, nō p suas vires, neq; per literā ipsius legis, q; fieri nō pōt: sed per fidē cōciliās iustificatorem perueniat & faciat & viuat in ea. Dēnt. 3. Opus. n. quod qui fecerit, viuet in eo, nō fit, Rōm. 10. nisi iustificato. Iustificatio aut ex fide impretraſ. De qua scriptū est: Ne dixeris in corde tuo, quis ascēdit in celū, hoc est Christū deducere, aut quis descēdit in abyssum, hoc est Christū à mortuis reducere. Sed quid dicit? Prope te est verbum in ore tuo: & in corde tuo, hoc est, inquit, verbū fidei, q; p̄dicamus quia si confitearis in ore tuo, quia dominus est Iēſus, & credideris in corde tuo, quia Deus illū fuscitauit à mortuis, saluus eris, In tantū iustus, inquantū saluus. Per hanc enim fidē credimus, quod etiā nos Deus a mortuis excitet interim spiritu: vt in nouitate eius gratiā temperanter, & iuste & pie viuamus in hoc seculo, post etiam carne nostra ad immortalitatē resurrectura, quod meritū spiritus est qui eam in resurrectione sibi cōgrau, hoc est, in iustificatione p̄cedit. Cōsepulti enim sumus Christo per baptismum in mortem, vt quemadmodū Christus resurrexit a mortuis per gloriam patris, sic, & nos in nouitate vitę ambulemus. Fide igitur Iēſu Christi impetramus salutē, & quantū nobis inchoatur in re: & quantū perficienda expectatur in spe. Omnis. n. qui inuocauerit nōmē domini saluus erit. Quam * multa multitudo ait Psalmita, dulcedinis tuę domine: quā abscondisti timentibus te persecisti aut speransibus in te. Ex lege autem timemus Deum, ex fide speramus in Deum, sed timentibus pē Rem. 6. Iōne. 2. Psal. 30. Al. 1. ma. gua.

nā absconditur gratia. Sub quo timore anima laborans quando concupiscentiā malā non vicerit, nec timor ille quasi custos seuerus abscesserit: per fidē confugiat ad misericordiam Dei, vt det, quod iubet, atq; inspirata gratiā suavitate per spiritum sanctum faciat plus delectare, quod p̄cepit, quam delectat, quod impedit. Ita multitudo dulcedinis eius, hoc est, lex fidei charitas eius con scripta in cordibus, atq; diffusa perficitur spe rantibus in * eum, vt anima sanata non timore pēnē, sed amore iustitię operetur bonum. Al. eam Liberum ergo arbitrium euacuamus per gratiam? Absit, led magis liberum arbitrium statutum. Sicut enim lex per fidem, sic liberū arbitrium per gratiā nō euacuatur: sed statui berū arbitrii, neq; n. lex impletur, nisi libero arbitrio: cus lex p Quid fidei scilicet biniū, p gratiā nō euacuatur: sed statui sed statua sed statua itur. c. 36. statuif, quia gratia sanat voluntatem, quia iustitia libere diligatur. Omnia hæc, quæ velut cā tenatim connexuī, habent voces suas in scripturis sanctis. Lex dicit: Non concupisces. Fides dicit. Sana animā meā, qm̄ peccavi tibi. Gratia dicit. Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne quid tibi deterius cōtingat. Sanitas dicit. Dñe Deus meus clamaui ad te, & sanctifi me: Liberum arbitrium dicit: Voluntarie sacrificabo tibi: Dilectio iustitiae dicit: Narrauerū mihi iniusti delectationes suas: sed nō sicut lex tua domine. Ut quid ergo miseris homines aut de libero arbitrio audent superbitate, antequā liberentur, aut de suis viribus, si iam liberati sunt? Nec attendunt in ipso nomine liberati arbitrij utique libertatem sonare. Vbi autē spiritus domini, ibi libertas. Si ergo serui sunt peccati, quid iactant de libere arbitrio? A quo. n. quis deuictus est, huic & seruus addictus est. Si autē liberati sunt, quid se iactant vel de opere proprio, & gloriātur, quia non acceperint? An ita sunt liberi, vt nec illum velint habere dominum, qui eis dicit: Sine me nihil potestis facere: & si vos filius * liberauerit tūc vere liberi eritis? Que- ret

Virum
fides ī no
stra con
flittat
potest
& quid
sit esse in
potest, ut
alicuius,
quonodo
cōnīcū, de
plex sit si
des. c. 3.

M

Exo. 20.
Psal. 40.

Psal. 5.

Psal. 19.

Psal. 53.

Pſ. 118.

Exo. 20.

Pſ. 40.

Pſ. 5.

Pſ. 19.

Pſ. 53.

Pſ. 118.

2. Co. 3.

2. Pet. 1.

10. ad M.

Al. 1. libe

ret

ret aliquis, vtrū fides ipsa, in qua salutis, vel
 Virum ad salutem connexionis huius, quā cōmemo
 fides ī no rauī, esse vī exordium, in nostra cōstituta sit
 fīra con-
 fītūtās
 potestate, q̄ facilius videbimus, si prius, quid
 sit potestas, aliquanto diligentius perspexeri
 mus. Cum n.duo quēdam sint velle & posse:
 vnde nec qui vult, continuo potest: nec qui
 potest, continuo vult, quia sicut volumus ali
 qñ, q̄ non possumus: sic ē possimus aliqui,
 aliquid
 quonodo
 cuenq; du
 plex sit si
 deit. 6.3.
 fide ē se in
 potestate
 alicuius
 q̄ non possumus: satis euolutis ipſis ē vocabu
 lis resonat, quod ab eo, quod est velle, volun
 tas: ab eo aut, quod est posse, potestas nomen
 accepit. Quapropter sicut, qui vult habet u
 luntatem, ita potestatē, qui potest. Sed ut po
 testate aliquid fiat, uoluntas aderit. Neq; n.
 dici solet quispiā potestate fecisse, si quid fe
 cit inuitus, quanquam si subtilius aduertam
 in, etiam q̄ quilibet inuitus facere cogitur,
 facit, si voluntate facit. Sed quia malit aliud,
 ideo inuitus, hoc est, nolens facere dicitur.
 Malo quippe aliquo facere compellitur, q̄
 uolens euitare, uel à se remouere, facit quod
 cogitur. Nā si tanta uoluntas sit, ut malit hoc
 non facere q̄ illud non pati, cogenti procul
 dubio resistit, nec facit. Ac per hoc si facit,
 non quidē plena & libera voluntate, sed tñ
 non facit, nisi voluntate, quam uoluntatem,
 quia effectus consequitur, non possumus di
 cere potestatē defuisse facienti. Si n.cogenti
 cedens vellet facere, nec posset, ei uoluntatē
 affuisse, licet extortam: sed potestatē defuisse
 diceremus. Cū uero ideo non faciebat, quia
 nolebat, erat utiq; potestas: sed uoluntas de
 era: , quandiu cogenti reluctando non fecit.
 Hinc eit quod etiam illi, qui cogunt, uel qui
 suadent, solent dicere: quod habes in potesta
 te, quare nō facis: ut hoc malo careas? Et qui
 omnino facere non possunt, quod ideo co
 guntur, ut faciant, quia posse creduntur, so
 lent excusando respondere & dicere, Face
 ré, si essem in potestate. Quid igitur ultra q̄
 rimus, qñquidem hanc dicimus potestatē, ubi uoluntati adiacet facultas facienda? Vnde
 A hoc quisque in potestate habere dī, quod si
 uult, facit: si non uult, non facit. Attende iam
 illud quod excutiendum posuimus, utrum
 fides in potestate sit. De hac n.fide nunc lo
 quimur quam adhibemus cū aliquid credi
 mus, non quā damus cū aliquid pollicemur:
 nam & ipſa dī fides. Sed aliter dicimus, Non
 mihi habuit fidem: aliter autem, Non mihi
 seruauit fidem. Nam illud est, nō credit q̄
 dixi: illud, non fecit quod dixit. Secundum
 hanc fidē qua credimus, fideles sumus Deo,
 secundum illam uero qua sit quod promitti
 tur, ēt Deus ipſe fidelis est nobis. Hoc n.dicit
 Apostolus, Fidelis Deus, qui non uos permit
 tit téteri super id quod potestis. De illa itaq;
 fide quārimus, utrum in p̄tate sit, qua credi
 mus Deo, uel credimus in Deū. Hinc n.scri
 ptum est credit Abrahām Deo, & deputa
 tū est illi ad iustitiam, Et credenti in eum qui
 iustificat impium, deputatur fides ad iustitiam.
 Vide nunc utrū quisq; credit si noluerit, aut
 non credit si uoluerit. Quid si absurdū est:
 quid est n. credere nisi consentire uerū esse,
 q̄ dī? consensio aut utiq; uolentis est: profet
 ēto fides in p̄tate est. Sed sicut Apostolus di
 cit, Non est potestas nisi à Deo. Quid igitur
 cause est, cur non & ista de nobis dicatur.
 Quid. n.habes q̄ non accepisti? Nā & ut cre
 damus, Deus dedit. Nusquam aut legimus in
 sanctis scripturis. Nō est uoluntas nisi à Deo.
 Et recte non scriptum est, quia uerum non
 est: alioquin etiam peccatorum, q̄ absit, au
 thor est Deus, si non est uoluntas nisi ab illo:
 qñ mala uoluntas iam sola peccatum est, etiā
 si desit effectus, i.si non habeat potestatē.
 Porro cum uoluntas mala p̄tatem accipit im
 plere quod * intēditur, ex iudicio Dei uenit,
 apud quē non est iniquitas, punit.n. ēt isto
 modo, nec ideo iniuste quia occulē. Ce
 terum iniquis puniri se ignorat, nisi cū mani
 festo supplicio senferit nolens, quantū mali
 sit quod perpetrauit uolens: Hoc est quod de
 quibusdā Apostolus ait. Tradidit illos Deus
 in concupiscentias cordis illorum, ut faciat
 quia non cōueniunt. Hinc & dīs Pilato, Nō
 haberet in me, inquit, p̄tate, n̄ nisi data eset
 tibi desuper. Sed cum potestas datur, non ne
 cessitas utiq; imponitur. Vnde cū Daud Sat
 lis occidendi potestatē accepisset, maluit
 parcere quam ferire. Vnde intelligimus ma
 los accipere potestatē ad damnationē male
 uoluntatis sue, bonos aut ad probationē bo
 na uoluntatis sue. Cū ergo fides in potestate
 sit: qñ cum uult quisq; credit: & cum credit
 uolens credit. Deinde querendum est, imo
 recolendū est, quam fidem tanta cōflictatio
 ne cōmendet Apostolus. Non n. quodlibet
 credere bonum est, nā unde est illud, Fratres
 nolite oī spiritui credere, sed probate spiri
 tu. I. I. n. 4

I. Co. 1.5

Gen. 15.
Rom. 4.Rom. 1.
I. Cor. 4.Al. 1. in
sendit.

Rom. 9.

Rom. 1.

Ioan. 19.

I. Re. 2.2.

C

Q̄d si
des tū. à
dī. c. 2.

DE SPIRITU ET LITERA AD MARCELLINUM

tum qui ex Deo est? Nec in laudib. charitatis
 q̄ diēlū est. Omnia credit: sic accipiendo
 est, vt charitati cuiuspiā derogandū sit; si nō
 q̄ audierit, statim crediderit. Quid q̄ eadem
 charitas admonet, nō facile de fratre mali ali
 quid esse credēdū. Et cū tale aliquid dī, hoc
 ad se magis iudicat pertinere ne credit. Po
 stremo ipsa charitas q̄ omnia credit, nō om
 ni spiritui credit: ac per hoc omnia quidem
 credit, sed Deo: quia nō dictū est, Omnia cre
 dit. Nulli itaq; dubiū est eam fidē ab Aposto
 lo cōmendari, qua creditur Deo. Sed adhuc
 est aliquid ad discernēdū, qm & illi qui sub
 lege sunt, & timore pēnae iustitiam suā face
 re conantur: & ideo nō faciunt Dei iustitiā,
 quia charitas eā facit, quia non libet, nisi q̄ li
 cet: nō timor qui cogitur in opere habere q̄
 licet, cū aliud habeat in voluntate, qua mal
 let, si fieri posse, licere q̄ non licet. Et illi ergo
 credunt Deo: nā si omnino nō crederent,
 nec pēnā legis vtiq; formidarent. Sed nō hāc
 fidē cōmendat Apostolus, qui dicit, Non. n.
 accepisti sp̄m seruitutis iterū in timorē, sed
 accepisti sp̄m adoptionis filiorum, in quo
 clamamus, Abba pater. Timor ergo ille serui
 lis est: & ideo quamuis in illo dño credatur,
 non in iustitia diligetur, sed damnatio timeſ.
 Filij vero clamant, Abba pater, quarum dua
 rum vocū una ex circuncisione, altera ex pre
 putio, Iudei primum & Graci, q̄ vnu est
 Deus qui iustificat circuncisionē ex fide, &
 præputiū per fidē. Cum autē clamant, aliquid
 petunt, & quid petunt, nisi q̄ esuriunt & si
 tuunt? Et hoc quid, nisi q̄ de illis dictū est,
 Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, qm ipsi
 saturabuntur? Huc ergo transeat qui sub le
 ge sunt, vt ex servis filij fint: nec sic trū, vt ser
 ui esse desistant, sed vt tanquā filij dño & pa
 tri liberaliter seruiāt, quia & hoc acceperūt:
 dedit. n. potestatem ille vnicus filios Dei fieri
 credentibus in nomine eius: eos q̄ admonuit
 E petere, querere, pulsare, vt accipient & inue
 niant & aperiatur eis, addens increpationem
 & dicens. Si vos cū sitis mali, nostis bona da
 ta dare filiis vestris, quāto magis pater vester
 qui in celis est, dabit bona potentib. se? Cum
 ergo virtus peccati lex inflāmaverit aculeū
 mortis, vt occasione accepta p̄clm per man
 datū operetur omnē concupiscentiā, à quo
 petenda est cōtinentia, nisi ab illo qui nouit
 bona data dare filiis suis? An forte nescit insi
 piens q̄ nemo esse possit cōtinens, nisi Deus
 deit? Hoc ergo vt sciat, ipsa indiget sapientia. *Sapien.*
 Cur itaq; nō audit patris sui sp̄m dicentē per
 Apostolū Christi, vel ipsum Chrm qui dicit
 in Euāgelio suo, Petite & Accipietis, Loqué
 tem ēt in Apostolo suo, & dicentē, Si quis ve
 strū indiget sapientia, postulet à Deo qui dat
 omnib. affluerter, & non improperat, & da
 bitur illi: Postulet autē in fide nihil hēsitanſ.
 Hac est fides ex qua iustus viuit. Hac est fi
 des qua creditur in eū qui iustificat impiū.
 Hac est fides per quā excluditur gloriatio:
 siue vt abscedat qua in nobis inflamur: siue vt
 emineat, qua in dño gloriām. Hac est fides
 qua impetratur largitas spiritus, de quo dī,
 Nos. n. spiritu ex fide sp̄e iustitiae expectam⁹.
 Vbi quidē quārē adhuc pōt, vtrū sp̄em iusti
 tiae dixerit, qua speratiū iustitia, an qua sperat
 ipsa iustitia: qm iustus ex fide viuens, sperat
 vtiq; vitam xternam. Itemq; fides esuriens si
 tiensq; * iustitiā, renouationē de die in diē
 interioris hominis, profitit in ea, & sperat
 in ea satiari, in vita xterna, vbi fiet q̄ in Psal
 mo de Deo dī. Qui satiat in bonis desideriū
 tuū. Hac est fides qua salui fiunt quib. dī, Gra
 tia salui facti estis per fidē: & hoc nō ex vo
 bis, sed Dei donū est. Non ex operib. ne for
 te quis extollatur. Ipsi⁹. n. sumus ſigmentum
 creati in Christo Iesu in operib. bonis, q̄ p̄e
 parauit Deus. vt in illis ambulemus. Poſtre
 mo hāc est fides q̄ per dilectionē operatur,
 non per timorē non formidando pēnā, sed
 amādo iustitiā. Vnde ergo iſta dilectio, i. cha
 ritas, per quā fides operatur, nisi vnde illa fi
 des impetravit? Neq; n. effet in nobis quanta
 cunq; sit in nobis, n̄iſi diffunderetur in cordi
 bus nostris, per spiritū sanctū qui datus est no
 bis. Charitas quippe Dei dicta est diffundi in
 cordib. n̄is, non qua nos ipse diligis, sed qua
 nos facit dilectores ſuos, ſicut iustitia Dei,
 qua iusti eius munere efficiuntur: & dñi ſalus,
 qua nos ſaluos facit & fides Iesu Christi, qua
 nos fideles facit. Hac est iustitia Dei quā non
 ſolū docet per legis p̄ceptū, verumēt dat
 per ſp̄us donū. Sed cōſequens est paululū q̄
 rere, vtrū voluntas illa qua credimus ēt ipſa
 Dei donū ſit, an ex illo naturaliter inſito libe
 ro adhibeat arbitrio. Si. n. dixerimus eam
 non effe donū Dei, metuendū ſit ne exiſte
 mus inueniſſe nos aliquid q̄ Apſtolo incre
 panti & dicenti, Quid. n. habes q̄ non acce
 pisti?

1. Cor. 13.

Rom. 8.

Matt. 5.

1. Cor. 1.

Matt. 7.

Rom. 7.

Volumat

Dii.

Volumat

credēdi

quo. c. 33

Volumat

ri

re

ea

q̄

ta

re

q̄

pisti? si aut & accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis respodere possumus. Ecce habemus voluntatem credendi quam non accepimus? ecce ubi gloriamur quod non accepimus. Si aut dixerimus est huius voluntatem non esse nisi donum Dei, rursus metuendum est, ne infideles atque impij non immerito, sed veluti iuste excusare videantur, ideo non credidisse, quod dare illis Deus ista noluit voluntate. Nam

Phil. 2.

H illud quod dictum est. Deus est noster qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate: gratia ita est, quam fides impetrat, ut possint esse hominis opera bona, quae operatur fides per dilectionem, quae diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Sic credimus ut impetremus hanc gratiam, & utique voluntate credimus, de hac quantum videtur unde sit nobis. Si natura, quare non omnibus cum sit idem Deus omnium creator? Si dono Dei, et hoc quare non omnibus, cum omnes homines velit saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire? Prius igitur illud dicamus, & videamus utrum huic satisfaciat questione quod liberum arbitriu naturaliter attributum a creatore animae rationali: illa media vis est, quae vel intendi ad finem, vel inclinari ad infidelitatem potest. Et ideo nec ista voluntate qua credit Deo, dici potest homo habere, quam non accepit, quoniam vocante Deo surgit de libero arbitrio quod naturaliter cum crearetur accedit. Vult autem Deus oculos homines saluos fieri & in agnitionem veritatis venire: non sic tamen, ut eis adimat liberum arbitriu quo vel bene vel male videntes iustissime iudicentur. Quod cum sit, infideles quidem contra voluntatem Dei faciunt, cum eius Evangelio non credunt: nec ideo tamen eam vincunt, verum seipso fraudant magno & summo bono, malisque penitentibus implicant, experti in supplicijs potestate eius cuius in donis misericordia contemplerunt.

Gal. 5.

Rom. 5.

1. Tim. 2.

Voluntas
Dei.

Vnde scriptum est, Semel locutus est Deus: hoc est incomutabiliter: quamquam & de unico verbo possit intelligi. Deinde subiungens quod incomutabiliter fit locutus. Duo haec, inquit, audiui, quoniam potestas Dei est, & tibi dominus mise ricordia, quia tua reddis unicuique secundum opera sua. Ille igitur reus erit ad damnationem sub potestate eius, qui contemperit ad credendam misericordiam eius. Quisquis autem crediderit ei, qui se a peccatis omnibus absoluendum, & a vitiis omnibus sanandum, & calore ac lumine eius accendendum illuminandumque non contemperit, habebit ex eius gratia operabona, ex quibus est secundum corpus a mortis corruptione redimatur, coronatur, bonisque satietur, non temporalibus, sed aeternis, supra quam petimus & intelligimus. Hunc ordinem tenuit Psalmus, ubi dicitur, Benedic anima mea dominum, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes languores tuos, qui redimit de corruptione vitam tuam, qui coronat te in miseratione & misericordia, qui satiat in bonis desiderium tuum. Et ne forte haec tanta bona huius vetustatis, hoc est, mortalitatis deformitas desperaret, Renouabitur, inquit, sicut aquila iuuentus tua. Tanquam diceret, Haec quae audisti, ad nouum hominem & nouum tellum pertinet. Recole mecum eadem ipsa paululum, obsecro te, & inspice delectabiliter laudem misericordiae, hoc est gratiae Dei. Benedic, inquit, anima mea dominum, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Non ait tribulationes, sed retributiones eius, quod retrahit bona pro malis, Qui propius fit omnibus iniquitatibus tuis: Hoc agitur in baptismatis sacro. Qui sanat omnes languores tuos: Hoc agitur in hac vita fidelis hominis, dum caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, ut non quae volumus faciamus, dum alia lex in membris repugnat legi mentis: dum velle adiacet, perficere autem bonum non inuenimus: qui languores vetustatis, si perseverante intentione proficiamus de die in die crescere tenacitate sanantur ex fide quod per dilectionem operatur. Qui redimit de corruptione vitam tuam: hoc fit in ultima resurrectione mortuorum. Qui coronat te in miseratione & misericordia: hoc fiet in iudicio, ubi cum rex iustus federit in throno redditurus unicuique secundum opera eius, quis gloriabitur castum se habere.

Psal. 61.

Psal. 102.

Gal. 5.

Rom. 7.

Psal. 102.

Psal. 20.

DE SPIRITU ET LITERA AD MARCELLINUM

bere cor aut quis gloriabitur mundum se esse à p̄tō? Ideo illic necessariū fuit cōmemorare miserationē & misericordiā dñi, vbi iam exigi debita & reddi merita sic possent vide ri vt nullus esset misericordie locus. Coronat ergo in miseratione & misericordia, sed et sic secundū opera. Segregabitur n.ad dexterā, cui dicatur, Elurium, & dedisti mihi māducare. Qm̄ iudicū sine misericordia, fiet il li qui non fecit misericordiā. Beati autē misericordes, qm̄ ipsorū miserebitur. Iā vero cū finistri ierint in ambustione aeternam, iusti

Matt. 25
Iacobi 2.
Matt. 5.

Ioan. 17. autē in vitam aeternā. Quia hæc est, inquit, vita aeterna, vt cognoscant te vnu verum Deum,

M. & quem misisti Iesum Christū: illa cognitio ne, illa visione, illa contemplatione satiabitur in bonis anima desideriū. Hoc n.ei solū sat est, vltra non habet q̄ appetat, quo inhiet, q̄ requirat. nam desiderio huius satiatis ardebat qui dñs Christo ait. Ostende nobis patrē, & sufficit nobis. Cui responsum est, Qui me videt: videt & patrē, Quia & ipsa est vita aeterna, vt cognoscāt vnum verum Deum te, & quē misisti Iesum Christū. Sed si ille qui videt filiū, videt & patrē: profecto qui videt patrem & filium, videt & spiritum sanctū patris & filij. Ita nec arbitriū liberū tollimus, & be niedicit anima nostra dñm, non obliuiscens omnes retributiones eius. Nec ignorans Dei iustitiā tuam vult cōstituere, sed credit in eū qui iustificat impiū, & viuit ex fide, donec ad speciem perducatur: fide, s. quæ per dilectionē operatur. Quæ dilectio diffunditur in cor dibus nostris, nec per sufficientiam propriæ voluntatis, nec per literā legis, sed per ipsiā sanctū qui datus est nobis. Hæc disputatio, si quæstioni illi soluendæ sufficit, sufficiat. Si autē r̄ndetur, cauendū esse ne quisquam Deo tribuendum putet p̄t̄m q̄ admittitur per liberum arbitrium, si in eo q̄ dī. Quid habes q̄ non acceperisti? propterea et voluntas qua credimus, dono Dei tribuitur, quia de libero existit arbitrio, q̄ cum crearemur accepimus. Attendant & videat, non ideo tantū istam voluntatē diuino muneri tribuendā, quia ex

Ioan. 14. Voluntas credēti à Deo c. 34 F. Co. 4.

A liberario est, q̄ nobis naturaliter concreta est, verumē q̄ visorum suasionib. agit Deus vt velimus, & vt credamus: siue extrinsecus per Euangelicas exhortationes, vbi & mandata legis aliquid agunt, si ad hoc admōnent hominē infirmitatis suæ, vt ad gratiam

iustificantē credendo configiat: siue intrinse cus, vbi nemo habet in potestate quid ei veniat in mentem, sed consentire vel dissentire propriæ volūtatis est. His ergo modis quādō Deus agit cum anima rationali, vt ei credat: neq; n. credere potest * quolibet arbitrio, *Ali. qd. liber.* nulla sit suasio vel vocatio cui credat: profecto & ipsum velle credere Deus operatur in homine, & in omnib. misericordia eius puenit nos: consentire autē vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi, propriæ voluntatis est. Que res non solū non infirmat, q̄ dictū est, Quid n.habes, q̄ non acceperisti: verumē con firmat. Accipere quippe & habere anima nō potest dona, de quib. hoc audit, nisi consen tiendo: ac per hoc q̄ habeat, & quid accipiat Dei est: accipere autē & habere vtiq; accipiētis & habentis est. Iam si ad illā profunditatē scrutandam quisquā nos coarctet: cur illi ita suadeatur vt persuadeatur, illi autem non ita duo sola occurruunt interim quæ reipondere mihi placeat, O altitudo diuitiarum, & nun quid iniurias apud Deum? Cui respōsio ista displicet, querat doctiores, sed caueat ne inueniat præsumptores. Concludamus igitur librum aliquādō, cuius tanta prolixitate vtrū aliiquid egerimus, nescio: non apud te, cuius fidem scio, sed apud animos eorum propter quos me scribere voluisti: qui non cōtra no stram, sed vt mitius loquar, & non dicam, il lius q̄ in suis Apostolis est locutus, certe cōtra tanti Apostoli Pauli, non vnam sententiā,

Rom. 11.
Rom. 9.
Conclusio operis.
Cap. 35.

Rom. 11.

C

Dei

conflictationem malū suam defensitare sententiam, quam eum audire obsecrantem per miserationem Dei, & dicentem, per gratiam Dei quæ data est illi non plus sapere præter quam oportet sapere, sed sapere ad tēperatiā, vnicuiq; sicut Deus partitus est mensu rani fidei. Tu autem quid mihi proposueris, & quid tam longo disputationis huius ope re effecerimus aduerte. Mouit te certe quem admōdū dictum fuerit, fieri posse vt sit homo sine peccato, si voluntas eius non desit, ope adiuuante diuina, quāuis nemo tā perfec tā iustitiae in hac vita fuerit, vel sit, vel futu rus sit. Sic n. hoc ipsum in illis prius ad te cō scriptis libris proposui: si à me quæratur, in quā, vtrum homo sine p̄tō posse esse in hac vita: cōfitebor posse per Dei gratiā & liberū eius arbitriū: ipsum quoq; liberū arbitriū ad

Al. I. ex.
2. Co. 10.
Lucib. 1.

A liberario est, q̄ nobis naturaliter concreta est, verumē q̄ visorum suasionib. agit Deus vt velimus, & vt credamus: siue extrinsecus per Euangelicas exhortationes, vbi & mandata legis aliquid agunt, si ad hoc admōnent hominē infirmitatis suæ, vt ad gratiam

Mat. 11.

Dei gratiam, hoc est, ad Dei dona pertinere non ambigēs: nec tantum ut sit, verū ut bonū sit: i: ad facienda mādata domini cōuerratur: atq; ita Dei gratia, non solum ostendat quid facierū sit, sed adiuuet ēt, vt fieri posit qđ ostenderit. Tibi autem absurdum visum est, sine exemplo esse rem quę fieri potest. Hinc exorta est huius libri quæstio, ac per hoc ad nos pertinebat ostendere, fieri posse aliquid quanuis desit exemplum. Hinc ex Euangelio Mat. 19. & ex lege quædā posuimus in sermonis huīus exordio, sicut de cameli transitu per forā D men acus, & de duodecim milibus legionū angelorū qui potuerū si vellet pugnare pro Christo: & de illis gentibus quas Deus dicit potuisse se à facie populi sui lēmel extermi- nare, quæ oīa facta nō sunt. His addi possunt Cap. 16. & illa quę leguntur in libro sapientię, qđ mul ta posset noua tormēta Deus exercere in im pios ad nutū sibi seruiente creatura, quæ tñ nō exercuit. Potest & de mōte illo quā fides Marci. 1. All. irāj fe. t. in mare * transferre; qđ tñ nusquā factū, vel legimus, vel audiūmus. Quisquis.n. horū ali quid Deo dixerit esse in possibile, vides qđ de despiciat, quamq; aduerlus fidē scripturā ei loquatur. Multa alia huiusmodi possunt occurrere vel legēti vel cogitanti, quæ possibilia Deo negare nō possumus, quanuis eorū desit exemplū. Sed qđ dici pōt, illa opera eē diuina: iufse aut viuere ad nīa opera pertine re: suscepi ostendere ēt hoc opus esse diuinū & hoc egi libro isto loquacius fortasse qđ sat est, sed coṭrainimicos gratię Dei ēt parū mi hi dixisse videor: nihil q; me tam multum dicere delectat: qđ vbi mihi * qđ scriptura eius plurimū suffragatur, & id agitur vt qui gloriarunt in dño glorietur, & in omniib. grās agamus dño Deo, sursum corda habentes, vnde a patre luminū oē datū optimū & oē domū 2. Co. 10. perfectū est: Nā si propterea nō est opus Dei Iacob. 1. quia p; nos agitur, vel quia illo donante nos agimus, nec illud est opus Dei, vt mōs trans feratur in mare, quia per fidē hominū fieri posse dñs dixit & hoc ipsorū operi attribuit dicens, Si habueritis in vobis fidē tanquam granū sinapis, dicetis monti huic tollete & mittere in mare, & fieri, & nihil impossibile erit vobis. Certe vobis dixit, non mihi aut pa tri; & tñ hoc nullo modo facit homo nisi illo donante & operante. Ecce quemadmodū sine exemplo est in omnibus perfecta iustitia, & tamen impossibilis nō est. Fieret. n. si tanta voluntas adhiberetur, quanta sufficit tā tē rei: Eſſet autem tāta si & nihil eorum quę pertinēt ad iūſtitiā nos lateret, & sic ea sic de lectarent animū, vt quicquid aliud voluptas siue dolor impedit, delectatio illa superaret: quod ut non sit, non ad impossibilitatē, sed ad iudiciū Dei pertinet. Quis enim nesciat, non esse in hominis potestate quid sciat, nec esse consequēs, vt quod appetendum cognitū fuerit appetatur, nisi tantū delectet, quantum * diligendum est? Hoc autē sanitatis est animq;. Sed fortasse quispiam putauerit nihil nobis deesse ad cognitionē iūſtitiae, & dominus verbū consummās & breuians super ter- piū dile- ram, dixit in duobus præceptis totam legem Prophetasq; pēdere, nec ea tacuit sed verbis apertissimis prompsit. Diliges inquit, domi- num Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: & dili- ges proximū tuū tanquam teipsum. Quid ve rius, his impletis impleri omnino iūſtitiam Veruntamen qui hoc attendit, etiam illud at tendat, quā in multis offendanus omnes, dū putamus Deo, quē diligimus, placere, vel nō displicere quod facimus: & postea per scri pturam eius, siue certa & perspicua ratione commoniti, cū didicerimus qđ ei non plae cat, pēnitendo deprecamur vt ignoscat. Ple na humana vita est documentalistibus. Vnde autē minus nouimus quid ei placet, nisi quia & ipse minus notus est nobis? Videmus enim per speculū in enigmā, tūc autem facie ad faciē. Quis vero existimare audeat, cum eo ventum fuerit, quod ait, Ut cognoscā sicut & cognitus sum, tantā Dei dilectionē fore contéplatoribus eius, quanta fidelibus nunc est: aut * illo modo hanc illi tanquam de proximo cōparandā? Porro si quanto maior no titia, tanto erit maior dilectio: profecto nūc quantum deest dilectioni, tantū tunc perficiendae iūſtitię deesse credendum est. Sciri n. aliquid vel credi, & tamen non diligi potest: diligi quod neq; scitur neque creditur, non potest. At si credendum est qđ ad tantam dilectionem sancti peruenire potuerunt, qua certe maiorem in hac vita esse non posse dominus ipse testatus est, * vt animam suam pro fide & pro fratribus ponerent: cum ab hac peregrinatione, in qua per fidem nunc ambulatur, non per speciem, per uentum al. l. vīlo. al. l. ani mas suas.

DE SPIRITU ET LITERA AD MARCELLINUM

nentum erit ad speciem, quā nondū visam speramus, & per patientiam expectamus, procul-dubio & ipsa dilectio non solū supra q̄ hic habemus, sed lōge supra q̄ petimus, & supra q̄ intelligimus erit: nec ideo tñ plus esse poterit, q̄ ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente: neq; n̄ restat in nobis aliquid quod addi possit ad totū: quia si restabit aliquid, illud non erit.

H 1. Co. 13. Proinde hoc erit primū præceptū iustitiae, quo iubemur diligere Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente: cui est de proximo diligendo alterū consequens

q̄ in illa vita cōplebimus, cū videbimus facie ad faciē. Sed ideo nobis hoc ēt nūc præceptū est, vt admonēremur quid exposcere,

quo spē præmittere & obliquiscendo quę retro sunt, in quę anteriora nos extendere debeamus.

Ac per hoc quantū mihi videtur, in ea quę perficienda est iustitia: multū in hac vita illa profecit, qui q̄ longe sit à perfectio-

Abac. 2. ne iustitiae, proficiēdo cognovit. Sed dici pōt quādā iustitia minor huic vīce cōpetēs, qua

Rom. 1. iustus ex fide viuit quāuis peregrinus à dñō:

2. Cor. 5. & ideo per fidē ambulans nondū per speciem non abūdere dicēt ad istā pertinere ne pec-

ceret: neq; n̄ si esse nondū potest tanta dilectio

Deut. 6. Dei, quanta illi cognitioni plenq; perfectaq; debetur, iam culpā deputandū est. Aliud est enim totam nondum assē qui charitatē, aliud nullam sequi cupiditatem. Quamobrē debet homo, quāuis longe minus amet Dñū, q̄ eū pōt amare conspectū, nihil tñ appetere illici- tum sicut etiam in his, quę adiacent sensibus corporis, pōt oculus nullis tenebris delectari, quāuis nō posfit in fulgētis imā luce de figi. Verū ecce iā talem constituamus animā

I humanā in hoc corruptili corpore, quę & si nondū illa iupereminētiſima perfectione charitatis Dei omnes motus terrena libidi- nis absorbuerit atq; consumperit, tñ in istā minorē iustitiā ad illicitū aliquid operandū eidem libidini nulla inclinatione consentiat:

Deut. 6. vt ad illam vitā iam immortale pertineat. Diliges dñm Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua. Ad hanc aut, Non regnet pæccatum in vestro morali corpore ad obediendum desiderijs eius:

Rom. 6. ad illam, Non concupisces. Ad istā, Post con- cupiscentias tuas non eas: ad illam nihil am-

Exo. 20. plus querere q̄ in ea perfectione persistere: Ad istam, hoc quod agit in opere habere,

& illius perfectionē pro mercede sperare, vt per illā iustus sine fine viuat in specie, quā in ista desiderauit: per hanc aut iustus viuat ex fide in qua illam certo fine desiderat. His

constitutis peccatum erit hominis ex fide viue-

tis, aliqui alicui delectationi illicitae consen-

tere, non tantū in illis horrendis facinoribus & flagitijs perpetrando, verumetā in istis le-

uioribus: vt vel aurem alicui voci, quę audienda non esset, vel linguā alicui quę dice-

da non esset, accommodet: vel in ipso cor-

de aliquid ita cogitet, vt maller illicitū quod male delectat, & per præceptū fecit illicitū,

ēt ista quippe consensio est ad peccatum, quę vtiq; fieret, nisi pena terneret. Tales iusti

ex fide viuentes non opus habent dicere, Di-

mitte nobis debita: nostra, sicut & nos dimis-

timus debitoribus nostris, falsumq; esse con-

vincunt, q̄ scriptū est, Nō iustificabitur in

conspectu tuo omnis viāens, & illud, Si dixe-

rimus quia peccatum nō habemus, nosmet- ipsos decipimus & veritas in nobis non est.

Et illud, Quia non est homo qui nō pecca-

bit. Et illud, Non est iustus in terra qui faciet

bonū & nō peccabit. Vt vniq; n̄ hoc testimo-

niū non de præterito dicit. i. peccavit, sed de

futuro. i. peccabit: & si qua alia in hanc sen-

tentiā sancta scripture commemorat. Sed quoniā h̄c falsa esse non possunt, illud es-

se consequens video, vt qualemlibet vel quā

tamlibet in hac vita potuerimus definire iu-

sticiā, nullus in ea sit hominum qui nullū ha-

beat, omnino peccatum: omniq; homini sit ne-

cessarium dare vt detur illi, dimittere vt di-

mittatur illi: & si quid habet iustitiae, non de

suo sibi esse præsumere, sed de gratia iustifi-

cantis Dei, adhuc tñ ab illo elurire & sitire iu-

sticiā, qui est panis viuus, & apud quē fons vi-

te: qui sic operatur iustificationē in sanctis suis in huius vitā tentatione laborantibus, vt

tñ sit & quod petentibus largiter adjiciat, &

quod confitentibus clementer ignoscat. Sed

inueniāt isti si possunt aliquē sub onere cor-

ruptionis huius viuentem, cui iam non ha-

beat Deus quod ignoscat: nisi tñ eū fateāt nō

doctrina legis* data, sed ēt infuso spiritu gra-

tiā vt talis esset, adiutū, nō cuiusmodi pecca-

ti crimen, sed ipsis impietatis incurret. Sane

quanquam talem, si testimonia illa diuina

competenter accipient, prorsus inuenire nō

possunt: nullo modo tamen dicendum est

Deo

1. Co. 15

Rom. 7.

M

Rom. 9.

Iacob. 4.

2. Co. 12

Rom. 11.

A

Non Ha-
bitum reſtū
qd Deu-
permittit
Cap. 1.

ne
qu
qu
da
tiu
me

I. Co. 15 Deo deesse possibilitatem, qua voluntas sic adiuvetur humana, ut non solum iustitia ista quae ex fide est, omni ex parte modo perficiatur in homine, verum et illa secundum quam postea in æternum in ipsa eius contemplatione viuendum est. Quicquidem si nunc velit et hoc corruptibile induere incorruptionem, atque hic inter homines morituros eum iubere viuere minime moriturum, ut tota penitus vetustate consumpta nulla lex in membris eius reperiet legi metis, Deumque; ubique presentem ita cognoscat sicut sancti postea cognituri sunt, quis demens audeat affirmare non posse? Sed quare non faciat, querunt homines, nec qui querunt se attendunt esse homines. Scio quod si cur impossibilitas, ita et iniquitas non est apud Deum. Et scio quod superbis resistit, humiliibus autem dat gratiam. Et scio quod illi cui ne extolleretur datus erat stimulus carnis angelus satanæ qui eum colaphizaret, semel et iterum et tertio deprecanti dictum est. Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Aliquid ergo est in abdito et profundio iudiciorum Dei, ut etiam iustorum omnino obstruatur in laude sua, et non aperiatur nisi in laudem Dei. Hoc autem aliquid quis possit scrutari, quis inuestigare, quis nosse? tam sunt inscrutabilia iudicia eius et inueligabiles via eius. Quis non cognovit sensum domini, aut quis consiliarius illi fuit? Aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei? quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia. Ipsa gloria in secula seculorum. Amen.

Rom. 7.**Rom. 9.****Iacob. 4.****2. Co. 12.****Qow. 11.**

D. A V R E L I I A V G V S T I N I de diuinatione demonum.

L I B E R LVN V S.

A Non habui relictum quod Deus permittit Cap. 1.



Vodam die in diebus sanctis octauarum, cum mane apud me ades sent multi fratres laici Christiani, et in loco solito consedisse mus, ortus est sermo de religione Christiana aduersus presumptionem, et tan quam miram et magnam scientiam Paganorum, quem recordatus atque coplectum literis mandandum putavi, non expressis contradicentium personis, quamvis Christiani essent, et magis contradicendo querere viderentur quid Paganis responderi oportet. Cum ergo de

diuinatione demonum quereretur, et affirmaretur praedixisse nescio quem eneisionem templi Serapis, quae in Alexandria facta est, Respondi, non esse mirandum, si ista euersio ne templi * simulacris suis imminere demones, et scire et prædicere potuerunt, sicut alia multa quantum eis nosse et prænunciare permittitur. Et cum mihi referretur, non ergo male sunt diuinationes hominum, nec Deo displacent, alioquin omnipotens et iustus ista fieri non permitteret, si mala et iniusta essent, Respondi, non ideo hec videri iusta debere, quod ea fieri sineret omnipotensissimus, et iustissimus Deus, nam et alia multa manifestissime iniusta fieri, sicut homicidia, adulteria, furta, rapinas, et cetera hominum, quae quamvis iusto Deo, eo quod iniusta sint, sine dubitatione displaceant, idem tamen omnipotens ea fieri certa iudicij sui ratione permittit: non utique impune, sed ad eorum damnationem, a quibus sunt, quod displaceant iusto. Et cum econtrario dicereatur, non quidem esse dubitandum, quod omnipotens et iustus sit Deus: sed haec humana peccata, quae contra societatem hominum fierent, non eum curare dum fierent, propterea ea posse fieri: quae utique fieri non possent, si omnipotens non susscit: illa vero quae ad ipsum religionis cultu pertinent, nullo modo ab eodem credendum esse conteni: ac per hoc fieri non potuisse, nisi ei placuissent, et ideo ea malitia putari non oportere. Ad hoc quoque respondi, Nunc ergo ei displaceant, cum tempora et simulachra evertuntur, et illa gentium sacrificia si facta fuerint, puniuntur. Sic ut non nisi ea fieri potuisse, nisi Deo placuissent, et ideo bona putanda, quoniam iusto placent: ita dici potest non ea prohiberi, everti, puniri potuisse, nisi Deo displaceant: ac per hoc si tunc ideo recte siebant, quia iusto Deo placere hinc ostendebantur, quod ab illo fieri sinebantur: ideo nunc inique sunt, quia Deo displaceant hinc ostenduntur, quod ea vel iubet vel permittit everti. Contra hoc dictum est, In iusta quidem esse nunc ista, non tamen mala. Et ideo iusta, quia contra leges quibus prohibentur, sunt, ideo autem non mala, quia si mala essent, nunquam Deo utique placuissent. Porro si nunquam placuissent, nunquam et facta essent, illo non sinente qui omnia potest, et qui talia non conteneret: quoniam magna sunt, ut contra ipsam religionem, qua Deus colitur, fierent, si male fierent. Hic

*Al. l. simus
laci sui.*

*Aliud fa
cere, a-
liud per
mittere
Deum.*

ego,

*Deus et
iniusta si
nit fieri,
ipse in-
fissimus.
Cap. 2.*

DE DIVINATI ONE DAE MONVM

ego, si propterea inquā, mala non sunt, quia Deo placere hinc probantur, quia ea fieri finit omnipotēs, quō erit bonum q̄ fieri prohibentur & euertuntur? Si autē bonum nō est q̄ euertuntur quæ Deo placent, hoc fieri nō finis omnipotens, quia & hoc contra religionē fit qua colitur Deus, si ea q̄ Deo placent, ab hominib. euertuntur. Si autē hæc cum male fiunt, permittit omnipotens, non ideo

Dputāda sunt illa bona, q̄ ea fieri permittit omnipotens. Dictū cont̄a est, cōcedendum esse nunc ista recte non fieri, ino ideo prorsus iā non fieri q̄ omnipotenti nunc displicet, verumt̄ placuisse cum fieret: nos.n.nescire vnde tunc placerint, nunc autē vnde displiceat. dum tñ certum sit, nec tunc fieri potuisse, nisi placuissent omnipotenti, nec nunc cessasse, nisi displicuissent omnipotenti. Ad hoc ego, Cur ergo, inquam, & nūc talia clanculo fiunt, quæ vel perpetuo delitescunt, vel deprehensa puniuntur, si nihil horum fieri sinit omnipotēs, nisi q̄ ei iusto placet, cum iusto quod iniustum est placere non possit? Contra hoc dictum est, nunc omnino talia non fieri. Sacra. n. illa, inquit, non fiunt, quæ Pontificalibus conscripta sunt libris. Ea quippe tunc recte siebant, ea tunc Deo placere demonstrabant, eo ipso q̄ ab omnipotēte ac iusto fieri finebantur. Siquid autem nunc prohibitorum sacrificiorū sit occulte atq; illicite, non est illi Pontificali sacrificiorum generi com parandum, sed in eo deputandū, q̄ etiam nocturno sit tempore, cum hæc omnia illicita ipsis Pontificalibus libris certum sit prohibiti atque damnari. Et hic respondi, Cur ergo vel talia permittit Deus fieri, si nihil eorum malefactorum cōtemnit, quæ contra religionem fiunt: cū p̄fertim hæc eū curare hinc et cogantur concedere qui P̄tificales libros magni cōst̄ant, q̄ ea quæ his libris prohibetur, vtq; prohiberi diuinitus afferunt? Quō ergo diuinitus prohibentur, nisi quia displicant Deo, quæ vtq; prohibendo non solum sibi displicere, verumēt curare se ostendit, neque omnino contēnere? Vnde colligitur, q̄ Deus aliquid & improber iustus, & tñ permittit omnipotens. Hæc cum dicta essent, cōcessum est, non ideo putandum aliquid iuste ac bene fieri, quia hoc omnipotens quamvis ei displicat, fieri tñ sinit: fatendumq; esse et illa mala quæ contra religionē, qua colitur

Deus fiunt, & displicere Deo iusto, & ratiōne iudicij eius ab omnipotente permitti. Sed aliūd iam esse tractandum, vnde sint diuinationes vel dēmonū, vel quilibet illi sint, quos Dēos Pagani vocant. Videndū n. esse ne forte non quidē propterea hæc bona putanda sint, quia ea fieri permittit omnipotens, sed ideo quia tam magna sunt, vt nō nisi Dei potentiae tribuenda esse videantur. Ad hæc me postea responsūrum esse promisi, qm̄ tunc p̄ hora prodeundi ad populum iam nos vrgebat, nec distili, cum spatiū datum est scribendi, & illa retexere, & ista subtexere. Dēmonū Non s̄ta ea est natura vt aerei corporis sensu terreno tim pre rum corporum sensum facile p̄cedant, celeritate et propter eiusdem aerei corporis suum que sensu p̄ celum, flanctare sunt, q̄a volatus auium incepit parabiliter vincant. Quibus duabus rebus quantum ad aereū corpus attinet p̄diti, hoc est, acrimonia sensus & celeritate motus, * multo ante cognita prēnunciant vel nunciant, q̄ homines pro sensu terreni tarditate mirantur. Accessit et dēmonibus per tā lōgum tps quo eorum vita protenditur, rerum longe maior experientia, q̄ potest hominib. propter breuitatē vita prouenire. Per has efficiacias quas aerei corporis natura sortita est, non solū multa futura p̄dicunt dēmones, verumēt multa mira sciunt. Quæ qm̄ homines dicere ac facere nō possunt, eos dignos quidam quibus seruant, & quib. diuinos honores deferant, arbitrantur, instigante maxime vitio curiositatis p̄ amore felicitatis false atq; terrene, & excellentiæ temporalis. Qui autē se ab his cupiditatibus mundant, nec eis fe * fallendos capie dosq; permittunt, sed inquirunt & amant aliquid q̄ eodem modo semper est, cuius participatione beati sint: primo considerant non ideo sibi p̄ponēdos esse dēmones, q̄ acriter sensu corporis p̄valet aerei, s. hoc est, subtilioris elemēti, quia nec in ipsis terrenis corporib. bestias sibi p̄ponendas putant, q̄ acris multa p̄sentiant: velut sagacem canē, G

qui latenter feram olfactu acerrimo sic inuenit, vt ad eam capiendā ducatum quendā homini p̄beat, non vtq; prudentiore intellectu aī, sed acutiore corporis sensu: vel vulturē, q̄a proiecto cadavere ex improuisa lōginquitate aduolat: nec aquilā, quia sublimiter

al. quod

H

Vnde de mons mi tra sciant, Cap. 4.

All. fe
r endor.

Tribuit
dēmoni
bus cor
pora.

all. quod ter volans de tanto intervallo sub fluctibus natantē piscē dū peruidere, & grauitor aquis illis exeritis pedibus atq; vnguib. rapere. Nec alia multa animantiū gñia, quæ inter herbas saluti suę noxias pascēdo circuerrant, nec aliquid eorū quo lēdantur attingūt: cū eas homo vix experiēdo cauere didicerit, & multa innoxia* quæ sint inexperta formidet. Vnde cōijcere facile est, quāto possit in aereis corporibus sensus acrior esse: nec ideo tñ dēmones, qui eo p̄diti sunt, bonis hominibus p̄ponēdos prudens quisq; censuerit. Hoc & decorporū celeritate dixerim. Et hac.n. p̄stātia, nō solū à volucribus homines verūtiā à multis quadrupedibus ita superātur, vt in eo rū cōparatione plumbei deputandi sint: nec tñ ideo sibi hēc animantiū gñia existimant p̄ponenda, quibus capiendis & mansuefaciendis, atq; in suæ voluntatis vsum cōmodūq; redigendis, non vi corporis sed rationis impertiāt. Illam vero tertiā dēmonū potētiā, q̄ diuturna rerū experientia quēadmodum p̄noscant atq; p̄nunciant multa dīciderunt, ita contemnūt qui hæc vigilanter curant à veritate verisimilē lucis discernere, vt nec malos senes plura expertos, & ob hoc quasi doctiores, ideo p̄bli adolescentes, sibi excellere existimant: nec medicos, nec nautas, nec agricultoras, quos prauē volūtatis & ini quis morib⁹ viderint. ideo sibi putēt eē p̄ḡ ferēdos, q̄ illi de valitudinib. illi de tēpestib⁹, illi de arbustorū frugūq; generib⁹, multa ita p̄nunciant, vt harū rerū in experto diuinare videantur. Quod vero nō solū de mones quēdā futura p̄dicunt, verūmetiā quēdā mira faciunt, pro ipsa vtiq; sui corporis excellētia, cur nō contēnatur à prudentibus, cū pleriq; iniqui ac perditū homines ita exerceant corpora sua tantaq; diversis artibus agere possint vt ea qui hæc nesciunt nec aliquando viderunt, etiam narrata vix credant.

H *Vnde da mones mi ra sciant. Cap. 4.* I Quam multa funambuli c̄teriq; theatrici artifices, q̄ multa opifices maximeq; mechanici mitanda fecerūt: nō ideo meliores sunt homines, & sancta pietate p̄diti hominibus p̄ponendi sunt? Quę ideo cōmemorauit, vt qui h̄c sine periculacio, & fīne vana resistendi animositate considerat, simul cogitet, si de subiacente crastio re materia, vel lui quisq; corporis vel terrę & aquę, lapidum atq; lignorū metallorūq; variorū tanta quidam homines possunt, vt eos illi qui hēc nō possunt, plerūque stupēdo, in sui cōparatione diuinos vocēt, cū quidē illorū sint artibus potentiores, quidā istorū moribus meliores, quanto maiora & mirabiliora pro subtilissimi corporis, hoc est, aerei facultate & facilitate dēmones possint: cū tñ sint volūtatis prauitatem, maximeq; superbiæ fastu & * evidenti malitia spūs immundi atq; peruersi: Quātum aut̄ valet aeris elemētū quo eorū corpora p̄rauelent ad multa visibilia inuisibiliter molienda K mouēda mutanda atq; versanda longum est nunc demonstrare: & puto q̄ vel mediocriter consideranti facile occurrat. Quæ cū ita sint, primū sciendum est, qm̄ de diuinatione dēmonū quæstio est, illos ea plerūq; p̄raueniāre quæ ip̄i facturi sunt. Accipiunt enim sepe potestatē & morbos immittere, & ipsum aerē vitiando morbidū reddere, & peruersis atq; amatoribus terrenorū cōmodorū malefacta suadere: de quorū moribus certi sunt, q̄ sint eis talia suadentibus cōsensuri. Suadent aut̄ miris & inuisibilibus modis per illam subtilitatē suorū corporū corpora hominū non sentiētū penetrando, seleq; cogitationibus eorū per quēdā imaginaria miscēdo, sive vigilatiū, sive dormientiū. Aliqñ aut̄ nō quæ ip̄i faciūt, sed quæ naturalibus signis futura p̄noscunt, quæ signa in hominū sensus venire non possunt, ante p̄dicunt, Neque n. quia p̄ruidet medicus, quod non p̄ruidet eius artis ignarus, ideo iā diuinus habēdus est. Quid aut̄ mirū, si quēadmodū ille in corporis humani vel perturbata vel inadmodata tēperie seu bonas seu malas futuras p̄ruidet valetudines, sic dēmō in aeris affectione atque ordinatione sibi notas, nobis L ignotas futuras p̄uidet tēpestates? Aliqñ & hominū dispositiones, nō solū voce prolatas 2. Retr. verūtiā cogitatione cōceptas: cū signa quæ dā ex animo exprimūt in corpore, tota facilitate perdiscunt: atq; hinc ēt multa futura p̄nūciāt, alijs videlicet iōira, qui ista disposta non nouerunt. Sicut n. apparet concitator animi motus in vultu, vt ab hominibus quoq; aliquid forinsecus agnoscatur quod intrinsecus agit: ita nō debet esse incredibile, si tēluiores cogitationes dant aliqua signa p̄ corpus quæ obtuso sensu hominū cognosci nō possūt, acuto aut̄ dēmonū possūt. Hac atque huiusmodi facultate multa dēmones futura

*Non fā
tim pre-
stanti
sunt, que
sensu pre-
cellunt.
Cap. 3.
26. q. 3.
c. Scīendū.*

*All. in-
uidie.*

*All. fe-
rēdos.*

*Tribuit
demoni-
bus cor-
pora.*

G

*All. in-
uidie.*

*Vnde de-
mones p̄-
sciant vē-
tura. c. 5.
26. q. 3.
c. Scīendū.
Rerūfus
corpora.*

*2. Retr.
c. 30. 26.
q. 4. ca.
quodam.
Sensum
tribuit
demoni-
bus.*

DE DIVINATIONE DAEMONUM

Alia dæmonum alia Propheta. viii oracula. Cap. 6.

futura prænunciant, cū tñ ab eis longe sit altitudo illius prophetæ, quā Deus p̄ sanctos angelos suos & Prophetas operatur. nā si qd de illa Dei dispositione prænūciāt audiūt vt prænuncient: & cū ea prædicunt quē inde audiunt non fallunt neq; falluntur veracissima enim sunt angelica & prophætica oracula.

Sic aut̄ non indignanter accipiatur, q̄ aliqua etiā talia dæmones audiant & prædicāt, qua si aliquid indignū sit, vt quod ideo dicitur vt hominib⁹ s̄ innotescat, hoc non solū boni verumetia mali non taceant: cū in ipsihs hominibus ēt vitę bonę p̄cepta videamus pariter à iustis puerisq; cantari, nec obesse ali quid, immo ēt prodeſſ ad maiore notitiam famamq; veritatis, cum de illa etiam hi quic quid nouerunt dicunt, qui ei peruersis mortibus contradicunt. In ceteris aut̄ prædictionibus suis dæmones plerūq; & fallūtūr & fallūt. Fallūtūr quidē, quia cū suas dispositiones prænūciāt, ex improuisio defuper aliquid iubef, quod eorū cōſilia cūcta perturberet: velut si aliquid disponat quilibet homines quibus libet potestatibus subdit, quod nō prohibituros suos p̄ceptos arbitrātur, idq; facturos se ēē promittat, at illi penes quos maior potestas est, ex alio superiori cōſilio hoc totū dispoſitum atq; preparatū repente prohibeat. Fallūtūr et cū causis naturalib. aliqua, sicut medici, aut naturæ, aut agricolæ, sed lōge acutius, lōgeq; præstantius pro aerei corporis sensu ſolertiore & exercitatiore pno-ſicūt: quia & hæc ab angelis Deo ſummo p̄f seruiētib. ex alia diſpositione ignota dæmonibus, ex improuisio ac repēte mutātur. Tanq; fi ægro aliqd extrinſec' accidit quo moriat, quē medicus veris ſalutis p̄cedētibus signis

Matt. 8. viictūrū esse promiserat. Aut si aeris qualitate præuifa, diu, flaturū illū ventū nautarū aliq; prædiſſent, cui dñs Christus cū discipulis nauigās, vt quiesceret imperauit, & facta est trāquillitas magna. Vel si agricola illo animo fructificaturā vtiq; terrę & numeros ſeminū callēs, quo tñ anno ēē vel improuifa celi intēperies arefaciat, vel aliqua iuſſio potētioris eradicit. Ita multa ēt ad præſcientiā prædiſſionēq; dæmonū pertinētia, quæ minoribus & viſitoribus cauſis futura præuidentur, eadē minoribus & occultioribus cauſis impedita mutantur. Fallunt autem etiam ſtu-dio fallendi & inuidia voluntate, qua homi-

num errore lætantur. Sed ne apud culores tuos pōdū authoritatis amittant, Id agunt, *Q̄o fal. lan. 26.* vt interpretibus suis signorūq; ſuorū conie- *q. 3. ca. Scđdum.*

ctoribus culpa tribuatur qn vel decepti fue- *B* rint vel mentiti. Nōnunq; vero ipſi maligni ſpiritus & illuſores hominū atq; inuafores ſalutis eorū ſoleint prædicere defectū cultu- *Quar de mones ip ſorū mala vel ſieū vel p̄li cant in terdum. Cap. 7.* re ſuā & idolorū ruinā, quatenus p̄ſeſſ vi deantur, quod in ſingulis regnis aut in locis venturū ſit, & quod aduersi ſuę factioni contingere poſſit, quod ēt illi qui gentiliū hiftoriā legunt, non ignorant. Quid ergo mirū, ſi iā imminent téplorū aut ſimulacrorū euerſione, q̄ Prophætæ Dei ſummi tāto ante p̄dixerant, Serapis dæmon alicui cultorū ſuorū hoc de proximo prodiit, vt ſuā quaſi diui- *D* nitatē recedens vel fugiens cōmendaret: Fu- gātūr. n. iſti, vel etiā iuſis ſuperioribus colli- gati abſtrahūt & alienantur à locis ſuis vt de rebus quibus dominabātur in quibusq; co- lebātū fiat voluntas Dei, qui hoc tanto ante per omnes gentes futurū eſſe p̄dixit, & vt per ſuos fideles fieret imperauit. Cur aut̄ hoc nō ſineretur dæmonū p̄dicere, cū ſibi iam p̄nolceret imminere, cū hæc p̄dictio & Prophetis attestaretur à quibus ſunt iſta conſcripta, vt prudētib. daretur intelligi, q̄ vigi- lāter eſſet dæmonū cauenda fallacia, cultusq; fugiendus? Qui cū ante per tam lōguin tem- *Etiā de mones in ter diū do eent uerū Deū col- dū. ca. 8.* pus in téplis ſuis hæc futura tacuiffent, quē Prophetas p̄dīcta ignorare nō poſſent, po- ſteaq; appropinquare ceperūt, voluerunt ea quaſi p̄dicere neignari putarēt. Cū igi- tur tā longe ante p̄dictū eſſet atq; conſcrip- tū, vt alia interim taceā, illud quod Sopho *Soph. 1.* nias Prophetæ dicit, Preualebit dñs aduerſus eos, & exterminabit oēs Deos gentiū terre, *C* & adorabunt eū vnuſquisq; de loco ſuo, oēs insulę gentiū: Aut nō credebant iſta ſibi euē- *All. hoc.* tura, qui in templis gentium colebantur, & hoc ideo per ſuos vates ac phanaticos fre- quentare uoluerunt: Sicut eorum Poeta Iu- nonem inducit nō omni modo credentem, quē de Turni morte Iupiter dixerat. Iuno au- tem ab iſtis potestas aera p̄dicator, quē a- pud Virgilium ſic loquitur, *Com. 1. 19.* Nunc manet in ſontem grauiſ exitus, aut ego

veri *Pir. 19.* Vana feror, qđ vt ò potius formidine falſa *Aeneid.* Ladar, & in melius tua qui potes orſa reſe- *ctas.*

Aut

Ant ergo ista sibi quæ per Prophetas prædicta nouerat, posse accidere dæmones, hoc est p̄tates aereæ dubitabat, & p̄ea prædictionē eorū celebrare noluerūt, & hinc intelligentiū est quales sunt, aut cū ea ventura certissime scirēt iō p̄ sua templa tacuerūt, ne iā tunc inciperent ab hoib. intelligentib. defteri atque contemni, quod de templorum arque simulachrorū suorū futura euersione eis Prophete attestarent qui eos coli phibebit. Nunc vero posteaq̄ tps aduenit quo cōplerent vaticinia Prophetarū Dei vnius, qui istos Deos falsos dicit, & ne colant vehementissime p̄cepit, cur nō hoc ēt ipsi compertū p̄dicere sine renē, vt inde clarius appareret eos hāc antea

Dæmonis
cultus
unius Doi
cultui ces
furov pre
dictum &
prophetis.
Cap. 9.
Sopho. 2.
Psal. 21.

D vel minime credidisse vel suis cultorib. enunciare timuisse, in fine aut tanq̄ nihil habentes amplius q̄ agerent ēt ibi voluisse suā ostentare diuinationē, vbi iam prodūnt diu simulacra diuinitatē? Quod aut dicunt reliqui eo- rum cultores ēt suorū qbusdam libris hāc p̄cognita cōtineri q̄ quam ex feb. impletis cōficta putāda sint q̄ in eorū tēplis tam longo an-

Etiam de mones in ter dū do Deū colē dñi. ca. 8. tea tpe populis eorū si vera essent innotescere debuerūt sicut n̄a nō solū in Ecclesiis no- stris, verumetia qd ad grauius testimonium cōtra oēs inimicos valet in Iudicorū synago- gis antiquissima & nouissima recitantur, nec in ista ipsa quæ eis vix raro & clanculo proferunt mouere nos debent, si cuiq̄ dæmonū extortū est id prodere cultorib. suis quod di- cicerat ex eloquio prophetarū vel ex oracu- lis angelorū. Qd cur nō fieret, cū & ista non sit oppugnatio sed attestatio veritatis? Illud enim qd solū ab ipsis phanaticis flagitan- dū est, nec vnq̄ ante protulerunt nec in qua postea nisi forte confitūm proferre conabūtur, aliquid Deos suos per vates suos contra Deū Israel ausos suisse prodere aut dicere.

E De quo Deo doctissimi eorum authores, q̄ omnia illa legere ac nosse potuerunt, magis quæsierunt quis Deus esset, q̄ Deum negare potuerunt. Porro aut Deus iste quem nullus eorum negare ausus est verum Deū, quia & si negaret, non solū subiacere debitissi- pnis verumetiam certis conuinceret effectib. iste ergo Deus, quem nemo, vt dixi illorū au- sus est negare verum Deum, illos falsos esse Deos & omnino deserendos, eorumq; tem- plā & simulachra & sacra euertenda p̄ suos vates hoc est prophetas, aperta denunciatio-

Aug. Tomus tertius N n Poltu-

DE SPIRITU ET ANIMA

Postula à me, & dabo tibi gemes hæreditatē tuā, & possessionē tuā terminos terræ. Ecce vñ dictum est, in alio Psalmo qđ superius in terposuit, Cōmemorabunt & conuerterunt ad dñm, vniuersi fines terræ. His atque hmōi propheticis documentis prædictū ostendit, quod videmus impleri per Xpm, futurū suis fe, vt Deus Israēl quē vnum verū Dñū intelli gimus, non in vna ipsa gente q̄ appellata est Israēl, sed in oīb gentib, coleret, & oēs falsos Deos gentiū & a templis eorū & a cordib, cultoru fuorū demoliret. Fant nūc isti & ad hoc cōtra Christianā religionē, & cōtra verū Dei cultū vanitates pristinas defensitare audeāt, vt cū strepitū pereāt. Nā & hoc de illis p̄dictum est, in psalmo dicēte propheta, Sedisti super thronū qui iudicas & iudicat: Inrepasti gentes & perit impius, nomē eorū delesti in æternū & in seculum seculi. Ini mici defecerūt frameq in finē, & ciuitates eo rū destruxisti. Perit memoria eorū cū strepitū, & dñs in æternū permanet. Necesse est ergo vt impleanf oīa hæc. Neq; q̄ adhuc audient ipsi pauci qui remanerunt, vaniloquias suas ostentare doctrinas, & Christianas tanq̄ imperitisimos irridere, moueri debem⁹, dū in eis impleri ea q̄ prædicta sunt, videamus. Ipsa quippe velut imperitia, & stultitia Christianorum, quæ in humiliib. & sanctis eiusq; diligenter studiosis, apparet excelsa, & sola vera sapientia, ipsa inq; velut stultitia Christianorū eos ad istā paucitatem rededit, qm̄ sicut dicit Apostolus, Sultā fecit Deus sapientiam huius mundi. Deinde subiungit rem mirabilē, si quis iutelligat, & ita sequit, Nā qm̄ in Dei sapientia nō cognovit mundus p̄ sapientiā Dñū, placuit Deo per stultitiā p̄dicationis saluos facere credētes, Qm̄ qđe Iudei signa petūt, & Græci sapientiā querunt. Nos aut prædicamus Christū crucifixum, Iudei qđem scandalū, gentib, aut stultitiam, ipfis vero vocatis Iudeis & Græcis, Christū Dei virtutē & Dei sapientiam qm̄ quod stultum est Dei, sapientius est hominib. & quod infirmū est Dei, fortius est hominib. Irrideant ergo quantū pñt, tanquā imperitiam & stultitiam nostram, & iactent doctrinam & sapientiam suam: Illud scio q̄ isti irrifores noſtri, pauciores sunt hoc anno q̄ fuerint priorē anno. Ex quo enim fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania, aduersus dñm & aduersus Christum eius, quādo ab eis fundebat sanguis sanctorum, & vastabanf Ecclesiæ, vñq; ad hoc tps & deinceps quotidie minuenit. Nos aut aduersus eorum opprobria & superbas irrifiones, fortissimos reddūt ora cula Dei nostri, q̄ de hac quoq; re videmus & gaudemus impleri. Sic n. nos alloquitur p̄ Prophetā, Audite me qui scitis iudicium populus meus in quoru corde lex mea est, opprobriū hoīdū nolite metuere, & detractione eorum ne superemini, ne q̄ nūc vos spēgnūt magni duxeritis: Sicut n. vestimentum, ita p̄ tempus absumentur, & sicut lana à tinea comedentur, iustitia autem mea in æternū manet. Legant tñ hæc nostra si dignentur, cum ad nos contradictiones eorum peruerent, quātū dominus adiuuat, respondebimus.

DE SPIRITU ET ANIMA LIBER VNVS.

PRAEFATIO.



Voniam dictum est mihi, vt me ipsum cognoscere sustinere non possum ut me habeā incognitum. Magna nanq; est negligētia nescire quid illud sit, quo coelestia tam profunde cogitamus, quo naturalia tam subtili indagatione innestigamus, & de ipso quoque creatore nostro tam subulima scire desideramus. Non est res peregrina nec longe querenda à nobis. Animus est quo ista sapimus. Sed est semper nobiscum, adeſt, traſtat, loquitur & intus versatur. Datum est illi tam ingētum rerum secreta scire, seipsum cognoscere non posse. Parcis siquidem licet ipso animo animū cerne. i. vt ipse animus le videat. Fieri autem non potest quādā diuina prouidētia, vt inueniendi facultas desit religiosis aīs seipso & Deum suū pie caste ac diligētē querentib. Idecirco reddā me mihi, imo Deo meo cui maxime me debeo, & video quid sit animus, & quæ sit patria eius. Animus est substantia quædam rationis particeps, regendo corpori accommodata. Animus sapientia illustratus, & suū principium respicit & seipsum cognoscit, & quām sit indecorum, vt extra se querat, qđ in seipso possit inuenire, intelligit. Corporis vero passionib. cōsopitus, & per sensib.

*Paganorum
rum reli
quia fru*

*H. fra ia-
Elant sua
Cap. 20.
Psal. 9.*

I. Cor. 1.

Psal. 2.

*Ratiō.
Rōcīnatiō se
Alius seip
sum intel ist
ligit. c. 2. n
pe
fe
tū
m
res
N
me
die
vici
De
No
tū
pō
def
fici
obl
sus
vag
tia,
ctu
suo
circ
de,
Deo
ad
seta
C est.
sic in
cont
Hō quib.
ad in
confit.
Cap. 3.
sensi
absq
teneb
piscil
est il
fra se
fiqui*

fibles formas extra semetipsum abductus, oblitus est qd sit, & qd fuit. Et qd nihil aliud se fuisse meminit, nihil per quod vñ se esse credit. Solo sensu circa corpora, & imaginatione circa corporū similitudines & locorū versat, & in eis sive vigilando, sive dormiendo distrahit. Cū vero ab hac distractione per purā intelligētiā ascendēs in vñ se colligit, rōnalis dī. Rō siquidē est ā aspectus quo per seipsum verū intuet. Rōcinatio vero, est rōnis inquisitio. Quare illa opus est videndū, sum intel ista ad inquirendū. Aius inuisibilis est. Neq;

Ratio.

Rōcinatio

Atueſip

Aius inui-

giti. c. 2. n. alter inuisibilia cernere valeret. Visibilia per corpus videt, inuisibilia per se, & in eo se videt, qud inuisibilem se videt. Videatur

B tñ in corpore p corpus, sicut sensus in litera manet, & p literā vñ. Aius corporis dñator, rector, & habitator videt seipsum p semetipsum. Non querit auxiliū corporaliū oculorū, immo vero ab oib. corporeis sensib. tanq; impeditib. & perstrepentib. abstrahit se ad se, vt videat se ī se, vt nouerit se apud se. Et cū vult Deū cognoscere, eleuat, se sup se mētis acie. Non. n. aliqd tale est Deus, qualis est aius, nō tñ videri nisi aio pōt, nec ita videri vt aius pōt. Incommutabilis siqdem est veritas sine defectu subl antiæ. Non talis est aius. Sed deficit & proficit, nouit & ignorat, meminat & obliuiscit. Modo vult, & mō non vult. Diffusus cogitationib. atq; cōsiliis, huc atq; illuc vagat. Cōsiderando spectat oia: Videt absētia, transmarina vñ ambiit, & percurrit aspectu, abdita scrutat. Et vno momento sensus suos per totius orbis fines, & mundi secreta circuunt. Descendit ad inferna, ascenit inde, versat in celo, adhæret Christo, cōiungit Deo ipse siquidē est eius patria & habitatio, ad cuius similitudinē factus est. Quisq; ergo sefalem reddi desiderat, qualis à Deo factus est. i. similem Deo, redeat ad se, & stet in se, & sic intra semetipsum querat & videat unde constet homo, & ex qua sui parte factus sit ad imaginem Dei. Ex duab. substantiis cōstat homo, aia, & carne. Aia cum rōne, carne cū sensib. suis, quos tñ sensus non mouet caro absque aia societate: Aia vero rationale suū tenet sine carne. Est siquidem rōnalis concupisibilis, & irascibilis, p rōnaliatatem habilis est illuminari ad aliquid cognoscendum infra se, & supra se, in se, & iuxta se. Cognoscit siquidem Deum supra se, & se in se, & ange-

los iuxta se, & quicquid cœli ambitu continet infra se. Per cōcupisibilitatē & irascibi

litatē habilis est affici ad aliquid appetendū vel p̄fendū.

fugientū, amandū vel odiendum. Et iō de rō

nitate ois sensus oris aia, & de aliis ois affectus. Affectus vero quadriperit⁹ esse digno

scit, dū de eo qd amamus, laudemus, vel gaudēdū speramus, & de eo qd odimus, iā

dolemus, sive dolendū metuimus. Et ob hoc de cōcupisibilitate gaudium, & spes, & de

irascibilitate dolor & metus oriunt. Qui q-

dem quatuor affectus aia omnium sunt vi-

tiorū & virtutū quasi qdā principia, & cōis

materia. Affectus siquidem operi nomē imponit. Et qm virtus est habitus mentis bene

cōposita, cōponendi & instituendi atq; ordi-

nandi sunt dicti affectus ad id quod debent,

& quo dēnt, vt in virtutes proficere possint,

alioquin in vita facile decident. Cū igit prudēter, mo destē, fortiter, et iuste amor & odī

instituuntur, in virtutes exurgūt, prudentiā, &

temperantiam, fortitudine, atq; iusticiam,

que quasi origines & cardines sunt omniū

virtutum. Et hæc omnia cū affectuose & vir-

tuose in aia constituuntur, per odium mudi,

& sui, proficiscitur in amore Dei & proximi, per contemptū temporalium & inferiorum,

crescit in desiderium æternorum & supernorum. Sensus vero vñus est in anima, & qd ipsa. Et cum corpus nō sit, corporeus dī,

quia corpus non transcendent, vel quia à corporeis exercetur instrumentis, vnde & ob nu-

merum instrumentorum quinquepertitus di-

citur, cum intus nō sit nisi vñus. Veruntamē

proper varia exteriora variatur & varie nū-

cupatur. Dicitur namq; sensus, imaginatio,

ratio, intellectus, intelligentia. Et hæc omnia

in anima nihil aliud sunt qd ipsa, aliq; & aliæ

proprietas inter se propter varia exercitia,

Animi

vires.

E

sed vna essentia rationalis & vna anima, pro-

prietates quidem diuersæ, sed essentia vna, se-

cundum exercitiū multa sunt, secundū essen-

tiā vero vñum sunt in aia & idem quod ip-

sa. Et sicut mundus iste visibilis quinqueper-

ta quadam distinctione est ordinatus, ter-

ra, & aqua, aere, & ethere, sive firmamento,

& ipso quoq; supremo celo qud enīpyreū

vocant, sic animæ in mundo sui corporis pe-

regrinanti quinque progressus sunt ad sapiē-

tiā, sensus, imaginatio, ratio, intellectus,

& intelligentia. Quinque enim progressio-

DE SPIRITU ET ANIMA

nibus rationalitas exercetur ad sapientiam, & quatuor affectib. ad charitatem quatenus no- uemistis progressionib. in semetipsa profi- ciens aia, sensu & affectu quasi internis qbusdam pedib. q spū viuit, spū ambulet, vique ad cherubin & seraphin. i. vsq; ad plenitudine scientie, & regnū charitatis, habeatq; aia per exercitum virtutes quarum facultates ha- bet per naturam. Et hos progressus nominib.

G & ordinib. angelorū cōparare prudēti lecto-
ri relinquo. Facile siquidē erit ei, si sciat apta-
re sensum qui primus aia nuncius est, ange-
lis qui nuncii vocantur, imaginationem ar-
changeli, quæ plura q sensus percipit. Timo-
rem virtutib. dolorem potestatib. Qui n. me-
tu suppliciorū perterritus est, & dolore pec-
atorum cōpunctus, contemnit mundū & se
ipsum, cum virtutib. facit miracula, cum po-
testatib. fugat dēmonia, maius namq; est cō-
tēnere se ipsum, q mundū quē multi pp vani-
tate contempserunt. Rōnem asignamus prin-
cipiatib. nā sicut illi p̄sunt, & principiantur
subiectis spiritib. sic ratio sensib. atq; affecti-
bus. Amorē proximi siue gaudiū dnationib.
recte nanque aliis dñantur qui oēs amant, &
de profectu oīum gaudent. Intellectum thronis,
throni sedes dñr, quia in eis Deus sedet.
Intelligere etiam debes, quoniam in cordib.
nostris Deus habitat per fidem, per sanctifica-
tionē, per pacem, per dilectionem, qm Deus
est pacis & dilectionis. Intelligentiam apta-
mus cum cherubin. Illi nanque spūs tanto p-
fectiore scientia pleni sunt, quanto * diuini-
tatem Dei in intimis contéplanit. Intelligentia
nā q; aia vis est, quæ immediae Deo sup-
ponitur, cernitq; siquidem ipsum & quæ in
ipso sunt. Spem siue desiderium seraphin.
Deus nanque est spes omnium finium terræ,
cuius vultum tota terra desiderat, & in quem
seraphin prospicere desiderant, tota spes no-
stra & desiderium nostrum est. Odium mun-

H di, virtutib. odium sui, potestatib. rationem
principiatib. amore proximi dominationi-
bus, intellectum thronis, intelligentiam che-
rubin, amorem Dei seraphin. Timor nanque
de suppliciis & dolor de peccatis faciūt cō-
temptum mundi & sui, vt cum virtutibus
faciunt miracula & cum potestatib. expellat
dēmonia. Spes de promissis & gaudium de
præmissis faciunt amorem proximi & Dei.
Anima ad similitudinem totius sapientie fa-

cta, omnium rerum in se gerit similitudinē.

Vnde & à Philosopho definita est oīum re-
rum similitudo. Habet siquidem in se vires trinitatis
qb. omnia apprehēdit, siue inuestigat, & oīb. in aia d.

similis existit, cum sit vna. Similis est terra p quo. c. 6.

sensum, aquæ per imaginationem, aeri per
rōnem, firmamento per intellectū, celorum

celo per intelligentiam. Similis est lapidibus

per essentiam, arboribus per vitam, animalib.

per sēnum & imaginationem, hominib. per I

rōnem, angelis per intellectum, Deo per in-

telligentiam. Et sicut Deus est omnib. captibi

lis & participabilis, sic aia omniū est capax.

Captibilis & participabilis omnib. est Deus,

qua naturali suo munere & vī ex munere

participatū ab omnib. per essentiā qua sunt,

& secundum illam ad idoneam speciem qua

ab aliis differunt, & secundum vīrūne ad

congruum vīlum quo proficiunt. Tria h̄c oī

hominī existēti insunt quasi quedā vestigia,

summæ essentie, imaginis, & muneris. i. tri-

nitatis patris & filii & spūsancti. Aeternitas Ex H̄b.

quippe est in patre, Species est in imagine, vīl.

Vīlus est in munere, nobis autem omnis vīlus

diuinitatis est ex munere. Quodāmō nanque

quaſi proprior vī nobis ēſte spūsanctus, vt

pote patris & filii munus. Ex ipso nimirū est

oīs vīlus gratiæ cū patre: & filio: Ipse. n. genit

& erudit, consolat, & perducit Ecclesiam ad

Christum, q; ipse simul sine macula & ruga

tradet regnū Deo & patri. Sic à patre p filiū

& spūsanctum, vel potius in spū diuina ad

nos descenderunt. Pr̄ siquidem tradidit filiū

suū quo redimeret seruos, misit spūsanctum

quo seruos adoptaret in filios. Filiū dedit in

precium redemptionis: spūsanctum in priu-

legium adoptionis, & denique totū seruat in

hāreditatē adoptatis. Nemo ergo de Dei pie-

itate diffidat, qm maior est eius misericordia

q nostra miseria, & quīq; ad eū tōto corde

clamauerit, exaudiēt illū, qm misericors est.

Tardius siquidem ei vī peccatori veniā dare,

q ipsi peccatori accipere. Sic. n. festinat ab-

soluere reum à tormento conscientie suæ,

quaſi plus eum cruciet passio miseri, q ipsū

miserum compassio sui. Capax est omnium

anima, quia per rationalitatem ad cognitio-

nem, & per concupiscentiam ad dilectionem

vniuersitatis capax inuenit. Sunt, n.

duo in anima, & sunt id qd anima, naturalis

sensus cognoscens omnia & diuidicans inter

omnia,

Quanti,

fit pieas

Dei origi

mo.

X

Luc. 9.

X

P

u

st

M

q

pa

an

m

pi

vi

be

omnia, naturalis affectus, quo suo ordine, & gradu diligit omnia. Veruntur facultates & quasi instrumenta cognoscendi & diligendi habet ex natura, cognitione tamen veritatis & ordinis dilectionis nequaquam habet nisi ex gratia. Facta siquidem à Deo mēs rōnalis sicut eius imaginē suscepit, ita cognitionē & amorem. Vasa nāq; cū creatrix sapientia format ut sint, adiutrix grā replet ne vacua sint, si strenuum operariū inuenierit. Aīa est substātia rōnalis, sum quid intellectualis, à Deo facta spiritalis, non ex Cap. 8. Dei natura, sed potius creatura ex nihilo facta, in bonū malumq; cōvertibilis. Et iō ali-

L quatenus est mortalī īquātū in dēterius mutari, & a volūtate Dei cuius paticipatione bona sit alienari pōt. Et aliquatenus immortalis, qm̄ sensum, quo ei post hanc vitam vel bene vel male sit amittere nō pōt. Non qd̄ p actis ante carnē gestis meruerit ut in carne includeret, vt qdam voluerunt, sed nec iō pōt esse in hoīe sine forde peccati, nisi à Christo siue rit liberata. Dei. n. nutu ad corpus aīa venit, vt si ēm̄ eius pceptum agere velle, mercedem acciperet vita ēternā atq; societatis angelorum. Si autē cōtēneret, pōcas iustissimas & amarissimas fueret, siue dolo cōtinui, siue ignis eterni. Aīa vero ex eo dicta est, qd̄ animet corpus ad viuēdū hoc est viuificer. Spūs est ipsa aīa pro spiritali natura, vel pro eo qd̄ spiret in corpore appellatus est spiritus. Aīa & spūs idē sunt in hoīe, quanuis aliud notet spūs, & aliud aīa. Spiritus nanque ad substantiam dī, & aīa ad viuificationem. Eadem est essentia, sed proprietas diuersa. Nam vnum & idem spūs ad seipsum dī spūs, & ad corpus aīa. Spūs est inquantū est rōne p̄dicta substantia rōnalis, anima inquantū est vita corporis, de qua dictū est, Quid perdidit aīam suā propter me saluam faciet eam, i. quisq; pp Deum vitam hanc quā nunc corporis viuificatione ex aīa temporaliter mortalis cōstat libēter despexerit, in futuro eandem corporis, non solum aīa vitam ēternam & immortalitatem recipiet. Humana qd̄ aīa, M quia in corpore habet esse & extra corpus, pariter aīa & spiritus vocari potest, nō duæ animae, sensualis & rationalis, altera qua homo viuat, & altera qua ut quidam putant, sapiat, sed una atque eadē anima in semetip̄a viuit p intellectum, & corpori vitam p̄bet per sensum. Humanum nenque corpus

nec vivere nec nasci potest sine anima rationali, vegeta tamen & mouet & crescit, & humana formā in utero recipit, priusquam anima rōnalem recipiat. Sicut et virgulta & herbas sine anima moueri & incrementū hīc vidēmus. Duplex est qd̄dem vita aīa, alia qua viuit in carne, & alia qua viuit in Deo. Duo siquidē in hoīe sensus sunt, vnum interior, & aliud exterior, & vterq; bonū suū haber in quo reficiatur. Sensus interior refici in contemplatione diuinitatis, sensus exterior in contemplatione humanitatis. Propterea. n. Deus hō factus est, vt totū hoīem in se beatificaret, & tota cōueratio hoīis esset ad ipsum, & tota dilectio hoīis. A esset in ipso, cū a sensu carnis videref p carnem, & a sensu mentis videref per diuinitatis contemplationē. Hoc autē erat totum bonū hoīis, vt siue ingredere siue egredere p scua in factore suo inueniret, p scua foris in carne saluatoris, & p scua intus in diuinitate creatoris. Hoc bonū magnum secutum est multum, qm̄ perditō bono quod intus erat, egressa est aīa ad bona aliena qd̄ foris erant, & pactū fecit cū delectationib. seculi, requiescens super illas, non attendens absentia boni sui interioris, eo qd̄ consolationes suas cerneret in bonis alienis. Nā cū exterior sensus carnalis bono suo vtiū, interior sensus mētis quasi obdormit. Non. n. cognoscit bona interioris sensus, qui iucūditate honorū exteriorū capit. Nā qui in carne viuit, in carne sentit & dolores carnis fugit inquātū pōt: vulnera autē aīa prorsus ignorat, nec medicina quārit in eis. Cum autem mortuus fuerit sensus animae quo viuit in carne, tunc viuificari incipiet sensus ille quo sentiet semetipsum, & tunc sciet dolores suos, & incipiet sentire vulnera sua tanto grauius quanto propius. Magis, n. obest malum quod est magis vicinum, & magis prodest bonum qd̄ magis est intimum. Spiritus dicitur multis modis. Dicitur nanque spiritus Deus, & aer iste, & flatus aeris, qui à corde receptus & inde per totum corpus emissus mortalium vitam flattu necessario continet. Iste tamen spiritus iure aīa dici non pōt, quia aeris varietate disoluīt. Dī spūs anima, siue hominis, siue corporis. Dicitur spiritus mens rationalis, vbi est quādam scintilla tanquam oculus animae ad quem pertinet imaginatio & cognitione Dei. Oculus animae est mens ab omni

Iohann. 10.

Qd̄ mō
dis. dicā
spūs. c. 10.

Aug. Tomus tertius N n 3 cor-

DE SPIRITU ET ANIMA

corporis labo pura, mētis aspectus est ratio, intellectus visio. Tria hæc omni aīx necessaria sunt, vt sanos oculos habeat, vt aspiciat, vt videat. Sanos oculos hēc, cum à mortaliū cupiditatib. est purgata atq; remota. Aspicit, cū in Dei lumine contemplationis oculus figit. Videat cū in illa cōtemplatione cōspicit, q̄ta sīt gaudia, q̄ta letitia, q̄ta securitas, serenitas, & q̄ta iucunditas. Sanitas facit illā securā, aspectus rectā, visio beatā. Cū. n. fuerit ab oī

a. l. corde
libera.

* fecerat liberata maculisq; diluta, tūc se deniq; in seip̄a liberalissime tenet, & nihil sibi metuit, aut illa sua culpa quicq; angit & tūc ingenti quadā & incredibili fiducia pergit in Deū. in ipsam contemplationē veritatis, aspe-

C etum siquidē rectū sequit ipso visio Dei, quę est finis aspectus. Sic aīa prius sanata introducit, intrōducta reficit. Spūs etiā est quādam vis aīx, mente inferior, ybi corporalī rerū similitudines exprimunt. Nec ipse spūs corpus est, sed corpori similis. Quæ. n. spiritu vident, non sunt corporalia sed corporalibus similia. Facies siquidē hoīs & nobis fornicata nota est, & in memoria nostra habet imaginē suam, incorpoream qdem, sed corpori similem. Mundi quoq; istius mirabilis pulchritudo, & nobis foris præsto est, & in memoria nostra habet imaginē suam, incorpoream quidem, sed corpori similem, ad quam recurrimus cum clavis oculis eam cogitamus. Quod enim ad corporis sensum aliquod corpus in loco est, hoc est ad animi aciem similitudo corporis in memoria, & quod est intentio voluntatis ad corpus visum, visionemque copulandam, hoc est eadem intentio voluntatis ad copulandam imaginē corporis quae est in memoria & visio ne cogitantis Ille spiritus dī factus ad imaginem, & similitudinem Dei, in quo est cognitio veritatis, & amor virtutis. Imago siquidē est ī cognitione, & similitudo in dilectione. Imago, quia rōnalis, & similitudo, quia spiritalis. H̄eret siqdē veritatis nulla interposita substantia rōnale nostrū, quo rōcinamur, intelligimus & sapiimus, spm dicimus, Hūc aut spm. Apostolus mentem vocat, cū dicit, Renouamini spiritu mentis vestræ, i. mente. Nihil enim aliud est spiritus mentis, quām mēs, sicut corpus carnis, nihil aliud est q̄ ca-ro. Mēs autem dī à unū Mensa autem Graecæ,

Quod in Latine dī luna. Et sicut luna crescit, & defi-

cit, & varia vicissitudine cōstitutatur in id tñ mēte emi qđ fuit quadā perfecta nouitate se restituit, nea intellicens nunc caput summis inferit, nūc de ligentia, cedit in infimis, nūc se ferens sibi veris falsa redarguit, modo ad corporalia regēda deflectit, modo æternis rōnib. inspiciendis, vel consulendis adhærescit. Rō siquidē est mētis aspectus quo bonū & malū discernit, virtutes eligit, deumq; diligit. Mēns vniuersitatis, capax, & oīum rerum similitudine insig-
Mēs vniuersitatis, capax, & oīum rerum similitudine insig-
nita, sīa esse dī naturali quadā potētia, &
naturali dignitate. Idcirco inuisibilis rerum tina.
cās per intelligentiam cōprehendit, & visibiles actualium formas per sensuum passiones colligit. Et siue per sensus ad sensibilia exeat,
siue p intelligentiā ad inuisibilia ascēdat, re-
tū similitudines ad seip̄am trahit, præstia cognoscit, absentia intelligit, ignota inquirit, & in inuētis versat. Rōnale & intellec-tua le lumē, quo rōcinamur, intelligimus & sapiimus, mentē dicimus, q̄ ita facta est ad imaginē Dei, vt nulla interposta natura ab ipsa vereitate formeſ. Mens. n. ex eo dicta est qđ emi

Prīus dī
neat in aīa. Præstantior siquidē vis aīa est, à cebavī
qua procedit intelligentia. Per intelligentiā p̄cipiū.
vtiq; ipsam veritatē intelligit, per sapientiā
diligit. Sapientia nanq; est amor boni siue sa-
por boni, a sapore siquidē dī. Mentis visio est
intelligentia, gustus, sapientia. Illa contéplatur,
ista delectat. Cū ab inferiorib. ad superio-
riora volamus ascēdere, prius occurrit nobis sensus, deinde imaginatio, postea ratio,
intellec-tus & intelligentia, & in summo est
sapientia. Summa nanque sapientiā ipse Deus
est. Sapientia hominis est pietas, id est, cul-
tus Dei. Sensus ea vis animæ est, quæ rerum
corporearum corporeas recipit formas p̄cipiū.
fentes: Imaginatio est ea vis animæ quæ re-
tū corporearum corporeas recipit formas,
sed abientes. Sensus nanq; formas in mate-
ria percipit, imaginatio extra materiam, &
ea vis quæ exterius formata sensus dī, eadem
traducta vsq; ad intimū, imaginatio vocat.
Imaginatio nanque de sensu oritur, & secū-
dum eius diuersitates, ipsius quoq; est varia-
tio. Multa videt aīa carnalibus oculis, multa
ēt phantastica imaginatione concipit, &
vbique quasi diffunditur, mouetur, erigitur,
& fluctuare videt, non à se egrediens, sed in
semetipsa tāquam in magno p̄currēs spatio
peruagatur, non exit ad illa, sed tractibus suis

Dimensio
animæ. Q
a
fi
u
p
c
te
re
di
c
n

G

ca
ra
ra
cr
Eu
pr
sti
se
dis
ge
fe
tic
rō
ca
sus
mi
im
lec
pre
mi
&
im
der
der
sap
H sup
tia,
sp
rōn
rō i
sap
Virt

Prudētia

*mēte emi
neat int
ligentia
Cap. 11.
Mens un
de dīcā.
Mētū
dūnā
ad. cogn
tūta.*

Dimensio suis sibi illa repräsentat. Habet siquidē in se
animæ. quasi quandā latitudinē, longitudinē, & alti
tudinē: Nam per charitatē Deū & oēs fideles
sibi complectit, per meditationem rerū vni
uersa q̄ à principio mundi usq; ad finē Deus
pp̄ salutem nostram operatus est meditatis, p̄
contéplationē, quæ sursum sunt: cœlestia con
templati. Rō est ea vis aīæ quæ rerum corpo
rariū naturas, formas, dīrias, propria & acci
dētia percipit oīa incorporeā, sed nō extra
corpora, nisi rōne subsistentia. Abstrahit. n. à
corporib. quæ fundantur in corporib. nō actio
ne sed cōsideratione. Natura nanque ipsius

G corporis, sīm q̄ oē corpus, corpus est, nullū
vtiq; corpus est. Intellectus ea vis aīæ est quæ
inuisibilia percipit, sicut angelos, dēmones,
aīas, & oīm sp̄m creatum. Intelligentia ea vis
aīæ est quæ immediate supponit Deo: Cer
nit siquidē ipsum summū verū & vere in
commutabile. Sic aīa sensu percipit corpo
ra, imaginatione corporum similitudines,
ratione corporum naturas, intellectu spiritū
creatū, intelligentia spiritū increatū.
Et quicquid sensus percipit, imaginatio re
presentat, cogitatio format, ingenium inve
stigat, rō iudicat, memoria seruat, intellectus
separat, intelligentia cōprehendit, & ad me
ditationem sive cōtēplationem adducit. In
genium est vis ea aīæ, sive intentio, qua aīa
se extendit & exercet ad incognitorū cogni
tionē. Ingeniu siquidē exquirit in cognita,
rō discernit inuenta, memoria recondit in di
cta & ostient adhuc iudicanda. Sic fit ascen
sus ab inferiorib. ad superiora, & ima à sum
mis dependent. Intellectus nanq; quedam
imago & similitudo intelligentiæ est, rō intel
lectus, rōni phantasticus sp̄s, cui etiam su
prenum corporis corpus, ignis quādam si
mitudine jungitur, & igni aer, & aeri aqua,
& aquæ terra. Sēsus informat imaginationē,
imaginatio rōnem, & facit sciētiā sive pru
dentiam. Rursus rōni occurrentis diuina pru
dentia, informat eā & facit intelligentiā sive
sapientiam. Est itaque in ratione qddam ad
Sapientia superna & cœlestia intendens, & id dī sapi
tia, & est qddam ad transitoria & caduca re
spiciens, & id vocatur prudētia. Hæc duo ex
rōne lunt, & in rōne considunt. Et diuidit se
rō in duo, sive sursum & deorsum, sursum in
sapientiam, deorsum in prudētiam, quasi in
virum & mulierem, vt vir sit superior & re

gat, mulier inferior & regatur. Vnde dictum
est, Melior est iniquitas viri, q̄ benefaciēs mu
lier. Melior siquidē est qui per cœlestē deside
rium accēsūs, carnē necessaria ēt ei subtrahē
do affligit, q̄ qui per carnalē affectum resolu
tus, per oīa quæ commoda sunt ei satisface
re contendit. Sensus iuuat exterius, quia oculi
carnis, quanvis ex natura facultatē viden
di habeat, nunq; tñ per se consequit visionē,
nec auris auditū nisi ex beneficio exterioris
lucis & soni. Imaginatio iuuatur exterius, q̄a
ex sensibilib. concipiē. Ratio iuuat interius,
quia sp̄s rōnalis ex dono creatoris, habilis
ad cognoscendum verū & diligendum bo
num, nisi interioris lucis radio fuerit pe
fus, & calore succensus, nunquam consequit
sapiētē cognitionē vel charitatis affectum.
Intellectus & intelligentia iuuant superius,
quia Deus ignis & lux est. Lux ergo splendo
re emittēs ex se quē retinet in se, illuminat in
telligentiā ad cognitionē veritatis. Ignis ve
ro calorē de sese emittens, sed non amittens,
inflammat affectum ad amorē * virtutis. Et
sicut solem nō videt oculus nisi in lumine fo
lis, sic verum ac diuinum lumen non poterit
intelligentia videre nisi in ipsius lumine. Dñe,
inquit, propheta, in lumine tuo videbimus
lumen. Cum n. mortale hoc induerit immor
talitatē, & corruptibile hoc indu erit incor
ruptibilitatem, tūc mente pariter & corpore
spirituales effecti fm modulū nostrum per mē
tis illuminationē oīa sciemus & per corpo
ris incorruptibilis levitātē vbiq; esse poter
imus. Volabimus mēte per contēplationē, vo
labimus & corpore per incorruptionem. Di
scernemus mentē, discernemus & corpore,
cū sensus nostri corporei vertentur in rōnem,
rō in intellectum, intellectus in intelligentiā,
intelligentia in Deū mutabitur. Sensu visibili
a percipiuntur, in imaginatione continent
visibilium imagines & similitudines, ad ratio
nem pertinent visibilium rationes & defini
tiones, & inuisibilium investigationes, ad
intellectum & intelligentiam spectant spiri
tūlū & diuinorū cōpréhensiones & contem
plationes. Sensus vero & imaginatione ad rō
nem non ascendunt, sed infra remanētes eam
aliquatenus deducere possunt, & quasi à lon
ge quedam ostendere, ad quæ non possunt
peruenire. Simili quedam proportione intel
lectum & intelligentiam ratio iuuare potest,

*a. l. u. ri
tatiā*

*Psal. 35.
I. Co. 15.*

K

DE SPIRITU ET ANIMA

sed ad statum eorum non valet ascendere, qm̄ metas suas & fines suos proprios habet quos transcendere non pot. Sensum & imaginationem cum ceteris aīlib. communia habemus. Vidēt siquidē visibilia & visorum recordan̄. In qbusdā ēt sensib. nos superant, qm̄ iustum fuit in brutis aīlib. qb. nil dāndū erat intellectu, aliqd amplius daref in sensu. Et econtrario tāto maior necessitas inducit homini exercenda rōnis, quanto maiorē de fectū patīf sensualiter. Rō autē inde incipit vñ aliquid occurrit qd̄ nobis cum animalib. nō sit commune. Quēdam ergo sunt infra rationē nem, quēdam iuxta rationēm quēdam supra rationēm. Infra rationēm sunt quē sensu percipim̄, sicut dura & mollia, calida & frigida, candida & nigra. Iuxta rōnem sunt & peruvia rōni, quē rōne percipimus, sicut comoda & incomoda, vera & falsa, iusta & iniusta. Rō siquidem est quidā animi motus visum mētis acuēs veraq; à falsis distinguēs. Supra rōnem sunt quē nec sensus docet nec rō persuader, sed aut diuina revelatione cōprehendunt, aut diuinariū scripturarum authoritate credunt, sicut Deū in vna substantia trinū & trib. personis substantialiter vnum. Deus siquidē est rerū vniuersitas, ita qd̄ nulla singularum, & ideo motibus rationis non subiacet, quia ratio non est nisi de re aliqua.

*Ratio
quid sit.*

*Definitio
aīae &
explana-
tio eius.*

Cad. 13.

Anima est spūs intellectualis rōnalis, semper viens, semper in motu bona maleq; voluntatis capax; Secundū benignitatē creatoris, atq; ēm̄ sui operis officiū variis nuncupatur nominib. Dī nanque aīa dum vegetat, spūs dum contemplat, lensus dum sentit, aius dū sapit, dū intelligit mens, dum discernit rō, dū recordatur memoria, dum vult voluntas. Ita tñ non differunt in substantia quemadmodū in nominib. qm̄ omnia ista vna aīa est, proprietates qd̄em diuersae, sed essentia vna. In spū tñ & aīa potest esse differentia, quia oīs aīa est spūs, sed non omnis spūs est aīa. Aīae duplices sunt actiones. Alio nanq; consilio erigit ad Deū, alio inclinat ad carnem. Inclinat autē sic: Cum sit subtilis & inuisibilis, videri non pot, sed per potentias suas se exten-dit & ostendit. Per concupiscibilitē nanq; appetit, per irascibilitatem cōtemnit, per rōnitudinem inter vtrunque discernit. Tota aīae essentia in his potentias suis cōsistit, nec per partes dividit cū simplex sit & indiuidua. Et

si aliquando partes habere dīratione potius similitudinis q̄ veritate compositionis intel- ligendum est. Simplex substantia est aīa, nec aliud nec minus est rō in substantia q̄ aīa, nec aliud nec minus irascibilitas vel concupisci- bilitas q̄ aīa, sed vna eademq; substantia ēm̄ diuersas potentias diuersa sortitur vocabula. Has potentias habet antequam corpori mi- scetur. Naturales siquidem sunt ei, nec aliud sunt q̄ ipsa. Tota nanque aīae substantia in his trib. plena & pfecta cōsistit. i. in rōnitate, cō cupitabilitate, & irascibilitate, quasi quāda sua trinitate, & tota hēc trinitas est quāda aīae unitas, & ipsa anima, Deū est omnia sua, & anima quēdam sua. Habet siquidē natura- lia, & ipsa omnia est. Potentia nanque & vi- res eius idem sunt quod ipsa. Habet acciden- talia, & ipsa non est. Suae vires est, sue virtutes non est: Nō. n. est sua prudētia, sua tempe- rantia, sua fortitudo, sua iustitia. Potentia aīae sunt rōnitas, concupiscibilitas, & irascibili- tas. Vires sunt, sensus, imaginatio, rō, memo- ria, intellectus, intelligentia. Potentie autem possunt dici vires, & vires dici possunt po- tentia. Quibnsdā affectib. & quadam ami- citia anima corpori coniungitur, secundum quam amicitiam nemo carnē suam odio ha- bet. Sociata nanque illi, licet eius societate prægaetur, ineffabilē tñ conditione diligit illud, amat carcerē suū, & ideo libera esse nō potest. Doloribus eius vehementer afficitur. Forinidat interitum, quē mori non potest. Timet defectū quē per naturam non potest deficere. Oculorum pascitur speculatione, sonoris delectatur auditibus, suauissimis ro- cundatur odoribus, larga epulatione reficitur. Et licet his rebus nullatenus ipsa vtatur, grauitā mōrere affligitur si subtrahantur. Huic etiam non unquam subrepunt vitia contraria rationi, dum anima dilecta corpo- ri indulgentis remittendo, locum noscitur præbere peccato. Per sensus quoque progre- ditur anima ad corpus mouendū & vivificā- dū. Nouē quoq; sunt foramina in humano corpore, quib. secundum naturalem coniun- perantiam influit & effluit omne quo idem corpus vegetatur & regitur. Sunt et vtriusque quādam similia, corporis scilicet supre- sum, & spiritus infimum, in quibus sine natu- turarum confusione, personali tñ vniōne fa- cile conjungi possunt. Similia. n. similibus

*De amici-
tia aīae
& corpo-
ris. c. 14.
Ephes. 5.*

*Non fo-
ramina.*

Nota

*Quidetur sent. M. & Aug. 3 potentię non dī-
gunt realitab. anima*

gaudent.

*Gratia
incre-
teris
corde
te.*

*Virg. 6
Aenei
Gene.*

gaudent. Itaque anima quæ vere spūs est, & caro quæ vere corpus est, in suis extremitatibus facile & conuenienter vniuers. i. in phantasticō aīā, quod corpus non est, sed simile corpori, & sensualitate carnis quæ fere spūs est, qd sine aīā fieri nō pōt. Sicut. n. supremū aīā. i. intelligentia sive mens imaginē sive similitudinē gerit sui superioris. i. Dei, vñ & eius susceptiua esse potuit ad vniōnē personalem, ēt qñ ipse voluit absque vlla diminutione naturæ suæ, sic supremū carnis. i. sensu litatis aīā gerens similitudinē ad personalem vniōnē eius essentiā suscipere pōt. Nec i stud mirū est, cū ēt in sensu & memoria pecudis quādā est imitatio rōnalitatis, & in appetitu voluntatis, & in iis quæ refutit reprobationis. Spūs nanq; corporeus qui vtiq; vere est corpus, & sensu naturali inter multa discernit, & vi cōcupiscibilitatis eligit, & natura irascibilitatis reprobat. Habet si qdē corpora vira quo sđā gradus incrementorū qb. ad imaginē summae vitæ proficit. Primus. n. gradus corporeæ vitæ est sensificatio. Secundus per sensum ingrediens imaginatio. Tertius p. imaginationē cōceptorū memoria. Quartus ēm sensuum passiones quādam sine discretoione intelligentiæ prouidētia, in qua qdē quasi rōnis imago est, & nulla rō est. In his oīb. corporeæ vitæ spiritalem viam imitatur. Primo in eo qd sentit, secundo in eo qd sensu cōcipit, tertio in eo qd cōcepta retinet, quarto in eo qd sive in imaginatis sive in sensibus ēm quandam rōnis similitudinē, sive ad appetendum, sive ad fugiendū se in se flectit. Conuenientissima aut̄ media sunt & carnis & aīā sensualitas carnis, quæ maximæ ignis est, & phantasticus spūs qui igneus vigor dicitur. Vnde & quidam loquens de animabus ait, Igneus est ollis vigor & cœlestis origo. Miras societas carnis & aīā, spūs vitæ & limi terræ. Sic. n. scriptū est, Fecit Deus hominem de limo terra, & inspirauit in facie eius spiraculū vita, dans ei sensum & intellectū, vt per sensum lutū sibi sociatum vivificaret, & per intellectū regeret, & vt per intellectū intus ingredere & contéplare ēt Dei sapientiam, & per sensum foras egrederet & contemplaret opera sapientiæ, intellectu intus illustravit, sentiu foris decorauit, vt in vitroque perfectionem inueniret, intus ad felicitatē, foris ad iucunditatem. Sed quia bona exteriora diu stare non

a. l. infestiorib.

C possunt, iussus est homo ab exteriorib. ad interiora redire, & ab* īteriorib. ad superiore ascendere. Tanta si qdē dignitatis est hu manā conditio vt nullū bonū præter summū bonū ei sufficere possit. Plenū fuit miraculo, qd tam diuersa qd tam diuisa ab inuidē, ad in uicem potuerunt coniungi. Ne minus mirabile fuit qd limo nostro Deus seipsum cōiūxit, vt sibi inuidē vniarentur Deus & limus, tāta sublimitas, & tāta utilitas. Nihil. n. est Deo sublimius, & nihil limo vilius. Mirabilis fuit coniūctio prima, mirabilis fuit secunda, nec minus mirabilis erit tertia, cum hō angelus & Deus, vñus erit spūs. Eodem nanq; bono bonus est hō, quo bonus est angelus, eodemq; bono vterq; beatus si tñ ambo idipsum eadē voluntate eodemq; spū cupiunt. Si. n. tam di sparem naturā carnis & aīā ad vñā foederatiōnē atq; amicitiam Deus cōiūgere potuit, nequaq; erit ei impossibile rōnale spm, qui vñq; ad cōsortium terreni corporis humiliatus est, cū eodē corpore glorificato, vt sit ei gloriae qd fuit ei sarcina, ad consortiū beatorum spirituū qui in sua puritate perfliterunt, exaltare, atq; ad sua gloriæ participationem sublimare. Ad hoc siqdē illum sola claritate, nulla necessitate creauit altissim⁹, vt sua beatitudinis participē faceret. Si ergo tñ gaudium & tāta lātitia est in vita ista tpali, quæ constat ex præsentia spūs in corpore corrūptibili, quanta lātitia & qdum gaudiū erit in vita eterna qd cōstabit ex præsentia diuinitatis in spū rōnali. Subiiciat ergo corpus aīō, animus Deo, & vñus spūs erit cū eo, ita tñ si in humilitate permanferit, & gratiā sui creatoris per qd exaltandus & glorificādus est agnouerit. Ex carne & aīā constat hō, & vtrunque bonū suum habet in quo gaudet, & exultat. Bonum aīā est Deus, cum affluentia dulcedinis suæ. Bonū carnis est mundus, cum abundantia iucunditatis suæ. Sed mundus iste est exterior, Deus aut̄ interior. Nihil. n. est eo interius, nihil eo præsentius. Interior est omni re, quia in ipso sunt omnia: Exterior est omni re, qd ipse est super omnia. Ab hoc ergo mūdo ad Deū reuertētes & quasi ab imo lursum ascendentēs per nosmetipſos trāſire debemus. Ascendere. n. ad Deū, est intrare ad seipsum, & non solum ad se intrare, sed inefabili quodammodo introitu in intumis seipsum transire. Qui enim interius intrans & in trinsecus.

D

Virg. 6.
Aenei.
Gene. 2.

DE SPIRITU ET ANIMA

trinsecus penetrâs seipsum trascendit, ille veraciter ad Deum ascendit. Ab huius ergo mundi distractionib. cor nostrum colligamus, & ad interiora gaudia reuocemus. Et si cor nostrum spiritu tenere non possumus, saltâ ab illicitis & vanis cogitationib. restringamus, ut aliqui in diuinæ cœtemplationis lumine nos figere valeamus. Hæc est. n. reges cordis nostri, cū in Dei amore p. desideriū fit. Hæc est vita cordis nostri, cū Deum suum cœtemplat, & ipsa sua cœtemplatione suauiter reficit. Et dulce est illi spiritus ad cōsiderandum quod ad amandū & laudandum semper est suave. Nihil. n. ad beatam vitam prætatiū vixit, velut clavis carnalib. sensib. extra carnem mundi; affectum quæpiam intra semetipsum cōuersti, alienumq; affectum a mortalium cupiditatib. sibi soli & Deo loquitur. Cum aīa sit incorporeā, per subtiliorē naturam corporis sui. i. per ignem & aerē, quæ in isto quoq; mundo præcellentia sunt corpora, & iō magis subtiliora, corpō administrat. Ista si quidē priora excipiunt motus aīae viuificantis, eo q. incorporeā natura sunt propinquiora q. humor & terra, vt ad eorū proximum ministrari tota moles administraretur. Nullus sine his duob. vel incorpore sensus est, vel ab aīa spontaneus corporis motus. Ignis. n. & aer qua levia sunt, mouēt aquā & terram quæ grauia sunt. Quapropter et corpora post aīae abscessum moueri non videmus, quia ignis & aer, quæ duo per aīę præsentia tenent in corpore terreno & humido, vt omnium quatuor fiat temperatio, post eiusdem aīae abscessum ad superna euadunt ac sese expediunt. Corporis aut compositio sic sit, Corpus consistat ex officialib. membris, officialia ex cōsimilib. cōsimilia ex humorib. humoribus ex cibis, cibi ex elemētis, & nihil horum est aīa, sed in istis tanq; in organis agit aīa & p. hoc corpori cōfultit & huic vite in qua factus est hō in aīam viuentē. Quæ cum temperata & ordinata fuerint cōgruunt viuificationi, & nunquam recedit aīa. Si vero distemperata & confusa fuerit, inuita recedit aīa secum trahens oīa, sensum, imaginationem, rōtem, intellectū, intelligentiā, concupisciabilitē, & irascibilitatē, & ex his secundum merita aīificiēt ad dilectionē sive ad dolorem. Corpus aut quod prius integrum tanq; organū contéperatum & dispositū erat, vt melos musicū in le cōtineret & tactum resonaret,

nunc cōfractū & inutile ē regione iacet. Aīa vero recurrebit ad regiones suas elemētorū partib. non habens vbi vires suas exerceat, requiescit ab histantum motib. q. b. corpus p. tps & locū mouebat, ipsa per tps illocaliter mota, qm & si organū periit, sed non melos, nec qd organū mouebat. Aīa inter Deum & corpus pōsita per tps mouetur, vel reminiscendo qd oblita fuerat, vel discendo quod ignorabat, vel volendo quod nolebat, per locum vero non mouet, quia per loci spatia non distenditur. Deus aut corpore non egit vt sit, nec loco, vt alicubi, nec tpe, vt aliqui, nec cā, vt aliunde, nec forma, vt aliquid, nec aliquo genere subiecti in quo subsistat vel cui asfit. Habet aīa quandam propriam naturam, omnib. his mundana molis elementis excellēt, quia veraciter non possit in aliqua phantasia corporalium imaginū quas p. sensum carnis percipimus cogitari, sed mēte intelligi viatq; sentiri. Intelligi potest, sentiri non potest. Non. n. est corpus, nec Deus, nec vita sine sensu qualis est in arboreib. nec vita sine rationāli mente, qualis est in animalib. sed vita & vita perpetua. Nunc q. lem minor q. angelorū est & futura qualis angelorū, si ex p̄cepto sui creatoris vixerit. P̄ceptum autem eius est, vt in dilectione eius maneneamus. Maneatis, inquit in dilectione mea. Per dilectionem nāque sibi rōnalem creaturam copulauit, vt eum semper h̄bet & in ipso semper maneret, de eo & in eo delectans gaudens, & exultans. Per dilectionem creatori suo & sibi inuicem rōnalis creatura copulata est, non solū namque dilectionis vinculū est qd ligat utrosque in id ipsum. Per amorē Dei oēs ei adhāremus, per amorē proximi omnes adiuicem vnu sumus, vt bonum cōeōsum fiat singulorum & quod quisq; in se non habet, in altero posse fideat. Charitas est via Dei ad homines & via hoīum ad Deum. Per charitatēm. n. venit Deus ad homines, venit in homines, factus est homo. Per charitatem homines diligunt Deum, eligunt Deum, ad Deum currunt, ad Deum pertinunt. Sic etiā familiaris est Deo charitas, vt ipse mansiōne habere nolit vbi charitas non fuerit. Si ergo charitatem habemus, Deum habemus quia Deus charitas est. Miser ego quantum deberem diligere Deum meum, qui me fecit cum non eram, redemit cum p̄ierā. Non eram, de nihilo me fecit, non lapi- dem,

Per quid
aīa vni
Deo. c. 16

*De cōparōne aīae
ad ea de
qb. corpus
constat.*

Cap. 15.

*Corporis,
cōpositio.*

H

I. 10. 15.

*I. 10. 14.
Exhort.
tō ad
anorem,
Dei. c. 17*

L xit me de exilio, & redemit de Ieruitio. Noie
et suo vocavit me, vt memoriale suu semper
esset apud me. Vnxit me oleo letitia quo ip-
se erat vncius, vt ab yncto essem vncius, & a
Christo dicerer Christianus. Sic gratia eius
& misericordia sp̄ prauenerunt me. De mul-
tis nang; periculis sepe liberauit me libera-
tor meus, qñ errabam reduxit me, qñ ignora-
bā docuit me, qñ peccabā corripuit me, qñ
tristabar cōsolatus est me, qñ desperabā con-
fortauit me, qñ cecidi erexit me, qñ steri te-
nuit me, qñ iui duxit me, qñ veni suscepit
me. Hæc & multa alia fecit mihi Deus meus,
de qb. dulce est mihi sp̄ loqui, sp̄ cogitare,
sp̄ gratias agere, vt sp̄ oib. beneficis suis pos-
sim sp̄ eum laudare & amare. Cum. n. cūctis
sit praesidens, singulos implens, vbiique pra-
sens, vniuersorum curam agens, & tam singu-
lis q̄ omnib; prouidens, ita totum ad custo-
diā meam occupatum video, vt si ego super-
custodiā meā stabo quasi oīum oblitus
sit & mihi soli intendere velit. Semper se pre-
sentem exhibit, semper se paratu offert, si me
paratū intenerit. Quocunq; me ventero nō
me deserit, nisi ego prior eū deserā. Vbicūq;
fuerō non recedit a me, qm̄ vbiq; est, vt quo
cunq; iero inueniam eū cū quo possum esse.
Quic ad fecero pariter asſistit, vt pote perse

M Quicquid fecero pariter asinum, ut pote perpet-
tuus inspecto rōrum cogitationum, intentio-
nū & actionū mearum. Cū hæc diligenter cō-
sidero, timore pariter & ingenti rubore con-
fundor, q̄a illum vbiq; mihi præsentē & cōia
occulta mea videntem intueor. Multa. n. sūt
in me de qb. coram oculis eius erubelco, &
pro qb.ei valde displicere timeo. Nec p̄ his
omnib. quid illi rependam habeo, nisi tñ ut
diligam eum. Non. n. melius nec decentius
q̄ per dilectionem rependi potest, quod per
dilectionem datum est. Hæc præter reu-
dixisse videor, sed forte non præter utilitatem
michi, & iis qui mecum sentiunt quæ ego sen-
tio. Aia præsentia sua corpus viuiscat, & sic

colligata est ei, ut nec cum velit inde segregare se poscit, nec retinere cum sui creatoris iussionem audierit. In vita siquidem anima corporis & de morte corporis defecedit mors anima. Sicut anima vita sua facit carnem vivere, & de fonte naturae sue irrigat animando, sic caro per corruptelam materiae suae, animam, si cupiditatibus illicitis illigauerit, occidit. Et cum altera natura alterius videatur, transit unaqueque in victricis naturam, id ut aut carnem spiritalem anima virtutibus suis preuestet aut animam carnalem caro victrix eius efficiat. Anima tamen nihil de morte potest, nisi per vitia ei propinatum fuerit, nec caro aliquid de vita retinere potest, nisi ab anima fuerit irrigata. Nec in alterius naturam altera transire potest, nisi aut vitiis infecta, aut virtutibus deicta fuerit. Ratione insignita est anima, qua artibus, doceatur egregiis & disciplinis instruitur eximiis, ut diuina sapiat, & humana pertractet, atque sic cetera animalia decenter excellat, ut potest substantia rationalis. In hoc enim proprius est anima substantia rationalis, id est, spiritus rationalis. Immortalis est anima, ne a creatoris sui similitudine discrepare videatur.

Non enim poterat esse imago & similitudo Dei, si mortis termino clauderetur. Secundū quendam modum vitæ quem nullo modo potest amittere, immortalis est. Secundum vero quendam modum similitudinē dicitur pare vivatur.

verò quandam mutabilitatem qua potest vel
melior vel deterior fieri, mortalis est. Et si-
cūt mortalis est, cum beate viuere perdit, li-
cet misere viuere amittere non possit, sic re-
ficitur. Quia ergo dicitur, quod dicitur de
mortali vita, ut sit de mortali vita.

spectu incorporei Dei corporeā est. Nihil n.
inuisibile & incorporeum natura credendū
est prater solum Deum, i. patrem & filium &
trinitatis cōfūctum. Qui ergo in

spiritum sanctum. Qui ex eo incorporeus &
inuisibilis d^r, quia infinitus & in circunscriptio- B
nus est & simplex, & sibi omnib. modis suffi-
ciens se ipso & id ipsum. Et cum ubique sit in

semiperficitur. Et cum sicque in se semetipso inuisibilis & incorporeus esse dignoscit. Omnis vero rationalis creatura corporea est, angeli & omnes virtutes corporeae

funt, licet non carne subsistant. Ex eo n. intel
lectuales naturas corporeas esse dicimus, qa
loco circunscribuntur, sicut & anima huma
na quae carne clauditur, quae idcirco effici-

na qua carne clauditur, qua idcirco esse in loco & localis dici potest. In loco, quia hic & alicubi praesens est. Localis, quia qd' alii

*Angeli,
omnisque
creatura,
corporeas,
quamvis
renalis, li-
cet non car-
ne subsi-
stant.*

DE SPIRITU ET ANIMA

circumscriptionem, qm corporalis quantitas expers est. Sed quia per præsentiam & operationem in loco concludit, localis & ipsa dicitur, veruntur non sicut corpus, cui secundum locum, principium, medium & finis assignantur. Circumspectum est, quod cum alicubi est totum, non potest esse simul alibi, quod de solis corporeis naturis cernit. Incircumspectum vero est quod simul est ubique totum, quod de solo Deo intelligit. Circumspectum autem simul & incircumspectum est, quod cum alicubi sit totum, potest simul alibi esse totum, non tamen ubique, quod de creatis spiritibus cognoscit. Si: n: aia non effettuata in singulis membris sui corporis, non sentiret tota in singulis membris sui corporis. Respectu vero naturae incorporeæ quæ summe incommutabilis ubique est, corporea est aia, qm tale aliquid non est ipsa, nec tamen per loci spatiū ita sustinet, vel mouetur, ut majori sui parte maiorem locū occupet, & breuiore breuiorem, minor quam sit in parte quam in toto. Per omnes siquidem particulas corporis tota simul adest nec minor in minorib. nec in maiorib. maior. Sed alicubi intensius, alicubi remissius, & in omnibus tota & in singulis tota est. Sicut n: Deus ubique est totus in toto mundo, & in omni creatura sua, sic aia ubique tota in toto corpore suo, tanquam in quoddam mundo suo, intensius tamen in corde & in cerebro, quemadmodum Deus præcipue dicitur esse in celo. Inuisibilis & incorporeæ est aia, si: n: visibilis esset, corporea esset. Et si corporea esset, partibilis esset, & partes habent, neque tota simul in uno loco esse posset. Nullum. n: corpus aut simul tangere totum potest, aut simul tangere totum potest. Aia vero in quibuscumque suis motibus, vel actibus, tota simul adest. Tota videt, & tota visorum meminit. Tota audit, & tota sonorum reminisciatur. Tota odorat, & tota odores recolit. Tota per linguam & palatum sapores sentit, & discernerit. Tota tangit, & dura & mollia. Tota simul approbat vel improbat. Calida vero, vel frigida summo tantum digito tota discernit. tota est visus, tota est auditus, tota meminit, & cum tota meminit, tota est memoria. Cum tota cogitat, tota est cogitatio. Cum tota diligat, tota est dilectio. Potest nanque ex parte cogitare, & ex parte diligere. Habet anima affectiones quibus exercetur ad virtutes. Dolor nanque

de peccatis, timor de suppliciis, desiderium promissis, & gaudium de praemiis quædam & exercitia sunt virtutum. Habet et vitutes quibus instruitur & armatur contra vitia. A prudenteria cap. 20.

nanque scit quid habeat facere temperatiam habet contra prospera, fortitudinem contra aduersa iustitiam quæ scit quid cuique debeat reddere. Prudentia est scire quid possit, fortitudo facere quid possit, temperantia, non presumere quid non possit, iustitia non velle plus quam possit. Prudentia est in eligendis, tem-

perantia in extendendis, fortitudo in tolerandis, iustitia in distribuendis. Prudentia est nihil pœnitendum appetere, & nihil præter iustum velle facere. Temperantia est nihil præter turpia timere, & quicquid agimus vel cogitamus ad rationis normam dirigere. Fortitudinis est terrenas cupiditates non solum reprimere, sed penitus obliuisci. Iustitia est omnem animi cogitationem ad solum Deum dirigere, eumque tanquam nihil aliud sit, sola mensis acie intueri. Habet autem anima sacramentales virtutes quibus initiatur. i. fidem, spem, sacramentum baptismi, iunctionem, confirmationem, & cetera quibus Deo consecratur.

Habet et virtutes quibus proficit & quibus Deo coniungitur, ut est humilitas, puritas, charitas. Humilitas eam Deo subiicit, puritas iungit, charitas unit. Habet quoque aia vires quibus corpori commisceret, quarum prima est naturalis, secunda vitalis, tertia aialis. Et sicut Deus trinus & unus, verus & perfectus omnia tenet, omnia implet, omnia sustinet, omnia superexcedit, omnia circumpleteatur, sic anima his tribus viribus per totum corpus diffunditur, non locali distensione, sed vitali intentione.

Naturalis nanque virtus operatur in epate sanguinem & alias quosque humores, quos per venas ad omnia corporis membra transmittit, ut inde augentur & nutritantur. Vis ista quadrifaria est. Dividitur nanque in appetitivam, retentivam, expulsivam, & distributivam. Appetitiva quæ sunt necessaria corpori appetit. Retentiva sumpta retinet, donec ex illis digestio utilis fiat. Expulsiva nocturna & superflua expellit. Distributiva bonos honorum ciborum humores omnibus membris distribuit, prout cuique expediet.

Vis vitalis est in corde, quæ ad temperandum seruorem cordis aerem hauriendo atque redendo, vitam & salutem toti corpori tribuit. Vis cordis cap. 21.

Aere

*Anima
quicquid
agit tota
agit. c. 19*

D per linguam & palatum sapores sentit, & discernerit. Tota tangit, & dura & mollia. Tota simul approbat vel improbat. Calida vero, vel frigida summo tantum digito tota discernit. tota est visus, tota est auditus, tota meminit, & cum tota meminit, tota est memoria. Cum tota cogitat, tota est cogitatio. Cum tota diligat, tota est dilectio. Potest nanque ex parte cogitare, & ex parte diligere. Habet anima affectiones quibus exercetur ad virtutes. Dolor nanque

Anima

*De falsis
imaginibus
sive c. 2.*

Aere nanque puro sanguinem purificatum
p totū corpus impellit p venas pulsates, q̄
arteriae vocant. Ex quarū motu tēperantiam
atq; distēperantia cordis physici cognoscunt.
Istas vires habent oīa aīalia, & iō corporis
magis vident esse q̄ aīe cum aīa sit vita cor-
poris. Vis aīalis est in cerebro, & inde vigore
facit quinq; sensus corporis. Iubet. n. voces
ædere, mēbra mouere. Tres nang; sunt vētri
culi. cerebri. Vnus anterior à quo omnes sen-
sus, alter posterior à quo oīs motus, tertius
inter vtrung; medius. i. rōnalis. Corporis sen-
sus sic fiūt. Quod est in corpore subtilissimū

G & ob hoc aīsimilius & vicinus q̄ cetera. i.
lux primū p oculos suos ipsos diffundit emi-
catq; in radiis oculorū ad visibilia intuenda,
deinde mixtura quadā primo cū aere puro,
secundo cū aere caliginoso atq; nebuloſo, ter-
tio cū corpulentiore humore, quarto cū ter-
rena crasitudine, quinq; sensus cū ipso sen-
su oculorum perficit, vbi ipsa sola excellit.
Isti sensus qa in sola facie prælocati sunt, iō
scriptū arbitror, qm̄ dñs in faciem insuffavit
hoī spiraculū vitæ, & factus est in aīam viue-
tem. Anterior q̄ppe pars posteriori merito
præponit, qa ista ducit, & illa sequit, ab ista
sensus, & ab illa motus, sicut consiliū præce-
dit actionē. Iste vires tam aīe q̄ corporis di-
ci pñt, qa ab aīa in corpore fiūt, nec sine vtro
que fieri pñt. In prīnia parte cerebri vis aīa-
lis vocat phantaſticalis. imaginaria, quia in
ea corporalii rerum similitudines & imagi-
nes continent, vnde & phantaſticū dī. In me-
dia parte cerebri vocat rōnalis, quia ibi ex-
aminat & iudicat ea q̄ p imaginationem re-
präsentant. In ultima parte vocatur memori-
alis, quia ibi commeniat memoriarōne
iudicata. Aliud est itaque in nobis quo cor-
pora sentimus, quod quinque corporis sensi-
bus facimus. Aliud quo nō corpora, sed cor-
porib. similia cernimus, vbi & nos ipsos nō
aliter q̄ similes corporib. in tuemur. Aliud
quo nec corpora nec corporum similitudi-
nes conspicimus, sed alias res qa non habēt

H imagines sui similes, sicut est Deus, & ipsa
mens rōnalis, vel intelligentia, vel ratio, sicut
etiam virtutes, prudentia, iustitia, castitas, cha-
ritas, pietas, & quæcunque aliae sunt quas in-
telligendo vel cogitando enumeramus, di-
scernimus, & definimus. Porrò anima nō est
corpus, quia non omnis similitudo corporis

corpus est. Dormienti enim tibi inf somniis ve-
lut corpus apparebit, neq; id corpus tuū sed
aīa tua, nec verum corp̄, sed similitudo cor-
poris tui. Iacebit n. corpus tuum, ambulabit
ipsa. Tacebit lingua corporis tui. Loquetur ip-
sa. Clausi erunt oculi tui, videbit ipsa, & ita
in ea tota & integra cernetur similitudo car-
nis tuae. In hac similitudine quasi per loca co-
gnita vel incognita discurrat, & sc̄tit lata vel
tristia. Aīa etiā mortui sicut dormientis in
ipsa similitudine corporis sui sentit seu bona
seu mala, non lunt tū corporalia, sed cor-
porib. similia, qb. aīa corporib. extuta affi-
ciuntur seu bene seu male, cum & ipsa suis I
corporib. similes fibimet apparent. Sunt tñ
& vera letitia & vera molestia facta de sub-
stantia spiritali in substantia spiritali. Certū
nempe est quandam spiritalē naturam esse
in nobis, vbi corporalium rerum similitudi-
nes aut formantur aut formatae ingeruntur,
sive cum prælentia aliquo seniu corporis tā-
gimus, & continuo eorum similiudo in spi-
ritu formatur, & in memoria recōditur, sive
cum absentia iam nota, vel quæ non nouim⁹
cogitamus, vt inde formetur quidem spirita-
lis intellectus. Innumerabilia etiam pro arbi-
trio & opinione fingimus, quæ vel nō sunt,
vel esse nesciuntur. Innumerabiles quoque
& variæ formæ rerum in animo nostro ver-
santur, vel cum aliquid facimus vel facturi
sumus, aliquo etiam spiritu rapiente tollitur
aīa in huiusmodi videnda seu bona seu ma-
la. Nimia quoque intentione cogitationis
vel aliqua vi morbi, vt phreneticis per febrē
accidere solet, seu commixtione alterius cu-
iudsam spū seu boni seu mali, ita corpora-
lium rerum imagines in spū exprimuntur tā
quam corpora ipsius corporis sensibus præ-
sentē, vt absentia videant adesse tanquam
pñtia, & q̄ non sunt tanquam præ oculis af-
sint. A dormientibus etiā multa vidētur, vel
nil vel aliquid significatiā. Vnde sepe ima-
gines rerum corporalium tanta illis expre-
sione repräsentantur in somniis, quanta ipsa
corpora repräsentantur vigilantibus, vt inter
visionem dormientium & verā commixtio-
nē vigilantiū non discernatur, sed cōtinuo
eis carō moueatur, & cōtrā propostū suum
vel contra licitos mores concubere videa-
tur, & quod naturaliter collectū est per geni-
tales vias emittat. Hūc motū casti vigilantes
cohibent K

De falsis
imaginib.

aī.a.c. 23

virtutes
dā & vires
ib. actionis
cap. 20.

E

F

F

Vicordis
cap. 21.

DE SPIRITU ET ANIMA

cohibent & refrenant. Dormientes autem ideo non potest, quia in potestate non habet imaginis corporalis expressionem, qua caro naturaliter mouet, & sequitur quod coitum sequi solet, & quod sine peccato a vigilatibus fieri non potest. Sic in spiritu, & corporali rerum imagines apparent, & multa pro arbitrio finguntur, vel praeter arbitrii demonstrantur. Ipsa namque anima quo motu proprio spiritus in motu est, quia per corpus non finit, vel non plene finit corporalia sentire, vel ad corporalia vim suam intentionis dirigere, corpore sopito, spiritu corporali similitudines aut ipsa agit, sicut & imagines corporum cogitando ex seipso versare afferunt, aut obiectas intuetur, cum in eas videndas

L *De multis pluri usq*ue* a*et* c*on* 2*4**

aliquo spiritu assumatur. Aia est substantia spiritualis, simplex, indissolubilis, incorporea, passibilis, atque mutabilis, carens pondere, figura, & colore. Non est credenda pars, sed creatura Dei, nec est de substantia Dei, vel de qualibet elementorum materia, sed ex nihilo est creata. Si non ex semetipsa ea Deus fecisset, nequam vitiosa, aut mutabilis, aut misera esset. Si autem ex elementis facta fuisset, esset corporea, cum sit in corpore, ignota habens originem, in tunc habet, siue non habet. Et cum sit spiritualis naturae, nihil habet mixtum cocretum que terrenum, nihil humidum vel aereum, vel igneum. Nullum habet colorum, nullo loco continet, nullis membris circumscribitur, nullo spatio finit, sed ita est cogitada & intelligenda, sicut sapientia, iustitia, & ceterae virtutes ab omnipotente creatore. Natura autem inuisibilis est, i*st*o*ne* inuisibiliter in corpore manet, & de corpore inuisibiliiter egreditur. Per corpus corpora videt, sicut nra uisus celum & terram, & quod in eis conspicua sunt oculis nostris. Spiritus autem corporum similitudines intuentes. Quicquid non corpus non est, & tamen aliquod est, recte iam spiritus dicitur. Idcirco quadam vi occul-

Tria gen-
num a*et* c*on*
Mta & spirituali rapit animam, ut vice corporum expressas corporali rerum similitudines in spiritu videat. Sed intellectu, ea, quod nec corpora, nec corporum formas habeant conspicit, sicut est iustitia, & sapientia, & velut ipsa mens, & omnis anima affectio bona. Istatra genera visionum manifesta sunt. Primum corporale, quo per corporis sensus corporalia sentiuntur. Secundum spirituale, quo corporum similitudines spiritu, non mente cernuntur. Tertium intellectuale, quo illae res, quae nec corpora, nec corporum formas habent conspicuntur.

anditios

Intellectuali visione nunquam fallitur anima, aut non intelligit & verum est, aut si verum non est, non intelligit. In visione autem corporali sepe fallitur anima, cum in ipsis corporibus fieri putatur, quod sit in corporis sensibus. Sicut nauigatibus videntur in terra moueri, quae stant, & intuentibus celum sydera stare, quae mouentur, & diuaticatis radiis oculorum res una duas formas habent, & unus homo duo capita, & in aqua remus fractus, & multa huiusmodi. In visione etiam spirituali anima fallitur, & illud est, quod ea, quae videt aliquando vera, aliquando falsa, aliquando perturbata, aliquando tranquilla sunt. Ipsa autem vera aliquando futuris omnino similia, vel aperte dicta, aliquando obscuris significacionibus, & quasi figuratis locutionibus pronunciata. In ecclasi vero quod ab omnibus corporis sensibus alienatur, & auertitur anima amplius quam in somno solet, sed minus quam in morte, non fallitur. Sed ipsa mente diuinitus adiuta, vel aliquo ipsa visa exponente, sicut in Apocalypsi Iohanni exponebatur, magna reuelatio est. Cum enim bono spiritu affumitur anima, falli non potest, quia sancti angeli miris modis visa sua facili quadam ac praeponit uisione vel commixtione nostra esse faciunt, & uisionem suam quodam infabili modo in spiritu nostro informant. Ipsa siquidem his corporalibus iudicandis, atque ministrandis presunt, & eorum significativas similitudines in spiritu ita discernunt, & tanta potentia quodammodo tractant, ut eas etiam possint hominum spiritibus reuelando miscere. Inde est quod angelus domini apparuit in somnis Ioseph dicens, Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Et iterum, Tolle puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum. Deus etiam per prophetam dicit, Effundam spiritu meo super omnem carnem, & iuuenies uisiones uidebunt, & senes somnia somniabunt. Sunt & alia uisa uisitata, & humana, sicut quae uel ex ipso spiritu nostro multipliciter existunt, uel ex corpore spiritui quodammodo suggeruntur, sicut fuerimus affecti a carne uel animo. Non enim soli uigilantes homines curas suas cogitando uerant in similitudinibus corporum, uerum etiam dormientes hoc saepe somniant quo indigent. Nam & negotia sua gerunt ex animi cupiditate, & epulis & poculis inhiant instanter, si forte eridentes sientesque dormierint. Vigilantibus etiam

*Io*m*. II. c*on*
C
ti
va
fi
x
tu
si
co
na
fo
co
in
ti
in
sp
gi
fa
an
cel
nes
rit
ec
ru
co
ea
fed
pot
Quinque sunt gene*ra* somniis r*u*. c*on* 2*5*. Oracul*u*. V*isio*. Somnium Inform*u*. D nan solit*is* in infir som riet*at* den*de* Phantaf*ti*, Eu*ma*.*

Matt. 1.

Iohel. 1.

Allia uis

somnium

*gen*er*a*

*det*er*re*

*Son*at*ion*

*id*q**

*mi*er*it*u**

*stud*ia**

Iam. II. etiam occulto quodā instinctu ingestas esse cogitationes quas diuinarent nouimus. Sicut Caiphas pōtis prophetauit, cum eius inten-
tio profetandi voluntatē non haberet. Multa videt aīa, & eadē natura est oīum visionum, siue in vigilantib. siue indormientib. siue in agrotantib. qm̄ nō ex alio gñē sunt quē vidētur, q̄ ex natura spūs de quo vel in quo fiunt similitudines corporū. Visa siquidē phreneti corū similia sunt visis somniantiū, obturatas nanq; vias sentiendi habent, vt videant quod somniātes vident. Visa ēt somniū similia sūt cogitationib. vigilantium. Dormientib. q̄ppe in cerebro conflopis via sentiendi, quē intentionem ad oculos ducit. Ideoq; ipsa intētio in aliud versa, cernit visa somniorū tanquā spēs corporales asfint, vt sibi dormientes vigilare videant, & nō similia corporib. sed ipsa corpora intueri se putent. Ego autē multo amplius admiror, & vehemētius stupeo, q̄ta celeritate ac facilitate in se aīa fabricet imagines corporū, quas per corporis oculos vide rit, q̄ pheneticorū vel somniantiū, vel ēt in ecclāsi visiones. Quęcunq; tñ illa natura visorum & proculdubio corpus non est. Non n. corpora visa illas imagines in spū faciūt, nec eam vim habent vt aliud spiritalē forment, sed ipse spūs in seipso celeritate mirabili, vt-pote spiritalis, intellectualis, & rationalis. Quinque sunt gene-
ra somnio-
riū. c. 2. 5.
Oraculū.
Visio.
Somnium
Insomniū

Dnanque studia quęq; exercuit somniāt, & solitarum artium simulacra in p̄sēntia mētis impressa apparent in somnis. Iuxta etiam infirmitatum diuersitates diuersa accidunt somnia. Etiam ēm morum & humorum varietates variantur & somnia. Alia nanque vident sanguinei, alia cholericī, alia phlegmati. Et cum illi vident rubea & varia, isti nigra & alba. Phantasma est, qm̄ qui vix dormire

coepit & adhuc se vigilare estimat, aspicere vñ irruentes in se, vel passim vagantes formas discrepantes & uarias, lētas uel turbulētas. In isto genere est ephialtes, quem publi-
capersuasio quiescentes opinatur inuadere, & pondere suo pressos ac sentiētes grauare. Quod non est aliud q̄ quędā fumositas à sto macho uel a corde ad cerebrum ascendēs, & ibi uim aīalem comprimens. Dicit etiam humana opinio, q̄ quadā arte mulierū & potestate dæmonum hoīes conuerti possunt in lupos & iumenta, quęq; necessaria portare, & post peracta opera iterū ad se redire, nec fieri in eis mentē bestiale, sed rōnalem humānamq; seruari. Hoc sic intelligendū est, qm̄ dæmones naturas non creant, sed aliquid tale facere p̄nt vt videantur esse quę non sunt. Nulla n. arte vel potestate aīus, sed nec corpus qđem aliqua rōne in membra vel in lineamenta bestialia veraciter conuerti potest. Sed phāntasticum hominis quod etiam cogitando siue somniando per rerum innumerabilium genera varia, & cū corpus nō sit, corporum similes formas mira celeritate capit.

EQ̄o illu-
dant Dæ-
mones.

Sopitis autē & oppresſis hoī sensib. corporis, ad aliorum sensum figura corpora perduci potest, ita tñ quod corpus ipsum hoīs alicubī iaceat, viuens qđem sed multo gravius atq; oppresſius q̄ somno suis sensib. obseratis, phāntasticū autē illud veluti formatū in alicuius aīalis imaginem, alienis sensib. appareat, talisq; homo sibi videat, qualis sibi videri posset in sōnis, portare onera. Quę onera si vera sunt corpora, portantur a dæmonibus, vt illudatur hominib. partim vera onerum corpora, partim falsa iumentorum certentibus. Humanum spiritum aliqui bonus, aliiquando malus assumit spiritus, nec facile discerni potest a quo spiritu assumatur, nisi ciuitate mētia bonus instruit, malus fallit. Fallit autem tem hoīs, s̄pē in manifestis bonis, vt cum sibi in eis creditum fuerit, ad sua seducat. Sic plerūque sed solus humanum spiritum rapit, vt quadam occulta mixtura quasi idem spiritus esse videatur, pler. c. 2. 7 & spiritus patientis, & spiritus vexantis, vt in dæmoniacis videmus. Animam tameq; hominis, idest mentem, nulla creatura iuxta substantiam implere potest, nisi sola trinitas. Implere autem dicitur satanas, mentem aliquius & principale cordis, non ingrediens quidem in eum & in sensum eius, sed fraude &

ob. 2.
Alio n-
onsum
enerz.

Phanta-
ma.

Sp̄s qui
aliquando malus assumit spiritus, nec facile
discerni potest a quo spiritu assumatur, nisi
ciuitate mētia bonus instruit, malus fallit. Fallit autem
tem hoīs,
in manifestis bonis, vt cum sibi in eis
creditum fuerit, ad sua seducat. Sic plerūque sed solus
humanum spiritum rapit, vt quadam occulta
mixtura quasi idem spiritus esse videatur, pler. c. 2. 7
& spiritus patientis, & spiritus vexantis, vt
in dæmoniacis videmus. Animam tameq; hoī
minis, idest mentem, nulla creatura iuxta
substantiam implere potest, nisi sola trinitas.
Implere autem dicitur satanas, mentem aliquius & principale cordis, non ingrediens
quidem in eum & in sensum eius, sed fraude
&

DE SPIRITU ET ANIMA

& iniquitate; atque omni malitia illum alliens, atq; se ducens affectu malitia, trahit p cogitationes & incertiuā vitorū, qb. ipse plenus est, vt potest fallax nequā & fraudulentus deceptor aiarum. Non n. participatione naturae seu substatiæ, vt qdam putant, aīam implet diabolus, aut eius habitator efficitur, sed per fraudulētā deceptionē atq; malitiā, in eo habitate dī quem implet. Solius. n. trinitatis est intrare & implere naturā sive substatiā q̄ creauit. Dæmones, & acrimonia sensus, & celeritate motus aerei corporis, terrenorum corporum sensum facile præcedunt, & qdā cogitata prænunciant qua hoīes mirant p tarditatem terreni corporis. Accessit autē demonib, per tam longum tps, quo eorum vita protenditur, rerum longe maior experientia q̄ hominib. potest eueniē p breuitatem vi tæ. Idcirco qdam futura prædicunt & qdam mira faciunt, qb. homines alliciunt & seducent. Vnde qdam muliercula post satan conuersæ, dæmonum illusionib. & phantasmatib. seductæ, credunt se & profitentur nocturnis horis cū Diana Paganorū dea, vel cū Herodiade & Minerua & innumera mulierū mulitudine eq̄tare, earūq; iussionib. obtēperare. Ipse nanq; Satanas, qui transfigurat se in angelum lucis, cum mentem cuiusq; mulierculæ ceperit, & hanc sibi per infidelitatē sub ingauerit, illico transformat se in diuersarum personarū sp̄s ac similitudines, & mētem q̄ captiuam tenet in somnis deludens, mō lata & modo tristia, mō cognitas, mō incognitas psonas ostēdens per deuia queq; deducit. Et cum solus hoc patitur sp̄s infidelis, nec in aio sed in corpore eueniē opinatur, idcirco nimis stultus & hebes est qui h̄c omnia

G *Dæmonū experientia. c. 28.*
Sage.
z. Co. I.
H *Mortuorum, nō ignorare, q̄ hic aguntur. Cop. 29.*

que in spiritu fiunt etiam in corpore accide re arbitraf, cum Ezechiel & aliis Prophetæ, etiam Euangelista & Apostoli in spiritu, non in corpore visiones viderint. Cum homines mortui, sive viui, hominib. dormientib. vel vigilantib. apparent, non in ipsis reb. vt sunt vi dentur, sed in quibusdam similitudinibus rerum. Istud autem angelicis operationib. fieri credimus, per dispensationem prouidentie Dei bene viciis bonis vel malis secundum inscrutabilem altitudinem iudiciorum suorum, sive hinc instruantur mentes mortaliū, sive fallantur, si ē consolentur, sive terrreantur sicut vñ cuique vel probenda est miseri-

cordia, vel irroganda iustitia, ab eo cui misericordiam & iudicium non inaniter decantat Ecclesia. Ibi siqdē sunt sp̄s defunctorū, *Ps. 106.*

vbi nō vident neq; audiunt q̄ agunt aut eue niunt in ista vita hominib. Ita tū est eis cura de viuis, q̄ quam qd agant oīno netcant, quē admodum cura est nobis de mortuis, q̄ quis quid agant vtiq; nesciamus. Nesciunt qdē mortui qd hic agatur, sed dum hic agit, poste audire pnt ab eis qui hinc moriendo ad eos pergunt, non qdē oīno, sed quantum I finitur eis indicare & eos oportet audire. Scire etiam pnt ab angelis qui hic nobis præfunt, & * aīas nostras ad illos deferunt. Sp̄s *a. l. d.* etiam Dei reuelante cognoscere pnt quē hic agūtur quē necessarium est eos cognoscere. Quidā etiam ex mortuis ad viuos rapi pnt, non per propriam naturā, sed per diuinā potētiā. Verumtā an ista fiat per eorū præsentiam, aut per angelos suscipientes eorum psonam, affirmare non audeo. Deus n. omnipotēs qui est vbiq; præsens, per angelica ministeria vñqueaque diffusa potest præbere ista hominib. solatia qb. in huius vitę miseria iudicat esse præbenda. Potentia aīe atque *Vires de* virtutes longa exercitatione & successu tem porum crefcunt. Ipsa vero nec crescit nec decrescit, sed aut imparilitate membrorū, aut humorū crasitudine & eorum corruptione præpedita, vires suas exercere nō potest. Aīa carne exuta viuit, videt, audit, & omnes sensus atq; ingenia viuaciter teat, vt potest pura, subtilis, cīta, & ppetua. Et sicut Deus vbiique in semetipso est, sic aīa vbiique quodammodo in semetipso est, ac per hoc ibi erit anima post corpus, vbi erat agens in corpore. Ibi Deus est modo, vbi erat priusquam mundus fieret, vbi etiam foret si mūdus desineret esse. Sicut sēpe dictum est, iacorpora est anima, K potest tñ habere similitudinem corporis, nō corporalem, sed corpori similem, & corporalium omnino mēbrorum, cum de corpore egreditur. Sic. n. aut ad spiritualia pro meritis fertur, aut ad loca poenalia similia corporalibus, qualia sēpe demonstrata sunt iis qui rapti sunt à corporis sensibus, & mortuis similes iacuerunt, com & ipsi in seipſis gererent quandam similitudinem corporis sui, per quam possent ad illa ferri, & talia similiib⁹ sensibus experiri. Animæ siquidem que in corporib⁹ viuentes per dilectionē rerum

Al. l. de corporis, al. l. de c. etatione. Homo mort. dist. Cap. 31. p.

Ecc. 12. q̄ Homini ril definatio. est

De dignitate ani. con. me. 32. q̄ rit, quo ocu intel

rum visibiliū m corporalibus imaginibus afficiunt, à corporibus exeuntes in eisdē imaginibus tormenta patiuntur. Propterea n. corporalibus passionibus ibi teneri pñt, quia à corruptione corporali affectionū hic munitatē nō fuerūt, quā corpulentia de carnis dilectione * traxerūt. Quædā autem anima in eis-delicis in quibus culpā cōmiserūt puniūt, quædā vero abditis receptaculis vñq; ad ultimā resurrectionē continēt, sicut digna est vnaqueq; requie vel miseria. Multa de anima mortis dixi, sed nō dū dixi qñ facta est, vel qñ de corpore egredietur. Qd̄ primū posui, postea dicā: qd̄ est ultimū hoc nō dicere possum, quia nec initū meū nec finē scio. Nescio unde ve-

Llio, aut quo vado: sed planè scio, qd̄ mortales sumus & vñlimus, nolimus, oēs moriemur. Nihil n. morte certius, & Nihil incertius hora in mortis. Nā nescimus qñ, aut qñ, aut vbi moriemur, qñ mors vñiq; nos expetat. Idcirco semper debemus esse parati, vt cū corpus reuertetur ad terrā de qua sumptū est, spūs redeat ad eū qui dedit illū. Illud siquidē nos maxime mouere debet, qd̄ à veteri homini ribus sapientibus ita hō definitus est, Homo definitio. est animal rōnale mortale. Hoc genere positio, qd̄ animal dictū est, additas duas differentias videmus, quibus admōnēdū erat hō, & quo sibi esset redeundū, & unde fugiēdū. Sicut enim p̄gressus aīa vñq; ad mortalia lapsus ē: sic regressus eius in rōnē esse deberet, qua im pugnantibus vitij resisteret valeat, vt secundū naturā suā viuat, & ordinari appetat, sub illo videlicet a quo regi debet, & supra ea quae regere debet. Vno verbo, qd̄ rationale dicif, separatur a bestijs. Alio qd̄ mortale, separatur a diuinis. Illud nisi retinuerit, bestia erit: hinc nisi se auertit, ad diuina nō pertuerit. Idcirco vt hō sibi incognitus cognoscatur se, magna opus habet cōsuetudine recedēti a sensib⁹ ut animū ad se colligatur, & in seipso reineat.

M His siquidē sensib⁹ impeditur anima ne cerne re semetipsam valeat & creare ē suum, quē sola & simplex sine istis oculis intueri debet. Anima nāq; rationalis inter eas qd̄ sunt a Deo conditæ, superat omnia, & ideo proxima est qñ est pura, eiq; inquantū charitate cohaeret, intatū ab illo lumine intelligibili perfusa quodammodo & illustrata, non per corporeos oculos, sed per sui ipsius principale, idest, p intelligentiam Deum cernit, in quo est per-

fectissima pulchritudo & beatissima visio, quia uisione sit beata. Remoueat ergo a consideratione sua oēs notitias, qd̄ per corporis ſus extrinsecus capiuntur. Quæ nanq; corpora, a, eorūq; similitudines, ſensu quoq; & imaginationes in memoria infixæ, cū recordando reminiscuntur, ad exteriorē hominē pertinet, quanquā iſtis quaſi nuncijs anima exteriora p̄cipiat. Mens ergo cui nihil ſeipſa p̄fentius eſt, quadā interiori, nō simulata, ſed vera pñtia, videat ſe in ſe. Nihil n. tam nouit mēs, qd̄ id qd̄ ſibi p̄rēto eſt. Nec magis mēti quicq; p̄rēto eſt, qd̄ ipſa ſibi. Nā cognoscit ſe viuere, ſe meminisse, ſe intelligere, ſe velle, cogitare, ſcire, iudicare. Hæc oīa in ſe, nec imaginat quaſi extra ſe illa aliquo ſenſu corporis tetigerit, ſicut corporalia queq; tanguntur. Ex quorū cogitationib⁹ nihil ſibi affinat vt tale aliquid ſe eē putat. Quicquid ei de fe remanet, hoc ſolū ipſa eſt. Nihil n. tā i mēte eſt qd̄ mēs: nec quicquid ſic mēte cognoscit quēadmodū mēs. Cū n. qrit mēs qd̄ ſit mēs, p̄fecto nouit qd̄ ſeipſam qrit, & nouit, qd̄ ipſa ſit mēs qd̄ ſeipſam querit. Nō n. aliunde ſe querit qd̄ in ſeipſa. Cū ergo qrēt ſe nouit, ſe vñiq; nouit. Et oē quod nouit, tota nouit, atq; ita tota ſe nouit. Et ſi patre inuenta nō ſe tota querat, tamen quia ſetota querit, tota ſibi p̄rēto eſt. Nihil enim ſibi ſeipſa p̄fentius eſt potest. Quod autem querit de ſe quid antea fuerit, vel quid futura ſit, vel qualis mōfit, qrit, idest, qd̄ ſimilis vel qd̄ diſsimilis Deo, qd̄ humilis & deuota, qd̄ pura, qd̄ sancta. Sed qd̄ in iſtis eſt corporalibus, que cū amore cogitat, & cū quibus amore alluefacta eſt, non valet ſine imaginib⁹ eorū videre ſemetipsā vel eſſe in ſeipſa. Nā tanto glutino amoris ei cohaeret hæc qd̄ foris ſunt corporalia, vt et cū absint iſta, p̄rēto ſint imagines eorū cogitanti. Quapropter ſecernere eas a ſe nō pōt, vt ſe ſolam inficiat & videat. Redeat ergo ad ſe, & ſtet in ſe, nec ſicut absentē ſe querat, ſed velut p̄fentē ſe curet cernere, & diſcernere, & intentionem voluntatis qua per alia vagabatur, ſtatuit in ſeipſa, & ſe cogitetur ut ſeipſam cognoscatur & diligatur. Ita videbit qd̄ nunquam ſe non amauerit, nunquam nescierit: ſed alia ſecum amando cum eis ſe confundit, ita vt ſine magno labore ab eis ſeparati non poſit, quibus cum amore inhaeret. Propterea phantasij corporalium imaginū Aug. Tomus tertius. Oo de-

Anima
coniunctio
cō corpora
re.

DE SPIRITU ET ANIMA

deformat, eisdemq; alte impressis, et soluta a corpore non exiuitur. Si n. a corporaliu affectionu corruptione hic no mundatur, corpo re exuta corporalibus tenetur paisionibus. Studeat ergo in hac vita se mudiare ab huius modi seculertia, quatenus cu hinc exierit, nihil corporeu secu trahat, & a corporali pa sione immunis existat. Vitificatione & sensificatione descedit anima ad corpus. Prelen tia nanq; sua illud viuificat colligit in unum atq; in vno tener, defluere atq; contabescere no finit, congruentia moduq; eius cferuat, no tm in pulchritudine, sed et crescendo atq; gignendo. Intendit et anima se in tactu, & eo calida & frigida, aspera & lenia, dura & mol lia, grauia & lenia sentit atq; discernit. Dein de innumerabiles differetias saporu, odoru, sonoru, atq; formatu, gustando, olfaciendo, audiendo videndoque diuidicat, atq; in his omnibus ea, q; secundum naturu corporis sui sunt appetit, fugitq; contraria. Remouet se ab his sensibus certo interullo corporum, & eorum motus quasi p quasda ferias reparas, rerum imagines quas p eos hausis secu cateruatum & multipliciter versat. Cu ergo vult intelligere, vel diuina, vel Deu, vel seipsum suasq; co siderare virtutes, abstrahit se ab omnib; corporis sensibus, quibus non adiuuatur nisi ad corporeas formas coloresq; sentiendos, spu ac rone se cospicit, meditatione, atq; contemplatione ad Deu ascendit, Deus vero reuelatione atq; diuina inspiratione ad ea descedit. Meditatio siquid est occulte veritatis studio sa inuestigatio. Coteplatio pspicue veritatis iucunda admiratio. Illa nanq; diuina illuminat reuelatio, vt veritate cognoscatur; ista vero diuina inspiratio inflamat, vt ea diligatur. Corpus aut sensu & imaginatione ad spm ascen dit. Humanu siquid corpus ex quatuor elementis compositum est, sed in carne, & ossibus. terra maxime appet p terrena soliditatem, Aqua in humoribus, Aer continet in pulmo ne, idcirco semper in motu est, quia ventila brum cordis est, ne nimio calore consumatur cor.

D & dissoluatur. Sedes ignis est in corde, & i o inferius est latu & superioris acutu, quā formā ignis retinet. Quæda vis ignea aere temperata a corde ad cerebrū ascendit, tanquam in celum corporis nostri: ibique purificata & colata per oculos, aures, narres: ceteraq; instrumenta sensum, foras progrediuntur, & con

tactu exteriorum formata quinq; sensus cor poris facit. visum videlicet, auditu, gustum, odoratum, & tactum: qui tangendi sensus ab anteriori parte cerebri ad posteriorem transiens & inde per ceruicē & medullam spine descendens per totum corpus diffundit. Porro ipsa vis ignea q; exterius formata sensus dē eadē formata p ipsa sensuum instrumenta per q; egreditur & in quibus formatur, natura operante introrsum ad cellam phantasticā vñq; retrahitur & reducitur, atq; imaginatio efficitur. Postea eadem imaginatio ab anter iori parte capitū ad mediū transiens, ipsam animę rationalis substantiā contingit, & excitat discretionē: int̄n iam purificata, & sub Etilis effecta, vt ipsi spiriti immediate coniungatur, veraciter tu naturam corporis retinet, & proprietatē. Quæ quidem imaginatio in brutis animalibus phantasticā cella non tran scendit. In rōnibus aut purior sit, & vi que rōnalem & incorporeā animā sustinatā cotin gendā defertur & progrederit. Est itaq; imaginatio similitudo corporis, per sensus quidē corporeos, ex corporu contactu conce pta extrinsecus atq; per eosdē sensus introrsum ad partē puriorem corporis spūs reducta eiq; impressa, in summo. corporalis spiri tus in limo rationalis, corporale informas, & rationalē contingens. Spū corporē voce aerē vel potius ignē, qui pr̄ sui subtilitatem vi deri non potest, & corpora interius vegetan do viuificat. Quæda aut vegetat tm & sensifi cat, sicut arbores herbas, & vniuersa in terra germinatiā. Quæda sensificat, & vegetat, sicut omnia bruta animalia. In quibus quæda tan tum sensum habent, & imaginationem non habet. Quæda sensum & imaginationem habet. Cu itaq; magis sit sensificari q; vegetari tantū constat profecto hanc vim subtiliore esse, & vbi magis subtilis est, magis spiritus est. Magis siquidē incorporeā nature appro pinquat cu imaginationem format, q; cu sen sum prestat. Nihil. n. in corpore altius vel spū ritali nature vicinus esse pot, quā id vbi post sensum vel supra sensum vis imaginandi co ceptur, quod siquidē intantū sublimetur, vt q; quid supra illud est, aliud non sit quam ratio. Anima nominatur, totus homo interior, quia viuificatur, regitur, & continetur lute illa massa humectata succis ne arefacta dis solvatur. Dum ergo viuificat corpus anima cap. 34. el:

Meditatio
sic & cō
templo
quid sit.
De corpo
ris mā
via. c. 33.

G
Memoria
mens eff.

Iacob. 10.

Iacob. 19.

Animus
& anima
ide sunt.

H
Ratio
tis
er
se
on
de

Quid sit.
ergo
se
on
de

est: dum vult, animus est; dum scit mens est; dum recolit, memoria est; dum iudicat, ratio est; dum spirat vel contemplatur, spiritus est; dum sentit, sensus est. Nam inde sensus anima dicitur, pro ijs quae sentit, unde & sua nomina accepit. Habet et corpus quinq[ue] sensus, qui ex eo dicti sunt, quia per eos anima totum corpus subtilis sime agitat vigore sentiendi, ita autem omnia adiuncta sunt anime, ut una res sit: pro efficientijs tamen causarum diuersa nomina anima fortita est. In essentia namque est simplex, in officijs multiplex. Memoria est mens est, unde & immemores amentes dicuntur. Omnia rerum thesaurus & custos est memoria, nec enarrati potest, tamquam grandis est eius perplexitas, & animus ipsa est. Nec aliud significo quam animam cum mente dicco: sed propter aliud anima, & propter aliud mentem. Nam totum quod viuit, hominis anima est. Cum autem anima in se agit se, & ex se, & per se, sola mens dici solet. Sensus vero ad sua ministeria implenda, consuerius anima dicitur. Spiritum id est esse quod animam Euangelista pronunciat dicens, Potestate habeo ponendi animam meam, & nimirum potestate habeo sumendiam. De hac quoque ipsa domini anima passionis tempore, memoratus Euangelista ita protrulit dicens, Et inclinato capite emisit spiritum. Quid est, non aliud emittere spiritum, nisi quod animam ponere? Sed anima dicta est pro eo quod viuit, Spiritus autem, vel pro spirituali natura, vel pro eo quod spirat in corpore. Item animum idem dicimus esse quod anima, sed anima vita, animus est consilij. Unde aiunt Philosophi, & sine animo vitam manere, & sine mente animam durare, sicut in amentibus. Ad mentem non pertinet enim ut ut sciat, ad animum ut velit. Pueri et in genitricis utero, sine scientia & voluntate viuant. Mens autem vocata est quod emineat in anima, vel quod meminerit. Quapropter non anima, sed quod excellit in anima, mens vocatur tanquam caput vel oculus. Unde & ipse homo secundum mentem imago Dei dicitur. Meas namque ex eo dicta est, quod emineat in anima, posterior si qui demens anima est, a qua procedit intelligentia. Ratio siquidem est animalis motus, visum metus accens, veraque a falsis distinguens. Redeat ergo mens ad rationalem, & colligat se in se, ut sine imaginibus corporeis seipsum, & omnipotens Dei inuisibilem naturam considerare valeat, terrenumphantasmata imaginum, & quicquid terrenum cogitationi eius occurrerit, respiciat: & tale se intus querat & videat qualis est sine ipsis, consideret se tales, qualis sub Deo super corpus creata est. Deinde supra semetipsam surgat, & seipsum deserat, atque quodammodo in obliuione sui veniat & se contemplationi sui creatoris humiliter & deuote subiectat. Cum non coperit mens per puram intelligentiam semetipsam exercere, & illam incorpoream lucis claritatem tota intueri, & ijs quod intrinsecus videt quandam intimam suavitatis laporem trahere, & ex eo intelligentiam suam condire & in sapientiam vertere, in tanto hoc metus excessu, pax illa quae exuperat omnem sensum, inuenitur atque obtinetur: ut fiat silentium in celo quasi hora dimidia, ita ut contemplantis animus nulla altercantum cogitationum tumultuatione turbetur, nihil oino inueniens, quod vel per desiderium petat, vel per fastidium arguat, vel per odium accuset, sed intra tranquillitate contemplationis totus colligitur, & intermittit in quandam affectum multum inusitatum introrsum ad nescio quam dulcedinem, quae si semper sic sentiretur, profecto magna felicitas esset. Nihil sensualitas, nihil agit imaginatio, sed omnis inferior vis animae proprio intermixta videtur officio. Purior autem anima pars in illud intimam quietis secretum & summam tranquillitatem arcantem felici iucunditate introducitur. Viuus quidem est sermo Dei, & officia, & penetrabilior omni gladio anticipi pertinet gens usque ad diuisionem animae & spiritus. Et id, eo nihil in creaturam haec diuisione mirabiliter cernitur, ubi id quod essentialiter unum est atque in diuidendum, in seipsum scinditur, & quod simplex in se & sine partibus constat, quasi quadam partitione diuiditur. Neque non in homine uno, alia essentia est eius spiritus, alia est eius anima, sed prorsus una eademque naturae simplicis substantia. Non non in hoc gemino vocabulo gemina substantia intelligitur, sed cum ad distinctionem ponitur gemina vis eiusdem essentiae, una superior per spiritum, alia inferior per animam designatur. In hac uestigio diuisione anima & quod animale est, in imo remanet, spiritus autem & quod spiritale est, ad summa euolat. Ab infinitis diuiditur, ut ad summa sublimetur, ab anima scinditur, ut dno vniatur. Quem qui adhaeret Deo, unus spiritus est cum illo. Felix diuisione, & mirabilis separatio, ubi quod corpulentum & feculentum est, decorum remanet: quod spiritale & subtile est, usque ad speculationem diuinę gloriae sublimatur,

Hab. +

1. Cor. 6.

G Memoria mens est.
In 10. Isa. 19.

Animus & anima sunt.
Animus est, vel pro spirituali natura, vel pro eo quod spirat in corpore. Item animum idem dicimus esse quod anima, sed anima vita, animus est consilij. Unde aiunt Philosophi, & sine animo vitam manere, & sine mente animam durare, sicut in amentibus. Ad mentem non pertinet enim ut ut sciat, ad animum ut velit. Pueri et in genitricis utero, sine scientia & voluntate viuant. Mens autem vocata est quod emineat in anima, vel quod meminerit. Quapropter non anima, sed quod excellit in anima, mens vocatur tanquam caput vel oculus. Unde & ipse homo secundum mentem imago Dei dicitur. Meas namque ex eo dicta est, quod emineat in anima, posterior si qui demens anima est, a qua procedit intelligentia.

H Ratio quid sit.
Ratio quid sit.

Quinque sensus deformitatis. Imaginatio unde efficiatur. Vis discens.

Spiritus corporis

Variis ministris me per rium vici. Cap. 34

O o 2 & in

DE SPIRITU ET ANIMA

& in eandem imáginem transformatur. Pars inferior cōponitur ad summā pacē & tranquillitatē: pars aut̄ superior sublimat̄ ad summā gloriā & iucunditatē. Licet n. mēs humana non sit eius natura cuius est Deus, imago tñ illius natura, qua natura nulla melior est, ibi q̄renda & iuuenienda est in nobis, quo ēt natura nostra nihil hēt melius: sed prius mēs ipsa in leipsa cōsideranda est, & in ea reperiē

Lda est imago Dei. Mēs igitur qn cogitatione se conspicit, intelligit se & recognoscit, qn contemplatione ad Deū ascedit, vt cū intelligat & diligat, imago Dei dicenda est: cogitā-

1. C. 11. do xterna , vir est sicut dicit Apostolus , Vir
nō debet velare caput suū , cū sit imago Dei
& gloria,i. quāto magis se extenderit in id , q
xternū est , tāto magis inde formatur ad ima
ginē Dei , & ideo non est cohibenda , vt inde
se contineat ac tēperet . Qñ vero ea agit vel
cogitat , q̄ sunt tpalia , mulier appellatur , &
tunc non est dicenda imago Dei , & ppea de
bet velare caput suū , ne nimia sit eius pgres
sio ad inferiora , nē cū licitā agit , illicita cō-

De dignitate humanae conditionis
cupiscat. Tanta dignitas humanæ conditionis
est dignoscitur, ut non solū iubentis sermo-
ne, sicut alia sex dierū opera, sed confilio san-
ctionis. Et Trinitatis, & opere diuinæ maiestatis fit
cap. 3. 5. creatus homo: ut ex prima conditionis ho-

CAP. 35. *creatus homo: vt ex prima conditionis honore intelligeret quantū deberet suo conditoris, dū tñ in conditione mox dignitatis privilegiū praestitit ei conditor, & tāto amplius conditorē diligenter, quāto mirabilius ab eo se conditū intelligeret. Nec ob hoc solū quidē, q̄ ad consiliū sancta Trinitatis sic excellenter à cōditore cōditus est, sed et q̄ ad imaginem & similitudinē suā creator omnīū eū creauit, q̄ nulli alteri ex creaturis donauit, q̄ imago diligentius in interioris hominis nobilitate est consideranda. Primo quidē, q̄ si-
cuti Deus vñus semper ubiqꝫ totus est, omnia viuificans, mouens, & gubernans, sicut Apo-*

A&T. 17. Stolus ait, quod in eo vivimus mouemur, & sumus: sic anima in suo corpore vbiq[ue]; tota vigeat, vivificans illud, mouens & gubernans.

M Non. n. in maiorib. corporis sui membris maior est, nec in minorib. minor: sed in minimis tota est, & in maximis tota. Sic infusa est corpori, ut non per membrorum partes partit. sit dividisa. Nam in quolibet loco pars corporis percutitur, tota dolet. Mirum autem modo, una eademque vivificatione membris praesidens, cum ipsa per na-

turā nō sit diuersa , per corpus nō agit diuersa . Ipsa quippe est , q̄ per oculos vider , audit per aures , per narēs odorat , per os gustat , p̄ mēbra oīa tangit , & tangendo lene ab aspero discerit , & cū non sit diuersa , per sensus īf̄ operatur diuersa . Ex qua re intelligitur q̄

in operatur diueria. Ex qua re intelligitur, quia est anima secundum suum modum in suo corpore, sicut Deus est in suo mundo. Interius siquidem & exterius, superius & inferius est: regendo superior, portando inferior, replendo interior, circfidando exterior. Sic est intus ut extra sit, sic circudat ut penetret, sic pfridet ut portet, sic portat ut praeſideat. Et sicut Deus nec crescentibus creaturis crescit, nec decreſcentibus decreſcit: sic anima nec minutis membris minuit, nec adauertis augerit. Hec est imago sue similitudo omnipotentis Dei, q̄ aīa habet in ſe. Quandam ēt habet imaginē sanctæ Trinitatis. Primo in eo, q̄ sicut Deus est, viuit, & sapit: ita anima secundum suum modum est, viuit, & sapit. Est quoq; & alia Trinitas in ea, quia ad imaginē perfectā quidem & summa Trinitatis quae est in patre & filio & spiritu sancto, condita est. Et licet unius sit anima naturae, tres tamen in ſe vires habet, i. intellectum, voluntatem, & memoriam, q̄ idem licet alijs verbis, in Euangelio designatur, cū dicitur. Diliges dñm M. n. Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente

in Euangeliō designatur, cū dr. Diliges dñm Ma. n.
Deū tuū ex toto corde tuo, & ex tota mente
tua, i. ex toto intellectu tuo, & ex tota volun-
tate tua, & ex tota memoria tua. Nā sicut ex
patre generatur filius, & ex patre filio q̄s pro-
cedit sp̄us sanctus, ita ex intellectu generatur
voluntas, & ex his ambobus procedit memo-
ria, sicut facile à quolibet sapiente pót intel-
ligi. Nec n. anima perfecta pót esse sine his
tribus, nec horū trium aliquid sine alijs duo
bus integrū constat, quantū ad suam pertinet
habituidinē. Et sicut Deus pater, Deus filius,
Deus sp̄us sanctus: non tñ tres Dij, sed vnuſ 3
Deus & tres personæ: ita aia intellectus, aia
voluntas, anima memoria: nō tñ tres animæ longe
in vno corpore, sed aia vna & tres vires. Atq;
in his trib. diuinā imaginē gerit mirabiliter Dei in h
sua natura nō homo interior, & ex his quasi
excellentiorib. animq; viribus iubemur diligi-
re conditorē, vt inquantū intelligitur diligatur,
& inquantū diligatur semper in memo-
ria habeatur. Nec solū sufficit de eo intellectus, nisi fiat in amore eius voluntas. Imo nec
hac duo sufficiūt, nisi memoria addat, quo
séper in mēte intelligētis & diligētis maneat Dux

Comparatione
animale
cum Deo.
Cap. 26.

Deus: ut sicut nullū pōt esse momentum quo homo nō fruaf Dei bonitate & misericordia ita nullū sit momentum quo pñtem non habeat eū in memoria. Et ideo iuste videtur mihi dñctū , nostrū interiorē hominē esse imaginē Dei . Nunc vero de similitudine aliqua dicamus. Nā sicut Deus creator qui hominē ad imaginē sūā creavit est charitas, bonus & iustus, patiēs & mitis, mundus & misericors

C & cetera sanctarū virtutū insignia q̄ de eo le-guntur: ita homo creatus est ut charitatē ha-beret, vt bonus esset & iustus, patiēs atq; mi-tis, mundus & misericors. Quas virtutes quan-to quis plus in seipso habet, tanto p̄prior est Deo & maiore sui creatoris gerit similitudi-nē. Si vero, quod absit, aliquis per deuia vi-tiorum & diuerticula malorū ab hac nobili-simā sūi conditoris similitudine degener

Psal. 48. aberrat tūc fiet de eo q̄ scriptū est. Homo cū in honore esset nō intellexit, & cetera. Quis maior honor potuit eē homini q̄ q̄ ad simili-tudinē sūi cōditoris cōdere, & ei d̄ virtu-tū vestimentis ornaretur quib. & cōditor, de-

Psal. 92. quo legif, Dñs regnauit, decorē induitusest. i. omniū virtutū splendore & totius bonitatis decore ornatus est. Vel quod maius homini pōt esse dedecus aut infelicior miseria, q̄ vt hac similitudinis gloria sūi conditoris amīsa, ad informē & irrationabilē brutorū iumētorū similitudinē dilabat? Quapropter, quis que diligentius attēdat prime cōditionis suę excellētiā , & venerandā sanctā Trinitatis in seipso imaginē agnoscat honoremq; diuinę similitudinis ad q̄ creatus est nobilitate mo-

D rū, exercitatione virtutū, & dignitate merito rū habere cōtendat: v: qñ apparebit qualis sit tūc similis ei appareat qui mirabiliter eū ad similitudinē sūā in priuino homine condidit, mirabiliusq; in secundo. i. in seipso reformauit. Magna conuenientia est inter Deū & ho-minis animam. Deus nanq; vita est, spiritus est. sapientia est & amor. Vita etiam anima est spūs est, in quo spiritu sapientia est & amor. Vita Deus est, vita & anima est, similis & dis-par. Similis q̄ vita, q̄ seipso viuēs quod non tantū viuens, sed etiam viuificans, sicut & ille h̄c omnia est. Dispar, quoniam ille creator est, & ista creatura. Nisi enim ista ab illo crea-ta esset, non esset; & nisi ab illo viuificata, nō viueret. Viuit anima naturali vita, etiam si spi-titali vita nō viuat. Sed talis vita mors est po-

tius q̄ vita. Qm̄ mors peccatorum pessima. Anima quidē, q̄ scđm carnē viuit, viuens Psal. 33,

mortua est, & ideo bonū erat illi non viuere quā sic viuere. Vita anima est, viuens quidē sed non aliunde quā seipso, & ob hoc nō tā viuēs q̄ vita est. Inde est, q̄ infusa corpori viuiscat illud, vt sit corpus de vita p̄sentia, non vita sed viuēs. Creata est anima a Deo, vita a vita, simplex a simplici, immortalis ab immortali, vt non sit longe a creatore suo, cui appropriare videſ simplicitate essentie & ppetuitate vitę. Licet, n. spiritualiter nō viuat immortaliter tñ necesse est vt viuat. Crea-ta ē aīa magna a magno, recta a recto: eo ma-gna quo capax est ēternorū; eo recta quo ap-petet supnorū; eo beata, quo Deo viuta. Ani-ma nanq; quā Dei pietas respicit, humilitas subiicit, penitentia reducit, iustitia deducit, obediēcia cōducit, p̄seuerātia p̄ducit, deuo-tio introducit, puritas iungit, charitas vnit,

Habet autā anima in se amorē quo semper p̄ stare cū Deo, aut redire, si mota cū sui affec-tibus, immo defectibus ab eo fuerit. Solus est amor ex omnibus anima affectibus atq; sensibus, in quo pōt anima, & si nō ex æquo suo r̄ndere authori, vel de simili mutuā r̄nde-re vicē : & si minus amat qm̄ minor est tñ si ex tota se diligat, nihil deest ubi totū est. Re-nuncians ergo cūctis affectionibus alijs, tota incūbat soli amori, effundens se totā in amo-rē illius cui r̄ndere habet in * redhibendo amore. Amat siquidē Deus vt ametur, & cū amat, nō aliud vult q̄ amari, sciens ipsos amo-re beatos qui se amauerunt. Per amorē venit ad homines, factus est homo, & delitiae illius cū filiis hominū. Noltr̄ vero delitiae erūt cū ad eū veniemus & videbimus eū sicuti est, atque similes ei erimus. Tūc erit manifesta vi-sio, plena cognitio, vera dilectio, firma coniunctio, societas indiuīdua, similitudo per-fecta, & vita beata, in æternum & ultra in p-petutas ēternitates. Sicut enim corpus in re-surrectione sua vitā & sensum recipiet, sic anima in resurrectione sua vitā & sensum re-cipiet. i. cogitationē, & amorē Dei. Qđ aut̄ cognitio sit vita, ipsa veritas affirmat dicēs: Hēc est uita æterna, ut cognoscant te uerum Deū & quem misisti Iesum Christū. Amor ē sensus est. Nā sicut exteriori homo circa ista tpalia quinquepertito sensu afficitur, i. iuisu, auditu, gustu, & ceteris, Sic interior hō in

Pro. 2.

I. Iod. 3

I. Iod. 17.

Aug. Tomus tertius. O o 3 bea-

Compar-a
vto anima
cū Deo.
Cap. 36.

De in
mū
ge
s
o
de
ec
uo
eat

DE SPIRITU ET ANIMA

beata vita circa quinq; ineffabilia Dei inef-
fabilis amore afficiat. Cū n. Deum suū am-
abit, quandā lucem, quandam odorem, quen-
dam cibum, & quandam amplexum interio-
rē amabit. Ibi n. fulget q̄ nō capit locus. Ibi
sonat quod non sapit tempus. Ibi olet q̄ nō
spargit ventus. Ibi sapit quod nō minuit eda-
citas. Ibi h̄get quod nō diuellit sarietas. Ibi
siquidenvideat Deus sine intermissione, co-
gnoscit sine errore, amat sine intermissione,

G laudatur sine fatigione. Nobilis creatura
^{præstans.} est anima. Ciuitas nanci Dei est, de qua tam
gloriosa dicta sunt, q̄ ad imaginē & similitu-
mē. c. 37. dinē Dei facta est. Hac ciuitas Hierusalē me-
rito appellāda est, quia ad fruendū visione il-
lius summā pacis q̄ fecit vtraq; vnū creata
est. Mens eius paradisus est, in qua cū ccle-
stia meditat̄, quasi in paradiſo voluptatis de-
lectatur. Donus et summi patris familiæ est
aīa per vnitatē morū: sponsa Christi, per dile-
ctionē: templū spiritus sancti, p̄ sanctifica-
tionē: ciuitas regis aterni, per pacem & con-
cordiā ciuiū. Et quia nulla est ciuitas absque
populo disposita in ea cōditor noster popu-
lū triplicis gradus, id est sapientes ad cōsulen-
dū, milites ad propugnandū, artifices admis-
trandū. Ciues huius ciuitatis, sunt naturales
& ingeniti animæ vigores, tanquā indigenē,
quorū distincti sunt gradus, quia alij superio-
res, alij inferiores, alij medijs. Superiorès qui
dē fūt intellectuales sensus, medijs rōnales,
infimi animales. Quorū differentia hēc est,
Animales siue sensualis, appetit sensibilia siue
visibilia. Rationalis discernit, & discretionis
oculo aspernatur ea. Intellectualis pertrahit
ad diuinā: Intellectuales igitur sensus sunt tā-
quā animi consiliarij dicentes ei, Deū time-
Ecc. 12. & mandata eius obserua, Propter hoc enim
est omnis homo. Rationales sunt tanquā mi-
litēs qui hostes concupiscentiarum impu-
gnant p̄ arma iustitia. Animales seu sensuali-
les sunt tāquā rustici & artifices, qui corporalibus
rudimentis insitūt, & corpori necessaria
ministrant. Hanc triplicē vim animæ. i.
Sensualē, Philosophi partes vocant, nō in-
tegrales, sed virtuale. Sensualitas ea vis ani-
mæ est qua corpus vēgetat, & per corporis
sensus illa exteriora sentit & discernit. Omnes
enim sensus tam exteriōres quam interio-
res ad animam referuntur, vt pote ab illa p̄-
cedentes: vt. n. sentiant, omnes ab anima ha-

bent. Rō vis est animæ supra corporalia, &
infra sp̄ititalia collocata: secerit. n. vera à
falsis, q̄ est Logica: virtutes à vitijs: q̄ est Ethica:
& per experimenta rerū inuestigat natu-
ras, q̄ est Physica: in his vero tribus, tota Phi-
losophia consistit. Totā igitur Philosophiā
rō cōprehēdit. Intellectus sine intelligentia,
ea vis animæ est quia de diuinis quanti homi-
ni possibile est, cogitescit. Ad cœlestia arca
na penetrāda rō p̄ se nō sufficit, nisi à Deo
adūta fuerit. Tūc finis eius, si bene vigeret, cum
ad nostram secerotū quæ diu in intelligendo
quesuit, peruenierit, intellectus seu intelligē-
tia nūcupatur. Boetius tñ dicit intelligētiam
folius Dei esse admodū paucorū hominum,
sed horum alterū pro altero ponitur sepe.
Memoria etiam confors & cooperatrix est
rōnīs, qm̄ sine ea ratio nec ad incognita pro-
cedere, nec cognitorū sciam reuincere potest.
Memoria est vis animæ accepta retinens, p̄ te-
rita repetens, elapsa recolligēs. Humanus ap-
petitus inter summa, & ima positus, cū ple-
runq; in vtraq; diuisus sibi metip̄ sit contra-
rius, in quācunq; partem totus transierit, no-
men eius mērito fortif. Si carnis voluptitatē
pascitur, carnalis siue animalis nominatur si
spiritualibus desiderijs delectat spiritualis nū-
cupatur. Appetitus siquidē naturalis est vis in
in animāte mouendis avide sensibus attribu-
ta. Qm̄ de viribus animæ mentionē sepe feci
definire eas debeo, quatenus, q̄ de anima di-
cta vel dicenda sunt, euidentius intelligi pos-
sint: Sensualitas, sensus, imaginatio tā corpo-
ris quā animæ sunt, vel dici p̄nt. Sensualitas
corporis, est quadam vis ignea. Sensualitas
siue animalitas animæ, est inferior vis cius, q̄
secū trahens sensualitatē carnis, velut famu-
lā & obedientē, sensus imaginationes facit,
easq; in arca memorię reponit. In sensu in-
strumentū est sensualitas & origo imaginatiō-
nis. Ipsa nanci vis ignea, q̄ extrinsecus for-
mata sensus dicit eadē forma vlsq; ad intimū
traducta, imaginatio vocatur. Sensus itaque
parit imaginationem, imaginatio cogitatiō-
nem, cogitatio meditationem, meditationi acci-
cuit ingenium, ingenium rationem: ratio con-
ducit ad intellectum, intellectus ad intelligentiā
intelligentia contemplationē per ip-
sam veritatem admiratur, & per charitatiē in
ea delectatur. Sensus, est passio animæ in cor-
pore ex qualitatibus extra accidētibus, Ima-
ginatio,

*Memoria
quā sit.*

*Animæ si-
ta, ad i-
maginem
& simili-
tudinem
Dei. c. 39*

*Triplex
gradus.
populi.*

H quā animi consiliarij dicentes ei, Deū time-
Ecc. 12. & mandata eius obserua, Propter hoc enim
est omnis homo. Rationales sunt tanquā mi-
litēs qui hostes concupiscentiarum impu-
gnant p̄ arma iustitia. Animales seu sensuali-
les sunt tāquā rustici & artifices, qui corporalibus
rudimentis insitūt, & corpori necessaria
ministrant. Hanc triplicē vim animæ. i.
Sensualē, Philosophi partes vocant, nō in-
tegrales, sed virtuale. Sensualitas ea vis ani-
mæ est qua corpus vēgetat, & per corporis
sensus illa exteriora sentit & discernit. Omnes
enim sensus tam exteriōres quam interio-
res ad animam referuntur, vt pote ab illa p̄-
cedentes: vt. n. sentiant, omnes ab anima ha-

*Secundū
Platonē,
& medi-
cos.*

*Gn. 1.
Gn. 2.*

ginatione, est vis animæ qua figurā corporearum rerū absente corpore sine exteriori sensu dignoscit. Cogitatio, est circa quilibet animi occupatio. Consideratio, est intenta cogitatio. Meditatio, est frequens cogitatio modū & causam & rōnē vniuersicūs rei inuestigans. Ingeniū, est quidā uis naturaliter animis insita per se valens. Rō, est quidā uis animæ quæ omnia discernit & iudicat, sed maxime cū inhiat spiritualib. & imaginē Dei in se conseruat. Intellectus, est rerū in se vere existētium perceptio. Intelligentia est de solis rerū principijs, id est deo, hyle & ideis, & de incorporeis substantijs pura & certa cognitio. Contēplatio est perspicue veritatis iocunda admiratio. Charitas, est concordia mentiū & societas electorū, uita beatarū animarū & angelorū, quia nec animæ nec angeli nisi per charitatem uiuent. Aia rationalis, & intellectualis facta est ad imaginē & similitudinem Dei, ut factorē suum pro imagine cognoscatur: & pro similitudine diligatur. Ex imagine nāq; Dei habet rationē, & ex similitudine charitatē. Charitas vero in seipso representat Trinitatē: hāc ratio sentit & pacata requirit, hanc charitas inuenit & uidendo beata quiescit, hanc in presenti fides sequitur, spes in celū usq; comitur, charitas perenniter amplexatur. Mens ita que spiritualis seu intelligentia rōnalis primo creatore suū aspiciat, deinde creatura ipsius uideat, & mediante arbitrij libertate ad eum qui condidit omnia se & cetera referat. Sic in homine Trinitas appareat quam charitas manifestat, ut charitatē semper homo exhibeat, semperq; cōspiciat is quē Trinitatis imago perornat. Sic homo eius seruabit similiū dinē, cuius in se naturaliter portat imaginē. Appareat ergo imago Dei in intelligentia rōnali, in mente spirituali, in honore liberi arbitrij. Appareat similitudo Dei in moribus pro natura, in operib. pro iustitia, in iuritutib. pro gratia, ut morib. natura perornetur, ut iustitia operib. cōprobetur, ut gratia iuritutib. cōpleatur, & sic semper dño plentetur. Aia totū corpus hominis tota pariter animat. Est quidē inspirata à Deo homini vita, non de praiacenti materia, sed de nihilo facta ab eo. De ceteris animalib. scriptura dicit. Producant aquæ & cetera producat terra animā uiuentē. Animā uero nō aqua, nō terra produxit, sed Deus inspiravit, non tñ uiuā uel uiuentē, sed spiraculū uitæ rōnale ex Dei imagine, sc̄tū ex Dei similitudine. Anima noui est pars Dei, probat hoc mutabilitas quam incurrit. Deus n. immutabilis est, hæc saepe mutata pculpa, qñq; mutata pro pena & damnata fit misera. Nihil ei tñ nocere potest, nisi à Deo recedat. Recedit autē qñ peccat, p inde torqueatur misera à Deo refuga. Ab uno disiuncta spargitur ad multa, & pro sua intēperatia fit morbida, fit molesta. Eapropter sensus corporei turbata memoria, turbati hebetes sūt, marci, & stupidi. Inde caro patitur, languore A res oriuntur & mors uiolenta peruagatur. Homo quidē à Deo auersus, peccando peruersus, quia à Deo dissentit, dissidet & sibi, portatq; in seipso penam de seipso. Aia non formatur ex materia informi, sed in sua creatione formā accepit, qua facta est ad imaginē & similitudinem Dei. A quo si auertit, remaneat informis, quia Deo dissimilis, nec ideo in efficitur irrationalis, quia gestat imaginē Dei vnde potest reformari. Sic nec ēt si tota cōcluditur p̄ctō, & licet pro insipientia iumento cōparetur, ideo fit quasi anima pecoris uel alterius corporis. Ipsum n. corpus & nūc & in fine semper est habitura cū quo facta est una persona, sed nec ideo fit corpus et si penitus hebetetur. Non n. distrahitur partibus, nec loco concluditur. Non est major in majorib. nec est minor in minoribus sui corporis partib. uitæ idoneis. Spūs nanq; est anima rationalis quātislibet obruta malis, & ubiq; que est tota est. Non traducitur à patre in filiu, ne vñquā sit aia amborū. Sicut inquit dñs aia patris, sic aia filij mea est. Nec pars aia patris in filiu dū generat se transfundit. Partiri nanq; seu diuidi, augeri uel minui, p substantia sua spūs nescit. Non n. potest esse major sed melior. Si n. particulariter transfundetur, corporeus esse probaret. Quod si ut delirat aliqui semen animæ ex semine carnis haberet generādo trāsfundi, multa quidē inhonestia & impossibilia possent exinde exclamationi, q; de spiritu rationali nec dici debent nec opinari. Indecens n. est obsecra retexere, & male fusa carnis semina denudare. Dicimus autē rationales animas pro essentia fieri quotidie de nihilo nouas, sed pro simili natura ex institutione diuina, non utiq; nouas. Quales n. in ex ordio Deus die sexto masculo & feminæ dedit, tales quotidie inspirat singulis,

Ezecl. 18

Quod ani
ma de ni
bilo sit.

Cap. 41.

Gen. 1.

DE SPIRITU ET ANIMA

Ioan. 3.

lis noua de nihilo creatione non noua institutione, Pater, inquit, meus vñq; modo operatur, & ego operor. Operat vñq; modo pñ, & filius, operatione siquidē noua, sed institutione non noua, pro illa agens, aut ista quiescēs. Res vero corporeæ post primā sui creationē nouæ nullæ creaturæ, sed simul in exordio conditæ tali formatione propagantur.

Animæ aut̄ nō simul essentialiter factæ sunt, sed pro natura consumul, qua ad imaginē & similitudinē Dei fiunt, & simul factæ reputantur, & nō simul ceditæ iudicantur. Non simul aditæ pro essentia, sed simul factæ pro cōpari forma ad imaginē & similitudinē Dei prōgata. Caro de carne gñando traducitur, sed spūs de spiritu minime propagatur. Certū te nemus, quia caro cōtracta de carne per legē concupiscentiæ, q̄ cito viuificatur originalis culpa vinculo premis, eiusq; affectionib. aīa q̄ carnē viuificat aggrauatur. Sub hoc peccati vinculo démerguntur parvuli, qui sine remedio baptismi moriuntur. H̄t nō originale peccatum, non per animā, sed per carnē vñiq; contractū animæ q̄ resuimus. Carni nanq; ita vniatur anima, vt cū carne sit vna persona. Fit. n. authore Deo caro & aīa vñū idividuū, vnu s hō, vnde salua naturę vtriusq; proprietate ad iicitur carni q̄ animæ est, & animæ, q̄ carnis est, pro vnitate personæ, non pro diuersitate naturæ. Quod igitur ibidē singulis est propriū, cōe fit aīorū: propriū p̄ natura, cōe pro persona. Exinde ht anima originali culpa obnoxia, quā caro cōtrahit, & animæ refundit, cū qua vñta est in persona, licet diuisa sit in natura. Eapropter necesse est parvulū dū viuit Christi sacro renouari, ne obsit eius animæ societas carnis peccati, qua gravatur et corpore exuta, nisi dū in corpore viuit salutari fuerit remedio expiata. Currant igitur adulti, currant pro seip̄s, impendat et par-

*Baptif.
miser.*

*Depueris
non bapti-
zantur.*

Cap. 4.

D uulis facim fidei, suscipiant Christi fidē cum sacrificiis, vt parvulos in Christo renouatos fides ecclesiæ tueatur, & adultos cum sacrificiis opera fidei comitentur. His et renouatis per gratiam, tandem cōplebitur in resurrectione generali, vt caro ipsa resurgat in gloria animæ sua restituta, viua & æterna, felix & beata. Si quarratur, quare Deus dat animas illis quos absque remedio salutari mori cōtingit r̄ndemus, q̄ diuina institutio quia res & rerū naturæ conduntur, nec pctō tollitur, nec violentia p̄pe-

ditur. Inde est q̄ lex corporalis copula, nec ēt in malis iure suo priuatur. Generant adulteri, fornicatores, prophani, naturalis tñ institutio nec in talib. deperit. Natura nāq; pro ut Deus instituit, q̄ suū est operatur. Natura si quidē est quādā vis & potētia diuinitus rebus creandis insita quæ vñcuiq; rei oē suum tribuit, qua bona quisquis male vtitur, malus esse iudicatur. Iuste. n. puniuntur, qui lictis abutuntur. Iuste vero puniuntur qui rape re inconcessa conantur. Sic satanas celū, sic protoplastus perdidit paradisum. Abutuntur licitis, qui bona Dei maculant vñibus inconcessis. Maculant bona Dei, sicut iī qui calore libidinis exercent opera copula carnalis. Ex his filij gñiantur, quorū corpora seruētē creatori creatura formiantur, & Deo inspirante spiraculū vñte animātū. Spiraculū aut̄ vita, humana animā intellige, quā non producit terra vel aqua, sed Deus inspirat: quo sensus corporei animant, vnde homo factus in animā vñlentē memoratur. In his & in alijs op̄ agit prout instituit, quē nullius adiuuat bona nec impediūt mala. Bonos quidē p̄uehit sua gratia, malos terret sua iustitia. Nos equidem serui dū dñi bonis abutimur, rei & miseri patiter inuenimur. Ipse equidē serui dñs q̄ seruorū suorū malis bene vtitur, sanctus & op̄ adoratur. Ipse corpori terreno de peccati trā duce propagato, pro instōne sua inspirat animā bene vtens inolita purificatione nostra, q̄ si esset naturalis, creatori poterat imputari. Sed creator p̄parat omni tpe sacra, & obedientiæ pia proponit edicta, vt cōtra peccata sacra in remediu sint, & t̄paliū obleruatio mandatorū cōternorū afferat p̄mīa donorū. Vnde si aliqui sub pctō geniti parvuli obēt absq; remedio salutari, pertimesce iustitiam Dei, qui nihil debet alicui, sed dānat in singulis malū q̄ non fecit in eis. Si aut̄ parvulos renouat sacrī, admirare misericordia Dei. Ips. n. sicut nesciunt culpā cū qua ex carne na- scuntur, sic nesciunt gratiā qua per Christū renouantur. Nō exculat parvulos à culpa, q̄a ēa non norunt, nec excludit gratiā ab eis, q̄a ēa nesciunt. Quæreris in eis culpam, inuenis ex carne tradictā; quæreris in eis gratiā, inuenis à Deo collatā. Illa iudiciū pdicat, hæc misericordia representat. In vtrōq; Deus agnoscitur, p. 100. cui misericordia & iudiciū perpetua laude cantatur.

*Natura
quid
Cap.*

*Mo-
homini
quid si*

Mat. 1.

*De cor-
re &
mac. 4.*

*Natura
quid sit.*
Cap. 43.

cantatur. Sed ab his intuendis mens nostra, mēs infirma, quia peccatis obruta, citius ad seipsum redeat sibiq; remediū querat, vt qui in Adā ceciderit, in Christo resurgat. Plures veteres de natura animæ dixisse inueniuntur, sed nihil ita vt nō aliquid restare videat. Ego aut ex eorū dictis quāto diligētius potui breue istud & certū colligere, atq; in vñū studiū redigere, q̄ memorię cōmendef. Hebes nāq; est memoria hoīs & breuitate gaudet, & si in multa diuiditur, fit minor in singulis. Ex corpore & aīa constat homo: & quicquid ocu- lis corporeis vī, pp corpus factū est, corpus pp animā, anima aut pp Deum. Vita corpo-

Gris anima est, vita animæ Deus est. Immorta- lis est anima, quia carne caret: nec habet quo cadat vt resurrectione egeat post ruinā, nisi pētō ceciderit: & ideo in morte vita nostra non perit, sed corpus desfluit: dū discedens anima vim suā nō pēdit, sed q̄ viuificauerat hoc dimittit, & quantū in se est mortē alterius facit, quā ipsa non recipit. Facit, inquā, non viuificando q̄ deserit, nō amittendo q̄ viuit. Itaq; mors hominis nihil est aliud qua carnis occasus, à qua cū vis potentiae viuificantis abscesserit, in terrā de qua sumpta est reddit, amissis sensib. quos per leipsam nō ha- buit. Anima non aliter q̄ Sol lucē diei, vitam tribuit carni cū venerit, mortē efficit cū rece- dit. Mors tñ non consumit coniuncta sed diuidit, dū origini suæ vtrūq; reddit. Et ne quis putet animā corporis morte consumi, audi- at quid dñs in Euangelio dicat, Nolite, in- quit, eos timere qui occidūt corpus, animā aut occidere non pñt. Fatigatur corpus cogi- tationib. mentis: afficitur in corpore mēs do-

*Mors
hominis
quid sit.*
Mat. 10.

De corpo loribus corporis. Corpus ex quatuor elemē- re & ani tis constat. Aīa nec elementū est, nec ex ele- mētis, sed de nihilo est facta, & soli creato- ri suo cognita. Ex his ergo omnib. que in se, hoc est in corpore suo visibilia videt, nihil se esse vel posse esse videt. Secernat ergo & diui- dat se per se ab eo toto q̄ videt iūle uisibile, & inuisibile se esse omnino uidet in eo q̄ ui- det se, & tñ uideri se non posse uidet. Deinde eleuet se super se, & in eo q̄ primū & princi- pale speculū est speculandi Dei, illiusq; ima- gini ac similitudini proximū & cognatū, magis factū inuisibilē Deū inspiciat. Hoc aut est ipsa ratio & mens, rōne utens q̄ ad primā si- militudinem Dei facta est, ut per se inuenire

possit eū à quo facta est, & ī eius amore atq; contéplatione dulciter requiescere. Ea nāq; perfectius suū factorem manifestant, q̄ illius similitudini vicinius appropinquat. Hęc aut est ipsa rōnalis creatura q̄ excellenter & pro prie ad illius similitudinē facta est: & tunc ci- tius creatorē suū quē non uidet agnoscit & diligit, cū se ad illius imaginem factā intelligit. Mens rōnalis est q̄ se cogitādō intelligit, & imaginē suā ex se natā habet, q̄ imago eius uerbū est. Verbum. n. rei est ipsa cognitio ad similitudinē eius ex memoria formata. Hoc modo liquido appetit summā sapientiā cū se dicendo intelligit, gignere coniubstantiā sibi similitudinē suam, i. uerbū suum. Mens tñ rationalis qm̄ non se semper cogitat sicut sui semper meminit, liquet, quia cū se cogitat uerbū eius nascitur de memoria. Vnde ap- paret quia si semper se cogitaret, semper uer- bū eius de memoria nacceret. De summa uero sapientia q̄ semper se dicit sic, sicut sui semper memor est, liquet quia de aeterna memo- ria coeternū eius uerbū nascitur. Sicut. n. summa sapientia aeterna est, ita aeternae sui memor est, & aeternae se intelligit, & aeternae se dicit, cū sit illi dicere, q̄ intelligere, & cum aeternae se dicat, aeternae uerbū eius apud ipsam. Mens ergo rationalis, q̄ inter omnes creature ad inuestigationē summæ sapientiæ sola assurge- re ualeat, & nihilominus ad eiusdē inuenitionē sola proficere; semper studeat illius remi- nisci, illam intelligere & amare: ad hoc facta est ut semper uiuat si semper amet summam uitā, summam sapientiā, summā essentiā, cui debet hoc ipsum q̄ est. Amare autē nequit, nisi ei^r reminisci & eā studuerit intelligere, Faciat ergo hoc ad q̄ facta est ut bene uiuat. Deus omnipotens cuius beatitudine nec auge- ri pōt, quia perfecta est, nec minui, quia aet- na est, sola charitate, nulla necessitate sui rō- nales spiritus creauit, ut eos suæ beatitudinis participes faceret. Alios uero in sua puritate K in celo confirmauit. Alios aut pp superbiam in infernū p̄cipitauit, atq; alios ad cōprob- bandā humilitatē & obedientiam in terrena habitatione terrenis corporib. sociauit, ut ad uitā sensum luteā materiam uegetarent. Ha- bent namq; in natura sua quandā mutabilitate secūdū quā corporib. viuificantis appro- pinquant, in qua quidē nō nihil suæ puritatis deponunt. Cū. n. delectatione carnis affici- tur:

*Spiritus
rationa-
les. c. 45.*

tur: quasi quandā corpulentia inde trahunt: quæ puriore naturam eorum corruptit. Et hoc vitiū quanto altius eis in corporib. mā-

nentibus inhæserit; tanto difficultius eos à cor-

poribus discedentes deserit: qm̄ non tollitur

passio, &c cū tollitur causa paſſionis, niſi ab

eiusmodi feculentia ſe in hac vita mundare

ſtuduerint. Nos ergo qui in medio bonorum

& malorū poſti ſumus, conſiderare ſapere de

M bēmus, & gaudiū illorū, & iſtorū ſuppliciū,

atq; noſtra miſeriam. Rationalis ſi quidē eſt

anima noſtra, vt ſciat diſcernere inter bonū

& malū. Et eſt concupiſcibilis atq; iraſcibilis,

vt poſſit amare bonū & odire malū. De con-

cupiſcibilitate naſcitur amor, de amore &

deſideriū & gaudium. Amor eſt * delectatio

cordis alicuius ad aliquid pp aliquid, per de

ſideriū currēns atq; per gaudiū requieſcens:

per deſideriū in appetendo, & per gaudiū in

perſtruendo: nec aliunde bonū eſt, ſi bonū

eſt cor humānū: niſi q̄ bene amat, q̄ bonum

eſt. Nec aliunde malum eſt, ſi malū eſt, niſi q̄

male amat q̄ bonum eſt. Omne. n. quod eſt,

bonū eſt: ſed in eo q̄ male amatur, tñ vi-

tium eſt. De iraſcibilitate naſcitur odio, Ira

enim generat odio: & de odio dolor & ti-

mori. Cum. n. cōtra peccata noſtra iraſcimur

& ea odire incipimus, dolemus quia pecca-

uimus, & penas pro peccatis timemus. Sic

creatore omniū Deus inter cetera & ſuper ce-

terā quæ creauit rationalem dignatus eſt am-

plius iuſtrare naturā, quam & ſua ſimilitu-

dine feicit inſignem, & iūa beatitudinis vo-

luit eſſe participerem. Cuius tñ rationalis crea-

tura licet ſimilis videatur origo, facta eſt di-

uersa cognitione: dū pars eius eſt in aeterna fe-

licitate firmata: pars rudentib. inferni detra-

cta, & in tartarū trādita in iudiciū crucianda

fernatur. Pars eſt tertia terrenis vnta corpo-

ribus locum medium ſortita cognoscitur: &

prius quidē eadem media ſummis vicinior

in delitijs erat poſta paradise, nunc iam pro-

pinquier inſimis, pro reatu inobedientia hu-

A miliata eſt in loco afflictionis. Summis igi-

omnium horū locū plenam habet latitiam,

inſimis ſolam triftiam. Ibi. n. plena foelici-

tas: illuc ſola & ſumma miſeria eſt. In medio

ſanē ſumma ſperanda, ſed nihilominus inſi-

ma ſunt timenda, & ideo nobis iam amplior

timoris cauſa quā ſpe, quo viciniores eiſidē

inſimis, delecti in ipſa degimus umbra mor-

tis. Qui tñ & illius beatitudinis, & illius nihilo-

minus dānationis aeterna humanā Deus

animā pro ſuorum qualitate meritorū parti-

cipē fieri poſſe cognouit, naturales affectus

ei quatuor indidit: vt haberet vnde bona illa

poſſet optare, & in eis qñq; latari, & rurſum

vnde mala illa metuere, vel in eis eſt dolore

perpetuo coſtrīſtari. In eo. n. fanē grauior eſt

moderna conditio, q̄ non modo exhibet tri-

ſtitiam & modernā moleſtiam, ſed & timor

habet pñnam, & ſpes ipſa qua differt affi-

git animā. Pijſimus. n. pater & terribilis in-

dex, qui vera illa & perpetua gaudia filijs, do-

lores & que perpetuos reis in fine parauit, nō

nulla tñ eſt nos in praefenti experimenta cape-

re voluit gaudijs vel doloris vnde illa nō mo-

do certius credi, ſed affectu ſius quoq; opta-

ri valeant & timeri. Ceſterum nec praefentia

gaudia in illorum cōparatione ſunt gaudia,

nec triftia praefens in illius cōparatione eſt

triftia. Nec deſipiet ſi quis interim omnem

operam dare maluerit, quēadmodū illa po-

tius valeat concupiſcere gaudia, illos formi-

dares dolores, q̄ huius vitæ vitare moleſtias,

captare latitiam. Verumtñ inuenire eſt etiam

in praefenti vnde utileiter gaudeat quis, vel fa-

lubriter coſtrīſtetur. Si latet eſt de beneficijs

ſuis gratias Deo agens, & in deuotione eius exultet,

& propria ſeu eſt proximorū delecta

deploret. Vnde eſt diuina diſpoſitione media

inter eosdem affectus conſtituta eſt ratio in

corde hominiſ, per quā nimirum diſcernere

& dijudicare poſſit vnde gaudeat ſeu doleat

imo eſt quid cupiat vel quid timeat. Sanē qui

triplicem vim animæ eſſe docuerunt, ratio-

nalem illā, iraſcibilem, & concupiſcibile af-

ferentes, affectus quidē diuersos, ſed quadam

fibi cognitione iunctos, ſub iraſcibili metu

& triftiam, ſub concupiſcibili deſiderium

& iuctiam cōprehenditſe videntur. Interim

ergo inter affectus varios humana fluctuans

C anima, neceſſe eſt vt certā demum vel in ſum-

mis vel in imis accipiens stationē, in ſolo de-

inceps vel gaudio vel dolore perſiſtar. Deus

eſt in ſummo, mundus in imo. Deus in eodē

ſtatū aeternitatis ſue ſemper conſitit, Mūdus

curſu mutabilitatis ſue ſept̄er instabilis fluit.

Humanus animus quaſi in medio collocaitus

quādā cōditionis lux excellentia, huic mu-

tabilitati q̄ deorū ſumma eſt ſupereminet, & ad illā

q̄ eſt apud Deū verā immutabilitatē necedum

per tingit.

70 πάθος

Al. l. dilatatio.

Amor quid sit.

Creature rationalis diuera
rō. c. 46.

2. Pet. 2.

πατέρων

De huma
no anima
Cap. 47.

Gen. 3.
Arbitrii
Eletio.

D
al. L. Ara
i

pertinet. Si vero in ijs q̄ deorsum transeunt se per cupiditatē immerserit, statim per infinitas distractiones rapietur, & a semetipso quodāmodo diuisus dissipabitur. Si vero ab hac infinita distractione q̄ deorsum est se ere xerit, & hęc infima deserens, atq; paulatim in vnum se colligens secū esse didicerit, tanto amplius iuvnū colligetur, quanto magis cogitatione & desiderio sursum eleuabitur; donec tandem omnino immutabilis sit, &

C ad illā verā & vnicā quę est apud Deum immutabilitē perueniat, ubi perpetuo sine oī mutablitatis vicissitudine requiescat. Credimus animas nec esse ab initio cū angelis, nec Cap. 48. simul creatas: sicut Origines singit. Nec per coitum cum corporibus seminantur: sicut Luciferiani & Cyrillus, & aliqui Latinorum presumptores affirmant. Sed dicimus earum creationē solum omnium creatorē nosse, & corpus tantū per coniugij copulationē semi nari: Dei vero iudicio coagulati in vulua matris: & compingi atq; formari: ac formato iā corpore, animā creari & infundi: vt viuat ho mo in vtero ex anima cōstā & corpore, & e greditur ex vtero viuus plenus humana sub stantia. Nec duas animas esse credimus in uno homine, sicut multi scribunt, vna anima lem qua animetur corpus, & immixta sit san guini, & alterā spiritale q̄ rationē ministret. Sed dicimus vna eandemq; animā esse in ho mine, quę & corpus sua societate viuificit, semetipam ita sua ratione disponat, habens in se libertatē arbitrij, vt in sua substantię eli git cogitatione quod vult: Libertati siquidē arbitrij sui cōmissus est homo: postquā vero deceptione serpentis per Euā cecidit, natura bonū perdidit, pariter & vigorē arbitrij non tñ electionē, ne non esset suū, quod emenda

D ret peccatū. Manet itaq; ad quārendā salutē arbitrij libertas: i. rationis voluntas: sed ad monente prius Deo & inspirante ad salutē. Ut ergo ac quiescamus salutari inspirationi, nostræ potestatis est, vt adipiscamur quod adipisci desideramus, diuini est muneris. Ut non labamur adepto salutis munere. nostræ sollicitudinis est & cęlestis adiutorij: vt labamur, p̄tatis nostræ est & ignauiq;. Solum hominē credimus habere animam substantiū, quę exuto corpore viuit & sensus suos atq; ingenia viuaciter tenet. Neq; cum corpore moritur, vt Arabs* asserit: neque postmo-

dum interit, sicut Zenon dixit, quia subst̄itū liter viuit. Animalium vero animę non sunt substantiæ, sed cum carne ipsa carnis viuacitate nascuntur, & cum carnis morte finiūt: & iō nec ratione reguntur, sicut Plato & Alexander putant: sed ad omnia incitamēta natura ducuntur. Anima humana non cum carne moritur, quia non carne, sicut diximus superius, seminatur: sed formatō in vte ro matris corpore, Dei iudicio creatur & in funditur, vt viuat homo in vtero, & sic procedat nativitate in mundum. Anima a creatore principium habens, ex quo est perfecta est in genere suo: vnde ex quo est, sciret omnia quę ab homine sciri possunt, nisi gra uitas carnis esset. Quod per primum hominem, qui ante corruptionem humanitatis ex quo fuit perfecte habuit scientiam, probari potest. Sed modo corrupta humanitate, ex quo cōsūgitur corruptioni, corripitur. Nec proprietas suas potest exercere, donec vsu & experientia & alicuius doctrina incitata incipit discernere. Veluti si quis cū subtili acie oculorū in tenebrosa derrudatur, videre tamen non potest ibi nisi prius affuescat tenebris, vel lumen accendatur. Vnde Virgilius, Quantum non noxia corpora tardant.

E Et licet alię sint actiones corporis, & alię aetiones animę: tamen corporis vitia vel uirtutes possunt esse animę. Cū enim ad hoc sit data, vt illicitos carnis motus corrigat, ignorantia illius contingunt uel negligentia. Si cut cum discipulus uel seruus negligentia doctoris uel domini peccat, magister uel dominus extra culpam non est. Sic anima malis contingentibus non est extra culpam, cum ista debet imperare, & illa obedire. Duabus substantijs tantum constat homo: anima & carne. Anima cum ratione sua & carne cum sensibus suis. Quos tamen sensus absq; socie te animę non mouet caro: anima uero fine carnis rationale suum tenet. Notandum tamē quod idem ipsi sensus qui in exteriori homini ne describuntur, simili modo secundum modum suum in interiori esse manifestantur, quia spiritales res non corporalibus sensibus, sed spiritalibus, rinnandę sunt. Vnde diuina scriptura in Deuteronomio ait: Vide q̄ ego sum Deus, & non est alius prater me. Et in Apocalypsi. Qui habet aures audiendi audiat, quid spiritus dicat Ecclesijs.

Aene. 6.

Homo ex carne & aī. c. 49

Deh. 32.

Apoc. 2.

Et

DE SPIRITU ET ANIMA

Et in Psalmo, Gaudate & videte quoniam suavis est
^{Psal. 33.} dominus. Et Apostolus, Christi bonus odor sumus, & in ijs qui pereunt, & in ijs qui salvi sunt. Et in Evangelio dominus mulierem fide se tecum gisse magis quam corpore ostendit dicens, Telligit me aliquis: Nam & ego sensi virtutem de me exisse, Sic ergo cum omni cautela obseruandu est quid ad corporis sensus, & quid ad anima pertineat dignitatem: ne forte confusus ordo & irrationalis estimatio alicui repugnare videatur veritati. Non est tertius in hominis substantia spiritus, ut Didymus contendit, sed spiritus ipsa est anima: & pro spiritu rationali natura, vel per eo spiritum in corpore, spiritus appellatur. Anima vero ex eo vocatur, quod ad viuendum vel vivificandum animet corpus: Tertium vero qui ab Apostolo cum anima & corpore inducitur spiritum, gratia sancti spiritus intelligamus quam orat Apostolus, ut integrum persevereret in nobis, ne nostro vitio aut minuatur, aut fugetur a nobis: quia spiritus sanctus effugit factum, & auferet se a cogitationibus quod sunt sine intellectu. Iugi ergo meditatione animum nostram exerceamus, & consideremus miseras & necessitates nostras, labores & dolores. Lugentes non in hac vitam intrauimus, cum labore vivimus, cum dolore & timore exituri sumus. Cogitemus ergo quod breuis vita nostra sit, quod via lubrica, quod mors certa, & hora mortis incerta. Cogitemus quantis amaritudinibus admixtum sit, si quid dulce ac iucundum in via huius vite, occursu suo nobis aliquid: quod fallax & suspectum, quod instabile transitorium est quicquid huius mundi amor parturit, quod quid species, aut temporalis pulchritudo promittit. Consideremus etiam quod sit patria celestis pulchritudo suauitas atque dulcedo. Attendamus & perpendamus unde cecidimus, & ubi iacemus: quid perdidimus, & quid inuenimus, ut ex vitro intelligamus quantum nobis in hoc exilio lugendum sit. Hinc noster Salomon ait, Qui sicut. apponit scientiam, apponit dolorem, Quia & quanto magis homo sua mala intelligit, tanto amplius suspirat & gemit. Meditatio siquidem patitur scientiam, scientiam, copunctionem, copunctionem deuotionem, deuotio perficit orationem. Meditatio, est freques cogitatio, curiosa & sagax obscura inuestigare, & occulta ad notitiam trahere. Scientia est, quoniam homo ad notitiam sui assidua meditatione illuminatur. Copunctionem est, quam ex consideratione malorum suorum cor interno dolore tangitur. Deuotio, est pius & humilis affectus in Deum humilis ex conscientia infirmitatis proprie, pius ex consideratione diuinæ clementiae. Oratio, est mentis deuotio, id est conuersio in Deum per pius & humilem affectum. Affectus est spontanea quædam ac dulcis ipsius animi ad Deum inclinatio. Nihil, ita Deum inclinat ad pietatem & misericordiam quemadmodum purus mentis affectus. Scientia celestium & terrestrium rerum laudare atque amare solent homines, sed multo meliores sunt qui huic scientie præponunt noscere se metipos. Laudabilior siquidem animus est, cui nota est miseria sua quod qui ea non aspectat, vias syderum & naturas rerum scrutatur. Qui vero iam in Deum euangelizavit animus spiritus sancti calor, excitatus, atque in eius amore coram se vult, ad eumque intrare volens nec valens eoque sibi lucente attendit in se, & inuenit se suam, quæ agitudinem illius munditiæ comparari non posse cognoscit: dulce habet, eumque precari, ut sui misereatur totumque eius miseriam exuat. Hunc itaque egentem & dolentem scientiam non inflat, quia charitas edificat. Proposuit enim scientia sciare, id est, sciare seipsum & infirmitatem suam, magis quam sciare vires herbarum, & naturas animalium: & hanc apponendo scientiam, apposuit dolorum, id est defectum peregrinationis suæ ex desiderio patriæ suæ, & visionis Dei, Dolorem, qui tenetur exilio, quia differtur a regno, Dolorem, dum recordatur quæ & quanta mala fecit, & quod intollerabiles penas per illis passurus sit. Cum nulla scientia melior sit illa qua cognoscit homo seipsum, discutiamus cogitationes, locutiones, atque opera nostra. Quid nam prodest nobis, si res omnium naturas subtiliter inuestigemus, scilicet cetera comprehendamus, & nosmetipos non intelligamus? Examinemus ergo quod fecimus nos si secundum quod debuimus, ea fecerimus: consideremus etiam quod facturi sumus, si sint secundum Deum. Valde siquidem est necessaria nobis circumspectio examinationis, quatenus per experientiam eorum quae fecimus, ad ea quæ agentia sunt, tutores reddamur. Sæpe namque opus quod bona intentione inchoari credimus, tanto citius in deceptionis laqueo nos precipitat, quanto de intentionis nostræ principio securi finis actionis non obseruamus: & imprudentes quasi via plana ad foue currimus: quod videmus quid facimus, sed quid finem nostrum

nō sit
autem

Pro. 2

Tunc
dum ad co-
gnitionem
fui. c. 52.

^{Ecclesiast.} ^{Cap. 50.} <sup>Quid sit
meditatio</sup> Scientia, copunctionem, deuotio perfectit orationem. Meditatio, est freques cogitatio, curiosa & sagax obscura inuestigare, & occulta ad notitiam trahere. Scientia est, quoniam homo ad notitiam sui assidua meditatione illuminatur. Copunctionem est, quam ex consideratione malorum suorum cor

strum sequi debeat, nō attendimus. Ita n. am-
biguus est animi affectus, vt nisi ex fine ope-
ris qualitatē intentionis eius discernere non
valeamus. Præterea necesse est, vt per singu-
los dies uitā nostrā ad iudicium uocemus: &
quid egimus per noctē & diē examinemus:
& quanto ad bona faciēda solito alacriores:
& quāto ad mala vincendas, solito cōstantio-
res: siue aliquo opere nostro insidijs inimici
supplantati simus, qualiter demū per iudiciū
L transacta deceptionis futurā illius fraudē ca-
uere valeamus: quatenus nec superueniens tē-
tatio nos improuisos ad malū opus deiçiat,
nec indiscretos in opere bono præsens negli-
gentias fallat. Quisquis, s. cor suū in hīmōi stu-
dio exercet, audiat quid quidā sapiens dicat,
Scito teipsum: scito vnde venisti, aut quō ua-
dis, quō uiuis, quātū proficis uel deficis, q̄
longe es à Deo, uel q̄ prope, non interuallis
locorū, sed similitudine uel dissimilitudine
morum. Scito quō homo es, cuius cōceptio-
culpa, nasci miseria, uiuere pena, mori neces-
se. Certū est, quia morieris, sed incertū quō
uel q̄ uel ubi, q̄ mors ubiq̄ te expectat, &
tu si sapiens fueris, ubiq̄s eā expectabitis. Atten-
de ergo solicite quid agas, uel quid agere de-
beas. Si q̄ faciendū est facias. Si bono operi
malū aliquod nō admisceas. Si bonū q̄ agis,
quanta oportet deuotione adimpleas. Si alte-
rius, ut tuū bonū diligas. Si tuum, ut alterius
malū reprehendas. Si sic declinas à malo ut
facias bonū. Sunt n. quidam tñ attendentes
mala quæ non faciunt, istos pusillanimitas à
bono opere renocat, ne malū surripiat. Sunt
aliqui attendentes tantū bona quæ faciunt: il-
li sic sibi à bono opere cōplacent & blandiū-
tur, ut de prauitatis admixtione minimeter-
reantur. Sunt alij sapientes ut faciat mala, bo-
na autē facere nesciūt: isti pessimi omniū letā-
tur cū male fecerint, & exultant in reb. pessi-
mis. Sunt alij q̄ rentes Deū per exteriora, dese-
rētes interiora sua, quibus Deus interior est.
Redeamus ergo ad nos, ut possimus ascen-
dere ad nos. Tres siquidē ascēsus sunt. In pri-
mo, ascendimus ab istis exterioribus & infe-
rioribus ad nos. In secundo, ascendimus ad
cor altū: quanto nanq; amplius proficimus,
tanto amplius ascendimus. Qui n. non ascen-
dit, descendit: & qui non proficit, deficit. In
tertio ascēsus, ascendimus ad Deum. Primus
ascēsus fit consideratione mundi, & conté-
ptu. Considerando nanq; q̄ caduca & transi-
atoria sīt ista terrena, contēnimus ea & redi-
mus ad nos. Secūdus ascēsus fit cognitione
& cōtemptu nostri. Cum n. cognoscimus q̄
proni simus ad malū, & q̄ inualidi ad bonū,
contēminimus & ascendimus supra nos. Ter-
tius ascēsus fit cognitione & amore Dei. Iste
tertius ascēsus fit mentis dilatatione, & mé-
tis subleuatione, & mentis alienatione. Men-
tis dilatatio est, cū sub uno mentis aspectu,
plura conspicimus, uel de Dei sapientia, uel
de eius potentia, uel de cuncta bonitate. In-
A
tueri debemus q̄ potenter Deus cuncta crea-
uit de nihilo, q̄ sapienter gubernat, quam be-
nigne cuncta dispensat. Totum istum mundū
sic ornatum fecit pp corpora, corpora pro-
pter animas, animas pp se. Et ideo diligenter
custodiare debemus animas nostras, quatenus
eas mūdas & sanctas Deo reddere valeamus,
à quo tanta bona accepimus pro eis. Mentis
subleuatio est, cū de uisibilibus subleuamur
ad inuisibilia. Qn nanque consideramus hu-
manam dignitatē, admiramur dignationem
Dei, qui tam mirabiliter rationale sp̄iritum
ad imaginem & similitudinē suam creavit.
Mentis alienatio est, qn mens super se rapit,
De hoc mentis excessu, homo doceri nō po-
test, quia nihil ibi habet sui. De mentis autē di-
latatione & subleuatione instrui potest, quia
ibi aliquid habet sui: instruitur autem aliquā
humana industria, aliquā diuina reuelatione,
seu inspiratione. Nonnunquā uero in specu-
lo cordis sui, i. in rationali mente seipsum &
Deum inspicit. Ita nanq; conditū est cor ho-
minis, ut in eo quasi in templo dñs inhabita-
ret, & tanquam in quodā speculo suo reluce-
ret: ut qui in se uideri nō poterat, in sua ima-
gine uisibilis appareret. Magna prorsus di-
gnitas hominis est, portare imaginem Dei,
& illius in se iugiter uultum aspicere, atque
eum semper per contéplationem præsentem
habere. Sed postquam delectationem nostrā
in terrā peccando sparsimus, peccati puluis
superieictus est cordi nostro, & ideo ab illo
internæ contéplationis speculo corruentes
in has miseris præsentis uitæ tenebras labi-
mur, ubi Deo digne ministrare nō ualemus,
quia sorde iniquitatis caligine ignoratia ob-
uoluti, quid agendum uel uitandum nobis
sit, ex magna parte iam non uidemus. Terga-
mus ergo speculum nostrum ab amore va-
nitatis.

M

Tres gra-
du ad co-
gnitionē
sui. c. 5. 2.

Menti dā
Latatio.

Menti sub
lenatio.

Menti
alienatio.

Menti
alienatio.

DE SPIRITU ET ANIMA

mitatis & ab amore iniuriantis, i. à puluere & à sorde, vt in eo inspicere valeamus & nos, & creatorē nostrum, quē peccando post tergum nostrū posuimus. Aueris siquidē à Deo fumus, peccata nostra separant nos ab eo. Et ideo cum Propheta dicamus, Converte nos Deus salutaris noster. Si mulieres speculum suū in quo facies inspicient, cum amiserint, diligenter querant, & curiose tergant a puluere & a sorde: multo amplius speculū interioris hominis debemus & inuenire & tergere & inspicere: vt in eo totam turpiditudinem nostrā valeamus deprehendere, & ita per cognitionem nostram ad cognitionē Dei pervenire. Duo nobis necessaria sunt vt nos cognoscamus, videlicet quales sumus ad malū & quales ad bonū. Proni sumus ad malō, & si misericordia Dei non teneret nos, in omnē vitium possemus caderē, nec inde surge-re, nisi misericordia Dei subsequeretur quae nos subleuaret. Hoc bene cognoscebat Propheta cum dicebat, Dñe, misericordia tua ante oculos meos, quā me custodiat, & misericordia tua subsequatur me, quē me erigat. In validi sumus ad bonū, nec sine Dei gratia bonum facere, vel in aliquo bono perseverare possumus. Istud ēt Apostolus scribat, cum dicebat, Gratia Dei sum, id quod sum: & quia gratia eius in me vacua nō fuit: gratia eius in me manet. Hanc geminam cognitionem sūi habuit Abraham cū diceret, Loquar ad dñm meum cum sim pulsus & cinis? Reuera puluis est homo. Sicut in puluis ex quacunq; parte venti impellitur, & in aliā areā deiecit, & ibi remanet: sic homo in omne vitium caderē potest, nec adjiciet vt resurgat, nisi misericordia Dei ei subueniat. Cinis ēt est homo, quia sicut cinis nec profert germē ex se, nec susceptrū semen germinat, sic homo nec bonum facere, nec in aliquo bono perseverare sine gratia Dei potest. Idcirco maximas grates Deo referre debemus, quia & multa bona nobis concessit, & multa mala quā fecimus, nobis cōdonauit, & à multis malis seruauit, q̄ facere potuimus, sicut alia multa quā fecimus. Qui equid.n. mali non fecimus, eo misericordia non fecimus. Nā si ipse permisisset, ea vtiq; fecissemus, aut opere aut voluntate. Et ideo nescio vtrū eū amplius diligere debeamus pro his quā nobis dimisit, an pro his a quib. nos immunes seruauit. licet. n. ea non fe-

*Cognitio
sui neces-
saria.*

Cap. 53.

Psal. 25.

Psal. 22.

I. Co. 15.

Gen. 18.

*Hō quare
cīvis.*

*Quis finis
debet et
se nō sit
accusat.*

Ephe. 2.

Rom. 8.

Acto. 2.

*Pater fi-
lii spūs.
filiū.
tis.
am
tre*

cimus, nos quasi fecisse, & eum quasi di misericordia existimare deberemus, q̄nquidē ea vel voluntate utique fecissemus, si ipse permisisset. Quisquis in veritate se ita cognoscit, humilis est corā Deo & hominib. diligit Dñm propter Deum, & omnes homines pp Deum, & si perfectam charitatē habet, nullum indicat, nullum accusat, nullū condemnat: non seruat iram, non mouet rixas, non seminat discordias, non souer nocentes, non persequit innocentēs: non odit argentes se, non facit furū, non falsum testimoniū, non periurū, nulli detrahit, nulli nocet, nullum odit, sed omnes diligit. Scriptū est, Nemini quicquā debeat, nisi vt inuidē diligatis. Sic h. Deo similari est charitas, vt in eo habitare nolit, in quo charitas non fuerit. Qui ergo charitatem habet, Dñm habet, quia Deus charitas est. Et qui vnu hominē habet odio, Dñm perdit, & bonū q̄ facit. Quā pp vniusquisq; prouideat, ne pp vnius hominis odium, Dñm perdat, & omne bonū. Nunc reuertamur ad speculum nostrū, & videamus q̄lo per cognitionem nostri possumus ascendere ad cognitionem ipsius Dei. Duplex ēt natura hominis. Vna interior, quae est ipse homo, qm̄ mens vniuersusque est ipse. Altera exterior, id est corpus. Ex duplice natura compactus est homo, & ideo vt totus beatificaretur, duo illi bona Deus à principio preparauit, vnum visibile, alterum inuisibile: vnum corporale, alterū incorpore, vt in uno sensus carnis ad iucunditatem foueretur: in altero sensus mentis ad felicitatem repleretur. Idcirco duplice sensu rationalis anima instructa est, vt visibilita caperet per sensum carnis, inuisibilita per sensum mentis, quatenus & visibilita & inuisibilita ad cognitionem & dilectionē creatoris illam excitarent. Omnia nanque humana- rum actionum ad hunc finem currere debet intentio, vt vel diuinā imaginis in nobis similitudo instauretur, vel huius vite necessitati consultatur. Quā vero in nobis diuinam similitudinē reparant, duo sunt, i. speculatio veritatis, & exercitiū virtutum, quia in hoc homo similis est Deo, q̄ sapiēs & iustus est. Ea siquidem perfectius authorem suū manifestat, quā illius similitudinai vicinus appropiquant. Hoc autē est mēs rationalis q̄ excellenter & proprie ad similitudinē illius facta est. Et tunc citius creatorē suum quē non videt

dēt, agnoscit, eum seipsum ad illius similitudinē factā intelligit. In hoc ergo primū Trinitatis vestigium inueniū est, cū agnoscere cepit ipsa quod erat supra se. Vedit. n. quod ex seipso nascitur sapientia quae in ipsa est, & diligit ipsa suā sapientiā; procedit amor ex ipsa & sapientia sua, qua amat ipsam genitam de se, & in se mente nō diuidit a se: & apparet tria quedā in uno, mens sapientia, & amor. Et est sapientia de mente: de mente & sapientia procedit amor, & surgit Trinitas, & non reddit unitas: & sunt simul Trinitas & unitas, hęc sic in nobis Verū longe melius ratio sua det in Deo. Deus namq; cū sit origo omnis sapientie & semper sapientiā habuit & semper eam dilexit, & quia semper dilexit, semper amorem habuit. Sapientiam quam habet, ipse genuit, & semper cū illo fuit, quia genita se a gignente non diuidit: semper gignitur, quia ēterna, semp̄ genita est, quia perfecta, nec cū gignitur inchoans, nec cū genita est, cef-sans. Qui genuit, pater est: qui genitus est filius est: & qui ab ytreo procedit, spiritus sanctus est. Pater a nullo est, filius a solo patre ē, spiritus sanctus simul a patre & filio ē: & hec tria vñū in Deo esse substantialiter oportet fateamur. Sed quia ille qui genitus est, nō potest esse ille a quo genitus est, neq; qui a gignete & genito procedit, potest esse ille & qui est gigiens, & qui genitus: inexpugnabiliter ratione veritatis cognoscere cogimur in deitate personarū Trinitatem, & substantię unitatē, & maiestatis aequalitatē. Pater ergo & filius & amor patris & filij vñus Deus sunt, & uno amore se diligunt, quia vnum sunt; nec aliud est quod quicq; amat in altero q; quod quicq; que amat in seipso. Nec aliud est q; quicq; que est q; quod alter est, & ideo est necesse ut quisq; amet seipsum, & adiuvi cē quisque aliū. Hanc charitatem & hanc Trinitatē, Deus pater nobis manifestauit, cū propter nimia charitati suā qua nos dilexit misit filium suū i similiudinē carnis peccati, vt nos saluaret. Misit ēt, spiritus sanctum, quo nos adoptaret in filios. Filium dedit in precium redēptionis, spiritus sanctum in privilegiū amoris, se deniq; seruat hereditatē adoptatis. Pater, filius, & spiritus sanctus nomina sunt pietatis, nomina dulcedinis, nomina suavitatis & amoris. Quid. n. dulcius patre, & tanto patre tam dulcissimo atq; misericordissimo?

Quid suavius Iesu Christo? salvator noster totus est yncetus, totus est pius, totus est dulcis atq; suavis. Quid amabilius & quid suavius, & qd sanctius spiritus sancto? Amor patris & filii ipse est, per quē omnes sunt sancti qui cunq; sunt sancti. Considerate ergo quanta sit illa gloria, q; ineffabilis letitia cum ad Deum patrem veniemus, & ille ponet nos in suo regno tanquā filios & hredes, Iesus Christus tanquā fratres & cohæredes, spiritus sanctus vñū nos spiritū esse faciet cū illis: Ipse siquidē est id solubile vinculum Trinitatis & amoris. Tunc introibimus in potentias dñi, & videbimus ciuitatē illā de qua tam gloriofa dicitur. Vita siquidē illius ciuitatis est quieta, pax tranquilla, felicitas perpetua, pulchritudo admirabilis, species laudabilis, iucunditas cōcupiscibilis, in gloria desiderabilis, gaudium perenne, festivitas continua, cantica dulcissima. Ibi sunt quę corda omnium in quādā ineffabilem dulcedinem atq; iucunditatem cōuerunt. Sunt ibi gaudia ēterna quę suavitatē infundunt, & corruptionē nō inducunt. Semper reficiunt & nunquam deficiunt, paſcent & perseverant integras, ad fruendū se exhibent & permanent incorrupta. Dulcedo illius ciuitatis infundit se ad suavitatem, species ad iucunditatem, visio ad delectationem. Omnis pulchritudo ibi est, vbi summa pulchritudo est. Quanta nanque pulchritudo ibi est, vbi rerum omnium species sine defectu vigent, sine transīti permanent, sine corruptione consistunt sine mutabilitate ēterna sunt. Si tā pulchrum est quod vere pulchrum non est, quid est quod pulchrum est? O ciuitas sancta, cuius speciosa, quicquid in te est, totum pulchrum est, suave est, iucundum est, vnam bonum est, & omne bonum in ipso est. Quicquid enim nominare boni possunt, totum ibi est, quia omnia bona in uno sunt, & omnia vnum sunt. Huius tanti boni amor & desiderium cum me aliquādo tangit, vehementer, atque suaviter afficit, & neicio quō quo dammodo a membris abstrahit, subito enim innovor & totus immutor, rapior affectu, trahor desiderio, & bene mihi esse incipit ultra quam dicere sufficiam. Exhilaratur conscientia, in obliuionem venit omnis præteriorum dolorum memoria, exultat animus, clarecit intellectus, acceditur affectus, cor illuminatur, desidia iocundatur. Iamq; alibi,

Deinſtū
randa in
nobis ima
gine Dñi.
Cap. 54.

Quis fui
debeat q
se mōrit
accidisse.

Eph. 2.
Rom. 8.
Acto. 2.
Cap. 55.

1000

Psal. 76.

DE SPIRITU ET ANIMA

alibi, nescio ubi, me esse video: video namq; sed quasi adhuc de longe, choros angelorum & archangelorum psallentium & laudantium Deum. Vnum est. n. ibi omniū opus, contemplari mirabilia Dei eumq; laudare in operibus suis. Omnes contemplantur, omnes leguntur, omnes delectantur in Deo: cuius aspectus pius, facies decora, eloquium dulce; delectabilis ad videndum, suauis ad habendum, dulcis ab fruendū. Semper liber illum aspicere, semper habere, semper illo frui & in illo delectari. Ipse per se placet. & propter se sufficit ad meritū, sufficit ad prēmium. Nec ali quid est quod extra illum queratur, quia totum in illo inuenitur quod desideratur, & in illo torū amatur. Vnum namq; bonum est, & omne bonū in illo est. Hoc bonū soli boni habent & vident: amant & laudent laude perpetua.

Spiritus intelle-
ctualis.
Cap. 56.

Cum considero qualis anima natura sit q; carnē vivificare potest, sed semetipam stringere in bonis cogitationibus sicut desiderat non potest, inuenio quēdā intellectualem spiritum p; creatoris potentiam viventē & corpus quod sustinet vivificantē, sed tū vanitati subditū, mutabilitati subiectū: quem sēpē letitia extollit, timor afficit, iniquitas mortificat, iustitia vivificat. Vita siquidem animae Deus est, mors animae peccatum. Anima namq; peccauerit ipsa morietur, q; aut iudicium fecerit & iustitiam, viuet & non morietur. Ita immortalis est anima, vt mori possit: ita mortal, vt mori non possit. Immortalitate mortal is est, & mortalitatē immortalis est. Quā p; miseriā mors est sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu: quia mors semper viuet, & finis semper incipiet & defectus deficere nesciet: mors perimet & non extinguet: dolor cruciat, & pauroē non fugabit: flamma comburet, sed tenebras nō discurrit. Erit n. in igne obscuritas, in obscuritate paucor, in combustionē dolor. Ita reprobis ignibus inferni traditi, in suplicijs dolorē sentiēt, & in doloris angustia pauroē ferientur, & semper tolerabunt, & semper timebūt: quia sine fine semper cruciati viuent fine spe venia & misericordia, quod est miseria super miseriā. Si n. post tot mīlia annorum quod capillos habuerunt omnes quicunque fuerunt & erunt penas suas finiri sperarent, multo & leuius eas sustinerent. Sed quia spe nō habēt nec habebunt, desperatione de-

ficient & ad tormenta non sufficient. De his p; Esaiā scriptū est, Vermis eorū nō morietur, & ignis eorū non extinguetur, quia nec ipsi consumentur. Vermis consciētā corrodet, ignis carnem coiburet: quatenus q; authori suo corde. & corpore deliquerut: corde simul & corpore puniantur, cum anima à beatā vita separata erit, & cōrpus aeternis supplicijs subiacebit. Ibi erit mētus & mēror, luctus & dolor. Tūc vere nihil lugere erit nisi flere, quia penitētē tunc nulli poterit valere. Ibi erit tortor cēdēs, vermis corrodens, ignis consumens. Peccata detegentur, rei puniētū, & hoc totū perenne. Quisquis n. ad tormenta ibit, sā non amplius exhibit. Dolor combustio nis eos foris cruciat, pena cēcitatris intus obscurabit. Videbunt aut illa terribilia monstra demōniorū, & larvales facies eorū. Videbunt ēt tormenta inferni, & in tormentis sequaces suos quos inordinato amore contra Dei p̄cepta amauerunt, quatenus illorū in teritus eos in augmento damnationis sūx affligerent. Deū aut non videbunt, quod est omnium miseriā miseriā. Quis n. dicere pōt quanta pena erit non videfere & creatore & plasmatorē omniū rerū, redemptorē & salvatorē fidelium, regē celi & terrae & dīm uniuersitatis, p; quē sumus, viuimus, & sapimus? Idcirco necesse est vt nos vīndiq; circumspiciamus, & vbiq; custodiāmus, ne aut prava agamus, ut recta q; p̄cepta sunt non agamus, vt bons actibus expletis, cogitationib. nō intumescamus. Multi namq; ex virtutibus in infernum per elationē corruerunt. Bona desiderabiliter appetamus, mala solerter caueamus, ne sub specie bonorū ea faciamus, q; plerunq; virtutia se esse virtutes metūtur. Quis ergo meminit illicita se cōmisiisse, studeat a licitis abstineat: & qui prohibita cōmisiit, nō faſibimet abscedat cōcessa. Qui vero peccatū adhuc plāgit, perpetrare vita timeat, & repēhēdat se in minimis, q; meminīt se delinquisse in maximis. Quanta licet nāq; virute mens pollear quanta licet grāuitate vigeat, carnales tamen puerile quiddam exterior extrepit & nō iuuenili quodā seruore infrenentur, ad fluxa quęq; & leuia mentē eneruem trahunt: vbi si longa consuetudine obseruata fuerit, cum exurgere voluerit, non poterit mole male conuentudinis pressa. Quisquis ergo itat, videat ne cadat: & si ceciderit, ve-

Anime vita &
mors.

Ezecl. 18.

Ita immortalis est anima, vt mori possit. Immortalitate mortal is est, & mortalitatē immortalis est. Quā p; miseriā mors est sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu: quia mors semper viuet, & finis semper incipiet & defectus deficere nesciet: mors perimet & non extinguet: dolor cruciat, & pauroē non fugabit: flamma comburet, sed tenebras nō discurrit. Erit n. in igne obscuritas, in obscuritate paucor, in combustionē dolor. Ita reprobis ignibus inferni traditi, in suplicijs dolorē sentiēt, & in doloris angustia pauroē ferientur, & semper tolerabunt, & semper timebūt: quia sine fine semper cruciati viuent fine spe venia & misericordia, quod est miseria super miseriā. Si n. post tot mīlia annorum quod capillos habuerunt omnes quicunque fuerunt & erunt penas suas finiri sperarent, multo & leuius eas sustinerent. Sed quia spe nō habēt nec habebunt, desperatione de-

*Impiorū
afflictio.*

afflictio.
Esa. 66.
De ampli
tudine
a licitis abstineat: & qui prohibita cōmisiit, nō faſibimet abscedat cōcessa. Qui vero peccatū adhuc plāgit, perpetrare vita timeat, & repēhēdat se in minimis, q; meminīt se delinquisse in maximis. Quanta licet nāq; virute mens pollear quanta licet grāuitate vigeat, carnales tamen puerile quiddam exterior extrepit & nō iuuenili quodā seruore infrenentur, ad fluxa quęq; & leuia mentē eneruem trahunt: vbi si longa consuetudine obseruata fuerit, cum exurgere voluerit, non poterit mole male conuentudinis pressa. Quisquis ergo itat, videat ne cadat: & si ceciderit, ve-

lociter

Dolorū
licitas.

lociter resurgat, cordis cōpunctione, oris confessione, & operis satisfactione. Sit humilior intra propriā cōsciētiā, sit feruentior atq; p̄ptior ad agendū penitentiam, sit cautor ad custodiā. Qui n. solo beatitudinis supernā desiderio tēporalia ista cōtēnit, & nihil huius mundi diligit, solamq; æternā patriā appetit, magna mētis trāquillitate souetur, in qua tanto Deū purius cernit homo, cū se solo solū inuenit, Nihil.n. Deo p̄sentius, & nihil eo secretius. A turba ergo terrenorum desideriorū successum mētis petam⁹, & inde à secreto cordis illicitarū cogitationū tumultus expellentes intentione supernā patriæ in amorē animæ quietis anhelemus, & in alta

Piorū sa
līcīta.

Dei cōtēplatione nos subleuemus. Cōtēplēmur qui sint ipsi angelorū chori, q; ipsa societas beatorum spirituū, q; maiestas visionis Dei, & quō Deus cōternē visionis suae dulcedi ne sanctos suos reficiet. Nemo. n. in hac vita digne pensare potest quanta sit illa felicitas, Deū facie ad faciē videre, quanta suauitas illud melos angelicū audire, quanta iucunditas omniū sanctorū societatē habere. Tm. n. vnuſquisq; gaudebit de beatitudine alterius, quantū de suo gaudio ineffabili: & quot socios habebit, tot gaudia habebit. In illa gloria nihil libētus intueor, nihil delectabilius ad contēplandū inuenio quā intimi amoris affectū, quo vnuſquisq; tantū amabit alterū, quātū seipsum: & Deū plus q; se, & omnes alios secū: & Deus plus illos, q; illi semetipſos, & hoc gaudio perpetuo. Nihil enim ibi extraneū videbimus, nihil incōpetens amabimus, nihil quod aures nostras offendat audiemus. Omnia nanciunt ibi cōsona, omnia lēta, omnia pacifica. Vnde cōsona secura sunt omnia cēlica iura. Ibi est omnis felicitas omnia suauitas, omnis iucunditas, & omnis amēritas, omnis pulchritudo, & omnis dulcedo. Quicquid expedit, & quicquid delectat ibi est, omnes videlicet diuitiæ, & delitiæ omnis requies, & omne solatiū, Ibi est iugis trāquilitas, amēna serenitas, æterna iucunditas, iucunda & decora laudatio, & plena omnium honorū cognitio. Quid ibi enim dēesse potest? ubi Deus est, cui nihil deest? Quotquot ibi sunt dij sunt: nec necessē est vt alter dicat alteri, Cognoscē dñm, Omnes enim cognoscunt eū, & vident: omnes laudant, & amant. Cognoscunt sine errore, vident sine fine, lau-

dant sine fatigione, amant sine fastidio. Séper vident, & semper videri desiderant, tam desiderabilis est ad videndū. Semper amant, & semper amare desiderant, tā dulcis est ad amandū. Et quanto amplius amant, tanto magis amare voluntā delectabilis est ad fruendū. In hac delectatione regescunt pleni Deo pleni. omni benedictione & sanctificatione: adhærentes semper beatitudini, sunt beati, cōtemplantes semper cōternitatem, sunt æterni: ut eti vero lumini facti sunt lux: aspiciētes semper in cōmutabilitatē, mutati sunt in in cōmutabilitatē. Tanto libentius quanto dulciss illū aspiciūt, cuius aspectus pius, facies decora, eloquū dulce. O beata visio videre regē angelorum in decore suo, videre sanctū sanctorum per quē oēs sunt sancti. Illū videre summa felicitas est, summa iucunditas, vita æterna, & vita beata. Gaudete & exultate iusti, quia videtis quē amastis, habetis quē desideratis diu tenetis quem nunquā amittere timetis. Propterea cantate & exultate ei, quoniam ipse dominus Deus vester gloriolus, & speciosus. Ipse est salus & vita, honor & gloria, pax & omnia bona. Quanta pax ibi est vbi nulli vestrum quicquā repugnat, vel ab alio, vel à seipso, sed ipse dominus regit vos, & nihil vobis deerit. Ipse dispositivōs regnū vt edatis & bibatis super mensam suam in regno suo. Gustate ergo & videte, quoniam suavis est dominus. Suavis est ad vi-

Gratus
tus p̄p.
Deo fruē
tibus.
Cap. 5.8.

*Luc. 22.
Psal. 33.*

dendū suavis est ad gustandum. Nec dici potest quantam habeat in gusto voluptatē, quam in sapore iucunditatē, quantam in odore suavitatem. Tantē suavitatis magnitudinē vos qui experti estis, nobis qui nunquam tale quid gustauimus, intimare non potestis. Tanquā si quis mellis dulcedinem ei qui nunquā dulce gustauerit, verbis indicare uelit: profecto nec ille saporis illius suavitatem, nunquam ore percepit, auribus capiet: nec ille dulcedine quā gustus voluptate cognouit, verbis poterit iudicare. Næ mihi mi Deplorat ero, qui nunquā sentio quod sentitis, necibi miseria sum vbi vos estis: in loco refrigerij, lucis, &c suav. c. 59 pacis vos estis, vbi esse vestrum non habebit mortem, nosse vestrum non habebit errorē, amare vestrum non habebit offensionem, gaudium vestrum nō habebit inq; orē, Ecol. 9. Ego vero in regione umbrę mortis nescio finem meum, nescio si dignus sim amore uel

Aug. Tomus tertius. Pp odio,

DE SPIRITU ET ANIMA

odio, nescio quādo de corpore egrediar. E-
grediar, quod nescio qñ, & fortassis dies iste
supremus, sed propterea tremens & pauens
quotidie mortem expecto, quę vbiq; mihi
minatur: diabolū suspectū habeo, qui vbiq;
mihi insidiatur: timeo & pauesco ultimā di-
scussionē & irā districti iudicis, ne pro pec-
catis meis mittat me in gehennā ignis. Et si-
cūt indicare non potestis mihi gaudium &

Glētitiam vestram de visione Dei: sic ego suf-
ficienter non possum vobis exponere neces-
sitates & infirmitates quas patior, iniquita-
tes & peccata quę feci, culpas & infinitas ne-
gligentias quas egi, & quotidie indesinenter
ago corde, ore, operu, & ferè omnibus mo-
dis, quibus humana fragilitas Deū offendere
Innocacto pōt. Vos igitur qui meruitis cōsortes fieri su-
sanctorū, pernorū ciuiū & perfui ēternę claritatis glo-
ria, orare pto me ad dominum, vt educat me
de isto carcere, in quo teneor captiuus & li-
gatus. Mēs etenim cęca & vaga est, qualitate
earū rerū quas respicit, variatur, & iuxta qđ
aspicit cogitatio illius sensusq; mutatur. Cū
que stare in semetipsa nititur, a semetipsa ali-
quo mō ēt nascēdo deriuaf, & ab vnaquaq;
re cui intēdit, fastidio impellēte remouetur.
Dum enim inhianter cogitanda appetit, &
repente cogitata fastidit, docetur quod aliu-
de pēdet, ibiq; posita nō requiescit. Ad Deū
quippe solū suspensa est à quo formata est.
Sed quia oē quod infra appetit, minus est, in
re ei nō sufficit quicquid Deus non est. Hinc
est qđ huc illuc dispergitur, & per infinita di-
strahitur, querens requiē vbi non est, delecta-
tionis videlicet amēna, quērit quo pauset.
Cupido varieta-
tis unde naſcatur.

Hoc pōt. Sed quia vnu Deum, quę sufficienter habere
poterat, dereliquit, nūc per multa ducitur: vt
quia qualitate rerū satiari nō pōt, saltē vā-
rietate satietur. Propterea necesse est, vt men-
te nostrā per diuersa sparsam colligamus, &
in uno ēternitatis desiderio cōponamus. In
cōtēplatione nāq; creatoris hoc adepturi su-
mū sēper, vt vna mētis stabilitate p̄suamur,
hoc est cū labore nunc conantes imitemur,
qđ post in munere gaudētes accipiemus. An-
excitemus itaq; nōs terrenis subducere curis stu-
ad cōle-
flia. c. 60
dēamus, subducere erumnis, vt in ciuitate do-
mini virtutū liceat hora vna vel dimidia, co-
gitatione & auditate versari. Consideremus
& quantum possumus aestimemus qualis sit
illa gloria, quanta lētitia, quę solennitas, quę

veneratio, quod tripudiū ciuiū supernorum,
qui assidui dominatori laudem proferunt,
honorē deferunt, deuotionē offerūt, depro-
munt canticum nouū, canticū lētitiae, in-
estimabili quodā clamore: quia feruentissimo
amore, ineffabili cātu, mirabili affectu, cēle-
sti iubilatione, spirituali modulatione. Ipse siq;
dē est eorū verus cibūs, plena satietas, ēterna
mansio, summa beatitudo ēternæ lētitiae sa-
lus ēterna, indeficiens virtus, & vita immor-
talīs. Sēpius hēc meditor, illuc ascendere ni-
tor. Stupiro, frēdo: precibus, votis ibi tendo:
Atq; modo miro qđ sint ibi, quantaq; gyro.
Mens hāret Christo, cor delectatur in isto. Il
luc versatur, gaudet, stupet, & veneratur. Lā-
tantō dulciss, quanto sēpius: audite quidē
multa, sed satietate nulla, tā rara est hora, &
breuis mora. O si vnuquam in pace in idip-
sum dormiam & requiescam, vt in habitem
in domo domini omnibus diebus vite mea.
Si vnuquam videre potero illū tā desiderabi-
lem, in quem angeli perspicere desiderāt. vt
polīsim dicere, Ecce quem cōcupiui video,
queni optauī iam teneo, Quando veniā &
& apparebo ante faciem domini, ad vidēdū
eum! in bonitate electorū suorum, ad lētādū
in lētitia gentis suā, vt laudetur cū hēredita-
te sua. Quando video ciuitatem illam, de
qua dictum est, Platea tuā Hierusalē sternē-
tur auro mundo, & in te cantabitur canticū
lētitiae, & per omnes vicos tuos ab vniuersis
dicetur halleluja? O ciuitas sancta, ciuitas spe-
ciosa, de longinquō te saluto, ad te clamo, te
requiro. Desidero n. videre, & requiescere i
te: sed non sinor carne retentus. O ciuitas de-
siderabilis, muri tui lapis vnu, custos tuus ip
se Deus, ciuius tui temp̄lē lēti: semper enim
gratulātur in visione Dei. Non est in te cor-
ruptela, nec defectus, nec senectus, nec ira:
sed pax perennis, gloria solennis, lētitia sem-
piterna, solennitas continua. Vere tantū gau-
diū & exultatio, flos & decus iuuentutis &
perfectæ salutis. Nō est int̄ heri nec hesper-
num, sed est idē hodiernū. Heri si quidē ve-
steum cras, & pridē sempiternum & idē.
Tibi salus, tibi vita, tibi pax est infinita, tibi
Deus omnia. Gloriofa dicta sunt de te ciui-
tas Dei. Sicut n. lētantū omniū habitatio es
in te. Nullus in te timor, tristitia nulla, deside-
rium omne transit in gaudium, dum p̄st
est quicquid optatur, & quicquid desiderat
abun-

+ merito pungor, / dimicor = mira fl̄e? templao

IOAH. 17.

Luke 15

Psal. 83.

Psal. 35.

Sopem
allīm
gradus in
dia. c. 61

M

sūs,

tran-

atio,

anim-

git in

tensi-

abundat. Omnes clieſ tui ſupērfluente menſuram gaudiorum accipient, vt palā omnes in cōe gaudeant, gaudeant in immenſum: lætabuntur omnes in vnum, cum habitauerint fratres in vnu, cū occurrerint oēs in vnum, deniq; oēs fient vnum, ſicut orare dignus eſt pro familia ſua, qui pro reuerentia ſua digna

Iohn. 17.

Lætabitur ciuitas, cuius participatio in idipſu: Lætabitur ſpōſa in oſculis & amplexib. ſpōfi, lætabitur & exultabit gratulabunda, & laudans cū in ſecula ſeculorum. Sic & gaudebit ſponsus ſuper ſponsam, & lætabitur dñs in omnibus operibus ſuis, videns ea quæ fecit & quidē valde bona. Lætabitur & pater & p̄vagenitum multos adoptionis filios obtinebit. Lætabitur etiā filius, vt primogenitus in multis fratrib. quos in cōionem paternæ hæreditatis dignanter aſciuerit. Nec minus in illis ſpirituſuſancto, per quē adoptati fuerint, cōplacabit. Nouis et gaudijs & ineffabilibus votis ab illis quoq; uiciniſ potestatib. angelorū, ſummo paſtori & ſumme bono gratulantibus, ſuper inuenta, & mirabiliter reporata centesima oue canet. In his paterna glo-

ria, in his uoluntas ſpiritus, exultat in his filiiſ, celum repletur gaudijs. Quod vero ipſi redempti fuerint à dño, quam deuote conſitebuntur & dicent, Quam boniſ, qm̄ in ſeculum miferi corda eius. Lætitia ſiquidē ſem piterna erit in eis, & exultationes Dei in gutture eorum in æternū, & in ſeculum ſeculi in perpetuas æternitates. Beati omnes qui habitant in domo tua dñe, in ſecula ſeculorū laudabunt te. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente uoluptatis tuæ potabis eos.

Pſal. 83. Qm̄ apud te eſt fons uitæ, & in lumine tuo uidebiſum lumen. Cum uidebiſum in te, & nos in te, & te in nobis uifione continua & felicitate perpetua. Anima in effentia eſt ſimplex, in officijs eſt multiplex. Habet n. ſeptem actionis gradus, quib; uires ſuas atq; potētiā ostendit: Primus eſt uiuificatio, Secundus ſenſus, Tertiū ars, Quartus correctio, Quintus tranquillitas ſeu puritas, Sextus contemplatio, Septim⁹ quies. In primo gradu ſuue actu anima præſentia ſua corpus uiuificat, colligit in unū, atq; in uno tenet. In ſecundo per ſenſus ad iſta exteriora diſponenda ſe exten-

dit. In tertio diuersas artes comprehendit. In quarto ex quo bonitas incipit, atq; omnis uera laudatio, ſe inquinatā mundat atq; ad puritatē p̄parat. Inde cum iam fuerit ab omni labore mundata maculisq; diluta puritatē tenet. Aliud eſt enim puritatē efficeri aliud tenere. Tūc vero ingenti quadam & incredibili fiducia pergit in Deum, id est, in ipsam contemplationem veritatis, & ille eſt gradus ſextus. Iam vero in illa uifione ſeu contemplatione, quæ eſt septimus gradus, qui eſt quies uel potius quædam manſio manet anima, gaudet & letatur & delectatur. Aliud eſt enim mentis oculū in id quod uidendum eſt dirigere, aliud eſt infixum tenebre. Primum gradum communem habemus cum arbustis, ſecondū cum bestijs, tertium cum doctis & indoctis. In tertio gradu Deus animam innectit, i. ducere incipit, purgat in quarto, confirmat in quinto, introducit in ſexto paſcit in septimo. In contemplāda auteritate quæ ſit voluptas, quæ ſolennitas fine fine viſionis Dei, quæ lætitia fine defectu amoris, ardor non crucians, ſed delectans, quantum deſiderium viſionis cum ſatieta, & quanta ſatieta cum deſiderio, qui fructus veri & ſummi boni, quæ ſerenitas, q̄ amoriſtas, & iucunditas, quid ego dicam? dixerunt magnæ quædam & sancta animæ quas iſta uidiffe ac uidere credimus. Nos uero ſi curſum uitæ quem nobis Deus proposuit, quæ tenedū ſuſcepimus, cōſtatissime tenuerimus per Dei gratiam ad illud uerum & ſummū perueniemus. Implendis ego mandatis Dei religioſiſime atq; conſtantissime ac uigilantiſiſme operam demus: qm̄ non eſt alia fuga de tantis malis ad tantū bonū. Religio ſiquidem uera eſt, qua ſe anima reconciliacione Deo religat, à quo ſe uelut p̄tō abrupterat. Vis animæ noſtræ ſeptem ſibi uendicat actus:

Septem Viuificat, ſentit, varias amplexitatis artes: actus aīe.

Corrigit excessus, uirtutibus instat, in ipsam Diriget intuitum deitatem gaudet in illa.

Seminib. quoq; primus in eſt, animalia bruta Participant aliū: duo noſtræ proprietatis,

Tres ſunt ſuperum: ſuperi tñ anteferuntur.

Ex actu primo uegetatur corpora, crescent, Prouchit inde vigor, nex⁹ cōplexio, motus,

Est status & species, & cōuenientia quædam.

Ex alio tangit, uideat, audit, gustat, odorat: Odit, amat, petit apta ſibi, contraria uitat,

DE SPIRITU ET ANIMA

Soluitur in somnos, in somnia mente vagat:
Præteriti meminit, venturis instar, agitque
Plurima quæ sensu non & ratione geruntur.
Tertius ingenuas variasq; perambulat artes:
Quodq; vel ingeniu vel disciplina ministrat.
Colligit, & vario profectu mentibus hæret.
Quartus ab illicitis reuocat, mentisq; reatus.

D Abiurare docet, & tunc agnoscere fæse
Incipit, inq; nouum discit trâsire decorum.
Discimus ex quinto naturæ lege teneri:
Res inconcessas virtutis amore cauere:
Concessis aliquot etiam sine teste carere.
Sextus in aspectum Solis lucisq; supernæ
Penè paré superis animâ rapit immaculatâ.
Septimus astringit stabiliq; subarrat amore
Collateratq; Deo, quâ dotem iâ speculatur.
Qui thalami, quis cultus eâ, q; festa serenent:
Quis dicat, mea sponsa veni, dixere beatæ
Maioresq; animæ: nec eis tñ aut ea virtus,
Aut ea lingua fuit, quib; nec aperire liceret.
Excedit sensus meritumq; recôdita merces.

Alliqui-
tus & ex-
citat ani-
mam suâ.
Cap. 61.

Ecce audiisti aia mea qd sis & qd possis:
mô audi qualis sis, & qualis esse debeat. One-
rata es peccatis, irretita vitij, capti illecebri-
exilio captiva, corpore carcerata, hærens lu-
to, infixa limo, affixa mæbris, cōfixa curis, di-
stenta negotijs, cōtracta timorib. afflcta do-
lorib. errorib. vaga, suspicitionib. inquieta,
solicitudinib. anxia, aduenia in terra inimico-
rû, coquinata cù mortuis, deputata cù ijs,
qui in inferno sunt. Si sic dánata & desperata
vis respirare in spê viae & misericordie, &
cù rege angelorūducere suave iugū amoris,
oportet te esse pudicā, verecundā, veridicā,
pauidā, circunpectā, nihil penitus admittētē
q; euacut gloriâ cōscientiâ tua. In nullo ti-
bi cōscientia sit quo erubescas præsentia ve-
ritatis, quo cogaris auertere faciē tuâ à lumi-
ne Dei: & vt hic decor diuinos oblectat aspe-
ctus, prodeat foras, & diffundat se per mæbra
& sensus corporis, quatenus sde reluceat ois
actio, sermo, aspectus, incessus, risus. Sit tu ri-
sus mixtus grauitate, & plenus honesti mot.
E Actus & vñs totius corporis cù apparuerit,
sit actus purus modestus, totius expers insolé-
tia & lasciuia, levitatis & ignauia. Sit sermo
rarior, vultus hilior, aspectus verecudior,
incessus modestior: talis aia pulchritudo &
métis ingenuitas. Sic solicita est bona cōsciē-
tia famæ integritatē seruare, vt iuxta Aposto-
lū, prouideat bona, non tñ corâ Deo, sed èt

corâ hoib. Talis vtiq; decor relictis omnib.
votis inhæret Deo, viuit Deo, nihil amat p̄r-
ter Deū, & q; amâdū est propter Deū: Solici-
te studest prouidere dñm in cōspectu suo sē-
per, cui sentiat ad correptionē, quo illumine-
tur ad cognitionē: quo vtatur ad virtutē, quo
reformetur ad sapientiā; cui conformatur ad
decorē, quo fruatur ad iucunditatē. Beata aia
cui datū est desuper vt bonū velit & nouerit
& possit, quatenus & voluntas ait, nec fa-
cultas defit. Vq; mihi misero, qui ista seruo in
memoria, & scribo in charta, nec habeo in
vita: non q; talis sim, qui ita scripsi, sed q; ta-
lis esse velle, & talē non esse me pudet. Audi
isti aia mea qualem te esse oporteat. Fuge er-
go paululū occupationes tuas, & absconde
re modicū à tumultuosis cogitationib. tuis,
intra cubiculū mentis tuæ, & exclude omnia
pter Deū, & qui adiuuent te ad quærendum
eū: quem dum inueniris, requiece aliquâtu
lū in eo. Dic ergo anima mea Deo, dic, Quis
es dñe, & quæ te intelligam? Certe tu solus es
q; es, & tu es qui es: id es quo nihil maius co-
gitari potest, nec melius, nec iucundius. Vita
es, sapiëtia, lux es, veritas, bonitas, æternitas,
summum bonū, tu tibi omnia sufficiens, nullo
indigens, quo omnia indigēt vt sint, & vt be-
ne sint. Inuenisti anima mea, q; quereras: q;
quereras. n. Deū, & inuenisti eum esse quoddam
sumnum omnium, quo nihil maius cogitari
potest, & hoc esse vitâ, sapientiâ, lucem, ve-
ritatem, bonitatem, æternitatem, beatitudinem
& beatam æternitatē, & omne verum bonū,
hoc bonum es tu Deus, Deus pater hoc bo-
num est verbū tuū, i. filius tuus. Sic estu sim-
plex, vt de te non possit aliud nasci, q; quod
es: hoc ipsum est amor vñs & cōis tibi &
filio tuo, i. spiritu sanctus ab utroque proce-
dens. Non n. à summa simplicitate procede-
re potest aliud quâ quod est à quo procedit.
Gratias tibi ago dñe Deus meus, qui hâc gra-
tiâ mihi dedisti, vt te possem querere, te in-
uenire. In mente siquidē mea, quam ad ima-
ginem & similitudinē tuâ bonitate tua crea-
sti, tria inuenio, i. memoriâ, intelligentiâ, &
amorē, quib. tui possim reminisci, te intelli-
gere & amare. In memoria nanque mea ma-
nes, ex quo cognoui te: & in ea te reperio, cū
reminiscor tui, & delector in te. Mane ergo
i ea piissime Deus, vt ibi possim te inuenire,
& requiescere etiâ in te. Hæc n. est mea glo-
ria.

ria, hec sunt delitiae meae, hec est letitia cordis mei, cum possum vacare tibi & videre quid sis. Tu es enim summa essentia, summa vita, summa sapientia, summa salus, summa lux, summa veritas, summa bonitas, summa aeternitas, summa magnitudo, summa pulchritudo, summa beatitudo, summa immortalitas, summa immutabilitas, summa unitas, sum-

H *Confir-*
mat an-
nam.
Cap. 64.

mum bonum, in quo est omne bonum: immo quod est omne & unum & totum & solū bonū. Excita nūc anima mea, & erige totū intellectum, & cogita quantum potes, quale & quātū sit Dei bonū. Si. n. singula bona dele

All. 1r
gumeniū
à minori
ad maius.

Etabilia sunt, cogita intente q̄ delectabile sit illud bonū, quod cōtinet iucūditatē omnīū honorū, & non qualē in reb. creatis sūmus ex perti, sed tāto differētē, quāto differt creator à creatura. Si. n. bona est vita creata, q̄ bona est vita creatrix? si ita iucūda est salus facta, q̄ iucunda est salus quē fecit omnē salutem?

E/4.64.
1. Cor. 2.

Si amabilis est sapientia in cognitione rerū conditarū, q̄ amabilis est sapientia, quē omnia creavit ex nihilo? Deniq; si multa & nigræ delectationes sunt in rebus delectabili- bus, qualis & quanta delectatio est in illo qui fecit ipsa delectabilia? O qui hoc bono frue tur, qd erit, & quid illi nō erit? Certe quicq; d volet erit, & quicquid nolent nō erit. Ibi quippe erit bona corporis & animi, qualia oculi non vident, nec auris audiuit, nec cor hominis cogitauit. Cur ergo per multa vagaris homūcio querēdo bona animi tuę & corporis tuę? Ama vnū bonū, in quo sunt oīa bona, & sufficit. Desidera simplex bonū, q̄ est oē bonū, & satis est. Quid. n. amas caro mea?

All. De
nihil su
& alieni p
ce procedere
cū se jn
lit. phasim.
Memor
intellig
tia am

Mat. 13. Quid desideras anima mea? Ibi est q̄cquid amatib; ibi est quicq; uid desiderat; si delectat I pulchritudo, Fulgebūt iusti sicut Sol. Si velo citas, aut fortitudo, aut libertas corporis, cui nihil obsistere poscit, Erunt similes angelis Dei: quia seminat corpus animale, & surget corpus spirituale: p̄tate vtiq; nō natura. Si delectat lōga & salubris vita, ibi est sana eternitas, & aeterna sanitas, quia in ppetuū viuet, & salus iustorū a dñō: Si satieras, & satiabūt cū apparuerit gloria dñi. Si ebrietas, i; reebriabūt ab vberitate domus Dei. Si melodia, ibi angelorū chori cōcinūt sine fine Deo. Si quilibet mūda voluptas, torrente voluptatis dei- tatis fūe potabit eos dominus. Si sapiētia, oēs erunt docibiles Dei: quō ipsa sapiētia ostēdit

eis seipsam. Si amicitia, diligēt Deū plusquā seipso, & inuicē tanq; seipso: & Deus illos plusq; illi seipso, quia illū & se & inuicē p illū, & ille illos per seipsum. Si cōcordia, cibis illis erit vna voluntas: quia illis non erit nisi sola voluntas Dei. Si potestas, introibunt in potentias domini, & omnipotentes erunt suę voluntatis, vt Deus suꝫ. Nā sicut poterit Deus quod volet per seipsum, ita poterunt il li quod volent per illum. Quia sicut illi non aliud volent q̄ quod ille, ita quicquid illi vo lent, ille volet: & quod ille volet, non poterit nō esse. Si honor & diuinitatē, Deus suos ser uos bonos & fideles super multa cōstituet,

Rom. 8.

vbi erit filius eius, ibi erit & illi, hæredes qui dē Dei cohæredes aut̄ Christi. Si vera securitas, certe ita certi erunt, nunq; ista vel potius istud bonū sibi defuturū, sicut certierunt nec se sua spōte illud amissuros, nec dilectorem Deū illud dilectoribus suis inuitis oblaturū. Gaudiū vero quale aut quātū, vbi tale ac tan tū bonū inuenitur? Cor humanum, cor indigēs, cor inexpertū, eruptū, immo obrutū erūt, quātū gauderes si his omnib. abundares? Interroga intima tua, si capere possunt gaudiū suū de tāta beatitudinē sua. Sed certe si quis alius, quē omnino sicut te ipsum diliges, eandē beatitudinē haberet, duplicareur gaudiū tuū: quia non minus gauderes pro eo quā pro teipso. Si vero duo vel tres vel mul to plures habent idipsum, tantundē pro sin gulis quantū pro teipso gauderes, si singulos sicut teipsum amares. Ergo in illa perfecta charitate innumerabilū beatorū angelorū & hominū, vbi nullus minus diliget alū quā seipsum, erit gaudium innumerabile. Si ergo cor hominis de tanto suo bono vix cupiet gaudiū suū, q̄o capax erit tot & tantorū gau diorū in illa pfecta felicitate: vbi sicut vnuſ. quisq; plus amabit sine cōparatione Deū, q̄ seipsum & oēs alios secū: ita magis gaudebit ablq; estimatione de Dei felicitate, q̄ de sua & omnīū aliorū secū. Sic Deū diligent toto corde, tota mēte, tota anima, vt totū cor nō sufficiat dilectioni: & sic gaudebit toto cor de, vt totū cor nō sufficiat plenitudini gaudiij: tantū est gaudiū. Deus infinitē misericordia, fons totius bonitatis & pietatis, fac nos particeps tanti gaudiij. Tu es enim gaudium plenum, beatitudo summa: tu es id quo ni

Avg. Tomus tertius. Pp 3 hil

DE SPIRITU ET ANIMA

hil melius desiderari potest, nihil beatius vel
~~Quibus~~ vtilius possideri. In illa eterna beatitudine &
 modis deo perfecta Deo tripliciter fruemur, videntes
 fruemur. eum in omnibus creaturis, & habentes eum in
 Cap. 65. nobisipsis: & quod his omnibus ineffabiliter
 iucundius erit atque beatius, ipsa quoque cognoscentes in semetipsa Trinitatem, & gloriosam
 illam sine ullo enigmate mundo cordis oculo
 contemplantes. In hoc non est vita eterna & pfecta, ut cognoscamus patrem & filium cum sancto
 spiritu, & videamus Deum sicut est. i. non eo modo sicut inest nobis aut creaturis, sed si-
 cut est in semetipso. Verum quod magna est beatitudi-
 M tudo illa, & quia abscondita ab oculis nostris.
 1. Cor. 2. Oculus non vidit, auris non audiuit, & in cor
 hois non ascendit, quanta charitas, quanta sua
 uitas, quanta iucunditas maneat nos in illa co-
 gnitione. Pax Dei est in illa quod exuperat omnem
 sensum & intellectum, & quanto magis omnem
 sermonem nostrum? Quod ergo nulli donatum
 est experiri, nullus conetur effari. Mensuram,
 ait dominus bona, dabit in sinus vestros, con-
 fertam in interiore homine, coagitatam in ex-
 teriore, supererfluentem in Deo ipso. Ibi cum
 mulus felicitatis est, ibi supereminens gloria, ibi supererflues beatitudo. Nam quoniam videndum
 sit in creaturis, quoniam in nobis habendus possumus vel ex parte coniugere, in ipsis nimirum
 quas accepimus iam primitiis spiritus. Cognitio autem in Deo ipso illa adhuc nobis
 incognita est, mirabilis facta est, confortata est, ut non possimus ad eam. At vero quemadmodum
 in creaturis videndum sit, aliquatenus possumus intelligere, nimirum cum & modo
 videatur in ipsis. Vnde & apostolo paulo teste, Per ea quae facta sunt, Dei inuisibilia con-
 spiciuntur. Vnde quantuncunque proficiat quis intelligendo conspicere, quia potissimum, quod benignissime, quia prudentissime, maiestas eter-
 na oia fecerit, cuncta regat, ordinet, vniuer-
 sa, prorsus modicum est ab eo quod comprehen-
 dat. Veniet autem quando iam visione & cote-
 platione atque gudio ineffabili consequemur
 agnum quoque ierit, & in omnibus conse-
 quemur creaturis, ut in omnibus gaudea-
 mus: sane in omnibus, sed non aliunde quam
 de ipsis; sicut & ipse alii non fruuntur, sed scipi-
 entur, & in nobis quemadmodum haben-
 dum sit in parte possumus cogitare. Constat nam-
 animarum esse triplicem naturam. Vnde &
 sapientes mundi huius, animam humanam

rationalem, concupiscibilem, & irascibilem
 esse tradiderunt: quem triplicem vim animae:
 ipsa quoque natura & quotidiana experimen-
 ta nos docent. Porro quemadmodum circa rationale nostrum & scientia & ignorantia constat,
 tamquam habitus & priuatio: sic & circa concu-
 piscibile, desiderium & contemptus, & circa
 id quod dicitur irascibile letitia pariter & ira
 verlantur. Implebit ergo dominus rationale
 nostrum luce sapientiae, ita ut penitus nobis nihil
 desit in illa scientia. Implebit concupisci-
 ble nostrum fonte iustitiae, ut omnino deside-
 remus eam, & ea penitus repleamur. Sicut scri-
 ptum est: Beati qui esurunt & sitiunt iustitiae,
 quoniam ipsi saturabuntur. Nulla enim alia
 res implere potest desiderium animae, nulla
 alia praeter iustitiae beatificare potest animam.
 Cum ergo repleuerit Deus concupiscibile
 nostrum iustitiae, quecumque respire debet
 anima, respiret: & quicquid debet concepsi-
 scere, cōcupiscet: & ex omnibus his magis ap-
 petet quod magis fuerit appetendum. Merito
 denique concupiscibili nostro iustitiam attribuimus, ex quo nimis iusti aut iniusti repu-
 tamur. Iam vero quod dicitur in nobis iraci-
 bile, cum repleuerit illud Deus, profecto erit
 in nobis tranquillitas, & in summam letitiam
 atque iucunditatem replebimur per di-
 uina. Et vide si non in his rebus perfecta sane
 quantum ad animam spectat, beatitudo con-
 sistit: quia scientia iam non inflabit propter iu-
 stitiam, iam non contristabit propter letitiam: ut cessest iam prouerbium illud, Qui appo-
 nit scientiam, apponit dolorem. Quando iu-
 stitia nec indiscreta erit propter scientiam,
 nec onerosa propter letitiam. Quando letitiae
 nec suspecta erit propter scientiam, nec
 impura propter iustitiam. Sed in his omnibus
 nihil homo noster exterior accepit. Ipsi ergo, ut inhabitet gloria etiam in terra nostra,
 & iuxta alium prophetam, repleatur maiestas
 domini omnis terra, quatuor sunt querenda, quem constat ex quatuor elementis com-
 pactum esse. Nec mireris quod pluribus vi-
 detur indigere, cui nunc indigentius locus est.
 Vnde propheta in psalmo: Situit in te anima
 mea, quod multipliciter tibi caro meo. Habebit
 ergo terra nostra immortalitatem, ne iam ti-
 meat denuo se in puluerem redigendam. Re-
 surgens enim corpus nostrum, iam non mori-
 ritur, mors illi ultra iam non dominabitur.
 Sed

Non
 affior
 primimo
 aor signi-
 bat, sic
 ii Gre
 rābōs tu
 tiolum af
 secutum di
 cunt.
 Phil. 3.

Mat. 13.

D

1. Cor. 15

pe
 vt
 erg
 t. Cor. 6.
 De

D. A V R E L I I A V G V S T I N I
Hipponensis Episcopi in Librum cui
Titulus Speculum.

P R A E F A T I O.

 Vis ignorat scripturis sanctis, id est legitimis, propheticis Euā-
gelicis, & Apostolicis, autho-
ritate canonice præditis, que-
dā sic esse posita, ut tantum sci-
rentur & crederentur: ut est q̄ in principio
fecit Deus celum & terram: & q̄ in princ-
pio erat verbum: & quæcunque facta diuina
vel humana tantummodo cognoscenda narrā-
tur. Quædam vero sic esse iusta, ut obserua-
rentur & fierent, vel prohibita ne fierent: ut
est Honora patrem & matrem: & Non me-
chaberis. Horum autem quæ iubendo & ve-
tando scripta sunt, alia sunt sacramentorum
velata mysterijs, qua multa veteris testamen-
ti populo illi facienda mandata sunt, neque
a populo Christiano nunc fiunt, tantummo-
do intelligenda requiruntur atque tractātur.
Sicut est sabbatum ad visibilem vacationē,
sicut azyma in pane sine fermento. Pascha
in ouis occisione: sicut tot genera sacrificio-
rum ciborumque vitâdorum, & neomenia,
& annuæ solennitates, quas obseruant nunc
usque Iudei: & illæ iustificationes, quæ non
ad opera iustitiae proprie pertinent, sed ali-
quid significare intelliguntur. Quis n. Chri-
stianus se primo anno cogitum seruum redde
re libertati. Et si discedere ille noluerit, eius
auriculam subula pertundere ad postem: &
cetera huiusmodi? Alia vero etiam nunc fa-
cienda sunt si facienda præcepta sunt: nec fa-
cienda, si prohibita. Qualia sunt illa quæ
dixi, Honora patrem & matrem: & Non me-
chaberis. De his igitur quæ ita sunt posita in
literis sacris, vel iubendo, vel vetando, vel fi-
nendo, vt etiam nunc, id est tempore noui te-
stamenti ad uitam piâ exercendam moresq;
pertineat, hoc opus quod in manus sumpsi,
componere aggressus sum, ut quantum me
Deus adiuuat omnia talia de canonice libris
colligam, atque vt facile inspici possint, in
vnum tanquam speculum cōgeram. Oportuit
enim sic ea ponni ab authoribus nostris quæ
ad modum posita sunt, ut præcepta narratio-
nib. uel disputationibus proprijs figurata, &

Exo. 20.

Sed proderit si forte contingat viuere cū mi-
seris & eruminis passibilitatis huius qua ni-
mirū incessanter incorruptibile hoc corpus
affligitur, & si non semel, vtq; semper mori-
tur. Habebit certe omni modo à Deo impas-
sibilitatem. Ab humorib. n. inordinatis cau-
fas aiunt procedere passionum. Sed iā des-
iderat corpus nostrū leuitatem secundū eam
nimirū quam habet ex aere portionē, ne ip-
so onere sit molestū. Tāta itaq; futura est cre-
denda corporum leuitas & agilitas bonorū,

Nomine
affectionis
primum
atos signi-
bus, sc̄i-
ti Graci
πάθος οὐ
τισμόν αφ
vt possint si velint absq; omni mora seu dif-
ficultate ipsam quoq; cogitationū nostrarū
cunt.

sequi ad omnia velocitatē. Quid vltra deest

Phil. 3. ad perfectam corporis beatitudinē? Sola vti-
que pulchritudo, hanc perfectissimam habi-
turi, non immerito possumus attribuere ei
parti, quā habemus ab igne. Saluatorem. n. ex-
pectamus, vt ait Apostolus, qui reformabit
corpus humilitatis nostrę configuratū deni-
que corpori claritatis suę, exhibens q̄i polli-
citus est: qm fulgebat iusti sicut Sol in regno
patris eorū. Sicut ergo replebit aīas noſtras

D Deus, cū fuerit in eis perfecta scientia, perfe-
cta iustitia, perfecta lātitia: sic replebitur ma-
iestate eius omnis terra nostra, cum fuerit
corpus immortale, impassibile, agile, config-
uratū deniq; corpori claritatis suę: & tunc
veraciter dici poterit q̄ quidam poeta dixit,
O terq; quaterq; beati. Nemo digne pensare
valet quanta erit illa lātitia, quā gloria qn
Deum videbimus vbiq; præsentē, & vniuer-
sa gubernantem. Ita erit nobis notus atq; cō-
spicus, vt videatur spiritu à singulis nobis,
videatur ab altero in altero, videatur in seip-
ſo, videatur in celo nouo, & in terra noua, at

1. Cor. 15 que in omni q̄ nunc fuerit creatura. Ab om-
ni malo liberati, & omni bono perfekte im-
plicati, vacabimus & videbimus quia ipse est
Deus, quo pleni erimus, qn erit omnia ī om-
nibus. Ipse nimirū erit finis desideriorū no-
ſtorū, quē sine fine videbimus, sine fastidio
amabimus, sine fatigacione laudabimus. Sed
& ad hæc quis idoneus? Sine dubio qui fide-
lis inuenietur super pauca quæ accepit mili-
tia suę, i. super sensus, super actus, & su-
per appetitus suos, quos suscepit regendos,
vt in his probetur q̄ fidelis sit dñs suo. Sciat

1. Thes. 4 ergo seruus Christi vas suū possidere in san-
ctificationē & honore, & glorificet & portet
1. Cor. 6 Deum, in corpore suo, sectetur pacē. Amen.

G
stamenti ad uitam piâ exercendam moresq;
pertineat, hoc opus quod in manus sumpsi,
componere aggressus sum, ut quantum me
Deus adiuuat omnia talia de canonice libris
colligam, atque vt facile inspici possint, in
vnum tanquam speculum cōgeram. Oportuit
enim sic ea ponni ab authoribus nostris quæ
ad modum posita sunt, ut præcepta narratio-
nib. uel disputationibus proprijs figurata, &

figuratis proprio miscerentur: dum terū gē-
flarum ordo seruatur, aut respondeatur aduer-
sis: aut qui docendi sunt, instruuntur: aut oc-
cultorum inuentione quodāmodo renouan-
tur hi qui prompta & aperta fastidiunt. Nos
aut in hoc opere nec infidelem vel adduci-
mus, vel adfiscamus ad fidē: nec exercemus
quibusdam salubribus difficultatib. ingenīū
H intentionemq; discentium: sed eum qui iam
credens obedire Deo voluerit, ut hic se inspi-
ciat, admonemus: quantumq; in bonis mori-
ribus, operibusq; profecerit & quantum si-
bi desit, attendat. Sic n. potest & de his q; ha-
bet gratias agere, & de his q; non habet ut ha-
beat, satis agere, ac propter illa seruanda cu-
ram precesq; fidelis pietatis adhibere. In his
aut omnibus qua inficienda ponere insti-
tui, quae cunq; inter se videbuntur esse cōtra-
ria: postea propositis questionib. exponenda
aque soluenda sunt. Sanè supplicia malefa-
ctorum, & premia recte factorū, quāuis nō-
nulla cōmemoranda existimauerim, tñ in no-
uo testō dissimilia veterib. esse quis nesciat?
Ab ipsa igitur lege quæ data est per Moyse-
niuorū præceptorū, qualia vos cōmemora-
turos esse pmisimus, aggrediamur exordiū.

E X . L I B R O E X O D I ,
de mandatis legis .

Exo. 20.

N On facies tibi sculptile, neque
omnem similitudinē quæ est
in cōlo desuper, & quæ in ter-
ra deorsum, nec eorum quæ
sunt in aquis sub terra: nō ado-
rabis ea neque coles. Item non assumes no-
men dñi Dei tui in vanum, nec n. habebit in-
sontem dñs eum qui aslumpserit nomen dñi
Dei sui frustra. Et paulopost, Honora patrē
tuum & matrem, vt sis longēus super terrā
quam dñs Deus tuus dabit tibi. Nō occides,
non mēchaberis, nō furtū facies, non loque-
ris cōtra proximum tuū falsum testimoniuū,
non concupisces domū proximi tui, nec de-
siderabis vxorem eius, non seruū, non ancil-
lam, non bouem, non asinū, nec omnia quæ
illius sunt. Item post decalogum alijs in locis
hæc in eodem libro reperiuntur præcepta vi-
uendi. Nō facietis Deos argenteos, nec Deos
aureos facietis vobis. Et aliquanto pōst. Qui
percusserit hominem volens occidere, mor-

Ibidem.

Exo. 21.

te moriatur: Qui aut non est insidiatus, sed
Deus illū tradidit in manus eius, constituam
sibi locū quod fugere debeat. Si quis de indu-
stria occiderit proximum suū per infidas, ab
altari meo auelles eum ut moriatur. Qui per
cussit patrem suū & matrem, morte moria-
tur. Qui furatus fuerit hominem & vendide-
rit eū, conuictus nocte, morte moriatur. Qui
maledixerit patri suo aut matri, morte mori-
atur. Si rixati fuerint viri, & percusserit al-
ter proximum suū lapide vel pugno, & ille
mortuus nō fuerit, sed iacuerit in lectulo suo
si surrexerit & ambulauerit foris super bacu-
lum suum, innocens erit qui percusserit, ita tñ
ut operas eius & impensis in medicos resti-
tuat. Qui percusserit seruū suum, vel ancillā
virga, & mortuus fuerit in manibus eius, cri-
minis reus erit: Sin aut vno die superuixerit
vel duobus, non subiacebit pēna, quia pecu-
nia illius est. Si rixati fuerint viri, & percu-
serit quis mulierē pragnantem, & abortiuū
quidem fecerit, sed ipsa vixerit, subiacebit
damno quantū expetierit maritus mulieris,
& arbitri iudicarint: Sin aut mors eius fuerit
subsecuta, reddet animam pro anima, oculū
pro oculo, dentem pro dente, manū pro ma-
nu, pedem pro pede, adustionē pro adultio-
ne, vulnus pro vulnere, liuore pro liuore. Si
percusserit quispiā oculum serui sui, aut an-
cillā, & lūcos eos fecerit, dimittet liberos
pro oculo quem eruit. Dentem quoque si ex-
cusserit seruo, aut ancillā suā, similiter dimis-
tet eos liberos. Si bos cornu petierit virū aut
mulierem, & mortui fuerint, lapidib. obrue-
tur, & non comedentur carnes eius, dñsque
bouis innocens erit. Quod si bos cornupeta
fuerit ab heri & nudius tertius, & contellati
sunt dñm eius, nec reclusit eum, occideritq;
virum ac mulierē: & bos lapidibus obruetur
& dñm illius occident. Quod si pretium ei
fuerit impositū, dabit pro anima sua quicq;
fuerit postulatus. Filium quoque & filiam si
cornu percusserit, simili finia subiacebit. Si
seruū ancillamq; inuaserit, triginta sicles ar-
genti dabit dñs, bos vero lapidib. obruetur
siquis aperuerit cisternam, & foderit, & non
operuerit eā, ecclideritq; bos aut asinus in eā
dñs cisternā reddet pretium iumentorum: Φ
autē mortuum est, ipsius erit. Si bos alienus
bouem alterius vulnerauerit, & ille mortuus
fuerit, vident bouem viuū, & diuident pre-
tium:

d. l. Deos
rcat in-
dices.

^{Exo. 22.} tium: cadauer aut mortui inter se dispergiēt, Sin aut sciebat q̄ bos cornupeta esset ab heri & nudius tertius, & non custodiuīt eum dñs suus, reddet bouem pro boue, & cadauer integrū accipiet. Siquis furatus fuerit bouē aut ouē, & occiderit vel vendiderit, quinq; boves pro vno boue restituet, & quatuor oues pro vna oue. Si effringens fur domū, siue sūfodiens fuerit inuentus, & accepto vulnere

M mortuus fuerit, percussor nō erit reus sanguinis. Quod si orto Sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, & ipse morietur: Si nō haberit q̄ pro furto reddat, venundabitur. Si aut inuentum fuerit apud eum, q̄ furatus est viuens, siue bos, siue asinus, siue ouis, duplū restituet. Si læserit quispiā agrum uel uineā, & dimiserit iumentū suum ut depascatur alia na, quicquid optimū habuerit in agro suo, vel in uinea, pro dāni estimatione restituet. Si egressus ignis inuenierit spicas, & cōprehēderit aceruos frugum, siue stantes segetes in agris, reddet damnū qui ignē succenderit. Si quis cōmendauerit amico pecuniam, aut vas in custodiā, & ab eo qui suscepérat, furto ablata fuerint, si inuenietur fur, duplū reddet. Si latet, dñs domus applicabit ad Deos, & iurabit q̄ non extenderit manū in rē proximi sui ad perpetrandam fraudē, tam in bo ue, q̄ in asino, & oue de uestimento, & quic-

^{al. l.} Deos quid damnū inferre pōt. Et ad * Deos vtrinſ- vocat in que causa perueniet. Et si illi iudicauerint, du dicet. plum restituet proximo suo. Siquis cōmendauerit proximo suo asinū, bouem & ouem & omne iumentū ad custodiā, & mōrtuū fuerit, aut debilitatiū, uel captū à bestijs, nullusq; hoc uiderit, iuſurandū erit in medio, q̄ non extenderit manū ad rem proximū sui, suscipietq; dñs iūrm, & ille reddere non cogetur. Quod si furto sublatū fuerit, restituet damnū dñs. Si comedunt à bestia fuerit, deferet ad eum q̄ occisum est, & non restituet. Qui à proximo suo quicquam horū mutuū postulauerit, & debilitatiū aut mortuū fuerit dñs non præsente, reddere compelletur. Quod si impræseparū fuit dñs, nō restituet, maxime si conductum venerat pro mercede operis sui. Siquis seduxerit uirginē, necdum despontatā, & dormierit cū ea, dotabit eam, & habebit eam uxorē. Si pater uirginis dare noluerit, reddat pecunia inxta modū dotis, quā uirgines accipere consueuerunt. Malefi-

cos non patieris uiuere. Qui coierit cū iumento, morte moriat. Qui immolat dijs, occidetur, præter dñs soli. Aduenam non contristabis, neq; affliges eū: aduenæ, n. suistis in terra Aegypti. Vidiq; & pupillo non nocebitis, Si læseritis eos, uociferabuntur ad me, & ego exaudiā clamorem eorū, & indignabitur furor meus, percutiamq; uos gladio, & erunt uxores uestræ uidua, & filii uestri pupilli. Si pecuniā mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecū, non urgebis eū quasi exactor, nec usuris opprimes. Si pignus a p- ximo tuo acceperis uclimētū, ante Solis occasum redde ei: ipsum. n. est solam quo ope ritur indumentū carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat. Si clamauerit ad me, exaudiā eū, quia misericors sum. Dijs nō detra hes, & principi populi tui non maledices. Decimas tuas & primitias nō tardabis offerre. Primogenitū filiorū tuorū dabis mihi. Et paulopost, Nō suscipes uocē mendacij, nec iunges manū tuā, ut pro impiō dicas falsum testimonium. Non sequeris turbam ad faciēdum malum, nec in iudicio plurimorum acquiesces sūnū, ut à uero Deo deuies. Pauperis quoq; non misereberis in iudicio. Si occur reris boui inimici tui, aut asino errāti, reduc ad eum: Si uideris asinū odientis te iacere sub onere, non pertransibis, sed subleuabis cum eo. Non declinabis in iudicio pauperis. Men daciū fugies. Insontem & iustū non occides, quia auersor impiū. Ne accipias mūnera, q̄ exceçant ēt prudentes, & subuertunt uerba iustorū. Peregrino molestus nō eris: scitis. n. aduenarū animas, quia & ipsi peregrini suis in terra Aegypti. Et post quādam interpo sita cū de alienigenis loqueretur. Non adora bis Deos eorū, neq; coles eos. Nō facies ope ra eorū, sed delires eos, & confringe statuas eorum, seruietisq; dñs Deo uel tro. Et ^{Ibidem.} post multa in eodē libro de dijs gētium. Sed aras eorū deſtrue, confringe statuas, lūcosq; succide. Noli adorare Deū alienum. Dñs Ze lotes nōmen eius, Deus est ænulator. Ne in eas pactū cū hominibus illatū regionum, ne cū fornicati fuerint cum dijs suis, & adorauerint simulacra eorum, vocet te quispiam ut comedas de immolatis. Ne uxorē de filiabus eorum accipias filij suis, ne postquam ipſe fuerint fornicatae, fornicari faciant, & filios tuos in Deos suos. Deos conflatis nō facies

^{Exo. 23.}^{Exo. 34.}

H

Ibidem. facies tibi. Et paulopost , Primitias frugum terrae tuę offeres in domo domini Dei tui . Hæc de libro legis qui Exodus nominatur colligenda exigitamini . Nunc eodem modo inspiciamus in sequenti Leuitico .

Ex Leuitico precepta viuendi.

Leni. 13.

OMnis homo , inquit , ad proximā sanguinē eius . Ego dñs . Turpitudinem patris tui , & turpitudinē matris tuę non discooperies . Ma-

ter tua est , nō reuelabis turpitudinē eius . Turpitudinē vxoris patris tui non discooperies , turpitudo . n . patris tui est . Turpitudinē fororis tuę ex patre , siue ex matre , q̄ domi vel so-

Eris genita est , nō reuelabis . Turpitudinē filiæ filij tui vel neptis ex filia , non reuelabis , quia turpitudo tua est . Turpitudinē filiæ vxoris patris tui quā peperit patri tuo , & est foror tua nō reuelabis . Turpitudinē fororis patris non discooperies , quia caro est patris tui . Turpitudinē fororis matris tuae nō reuelabis , eo q̄ caro sit matris tuae . Turpitudinē patris tui nō reuelabis , nec accedas ad vxorē eius quæ tibi affinitate cōiungitur . Turpitudinē nurus tuae nō reuelabis , quia vxor filij tui est , nec discooperies ignominia eius . Turpitudinē vxoris fratris tui nō reuelabis , quia turpitudo fratris tui est . Turpitudinē vxoris tuae & filie eius nō reuelabis . Filiā filij eius , & filiā filiæ illius nō sumes vt reueles ignominia eius , quia caro ilius sunt , & talis coitus , incestus est . Sororem vxoris tuae in pellicatum illius non accipies , nec reuelabis turpitudinē eius adhuc illa viuente . Ad mulierē quę patitur menstrua , non accedas , nec reuelabis fœditatē eius . Cū vxore proximi tui non coibis , nec seminis commixtione maculaberis . De semine tuo nō da bis vt cōsecretur idolo Moloch , nec pollues nomen Dei tui . Ego dñs . Cum masculo non cōmisceberis coitu fœmineo , quia abominatione est . Cū omni pecore nō coibis , nec maculaberis cū eo . Mulier non succubet iumento ,

F nec miscebitur ei , quia scelus est . Ne polluamini omnib . his . Et post aliquantū , Vnusquis

Leni. 19. que matrē & patrē suū timeat . Et post vnum versum , Nolite conuerti ad idola , nec Deos cōfatiiles faciatis vobis . Ego dñs Deus vester . Et post paululū , Nec remanentes , inquit , spicas colliges , neq; i vinea tua racemos & grana decidentia cōgregabis , sed pauperibus & peregrinis carpenda dimittes . Ego dñs Deus vester . Nō facietis furtū . Nō mētiemini . Nec

decipiāt vnuſquisq; proximū ſuū . Nō periu- rabis i noīe meo , nec pollues nomē Dei tui . Ego sum dñs . Nec facias calumniā proximo tuo , nec vi opprimes eū . Nō morabitur opus mercenarij apud te vſq; in mane . Non male- dices surdo , nec corā cēco pones offendicu- lū , sed timebis dñm Deū : quia ego sum dñs . Non facies q̄ iniūquū eſt , nec iniuste iudica- bis . Nec cōſideres personā pauperis , nec ho- nores vultū potenter . Iuste iudica proximo tuo . Non eris criminatō & ſuſurro in popu- lis . Non stabis cōtra ſanguinem proximi tui , Ego dñs . Ne oderis fratrē tuū in corde tuo , ſed publice argue eū , ne habeas ſuper illum p̄tīm . Non querās vltionē , nec memor eris iniuria ciuium tuorū . Diliges amicū tuū ſi- cutteipſum . Ego sum dñs . Leges meas custo- dite . Et paulopost , Non comedetis carnē cū fanguine . Nō augurabimini , nec obferuabitis ſomnia , neq; in rotundū atondebitis comā , nec radatis barbā . Et ſuper mortuo non incidetis carnē veſtrā , neq; figurā aliquas & ſtigmata facietis vobis . Ego dñs . Ne pſtituas filiā tuā , ne contamineſt terra , & impleatur piaculo . Et poſtvnū verſum , Ego dñs . Ne de- clinetis ad magos , nec ab hariolis aliquid ſci- ſcitemini , vt polluamini per eos . Ego domi- nus Deus veſter . Corā cano capite conſurge & honora personā ſenis , & time Deū tuum . Ego sum dñs . Si habitauerit aduenia in terra veſtra , & moratus fuerit inter vos , ne expro- bretis ei , ſed fit inter vos quaſi indigena , & diligetis eum quaſi voſmetipſos : fuſſis . n . & vos aduenia in terra Aegypti . Ego dñs Deus veſter . Nolite facere aliquid iniūquū , in iudi- cio , in regula , in pondere , in mēſura . Statera iusta & æqua ſint pondera : iuſtus modius , & quaque ſextarius . Ego dñs Deus veſter , qui eduxi vos de terra Aegypti , cuſtodore omnia p̄cepta mea , & vniuerſa iudicia , & facite ea . Ego dñs . Locutusq; eſt dñs ad Moyſen , di- cens , Hæc loqueris filijs Israel : Homo de- filijs Israel , & de aduenis , qui habitant in Is- rael , ſiquis dederit de ſemine ſuo idolo Mo- loch , morte moriatur , p̄pulus terra lapida- bit eum , & ego ponam faciē meam contra il- lum , ſuccidamq; eum de medio populi ſui , eo q̄ de ſemine ſuo dederit Moloch , & con- taminauerit ſanctuarium meum , & polluerit nomen ſanctum meū . Quod ſi negligens po- puluſ terra , & quaſi paruipendens imperiū

meum,

Leni. 10.

*All. re-
melabit.
Den. 29.*

** r.*

V.

dī.

meum dimiserit hominē qui dedit de semi-ne suo Moloch , nec voluerit eum occidere, ponā faciē meam super hominē illū , & co-gnatiōne eius , succidamq; & ipsum & omnes q; cōsenserunt ei , vt fornicarētur cū Mo-loch de medio populi sui . Anima q; declina-uerit ad magos & hariolos , & fornicata fure-rit cū eis , ponā faciē meā cōtra eā , & interficiā illā de medio populi sui . Sanctificamini , & estote sancti , q; ego sanctus sum dñs Deo vester . Custodite præcepta mea , & facite ea . Ego dñs qui sanctifico vos , Qui maledixerit patri suo aut matri , morte moriatur . Patri ma-triq; qui maledixecit , sanguis eius sit sup eū . Si in hachatus fuerit vir cū vxore alterius , & adulteriū perpetrauerit cū coniuge proximi sui , morte moriantur & mechus & adultera . Qui dormierit cū nouerca sua & reuelauerit ignominiā patris sui , morte moriantur ambo : sanguis eorū sit super eos . Siquis dormie-rit cū nuru sua , vterq; moriatur , quia scelus operati sunt ; sanguis eorū sit super eos . Qui dormierit cū masculo coitu fēmineo , vterq; operatus est nephias , morte moriātur : sanguis eorū sit super eos . Qui supra uxorem filiā du-cherit matrē eius , scelus operatus est , viuuus ar-debit cū eis , nec pmanebit tñ nephias in me-dio vestri . Qui cū iumēto & pecore coierit , morte moriatur , pecus quoq; occidite . Mu-lier q; succubuerit cuiilibet iumēto , simul interficietur cu ei , sanguis eorum sit super eos . Qui acceperit fororē suā , filiā patris sui , vel filiā matris suā , vide rit turpitudinē eius il-laq; conspexerit fratrī ignominiā nephariā rem operati sunt , occidentur in conspectū populi , eo q; turpitudinē suā muuuo reuelauerint , & portabunt iniquitatē suā . Qui coie-rit cū muliere influxu mēstruo , & reuelau-erit turpitudinē eius , ipsaq; aperuerit fontem sanguinis sui , interficietur ambo de medio populi sui . Turpitudinē materterq; & animæ tuę nō discooperies . Qui hoc fecerit , ignomi-niā carnis suæ nudabit , portabunt ambo ini-quitatē suā . Qui coierit cū vxore patrii vel auūculi sui , & reuelauerit ignominiā cognatiōnis suæ , portabunt ambo peccatū suū , abs-que liberis morien̄ . Qui duxerit . vxorē fra-tris sui , rē facit illicitā : turpitudinē fratrī sui * reuelauit , absq; filios erunt . Et in alio loco , Den. 19. Vir siue mulier in quibus pythonicus , vel diuinationis fuerit spūs , morte morian̄ , la-

pidib⁹ obrūt eos : sanguis eorū sit super il-los . Itē q; in alio loco , cū summo sacerdote loqueret , Virginē , inquit , ducet vxorē viduā Leu. 21. & repudiātā , & sordidā atq; meretricē non accipiet , sed puellā de populo suo , ne cō-misceat stirpē generis sui , vulgo gētis suæ , quia ego dñs q; sanctifico eū . Et post multa , Homo q; maledixerit Deo suo , portabit pētrū suum : L Leu. 24. Et q; blasphemauerit nomen dñi , morte moriatur lapidibus opprimet eū omnis multi-tudo , siue ille ciuiis , siue peregrin⁹ fuerit . Qui blasphemauerit nomē dñi , morte moriatur . Qui percuferit & occiderit hominē , mor-te moriatur . Qui pcusserit animal , reddet vi-cariū . i. animā pro anima . Qui irrogauerit maculā cuiilibet ciuiū suorū , sicut fecit , fiat ei ; fracturā pro fractura , oculum pro oculo , dentē pro dēte restituet . Qualē inflixerit ma-culā , talē sustinere cogetur . Qui percuferit iumentū reddet aliud . Qui percuferit hominē , punieatur . Ae quū iudiciū sit inter vos , siue peregrinus , siue ciuiis peccauerit , quia ego sū dñs Deus vester . Et post aliquātū , Non facie-tis vobis idolū & sculptile , nec titulos erige-tis , nec in signū lapidē ponetis in terra vestra ut adoretis eū . Ego n. sum dñs Deus vester . Hac de Leuitico . Nūc in libro cui⁹ nomē ē Numeri , q; visa sunt cōmemorāda ponemus .

Homo cū mortuus fuerit absq; filio , ad Ex libro filiā eius transfibit hæreditas : Si filiā nō Numero habuerit , habebit successores fratres suos . rū , de suc-cessione hæreditatis . Quod si fratres non habuerit , dabitis hæredi-tate fratribus patris eius . Sin autē nec patruos habuerit , dabitur hæreditas ijs qui ei proxi-mi sunt : eritq; hoc filijs Israhel sanctum legē perpetua , sicut præcepit dñs Moyſi . Et post multa , Ad vnius testimonium nullus condé-nabitur . Nō accipietis preciū ab eo qui reus est sanguinis . Hac de Numeris . Deuterono-mium deinceps considerabimus . M

Nulla erit distantia personarū : Ita paruū Deut. 1. audietis ut magnum , nec accipietis cu Ex Deu-jusquam personam , quia Dei iudiciū est . Et terono-plurimis interpositis , vbi decalogū repetit , mio , de Custodite igit̄ solicite animas vestras . Non vno solo vidiisti aliquam similitudinē in die qualo-cutus est dñs vobis in Oreb de medio ignis , Deo colē-do fugien-dijq; idōlis , & de iudicij . ne forte decepti faciatis vobis sculptam simili-tudinem , aut imaginem masculi vel fœmi-nę , similitudinem omnium iumentorum , quæ sunt super terrā , siue pisces qui sub terra morantur

morantur in aquis: ne forte oculis elevatis ad celum videoas Solē & Lunā, & omnia astra celi, & errore deceptus adores & colas, quae

Dent. 4. creauit dominus Deus tuus in ministeriu cū ētis gētibus, quē sub celo sunt. Et paulo post, Cœue, inquit, ne quando obliuiscaris pacti domini Dei tui, quod pepigit tecū, & facias tibi sculptā similitudinē eorū quae fieri dominus prohibuit. Quia dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus emulatōr. Et alio

A loco, Non habebis Deos alienos in conspectu meo. Non facies tibi sculptile, nec similitudinē omniū quae in celo sunt desuper, & quae in terra deorsum, & quae versantur in aquis sub terra: Non adorabis ea, neq; coles.

Dent. 5. Ego enim sum dominus Deus tuus, Deus emulatōr, reddens iniquitatē patrū in filios in

Exo. 20. tertiam & quartam generationem, ijs qui oderant me, & faciens misericordiā in multa millia diligentibus me & cultodientibus precepta mea. Non usurpabis nomen domini Dei tui frustra, quia nō erit impunitus qui super re uana nomen eius assumperit. Et post paululū, Honora, inquit, patrem tuum & matrem sicut p̄cepisti dominus

Exo. 20. Deus tuus, vt longo viuas tempore, & beneficisti tibi in terra quam dominus Deus tuus daturus est tibi. Non occides, neq; mechaberis furtūq; non facias, nec loqueris contra proximum tuum falsum testimonium, Nō concupisces vxorem proximi tui, non domum, nō agrū, non seruum, non ancillam, non bœū, nō asinum, & vniuersa quae illius sunt. Et

Dent. 6. alibi in eodē libro, Diliges dominum Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua,

& ex tota fortitudine tua. Et paulo post, Cū comederas & satiaras fueris, caue diligenter ne obliuiscaris domini, qui eduxit te de terra Aegypti de domo seruitutis. Dominū Deum tuum timebis, & ipsi soli seruies, ac p̄ nomen illius iurabis nō ibitis post Deos alienos cunctarum gentium quae in circuitu vestro sunt, quoniam Deus emulatōr dominus Deus tuus in medio tui, ne quando irascatur furor dñi Dei tui contra te, & auferat te de superficie terræ. Nō tentabis dominum Deū totū. Itē paulo post cum de alienigenis loquitur, Neq; sociabis cū eis coningia: Filiam tuā non dabis filio eius, nec accipies filiam illius filio tuo: quia seducit filium tuum ne sequatur me, & vt magis seruias dijs alienis,

irasceturq; furor domini & delebit te cito.

Quin potū hęc facietis eis: Aras eorū subuerte confringite statuas lucosq; succidite, & sculptilia comburite. Et post aliquantulum, Sculptilia eorum igne combures, Nō concupisces argētū & aurum de quibus facta sunt, neq; assumes ex eis tibi quicquām, ne offendas: prōpterea, quia abominatione est domini Dei tui. Nec inferas quippiā ex idolo in domū tuam, ne fias anathema, sicut & illud est.

Quasi spūcītia m̄ detestaberis, & velut inqui-

namentum, ac fōrdes abominationi habebis, quia anathema est. Et alio loco. Obserua

& caue ne quādo obliuiscaris domini Dei

Ibidem.

tui & negligas mandata eius, atq; iudicia &

& ceremonias quas ego p̄cipio tibi hodie:

ne postquā comederas & satiaras fueris, do-

mōs pulchras edificaueris habitaueris in eis,

habuerisq; armenta & ouium greges, argen-

ti aurū cunctarumq; rerum copiam eleuerit

cor tuum, & non reminiscaris domini Dei

tui. Et post paucos versus, Ad extremū, inq;

misertus est tui, ne diceres in corde tuo, For-

titudo mea & robur manus mea hęc mihi

omnia p̄fiterunt, sed recorderis domini

Dei tui, & ipse tibi vires p̄fuerit. Et post ali-

quantū. Ut ipsi comedatis ac saturemini: Ca-

uetate ne forte decipiatnr cor vestrū, & rece-

datis à domino Deo seruatisq; dijs alienis

& adoretis eos, iratusq; dñs claudit celum.

Et post aliquantū, Subuerte omnia loca in

quibus coluerunt gentes quas possessest illis

Deos suos, super montes excelfos & col-

les super omne lignum frondosum. Dissi-

pate aras eorū & confringite statuas: lucos

igne cōburite, & idola cōminuite; disperdi-

te noīa eorū de locis illis. Et quibusdā inter-

positis, dū de alienigenis loqueret, Caue ne

imiteris ea postquā te fuerint introeunte sub

uersę, & regras ceremonias earū dicēs. Sicut

coluerunt gentes istx Deos suos, ita ego co-

lā. Nō facies similiter dño Deo tuo. Oēs abo-

minationes quas auersatur dominus, fecerūt

dijs suis, offerētes filios & filias & cōburētes

igni. Quod p̄cipio tibi, hoc tantum facio

domino, nec addas quicquā, nec minus. Si

surrexerit in medio tui, p̄phetes, aut qui soīn

niū vidisse se dicat, & p̄dixerit signū atque

potētū, & * venerit qđ locutus est, & dixे

rit tibi, Eamus & sequamur Deos alienos

quos ignoras, & seruiamus eis, nō audias ver-

ba

Dent. 13

All. eis

nerit.

Dent. 14

Dent. 15

Dent. 16

All. p̄p-

palum.

ba prophetæ illius, aut somniatoris: quia tentat vos dñs Deus vester, vt palā fiat, vtrū diligatis eū, an non in toto corde & in tota aīa vestra. Qñm Deū vestrū sequimini, & ipsum timete: mandata illius custodite, & audite vocē eius: ipsi seruietis & ipsi adh̄rebitis. Propheta aut̄ ille aut̄ fīctor somniorū interficiet, quia locutus est, vt vos auerteret à dño Deo vestro, qui eduxit vos de terra Aegypti, & re

Edemit de domo seruitutis: vt errare te faceret de via, quā tibi praeceperat dñs Deus tuus, & auferas malum de medio tui. Si tibi voluerit persuadere frater tuus, filius matris tuæ, aut filius tuus, vel filia sive vxor q̄ est in sinu tuo, aut amicus quē diligis vt animā tuā, clam di-

Deu. 14. cēs. Eamus & sequamur Deos alienos, quos tu ignoras & patres tui, cunctarū in circuitu gentiū, quæ iuxta vel procul sunt ab initio usque ad fines terræ, nō acquiescas ei, neq; audiās, neq; parcat ei oculus tuus vt miserearis & occultes eū, sed statim iterficies. Sit prius manus tua super eū, & post te omnis populus mittat manū, lapidib. obrutus necabī q̄ te voluit abstrahere à dño Deo tuo. Et post paululū, Non vos incidetis nec facietis calu-

Deu. 15. cium super mortuo, qm̄ populus sanctus es dño Deo tuo. Et alio loco, Si vnaus, inquit, de fratrib, tuis, qui morāt intrā portas ciuitatis tuæ, in terra quā dñs Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatē venerit, non obdurabis cor tuū, nec contrahes manū, sed aperies eā pauperi, & dabis mutuū quo eum indigere perspexeris. Cae ne forte subrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo, Appropinqua septimus annus remissionis, & auertas oculos a paupere fratre tuo, nolens ei q̄ possulat mutuū cōmodare, ne clamet contra te ad dñm, & fiat tibi in p̄cū, sed dabis ei. Nec ages quippiā callide in eius necessitatib. sublenandis, vt benedicat tibi dñs Deus tuus in omni tpe, & in cunctis ad q̄ manum miseris.

FNō deerūt pauperes in terra habitationis tuæ idcirco ego p̄cipio tibi vt aperias manū fratri tuo egeno, & pauperi qui tecū versatur in terra. Et post aliquantū, iudices & magistros cōstituēs in omnib. portis tuis, quas dñs Deus tuus dederit tibi, per singulas trib. tuas, vt iudicent* populo iusto iudicio, nec in alterā partē declinet. Nō accipiat personam, nec munera, quia munera excēdat oculos sapien- tiū & mutant verba iustorū. Iuste q̄ iustū est

persequeris, vt viuas & possideas terrā quam dñs Deus tuus dederit tibi. Et post pauca, Nō facies tibi atq; cōstituas statuā, quæ odi dñs Deus tuus. Item post pauca, Cū reperti fue-

Ibidem.

Deu. 17.

rint apud te intra vnā portarum tuarū quas dñs Deus tuus dabit tibi, vir aut̄ mulier qui faciant malū in cōspicū dñi Dei tui, & trāsgrediant p̄actū illius, vt vadāt & seruāt dijs alienis, & adorēnt eos, Solem & Lunam & omnē militiā cēli quæ non praecepit, & hoc tibi fuerit nunciatum, audiensq; inquisieris diligenter, & verū esse repereris, & abomina- tio facta est in Israel: educes virū ac mulierē qui rem sceleratissimam perpetrauerunt, ad portas ciuitatis tuæ, & lapidib. obruentur. In ore duorū aut̄ triū testium peribit qui interficietur: Nemo occidatur vno contra se dicē te testimoniu. Manus testium prima interficiat eum, & manus reliqui populi extrema mittatur, vt auferas malū de medio tui. Item post aliquantū, Qui aut̄ superbierit nolens obediē sacerdotis imperio, qui eo tpe mini- strat dño Deo tuo, & decreto iudicis, moria- tur homo ille, & auferas malū de Israel, cun- ctusq; populus audiens timebit, vt nullus de-

Deu. 17.

Deu. 18.

inceps intumescat superbia. Et post qđam in- terposita, cū de alienigenis admoneret, Cae inquit, ne imitari velis abominationes illarū gentium: nec inueniatur in te qui lustret filiū suū aut̄ filiā ducens per ignē, aut̄ qui hario- los sciscitetur, & obseruet lōmina atq; auguri- a: nec sit maleficus, nec incantator, neque pythones consulas nec diuinos, & quāras à mortuis veritatem. Omnia n.hæc abomina- bitur dñs. Et post aliquantū, Non stabit testis vñus contra aliquem, quicquid illud peccati & facinoris fuerit, sed in ore duorū aut̄ triū testium stabit omne verbum. Si stererit testis mendax contra hominem, accusans eū prae- uariationis, stabunt ambo quorū causa est ante dñm in cōspectu sacerdotū & iudicū, qui fuerint in diebus illis. Cumq; diligenter- si perscrutantes inuenient falsum testem dixisse contra fratru suū mendaciū, reddent ei sicut fratri suo reddere cogitauit: & aufer- res malū de medio tui, vt audientes ceteri ti- morē habeant, & nequaquā talia audeant fa- cere. Non misereberis eius, sed animam pro anima, oculū pro oculo, dentem pro dente, manū pro manu, pedē pro pede exiges. Et ali- bi in eodē libro, Si genuerit homo filiū con-

Deu. 19.

Deu. 21.

tumacem

eum acem & proteruū, qui non audiat patris ac matris imperiuū, & coercitus obedire contemperit: apprehendent eū, & deducent ad seniores ciuitatis illius & ad portā iudicis, dicentq; ad eos, Filius noster iste proteruus & contumax est, monita nostra audire contēpsit, comessationibus vacat & luxuria atq;

I conuiujs: lapidib. eū obruat populus ciuitatis, & morietur, vt auferatis malū de medio vestri, & vniuersus Israel audiēs pertimescat.

Dkn. 22. Et post pauca, Nō videbis bouem fratri tui, aut ouē errantem & præteribis, sed reduces fratri tuo: et si non est propinquus tuus frater, nec nosti eū, duces in domū tuam & erūt apud te quandiu q̄rat ea frater tuus & recipiat. Similiter facies de asino & vestimento, & de omni re fratri tui q̄ perierit. Si inuenēris ea ne negligas quasi aliena. Si videris asinū fratri tui aut bouem cecidisse in via, non despicias, sed subleuabis cū eo. Non induet mulier ueste virili, nec vir vtetur ueste fēmina: Abominabilis n. apud dñm est qui facit hoc. Itē post pauca. Cū ædificaueris domum nouā, facies murū tecti per circuitum, ne effundatur sanguis in domo tua, & sis reus labente alio & in præcep̄s ruente. Item paulo post, Si duxerit vir vxorē & postea cā odio habuerit, q̄sieritq; occasionses quib. dimittat eam, obijc̄ns ei nomen pessimū, & dixerit: Vxorē hanc accepi, & ingressus ad eā non inueni virginē: tollent cā pater & mater eius & ferent lecū signa virginitatis eius ad seniores urbis qui in porta sunt: & dicat pater, Filiam meā dedi huic vxorē, quā quia odit impunit ei nomen pessimū, vt dicat, Non inueni filiā tuā virginem: Et ecce h̄c sunt signa virginitatis filiæ meæ: Expandant uestimentū corā seniorib. ciuitatis: apprehēdantq; senes

K vrbis illius virum & verberabunt illum, condemnantes insuper centū scilic̄s argenti quos dabit patri puellæ, qm̄ diffamauit nomē pessimū luper virginē Israel: habebitq; cā vxorē & non poterit dimittere omnitpe vitæ suæ. Quod si verū est q̄ obijc̄it, & non est in puel la inuenta virginitas, ejc̄iente eam extra fores domus patris sui, & lapidib. obruent viri ciuitatis eius, & morietur, qm̄ fecit nephas in Israel vt fornicaretur in domo patris sui, & auferes malū de medio tui. Si dormierit vir cū vxore alterius, vterq; moriatur, i. adultera & adultera, & auferes malū de Israel. Si puel

lam virginē desponderit vir, & inuenērit eā aliquis in ciuitate, & concubuerit cum illa, educes vtrunq; ad portā ciuitatis illius & lapidibus obruentur: puella, quia nō clamauit cum esset in ciuitate: vir, quia humiliauit vxorem proximi sui, & auferes malū de medio tui. Sin aut̄ in agro repererit vir puellā quæ desponsata est, & apprehendens concubuerit cū illa, ipse morietur solus: puella nihil patietur, nec est rea mortis: qm̄ sicut latro consurgit contra fratrem suum, q̄ occidit animā eius: ita & puella perpessa est, sola erat in agro, clamauit & nullus affuit qui liberaret eam. Si inuenērit vir puellam virginem quæ non habet sponsum, & apprehendens concubuerit cum ea, & res ad iudicium venerit, dabit qui dormiuit cū ea patri puellæ centū scilic̄s argenti, & habebit eam vxorem, quia humiliauit eam, nō poterit dimittere cunctis dieb. vite sua. Non accipiet homo vxorē patris sui, nec reuelabit operimentum eius. Et post paululum, Non erit meretrix de filiabus Israel, neque scortator de filiis Israel. Et post paululum, Non foenerabis fratri tuo ad viuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliā rem, sed alieno. Et post paucos versus.

Cum voveris votum dño Deo tuo non tardabis reddere, quia requiri illud dominus Deus tuus, & si moratus fueris, reputabit tibi in p̄ctū. Si nolueris polliceri, abfq; peccato eris. Quod autē semel egressum est de labijs tuis obseruabis, & facies sicut promisisti dño Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es. Et paulo post, Non accipies loco pignoris inferiorem & superiorē molam, quia animam suā apposuit tibi. Si dephenſus fuerit homo solicitans fratré suum de filiis Israel, & vēdito eo accipiet p̄tium, interscietur, & auferes malū de medio tui. Et post paucos versus, Cū repētes, inquit, de proximo tuo rē aliquā q̄ debet tibi, nō ingredieris domū eius vt pignus auferas, sed stabis foris, & ille tibi proferet q̄ habuerit. Sin aut̄ pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante Solis occasum, vt dormies in uestimento suo benedicat tibi, & habeas iustitiam coram dño Deo tuo. Non negabis mercedem indigentis & pauperis fratris tui, siue aduenē qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadem die reddes ei p̄tium laboris sui ante Solis occasum: quia pauper

Ibidem.

Dkn. 25.

Dkn. 23.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Dkn. 14.

Dkn. 27.

Ibidem.

M

Ibidem.

Ibidem. pauper est, & ex eo sustentat animā suam: ne clamet coram te ad dominū, & reputetur tibi in peccatiū. Non occidentur patres pro filijs, nec filij pro patribus, sed vnuſquisq; pro suo peccato morietur. Et post paucissimos versus, Quando messueris segetem in agro tuo, & oblitus manipulū reliqueris, non reuenteris, vt tollas illū: sed aduenā & pupillū, & viduam auferre patientis: vt benedicat tibi **A** dñs Deus tuus in omni opere manū tuarū. Si fruges colliges oliuarum, quicquid remā serit in arboribus, non reuenteris, vt colligas sed relinque aduenē pupillo, ac viduę. Si vin demaueris vineā tuā, non colliges remanētes racemos, sed cedēt in vīſu aduenē pupillō, ac viduā. Memēto q̄ & tu seruieris in Aegypto, & idcirco præcipio tibi, vt facias hanc rem. Si fuerit causa inter aliquos, & interpellauerint iudices, quē iustum esse perspexerint, illi iustitie palmā dabunt, quē impiū, cōdénabunt impietatis. Sin aut qui peccauit, dignū viderint plagis, prosternet & corā ſe faciat verberari. Pro mēſura peccatierit & plagarū modus, ita duntaxat, vt quadrangle-nariū numerū nō excedant, ne fēde laceratus ante oculos tuos obeat frater tu⁹. Et post paulū, Si habuerint inter ſe iurgiū viri, & vnuſ contra alterū rixari cēperint, volensq; vxor alterius eruere virū ſuū de manu fortioris, miserit manū & apprehēderit verenda eius, abſcides manū illius nec flecteriſ super eam vila misericordia. Non habebis in ſacculo diuersa pondera, maius & minus, nec erit in domo tua modius maior & minor. Pondus habebis iustū & verū modius equalis & ver⁹ erit tibi. Et post pleraq; Maledictus hō q̄ facit ſculptile & cōſtitile; abominationem dñi opus manū artificū, ponitq; illud ī abſcōdi to: & r̄ndebit oīs populus, & dicet, Amē. Ma ledictus q̄ nō honorat patrē ſuū, & matrē & dicet omnis populus, Amē. Maledict⁹ q̄ trāſ fert terminos proximi ſui, & dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui errare facit cēcum in itinere: & dicet oīs populus, Amen. Maledictus qui peruerteri iudiciū aduenē pūillo, & viduę, & dicet omnis populus. Amē. Maledictus omnis qui dormit cū vxore patris ſui, & reuelat operimentū lectuli eius & dicet omnis populus, Amē. Maledictus qui dormit cū omni iūmēto, & dicet omnis populus, Amē. Maledictus q̄ dormit cū ſorore

sua, filia patris ſui, vel matris ſuæ, & dicet oīs populus, Amē. Maledictus q̄ dormit cū ſocru ſua: & dicet oīs populus, Amē. Maledictus qui clā percussierit proximū ſuū: & dicet oīs populus, Amē. Maledictus qui accepit munera, vt percutiat animā ſanguinis in no cētis: & dicet oīs populus, Amē. Huc vſq; de libris Moysi, q̄ viſa ſunt ponēda, poſuim⁹. In his vero q̄ ſequuntur, & appellantur, Iefu Nau, Iudicu, Regnorū, Paralipomenon, rerū gestarū potius hiſtoria legit, q̄ p̄cepta viuendi. Hac tñ paucissima de libro Iefu Naue præterunda in hoc opere non putauit.

R Euerintimi & ite in tabernacula veftra Iofu. 22. & in terrā poſſeſſionis q̄ tradidit vobis Ex Iofue Moysē famulus dñs trans Iordanē, ita dun-de rno taxat, vt custodiatis attente, & opere cōpleatis mandatū & legē quā p̄ceperit vobis Moy Deo adorando. fes ſeruus dñi, vt diligatis dñm Deū vestrū, & ambuletis in omnib. vijs eius, & obſeruetis mandata illius, adh̄reatisq; ei ac ſeruatis ei in omni corde, & anima veftra. Et in alio loco, Ne poſtquā intraueritis, inquit, ad gentes, quā inter nos future ſunt, iuretiſ in nomine deorū earū & ſeruatiſ eis, & adoratiſ illos, ſed a dh̄reatiſ dño Deo veftro, qđ feciſtis vſq; in diē hāc. De libro aut̄ pſalmoruſ multa poṇenda ſunt, quanuis eadē ſepe reperiantur, ſed habebo modū quantum pote-ro, ne hoc opus, quod memoria maximē tenendum eſt, in niſiam lōgitudinem pergaſ.

De psalmo I.

B Eatus vir qui non abiit in concilio im- Ex Pjal- bitorū, & in via peccatorū non ſtetit, & mis: qua cathedra derisorū non ſedit: Sed in lege do- modo ri- mini voluntas eius meditabitur die ac nocte. uendam. De psal. 2. Nūc ergo reges intelligite, erudi- min iudices terræ. Seruite dñi in timore, & exultate ei eū tremore, Adorate pure, ne forte irascatur, & pereatis de via. Cū exarferit post paululum furor eius, beati omnes qui ſperant in eū. De psal. 4. Filij viri vſquequo incliti niēi ignominioſe diligitiſ vanitatem, quārentes mendacium. Et paulo poſt, Iraſci mini & nolite peccare, loquimini cordibus veftriſ ſuper cubilia ueſtra & tacete. Sacrifi- cate ſacrificium iuſtitiae, & confide in do-mino. De psal. Quoniam non eſt Deus vo- lēs iniquitatem, nec habitabit iuxta te mali- gnus,

D Den. 23. **Ibidem.** **Den. 25.** **Ibidem.** **Den. 27.**

gnus, non stabunt iniqui in conspectu oculorum tuorum. Odisti omnes operantes inquietatem, perdes loquètes mandacium. Virū sanguinū & dolosum abominabitur dominus. De psal. 14. Dñe quis peregrinabī intētorio tuo? & quis habitabit in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam, loquiturque veritatem in corde suo.

C Qui non est facilis in lingua sua, neque fecit amico suo malū, & opprobrium non sustinuit super vicino suo. Despicit oculos eius improbos, timentem dominū glorificat. Iurat ut se affligat & non mutat, pecuniam suam non dedit ad vſuram, & munera aduersus innoxium non accepit. Qui facit hæc, non mouebī in eternū. De psal. 23. Quis ascendet in monte dñi, aut qui stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mūdo corde, q̄ non exaltauit frustra animā suā, & non intravit dolose. Accipiet benedictōnē à dño, iustitiā à Deo salutari suo. De psal. 26. Lux mea dñs & salutare meū, quē timebo? Dominus fortitudo vitæ meæ, quē formidabo? Et post tertius versus, Si sterterint aduersus me castra, nou timebit cor meū. Si resurrexerit contra me bellū, in hoc ego confidam. Vnu petij à domino, & hoc requirā. Ut habitem in domo domini omnibus diebus vitę meā: Ut videam pulchritudinem dñi, & attendem téplū eius. Et alio loco, Tibi dixit eorū, quæsiui vultum eius, facié tuam dñe requirā: Et postea, Expecta dominū, cōfortare, & roboretur cor tuū, & sustine dñm. De psal. 27. Ne tradas me cū impijs, & cum operantibus inquietatem. Qui loquuntur pacem cū amicis suis, & est malum iu corde eorum. De psal. 30. Confortamini & roboretur cor vestrum, omnes qui expectatis dominum. De psal. 31. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intelligentia. In chamo & freno & maxillas eorū constringe, quia non approximant ad te. Multi dolores impij, confidentē aut in dño misericordia circūdabit. Letamini in dño, & exultate iusti, & gaudete oēs recti corde. De psal. 32. Laudate iusti dñm, rectos decet laudatio. Et alio loco, Beata gens cuius dñs Deus eius, populus quem elegit dñs in hereditatē sibi. De psal. 33. Benedic dñm in omni tpe, semper laus eius in ore meo. In dno laudabitur aia mea: audiāt mites & lētentur. Magnificate dñm me-

D cū & exalteatis nomen eius pariter. Et post paucos versus, Gustate & videte, quia bonus dñs, beatus vir q̄ sperat in eo. Timete dñm sācti eius, qm̄ nō ē inopia timētib. eū. Diuites indigerunt & esurierunt, q̄rentes aut dñm, non decret oē bonū. Venite filij audite me timorē dñi decebo vos. Quis est vir qui velit vitam, diligens videre dies bonos? Custodi linguā tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolū. Recede à malo, & fac bonum, quære pacē & perseguere eā. Et post, quartus versus, Iuxtaest dñs contritis corde, & consfratōs spū saluabit. De psal. 36. Noli contendere cum malignis, neq; æmuleris facientes iniquitatē. Qm̄ sicut herba velociter contērunt, & sicut olus viride arescent. Spera in dño & fac bonū, peregrinare in terra & passere fide Delectare in dño, & dabit tibi petitiones cordis tui. Volue super dñm viā tuā, & cōfide in eo, & ipse faciet. Et educet sicut lumen iustitiā tuā, & iudiciū tuum sicut meridiētace dño, & expecta eū. Noli contendere aduersus eū, qui proficit in via sua, aduersus virū, qui facit q̄ cogitat. Dimitte iram & relinque furorē, noli cōtēdere ut male facias: Qui qui male faciunt, interibunt, expēstantes aut dñm, ipsi hēreditabunt terrā. Adhuc enim modicū, & non erit impius, & cogitabis de loco eius & non subsistet. Mites autem hēreditabunt terrā, & delectabuntur in multitudine pacis. Et paulo post, Melius est partū iusto, super diuitias impiorū multis. Quia brachia impiorum confringētūr, subleuat aut iustos dominus. Et post aliquantum, Recede à malo & fac bonum. Alibi, Expecta dñm & custodi vitam eius, & exaltabit te ut possideas terrā. Et alibi, custodi simplicitatē & vide rectū, quia erit ad extremū viro pax. De psal. 39. Beatus vir qui posuit in Deū confidentiam suā, & non est auerſus ad superbias pompasq; mendacij. De psal. 43. In domino gaudebimus tota die, & in nomine tuo in aeternum cōsitebimus. Et paulo post, Omnia hēc veneant super nos, & nō sumus oblitii tui, nec mentiti sumus in pacto tuo. Non est conuersum retro cor nostrum: nec declinauerunt gressus nostri à semita tua, Qm̄ declicisti nos in loco draconum, & operuisti nos ymbra mortis. Si obliti sumus nominis Dei nostri, & expādimus manus nostras ad Deū alienū. Nunquid non Deus investigabit?

bit istud? ipse. n. nouit cogitationes cordis. Qm p te morrificati sumus tota die, reputati sumus ut gressus occisionis. De psal. 46. Canite Deo, canite, canite regi nro, canite: Quia rex vniuersae terre, Deus, canite eruditte. De psal. 49. Immola Deo laude, et reddite altissimo vota tua. Et intuca me in die tribulationis, liberabo te, et glorificabis me. Impio autem dixit Deo, qd tibi est cu narratione pectorum meorum ut sum pactum meum in ore tuo? Qui odisti disciplinam, et piecisti verba mea post te. Si videbas furum, cōsentiebas ei, et cu adulteris erat pars tua. Os tuum dimisisti ad malitiam, et lingua tua cōcinnauit dolu. Sedens aduersus fratre tuum loquebaris, et aduersus filium matris tuam fabricaueras opprobriu. Hac fecisti et tacui, existimasti futurum me similem tui. Argua te, et propona ante oculos tuos. Intellige hoc qui obliuiscimini Deum, ne forte capia etiam sit qui liberet. Qui immolat confessionem, glorificat me, et quod ordinate ambulat, ostendat ei salutare Dei. De psal. 50. Ab iniestate mea et a peccato meo muda me, Qm iniestate mea ego cognoui, et peccatum meum contra me est sp. Et alibi, Sacrificium Deo spiritus cōtribulatus, cor contritum et humiliatum Deus non despicias. De psal. 51. Quid gloriari in malitia potens, misericordia domini tota die est. infidias cogitant lingua tua, quasi nouacula acuta faciens dolum. Dilexit malum magis quam bonum, mendacium magis quam iustitiam. Dilexisti oia verba ad deuorandum, lingua dolosa. Sed Deus destruet te in sempiternu, terribit te, et euelleret te de tabernaculo, et era dicabit de terra viuentium: Videbunt iusti et timebunt, et ridebunt: ecce vir qui non posuit Deum fortitudinem suam. Sperauit in multitudine diuitiarum suarum, confortatus est in diuis suis. Ego autem sicut olima vires in domo Dei, sperauit in misericordia Dei in seculum sempiternum. Confitabor tibi domine in seculum, quoniam fecisti, et expectabo nomen tuum, quoniam bonum in conspectu sanctorum tuorum. De psal. 61. Sperate in eo omni tempore populi, esfundite eoram illo corda vestra, Deus spes nostra est: Verum vanitas filij Adam, mendacium filij viri, in flateris dolosis fraudulenter agunt simul. Non lite confidere in calumnia, et in rapina ne frustremini. Diuitiae si fluxerint ne apponatis cor. De psal. 63. Letabitur iustus in domino, et sperabit in eo. De psal. 68. Quia propter te portauit opprobrium, operuit cōfusio faciem meam. Alienus factus sum fratribus meis, et peregrinus filius matris meae: Quia zelus domini comedit me, et opprobrium exprobriatum tibi cecidit super me. Et fleui in ieiunio animam meam, et factus sum illis in parabolam. Contra me loquebantur qui sedebant in porta, et cantabant bibentes vinum. Et aliquanto post, Laudabo nomine Dei in cantico, et magnificabo eum in confessione. Et placebit Deo super vitulum nouellum, cornua effarentem et vngulas. Videntes mansueti letabuntur, qui queritis dominum, viuet anima vestra: Quoniam exaudiuit pauperes dominus. De psal. 72. Quis ecce qui elongabit se a te, peribunt, perdidisti omnem formicantem a te. Mihi autem appropinquare Deo bonus est, posui in domino Deo spem meam ut narrarem omnes annunciations tuas. De psal. 75. Vouete, et reddite domino Deo vestro, omnes qui in circuitu eius sunt, offerent dona terribili auferenti spiritum duecum, terribili regibus terra. De psal. 77. Ausulta populis meus legem meam, inclinate aurem vestram ad verba oris mei. Aperiam in parabolis os meum, loquar enigmata antiqua. Et alio loco, Et narrabunt filii suis, ut ponant in Deo spem suam, et non obliuiscantur cogitationem eius et mandata eius custodiant. De psal. 80. Laudate dominum fortitudinem nostram, iubilate Deo Iacob. Et alio loco, Israel si audieris me, non sit in te Deus alienus, et non adores Deum peregrinum. Ego sum dominus Deus vester. De psal. 81. Vnde quequo iudicatis iniquitatem, facies impiorum suscipitis? Iudicate pauperi et pupille, et geno et inopem iustificate. De psal. 83. Beati qui habitant in domo tua, adhuc laudabunt te. Beatus homo cuius fortitudo est in te, semper in corde eius transeuntes in valles, fletus. Fontem ponent eam, benedictione quoque amicietur doctus. Ibunt de fortitudine in fortitudinem, apparebunt apud Deum in Sion. Et paulo post, Quoniam melior est dies in atrio tuis super milia. Elegi abiectus esse in domo Dei, magis quam habitare in tabernaculis impietatis. De psal. 91. Bonum est confiteri domino, et profallere nomini tuo altissime. De psal. 93. Intelligite stulti in populo et insipientes aliquando discite. Et paulo Aug. Tomus tertius Q. Q. lopost,

Ipost, Beatus vir quem erudieris domine,
 & de lege tua docueris eum. Ut gescat dieb.
 afflictionis, donec fodiat impio interit. De
 psal. 94. Venite adoremus, & curuemur, fle-
 ctamus genua ante faciem dñi factoris nři.
 Et post sex versus, Hodie si vocē eius audie-
 ritis, nolite obdurare corda vestra: Sicut in
 cōtradictione, sicut in die tētationis in deset-
 to. De psal. 95. Cantate dño canticū nouū,
 cantate dño omnis terra. Cātate dño benedi-
 cite nō eius, annunciate de die in diem salu-
 tare eius. Narrate in gētib. gloriā eius, vniuer-
 sis populis mirabilia eius. Et post tres versus
 Afferte dño familię populorū, afferte dño
 gloriā & fortitudinē, afferte dño gloriā nō
 eius. Leuate munera & introite atria eius,
 adorate dñm ī decore sāctuarī. De psal. 96.
 Qui diligitis dñm, odite malū. Et post, secun-
 dus versus, Letamini iusti in dño, & confite-
 mini memorie sanctā eius. De psal. 97. Iubi-
 late dño omnis terra, vociferamini & lauda-
 te & canite. De psal. 98. Exaltate dñm Deum
 nostrū, & adorate scabellum pedum eius, qā
 * sanctū est. De psal. 99. Iubilate dño oīs
 terra, seruite dño in latiti a. Ingredimini co-
 ram illo in laude. Scitote quoniam dñs ipse
 est Deus, ipse fecit nos, & nō ipfi nos. Et post
 vñū verbum, Ingredimini portas eius in gra-
 tiarum actiōe, atria eius in laude cōfitemini
 ei. De psal. 100. Deambulando in simplicita
 te cordis mei in medio domus*tuæ, non po-
 nebam coram oculis meis verba Belial. Fa-
 cientem declinationes odiui, nec adhæsit
 mihi cor prauum. Recedentem à me ma-
 lum nesciebam, loquētem in abscondito cō-
 tra proximum suum, hunc interficiēbam. Su-
 perbū oculis & altum corde, cū hoc esse nō
 potero. Oculi mei ad fideles terræ, vi habi-
 tent mecum, ambulans in via simpliciter hic
 ministrabat mihi. Nō habitabit in medio do-
 mus meæ faciens malum, loquens mēdaciū
 non placebit in conspectu oculorum meo-
 rum. Mane perdam omnes impios terre, vt
 interficiā de ciuitate dñi vniuersiōs qui ope-
 rantur iniuitatem. De psal. 102. Misericor-
 dia autem dñi ab æterno & vsque in æternū
 super timentes eum. Et iustitia eius super fi-
 lios filiorū, iis qui custodiunt pactum eius.
 Et recordabuntur prēceptorum eius ad fa-
 ciendum ea. De psal. 104. Confitemini dño
 & inuocate nomen eius, notas facite populis
 cogitationes eius. Canite & psallite illi, lo-
 quimini in vniuersis mirabilibus eius. Exulta-
 te in nomine sancto eius, lāetur cor querē-
 tum dominum. Querite dominum & virtu-
 tem eius, querite faciem eius iugiter. Recor-
 damini mirabilū eius quæ fecit, signorum
 & iudiciorum oris eius. De psal. 107. Paratū
 cor meum Deus, cantabo & psallam. Sed &
 gloria mea cōlurge psalterium & cithara, cō-
 lurgam mane. Cōfitebor tibi in populis do-
 mine. cantabo te in nationibus. De psa. 110. C
 Confiterebor tibi domine in tote corde meo, *Pro*
 in consilio iustorum, & congregatione. Et *Q.*
 in alio loco, Principium sapientiæ timor do-
 mini. Doctrina bona cunctis qui faciunt eā,
 laus eius perseuerans iugiter. De psal. 111.
 Beatus vir qui timet dominum, in mandatis
 eius volet nimis. Et post, quartus versus, Bo-
 nus vir clemens, & foenerās, dispensabit uer-
 ba sua in iudicio, quia in æternum non com-
 mouebitur. In memoria sempiterna erit iu-
 stus, ab auditu malo non timebit. Paratum
 cor eius, confidens in domino, firmum cor
 eius, non timebit donec aspiciat in hostibus
 suis. Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius
 permanet in æternum, cornu eius exaltabitur
 in gloria. Impius videbit & irascetur, dé-
 tibus frendet & tabescet, desiderium impio-
 rum peribit. De psalmo. 112. Laudate ser-
 ui dominum, laudate nomen domini. Sit
 nomen domini benedictum amodo & vsq;
 in æternum. Ab ortu solis vsque ad occa-
 sum eius, laudabile nōmen domini. De psal.
 113. Idola gentium argētum & aurum, opus
 manuum hominum: Os habent & non lo-
 quentur, oculos habent, & non videbunt:
 aures habent & non audient, &c. Et pau-
 lo post, similes illis siant qui faciunt ea, om-
 nes qui confidunt in eis. Israel confidit in
 domino, auxiliator, & protector eorum est.
 Domus Aaron confidit in domino, auxilia-
 tor & protector eorum est. Timentes autem
 dominum confidunt in domino, auxilia-
 tor, & protector eoīum est. De psalmo.
 115. Credidi propter quod locutus sum,
 ego afflictus sum nimis. Et post aliquantum,
 Quid reddam domino pro omnibus, que
 retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam,
 & nōmen domini inuocabo. Gloriosa in cō-
 spectu domini, mors sanctorū eius. Et post,
 terius versus, Tibi immolabo hostiā laudis
 &

a.l. san-
ctus.

a.l. mea.

4. factū
2
h
d
F
n
t
ta
le
si
ft
ti
E
fe
ad
ba
re
tu
ve

& in nomine domini inutocabo. Vota mea
dño reddam in cōspectu omnis populi eius,
in atriis domus dñi in medio tui Hierusalē.
De psal. 116. Laudate dñm oēs gentes, lauda
te eum vniuersi populi. De psal. 117. Confite
mini dño qm̄ bon⁹, qm̄ in æternū misericor
dia eius. Dicat nūc Israēl, qm̄ in æternū mi
sericordia eius. Dicat nūc domus Aarō, qm̄
in æternum misericordia eius. Dicant qui ti
mēt dñm, qm̄ in æternum misericordia eius.
Cum tribularer inuocauī dñm, & exaudiuit
me in latitudine dñs. Et post duos versus, Me
lius est sperare in dñ, q sperare in hoīe. Me
lius est sperare ī dñ, q sperare in principib.
Et post, quint⁹ uersus, Fortitudo mea & laus
meā dñs, & factus est mihi in salutem. Vox
laudis & salutis in tabernaculis iustorum. De
psal. 118. Beati immaculati in via, qui ambu
lant in lege dñi. Beati qui custodiunt testi
monia eius, in toto corde exquirunt eum.
Et alio loco, Et ambulabo in spatio, quia
præcepta tua quæsiui. Et loquar ī testimonii
tuis coram regib. & non confundar. Et dele
tabor in mandatis tuis quæ dilexi. Et leuabo
manus meas ad mandata tua quæ dilexi, &
loquar in præceptis tuis. Et post quatuor ver
sus, A lege tua non declinaui. Recordatus sū
iudiciorū tuorū à seculo dñe, & consolatus
sum. Horror obtinuit me ab impiis, qui dere
liqueunt legem tuam. Carmina erant mihi
præcepta tua, in domo peregrinationis meę.
Recordatus sum in nocte nominis tui dñe,
& custodii legem tuam. Hoc factus est mi
hi, qæ præcepta tua custodiui. Pars mea dñs,
dixi, vt custodiām verbum tuū. Deprecatus
sum vultum tuū in toto corde, miserere mei,
secundum eloquium tuum. Recognitai vias
meas, & conuerti pedes meos ad testimonia
tua. Felinguaui, non neglexi custodiāre manda
ta tua. Funes impiorum implicaerunt me, &
legem tuam non sum oblitus. Media nocte
surgebā ad cōfitendum tibi super iudicia iu
stificationis tuae. Particeps ego sum omnium
timentium te, & custodientium mādata tuae.
Et post paucos versus, Ego aut̄ ī toto corde,
seruabam præcepta tua. In crassatum est velut
adeps cormeum, & ego in lege tuam medita
bar. Bonum mihi quia afflictus sum ut disce
rem præcepta tua. Melior mihi est lex oris
tui, super milia auri & argenti. Et post paucos
vers⁹, Quia lex tua meditatio mea est. Et post
paululum. Ego aut̄ loquar in præceptis tuis.
Et post paululum. Præcepta tua nō sum obli
tus. Et post, secundus versus, Foderunt mihi
superbi foucas q̄ non erāt iuxta legē tuam. Et
post, secundus versus, Paulominus cōsumps
rūt me in terra, ego aut̄ nō dimisi p̄cepta tua
Et post, quintus versus, Nisi q̄ lex tua delecta
tio mea, forte perisse in pressura mea. In
sēpētrū nō obliuiscar p̄ceptorū tuorū, q̄
p̄ ipsa viuificasti me. Tu⁹ ego sum, salua me,
qm̄ p̄cepta tua q̄siui. Me expectauerūt impij
vt pderent me, testimoniuū tuū considerabo.
Oī consummationi vidi finē, latum manda
tuū tuū nimis. Quā dilexi legem tuā, tota die
meditatio mea. Et paulo post, Ab oī semita
mala prohibui pedes meos, vt custodiā ver
ba tua. A iudiciis tuis non recessi, quia tu illu
minasti me. Quā dulce gutturi meo eloquiū
tuū sup meliori meo. Præcepta tua cōside
rabam, p̄pea odiui oēm semitā mēdacię. Lu
cerna pedi meo verbū tuum, & lux semitæ
meę. Et post, quartus versus, Aīa mea in ma
nu mea sēmp, & legis tūc nō sum oblit⁹. Po
suerunt impij laqueū mihi, & a p̄ceptis tuis
nō aberraui. Hæreditas mea testimonia tua ī
sempiternū, q̄ gaudiū cordis mei sunt. In
clicauī cor meum vt facerem iustificationes
tuas, p̄p̄ æternā retributionem. Tumultuosos
odiui, et legē tuam dilexi. Protectio mea et
scutum meum tu es, verbum tuū expectauī.
Recedite à me maligni, et custodiā mādata
Dei mei. Et post, quartus uersus, Quia scoriā
cōputasti oēs impios terrę, p̄pea dilexi testi
monia tua. Horripilauit a timore tuo caro
mea, et iudicia tua timui. Feci iudiciū et iu
sticiam, ne derelinquas me iis qui calumnian
tur me. Et post paucos versus, Propterea dile
xi mādata tua super aurū et topaziū. Propter
eā in uniusēa p̄cepta tua direxi, oēm semitā
mēdacię odio habui. Mirabilia testimonia
tua, idcirco custodiuīt ea aīa mea. Et post, se
cundus uersus, Os meū aperui et respirauī,
quia mādata tua desiderabam. Et alio loco,
Consumpsit me zelus meus, quia oblii sunt
verborū tuorū hostes mei. Probatus sermo
tuus nimis, et seruus tuus dilexit illum. Par
vulus ego sum et contemptibilis, sed præce
pta tua non sum oblitus. Et post, tertius ver
sus, Mādata tua uoluntas mea. Et paulo post.
Vide afflictionem meam, et eripe me, q̄a le
gis tua non sum oblitus. Et post, quartus ver
sus, Samach. 113.

fus, Multi qui persequuntur me & affligunt me, à testimonio tuis nō declinavi. Vidi p̄-
uaticantes tuos, & mærebā, q̄a verbum tuū
nō custodierunt. Vide qm̄ p̄cepta tua dilexi
dñe, iuxta misericordiā tuā vivifica me. Et
post, tertius versus, Gaudēs ego sum ī eloq̄o
tuo sicut qui inuenit spolia multa. Mendaciū
odio habui & detestatus sum, legem autē tuā
dilexi. Septies in die laudaui te super iudiciis
iustitiae tuae. Pax multa diligentib. legem tuā
& non est illis scandalum. Expectabam salu-
tare tuū dñe, & mandata tua feci. Custodi-
uit aīa mea testimonia tua, & dilexit ea ni-
mis. Custodiui p̄cepta tua & testimonia tua,
q̄a oēs viæ meæ in conspectu tuo. Et post, qn̄tus
versus, Sit manus tua auxiliatrix mea, q̄a
p̄cepta tua elegi. Desiderauī salutare tuū dñe,
& lex tua meditatio mea est. Et post, secundus
versus, Errauī quasi quis perdita, quare ser-
uum, q̄a mādatorum tuo rū non sum oblitus.
De psalmo. 119. Ego pacifica loquebar, &
illi debellabant ea. De psal. 121. Rogate pacē
Hierusalem, sit bene iūs qui diligit eam. Et
post, secundus versus, Propter fratres meos
& proximos meos loquebar pacem tibi. Pro-
pter domum dñi Dei nostri, quāram bona ti-
bi. De psal. 122. Ad te leuauī oculos meos,
qui habitas in celis. Ecce sicut oculi seruorū
ad manus dñorum suorum. Sicut oculi ancil-
iae ad manum dñę suę, sic oculi nostri ad
dñm Deum nostrum, donec misereat nostri.
De psalmo. 124. Qui confidunt in dño quāsi
mons Sion, immobilis in æternum inhabita-
bilis Hierusalem. De psalmo. 127. Beati oēs
qui timent dominum, qui ambulant in viis
eius. De psalmo. 130. Sustinui dñm, sustinuit
anima mea, & verbū eius expectavi. De psal-
mo. 136. Domine non est exaltatū cor meū,
neque elati sunt oculi mei, & non ambulaui
in magnis & in mirabilib super me. Si non p̄-
posui & silere feci animam meam, sicut ab-
lactatus ad matrem suam, ita ablactata ad me
anima mea, expecta Israēl dominum à mo-
do & v̄que in æternum. De psal. 132. Ecce
q̄ bomum est & q̄ decorum habitare fratres
in vnum. De psal. 133. Ecce benedicite domi-
num omnes serui domini: Qui statī ī domo
domini, ī atrīis domus Dei nostri. In nocti-
bus leuate manus vestras in sancta, & bene-
dicite domino. De psal. 134. Laudate nomen
dñi, laudate serui dominum: Qui stati in do-

mo domini, ī atrīis domus Dei nostri. La-
date dominum, qm̄ bonus dñs, cantate nomi-
ni eius, qm̄ decens. Et post pauca, Idola gen-
tium argentum & aurum, opera manū ho-
minum: Os habent & non loquuntur, oculos
habent & non videbunt, &c. Et paulo post,
Similes illis fiant qui faciūt ea, & omnes qui
cōfidunt in eis. Domus Israēl benedicite do-
minus, domus Aaron benedicte dñm, timē
tes dñm benedicte dñs. De psal. 135. Con-
fitemini dño quoniam bonus, quoniam in
eternum misericordia eius. Cōfitemini Deo
deorum, qm̄ in eternum misericordia eius.
Confitemini dño dñorum, qm̄ in eternum
misericordia eius. Et in fine psalmi, Confite-
mini Deo cœli, quoniam in eternum miseri-
cordia eius. De psal. 136. Si oblitus fuero tui
Hierusalem, ī obliuione sit dextera mea. Ad
hæreat lingua mea gutturi meo, si non recor-
datus fuerotui Hierusalem, Si nō preposue-
ro Hierusalem, ī principio latitiae meae. De
psal. 138. Nonne odiētes te dñe odiui, & cō-
tra aduersarios tuos distabui? Perfecto odio
oderā illos, inimici facti sunt mihi. De psal.
139. Ne des domine desideria impia, scelerā
eius ne effundantur & eleuentur. Et post, ter-
tius versus, Vir linguos nō dirigetur in ter-
ra. De psal. 140. Corripet me iustus in miser-
icordia & arguet me, oleum amaritudinis
nō impinget caput meum. Et post, quartus
versus. Quoniam ad te domine oculi mei, ī
te sperauī, ne euacues animam meam. De
psal. 141. Voce mea ad dominum clamaui,
voce mea ad dominum deprecatus sum. Ef-
fundam in conspectu eius eloquium meum,
tribulationem meam coram illo annuncia-
bo. Et post, quartus versus, Clamaui ad te do-
mine, dixi tu es spes mea pars mea in terra vi-
uentium. De psal. 142. Meditabar in omnia
opera tua, facta manuum tuarum loque-
bar. Expandi manus meas ad te, anima
mea quasi terra sitiens ad te. Ex post, tertius
versus, Fac me audire mane misericordiam
tuam, quoniam in te confido. Notam fac
mihi viam in qua ambulo, quoniam ad te
leuauī animam meam. Libera me de ini-
micis domine, à te protectus sum. De psal-
mo. 143. Libera me & erue me de manu fi-
liorum alienorum, quorum os locutum est
vanitatem, & dextera eorum dextera men-
daciū: vt sint filij mei quāsi plantatio cre-
scens

a. l. landa
bit.a. l. bene-
dicas.

scens in adolescentia sua. Filiæ nostræ quasi anguli ornati ad similitudinē tépli. Próptuaria nostra plena, & supereffundéta ex hoc in illud. Pecora nra in milib. & innumerabilia in cōpitis nři, tauri nřis pingues. Nō est interrupcio, & nō est egressus, & nō est v lulatus in plateis nři. Brūs populus cuius talia sunt, brūs populus cuius dñs Deus eius. De Psal. 144. Exaltabo te dñe Deus meus, rex me⁹, & benedicā noi tuo in æternum & vltra. In oī die benedicā tibi, & laudabo nomē tuum in sempiternū iugiter. Et post, scđus verlus, Gfia tio ad gnationē * laudauerunt opera tua, & fortitudines tuas annunciatūt. Decorē gloriā magnitudinis tuę, & verba mirabilium tuo

a. l. lauda
bit.

A rum loquar. Et fortitudinē horribiliū tuorū loquent, & magnitudines tuas narrabo. Memoriam multe bonitatis tuae loquent, & iusticias tuas laudabunt. Et post, tertius versus, & sancti tui benedicūt tibi. Gloriā regni tui dicent, & fortitudines tuas loquent. Vt ostendat filii hoīum fortitudines eius, & gloriā decoris regni ei⁹. Et paulopost, iuxta est dñs omnib. qui inuocant eum in veritate. Placitum. n timentium se faciet, & clamorem eorum audiet, & saluabit eos. Custodit dñs oēs diligentes te, & vniuersos impios conteret. Laudem dñj loqueſ os meū, & * benedic oī caro nomini sancto eius in æternū, & iugiter. De Psal. 145. Lauda aīa mea dñm, laudabo Deū in vita mea, psallā Deo meo quā diu sum. Nolite confidere in principib. in filio hoīis, cui non est salus. Et post, secundus versus, Beatus cuius Deus Jacob auxiliator eius, spes eius in dño Deo suo. De Psal. 146. Laudate dñm qm̄ bonus est, canticū Deo nostro qm̄ decorū est, pulchra laudatio. Et post paucos versus, Sulcipiens manuetos dñs, humilians impios vsq; ad terrā. Cantate dño B in confessione, cantate dño nostro. Et post, quartus versus, Non est in fortitudine equi voluntas eius, neque in tibiis viri placebitur ei. Placebitur dño in iis qui timent eum, & expectant misericordiam eius. De Psal. 148. Reges terræ & omnes populi, principes, & vniuersi iudices terræ, Iuuenes & virgines, senes cum pueris laudent nomen domini. De Psal. 149. Cātate dño canticum nouum, laus eius in congregatione sanctorū. Lætet Iisrael in factore suo, filij Sion exultent in rege suo. Et post, tertius versus exaltauit mansuetos in

a. l. bene-
dicas.

Iesu exultabunt sancti in gloria, laudabunt in cubilib. suis exultationes Dei ī gutture eo rum. De Psal. 150. Laudate dñm in sanctis eius, laudate eū in fortitudine potentie eius. Laudate eū in fortitudinibus eius, Laudate eū iuxta multititudinē magnificētia sue. Et in fine psalmi. Oē qđ spirat laudet dñm. Hęc de libro Psalmodiū collegimus, qb. quisque vitā si proficere affectat, inspiciat, vbi lectorē admonemus, vt ea qđ de psalmis posui tanquam vnum psalmum cōtextum legat, tacitis verbis meis qđ ad hoc interposui, vt voluerit, inspiciat vbi sit scriptum qđ posui. i. quoto vel in quo loco eiudē psalmi. His. n. prætermisis qui lectione continua inspexerit sola verba psalmorum, multo iucūdius, & ob hoc vtilius ex diuinis afficiet eloqui. Nūc de libris Salomonis quæ videbunt huic nperi necessaria, colligemus: Ac primū de prouerbiis, qui liber si bene intelligatur, ad mores pios informandos pene totus valebit. Sed ea quæ ob secura sunt, p̄termitto, habeāt ea qb. exerceant lectors dilectoresq; spiritualium literarum. Nos in hoc opere statuimus illa ponere, quæ ad agendam vitā facile * intellectu referant. a. l. intelle Quanuis multis videri possim apertissima p̄termisisse, nonnullaque hinc potius clausa sunt vnde putantur esse perspicua. Quid enim tam clarum videt, & quid tam inepte fit si ad proprietatem velis accipere, qđ ibi scriptum est. Ab aqua aliena abstine te, & de fonte alieno ne biberis? Aut quid valet ad mores corrīgēdos, nisi ille intellectus altior requiratur, quod dictum est, Paupertas virū humiliat, manus autem fortium locupletat? cū & non esse pauperē, & esse manibus fortem, non sit in bonorum hominū potestate, sed & multis prouenerit pessimis, & hoc p̄ter D uerbiū male intellectū, posuit, puocare pauperes fortis, vt rapinis se existimat debere ditescere. Quis nō aut̄ rideat si proprie positū putauerit qđ ibi legitur. Non. n. nascuntur filij maligni? Omnia ergo talia relinque mus, & ea quibus suadetur aliquid aliquanto diutiis, cū id quod suadet atque præcipitur nō sit obscurū, & id potius sit ponēdum in hoc speculo vbi se illi inspiciant, quibus iam perlausum est, bene ac laudabiliter viue re, sed vt hoc faciant quæ sibi obtanda atque obseruanda sunt, querant. Hęc itaq; de Prouerbiis Salomonis ponēda credimus.

Admonet
qđo uten
dā sit hoc
speculo
psalmorā

Pro. 5.

Pro. 20.

D

a.l.sapien **T**Imor domini principiū * sciētię Sapiē-tiam atq; doctrinā stulti despiciūt. Audi fili mi disciplinā patris tui, & ne dimittas legem matris tuę. Et post vndeclim versus, cum de homicidiis loquereſ, Ipsi, inquit, contra sanguinē ſuū infidiātūr, & molunt̄ fraudes contra aias suas. Sic ſemita omnis auari aias poſſidentium rapiunt. Item poſt tres versus, Vſquequo paruuli diligitis infantiam? &

Pro. 1. **E**Stulti ea q̄ ſibi ſunt noxia cupiunt & imprudentes odiūt ſciētiā? Et poſt octo versus, Tūc inuocabunt me, & non exaudiā, mane cōſurgent, & nō inueniēt me eo q̄ ex oſam habuerint disciplinā, & timorem dñi non fuſcep-rint, nec acquireuerint conſilio meo, & detraherint viuierę correptioni meę. Comedent igitur fructus vię ſuę, ſuisq; conſiliis ſatura-bunt. Auerſio paruolorū interficiet eos, & p-ſperitas ſtultorū pdet illos. Qui aut̄ me audie-rit, abſq; terrore requieſceret, & abūdantia p-frueſ, malorū timore ſublato. Et poſt tres ver-fus, Si. n. ſapiētia inuocaueris, & inclinaueris cor tuū prudentiā, ſi q̄ſieris eam quaſi pe-cuniā, & ſicut theſauros effoderis illam, tunc intelliges timorē dñi, & ſciētiā Dei inuenies, quia dñs dat ſapiētia, & ex ore eius ſciētia & prudētia. Cufodiet rectorū ſalutē, & proteget gradientes ſimplicer, ſeruans ſemita iu-ſtitię, & vias ſanctorum cufodiens. Tūc in-telliges iuſlitiam & iudicium & æquitatę, & oēm ſemita bonam. Si intrauerit ſapiētiam cor tuū, & ſcientia aia tuę placuerit, cōſiliū cufodiet te & prudētia ſeruabit te, vt eruaris de via mala & ab hoſe qui peruerſa loquiſ. Qui derelinquunt iter rectū, & ambulant p-vias tenebroſas. Qui latant cū maleſecerint, & exultant in reb. pefimis. Quorū via per-uerſe, & infames gressus eorum. Ut eruaris a muliere aliena, & ab extranca, q̄ mollit ſer-mones ſuos, & religat ducē pubertatis ſuę & paecti Dei ſui oblita eft. Et poſt octo versus,

F Misericordia & veritas nō te deſerant: Circū da eas gutturi tuo, & deſcribe in tabulis cor-di tui, & inuenies gratiā & disciplinā bonā corā Deo & hominib. Habe fiduciā in dño ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiā tuę. In omnib. viis tuis cogita illū, & ipſe di-riget gressus tuos. Ne ſis lapiens apud temer ipsum. Time dñm & recede à malo. Et poſt vnu versu, Honora dñm de tua ſubſtantia, & de primitiis oīum frugū tuarū. Et poſt duos

versus, Disciplinam dñi ſili mi ne abiicias, ne deficias cū ab eo. corriperis, Quē. n. diligit dñs corripit, & quaſi p̄ in filio cōplacet ſibi. Beatus hō qui inuenit ſapiētia, & qui affluit prudētia. Melior eſt acquiſitio eius negocia-tionē argēti, & auro primo fructus eius: Pre-ciōſior eſt cūctis opib. & oia q̄ deſiderantur, huic nō valent comparari. Et poſt lex versus, Fili mi, ne effluat hāc ab oculis tuis, Cufodi legē atq; conſilium. Et poſt ſex versus, Noli G prohibere benefacere eū qui pōt, ſi vales & ipſe benefac. Ne dicas amico tuo, vade & reuertere, & cras dabo tibi, cū ſtatim poſis da-re ne moliaris amico tuo malū, cū ille in te habeat fiduciā. Ne cōtendas aduerſus hoīem fruſtra. Et poſt ſeptē versus, Illuſores ipſe de-ducet, & māſuetis dabit grām. Et poſt virgin-tiquatuor versus, Oi cultōdia ſerua cor tuū, q̄a ab ipſo vita pcedit. Remoue à te os pra-uū, & de trahēta labia ſint procul à te. Oculi tui * recte videant, & palpibræ tuę pcedant a. l. r. a. gressus tuos. Dirige ſemita pedib. tuis, & oēs via tuę ſtabilient. Nē declines in dexterā aut in ſiniflā. Auerte pedē tuū à malo, vias. n. q̄ à dextris ſut nouit dñs, pueræ vero ſut q̄ à ſiniflīs. Ipſe aut̄ rectos facit cursus tuos, itinera aut̄ tua in pace pducet. Fili mi attende ſapiētia meā, & prudētia meę inclina aurē tuam vt cufodias cogitationes, & disciplinā labia tua cōſeruent. Fauus. n. ſtillās labia meretri-cis, & nitidius oleo gutſ eius, Nouißima aut̄ illius amara quaſi abſinthium, & acuta quaſi gladius biceps. Pedes eius deſcendūt in mor-tem, & ad inferos gressus illius penetrant. Et poſt plures versus, Nō cōcupiſcat pulchritu-dinē eius cor tuum, ne capiariſ nutib. illius. Preciū. n. ſorti, vix vnius eſt panis, mulier aut̄ viri preciōſam aiam capit. Nunq̄d abſco-dere pōt hō ignē in ſinu ſuo, vt veſtimenta il-lius nō ardeant, aut ambulare ſup p̄ unas, vt non comburant̄ planta eius. Sic qui ingrediſ ad mulierem proximi ſui, nō erit mundus cū tetigerit eam. Non grandis eſt culpa cum quis furatus fuerit, Furatur enim vt eſurien-tem impleat animam: Deprehenſius quoque reddet ſeptuplum, & oēni ſubſtātiā domus ſuę tradet. Qui autem adulter eſt propter cordis inopiam perdet animam ſuā. Et poſt quartus versus, Fili mi cufodi ſermones meōs, & p̄cepta mea reconde tibi. Serua mandata mea & viue, & legem meam quaſi

Pron. 8.

Iaſidem.

a. l. deſe-ſtor.

Ibideſ.

Ibideſ.

Pron. 10.

K

Ibideſ.

- pupillam oculi tui. Et post aliquot versus, In telligite parvuli astutiam, & insipientes ait ad Pro. 8. uertite. Et post, secundus versus. Veritatē me ditabat guttū meū, & labia mea nō attestant impiū. Et post, tertius versus. Accipite disciplinā meā & non pecuniaā, doctrinā magis q̄ aurū diligite. Melior est. n. Sapientia cunctis preciosissimis, & oē desiderabile ei non pōt comparari. Et post, secundus versus. Timor odit malum, arrogantiā & superbiā & viam prauam & os bilingue * detestatur. Et post, quartus versus. Ego diligentes me diligo, & qui mane vigilant ad me inueniēt me. Necū sunt diuitiae & gloria, opes superbae & iustitia. Melior est fructus meus auro & precioso lapide, & genimina mea argento electo. In viis iustitiae ambulo in medio semitarum iudicij, vt ditem diligentes me, & thesauros eorum repleam. Et post aliquos versus, Beatus hō qui audit me, q̄ vigilat ad fores meas quotidie, & obseruat ad postes ostij mei. Qui me iuenerit, iuenerit vitā, & hauriet salutē a dño: Qui aut in me peccauerit, laedit animam suam. Omnes qui me oderunt, diligunt mortem.
- 9.** Et post nouem versus, Relinquite infantiam & viuite, & ambulate per vias prudentiae. Qui erudit derisorem, ipse sibi facit iniuriā, & qui arguit impium, generat maculam sibi. Noli arguere derisorem, ne oderit te: Argue sapientē, & diligit te. Da sapienti, & addere ei sapientia. Doce iustū, & festinabit accipere. Principiū sapientiā timor dñi, & sc̄ia sanctōrum, prudentia. Et post decē & octo versus, Non proderūt thesauri iniuriantis, iustitia vero liberabit à morte. Et post, quartus versus, Qui congregat in messe, filius sapiens est, qui aut stertert & late, filius cōfusionis. Et post, terius versus, Sapiēs corde p̄cepta suscipiet, stultus cædī labiis. Qui ambulat simpliciter, ambulat cōfidēter: Qui autem deprauat vias suas manifestus erit. Qui annuit oculo, dabit dolorem. Stultus labiis verberabit. Vena vite, os iusti: & os impiorum operiet iniuriatē. Odiū fuscitat rixas, & vniuersa delicta operit charitas. In labio sapientis inuenietur sapientia, & virga in dorso eius qui indiget corde. Sapientes abscondūt sapientiam, os autē stulti confusione proximum est. Et post, tertius versus, Via vite custodienti disciplinā, qui aut increpationes relinquit, errat. Abscondunt odium labia mendacia. Qui perfert
- contumeliam, insipientis est. In multiloquio mendaciū non deerit, qui autē moderat labia sua prudentissimus est. Argentū electum lingua iusti, cor impiorum pro nihilo. Labia iusti erudiūt plurimos, qui autē indocti sunt, in cordis egitate * moriunt. Benedictio dñi di uites facit, nec sociabitur eis afflictio. Quasi per risum stultus operatur scelus, sapientia aut̄ est viro prudentia. Quod timet impius, veniet sup eū, desiderium suū iustis dabitur. Et post, secundus versus: Sicut acetum dentib. & sumus oculis, sic piger iis qui miserunt eum. Timor dñi apponet dies, & anni impiorum breuiabunt. Expectatio iustorum, letitia, spes autē impiorū peribit. Fortitudo simplicis via dñi, & paucorū iis qui operātur malum. Iusti in aeternū non cōmouebit, impia autē non habitabunt in terra. Os iusti parturiet sapientiam, lingua prauorū peribit. Labia iusti cōfiderant placita, & os impiorum peruersa. Stata doloſa, abominatio apud Deū, & pondus equū, voluntas eius. Vbi fuerit superbia, ibi erit & cōtumelia, vbi autē humilitas, ibi & sapientia. Simplicitas iustorum diriger eos, & supplatatio puerorum perdet illos. Nō p̄derūt diuitiae in die ultionis, iustitia autē liberabit à morte. Iustitia simplicis diriger viā eius, & in impietate sua corrueat impium. Iustitia rectorum liberabit eos, & in infidiliis suis capientur iniqui. Mortuo hoīe impio, nulla erit ultra spes, & expectatio sollicitorum peribit. Et post quinq̄ versūs, Qui despicit amicū suū, indigens corde est, vir autē prudens tacebit. Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcanā, qui autē fidelis est animi, celat cōmissum. Vbi non est gubernator, populus corrueat, salus autē vbi multa consilia. Affligitur malo q̄ fidē facit p̄ extraneo, qui autē cauet laqueos, securus erit. Et post duos versus, Benefacit aīa sue vir misericors qui autē crudelis est & propinquus, abiicit. Et post tres versus. Abominabile dño prauum cor, & voluntas eius in iis qui simpliciter ambulant. Manus in manu, non erit innocens malus, semen autem iustorum saluabitur. Et post duos versus, Desiderium iustorum omne bonum est, p̄fistolatio impiorum furor. Alij diuidunt propria, & ditiores sunt: Alij capiunt non sua, & semper in egestate sunt. Anima que benedicit, impugnabitur, & qui inebriat, ipse quoque inebriabitur. Qui abscondit

S P E C V L V M

frumenta, maledictus in populis, benedictio aut super caput vendentium. Benè consurget diluculo, qui querit bona, qui aut inuestigator malorum est, opprimebat ab eis. Qui confidit in diuitiis suis, hic cornuet, iusti aut quasi virens foliū germinabūt. Et post tres versus, Si iustus in terra recipit, quanto magis impi & peccator? Qui diligit disciplinā, diligit scientiam, qui aut odit increpationes, insipies est.

Pro. 11.

Qui bonus est, hauriet a dño gratiā, qui autē confidit cogitationib. suis, impie agit. Nō roborabit hō ex impietate, & radix iustorū nō commouebit. Et post aliquos versus, Desiderium impij, munimentū est pessimorū, radix aut iustorum proficiet. Propter peccata la-

Ibidem.

A labiorū, ruina proximat malo, effugiet aut iustus de angustia. De fructu oris sui vñusquisque replebit bonis, & iuxta opera manuum suarum retribuebit ei. Via stulti recta in oculis eius, q. autem sapiens est audit cōfilia. Et post tres versus, Est qui promittit, & quasi gladio pungitur cōscientia, lingua aut sapientiā sanitas est. Labium veritatis firmum erit in perpetuum, qui autē testis est repētūs, cōcinnat linguam mēdaciē. Dolus in corde cogitantiū mala, qui autē ineunt pacis cōfilia, sequeb̄ eos gaudiū. Non contristabit iustum q̄cquid ei acciderit, impij aut replebunt malo. Abo-

B minatio dñi, labia mēdacia, qui autē fideliter agunt, placent ei. Hō versutus celat scientiā, & cor insipientium prouocabit stultitiam. Et post duos versus, Mōror in corde viri humiliabit illud, & sermone bono lētificabitur.

Qui negligit damnū pp amicum, iustus est, iter aut̄ impiorum decipiēt eos. Non inueniet fraudulentus lucrū, & substātia hoīs erit auri preciū. Et infemita iustitiae vita, iter aut̄ deum ducit ad mortē. Filius sapiēs, doctrina patris, qui autē illusor est, non audit cū * arguit. De fructu oris sui homo saturabit bo-

a. l. argui

zur.

ni, aīa autem pruaricotorum iniqua. Qui custodit os suum, custodit aīam suam, qui autem incōsideratus est ad loquendum, sentiet mala. Vult & non vult piger, aīa autē operantium impinguabit. Verbi mendax iustus detestabit, impius autē confundit & confundet. Iustitia custodit innocentis viam, impietas vero peccata supplantat. Est quasi diues, cum nihil habeat, & est quasi puer cum in multis diuitiis sit. Redemptio aīam viri, iustitiae suę, q. autem pauper est, increpationem non susti-

net. Lux iustorū lētificat, lucerna impiorum extinguet. Inter superbos semper iurgia sūt, qui autē agunt cuncta consilio, reguntur sapientia. Substantia felinata minor, que autē paulatim colligit, manu multiplicabit. Spes quæ differit, affigit aīam, lignum vitæ desiderium veniens. Qui detrahit alicui rei, ipse se in futurū obligat, qui autē timeret p̄ceptū, in pace versabit. Lex sapienti fons vite, vt de clinet à ruina mortis. Doctrina bona dabit gratiā in itinere cōtemptorū vorago. Et post aliquot versus. Qui parcit virgē suę, odit filium suū, qui autē diligit illū, instanter erudit. Iustus comedit & replet aīam suę, venter autē impiorū insatiabilis. Et post duos versus,

Ibidem.

Amulans recto itinere & timens Deum, despiciet ab eo qui infami graditur via. In ore stulti virga superbia, labia sapientium custodiunt eos: Et post, secūdus versus, Testis fidei non mentitur, profert mēdaciū testis doloris. Quærerit derisor sapientiā & nō inuenit, doctrina sapientium facilis. Vade contra virū stultum, & nescio labia imprudētia. Sapientia callidi est intelligere viā suam, & imprudentia stultorum errans. Stultus illudet peccatum inter iustos morabitur gratia. Cor quod nouit amaritudinem aīam suę, in gaudio eius non miscebit extraneus. Domus impiorū de lebī, tabernaculare vero iustorum germina bunt. Est via quę vñ homini iusta, nouisima aut̄ eius deducunt ad mortē. Risus dolore miscebit, & extrema gaudiū luētus occupat. Et post tres versus. Sapientis timet & declinat malū, stultus autē transilit & confidit. Impatiens operabit stultitiam, & vir versutus odiosus est. Et post, quartus versus. Qui despicit proximum suum, peccat, qui autē miseretur pauperis, beatus erit. Errant qui operantur malum, misericordia & veritas p̄parant bona. In

omni opere erit* abundantia, vbi autē verba sunt plurima, frequenter egestas. Et post tres a. l. in d. versus, In timore dñi fiducia fortitudinis, & opere b. filii eius erit spes. Timor dñi tons vite, vt no. declinet a ruina mortis. Et post duos versus, Qui patiens est, multa gubernatur prudētia, qui autem impatiens est, exaltat stultitiam suam. Vita carniū sanitas cordis, putredo ossium inuidia. Qui calumniatur egente, reprobat factori eius, honorat autē eū qui miseretur pauperis. Et post aliquot versus, Responsio mollis frangit iram, sermo du-

rus.

Ibidem. quis suscitat furorem. Lingua sapientium ornat scienciam, os fatuorum ebullit stultitiam. Et post aliquot versus, Non amat pestilens eum qui se corripit, nec ad sapientes graditur. Et post quartum versum, Melius est parvus cum timore domini, quod thesauri magni & insatiabiles. Melius est vocari ad olera cum charitate, quod ad vitulum saginatum cum odio. Vir iracundus prouocat rixas, quod patiens est mitigat suscitatas. Iter per grorū quasi sepes spinarū, via iustorum absque offendiculo. Filius sapiens lætitias patrem, & stultus hō despicit matrem suā. Et post duos versus, Dissipantes cogitationes ubi non est consiliū: Vbi vero plures sunt consiliarij, confirmantur. Latet hō in sinu oris sui, & sermo oportunitus est optimus. Semita vitae super eruditum, ut declinet de inferno nouissimo. Et post tres versus, Cōturbat dominū suā, qui se etat avaritiam, qui aut odit munera, viuet. Mens iusti meditatis obedientiam, os impiorū redudat malis. Longe est dñs ab impiis, & orōnes iustorum exaudiet. Lux oculorum lætitias aiam, fama bona impinguat ossa. Auris quod audit incrementationes viræ, in medio sapietii cōmorabitur. Qui abiicit disciplinam, despicit aiam suā, qui aut acquiescit in creationib. possessor est cor dis. Timor dñi, disciplina sapietia, & gloria p̄cedit humilitas. Hois est aium preparare, & Dei gubernare linguā. Oēs via hoium patet oculis eius, spirituum pōderator est dñs. Reuelatio dñi opera tua, & dirigenz cogitationes tuarū. Vniuersa per semetipsum operatus est dñs, impium quoque; ad diem malū. Abominationis dñi omnis arrogans, et si manu ad manū fuerit, non erit innocens. Misericordia & veritate redimeat iniquitas, & in timore domini declinat a malo. Cum placuerint dñi viz hominis, inimicos quoque; eius conuertet ad pacem. Melius est parvus cum iustitia, quod multi fructus cum iniquitate. Cor hois disponit viam suam, sed dñi est dirigere gressus eius. Diuinatio labiorum regis, in iudicio non errabit os eius. Pondus & statuta iudicii domini sunt, & opera eius omnes lapides seculi. Abominabiles regi qui agunt impie, quoniam iustitia firmatur solum. Voluntas regum labia iusta, qui recta loquitur dirigetur. Indignatio regis nuncij mortis, & vir sapiens placabit eam. In hilaritate vultus regis, vita & clementia eius. Quasi imber scrotinus, pesside sapietia quia auro melior est, & acquire prudentiam.

Pro. 14. quia preciosior est argento. Semita iustorum declinat mala, cultus aīz sue seruat viā suā. Cōtritionē praeedit superbia, & ante ruinā exaltat spūs. Melius est humiliari cum mitib. quod diuidere spolia cum superbis. Eruditus in verbo reperiet bona & quod in dño sperat, beatus est. Qui sapiens corde est appellabit prudens, & qui dulcis eloquio, maiora p̄cipiet. Et post aliquot versus, Melior est patiens viro forti, & qui dominatur aīe sue, expugnatores vrbū. Sortes mittunt in sinū, sed aīo temperantur. Melior est buccella sicca cum gaudio, quod domus plena victimis cum iurgio. Seruus sapiens dominabitur filii stultis, & inter fratres hereditatem diuidet. Sicut igne probatur argētum & aurum camino, ita corda probat dñs. Malus obedit lingua iniqua, & fallax obtemperat labiis mendacibus. Qui despicit pauperem, exprobrat factori eius, & quod ruina lætatur alterius, non erit impunitus. Corona senum filij filiorum, & gloria filiorum patres fui. Non decent stultū verba composta, nec principem labiū metiens. Gemma gratissima expectatio præstolantis, quoque se verterit, prudenter intelliget. Qui celat delictum, querit amicitias, qui altero sermone reputat, separat foederatus. Plus proficit correptione apud prudētem, quod centum plague apud stultum. Semper iurgia querit malus, angelus aut crudelis mittet contra eum. Expedit magis vrsæ occurere raptis foetib. quod fatus confidenti sibi in stultitia sua. Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo eius. Qui dimittit aquam, caput est iurgiorum, & antequam patiatur consumeliam, iudicium deferit. Et qui iustificat impium, & qui condemnat iustū, abominabilis est vterque; apud Deum. Et post aliquot versus, Munera de sinu impius accipit, ut peruerat semitas iudicij. In facie prudentis lucet sapientia, oculi stultorum in finibus terre. Et post tres versus, Qui moderatur sermones suos, doctus & prudens est, & preciosi spiritus vir eruditus. Et post duos versus, Occasiones querit qui vult recedere ab amico, omni tempore erit exprobabilis. Et post quatuor versus, Accipere personam impij non est bonum, ut declines a veritate iudicij. Et post quatuor versus, Qui mollis & dissolutus est in operi suo, frater est sua opera dissipantis. Turris fortissima nomē domini, ad ipsam currit illus.

Pro. 16. *Ibidem.*

H

Pro. 17.

Ibidem.

Pro. 18.

Ibidem.

Ibidem. stus & exaltabitur. Et post duos versus, Ante quam conterat exaltat cor hois, & ante quā glorificetur humilia. Et post quinq; versus, luctus est prior accusator sui, venit amicus eius & inuestigabit eū. Contradictiones com primit fors, & inter potētes quoq; diuidat. Frater qui adiuuat à fratre, quasi ciuitas firma, & iudicia quasi vētēs vrbium. Et post duos versus, Mors & vita in manu lingue: Qui diligit eā, comedent fructus eius. Qui inuenit mulierē bonam, inuenit bonum, & hauriet iocūditatēm à dñō. Qui expellit mulierē bonā, expellit bonū, qui autē tenet adul-

Pro. 19. terā, stultus est & insipiens. Cum obsecratio nib. loquitur pauper, & diues effabirū rigide. Vir amicabilis ad societatem, magis ami-
cus erit q̄ frater Melior est pauper qui ambu lat in simplicitate sua, q̄ torquens labia insipiēs. Vbi non est scientia aīz, non est bonū, & q̄ festinus est pedib. offendit. Stultitia hois supplantat gressus eius, & contra Dēū feruet aīo suo. Diuitiae addūt amicos plurimos, à paupere autē & ij quos habuit separant. Te-
stis falsus nō erit impunitus, & qui mendacia loquit, nō effugiet. Multi colunt psonam po tentis, & amici sunt dona tribuentis. Fratres hois pauperis oderūt eum, insuper & amici procul recesserunt ab eo. Qui tm̄ verba secta tur, nihil hébit, qui autē professor est mentis, diligit animam suam. Et post nouem versus, Pigredo immittit soporem, & aīa dissoluta esuriet. Qui custodit mandatū. custodit aīam suam, qui autē negligit vias suas, mortificabif. Fœnerat dñō qui misereſ pauperis, & viciſſi tudinem suam reddet ei. Erudi filium tuum, ne desperes. Et post sex versus, Hō indigens misericors est, & melior pauper q̄ vir men dax. Timor dñi ad vitā, & in plenitudine cō morabitur absq; visitatione pessimi. Et post duos versus, Pestilente flagellato stultus sa pientior erit, si autē corripueris sapientē in telliger disciplinā. Qui affligit patrē & fugit matrem, ignominiosus est & infelix. Nō celles filii audire doctrinā, nec ignores fermōnes sciētiae. Testis iniquus deridet iudiciū, & os impiorum detorat iniquitatē. Parata sunt derisoribus iudicia, & mallei p̄cutiētes stu torum corporib. Luxuriosa res vinum. & tu multuosa ebrietas. Quicunque in his delecta tur, non erit sapiens. Et post aliquos versus, Pōdus & pōdus, mēsura & mēsura, vtrūque

Ibidem. *Pro. 20.* *Ibidem.* K M. a. l. pru nati. Pro. 26. stultus & exaltabitur. Et post duos versus, Ante quam conterat exaltat cor hois, & ante quā glorificetur humilia. Et post quinq; versus, luctus est prior accusator sui, venit amicus eius & inuestigabit eū. Contradictiones com primit fors, & inter potētes quoq; diuidat. Frater qui adiuuat à fratre, quasi ciuitas firma, & iudicia quasi vētēs vrbium. Et post duos versus, Mors & vita in manu lingue: Qui diligit eā, comedent fructus eius. Qui inuenit mulierē bonam, inuenit bonum, & hauriet iocūditatēm à dñō. Qui expellit mulierē bonā, expellit bonū, qui autē tenet adul-

abominale est apud Dēū. Ex studiis suis intel ligit puer, si mūda & si recta sint opera eius. Et post duos versus, Noli diligere somnium ne te egestas opprimat. Aperi oculos tuos & saturare panib. Et post decimumseptimū ver sum, Abominatio est apud Dēū pōdus & pō dus, statera dolosa nō est bona. Et post viginti quinq; versus, Qui obturat aurē suā ad cla morē pauperis, & ipse clamabit & nō exaudieſ. Mun⁹ abscōditū extinguit iras, & donū in sinu indignationē maximā. Gaudiu iusto est facere iudiciū, & paucor o perantib. iniqui tatē. Vir qui errauerit à via doctrinæ, in cētu gigantum reputabi. Et post noueni versus, Qui custodit os suū & linguam, custodit ab angustiis aīam suā. Superb. & arrogans vocat indoctus, qui in ira operat superbiam. Desideria occidunt pigrū, noluerūt. n. quicq; manus eius operari. Tota die concupiscit & desiderat, qui autē iustus est tribuer, & non cessabit. Hosti⁹ impiorū abominabiles, q̄a offerūtur ex scelere. Testis mendax peribit, vir benedictēs, loquī victoriā. Et post quatuor versus, Melius est nomen bonum, q̄ diuitiae multæ. *Ibidem.* Et post aliquos versus, Qui pronus est ad mi sericordiā benedicet, de panibus. n. suis dedit pauperi. Eiice derisorē, & exhibit eum eo iurgiū, cessabūtq; cause & cōtumelia. Et post quatuor versus, Dicit piger, leo fortis, in me dio platearū occidendus est. Et post tres ver sus, Qui calumnia pauperem vt augeat diuitias suas, dabit ipse ditori & egebit. Et post aliquos versus, Nō facies violentiā pauperi, q̄a pauper est, neque conteras egenū in porta, q̄a dñs iudicabit cām eius, & cōfiget eos qui confixerunt aīam eius. Noli esse amicus hoī iracundo, neq; ambules cum viro furioso, ne forte discas fēmitas eius, & sumas scandalum anima tua. Noli esse cūm iis qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis. Et post aliquantum, Noli subtrahere a puerō disciplinā, si. n. percussiferis eum & animam eius de inferno liberabis. Et post aliquos versus, Noli esse in conuiuis * pota torum, nec in commestationibus eorum qui carnes ad vēlcendum conferunt. Et post alios quos versus. Ne intuaris vinū q̄n flauescit, cum splendorerit in vitro color eius. Ingerit colaber, & sicut regulus venena disflun-

Pro. 22.

Ibidem.

Pro. 24.

Ibidem.

Pro. 21.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Pro. 25.

Ibidem.

Pro. 23.

Ibidem.

Pro. 25.

Ibidem.

Pro. 26.

Ibidem.

- Pro. 24.* det. Et post aliquos versus, Ne emuleris, inquit viros malos, nec desideres esse cum eis, quia rapinas meditabis mens eorum, & fraudes labia eorum loquuntur. Itē post aliquos versus, Erue eos qui dīr ad mortem, & qui trahunt ad inferū liberare ne cesses. Si dixeris, vires non sufficiunt, qui inspecto est cordis ipse in celum ligit, & seruatorē aīētū nihil fallit, reddetq; homini iuxta opera sua. Itē post aliquos versus, Cū ceciderit inimicus tuus ne gaudeas, & in ruina eius ne exultet cor tuū, ne forte videat dīs & displiceat ei, & auferat ab eo irā suā. Nec cōtendas cum pessimis, nec emuleris impios. Et post duos versus, Time dīm filii mi & regē, & cum detractorib. non commisearis. Qm̄ repente cōsurget perditio eorum, & ruinā vtriusq; q̄ nouit? Hæc quoque sapiētib. Cognoscere personā in iudicio nō est bonū. Qui dicit impio, iustus es, maledicent ei populi, & detestabunt eum trib. Qui arguū: laudabunt, & super ipsos veniet benedictio. Labia deosculabit, qui recta verba rūdet. Et post duos versus, Ne sis testis frustra cōtra proximum tuū, nec lactes quenq; labiis tuis. Nec dicas, quō fecit mihi sic faciā ei, redam vnicuiq; ēm opus suum. Per agrū hoīs pigri transiū, & per vineam viri stulti. Et ecce totum repleuerant vrtice, operuerant superficiem eius spinae, & maceria lapidū destrūcta erat. Qd̄ cum vidissē, posui ī corde meo, & exēplo didici disciplinā. Et post aliquos versus, Qua viderunt oculi tui, ne proferas in iurgio cito, ne postea emendare non possis cum dehonestaueris amicum tuū. Causā tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneo non reueles, ne forte insultet tibi cum audierit, & exprobrate non cesset. Mala aurea in lectis argentis, qui loquitur verbum in tē-
- Ibidem.*
- A. l. pru-*
nus.
- Pro. 25.* B pore suo. Inauris aurea & margarita fulgens, qui arguit sapientem, & aureum obedientem. Et post aliquos versus, Acetum in nitro est qui cantat carmina cordi pessimo. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, & si sitierit, da ei aquam bibere. * Prunam enim congregabis super caput eius, & dominus reddet tibi. Et post decem versus, Sicut vrbis patēs & absque murorum ambitu, sic vir qui non potest loquendo cohibere spiritum suum. Et post duos versus, Sicut avis ad alta transvolans, & passer quolibet vadens, sic maledictum frustra prolatum in quempiam superueniet. Fla-
- gellum equo, & chamus asino, & virga dorso imprudētum. Ne rīfideas stulto iuxta stultitiam suā, ne efficiaris ei similis. Rūde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur. Et post decē versus, Sicut canis qui reuerterit ad vomitū suū, sic imprudēs qui iterat stultitiam suam. Vidisti hoīem sapientem sibi videi, magis illo spem habebit stultus. Dicit piger, leo est in via, & leāna in itinerib. Sicut ostiū verti in cardine suo, ita piger in lectu-*Ibidem.* lo suo. Abscondit piger manus sub ascella sua, & laborat si ad os suū eas conuerterit. Sapiētior piger vī septem viris loquentib. snias. Si cut qui apprehendit aurib. canem, sic qui trāfit & impatiens commisceret rixā alterius. Sicut noxius est qui mittit lāceas, & sagittas in mortem, sic vir qui fraudulenter nocet amico suo, & cum fuerit deprehensus, dicit, ludens feci. Cum defecerint ligna, extinguitur ignis, & susurrone subtracto, iurgia cōquiescent. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignē, sic homo iracundus suscitat rixas. Verba susurratoris quasi simplicia, & ipsa perueniūt ad intima ventris. Et post tres versus, Labiis suis intelligitur inimicus, cum in corde tractauerit dolos. Quādo submiserit vocem suam, ne credideris ei, qm̄ septem nequitiae sunt in corde illius. Qui operit odium fraudulenter, reuelabitur malitia eius in cōcilio. Qui fōdit fouēā, incidet in eā, & qui voluit lapidem, reuertit ad eum. Lingua fallax non amat veritatem, & os lubricū operat ruinas. Ne glorieris in crastinū, ignorans qd̄ supererūtūra pariat dies. Laudet te alienus, & nō os tuū, extraneo, & nō labia tua. Et post quatuor versus, Melior est manifesta correptio, q̄ amor absconditus, Meliora sunt vulnera diligētis, *Ibidem.* quām fraudulēta odiētis oscula. Et post tres versus, Amicum tuum, & amicum patris tui *Ibidem.* ne dimiseris. Et post aliquos versus, Infernus & perditio non replentur, similiter & oculi hominum insatiabiles. Quomodo probat in conflatorio argentum, & in fornace aurum, sic probatur homo in ore laudantis. Si contuderis stultum in pila, quasi ptisanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia eius. Et post aliquos versus, Vir pauper calumnians pauperes, similis imbris vehementi in quo paratur fames. Qui derelinquunt legē, laudant impium, qui custodiunt, succēdūtur contra eū. Viri mali nō cogitant iudiciū, qui autem

*Pro. 27.**Pro. 28.*

autem requirunt dñm , animaduerunt omnia. Melior est pauper ambulans im simplicitate sua, q̄ diues in prauis itineribus . Et post duos verius , Qui coaceruat diuitias v̄suris , & fœnore liberali,in pauperes cōgregat eas. Qui declinat aurē suā ne audiat legē, orō ei⁹ erit execrabilis. Qui decipit iustos in via mala, in interitu suo corruet, & simplices possidebūt bona eius. Et post quatuor versus, Qui

*Ibidem.**Ibidem.**Confessio,
pēccatorum*

abscōdit scelera sua, non dirigeſ, qui aut̄ cōfessus fuerit & reliquerit ea, misericordia cōsequiſ. Btūs hō qui ſemp̄ eſt pauidus, qui ve-ro mentis eſt durę, corruet in malū. Itē post aliquos versus, Vir fidelis multū laudabiſ, q̄ aut̄ festinat, ditari, nō erit innocens. Qui cognoscit in iudicio faciē, non facit bene , iſte & pro bucella panis deferit veritatem. Vir q̄ festinat ditari & alijs inuidet, ignorat q̄ egeſtas ſuā pueniet ei. Qui corripit hoſem, grām poſtea inueniet apud eū, magis q̄ ille qui per linguę blandimenta decipit. Qui subtrahit aliqd a patre ſuo & a matre, & dicit, hoc nō eſt peccatū, particeps homicide eſt. Qui ſe ia-ctat & dilatat, iurgia cōcīat, qui aut̄ ſperat in dño, ſanabif. Qui confidit in corde ſuo, ſtul-tus eſt, qui aut̄ gradif ſapienter, ipſe ſaluabif. Qui dat pauperi, non indigebit, qui despicit deprecātem, iſtinebit penuriam. Et post ali-quis versus, Hō q̄ blandis ſicisq̄ sermonib. loquif amico ſuo, rete expandit gressib. eius. Et post aliquos versus, Seruus verbis non pōt erudiri, q̄a qđ dicens intelligit, & r̄ndere con-temnit. Vidisti hoīem velocem ad loquēdū, ſtultitia magis ſperāda eſt, q̄ illi⁹ * correptio.

*Ibidem.**a.l. corre**Elio.**Ibidem.**Pro. 3c.**F**a.l. Quis.*

Et post quatuor versus, Superbum ſequit hū militas, & humilem ſuicipit gloria. Qui cū ſure partitur, odiſ aīam ſuam, adiurantem au-dit & non iudicat. Qui timet hoīem, cito cor-ruet, qui aut̄ ſperat in dño, ſubleuabitur. Mu-lti requirunt faciem principis, & a dño iudi-cium egreditur singulorum. Abominant iu-sti virum impium, & abominātur impij eſes qui in recta ſunt via . Et post aliquos verius, Duo rogaui ne deneges mihi ante q̄ moriar, Vanitatem & verba mēdacia longe fac à me, Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi: tribue tantum viētui meo necessaria, ne forte ſaturatus illiciar ad negandum, & dicam, * Quid eſt dominus , & egeſt. te cōpulsus fu-ter, & peierem nomen Dei mei . Ne accuſes teruum ad dñm ſuum, ne forte maledicat ti-

bi, & * corrues. Et post aliquantū, Aperi os-tuū, decernere qđ iūſū eſt, & iudica in opem Pro. 31. & pauperem. Satis ſint iſta de parabolis. De- a. 1. cor. inde librū aliū Salomonis qui vocatur Eccle- r̄nus. ſiaſtes intuentes, ſimiliter ea , quæ in illo in-uenerimus huic operi apta, monſtremus.

Et vidi quia tantum p̄cederet ſapienſia Ecl. 1. ſtultiam, quādū differt lux a tenebris. Ex Ecl. ſapiētis oculi in capite eius, ſtulus aut̄ in te-nebris ambulat. Et post aliquātū. Cufodi pe Quānū dem tuū ingrediens domū Dei, Multo. n. me ſapienſia, Ior eſt obedientia q̄ ſtulorū viſtimq; qui ne ceteri ſciunt quid faciunt mali. Ne temere quid lo-reb. pra-quaris, neq; cor tuū fit velox ad proferendū Ecl. 2. & sermonem corā Deo. Deus. n. in cōelo & tu quādū, ſupē terrā, idcirco ſint pauci ſermones tui, G Multas curas ſequuntur ſomnia , & in multis ſermonib. inueniunt ſtultitia. Si quid vouisti Ecl. 4. Deo, ne moreris reddere, diſplicet. n. ei iſide lis & ſtulta promiſio. Sed quodcuq; vou- Ecl. 5. eris redde. Multoq; melius eſt non vouere, q̄ poſt votum promiſſa non reddere. Nec de-deris os tuum ut p̄ccare facias carnē tuam, Neque dicas corā angelo, nō eſt prouidētia, ne forte iratus Deus ſuper ſermone tuo diſpi-pet cūcta opera manuum tuarum. Vbi multa ſunt ſomnia, plurimæ vanitates & ſermones innumerī . Tu vero Deum time . Et poſt ſex versus , Auarus non impleſ pecunia , & qui ibidem. amat diuitias, fruct⁹ nō capiет ex eis. Et poſt Ecl. 7. aliquantū , Melius eſt ire ad domū luſtus, q̄ ad domū conuiuij. In illa. n. finis cunctorū admonetur hominum, & viuēs cogitat quid futurū ſit. Melior eſt ira riſu, quia p̄ tristitiam vultus corrigit animus delinquentis. Cor-ſapiētum vbi tristitia eſt, & cor ſtulorū vbi lāetitia. Melius eſt à ſapiente corripi, q̄ ſtulorū adulatione decipi , quia ſicut ſonitus spinarum ardentium ſub olla , ſic riſu ſtul-ti. Et poſt quatuor versus , Melior eſt patiens arrogante. Ne velox ſiſ ad iraſcēdū , quia H. ira in ſinu ſtulti requieſcit. Ne dicas, quid putas cauſe eſt , q̄ priora tempora meliora fuere quādū nunc ſunt. Stulta eſt. n. huiuscē-modi interrogatio. Et poſt tres versus , Hoc aut̄ plus habet eruditio & ſapienſia, q̄ vitam tribuunt poſſessori ſuo . Et aliquanto poſt, Ego os regis obſeruo, & precepta iuramen-ti Dei. Ne festines recedere facie eius, neque permaneas in opere malo. Et paulo poſt, Ex eo q̄ peccator, inquit, centies facit malum, ibidem. &c

*Ecl. 8.**Ecl. 10.**Ibidem.**Ecl. 11.**Ecl. 12.**Ibidem.*

Ex conti-nu. Alle-goriac. Chriſti et Ecceſie amor.

*Ecl. 2.**L**V**P**E**ſu**re*

& per patientiam sustentatur, ego cognoui q̄ erit bonū timentib. Deum, qui verenē faciem eius. Non sit bonū impio, nec prolongentur dies eius, sed quasi umbra transeant qui non

Ecd. 8. timent faciē Dei. Et post aliquantū, Dicebā ego meliorē esse sapientiam fortitudine. Et post quatuor versus, Melior est sapientia q̄ arma bellica, & q̄ in vno peccauerit, multa bona perdet. Et post duos versus, Preciosior est

Ecd. 10. sapientia & gloria parua ad tps stultitia. Et post aliquos versus, Qui fodit souā incident ī eā, & qui dissipat sepē, mordebit eum coluber. Qui trāsvert lapides, affligeat in eis, & qui seindit ligna, vulnerabit ab eis. Si retusū fuerit ferrū, & hoc nō vt prius, sed hebetatū fuerit, multo labore exacutē, & post industriam

K sequeſ sapientia. Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet q̄ occulte detrahit. Verba oris sapientis gratia, & labia insipietis p̄cipabant eam. Et paulopost, Lætare ergo iuuenis in adolescētia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorū, & scito q̄ pro omnib. his adducet te Deus

Ecd. 11. in iudicium. Aufer iram à corde tuo, & amo ue malitiam à carne tua. Adolescentia. n. & voluptas vana sunt. Memēto creatoris tui in dieb. iuuentutis tuæ. Et post aliquos versus. Deum time, & mandata eius obserua.

Ibidem. Ex cant. 2. Alle- R Estat ille liber Salomonis cuius inscri- ptio est Cāticum cāticorū. Sed de illo in hoc opus quid transference possumus, cum totus amores sanctos Christi & Ecclesiæ figura locutione cōmendet, & prophetica prouinciet altitudine, nisi q̄ in eo quis sit ad intelligendū difficillimus, possumus tñ facile aduertere, q̄ tum sit diuina illa & diuinitus inspirata charitas appetenda, quātūq; pendēda, q̄nqidē nō ibi semel dī sed alio loco iterū ac tertio reperiit. Adiuro vos filia Hierusalē

L per capreas céruosq; camporū, ne suscitatis neq; euigilare faciatis dilectam donec ipsa velit: adiuro vos filia Hierusalē in virtutib. & virib. agri si leuaueritis charitatē quoadusq; velit. Ecclesia q̄ppe, in qua vtique sumus his verbis exortat filias suas, hoc est, seipsum in plurimis constitutam. Ipsa est ager Dei fructuosisimus, cuius virtutes & vires magna- fuit, ad quas amando Christū martyres peruerterū. Nā quoisque vult ille dilecta sua in hac interim vita charitatem * leuari, nisi

quoisque ipse docuit verbo, & suo est hōrtus exēplo dicēs, Maiorē hac charitatē nemo

Iob. 15.

habet, q̄ vt aīam suā ponat q̄s, p amicis suis,

& qđ dixit, efficiens. Vñ ne ad ipsum solum

hōc pertinere videre, ait Ioānes in epistola sua,

Sicut Christus pro nobis aīam suā po-

suit, sic & nos debemus aīas pro fratrib. po-

nere. Hoc ergo est quoq; velit. Legit̄ ēt in

eodē cātico, Ordinate in me charitatē. Chri-

stus quoque ipse ibi dicit, Pulchra es amica

mea, suavis & decora sicut Hierusalē. Et ali-

bi, Quā pulchra es & q̄ decora charissima in

delitinis. Et alio loco, Pone me vt signaculum

sup̄ cor tuum, vt signaculum super brachiū

tuum, quia fortis est vt mors dilectio, dura, si-

cit infernus emulatio. Et post vnū versum,

Aqua multa non potuerunt extinguere cha-

ritatem, nec flumina obruerūt illam. Si dederit

homo omnem substantiam domus suæ pro

dilectione, quasi nihil despiciet eam.

M Vi nouerunt eūm, ignorant dies illius.

Q Alij terminos transtulerūt, diripuerūt

greges & rapuerūt eos. Afinū pupillorū abe-

Iob. 24. gerūt & abstulerūt pro pignore bouē viduū. De chari-

Et post quinq; versus, Agrū nō suū demerūt, tate &

& vineā eius quē vi oppreserunt vindemiāt. patientia

Nudos dimittunt hoies, indumenta tollētes,

qb. nō est operimētū in frigore. Et post duos

versus, Vim fecerūt deprædātes pupillos, &

vulgum pauperem spoliauerunt. Nudis & in

cedentib. ablīque vestitu esurientib. tulerunt

spicas. Et post duos versus, De ciuitatib. fece-

runt vir os gemere, & aīa vulneratorū clama-

uit, & Deus inultum abire non patitur. Ipsi

fuerunt rebelles lumini, Nescierūt vias eius,

nec reuersi sunt per semitas illius. Et post ali-

quos versus, Conteratur quasi lignum insru-

ētuosum, pauit enim sterilem, et quā non pa-

rit, et viduæ bene nō fecit. Detraxit fortē in

fortitudine sua. Et post aliquantum, Auris au-

diens beatificabit me, et oculus videns testi-

A moniū reddebat mihi, quōd liberassem pau-

tob. 25. perem vociferantem, et pupillum cui non

a. l. beati effet adiutor. Benedictio perituri super me

veniebat, et cor viduæ consolatus sū. Iustitia

indutus sum, et vestiū me sicut vestimento

et diadema iudicio meo. Oculus sui cēco,

et pes claudio. Pater eram pauperum, et cām

quā nesciebam, diligenter inuestigabam. Cō-

terebam molas iniqui, et de dentibus illius

auferebam prædā. Et aliquanto post, Si am-

Iob. 37. bulauī

bulaui in vanitate, & festinauit in dolo pes meus, Appendat me in statera iusta, & sciat Deus simplicitatem meam. Si declinauit gressus meus devia, & si fecutus est oculus meo cor meum, & in manib. meis adhæsit macula. Et post duos versus, Si deceptum est cor meum super mulierem, & si ad ostium amici mei insidiatus sum. Et post duos versus, Hoc. n. nefas est, iniquitas maxima. Ignis est vsq; ad perditio ne deuorans, & oia eradicans germina. Si con tēpsi iudicium subire cū seruo meo & ancilla

A mea, cū disceperat aduersus me. Et post quatuor versus, Si negauit qd uolebat pauperibus, & oculos viduū expectare feci. Si comedibū cellam meā solus, & nō comedit pupillus ex ea. Quia ab infanthia mea creuit mecum miseria, & de utero matris meae egressa est mecum. Si despexi pereute, eo qd nō habuerit vestimentū, & absq; operimento pauperem. Si nō bñdixerūt mihi latera eius, & de uelleribus. ouium mearū calefactus est. Si leuauit super pupillū manum meam, et cum viderem me superiorē in portis. Et post qnq; versus, Si putauit aurū robur meū, & obrizo dixi fiducia mea. Si latius sum super multas diuitias meas, & qd plura reperit manus mea. Et post sex versus, Si gauifum sum ad ruinā eius qui me oderat, & exultauit qd inuenisset eū malū. Et post quatuor versus, Foris nō māsit peregrinus, ostiū meū viatori patuit. Si abscondi quasi hō pētū meū, & celauit in sinu meo iniquitatē meam. Si expauit ad multitudinem nimiam, & despectio propinquorū terruit me, & nō magis ta cui, nec egredī sum ostiū. Quis mihi tribuat *auditorem, vt desideriū meū oīpotens audiat, & librū scribat ipse qd iudicat, vt i humero meo portē illū, & circundē quasi coronā mihi, per singulos gradus meos pronūciabo illū, & quasi principi offerā eū. Si aduersum me terra mea clamat, & cū ipsa fulci ei? deflēt. Si fructus eius comedī absq; pecunia, & aīam agricolarū afflxi. Nūc iā de libris Prophetarū quae sunt huic operi necessaria colligamus, Ac primum de his Prophetis qui pp breuitatē voluminū suorū minores vocant. Ergo apud Osee Prophetā istā cōperimus.

B Vdite verbum domini filii Israel, quia Iudicium dñi cum habitatorib. terræ Non est enim veritas, & nō misericordia, & non scientia Dei in terra. Maledictū & mendacium & homicidium, & furtum, & adul-

terium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Et post aliquos uersus, Quia tu sciētiā repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi. Et paulopost, Qm dñm reliquerunt in nō custodiēdo. Fornicatio, & vinū & ebrietas aufert cor. Et post aliquos versus, Qm ip

si cū meretricib. versabam̄, & cum effeminate sacrificabant. Et populus non intelligēs vapulabit. Si fornicaris tu Israhel, nō deliquat saltē Iuda. Et nolite ingredi in Galgala, & ne ascendatis in Bethaue, neq; iuraueritis, viuit dñs. Et post aliquos versus, Nō dabūt cogitationes iuas vt reuertant ad dñm Deū suum,

quia spūs fornicationis in medio eorum & dñm non cognoverunt. Et post aliquos ver-

sus, Iudicia tua quasi lux egreditentur, quia misericordiam volui & non sacrificium, & scientiam Dei plus qd holocausta. Et post ali-

quantū, Seminate vobis in iustitia, & metite in ore misericordia. Innouate vobis nouale.

Tps aut̄ requirendi dñm, cū venerit qui do-

cuit vos iustitiā. Et post aliquos versus, Et tu ad dñm Deum cōuerteris, Misericordiam &

iudicium custodi, & spera in dño Deo sp. Et post aliquos versus. Ego autē dñs Deus tuus eduxi te de terra Aegypti, & dñm absq; me-

nescies, & saluator nō est præter me. Et post aliquos uersus. Conuertere Israhel ad dñm Deū tuū, qm̄ corrūsti in iniquitate tua. Tollite uobiscū uerba & conuertimini ad dñm.

Dicite ei, Oēm iniquitatē aufer, & accipebo nū, & redudemus uitulos labiorum nostrorū.

Expergiscimini ebrii, & flete & v'lulate

E omnes qui bibitis uinum in dulcedine, quoniam periit ab ore vestro. Gens. n. aſcen-

dit per terram meam fortis et innumerabilis. Et post aliquantum, Nunc ergo dicit do-

minus: Conuertim ad me in toto corde ve-

stro in ieunio et fletu, et in planctu, et scindite corda vestra, et non veltimenta vestra,

et conuertimini ad dominum Deum vestrum,

quia benignus et misericors est.

H Ace dicit dominus, Super tribus scele-

ram Iuda, et super quatuor non cōuer-

tam eum, eo qd abiecerint legē domini, et mandata eius non custodierint. Decepe-

runt enim eos idola sua, post quae abierunt patres eorum. Et post duos uerius, Hac di-

cit dominus, super tribus sceleribus Israhel,

et super quatuor non conuertam eum, pro eo qd vendiderint argento iustū, & pau-

perem

Osee. 4.

Et Osee

Qd̄o ter-

ra immi-

meris in-

quimata,

peccati.

Ibidem.

Ibidem.

E

Amos. 6.

a.l.contri-
tione.

Amos. 8.

Mich. 2.

Ex Mic.

Hoīm ī

probatis,

nu-

F ter-

niatatur,

ha-

te

mi

on

in

Pr

fa-

ph

mi

in

perē pro calciamentis. Qui conterunt super puluerem terrae capita pauperum, & viā humiliū declinat. Et filius ac pater eius ierū ad puellam, ut violarent nomen sanctū meū. Et post vnum versum, Et vinum, inquit, dam natorum bibeant in domo Dei sui. Et post aliquātū, Querite dñm & viuete. Et post tres versus, Quaerite dñm & viuete. Et post octo versus, Odio habuerunt in porta corripiētem, & loquentē perfecte abominati sunt. Id cīrco pro eo q̄ diripiebat pauperē, & prēdā elecītā tollebat ab eo. Et post tres vers. Quia cognoui multa scelera vestra, & fortia peccata vestra. Hostes iusti, accipiētes munus, & pauperes in porta deprimētes. Et post duos versus, Querite bonum & non malum ut viuatis, & erit dñs Deus exercituum vobis

E cum sicut dixistis. Odite malum, & diligite bonū, & cōstituite in porta iudiciū, si forte misereatur dñs exercituum, reliquiis Ioseph. Amos. 6. Et post aliquos versus, Qui dormitis in lectis eburneis, & lascivitis i stratis vestris, Qui comeditis agnū de grege, & vitulum de medio armēti, qui canitis ad vocem psalterii. Sicut David putauerunt se hīc vala cantici, bibentes in phialis vinū, & optimo vnguento delibuti, & nihil patiebant sup * contritionem Ioseph. Et post aliquātū, Audite hoc q̄ cōteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ, dicentes, Qn̄ transibit messis, & veniū dabim⁹ merces, & sabbatū, & aperiēmus frumentū, ut minuamus mēsuram, augeamus scūlū, & supponam⁹ stateras dolosas, ut possi deamus in argēto egenos & pauperes, p̄ calciamentis, & quisq̄lia frumentū vendamus.

Mich. 2. V Ae qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilib. vestris. In luce matutina faciunt illud, quoniam contra Deū mātinā probabat, nus eorum. Et concupierunt agros, & violē- F ter tulerunt, & domos rapuerunt, & caluniabantur virum & domum eius, virum & hāreditatem eius. Et post aliquātū, Auditē hāc principes domus Iacob, & iudices dominus Irael, qui abominātini iudicium & omnia recta peruerritis. Qui ædificatis Sion in sanguinibus, & Hierusalem in iniuitate. Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebāt. Et Prophētē eius in pecunia diuinabāt, & super dominū requiescebat dicētes. Nunqđ nō Deus in medio nostrū? Nō venient super nos ma-

Ia. Et post aliquātū, Indicabo tibi quid sit bonū, & quid dñs q̄rat à te. Vtq; facere iudi- Mich. 6. ciū, & diligere misericordiā, & sollicitū am- bulare cum Deo tuo. Et post tres versus, Ad- huc ignis in domo ī p̄ij, thesauri inquitatis, & mēsura minor iræ plena. Nūqd iustifica- bo statērā impiā, & facelli pondera dolosa? In qb, diuites eius repleti sunt iniuitate, & habitātes in ea loquebāt mēdaciū, & lingua eorū fraudulēta in ore eorū. Et post duodecim versus, Vt mihi q̄ factus sum sicut qui colligit in autūno racemos vindemias. Non est botrus ad comedendū, p̄cōquas ficus desiderauit aīa mea. Perit sanctus de terra, & rectus in hominib. nō est. Oēs in sanguine in fidianf. Vir fratrem suum venat ad mortem, malum manū suarum dicunt bonum. Prin- ceps postulat, & iudex in reddendo est, & magnus locutus est desiderium animæ suæ.

C Ontra me factū est iudiciū, & contradic- tio potentior. Propter hoc lacerata est lex, & non peruenit usq; ad finē iudiciū, q̄a impius p̄rāuet aduersus iustum, p̄ p̄ea egre- dif iudiciū peruersum. Et paulopost, iustum Abac. 1. aūt in fide sua viuet. Et quo vinū potantē de- ibidem. cipit, sic erit vir superb. & non decorabit. Et post aliquātū, Quid prodest sculptile, quia illud sculpsit factō suus, confiatile & imaginē falsam, q̄a sperauit in figmento factō eius ut faceret simulachra multa? Vt qui dicit li- gno expurgiscere, surge, lapidi tacenti. Nun quid ipse docere poterit? Ecce iste cooper- tūs est auro & argento, & omnis spiritus nō est in visceribus eius. Dominus autē in tem- plo sācto suo, sileat à facie eius omnis terra.

D Isperdam, inquit, de loco hoc reliquias Baal, & noīa ædītuorū cū sacerdotibus Soph. 1. & eos q̄ adorant super tecta militiā celi, & Ex Sopho adorant & iurāt in dñio, & iurāt in Melchō, nia Mina & qui auertunt de post tergū dñi, & qui non sur p̄tō- quassierūt dñm, nec inuestigauerūt eum. Sile rib, diem te a facie dñi, quia iuxta est dies dñi. Et post iudi cū u aliquot versus, Et erit in pte illo, scrutabor resipiscāt. Hierusalē lucernis, & visitabo sup viros de fixos in fecib. suis, qui dicunt in cordib. suis, Soph. 1. Soph. 2. Non faciet bene dñs, & non faciet male. Et post aliquot versus, Conuenite, cōgregamini gens nō amabilis, priusquam pariat iusfio quasi puluerem trāseuntē diē, antequā ve- niat sup vos dies furoris dñi. Quærите dñm oēs mansueti terræ, qui iudicium eius cōficiat.

Soph. 3. operati. Quærite iustum; quærite māsuetum, si quō abscondamini in die suroris domini.

Zach. 5. Et post aliquantū, & derelinq̄ in medio tui populum pauperē & egenum, & sperabunt in nomine dñi reliquiae Israēl. Non facient iniuriam, nec loquentur mendacium, & non inuenietur in ore eorum lingua dolosa.

Ex Zacha. **E**t dixit ad me, Hæc est maledictio quæ regredit super faciem omnis terra, quia ois fur sicut ibi scriptum est, iudicabis, & ois stitiā vo iurans, ex hoc similiter iudicabis. Educam il cetur pec lud, dicit dñs exercituum, & veniet ad domū furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter, & commorabis in medio dom' eius, & cōsumet eum, & ligna eius & lapides eius.

Zach. 7. **K**eius. Et post aliquantum. Et factum est verbū dñi ad Zachariam dicens, Hæc ait dñs exercituum dicens, Iudicium verum iudicate, & misericordiam, & miserationes facite vnuſquisque cum fratre suo, & viduā & pupillā, & aduenā, & pauperē nolite calumniari, & malū vir fratri suo non cogite in corde suo.

Zach. 8. Item post aliquantum, Loquimini veritatem vnuſquisque cum proximo luo. Veritate & iudiciū pacis iudicate in portis vestris, & vnuſquisque malū cōtra amicū suū ne cogite in cordib. vestris, & iuramentum mēdax ne dili gatis. Omnia. n. hæc sunt quæ odi dicit dñs.

Malac. 1. **F**ilius honorat patrē, & seruus dām suū, Ex Mala chia, De Si ergo p̄ ego sum, vbi est honor meus? Et si dñs ego sum, vbi est timor meus, dicit Deo uno colēdo, & amando dñs exercituum. Et paulopost, Ego dedi vos cōtemptibiles & humiles oīb. populis. Sicut non seruasti vias meas, & acceplisti faciē in lege. Nunquid nō pater vnuſ oīum nostrū?

Malac. 2. Nunquid nō Deus vnuſ creauit nos? Quare ergo despicit vnuſquisque fratrem suum, vio lans pāctum patrum nostrorū? Transgressus est Iudas & abominatio facta est in Israēl.

L in Hierusalem, qā contaminauit Iudas sanctificationem dñi quam dilexit, & habuit filiā Dei alieni, Disperdet dñs virum qui fecerit hoc, magistrū & discipulum de tabernaculis Iacob, & offerentem munus dño exercitū. Et hoc rursū fecistis, Operiebatis lachrymis altare dñi fletu & mugitu, ita ut ultra non re spiciam ad sacrificium nec accipiam placabile quid de manu vestra, & dixistis, Quam ob causam? quia dñs testificatus est inter te & vxorem pubertatis tuæ, quam tu despxisti. Et hæc particeps tua vxor foederis tui. Nō

ne vnuſ fecit, & residuum spiritus eius* es? Et quid vnuſquisque quærerit, nisi semen Dei? Cu

ffodite ergo spiritū vestrum, & vxore adole scēntię tuæ noli despicer. Cum odio habue ris eam, dimite dicit dñs De⁹ Israēl Operiet aut iniquitas vestimentum eius, dicit dñs exer citum. Custodite sp̄am vestrum, & nolite de spicere. Laborare fecistis dñm in sermonib.

vestris, & dixistis, In quo eum fecimus labo rare? In eo cum diceretis, Ois qui facit ma lū, bonus est in cōspectu dñi, & tales ei pla cent. Aut certe vbi est dies indicij? Et post alii

quot versus, Et accedam ad vos, inquit, in iudicio, & ero testis velox maleficiis & adulteriis & periuriis, & qui calumniantur mercedē mercenarij, & humiliant viduas & pupillas, & opprimunt peregrinū, nec timuerunt me, dicit dñs exercituum. Ego n. sum dñs, & non mutor, & vos filij Iacob non estis consūpti. A diebus. n. patrum vestrorum recessistis a legitimis meis, & nō custodistis. Reuertimini ad me, & reuertar ad vos dicit dñs exercitū.

Et post aliquos versus, Inualuerunt super me verba vestra, dicit dñs: Et dixistis, Quid locuti sumus? Dixistis, Vanus est qui seruit Deo. Et quod emolumentū, quia custodiūmus p̄cepta eius, & quia ambulauiūs tristes corā domino exercitū? Ergo nunc beatos dici mus arrogantes. Siquidem adificati sunt facientes iniuriam, & tentauerunt Deum, & falui facti sunt. Tunc locuti sunt timentes Deum vnuſquisque cum proximo suo. Et attendit dominus & audiuīt, & scriptus est liber monumēti coram eo timētib. dominū, et cogitantibus nomen eius. Et erit mihi, at dominus exercitū, in die qua ego facio in peculium, et parcam eis sicut parcit vir filio suo seruienti sibi. Et conuertimini, et videlitis quid sit inter iustum et impium, et inter seruientem Deo, et non seruientem ei. Ecce A

enim dies veniet succensa quasi caminus, et erunt omnes superbi, et omnes facientes iniuriam stipula. Et inflammabit eos dies ve niens dicit dominus exercitū, quæ non relinquet eis radicem et germe. Orietur vo bis timētib. nomen meum sol iustitia, et sa nitas in pennis eius, et egrediēmī et salietis sicut vituli de armento, et calcabitis impios cum fuerint cinis sub planta pedum vestro rum, in die qua ego facio dicit dominus exercitū.

Lauami-

E.g. 1.
Ex B
Comm
star G
crepat
pius
Ela. 1.

Ela. 2.

Ibidem.

Ela. 3.
Ibidem.

Ela. 4.

C

Ibidem.

Ela. 10.

bi

Lutamini, mundi estote, auferre malum cogitationū vestrarum ab oculis meis. Quiescite peruerse agere, dñe cōfite beneficiare, quārē iudiciū, subuenire oppreso, iudicāte pupillo, defendite viduā, & venite & arquite me dicit dñs. Et post aliquos versus, Argentū tuum versum est in scoriam, vinū tuū mixtū aqua. Principes tui socij furū, Omnes diligunt munera, sequuntur retributiones, pupillo non iudicant, & causa viduę non in creditur ad eos. Et paulopost, Domus Iacob venite ambulemus in lumine domini. Projecisti. n. populum domū Iacob, quia repleti sunt vt olī, & augures habuerūt vt Philistijm, & pueris alienis adhēsētūt. Et post tres versus, Repleta est terra eius idolis, opus manū suarū adorauerunt, quod fecerunt dīgiti eorū. Et post paucos versus, Quia dies domini exercitū super omnē superbū & excelsū & super oēm arrogantē, & humiliabitur. Et paulopost, populū meū exætores sui spolia uerunt, & mulieres dominatē sunt eis. Popule meus, qui beatū te dicunt, ipsi te decipiūt, & viam gressuum tuorum dissipant. Et post aliquos versus, Vos enim depasti eftis vineā meam, rapina pauperis in domo yeltra. Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis, dicit dominus exercitū? Et dixit dñs, Pro eo q̄ eleuare sunt filii Siō, & ambalauerunt extēo collo, nutibus oculorum ibant & plaudebant, ambulabant & in pedibus suis compōsito gradu incedebat. Et paulopost, V̄e qui coniungitis domū ad domū, & agrū ad agrū copulatis v̄sq; ad extremū loci tuaeferatis p̄ximō. Symmachus & Theodotio, donec deficiat, vel nō sit locū transtulerunt. Nunquid habitabitis yos soli in medio terre? In auribus meis sunt hec, dicit dominus exercitū. Et post tres versus, V̄e qui consurgitis mane ad ebrietatē, festandā, & potandū v̄sq; ad vesperam, vt vino cestueatis. Cithara & lyra, & tympanū, & tibia, & vim num in conuiujs vestris, & opus domini nō respicitis, nec opera manū eius consideratis. Et post aliquot versus, V̄e qui dicitis malum bonum, & bonū malum: ponentes tenebras lucē, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce & dulce in amarum. V̄e qui sapientes estis in oculis vestris, & corā vobis sapientes estis in oculis vestris, & corā vobis metipſis prudentes, V̄e qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendā ebrietatem. Qui iustificatis impiū prō munib⁹, & iustitiā iusti auferis ab eo. Et aliquāto post, V̄e qui condūt leges inīquas, & scriplerunt vt opprimerēt in iudicio pauperes, & vim facerēt cause humilium populi mei, vt effent viduę p̄zda eorum, & pupillos diriperent. Et post paululū, Requiecat super eū sp̄s domini, spiritus sapientia, & intellectus, sp̄s consilij & fortitudinis, spiritus sciētia & pietatis, & replete eum sp̄s timoris dñi. Non secundū visionem oculorū iudicabit, neq; secundū audītum aurium arguet, Sed iudicabit in iudicio pauperes, & arguet in æquitate prō mansuetis terre. Et percutiet tetrā virga oris sui, & spiritu labiorū suorum interficiet impiū. Et erit iustitia cingulū lumen eius, & fides cinctorū rerum eius. Et post aliquot versus, Ecce Deus saluator meus, fiduciāliter agam, & non timebo. Quia fortitudo mea & laus mea dominus Deus, & factus est mihi in salutē. Haurietis aquas in gaudio de fontibus saluatoris: & dicetis in illa die, Confitemini domino, & inuocate nōmen eius, Notas facite in populis adiunctiones eius, memento qm̄ ex celsum est nōmen eius. Cantate domino, qm̄ magnifice se cit, annunciate hoc in vniuersa terra. Exulta & lauda habitatio Siō, quia magnus in medio tui sanctus Israel. Et post aliquos versus, Et quiescere faciā superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo. Item post aliquantum, Dicit dominus Deus Israel, In die illa inclinabitur homo ad factorem suū, & oculi eius ad sanctū Israel respicient: & non inclinabitur ad altaria, q̄ fecerunt manus eius, & quę operati sunt dīgiti eius. Nō respiciet lucos & delubra. Et post aliquātū, Vocabit, inquit, dominus Deus exercitū in die illa ad flētū & ad planctū, & ad caluitū, & ad cingulū sacci. Et ecce gaudium & lētitia occidere vitulos & iugulare arietes, comedere carnes & bibere vinum. Comedamus, & bibamns, cras nō moriemur. Et ruelata est in auribus meis vox domini exercitū. Si dimittetur iniquitas hec vobis donec moriamini, dicit dñs Deus exercitū. Itē post aliquātū, Aperite portas & * ingredietur gens iusta custodiens veritatē. Vetus error abij, seruabis pacē: pacē, quia, in te sperauimus: Sperantes in domino in seculis æternis, in domino Deo fortis in perpetuum.

Aug. Tomus tertius. Rr Et

EX HIEREMIA.

314

Iequiem tibi dabit dñs Deus semper. Et post
multa, Populus q ad iracudiā p̄uocat me, an
te faciē mēā semper; q immolat in hortis, &
sacrificat sup̄ lateres; q habitat in sepulchris,
& in delubris idolorū dormiūt. Et post, secū
dus versus, Qui dñt, recede à me, nō appro-
pinques mihi, q̄a immūdus es, Isti fumus e-
rūt in furore meo, ignis ardēs tota die. Ecce
scriptū est corā me, Nō tacebo, reddā & re-
tribuā in sinus eorū iniqtates v̄ras, & iniqtas
K patrū vestrorū simul, dicit dñs. Qui sacrifici
cauerūt sup̄ mótes & sup̄ colles, exprobraue
rūt mihi, & remetiar opus eorū prūmū in si-
nu eorū. Et post aliquos versus, Et vos, inq̄,
qui dereliquistis dñm, qui obliti estis monte
sanctū meū, q̄ ponitis fortunæ mēsam, & li-
batis sup̄ eā: numerabo vos in gladio, & oēs
in cēde corruptis, p̄ eo q̄ vocauit vos, & nō
rñdistis, locutus sum & nō attēdistis: & facie
batis malū in oculis meis, & q̄ nolui elegi-
stis. Et paulopost, Hæc dicit dñs, Cœlū sedes
mea, & terra scabellū pedū meorū. Quæ est
ista domus quā ædificabitis mihi, & q̄s iste
locus getis meæ? Oia hæc manus mea fecit,
& facta sunt vniuersa ista, dicit dñs. Ad quē
aut̄ respiciā, nisi ad pauperculū & contritū
spū, & tremente sermones meos? Et post, sex
tus versus, Ego illusiones eorū eligā, & q̄ tu-
mebat adducā eis: q̄a vocauit & nō erat qui
rñderet, locutus sū, & nō audierūt, fecerūtq; z
malū in oculis meis, & q̄ nolui elegerūt. Au-
ditæ legē dñi q̄ tremitis ad verbū eius. Dixe-
runt fratres uestrī odiētes uos abiiciētes p̄ p
nomen meū, Glorificetur dñs, & uidebimus
in lætitia uestra, ipsi autem confundentur.

A Vdite verbum dñi domus Iacob & oēs
cognitiones domus Israel. Hæc dicit
dñs, Quid inuenierūt patres uestrī in me iniqt-
atis, quia elögauerūt à me, & ambulauerunt
post uanitatē, & uani facti sunt? Et post ali-
quot uersus, Hæreditatē mēā posuistis in abo-
minationē: Sacerdotes non dixerunt, ubi est
dñs. Et tenetēs legē nescierūt me, & pastores
p̄uariati sunt in me. Et Propheta prophetar-
uerūt in Baal, & idola secuti sunt. Et paulo-
post, Nūquid obliuiscet uirgo ornamēti sui,
aut sp̄s falsiç pectoralis suæ? Populus uero
meus oblitus est mei dieb. innumeris. Quid
niteris bonā ostēdere uitā tuā ad q̄rendā dile-
ctionē, q̄ insup̄ & malitias tuas docuisti uias
tuas: & in alis uis inuentus est sanguis aīarū

Ipauperū & innocētū? Nō i fossis inueni eos,
sed in omnib. q̄ supra memorauit. Et dixisti,
Absq; p̄ctō & innocens ego sum, & p̄pe au-
tertae surortius à me. Ecce ego iudicio cō-
tendā tecū, eo q̄ dixeris, nō peccauit. Quā ui-
lis es facta nimis iterās uias tuas, & ab Aegy-
pto cōfunderis, sicut cōfusa es ab Assur: Nā
et ab ista egredieris, et manus tua erūt super
caput tuū, qm̄ obtruit dñs confidentiā tuā.
Et paulopost, Cōuerterim filij reuertētes, di-
cit dñs, q̄a ego vir uester. Item paulopost, Si
cōuerteris Israel, cōuertere ait dñs, ad me cō-
uertere. Si abstuleris offendicula tua à facie M
mea, nō cōmoueberis. Et iurabis, uiuit dñs, i
ueritate, i iudicio, et in iustitia, et bñdicet eū
gētes, ipsumq; laudabūt. Et paulopost, Stult⁹
populus meus me nō cognouit. Filij insipien-
tes sūt, et vecordes. Sapiētes sūt, ut faciat ma-
la: bene aut̄ facere nescierūt. Et post aliquot
uersus, Circuīte uias Hierusalē, et aspicite et
cōsiderate, et q̄rite in plateis eius an inuenia-
tis facientē iudiciū, et q̄rentē fidē, et ppitius
ero ei. Quod si ēt, viuūt dñs dixerint, et hoc
falso iurabūt: Dñe, oculi tui respiciūt fidem.
Percusisti eos, et nō doluerūt: attriūsti eos,
et renuerūt accipere disciplinā: Indurauerūt
facies suas sup̄ petrā, et noluerūt reuerti. Ego
aut̄ dixi. Forbita pauperes sunt et stulti igno-
rātes uia dñi et iudicium Dei sui: Ibo igit̄ ad
optimates, et loquar eis, ipsi.n.cognoverunt
uia dñi et iudiciū Dei sui. Et ecce magis hi si-
mulcōfregerūt iugū, ruperūt uincula. Et post
aliquot uersus, Filij tui dereliquerūt me, et iu-
rat in ijs q̄ nō sunt dij. Saturauit eos, et mēcha-
ti sunt, et in domo meretricis luxuriabantur.
Equi amatores, et *admissarij facti sunt, unus
quisq; ad uxorē proximi sui hinnebāt. Nū
quid sup̄ his nō uisitabo, dicit dñs: et in gēte
tali nō ulcisceſ manus mea? Et post aliquot
uersus. Qui posui arenā terminū mari, p̄ce-
pū semipaternū q̄ nō p̄teribit: et cōmouebū-
tur et nō poterūt, et intumescēt fluctus eius,
et non transibūt illud. Populo aut̄ huic factū
est cor incredulū, et exasperans. Recesserunt
et abierūt, et n̄ dixerūt i corde suo, Metuam⁹
dñm Deū n̄rm. Et post paucos uersus, Inuēti
sūt, inq̄, i populo meo impij, iſidiātes quasi
aucupes, laqueos ponētes, & pedicas ad ca-
piēdos uiros. Sicut d̄cipula plena auib. sic do-
m⁹ eorū plena dolo. Ideo magnificati sūt et
dilatati, incrassati sūt et impinguati, et p̄terie

R r 2 runt

runt sermones meos pessime. Causam pupilli non dixerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. Nunquid super his non visitabo, dicit dominus, aut super gentem huiuscmodi non vltiscetur anima mea? Stupor & mirabilia facta sunt in terra. Prophetae prophetabant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis

Hier. 6.

& populus meus dilexit talia. Quid igitur fieri in nouissimo eius? Et post aliquot versus, Cui loquar & quae cõtestabor ut audias? Ecce in circufose aures eorum, & audire non possunt. Ecce verbum domini factum est illis in opprobriu, & non suscipiunt illud. Et paulo post, Audite verbum domini omnis Iuda, qui ingredimini per portas has, ut adoretis dominum. Hac dicit dominus exercituum Deus Israel, Bonas facite vias vestras & studia vestra, & habitabo vobis in loco isto. Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes, Templo domini, templum domini, templum domini est. Quoniam si benedixeritis vias vestras & studia vestra, si feceritis iudicium inter virum & proximum eius, aduenient & pupillo & viduam non feceritis calumniam, nec sanguinem innocenter effuderis in loco hoc, & post deos alienos non ambulaueritis in malum vobis metipisis, habitabo vobis in loco isto, in terra quam dedi patribus vestris a seculo usque in seculum. Ecce vos confiditis vobis in sermonibus mendacij, qui non proderunt vobis, furari, occidere, adulterare, jurare mendaciter, libare Bazzim, & ire post deos alienos quos ignoratis. Et venitis & stetitis coram me in domo hac, in qua inuocatum est nomen meum, & dixistis, Liberati sumus, eo quod fecerimus oes abominationes istas. Ergo in Iesuca latronum facta est domus ista, in qua inuocatum est nomen meum in oculis vestris? Ego ego sum, ego vidi, dicit dominus. Ite ad locum meum in Silo, ubi habitauit nomen meum a principio, & videte quod fecerimus ei pro maiestate populi mei Israel. Et nunc quia fecilis ora ope, ahaec, dicit dominus, & locutus sum ad vos, in me consurgens & loquens, & non audiatis, & vos caui, & non resistis: faciam dominum huic, in qua inuocatum est nomen meum, & in qua vos habebitis fiduciā, & locum quem dedi patribus vestris, sicut feci Silo: & projiciā vos a facie mea, sicut projeci oes fratres vestros in Iudea, in semine Efraim. Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & gloriā, & non obsistas mihi, quod non exaudiat te. Non vides quid isti faciant in ciuitatibus Iuda, & in plateis Hierusalem? Filii colligunt ligna, & patres succendunt ignē, & mulieres cōspergunt adipē, ut faciant placantas reginam ecli, & libent dijs alienis, & me ad iracundiam prouocant. Nunquid me ad iracundiam prouocant, dicit dominus? Nonne semetipsos in confusione vultis sui? Et paulo post, Nunquid qui cadit non resurget: & qui auerteris est, non reuerteris? Quare ergo auerteris est populus iste in Hierusalem auerstione contentioſa? Apprehenderunt mendacium, & voluerunt reuerti. Attēdi & auscultauit, nemo quod bonum est loquitur. Nullus est qui agat prius super petrem suum, dicens, Quid feci? Et post paucos versus, Quod dicitis, lapientes nos sumus, & lex domini nobiscum est? Vere mendacium opera tuum est stylus mendax scribarum. Confusi sunt sapientes, per territi & capti sunt. Verbum n. domini proicerunt, & sapientia nulla est in eis. Et paulo post, Quis dabit me in solitudine diuersorum viatorum, & derelinquam populum meum, & recedam ab eis: quia omnes adulteri sunt & coetus praevaricatorum, & extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij, & non veritatis? Confortati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, & me non cognoverunt dicit dominus. Vnusquisque se a proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplatans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedit, & vir fratre suu deridebit, & veritate non loquentur. Docuerunt n. linguam suam loqui mendacium, ut inique agerent laborauerunt. Habitatio tua in medio doli, in dolo renuerunt scire me, dicit dominus. Propterea haec dicit dominus exercituum, Ecce ego confitabo & probabo eos: Quid n. alius faciam a facie filia populi mei? Sagitta vulnerans linguam eorum, colum locuta est in ore suo: pacem cum amico suo loquitur, & occulte perdit infidias. Nunquid super his non visitabo dicit dominus: aut in gente tali non vltiscetur anima mea? Et paulo post, Hac dicit dominus, Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur diues in dimitijs suis: sed in hoc glorietur qui gloriatur, scire & nosse me, quod ego sum dominus, qui facio misericordiam & iudicium & iustitiam in terra. Hac enim placent mihi ait dominus. Et post aliquot versus, Hac dicit dominus, Iuxta vias gentium nolite discere, & a signis ecli nolite metuere quae timent gentes,

Hier. 8.

ibidem.

Hier. 7.

Ecce etiam aures eorum, & audire non possunt. Ecce verbum domini factum est illis in opprobriu, & non suscipiunt illud. Et paulo post, Audite verbum domini omnis Iuda, qui ingredimini per portas has, ut adoretis dominum. Hac dicit dominus exercituum Deus Israel, Bonas facite vias vestras & studia vestra, & habitabo vobis in loco isto. Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes, Templo domini, templum domini, templum domini est. Quoniam si benedixeritis vias vestras & studia vestra, si feceritis iudicium inter virum & proximum eius, aduenient & pupillo & viduam non feceritis calumniam, nec sanguinem innocenter effuderis in loco hoc, & post deos alienos non ambulaueritis in malum vobis metipisis, habitabo vobis in loco isto, in terra quam dedi patribus vestris a seculo usque in seculum. Ecce vos confiditis vobis in sermonibus mendacij, qui non proderunt vobis, furari, occidere, adulterare, jurare mendaciter, libare Bazzim, & ire post deos alienos quos ignoratis. Et venitis & stetitis coram me in domo hac, in qua inuocatum est nomen meum, & dixistis, Liberati sumus, eo quod fecerimus oes abominationes istas. Ergo in Iesuca latronum facta est domus ista, in qua inuocatum est nomen meum in oculis vestris? Ego ego sum, ego vidi, dicit dominus. Ite ad locum meum in Silo, ubi habitauit nomen meum a principio, & videte quod fecerimus ei pro maiestate populi mei Israel. Et nunc quia fecilis ora ope, ahaec, dicit dominus, & locutus sum ad vos, in me consurgens & loquens, & non audiatis, & vos caui, & non resistis: faciam dominum huic, in qua inuocatum est nomen meum, & in qua vos habebitis fiduciā, & locum quem dedi patribus vestris, sicut feci Silo: & projiciā vos a facie mea, sicut projeci oes fratres vestros in Iudea, in semine Efraim. Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & gloriā, & non obsistas mihi, quod non exaudiat te. Non vides quid isti faciant in ciuitatibus Iuda, & in plateis Hierusalem? Filii colligunt ligna, & patres succendunt ignē, & mulieres cōspergunt adipē, ut faciant placantas reginam ecli, & libent dijs alienis, & me ad iracundiam prouocant. Nunquid me ad iracundiam prouocant, dicit dominus? Nonne semetipsos in confusione vultis sui? Et paulo post, Nunquid qui

Hier. 9.

Ecce etiam aures eorum, & audire non possunt. Ecce verbum domini factum est illis in opprobriu, & non suscipiunt illud. Et paulo post, Audite verbum domini omnis Iuda, qui ingredimini per portas has, ut adoretis dominum. Hac dicit dominus exercituum Deus Israel, Bonas facite vias vestras & studia vestra, & habitabo vobis in loco isto. Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes, Templo domini, templum domini, templum domini est. Quoniam si benedixeritis vias vestras & studia vestra, si feceritis iudicium inter virum & proximum eius, aduenient & pupillo & viduam non feceritis calumniam, nec sanguinem innocenter effuderis in loco hoc, & post deos alienos non ambulaueritis in malum vobis metipisis, habitabo vobis in loco isto, in terra quam dedi patribus vestris a seculo usque in seculum. Ecce vos confiditis vobis in sermonibus mendacij, qui non proderunt vobis, furari, occidere, adulterare, jurare mendaciter, libare Bazzim, & ire post deos alienos quos ignoratis. Et venitis & stetitis coram me in domo hac, in qua inuocatum est nomen meum, & dixistis, Liberati sumus, eo quod fecerimus oes abominationes istas. Ergo in Iesuca latronum facta est domus ista, in qua inuocatum est nomen meum in oculis vestris? Ego ego sum, ego vidi, dicit dominus. Ite ad locum meum in Silo, ubi habitauit nomen meum a principio, & videte quod fecerimus ei pro maiestate populi mei Israel. Et nunc quia fecilis ora ope, ahaec, dicit dominus, & locutus sum ad vos, in me consurgens & loquens, & non audiatis, & vos caui, & non resistis: faciam dominum huic, in qua inuocatum est nomen meum, & in qua vos habebitis fiduciā, & locum quem dedi patribus vestris, sicut feci Silo: & projiciā vos a facie mea, sicut projeci oes fratres vestros in Iudea, in semine Efraim. Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & gloriā, & non obsistas mihi, quod non exaudiat te. Non vides quid isti faciant in ciuitatibus Iuda, & in plateis Hierusalem? Filii colligunt ligna, & patres succendunt ignē, & mulieres cōspergunt adipē, ut faciant placantas reginam ecli, & libent dijs alienis, & me ad iracundiam prouocant. Nunquid me ad iracundiam prouocant, dicit dominus? Nonne semetipsos in confusione vultis sui? Et paulo post, Nunquid qui

Hier. 10.

ibidem.

C

tibus Iuda, & in plateis Hierusalem? Filii colligunt ligna, & patres succendunt ignē, & mulieres cōspergunt adipē, ut faciant placantas reginam ecli, & libent dijs alienis, & me ad iracundiam prouocant. Nunquid me ad iracundiam prouocant, dicit dominus? Nonne semetipsos in confusione vultis sui? Et paulo post, Nunquid qui cadit non resurget: & qui auerteris est, non reuerteris? Quare ergo auerteris est populus iste in Hierusalem auerstione contentioſa? Apprehenderunt mendacium, & voluerunt reuerti. Attēdi & auscultauit, nemo quod bonum est loquitur. Nullus est qui agat prius super petrem suum, dicens, Quid feci? Et post paucos versus, Quod dicitis, lapientes nos sumus, & lex domini nobiscum est? Vere mendacium opera tuum est stylus mendax scribarum. Confusi sunt sapientes, per territi & capti sunt. Verbum n. domini proicerunt, & sapientia nulla est in eis. Et paulo post, Quis dabit me in solitudine diuersorum viatorum, & derelinquam populum meum, & recedam ab eis: quia omnes adulteri sunt & coetus praevaricatorum, & extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij, & non veritatis? Confortati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, & me non cognoverunt dicit dominus. Vnusquisque se a proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplatans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedit, & vir fratre suu deridebit, & veritate non loquentur. Docuerunt n. linguam suam loqui mendacium, ut inique agerent laborauerunt. Habitatio tua in medio doli, in dolo renuerunt scire me, dicit dominus. Propterea haec dicit dominus exercituum, Ecce ego confitabo & probabo eos: Quid n. alius faciam a facie filia populi mei? Sagitta vulnerans linguam eorum, colum locuta est in ore suo: pacem cum amico suo loquitur, & occulte perdit infidias. Nunquid super his non visitabo dicit dominus: aut in gente tali non vltiscetur anima mea? Et paulo post, Hac dicit dominus, Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur diues in dimitijs suis: sed in hoc glorietur qui gloriatur, scire & nosse me, quod ego sum dominus, qui facio misericordiam & iudicium & iustitiam in terra. Hac enim placent mihi ait dominus. Et post aliquot versus, Hac dicit dominus, Iuxta vias gentium nolite discere, & a signis ecli nolite metuere quae timent gentes,

Hier. 11.

quia

quia leges populorū vanæ sunt. Quia lignū de falso p̄cidit opus manus artificis in aſcia. Argēto et auro decorauit illud, clavis et mal leis cō pegit ut nō dissoluatur. In ſimilitudinē psalm̄ fabricata ſunt, et nō loquētur: por tata tollent, quia incedere nō valēt. Nolite ergo timere ea, quia nec male p̄ht facere, nec bene. Nō eſt ſimilis tuis dñe, magnus eſt tu, et magnū nomē tuū in fortitudine. Quis nō ti mebit te o rex gentiū? Tuū eſt n. decus, et inter cunctos sapientes gentiū, et in vniuersis regnis eorū nullus eſt ſimilis tui. Pariter inſi piētes fatui probabunt. Doctrina vanitatis eo rū lignū eſt. Argētu inuolatū de Tharsis affer tur, et aurū * topazion opus artificis et manus ærarij. Hyacinthus et purpura indumētū eorū, opus artificū vniuersa hæc. Dns autē Deus verus eſt, ipſe Deus viuēs, et rex ſempi ternus. Ab indignatione eius cōmouebiē terra, et nō luſtinebūt gētes cōminationē eius. Sic ergo dicetis eis, Dij, qui celos et terram non fecerunt, pereant de terra, et de his que ſub celo ſunt. Et aliquanto post. Hec dicit dñs, Maledictus homo qui cōfidit in homine, et ponit carnē brachium ſuum, et à dño

Hier. 17. recedet cor eius. Erit enim quaſi myrice in deferto et non videbit cū veneſit bonū, ſed habitabit in ſiccitate in deferto in terra falfū giniſ et inhabitabili. Benedictus vir qui con fidit in dño, et erit dñs fiducia eius. Et erit quaſi lignū quod trāplantatur ſuper aquas, qđ ad humorē mittet radices ſuas, et nō timebit cū veneſit aſtas: et erit foliū eius viride in tpe ſiccitat̄. Nō erit ſollicitum nec aliquan do definet facere fructū. Et aliquanto post, Hec dicit dñs, Facite iudiciū et iuſtitī, et libera te vi oppreſſum de manu calumniatoris. Et adueniā, et pupillū, et viduā nolite cōtrifare neq; opprimatis inique: Et ſanguinē

Hier. 22. innocētē ne effundatis in loco iſto. Et paulo post, Vg pastoribus qui diſpergunt et di lacerant gregem paſcuæ meæ, dicit dominus. Ideo hæc dicit dominus Deus Israel ad paſtores qui paſcunt populum meū. Vos diſpersiſtis gregem meū, et eieciſtis eos, et nō visitastis. Ecce ego visitabo ſuper vos malitiam ſtudiorum veſtrorum, ait dominus. Itē paulo post, Hec dicit dominus exercituum, Nolite audire verba Prophetarum qui prophetant vobis et decipiunt vos, Visionē cor dis ſuī loquuntur, non de ore domini. Dicūt

hiſ qui blaſphemant me, Locutus eſt domi nus, Pax erit vobis; et omni qui ambulat in prauitate cordis ſuī dixerunt: Nō veniet ſu per vos malum. Qui enim affuit in confilio dñi? Et poſt aliquos versus, Nō mittebā Prophetaſ, et ipſi currebant, non loquebar ad eos, et ipſi prophetabāt. Si ſtetiffet in cōſilio meo et nota feciſſet verba mea populo meo auertiſſem vtiq; eos à via ſua mala, et à peſi

Hier. 24.

ſimiſ cogitationib⁹ ſuis. Et poſt paucos ver ſus, Audiui quaſi dixerunt Prophetæ prophetat̄ in nomine meo mēdaciū atq; dicen tes, ſoſniaui ſoſniaui. Vſq; quo iſtud eſt in corde Prophetarū vaſicinantiū mendaciū, et prophetantium ſeductiones cordis ſuī, qui volunt facere vt obliuiscatur populus meus

Ibidem.

nominis mei propter ſoſnia cordis ſuī, quaſi narrat vnuſquisq; ad proximū ſuum ſicut ob lii ſuūt patres eorum nominis mei propter Baal? Prophetæ qui habet ſoſnium, narrat ſoſnium; et qui habet ſermonē meū, narret ſermonē meū vere. Quid paleiſ ad triticum, dicit dominus? Nunquid nō verba mea ſunt quaſi ignis, dicit dñs, et quaſi malleus cōter rē petrā? Propterea ecce ego ad Prophetas, ait dñs qui furantur verba mea, vnuſquisq; à proximo ſuo, Ecce ego ad Prophetas ait do minus, Qui aſſumunt linguaſ ſuas, et auunt, dicit dominus: et ecce ego ad ſoſniātēs Prophetas mendaciū, ait dominus, Qui narrae rūt ea et ſeduixerunt populu meū in mendacio ſuo, et in miraculiſ ſuis, cū ego nō miſem eos, nec mādaſsem eos, qui nihil profue runt populo, huic dicit dñs. Et paulo post, Et miſit dñs ad vos oēs ſeruos ſuos. Prophetas conſurgēt diluculo mittensq; et nō audiſtis neq; inclinastiſ aures veſtrās vt audiſtis, cū diceret, Reuertimini vnuſquisq; à via ſua ma la, et à peſiſimis cogitationib⁹ veſtrīs: et ha bitabitis in terra qua dedit dominus vobis et patribus veſtrīs à ſeculo et vſq; in ſeculum. Et nolite ire poſt Deos alienos, vt ſeruiatis adoratiſq; eos, neq; me ad iracundiā pro uocetis in operibus manuū veſtrarum, et nō affligam vos. Et non audiſtis me, dicit dominus. Et aliquanto poſt, Maledictus qui facit opus domini fraudulenter. Itē poſt aliquantū, Bonus eſt dominus ſperantibus in eū, ani ma querēti illū. Bonus eſt præſtolari cum ſi lentio ſalutare domini. Bonum eſt viro cum ſi portauerit iugum ab adolescentia ſua. Sede

Hier. 25.

Aug. Tomus tertius. Rr 3 bit Hier. 43. Thre. 3.

bit solitarius, & tacebit, quia leuauit se super
fe. Ponet in puluere os suū, si forte sit spes.
Dabit percutienti se maxillā, saturabitur op-
probrijs, quia nō repellit in sempiternū dñs.

*Ex Eze-
chiele.*

Eze. 3.

CVM autem pertransiſſent ſeptē dies fa-
ctum eſt vērbum dñi ad me dicens, Fili
hominis ſpeculatorē dedi te domui Israel,
& audies de ore meo verbū, & annuntiabis
eis ex me. Si me dicēte ad impiū, Morte mor-
rieris, non annunciaueris ei, neq; locutus fue-
ris vt auerteret via ſua impia, & viuat, ipſe im-

Kpius in iniuitate ſua morietur, ſanguinem
autem eius de manu tua requiram. Si autem
tu annunciaueris impio, & ille non fuerit co-
ueritus ab impietate ſua & à via ſua impia, ip-
ſe quidē in iniuitate ſua morietur, tu autem
animā tuā liberasti. Sed & ſi conuersus iu-
ſtus à iuſtitia ſua fecerit iniuitatē, ponā of-
ſendiculū corā eo, Ipſe morietur, quia non
annunciaſti ei, In peccato ſuo morietur, & nō
erūt in memoria iuſtitiae eius quas fecit, ſan-
guinē vero eius de manu tua requiram. Si au-
te annunciaueris iuſto, vt non peccet iuſtus,
& ille nō peccauerit, viuens viuet, quia an-
nunciaſti ei, & animā tuā liberasti. Et poſt ali-
quantū, Et dixit dñs ad eū, Transi per mediā
ciuitatē in medio Hierusalē, & ſigna Tau ſu-
per frontē virorū gementium & dolentium
ſuper cunctis abominationibus qua fiunt in
medio eius. Et illis dixit audiēte me, Tranſi-
te per mediā ciuitatē ſequentes eū, & per-
cutite. Non parcat oculus veſter, neq; mi-
te-reamini, Senē, adolescentulū, & virginem, &
paruulum, & mulierem, interficie viſq; ad in-
terneſionē. Omnem autem ſuper quem vide-
ritis Tat, ne occideritis, & à ſanctuariō meo

Eze. 9.

Eze. 13.

incipite. Et aliquanto poſt, Pro eo quod me-
rere feciſtis cor iuſti mendaciter, quem ego
non contriſtaui, & conforſtaſtis manus impi-
vti non reuertetur à via ſua mala & viueret.
Item poſt aliquantū, Et hēc fuit iniuitas So-
domē ſororis tuq; Superbia, ſaturitas panis,

L & abundatiā, & ociū ipſius, & filiarū eius:
& manum egeno & pauperi nō porrigebat,
& eleuate iunt & fecerunt abominationes
Eze. 16. coram me, & abſtuli eaz ſicut viidiſti. Et poſt
paululū, Vir ſi ſuerit iuſtus, & fecerit iudiciū
& iuſtitiam, in montibus non comederit, &
oculos non leuauerit ad idola domus Israel,
& vxorem proximi ſui non violauerit, & ad
mulierem menstruatam non acceſſerit; & ho-

mineſ non contriſtauerit, pignus debitori
reddiderit per vim nihil rapuerit, panē ſuum
eſurienti dederit, & nudū operuerit veftimē-
to, ad viſoram nō commodauerit, & amplius
non acceperit, ab iniuitate auerterit manū
ſuā, iudiciū verū fecerit inter virum & virū,
in p̄ceptis meis ambulauerit, & iudicia mea
eufodierit vt faciat veritatem, Hic iuſtus eſt,
vita viuet, ait dñs Deus. Quod ſi genuerit fi-
liū latronē effundentem ſanguinē, & fecerit
vnū de iſtis: & hēc quidem omnia non faciē
tē, ſed in montibus coniidentem, & vxorem

proximi ſui polluentē, & egenū & pauperē
coniificantē, rapientē rapinas, pignus nō red-
detem, & ad idola leuantē oculos ſuos, abo-
minationes facientem, ad viſurā dantē, & am-
plius accipientē: nunquid viuet? Nō viuet.
Cū vniuersa detestanda hēc fecerit, morte
morietur: ſanguis eius in ipſo erit. Quod ſi ge-
nuerit filium, qui videns omnia peccata pri-
ſi ſui q; fecit, timuerit, & non fecerit ſimile eis:
ſuper mótes non comedet, & oculos ſuos
non leuauerit ad idola domus Israel, & vxo-
rem proximi ſui non violauerit, & virū non
coſtriftauerit, pignus nō retinuerit, & rapinā
non rapuerit, panem ſuum elurienti dederit,
& nudū operuerit veftimēto, à pauperis in-
iuria auerterit manum ſuam, viſurā & ſuper-
abundantiam non acceperit, iudicia mea fe-
cerit & in p̄ceptis meis ambulauerit, hic
nō morietur in iniuitate patris ſui, ſed vita
viuet. Pater eius qui calumniaſt eſt & vim
fecit fratri, & malū operatus eſt in medio po-
puli ſui, ecce mortuus eſt in iniuitate ſua.
Et dicitis, Quare nō portabit filius iniuitatē
patris? Videlicet quia filius iudiciū, & iuſtitia
operatus eſt, Omnia p̄cepta mea cuſtodi-
uit, & fecit illa, vita viuet. Anima quæ pecca-
uerit, ipſa morietur. Filius non portabit iniuitatē
patris, & pater non portabit iniuitatē
filii. Iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & im-
pietas impij erit ſuper eum. Si autem impius
egerit pñiam ab omnibus peccatis ſuis quæ
operatus eſt, & cuſtodierit vniuersa p̄cep-
ta mea, & fecerit iudicium & iuſtitiam, vi-
ta viuet & non morietur. Omniū iniuitatū
eius quas operatus eſt non recordabor. In
iuſtitia ſua quam operatus eſt viuet. Nun-
quid voluntatis meæ eſt mors impij dicit
Dominus Deus, & non vt conueretur à vijs
ſuis & viuat? Si autem auerterit ſe iuſtus a

Eze. 22.

Ibidem.

justitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes quas operari solet impius, nūquid viuet? Omnes iustitiae eius quas fecit non recordabuntur. In præuaricatione qua præuaricatus est, & in peccato suo quod peccauit, in ipsis morietur. Et dixisti, Nō est æqua via dñi. Audite ergo domus Israel, Nūquid via mea non æqua, & nō magis via æstra præua sunt? Cum nauerterit le iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur

B in eis. In iniustitia quam operatus est morietur. Et cum auerterit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam viuiscabit. Cōfideravit enim & auertit se ab omnibus iniuitatibus suis quas operatus est, vita viuet, & non morietur. Et dicunt filij Israel, Non est æqua via dñi. Nunquid via mea non sunt æque domus Israel, & non magis via vestrae præuae? Idcirco vnumquaque iuxta vias suas iudicabo domus Israel, ait dominus Deus. Conuertimini & agite poenitentiam ab omnibus iniuitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniuitas. Projicite à vobis omnes præuaricationes vestras in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum & spiritu nouum. Et quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortē morientis dicit dñs Deus: Reuertimini & viuite. Et aliquanto post, Eze. 22. ce Princeps Israel singuli in brachio suo fuerunt in te ad effundendum sanguinem. Patrē & matrem contumelij affecerunt in te, adueniam calumniati sunt in medio tui, pupillam & viduam contristauerunt apud te. Sanctuaria mea spreuiisti, & sabbata mea polluisti. Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem. Et super montes comedenterunt in te, scelus operati sunt in medio tui. Verecundiora patris discooperierunt in te, immundiam menstruatæ humiliauerunt in te. Et vnuſ quisque in vxorem proximi sui operatus est abominationem, & socer nurum suum poluit nefarie. Frater sororem suam filiam partis sui oppresit in te. Munera acceperunt apud te ad effundendum sanguinem, viuram & superabundantiam accepisti, & auare proximos tuos calumniabar, meiq; oblica es, ait dñs Deus. Et post paululum, Et factum est verbum dñi ad me dicens, Fili hominis dicens, Tu es terra immunda & non compluta in die furoris. Cōiuratio Prophetarum in me-

dio eius. Sicut leo rugiens capiensq; prædā, animam deuorauerunt, opes & pretiū acceperunt, viduas eius multiplicauerunt in medio illius. Sacerdotes eius contépsérunt legē meam, & polluerunt sanctuaria mea. Inter sanctum & prophanū non habuerunt distan- tiā, & inter pollutum, & immundum non intellexerunt. Et post duos versus, Principes eius in medio illius quasi lupi rapientes prædam, ad effundendum sanguinē, et ad perde-das animas & auare sectanda lucra. Propheta aut̄ eius liniebat eos absq; temperamento, videntes vana, & diuinantes mendacium dicentes, Hæc dicit dñs Deus, cum dñs non sit locutus. Populi terræ caluniabantur calumniam, & rapiabant violēter, egenum & pauperem affligebant, & aduenam opprimebāt calumnia absq; iudicio. Et quæsiui de eis virum, qui interponeret se p̄ se, & staret oppositus contra me pro terra ne disperderē eā, & non inueni. Et effudi super eos indignatio nem meā & in igne iræ meæ consumpsi eos. Viam eorum in caput eorū reddidi, ait dñs Deus. Et aliquanto post, Et factum est verbū dñi ad me dicens, Fili hominis loquere ad filios populi tui & dices ad eos, Terra cum induxero super eam gladium, & tulerit populus terræ virum vnum de nouissimis suis, & constituerit eū super se speculatorē: & ille viderit gladium venientem super terrā, & cecinerit buccina, & annunciarerit populo, audiens autem quisquis ille est sonum buccinæ, et non se obseruauerit, veneritque gladius et tulerit eum, sanguis ipsius super caput eius erit, Sonitū buccinæ audiuit, et non se obseruauit, sanguis eius in ipso erit. Si autem custodierit, animā suam saluabit. Quod si speculator viderit gladium venientem, et non insonuerit buccina, et populus non se custodierit, veneritq; gladius et tulerit de eis animam: ille quidem in iniuitate sua caput est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Et tu fili hominis speculatorē dedi te domui Israel. Audiens ergo ex ore meo sermonē, annuncias eis ex me. Si me dicente ad impium, Impie, morte morieris: non fueris locutus vt se custodiat impius à via sua, ipse impius in iniuitate sua morietur, sanguinē aut̄ eius de manu tua requirā. Si aut̄ annunciantē te ad impium, vt à vitijs suis conuertatur, et nō fuerit conuersus

Ibidem.

Eze. 3.3.

C Ibidem. quisque in proximi sui operatus est abominationem, & socer nurum suum poluit nefarie. Frater sororem suam filiam partis sui oppresit in te. Munera acceperunt apud te ad effundendum sanguinem, viuram & superabundantiam accepisti, & auare proximos tuos calumniabar, meiq; oblica es, ait dñs Deus. Et post paululum, Et factum est verbum dñi ad me dicens, Fili hominis dicens, Tu es terra immunda & non compluta in die furoris. Cōiuratio Prophetarum in me-

à via sua, ipse in iniuitate sua morietur, porro tu anima tua liberaisti. Tu ergo fili hominis, dic ad domum Israel, sic le cuti estis dicentes, Iniquitates nostra & peccata nostra super nos sunt, & in ipsis nos tabescimus, quoniam ergo vivere poterimus? Dic ad eos, Viuo ego dicit dominus Deus. Nolo morte impij, sed ut revertatur impius à via sua mala & vivat.

Ecce uertimini à vijs vestris pessimis. Et quare moriemini domus Israel? Tu itaque fili hominis, dic ad filios populi tui, Iustitia iusti non liberabit eum in quacunq; die peccauerit: & impietas impij non nocebit eum in quacunq; die cōuersus fuerit ab impietate sua. Et iustus non poterit vivere in iustitia sua, in quacunq; die peccauerit: et si dixerit iusto, quod vita vivat, & confusus in iustitia sua fecerit iniuitatem: omnes iustitiae eius obliuioni tradentur, & in iniuitate sua quā operatus est, in ipsa morietur. Si autem dixerit impio, morte morieris, & egreditur priam a pectore suo, feceritque iudicium & iustitiam, pignus restituerit ille impius, rapinam reddiderit, in mādatis vita ambulauerit, nec fecerit quicquā iniustū, vita vivet & non morietur. Omnia peccata eius, quae peccauit non imputabuntur ei. Iudicium & iustitiam fecit, vita vivet. Et dixerunt filii populi tui, Non est equi ponderis via domini, & ipsorum via iniusta est. Cū n. recesserit iustus a iustitia sua, feceritque iniuitates, morietur in eis. Et cū recesserit impius ab impietate sua, feceritque iudicium & iustitiam, vita vivet in eis. Et dicitis, Non est equa via domini: vnumquenq; iuxta vias suas iudicabo de vobis domus Israel. Et post aliquot versus, Ecce fili hominis, filii populi tui qui loquuntur de te iuxta muros & in ostijs domorum, & dicunt vobis ad alterū, vir ad proximum suū dicentes, Venite & audiamus qui sit sermo egrediens a domino. Et veniunt ad te quasi ingrediantur populus, & sedent corā te populus meus, & audiūt sermones tuos, & non faciunt eos, quia in canticū oris sui vertunt illatos. Et auaritiā suam sequit̄ cor eorum, & es quasi carmē musicū quae suauit dulcior; sono canit̄. Et audiunt verba tua & non faciunt ea: & cū venerit quod predicatum est, ecce n. venit, tunc scient quod propheta fuerit inter eos. Et factū est verbū domini ad me dicens, Fili hoīs Propheta de pastorib. Israel, Propheta & dices pastori. Haec dicit dominus Deus, Vē pastorib. Israel, qui pascedat semetipso. Nonne greges pascu-

tur a pastorib. Lac comedebatis, & lanis ope riebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autē meū non pascebatis. Quod infirmū fuit non consolidatis, & quod argrotum non sanasti. Quod fractū est non alligasti, & quod abiectū est non reduxisti, quod perierat non quæstisti, sed cū austeritate imperabatis eis & cū potentia. Et dispersae sunt oves meæ, eo quod non esset pastor. Et factæ sunt in deuoratione omnium bestiarū agri, & dispersae sunt: & erraverunt greges mei in cunctis montib. & in uniuerso colle excelso: & super omnē faciē terræ dispersi sunt greges mei. Et non erat qui re quireret. Non erat in qua, qui requireret. Propterea pastores audite verbū domini, Viuo ego dicit dominus Deus, quia pro eo quod facti sunt greges mei in rapinā, & oves meæ in deuoratione omnium bestiarū agri, eo quod non esset pastor. Neque n. quæsierunt pastores gregē meū, sed pascebant pastores semetipos, & greges meos non pascebant. Propterea pastores audite verbū domini. Hęc dicit dominus Deus. Ecce ego ipse super pastores, requirā gregem meū de manu eorum, & cessare eos facia, ut ultra non pascant gregē, nec pascent amplius pastores semetipos. Et liberabo gregē meū de ore eorum, & non erit eis ultra in escā. Et post aliquantum. Vos autem greges mei, haec dicit dominus Deus. Ecce ego iudico inter pecus & pecus, arietū & hircorū. Nonne satis vobis erat passa bona depasci? Insup & reliquias passuarum vestrarū conculcatis pedibus vestris, & cum purissimā aquā biberitis, reliquam pedib. vestris, turbatis: & oves meæ his quae cōculcati pedib. vestris fuerint, pascebantur: & quæ pedes vestri turbauerant, haec bibebant. Propterea haec dicit dominus Deus ad eos, Ecce ego ipse iudico inter pecus pingue & macilenta, pro eo quod laterib. & humeris impinge batis & cornibus vestris ventilabatis omnia infirma pecora, donec dispergerentur foras. Et post aliquantū. Haec dicit dominus Deus. Sufficiat vobis principes Israel, iniuitatē & rapi nas intermittite, & iudicium & iustitiam facite, & separate confinia vestra a populo meo dicit dominus Deus. Statera iusta, & Ephesi iustū erit vobis, & beatus iustus. Ita de libris possumus, quos & Iudei canonicos habent in quib. eorum inuenimus quod huic operi conuenient. Sed non sunt omittendi et hi quos quidē ante saluatoris aduentū constat esse conscriptos, sed eos

*Ibidem.**Ezecl. 34.**Ex lib. f.
pientia.
Sep. 1.**Ibidem.
Ali. l. hoc
quod.**Sep. 3.**Ibidem.**K**Ezecl. 45.*

eos non receptos a Iudeis , receperitn eiusdē saluatoris ecclesia . In his sunt duo qui Salomonis a plurib . appellantur , p p quandā sicut existimo , eloquij similitudinē . Nam Salomonis non esse , nihil dubitant quiq ; doctiores . Nec tñ eius qui sapientia dñ , quis nam sit author apparer . Illū vero alterum , quem vocamus Ecclesiasticū , q Iesu quidā scripserit , qui cognominatur Sirach , constat inter eos qui eundē librū totū legerunt . De libro ergo sapientia ista huic operi cōgruere visa sunt .

Ex lib .
sapientia .
Sep . 1 .

DIligit iustitiā qui iudicatis terram . Sen tite de dñō in bonitate , et in simplicitate cordis querite illum . Qm̄ inuenitur ab his qui non tentant illum , Apparet aut̄ eis , qui fidē habent in illum . Peruersæ . n . cogitationes separant a Deo , Probata aut̄ virtus corripit insipientes . Qm̄ in malevolam animā nō introibit sapientia , nec habitabit in corpore subditō peccatis . Sanctus . n . spiritus disciplinæ effugiet fictū , et auferet se a cogitationib . q̄ sunt sine intellectu , et corripetur a superueniente iniuitate . Benignus est . n . spiritus sapientia , et nō liberabit maledictum a labijs suis : qm̄ renū illius testis est Deus , et cordis eius scrutator est verus et lingua illius auditor . Qui spiritus dñi repleuit orbē terrarum , et * hic qui continet omnia scientiam habet vocis . Propter hoc qui loquitur iniqua , non potest latere , sed nec præteriet illum corripiens iudiciū . In cogitationibus . n . impij interrogatio erit , sermonum aut̄ illius auditio ad dñm veniet , ad correptionē iniuitatum illius . Qm̄ auris celi audit omnia , et tumultus murmurationum non abscondetur . Custodite ergo vos a murmuratione q̄ nihil pdest , et a detractione parcite lingue , Qm̄ responsū obscurū inuacuum non ibit . Os aut̄ p̄metitur , occidit animā . Et paulopost , Qui confidunt in illum , intelligent veritatē : et fideles in dilectione acquirent illi , quia dominum et pax est electus illius . Impij aut̄ secundū quæ cogitauerunt , correptionē habebūt , qui neglexerunt iustitiā , et a dñō recesserūt , Sapientiam . n . et disciplinā qui abiicit , infœlix est . Et post sex versus , Qm̄ foelix sterilis et incoquinata , quæ nesciuit thorum in dilectio , Habebit fructū in respectione animatum . Et spado qui non operatus est per manus suas iniuitatem , nec cogitauit aduersus dñm nequissima . Et post aliquantum , Audite

ergo reges et intelligite , discite iudices finiū terrae iustitiā . Præbete aures vos qui contine- nationum , qm̄ data est a dñō potestas uobis , et uirtus ab altissimo qui interrogabit opera vestra , et in cogitationib . scrutabitur , qm̄ cum essetis ministri regni ipsius , non recte iudicasti , neque custodisti legē iustitiae , neque secundum voluntatem Dei ambulasti . Horrende et cito apparebit vobis , qm̄ iudicium durissimū in his qui p̄sunt fieri . Exi-

L

guo . n . concedetur misericordia , potētes aut̄ potenter tormenta patientur . Non . n . subtrahet personā cuiusquam dñs , nec reuerebitur magnitudinē cuiusquam , qm̄ pusillū et magnum ipse fecit , et æqualiter illi cura est pro omnibus . Fortioribus aut̄ fortior instat cruciatus . Ad vos * aut̄ mali reges sunt hi sermones mei , vt discatis sapientiam , et non excidatis . Qui . n . custodierint iustitiā , iuste iustifica buntur : et qui didicerint ista , inuenient quid respondeant . Concupiscite ergo sermones meos , diligite illos , et habebitis disciplinam . Clara est . n . et quæ nunquā marcescat sapientia , et facile v̄ ab his qui diligunt eam , et inuenient ab his qui querunt illam . Præoccupat qui se concupiscunt , vt illis se priorem ostendat . Qui de luce vigilauerit ad illā , non laborabit , assidentem . n . illā inueniet foribus suis . Cogitare . n . de illa sensus est consummatus . Et qui vigilauerit pro illa , cito erit securus , qm̄ dignos se ipsa circumvit querens , et in vijs ostendet se illis hilariter , et in omni prouidētia occurrit illis . Initium . n . illius verissima est disciplinæ concupiscentia . Cura ergo disciplinæ dilectio est : et dilectio custoditio legum illius est . Custoditio aut̄ legum

Al . l . con sumatio .

* cōfirmatio incorruptionis est , incorruptio aut̄ facit esse proximū Deo . Concupiscentia itaq ; sapientia deducit ad regnū perpetuū .

Si ergo delectamini sedib . et stemmatibus reges populi , diligite sapientiā vt in perpetuū regnetis . Et paulopost , Et si iustitiā quis diligit labores huius magnas habent virtutes . So-

M

brietatem . n . et sapientiā docet et iustitiam et virtutem , quib . vitius nihil in vita hominib . Nunc iam de libro qui Ecclesiasticus dñ ponenda sunt quæ videntur . De quo hic etiā ea dixisse deputer , quæ de Prouerbiorum libro sum p̄locutus , quamvis in isto Ecclesiastico plura repererim huic operi necessaria

Timor .

Sep . 3 .

Ibidem .

K

Et post sex versus , Qm̄ foelix sterilis et incoquinata , quæ nesciuit thorum in dilectio , Habebit fructū in respectione animatum . Et spado qui non operatus est per manus suas iniuitatem , nec cogitauit aduersus dñm nequissima . Et post aliquantum , Audite

Sap . 8 .

*Ex Eccles
sia.*

Timor dñi scientiæ religiositas. Religio-
sitas custodiet & iustificabit cor, iucun-
ditatē atq; gaudiū dabit. Timenti dñm bene-
erit, & in dieb. consummationis illius bene-
dicetur. Plenitudo sapientiæ est timere Deū,
& plenitudo à fructib. illius. Et post duos ver-
sus, Corona sapientia timor dñi. Et post qua-
tuor versus, Radix sapientiæ est timere Deū,
Rami. n. illius longœui. In thesauris sapientiæ
intellectus est, & *scientia & religiositas. Exe-
cratio aut̄ peccatoribus sapientia. Timor Dei
expellit p̄ctū, Nam qui sine timore est, non
potest iustificari, Iracundia. n. animositatis il-

*All. scien-
tia.*

Ailius, subuersio illius est. Sapiens vsq; in tps
sustinebit patiens, & postea redditio iucundi-
tatis. Bonus sensus vsq; in tps abscondit ver-
ba illius, & labia multorum enarrabūt sensum
illius. Concupiscentia sapientiæ, serua iustitiæ:
& Deus præbebit illam tibi. Sapientia. n. &
disciplina timori dñi, & q̄ beneplacitum est
illi, fides & mansuetudo, & adimplebit the-
sauros tuos. Non sis incredibilis timori dñi,
& ne accesferis ad illum dupliciti corde. Ne
fueris hypocrita in conspectu hominum, &
non scandalizeris labijs tuis. Attende in illis,
ne forte cadas, & adducas anima tuæ confu-
sionem: & reuelet Deus abscondita tua, & in
medio synagogæ elidat te. Qm̄n̄ accessisti ma-
ligne ad dñm, & cor tuum plenum est dolo
& fallacia. Fili accedens ad seruitutem Dei,
sta in timore & iustitia, & prepara anima tuæ
ad tentationem, & deprime cor tuū, & susti-
ne. Declina aurem tuā, & excipe verba intel-
lectus, & ne festines in tēpus obductionis. Su-
stine sustentationem Dei, coniungere Deo &
sustine, vt crescat in nouissimo vita tua. Om-
ne q̄ tibi applicitum fuerit, accipe, & in do-
lore sustine, & in humilitate tua patientiā ha-
be, qm̄ in igne probatur aurum & argentum,
homines vero * recepiles in camino humili-
ationis. Crede Deo, & recuperabit te, & di-
rige viam tuam & spera in illum. Serua timo-
rem illius, & in illo veterasce. Metuentes do-
minū sustineti misericordiam eius, & nō de-
flectatus ab illo, ne eadatis. Qui timetis dñm,
credite illi, & nō euacuabitur merces vestra.
Qui timetis dñm, sperate in illum, & in oble-
etatione veniet vobis misericordia. Qui ti-
metis Deū, diligite illum, & illuminabuntur
corda vestra. Respice filij nationes homi-
nū, & scitote quis sperauit in dño, & cōfusus

est permanxit in mandatis eius, & derelictus
est: & quis illū intuocavit, & despexit illum?
Qm̄ pius & misericors est Deus, & remitteret
in tpe tribulationis peccata omnib. exquiren-
tibus se in veritate. Vq̄ dupliciti corde & labijs
scelestis & manib. malefacientibus, & pecca-
tori terrā ingredienti duabus vijs. Vq̄ dissolu-
tis corde, qui non credunt Deo, ideo nō pro-
teguntur ab eo. Vq̄ his qui perdiderunt susti-
tentiam, qui dereliquerunt vias rectas, & di-
uerterunt in vias prauas. Et quid facietis cum
inspicere ceperit Deus? Qui timet dñm, nō
erunt incredibiles verbo illius: & qui diligunt
illum, conseruabunt viam illius. Qui timet
dñm, inquirent quæ beneplacita sunt illi, &
qui diligunt eū, replebuntur lege ipsius. Qui
timet dñm, præparabunt cor. ja sua, & in cō-
spectu illius sanctificabunt animas suas. Qui
timet dñm, custodiunt mandata illius, & pa-
tientiā habebunt vsq; ad inspectionem illius
didentes. Si pniam non egerimus, incidemus
in Dei manus, & non in manus hominū. Se-
cundum. n. magnitudinē illius, sic & miseri-
cordia ipsius cū ipso. Fili sapientiæ Ecclesia
iustorum, & nati illorum obedientia & dile-
ctio. Iudiciū patris audite filij dilecti, & sic
facite vt salui sitis. Et post duos versus, Qui
diligit Deū, exorabit pro peccatis suis, & cō-
tinebit se ab illis. In oratione dierū exaudie-
tur. Et sicut qui thesaurizat, ita & qui honori-
ficat matrem suam. Qui honorificat patrem,
iucundabitur in filijs. Qui honorat patrem
suum, vita viuet longiore, & qui obaudit pa-
tri, refrigerabit matrem. Qui timet Deū, ho-
norat parentes: & quasi dñis seruici his qui
se generunt, in opere & sermone & omni
patientia. Honora patrem tuū, vt superueniat
tibi benedictio à dño. Et post tres versus, Ne
glorieris in contumelia patris tui. Et post tres
versus, Fili, suscipe senectam patris tui, &
ne contristes eum in vita illius. Et si defece-
rit sensu, veniam da, & ne spernas eum in tua
virtute. Et post quatuor versus, Quam malæ
famæ est qui derelinquit patrem, & est ma-
ledictus à Deo qui exasperat matrē. Fili, in
mansuetudine opera tua perfice, & sup ho-
minū gloriā diligenter. Quāto magnus es hu-
miliate in omnibus, & coram Deo inuenies
gratiā. Qm̄ magna potentia Dei solius, & ab
humilibus honoratur. Altiorate ne quæfie-
ris, & fortiora te ne scrutatus fueris. Sed quæ
præcepit

*Al. 1. acce-
ptabiles.*

Ibidem.

Ecc. 4.

F
tue
au
mi
cap
ren
illu
init
fer
pup
&
ser
vit
pre
git
tur
dita
ser
qui
iudi
neb
illu

Ibidem.

præcepit tibi Deus, illa cogita semper. Et in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. nō enim est tibi necessarium ea quæ abscondita sunt videre oculis tuis. Et post tres versus, Multos. n. implanauit suspicio eorū, & in vanitate detinuit sensus illorū. Cor durū male habebit in nouissimo, & qui amat periculū, in illo peribit. Cor ingrediens duas vias, nō habebit successus, & prauicordius in illis scādalizabitur. Cor nequā grauabitur in doloribus, & peccator adjicit ad peccādū. Et post duos versus. Cor sapiens intelligitur in sapiētię, & auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam. Sapiens cor intelligibile abstinebit se a peccatis, & in operibus iustitia successus habebit. Ignem ardente in extinguet aqua, & eleemosyna resistet peccatis, & Deus prosector eius, qui reddit gratiā. Memit in posterū, & in tempore casus tui inueniet firmamentum. Fili eleemosynam pauperis ne fraudes, & oculos tuos ne transuerteras a paupere. Animam esurientē ne despexit, & non exasperes pauperem inopia sua. Cor inopis ne afflixeris, & ne protrahas datū angustianti. Rogationē cū tribulatione ne abiicias, & non auertas faciē tuā ab egeno. Ab inope non auferas oculos tuos propter irā, & nō relinquas quārentibus tibi retro maledicere. Maledicētis. n. tibi in amaritudine animę exaudiens deprecator illius. Exaudiens autē eū qui fecit illum. Congregationi pauperū affabilem te facito, & presbytero humilia animam tuam, et magnato humilia caput tuū. Declina pauperi sine tristitia arem tuā, & redde debitū tuum, & responde illi pacifica in mansuetudine. Libera eū qui iniuriā patitur de manu superbi, & nō accidē feras in aia tua. In indicando esto misericors pupilli vī pater, & pro viro matri illorum; & eris velut filius altissimi obaudiens, & miserebis tui magis q̄ mater. Sapientia filijs suis vitā inspiravit, & suscipit inquirentes sē, & prebit in via iustitiae. Et qui illā diligit, diligit vitā, & qui vigilauerint ad illā, cōpletebūt placorē eius. Qui tenuerit illā, vitā h̄ereditabūt, & quo introibit benedicit Deus. Qui seruant ei, obsequentes erunt sancto, & eos qui diligūt illā, diligūt Deus. Qui audit illā, iudicat gentes, & qui intuetur illam, permanebit confidens. Si crediderit ei, h̄ereditabit illā, & erunt in confirmatione creature illō.

rū. Qm̄ in tētatione ambulat cū eo, & in pri
mis eligit eū. Timorē & metuū & probatio
nē inducet super illū, & cruciabit illū in tri
bulatione doctrinæ luæ, donec tentet illū in
cogitationibus illius & credat anima illius.
Et firmabit illū, & iter adducet directū ad il
lū, & denudabit abscondita sua illi, & thesau
rizarat super illū scientiā & intellectū iustitię.
Si autē oberrauerit, derelinquet illū, & tradet
eū in manus inimici sui. Fili, cōserua tēpus,
& deuita malo. Pro anima tua nō confunda
ris dicere verū. Est. n. cōfusio adducēs pecca
tū, & est cōfusio adducēs gloriā & grām. Ne
accipias faciē aduersus faciē tuā, nec aduers
sus animā tuā mendaciū. Nō reuerearis pro
ximū tuū in casu suo, nec timeas verbum* in
tēpus salutis. Nō abscondas sapientiā tuā in de
core eius, Indigna. n. agnoscitur sapientia &
tempore. G

sensus, & sc̄tētię & doctrina in verbis veritati
s, et firmamentū in operibus iustitię. Nō cō
tradicas veritati vīlo modo, et de mendacio
ineruditiois tuę cōfundere. Nō confunda
ris confiteri peccata tua, et ne subijciaste ho
mini p̄ peccato. Noli resistere contra faciē
potentis, nec coneris contra iētū fulminis. In
iustitia agonizare p̄ aia tua, et vīqs ad mort
ē certa p̄ iustitia, et Deus expugnabit pro te
inimicos tuos. Noli citatus esse in lingua tua
inutilis et remissus ioperib. tuis. Noli esse si
cut leo in domo tua, euertens domesticos
et opprimens subiectos. Non sit porrecta
manus tua ad accipiendo, et ad dandum
collecta. Noli attēdere ad possessiones ini
quas, et ne dixeris, Est mihi sufficiēs vita. Ni
hil. n. proderit in tpe vindictę et obduktionis.
Nō sequaris concupiscentiā cordis, et ne
dixeris. Quō potui, aut quis me subijciet p̄ p
facta mea? Deus. n. vindicās vindicabit. Et ne
dixeris. Peccavi, et qd accidit mihi triste? Alt
issimus. n. est patiens redditor. De propitiati
tu peccatorū noli esse sine metu. Neq; adjic
tias peccatū super peccatū, et ne dicas, Mis
ratio Dei magna est. Multitudinis p̄tōrum
meorū miserebit. Misericordia. n. erā ab il
lo cito p̄ximat, et in peccatores illius respi
cit ira. Nō tardes conuerti ad dñm, et ne dif
fers de die in diē. Subito. n. venit ira illius, et
in tpe vindictę disperdet te. Noli anxius esse
in iūtijs iniustis, nihil. n. proderunt tibi in
die obductionis et vindictę. Nō vētiles te in
omni vento et nō eas in oī via. Sic. n. pecca
tor

Ibidem.

Ecc. 4.

F

Ecc. 5.

H

tor p̄batur dupli ci lingua. Esto firmus in via
Dei, & in virtute sensus tui & scientia, & pro-
sequatur te verbum pacis & iustitiae. Esto mā-
suetus ad audiēdū verbū Dei, vt intelligas, &
cū sapientia feras responsum verum. Si est ti-
bi intellectus, responde proximo: si autem,
sit manus supēr os tuū, ne captus verbo indi-
sciplinato, & confundaris. Honor & gloria
in sermone sensati, lingua vero imprudētis
subuersio est ipsius. Non appelleris susurro
in vita tua, & in lingua tua ne capiaris & cō-
fundaris. Super furem enim est confusio, &
penitentia, & denotatio pessima super bilin-
guē. Susurratori aut̄ odium & inimicitia &
contumelia. Iustifica pusillum & magnū si-
militer. Noli fieri pro amico inimicus pro-
ximo. Improperiū & contumeliā malus hæ-
reditabit, & omnis peccator inuidus & bilin-
guis. Non te extollas in cogitatione anima-
tuę velut taurus, ne forte elidatur virtus tua
per stultitiam. Et post septem versus, Multi pa-
cifici sint tibi vnu de mille. Si possides ami-
cū in tentatione poside eū, & nō facile cre-
das illi temetipsum. Est. n. amicus scđm tem-
pus suū, & non permanebit in die tribulatio-
nis. Et ē amicus q̄ egreditur ad inimicitia, &
est amicus qui odiū & rixā & cōvitia denu-
dabit. Est aut̄ amicus socius mensē, nō per-
manebit in die necessitatis. Amicus si permā-
serit fixus, erit tibi quasi coequalis, & i dome-
sticis tuis fiducialiter ager. Si humiliauerit te
cōtra te, et à facie tua abscondit se, vñanimē
habebis amicitia bonā. Ab inimicis tuis sepa-
rare, & ab amicis tuis attende. Amicus fidelis
protectio fortis: qui aut̄ inuenit illū, inuenit
thesaurū. Amico fidi nullā est cōparatio, &
nō est digna cōparatio auri & argenti cōtra
bonitatē fidei illius. Amicus fidelis, medica-
mentū vitę & immortalitatis: Et qui metuū
dominū, iuueniūt illū. Qui timet Deū & quē
habebit amicitia bonā, qñ scđm illum erit
amicus. Fili à iuuuentute tua excipe doctrinā,
& vñq; ad canos iuuenies sapientiā. Quasi is
qui arat & seminat accede ad illā, & iustine
bonos fructus illius. Et in opere enim illius
exiguo laborabis, & cito edes de generatio-
nibus illius. Quā aspera est nimii sapientia
in doctis hominibus, & non permanebit in
illa excors. Quasi lapidis virtus probatio erit
in illis, & non demorabuntur projcere illā:
Et post duos versus, Quibus autem agnita est
I Ecl. 6. permanent vñq; ad conspectū Dei. Audi fili
& accipe consiliū intellectus, & ne abiicias
consiliū meū. Inijce pedē tuū in cōpedes il-
lius, & in torquē eius collū tuū. Subijce hu-
merū tuū, & porta illā, & non accidieris vin-
culis eius. In omni animo tuo accede ad illā
& in omni virtute tua serua vias eius. Inue-
stiga illā & manifestabitur tibi, & continens
factus ne dereliqueris cā. In nouissimis. n. in
uenies requiē in ea, & conuertetur tibi in ob-
lectationē. Et erūt tibi cōpedes in protectio-
nē fortitudinis & bāses virtutis, & torques il-
lius in stolā glorię. Et post quatuor versus, Fi-
li si attenderis mihi, disces eam: & si accom-
modaueris animā tuā, sapiens eris. Et si incli-
naueris aurē tuā, excipes doctrinam: & si di-
lexeris audire, sapiens eris. In multitudine
presbyterorū prudentiū sta, & sapientiā il-
lorū ex corde coniungere, vt oēm narratio-
nē Dei possis audire, & prouerbia laudis ne
effugiant te. Et si videris sensatū, euigila ad il-
lū, & gradus ostiorū illius exterat pes tuus.
Cogitatū habe in praeceptis Dei, & in man-
datis illius maxime alsidius * sta: & ipse da-
bit cor tibi, & concupiscentia sapientiē dabi-
lēt. Noli facere mala, & non te apprehē-
te. Non semines mala in fulcis iniustiis, &
nō metes ea in septulū. Noli querere ab hoīe
ducatū, neq; à rege cathedra honoris. Nō te
iustifices ante Deū qm̄ agnitor cordis ipse
est. Et penes regē noli velle videri sapiens.
Noli querere fieri iudex, * nisi si vales virtu-
tē irrūpere iniquitatē: ne forte extremicas
faciē potentis, & ponas scandalū in agilitate
tua. Nō pecces in multitudinem cū uitatis, ne
immitas in populū, neq; alliges duplicitia pec-
cata: nēc enim in vno eris immunis. Noli ēē
pusillanimis in anima tua. Exorare, et facere
eleemosynā nō despicias. Ne dicas, In mul-
titudine munerū meorū respiciet dñs, et of-
ferente me Deo altissimo suscipiet munera
mea. Nō irrideas hominē in amaritudine ani-
mæ: Est. n. qui humiliat et exaltat Deus. Noli
amicū similiter facias. Noli velle mētiri oē
mēdaciū, alsiditas. n. illius nō est bona. No-
li verboſus ēē in multitudine psbyterorū. Et
post aliquos versus, Nō ledas ierū operātē
in veritate, neq; mercenariū dātē animā suā.
Seruus sensatus dilectus quasi anima tua, non
defraudes

Ibidem.

L

ibidem.

Ecl. 8.

al. l. est.

Ibidem.

Ecl. 7.

al. l. nō

Ibidem.

valeas

virtutē

irrūpet

iniquitatē

ter.

al. l. nō

B

8

ip

re

n

ci

du

pe

fo

fo

ha

fa

ci

ci

du

pe

fo

fo

ha

fa

ci

ci

du

pe

fo

ci

ci

B

8

ip

re

n

ci

du

pe

fo

fo

ha

fa

ci

ci

du

pe

defraudes illū libertate, neq; inopē reliquas illū. Et post duos versus, Filii tibi sunt, erudi illos; pecora tibi sunt, attende illis. Filii tibi sunt, serua corpus illarū: non ostendas hilarē faciē tuā ad illas. Trade filiā, & grande opus feceris, & homini sēsato da illā. Mulier si est tibi secundū animā tuā, non proiecias illam, & odibili nō credas te in toto corde. Honora patrem tuū, & gemitus matris tuae ne obli

Ibidem. A uiscaris. Memento. n. qm̄ nisi per illos natus non fuisses, & retribue illis quō illi tibi. In tota anima tua time Deum, & sacerdotes illius sanctifica. In omni virtute dilige Deū qui te fecit, & ministros eius nō derelinquas. Honora Deū ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes. Et post sex versus. Et pauperi porri ge manū tuam, vt perficiatur benedictio tua: gratia datur in conspectu oīs viventis, & à mortuo non prohibeas gratiā. Non defisi plo

Ecc. 8. rantib. in consolatione, & cū lugentib. ambula. Non te pigeat visitare infirmū, ex his. n. in dilectione firmaberis. In omnib. operibus tuis memorare nouissima, & in æternū non peccabis. Non litiges cū homine potente, ne forte incidas in manus illius. Non contendas cū homine locuplete, ne forte contra te constituat litem tibi. Multos. n. perdidit aurū, & vīq; ad cor regū extendit & conuertit. Non litiges cū homine linguoso, & non strues in ignē illius ligna. Et post duos versus, Ne despicias hominē auertentem se à pctō, neque impropere ei. Memento, qm̄ oēs sumus in correptione. Ne spernas hominē in sua fenecta, etenim ex nobis senescunt. Ne despicias narrationē presbyterorū sapientiū, & in proverbijs illorum conuersare: Ab ipsijs. n. dīces doctrinā intellectus, & seruire magnatis sine querela. Non te prætereat narratio seniorū, & ipsi. n. didicerunt à patribus suis: Qm̄ ab ipsijs. dīces intellectū, & in tpe necessitatibus responsum. Et post aliquos versus, Cū fatuis ne consiliū habeas: non. n. poterunt diligere, nisi quā ipſis placent. Coram extraneo ne facias consilium, ne scis. n. quid pariet. Et post duos versus, Non zeles mulierē sinu tui. Et

Ecc. 9. B post septē versus, Virginē ne concupiscas, ne forte scandalizeris in decore eius. Non des fornicarijs animā tuā in vilo, ne perdas te & hereditatē tuam. Et post duos versus. Auerte faciem tuā à muliere cōpta, & nō circunspicias speciē alienā. Et post aliquos versus, Ne

derelinquas amicū antiquū, nomis. n. nō erit similis illi. Vīnū nouū, amicus nouū: veterē

Ibidem. rescat & cum suauitate bibes illud. Nō zeles gloriā & opes peccatoris: nō. n. scis q̄ futura sit ipsius subuersio. Nō placeat tibi iniuria iutorū. Et post duos versus, Longe abesto ab homine p̄tā habente occidēdi, & nō suspi

caberis timorē mortis. Et si accesseris ad illū, noli aliquid cōmittere, ne forte auferat vitā

Ibidem. tuā. Et post quatuor versus, Et cū sapientibus & prudentibus tracta. Viri iusti sint tibi coniuā, & in timore Dei sit gloria tibi. Et post aliquos versus, Semen hominū honorabitur

Ecc. 10. C hoc q̄ timet Deū: semen aut̄ hoc exhonora

bitur hominū, & præterit mandata dñi. In medio fratrū illorū rector in honore, & qui

timent dñm, erunt in oculis illius. Gloria diuitiū, honoratorū, & pauperū, timor Dei est.

Non despicer hominē iustū pauperē, & nō magnificare virū peccatorē diuitē. Magnus

est iudex, & potens est in honore, & non est maior illo qui timet Deū. Seruo sensato liberi

seruent: vir prudens & disciplinatus non murmurabit corrept. Et post quinq; versus,

Ibidem. Fili in mansuetudine serua animā tuā, & da illi honorē secundū meritū suū. Et post sex

Ecc. 11. verbus, Sapientiā humiliati exaltat caput ipsius, & in medio magnatorū confedere illū

faciet. Non laudes virū in specie sua, neque spernas hominē in visu suo. Brevis in volatilib. est apis, & initiū dulcoris habet fructus illius. In vestitu ne glorieris unq;, nec in die

honoris tui extollaris. Et post sex versus, Prisquā interroges, nō uituperes quenquā, &

in medio seniorū ne adjicias loqui. De re ea quā te non molestat, ne certaueris, & in iudicio peccatorū ne confistas. Fili ne in multis

sint actus tuū: & si diues fueris, non eris immunitis à delicto. Si. n. secutus fueris, nō apprehendes, & non effugies si præcurreris. Et post aliquos uersus. Nē manseris in operib. peccatorū. Fide aut̄ in Deo, & mane in loco tuo.

Et post aliquot uersus, Ante mortē ne laudes hominē quenquā. Et post unū uersum, Non

omnē hominē inducas in domū tuam: mul-

tæ. n. infidilæ dolosi sunt. Sicut. n. erucent p-

cordia infantū, & sicut perdix inducitur in

foueam, & ut caprea in laqueū, sic & cor superborū: Et sicut prospector uidēs casū pro-

ximi sui. Bona. n. in mala cōuertens infidia, & ēlectis imponit maculā. Ab scintilla vna

augetur

augetur ignis, & ab uno doloso augetur sanguis. Homo vero peccator sanguini infidatur. Attende tibi à pestifero, fabricat n. mala, ne forte inducat super te subsannationem in perpetuum. Admitte ad te alienigenam: & subuertet te in corpore, & alienabit te à tuis pro prijs. Si benefeceris, scito cui benefeceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iusto,

E & inuenies retributionē magnā: & si non ab ipso, certe à Deo. Non est eis bene qui assidiū sunt in malis, & eleemosynas non danti, qm & altissimus odio hēt peccatores, & misertus est penitentibus. Da misericordi, & ne suscepereis peccatorē. Benefac humili, & ne dederis impio. Prohibe panes illi dare, ne in ipsis potentior te sit: nā duplicita mala inuenies in omnib. bonis, qm & altissimus odio habet pētōres, & impīs reddet vindictam. Et post quatuor versus, Nō credas inimico tuo in aeternū. Sicut n. ērumentū eruginat nequitia illius. Et si humiliatus vadat curuus, abiice animā tuā, & custodi te ab illo. Non statuas illū penes te, ne sedeat ad dexterā tuā, ne cōuerius stet in loco tuo: ne forte conuersiū in locū tuū, inquirat cathedrā tuā, & in nouissimo agnoscas verba mea, & ī sermonib. meis stimuleris. Quis miserebitur incātatori à serpente percuti, & omnib. qui appropriāt bestiis? Sic & qui comitatur cu viro iniquo, & obuolutus est in peccatis eius, Vna horatē permanebit. Si aut̄ declinaueris, nō suppor tabit. In labiis suis indulcat inimicus, & in corde suo infidatur, ut subuertat te in fouē. In oculis suis lachrymatur inimicus, & si inuenierit tps, non satiabitur sanguine. Si incurerint mala tibi, inuenies eū illic priorem, & quasi adiuuans suffodiet plantas tuas. Caput suū mouebit, & plaudebit manu: & multa su

F furrans cōmutabit vultū suū. Et post aliquos versus, Bona est substantia, cui non est pētū in cōscientia: & nequissima paupertas in ore impīj. Et post tres versus. Beatus vir qui non

Ecc. 13. est lapsus verbo ex ore suo, & non est stimulatus in tristitia delicti. Félix qui non habuit animi sui tristitiā, & non excidit ab spe sua. Viro cupido & tenaci sine rōne est substātia, & homini liuido ad qd aurū. Et post aliquos versus, Fili si habes, benefac tecū, & Deo dignas oblationes offer. Memor esto, qm mors non tardat, & testm̄ inferorū, quia demōstrātū est tibi. Testm̄. n. huius mundi morte mo-

rietur. Ante mortē benefac amico tuo, & secundū vires tuas exporigens da pauperi. Et post aliquos versus, Beatus vir qui in sapiētia morabitur, & qui in iustitia sua meditabitur, & in sensu suo cogitabit circūspectionē Dei. Qui excogitat vias suas in corde suo, & in absconditis illius intelligens. Et post aliquos versus, Hoies stulti non apprehendent illā, & homines sensati obuiabunt illi. Hoies stulti non videbunt illā, longe. n. abest à superbia & dolo. Viri mendaces non erūt memores illius, & viri veraces inueniuntur in il la, & successum habebunt vsq; ad inspectiōnē Dei. Non est speciosa laus in ore peccatoris, qm à Deo profecta est sapientia. Sapientiā. n. Dei altabit laus: & in ore fideli abundabit, & dñator eā illi dabit. Nō dixeris, per Deū abest, quā odit. n. ne feceris. Non dicas ille me implanauit: non. n. necessarij sunt illi homines impīj. Omne execramentū erroris odit Deus, & non erit amabile timentibus illum. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illū in manu consilij sui. Adiecit mādata & præcepta sua. Si volueris, mandata cōseruabunt te, & in perpetuū fidem placitam facere. Apposuit tibi aquam & ignē, ad quod voles porrige manum tuam. Ante hominē vitā & mors, bonum & malum, q̄ placuerit ei dabit illi, qm multa sapientia Dei, & fortis in potentia, videns omnes sine intermissione. Oculi Dei ad timentes eū, & ipse cognoscit omnē operam hominis. Ne minimi mādauit impīe agere, & nemini dedit spatiū peccandi. Non. n. concupiscit multitudinem filiorū infidelium & inutilū. Et ne iocunderis in filiis impīj, si multiplicentur, non oblecteris super ipsis, si non est timor Dei cū illis. Nō credas vitā illorū, & ne respexeris in labores illorum. Melior est. n. vnu timens Deū q̄ mille filij impīj, & vtile mori sine filiis, quā relinquere filios impīos. Et post aliquos versus, Non dicas, A Deo abscondar, & ex summo quis mei memorabitur? Et paulo post, Non sunt absconsa testamenta per iniqitātē illorum, & oēs iniqitātes eorum in cōspēctu Dei. Eleemosyna viri quasi signacū lū cum ipso, & gratiam hominis quasi pupilam conseruabit: & postea resurget & retrubet illis vinciq; in capite illorū, & cōuertet in interiorēs partes terræ. Penitentib. autē dedit viā iustitiae, & confirmabit deficientes sustinere,

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

All. Lom-

nibus.

Ecc. 18.

All. Mi-

sereatur.

All. Es-

Se-

te-

be-

gu-

ro-

Pl-

tp-

im-

ad-

ete-

no-

ver-

in-

qui-

eas-

nin-

dīu-

mo-

q. sp-

mu-

sen-

to le-

qui-

duo-

mal-

adu-

qm̄-

turu-

infix-

Cor-

dica-

cere-

dixe-

enīm-

Est-

Qui-

Ibidem.

Ecc. 17.

H

sustinere, & destinauit illis sortē veritatis. Cō uertere ad Deū, & relinque peccata tua, p̄care ante faciē & minue offendiculū. Reuertere ad Deū & auertere ab iustitia tua, n̄imis odito execrationē. Et post aliquot vers⁹, Quā magna misericordia Dei, & p̄pitatio illius cōuertentib. ad se. Nec n̄ oīa possunt esse in

* hominil. qm̄ nō est immortalis filius hoīs. Et post aliquot vers⁹, * Miserator excipiens doctrinā miserationis, & qui festinat in iudiciis ei⁹. Fili hoīs bonis nō des qrelā, & in omni dato nō des tristitū verbī mali. Nonne ardorē refrigerabit ros? Sic & verbū melius q̄ datū. Nōn ecce verbū supra datū bonum? *

All. Et Sed vtraq; cū hoīe iustificato. Stultus acriter improperabit, & datus indisciplinati tābescere facit oculos. Ante iudiciū para iustitiā tibi, & ante q̄ loquaris disce. Et ante languorē adhibe medicinā, & ante iudiciū interrogā te ipsum, & in conspectū Dei inuenies p̄pitiationē. Ante lāguorē humilia te, & ī tpe infirmitatis ostēde cōuerstationē tuā. Nō impediā orare semper, & nō verear is vñq; ad mortē iustificari, qm̄ merces Dei manet in eternū. Ante orationē p̄para animam tuā, &

Ibidem. noli esse quasi hō qui tetat Deum. Et post sex vers⁹, Homo sapiens, in omnibus meuet, in diebus delictorū attēdit ab inertia. Et post quinq; vers⁹, Post concupiscentias tuas nō eas, & à volupitate tua auertere. Si pretest anima tua concupiscētiā eius, faciet te in gaudiū inimicis. Ne oblecteris in turbis, nec in modicis delecteris. Et post aliquot vers⁹, Et q̄ spēnit modica paulatim deciderit, Vinū & mulieres apostatare faciūt sapientes, & arguūt sensatos. Et post aliquot vers⁹, Qui credit ci

Ecd. 19. to leuis corde est & minorabitur: & q̄ delinquit in animā suam, insup habebitur. Et post duos vers⁹, Et q̄ odi loquacitatē extinguit malitiā. Et post ali quos vers⁹, Audisti verbū aduersus proximū, cōmorior in te fidens qm̄ nō te dirumperet. A facie nerbi parturit fatus, tanquā gemitus partus infantis. Sagitta infixa femori carnis, sic verbum in ore stulti.

R. Corripe amicū, ne forte non intellexerit, & dicat, non feci: aut si fecit, ne iterū addat facere. Corripe proximū, ne forte dixerit: & si dixerit, ne forte iteret. Corripe amicū: sāpē enim sit cōmissio, & non oī verbo credas. Est q̄ labitur in lingua sua, sed nō ex animo. Quis est n̄. qui non deliquerit in lingua sua?

Corripe, p̄ximū ante q̄ cōmineris, & da locū timori altissimi, quia oī sapientia timor Dei, & in illa timere Deū. Et post quinq; ver-

Ibidem.

fus, Melior est hō qui deficit sapiētia, & deficit sensu in timore, q̄ qui abundat sensu, & transgreditur legē altissimi. Et post aliquos

vers⁹. Quā bonū est arguere q̄ irasci. Et post

aliquos vers⁹. Et qui p̄tātē sibi assumit iniuste, odietur. Et post octo vers⁹, Sapiens in verbis seipsum amabilē facit. Et post aliquos¹

vers⁹, Lapsus fallē linguaꝝ quasi qui de pau

mēto cadens, sic casus malorū festināter ve-

niet. Hō acharis quasi fabula vana, in ore indi

sciplinatōrū aſidua erit. Ex ore fatui reprobabitur parabola, nō. n. illā dicit in tpe suo.

Et post diuos vers⁹, Est q̄ p̄det animā suā p̄ cōfusione, & ab imprudēti p̄sona p̄det eā, p̄sonę autē acceptiōne perdet se. Est q̄ p̄cōfū

sione p̄mittit amico, & lucratuſ est eū inimi- cū gratis. Op̄ p̄briū neq̄ in hoīe mēdaciū, & in ore disciplinatōrū aſidue erit. Potior fur,

q̄ aſiduitas viri mēdaciſ. perditionē autē ambo hāreditabūt. Mores hominū mendaciū fine honore, & cōfusio illius cū ipso sine intermissione. Sapiēs in verbis producit ſeipſū.

Et post quatuor vers⁹, Xenia & dona excē- cant oculos iudicum, & quasi mutus in ore auerit correptiones eorū. Sapientia absconfa, & theſauruſ inuiſuſ, q̄ vtilitas in vtrisque?

Melior est in hominibus qui abscondit inſipiētia suā, quā qui abscondit sapientiam suā. Fili peccasti, ne adjicias iterū, i.e. & de p̄teri

tis deprecare, vt tibi remittatur. Quasi a facie colubri fuge peccata, & si accesseris ad illa. fuscipēt te. Dētes leonis dētes eius, interficiētes animas hominū: quasi rōphēa bis acuta omnis iniquitas, plague illius non est sanitas.

Et post quatuor vers⁹. Qui odi correp- tōne, vestigiū est peccatoris: & qui timet Deū, conuertetur ad cor suū. Et post quinq; ver-

sus, Via peccantiū cōplantata lapidibus, & in finē illorū inferi & tenebra & pena. Qui custodit iustitiā, continebit ſenſum eius. Cō

M summatio timoris Dei, sapiētia & ſenſus. Et post aliquos vers⁹. Verbū sapiens qđ cūq; au-

dierit ſcius, laudabit, & ad ſe adjicet: Audiet luxuriosus, & displicebit illi, & projicet il-

lud poſt dorſum ſuum. Narratio fatui quaſi ſarcina in via: nam in labijs ſenſati inueni- tur gratia. Os prudētis quāritur in ecclesia, & verba illius cogitabūt in cordibus suis. Et

poſt

post duos versus, Cōpedes in pedibus stulto doctrina, & quasi vincula manū sup manū dexterā. Fatus in risu exaltat vocem suā, vir aūt sapiens vix tacite ridebit. Ornamentū au reum prudēti doctrina, & quasi brachiale in brachio dextero. Et post aliquos versus. In ore fatuorū cor illorū, & in corde sapientiū os illorū. Dū maledicit impius diabolū, maledicit ipse animā suam. Susurro coinquabit animā suā, & in omnibus odietur, & qui māserit odiosus erit: tacitus & sensatus hono rabitur. In lapide luteo lapidatus est piger,

Ecc. 22. & oēs loquentur sup aspernationē illius. Et post quatuor versus: Filia prudēs hēreditas viro suo:nā q̄ confundit, in contumeliam sit genitoris. Patrē & virū confundit q̄ audax ē, & ab impijs non minorabitur, ab vtrisq; aut inhonorabitur. Musica in luctu, importuna narratio. Flagella & doctrina, in omni tempore sapientia. Qui docet fatuū, quasi qui cō glutinat testam. Qui narrat verbū non atten dēti quasi qui excitat dormiētē de graui som no. Cū dormiente loquitur, qui narrat stulto sapientiam: in fine narrationis dicit, quis est hic? Super mortuum plora, deficit.n. lux ei: & super fatuum plora, deficit. n. ei sensus. Mo dicum plora super mortuum, qm̄ requieuit. Nequissimi.n. nequissima vita super mortē fatui. Luctus mortui septem diebus, fatui aūt & impij oēs dies vite illorū. Et post aliquos versus, Mittēs lapidē in volatilia, deiiciet illa: Sic qui coniutatur amico, dissoluet, amicitiam. Ad amicū & si produxerit gladium, nō despores: est enim regressus ad amicum. Si aperuit os triste, non timeas: est enim con cordatio, excepto conustio, & improperio, & superbia, & mysterij rēuelatione, & plaga dolosa. In his omnibus effugit amic⁹. Et post decē versus, Quis dabit ori meo custodiā, & super labia mea signaculum certum, vt nō cadam ab ipsis, q̄ lingua mea perdat me? Domine pater & dominator vita mea non relinquis me, & ne finas me cadere in illis. Quis superponit in cogitatu meo flagella, & in corde meo doctrinā sapientiā, vt igno rantibus eorum non parcat mihi, & non appareant delicta illorum: ne adincrescāt igno rantiā meq, & multiplicentur delicta mea, peccata mea abundant, & incidam in cons pectu aduersoriū, & gaudeat inimicus me⁹?

Ibidem.

Ecc. 23. Domine pater, & Deus vite meq, ne derelin

quas me in cogitatu illorū. Excellētiā oculo rū meorū ne dederis mihi, & oē desiderium prauī auerte à me. Aufer à me ventris cons picientias, & concubitus concupiscentiæ ne apprehendant me, & animæ irreuerenti & infrunctorū ne trādas me. Doctrinam oris audi te filij, & qui custodierit illā, non operiet la bijs suis, nec scādalizabitur operibus nequis simis. In vanitate apprehendit peccator, & superbus & maledictus scādalizabitur i illis.

Ecc. 24. Iurationi nō assuescat os tuū, multus. n. casus in illa. Nominatio vero Dei nō sit in ore tuo assida, & nominationibus sanctorum non admiscearis, qm̄ nō eris immunis ab eis. Sicut. n. Ieruus interrogatus assidue, à liuore non minuitur, sic omnis iurans & nominans in toto à peccato non purgabitur. Vir multū iurans implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga. Et si frustrauerit fratre delictū illius super ipsum erit: & si dissum lauerit, delinquit dupliciter. Et si inuacuum iurauerit, non iustificabitur: replebitur. n. re tributione domus illius. Et post quatuor ver sis, Indisciplinatiōnē non assuescat os tuū, est enim in illa verbum peccati. Memēto patris & matris tux, in medio enim magnatorū consistis, ne forte obliuiscatur te Deus in cō spectu illorū, & assiduitate tua infatuatus im pperū patiaris, & maluisses nō nasci & diē nativitatis tuae maledicas. Homo assuetus in verbis improprij, in omnibus diebus suis nō eruditetur. Duo genera abundant in pecca tis tertii adducit irā & perditionē. Anima ca lida quasi ignis ardens non extinguetur donec aliquid glutiat: & homo nequam in ore carnis sua non definit, donec incendat ignē.

Ecc. 25. Et post duos versus, Omnis hō qui transgre ditur lectū suū, contemnens in animā suam, & dicens. Quis me videt? Tenebrē circūdant me, & parietes cooperiunt me, & nemo cir cūspicit me q̄ verear: delictorū meorū non memorabitur altissimus, & non intelliget, qm̄ nō videt oculus illius, qm̄ expelleat ā te timorē Dei hmōi hominis timor, & oculi hominū timētes illū: & nō cognouit, qm̄ o culi dñi plus multo lucidores super Solem, circūspicientes omnes vias hominū & profundū abyssi, & hominū corda intuentes in abi conditas partes. Et paulopost, Quā in iu uentute tua non congregalti, quomō inue nies in senectute tua? Quā speciosū canicie iudicium,

*Ibidem.**Ibidem.**Ecc. 26.**Ibidem.**Ecc. 27.**Ibidem.**Ecc. 28.**Ibidem.**Ecc. 29.**Ibidem.**Ecc. 30.**Ibidem.**Ecc. 31.**Ibidem.*

Ibidem. iudicium, & presbyteris cognoscerit consilium. Quam speciosa veteranis sapientia, & gloriofis intellectus & consilium. Corona fenum multa peritia, & gloria illorū timor

E Dei. Et post decem versus, Timor Dei super omnia le super posuit. Beatus cui donatū est habere timorem Dei. Qui timerit illū, cui assi milabitur? Et post aliquos versus, Ne respi-

Ibidem. cias mulieris specie, & non concupisca mulierē in specie. Et post aliquos versus, Mulier

Ecc. 26. ebria oira magna, & contumelia & turpitudo illius non contegetur: Fornicatio mulieris in extollentia oculorū, & palpebris illius agnoscerit. In filia nō aduertente se, firma cu-

Ibidem. stodiā, ne inuenta occasione abutatur se. Ab omni irreuerentia oculorum caue, & ne mi retis si te neglexerit. Et post quatuor versus, Gratia mulieris sedula delectabit virū suū. Sc

ofsa illius impinguabit. Disciplina illius datus Dei est. Mulier sensata & tacita non est immutatio eruditę animę. Grā super gratiā, mulier sancta & pudorata. Omnis aut̄ ponderatio nō est digna cōtinēti animę. Et post duo decim versus, Et qui transgreditur a iustitia ad p̄ctū, Deus parauit eū ad rōphēā. Et post

Ecc. 27. quatuor versus, Et qui querit locupletari, auerit oculū suū. Et post tres versus, Cōte-

retr delictū, si nō timore dñi tenueriste in flāter, cito subueretur domus tua sicut in putura cibri remanebit puluis, sic aporia hominis in cōgitatu illius. Vasa figuli p̄bat fornax, & homines iustos tētatio tribulationis. Sicut rusticatio de ligno ostēdit fructū illi², sic verbum ex cogitatu hominis cordis. Ante sermonē non collaudes virū: ec. n. tentatio est hominū. Si sequareis iustitiā, apprehendes illā, & indues quasi pudorē honoris, & habi tabis cū ea, & proteget te in sempiternū, & in die agnitionis inuenies firmamentū. Volutilia ad sibi similia conuenient, & veritas ad eos qui operantur illam reuerteſ. Leo venationi infidaliat semper, sic peccata operanti bus iniquitatē. Homo sanctus in sapiētiā manet sicut Sol: nā stultus sicut Luna immutatur. In medio insensatorum serua verbum tē pori: in medio aut̄ cogitantū alsi diuīs esto. Narratio peccantū odiosa, & risus eorū in delictis peccati. Loquela multū iurans horrificationē capiti statuet, & irreuerentia ipsius obturatio aurium. Effusio sanguinis in rixa superborū, & maledictio illorū audit̄ grauis,

Qui denudat arcana amici, pdit fidē, & nō inueniet amicū ad animū suū. Dilige pximū, & cōiugere fide cū illo. Qd̄ si nudaueris ab scōdita illius, nō psequeris eū. Sicut. n. hō q̄ pdit amicū suū, sic qui pdit amicitiā pximi sui. Et sicut qui dimittit aū de manu sua, sic reliquisti proximū tuū, & nō eū capies. Non illū sequeris, qm̄ longe abest. Effugit. n. quasi caprea de laqueo, qm̄ vulnerata est aīa ei², & vltra eū nō poteris colligere. * Maledicti est cōcordatio: denudare aut amici mysteria, de speratio est animę infelicitas. Annuens oculis

fabricat iniqua, & nemo eū abiçiet. In cōspe cū oculorū tuorū indulcabit os suum et sup̄ sermones tuos admirabī. Nouissime aut̄ pueret os suū, & ī verbis tuis dabit scādalu. Multa audiui, & nō coequauit ei, & dñs odiet illū. Et post duos versus, Qui fouēa fodit, decidet in illā: & qui statuit lapidē proximo, offendet in eo, & qui laqueū alio parat, peribit in illo. Faciēti ne quisimū cōsiliū super illū deuoluetur, & non agnoscet vnde adueniet illi. Illusio & improperiū superborū, & vindicta sicut leo infidiabit̄ illi. Laqueo peribit

Ecc. 28.

qui oblectant̄ casu iustorū. Et post tres versus, Qui vindicari vult a Deo, inueniet vindictam, & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluētur. Homo homini seruat irā, & a Deo qrit medelā. In hominē simile sibi non habet misericordiā, & de peccatis suis deprecat̄. Ipse dū caro sit seruat irā, & ppitiationē petit a Deo. Quis exorabit p̄ delictis illius? Memento nouissimorū, & desine inimicari. Tabitudo. n. & mors imminet in mādatis Dei. Memorare timorē Dei & nō irascaris pximo. Memorare testamēti altissimi, & despice ignorantē. Abstine te a lite, & minues peccata. Homo. n. iracundus incendit lītē, & vir peccator turbabit amicos,

Ibidem.

et in medio pacē habentiū immittit inimicitia. Et post quatuor versus, Certamen festina tū incendit ignē, et lis festinans effundit lāguinē, et lingua testificans adducit mortē. Si luffaueris, quasi ignis exardebit̄ si expueris super illā extinguetur. Vtraq; ex ore proficiscuntur, Susurro et bilinguis maledictus: multos enim turbavit pacem habentes. Lingua tercia multos commouit, et dispersit illos à gente in gentē. Ciuitates muratas diuitū destruxit, et domos magnatorum effodit.

Aug. Tomus tertius. Sf Vir-

Virtutes populorū concidit, & gentes fortes
al. fortes dissoluit. Lingua tertia mulieres * viratas eie-
Ibidem. cit, & priuauit illas de laboribus suis. Qui re-
spicit illā, nō habebit requié, nec habebit a-
niciū in quo requiescat. Et post aliquos ver-
sus, Verbis tuis facito stateram, & frenos ori-
tuo rectos: & atende ne forte labaris in lin-
gua, & cadas ī cōspicēti inimicorū insidiatiū
Eccles. 29. tibi & sit casus tuus insanabilis in morte. Qui
facit misericordiā, fenerat proximo, & qui
pualet manu, mandata seruat. Fenerare pro-
ximo tibi, in tpe necessitatē illius: & iterum
reddē proximo in tpe suo. Cōfirma verbū &
fideliter age cū illo: & in omni tpe inuenies
q̄ tibi necessariū est. Multi quasi intentionē
estimauerunt fenus, & p̄stiterunt molestiam
ijs qui se adiuueruit. Et post aliquos versus,
Veruntamen super humilem animo fortior
est, & pro eleemosyna nō trahas illū. Pro-
pter mādata assume pauperem, & pp inopiat
illius ne dimittas eū vacuū. Perde pecuniam
tuā pp fratrē & amicū, & nō abscondas illā
sub lapide in perditionē. Pone thesaurū tuū
in pr̄ceptis altissimi, & proderit tibi magis
q̄ aurū. Cōclude eleemosynā in corde pau-
peris, & hac p̄ te exorabit ab omni malo: Su-
per scutū potēcīs, & super lanceam aduersus
inimicum tuū pugnabit. Vir bonus fidē facit
proximo suo, & qui pdiderit, cōfusionē de-
relinquet sibi. Gratiā fideiussoris ne obliui-
scaris, dedit. n. pro te animā suam. Repromis-
sorē fugit peccator & immundus. Bona re-
promissoris sibi adscrībit, peccator & ingra-
tus sensu derelinquit liberantē se. Vir repro-
mittit de proximo suo, & cū perdidit reue-
rentiā, derelinquetur ab eo. Repromissio ne-
quissima multos perdidit diligentes, & cō-
mouit illos quasi fluctus maris. Viros poten-
tes gyrans migrare fecit, & vagati sunt in gē-
tibus alienis. Peccator transgrediens mādata
dñi, incidet in promissione nequam. Et post
vnū versum, Recupera proximum secūdum
virtutē tuam, & intende tibi nē incidas. Et
post aliquos versus, Qui diligit filium suum
assiduat illi flagella, vt lētetur in nouissimo
suo. Qui docet filiū, laudabitur ī illo. Et post
decē versus, Equus indomitus euader durus
& filius remissus euadit pr̄ceps. Lacta filiū,
& pauentem te faciet. Lude cum illo, & con-
tristabit te. Non corrideas illi, ne doleas in
nouissimo, & obſtupescant dentes tui. Non

des illi potestate in iuuentute, & nē despicias
cogitatus illius. Curia ceruitē eius in iuuen-
tute, & tunde latera eius dū infans est, ne for-
te induret & non credat tibi, & erit tibi do-
lor animæ. Doce filiū tuū, & operare in illo,
ne in turpitudine illius confundaris. Melior
est pauper sanus & fortis viribus, q̄ diues im-
becillis & flagellatus malitia. Salus animæ in
sanctitate iustitiae, & melior omni auro & ar-
gento: & corpus validū, quā cēsus immēsus.
Nō est cēsus luper censem salutis corporis: L
& nō est oblectatio sup cordis gaudium. Me-
lior est mors q̄ vita amara, & requies æterna
q̄ láguor perseverās. Bona abscondita in ore
clauso, quasi appositiones epularū circum-
posita sepulchro. Et post quinq; verlus. Tri-
stitia nō des animæ tue, & nō affligas teme-
tipsum in consilio tuo. Iucūditas cordis hāc
est vita hominis, & thesaurus sine defectio-
ne sanctitatis, & exultatio viri est longan-
itas. Misere te animæ ture placens Deo, & cōti-
ne: & congrega cor tuū in sanctitate eius, &
tristitia longe expelle à te, multos. n. occidit
tristitia, & nō est utilitas in illa. Zelus & ira-
cundia minuent dies, & ante tempus senectā
adducit cogitatus. Et post aliquos verlus, Qui
aurū diligit, non iustificabitur: & qui insequi-
tur conlumptionē, replebitur ex ea. Multi da-
ti sunt in auri casus, & facta est in specie illi
perditio illorū. Lignū offendit aurū sa-
crificatiū: vñ illis q̄ sectantur illud, & om-
nis imprudēs deperiet in illo. Beatus diues,
qui iuuentus est sine macula: & qui post aurū
nō abijt, nec sperauit in pecunia & thesauris.
Quis est hic, & laudabimus eū, scit. n. mira-
bilia in vita sua. Quis probatus est in illo, &
perfect⁹ est, & erit illi gloria eterna? Qui po-
tuit transgredi, & non est transgressus, et face-
re mala, et nō fecit. Ideo stabilita sunt bona il-
lius in Deo, et eleemosynas illius curabit te. *Ibidem.*
Eccles. 31. cōfessio
Eccles. 32. lo-
Eccles. 34. lo-
Eccles. 34. na-
Eccles. 34. na-
Eccles. 34. her-
Eccles. 34. ten-
Eccles. 34. son-
Eccles. 34. mir-
Eccles. 34. ris e-
Eccles. 34. tiu-
Eccles. 34. pha-
Eccles. 34. fav-
Eccles. 34. erra-
Eccles. 34. in il-
Eccles. 34. pien-
Eccles. 34. qui-

EX E C C L E S I A S T I C O .

322

- et n. te primum verbum diligenti scientia,
Ecc. 38. & non impediā Musicā. Vbi auditus nō est,
non effundas sermonē: & importune noli ex
tollī in sapientia tua. Et post quinque versū,
Ibidem. Adolescens loquere in tua causa, vix cū ne-
cessē fuerit: Si bis interrogatus fueris, habeat
caput respōsum tuū. In multis est o quasi in-
scius, & audi tacens simul & quārens. In me-
dio magnatorū loqui nō p̄sumas: et vbi sunt
A senes, non multū loquaris. Ante grandinem
præbit corruscatio, & ante verecundiā præ-
bit gratia, & pro reverentia accedit tibi bo-
nagratia. Pr̄curre aut̄ prior in domum tuā,
Al. lano care. & illuc aduo care, & illuc lude, et age conce-
ptiones tuas, et non in delictis et verbo super
bo. Et super his omnib. benedicito Deū, qui
fecisse, et inebriabit te in omnib. bonis suis.
Qui timet Deū, excipiet doctrinā eius: et qui
vigilauerint ad illū, inuenient benedictionē.
Qui querit legē, replebitur ab ea: et qui insi-
diose agit, scandalizabitur in ea. Qui timet
dñm, inuenient iudiciū iustū, et iustitiā quasi
lumen accendent. Peccator homo deuitabit
correptionē, et secundū voluntatem suā in-
ueniet cōparationē. Vir consilij nō disper-
det intelligentiā. Et post quatuor versū, Fili,
Ecc. 32. sine consilio nihil facias: Et post factū non
penitēbis. Et post paucos versū, Qui credit
Deo, attendet mādatis, et qui confidunt in il-
lo, non minorabuntur. Timenti dñm, nō oc-
currunt mala, sed in tentatione Deus illū cō-
seruabit, et liberabit à malis. Sapiens nō odit
mandata et iusticias, et nō illidetur quasi na-
uis in procella. Homo fessatus credit legi
Dei, et lex illi fidelis. Qui interrogationē ma-
nifestat, parabit verbū. Et post panulum, Va-
na spes, et mendaciū viro insensato: et som-
nia extollunt imprudētes. Et quasi qui appre-
hendit vmbra, et sequitur ventū: sic et qui at-
tendit ad visa mendacia. Secundū hoc visio
somniōrū, ante faciē hominis similitudo ho-
minis. Ab immundo quid mundabitur, et à
mendace quid verū dicetur? Diuinatio erro-
ris et auguria mēdacia, et somnia male faci-
tium vanitas est. Ec sicut parturientis cor tuū
phantasias patit, nisi ab aluissimo fuerit emis-
savitatio. Ne dederis illis corrū. Multos, n.
errare fecerunt somnia, et exciderūt sperātes
in illis. Sine mēdacio cōsumabī verbū, et sa-
pientia in ore fidelis contemplabitur. Et post
quinq; versū. Multa uidi enarrando, et pluri-
mas verborū cōsuetudines, Aliquoties vsq;
ad mortē periclitatus sum horū causa, et libe-
ratus sum gratia Dei. Spiritus timentū Deū
q̄ritur, et in respectu illius benedic̄tur. Spes
enim illorū in saluante illos, et oculi Dei in
diligētes se. Qui timet dñm nihil trepidabit:
et non pauebit, qm̄ ipse est spes eius. Timētis
dñm, beata est anima. Ad quē respicit, et quis
est fortitudo eius? Oculi dñi super timentes
eū: protector potentie, firmamentū uirtutis,
tegimen ardoris, et umbraculū meridianū,
deprecatio offensionis, et adiutorium casus,
exaltans animam, et illuminans oculos, dans
sanitatem et uitā et benedictionē. Immolatis
ex iniquo oblatio est maculata, et non sunt
beneplaeū subsannationes iniustorum. Dñs
solus sustinentibus se in via ueritatis et iusti-
tie. Dona iniquorū non probat altissimus,
nec respicit in oblationibus iniquorum, nec
in multitudine sacrificiorum eorū propitia-
bitur peccatis. Qui offert sacrificium ex sub-
stantia pauperum, quasi qui uidetim filiu-
m in conspectu patris sui. Panis indigenū, uita
pauperis est: qui defraudat illum, homo san-
guinū est. Qui auferit in sudore panem, quasi
qui occidit proximū suū: qui effudit sanguinem,
et qui fraudē facit mercenario, fratres
sunt. Vnus ædificans et alter destruens, quid
prodest illis nisi labor? Vnus orans, et alter
maledicens, cuius uocē exaudiet Deus? Qui
baptizatur à mortuo, et iterum tangit illum,
quid proficiet lauatio illius? Sic homo qui
ieiunat in peccatis suis, et iterū eadē faciens,
quid proficit humiliādo se? Orationem eius
quis exaudiet? Qui consernat legē, multipli-
cat orationē: sacrificium salutare est atten-
dere mandatis, et discedere ab omni iniquitate
et propitiationē litare sacrificijs super iniu-
stias: et deprecatio pro peccatis, recedere
ab iniustitia. Et post paucos uersus, Non ap-
parebis in cōspectu Dei uacuus. Hæc omnia
propter mandata dñi sunt. Oblatio iusti im-
pinguat altare, et odor suauitatis est in con-
spectu altissimi. Sacrificium iusti acceptum
est, et memoriam eius nō obliuiscetur dñs. Bo-
no animo gloriā redde Deo, et non minuas
primicias manū tuarū. In omni dato hilarē
fac vulū tuū, et in exultatione sanctifica de-
cimas tuas. Da altissimo secundū datū eius,
et in bono oculo adiunctionem facito ma-
nuū tuarum: qm̄ dñs retribuens est, et septies
Ibidem. redet

reddet tantū tibi. Noli offerre munera praua: non n. suscipiet illa. Noli respicere sacrificiū iniustū, qm̄ dñs vindex est, & non est apud ilū gloria persona. Non accipiet dñs persona in pauperē, & precationē lēsi exaudiet. Non despiciet preces pupilli, nec viduæ: si effundit loquelā gemitus. Nonne lachryma ad maxillā descendit, & exclamatio à maxilla ascendit pp illud q̄ descendit super illā?

E Et post quatuor versus, *Oratio humilantis se*, nubes penetrabit. Et post ali quantū, *Cum viro sancto assiduus esto quemcunq; cognoveris obseruantē timorē Dei*, cuius anima est secundū animā tuā. Et post quinq; versus, Et in his omnib. deprecare altissimū, ut dirigat in veritate viam tuā.

Eccl. 37. Et post aliquot versus, *Fili, in vita tenta animam tuā*, & si fuerit nequam, non des illi p̄tatem. Non n. omnibus omnia expediunt, & non omni animē omne genus placet. Noli audius esse in omni epulatione, & non te effundas super omnē escam.

Eccl. 38. Et post quatuor versus, *Honora medicū, pp necessitatē etenim illū creavit altissimus. A Deo est medela*, & à rege accipiet donatiōnē. *Disciplina medici exaltabit caput ipsius, & in cōspectu magnatorum collaudabitur. Altissimus creavit de terra medicinā*, & vir prudens non abhorrebit illam. Nonne à ligno indulcata est aqua amara? Ad agnitionē hominū virtus illius, Et dedit homini scientiam altissimus, honorari in mirabilib. suis, in his curans mitigabit dolorē ipsorum. Et post quatuor versus, *Fili, si tua infirmitate nō desperes, sed ora dñm & ipse curabit te. Auer te à delicto*, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuū. Et post vñū versum, *Et impingua oblationē*, & da locū medico. Et nū illū dñs creavit, & nō discedat à te, qm̄ opera eius sunt necessaria. Est n. qm̄ in manus illorū incurras, ipsi vero dñm deprecabunt, vt dirigat requiē eoru & sanitatē pp cōversationē illorū. Et post vñū versum, *Fili, in mortuū produce lachrymas, & quasi dira palsus incipe plorare*.

F Et secundū iudiciū cōtege corpus illius, & nō despicias sepulturā illi. Propter delaturā amare fer. *Iuctū illius vna die, & cōsolare pp tristitia: & fac iuctū secundū meritū eius vno die vel duob. pp detractionem*. A tristitia. n. festinat mors & cooperiet virtutē, & tristitia cordis sc̄. Et ceruicē. Et post vñū versum, *Nō cederis in tristitiam*

cor tuū. Et post nouē versus, *Sapientiā scribe in tpe vacuitatis, & qui minoratur actu sapiē* *Ibidem*. *tiam percipiet*. Et paulo post, In voce dicio.

Obaudite me diuini fructus aquarū, & quasi *Ecc. 39.* rosa plantata super riū fructificate, Quasi Libanus odorē suavitatis habete, Floreto flores quasi liliū date odorē, & frondete in gratia & collaudate cantū, & benedicite dñm in operib. suis. Date magnificentiam nomini eius, & confitemini illi in voce labiorum vestrorū. In cantis labiorū & citharis, & sic dicetis in confessione, *Opera dñi vniuersa bona valde*.

In verbo eius flitet aqua sicut cō G geries, & in sermone oris eius sicut exceptoria aquarū: qm̄ in p̄cepto ipsius placor fit, & non est minoratio in salute illius. *Opera omnis carnis corā illo*, & non est quicquam absconditū ab oculis eius. A seculo & usque in seculū respiciet, & nihil est mirabile in cō spectu eius. Non est dicere, quid est hoc, aut quid est illud: *omnia n. in tpe suo queretur*.

Et paulo post, *Gratia sicut paradisus in benedictionib. & misericordia in seculo permanet*.

Et post duodecim versus, *Frates in alio ibidem. torū in tpe tribulationis, & super eos misericordia liberabit*.

Et post paululū, *Sapietia. n. abscondita, & thesaurus occultus, q̄ utilitas in vtrisq; Melior est hō qui abscondit sūtiā suā, q̄ qui abscondit sapientiā suā*.

Et aliquanto post, Benedicentes dñm exaltate illum quantū potestis, maior est omni laude.

Exaltantes eū replemini virtute. Et post multa, Appropiate ad me indocti, & congregamini in domū disciplinæ.

Quid adhuc dicetis in his? Aia vestre sum, cōparate vobis sine argento sapientiā, & collū vestrū subiecte iugo, & suscipiet aia vestra disciplinā.

In proximo. n. est inuenire eā. Vide oculis vestris, qm̄ modice laboravi, & inueni mihi multā requiē.

Assumite disciplinā in multo numero argenti, & copiosum aurū possidete in ea. Latetur anima vestra in misericordia eius, & nō cōfundemini in laude ipsius. Operamini opus vestrū ante tps, & dabit vobis mercedē vestrā i tpe suo.

Ex libro Tobit ista ponenda credidimus.

H Onorem habebis matri tuæ omnibus *Tob. 4* diebus vitæ eius: Memor enim esse debes, quæ & quanta pericula passa sit propter te in utero suo. Et post duos versus, *Omnib. autem*

autem diebus vitæ Deū in mente habe,
 & caue ne aliquā peccato consentias, & præ-
 termittas p̄cepta Dei tui. Ex substatia tua fac
 eleemosynā, & noli auertere faciem tuā ab
 illo paupere. Ita n̄ fieri, vt nec à te auertatur
 facies domini. Quomodo potueris, ita esto
 misericors. Si multum tibi fuerit, abundatē
 tribue: si exiguum fuerit, etiam exiguum libēter
 impertire stude. Pr̄emium n̄ tibi bonum the-
 saurizas in die necesitatis: qm̄ eleemosyna
 ab oī peccato, & à morte liberat, & non pa-
 titur animā ire in tenebras. Fiducia magna e-
 rit corā summo Deo eleemosyna omnib. qui
 faciunt eā. Attende tibi fili ab omni fornicati-
 onē, & pr̄eter vxorē tuā nunquā patia-
 ris crimen scire. Superbiā autem nunquā
 in tuo sensu, aut in tuo verbo dñari pmittas.
 In ipso enī m̄ initiu sumpsit omnis perditio.
 Quicunq; aliquid tibi operatus fuerit, statim
 mercedem ei restitue, & merces mercenarij
 apud te omnino nō maneat. Qd̄ ab alio odis-
 fieri tibi, vide ne alteri tu aliquā facias. Panē
 tuū cū esuriētibus egenis comedē, & de vesti-
 mentis tuis nudos tege. Et post duos versus,
 cōsiliū s̄mper à sapiētē perquire. Omni tpe
 benedic Deū, & pete ab eo vt vias tuas diri-
 gat, & oīa consilia tua in ipso p̄maneat. Et
 post septē verlus, Noli timere fili mi, paupe-
 rem quidē vitā gerimus, sed multa bona ha-
 bebimus, si timuerimus Deū, & recesserim⁹
 ab oī peccato, & fecerimus bñ. Et post mul-
 ta, sūc Raphaēl dixit eis occulite, Benedicite
 Deū celi, & corā omnib. viuētibus cōfitemi-
 ni illi qm̄ fecit vobiscū misericordiā suā. Et
 enim sacramētū regis abscondere bonū est,
 opera aut̄ Dei reuelare, & confiteri honori-
 ficū est. Bona est oī cum ieunio & eleemo-
 syna, magis q̄ thesauros cōdere: qm̄ eleemo-
 syna à morte liberat, & ipsa est q̄ purgat pec-
 cata, & facit inuenire vitam ēternā. Qui aut̄
 faciunt peccatum, & iniquitatē, hostes sunt
 anima sūc. Et paulo post, Audite ergo filii pa-
 trē vestrū, Seruete domino in veritate, & in-
 quirite vt faciat q̄ sunt placita illi. Et filijs
 vestris mandate, vt faciant iusticias, & ele-
 mosynas vt sint memores Dei, & benedicāt
 eum in omni tpe, in veritate & in tota virtute
 sua. Iam nunc quoniam non omnes libri
 canonici veterisque testamenti huic operi
 nostro necessaria dederunt; neque ij qui de-
 derunt ex omnibus suis locis conueniebat

vt darent, sed ex eis tantū, vbi apertiora mo-
 rum bonorum p̄cepta cōperimus: siue vbi
 vtilia iubentur: siue vbi contraria prohiben-
 tur: ad sacras literas Euangelicas, & Apoſto-
 licas transeamus. Caput in canone testamē-
 ti noui notissima, & p̄eclarissima quatuor
 Euangelia tenuerunt, in quorū primo, quod
 scđm Matthæum est, ea q̄ nobis sunt ad hoc
 opus quod suscepimus congrua, videamus.

V Idens aut̄ dñs turbas, ascendit in mon-
 tem. Et cum sedisset, accelerunt ad eū
 discipuli eius. Et aperiēt os suū docebat eos. Ex Euān-
 dicens, Beati pauperes spiritu, qm̄ ipsorū est gel'ō / eā
 regnū celorū, Beati mites, qm̄ ipſi posside- dñs Mat-
 bunt terrā, Beati qui lugent, quoniam ipſi con- theūm.
 solabuntur. Beati qui elurunt & sitiunt iusti Cap. 5.
 tiam, quoniam ipſi saturabunt. Beati misericor-
 des, qm̄ ipſi misericordiā consequētur. Beati
 mundo corde, qm̄ ipſi Deū videbunt. Beati
 pacifici, qm̄ filij Dei vocabūtur. Beati qui p-
 lectionē patiuntur propter iustitiam, quo-
 niam ipsorum est regnū celorū. Beati eftis
 cū maledixerint vobis homines, & perfecu-
 ti vos fuerint, & dixerint omne malū adver-
 sum vos mentiētes propter me. Gaudete &
 exultate, quoniam merces vestra copiosa est
 in celis. Sic enim persecuti sunt Prophetas,
 qui fuerunt ante eos. Vos estis sal terra. Qd̄
 si sal euanuerit, in quo salies? Ad nihilū valet
 ultra nisi vt mittatur foras, & cōculetur ab
 hominibus. Vos estis lux mundi. Nō pōt ci-
 uitas abscondi supra montem posita, Neq;
 accendunt lucernam, & ponūt eam sub mo-
 dio, sed super candelabrum, vt luceat omni-
 bus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra
 coram hominibus, vt videant vestra bona
 opera, & glorifcent patrē vestrum qui in ce-
 lis est. Nolite putare, quoniam veni soluere
 legem, aut Prophetas. Non veni soluere, sed
 adimplere. Amen dico vobis, donec translat
 celū & terra, iota vnū aut vnu apex nō p̄a-
 terbit à lege donec omnia fiant. Qui ergo
 soluerit vnum de mandatis istis minimis, &
 docuerit sic homines, minimus vocabitur
 in regno celorum: qui autem fecerit & do-
 cuerit, hic magnus vocabitur in regno celo-
 rum. Dico autem vobis, quoniam nisi abu-
 dauerit iustitia vestra plus quam Scribarum
 & Phariseorum, non intrabitis in regnum
 celorum. Auditis quia dictum est antiquis,
 Non occides: Qui autem occiderit, reus erit

Aug. Tomus tertius. S̄t 3 iu-

S P E C V L V M

Iudicio. Ego autē dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui au-

Eze. 20. tem dixerit fratri suo Racha, reus erit conci-

lio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehen-

Dent. 5. nā ignis. Si ergo offiseris munus tuū ante alta-

re, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus

habet aliquid aduersum te, relinque ibi mu-

nus tuū ante altare, & vade prius reconcilia-

ri fratri tuo, & tunc veniens offeres munus

tuū. Esto consentiens aduersario tuo cito

dum es in via cū eo, ne forte tradat te aduer-

sarius iudicii, & iudex tradat te ministro, &

A in carcere mittaris. Amen dico tibi, nō exies

inde donec reddas nouissimum quadrantē.

Ez. 20. Audistis quia dictum est antiquis. Nō mecha-

beris. Ego autem dico vobis, quia omnis qui

viderit mulierem ad concupiscēdūn eam,

iam mechatus est eam in corde suo. Quod si

oculus tuus dexter scandalizat te erue eum,

abs te. Expedit enim tibi vt vnum pereat mē-

brorum tuorum, quam totum corpus tuum

mittatur in gehennam. Et si dextra manus tua

scandalizat te, abscede eam & proiece abs te:

Expedit enim tibi vt vnum pereat membro-

rum tuorum, quā totum corpus tuum eat in

gehennā. Dicū est autem, Quicunque dimis-

rit vxorem suam det illi libellū repudij. Ego

aūt dico vobis quia omnis qui dimiserit vxo-

ré suā excepta fornicationis causa, facit eam

mēchari: & qui dimissam duxerit, adulterat.

Iterum audistis, quia dicū est antiquis, Non

peierabis. Reddes autem dño iuramenta tua.

Ego autē dico vobis, Non iurare omnino, ne-

que per cēlum, quia tronus Dei est; neque per

terrām, quia scabellū pedum eius est, neque

per Hierosolymā, quia ciuitas est magni regi-

is, neque per caput tuum iuraueris, quia non

potes vnum capillum album facere aut ni-

grum. Sit autē sermo vester est, est: non, non:

quod autem his abundantius est, à malo est.

Ez. 21. Audistis, quia dicū est, Oculum pro oculo,

Ez. 19. & dentem pro dente. Ego autem dico vobis,

B non resistere malo, sed si quis te percusserit

in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum in iudicio conté-

dere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei &

pallium. Et quicunque te angariauerit ire mil-

le passus, vade cum illio alia duo. Qui petit

à te, da ei: & volentem mutuare à te, ne auer-

Ez. 19. taris. Audistis quia dictum est antiquis, Dilige-

ges proximum tuum, & odies inimicū tuū.

Ego autem dico vobis. Diligite inimicos ve-

stros, benefacite ijs qui vos oderunt, & ora-

Deu. 13. te propterequentib. & calūniantibus vos, vt si-

tis filij propters vestri qui in cēlis est: qui Solem

suū oriri facit super malos & bonos, & pluit

super iustos & in iustos. Si m.diligitis eos qui

vos diligunt, qui mercedem habebitis? Nonne

& publicani hoc faciūt? Et si salutaueritis fra-

tres vestros tantū, quid amplius facitis? Nōne

& Ethnici hoc faciūt? Estote ergo vos perse-

cti, sicut & pater vester cēlestis perfectus est.

Attēdite ne iustitiam vestrā faciatis corā ho-

minibus, vt videamini ab eis. Alioquin mer-

cedē non habebitis apud patrem vestrū qui

in cēlis est. Cū ergo facis eleemosynā, noli

tuba canere ante te, sicut hypocrite faciunt

in synagogis & in vicis vt honorificētur ab

hominibus. Amē dico vobis, receperūt mer-

cedē suā. Te autē faciē eleemosynā, nesciat

sinistra tua qui faciat dextratua, vt sit eleemo-

synata in absēnso, & pater tuus qui videt in

absēnso reddet tibi. Cū oratis nō eritis sicut

hypocrite, qui amāt in synagogis & in angu-

lis platearum stantes orare, vt videantur ab

hominibus. Amen dico vobis receperūt mer-

cedē suā. Tu autē cū oraueris, intra in cubicu-

lum tuū, & clauso ostio ora patrē tuū in ab-

ēnso: & pater tuus qui videt in absēnso, red-

det tibi. Orantes autem nolite multū loqui,

sicut Ethnici: putant.n. quia in multiloquio

suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis:

scit.n. pater vester quid opus sit vobis ante-

quā petatis eū. Sic ergo orabitis, Pater noster

qui es in cēlis. Sanctificetur nomē tuū. Ade-

niat regnum tuū. Fiat voluntas tua sicut in cē-

lo & in terra. Panem nostrum * supersubsta-

tiālē da nobis hodie. Et dimittē nobis debi-

ta nostra, sicut & nos dimittimus debitorib.

All. 1. quotidiana. nostris. Et ne nos inducas intentionem, sed

libera nos a malo. Si enim dimiseritis homi-

nibus peccata eorum, dimittet & vobis propter

ter vester cēlestis delicta vestra. Si autē non

dimiseritis hominibus, nec pater vester di-

mittet vobis peccata vestra. Cū autē ieiunatis,

nolite fieri sicut hypocrite tristes. Extermi-

nāt enim facies suas vt appareāt hominib. ie

uniates. Amē dico vobis, perceperunt mer-

cedē suā. Tu autem cū ieiunas, vngē caput

tuū & laua faciem tuam, ne videaris homini-

bus ieiunans, sed patri tuo qui est in absēnso:

& pater tuus qui videt in absēnso, reddet

tibi.

All. mo-
dicā.

Mat. 7.

F

au-

bē-

tri-

ec-

prī-

ejō-

cē-

strā-

dib-

da-

tibi. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi erugo & tinea demolituri, & ubi fu-
res effodiunt & furantur. Thesaurizate autem
vobis thesauros in celo, ubi neque erugo neque
tinea demolituri, & ubi fures non effodiunt
neque furantur. Vbi n. est thesaurus tuus, ibi est
& cõtuus. Lucerna corporis tui est oculus
tuus. Si fuerit oculus tuus simplex, totum cor-
pus tuum lucidum erit: Si autem oculus tuus nequam
fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit. Si
ergo lumen quod in te est tenebrae sunt, ipsae te-
nebrae quantum erunt? Nemo potest duobus dñis
seruire, aut n. unum odio habebit, & alterum di-
liget: aut unum sustinebit, & alterum contine-
net. Non potestis Deo seruire & maramonae.
Ideo dico vobis ne solliciti sitis animæ vestre
quid manducetis, neque corpori vestro quid
induamini. Nonne anima plus est quam esca, &
corpus plus quam uestimentum? Respicie uolati-
lia celi, quæ non serunt, neque metunt, neque co-
gregant in horrea, & pater uester celestis pa-
scit illa. Nonne vobis magis pluris estis illi?
Quis autem uestrum cogitans potest adjicere ad sta-
turam suam cubitum unum? Et de uestimentis quid
solliciti estis? Considerate lilia agri quo cre-
scunt, non laborant, neque nent. Dico autem vo-
bis quæ non Salomon in omni gloria sua co-
operitus est sicut unum ex ipsis. Si autem soenum
agri quod hodie est, & cras in cibarium mittitur,
Deus sic uestit, quanto magis vobis* minimæ
fidei? Nolite ergo solliciti esse dicentes, quid
manducabimus, aut quid bibemus, aut quo
operiemur. Hæc n. oia gætes inquirunt: scit n.
pater uester quia his omnibus indigetis. Que-
rite ergo primum regnum Dei & iustitiam eius, &
hac oia adjicentur vobis. Nolite ergo solli-
citati esse in crastinum. Crastinus n. dies solli-
citati est sibi ipsi. Sufficit diei malitia sua. Noli-
te iudicare, ut non iudicemini. In quo n. iu-
dicio iudicaueritis, iudicabitini, & in qua
mensura mensi fueritis, remetiet vobis. Quid
autem uidetis festucam in oculo fratris tui, & tra-
be in oculo tuo non uidetis? Aut quod dicis fra-
tri tuo, sine eiciâ festucam de oculo tuo, &
ecce trabs est in oculo tuo? Hypocrita, ejice
primum trabem de oculo tuo, & tunc uidebis
ejicere festucam de oculo fratris tui. Nolite sa-
ctum dare canib. neque miseritis margaritas ve-
stras ante porcos, ne forte colculcent eas pe-
digibus, & conuersi dirupant vobis. Petite &
dabitur vobis, querite & inuenietis, pulsate

& aperietur vobis. Omnis qui petit accipit,
& qui querit inuenit, & pulsanti aperiet. Aut
quis ex vobis homo, quem si petierit filius suus
panem, nūquid lapidem porrigit ei? Aut si pescem
petit, nunquid serpentem dabit ei? Si ergo vobis
cum sitis mali, noſtis bona data dare filiis ue-
stris, quanto magis pater uester qui in celis
est, dabit bona potentibus. Omnia ergo quæ
que uultis ut faciant vobis homines, & vos
facite eis. Hæc est n. lex & prophetæ. Intrate
per angustam portam, quia lata porta & spatio-
sa uia quæ dicit ad perditionem, & multi sunt
qui intrant per eam. Quam angusta porta & ar-
ta uia quæ dicit ad uitam, & pauci sunt qui in-
ueniunt eam. Attendite a falsis Prophetis, qui
veniunt ad vobis in uestimentis ouibus, intrinse-
cussi autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorum co-
gnoscetis eos. Nunquid colligunt de spinis
uias, aut de tribulis ficus? Sic ois arbor bona
fructus bonos facit, mala autem arbor, fructus
malos facit. Non potest arbor bona fructus ma-
los facere, neque arbor mala fructus bonos fa-
cere. Omnis arbor quæ non facit fructum bo-
num, excidetur & in ignem mittetur. Igitur ex
fructibus eorum cognoscetis eos. Non omnis
qui dicit mihi, dñe dñe, intrabit in regnum
celorum, sed qui facit uoluntatem patris mei
qui in celis est, ipse intrabit in regnum celo-
rum. Multi dicent mihi in illa die, Dñe dñe,
nonne in nomine tuo prophetauimus, & in
tuo nomine demonia eieciimus, & in tuo no-
mine uirtutes multas fecimus? Et tunc confi-
tebor illis, quia nūquæ noui vobis. Discedite a
me qui operamini iniquitatem. Omnis ergo
qui audit uerba mea hæc, & facit ea, assimili-
abitur uiro sapienti, qui ædificauit domum
suam supra petram, & descendit pluvia, & ue-
nerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt
in domum illam, & non cecidit: Fudata n. erat
supra petram. Et omnis qui audit uerba mea
hæc, & non facit ea, similis erit uiro stulto q
ædificauit domum suam supra arenam, & de-
scendit pluvia, & uenerunt flumina, & flau-
erunt uenti, & irruerunt in domum illam, &
cecidit, & fuit ruina eius magna. Et paulo-
post, gratis accepistis, gratis date. Nolite pos-
sidere aurum, neque argentum, neque pecuniam
in zonis uestris: Non peram in uia, neque duas
tunicas, neque calciamenta, neque uirgam:
Dignus est enim operarius cibo suo. In qua-
cunque ciuitatem aut castellum intrauteritis, in-

Mat. 10.

terrogare quis in ea dignus sit, & ibi manete donec exeat. Intrantes aut in domum, salutate ea dicentes, Pax huic domui. Et siquidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super illam: Si aut non fuerit digna, pax vestra ad vos reuertetur. Et quicunq; non receperit vos neq; audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo, vel de ciuitate, excutite puluerem de pedib. vestris: Amen dico vobis, tolerabilius erit terre Sodomorū & Gomorrorum in die iudicij, quam illi ciuitati. Ecce ego mitto vos, sicut oves in medio luporū. Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbae. Cauete aut ab hominib. Trident n. vos in concilijs, & in synagogis suis flagellabunt vos, & ad praesides & reges ducentimi pp me in testimonij illis & gentib. Cum autē tradent vos, nolite cogitare quo aut quid loquamini, dabitur n. vobis in illa hora quid loquamini. Non n. vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Tradet aut frater fratrem in mortem, & pater filium, & insurgent filii in parentes, & morte eos afficiunt: Et eritis odio omnibus hominib. pp nomen meū. Qui aut per seuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Cu aut persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliā, Amen dico vobis, non cōsummabitis ciuitates Israel, donec veniat filius hominis. Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dñm suū: Sufficit discipulo, ut sit sicut magister eius, & seruus sicut dñs eius. Si patrēfamilias Belzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? Ne ergo timueritis eos. Nil n. opertum est quod nō reueletur & occultum qd nō scatur. Quod dico vobis in tenebris, dicate in lumine, & qd in aure auditis, prædicte super tecta. Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animā aut non possunt occidere, sed potius eū timete, qui pōt & animā & corpus perdere in gehennā. Nōne duo passerē asse veneunt, & unus ex illis non cadet super terrā sine patre vestro? Vestri aut & capilli capitis oēs numerati sunt. Nolite ergo timere, multis passerib. meliores estis vos. Omnis ergo qui cōfitebitur me coram hominib. confitebor & ego eum coram patre meo qui est in celis. Qui aut negauerit me corā hominib. negabo & ego eum corā patre meo qui in celis est. Nolite arbitrari, quia venerim pacem mittere in terram. Non

veni pacē mittere, sed gladiū. Veni n. separare hominē aduersus patrem suū, & filiā aduersus matrem suā, & nurū aduersus socrū suā, & inimici hominis domestici eius. Qui amat patrem aut matrē plus qd me, nō est me dignus. Et qui amat filium aut filiā super me, non est me dignus. Et qui non accipit crucē suam & sequitur me, non est me dignus. Qui

inuenit animā suam, perdet illam. Et qui perdidit animā suam pp me, inueniet eā. Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eū qui me misit. Qui recipit Prophetā in nomine Prophetæ, mercedē Prophetæ accipiet.

Et qui recipit iustum in nomine iusti, mercedē iusti accipiet. Et quicunq; potū dererit vni ex minimis istis calicē aquæ frigidæ trā in nomine discipuli, Amen dico vobis, nō perdet mercedem suā. Et paulopost,

Cui autē similem æstimabo generationē istā. Similis est pueris sedentib. in foro, qui clamantes coequalibus dicunt, Cecinimus vobis & non saltastis, lamētauiimus, & non plāxistis. Venit n. Joannes neq; māducans, neq; bibens: & dicunt, dēmonium habet. Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicunt,

Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorū & peccatorum amicus. Et iustificata est sapientia à filiis suis. Et post paululum,

Ibidem. Venite ad me oēs qui laboratis & onerati estis, & ego reficiā vos. Tollite iugū meū super vos, & discite à me, qd mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiē animabus vestris. Iu-

gum n. meum suave est, & onus meum leue. Itē post paululū. Si autē sciretis, quid est, Mi-

sericordiā volo, & non sacrificium, nunquā condēnassetis innocentēs. Et post paululum,

Qui non est meū, contra me est: & qui non congregat mecum, spargit. Ideo dico vobis, omne p̄ctū & blasphemia remittetur hoīb.

spiritus autē blasphemia non remittetur. Et quicunque dixerit verbū contra filium hominis remittetur ei: Qui autē dixerit contra spiritū sanctū, nō remittetur ei neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Aut facite arborē bo-

Mnam, & fructū eius bonum: aut facite arborē malam, & fructū eius malū. Siquidem ex fru-

ctu arbor cognoscitur. Progenies vipearū, quō potestis bona loqui cū fitis mali? Ex abū

dantia n. cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona, & malus homo de malo thelauro pfert mala.

Dico.

Mat. 1:

Mat. 16

B

Ibidem.

Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum
quod locuti fuerint homines, reddent rationem
de eo in die iudicij. Ex verbis nostris iustifica
beris, & ex verbis tuis condonaberis. Et post

Matt. 15. aliquantum, Audite & intelligite. Non quod in-
trat in os, coquinat hominem, sed quod pro-
cedit ex ore, hoc coquinat hominem. Et pau-
lo post, Respondens autem Petrus, dixit ei, Edif-
fere nobis parabolam istam: At ille dixit, Ad-

A huc & vos sine intellectu estis? Non intelligi-
tis quia omne quod in os intrat, in ventre vadit,
& in feces emititur: Quia autem procede-
unt de ore, de corde exirent, & ea coquinat
hominem? De corde nostrum exirent cogitatio-
nes malorum, homicidia, adulteria, fornicatio-
nes, furta, falsa testimonio, blasphemiae. Haec
sunt quae coquinant hominem: Non lotis autem
manibus manducare, non coquinat homi-
nem. Item post aliquantum, Tunc dixit Iesus

Matt. 16. discipulis suis: Si quis vult post me venire,
abneget semetipsum, & tollat crux suam,
& sequatur me. Qui nam voluerit animam suam
saluam facere, perdet eam. Qui autem perdi-
rit animam suam propter me, inueniet eam.
Quid nam prodest homini, si mundus vniuersus
lucretur, anima vero sua detrimentum patia-
tur? Aut quam dabit homo compensationem pro
anima sua? Filius namque hominis venturus est in
gloria patris sui cum angelis suis, & tunc red-
det vnicuique secundum opera eius. Itē aliquan-
to post, Amen dico vobis, nisi conuersi fu-
eritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabi-
tis in regnum celorum. Quicunque ergo hu-
miliauerit se sicut parvulus iste, hic est ma-
ior in regno celorum: Et qui suscepit unum
parvulum tales in nomine meo, me suscipit.
Qui autem scandalizauerit unum de pusillis istis,
qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur
mola asinaria in collo eius, & demergatur in

B profundum maris. Vnde mundo à scandalis, ne-
cessa est namque ut veniant scandalata: Verum tamen vnde
homini illi per quem scandalum venit. Si autem
manus tua vel pes tuus scandalizat te, abscede
eum & projice abs te: Bonum est tibi ad vitam
ingredi debilem, quod duas manus, vel duos pe-
des habentes, mitti in ignem aeternum. Et si ocu-
lus tuus scandalizat te, erue eum & projice abs
te: Bonum est tibi cum uno oculo in vita in-
trare, quod duos oculos habentes mitti in gehen-
nam ignis. Videte ne conteneratis unum ex his
pusillis. Dico autem vobis, quia angeli eorum

in celis semper uidetur facie patris mei qui in
celis est. Venit namque filius hominis salvare quod
perierat. Et paulo post, Si autem peccauerit in te
frater tuus, uade & corripe eum inter te & ip-
sum solum. Si te audierit, lucratus es fratre tuu.
Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum
uel duos, ut in ore duorum testium uel trium
stet omne uerbū. Quod si non audierit eos,
dic Ecclesiae, si autem & Ecclesiam non audierit,
sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen di-
co vobis, quae cuncte alligaueritis super terrā, C
erunt ligata & in celo, & quae cuncte solue-
runt super terram, erunt soluta & in celo. Ite
rum dico vobis, quia si duo ex uobis conser-
ferint super terram, de omni re quaquamque pe-
tierint, fieri illis a patre meo qui in celis est.
Vbi namque sunt duo uel tres congregati in nomi-
ne meo, ibi sum in medio eorum. Tunc acce-
derunt Petrus ad eum, dixit, Domine, quoties pecca-
bit in me frater meus, & dimittam ei? Visque
septies? Dicit illi Iesus. Non dico tibi usque septies,
sed usque septuaginta septies. Ideo assimila-
tum est regnum celorum homini regi, qui
uoluit ratione ponere cum seruis suis. Et cum
cepisset ratione ponere, oblatus est ei unus
qui debebat decem millia talenta. Cum autem non
haberet unde redderet, iussit eum dominus uenun-
dari, & uxorem eius & filios, & omnia quae
habebat, & reddi. Procidens autem seruus ille
orabat eum, dicens, Patientiam habe in me
domine, & omnia reddam tibi. Misertus autem dominus
seru illius, dimisit eum, & debitum dimisit
ei. Egressus autem seruus ille, inuenit unum de
conseruis suis, qui debebat ei centum dena-
rios, & tenens suffocabat eum, dicens, Redde
quod debes. Et procidens conseruus eius, roga-
bat eum, dicens, Patientiam habe in me, & om-
nia reddam tibi. Ille autem noluit, sed abiit,
& misit eum in carcere, donec redderet de-
bitum. Videntes autem conseruus eius, quae fie-
bant, contristati sunt ualde. Et uenerunt, & nar-
rauerunt domino suo omnia, quae facta fuerant. D
Tunc uocauit illum dominus suus, & ait illi, Serue
nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam roga-
sti me. Nonne ergo oportuit, & te misereri
conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? Et
iratus dominus eius, tradidit eum tortoribus, quoad-
usque redderet uniuersum debitum. Sic &
pater meus celestis faciet uobis, si non remi-
seritis unusquisque fratri suo de cordib. ue-
stris. Et paulo post, Et accesserunt ad eum Pha-

risti,

- risci, tentantes enim, & dicentes, Si licet ho-*
Mat. 19. mini dimittere vxorem suam quacunque ex
Gen. 1. causa? Qui respondens ait eis, Non legitis,
Gen. 2. quia qui fecit hominem ab initio, masculū
& foeminam fecit eos: Et dixit, Propter hoc
dimitteret homo patrē & matrem, & adhære-
bit vxori suā, & erūt duo in carne una. Itaq;
iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo
Deus coniunxit, homo non separat. Dicunt
illī, Quid ergo Moyses mandauit dare libel-
Deh. 24. lū repudij & dimittere? Ait illis, Qm̄ Moyses
ad duritiam cordis vestri permisit vobis di-
mittere vxores vestras. Ab initio aut̄ non fuit
E sic. Dico autem vobis, quia quicunq; dimi-
serit vxorem suam, nisi ob fornicationem, &
aliā duxerit, moechatur: & qui dimissam du-
xerit, moechatur. Dicunt illi discipuli eius: Si
ita est causa hominis cū vxore, non expedit
nubere. Qui dixit, Non oēs capiunt verbum
istud, sed quibus datum est. Sunt n. eunuchi
qui de matris vtero sic nati sunt: Et sunt eu-
nuchi, qui facti sunt ab hominib. Et sunt eu-
nuchi qui seipso eunuchizauerūt p p regnū
cēlorum. Qui potest capere, capiat. Tūc ob-
lati sunt ei paruuli, vt manus eis imponeret
& oraret. Discipuli aut̄ increpabant eos. Ie-
fus vero ait eis: Sinite paruulos, & nolite eos
prohibere ad me venire. Talium est n. regnū
cēlorum. Et cū imposuisset eis manus, abiit
inde. Et ecce vnu accedens ait illi: Magister
bone, quid boni faciam, vt habeam vitā ater-
nam? Qui dixit ei, Quid me interrogas de bo-
no? Vnus est bonus Deus, Si aut̄ vis ingredi
ad vitam, serua mandata. Dicit ei, Quā? Iesus
autem dixit, Non homicidiū facies, nō adul-
terabis, non facies furtum, non falsum testi-
monium dices. Honora patrem tuum & ma-
trem. Et diliges proximū tuū sicut teipsum.
Dicit illi adolescentis, Omnia hæc custodiui.
Quid adhuc mihi deest? Ait illi Iesus: Si vis
perfectus esse, vade vende quā habes, & da
F pauperibus, & habebis thesaurum in cēlo, &
veni sequere me. Cum autem audisset verbū
adolescēs, abiit tristis. Erat enim habens mul-
tas possessiones. Iesus autem dixit discipulū
suis: Amē dico vobis, quia diues difficile in-
trahit in regnum cēlorum. Et iterum dico
vobis, Facilius est camelū per foramen acūs
transire, quam diuitem intrare in regnum cē-
lorum. Auditis autem his, discipuli miraban-
tur valde, dicentes: Quis ergo poterit saluus
esse? Aspiciens autem Iesus, dixit illis. Apud
homines hoc impossibile est, apud Deū au-
tem omnia possibilia sunt. Tunc respondens
Petrus, dixit ei, Ecce nos reliquimus omnia,
& secuti sumus te. Quid ergo erit nobis?
Iesus autem dixit illis, Amen dico vobis, quod
vos qui secuti estis me, in regeneratione cū
federit filius hominis in sede maiestatis suā,
sedebitis & vos super sedes duodecim, iudi-
cantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui
reliquerit domū, vel fratres, aut sorores, aut
patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios,
aut agros propter nomen meum, cētoplum
accipiet, & vitam ēternā posidebit. Multi au-
tem erunt primi nouissimi, & nouissimi pri-
mi. Et paulopost, Sicut filius hominis non ve-
nit ministrari, sed ministrare, & dare animā
suam redemptionem pro multis. Et aliquan-
to post, Reddite ergo, quæ sunt Cœsaris Cœ-
sari, & quæ sunt Dei Deo. Et alibi, Diliges
Dñm Deum tuum in toto corde tuo, & in to-
ta anima tua, & in tota mente tua. Hoc est ma-
ximum & primum mandatum. Secundum au-
tem simile est huic, Diliges proximum tuū
sicut teipsum. In his duobus mandatis vni-
uersa lex pendet & propheta. Et post paucos
versus, Tunc Iesus locutus est ad turbas & ad
discipulos suos, dicens, Super cathedram
Moysi federunt Scribe & Pharisei, Omnia
ergo quæcumque dixerint vobis feruare & fa-
cite, secundum opera vero eorum nolite fa-
cere. Dicunt enim & non faciunt. Alligant au-
tem onera grauia & importabilia, & impo-
nunt in humeros hominum, digito autē suo
nolunt ea mouere. Omnia vero opera sua fa-
ciant, vt videantur ab hominibus. Dilatant
enim phylacteria sua, & magnificat fimbrias.
Amant autem primos recubitus in coenis, &
primas cathedras in synagogis, & salutatio-
nes in foro, & vocari ab hominibus, Rabbi,
H Vos autem nolite vocari, Rabbi: Vnus est n.
magister vester: Omnes autem vos fratres e-
stis, Et patrem nolite vobis vocare super ter-
ram: Vnus est enim pater vester qui in cœ-
lis est. Nec vocemini magistri, qā magister
vester vnu est Christus. Qui maior est ve-
strū, erit minister vester. Qui autem se exal-
tit, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabi-
tur. Et paulopost, Ve vobis Scribe & Phari-
sei hypocritæ q̄ decimatis mentā & anethū
& cymīnū, & relinquitis q̄ grauiora sunt le-
gis,

*Mat. 20.**Mat. 21.**Deut. 6.**Levi. 19.**Mat. 23.**Mat. 24.**Ibidem.**K**f**c**b**i**d*

gis, iudicū & misericordiā, & fidē: Hæc o-
portuit facere, & illa non omittere. Duces cę
ci excolantes calicem, camelum aut̄ glutien-
tes. Væ vobis Scribę & Pharisei hypocritæ
qui mūdatis quod deforis est calicis & paro-
psidis intus aut̄ pleni estis rapina, & omni
immunditia. Pharisee cœce, munda prius q̄
intus est calicis & paropsidis, vt fiat & id qđ
deforis est mundū. Væ vobis Scribæ & Pha-
risei hypocritæ, qui similes estis sepulchris
dealbatis, quæ à foris apparēt hominibus spe-
ciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuo-
rū, & oī spurcitia. Sic & vos à foris quidem
apparetis hominibus iusti, intus autem pleni
estis hypocrisi & iniquitate. Væ vobis Scribę
& Pharisei hypocritæ, qui qđificat is sepul-
chra Prophetarum, & ornatis monumenta
iustorum, & dicitis, Si fuissemus in diebus
patrū nostrorū, nō essemus socij eorū in san-
guine Prophetarū. Itaq; testimoniuī estis vo-
bis metipis, quia filij eorū qui Proph-
etas occiderunt. Et vos implete mensuram pa-
trum vestrorū. Serpētes genimina viperarū,
quō fugietis à iudicio gehennæ. Ideo dico vo-
bis. Ecce ego mitto ad vos Prophetas, & sa-
pientes, & Icribas: & ex illis occidetis, & cru-
cifigetis, & ex eis flagellabitis in synagogis
vestris, & p̄sequemini de ciuitate in ciuitatē,
vt veniat lūp vos oī sanguis iustus, q̄ effusus
est super terrā, à sanguine Abel iusti, vsq; ad
sanguinē Zachariae Prophetē filij Barachie,
quem occidistis inter templū & altare. Amē
dico vobis, venient hæc omnia super gene-
rationē istam. Et paulopost, Et quoniam abū
dabit iniquitas, refrigerescet charitas multorū.

Mat. 24. Qui aut̄ perseverauerit vsq; in fine, hic sal-
uus erit. Et post aliquantū, Ettote parati, quia
nescitis qua hora filius hominis vēturus est.
Quis putas est fidelis seruus & prudens, quē
constituit dominus suus supra familiam suā,
vt det illis cibum in tempore? Beatus ille ser-
uus quem cum venerit dominus eius, inuenie-
rit sic facientem. Amen dico vobis, qm̄ super
omnia bona sua constituerit eum. Si autem di-
xerit malus seruus ille in corde suo: Moram
facit dominus meus venire, & c̄perit per-
cutere conseruos suos, manducet autem &
bibat cum ebrijs: veniet dominus serui illius
in die qua nō sperat, & hora qua ignorat, &
diuidet eū, partemque eius ponet cum hypo-
critis: illlic erit flerus & stridor dentium.

Et post paululum, Vigilate itaq; quia nescitis
diē neq; horā. Item post paululū, Cum aut̄ Mat. 25.
venerit filius hominis in maiestate sua, & oēs ibidem.
angeli cū eo: tūc sedebitis sup sedē maiestatis
sux, & congregabuntur ante eū oēs gentes, et
separabit eos ab inuicē, sicut pastor segregat
oēs ab hædis: Et statuet oēs quidē à dex-
tris, hædos aut̄ à sinistris. Tunc dicet rex ijs q̄
à dextris eius erunt: Venite benedicti patris
mei, possidete paratum vobis regnum a con- L
stitutione mundi: Esuriui. n. & dedistis mihi
māducare: Situi, & dedistis mihi bibere. Ho-
spes eram, & collegistis me: Nudus, & coo-
peruistis me: Infirmus, visitatis me: In carcere
erā, & venistis ad me: Tunc r̄ndebunt ei
iusti, dicentes, Dñe, qñ te vidimus esurientē
& paup̄eris te sitientē, & dedimus tibi potū?
Qñ aut̄ vidimus hospitē, & collegim⁹ te r̄au-
tudinum, & cooperuimus? Aut qñ te vidimus
infirム, aut in carcere, & venimus ad te? Et
r̄ndens rex, dicet illis: Amē dico vobis quan-
diu fecistis vni de his fratribus meis minimis
mihi fecistis. Tunc dicet & ijs qui à sinistris
erunt: Discedite à me maledicti in ignē æter-
nū, qui paratus est diabolo & angelis eiust
Esuriui. n. & nō dedistis mihi māducare: Si-
tuui & nō dedistis mihi potū: Hospes fui, &
nō collegistis me: Nudus erā, & nō coope-
ruistis me, Infirmus & in carcere, & nō visita-
stis me. Tunc r̄ndebunt & ipsi, dicentes, Dñe
qñ te vidimus esurientē & sitientē, & hospitē,
aut nudum, aut infirム, vel in carcere; &
non ministrauimus tibi? Tunc respondebit
illis, dicens, Amen dico vobis, quandiu non
fecistis vni de minoribus his, nec mihi fe-
cistis. Et ibunt hi in supplicium æternum,
iusti aut̄ in vitā eternā. Et post aliquantū, Vi- Mat. 26.
gilate & orate vt non intretis in tentationē.

A Duocans iterū turbā, dicebat illis, Au-
Ex Euā
xite me omnes & intelligite: Nihil est gelio secū
extra hominem introiens in eum, quod pos- dū Mar-
siteū coinquinate, sed quæ de homine p̄ce- cū. c. 7.
dunt, illa sunt quę coinquinat hominē. Si q̄s M
habet aures audiendi audiat. Et cū introisset
in domū à turba, interrogabat eū discipuli
eius parabolā: Et ait illis, Sic & vos imprudē-
tes estis? Nō intelligitis quia omne intrinse-
cus introīens in hominem, non potest eū coin-
quinare, quia nō intrat in cor eius, sed in ven-
trem, & in secessum exit purgans oēs eficas?
Dicebat autem, quoniam quæ de homine
exēunt,

Marc. 8. exēunt, illa coquināt hominem. Ab intus enim de corde hominū exēunt cogitationes mala: procedūt adulteria, fornicationes, homicidia, furta, auaritiae, nequitiae, dolus, impudicitia, oculus malus, blasphemiae, superperbia, stultitia. Omnia hęc mala ab intus pcedunt, & coquināt hominē. Et alio loco conuocata turba cū discipulis suis, dixit eis, Si quis vult post me sequi, deneget seipsum,

A & tollat crucē suā & sequatur me. Qui enim voluerit animā suā saluā facere, perdet eam. Qui autē perdiderit animā suā propter me & Euangeliū, saluā eā faciet. Quid enim pderit homini si lucretur mundū totū, & detrimentū faciat animā sua? Aut quam dabit homo commutationē pro anima sua? Qui enim me confessus fuerit & mea verba in generatione ita adultera & peccatrice, & filius hominis confitebitur eū in gloria patris sui cū angelis suis. Et alibi, accipiens puerū statuit eum in medio eorū. Quē cū cōplexus esset, ait illis: Quisquis vnū ex huiusmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit: Et qui cunq; me suscepit, non me suscipit, sed eū q; me misit. Et paulo post, Quisquis enim potum dederit vobis calicem aquę frigidę in nomine meo, quia Christi élitis: amen dico vobis nō perdet mercedē suam. Et quisquis scandalizauerit vnum ex his pusillis credentibus in me, bonum est ei magis, si circunda retur mola afnaria collo eius & in mare mitteretur. Et post paululum, Habete in vobis salē, & pacē habete inter vos. Et paulo post,

Marc. 9. Et accedentes Pharisæi interrogabant eū: Si licet viro vxori dimittere, tentantes eū: At ille respondens, dixit eis: Quid vobis præcepit Moyses? Dixerunt, Moyses permisit libellum B repudij scribere & dimittere. Quibus respondens Iesus, ait, Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis præceptū istud. Ab initio autē creature masculum & feminam fecit eos Deus. Propter hoc relinet homo patrem suum & matrem, & adhæredit vxori suā, & erunt duo in carne vna. Itaq; iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus cōiunxit, homo non separat. Et in domo iterum discipuli eis, dę eodem interrogauerunt eum: Et dicit illis, Quicunq; dimiserit vxorem suā, & aliā duxerit, adulterium cōmittit super eam:

Gen. 1. & si vxor dimiserit virum suum & alijnu- Mar. 10. pserit, mēchatur. Et post quatuor versus, Si-

nite paruulos venire ad me, & ne prohibueatis eos. Talium est regnum celorum. Amen dico vobis quisquis nō reperit regnū Dei velut parvulus, non intrabit in illud. Et complexans eos & imponens manus super illos benedicebat eos. Et cū egressus esset in via, pr̄currēns quidam genu flexo ante eum, rogabat eū, Magister bone, quid faciam ut vitā aeternā percipiam? Iesus autē dixit ei, Quid me dicis bonū? Nemo bonus nisi vnuſ Dei. Exo. 20.

Præcepta noſli? Ne adulteres: Ne occidas: C

Ne fureris: Ne falsum testimonium dixeris:

Ne fraudē feceris: Honora patrem tuum &

matrem. At ille respondens, ait illi, Magister hęc omnia seruauit à iuuentute mea. Iesus autē intuitus eū, dilexit eū, & dixit illi, Vnum tibi deest: Vade, quęcunq; habes, vende & da pauperibus, & habebis thesaurū in celo, & veni sequare me. Qui contristatus in verbo, abiit mērens. Erat enim habēs multas posses-

siones. Et circumpicieus Iesus, ait discipulis suis: Quād difficile qui pecunias habent, in regnū Dei introibunt. Discipuli autē obſtu-

pecebant in verbis eius. At Iesus rursus re-

spondens, ait illis, Filioli q; difficile est con-

fidētes in pecunijs in regnū Dei introire. Fa-

cilius est camelum per foramen acus transfe-

re, quam diuitem intrare in regnū Dei. Qui

magis admirabantur, dicentes ad seipſos: Et

qui potest saluus fieri? Et inueniens illos Iesus,

ait, Apud homines impossibile est, sed nō a-

puſ Deū. Omnia enim possibilia sunt apud

Deum. Et cepit Petrus ei dicere, Ecce nos re-

liquimus omnia, & secuti sumus te. Rādens

Iesus, ait, Amen dico vobis: Nemo est qui re-

liquevit domū aut fratres, aut forores, aut ma-

trem, aut patrē, aut filios, aut agros p̄p me &

propter Euangeliū, qui non accipiat centies

& tantum nūc in tēpore hoc, domus & fratres,

& forores & matres & filios & agros cū per-

secutionibus, & in seculo futuro vitam aet-

eram. Multi autem erunt primi nouissimi, &

nouissimi primi. Et paulo post, Scitis quia iij

qui videntur principi gentibus, dominan-

tur eis, & Principes eorum potestatem ha-

bent ipsorū. Nō ita est autē in vobis, sed qui

cunq; voluerit fieri maior, erit vester mini-

ster: Et quicunque voluerit in vobis primus

esse, erit omnium seruus. Nam & filius ho-

minis nō venit vt ministraretur ei, sed vt mi-

straret, & daret animam suam redemptio-

nem

Marc. 1

Marc. 11

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Al. lac-

ipient.

F

C

m

pu

ha

ga

il

ha

Ec

nem pro multis. Et aliquanto post, Et r̄ndens
Marc. 11 Iesus, ait eis, Habete fidē Dei. Amen dico vobis: Quicunq; dixerit huic monti tollere & mittere in mare: & non hæstauerit in corde suo, sed crediderit, quia quodcunque dixerit fiat: sicut ei. Propterea dico vobis: Omnia quæ cunq; orantes petitis, credite quia accipietis & venient vobis. Et cū stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquē, ut & pater uester q̄ in celis est dimittat uobis pec-

Ecata uestra. Quod si uos non dimiseritis, nec pater uester, qui in celis est, dimittet uobis peccata uestra. Itē post aliquantū, Respōdēs aut̄ Iesus, dixit illis, Reddite igitur q̄ sunt Cē

Marc. 11 faris Cēſari, & quæ sunt Dei Deo. Et alio loco, Et accelsit unus de scribis, qui audierat illos conquerentes, & videns quia bene illis responderit, interrogauit eū, q̄ effet primū omnium mandatum. Iesus aut̄ respondit ei,

Quia primū omniū mādatū est, Audi Israel, dñs Deus tuus Deus vñus est. Et, Diliges diūm Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota uirtute tua. Hoc est primū mandatū. Secundū aut̄ simile est illi, Diliges proximū tuū tanquam teipsum. Maius horū aliud mandatū non est. Et ait illi scriba, Bene magister in veritate dixisti, quia unus est Deus & non est alijs præter eū. Et ut diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine: & diligere proximū tāquā seipsum maius est omnib. holocaustomātib. & sacrificiis. Iesus aut̄ uidens, q̄ sapienter respondis set, dixit illi: Non es longe à regno Dei. Et ne mo iā audebat eū interrogare. Et paulopost,

Ibidem. Cauere à Scribis qui uolunt in stolis ambulare, & salutari in foro, & ī primis cathedris sedere in synagogis, & primos discubitus in cēnīs. Qui deuorant domos uiduarū sub ob-

*Al. Lec-
cipiens.* tentu prolixæ orationis, hi * accipiunt prolixius iudiciū. Et sedens Iesus cōtra gazophylatiū, aspiciebat quō turba iactaret in gazo phylatiū, & multi diuites iactabant plurima. Cū uenisset aut̄ una uidua pauper, misit duo minuta, q̄ est quadrans. Et conuocans discipulos, ait illis, Amen dico uobis, qm̄ uidua hæc pauper plus omnib. misit qui miserū in gazophylatiū. Omnes n. ex eo q̄ abundabat illis milerunt: hæc uero de penuria sua oīa q̄ habuit misit, totū uictum suū. Et paulopost,

Et cum duxerint uos tradētes, nolite præco-

gitare quid loquamini, sed q̄ datū fuerit vobis in illa hora id loquamini. Nō n. estis uos loquentes, sed spiritus sanctus. Et post paululum, Et eritis odio omnib. propter nomē meū. Qui autem sustinuerit in fine, hic saluus erit. Et alio in loco, Videte, uigilate orantes, ne scitis n. quando tēpus fit. Sicut homo qui perregrine profectus reliquit domū suam, & dedit seruis suis potestatem cuiusq; operis, & ianitoris præcepit ut uigilet. Vigilate ergo: Ne fecis enim qñ dñs domus ueniet: fero, an media nocte, an galli cantu, an mane. Ne cū uenerit repente, inueniat uos dormientes. Quod autem uobis dico, omnibus dico, uigilate.

GLORIA in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonę voluntatis. Et aliquando post, Et interrogabant eum turbæ, dicentes, Quid ergo faciemus? Respondens aut̄, dicens, Qui habet duas tunicas, det nō habenti, & qui habet escas, similiter faciat. Venierunt aut̄ & Publicani ut baptizarentur, & dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus? At ille dixit ad eos, Nihil amplius quam q̄ constitutū est uobis, faciat. Interrogabant aut̄ eum & milites, dicentes, Quid faciemus & nos? Et ait illis, Nemine concutatis, neq; calūniam faciat, & contenti estote stipendijs uestris. Et post aliquantū, Beati pauperes quia uestrum est regnum Dei. Beati qui nunc esuritis, quia saturabitimini. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Beati eritis, cū uos oderint homines, & cum separauerint uos, & exprobauerint & eiecerint nomen uestrū tanquam malum propter filiū hominis. Gaudete in illa die & exultate, ecce n. merces uestra multa est in celo. Secundū n. hæc faciebat Prophetis patres eorum. Verumt̄ uæ uobis diuitib. qui habetis consolationem uestram. Vg uobis qui saturati estis, quia esurietis. Vg uobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Vg cum benedixerint uobis oēs homines, secundū hæc faciebant Prophetis patres eorū. Sed uobis dico qui auditis: Diligite inimicos uestrós, benefacite ijs qui uos oderunt.

Benedicite maleficentibus uobis. Orate pro calumniantibus uos. Et qui te percussere in maxillam, præbe illi & alteram. Et ab eo qui auferet tibi uestimentū, et tunicam noli prohibere. Omni aut̄ petenti te, tribue, & qui auferit quæ tua sunt, ne reperas. Et prout vultis ut faciat uobis homines, facite illis similiter.

Et

Luc. 2.

Ex Euseb.

celiō se-

cundum

Lucam.

Luc. 3.

Luc. 6.

Et si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? Nam & peccatores diligentes se diligunt. Et si beneficeritis ijs qui vobis benefaciunt, q̄ vobis est gratia? Siquidē & peccatores hoc faciunt. Et si mutuū dederitis ijs à quib. speratis recipere, quæ gratia est vobis? Nam & peccatores peccatorib. sgenerantur, vt recipiat æqualia. Verumt̄ diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuū date, nihil inde sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filii altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Estote ergo misericordes, sicut & pater vester misericors est. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condēnare, & non condēnabimini. Dimitte, & dimittemini. Date, & dabitur vobis, Mensuram bonā, & confortā, & cogitatā, & superefflentē dabunt in finū vestrū. Eadem quippe niensura qua mensi fueritis, remetet vobis. Dicebat aut̄ illis & similitudinē. Numquid potest cęcū cęcū ducere? Nōne ambo in foueam cadunt? Non est discipulus super magistrum. Perfectus aut̄ omnis erit, si sit sicut magister eius. Quid aut̄ vides festucā in oculo fratris tui, trabē aut̄ quæ in oculo tuo est non cōsideras? Aut̄ quō potes dicere fratri tuo, frater, sine eijciam festucā de oculo tuo: ip̄e in oculo tuo trabē nō vides? Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc perspicies vt educas festucam de oculo fratris tui. Non est n. arbor bona quæ facit fructus malos, neq; arbor mala faciens fructum bonum. Vnaquęq; arbor de fructu suo cognoscitur. Neq; n. de spinis colligūt fucus, neque de rubo vindemiant vvas. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonū: & malus homo de malo thesauro profert malum. Ex abundantia n. cordis os loquitur. Quid aut̄ vocatis me dñe dñe, & non facitis quæ dico? Omnis qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos, ostendam vobis cui similis sit: Similis est homini adificanti domū qui fodit in altum, & posuit fundamē tum supra petram. Inundatione aut̄ facta, illi sum est flumen domui illi, & non potuit eā mouere, fundata n. erat super petram. Qui aut̄ audit & non facit, similis est homini adificanti domū suam supra terrā sine fundamento: in quā illius est flauius, & continuo cecidit, & facta est ruina domus illius magna. Et post aliquantū, Cui ergo similes dicam ho-

mines generationis huius, & cui similes sūt? Pueris fedentib. in foro & loquentib. admīcēm, & dicentibus: Cantauimus vobis tibijs, & non saltallis: lamentauimus, & non ploratis. Venit n. Ioannes Baptista, neq; mandans panē, neq; bibens vinum: & dicitis, demōnum habet. Venit filius hominis mandans & bibens, & dicitis, Ecce homo deuotor & bibens vinū, amicus publicanorum & peccatorū. Et iustificata est sapientia ab omnibus filijs suis. Item post aliquantū, Est aut̄ h̄c parabola. Semen est verbū Dei. Qui aut̄ fecit viam sunt, ij sunt qui audiūt: deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorū ne credentes salvi sīt. Nam qui supra petrā, qui cum audierint eū gaudio luscipiunt verbum: & hi radices non habent, quia ad tēpus credunt, & in tempore temptationis recedunt. Quod aut̄ in spinis cecidit: ij sunt qui audiērunt, & à sollicitudinibus & diuitijs & voluntatibus vita euntes suffocantur, & non referrunt fructū. Quod aut̄ in bonam terram: ij sunt qui corde bono & optimo audiētes verbum retinent, & fructum afferant in patientia. Nemo aut̄ lucernam accendens operit eā vase, aut̄ subtrahit lectum ponit, sed supra candelabrum ponit, vt intrantes videant lumen. Non enim est occultū q̄ non manifestetur, nec absconditum q̄ non cognoscatur & in palam veniat. Videte ergo quomodo auditis: Qui enim habet dabitur illi, & quicunq; non habet, etiam q̄ putat s̄e habere, auferetur ab illo. Et post aliquantū, Conuocatis aut̄ duodecim Apostolis dedit illis virtutem & potestatem super omnia dēmonia, & vt láguores curarent. Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos. Et ait ad illos, Nihil tuleritis in via, neque virgam, neq; peroram, neq; panem, neq; pecuniam, neq; duas tunicas habeatis. Et in quamecumque domum intraueritis, ibi manete, & inde ne exeat. Et quicunque non receperit vos, excentes de ciuitate illa, etiam puluerem pedum vestrorū excutite in testimonium super illos. Itē post aliquantū, Dicebat aut̄ ad omnes, Si quis vult post me venire, abneget semetipsū & tollat crucem suā quotidie, & sequatur me. Qui n. voluerit animam suā saluam facere, perdet illam: Nam qui perdidit animam suam propter me, saluam faciet illam. Quid n. proficit homo si lucet in vniuersum mundū, se aut̄ ipsum

ipsum perdat, et detrimentū sui * fiat? Nā qui
 Al. lfa- me erubuerit et meos sermones, hunc filius
 cit. hominis erubescet cum venerit in maiestate
 sua patris, et sanctorū angelorū. Et alio loco.
 Intrauit aut̄ cogitatio ī eos, q̄s corū maior es-
 set. At Iesus videns cogitationes cordis illo-
 rū, apprehendens puerū statuit eū fecus se:
 et ait illis: Quicūq; suscepit puerū istum in
 nomine meo, me recipit. Et quicunq; me re-
 ceperit, recipit eum qui me misit. Nam qui
 minor est inter omnes vos, hic maior est. Et
 post aliquantum, Ait autem ad alterū. Seque-
 re me. Ille aut̄ dixit, Domine, permitte mihi
 primum ire sepelire patrem meum. Dixitq;
 M ei Iesus, Sine vt mortui sepeliant mortuos
 suos. Tu autem vade, annūcia regnū Dei. Et
 ait alter, Sequar te domine, sed primū per-
 mitte mihi renunciare ijs qui domi sunt. Ait
 ad illū Iesus, Nemo mittens manum suā in-
 aratru et a spiciens retro, aptus est regnō Dei.
 Et post Paululū, Ecce ego mitto vos sicut ag-
 nos inter lupos. Nolite portare sacculum,
 neq; peram, neq; calciamenta, et neminem
 per viam salutaueritis. In quacunq; domū
 intraueritis, primū dicite, Pax huic domui.
 Et si ibi fuerit filius pacis requiescat super il-
 lum pax vestra: Sinautem, ad vos reuertetur.
 In eadem autē domo manete edentes et bi-
 bentes qua apud illos sunt. Dignus n. est ope-
 rarius mercede sua. Nolite transfire de domo
 in domū. Et in quacunq; ciuitatē intraueritis,
 & suscepint vos, manducate quæcunq; ap-
 ponuntur vobis, et curate infirmos qui in il-
 la sunt, et dicite, Appropinquabit in vos re-
 gnū Dei. In quacunq; ciuitatē intraueritis,
 et non receperint vos, exētētes in plateas eius,
 dicite, Etiam puluerem qui adhēsit nobis de-
 cuitate vestra, extergimus in vos. Tamē hoc
 scitote quia appropinquabit regnū Dei. Di-
 co vobis, quia Sodomis in die illa remisiūs
 erit, q̄ illi ciuitati: Er post paululum, Verun-
 tamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus
 A vobis subiiciuntur. Gaudete autem, q̄ nomi-
 na vestra scripta sunt in cclis. Et post paululū
 Ecce quidam legisperitus surrexit, tentans il-
 lum, et dicens, Magister quid faciendo viā
 eternam possidebo? At ille dixit ad eum, In
 lege quid scriptum est? Quomodo legis? Ille
 respondens, dixit, Diliges dominum Deum
 tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua,
 et ex omnibus viribus tuis, et ex omni men-

te tua, et proximū sicut teipsū. Et paulopost,
 Quis horum triū v̄ tibi proximus fuisse illi ibidem.
 qui incidit in latrones? At ille dixit Qui fecit
 misericordiam in illum. Et ait illi Iesus, Va-
 de, et tu fac similiter. Et post paululū, Martha,
 Martha sollicita es et turbaris erga plurima.
ibidem.
 Porro vnu est necessariū: Maria optimā par-
 tem elegit, quæ non auferetur ab ea. Itē post
 paululum, Cum oratis, inquit, dicite, Pater
 sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum
 tuum: Panem nostrum quotidianū da nobis
 hodie, et dimitte nobis peccata nostra, siqui-
 dem et ipsi dimittimus omni habenti nobis,
 et ne nos inducas intētionem. Et ait ad illos,
 Quis vestrum habebit amicum, et ibit ad il-
 lum media nocte, et dicet illi, Amice, cōmo-
 da mihi tres panes, quoniam amicus meus
 venit de via ad me, et non habeo quod ponā
 ante illum. Et ille deintus respondens, dicat,
 Noli mihi molestus esse, iā ostium clausum
 est, et pueri mei mecum sunt in cubili, non pos-
 sum surgere et dare tibi: Et ille si perseuera-
 uerit pulsans. Dico vobis, et si non dabit illi
 surgenis eo, q̄ amicus eius sit, propter impro-
 bitatem tamen eius surget, et dabit illi quo-
 quo habet necessarios. Et ego vobis dico, Pé-
 tite, et dabitur vobis: quærite, et inuenietis:
 pulsate, et aperitur vobis. Omnis enim
 qui petit, accipit: et qui querit, inuenit: et pul-
 santi aperietur. Quis autem ex vobis patrem
 petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut
 pisces, nunquid pro pisces serpentem dabit
 illi? Aut si petierit ouum, nunquid porrigit
 scorpionem? Si ergo cum sitis in ali, nō oīs bo-
 na data dare filijs vestris, quanto magis pater
 vester de celo dabit spiritum bonum peten-
 tibus se? Et paulopost, Factū est autē cū hec ibidem.
 diccret: Extollens vocē quædam mulier de
 turba, dixit illi, Beatus venter qui te portauit,
 et vbera quæ sūxisti. At ille dixit, Immo Bea-
 ti qui audiunt verbum Dei, et custodiunt il-
 lud. Et paulopost, Et cum loqueretur, roga-
 uit illum quidam Phariseus, vt pranderet a-
 pud se. Etingressus recubuit, Phariseus aut̄
 cepit intra se reputans dicere, quare non ha-
 ptizatus esset ante prandiu. Et ait dñs ad illū,
 Nunc vos Pharisei quod deforis est calicis
 et catini, mundatis. quod autem intus est ve-
 strum, plenum rapina ei iniquitate. Stulti,
 nonne qui fecit quod deforis est, et quod in
 tūs est fecit? Verunt̄ qđ supereſt, date elec-
 mosynam,

mosynām, & ecce omnia munda sunt vobis. Sed vñ vobis. Pharisēs qui decimatis mentā & rūtā, & omne olus, & prēteritis iudicium & charitatē Dei. Hæc autē oportuit facere, & illa non omittere. Vñ vobis Pharisēi, quia diligitis primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro. Vñ vobis, qui elitis vt monumēta quæ non parent, & homines ambulantes supra nesciunt. Respondens autē quidē ex legisperitis ait illi, Magister, hęc dicēs, & nobis contumeliam facis. At ille ait, Et iā vobis legisperitis vñ, quia oneratis homines oneribus q̄ portare non possunt, & ipsi uno dīgito vestro non tangitis sarcinas. Et alio in loco, Attende a fermēto Pharisēorū, quod est hypocrisis. Et paulopost, Dico autē vobis amicis meis, ne terreamini ab ijs, qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quid faciat. Ostendā autē vobis quē timeatis. Timete eū qui postquā occiderit, habet potestatem mittere in gehennā. Ita dico vobis hunc timete. Nōne quinq; paſſeres veneunt dipondio, & vñus ex illis non est in obliuio ne corā Deo? Sed & capilli capitū vestri oēs numerati sunt. Nolite ergo timere multis paſſeribus pluris estis. Dico autē vobis, Omnis quicunq; confessus fuerit me corā hominib. & filius hominis confitebitur in illo corā angelis Dei. Qui autem negauerit me corā hominib. denegabitur coram angelis Dei. Et omnis qui dicit verbū in filiū hominis, remittetur ei: Ei autē qui in spm sanctū blasphemauerit, non remittetur. Cū autē inducēt vos ī synagogas & ad magistratus, & potestates, nolite folicti esse qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis: Spiritus n. sanctus docebit vos in ip̄a hora quæ oporteat dicere. Ait autē ei quidā de turba, Magister, die fratri meo vt diuidat meū hæreditatem. At ille dixit ei, Homo, quis me constituit iudicem aut diuīsorem supra vos? Dixitq; ad illos, Videte & caute ab omni auaritia, quia non in abūdantia cuiusquā vita eius est ex ijs q̄ posidet. Dixit autē similitudinē ab illos, dicens, Hominis eiusdā diuītis vberes fructus ager attulit, & cogitabat intra se dicens, Quid faciam, q̄ non habeo quo congregem fructus meos? Et dixit, Hoc faciam, deltruam horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregate oīa q̄ nata sūt mihi, & honā mea, & dicā animæ meæ, Anima habes multa bona po-

sita ī annos plurimos, requiesce, eomedē, bibē, epulare. Dixit autē illi Deus, Stulte, hac nō ētē animam tuā repetunt à te quæ autē parasti cuius erunt? Sic est omnis qui sibi thesaurizat, & non est in Deū diues. Dixitq; ad discipulos suos, Ideo dico vobis, Nolite folicti esse animę, quid manducetis, neque corpori quid vestrāmīti. Anima plus ē q̄ esca, & corporis q̄ vestimentū. Considerate coruos, quia nō ſeminent, neq; metunt, quibus non est celariū, neq; horreū, & Deus pascit illos: Quāto magis vos pluris estis? Quis autem vestrū cogitando potest adjicere ad ſtaturam ſuam cubitū vnum? Si ergo neq; quod minimum est potestis, quid de ceteris folicti estis? Considerate lilia agri quomodo crescunt, nō laborant neq; nent. Di co autē vobis, quod nec Salomō in omni gloria ſua veltiebat ſicut vnum ex iſis. Si autem ſenum agri quod hodie in agro eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veltit: quanto magis vos pufillæ fidei? Et vos nolite quererere quid manducetis, aut quid bibatis, & nolite in ſublime tolli. Hęc omnia gentes mundi inquirunt. Pater autem vester ſicit quoniam his indigetis. Verumtamen querite regnum Dei, & hæc omnia adjicientur vobis. Nolite timere pufillus grec, quia cōplacuit patri vestro dare vobis regnū. Védite quę poſſidetis & date eleemoſynam: Facite vobis ſacculos qui non vetera ſcunt, theſaurū non deficiēt in eglis, quo fur non appropriat, neq; tinea corrumpt. Vbi enim theſaurus vester, ibi cor & vestrū erit. Et poſt paululum. Et vos eſtote parati, quia qua hora non putatis filius hominis veſter. Ait autem ei Petrus, Domine ad nos dicas hanc parabolam, an & ad omnes? Dixit autē dominus, Quisputas eſt fidelis diſpēſator & prudens, quę conſtituit dominus ſu- pra familiā ſuā, vt de illis in tpe triticī mē ſurā? Beatus ille ſeruus quem cū uenerit dñs, inuenierit ita facientem. Vere dico vobis, ſu- pra omnia quę poſſidet conſtituet illū. Qđ dixerit ſeruus ille in corde ſuo: Morā facit dñs meus venire, & cēperit pueros, & ancillas, & edere, & bibere, & inebrari: ve- niet dñs ſerui illius in die qua non ſperat, & hora qua nescit, & diuidet eum, partēq; eius cū infidelib. ponet. Ille autē ſeruus qui co- gnouit voluntatem domini ſui, & non pre- parauit, & non fecit ſecundum voluntatem eius.

Luc. 12.

All. liliū.

E

Et dixit, Hoc faciam, deltruam horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregate oīa q̄ nata sūt mihi, & honā mea, & dicā animæ meæ, Anima habes multa bona po-

Luc. 13.
Luc. 14.

Ibidem.

I po-
cer-
dic-
pot-
mit-
ſed-
libu-
veni-
te, I
ſunt
nunc
meus.

Luc. 16.

eius, vapulabit multis. Qui autem non cognovit, & fecit digna plagiis, vapulabit paucis. Omnes autem cui multum datum est, multum querent ab eo, & cui commendauerunt multum, plus repetent ab eo. Itē paulopost, Hypocritæ facie terræ & cœli, nolis probare, hoc autem tibi quod non probatis? Quid autem & à vobisipso non iudicatis quod iustum est? Aliquātū post, Contendite intrāre per angustam portam, quia multi dicunt vobis, querent intrare, & non poterunt.

Et alio loco, Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendentes quod primos accusbitus eligent, dicens ad illos, Cum inuitatus fuerit ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne forte honoratio te sit inuitatus ab eo, & veniens quis sit illū vocavit, dicat tibi, Da huic locum, & tunc incipias cū rubore nouissimum locū tenere. Sed cum vocatus fuerit, vaderecumbe in nouissimo loco, ut cum venerit quis te inuitauit, dicat tibi, Amice ascende superius, Tunc erit tibi gloria corā simul discumbentibus, quia omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Dicebat autem & ei qui se inuitauerat, Cum facias prandium vel cenam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites, ne forte & ipsi te reuinietur & fiat tibi retributio. Sed cū facis cōiuītū, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos, & beatus eris, quia non habet retribuere tibi, retribuet in retributione iustorū. Et paulopost, Si quis venit ad me, & non odit p̄fem suū, & matrem & vxorē, & filios, & fratres, & sorores, ad huc autem & aīam suam, non potest meus esse discipulus. Et qui non baiulat ciuicem suam, & veit post me, non potest meus esse discipulus.

Quis n. ex vobis volens turrim edificare, non prius sedens cōputat lūmpus qui necessarij sunt, si habeat ad perficiēdū, ne postea quā posuerit fundamentum, & non potuerit perficer, omnes qui vident incipiāt illudere eū dicentes, quia hic homo cōcepit edificare, & non potuit cōsummare? Aut quis rex iturus committere bellum aduersus alium regem, non sedens prius cogitat, si posset cum decem milibus occurrere ei, qui cum viginti milibus venit ad se? Alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens rogat ea quae pacis sunt. Sic ergo omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus. Et post aliquātū, Et

ego vobis dico, Facite vobis amicos de manū iniquitatis, ut cū defeceritis, recipiant vos in æternā tabernacula. Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est, & qui in modo iniquus est, & in maiorī iniquus est. Si ergo in iniquo māmona fideles non fuistis, quid velitrū est quod dabit vobis? Nemo seruus potest duob. dñis seruire. Aut. n. vnum odiet, & alterum cōtemnet. Non potestis Deo servire & māmonā. Audiebant autem haec oīa Pharisæi, qui erāt auari, & deribebāt illum. Et aī illis, Vos estis qui iustificatis vos corā hominib. Deus autem nouit corda vestra, quia quod hominib. altūn est, abominationis est ante Dñū. Et post pauco versū, Omnis qui dimittit vxorē suā, & dicit alteram, mōchaf. Et post paulū, Impossible est ut non veniant scandalū. Vx aī illi p̄ quē veniūt. Ut ille si lapis molaris imponat circa collum eius, & proiiciat in mare, quod ut scandalizet vnum de pusillis istis. Attende vobis, Si peccauerit frater tuus, in crepāillū, & si penitētiā egerit, dimittite illi. Et si septies in die peccauerit in te, & si septies in die conuerterit sacerdotem, dicens, Peccati me, dimittite illi. Et alio loco, Dixit autem ad quosdam qui in se confidebant, tanquam iusti, & aī pernabāt ceteros, parabolā istā, Duo hoīes ascenderunt in templum ut orarent, vnu Pharisæus, & alter Publicanus, Pharisæus autem stās hic apud se orabat, Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hoīes, raptiores, iniusti, adulteri, velut ēthic Publicanus. Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quae possideo. Et Publicanus à longe stans, nolebat nec oculos ad cœlū leuare, sed percutiebat pectus suū, dicens, Deus, propitiatus esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo, quia oīs qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exalcatur. Afferebant autem ad illum & infantes, ut eos tāgeret. Quod cum viderent discipuli, inciperabant illos: Iesus autem conuocans illos, dixit: Sinite partueros venire ad me, & nolite eos vetare, talium est enim regnū Dñi. Amen dico vobis, qui cuncti non acceperit regnum Dñi sicut puer, non intrabit in illud. Et interrogauit eum quādam princeps, dicens, Magister bone, quid faciens vitam æternam possidēbo? Dixit autem Iesus, Quid me dicas bonum? Nemo bonus

Luc. 17.

Luc. 18.

L

Aug. Tomus tertius Tt nisi

- nisi** solus Deus. Mandata nō st̄t. Nō occides, non mēchaberis, nō furtum facies, non falsū testimoniu dices, honora patrē tuū & matrē.
- Ez. 20.** Qui ait, Hæc oīa seruauit à iuuentute mea. Quo auditō, Iesus ait ei, Adhuc tibi vnū de-est: Oīa quæcunq; habes, vende & da paupe-rib. & habebis thesautum in cælo, & veni se quere me. His ille auditus, contristatus est, qd diues erat valde. Vidēs autem illū Iesus tristē factū, dixit, Quam difficile qui pecunias ha-
M bent in regnū Dei intrabunt. Facilius est. n. camelum per foram acūs transire, qd diuite intrare in regnū Dei. Et dixerunt, qui audie-bant, Et qd potest saluus fieri? Ait illis, Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Ait ei Petrus, Ecce nos dimissim⁹ oīa, & secuti sumus te. Qui dixit eis, Amē di-
Luc. 19. co vobis, Nemo est qui relinquit domū, aut parētes, aut fratres, aut uxorem, aut filios pp regnum Dei, & non recipiat multo plura in hoc tpe, & in seculo venturo vitā eternam. Et alibi. Stans autem Zachæus dixit ad dñm, Ecce dimidium bonorum meorum dñe do pauperib. & si quid aliquem defraudaui, red do quadruplum. Ait Iesus ad eum. Quia ho-die salus domui huius facta est, eo qd & ipse filius est Abrahæ. Venit. n. filius hominis querere & saluū facere qd perierat. Et post aliquātū, Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsar, & qd sunt Dei Deo. Et alio loco, Audiente aut omni populo, dixit discipulis suis, Attendite à scribis, qui ambulare volūt in stolis, & amat salutationes in foro, & primis cathedras in synagogis, & primos discubiti in cōuiuis, qui deuorant domos viduarū, simulantes lōgam orōnem, hi accipiēt damnationem ma-torē. Respiciens aut vidit eos qui mittebant munera in gazophylaciū diuites. Vedit aut & qdām viduā pauperculā mittētem æra minu-ta duo. Et dixit, Vere dico vobis, quia vidua hæc pauper plus qd oēs misit. Nam & omnes hi ex abundantí sibi miserūt in munera Dei, hæc autem ex eo qd deest illi, omnem victū suum quem habuit, misit. Item alio loco, Po-nite ergo in cordib. vestris, non p̄meditati quemadmodum r̄deatis: Egō n. dabo vobis os & sapientiam, cui nō poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. Tra-demini aut à parentib. & fratrib. & cognatis, & amicis, & morte afficien̄ ex vobis. Eter-nis odio omnibus própter nomen meum. Et
- capillus de capite vestro nō peribit. In patiē-tia vestra posidebitis aīas vestras. Et post ali-quantū, Attendite aut vobis, ne forte grauenē **Ibidem.** corda vestra à crupula & ebrietate, & ruris huius vite, & supererūnt in vos repentina dies illa. Tanquam n. laqueus superueniet in oēs qui sedent super faciem omnis terre. Vi-gilate etaque omni tempore orātes, vt digni habeamini fugere omnia ista qua futura sūt, & stare ante filium hominis. Item post ali-quātū, Facta est autem cōtentio inter eos, B qd corūm videretur esse maior. Dixit autē **Luc. 22.** eis, Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatē habent super eos, benefici vo-cantur. Vos autem nō sic. Sed qui maiore est inter vos, fiat sicut minor, & qui præcessor est sicut minister. Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit: Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat. Et alio in loco, Orate ne intretis in tentationē.
- Luc. 20.** Vomodo potestis vos credere, qui gloriam ab initio accipitis, & glo-
Ibidem. riam quæ a solo Deo est nō queritis? Et post aliquātū, dixit aut Iesus, Nec ego te con-demnabo: Vade & amplius iam noli pecca-re. Et paulopost, Si vos manseritis in setmo-ne mēo, vere discipuli mēi eritis, & cognoscetis veritatē, & veritas liberabit vos. Et post paululum, Amēn amen dico vobis, quia omnis qd facit peccatum, seruus est peccati. Et alibi, Amē amē dico vobis, si qd sermonē meū seruauerit, nō videbit mortē in eternum. Et post aliquātū, Qui amat aīam suā, perdet eā. Et qui odit aīam suam in hoc mundo, in vitā eternā custodit eā. Siquis mihi ministrat, me sequatur, & vbi sum ego, illic & minister meus erit. Siquis mihi ministrauerit, ho-norificabit eum pater meus. Et alio loco, Di-lexerunt enim gloriam hominum magis qd gloriam Dei. Et alibi, Vos vocatis me magi-ster & dñe, & bene dicitis sum etenim. si ergo ego laui pedes vestos, dominus & magi-ster, & vos debetis alter alterius lauare pe-des, exemplum n. dedi vobis, vt quemadmo-dum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Et paulopost, Mādatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos, v. & vos diligatis inuicem. In hoc cognoscet omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Et paulopost, Si diligitis me, **Ibidem.** mandata
- Ibidem.**
- A** Et dñe dico vobis, quia vidua hæc pauper plus qd oēs misit. Nam & omnes hi ex abundantí sibi miserūt in munera Dei, hæc autem ex eo qd deest illi, omnem victū suum quem habuit, misit. Item alio loco, Po-nite ergo in cordib. vestris, non p̄meditati quemadmodum r̄deatis: Egō n. dabo vobis os & sapientiam, cui nō poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. Tra-demini aut à parentib. & fratrib. & cognatis, & amicis, & morte afficien̄ ex vobis. Eter-nis odio omnibus própter nomen meum. Et
- Ibidem.**
- C** capillus de capite vestro nō peribit. In patiē-tia vestra posidebitis aīas vestras. Et post ali-quantū, Attendite aut vobis, ne forte grauenē **Ibidem.** corda vestra à crupula & ebrietate, & ruris huius vite, & supererūnt in vos repentina dies illa. Tanquam n. laqueus superueniet in oēs qui sedent super faciem omnis terre. Vi-gilate etaque omni tempore orātes, vt digni habeamini fugere omnia ista qua futura sūt, & stare ante filium hominis. Item post ali-quātū, Facta est autem cōtentio inter eos, B qd corūm videretur esse maior. Dixit autē **Luc. 22.** eis, Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatē habent super eos, benefici vo-cantur. Vos autem nō sic. Sed qui maiore est inter vos, fiat sicut minor, & qui præcessor est sicut minister. Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit: Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat. Et alio in loco, Orate ne intretis in tentationē.
- Ex libro**
Apocalo-
rum.
Acto. 15.
Ibidem.

Ibidem. mandata mea fertiate. Et post paululum, Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Et post tres versus, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pro meus, diligit eum, & ad eum veniemus, & mansio apud eum faciamus. Qui non diligit me, sermones meos non seruat. Et paulo post, Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non potest facere fructum a se meti ipsi, nisi manescerit in vite, sic nec vos, nisi in me manesceritis. Ego sum vita, vos palmitae, Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me non manescerit, mittet foras sicut palmes, & arcescit. Et colligent eum, & in igne mittent & ardor. Si manesceritis in me, & verba mea in vobis manescerint, quodcumque volueritis poteris, & fieri vobis. In hoc clarificatur est prius meus, ut fructum plurimum affteratis, & efficiamini mei discipuli. Sicut dilexit me prius, & ego dlexi vos, manete in dilectione mea. Si precepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego prius mei precepta seruauim, & maneo in eius dilectione. Hec locutus sum vobis, ut gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur. Hoc est preceptum meum, ut diligatis inuidem, sicut dilexi vos. Maior est hac dilectione nemo heterius quam ut aiam suam quis ponat pro amicis suis. Et paulo post. Hec mandabo vobis ut diligatis inuidem. Nec de quatuor Euangeliis in hoc opere ponenda existimat, ubi intelligi potest, tres Euangelistas, Matthaeus, I. & Marcus & Lucas iohannes nobis plura dedisse precepta viduendi, quia eam maxime secuti sunt patrem quem actiuam dicitur. Quia vero Iohannes contemplatus magis tenuit, id cum eius Euangeliu supereminat ceteris, multo pauciora sunt in eo mortalia precepta comprehendimus. Hinc iam de illo libro cui titulum dederunt, Actus Apostolorum, co memorabimus, quod inuenimus oīno paucissima. Ex quipper rerum gestarum continet historiam, quibus aedificatur fides magisque ibi exempla quam precepta conscripta sunt.

Ex libro Actuum Apostolorum. Acobus ergo loquens, Propter quod inquit, ego iudico, non inquietari eos qui ex gentibus convertuntur ad dominum, sed scribere ad eos ut abstineant se a contaminationibus simulachrorum, & fornicatione, & suffocatis & sanguine. Et paulo post, Vnde est enim spiritus sancto & nobis, nihil ultra imponere vobis ostendit, quod haec necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine suffocato, & fornicatione, a quibus cu stolidentes vos, bene ageris, Valete. Et post multa, cum Paulus Apostolus propositis Ecclesiis quos congregauerat, loqueretur. Attendite, inquit, vobis & vniuerso gregi, in quo vos spūsancti posuit Episcopus, regere Ecclesiam Dei, quod acquisiuit sanguinem suo. Et paulo post idem ad eosdem, Argentum & aurum, aut vestes nullum cōcupiui, ipsi scitis, quoniam ad ea quae mihi operantur, & iis qui mecum sunt, ministraverunt manus istarum. Oia ostendit vobis, quoniam sic laborantes oportet suscipere infirmos, ac meminisse verbum domini Iesu, quoniam ipse dixit, Beatus est magis dare quam accipere. Et alio loco, cum Iacobus & qui cum eo erant Paulo, Apostolo loquerentur, dixerunt ei, Vides frater, quot milia sunt in Iudeis qui crediderunt, & omnes emulatores sunt legis. Audierunt autem de te, quod discessionem doceas a Moysen eorum qui per gentes sunt Iudeorum, dicens non debere eos circuncidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi. Quid ergo est? Utique oportet conuenire multitudinem, audient, n. t. superuenisse. Hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sunt nobis viri quantu[m] votum habentes super se, His assumptis, sanctifica te cum illis, & impende in illis exterrit capit, & scient oculos, quia quae de te audierunt, falsa sunt, sed ambulasset ipse custodiens legem. De his autem qui crediderunt ex gentibus nos scriptimus iudicantes, ut abstineant ab idolis, immolato, et sanguine, et suffocato, et fornicatione. Hec de libro Actuum Apostolorum, nostro huic operi congruentia, quia hic poneremus satis esse comprehendimus. Vbi videmus Apostolos eis, qui ex gentibus crediderunt, nulla voluisse onera veteris legis imponere, quantum attinet ad corporalis abstinentiam voluptatis, nisi ut obseruant ab his tribus, id est ab eis quae idolis immolarentur, et a sanguine, et a fornicatione. Unde nonnulli putant tria tantum crimina esse mortifera, idolatriam, et homicidium, et fornicationem, ubi vitio & adulterium, et omnis præter uxorem concubitus intelligitur. Quasi non sint mortifera crimina quae cuncte alia sunt præter haec tria, quae a regno Dei separantur. Aut inaniter, et fallaciter dictum sit, Neque tures, neque auari, I. Co. 6. Tt. 2. neque

Rom. 1. neque ebriosi, neq; malefici, neq; rapaces regnum Dei possidebunt. Sed oportet nos repressa disputatione nostra, ad Epistolas Apostolicas iam venire, & videre etiam in ipsis quid huic operi conuenienter aptetur.

**Ex Epist.
ad Roma
no.**

Abac. 2. **N**on enim erubesco Euangelium, Virtus n. Dei est in salutem omni credeti, Iudeo primum & Graeco: Injustitia n. Dei in eo revelatur ex fide in fidē, sicut scriptū est, Iustus aut ex fide vivit. Revelatur. n. ira Dei de celo super oēm impietatē, & iniustitiam hoium, eorum qui veritatem in iniustitia de tinent, qd notū est Dei manifestum est in illis: De. n. illis manifestauit. Invisibilita. n. ipius à creatura mundi p ea q facta sunt, in

Rom. 11.

H virtus & diuinitas, vt sint inexcusabiles, quia cum cognouissent Dei, non sicut Deū glori ficauerunt aut gratias egerunt, sed euanerūt in cogitationib. suis, & obseuratum est insipiens cor eorū. Dicentes. n. se esse sapientes, stulti facti sunt. Et mutauerunt gloriā incorruptibilis Dei, in similitudinē imaginis corruptibilis hoīs, & voluerūt, & quadrupedū, & serpentiū. Propter qd tradidit illos Deus in desideria cordis eorū, in immunditiam, ut cōtumelias afficiant corpora sua in semet ipsis. Qui commutauerunt veritatem Dei in mendacium, & coluerūt & seruierunt creatura potius q creatori, qui est benedictus in secula. Amē. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominia. Nam foeminae eorum immutauerunt naturalem vsum in eū vsum qui est contra naturā. Similiter aut & masculi relictō naturali vsu foeminae, exarserunt in desideriis suis in inuicem, masculi in malci los turpitudinem operantes, & mercedem q oportuit erroris sui in semetip̄is recipiētes. & siue non probauerunt Deum h̄e in notitia, tradidit eos Deus in reprobum lēsum,

I vt faciant q non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatioue, auaritia, plenos intuicia, homicidio, contentioue, dolo, malignitate, susurrōes, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuētores malorū, parentib. non obedientes, insipientes, incompitos, sine affectione, absq; foedere, sine misericordia. Qui eum iustitia Dei cognouissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt digni sunt morte, non solum qui ea faciunt, sed & qui consentiunt

facientibus. Propter qud inexcusabilis es d homo oīs qui iudicas. In quo. n. iudicas alterum, te ipsum condemnas, eadem. n. agis quae iudicas. scim. n. quoniam iudicium Dei est secundum veritatem, in eos qui talia agunt.

Rom. 1. Existimas aut hoc o homo qui iudicas eos q talia agunt, & facis ea q tu effugies iudicium Dei? An diuitias bonitatis eius & patientiae & longaminitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Secundum duritiam aut tuam, & impunitates cor thesaurizas tibi iram in die irae & revelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundum opera eius. His qdem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem querentib. vitam aeternam. His aut qui ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt aut iniquitati, ira & indignatio, tribulatio, & angustia in oēm animam hoīs operantis malum, Iudeo primum & Graeci. Gloria aut & honor & pax omni operanti bonum, Iudeo primum & Graeci. Et post paululum, Non. n. auditores legis iusti sunt apud Deū, sed factores legis iustificabuntur. Item paulopost, Qui ergo alium doces, te ipsum non doces? Qui predicas nou furandum, furatis? Qui dicis non moechandum, moecharis? Qui abominaris idola sacrilegium facis? Qui in lege gloriaris, per prauaricationem legis Deum in honores Nomen. n. Dei per vos blasphematur inter gentes, sicut scriptum est. Et aliquanto post, Iustificati igitur ex fide pacem habemus ad Deum per dominum nostrum Iesum Christum, per quem & accessum habemus fide in gratia ista in qua stamus, & gloriamur in ipse gloria filiorum Dei. Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationib. scientes, quia tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctū qui dat est nobis. Et alio loco, Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato, sed exhibete vos Deo tā quam ex mortuis viuentes, & membra vestra arma iustitiae Deo. Et post paululum, Humanum dico propter infirmitatem carnis vestre. Sicut. n. exhibuistis membra vestra

K

Ibidem.

Ibidem.

M

Ibidem.

Ibidem.

T. fol. 43.

Rom. 10.

Ez. 28.

Iob. 2.

Rom. 11.

Rom. 13.

A

ricc

hol

rōn

mar

tate

Dei

per g

inter

sed fa

diuif

pore

mem

ti vnu

Rom. 6.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

seruire immundiciæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra seruire

a. sancti iustitie in sanctificatione. Et alio loco. Ergo fratres debitores sumus non carni, ut secundum Rom. 8. carnem vivamus si non carnem vixeritis, mortificaueritis. Si autem spiritu facta carnis mortificaue-

a. l. mortis ritis, vivetis. Quicquid nam spiritu Dei agnoscetis, hi filii sunt Dei. Et post paululum, Hæredes quidem Dei, coheredes autem Christi, si tantum patiemur, ut & conglorificemur. Et post paululum, Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam

M expectamus. Et post paucos versus, Scimus

Ibidem. autem quoniam diligentibus. Deum omnia cooperantur

Ibidem. in bonum. Et paulo post, quis nos separabit a charitate Christi, tribulatio? an angustia? an

Psal. 43. plectrio? an famæ? an nuditas? an periculum?

angADIUS? Sicut scriptum est, Quia propter mortifica-

tionem nostram tota die, estimati sumus ut oves occisionis. Sed in his oib superamus, propter eum

qui dilexit nos. Certus sumus namque neque mors,

neque vita, neque angelus, neque principatus, neque

instantia, neque futura, neque fortitudo, neque

altitudo, neque profundum, neque creatura

alia poterit nos separare a charitate Dei, quia

est in Christo Iesu dominus noster. Et alio loco,

Rom. 10. Corde nostro credit ad iustitiam, ore autem confessio

fit ad salutem. Dicitur scriptura, Omnis qui

redit in illum, non confundetur. Non enim est di-

Esa. 28. stinctio Iudei & Graci. Nam id dominus

Iobel. 2. omnium, diuines in omnes qui invocant illum.

Omnis enim quicumque invocauerit nomen domini, salvus erit. Et alio loco, Tu autem fide tua.

Noli autem sapere, sed time. Si nam Deus naturali-

bus ramis non pepercit, ne forte nec tibi par-

cat. Vide ergo bonitatem & severitatem Dei.

In eos quidem qui ceciderunt severitatem, in

te autem bonitatem, si permiseras in bonitate. Et

Rom. 13. te autem bonitatem, si permiseras in bonitate. Et

A paulo post, Obscurum itaque vos fratres propter misericordiam Dei, ut exhibatis corpora vestra

hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, Deo

honorable obsequium vestrum. Et nolite contemnere huic seculo, sed reformamini in noua-

tate spiritus vestri, ut probetis quae sit voluntas

Dei bona & placens & perfecta. Dico enim.

per gratiam quam data est mihi, omnibus quoniam sunt

inter vos, non plus sapere quam oportet sapere,

sed sapere ad sobrietatem, vnicuique sicut Deo

diuinitus mensuram fidei. Sicut enim in uno cor-

pore multa membra habebus, omnia autem

membra non eundem actum habent, ita mul-

ti unum corpus sumus in Christo, singuli autem

alter alterius membrum. Habentes autem donatio-

nes secundum gratiam quam data est nobis differen-

tes, sive prophetiam secundum rationem fidei, sive mi-

nisterium in ministrando, sive qui docet in do-

ciplina. Qui exhortat in exhortando, qui tri-

buuit in simplicitate, qui praest in sollicitudi-

ne, qui miseret in hilaritate. Dilectio sine si-

mulatione, odientes malum, adharentes bo-

num, charitatem fraternitatis in unicem diligentes,

honore in unicem preuenientes, solicitudine non

pigrum, spiritu feruentes, domino feruientes, spe gaude-

tes, in tribulatione patientes, orationi instantes,

necessitatibus sanctorum communicantes,

hospitalitatibus sectantes. Benedicite persequeun-

tibus, vos, benedicite, & nolite maledicere. Gau-

dere cum gaudetibus, flere cum flentibus. Id ipsum

in unicem sentientes. Non alta sapientes, sed

humilis consentientes. Nolite esse prudenter

apud vosmetipos, nulli malum pro malo reden-

tentes. Prudentes bona, non tam coram

Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Si

fieri potest quod ex uobis est, cum omnibus

hominibus pacem habentes, non vosmetipos

defendentes charissimi, sed date locum

ire. Scriptum est, Mihi uindictam, & ego

Deu. 23.

Pro. 15.

retribuam dicit dominus. Sed si resurserit inimicus

tuus, cibam illum, si sit, potum da illi, hoc nam

faciens carbones ignis congeres super caput

eius. Noli uinci a malo, sed uince in bono

malum. Omnis anima potestib, sublimioribus

ribus subdita sit, Non enim potestas nisi

a Deo. Quae autem sunt a Deo, ordinata sunt.

Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi

resistit. Qui autem resistit, ipsi sibi damnationem

acquitunt. Nam principes non sunt timo-

re boni operis, sed mali, vis autem non timet

re potestatem, bonum fac, & habebis laudem

ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum.

Si autem malefeceris, time, non enim sine

causa gladium portat. Dei enim minister

est, uindex in ira ei qui male agit. Ideoque

necessitate subiecti estote, non solum pro-

pter iram, sed & propter conscientiam. Ideo

enim, & tributa praestatis: Minilli enim

Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Reddite

omnibus debita, cui tributum, tributum,

cui uectigal, uectigal, cui timorem, timorem:

cui honorem, honorem. Nemini quicquam

debeat, nisi ut in unicem diligatis. Qui enim

diligit proximum, legem implevit. Nam,

Non adulterabis, Non occides, Non fur-

- Iue. 10.** beris, Non falsum testimonium dices, Non concupisces, & si quod est aliud mādatum, in hoc uerbo instauraf, Diliges proximū tuū sicut teipsum. Dilectio proximi malum non operaf. Plenitudo ergo legis est dilectio. Et hoc scientes t̄ps, quia hora est iā nos de somno surgere. Nūc n. propior est nostra salus, q̄ cum credidimus. Nox p̄cessit, dies aut̄ ap̄propinquauit, Abiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus, non in commissationibut & ebrietatib. non in cubilib. & impudicitiis, non in cōtentione & cōmulatione, sed induimini dñm Iesum Christum, Et carnis curam ne feceritis in desideriis. Infirmit̄ aut̄ in fidē assumite, non in disceptationib. cogitationum. Alius n. credit manducare omnia. Qui aut̄ infirmus est olera manducet. Is qui manducat, non manducantem non spernat, & qui nō manducat, māducantē nō iudicet. Deus n. illum assump̄it. Tu quis es qui iudices alienū seruum? Suo dño fiat aut cadit. Statbit aut̄: Potest. n. Deus statuere illum, Nam aliis iudicat diē inter diē, aliis iudicat oēm diē. Vnusq; in suo sensu abūdet, Qui sapit diē, dño sapit, & q̄ manducat, dño māducat, gratias n. agit Deo. Et q̄ non manducat, dño non māducat, & gratias agit Deo. Nemo n. nostrum sibi viuit, & nemo sibi morif. Siue enim viuimus, dño viuimus, siue morimur, dño morimur. Siue ergo viuimus, siue morimur, dñi sumus. In hoc. n. Christus & mortuus est & resurrexit, vt & mortuorū & viuorum dñetur. Tu aut̄ quid iudicas fratre tuū aut tu quare spernis fratrem tuum? Omnes enim habimus ante tribunal Dei. Scriptum est. n. Vino ego, dicit dñs, qm̄ mihi flectetur oē genu, & oīs lingua cōfitebitur Deo. Itaque vniuersitq; nostrum p̄ le rōnē reddet Deo. Non ergo amplius inuicem iudicemus. Sed hoc magis iudicate, ne ponatis offendiculū fratrib. vel scandalū. Scio, & confido in dño Iesu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei qui estimat quid commune esse, illi commune est. Si enim p̄ cibum frater tuus contristat, iam non secundum charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est. Non ergo blasphemet bonum nostrum. Nō est regnum Dei esca & potus, sed iustitia & pax & gaudium in spū sancto. Qui n. ī hoc seruit Christo, placet, &
- probatus est omnib. Itaque quā pacis sunt, sectemur, & quā ædificationis sunt, in inuicem custodiamus. Noli p̄ escam destruere opus Dei, Oia quidem munda sunt, sed malū est homini qui per offendiculum māducat. Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offendit, aut scandalizat, aut infirmat. Tu fidem q̄ habes penes temetipsum, habe coram Deo. Beatus qui non iudicat semetipsum in eo qđ probat. Qui aut̄ discernit, si manducauerit, cānatus est, q̄a non ex fide. Omne aut̄ quod nō est ex fide, peccatum est. Debemus aut̄ nos firmiores imbecillitates infirmorū sustinere, & nō nobis placere. Vnusq; nostrū proximo suo placeat in bonum ad ædificationē. Etenim Christus nō sibi placuit, sed sicut scrip̄tū est, Improperia im propera tuū tibi cecidi derunt sup̄ me. Quæcūq; aut̄ scripta sunt, ad nostrā doctrinām scripta sunt, vt per patientiam & cōsolationē scripturarū spē habeamus. Deus aut̄ patientia & solatia det vobis id p̄sum sapere alterutrū īm Iesum Christū, vt vnanimes vno ore honorificeris Deū & patrem dñi nostri Iesu Christi. Propt̄e qđ suscipite inuicem, sicut & Christus ip̄se sc̄pit vos in honorē Dei. Et aliquāto post, Probauerunt. n. Macedonia & Achaia collationem aliq̄ facere in pauperes sanctorū qui sūt in Hierusalē. Placuit. n. eis & debitores sunt eorum. Nā si spiritaliū eorū participes facti sunt gentiles, debent & in carnalib. ministrare eis. Et post paucos versus, Obscero igitur vos fratres per dñm nostrum Iesum Christū, & per charitatē spūs, vt adiuuetis me in oronib. pro me ad Deū. Et paulo post, Rogo aut̄ vos fratres, vt obieruetis eos qui dissensiones & offendicula pr̄ter doctrinām quā vos dicistis, faciūt & declinate ab eis, Huiusmodi enim Christo dño nostro non seruit, sed suo ventri, & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium. Vesta enim obedientia in omnem locum diuulgata est. Gaudeo igitur in vobis, sed volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo. **O** bsecro aut̄ vos fratres per nomē dñi le su Christi, vt idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata. Sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Significatum est enim mihi de vobis fratres mei, ab his qui sunt Chloes, quia contentiones

Ibidem
Hiere.
2. cor.
I

Ibidem.

1. Co. 4.

Ibidem.

2. Co. 5.

Ex ep̄st.
La prima
ad Corin.
1. Cor. 1.

tiones inter vos sunt. Hoc autem dico, quod vnde quisque velutum dicit, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cepha, ego autem Christi. Iesus est Christus? Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, an in nomine Pauli baptizati estis? Et post paululum, Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est sapientia nobis a Deo & iustitia, & sanctificatio, et redemptio, ut quemadmodum scriptum est. Qui gloriat in domino gloriatur. Et alio loco, Cum n. 2. cor. 3. sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?

Ibidem. Cum n. quis dicit, Ego quidem sum Pauli: aliud autem, Ego Apollo, nonne hostes estis? Et post paululum, Nescitis, quod templum Dei estis, & ipius Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Nemo seipsum seducat. Si quis vero inter vos sapiens est in hoc seculo, stultus fiat ut sit sapiens. Sapientia enim huius mundi stultitia est apud Deum. Et post paucos versus, Itaque nolite ante tempore iudicare, quoadusque veniat dominus, qui illuminabit abiecta tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit unicuique a Deo. Haec autem fratres transfigurauit in me & Apollo per vos, ut in nobis discatis, ne supra quod scriptum est, unus aduersus alterum inflet, pro alio. Quis non te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem acceptisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Et post paululum, Vosque in hanc horam & esurimus & sitiimus, & nudi sumus, & colaphis cedimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris. Maledicimur, & bene dicimus. Persecutionem patimur, & sustinemus. Bisphenamur, & obsecramus. Tamen purgamenta huius mundi facti sumus oīum peripsema vixque adhuc. Non ut confundam vos haec scribo, sed ut filios meos charismos moneo. Item post paululum, Omnia auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio qualis nec inter gentes, ita ut vxorem patris alius habeat, & vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio velutum qui hoc opus fecit. Ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu, iam iudicauit ut praefens, eum qui sic operatus est, in nomine domini nostri Iesu Christi congregatis vobis, & meo spiritu, cum virtute domini leprosum tradere homini in interitum carnis, ut spissus

salus sit in die domini nostri Iesu Christi. Non est bona gloriatio vestra, Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova & perfici, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitia & nequitia, sed in azymis sinceritas & veritatis. Scripti vobis in Epistola, ne commisceamini fornicariis. Non utique fornicariis huius mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis seruentibus, alioquin debueratis de K hoc mundo exisse. Nunc autem scripsi vobis, non commiseri, si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis seruens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibum sumere. Quid enim mihi de iis qui foris sunt iudicare? Nonne de iis qui intus sunt, vos iudicatis? Nam eos qui foris sunt, Deus iudicabit. Auferte malum ex vobis ipsi. Audet aliquis vestrum habens negotium aduersus alterum iudicari apud initios, & non apud sanctos? An nescitis quoniam sancti de hoc mundo iudicabunt? Et si in vobis iudicabit mundus indigni estis qui de minimis iudicetis? Nescitis quoniam angelos iudicabimus, quanto magis secularia? Secularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum. Ad verecundiam vestram dico, Sic non est inter vos sapiens quam qui possit iudicare inter fratrem suum, sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles. Iam quidem omnino delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis, quare non magis fraudem patimini, sed vos iniuriam facitis & fraudatis, & hoc fratribus? An nescitis, quia iniquum regnum Dei non posidebunt? Nolite errare, neque fornicarij, neque idolis seruentes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei posidebunt. Et post paululum, Nescitis quoniam corpora vestra membra Christi sunt? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adharet meretrici, unum corpus efficitur? Erunt enim, inquit, duo in carne una. Qui autem adharet domino, unus

1. Co. 6.

Ibidem.

1. Co. 5. La prima ad Corin-

thios. 1. Cor. 1.

Ex epistola ad Corin-

thios. 1. Cor. 1.

per-

nitia:

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

Ex epistola ad Corin-

thios. 1. Cor. 1.

Gene. 1. spiritus est. Fugite fornicationem. Omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est, qui aut fornicatus, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam membra vestrae templum sunt spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis a Deo, & non estis vestri? Empti nosteri estis a precio magno, glorificate & portate dominum in corpore vestro. De qua autem scriptis mihi, Bonum est homini mulierem non tangere. Propter fornicationem autem unusquisque suam vxorem habeat, & unaquaque suum virum habeat. Vxori vir debitum reddat, similiter autem & vxori viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuidem,

r. Co. 7.

Misi forte ex consensu ad ipsos, ut vacatis orationi, & iterum reuertamini in id ipsum, ne tetet vos satanas propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico fratres in indulgentiam, non in imperium. Volo autem omnes homines esse sicut meipsum, sed unusquisque proprium habet donum ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic. Dico autem non nisi pannis & viduis, bonum est illis si sic maneat sicut & ego. Quod si non se continent, nubant. Melius est. non nubere quam viri. His autem qui matrimonio iuncti sunt principio, non ego, sed dominus, Vxorem a viro non discedere. Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro reconciliari. Et vir vxorem non dimittat. Nam ceteris ego dico non dominus, Si quis frater vxorem habet infidelem, & haec consenserit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si quia mulier habet virum infidelem & hic consenserit habitare cum illa, non dimittat virum. Sanctificatus est nam vir infidelis in muliere fidelis, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem. Alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. Quod si infidelis discedit, discedat. Non est nam seruituti subiectus

A frater autem soror in eiusmodi. In pace autem vocauit nos Deus. Vnde enim scis mulier si virum saluum facies? Aut vnde scis vir si mulierem saluum facies? Nisi vincique sicut dicitur dominus. Vnumquaque sicut vocauit Deus ita ambulet. Sicut in omnibus. Ecclesiis doceo. Circuncisus aliquis vocatus est non adducat preputium. In preputio aliquis vocatus est, non circuncidatur. Circuncisio nihil est, & preputium nihil est, sed observatio mandatorum dei. Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. Seruus vocatus es, non sit tibi cura. Sed & si potes liber fieri, magis vtere. Qui nam in domino vocatus est servus libertus est domini. Sicut qui liber vocatus est, seruus est Christi. Prelio empti estis, nolite fieri servi hominum. Unusquisque in quo vocatus est frater, in hoc permaneat apud deum. De virginibus autem praecipuum dominum non habeo. Consilium autem de tanquam misericordiam consecutus a domino, ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Alligatus es vxori, noli querere solutionem: Solutus es ab uxore, noli querere uxorem. Si autem acceperis uxorem, non peccasti, & si nupserrit virgo, non peccauit: Tribulationem tantum carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco. Hoc itaque dico fratres, Tempus breve est, reliquum est, ut & qui habent uxores, tanquam non habentes sint, & qui flent, tanquam non flentes, & qui gaudent, tanquam non gaudentes, & qui vivuntur hoc mundo, tanquam non vivuntur. Praeterit enim figura huius mundi. Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, solitus est, quae domini sunt, ut sit honestus, & quod facultatem prebeat si ne impedimento domum obsecrandi. Si quis autem turpem se videri existimat super virginem suam, quod sit superadulta, & ita oportet fieri, quod vult, faciat, non peccat, si nubat. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habet suorum voluntatis, & hoc iudicavit in corde suo servare virginem suam, bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam bene facit, & qui non iungit, melius facit. Mulier aliquata est legi quanto tempore vir eius vivit. Quod si dormierit vir eius liberata est, Cui vult, nubat tantum in domino. Beator autem erit, si sic permanferit secundum meum consilium. Puto autem quod & ego spiritu dei habeam. De his autem quae idolis sacrificantur, scimus quia omnem scientiam habemus. Scientia inflat, charitas vero edificat. Si quis

ibidem.

1. Co. 9.

Deu. 29.

E si
pe
di
qu
ed
o
Et
re
pi
ma
cu

3. Co. 8.

qui se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire. Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo. De escis autem quae idolis immolantur, scimus quod nihil est idolum in mundo. Et post paulum lumen, sed non in omnibus est scientia. Quidam autem conscientia usque nunc idoli, quasi idolothym manducant, & conscientia ipsorum cum sit infirma polluit. Esca autem nos non commendat Deo. Neque nam si non manducauerimus deficiemus, neque si manducauerimus, abudabimus. Videamus autem ne forte haec licentia vestra, offendiculum fiat infirmis. Si namque viderit eum qui habet scientiam in idolio recumbente, nonne conscientia eius cum sit infirma, edificabit ad manducandum idolothytam? Et peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est. Si autem peccates in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Quapropter esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in eternum, ne fratrem meum scandalizem. Et post paucum, Nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi? Nunquid non habemus potestatem, sororem mulierem circumducere, sicut & ceteri Apostoli, & fratres dominii & Cephas? Aut solus ego & Barnabas non habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Numquid secundum hominem haec dico? An & lex haec non dicit? Scriptum est, in lege Moysi, Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobo cura est Deo? An propter nos hoc utique dicit? Nam propter nos viri, scripta sunt, quoniam debet in spe qui arat arare, & qui triturat in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritalia seminavimus, magnum est si carnalia vestra metamus? Si alij potestatis vestrae participes sint, non potius nos? Sed non vobis sumus haec potestate. Sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Christi. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quae de sacrario sunt, edunt. Et qui altario deferuntur, cum altari oportant. Ita & dominus ordinavit iis quae Euangelium annunciant, de Euangelio vivere. Ego autem nullo horum viuis sum. Non scripsi autem haec, ut ita fiant in me. Bonum est namque mihi magis mori, quam ut gloriam meam quae euauet. Nam & si euangelizauero non est mihi

gloria, Necesitas non mihi incumbit. Vnde enim mihi est, si non euangelizauero. Si non volens hoc ago, mercedem habeo. Si autem iniutus, dispensatio mihi credita est. Quae est ergo merces mea, ut Euangelium praedicans sine sumptu ponam Euangelium Christi, ut non abutatur prete mea in Euangeliō? Nam cum liber sim, ex oīb. omnium me seruum feci, ut plures lucrifacarem. Et factus sum Iudeus tanquam Iudeus, ut Iudeos lucerarer, iis qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, cum ipse non essem sub lege, sed sub gratia, ut eos quae sub lege erat lucrifacarem. iis qui sine lege erant, tanquam sine lege essem, cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi, ut lucrifacere eos qui sine lege erant. Factus infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacarem. Omnia factus sum, ut omnes lucrifacarem. Omnia autem facio propter Euangelium, ut particeps eius efficiar. Nescitis quoniam qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bracium? Sic currite ut comprehēdatis. Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum, sic prugno, non quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum aliis praedicauerim, ipse reprobetur. Efficiar Nolo enim vos ignorare fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt. Et post paucos versus, Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo. Nam prostrati sunt in deserto. Haec autem in figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt. Neque idololatria efficiamini, sicut quidam ex ipsis quemadmodum scriptum est, Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Neque fornicemur sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt una die vigintitria milia. Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum exo. 32. tentauerunt, & a serpentibus perierunt. Neque murmurauerimus, sicut quidam eorum Nū. 21. murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Haec autem omnia in figura continentur illis, scripta sunt autem ad correctionem nostram, in quos fines seculorum determinerunt. Itaque qui se existimat flare, videat ne cadat. Tentatio vos non apprehendat nisi humana. Fidelis itaque Deus est, qui

non

Ibidem.

1. Co. 9.

Deu. 19.

E sunt, non potius nos? Sed non vobis sumus haec potestate. Sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Christi. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quae de sacrario sunt, edunt. Et qui altario deferuntur, cum altari oportant. Ita & dominus ordinavit iis quae Euangelium annunciant, de Euangelio vivere. Ego autem nullo horum viuis sum. Non scripsi autem haec, ut ita fiant in me. Bonum est namque mihi magis mori, quam ut gloriam meam quae euauet. Nam & si euangelizauero non est mihi

1. Co. 1.

que tentemus Christum, sicut quidam eorum exo. 32. tentauerunt, & a serpentibus perierunt. Neque murmurauerimus, sicut quidam eorum Nū. 21. murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Itaque qui se existimat flare, videat ne cadat. Tentatio vos non apprehendat nisi humana. Fidelis itaque Deus est, qui

G

Exo. 32.

Nū. 25.

Nū. 21.

Iudit. 8.

non patitur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione et prouetum, ut possitis sustinere. Propter quod charissimi mihi, fugite ab idolorum cultura. Et paulopost, Sed quae immolant gentes, demoni immolant, & non Deo. Nolo autem vos socios fieri demoniorum. Non potestis calicem domini bibere, & calicem demoniorum. Non potestis mensa domini participes esse, & mensa demoniorum: An emulamur domini? Nunquid fortiores illo sumus? Omnia mihi licet, sed non omnia expedient. Omnia mihi licet, sed non oia edificant. Nemo quod suum est querat, sed quod alterius. Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes pro conscientiam. Et paulopost, Si quis autem dixerit,

Ibidem.

Hoc immolatum est idolis nolite manducare pro illum qui iudicavit, & pro conscientia. Conscientiam autem dico nouam, sed alterius. Ut quid, n. libertas mea iudicatur ab aliena conscientia? Si ego cum gratia participo, quod blasphemor pro eo quod gratias ago? Siue ergo manducatis siue bibitis, vel aliud quid facitis, oia in gloriam Dei facite. Siue offensione estote Iudeis & Getib. & Ecclesiae Dei, sicut & ego per oia omnibus placeo, non querens quid mihi vtile est, sed quod multis ut salui fiant. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Et post paululum, Omnis vir orans aut prophetans velato capite, detur pat caput suum. Ois autem mulier orans aut prophetans non velato capite, detur pat caput suum. Et post aliquantum, Hoc autem principio non laudas quod non in melius, sed in deterius conuenitis. Primum quod posuit Deus in Ecclesia, primus Apostolos, secundo, Prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, gubernationes, opitulationes, genera lingua rum, interpretationes sermonum. Nunquid oes Apostolorum nunquid oes Prophetarum nunquid oes doctores? nunquid oes virtutes? nunquid oes gratiam habent curationum? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur? Aemulamini autem charismata meliora, & adhuc excellentiore vobis viam demonstro. Si linguis hoium loquaris, & angelorum, charitatem autem non habet, factus sum velut eramē tuni sonans, aut cybalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria oia & omnem scientiam, & si habuero oem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum oes facultates meas, & si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Charitas patiens est, benigna est, Charitas non emulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitatem, cogitat autem veritatem. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit. Et post aliquos versus, Nunc autem manet fides, spes, charitas, tria haec, Maior autem his est charitas. Sectamini autem charitatem. Et paulopost, Quoniam emulatores estis spirituum ad edificationem Ecclesie, querite ut abundetis. Ita post paululum,

Ibidem.

I nam manducare. Unusquisque enim suam coenam presumit ad manducandum. Et alias quod esurit, alias autem ebrius est. Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? Aut ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos: in hoc non laudo. Et post aliquos versus, Itaque quicunque manducauerit panem vel biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat. Qui enim manducat & bi-

bit indigne, iudicium sibi imaducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Ideo inter vos multi infirmi & impeciles, & dormiunt multi. Quod si nosmetipso dijudicaremus, non utique iudicaremur. Dum iudicamur autem, a domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnamur. Itaque fratres mei, cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate. Si quis esurit, domini manducet, ut non in iudiciu conueniatis. Cetera autem cum veniero disponam. Et

I.C. 12.

alio loco, Sed Deus temperauit corpus, ei cui deerit abundantiem tribuendo honorem, ut non sit schisma in corpore, sed in ipsis pro inuicem sollicita sint membra. Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur oia membra. Siue gloriae unum membrum, congaudent oia membra. Vos autem estis corpus Christi & membra de membro. Et quoddam quod posuit Deus in Ecclesia, primus Apostolos, secundo, Prophetas, tertio doctores,

K

deinde virtutes, exinde gratias curationum, gubernationes, opitulationes, genera lingua rum, interpretationes sermonum. Nunquid oes Apostolorum nunquid oes Prophetarum nunquid oes doctores? nunquid oes virtutes? nunquid oes gratiam habent curationum? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur?

I.C. 13.

Aemulamini autem charismata meliora, & adhuc excellentiore vobis viam demonstro. Si linguis hoium loquaris, & angelorum, charitatem autem non habet, factus sum velut eramē tuni sonans, aut cybalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria oia & omnem scientiam, & si habuero oem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum oes facultates meas, & si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Charitas patiens est, benigna est, Charitas non emulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitatem, cogitat autem veritatem. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit. Et post aliquos versus,

L

Nunc autem manet fides, spes, charitas, tria haec, Maior autem his est charitas. Sectamini autem charitatem. Et paulopost, Quoniam emulatores estis spirituum ad edificationem Ecclesie, querite ut abundetis. Ita post paululum,

*Ibidem.**Ibidem.**I.C. 1.**Ibidem.**I.C. 16.**A*

Ex epistola ad Corinthon, fe
scuenda, 2. Cor. 1. 2. Cor. 2.

*m**di**ea**for**ci*

EX SECUNDA EPISTOLA AD CORINTH.

334

Fratres nolite pueri effici sensibus, sed mali- confirmetis in illo charitatem. Ideo. n. scri-
tia paruuli estote, sensib. aut perfecti estote. ps, vt cognoscam experimentum vestrum,
Et alio loco. Quid ergo est fratres? Cum con- an in oib. obedientes sitis. Cui aut aliquid do
uenitis vnuſquisq; vestrum psalmum habet, natus, & ego. Nam & ego quod donau, si qd
doctrinam habet, apocalypsin hēt, linguam co- donau, pp vos in persona Christi, vt nō cir-
habet, interpretationem hēt, oīa ad ædifica- cumueniamur à satana. Nō. n. ignoramus co-
tionem sīat. Et post aliquos versus, Mulieres gitationes eius. Et alio loco, Iō habentes hæc
in Ecclesiis taceant, non. n. permittitur illis 2. Cor. 4.
log, sed subditas esse, sicut & lex dicit. Si qd
aut volunt discere, domi viros suos interro-
gent. Turpe est. n. mulierilo qui in Ecclesiis.
An a vobis verbū Dei p̄cescit, aut in vos so-

I. Co. 11. 1. Co. 15. Ibidem. 1. Co. 16. Ibidem. I. Co. 13. L. 1. Co. 14. Ibidem. 2. Cor. 1. 2. Cor. 2.

Ios euennit? Et post paululum, Nolite seduci, Corruptū mores bonos, colloqa mala. Eui-
gilate iusti, & nolite peccare. Ignorātiām. n.
Dei qdam habent, Ad reuerentiam vobis lo-
quor. Et post paululum, Itaq; frater mei di-
lecti, estote stabiles & immobiles, abundan-
tes in opere dñi semper, scientes q labor ve-
sler non est inanis in dñio. De collectis aut q
fuit in sanctos, sicut ordinaui in Ecclesiis Ga-
latiae, ita & vos facite per vnam sabati. Vnuſ
quisq; vestrum apud se ponat recondens qd
ei bene placuerit, vt non cū venero tūc colle-
cte fiant. Cum aut præsens fuero, quos pba-
ueritis per epistolas, hos mittā perferre gra-
tiam vestrā in Hierusalem. Qd si dignū fue-
rit, vt & ego eam, mecum ibunt. Veniam aut
ad vos cum Macedoniam pertransiero. Nam
Macedoniam pertransibo. Apud vos aut for-
sit remanebo, vel ēt hyemabo. vt vos me
deducatis quoq; iero. Nolo. n. vos modo
in transitu videre. Spero. n. me aliquātū t̄pis
manere apud vos, si dñs permiserit. Perma-
nebo aut Ephesi v̄q; ad P̄tecosten. Olliū. n.
mīhi apertum est magnum, & euidens, & ad
uersarij multi. Si aut̄ venerit Timotheus, vide-
te, vt sine timore sit apud vos. Et post paulu-
lum. Vigilate, state in fide, utiliter agite & cō-
fortamini, Omnia vestra in charitate fiant.
A Ex epist. lat ad Corinthis, 2. Cor. 1. 2. Cor. 2.

Nam gloria nostra hēc est, testimonium
consciētiae nostræ, q in simplicitate &
synceritate Dei, & non in sapientia carnali,
sed in gratia Dei conuertati sumus in mun-
do. Et post paululum, Si quis aut̄ contristauit
me, non me contristauit, sed ex parte, vt non
onorem omnes vos. Sufficit illi, qui eiusmo
di est, obiurgatio hæc qua sit a plurib. ita vt
ea contra magis doneris & consolemini, ne
forte abundantiore tristitia absorbeatur, qui
eiusmodi est. Propter quod obsecro vos vt

confirmetis in illo charitatem. Ideo. n. scri-
tia paruuli estote, sensib. aut perfecti estote. ps, vt cognoscam experimentum vestrum,
an in oib. obedientes sitis. Cui aut aliquid do
natus, & ego. Nam & ego quod donau, si qd
donau, pp vos in persona Christi, vt nō cir-
cumueniamur à satana. Nō. n. ignoramus co-
munitates eius. Et alio loco, Iō habentes hæc
administrationem iuxta qd misericordiam
consecuti sumus, non deficitus, sed abdica-
mus occulta dedecoris, Non ambulantes in
astutia, neq; adulterantes verbum Dei, sed in B
manifestatione veritatis commendātes nos-
metipso ad oēm conscientiam hoīum corā
Deo. Et post paucos versus, Nō. n. nosmetip-
Ibidem. pos prædicamus, sed Iesum Christum dñm
nostram, nos aut seruos per Iesum. Et paulo
post, Hēmus aut̄ thesaurū istū in vasis fictili-
bus, vt sublimitas sit virtutis Dei, & nō ex no-
bis. In oib. tribulationē patimur, sed nō augu-
stiamur, ap̄oriāmur, sed non destituiāmur, p-
secutionē patimur, sed non derelinquiāmur,
deiciāmur, sed non perimus, semp̄ mortifica-
tionem Iesu in corpore nostro circumseren-
tes, vt & vita Iesu in corporib. nostris mani-
festet. Semper. n. nos qui viuimus, in mortem
tradimur pp Iesum, vt & vita Iesu manife-
tur in carne nostra mortali. Ergo mors in no-
bi operatur, vita autem in vobis. Habentes
autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum
est, Credidi propter qd locutus sum, & nos
credimus ppter quod & loquimur. Et post
sex versus, Propter quod non deficitus. Sed
licet is qui foris est homo noster corrumpa-
tur, tamen is qui intus est renouatur de die in-
diem. Id enim quod in præsenti est momēta
neum & leue tribulationis nostræ, sup̄a mō-
dum in sublimitate æternum gloria pondus
operatur in nobis, nō contemplantib. nobis
non videntur, sed quæ non videntur. Quæ
enim videntur temporalia sunt, quæ autem
non videntur æterna sunt. Et post paululum, C
Adiuuantes autem adhortamur, ne in vacuū
gratiam Dei recipiat. At enim. Tempore
accepto exaudiui te, & in die salutis adju-
uite. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce
nunc dies salutis, nemini dantes villam offen-
sionem, vt non vituperetur ministerium no-
strum, sed in omnibus exhibeamus nos-
metipso sicut Dei ministros, in multa pa-
tientia in tribulationibus, in necessitatibus,
in angustiis, in plagis, in carceribus, in
seditio-

seditionib. in laborib. in vigiliis, in ieuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in situitate, in sp̄sancto, in charitate nō facta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iustitiae, à dextris & sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, vt seductores & veraces, sicut qui ignoti & cogniti, quasi morientes, & ecce viuimus, vt caligati & nō mortificati, quasi tristes semper autem gaudentes, sicut egentes, multos autē locupletantes, tanq; nihil habentes & omnia possidentes. Et post paucos versus, Dilatamini & vos. Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quae n. participatio iustitiae cū iniquitate, aut quā societas luci ad tenebras? Quā autem conuentio Christi ad Belial?

2. Cor. 6. Aut que pars fideli cum infidelī? Qui autē consensus templo Dei cum idolis? Vos. n. estis templū Dei viui, sicut dicit dñs, Qūn inhabitabo in illis, & in ambulabo inter eos, & ero illorū Deus, & ipsi erunt mihi populus. Propter qđ exite de medio eorum, & separamini dicit dñs, & imundum ne tetigeritis, & ego recipiam vos, & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios, & filias dicit dñs oīpotens.

2. Cor. 7. Has igitur habentes promissiones charissimi mundemus nos ab oī inquinamento carnis & sp̄s, perficientes sanctificationem in timore Dei. Et post paululum, Qjn & si contristauis vos in Epistola, non me p̄nitet, & si poeniteret, videns qđ Epistola illa & si ad horam vos contrastauit, nunc gaudeo nō quia contrastati estis, sed quia cōtristati estis ad p̄nitentiam. Cōtristati. n. estis fīm Deum, vt in nullo detrimētū patiamini ex nobis. Que n. fīm Deum tristitia est, p̄nitentiam in salutē stabilem operatur. Seculi autē tristitia morte operatur. Et enim hoc ipsum fīm Deum contrastari vos quantam in vobis operatur soliciitudinem? Et post paucos versus, Notam autē vobis facimus fratres gratiam Dei qua data est in Ecclesiis Macedoniae, qđ in multo experimēto tribulationis abundantia gaudij iplo rū, & altissima paupertas eorum abundauit in diuitias simplicitatis eorum, quia secūdū virtutem, testimonium illis reddo, & supra virtutem voluntarij fuerunt, cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam & communicationē ministerij quod sit in sanctos: Et non sicut sperauimus, sed semetipsos dererunt primum domino, deinde nobis per

voluntatem Dei, ita vt rogaremus Titum, vt quemadmodū cepit, ita & perficiat in vobis et gratiam istam. Sed sicut in oīb. abundatis fide, & sermone, & scientia, & omni solicitude, insuper & charitate vestra in nos, vt & in hac gratia abundetis, non quasi imperans dico, sed per aliorum. solicitudinē et vestrae charitatis ingenium bonum comprobās. Scitis. n. gratiam dñi nostri Iesu Christi, quoniam pp nos egenus factus est, cum esset diues, vt in opia illius vos diuites essetis. Et consilium in hoc do. Hoc. n. vobis utile est, qui non solū facere, sed & velle coepistis ab anno priori. Nunc vero & facto perficite, vt quēadmodum promptius est aīus voluntatis, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis. Si enim voluntas prompta est secundum id quod habet ac cepta est, non secundum id quod non habet. Non enim vt aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex equalitate in praesenti tempore vestra abundantia illorū inopiam suppletat, vt & illorum abundantia vestre inopie sit supplementum, vt fiat equalitas sicut scriptum est, Qui multum non abundauit, & quod modicum non minorauit. Gratias autē Deo qui dedit eandem. solicitudinem pro vobis in corde Titi, quoniam exhortationem quidem suscepit, sed cum es sollicitior esset, sua. voluntate profectus est ad vos. Misericordia autem cum illo fratrem, cuius laus est in Euāngelio per omnes Ecclesiās. Non solum autem & ordinari ab Ecclesiā comes, peregrinatio nis nostrā, in hac gratia, qđ ministratur a nobis ad domini gloriam & destinatam voluntatem nostram. Deuitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, que ministratur a nobis in dominis gloriam. Prouidemus enim bona non solum coram Deo, sed etiā coram omnibus hominibus. Et post aliquos versus, Nam de ministerio quod sit in sanctos ex abundanti est mihi scribere vobis. G Scio enim promptum animū vestrum pro quo de vobis gloriā apud Macedones, quoniam Achaia parata est ab anno præterito, & vestra emulatio provocauit plurimos. Misit autem fratres vt ne quod gloriamur de vobis, evacuetur in hac parte, vt quemadmodum dixi parati sitis, ne cum venerint mecum Macedones, & iuenerint vos imparatos, erubescamus nos, vt non dicam vos in hac substātia. Neccessariū ergo existimauit

2. Cor. 8. Et post paucos versus, Notam autē vobis facimus fratres gratiam Dei qua data est in Ecclesiis Macedoniae, qđ in multo experimēto tribulationis abundantia gaudij iplo rū, & altissima paupertas eorum abundauit in diuitias simplicitatis eorum, quia secūdū virtutem, testimonium illis reddo, & supra virtutem voluntarij fuerunt, cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam & communicationē ministerij quod sit in sanctos: Et non sicut sperauimus, sed semetipsos dererunt primum domino, deinde nobis per

Ecclesia -
fīci. 35.
Pf. 111. 1

2. Co. 16.

2. Co. 10.

I

2. Co. 12. Ep

EX SECUNDA EPISTOLA AD CORIN

335

maui rogate fratres ut praeueniant ad vos, & preparent re promissam benedictionem hanc paratam esse, sic quasi benedictionem non quas si auaritiam. Hoc autem deo. Qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus de benedictionibus & metet, vnuusquisque n. pro ut destinauit corde suo non exterritus, aut ex necessitate. Hilarem. n. datorem diligit Deus. Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in yobis, ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abutentis in omne opus bonum, sicut scriptum est, Dispersit dedit pauperibus. iustitia eius manet in seculum seculi. Qui autem administrat seminem seminanti, & panem ad manducandum prestabit, & multiplicabitur frumentum eorum.

H prætitabit, & multiplicabit semen vestrum, et
augebit incrementa frugum iustitiae vestrae,
vt in oib. locupletati abundetis in omnem
simplicitatem quæ operat per vos gratiarum
actionem Deo, qm ministerium huius offi-
cij, nō solum supplet ea quæ desunt sanctis,
sed etiam abudat per multas gratiarum actio-
nes in dño per probationē ministerij huius,
glorificantes Dei in obediētia confessōnis
vestrae, & simplicitate cōmunicationis in il-
los & in omnes, & ipsorum consecratione
pro vobis desiderantium vos pp eminētem
gratiā Dei in vobis. Gratias ago Deo super
inenarrabili dono eius. Et atio loco, Qui aut
gloriatur in domino gloriā. N

2.C. 16. pro vobis dehiderantium vos p p eminētem
gratiā Dei in vobis. Gratias ago Deo super
inenarrabili dono eius. Et alio loco, Qui aut
gloriatur, in domino gloriēt. Nō enim qui se
ipsum commendat, ille probatus est, sed quē
Deus commendat. Et post aliquantum. Mini-
stri Christi sunt & ego, Ut minus sapiens di-
co, plus ego: In laboribus plurimis, in carce-
rib, abundantius, in plagiis super modum, in
mortib, frequenter: à Iudeis quinques qua-
dragenas vna minus accepi. Ter virgis celsus
sum, semel lapidatus sum, ter naufragiū feci:
nocte & die in profundis maris fui; in itinerib.
sepe periculis flumi: sum, et in aliis.

I sepe, periculis fluminis, periculis latrorum,
periculis ex genere, periculis ex gentib. peri-
culis in ciuitate, periculis in solitudine, pe-
riculis in mari, periculis in falsis fratrib. in la-
bore, & etiuna, in vigiliis multis, in frigore
& nuditate, in fame & siti, in ieuniis multis.
Prater illa quæ extrinsecus sunt instatia mea
quotidiana, solicitude omnium Ecclesiarum,
Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis
scandalizatur, & ego non vror? Si gloriari
oportet, quæ infirmitatis meæ sùt gloriabor.
Et post paululum, Libenter igitur gloriabor

in infirmitatib. meis, vt inhabitet in me virtus
Christi. Própter qđ placeo mihi in infirmita-
tib. meis incótumeliis, in necessitatib. in per-
secutionib. in angustiis multis prò Christo.
Cum n. infirmor, tunc potés sum. Et post ali-
quos versus, Ecce tertio paratus sum venire
ad vos, & nō ero grauis vobis. Non n. qđ
vestra sunt, sed vos: Nec n. debent filij parenti-
tib. thesaurizare, sed parentes filiis. Ego aut̄ li-
bétissime impédam, & superimpendar ipse
pro aīab. vestris, licet plus vos diligens mi-
nus diligar. Et post aliquos versus, Timeo n.
ne forte cum venero, non quales volo inue-
niām vos, & ego inueniar à yobis qualem
non vultis. Ne forte contentiones, emula-
tiones, animositates, dissensiones, detractio-
nes, susurrationes, inflationes, seditiones sint
inter vos, ne iterum cum venero humiliet
me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis
qui ante peccauerunt, & non egerunt pœ-
nitentiam super immundicia & impudicitia
quam gesserunt. Et alio loco, Oramus au-
tem Deum ut nihil mali faciatis, non vt nos
probati parcamus, sed vt vos quod iustum
et faciatis. Et post sex versus, De cætero
fratres gaudete, perficiamini, exhortamini, id
ipsum lapite, pacem habete, & Deus dile-
ctionis & pacis erit vobiscum. Ibidem.

Si adhuc hominibus placeret, Christi ser-
uus non esset. Et post aliquantum, Nam
in Christo Iesu neque circuncisio aliquid va-
let, neque præputium, sed fides quæ per dilec-
tionem operatur. Et alio loco, *Vos autem in*
** libertate vocati estis fratres, tamen ne liber*
tatem in occasione carnis detis, sed per char-
itatem spiritus seruite inuidem: Omnis enim
lex in uno sermone impletur, Dulcissime prox-
mum tuum sicut te ipsum: Quod si inuidem
mordetis & comeditis, videte ne ab inuidem
consumamini. Dico autem in Christo spiri-
tui ambulate, & desideria carnis non perficie
L
tis. Caro enim concupiscentia aduersus spiritum,
spiritus autem aduersus carnem. Hæc enim
sibi inuidem aduersantur, ut non quæcumque
vultis illa faciatis. Quod si spiritu ducimini,
non estis sub lege. Manifesta autem sunt opera
carnis, quæ sunt fornicatio, immundicia, luxu-
ria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitia,
contumelias, emulationes, iræ, rixæ, dissensio-
nes, sectæ, inuidia, homicidia, ebrietates, co-
messationes, & his similia. Quæ prædicto vo-

*Ex epist.
al ad Galat.
Gala. 1.
Gala. 5.
Ibidem.
et liber-
atem,*

bis sicut predixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, molestia, continentia. Aduersus huiusmodi non est lex. Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum virtutis & concupiscentias. Si spiritu viuimus, spiritu et ambulemus. Non efficiamus inanis gloriam cupidi, inuidem prouocantes, inuidem inuidentes. Fratres: & si preoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis habetis in struite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, & tu tenteris. Alter alterius onera portate, & sic adimpleatis legem Christi. Nam si quis existimat se aliqd esse cum nihil sit, ipse se seducit. Opus autem suum probet unusquisque, & sic in semetipso trahit habebit gloriam, & non in altero. Vnde unusquisque enim onus suum portabit. Communicet autem is qui catechizat verbo ei, qui se catechizat in omnibus bonis. Nolite errare, Deus non irridetur. Quae enim seminatur homo, haec & metet, quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu & metet vitam eternam. Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus, oprimur bonum ad omnes, maximem autem ad domesticos fidei.

*Ex epistola
la ad Ephesios.*

Ibidem.

Obsecro itaque vos fratres ego vinctus in domino, ut digne ambuletis vocatioe qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia supportantes inuidem in charitate, solliciti seruare unitatem spiritus in vinculo pacis. Et alio loco, Hoc itaque dicimus & testificator in domino, ut iam non ambuleatis sicut & gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei per ignorantiam, quae est in illis propter cæcitudinem cordis ipsorum, qui desperantes semetipos tradiderunt impudicitiam in operationem immundiciem omnis & avaritiae. Vos autem non ita didicistis Christum, Si tamen illum audistis, & in ipso docti estis, sicut est veritas in Iesu. Deponite vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem qui corruptitur secundum desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestrum, & induite nouum hominem qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes men-

dacium, loquimini veritatem vobisquisque cum proximo suo, quoniam sumus in uicem membra. Irascimini & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam vestram. Nolite locum dare diabolo. Qui furabatur, iam non futurum, magis autem laboret operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. Omnis sermo malus ex ore vero non procedat, sed si quis bonus ad ædificationem opportunitatis ut det gratias audentib. Et nolite contristare spiritum sanctum Dei in quo signati estis in die redemptiois. Omnis amaritudo & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollat a vobis cum omni malitia. Estote autem inuidem benigni, misericordes, donantes inuidem sicut & Deus in Christo donauit vobis. Estote ergo imitatores Dei sicut filii charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suavitatis. Fornicatio autem & omnis immundicia aut avaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actionis. Hoc nam scitote intelligentes quod omnis fornicator aut immundus aut avarus, quod est idolorum seruitus, non habet hereditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat in anabib. verbis. Propter haec non venit ira Dei in filios disidentia. Nolite ergo effici participes eorum. Eratis enim aliquando tenebres, nunc autem lux in domino, ut filii lucis ambulate. Fructus enim lucis est in omni honestate & iustitia & veritate, probantes quid sit beneplacitum Deo. Et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. Quae enim in occulto sunt ab ipsis turpe est & dicere. Omnia autem que arguuntur a lumine, manifestantur. Omne enim quod manifestatur, lumen est. Propter quod dicit, Surge qui dormis, & exurete itaque fratres quomodo caute ambuleatis, non quasi insipientes, sed ut sapientes, repertere nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quae sit voluntas Dei. Et nolite inebriari vino in quo est luxuria, sed implemini spiritus sancto, loquentes vobissemetipsis in psalmis & hymnis & canticis spiritualibus,

cantan-

D
Gen. 2.

Eph. 4.

Eph. 20.

cantantes & psallentes in cordibus vestris, dñs gratias agentes semper pro oib. in nomine domini nostri Iesu Christi, Deo & patri, subiecti inuicem in timore Christi. Mulieres viris suis subditas sint, sicut dñs, quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiae, ipse salvator corporis eius. Sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in oib. Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mudiā eam lauacro aqua in verbo, ut exhiberet ipsi se fibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid eiusmodi, sed ut sit sancta, & immaculata. Ita & viri debent diligere vxores suas, ut corpora sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit.

D Nemo vnguam carnem suam odio habuit. sed nutrit, & souet eam, sicut & Christus Ecclesiam, quia membra sumus corporis eius & de oib. eius. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhæredit uxori sua, & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est. Togo autem dico in Christo & in Ecclesia. Verū & vos singuli vnu quisq; uxore suā sicut seipsum diligit, vxor autem timeat virū. Filii obedite parentib; vestris in dño. Hoc n. iustū est, Honora patrem tuum & matrem, quod est primū mandatum in promissione, ut bene sit tibi, & sis longius in terrā. Et patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros, sed educate eos in disciplina, & correptione dñi. Serui obedite dñis carna lib. cum timore & tremore in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculū seruientes quasi hominib; placētes, sed ut serui Christi facientes voluntatem Dei, ex animo, cum bona volūtate seruientes, vt dño, & nō hominib; scientes, qm̄ vnuquisq; quodcunque fecerit bonum hoc recipiet a dño, siue seruus, siue liber. Et vos dñi eadem facite illis remittentes minas, scientes quia & illorum & vester dominus est in coelis, & personarū acceptio non est apud eum. De cetero fratres confortamini in dño, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare aduersus insidias diaboli, quia non est nobis collectacio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia in cœlestib;

Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & in oib. perfectiſtare. State ergo succinti lumbos vestros in veritate, & induite loricam iustitiae, & calciati pedes in preparatione Euāgelij pacis. In oib; sumentes scutum fidei, in quo possitis oīta la nequissimi ignea extingueret, & galeam salutis assumite, & gladium spūs qd est verbū Dei, per omnem orōnem & obſecrationē, orantes omni tempore in spū, & in ipso vigilantes in omni instantia, & obſecratione pro omnibus sanctis, & pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia notū facere mysterium Euāgeliū, propter quod legatione fungor in catena ista, ita ut in ipso audeam pro te oportet me loqui.

Via in nullo confundar, sed in omni fita ducia sicut semper & nunc magnifica bitur Christi in corpore meo, siue per vitā, siue p morte. Mihi n. vivere Christus est, & mori lucrum. Quod si vivere in carne hic mihi fructus operis est, & qd eligam, ignoro. Coarctor n. ē duob; desiderium habes dissoluui & cum Christo esse multo magis melius, permanere aut in carne necessarium est pp vos. Et post sex versus, Tantum digne Euāgeliū Christi conuersamini, ut siue cum venero, & videro vos, siue absens audiam de vobis, quia statim in uno spiritu vnanimes, collaborantes fidei Euāgeliū, & in nullo terreamini ab aduersariis, que est illis causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc a Deo. Quia vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini, idem certamen habentes, quale & vidistis in me, & nunc audistis de me. Si Phil. 2. qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua locie asperitus, si qua viscera, & miserationes, implete gaudium G meum, ut idem sapiatis eandem charitatem habentes, vnanimes idipsum * sapientes. a. l. sentiē Nihil per contentionem, neque per inatēs. sibi inuicem arbitrantes, non quae sua sunt singuli considerantes, sed ea quae aliorum. Hoc enim sentite in nobis, quod & in Christo Iesu. Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalē Deo, sed semetipsum exinanivit formā serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuētus ut homo, humiliavit semetipsum,

F Ex epistola ad Philippenses. Phil. 2.

Ibidem.

Ephē. 4. Ephe. 2.

Esa. 20.

ipsum factus obediens vsq; ad mortem, mortem aut crucis. Propter qd & Deus illum exaltavit, & donauit illi nomen super omne nomen, vt in nomine Iesu oē genu flectat cœlestium terrestrium, & infernorum, & oīs lingua confiteat quia dñs Iesus Christus in gloria est Dei patris. Itaq; charissimi mei, sicut semper obedistis, non vt in presentia mei tm, sed multo magis nunc in absentia mea cum metu, & tremore vestram salutem operamini. Deus est. n. q. opera in vobis, & velle, & perficere pro bona voluntate. Omnia aut facite sine murmurationib. & hesitationib. vt sitis sine quere, & simplices filii Dei, sine reprehensione in medio nationis praur, & pueræ, inter quos

Hlucetis sicut luminaria in mundo, verbu vitæ continentis ad gloriam mihi in diem Christi, qd nō inuacuum cucurri, neque in vacuu laboravi. Sed & si immolor supra sacrificiū, & ministerium fidei vestre, gaudeo & congratulor oib. vobis. Id ipsum aut, & vos gaudete, & congratulamini mihi. Spero aut in dño Iesu Timotheum cito mittere ad vos, vt & ego bono anno sim cognoscens, quæ circa vos sunt. Nēminem. n. habeo tam vnanimem qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit, Oēs. n. sua querunt, nō qd sunt Iesu Christi. Experimentum autem eius cognoscite, qm sicut patri filius mecum seruuit in Euangeliō. Hunc igif. Spero me mittere, mox vt video qd circa me sunt. Confido aut in dño, qm & ipse veniam ad vos cito. Necessarium aut exi stimauit Epaphroditum fratrem & cooperatorem, & cōmilitonem meum, vestrum aut Apostolum, & ministrum necessitatis meæ, mittere ad vos, qm qd oēs vos desiderabat, & mestus erat pp qd audistis illum infirmatum: Nā & infirmatus est vsq; ad mortem, sed Deus misertus est eius, nō solum aut eius, verū etiā & mei, nē tristitia super tristitiam hrem. Fe stinianus ergo misi illum, vt viso eo iterū gaudetis, & ego sine tristitia sim. Excipite itaq; illum cum omni gaudio ī dño, & eiusmodi cum honore habetote, qm pp opus Christi, vsque ad mortem accessit, tradens animam suam, vt impleret, quod vobis deerat circa meū obsequiū. Et paulopost, Fratres ego me non arbitror apprehendisse, vnum autem, quæ qdē retro sunt obliuiscens, ad ea vero, quæ sunt priora extēdens me ad destinatum per sequor. ad brauium supernæ vocationis Dei

in Christo Iesu. Quicunq; ergo perfecti hoc sentiamus, & si qd aliter sapitis & hoc vobis Deus reuelauit, verunt̄ ad id qd peruenimus, vt idem sapiamus, & in eadē permaneamus regula. Imitatores mei estote fratres, & obseruare eos qui ita ambulant sicut habetis

*a. l. reme
abit.*

formam nostram. Multi enim ambulat quo sepe dicebam vobis, nunc aut & tamen dico, inimicos crucis Christi, quorū finis interitus, quorū Deus venter, & gloria in cōfusione ipsorum, qui terrena sapiunt. Nostra aut cōueratio in celis est. Et post aliquos versus, Gaudete in dño semp, iterum dico gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus hominib. Dominus. n. ppe est, Nihil sollicitis sitis, sed in omni orōne & obsecratione cū gratiarū actione petitiones vestræ innescant apud Deum. Et pax Dei qd exuperat oēm sensū, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras ī Christo Iesu. De cætero fratres charissimi, qd cuncte sunt vera, quæcunq; pudica, qd cunq; iusta, quæcunq; sancta, quæcunq; amabilia, quæcunq; bona fama, si qua virtus, si qualis, hæc cogitate, quæ & didicistis, & acceptistis & auditis, & vidistis in me, hæc agite & Deus pacis erit uobiscū. Gauisus sum aut in dño vehementer, qm tandem aliqui reflo rruistis, p me sentire, sicut & sentiebatis. Occupati aut eratis, nō quasi pp penuriam dicō, Ego n. d. dici, in qb. sum sufficiens esse. Scio & humiliari, scio & abundare. Vbiq; & in oib. institutus sum, & satiari, & abundare, & penuriam pati, Omnia possum in eo qui me confortat. Verunt̄ bene fecistis cōmuni cantes tribulationi meæ. Scitis autem & vos Philippenses, qd in principio Euangeliū profectus sum à Macedonia, nulla mihi Ecclesia communicauit in ratione dari & accepti, nisi vos soli, quia & in Thessalonican & Iemel & bis in vnum mihi misisti. Nō quia L quero datum, sed requiro fructum abundantem in ratione vestra. Habeo aut omnia, & abundo. Repletus sum acceptis ab Epaphro dito quæ misisti odorem suavitatis, hōstiam acceptabilem placentem Deo.

Ipsi scitis fratres introitum nostrū ad vos, quia non inanis fuit, sed ante passi multa, & consumelis affecti, sicut scitis Philippis, La prima fiduciam habuimus in Dō nostro loqui ad Thessalonicanos Euangeliū Dei in multa sollicitudine. Th. 1. Exhortatio enim nostra nō de errore, neque de

de inimicitudinib; neq; in dolo: sed sicut probati sumus à Deo, ut crederetur nobis Euangelium, ita loquimur, nō quasi hominibus placentes, sed Deo, q; probat corda nostra. Neq; enim aliquando tuimus in sermone adulatio[n]is, sicut scitis: neq; in occasione avaritiae Deus testis est; neq; qui q[ui]rentes ab hominib; gloriam, neq; à vobis neq; ab alijs, cum possemus vobis oneri esse vt Christi apostoli. Sed facti sumus parvuli in medio vestrum, tanquam si nutrix soueat filios suos: ita desiderantes vos cupide, volebamus tradere vobis, non solū Euangeliū Dei, sed etiā animas nostras, qm̄ charissimi nobis facti estis. Memores enim facti estis fratres labores nostri & fatigations: nocte & die laborantes, ne quem vestrum grauaremus, p[re]dicauimus in vobis Euangeliū Dei. Vos tētes estis & Deus, qm̄ sancte & iuste, & sine querela vobis q[ui] credidistis a fuitus, & sicut scitis, qualiter vnuquēq; vestrū, tanquam pater filios suos, deprecāt[er]e vos & consolantes, testificati sumus vt ambularetis digne Deo, qui vocavit vos in suum regnum & gloriam. Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione, qm̄ cū accepistis a nobis verbū auditus Dei, accepistis illud nō vt verbū hominū, sed sicut est vere verbum Dei, qui operatur in vobis q[ui] credidistis. Vos enim imitatores facti estis fratres Ecclesiarū Dei qm̄ sunt in Iudea in Christo Iesu, quia eadē pauci estis & vos a cōtribulibus v[er]is, sicut & ipsi a ludibriis. Et alio loco, De cetero ergo fratres rogamus vos, & obsecramus in domino Iesu, vt quemadmodū accepistis a nobis qm̄ vos oporeat ambulare & placeare Deo: sic & ambuletis vt abundetis magis. Scitis enim qm̄ p[re]cepta dederim nobis per dñm Iesum. H[oc] est n. uoluntas Dei sanctificatio nostra, ut abstineatis uos a fornicatione: vt sciat unusquisq; uestrū suū uas possideare in sanctificatione & honore: non in passione desiderij, sicut & gētes q[ui] ignorat Deū. Et ne quis supergredietur neq; circuueniat in negocio fratre luū: qm̄ uindex est Deū de his omnibus sicut p[re]dictus vobis & testificatus sumus Nō enim uocauit nos Deus in immundiciam, sed in saeculationem. Itaque qui h[ab]et spernit, non hominem spernit, sed Deū, qui ēt dedit spiritum suū lctm in uobis. De charitate autem fraternitatis non necesse habuimus scribere nobis, Ipsi enim

vos a Deo didicistis ut diligatis inuicem. Et enim faciū illud in oīs fratres, in inuicta Macedonia, Rogamus autem uos fratres, ut abundetis magis & operā detis ut quieti sitis; & ut uestrum negotiū agatis, & operemini manibus uestris sicut p[re]cipimus uobis, ut honeste ambuletis ad eos qui forsunt, & nullius aliquid desideretis. Nolumus autem uos ignorare fratres de dormientibus, ut nō contristemini sicut & ceteri qui spem nō habent. Et post aliquos uerlus, Igitur non dormiamus sicut & ceteri, sed uigilemus & sobrij sumus. Qui n. dormiunt, nocte dormiunt, & qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt. Nos autem q[ui] diei sumus, sobrij sumus: induit loricam fideli & charitatis & galeam spē salutis; quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis, per dominū nostrum Iesum Christum: qui mortuus est pro nobis, ut siue uigilemus, siue dormiamus, simul cū illo uiuamus. Propter quod cōsolamini inuicem, & edificate alterutrum sicut & facitis. Rogamus autem uos fratres, ut noueritis eos qui laborant inter uos, & p[re]sent[er]e uobis in domino & monent uos, ut habeatis illos abundatius in charitate. Propter opus illorū pacem habete cū eis. Rogamus autem uos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimos, suscipite infirmos, patiētes estote ad omnes. Videte, ne quis malum pro malo alicui redat, sed semper quod bonum est sectamini in inuicem, & in omnes. Semper gaudete, sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. H[oc] enim uoluntas Dei est in Christo Iesu in omnibus uobis. Spiritum nolite extingueret: prophetias nolite spernere. Omnia autem probate, quod bonum est tenete. Ab omnī specie mala abstineatis uos.

Gratias agere debemus Deo semper, p[ro]pterea ut dignū est; qm̄ supercrevit fides uestra, & abūdat charitas vniuersitatisq; uestrū in inuicem, ita ut nos ipsi in no[n]cuiusq; uestrū in inuicem, ita ut nos ipsi in nobis gloriemur in Ecclesijs Dei, p[ro] patientia uestra & fide in omnibus persecutionib; uestris & tribulationib; quas sustinetis in exēplū iusti iudicij Dei ut digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini. Sitū iustū est apud Deū retribuere tribulationē ijs qui uobis tribulat, & uobis qui tribulamini requiē nobis cū, in reuelatione dñi Iesu de cōculo cū angelis uirtutes eius in flamma ignis, dantis uindi

Aug. Tomus tertius. Vu Etiam

Dicitur am ijs quod nouerunt Deo, & quod non obediuit Euangelio domini nostri Iesu Christi. Qui penas dabunt interitus aeternas a facie domini, & gloria virtutis eius, cum venerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt, quia creditum est testimoniun*m* nostrum super vos in die illo. In quo eriam oramus semper pro vobis, vt dignetur vocati*n*e vos sua Deus noster, & impleat omne voluntate bonitatis su*x*, & opus fidei in virtute: vt clarificetur nome domin*is* nostri Iesu Christi in vobis, & vos in illo, secundu*m* gratiam Dei nostri, & domini Iesu Christi. Et alio loco, Denunciamus autem vobis fratres in nomine domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundu*m* traditione quam acceperunt a nobis. Ipsi enim scitis quemad modum oporteat imitari nos, quoniam non inquieti fuimus inter vos, neque gratis panem manducauimus ab aliquo: sed labore & fatigacione nocte ac die operantes, ne quem vestrum grauaremus. Non quasi non habuerimus potestatem, sed vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandu*m* nos. Non & cum effemus apud vos, hoc denunciabimus vobis, quoniam si quis non vult operari nec manducet. Audiui*m* enim inter vos quoddam ambulare inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes. His autem qui eiusmodi sunt, denunciamus & obsecramus in domino Iesu Christo, vt cu*m* silentio operantes suu*m* panem manducant. Vos autem fratres nolite deficere bene facientes. Quod si quis non obedierit verbo nostro, per Epistola*m* huc notate, & non commiscamini cu*m* illo, vt cofundaf*et*. Et nolite quaesi iniuriam existimare, sed corripite vt fratre. Ex epistola ad Corinto*m* 3: Gitur si consurrexisti cu*m* Christo, que sunt sunt quaerite, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Quae sursum sunt, sapite, non que super terram. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cu*m* Christo in Deo. Cum autem Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cu*m* ipso in gloria. Mortificate ergo membra vestra que sunt super terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam avaritiam, que est idolorum seruitus: propter quae venit ira Dei super filios incredulitatis, in quibus & vos ambulatis aliquando cu*m* viueretis in illis. Nunc autem deponite & uos omnia: iram, indignationem maliti*a*, blasphemiam: turpe sermone de ore vestro ne emiseritis. Nolite mentiri inuidem, expoliantes vos veterem hominem cum astib*us* eius, & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitione Dei secundu*m* imaginem eis qui creauit cum. Vbi non est Genius & Iudeus, circuncisio & praputiu*m*, Barberus & Sytha, seruis & liber*is*: sed omnia & in omnibus Christus. Iudicite ergo vos sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordia, benignitate, humilitate, modestiam, patientiam, suppontantes inuidem, & donantes vobis ipsi*s*, si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut & dominus donauit vobis, ita & vos facite. Super omnia autem haec charitatem habete; quod est vinculum perfectionis: & paci*m* Christi exultet in cordibus vestris, in qua & vocati estis in uno corpore, & gratia estote. Verbum Christi habitet in vobis abundantius, in omni sapientia docentes & commonentes vosmetipsos in psalmis hymnis & cantis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo. Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine d*omi*n*is* nostri Iesu Christi, gratias agentes Deo & patri per ipsum. Mulieres subdit*e* estote viris, sicut oportet in domino. Viri diligite uxores vestras, & nolite amari esse ad illas. Filii obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum est in domino. Patres nolite ad indignationem prouocare filios vestros, vt non pulsatio animo fiant. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes dominum. Quodcumque facitis, ex animo operamini sicut domino, & non hominibus, scientes quod a domino accipietis retributionem hereditatis. Dominis Christo seruite. Qui enim facit iniuriam, recipiet id quod inique gessit: Et non est personarum acceptio apud Deum. Domini quod iustum est & sequitur, seruis prestat*e*, scientes quaent & vos dominum habetis in celo. Orationi instate, vigilantes in ea cu*m* gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi. Propter quod etiam vincetus sum, vt manifeste illud ita vt oportet me loqui. In sapientia ambulare ad eos qui foris sunt, tenuis redimetes. Seruitus vertem semper in g*ra* fale coditus sit, vt sciatis quo oporteat vos uniuicu*m* respondere.

Ex epistola ad Corinthon 3:1-13. **I**gitur si consurrexistiis cum Christo, que sunt in te sunt quicquidem, ubi Christus est in dextera Dei sedens. Quae sursum sunt, sapientia, non quae super terram. Mortui enim eritis, et vita vera ab condita est cum Christo in Deo. Cum autem Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria. Mortificate ergo membra vestra quae sunt super terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam avaritiam, que est idolorum seruitus: propter quae venit ira Dei super filios incredulitatis, in quibus et vos ambulastis aliquando cum vivieretis in illis. Nunc autem deponite et uos omnia: iram, indignationem, retributionem hereditatis. **D**omino Christo inuite. Qui enim facit iniuriam, recipiet id quod inique gessit: Et non est personarum acceptio apud Deum. Domini quod iustum est et aequum, seruus prestat, scientes quoniam et vos dominum habetis in celo. Orationi instate, vigilantes in ea cum gratiarum actione, orantes simul et pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi. Propter quod etiam vincitus sum, ut manifeste illud ita ut oporteat me loqui. In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt, tempus redimenter. Sermo vestri semper in gratia sale coditus sit, ut scias quoniam oporteat vos unicuique respondere. **F**inis

Finis autem præceptum est: charitas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta. A quibus quidam aberrantes, conuerteruntur, in vaniloquium, volentes esse legis doctores, non intelligentes, neq; quæ loquuntur, neq; de quibus afflantur. Scimus autem quæ bona est lex, si quis ea legitime utatur. Scientes hoc, quia iusto lex non est posita, sed iniustis & non subditis, impijs & peccatorib. sceleratis & cötaminatis, patricidis & matricidis, homicidis, fornicarijs, masculorum concubitorib. plagiarijs, mendacibus, periuris. Et si quid aliud sanæ doctrinæ aduersatur, quia est secundū Euangeliū gloria beati Dei, p̄ creditum est mihi. Et post paululum, Obsecro igitur primū omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarū actiones pro omnib. hominib. pro regibus & omnibus qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillā vitam agamus in omni pietate & castitate. Itēm post paululum, Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes spuras manus sive ira & disceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato cum verecundia & sobrietate, ornantes se non intortis crinibus, aitato, aut margaritis, vel veste pretiosa, sed q̄ decet mulieres promittentes pietatem per opera bona. Mulier in silentio discat cū omni subiectione: Docere aut mulieri non permitto, neq; dñari in virum, sed esse in silentio. Et post aliquot versus,

I. Tim. 3 Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, sobrium, prudentem, ornatū, pudicum, hospitalem, doctorem: non vinolentum, non percussore, sed modestum: non litigiosum, non cupidum, sed sue domui bene præpositum: filios habentem subditos cum omni castitate. Si quis autem domui suæ præesse nescit, quō Ecclesiae Dei diligentiam habebit? Non Neophyti, ne in superbia elatus in iudicium incidat diaboli. Oportet aut & illum testimoniū habere bonū ab ijs qui foris sunt, vt non in opprobrium incedat & laqueum diaboli. Diaconos similiter pudicos, non bilingues, nō multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mystrium fidei in conscientia pura. Et hi aut proventur primum, & sic ministrent, nullū crimē habentes. Mulieres similiter pudicas, nō derahentes, sobrias, fideles in omnibus. Diaconi sunt vnius vxoris viri, qui filii suis bene presunt & suis domibus. Qui nō bene fini strauerint, gradum bonum sibi acquirunt, & multam fiduciam in fide, quæ est in Christo. **I. Tim. 4**

Habentū suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cū gratiarum actione fidelibus, & ijs qui cognoverūt veritatem. Quia omnis creatura Dei bona, & nihil abiiciendum q̄ cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur n. per verbum Dei & orationē. Hæc præponens fratrib. bonus eris minister Christi Iesu, nutritus verbis fidei, & bonę doctrinæ quam asscutus es. Ineptas aut & aniles fabulas deuita. Exerce te ipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicū utilis est. Pietas aut ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est & futuræ. Fidelis sermo & omni acceptione dignus. In hoc n. laboramus & maledicimur, quia speramus in Deum viuū, qui est saluator omnium hominum, maxime fidelium. Præcipe hæc, & doce. Nemo adolescentiani tuam contineat. Sed exemplum esto fidelium, in verbo, in cōversatione, in charitate, in fide, in castitate. Dum venio attende lectio, exhortationi & doctrinæ. Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij. Hæc meditare, in his esto, vt pfectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi, & doctrinæ insta juilis. **I. Tim. 5** Hoc enim faciens, & te ipsum saluum facies, & eos qui te audiunt. Seniorem ne increpaueris, sed obsecra, vt patrem: iuuenes, vires fratres, anus, vt matres: iuuenicas vt sorores in omni castitate. Viduas honorā, quæ vere vidua sunt. Si qua autem vidua filios aut nepotes habet, discant primum domū suam regere, & mutuanā vicem reddere parentib. Hoc enim acceptum est coram Deo. Quæ autem vere vidua est & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationib. & orationibus nocte & die. Nam quæ in delitijs est, viuens mortua est. Et hoc præcipe vt irreprehensibilis sint. Si quis autem fuorum, & maxime domesticorū curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior. Vidua eligatur non mis

nus sexaginta annorū, quæ fuerit viuis viri
vxoris, in operib. bonis testimoniu habens: si
filios educavit, si hospitio recepit, si sancto-
rū pedes lauit, si tribulationē patientib. sub-
ministravit, si omne op̄ bonū subsecuta est.
Adolescentiores aut̄ viduas deuita. Cum n.
luxuriata fuerint in Christo, nubere volunt,
habentes damnationē quia primā fidem irri-
tam fecerunt. Simul aut̄ & otiose discunt cir-
cumire domos: nō solū otiose, sed & verbo-
se, loquentes quæ non oporteat. Volo aut̄ iu-
niores nubere, filios procreare, matres fami-
lias esse, nullā occasionē dare aduersario ma-
ledicti gratia. Jam n. quādā conuersæ sunt re-
tro post Satānā. Si quis fidelis habet viduas,
subministrat illis ut non graue Ecclesia, vt
ijs quæ vere viduæ sunt sufficiat. Qui bene p̄-
funt presbyteri, duplice honore digni habeā-
tur: maxime qui laborant in verbo & doctri-
na. Dicit n. scriptura, Nō infrenabis os boui
trituranti: & dignus est operarius mercede
sua. Aduersi m presbyterū accusationē noli
recipere, nisi sub duob. & trib. testib. Peccan-
tes aut̄ eorum omnib. argue, vt & ceteri timo-
ré habeant. Testor corā Deo & Christo
Iesu & electis angelis, vt hac custodias sine
prauidicio, nihil faciens in alterā partē de-
clinando. Manus cito nemini impolueris, ne
que cōicaueris peccatis alienis. Te ipsum ca-
stū custodi. Noli adhuc aquā bibere, sed vi-
no modico utere p̄ stomachū tuū, & frequē-
tes tuas infirmitates. Quorundā hominū pec-
cata manifesta sunt præcedentia ad iudicium,
quosdam aut̄ & sublequantur. Similiter & fa-
cta bona manifesta sunt, & que aliter se ha-
bent, abscondi non p̄nt. Quicunq; sunt sub iu-
go serui, dños suos omni honore dignos ha-
beant, tne nomen dñi & doctrina blasphemē-
tur. Qui aut̄ fideles habent dños, non contē-
nant, quia fratres sunt, sed magis seruant, q̄a
fideles sunt & dilecti, quia beneficij partici-
pes sunt. Hæc doce & exhortare. Si quis ali-
ter docet & non acquiescit sanis sermonib.
dñi nostri Iesu Christi, & ei q̄ secundum pie-
tatem est doctrinæ, superbus, nihil sciens, sed
languens circa q̄ones & pugnas verborū, ex
quib. oriuntur inuidiæ, cōtentiones, blasphemiae,
suspiciones malæ, conflitaciones homi-
nū mente corruptorū, & qui priuati sunt ve-
ritate, existimantū quæstū esse pietatem. Est
aut̄ quæstus magnus, pietas cum sufficientia.

Den. 25.

1. Tim. 6

B

sed virtutis & dilectionis & sobrietatis. Noli itaq; erubescere testimoniu dñi no-
strī, neq; me vincitū eius, sed collabora Euā-
gelio secundū virtutē Dei. Et post paucos ver-
sus, Formam habe sanorum verborum quæ
à me audisti in fide & dilectione in Christo
Iesu. Bonū depositum custodi per spiritum
sanctum qui habitat in nobis. Et paule post,
Tu ergo fili mi confortare in gratia quæ est
in Christo Iesu, & quæ audisti à me per multos
testes hæc commenda fidelibus homini-
bus qui idonei erunt & alios docere. Labora-
sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo mil-
iti placeat cui se p̄bauit. Nā & qui certa in
agonē, nō coronatur nisi legitimate certauerit.
Laborantē agricolā oportet primum de fru-
ctibus accipere. Intellige quæ dico, Dabit n.
tibi dominus intellectū in omnibus. Memor
eo.

Nihil intulimus in hunc mundum, haud du-
biū, quia nec auferre quid possumus. Haben-
tes aut̄ alimenta, & quib; tegamur, his conté-
ti simus. Nā qui volunt diuites fieri, incident
in tentationes, & in laqueū diaboli, & desi-
deria multa inutilia & nocida, quæ mergunt
homines in interitū & perditionē. Radix n.
omniū malorum est cupiditas, quam quidā
appetentes errauerunt à fide, & inferuerunt
se doloribus multis. Tu autem o homo Dei
hæc fugie. Et ētare verō iustitiam, pietatem, fi-
dem, charitatem, patientiā, manutieudinem. C
Certa bonum certamen fidei, apprehende vi-
tam æternā in qua vocatus es, & cōfessus bo-
nam confessionē cōram multis testibus. Præ-
cipio tibi corā Deo qui vivificat omnia, &
Christo Iesu, qui testimonium reddidit sub
Pontio Pilato bonā confessionem, ut serues
mandatū sine macula irreprehensibile v̄que
in aduentum dñi nostri Iesu Christi. Et post
paucos versus, Diuitibus huius seculi praeci-
pe, non superbe sapere, neq; sperare in iucer-
to diuitiarum, sed in Deo qui præstat nobis
omnia abunde ad suendum: bene agere, di-
uites fieri in operib. bonis, facile retribuere,
cōicare, thesaurizare sibi fundamētū bonū
in futurū, vt apprehendant veram vitā. O Ti-
mothee depositum custodi, debitis propria-
minis scientia, quā quidam promittentes cir-
ca fidem exciderunt. Gratiatēcum, Amen.

N

on n. dedit nobis Deus sp̄m timoris,
Ex ep̄. 1. Tim. 1
sed virtutis & dilectionis & sobrietatis. Noli itaq; erubescere testimoniu dñi no-
strī, neq; me vincitū eius, sed collabora Euā-
gelio secundū virtutē Dei. Et post paucos ver-
sus, Formam habe sanorum verborum quæ
à me audisti in fide & dilectione in Christo
Iesu. Bonū depositum custodi per spiritum
sanctum qui habitat in nobis. Et paule post,
Tu ergo fili mi confortare in gratia quæ est
in Christo Iesu, & quæ audisti à me per multos
testes hæc commenda fidelibus homini-
bus qui idonei erunt & alios docere. Labora-
sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo mil-
iti placeat cui se p̄bauit. Nā & qui certa in
agonē, nō coronatur nisi legitimate certauerit.
Laborantē agricolā oportet primum de fru-
ctibus accipere. Intellige quæ dico, Dabit n.
tibi dominus intellectū in omnibus. Memor
eo.

Al. 1. qui
resistunt
veritati.

3. Ti. 3.

Ibidem.

339
est dñm Iesum Christū resurrexisse à mortuis ex semine David, scđm Euangeliū meū, in quo labo ro vsq; ad vincula quasi male operas sed verbū Dei nō est alligatū. Ideo oīa sustineo pp electos, vt & ipsi salutē cōsequātur quæ est in Christo Iesu cū gloria cōlesti. Fidelis sermo, Nā si cō mortui sumus, & cōuinemus: si sustinebimus, & cō reghabimus. Si negabimus, & ille negabit nos: si nō credimus, ille fidelis p̄manet, negare seipsum non potest. Hęc cō monē testificans coram Deo. Noli verbis contendere, in nihil vtile, nisi ad subuersiōnē audientiū. Solicite aut̄ cura teipsum probabilem exhibere Deo operarium, inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis. Prophana aut̄ & vāniloquia déuita; Multum proficient ad impietatem, & sermo eorum vt cācer serpit. Et post sex versus. Cognovit dñs qui sunt eius, & discedant ab ini-quitate omnes qui inuocant nomen domini. In magna aut̄ domo nō solū sunt vala aurea, & argentea, sed & lignea & fictilia, & quędā quidē in honorem, quędam aut̄ in contume-iam. Si quis ergo mūdauerit se ab ijs, erit as in honorem ianc̄tificatū, & utile dñō ad omne opus bonum paratum. Iuuenilia aut̄ desideria fuge: sectare vero iustitiam, fidem, haritatem, pacem cū ijs qui inuocant domi-um de corde puro. Stultas autem & sine di- ciplina q̄ones déuita, sciens q̄ generāt lites. erum autem dñi non oportet litigare, sed hāsueum esse ad oēs, docib;lem, patiētē, cū modestia corripiētē nos*, qui nō s̄c̄r̄ū-
dē, longanimitatem, patientiam, persecutiō-
nes, paſiōnes, qualia mihi facta sunt Antio-
chiae, Iconio, Līstris, quales perſecutiones
ſustinui, & ex omnib; me eripuit dñs. Et om-
nes qui volunt pie viuere in Christo Iesu p-
ſecutionem patientur. Mali aut̄ homines &
ſeductores proficiēt in peiñs: errātes & in er-
rorē mittentes. Tu vero permane in ijs q̄ di-
dicisti, & credita sunt tibi, ſciens à quo didi-
ceris. Et qm̄ ab infantia ſacras literas noſti
quæ te poſlunt instruēre ad ſalutē, per fidem
quæ est in Christo Iesu. Omnis ſcriptura di-
uinitus inspirata, eft vitilis ad doceandum, ad
arguendū, ad corrīgendū, ad erudiendum in
iustitia, vt perfectus ſi homo Dei ad oē opus
bonum inſtructus. Testificor coram Deo &
Christo Iesu, q̄ iudicaturus eft viuos & mor-
tuos, & p̄ aduentum ipſius & regnū eius, Pre-
dica verbū, inſta opportune, importune: ar-
gue, obſecra, increpta in omni patientia &
doctrina. Erit enim tps, cū ſanam doctrinam
nō ſustinebunt, ſed ad ſua deſideria coacer-
uabant ſibi magiſtros, pruriētē auribus, &
à veritate quidē auditū auertent, ad fabulas
aut̄ cōuertentur. Tu vero vigila, in omnibus
labora, opus fac Euangelista, ministeriū tuū
implete. Ego n.iam delibor, & tps meæ reſolu-
tionis inſtat. Bonū certamen certauim, curſum
cōſummaui, fidē ſeruaui. In reliquo reponi-
ta eft mihi iustitie corona, quā reddet mihi
dñs in illa die iulfus iudex. Nō ſolum aut̄
mihi, ſed & ijs qui diligunt aduentum eius.

Al. l. qui modelitia corripientem eos* qui resistunt: ne
resistunt quando det illis Deus penitentiā ad cognoscendam veritātē, & resipiscant à diabolō laqueis à quo captiui tenent ad ipsius voluntatem. Hoc autē scito, q̄ in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipso amātes, cupidi, elati, superbi, blasphemī, parentibus non obedientes, ingratias, cœlesti, sine affectione, sine pace, crimina tores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, voluptatū amatatores magis q̄ Dei, habentes specie quidē pietatis, virtutē aut̄ eius abnegates. Et hos deuita. Ex ijs enim sunt qui penetrat̄ domos, & captiuas ducūt mulierculas oneratas pecatibus, quæ ducuntur varijs desiderijs temporis dicentes, & nunquā ad scientiā veritatis peruenientes. Et pols octo versis, Tu aut̄ assecutus es meā doctrinā, institutū, propositū, si

dé, longanimitatem, patientiam, persecutio-
nes, paísiónes, qualia mihi facta sunt Antio-
chiae, Iconio, Lístris, quales persecutio-
nes sustinui, & ex omnib. me eripuit dñs. Et om-
nes qui volunt pie viuere in Christo Iesu p-
secutioñem patientur. Mali autē homines &
seductores proficiēt in peins: errātes & in er-
rorē mittentes. Tu vero permane in ijs q̄ di-
dicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didi-
ceris. Et qm̄ ab infantiā sacras literas nosti
quæ te poslunt instruēre ad salutē, per fidem
quæ est in Christo Iesu. Omnis scriptura di-
uinitus inspirata, est vtilis ad docendum, ad
arguendū, ad corrigendū, ad erudiendum in
iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad oē opus
bonum instructus. Testificor coram Deo &
Christo Iesu, q̄ iudicaturus est viuos & mor-
tuos, & p̄ aduentum ipsius & regnū eius, Pre-
dica verbū, insta opportune, importune: ar-
gue, obsecra, increpta in omni patientia &
doctrina. Erit enim tps, cū sanam doctrinam
nō sustinebunt, sed ad sua desideria coacer-
uabunt sibi magistros, prurientes auribus, &
à veritate quidē auditū auertent, ad fabulas
autē cōuertentur. Tu vero vigila, in omnibus
labora, opus fac Euangelistæ, ministeriu tuū
imple. Ego n.iam delibor, & tps meæ resolu-
tionis instat. Bonū certamen certaui, cursum
cōsummaui, fidē seruaui. In reliquo reposi-
ta est mihi iustitie corona, quā reddet mihi
dñs in illa die iultus iudex, Nō solum autem
mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.

Huius rei gratia reliqui te Creta, ut ea qEx epistola la.
desunt, corrigas, & constitutas per cuius tTu.
tates pres byteros, sicut & ego tibi disposui. Ad Cap. I.
Si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, si-
lios habens fideles, non in accusatione luxu-
riæ, aut nō subditos, Oportet enim Epm sine
crimine esse, sicut Dei dispeltatorē: nō super-
bū, nō iracundū, nō violentū, nō percusso-
rē, nō turpis lucri cupidū: sed hospitalē, be-
nignū, sobriū, iustū, sanctū, continentē, am-
plectentē eū qui scđm doctrinā est fidem
fermonem, vt potens sit exhortari in doctri-
na sana, & eos qui contradicunt redargue-
re. Et post aliquos versus, Quā ob causam in
crepa illos dure, ut sani sint in fide, nō intēdē-
tes Iudaicis fabulis & mendacijs hoīs auer-
santū se à veritate. Omnia munda mundis,
coquinatis aut & infidelibus nihil mūdum
sed inquinate sunt & mēs eorū & consciencie-

tia. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant: cū sint abominati & incredibiles, & ad oē opus bonū reprobi. Tu autem loquerere quā decent sanā doctrinā, Senes, vt sobrij sunt, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia. Anus similiter in habitu

Ad Ti. 2

I sancto: non criminatrices, nō vino multo seruientes, bene docentes, vt prudentiā doceāt. Adolescentulas vt viros suos ament, filios diligunt, prudentes, castas, domus curam habentes, benignas, subditas suis viris, vt non blasphemetur verbū Dei. Iuuenes similiter hortare vt sobrij sint. In omnib. teipsum p̄ēbe exemplū bonorū operū in doctrina, in integritate, in grauitate. Verbū sanū, irreprehēfibile: vt is qui ex aduerso est, vereatur, nihil habens malū dicere de nobis. Seruos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, nō contradicentes, nō fraudantes, sed in omnibus fidē bonā ostendentes, vt doctrinā Saluatoris nostri Dei ornent in omnibus. Apparuit enim gratia Dei Saluatoris omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatē & secularia desideria, sobrie & iuste & pie viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriae magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi, qui dedit sēmē tipsum pro nobis vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilē, sc̄tatorē bonorum operū. Hęc loquere, & exhortare, & argue cum omni impietate. Nemo te conternat. Admone illos, principibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse, neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinē ad omnes homines. Et post paucos versus, Fidelis sermo est. Et de his volo te confirmare;

ibidem.

K ut current bonis operibus p̄æsse qui credūt Deo. Hęc sunt bona & utilia hominib. Stultas autē quæstiones & genealogias, & contentiones, & pugnas legis deuita. Sunt enim inutiles & vanæ. Hæreticū hominem post vñā, & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est qui eiusmodi est, & delinquit proprio iudicio condemnatus.

Ex epistola ad Philippians. 1

G audium enim magnum habui & consolationem in charitate tua, quia viscerā sanctorum requieuerunt per te frater. Et paulopost, Quem ego volueram mecum detinere, vt pro te mihi ministret in vinculis.

Evangeli. Sine consilio autem tuō nihil volunt facere, vt ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.

V Idete fratres ne forte sit in aliquo vestrū cor malū incredulitatis discedēdi à Deo viuo: sed adhortamini vos in epis̄toles p̄ singulos dies, donec hodie cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Participes n. Christi effecti sumus, si tñ initiuī substantiæ eius vsq; ad finē firmū retineamus, dū dicitur, Hodie si vocē eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, quemadmodū, in exacerbatione. Et post paucos ver-

la ad Hebrews.

Hebr. 3.

L

Psal. 94.

sus, Timeamus ergo, ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem eius, existimetur aliquis ex vobis decelle. Ecce enim & nobis nunciatū est quemadmodū & illis: sed nō perfuit illis sermo auditus nō admixtus fidei ex ijs quę audierunt. Et alio loco, Habentes ergo Pontificem magnum qui penetravit celos Iesum filium Dei teneamus confessionē. Et post tres versus, Adeamus ergo cū fiducia ad chronum gratiæ eius, vt misericordiā cōsequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Et paulopost. Non enim iniustus Deus vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis quam ostenditis in nomine ipsius, q̄ ministratis sanctis & ministratis. Cupimus autē vnumquenq; vestrum eandem ostentare solitudinē ad expletionem fidei usque in finem: vt non segnes efficiamini, vñrū imitatores eorum qui fide & patientia hæreditabunt promissiones. Et post septē versus, Homines enim per maiorem sui iurāt, & omnis controversia eorū finis ad confirmationem eorum est iuramentum. Et post aliquantum,

Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem, Fidelis enim est qui repromisit, vt cōsideremus inuicem prouocationem charitatis, & bonorum operum, non deserentes collectionem nostrā, sicut est consuetudinis quibusdam: sed consolantes, & tanto magis, quanto videritis appropinquantem diem.

Heb. 10.

Voluntarie enim peccantibus nobis, post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquuntur hostia pro peccatis. Terribilis nanque est quædā expectatio iudicij, & ignis emulatio, quā consumptura est aduersarios. Irritatum quis faciens legēm Moysi, sine vñla miseratione duabus vel tribus moritur testibus: quātō magis putatis deteriora mereri suppli-

Deut. 17.

cia,

cia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutū duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratia contumeliam fecerit? Scimus n. qui dixit, Mihi vindictam & ego reddā. Et iterum, Quia iudicabit dominus populum suū. Horrendū est incidere in manus Dei viuentis. Rememoramini autē pristinos dies, in quib. illuminati magnum certamen sustinuitis passionum. Et in altero qui dem opprobrijs & tribulationib. spectaculū facti: in altero autem socij taliter conuersantur effecti. Nā & vinctis cōpaci estis, & rapinam honorū vestrorum cū gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorē & manentem substantiā. Nolite itaq; amittere confidentiā vestram, que magnā habet remunerationē. Patiētia n. vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes reportetis promissiōnē. Adhuc n. modicum aliquantulum q; qui venturus est venier & non tardabit; iustus autē meus ex fide viuit. Quod si subtraxerit se, nō placebit aīs mēa. Et aliquanto post, Ideoq; & nos tantā habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & circumstans nos p̄ctim, per patientiam curramus ad propositū nobis certanen, aspicientes in auctorē fidei, & cōsummatorē Iesum: qui proposito fibi gaudio sustinuit crucē confusione cōtemptra, atq; in dextera sedis Dei sedet. Recogitate n. eum qui talem sustinuit à peccatorib. aduersum semetipsum contradictrōnē, vt ne fatigemini animis vestris deficiētes. Nondum n. vſq; ad sanguinē restititis aduersum p̄ctim repugnantes, & oblii estis cōfolationis, qua vobis tāquā filijs loquitur di-
 Pro. 3. cens, Fili mi, noli negligere disciplinā dñi, neq; fatigeris dū ab eo argueris. Quem. n. diligat dñs, castiga: flagellat autē omnē filiū quē recipit. In disciplina perseverate, Tanquā filijs vobis offert Deus. Quis. n. filius quē non corripit pater? Quod si extra disciplinā estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri & non filij estis. Deinde patres quidē carnis noltrā, habuimus eruditores, & reuerebamur. Nō multo magis obtēperabimus patri spirituū, & viuemus? Et illi quidē in tpe paucorum dierum secundum voluntatē tuā erudebant nos, Hic autē ad id q; vtile est, in recipiendo sanctificationem eius. Omnis autem disciplina in p̄fensi quidē v̄ non esse gaudi, sed m̄roris: postea autē fructū pacatis.
 A
 Abac. 2. Heb. 12. & nos tantā habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & circumstans nos p̄ctim, per patientiam curramus ad propositū nobis certanen, aspicientes in auctorē fidei, & cōsummatorē Iesum: qui proposito fibi gaudio sustinuit crucē confusione cōtemptra, atq; in dextera sedis Dei sedet. Recogitate n. eum qui talem sustinuit à peccatorib. aduersum semetipsum contradictrōnē, vt ne fatigemini animis vestris deficiētes. Nondum n. vſq; ad sanguinē restititis aduersum p̄ctim repugnantes, & oblii estis cōfolationis, qua vobis tāquā filijs loquitur di-
 Ibidem. Heb. 10. & nos tantā habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & circumstans nos p̄ctim, per patientiam curramus ad propositū nobis certanen, aspicientes in auctorē fidei, & cōsummatorē Iesum: qui proposito fibi gaudio sustinuit crucē confusione cōtemptra, atq; in dextera sedis Dei sedet. Recogitate n. eum qui talem sustinuit à peccatorib. aduersum semetipsum contradictrōnē, vt ne fatigemini animis vestris deficiētes. Nondum n. vſq; ad sanguinē restititis aduersum p̄ctim repugnantes, & oblii estis cōfolationis, qua vobis tāquā filijs loquitur di-
 Heb. 12. & nos tantā habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & circumstans nos p̄ctim, per patientiam curramus ad propositū nobis certanen, aspicientes in auctorē fidei, & cōsummatorē Iesum: qui proposito fibi gaudio sustinuit crucē confusione cōtemptra, atq; in dextera sedis Dei sedet. Recogitate n. eum qui talem sustinuit à peccatorib. aduersum semetipsum contradictrōnē, vt ne fatigemini animis vestris deficiētes. Nondum n. vſq; ad sanguinē restititis aduersum p̄ctim repugnantes, & oblii estis cōfolationis, qua vobis tāquā filijs loquitur di-
 Pro. 3. cens, Fili mi, noli negligere disciplinā dñi, neq; fatigeris dū ab eo argueris. Quem. n. diligat dñs, castiga: flagellat autē omnē filiū quē recipit. In disciplina perseverate, Tanquā filijs vobis offert Deus. Quis. n. filius quē non corripit pater? Quod si extra disciplinā estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri & non filij estis. Deinde patres quidē carnis noltrā, habuimus eruditores, & reuerebamur. Nō multo magis obtēperabimus patri spirituū, & viuemus? Et illi quidē in tpe paucorum dierum secundum voluntatē tuā erudebant nos, Hic autē ad id q; vtile est, in recipiendo sanctificationem eius. Omnis autem disciplina in p̄fensi quidē v̄ non esse gaudi, sed m̄moris: postea autē fructū pacatis.
 B
 Ibidem. 17. & nos tantā habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & circumstans nos p̄ctim, per patientiam curramus ad propositū nobis certanen, aspicientes in auctorē fidei, & cōsummatorē Iesum: qui proposito fibi gaudio sustinuit crucē confusione cōtemptra, atq; in dextera sedis Dei sedet. Recogitate n. eum qui talem sustinuit à peccatorib. aduersum semetipsum contradictrōnē, vt ne fatigemini animis vestris deficiētes. Nondum n. vſq; ad sanguinē restititis aduersum p̄ctim repugnantes, & oblii estis cōfolationis, qua vobis tāquā filijs loquitur di-
 Gen. 25. Heb. 13. & nos tantā habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & circumstans nos p̄ctim, per patientiam curramus ad propositū nobis certanen, aspicientes in auctorē fidei, & cōsummatorē Iesum: qui proposito fibi gaudio sustinuit crucē confusione cōtemptra, atq; in dextera sedis Dei sedet. Recogitate n. eum qui talem sustinuit à peccatorib. aduersum semetipsum contradictrōnē, vt ne fatigemini animis vestris deficiētes. Nondum n. vſq; ad sanguinē restititis aduersum p̄ctim repugnantes, & oblii estis cōfolationis, qua vobis tāquā filijs loquitur di-
 Iose. 1. Ps. 117. & nos tantā habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & circumstans nos p̄ctim, per patientiam curramus ad propositū nobis certanen, aspicientes in auctorē fidei, & cōsummatorē Iesum: qui proposito fibi gaudio sustinuit crucē confusione cōtemptra, atq; in dextera sedis Dei sedet. Recogitate n. eum qui talem sustinuit à peccatorib. aduersum semetipsum contradictrōnē, vt ne fatigemini animis vestris deficiētes. Nondum n. vſq; ad sanguinē restititis aduersum p̄ctim repugnantes, & oblii estis cōfolationis, qua vobis tāquā filijs loquitur di-
 Num. 19. Mich. 2. & nos tantā habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & circumstans nos p̄ctim, per patientiam curramus ad propositū nobis certanen, aspicientes in auctorē fidei, & cōsummatorē Iesum: qui proposito fibi gaudio sustinuit crucē confusione cōtemptra, atq; in dextera sedis Dei sedet. Recogitate n. eum qui talem sustinuit à peccatorib. aduersum semetipsum contradictrōnē, vt ne fatigemini animis vestris deficiētes. Nondum n. vſq; ad sanguinē restititis aduersum p̄ctim repugnantes, & oblii estis cōfolationis, qua vobis tāquā filijs loquitur di-
 D

*Ex epist. Petri pri
ma.* **M**odicum nunc si oportet cōtristari in varijs tentationib. vt probatio vestræ fidei, multo pretiosior sit auro, q̄ per ignem probatur. Et alio loco, Propter q̄ succincti lumbos mentis vestræ sobrij, perfecti sperate in eam quæ offertur vobis gratiam in reue

*I. Pet. 1.
Ibidem.* latione Iesu Christi quasi filij obedientiæ nō configurati priorib. ignorantia vestræ desiderijs, sed secundū eum qui vocavit vos sanctum, vt & ipsi in omni cōuersatione sancti sitis, qm̄ scriptum est, Sancti eritis, qm̄ ego

Lxxi. 19. sanctus sum. Et si patrem inuocatis eū, qui si-

E fine acceptiōne personarum iudicat secundū vniuersitatisq; opus, in timore incolatus vestri tēpore cōuersamini. Et post aliquos versus,

I. Pet. 1. Animas vestras castificantes in obedientiam charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde inuicē diligite attentius renati. Et post

I. Pet. 2. paucos versus, Deponentes igitur omnē militiam, & omnam dolū, & simulationem, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modo geniti infantes rationabiles sine dolo lac cōcupiscite. Et post paululū, Charissimi obse-

Ibidem. cro vos tanquam aduenas & peregrinos abstinere vos à carnalib. desiderijs, quæ militat aduersus animā, Conuersationem vestrā inter gentes habentes bonam, vt in eo q̄ detra-
ctant de vobis tanquam de malefactorib. ex bonis operibus vos considerantes glorificet dñm nostrū in die visitationis. Subiecti esto te omni humanae ordinationi pp Deū, siue regi quasi praecellentī, siue ducibus tanquam ab eo misis ad vindictam malefactorū, laudem vero honorū, Quia sic est volūtas Dei, vt benefacientes obtumescere faciat imprudentium hominū ignorantiam: quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitia liberatatem, sed sicut serui Dei. Omnes honorate, fraternitatem diligite: Deum timete, regem aut honorificate. Serui subditi estote cū omni timore dñis vestris, non tantum bonis & modestis, sed et dyscolis: Hæc est. n. gratia si propter conscientiā Dei sustinet quis tristitia patiens iniuste. Quia. n. gratia est, si peccantes & colaphizati suffertis? sed si bene facientes patimini, & patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc. n. vocati estis, quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquēs exemplum, vt sequamini vestigia eius. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Qui cū malediceretur,

F modeſtis, sed et dyscolis: Hæc est. n. gratia si propter conscientiā Dei sustinet quis tristitia patiens iniuste. Quia. n. gratia est, si peccantes & colaphizati suffertis? sed si bene facientes patimini, & patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc. n. vocati estis, quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquēs exemplum, vt sequamini vestigia eius. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Qui cū malediceretur,

non maledicebat: cum pateretur, non cōminabatur. Tradebat aut iudicati se iniuste, Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, vt peccatis mortui, iustitiae viuamus, cuius liuore sanati estis. Eratis. n. sicut oues errantes, sed conuersi estis nunc ad pastorem & epm animarum vestrarum. Et alio loco, Similiter & mulieres subditæ sint viris suis, vt & si qui non credunt verbo, per mulierū conuerlationem sine verbo lucrifiant, considerantes in timore castam conuersationem vestram. Quarū fit non extrinsecus ca-

G pillatura, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus, sed qui absconditus est cordis homo in incorruptibilitate quieti ac modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Sic. n. aliqui & sanctæ mulieres spe-
rantes in Deo orabant se subiectæ propriis viris. Sicut Sara obediebat Abrahæ, dñm eū vocans. Cuius estis filiæ benefacientes & nō pertinentes ullam perturbationem. Verifi-

Gen. 18. militer cohabitantes secundū sciētiā, quasi infirmiori vasculo mulierib. impariētes honore, tanquam & cohæredib. gratia vitæ, vt non impeditur orationes vestræ. In fide au-

tem oēs vnanimes, cōpatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, Non reddentes malum pro malo, nec male-
dictum pro maledicto, sed econtrario bene-

psal. 33. dicentes: quia in hoc vocati estis, vt benedictionē hæreditate possideatis. Qui. n. vult vi-
tam diligere & videre dies bonos coercent
linguam suam à malo, & labia eius ne loquātur dolum. Declinet autem à malo & faciat bonum, inquirat pacē & sequatur eā. Quia oculi dñi super iustos, & aures eius in preces eorum. Vultus aut dñi super facientes mala.

H Et quis est qui vobis noceat si boni emulatores fueritis? Sed & si quid patimini pp iustitiae, beati. Timorem aut eorū ne timueritis, vt non conturbemini. Dñm aut Christū sancti-
ficate in cordib. vestris, parati semper ad sa-
tisfactionē omni poscenti vos rationē de ea quæ in vobis est spe, sed cum modestia & ti-
more conscientiā habentes bonam, vt in eo q̄ detrahunt vobis, confundantur qui calum-
niantur vestrā bonam in Christo conuersationem. Melius est. n. benefacientes, si velit Dei voluntas pati, q̄ malesciētes. Et post ali-
quos versus, Christo igitur passo in carne &
vos eadem cogitatione armamini: quia qui

I. Pet. 5. passus

*Al. l. mi-
rari.*

l. Pet. 5.

K app
ma
lesc
inu
peri
mil

EX EPISTOLA PRIMA PETRI.

passus est in carne desijt à peccatis, vt iam nō
hominum desiderijs, sed voluntati Dei q̄ re-
liquum est in carne viuat téporis. Sufficit.n.
prateritum tépus ad voluntatem gentiū con-
summandā, qui ambulauerūt in luxurijs, de-
siderijs, uinolentijs, cōmissionibus, pota-
tionibus, ebrietatibus & illicitis idolorū cul-
tibus. Et post aliquos uersus, Estote itaq; pru-
dentes, & uigilate in orationibus. Ante om-
nia mutuam in uobis metit p̄s charitatem cō-
tinuam habentes, quia caritas operit multi-
tudinē necessitatis. U. si dicitur

Itudinē peccatorū . Hospitalis inuicem sine
murmurazione . Vnusquisq; sicut accepit gra-
tiam in alterutrū illam ministrantes, sicut bo-
ni dispensatores multiformis gratiæ Dei . Si
quis loquitur quasi sermones Dei, Si q̄s mi-
nistrat tanquam ex uirtute quam administrat
Deus: ut in omnib. honorificetur Deus, per
Iesum Christū dñm , cui est gloria & impe-
rium in secula seculorum . Charissimi nolite
A. l. mi-
rari.
*** peregrinari** in feroore qui ad tentationem
vobis sit: nolite paure quasi aliquid noui vo-
bis contingat, sed cōicantes Christi passioni
bus gaudete, ut & in reuelatione gloriæ eius
gaudeatis exultantes . Si exprobramini in no-
mine Christi, beati eritis: q̄m q̄ est honoris,
gloriæ & virtutis Dei, & qui est eius spiritus
super vos requiescat . Nemo autem uestrum pa-
tiatur quasi homicida aut fur, aut maledicus,
aut alienorū appetitor . Si autem ut Christia-
nus, non erubescat: glorificet autem Deū in isto
nomine: qm tempus est ut incipiatur iudicium
de domo Dei . Si autem primum a vobis , quis
finis eorū qui non credunt Dei Euangelio?
Et si iustus vix saluabitur, impius & peccator
ubi parebunt? Itaq; & ij qui patiuntur secun-
dum uoluntatē Dei, fideli creatori cōmendat
animas suas in benefactis . Seniores ergo qui
in vobis sunt, obsecro cōsenior & testis Chri-
sti passionū, qui & eius quę in futuro reuelā-
da est gloriæ cōicator, Palcite qui in vobis
est grex Dei, prouidentes non coacte, sed
Pet. 5.
Rspontanea secundū Deum . Neq; turpis lucri
gratia, sed uoluntarie: neq; ut dñantes in cle-
ris, sed forma facti gregis ex animo, Et cum
apparuerit princeps pastorū, percipietis im-
marcescibilem gloriæ coronā . Similiter ado-
lescētes, subditi estote senioribus . Omnes, n.
inuicem humilitatē insinuate, quia Deus su-
perbis resistit, humiliib. aut dat gratiam . Hu-
miliatim iigitur sub potēti manu Dei, ut uos

exaltet in tempore uisitationis, Omnes solici-
tudinē uestrā projicientes in eū, qñ ipſi cura
est de nobis. Sobrij estote, uigilate; quia ad
uersarius uester diabolus tanquā leo rugiens
circuit q̄rens quē deuoret. Cui resistite for-
tes in fide, scientes candē passionem ei q̄ in
mundo est uestrā fraternitati fieri. Deus aut̄
omnis gratiæ, qui uocauit nos in æternā suā
gloriā in Christo Iesu modicum passos, ipſe
perficiet, confirmabit solidabitq; Ipsi gloria
& imperium in secula seculorum. Amen.

Per quem maxima nobis & pretiosa pro-
missa donavit, ut per hæc efficiamini di-
uinæ confortes naturæ, fugientes eius quæ in
mundo est cōcupiscentiæ corruptionē. Vos
autem curā omnem subinferentes, ministra
te in fide uestra uirtutem: in uirtute aut̄ scien-
tiam, in scientia aut̄ abstinentiam: in abstinen-
tia aut̄ patientiam, in patientia aut̄ pietatem:
in pietate aut̄ fraternitatis amorem, in amore
aut̄ fraternitatis charitatem. Hæc n. si uobis
cum assint & supererent: non uacuos, nec sine
fructu uos cōstituent in dñi nostri Iesu Chri-
sti cognitione. Cui n. non presto sunt hæc,
cęcūs est & manu tentans, obliuionem acci-
piens purgationis ueterum suorū delictorū.
Quapropter fratres magis satagite, ut per bo-
na opera certam uestra uocationem & ele-
ctionem faciatis. Hæc n. facientes non pec-
cabitis aliquando. Et post paululum, Sicut &
in uobis erunt magistri mendaces, qui intro-
ducēt fœctas perditionis, & eū qui emit eos,
Deum negabunt, superducentes sibi celerem
perditionē. Et multi sequuntur eorum luxu-
rias, per quos uia ueritatis blasphemabitur,
& in auaritia fœctis uerbis de uobis negotia-
untur. Quibus iudicium iam olim non cessat,
& perditio eorū non dormitat. Et alio loco.
louis dñi p[ro]p[ter] f[est]u[m] s[an]cti petri

Nouit dñs pios de tētatione eripere, iniquos
uero in die iudicij reseruare cruciāndos. Ma-
gis autem eos qui post carnem in concipi-
ſentia immunditiae ambulant, diſationemq;
contemnunt: audaceſ, ſibi placenteſ, ſectaſ
non metuunt introducere, blaſphemanteſ, M
Vbi angeli fortitudine & uirtute cū ſint ma-
iores, non portant aduersus ſe execrabilie iu-
dicium. Hi uero uelut irrationabili pecora na-
turaliter in captionem & perniſie in ijs quæ
ignorant blaſphemanteſ, in corruptione ſua
peribunt, percipientes mercedem iniuſtitiae.
Voluptatem existimanteſ dici delitias coin-
quina-

quinationis & maculae, delitijs affluentes, in conuiuijs suis luxuriantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterij & incessabilis delicti, pellicientes animas instabiles, cor exercitatum in auaritia habentes, maledictionis filij, derelinquentes rectam viam errauerunt.

Ibidem. Et post paucos versus, Superbiā. n. vanitatis loquentes, pelliciunt in desiderijs carnis luxuriaz, eos qui paululū effugiunt: qui in errore conuerterantur, libertatem illis promittentes, cum ipsi serui sint corruptionis. A quo enim quis superatus est, huius & seruus est.

Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione domini nostri saluatoris Iesu Christi, his rursus implicati, superantur: facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiae, quam post agnitionē retrorsum conuerti ab eo, quod illis traditū est sancto mandato. Contingit enim illis illud veri prouerbij, Canis reuersus ad vomitum suum: & suslota in volutabro luti. Et post aliquantum,

Cum hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet esse vos in sanctis conuersationibus & pietatibus expectantes & properantes in aduentum diei Dei. Et paulopost, Charissimi expectantes satagite immaculati & inuolati inueniri in pace, & dñi nostri longanimitatem salutē arbitramini. Et alio loco, Vos igitur fratres præscientes custodite ne insipientium errore traducti, excidatis à propria firmitate. Crescite vero in gratia & in cognitione dñi nostri & saluatoris Iesu Christi. Ipsi gloria & nunc & in die æternitatis. Amen.

Ex epist. Iacob. c. 1 **O**mne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis, scientes qd probatio fidei vestra patientiam operatur. Patientia autem opus perfectū habet, vt sitis perfecti & integri in nullo deficietes. Si quis aut̄ vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Postulet aut̄ in fide nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluetui maris, qui à vento mouetur & circuferetur. Non n. æstimet homo ille, quod accipiat aliquid à domino. Vir duplex ait: inconstans in omnibus vijs suis. Glorietur autem frater humili in exaltatione sua, diues aut̄ in humilitate sua: qm̄ sicut flos foeni transierit. Exortus est. n. Sol cum ardore, & arefecit fenum, & flos eius decidit, & decor

vultus eius deperij: Ita & diues in itineribus suis marcescit. Beatus vir qui suffert temptationem: quia cū probatus fuerit, accipiet vitam quam repromisit Deus diligentib. se. Et post paululum. Nolite itaq; errare fratres dilectissimi. Omne datum optimū, & omne donū perfectum, defussum est descendens à patre luminū. Et post paucos versus, Scitis fratres **Iacob. 1.**

mei dilectissimi, Sit aut̄ omnis homo velox ad audiendum, tardus aut̄ ad loquendum, & tardus ad irascendum. Ira. n. iustitiam Dei nō operatur. Propter qd abijcentes omnem im-

munditiam & abūtantiam malitie, in mansuetudine suscipite insitum verbū, quod potest saluare animas vestras. Estote aut̄ factores verbi, & non auditores tātum, fallentes vosmet ipsos: quia si quis auditor est verbi & non sa-

ctor, hic cōparabitur viro consideranti vultum natuitatis suæ in speculo: consideravit enim se & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit. Qui aut̄ perspexerit in lege perfecta libertatis & permanenterit, non auditor obliuio-

sus factus, sed factor operis, hic beatus in sa-
Iacob. 2. eto suo erit. Si quis autem putat se religiosū esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio. Reli-

gio munda & immaculata apud Deum & pa-
Iacob. 3. trem hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se cu-
stodire ab hoc seculo. Fratres mei nolite in personarum acceptione habere fidem domini nostri Iesu Christi gloriae. Et post aliquos

versus, Audite fratres mei dilectissimi, Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, di-
Iacob. 2. uites in fide & hæredes regni: quod repremisit Deus diligētibus fe: Vos aut̄ exhonoraftis pauperem. Nonne diuites per potentiam op-

primunt vos, & ipsi trahunt vos ad iudicia? Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, qd inuocatum est super vos? Si tñ legem perfici-
Iacob. 3. tis regalem secundū scripturas, Diliges pro- ximum tuum sicut teipsum, benefacitis, Si autem personas accipitis, peccatum opera-
D mini, redarguti à lege quali transgressores. Et post paucos versus, Iudiciū enim sine mi-

sericordia illi qui non facit misericordiam, Superexaltet autem misericordia iudicio. Et post aliquantum, Nolite plures magistri sie-
E ri fratres mei, scientes quoniam maius iudi- ciū sumitis. In multis enim offendithus omnes. Si quis in verbo non offendit, hic perfe-

ctus

Ibidem

Ibidem

Al. op
ratione

Iacob. 2.

Iacob. 3.

Iacob. 2.

Iacob. 3.

Itidem. **C**etus est vir. Potest nō freno circunducere totū corpus. Et alio loco, Lingua aut nullus hominū domare potest, Inquietū malū, plena veneno mortifero. In ipsa benedicimus Deū & patrē, & in ipsa maledicimus homines, q ad similitudinē Dei facti sunt. Ex ipso ore pcedit benedictio & maledictio. Nō oportet fratres mei hæc ita fieri. Et post paucos versus, Qui sapiēs & disciplinatus inter vos, ostendat ex bona cōuerlatione * operā suā in māsuetudine sapientiæ. Quod si zelū amatū habetis & contentiones sunt in cordibus vestris, nolite gloriari & mendaces esse aduersus veritatem. Non est n. ista sapientia desursum descendēs, sed terrena, animalis, diaboli ca. Vbi. n. zelus & contentio, ibi incōstantia & omne opus prauū. Quæ autē desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis cōsenties, plena misericordiæ & fructibus bonis, dijudicans sine simulatione. Fructus autē iustitiae in pace seminatur, facientibus pacē. Vnde bella & lites in vobis? Nōne ex cōcupiscentiis vestris, q̄ militant in membris vestris? Itē post paucos versus, Petitis & nō accipitis, eo q̄ male petatis ut in concupiscentiis vestris infumatis. Adulteri, nescitis q̄ amicitia huius mundi inimica est Dei? Quicunq ergo voluerit amicus esse huius seculi, inimicus Dei cōstituit. Et paulopost. Propter q̄ dicit. Deus superbis resistit, humilibus autē dat gratiā. Subdit ergo estote Deō, resistite autē diabolo, & fugiet à vobis. Appropinquat autē Deo, & appropinquabit vobis. Emundate manus peccatores, & purificate corda duplices animo. Miseri estote & lugete & plorate. Rius vester vertetur in luctū, & gaudiū in merorē. Humiliamini in conspectu domini, & exaltabit vos. Nolite detrahere alterutru fra-
tres. Et post paucos versus, Vnus est legis latitator & iudex, qui pōtē perdere & liberare. Tu autē quis es qui iudicas proximū? Ecce nunc qui dicitis, hodie autē crastino ibimus in civitate illā, & faciemus ibi quidē annū & mercabimur, & lucrū faciemus, qui ignoratis qd erit in crastinū. Quæ est enim vita vestra? Vapor est ad modicū patens, deinceps exterminabitur. Pro eis vt dicatis. Si dominus voluerit, & si vixerimus, faciemus hoc autē ilud. Nunc autē exultatis in superbis vestris. Qis exultatio talis maligna est. Scientiā iugurta
Itidem. **E**t in tunc facere, & non facienti, peccatum est illi. Agite hunc diuites, plorate vultantes in miserijs que aduenient vobis. Dinitia vestre putrefacta sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentū vestrum eruginavit, & erugo eorum in testimonij vobis erit & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thefaurizatis in nouissimis dieb. Ecce merces operarioſū qui mesuerunt regiōnes vestras, qui fraudati sūt à vobis, clamāt: & clamor ipsorum in aures domini Sabaoth introjcit. Epulati elitis super terram, & in luxurij enutritis corda vestra. In die occisionis aduxistis, occidistis iustum, & non restitutis vobis. Patientes igitur estote fratres usque ad aduentum domini. Et paulopost, Patientes estote, & uos confirmate corda vestra, quoniam aduentus domini appropinquabit. Nolite ingemiscere fratres in alterutrum, ut nō iudicemini. Et alio loco, Ante omnia fratres, mei, nolite iurare, neq; per cœlum neq; per terrā, neq; aliud quocūq; iūrm. Sit autem sermo uester, est est, non non, ut non sub iudicio decidatis: Tristatur aliquis vestrū, aret aequo animo, & psallat. Infirma quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesię, & orient super eū, ungentes eū oleo in nomine dñi. Et oratio fidei saluabit infirmū, & alleuabit eū dñs: & si in peccatis fit, remittetur ei. Cōfitemini ergo alterutru peccata ueltra, & orate pro inuicem ut saluemini: Multū. n. ualeat deprecatio iusti alſidua. Et post aliquos uersus, Fratres mei, si quis ex uobis errauerit à ueritate, & conuerterit quis eū, scire debet, quoniam qui conuersti fecerit peccatorem ab errore uiae sua, saluabit animam eius à morte, & *operit multitudinem peccatorū. **I**tidem. **S**i dixerimus qm̄ societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur & ueritatē non facimus: si autē in luce ambulamus, sicut & ipse in luce est, societatem habemus ad inuicem, & sanguis Iesu Christi filii eius emundat nos ab omni peccato. Si dixerimus qm̄ peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. Si cōfitemur peccata nostra, fidelis & iustus est ut remittat nobis peccata nostra, & emūdet nos ab oī iniquitate. Si dixerimus, qm̄ nō pecauimus, mendacē facimus eū, & uerbū eius non est in nobis. Filioli mei hæc scribo uobis ut nō peccetis: sed, & si quis peccauerit, aduocata
G **I**tidem. **M**at. 5. **I**acob. 5. **H** **I**acob. 5. **A. l. ope ratiōne.** **I**acob. 5. **E**x pri-ma epis. **I**oann. cap. 1. **I**. Ioz. 2.

aduocatū habemus apud patrē, Iesum Christū iustū, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro noltris aut trū, sed ēt p̄ totius mudi. Et in hoc scimus qm̄ cognouim⁹ eū si mandata eius obseruemus. Qui dicit se nosse eū, & mādata eius nō custodit, mēdax est, & in hoc veritas nō est. Qui aut seruat verbum eius vere, in hoc charitas Dei pfecta est. In hoc scimus qm̄ in ipso sumus, si i eo manēamus. Qui dicit se in illo manere, debet sicut ille ambulauit & ipse ambulare. Et post aliquos versus, Qui dicit se in luce esse, & fratrem suū odit, in tenebris est vsq; adhuc. Qui diligit fratrem suū, in lumine manet, & scandalū in eo non est. Qui aut odit fratrem suū, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat: qm̄ tenebræ obcēauerunt oculos eius. Et paulopost, Nolite diligere mūdum, neq; ea quæ in mundo sunt: qm̄ oē q̄ est in mūdo, cōcupiscētia carnis est, & cōcupiscētia oculorū, & superbia vitez: q̄ nō est ex p̄fē sed ex mūdo est, & mūdus transit & cōcupiscētia eius. Qui aut facit voluntatē Dei manet in eternū, sicut & Deus manet in eternū.
 1. Ioā. 2. Et alio loco, Omne mēdaciū nō ex veritate
 1. Ioā. 3. est. Et post paululū, Charissimi nūc filii Dei sumus, & nōdū apparuit qd erimus. Scimus qm̄ cū apparuerit, similes ei erimus. qm̄ vide bimus eu sicuti est. Et oīs q̄ habet hāc spē in eo sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Oīs q̄ facit p̄ctū & iniquitatē facit. Et peccatū ē iniquitas. Et scitis qm̄ ille apparuit, vt peccata tolleret, & peccatū in eo nō est. Omnis q̄ in eo manet, nō peccat: & omnis qui peccat nō videt eū, nec cognouit eū. Filioli, nemo vos seducat. Qui facit iustitiā, iustus est, sicut & ille iustus est. Qui facit peccatū, ex diabolo est: qm̄ ab inicio diabolus peccat. In hoc apparuit filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Omnis qui natus est ex Deo, peccatū non facit, qm̄ semen ipsius in eo manet: & nō pōt peccare, qm̄ ex Deo natus est. In hoc manifesti sunt filii Dei, & filii diaboli. Omnis qui non est iustus, nō est de Deo, & qui non diligit fratrem suū, qm̄ hēc est annūciatio q̄ audit̄ ab inicio, vt diligatis alterutrum. Et post paucos versus, Nolite mirari fratres, si odi vos mundus. Nos scimus qm̄ trāslati sumus de morte in vitā, qm̄ diligimus fratres: Qm̄ q̄ diligit, manet in morte. Omnis qui odi fratrem suū, homicida est. Et scitis qm̄ oīs homi

cidia nō habet vitā eternā in se manentē. In hoc cognouimus charitatem, qm̄ ille p̄ nobis animā suā posuit: & nos debemus p̄ fratrib. aias ponere. Qui habuerit substātiā mundi, & viderit fratrem suū necessitatē habere, & clauserit viscera sua ab eo, qm̄ charitas Dei manet in eo? Filioli mei, nō diligamus verbo nec lingua, sed opere & veritate. In hoc cognoscimus qm̄ ex veritate sumus, & in cōspe cētu eius * deditus corda n̄a: qm̄ si reprehēderit nos cor nostrū, maior est Deus corde n̄o, & nouit oīa. Charissimi, si cor nō reprehēderit nos, fiduciā habemus ad Deū, & q̄c̄ quid petierimus, accipiemus ab eo: qm̄ man data eius custodimus & ea q̄ placita sunt corā eo, facimus. Et hoc est mādatū eius, vt credamus in noīe filij eius Iesu Christi, & diligamus alterutru, sicut dedit mādatū nobis, & qui seruat mādatū eius, in illo manet, & ipse in eo. Et in hoc scimus qm̄ manet in nobis de spū q̄ nobis dedit. Charissimi nolite oī spiritui credere, sed probate spū si ex Deo sint: qm̄ multi pseudoprophetæ exierūt in mūdū. In hoc cognoscitur spūs Dei. Oīs spū q̄ cōfitei Iesum Christū in carne venisse, ex Deo est, & omnis spū qui soluit Iesū, ex Deo nō est, & hic est antichristus, de quo audittis, qm̄ veniet. Nūc iā in mūdo est. Vos ex Deo etis filioli, & viciſtis eos, qm̄ maior mundo sunt, iō de mūdo loquunt̄, & mūdus eos audit. Nos ex Deo sum⁹. Qui nouit Deū audit nos: q̄ nō est ex Deo: non audit nos. In hoc cognoscimus spiritū veritatis & spū eroris. Charissimi, diligamus inuicē, qm̄ charitas ex Deo est. Et oīs q̄ diligit, ex Deo nat⁹ uit Deū, qm̄ Deus charitas ē. Et paulopost, Charissimi, si Deus dilexit nos, & nos debemus alterutru diligere. Deū nemo vidit vñq. Si diligamus inuicē, Deus in nobis manet, & M̄ charitas eius in nobis pfecta ē. Itē paulopost, Quisq̄s cōfessus fuerit, qm̄ Iesus est fili⁹ Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo. Et nos cognouim⁹, & credidimus charitati q̄ hēt De⁹ in nobis. Deus charitas est, & q̄ manet in charitate, in Deo manet, & De⁹ i eo. In hoc pfecta ē charitas Dei nobiscū, vt fiduciā habeat̄ i die iudicij: qm̄ sicut ille ē, & nos sum⁹ i hoc mūdo. Timor nō ē in charitate, sed pfecta charitas foras mittit timorem: qm̄ timor penam

Al. 1. qu
autē me
rit, nor
erit perf
Etū i cha
ritate.

1. Ioā. 5.

Ibidem.
 Al. 1. da
biur eīsi
ta pec
canti.

Ex epif.
eūdā se
cunda.

Ex epif.
eūdā ter
tia.

*Al. I. qui pœnam habet. * Qui autem non timet, est austē me- perfectus in charitate. Nos ergo diligamus tuit, non Deum, qm̄ prior Deus dilexit nos. Si quis di- est per se xerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suū Etus i cha oderit, mendax est. Qui enim non diligit fra- ritate.*

1. Ioan. 5. D *Et hoc man- datum habemus ab eo, qui diligit Deum, di- ligat fratrem suum. Omnis qui credit quo- niam Iesus est Christus, ex Deo natus est: & omnis qui diligit eum qui genuit, diligit &*

A eū qui natus est ex eo. In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei, cū Deum di- ligamus, & mandata eius faciamus. Hæc est enim charitas, vt mandata eius custodiamus,

1. Ioan. 5. & mandata eius grauiam non sunt, Quoniam omne quod natum est ex Deo, vincit mun- dum. Et post paululum, Hæc est fiducia quā habemus ad Deum, quia quodcumq; petier- mus secundum voluntatem eius, auditos, &

Ibidem. scimus qm̄ audit nos. Et post tres versus, Qui

*Al. I. da- bitur civi- ta pec- canti. scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem petat, & dabit ei * vitam peccantib. non ad mortem. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis. Omnis ini- quitas peccatum est, & est peccatum non ad mortem. Scimus qm̄ omnis qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conservat eum, & malignus non tangit eum. Et alio lo-*

Ex epist. eius de se- cunda. Filioli, custodite vos a simulacris,

*N*on tanquam mandatum nouum scri- bēs tibi, sed quod habuimus ab initio, vt diligamus alterutrum: Et hæc est charitas, vt ambulemus secundum mandata eius. Hoc mandatum est, vt quemadmodum audistis ab initio, in eo ambuleris. Et post paucos ver- fūs, Omnis qui recedit, & non permanet in doctrina Christi, Deum non habet: qui per- manet in doctrina, hic & filium & patrem habet. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non afferat, nolite recipere eum in domum, nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi, aue, communicat operibus eius malignis.

*Ex epist. eius de ter- tia. C*harissime fidejiter facis qui cquid ope- raris in fratres, & hoc in peregrinos, qui testimonium reddiderūt charitati tuae in confectu Ecclesia, quos benefacies deducens digne Deo. Pro nomine enim eius profecti sunt, nihil accipientes a gentibus. Nos ergo debemus suscipere huiusmodi, vt co- operatores simus veritatis. Et post paululum,

Charissime, noli imitari malum, sed quod bonum est. Qui bene facit, ex Deo est: qui male facit, non videt Deum.

*S*vbiintroierunt enim quidam homines, qui olim prescripti sunt in hoc iudicium impij, domini nostri gratiam transferentes in luxuriam, & solum dominatorem & do-

Ex epist. Iude apō stoli. minum nostrum Iesum Christum negantes. Et paulopost, Hi sunt in epulis suis maculæ conuiantes, sine timore semetipsoſ pascentes. Et alio loco, Hi sunt murmurantes querulosi, secundum desideria sua ambulantes: & os eorum loquitur blasphemiam, mirantes personas quæstus causâ. Vos autem charissimi, memores estote verborum quæ prædicta sunt ab Apostolis domini nostri Iesu Christi, qui dicebant vobis, quoniam in nouissimo tempore venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietate. Hi sunt qui segregant semetipsoſ animales, spiritum non habentes. Vos autem charissimi, superædificantes vosmetipsoſ sanctissimæ nostræ fidei, in spiritu sancto orantes, ipsos vos in dilectione Dei seruate, expectates misericordiam domini nostri Iesu Christi in vitam æternam. Et hos quidem arguite iudicatos, illos vero salvate deigne rapientes. Alijs autem miseremini in timore, odientes & eam quæ carnalis est maculatam tunicam.

*S*Thomines immo quia homines intelli- Ex libro cuius no- men est Apocal. Iohannis. guntur moneri cum angelii monentur, in omnibus eisdem preceptis dictimus falsos fra- tres per patientiam sustinendos propter no- men Dei, & per poenitentiam ad priua ope- ra bona redendum, & usque ad mortem persecuciones pro fide tolerandas, & in charitate seruendum. Circa autem finem libri, cum de sancta ciuitate loqueretur, Non in- trabit, inquit, in eam aliquid coinquinatum, & faciens abominationem & mendacium. Et alibi, Beati qui lauant stolas suas in san- guine agni, vt si potestas eorum in ligno Cap. 21. vita, & portis intrent ciuitatem. Foris canes & benefici & impudici & homicide & idolis seruen- tes: & omnis qui amat & facit menda- cium.

Ego Iesus misi angelum meum testificari vobis.

QV AE-

Ex epist. Iude apō stoli.

Ex libro cuius no- men est Apocal. Iohannis.

Cap. 22.

D

QV AESTIVNC VLADE TRINITATE.

QV AESTIVNC VLADE
de Trinitate.

Decretæ ex libris de Trinitate.

INTERROGATIO.

E Vomodo Deus uere sit vnitas & vere Trinitas. Responso, Vnitas in substâta, Trinitas in personis. Interrogatio, Quid sit propriu vniuersicu personæ in sancta Trinitate. Rñsio, Propriu est patris q[uod] solus est pater, & q[uod] ab alio nō est nisi à se. Propriu est filij, q[uod] a patre genitus est solus à solo, cœternus & consubstantialis genitor. Propriu est spiritus sancti q[uod] nec ingenitus nec genitus est, sed à patre & filio & qualiter procedens. Interrogatio, Quare spiritus sanctus non debet ingenitus vel genitus dici? Responso, Quia si ingenitus diceretur sicut pater, duo patres, si genitus, duo filii astimari possent in sancta Trinitate. Interrogatio, Vtrū solus pater, aut solus filius, aut solus spiritus sanctus per se plenus Deus & perfectus dici debat. Rñsio, Vtique pater p[ro] se est plenus Deus, similius & filius plenus Deus, & spiritus sanctus plenus Deus creditur. Interrogatio, Si una quæq[ue] persona per se plenus Deus dici potest, quare non tres Deos dicimus patrem & filium & sp[iritu]m sanctum? Rñsio, Quia una substantia est pater & filius & spiritus sanctus, & non tres substantiae. Proinde vnitas substantia tres Deos prohibet dicere vel credere. Interrogatio, Dū tres personas dicimus, patrem & filium & sp[iritu]m sanctum, quare non tres Deos, nec tres omnipotentes, nec tres bonos, nec tres magnos dicere fas est? Responso, Quia Deus & omnipotens & magnus & bonus & eternus substantialia nomina sunt, & ad se dicuntur, ideo non licet ea plurali numero dicere, sed singulare: & omne nomen q[uod] substantia Dei vel essentiam significat, semper singulari numero proferendū est. Pater autem & filius & spiritus sanctus relativa sunt nomina, & ideo tres personæ recte dicuntur. Interrogatio, Quo relativa? Responso, Secundum dialecticam, relativa nomina sunt, quæ ad aliud aliquid referuntur, sicut dñs ad seruum, & seruos ad dñm: pater ad filium, filius ad patrem. Prorsus cū dico patrem, filium significo, quia non est pa-

ter, nisi filius sit cui sit pater: Item non est filius, nisi pater sit cui sit filius. Interrogatio, Vtrū spiritus sanctus relativa vel substancialiter dicatur. Responso, Vtique relativa, quia spiritus alicuius spiritus est: sed non sicut in parte & filio relationis regulatenet in eo. Interrogatio, Quare & qualiter non habet relationis regulâ spiritus sanctus, sicut pater & filius? Responso, Quia circunferri potest patris & filij nomine adiuntem: vt si dicamus pater filij pater, & filius patris filius: non ita duplice relationis circumuerionem in nomine sancti spiritus inueniri potest. Interrogatio, Quia necessitate accidit, vt ita non circunferri possit spiritus sancti relatio? Responso, Quia recte dicere possumus spiritum sanctum patris & filij spiritum, sed conuerso ordine non possumus dicere, patrem spiritus sancti sicut dicimus patrem filij, ne duo filii in sancta Trinitate astimarentur. Item non possumus dicere, filium spiritus sancti, sicut dicimus filium patris, ne duo patres in sancta Trinitate intelligantur. Dicimus itaque spiritum sanctum patris & filij, sine reciprocatione conuersione nominū relatiuorū. Interrogatio, Vtrū inseparabilia sunt opera sancte Trinitatis. Responso, Vtique quicquid operatur Trinitas sancta, inseparabiliter hæc eadē operatur, quia una est Trinitatis operatio, sicut una est substantia, essentia, & voluntas. Interrogatio, Vtrū sancta Trinitas in personis separabilis sive inseparabilis dicenda est, dū alijs est pater, alijs filius, alijs spiritus sanctus. Rñsio, Vere alijs est pater q[uod] filius in persona, sicut filius alijs est in persona q[uod] pater, & spiritus sanctus alijs est in persona q[uod] pater & filius: non tamen aliud ille vel ille in natura, vel in deitate aut in essentia. Nec in patrem potes dicere, nisi filium intelligas: nec spiritum sanctum, nisi intelligas cuius spiritus sit. Quocirca omnimodo inseparabilis est sancta Trinitas, sicut in operibus est in personis dicenda. Interrogatio, Si ad solam patris personam pertinet q[uod] dicitur, Qui facit mirabilia magna solus. Et Apostolus, Qui solus habet immortalitatē. Responso, Nullatenus ad solam patris personam pertinet, dum dicitur solus Deus, sive in nouo, sive in veteri testamento, & q[uod] Deus solus sive hec sive illud habeat vel faciat: sed ad totam Trinitatem sanctam, q[uod] est unus Deus omnipotens, opinia facies quæ in celo & in terra. Interro-

Joan. I.
Mat.
I. Tim.

Al. let.
Insepara
bilia sunt
opera san
ctæ Trini
tatis ab
extra.

H

psal. 71.
i. Tim. 6

K
ci
ne
g
to
In
al
lu

Interrogatio, Quod Beatus Ioannes Euangeli
Iesu. 1. dicit, Deum nemo vidit vñquam. Et ipse
Mat. 5. dñs in alio loco, Beati mundo corde, qm ip.
1. Tim. 1. si Dñ videbunt; Et Apostolus inuisibile Dñ
dicit. Rñsio. Videri n. pót. Deus, i. intelligi se
eundū suā donū gratiæ, sive ab angelis, sine
ab animabus sanctorum. Plenam vero diui-
nitatis naturam, nec angelus quilibet, nec
sanctorum aliquis perfecte intelligere po-
tit, Ideo incomprehensibilis dñ. Deus. Inter-
rogatio, Quod sanctis summum promittitur
præmium eterna Dei visio, an æqualiter vide-
bunt vel intelligent? Rñsio Nullatenus æqua-
liter oēs vel angeli vel animæ sanctorū Deū
vel nunc vident, vel post resurrectionē vide-
bunt; sed secundū donatoris dispensationem
& méritorū qualitatē. Vnusq; tñ sufficiē-
tē in eius visione suis meritis habebit beatitu-
dinē, nec plus queret q; habebit, nec se min⁹
habere q; volet dolebit. Interrogatio, An ali
quid differt in Deo, esse, viuere, intelligere,
posse. Rñsio, Nullatenus aliud est in Deo, es-
se, aliud viuere, vel intelligere, vel aliud pos-
se; quia Deus eoipso quo est, viuit; & eo quo
viuit, intelligit; & eo quo intelligit, pót; & eo
quo pót, est; quia simplex deitatis natura v-
nū habet esse, viuere, intelligere, & oīa pót.
Sed nō ita est in nobis, dū aliud est in natura
nostra viuere, aliud intelligere, aliud posse. In
Deo uero hēc omnia unū atq; id sunt. Inter-
rogatio, Vtrū de filio sicut dñ, Lumen de lu-
mine, Deus de Deo, pót dici omnipotens de
omnipotente, bonus de bono, magnus de
magno, &cetera talia? Rñsio, Regulariter uti
que tenere debemus, q; oīa natura noīina
æqualiter de filio dici poslunt sicut de patre
i. sicut dñ Deus de Deo, lumen de lumine? ita
dicendū est omnipotēs de omnipotente, bo-
nis de bono, magnus de magno, sed non ita
in relatiuis. Interrogatio, Sed qm in relati-
uis nominibus dicendū est? Rñsio, Non pos-
sumus dicere verbū de verbo, quia relatiū
nomē est verbū quod solus est filius, sicut di-
cimus Dñ de Deo, quod non est solus filius
nec imaginē de imagine, q; solus ē filius ima-
go, sicut dicimus lumen de lumine, qd nō est
solus filius, quia substantiale nomē est lumen.
Interrogatio, Nunquid aliud lumen est p̄s, &
aliud filius? Rñsio, Nequaquā aliud, sed vñū
lumen est pater & filius, sicut una substantia.
Ideo recte dñ lumen delumine, sicut Deus de

Deo, Sicut n. vñus est Deus pater & filius, ita
unū lumen. Interrogatio, Legimus Apostolo
dicēte, Christū Dei esse uirtutē & Dei sapiē-
tiā; Nunquid pater non habet in se sapientiā
uel uirtutē, nisi in filio, q; Apostolus sapiē-
tiam Dei & uirtutē nō nominauit Rñsio, Pluri-
mi ita Arrianā destruunt impietatē, dicentes
impiū esse credere vñquā Dñ patrē esse
sine sua sapientia, aut sine sua uirtute. Sed me-
lius est intelligere patrē esse sapientiā & uir-
tutē, immo & spiritu sanctū sapientiā & uir-
tutē: nō tres uirtutes, ne c tres sapientias: q;
sapientia substantiale nomē est, sicut uirtus.
Nec aliud est in Deo esse, aliud sapere, aliud
posse: sed unū est Deo esse, sapere, posse. In-
terrogatio, Vtrū ad solā sancti spiritus perso-
nam pertineat charitas, dū Apostolus dicit,
Deus charitas est, q; dilectio patris & filij es-
se legitur. Rñsio, Nullatenus ita sp̄u sanctus
charitas intelligi, quasi nō sit pater & filius
charitas. sicut spiritu sanctus est charitas, ita
& p̄s est charitas, & filius est charitas: non tñ
tres charitates, sed vna charitas. Sed q; sp̄u
sanctus donū Dei proprie dñ, & nullū Dei
donū charitate mai⁹ est, immo sine eo nullū
donū ad perpetuā hominē deducere poterit
beatitudinē, proinde sp̄u sanctus proprie dñ
charitas. Interrogatio, Nunquid impi dona
Dei habēt? Rñsio, Habet utiq; p̄ eū, qui illu-
minat oēm hominē uenientē in hunc mun-
dū: In eo n. sumus, mouemur, & uiuimus. Bo-
na sunt n. dona Dei eis qui bene uantur il-
lis. Ideo charitas singulare ē in sanctis donū
in qua filii Dei discernuntur à filijs impietatis
Interrogatio, Quare si Deus totus ubiq; est,
i celo dñ magis habitare quā in terra? Respon-
sio, Quia maior est cognitio in sanctis angelis
animabusque sanctorum diuinitatis, cū sint
apud Dñ in celis, quā in terris: Sic enim
in hoc mortali corpore quidam magis in-
telligunt diuinam substantiā, quidā minus,
ita & in celo magis dicitur Deus esse quā in
terra, quia plenus eiusdē substantia intelli-
gitur ab inhabitatoribus celi quam terrę inco-
lis. Interrogatio, Si una substantia est pater
& filius spiritu sanctus, quare solus filius in-
carnatus dicitur? Responsio, Quia alia est
persona filij, alia patris, alia spiritu sancti.
Et sola quidem persona filij incarnata est,
operante tamen eandem incarnationem to-
ta sancta Trinitate, cuius opera sunt insepa-
rabilia

1. Ioani. 4.

Ioan. 1.

Act. 17.

M

DE BENEDICT. IACOB PATRIARCHAE

rabilia. Interrogatio, Dū in symbolo catholico cantari solet Dei filium de spiritu sancto & Maria virgine incarnatum; quare nō dicitur filius spiritus sancti, sicut dicitur beatae virginis? R̄silio, Nō vtq; sic de illo sicut de illa natus est filius Dei. De illa siquidē. i. sancta virginem natus ē filius Dei sicut de matre, nō de illo. i. spiritu sancto sicut de patre, ne duo patres dicerentur in sancta Trinitate. Interrogatio, Si una natura est patri & filij, & filius incarnatus plenus est Deus & perfectus, quomodo nō pater incarnatus est? R̄silio, Filius plenus est Deus & perfectus qui solus incarnatus est, & hō factus est. Nā ignis una substantia est, sed aliud ī igne facit calor, aliud lux; Lux illuminat, calor calefacit, una tñ ignis natura vtrunq; facit & calorē & lucē. Interrogatio, Vtrū diuinitas cū carne cōcepta & propria esse noscuntur? Responso, Utique diuinitas suā carnis conceptione concepera est, & natuitate nata, sensitq; participatione humani affectus mortē quā spōne secerat non naturę suā potentiam perdens p̄ quā cuncta viuificat. Et ipse author qui spōte natus est, spōne passus est. Et idem opus, quia vtrunq; unus, licet non alio cogente, solus tameū ipse p̄petuit salua diuinitatis impassibilitate. Interrogatio, Ex qua natura dicit, Poteſtā habeo ponendi animā meā? R̄silio, Omniū quā in Christo sunt operum authoritas, ex diuinitate est: tñ carni conuenit dicere, Po:eflācē habeo ponendi animā meā, nō diuinitati: Diuinitas enim non dimisit animam postquā afflūpſit eam in utero virginis, caro dimisit dū emisit spiritū in cruce Christus. Interrogatio, Quo conuenit quod in Genesi legitur, Requieuit Deus die se primo ab omnibus operibus suis: & in Euangelio, Pater meus vsq; modo operat, & ego operor? Responſio, Requieuit à nouarū cōditione creaturarū, non à conditarū gubernatione. Et ideo Deus tūc creator in sex diebus creatione putandus est, nunc vero gubernator in totius mundi naturis. Interrogatio, Quot creaturas rationales condidit Deus? R̄silio, Duas angelicam & humanā, & cęslū angelis, & terrā hominibus habitationē. Interrogatio, Quare angelicū peccatum silentio in Genesi absconditū est, & hominis factū est? R̄silio, Quia angelicū vñlus Deus

non pr̄destinavit curare, hominis vero sanare pr̄destinavit. Interrogatio, Cur summi angeli peccatum insanabile fuit, & hominis sanabile? R̄silio, Quia angelus sui sceleris inuidator fuit, homo vero alterius fraude sedactus. Itē quāto sublimior angelus in gloria, tāto maior in ruina. Homo vero quāto fragilior ī natura tāto facilior ad veniā. Interrogatio, Cur hō suę potestatię creatus author est? R̄silio, Ut ipse sibi author esset ad vitam, siue ad mortē. Si vere necessitati esset subiectus, tūc nec boni operis haberet gloriam nec malitiam, sed esset quasi unus ex pecoribus.

I N T E R R O G A T I O N E B E D E
nedictionibus filiorum Iacob. Studioſus aliquis desumpſit h̄c ex libro questionum Hieronymi in Genesim, omisſis autem mutatis aliquot verbis, quō solet Beda.



Vid intelligendum est de bēdictionibus, quibus Iacob Patriarcha benedixit filios suos: an historice, vel allegorice, in gregamini filij Iacob, vt annunciem vobis quę ventura sunt in nouissimis diebus: & si videat ex his verbis magis allegorię sonare q̄ri & allegorię. Historiā de diuisione terrae nepotib. eorū. Et allegoriā de Christo & de prius historiæ fundamenta ponenda sunt, vt aptius allegorię culmen priori structura sufforpnatur. Ruben primogenitus meus, tu in donis, maior imperio, Eſus es sicut a qua, non crescas: quia ascēdisti cubile patris Tu es primogenitus meus maior ī liberis, & debetas, iuxta ordinē natuitatis tuae, hereditatē quē primogenitus iure debebatur, facer dotiū accipere & regnū. Hoc quippe in portando honore & praualido robore demonstratur. Verū q̄a peccasti, & quasi aqua quo libet vāculo nō tenetur, voluntatis effusus es impeu: idcirco prcipio tibi vt ultra nō pecces, sisq; ī fratrū numero p̄cas peccati luens, quod primogeniti ordinem perdidisti. Principium autem doloris est omnis primogeniti

Ioan. 10. Gene. 2.
Ioan. 5.

Quo conuenit quod in Genesi legitur, Requieuit Deus die se primo ab omnibus operibus suis: & in Euangelio, Pater meus vsq; modo operat, & ego operor? Responſio, Requieuit à nouarū cōditione creaturarū, non à conditarū gubernatione. Et ideo Deus tūc creator in sex diebus creatione putandus est, nunc vero gubernator in totius mundi naturis. Interrogatio, Quot creaturas rationales condidit Deus?

R̄silio, Duas angelicam & humanā, & cęslū angelis, & terrā hominibus habitationē. Interrogatio, Quare angelicū peccatum silentio in Genesi absconditū est, & hominis factū est? R̄silio, Quia angelicū vñlus Deus

Gen. 3.

P. a. 67. P. a. ta. fi. ac. af. po. fu. br. ga. ti. li. da. Qu. de

mogenitus, quia pro eo commouentur vi-scera parentū. Simeō & Leui fratres vasa ini-quitatis bellantia: in cōsiliū eorum non ve-niat anima mea, & in cētu illorū non sit glo-ria mea: qā in furore suo occiderunt virū, &

E in volūtate sua suffoderūt murū. Maledictus furor eorū, qā pertinax: & indignatio eorū

Gen. 33. quia dura. Diuidam eos in Iacob, & disper-gam illos in Israel. Significat aut̄ non sui cō-siliij fuisse, q̄ Sichen & Emor interfecerunt federatos, & contra fas in pacis & amicitia-rū tempore lānguinē fuderunt inno centem, & quasi quodā furore sic crudelitate raptati muros hospitæ vrbis euerterunt. Vnde di-cit, Maledictus furore eorū, quia pertinax, & dispergā illos in IsraeI. Leui enim haeredita-tēm propriā nō accepit, sed in omnibus sce-ptis paucas vrbes ad inahabitandū habuit. De Simeon vero in libro Iesu scriptū est, q̄ & ipse propriū funiculū non acceperit, sed de tribu Iuda quiddam acceperit. Iuda te-laudabunt fratres tui, manus tuæ in ceruici-bus inimicorum tuorū, adorabunt te filij pa-tris tui. Catulus leonis Iuda, ad p̄dā fili mi-ascendisti, requiescens accubuisti vt leo, & quasi leæna. Quis suscitabit eum? Quia Iu-das confessio siue laus interpretatur, recte scribitur de Iuda, Cōsitebuntur tibi fratres, vel laudabunt te. Et licet de Christo grande mysteriū sit, sed tamē secundū literam signi-ficat quod per Dauid stirpem generarentur reges, & quod adorarent eum omnes tribus. Nō enim ait filij matris tuę, sed filij patris tui. Et quod sequitur, Ad p̄dām fili mi-ascen-disti, ostendit eum captiuos populos esse du-eturum, & iuxta intelligentiam sacratorię,

Psl. 67. ascende in altum, & captiuam duxisse ca-piuitatem, siue quod melius puto, captui-tas paſſiōnē, ascensus resurrectionem signi-ficat. Alligans ad vineam pullum suum, & ad vitam afinā suā. Quod, videlicet pullum afinā, cui supersedit Iesus, hoc est gentiliū populū, vineę Apollotorum, qui ex Iudeis sunt, copulauerit: & ad vitam, siue vt in Hæ-bræo habetur, Soret, idest electam vitam alli-gauerit afinam cui supersedit Ecclesia ex na-tionibus congregata. Quod autem dicit, Fi-li mi, conuerione ad Christum de ipso Iu-da facit, eo q̄ Christus sit vniuersa facturus. Quod autem dicitur, Non auferetur sceptrū de Iuda, & dux de seioribus eius, donec

veniat ille qui mittendus est, & ipse erit ex-pe-ctatio gentium: significat quod non desice-rent Principes de tribu Iuda usq; ad tempus quo natus est Christus, qui missus a patre ex-peccatio est gentiū. Zabulō in litorē maris ha-bitabit, & in statione nauiū, pertingens usq; ad Sidonem. Issachar asinus fortis accubans inter terminos, vidi requiē quod esset bona & terram quod optima: & supposuit hume-rum suum ad portandum, factusq; est tribu-tis seruiens. Quia supra Zabulō dixerat, qđ maris magni litora esset possessurus, Sidoniā quoq; & reliquas Phœnices vrbis cōtigeret, nūc ad mediterraneā pūiciā redit, & Issachar q̄ iuxta Neptalim siue Nephtalim pulcherri-mā in Galilæa regionē possessurus est, bene-dictione sua habitationē facit. Asinum autē osseū vel fortē vocāt, & humerū dicit suppo-suisse ad portandū: quia in labore terre & ve-hentis ad mare, quæ in finib⁹ suis naſceban-tur, plurimum laboraret, regibus quoq; tri-buta comportans. Aiant Hebrei per meta-phoram significari, q̄ scripturas sanctas de-die ac nocte mediās, studiū suū dederit ad laborandū: & idcirco ei omnes seruiunt qua-si magistro dona portātes. Dan iudicabit po-pulū suū, sicut & alia tribus in IsraeI: Fiat Dā coluber in via, cerasites in semita mordēs vnu-gulas equi, vt cadat ascensoreius retro: salu-tare tuū expectabo domine. Sampson iudex IsraeI de tribu Dan fuit. Hoc ergo dicit, nūc vidēs in spiritu comam nutritre Sampsonem Nazarēū cēsisq; hostibus triumphare, quod in similitudinem colubri reguliq; obſidens vias nullū per terrā IsraeI transire permittat. Sed et si quis temerarius, virtute sua quasi ve-locitate equi confisius, eam voluerit p̄dō-
Hn more populare, non effugere valēbit. To-tū aut̄ per metaphorā serpentis & equitis loquitur. Videns ergo tam fortē Nazarēū, quod ipse propter meretrice mortuus est, & moriēs noltros occidit inimicos, putauit Deus ipsum esse Christum filium tuum: verū quia mōr̄us est & nō resurrexit, & rursum ductus est IsraeI in captiuitatē, aliis mihi sal-uator mundi, & mei gñis præſtolandus est, vt veniat cui repositū est vt ipse esset expe-ctatio gentium. Gad accinctus prælibabitur ante eū, & ipse accingeatur retrosum. Signat qđ Gad Ruben & dimidia tribus Manasse ad fi-lius quos Iordanem in posſessionem dimi-

Aug. Tomus tertius. Xx ferat,

DE BENEDICT. IACOB PATRIAR.

serat, post quatuordecim annos reuertens, p̄ illum aduersum eos gentiū vicinarum grande reperit, & victis hostibus fortiter dimicauerit. Lege Iesum Nae & Paralipomenon. Neptalin, cenuus emissus dās eloquia Pulchritudinis, siue Nephtalin ager irriguuſ. Vtrūq; signat Hebraū verbū aiala. Significat autem, quod aquæ calidæ in ipſa naſcantur tribu, siue quod super lacū Genesār fluento Iordanis effet irriguuſ. Hebrei autem volunt propter Tyberiadē, q̄ legis videbatur habere notitiā, per agrū irriguuſ eloquia pulchritudinis prophetari. Cenuus aut̄ emissus tpanas fruges & velocitatem terræ vberioris ostendit. Sed melius si ad doctrinā saluatoris cūcta referamus, & quod ibi vel maxime docuerit saluator, vt in Euangelio quoq; scriptū est. Filius meus Ioseph accrescens, filius meus accrescens & decorus aspectu, filii de curreunt super murū: sed exasperauerūt eū, & iurgati sunt, inuidēruntq; illi habentes iacula. Sedit in forti arcus eius, & dissoluta sunt vincula brachiorū & manū eius p̄ manū potentiā Iacob. Inde pastor egressus est la pis Israel. O fili Ioseph qui tā pulcher es, vt tota de muris & turribus fenebris puellarū Aegypti turba prospexit, inuidērunt tibi, & ad iracundia te, p̄uocauerunt fratres tui habentes liuoris sagittas & zeli iaculis vulnerati. Verum areū tuū & arma pugnandi posuit in Deo, qui fortis est pugnator: & vincula tua quibus te fratres ligauerunt, ab ipso soluta sunt: & dirupta, vt ex tuo semine tribuna scatur Ephraim fortis & stabilis, & instar lapidis durioris inuidēta imperās quoq; decem tribulus Israel. Benjamin lupus rapax, mane comedet prēdam & vespere diuidet spolia.

X Quōd de Apostolo Paulo quæ dicta sūt manifestissima sit prophētia, omnibus paret, q̄ in adolescentia p̄fēctus sit Ecclesiām, in senectute p̄dicator Euangeli fuerit. Hebrei aut̄ ita dixerunt, Altare in quo immolabitur hostia, & victimarū sanguis ad basim illius fundebatur, in patre tribus. Benjamin fuit, Hoc, inquiūt, signat, quod sacerdotes immolant mane hostias, ad vesperū diuident ea q̄ sibi ex lege collata sunt, lupum sanguinariū, lupum voracem super altaris interpretatio ne ponētes, & spoliorum diuisorem super fa cerdotibus, qui seruientes altari viuunt de al tari. Hęc aut̄ historice. Spiritualiter autem in

Ruben prioris populi Iudeorū ostendit esse personā, cui à domino dicitur, Israel pri mogenitus meus. Etenim iuxta q̄ primogeni to debebatur, ipsius erat accipere sacerdotū & regnū. Additur tu virtus mea: vtiq; quod ex ipso populo fundamentū fieri, ex ipso vir tus Dei, qui est Christus, aduenit. Quō autem ipse sit principiū dolorū nisi dū patri Deo semper irrogauerit iniuriā, dū conuertit ad eū dorsum & non faciē. Ille prior in bonis quia primum ipsis credita sunt eloquia Dei, & legislatio & testamentum siue promissiō. Ille maior imperio, vtiq; pro magnitudine virium, quia copiosius ceteris in hoc seculo propter idem negauit. Effusus est autem sicut aqua peccando in Christū, que vasculo nō tenetur voluptratis, effusus est impetu, & idcirco addidit, ultra non crescas. Quapropter ipse postq; in vniuerso orbe diuersus est, val de imminutus est. Sed quare talia meruit, ita subiecit: quia ascendisti cubile patris tui. Pri mogenitā autem plebis audaciam p̄dicit, quæ alcendit cubile patris sui & maculauit stratum eius, qñ corpus dñicum, in quo plenitudo diuinitatis regescebat, raptum in cruce suspendit, & ferro commaculauit. Simeō & Leui fratres, vasa iniquitatis bellantia. Per Simeon & Leui Scribæ & Pharisei & sacerdotes Iudaici populi intelliguntur. De Simeō enim Scribæ erant Iudeorū, & de tribu Leui Principes sacerdotū, qui consiliū fecerunt vt Iesum dolo tenerent & occiderent. De quo consilio dicit, In consiliū eorū ne veniat anima mea. Horrebat enim tāta scelera, quæ nō uisimis téporibus facturi erant Iudei. Qui in furore suo occiderunt virū, idest Christū Zech. 6. Et alibi, Femina circundabit virum. Suffoderunt murum, idest illum spiritalem fortissimum murum, qui custodit Israel, lācea con foderūt. Maledictus furor, q̄a ptinax: vtique furore accensi & ira, obtulerunt Christū Pōtio Pilato, dicentes, Crucifige crucifige. Et in dignatio eorū: q̄a dum dū Barrabam latronem peterent, & Princeps vitę crucifigendū postularent. Diuidā eos in Iacob & dispersā illos in Israel: quia nō nulli ex ipsis crediderūt, qđā in infidelitate p̄miserūt. Dicūtur, n̄ diuili ij q̄ ab eis separātur, & veniūt ad fidē. Dispersi aut̄, quorū patria téplōq; subuerso per orbē terræ incredulorū genus spargitur. Iuda

Tf. 19
Rom. 1.
Esa. 9.

Psal. 70
Ioh. 19

Ioh. 10.

Ioh. 2.

B

Esa. 5.
Ioh. 15.

Mat. 26.
Gen. 49.

Iude te laudabūt frātres tui. Per hūc Iudā verus cōfessor exprimis Christus, qui ex eius tribu secundū carnē est genitus. Ipsū laudabunt frātres sui: Apostoli, s. & oēs cohārēdes eius, qui per adoptionē patris filij Dei effecti sunt, & Christi frātres per gratiā, quorū ipse est dñs per naturā. Manus tuā in certicib. initimorū tuorū. Eisde. n. manib.

A eodē crucis trophēo & suos texit, & inimicos, & aduersariās p̄tates curuauit. Iuxta q̄ pf. 109. & pater p̄mittit ei dicens: Sede ad dexteram meā, donec ponā inimicos tuos scabellū p̄dū tuorū. Adorabūt te filij patris tui. Qn̄ mul

Rom. 11. Romi ex filiis Iacob adorat eū, per electionē grē salui facti. Catulus leonis Iuda. Qn̄ nascēdo

Esa. 9. factus est parvulus, sicut scriptū est, Parvulus natus est nobis. Ad prādā fili mi ascēdisti, i. ascēdens in crucē, captiuos populos redemisti: & quos ille cōtrarius inuaserat, tu mo riens eripisti. Deniq; rediēs ab inferis, ascē disti in altū, captiuā duxisti captiuitatē. Re quiescens accubuisti vt leo. Manifestissime

Psal. 76. Christus in passione accubuit, qn̄ inclinato capite tradidit spm: & qn̄ in sepulchro positus fuit, velut quodā corporis somno quietuit. Sed quare vt leo, & velut catulus leonis? In somno. n. suo leo fuit', qn̄ nō necessitate, sed p̄tate hoc ipsū cōpleuit, sicut ipse dicit,

Ioan. 19. Ioan. 10. Nemo tollit à me animā meā, sed ego pono eā. Qd̄ vero addit, & vt catul' leonis: inde. n. mortuus vnde natus: Bene ergo Christus vt leo requieuit, qui nō solū mortis acerbitatē nō timuit, sed in ipsā morte mortis imperiū vicit. Qd̄ aut̄ dicit, Quis suscitabit eū? Quia nullus nisi ipse, iuxta q̄ dicit, Solute templū hoc, & in triduo suscipiabo illud. Nō deficiet Dux de Iuda, & reliqua. Hoc manifestissime ad Iudā referit. Diu. n. fuit ex semine illius in

B temerata apud Iudeos successio regni, docēt Chrs nasceret, sicut supra diximus. Alligans ad vineā pullū suū. Pullus suus populus eis ex gentib. cui adhuc nunquā fuerat legis onus impositū. Hūc copulauit ad vineā, ad

Esa. 5. Apostolos, s. qui ex Iudeis sūt. Nā vinea dñi Sabaoth domus Israel elt. Et ad vitē asinam suā: ipse dicit, Ego sum vitis vera. Ad hāc ergo vitē alligat asinā suā, synagogā tardigrādā, s. & graui legis pondere depresso. Laut in vino itolā suā: siue carnē suā in sanguine

Mat. 26. passionis, siue sanctā Ecclesiā illo vino, q̄ p̄ Gen. 49. multis effundetur in remissionē peccatorū.

Et in sanguine vuā palliū suū. Palliū gentes sunt quas corpori suo iunxit, sicut scribitur. Pulchriores oculi eius vino. Oculi Christi, Apostoli sunt & Euangelistæ, qui lumē scientia Ecclesiā p̄stant: quorū p̄cepta austeritatē vini prisca legi superant, quia longe leuiora sunt. Et dentes eius lacte cādidiōres Dētes

p̄ceptores sunt sancti, qui p̄cidūt ab errorib. hoīes, & eos quasi comedēdo in Christi corpus transmittunt. Cādidiōres aut̄ effecti sunt doctores Ecclesiā lacte veteris legis. Zabulō,

habitabit in litore maris, & in statione nauī C Zabulō interpretat̄ habitaculū fortitudinis, & Ecclesiā significat. Hāc in litore maris habita & statione nauī, cū creditib. refugiū

& periclitantib. demonstrat fidei portū. Hēc cōtra oēs turbines seculi incōcussa firmitate solide expēctat naufragiū Iudeorū & hāreti corū procellas, qui circūferunt omni vēto doctrina, quorū & si tūdit fluētibus, nō

nī frangif. Pertendit aut̄ usq; ad Sidonē, hoc est, usq; ad gentes. Legitur et̄ in Euangelio in

Matt. 1. de assumptos esse Apostolos aliquos & ipfis locis dñm s̄pē docuisse, sicut scriptū ē, Terra Zabulon, & terra Neptalim, populus qui

sedebat in tenebris, uidit lucē magnā. Sidon interpretatur uenator, uel uenatrix. Venatores qui sunt nisi Apostoli? Quia ut supra di

ximus, ex illis locis assumpti sunt, de quibus dī, Mittam uenatores multos, & uenabuntur uos. Isachar asinus fortis. Isachar q̄ interpretat̄ merces refertur ad populū gentiū, quē dñs sanguinis sui p̄tio mercatus est. Hic Isachar asinus fortis scribitur, quia prius populi gentilis quasi brutū & luxuriosum animal

nullaq; rōne substītit, sed postmodū iugū di sciplinæ Euangelice libēter portauit. Hic ac

Hier. 6. cubans inter terminos, uidit réquiem q̄ esset bona, & terrā q̄ optima. Inter terminos aut̄

cubare, est p̄stolato mundi fine requiescere, nihilq; de ijs q̄ nunc uersantur in medio q̄

rere, sed ultima desiderare. Et fortis asinus re quiem & terrā optimā uidet, cū simplex gētilitas se ad robur boni operis erigit, & ad

eternā uitā patriam tendit. Vnde et̄ apponit humerū suū ad portandū, q̄a cū ad promissam requiē peruenire desiderat, cūcta mādatorū onera libēter portat. Vnde factus est tri

butis seruiēs, hoc ē, Chfo regi suę fidei dona & operū honorū offérēs munera. Dan iudica

bit populū suū sicut aliæ tribus in Israel. Fiat

SENENTIAS

Dan coluber in via, cerasites in semita, & reliqua. Dicunt quidā Antichristū per hæc prædici, & de ista tribu futurū, pro eo q̄ hoc loco Dan, & coluber asseritur & mordēs, & q̄ inter tribus Israel, primus Dan ad Aquilonē castrametatus est, illū significans qui se in latereb. Aquilonis sedere dicit, & de quo figuraliter diec Propheta, A Dan auditus est fremitus equorū. Qui non solū coluber, sed ēt cerasites vocatur, n̄ p̄at a. n. Græce cornua dicuntur. Serpens ergo ille cornutus esse prohibetur, Per quē digne Antichristus asserit, quia contra vitā fideliū cū morsu pestiferæ p̄dicationis armabitur ēt cornib. potestatis. Quis aut̄ nesciat semitā angustiorē esse quā viā? Fit ergo Dan coluber in via, quia in præsētis vitā latitudine eos ambulare prouocat, quib. quasi parcendo blandif: sed in via mordet, quia eos quibus libertatē tribuit, erroris sui veneno cōsumit. Fit cerasites in semita: q̄a quos fideles reperit & sese ad p̄cepti cœlestis itinera cōstringentes, non solū nequitia callidae persuasionis implet, sed ēt terrore p̄tatis p̄mit, & in persecutionis lāguore, post bene ficia ficta dulcedinis, exercet cornua ptatis. Equus iste cui vngulas cerasites mordere dī, hunc mundū insinuat, qui per elationē suam in cursu labentiū tēporū spumat. Et quia Antichristus extrema mundi huius apprehēdere nitiſ, cerasites iste equi vngulas mordere prohibet. Vngulas q̄ppe equi mordere, est extrema seculi seriēdo cōtingere, vt cadat ascēsor eius retro. Plebs infidelis Iudea, erroris sui laqueis capta, pro Christo Antichristū expēctat. Bene Iacob eodē loco repente in electō rū vocē cōuersus est dicens, Salutare tuū ex pectabo dñe, i. non sicut infideles Antichristū, sed tū qui in redēptionē nostrā vēturus est, verum credo fideliter Christum, Amen.

SENENTIAE ALIQUOT

Velut Aphorismi ex omnibus Augustini & aliorum libris decerp̄t̄ per studiosum aliquem.

Nnocētia est vera quæ nec sibi nec alteri nocet, Qm̄ qui diligit iniqitatem odit animam suam, & nemo non prius in se quam in alterum peccat. 2. Sic diligendi sunt homines, vt corum non dili-

gantur errores: quia aliud est amare q̄ facti sunt, aliud odiſſe q̄ faciunt. 3. Vera æternitas Dilectio, & vera immutabilitas non est, nisi in deitate Trinitatis: cui q̄ est esse, * perpetuum est, quia natura initio carens, incremento nō indigens, sicut nullum finem, ita nullā recipit mutabilitatem. Creaturæ autem illæ quibus Deus æternitatem dedit vel daturus est, non penitus omnis finis alienæ sunt, quia nō sunt extra cōmutationem, dum finis illis est & temporalis institutio, & localis mutatio, & ipsa in augmentum sui mutatio facta. 4. Patientia Dei magna est, qua parcit contēptus, parcit etiam negatus: & magis vult vitam peccatoris quam mortem. Eruditio est penitūdinis, & oblatio correctionis, nec vlla Christi opera à misericordia vacant, qm̄ homini & indulgentia consulit & flagello. 5. Diuina bonitas ideo maxime irascitur in hoc seculo, ne irascatur in futuro, & misericorditer temporalem adhibet severitatem, ne æternam iuste inferat vltionem. 6. Vera confessio est benedicentis, cū idem sonus est & oris & cordis. Bene autem loqui & malè vivere, nihil aliud est, quam se sua voce damnare. 7. Dilectio Dei & proximi propria & specialis virtus est piorum atque sanctorū, cum cœteræ virtutes & bonis & malis esse possint cōs. 8. Doctrina Apostolica tam salubris atque vitalis est, vt pro capacitatem vntū neminem sui relinquit exortem: quia siue parvuli, siue magni, siue infirmi, siue fortes habent in ea vnde alantur, vnde satientur. 9. Deum quārens gaudium quārit: Sic ergo quārat vt non in se, sed in domino gaudeat. Accedendo enim ad Deum illuminatur ignorantia, & corroboratur infirmitas, data sibi & intelligentia qua videat, & charitate qua ferueat. 10. Sicut corpori noxiū est escam corporē non posse percipere, ita anima periculō sum est spiritales delicias fastidire. 11. Non nunquam multi sunt qui ad non esse tendūt. Quid. n. tam est obnoxium paucitati, quam q̄ est debitū perditioni? 12. Non cōcupiscit H. Deus p̄nam reorū, tanquam saturari desiderans vltione: sed q̄ iustum est cū tranquillitate decernit, & recta voluntate disponit, vt ēt mali non sint inordinati. 13. Bonū intellectū habet, qui q̄ faciendū est, recte intelligit & facit. Alioquin talis est sine opere intelligentia, qualis sine timore sapientia, cū scriptū sit.

Initium

al. I. acri
bitur ab
aliquibus
hic labor
Prospero
Aquia-
nico.
Innocen-
tia.
Psal. 10.

Ecc. 1.
Req.

Votum

Iuc. 2.

Gratia
instituta

Psal. 2.

Civis ho-
spes.

Psal. 18

Caro.
Sapien. 5

AUGUSTIA
via.
Matt. 7.
Premiu. K

Judicia.

Ex. epi. 1.

Zepheri-

ni Pap.

De adiu-

torio Dei

All. Ex

Canone.

q. Concilij

Ar. 20. 1

Afflictio

Initium sapientiae timor domini. 14. Habet & in
Eccles. 1. hac vita re quiete suā anima, q̄ de morte infide
Requies. litatis excepta est, & nō ab operibus iustitie, sed ab iniqnitatis se abstinet actione, vt viues Deo & mortua mūdo in humilitatis & māsuetudini placita tranquillitate requiescat. 15. Quisquis bñ cogitat q̄ voueat Deo, & q̄ vouēdo p̄soluat, leipsum voueat & reddat. Hoc exigitur, hoc debetur. Imago Cesaris reddatur Cesarī: imago Dei reddatur Deo. Sed sicut vidēdū est qđ offeras, & cui offers, ita ēt cōsiderandū est, vbi offeras: q̄a veri sacrificij extra catholicā Ecclesiā locus nō est. 16. Duę sunt retribuciones iustitie, cū aut bona p̄ bonis, aut mala p̄ malis reddūtur. Tertia est retributio grā cū p̄ regenerationē remittuntur mala, & retribuitur bona, atq; ita manifestantur, q̄a vniuersae via dñi misericordia & veritas. Illā aūt retributionē impiorū, quia p̄ bonis mala restituūtur, Deus nescit: q̄ nō retribueret bona p̄ malis, nisi esset cui retribueret bona p̄ bonis. 17. Omnis qui ad supernā pertinet ciuitatē, peregrinus est mundi: & dū tēporali ytitur vita, in patria viuit aliena, vbi inter multa illecebraſa, & multa fallacia Deū nosſe & amare paucorum est: qbus fit præceptū dñi lucidū, illuminās oculos, vt nec in Dei, nec in proximi charitate saltantur. 18. Nemo est cuius animā corruptibile corpus & inhabitatio terrena non aggrauet. Sed nitendum est, vt carnis cupiditates sp̄us vigore superētur: & interior hō q̄ semp̄ fibi sentit referti, semp̄ de diuino auxilio except̄ adiuuari. 19. Angusta est via q̄ ducit ad vitā, & tñ p̄ ipsam, n̄i dilatato corde nō curritur: q̄a iter virtutū quo gradιuntur pauperes Christi, amplū est fidelū spei, et si arctū sit infidelū vanitati. 20. Hoc affectū & desiderio colendus est Deus, vt sui cultus ipse sit merces. Nā qui Deū ideo colit, vt aliud magis q̄ ipsum promereatur, nō Deū colit, sed illud quod assequi cōcupiscit. 21. De occultis cordis alieni temere iudicare, p̄st̄ est: & eu cuius non videntur nisi bona opera iniquū est ex suspicione reprehēdere, cū eo rū q̄ hoīs sunt incognita, solus Deus iudex sit: q̄a iustus est & inspecto verus. 22. Diuinī est munera, cū & recta cogitamus, & per nos tristate atq; iniustitia contineat. 23. Iustitia atq; nobiscū vt operemur operatur. 24. Iusto iudicio Dei datur plerūq; peccatoribus potestas, qua sanctos ipsius persequantur, vt qui spiritu Dei iuantur & agunt, siant per laborū exercitia clariores. 24. Non est vera scientia boni, nisi ad hoc cōprehēdatur vt agatur. Inutiliter aut̄ meditatur legē Dei, qui laborat vt memoria teneat q̄ actione nō implet. 25. Qui legē Dei diligit probat se in hominibus iniquis id quod contra legē est odissē, non homines. 26. Mandata Dei nisi quieta mens scrutari non pōt, vt ergo religiosum exerceatur studiū, abigenda sunt iurgia mali gnorū. 27. Nemo tā eruditus, nemo tam doctus est qui superna illustratione non egeat. Nō enim vlla ita diuinorū bonorū augmentatione sufficiunt, vt nō semper superfit qđ mens rationalis, & intelligendū desideret & gerendū. 28. Si omnes homines simul cōsiderem⁹, quorū alij misericordia salui fūt alij veritate dānātur, vniuersē vię domini. i. misericordia & veritas suo fine distincte sunt. Si autē solos sanctos intueamur, nō discernuntur hæc vię dñi: Individua n. ibi est & à misericordia yeritas, & à veritate misericordia, q̄a beatitudine sanctorū & de munere grā est, & retributione iustitie. 29. Christianę perfectio. Pax. nis est, pacificū esse etiā cum pacis inimicis, spe correctionis, non cōfēnū malignitatis: vt si nec exemplū nec cohortationū discretionem sequantur, causas tamen non habeat quibus odisse nos debeant. 30. Custodit nos dominus ab omni malo, non vt nihil patiamur a dueris, sed vt ipsis aduersitatib. anima non ledatur. Cū enim tentatio adeat, fit quidam in id quod nos impugnat introitus, Et sicut bono fine. i. fine vulnere animæ tentatio consummatur, ita ad æternam requié de profundo temporalis laboris exitur. 31. Ad cœlestes Hierusalem non ascendūt consortiū, nisi M qui toto corde profitentur, non proprij operis, sed diuini esse munera quod ascendunt. 32. Omnes qui in Christo pie volūt viuere, necessitatis est vt ab impijs & dissimilibus patiantur opprobria, & despiciantur tanq; stulti & insani, qui præsentia bona perdunt, & iniurib. sibi profutura promittunt. Sed hæc despicio & irrisio in impios retorquebitur, cum & abundantia eorum in egesiatem, & superbia transierit in confusione. 33. Tota fidelium salus, tota patientię fortitudo ad eum qui in sanctis suis mirabilis est, referuntur. Aug. Tomus tertius. xx 3 da

Dilectio.
Aeternitas.
All. im.
mortali-
tas.
All. per-
secution.

Patiēria.
Ex. 18.

G

Vlilio Dei

Confessio
laudi.
Charitatis.

Doctrina
Apostoli
ca.

De querē
do Deo.

Faſtidiū
ſpiritalē.
Non effe.
Clemētia.

H

Intelle-
ctus.

Votum.
Iuc. 20.

Psal. 24.

Psal. 18.

Caro.

Sapien. 9

*Augusta
via.*

Matt. 7.

Præmū.

K

Iudicia.

Ex. ep. 1.

*Zepheri-
ni Papo.*

*De adiu-
torio Dei*

*All. Ex-
Canon.*

*9. Concilij
Arat. 20.*

Affictio

sto iudicio Dei datur plerūq; peccatoribus potestas, qua sanctos ipsius persequantur, vt qui spiritu Dei iuantur & agunt, siant per laborū exercitia clariores. 24. Non est vera scientia boni, nisi ad hoc cōprehēdatur vt agatur. Inutiliter aut̄ meditatur legē Dei, qui laborat vt memoria teneat q̄ actione nō implet.

L

*Legis a-
mor.*

*Legiscri-
tatio.*

Profect⁹.

*Miseri-
cordia &
veritas.*

Psal. 24.

Tentatio

Gratia.

M

Patietia.

1. Ti. 3.

S E N T E N T I A E

da est: quia nisi in illis dñs esset, furori impio
rū fragilitas succumber humana. 34. Ita à
pleibus Principes, & à seruis domini feren-
rendi.

Lex Dei.

non ex operibus, sed ex vocante: ne ipsorum
sit nō Dei, & merces non imputetur secundū
gratiā, sed secundum debitum, atq; ita gra-
tia iā non sit gratia. 46. Sicut non impedunt
ab æterna vita iustum quādam peccata ve-
nialia, sine quibus hæc vita non ducitur: sic
ad salutem æternā nihil profundit aliqua bona
opera impio, sine quibus difficilime vita cu-
iuslibet pessimi hominis invenitur. 47. Cum
voluntas mala potestatem accipit efficiendi
quod cupit, ex iudicio eius venit, apud quē
non est iniqitas. Punit enim etiam isto mo-
do, nec ideo iniuste, q; occulere. Ceterū ini-
quis puniri se ignorat, nisi cū manifesto sup-
plico senserit nolē, quanti mali sit quod per
petravit volens. 48. Omnia via in malefa-
citis tantum valēt, sola superbia ēt in recte fa-
ctis cauenda est. 46. Interest plurimum qua-
lis vsus, vel earū rerum quę p̄spex, vel earū
quę aduersæ dicuntur. Nā bonus nec bonis
temporibus extollitur, nec malis frangitur: Ma-
lus aut̄ ideo huiusmodi infelicitate premi-
tūr, quia felicitate corrūptur. 50. Mala mors
putanda non est quam bona vita præcesserit.
Non enim facit malam mortē nisi quod se-
quitur mortem. Non enim curandū est mul-
tum necessario morituris quid accidat ut mo-
riantur, sed moriēdo quo ire cogant. 51. Ita
non amittitur corporis sanctitas manente a-
nimī sanctitate ēt oppreso corpore: sicut a-
mittitur corporis sanctitas violata animi pu-
ritate etiā corpore intacto. 42. Maior animi
merito dicendus est, qui vitam erumnosam
magis eligit ferre quam fugere, & huma-
num iudicium, maxime quod est vulgare,
quod plerūq; caligine erroris inuoluitur,
prēcōscītē luce ac puritate cōtēnere. 53. Iu-
nis quisquid malorū alijs dñs irrogat, non
p̄p̄na ee criminis, sed examen virtutis. Nam
etiam bonus si seruat liber est: malus autem
& si regnet, seruus est, nec vnius hominis, sed
quod grauius est, tot dñorū quot vitiorum.
54. Nemo quicq; dño recte voueret, nisi ab
ipso acciperet q; voueret. 55. Omnis substan-
tia q; Deus nō est, creatura est, & qua; crea-
tura nō est, Deus est: Nulla ergo differēcia est i
deitate trinitatis, qm quod Deo minus est,
Deus non est. 56. Tales nos amat Deus, qua-
les futuri sumus ipius dono, non quales no-
stro merito. 57. Ordo temporum in æterna
Dei sapientia sine tempore est, nec aliqua
sunt

Propositi prefeti.

da est: quia nisi in illis dñs esset, furori impio
rū fragilitas succumber humana. 34. Ita à
pleibus Principes, & à seruis domini feren-
rendi.

Domus Dei.

non ex operibus, sed ex vocante: ne ipsorum
sit nō Dei, & merces non imputetur secundū
gratiā, sed secundum debitum, atq; ita gra-
tia iā non sit gratia. 46. Sicut non impedunt
ab æterna vita iustum quādam peccata ve-
nialia, sine quibus hæc vita non ducitur: sic
ad salutem æternā nihil profundit aliqua bona
opera impio, sine quibus difficilime vita cu-
iuslibet pessimi hominis invenitur. 47. Cum
voluntas mala potestatem accipit efficiendi
quod cupit, ex iudicio eius venit, apud quē
non est iniqitas. Punit enim etiam isto mo-
do, nec ideo iniuste, q; occulere. Ceterū ini-
quis puniri se ignorat, nisi cū manifesto sup-
plico senserit nolē, quanti mali sit quod per
petravit volens. 48. Omnia via in malefa-
citis tantum valēt, sola superbia ēt in recte fa-
ctis cauenda est. 46. Interest plurimum qua-
lis vsus, vel earū rerum quę p̄spex, vel earū
quę aduersæ dicuntur. Nā bonus nec bonis
temporibus extollitur, nec malis frangitur: Ma-
lus aut̄ ideo huiusmodi infelicitate premi-
tūr, quia felicitate corrūptur. 50. Mala mors
putanda non est quam bona vita præcesserit.
Non enim facit malam mortē nisi quod se-
quitur mortem. Non enim curandū est mul-
tum necessario morituris quid accidat ut mo-
riantur, sed moriēdo quo ire cogant. 51. Ita
non amittitur corporis sanctitas manente a-
animī sanctitate ēt oppreso corpore: sicut a-
mittitur corporis sanctitas violata animi pu-
ritate etiā corpore intacto. 42. Maior animi
merito dicendus est, qui vitam erumnosam
magis eligit ferre quam fugere, & huma-
num iudicium, maxime quod est vulgare,
quod plerūq; caligine erroris inuoluitur,
prēcōscītē luce ac puritate cōtēnere. 53. Iu-
nis quisquid malorū alijs dñs irrogat, non
p̄p̄na ee criminis, sed examen virtutis. Nam
etiam bonus si seruat liber est: malus autem
& si regnet, seruus est, nec vnius hominis, sed
quod grauius est, tot dñorū quot vitiorum.
54. Nemo quicq; dño recte voueret, nisi ab
ipso acciperet q; voueret. 55. Omnis substan-
tia q; Deus nō est, creatura est, & qua; crea-
tura nō est, Deus est: Nulla ergo differēcia est i
deitate trinitatis, qm quod Deo minus est,
Deus non est. 56. Tales nos amat Deus, qua-
les futuri sumus ipius dono, non quales no-
stro merito. 57. Ordo temporum in æterna
Dei sapientia sine tempore est, nec aliqua
sunt

Aeterna gaudia.

A suo p̄f̄sident, & non solum greges, sed ēt ip-
pos dignatur custodire pastores. 37. Aeternæ
ciuitatis æterna sunt gaudia & stantū diez
perpetuitas infinita, nec variabili, nec labet-
tur, quia incommutabili pace potentur, quo-
rum erit omnium bonū, ēt quę sūt singulorū.
38. Lex Christi, perfectio est charitatis, qua
Deus proximusq; diligis, & per quā dicitur
Matt. 6. conditor legis: Dimitte nobis debita nostra,
All. Ha- sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.
bes infra Bēne autem expectat promissiōnem Dei qui
ad verē. mandata eius exequitur, nec frustra sperat
Ps. 129. parcendū peccatis suis, qui ignoscit alienis.
Quoniam 39. Nihil Deus iubet q; sibi proſit, sed illi cui
adud te iubet: Ideo verus est dominus qui seruo non
ēt. indiget, & quo seruus indiget. 40. Id quod
In ſuſa Dei in tēpōre nouū est, non nouū apud Deū qui
Præſien- condidit temporā & fine tēpē habet omnia q
tia Dei. suis quibusq; temporibus pro eorū varieta-
Prouide- te diſtribuit: 41. Mutabilī omniū dispositio-
tia. nem immutabilis ratio continent, vbi finē tē-
pore ſimul ſunt quę in temporibus nō ſimul
Impuni- fiunt, quia tēpōrā nō ſimul currunt. 43. Ni-
tia. hil infelicius est felicitate peccatiū, qua pe-
nalit̄ nutritur impunitas, & mala volūtas ve-
lūt hostis interior roboratur. 43. Legis līa q
Legis līe docet nō esse peccādū, si ſpiritus viuificas
vta. deſit, occidit. Scire enim peccatum potius fa-
cit q; cauere, & ideo magis augeri quam mi-
nui, quia malę concupiſcentiā itiam præ-
aratio legis accedit. 44. Lex dara est vt gra-
tia quāreretur, gratia data est vt lex implēre-
tur. Neq; enim ſuo vitio nō implebatur, ſed
Lex, & vitio prudentiæ carnis, quod vitium per le-
graia. gem demonstrandum, per gratiam fanan-
dum fuit. 45. Hoc promittit Deus quod ipſe
Promissa facit: non ipſe promittit & alius facit, quod
Dei. iam non est promittere, ſed p̄dīcere. Ideo

B

Prima causa.

funt apud cū noua, qui fecit quē futura sunt.
58. Voluntas Dei est prima & summa causa omnium corporalium spiritualiumq; motionum: Nihil.n. sit visibiliter & sensibiliter q; non de inuisibili & intelligibili summi Imperatoris aula, aut iubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem iustitiam præmiorū, atq; pénarū, gratiarum & retributionū, in ista totius creaturæ amplissima quadam vniuersaq;

E republiça. 59. Diabolus superbus, hominem superbientē perduxit ad mortem: Christus humiliis hominē obedientē reduxit ad vitam:

quia sicut ille elatus cecidit & deiecit consensitē: sic iste humiliatus surrexit & erexit credentē. 60. In rebus spiritualib. cū minor maiori adhæret, sicut creatori creature, illa sit maior q; erat, non ille: & hoc est maius esse q; est melius esse: quia adhærens creature creatori, non mole auctior, sed virtute fit maior.

Dens in cogitabili.

61. Excedit supereminētia deitatis non solū vītati eloquij nostri, sed et intelligentiæ facultatem. Verius.n. cogitur Deus q; dī, & verius est q; cogitatur. Non parua aut notitiae pars est, si antequam scire possumus quid sit Deus, possimus scire quid non sit. 62. Oēs beati habent q; volunt, quamvis non omnes qui habent quod volunt, cōtinue beati sunt. Continuo aut sunt miseri, qui vel nō habeāt q; volunt, vel id habent q; non recte volunt. Propior est ergo beatitudini uoluntas recta et non adepto q; cupit, quam prava etiam si q; cupit obtinuit. 63. Magna miseria est hominis, cū illo non esse, sine quo non pot est. In quo est enim, sine dubio sine illo non est: & tñ si cuius non meminit, eumq; non intelligit neq; diligit, cū eo non est. 64. Diuinitas verbi æqualis p̄i, facta est particeps mortalitatis nostræ, non de suo, sed de nostro: ut & nos efficeremur participes deitatis eius, non de nostro, sed de ipsis. 65. Perfectum odium est q; nec iustitia nec scientia caret, i. ut nec propter uitia homines oderis, nec propter uitia homines diligas. Recte ergo in malis odimus malitiam, & diligimus creaturā, vt nec propter uitium creatura damnetur, nec p̄g naturam uitium diligatur. 66. Difficilli ma & laboriosa sunt figura mentis mēdacijs. Qui aut uerum vult dicere non laborat: quietiores res.n. sunt boni q; mali, & absolutoria sunt scripturae, res.u. uerba ueracium, q; cōmenta fallaciū. 67. Bonorum. n̄ sunt in scripturis sanctis mysteriorū pro-

funditates, quæ ob hoc teguntur n̄ vilesq;

ob hoc queruntur, ut exerceant: ob hoc autē

aperiuntur, ut pascant. 68. Orans cū sudore

sanguineo dñs Iesus Christus, significabat de

toto corpore, quod est Ecclesia, emanaturas

martyrum paſſiones. 69. Sacrum pietatis in iudicio

fibi sumit indignus. Bene.n. esse non

pōt mala accipienti quod bonū est. 70. Qui

laudat Deum in miraculis beneficiorū, laudet in terroribus ultionū. Nam & blanditur

& minatur. Si nō blandiretur, nulla esset exhortatio. Si non minaretur, nulla esset corre

ctio. 71. Remedia conuerſionis ad Deū, nul

lis cunctationib. sunt differenda, ne tempus

correctionis pereat tarditate. Qui. in p̄nitenti

ti promisit indulgentiam, dissimulanti diem

cristiū non spopondit. 72. Rectus est, & Resipiscen

bene inuocat Deum, qui in omnibus malis

qua patitur se accusat, non Deum, & in bo-

nis qua facit non se laudat, sed Deum. Sicut

enim repellit Deus peccata sua defendantē,

sic recipit cōfitemēt. 73. Mirabilis est fabri

ca mundi, sed mirabilior fabricator. Et male

occupatur creatis qui * à creatore discedit,

cui si inhærit, inferiora calcabit, ne quod

dilexerit contra naturā, conuertatur in po-

nam. 74. Anima rationalis superioribus infe-

riora præponens, non pōt regere q; regebat,

quia regi noluit à quo regebatur. 75. Cor-

pus carnis nostræ ornamenti nobis fuit: pec-

cauimus, & compedes inde accepimus, vt

uinculis mortalitatis omnis humanarū actio-

num cursus præpediret. 76. Recte in Dei

laudem psallit, cuius opera cū uoce concor-

dant. Nā finito carmine, uox tacet. In bonis

aut actibus uita permanens nunquam retinet

eius gloriā, quē in se gaudet operari. 77. Om

Timoria quæ timentur, rationabiliter declinātur: Dei.

Deus sic timēdus est, ut ab ipso ad ipsum cō-

fugiat. 78. Sicut præpostera securitas in pe-

riculum impellit, ita ordinata solicitude fe-

curitatem parit. 79. Virginitas carnis, corpus

intactū: virginitas animæ, fides incorrupta.

80. Multa nos in facultatib. nostris superflua

habere probabimur, si necessaria sola reti-

neamus. Nā uana quærentibus nihil sufficit:

H & alienorū quodāmodo retētor est, qui pro

futura pauperibus inutiliter habet. 81. Quō

Vox menores nostræ ad uoces nostras, sic aures Dei

ad cogitationes nostras. Non autē potest fieri,

ut in mala opera exeat cogitationes bona;

quoniam

SEN TENTIAE

- De canti-
conouo.
Gal. 5.*
- De vera
humilitate.*
- Despera-
tio.*
- De dini-
tiss.*
- Beneficen-
tia.*
- Impuni-
tas.*
- Humili-
tas.*
- Desepul-
tura.*
- De gau-
dio recto.
Quid ho-
minē Deo
imperat.*
- De bono
prælio.*
- De spe fi-
delium.*
- Malitia
bressus.*
- Charitas
inexhausta.*
- Le de-
fis mado-
rum.*
- quoniam hoc actione primitur q̄ corde cōcipitur. 82. Sicut veteris hominis vetus cantus ad temporalia, sic noui hominis noui cantus pertinet ad aeterna, & ita vniuersitatis; cantat ut vivit. Nouus autem cantus carmen est fidei, quę per dilectionem operatur. 83. Vera fidelitas humilitas est, in nullo superbire, in nullo murmurare: nec ingratis esse, nec querulum: sed in omnibus. Dei iudicijs gratias Deo agere, Deumque laudare, cuius omnia opera, aut iusta sunt, aut benigna. 84. Nimirum miser est q̄ non sperat in Deo, & de se sibi secunda promittit, cu ex eo ipso q̄ non querat Dei auxilium, ab omnibus per verę salutis exciderit. 85. In magna egestate sunt q̄ de iniustitate diuites, iustitia opes & sapientia non habent: qui autem dñi seruunt, ea bona acquirunt, quae perire non possunt. 86. Non sufficit abstinere a malo, nisi fiat q̄ boni est: & parum est neminem nocere, nisi studeas multis prodesse. 87. Peccator qui peccat, non ideo a dñi honoratur, q̄ male agentis pena differtur, grauius autem in eum defecitur, cui et ipsa correctio denegatur. 88. Non acceditur ad altitudinem Dei, nisi per humilitatem, cui propinquat subditus, Ionge ab eo recedit elatus. 89. Sicut peccatoribus diuitibus nihil prosunt exequiae sumptuosae, ita nihil nocent aut viiles, aut nullæ sanctorum pauperum sepulture. 90. Non potest quisquam fraudari delectationibus suis, cui Christus est gaudium. Aeterna exultatio est qui bono lataetur aeterno. 91. Deo qui ubique est, non locis, sed actionibus, aut longinqui, aut proximi sumus: quia sicut nos separat dissimilitudo, ita nos illi coniungit imitatio. 92. Humanæ exagritudinis, in carne mortali delectationem habere peccandi: sed discipulus amatorque virtutum non pacem huic concupiscentię tribuere, sed bellum debet indicere. 93. Non te terreat Christiane, q̄ credita differuntur, licet in abscondito sit promissio, in spe tamen per seueret oratio. Exerce operibus cresce virtutibus. Dum fidei constantia probatur, gloria retributionis augetur. 94. Omne tempus malorum pusilli est. Quid nam exiguum est, quam q̄ in hoc tendit, ut non sit? 95. Crescit semper facultatis charitas, dum viu maius, & largitate sit ditionis. 96. Malorum impietatem perire necesse est, aut proprio iudicio, aut sententia Dei. Nulla enim iniurias permanet, cui finem, aut correctio, aut damnatio facit.
97. Adhaerens Deo & semper eius facies voluntatem, nunquam à suo habitatore deseritur, & si quedam dura atque aduersa patiatur, non deseritur, sed probatur. 98. Tota iustitia ratio est, ut declinentur mala & fiant bona: cuius obseruatione inter quaslibet aduersitates forma seruanda est: quia hoc solum nunquam amittitur, q̄ operi pietatis impenditur. 99. Tolerentur presentia mala donec veniat beatitudo promissa. Sustineantur a fidelibus infideles, & inter hortorum frumenta zizaniorum aulacio differatur; quantumlibet sequuntur impij, melior est etiam in hoc tempore causa iustorum, qui quanto acrius impetruntur, tanto gloriosius coronantur. 100. Clamor precatio, ad Deum est intentio cordis & flagrantia dilectionis quia semper petitur q̄ semper optatur. Hoc autem Deo absconditum non est, quoniam ad ipsum redit q̄ ab ipso processit. 101. Bonum est peccati confessio, si & curatio consequatur. Nam quid prodest detegere plagam & non adhibere medicinam. 102. In hac vita, quae tota tentatio est, etiam in sublimissimis sanctis non apprehenditur illa perfectio, cui non supersit ascensio. 103. Cum presentis vita cursus agitur, etiam si valde proficiat cuius exercitio homo corrumpitur exterior, & interior renouatur: necesse est tamen ut dum conditioni subiacet mortis, labore toleret vetustatis. 104. Imago quidem Dei est homo & qui per iustitiam ambulat vias, ad similitudinem sui tendit authoris, & tamen dum in hac vita degit conturbationes vanitatis incurrit. 105. Prima divini munera gratia est, ut erudit nos ad nostram humilitatis confessionem, & agnoscere faciat, quod si quid boni facimus, per illum possumus. 106. Omnis infideliu[m] vita peccatum est, & nihil est bonum sine summo bono: ubi non deest agnitus aeternae & incomutabilis veritatis, fallax virtus est, etiam in optimis moribus. 107. Sicut non fundatum corpora fabrica in imo est, ita fundamentum fabrica spiritalis in summo est: Terrena aedificatio a terra incipit, celestis ex tractio a superno crescit exordio. 108. Tunc obliuio Deus meminisse, quoniam facit: tunc obliuisci, quando non facit. Nam neque obliuio cadit in Deum, quia nullo modo mutatur: neque recordatio, quia nihil obliuiscitur. 109. Hividet mirabilia Dei, quibus prosunt. Nam quoniam non intelligitur, vel unde non proficitur, non videatur.

+ Cante lege, et p[ro]m[on]te[re] p[ro]p[ter]a

Mira-
la.
Mis-
eria
vita.
Psal.
Imit.
Christi

Auxi-
l. Tin-
De g-
dio cl-
fian-
De sa-
to.

Timor

Phari-
muss.
Correc-
In ma-
bonum

De p-
pria
cultas.
Mali-
ciane &
nos.

Accep-
ad D-

Miracu- videtur. 110. Non auferat veritas misericor-
la. dia, nec misericordia impedit veritatem. Si enim pro misericordia vindicabis contra ve-
Misericor- ritatem, aut quasi rigida veritate oblitus fue-
dia & re- ris misericordiam, non ambulabis in via do-
vitas. mini, in qua misericordia & veritas obviae-
Psal. 84. runt sibi. 111. Tentatio Christi eruditio Chri-
Imitat- stiani est. Imitatores n. magistri debent esse
Christi. discipuli non in faciendis miraculis, quae ne-
mo exigit, sed in custodienda humilitate, at-

A que patientia, ad quae nos dñs inuitauit suo
exemplo. 112. Quomodo radix omniū ma-

Amaritia 1. Tim. 6 De gau-
1. Quomo- di Chr. dia chri-
to. 113. Christiano recte gaudendi
causa non præsens seculum est: sed futurum.
Et ita est vntendum temporalibus ne obsint æter-
nis, vt in via qua peregrini ambulat, hoc pla-
ceat q̄ ducit ad patriam. 114. Male celebrat
sabatū, qui ab operibus bonis vacat. Otiū
autem ab iniquitate debet esse perpetuum,

quia bona conscientia non inquietum, sed
tranquillum facit animum. 115. Cum bonū
operaris hilaris operare: Nam si quid bo-
ni tristis feceris, fit de te magis quam facis.

Malorū 116. Si in mores malorum non transeant bo-
ni, etiam inter cohabitantes magna diuisio
est. Non ergo homines qui meliorum exem-
plo corrigi queunt, sed hominū est fugienda
iniquitas. 117. Eam Deus innocentiam pro-

Timor. bat, qua homo non metu pēna fit innocens,
sed amore iustitiae. Nam qui timore non pec-
eat, quamvis non noceat cui vult nocere, tñ
plurimum nocet: & abstinentes ab iniquo ope-

Pharisaï re, sola tamen reus est voluntate. 118. Melior
mus. est in malis factis humiliis cōfessio, quam in
Corrēctiō bonis superba gloriatio. 119. De malitia ma-
li flagellatur bonus, & de seruo emendatur
filius. 120. Sicut stellas celi nō extinguit nox:

In malis sic mentes fidelium adhærentes firmamento
bonum. sancta scripture non obscurat mundana ini-
quitas. 121. Ad peccandum homo abundat
De pro- propria facultate, ad agendum autem bonū
pria fa- non sufficit nisi ab illo iustificetur, qui solus
cultate. iustus est. 122. Magnus bonorum labor est,
Mali cru- mores tolerare contrarios, quibus qui non
ciant bo- offenditur, parum proficit. Tātum enim tor-
nos. quet iustum alieni peccati iniquitas, quantū
B à sua recedit. 123. Non locorum interuallis
Acces̄sus accedit ad Deum vel recedit ab eo, sed
ad Deū. similitudo facit proximum, dissimilitudo lō-
ginquum: & nimia miseria est ab eo bono

longe esse quod vbique est. 124. Libera semper est seruitus apud Deum, cui non necessari-
tas seruit, sed charitas. 125. Qui ideo nemini
vult pati hominum, quia vt arbitratur
multum proficit, per hoc ipsum q̄ alios non
tolerat, ostendit quod potius non proficit.

126. Totum bonum quod habemus, ab artifi-
ce nostro habemus. Sed si hoc in nobis est, q̄
ip̄ fecimus, inde damnabimur: si autem hoc
q̄ Deus fecit, inde coronabimur. 127. Ver-
bum Dei per quod facta sunt omnia, tēpus Dei.

præordinauit quo susciperet carnem, non
tempori cessit quo verteretur in carnē. Ho-
mo quippe Deo accessit, non Deus à se rece-
pit. 128. Intellectui fides viam aperit, infidel-
itas claudit. 129. Quo primum vitio supera-
tur homo, hoc vltimum vincit. Cum enim
omnia peccata superauerint, manet pericu-
lum, ne sibi mens nihil conscientia in se potius

quam in dño glorietur. 130. Finis curarum
perfectio desideriorum est, & in id quisque
tendit ac nititur, vt ad illud perueniat quo de-
lectatur. Sapiēs ergo est hoc appetere quod
bonum facit, non id amare quod decipit.

131. Sicut duo sunt officia medicinæ, vnum
quo sanatur infirmitas, aliud quo custoditur
sanitas: Ita duo dona sunt gratiæ: vnu quod
aufert carnis cupiditatem: aliud quod facit
animæ perseverare uirtutem. 132. Non pote-
rit hominis labor finiri, nisi hoc diligat, q̄
ei non posset auferri. 133. Impossibile est vt
iniquitas prius iædat hominem iustum in quæ
tendit, quam cor iniustum unde procedit.

134. Vifibile miraculum ad illuminationem
uocat: Inuifibile autem eum qui uocatus ue-
tit, illuminat. Omnia mirabilia Dei narrat,
qui credens visibilibus ad intelligendum in-
uifibia transitum facit. 135. Meliores sunt
qui diabolum persequentes fugiunt, quam
qui præeuentem sequuntur, quia utilius est eū
hostem habere quam partcipem. 136. Om-
nes prauæ cupiditates sunt porta inferi, per
quas in morte itur: cuius dñatum subit, qui
adeptum se ad perfruendum lætatur quod
peritum concupiuit. 137. Adulancum lin-
guæ alligant animas in peccatis: Delectat. n.
ea facere in quibus non solum non metuitur
reprehēsor, sed et laudator auditur. 138. Ani-
mus male sibi conscius dum videatur sibi nul-
lam pēnā pati, credit quia non iudicet Deus,
cum abuti patientia Dei & non intelligere
parentis

*De vera
libertate.*
*De tolera-
tia.*

*De arti-
ce summo.*

*De verba
C*

*Defide.
Gloria
ma.*

*De perse-
etione.*

*De duob.
dolis gra-
tie.*

*De labo-
ris fine.*

*De iniqui-
tatis leſio-
ne.*

*Miracu-
laria.*

*Diaboli
fuga.*

Cupiditas

*De adul-
tione.*

D
*De m. de
conficio a
nimo.*

SENTE NTIAE

parcentis benignitatem, iam sit magna damnatio. 139. In creatura, quæ arbitrio suo peccat, prior est natura quam vitium. Quod ita contra naturam est, vt non posse nisi noce-re naturæ: Non itaque esset vitium à Deo re-cedere, nisi naturæ cuius hoc vitium est potius competenter esse cum Deo. 140. Nullum

Deus vel angelorū vel hominū crearet quæ malum futurū esse præscisset: nisi pariter nos

Eset quibus eos vībus bonorum cōmendaret, atq; in ordinem seculorum, quasi pulcherri-mum carmē, et ex quibusdam pulcherrimis antithetis honestaret. 141. Tria quādam ma-xime nobis scienda de conditione creaturæ oportuit intimari. Quis eā fecerit, quare fece-rit. Dixit Deus, inquit, Fiat lux, & facta est lux, & vidit Deum lucem, q; bona esset. Nec author excellentior est Deo, nec ars effica-cior est Dei verbo, nec causa melior est qui

De bono & malo amore. vt bonū creetur à bono. 142. Est amor quo amatur & q; amandum non est: & istū amo-rem odit in se qui illum diligit, quo amat q; amandum est. Possunt n. ambo in vno homi-ne esse, & hoc bonū est homini, vt illo profi-ciente, quo bene viuimus, iste deficiat quo male viuimus, donec ad perfectū sanetur & in bonum cōmutetur omne quod viuimus.

De bono creature. 143. Creature rationalis vel intellectu-sis bonum, quo beata sit non nisi Deus est, quod ei non ex seipso est, quia ex nihilo creata est. Hoc n. adepto fit beata, quo amissio misera.

De vīcio nature. 144. Vitium esse nec in summo potest bono nec nisi in aliquo bono. Sola ergo bona ali-cubi esse possunt sola aut mala nūsquā. Et illæ quæ ex malæ voluntatis vītio vītiæ sūt, in quantum vītiosæ sunt, malæ sunt: in quantum autem veræ sunt, bona sunt. 145. Non est fas di-debeat credere aliter affici Deum cum vacat, aliter cum operatur, quia nec affici dicendus est, tanq; in eius natura fiat aliquid q; ante non fuit. Patitur quippe qui afficitur, & mutabile

Fest omne q; patitur. Non ergo in Deo, aut pi-gra vacatio, aut laboriosa cogite industria: qui nouit & quiescens agere, & agens quiete-scere: & q; in operibus prius quidem est, aut posterius, non ad facientem, sed ad facta refe-rendum est. Aeterna n. est & incommutabilis voluntas eius, nec consilio alternante varia-
in qua simul est quicquid in rebus creandis vel ordinandis, aut præcesserit, aut sequitur.

Deus so-lus cres-tor. 146. Nullius q; quis minimæ naturæ, nisi Deū

creatorē dici, aut credi licet ab aliquo. Qd;

si angeli missi vel permitti adhibeant opera-tionem suā rebus quæ gignuntur in mundo, tñ nō sunt creatores animaliū, sicut nec agri colæ frugum vel arborū. 147. De prima cor-poris morte dici potest, q; bonis bona sit, ma-lis mala: Secunda vero sine dubio, sicut nul-lorum bonoruū est, ita nulli bona. 148. Mors

Morbi lis. etiam piorū peccati pena est. Sed ideo ipsi piorū,

dicitur bona, quia illa bene vtuntur, quibus finis est ad malā temporalia & transitus ad vi-tam æternam. Sicut n. iniustitia male vtitur, G

nō tantum malis, verum etiā bonis: ita etiam iustitia non tantum bonis, verum etiā malis bene vtitur. 149. Qui etiam non percepto re

Baptismi sanguinis generationis lauacro pro Christi confessio-ne moriuntur, tantum eis valet ad abolenda peccata, quantum si abuerentur fonte baptis-matis. 150. Cum homo secundum se viuit, non secundum Deū, similis est diabolo: quia nec angelo secundum angelum, sed secundū Deum viuendum fuit vt itaret in veritate. Vn

de non frustra dicitur, omne peccatum esse mendacium: quia non peccatur, nisi ea volū-tate quæ contraria est veritati, id est, Deo.

151. Diveritas humanae affectionis ex diuer-sitate voluntatis est, quæ si praua est, peruer-sis erit moribus inquieta. Si autem recta, non

solum non culpabilis affectio hominis erit, sed etiam laudabilis. 152. Arbitrium voluntatis tunc est vere liberum, cum vijs pecca-tisq; non seruit. Tale datum est à Deo, quod amissum nisi à quo potuit dari, non potest reddi. Vnde veritas dicit, Si vos filii liberauerit, tunc vere liberi eritis. 153. Bonum est Ioh. 8. sursum habere cor, non tñ ad seipsum, quod Disfiden-tia sua. est superbia, sed ad Deum, q; est obedientiæ. Plus autem appetendo minus est: qui de se sibi sufficere confidit, ab eo qui vere ei suffi-cit, deficit. 154. Beata vita si non amatur, non habetur. Porro si amatur, non ideo habetur: necesse est, vt ceteris rebus excellentius dili-gatur, quoniam propter hoc amandum est, quicquid aliud est amandū. Quia vero beatus esse non potest, nisi qui eā vt dignum est, a mat: cōsequens est vt eā æternam velit, quæ tūc vere beata erit qñ terminum nō habebit.

H 155. Non omnes quidem mali in hec pro-ficiunt vt sint boni: nemo tñ est, nisi ex malo De vīa beata. bonus. 156. Ciues terrenæ ciuitatis parit pec-bus ter-cato vītiata natura, qui sunt yasa iræ. Ci-reñis. ues

De
Dei
1.R

De p
quæ
Eccl

De
boni
mali.
De na
ra.

De an
æquita
De pr
pto ch
tatis.

Domin
tus Ch
Hianus

De con
tione fer
nitutis.
Ioh. 8.

P

De prel
iti.

ues ergo cœlestis patriæ parit à peccato natu-
ram liberās grā, qui sunt vasa misericordiæ.
De ira Dei. 157. Ira Dei non perturbatio est eius, sed iudi-
cium quo irrogatur pœna peccato. Cognitio
vero ipsius, & recognitio mundanarū rerū,
est incōmutabilis rō. Neq; n. sicut hominē,
ita Deū cuiusquā facti sui pœnitentia, cuius de
omnibus omnino rebus tā fixa est sententia, q̄

De perse- certa pœnitentia ē. 158. Inimici Ecclesiæ quo-
quentib; libet mō errore censentur vel malitia depræ-
Ecclesiā. uenf, si accipiāt corporaliter ptatem affligē

I di, exercēt eius patiētiā. Si tāuimmodo male
Rom. 8. fentiendo aduersanf, exercēt eius sapiētiā: Et
vt ēt inimici diliganf, exercēt eius benevolē

De fine boni, & tiam, quia Deus ijs qui eū diligunt omnia
cooperatur in bonum. 159. Finis boni est,
mali. non quo consumitur vt non sit, sed quo
perficitur vt plenū sit. 160. Est natura in qua
Denatu- nullū malum est, vel etiam nullum malū po-
ra. test esse. Esse aut̄ natura in qua nullū bonum

De animi aequitate corporis sanitatis, & cōuenientius iustus do-
De pœce pto chari tatis. 161. Melior est animi cōquitas quā
corporis sanitatis, & cōuenientius iustus do-
let in supplicio, quam latētus est in delicto.

162. In pœcto charitatis tria inuenit homo

quę diligat, Deum, & se proximū. Et quia il-
le in sui dilectione nō errat qui Deū diligat,
consequens est vt proximo ad diligendum

Domina- Deum consulat, quem iubetur diligere sicut
tui Chri- seipsum. 163. Pax domestica, est ordinata co-

habitantium imperandi obediendiq; cōcor-
dia, imperant enim qui consulunt, sicut vir-

vxori, parētes filiis, domini serui. Obediunt
autem quibus consuluntur, sicut mulieres ma-
ritis, filij parētibus, serui dominis. Sed in do-

mino iusti viuentes ex fide, & ab illa adhuc
ciuitate peregrinantes, etiam qui imperant

seruiunt eis, quibus videntur imperare, quia
non dominandi cupiditate imperant, sed of-

ficio consulendi, nec principandi superbia,
sed prouidendi beneficio. 164. Nomē & cō-

ditionem seruitutis culpa genuit, nō natura;
& prima huius subiectiōnis causa est pecca-

Ioan. 8. K tū, quia sicut scriptū est, Omnis qui facit pec-
De condi- catū, seruus est peccati. Vnde melior est eius

tione ser- status, qui famulatur homini, quam qui suę
nuitis. cupiditatī. 165. Veri patres familias subditis
suis tanquā filiis ad colendū & promerendū
Deum consulunt, desiderantes venire
ad cœlestem domum, vbi imperandi necel-
larium non sit officium: quo donec veniat,

magis debent patres qui dominantur, quam

serui tolerare qui seruiunt. 166. Locus supe-
rior, sine quo regi populus non pōt, etiam si *De regi-*
tenendus atq; administrādus vt decet, tñ in- *mine po-*
decēter appetitur: vnde ociū sanctū querat, *puli.*

querat directionem veritatis, negotiū iustū
fūscipiat necessitas dilectionis. 167. Sicut nō *De vita*
est à carne, sed supra carnem quod eam fa- *anime.*

L fuit, sic nō est ab anima, sed supra ani-
mā quod eam facit vivere beatē: quia vt vita *Institutio*
carnis anima, ita beata vita hominis Deus ē. *imperfe-*

168. Iustitia nostra quanvis vera sit, propter *Eta.*

verum boni finem ad quem refertur, non ta-
men tanta est in hac vita vt potius per remis-
fionem peccatorū constet q̄ per finem virtu- *De plena*

tum. 169. Quandiu vitiis repugnat, plena *pace.*

non est pax: quia illa quęrefitūt periculū, de-
bellantur p̄rēlio: & illa q̄ victa sunt nōdū se-
cura triumphant ocio, sed adhuc sollicito

pr̄amuntur imperio. 170. Prima mors ani-
mam nolentem tollit à corpore, secunda a-
nimam nolentē tenet in corpore. Ab vtraq;
morte id habetur, vt quod non vult anima

de suo corpore patiatur. 171. Incognitis cau-
sis operum dñi nō nihil nouimus, cū scimus

non sine ratione omnipotentem facere, verū *De negli-*
infirmus humanus animus rationem nō po-
test reddere. 172. Frustra homo p̄l hoc cor *gentijs.*

pus hic promittit sibi quod in hoc corpore *De huma-*
comparare neglexerit. Nemo iniutus bonū *na societa-*

facit, etiam si bonū est quo facit: quia nihil *te.*

prodest sp̄us timoris, ubi nō est sp̄us charita- *De diligē-*

tis. 173. Sicut in potestatibus societatis hu- *do Deo.*

manæ maior potestas minori ad obediendū *Bonū in-*
pr̄eponitur, ita Deus omnibus. 164. Beatus q̄ *corrupti-*

diligit Deum, & amicū in Deo, & inimicū *bile.*

propter Deum. Solus enim nullum charum *De incō-*
amittit, cui omnes in illo chari sunt, qui nū- *mutabil-*

quā ante dimittit te, nisi dimittatur. 175. Ma- *Deo.*

nifestum est, qm̄ bona sunt quę corrumpuntur, *M*

quę neq; si bona non essent, corrumpi-
possent, quia & si summa bona essent, incor-
ruptilia essent: si autem nulla bona essent, q̄ *Institutio*

in eis corrumperetur non esset. 176. Cum *Inquisi-*

Deus incōmutabiliter bonus, omnes fecerit *odioſa.*

SEN TENTIA E

stitia Dei, cui si subijceretur, non conturba-
De egri rentur. 178. Aegritudo animi rationalis est, cū bonis inferioribus delectatus, superiora
tudine nō appetit, & ex parte non amittit. Ideoq; in
animi duas diuinitur voluntates: cumq; vna est, tota
Pacis flu- nō est: & hoc adest vni q; est alteri. 179. Ho-
dium. mini religioso parū esse debet inimicitias
Veritas odiosa. aliorū non excite, vel augere male loquendo, nisi ēas extingue studeat bene loquendo. 180. Beata vita est gaudiū de veritate, q; Deus est: sed multis odiosa est, quam audire
A volunt docent: & nolentes falli, volunt mēdacia sua veritatē videri. Quibus iusti retrubuitur, vt ipsi veritatē non lateant, ipsos autē lateat veritas. 181. Nemo q; tolerat amat, et
De fortia patietia. si tolerare amat: quia aliud est fortis patientia, aliud secura felicitas. Nō eiusdē est t̄p̄lis labor pugnq; & beatitudo viatoriae. 182. Ideo plerunq; in sermone copiosa est ege-
Ignoran- stas humana intelligentiæ, q; plus loqtur in
tialoquax quisitio q; inuentio, & lōgior est petitio quā im petratio. 183. Vera eternitas Dei est, qui solus habet immortalitatē: qm̄ ex nulla spe-
De aeter- cie motuē mutatur, nec temporalis est vo-
nitate. luntatis. Non n. immortalis est voluntas, que
Non des- alia & alia est. 184. Non est desperandū de
perandi malis, sed pro ip̄s v̄t boni siant iludiosius
peccato- supplicandū, quia numerus sanctorum sem-
res. pax à per de numero impiorum auctus est. 185. Quærens à Deo pacē, sit sibi ip̄se pacatus, ne
Deo que aliud in professione oris, aliud sit in cordis
ratur. arcano. Nihil n. prodeit hoc esse in corde q; verū est, si hoc dicitur voce q; falsum est: q; afferit
Afflictio veritas & credenda est & loquēda. 186. Nō
piorum. queratur homo, qm̄ in his quę iuste habet: patitur aliquas aduersitates: per amaritudi-
peniten- n. inferiorum docetur amare meliora, ne
tia. viator tēdēs ad patriā, stabulū pro domo di-
B ligat. 187. Bñ currit ad remissionē peccato-
Prēmu- ri, qui displicet sibi. Apud n. iustū iudicē &
riuio ad- misericordē, qui se accusat excusat. 188. In
uersus p- tranquilitate pacis cōprehensa est doctrina
cellos. sapientiæ, quę inter tribulationum turbines
 difficulter agnoscitur. Nec facile inueniuntur in aduersitate pr̄ficia, quę nō fuerint in
Eucharistiā. pace quę sita. 189. Ad altare Dei inuisibile, quo nō accedit iustus, ille peruenit qui ad
De lege. hoc pr̄fens iustificatus accedit. Inueniet n. illuc vitam suam, qui hic discreuerit causam suam. 190. Finis legis Christus est, in quo lex iustitiæ non consumitur, sed impletur.
 Omnis. n. perfectio est in ipso, vñtra quem nō est quo se spes fidei & charitatis exten-
De mala dat. 191. Nullę pēnę grauiores sunt, q; ma-
cōscientia. la conscientia, in qua cū non habetur Deus, cōsolatio nō inuenitur: & ideo inuocandus est liberator, vt quę tribulatio exercuit ad cōfessionē, confessio perducat adueniam. 192. Quid grauius p̄tō egri, q; interfēctio medi-
Nullum ci: sed cū in baptismo hōc dimittitur, quid nō dimittitur? 193. Auditor verbi similis de-
*peccati*bet esse animalibus q; ob hoc quod ruminat
irrenissi- munda esse dicuntur: & nō pigeat cogitare
bile. Remina-
do. de ijs quę in alio cordis accepit, & cū au-
Peccate dit, sit similis edenti: cū vero auditā in me-
rum re moriam reuocat, sit similis ruminanti. 194. Rationalis anima est domina corporis sui, q; inferiori non bene imperabit, nisi superio-
re rectrix. ri se Deo tota charitatis subiectione feruierit. 195. Sicut terra de celo expectat pluviā & lucē, sic hō ex Deo debet expectare misericordiā & veritatē. 196. Gaudendū est bo-
De misé- nis ecclesię filijs, quia in discretione eorum non fallitur diuina iustitia. Sed non temere
rioria congregatos diuidant, quia ipsorū est, velle
Dei. colligere Deū vel separare. 197. Dñs est re-
De bonis rū quas habet qui nulla cupiditate illuditur. ecclesię
ecclesiæ Nā qui amore terrenorū obstringitur, non possidet, sed possidēt. 198. H̄ereditas in qua Christi cohāredes sumus nō minuitur multitudine filiorū, nec sit angustior numerositate cohāredū. Sed tāta ē multis, quāta est pau-
De felici- cis, tāta singulis, quāta oīb. 199. Nunq; secu-
itate. ra esse debet felicitas q; periculosiora sunt animo secura q; corpori aduersa: pri⁹. n. cor-
Profecti- rūpūt p̄sp̄ra, v̄t inueniat aduersa quę frāgat.
bonorū. 200. Prima salus est declinare peccatū: secūda non desperare de venia. Nē ip̄se se in exter-
F nū perimit, qui apud misericordē iudicē ad penitentię remedia nō recurrit. 201. Boni la-
Prophe- tēt, q; bonū ipsorū in occulto est, nec visibili
cia. le est, nec corporale est q; diligūt, & tā merita eorū sunt in ab/cōdito cōstituta q; p̄mia.
Idola. 202. Nullus bonorū inimicū habet, nisi ma-
lū, q; ideo ip̄m bonus exerceat. Orāndū est ergo p̄ inimicis, vt aut obtineatur eorū cōuersio, aut i nobis inueniat diuinæ bonitatis imitatio.
Corpora 203. Vigor fidei Christianæ tribus tempori-
*defuncta*bus initiat, vespere, mane & meridie. Vespe-
rum. re enim dñs in cruce, mane in resurrectione meridie in ascensionē. Vnū ad patientiā oc-
Al. l. qui c-
Deo fissiū v-
cisi,

DECRIPTAE EX AVGUSTINO.

351

Eis, aliud ad vitā resuscitati, tertium pertinet ad gloriam maiestatis in patris dextera con-

Afflīctio. sidentis. 204. Ad hoc excoquuntur homines tribulationib. vt vasa electionis euacuentur

Bona soli nequitia, & impleātur gratia. 205. Poteſt ho-

De fine da. inuitus amittere temporalia bona, nunquā

ſidelium. vero niſi volens perdit æterna. 206. Finis fi-

Rom. 10. delium Christus est, ad quē cum peruererit

De tristī currentis intentio, non habet q̄ possit am-

Peccato- plius inuenire, sed habet in quo debeat per-

cordatio- manere. 207. Melior est tristitia iniqua patiē-

rum re- tis, quam lætitia iniqua facientis. 208. Reu-

candus est animus ad recordandū cū quadā

delectatione de prēteritis, ne surrepente con-

E cupiscentia redeamus corde in Aegyptum.

De veri- 209. B onum eſt à ueritate vinci. Ad corre-

tate. ptionem ſuperet veritas nolentē. Nam & in-

Venia. uitum ipſa ſuperabit. 210. Peccata ſue parua

ſue magna impunita eſſe non poſſunt, quia

aut homine p̄c̄niente, aut in iudicio. Deo

iudicante plectuntur. Ceffat autem vindicta

diuina, ſi cōuerſio precurrat humana. Amat

enim Deus conſentib. parcere, & eos qui fe-

Mifer q̄. metipſos iudicant, nō iudicare. 211. Nullus

Afflīctio miser de qualicunque miferia liberatur, niſi

necessaria qui Dei mifericordia puenitur. 212. Fideliter

ſupplicās Deo pro necessitatib. huius vi-

ta mifericorditer auditur, & mifericorditer

nō audiē. Quid n. infirmo vtile fit, magis no-

uit medicus q̄ ægrotus. Si n. id poſſulat qd̄

Deus p̄cepit & promittit, fiet omnino q̄ po-

ſcit, quia accipiet charitas q̄ parat veritas.

Profeſſi- 213. Profeſſetus fidelū ſine tentatione nō eue-

nit, nec ſibi quiskā innotescit: niſi probatio-

nis examine. Nō coronabif, niſi qui vicerit:

nec vincet, niſi qui certauerit: nec certabit, ni

ſi inimicū habēs & tētationi refiſtens. 214.

Stultus eſt qui nō credit denunciati onib.

p̄phetarū in paucis, q̄ reſtant, cū videat tā mu-

ta cōpleta q̄ tuni nō erant q̄ p̄dicebant im-

plenda. 215. Sic ſunt qui colunt idola, q̄no

qui in ſomniſ vident vana. Si aut̄ euigileſ aīa

ipsorū, intelligit à quo facta fit, & nō colit q̄

ipſa fecit. 216. Omnia corporis noſtri q̄ diſ-

creta vel putrefacta vel cōcremata in quādā

diſſoluunē fauillas, Deo perire non pñt. In il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

la. n. elemēta mūdi eunt, vnde ſumpta ſunt, il-

OMNIS SENTENTIA ET CETERA

sed furtum recepit. 230. Tunc hominem cō-
 Perserif cludit profunditatis iniquitas, qñ non solum
 tias. immersus peccatis iacet, sed et volens ea de-
 fendere perdit confessionem, & aditum cō-
 fessionis. 231. Qñ Deus permittit aut facit, vt
 Affliet. aliqua tribulatione vexemur, tūc misericors
 est: quia excitans fidem & differens in opere
 non auxilium negat, sed desiderium mouet.
 Paupert. 232. Diuites Christiani si veri Christiani sūt
 piorum. prorsus pauperes sunt, & in cōparatione cē-
 lestium honorū quæ sperant omne aurū suū
 arenam deputant, quia ibi quisq; habet diui-
 tias suas, vbi delectationē. 233. Fides Abra-
 hæ, semen est Abrahæ. Proinde qui pertinent
 Perseue- ad credulitatis similitudinē, ipfi pertinent ad
 rantia. hæredū promissionē. 234. Nemo fidelium
 quamuis multum profecerit, dicat, sufficit
 mihi. Qui n. hoc dixerit, remansit & hæsit in
 via ante finem, qui non perseverauerit usque
 Cōuersio. in finē. 235. Nullus in Deo locus est, nec est
 quo fugiatur ab ipso, nisi ad ipsum. Qui vult
 euadere offensum, configiat ad placatum.
 Vita aīe. 236. Due vita sunt: una corporis, altera ani-
 mæ. Sicut vita corporis, anima: ita vita ani-
 mæ, Deus. Et quō si anima deserat, moritur
 corpus: sic anima morit, si deserat Christus.
 Obedien-
 tiae boni. 237. A quo habet homo vitam, apud illum ha-
 bet, vt ei bene sit. 238. Perfecte Deus euiden-
 terq; monstrauit quantum sit bonum obediē-
 tia, cum hominē paradiſo possum ab ea re-
 prohibuit, quæ non erat mala. Sola ibi obe-
 dientia potuit tenere palmam, sola incidit in
 Correptio. penam. 239. Interdum Deus per malos eru-
 dit bonos, & per temporelē potentiam
 nandorum exercet disciplinam liberando-
 rum. 240. Apud misericordiam Dei plurimū
 valet confessio poenitentis, qua facit pecca-
 tor confitendo propitium, quē negando nō
 facit nescium. 241. Humilius virtus est de-
 scientia non gloriari, quia cōmuniſ est om-
 nibus, ſicut lucis, ita participatio veritatis.
 242. Non caret regia potestate, qui corpori
 suo nouerit rationabiliter imperare. Vere n.
 dominator est terra, qui carnem suam regit
 legibus disciplinæ. 243. Quantum ad opera
 attinet quæ forinsecus aguntur, & qui timet
 penam, & qui facit iustitiam, nō faciunt cō-
 tra mandatum: & idēo quidē pares sunt ma-
 nu, ſed diſpare corde: ſimiles actione, diſsi-
 milles volutate. 244. Hoc ab homine colitur
 quod diligit. Vnde quia Deus omnib. rebus

maior & melior inuenitur, plus omnib. dili-
 gendus est ut colatur. 245. Rectum cor cum
 Deo est, qñ pp Deū queritur Deus. 246. De
 benevolentia est, non de malitia, cum lata-
 tur iustus in impios processisse vindictam:
 quia nō ei exitium peccatoris placet, quem
 voluit corrigi, ſed iustitia Dei qua ſcit mul-
 tos poſſe conuerſi. 247. Non vincit in bono
 malum, qui in ſuperficie bonus eſt, & in al-
 Simula-
 manu mitis, voluntate crudelis. 248. Ad oē Opus a-
 opus bonum amor ducit & timor Dei. Ad mori, &
 apprehendatur boni & declinetur malum,
 discernendū eſt quid diligē debat, & quid
 timeri. 249. Nulla infelicitas frangit, quem
 nulla foelicitas corrumpit. 250. Dives qui ta-
 lis eſt ut contemnat in le quicquid illud eſt
 Felicitas.
 L
 vnde inflati superbia ſoleat, pauper eſt Dei.
 251. Ascencionum ad Deū gradus, ſunt pietatis affectus. Iter tuū, eſt tua voluntas, amando
 at Deū.
 accedis, negligendo recedis, constitutus in
 terra, Deo iūgeris, quia quæ Deo chara ſunt
 diligis. 252. Deus cum male aliquid poſciē,
 dando irascitur, non dando miferetur. 253.
 Incredibile eſt non mentiri hominem ne ca-
 piatur, qui mentitur ut capiat. 254. Quamuis
 omnis qui mentitur velit celare quod verum
 eſt, non tñ omnis qui vult celare quod verum
 eſtit. Plerungs enim non fallendo vera oc-
 cultamus, ſed tacendo. Non enim mentitus
 eſt, qui ait, multa habeo vobis dicere, ſed
 nō potestis portare mō. 255. In primo hoīe
 patuit, quod hoīis arbitriū valeret ad mor-
 tē. In ſecunda aut̄, q̄ Dei adiutoriū valeret
 ad vitā. Primus enim homo, non nifi hō: ſe-
 cundus vero hō, Deus & homo. Pctn ergo
 factū eſt relicto Deo, iustitia nō fit ſine Deo.
 256. Legis litera, que docet non eſſe peccā-
 dum, ſi ſpiritus viuificator defit, occidit. Sci-
 re. n. pctn potius facit q̄ cauere, & ideo ma-
 gis augeri q̄ minui, quia malæ cōcupiſcētiae
 & puaricatio legis accedit. 257. Mandatum
 Dei ſi timore potius penæ q̄ amore iustitiae
 fit, ſeruiliter, nō liberaliter fit: & ideo nō fit:
 Nō enim eius fructus bonus eſt, q̄ nō de cha-
 ritate pcedit. 258. Lux Dei ſecundū naturam
 eſt: & cū homines quæ legis ſunt faciunt, na-
 turaliter faciunt ſuperato vitio, quod nec
 præſidium legis abſulerat. Cū itaque per
 gratiā lex Dei in cordibus ſcribitur, quæ le-
 gis

gis sunt naturaliter fiunt non quia per natura-
rā praeulta sit gratia, sed quia per gratiam re-
parata est natura. 259. Nemo ex eo q[uod] videt
habere, gloriatur quasi nō acceperit, & ideo
putet se accepisse, quia litera extrinsecus, vel
vt legeret apparuit, vel vt audiret insonuit.

Gloriam dum in Deo. 1. Cor. 3. Gala. 2. Psal. 67.

Nā si p[ro] legē iustitia, ergo Ch[ristus] gratis mor-
tuus est. Alcēdens in altū captiuā duxit capti-
uitatē, dedit dona hominibus. Inde habet q[ui]-
cunq[ue]s habet. Quisquis autē inde se habere ne-
gat, aut non habet, aut id quod habet aufereſ
tia. Inobedie ab eo. 260. Homo factus erat immortalis,
Deus esse voluit: non perdidit q[uod] homo erat,
A sed p[ro]didit q[uod] immortalis erat, & de inobe-
dientia: sup[er]bia cōtracta est pena nature. 261.

Fides. Cōmpla-
tio.

Laus fidei est non vīla credere, p[re]mīū erit
creditorū adēptione gaudere. 262. Sicut lac-
nō transit nisi per carnē, vt paruulū p[ar]cas q[uod]
panē edere non potest: sic nisi sapientia Dei.
quē panis est angelorū, ad homines dignare
tur venire per carnē, nemo ad verbi diuinit-
atē contēplandā posset accedere. Quia ergo
lux à tenebris non poterat comprehendī, p[er]
sa lux mortalitatē subi[er]t tenebrarū, & per si-
militudinē carnis peccati participationē de-
dit luminis veri. 263. Odor bonus fama bo-
na est, q[uod] quisq[ue] bonę vitę operibus haurit:
dū Ch[risti] vestigia sequit: pedes quodāmō ei⁹
preciōsi vnguenti odore perfundit. 264. Nō
est in carendo difficultas, nisi cū est in habē-
do cupiditas, & ideo id tolū recte diliguntur
quod nunquā bñ amittitur. 265. Qui affluit
in sp[iritu] magis cauēdus est, tanta eloquētia, tanto
quāto magis ab eo in ijs quē audite inutile ē,
delectatur auditor, & eū quē ornate dicere
audiuit, & vere existimat. 266. Bonorū inge-
niotū clara est indoles, in verbis differentiū
verū amare, non verba. Quid n.p. prodest clau-
uis aurea, si aperire quod volumus non pōt⁹
Aut qd obiect ligiae, si hoc pōt, qn nihil quæ
rimus, nisi patere q[uod] clausum est. 267. Omnis
peccator inquātū peccator, nō est diligen-
dus, & oīs hō inquātū homo diligēdus ē p[er]
Deum, Deus vero p[er] seipsum, à quo oēs hīt
qui eū diligunt, & q[uod] sunt, & q[uod] eū diligunt.

Eloquen-
tia. Ingeniū.
Tector.

B. Incōmu-
tabile bo-
num. Ioan. 14.

268. Dñs ait, Ego sū via veritas & vita: Hoc
est, per me venitur, ad me peruenit, in
me manet. Cū n.ad ipsum peruenit, etiam
ad patrē puenit, q[uod] p[er] xqualē ille qui q[uod]
cognoscit, vinciēt atq[ue] glutinatē nos
spūffanctō, vt in sumo atq[ue] incōmutabili bo-

no sine fine maneamus. 269. Multos autē inue-
nimus q[uod] fallere velint, q[uod] falli, neminē. Cū ve Fallacia.

ro hoc līcē faciat alius, alius nesciēs patiā,
satis apparet in vna eadēq[ue]; re illū q[uod] fallit eo
qui mentitur esse meliore, q[uod] nō quidē pati me-
lius est iniquitatē: q[uod] facere. 270. Inter t[ri]palia
atq[ue] aeterna hoc interest, q[uod] t[ri]palia plus diligū
tur antequā habeanf, vilescant autē cū adue-
nerint. Nō n.s. satiat animū, nisi incorruptibi-
lis gaudij vera & certa aeternitas. Aeternū ve-
ro ardētius diligitur adeptū q[uod] desideratum.
Nemo n. plus de illo estimat quā se habet,
ne fiat vilius q[uod] paratū est amplius. Sed tan-
ta ibi ē excellētia, vt multo plus sit adeptu-
ra charitas, q[uod] fides creditit vel & spes desi-
derauit. 271. Qui in scripturis sanctis nō in-
ueniūt charitatē q[uod] querūt, fame laborant: q[uod]
autē nō querūt quod in protu hñt, fastidij lā-
guore marcescūt: & parvitorūq[ue] piculū ē,
dū sapientiē cibum, & illis obcēctatio, & his
inedia subtrahit. 272. Nō sunt cōdignae pas-
siones huius t[ri]pis ad superuenturā gloriā q[uod]
reuelabit in nobis. Squiat & fremat mūdus,
īcrepet linguis, coruscet armis. q[uod] quid fece-
rit, quantulū erit ad illud q[uod] accepturi sum⁹?
Appēdo q[uod] patior cōtra id quod spero: hoc
quidē sentio, illud spero, & tñ incōmutabili
ter maius est q[uod] sperat q[uod] quod auferit. Quic-
quid est quod cōtra Ch[risti] nomē fuit, si pōt
vinci, tolerabile est: si nō pōt, proficit p[ro]mio
cūtius consequendo: & finis t[ri]pali mali trāsit
in perceptionē aeterni boni. 273. Cū in duo-
bus p[re]ceptis charitatis tota lex pendeat &
Propheta, quanto maius est Euangeliū quo
lex non soluitur, sed adimpleatur, & de quo
dñs dicit, Mandatū nouū do vobis, vt diliga-
tis inuicē? Charitas enim innouat homines,
& sicut malignitas veteres, ita dilectio nouos
facit. 274. Quando corripit Deus genus hu-
manū, & flagellis p[er]i castigationis exagitat,
exercet ante iudiciū disciplinam, & plerūq[ue]
diligit q[uod] flagellat, nolens inuenire quem
damnet. Flagellat autem iustos simul & iniu-
tos, quia nemo est qui possit gloriari mun-
dum se habere cor, aut mūdum se esse à pec-
cato. Ita de gratia misericordiæ eius veniunt
etia coronē iustorū. 275. Labor p[ro]iū exer-
citatio est, nō dānat. Nec n.cōturbari de-
bemus, cū aliq[ue] sanctus grauia & indigna p[er]-
petit, si oblii non sumus que ptulerit iustus
iustorū, sanctusq[ue] sanctorū, cuius passio oēs
superat

Aeterna
bona &
temporalia

C

Fame spi-
ritualia.Toleran-
tia.
Rom. 8.Charitar,
Mat. 22.

Ioan. 13.

Flagella,
Dei.

Pro. 20

D

Pasionē:

SENENTIAE

superat passiones, quia cum authore vniuersitatis nulla cuiusquam est comparatio creaturæ. 276. Miseria generis humani cuius nullum hominum ab exortu usq; ad obitum vide mus alienum, non pertineret ad iustum omnipotens iudicium, si non esset originale peccatum. 277. Creatoris omnipotētis omnipotentia est causa subsistēti omni creature: quæ virtus si ab eis quæ condidit regendis aliquæ cœsaret, simul omnium rerū species & natura cōcideret. Proinde quod dñs ait, Pater meus usq; nunc operatur: quandam continuacionē operis eius qua simul omnia continet atque administrat ostendit. In quo etiā opere sapientia eius pseuerat, de qua dicitur, Pertinet à fine usq; ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Idē, etiam Apostolus sentit, Cum Atheniensibus p̄dicans ait, In quo vivimus, mouemur & sumus, quia si opus suum rebus creatis subtraheret, nec vivere, nec morieri, nec esse possemus. Et ideo sic Deus intelligendus est requeuisse ab omnibus operibus suis, ut iam nulli nouā conderet creaturā, non ut conditas continere & gubernare cœlaret. 278. Observatione sabbati, quæ vacazione vnius diei figurabatur ablata, perpetuum sabbatum obseruat, qui spe furor quietis sanctis operib. intētus, nec in ipsis actibus suis, quasi de p̄prijs, & de ipsis quæ non acceperit, gloriatur, & illū in se operari cognoscit qui similiter operat & operando quietus est. 279. Requies Dei recte intelligentibus ea est, quæ nullius indiget bono. Et ideo creata requies nobis in Deo est, quia beatificamur bono quod ipse est, nō ipse eo quod nos sumus. Nā & nos aliquod bonū ab ipso sumus, qui facit omnia bona valde, in quibus fecit & nos. Porro alia res bona p̄ter ipsum nulla est quam ipse nō fecit, ac p̄ hoc nullo bono alieno eget, qui bono quod fecit nō egit. 280. Facta creatura, motib. cœperunt currere tempora. Vnde aī creaturam frustra tempora requiruntur, quæ si possint inueniri ante ipsa tempa. Motus. n. si nullus esset vel spiritualis vel corporalis creaturæ, quo per præsens præteritis futura succederent, tempus nullum omnino esset. Morieri autē creatura nō vtiq; posset si nō esset, potius ergo tempus à creatura q̄ creatura cœpit ex ipso, vtrunq; aut ex Deo. Ex ipso. n. & per ipsum & in ipso sunt omnia. 281. Cū salvator dicat vnu paſſerē non cadere in terrā sine voluntate Dei: & sēnum agri quod post paululum mittendū est in clibanum, ipse tñ Dei arbitrius formet ac vestiat, sic confirmat non solū ista tria regi partem mundi rebus deputatā, verum etiam vilissimas abiectissimasq; particulas diuina prouidētia regi, nec fortuitis perturbari motibus ea quorū causas comprehendere non possumus estimemus. 282. Anima rōnalis in ea debet regi, quæ spiritualiū natura maxime excellit, & quæ sursum sunt sapiunt, nō quæ super terrā. 283. Naturā conditor Deus nihil in miraculis contra naturā facit, nec quod nouū est consuetudini repugnans est rōni. G Nobis ergo videntur contra naturā insolita, quibus aliter naturæ cursus innotuit: non aut̄ Deo, cum hoc est natura quod fecerit. 284. Omne corpus in oē corpus posse mutari creditib; est: quodlibet aut̄ corpus in animā rationā posse cōverti, credere absurdū est. Quā Deus sic est op̄s ut nunq; suæ rationis instituta conuallat. 285. Sicut aer ex præsenti lumine non factus est lucidus, sed fit: quia si factus esset, non aut̄ fieret. etiā absente lumine lucidus permaneret: Sic homo p̄sente Deo illuminatur absente ante tenebratur, à quo non locorū interuallis, sed voluntatis auersione disceditur. 286. Magna est utilitas hominis, iubenti Deo, etiā incognita ratione iussionis seruire: iubendo enim Deus utile facit quicquid iubere voluerit: de quo metuendū non est, ne nō p̄futura præcipiat: nec fieri potest, ut voluntas p̄pria non grandi ruinę potere sit p̄ hominē cadat, si ea voluntati superioris ex tollendo præponat. 287. Quā excellens bonū natura humana sit, hoc maxime apparet, quod datū ipse sit ut possit summi & incomutabilis boni adhærere naturæ. Quod si noluerit, bono se priuat, & hoc ei malū est. Vñ per iustitiam Dei, etiam cruciatus consequetur. Quid. n. tam iniquū. q̄ ut desertori boni bñ sit? Aliquando amissio superioris boni non sentitur malū, dū hēt quod est amatum inferius H bonū. Sed diuina iustitia est, vt qui voluntate amissi quod amare debuit, amittat cū dolore quod amauit, & naturā creator vbiq; laudetur. Adhuc. n. bonum est quod dolet amissum bonum: Nam nisi aliquod bonū remansisset in natura, nullius amissi boni dolor esset in p̄gna. 288. Nocendi cupiditas potest esse à suo cuique animo prava. Non est autem potestas nisi à Deo, & hēc abdita altaq; eius iusti-

- post
le tñ Dei arbitri
istā tria regi
ciam Mat. 10.
qua M. 6.
- mo
non
is in
ime
ratione
que
lis.
us ni
Miracu
qđ la.
oni. G
lita,
aut
Om corporū
mutatio.
Meritū.
Obedien
nis
ic
on
vt
up
ex
Excellen
ret, tishu
ne natu
re.
- Colo. 2.
Plenitu
do diuin
ta est in Chro corporaliter habitare, nō q
tati.
Christo. Stamēti appellant vmbra futuri. Propter v
Heb. 10. brarū cōparationē corporaliter dicta est in
Chro plenitudo diuinitatis habitare, q in il
lo i plement oia q in illis vmbbris figurata sunt,
ac sic quodammodo vmbra pcedētiū ipse sit
corpus hoc est figurarū & significationū illa
rū ipse sit veritas. 294. Actio in hac vita pia
I est, Deū colere & eius ḡra cōtra vitia inter
Pugna cō
tra vitia.
na pugnare, eisq; vsq; ad illicita istigātib. co
gitationib. nō cedere, & vbi cedit indulgētiā,
atq; vt nō cedat adiutoriū Dei affectū religio
sc pietatis exposcere. In paradiſo si nemo
peccasset, nō eēt actio pietatis expugnare vi
tia, quia felicitatis effet māsio vitia nō hēre.
Fortit
de.
ua.
Fortitudinē gentiliū mūdana cupiditas,
fortitudinē aut Christianorū Dei charitas fa
cit, q diffusa est in cordib. nfis, p sp̄mētiū q
datus est nobis, nō p volūtatis arbitrium qđ
- an. 13. iustitia, qm̄ nō est iniquitas apud Deū. 289.
Deū Quātū & quale bonū sit Deus ēt ex hoc qui
deter oñdit, q nulli à Deo recedēti bñ est, q
& q gaudēt in mortiferis voluptatib. sine do
loris timore esse nō pht. Et q oīno malū de
fersionis sua māiore superbiā tumore nō se
tiunt, aliis qui hoc discernere nouerunt q̄a
sit miseria appetet, vt si nolint recipere me
dicinā, talia deuitandi valeat, ad exemplū q
pnt h̄c. 290. Sicut vera rō docet, meliorē ē
creaturā, q̄ pr̄s nihil delectat illicitū, ita ea
dē rō docet ēt illā bonā esse, q̄ in p̄tate hēt il
licitā delectationē ita cohibere, vt nō solum
de cāteris licitis recteq; factis, vertueriam de
ip̄s pr̄auē dilectionis coertione lctef. 291.
Operae
Pj. 110. Magna opera dñi, exquisita in oēs volūtates
eiūs, Pr̄uidet bonos futuros, & creat, pui
det malos futuros & creat, seipsum ad fruen
dū p̄bet bonis, multa bonorū fuorū largiens,
ēt malis misericorditer ignoscēs, iuste vlc
scēs, nihil metuēs de cuiusquā malitia, nihil
indigēs de cuiusquā iustitia, nihil sibi consu
lēs de operib. bonorū, cōsulens aut̄ bonis de
Superbia poenis malorū. 292. Cū superbia sit amor ex
& in ui
cellētiā propriæ, inuidētiā vero sit odium fe
licitatis alienæ, qđ vñ nascat in promptu est.
Amando. n. qsq; excellentiā suā, vel parib. in
uidet q̄ ei coēquent vel inferiorib. ne sibi
coēquent, vel superiorib. q̄ eis nō coēqueā.
Superbiendo ergo q̄/q̄ inuidus, nō inuiden
do superb. est. 293. Plenitudo diuinitatis di
cta est in Chro corporaliter habitare, nō q
tati.
Heb. 10. stamēti appellant vmbra futuri. Propter v
brarū cōparationē corporaliter dicta est in
Chro plenitudo diuinitatis habitare, q in il
lo i plement oia q in illis vmbbris figurata sunt,
ac sic quodammodo vmbra pcedētiū ipse sit
corpus hoc est figurarū & significationū illa
rū ipse sit veritas. 294. Actio in hac vita pia
I est, Deū colere & eius ḡra cōtra vitia inter
Pugna cō
tra vitia.
na pugnare, eisq; vsq; ad illicita istigātib. co
gitationib. nō cedere, & vbi cedit indulgētiā,
atq; vt nō cedat adiutoriū Dei affectū religio
sc pietatis exposcere. In paradiſo si nemo
peccasset, nō eēt actio pietatis expugnare vi
tia, quia felicitatis effet māsio vitia nō hēre.
Fortit
de.
ua.
Fortitudinē gentiliū mūdana cupiditas,
fortitudinē aut Christianorū Dei charitas fa
cit, q diffusa est in cordib. nfis, p sp̄mētiū q
datus est nobis, nō p volūtatis arbitrium qđ
- est a nobis. 296. Nō pōt esse vllū malū, nisi
in aliquo bono, q̄a nō pōt esse nisi in aliqua Rom. 5.
natura. Oīs aut̄ natura, inquātū natura, bona Vitiū nō
est. 297. Debet merces bonis operib. si fiant, nō in bonis
sed gratia q̄ nō debet p̄cedit vt fiat. 298. Circūcīsio
carnis lege p̄cepta est, q̄a non posset Crcūcīsio
melius p̄ Xpm significari regenerationis au
thorē tolli originale p̄ctū. Cū p̄putio q̄ppē
oīs hō nascit, quēadmodū cū originali p̄ctū. Gen. 7.
Et cā
nōn. 18
condi
tū gignit, traicīes in illū quo ipse iā caruit,
sicut baptizatus in filiū quē generat carnē,
reatū traicīt originis quo ipse iam liber est.
299. Primus hō Adam oīm defunctus est, vt Ad e du
tñ post illū secūdus hō sit Christus, cū tot mi
lia hoīum inter illū & hūc orta sint, & iō ma
nifestū est p̄tinere ad illū oēm qui ex illa suc
cessione propagatus nascit, sicut ad istū per
tinet oīs qui gratiæ largitate in illo renascit.
Vnde fit vt totū genus humanū quodammodo
sint hoīes, prim⁹ & secūdus. 300. Nullo mo
do iudicia Dei cōparanda sunt iudiciis ho
minū, quia non dubitandum est esse iustum
etiam q̄i facit quod hominibus vñ iniustum.
301. Iustus ex Deo, nō ex hominibus nascit, Nativi
qm̄ renascendo, nō nascendo fit iustus. Vnde
etiam * renati filii Dei vocant. 302. Natura
humana etiā mala est, q̄a vitiata est, nō tñ ma
lū est, q̄a natura est, sine quo bono nullū pōt
esse vitiū, quāuis sine vitiō posse vel nū
quam vitiata vel sanata natura. 303. Iustum
Dei iudiciū est, vt peccato suo quicquid pe
reat, cum Deus peccatum non faciat, sicut
mortem non fecit, & tñ quem dignum mor
te sensit, occidit. Vnde legif, Mors & vita à
Deo est. Quā duo inter le cōtraria profecto
videt quisquis ab operib. diuinis iudicia diui
na discernit, quia aliud est creando non insti
tuisse mortalem, aliud iudicando plectere
peccatorem. 304. Deus quidem mundum fe
cit & corpora pr̄orsus omnia. Sed vt corpus
corruptibile aggrauet animam, & caro cōcu
piscat aduersus spiritum, non est pr̄ecedens
natura hominis institutū, sed consequens p̄
na peccati. 305. Quantislibet vitiis turpetur
natura quēcunque institutio eius semper
est bona. Nam sicut institutio corporis bo
na est, etiam quando nascitur morbidus, &
institutio animi bona est, & quando nasci
tur Aug. Tomus tertius Y tur

Abelitio, tur fatuus, sic institutio ipsius hominis bona est qn̄ nascit originalis peccati obnoxius. *peccati,* 306. Sicut qdā parentes aggrauant originale p̄ctm, ita qdam relevat, sed nullus tollit, nisi ille de quo dictū est. Ecce agnus Dei, ecce q tollit p̄ctā mudi, cui nullū bōnū hoīs impos sibile, nullum malū infanabile. 307. Non ad merita hoīum, sed ad Dei misericordiā pertinet, cum ex illa massa primi hoīs, cui mors merito debet, quisq; liberaf. Nō est n. iniqui

Gratia. 308. Itas apud Deū, qā in remittēt nō est exigēdū qd̄ dēc̄tū illū. Et tibi gratiā est indulgētā, ybi iusta posset eē vñdicā. Naturā humāna & sicut illa integritate in qua cōdita est maneret, nullū oīo leip̄sam creatore suo nō adiu uāte seruaret. Vñ cum sine Dei gratia salutē nō posset seruare q̄ accepit, q̄no sine Dei grā pōt recuperare qd̄ pdidit. 308. Inexcusabili est oīs peccator, vel originis reatu, vel ad ditamētō propriā volūtatis, siue qui nouit, siue q̄ ignorat, siue qui iudicat, siue q̄ nō indi cat, q̄ & ipsa ignorantia in eis qui intelligere noluerūt, sine dubitatione p̄ctm est, in eis aut̄ qui non potuerūt, p̄ena peccati. Ergo in vtrifq; nō est excusatio, sed iusta damnatio.

Qui spū Dei agnū tur. 309. Plus. n. proculdubio est agi q̄ regi, q. n. regit, aliqd agit, & ideo regit vt rectē agat. Qui aut̄ agit, agere ipse aliqd vix intellgitur.

Rom. 8. Et tm̄ p̄lāt volūtati, nostris grā Saluatoris, vt nō dubitet Apostolus dicere, Quotquot spū Dei agnū, hi filii Dei sunt. Nec aliquid in nobis libere voluntas melius agere pōt, q̄ vt illi se cōmēdet q̄ male agere nō pōt. 310.

Resurre ctio. Liberari à corpore mortis huius oī sanato lāguore cōcupiscētā carnis, est nō ad p̄enā corpus recipere, sed ad gloriam. 311. Multa bona facit Deus in hoīe q̄ nō facit hō, nulla vero facit hō, q̄ Deus non facit vt faciat hō.

inflitia. 312. Inflitia secundū q̄ iustus ex fide viuit, qn̄ p̄ spm gratiē homini ex Deo est, vera iu

abac. 2. A flitia est, q̄licet non immerito in aliquib. iu stis pro huius vita capacitate perfecta dicatur parua tñ est ad illā magnā q̄ capit æquilitas angelorū, q̄ Paulus quia nōdū habebat pp̄ illam q̄ iam inerat, perfectum, & pp̄ istā qua adhuc deerat, imperfectū esse dicebat. Sed plane minori inflitiae ista facit meritū, maior illa facit prēmium. Vnde qui istam non sequitur, illam non assequet. 313. De vno solo mediator Dei & hominum homine Christo Iesu fides catholica nouit, q̄ pro nobis

mortem. I. peccati p̄enā sine peccato subire dignatus est. Sicut. n. solus iō factus est hoīs filius q̄ habituit sine meritis p̄enā, sic nos per illū sine bonis meritis gratiā. Quia sicut nobis nō debebas aliquid boni ita nec illi aliquid mali. Commēdans ergo dilectionē suam in eos qb. datus erat indebitam vitā, pati pro eis indebitam mortē voluit. 314. Sicut eis q

Natura, volentes in lege iustificari, à grā exciderūt, & grā verissime dicit Apostolus, Si ex lege iustitia Gal. 2. est, ergo Christus gratis mortuus est, sic eis B

qui gratiā q̄ commandant, & percipit fides Christi, fidem aut̄ Christi putant esse naturā verissime dī, si per naturam iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est. Iam hoc. n. lex

erat & nō iustificabat, iam hoc erat & natura, & nō iustificabat. Ideo Christus nō gratis mortuus est, vt & lex per illū impleret, qui dixit, Non veni soluere legem, se adimplere, & natura per Adā, perdita, per illum repa

Mett. 5. raref qui dixit, venisse se querere & saluare qd̄ perierat. 315. Posse h̄c fidem sicut posse habere charitatem, est natūrā hominum. Ha

berē autem fidem, sicut h̄c charitatem, gratiā est fidelium. Sed cum voluntas credendi

Luc. 19.

Miseri

cordia, &

indictum.

Psl. 24

alii præparetur, aliis non præparef a domino, dīcēt nēdū est quid veniat de misericordia eius, quid de iudicio. Vniuersit̄ enim viæ domini misericordia & veritas. Inuestigabiles aut̄ sunt viæ ipsius. Inuestigabilis igitur & misericordia qua gratis liberat, & veritas qua iuste iudicat. 316. Nemo exigit quicquā

De auxi

liando.

Mundi

gloria.

gloria.

ad id in quo ipse est, nisi aliquantulum ad id in quo est descendat. 317. Quas vires nocendi habeat humana gloria amor, non sentit nisi qui ei bellum indixerit, quia si cuiquam facile est laudē nō cupere dī negat, difficile est ea nō delectari cum offer. 318. Omnes mundi opes contēnit, qui nō solū quātū potuit, sed et quātū voluit habere contēnit. In

Cōf. 2. 11.

op. am.

quo caudēdum est, ne surrepat elatio, Utlius in terrena opulentia humiliiter reinef, q̄ superbe relinquitur. 319. Nulli irascēti videt̄ arā sua iniūta. Vnde ab omnī indignatione cito redeundū est ad māsuetudinis lenitātē.

C

Nā ptinax motus facile in eius odiū transit, cui non celeriter ignoscitur. 320. Qui dedit legē ipse dedit & gratiā, sed legē per seruum misit, cum gratia ipse descendit, vt quia lex ostēdit p̄ctā, non tollit volentes suis viribus

Ira.

legē exequi nec valētes, cogant ad grām, q̄

8c

& impossibilitatis morbum, & inobedientia
Sabbati. auferat reatum. 321. Verum sabbatum Christianus
 obseruat, abstinet se ab omni opere servili. i.
 a peccato, quoniam qui facit peccatum, seruus est
Ioan. 8. peccati. 322. Nemo habet de suo, nisi peccatum
Hominis. & mendacium. Si ergo autem homo habet veritatis atque
propria. iustitiae, ab illo fonte est, quem deum sitire in
Opera
Christi. hac eremo, ut ex eo quasi quibusdam guttis ir-
 ratori, non deficiamus in via. 323. Quod pater
cum patre. cum Christo facit, Christus facit, & quod Christus
cum patre. facit, pater facit, nec seorsum facit, nec
Iam. 10. seorsum aliud agit inseparabilis charitas, si-
Baptismus. cuti pater dicit, Ego & pater vnum sumus. 324. Regenerationis gratiam ita etiam hi non mi-
 nuunt qui eius doha non seruant, sicut lucis ni-
 torum loca immunda non polluunt. Qui ergo
Gala. 5. gaudes baptismi perceptione viue in noua ho-
 sanctitate, & tenens fidem quam per dilectionem
operator. habe bonum quod nondum habet, ut profiti-
Veritas. bi bonum quod habet. 325. Sic est veritas Christus,
 ut totum verum accipiat in Christo, verum verbum
Dei. Dei & equalis patri, vera anima, vera caro:
 verus homo, verus Deus vera nativitas, vera pas-
 sio, vera mors, vera resurrectio. Si aliquid horum
Charitas. dixeris falsum, intrat putredo, de vene-
Christus. no serpentis nascuntur vermes mendaciorum,
reliquis. & nihil integrum remanebit, quod ubi fuerit fal-
parē & si aliquid corruptio, ibi veritatis integritas
marem. non erit. 326. Tanta est charitas, que si desit,
Phili. 2. frustra habentur cetera, si assit habetur omnia.
E 327. Reliquit Christus patrem, quod cum in forma
Ade duo. Dei esset, non rapinam arbitratu est esse se equali
Gene. 2. le Deo, sed semetipsum exinanuit formam ser-
 ui accipiens. Hoc est non reliqut patrem, non quia
Gen. 2. deseruit & recessit a patre, sed quod non in ea for-
Iam. 19. ma apparuit hominibus in qua & equalis est patri.
Rom. 5. Reliquit autem matrem, relinquendo synagogam
Incarna- Iudaorum, de qua sum carnem natu est, inheret
rio verbi. do Ecclesiam, quod ex omnibus gentibus congregauit.
E 328. Dormit Adam ut fiat Eua de latere, mo-
Dormit. ritur Christus ut fiat Ecclesia. Dormiēt Adā
Gen. 2. fit Eua de latere, Mortuo Christo lancea pro-
Iam. 19. ratur latus, ut superefluent sacramenta quae.
1. Co. 15. formet Ecclesia. Vnde Apostolus, ipsum Adam
Incarna- dicit formam futuri, Quia sicut in Adā oī es-
rio verbi. moriūtur, ita in Christo oī es vivificabuntur.
Duplex 328. Deus homo factus est, quid facturus est
nativitas. homo propter quem Deus factus est homo? 329. Vna
 est nativitas de terra, alia de celo est: vna est
 de carne, alia de spiritu, vna est de eternitate,
 alia de mortalitate, vna est de malculo & se-

mina, alia est de Deo & Ecclesia. Et ipsa duæ
 singulares sunt. Quo ergo veterius non poterit
 peti, ita nec baptismus. 330. Inquisibilia aten-
 das, nec panis est Deus, nec aqua est Deus,
 nec lux ista est Deus, nec vestis est Deus, nec
 domus ista est Deus. Oia, non haec visibilia sunt
 & singula sunt. Quod nam est panis, non hoc est
 aqua, & quod est vestis, non hoc est domus, &
 quod sunt ista, hoc est Deus, visibilia non sunt.
 Deus autem tibi est quod recte desideras, &
 oīum bonorum varietas vno fonte perfundit
 quoniam cum sua tribuit, scilicet sub diuersis mu-
 verū suorum nominibus impertit. 332. Aha car-
Intellectus. nalia appetens, foecina comparata non habet
 rectorem virum, qui est intellectus, cuius eam
 oportet sapientia gubernare, non quasi aliud
 sit quam aia, sed quod obtutus quedam occultus sit
 aia. Sicut in exteriōres oculi quedam sunt car-
 nis, ita mens quiddam est aia, quod in eo sum
 participationē diuinā rationis excellit. Et tunc
 oīibus motibus eius bene praedit, cum superna lu-
 ce radiatur, ut sit in ea lumen verum quod illumi-
 net oīum hominem venientem in hunc mundum.
333. Quid supplicaturus Deo locum aptum &
Ioan. 1. sanctum regnū. Interiora tua munda, & oī in
Locus de mala cupiditate repulsa prepara tibi in
orationis. cordis tui pace secretū. Volés in templo orare,
 in te ora, & ita age semper, ut Dei templū sis. Ibi
Homo
interior. in Deus exaudit, ubi habitat. 334. Sensus cor-
 portis corporalia nuntiat cordi. Et non oīum
 facultas eadē, quod non inde vnde auditur,
 nec vnde sapor inde & odor capit. Nec hi
 ministri sine tactu ad levia & grauia, calida
 & frigida humida & sicca discernēda suffi-
 ciunt. In corde vero aīus suo tamen sensu diudi-
 cat, & omnes varietates vno motu attingit,
 & quicquid discretionis inter bona & mala,
 iusta & iniusta rationabiliter inuenit, unus
 est intentionis affectus. 335. Dei filius dicitur
Vita filii. vitam habere in semetipso, sicut habet pater,
Dei. non participando adeptus sed nascendo. Vi-
 tam enim genuit pater vita, nec differt in
 aliquo essentia dignitatis & geniti, cum sic
 ex patre sit filius, ut consempiterna non una
 quidem persona, sed vna sit deitas. Quamuis
 nunquam recedat a filio pater, ad iudicados
 tamen viuos & mortuos non ipse dicitur, sed filius
 affuturus, quia ibi nec filii deitas, sed illa
 forma videbitur filij, quam sibi per sacra
 mentum incarnationis vniuit. Ipsa ergo
 erit iudex, quem coram iudice stetit. Ipsa iudic-
 abit.

. C O N T E N T I A .

cabit, quæ iudicata est, ut videant impij eius gloriæ, in cuius mansuetudinē fremuerunt. Talis ergo apparebit iudex, qualis videri pos sit, & ab eis quos coronatur³, & ab eis quos dñaturus est. If autem nō apparebit, qd̄ forma serui nō est induit, sed filio qd̄ hō fact⁹ est, dedit iudicij p̄tē. 336. Suā voluntatē hoīes faciunt, nō Dei qn̄ id agūt qd̄ Deo displiceret.

*Volutas,
Dei.*

*Doctrina
patris.
Ioan. 1.
Gene. 1.* est à quo & p̄parat & iubet qd̄ volū. 337. Si illū docet p̄ qui audit verbū eius, q̄re qd̄ sit Christus, & inuenies verbū eius, In principio erat verbū, nō aut in principio Deus fecit cęlū & terrā. Verbū n. Dei Deus est, nō creatura, nec factum inter oīa, sed per qd̄ facta sunt oīa.

*Ioan. 1.
Corpus
Chrifli.
Communio.* Ut ergo ad talis verbi doctrinā hō in carne cōstitutus possit accedere, verbū caro factū est, & habitavit in nobis. 338. Ca ro Christi vita fidelii est, si corpus ipsius esse nō negligent. Fiant ergo corpus Chri si volant viue re de spū Chri, de quo nō viuit, nisi corpus Chri. 339. Escam viræ accipit & poculū vi ta babit qui in Chro manet, & cuius Chrs habitator est. Nā q̄ discordat a Chro nec pa né ei us manducat, nec sanguinē babit, et si tā ta rei sac̄m ad iudiciū sux p̄sūptionis quoti die indifferēter accipiat. 340. Vellit mūdana sapiētia, vt nunq̄ p̄mitteret eos Deus qui ma li sunt esse foelices, qd̄ vtq; non sinet: sed iō mali cum hēt qd̄ volūt foelices putant, q̄a quid sit foelicitas ignorat. 341. Aliud est migrare corpore, aliud corde. Migrat corpore q̄ motu corporis mutat locū. Migrat corde q̄ motu cordis mutat affectū. Si aliud amas,

Chrisma. & aliud amabas, nō ibi es vbi eras. 342. Chri nomē a christmate est, i. ab vñctione. Quia iō oīs Christianus sanctificat, vt intelligat se nō solū sacerdotalis & regiae dignitatis esse cō sorte, sed et contra diabolū fieri luctatorem.

Lumen. 343. Sequamur Christum lumē vñ, nec am bulemus in tenebris. Tenebrae autem metuenda sunt, morū, non oculorū, & si oculorū, non exteriorum, vñ discernitur non album & nigrum, sed infirmū & iniustū. 344. Catholica fides dñm Iesum Christum & verum Deum & verum hoīem credit & predicit. Vtrunque enim scriptū est, & vtrunque verum est. Qui Deū tantūmodo afferit esse Christū, & potē tam negat qua creatus est & medicinā qua

fanatus est. Qui hoīem tantummodo afferit Christū, potētam negat qua creat⁹ est. Vtrū que ergo aīa fidelis ac recta suscipe: est Deus Chrs, & hō Chrs, & qualis Deo Chrs, & qualis patri, vñ cum p̄e, & qualis hō Chrs virginis filius, trahens de hoīe mortalitatē, non aut iniquitatē. 345. Missus dñs Chrs à patre, nō recessit a p̄e. Misso eius incarnatio fuit, & inuisibili deitate hæc fuit, in hunc mundū venire qd̄ appareret. Qd̄ si cito capere, nō opus erat, vt crederet. Credēdo ergo capiit, qd̄ nisi credat nunquā intelligit. 346. Ut re-

*Misso
verbī.*

Pater & cte credat p̄ & filius, & ipse filius audiēdus filii. est dicēs, Ego & p̄ vñ lumus. Duobus enim verbis duæ simul hæreses detrūcantur. Nam

I per id qd̄ ait, vñ, Arriū perculit, p̄ illud qd̄ ait, sumus, Sabelliū stravit, q̄a nec sumus de vno, nec vñ diceret de diuerso. 347. Vtrunque nouerim⁹ esse ī Chro, & vñ quo æqua lis p̄i est, & vñ quo illo maior est p̄. Illud verbū est, illud caro est. Illud Deus est, illud hō est. Sed vñus est Christ⁹ Deus & hō. 348. Multorū hoīum multæ sunt sine dubio aīa, & multa sunt corda, sed vbi p̄ dilectionē fidēq; adhērēt Deo, vna aīa, & vñ cor fiunt. Si ergo charitas Dei q̄ diffusa est in cordib. nřis per sp̄m sanctū qui datus est nobis, tantā vnitatē multarū aīarum & multorū cordiū facit, q̄to magis certius in p̄e & filio & sp̄u sancto æterna & icōmutabilis vnitas manet, vt indifferētr̄ trinitas, vñus Deus & vñ lu men & vñ principiū. 349. Nō docuit pater kliū quasi indoctū genuerit, & scientiā con tulerit nescienti. sed in tp̄alis doctrinā est in tp̄alis essentia, hoc est à p̄e doceri, qd̄ est à p̄e gnari, q̄a simplici veritatis natura, & nō esse; nō est aliud, atq; aliud, sed idipsum,

*De doctrina
patris.* 350. Fides sp̄ p̄requent visionē. Credimus. n. vt cognoscamus, nō cognoscimus, vt creda mus. Fides ergo est quod non vides credere, veritas quod credidisti videre. 351. Bonus K odor Christi est prædicatio veritatis, quo Oder odore vitam capit is, qui Euangeliō bonis Chrifli. a. l. mori b. u. * operib. seruit & congruit. Mortem autem incurrit omnis qui ab iis quæ bene loquit, dissentit, quæ conditio & auditores constringit, cum recta prædicatio ab his per incredulitatem auditur in mortem, ab aliis per fidē suscipitur in salutem. 352. Fides Christi, est credere in eum qui iustificat impium, crede re in mediatorem, sine quo nullus reconciliatur

*Malorū,
fælicitas.*

*Mutatio,
cordis.*

Chrismā.

Lumen.

*Incarna
tio verbi.*

*Fides &
veritatis.*

*Remissi
p̄fōrū.*

*Aeterni
nita.*

1. Co. 1

*Christi
homo.*

Etiam pōt de viua radice alias pullulare, qui
 24. Cōciliū autē pōtus est, sine radice viuere nō pōt. 365. Ioan.
Araufic. Diuinitus dīctū est, Noli esse iustus multū,
 Humana qm̄ non est iustitia sapientis, sed superbia p̄fū
 infītia. Rom. 5.
Eccl. 7. Diuinitus dīctū est, Noli esse iustus multū,
 Simplici- qm̄ non est iustitia sapientis, sed superbia p̄fū
 tias. Pax Christi.
 25. Nullius ēt incorporeq; creature vere simplex substā-
 tia est, cui nō est esse qd̄ nosse, pōt. n. esse, nec
 nosse, at illa diuina substantia nō pōt, qd̄ idip-
 sum est qd̄ hēt. Ac per hoc sic nō hēt liciētia,
 ut aliud sit illi scientia qua scit, aliud essētia
 qua est, sed vtrūnq; vnu, qm̄ nō vtrūnq; di-
 cēdū sit qd̄ verisime simplex & vnu est. Hēt
 n. vītā pī in semetipso, nec aliud est ipse qd̄
 vīta qd̄ in illo est, & dedit filio hēt vīta in se-
 metipso, hoc est, genuit filiu, qui & ipse vita
Dest. Sic itaq; dēmus accipere qd̄ de spūsc̄tō
 dīctū est, Non. n. loquer̄t à semetipso, sed quq;
 cunq; audiet loquer̄t, vt intelligamus non eū
 esse à semetipso. Vī qppes folus de alio nō est,
 Nam & filius de patre natus est, & spūsc̄tūs
 de pī procedit. Pī autē nec natus est de alio,
 nec procedit. Nec iō sanē aliqua disparilitas
 in summa illa trinitate cogitationi occurrat
 humanæ, quia & filius ei de quo natus est, &
 spūsc̄tūs ei de quo procedit equalis est. 367.
Vītae
tempora
De tempo
 valitate
 deitatis. Quāuis natura incommutabilis nō accipiat,
 fuit & erit, sed tñ est, ipse. n. veraciter est, qd̄
 aliter qd̄ est esse nō pōt, tñ pp mutabilitatem
 tpm in qb. versat̄ nra mortalitas, non mēda-
 cit̄ dicimus, & fuit & est, & erit, fuit in pī
 rito, est in pīsentib. erit in futuris. Fuit quippe
 qd̄ nunq; definit, erit, qd̄ nunq; deerit, est, qd̄
 sp̄ est. Neque. n. velut qui iam non sit, cū pra-
 teritis occidit, aut cū pīntib. tanq; nō maneat
 labif, aut cū futuris tanq; non fuerit orietur.
 Proinde cum sīm tpm volumina locutio
E humana varia, qui per nulla deesse potuit,
 aut pōt, aut poterit tempora, vere dicuntur
 de illo cuiuslibet tpm verba. Semper itaq; au-
 dit spūsc̄tūs, qd̄ semper scit, & scire & audi-
 dire hoc illi est, qd̄ semper esse, semper vero
 illi est esse de patre procedere. Nemo autē pōt
 dicere qd̄ nō sit vita spūsc̄tūs, cū vita pī, vita
 sit filius. Ac per hoc sicut pī cum habeat vī-
 tā in semetipso, dedit & filio vitam hēt in se-
 metipso, sic spiritus sancto, vīta pcedet
 illo, sicut & procedit de ipso. 368. Prorsus
 donum Dei est, diligere Deū. Ipse vt dilige-
 retur donum dedit, qui non dilectus dilexit;

disiplētes amati sumus vt fieret in nobis vī
 placerem. Diffudit. n. charitatem in cordib. Rom. 5.
 nostris spūs patris & filij, qm̄ cū patre ama-
 mus & filio. 369. Pax Christi finem tpm non
 hēt, & ipsa est oī intentionis actionisq; per
 sectio. Propter hanc sacramētis eius imbui-
 mur: pp hanc mirabilib. eius operib. & ser-
 monib. erudimur, pp hanc spūsancti pīgū
 accepimus, pp hanc in eū credimus & spera-
 mus, & amore ipsius quantū donat accendi-
 mur: pp hanc deniq; oēm tribulatione forti-
 ter toleramus, vt in ea feliciter sine tribula-
 tionē regnemus. Vera. n. pax vnitatē facit, qm̄
 qui adhāret Deo vnu spūs est. 370. Omne
 tpm ab illo est dispositū qui tpi subditus non
 est, qm̄ qd̄ futura erant p singula tempora, in
 Dei sapientia hēt esficas cās, in qua nulla
 sunt tempota. Non ergo credatur hora pa-
 sionis dñi fato urgente venisse, sed Deo po-
 tius ordinatē. Non. n. cā necessitatis Christo
 intulit crucē, nec sydera coegerunt mori sy-
 derum conditorem, qui intpalis cū patre, sic
 tpm quo carne moreretur, quemadmodū &
 quo de matre nasceretur elegit. 371. In eo
 autē qd̄ dī, Hēc est autem vita æterna, vt co-
 gnoscant te solū verū Deū, & quem misisti
 trinitatis Iesum Christū, Ordo verborū est, vt cognos-
 cant te solū verū Deū, & qd̄ misisti Iesum
 Christum cognoscant solum Deum verum.
 Consequenter. n. intelligitur & spūsc̄tūs, qd̄
 sp̄s est patris & filij, tanq; charitas substan-
 lis & consubstantialis amborū, qm̄ non duo
 dīi, pater & filius; nec tres dīi, pater & filius
 & spūsanctus, sed ipsa trinitas vnu solus ve-
 rus Deus. Nec idē pater qui filius, nec idē
 filius qui pater, nec idē spiritus sanctus qui
 pater aut filius, quoniam tres sunt, pater & fi-
 lius & spiritus sanctus, sed ipsa trinitas in his
 Deus vnu. 372. Quicquid Deus pater Deo G
 filio dedit, gignendo dedit; ista. n. dedit filio Quid de-
 pater sine qbus filius esse non possit, sicut ei
 dedit vt eslet. Nam qm̄ verbo verba daret
 aliquia, in quo ineffabiliter dixit omnia. 373.
 Custodiā Dei circa nos non tanq; carna-
 liter debemus accipere, velut vicissim nos
 feruent pater & filius, amborum in nobis ser-
 uandi alternante custodia, quasi alio
 discedente succedat; Simul enim custodiunt
 pater & filius & spiritus sanctus, qui est vnu
 verus Deus. Sed scriptura nos non leuat, nisi
 descendat ad nos, Sicut verbū caro factū de-
 scendit

Rem. 5.

Pax Christi.

1. Cor. 4.

Tempora

F

Vitatis

trinitatis

Ioan. 17.

Patr. 1. Co. 15.

Amor et ga. Dei.

Subiectio filij.

Ioan. 14.

Ordo in creaturis

G

Quid de der t pa ter filii.

Custodia dei.

cere, motusque ipsos rerū deficientiū vel p- ficiētiū, excedere numerorū suorū leges nō sinit. Quicquid ergo laudabile aduertitur in rerū natura, siue exigua, siue ampla, qđ laude dignū iudiceſ, ad excellentiā & inefſibilē laudē referendum eſt conditoris.

379. Nemī nō Deus ad peccandū cogit, præuidet tñ eos qui propria voluntate peccabunt. Cur ergo non vindicet iustus, quæ fieri non cogit præſcius? Sicut n. nemo memoria ſua cogit facta eſſe que ptereunt, ſic Deus præſentia ſua nō cogit facienda que futura ſunt. Et ſicut homo qđam que facit meminit, nec tñ omnia quæ meminit facit, ita Deus oīa quorum ipſe au- tor eſt, præſcit, nec tñ oīum quæ præſcit ipſe author eſt. Quorū autē nō eſt author mal⁹, iustus eſt vltor.

480. Humana aīa naturaliter diuinis, ex qb. pendet, cōnexa rōnib. cum di- cit mēlius fieri hoc qđ illud, ſi verum dicit, & det quod dicit, in illis ſupernis rōnib. videt. Credat ergo Deū feciſſe quod recto intelle- ētu ab eo faciendū fuīſſe cognoscit, et ſi hoc in reb. factis non videt qui eī ſi coelum ocu- lis videre non posset, & tñ rōne vera tale ali- quid faciendum fuīſſe collegerit credere de- buit factū fuīſſe, quis id oculis non viderit. Non n. cogitatione cerneret factum fuīſſe, ni ſi his rōnib. in qb. facta ſunt oīa. Quod autē ibi nō eſt, nec pōt vera cogitatione videre quod nō eſt.

381. Quid tā dignum misericordia qđ miser eſt, & quid tam indignū misericordia qđ superb. miser? Ex quo factum eſt, ut illud Dei verbū per qđ facta ſunt omnia, & quo fruiſ omnis angelica beatitudi, vñqđ ad mi- ſeriam noſtri porrigit clementiam ſuām. Et verbū caro factū eſt, ut habitaret in nobis, ſic I in poſſet panē angelorū hō manducare non dum angelis adæquatus, ſi panis iſte angelo- rum hominibus dignarē eſequari. Nec ſic de- ſcēdit ad nos, vt illos desereret, ſed ſimil in- teger illis, integer nobis. Illos intrinfecus pa- ſcens p id qđ Deus eſt, nos forinfecus admo- nēs per id qđ nos ſumus, & idoneos fecit p fidē, quos per ſpeciem paſcat eſequaliter.

342. Dubiū non eſt, contra naturā eſſe omne vi- tium & eius rei cuius eſt vitium. Quapropter quoniam in quacunq; re non vituperatur ni- fi vitium, ideo vitium eſt, quia contra natu- rā eſt. Nullius rei recte vituperat vitium, niſi cuius natura laudat. Nō n. in vitio diſplicet, niſi quod corrumpt quod in natura placet.

Vitiam.

383. Om-

Præſcien- tia Dei.

H Cogniti- creature inſiſibilis

Remedia peccati.

Ioan. 1.

SENENTIAE DECERPTAE EX AVGVST.

*Pena
peccati;
a. l. de ho-
uetas.*

*Variare
media.*

*Preparari
cato.*

Veritas.

383. Omni peccanti animæ Duo sunt pena
lia, ignoratia & difficultas. Ex ignoratia * de
prauat error, ex difficultate, cruciat⁹ affigit.
Sed approbare falsa pro veris vt erret inuit⁹,
& resistendo repugnationi carnalis vinculi
non posse ab illicitis operib temperare, non
est natura instituti hominis, sed poena dāna-
ti. 384. Ut ars medicinæ cum eadem maneat,
neque vlo modo ipsa mutetur, mutat tamen
præcepta languētibus, quia mutabilis est no-
stra valetudo. Ita diuina prouidētia cum sit
ipsa omnino incōmutabilis, mutabili tamen
creatüræ varie subuenit, & pro diuersitate
morborum aliis alia iubet, aut vetat, vt à vi-
tio unde mors incipit, & ab ipsa morte ad na-
turam suam & essentiam ea qua deficiunt.i.
ad nihilum tendunt, reducat & firmet. 385.

Primum animæ rationalis vitium est, volun-
tas ea faciendi que vitat summa & intima ve-
ritas. Ita homo de paradiſo in hoc seculum
depulsus est i. ab æternis ad temporalia, a co-
piosis ad egena à firmitate ad infirma. Non
ergo à bono substanciali ad malum substan-
tiale, qd nulla substancialia malum est, sed à bo-
no à eterno ad bonum temporale, à bono spi-
rituali ab bonum carnale, a bono intelligibili
ad bonum sensibile, a bono summo ad bonū
infirmum. Est igit̄ quoddā bonum, qd si dili-
git aīa peccat, quia infra illam ordinatū est,
quare ipsum peccatum malum est, non ea sub-
stantia qua peccando diligit. 386. Lex oīum
artium cum sit omnino incōmutabilis, Mēs
vero humana, cui tales legem videre con-
cessum est, mutabilitatem pati possit erroris,
satis apparet supra mentem nostram esse le-
gēm, quæ veritas dī. Nec iam illud ambigen-
dum est, incōmutabilem naturam, que supra

animam rationalem sit, Deum esse, & ibi esse
primam vitam & primam essentiam, vbi est
prima sapientia. Nam hæc est illa incommu-
tabilis veritas, quæ lex omnium artium recte
dī, & ars omnipotētis artificis. Itaq; cum se
anima sentiat, nec corporum speciem motū
que iudicare secundum seipsum, simul opor-
tet cognoscat, præstare suam naturam ei na-
turæ de qua iudicat, præstare autem sibi eam
naturam secundum quam iudicat, & de qua
nullo modo iudicare pōt. 387. Ad discendū
necessario dupliciter ducimur, authoritate M
atq; ratione. Tempore authoritas, re autem
ratio prior est. Aliud est.n. quod in agendo
anteponit, aliud qd plurimis in patiendo asti-
mat. Quia ergo & principiū sapientiæ timor
dñi, & per humilitatem ad sublimia gradus
est, incedat humana ignoratia per fidem, vt
mereat fides videre qd credit. 388. Diuitiis
florib. & maiorū nobilitate te iactas, & exul-
tas de patria & pulchritudine corporis, &
honorib. qui tibi ab hominib. deferuntur, re-
spice teipsum quia mortal is es, & quia ter-
ra es, & in terra ibis. Circunspece eos qui
ante te similib. splendorib. fulsere. Vbi lunt
quos amiebant ciuium potentatus? Vbi in-
superabiles imperatores? Vbi qui conuentus
disponebant & festa? Vbi equorum splendi-
di inuectores? Vbi exercituum duces? Vbi sa-
trapæ tyrannici? Nunc omnia puluis, nunc
omnia fauilla, nunc in paucis versib. eorum
vitæ memoria est. Respice sepulchra, & vi-
de, quis feraus, quis dominus, quis pauper,
quis diues. Discerne si potes vincitum a rege,
fortem a debili, pulchrū a deformi. Memor
sis itaque ne extollaris aliquando, Memor
autem eris, si teipsum respexeris.

Tomi tertij operum dini Augustini, Finis.

Registrum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh
Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sf Tt Vu Xx Yy.

Omnes sunt Quaterniones, præter y y, Duernionem.

esse
i est
mu
ecte
n se
otū
por
na
eam

qua *Quam*.
ndū do dīca.

itate M

tem F

ndo

xsti

nor

dus

, vt

itiis

exul

, &

r, re

ter-

qui

funt *Gene. 2.*

i in-

ntus

adi-

oisa

unc

rum

vi-

per,

ge,

nor

nor

Hh

